6
4-a
13

I 265
C. 2
S. H
O. 7.
N. 16

6-4.2.13

Digitized by Google

Digitized by Google

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE ARTE GRAMMATICA

LIBRI SEPTEM.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

AMSTERDAMI,
Apud GVILIELMVM BLAEV,
CIↃ IↃ CXXXV.

Cum Privilegio Ordd. Fœd. Belgicæ ad novem annos.

Digitized by Google

PRivilegio Generalium Fœderatæ Belgicæ Ordinum cautum est, nequis novum hoc de arte Grammatica opus doctissimi Gerardi Ioannis Vossii, historiarum, ac civilis scientiæ, in illustri Amstelodamensium Gymnasio professoris, proximo ab editionis tempore novennio, vel totum, vel ex parte recudat, vel recudi procuret, vel alibi recusum intra Belgicæ fœderatæ fines importet, distrahat, aut divendat, sub pœna confiscationis omnium exemplarium, quæ poterint repereri, ac præterea trecentorum florenorum: ut latius exponitur in diplomate ipso, dato Hagæ Comitis XXII Sept. an. cIↃ IↃ cXXXIV.

Subsignat.

Cornelius Musch.

LE-

LECTORI BENEVOLO.

Etsi sæpius cogitem, quæ studia ætatem meam ingravescentem maximè deceant, quantóque digniora opere hoc de literatura tot summi viri, ac magnæ potissimùm Britanniæ, jamdiu à me exspectent: apud æquos tamen arbitros facilem mihi spero veniam fore, si consilii hujus rationem paucis exposuero. Anni sunt propemodum quadraginta, quòd vix ingressus adolescentiam, assiduâ veterum lectione magis & magis animadvertere cœpi, quàm multa peccarent, qui artem profiterentur bene loquendi; nec ulteriùs auderem fidere placitis eorum, qui malè toties præivissent. Annis inde sex septem, cùm ita humanæ vacarem sapientiæ, ut per intervalla ad politiores literas redirem, juvit etiam, quod antea neglexeram, non incuriosè ea consignare, quæ legendo, & meditando, ad repurgandam hanc artem observâssem. Postea diu studia me sacra tenuerunt: nec, ut ea deponerem unquam, pietas sivit. Tempora tamen inciderunt, quibus non tam meæ, quàm publicæ rationes ferre sic viderentur, ut præter gesta omnium gentium, civilem etiam sapientiam tractarem. Propemodum inde labores illi literarii jacuissent dispreti; nisi illustres Hollandiæ & Westfrisiæ proceres cogitandi de iis novam mihi præbuissent occasionem. Curæ enim id meæ commiserunt, ut adornarem editionem Grammatices, quæ usui scholarum his terris inserviret. Equidem morem Patribus gessi, ut oportuit. Sed enim, si cautio esse debuit, ne laborem docentibus, qui aliis assueverant præceptis, magnopere augerem; plus sanè, quàm credideram, dandum mihi erat sententiis receptis. Et quod æquissimum videbatur, promenda non alia, quàm quæ primæ ætatis captui convenirent. Quod minimè fugit solidioris dapis amantes. quales non pauci erant inter scholis classicis præfectos, plures inter Academiarum doctores, vel in regunda etiam Rep. constitutos, ac nihilo secius harum literarum amantes. Illi ergo assiduè non tam poscere, quàm flagitare, ut ne diutius premerem veteres de arte hac labores meos. Qui indolem meam nôrit, nihil mirabitur, eorum monita, ac preces, locum apud me reperisse:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

eóque faciliùs, quod sic in animum inducerem, paucorum duntaxat dierum studium in iis recognoscendis requiri. Spe igitur istâ, quæ antea edidisse mallem, cùm solùm pro rudimentis, vel indole, haberentur, iterum in manus sumsi. Ac primùm quidem ea, quæ ante tot lustra studio & industriâ meâ peperissem, jucundiùs mihi erat adspicere, quàm parentibus liberûm conspectus, post longi temporis absentiam, esse solet. Videbar enim mihi non parum diligentiæ contulisse in ponderandis aliorum sententiis, nec pauca eorum repertis addidisse. Sed aliter fieri non poterat, quin in plerisque non idem omnino judicium foret, ac olim : inque cæteris alia etiam se offerrent, veteribus comprobandis. Hæc cùm sæpius usu venirent, quàm putâssem, ac præterea nunc meliorum me studiorum amor avocaret, nunc densæ obstreperent occupationes; parùm abfuit, quin opus hoc denuo de manibus abjicerem, & situ squalléque obsidendum æternis tenebris damnarem. Sed ab tristi hoc proposito (ita animus secum certabat incertus) retraxit nescio quæ tacita indignatio. Nec enim ulteriùs ferendum putabam, primam illam bonámque ætatem tam spissis erroribus imbui. Cujus infelicitatis causſam cogitanti, non alia magis verisimilis occurrebat, quam quòd illa, quæ Varro, Cæsar, Plinius, alii incomparabiles viri, de hac arte prodidissent, prope interciderint universa : collabente verò Romanâ pariter linguâ ac Rep. multi eadem tentassent, quos facultas destituit : ab tribus verò proximis seculis, quando studia humanitatis erigere iterum caput cæperunt, ut quisque majori foret ingenio, ita quovis potiùs, quàm ad excolendum hoc Grammatices studium, animum appulisset. Vt nihil fuerit mirandum, si in locum quasi vacuum venerint multi, non ab disserendi solùm arte imparati, sed etiam parùm versati in scriptoribus antiquis : quales, impar humeris suis onus tollentes, non potuere non bona multa præterire, multa falsa vel incerta proferre, & quanto diffusiùs, tanto confusiùs omnia tractare. Nec peracri opus acie esse puto ad causſam penetrandam, cur tot excellentibus à natura ingeniis præditi (si paucos exceperimus, quibus propterea non parùm me, multóque ampliùs artem hanc nostram debere profiteor) studium ejus non contempserint quidem, sed maluerint interea ab aliis, quàm à se, tractari. Sive enim sapientiores ex illis spectemus, reputabant secum, proprium ac naturalem animæ nostræ pastum esse, doctrinarum illas, quibus meliores, vel prudentiores, reddamur :

nec

Digitized by Google

nec alterutrum ab literaturæ doctoribus promitti, nedum præstari. Quibus verò non eo usque assurgeret animus, illi (ut omnes fere privatis commodis, vel applausu aliquo, ducimur) sic secum statuere, non aliunde hoc tempore minus laudis, aut gloriæ, aut opum, aut dignitatis, quàm ex hac arte, promanare. Verùm enimvero quid tandem de tam utili ac necessario studio fieret, si sic omnes saperemus, solique illud imparatiores tractent, peritiores detrectent? Scio, quid dicant, in toto doctrinarum orbe, nihil ingeniis generosis vilius abjectiusque censeri eâ arte, quâ pueriles primò animi imbuuntur. Mihi verò, quod pace eorum dixerim, contrà videtur, planéque contendo, non jam ajo arte universâ, sed (quanto illud minus, quod mihi dari postulo!) vel primis hujus artis initiis nihil in omnibus disciplinis vel magis divinæ esse mentis opus, vel ad omnem hominum vitam necessarium magis. Nam quid profectò admirabilius, quàm pauculis literarum figuris contineri, quicquid sacri, publici, privati, dici, aut cogitari potest? quæ præterea urbium, regionum, generisque humani facies tandem foret, sublatâ hac fidâ custodiâ omnium gestorum, omnium doctrinarum, omnium fœderum pactorúmque? Video & hîc quid sint dicturi, non se contemptim adeo sentire de scribendi legendique, verùm certâ loquendi ratione. Atqui, si duabus rebus, oratione, & ratione, cæteris præstamus animantibus, hominem profectò se obliviscitur, qui tot sermonis bona ignorat. Imò duntaxat cogitemus, quæ inde commoda ad ingenuarum artium studia redundent. Nec enim hoc rerum humanarum ratio sinit, ut, sine sermonis disciplinâ, aliæ possint addisci: quando omnes præcursionem habent necessariam, linguæ intelligentiam, quâ traduntur: ut qui artem hanc despiciat, universis sapientiæ studiis bellum indixisse videatur. Quare providæ hoc antiquitatis judicium semper fuit, in pulcherrimo eorum cœtu, qui doctrinarum studia profitentur, primos quidem honores facilè tueri divinæ humanæque sapientiæ magistros: proximos verò sibi jure suo vindicare, qui, ad eam meliùs accipiendam, animos præparant humanos. Sed postquam in ordinem eorum, qui ad sapientiam prærent, recepti etiam sunt, qui festinatis honoribus cruda studia attulissent: opinio quoque inolevit, impleri posse hujus nominis decus, neglectis iis literis, quæ eruditionis nomine à veteribus vocantur. Equidem nihil à moribus meis fecero alienum, si, ut in sanctioribus soleo, ita hac in re sequar potiùs antiquos: qui facilè

videbant, rem se habere in studiis, quemadmodum in agris, quos proscindi opus multò antè, quàm conserantur: aut cum lanis, quæ antequam purpuram imbibant, priùs sufficiuntur medicamentis quibusdam. Cum quibus potissimum rebus animos nostros jam olim Tullius comparavit, atque inde collegit, sic literis, talibusque doctrinis, ante excoli animos, & ad sapientiam concipiendam imbui, & præparari decere. *Quod si olim ita persuasum fuit, cùm vulgus ipsum Latinam, vel Græcam linguam, velut cum lacte nutricis, imbiberet: quid de nostris censendum temporibus, quibus, vernaculâ linguâ contenti, non plus in antiquis videremus magistris, quàm cæci si essemus? Quamobrem, qui sapientiæ & literarum divortium faciunt, nunquam ad solidam sapientiam pertingent. Qui verò alios etiam à literarum linguarúmque studio absterrent, non antiquæ sapientiæ, sed novæ stultitiæ, doctores sunt habendi. Itaque per me licet, puerilia hæc rudimenta dicant, dum in confesso maneat, sine illis virilem sapientiam nos consequi non posse. Et tamen nihil minùs hoc opere propositum mihi fuit, quàm ut ea adferrem, quæ vulgo, aut puritiæ, cognita arbitrarer. Non vel otio, vel melioribus sic studiis infestus eram. Sed pulchrum arbitrabar, in sermonis etiam disciplinis sapere aliquid supra vulgus. Potiùs igitur in animo mihi fuit vix alia expromere, quàm prioribus indicta; nec tamen negligere (quibus proximus honos) paucis observata. Præterea si occasio ferret, juvit veteres corrigere scriptores, sæpius verò illustrare: in quo tamen modum tenui, ne in tali argumento nimius potius viderer, quàm non satis curiosus. Vnde est, quòd, ubi non nulli me longiorem mallent, non pedem fixerim, sed quando pro instituto aixissem satis, ad alia transvolârim. Quid quòd etiam opera mihi data, ut non ad Philosophi minùs, quàm Philologi lucernam caussas eruerem sermonis Romani? Rem sanè difficilem, inque vocibus singulis, & earum partibus, à Iulio quidem Scaligero, viro maximo, subtiliter, nec integrè tamen tractatam; in structuræ verò ratione vix attactam; quam ipsam ab eo accuratè exponi, plurimum nostra interfuisset. Ferre etiam vix poteram, Grammaticorum primores crebrò adeò inter se dissidere, ut quem potissimùm sequi oporteat, non alius sit discernere, quàm qui ingenio sit in his studiis subacto. Imò & Reipublicæ literariæ referre existimavi, si sententias aliorum ponderando, vel digitum pro virili in veritatem inten-*

Digitized by Google

intenderem, vel saltem in illud, (si veritas nondum satis diluceat) quod à vero proximè abesse arbitrarer. Quæ omnia qui attendit, facilè videbit, operam hanc nostram majorem partem veriùs censuram esse in eos, qui vel sæculis vetustis, vel nostrâ majorúmque ætate, de arte bene loquendi ingenii quædam monumenta reliquissent. Ac propterea priùs animus erat, opus hoc inscribere ARISTARCHVM; *neque, ut arbitror, ineptè, aut ambitiosè. Postea tamen visum, non à veteri recedere more meo, qui hactenus titulis capiar simplicissimis, ne malevolis, quorum tanta seges, dicar fumum potiùs ex luce, quàm ex fumo dare lucem voluisse: aut credar etiam, ex seculi more, insultasse prioribus, qui fecerunt, quod poterant; utcunque & nobis reliquerint bene merendi facultatem. Quam neque mihi nunc aliis præcludere animus est. Qui possim? nec ea ingenii mei vis, ut omne id valeam, quod velim: nec studia graviora, vel negotia etiam, quibus quotidie obruor, præstare illud sinunt, quod alioqui possim. Lampada igitur hanc illis trado, qui ingenio & otio magis abundant. Mihi verò tam molesta hæc opera non prorsus perierit, si alii, eâ adjuti, minori deinde negotio hanc artem ad fastigium suum perducant.*

HVGONIS GROTII

in Viri eximii GERARDI VOSSII de Arte Grammatica libros

EPIGRAMMA.

GRammatice verbis quæ nata est ponere leges
Nota diu populis, sed sine lege fuit.
Quippe rudis tantùm fuit indigestaque moles,
Principium rerum quale poeta facit.
Deinde loqui pure quanam ratione doceret,
Docta parum purè cùm foret ipsa loqui?
Ordinis & pure dicendi maximus auctor
Occurrit gemino VOSSIVS *ecce malo:*
Idem qui nobis Ciceronis tradidit arma,
Et censum veteres egit in historias.
Prudentes fecisse viros, fecisse disertos
Non satis. & pueros jam vetat esse rudes.

GE-

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE ARTE GRAMMATICA

LIBER PRIMVS:

qui universe

DE ARTIS HVIVS NATVRA,

& particulatim

DE LITERIS

tractat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPVT I.

Argumentum, & scopus hujus operis. Γραμματικὴ, *Latinis* literatura. *Qui Rabbinis dicatur : simplicius Sopheriticum dici potuisse.* Sopherim, γραμματικοὶ, γραμματεῖς, literati, literatores, scribæ, *pro iisdem. Aliàs* γραμματεῖς, *ac* scribæ *iidem, qui* νομικοί. Γραμματεισαγωγεῖς. Scriptlum *ex* scriptulum. Γνώμων, groma, gruma, gromaticus. Κόππα. *Iidem olim Grammatici, & calculones.* Literatio. *Antiquis Grammatice solum ars legendi & scribendi: quæ postea Grammatistice, vel imperfectior Grammatice. Grammatistæ, & Grammatici; literatoris, ac literati discrimen.*

Scribere aggredior de re Grammatica, tenui, ut creditur, argumento, & in quo jam multi desudarint. Quare existimet aliquis, vix aliud mihi relictum, nisi ut plurimis dicta novo aliquo flore vestiam orationis. Sed si, ut Tullius de rebus philosophicis ajebat, † *istiusmodi res dicere ornatè velle, puerile est : planè autem, & perspicuè expedire posse, docti & intelligentis viri* : quanto magis hoc in re Grammatica observari debet! Quare aliud longè in hoc argumento mihi agendum erit. Nempe quò exilius illud existimant vulgò, eo magis mihi curandum video, ut illa potissimum adferam, quæ non minus fructus afferant, quàm voluptatis: quoq; plures de hac arte tractarunt, tanto impensius studebo, ne supervacanea, & vulgo etiam notissima reponam; sed illa solum in hoc circi nostri spatium admittam, quæ vel aliis præterita, vel paucis observata, vel saltem in quibus multi etiam præstabilis eruditionis à veritatis via in errorum semitas deflexerint. Quo conatu me illud consequi posse non diffido, ut illos etiam, quibus per varium Grammaticorum genus volutandi se-

† lib. 3. de Fin.

se, omniumque opiniones pensiculandi vel otium defuit, vel voluntas, commentatione hac nostrâ in penetralia ipsa artis deducam. Neque hoc in disciplinæ hujus particula aliqua faciam: sed cùm, ut ex Varrone Marius Victorinus refert, artes omnes bifariam tractentur; extrinsecus si constitutio earum ostendatur; & intrinsecus, si præcepta ipsa exponantur: utrumque mihi propositum erit. Antequam igitur ad interiora illa de literis, syllabis, vocum analogia, & structura, accedam: extrinsecus eam considerabo, quò tota perspiciatur ejus natura, ac patescat, quibus limitibus circumscribatur.

Ac à nomine quidem disciplinæ initium fiat. Est illud satis simplex, cũ à primis ejus initiis petatur. Abunde enim constat, γραμματικὴν dici ἀπὸ τῶν γραμμάτων, hoc est *literis*, quasi *literariam* dicas. Itaque *literatura* vocatur à Fabio lib. 11 cap. XIV, Martiano Capella lib. 111, Mario Victorino lib. 1 artis Grammat. B. Augustino lib. 11 de Ordine cap. XII, Isidoro Originum lib. 1 cap. 111. Rabbinis placuit nomen augustius. Nam vocatur iis דִּקְדּוּק, *dicduc*, hoc est, *subtilitas*: quia subtiliter & accuratè literas, puncta, inflexiones, & omnem vocum naturam considerat. Quod si iidem simplicem magis appellationem amassent, potuere id arcessere ab Hebræo סָפַר, *saphar*; quasi artem hanc, Latinâ terminatione, *Sopheriticen* diceremus. Nam ut γράφω, *scribo*, γραφὴ, *scriptura*, γράμμα, *litera*, quia nempe scribatur, γραμματικὴ, *literaria*, vel *literatura*: ita & Hebræis סָפַר quandoque est *scribere*: quomodo R. David Kimchi exponit Psal. LVI. 9. Inde, סֵפֶר, *sepher*, hoc est, *scriptura*, *liber*: סֹפֵר, *scriba*, *literator*, *literatus*, *grammaticus*. Vt Iesaiæ cap. XXXIII. 18: אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל, *ajeh sopher ajeh schokel*. Vbi lxx vertunt: πῦ εἰσιν οἱ γραμματικοί; πῦ εἰσιν οἱ συμβουλεύοντες. Vulgatus interpres: *Vbi est literatus? ubi legis verba ponderans?* Apost. Paulus 1. Cor. 1. 20 sic: πῦ σοφὸς; πῦ γραμματεύς; Tertullianus lib. de Idololatr. c. IX. *Vbi sapiens? ubi literator?* Vulgatus, *Vbi sapiens? ubi scriba?* Vt iidem videantur, סֹפְרִים, *sopherim*, γραμματικοὶ, γραμματεῖς, *literatores*, *scribæ*. Sed sæpius *sopherim* sive *scribarum* nomẽ excellentiori significatione usurpatur de literatis non quibusvis, sed qui literas sacras in synagogis legerent, & interpretarentur; quomodo & iidem γραμματεῖς sive scribæ, quia Scripturam sacram enarrarent: unde & iidem vocantur νομικοὶ, quasi legisperiti, sive legis divinæ doctores. Quos Grammaticos vocabamus cum LXX, hos iidem dixere γραμματοδιδασκάλους: ut videre est Deuter. XXIX. 10. & XXXI. 28. De eo sic B. Augustinus lib. XVIII de Civit. Dei cap. XXXIX: *Quos Moses in populo Dei constituit, qui docendis Literis præessent, hos appellat Scriptura* γραμματοδιδασκάλους, *qui Latinè dici possunt*

possunt literarum inductores, eò quòd eas inducant quodammodo in corda discentium, vel in eos potius ipsos, quos docent. Sed ubi LXX habent γραμματοεισαγωγεῖς, ibi Hebraicè est nõ *sopherim*, verùm שֹׁטְרִים *soterim*, quod *præfectos* notat, à סָטַר *satar*, hoc est *præesse*. Fortasse autem & alia est ars, quæ *Grammatice* dicatur. Nam si penè omnibus Cassiodori libris fidem habemus, quibuscum etiam manuscripti nostri consentiunt; pars Geometriæ *Grammatica* dicebatur: ut colligitur ex epistola ejus III libri tertii Variarum. Nempe ea sic dicta fuerit à γράμμα, hoc est, *scriptlũ*, ut exponunt glossæ veteres, & Priscianus sive Remus Favinus, vel (ut Politianus, Gyraldus, atque alii, vocare malunt) Rhemnius Palæmon, libello de ponderibus & mensuris; ubi versus iste legitur: γράμμα *vocant: scriptlum nostri dixere priores.*

Alii *scriplum* vocant: minùs rectè, ut puto, quando ut à γράφειν γράμμα, sic à scribendo *scriptlum* factum est. Sanè *scriptlum* κῦ συγκοπὴν fieri è *scriptulum*, etiam Charisius monet lib. I. Sed insolentem hanc Grammaticæ, quam diximus, acceptionem illud reddit incertam, quòd in uno Cassiodori exemplari *dramaticam* pro *grammaticam* repererit Guilielmus Fornerius. Ac planè eam evertit, quod γνωμαισία dicatur *gromatice*; ut dubium nõ sit, quin rectè *gromatice* emendent. Nam dioptricon illud organum, quo agros ac vias mensurabant, vocabatur Græcis γνώμων, γνώμη, vel γνῶμα. Latini pro eo, N in R converso, dixere *groma*, vel *gruma*: ut constat ex Festo, Nonio, & Philoxeni glossis. Vnde *gromaticus*, γνωμαίτης: qualis Hyginus, cujus geminum exstat gromaticon: unum de limitibus constituendis: alterum de castrorum metatione. Sed meliori jure existimet aliquis, Grammaticen etiam sumi pro arte numerandi. Nam sic calculatores, & qui numerandi artem profiterentur, γραμμαλικῶν nomine signarunt, cùm Chrysostomus, & alii, tum etiam Aristophanis scholiastes in Nubes, ubi ait: καὶ πρὸ Γραμμαλικοῖς ἔτω διδάσκεται, καὶ καλεῖται ϘΟΠΠΑ ἐννενήκοντα. *Et apud Grammaticos sic docetur, vocaturque coppa nonaginta.* Cui loco, uni & alteri, vel fortasse nemini antè satis intellecto, multum lucis attulit Iosephus Scaliger in digressione de literis, quam Eusebianis animadversionibus intexuit *. Sed quod calculatores Grammaticorum etiam nomine signentur, id planè fit ἀκύρως †: nempe non alia de caussa, quàm quia iidem, qui in primis literis instituerent, numerandi quoque artem docerent: ut constat ex Platone in VII de Leg. & Luciano περὶ γυμνασίων. Eodemque pertinet hoc Capitolini in Pertinace: *Puer literis elementariis & calculo imbutus.* Idem compluribus locis docet Augustinus; ut lib. I Confess. *Primas literas, ubi legere, scribere, & numerare discitur.* Et lib. II de Ordine cap. XII: *Sed audiri absentium verba non poterant. Ergo illa ratio peperit literas, notatis omnibus oris ac linguæ sonis, atque discretis. Nihil autem horum facere poterat, si*

* *ad annum* MDCXVII.
† *improprie.*

multitudo rerum, sine quodam defixo termino infinitè patêre videretur. Ergo utilitas numerandi magnâ necessitate animadversa est. Quibus duobus repertis nata est illa librariorum & calculorum professio, velut quædam Grammaticæ infantia, quam Varro literationem vocat.

Propriè verò Grammatice est ars legendi & scribendi. Nam antiquissimis temporibus tantum legere scriberéque discebant, eaque sola Grammaticæ nomine intelligebant. Hunc vocis Grammaticæ usum cùm quidam rectè agnoscerent, malè tamen defenderunt. Quippe adduxere pro se locum Aristotelis cap. III * lib. I Sophist. Elench. ubi philosophus hujuscemodi adfert ὁμωνυμίας exemplum: ὅτι μανθάνουσιν οἱ ὑπομένοντες· τὰ γὰρ ὑπομαλιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί. Vocari hîc γραμματικὸς ajunt, qui scribendi legendique addiscunt rationem. Atqui σόφισμα est istiusmodi: Grammatici μανθάνουσιν: Grammatici sunt periti. Ergo periti μανθάνουσι. Fraus in eo est, quòd, ut ipse Aristoteles mox subdit, μανθάνειν nunc *discere*, nunc *intelligere* significat. At γραμματικοὶ se habent ad ὑπομένοντες †, ut species ad genus: cujusmodi Scholastici dicunt esse *realiter idem*. Adde quod iis, qui solùm legere scribereque discant, non satis conveniat vox ὑπομαλίζειν; quæ, Suidâ teste, signat ἀπὸ μνήμης λέγειν, καὶ ἀπὸ στόματος, ἄνευ γραμμάτων, hoc est, *memoriter & citra scriptum dicere*.

* *sive quinto, juxta distinctionem Facii.*

† *peritos.*

Quamobrem validiori nobis argumento fulciendum, quod dicebamus. Istiusmodi est, quòd apud Diodorum Siculum lib. XII in antiquis Charondæ legibus Grammatica expresse vocetur ὑπόμνημα τοῦ ἀναγινώσκειν, καὶ γράφειν *: quodque eodem modo eam definiat Aristoteles in VI Top †. Verba philosophi sunt, Ἔτι εἰ πρὸς πλείω λεγομένῳ καὶ ὁριζομένῳ, μὴ πρὸς πάντα ἀπέδωκεν. οἷον εἰ τῷ γραμματικῷ, ὑπομνήματι καὶ γράψαι τὸ ὑπαγορευθέν. προσδεῖται γὰρ, ὅτι καὶ τοῦ ἀναγνῶναι· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τοῦ γράψαι, ἢ τοῦ ἀναγνῶναι, ὁ δοθεὶς ὥρισται. ὥς δ' ἕτερος, ἀλλ' ὁ ἀμφω ταῦτ' εἰπών. hoc est, *Præterea si cùm de multis dicatur res definita, non tamen aptetur omnibus: velut si quis definiat Grammaticam, scientiam scribendi res prolatas. nam deest, Et legendi. Neque enim magis, qui scribendi, quàm qui legendi scientium esse tradidit, eam definivit. Quare neuter definivit, sed is, qui utraque hæc dixit.* Nempe, Aristoteleo quoque ævo, nulla artis præcepta discebant; sed solùm scribendi legendique artificium: cujus ratio est, quòd sermonem vernaculum, uti nosmet nostrum, usu consequerentur. Neque mirum videri debet, in tantâ philosophorum ubertate fuisse neminem, qui ἀναλογίας & ἀνωμαλίας doctrinam scriptis consignâsset; quando & in Belgicâ, & quibusdam aliis linguis, videre est, licet multi, linguâ vulgari purâ admodum dictione edolarint scripta; neminem tamen eorum hactenus de linguâ vernaculâ præcepta tradidisse.

* *scientia scribendi & legendi.*
† *contextu 6.*

Et talis quidem fuit Grammatice antiquis temporibus. At postquam cœpta

cœpta sunt artis præcepta observari, origines indagari, proprietates vocum tradi, autores omnes à certo hominum genere explicari : Grammaticæ simul quoque nomen ad variam adeo cognitionem extendi cœpit. Imo quod mirandum magis, huic soli est Grammaticę nomen attributum: at legendi scribendique ratio, veteri nomine spoliata, ferè vocabatur *Grammatistica*, magisque πρόδρομος *, quam pars artis, esse putabatur. Hinc Quinctilianus lib. I cap. IV : *Primus in eo, qui legendi scribendique adeptus erit facultatem, Grammaticis est locus.* Vides, ut Grammatisticam ab arte excludat. Nonnulli tamen censuerunt, eam Grammaticæ esse si non partem, at particulam : sed hi Grammaticam divisere in perfectiorem, quæ artis præcepta contineret, auctoresque omnes enarraret : ac imperfectiorem, quæ solo constaret artificio legendi & scribendi. Philo περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου : Τὸ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τε ἀτελεστέρας ἐπάγγελμα, ἣν ἀφελεστέροντες τινες, γραμματιστικὴν καλοῦσι. *Scribere & legere Grammaticæ est imperfectæ, quam nonnulli commutantes vocabulum, grammatisticam vocant.* Manifestè hic Grammaticam imperfectam & Grammatisticam pro eodem habet. Eadem sententia fuit Isidori, qui lib. I Originum cap. III, literarum cognitionem tum *primordia Grammaticæ artis* : tum *velut quandam Grammaticæ artis infantiam* appellat. Ac sic antea Augustinus vocarat, ut superiùs dictum : qui & *literationem* nominat cum Varrone : ut diversa sit à literatura, quæ est perfectior Grammatice. Ciceroni tamen in Partitionibus *literatura* sumitur pro γραμματιστικῇ. Seneca distinctius ep. LXXXVIII, ubi eam vocat *primam literaturam.* Ac similiter *primas literas* dixit Fabius lib. I cap. II : *Paullum*, inquit, *ultra primas literas progressi.* Et ante eum Asconius in Divin. *Magistri ludi dicuntur, qui primas literas docent.* Eodemq; modo postea Agrœcius: *Magister ludi, docens primas literas.* Sed neque Grammatisticæ & Grammaticæ vocabula hàc postea in significatione perstiterunt. Nam postquam Grammatistæ in ludis suis variarum artium elementa tradere, autoresque etiam pueris enarrare cœperunt : omnes illi *Grammatistæ*, ac *literatores*, dicti sunt, qui mediocriter essent eruditi, ac potissimum, si iidem ludi essent magistri. *Literiones* contemtim appellat B. Augustinus lib. contra adversarium Legis. *Grammatici* verò appellati, qui essent absolutè docti, ac imprimis literarum professores. Confirmantur hæc iis, quæ de *Grammatici*, & *Grammatistæ*, *literati*, & *litteratoris* discrimine, ex Nepote, & Orbilio, scripsit Suetonius Tranquillus lib. de illustr. Grammat. Cujus hac de re illustrem locum corrigit Andreas Schottus lib. III Observat. humanarum cap. XIV. Vsus hoc pacto idem Augustinus lib. I Confess. *Adamaveram*, inquit, *Latinas literas, non quas primi magistri, sed quas docent, qui Grammatici vocantur.* Similitérque Ælius Lampridius in Alexandro Severo lite-

* antecursorie.

ro literatores sive Grammatistas, quos Severus in pueritiâ habuit, distinguit à Grammaticis, quibus in patriâ, Romæque usus est. Idem quoque discrimen observat Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho: *Vsus*, inquit, *est magistris ad prima elementa Euphorione literatore, & Gemino comœdo*, &c. Et mox: *Vsus præterea Grammaticis, Græco Alexandro, quotidianis Latinis Trosio Apro, & Pollione*, &c.

Hæc eò fusiùs prosequi visum fuit, quia viri quidam eruditi plurima quidem de Grammatisticâ, & Grammaticâ, magno labore congesserunt: sed dum ad varium vocum harum usum ac significationem non attendunt, locos autorum δὶς δι' πασῶν * differentes, tanquam geminos, quasi unum in penum conjecerunt.

* bis per omnia.

CAPVT II.

Grammaticen non esse scientiam, contrà quàm Iulio Scaligero, & aliis, visum. Vti nec Gymnastice scientia est, contrà quàm statuit Galenus. Cui frustra patrocinium quærit Mercurialis. Perperam à Mario Corrado, & cæteris, in Grammatices definitione addi, esse & scribendi *artem.*

VEnio ad Grammatices naturam. Ea universe explicatur definitione. Definitio ab officio petitur. Estq; Grammatices munus agere de sermonis puritate, quemadmodum Rhetoris de ejus ornatu, Poëticæ de metro. Itaque rectè definitur, ars purè loquendi. Iul. Scaliger, vir summus, hanc definitionem oppugnans, scientiam, non artem esse vult, lib. 1 de caussis linguæ Latin. cap. 1. Ac Scaligerum quoque hac in parte sequitur melioris notæ Grammaticus Nicodemus Frischlinus. Competit tamen ei Peripatetica artis definitio; quia fabricat notiones secundas ad purè loquendum. Scientia verò esse nequit, quia ea est rerum æternarum; Grammatica autem est rerum contingentium. Versatur enim circa notiones secundas, quæ cùm sint opus Grammatici, ab ejus quoque ut pendeant intellectu necesse est. Adde quòd non ipsæ modò notiones secundæ sint res contingentes; sed quod id quoque, cujus gratiâ eæ fabricantur, hoc est oratio, non habeat οὐσίαν † immmobilem & invariabilem, à quâ certæ fluant passiones de subjecto demonstrabiles. Nam, ut ait Flaccus epist. ad Pisones,

† essentiam.

Multa renascentur, quæ jam cecidere; cadéntque,
Quæ nunc sunt in honore vocábula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

Atque ex his lucem fœnerant, quæ παρέργως * de Gymnasticâ dicam. Nam eundem in errorem impingit Galenus lib. ad Thrasybulum, quo Gymna-

* obiter.

Gymnasticam definit, scientiam, quâ facultates exercitationum novimus. Η τέχνη γυμναστικὴ, inquit, ἔστιν ἐπιστήμη τῆς ἐν πᾶσι γυμνασίοις δυνάμεως. A.V. *Ars Gymnastica est scientia potentiæ omnium exercitationum.* Atqui cùm Gymnasticæ finis sit opus, scientia esse nequit, quamvis causas exercitationis virium contempletur. Cassa verò est isthæc opera Hieronymi Mercurialis, cùm lib. I artis Gymnasticæ cap. III, ut Galenum defensum eat, ab eo ait communiter *scientiæ* vocem accipi. Nam presse in definitionibus, haut latè sumi debere, sciunt, qui potius sinceræ Aristotelis philosophiæ, quàm aliorum fermento, sunt initiati. Sed reveniamus ad Grammaticen.

Differentia Grammaticæ artis à fine peti debet. Est is *bene loqui*, hoc est purè, emendatè: pro quo quidam dicunt *congruè*, sed parùm, ut cum illis loquamur, congruè. Nã congruè loquitur, qui loquitur appositè ad rẽ; cui contrarium sit, de alliis loquenti, de cepis respondere, ut in proverbio est.

Mario Corrado *, aliisque plurimis, definitur Grammatice, ars bene loquendi & scribendi. Sed de verborum sententia parùm convenit inter eos. Sunt enim, qui ita capiant, ut Grammatice dicatur esse ars non tantùm loquendi, sed & scribendi puré. Aliis verò placet, per scriptionem intelligi rationem figurarum ac ductuum. Qui priori modo accipiunt, peccant, cùm puritatem scribendi in definitione exprimendam judicant, quandoquidem non aliter scribimus, quàm loquimur: ac scriptio accidit loquelæ, eóque locum habere non possit in definitione. Hæc enim essentialia duntaxat assignare debet; quia propriè est οὐσίας τις γνωρισμὸς †, ut ait philosophus lib. II Analyt. poster. cap. III § VII.

* *lib* 1. *de Ling. Latinâ.*

† *essentia notificatio quadam.*

Nec minus peccant, qui τὸ *scribere* adjungunt, si solùm ad literarum figuras respiciunt. Nam etiamsi cura ductuum ad Grammaticam pertineret, quæ Capellæ *, Isidori †, aliorumque sententia est; non tamen in definitione ejus id poni deberet; nihilo sanè magis, quàm Arithmeticen definituri diceremus, eam esse bene notandi artem; quamvis aliud sit notatio, aliud numeratio, atque de utraque agere sit Arithmetici. At jam ne quidem Grammatices munus est docere figuras literarum: sed Grammatisticæ, quæ viam munit ad Grammaticam: quemadmodum è Fabio ostendebamus.

* *lib.* 3. *initio.*
† *lib.* 1. *cap.* 3.

At illorum magis ferri sententia potest, qui eò scribendi vocem apponunt, quòd, corruptâ jam à multis seculis pronunciatione Latinæ linguæ, plurima aliter scribi debeant, quàm vulgo pronuncientur: ubi si peccetur, scripturæ vitium castigare debeat Grammaticus. Nec propterea tamen in definiendo necessarium est scripturæ fieri mentionem, quia Grammaticen spectamus pro natura artis, quæ erat iis seculis, cùm omnia pronunciarentur similiter ac scribuntur.

CAPVT

CAPVT III.

Grammatistícæ usus in vita omni privata, ac publica. Prometheo ejus inventio tributa à Græcis: & quando is vixisse credatur. Grammatices, quatenus origines vocum expendit, origo videtur à Platone. Methodices verò inventio rectius ad Aristotelem refertur. Quem secutus Theodectes. Lamprus tamen & Ileus, Grammatici, ab Aristotele ipso memorati. Epicurus Grammaticen docuit. Stoicorum in eâdem studium. Ab Alexandrinis est admodum exculta. Estque clavis omnium disciplinarum. Apud Romanos quoque in honore fuit: qui Grammaticis immunitatem indulsere: at non item Grammatistis. Scepticorum dubitatio, sitne Grammatice utilis, imo ecquis sit Grammaticus.

PRoximum videtur, ut partim de multiplici Grammaticæ utilitate dicam, partim etiam exponam, cui debeatur repertæ nobilissimæ hujus artis beneficium. Ac Grammatistícæ quidem sive literationis is usus maximus, quod, ut Sextus Empiricus * ait, ἴαται τὰ λήθη †. Quomodo & Lactantius lib. III cap. XXIV: *Discendæ istæ communes literæ propter usum legendi, quia in tanta rerum varietate, nec disci audiendo possunt omnia, nec memoriâ contineri.* Nempe, ut Quinctilianus ait lib. I cap. VII: *Hic usus est literarum, ut custodiant voces, & velut depositum reddant legentibus.* Vsus iste se exerit in privatis, publicis, sacris. Et, ut particulatim magis dicam, in iis, quæ propriæ memoriæ caussà annotamus, velut de die nostrorum natali, aut mortuali: item in epistolis, pactis, oppignerationibus, testamentis: præterea in legibus, fœderibus, rebus judicatis, decretis: adhæc iis, quæ doctrinarum studia spectant, sive sint de linguis, sive de rebus gestis, sive de orbe artium liberalium, sive de philosophia, sive de religione. Livius lib. VI: *Raræ & parvæ per ea tempora literæ fuere, una custodia fidelis, rerum gestarum memoria.* Plinius lib. XIII cap. XI: *Hujus unius rei usu scimus maximè constare humanitatem vitæ, memoriam, ac hominum immortalitatem.* Tertullianus lib. de corona Militis: *Literas necessarias confitebor, & commercii rebus, & nostris erga Deum studiis.* De scripturæ bono in epistolis, vide sis Basilium epist. LV ad Ambrosium: & Theodoretum orat. IV de Providentia. Sed imprimis de multiplici adeò utilitate illustris est locus Diodori Siculi lib. XII, ubi de Charondæ legibus tractat. Sic enim scribit: Τὸν γὰρ γραμματικὸν πρὸ τὰς ἄλλας μαθήσεις προέκρινεν ὁ νομοθέτης· ἐν μάλα προσηκόντως. δῆλα γὰρ ταύτης τὰ πλεῖστα καὶ χρησιμώτατα τῶν πρὸς τὸν βίον ἐπιτελεῖσθαι, ψήφους, ἐπιστολὰς, διαθήκας, νόμους, τἄλλα τὰ τὸν βίον μάλιστα ἐπανορθοῦντα. τίς γὰρ ἂν ἄξιον ἐγκώμιον διάθοιτο τῶν γραμμάτων μαθήσεως; δῆλα γὰρ τούτων μόνων οἱ τελευτήκοτες τοῖς ζῶσι δηλομνημονεύουσι· οἱ μακρὰν τοῖς τόποις διεστῶτες, τοῖς πλεῖστον ἀπέχουσιν, ὡς πλησίον παρεσῶσι,

* contra Mathematicos cap. 2.
† medetur atque occurrit oblivioni.

ζῶσι, διὰ τ γεγραμμένων ὁμιλοῦσι· ἥ τε κτῆ πόλεμον συνθήκας ἐν ἴσῃσιν ἢ βασιλεῦσι πρὸς διαμονὴν τῆ ὁμολογιῶν ἢ διὰ τ γραμμάτων ἀσφάλεια βεβαιοῦται· ἔχει πίστιν. καθόλω ὃ τὰς χαεισαμένας τῆ φρονίμων ἀνδρῶν ἀποφάσεις, κ θεῶν χρησμὸς, ἔτι ὃ φιλοσοφίαν ἣ πᾶσαν παιδείαν μόνη τηρεῖ, ἣ τοῖς ἐπιγινομένοις ἀεὶ παραδίδωσιν εἰς ἅπαντα τ αἰῶνα· διὸ ἣ τ μὲν ζῆν τὴ φύσιν αἰτίαν ὑπολητέον, τ ὃ καλῶς ζῆν, τὴ ἐκ τῆ γραμμάτων συγκειμένην παιδείαν. Id est, *Literarum enim scientiam cæteris disciplinis non immeritò præferendam censuit legislator. Hujus enim adjumento res plurimæ, & communi vitæ maximè conducibiles, ut suffragia, epistolæ, testamenta, leges, aliaque ad rectam vitæ institutionem necessaria, conficiuntur. Quis verò dignis literarum disciplinam laudibus prosequatur? Hæ solæ efficiunt, ut defunctorum memoria inter vivos perduret. His internunciis, qui longissimis terrarum intervallis separati, cum procul absentibus, tanquam prope astantibus, colloquia miscent. Harum certitudo ad fœderum & pactorum, cum populis aut regibus initorum, fidem sanctè conservandam magnopere conducit. Hæ denique pulcherrimas virorum prudentum sententias, Dëumque responsa, & philosophiæ dogmata, & breviter totum disciplinarum orbem, solæ conservant, & posterorum memoriæ usque ad omnem æternitatem commendant. Idcirco vitam quidem à natura tribui; bene autem beateque vivendi rationem literarum disciplinæ acceptam esse referendam, statui debet.* Hæc Diodorus. Est verò stupendum planè, quòd tantum boni redundet ad humanum genus ex paucis ac minutis lineolis: ut quibus contineatur, quicquid facimus, dicimus, cogitamus. Quare meritò literas reponas inter miranda naturæ. Quod & Tullii judicium est in primo Tuscul. Quæst. Vbi quasi obstupefactus, *Quis*, inquit, *sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminavit?* Hunc tanti boni inventorem esse Prometheum, traditum est à Græcis. Suidas: Προμηθεὺς εὗρε πρῶτος τὴν γραμματικὴν φιλοσοφίαν *. Pro quo Cedrenus simpliciter: Προμηθεὺς † γραμματικὴν, ὥς φασιν, ἐξεῦρεν. Vt fortasse apud Suidam legi debeat: γραμματικὴν κ φιλοσοφίαν. Γραμματικῆς autem nomine hîc intelligi debet γραμματιστικὴ, quæ Grammatices infantia est, soláque antiquissimis temporibus discebatur. Cujus inventum Prometheo tribuêre, ut aliarum prope omnium artium ac scientiarum primordia. Vixit is, si Eusebium audimus, puero Mose: si Tatianum, & Clementem Alexandrinum, eo jam adulto, sive temporibus, ut iidem ajunt, Triopæ, septimi Argivorum regis, & Cecropis, regis Athenienſium primi. Sed Promethei res pertinent ad tempus μυθικὸν *, cujus pleraque incerta. De vero autem γραμματιστικῆς sive literationis auctore, infrà commodiùs differetur, cùm de literis particulatim agendum erit.

* *Prometheus primus reperit Grammaticam philosophiam.*

† *Prometheum Grammaticen, ut ajunt, reperisse.*

* *fabulosum.*

Nunc potiùs videamus de nobiliori perfectioréque Grammatica, quam literaturam dicimus, ac solam Grammatices nomine dignamur. Penè in confesso est, primum Platonem quædam movisse circa artem Grammati-

cam. Nam præterquam quòd in Philebo docet, quâ ratione literarum doctrina tradi possit, in Cratylo habemus illam πολυθρύλλητον † disputationem, utrùm nomina significent φύσει *, an θέσει †. Verùm rudia hæc fuere artis initia, magisque ad exegeticen & vocum origines pertinent, quàm ad methodicen sive artis præcepta. Et tamen propterea apud Laertium Phavorinus in VIII Variæ historiæ de Platone ait, Πρῶτος ἐθεώρησε τὴν γραμματικῆς δύναμιν: *primus inspexit Grammatices vim.* Quod planè exponi debet de origine vocum. Vnde Diogenes mox subjicit: Διελέχθη περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος· *disseruit de nominum recta impositione.* Iustiùs igitur Aristoteles artis hujus autor censetur: qui primus voces distinxit in certas classes; puta, nomina, verba, & συνδέσμους seu copulas: primus quoque generum doctrinam prosecutus est, aliáque nonnulla explicuit; ut cùm aliis ejus ex scriptis perspicuè, ac tanquam de plano dilucet; tum imprimis ex eo, quem è tribus superstitem habemus, de re Poetica libro. Et sanè Dio Chrysostomus orat. LIII, quæ est de Homero, cùm dixisset, poetarum interpretes priùs esse κριτικοὺς vocatos, postea γραμματικούς, quales fuere Aristarchus ac Crates: addit, multa etiam de Homero in dialogis disputari ab ipso Aristotele, ἀφ' ὧν φασι τὴν κριτικήν τε καὶ γραμματικὴν ἀρχὴν λαβεῖν· *à quo ajunt initium cœpisse artem Criticam & Grammaticam.* Vbi non de nihilo est, quod neutiquam contentus dicere *Criticam*, addit *& Grammaticam.* Nam etsi Critici postea acceperint nomen Grammaticorum, naturâ tamen latiùs patet Grammatici appellatio. Atqui Aristoteles non tantum poetarum mentem exponit, quales Critici dicebantur; sed ea etiam docet, quæ ad μίθοδον sive artis Grammaticæ naturam pertinent. De methodo quoque egit Theodectes. Quem cum Aristotele tres solùm classes vocum, verba, nomina, & convinctiones, tradidisse, auctor est Quinctilianus lib. I, cap. VI *. Fortassis tamen & Aristoteles, & Theodectes, aliquid debuere Lampro, & Ileo: quos Grammaticen reliquisse auctor est Aristoteles ipse lib. II Magnorum Moralium cap. VII: Οὐ γὰρ ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἐπιστημῶν ἔχει, δίον δὲ γραμματικῆς, ἢ ἄλλης ἑστινοσοῦν. ἐὰν ἔχῃ γὰρ Λάμπρος τὴν γραμματικὴν, ὁμοίως δὲ διακείσεται ὑπὸ τῆς γραμματικῆς ταύτης ὁ γραμματικὸς, ἄλλῳ ὁτῳοῦν ἔχοντι γραμματικὴν, ἃ δύο εἰσὶ διάφοροι αἱ γραμματικαὶ, ἥτ' ἐν Λάμπρῳ, καὶ ἡ ἐν Ιλεῖ. *Neque enim* (in voluptatibus, quæ specie differunt) *est, quemadmodum in scientiis, ut Grammaticâ, vel quacunque aliâ. Non si Lamprus Grammaticam habeat, & ita afficiatur hic Grammaticus ab hac Grammatica, ut quivis alius habens Grammaticam, non sint nimirum duæ Grammaticæ diversæ, quæ in Lampro, & quæ in Ileo.* Fortassè & ars hæc aliquid postea debuerit Epicuro, qui Aristotele moriente annorum erat XX. Saltem Epicurum γραμματοδιδάσκαλον γενέσθαι †, priusquam, lectis Democriti libris, ad philosophiam se applicaret,

† multum agitatam & ventilatamque.
* natura.
† positione.
* sive, ut alii distinguunt, cap. 4.
† grammaticum fuisse.

ret, ex Hermippo testatum facit Diogenes Laertiensis *. Sed hoc utcumque est, Aristotelis, ac Theodectiis inventis pluria accuderunt philosophi sequentes, cumprimis Stoici: ut ex Fabio † etiam cognoscere est, & Laertio imprimis, nec non Apollonio Alexandrino. Atque ita paulatim ars excrevit in justum σύστημα *; quod cujus opere consecuta sit maximè, in obscuro latet. Non dubium tamen, quin præcipuè debuerit hæc ars Alexandrinis. Qui non minus ob Grammatices peritiam jactare se solent, quàm Thebani, quia tibiâ; Mitylenæi, quia citharâ optimè canerent: quemadmodum testis est Menander Rhetor in iis, quæ de genere demonstrativo scripsit lib. 1 cap. xvi. Nec mirum, si tantopere philosophi, & alii, hoc studium excoluerint. Est enim clavis omnium disciplinarum: cùm artes ac scientias docere nequeamus, nisi alii alios intelligamus, quòd sermonis præstat disciplina. Hinc luculenta illa elogia Grammatices apud Fabium lib. 1 cap. iv. Cassiodorum lib. ix, epist. xxi. ac tot alios. Hinc quoque est, quòd apud Romanos tanto in honore fuerunt pænulati illi magistri: quodque summæ etiam dignitatis viri hoc studium amplexi fuere: de quorum utroque Tranquillus libro de illustribus Grammaticis. Quin & beneficio immunitatis gaudebant: ut indicant hæc Arcadii Charisii verba L. ult. D. de mun. & honor. *Magistros, qui civilium munerum vacationem habent, id est* *, *Grammaticis, & Oratoribus, & Medicis, & Philosophis, ne hospitem reciperent, à Principibus fuisse immunitatem indultam, & D. Vespasianus, & D. Hadrianus, rescripserunt.* At negatus is honos illis, qui non Grammatici sive professores, sed Grammatistæ, sive ludi magistri forent. Modestinus l. 11, ut gradatim. §. fin. ff. de Muneribus & honor. *Eos, qui primis litteris pueros inducunt, non habere vacationem, Divus Magnus Antoninus rescripsit.* Et Vlpianus l. Sextum decimum. 2. §. fin. D. de Vacat. & Excusat. Mun. *Qui pueros primas litteras docent, immunitatem à civilibus muneribus non habent. Sed ne cui eorum, quod supra vires sit, indicatur, ad præsidis religionem pertinet, sive in civitatibus, sive in vicis, primas litteras magistri doceant.* Etsi verò ea sit necessitas ac præstantia artis Grammaticæ; Sceptici tamen, ut aliarum, ita hujus quoq; disciplinæ utilitatem in dubium vocabant: imò etiam ambigebant, an Grammaticus vel Criticus esset quisquam: quæ res præbuit occasionem Galeno, ut librum scriberet hoc titulo, (quemadmodum ipse commêtatione de propriis operibus ait) Εἰ † δύναιτ' τις κριτικὸς εἶναι & γραμματικός. Argumenta eorum, subtiliora sanè, quàm solidiora, legere possis apud Sextum philosophum in opere Pyrrhoniarum ὑποτύπωσεων, & in iis, quæ adversus Mathematicos differit: item apud Franciscum Picum Mirandulanum lib. iii cap. iii de vanitate doctrinæ gentium, & veritate religionis Christianæ. Ac fore propediem arbitror, ut quæ acutè adver-

* In vita Epicuri.

† lib. 1 cap. 6.

* corpus ac compagem.

* vulgò leg. item. pro quo reste Cuiacius id est reponit.

† Ecquis possit esse criticus & grammaticus.

sus hanc sententiam disseruit, publici juris faciat Casparus Barlæus, dubium poeta melior, an philosophus, antè in Lugdunensi Academia, nunc denuo in illustri hoc Amstelodamensium Athenæo collega exoptatissimus.

CAPVT IV.

Grammatices divisio in μεθοδικὴν, & ἐξηγητικήν. Cur μεθοδικὴν, atque alio nomine ὁριστικὴν vocetur. Τεχνικοὶ, τεχνογράφοι, artigraphi, *tum presse pro artis Grammaticæ scriptoribus, tum laxe de aliarum artium doctoribus. Tyrannionis junioris ætas, conditio, ac de arte hac libri. Demetrius Ixion, Nicanor Hermiæ, Pausanias Cæsariensis, Lupercus Berytius, Hyperchius Alexandrinus, quæ de arte hac scripserint, & quando vixerint. Didymi duo, & Philoxenus Alexandrinus, technici. Apollonii Dyscoli ætas, de structura liber, ejusque commendatio. Vti & Herodiani, filii ejus. Trypho, Ælius Dionysius, Chœroboscus. Iudicium de Chrysolora, Demetrio Chalcondyla, Constantino Lascare, Theodoro Gaza, Vrbano Bellunensi. Latinæ Grammatices scriptores deperditi, Ennius Iunior, Iulius Cæsar, Nigidius Figulus, & alii. Item qui supersunt, ut Varro, Palæmon, Valerius Probus, Sosipater, Diomedes, Priscianus, & quando is vixerit. Macrobii excerpta de Græcæ Latinæque linguæ convenientia ac discrimine. Ioannis Erigenæ, ac Macrobii ætas. Technici alii. Quam tardè Hebræus sermo artis præceptis tradi cœperit. Rabbi Iuda Chiug, R. Ionas Cordubensis, R. Aben-Esra, R. David Kimchi, technici, quæ, & quando scripserint. R. Abraham de Balmis, & Elias Levita.*

QVia, quid Grammatice sit, & quomodo à γραμματιστικῇ differat, deque ejus utilitate, ac inventione dictum est, ad divisionem Grammatices accedemus. Partes ejus plerique faciunt duas, μεθοδικὴν seu ὁριστικὴν, & ἱστορικὴν, seu ἐξηγητικήν. Μεθοδικὴν consistere volunt in artis præceptis: ἐξηγητικὴν verò in intellectu & enarratione auctorum. Est hæc sententia Philonis περὶ δ' ὧν τὰ προπαιδεύματα συνόδου, Quinctiliani lib. I cap. IV & IX, Diomedis lib. II, capite eo, cujus lemma, de Grammatica. Ac de priori quidem parte iis planè assentimus. Satis enim apertum est, eam sic dici, quia continet μέθοδον, hoc est, viam, rationemque docendi, prout Theodorus eam vocem transtulit. Nempe agit de sermonis veluti corpore & affectionibus; & artem definitionibus, divisionibus, ac regulis, explicat. Quemadmodum autem à methodo vocatur μεθοδικὴ, ita à definitionibus dicitur ὁριστικὴ, quasi finitiva; ac à præceptis artis τεχνικὴ, quasi artificialis. Qui verò aliquid hâc de parte memoriæ prodiderunt, ii dicuntur τεχνικοὶ, & τεχνογράφοι; quomodo Suidas Herodianum vocat in Ἀπολλώνιος. *Artigraphos*, hybridâ voce, nominat eosdem Servius in lib. I & II Æn. & Cassiodorus præfat. collectaneorum de orthographia. Invenio

& eandem

& eandem vocem apud Karolum Magnum cap.xxx,lib.11,adversus concilium de imaginibus, ubi ait : *Omnia in scripturarum sanctarum amplissimis pratis inveniri posse,quæ artigraphi in suorum hortorum areolis posuere.* Sed hic intelligendi non Grammaticæ solius,verùm aliarũ etiam artium scriptores. Quomodo & Eunapius artium omnium professores appellat τεχνικούς.

Inter nobiles Grammaticæ artis scriptores apud Græcos, Iulii Cæsaris, & Augusti temporibus,fuit Tyrannio Phœnix, Artemidori filius, Tyrannionis Amiseni discipulus,Terentiæ ejus, quæ M.Ciceroni nupsit,servus, atque ab eadem manumissus. Qui de orationis partibus scripsit , & de orthographia, item de prosodia Homerica, aliáque, quæ Suidas commemorat. Etiam Augusti ætate fuit Demetrius Ixion Atramyttenus, qui de pronominibus , & verbis in μι egit : ut idem est auctor. Ex quo etiam agnoscimus, sub Adriano Cæsare vixisse Nicanorem , Hermiæ filium; qui de punctis reliquit libros sex, & eorundem epitomen. Idem prodit,sub Marco Antonino floruisse Pausaniam, Cæsariensem Sophistam , Aristidis æqualem , ac Philostrato etiam in Vitis memoratum , qui opus contexuit περὶ συντάξεως. Paullo ante Claudii secundi tempora, eodem auctore,fuit Lupercus Berytius , qui artem Grammaticam condidit : ac tres libros de structura particulæ ἂν,item de masculinis,femininis,& neutris,libros reliquit tredecim : in quibus sæpe recedebat ab Herodiano. Ait idem , sub Marciano Imperatore loco non exiguo fuisse Hyperchium Alexandrinum,qui & artem scripsitGrammaticam,& de orthographia,& de nominibus, ac verbis. Apud eundem Suidam legas de Didymo Alexandrino, qui de orthographia scripsit : de Didymo Claudio , qui egit de erratis Thucydidis in analogia : de Philoxeno Alexandrino , qui commentatus περὶ συζυγιῶν * , & verbis in μι , & monosyllabis, & Græcismo. Sed longum sit iis insistere,qui perierunt. Eorum , quorum nobile quicquam superfit,princeps locus debetur Apollonio Alexandrino, cognomento Δυσκόλῳ sive Difficili : qui tempore M. Antonini claruit. Hujus quatuor exstant libri περὶ Συντάξεως. Hoc volumen ipse necessarium esse ait ad poetas intelligendos , atque id à se scriptum μὴ πάσης ἀκριβείας † . Complura etiam alia edidit de hac arte,quæ referuntur in vita ejus, & à Suida. Etiam filius ejus Herodianus plurima reliquit , hodieque supersunt παρεκβολαὶ μεγάλαι ῥήματος, καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ παραγωγαὶ δυσκλίτων ῥημάτων· *excerpta de magno verbo , & , ex eodem , deductiones irregularium verborum.* Item quædam περὶ ἀριθμῶν * . Multum patri filioque debet Priscianus, qui sic de iis in præfatione operis : *Quid Herodiani artibus certius? quid Apollonii scrupulosis quæstionibus enucleatius possit inveniri?* Etiam Apollonium se potissimùm sequi , indicat initio lib.xvii. Etiam illud ad Apollonii laudem non parum fa-

* *de conjugationibus.*

† *accurati enarrato.*

* *de numeris.*

cit, quòd ſummus vir, Theodorus Gaza, penè illud omne ei debet, quod tradit in quarto Grammaticarum Inſtitutionum, hoc ſolùm excepto, quòd de tota re γραμματικώτερον † ipſe ſcripſerit. Adhæc doctiſſimus Thomas Linacer Apollonii veſtigiis paſſim inſiſtit. Præterea ad nos pervenit libellus Tryphonis Alexandrini de dialectis, item de vocum paſſionibus. Ac videtur is Trypho, qui ætate vixit Auguſti, pluraque alia reliquit, quæ Suidas commemorat. Item exſtat Ælii Dionyſii opuſculum περὶ * ἀκλίτων ῥημάτων, & περὶ † ἐγκλινομένων λέξεων: nec non Ioannis Grammatici περὶ ἐγκλινομένων, uti & de dialectis. Etiam Chœroboſci ſupereſt libellus περὶ ἐγκλινομένων, & περὶ ‡ ἐσιν, & de femininis in ω exeuntibus, deque ‡ ἐφελκυσικῶ N, ſive, quibus ν addatur, vel non addatur: adhæc ad eos diſſertatiuncula, qui ubique regulas & formationes quærunt. Cujuſmodi libellos, vel antiquitatis cauſsà, operæ ſit conjunctim uno legi volumine. Nunc habentur ſparſim, & propterea leguntur à paucis. Multi etiam, renaſcentibus literis, præclarè de arte hac meriti ſunt. Ex iis Emanuel Chryſoloras idoneus eſt, unde diſcantur principia linguæ Græcæ. Niſi quòd verborum formationes omittit. Plenior Demetrius Chalcondylas, qui Græcæ linguæ poſt Argyropolum Florentiæ profeſſor fuit: ſed, Politiani ambitione inde ejectus, Mediolanum ſe contulit. Chalcondylæ erotemata Petrus Daneſius impensè laudabat, eaque Budæo auctore, primus publici juris fecit Melior Volmarus. Addendus Emanuel Moſchopulus περὶ συντάξεως *. In opere ejus περὶ χρόνων multa ſunt nullius uſus, nec pauca falſa. Guarinus Veronenſis exſcripſit Chryſoloram. Fuſiùs de arte ſcripſit Conſtantinus Laſcaris. Is linguam Græcam docuit Meſſanæ, quæ eo tempore, quaſi alteræ Athenæ habebantur. Vitâ exceſſit, dum Grammaticæ inſtitutiones ab Aldo excuderentur, cùm primum vix librum ab eo editum conſpexiſſet. Latinè vertit Aldus: ſed caſtigatiùs poſtea edidit Gaſpar Philomuſus. Omnium verò doctiſſimè hanc artem libris quatuor tractavit Theodorus Gaza Theſſalonicenſis. Cujus operam ab ingenio & doctrina ſic commendat Franciſcus Robortelius †, ut nulli veterum poſtponendam dicat. Nec ei ſe ſimile quicquam legiſſe, eo in genere, dictitabat Budæus *. Is primo quidem libro agit de literis, & octo orationis partibus, præpoſitione exceptâ, de qua libro IV. Secundo accuratiùs illa de octo partibus expendit, ac, præter cætera, temporum formationem exponit. Atque hos duos libros Eraſmus vertit. Tertio conſiderat accentus, quantitatem, orthographiam, & varios barbariſmi modos. Quartus eſt de ſtructura orationis, & variis dicendi formis. Interea tantus ſcriptor utilior iis eſt, qui jam aliquouſque profecerint. Ipſe liber primus brevitate nimiâ obſcurior eſt. Longeque prioribus difficilior eſt quartus.

† magis ex arte Grammatica.

* de verbis indeclinabilibus.

† de verbis enclitica, ſive inclinatis ac recumbentibus in vocem præcedentem.

‡ de ſtructura.

† comment. in Ariſtotelis de re poetica librum, ubi quid ἀλόγως ſit diſputat.

* Helias Andreas præfat. in Gazam.

quartus. De quo Constantinus Lascaris ajebat, Δηλίᾳ κολυμβητῆ δεῖσθαι † : uti olim dixerat Socrates de libro Heracliti sibi ab Euripide oblato. Quare nec nomine suo indignum putarunt duo præstantissimi viri, Iacobus Tusanus, & Lazarus Bonamicus, ille si Lutetiæ, hic si Patavii eum publicè enarrarent. Eademque res impulit doctissimum virum Heliam Andream, ut luculento eum illustraret commentario : idque ope imprimis Apollonii Dyscoli : quem Theodorus, ut ajebam, maximè secutus. Atque hi, quos dixi, artem Græcè loquendi, Græcè signarunt. Ex iis autem, qui Latinè scripserint, primus, qui aliquo loco haberi mereatur, Vrbanus Bellunensis fuit. Hunc aliquis temporum ignarus eum esse existimet, de quo sic Leander in descriptione Italiæ, ubi de Foro Cornelii seu Imola agit : *Vrbanus item Grammaticus, summè liberalium artium Grammatica præditus, qui superioribus annis, testatâ multis in locis eruditione suâ, decessit, Imolanus erat.* Sed alius est, de quo antè dicebamus; nempe Leonis X præceptor, patriâ Bellanius sive Bellunensis : de quo fusissimè Pierius Valerianus lib. 11 de literatorum infelicitate. Legendus autem, non uti primò conceptus, auctoréque ignaro editus est ab Aldo; sed ut postea ab auctore auctus est & digestus, atque in Germania recusus. Vrbani exemplum multi postea secuti : ex quibus doctrinæ & industriæ laudem maxime mihi meruisse videntur Angelus Caninius, & Fridericus Sylburgius.

† Delio natatore indigere.

A technicis Græcis transeo ad Latinos. Qui ad excolendam hanc artem Græcorum exemplo fuere invitati. Docet hoc Tranquillus de illustribus Grammaticis : *Primus studium Grammaticæ in Vrbem intulit Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad Senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, cum in regione Palatii prolapsus in cloacæ foramen crus fregisset, per omne legationis simul & valetudinis tempus plurimas acroases subinde fecit, assiduéque disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum.* Quibus ex verbis, vir quidam eruditissimus occasionem arripit, artem eam, qualis ab illo tempore multis seculis Romæ & alibi obtinuit, *Cloacinam* vocandi : quia, ut ait, ex cloacæ foramine una cum claudo magistro emersérit : ut minimè mirandũ putet, si multis sit inquinata sordibus, pravoque malè talo incedat. Festive id dictum videtur. Sed Crateti injuria fit. Nec enim Grammaticen debemus cloacæ, quæ Grammaticum penè perdidit : verùm Græciæ, seu Asiæ unde eam attulit Crates. Quæque inepte vel stulte postea tradita sunt à Latinis, ea non possunt homini Græco imputari, pauculis fortasse exceptis, pertinentibus ad Grammaticen, quatenus ea Græcæ & Romanæ linguæ communis fuit : sed proprio potius eorum stupori adscribi debent : ut qui vel linguæ suæ non satis essent intelligentes, vel neglexissent differendi disciplinam : unde tot fatuæ definitiones,

nitiones, ac diviſiones, tantaque ordinis confuſio. Nec tanta fuit veterum ſtultitia, ac poſteriorum. Quod magis credo pateret, niſi injuria temporum abſtuliſſet nobis antiquiſſimum ac præſtantiſſimum quemque eorum, qui de lingua Latina aliquid, quod ad μεθοδικὸν ſpectaret, ſcripto conſignaſſet. Nunc non modò deſideramus libros duos Ennii Iunioris, quibus de literis ſyllabiſque, item de metris ſcripſit, ut ex Lucio Cotta refert Suetonius lib. de Grammat. Ill. aut libros Iulii Cæſaris de Analogia, quorum meminit Suetonius in Iul. Cæſ. & Chariſius lib. 1: ſed etiam, quæ commentati ſunt Nigidius Figulus, Cornelius Nepos, Aruntius Comminianus, Plinius Secundus, Valgius, & alii aliquot, quos res ad methodicam pertinentes tractaſſe, argumento ſunt, quæ ex iis proferunt, cùm alii, tum imprimis Soſipater Chariſius.

Inter eos verò, quorum aliquæ ſuperſunt commentationes, familiam ducit M. Terentius Varro; cujus hoc in genere tres de Analogiâ libri perennarunt. Iiſdem, ob ſuperſtites aliquas majoris operis reliquias, annumerari debet Q. Rhemnius ſive potiùs Remmius (quomodo, Aldo teſte, in veteri lapide vocatur) Palæmon, Vicentinus, *Grammaticâ arte celebris*, ut ait Plinius lib. XIV cap. IV, ac doctrinæ nomine Iuvenali etiam laudatus lib. III, ſat. I:

* *Al. Celadi.*

Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis adfert,*
Quantum Grammaticus meruit labor?

Ab eodem Grammaticam idem φωνασκικῶς *Palæmonis artem* appellat lib. II ſat. *Odi*

Hanc ego, quæ repetit, volvitque Palæmonis artem,
Servatâ ſemper lege & ratione loquendi.

† *ad annum Domini* 49.

Vixit, Euſebio teſte †, ſub Cæſare Claudio. Auli Perſii & Quinctiliani oratoris præceptorem fuiſſe, docent vett. gloſſæ in Perſ. & Iuvenalem *. Superſunt & reliquiæ non aſpernandæ M. Valerii Probi Berytii, quem Grammaticorum eruditiſſimum vocat, ac Neronis ævo vixiſſe, ait idem Euſebius. Claudit is catalogum illuſtrium Grammaticorum apud Tranquillum. Sed imprimis τῶν τεχνολόγων ſtudia juvare poſſunt, cùm Soſipater, & Diomedes: de quorum ævo non ſatis paret: tum Priſcianus, qui Iuſtini ſenioris, & Iuſtiniani Impp. tempore floruit; ut conſtat ex Caſſiodori de Orthographia libro. At longiſſimè aberrat Nicodemus Friſchlinus, cùm in Paralipomenis ſcribit, Priſcianum eſſe Technicorum, qui exſtent, antiquiſſimum. Siquidem hic non uno loco meminit Chariſii, cui & Probum adjungit lib. IX. Fortaſſe & inter Technicos, quibus præ cæteris debemus, annumerandus foret Theodoſius Macrobius, ſi extaret liber ejus *De differentiis & ſocietatibus Græci Latinique verbi.* Nunc tantummodo

* *in vitâ Perſii à Pythæo edita, & in ſat. 6 Iuvenal.*

tummodo habemus quædam excerpta concinnataque à Ioanne neſcio quo. Nam in calce libelli ſolum Ioannis nomen exprimitur. Putabat P. Pythœus, eum eſſe Ioannem Erigenam Scotum, qui Dionyſium Areopagitam Latinè vertit,& tempore Karoli Calvi vixit: ut conſtat ex libb. Eccleſiæ Lugdunenſis, quos adverſus iſtum Erigenam ſcripſit: item ex epiſtola Nicolai ad Karolum Calvum,ac Matthæo Weſtmonaſterienſi ad annum Iɔccclxxxiii,& Guiljelmo Malmeſburienſi lib. ii de geſtis regum Anglorum cap. iv. At Macrobius ipſe claruit ætate Theodoſii Senioris: & ejus filiorum: ut qui æqualem ſe dicat Servii * Honorati,qui in Virgilium ſcripſit, & Aurelii Symmachi †, cujus epiſtolas habemus. Imò ex codice Theodoſiano * conſtat, ſub Honorio ac Theodoſio Iuniore fuiſſe ſacri cubiculi præfectum: quemadmodum monitum optimo & doctiſſimo amico noſtro, Iſacio Pontano †. Exſtant & de arte Grammatica commentatiunculæ Phocæ, Aſperi Iunioris, Donati, Servii, Sergii, Maximi Victorini, Cledonii, B. Auguſtini, P. Conſentii, Flacci Alcuini, qui Caroli Magni magiſter fuit, & Eutychis, qui de diſcernendis conjugationibus ſcripſit. Sunt & technici alii, ſed qui non tam de ὀρθοεπείᾳ, quàm ὀρθογραφίᾳ tractarint; quos iccirco ſuo loco commemorabimus. Rei quoque metricæ autores, ut Terentianum Maurum, Marium Victorinum, Marium Plotium, Cæſium Baſſum, ac ſimiles, eò omitto, quia metrum non tam ad Grammaticam, quàm Poeticam pertinet, ut ſequenti libro oſtendemus.

* *lib. 1. Sat. cap. 2. & lib. 6. cap. 6 & 7.*
† *lib. 5. Sat. cap. 1.*
* *lib. 6. Tit. 8, de præpoſitis ſacri cubic.*
† *notiv in Macrobium lib. 1. Sat. cap. 1.*

Mirum verò Hebræos, quorum lingua eſt antiquiſſima, ſerò adeò, multoque poſt ipſos Arabas, de Grammatica arte ſcribere cœpiſſe. Nam cùm jam Arabes de Arte penè ſcribere deſinerent, Iudæi de ea primùm ſignare aliquid cœperunt. Primus eorum fuit Rabbi Iuda, Davidis filius, cognomento Chiug, oriundus ex Feſa, urbe Africæ. Is circa annum Chriſti ∞ xl duos edidit libellos, unum de raphe, ſive de literis בגד כפת nunc molliùs, nunc duriùs pronunciandis: alterum de geminatione, ſive de vocibus literam quampiam geminantibus. Proximus ab eo Rabbi Ionas Cordubenſis, profeſſione medicus: qui itidem libros ſcripſit duos, unum de artis præceptis, alterum de ſignificationibus verborum. Tertius fuit Aben-Eſra, ſive Abraham ben Eſra, Hiſpanus, qui circa annum claruit ∞ clx. Hic præter commentarios, quos edidit in libros ſacros, ſcripſit סֵפֶר צַחוּת בְּדִקְדּוּק, id eſt *librum elegantiarum in Grammaticis*: item סֵפֶר מאזני לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ id eſt *librum bilancis linguæ ſanctæ*, quomodo inſcripſit, quia regulas tradit, ad quas examinari oporteat linguam Hebræam. Quartus eſt R. David Kimchi, qui vixit circa annum ∞ cxc. Is cùm videret,

deret, multa confusè diffuséque scripta esse à R. Iuda, & R. Iona; ad hæc multa scitu necessaria præteriisse; succinctiùs pleniúsque, ea studuit complecti. Atque iccirco nomen operi suo fecit, סֵפֶר מִכְלוֹל, *liber comprehensionis.* Est verò opus bipartitum. Pars una dicitur דִּקְדּוּק, *Grammatica:* altera verò סֵפֶר הַשָּׁרָשִׁים, *liber radicum*, sive lexicon. Atque hi vixere intra millesimum à Christo annum, annumque supra eum ducentesimum. Quod verò ad eos, qui intra hos centum circiter annos artem hanc è Iudæis tractarunt, facilè eorum principes sunt hi duo: R. Abraham de Balmis, qui circa annum ∞ Io xx scripsit Grammaticen, eámque inscripsit מִקְנֵה אַבְרָהָם, hoc est, *peculium sive possessio Abrahæ:* & Elias Levita, qui natus in civitate nova Eysch, haut procul à Noriberga, ac, invitis popularibus suis, Christianos Hebræam docuit linguam, cùm vivâ voce, tum variis editis libellis. Atque istorum, & aliorum scriptis adjuti plurimùm Christiani hujus linguæ præcepta docere & ipsi cœperunt: omniaque ordine meliori, quàm Iudæi fecerant, tradiderunt.

CAPVT V.

Cur Grammatices partem appellent ἐξηγητικὸν, *&* θεωρικὸν: *& super eo viri docti lapsus.* Ἐξηγητικὸν, *quatenus scriptorum omnium enarrationem spondet, non esse partem Grammatices. Verum* ἐξηγητικῆς *munus, quatenus ad Grammaticen pertinet. Vocum Græcarum interpretes illustriores; imprimis, ex quibus conflatur Suidæ lexicon, ac complurium ætas. Grammatici, qui Romanarum vocum significationes & origines signarint. Gellii, & Arnobii loca duo, quibus celebriores complexi Grammaticos: sed in quibus & technici compareant.*

DE μεθοδικῇ, ejusque scriptoribus, satis dictum. Alteram Grammatices partem vocant ἐξηγητικὸν *, vel ἱστορικὴν †. Ac ἐξηγητικὴν quidem dixere, quia in scriptorum interpretatione versetur: ἱστορικὴν autem, quia ad auctorum enarrationem, quam ἱστορικὴ promittit, opus est cognitione historiæ tum fabularis, tum veræ, uti etiam notitiâ locorum. Vir eruditus, Bartholomæus Keckermannus, aliam rationem adfert. Nam * Budæi se ait sententiam probare, qui ad legem secundam de Origine Iuris dicat, enarrationem auctorum, non tantùm *historicen* iccirco dici, quia sine fabularum memoria nequeat expediri, ut Seneca ait epist. LXXXIX ad Lucillium: sed etiam quòd Grammaticus interpres simpliciter, & ἱστορικῶς referat, atque enarret, quid scriptor senserit. Nempe quâ mente ex quatuor interpretandi modis, de quibus Augustinus tractat lib. 11 de Genes. ad liter.

* explicativam.
† historicam sive narrativam.

* lib. 1 de natura histor. cap. 1.

liter. cap. 11, uti & Cusanus lib. VIII Excitationum, unus dici solet Historicus. Sed bis peccat vir doctissimus. Nam neque hoc dicit Budæus, quod ille putabat: neque vera hæc ratio est, quam is adfert: sed illa potiùs, quam nos diximus. Siquidem extra controversiam est, Grammaticos antiquos, non contentos sermonis curâ, sibi etiam vindicâsse, tum *quædam genera institutionum ad eloquentiam parandam*, de quo Tranquillus monet lib. de illustribus Grammaticis: tum historiæ & antiquitatis notitiam, ad auctorum intelligentiam: ut ex eodem Tranquilli libro apertissimum est: item ex Sexto Empirico, qui de hac parte Grammatices ita scribit: ἱστορικὸν, ὅπου περὶ προσώπων, οἷον περὶ θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ ἡρωικῶν διδάσκουσιν, ἢ περὶ τόπων, διηγοῦνται, καθάπερ ὀρῶν, ἢ ποταμῶν, ἢ περὶ πλασμάτων καὶ μυθῶν παραδιδόασιν. *Grammatica historica est, quæ de personis, velut de divinis, humanis, & heroicis docet; aut de locis tractat, quomodo de montibus, vel fluviis; aut de figmentis, vel fabulis agit.*

Quamquam verò tanto veterum consensu traditum sit, enarrationem scriptorum, ac imprimis poetarum, ad Grammaticen pertinere: non tamen in hoc eos secundo lumine adflavit

Ὁ τὴν ἐν ἄστροις ὁδὸν οὐρανῷ τέμνων ὁδίτης.
Sol sidera inter cœlicam secans viam.

Nam, ut tenebras istas discutiamus, autorum explicatio non subjicitur Grammaticæ, cùm nullius sit, nisi versati in omni ἐγκυκλοπαιδείᾳ †. Nec tamen diffiteor, enarrationem quoque Grammaticorum quodammodo esse: sed tantùm, cùm verba enucleat, sive propria, sive figurata. Imposuit iis, quòd Grammaticos appellari viderent, qui omne genus autorum interpretarentur, adeò ut Ioannes Philoponus quoque, ob Aristotelis enarrationem, Grammatici nomen sit indeptus. Verùm ficulnum hoc argumentum est, cùm hoc nomen iis fecerint, quòd ad scriptorum omnium intelligentiam, si non imprimis, at primæ certè requirantur Grammatici partes; non autem quasi universa, quatenus Grammaticus, explanaret. Certè Grammaticam versari circa curam sermonis, licerèque lineam adversus eum poscere, si his se cancellis non contineat, sensisse quoque videtur Seneca epist. LXXXIX ad Lucill. *Grammaticus*, inquit, *circa curam sermonis versatur, & si latius evagari vult, circa historias: jam longissimè fines suos proferat, circa carmina.* Nam cùm solius ei sermonis tribuit curam, ex suâ loquitur sententiâ: autorum verò enarrationem, quia hanc alii attribuebant, non tam Grammatico præcipit, quàm permittit. Quare hanc qui Grammaticæ subjiciunt, pomœria effatáque ejus, ex Senecæ quoque sententiâ, nimis extenderunt.

† orbe disciplinarum.

Nimis è contrario coarctant, qui solam μεθοδικὴν agnoscunt. Nam ad

rectè loquendum non solà opus observatione præceptorum, sed & vocum omnium significationem nósse convenit. Quare duas quidem, & appellatione eadem, sed aliâ mente, statuimus Grammatices partes: quarum illa quidem, ut diximus, artis præcepta exponit; hæc vocum significationes enarrat. Intellige autem vocum tum simplicium, tum conjunctarum; sive incomplexarum, & complexarum; prout, haut barbarè, ut quidam putarunt, sed, venusta à corollis tralatione, vulgò loqui amant in Dialecticorum scholis. Hanc Grammatices partem excoluere Græci non uno modo. Nam alii quidem contenti erant vocum origines adferre, unde proprietas cognoscitur. Quorum libri περὶ ἐτυμολογίας, vel ἐτυμολογουμένων, aut ἐτυμολογικὰ inscribebantur. Tales fuere Orion, Pamprepius, Demetrius Ixion, atque alii: de quibus in Originum libris dictum nobis. Alii vocum significationem atque usum interpretabantur. Atque ex his quidam voces solùm peregrinas exposuerunt: quorum libri fere inscripti erant περὶ γλωσσῶν, ἢ περὶ τῆς ξένας εἰρημένων. Tales apud Athenæum Amerias Macedo, Clitarchus, Hermo, Nicander Colophonius, & alii. Apud Suidam Artemidorus, Callimachus, Democritus, Philoxenus, Simmias Rhodius, cæterique. Sunt, qui unius gentis voces enuclearent. Vt Atticas λέξεις Aristophanes Grammaticus, Ælius Dionysius, Epitherses Nicenus *, Galenus, Philemo, alii, ex quibus supereſt Phrynichus Arabius, Bithynus Sophista, qui M. Antonini & Commodi ætate de Atticarum vocum delectu ad Cornelianum scripsit. Item Thomas Magister. Alexandrinas voces exposuit Demetrius; Creticas, Hermonax; Laconicas, Aristophanes; Rhodiacas, Moschus; Italicas, Diodorus. Quidam de vocibus studii alicujus propriis tractarunt: ut de verbis comicorum fecit Epitherses Nicenus †; de vocibus oratorum decem, Harpocratio; de historicorum, Parthenius. Quidam se continuere intra vocabula unius scriptoris: ut vocibus Homeri, Aristonicus Alexandrinus, Apollonius, Longinus, Philoxenus, alii: Hippocratis, Xenocritus Chius, Philinus, & plures ab Erotiano memorati; Thucydidis, Euagoras; Platonis, Timæus, & Boethus; Antimachi, & Heracleonis, idem Longinus. Denique nonnulli collegere omnis generis voces: ut qui λεξικὰ, vel ὀνομαστικὰ scripsere. Quales ex iis, qui supersunt, Iulius Pollux, Hesychius, Suidas. Qui λεξικὸν suum ex variis priorum collegit. Vt sunt, Eudemus Rhetor, qui voces ab Oratoribus, & disertissimo quoque usurpatas secundum literarum seriem utili labore congesserat. Helladius Alexandrinus, qui tempore vixit Theodosii Iunioris, deque omnis generis vocibus egerat. Eugenius Phryx Augustopolitanus, qui Anastasii temporibus claruit Constantinopoli. Zosimus Gazæus, vel Ascalonites, qui tempore fuit Anastasii imperatoris, &

* *Stephanus in Nicæa.*

† *Stephan. in Nicæa.*

voces

voces Atticas literarum ſerie digeſſerat. Cæcilius Callantianus Siculus, religione Iudæus, qui ſub pluribus Cæſaribus, ætatem uſque ad Hadriani tempora perduxit. Longinus Caſſius, Grammaticus idem, Rhetor, & Philoſophus, qui Aureliani ætate egit apud Zenobiam, Palmyrenorum reginam, interque alia de Atticis vocibus duas reliquit editiones: Lupercus Berytius, quem paullò ante poſteriorem Claudium vixiſſe diximus. Iuſtinus Iulius Sophiſta, qui Pamphilum, de quo mox dicam, in compendium redegit. Pacatus, ſive, ut Græcis dicebatur, Irenæus, cognomento Minucius, qui egit de proprietate linguæ Atticæ, Doricæ, Alexandrinæ, ac universè de Græciſmo. Zopyrio, qui quatuor primas lexici literas abſolvit. Pamphilus Alexandrinus, Grammaticus Ariſtarchius, qui à litera E exorſus, ubi Zopyrio deſierat, reliqua perfecit. Polio Alexandrinus, cognomento Valerius, qui ſub Hadriano Imp. natus, Antonii Philoſophi vel Commodi temporibus Atticarum vocum collectanea edidit. Atque ex his Suidæ collectanea conflantur. Præter quos alii etiam multi περὶ λέξεων ſcripſere. Vti apud Laertium legimus de Zenone & Poſidonio; apud Erotianum, de Zeuxide: & alibi de aliis, quos omnes referre longum eſſet. Multa etiam, quæ ad vocum pertineant naturam, habet Athenæus in Dipnoſophiſticis; item poetarum, aliorumque ſcholiaſtæ.

Videamus de iis, qui voces Romanas explicuere. Ex quibus ſuperſunt Feſtus Pompejus, Nonius Marcellus, Fabius Fulgentius Planciades. Pertinent huc quoque gloſſæ Iſidoro, atque aliis, attributæ. Tum autem, quæ Cornelius Fronto, Cæſaris Antonini Philoſophi in Latinis literis magiſter *, quæque Caper, Agroecius, ac cæteri, de vocum differentiis prodiderunt. Item qui vocum origines ruſpantur; quales, præter cæteros, Varro, & Iſidorus. Quod verò ad Donatum, Servium, Porphyrionem, Acronem, alióſque interpretes, etſi multa habeant, quæ ad vocabulorum interpretationem pertinent, latiùs tamen ſe diffundunt, quàm ut poſſint concludi intra cancellos ἐξηγητικῆς; ut liquet ex iis, quæ hâc de parte antea dicebamus. Et horum quidem non omnia nobis invidit vetuſtas.

* Eutropius lib. 8.

Sunt verò & alii non pauci, quorum nihil nobis reliqui fecit; eóque de pleriſque horum haut facilè dictu eſt, num ſolùm operam ſuam poſuerint in interpretandis vocabulis, ſive etiam autoribus enarrandis; an verò ſimul fuerint τεχνογράφοι †. De iis contentus ero adferre cùm Agellii unum, tum alterum Arnobii locum, quibus majorum aliquot gentium Grammaticos recenſent. Agellii eſt lib. VI cap. XV. *Ne ſi Ælii quidem, Cincii, & Satyri ita dicendum cenſuiſſent, obſecuturum ſeſe fuiſſe ait, contra perpetuam Latinæ linguæ conſuetudinem.* Nota res de L. Ælio Stilone Præconino, Var-

† artis ſcriptores.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

† lib. de Illustr. Grammat.

ronis magistro, cujus præter Tranquillum †, & Grammaticos, meminere etiam Cicero in Bruto, Academicis, de Legibus : Quinctilianus lib. x, quo loco de Comicis tractat : Plinius lib. xxx cap. 1, uti & lib. 1 in scriptoribus libri IX, & XIV. Sed apud Fabium, ac in antiquioribus Plinii codd. pro *Stilo* corruptè *Stolo* editum est. L. Cincii Alimenti meminit Agellius lib. XVI c. IV, ac ter eundem memorat Macrobius lib. 1 Saturn. cap. XII. ac, credo, idem est Cincius, quem in suasione legis Fanniæ citat lib. II cap. IX. At quis ille Satyrus, quem Agellius signat ? Omnino legendum *Sautra*, cujus mentio in Terentii vita, quæ Tranquillum, non Donatum auctorem habet : item apud Terentium Scaurum de orthographia, & passim apud Festum : qui & uno in *Nuptiarum* verbo nominat tres hosce, quos Agellius conjunxit. Eorundem etiam libro primo, sed locis distinctis, meminit Sosipater Charisius. Quod ad Arnobii locum, de quo inante dixeram, verba ejus sunt lib. I : *In similibus vitiis vos quoque verſimini, quamvis Epicados omnes, Cæſellios, Verrios, Scauros teneatis, & Niſos.* De Cornelio Epicado adeundus Tranquillus lib. de illustr. Grammat. Cæsellii Vindicis meminere Agellius lib. III. c. XVI, lib. VII. c. II, atque alibi aliquoties ; Sosipater lib. I, & II, Priscianus lib. x sæpius. At Verrius Flaccus, quem Festus in epitomen contraxit, laudatur Suetonio de illustribus Gramm. Agellio, Plinio, Charisio, Macrobio, Diomedi, Velio Longo, Servio, Lactantio, Prisciano, Isidoro. Terentium Scaurum (D. Hadriani is tempore floruit) nominant Agellius lib. XI cap. XV, Sosipater lib. II, Diomedes non uno loco, Priscianus lib. x, Capitolinus in vita Severi. Extat & hodie de Orthographia libellus Terentio Scauro attributus. Nisi denique mentio est apud Charisium lib. I, Macrobium lib. I Saturn. cap. XII, ubi ejus Fastorum commentarios citat : item Priscianum lib. x, Velium Longum libello de Orthographia aliquoties. Et horum quidem meminit Arnobius. Plures autem qui requiret, adeat Tranquilli librum de illustribus Grammaticis.

CAPVT

CAPVT VI.

Criticen credi tertiam Grammatices partem. Criticorum duplex esse munus, judicii, & emendationem. Criticos notis usos in libris censendis. Pamphilus περὶ τέχνης κριτικῆς. Iudices, *qui Græcis κριτικοί. Artis hujus princeps Aristoteles. Quem secuti Philetas, Zenodotus, Callimachus, Eratosthenes, Aristophanes, Dionysius Thrax, Apollodorus, Crates Mallotes, Tyrannio uterque: & quâ omnes isti ætate vixerint. Latini Critici complures, in quibus Calliopius, Iulius Celsus, Sallustius Rhetor, Gallus Avienus. A Græcis esse morem, quo Critici nomen scriptori castigato apponebatur. Critices necessitas. Eadem noxia, si in pruriginem corrigendi degeneret. Timonis judicium de optimis Homeri codd. Aratum quàm varii vitiarint. Qui Hippocratem depravarint. Librariorum in sacris exscribendis incuria.* Κριτικὴν *non esse Grammatices partem ostensum. Nec si pars esset, fore membrum ab ea distinctum, quam* ἐξηγητικὴν *dixere. Telephi liber. Grammatici etiam dicti* φιλόλογοι, *&* πολυίστορες: *ac Grammatice,* φιλολογία, πολυμαθία, *&* Latinis eruditio, *vel* varia eruditio.

DVabus Grammatices partibus, de quibus hactenus diximus, plerique veterum, quos secutus Angelus Politianus in Panepistemone, adjiciunt tertiam, μικτὴν seu κριτικήν. Ea μικτὴ vocatur, quia ex utraque mixta est: κριτικὴ verò, quia consistat in emendatione, ac judicio. Geminum hoc Critices munus agnoscit etiam Varro apud Diomedem lib. 11, & Marius Victorinus. Nimirum emendationis erat, quòd falsò inserta tollerent, ac corrupta à librariis corrigerent. Iudicii fuit, ratione quidem universi operis, quòd scripta spuria discernerent à legitimis: ratione autem particularium locorum, quòd iis, quæ perperam dixissent, vel scripsissent auctores, ⊖, vel obelum, sive ut Fabius † vocat, virgulam censoriam apponerent, vel aliam culpæ indicem notam. De cujusmodi librorum notis egere olim Diogenes Cyzicenus *, & Suetonius Tranquillus †. Sed, quæ illi hac de re scripserant, periere. Vtcunque tamen notas eas discere est ex Laertio in Platone, Epiphanio περὶ μέτρων, & Isidoro lib. 1 Orig. cap. xx. E junioribus à Casaubono ad Laertium, & Wouwerio Πολυμαθίας cap. xvii. De totius verò artis præceptis egerat olim Pamphilus Alexandrinus, Grammaticus Ἀριστάρχειος: ut qui, inter cætera, scripserit τέχνην κριτικὴν *, teste Suida. Ab hac arte dicebantur *Critici*: ut apud Horatium lib. 11 epist. 1, Martianum Capellam lib. 111, Hieronymum epist. ad Magnum orator. atque alios. Iidem & *Grammatici* vocati. Sed priorem *critici*, quàm *Grammatici*, appellationem esse, ex Dione Chrysostomo † antea dicebamus. Quemadmodum autem Græcis κριτικοὶ, ita Latinis *Judices* dicti:

† *lib. 1. cap 4.*

* *Suidas. in Διογένης ὁ Διογενιανός.*

† *Idem in Τρύφων ὁ γραμματικός.*

* *artem censoriam.*

† *orat. 53. quæ περὶ Ὁμήρου.*

dicti: ut apud eundem Horatium lib.1 Sat.x. Quinctilianum lib.x. Tranquillum de Grammaticis, Agellium lib.x. cap.xviii, in vett. inscriptt. Augustinum lib.iii de Musica.

Multum hac arte laudis promeritus est Aristoteles, ἀφ' ἧς φασὶ τὴν κριτικὴν τε καὶ γραμματικὴν, ἀρχὴν λαβεῖν * : ut denuo Dionis Chrysostomi † verba reponam. Eo paullo juniores Philetas Criticus,& Demetrius Phalereus. Quorum hic Alexandrinæ præfuit bibliothecæ. *Grammaticorum probatissimum* vocat Tertullianus in Apologetico. Philetæ Critici auditor fuit Zenodotus : ac post Demetrium bibliothecæ præfecturam accepit à Ptolemæo Philadelpho. Idem Zenodotus Homerum primus correxit. Eademque ætate claruit Callimachus: sed provectus ætate usque ad tempora Ptolemæi Euergetæ. Callimachi discipulus fuit Eratosthenes ὁ πένταθλος * : qui Ptolemæi Euergetæ, & Philopatoris temporibus floruit. Hujus discipulus Aristophanes Byzantius, qui puer Zenodotum, adolescens Callimachum, grandior Eratosthenem audivit : atque ætate Ptolemæi Philopatoris, & quincti Ptolemæi, qui dictus est Epiphanes, magno in pretio habitus est. Aristophanem verò audiit Aristarchus : qui quantus vir fuerit, docet, quòd ejus nomen pro quovis scriptorum censore usurpatur à Tullio,& aliis. Hic Homeri versus,quos νόθους † putaret,ἀθέτησε *. Vnde eum, & Zenodotum, jungit Ausonius præfat. in ludum septem sapientum, & carmine quartodecimo de professoribus Burdigalensibus. Eosdem intelligit, cùm epistolâ ad Vrsulum ait,

Quique sacri lacerum collegit corpus Homeri,
Quique notas spuriis versibus apposuit.

Ab hoc & vetus quædam comœdia, quam Ennius postea transtulit, dicebatur Achilles Aristarchi. Meminit ejus Plautus. At sic non aliâ de caussâ vocabatur,quàm quòd ab eo esset emendata. Aristarchum audiere Dionysius Thrax, & Apollodorus, cujus supersunt libri de origine Deorum. Apollodorum hunc primùm retulisse nomen critici, ait Clemens lib. 1 Στρωμ. sed addit, alios hoc tribuere Eratostheni : quod verisimilius videtur. Vixit autem Apollodorus temporibus Ptolemæi Philometoris. Ejusque æqualis fuit Crates Mallotes,qui novem Homericarum emendationum libros reliquit, ut ait Suidas : estque is ipse, qui ab Attalo rege Romam missus,primus Grammatices studium Vrbi intulit:ut superiùs diximus. Post eum multi Criticorum Græcorum in Vrbe vixere. In his uterque Tyrannio : quorum prior discipulus fuit Dionysii Thracis, Romamque captivus à Lucullo deductus, tempore belli Mithridatici. Alter tempore belli inter Antonium & Octavium captus, & Terentiæ Ciceronis donatus, atque ab eadem manumissus fuit. Hic inter cætera reliquit διόρθωσιν ὁμηρικήν † . De utroque auctor Suidas. Græ-

* à quo Criticen ajunt,& Grammaticen, initium cepisse.
† orat.§3 περὶ ἑαυτοῦ.
* quinquertio.
† spurios.
* confixit.
* emendationem Homeri.

Græcorum exemplum ſecuti Romani in ſuæ linguæ ſcriptoribus. Quales L. Ælius Stilo, Santra, Varro, Nigidius Figulus, Verrius Flaccus, Palæmon, Aſconius, pluresque alii. Imò Valerius Probus, ut de eo ſcribit Suetonius, *multa exemplaria contracta emendare ac diſtinguere, & adnotare curavit, ſoli huic, nec ulli præterea Grammatices parti deditus.* Cicero correxit Lucretium, teſte Euſebio in Chronicis. Ennium Lampadio emendavit: ut ex Gellio ſcimus lib. XVIII, cap. V. Aliorum quoq; aliquot Criticorum nomi- pervenerunt ad nos ex conſuetudine eâ, quâ ſcriptoribus à ſe correctis nomen ſubſcribebant. Hinc notus nobis Calliopus ſive Calliopius, qui Terentium recenſuit: Iulius Celſus, qui Iul. Cæſarem emendare conatus, ſed parùm *ἰυσόχως* *: Salluſtius Rhetor, qui Tacitum correxit, ut notis ad eum ſcriptorem Curtius Porchena annotavit: Gallus Avienus, qui, ut in Præmeſſis ſuis docuit Iacobus Schegkius, Agellio manum medicam admovit: itemque alii aliorum ſcriptorum judices, quos è codd. MSS. cognoſcere eſt. * dextrè.

Quod verò Critici Latini appoſuere nomen libris, id Græcorum fecere exemplo. Nam & Galenus commentario II in Hippocratis *Ἐπιδημιῶν* lib. III ait, in Ptolemæi bibliotheca inventum eſſe librum tertium Hippocratis *Ἐπιδημιῶν*, cum inſcriptione hujuſcemodi: *τῷ ἐκ πλοίων καὶ διορθωτῷ Μνήμονα Σιδήτῃ.*

Et profectò magna eſt Critices neceſſitas, cùm tam multa peccent imperiti librarii: quâ de re magnopere viri eruditi cunctis penè ſeculis conqueſti fuere. In his Strabo lib. XIV, ubi de Apellicone, & Galenus lib. *περὶ ἀνλιδότων.* Imò Cicero quoque ad Quinctum Fr. epiſt. V: *De Latinis*, inquit, *quò me vertam neſcio: ita mendosè ſcribuntur, & veneunt.* Hæc res impulit B. Irenæum, ut adjuraret librarios, quò emendatiùs exſcriberent, & accuratiùs conferrent: ut videre eſt apud Euſebium lib. V Hiſt. Eccleſ. Idem, ejus exemplo, B. Hieronymus fecit initio Chronici Euſebiani. Etiam Iuriſconſulti, ut eſt in Cod. Theodoſ. tit. de reſponſis prudentum, *ita demum recipiuntur, ſi codicum collatione firmentur.* Nec ſolùm peccari ſolet ab librariis indoctis; ſed etiam à ſciolis, & audaculis Criticis, qui dum ſanis ſæpe partibus medicinam facere volunt, vulnus faciunt. Itaque cùm Aratus olim rogâſſet Timonem, quâ ratione emendatiſſimum Homeri poema habere poſſet, reſpondit, *εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις ἐντυγχάνοι, & μὴ τοῖς ἤδη διωρθωμένοις: ſi in antiquos incideret codices, non verò jam correctos.* Atque hoc dictum illi, qui ipſe inter Homeri correctores. Nam ut Homeri quædam erat *διόρθωσις* † *Αριστάρχειος, & Αριστοφάνειος*, ita & *Ἀράτειος* *: quemadmodum in poetæ ejus vita refert Hipparchus. Ipſeq; etiam Aratus à correctoribus multa vulnera accepit, ut ibidem † legas: *Ἐλύμηναν δὲ πολλοὶ τοῦτο*

† correctis Aristarchea & Ariſtophanea.

* Aratea.

† pag. 109, edit. Florent.

τῦτο τὸ ποίημα ζωγράφοι, καὶ ἀστρόνομοι, καὶ γραμματικοὶ, καὶ γεωμέτραι. ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ βέλτιστον τὸ ἴδιον γράφας, καὶ ἐξηγήσεις ἰδίας ποιήσαντες. *Corruperunt multi hoc poema, pictores, astronomi, Grammatici & librarii: dum quisque, pro lubitu, propriam lectionem, & interpretationem effingit.* Ac queritur de eo quoque scholiastes ejus Achilles Statius. Nec meliùs exceptus Hippocrates à Dioscoride, Artemidoro, & Capitone, qui eum dum edunt, multa corrumpunt: ut legere est apud Galenum comment. 1 in VI ἐπιδημιῶν. Vbi & conqueritur, propterea opus fuisse, ut consuleret codices antiquos, & alios Hippocratis interpretes: uti Zeuxidem Tarentinum, Bacchium, & Glauciam. Vide & eum comment. 1, in Hipp. librum de natura humana. Imò audacia hæc nec à sacris scriptoribus abstinuit manum: qua de re queritur B. Hieronymus in Matth. cap. 11, in 1 ad Cor. cap. XIV, & ad Gal. cap. V, atque alibi crebro. Vide & Suidam in Ἀκυλᾶς, & Θεοδοτίων. Esse etiam, ubi Hebræos codices corruperint, judicium est B. Augustini lib. XV de civit. Dei cap. XI. Saltem librarios peccare potuisse, tot variantibus lectionibus comprobatur. Quibus colligendis, & pensiculandis, multum operæ impendebant veteres: ut ex Origene, & Christianorum aliis, constat. Quod ipsum apud Cassiodorum legere est de divinis lectionibus cap. XV. Atque ex his liquet, Criticen planè necessariam esse, sed non promiscuè à quovis exercendam, cum noxia fiat, si prurigo adsit corrigendi: eoque solum iis conveniat, qui tum ingenio ac doctrinâ, tum judicio ac modestiâ pollent.

Verùm non si Critice utilis sit ac necessaria, eò universam esse Grammatices partem existimandum. Siquidem non exercet Grammaticus judicium nisi in Grammaticis, hoc est, iis, quæ faciunt, ad rectè loquendum; quemadmodum & cæteri artifices judicium cohibent intra artis suæ lineas. Κρίσις verò ista, quæ de proprio subjecto est, non potest esse distincta artis pars, quando, ut ait Aristoteles 1 Eth. Nicom. cap. tertio. Ἕκαστος κρίνει καλῶς ἃ γινώσκει, καὶ τούτων ἐστὶν ἀγαθὸς κριτής. *Bene unusquisque judicat de iis, quæ novit, ac bonus est eorum judex.*

Quod si Grammaticus de cæteris sententiam ferat, non faciet hoc ut Grammaticus, sed quatenus multijugâ est eruditione instructus. Si verò judicium, prout universè ad omnes se disciplinas extendit, consideremus: non unius, sed plurium scientiarum partem, vel partum, dixeris. Nempe quomodo κριτικώτατος ille Longinus ajebat, τὸν † τῆς λόγων κρίσιν πολλῆς εἶναι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα. Sanè omnem eruditionem in Critico requiri, dicebat Sextus philosophus. Sic Eratosthenes ob omnigenam doctrinam dictus est πένταθλος*. At valde falluntur, qui inde colligunt, Criticen esse scientiam re unam, sed omnium dominam, etiam philosophiæ, ac

† *judicium de scripto multa esse experientiæ postremum quoddam conse ctarium.*

* *quinquertio.*

Theo-

Theologiæ. Nec enim Critice est habitus simplex, sed compositus. Atque ut ea ad simplicem aliquam scientiam pertineret, non tamen Grammatices pars esset, sed vel Logices, vel Metaphysices. Qui judicium de poetis, aliisque scriptoribus ad Logicen retulerunt, eò spectarunt, quòd λόγος, unde Logice dicta est, partim in Inventione, partim in Iudicio occupetur. Est hæc sententia Martiani Capellæ, scriptoris propemodum barbari, sed multifariam docti. Qui lib. IV sic Dialecticam loquentem inducit: *Quippe in ditione meâ jure éque consistunt sex normæ, quibus constant cæteræ disciplinæ. Nam prima est de loquendo. Secunda de eloquendo. Tertia de proloquendo. Quarta de proloquiorum summa. Quincta de judicando, quæ pertinet ad judicationem poetarum, & carminum. Sexta, quæ dicenda Rhetoribus commodata est.* Alii malunt referre ad Metaphysicen, quæ sola in scientias artesque imperium tenet; cùm principia disciplinarum omnium complectatur: unde Aristoteles Analyt. poster. lib. I, cap. IX *, cùm dixisset, esse ἁπάντων ἀρχὰς, *omnium principia*, subjungit, ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐκείνη κυρία πάντων, *& eorum scientia, domina omnium.* Quo loco Metaphysicen intelligunt prope omnes interpretes. Quamquam nec adversor, si quis cum Iulio Pacio, non minori Philosopho, quàm Iurisconsulto, malit hîc agi de principiis cujusque scientiæ propriis. Sufficit enim nunc nobis, quòd omnes consentiant, Metaphysicen communia disciplinarum principia tradere, eoque omnes in universum artes ac scientias huic uni esse subjectas. Atque ex his satis apparet, κεφάλαιον non esse tertiam Grammatices partem: utut Sextus Empiricus dicat, esse eam ἰδιαίτερον τὸ μέρος γραμματικῆς †. Imò, ut Critice esset pars Grammatices, non tamen tertia pars esset, si ἐξηγητικὴ enarrationem auctorum comprehendit, ut iidem volunt. Nam quomodo interpretem aget, qui non videt, utrùm locus sit sanus, an corruptus; utrùm quid ab autore sit assertum, an ab alio insertum? Atqui hæc duo pertinent ad emendatam lectionem, & judicium; quæ Critices faciunt partes. Vidit hoc Quinctilianus, qui & ipse iccirco Criticen referre maluit ad Exegeticen. Sic enim scribit lib. I, cap. IV: *Grammaticæ professio, cùm brevissimè duas in partes dividatur, rectè loquendi scientiam, & poetarum enarrationem; plus habet in recessu, quàm fronte promittit. Nam & scribendi ratio conjuncta cum loquendi est, & enarrationem præcedit emendata lectio, & mistum his omnibus judicium.*

* contextu 70.

† præcipuam ac propriam Grammatices partem.

Quæcunquè verò hactenus de partibus Grammatices diximus, ea accipere oportet de illa Grammatica, quam bene loquendi artem definivimus. At longè aliter statuendum, si eo nomine intelligamus φιλολογίαν, sive πολυμάθειαν, quam Latini *variam eruditionem* dicunt. Nam quomodo γράμματα, & *literæ*, nunc prima notant elementa, ut cùm literarum alias dicimus esse vocales, alias consonantes: nunc verò sumuntur pro litera-

rum ſtudiis; ut in veteri ſenario, Διπλᾶν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα· *Didicere ſiqui literas, duplum vident*: quomodo item Tullius † literas dividit in vulgares, & interiores, ſive reconditas: ita & γραμματικὴ, quæ ἀπὸ τῶν γραμμάτων dicta, nunc legendi ſcribendique, vel bene loquendi artem deſignat: nunc verò, præter eam, hiſtoriarum ac fabularum notitiam comprehendit: quandoque etiam plurium artium, & multarum rerum ſcientiam, & efflorescentem inde facultatem enarrandi ſcriptores, & judicandi de eorum ſcriptis, lociſque corruptis. Atque hoc pacto cum ſententia noſtra conciliari poſſe arbitror opinionem veterum, qui latè adeo Grammaticen extendunt, ut non una ſit ſcientia, ſed ſcientiarum cinnus. Vnde Fabius lib. II, cap. I: *Grammatice, quam in Latinum transferentes, literaturam vocaverunt, tenuis à fonte, aſſumtis poetarum hiſtoricorumque viribus, pleno jam ſatis alveo fluit: cùm præter rationem rectè loquendi non parum alioqui copioſam, prope omnium maximarum artium ſcientiam amplexa ſit.* Atque hoc ſine dubio argumentum fuit Telephi Grammatici libro eo, quo oſtendit, πόσα * χρὴ εἰδέναι γραμματικὸν, Suida teſte. A varia qui ſcientia commendarentur, appellabantur πολυίστορες. Vt Alexander Cornelius apud Ioſephum, Euſebium, Stephanum, Suidam, alios: item Apion Alexandrinus, contra quem Flavius Ioſephus ſcripſit. Ex Romanis, C. Iulium Hyginum, Auguſti libertum, Grammaticum Alexandrinum, *polyiſtora* vocari ſolere, ex Suetonio diſcimus in illuſtribus Grammaticis, & Euſebio in Chronicis. Dicti quoque φιλόλογοι: ut Eratoſthenes, & Atteius: de quo ſic ibidem Tranquillus: *Philologi appellationem aſſumſiſſe videtur: quia ſicut Eratoſthenes, qui primus hoc cognomen ſibi vindicavit, multiplici variâque doctrinâ cenſebatur.* Clemens verò Alexandrinus in primo Στρωμ. ait, velle aliquos, hunc primum κριτικὸν vocatum. Etiam dicebantur πολυμαθεῖς: quomodo, Suida teſte, Longinus audiebat πολυμαθὴς καὶ κριτικός. Studiumque ipſum nominatum πολυμάθεια, quæ Philoni θεραπαινὶς † τῆς σοφίας, Syneſio in Dione προοίμιον * τῆς φιλοσοφίας. Latinis hi dicti *eruditi*, ſtudiumque ipſum *eruditio*, & *varia eruditio*. Tullius lib. I de Fin. *Vellem Epicurus fuiſſet doctrinis inſtructior. Eſt enim non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent eruditi vocantur.* Suetonius in Caligula cap. LIII, *E diſciplinis*, inquit, *liberalibus minimùm eruditioni, plurimùm eloquentiæ attendit.* Item in Auguſto cap. LXXXIX: *Deinde etiam eruditione variâ repletus, Arei philoſophi contubernium iniit.*

Hactenus de principe Grammatices diſtributione, partiumque ſingularum ſcriptoribus. Ex his verò eâdem cognoſcere eſt, quid judicii ferri debeat de ſexpartita diviſione Dionyſii Thracis, itemque de partitione Tauriſci, quarum utramque apud Sextum Philoſophum legere eſt. Nunc ad partes Grammaticæ minores accedamus.

CAPVT

† de clarisorat.

* Quantum ſcire oporteat Grammaticum.

† ancilla ſapientiæ.

* proœmium Philoſophiæ.

Digitized

CAPVT VII.

Dividitur Grammatice Methodica in naturalem, & propriam: in utrâque esse analogiam ostenditur, contra Cratetem: Methodicæ quadripartita divisio. Prima pars cur tum ὀρθοέπεια, tum ὀρθογραφία nominetur. Vtro nomine potius debeat vocari. Ορθογραφίας vox quanto aliter in architectonicâ usurpetur, quàm in Grammaticis: & qui olim hanc Grammatices partem tractarint.

DIspescimus partimúsque Grammaticam μεθοδικὴν in naturalem, quæ præcepta tradit linguis omnibus communia; & artificialem seu cujúsque linguæ propriam, quæ incommunia explicat.

Itaque ad Grammaticam naturalem pertinet, quid sit litera, quotuplex ea, quid vocalis, quid consona, quid syllaba, quid nomen, verbum, substantivum, adjectivum, genus, numerus, figura, &c. Item quòd nominativus singularis verbum ejusdem numeri exigat, similiáque. Ad propriam verò referendum, quòd vox aliqua hoc vel illo modo inclinetur, hunc illúmve casum consequatur, similiáque in singulis linguis.

Analogiam, quam, ut Varro scribit in lib. de L. L. & ex eo Agellius lib. 11, cap. xxv, Crates olim oppugnavit, ac defensitavit Aristarchus; in Grammaticâ naturali esse, mero meridie clarius est. De propriâ res aliquanto septuosior obscuriórque. Non tamen adeò sinuósa & intricata est, ut ampliare, & rem quasi in suspenso habere cogamur. Siquidem, non, quia analogia in quibusdam vocibus non est, iccirco tollenda est; verùm quia in cæteris est, ponenda est. Præterea, ut suo loco haut languidæ fidei conjecturis, sed rationibus evidentissimis firmaturi sumus, haut tanta est caterva anomalorum, quàm se nobis persuadere studuerunt.

Porrò tam Naturalis, quàm propria Methodice quatuor partibus constat: Ορθοεπείᾳ, Προσῳδίᾳ, Αναλογίᾳ, & Συντάξει. Quarum prima est de literis, altera de syllabis, tertia de vocibus singulis, quarta de vocum structura, sive de oratione. Ορθοέπεια agit de recta literarum pronunciatione. Atque éadem tractat de recta scribendi ratione: unde aliter ὀρθογραφία nuncupatur. Nempe ut apud Rhetores postrema artis pars, tum pronunciatio, tum actio vocatur, quia & vocem moderatur, & corporis motum: ità prima pars Methodices tum ὀρθοέπεια, tum ὀρθογραφία dicitur, quia & rectam loquelam, & rectam scripturam docet. Sed potiùs ὀρθοέπεια dicenda, quoniam prior est loquela. Nam scriptio accidit sermoni, ac eruditioni universæ: nec librorum finis alius, quàm recordatio: ut est apud Platonem in Phædro. Atque hinc illud etiam dilucet, aliud Grammaticis, aliud architectis ὀρθογραφίαν esse. In architectonica hoc

Digitized

nomen habet umbratilis picturæ genus: ut Vitruvius docet lib. 1, cap. 11: *Species dispositionis, quæ Græcè dicuntur ἰδέαι, hæ sunt, ichnographia, orthographia, scenographia.* Ita enim rectè est in Florentina anni CIↃ CCCC XCVI: pro quo in illa Iuntæ à Iocundo recensitâ, *sciographia* editum est. Sequitur deinde: *Ichnographia est circini regulæque modicæ continens usus: è quâ capiuntur formarum in solis arearum descriptiones. Orthographia autem est erecta frontis imago, modicèque picta rationibus operis futuri figura. Item scenographia est frontis & laterum abscedentium adumbratio, ad circinique centrum omnium linearum respōnsus.* Hæc Vitruvius, quibus aliquid lucis accedit ex picturis Ioannis Iocundi. Item è Philandro, ac Hermolao Barbaro, &, qui ejus verba exscripsit, Bernardino Baldo libro de Vitruvianorum verborum explicatione.

At Grammaticis longè aliud notat orthographia: nempe eam artis partem, quæ literarum naturam, & affectiones subtiliter inquirit, rectamque scribendi rationem (unde & nomen) vel analogiâ, vel etymologiâ, vel autoritate comprobat. Id veteribus ὀρθογραφίαν notâsse, ostendit argumentum librorum, quos è veteribus de orthographiâ scripsere ac inscripsere Velius Longus, Flavius Caper, Terentius Scaurus, Agrœcius, Beda, Marius Victorinus, ac imprimis Cassiodorus, qui ex duodecim scriptoribus suum de orthographiâ libellum contexuit.

Quare pueriliter alucinantur, qui orthographiam nominant rationem ductus figurásque literarum dignoscendi, ac scitè & velociter scribendi. Hujusmodi enim sunt infra Grammaticum, propriéque ad γραμματικὴν pertinent. Id quamquam planum esse arbitror ex iis, quæ suprà ex Fabio, & Philone, diximus; tamen ut quorundam, sive stupori, sive pervicaciæ, mos geratur, alium quoque adferam Fabii locum, quo id, quod dixi, non obscurè doceatur. Is igitur lib. 1, cap. VII, sic scribit. *Nunc quoniam diximus, quæ sit loquendi regula, dicendum, quæ scribentibus custodienda; quod Græci ὀρθογραφίαν vocant, nos rectè scribendi scientiam nominemus. Cujus ars non in hoc posita est, quibus quæque syllaba literis constet (nam id quidem infra Grammatici officium est) sed totam, ut ferè fert opinio, subtilitatem in dubiis habet.* Ita Fabius.

CAPVT

CAPVT VIII.

Expenduntur variorum de literæ ἐτυμολογίᾳ opiniones, & additur, quæ maximè verisimilis nobis videatur. Cur literæ, *&* elementa, *promiscuè sumantur, & quomodo propriè differant. Perperam definiri literam signum pronuntiationis, vel minimam vocis partem. Iulius Scaliger de eo refellitur. Vera literæ definitio adfertur, tum prout absolutè spectatur, ubi Aristotelis, & Gazæ opinio adducitur, tum quatenus ea relatè consideratur.*

ORthoepiæ & orthographiæ objectum sunt literæ: quarum de origine, definitione, inventione, numero, & accidentibus, dilucidè dissertabimus, πρῶτον δὲ τῶν πρώτων ἀρξάμενοι *. * primum à primis ordientes.

Geminam literæ ἐτυμολογίαν adfert Priscianus †. Prior est à lituris, quia, quæ præclarè scripta sunt, hæc, ut Horatius ait epistolâ ad Pisones, *Multa dies, & multa litura coercuit*: hoc est, *liturâvit*, ut Sidonius loquitur lib. IX, epist. III. Sed furcillandam esse eam nominis rationem, indicium facit, quòd priùs scribantur literæ, quàm deleantur. Et quàm absurdum est, ut ab eo dicatur litera, ob quod definit esse litera! Goropio * tamen id argumentum videtur invalidum. Nam putat, literas posse dici à litura, quæ consequitur; ut homines vocantur mortales, etsi mors consequatur. Aliquid diceret Goropius, si *homines*, & *mortui* idem notarent. Nunc ex eo, quia certò morituri, dicuntur *mortales*: hæc autem conditio ab ortu ipso homines comitatur, non extremum diem consequitur. Quare non *mortales*, & *literæ*, sed *mortales*, & *liturabiles*, similiter se habent. Tamen à litura quoque deducit Porta Neapolitanus lib. I de notis furtivis cap. XII. Nec minùs castiganda est altera Prisciani frustratio, cùm dictam ait literam, quasi *legiteram*, quòd legenti iter præbeat. Nec majoris momenti est, quod addit Diomedes †; dici quasi *legiteram*, quòd legatur, vel quòd legendo iteretur. Quæ & Servii, & Isidori opinio fuit. Ac affinis, sed nihilo melior, illa apud Marium Victorinum: *Quidam dixerunt leviteram*, quia *levat, ut iteretur, id est, delectat, ut iterum scribatur.*

† *libro* I, *cap. de litera.*

* *Hermathenæ lib.* 3.

† *lib.* 2, *cap. de literâ.*

Omnino autem Scaligeri * sententia magis verisimilis est, qui literam κ' συγκοπὴν ex *lineatura* dici putat, quomodo Græcis est γράμμα ἀπὸ τῆς γραμμῆς, & Arabibus حَطَّ, *chat*, est *litera*, à حَطَطَ, *chatat*, *scribere*, *delineare*. Et juvat fortasse, quòd Grammatice apud Marcianum Capellam dicat lib. III: *Mihi attributum literarum formas lineare.* Sed nec displicet, ut quemadmodum *lituræ*, ita, & *literæ* vox sit à supino *litum*; quod ferè, cùm scribitur, nigror albo allinatur. Puto hoc voluisse Bibliandrum in commentario

* *lib.* 1, *de caus. ſit L. L. cap.* 4.

mentario literarum. Vel sanè dicantur sic à Græco λιτὸς, quod est *tenuis*, & *exilis*. Sunt enim literæ nihil aliud, quàm tenues lineolæ, & exiles ductus. Neque est, quòd quantitatem disparem amborum quisquam opponat, quandoquidem sexcenta sunt, quæ abeunt à quantitate vocis primogeniæ. Atque hinc quoque dilucet, siculno esse argumento subnixos, qui ob quantitatis diversitatem vocem hanc in carmine duplici *tt* scribendam putarunt.

Literæ aliter vocantur *elementa*, quia ut corpora mixta ex elementis, ita voces ex literis componantur. Ita non Priscianus modò lib. 1; sed etiam Tertullianus in v adversus Marcionem. Claréque id comprobat Lucretius lib. 11:

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides, multis communia verbis.
Cùm tamen inter se versus & verba, necesse est
Confiteare alia ex aliis constare elementis.

Græcis similiter στοιχεῖα dici, auctores sunt Plato in Cratylo, & Dionysius Halic. περὶ συνθ. ὀνοματ. Cujus hæc verba: Γράμματα μὲν λέγεται, ὅτι γραμμαῖς τισι σημαίνεται· στοιχεῖα δὲ, ὅτι πᾶσα φωνὴ πρὸς γένεσιν ἐκ τούτων λαμβάνει πρῶτον, καὶ πρὸς διάλυσιν εἰς ταῦτα ποιεῖται τελευταίαν. *Literæ dicuntur, quia lineis ac figuris quibusdam significemus: elementa autem, quia vox omnis generatur ex iis primò, inque ea postremò resolvitur.* Vnde & elementi ac literæ discrimen cognoscimus. Eodemque modo distinguit Ammonius. Nempe ut στοιχεῖον in illis sit, quæ proferuntur: γράμμα in iis, quæ scribuntur. Nec aliud voluere Diomedes * & Priscianus †, quando literam & elementum sic distinguunt, quàm quòd hoc sit soni nomen, illud figuræ sive characteris. Hoc loco tamen promiscuè iis vocibus utemur: idque veterum ipsorum exemplo.

* *lib. 2, cap. de litera.*
† *lib. 1, cap. 2.*

Quomodo definiri debeat litera, pauci vident. Ex junioribus Gregorius Tholosan. lib. xvi. Syntax. cap. 111, definit *signa pronunciationis.* Ac similiter Isidorus lib. 1, cap. 111. literas dixerat esse *indices rerum, signa verborum.* Ac pro eo esse videtur, quòd eas Græci vocant σημεῖα, & σήματα: unde literæ à Cadmo in Græciam adlatæ φοινικήϊα σήματα *. Hebræis etiam dicuntur literæ אותיות *othioth*: quod ab אות *oth*, *signum*, & Rabbinis *litera.* Quam ob causam facit in plurali אותיות *othioth*, quando literas notat: nam analogè si flectas, est אותות, *othoth*, quo *signa* significant. Sed definitioni allatæ obstat, quòd notæ etiam Ægyptiorum Hieroglyphicæ sint signa pronuntiationis, nec tamen sint literæ. Atque idem dicendum de notis, quæ in usu sunt Arithmeticis, & Astrologis. At illa receptissima,

* *Phœnicia signa.*

sima, & apud vulgum præjudicata definitio, quâ litera esse dicitur pars minima dictionis, aut vocis: quam & Goropius sequitur in tertio Hermathenæ libro, eo fallit, quòd excludat à literarum numero, quæcúnque per se vocem constituunt; ut *a, e, i, o.* Magnum tamen Aristarchum, Cæsarem Scaligerum, non movit hoc argumentum. Quippe lib. 1 de caussis L. L. cap. IV ait: *Si igitur* (litera) *a lineis dicta est, & linea minima corporis dimensio est: erit profectò litera minima pars dictionis. Accidit enim dictioni cuipiam, unicâ ut literâ contineatur. Ibi enim est, & pars, & totum idem.* Sed profectò si accidit dictioni, ut literâ constituatur, ac literæ item, ut constituat dictionem: neutiquam dictionis, aut literæ essentia est, ut vel illa pluribus literis constet, vel hæc dictionis pars sit. Quod verò addit summus vir, totum & partem in hujusmodi esse idem, id si eâdem ratione intelligatur, planè ἄτοπον * est: si diversâ, nihil ad rem facit.

* absurdum.

Sanior videri possit illa Prisciani definitio, quâ litera dicitur esse pars minima vocis compositæ, hoc est, ut ipse explicat, constantis compositione elementorum. Verumtamen est, quod & hic desideremus. Nam cùm dico, *à patre, è templo, A* & *E* sunt literæ, nec tamen sunt vocabuli pars, ac proinde nec vocabuli compositi.

Nec hilo melior altera definitio ejusdem, vel illa apud Diomedem, aut quam idem è Scauro producit, aut aliæ, quæ sunt apud Velium Longũ †; quibus commemorandis brevitatis caussâ supersedeo. De Aristotele verò, & Gaza, mox dicam.

† initio libelli de Orthographia.

Quod si post hasce veterum ac novarum tribuum prærogativas, etiam nunc hujus artis cultoribus sententiam ferre liceat; dixero, literam bifariam posse definiri: ac ejusce rei caussam esse, quòd litera nunc absolutè consideretur, nunc relativé. Si absolutè spectetur, & in se, definitio ejus μεθόδῳ διαιρετικῇ investigabitur hoc pacto. Vox, quæ sonus est ore animalis prolatus, vel inarticulata est, vel articulata. Inarticulata dicitur, quæ scripto exprimi non potest; cujusmodi ferè est vox mutorum animantium, ac hominis gemitus, aut sibilus. Articulata est, quæ scripto potest excipi, sive ea sit bestiæ, ut balatus ovis, sive hominis, quæ fit ad exprimenda animi sensa. Porrò articulata vel individua est, ut litera; vel dividua, ut quicquid è literis componitur. Erit igitur litera vox articulata individua. Ac fortasse idem voluit Aristoteles: cui in libro de poetica, στοιχεῖον definitur, φωνὴ ἀδιαίρετος, ἐξ ἧς πέφυκε συνιτὴ γίνεσθαι φωνή· *vox individua, ad hoc idonea, ut inde fiat vox intelligibilis.* Postrema verba ideo se addere ait, quia & voces ferarum sunt indivisibiles, quæ elementum dici nequeant. Atque idem apud Averroem legas in libri hujus paraphrasi. *Soni*, inquit, *bestiarum dividi non possunt in literas: propterea dicimus, nullam*

vocem earum compositam esse ex literis. Movit hoc Gazam, ut libro quarto definiat, πρώτην ἀμερῆ τ' ἀνθρώπου φωνὴν *primam & individuam hominis vocem.* Apollonius quoque Dyscolus, initio operis sui, literam appellat ἀμερῆ ὕλην· *individuam materiem*: sed de humana voce is non addit. Nempe quia, ut arbitror, vidit, quasdam bestiarum voces esse articulatas: velut balatum ovium; ut de psittacorum, picarum, corvorum loquela taceam. Vt omnem igitur ambiguitatem tollamus, dicimus literam esse non humanam vocem individuam, sed articulatam vocem individuam.

Sin relatè literam consideremus; non video, quomodo rectiùs definiri possit, quàm pars orationis individua. Supererit tamen scrupulus, qui hominis philosophiæ leviter initiati animum paullùm remorari queat. Quippe voculæ *homo, pius,* & similes, si considerentur absolutè, & in se, rectè dicuntur quatuor constare literis; nec tamen literæ hîc sunt actu orationis partes, sed simplicis vocabuli. Nodum hunc non meliùs exsolvi puto, quàm si dicamus, etsi singulæ voces sigillatim consideratæ orationis partes non sint; tamen sufficere, quòd partes fieri possint, atque adeò naturâ suâ ad orationem referantur. Siquidem Grammatici objectum est non vocabulum, sed oratio; eóque nec in Grammaticis de vocabulis agitur propter se, sed propter orationem. Oratio autem dividi quidem potest in partes majores ac dividuas: verùm individua, seu minima ejus pars, non nisi litera esse potest. Pluria hâc de re dicemus, ubi deventum erit ad syllabæ definitionem: in quâ itidem peccatum, non modò à magistris γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας *, ut vocat Philo, hoc est Grammatistis: sed iis etiam, qui Grammatici sunt, ita uti nomen possident.

* *Grammatica imperfectioris.*

CAPVT IX.

Versiculi veteres de literarum inventoribus. Moyses *Christianis in metro est bacchius, ut* egestas. *A quo, & quando, Gothicæ sint literæ inventæ. Ioannis Magni, & Olai, sententia impugnatur. Septentrionales creduntur tardè literarum notitiam accepisse. De literis Francorum, quibus usus Wastaldus: atque iis, quas Maracus, & Hichus, invenere. Aimoinus emendatus. Hebræorum duplices esse literas, Assyrias, quibus usi sunt à captivitate Babylonicâ, & Cananæas, quas antiquis temporibus usurparunt: illas non ab Esra esse, ut B. Hieronymus credidit, sed ab Assyriis: has non Mosen, ut ajunt, nec Abraham, quæ aliorum opinio, auctorem habere; sed jam ante diluvium fuisse, comprobatur. Linguam Cananæam fuisse diversam à Syrâ: uti & Chaldaicâ. Annius Viterbiensis merus impostor. Chaldæi ante Alexandrum M. habuere observationes annorum mille nongentorum ac trium. Rectiùs inventum hoc tribui Setho, Adami filio; nisi, cum aliquibus, Adamo malis adsignare.*

adſignare. Sanè & Plinii judicio, literarum uſum fuiſſe, dum homines fuere. Gentilium alios putare, literas eſſe inventas à quodam, quem Græci Ερμῆν, *Ægyptii Theuten appellant. Alios veriſimilius ſtatuere, Chananæos habuiſſe literas ſuas ante Ægyptios, at demum poſt Aſſyrios. Phœnicia lingua primum eadem ac Hebræa fuit; poſtea illa mutata, ſed ſic ut dialecto ſolum differrent.*

DE literarum inventione multa multi congerunt, & fusè, & confusè: adeò ut ab iis penè incertus magis abeas, quàm fueras dudum. Quare nihil, puto, peccabo, ſi paucis ejus rei hiſtoriam complectar, ac de nonnullis antiquorum opinionibus judicium noſtrum appingam.

Initium eſto à verſibus iſtis, quos ſe in pervetuſto bibliothecæ Septimanæ codice inveniſſe ſcribit Petrus Crinitus lib. XVII de honeſtâ diſciplinâ cap. I.

Moyſes primus Hebraicas exaravit literas.
Mente Phœnices ſagaci condiderunt Atticas.
Quas Latini ſcriptitamus, edidit Nicoſtrata.
Abraham Syras, & idem repperit Chaldaicas.
Iſis arte non minore protulit Ægyptias.
Gulfila promſit Getarum, quas videmus, literas.

Vt omnes ſint trochaici, primum verſum ſic emendo:

Primus Hebræas Moyſes exaravit literas.

Nam Chriſtianis poetis *Moyſes* interdum triſyllabum eſt, primamque corripit, mediam producit. Prudent. ἁμαρτιγ. IV.

---- Velut ipſe Moyſes
Hiſtoricus mundi naſcentis teſtificatur.

Et hymno VI περὶ στεφ.

Vix hæc ediderat, relaxat ipſe
Indumenta pedum, velut Moyſes.

Item Sedul. lib. III. operis Paſchalis:

Quid? quòd & Eliam, & clarum videre Moyſem?

Verſu poſtremo *Gulphilas* legendum: quomodo Socrati eſt Οὐλφίλας. Quamquam & aliter verſus conſtat: ſi placet, ultimam in *Gulfila* produci ob vocem proximam à duabus conſonis incipientem. Vixit Vlphilas ſeu Gulphilas ille circa annum CCCLXX, temporibus Valentiniani & Valentis Impp. ac Gothorum, qui Minores vocati in Mœſia, fuit Epiſcopus: cui Geticas ſive Gothicas literas etiam tribuunt Socrates Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. IV cap. XXVII, Iornandes in Geticis, Ricobaldus Ferrarienſis in Chronico, cui titulus, Pomœrium Eccleſiæ Ravennatis. A quibus diſſentit Cornelius Agrippa lib. I de van. ſcient. cap. II. ubi Gothos ait à

Gordano Episcopo literas accepisse. Nisi Vlfilas fuit binominis, vel Agrippa corrupto codice sit usus. Sed si Gothi, quibus ex Scandinavia origo, demum Vlfilæ, vel Gordani Episcopi temporibus, literas accepere: quam fidem meretur, quòd Ioannes, & Olaus, Archiepiscopi ajunt, Scandinaviæ incolas habuisse suas literas ante repertas Latinas, hoc est, annis ante Christum natum prope mille ducentis? Planè vereor, ne hoc majori gentis suæ amore scripserint, quàm veritatis. Lubens quidem illud dedero, quòd Vlphilas Gothicas dicitur literas invenisse, id ex eo profectum videri, quòd, antequam ille Biblia in Gothicam transtulisset linguam, paucis ex ea gente literæ essent cognitæ, ac propterea nec habere illas nationibus aliis crederentur. Attamen istud persuadere mihi non possum, fuisse Gothis suas literas, antequam eas haberent Latini. Siquidem tardè admodum has didicere gentes ad Septentrionem sitæ; etiam quæ Orienti, unde homines & scriptura, non paullò viciniores, ac cultioribus populis commerciis magis frequentatæ. Sanè Thraces, utcumque apud eos Orphea natum fabulentur, necdum literas norant Æliani ætate: qua de re verba ejus postea referam. Imò & Venedi, sive Slavi, demum temporibus Ludovici Imperatoris, qui Lothario successit, literas accepere ab Methodio philosopho, ut est apud Aventinum in quarto Annalium. Agrippa, eo quo antè dixi loco, addit quiddam de literis Francorum. Nam ait, antiquos Francos, qui sub Marcomiro, & Pharamundo, Gallias subegere, literas habuisse Græcis non planè dissimiles: atque iis Wastaldum historiam patrio sermone consignâsse: sed nesciri auctorem, de quo eo minùs laborem, quia si Græcis similes erant, probabile sit, esse corruptas ex Græcis Massilienſium. Alteras ait ab illis Wastaldi multum distitisse: ac repertas à quodam Doraco. Tertias esse inventas ab Hicho Franco, qui è Scythia venisse, & cum Marcomiro ad Rheni ostia consedisse dicitur. Quæ non memini me legere apud vetustiores. Sed Aimoinus de gestis Francorum, lib. III cap. XL, auctor est, Childericum regem mandâsse Gallis, ut quatuor Græcorum literis uterentur: Θ, Φ, X, Ω. Ac de numero isto consentit quoque Gregorius Turonensis lib. V Hist. Franc. cap. XLV. Sed alias memorat: nempe O, Ψ, Z, Π. Nisi locus is, ut metuo, corruptè sic in omnibus codd: legatur. Saltem pro ο debuit ω scribi. Nam ο priùs erat signum tam longæ, quàm brevis vocalis. Et pro ϖ reponendum φ: quia pro φ antè erat ϖ cum spiritus notâ. Sed longum sit, si velim dicere de singularum gentium literis. Quare, his missis, solum videbimus de Hebræis, Græcis, & Latinis.

De Hebræorum elementis summa est inter veteres ipsos dissensio. Recentiores quidem eorum literas, quæ puta hodiéque in usu, ab Esdrà esse,

autor

autor est B. Hieronymus præfat. in lib. regum, sive, ut vocant, prologo galeato: *Certum*, inquit, *est Esdram scribam legisque doctorem, post captam Hierosolymam, & instaurationem templi sub Zorobabel, alias literas reperisse, quibus nunc utimur: cùm ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint.* Vbi de eo quidem facilè assentiam Hieronymo, quòd Iudæos ait ante exilium Babylonicum iisdem fuisse literis usos, quibus & hodie Samaritæ, idque ab ultima utuntur vetustate. At non item in eo accesserim, quod Esdram censet novas excogitâsse. Quamquam multis id summus vir persuaserit: & in his etiam Agrippæ lib. III Occultæ Philosophiæ cap. XXX. Eò autem falli Hieronymum putamus, quòd Iudæi literas istas ab exilio Babylonico reportarint: eoque ipsi illas אַשּׁוּרִיּוֹת, hoc est *Assyrias* appellant. Quare malè eas literas vocamus Hebræas, cùm Iudaicæ dici debeant., Hebrææ enim propriè sunt Chananeæ, hoc est Phœnicum: quarum literarum figuram cognoscere licet ex nummis, qui hodiéque crebrò eruuntur in partibus Tyri ac Sidonis. Iisdem Iudæos ante exilium Babylonicum usos dicimus: quemadmodum & lingua eadem utrique genti fuit. Vide, quæ eruditè hac de re scripsit Ios. Scaliger epistolâ ad Thomsonem, & alterâ item ad Stephanum Vbertum, quæ inter postuma extant.

Proximum est, disquiramus, quis antiquas, & verè Hebræas, hoc est Cananæas literas invenerit. Augustinus quidem quæst. LXIX Exodi scribit eâ de re hoc pacto: *Quos autem dicat γραμμάτων εἰσαγωγεῖς post decuriones, non facile sciri potest, quoniam hoc nomen in nullo usu habemus, vel officiorum, vel magisteriorum. Nam quidam* DOCTORES *interpretati sunt, ut intelligantur utique literarum, qui introducunt in literas, sicut resonat Græcum vocabulum. Hic sanè significatur, quòd ante legem datam habuerint Hebræi literas, quæ quando cœperint esse, nescio utrum valeat indagari. Nonnullis enim videtur, à primis hominibus eas cœpisse, & perductas esse ad Noë, atque inde ad parentes Abrahæ, & inde ad populum Israel: sed unde hoc probari possit, ignoro.* Non visum cum quoquam contentionis funem super hoc ducere, validóne, an infirmo tibicine in eo subnixus sit Augustinus, quod ex Græcâ interpretatione consequi putavit. Neque enim negamus, Hebræam vocem סֹפְרִים potiùs sonare *apparitores*, quàm *doctores*. At interim pro certissimo habemus, quod argumẽto parùm certo probatum ibat magnus ille antistes. Quippe, nisi ante legem datam literæ fuissent, cui rei lex tabulis æneis Dei ipsius manibus fuisset inscripta? At illud non æquè evidens, ut rectè vidit ille Ecclesiæ doctor, num à Mose, an ab alio, ac si alteri potiùs hæc laus debetur, paullóne, an multò ante Mosem, literæ fuerint inventæ. Eupolemum Mosi adscripsisse, testantur

ſtantur Clemens Alexandrinus lib. I Στρωμ. & Euſebius lib. IX Προπαρασκευῆς Ευαγγελικῆς cap. IV. Verba ipſa Clementis, à quibus Euſebiana non valde abeunt, infrà apponam. Eupolemo quoque ſubſcribit Iſidorus lib. I Origin. cap. III. Sed profectò tota hæc res tantùm nititur conjecturis, quæ quantilli, niſi ratio acceſſerit, in rebus à ſcriptorum ætate longiſſimè remotis ſit facienda, nemo non videt. Scio, pleroſque ſcribere, literas quidem Moſe eſſe antiquiores multò; ſed eum literas primùm innovâſſe. Verùm hoc quoque metuo, ne merum ſit ſomnium. Nam quid cauſſæ quæſo erat, cur, eâdem manente linguâ, novas excogitaret literarum formas? Atqui, qui Hebraicè leviter ſciat, nunquam diffitebitur, Iſraelitas in Ægypto eam reſervâſſe linguam, quâ Abraham, & patriarchæ cæteri uſi erant. Ea autem erat Chananæa. Itaque Geneſ. XXXI, 47. Iacob linguâ Chananæâ profert, quod maternâ ſuâ Syriacâ extulerat Laban. Nam Iacob linguâ Phœniciâ ſeu Chananæâ tumulum vocat גַּלְעֵד, *Galed*: Laban eundem Aſſyriâ appellat יְגַר שָׂהֲדוּתָא, *Iegar ſahadutha*. Ac Abraham quidem, cùm in Phœniciam, ſeu Chananæam veniret, quia novus inquilinus erat, ac Aſſyriam, non Chananæam linguam ſciebat, neceſſe habuit hanc addiſcere. Non item Iſaac, & Iacob, qui in Chananæâ ſunt nati, eóque à pueritiâ ipſâ hanc noverant. Atque hinc cognoſcimus, linguam eam, quâ uſi patriarchæ, quâ item in Ægypto Iſraelitæ utebantur, ac quâ ipſâ ſcriptæ ſunt ſacræ literæ, non aliam putandam, quàm Chananæam: quippe quam Abraham didicerit à Chananæis. Liquet etiam, errare non ignobilem Grammaticum, Suidam, ex cujus ſententia, Ἀβραὰμ ὁ πρῶτος ἐν πατριάρχαις εὗρεν ἱερὰ γράμματα, & γλῶσσαν ἐμηχανήσατο, ἧς Ἑβραίων παῖδες ἐν ὑπερημῃ ἐτύγχανον, ὡς ὄντες τότε μαθηταὶ, καὶ ἔκγονοι: *Abraham Patriarcharum princeps, invenit ſacras literas, linguámque eam excogitavit, cujus Hebræi fuere periti, ut ejus diſcipuli ac poſteri.* Quo loco per ἱερὰ γράμματα, omnino intelligi debent ſacræ, ſive Hebrææ linguæ literæ: ut oſtendit, quòd ſtatim ſubjicit, ab his originem capere Græcorum literas, atque id vel parêre ex primæ literæ nomine, cùm, quæ Hebræis eſt *Aleph*, Græcis *Alpha* dicatur. Pro hac ſententiâ adfertur à quibuſdam, quòd Abraham creditur inveniſſe literas Chaldaicas, & Hebrææ priùs eædem, ac Chaldaicæ, fuiſſe exiſtimentur. Hieronymus in cap. I Danielis: *Philo arbitratur, linguam Hebræorum ipſam eſſe Chaldaicam, quia Abraham de Chaldæis fuerit.* De Chaldaicarum autem literarum inventione quod ajunt, tum apud Iſidorum legitur lib. I Originum cap. III, tum vel ex verſu hoc liquet, quem ſuperius inter alios in vetuſto codice à Crinito inventum, dicebamus: *Abraham Syras, & idem repperit Chaldaicas.* Sed, quod verſu hoc dicitur, nullo; quodque Philo apud Hieronymum

ait,

ait, infirmo nititur argumento. Nam quæ ejus vis erit, *si fortè, juxta quorundam opinionem, duas Abraham linguas, & Hebræorum, & Chaldæorum, scisse dicamus?* quæ verba ibidem apud Hieronymum legere est. Hoc nisi *recipimus* (ejusdem verbis utor) *quærendum est, quomodo* Dan. 1. *Hebræorum pueri linguam, quam noverant, doceri jubeantur.* Quamobrem sic omnino statuendum, linguam Hebræam esse aliam à Chaldaica: Abrahamum Chaldaicè locutum, cùm in Chananæam veniret; hîc eum Chananæam didicisse, quâ ejus posteri usi sint; ut ex Genes. xxxi, 47, antea ostendimus. Hoc si placet, Chananæorum lingua, quâ perscriptæ sunt sacræ literæ, Hebræa vocabitur, non quia Hebræi soli usurparint; sed quia horum duntaxat libri ad nos pervenerint. Vti & sententia est Scaligeri in eruditissimis epistolis *, quarum antè meminimus. Cæterùm quod Abraham Chaldaicas dicitur literas reperisse, id non aliter puto capiendum, quàm quòd Chaldaicas literas in Syriam, ac imprimis Palæstinam, induxerit. Nam Chaldæis multò antè Abrahamum literæ erant. Hoc mirificè probatum ibat Annius Viterbiensis initio notarum in Berosum: ubi scribit, *Chaldæos asserere, se Astronomiam & literas habuisse ante Alexandri monarchiam ter mille & sexcentis ac triginta quatuor annis.* Neque id adferre dubitat Hermannus Hugo lib. de literarum antiquitate. Verùm non debuit vir eruditus toties eo commentariolo ad partes advocare Annium illum, hominem quidem doctum, sed totum penè ex mendaciis & fraudibus consutum. Vera autem sententia est apud Simplicium comment. xlvi in Arist. lib. ii de Cælo: ubi scribit, Callisthenem, Aristotelis rogatu, misisse in Græciam observationes Chaldæorum ab annis cıɔ ıɔ ccccıı ante tempora Alexandri. Sic enim inquit: Διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλισθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ελλάδα, ἣ Αριστοτέλης τοῦτο ὑπισχνήσατο αὐτῷ· ἃς τινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι, ἐξ ἐνακοσίων τριῶν μέχρι τῶν χρόνων Αλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος σωζομένας. *Eò quòd observationes illæ, quas Callisthenes Babylone Aristotelis jussu misit, necdum in Græciam pervenerant: quas quidem annorum mille nongentorum trium fuisse, refert Porphyrius ad Alexandri Macedonis usque tempora servatas.* Id fuerit annis circiter ducentis ante natum Abrahamum: paullo ante structuram turris Babylonicæ. Nempe nihil prohibet, quo minus in terra Sennaar literis & Astrologiæ vacarint, priusquam de turri ea cogitaretur, vel locus is Babelis nomen accepisset.

* *ad Thomsinem, & Stephanum Viterbium.*

Et sanè, quod Abrahamo tribuit Suidas inventarum literarum gloriam, eo minoris à nobis fieri debet, quia alibi, alium secutus auctorem, multò antiquiorem literarum usum facit: ut quas repertas dicat ab ipsis Adæ liberis. Quippe eum si audimus, Θεὸν, τὸν Σὴθ οἱ τότε ἄνθρωποι προσηγόρευον, διὰ τὸ ἐξευρηκέναι τότε Ἑβραϊκὰ γράμματα, τάς τε τῶν ἀστέρων ὁμοιάσεις. *Sethum illius*

illius ætatis homines Deum vocabant, eo quòd & Hebraicas literas, & stellarum appellationes invenissèt. Idem ex Georgio Syncello tradit Michael Glycas Annalium lib. 11. Et profectò inventum hoc neutiquam alteri tribui potest, quàm vel Setho, vel ejus ante diluvium posteris, si vera sunt, quæ de his narrat Iosephus lib. 1 Iud. Antiq. cap. 111. Res penè omnibus nota, qui literas tractant: quia tamen locus is corruptè legitur vulgò, faciliorem mihi veniam arbitror fore, si eum emendatiùs adscripsero. Σοφίαν, inquit, πεῦὶ πᾶσι τὰ ὐράνια, & πεῦὶ τῶτων διακόσμησιν ἐπενόησαν. ὑπὲρ δὲ τῦ μὴ διαφυγεῖν τὲς ἀνθρώπες τὰ ἐυρημένα, μὴ δὲ πρὶν εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν φθαρῆναι, προειρηκόσες ἀφανισμὸν Ἀδάμυ τῦ ὅλων ἐσεσθαι, τῦ μὲν κατ' ἰσχὺν πυρὸς, τῦ ἑτέρου δὲ κῦ βίαν καὶ πλῆθος ὕδατος, στήλας δύο ποησάμενοι, τῦ μὲν ἐκ πλίνθυ, τῦ δ' ἑτέραν ἐκ λίθων, ἀμφοτέραις ἐνέγραψαν τὰ ἐυρημένα, ἵνα κῆ τῦ πλινθίνης ἀφανισθείσης ὑπὸ τῦ ὑποβρεχίυ ἡ λιθίνη μένυσα πᾶσιν μάθῃ μαθεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐγγεγραμμένα. σηλῦσα, κῆ πλινθίνην δ' ὑπ' αὐτῶν ἀνατεθῆναι. μένει δ' ἄχρι τῦ δεῦρο κῦ πῶς συμβάσα. In Frobeniana malè est προηρηκόσες, pro προειρηκόσες. In eâdem est, τὰ ὑπογεγραμμένα σηλῦσα & πλινθίνυ &c. verùm τελεία στιγμὴ ponenda post ὑπογεγραμμένα. Sententia est, in lapideâ columna etiam illud fuisse adscriptum, alteram quoque columnam, eamque ex lateribus, à se positam fuisse. Quod addit Iosephus, quia quæri posset, unde illud de laterali columna sciatur, cùm sola supérsit lapidea. Sigismundus Gelenius, vir alioqui doctissimus, pravâ distinctione deceptus, locum sic pessimè transtulit: *Ajunt enim lapideam illam ab ipsis dedicatam: quæ & nostris temporibus exstat in terra Syria.* Vbi in eo quoque peccat, quòd πλινθίνυ vertit *lapideam*: ac μένει refert ad verba proximè memorata, cùm prius comma sit de lateritia, posterius de lapidea. Ignosce erudite lector, si &, dum imperitis consulimus, tralationem apponamus totius loci: eo magis, quia Angelus Roccha, in appendice libri, quem de bibliothecâ Vaticanâ Romæ edi curavit, existimâsse videtur, alteram columnarum, quas Iosephus nominat, fuisse æneam: cùm ejus nec Iosephus meminerit, nec vetus interpres: Rufinus dico, qui sic vertit: *Disciplinam verò rerum cælestium & ornatum earum, primitus invenerunt. Et ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab eis inventa videbantur, aut antequam ad notitiam venirent, deperirent, cùm prædixisset Adam exterminationem rerum omnium, unam ignis virtute, alteram verò aquarum vi ac multitudine fore venturam: duas facientes columnas, aliam quidem ex lateribus, aliam verò ex lapidibus, in ambabus, quæ inveneràt, inscripserunt, ut &, si construcla lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere: simul & quia * lateralem aliam posuissent: quæ tamen lapidea permanet hactenus in terrâ Syriâ.*

* Post simul ἀνὰ κεφαλὴν repetendum, præberet cognoscere: quia autem pro ὅτι sive quòd. Clarius fuisset, Simul & significaret, quòd lat. &c.

Restat sententia suprema. Ea non alia esse potest, quàm ut ipsi protoplasto hujus inventi gloria deferatur. Nequid igitur, quod in suspicionem

nem cadere possit, non aliquem habeat auctorem, sunt quibus, ob primi hominis dignitatem, atque excellentiam, maximè verisimile fiat, Sethum ab eo tum literarum usum, tum Astrologiæ, aliarumque artium, notitiam hausisse. Ac de literis quidem ita B. Augustinus quæst. LXIX Exodi, ubi disputat, qui sint γραμμάτων εἰσαγωγεῖς. *Nonnullis*, inquit, *videtur à primis hominibus literas cœpisse, & perductas esse ad Noe, & inde ad populum Israël.* Imò similiter Suidas. Nam cùm alibi Abraham, item Seth, literarum dicat auctorem, idem tamen in Ἀδὰμ, inquit, τοῦτο τέχναι & γράμματα· *hujus sunt artes, & literæ.* Ita vides, ut ex quorundã etiam Christianorum suspicione verissimum sit, quod itidem ex argumentis parum firmis nonnulli τῶν ἔξωθεν * collegerunt, perpetuum, post homines sive natos, sive ortos, fuisse literarum usum, atque, ut ipsi appellant, æternum. Visum id, quod de hac nationum opinione dixi, statuminare haut flaccido tibicine, Plinio: ex quo simul parebit, in quam varias illæ sententias abire soleant, quoties de primâ literarum inventione differtarent. Sic igitur egregius ille naturæ mystes lib. VII historiæ suæ cap. LVI. *Anticlides in Ægypto inveniſſe quendam nomine Menona tradit* XV *annis ante Phoroneum, antiquissimum Græciæ regem, idque monumentis approbare conatur. E diverso Epigenes apud Babylonios* DCCXX *annorum observationes siderum coctilibus latericulis inscriptas docet, gravis autor imprimis. Qui minimùm, Berosus, & Cæitodemus,* CCCC LXXX *annorum. Ex quo appareret æternus literarum usus.* Ac paullò antè dixerat idem: *Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius; alii apud Syros repertas volunt.* Etiam Theophilus extremo lib. III ad Autolycum de gentilibus ait, φάσκουσι τὰ γράμματα εὑρῆσθαι, οἱ μὲν παρὰ Χαλδαίων, οἱ δὲ παρ' Αἰγυπτίων, ἄλλοι δ' ἄν δοὺ Φοινίκων. *Literas alii quidem à Chaldæis repertas dicunt, alii ab Ægyptiis, alii à Phœnicibus.* Quod autem de Mercurio extremis Plinii verbis tradebatur, idem de eo scribunt Iulius Hyginus Fabul. cap. CCLXXVII, Diodorus Siculus lib. II Bibliothecæ suæ, & Plutarchus lib. IX Symposiacôn, quæst. III. Ægyptium fuisse, ac quinctum ejus nominis, auctores sunt Cic. lib. III de Nat. Deor. atque ex eo Arnobius lib. IV, & Lactantius lib. I de falsâ religione cap. VI. Sed & Tertullianus eampse de Mercurio opinionem commemorat, lib. de Testimonio animæ cap. V, & de corona militis cap. VIII. Confirmat quoque hanc rem Plato, apud quem in Phædro narrat Socrates, Deum quendam coli apud Ægyptios, nomine Theuth, qui cum alias artes, tum literas invenerit, Ægyptiosque docuerit, quo tempore Thamus universæ imperium Ægypti teneret. Hujus Theuth idem meminit in Philebo. Aliis Τάαυτος: Phœnicibus תהו, Ταῦ, Deorum creditus primus: ut prodidit Philo Byblien-

* externorum sive gentilium.

sis, San-

sis, Sanchoniathonis Berytii, qui Semiramidis tempore res Phœnicum scripsit, Græcus interpres: teste Porphyrio ἐν τετάρτῳ τῶν Χρησιανῶν λόγων, & Eusebio Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς lib. I. Nec iccirco est, quòd Ægyptiis hanc laudem tribuamus. Nam omnino ea debetur Assyriis, quando multò antè hæc regio culta est. Ex Assyria autem secum vexere Chananæi; quorum idem ac Assyriorum sermo permansit, usque dum Assyrii, ob crebra variis cum gentibus commercia, bellaq; cum vicinis ac longinquis gesta, sermonem cum mutarunt; Chananæis interim, quibus non itidem nationes aliæ miscebantur, veterem retinentibus sermonem. Atque hinc liquet, cùm Phœnices sint Chananæi, rectissimè dicere, quibus literæ Phœnicum sint antiquissimæ. Nec eo injuriam facimus Hebræis; quandò eædem sunt literæ cùm Phœniciæ, tum veteres Hebrææ. Nam, ut antè assertum, quas Hebraicas vocamus, non tam Hebraicæ sunt, quàm Assyriæ. Verè enim Hebraicæ sunt, quibus Abraham, Heberi inclyta progenies, & posteritas ejus, usa est. Sunt verò istæ Cananææ, sive Phœniciæ. Quemadmodum patriarchæ eâdem quoque, ac Tyrii & Sidonii, linguâ utebantur: etsi, postquam hi imperium maris obtinuerunt, linguam crebris commerciis mutarunt: non tamen in tantum, ut alia esse lingua inciperet, sed solùm, ut dialecto differret: quod multis ostendit Abrahamus Esra commentariis in Cantica. Idem de lingua Punica judicium esto, quando Pœnos Phœniciâ oriundos esse, præter tot nobiles scriptores, qui id disertim scripsere olim; præter item ipsum Pœnorum nomen, quod ἀπὸ τῶν Φοινίκων deflexum esse, satis liquet: præter inquam, ista, etiam vocabula utrique huic, & Syrophœnicum, & Libyophœnicum populo communia satis docere possunt. Exempli gratiâ, ut unum è tam multis adferam, vox ALMA; de qua ita Hieronymus in Esaiam cap. VII, 14. *Linguâ quoque Punicâ, quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, proprie virgo* ALMA *appellatur.* Quibus qui contentus non sit, adeat Ios. Scaligerum, annotationibus in fragmenta vett. scriptorum, quæ subjunxit operi de emendat. Temp. & Samuelem Petitum Miscellaneorum lib. III cap. I, II, & III. Quòd verò antè dicebam, literarum inventionem Phœnicibus tribui, id luculentè probat hic Curtii locus lib. IV. *Si famæ libet credere, hæc* (Tyriorum) *gens literas prima aut docuit, aut didicit.* Deque iisdem sic Plinius lib. V, cap. XII: *Ipsa gens Phœnicum in gloriâ magnâ literarum inventionis, & siderum, navaliúmque ac bellicarum artium.* Item Lucanus his pervulgatis versibus lib. III.

Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

CAPVT

CAPVT X.

Græcos accepisse literas suas à Cadmo Phœnice : unde Φοινικήια, *&* Καδμήια γράμματα *dicuntur. Figuras veteres, quibus Iones usi, magis convenisse cum Phœniciis : atque Herodoti ætate eas in veteribus inscriptionibus conspici potuisse : sed paullatim figuram esse immutatam. Alios literarum hanc gloriam tribuere Cecropi Ægyptio. Cur is biformis creditus sit. Alios item Lino, vel Palamedi, eas assignare. Vulgaris lectio Taciti contra Lipsium, & alios, defensa. Cadmo Milesio tribui tres adspiratas, Epicharmo duas duplices, Simoniai vocales duas longas. Callistratum primum statuisse literas* XXIV. *Tzetzi occurritur, qui Cadmo antiquiores esse Græcorum literas contendit. Delphi unde Pytho prius dicta. Cur Pythonissa dicatur* domina oph. Ὀφεως ἔτυμον. *Refellitur Fl. Iosephus de eo, quòd neget, Græcos habuisse literas ante bellum Trojanum. Thesei, & Argonauticæ expeditionis tempus. Thebis Bœotiis cur nomen id impositum. Nomina literarum Græcarum ex Hebræis deflexa.*

SEd de primarum literarum, quæ sine dubio Cananææ sive Hebrææ sunt, primis autoribus satis dictum. Transeamus ad literas Græcorum, quod ut faciamus, cùm res ipsa, rectúsque ordo admonet, tum etiam loca, quæ de Phœnicibus proximè adducebamus. Quippe etiamsi concederemus, Phœnicum sive Cananæorum literas fuisse diversas ab iis, quibus patriarchæ, & Hebræi omnes ante captivitatem Babylonicam utebantur : nihilominus Lucani locus (idem de illo Curtii, ac Plinii, dicere possumus) nihil dissentaneum veritati haberet : quandoquidem eum cum Isidoro * intelligere possumus de solis Græcorum literis, à Cadmo Phœnice in Græciam allatis. Favet huic interpretationi illud Plinii lib. VII cap. LVI : *Vtique* (volunt) *in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum* XVI *numero : quibus Trojano bello Palamedem adjecisse quatuor hâc figurâ,* Θ, Ξ, Φ, Χ. *Totidem, post eum, Simonidem Melicum,* Ζ, Η, Ψ, Ω. Idem confirmant verba Clementis Alexandrini lib. I Στρωμ. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τῆς γραμμάτων Ἑλλησιν εὑρετὴς, ὡς φησὶν Ευφορος (placet Lipsii † conjectura, Εφορος emendantis) ὅθεν καὶ Φοινικήια τὰ γράμματα Ηρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. *Cadmus autem erat Phœnix, qui fuit Græcis literarum inventor, ut ait Ephorus. Vnde etiam Herodotus scribit, literas vocatas fuisse Phœnicias.* Addam & verba è Terpsichore Herodoti, ad quæ respexit Clemens : Ιωνες ἀπαλαβόντες διδαχῇ παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, μεταρρυθμίζαντες σφέων ὀλίγα, ἐχρέωντο· χρεώμενοι δὲ, ἐφάτιζον, ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἔφερε, ἐσαγαγόντων Φοινίκων ἐς τὴν Ελλάδα, Φοινικήια κεκλῆσθαι. *Iones, cùm literas à Phœnicibus didicissent, immutatâ quarundam formâ utebantur; & utentes fumam sparserunt (quemadmodum & æquitas postulabat) quia Phœnices eas*

* lib. I Orig. cap. 3.

† ad XI annal. Taciti.

in Græciam invexerant, Phœnicias vocandas esse. Tradit idem Plutarchus in Sympoſiacis lib. IX, probl. III. Τὰ δὲ δὴ πρῶτα ἓξ Φοινίκεια δι' ἃ Κάδμον ὠνομακέναι, τετράκις ἢ τετρὰς γενομένη παρίσχει. *Primas autem* (hoc est, ſexdecim literas primò inventas) *quæ Phœnicias propter Cadmum appellantur, quaternio quater ſumtus exhibet.* Appellat hoc modo Timo: cujus est apud Sextum philoſophum: — Φοινικικὰ σήματα Κάδμου. — *Cadmi Phœnicia ſigna.*

Validè etiam hanc rem firmat, quod Herodotus paullò pòst ſubjicit: Ἰδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήια γράμματα ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν, ὀπὶ τρίποσί τισι ἐγκεκολαμμένα, τὰ πολλὰ ὁμοῖα ἐόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι. *Quin ipſe vidi apud Thebas Bœotias in Iſmenii Apollinis templo, literas Cadmeas in tripodibus quibuſdam inciſas, magnâ ex parte ſimiles Ionicis.* Deinde ponit Herodotus ipſas inſcriptiones, quibus Græcia nihil habuit antiquius. Nam prima est Amphitryonis, circa ætatem Laii, Cadmi pronepotis. Altera est Hippocoontis, ſub Oedipode, Laii filio. Tertia est Laodamantis, Eteoclis filii. Quod ſi quis nôsse avet, quibus olim figuris epigraphæ istæ fuerint conceptæ; adeat Ioſ. Scaligeri animadverſiones Euſebianas *, in quibus eas inveniet Cadmeis literis exaratas. Veriſimile tamen, non fuiſſe omnino tales, hoc est Cadmeas veteres, ſeu Samaritanas; ſed tẽpore paullùm immutatas, propiuſq; ad Ionicas accedentes. Nec dubito, quin Cadmeæ, vel pene Cadmeæ, literæ intelligi debeãt apud Dionyſiũ Halicarnaſſenſẽ †, cùm agit de tripode Dodonæo γράμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεχαραγμένῳ *, cujus & inſcriptionẽ ponit. Itẽ cùm de columnâ, cui Servius Tullius leges fœderis inter Romanos Latinóſq; inſcripſerat, hunc in modũ loquitur †: ἄυτη διέμεινεν ἡ στήλη μέχρι τῆ ἐμῆς ἡλικίας ἐν τῷ τῆ Ἀρτεμίδος ἱερῷ κειμένη, γραμμάτων ἔχουσα χαρακτῆρας Ἑλληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρᾶτο. *Hæc columna permanſit uſque ad meam ætatem in Dianæ fano erecta, characteres Græcarum literarum habens, quibus olim Græcia utebatur.* Quod verò Græci alias pòst literarum figuras uſurparunt, id ab iis non conſilio; ſed (quemadmodum in aliis quoque rebus, uſu venit) aſſiduâ tractatione, temporiſque longinquitate, factum puto. Nec tamen tantopere aut vulgares Græcorum à veteribus Ionicis, aut hæ à Phœniciis diſceſſerunt, ut origo earum diſſimulari poſſit: quemadmodum cuivis parebit, qui earum figuras conferre non gravabitur. Ex his igitur manifeſtum est, Græcos à Cadmo literas accepiſſe, ut præter commemoratos autores ſcripſere cùm Victorinus *, Iſidorus †, Suidas ‡, tum etiam Plutarchus in Sympoſiacis *. Diſſentiunt tamen multi, qui Palamedem ab hâc laude commendabilem faciunt: ut paullò pòst oſtendam. Sunt & qui Lino, Herculis præceptori, tribuant, ut Suidas † his verbis: Λέγεται δὲ πρῶτος δοῦς (Λίνος) δὸς τὰ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Fertur hic primus literas è Phœniciâ in Græciam deportaſſe.*

Multis

* *In digreſſione de literis Ionicis ad numerum Euſebianum* M DC XVII.

† *lib.* 1.
* *antiquis literis inſculpto.*

‡ *lib.* 4.

* *lib.* 1. *cap. de Orthograph.*
† *lib.* 1 *Orig. c.* 3.
‡ *in* Κάδμος.
* *lib.* 9 *quæſt.* 2. *&* 3.
† *in* Λίνος.

Multis etiam magis verisimile fit, Græcos à Cecrope, primo Athenien-sium rege, literas accepisse. Inclinant in hanc sententiam, quòd anti-quus apud Ægyptios fuerit literarum usus, ut antè ostendimus ex Plinio lib. VII, cap. LVI. Cecrops autem non modò Cadmo Linóque antiquior fuit, sed & natione Ægyptius. Eo quidem duce, Athenienses ex Saënsi Ægyptiorum civitate in Græciam colonos deductos esse, scribit Nicetas Serronius, Græcus Nazianzeni scholiastes ad μονῳδίαν sive ὁπιλάφιον εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον *. Adjicit idem, Cecropem eâ potissimùm de caussâ effi-ctum efformatúmque διφυῆ †, atque, ut Naso ‡ vocat, geminum, quia sci-ret Græcè & Ægyptiacè. Quod ipsum quoque legas apud Tzetzem Chil. sect. XVIII. Aliam tamen idem inibi addit rationem: quemad-modum & tertiam legas apud fratrem ejus Isacium Tzetzem commenta-rio in Lycophronem *, ac Eustathium in Iliad. Σ. Ille autorem laudat Ioannem Antiochensem, hic Agalliam Corcyrensem. Sententiam eo-rum, qui (ut Cadmum mittam) vel Palamedi tribuunt, vel hoc antiquio-ri Lino, aut antiquissimo omnium Cecropi, complexus est his verbis Cor-nelius Tacitus undecimo annalium: *Quippe*, inquit, *fama est, Cadmum classe Phœnicum vectum rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus autorem fuisse. Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant ſexdecim literarum formas, mox alios, ac præcipuum Simonidem, cæteras reperiſſe.* Iusto tamen Lipsio (quem sequitur Angelus Rocca lib. de bibliothecâ Vaticanâ) videtur hic locus non vacare mendâ. Corrigit itaque hoc pacto: *Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, ſex-decim literarum formas, &, temporibus Trojanis, Palamedem Argivum quatuor, memorant; mox alios, ac præcipuum Simonidem, cæteras reperiſſe.* Cur ita emendet, hanc ipse caussam adducit, quòd veterum, quos quidem legerit, nemo hoc de Palamede tradiderit, quod apud Tacitum legitur vulgo. Nempe non occurrebat tum Lipsio, Gorgiam, antiquissimum Rhetorem, oratione eâ, quę hodieq; pro Palamede exstat, inter cętera ejus inventa reponere γράμ-ματα, μνήμης ὄργανον †: quo pacto neutiquâ loqueretur, si putâsset, eum solũ tres quatuorve literas, ac tales quidẽ, ut carere iis possimus, Cadmeis lite-ris addidisse. Præterea apud Hyginum in fabulis cap. CCLXXVII, undecim dicitur literas reperisse. Vbi si pro *undecim, ſexdecim* reponã, propius à vul-gata lectione rẽcedam, quàm qui pro communiori opinione *quatuor* subsți-tuat. Est quoq; pro hac sententia scholiastes Euripidis in Orestem: ut qui à Palamede referat repertas literas septendecim: quod Taciti numerum leviter admodum excedit. Sed facilè à librario potuit ις * in ιζ † com-mutari: ut planè mihi persuadeam, ις scripsisse scholiastem. Eo magis quia videam, quod de Palamede traditum est à Tacito, similiter legi apud

* orationem fu-nebrem in ma-gnum Basilium.
† biformem.
‡ lib. 2 Met. fab. 8.
* pag. 24.
† literas, memo-ria instrumentũ.
* sexdecim.
† septemdecim.

* pag. 103. Eusebii sive Georgii Syncelli exscriptorem, Georgium Cedrenum *, qui ante annos quingentos & quinquaginta vixit, tempore Isaaci Comneni. Imò & hanc sententiam memorat Ioannes Tzetzes, qui post Cedrenum annis claruit centum. Nec dubitat is historiæ suæ sectione CCCXCVIII, illud de sexdecim Palamedis literis, dicere ἀφιέρωσεν & θρύλλησεν τοῖς πᾶσι †. Addit eos, qui hanc Palamedi potiùs, quàm Cadmo gloriam tribuunt, putare, multò post Palamedem, alium Cadmum, non Thebanum, sed Milesium, sexdecim illis literis Palamedis ternas addidisse adspiratas, Θ, Φ, & Χ: Epicharmum verò Siculum invenisse duplices, Ζ, Ξ, Ψ: Simonidem denique, sive Samium, sive potius Ceum, adjecisse Η, & Ω: primum verò fuisse Callistratum, Grammaticum apud Samios, qui quatuor & viginti literarum figuras conjunxerit. Sed de hac inventarum literarum gloria inter quatuorviros illos partitâ non paullo aliter alii, & in his Hyginus fab. cap. CCLXXVII. In eo interim Tzetzi adsentio, quòd superiori de Palamede sententiæ refragatur. Neque nihil est, quòd pro se adfert. Nempe quòd Bellerophon literas à Prœto, Argivorum rege, exaratas attulerit Iobatæ, quibus, cum commendatitias videri vellet, necem ejus exposceret. Atqui, inquit, ex Bellerophonte natus Hippolochus, ex Hippolocho Glaucus, qui, ut Homerus narrat, aurea arma pro æreis dabat Diomedi. Ergo sexaginta circiter annis Bellerophon fuerit ante Palamedem, qui Diomedis fuit æqualis. Nos verò, nec inviti, Tzetzæ amplius concedimus. Putamus enim Bellerophontem hunc non LX solùm, sed CLX annis, antiquiorem esse Palamede. Sanè rex Prœtus, cujus tempore Bellerophontem vixisse convenit, ab Eusebio etiam in Chronicis ad tempora refertur Aodi sive Ehud ejus, qui in judicando Israele successit Othonieli, genero Calebi, à Mose ipso missi ad speculandam terram Cananæam. Sed ut de eo convenit, ita disconvenit nobis, quando & Cadmo antiquiores esse Græcorum literas eo evincere conatur, quòd cum è Phœnicia is Delphos esset profectus ad consulendum Apollinem de sorore Europa, oraculum ei editum sit versibus hexametris, quorum tres primos ipse Tzetzes adducit. Quàm multa enim contra hoc adferri possunt! Mitto, cùm alia, tum illud quod etiam ab incunabulis cæci versus fundant: ut satis liqueat, posse carmen ab eo dici, qui nesciat literarum figuras. Illud potiùs dicam, πολλὰ ψεύδεσθαι ἀοιδούς *, ut Aristoteles initio operis de prima sapientia ait. Quis verò spondeat nobis, inter ea, quæ historiæ veræ, de Cadmi in Græciam adventu, fabulosè à poetis addita sunt, non illud etiam esse, quod de oraculo hoc referunt? Præsertim cùm versus illi non sapiant tam antiquum ævum: & fortasse demum post Cadmi Phœnicis adventum Sol sive Apollo in Græcia cultus sit figurâ serpentis: unde & urbs,

† vulgatum, atque jactatum omnibus.

* multa mendacia poetas.

urbs, quæ postea Delphi, prius dicta *Pytho*; à פֶּתֶן, *pethen*, id est *aspis*. Vti à loco Apollo Pythius, non ἀπὸ τ πυθέσθαι *, quia illic computruerit serpens: uti nugantur Græculi. Nec mirum si Cadmus hunc cultum Græciæ intulerit, quandoquidem & in Cananæa fatidicum illud numen serpentis imagine colebatur: indeque priori Samuelis libro, cap. XXVIII, Pythonissa à Saulo consulta vocatur domina אוֹב, *ob*, sive *oph*, hoc est *serpentis*. Sanè ab *oph* est Græcorum ὄφις, quod idem notat. Hæc satis invalentiam ostendunt argumenti, quo sic se, more suo, jactat Tzetzes. At quanto fortius illud telum, quod nos jaciebamus. Nempe, quòd veteres Ionum literæ, Herodoto quoque teste, simillimæ sunt Phœniciis, eæque Cadmeæ olim dictæ sint; neque legamus ullas fuisse in Græcia literas Cadmeis antiquiores. Nam Bellerophon, qui literas attulit Prœto, Cadmo junior paullo fuit; cùm Cadmus Othonielis temporibus claruerit, Bellerophon Aodi: ut minimùm ætas una interceserit, cùm, ab excessu Othonielis ad mortem Aodi, anni sint LXXX: qui Aodo uni in Scripturis tribuuntur, annumeratis annis illis duodeviginti, quibus † Israelitæ servierunt Egloni, Moabitarum regi: quos annos deducit etiam Eusebius, uti & auctor Chronologiæ Hebræorum majoris, quæ *Seder Olam Rabba* inscribitur. Mirum verò, Flavium Iosephum, virum ut disertum, ita temporum intelligentem, vehementer adeo falli potuisse in eo, quod de inventione literarum Græcarum scriptores optimi prodiderunt. Quippe lib. I ἀρχαιότητος adversus Apionem, ut, quæ de Cadmo narrantur, mendacii arguat, omniáque Græcorum nova esse comprobet, negat ullâ inscriptione sive in templis, sive in anathematis, comprobari posse, Græcos literis usos esse ante bellum Trojanum. Sed nunquam hoc scripsisset Iosephus, si in memoriâ habuisset tres inscriptiones, quarum ex Herodotò paullò antè meminimus. Nam ut de tertiâ, earum novissimâ, solùm dicam, est ea Laodamantis, qui vixit tempore Thesei Athenarum regis: ut ostendit hic locus Pausaniæ in Atticis: Ολίγῳ δὲ ἀπωτέρω τ φρέατος ἱερὸν Μεγανείρας ἐστὶ, καὶ μετ' αὐλὸν τάφοι τ ἐς Θήβας. Κρέων γὰρ, ὃς ἐβασίλευε τότε ἐν Θήβαις, Λαοδάμαντα ἐπιτροπεύων τ Ετεοκλέους, οὐ παρῆκε τοῖς προσήκουσιν ἀνελομένοις θάψαι. ἱκετεύσαντος δὲ Αδράστου Θησέα, μάχης Αθηναίων γενομένης πρὸς Βοιωτοὺς, Θησεὺς, ὡς ἐκράτησε τῇ μάχῃ, κομίζας ἐς τ Ελευσῖνα τοὺς νεκροὺς ἐνταῦθα ἔθαψεν. hoc est: *Paullò verò supra puteum est fanum Meganiræ: ac postea sunt eorum sepulchra, qui ad Thebas occubuerunt. Creon enim, qui Thebis eo tempore imperabat, & Laodamantis, Eteoclis filii, tutor esset, non permisit cognatis mortuorum sepeliendorum potestatem. Cùm verò Adrastus Thesei opem supplex imploraret, & factâ postea pugnâ inter Bœotos, & Athenienses, Theseus victor evaderet, mortuos Eleusinem devexit, ibique sepelivit.*

* putrefieri.

† Iud. 3, 14.

livit. At nemo ignorat, Theſeum vixiſſe ante bellum Trojanum; cùm fuerit σύγχρονος * Herculis, qui tempore Laomedontis Trojam cepit. Quin ipſe Theſeus dicitur, regnante patre Ægeo, Helenam virgunculam rapuiſſe: unde liquet, non tantùm Argonauticam expeditionem, cui Hercules cum Helenæ fratribus interfuit; ſed etiam illam τὴν ἐπὶ Θήβας †, in quâ cecidit Eteocles, Laodamantis pater, viginti circiter annis antecedere bellum Trojanum. Imò plurimi olim, ut ex Chronico Euſebii cognoſcimus, putarunt, Theſea multò eſſe vetuſtiorem: quod ipſum pro cauſſâ noſtrâ adverſus Fl. Ioſephum adferremus, niſi & in hoc, & in tempore Argonauticæ expeditionis, quam octoginta & novem annis faciunt exſcidio Trojano antiquiorem, committerent ſpiſſum ἀναχρονισμὸν *, ac Euſebio quoque ex parte animadverſum. Atque hæc comprobant abunde, quantum in illis à vero aberrârit Ioſephus, quæ fusè adeò proſequitur, ut oſtendat, non poſſe Cadmo Phœnici, ac multò minùs cuiquâ antiquiori, adſcribi literarum Græcarũ inventionem. Tantum verò abeſt, ut literas credamus poſt Cadmum, nedum poſt Palamedem, repertas, ut ſi de Cadmo minus nobis ſatisfieret, non propterea exiſtimaturi ſimus hoc laudis tribui debere temporibus ſecutis, ſed potiùs ad ulteriorem temporum memoriam recurreremus: puta ad Cecropem, Athenarum regem: atque hoc propter illa, quæ antea de eo referebam. Neque illa de Cadmo, & hæc de Cecrope ſententia, magno adeo intervallo diſtant: quandoquidem Cecrops regnabat temporibus iis, quibus Moſes apud Iethronem in terra Madian degebat: Cadmus autem, ut Hieronymus in Chronico Euſebiano tradit, temporibus Ioſuæ unà cum fratre Phœnice Thebis Ægyptiorum in Syriam profectus fuit: ut veriſimile ſit, tempore Othonielis è Phœnicia in Græciam veniſſe, atque ibi in memoriam Thebarum Ægyptiarum Thebas Bœotias condidiſſe. Sive autem Cadmo Phœnici, ſive Cecropi Ægyptio, rei tam præclaræ gloria debetur; poni illud extra controverſiam debet, priores literis uſos eſſe Hebræos: ac hujuſce rei argumentum ſupereſſe evidentiſſimum, quòd literarum apud Græcos nomina, nunc quoque nominibus vocentur ex Hebræa appellatione leviter deflexis. Quam in ſententiam plura qui volet, adeat præclarum Euſebii opus de præparatione Euangelica libro x cap. 11.

* coætaneus.

† ſeptem ad Thebas.

* errorem temporis pro tempore poſiti.

CAPVT

CAPVT XI.

Latinorum literæ sunt ab Euandro Arcade, vel matre ejus Nicostrata, atque unde ea Carmenta sit dicta. Ab aliis eas tribui Saturno, vel Pelasgis. Prope easdem fuisse Græcorum literas antiquas, ac Latinorum. In Plinio conjectura. Harpocrationis error. Gentes quasdam literas serò admodum accepisse. Æliani ea de re locus corrigitur, & explicatur.

DE Latinarum quoque literarum inventione multi certant incerti. Rem in pauca conferam. Ac primum videamus verba Taciti ex annali undecimo: *Aborigenes*, inquit, *Arcade ab Euandro* (literas) *didicerunt*. Quod ipsum Marius Victorinus libro primo, ac gemino quidem loco, tradit. Et prope admodum ab hac sententia abest, quòd alii, & in his Isidorus †, laudem eam tribuunt Nicostratæ, Euandri matri, quæ alio nomine, quia oracula carmine ederet, *Carmenta* dicebatur. Vtramque sententiam in fabulis suis complexus Hyginus cap. CCLXXVII, his verbis: *Literas Euandrus profugus ex Arcadia in Italiam transtulit: quas mater ejus Carmenta in Latinas commutavit*. Saturno tamen literas Latinas tribuit B. Cyprianus penè initio libelli de idolorum vanitate. *Hic*, inquit, *literas imprimere, hic signare numos in Italia primus instituit: unde ærarium Saturni vocatur*. Sed alibi ostendimus, penè eadē omnia Saturno, & Euandro, tribui solere. Sanè ab Arcadibus esse, etiā legas apud Dionysium Halicarnassensem lib. I: Verba ejus sunt: Λέγουσι δὲ καὶ γράμματικῶν Ἑλληνικῶν χρῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι διακομίσαι, πως δὲ φανεῖσαν Ἀρκάσι. *Dicuntur etiam usum Græcarum literarum, Arcadibus recens ostensum, primi in Italiam transvexisse*. Vbi non temere addit, Arcades non ita diu literas sciviſse, cùm in Italiam appellerent. Quippe hoc nisi statuamus, metuo ne frustra falsosque nos habeant Dionysius ac Tacitus in eo, quòd de Arcadibus prodidere. Nam, ut agnoscit ipse Halicarnassensis, Pelasgi ante Arcades sexaginta annis in Italiā fuerunt. At quis credat, Pelasgos ab vicinis Athenienſibus non accepisse literas, si tum in vulgus notæ erant; Arcades autem, qui Peloponnesi incolæ, eas didicisse? Præsertim cùm certum sit, Cadmum annis centum quinquaginta, aut præterpropter, fuisse in Græciā ante Pelasgorum in Italiam adventum. Movit hoc quosdam, qui Dionysii locum parùm perpenderant, ut assentiri mallent Plinio *, & Solino; quorum uterque literas à Pelasgis in Latium scribit illatas. Sed sive Pelasgis, sive Arcadibus, is debetur honos, in eo Tacito Plinióque convenit, quòd uterque Latinos à Græcis eas velit accepisse: uterque item existimet, veterum Græcorum easdem esse literas ac suo ævo Latinorum forent. Tacitus XI Annal. *Et formæ li-*

† *lib. I, cap. I.*

* *lib. 7, cap. 56.*

teris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Plinius lib. VII cap. LVIII. *Veteres Græcas fuisse eásdem penè, quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodie in Palatio, dono principum Minervæ dicata in bibliothecâ, cum inscriptione tali,* Ναυσικράτης Τισαμένε Ἀθηναῖος. Quæ epigraphe cujusmodi literis fuerit concepta, intelligi potest ex priscis Græcorũ literis à Scaligero repræsentatis in animadversionibus Eusebianis. In quibusdãPlinii codd. legitur ea inscriptio verbis aliquot auctior, hoc pacto: Ναυσικράτης Τισαμένε Ἀθηναῖος κόρᾳ ☾ Ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν. Non, puto, Κόραν, hoc est Liberam, seu Proserpinã, Palladi præmitteret. Suspicor igitur scripsisse Pliniũ, κόρᾳ ϗ διαπόρᾳ Ἀθηνᾷ. Nã & Plato in libris de legg. ita loquitur de Minervâ. Si vera est conjectura nostra, sententia inscriptionis sit: *Nausicrates, Tisameni filius, Atheniensis, virgini ac dominæ Minervæ hæc suspendebat.* Porrò ex hâc inscriptione colligebat Scaliger, errare Harpocrationem, qui veteres Athenienſium ac Ionum literas diversas facit. Nam, inquit, Nausicrates Atheniensis fuit, Atheniſque tabulam suspendit. At eam Ionicis fuisse literis conscriptam, argumento est, quòd idem Plinius superiori capite dixerat: *Gentium consensus tacitus primus conspiravit, ut Ionũ literis uteremur.* Verùm summus vir nec Harpocrationis, nec Plinii mentem satis perspexit: ut inferiùs ostendam.

Ex iis, quæ hactenus diximus, elucet, Latinos Græcis literas debere: Græcos verò eas à Phœnicibus accepisse, Phœnices ab Hebræis. Et hæc fortasse causſa est, cur, quod de literis diximus, id universè de Grammatica scribere haut dubitârit Eupolemus, ut ostendunt hæc verba Clementis Alexandrini lib. I Strom. Ευπόλεμος δὲ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐν τῇ Ιουδαίᾳ βασιλείων, τὴν Μωϋσῆν φησὶ πρῶτον σοφὸν γενέσθαι, ϗ γραμματικὴν πρῶτον τοῖς Ιουδαίοις παραδοῦναι, ϗ παρὰ Ιουδαίων Φοίνικας παραλαβεῖν, Ελληνας δὲ παρὰ Φοινίκων: *Eupolemus, lib. de regibus Iudææ, ait, Mosem primum fuisse sapientem, ac primum Iudæis tradidisse Grammaticam, ac à Iudæis accepisse eam Phœnices, à Phœnicibus Græcos.* Eadémque ex Eupolemo iisdem prope verbis refert Eusebius lib. IX præparationis Euangelicæ cap. VII. Sed is pro γραμματικὴν habet γράμματα: ut & Eupolemus, ac Clemens, haut aliud videantur per γραμματικὴν intellexisse, quàm γραμματιστικὴν, sive γράμματα †.

Quàm serò autem gentes quædam literarum usum acceperint, indicant, quæ ex Androtione refert Ælianus lib. VIII Var. Hist. cap. VI. Verba ejus sunt: Τῶν ἀρχαίων φασὶ Θρᾳκῶν μηδένα δύνασθαι γράμματα. ἀλλὰ ϗ ἐνόμιζον αἴσχιστον εἶναι πάντες οἱ τὴν Ευρώπην οἰκοῦντες βάρβαροι, χρῶνται γράμμασιν. οἱ δὲ ἐν τῇ Ασίᾳ, ὡς λόγος, ἐχρῶντο αὐτοῖς μᾶλλον. ἔνθέν τοι ☾ τολμῶσι λέγειν, μηδὲ τὸν Ορφέα σοφὸν γεγονέναι Θρᾳκα ὄντα, ἀλλ' ἄλλως (lego ἄλλως) τὰς μύθους αὐτὸ καλλιφυσασθαι. *Ajunt, neminem antiquorum Thracum novisse literas. Imò, quotquot barbarorum Europam inhabitant, turpissimum duxerunt literis uti. At qui in Asiâ sunt, magis,*

magis, ut fama est, iis sunt usi. Vnde est, quod dicere audent, ne Orpheum quidem fuisse sapientem, quia Thrax fuerit, sed alios ejus fabulas ementitos esse. Ita postrema illa Æliani verba transfero, non, ut Iustus Vultejus : *Sed ejus carmina variis mendaciis esse referta.* In errorem impulit interpretem corrupta lectio. Nam pro ἄλλως legendum ἄλλυς : ut sententia sit, poëmata Orphei esse ψευδεπίγραφα*, quod & Aristotelem sensisse, autor est Tullius 1 de nat. Deorum. Sed de literarum inventione satis multa. Nunc ad earum distributionem accedamus.

* falsò inscripta.

CAPVT XII.

Inquiritur in numerum vocalium apud Latinos : item quædam de genuino earum apud veteres sono; præsertim vocalis V. *Ausonius adversus summum virum defenditur.*

ET otio meo abutar, & lectoris humanitate, si fusè prosequar, quo pacto

Elementa, rudes quæ pueros docent magistri,
Vocalia quædam numerent, consona quædam :

ut Terentiani verbis utar. Quare tantùm de Græcis adscribam unius Galeni verba, de Latinis autem unius Appuleji. Galenus lib. 1 Method. Thessalum, aliosque culpans, quòd haut exquisitè curatéque instituerent morborum divisionem, perinde eos facere ait, ac si literas dispescerent in vocales & consonas, quum & eæ suas habeant differentias ac species : Φωνῆεν γὰρ τις εἰπὼν & σύμφωνον, ὕπω τὰ πάντα στοιχεῖα τ ἀνθρώπε φωνῆς εἴρηκεν, ἀλλὰ δύο τὰς πρώτας γενικὰς διαφοράς. εἰ δὲ τὰ μὲν φωνήεντα τέμνων αὖθις εἰς μακρὰ καὶ βραχέα καὶ δίχρονα· τὰ σύμφωνα δ' εἰς ἡμίφωνά τε καὶ ἄφωνα· καὶ αὖθις, τὰ μὲν μακρὰ, δίχρονα, καθάπερ ἦν καὶ τὰ βραχέα, τὰ δ' αὖ δίχρονα, τριχῆ· καὶ δὴ & τὰ ἄφωνα, τριττῶν μὲν εἰς δασέα & ψιλὰ καὶ μέσα· & τούτων ἕκαστον αὖθις τριχῆ· τὰ δ' ἡμίφωνα πάλιν, εἰ & ταῦτα κατ' ἰδίαν τέμνοις τομὴν, ἵνα μὴ μακρολογῶ παντελῶς· ὕτως ἂν ἐξεύροις τὰ τέτταρα & εἴκοσι στοιχεῖα τ φωνῆς ἢ χρώμεθα. τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν αὐτὸ τοῦτο μόνον, ὡς ἔστι τι στοιχεῖον τ φωνῆς, τὰ μὲν φωνήεντα, τὰ δὲ σύμφωνα, τεχνικὸν ὕπω ποιεῖ τ ἀκροαλῆν, ὃ δ' ἀκριβῶς ὅπως ἡμῶνα συμπάντων τῶν στοιχείων· ἀλλ' ἐὰν διελόμενος εἰς βραχέα, & μακρὰ, & δίχρονα, βραχέα, μὲν εἶναι φῇ δύο, τό, τε ε, & τὸ ο· μακρὰ δ' ὁμοίως δύο· τό, τε η, καὶ τὸ ω· δίχρονα δὲ τρία, τό, τε ἄλφα, καὶ τὸ ι, καὶ τὸ υ· τεχνικὸν ὕλω ποιήσει τ ἀκούσεται περὶ τ φωνήεντων ἁπάντων. hoc est, *Siquidem, qui vocalem & consonantem dixit, nondum omnia humanæ vocis elementa dixit, sed duas tantùm primas & generales differentias. Quòd si vocales rursus in longas, breves, ancipitésque dividens; tum consonantes in semivocales & mutas; itémque tum longas, tum breves vocales bifariam, ancipites verò trifariam; sed & mutas primùm in aspiratas, tenues, ac medias; dein rursus tripartitò harum singulas; mox semivocales propriâ, ne frustra multis morer, sectione secet : ita quatuor & viginti elementa vocis, quâ utimur,*

inveniat. Quippe id tantùm dixisse, quod elementorum vocis, quædam vocales sint, quædam consonantes, nondum omnium elementorum artificem, aut planè scientem auditorem reddidit: sed, si quis, ubi in longas, breves & ancipites diduxerit, adjiciat, duas esse breves, nempe ε, & ο; duas præterea longas, η & ω; tres verò ancipites α, ι, υ: sic sanè artificem omnium vocalium auditorem effecerit. Hæc Galenus. Appulejus autem libro de Mundo, literarum divisionē his verbis exponit: *Grammaticorum artes unde quæsō? cùm ex diversis collectæ sint literis, ex quibus aliæ sint insonæ, semisonantes aliæ, pars sonantes; tamen mutuis se auxiliis adjuvantes, syllabas pariunt, & de syllabis voces.* Vbi *sonantes* literæ sunt, quæ Galeno γράμματα φωνήεντα; *semisonantes*, ἡμίφωνα; *mutæ*, ἄφωνα. Nostram porrò de distributione eâ, & literarum numero, quæ unicuique generi subjiciuntur, sententiam adferamus: ac primò de vocalibus: quas tum Græcis, tum Latinis, quinque solùm esse, judicamus, A, E, I, O, Υ: Latinis A, E, I, O, V. E quibus tres quidē ore diducto proferuntur, A, E, I: duæ verò contracto, O, & Υ sive V, quod ejusdem potestatis illi Υ. Nā pro Græcorum δύω, μῦς, σῦς, τύρβη, ῥύω, πλύω, κύβος, τὺ (quod Doricum pro σὺ) Latini dicunt, *duo, mus, sus, turba, ruo, spuo, cubus, tu.* A κῦμα itidem est *cumatilis color*, atque ita in aliis. Pugnabat hoc argumento doctissimus Verrius, de quo ita Velius Longus lib. de Orthogr. *Verrio Flacco videtur, eandem esse apud nos V literam, quæ apud Græcos Υ: namque his exemplis argumentatur: quod illi dicunt κύμινον, nos cuminum; quam illi κυπάρισσον, nos cupressum; illi κυβερνήτην, nos gubernatorem; nec non ex ejusmodi, Theseus, Menœtius, Peleus, & similibus, adfirmat.* Hæc Velius. Itaque nihil mirum, *Sullam*, non *Syllam*, legi in lapidibus Capitolinis, si eos conscripserit Verrius: ut Onuphrius Panuinus ex Suetonio rectè sibi colligere visus fuit. Verùm falli eum, alibi * comprobavimus. Neque hæc unius Verrii, sed passiva fuit veterum sententia. Donatus in Heaut. Act. 1 sc. 11. *Syra* (inquit) *Sura veteres legerunt*, V *pro* Υ *ponentes; ut Musia, Suria.* Ac in columnâ quoque viæ Appiæ, Ionicis literis inscriptâ, vox μάρτυς pro Υ habet V.

* *lib. 1 de Historicis Lat. cap. 11.*

Fortasse autem dolosâ aliquem specie in transennam ducat, ac literam Υ persuadeat Latio esse donatam, quòd quum Græcæ literæ magno esse in honore cœpissent, Græca quoque Υ fuerit recepta, ut diceretur *Phryges*, non *Phruges*; *Pyrrhus*, non *Purrhus*; quod disertim scribit Cic. in Orat. & eo ipso confirmatur, quòd Y in veteribus quoque Latinorum reperitur monumentis. Verùm Hermas sit stolidus, quem hoc à verò præcipitem ire compellat, quia nihil aliud, quàm figuram ejus Latinis quoque in usu fuisse, monstrat: at hæc, ut & nomen, accidens est literæ; unde pareat, V & Y in dictionibus hujuscemodi non aliter differre, quàm Socratem stantem à sedente. Sola sanè potestas est forma essentialis literæ, ac proinde,

proinde, quæ ejuſdem ſunt poteſtatis, diverſæ eſſe literæ non poſſunt.

Non tamen, quæ hactenus diximus, ita accipi velim, quaſi ſemper Latinum V ſonuerit, ut Græcum ϒ: ſed hoc ſolùm volumus, hunc etiam ſonum habuiſſe: eóque non diffitemur in multis, imò multò maximâ vocum Latiarum parte, paullò aliter ſolere pronunciari; craſſiùs nempe, adeò ut ſonus ejus penè ſimilis eſſet Græcæ diphthongi Οϒ: imò, ſi viros doctos audimus, nihil differret; quorum tamen opinionem non uſquequaque probare poſſum; quando, ſi in *lumen*, *curare*, & ſimilibus, V litera unica eſt, ſimplicem ſonum habeat neceſſe eſt; ſin duplicem habeat, litera eſſe non poſſit, cùm quod ſonum habet diphthongi, diphthongum quoque eſſe, neceſſe ſit. Quare omnino fatendum, aut V interdum notam eſſe diphthongi; aut dicendum, V quandoque ſonum habuiſſe, qui ut ϒ ſonaret; interdum, qui inter ϒ & Οϒ intermedius eſſet. De duplici quidem ſono adſtipulatus Terentianus Maurus, cum ſcripſit:

Tertiam Romana lingua, quam vocant ϒ, *non habet.*
Hujus in locum videtur V *Latina ſubdita:*
Quæ vicem nobis rependit interim vacantis ϒ,
Quando communem Latio reddit & Græco ſonum.

Nam hanc putamus eſſe ſententiam, nil opus eſſe, ut Latini quinque vocalibus adjiciant ſextam Y, quando V, quæ quincta eſt, nunc habet ſonum illum exilem, qui eſt in Y: nunc craſſiorem, ſive diphthongi OV, ſive alium potius, Latinorum proprium.

Sed diſſentit hac in parte à nobis vir maximus; cujus vel ſola apud eruditos prope omnes autoritas præjudicium ſententiæ noſtræ adferre poſſit. Verùm commodè evenit, quòd non noſtram, ſed Auſonii cauſſam agimus. Ejus enim eſt verſus ille †: † *Eidyll.* 12.

Cecropiis ignota notis ferale ſonans V.

Vir ille, vix unquam ſatis laudatus, mirari ſe ait, quid in mentem venerit Auſonio, cùm iſthoc ſcriberet. Ego viciſſim ſeu quodam animi ſtupore, ſeu rei claritate adductus, ſatis mirari non poſſum, quid impulerit virum tantum, ut Auſonio, Latinè Græcéque doctiſſimo, fidem derogaret in re, quam Romanorum pueri, ſimulac oram Græcæ linguæ deguſtarant, meliùs etiam ſolo etiam ſenſuum beneficio nôſſe poterant, quàm hodie viri cum ingenio tum eruditione admirabiles. Præterea non video, quomodo idem potuerit eſſe ſimplicis vocalis ac diphthongi ſonus. Non quidem me fugit, antiquos LOVCETIOS, NOVNTIOS, LOVMEN. de quibus autor nobis Victorinus *; item IOVRE, IOVSTITIA, OVFENS. aliáq; per OV ſcripſiſſe, quæ poſtea per V tantùm maluerunt. Verùm contendo, iccirco id factum eſſe, quia pinguius ea ſonabant veteres: atque ut * *lib.* 1.

diphthongum ſcribebant, ita diphthongum efferebant. Senſiſſe id videtur Fabius *, cum inquit, *Fortaſſe ſicut ſcribebant, etiam ita loquebantur.* Sin aliter ſcripſere, aliter pronunciarunt, quod aſſerere non dubitat Victorinus †: dicam eos V extuliſſe ſono medio inter Græcorum υ, & eorum ου; quem cum per neutrum ſatis exprimi viderent, per ου ſignare maluerint, à quo ſonus is propiùs aberat. Rectiùs quidem feciſſent, ſi exilem ſonum per Y; craſſiorem per V, hoc eſt, communem Latinis Græciſque ſonum communi notâ, at proprium Latinis notâ propriâ ſignaviſſent. Sed qui invidiâ hoc agebant, ut nihil Græcis debere viderentur, nihil mirum, ſi porrò ullam à Græcis literam mutuari erubeſcerent. Nam ut hoc eos non vidiſſe credam, adduci neutiquam poſſim; præſertim, cùm ſuppetat nobis illuſtris hac de re locus Marii Victorini lib. 1: *Sunt*, inquit, *qui inter* V *quoque,* & I *literas, ſupputant, deeſſe nobis, quæ pinguius quàm* I, *exiliùs quam* V *ſonet: ſed pace eorum dixerim, non vident,* Y *literam deſiderari. Sic enim gylæm, myſerum, ſyllabam, proxymum, dicebant antiqui. Sed nunc conſuetudo paucorum hominum ita loquentium evanuit.* Hactenus Victorinus: de ſono optimè, etſi nulla ejus ſcripturæ exempla in monumentis antiquis. Verùm neque Victorinus ſic veteres ſcripſiſſe, ſed dixiſſe ait: nempe quia ſuo ævo jam craſſius in his ſonabat V, quàm olim. Id oſtendit, quod mox ſubdit, paucos in loquendo genuinum ac veterem hujus literæ ſonum retinere. Quod ſi obſervâſſet Iuſtus Lipſius *, non hæc vocâſſet Victorini ineptias ac nugas. Cætera, quæ pro ſententiâ noſtrâ dici poſſunt, nunc non attingam, quia abunde hæc id probant, quod volebamus: & metus eſt, ne diu nimis quemquam teneam in his ſpinis. Quare ſic tandem concludo; ſi antiquiores Romani iccirco ſcripſere OV; quia V, prout ſimplicis vocalis ſignum eſt, ſonum illum biſonum minimè exprimeret; illi autem, qui poſtea ejus loco V ſcripſerunt, id eo conſilio fecerunt, quòd quibus locis illo uterentur, craſſiorem quidem quàm in Y, haut ampliùs tamen (nempe mutatâ jam veterum pronunciatione) veræ diphthongi ſonum exaudirent: liquere, V nunquam ſonuiſſe, ut Græcum OV; eóque rectè ſcripſiſſe Auſonium, V literæ ſonum Græcis eſſe ignotum: ſin verò ineptum videtur, abjudicare hunc ſonum ab V, cùm præter alios Marius Victorinus † diſertim ſcribat, V poni, pro O & V: nec id magis abſurdum ſit, quàm quòd I longum ſonuerit, ut EI: illud ſaltem extra controverſiam omnem ponendum eſſe, malè à viris doctis diphthongi OY ſonum tribui V vocali, cùm dicere debuerint, ut o veteribus Græcis, ita V Latinis non vocalis ſemper, ſed etiam diphthongi fuiſſe notam; quodque Auſonius ait, Græcis V ignotum eſſe, id eò facere, quia etſi vetuſtiores Græci O pro OY collocarint, Auſoniano tamen ævo, ac multò etiam antè, nullam Græci

* *lib. 1. cap. 7.*

† *lib. 1.*

* *lib. de Pronunc. 1. L. Cap. 8.*

† *lib. 1.*

Græci literam habuerint, quæ pro diphthongo OY ſola poneretur. Itidem, quod ad I longum attinet, non putandum, I vocale interdum ſonuiſſe, ut EI; ſed dicendum I, nunc ſimplicis, nunc geminæ fuiſſe vocalis notam.

Pluribus hæc proſequi viſum fuit, tum quo liqueret, qui ſoni V vocali, (idem de I longo dictum velim) ſalvâ ſimplici vocalium naturâ, tribui poſſint: tum ut Auſonii loco facem alluceremus: tum denique ut pareret, cùm V ſonum quoque habuerit Græci ϒ, fruſtra eſſe Grammaticorum illos, qui, eò quòd Latini figuram Græci ϒ in Græcis vocabulis uſurpent, quinque Latinorum vocalibus ſextam quoque Y adjectum eunt.

Quod ſi omnino vocalium apud Latinos numerus augeri debet; arbitror, id non tam fieri debere ob vocabula, quæ à Græcis accepta vulgò per Y ſcribuntur; quàm illa, in quibus V ſonum habet exilem Græci ϒ; quæ & Latina eſſe poſſunt; ut *pluit*, *luit*; in quibus Varro V breve eſſe ait, quando præſentis ſunt temporis; longum autem, ſi fuerint præteriti: hoc eſt, cùm ſignificant tempus inſtans, V ſonare, ut Y; cùm præteritum, penè ut OV. Penè inquam. nam ſi planè ſit idem ſonus, V iſtud, ut ſemel iterúmque diximus, non vocalibus, ſed biſonis, debet accenſeri.

Nec tamen ſic defecti ſimus argumentis, quibus, ſi lubeat, non abſurdè colligere poſſimus, majorem eſſe apud Latinos numerum vocalium, quàm etiam vulgò perſuaſum iis fuit, qui ſenarium mordicus tuentur. Hoc quo pareat, diſpicere oportet, ecqui ſoni ſint medii inter duas vocales, qui eo proprium mereantur nomen ac figuram. Sanè latiùs ſonat E poſterius in *bene*, exiliùs in adverbio *here*; adeò ut *heri* pro eo ſcripſerint. Ambiguum quoque fuit, num I, an V, ſonarent in vocibus *monumentum* ſive *monimentum*, *optimus* ſive *optumus*: quæ & ratio fuit, cur Marius Victorinus putârit, *optymus* ſcribi debere; quia Græcum Y meliùs, quàm alterutrum illorum, exprimeret intermedium illum ſonum. Egregius locus eſt apud Fabium de hoc medio ſono literæ E, & I; itémque I, & V. Ejus verba apponam è lib. 1. * *At Grammatici ſaltem omnes in hanc deſcendent rerum tenuitatẽ, deſintne aliquæ nobis neceſſariæ literæ, non cùm Græca ſcribimus (tum enim ab iiſdem duas mutuamur) ſed propriè in Latinis: ut in his, Servus, & Vulgus, Æolicum digamma deſideratur. Et medius eſt quidam* V & I *literæ ſonus. Non enim ſic Optumum dicimus, ut Optimum. Et in Here, neque E planè, neque I auditur.* Idem eâdem de re ſic ſcribit cap. VIII: *Etiam Optimus, Maximus, ut mediam I literam, quæ veteribus V fuerat, acciperent, Caii primũ Cæſaris inſcriptione traditur factum. Here nunc E litera terminamus: at veterum Comicorum adhuc libris invenio, Heri ad me venit. Quod idem in epiſtolis Auguſti, quas ſuâ manu ſcripſit, aut emendavit, deprehenditur. Quid? non Cato Cenſorius, Dicam, & Faciam, Dicem & Faciem (Decem & Faceam,*

* cap. 4. *ſive de Grammaticâ.*

† emendat. in epist. 3 lib. 4 Cic. ad Att.

& *Faceam*, rectè emendat Malaspina †) *scripsit? eundemque in cæteris, quæ similiter cadunt, modum tenuit? quod & ex veteribus ejus libris manifestum est, & à Messallâ in libro de S literâ positum. Sibe, & Quase, scriptum in multorum libris est: sed an hoc voluerint autores, nescio. T. Livium ita his usum, ex Pediano comperi; qui & ipse eum sequebatur. Hæc nos I litera terminamus.* Iuvat & Donatus in Phorm. act. 1, sc. 1: *Propter cognationem E & I literarum, non dubitaverunt antiqui, Heri, & Here dicere; & Mane, & Mani; & Vespere, & Vesperi.* Varro quoque lib. 1 de R. R. cap. 1. rusticos ait *Veam* & *Vellam* dicere: ubi alii, *Viam* & *Villam.* Et Fabius lib. 1, cap. IV ait, antiquos per E extulisse *Menerva, Leber, Mugester*, & *Dijove*, & *Vejove*, pro *Dejovi*, & *Vejovi.* Ac Festus ait, veteres dixisse *Me*, pro *Mi*, seu *Mihi*; & *Ameci*, pro *Amici.* Et Servius in II Æn. *pennas*, pro *pinnas.* Quæ diversitas potissimùm fuit ex soni vicinitate. Nempe quia, ut ex Fabio vidimus, sonus esset medius inter E, & I. Vti & fuit inter I, & V: de quo ejusdem verba adduximus. Atq; eâdem de re sic Annæus Cornutus apud Cassiodorum in Conlect. de Orthogr. *Lacrumæ, an Lacrimæ, Maxumus, an Maximus, & siquæ similia sunt, scribi debeat, quæsitum est. Terentius Varro tradidit, Cæsarem per I ejusmodi verba solitum esse enuntiare, & scribere. inde propter autoritatem tanti viri consuetudinem factam. Sed ego in antiquiorum multò libris, quàm Cajus Cæsar est, per V pleraque scripta invenio, Optumus, Intumus, Pulcherrumus, Lubido, Dicundum, Faciundum, Maxumè, Monumentum, Contumelia, Minumè. Melius tamen est, & ad enuntiandum, & ad scribendum, I literam pro V ponere, in quod jam consuetudo inclinavit.* Hæc Cornutus. Et sanè Messalla, Brutus, Agrippa, pro *sumus*, quoque malebant *simus*, teste Mario Victorino *. Quomodo nempe *plurima* dicimus, ubi veteres *plisima*, teste Festo. Et contra olim *stupa* dixere, pro quo postea *stipa*, juxta Servium in I, & V Æn. Interjectum quoq; illum inter duas hasce literas sonũ confirmant ista Velii Longi: *I verò litera interdũ exilis est, interdum pinguis: ut in eo quod est, Prodit, Vincit, Condit, exilius volo sonare: in eo verò quod significatur, Prodire, Vincire, Condire, æquè usque pinguescit: ut jam in ambiguitatẽ cadat, utrùm per I quædam habeant dici, an per V: ut est Optumus, Maxumus. in quibus adnotandum, antiquum sermonem plenioris soni fuisse, &, ut ait Cicero, rusticanum: atque illis ferè placuisse per V talia scribere, & enunciare.* Et mox: *Nos verò, postquam exilitas sermonis delectare cœpit, usq; I literâ castigavimus illam pinguitudinẽ: non tamen, ut plenè I literam enunciaremus.* Idem multò pòst: *Antiquis variè etiam scriptitatum est, Mancupium, Aucupium, Manubiæ. Siquidem C. Cæsar per I scripsit: ut apparet ex titulis ipsius. at Augustus per V, ut testes sunt ejus inscriptiones.* Atque iterum post multa: *De Viro verò, & Virtute, ubi I scribitur, & penè V enunciatur. Vnde Ti. Claudius novam quandam literam excogitavit, similem ei notæ, quam pro adspiratione Græci ponunt, per quam scriberentur eæ voces, quæ neque secundùm exilitatem literæ,*

* lib. 1 cap. de Orthogr.

neque

neque ſecundùm pinguitudinem literæ ſonant: ut in Vtro, & Virtute: neque rurſum ſecundùm latum literæ ſonum enunciarentur; ut in eo, quod eſt Legere, Scribere. Et mox: *Eſt autem ubi pinguitudo literæ decentiùs ſervatur: ut in eo, quod eſt, Volumus, Nolumus, Poſſumus. At in Contumaci meliùs puto I ſervari: venit enim à contemnendo: tametſi Niſus, & Contumaci, per V putat poſſe dici à tumore.*

Imò non tantum inter E, & I, vel I, & V; ſed etiam inter O, & V, videtur intermedius quidam ſonus fuiſſe. Indicat hoc Quinctilianus lib. 1, cap. IV: *Quid O, atque V, permutatæ invicem? ut Hecoba, & Notrix, Culchides, & Pulyxena ſcriberentur: ac ne in Græcis id tantùm notetur; Dederont, atque Probaveront. Sic* Οδυσσεὺς, *quem* Ουδυσσία *fecerunt Æoles, ad Vlyxem deductus eſt.* Feſtus: *Quatenos antiqui dicebant pro Quatinus.* Velius Longus: *Æquè confuſas O & V literas habuere. Nam Conſol ſcribebant per O, cùm legeretur per V Conſul. Vnde in multis etiam nominibus variæ ſunt ſcripturæ: ut, Fontes, Funtes; Frondes, Frundes.* Marius Victorinus lib. 1: *Divus Auguſtus genitivo caſu, Hujus domos mec. per o* (leg. *domos meæ*, vel *domos* & *mecom*) *non, ut nos, per u literam ſcripſit.* Similia de *Hoc*, & *Huc*, vide apud Servium in VIII Æn. De *Præſtò* & *Præſtu*, *Præſtolor*, & *Præſtulor*, *Poplicus* & *Publicus*, *Colpa* & *Culpa*, teſtis Curtius Valerianus apud Caſſiodorum de Orthogr. Pleraque etiam horum ponit Priſcianus in primo. Vti & *Humo*, & *Homo*; *Fretu*, & *Freto*; *Acherunte*, & *Acheronte*; atque alia, quorum & teſtem laudat Papirianum de Orthographia. Et profectò, niſi major olim fuiſſet ſoni vicinitas, quàm hodie videtur: nec Latini pro Πρίαμος aut Ἰόβας, dicerent *Priamus*, aut *Iuba*: nec Græci pro *Quintus*, ſcriberent Κόϊντος, ſed Κύϊντος.

Atque in his quidem tribus, E & I; I & V; O & V, apertior eſt ſonus ille intermedius. Fortaſſe autem & in aliis hoc vocalibus habuit locum; ut inter A, & E: unde à *Facio*, *Feci*: à μὰ, ut μὰ τὸν Ἀπόλλωνα, *Me*; unde Mecaſtor: quemadmodum ait Donatus in Hecyr. act. 1, ſc. 11. Item inter A, & O: ex quo *Favii* priùs, qui poſtea *Fovii*: & contrà *Farreum* priùs, quod poſtea *Forreum*: ut de utroque auctor eſt Feſtus. Adhæc inter E, & O: unde veteres *Benus*, pro *Bonus*; *Hemo*, pro *Homo*; *Helus* pro *Olus*, & *Heleſa* pro *Olera*: ut ex ejuſdem Feſti ruderibus videre eſt. Imò Fabius auctor eſt lib. 1, cap. VII, primum Scipionem Africanum *Verticem*, & *Verſus*, per E exaràſſe; quæ priores per O extulere, *Vortices*, *Vorſus*. Similiter *Animadverti*, & *Amplecti* per O dixiſſe, teſtes ſunt Agnæus Cornutus †, & Priſcianus lib. 1. *Pervorſus* quoque, & *advorſus* dixere. Et *Votare* pro *Vetare*, teſte Cornuto: unde Plautus Aſin. act. IV, ſc. 1 *Votita*, pro *Vetita*.

† *apud Caſſiodorum de Orthogr.*

Sed enim quærat aliquis, an ea, quæ de multiplici vocalium ſono diximus, ejuſmodi eſſe cenſeam, ut ſolidè ex iis colligi poſſit, plures multò vocales eſſe, quàm quinque. Sanè parum abeſt, quin ſi quis hanc ſententiam

tiam sequi velit, habiturus me sit opinionis suæ non favitorem modò, sed etiam adsertorem. Verùm enimvero non facilè deserendum tot seculis corroboratam opinionem. Saltem nonnisi invictis ea rationibus expugnetur. Atqui occurrunt aliqua, quæ aliquantum infringant robur eorum, quæ antea adduximus. Eoque non ita φιλόκαινος † sim, ut negem, posse defendi quinquepartitam illam vocalium divisionem. Id eò fidentius dico, quia video, veteres ipsos, quoties de vario tractant vocalium sono, diversitatis causſam ponere, non in eo, quòd soni ὐσία sit alia, atque alia; sed in hoc, quòd vocales istæ nunc tenuiùs exiliúsque, nunc crassiùs ac productiùs, nunc intermedio sono efferrentur. Ostendunt id, quæ paullò antè è Velio Longo adducebamus; tum autem, quod scribit Agellius lib. VI, cap. XV. *Quiescit usitatè E literâ correptâ* dici; productâ autem, *contra perpetuam linguæ Latinæ consuetudinem.* Neque enim id scriptor ille voluit, secundam in *Quiescit* corripi, cùm pueris pareat, eam positione produci: neque ait, primam syllabam acui, cùm accentûs nullus meminerit; sed hoc tantùm ait, E exiliter sonare, quemadmodum in *Here.* Itidem, cùm lib. IX, cap. VI, *Actito*, & *Vnctito*, jubet pronunciare primâ productâ; hoc vult, primam literam in *Ago* sonare exiliùs; in *Actito* productiùs, quasi esset AA geminatum, *Aactito:* in *Vngo* item V propemodum sonare, ut ϒ Græcum; at in *Vnctito*, ut OY, penè quasi *Ounctito* scriberetur. Hinc lucem capit, quod Festus docet, *Lustra* aliud signare V correpto, quàm producto; quodque non ἁπλῶς *Muscerda*, sed *Muscerda primâ productâ*, ait *stercus murum significare*; quodque Marius Victorinus lib. I, jubet *Hesternum* proferre productè; quòd item Tullius ipse scribit, *Inclytus* proferri primâ correptâ; quódque Varro *Pluit*, & *Luit*, in præsenti ait habere V breve, in præterito aliter; uti & cùm *Ruta cæsa* dicimus; aliáque hujusce modi; de quibus plura adderem, nisi fusè & accuratè jam de eo egisset Iustus Lipsius libri de pronunc. L. I. cap. XIV. Quare de Latinorum vocalibus hæc, ut puto, nunc sufficerint nobis.

† novitatis amans.

CAPVT XIII.

Græcis etiam solum quinque esse vocales: veteres Græcos loco τῦ H, *&* Ω, *usurpâsse* E, *&* O. *Emendatur locus Marii Victorini. Primus Simonides aliâ vocales breves, aliâ figurâ longas scripsit. Nigidii locus apud Gellium exponitur. Antiquum vocalium nomẽ pro* E, *&* O, *fuisse* E I, *&* O Y. *Φιλόξενον γράμμα.* E *potius dici ψιλὸν, &* O *vocari μικρὸν, ad differentiam diphthongorum, quam vocaliũ longarũ.*

PORrò de Græcarum quoque vocalium numero Grammatici dissentiunt, qui tanquam de compacto rem gerentes, ut in velabro olearii solent,

ſolent, uno ore aſſerunt, quinque iſtis, quas attulimus, debere H, & Ω, adjici, ut ſeptenarius fiat. Verùm H, & Ω, non ſono, ſed tempore differunt ab E, & O. Vtrùm H, an Ω, longior ſit, non diſputo. Subtiliter hàc de re Scaliger cap. XVI, lib. I de cauſſ. L.L. Nobis ſatis eſt, quòd & illud ab E, & hoc ab O, tantùm diſcrepet quantitate: quodque nihilo magis apud Græcos tempus diverſas efficere literas poſſit, quàm apud Latinos. Nam quid inſulſiùs dici queat, quàm ut in *Menenius*, & Μενήνιος, *Honorius*, & Ονώριος, non éadem utrobique ſit vocalis primâ ſecundâque ſyllabâ; cùm eadem ſit poteſtas, ac quantitas Latinæ, Græcæque vocalis? Favet ſententiæ noſtræ Terentianus Maurus †, cùm ſcribit:

† cap. I *ſive de literis.*

Compendia noſtri meliora crediderunt,
Vnâ quoniam ſat habitum eſt notare formâ,
Pro temporibus geminum quæ miniſtret uſum.

Adde quòd olim neutiquam H habuerint Græci. Plato in Cratylo: Οὐ γὰρ Η ἐχρώμεθα, ἀλλὰ Ε τὸ παλαιόν· *Olim non* H, *ſed* E *uſurpavimus.* Atque idem de Ω ſtatuendum. De utraque ſic Velius Longus: *Ac primò eadem eſt noſtrarum poteſtas vocalium, quæ ſunt Græcorum apud antiquos circa productionem correptionemque. Siquidem apud illos quinque tantum fuere vocales,* A, E, I, O, Υ: *atque hæ ſimiliter producebantur, corripiebanturque, ſicut hodie,* A, I, Υ, *quæ appellantur apud illos κοιναί.* Similiter Marius Victorinus * lib. I: *Cùm Græci vocales haberent totidem, quot & nos,* A, E, I, O, V *(nam* H & Ω *poſtea ſunt ab his repertæ)* E & O *ternas habebant apud eos poteſtates.* Atque hinc ſupplendus idem poſtea, ubi vulgò legitur: *Scripſeram vobis, quantum repeto, & alia plura: inter quæ, noſtros antea, ſicut Græcos quoque,* XVI *literis uſos: ex quibus fuiſſe vocales apud utroſque.* Nam addenda quinarii nota, hoc pacto: *fuiſſe* V *vocales:* vel, *fuiſſe vocales apud utroſque* V. Atque hoc illa ejuſdem verba indicant: *Et ſignificaveram, priuſquam Græcis inter vocales repertæ eſſent,* H, & Ω, *vicem earum tam apud illos, quam apud nos, expleſſe* E, & Ω. Eàdem de re ita Priſcianus lib. I †: *Vocales apud Latinos omnes ſunt ancipites, vel liquidæ, hoc eſt, quæ facilè modò produci, modò corripi poſſunt; ſicut etiam apud antiquiſſimos erant Græcorum, ante inventionem* H, & Ω; *quibus inventis* E, & O, *quæ antè ancipites erant, remanſerunt perpetuæ breves, cùm earum productarum loca poſſeſſa ſint à ſupradictis vocalibus ſemper longis.* Primò autem & H, & Ω, à Simonide Melico adjectas eſſe, tradunt autores: in his Plinius lib. VII, cap. LVI. item Suidas in Σιμωνίδης: Προσεξεῦρε δὲ καὶ τὰ μακρὰ τῶν στοιχείων, καὶ τὰ διπλᾶ. *Adinvenit ex literis tum vocales longas, tum conſonas duplices.* Item Velius Longus, cùm dixiſſet, Græcos priùs quinque vocalibus uſos, quæ ancipites fuiſſent, ut apud Latinos, ſubjungit hæc verba: *Poſtea, ut quidam putant, Simonides invenit duas vocales, quas dixit φύσει μακρὰς* *, H, & Ω, *ut eſſent ἀνὶ-*

* *cap. de Orthogr.*

† *cap. de accidentibus literarum.*

* *natura longas.*

ϛοιχα τῷ Ε, & τῷ Ο: *ut quomodo hæ literæ longæ dicerentur* Η, & Ω, *ita & illæ breves naturâ.* Multò tamen pòst quoque Ε, & Ο, usurparunt pro Η, & Ω. Nã in columnâ Farnesianâ viæ Appiæ, in ὠδῖνι syllaba prima per ο scribitur, ut & prima in Ηρώδε, per Ε: eodémque modo in μισθωσαμ, κτήσαῖτι, Δήμητος, ἀνάθημα, pro Η semper Ε in Farnesiano hoc monumento exaratum. Pro τῇ quoque similiter ΤΕΙ invenias, Ι ad latus adposito. Ac Ε quidem priùs vocatum ΕΙ. Non tamen assentio viro doctissimo Adolpho Mekercho *, qui id probatum ibat verbis hisce Nigidii apud Agellium lib. IX, cap. ult. *Græcos non tantæ insciliæ arcesso, qui* ΟΥ *ex* Ο *&* Υ *scripserunt; quantæ, qui* ΕΙ *ex* Ε *&* Ι. *Illud enim inopiâ fecerunt; hoc nullâ re subacti.* Nam aliam fuisse Nigidii mentem, tum ex eo colligo, quòd Græci nunquam ΕΙ pro Ε, aut ΟΥ pro Ο scripserint: sed tantùm simplices literas diphthongorum nomine appellarint: tum etiam, quòd Nigidius in ΟΥ inopiâ, in ΕΙ ignorantiâ peccatum dicat: quod de ΕΙ & ΟΥ, quatenus vocalium nomina fuerunt, dici nequit, cùm neutrum Græci fecerint inopiâ. Sed neque Nigidianam mentem examussim assequitur Iustus Lipsius †. Quippe Græcos eo nomine reprehendi ait, quòd nullâ necessitate compulsi introduxerint diphthongum *ei*, cùm Latinorum more loco ejus Ι vocali uti possent. Nam alia hac in parte Latinorum, quàm Græcorum, ratio est. Latinis I longum sonabat, ut ΕΙ, adeò ut nihil referret, *hic* scriberent, an *heic; omnis*, an *omneis; quis*, an *queis*. At nemo nescit, aliud Græcis esse *νίκη* *, aliud *νείκη* †; suntque id genus apud eos alia multa. Vnde liquet, non minùs causæ fuisse, cur ΕΙ ab Ι longo, quàm cur ΟΥ ab Υ distinguerent. Quare illud potiùs voluit Nigidius, Græcis ignosci debere, cùm, quæ Latini per V longum efferunt, ut *lumen, acutus*, ea ipsi scribunt per ΟΥ, λοῦμεν, ἀκοῦος: nam ut id faciant, inopiâ adigi, cùm destituantur literâ, quâ sonum Latini V designent. At graviorem eorum esse Latinorum culpam, qui pro simplici I, nullâ necessitate compulsi scribunt ΕΙ; ut cùm pro *dico, hic, omnis*, malunt, *deico, heic, omneis*; cujusmodi in veteribus monumentis, nunc per Ι, nunc per ΕΙ scripta, passim occurrunt. Quare ad probandum ΕΙ primò fuisse literæ nomen, suffecerat Mekercho ad partes advocare, cùm Eustathium in Iliad. Ε, tum imprimis Plutarchum, qui toto illo opusculo, quod inscripsit περὶ τοῦ ΕΙ τοῦ ἐν Δελφοῖς, haut aliud docet, quàm τὸ ΕΙ Delphis dicatum esse quinctam Græcorum literam. Porrò, quod dicebam, quamquam ΕΙ pronunciarent, Ε tamen scripsisse; id abunde testatum facit, quod nonnulli, quia Ε quinarium numerum notaret, per Ε illud Delphicum, quinque Græciæ sapientes intelligendos putarint. Itidem Ο quidem scribebant, sed ΟΥ pronunciabant, imò Ο etiam pro *ου* collocabant.

Hinc

* lib. de pronunciatione linguæ Græcæ cap. 17.

† lib. de recta Pronunc. cap. XI

* victoria.
† inter.

Hinc Quinctilianus lib. I, cap. VII : *Apud Græcos o litera, interim longa ac brevis, ut apud nos : interim pro syllabâ, quam nomine suo exprimit, posita est.* Et Marius Victorinus lib. I : *Et o similiter quoque cùm esset unum, brevem, & idem faceret longam syllabam, præterea exprimeret vocem, quæ apud eos per o & υ scribitur ου : sic apud nos quoque E & O totidem potestates habebunt, quas apud Græcos.* Sed & disertim scribit eclogarius Athenæi : ὅτι ἀρχαῖοι τῷ ὦ ἀντὶ Ϝ ο στοιχεῖα προσεχρῶντο· ὡς δὲ καὶ τῷ εἰ ἀντὶ Ϝ ι. Respexit autem ad eum Athenæi locum, qui est lib. X, ubi narrat in poculo, ΔΙΟΝΥΣΟ, ἀντὶ Ϝ Διονύσου, fuisse scriptum, atque ideo factum, quia o veteribus non semper fuerit symbolum meræ vocalis, sed etiam diphthongi ΟΥ. Hujusce rei denique indicium pariter ac fidem fecerit Ausonianum isthoc ; cujus sententiam non satis percepit maximus vir Iulius Scaliger * :

Una fuit quondam, quâ respondere Lacones
Litera, & irato regi placuere negantes.

* *lib. I de caus. L. L. cap. 40.*

Item quòd Philoxenus, cùm à Dionysio tyranno revocaretur, Suidâ teste, τὸ † ο στοιχεῖον ἔγραψε μόνον : unde in proverbium abiit Φιλοξένειον γράμμα ‡. In Mediolanensi, & postremis etiam Suidæ editionibus, legitur Α, quod στρητικὸν, sed in compositione duntaxit : unde alii reponunt ω : sed cum dicat στοιχεῖον, placet emendatio Ios. Scaligeri legentis, στοιχεῖον ο, quod significabat ΟΥ : quia etsi o scriberent, ΟΥ tamen pronunciarent. Nempe totam chartam replêrat figuris hujus literæ, aliis majusculis, aliis minusculis, nec præter varias unius literæ figuras quicquam posuerat : ut legere est in Vaticana proverbiorum appendice ab Andrea Schotto edita, proverbio, Φιλοξένου λόγον τέτευχεν †. Hodie hæc litera, ignoto veteribus nomine, dicitur ο μικρὸν, idque ad differentiam diphthongi ΟΥ : quemadmodum & ΕΙ nunc nominatur ει ψιλὸν, ne idem sit nomen literæ, & diphthongi. Nam neutiquam eas tantum ratione Ϝ Η, vel Ω, ita vocari, ex iis paret, quæ superius de antiquâ utriusque appellatione dicebamus. Et hæc de vocalibus Græcis, & antiquo scribendi more : de quibus plura adderem, nisi hæc sufficere putarem, & plura qui vellet, adire posset summos viros, Muretum lib. XVIII Var. Lect. Casaubonum lib. X Animadvers. in Athenæum cap. XX. Scaligerum in Animadversionibus Eusebianis, & Salmasium notis in inscriptionem Herodis Attici. Ecquis enim scribendi finis erit, si omnia ab aliis rectè exposita cum pulvisculo huc converrere animus sit ?

† *solum literam* O *scripserit.*
‡ *litera Philoxeni.*
* *privandi vim habens.*
† *Philoxeni stramen sit orationem.*

CAPVT XIV.

Mutarum, similisque instrumentorum rusticorum, & militarium signorum distributio. Inquisitum in veram causſam, ob quam consonantium alias vocarint mutas, alias semivocales.

QVare à vocalibus transeo ad consonantes : quæ Platoni in Cratylo, & Theæteto, ἄφωνα vocantur, quasi *soni expertes* : sed Grammaticis potiùs nominantur σύμφωνα sive *consonæ*; quòd junctæ vocalibus sonum edant. Has cum veteribus dispescimus in mutas, & semivocales : ut in universum triplices sint literæ; vocales, semivocales, mutæ; Græcè φωνήεντα, ἡμίφωνα, ἄφωνα : quomodo & Plutarchus appellat in Sympoſiacis lib. IX probl. III. Hujus distributionis imitatione tria statuuntur genera instrumentorum rusticorum : vocale, in quo sunt servi; semivocale, in quo boves; mutum, in quo plaustra. Autor Varro lib. I de re rust. cap. XVII. Item tria signorum militarium genera; muta, ut aquilæ, dracones, vexilla, &c. vocalia, quæ voce humanâ proferuntur, ac tesserarum nomen obtinent; & semivocalia, ut tuba, lituus, buccina. Vide Vegetium lib. III, cap. V. &, si voles, Wolf. Lazium lib. VII comm. reip. Rom. cap. III & seqq.

Cur verò literarum aliæ mutæ dictæ sunt, aliæ semivocales, non tam apertum est, quàm credunt, qui sequuntur eâ in re opinionem vulgariam, quam solidè castigat vir maximus in libris † de causſis L. I. Nam primò verum non est, quod ajunt, mutas semper habere sonum obscuriorem, semivocales clariorem. Nam quis non animadvertit, B, aut C, clariùs posſe pronunciari, quàm M, aut R? Præterea non mutæ sunt, quia vocalis sequitur; semivocales, quia præcedit : verùm contrà, quia mutæ sunt, vocalem postposuere; ac quia semivocales, eam præposuere. Adde quòd neque hoc perpetuum est. Nam Græci ξ, dicunt, Latini IX. Erit igitur apud Græcos muta, apud Latinos semivocalis; quâ inconstantiâ nihil fœdius. Insuper in *Zeta* sequitur vocalis, quæ semivocalis est : in *ef* contrà præcedit vocalis, quæ tamen muta est; ut infrà validis rationibus ostendetur. Partim igitur falsæ, partim incertæ sunt rationes, quibus mutas à semivocalibus separarunt : eóque nec vera esſe posſunt, quæ prodidere de utriúsque nominis causſâ. Vera autem appellationis ratio est, quòd mutæ, contrà quàm in semivocalibus fit, nullum habeant sonum, nisi vocales suum communicent. Nam qui B, aut C pronunciare studeat citra vocalis certæ opem, is laterem lavet; quod haut obscurum erit periculum facienti. At linguam crispando efflandóque, R quodammodo efformàris; sibilum

† lib. I, cap. 7.

lum edendo, S extuleris; parque ratio in cæteris semivocalibus. Quare rectè Diomedes †: *Semivocales dictæ, quòd dimidium ejus potestatis* (puta, quæ ineſt vocalibus) *habent.* Et aliquantò pòſt: *Mutæ dictæ, quòd per ſe, ſine adminiculo vocalium, non poſſunt enunciari.* Qui ea, quæ de mutis antè diximus, non perpenderit, ſine dubio Diomedem culpet, quaſi tribuerit mutis, quod universè conſonis omnibus competit. Nunc, utì arbitror, quivis videt, nihil peccare, quando mutæ minùs ſoni habent à ſe, quàm ſemivocales; eóque & plus vocalibus debent, cùm ſemivocales quidem haut plenè pronuncientur abſque vocalibus; at mutæ nullo modo ſonent citra vocalium opem. Immeritò igitur à Diomede receſſit Priſcianus, cùm lib. 1 ſcripſit: *Semivocales ſunt appellatæ, quæ plenam vocem non habent, ut Semideos, & Semiviros, appellamus, non qui dimidiam partem habent deorum, vel virorum; ſed qui pleni dii, vel viri, non ſunt.* Et paullò poſt: *Velut informis dicitur mulier, non quæ caret formâ, ſed quæ malè eſt formata; & frigidum dicimus eum, non qui penitùs eſt expers caloris, ſed qui minimo hoc utitur: ſic mutæ, non quæ omnino voce carent, ſed quæ exiguam partem vocis habent.* Atque hæc de appellationibus ipſis.

† lib. 2, cap. de literâ.

CAPVT XV.

Sex tantummodo mutas Græci habent. Antiquitus pro ſpiritu aſpero H *ſcribebant, uti Latini. Veteres Latini* C *ſemper uſurpabant pro* G. *Figura, qua* V *conſonum ſcribi inſtituit Claudius. Vnde dicatur Digamma Æolicum. Item* Va, *an* Vau, *vocetur. Cornutus emendatus.* I, *&* V, *conſonas, mutarum numero aggregari debere, ſolidis rationibus probatur.*

PORRÒ in mutarum quoque numero magnopere erratum, tùm apud Latinos, tum Græcos. De Græcis priùs dicam. His tantùm ſunt hæ ſex mutæ: Β, Γ, Δ, Κ, Π, Τ. In mutarum numero non repono, Φ, Χ, Θ; quia hæ eædem ſunt literæ, atque Π, Κ, Τ: tantùm ſpiritus acceſſit, qui literæ accidens eſt. Plutarchus lib. IX Sympoſiacôn probl. III. τὸ γὰρ φι, ἢ τὸ χι, τὸ μὲν ἓξ πι, τὸ δὲ κάππα δασυνόμενον. *Nam Phi, & Chi, non ſunt, niſi Pi, & Kappa adſpiratum.* Et quo jure Θ Græcis litera erit, Latinis non erit; cùm quo modo illi efferunt θάλαμος, eodem hi *thalamus* pronuncient? Nam quod ad figuram ſive ductum, is literæ accidens eſt, eoque & Græci hac carere, & Latini eam comminiſci potuerunt. Quid quòd & Græci primò figuram non habuere? Nam, ut Marius Victorinus, & alii, teſtantur, veteres literis Π, Κ, Τ, apponebant Η, ac pro ΘΕΟΣ ſcribebant ΤΗΕΟΣ; pro ΦΙΛΟΣ, ΠΗΙΛΟΣ; pro ΧΡΟΝΟΣ, ΚΗΡΟΝΟΣ, atque ita in aliis. Primum verò Epicharmum Syracuſanum (hanc ei patriam tribuunt Theocritus, & Suidas) Θ, & Χ, inveniſſe, Ariſtotelis teſtimonio docet

docet Plinius lib. VII, cap. LVI. Verùm neutiquam è notarum numero numerus mutarum colligi debet.

Apud Latinos, tum eædem sunt mutæ, nempe, B, C, D, G, P, T : tum tres, quibus Græcos superant Latini, F, Iod, Vau. Nam F apud Æoles solos invenias. Et quamquam in antiquis inscriptionibus, Pandectis Florentinis, aliisque codd. vetustis legere sit, *Amsion*, *Fryx*, *Hierosanta*, aliáque id genus : dilutiore tamen sono profertur F, quàm Græcorum Φ : de quo cùm infrà pluribus dicendum sit, non est, quòd hîc anticipemus : præsertim cùm de sono consentiant Grammatici ; non item de eo, rectène, an secus, F inter mutas reponatur. Priorem sententiam sequitur Priscianus. At Probus *, Capella †, Diomedes ‡, Victorinus *, collocant inter semivocales. Servius ambiguus, & inter mutas, & semivocales, ei dat locum. Charisius, cùm naturam literæ quasi per nebulam intueretur, semivocalem esse scripsit ; sed habere vim mutæ. Horum autoritatem obtendunt, qui hodiéque F semivocalibus, quàm mutis, accensere malunt : imò ut seriò ab iis rem agi credas, septem argumentis pugnant adversus Prisciani opinionem. Rationes eorum nec ponere, nec refellere animus est, quia & illud candidè, & hoc eruditè præstitit vir maximus lib. I de causis L. L. cap. XV. Quare satis erit, si quàm pauciissimis causas quasdam attulero, ob quas potiorem esse credam Prisciani sententiã. Ac primò movet, quòd si leviculum spiritum excipias, qui literæ est accidens, nullum planè F habeat sonum sine adminiculo vocalium, contrà quàm fit in semivocalibus ; ut suprà ostendimus. Deinde necesse est, F ejusdem sit generis, ac P, ad quod proximè accedit. Præterea, si Φ Græcis muta est, quo jure F è mutarum numero expellamus ? Denique idem ostendit vis ejus in metro. Nam syllaba non redditur communis, si post semivocalem sequatur liquida ; sed solùm, si ea post mutam collocetur. Atqui fit positio debilis, quando liquida constituitur post F.

* *lib. de Gram. instit. cap. de elem. lit.*
† *lib. 3, cap. de semivocal.*
‡ *lib. 2, cap. de lit. & seq.*
* *De arte Grammat. cap. de litera.*

IV Georg. *Vt mare sollicitum stridet refluentibus undis.*
II Æn. *Nec prius amissam respexi animumque reflexi.*
VIII Æn. *Dissultant ripæ, refluitque exterritus amnis.*

Horat. lib. I, sat. IV.

Belli ferratos postes, portásque refregit.

Ejusdem est dactylicus trochaicus iste lib. III, od. III.

Hectoreis opibus refringit.

Catulli est Phalæcius hic epigr. XLIII.

Persequamur eam, & reflagitemus.

Itidem invenias primam correptam in *reflo*, *refrico*, *refrigero*, & aliis fortasse.

De literâ

De literâ F, quæ hujus loci sunt, diximus. Cætera infrà expediemus.

Quemadmodum autem F in consonantium divisione pro derelicto habuere; ita neque duarum istarum, Iod, & Vau, ταξίαρχοι * isti rationem habent, cùm consonantium numerum ineunt. At quo jure? Eodem dicent, quo Græci omittunt digamma Æolicum, cujus eadem est potestas ac Latini Vau. Sed quid si inficiemur, Æoles digamma è literarum numero excludere potuisse? Aut quid opponent, si usquequaque verum esse negemus, quod de pari ajunt amborum potestate? Fortean Donati id asserentis autoritate se tuebuntur. Sed Servium nos obducemus, qui Donatum hoc nomine reprehendit. Imò ratione ipsa pugnabimus. Nam digamma in Græcis semper abesse potest: unde pro eo, quod vetus poëta dixit †, Οἰόμενος Ϝελίναν ἐλικώπιδα, æque, si metrum non spectes, dicere idem potuit, Οἰόμενος ἑλίνην ἑλικώπιδα. Sic idem sunt, ὦον, & ὤϜεον; ὄις, & ὄϜις. At vau Latinorum ut interdum abesse possit, velut cùm in veteri inscriptione legitur, *Di Sunnavi*, pro, *Di Sunnai*, hoc est, θεοὶ σύνναοι: plurimùm tamen necessarium est; cùm pro *vulgus, volo, vado*, dici nequeat, *ulgus, olo, ado*. Aliud alii mantelum errori quærent. Græcis, inquient, Ι, & Υ, semper sunt vocales. At Latinis eæ nunc vocales, nunc consonæ sunt; eóque rectè ambiguo nomine comprehenduntur sub vocalium numero, etiam cùm fiunt consonantes; præsertim cùm tanta sit eorum affinitas, ut âlia facilè in aliam commutetur. Cor Grammaticorum! Non quidem nescio, V consonum interdum abire in V vocale; ut in illo Horatii ‡:

Nunc mare, nunc silvæ.

Et hoc Tibulli †:

Stamina non ulli dissolvenda Deo.

Neque nescio, idem ipsi quoque I consono evenire; ut in illo Senecæ Phalæcio, Hippolyti act. 1:

Siqua ferventi subiecta Cancro est.

Et in adverbio *jam* *, quod Comicis nunc incipit ab I vocali, nunc consono. Imò fateor quoque lubens, Hebræorum Iod, & Vau, à Græcis in I, & V vocale, mutari: ut *Iohanan*, Ιωάννης; *Ioſophat*, Ιώσοφατ; *Eva* sive *Chava*, Ευα; *Ninive*, Νινιὺ; *Levi*, Λεῦι; *David*, Δαυὶδ; ita enim in optimis libris legitur; quod & confirmat Suidas. Verùm his illud obduco, quòd in aliis quoq; literis usu veniat, ut una mutetur in alteram: quæ tamen una iccirco litera dici nullo modo possint. Nam (ut è plurimis aliquod adferam exemplum) Attici pro μάρτυρ ajunt μάρτυς: & veteres Latini dixere, *Valesii, Fusii, Papisii, Auselii*; quæ posteriores per R maluerunt, *Valerii, Furii, Papirii, Aurelii*: similiáque sunt *vapor*, & *vapos*; *odor*, & *odos*; aliáque id genus. At quis iccirco R, & S, neget literas esse diversas? Quare invalido

* ordinum duces.

† apud Priscianum lib. 1. cap. de num. literarũ.

‡ lib. epod. od. 13.

† lib. 1, eleg. 7.

* Scalig. lib. 1 de causis L. L. cap. 12.

admodum argumento nitatur, qui eo quòd I, aut V consonum, in vocale convertatur, unam esse hæc literam consequi putet. Omnis erroris fons capútque est, quòd I & V vocalis, & consonantis, idem sit nomen, figuráque eadem : adeò ut eodem modo scribi soleant, VOLVI à *volo*, & VOLVI à *volvo*. Verùm neutiquam dispiciendum, quid factum sit; verùm quid fieri oportuerit. Nam C, & G, pro diversis habent literis. & merito. Tanta tamen est earum vicinitas, ut non modò promiscuè dixerint, *Cneus*, & *Gneus*; *curgulio*, & *gurgulio* : sed etiam, ut Marius Victorinus † quoque scribit, diu unicæ figuræ acquieverint. Hinc Ausonius * :

† *lib.* 1, *extremo cap. de Orthogr.*
* *Idyllio de literis.*

Prævaluit postquam Gammæ vice functa prius C.

Idem scribit Festus Pompejus in *Orcus*, & *Prodigia* : sed posterior locus ex priori corrigendus, qui alioqui cum eo pugnet. Sanè Diomedes † iccirco appellat G novam literam. Quid mirum ? cùm necdum inventa fuerit bello Punico primo ; quandoquidem in basi columnæ Rostratæ, quæ à C. Duillio posita, semper C pro G ponitur : ut in *Macestratos*, *leciones*, *Cartacinènsis*, *pucnando*. Primus autem distinxit Spurius Carvilius * ; quem G propriâ figurâ donâsse, disco ex Terentio Scauro. Alia multa hujusce cognationis argumenta adfert Radulphus Fornerius lib. 1 rerum quotidianarum cap. xv. Par vicinitas mutarum aliarum, ut B, & P : item D, & T ; quæ tanta, ut etiam (Fabii ‡ verbis utor) *in vetustis operibus urbis*, *& celebribus templis*, *legantur*, *Alexanter*, *& Cassantra*. At neglecturus erat minutum hoc Quinctilianus, nisi, in summa utriusque literæ cognatione, ob quam una interdum pro alterâ collocaretur, vulgò tamen solerent diversis nominibus appellari, diversisque figuris signari. Quo igitur jure utrúmque neglexere in I, & V vocali, ac consono ; quæ non minùs soni differunt naturâ ? Ineptum sit, velle hîc difficultatem rei prætexere; quasi miselli homines figuris inveniendis fuerint exhausti. Quid enim? ut cæteros modos mittam, nonne potuere medium I transverberare lineolà, ut, hanc formam repræsentans, differret ab I vocali? V verò consonans jam olim, Claudiano puta ævo, figuram habuit inversi F ; unde in lapidd. vett. DIVAI, AMPLIAVIT, TERMINAVITQVE, aliáque hujusce modi : cujus rei observatione non pauca veterum scriptorum loca sanari posse, exemplis plusculis ostendit Radulphus Fornerius, lib. 11 Rerum quotidianarum cap. VI. Quin Fabio *, Diomedi †, Prisciano ‡, aliis *, *δίγαμμα* dictum, non à potestate, quæ planè diversa hîc est, ac in gammâ ; sed à charactere, quia apud Græcos (quorum figuram invertit Claudius) constat duobus gamma, quorum unum alteri impositum, haut secus ac fit apud Latinos in F. Indicat hoc quoque Dionysius Halicarnassensis †, cùm scribit, fuisse Græcis antiquis, ὥσπερ ‡ γάμμα, δύο εἰς ἓν μίαν ἀφὴν ἐπιζευγνύμενον

† *lib.* 2, *cap. de literâ.*

* *Sic emendo Scauri locum : ubi vulgo* Carrutius *legitur. Sed de hoc infra pluribus.*

‡ *lib.* 1, *cap.* 4. *sive de Grammatica.*

* *lib.* 1, *cap.* 4. *sive de Grammaticâ.*
† *lib.* 2, *cap. de literarum interrogatione.*
‡ *lib.* 1, *initio cap. de numero literarû. & alibi.*
* *Papiriano apud Cassiodorum de orthographiâ. Et Terentiano Mauro cap.* 1 *sive de literis.*
† *lib.* 1 *Antiquit. Rom.*
‡ *velut gamma, duabus lineis obliquis ad rectam additis : ut Fornius &c.*

γνύμενον ἐν πλαγίαις, Ϝιλέη, ἐξ Ϝάναξ, ἀϝ Ϝοῖκος, ἀϝ Ϝανὴρ, ἐξ πολλὰ τοιαῦτα. Æolicum verò ab iisdem dictum, quia Romani, ut in aliis multis, ita in hoc quoque, imitati sunt Æoles. Quippe Æolum is mos fuit, ut vocabulis à vocali adspiratâ, aut consonâ ρ, atque interdum etiam dictionibus à vocali leni inchoantibus, loco spiritus præmitterent hanc literam: quemadmodum & eandem inserebant in mediâ dictione ad vitandum hiatum. Ita Æolum sunt Ϝιλέη, pro ἰλέη; Ϝρῶπες, pro ῥῶπες; unde Latinum *vepres*; Ϝειρήνη, pro εἰρήνη; ὄϝις, & ὦϝον, pro ὄις, & ὠὸν; unde Latinorum *ovis*, & *ovum*. Sed de hoc pluribus postea dicemus.

Alterum quoq; literæ nomen fuit V A V: quomodo præter alios semel iterumq; vocat Terentius Scaurus; nisi codices fallunt, ac V A potiùs legendum, quod aliquando sum suspicatus. Neque enim fiebat mihi verisimile, Latinos literæ imposuisse nomen Hebræum, quod Græci ipsi ignorassent. Neque rationem ullam videbã, cur qui vocalibus à solâ potestate nomen fecerant, atque in consonantibus, necessitate impulsi, unicã adjecerant vocalem, hi consonæ trium literarum nomen inderent. Denique adstipulari putabam huic sententiæ Annæum Cornutum, cujus isthoc apud Cassiodorum *: *Hanc literam Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit*, V A. *qui ergo in hâc syllabâ sonus est, idem literæ erit.* Sed postquam pensiculatè rem excussi, mutavi sententiam. Iudicavi enim, apud Cornutum V A V pro V A scribi posse. Vidi &, Latinos minimè hoc nomen excogitâsse; sed mutuatos esse ab Æolibus; hos verò à Phœnicibus accepisse; quodque nomen Æolicum retinuerint, non magis mirandum credidi, quàm quòd Græcũ in Zeta reservarint. Confirmat hanc sententiam locus iste Prisciani lib. 1: ‡ V *verò loco consonantis posita eandem prorsus in omnibus vim habuit apud Latinos, quam apud Æoles habuit olim digamma, id est vau, ab ipsius voce profectum, teste Varrone, & Didymo; qui id ei nomen esse ostendunt.* Hæc Priscianus, qui & alibi † hanc literam V A V appellat. Mirificè etiam, quæ hactenus diximus, stabilit Marius Victorinus, cum lib. 1 ait: F *nostri Vau vocant, & alii digamma: ea, per se scripta, non facit syllabam; anteposita autem vocali, facit; ut*, Ϝάμαξα, Ϝεκηβόλος, & Ϝιλέη. *Nos verò, qui non habemus hujus vocis nomen, aut notam, in ejus locum, quoties una vocalis plurésve junctæ unam syllabam faciunt, substituimus V literam.* Et alibi eopse libro: *F verò, G, & Q, in Græcis etiam literis fuisse, & nunc esse: sed G numero servire, atque nonaginta significare: F autem Æolibus duntaxat idem valere, quod apud nos V, cùm pro consonante scribitur, vocarique βαῦ, & digamma.* Quo in loco pro Βαῦ lubens scripserim Ϝαῦ. Quippe literarum omnium potestatem ac figuram cognoscere est ex principe nominis literâ. At quæ princeps est in βαῦ, nec figuram habet Æolici digamma, quæ est F; nec omnino eandem

* *in collectaneis de Orthographia cap.* 1.

‡ *cap. de num. literarum.*

† *lib.* 1 *eodem cap.*

habet poteſtatem, quæ eſt V conſoni, teſte Victorino. Sanè ſi ſonuiſſet, ut B, quid opus fuiſſet Æoles, cùm B haberent, novam excogitare literæ figuram? Hoc quamquam mihi admodum veriſimile videatur; tamen, quia etiam à principibus in literis viris, βαῦ ſcribi video, timidè ſententiam meam propono. Præſertim cùm dici poſſit, quia Æolicum digamma, minùs cognitum eſſet vulgo, maluiſſe eos ponere literam notiorem, cujus poteſtas ad Vau proximè accederet. Interim ex hiſce veterum teſtimoniis liquet, verum literæ apud Latinos nomen eſſe V A V, non V A, quod apud Cornutum legitur. Quod ſi V conſonum veteres Hebræo nomine Vau appellarunt: poſſumus nos ſimiliter I conſonum Iod nominare; quo ut figurâ, (de quâ antè nobis dictum) ita etiam nomine ab I vocali ſeparetur.

Atque hæc quidem ad flagellandam opinionem vulgariam de duabus hiſce literis ſufficere poterant, certè debebant: verùm quia nullum eſt pertinacius hominum genus Grammaticis; priuſquam huic velitationi pauſam faciam, duas haſce rationes adtexendas putavi. Ac primò, ſitus non tollit formam eſſentialem; eoque, quæ litera eſt vocalis, conſonans fieri non poteſt ob ſequentem in eâdem ſyllaba vocalem. Præterea ſpecies ἀντιδιηρημέναι * non poſſunt eſſe unum ſpecie, nedum numero. At vocalis, & conſonans, nō minùs literæ ſunt ſpecies oppoſitæ, quàm homo, & beſtia, animalis; albor, & nigror, coloris: neque, Priſciano † teſte, minùs differunt, quàm anima, & corpus; quia, ut anima movet corpus ſuum naturâ immobile, ita & vocales quaſi movent conſonantes; quæ non moventur, niſi beneficio vocalium. Quare cùm conſonantes comprehendunt ſub vocalibus, oppoſitum ponunt in appoſito, contrà quàm præcipitur à diſſerendi magiſtris. Sanè ſi geminorum lineamentis ſimilium utrumque, ſive Titium, ſive Sempronium appellemus, non tamen unus fuerint homo, quia differunt formâ individuante, quam *hæcceitatem* barbarè, at non inſubidè, ſubtiliſſimus Scotus vocabat: multò minùs I, & V vocalis, ac conſonans, quòd idem utrique nomen, ac figura vulgò ſit, éadem litera cenſeri debet; cùm differant, non numero modò, ſed etiam ſpecie. Siquidem poteſtate differunt, quæ forma eſſentialis eſt; ac quidem ſpecifica, cùm vocalis & conſonans planè ſint ſpecies diverſæ: nomen verò, & figura, ſint accidentia, quia non modò eadem litera aliter à Latinis, aliter à Græcis, alitérque ab Hebræis, aliiſque nationibus, & nominatur, & figuratur: verùm in eâdem quoque linguâ ac natione non éadem ſemper manet literarum figura; ut norunt, quotquot manibus, vel oculis potius præſentibus, variorum ſeculorum codices manuſcriptos vel vulgaribus in linguis uſurparunt. Et hæc de Iod, ac Vau, hoc loco ſuffecerint. Nam & poſtea de his ſe offeret nobis dicendi locus.

* oppoſita.

† lib. 1, cap. de numero literarū.

CAPVT

CAPVT XVI.

H Græcis vetustis fuisse notam adspirationis, solereque in ipso versu adscribi, more Latinorum. Vnde sit, quod H *Græcis centenarium signet. Plinii vetus lectio defensa adversus summum virum. Contra eundem probatum, non fuisse* H *ex antiquis* XVI *vel* XVII *literis Græcorum. Contra Pierium ostenditur,* H *non esse literam. Parem videri rationem Æolici digamma: quod, adspirationis loco, sæpe vocalibus præponitur, & in metro pro nihilo habetur.*

NVnc ne temere uspiam Grammaticas tribus & pulpita deserere videar, rationem quoque reddendam mihi arbitror, cur è mutarum numero excludam H, K, Q. Ac primum de H videamus: quam literam esse, aliquis existimet, quia haut aliter, ac fit à Latinis, etiam à Græcis antiquis adscribi soleat in versu. Quemadmodum testantur Velius Longus, Terentius Scaurus, & Marius Victorinus libris suis de Orthographia. Item Priscianus lib. I *. Idem comprobatur inscriptione columnæ Farnesianæ in via Appia repertæ: ubi legere est, HO, HOI, HOΔOI, pro ὃ, ὅι, ὁδῷ. Vti & HEPOΔO, pro ἡρῴδᾳ. Item in media voce, ENHOΔIA, pro ἐνοδίᾳ, vel ἐνόδια. Imò ex tribus illis, quos dixi, Velio, Scauro, Prisciano, discere etiam licet, nihil aliud esse in caussa, cur antiquis H fuerit nota centenarii, quàm quòd veteres Iones HEKATONN scriberent, pro ἑκατόν. Consonantibus quoque haut secus, ac apud Latinos fit, subjici solet. Confirmat id hic Marii Victorini† locus: Θ, Φ, X, *priusquam à Simonide invenirentur, exprimebant, juxta* T, *& juxta* Π, *&* K, *adspirationis notam* H *ponendo.* Sic THEOΣ scripsere pro ΘEOΣ, ΠHIAOΣ pro ΦIAOΣ, KHAPΩN pro XAPΩN. Ex his elucet, H veteribus Græcis fuisse adspirationis signum. Quare nec mirum, si eandem nunc H obtineat apud Latinos ordinem, quem apud Græcos H. Vt autem Latini à Græcis vetustis, ita Græci hanc adspirationis notam accepere à Phœnicibus: ex quorum figurâ Græcorum Latinorumque H manifestè effictum est. Imò nomen quoque est idem ac Syrorum. Nam posterioribus Syris *Heth*, antiquioribus *Hetha* dicebatur. Ex his colligat aliquis, ut antiquitatem ejus notæ, ita & verè inter literas reponi debere. Magno etiam tibicine subnixa hæc sententia sit, si Aristoteles quoque, cùm octodecim statuit literas antiquas, inter has densi spiritus notam H reposuit: quod censet Iosephus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis. Nam cùm apud Plinium vulgo legatur, Aristoteli fuisse octodecim literas vetustas; A, B, Γ, Δ, E, Z, I, K, Λ, M, N, O, Π, P, Σ, T, Υ, Φ: non potest sibi vir summus persuadere de Z, & Φ. Itaque suspicatur, pro Z scribendum H; idque quia hoc anti-

* *pene extremo cap. de literarum numero ac permutatione.*

† *lib.* I.

quis fuerit adſpirationis ſignum, atque itidem, ut apud Latinos, ſoleat adſcribi in verſu. Sed maximi viri ſententia eo refellitur, quòd ibidem dicat Plinius, ex mente Ariſtotelis octodecim illis literis, quas antiquas putabat, duas eſſe ab Epicharmo additas, Θ & X: jam verò conſtat ab Simonide quatuor repertas; duas vocales longas, H, & Ω; duas item duplices, Ξ, & Ψ. Vnde conficitur numerus literarum XXIV. Quod ſi H, ut nota eſt adſpirationis, inter illas octodecim literas locum habuiſſet; poſteriores numeraſſent quinque & viginti. Huic difficultati ut occurrat Scaliger, ait Ariſtotelem ſolum ſcripſiſſe de literis XVII, eoque apud Plinium Φ deleri debere: ut quam recentiſſimam eſſe conveniat; uti & reliquas duas adſpiratas. Verùm non cogitabat idem, ita ſolum XXIII literas fore: neque Z, aut Φ, inter XXIV habituras locum. Hoc ita eſſe, uti dixi, clarè Plinii verba evincunt. Nam primùm ait, XVI eſſe literas Cadmeas, quibus Palamedes addiderit quatuor: quatuor item Simonides. Deinde idem ſubjungit, Ariſtotelem ab hac ſententia bifariam abire: partim nempe quòd non XVI, ſed XVIII ſtatuat literas antiquas: partim item quòd nullas tribuat Palamedi, ſed pro eo nominet Epicharmum: cui duas aſſignat. Vnde liquet, de quaternis Simonidis literis Ariſtoteli cum aliis conveniſſe. Quare ſi Ariſtoteles ſtatuit XVII Cadmeas, & duas addit Epicharmi, quaternas Simonidis: ſolùm is literas agnoverit XXIII: & ſi inter eas ſit adſpirationis nota, ut Scaliger exiſtimat; conſequitur, Ariſtotelem literas binas ex XXIV præteriiſſe: nempe unam duplicem Z, & adſpiratam unam Φ: quas XVI Cadmæis antea memoratis Ariſtoteles juxta vulgatos Plinii codd. junxit; ut ita XVIII fiant. Sanè hoc neceſſe eſt dicamus, ſi Simonides duas longas invenit, H, & Ω, ac duplices duas, Ξ & Ψ: Palamedes autem, vel Epicharmus duas adſpiratas, Θ & X. Solæ enim deſiderentur Z, & Φ. Nihil igitur certiùs, quàm rectè eum locum apud Plinium legi: nec H ſexdecim illis jungi debere: nec ab Ariſtotele additam fuiſſe. Verum de hac nota etiam à nobis diſſentit doctiſſimus Pierius: qui, in caſtigationibus Virgilianis *, fusè oſtendere conatur, H veram eſſe literam, ac vel è mutarum numero eſſe, quod cenſuit Val. Probus †; (qui tamen & ipſe ſolidam eſſe literam negat) vel μονάδικον ‡ eſſe atque ἄσημον *, ut apud Græcos Σ. Confirmat idem Diomedes lib. II †: *H*, inquit, *interdum conſonans, interdum adſpirationis creditur nota.* Item ‡: *H conſonans muta propriè continens adſpirationem.* Imò aliquammulta apud Velium Longum argumenta invenias, quibus perſuadere conatur, H non malè literis annumerari. Nobis verò impenſiùs probatur ſententia duorum, qui audiere Romanorum omnium doctiſſimi; puta Terentii Varronis *, & Nigidii Figuli. Vt de Mario Victorino, pluribuſque aliis nihil dicam.

* in Ecl. 2.

† lib. I, cap. I, & 3.
‡ ſui juris.
* non ſignatum.
† cap. de literâ.
‡ cap. ſeq.

* Ann. Cornutus apud Caſſiodorii lib. de Orthogr.

Movet

Movet autem, quòd H sit spiritus, eóque literæ accidens. Quippe, ut optimè ait Priscianus *, singulæ syllabæ altitudinem suam habent in tenore; crassitudinem, vel latitudinem, in spiritu; longitudinem in tempore. Itaque etsi concederemus, ab antiquis interdum pro mutâ habitum videri; (ut in illo Enniano apud Agellium † vulgo factum putant, *Hannibal audaci dum pectore dehortatur*) saltem parêret, plurimùm nō efficere syllabam positione longam, licet cum consonante concurrat: ut, *Perhibent, Primus habet*, &c. Et cur Latinis litera sit, quæ Græcis litera non est? Præsertim cùm constet, Latinos & figuram ejus, & morem eam adscribendi in ipso orationis corpore, hausisse à priscis Græcis; ut ex columnâ Farnesianâ viæ Appiæ antea vidimus, aliisque argumentis infrà commonstrabimus. Alias quoque rationes, cur H excludi debeat è literarum numero, videre potes apud Priscianum lib. 1 ‡: & imprimis apud Iovianum Pontanum lib. de adspiratione.

* lib. 1.

† vide de hoc versu infra lib. 2, cap. 11.

‡ cap. de numero literarum apud veteres.

Quæ verò de H diximus, eadem fortasse locum habent in digamma Æolico F: quandoquidem magna est inter H Atticum, & F Æolicum, convenientia. Nam ut Attici ponunt H in versu, idque tum initio, tum medio: ita Æoles utrobique pro eo F scribunt. Attica enim est scriptura, ΗΟΔΟΣ, & ΕΝΗΟΔΙΟΣ. At Æolica est FOINOΣ, & ΤΑFΩΣ, pro οἶνος, ταώς. Sanè semel iterumque testatur Priscianus *, sese in tripode vetustissimo, qui stabat in Xerolopho Byzantii, inveniisse sic scriptum, ΔΗΜΟΦΟFΩΝ, ΛΑFΟΚΛFΩΝ. Ac similiter scripsisse ait Alcmanē, Καὶ χεῖμα πῦρὶ δάϝιον, pro δάϊον, seu δήϊον, hoc est *hostile*. Præterea uti H consonæ additum non producit syllabam priorem, sed pro nihilo putatur: ita & Æolicum F. Vt versu istoc apud Priscianum:

* lib. 1, cap. de numero literarum, & lib. 6, quo loco de terminatione Os agit.

Ἄμμες δ' Fειρήϝαντϛ, τόδ' ἄρδιϛ μῦσα λίγεια.

Vbi Fειρήσαντϛ ponitur pro Ειρήσαντϛ, seu ἰρήϝαντϛ. Claudicaret versus, si F pro litera haberetur. Vt si pro F reponas B, hoc pacto, Ἄμμες δὲ βειρήσαντϛ. Cum sæpe F convertatur in B, tamen id versus hoc loco minimè tulisset. Vti neque in isto, Νίϙορα δὲ Foῦ παῖδϛ, pro οὗ.

CAPVT

CAPVT XVII.

Romanum Kappa. Lunulæ in calceis patriciorum. Suidæ, Statio, & aliis, lux. Zonaræ lapsus. Quis Latinorum primus K literis adjunxerit. Cujusmodi in vocibus ejus sit usus. Fronti calummiatorum inuri solet. Cicero illustratus. Calendæ *cur* tristes *Horatio, Ovidio* celeres *dicantur.* Krus *pro* Karus, Knus *pro* Kanus, *similiaque. Scaurus correctus.* Dcimus *pro* Decimus. *Tribus in vocibus præcipuè K usi. Male inter mutas reponitur, tanquam à C diversa.*

ACcedo ad K, quæ eadē omnino litera est, ac C. Vnde Suidas C vocat κάππα Ρωμαικόν. Sic enim voce Χλαμὺς scribit: Καὶ ἐν τοῖς τῶν βουλευτῶν ὑποδήμασιν ἐπισημαίνεσθαι τὸ Ρωμαικὸν κάππα. Ait Kappa Romanum in Senatorum calceis apponi solere. Vbi planè intelligit Lunulam, cujus figura est non K, sed C. Lunulæ istius meminit Papinius lib. v, Syl. 11.

Primáque patriciâ clausit vestigia Lunâ.

Et Iuvenalis sat. VII.

Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Vbi sic vetus interpres: Hoc est, *Patricius Senator est. Lunulâ nam adsutâ calceis, discernuntur patricii à novitiis.* Etiam morem hunc tangit Martialis lib. I, epigr. L; & lib. II, epig. XXIX, & Philostratus in vita Herodis Attici. Quid vero Lunulâ significetur, exquirit Plutarchus in Romanis Quæst. ac Isidorus lib. XX Orig. cap. XXXIV. qui ait, Lunulam esse centenarii notam, eâque significari initio centum fuisse senatores. Hoc etiam apud Zonaram legas: nisi quod ille, cùm audisset, in Senatorum calceis esse notam centenarii, credidit in iis fuisse P, quæ Græcis centum significat. Sunt qui * locum Zonaræ corruptum putent. Ego planè ipsius Zonaræ esse errorem censeo; idque, quia addit, literâ eâ, tum veterem senatorum numerum signari: tum principem literam gentis, hoc est, τῆς Ρωμαίων †. Sed redeamus ad K: quod primus literis adjecit Sallustius, non quidem

* *Benedictus Balduinus lib. de calceo antiquo & mystico cap. 11.*

† *Romanorum.*

Crispus Romanâ primus in historiâ;

sed alius, ludimagister *. In multis eâ usi veteres; non tamen ante O, quamquam K O S pro consul sit in antiquâ inscriptione quadam: sed ante A; ut cùm duobus KK, *Kalumniæ caussam* significarent, teste Isidoro. Sanè quia ut C, *Condemnationis*, ita K, *Kalumniæ* nota erat; ideo non C, (ut Turnebus † putavit) sed K à Cicerone intelligi puto, cùm ita scribit pro Roscio Amerino: *Sin autem sic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidisse; neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo; ac tantummodo sine suspicione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet; sed, si ego hos bene novi, literam illam, cui vos usque eo*

* *Isidorus.*

† *lib. 8 Adverss. cap. 22.*

inimici

inimici estis, ut etiam eas omneis oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis. Quibus verbis significari à Tullio puto, fronti Kalumniatorum inuri solere K, ut *Kalumniæ* notam; iisque hanc quoque pœnam imponi solere, ut accusare amplius non possent. Sanè hoc modo puniebantur prævaricatores & tergiversatores, ut scribit Paullus IC. lib. XLVIII Digest. ad S. C. Turpilianum. Cæterum in superiori Ciceronis loco non displicet elegans Stephani Pighii † conjectura; qui pro verbis illis, *ut etiam eas omnes oderitis:* legit, *ut etiam Kal. omnes oderitis:* nempe ut in Erucium geminum sit scomma, tanquam in calumniatorem, & obæratum. Nam Kalendis creditores exigebant æs alienum, unde Horatius * eas *tristes* vocat: Ovidius † *celeres*, quod citò nimis recurrere debitoribus viderentur. Mirum verò, Romanos *Kalendas* etiam per Græcanicam literam signâsse, cùm Græci iis careant, ut proverbio notum. Sed & usi in voce *Karthago.* Imò & in merè Latinis: ut in *Kardo, Kastra, Kanus, kasus, Kaninius, Kapitolium, kandidatus, karcer.* Quin in mediâ quoque voce usurparunt; ut indicio sunt, *Volkanus, Parkarum, arka,* quæ in antiquis inscriptionibus invenire est. Ita *Evokatus* Romæ legere est: *Aurelianus Evok. ex fine Salarior.* &c. Eodémque modo Carrio in Censorino semper *interkalare,* & *interkalarius* mensis edidit, cap. XX. Imò in vocibus hujusmodi, quia nomen literæ est *ka*, ut Græcis κάππα, compendii caussâ sæpe A solent omittere; ut cùm scripsere, *Klendæ, Krus, Krtago, Klummia* &c pro *Kalendæ, Karus, Kartago, Kalummia* &c. Putabant enim, A contineri in K, non quidem ratione potestatis; sed nominis, in quo A auditur. Hæc ratio est, cur Terentius Scaurus neget, *Karus* & *Kanus* per C scribi posse. Vult enim, si omissâ vocali scribas *crus, cnus*, non *carus* fore, aut *canus*, sed *cerus*, aut *cenus*: haut aliter atque *bne* & *ptre* scribebant pro *bene* ac *petere:* in cujusmodi E compendii caussâ omittitur, quia in ipso literæ nomine continetur. Locum ipsum Scauri apponam, ut corrigam: *Hac tamen antiqui in connexione syllabarum ibi tantùm utebantur, ubi A literâ subjungenda erat, quoniam multis vocalibus instantibus, quoties id verbum scribendum erat, in quo retinere hæ literæ nomen suum possent, singulæ pro syllabâ scribebantur, tanquam satis ea ipso nomine explerent: ut puta Decimus D per se im dicimus: item Cera, C simplex & R A: & Bene, B, & ne: ita & quoties Kanus & Karus scribendum erat, quia singulis literis primæ syllabæ notabantur, K prima ponebatur, quæ suo nomine A continebat, quia, si C posuissent, cenus & cerus futurum erat, non canus & carus.* Vitiose ista, *Decimus d per se im dicimus.* Emenda, *Decimus per D simplex & cimus.* Vel potiùs, *Decimus, D per se, inde cimus.* Nempe quia in D continetur E, scribebant *Deimus* pro *Decimus.* Erit fortasse, qui, ut ostendat, non solere hoc à veteribus observari, Marium Victorinum obducat, qui testatur,

† *Annalium lib. 12, ad annum Vrbis* 1) CXIII.

* *sat. 3, lib. 1.*
† *lib. 2 de remedio amoris.*

se in monumentis antiquis inveniſſe SERꟻS, pro SERVVS, cum tamen ꟻ, hoc eſt Vau, non V contineat, ſed A. Verùm neminem ſcio, niſi qui lapis ſit ipſe, unius moverit lapidis inſcriptio, quando ea diſcrepat ab aliis monumentis, & veterum Grammaticorum præceptis. Sed ad K redeamus. Imprimis hac utebantur antiqui in tribus vocibus: unde Auſonius:

Hæc tribus in Latio tantùm addita nominibus K.

Quæ ſint hæ voces, docet nos Terentianus Maurus:

K ſimiliter otioſa eſt cæteris ſermonibus;
Tumque in uſu eſt, cùm Kalendas annotamus, aut Kaput.
Sæpe Kæſones notabant hac vetuſti literâ.

Intellige autem, cùm legis, non cùm hominis caput ſignarent. De *Kapite*, & *Kalendis*, adſentit quoque Martianus Capella: de tertio non item; in cujus locum ſubſtituit *Kalumnia*. Sic enim ſcribit libro tertio: *K verò nunc nota eſſe putatur, nunc † litera. Nam ejus effectus C integrare non dubium eſt abſque his, Kapite, Kalendæ, Kalumniæ.* Ac eaſdem, quas Capella, voces ponit Diomedes lib. 11 *. Verùm Terentius Scaurus, dum de voce tertiâ neutri vult repugnare parti, diſcedit ab utrâque. Nam, ut is ſentire nonnullos ſcribit, *retenta eſt K, quoniam notas quaſdam ſignificaret, ut Kæſonem, ut Kaput, & Kalumniam, & Kalendas.* Et ſanè hæc vulgò per K ſcribi ſolere, ex vett. quoque monumentis cognoſcimus. Alia quoque in quibus uſurpari ſoleat, ſuggerent Valerii Probi, Magnonis, & Paulli Diaconi collectanea de literarum notis. Cùm autem is ſcribendi mos obtinuerit florente Româ: nequaquam, puto, neceſſe habeat deprecari φιλοκαινίας † culpam, qui in vocibus his K uſurpet; quamquam ſæpius uſu venire ſciam, ut hujuſcemodi, velut ineptias puras putas, ſugillent homines eruditionis nomine ſeſe venditantes. Nec iccirco exiſtimandum, K à C literam eſſe diverſam; cùm iſta haut aliud evincant, quàm geminam eſſe unius literæ figuram. Siquidem poteſtas eadem eſt: unde impensè probo hoc Quinctiliani lib. 1, cap. VII: *Nam K quidem in nullis verbis utendum puto, niſi quæ ſignificat, etiam ut ſola ponatur. Hoc eo non omiſi, quod quidam eam, quoties A ſequatur, neceſſariam credunt: cùm ſit C litera, quæ ad omnes vocales vim ſuam proferat.* Quibus verbis manifeſtè jugulatur ſententia, tum Diomedis *, ſcribentis K in Kalendis, & ſimilibus, NECESSARIO ſcribi: tum aliorum, quibus eandem ſententiam tribuit Velius Longus †. Fabio quoque ſubſcribit Priſcianus, his verbis *: *K quidem penitus ſupervacua eſt: nulla enim ratio videtur, cur A ſequente K ſcribi debeat. Carthago enim, & caput, ſive per C, ſive per K ſcribantur, nullam faciunt nec in ſono, nec in poteſtate ejuſdem conſonantis differentiam.*

† Placet conjectura I. Lipſii pro nunc corrigentis non.

* cap. de interrogatione literarum.

† ſtudii novitatis.

* lib. 2, cap. de litera.

† lib. de Orthogr.

* lib. 1, cap. de numero literarum.

Sunt

Sunt qui putarint, ut τ, & z, ita & K retineri debere ob voces Græcas. Sed aliquid dicerent, nisi ampla adeò esset seges vocabulorum, in quibus Latini, etsi à Græcis acceperint, semper tamen C utantur. Istiusmodi sunt *Centaurus, Cerastes, Cincinnus, Cinnamomum, Clio, Clinici, Colaphus, Comœdia, Crepida, Cruma, Culigna, Cupressus, Cyclops, Cygnus*, sexcentaque id genus.

CAPVT XVIII.

Q non esse diversam literam à C, vel K. Ciceronis jocus, & Plautinæ virginis. Cuire *trisyllabum pro* Quire, *&* Acua *pro* Aqua : *item tetrasyllabon* Relicuus, *pro* Reliquus. *Veteres promiscuè C, & Q scripsisse. Occurritur Iul. Scaligero de necessitate literæ Q. Vitia jotacismi, lambdacismi, mytacismi. Velius Longus emendatur.*

SEquitur Q; qua Licinium Calvum uti noluisse, scribit Marius Victorinus lib. 1. Nec mirum, quando eadem est, ac C : ut indicat Ciceronis jocus ludentis in vocibus *coque, & quoque*. Fabius lib. VI, cap. III : *Cum is candidatus, qui coqui filius habebatur, coram Cicerone suffragium ab alio peteret, Ego quoque* (Cicero inquit) *tibi jure favebo.* Pro, *coque favebo.* Donatus in Adelph. Act. III, sc. III : *Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat : Tu quoque aderas huic causæ. Nam apud veteres coquus non per C literam, sed per Q scribebatur.* Idem cognoscimus ex joco illo apud Plautum *, ubi virgo decipit Dordalum lenonem, cùm *inquilina* ita effert, ut leno putaret, eam dixisse *in culinâ*. Quin hanc quoque rem confirmat, quòd Lucretius primo de rerum natura *cuiret* dicat pro *quiret* :

* Persâ act. 4. Sc. Satin' Athena.

—— *confringere ut arcta*
Naturæ primus portarum claustra cuiret.

Item quòd similiter ut *aqua* trisyllabum faciat, scribat *acüa* : (falluntur, qui, Bedam † secuti, priorem ab eo produci putant) quodque Plautus Cistellariâ * eodem modo *reliciüus* dicat, pro *reliquus*. Nam ita nisi legatur, claudicat versus, qui Trochaicus esse debet :

† lib. de Metris cap. Vt prisci poeta &c.
* act. 2. sc. 1.

Quod dedi, datum non vellem, quod relicuum, non dabo.

Quare nec mirum, à *quis*, tum *cujus*, & *cui*, venire; tum *quem*, & *quo*; aut à *quatio* esse *percutio, concutio*, atque ita in aliis. Nam, ut Scaurus † ait, in recto *quis*, & *cuis* scripsere : item *qui*, & *cui*, ut ait Donatus * : sic *quotidie*, & *cotidie*, ut inquit Papirianus †, item Annæus Cornutus * : sed ille per C, hic per Q præfert : adhæc *coquus* & *cocuus*, *arquus* & *arcus*, *oquulus* & *oculus*, *quum* & *cum* : de quibus auctor Priscianus †. Quin in antiquis quoque Gruteri inscriptionibus reperias, *anticum*, pro *antiquum*; *acua*, pro *aqua*; *cno*, pro *quo*; *cintus*, pro *quintus*; *ficis*, pro *fiquis* : & quædam alia. Ac

† de orthographia.
* Andr. act. 3. sc. 1.
† apud Cassiodorum.
* de Orthogr.
† lib. 1.

contrà in iisdem quoquè legere est *liquebit*, pro *licebit*; *Qurtius*, pro *Curtius*; *sequlum*, pro *seculum*: eodémque modo scribitur in his, *manqupum*, *mequm*, *sequritatem* &c. Multa quoque hujusmodi invenire est in scriptoribus antiquis, ut fusè ostendit Radulphus Fornerius lib. 1 rerum quotidianarum cap. ultimo. Imò observavi, Nonium Marcellum Grammaticum sanè sic satis antiquum, ut quem etiam laudet Priscianus, quotiescunque vocem secundùm literarum ordinem digerit, eas, quæ à Q incipiunt, non post P ordinare, sed iis immiscere quæ à C inchoant. Tu eum vide sis in *Quadrifariam*, *Quassum*, *Quatere*, *Querelæ*, & *Quisquis*.

At dicas, si C, & Q, éadem sint litera, cur Q veteres sunt commenti? Mihi paullùm in cogitationem eam incumbenti, rimantique caussam, ob quam adjecerint Q, commodè sese obtulit hoc Martiani Capellæ *: *Q quidam literam non putabant, & vincerent, nisi in Equo, & Equitatu, appareret expressè.*

* lib. 3, cap. de notis.

Verùm sunt hæc, ut ait ille,

Plautus Pœnulo SC. Sapeego.

Gerræ germanæ, atque ædepol liræ liræ.

Nam, ut rectè argumentatur Priscianus †, si ideo secunda litera in *aqua* erit diversa à secunda in *acus*, quòd in *aqua* sequatur V cum vocali; non item in *acus*: erit quoque tertia in *anguis* diversa à tertiâ in verbo *angis*, quia in illo V cum vocali sequitur; in hoc non sequitur. Cæsar Scaliger * tamen, & ineptiusculè, & frustrà sic contendi ait; argumentique vim ut eludat, *Dicimus*, inquit, *consultiùs quærendam aliam figuram ipsi G, quâ hanc capiamus potestatem, quam prudentissimè inventum Q excludendum. Fatemur enim, G aliud atque aliud esse, non minùs quàm ipsum V, cùm sequitur vel Q, vel G, aut alias consonantes.* Sic ille. Verùm telum hoc minimè faciet, ut Prisciani sententia vivere non possit. Nam cùm C, G, aut S, collocatur ante V; atque hoc V vocalis aliqua excipit in eâdem syllabâ; cujus rei exemplum habemus in *cuis*; pro quo nunc *quis* scribimus; item in *anguis*, & *sueſco*: non tam judicandum, C, G, aut S, mutare potestatem, quàm sequens V assumere mollicellum udumque sonum; eoque, si novâ omnino figurâ quâpiam sit opus, non tam eam ob aliquam è tribus præcidaneis literis, quæ potestatem servant, quàm ob natantem V literæ sonum, debuisse excogitari. Quàm enim abhorret à verâ ratione, ut figuram perdat litera, non cui de sono & vi deperit quiddam; sed quæ planè, vel magis alterâ, sonum servet? Atqui hoc fecere in Q, si verè scripsit Pritcianus †: *Q propter nihil aliud scribenda videtur esse, nisi ut ostendat, sequens V ante alteram vocalem in eâdem syllabâ positũ perdere vim ũtteræ in metro.* Negamus igitur, verè scribi à viro summo, Q prudentissimè inventum esse: & magis negamus, quod idẽ ait, aliam figuram ipsi G quæri debere:

* De causis L. 1. lib. 3, c. 10.

† lib. 1, cap. de numero literarũ.

† lib. 1, cap. de numero literarũ.

atque

atq; ut, ob qualem qualem differentiam signandam, figurâ novâ uteremur; negamus quoq; ex eâ figuræ diversitate rectè colligi posse diversitatẽ essentiæ. Nã, quòd idem addit, G aliud esse atque aliud, id etsi concedamus hac mente, ut intelligatur G ante V liquescens à G ante A, vel E, accidente, aut modo solùm, differre: non tamen verum erit, si intelligatur, esse aliud atque aliud specie, quæ ἑτεροειδῆ vocantur, & ab Aristotele * ac Damasceno † dicuntur διαφέρειν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας *. Quippe ut in aliis, ita in literis quoque, non tantùm substantiæ immutatio fit, ut cum litera pro literâ ponitur; sed etiam quantitatis, qualitatis, vel loci: quod nisi verum esset, malè reponeretur inter vitia potestatum, vel jotacismus, cùm I vasto hiatu profertur; vel lambdacismus, cùm L crassiùs sonat, ut *LLocus* pro *Locus*; aut Metacismus, ut vulgo vocant, qui dicendus mytacismus, vel motacismus, cùm M mugit; quibus de vitiis legere est apud Diomedem †, & alios. Quare utut aliqua diversitas agnoscatur in G, cùm post se habet Vau; ea tamen substantiæ ipsius non est. Idémque de C dictum velim, quando seu C scribas, seu K, seu Q, idem manet sonus, vis éadem: quemadmodum docet his verbis Priscianus *: *K, & Q, quamvis figurâ & nomine videantur aliquam habere differentiam, cùm tamen C eundem, tam in sono vocum, quàm in metro contineat potestatem*, &c. Nec movere debet, quòd vulgò apud Marium Victorinum legatur: *Nostri Latini cum literis uterentur, quas à Græcis acceperant*, A,B,C,D,E,I,K,L,M,N,O,P,Q R,S,T. Vbi C,K,Q, inter sexdecim necessarias literas referri videmus. De C, & K, rectè. Nã C hîc sumitur potestate eâ, quâ valet G: unde in columna Duilliana, LECIONES pro LEGIONES, MACESTRATOS pro MAGISTRATVS, similiáque. Et hæc causa est, cur tertio loco hic referatur, quem apud Græcos obtinet Gamma. Quare cum G prætereatur, quo veteres Romani carebant; K non potuit omitti. De Q aliter sentio: sed cùm V in sexdecim illis locus non sit datus, quæ necessaria est litera; planè statuendum, locum esse corruptum, ac Q demi, V addi oportere, hoc pacto: A,B,C,D,E,I,K,L,M,N,O,P,R,S,T,V. Et sic scripsisse, ex ipso Mario colligitur; ut qui postea dicat, sexdecim, quas recensui, literas, nec plures, à Cadmo in Phœniciam, vel ab Euandro in Latium illatas esse. Ac similiter de Q, & V, Plinius tradidit. Imò, ut apud Priscianum † legimus, *autoritas quoque tam Varronis, quàm Mauri, teste Censorino, nec K, nec Q, neque H in numero adhibet literarum.* Velius quoque Longus Q à multis è literis exclusum refert. Atque, ut idem ait, Nisus, tam in nomine, quàm verbo *coque*, utrobique C ponendum putabat. Neque Q in commentariis suis posuit Nigidius Figulus, teste Mario Victorino *. Neque Licinius Calvus utebatur, ut ex eodem superius dicebamus. His cùm rationibus, tum

* lib. 10. Metaph. cap. 8.
† In Dialect.
* differre definitione.

† lib. 2. cap. de barbarismo.

* lib. 1, cap. de literarum numero.

† eodem capite.

* lib. 1.

autoritatibus subnixus, statuo & ipse, C, K, & Q, eandem esse essentiâ literam; utut paullùm liquescat V literæ sonus, cùm inter Q, & vocalem, medium obtinet locum.

CAPVT XIX.

Latinos, præter liquidas quatuor, quas accepere à Græcis, duas alias habere, V post Q, & S, ex more antiquo, S finale ante consonam. Maronis vetus lectio firmata. Cur udæ quatuor liquescant post mutam potius, quàm aliam literam. Velius corrigitur. Vbi de liquidarum natura præcipi debeat.

IN semivocalium quoque, tum Latinarum, tum Græcarum distributione senticetum errorum videre est. Sententiam quidem nostram ob oculos ponam, ut si placeat erudito lectori, subscribat; sin minùs, tam pereat quàm extrema faba.

Ac primò, præter quatuor liquidas sive udas (è quibus M, & N, nonnisi in Græcis dictionibus liquescunt, ut *Tecmessa, Progne, Cygnus*) est & muta, quæ liquida sit; nempe V consona, quæ liquescit antecedente Q. Nam, id nisi esset, prior in *aqua* & *equus*, itemque secunda in *equidem* positione producerentur. Nunc secus factum à poëtis; quos ipsa movit pronunciatio, quandoquidem V post Q (Bedæ verbis utor) *tam leniter effertur, ut vix sentiri queat*. Sanè sonum habet mixtum ex V vocali, & consono; quemadmodum & interdum fit post S; ut in *suadeo*, & *consuesco*: indéque est, quòd Donatus, (cujus sententiam & Marius Corradus † sequitur) velit in hujusmodi vocibus V nec vocalem haberi, nec consonantem. Apud antiquos vero S quoque in fine dictionis liquescebat; ut præter Grammaticos, autores sunt Cicero, & Quinctilianus. Exemplorum abunde est. Paucula tamen apponemus. Ennius apud Maximum Victorinũ:

† *lib. 1 de L.L.*

— *Vitâ illâ dignu' locoque.*

Et Lucillius apud eundem:

Tum lateralĩ dolor certissimu' nuntiu' mortis.

Catullus epig. ult.

Quare nos tela ista tua evitamus amictu.
At fixus nostris tu dabi' supplicium.

Fortasse nec reformidavit hanc ἔκθλιψιν Maro. Nam penè in omnibus codd. antiquis invenias *,

* 12 *Æn.*

Inter se coiisse viros, & decernere ferro.

Eóque modo & Priscianum legisse, apparet; ac è recentioribus id probant Pierius in Castigationibus Virgilianis, & Marius Corradus lib. 1 de L. L. Sed jure improbat Servius: qui alteram ait *veram, & antiquam lectionem*,

nem, & Ennium similiter locutum. Serviumq; sequitur Politianus lib. XII epist. ad Bartholomæum Scalã. Quibus subscribo, non tã propter auctoritatem eorum, quam propter Senecam; cujus ætate αὐτόχειρον † Maronis superfuisse, ex Fabio liquet, qui ad manum Ciceronis ac Virgilii provocat lib. I, cap. XIII. Quin eo antiquior Seneca sic epist. LVIII hunc Maronis versum adducit, ac *cernere* hic poni ait pro *decernere*, ut sæpe simplicia pro compositis usurpantur. † manum.

Porrò ex his omnibus colligimus, sex in universum esse liquidas; at dispari tamen ratione liquidas vocari. Nam V inter Q, & vocalem ejusdem syllabæ positum, uda dicitur, quia nunquam vim producendi habet: S verò, quia apud antiquos syllaba, quæ alioqui positione futura erat longa, fieret brevis, elisо S κατ' ἐκθλιψιν: M, & N, quia in Græcis, antecedente mutâ in eâdem syllabâ, vocalem naturâ brevem reddunt ancipitem: L, & R denique, eò quòd idem etiam præstent in Latinis.

Fortasse autem & rationem aliquis requirat, cur quatuor istæ, quas udarum nomen mereri in confesso est, magis quàm elementa alia liquescant, cùm subjiciuntur mutis. Equidem ne actum agam, tum etiam ob antiquitatem scriptoris, malo hanc rem signare verbis Marii Victorini, qui libro primo * eâ de re sic scripsit: *Dignum forsitan inquisitione sit, cur muta liquidæ sociata communem syllabam reddat: duæ autem semivocales, aut mutæ, copulatæ similiter inter se, nequaquam id faciant. Non immeritò. Nam cùm major in liquidâ, quàm in mutâ virtus sit, utpote ametabolâ, quæ à tenore suo non immutetur: attamen inferiora paria sociata præstantur his, quæ ex impari veniunt; quod sub exemplo aperiam. Sicut enim minimè par ad nitendum virtus est asini mulo conjuncti, cum alter alterum, propter inæqualitatem naturæ non respondentibus viribus, dum jungitur, debilitat potius, quàm juvat; ita hoc & his literis, quæ ex impari copulatione veniunt, intelligendum est, ut jugatæ instabiles semper, & lubricæ sint, quia non pari, aut æquali virtute nituntur.* Hactenus ille. Sed de liquida ubi loquitur, pro *metabola* reposui *ametabola*: quia liquidæ ἀμεταβόλοι, seu immutabiles. * cap. de syllabarum naturâ & connexione.

Cùm autem totum hoc, quod de liquidis dicimus, intelligi nequeat, nisi ab iis, qui degustarint doctrinam de syllabarum quantitate: patet eorum error, qui in Orthographiâ, tenella puerorum ingenia obtundunt distributione consonantium in mutas, & semivocales, & harum divisione in liquidas, duplices, & μοναδικὸν S. Sanè cùm percipi non possit à quoquam, quomodo uda post mutam posita liquescat, hoc est, vim ἁπλῶς producendi syllabam amittat, nisi qui didicerit, quid sit positio debilis: tota hæc distributio melius differtur, usque dum ad Prosodiam deventum est.

CAPVT

CAPVT XX.

Ostenditur, esse sonum, nomine ac figurâ hactenus carentem, medium inter G, & N, ac fortasse ex utroque mixtum: unde Germani ac Belgæ eum non per sólum G, ut Græci, nec sólo N, ut Latini. sed per N G exprimant: eoque dubitari posse, utrum sonus is simplicis sit literæ, an sesquiliteræ, an etiam duplicis.

* nomine caret.

POteramus jam manum tollere de mutarum & liquidarum tabulis, nisi quædã esset litera ἀνώνυμος *, quæ intermediam haberet naturam inter mutam G, & liquidam N; unde à Græcis per adulterinum Γ scribitur, à Latinis per N adulterinum. Illustris est hac de re locus doctissimi Nigidii Figuli, cujus hæc verba apud Agellium lib. undevigesimo, cap. ult. *Inter literam N, & G, est alia vis; ut in nomine Anguis, & Angaria, & Ancoræ, & Increpat, & Incurrit, & Ingenuus. In omnibus enim his non verum N, sed adulterinum ponitur. Nam N non esse, lingua indicio est. Nam si ea litera esset, lingua palatum tangeret.* Apponam & egregium locum Marii Victorini, paulloque emendatius, quàm legitur vulgo. Ejus hæc verba lib. 1: *Clari in studiis viri, qui aliquid de orthographiâ scripsere, omnes fere ajunt, inter M, & N, literas, mediam vocem, quæ non abhorret ab utrâque literâ, sed neutram propriè exprimat, tam nobis deesse, quàm Græcis: cum illi Sambyx scribant, nec M exprimere, nec N. Sed hæc ambiguitas in his fortasse vocabulis, sicut in Ampelo, Lycambe. Nam in nostris suprà dictis non est, quia non inter M, & N, medium sonat; ut Vnquam, & Nomunquam, & similia: sed inter N, & G. Nam & Græci, cùm scribunt ἄγγελος, ἄγγος, & similia; si syllabam AN sequatur syllaba, quæ initium habet à G, & à C, convertunt N litteram in G, & pro N, G scribunt: ut, ἀγγελος, ἄγχιστα, ἄγκυρα; cùm inter N, & G, medium sonet vocis productæ: non, ut aliis videtur, inter M, & N.* Hæc Victorini verba refellunt, tum Adolphi Mekerchi † errorem, qui putabat Græcos in ἄγγελος, ἀγκίλια, Αγχίσης, Γ extuliisse, prout Latini solent in *aggrego*, & *aggero*: tum alius summi viri, qui contendit, Græcos, ut N in hujusmodi sonabant, ita N scripsisse; atque hoc parêre è codd. aliquot antiquis, in quibus invenerit, ΑΝΓΕΛΟΣ, ΑΝΚΥΡΑ, ΑΝΚΑΛΗ, & alia quædam hujuscemodi. Quodque hodie exaramus per Γ, id comminiscitur originem cepisse è librariorum quadam consuetudine, quia superioribus aliquot seculis, cùm minusculis literarum formis uti vellent, Ny pingere soleant charactere non multum à Gammæ figura abeunte. Hæc omnia acutiùs, quâm veriùs, dicta esse, docet nos locus, quem adduximus è Victorino, scriptore & erudito, & antiquo; ut quem cum Donato, Hieronymi magistro, vixisse vel ex Eusebio constare possit. At, inquit, vir ille doctissimus, quid opus fuit

† De veteri pronunciatione linguæ Græcæ cap. 53.

præpo-

præpositionem ἐν ante γ, κ, χ, aut ξ, mutare ν in γ, si ν non aliter sonat, quàm γ? Et quam, inquit, alienum à ratione est, cùm præpositionis natura exigat ν, tamen γ poni, quod non ut γ, sed ut ν ejectum sonet? In errorem eum impulit, quòd vulgò doceant, Γ ante hasce literas sonare, ut N. Nam potiùs dicere debuerant, ut N adulterinum; quomodo loquitur Nigidius; qui non esse verùm N, eo solidè probat, quòd lingua palatum non tangat. Itaque nec Romani semper scripsere N; sed antiquiores ejus loco G usurparunt, more Græcorum; quia difficile esset dijudicare, utra magis litera haberet locum. Hoc è Varrone nos docet Priscianus. Cujus hæc verba lib. 1: *Sequente G, vel C, pro N, G scribunt Græci. & quidam etiam vetustissimi autores Romanorum, euphoniæ caussâ bene hoc facientes; ut, Agchises, Agceps, Aggulus, Aggens. Quod ostendit Varro primo de origine linguæ Latinæ, his verbis: Aggulus, Aggens, Agguilla, Iggerunt. In ejusmodi Græci, & Actius noster, binam G scribunt: alii N, & G: quod in hoc veritatem facile videre non est. Similiter Agceps, & Agcora.* Hactenus Priscianus, cùm suis, tum Varronis verbis. Neque propterea existimandum, esse verum G. Nec enim γ in σάλπιγξ sonat, ut γ: cùm sequatur ξ, quod valet κσ: γ autem ante κ non possit in eâdem syllabâ pronunciari. Quare dicendum hîc, ut N est adulterinum, ita & G esse adulterinum. Hac de caussa Germani, ac Belgarum illi, qui à Germaniæ lingua solùm differunt dialecto, utramque literam scribunt, ut sonum hunc exprimant. Vt in **gesang**, quod iis est *cantio*: item in **lang**, quod est *longus*: **bang**, hoc est *anxius*: **streng**, hoc est, *severus*: **de long**, id est, *pulmo*: & similibus multis. Quod si populi isti sonum vocis *longus*, *angelus*, *Anchises*, exprimere vernaculo more vellent, sine dubio scriberent, *long-gus*, *ang-gelus*, *Ang-chises*. Et fortasse cùm Latini, tum Græci, sic rectius scripsissent, quàm quod unâ hunc sonum literâ se exprimere posse judicarunt. Quippe sonus auditur mixtus ex N, & G; sed fractis: ut ambiguus sim, rectiusne sonus is unius dicatur literæ, quasi sit ex duabus literis dimidiatis: an duplicis, quia quomodocumque duarum auditur literarum sonus: vel etiam sesquilitera, quia sic sonus est mixtus, ut interea, in hac literæ geminæ fractura, ex utraque plus quam dimidium retineam. Neque difficile fuisset figuram invenire huic sono exprimendo. Potuere enim Græci literæ N in summo addere lineolam jacentem, ut litera Γ integrè exprimeretur. Nempe hoc pacto ⌐. Potuere item Latini in imo pro G addere semicirculum, hunc in modum, ↄ. Sed de isto satis. Nec enim sum Claudius imperator, ut novas me literarum figuras inducere posse existimem.

CAPVT XXI.

Duplicem nullam Latinis aut Græcis literam esse; sed literarum compendium. Nigidius Figulus refugit X. Antisigma, Claudii inventum, cujus figuræ, & potestatis. Hebræorum tsade nunc in T, nunc in S converti à Græcis, & Latinis: unde Sarra *eadem, ac* Tyrus. *Antici veteres pro Ξ exarabant* ΚΣ : *idem feciisse Æoles: eorumque exemplo pro X scripsisse Latinos CS. Isidori lapsus de X. Quam antiquus sit figuræ Z usus apud Romanos. Latinis non ponitur X pro GS, sed tantum pro CS. Z in G mutatum.* Γέτυς. Ποτίδαξις. *Z non valere SS, sed DS.* Σδεύς. Ζάδολος. *Non idem omnino sonus hujus literæ Latinis, ac Græcis.* Zmyrna, Zmaragdus.

AB hoc sono ex N, & G, mixto, seu unam is, seu geminam constituat literam, ad illas venio, quas duplices esse, Grammatici consentiunt. Quales à Græcis statuuntur tres, Z, Ξ, Ψ. Latini duas credi volunt, X, & Z : quibus nonnulli addunt I inter duas vocales positam. Verùm sunt hæ tum Latinorum, tum Græcorum ædilitiæ quidem editiones; sed sine populi, vel sapientum potiùs suffragio.

* Horat. *Cur * ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.*

Sic semper censui, in enumeratione literarum, nullum esse duplicibus locum, quoniam non convenit eis literæ definitio. Nam quod pro duabus ponitur literis, id non est pars orationis minima atque individua. Certè duplices non necessitate sunt inventæ, sed tantùm ut velocius scriberetur: unde Fabius lib. 1 †: *Et nostrarum ultima X, quâ tamen carere potuimus, si non quæsissemus.* Eoque, ut ait Marius Victorinus *, *Nigidius in libris suis X literâ non est usus, antiquitatem sequens.* Quod si etiam compendia istiusmodi literæ dici possunt, tum sanè, ut de variis characterum nexibus, præsertim apud Græcos, nihil dicam, novæ quoque literæ fuerint, si hodie quis nomen figuramque fingat, quâ comprehendat BL, BR, CL, CR, GL, GN, GR, PL, PR, PS, &c. Nec opera, quæ in hâc re excogitandâ poneretur, veterum careret exemplo; quando Claudius Cæsar invenit antisigma, quæ tantumdem valet, ac Græcorum Ψ. Vnde Priscianus lib. 1 ‡: *Huic S præponitur P, & loco Ψ Græcæ fungitur, pro quâ Claudius Cæsar antisigma* ↄc *hâc figura scribi voluit, sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare.* Porrò quòd Græci finxere Ψ, id ex eo est, quia Hebræi haberent ש, quod valet ts. Græci autem non tam nota τῦ τσ, quàm τῦ σσ indigebant. Vnde pro ש recepere Ψ, potestate paullùm diversâ; sed non valde dissimili figurâ. Non indiguisse autem Græcos, vel etiam Latinos, τῦ ש, arguit, quòd in vocibus Hebræis ex ש sive TS, vel solum T reti-

† cap. 4, sive de Grammaticâ. * lib. 1.

‡ cap. de literarum numero & affinitate.

T retinent, vel solum S. Vt ex צוֹר, *Tsôr*, tum est Τύρος, tum *Sarra*. Nam eadem Sarra ac Tyrus: uti poetis pro eodem sumuntur *Sarranum ostrum*, & *Tyrius murex*. Hujuscemodi verò compendia quoque esse X, & Z, hoc ipsum comprobat, quòd duplices appellantur, quodque antiqui simplicibus earum loco uti solent. Sanè Attici serò usurparunt Ξ; Æoles nunquam; sed loco ejus scribebant ΚΣ: E. G. ΙΕΡΑΚΣ, pro ἱέραξ. Longo quoque tempore imitati hunc morem Latini: atque adeò etiam à nonnullis observatus est post Antoninorum imperium; quod ex vett. lapp. manifestum est. Quid quod etiam in Longobardicis exemplaribus invenias DICSIT, pro *Dixit*; & similia? Sed imprimis sententiam nostram juvat Isidorus, si verè scripsit, literam X Augusti demum ævo esse inventam. Verba ejus adfero: *X litera usque ad Augusti tempora nondum apud Latinos erat; sed pro eâ C, & S, scribebant.* Verùm fallitur sive Isidorus, sive Grammaticus is, quem secutus Isidorus. Nam, ut mittam monumenta ea, quæ tempore Iul. Cæsaris sculpsere, in ipsâ Duillii columnâ legitur EXFOCIVNT, pro *effugiunt*. Nec omnes tamen eo utebantur. Nam Nigidium Figulum, Romanorum, post Varronem, doctissimum, in libris suis refugisse, auctor est Victorinus. At Z quàm antiquum sit, argumento est, quòd Velius Longus scribit, inveniri id in carmine Saliari. Neutiquam igitur Romani tam serò duplicibus uti cœperunt, quàm nonnemo persuadere conatur.

Nec tamen ea res quidquam derogat sententiæ nostræ; quando sufficit, quòd veteres plurimùm simplicibus uti soleant. Hinc enim jure colligimus, rectè eos sensisse, qui, Valerio Probo teste, X (par autem in Z ratio est) supervacuum esse tradiderunt. Verùm alius hic sese scrupulus offert. Nam passiva hæc Grammaticorum opinio est, X non CS tantùm valere, uti nos dicebamus; sed nunc CS, nunc GS: ac pro utro ponatur, cognosci ex obliquis. *Dux* enim poni pro *ducs*, quia dicimus *ducis*: *rex* pro *regs*, quia obliquus ejus sit *regis*. Ita Martianus Capella lib. III, cap. de semivocalibus; Diomedes lib. II, cap. de literarum interrogatione; Marius Victorinus lib. I, cap. de literis; Priscianus lib. I, cap. de literarum numero, & permutatione: &, è recentioribus, Iovianus Pontanus libro de adspiratione †. Verum si ex obliquo cognosci debet, pro quibus X litera ponatur, quid dicemus de *nix*, quod *nivis* facit? Præterea aut *rex* non est idem ac *regs*, aut malè ab omnibus profertur, ut *recs*. Erroris fons & caput Grammaticis fuit, quod non cogitarent, C nominativi in obliquis mutari in mediam G, haut secus ac in compositione interdum fit. Nam à *nec* & *otium* est *negotium*; à *nec*, & *lego*, *neglego*. Similis est Græcorum lapsus, cùm ξ poni voluere pro κσ, γσ, χσ. Nam tantùm pro κσ usur-

† *fol.* 3. *b. edit. Ald.*

κσ usurpatur : sed κ interdum mutatur in γ : ut, πλέκω πέπλεγμαι. Verùm in obliquo *nivis*, à *nix*, nulla fit literarum mutatio. Nam rectus olim fuit *nivis* & *ninguis*, vel, ut prius scribebant, *nincuis* : quomodo & antiquitus dicebatur *nivere*, & *ningere*, vel potiùs *nincere*, ut alibi ostendimus. Sed ut evincant, X etiam valere G S, dicent, veteres pronunciâsse, *regs*, non *recs* : atque, ad hoc probandum, sufficere nobis debere, quòd sic scripserint. Esse enim aperta Marii Victorini * verba : *Nostri voces, quæ in X literam incidunt, si in declinatione earum apparebat G, scribebant G & S : ut, Conjugs, legs, & similia, per G, & S.* Hæc pluribus refellenda sunt nobis. Ac primùm iis adversatur, quòd antiquis rectus fuit hæc *conjugis*, hæc *legis, vel leges*; hic *regis*, vel *reges*. Quomodo pro *merx* Sallustius *merces* dixit, teste Charisio : & antiqui, Festo auctore, pro *fax faces* extulere. Imò ut antiquis *pax, rex*, similiaque, fuissent monosyllaba; *conjux*, dissyllabon : non tamen consequeretur, antequam X receptum fuit, talia iis per G S scribi solere. Nam veteres caruere literâ G, ejusque loco semper C usurpabant : ut *pucnare*, pro *pugnare*; similiâque. Cujus rei, præter veteres Grammaticos, columnam Duillianam testem superiùs adducebamus. Adhæc, ut aliqui scripsissent ea per G S, non propterea tamen probari debeat hæc scribendi ratio, nisi similiter illa extulere. At aliter sonuisse, inter cætera argumento est nobis, quòd in veteribus monumentis exaratum sit, *lucsérunt*, pro *luxerunt*, etsi sit à *lugeo*; eoque, si fides habenda esset Grammaticis, *lugserunt* scribi oportuerit. Quemadmodum & in iisdem lapidibus, *sucxor*, pro *uxor* reperias : item *conjuncx, juncxit, extincxit*, aliaque : perperam fateor, cùm C in X contineatur : interea unde errorem hunc provenisse dicemus, quòd ante X, C exararent, non G; nisi quòd X, ut C S pronunciarent? Denique, ut & hoc iis demus, *dux* valere *ducs*, *rex* verò *regs* : non tamen, ut putarunt illi, una utrobique litera erit. Nam si C, & G, diversæ sunt literæ; etiam duplex ea, quæ pro C S ponitur, diversa erit ab illa, quæ scribitur pro G S.

* *lib.* I.

In Z similiter peccatum. Hoc multi hodie pronunciant eo pacto, quo à Gallis G effertur ante E, & I. Nec in Latinis solùm is mos obtinet; sed etiam Græcis. Nam, ut Scaliger quoq; monuit, Græci hodierni, cùm mensem *Giumadi* volunt signare, scribere solent ζιυμαδὶ : etiam *Agiami*, hoc est Persam, vel Barbarum, Αζαμι. Imò apud antiquos etiam ea consuetudo habuit locum. Ostendunt hoc verba Martiani Capellæ : *Z à Græcis venit, licet etiam ipsi primo G Græcâ utebantur. Nam* ΓΕΤΥΜ *dicebant, quem nunc Zetum dicimus.* Et contrà ποτίβαζις dixere, pro ποτίβαγις, vel ποτίβαγις. Qua de voce ita apud Athenæum † scribit Dinon lib. III Rerum Persicarum : Εφι δὲ ποτίβαζις ἄρτος κεφάτινος, ἓ πύεινος ὀπίδος, ἓ κυπαείσσυ στέφανος,

† *Lib.* II.

στέφανος, καὶ οἶνος κεκραμένος ἐν ὠῷ χρυσῷ, ᾧ αὐτὸς βασιλεὺς πίνει. *Est verò potibazis, ordeaceus panis assus, atque etiam triticeus : hederacea item corona ex cupresso: & vinum in aureo temperatum ovo, ex quo Rex ipse bibit.* Estque id nomen Assyrium sive Chaldæum, פַּת בָּג, quod legas apud Danielem cap. 1, vers. 8. ubi exponunt, *buccellam* vel *portionem escæ*. Ex iis verò, quæ ex Dinone adduximus, liquet, non solum cibum notare : sed etiam coronam, & alia.

Non desunt, qui Z pro duplici S S poni existiment, quia in id crebrò convertatur. Sed si hoc argumentum firmum est : dici poterit, Z esse simplicem literam, quia veteres interdum, ut jam vidimus, in G mutarint. At quid absurdius sit, quàm contendere, Z sonuisse, ut G, quia in id Latini converterint? Nec igitur firmo nituntur tibicine, cum Z volunt sonuisse, ut duplex S S, quia Latini dixerint, *Atticisso, Sicilisso, patrisso*, quæ Græcis scribuntur per Z. Sanè quibus hoc argumentum placet, quin A dicunt sonuisse, ut E, vel I; aut B, ut P? Nam & horum unum non rarò convertitur in alterum. Aliud quoque telum se offert, ad expugnandam hanc opinionem. Nam qui Z potest poni pro S S, cùm diversa adeò sit amborum pronunciatio; ac duplex S S in principio vocis locum non habeat, Z habeat; ut in *zythus, Zacynthus, Zethus*. Imò nec ipsum literæ nomen pronunciare possemus secundùm hanc potestatem. Quæ cùm ita sint, iis subscribimus, qui docent, Z scribi pro D S : ut *zythus*, pro *dsitus*; *Zethus*, pro *Dsethus*; *patrizo*, pro *patridso*, &c. Iuvat eam sententiam, quòd Dores literas hasce trajicientes, pro ζ dicunt σδ; idque cùm in mediâ dictione, ut συείσδω, pro συείζω; tum in initio, ut σδυγὸς pro ζυγὸς, & fortasse pro Ζεὺς Σδὺς; unde in veteri nummo à Goltsio adducto in thesauro rei antiquariæ, ΣΔΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ. Nam in hujusmodi μετάθεσιν fieri, probari quoque potest testimonio Verrii Flacci, qui sensit, X à C, at Z à D inchoare. Sic enim de eo Velius Longus : *Verrio Flacco placet*, (X, & Z,) *mutas esse, quoniam à mutis incipiant, una à C, altera à D.* Quamobrem nec mirum, si Æoles Δ mutent in Z : ut ζανυλὸς pro δσὰ νυλὸς † : ζαβάλλειν pro δσαβάλλειν, unde ζάβολος pro διάβολος ‡. Quo & usi Cyprianus, Hilarius, alii : imo Paullinus vix aliter umquam, quàm *zabolus* dicit. Similesque *zeta* pro *dieta*. At minùs etiam mirandum, si Latini Z, quod ex D, & S, conflatum est, nunc in D commutent, nunc in S. Priscianus lib. 1, extremo cap. de literarum numero : *Υ, & Z, tantummodo ponuntur in Græcis dictionibus, quamvis in multis veteres hæc quoque mutâsse inveniantur, & pro Υ, V; pro Z verò, quod pro S S conjunctis accipitur, S vel D posuisse; ut fuga, murrha, pro φυγὴ, μύρρα; Sagunthum, massa, pro Ζάκυνθος, μᾶζα; eodr quoque δὸτὸ τ' ὄζειν, Sethus pro Ζῆθος dicentes, & Medentius pro Mezentius.*

† nostu.
‡ calumniari.

Meritò autem ambigat quis quam, idemne fuerit Zetæ sonus apud Latinos,

tinos, qui apud Græcos. Disputat fusè hac de re Pierius * in Castigationibus Virgilianis. Verùm argumenta ejus pleraque valde sunt infirma: adeò quidem, ut placeat judicium Ios. Scaligeri, qui in diatriba de variâ literarum pronunciatione †, ait, Pierium nusquam fuisse γραμματικώτερον, magisque ineptum. Sanè non ex ævi nostri linguis, vel vulgari pronunciatione, sive Latinorum, sive Græcorum, de naturâ Zetæ judicium ferri debet; sed eo ex sono, quem germanum esse, cùm optimi ævi scriptorum autoritas, tum validæ rationes evincunt. Hújusmodi est locus ille Valerii Probi ‡, qui non video, ut eludi possit: *In hac est aliquid obscurum, quod in Latinâ non est; quia illa dijudicatur, cui syllabæ inhæreat; hæc autem ita duplicem efficit sonum, ut cui accommodata sit, ignoretur: ut, Mezenti ducis exuvias. Ergo illi errare noscuntur, qui hanc dupliciter scribunt.* Hæc Probus, quem id velle opinor, Græcis *Mezentius* sic sonare, ut pareat, Z ad sequentem syllabam pertinere: at Latinos sic efferre, ut dubitari possit, ad priorémne, an posteriorem referatur. Interea nec hinc colligi, inquit, Zeta Latinis duplicem esse. Nisi fortè ex eo, quòd à nonnullis Z geminari, extremis verbis indicet Probus. Neque non video, eos hoc nomine inibi reprehendi: verùm planè judico, hoc eo consilio ab illis factum esse, quòd Z duplicem esse non putarent. Quosdam enim id negâsse, disertim scribit Terentius Scaurus. At dementes erant, qui hoc inficiarentur, si sonus ipse in sermone Latino eos poterat redarguere. Fortasse & iccirco Grammatici Z non ἀπλῶς duplicem esse dicunt; sed duplicem esse, apud Græcos naturâ; apud Latinos, imitatione. Hæc mens videtur quoque fuisse Probi, cùm ait lib. 1, cap. III: *Z litera apud Græcos duplex est. Ita & apud Latinos invenitur: ut, Contemtorque Deûm Mezentius. Et, At medias inter cædes exultat Amazon.* Loquitur similiter Marius Victorinus lib. 1. *Syllabæ positione longæ fiunt, si desinant in duplicem literam X: ut, Nox erat &c. si excipiantur à duplici literâ: ut, Axe sub æthereo. Idem hoc & in Z: ut, Mezenti ducis exuvias: quæ apud Græcos duplex est.*

Non levem quoque suspicionem injicit, quòd in MSS. ac lapidibus, legere sit, *Zmyrnæi*, pro quo in aliis, *Sdmyrnæi*: ut ex veterum inscriptionum opere videre est. Imò apud Martianum Capellam * liquidò legitur *Zmyrna*: ac, ne librarii culpam putes, ostendere eo nititur Capella, Z locum habere ante M. Nec *Zmyrna* tantum; sed & *zmaragdus*, in vett. monumentis non semel inveniri, Pierius rectè docet. Quare videri possit sonus ejus non multùm abiisse à sono S: præsertim cùm & LEZBIA in iisdem legatur pro LESBIA. Hodie sanè molliùs etiam, quàm S, profertur. Nec eo istud dico, quòd hanc rationem scribendi approbem; sed quia propterea verisimile fiat, fuisse inter illa similitudinem aliquam, quæ in errorem

* in 8 Æn.

† Inter opuscula Scaligeri posthuma.

‡ lib. 1, cap. de positione.

* lib. 3, cap. de musica.

in errorem impulerit sculptores. Sed hæc suspicione tantùm nituntur. Quare iis oppono, quòd Poëtis Z semper sit duplex. Seu igitur eundem planè, seu paullò alium, quàm apud Græcos, habuerit sonum ; justa ratio non est, cur Z è duplicium numero expellatur : quæcunque autem duplex est, eo ipso, quòd duplex sit, non esse literam cognoscitur.

CAPVT XXII.

Consonas I, & V, nunquam fieri duplices, probatur. Refellitur opinio Cæsaris Scaligeri, existimantis, in bijugus, & quadrijugus, *antepenultimam corripi, quia ex sequenti syllaba ; vel I, vel V, elidatur. Poeta vetus apud Tullium emendatus. Consuetudo vetus geminandi I in* peijus, reii, Caijus, Pompeii, *& similibus. An Q sit duplex litera, quæsitum. Veteres scripsisse*, aqa, equs, qis, *& similia ; absque V.*

VIdendum deinceps, recténe, an secus, duplicibus annumerent I, quando inter vocales medium obtinet locum. Mihi latæ culpæ rei videntur, atque hoc inde colligi posse arbitror, quòd nulla ratio fuit, cur hoc in I magis, quàm V consono, locum haberet. At V non fieri duplicem ex ejusmodi situ, ostendunt *ovis, avis, severus, juvo, caveo, lavo*, & sexcenta alia. Imprimis autem eo hæc sententia refutatur, quòd *bijugus, trijugus, quadrijugus*, I ante I consonum corripiant. Maro x Æn.

Interea bijugis infert se Leucagus albis.

Ausonius epist. xi ad Axium Paullum :

Vel cisio trijugi, si placet, insilias.

Maro iii Georg.

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Cæsar Scaliger cap. xii de caussis l. l. argumento isti sic occurrit : *Maro verbum illud REIICE fecit tribrachyn, extrito A, quæ fuerat in origine simplicis IACIO :. quâ sublatâ, necessariò in veterem vocalis naturam restitutum fuit I : quo exemplo etiam in BIIVGO, & QVADRIIVGO, idem evenit.* Mens Scaligeri est, ut prima in *Rejice* fit brevis, si, extrito altero I, dicamus *Reice:* sic primam in *Bijugus*, & secundam in *Quadrijugus*, fieri brevem, quia extrito V dicatur *biigus*, & *quadriigus*, vel, si I ejici malis, *biugus*, & *quadriugus*. Sed quod Scaliger credidit, parem esse horum rationem, id facilè refellitur. Nam prior in *rejice* invenitur porrecta, & sæpe invenitur : imò, si per geminũ I scribas, semper longa est : contrà *bijugus*, & *quadrijugus*, semper per I, & V scribuntur, nec eò minùs penultimam semper corripiunt. Objiciat fortè aliquis Iambicos istos incerti poëtæ apud Tullium lib. i Tusc. Quæst.

Vidi,

Vidi, videre quòd me passis ægerrimè,
Curru Hectorem quadrijugo raptarier.

Quomodo eos quoque adducit Fulvius Vrsinus in collatione Maronis cum Græcis †. Sed non cogitavit vir doctissimus, veteres secundam in *Hectoris,* & similibus, produxisse: quomodo idem Ennius alibi ait:

† *In 2 Æn. p. 239.*

Hectôris natum de mœro jactarier.

Alioqui, puto, vidisset, versu secundo, trajectis primis versibus, legi debere:

Hectôrem curru quadrijugo jactarier.

Dixerit aliquis, negari interim non posse, extra ista à *jugo* venientia, produci semper vocalem ante I duas inter consonas positum. At plerique ne illud quidem concesserint: & in his Pierius; ut qui probet vulgatam hanc lectionem apud Maronem in v Æn.

Ore rejectantem, mistoque in sanguine dentes.

Etsi aliis in libris *ejectantem* legi fateatur. Quomodo & in Macrobii codd. exaratum. Et sine dubio id verius est. Nec propterea, quòd I producatur, in caussa esse existimandum, quia I fiat duplex consona: sed potiùs, quoniam vocalis præcedens vel ut E I sonuerit, vel proximè ad hunc sonum accesserit. Nempe in hujuscemodi erat olim diphthongus; cujus & postea quantitatem syllaba retinuit. Nam, ut Priscianus * docet, veteres scripsere *eijus* (quod in veteri quoque inscriptione legitur) *peijus, Maija, Pompeiji,* Itaque Lucretius priorem in *eii,* & *reii,* producit. Dixit & Plautus Curculione act. IV, sc. Non ego nunc:

* *lib. 1, cap. de numero literarii.*

Is Summanum se vocari dixit, eii reddidi.

Item Epidico act. I, sc. I:

Trævolaverunt ad hostes. tum ille prognatus Theti
Sine perdat: alia apportabunt eii Nerei filiæ.

Vtrobique *eii* omnino legendum, cùm sint Trochaici. Par ratio illius Iambici in Cistellariâ act. I, sc. II:

Feci ejus eii, quod me oravit, copiam.

Sed & hanc rationem scribendi à Iulio Cæsare probatam fuisse, testari videtur Victor Grammaticus apud Priscianum libro primo. Imò Ciceronem quoque *aijo,* & *Maijam,* scribere solitum, cùm è Velio Longo ‡ discimus, tum è Quinctiliani lib. I †.

‡ *lib. de orthogr.*

† *cap. 4, cujus lemma, de Grammatica.*

Hæc qui ignorat, non metuet, priorem in *Cai* corripere, quia vocalis est ante vocalem. Verùm cùm veteres dixerint *Caijus,* pro *Cajus,* & vocativo *Caii,* pro *Cai*; jure retinetur quantitas diphthongi. Martial. lib. IV:

Quod peto da, Cai, non peto consilium.

Item lib. IX, epigr. XCIV:

Quod

Quod debes, Cai, redde, inquit Phœbus, & illinc.

Estque id ipsum in caussâ, cur etiam, cùm *Caïus* trisyllabum est, prima producatur: quod quater à Martiale eodem in epigrammate * factum. Inter alios est hic versus: * *lib. 9, epigr. 94*

Pervigil in plumâ Caïus ecce jacet.

Cui simile hoc ejusdem alibi †: † *lib. 5, epigr. 14.*

Post Cajúmque Luciúmque consedit.

Est enim scazon.

Itidem manifesto in errore versari deprehenduntur Marius Victorinus †, atque alii; qui V quoque duplicem fieri consonantem volunt, quoties in præteritis activis ponitur inter vocales duas: ut, *manavit, nequivit.* Nam quæ proxima est ab ultima, porrecta est, juxta præteritorum naturam; quæ tum in dissyllabis, tum polysyllabis, in syllabam *vi* desinentibus, producunt penultimam. Est igitur ea longa, non ob digamma sequens, sed naturâ suâ: eodem planè modo, ac fit in *ovum*; cujus prior longa est, non ob V, sed quia Græcè est ὠὸν: unde in *ovis* contrà fit, quoniam est ab ὄϊς. Et sanè, si V in præteritis esset duplex, non dixisset Catullus *: † *lib. 1 de syllabarum natura & connexione.* * *Carm. de comâ Berenices.*

Non, ita me Divi, vera gemunt, iverint.

Quomodo legit Iul. Scaliger lib. 1 de caussis L. L. cap. XXV, & lib. de Comicis dimensionibus, quem postea Epinomidi, seu septimo de re poeticâ inseruit. Item Valens Acidalius in divinationibus Plautinis; qui & Plautum sic locutum putat, ut infrà dicemus. Magis tamen placet, *juverint*; quod reperio in antiquâ Regiensi †, & Ios. quoque Scaligero video arridere. Nempe offendit eos, qui mutarunt, præteritorum natura; quæ, si dissyllaba sint, priorem fere habent porrectam. Sed hac de re alibi. Vt ut legas, juxta eos, prima produci debuisset. Et cur in præteritis magis sit duplex, quàm in *uva, navis, vado, vivo*, atque aliis? ubi syllaba antecedens itidem porrecta est; sed non ob sequens digamma, verùm naturâ suâ. † *anni 1481.*

Præterea si iis V in præteritis duplex videtur, docere debuerunt, pro quibus consonantibus poneretur: aut si id non potuerunt, nec alterũ præsidenter adeo dicere debuissent. Quippe augendo temere duplicium numerum, haut implent munia sapientis; cujus, ut philosophi docent, est imitari Deum, ac naturam, neque multiplicare res frustra.

Quod si omnino tanta eos lubido tenet plures constituendi duplices, aliam viam ingredi poterant. Ecce enim offert sese Q; quæ eo magis se inter duplices non recipi indignatur, quia magni virl hunc locum consonæ V longe id minus promerenti assertum eant. Ac ne nullà τὸ Q ratione subnixum putes, affirmat, si spectemus literæ potestatem, pariturum, se constare ex C, & V: quo nomine & duplicem, ac compositam ap-

pellatam

† cap. de mutis. pellatam ait Martianus Capella lib. XIII †. *Constat*, inquit, *Q ex C, & V. Ideoque duplex, & composita dicitur.* Firmat idem Diomedes lib. II, cap. de literarum interrogatione : *Q*, ait, *consonans muta ex C, & V, literis composita, supervacua; quâ utimur, quando V, & altera vocalis, in unâ syllabâ junguntur : ut, Quirinus.* Imò non tantùm essentiæ seu potestatis ratione Q composita dici potest ; sed etiam figuræ. Nam qui ejus in scribendo ductum considerârit, reperiet in eâ, quâ parte caudam trahit, ad literam C esse adjectum V, cujus pars una protrahitur, altera hiatum literæ compescit. Atque inde est, quòd in vett. codd. non rarò alterum V, tanquam in Q contentum, prætereatur. Ita in iis legere est, E QVS pro E QVVS. Ac in antiquis etiam inscriptionibus interdum hic occurrrit scribendi modus. De tota hac re illustris est locus Velii Longi, quem appono : *De Q literâ quæsitum est, & multi illam excluserunt, quoniam nihil aliud sit, quàm C, & V : & non minùs possit scribi Quis, per C, & V, & I, & S. Nam ipsa quoque nota, quâ scribitur, si modò antiquam litteræ figuram spectes, ostendit, C esse & V pariter literas in se confusas. Ideoque nonnulli, QVIS, & QVÆ, & QVID, per Q, & I, & S, scripserunt, & per QÆ, & per QID, quoniam scilicet in Q esset C, & V.* Ita Longus. Nec obstat, quòd Probus adversus eos disputat, qui SEQI in præterito scribebant à SECO, aut AQI ab ACVO. Nam in hisce ratio dispar : quia C ad aliam, quàm I, syllabam pertinet, contrà quàm fit in SEQI à *sequor*, aut nomine AQA, & similibus. Quibus hæc displiet sententia, eo se tuentur ; quòd, si Q duplex esset, positione syllabam efficeret longam instar aliarum duplicium. Nos telum hoc velut amictu evitamus : nempe uno istoc, quòd, ut cæteræ liquidæ post quamvis mutã, ita V consonum post unum C sive Q, vim producendi syllabam amittat. Alii malunt respondere, V hic esse vocale. Sic sanè Diomedes ac Priscianus appellãt. Imò hæc sententia videtur subnixa Fabii ipsius auctoritate lib. XII, cap. X: *Duras*, inquit, *& Q syllabas facit* (sic legendus is locus) *quæ ad conjungendas demum subjectas sibi VOCALES est utilis : aliàs supervacua : ut Equos, & Equum, scribimus, cùm ipsæ etiam hæ VOCALES DVÆ efficiant sonum, qualis apud Græcos nullus est, ideoque scribi illorum literis non potest.* Verùm *si in QVIS* (Velii Longi verbis utor) *omnino hæc vocalis est V, procul dubio hæc syllaba longa esset : quoniam nunquam duæ vocales conveniunt, nisi ut longam syllabam faciant.* Hæc, apud Grammaticorum sanorum collegia, pro caussâ literæ sive duplicis Q adferre pretium operæ duxi.

CAPVT

CAPVT XXIII.

De tribus numerorum notis, quæ inter characteres literarum Græcarum antiquitus collocabantur.

FOrtasse autem nondum omnes literas ad classes suas retulisse cuiquam videbimur, qui sciat, hodiéque plurima exstare Alphabeta Græca, in quibus inter E, & Z, semper interseratur ϛ; itémque inter Π, & P, Ϙ sive Kophe; ac post Ω semper Ϡ; quæ tria etiam Rabanus Maurus, quique post eum vixere, in suis ponunt alphabetis: adeò ut admodum verisimile sit, vix esse annos sexcentos, quod pro XXVII characteribus tantùm collocentur XXIV. Hæc inquam qui sciat, suspicari possit, supereſſe aliquot literas, quæ in vocalium aut consonarum numero malè à nobis sint omissæ. Sed frustra hic quemquam scrupulus pungat, cùm tres isti characteres, non literarum fuerint symbola, sed numerorum. Nam ϛ erat *ἐπίσημον ἢ ἐξ ἀεσθμῦ* †: cujus caussa fuit, quòd sexto collocaretur loco. Vel potiùs, quia ו apud Hebræos sexta est litera, eò senarium iis numerum significat: eorumq; exẽplo Latini quidẽ sexto loco collocarunt F, quæ si lineolam transversam adimas, figuram τῦ ו inversam habet: Græci autem sexto loco posuere ϛ, quod itidem senarium signat: nec multum ab eâdem figurâ abit: Y verò, pro quo ו veteres Hebræi usurparunt, in extremum rejecerunt locum. Hæc de prima nota. Duæ supersunt: ex quibus Kophe sive Ἀντιῤῥῶ fuit *ἐπίσημον ἐννηήκοντα* *. Σὰν Πῖ fuit *ἐπίσημον ἑννεακόσια* ‡. Illustris est hâc de re locus apud Bedam libro de Indigitatione: *Græci enim omnibus suis literis exprimunt numeros. Verùm toto Alphabeti sui charactere in numerorum figuras extenso, tres, qui plus sunt, numeros, notis propriis, quæ ex Alphabeto non sunt, depingunt. Prima est ϛ: quæ dicitur Episemon, & est nota numeri* VI. *Secunda est Ϙ: quæ vocatur Kophe, & valet in numero* XC. *Tertia est Ϡ: quæ dicitur Enneacosia, quia valent* DCCCC, *quia ennea Græcè novem Latinè, Enneneconta nongenta dicitur.* Hactenus Beda. Plura qui his de episemis volet, adeat animadversiones Eusebianas magni Scaligeri.

† *nota ac signum numeri senarii.*

* *signabat nonaginta.*

‡ *signabat nongenta.*

CAPVT XXIV.

De literis à Claudio Cæsare inventis: quarum duæ erant, vau sive digamma Æolicum, & antisigma: tertia verò potestatem habuit unius ex Græcorum adspiratis.

AC forsitan ne nunc quidem nos classi suæ adscripsisse literas omnes existimabit, qui apud Tacitum † legerit, tres à Claudio literas numero veterum esse additas, & quidem, ut Tranquillus * ait, tanquam maximè

† *lib. XI Annal.*

* *in Claudio cap. 41.*

ximè neceſſarias. Sanè eſt, qui ab eo literam neſcio quam inventam putet mitigando literæ R. Sed eum decepit corruptus Velii Longi locus. Eſt qui inveniſſe dicat diphthongum AI, quia frequens hæc in monumentis Claudii. Sed obſtat, quòd eandem videre ſit in monumentis, quæ multò ante Claudium fuerunt. Alii alia ſomnia adducunt. Quare ne quis iccirco ultro citroque inter dubitationis Symplegades jactetur; hâc quoque de re explicabo ſententiam meam, quam altiori indagine feriata exquirent ingenia. Claudio animus erat, Romanos ditare iis literis, quibus carebant Latini, & utebantur Græci: quorum ille linguam tantopere amavit, ut & Græcas ſcripſerit hiſtorias, & legatis perpetuâ ſæpe oratione Græcè reſponderit, & amorem præſtantiámque ejus linguæ omni ſtudio ſit profeſſus: quemadmodum ſcribit Tranquillus *. Is igitur, ut V conſonanti figuram aſſignaret, ab Æolibus mutuatus eſt digamma hâc figurâ, Ⅎ. Autores Fabius †, Priſcianus ‡, Capella *, alii, ac comprobant lapides antiqui. At I conſonanti figuram non quæſivit, quia etſi hâc literâ præter Latinos utantur Hebræi, Arabes, Armenii, Scythæ, Illyres, Germani, eâ tamen Græci careant. Factúmque hoc exiſtimat Iul. Scaliger †, *quia* (ut verbis ejus utar) *longiore ſemper tractu uterentur in pronunciando, ipsóque in hiatu conſiſterent.* Porrò Græci tres habent duplices, Ξ, Ψ, & Z. Ac X quidem, & Z, uſurpabant Romani ante Claudium. Supererat Ψ, quam expreſſit per geminum ſigma, quod olim inſtar Latini C ſcribebatur: vocavitque antiſigma, quia ſigma utrumque ſibi opponatur, hunc in modum ↃC *. Priſcianus lib. 1, cap. de literarũ numero & affinitate: *Huic S præponitur P: & loco Ψ Græcè fungitur, pro quâ Claudius Cæſar antiſigma hâc figurâ* ↃC *ſcribi voluit: ſed nulli auſi ſunt antiquam ſcripturã mutare.* Scribit hoc ipſum Martianus Capella ‡: ſed de X quod addit, fallitur, cùm ea jam fuerit tempore Auguſti *: *Huic*, inquit, *literæ S Divus Claudius P adjecit, aut C, propter Ψ, & Ξ Græcas, pſalterium, ſaxa.* Superabant & Græci Romanos multis adſpiratis, quæ ſunt Φ, X, Θ. Ac quidam ſunt, qui figuram Ⅎ à Claudio inventam volunt. Probat hanc ſententiam Iuſtus Lipſius †. Ac ſi probabilis ratio ei ſit, lubens ſubſcribam, vel ob ſummam viri autoritatem. Sed aſſenſum ſufflaminat, quòd cauſſæ nihil videam, cur figuram ſive ductum Claudius Latio donaret, cujus nullus poterat eſſe uſus. Quomodo certè riſus ſit Græculus ille, qui pro Fundanio dicebat Phundanium, inantè diximus. Neque mihi perſuadere poſſum, eos dixiſſe *triumphus*, ſed *triumfus*: nec *phama* (etſi ſint, qui ſic ſcribant, quia ſit à φήμη) ſed *fama*. Nam F quod Græci ignorabant, molliùs ſonabat, quàm Φ, teſte Priſciano. Si tamen eapſe litera fuerit, dicere conveniat, ob voces à Græcis acceptas figuram feciſſe, quæ PH valeret, etſi utì F pronunciarent;

* *In Claudio.*

† *lib. 1, cap. 7. quod eſt de orthographia.*

‡ *lib. 1, cap. de literarum numero & affinitate.*

* *lib. 3, cap. de ſemivocalibus.*

† *lib. 1 de cauſſ. L. L. cap. 9.*

* *Intellige* ↃC *lineola per* Ↄ & C *ductâ, ut una fiat figura: de quo infrius.*

‡ *lib. 3, cap. de ſemivocalibus.*

* *Monet Iſidorus, ac comprobant lapidas.*

† *In Tacit. lib. 11 Annal.*

ciarent; quemadmodum ex voce *Philoſophia* cognoſcimus, quam, quaſi *Filoſofia* ſcriptum eſſet, pronunciamus. Id ſi eſt, non ob neceſſitatem figuram hanc fecerit Claudius, ſed ob luxum. Nec eſt, quòd, ſi hanc ſequamur ſententiam, accidentarium tantùm diſcrimen inter F, & V conſonum, videatur. Nam aliter F, aliter V ſonare, argumento ſunt voces, in quibus utraque concurrit: ut *vafer, faveo, fovea, fulvus*, & ſimiles. Olim verò longè etiam majus diſcrimen erat; quia V efferebant, ut Germani duplex W. Nempe pronunciabant, *winum, wallum, widua, wacillare*, &c, unde noſtrum **wijn**, **walle**, **weduwe**, **waggelen**, &c.

Reſtant X, & Θ; quorum alterum Claudius figurâ Latinâ donare potuit; certè potiùs, quàm Φ, debuit; cùm utraque earum apud Latinos eodem modo ſonet, quo apud Græcos; quamvis utrâque caruerint antiquiores Romani; qui *pulcer*, & *Cetegus*, dicebant; non *pulcher*, aut *Cethegus*. Hàc de re ita Tullius in Oratore: *Quin ego ipſe, cùm ſcirem, ita majores locutos eſſe, ut nuſquam, niſi in vocali, adſpiratione uterentur; loquebar ſic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Kartaginem, dicerem: aliquando, idque ſero convicio aurium cùm extorta mihi veritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſervavi.* Vtram verò invenerit, video, & non video, tanquam in crepuſculo conſtitutus: planéque hæc res eget Delio natatore, cùm de eâ altum ſit apud veteres ſilentium. Interim illud commodè cadit, quòd, utra ſtatuatur, ad literarum numerum ineundum parùm refert; cùm utraque ad compendium quidem ſermonis facere poſſit, litera verò eſſe non poſſit.

CAPVT XXV.

Colligitur ex antedictis, ſexdecim numero literas eſſe apud Græcos. Diſſertatum, an hæ ſint eædem, quas Cadmus Phœnix in Græciam intulit. De Iſidori vera lectione. Triplex ejus lapſus. Ariſtoteles defenſus ſuper eo, quod Ζ, & Φ, referat inter literas priſcas. Υ fuiſſe inter ſexdecim Cadmeas, contrà quàm Scaligero viſum, atque etiam Iſidoro. Cur Υ dicatur Pythagoræ litera. Et cur grues vocentur aves Palamedis. Auſonio lux.

EX iis, quæ diximus hactenus, quis ſit literarum numerus, haut obſcurè colligitur. Nam ut de Græcis primò loquar, paret, apud eos eſſe literas numero ſexdecim: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ. Verùm non levis diſceptatio eſt, num hæ ſint illæ ipſæ literæ, quas Cadmus in Græciam invexiſſe dicitur. Eædem eſſe non poſſunt, ſi verè Iſidorus libr. I Origin. cap. III: *Cadmus Agenoris filius Græcas literas à Phœnice in Græciam* XVII *primus attulit*; Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Φ. *His Palamedes Trojano bello tres adjecit*; Η, Χ, Ω. *Poſt quem Simonides miles*

tres alias adjecit, Ξ, Θ, Ψ. Vbi pro *miles tres* (quomodo in antiquis aliquot codd. legitur) nonnulli corrigunt, *similiter tres :* quod ipsum in Mſſis noſtris invenitur : alii *Melicus tres*, vel, *Melicus ſimiliter tres*, quoniam Plinio † quoque, ut mox parebit, dicatur *Melicus :* etſi in antiquis quibuſdam Plinii libris, etiam veteri Parmenſi ‡, corruptè editum ſit *Medicus :* alii denique ex *miles tres* faciunt *Melicertes :* quia apud Suidam in Simonide, & Euſtathium, legere ſit, ἀφ' * τὸ ἥδὺ Μελικέρτου dictum eſſe. Sanè quin vel *Melicus*, vel *Melicertes*, legi debeat, minimè dubitandum. Porrò trifariam recedimus ab Iſidoro. Primùm quòd exiſtimet, Cadmum XVII literas in Græciam intuliſſe : quæ XVI tantùm fuerunt. Deinde quòd ex Cadmeis literis eſſe putet Z, & Φ. Denique quòd Υ neget eſſe literam Cadmeam. Sed nec omnino hæ fuerint eædem, ſi verè Ariſtoteles, qui XVIII ſtatuit antiquas. Ita enim de eo Plinius lib. VII, cap. LVII : *Ariſtoteles* (vult) *octodecim priſcas fuiſſe*, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ. Vbi in eo cum Iſidoro convenit, quòd Z, & Φ, priſcas cenſeat : abit in uno, quòd Υ priſcam agnoſcat. Sed ut Z, & Φ, antiquæ ſint; non tamen poſſunt paris eſſe vetuſtatis, ac ſexdecim illæ initio memoratæ. Conſtat enim ex Euſtathio, Mario Victorino, atque aliis, veteres loco adſpiratarum conſonantium uſos fuiſſe tenuibus cum adſpirationis nota. Nec Z neceſſarium fuit, quòd ejus loco uſurpare potuerint ſimplices, è quibus conflatur. Quare exiſtimamus, ſexdecim illas, quas dixi, ſolas eſſe priſcas. Atque idem agnovit Plinius ibidem. En verba : *Vtique* (volunt) *in Græciam intuliſſe è Phœnice Cadmum* XVI *numero : quibus Trojano bello Palamedem adjeciſſe quatuor hâc figurâ*, Θ, Ξ, Φ, Χ. *Totidem poſt eum Simonidem Melicũ*, Ζ, Η, Ψ, Ω. *Quarum omnium vis in noſtris recognoſcitur.* Sanè exemtis octo illis, quas à Palamede, & Simonide, adjectas ait Plinius, ſupererunt ipſiſſimæ illæ, quas nos ſolas eſſe neceſſarias, oſtendimus. Idem ſenſit Georgius Cedrenus : niſi quòd is ſexdecim haſce non à Cadmo dicat inventas, ſed à Palamede. Quare non ſemel mirari ſubiit, Ariſtotelem Z, & Φ, inter priſcas reponere. Nec tamen culpare facilè herois illius ſententiam auſim. Dicam igitur, quid mihi pro tanto viro in mentem venerit. Cadmus, & Palamedes, pertinent ad tempus heroicum, quod Varro μυθικὸν ſive fabuloſum vocabat. Nam fabulis putabat omnia eſſe involuta, quæ antecedunt primam Olympiadẽ. At Palamedes fuit tempore belli Trojani, CCCC VII annis ante primam Olympiadem. Cadmus autem Palamedem anteceſſit annis circiter ducentis quinquaginta. Ariſtoteli igitur ſuffecit priſcas vocare, quæ ante Olympiadas fuiſſent : quales ſtatuit tum XVI, quas Cadmo ferimus acceptas; tum duas, quas Palamedi aſſignamus : duas verò, quas præterea Palamedi tribuunt, tam antiquas negabat, ſed Epicharmi credebat :

† *lib. 7, cap. 56.*

‡ *anni 1476.*

* *ob ſuavitatem* Melicertas.

debat : de quatuor illis Simonidis conveniebat cum cæteris. Claruit autem tum Epicharmus, tum Simonides, temporibus Xerxis, ac Hieronis ejus, qui post Gelonem regnavit Syracusis. Nempe paullò ante Pindarum, ac Sophoclem : annis ante Aristotelem circiter centum & viginti. Certè non tam longum id spatium est, ut temporibus Aristotelis nesciretur, quas uterque literas reperisset. Scio, penè omnes hac parte abire ab Aristotele : sed hi & ætate posteriores, & doctrinâ inferiores. Quare etsi vulgagarem opinionem non damnem : tamen, cur minus fidei Aristoteles mereatur, quàm cæteri, non video.

Mirum verò, Iosephum Scaligerum in Animadversionibus Eusebianis putare, si XVI potiùs, quàm XVII Cadmeas literas statuamus, H adspirationis notam in iis fore, Υ non fore. Nam Υ est necessaria Græcis: H solùm nota est densi spiritus: is verò non litera est, sed literarum, sive syllabarum verius affectio : ut Varro quoque, & Macer, senserunt, teste Censorino †.

† apud Priscianum lib. 1. cap. de numero literarum.

Objectant, quòd Υ dicatur Pythagoræ litera : ut in carmine illo, quod Virgilio tribui solet :

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni.

Atqui non eo sic vocatur, quia Pythagoras invenerit ; verùm quia solitus sit ejus figurâ commonstrare discrimen inter virtutis, ac voluptatis viam. Hinc Persius sat. III.

Et tibi, quæ Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.

Nempe mysticum literæ reperit Pythagoras; non literæ figuram, quam sexcentis annis antè invenerat Palamedes : fortasse ex gruum volatu, ut ei apud Philostratum in Heroicis objicit Vlysses. Hinc sanè & grues Palamedis aves vocat Martialis lib. XIII, epigr. LXXV :

Turbabis versus, nec litera tota volabit,
Vnam perdideris si Palamedis avem.

Sententia est : Gruum volatus, si unam è volantium numero exemeris, non amplius repræsentabit literam Υ. Nisi potius ob Φ, à Palamede inventum, grues Palamedis aves dici malis, quia etsi in volando referant Υ, sive, ut Hieronymus scripsit, trianguli formam in volando efficiant: tamen singulæ corpore suo Φ repræsentent: unde Ausonius in Edylliis: *Hæc gruis effigies Palamedica porrigitur* Φ. Negat vir maximus, in suis ad Eusebium animadversionibus, capere se mentem Ausonii. Ego autumo, poëtam cò respexisse, quòd referat gruem unico pede insistentem, uti solet, cùm excubias agit.

CAPVT

CAPVT XXVI.

Ex antea dictis similiter concluditur, novendecim esse literas Latinis.

LAtini verò, præter XVI illas Græcorum, tres habebant alias. Eæ sunt, F, Iod, & Vau; ut in universum sint, non octodecim, ut scripsit Capella *, nec illæ, quas is putabat; sed hæ novendecim: A, B, C, D, E, F, G, I, J, sive Iod, L, M, N, O, P, R, S, T, V, Ⅎ sive Va aut Vau. Ex his tamen postrema, cùm ejus potestas fuerit apud Æoles (quibus à figura *digamma* appellari diximus) non immeritò alicui Græcis adnumeranda literis videatur, ut in universum sint eorum literæ XVII. Fortasse etiam erit, qui ut literarum numerum in arctiores, quàm factum nobis, cogat copias, neget Φ, F, & Va diversæ esse potestatis, quia eodem penè modo φα, FA, & VA sonant. Sed alium in φα sonum esse, quàm in FA, indicat, quòd risus sit Græculus, cùm pro Fundanio *Phundanium* diceret: ut ex Cicerone, & Fabio, suprà retulimus. Nec eum esse sonum in φα, qui est in VA, indicat, quòd Æoles, cùm φ haberent, tamen Ⅎ sive digamma quæsierint. VA verò cùm ejusdem credunt potestatis esse, ac F, fallit eos vulgaris, corruptúsque literæ ejus sonus, cùm pronunciari debeat, ut apud nos duplex W: quod multis comprobarem, nisi sufficere putarem, quæ hac de re ad Eusebium scripsit Scaliger, & libro de L. L. pronunciatione adduxit Iustus Lipsius. Et tamen si cui F quoque è literarum numero sequestranda videatur, eò quòd sit φ fractum, atque imminutum, ac proinde nihil aliud sit, quàm P cum leviculâ adspiratione; huic licet me assensorem habiturus non sit, nõ multum tamen repugnem, modò illud nobis concedat, differre à Græco Φ, quæ quidẽ est Π, sed cum spiritu asperiori quàm in F, cujus sonus dilutior. Etsi autem hanc de novendecim, sive, si F abjicere lubet, octodecim literarum numero apud Latinos hactenus, quod sciam, attulerit nemo: tamen & olim fuere, quorum opinio non multùm à nostrâ discreparet. Hoc tum ea testatum faciunt, quæ superioribus capitibus dissertavimus, tum liquidò hic Diomedis † locus indicat: *Quidam*, inquit, *in Latino sermone decem & septem esse literas crediderunt. Siquidem ex viginti & tribus una adspirationis nota est H; una duplex, X; duæ supervacuæ, K, & Q; duæ Græcæ, Y, & Z.* Item hæc Marii Victorini verba ‡: *Literæ Romanæ ad imitationem Græcarum factæ, novas etiam habent, ut H, Q, V. item superfluas quasdam videntur retinere, X, & K, & Q. Nam Y, & Z, propter Græca nomina additæ sunt. Nec dubitatur, his literis omnibus, absque solâ V, remotis, Latinæ linguæ reliquas decem & septem posse satisfacere. Nam pro H, adspirationis notâ, ut Græci faciunt, poni posset* ⊦ *, & eadem adspira-*

* lib. 2, cap. de nomen.

lib. 2 in extremo capitis de literâ.

cap. de literis.

ita lego, ubi vulgo, F, & P.

adspiratione compleretur. Nihilominus pro K, & Q, C litera facillimè haberetur. X autem per C, & S, possemus scribere. Sic & Z, si modò Latino sermoni necessaria esset, per D & S literas faceremus. Sed ut omnes, quæ usui traditæ sunt, recipiamus, sunt viginti tres. De Latinis, Græcisque, satis dictum.

CAPVT XXVII.

Hebræis primæ & sacerdotales literæ decem juxta Irenæum. Feuardentius refellitur. Revera octodecim iis literas esse. Male literarum numero eximi vocales. Sapienter iis punctorum figuram tributam. Vetustioribus Grammaticis solum esse undecim vocales. Veteribus cametz sonum habuisse ex A, & O, mixtum. Odom, Obel, Corbona. *Antiquitus pneumaticas habuisse vocalium potestatem. Literas beth, gamma, daleth, à* LXX, *& Hieronymo, semper efferri spiritu tenui. Contra eos* Phe, *semper sonare; non* Pe. Σῖγμα *à* Samech, *ut* Σὰν *à* Sin.

HEbræi primitus decem fuere literis contenti, si stare in hac re licet B. Irenæo, lib. 1 adversus gentes cap. XLI, ubi sic scribit: *Antiquæ & primæ Hebræorum literæ, & sacerdotales nuncupatæ, decem quidem sunt numero.* Quem in locum Franciscus Feuardentius, Theologus Parisiensis, annotavit, decem illas esse ab א usque ad י: atque eas primas & præcipuas dici, quia cæteræ ex illis, & ad earum sint similitudinem efformatæ. At cui persuaserit, literas sequentes esse effictas ex forma decem priorum? Præterea quis non videt, in decem prioribus quasdam esse, quibus carere potuerint; & contrà in duodecim sequentibus complures esse, quibus non potuerint carere. Nam immensa est vocum seges Hebræis, quæ sine posterioribus literis scribi nullo modo queant. Quare rectiùs Hermannus Hugo *, qui constare sibi negat, quæ illæ fuerint literæ.

Sed quicquid est de illo Irenæi loco, si judicium faciendum ex literis, quibus vetus Test. perscriptum est, fuerint Hebræis literæ octodecim; vocales quinque, ac consonantes tredecim. Nam non, nisi judicio defectis, sententiam suam persuadent, qui vocales apud Hebræos literas esse negant. Sapienter quidem seu Masorethæ, seu alii, subtiliorem figuram dedere vocalibus, cùm crassiorem consonantibus veteres tribuissent; quia illæ quasi animam, hæ veluti corpus orationis referant: verùm neutiquam video, quomodo hinc vocales non esse literas consequatur. Imò, si argutari liberet, dicerem, hoc ipsum eas, vel magis, quàm consonas, esse literas arguere, cùm subtilius non debeat crassiori posthaberi: animæque magis, quàm corporis habenda sit ratio.

Neque plures, quàm quinque, Hebræis sunt vocales: utcunque Grammaticorum antiquissimi eas undecim statuerint: septem reges, ca-

* *lib. de scribendi orig. & literarum antiquit. cap. 4.*

tialis literarum, ut antè ostendimus. Alterâ quoque in re apparet ejusce Grammatici oscitantia. Nam cùm primò dixisset, aliud esse literam, aliud elementum; illo figuram, hoc significari potestatem: pòst ait, potestatem quoque literæ accidere; quod si est, accidit ei elementum. Itaque secum pugnat Diomedes. Est & tertium, in quo idem damnari à nobis mercatur. Neque enim solùm nomen & figura sunt literarum accidentia; verùm etiam ordo, & cognatio, atque affinitas. Nos cùm de veris, tum de iis, quæ falsò inter accidentia reponi diximus, paucis hoc loco disquiremus.

In potestate literarum peccatur multifariam. De vario vocalium sono apud antiquos, non repetam, quæ suprà diximus. B proferunt Germani, ut P; Vascones, ut V. Et sanè antiquus admodum hic error, cùm in vetustis lapp. ac libris eodem modo scribantur, *acerbus*, & *acervus*; *beneficium*, & *veneficium*. B enim ponebant pro V, & V pro B. Vtriusque exemplum in *vobem*, quod in Pandectis Florentinis ponitur pro *bovem*. Est in Cassiodori collectaneis de Orthographiâ libellus Adamantii Martyrii; quo ei propositum docere, quæ B habeant, quæ item per V scribantur. Et tamen non semel fallit, fallitúrque: ut cùm jubet scribére, *berna*, non *verna*; *besica*, non *vesica*; *balva*, sive *valvas* notet, sive *balbam*, ut apud Pers. *Balbâ de naue locutus*: & hujus farinæ alia. Pluscula ejusmodi è variis codd. collegit Radulphus Fornerius, lib. IV rerum quotidianarum cap. XX. Sæpicule verò hujus rei ignoratione corrupti sunt veterum loci. Quod alibi ostendimus. Nunc tantùm ponam locum Corippi, Africani Grammatici, lib. I de laudibus Iustini:

Consensusque sui manifestans vota senatus
Crebrius, orabat dominos, & poplite flexo
Plurima divinis supplex dabat oscula plantis.

Vbi planè legendum, *Crebrò adorabat dominos*.

Spissus etiam error est, quòd hodie C ante E, I, Y, Æ, & OE, aliter sonat, quàm ante A, O, vel V. Quippe eodem modo efferimus *cella*, quo *sella*; *Cilicem*, quo *silicem*; *Cyrus*, quo *Syrus*; *cæde*, quo *sede*; *cœpi*, quo *sepi*. At C aliam habere potestatem, quàm S, tum uno ore docent veteres Grammatici omnes; tum ratione etiam evinci potest. Nemo enim, *Nes, dis, las*, ait, pro *Nec, dic, luc*. Falsum etiam huic literæ sonum tribuimus ante A, & O, quando S eam antecedit; ut cùm *scapha* aliter pronunciamus, quàm si *skapha* scriptum esset; ac *scazon*, quàm *skazon*; *scopus*, quàm *skopus*; *scorpius*, quàm *skorpius*. Nam similiter hæc olim sonuere, ac apud Græcos, σκάφη, σκάζων, σκοπὸς, σκορπίος. Par error, cùm T aliter pronunciamus ante I finale, vel à consonante exceptum, quàm ante I, quod altera

sequitur

sequitur vocalis. Sic aliter sonat T in *partium*, quàm in *parti*, vel *partibus*: aliter in *justitiæ* syllabâ ultimâ, quàm quæ ab hac proxima est. At Vau, ut semel iterúmque diximus, sonuit ut duplex W. Neque hac parte tantùm erratur in pronunciandis Latinis & Æolicis, sed etiam Hebræis: apud quos sextum elementum tanquam Wau debet pronunciari. Nos vitiosè ita proferimus, ut penè sonet, quemadmodum F. Committimus & alios nonnullos errores; quos referre supersedeo, quia hanc rem in utriusque linguæ pronunciatione accuratè persequuntur, cùm Iohannes Chekus Anglus, Adolphus Mekerchus, Iustus Lipsius, Iosephus Scaliger †; tũ Batavi duo, qui ante hos eam materiam tractarunt, Iacobus Ceratinus sive Hornanus, & Desiderius Erasmus Roterodamus. Ac Erasmus quidem quâ occasione ad scribendum de rectâ pronunciatione fuerit impulsus, paucis cognitum arbitror. Itaque visum hâc de adjicere, quod in schedâ quadam habeo, scriptâ olim manu Henrici Coracopetræi, viri egregiè docti, doctisque perfamiliaris. Ea ita habet: *Audivi M. Rutgerum Reschiũ, professorem Linguæ Græcæ in Collegio Buslidiano apud Lovanienses, meum piæ memoriæ præceptorem, narrantem, se habitâsse in Lilienſi pædagogio unà cum Erasmo, eo superius, se inferius cubiculum obtinente: Henricum autem Glareanum Parisiis Lovanium venisse, atque ab Erasmo in collegium vocatum fuisse ad prandium: quò cùm venisset, quid novi adferret interrogatum, dixisse (quod in itinere commentus erat), quòd sciret Erasmum plus satis rerum novarum studiosum, ac mirè credulum) quosdam in Græciâ natos Lutetiam venisse, viros ad miraculum doctos; qui longè aliam Græci sermonis pronunciationem usurparent, quàm quæ vulgò in hisce partibus recepta esset. Eos nempe sonare pro* B *vita*, BETA: *pro* H *ita*, ETA: *pro* αι æ, AI: *pro* OI I, OI: *& sic in cæteris. Quo audito, Erasmum paullò pòst conscripsisse Dialogum de rectâ Latini Græcique sermonis pronunciatione, ut videretur hujus rei ipse inventor, & obtulisse Petro Aloſtensi, typographo, imprimendum: qui cùm, fortè aliis occupatus, renueret; aut certè se tam citò excudere, quàm ipse volebat, non posse diceret; misisse libellum Basileam ad Frobenium, à quo mox impressus in lucem prodiit. Verùm Erasmum, cognitâ fraude, nunquam eâ pronunciandi ratione postea usum; nec amicis, quibuscum familiariter vivebat, ut eam observarent, præcepisse. In ejus rei fidem exhibuit M. Rutgerus ipsius Erasmi manuscriptam in gratiam Damiani à Goes Hispani pronunciationis formulam (cujus exemplar adhuc apud me est) in nullo diversam ab eâ, quâ passim docti & indocti in hac linguâ utuntur.* Henricus Coracopetræus Cuccensis. Neomagi. CIↃ IↃ LXIX. pridie Simonis & Iudæ.

† *in diatriba de varia literarum pronunciatione, quæ extat inter opuscula Scaligeri posthuma.*

Videri hæc queant alicui non tam adjutum, quàm oppugnatum ire causſam nostram: quippe qui statuamus, optimo jure seculo nostro immutatam esse vulgarem Græcæ linguæ pronunciationem. Verùm cùm Achillea sint pleraque omnia, quibus ab Erasmo, atque aliis, refellitur vul-

ximè neceſſarias. Sanè eſt, qui ab eo literam neſcio quam inventam putet mitigando literæ R. Sed eum decepit corruptus Velii Longi locus. Eſt qui inveniſſe dicat diphthongum AI, quia frequens hæc in monumentis Claudii. Sed obſtat, quòd eandem videre ſit in monumentis, quæ multò ante Claudium fuerunt. Alii alia ſomnia adducunt. Quare ne quis iccirco ultro citroque inter dubitationis Symplegades jactetur; hâc quoque de re explicabo ſententiam meam, quam altiori indagine feriata exquirent ingenia. Claudio animus erat, Romanos ditare iis literis, quibus carebant Latini, & utebantur Græci: quorum ille linguam tantopere amavit, ut & Græcas ſcripſerit hiſtorias, & legatis perpetuâ ſæpe oratione Græcè reſponderit, & amorem præſtantiámque ejus linguæ omni ſtudio ſit profeſſus: quemadmodum ſcribit Tranquillus *. Is igitur, ut V conſonanti figuram aſſignaret, ab Æolibus mutuatus eſt digamma hâc figurâ, Ⅎ. Autores Fabius †, Priſcianus ‡, Capella *, alii, ac comprobant lapides antiqui. At I conſonanti figuram non quæſivit, quia etſi hâc literâ præter Latinos utantur Hebræi, Arabes, Armenii, Scythæ, Illyres, Germani, eâ tamen Græci careant. Factúmque hoc exiſtimat Iul. Scaliger †, *quia* (ut verbis ejus utar) *longiore ſemper tractu uterentur in pronunciando, ipsóque in hiatu conſiſterent.* Porrò Græci tres habent duplices, Ξ, Ψ, & Z. Ac X quidem, & Z, uſurpabant Romani ante Claudium. Supererat Ψ, quam expreſſit per geminum ſigma, quod olim inſtar Latini C ſcribebatur: vocavitque antiſigma, quia ſigma utrumque ſibi opponatur, hunc in modum ↄc *. Priſcianus lib. 1, cap. de literarũ numero & affinitate: *Huic S præponitur P: & loco Ψ Græcè fungitur, pro quâ Claudius Cæſar antiſigma hâc figurâ* ↄc *ſcribi voluit: ſed nulli auſi ſunt antiquam ſcripturã mutare.* Scribit hoc ipſum Martianus Capella ‡: ſed de X quod addit, fallitur, cùm ea jam fuerit tempore Auguſti * : *Huic*, inquit, *literæ S Divus Claudius P adjecit, aut C, propter Ψ, & Ξ Græcas, pſalterium, ſaxa.* Superabant & Græci Romanos multis adſpiratis, quæ ſunt Φ, X, Θ. Ac quidam ſunt, qui figuram ϕ à Claudio inventam volunt. Probat hanc ſententiam Iuſtus Lipſius †. Ac ſi probabilis ratio ei ſit, lubens ſubſcribam, vel ob ſummam viri autoritatem. Sed aſſenſum ſufflaminat, quòd cauſſæ nihil videam, cur figuram ſive ductum Claudius Latio donaret, cujus nullus poterat eſſe uſus. Quomodo certè riſus ſit Græculus ille, qui pro Fundanio dicebat Phundanium, inantè diximus. Neque mihi perſuadere poſſum, eos dixiſſe *triumphus*, ſed *triumfus*: nec *phama* (etſi ſint, qui ſic ſcribant, quia ſit à φήμη) ſed *fama*. Nam F quod Græci ignorabant, molliùs ſonabat, quàm Φ, teſte Priſciano. Si tamen eapſe litera fuerit, dicere conveniat, ob voces à Græcis acceptas figuram feciſſe, quæ PII valeret, etſi utì F pronunciarent;

* *In Claudio.*

† *lib. 1, cap. 7. quod eſt de orthographia.*

‡ *lib. 1, cap. de literarum numero & affinitate.*

* *lib. 3, cap. de ſemivocalibus.*

† *lib. 1 de cauſſ. L. L. cap. 9.*

* *Intellige* ↄc *lineola per* ↄ *& C ducta, ut una fiat figura: de quo infernè.*

‡ *lib. 3, cap. de ſemivocalibus.*

* *Monet Iſidorus, ac comprobant lapides.*

† *In Tacit. lib. 11 Annal.*

ciarent; quemadmodum ex voce *Philosophia* cognoscimus, quam, quasi *Filosofia* scriptum esset, pronunciamus. Id si est, non ob necessitatem figuram hanc fecerit Claudius, sed ob luxum. Nec est, quòd, si hanc sequamur sententiam, accidentarium tantùm discrimen inter F, & V consonum, videatur. Nam aliter F, aliter V sonare, argumento sunt voces, in quibus utraque concurrit: ut *vafer, faveo, fovea, fulvus*, & similes. Olim verò longè etiam majus discrimen erat; quia V efferebant, ut Germani duplex W. Nempe pronunciabant, *winum, wallum, widua, wacillare*, &c, unde nostrum **wijn**, **walle**, **weduwe**, **waggelen**, &c.

Restant X, & Θ; quorum alteram Claudius figurâ Latinâ donare potuit; certè potiùs, quàm Φ, debuit; cùm utraque earum apud Latinos eodem modo sonet, quo apud Græcos; quamvis utrâque caruerint antiquiores Romani; qui *pulcer*, & *Cetegus*, dicebant; non *pulcher*, aut *Cethegus*. Hàc de re ita Tullius in Oratore: *Quin ego ipse, cùm scirem, ita majores locutos esse, ut nusquam, nisi in vocali, adspiratione uterentur; loquebar sic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Kartaginem, dicerem: aliquando, idque sero convicio aurium cùm extorta mihi veritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi.* Vtram verò invenerit, video, & non video, tanquam in crepusculo constitutus: planéque hæc res eget Delio natatore, cùm de eâ altum sit apud veteres silentium. Interim illud commodè cadit, quòd, utra statuatur, ad literarum numerum ineundum parùm refert; cùm utraque ad compendium quidem sermonis facere possit, litera verò esse non possit.

CAPVT XXV.

Colligitur ex antedictis sexdecim numero literas esse apud Græcos. Dissertatum, an hæ sint eædem, quas Cadmus Phœnix in Græciam intulit. De Isidori vera lectione. Triplex ejus lapsus. Aristoteles defensus super eo, quod Ζ, & Φ, referat inter literas priscas. Υ fuisse inter sexdecim Cadmeas, contrà quàm Scaligero visum, atque etiam Isidoro. Cur Υ dicatur Pythagoræ litera. Et cur grues vocentur aves Palamedis. Ausonio lux.

EX iis, quæ diximus hactenus, quis sit literarum numerus, haut obscurè colligitur. Nam ut de Græcis primò loquar, paret, apud eos esse literas numero sexdecim: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ. Verùm non levis disceptatio est, num hæ sint illæ ipsæ literæ, quas Cadmus in Græciam invexisse dicitur. Eædem esse non possunt, si verè Isidorus libr. I Origin. cap. III: *Cadmus Agenoris filius Græcas literas à Phœnice in Græciam* XVII *primus attulit*; Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Φ. *His Palamedes Trojano bello tres adjecit;* Η, Χ, Ω. *Post quem Simonides miles*

tres alias adjecit, Ξ, Θ, Ψ. Vbi pro *miles tres* (quomodo in antiquis aliquot codd. legitur) nonnulli corrigunt , *similiter tres* : quod ipsum in Mssis nostris invenitur : alii *Melicus tres*, vel, *Melicus similiter tres*, quoniam Plinio † quoque, ut mox parebit , dicatur *Melicus* : etsi in antiquis quibusdam Plinii libris, etiam veteri Parmensi ‡ , corruptè editum sit *Medicus* : alii denique ex *miles tres* faciunt *Melicertes* : quia apud Suidam in Simonide , & Eustathium,legere sit, ὅτι * τὸ ἡδὺ Μελικέρτλω dictum esse. Sanè quin vel *Melicus*,vel *Melicertes*, legi debeat, minimè dubitandum. Porrò trifariam recedimus ab Isidoro. Primùm quòd existimet, Cadmum XVII literas in Græciam intulisse : quæ XVI tantùm fuerunt. Deinde quòd ex Cadmeis literis esse putet Z, & Φ. Denique quòd Υ neget esse literam Cadmeam. Sed nec omnino hæ fuerint eædem,si verè Aristoteles , qui XVIII statuit antiquas. Ita enim de eo Plinius lib. VII, cap. LVII : *Aristoteles* (vult) *octodecim priscas fuisse* , Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ. Vbi in eo cum Isidoro convenit, quòd Z , & Φ , priscas censeat : abit in uno, quòd Υ priscam agnoscat. Sed ut Z , & Φ, antiquæ sint; non tamen possunt paris esse vetustatis,ac sexdecim illæ initio memoratæ. Constat enim ex Eustathio,Mario Victorino,atque aliis,veteres loco adspiratarum consonantium usos fuisse tenuibus cum adspirationis nota. Nec Z necessarium fuit, quòd ejus loco usurpare potuerint simplices , è quibus conflatur. Quare existimamus,sexdecim illas, quas dixi, solas esse priscas. Atque idem agnovit Plinius ibidem. En verba : *Vtique* (volunt) *in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum* XVI *numero : quibus Trojano bello Palamedem adjecisse quatuor hâc figurâ*, Θ, Ξ, Φ, Χ. *Totidem post eum Simonidem Melicũ*, Ζ, Η, Ψ, Ω. *Quarum omnium vis in nostris recognoscitur*. Sanè exemtis octo illis, quas à Palamede, & Simonide , adjectas ait Plinius , supererunt ipsissimæ illæ, quas nos solas esse necessarias,ostendimus. Idem sensit Georgius Cedrenus : nisi quòd is sexdecim hasce non à Cadmo dicat inventas,sed à Palamede. Quare non semel mirari subiit, Aristotelem Z, & Φ, inter priscas reponere. Nec tamen culpare facilè herois illius sententiam ausim. Dicam igitur,quid mihi pro tanto viro in mentem venerit. Cadmus, & Palamedes,pertinent ad tempus heroicum, quod Varro μυθικὸν sive fabulosum vocabat. Nam fabulis putabat omnia esse involuta , quæ antecedunt primam Olympiadẽ. At Palamedes fuit tempore belli Trojani, CCCC VII annis ante primam Olympiadem. Cadmus autem Palamedem antecessit annis circiter ducentis quinquaginta.Aristoteli igitur suffecit priscas vocare,quæ ante Olympiadas fuissent : quales statuit tum XVI, quas Cadmo ferimus acceptas; tum duas, quas Palamedi assignamus : duas verò , quas præterea Palamedi tribuunt , tam antiquas negabat , sed Epicharmi credebat :

† *lib.7,cap.56.*

‡ *anni 1476.*

* *ob suavitatem Melicertæ.*

debat : de quatuor illis Simonidis conveniebat cum cæteris. Claruit autem tum Epicharmus, tum Simonides, temporibus Xerxis, ac Hieronis ejus, qui post Gelonem regnavit Syracusis. Nempe paullò ante Pindarum, ac Sophoclem : annis ante Aristotelem circiter centum & viginti. Certè non tam longum id spatium est, ut temporibus Aristotelis nesciretur, quas uterque literas reperisset. Scio, penè omnes hac parte abire ab Aristotele : sed hi & ætate posteriores, & doctrinâ inferiores. Quare etsi vulgagarem opinionem non damnem : tamen, cur minus fidei Aristoteles mereatur, quàm cæteri, non video.

Mirum verò, Iosephum Scaligerum in Animadversionibus Eusebianis putare, si XVI potiùs, quàm XVII Cadmeas literas statuamus, H adspirationis notam in iis fore, Υ non fore. Nam Υ est necessaria Græcis: H solùm nota est densi spiritus: is verò non litera est, sed literarum, sive syllabarum verius affectio : ut Varro quoque, & Macer, senserunt, teste Censorino †.

† *apud Priscianum lib. 1. cap. de numero literarum.*

Objectant, quòd Υ dicatur Pythagoræ litera : ut in carmine illo, quod Virgilio tribui solet :

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni.

Atqui non eo sic vocatur, quia Pythagoras invenerit ; verùm quia solitus sit ejus figurâ commonstrare discrimen inter virtutis, ac voluptatis viam. Hinc Persius sat. III.

Et tibi, quæ Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.

Nempe mysticum literæ reperit Pythagoras; non literæ figuram, quam sexcentis annis antè invenerat Palamedes : fortasse ex gruum volatu, ut ei apud Philostratum in Heroicis objicit Vlysses. Hinc sanè & grues Palamedis aves vocat Martialis lib. XIII, epigr. LXXV :

Turbabis versus, nec litera tota volabit,
Vnam perdideris si Palamedis avem.

Sententia est : Gruum volatus, si unam è volantium numero exemeris, non amplius repræsentabit literam Υ. Nisi potius ob Φ, à Palamede inventum, grues Palamedis aves dici malis, quia etsi in volando referant Υ, sive, ut Hieronymus scripsit, trianguli formam in volando efficiant: tamen singulæ corpore suo Φ repræsentent: unde Ausonius in Edylliis: *Hæc gruis effigies Palamedica porrigitur* Φ. Negat vir maximus, in suis ad Eusebium animadversionibus, capere se mentem Ausonii. Ego autumo, poëtam eò respexisse, quòd referat gruem unico pede insistentem, uti solet, cùm excubias agit.

CAPVT

CAPVT XXVI.

Ex antea dictis similiter concluditur, novendecim esse literas Latinis.

LAtini verò, præter XVI illas Græcorum, tres habebant alias. Eæ sunt, F, Iod, & Vau; ut in universum sint, non octodecim, ut scripsit Capella *, nec illæ, quas is putabat; sed hæ novendecim: A, B, C, D, E, F, G, I, J, sive Iod, L, M, N, O, P, R, S, T, V, Ⅎ sive Va aut Vau. Ex his tamen postrema, cùm ejus potestas fuerit apud Æoles (quibus à figura *digamma* appellari diximus) non immeritò alicui Græcis adnumeranda literis videatur, ut in universum sint eorum literæ XVII. Fortasse etiam erit, qui ut literarum numerum in arctiores, quàm factum nobis, cogat copias, neget Φ, F, & Va diversæ esse potestatis, quia eodem penè modo φα, FA, & VA sonant. Sed alium in φα sonum esse, quàm in FA, indicat, quòd risus sit Græculus, cùm pro Fundanio *Phundanium* diceret: ut ex Cicerone, & Fabio, suprà retulimus. Nec eum esse sonum in φα, qui est in VA, indicat, quòd Æoles, cùm φ haberent, tamen Ⅎ sive digamma quæsierint. VA verò cùm ejusdem credunt potestatis esse, ac F, fallit eos vulgaris, corruptúsque literæ ejus sonus, cùm pronunciari debeat, ut apud nos duplex W: quod multis comprobarem, nisi sufficere putarem, quæ hac de re ad Eusebium scripsit Scaliger, & libro de L. L. pronunciatione adduxit Iustus Lipsius. Et tamen si cui F quoque è literarum numero sequestranda videatur, eò quòd sit φ fractum, atque imminutum, ac proinde nihil aliud sit, quàm P cum leviculâ adspiratione; huic licet me assensorem habiturus non sit, nõ multum tamen repugnem, modò illud nobis concedat, differre à Græco Φ, quæ quidẽ est Π, sed cum spiritu asperiori quàm in F, cujus sonus dilutior. Etsi autem hanc de novendecim, sive, si F abjicere lubet, octodecim literarum numero apud Latinos hactenus, quod sciam, attulerit nemo: tamen & olim fuere, quorum opinio non multùm à nostrâ discreparet. Hoc tum ea testatum faciunt, quæ superioribus capitibus dissertavimus, tum liquidò hic Diomedis † locus indicat: *Quidam*, inquit, *in Latino sermone decem & septem esse literas crediderunt. Siquidem ex viginti & tribus una adspirationis nota est H; una duplex, X; duæ supervacuæ, K, & Q; duæ Græcæ, Υ, & Z.* Item hæc Marii Victorini verba ‡: *Literæ Romanæ ad imitationem Græcarum factæ, novas etiam habent, ut H, Q, V. item superfluas quasdam videntur retinere, X, & K, & Q. Nam Υ, & Z, propter Græca nomina additæ sunt. Nec dubitatur, his literis omnibus, absque sola V, remotis, Latinæ linguæ reliquas decem & septem posse satisfacere. Nam pro H, adspirationis notâ, ut Græci faciunt, poni posset Ⱶ *, & eadem adspira-*

* lib. 2, cap. de literis.

† lib. 2 in extremo capitis de literâ.

‡ cap. de literis.

* ita lego, ubi vulgo, F, & P.

adſpiratione compleretur. Nihilominus pro K, & Q, C litera facillimè haberetur. X autem per C, & S, poſſemus ſcribere. Sic & Z, ſi modò Latino ſermoni neceſſaria eſſet, per D & S literas faceremus. Sed ut omnes, quæ uſui traditæ ſunt, recipiamus, ſunt viginti tres. De Latinis, Græciſque, ſatis dictum.

CAPVT XXVII.

Hebræis primæ & ſacerdotales literæ decem, juxta Irenæum. Feuardentius refellitur. Revera octodecim iis literas eſſe. Malè literarum numero eximi vocales. Sapienter iis punctorum figuram tributam. Vetuſtioribus Grammaticis ſolum eſſe undecim vocales. Veteribus cametz ſonum habuiſſe ex A, & O, mixtum. Odom, Obel, Corbona. *Antiquitus pneumaticas habuiſſe vocalium poteſtatem. Literas beth, gamma, daleth, à* LXX, *& Hieronymo, ſemper efferri ſpiritu tenui. Contra eos* Phe, *ſemper ſonare; non* Pe. Σῖγμα *à* Samech, *ut* Σὰν *à* Sin.

HEbræi primitus decem fuere literis contenti, ſi ſtare in hac re licet B. Irenæo, lib. 1 adverſus gentes cap. XLI, ubi ſic ſcribit: *Antiquæ & primæ Hebræorum literæ, & ſacerdotales nuncupatæ, decem quidem ſunt numero.* Quem in locum Franciſcus Feuardentius, Theologus Pariſienſis, annotavit, decem illas eſſe ab א uſque ad י: atque eas primas & præcipuas dici, quia cæteræ ex illis, & ad earum ſint ſimilitudinem efformatæ. At cui perſuaſerit, literas ſequentes eſſe effictas ex forma decem priorum? Præterea quis non videt, in decem prioribus quaſdam eſſe, quibus carere potuerint; & contrà in duodecim ſequentibus complures eſſe, quibus non potuerint carere. Nam immenſa eſt vocum ſeges Hebræis, quæ ſine poſterioribus literis ſcribi nullo modo queant. Quare rectiùs Hermannus Hugo *, qui conſtare ſibi negat, quæ illæ fuerint literæ.

* *lib. de ſcribendi orig. & literarum antiquit. cap. 4.*

Sed quicquid eſt de illo Irenæi loco, ſi judicium faciendum ex literis, quibus vetus Teſt. perſcriptum eſt, fuerint Hebræis literæ octodecim; vocales quinque, ac conſonantes tredecim. Nam non, niſi judicio defectis, ſententiam ſuam perſuadent, qui vocales apud Hebræos literas eſſe negant. Sapienter quidem ſeu Maſorethæ, ſeu alii, ſubtiliorem figuram dedere vocalibus, cùm craſſiorem conſonantibus veteres tribuiſſent; quia illæ quaſi animam, hæ veluti corpus orationis referant: verùm neutiquam video, quomodo hinc vocales non eſſe literas conſequatur. Imò, ſi argutari liberet, dicerem, hoc ipſum eas, vel magis, quàm conſonas, eſſe literas arguere, cùm ſubtilius non debeat craſſiori poſthaberi: animæque magis, quàm corporis habenda ſit ratio.

Neque plures, quàm quinque, Hebræis ſunt vocales: utcunque Grammaticorum antiquiſſimi eas undecim ſtatuerint: ſeptem reges, ca-

metz,patach,tseri,segol,chiric,cholem,schurec:ac quatuor puncta rapta. Vtcunq; itē juniores hunc numerum ternario auxerint, Chirek geminum faciendo, Kibbutz à schurec secernendo, & Cametz-chatuph à Chatuph-cametz. Ita ut ex eorum sententia sint longæ quinque, quæ duûm temporum: breves totidem,quæ totidem temporum: & quatuor brevissimæ,sive raptæ,quæ dimidii sunt temporis. Nam sive cum veteribus spectemus,quæ vocalium majoris sint usus,ac dignitatis,vel quæ priùs repertæ; sive cum junioribus statuamus quantitatis discrimen: nihil horum est, quod ad literarum οὐσίαν † pertineat: eóque ut pro illo discrimine accidentario non inutiliter plures, quàm quinque, fecerint figuras; non propterea consequitur,plures reipsa vocales esse, quum soni sint οὐσίᾳ diversi. Sed objiciunt,plures οὐσίᾳ ipsâ sonos esse. Nam cametz, & patach,essentiâ differre, quia patach sonet A, uti cholem O: at cametz medium habeat sonum inter A, & O. Vnde & (quemadmodum ait Abraham de Balmes) figuram accepit compositam ex patach, & cholem. Nam lineolæ,quæ est patach,subjicitur punctum;quomodo cholem notatur. Ab hac etiam soni mixtura est, quòd apud Iosephum legimus, Ωδὴμ; apud Epiphanium * Ωζὴλ: item & *Corbona* & *Corbana* invenitur. Imò Syris vocalis, quæ Hebræo cametz respondet, Odom nominatur. Sed hæc non efficiunt id,quod putarunt. Nam vel cametz alterutram notat vocalem,vel utramque. Si alterutram, simplex erit vocalis, ac vel A, vel O, sonabit. Sin utriusque est sonus, non jam simplex erit vocalis, sed diphthongus, quæ non litera est, sed vocalium comprehensio. De vocalibus satis.

† *essentiam.*

* *Sermone in festo Palmarum.*

Consonantes vulgò adsignant viginti duas. Quæ sententia pondus ex eo accipere videtur,quòd Psalmi quidam Davidis, & Threni Ieremiæ, ac finis Proverbiorum Salomonis,hunc numerum observent. Sed jam antè ostendimus, ex numero characterum non posse judicium fieri de numero literarum,cum figura accidat literis. Sic igitur statuimus, ex viginti duabus consonantibus sequestrari deberi quatuor pneumaticas, Aleph, He, Het, Hain. Nam spiritus non est litera. Item duas duplices,Zain,& Zade: quarum illa D S, hæc T S valet.

Neque Thau aliud est, quàm Teth cum spiritu aspero: ac proinde eadem ratio est ac in Græco τ, & θ. Vulgo quidē ajunt, literas בגד כפת, vel tenuiter efferri,per daghes lene: vel adspirari per raphe. Sed LXX, & B. Hieronymus, priores tres בגד semper tenuiter efferunt: tres posteriores כפת semper adspirant. Ita תֵּימָן est Θαιμὰν, *Theman.* תְּקוֹעַ, Θεκουὲ, *Thecua*, ac similiter in aliis. Similiter iisdem Caph semper valet χ. Et Phe,nunquam iis φ, vel p: sed semper Φ, sive PH. Imò Hieronymus, in Esaiæ cap. 11, ait eos, qui Græcis *Palæstini*, Hebræis vocari *Philistim*;

quia

quia *P literam sermo Hebræus non habet.* Atque idem iisdem verbis refert, Dan. XI, ubi de voce *Apadno.* Idem de Nominibus in Luca, ubi de Pilati voce agit: *Sciendum,* ait, *quòd apud Hebræos P litera non habetur, nec ullum nomen est, quod elementum hoc sonet.* Quæ satis ostendunt, פ & פ, כ & ק, ת & ת, solum spiritu differre: ut Græcis π, κ, τ, differunt à φ, χ, θ. Quod verò hodie aliter de literis בגד כפת sentiunt, puta, ut pro raphe vel daghes, aliter atque aliter proferantur, id à Masorethis est, non vetustis Hebræis.

Sed neque ש, si simplex est litera, ὑσία differt à ס. Sanè LXX semper pro eo ponunt Σ: ut שֵׁת, Σὴθ: אֱנוֹשׁ, Ενὼς: שֵׁם, Σὴμ, & similia. Aliquid tamen discriminis esse, non diffiteor. Nam, ut B. Hieronymus † ait, *Nos, & Græci, unam tantum literam S* (hoc est, unius literæ S figuram) *habemus. Illi verò* (Hebræi) *tres; Samech, Sade, Sin: quæ diversos sonos possident: Isaac, & Sion per S Sade scribitur: Israel per S Sin. Et tamen non sonat hoc, quod scribitur.* Idem Traditionibus Hebraicis in Genesin: *Pro stridulo Hebræorum Sin, Græcum Sigma, hoc est, Hebræorum Samech posuit.* Vbi clarè indicat, eundem fuisse sonū Hebræi Samech, & Græci sigma. Imò, ut inferius dicemus, Σῖγμα est ex *Samecha,* A in I abeunte, more Syro. Et contrà Græcum Σὰν ex Hebræo Sin. Quod tamen magis stridulū, ut ait Hieronymus, quàm Σ. Vulgo sanè, prout in dextro, vel sinistro cornu, punctum habet, diversimode efferunt. Sed neque sic Schin pro diversa litera haberi debet; quia si spiritus litera non est, neque SH erit litera diversa ab S: sin litera sit, erit duplex, quemadmodum SCH, sive SJ, quæ juxta eos altera est τῶ ש potestas, non literam, sed literarum comprehensionem esse, manifestum est.

† comm. in epist. ad Tit.

Ex his quæ diximus de viginti duabus Hebræorum literis (tot enim vulgò faciunt) haut difficile cuivis fuerit, ab erroris ignorantiæque diverticulo eos quasi reprehendere, reduceréque in rectam viam, qui viginti octo faciunt Pœnorum literas, aut viginti sex Æthiopum, aut triginta & duas Dalmatarum: de quibus, brevitatis gratiâ, plura addere supersedeo.

CAPVT XXVIII.

In literarum affectionibus malè potestatem recenseri: malè contrà omitti ordinem, & cognationem. Quantopere vulgò in pronunciatione literarum à veteribus recedamus. Corippus emendatus. Quâ occasione Erasmus scripserit dialogum de recta pronunciatione.

VIdimus de naturâ ac numero literarum: agamus porrò de earum accidentibus: quæ cum Diomede † vulgò statuunt tria; nomen, figuram, & potestatem. Verùm potestas non accidens est; sed forma essen-

† lib. 2, cap. de litera.

tialis literarum, ut antè ostendimus. Alterâ quoque in re apparet ejusce Grammatici oscitantia. Nam cùm primò dixisset, aliud esse literam, aliud elementum; illo figuram, hoc significari potestatem: pòst ait, potestatem quoque literæ accidere; quod si est, accidit ei elementum. Itaque secum pugnat Diomedes. Est & tertium, in quo idem damnari à nobis meretur. Neque enim solùm nomen & figura sunt literarum accidentia; verùm etiam ordo, & cognatio, atque affinitas. Nos cùm de veris, tum de iis, quæ falsò inter accidentia reponi diximus, paucis hoc loco disquiremus.

In potestate literarum peccatur multifariam. De vario vocalium sono apud antiquos, non repetam, quæ suprà diximus. B proferunt Germani, ut P; Vascones, ut V. Et sanè antiquus admodum hic error, cùm in vetustis lapp. ac libris eodem modo scribantur, *acerbus*, & *acervus*; *beneficium*, & *veneficium*. B enim ponebant pro V, & V pro B. Vtriusque exemplum in *vobem*, quod in Pandectis Florentinis ponitur pro *bovem*. Est in Cassiodori collectaneis de Orthographiâ libellus Adamantii Martyrii; quo ei propositum docere, quæ B habeant, quæ item per V scribantur. Et tamen non semel fallit, fallitúrque: ut cùm jubet scribere, *berna*, non *verna*; *besica*, non *vesica*; *balva*, sive *valvas* notet, sive *balbam*, ut apud Pers. *Balbâ de nare locutus*: & hujus farinæ alia. Pluscula ejusmodi è variis codd. collegit Radulphus Fornerius, lib. IV rerum quotidianarum cap. xx. Sæpicule verò hujus rei ignoratione corrupti sunt veterum loci. Quod alibi ostendimus. Nunc tantum ponam locum Corippi, Africani Grammatici, lib. I de laudibus Iustini:

Consensusque sui manifestans vota senatus
Creverat, orabat dominos, & poplite flexo
Plurima divinis supplex dabat oscula plantis.

Vbi planè legendum, *Creber adorabat dominos.*

Spissus etiam error est, quòd hodie C ante E, I, Y, Æ, & OE, aliter sonat, quàm ante A, O, vel V. Quippe eodem modo efferimus *cella*, quo *sella*; *Cilicem*, quo *silicem*; *Cyrus*, quo *Syrus*; *cæde*, quo *sede*; *cœpi*, quo *sepi*. At C aliam habere potestatem, quàm S, tum uno ore docent veteres Grammatici omnes; tum ratione etiam evinci potest. Nemo enim, *Nes, dis, las*, ait, pro *Nec, dic, lac*. Falsum etiam huic literæ sonum tribuimus ante A, & O, quando S eam antecedit; ut cùm *scapha* aliter pronunciamus, quàm si *skapha* scriptum esset; ac *scazon*, quàm *skazon*; *scopus*, quàm *skopus*; *scorpius*, quàm *skorpius*. Nam similiter hæc olim sonuere, ac apud Græcos, σκάφη, σκάζων, σκοπὸς, σκορπίος. Par error, cùm T aliter pronunciamus ante I finale, vel à consonante exceptum, quàm ante I, quod altera

sequitur

sequitur vocalis. Sic aliter sonat T in *partium*, quàm in *parti*, vel *partibus*: aliter in *justitiæ* syllabâ ultimâ, quàm quæ ab hac proxima est. At Vau, ut semel iterúmque diximus, sonuit ut duplex W. Neque hac parte tantùm erratur in pronunciandis Latinis & Æolicis, sed etiam Hebræis: apud quos sextum elementum tanquam Wau debet pronunciari. Nos vitiosè ita proferimus, ut penè sonet, quemadmodum F. Committimus & alios nonnullos errores; quos referre supersedeo, quia hanc rem in utriusque linguæ pronunciatione accuratè persequuntur, cùm Iohannes Chekus Anglus, Adolphus Mekerchus, Iustus Lipsius, Iosephus Scaliger †; tũ Batavi duo, qui ante hos eam materiam tractarunt, Iacobus Ceratinus sive Hornanus, & Desiderius Erasmus Roterodamus. Ac Erasmus quidem quâ occasione ad scribendum de rectâ pronunciatione fuerit impulsus, paucis cognitum arbitror. Itaque visum hâc de adjicere, quod in schedâ quadam habeo, scriptâ olim manu Henrici Coracopetræi, viri egregiè docti, doctisque perfamiliaris. Ea ita habet: *Audivi M. Rutgerum Reschiũ, professorem Linguæ Græcæ in Collegio Busleidiano apud Lovanienses, meum piæ memoriæ præceptorem, narrantem, se habitâsse in Lilienſi pædagogio unà cum Erasmo, eo superius, se inferius cubiculum obtinente: Henricum autem Glareanum Parisiis Lovanium venisse, atque ab Erasmo in collegium vocatum fuisse ad prandium: quò cùm venisset, quid novi adferret interrogatum, dixisse (quod in itinere commentus erat), quòd sciret Erasmum plus satis rerum novarum studiosum, ac mirè credulum) quosdam in Græciâ natos Lutetiam venisse, viros ad miraculum doctos; qui longè aliam Græci sermonis pronunciationem usurparent, quàm quæ vulgò in hisce partibus recepta esset. Eos nempe sonare pro* B *vita*, B E T A: *pro* H *ita*, E T A: *pro* αι æ, A I: *pro* O I ι, O I: *& sic in cæteris. Quo audito, Erasmum paullò pòst conscripsisse Dialogum de rectâ Latini Græcique sermonis pronunciatione, ut videretur hujus rei ipse inventor, & obtulisse Petro Alostensi, typographo, imprimendum: qui cùm, fortè aliis occupatus, renueret; aut certè se tam citò excudere, quàm ipse volebat, non posse diceret; misisse libellum Basileam ad Frobenium, à quo mox impressus in lucem prodiit. Verùm Erasmum, cognitâ fraude, nunquam eâ pronunciandi ratione postea usum; nec amicis, quibuscum familiariter vivebat, ut eam observarent, præcepisse. In ejus rei fidem exhibuit M. Rutgerus ipsius Erasmi manuscriptam in gratiam Damiani à Goes Hispani pronunciationis formulam (cujus exemplar adhuc apud me est) in nullo diversam ab eâ, quâ passim docti & indocti in hac linguâ utuntur.* Henricus Coracopetræus Cuccensis. Neomagi. CIↃ IↃ LXIX. pridie Simonis & Iudæ.

† *in diatriba de varia literarum pronunciatione, qua extat inter opuscula Scaligeri posthuma.*

Videri hæc queant alicui non tam adjutum, quàm oppugnatum ire causſam nostram: quippe qui statuamus, optimo jure seculo nostro immutatam esse vulgarem Græcæ linguæ pronunciationem. Verùm cùm Achillea sint pleraque omnia, quibus ab Erasmo, atque aliis, refellitur vul-

garia isthæc loquendi ratio : neutiquam in animum inducere possum, quòd Erasmus eam retinuerit, nec amicos ab eâ deterruerit, id eò factum, quòd editi libelli pœniteret : verùm magis mihi verisimile fit, cùm meliora videret, probarétque, deteriora tamen secutum : sive quia à puero sic loqui adsuevisset: sive quòd desperaret, suo se exemplo alios ad imitationem provocare posse : sive quòd loquendum putaret cum vulgo, sapiendum cum paucis, ut præcipit τῆς ἀληθείας † philosophus. Sed hęc quidem relinquamus in medio : ac, quia de potestate literarum pro instituto nostro satis diximus, nunc ad literarum figuras accedamus : quæ literis accidunt, uti & Nomen, atque Ordo.

† veritatis.

CAPVT XXIX.

Pro gemino ii *poni* I *longum. Quid* Iota longum, *& à Ausonio : & Plauto* longa una litera. *Veteres Græcos, contrà quam visum viro magno, ignorâsse figuram literæ V : & unde ea efficta à Latinis. Inscriptionem columnæ Farnesianæ non esse Ionicis literis, sed confusis ex Græcis, & Latinis. Terentius Scaurus corrigitur. Carvilius is, qui primus C & G distinxit, quando vixerit. Nihil opus fuisse V adscribi post Q. Perperam ex columna Farnesiana probari antiquitatem figuræ D, Latinis etiam* Ⱶ *in usu fuisse pro H. Digamma F in metro non habitum pro consona. Veteribus* Δ *positum pro P. S non fuisse Græcis in usu, & unde hæc Latinis figura.*

LAtini figuras literárum suarum accepere à Græcis. Quod satis apertum in vocalibus, A, E, I, O. Ex his I duplex occurrit in monumentis antiquis : brevius, ut in PIVS : longius, ut in PISO, & OCI. Longiusculo usi, cùm I sonaret, ut EI, vel pro duobus II poneretur. Velut, FECIT DE MANIBIS, id est, *manibiis*. Et, DIS MANIBVS, pro *Diis*. Brevius in brevibus syllabis locum habet ; cujus exemplum vidimus in FECIT MANIBIS, & MANIBVS. Interdum etiam invenitur in hujusmodi I longum : quod mirandum non est, quando in iisdem EI quoque reperitur : ut in vetustis Agrariis, & Iudiciariis tabulis, apud Fulvium Vrsinum, SEINE, & QVASEI. Tum etiam in iis, quæ erant ancipitis intervalli : ut, SIBEI, VBEI. Addit vir doctus, LEITERAS. Sed in eo I semper producitur à poëtis. Atque ex his liquet, cur Iota longum vocet Ausonius Epigrammate † in Eunum :

† *ep.* 120.

Quid, imperite, P putas ibi scriptum,
Vbi locari Iota convenit longum?

Vbi per *Iota longum* figuram suspensi designat. Vnde sequitur, OY *tibi sit obscene*. Nam OY, ex veterum more, de quo superiùs * dixi, vocat simplicem

* *cap.* 13.

plicem vocalem O : per eam verò ſignat laqueum, quia, quando is collo circumdatur, literam O refert. Suſpendi igitur Eunum optat. Quemadmodum & Staphyla apud Plautum † ſuſpendium ſignat, cùm ait, ſe velle ex ſe facere unam literam longam. Nam omnino iis ſubſcribendum, qui per eam literam Iota longum intelligunt, cujus figuram referunt ſuſpenſi. † *Aulul. act. 2. ſc. 1.*

Putamus autem & quinctæ vocalis figuram eſſe à Græcis : ſed aliqua hîc immutatio facta. Quod Auſonium compulit, ut ſcriberet :

Cecropiis ignota notis ferale ſonans V.

Miratur Scaliger, hoc Auſonium dicere ; eumque refelli ait, tum Farneſianâ columnâ, in qua eſt MAPTVS ; tum nummo Auguſti, in quo eſt, AYT. KAICAP AYΓVCTOC. Verùm cùm Græci, libertate amiſſa, ſub Romanorum degerent poteſtate, ſolent Romanas interdum literas Græcis miſcere : unde, eas Græcas eſſe, minimè conſequitur. Sanè antiquiores caruiſſe figurâ literæ V, ſatis indicat, myſtica illa Pythagoræ interpretatio, quæ ſoli figuræ Y convenit. Sed utcunque Græci non habuerint V, eſt tamen V ex Græco ϒ factum, reciſo ſcapo. Quod & Marius Victorinus docet : *ϒ verò eodem ordine ſcriptum habemus, quo illi, reciſâ tantùm virgulâ junctâ, ſic, V.* Culpat propterea Marium Scaliger : qui contrà putat, Y eſſe factum ex V, producto ſcapo. Nempe decepit eum ſcriptura Farneſianæ columnæ, quàm priſcis Ionum literis exaratam eſſe, putavit : ſed falſo, ut optimè Salmaſio obſervatum.

Tranſeo ad conſonas : ex quibus B, M, N, retinuiſſe figuras Græcas ſatis liquet : ut de K, & Z, nihil dicam. Sed & C, & G, facta ſunt ex Γ rotundatâ. Nec mirum, ſi & C ex Γ eſſe dicamus. Nam veteres Romani C ſemper ſcripſere, ubi poſteriores G. Quis primus diſtinxerit, retulimus ſuprà ex Terentio Scauro. Sed vulgò apud eum legitur, G literæ formam eſſe à Spurio Carrutio. Vbi corrige, *Sp. Carvilio.* Nam Plutarchi ſunt verba in Quæſt. Rom. Καὶ γὰρ τὸ Κ πρὸς τὸ Γ συγγένειαν ἔχει παρ' αὐλοῖς. ὀλὶ γὰρ ἐχρήσαντο τῷ γάμμα, Καρβιλίου Σποείου προσευρόντος. *Cognatio enim eſt inter C, & G : ac ſerò literâ G uti cœpere, quæ reperta à Spurio Carvilio.* Videtur is Carvilius ludum habuiſſe Grammaticum Romæ, circa annum IↃ XL : ut qui libertus fuerit Spurii illius Carvilii, qui anno Vrbis IↃ XIX, vel uno alterove pòſt, primus Romanorum dimiſit uxorem, ſterilitatem cauſſatus : ut eſt apud Dionyſium lib. II Antiq. Rom. Valerium Max. lib. II, cap. I, Gellium lib. IV, cap. III, & lib. XVII, cap. ult. item Plutarchum in Romulo, ac Numa.

Ex C verò, & V, eſt Q, ut ſuperiùs dictum. Oecumenico errore à recentioribus, imò & penè omnibus antiquis (quod inſcriptiones veteres indicant) poſt Q ſcribitur V, cùm Q nihil aliud ſit, quàm C pinguius

guius ob sequens V. Sanè si post Q geminam vocalem scribere visum, nihil fortasse Q fingere opus erat: sin Q ad soni pinguedinem indicandam adhibere placuit, V omnino in Q intelligetur, quia Q erit nota duplicis literæ C & V. Rectiùs igitur aliqui, *qa, qi, qo*, scripsere; quàm alii, *qua, qui, quo*; cùm in his V post Q redundet, ac sapiens naturam sequi soleat, quæ nihil facit frustra. Verùm hac de re aliquid quoque dicam, cùm de nomine literæ Q disputabimus.

Quemadmodum C ex Ꮯ rotundato factum ajebam: ita & D ex rotundato ᗡ effictum censeo. Aliqua igitur & hic diversitas. Ob quam Ausonius scripsit:

Non formam, at vocem Deltæ gero Romuleum D.

Scaliger in eo castigandum Ausonium dicit: ipseque nihil immutationis factum putat. Atque id probat ex Farnesiana viæ Appiæ columna: ubi legitur, ODENI, pro ὁδῖνι: HODOI, pro ὁδῷ: HEPODO, pro ἡρῴδῃς, atque ita in aliis. Sed hoc eâdem nititur ratione, quâ illud de V, antè nobis memoratum. Vetustatem autem figuræ triquetræ indicat, quòd ab ea & insula Ægyptiis Δέλτα vocata, & tabellæ ejus figuræ δέλτοι nominatæ. Neque id Scaligero non occurrit: sed contendit, vetustiorem esse figuram hanc rotundiorem, quæ in usu Romanis. Atqui, ad eam vetustatem probandam, vetustiori fuisset illi momumento opus, quàm istoc, quod demum sub Marco & Pio Antoninis ab Herode Attico Rhetore fuerit exstructum.

Sequuntur duæ, quæ omnino immutatæ permanserunt. Vna est F. Nam eadem est figura Æolici digamma: & potestas proximè accedit. Altera est H, quæ magnam cum F convenientiam habuit. Nam dicebant, *Hædum*, & *Fædum*; *Hircum*, & *Fircum*; *Hariolum* & *Fariolum*. Vt in glossis, *Fariolus*, προφήτης, δυσκόπος. Sed Attici quidem H usurpabant: at Græci alii utebantur pro eo Ⱶ. Quin idem quoq; interdum est invenire in MSSis Latinis. Vt Ⱶaba pro *faba*, Ⱶostis pro *hostis*, & ita in aliis. Etiam in glossis bibliothecâ Palatinâ adservatis, & Isidoro, aliisq; manu exaratis, crebro id inveniri, testis locuples Cl. Salmasius, eruditis notis in Herodis Attici inscriptionem. Quid mirum? cùm figura τῆ H, ut Isidorus observat, conflata sit ex spiritus utriusque notâ: puta tenuis, quæ est ⊣, & densi, quæ est ⊦. Quærat aliquis, an rectè Latini notam ejusmodi pro denso spiritu usurpent, quæ utriusque spiritus notam contineat. Censeo, id potissimùm Æolum exemplo fecisse, quibus communis est utriusque spiritus nota. Nam non solùm scribunt, Ϝελίνη, Ϝύλη, sed etiam Ϝοῖνος, Ϝοῖνος. Pro denso tamen plura occurrunt. Ac ejus generis est versus ille, quem superiùs † adduximus:

† cap. 16.

Ἀμμιε

Αμμες δ' Fεϝήσαντες, τόδ' ἄρδετε μῶσα λίγεια.

Vbi, ut Priſcianus † ait, eſt *digamma, quod Æoles in metro pro nihilo habent.* † lib. 1.

Sequitur L, in quo paullum immutatur. Nam crura quidem Græci Λ remanent; ſed diductiora hic, ac præterea ſitus variat. P Scaligero placet fieri ex Δ, quomodo veteres ſcripſere pro P. Nam Dionyſius Halicarnaſſenſis refert, ſe vetuſta in æde ſub Velia vidiſſe ſigna Deorum Penatium, quibus inſcriptum ΔΕΝΑS: hoc autem pro PENAS poſitum ait. Quod ſi eſt, quemadmodum ex Δ rotundato dicebamus D factum: ita ex eodem Δ, pro P poſito, factum erit P, lineolâ rectâ deorſum deductâ. Mihi tamen ſimplicius veriuſque videtur, ex Γ eſſe P. Nec propterea alterum planè damnem. Nã & ex Græco P eſt R, itidem additâ lineolâ. In S Scaliger cenſet veterem figuram remanere; quia in columna Farneſiana exaratum ſit, METAKINESAI, pro μετακινῆσαι: ESTIN, pro ἐστιν: KINESANTI, pro κινήσαντι, aliaque id genus. Quemadmodum & in nummo Hadriani eſt, KAISAR SEMNOS AΔPIANOS. Et tamen in eodem nummo eſt ΒΟΡΥΣΘΕΝΗΣ. Vt figura utraque in eodem conſpiciatur nummo. Sed jam antè diximus, ex iis, quæ demum ſub Cæſaribus exarata, non poſſe colligi figuræ ejus antiquitatem. Quamobrem potiùs cenſeo, S prius fuiſſe Ϟ, inferiori parallelâ omiſſâ. Priùs verò Ϟ ſcripſiſſe, videtur colligi poſſe ex tabella, quæ in Apulia exſtat, ac veteri eſt Opicorum linguâ exarata: ubi Scaliger legi teſtatur: TEI BAϞTA, pro τῇ Βάϛᾳ. Niſi magis veriſimile videatur, lineam illam parallelam vetuſtate extritam eſſe: de quo rectiùs judicabunt, qui eam viderint tabellam.

CAPVT XXX.

Vetus figura literæ Σ. *Vnde figura nongentorum* Σὰν πῖ *dicatur. Sigma pro ſtibadio, & porticu urbis Conſtantinopolitanæ. Figura antiqua literæ* Υ: *unde lux carmini de litera Pythagoræ. Item aliarum aliquot literarum figuræ à vulgariis diſcrepantes. Eaſdem Atticorum, & Ionum, figuras fuiſſe: ſed in eo fuiſſe diſcrimen, quòd Iones octonis Atticos excederent. Vnde alphabetum* XXIV *literarum dicatur Ionicum. Simonidis Melici quæ patria. Aliter captivos, aliter Samios dici* literatos. *Quo auctore, & quando Athenienſes octonas Ionum literas veteribus addiderint. Quæ dicta ſit* Grammatica poſt Euclidem. *Refellitur Alexandrini Chronici conditor. Atticæ literæ pro antiquis. Cur Athenienſes haut facile Samias literas receperint. Phœniciæ literæ ab Ionibus immutatæ.*

LIteræ Græcorum ortæ ſunt ex Phœniciis: uti argumento eſt, tum ordo idem, tum magna in pleriſque figuræ ſimilitudo: præcipuè in Β, Γ, Δ, Ε,

Γ, Δ, E, O, P, Σ : quod ita esse, liquebit conferenti literas Græcas cum Samaritarum literis, quæ eædem ac Phœniciæ fuerunt. Quædam autem ex Græcis geminâ figurâ scribuntur: uti Σ, quod habuit quoque figuram semicirculi sive Latini C. Vnde Terentianus Maurus :

I similiter Iota credi, & C potest, quod Sigma sit.

Quin hodie etiam cùm in vett. codd. tum imprimis in antiquis lapidibus, frequens compâret. Hinc quoque est, quòd figuram eam, quæ nongenta significat, vocarint Σὰν πῖ. Nempe quia concurrit in eo figura tum literæ Σὰν, sed inversa, hoc pacto Ↄ; tum etiam literæ π, quæ interiùs affigitur, hunc in modum, ut superiùs diximus, Ↄ. Est etiam ea figura in caussâ, cur stibadium (quod Laërtius * ἡμικύκλιον κατάκλισιν † appellat, ac Eudoxi inventum facit) *sigma* dictum sit. Ita locutus Petrus Chrysologus, cum alibi, tum serm. XCIII. *Pharisæus veste clarus, primus in sigmate.* Et multò antè Martialis lib. XIV.

* *in Eudoxo.*
† *accubitum semicircularem.*

Accipe lunatâ scriptum testudine sigma.

Ita rectè legunt Cælius Rhodiginus, Lazarus Bayfius, Hadr. Iunius. Confirmat hanc lectionem illud in libello de regionibus urbis Constantinopoleos: *Porticum semirotundam, quæ ex similitudine fabricæ SIGMA Græco vocabulo nuncupatur.* Adolphus Mekerchus ‡, P. Ciacconius *, Fulvius Vrsinus †, Guiljelmus Baillius *, multiq; alii, volunt hanc literam, ob figuram ἡμικύκλιον ‡, arcui Scythico comparari ab Agathone Tragico * in Telepho. Sed falluntur, cùm figura hæc ἡμικύκλιος C arcui vulgari; vulgaris figura Σ arcui Scythico similis sit : ut bene observatum Lipsio lib. de pronunc. LL. †, & Scaligero ad Eusebium.

‡ *lib. de pronunciat. L. Gr.*
* *lib. de Triclinio.*
† *In Appendice de Triclinio, & in Collatione Virgilii cum Græco, pag. 269. edit. Plantin.*

Nec Υ eam olim habuit figuram, quam hodie; quando nunc cornua ejus vel utraque recta, vel utraque æqualiter inflexa pinguntur. Olim verò unum erat rectum, alterum proclive, ac tamen præceps. Id cognoscere est ex veteri carmine, quod in Catalectis Virgilianis legitur :

* *lib. de Græcorum accentibus.*
‡ *semiorbicularē.*
* *apud Athenæum.*
† *cap. 18.*

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primum spectantibus offert :
Sed requiem præbet sessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata : sed ultima meta
Præcipitat captos, volvítque per ardua saxa.

Sunt & aliæ Græcorum literæ, quas aliâ longè figurâ scriptas invenias in vett. lapp. & libb. Sanè in iis, Θ, O, Φ, sæpe pro figurâ rotundâ habent quadratam. Imò perpaucæ sunt, quæ non & aliter olim, quàm hodie fit, scribi soleant: quemadmodū quivis discere potest ex vett. monumentis, & priscarum

priſcarum literarũ exemplo apud magnũ Scaligerum in notis Euſebianis.

Quod ſi eundem Scaligerum audimus, aliæ erant figuræ, quibus veteres Attici; aliæ, quibus Iones uterentur. Sed non detrahenda fides Harpocrationi: cujus hæc verba, non quidem in Aldina, ubi voces duæ deſiderantur; ſed prout in MSSis invenere, Scaliger, & Mauſſacus: Ἀττικοῖς γράμμασι Δημοσθένης κ᾽ Νεαίρας, ἀντὶ τ᾽ παλαιοῖς· πρὸ γὰρ τῆς εἰκοστετάρτων στοιχείων γραμματικὴ ὑπὸ τῶν Ἰώνων ηὑρέθη. Θεόπομπος δὲ ἐν τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ τ᾽ Φιλιππικῶν ἐσκευωρῆσθαι λέγει τὰς πρὸς τ᾽ βάρβαρον συνθήκας, ἃς οὐκ Ἀττικοῖς γράμμασιν ἐγκεκλιτῦσθαι, ἀλλὰ τοῖς Ἰώνων. *Literis Atticis,* (dixit) *Demoſthenes contra Neæram, pro antiquis. Quia ars ſcribendi viginti quatuor literis ſerò ab Ionibus eſt reperta. Theopompus verò libro* XXV *Hiſtoriæ Philippicæ tradit, fœdera eſſe inita adverſùs barbarum, quæ non Atticis literis monumento ſint inſcripta, ſed Ionicis.* Vbi non obſcurè nos docet, hoc diſcriminis fuiſſe inter Atticam, & Ionicam ſcribendi rationem, quòd Attici veteres ſolùm literis uterentur XVI; iis nempe, quas Cadmus in Græciam intuliſſet: Iones verò literas uſurparent XXIV, octo illis adjectis, quæ à Palamede, vel Epicharmo, ac Simonide Melico, additæ poſtea fuerunt. Hæc XXIV literis exarandi ratio fortaſſe Ionibus fertur accepta, propter Simonidem Melicum; qui, quatuor literis additis, Græcorum alphabetum perfecit. Nam is, ex quorundam opinione, Samius fuit; ut teſtis eſt Proclus apud Photium, & Tzetzes in Chiliadibus. Samus autem fuit generis Ionici: ut diſertim ab Herodoto ſcribitur libro primo. Vnum huic opinioni obduci poteſt, quòd multò plures & graviores dicant, fuiſſe Amorginum: in quibus etiam Strabo. Amorgus autem una ex Cycladibus, vel Sporadibus inſulis erat. Quare veriſimilius videtur, eò Ionicum Alphabetum vocari, quia Samius fuerit Calliſtratus: qui Cadmeis ſexdecim princeps ſociâvit octonas Palamedis ac Simonidis; ita ut ab eo Samii, à Samiis verò Ionum alii, quatuor & viginti figurarum uſum didicerint. Calliſtrato, quam dixi, gloriam tribuunt Tzetzes in Chiliadibus Hiſtor. ccc XCVIII, & Suidas in Σαμίων δῆμος, ubi id ab Androne in Tripode traditum ait. Indéque idem Suidas, ac præterea etiam Heſychius †, facem adlucent huic Ariſtophanis verſui è comœdia Βαβυλωνίοις: † in Σαμίων δῆμος.

Σαμίων ὁ δῆμός ἐστιν, ὡς πολυγράμματος.
Eſt Samia gens. Vt illa multiliteræ!

Ludit Comicus ambiguitate vocabuli πολυγράμματος. Quippe aliter Babylonii illi, è piſtrino egreſſi, erant πολυγράμματοι; aliter verò Samii: illi quidem, quoniam frontem haberent literatam, hoc eſt, ſervilem in modum literis inſcriptam: hi autem, quòd non, ut Græcorum alii, ſolis XVI, ſed longè pluribus, puta quatuor & viginti literis uterentur. Primus verò, ut ibidem nos Suidas docet, Archinus Athenienſibus auctor

fuit, ut Iones ſequerentur. Factumque id archonte Euclide : hoc eſt, Olympiadis XCIV anno II. Favet huic ſententiæ etiam Euripidis ſcholiaſtes in Phœniſſarum hæc verba, Σοῖ νιν ἐκγόνοι κλίσαν· pro σοῦ ἐκγόνῳ. Vbi refert, necdum, Euclide Archonte, fuiſſe morem Athenienſibus, ut vocalibus longis, H, & Ω, utorentur. Atque hanc per quatuor & viginti literas ſcribendi rationem vocarunt γραμμάτων * ἢ μετ' Εὐκλείδου ὄντα : ut videre eſt apud Plutarchum in Ariſtide. Propterea falli puto, qui tradunt, octonas illas demum receptas Athenis Olymp. XCIV anno IV : ut eſt in Chronico Hieronymi Euſebiano : quicum convenit Cedrenus : ut qui dicat, receptas circa Socratis mortem, quæ in annum incidit I Olymp. XCV. Magis etiam deceptus Faſtorum Siculorum, ſive Alexandrini Chronici autor, qui refert, ad Olympiadis XCVI annum IV, quo archon erat Demoſtratus. Sic enim ad eum annum ſcribit : Ἀθηναῖοι ἤρξαντο στοιχείοις κεῖσθαι, πρότερον ις' χρώμενοι· *Athenienſes incipiunt uti literis* XXIV, *cùm priùs* XVI *uterentur*. Sive autem Euclide archonte, ſeu biennio, vel etiam decennio pòſt, XXIV literis uti Athenis cœperint : ea, quæ de XVI veteribus Atticorum literis diximus, ſatis oſtendunt, falli ſummum, quem dixi, virum, cùm cenſet, alias Atticorum, alias Ionum literas fuiſſe. Nec enim dicunt ſcriptores, alias fuiſſe Atticorum literas, ac Ionum : ſed hoc ſolum dicunt, cùm Athenienſes priùs XVI literis contenti eſſent, poſtea, Ionum exemplo, octo alias recepiſſe, ut in univerſum eſſent quatuor & viginti. Ergo XVI literarum, quas Cadmus intulit Græciæ, eadem figura erat & ante Euclidem, & poſt Euclidē: ſed in eo diſcrimen, quòd poſt Euclidem ſexdecim ſuis addiderint duas longas vocales, H, & Ω; tres duplices, Z, Ξ, Ψ; & tres adſpiratas, Θ, Φ, X. Atque hæc vel unica, vel prope unica cauſa eſt, cur Harpocration Ἀττικὰ γράμματα † exponat παλαιὰ ‡ : uti & Heſychius facit : ſed hic addit, ἐπιχώρια, hoc eſt, *patria*, ſive *vernacula*. Nempe quia Athenienſes, ut religionem, leges, agriculturam, & alia multa; ita etiam literarum inventionem ſibi vindicarent. Hac ambitione factum videtur, ut tardiùs Samiorum ſive Ionum alphabetum reciperent. Nam ut Simonidem mittam, qui tanto antiquior Calliſtrato; Ariſtophanes docuit Babylonios annis uno & viginti ante Euclidem; ut Suidas addit, cùm ſuperiorem ex Ariſtophanis Babyloniis locum citâſſet. Nimirum putabant Athenienſes, honori ſuo adverſari, quòd qui prædicarent, ſe tot bona Græciæ, & in his literas dediſſe; ii nunc octonas à Samiis diſcerent. At vaniſſimè eos illud de literis à ſe inventis jactâſſe, certiſſimum eſt, cùm eas acceperint à Phœnicibus: quemadmodum antè oſtendimus ex Herodoto, Plinio, Plutarcho, Clemente, Iſidoro : ac ſimiliter Philoſtratus in epiſtolis: Ξένα δὲ τὰ γράμματα· ἐκ Φοινίκης γὰρ ἦλθεν. *Peregrinæ enim literæ: nā è Phœnicia*

* *Grammaticā, quæ ſecundum Euclidem.*

† *Atticas literas.*

‡ *antiquas.*

Phœnicia venere. Item lib. 11 de vitis Sophiſtarum in Adriano : Ηρξαϛ γὰρ ὧδε· Πάλιν ἐκ Φοινίκης γράμματα· *Sic enim exorſus eſt : Iterum è Phœnicia literæ.* Idem quoque legas apud Euſtathium in Iliad. Ξ †, & Euripidis ſcholiaſtem. Nec tamen eædem planè formæ Phœniciis, & Ionicis literis. Nam Iones cùm Phœnicum literas accepiſſent, ut Herodotus in quincta Muſa ait, χρόνῳ προβαίνοντες, ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλον καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν γραμμάτων· *progreſſu temporis unà cum ſono mutavere & literarum formam veterem.* Sed hæc mutatio non magna admodum fuit. Nam ibidem legas, Ιωνες παραλαβόντες διδαχῇ παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, μεταρρυθμίσαντες σφέων ὀλίγα, ἐχρέωντο. *Iones cum literas à Phœnicibus didiciſſent, iis, paucularum formâ mutatâ, uſi ſunt.* Clarè ait, Ionas nonnihil figuram immutâſſe : ut paulatim quidem literæ Græcanicæ receſſerint à figura, quæ in Phœnicia obtinebant : non tamen magna hæc immutatio fuerit. Et fortaſſe una Græciæ gens alterâ minùs à Phœniciis literis abiit : ac ſine dubio ipſi Athenienſes non tantopere receſſerant antiquis temporibus, quàm poſtea fecere : quomodo videmus, hodieque prope in omnibus populis ſeculo unoquoque paullulum abire ſcripturæ rationem ab antiquâ : quæ immutatio unâ, vel alterâ ætate non obſervetur, quia exigua admodum ſit : attamen duobus, vel tribus ſeculis exactis, facilè poſſit à quolibet animadverti. Atque hac mente concedi poſſit, inter Atticam veterem, & poſteriorem Ionum ſcripturam, aliquid etiam diſcriminis fuiſſe, præter majus iſthoc, quod de veterum Atticarum XVI, Ionum XXIV figuris dicebamus. Sed de figuris Græcarum literarum ſatis.

† pag. 1757 ed. Rom.

CAPVT XXXI.

Iudæis triplex literarum figura in uſu. Hebræi non dividunt voces. De mem *clauſo in mediâ dictione apud Ieſaiam. Galatinus refellitur. Moſen iis uſum literis, quæ nunc Samaritarum dicuntur : ac demum Eſræ temporibus Legem & Prophetas cœpiſſe exarari literis Chaldaicis, quas nunc Hebræas vocamus. Antiquitas ſiclorum, quibus* Sancta Hieroſolyma *Samaritanis inſcribitur literis. Puncta vocalia eſſe à Maſorethis inducta poſt annum Chriſti quadringenteſimum. Probatur id è Miſna, Cabala, Keri, &* LXX. *Item ex Onkelo, Ionathane, Aquila, Theodotione, Symmacho: & quando illi vixerint. Adhæc ex quinctâ, ſextâq; editione; item Origene, & B. Hieronymo, ejuſque duobus magiſtris.* Κεράια *quid Euangeliſtæ Matthæo. Literas* אהוי *ſigna vocalium fuiſſe, priuſquam punctis uterentur.*

IVdæi triplici utuntur literarum figurâ : prima eſt, quæ illis מְרֻבַּע *merubba*, hoc eſt *quadrata* dicitur : & hac excuduntur veteris inſtrumenti libri. Altera in ſcribendo utuntur Iudæi Itali : eſtque ea, quâ Rabbino-

rum commentarii edi solent. Tertia est, quâ Iudæi in Germania scribunt, & Germanicos etiam libros excudunt.

Quod ad primum figuræ genus, est id simplex : nisi quòd quinque transversim dilatentur : quinque item paullo aliter scribantur in fine, quàm principio, aut medio. Priores illæ sunt, אהלמרת : quibus utuntur, partim ad ornatum, partim ut versum impleant. Nec enim Hebræi vocem in scribendo dividunt : sed integrâ semper voce terminant versum. At posteriores quinque sunt כמנפץ ; ex quibus quatuor producuntur in fine, hoc pacto ךָ ,ן ,ף ,ץ ; una verò clauditur, ם, unde *mem clausum* vocatur ad discrimen mem aperti, quale in principio, aut medio, usurpatur. Attamen Ies. IX, 7. in medio legas mem clausum : nempe in לְמַרְבֶּה *lemarbe*. Hoc plerique librarii culpâ factum putant : cujus ignari posteriores figuram hanc superstitiosè servarunt. Alii per ם clausum malunt mysticè innui, quòd virgo Christum clauso utero sit conceptura: alii quòd sexcentesimo pòst anno adventurus sit Christus. Nempe quia ם finale sexcentos notat. Vide Galatinum lib. VII, cap. XIII, & XIV, Finum contra Hebræos lib. II, cap. VII, Sixtum Senensem bibl. Sanct. lib. III. Priori sententiæ firmandæ idem Galatinus lib. IV, cap. XIX, adducit, quod in libro שבת *sabbath*, hoc est, de Sabbatho cap. הבונה, *habbone*, hoc est, ædificans, disertim dicatur, per *mem* clausum signari rem clausam sive occultam. Verum nihil tale eo Talmudis capite legere est. Quodque ibidem de sexcentis annis ait Galatinus, id majoris pretii foret, nisi à prophetiâ illâ Esaiæ, quæ quarto facta est anno Achaz, usque ad Christi adventum in carnem, anni essent circiter ID CC XL. Nempe penè sesquiseculo seriùs, quàm dicant. Contrà Nehem. II, 13, ם apertum habes in fine vocis המ, *hem*, hoc est, ipsi. Sed ex ora codicis cognoscimus, ם clausum substitui oportere. Nec quicquam mysterii latere, sed errorem esse librarii censeo, cùm apud Iobum cap. XXXVIII, 1, ן non productum reperitur in fine vocis מן : etsi & hic ratiunculæ aliquid commentus sit Rabbi Selomoh.

Porrò figuræ hæ, quibus vulgò utimur, diversæ sunt ab iis, quibus Moses scripsit Pentateuchum : Siquidem ille literas usurpavit, quas Samaritarum vocamus, ut superiùs † ostendebamus ex Hieronymi prologo galeato. Atque idem elucet ex illis ejusdem verbis in Ezech. cap. IX, 4 : *Antiquis Hebræorum literis, quibus usque hodie utuntur Samaritæ, extrema litera Thau crucis habet figuram.* Nimirum Iudæi in Babyloniam abducti, ut Chaldaicè didicerunt, ita characteribus usi etiam Chaldaicis : ubi autem in Iudæam reversi, pauci admodum veteres Hebræorum characteres noverant : eóque

† cap. 9.

eóque Esras coactus est iis Mosen & Prophetas literis describere Chaldaicis, quibus assueverant. Nec absurda est eorum conjectura, qui arbitrantur, etiam ob odium Samaritarum maluisse his in patriâ uti, ut eâ quoque parte differrent à Samaritis, qui veteribus Hebræis uterentur. At ante captivitatem alias solitos usurpare, arguunt & veteres sicli; quibus ירושלים הקודשה, *Ierusalem sancta*, inscriptum; sed literis Samaritanis: ut necesse sit, eos siclos cusos fuisse, priusquam à Nabuchodonosoro abducerentur in Babyloniam. Neque est, quòd dicamus, esse hos nummos ab ipsis Samaritis, non Iudæis. Nec enim Samaritæ unquam nummis suis Hierosolymæ nomen, quod tantopere exosum haberent, inscripsissent: nedum eam *sanctæ* elogio exornassent. Fatendum igitur, literas, quas Hebraicas vocamus, esse veriùs Chaldæas: Mosen verò, & Prophetarum eos, qui ante captivitatem vixere, illis esse usos, quæ Samaritanæ dicuntur. Interea posteriores Hebrææ fuere analogæ literis veteribus, sive Samaritanis, ut Esdras optimè potuerit vocem voce, sine ullius literæ dispendio, reddere. Atque hoc sufficiebat, ut Scripturarum veritas sarta tecta permaneret. Diximus de consonarum figuris.

At puncta vocalia, quibus in Hebræis hodie utimur, longè sunt recentiora. Sanè veteres ea ignorarunt. Vnde B. Hieronymus, Ierem. xxv, ubi de voce בָּבֶל, sic ait: *Vocales literæ inter* ב, *&* ב, *&* ל, *juxta idioma linguæ Hebrææ, in hoc nomine non ponuntur.* Valde autem eos ratio fugit, qui arbitrantur, Mosen istis Pentateuchum exarâsse; vel Esdram saltem, & viros magnæ synagogæ, iis usos fuisse. Quippe apices isti demum inventi fuere à Iudæorum criticis Masorethis, hoc est מסרה, sive traditionis magistris, nempe אַנְשֵׁי טִבֶרְיָא, id est, Tiberiensibus; sive ita dicerentur, quia Tiberiade Palæstinæ schola antiqua adhuc duraret: sive quia post desitam aliqui eò se Babylone contulissent: sive quòd alibi quidem viverent, sed Tiberiade eò confluxissent. Sanè Tiberiensibus, non Babyloniis, hujus inventi gloriam tribuit quoq; Elias Levita †, ac contigisse id ait paulò post Talmud perfectum; hoc est, post annum æræ Iudaicæ ter millesimum nongentesimum octogesimum nonum; post dirutum templum secundum, cccc xxxvi: quod fuerit circa annum Christi 10. Hanc Eliæ sententiam secuti quoque Picus Mirandulanus, Reuchlinus, Munsterus, Fagius, Mercerus, Masius, & alii non exiguo numero: præ cæteris Capellus, qui fortiter, & ut fusè, ita eruditè hanc caussam egit, opere eo, quod, nomine suo præterito, de revelato punctorum arcano inscripsit. Scio, multis aliud videri: in his Hugoni Broughtono *, viro Hebraicarum rerum bene intelligenti: qui Eliam adversari suæ agnoscit sententiæ:

† *Præfat. 3 libri Masoreth Hammasoreth.*

* *commentario in cap. 9 Danielis.*

tiæ : sed ejus, eò minus rationem habendam existimat, qui, ut ait, communi ipse suorum opinioni bellum indixerit. Sed enim plus diceret, nisi summi etiam viri in ea opinione Eliæ præissent. In his Rabbi Aben-Esra, in צרת, sive Elegantiarum libro : quem & testem laudat Levita. Attamen, quod plerique ajunt, demum post Thalmud exactum repertas esse, id malumus restringere ad משנה, *Mischna* * : quæ Thalmudis Babylonii pars est potior, & antiquior, & à Rabbi Iehuda הקדוש † ex doctoribus seu Rabbinis paullo ante annum Christi ducentesimum constructa est. Si tum apicibus illis utebantur, cur nusquam patach, cholem, schurec, aliorumque punctorum vocalium nomina exprimunt ? Obducent aliqua ex גמרא *Gemara*, alterâ Thalmudis parte ; quâ ea, quæ difficilia sunt in libro Mischnajoth, deciduntur. Verùm negare non possunt, hanc congestam esse ex sequentium Rabbinorum commentariis, ac demùm absolutam circa annum Christi quingentesimum. Nihil igitur id nobis adversatur : qui hoc solùm contendimus, temporibus B. Hieronymi, hoc est circa annum Christi quadringentesimum, necdum fuisse puncta vocalia in usu. At paullò post ejus excessum, vel saltem circa annum quingentesimum, repertas esse, lubentes, propter quædam Gemaræ loca, confitemur. Non leviter autem quæ diximus, eo quoque firmantur, quod Cabalistæ ex consonarum figuris mysteria sua eliciunt : ex apicibus vocalibus non item : cujus rei quam causam credamus, nisi quia eos à Masorethis, non Deo, vel Mose, aut Esra, esse statuerent ? Nec variantibus illis Scripturarum lectionibus in Thalmud relatis, posteaque magnâ ex parte ad oram Scripturarum appositis, quas *keri* appellant, quicquam diversi á *cetib* sive altera lectione ineat, ratione vocalium, vel accentuum; sed solùm consonarum. Vnde hoc, nisi quòd antiqui punctis minimè uterentur ? Aliter si esset, in his etiam variassent codices, cùm longè in his proclivior sit error. Nec LXX interpretes, qui fuere temporibus Ptolemæi Philadelphi, usi sunt libris, quibus vocalia puncta, vel accentus adscriberentur. Nam unde alioqui sit, quòd sic recedunt à punctis Masoretharum ? Nec ejusmodi codd. usus Onkelos, qui Chaldaicam *μετάφρασιν* Pentateuchi condidit : sive paullò ante Christum natum, atque eo in terris agente, vixerit; ut plurium opinio est: sive, ut alii arbitrantur, sit idem ac Aquila Ponticus, qui seculo, & amplius, junior fuit ; ut mox dicam. Nec libri ejusmodi fuere Huzielis filio, Hillelis discipulo, Ionathæ ; qui Christi tempore fuit, paulloque post resurrectionem ejus adornavit Chaldaicam paraphrasin in Prophetas, tum priores, tum posteriores. Vt taceam de Rabbi Ioseph Cæco, cui adscribitur paraphrasis Chaldaica hagiographorum ; veréne, an secus, non disputo: uti neque de ætate, quâ vixit; cum alii anno demum

* Traditiones, sive traditiones Patrum.
† hakkadosch, id est, sancto.

demum quadringentesimo, alii multò antè vixisse existiment. De Onkelo, & Ionatha, illud solum quæram, si codices Hebræi, quibus uterque usus, habuere puncta: unde tantopere in vocalibus, & accentibus, discrepant à punctis, quæ Masorethæ addidere? Itē unde est, quòd sic recesserit in tralatione sua Aquila Ponticus? qui ex gentili Christianus, posteaque Iudæus factus, cum Hebraicè didicisset, sub Cæsare Hadriano anno CXXIX, Veteris instrumenti libros Græcè ita transtulit, ut verbum verbo redderet. Cur & sic recessit Theodotio Ponticus? qui sub imperatore Commodo, circa annum CLXXX, postquam circumcisus esset, Hebræorum linguam edoctus, vertit & ipse Sacras literas; sic ut cùm LXX plurimùm conveniret, interque veteres ac novos medius incederet. Atque idem dixero de Symmacho; qui sub Severo, circa annum CC, easdem transtulit; sed ita ut non verbum verbo, uti Aquila, redderet; verùm sententiam potiùs exprimere laboraret. Idem videre est, tum ex tralatione quinctâ, quæ Ierichunte in doliis inventa, sub Antonio Caracalla, anno CCXIX: tum sextâ, quæ Nicopoli juxta Actium reperta, sub Alexandro, Mammeæ filio, anno CCXXX. Iterum dicam, unde est, quòd usque adeò a Masoretharum punctis recedant universæ tralationes istæ? uti cognoscere est è fragmentis eruditorum virorum operâ collectis, quæ in editione Romanâ leguntur. Sic Iesaiæ IX, 5, ubi videmus, vocem מִשְׂרָה ab Aquila reddi *mensuram*, quam LXX vertunt *principatum*: B. Hieronymus ait, *Aquilam verbi ambiguitate deceptum*. Quod non potuisset dicere, si vocales fuissent adscriptæ. Nam מִשְׂרָה *Misra* est *principatus*: מְשֻׂרָה *Mesura* est *mensura*: ut prope eadem vox sit Hebræis ac Latinis. Similiter Hoseæ cap. XIII, 3, vocem אַרְבֶּה LXX reddunt *locusta*: Theodotio καπνοθύχον, hoc est, *fumarium*. Caussam hanc reddit Hieronymus: *Apud Hebræos Locusta, & Fumarium, eisdem scribuntur literis* אַרְבֶּה, *quod si legatur Arbe, locusta dicitur: si Aruba, fumarium*. Idem Ierem. XVIII, initio: *Pro rota* LXX, *verbi ambiguitate decepti, lapides transtulerunt.* אבנים *enim pro qualitate loci, & diversitate pronunciationis, & organum, id est, rota figuli vocatur, & lapides*. Et Ierem. VI, *Satis eleganter in Ebræo verbum, quod quatuor literis scribitur res, ain, jod, mem, si legatur REIM, amatores: si ROIM, pastores significat*. Nempe רֵעִים, *amatores*: at רֹעִים, *pastores*. Præterea apud Philonem, & Iosephum, de punctis altum semper silentium est: tum etiam apud antiquiores Patrum; quorum nulli punctorum meminere; ne quidem Hexaplorum conditor Origenes; qui cùm duabus posuisset columellis sacrum contextum, semel Hebræis, atque iterum Græcis literis, duabus his addidit columellas quatuor, versionem LXX, Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis: unde & *Hexapla* dicebantur.

Nec magis meminit B. Hieronymus, qui de Hebræo transtulit tot Scripturarum libros. At si ejus saltem ætate codices Scripturæ ad morem Masorethicum puncta habuissent, alicubi id monuisset. Esto enim, ut ipse in ejusmodi codicem inciderit nunquam, saltem exstare didicisset à Iudæis, quibus utebatur magistris: uti illo Lyddæo, qui primus habitus Iudæorum, ut refert præfatione in Iobum: & Tiberiensis ille Legis doctor, qui & ipse Hebræis admirationi erat, ut apud eundem est præfatione in Paralipoménon libros. Idem in Sophon. III, 8; *Hebræus*, inquit, *qui me in Scripturis instituit, asserebat,* לעד *in præsenti loco magis εἰς ἔτι, hoc est, in FVTVRVM debere intelligi quàm IN TESTIMONIVM. AD enim quod scribitur per literas* ע *&* ד, *&* ἔτι, *&* μαρτύριον, *hoc est, & Futurum, & Testimonium intelligi.* Quid attinebat Hieronymum de isto à Iudæo moneri, nisi tum lectio fuisset incerta, eò quòd punctis necdum uterentur? Nam, iis appositis, tollitur ambiguitas. At, inquiunt, Hieronymus interdum apices nominat. Fateor, sed longè alio significatu. Vt cùm ait, *daleth, & reseh apice tantùm differre.* Vbi apex est summa illa lineola, quâ hæ literæ differunt. Nihilo magis per apicem punctum vocale intelligi debet in illo Matth. V, 18; *neque jota, neque apex.* Vbi Græce κεραία, quasi *corniculum* dicas: nempe eminens lineola in litera: quales videre est, non quidem in literis vulgatorum bibliorum; sed iis, quibus in Synagogis uti solent. Dixerit aliquis, si usque ad Masorethas Tiberienses scripsere sine punctis: incerta fuit lectio Scripturarum, cum multæ adeò sint voces, quæ consonis conveniant, proque vocalibus diversis aliud & aliud significent. Sed enim quis nescit, etiam gentes Orientis alias solis uti consonarum figuris? Nempe legi quidem sine vocalibus nequit: sed legi potest, iis non expressis. Non adscriptis, solùm legere poterant Hebraicè scientes. Iis additis, legere etiam sciunt Hebraicæ linguæ ignari.

Præterea cogitandum, utcunque antiqui non habuerint puncta vocalia, ex literis tamen אוי, quas *matres lectionis* vocant, potuisse vocales cognosci. Nunc quidem vocales in iis quiescunt: olim autem vocales indicabant. Vnde est, quòd B. Hieronymus eas vocales nuncupat. Ita epist. CXLV docet, prò *Hosianna* dici *Hosanna*, mediâ vocali elisâ: quia ab Aleph excludatur Iod. Et epistolâ ad Euagrium de Melchisedec referre negat, utrùm dicamus *Salm*, quod scriberetur שלים, cum Iod; an *Salem*, quod scriberetur שלם, sine *Iod*. Et caussam hanc addit, quòd *vocalibus in medio literis rarò utantur Hebræi, & pro voluntate locorum, atque varietate regionum, eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur.* Idem in Traditionibus Hebraicis Genes. XIII, & אפרון *Ephron*, cum ו scribi, & אפרן, *Ephron*, ablatâ ו literâ, *quæ*, ut ait, *apud Hebræis pro* o *legitur.* Etiam Ierem. IX, 22, scribit,

ſcribit, *Verbum Hebræum* דבר, *quod tribus literis ſcribitur (vocales enim in medio non habet) pro conſequentiæ, & legentis arbitrio, ſi legatur DABAR, ſermonem ſignificat: ſi DEBER, mortem; ſi DABBAR, loquere.* His locis per vocales non aliud intelligere poſſumus, quàm literas אוי. Ex quibus Iod loco vocalium poni ſolere: etiam ſint argumento vox *Darius*, & *Cyrus*: quæ ſi Hebraicè ſine punctis ſcribantur, & *Iod* pro I, *Vau* pro V poſitum ſtatuas; longè feliciùs expriment *Darius*, & *Cyrus*, quàm ſi cum punctis legas, *Dariaves*, & *Cores*. Cæterùm Iod non I ſolùm, ſed E quoque ſignabat: ac Vau nunc pro O, nunc pro V ponebatur. Quid mirum? quando apud Latinos quoque hæ literæ operas quaſi mutuas tradunt, ac ſubinde viciſſatim commutant ſtationem: ut *Dævos, Dævus; ſervos, ſervus; heri, here; Virgilius, Vergilius.* Vtrúmque etiam, & ratione, & autoritate, ſtabiliri poteſt. Itaque pudet pigétque eâ de re tantas eſſe digladiationes, tanquam pro aris & focis; dum alii hanc, alii alteram rationem ſcribendi amplectuntur, ac mordicus defendunt.

Quod verò ad vocalem A, ſæpe ea colligebatur ex abſentia τῆς Iod, & Vau: quandoque etiam per Aleph ſignabatur. Vt II Sam. XII, 1; & Proverb. x, 4; ראש pro רֵשׁ, *pauper*: Neh. XIII, 16: דאג pro דָּג, *piſcis*: & alia aliis locis. Et ſanè Aleph valuiſſe A, luculento ſit argumento lingua Græca; ubi princeps litera hanc habet poteſtatem. At Αλφα eſſe ex *Alepha* factum, ſatis eſt apertum.

CAPVT XXXII.

Latini in appellatione literarum prælati Græcis, & Orientis populis. De nomine vero Q literæ. Nomina vetera vocalium apud Græcos. Quæ χοινόλευῆ φωνήεντα dicantur Pindaro. Veteres dithyrambici fugiebant E, I, & S. Σὰν idem ac σίγμα: & unde utrunque hoc nomen. Thraſymachi Sophiſtæ epitaphium. Σαμφόραι. Κόππα. Differunt Καππαφόροι, *&* Κοππαλίαι. *Kophe. μῶ pro μῦ. Mytaciſmus, vel motaciſmus. Capella, & Iſidorus correctus. Refellitur eorum opinio, qui Υ à veteribus, ipſoque Naſone,* hya *fuiſſe appellatum exiſtimant. Quam recentia ſint nomina punctorum vocalium apud Hebræos.*

DE figuris diximus. Quemadmodum autem figuræ pro nationibus variant, ita & pro diverſitate earundem varia ſunt nomina literarum. Verùm cùm ſimpliciſſimarum partium, ſimpliciſſimum eſſe nomen conveniat: rectiùs Latini nomen literis indiderunt, quod nudam exprimat poteſtatem (niſi quòd neceſſariò vocalis unica conſonantibus adjicienda fuit) quàm nationes aliæ plurium ſyllabarum iis nomina impoſuerunt. Ita primæ literæ nomen Latinis eſt A, Græcis Alpha, Hebræis

Aleph, Chaldæis Olaph, Indis Alefu, Assyriis ac Phœnicibus Aluz, Saracenis Alchmon, Ægyptiis Athomus vel Athoin, aliisque aliter : quemadmodum Theseus Ambrosius docet, suâ in Chaldaicam, Syriacam, Armenicam, ac decem alias linguas introductione.

De nomine literæ Q, non usquequaque recta est vulgaris appellatio. Nam cum Q scribamus, quoties eam V sequitur, cum altera vocali in eapse syllabâ ; C verò utamur, si una tantum vocalis consequatur ; cur non *Qu*, hoc est, *Quu* erit germanum literæ nomen ? Nam in *Cu* non est audire genuinum sonum, qui est in *equus* ; sed qui est in *cujus*. Neque iccirco essentiâ, sed accidente differunt C & Q ; quia alioqui (ut suprà quoque dicebamus) in *ango*, atque *anguis*, G non fuerit una litera, cùm non pronuncietur utrobique uno planè modo. Nec ignoro, Scaligero videri, hoc quoque loco debuisse diversam constitui literam. Sed huic argumento jam superiùs occurrimus, cùm diceremus, diversitatem eam soni non esse à literæ ipsius G, aut Q natura; sed sequentis literæ, cùm in *anguis*, & *aqua*, post G, & Q, V liquescens consequatur; non item in *ango*, & *acus*. Aut profectò, quod dixi, responderi debet ; aut fatendum est, Q esse è duplicium numero : quâ & ipsâ de quæstione abunde antea dictum nobis. At non video, quopacto argumento isti obviam ire queant, qui semper post Q adscriptum eunt V : quandoquidem, hoc appositio, nihil supereſt præter C simplex. Olim quidem, ut suprà dicebamus, non defuere, qui Q non literam putarent, sed notam duas in se literas continentem ; verùm hi, teste Velio Longo, V præterito scribebant QIS, QID, QÆRET : pro quo alii, V retento, sed C servato, malebant, CVIS, CVID, CVÆRET.

Imprimis autem mutatio nominis contigit in literis Græcis. Nam veteres non Ε ψιλὸν dicebant, uti nunc fit, sed ΕΙ ; neque Ο μικρὸν, sed οὖ ; neque Υ ψιλὸν, aut Ω μέγα, sed Υ & Ω. De Ε & Ο probavimus suprà. De Υ indicat hoc Terentiani Mauri :

Tertiam Romana lingua, quam vocant Υ, *non habet.*
Hujus in locum videtur V *Latina subdita,*
Quæ vicem nobis rependit interim vacantis Υ.

Ω argumento est hoc Ausonii :

Et suprema notis adscribitur Argolicis Ω.

Par consonantium ratio. Nam prisci pro σίγμα dicebant σὰν, idque ab Hebræo Sin sive Schin, converso I in A, qui Syrorum mos. Herodotus lib. I : Τὸ Δωρικὸς μὲν Σὰν καλέουσι, Ἴωνες δὲ σίγμα · *Quam literam Dores quidem vocant San : Iones autē Sigma.* Pindarus apud Dionysium Halicarn ‡. Πρὶν μὲν ἅπαντι χρονίζειν φωνήεντα διθυράμβων, ἐς τὸ Σὰν κίβδηλον ἀνθρώποι. *Prius quidem*

‡ libro περὶ συνθέσεως ὀνομάτων.

quidem non recipiebant homines in dithyrambos junceas exilesque vocales, & adulterinum S. Quem locum etiam Athenæus, sed paullo corruptiùs, citat in x, & xī. Non incommodè tamen ex eo pro ἄνθρωποι legere possis ὑπὸ σωμάτων. Vt sententia sit, Priùs ab ore cecidit S adulterinum cum exilibus & tenuibus vocalibus: quales duæ illæ E, & I: non O, uti legere est apud maximum virum Casaubonum *: multò minùs A Doricũ, quod Sylburgius † credebat: quia nempe χοινέλιγξ putaret dici literas latiore oris diductione prolatas. Etiam Thrasymachi Chalcedonii nomen ita descriptum fuit epigrammate eo, quod monumento ejus inscriptum: ut ex Neoptolemi Pariani libro de Epigrammatis retulit Athenæus in x:

* *in Athen. lib. 10, cap. 21.*
† *ratiũ in Halicarnass.*

Τὔνομα θῆτα, ῥῶ, ἄλφα, σὰν, ὖ, μῦ, ἄλφα, χῖ, οὖ, σάν.
Πάλεις Χαλκηδὼν· ἡ δὲ τέχνη σοφίη.
Nomen theta, rho, alpha, san, y, my, alpha, chi, ou, san.
Patria Chalcedon: ars sophiæ studium.

Atque hinc est, quòd equi, quibus literæ hujus figuram inusserant, σαμφόραι, quasi σὰν φορῦντες, vocarentur: ut scribit Eustathius ad Iliad. κ. Nihil verò mirandum, si Græci, & σὰν, & σίγμα dixerint, cùm fecerint hoc Orientalium exemplo. Nam Hebræis geminum est S, Sin, & Samech. A Sin, ut diximus, est Σὰν: à Samech est Samecha; unde, vocali mutatâ, & præterea, trajectis consonis, est Sigma. Nec mirum, si geminum Hebræis S fuerit, cùm non eodem semper modo S sonet. Nam quanto aliter S effertur in Belgico **salbe**, hoc est, *unguentum*, quàm in Latino *salve*, hoc est χαῖρε. Imò cum corruptè vulgò C efferamus ut S, in voce *cincinnus*, priori loco alius S, quam in altera syllaba, sonum audimus. Et fortasse eo modo Hebræis olim *Sin*, & *Samech*, differebant: etsi paullo aliter vulgò distinguant.

Quemadmodum autem σὰν pro σίγμα dixere; ita, si eundem Eustathium audimus, etiam κόππα pro κάππα dicebatur, κῇ γλῶσσαν, hoc est τῷ ἀπεξενωμένῳ διάλεκτον †. Indéq; equi, quibus K inustum, κοππαλίαι dicti sunt, ut idem scripsit, itémque scholiastes Aristophanis in Nubes, & ante eos Hesychius. Sed de κόππα fugit eos ratio. Nam quibus nota K erat, dicti καπποφόροι; quomodo Lucianus πρὸς ἀπαίδευτον ‡ appellat: Ἵππον * κλήσαις Μῶδον, ἢ Κενταυείδιον, ἢ καπποφόρον. At κοππαλίαις signum κόππα. Hoc est *Kophe*, prout veteres Syri nominabant, pro quo posteriores dixere *Kuph*. Erat autem *Kophe* ejusdem potestatis ac Latinorum Q. ac in numero valebat xc: quemadmodum cùm è glossis discere est, tum Mario Victorino lib. I, & veteri Critico apud Bedam. Plura de eo Eusebianæ Scaligeri animadversiones.

† *linguam peregrinam.*
‡ *adversus indoctum.*
* *Hic verò habeat equum Medicum, vel Centauro fatum, vel Cappophorum.*

Pro μῦ dixere & μῶ, ut testis Eustathius, initio commentarii in Il. Γ:

ut non improbem, qui, cùm μ nimis condensatur, vocant *motacismum*. Malim tamen *mytacismum*. Vulgo *metacismus* vocatur. Atque ita legitur quoque apud Capellam lib. v, & Diomedem lib. II. Sed *mytacismus* rescribendum. Vel, si id malis, *motacismus*: ut est apud Isidorum lib. I Orig. cap. XXI. Atque hoc jamdudum in Oratoriis * monitum nobis.

* *lib. 4. Institut. Orat. cap. 2.*

Etiam de litera ϒ aliquid dicendum. Quidam enim scribunt, à vulgo *phya*, à doctioribus *hya* appellari: eoque ita legunt apud Nasonem †.

† *Metamorph. lib. 10.*

Ipse suos gemitus foliis inscribit, & hya
Flos habet inscriptum funestáque littera ducta est.

Et sanè *hya* disertim habent hîc veteres membranæ nostræ: *hia* quoque invenimus in editione Veneta anni CIↃ CCCC LXXXVI. Sed genuina lectio est, quam Aldus expressit, — *Foliis inscribit*, & AI AI

Flos habet inscriptum. Theocritus Idyllio X:

Καὶ * τὸ ἶον μέλαν ἐντί, ϗ ἁ χαπὶὰ ὑάκινθος.

* *Et viola nigra est, & natu inscripta hyacinthus.*

Quem in locum ita Scholiastes: Τὸν ὑάκινθον φασὶν, ὅτι τοῦ αἵματος τοῦ Αἴαντος ἀναδοθῆναι, τῦ ἐν Τροίᾳ μανέντος. διὰ τοι τῦτο ἔχειν ἐγγεγραμμένον, αἰ αἰ, τὸν ἀρχὸν τοῦ ὀνόματος τοῦ Αἴαντος. Διὰ τῦτο ἓν τῇ χαπίλῳ νῦν αὐτὸν ἔπον. *Hyacinthum ajunt è sanguine Ajacis productum, ejus, qui apud Trojam furore correptus fuit: ac propterea habere inscriptum*, AI, AI, *initium nominis in Ajace. Hinc igitur eum notis inscriptum dicit.*

Atque inde etiam lucem capit Maronis illud in Eclogis:

Dic quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores; & Phyllida solus habeto.

At ϒ vocari *hya* nemo unquam veterum dixit. Neque etiam V est gemitus nota, quam foliis inscriptam fuisse ait Naso; sed, uti diximus, *αι αι*. De Græcarum literarum nominibus ista sufficiant.

Accedo ad Hebræos. Vocalium appellationes vulgares, valde sunt recentes. Nam qui ante sex vel septem secula scripsere, solùm nominant Cametz, & Patach: ac sub Cametz comprehendunt Tzeri, quod appellant Cametz parvum: sub Patach verò complectuntur Segol, quod Patach parvum nominant. Reliqua vocalium punctorum nomina solum in iis legas, qui circa annum Christi CIↃ CCC, ac deinceps claruere. Cæterùm ipsa hæc vocabula τῦ Cametz & Patach, sunt à Masorethis, punctorũ inventoribus. Priores ut punctis omnibus, ita & illis artis nominibus caruerunt. Eaque ratio est, cur in universo Thalmude nullum vocalis nomen technicum legatur. Nec aliud est in caussa, cur nomina earum vulgata non sint purè Hebræa; sed linguæ illius mixobarbaræ, quæ posteriorum fuit seculorum.

Consonarum nomina antiqua sunt: ut arguit, quòd Iod à Christo nominatur

minatur apud Matthæum. In veteri instrumento nullum reperias nomen. Nam de הָו *tau* apud Ezechielem quod ajunt, valde falluntur. Verba prophetæ sunt cap. IX,4: וְהִתְוִיתָ תָּו *vehitvita tau.* Quod notat, *signa signabit*, juxta Aquilam, & Symmachum: qui תָּו *tau* vertêre *signum.* Ac favet huic interpretationi etiam Ionathas, paraphrastes Chaldæus. Theodotio tamen retinuit Hebræum *Tau*: unde colligi solet, literam ultimam intelligi debere, eâque significari salutare Sospitatoris nostri mysterium. Sed metuo ne obstet, quòd figuram quidem crucis videre sit in Græco T, at non item Tau Hebræo, vel etiam Samaritano. De Samaritano aliter scio B. Hieronymus: cujus verba jam antè adduximus. Sed falsum fuisse sanctissimum virum, ex Phœnicio cognoscimus alphabeto. Eædem enim Samaritanæ, & Phœniciæ literæ, fuerunt, ut superiùs dicebamus.

CAPVT XXXIII.

Literis etiam accidere ordinem, atque earum cognationem inter se. Quis naturalis sit literarum ordo. Quoties apud Hebræos consonarum singulæ in Scripturis legantur.

ORdinem Priscianus † non reponit inter literarum accidentia; sed ait, sub potestate comprehendi. Verùm omnino hæc diversa sunt. Certè C in ordine eum apud Latinos locum obtinet, quem Γ apud Græcos; quæ tamen potestatem habent diversam. Ad ordinem pertinet, cur A primo loco constituatur; meliusne Græci Γ, an Latini Ϲ præmittant; recténe F ponatur ante G, cùm constet ejus figura è duobus Γ; unde factum sit, ut H eum apud Latinos obtineat locum, quem apud Græcos ἦτα; ac similes quæstiones; de quibus, more suo subtiliter agit Cæsar Scaliger lib. I de Causis L. L. cap. XXXVIII. Multum verò ad talium notitiam confert collatio ordinis apud Latinos, & Græcos, cum eo, qui tum est apud Hebræos sive Iudæos, tum Phœnices, ac Samaritas.

† *Lib. I, cap. de accidentibus literæ.*

Quod si ordinem naturæ in literis Latinis servare animus foret: primum jure dederim quinque vocalibus, A, E, I, O, V. Post vocales nomen ipsum indicio est sequi debere semivocales: sed illas, quæ scriptioni planè necessariæ: quales item quinque, L, M, N, R, S. Inde mutæ sequantur, non omnes, verùm sex illæ, quibus itidem carere non possumus, B, C, D, G, P, T. Tum consequantur literæ non necessariæ: primùm vocalis Y; hinc consonæ, sed simplices, K, & Q: tum duplices, X, & Z. Vltimum locum obtinet H: ut quæ nec litera sit, nec literarum compendium, sed spiritus duntaxat.

Atque ex his nec difficile sit statuere de literis Iudæorum. Vulgaris autem

autem ordo proponitur nobis sæpius in Scripturis : pluribus locis semel duntaxat, ut Psal. xxv, & alibi. At octies psalmo cxix : item sexies in Ieremiæ threnis : in universum autem uno & viginti locis.

Quoties verò unaquæque consona in Lege, Prophetis, & Hagiographis, usurpetur ; cognoscere est ex Hebræis Rabbi Sadaiæ versiculis, qui hodieque exstant. Numeros eos notis barbaricis subjecimus.

א	4	2	3	7	7.	ל	4	1	5	1	7.
ב	3	8	2	1	8.	מ	7	7	7	7	8.
ג	2	9	5	3	7.	נ	4	1	6	9	6.
ד	3	2	5	3	0.	ס	1	3	5	8	0.
ה	4	7	5	5	4.	ע	2	0	1	7	5.
ו	7	6	9	2	2.	פ	2	2	7	2	5.
ז	2	2	8	6	7.	צ	2	1	8	2	2.
ח	2	3	4	4	7.	ק	2	2	9	7	2.
ט	1	1	0	5	2.	ר	2	2	1	4	8.
י	6	6	4	2	0.	ש	3	2	1	4	8.
כ	4	8	2	5	3.	ת	5	9	3	4	3.

Hæc curiosa nimis opera videtur : nec tamen penitùs inanis est, quia nonnihil facit ad integritatem Scripturarum conservandam.

De cognatione & affinitate literarum hoc loco differere animus nō est, quia de ea fusè agemus in Originum libris. Interea vide sis Fabium lib. I, cap. IV, cujus lemma de Grammatica, Priscianum lib. I, cap. de literarum numero apud veteres, Angelum Caninium in Hellenismi Alphabeto, Cæsarem Scaligerum lib. I de causs. L. L. à cap. XX usque ad XXXV.

CAPVT XXXIV.

Varii scribendi modi ad tria genera revocantur. Ægyptii sinistrorsum scripsere, & unde eum morem acceperint. Rudior is scribendi modus est nostro. Βυστροφηδὸν γράφειν. *Sic exaratæ leges Solonis. Taprobanenses versum scripturi à summo deorsum procedebant : uti & hodie Indi.* Tæpocon *quid, & unde id nomen. Vtrum Gothi in scribendo βυστροφηδὸν scripserint, sed prius adscendendo, hinc descendendo.*

NOn inutile verò, nec injucundum erit, si deinceps exposuero diversos scribendi modos. Nam & ea res ad Grammaticen pertinet. Variant autem modi illi trifariam. Primùm pro motu locali, qui alius Hebræis, sinistrorsum scribentibus ; alius Romanis, & Græcis, qui dextrorsum

trorsum progrediuntur. Præterea variant pro ratione instrumenti, quo scribitur, ac materiæ, in qua scribitur. Alia enim scribendi ratio est, cùm æri incidimus literas: alia cùm in charta eas calamo pingimus. Denique diversitas est pro majori minorique notitia inter homines. Quippe alia ratio est obvia apertáque; alia non vulgo solùm incognita, sed multis etiam eruditorum, & elegantium hominum ignota. Videamus primò de diversitate ratione loci, & ejus, unde, & illius, quò progredimur.

Modus is est quadruplex. Primus est à dextra sinistrorsum. Qualis Hebræorum, Chaldæorum, Syrorum, Arabum, multarumque aliarum Orientis gentium: etiam Ægyptiorũ, ut testis est Herodotus in Euterpe. Hunc morem eos accepisse ab Hebræis, verisimile est: imò Herodotum hoc dicere, ait vir eruditus, Hermannus Hugo *: sed aut valde memoria me fallit, aut apud Herodotum de hoc silentium est. Est verò hic modus, ut cæteris antiquior, ita rudior atque imperfectior. Natura etiam animantium, contrà quàm hîc fit, priùs se movet dextrorsum: quomodo &, acturi aliquid, brachium non attrahimus, sed explicamus. Imò Hebræi ipsi, etsi literas componentes procedant sinistrorsum, in singulis tamen literis efformandis priùs effingunt sinisteriorem, hinc dexteriorem partem. Huic modo alter successit. Nam morem quidem veterem hactenus retinebant, quòd primò à dextra sinistrorsum irent: sed ubi ad sinistram paginæ partẽ devenerant, inde, quia is se locus primò offerret, dextrorsum inscribendo recurrebant. Antiquissimis Græcorum hic mos placuit: atque id vocarunt βυστροφηδὸν γράφειν †, quia lineas ducerent, uti boves in arando ducunt sulcos. Liquet hoc ex Pausaniæ Eliacorum priori; ubi narrat, ut Cypselidæ in memoriam arcæ, in quâ servatus erat Cypselus, dicarint Olympiæ arcã: ejus arcæ inscriptiones fuisse γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις, *literis antiquis*, hoc est Ionicis: sed formam scribendi fuisse aliam, quæ βυστροφηδὸν dicatur: nã, inquit, δοκῶ τῦ πέρατος ἅπτεσθαι τῆς ἐπῶν τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐν διαύλῳ δρόμῳ. *A superioris versus fine continuò fit versura ad initium sequentis, eâ ratione, qua curritur in diaulo.* Similiter Hesychius βυστροφηδόν. ἔτως ἔλεγον, ἐπὰν ὁμοίως τοῖς ἀροτριῶσι βυσὶ τὰς ἀντιστροφὰς ποιῆ τις. ἔλεγον δὲ ὅτι ἡ γράφειν τρόπῳ τοιούτῳ. βυστροφηδὸν dixere, *quando instar arantium boum versuram quis facit. Dixere autẽ, quia eo modo scribatur.* Antiquitatem scripturæ ejus etiam ostendit, quòd βυστροφηδὸν exaratæ erant leges Solonis: ut auctor est Didymus: cujus de eo verba apud Harpocrationem habes, ubi explicat, quid sit, ὁ κάτωθεν νόμος. Eademque Suidas exscripsit, sed Didymi nomine præterito: ut observatum v. cl. Ioanni Meursio, Atticarum lect. lib. I, cap. XXII. Ex Latinis hunc modum refert Isidorus, lib. VI Orig. cap. XIII: *Versus*, inquit, *vulgo vocati: quia sic scribebant antiqui, sicut aratur terra. A sinistra enim ad dex-*

* de prima scribendi origine.

† instar versuræ boum scribere.

teram primùm deducebant ſtilum: deinde convertebantur ab inferiore, & rurſum ad dexteram verſus: quos & hodie ruſtici Verſus vocant. Mirum autem, quòd nonnullis traditum, & ex his Nauclero generat. LIV, Hebræos βυϛροφηδὸν progreſſos uſque ad tempora Eſdræ: cum primum inſtituiſſe, ut à dextra ſiniſtrorſum ſcriberetur. Quod ſi eſt, immutandus ſit ordo modorum, quos poſuimus. Tertius ſcribendi modus eſt à ſiniſtra dextrorſum: ut faciunt Græci, Latini, Germani, Illyres, alii. Quartus modus eſt, ut à ſummo in imum deveniatur. Quomodo incolæ Taprobanæ, quæ in Auſtrali eſt Oceano, jam olim ſcripſere; teſte Diodoro Siculo, penè extremo libro II: Γράφουσι δὲ τὰς ϛίχους οὐκ εἰς τὸ πλάγιον ἐκτείνοντες, ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλ' ἄνωθεν κάτω καθαχάϛους εἰς ὀρθόν· *Scribunt verſus non eos in tranſverſum extendendo, ut nos; ſed à ſummo eos in imum rectà deducendo.* Hodieque hoc ſcribendi genus obtinet apud Indos: ut proditum à Ioanne Franciſco Poggio Florentino, in libb. de varietate fortunæ, ubi Indiæ mirabilia enarrat. De Sinenſibus idem memorat Nicolaus Trigaultius lib. I Sinenſis expeditionis cap. v. *Tæpocon* hoc ſcribendi genus dicitur Græcis. Feſtus: *Tæpocon Græci ſoliti ſunt appellare genus ſcribendi deorſum verſus, ut nunc dextrorſum ſcribimus.* Si genuina hæc eſt ſcriptura (variant enim codd. MSSi) vocem hanc Græci acceperint à Phœnicibus Syris. Hebræis enim הָפַךְ *hapach*, hoc eſt, *vertit, convertit, evertit, ſubvertit*: cujus futurum תַּהְפּוֹךְ, *tahapoc*, hoc eſt, *invertes, evertes, pervertes*; unde *tapocon*: quia cùm Phœnices ſiniſtrorſum, Græci dextrorſum ſcriberent; utrumque facerent βυϛροφηδὸν χαράϛοντες: hîc diverſo ac perverſo modo, non ad alterutrum latus, ſed deorſum proceditur. Nec tamen hoc genus planè ignorarunt Græci. Nam eſt in literis primis carminis ejus, quod ἀκροϛιχὶς à Tullio quoque vocatur in ſecundo de divinatione: *Tum verò ea, quæ ἀκροϛιχὶς dicitur, cum deinceps ex primis verſus literis aliquid connectitur.* Atque addit, ita ſententiam prætexi tum carmini Sibyllino, tum Ennianis quibuſdam.

Exiſtimet aliquis, & quinctum eſſe modum. Nam ſi, ut Græci, ſcripſere non dextrorſum modò, ſed etiam βυϛροφηδὸν; quid impedit, quo minùs ſcribatur, non deorſum modò, ſed & redeundo mox ſurſum, itidem βυϛροφηδὸν. Rectè ſanè: verùm ſi modos ſcribendi, quotquot afferri poſſint, producere animus ſit; non jam quinque ſolùm fuerint, ſed quatuor & viginti; quod pridem aliis demonſtratum, inque his Hugoni Hermanno: ſed nobis ſermo de iis, qui ſunt, vel fuere in uſu. At quinctum illum nulla gens uſurpat. Fateor de eo quoque refragari nobis Zuingerum lib. I, vol. IV: ubi ait, *ſecundum longitudinem à ſummo ad imum, & hinc rurſum adſcendendo, veluti per ſpiras (quales Sol annuo motu per Zodiacum facere dicitur) ſcripſiſſe Gothos veteres in ſaxis vetuſtiſſimis, quæ etiamnum exſtent.* Atque hujus rei auctorem

ctorem laudat Olaum Magnum, Archiepiscopum Vpsalensem: qui hac de re agit lib. I, cap. VII; sed is quidem dicit, Gothos saxis solere inscribere res gestas: at illud alternis versibus nunc descendendo, nunc adscendendo fecisse, non dicit. Vti nec Ioannes Magnus: qui fratris sui, cui & in Archiepiscopatu successit, sententiam adducit, de Gothis lib. I, cap. VII.

CAPVT XXXV.

Manus pro stylo. γλύφιον, cælum, cæltes. *Stylus prius ferreus, exinde osseus; idque ob periculum, quia ferreo alii alios vulnerarent. Atque ut postea redierit usus ferrei, & simul periculum: cujus rei aliquot exempla.* Spongia deletilis. *Saxis & lateribus literas insculpsere, Hebræi, Babylonii, Phœnices, Græci, Romani, Cimbri. Etiam plumbeis laminis ad eam rem usi: quæ impropriè admodum Plinio* volumina. *Verius* charta plumbea: *quod male in Tranquillo damnat Guilandinus. Lysimachi de ea locus. Gelenii in eo tralatio rejecta. Æs quoque ad hoc usurparunt: imo & argentum. Ab ære deventum ad tabulas ceratas.*

ACcedo nunc ad alteram divisionem: secundùm quam vel incidendo scribitur, vel pingendo. In priori duo spectantur; instrumentum, quo literæ inciduntur, & materies, cui inciduntur. Instrumentum vel est naturale, vel externum. Naturale est manus: quæ & ipsa interdum vicem præstat styli. Huc refer, quod Belshazele, sive, ut Græci vocant, Belthasare, ultimo Babyloniorũ rege, epulante, muro inscriptum fuit, MANE, THECEL, PHARES, hoc est, *numeravit, appendit, divisit*, ut est Danielis cap. v. Propriéq; magis eo pertinet, quod Christus de adultera sententiam rogatus, pavimento eam inscripsit, ut est Ioan. cap. VIII. Etiã de captivo narrant, ut cum penna & atramentum negarentur, unguibus ad ferinum modum succrescentibus, pro pennâ; carbone autem salivâ vel urinâ temperato epistolam ad amicos perscripserit. Externum instrumentum est stylus: qui primò ferreus fuit. Antiquissimi enim literas saxis & lateribus insculpsere, ut postea dicam. Hoc instrumentum ut Græcis γλύφιον, sic Ausonio † dicitur *cælum*. Sed & *cæltem* vocant, ab eadem origine. Nam ut à *tego, teges*, à *volo, voles*, posteaque *veles*, sic à *cælo, cæles*. Vnde patrius casus *cælitis* & κ᾽ συγκοπὴν *cæltis*. *Cæltis* vocem habemus in veteri lapide apud Aldum *, & Gruterum ‡: *Nam neq; hic atramentum, vel papyrus, aut membrana ulla adhuc; sed malleolo, & cælte literatus silex.* Legas & apud veterem Iobi interpretem cap. XIX. *Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, aut plumbi lamina, vel cælte sculpantur in silice?* Ita in MSSis & nostris, & aliorum, invenimus: seque similiter in XVI suis reperisse, ait Lucas Brugensis. Neque

† *epigr.* 56.

* *in Orthographia.*

‡ *Inscriptionum pag.* 329. *sed mera vocali* celte.

ignoro, in multis etiam MSSis legis *certè*: item in Complutensibus, Stephanicis, Regiis, & Hentenianis, seu Lovanienſibus. Verùm non dubium, quin *cælte* ſcripſerit interpres. Quâ & lectionē tuetur Caſaubonus, in lib. VII Athenæi cap. XX, & Molina diſput. in Thomam. Ac retinet quoque Pineda. Porrò ferreo hoc ſtylo uſi etiam, poſtquam non in ſaxo, ſed ceratis tabellis, literas exararunt. Qua de re ſic Iſidorus lib. VI Originum cap. IX: *Græci, & Thuſci, primùm ferro in ceris ſcripſerunt.* Poſtea, quia σιδηροφορεῖν * non liceret, quo gladii & pugiones vetabantur, graphiis ad vulnerandos alios abuti cœperunt. Quin eo fine, ut alios vulnerarent, graphia etiam acquirebant. Ita Antyllus quidam, teſte Plutarcho in Gracchis, γραφείοις μεγάλοις κεκτημένος, ἐπ' αὐτῷ πεποιῆσθαι λεγομένοις· *magnis confoſſus graphiis, quos eum in finem comparâſſe ſibi dicebantur.* Propterea interdictus & graphii ferrei uſus fuit. Quò pertinet illud ab Iſidoro adductum: *Ceram ferro ne cædito.* Iuſſi autem pro graphio ferreo uti oſſeo. Vnde T. Quinctius Atta in Satyra:

Vertamus vomerem in ceram, mucronéque aremus oſſeo.

Chariſius etiam in primo citat ex Varrone: *Oſſe ſcribebant.* Et illud ex Titinio:

— Velim ego oſſe arare campum cereum.

At poſtea iterum rediit uſus ferrei ſtyli. Hinc Martialis lib. XIV, epigram. XXI:

Hæc tibi erunt armata ſuo graphiaria ferro.
Si puero dones, non leve munus erit.

Sed rediit & tum periculum. Sic Caſcæ, ut apud Plutarchum eſt & Appianum, ſive, ut Suetonius † ait, *Caſſii brachium arreptum graphio Cæſar trajecit.* Idem Tranquillus in Caio ‡: *Cum diſcerpi Senatorem concupiſſet, ſubornavit, qui ingrederentur curiam, repentè hoſtem publicum appellantes invaderent, graphiiſque confoſſum lacerandum cæteris traderent.* Seneca lib. I de Clementia cap. XIV: *Erixonem, equitem Romanum memoriâ noſtrâ, quia filium ſuum flagellis occiderat, populus in foro graphiis occidit.* Etiam B. Caſſianum, cujus memoriam Romana celebrat Eccleſia Idibus Auguſti, apud Forum Syllæ ſcelerati diſcipuli graphiis ſuis confodêre: ut Prudentius refert περὶ στεφάνων hymno IX, & ex eo alius proſâ oratione apud Surium Tom. IV.

Vti autem graphio ſive ſtylo ſcribebant: ita in charta deletitia, (qualis *palimpſeſtus* Catulli, & Auſonii *libri liturarii*) ea, quæ ſcripſerant, ſpongiâ delebant. Vnde Varro Modio:

Si diſplicebit tam tibi latum mare,
Tantum parato ſpongiam deletilem.

Materies, in quâ literas incidebant, fuere ſaxa, lateres, plumbum, æs. De ſaxis

* ferrum geſtare non liceret.

† in Iulio Cæſ. cap. 82.
‡ cap. 28.

saxis & lateribus notum ex eo, quod de Sethi duabus columnis superius † ex Iosepho adduximus. De lapideis Mosis tabulis mitto, ut notissimum. Etiam Plinius lib. VII, cap. LVI refert, Babylonios, ac Phœnices, leges atque instituta sua inscripsisse coctis laterculis. Ægyptii itidem, ante papyri usum, notas suas hieroglyphicas insculpere saxis solent. Quod Lucanus nos docet lib. III:

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Noverat: & saxis tantùm volucréque feræque,
Sculptáque servabant magicas animalia linguas.

† *cap. 9.*

Græcis quoque & Romanis saxa inscribi solere, satis indicant columnæ, & monumenta, quæ hodieque supersunt. Indeque Horatius lib. IV, Ode VIII:

— *Incisa notis marmora publicis.*

Etiam Saxo Grammaticus in præfatione historiæ Danicæ locuples testis, Danos literis suis, quas *runer* dixere, non in ligno modò, sed & cautibus, incidisse gesta majorum. De plumbo arguit illud antè memoratum è Iobi cap. XIX, 23, 24. *Quis mihi det, ut sermones mei exarentur in libro, & stylo ferreo in plumbi lamina?* Etiam Hesiodi ἔργων & ἡμερῶν in plumbeis laminis exaratorum meminit Pausanias in Bœoticis. Plinius quoque lib. XIII, cap. XI, auctor est, post pugillares *Plumbeis voluminibus monumenta publica confici cœpta.* Vbi *volumina* impropriè dixit, pro *laminis plumbeis*: quæ non volvuntur, unde *volumini* nomen. Itaque propriè magis idem autor *plumbeas laminas* vocat lib. XXXIV, cap. XVIII. Ac similiter *lamellis plumbeis* literas incisas dicit Frontinus lib. III, cap. XIII. *Chartam plumbeam* appellat Suetonius in Nerone cap. XX. Guilandinus non dubitat hoc damnare in tam erudito scriptore, atque ait, non *chartam*, sed *papyrum plumbeam* dicere debuisse. Atqui papyrus est nomen materiæ, quæ planta est, non plumbum: charta verò dicitur ab usu: eoque & ex papyro, & aliunde fit charta. Ridiculè igitur dicatur *papyrus plumbea*; rectè *charta plumbea*: quomodo & locutus Lysimachus Alexandrinus: cujus quidem ætatem exactè dicere non possumus; sed antiquitatem tamen arguit, quod ejus meminerit Flavius Iosephus libro I adversus Apionem, ubi ex ejus historia Ægyptiaca fragmentum de Iudæis adfert mendaciorum plenum. Inter cætera memorat, ut Bocchoris, rex Ægyptius, Iudæos leprâ ac depetigine laborantes jusserit εἰς μολυβδίνας χάρτας ἐνδήσαντας; hoc est, *plumbeis chartis involutos*, in mare dari præcipites. Doctissimus vir, Sigismundus Gelenius, vertit *plumbeis laminis*. Rectiùs facturus, si cum Tranquillo chartæ vocem reservaret.

Pro plumbo, quod flexile, maluere postea æs. Cui acta publica incidere:

dere : ut teſtis eſt Dionyſius Antiq. Rom. lib. x, Suetonius in Iulio, & auctor hiſtoriæ Aſmonæorum ſive Maccabæorum lib. 1, cap. VIII. Moremque hunc leges incidendi æri reſpexit Ovidius, cùm 1 Metam. ait :

— Nec verba minantia fixo
Ære ligabantur.

Galli autem & argentea habuere monumenta publica; ut de iis auctor eſt Tritthemius lib. 1 breviarii Annal. Franc.

Præterea literæ incidebantur tabulis ceratis. Stylus, quo in cerâ uſi, mucronem habebat ad literas formandas : in ſummo erat planus ad aliquid delendum. Quod Horatio eſt *ſtylum vertere*, hoc eſt, delere, ut corrigas. Vtrumque uſum ſcitè expreſſit Prudentius hymno IX, de Caſſiano Martyre :

Inde alii ſtimulos, & acumina ferrea vibrant,
Quâ parte aratis cera ſulcis ſcribitur.
Et quâ ſecti apices abolentur, & æquoris hirti
Rurſus niteſcens invenitur area.

Denique & literæ inciduntur pugillaribus gypſo illitis ; cui modo, cùm hodieque notiſſimus ſit, non eſt quòd inſiſtam.

CAPVT XXXVI.

Calami Memphitici, Nilotici, Gnidii. Sinenſium mos penicillo ſcribere è pilis leporinis. Primò in malvæ & palmæ foliis ſcriptitatum. Plinii lectio vetus defenſa. Vtrum malva, an palma ſcriptioni aptior. Ὀξυγραφισμὸς, ἐκφυλλοφόρησις, ψιλαλισμός. *De hoc ab Henrico Stephano receſſum.* Liber *quid propriè. In tilia ſeu philyra olim ſcriptum.*

HActenus de literis inciſis. Sequitur de pictis. Vbi ſpectantur tria : inſtrumentum quo pingitur, materies in quâ pingitur, & materies quâ pingitur. Ac inſtrumentum quidem primò fuere arundinei calami, poſtea verò avium pennæ. Calamorum optimi habebantur, qui creſcerent juxta Memphim, Nilum, vel Gnidum. Plinius lib. XVI, cap. XXXVI : *Calami Ægyptii maximè, & Gnidii, chartis ſerviunt.* Martialis lib. XIV, Epigram. XXXVIII :

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

Niloticus calamus celebratur Appulejo lib. 1 Met. Auſonius ſimiliter *Melonis filiam*, vel potiùs *paginam* * dixit. Nam *Nilus* olim *Melo*. De quo in Inſtitut. Oratoriis diximus. De pennâ eſt hoc Iuvenalis ſat. IV :

— Tanquam & diverſis partibus orbis
Anxia præcipiti veniſſet epiſtola pennâ.

* Paginam pro filiam reſcribi apud Auſonium debere, monui in Comment. in Inſtitut. Orat. lib. 4, cap. 11. ſect. 5.

Sententia

Sententia poetæ est, tantos esse animorum motus, ac si epistolâ celeri nuncius Romam apportaretur de provinciæ alicujus rebellione. Vt certissimum sit, eos falli, qui pennæ nomine columbam credunt signari, aut aliam avem literarum portatricem. Porrò cum nunc pictores solùm penicillo utantur: apud Sinenses etiam in scribendo usus est penicilli, quem atramento tingunt: soletque is esse è pilis leporinis, ut auctor est Nicolaus Trigaultius Expedit. Sin. lib. I, cap. XIV.

Materiem, in qua pinguntur literæ, initio arbores, hinc quadrupedia, postea & lintea præbuere. Ex arboribus huic rei primò folia inservierunt, postea libri, sive interior corticis tunica, postremò & tabulæ dolatæ. De foliis indicio sunt, quæ de Sibylla tradit Maro VI Æneid. Folia hæc præcipuè fuerunt palmarum, & malvarum. De palma testis Plinius lib. XIII, cap. II. De utraque Isidorus lib. VI, cap. XI. *Textilibusque*, inquit, *malvarum foliis, & palmarum.* Vt fallatur Guilandinus, qui apud Plinium pro *palma* jubet legere *malvam.* Malvæ illud boni, quod folia ejus molliora, cùm asperiora sint palmæ. Sed alio vincit palma, quia folia malvæ ob mollitiem vix sustinent calami mucronem: unde & necesse habebant glutine & aliis firmare. De malva elegantissimi supersunt versiculi C. Helvii Cinnæ ab Isidoro adducti:

Hæc tibi Aratæis multùm invigilata lucernis
Carmina, quis ignis novimus ætherios,
Lævis in aridulo malvæ descripta libello,
Prusiacâ vexi munera naviculâ.

Vnde cognoscimus, rarum satis iis fuisse temporibus, grande aliquod opus malvæ inscribere. Alioqui non sodali is liber fuisset dono missus, qui in omnium penè bibliothecis esset, ac passim legeretur. Materies igitur donum commendavit, quia difficile esset scribere in malva, partim eo quòd, ut dixi, vix toleret mucronem, partim quia etiam bullis est inæqualis. Quæ tamen vitia arte corrigebantur. Etiam nomina eorum, qui Athenis senatu movebantur, foliis inscribi solent: uti in ὀστράκοις sive testulis eorum nomina populus signabat, quos vellet urbe excedere. Iccirco uti posterius hoc ὀστρακισμὸς dicebatur, qui populi erat: ita prius vocabatur ἐκφυλλοφόρησις, quæ erat Senatus. Vide Pollucem lib. VIII, cap. V, Harpocrationem in Ἐκφυλλοφορῆσαι, & Tzetzem Chil. XIII, cap. CCCCLXXXIX. Apud Syracusanos verò oleagino folio nomen ejus inscribebant, qui ob potentiam esset suspectior. Ac quinquennii exilio afficiebatur, cujus nomen sæpissime omnium in foliis legeretur. Testis Diodorus Siculus in XI, ubi ait hoc vocatum πιταλισμὸν, eo quòd inscriberentur nomina πιτάλῳ ἐλαίας, *folio oleagino.* Ac Hesychio quoque propterea πιτα-

λισμὸς

λισμὸς exponitur ὁ ἀπὸ φύλλων ὀστρακισμὸς, *ostracismus per folia.* Hæc non satis perpendit H. Stephanus, quando in Thesauro suo ait, πιττάλισμὸν sic dici, quia nomina in laminis signarentur. Nimirum absurdum ei videbatur, ut scriberetur in arborum foliis. Quasi non passim illud obtinuerit in Græcia, priusquam Ægyptus in Alexandri Macedonis potestatem venisset: ut disertim Plinius scribit.

Post folia in usu libri arborum, nempe illud, quod inter corticem & lignum. Nam propriè *cortex*, quod ultimum; *liber*, quod proximum. Isidorus lib. XVII Orig. cap. VI: *Liber est corticis pars interior. Estque medium quoddam inter lignum & corticem.* Item lib. VI Orig. cap. XIV: *Liber est interior tunica corticis, quæ ligno cohæret, in qua antiqui scribebant. De qua Virgilius: Sic altâ liber hæret in ulmo. Vnde & liber dicitur, in quo scribimus: quia ante usum chartæ, vel membranarum, de libris arborum volumina fiebant.* Sed quin potiùs Plinium advoco? cujus illud lib. XIII, cap. XI: *In foliis primò scriptitatum: deinde quarundam arborum libris.* Arbores istæ imprimis tilia, seu philyra, & papyrus.

De tilia priùs dicam, quia paucis opus erit. Tilia, Græcis φιλύρα. De qua sic Suidas: Φιλύρα εἶδος δένδρου ἔχον φλοιὸν βύβλῳ παπύρῳ ὅμοιον. *Tilia est arboris genus, quod librum habet similem byblo papyri.* In libro philuræ seu tiliæ scribi olim solere, clarè testatur Herodianus lib. I, ubi de Commodo inquit: Λαβὼν γραμματεῖον τέτων δή τι ἐκ φιλύρας εἰς λεπτότητα ἠσκημένων, ἐπαλλήλῳ τε ἀναπλάσει ἀμφιέρωθεν ἐπτυγμένων γράφει, ὅσους χρὴ τῆς νυκτὸς φονευθῆναι. *Sumto in manus libello, quales ex tilia tenuissimi & utrimque plicatiles fiunt, conscribit in eo, quoscunque illâ nocte interficere statuisset.* Xiphilinus in Domitiano: Τὰ ὀνόματα ἐς σανίδιον φιλυρεινὸν δίθυρον ἐγγράψας. *Cum eorum nomina scripsisset in duplicibus tabulis tileaciis.* Martianus Capella lib. II: *Cernere erat, qui libri quantaque volumina, quæ linguarum opera ex ore Virginis defluebant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerant, videbantur: alii carbasinis voluminibus complicati libri: ex ovillis multi quoque tergoribus: rari verò in philuræ cortice subnotati.* Clara quoque illa Vlpiani verba † : *Librorum appellatione continentur omnia volumina, sive in charta, sive in membrana sint, sive in quavis alia materia. Sed & si in philura, aut in tilia, ut nonnulli conficiunt, aut in quo alio corio; idem erit dicendum.* Q. Septimius Romanus, si ipsi de se credimus, Dictyos Cretensis interpres, epistolâ ad Q. Arcadium: *Libros ex philura in lucem producturi.* Item auctor præfationis de vita Dictyos: *De toto hoc bello sex volumina in tilias digessit Phœniceis literis.* Et mox: *Memoratas tilias in stannea arcula repositas ejus tumulo condiderunt.*

† *l. 52. ff. de legatis. lib. 3.*

CAPVT

CAPVT XXXVII.

Biblus eadem ac papyrus, & quibus ea terris creverit. Charta unde dicta. Modus conficiendæ chartæ ex papyro. Intergerium. *Πρωτόκολλον, non πρωτόκωλον dici, & ita in similibus. Charta Hieratica, Augusta, Livia, Claudia, Amphitheatrica, Fannia, Saitica, Tæniotica, Emporetica. Lapsus Isidori, Iovii, Guilandini. Tæniotica unde dicta. Tanis est Tzoan, & unde nomen.*

ATilia venio ad papyrum, de qua pluribus agendum. Ea erat planta Ægyptia duo cubita non excedens. Abunde de hac Theophrastus, Dioscorides, Plinius: ac præter hosce Galenus lib. VIII Simplic. Eadem dicebatur βίβλος, vel βύβλος: unde Βιβλία vocata. Retinet hanc appellationem Lucanus lib. III:

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Noverat.

Nec tamen in sola Ægypto biblus crescebat: sed etiam in Cœle-Syria, Babylonia, India: alibi, quòd constet, non item.

Aliud verò charta, aliud papyrus, vel biblus. Papyrus materies erat ex qua charta fieret. Nec papyro chartæ datum nomen videtur, nisi cùm epistolis salutatricibus inserviret. Est enim χάρτης Græcū à χαίρειν *, ut ad verbum notet *salutator*. Vnde epistolam sic φιλοφράζει Martialis lib. IX, epigr. CI: *Charta salutatrix si modò vera refert.*

* gaudere, salvere.

Primus autem Cleon † in epistolis χάιρειν usurpavit: primus, eo rejecto, τὸ φράτειν ‡ prætulit Plato *.

† Lucianus pro Ipso in salutando, & Laertius in Platone.

‡ bene agere.

* Idem, & Plato in Charmide, & epist. 3.

Modum conficiendæ ex papyro chartæ docet Plinius lib. XIII, cap. XI, & XII: *Præparantur ex papyro chartæ, diviso acu in prætenues, sed quàm latissimas philuras.* Vbi clarè Plinio papyrus est totus scapus sive caulis: ex cujus libro plures philuræ fiebant. Vnde sequitur: *Principatus medio, atque inde scissuræ ordine.* Pro quo postea dicit: *Proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas.* Ex his cognoscimus, uti cæpa tunicas habet multas, quas acu melius, quàm cultro dividas: sic papyrum solere dispesci in tenues philuras, iis acu à se invicem separatis, ita ut suo quæque ordine detraherentur. Mirum, id non cepisse Guilandinum; qui ad hoc non acus, sed cultri vel alius ferri operam requiri contendit. Porrò philuræ illæ acu separatæ ad modum cratis sterni solent super tabulam, sive asserem ligneum, madentem turbidâ Nili aquâ. Ea aqua contexebat & conglutinabat plagulas. Id *contexere biblos* vocat Lucanus, ut antea vidimus: quia nempe plagularum una staminis, altera substeminis instar se haberet. Similiter locutus Cassiodorus in XI: *Pulchrum planè opus Memphis ingeniosa*

concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset. Plagulæ ita contextæ imponebantur prælo, ut humor exprimeretur. Prælo exemtæ exponebantur Soli, ut magis siccarentur. Siccatæ digerebantur in scapum; qui summùm erat philurarum xx : uti hodie scapus solet esse philurarum xxv. Verùm nunc ita usus obtinet, ut fere pro scapo dicamus *volumen papyraceum* : vulgo & *librum chartæ* nuncupant: pro *philura* autem *folium* usurpant. Sed de turbida Nili aqua quod dixi, non fuit perpetuum. Nam initio quidem ea affusa fuit marginibus, ut jungerentur schedæ seu philyræ papyri. Postea autem pro Nili liquore fuere usi vero glutino. Constabat igitur charta duabus rebus, papyro & glutino : unde duo hæc jungit Firmus apud Vopiscum. Quippe ait, *exercitum se alere posse papyro & glutino.* Nempe Ægyptius erat, ac tantas opes in papyro & glutino possidebat, ut has exercitui alendo sufficere existimaret. Glutinum illud, quia oris intergeritur, ut eas inter se jungat, à Plinio † *intergerium* appellatur. Atque ab hac glutinandi consuetudine primam schedam πρωτόκολλον vocat Iustiniani Novella xlv : uti Martialis ultimam schedam ἔσχατόκολλιον. Origo vocis à κόλλα *glutinum*, non à κῶλον *membrum* : quamquam sic Scaliger putabat : qui propterea πρωτόκωλον & ἐσχατοκώλιον scribebat. Similiterque dicta μακρόκολλα, quibus modulus longior.

lib. 13. cap. 12.

Chartæ genera varia fuere. Quæ majoris formæ esset, dicta est *Hieratica*; quia hac annales, rituales, aliique libri sacri ab hierophantis scriberentur. Sed non erat unius generis. Vna postea ab Augusto Cæsare dicta est *Augusta*. Altera, in honorem Liviæ Augustæ, *Livia*, vel *Liviana* est appellata. Cæterùm cùm Augusta, ob tenuitatem, vix calami mucronem ferret : Claudius Cæsar chartam reperit tenuiorem Liviâ : minùs tenuem Augustâ : quæ ex eo *Claudia* dicebatur. Post hasce erat *Amphitheatrica*, sic nuncupata à loco, ubi fieret. Scio, Guilandinum legere, *Athribitica* : ut sic vocetur à præfectura Ægypti, cujus caput Athribis : de qua Strabo, Ptolemæus, Stephanus. Sed nihil impedit, quo minus Amphitheatro essent additæ officinæ, in quibus, quando nulli essent ludi amphitheatrales, chartæ fierent. Nec enim Alexandria caruerit amphitheatro, urbs tantopere luxui ac voluptatibus dedita. Hæc Amphitheatrica in Ægypto curata recurabatur Romæ : cumque advecta solùm octo esset digitorum, malleo ita extendebatur, ut novem fieret digitorum. Ac dicebatur tum *Famia* seu *Fanniana*, à nobili illo Grammatico Rhemnio Fannio Palæmone, qui chartarum habuit officinas. Quemadmodum & *promercalium vestium officinas exercuit* : ut de eo Tranquillus * refert : qui rei familiaris diligentissimum fuisse addit. Ejus epitaphium legere est in Aldi Orthographia †, & exinde in inscriptionibus Gruteri ‡. Post chartam Fanniam

de claris grammaticis.

pag. 779.

pag. 643.

pretium

pretium ſuum erat *Saiticæ :* cui nomen dedit Ægypti oppidum Sais, Minervæ cultu, & Pſammetichi regis ſepulchro, inclytum : ut Strabo indicat in XVII. Hac magis plebeja erat charta *Tæniotica:* quæ prope Tæniam fiebat : hoc interpretor, ταινίαν στενὴν †, quam inter Canopicam foſſam & mare, ſtatuit ibidem Strabo. Meminit ejus loci & Athenæus in primo. Vltima dignitas *emporeticæ* ſive emporeuticæ cenſebatur. Ea ſic dicta, quia hac ἔμποροι ſive negotiatores merces ſuas involverent. Nam ſcribendo erat inepta : ut quæ ex ſcheda fieret cortici proxima. Atqui, ut è Plinio dicebamus, è medio papyri optima fiebat charta : & quo minùs aberat à medio philura, eò propiùs ad optimam accedebat : quò cortici autem propior, eò deterior erat.

† angustam fasciam.

Nec parum diſcriminis attulit chartarum, quas dixi, latitudo. Nam *hieratica Auguſta* erat lata digitos XIII. Credo, *Livia* XII. Sanè, quæ ἁπλῶς *Hieratica* dicebatur, digitorum fuit XI. *Fanniana*, X. *Amphitheatrica*, IX. Pauciorum digitorum *Saitica*, & puto etiam *Tæniotica*. *Emporetica* ſolum ſex erat digitorum.

Porrò pro *Auguſta* charta pravè *Auguſtea* editum apud Iſidorum lib. VI Orig. cap. X : ubi ſex chartæ ſpecies recenſet. Altera ei dicitur *Libyana*. Perperam ſine dubio. Nempe ut iis temporibus *beneficium* pro *veneficium* dixere, ſimiliáque : ita & *Libiana*, pro *Liviana*. Indéque error ille Iſidori, ut Libyanam dicat vocari à Libya provincia. Tertium dat locum *hieraticæ*, de quâ ſatis antea. Quartum *Tænioticæ :* quam ſic vocari ait à loco Alexandriæ, ubi fieret. Id valde adverſatur Guilandino, qui *Tanitica* reponit apud Plinium : ut nomen dederit Tanis, quæ hodie *Damiata :* etſi plerique Peluſium eſſe Damiatam credunt : parum memores, Damiatam adjacere Ægyptio Nili oſtio ſecundo, quod *Taniticum* dictum ; non primo, quod Peluſium vocatur. In quo ut valde Paullus Iovius eſt deceptus, quando Damiatam eſſe cenſet Peluſium; imò & Peluſium eandem urbem, ac Hierapolim putat, quæ tantopere diſſita à Peluſio : ita caſtigator ejus Guilandinus in eo falſus, quãdo *Tanis*, & *Taphnis*, confundit: cũ Taphnis in Scripturis ſit תַּחְפַּנְחֵס ; Tanis ſit iis צֹעַן, *Tzoan*. Nec dubitandum, quin *Tanis*, ſit ex *Tzoanis*. Nam quia Græci & Latini non habent T S, eo interdum S, interdum T, omittunt. Vt à צר *Tſor*, eſt tum *Sarra*, tum Τύρος, Syriacâ vocalis ἐναλλαγῇ : ut ſuperiùs etiam diximus. Sive autem Tænia eſt Alexandriæ locus, ſive non longè erat ab Alexandria; *Tæniotica* legi debet, cùm in eo Plinii, & Iſidori codices conveniant; Taniticæ autem chartæ ante Guilandinum meminerit nemo. Quinctum locum Iſidorus dat *Saltica*, ab oppido Salo: ut vulgo quidem legitur. Sed ex Plinio reſcribendum, *Saiticæ*, ab oppido *Sai:* cujus & mentio fit Ezechielis cap. XXX, 16.

Sexta ei est *Corneliana* : de qua Plinius silet. Huic nomen esse impositum ait Isidorus , à primo ejus auctore Cornelio Gallo , Ægypti præfecto , quem Maro celebrat Eclogâ decimâ. De emporetica , cui Isidorus ultimum dat locum , satis est liquidum ex iis , quæ de fonte Pliniano antea hausimus.

CAPVT XXXVIII.

Aliæ schedæ , aliæ tabellæ ceratæ. Codices & codicilli. Summa, & ima cera. Libri lintei sive carbasini. Qualibus scripta oracula Sibyllina, quandoque & fœdera, leges, & epistolæ principum. Vopisci lectio defensa. Elephantini libri. Persici & Indici è serico. Ξυλοχάρτιον. Iam Eustathii ætate desisse morem conficiendi chartam è papyro. Pellibus sive membranis scribendi mos. Isidorus refellitur. Vnde dicantur membranæ. In omentis elephanti scriptum, & intestino draconis. Diphtherâ antiquior. Pergamenæ unde appellatio. Quando chartæ , quando item membranæ usus frequentari cœperit in Græcia. In ebore etiam scribi solitum, ostenditur contra summum virum.

LIbris arborum succesſere tabellæ ligneæ,quæ schedæ erant, vel tabellæ ceratæ. Schedæ erant tabellæ nudæ , sive non inductæ cerâ. Plinius lib. XIII, cap. XI : *Privata monumenta linteis confici,aut schedis.* Ita enim vett. omnes codd. non *ceræ* , quod pro *schedis* reponit Guilandinus. Tabellæ illæ si simplices,erant crassiores. Vt è quibus pueri discerent. Plautus Bacch. Sc. Nunc experiar :

Extemplo puer pædagogo tabulâ dirumpit caput.

Quod tenuis tabella non potuisset. Sin plures jungi opus foret ; secabantur in tenues laminas. Martialis lib. XIV, lemmate Citrei pugillares :

Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas.

Præterea dolabantur , ut faciliùs in iis scriberetur. Isidorus lib. VI, cap. VIII. *Ante usum chartæ & membranarum,in dolatis ex ligno codicillis epistolarum colloquia scribebantur.* De tabellis ejusmodi Cassiodorus in XI. *Erat indecorum , fateor , doctos sermones committere tabulis impolitis , & in veternosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire.* Dicti autem *codices,* & diminuendi formâ *codicilli* , quia fierent è caudice. Nam ut *aula olla* , *caurus corius, plaustrum plostrum* : sic *caudex codex.* Dani similiter libros appellant *boger,* quia res gestas in fagis consignarent,quemadmodum Olaus Wormius tradidit in Fastis Danicis * . Ceratæ tabellæ vocantur , quia essent crustâ ceræ illitæ. De quibus Pollux lib. X. Notæ loquendi formæ *in summâ* vel *imâ cerâ* : hoc est,initio vel fine libelli vel epistolæ. Discriminis hoc in libro,& codice ac codicillis,quòd in libro scriberetur,nec deleretur: in codicillis quæ scriberentur, postea etiam inducerentur.

* *Lib. 1, cap. 6.*

Post

Post libros arborum ac tabellas, ad libros linteos accedo. Antiquiores scio membranacei. Sed hoc accidentarium est: cui præferri meretur, quod respicit naturam. Quale quòd lintei è lino, quod itidem planta. Linteis libris signari conceptus solere, testis est Plinius lib. XIII, cap. XI. Indeque Martianus Capella lib. II: *Alii*, inquit, *carbasinis voluminibus complicati libri.* Sic scripta fuere oracula Sibyllina. Vnde Symmachus lib. IV, epist. XXXIV: *Monitus Cumanos lintea texta sumserunt.* Et Claudianus lib. de bello Getico:

— *Quid carmine poscat*
Fatidico custos Romani carbasus ævi.

Fœdera etiam publica sic exarabant. Livius lib. XXXI: *Prætermissa nomina consulum horum, Licinius Macer auctor est, & in fœdere Ardeatino, & in linteis libris ad Monetæ inventos.* Quandoque & leges sic scripsere. Constantinus Augustus L. I, de alimentis quæ inopes parentes de publico petere debent, in Cod. Theodosiano. *Æneis tabulis, vel cerussatis, aut linteis mappis scripta per omnes civitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus à parricidio arceat.* Imò & privatæ principum epistolæ. Flav. Vopiscus in Aureliano: *Inveni nuper in Vlpia bibliotheca, inter linteos libros epistolam D. Valeriani.* Nec enim assentiendum Turnebo, qui Adversar. lib. XXX, cap. XX, pro *linteos* reponit *luteos.* Quemadmodum nec cùm ibidem *elephantinos libros* interpretatur *eburneos*: qui ex omentis elephanti fuere, ut antea diximus. Persas etiam in serico scripsisse, indicat hoc Symmachi lib. IV, epist. XXXIV: *Tu etiam sericis voluminibus, Achæmenio more, infundi literas meas præcipis.* Indis quoque mos scribere in sindone: ut est apud Philostratum in Apollonii vitâ. Charta, quâ vulgo utimur, est ex linteis concerptis & contusis. Qui mos jam ab aliquot seculis fuit. Sanè ille ex papyro chartam faciendi, jam Eustathii defierat ætate: ut ipse scribit Odyss. Φ: ubi ξυλοχάρτια appellat chartas veterum: nempe ad discrimen earum, quibus vulgo utimur: uti monitum Clarissimo Salmasio notis ad Vopiscum; ubi post Guilandinum & Dalecampium in Plinium, ac Scaligeri diatribam adversus Guilandinum, pulcrè, indictaque aliis, de hoc disserit argumento.

A materie, quam plantæ præbuere, transeo ad eam, quam ab animantibus habemus. Vti imprimis fuere pelles. Vnde Martialis lib. XIV, epigram. CXC:

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens.

Item epigram. CLXXXV:

Ilias & Priami regnis inimicus Vlysses
Multiplici pariter condita pelle latent.

Imò, si Isidorum audimus, folia librorum dicta, *quod ex follibus fierent, id est*

ex pellibus, quæ de occisis animalibus detrahi solent. Sed foliis nomen, quia prius in foliis arborum scriberent. At rectè ab eo more idem membranæ nomen deducit : quia deglupta animalium membris. Sanè Pergamenæ erant ovillæ pelles. unde Martianus Capella lib. 11, cum dixisset, librorum alios esse ex papyro, alios ex carbaso, addit, *ex ovillis multi quoque tergoribus.* Quia autem pelles illæ pilos prius habuere, eò Persius ait :

† *lib.6. cap.* 11.

Iam liber & positis bicolor membrana capillis.

Nec tamen solùm usi pellibus, quas membris detraxissent, verùm & intestinis. Vt omentis elephantorum, de quibus Isidorus ibidem. Nam perperam pro *omentis* editum *momentis.* Item intestino draconis : quale illud, cui Zonaras, in tertio Annalium, inscriptam fuisse ait universam Iliada, & Odysseam. Vti & Constantinus Manasses, ubi de Leone 111 Isauro Imp. tractat. Membranarum usum esse antiquissimum, indicat Græcorum proverbium, ἀρχαιότερα διφθέρας * . Persicos quoq; annales solere membranis inscribi, auctor est Diodorus Siculus libro secundo : ac auctorem laudat Ctesiam, qui sua se hausisse dicit ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν · ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις καλά τινα νόμον ἔχον συνετέθειντο. *Ex membranis regiis, in quibus Persæ, quadam lege, gesta vetera digesserant.* Membranacei quoque fuere libri, quos Eleazar, Pontifex Iudæus, misit Ptolemæo Philadelpho : ut est apud Iosephum lib. x11, Antiq. Iudaic. Mirum verò, quod Plinius ex Varrone refert lib. x111, cap. x1 : *Pergami ab Eumene rege inventas esse membranas, supprimente chartas Rege Ptolemæo.* Adeóne recens membranæ usus? Æquè mirũ est, quod ibidem legas: *Chartam Alexandri Magni victoriâ repertam, auctor est M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandriâ : antea non fuisse chartarum usum.* Sed non dubium est, quin & longè ante Alexandriam conditam in usu fuerit charta ; quod ostendit Guilandinus : & quin ante Eumenem Pergamenum membranarum usus fuerit; quod liquet ex antè dictis. Nimirum res ita habet. Alexandriâ conditâ, quia Ægyptus in Macedonum esset potestate, chartæ per Græciam vulgaris esse usus cœpit : usque dum ex æmulatione inter Ptolemæos & Pergamenos Reges, (de bibliothecæ nobilitate certabant) Rex Ægyptius vetuit chartam Ægypto efferri. Tum Pergamenus Rex, ne ab studio priori remitteretur, curavit, ut membranarum longè major esset copia. Atq; exinde passim in Græcia membranis cœpit abundari. Quæ Pergamenæ dictæ, quia optimæ Pergamo adferrentur. Etiam à quadrupedibus ebur. Quippe dens elephanti. Martialis lib. xiv, lemmate, *Citrei pugillares :*

* *diphthera antiquiora.*

Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas,
Essemus Libyci nobile dentis opus.

Scio Scaligerum, diatribâ adversus Guilandinum, negare, in ebore scribi

ſcribi potuiſſe. Sed refellit eum hoc Martialis eodem libro epigr. v.

Languida ne triſtes obſcurrent lumina ceræ,
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Nimirum ex atramento vulgari judicium perperam fecit de illo, quo in ebore uſi veteres.

CAPVT XXXIX.

Atramentum librarium, vel ſcriptorium. Loliginis ſuccus pro atramento, uti & ſepiæ, apud Afros. Rubricæ uſus in librorum & legum titulis. Encauſtum ſacrum, quo Orientis imperator ſubſignabat. Etyma vocum, quibus hodie atramentum gentes aliquæ deſignant. Quandoque idem & calami, & liquoris præſtat vicem.

HActenus de materia, in qua animi ſenſa ſignarent. Videamus nunc de materiâ, quâ in chartis, membranis, vel linteis ſcriberent. Ea imprimis fuit atramentum librarium, ut vocat Vitruvius lib. VII, cap. X; ſive ſcriptorium, ut nominat Cornelius Celſus lib. VI, cap. IV; de quo & Dioſcorides lib. V, cap. ult. Item Plinius lib. XXXV, cap. VI, & Iſidorus lib. XIX, cap. XVII. Horatio vocatur *nigræ ſuccus loliginis*. Nempe quia loligo in metu de ſe effundit nigrum ſuccum, qui pro atramento eſt: unde Germanis dicitur **Dintenfiſch**, hoc eſt, *atramenti piſcis*. Atque idem, Plinio * teſte, facit piſcis alius, cui ſepiæ nomen: unde & *ſepia* pro atramento. Ita uſus Perſius ſat. III: ubi commemorat, quæ morari ſcriptionem ſoleant: * *lib. 9, cap. 29.*

Inque manus chartæ, nodoſâque venit arundo.
Tum querimur, craſſus calamo quòd pendeat humor,
Nigra quòd infuſâ vaneſcat ſepia lymphâ,
Dilutas querimur geminet quòd fiſtula guttas.

Eum in locum monet vetus ſcholiaſtes, etſi atramentum vulgo fieret è fuligine, fornacium puta ac balinearum, poetam tamen *ſepia* pro eo poſuiſſe, quia Afris ejus piſcis ſuccus pro atramento eſſe ſoleat.

Sed atramento quidem libri ſcribebantur; tituli verò & capita librorum rubri erant coloris. Quam ad rem minii uſus: unde Ovidius initio Triſtium:

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Hinc vett. Gloſſæ: *Rubrica, ſφρ. μίλτος ὑπογραφή.* Symmachus ad Ferreolum de Epiſtolis ſuis: *Iure vobis in hoc opere rubricæ, prima ſermonum officia dedicarentur.* Idem in legum titulis fiebat. Perſius ſat. V.

Excepto, ſiquid Maſuri rubrica notavit.

Iuvenalis ſat. XIV: *Perlege rubras*
Majorum leges.

Prudentius

Prudentius lib. 11, contra Symmachum :

— Dicant cur condita sit lex
Bis sex in tabulis ? aut cur rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos ?

Et Leo Imp. l. VI de divis. rescr. vetat, *sacra rescripta alio colore, quàm purpureâ inscriptione lustrari.* Quem Constantinopolitanorum Impp. morem etiam confirmare est ex annalibus Constantini Manassis. Et Brissonius libro de verborum significationibus, quo loco agit de Encausto sacro, quod ex muricis seu conchylii cruore erat, refert ex epitome Chronicorum Werveronis, monachi Leodiensis, Palæologum, Constantinopolitanum Imp. Ecclesiæ Romanæ obedientiam spopondisse syngraphâ, cui conchylii sanguine subscripserit. Ab encausti voce est, quòd Poloni colorem quo scribitur, etiam atrum, per συνεκδοχὴν generis appellent *incaust*, ut Itali *inchiostro*. Volunt & inde esse Belgarum **inket**. Verum hos censeo *inct* dicere κατ' ἀφαίρεσιν pro *tinct*, quasi *tincta*, vel *tinctura*, quia penna in eo tingitur. Nec alius originis Anglicum *inke*. Sed jam ad origines delabimur; de quibus alibi. Redeo ad scriptionem: in qua duo, ut dictum, obtinuerunt colores, ater & ruber. Ad utrumque non semper liquore utimur; sed instrumento etiam, quod & calami, & liquoris vicem præstet. Sic rubricâ, sic plumbo scribimus : maximè verò celebrantur creta & carbo, ut vulgatissima. Persius sat. V :

Quæque sequenda forent, & quæ vitanda vicissim,
Illa prius cretâ, mox hæc carbone notasti.

Martialis lib. XII, epigr. LXII :

Qui carbone rudi, putrique cretâ
Scribit carmina.

Etiam de carbone hoc Plauti Mercatore act. II, Sc. III :

Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.

CAPUT XL.

Ratio scribendi literis, quæ inconspicuæ sint, usque dum arte fiant conspicuæ. Vi Augustus, atque etiam Iulius, reservatis literarum vulgaribus figuris, earum commutarint potestatem. Scytale Laconica. Cæsaris Scaligeri censura rejicitur. Notæ Probi, & Petri Diaconi. Siglæ *quid, & unde iis nomen. Iustiniani interdictum, ne leges siglis exarentur. Mangonis notæ. Scriptura δι' σημείων.*

TErtia supereſt divisio ex scribendi modis ; quatenus unus est apertus, ac vulgaris ; alter opertus sive occultus. De aperto nihil attinet dicere ; cum ejus gnari etiam sint, qui, ut poeta ait *necdum ære lavantur.*

Opertus

Opertus vel ſcripturam habet conſpicuam, vel inconſpicuam. Conſpicuam voco, quæ videtur, ſimulac ſcribitur. Inconſpicuam, quæ primò non videtur: ſed arte ab eo, cui ſcribitur, conſpicua redditur. Cujuſmodi ſcriptura variis differt modis. Quædam de die non videtur: ut quæ ſcribitur aquâ ſalicis putrefactæ, vel deſtillatitiâ nitedularum aquâ. Qualis nocte duntaxat videtur. Quædam legi nequit, niſi ad ſiderum vel candelæ lumen. Quædam de die quidem conſpicitur; attamen non ſufficit aëre illuminari, verùm ope præterea alîus elementi eſt opus: puta, vel terræ, vel aquæ, vel ignis. Terræ quidem in iis, quæ ſignantur lacte herbæ tithymali, de qua Plinius lib. XXVI, cap. VIII. Item quæ ſcripta lacte animantium, vel urinâ, vel adipe, ſebo, aut pinguedine, vel etiam gummi. Cujuſmodi ſcriptura fit conſpicua, ſi pulverem adſperſeris.

At quæ alumine ſcripta, vel chalcantho, ea in aquam priùs, vel vinum certâ ratione præparatum, demergi ſit opus. Quemadmodum & quædam legi nequeunt, niſi affuſâ hydrargyri aquâ.

Igni neceſſe admoveri, quando pro atramento fuit ſuccus mali citrii, cæparum, ceraſorum, cyclamini, vel alîus acris pomi. Quin cremari chartam convenit, ut ea perſpicias, quæ gummi, ſale, & calce exarantur. Sed de hujuſmodi artificiis plura vide apud Portam Neapolitanum, lib. XVI Mag. Nat.

Scriptura, quæ conſpicua quidem eſt, ſimulac ſcribitur, ſed ab artis ignaro legi nequit, ea vel literis conſtat, vel aliis notis. Prior eſt triplex. Nam vel æquè ſcribitur, vel plus ſcribitur, vel minus ſcribitur. Æquè ſcribitur, cum totidem notantur literæ, ac vulgo opus; ſed artificium latet in eo, quòd literarum poteſtas commutetur. Vt ſi loco propriæ figuræ colloces literæ alîus figuram: puta vel proximè ſequentis: ut B pro A, C pro D, quam rationem iniit Auguſtus, teſte Suetonio in ejus vita cap. LXXXIX: vel ſi non proximæ quidem, ſed tertiæ, quartæ, aut quinctæ, vel alîus ſubſtituas figuram. Quartum elementum proprii loco uſurpabat Iulius Cæſar: ut eſt apud Dionem Cocceium lib. XXXIX. Æquè etiam ſcribebant Lacones in ſcytale: ſed literis divulſis legi non poterat, niſi membrana, aut corium, cui inſcriptum, ligno circumdaretur. Auſonius ad Paullinum:

Vel Lacedæmoniam ſcytalen imitare, libelli
Segmina Pergamei tereti circumdata ligno
Perpetuo inſcribens verſu: qui deinde ſolutus
Non reſpondenteis ſparſo dabit ordine formas.

Plura de ea Thucydidis ſcholiaſtes in lib. I, Plutarchus in Lyſandro, Gellius lib. XVII, cap. IX. Sed Cæſar Scaliger adverſus Cardanum Exercit.

cit. cccxxvii, totum hoc vocat nugale. *Nam*, inquit, *tametsi nulla mihi scytale sit, tamen pusillo temporis momento unam dimetiar: primâque notulâ quâque deprehensâ, cæteræ ad jussa veniunt.* Idem omnem hanc rationem occultis notis scribendi non artem ait, sed astutiam: imò impostruram, atque adeo delirium. At sanè delirium non est, cujus tantus est usus in maximis Reip. negotiis. Quanto aliter sensere Ephori, graviſſimi viri! item Augustus, Cæsar Iulius; domi bellique maximi, ac nihil minùs quàm nugaces ac deliri. Nec tamen diffiteor, quicquid penè ab antiquis adductum, hoc ejusmodi esse, ut hodie nemo paullò sagacior non statim fraudem animadvertat. Sed olim secus erat. Nempe hæc occultè scribendi ratio suam habuit infantiam, habuit reliquam pueritiam. Nunc ea adolevit, ut prioribus jam vulgatis, longè occultioribus sit opus. Cujusmodi permulta reperere intermedia secula, multa etiam priorum inventis ætas nostra adjecit. Sed cætera persequamur.

Plus scribitur, quando literis necessariis miscemus otiosas. Quod cùm multis fiat modis, imprimis tamen artificium placet, quando per membranam scribitur fenestratam. Nec enim, qui non habet foraminibus prorsus convenientem, ea, quæ locis patentibus scripta, distinguere ab iis poterit, quæ iis postea locis adscripta, quos texerat membrana.

Minùs scribitur per literarum compendia: hoc est, cum una, vel duæ literæ, pro voce ponuntur pluribus literis constante. Vt cum literarum initio scribitur S. hoc est, *salutem*; vel S. P. D. pro, *Salutem plurimam dicit.* Item, S. V. B. E. E. Q. V. hoc est, *Si vales bene est, ego quidem valeo.* Vel, S. V. B. E. E. G. *Si vales bene est, ego gaudeo.* Quamquam in talibus, ob consuetudinem, res minimè obscura. Occultior in aliis: quæ tradunt Valerius Probus, qui Hadriani Cæsaris ætate floruit, & Petrus Diaconus, qui sua dicavit Conrado I ejus nominis imperatori: ut vixerit circa annum 10 ccccxv. Similiáque in Papiæ glossario leguntur. Hujusmodi literas dixere *sigla*, vel *siglas*, κ) συγκοπλω pro *sigillas*. Nam ut à *signum sigillum*: ita à *singulus, sigillus*: unde *sigillatim*, ut à *singulus singulatim*. *Sigillæ* autem in muliebri genere, quia intelligitur *literæ*. Vnde Festus: *Notæ erant literæ, sed singulæ vel binæ.* Sic *singulas literas* dixit Cicero pro Murena: *singularias* Gellius lib. xvii, cap. ix. Solent enim Iurisconsulti in exscribendis legibus uti siglis: unde Manilius †, qui non Augusti quidem, sed Theodosii M. temporibus vixit:

† lib. 4.

Hic etiam Legum tabulas & condita Iura
Noverit, atque notis levibus pendentia verba,
Et licitum sciet, & vetitum quæ pœna sequatur.

Verùm cùm hinc sæpe error obveniret, quia una litera plurium crebrò vocum

vocum erat signum ; jussit Iustinianus Imp. ut vocabulis integris , non siglis scriberetur. Verba ejus ponam è lib. 1 Cod. Tit. XVII , de veteri Iure enucleando , Leg. 1. *Ne per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio, jubemus, non per siglorum captiones, & compendiosa ænigmata (quæ multas per se, & per suum vitium, antinomias induxerunt) ejusdem Codicis textum conscribi, etiamsi numerus librorum significetur : sed per literarum consequentiam explanari concedimus.* Et titulo eodem leg. 11 : *Eandem pœnam falsitatis constituimus adversus eos, qui in posterum Leges nostras per siglorum obscuritates ausi fuerint conscribere. Omnia enim, id est, & nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros, per consequentiam literarum volumus, non per sigla manifestari : ita ut qui talem librum comparaverit, in quo sigla posita sunt, in quocunque loco libri vel voluminis, sciat inutilis se esse codicis dominum. Neque enim licentiam aperimus ex tali codice in judicium aliquid recitari, qui in quacunque sui parte siglorum habet malitiam* &c. Atque ut è Latinis Iuris codd. siglas sustulit Iustinianus : ita in Græcis libris idem fecit imperator Basilius : uti Cedrenus * testatur : De siglis , sive notis , scripsit libellum Mango ad Carolum Regem : quem his dedicat versiculis : *pag. 467.

Hæc juris σημεῖα lubens rex accipe Carle,
Offert devotus quæ tibi Mango tuus.

Vbi σημείων vox sumitur haut aliter ac à Tullio lib. XIII, ad Att. *Quod ad te de legatis scripsi, parùm, credo, intellexisti, quia δι' ἀ σημείων scripsi.* Vti & à Plutarcho in Catone & Cicerone , ubi vocat σημεῖα ἐν μακροῖς & βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Scio , pleroſque hic intelligere notas illas, quæ literæ non forent : quales tradidisse Tyronem, & Senecam, postea dicemus. Sed sperare potuit Cicero, Atticum, quâ ingenii acie esset, ex primoribus literis collecturum de vocibus integris : at non potuit putare, divinaturum id ex incognitis signis , qualia invenere Tyro ac Seneca. Nec Mango aliud docet , quàm literas initiales pro integris vocibus positas. Vti nec alter ille , cujus juridicas notas ex veteribus membranis in corpore Grammaticorum vett. habemus.

Quàm antiqua sit hæc ratio scribendi literis singulis, ostendit illud Ciceronis pro Muræna : *Irati Iureconsulti, ne dierum ratione pervulgatâ, & cognitâ, sine suâ ope posset lege agi, notas quasdam composuerunt, ut ipsi omnibus in rebus interessent.*

CAPVT XLI.

Hieroglyphicæ notæ insculptæ saxis : quæ linguæ magicæ *Lucano. Horapollo Niliacus quando vixerit, & quâ scripserit linguâ. Quomodo à siglis differant notæ propriè dictæ. A quibus notæ hæ repertæ. Volumini, quod Tyronis ac Senecæ notas promittit, multas esse additas à Christianis. Astutia Tritthemii in Steganographia sua. An quæcumque de ea signârat, expertia sint commercii cum impuris spiritibus. Excogitari posse scripturam toti orbi communem, quàm gentes, unius duntaxat linguæ scientes, suâ quæque linguâ legant, & intelligant.*

SEquitur altera scriptura, quæ non literis constat, sed aliis notis. Hæc multiplex est: sed duos solùm modos commemorabimus proditos ab antiquis. Vnus est Ægyptiorum per signa hieroglyphica: alter Romanorum per notas presse sic vocatas. Ἱερογλυφικὰ, sive, ut vox sonat, sacræ sculpturæ, nihil aliud erant, quam animalium mutarumque rerum figuræ, ab Ægyptiis loco literarum in sacris usurpatæ, ne à vulgo intelligerentur. Hæc ante papyri usum saxis insculpebant. Vnde Lucanus lib. III :

— Saxis tantùm volucresque, feræque,
Sculptáque servabant magicas animalia linguas.

Et Tacitus lib. XI Annal. *Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant : ea antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur.* Tales sunt notæ Horapollinis Niliaci: qui scriptor temporibus vixerit Theodosii, si est Phœnubethensis ille, qui τεμενικὰ, sive opus de lucis ac templis condidit. Sanè eo in opere optima fuerit occasio hoc etiã argumentum pertractandi. Sed Grammaticus ille, ut ex Suida videre est, Græcè scripsit; eoque vel alius hic fuerit; vel quædam saltem Ægyptiacè tradiderit; vel falsum sit, quod inscriptio præfert, à Philippo ex Ægyptia lingua Græcè redditum esse. Horapollini adde tabulam antiquam æneam Hieroglyphicis literis cælatam, & eruditè explanatam à summo &, dum viveret, amicissimo viro, Laurentio Pignorio Patavino.

Romani notis usi sic presse dictis. Nam latè si notarum voce utamur, comprehendat ea siglas, de quibus antè diximus. Quomodo duplices sint notæ. Vnius generis sit R. P. quod Valerius Probus interpretatur *Respublica*, vel *Romani principis*. At, juxta notas Tyronis & Senecæ *, 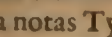 *Rempublicam* signat. Probo E. Q. R. valet *Eques Romanus*. At apud Tyronem & Senecam † pro eo est . Satis constat S. P. Q. R. scribi pro *Senatus populusque Romanus*. At in Tyronis & Senecæ notis ‡ pro eo videas . De posteriori hoc notarum genere nunc sermo est nobis. Ejusmodi notas mille & centum inveniisse creditur Ennius. Alias postea addidit

* p. 8.
† p. 75.
‡ p. 60.

addidit Tyro, Ciceronis libertus, ut cognoscimus ex Eusebio in Chronicis. Mox & Persannius Philargyrus bonam augendis illis operam navavit: itē Mæcenas, juxta Dionē *, sive Aquila, Mæcenatis libertus, ut refert Isidorus libro 1 Origin. cap. xxi. Post eos multas reperit Annæus Seneca, ita ut numerus notarum excresceret ad quinquies millenas. Addam de hac re verba Petri Diaconi proloquio Notarū ad Conradū Imperatorem: *Nunc quis primus Notas instituerit scribamus. Vulgares notas Ennius primus mille & centum invenit; ad hunc scilicet usum, ut quicquid per contentionem præsentium diceretur, librarii scriberent complures simul adstantes, divisis inter se partibus, quot quisque verba, & quo ordine exciperet. Dehinc Tullius Tyro, Ciceronis libertus, notas præpositionum commentus est. Post hunc Philargyrius Samius, & aliqui* (lego Aquila) *Mæcenatis alias addiderunt. Deinde Lucius Annæus Seneca, contractis omnibus, digesto & aucto numero, opus in quinque millia extendit.* Narrat Tritthemius, se in bibliotheca Argentinensi vidisse psalterium Davidicum notis talibus exaratum: sed fuisse ei inscriptum, *Psalterium in Armenia lingua*: nempe ab sciolo quodam Notarum hujusmodi imperito. Volumen notarum Tyronis ac Senecæ divulgavit clarissimus propinquus meus Ianus Gruterus. Sed ut magnam partem Tyronis ac Senecæ esse credendum: ita non dubium, quin posteriores non pauca addiderint. Sanè Cæsares in iis referuntur omnes usque ad D. Antoninum †. Multa etiam in iis, quæ certissimum sit, sub Christianis demum Impp. accessisse. Vt, *Sion, gehenna, amen, archisynagogus, Euangelista, archiepiscopus, martyr, ecclesiasticus, apostata, catechizatus, baptizatus*, & similia istis.

* lib. 55.

† pag. 64 & 65.

Atque hæc de veterum scribendi ratione, tum apertâ, tum occultâ. Quam varios autem modos addiderint juniores, cognoscere est ex Tritthemio, qui dum dæmoniacas se adjurationes tradere simulat, ut vulgares animas religionis metu arceat, re verâ principibus viris ac philosophis tradit varias occultè scribendi rationes: quarum notitia ut periculosa improbis, ita perutilis probis in rebus maximis, quà publicis, quà privatis. Nempe, quodam ingenii lusu, Spiritus vocat nostri spiritūs sive animi notas: quemadmodum ipse innuit præfatione utrâque ad Philippum, Electorem Palatinum. Primus ei spiritus est *Pamersiel*: cùm initiales solùm literas cujusque vocis legimus. Hunc spiritum dicit esse austerum, nec facilè exorabilem. Quo nihil aliud significat, quàm difficilem esse. Quid enim operosius, quàm duo hæc simul consequi: ut verba invenias initialibus literis occultè significantia, quod voles: & ipsa tamen verba aptè adeo inter se connectas, ut nemo aliud scribi suspicetur, quàm quod verba primâ facie præ se ferunt? Tum addit, hunc spiritum esse infidelem. Quo indicat, huic scribendi modo non posse nos multum fidere, quia sim-

plicitate suâ statim se paullò callidioribus prodit. Sententia igitur est, & difficulter sic scribi, & facilè sic penè à quovis legi. Similiter spiritus *Camuel* eidem est ratio scribendi, ubi litera prima est otiosa, altera significativa, vel contrà. Addit & alia, quorum pleraque solùm faciunt ad involvendum. Per conjurationem verò, vel incantatorium carmen, designatur artificium legendi sic occultata, quòd artis ejus ignaro quædam esse incantatio videatur. Verùm dicere non habeo, utrùm omnia, quæ in MSSis Tritthemii continebantur, ejus generis fuerint; an nonnulla verè, uti videbatur, malorum constiterint spirituum commerciis. Quod si est, ut multum metuo, jure αὐτόχειρον flammis absumi curavit Elector Palatinus Fridericus II, cujus illud in bibliotheca adservabatur. Indignè id fert in Cryptographia suâ * vir doctissimus Gustavus Selenus, eoq; nomine imperitiæ arguit socerum meum, summum virum, Franciscum Iunium: qui ab Electore consultus, scripto hactenus inedito sententiam suam de istoc Tritthemiano opere longè aliam tulerat, quam Selenus vellet. Equidem, utcunque hoc imperitiam Selenus appellet, ingenuè tamen fateor, suspectissima mihi esse, quæ ex Tritthemii libro tertio ipse tradit †: uti illa de tribus Saturni angelis, rationeque sine literis, aut nuncio, per quarundam imaginum affatum, viginti quatuor horis cognoscendi, quæcunque toto terrarum orbe fiant. Vt valde metuam, ne in opere Tritthemiano fuerint

* *lib. 3, cap. 15.*

† *lib. 3, cap. 16.*

Φάρμακα * πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά:

ut de Ægypto cecinit Homerus †.

* *Pharmaca multa salubria, mixtaque noxia multa.*

† *Od. δ.*

Post tam multa, quæ de notis & variis scribendi modis diximus, subit hæc cogitatio, an non excogitari possint notæ toti orbi communes, sic ut omnes gentes, utcunque non aliam, quàm patriam intelligant linguam, hisce tamen notis cognitis, volumina omnia sic scripta legere suâ linguâ possint. Quin humana hoc possit industria, minimè dubitandum. Sed cùm nunc signa habeamus vocum, quæ pro linguis variant; tum ea fingi debeant, quæ ἀμέσως ac proximè rerum vel conceptuum sint signa. Quomodo ex pictura hominis, equi, arboris, domus, homines omnes eundem habent conceptum: quomodo item gentes plurimæ conveniunt in notis Arithmeticis, quas cifras vocant: quomodo etiam variarum linguarum Astrologi conspirant in notis planetarum, quales ♄, ♃, ♂, ☉, ♀, ☿, ☽: item duodecim signorum Zodiaci, ♈, ♉, ♊, ♋, ♌, & sequentium. Nec diffiteor, tot prope characteribus opus fore, quot res sunt. Sed minimè hoc de sententia dimovet: quia si homines, & potissimùm pueri, quæ ætas memoriâ maximè valet, brevi temporis spatio plures addiscunt linguas: facilè quoque addiscentur signa quasi communis cujusdam linguæ. Nec enim

enim pluribus erit opus conceptuum ſignis, quã nunc opus vocum ſignis: ubi, quantum memoria valeat, etiam in varias addiſcendo linguas, facilè omnes videmus. Valde etiam hanc rem confirmat, quòd prodidit Nicolaus Trigaultius hiſtoriæ Sinenſis lib. 1, cap. v, *non pauciores Sinenſibus literas eſſe, quàm voces numerantur: eas tamen ita inter ſe componere, ut* LXX, *aut* LXXX *millia non excedant.* Imò idẽ refert, Sinenſes & Iapanenſes, etſi linguâ æquè differant, ac Hebræi, & Belgæ; tamen, quæ ſic ſcribuntur, intelligere, ac utramque gentem alterius libros ac ſcriptionem ſuâ linguâ lectitare. Nec dubium eſt, quin cùm tempore Babylonicæ confuſionis pro una lingua naſcerentur CXX, ut Paciano Barcilonenſi viſum *: ſive LXXII, ut Euſebii †, Epiphanii ‡, Auguſtini *, Scriptoris de vocatione gentium †, Arnobii Iunioris ‡, & tot aliorum opinio eſt: ſi ſcriptione ejuſmodi uſi forent, optimè alii aliorum ſenſa potuerint cognoſcere. Vtcumque enim in legendo alii alia verba pronunciaſſent: tamen iidem fuiſſent conceptus. Nempe uti nunc variarum linguarum homines rem eandem conſpicientes eandem rem concipiunt: ita idem rei ſignum intuentes, eundem haberent conceptum. Atque hæc de figuris, tum cuique linguæ propriis, tum iis quibus omnes orbis incolas ſeſe mutuò intellecturos dicebamus.

* *epiſt.* 2.
† *lib.* 1 *Chronolog. Gr.*
‡ *Panarii lib.* 16, *cap.* 6.
* *lib.* 16 *de Civ. Dei cap.* 3 *& hæreſi* 39.
† *lib.* 2, *cap.* 4.
‡ *in pſal.* 104.

CAPVT XLII.

Accedit ur ad ὀρθογραφίαν. Eam cognoſci, tum ratione, tum auctoritate. Rationem peti ab diſtinctione, vel origine. Auctoritatem verò ab aſſeveratione doctorum, vel a ſcriptura lapp. & libb. vet. Antiquos diſputaſſe, utrùm ſcribi debeat ad *an* at, cum *an* quum, quidquid *an* quicquid, opſtitit, *an* obſtitit. *Καλογραφία fit additione, detractione, innovatione, trajectione.*

NVnc aliud de literis reſtat nihil, quàm ὀρθογραφία, ſive recta ſcribendi ratio. Quam & ipſam referre licet ad ſcribendi modos. Nam vel ſcribimus, quomodo ſolent, qui emendatè id facere, doctorum judicio, exiſtimantur: vel ab eorum more ac conſuetudine deflectimus. Rectus ſcribendi modus bifariam & cognoſcitur, & comprobatur: nimirum vel ratione, vel autoritate. Ratio petitur, tum à diſtinctione, tum ab origine. Diſtinctione, quomodo diſcriminis cauſſâ ſpiritus additur in *habeo*, & *hara*. Origine, quomodo *prudentia* ſcribendum ſcimus per T, quia eſt à *prudenti*: & contrà *audacia* per C, quia eſt ab *audaci*. Itidem non *vendico* dicimus, quomodo in vulgatis codd. legimus, ſed *vindico*; quippe quod originem ducat à *vindex*. Et *cauſſa* potiùs ſcribimus per geminum SS, quia dicitur quaſi *caviſſa*. Autoritas verò petitur vel ab aſſeveratione ſcriptorum

ptorum antiquorum, quomodo in eâdem *cauſſæ* voce exprimimus geminum S S, quia Ciceronem & Maronem id facere ſolitos eſſe, è Fabio ſcimus: vel è modo ſcribendi, qui reperitur in antiquis codd. & inſcriptionibus, quam ob ipſam quoque rationem *cauſſa* malim geminato S S. Itidem *ſuboles* ſcribendum eſſe, tum autoritate veterum librorum probatur, tum ratione confirmatur, ut quod ſit à ſuboleſcendo.

Magna verò circa hujuſmodi, jam Fabii ævo, curioſitas fuit. Docet id locus iſte lib. 1, cap. VII: *Illa quoque ſervata eſt à multis differentia, ut AD cum eſſet præpoſitio, D literam; cùm autem conjunctio, T acciperet. Item CVM, ſi tempus ſignificaret, per Q; ſi comitem, per C; ſi verò cauſſam, per Q, ac duas ſequentes VV, ſcriberetur. Frigidiora his alia, ut QVICQVID C quartam haberet, ne interrogare bis videremur. Et QVOTIDIE, non cotidie, ut ſit, quot diebus. Verùm hæc jã inter ipſas ineptias evanuerunt.* Vbi quatuor commemorat vocabula, de quibus diſſertari olim ſolere, etiam è vett. Grammaticis ſcire poſſumus. De primo AD agit Velius Longus, Marius Victorinus lib. 1, Terentius Scaurus de Orthograph. Beda de eâdem, & alii. De altero, quod eſt CVM, vide, ſis, Velium Longum, Terentium Scaurum, item Curtium Valerianum, & Cæcilium Vindicem apud Caſſiodorum lib. de Orthogr. cap. III, & XI. De tertio, hoc eſt QVICQVID, monet Priſcianus apud eundem cap. XII, & Marius Victorinus lib. 1. Quartum, puta QVOTIDIE, probat Cornutus apud Caſſiodorum; à quo diſſentiunt Velius, Beda, alii. Eò autem lubentiùs hunc Fabii locum adducere viſum fuit, quia vulgò etiam ludibrium pueris debere putaretur, ſiquis præverbium AD per T ſcriberet. At videmus, jam Fabii ævo, neglexiſſe id plures. Et in libris quoque vett. atque inſcriptionibus ipſis, & conjunctio, & præverbium ſcribuntur per T. Eſtque pro hac conſuetudine Licinii Calvi teſtimonium apud Chariſium. Itidem nemo non pædagogorum inſignitè imperitum credat, qui in *obtinere, obſtitit*, & ſimilibus P pro B collocet. Terentius tamen Scaurus docet, fuiſſe olim, qui per P ſcriberent *opſtitit*. Quin illuſtris eſt apud Quinctilianum † locus, quo oſtendit, meritò in dubium vocari poſſe, utra præferri debeat ſcribendi ratio. *Quæri*, inquit, *ſolet in ſcribendo, præpoſitiones ſonum, quem junctæ efficiunt, an quem ſeparatæ, obſervare conveniat: ut, cùm dico Obtinuit. Secundam enim B literam ratio poſcit: aures magis audiunt P.*

† eodem cap.

Trifariam verò ab orthographia receditur, additione, detractione, immutatione. Additione peccatur, cum in vett. libb. eſt *thenſaurus*, *formonſus*: item *hyemps*, *emptum*, *ſumptus*, quæ in iiſdem reperias: ut taceam illa imperitis uſitata, *præcor*, *prætium*, *præſbyter*, & ſimilia. Detractionis errore in vett. libb. reperias *prægnatem* pro *prægnantem*: & ſimile creditur

ditur *ulcus* pro *hulcus*, cùm Græcè sit ἕλκος. Immutatione delinquitur bifariam. Nam vel literæ est innovatio : vel de loco in locum trajectio. Innovatio est *condicio* pro *conditio*, cùm sit à *conditum*; *delitiæ* pro *deliciæ*, cum dicatur *delicatus*. Quædam tamen bifariam scribuntur, quæ Græci διπλογραφούμενα appellant: ut *neglego*, & *negligo*. Item *protenus*, & *protinus*; *quatenus*, & *quatinus* : etsi Caper distinguat. Fere enim in compositione E in I transit: & aliàs quoque hæ literæ commigrant: ut *here*, & *heri*, ac similia.

CAPVT XLIII.

Sylva vocum juxta seriem literarum : in quibus vera scribendi ratio ex vett. monumentis, vel origine comprobatur.

ETsi verò non pauca sint, ubi dissentiant homines etiam eruditissimi: & in hisce minutiis sæpe, utrùm hoc, an altero modo scribas, manum non verterim: quia tamen grata ubiq; est veritas, improbari eorum studiũ non debet, qui attendunt, utrùm inter se conveniant monumenta vetera: & si diversimodè aliquid in iis exaretur, an quid semper se offerat in illis, quæ emendatiùs scripta sunt; vel si non semper, quid multò in iis frequentiùs legatur. Nec tum admodum refert, an origo vocabuli aliud suadere videatur. Nam sæpe origo est incerta : & derivata multa longiùs à fonte suo abeunt. Sin is fuerit dissensus, ut quid veteres maximè probarint, jure ambigi possit: erit sequendum illud, quod ab origine propiùs recesserit. Vt apertiora hæc fiant, pluscula adferam exempla: ex quibus faciliùs erit statuere de cæteris; quæ à nobis nunc prætereuntur, quia hîc specimen solum dare voluimus, pleniusque de talibus tractamus in Originum libb.

Aerius, & *ætherius*, per tertiam vocalem ante V S probat Aldus. Et pro eo præter veteres aliquot codd. est Græcorum mos, qui scribunt ἀέριος, & ἀιθέριος. Verùm nec per E damnare ausim, eò quod hæc scribendi ratio subnixa sit cùm aliis libris, itidem antiquis; tum ἀναλογίᾳ, quando per E Latini scribunt *igneus*, *melleus*, *flammeus* &c.

Anachoritas per I in proxima ab ultima vulgò appellant eos, qui eremum incolunt. Et sanè ita vulgo ea vox quoque scribitur in epistolis B. Hieronymi, Calepino in *anachorita*, & *eremus*, inque vulgatis Lexicis Græcolatinis. Sed origo pro I exigit E, *Anachoreta*. Quippe non est ab ἀναχωείζω, quod transitivum est, ac valet idem ac ἀναχωρῆν ποιῶ † : sed ab ἀναχωρίω *, unde ἀναχωρηταὶ quoque apud Iustinianum Nov. constit. 5, § ἐκατέρων.

† recedere facio.
* recedo.

Arabs, *trabs*, *urbs*, quia sic etiam inter doctissimos obtinuit, per B scribo. Sed

bo. Sed ſonus exigit *urps, traps, Araps.* Idem enim eſt ſonus, qui in Græco Αραψ. Nec obſtat, quòd in caſu interrogandi dicamus *Arabis.* Nam idem uſu venit in Græco Αραβος : quin tenuis facilè mutatur in mediam. Hac de re ſic Scaurus : *Non caret quæſtione etiam Plebs, & Vrbs, & Pelops : quæ Varro ita diſtinguit, ut per B & S ea nominativo caſu putet eſſe ſcribenda, quæ eandem literam genitivo reddant ; ut Plebs, Plebis, Vrbs, Vrbis : ea verò per P, & S, quæ ſimiliter genitivo ejuſdem numeri in pis excurrunt, ut Pelops, Pelopis. Sed nobis utrumque per P S videtur eſſe ſcribendum, quoniam ex his Ψ litera conſtet, quàm genitivo diximus, aut in bis, aut in pis exire.*

Arceſſo pro *voco*, non *accerſo*. Scio Agrætium diſtinguere hæc duo. *Accerſit*, inquit, *qui vocat ; arceſſit, qui accuſat, ſicut Cicero, Nos capitis arceſſere.* Sed meritò hoc diſcrimen negat Scaurus : *Vtcunque*, inquit, *ſcribendum, ad eandem ſignificationem videntur pertinere.* Clarè ait, uno modo utrâque ſcribi ſignificatione. Vnicus ille modus eſt *arceſſo* per R : ab antiquo *arcio*, quod ex *cio*, & antiquo *ar* pro *ad* : teſte Priſciano. Sed de eo plura in Originum libris.

Artus probo; uti eſt in vett. libris; pro quo vulgo *arctus:* nempe diſcriminis cauſſâ.

Baca, non *bacca*, eſt in quibuſque melioris notæ codd.

Benivolus & vett. libri probant, & ratio, cum in compoſitione E in I mutetur. Beda de orthogr. *Benivolus & Malivolus, & Malificus, ſicut à pace Pacificus.*

Blatero, non *blactero*. Nam primam corripit Horatius. Itaque & *deblaterare* pro *deblacterare* ſcribi apud Feſtum debet.

Bracchium duplici C C eſt in vett. codd. atque id præfert Aldus. In aliis tamen *brachium* reperimus : & Græcè eſt βραχίων.

Bucina, non *buccina*, ſcribendum eſſe, ex Iſidoro liquet. Et probat hoc Aldus nepos è vett. libb. ac marmoribus. Similiter Delrius reperit in cunctis Senecæ MSSis, & nos in variis codd.

Cæſtus & *ceſtus* multi confundunt : ſed perperam, quando, ut optimè ad
à pugere. v Æn. monuit Servius, *ceſtus* ſit baltheus Veneris, nempe ἀπὸ τοῦ κεντεῖν †, quia punctis variè ſit ornatus & interſtinctus : *Cæſtus* autem (quibus à cædendo nomen) ſint arma pugilum; nempe laminæ æneæ manibus alligatæ, quibus certantes ſe feriebant, unde Propertius lib. III, el. XIII :

Nunc ligat ad cæſtum gaudentia brachia loris,
Miſſile nunc diſci pondus in orbe rotat.

Eâ ſignificatione & *ſculponeas* dixere veteres, ut ex Nævio Plautóque oſtendit Fulgentius.

Cætera requirit origo, cum ſit ex ἑ ἕτερα. Sed *cetera* merâ vocali probant vett. libb. *Cartha-*

Carthaginenſis in proſa dicendum, ut ἀναλογία evincit. Aldus tamen obtendit Priſciani, lapidum, & Pandectarum autoritatem. Sed decepit ſic ſcribentes Ennii auctoritas, cujus eſt:

Hoſtem qui feriet, mihi erit Carthaginienſis.

Nec cogitarunt, ſic Ennium ſcribere coactum metri cauſſâ, quod non recipit *Carthaginenſis.*

Caſſiepea pro *Caſſiopea* dicere jubet Scaliger notis in Manilium: atque ita ſe reperiſſe ait in codice Gemblacenſi. Sanè Græcis eſt Κασσιέπεια. Verum codici uni multò plures opponere licet, in quibus per O ſcribatur. Nempe Latini ut *Calliope* & *Calliopea*, ita *Caſſiope* & *Caſſiopea* ſcripſere. Nec eſt quòd Græca vox opponatur. Nam E & O facilè commutantur. Ita Græcè eſt Πτολεμαῖος: at in optimis libb. eſt *Ptolomæus.* Et Βερονίκη, *Berenice.*

Cecidi, non *cæcidi.* Nam *æ* in *i* mutatur: *e* verò primæ ſyllabæ eſt ab augmento: ut in *fefelli, pepedit*, & ſimilibus. Ovidius Met. lib. XI, Fab. V:

Cum ſubit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas.

Cera, non *cæra*, partim quia Græcè eſt κηρὸς: partim quia ſic eſt in vett. libb.

Cœpi pro ἄρχομαι, non *cepi.* Nam *coepi* per OE eſt ab antiquo *coepio*: à *capio* verò vel *cepi* dicimus, vel *cæpi* per *æ*: quomodo hæc duo, Grutero teſte, diſtinguuntur in MSS Plauti codd. quæ in Palatinâ fuere bibliothecâ:

Is amare coepit Alcumenam clam virum,
Vſuramque ejus corporis cæpit ſibi.

Malim tamen poſteriori loco ſimplici E ſcribi, ut à *capio* ſit *cepi*, veluti à *facio feci.*

Convicium per C, probum: improbum *convitium* per T: ſive ſit à vicis, ſive, quod magis probo, ſic quaſi *convocium* dicatur.

Culcita ſcribendum, non, ut vulgo, *culcitra.*

Ecloga non *ægloga*, ut eſt in multis libris, quaſi ſit ἀπὸ τῆς αἰγῶν *: cum ſit ἐκλογὴ ἀπὸ τοῦ ἐκλέγειν †. Vnde *eclogarii* Tullio lib. XVI ad Att. * à capris. † ab eligendo.

Effatus, non *ecfatus* ſcribere jubet Terentius Scaurus. In vett. tamen libris invenias *ecfodere, ecferre*, & ſimilia: qua de re Canterus Notis in Cic. epiſt. XVIII, lib. VII ad Famil.

Ephœbeum ad Vitruvium ſcribit Philander; *ephebæum* Mercurialis in arte Gymnaſtica. Sed rectum eſt *ephebium* vel *ephebeum.* Nam Græcè eſt ἐφήβιον vel ἐφηβεῖον: ut ex Ariſtophanis ſcholiaſte in Aves conſtat.

Epiſtula, & *aduleſcens* rectè ſcribitur per quinctam vocalem. Nam & in his, & aliis omnibus, non tam opus ſpectare originem, quàm antiquorum conſuetudinem.

Ethica malim, quia Græcè ἠθική. Multi tamen libri *æthica*, quod

iccirco Camerarius præfert. Nempe ut *scæna* est à σκηνή.

Exsilio, exsulo, exsto, exsupero, exsurgo, similiaque, cum S malim. Contrà scio Priscianus, Camerarius ‡, Marius Corradus *, & alii multi. Verùm ἐτυμολογίᾳ refutantur, & librorum non νεοπαλαιῶν † tantùm, ut Camerarius ait, sed bene antiquorum auctoritate. At enim, inquiunt nonnulli, in EX continetur S. Continetur sanè, sed S præpositionis, non verbi sequentis. Duo autem S S concurrere nihil prohibet, cùm dicamus *ossa, jussa, lassa, caussa* &c. Et cur, si seriò sic argumentantur, *exscribo* ipsi malunt, quàm *excribo?* Quomodo item distinguent *exsorti* ab *exsors, exorti* ab *exorior?* quomodo *expecto* cùm est à *pecto*, ab *exspecto*, quod à *specto?* Sanè *exspecto* per S probant quoque Fabius, Velius, Scaurus, alii.

‡ lib. de Orthog.
* lib. 2 de L. L.
† novantiquorum.

Fecundus, felix, femina, fenus, fetus, & horum derivata, merâ vocali fere invenias in antiquis codd. & lapp. Nec movet, quòd Iul. Scaliger *fœmina* putat esse à φοῖνιξ. Nam etymon id incertâ nititur conjecturâ. Quin puto verisimilius deduci ab antiquo *feo*; unde & *fetus*, ut à *fleo, fletus*.

Inchoo, an *incoho* scribi debeat, jam olim quæsitum: ut ex Servio & aliis constat. *Inchoo* requirit origo, si sit à *chaos*, quod & Græcis per χ scribitur. Verrius tamen Flaccus, Augustæi ævi Grammaticus, *incoho* maluit: ut ex lib. 1 * Diomedis cognoscimus. Sanè ut in *cohors*, quod à *cooriendo* est, non *cohortando*; item in *ahenum, mihi, vehemens, prehendo, Vahalis* (nam ex **Wael** fecere *Vahal* sive *Vahalis*) ita in *incoo* veteres inter duas vocales adspirationem interjecerunt. At nusquam, ut ex ipso Servio † discimus, subjecere H literæ C, præterquam in tribus hisce, *sepulchrum, Orchus, pulcher*.

* cap. 4.

† in 3 Georg.

Increbesco, & *increbui* dicendum. Quibus aliud visum, eo argumento pugnant, quod illa in ESCO veniunt à neutris. Quare, inquiunt, ut non *nigesco* à *niger* dicimus, sed à *nigrum nigresco*, ita nec à *creber crebesco* erit, sed à *crebrum crebresco*. Et sanè magis ventorum murmur exprimit, si scribamus 1 Georg. *Nemorum increbrescere murmur*. Sed de formatione verborum in ESCO quod dicunt, non est perpetuum. Nam à *ruber* dicimus *rubesco*.

Internundinium, non *internundinum*: de quo ita Victorinus: *Internundinium scribendum. Ut enim Interlunium, & Trinoctium, ita Internundinium, quod novem dies inter se continuos habeat, non quod nono die fit.*

Lamina ac *lamna* per N in postrema, cùm sit λάω ‡ ἐλαύνειν, quod est *ductile opus fucio*. Nempe κατ' ἀφαίρεσιν & συγκοπὴν ‡ ex ἐλαμίνη vel ἐλαμίνη. Objectant, quod *lamina* ac *lamna* duplici MM in chirographis Horatii ac Prudentii scribi, commemoret Ob. Giffanius in Indice Lucretiano ‡. Sed codd. his opponimus codices alios item antiquos, in quibus *lamina* & *lamna* constanter invenimus; quod & de suis codd. scribit Carrio ad lib. 1 Valerii Flacci.

‡ non Vossius.

Lingulaca

Lingulaca & *paſtinaca* eſt in vett. libris. Sed *lingulata* & *paſtinata* per T requirit analogia. Quæ iccirco magis probat Turnebus : nec ab ejus ſententia abhorret Lambinus. Tutiùs tamen puto vett. libris inſiſti.

Loquela, & *querela* : non *loquella*, & *querella* : quod putabat Aldus in Orthogr. Nec diffiteor ſic in pleriſque codd. vett. inveniri. Verùm alii aliter : quibus favet ἀναλογία. Nam ſic dicimus, *tutela*, *medela*, *ſuadela*, à *candeo candela*, ſimiliáque.

Mihi, & *nihil* ſcribi oportere, nec pueros nunc fugit. Et tamen conſonantis C adjectionem Leonardus Aretinus ſeriò defendere eſt adnixus lib. VIII, epiſt. II, ad Antonium Grammaticum. Verùm hoc ſeculo illi tribuendum, non Aretino. Nunc quidem ita ridiculum ſit, ut ſi viveret Craſſus ille, quem ſemel in vitâ riſiſſe ſcripſit Lucillius †, idem fuerit acturus, quod olim, cùm aſinum carduos comedentem vidit.

† *Cic. 3. Tuſcul. Aſconius lib. 2 contra Verrem. Plinius lib. 17, cap. 10. Macrob. lib. 2, cap. 1. Ammianus Marcellinus lib. 26. Solinus, Hieronymus, Saliſberienſis, &c.*

Monumentum per V, non *monimentum* per I : cum *monumentum* dicatur, ut *emolumentum*, *nocumentum*, *documentum*.

Ne ſcribendum pro *Næ* : quamquam Aldus poſterius probet, quia Græcis eſt ναί. Sed aliter libri vett. qua de re plura Faernus in prologum Andr. Malaſpina in epiſt. Cic. ad Att. Lambinus in orat. Cic. pro Fonteio, & Catil. II.

Nefas, non *nephas*, cum ſit à *ne*, & *fari*.

Opperior, pro *exſpecto*, non *operior*, habent vett. libb.

Parcimonia per C, non *parſimonia* per S. Nam prius in vett. libris invenias, favente ἀναλογία, cùm à *parco* ſit *parcimonia*, ut ab *alo alimonia*, à *queror querimonia*. Quod ſi *parſimonia* eſſet à *parſum*, *altimonia* & *queſtimonia* itidem dici deberet. Non tamen mordicus alterum damnem, cum à *cultum* videatur eſſe *cultimonia*, θρησκεία. Putat Scaliger, uſum Tertullianum ſcripto ſcholaſtico de Pallio, cap. quarto penè extremo : *Cum ob cultimoniæ candidatum*, *& ob notam vitæ*, *& privilegium galeri*, *Cereri initiantur*. Vbi in vulgatis pro *cultimonia*, *cultum omnia* editum eſt. Sed doctiſſimus Salmaſius vulgatam retinet. Vt *omnia candidatus* ſit πανὶὰ λευκὸς : quomodo in libro de pœnitentia ait, *omnia ſanctus* ; Virgilius,

Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremque.

Patricius, non *patritius*. Nam per C ſcribi debere, vel eo argumento cognoſcitur, quòd à *patribus ciendis* deducant Vellejus, & alii. Ac planè ſimilis error eſt in *tribunitius*, *ædilitius*, *fictitius*, *novitius* ; quæ per C ſignari debere, clarè tradit Priſcian. in IV, ac Aldus quoq; comprobat in Orthogr.

Pentecontarchus, non *pentacontarchus*, oportere ſcribi, haut operæ eſſet monere, niſi viderem aliter exarari ab hominibus eruditis : imò & optimæ quæque notæ codices A in ſecunda haberent. Sic enim Santis

Pagnini tralatio anni CIↃ IↃ XXVIII : editio vulgata Antverpiana illustrata à Benedicto, editaque anno CIↃ IↃ XL ; Veneta Isidori Clarii anni CIↃ IↃ LV, Parisiensis Rob. Steph. anni CIↃ IↃ LVII, &, ne singulis insistam in re minuta, etiam Romana Sixti V anni CIↃ IↃ CIII. Sed MSSi nostri rectè *pentecontarchus*. Nam Græcè est πενηκόνταρχος à πεντήκοντα, *quinquaginta*.

Perlego integrè invenias in melioris notæ libris : magis tamen probem, *pellego* ut *intellego*, sive *intelligo*. Terentius Scaurus : *Pellego, ut omnes antiqui dixerunt, non perlegere. Vnde & apud Virgilium legendum : Pelligerent oculis.*

Pœna per OE, non *pœna* per Æ ; quod Marium Corradum probâsse miror. Nam & vett. libb. aliter, & ἐτυμολογία reclamat, cùm sit à ποινή. *Pœnitet* tamen in vett. libb. per Æ legas. Quod iccirco non ausim damnare : etsi origine ductus (est enim à pœna) & quorundam etiam codd. auctoritate, *pœnitet* præferam.

Pomœrium exigit origo, cum sit à *pone* & *mœrus*, teste Varrone in IV de L. L. Qui simplici vocali *pomerium* scribunt, tueri se possunt vett. libb.

Porcius, non *Portius*. A porco enim est Porciorum familia, ut ab ove Oviorum, ab asino Asiniorum.

Prædium per Æ, non *prœdium* per OE: cùm unicâ tantùm literâ differat à *prandium*, ut illud Martialis indicat, lib. XI, epigr. XIX:

Errasti Lupe, literâ sed unâ.
Nam quo tempore prædium dedisti,
Mallem tu mihi prandium dedisses.

Quatuor, non *quattuor*, etsi duplici T probet Aldus. Sed Giffanius, & ipsi quoque, unico scribi, in vett. libris observavimus : ac probat id ἐτυμολογία, cùm sit à *quater*. At non rectè putabat idem Giffanius, iccirco corripi ab Ennio apud Cic. I de Divinat.

Cedunt ter quatuor de cœlo corpora sancta
Avium.

Et apud Flav. Sosipatrum lib. I :

Iamque adeò quatuor partum.

Nam meliores Ciceronis codices habent,

Cedunt de cœlo ter quatuor corpora sancta.

Ita *quatuor* fuerit Spondæus ob συνίζησιν, quemadmodum & in versu altero, quem proximè ex Charisio adducebamus.

Rhætia per Æ scribendum : etsi & in vett. libb. ac monumentis, doctissimo Velsero * teste, invenitur, *Retia*, *Rhetia*, *Rethia*, *Rœtia* ac *Rhœtia*. Sed ut *Rhætia* magis probem, facit, tum quòd Græcè is populus Ραιτοὶ dicatur : unde apud Arrianum in Indicis corruptè legitur, Ρατῶν, pro Ραιτῶν :

* *lib. I rerum August. Vindel.*

τῶν : tum quòd meliores & antiquiores libri, ac lapides, per Æ, & tenui T, habeant *Raitia, Raetia,* aut *Rhaetia :* ex qua scripturæ inconstantia (octo enim ejus vocis scribendæ modos adduximus) paret, quàm frustra sint, qui si in unicum fortè inciderint lapidem, aut codicem antiquiorem, quo tamen uti nesciant, confestim novam comminiscuntur ὀρθογραφίαν, & censorio supercilio doctis præscriptum eunt.

Sæpes, sæpio, sæpimentum, vulgò merâ vocali in primâ scribunt. Sed cum diphthongo invenimus in libb. vett. uti & Pierius in optimis codd. scribi testatur in Ecl. 1. & Giffanius indice Lucret. in *Sæpta.*

Sallustius, non *Salustius,* vett. libb. Imò & *Appulejus,* non *Apulejus,* etsi aliter libri. Nempe sufficit, quòd contra est in lapp. semper. *Lucilius* verò non *Lucillius,* quia sic omnes codd. antiqui, & ἀναλογία favet. Nam simile est Servilius.

Scena, an *scæna* scribas, parum refert. Origo requirit *scena,* cùm Græcè sit σκηνή. Malim tamen *scæna* cum diphthongo. Ita enim legitur in lapp. & optimis ac antiquissimis libris : qua de re Aldus in Orthogr. & imprimis Faernus ad Prol. Hec. Atque ut hoc non esset, satis esse debet, quod Varro lib. VI de L. L. & *scæna*, & *scæptrum* scribat, etsi Actium *scena,* alios item *sceptrum,* Græcorum more, scribere agnoscat.

Scribsi, nubsi, labsus sum, per B, scribunt hodie multi : & pro iis videtur esse ἀναλογία. Attamen magis probem per P, propter εὐφωνίαν. Nempe ut à θλίβω, & τρίβω, non est θλίβσω vel τρίβσω, sed θλίψω, & τρίψω, sic à *scribo* est *scripsi,* à *nubo nupsi,* atque ita in aliis. Idem nobiscum docent Agrœcius, & Beda de Orthographia ; ac Priscianus quoque lib. 1, ubi sic scribit : *Sciendum est, quòd principium syllabæ omnino per Ψ, PS debet habere: ut psittacus, pseudolus, ipse. Nubo quoque nupsi, scribo scripsi faciunt : quamvis analogia per B cogat scribere : sed euphonia superat, quæ etiam nuptam, non nubtam, & scriptum, non scribtum, compellit per P, non B, dicere & scribere.*

Sexcunx & *sescunx,* malè confundunt. Miror autem eos quoque in hunc lapidem impingere, qui se multijugâ lectione jactant. Quippe ostendunt se nec primam legisse paginam eruditi operis Budæani de Asse.

Sidus quoque per I cum vett. libris, non *sydus* per Y scripserim cum vulgo ; cùm Y in Græcis tantùm adhibeamus : *sidus* autem sive ab insidendo sit, ut censet Varro ; sive aliunde, saltem Græcum non sit.

Silva per I, non *sylva,* etsi sit ab ὕλη, non à silentio : similiterque *Silvanus, Æneas Silvius,* Rhea *Silvia,* quæ non veteres modò codices probant, ut Vinetus * quoque agnoscit ; sed & Græci scriptores, quando Σιλουανὸς, Σίλυιος, Σιλβία legere est apud Strabonem, Plutarchum, Zonaram, Suidam, alios.

* vide ad Fabri lib. 1. cap. 1.

Similimus

Similimus unico L scribere quidam è junioribus jubent. Sed hos refellit tum poëtarum, qui syllabam producunt, & antiquorum codicum, in quibus geminatur, autoritas: tum ratio, partim à sono petita, qui nimis fuerit exilis; partim ab analogiâ aliarum vocum, cujusmodi sunt *humillimus*, *imbecillimus*, *facillimus*.

Solemne, non *solenne* ut vulgo exaratur, quasi fit à *solus*, & *annus*. Nam *sollemne*, cùm veteres codd. approbant, tum ἐτυμολογία, quia est ab Osco *sollus* †, hoc est, totus, unde & *sollers* *, quasi totus ars: MNE autem in *sollemne* est vocis productio.

† Festus in Sollo. * Idem ibidem.

Solliſtimum, non *soliſtimum*, vett. libb.

Spelæum per Æ requirit origo, cum Græcè sit σπήλαιον: in vett. tamen codd. est *speleum* per simplex E. Vt damnare hoc non ausim.

Tæter, non *teter*, juxta libb. vett. scribendum.

Sulfur, non *sulphur*, cum in Latinis Φ non habeat locum, sed F.

Subſiciva non *succiſiva*. Priori enim modo est in optimis libris, & in tabula ænea, quæ in opere inscriptionum Gruterianarum legitur pag. MLXXXI. 2. Nempe non à *succidendo* est, sed *subsecando*.

Tofus, nõ *tophus*. Nam PH solùm utimur in iis, quæ à Græcis accepimus.

Vinea, & *tinea*, per E malim, ob multitudinem bonorum codicum in quibus ita signatur. Vt non moveat, quòd Fulvius Vrsinus in Virgilio cum Græcis collato † *vinia*, & *tinia*, per I reperisse se dicat; illud quidem in antiquo lapide apud Delphinum Gentilem: hoc autem in codice Virgilii Colotiano.

† in 4 Georg.

CAPVT XLIV.

De illo additionis & detractionis vitio, quo initialis litera syllabæ sequentis fit finis præcedentis, vel contrà. Olim etiam de eo dubitatum esse apud Græcos, & Romanos. Aristophani lux. Apostropho sociata ut unam vocem proferri. In ὀρθογραφίᾳ comprobandâ potissimam esse auctoritatem antiquorum lapidum aut metallorum: proximam veterum tum manuscriptorum, tum Grammaticorum: quorum nobiliores, quid de orthographia egerint, referuntur. In studio veteris orthographiæ neque nihil, neque nimium operæ poni oportere.

POtest etiam in eâdem literâ vitium simul additionis & detractionis committi. Fit hoc in dividendis syllabis: ut *nos-ter*, pro *no-ster*, *ig-nis* pro *i-gnis*. Nam quæ consonæ initio vocis connectuntur, eæ quoque in medio junguntur. Itaque in *a-bdir* (ita dicitur lapis * βάστυλος, qui & *abadir* †, vel *abaddir*) *b* ad posteriorem pertinet syllabam, quia dicimus βδελυρός. Item scribimus *Al-cmene*, quia dicitur κμηλὰ: *Ara-chne*, quia *Cnidus*: *i-psi*,

* Prisc. lib. 1. † Idem lib. 5. & 7.

i-pse, quia *Pseudolus* : *o-mnis*, quia *Mnestheus* : *A-sclepiodotus*, quia σκληρὸς ; *barbari-smus*, quia *Smyrna* : *I-strum*, quia *struo* : *Pa-thmus*, quia *Tmolus* : atque ita in cæteris. At quod vulgò hæc aliter scribantur, promanat à pronunciatione vulgari; quæ, ut in aliis multis, ita hac quoque in parte est vitiosa. Dicimus enim *mag-nus* pro *ma-gnus*, *am-nis* pro *a-mnis*, *honest-tus* pro *honne-stus*, *lec-tus* pro *le-ctus*, aliaque id genus infinita. Scribere autem volumus, ut pronunciamus : quod laudem merebatur, si pronunciaremus ut veteres. Quamquam & olim ita pronunciasse quædam videntur, ut scrupulus in scribendo relinqueretur, si non doctioribus, saltem imperitis. Nam unde alioqui esse dicemus, quòd Sextus Empiricus, ubi adversus Grammaticos * disputat, inter Orthographiæ quæstiones refert, utrùm ὄμϐ-ειμος, an ὄμ-ϐειμος scribi debeat: item Αεισ-τοτέλης, an Αει-στοτέλης. Non dubium enim, quin recta sint ὄμ-ϐριμος, & Αρι στοτέλης, cùm dicatur βρέχω, & στάω. Imò nec semper requiritur, ut vox aliqua similiter incipiat. Nam scribendum ἰ-ϑλὸς, ἰ-ϑμὸς, ἰ-χϑρὸς; etsi ϑλ, ϑμ, χϑ, non inveniantur initio vocis. Etiam Priscianus † jubet scribere *Abo-dlas*, (barbarum id nomen) *Cy-dnus*, & *Aria-dne*, item *My-gdonides* : etsi *dl*, *dn*, & *gd*, in principio vocis non occurrant. Vt infirmum sit eorum argumentum, qui *doc-trina* malunt, quàm *do-ctrina*, quia *ctr* non reperias initio vocabuli. Sufficit enim, quòd soni natura non obstat, quo minus æquè initio dicamus *ctr*, quam *str* : ut in *strepo*, *stratus*. Accedit, quòd in *do-ctrina* non possit alia esse princeps syllaba, quàm in *do-ctus*. Compositorum tamen dispar ratio. Nam scribimus *ab-luo*, *dis-cors*, *trans-marinus* ; etsi dicatur *blandior*, *scopæ*, *Smyrna*. Quamquã nec defuerint olim, quibus in *abeo*, *adeo*, *pereo*, non *ab*, *ad*, *per*, sed *a* & *pe*, princeps esset syllaba : ac par ratio aliorum. Verùm rectiùs hac de re Quinctilianus lib. I, cap. VIII : *Est etiam in dividendis verbis observatio, mediam literam consonantem priori, an sequenti syllabæ adjungas. Aruspex enim, quia pars ejus posterior à spectando est, S literam tertiæ dabit : abstemius, quia ex abstinentia temeti composita vox, primæ relinquetur.* Rectè & Terentius Scaurus : *Per connexionem illam adnotanda sunt, ut Neg-otium ; cujus primæ syllabæ G debeat adjungi, non sequenti ; quod dictum est, quia nec otium. Item Ne-scire, quod sit ne & scire ; & Ex-sul, utut S sequenti syllabæ adjungatur, quia significetur extra solum patriæ missus.*

* cap. 9.

† lib. I.

Dubitant nonnulli, quid statui conveniat de compositis, in quibus vocalis ultima partis prioris absorbetur à prima partis sequentis. E. G. utrùm παρ-έρχομαι scribi debeat, an πα-ρέρχομαι, *ist-hic* an *i-sthic*. Scaliger lib. de caussis L. L. cap. XLIX, mavult *ist-hic*, quia non minùs *ist*, quam *est*, dici possit ; ac quemadmodum syllabarum initia ab initiis, ita fines à finibus mensurentur. Verùm non *isthic*, sed *istic*, citra spiritus notam, fuit in Bembino,

bino, aliisque Terentii optimæ notæ codd. quos Faërnus expressit. Ac monet Aldus, similiter legi in Virgilio Carpensi, aliisque libris antiquis. Inque multis id codd. nos quoque observavimus. Præterea priorem syllabam non *ist*, sed *i* esse, argumento sit, quòd par sit in compositis hujusmodi ratio, atque in apostropho est. At in hac, ex Grammaticorum omnium consensu, non aliâ de causâ duæ voces unius instar proferuntur, quàm quòd prima vocis sequentis succedat in locum abjectæ. Alioqui enim poterit syllaba apud Græcos desinere in consonam adspiratam: ut ἀφ' ἁ, νυχθ' ὅλην. Vbi primæ syllabæ ἀ, & νυ: secundæ φ' ἕ & χθ' ὁ. Vt omnino hæc tanquam una vox efferantur. Si enim veteres, quando esset apostrophus, paullum moræ interposuissent post vocem priorem: non parêret, quomodo Aristophanes in Ranis risum excitârit versu istoc Euripidæ *:

Ex κυμάτων γὰρ ἄυδις ἄυ γαλήν' ὁρῶ †.

At res plana est, si verum est, quod dicimus, voces duas sonuisse, ut unam. Neque enim liquebat, utrùm diceretur, γαλῆν' ὁρῶ, pro, γαλην' ὁρῶ ‡, an γαλῆν ὁρῶ *. Idem judico de versu Epicharmi:

Ο †Ζεὺς μ' ἐκάλεσε Πέλοπι γ' ἔρανον ἐς ἰῶν.

Nam risus ex eo ortus, quòd auditores putarent, histrionem dicere, γέρανον ‡, non γὲ ἔρανον *. Scio virum eruditum † ex his ipsis versibus colligere, peritiores olim solitos post prius vocabulum vocem leviter suspendere ad elisionem indicandam. Verùm quomodo vox potuit suspendi in γ' ἔρανον, & similibus? Adhæc poëtæ ipsi, ob versus ambiguos, non histriones, ob pronunciationis vitium, ridebantur. Atque ut daremus, histriones hac in re peccâsse, cui non verisimile fiat, ideo nihil ab iis post vocem priorem moræ factum esse, quòd id vulgò fieri non soleret; vel si fortè, à peritioribus solùm: neque id ubivis, sed tantummodo, quando, vocibus aliter pronunciatis, ambigua esset dicentis sententia.

Plura qui de Orthographia volet, multùm juvabitur scholiis ac notis eorum, qui veteres codd. castigarunt: item illis, qui ex professo de hoc argumento scripsere: uti fecerunt Iovianus Pontanus lib. de adspiratione; Camerarius opusculo, quod Philippicæ Grammaticæ addi solet; Marius Corradus libb. de L. L. ac supra istos Aldus junior opere, quod de Orthographia inscribitur. In eo tamen hic omni culpâ non vocat, quòd, deceptus ab aliis, alios quoque falsis aliquot inscriptionibus decipiat. Qua de re Antonius Augustinus dialogo XI Antiquit. Roman. & Hispanic. Multùm etiã ad intelligendum veterum ὀρθογραφίαν conferet inscriptionum Gruterianarum Index Grammaticus. Sed cùm in eo maximè referantur, quæ rariùs, & interdum semel iterum duntaxat se offerunt: operæ sit ipsas adire inscriptiones, ut videatur, in quibus vel omnes, vel antiquissimi

* *in Oreste.*

† *Ex flectibus ferentatem conspicor.*

‡ *ferentatem conspicor.*

* *mustelam conspicor.*

† *Cum Pelope accumbens me vocavit Iupiter.*

‡ *gruem.*

* *symbolam sive convivium.*

† *Guiljelmum Baillium libello de accent. Græc.*

quissimi quiq; lapides consentiunt. Etiam operæ sit adire Thesaurũ Antiquarium Huberti Goltzii, & alios, qui de veteribus numismatis scripserunt. At, inquiunt, lapicidæ, & similes, indoctũ erat hominũ genus, ut stare illis nequeamus. Nimirũ videntur ex nostris temporibus vetera metiri, quibus Latina lingua erat vernacula. Præterea, ut latomi essent imperiti, non aliter tamen incidere licebat, quàm præscriberent illustres & doctissimi homines: quibus magnopere erat curæ, ut omnia, quàm emendatissimè inscriberentur. Argumento illud erit, quòd Magnus Pompejus (ut de eo prodidit Tullius Tiro †, qui iis temporibus vixit) doctissimos Vrbis viros super hoc consuluit, utrùm in æde Victoriæ TERTIO, an TERTIVM CONSVL, incidi deberet; atque ut, his dissentientibus, adierit M. Ciceronem: ille autem, ne hos, vel illos improbâsse videretur, suaserit Pompejo, ut TERT. scriberetur. Et quis nescit, quàm curiosè Nigidius Figulus * disseruerit, quando *pueri* per I; quando *puerei*, per EI, scribi oporteret? Talia curabant in charta peritura; non curabant in saxo duraturo, Vrbisque, imo orbis oculis expositio? Possunt & alia in hanc sententiam adferri; quæ satis docent, non debere audiri, qui contemtim adeò de lapp. sentiunt & loquuntur: nec pili faciunt, quid in omnibus, vel penè omnibus lapidibus reperiatur. Quasi ullum certius esse veteris scripturæ argumentum possit, quàm consensus lapidum, tabularum æneārum, nummorum, similiumque monumentorum, quæ ab antiquissimis temporibus ad nostra usque tempora durarunt. Nam librorum alii ex aliis exscribuntur, magisque & magis à primo codice abitur. Lapides verò nummique immutati permanent. Tantum opus, ut genuinas seu nummorum, seu marmorum inscriptiones à suppositiciis distinguamus. Quis enim ignorat, quot falsæ inscriptiones circumferantur? quibus alii quidem scientes volentes imposuere simplicioribus: alii verò sibi os sublini credulitate nimiâ passi sunt. In priori hominũ genere reponi merentur Annius Viterbiẽsis, Ioãnes Camers, & Cyriacus Anconitanus: ut de Pomponio Læto, Ioviano Pontano, præclaris alioqui viris, & aliis quibusdam, nihil dicam. Præterea opus distinguere inter ætates; pro quibus, Fabio † etiam teste, variat ὀρθογραφία. Nec enim ii sumus, qui revocari velimus rationem scribendi obsoletam: qualis est in columna Duilliana. Volumus pro exemplo esse ea tempora, quibus studia Romæ maximè viguerunt. Vt qua Cicero & Cæsar facundiâ præstabant: Varro, & Nigidius ‡ doctrinarum erant columina: Crispus Sallustius in historia Romana primas ferebat. Vt de Catullo, Pomponio Attico, Cornelio Nepote, & cæteris ejus temporis, taceam. Idem dixero de Augusti imperio: quo Virgilius & Horatius, quo illi amorum quatuorviri, quo Livius, & alii excel-

† *apud Gellium lib.10, cap.1.*

* *Gell. lib.19, cap.14.*

† *lib.1.*

‡ *Gell. lib.14, c.9.*

lentes erant viri. Neque excepero seculum proximè secutum : quo Marcus floruit Seneca , & Senecæ ter numeranda domus : quo Columella, Plinius uterque, Fabius, Tacitus, Tranquillus, cæterique. Cur enim non in Latinis scribendis hæc nobis tempora potius proponamus , quàm sequiora secula, præcipuè illa, quibus barbaricæ irruptiones, ut imperium, ita linguam , & rectam scribendi consuetudinem corruperunt ? Vetus autem consuetudo unde certiùs petatur , quàm è marmoribus & numis ? Proxima tamen post lapides , & metalla , gloria est libris chirographis ; dum eos ætas & bonitas commendent. Item veteribus Grammaticis, qui hanc artis partem tractarunt. Adeundi igitur Velius Longus, Flavius Caper , Q. Terentius Scaurus, atque excerpta veterum Grammaticorum, è quibus suum de Orthographia librum contexuit Cassiodorus. Item Marii Victorini liber 1, & Bedæ presbyteri de Orthographia libellus. Nec tamen auctor singulis fuero , ut postquam animus graviora possit, diu multumque in his studii & operæ ponant. Grata quidem ubique est veritas : at non propterea in minùs necessariis constare ea omnibus debet majorum & meliorum studiorum damno. Potiùs duo tres accuratè de tota scribendi ratione dispiciant ac tractent , aliquo dispendio suo , at compendio Reip. literariæ. Horum ubi labores illi probarint , qui studium hoc intelligunt , cæteri talium judicium sequantur : ac tantummodo Velium, Scaurum, & similes, antiquitatis caussâ degustent. Quomodo futurum, ut per minutias hasce eant, non circa illis hæreant.

FINIS LIBRI PRIMI.

GE-

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE ARTE GRAMMATICA
LIBER SECVNDVS:
qui est
DE SYLLABIS.

CAPVT I.

Προσῳδίας objectum. Diomedes emendatus. Variæ definitiones syllabæ rejiciuntur. Συλλαβὴ de voce dissyllaba. Vera syllabæ definitio adlata.

Idimus de Ορθογραφία, sive literis. Venio ad Προσῳδίαν, quæ versatur circa omne illud, quod accentu præditum est. Id quia ut plurimùm literarum conjunctione constat, *συνεκδοχικῶς* vocatur *συλλαβή*. In cujus definitione mirificè sunt alucinati. Flavio Sosipatro, & Maximo Victorino, definitur hoc modo. *Syllaba est litera vocalis, aut literarum coitus per aliquam vocalem comprehensus.* Quæ veriùs syllabæ divisio est, quàm definitio. Præterea A in AVDIO syllaba non est. Convenit tamen ei hæc descriptio. Diomedi definitur, *comprehensio literarum enunciata.* Sic enim apud eum legendum; pro quo in Putschianâ editum est, *Syllaba est comprehensio literarum enunciatio.* Suspicor autem, Diomedem adjecisse, *uno spiritu, vel accentu.* Hoc utcunque est, Prisciano quidem sic describitur: *Syllaba est comprehensio literarum consequens sub uno accentu, & uno spiritu prolata.* Vbi si Priscianum audimus (atque idem de Diomede dictum velim) verbum *ai*, aut provocabula *ea, ei, eo, ii*, dissyllaba non sint: Græcum item ἐάω trisyllabum non erit. At hoc planè est absurdum. Nisi quis tueri se volet eo, quòd etiã Dio Chrysostomus, oratione prima De gloriâ * *κηρύττεσθαι* & *ἀποκηρύττεσθαι* unâ solùm syllabâ dicat distare. Sic enim scribit †: Καὶ τύττας μὲν κηρύττεσθαι, φασὶν· ἐκείνας δὲ ἀποκηρύττεσθαι, δηλονότι διὰ μίαν συλλαβὴν γιγνομένης τῆς διαφορᾶς. Sed hic ejus vocis usus planè est insolens. Vt autem veram Syllabæ definitionem inveniamus, altiùs est ordiendum.

* *pag. 605 edit. Morell.*

† *Et illos quidem dicunt κηρύττεσθαι, prædicari: hos autem ἀποκηρύττεσθαι, de*prædicari: *videlicet ut propter unam syllabam fit differentia.*

Grammaticæ finis est puritas orationis: subjectum est oratio, quatenus pura. Ac primò considerat subjecti sui partes, inde totum. Partes orationis sunt, litera, syllaba, voces. Litera est pars orationis sono indivisibilis. Syllaba est pars orationis sono indivisa. Vox est pars orationis

significans ex instituto, cujus partes nihil significant separatim. Nam cùm de literis, syllabis, & vocibus, in Grammaticâ agatur propter orationem, tanquã finem; jure quoque ea in Grammaticis per orationem definiuntur. At haut rectè definitur litera, pars minima dictionis : neque rectè syllaba definitur, pars dictionis uno spiritu prolata. Nam à, è, i, ô, sunt literæ & syllabæ : nec sunt partes vocis, quia sunt ipsa vox. Omne autem totum est majus suâ parte. At secundùm nostram definitionem liquet, cur unumquodque istorum sit litera, sit syllaba, sit vox. Nam litera est, quatenus indivisibile est : syllaba est, quatenus indivisum, atque accentum habens : vox est, quia vocis est proprium ita ex instituto significare, ut aut partes sint nullæ (uti hîc fit) aut cùm sunt, nihil significent separatim.

Sed fortasse aliquis, eo quòd omnia monosyllaba syllabæ quidem sint, at partes orationis actu non sint; amet definitionem, quæ conveniat syllabæ absolutè, & sine respectu ad orationem consideratæ. Quare, necubi claudeat industria nostra, alteram etiam definitionem damus. Syllaba est vox articulata unius integri soni. Nam seu unius literæ syllaba sit, seu ex literis pluribus confletur ; sonus existit unicus. At quoties in voce plures syllabæ concurrunt, plures etiam soni audiuntur. Et videtur non aliud voluisse Priscianus, cùm priori suæ definitioni mutilæ, & mancæ, istam subjungit : *Syllaba est vox literalis, quæ sub uno accentu, & uno spiritu, indistanter profertur.* Nam per vocem literalem non intelligit, quod alias dictionem nominat, sed sonum articulatum.

CAPVT II.

Syllabæ divisio. Δίφθογγος *Latino nomine ut reddi possit. Quot Hebræis diphthongi. Cur quædam Græcis* impropriæ *dicantur. Latinis non quinque tantum sunt, ut putarunt; sed minimùm octo. Charisii sententia de diphthongo VI sive VI refellitur. Rutilius in Itinerario emendatus. V interdum est vocale, sequente vocali in eâdem syllabâ. AI & OI in vett. monumentis pro Æ & OE : item OV pro V longo. AA, EE, similiaque immeritò à Politiano, & aliis, in diphthongorum numerum referri.*

SYllabarum sunt tria genera. Quædam sunt vocales nudæ, quas Marius Victorinus †, atque alii, malè dixerunt κατ' ἀφαίρεσιν vocari syllabas, cùm potiùs dicere debuerint, parùm aptè parti orationis sub uno accentu, syllabæ esse nomen impositum. Nam quid causæ quæso, præter syllabæ ἔτυμον, (à quo sæpe invalida peti argumenta, nemo ignorat) afferre queunt, cur A in *amo* non æquè ac *MO* syllaba sit?

† *lib. 1 initio capitis de syllabis.*

Alterum syllabæ genus est diphthongus. Latinè ad verbum dixeris *bisona.*

sona. Sed appellatio hæc parùm appositа videtur, quando etiam convenit duplicibus X, & Z. Quare rectiùs illi, qui nominant *bivocalem.*

Diphthongus est sonus compositus ex sonis duarum vocalium, sic ut uterque audiatur. Si enim solum auditur una vocalis, diphthongus dici nequit. Nec tamen necesse est, ut uterque sonus æquè audiatur. Interdum enim altera vocalis tantum habet semissem temporis, vel tertiam partem.

Quot apud Hebræos sint diphthongi, parùm convenit. Interea satis constat, ' post kamets, & patach, constituere diphthongũ *ai*; post cholem, *oi*; post schurek, *ui.* Sed quæritur, an similiter ' coalescat in diphthongum post kamets, patach, tsere, & chirek longum. Nempe ut accedant diphthongi, *au, eu, ui.* Multis ita placet. Sed Iudæi ' hic pronunciant, ut s. Nam יֵשָׁוּ non *Hesau* pronunciant, sed *Hesaf*, atque ita in aliis.

Græcis diphthongi sunt XII, αι, αυ, ει, ευ, οι, ου, ηυ, υ, ωυ, ᾳ, ῃ, ῳ. Ex his posteriores sex vel ex prioribus fiunt, vel ex duabus subjunctivis. Nam ex ευ & ου gignuntur ηυ, & ωυ, quæ Ionum est. Ex αι, ει, οι, sunt ᾳ, ῃ, ῳ. Ex subjunctivis duabus coaluit υι. Atque huc respexere, qui sex istas vocant diphthongos improprias. Sunt qui tres tantum improprias esse dicant, ᾳ, ῃ, ῳ. Nempe quia in illis non exaudiatur sonus nisi unius vocalis: quod vocis etymo repugnat, quæ, ut diximus *bisonam* sonat. Sed hi eo peccant, quòd rem metiantur ex pronunciatione vulgari, quæ à genuina ac veteri plurimùm distat.

Quod ad Latinos, vulgò quinque faciunt diphthongos. In quo nimis sanè sunt parcipromi. Quippe minimùm sunt octo: Æ, ut *ætas, ævum, Mæcenas:* AI, ut *Aiax, Maia, ai ai* apud Ovidium x Met. AV, ut *audio, aurum, plaustrum:* EI, ut *eia, hei, omneis:* EV, ut *eurus, heus, ceu:* OE, ut *pœna, Pœnus, mœnia:* OI, ut *hoi, quoi, Troia:* VI, ut *Harpuia, Illithuia, Orithuia*; quamquam hæc, similiáque, simplici quoque Y scripta inveniantur: ac Charisius utrámque quidem agnoscat vocalem; sed V ad antecedentem, I ad sequentem syllabam pertinere velit. Verùm malo Servium sequi, qui in illud Æn. III:

At subitæ horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpuiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas:

in Harpuiæ, inquit, *est Græca diphthongus: nam Latini non habemus.* Sanè Rutilio *Harpuia* quadrisyllabum est: quod solâ διαλύσει fieri potuit. Ita enim ille lib. primo Itinerarii sui:

Namque olim (malè vulgati codd. Non olim) *sacri justissimus arbiter auri,*
Circumsistentes reppulit Harpuias.

Neque est, quòd quis VI è diphthongorum Latinarum numero exterminet, quòd non reperiatur in iis, quæ ortum suum Latio debent. Quippe

Quippe si *Harpuia*, similiáque, donata sunt Romanâ civitate, etiam diphthongus, quam in iis cernere est, in Latium fuerit recepta. Adde quòd eandem reperire sit in *cui* & *huic*, cùm monosyllaba sunt. Nam V in *huic* consonans esse nequit, cùm V consonum adspirari non possit. Atque hinc simul elucet, perpetuum non esse, quod à Grammaticis traditur, V fieri consonantẽ, quoties in eâpse syllabâ altera sequitur vocalis.

Porrò quod in Y I facit Charisius, hoc alii agunt in AI, & OI. Marius enim Victorinus †, etsi alterius etiam sententiæ meminerit, in eam tamen magis inclinat, ut I in *Troia* pertineat ad syllabam sequentem. Marius quoque Corradus in primo de L. L. idem de *Troiæ* nomine refert, ac parem ait ratiõnem esse in *Aiax*.

† *lib.1, cap. de syllabarum natura & connexione.*

Verùm hac parte adstipulari malo doctissimo Angelo Caninio. Neque enim caussæ quicquam video, cur in hisce vocibus apud Græcos diphthongus sit; apud Latinos non item; cùm éadem utrobique sit eâdem in voce pronunciatio. Quid quòd veteres semper AI, & OI, usurparunt, ubi posteriores prætulerunt Æ, & OE? Ita inscriptiones ante Augusti Ciceronisque ævum habent, AIMYLIVS, & DIVAI: atque eandem diphthongum pòst conatus revocare Claudius imperator, etiam scito publico; unde illam invenias in omnibus ejus temporis lapp. sed, Claudio exstincto, rursum obtinuit Æ. Itidem veteres inscriptiones habent *coiravit* pro *curavit*, & apud Plautum, Mureto * teste, pro *prælium* fuit *proilium*, quamquam in vulgatis sit *pro Ilio*: atque hinc obiter liquet, malè, cùm alios, tum Nicodemum Frischlinũ, præcipere *prælium* per Æ scribi debere. De hac diphthongo ita Capella lib. III: *O autem literæ copulatur I in nominativo Iovis, & Oinone. Oisus etiam dicitur. Sic enim veteres usum dixere.* Sed *proilium*, *Oinone*, *oisus*, *coirare*, similiáque, planè exoleverunt. Quod si & obsoletorum rationem habere lubet, nonam etiam diphthongum adjicere licet superioribus. Veteres enim *loumen*, & *nouncius*, dixere, pro *lumen*, & *nuncius*: quomodo & in monumentis antiquis legere est, IOVS, IOVRE, IOVSTITIA, OVFENS, OVFENTINA TRIBVS, aliáque id genus, quæ nunc exarantur per V longum. Nec temere dico *V longum*. Nam quod antiqui lapides aliquando in brevibus syllabis usurpant, id vel imperitiæ, vel incuriæ sculptorum tribui debet. Quare apud Agellium quoque lib. primo cap. XII in verbis Fabii Pictoris, non FOVIT, quod in Stephanicâ editione legitur, sed *fuit* scribendum puto.

* *lib.6 Var. Lect. cap.4.*

Quod si Angelum Bassum, sive, ut à patria dicitur, Politianum ‡ audimus, debeat quoque inter diphthongos reponi EE, quomodo FEELIX in aureo nomismate legitur. Item II, quo pacto VIIRTVS invenitur in æreo Galbæ nummo. Sed pueriliter alucinatur vir politissimi judicii.

‡ *cap.43 Miscel.*

judicii. Nam geminatio hæc originem cepit ab eorum errore, qui vocales duplicandas putabant, ut longas esse cognosceretur: quod vitiosum esse, agnoscunt Fabius, & Scaurus, ut supra diximus. Quod si altera vocalis tantùm temporis est index, quo pacto juncta alteri constituet diphthongum? Neq; enim sola quantitas diphthongum facit; quia alioqui * etiam & ω diphthongi sint, atque adeò A, I, & Y, quoties sunt porrectæ: apud Latinos etiam, quot vocales sunt, tot diphthongi adjiciendæ erunt, cùm universæ ancipites sint. At hæc tam inepta sunt, ut mirandum sit, virũ tantum in manifestâ luce, velut in Cimmeriis tenebris, cespitàsse.

CAPVT III.

Ostenditur, non esse diphthongum, quando post I vel V in eadem syllaba sequitur vocalis: nec quando in AO, EA, EO, vel OA, est συνίζησις: nec esse ullas triphthongos.

SEd aliam quoque litem de diphthongis intentat Grammaticis Caspar Schoppius, in Grammaticis Institutionibus, quæ, ut & Paradoxa literaria, edidit * sub nomine Pascasii Grosippi: uti primus mihi indiciũ fecit Amplissimus & literarũ ac literatorum amantissimus David de-Willem, Arausionensium principi à consiliis. Hæc cum omnia jam essent nostra ad prælum parata, avidè devoravi, multaque reperi partim multo antè, quam Scoppiana prodirent, à nobis etiam monita in libellis Grammaticis jussu Procerum in Scholarum Hollandiæ ac Westfrisiæ usum divulgatis; partim tradita nobis in hisce commentariis, quos maxima ex parte ante annos xxx & amplius scripsimus, cumque juventute & amicorum multis communicavimus. Gratum interea mihi fuit, eadem utrique nostrum in mentem venisse, vel saltem, ubi eosdem habuimus duces quos sequeremur, idem utrique placuisse. Attamen nec pauca in illis reperi, ubi vir ille doctissimus temere omnino pulpita mihi deseruisse veterum Grammaticorum videtur. Quale inter cætera illud de diphthongorum numero. Quibus censet denas addi oportere, IA, IE, II, IO, IV. VA, VE, VI, VO, VV. Vt *Ianus, jento, abjicio, Iocasta, justus, vastus, vester, visus, votum, vultus.* Mihi eo minùs hæc sententia placuit semper, quia & Hebræi, & alii populi orientales, Iod & Vau summo consensu inter consonas reposuere. Et ratio hoc valida confirmat, quia sine vocaliũ ope pronunciari non possint. Accedit, quòd non minùs, quàm consonantes aliæ, vocalem naturâ brevem positione longam reddunt. Vt in *adjuvo, & advolo.* Iam quanti illud putandum, quod omnis diphthongus sit naturâ longa? At hoc de hisce Scoppianis diphthongis dici nequit. Nam brevis ea est in *jaceo, jecur, projicit,*

* *Mediolani anno 1628.*

jicit, jocus, juvo; valeo, vetus, vigeo, volo, & trecentis ejusmodi. Quod & fit post Q; ut *quatio, queror, quibus, quoniam, equus*. Item post G, ut in *unguere*, unde *unguentum* : ubi V tam celeriter pronunciatur, ut Terentianus Maurus dicat, — *parte tantùm fungi temporis* : ac Velius Longus, *eam ad aurem fere perire*. At dixerit aliquis, antea nos VI inter diphthongos retulisse : nec caussam esse, cur V ante I constituat diphthongum ; ante vocales cæteras non item. Sed latum hic est discrimen. Neque enim VI semper est diphthongus : sed in *Harpuia, huic* monosyllabo, & similibus : ubi V vocale est, quia eundem habet sonum, ac in Græco ὑός. At de *vigeo, vireo*, & similibus, longè aliter statuendum. Imò ne in eo quidem assentire Grosippo possum, quòd in *pituita* V consonum putat, quando fit trisyllabum : ut apud Horatium † :

† *Lib. 1, epist. 1.*

Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

Item in disyllabo *fuisse* : ut apud Lucillium :

Compernem, aut varam, fuisse Amphitruonis ἀκοῦσαι.

Nam his locis V in *fuisse* pronunciatur, ut in *vis* : in *pituita*, ut in *vita*.

Verùm idem ille eruditissimus vir, ne his quidem contentus, etiam IE, & OA, de quibus mox dicam, cùm de triphthongis agam; tum EA, & EO, diphthongos esse arbitratur. EA in hoc Lucretii lib. 11 :

Aut nulla inter se duo sunt ex omnibus eadem.

Sed hoc leve esse, puto, nec ipse diffiteatur, quandò pro *eadem, isdem* in optimis codd. editum, ac similiter in chirographis reperimus : nisi quòd unus noster *idem* habet, facili errore. Magis urget illud Terentii * :

* *Prol. Adelph.*

Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.

Nam *eam* est monosyllabon, quia est senarius. Par ratio in hoc Maronis ‡ :

‡ *Ecl. 6.*

Nec tantum Rhodope miratur & Ismarus Orphea.

Item † :

† *Æn. 10.*

Vnâ eademque viâ sanguisque, animusque, sequuntur.

Itidem *eo* una syllaba est in hoc ejusdem :

* *Æn. 8.* *Rege * sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ.*

†† *Æn. 6.* Item : — *simul* † *accipit alveo.*

‡‡ *Ecl. 8.* Et, *Vno* † *eodemque igni.*

* *lib. 3.* Et apud Lucretium * :

Omnia jam seorsum cernas anciſu recenti.

Mihi verò nec EA, nec EO, nec alia hujusmodi, unam constituere syllabam videntur. Nam duæ sunt syllabæ ; sed in versu prior vocalis à sequente syllaba absorbetur per συνίζησιν ; vel si audiatur, syllabam superiorem consttuit, sed ita raptim enunciandam, ut nec semissem habeat temporis,

Digitized by Google

poris, eoque nulla ejus ratio in versu habeatur.

Quid quòd idem Grosippus, præter hasce diphthongos, quasdam etiam triphthongos esse tradit, quasi *trisonas* dicas, vel *trivocales*? Nec diffiteri possum, ita & veterum aliquos sensisse. Nam clarè id ait Annæus Cornutus. Nec sanè aliter statuere licet, si V nunquam est consonum, ut putat Grosippus. Nam hinc consequitur, triphthongos fore, VAI, VAE, VEI, VOI: ut in antiquo *Quai*, & recentiori *Quæ*, item *aquai* dissyllabo, pro *aquæ*, & *Quei*, pro *Qui*, *Quoi*, pro *Cui*: ut apud Catullum:

Quoi dono lepidum novum libellum?

Sed hæc sententia sponte corruit, labefactatis iis, quæ de V consono superiùs diximus. Verùm aliter quoque triphthongos stabilire conatur. Nam contendit, VEA esse triphthongum in *alvearia*, quando tetrasyllabon fit. Vt apud Maronem *: * *Georg. 4.*

Seu lento fuerint alvearia vimine texta.

Item VIE in dissyllabo *vietis* apud Horatium †: † *Epod. lib. od. 12.*

Quis sudor vietis, aut quàm malus undique membris.

Item VOA in monosyllabo *quoad* apud Lucretium in secundo:

Quoad licet ac possis reperire inolentis olivi.

Nimirum, ejus judicio, tres audiuntur vocales, duæ clariùs, tertia exiliùs. Nobis contrà videtur, V in his non vocale esse, sed consonum: quod satis antea adstruximus. Quare utcunque EA, IE, & OA, in unam coalescerent syllabam, non tamen triphthongi, sed diphthongi, forent. Nunc ne quidem diphthongi sunt, quia prior vocalis à sequente absorbetur per συνίζησιν; quæ non magis, quàm συναλοιφὴ, explodi debet. Rectè igitur de omni triphthongorum genere Quinctilianus lib. 1, cap. IV: *Nisi quis putat, etiam ex tribus vocalibus syllabam effici: quod nequit, si non aliquæ consonantium officio fungantur.* Et Terentianus Maurus:

Syllabam nec invenimus ex tribus vocalibus.

Item Annæus Cornutus: *Tres vocales quibusdam videntur esse sub una syllaba VAE. Errant, si ita putant. nam nusquam neque apud Græcos, neque apud Latinos, ex tribus vocalibus syllaba constat. Quare hic digamma erit, & duæ vocales.*

CAPVT IV.

De vitiosa diphthongorum pronunciatione apud Græcos. Romanis veteribus affinis erat sonus inter Æ, & AI. Aula, auscultor, auxilla, *similiáque. EI fere iisdem sonuit, ut I longum. Prope idem sonus in OI, OE, & V longo.* Pilumnœ poplœ. Clerumenœ. Adelphœ. *Oraculum Delphicum de bello, & peste, an fame?* Clytemnestra, *pro* Clytemnæstra. *Prudentius in* hæresis, ænigma, sphæra, *& similibus, ex diphthongo præpositivam præterit. Ac Sidonius, Beda, alii, itidem, seculi vitio, scripsere. In* Euangelium, Parasceue, *aliisque id genus, perperam è diphthongo* eu *subjunctivam sequenti syllabæ adscribi. Et quam consuetudo ea sit vetus.*

VAlde autem vitiosa est vulgaris diphthongorum pronunciatio, tum apud Græcos, tum Latinos. Nam AI efferunt, ut *e: αι, οι, υ,* & *η*, ut *i: αυ*, ut *af: ευ*, & *ηυ*, ut *ef: ωυ*, ut *of.* Quæ consuetudo solidè adeo refutata est à viris doctissimis, ut ex ipsis, ne actum agam, requiri id malim. Quin etiam, qui ad veterem pronunciationem propiùs accedunt, abeunt tamen ab antiquis in *α, η, ω, συγχαμμένα* * τῦ I, sive *συνόζως* τῦ I, ut loquitur Apollonius in tertio. Nam & ipsi pronunciant hæc, ut meram vocalem. At olim subjunctiva sine dubio audiebatur; licet exiliùs, quàm in AI, EI, OI.

* adscripta I.

Apud Latinos quàm vitiosè hodie diphthõgi proferãtur, vel illud argumento est, quòd olim Æ accedebat ad AI: unde, quod priùs TERRAI FRVGIFERAI (pro quo Pacuvius κ' διάλυσιν dixit TERRAï FRVGIFERAï) pòst fuit *terræ frugiferæ.* Fabius lib. I, cap. VII: *AI syllabam, cujus secundam nunc E literam ponimus, variè per A, & I, efferebant: quidam semper, quidam singulariter tantùm, cùm in dativum, vel genitivum casum, incidissent.* Quidam, inquit, ubique dicunt MVSAI: quidam solùm in genitivo, & dativo singulari; in plurali autem dicunt MVSÆ. Terentianus Maurus:

Alpha semper, atque jota, quem parant Græcis sonum,
A, & E, nobis ministrant. Sic enim nos scribimus.

Velius Longus: *Ea, quæ nos per Æ, antiqui per AI scripitaverunt, IVLIAI, CLAVDIAI. Et nihil obstat, quo minùs hoc aut illo modo scribamus in utroque numero.* Ter. Scaurus: *Apud antiquos I litera pro E scribebatur, ut testantur metaplasmi, in quibus est ejusmodi syllabarum deductio: ut, Pictai vestis, &, Aulai in medio: pro Pictæ, & Aulæ. Sed magis in illis E novissima sonat.* Ait, in diphthongo hac magis E, quàm I, audiri. Nempe ut vicinus est sonus vocalium I, & E; unde *heri, & here*; *crastini, & crastine*, dicebant: sic AI facilè

facilè commigravit in Æ, ut *Terrai* fieret *Terræ*. Nec hîc cessatum. Postea enim A exiliter cœpit pronunciari : tandem etiam planè neglectum : qui error ad postera secula propagatus.

AV declinabat ad O : unde *caurus, corus; cauda, coda; auricula, oricilla*, apud Catullum. Festus : *Aulas antiqui dicebant, quas nos dicimus ollas. Auſculari dicebant pro oſculari. Auxilla, olla parvula.* Priscianus lib. 1 † : *AV transit in O productam, more antiquo : ut lotus pro lautus, plostrum pro plaustrum, cotes pro cautes. Sicut etiam contrà pro o au : ut austrum pro ostrum, auſculum pro oſculum: frequentiſſimèque hoc faciebant antiqui.* Puto, & hinc esse, quòd in lapidibus vetustis pro *Aurelius, Aorelius*, legas. † cap. de ordine literarum.

EI verò cognatum erat I longo; imò illud I primò non aliter sonuit, quàm EI : unde Plauti *Capteivei*, qui postea *Captivi*. Itidem promiscuè scribebant, *omnis, & omneis; tris, & treis*. Et in multis aperta est ratio. Vt cùm dicerent, *is, it, itur*. Nam primò integre dixere, *eis, eit, eitur*. Postea *e, & i*, concrevere, ut esset diphthongus. Habuitque tum *e* exilem admodum sonum. Tandem, ulteriùs marcescens, planè omissum.

OE mediam obtinuit naturam inter Græcum OI, & Latinorũ OV. De OI liquet ex eo, quòd pro ποινὴ Latini dicant *pœna*; pro Φοῖνιξ, *Phœnix*. Etiam ut Græci dicunt λόγοι, & similia, Latini veteres œ in plurativo posuere. Vnde, ut Festus ait, *Pilomnæ poplæ* in Carmine fuit Saliari : hoc est, *populi pilis assueti*, quales Romani. In Plautinæ Casinæ prologo est *Clerumenæ*, quod Græcè κληρώμενοι :

Clerumenæ vocatur hæc comœdia
Græcè, Latinè Sortientes.

Etiam in veteribus Terentii libris inscriptio est *Adelphœ* : hoc est, ἀδελφοί. Nimirum ut in AI, ita quoque in OI, I in E migravit ob sonum affinem. Sed Latini, quia similem sonum habent O, & V, pro OE postea V spissum usurparunt. Itaque à *pœna* est *punire & impune*; à *Pœnus, Punicus*; & quod, priùs *mœrus*, & *mœnire*, id postea *murus*, & *munire*. Nihil igitur mirandum, si in vett. inscriptionibus pro eodem legas, OITI, OETI, & VTI; LOIDOS, & LVDOS; COIRA, & CVRA; POENIRE, & PVNIRE; similiaque. Servius in illud x Æn.

Quin intra portas, atque ipſis prælia miſcent
Aggeribus mœrorum :

Mœrorum antiquè, pro Murorum. nam veteres pleraque eorum, quæ nos per V dicimus, per OE pronunciabant : & contrà Punio pro Pœnio, quod verbum à Pœna venit. Hinc est, Punica regna vides : cùm Pœnos ubique legerimus.

Atque hæc quidem diphthongi OI mutatio in V longum tum tantummodo invênit locum, cùm in eâ magis O, quàm I, audiretur. Sed

habuit hæc diphthongus & alterum ſonum. In multis enim vocibus O vix audiebatur, ac ſolùm penè I aures feriebat. Quod clarius fiet illo Maronis in XI : *Proinde tona eloquio, ſolitum tibi ; meque timoris Argue.*

Proinde hic diſſyllabum eſt : efferre autem ſic priorem poſſis, ut O clariùs ſonet, velut in *Troia* : poſſis & exiliùs proferre, fere quaſi ſcriberetur *Prinde*. Vti in iis, quæ O pingue in OI habuere, V ſucceſſit : ita in illis, quæ I pingue in OI habuere, I ſurrogatum. Sic affinis ſonus fuit in iſtis λοιβὴ, λείβω, & *libare*. Sic quoque *loiber*, vel *lxber*, poſtea *liber*. Feſtus : *Lœbeſum, & lœbertatem, antiqui dicebant liberum, & libertatem. ita Græci* λοιβὴ, & λείβω. Atque hinc cauſſam videmus, cur Athenienſes non eodem omnes modo acceperint oraculum illud Delphicum * :

* *Thucyd. lib. 1.*

Ἥξει Δωριακὸς πόλεμος, καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.

Nempe nec planè ſimiliter ſonabant λιμὸς, & λοιμὸς, nec multum in iis ſonus differebat, quia O in λοιμὸς ſic efferebatur, ut vix aures tangeret. Minus igitur benè audientibus proclivis hîc lapſus fuit.

Porrò jam ſeculum, & amplius eſt, quòd diphthongos corruptè pronunciari, viderunt Nebriſſenſis, Georgius Valla, Guarinus, atque alii. Neq; iſti dicere poterant, χθὲς ἢ πρώην † hoc vitium irrepſiſſe : quod ſatis inde cognoſcimus, quia jam ante annum à Chriſto quadringenteſimum, corripere multi ſyllabas ſolent, quæ per diphthongum ſcribi debent. Facit hoc non ſemel Auſonius : uti in *Clytemneſtra*, quæ Græcè Κλυταιμνήστρη : ut in Epitaphiis Heroum :

† *heri, & nudiuſtertius.*

Vindicem adulterii cum Clytemneſtra necet.

Quamquam de hoc minùs miror : quia obſervo idem factum à Livio Andronico in Andromeda :

— In ſedes collocat ſe regias,
Clytemneſtra juxtim, tertias nata occupat.

De Ægiſtho, Clytemnæſtra, & Electra, ſermo eſt. Sed quid dicemus de eo, quod idem facit in *ſoliciſmus* epigr. CXXVIII, & alibi in *Phidia*. Quæ Græcè σολοικισμὸς, & Φειδίας. Multáque hujuſmodi ſunt apud Prudentium. Vt in Pſychomachia :

Cognomento hereſis. Deus eſt mihi diſcolor, inquit.

Et præfat. Cathem.

Pugnet contra hereſes. Et Hamartig.
Hanc hereſin præſaga patris prævideràt olim
Majeſtas. At Græcè eſt αἵρεσις.

Idem in Apotheoſi :

Legis in effigie ſcriptum per enigmata Chriſtum.

Et ibi-

Et ibidem : *Cujus ad arbitrium ſphera mobilis atque rotunda.*

Græcè eſt ἄπιγμα, & σφαῖρα. Similia ſunt apud Sidonium Apollinarem, qui ſeculo poſterior eſt. Vt Panegyrico, qui Anthemio dictus eſt :

Quicquid Pythagoras, Democritus, Heracliteſque.

Græcè eſt Ηράκλειτος. Idem Carm. ad Felicem Conſulem :

Et primum Darii tumultuantes.

At Græcè eſt Δαρεῖος. Vnde Ovidius, & Claudianus, mediam producunt. Ac ſeculis labentibus magis magiſque hoc vitium vires cepit. Itaque Beda libello de Orthogr. *Æquor* inter ea collocat, quæ inchoant ab E : etiam *Comœdia* per E ſimplex ſcribere jubet. Idem libello de Metris, de verſibus phalæciis agens, pro exemplo adfert,

Dum curſus celeres Ægyptiorum.

Nempe *Egyptiorum* ſcripſerat. Etiam Paulli Diaconi eſt carmine in B. Benedictum * :

Vas pedagoga tulit diremtum pectore triſti :
Læta reformatum vas pedagoga tulit.

* *lib.* 1 *de geſtis Longobard. cap.* 26.

Iam tum quoque ſubjunctivam in diphthongis rejiciebant ad ſyllabam ſequentem. Nam Beda idem † ſcribit, *a-vrum* dici, pro *au-rum* ; & *E-vangelium*, pro *Eu-angelium*. Nempe eodem errore, quo vulgò *paraſce-ve* dicunt, pro *paraſceu-e* ; *E-vander*, & *E-vandrius*, pro *Eu-ander*, & *Eu-andrius* : quæ pronunciatio ſi recta eſſet, non produceretur prima à Marone, Statio, Iuvenale, aliiſque, cùm ſublato V, remaneat E, quæ eſt naturâ brevis. Verùm legitimam qui pronunciationem ſe hodie revocare ſtudeat, næ ille laterem lavet, prævalente rationi conſuetudine, *quæ cùm omnium rerum domina, tum maximè verborum eſt* ; ut verè olim dicebat Sulpitius Apollinaris ‡.

† *lib. de re Metrica.*

‡ *apud Gellium lib.* 12, *cap.* 13.

CAPVT V.

Syllaba miſta ex vocali & conſona eſt Belgis etiam novem literarum ; Latinis ſummùm ſex. R ante P locũ habet in eapſe ſyllaba, contrà quàm Priſciano viſum. Striglx *vox reicula pro* ſtriglis. Striæ & ſtriglis *diſcrimen : nec tamen id perpetuum. Vulgata lectio defenſa in Gloſſis Latino-Græcis. Varronis locus expenſus.*

VIdimus de ſyllaba ſimplice, & ex vocalibus compoſita. Sequitur miſta ex vocali, & conſonante ſeu unâ, ſeu pluribus. Hæc Belgis etiam octo literarum eſt. Nam à **ſtreng**, quod *ſtrenuum* ſignat, aut ſeverum, eſt ſuperlativus **ſtrengſt**, hoc eſt *ſtrenuiſſimus*. Imò & **'t ſtrengſt**, hoc eſt *ſtrenuiſſimum*, vel *duriſſimum*, unâ ſyllabâ enunciant : ubi literæ novem. At Latinis ſyllaba ſummùm eſt ſex literarum ; ut *ſtirps* : qua ex voce obiter ob-

ter obſervandum (quando id fieri poſſe, negat Priſcianus *) R ante P eâdem in ſyllabâ habere locum: quod & in Belgicis accidit; ut, **hery**, **werpt**, & ſimilibus. Porrò in ſyllabis ſex literarum volunt vocalem, aut tertium obtinere locum, ut in *ſtirps*; aut quartum, ut in *monſtrans*. Atque idem fit in poſteriori ſyllaba vocis ἀιχρὺς. Quemadmodum & in voce hac quinque literarum *ſtlis*, de quo Feſtus: vel ſyllabâ quadriliterâ, ut *ſcribo*. Itidem in ζῶι (nam duplicem pro duabus cenſemus) vocalis quarto eſt loco. Nec ea vox ulli ſcrupulum movere debet: cùm apud Clementem Alexandrinum ‡ ex ſymbolica Theologia legatur, κναξζῶι: quod eſt γάλα λευκὸν †: ut ex Theſpide Tragico *, & Heſychio, conſtat.

* *lib. 1, cap. de literâ.*

‡ *lib. 3.*

† *lac album.*

* *apud Clementem ibid.*

Sed vir quidam eruditus antiquitati univerſæ litem intendit, quia, uti ait, vox inveniatur ſeptem literarum. Eam eſſe dicit *ſtriglx*: quæ, ſi duplicem pro duabus cenſeamus literis, octo quoque literarum dici poteſt. Hac uti ait Vitruvium lib. VII: *Canaliculus earum ſtriglx appellatur.* Quomodo hunc etiam locum citat doctiſſimus Hermolaus Barbarus in indice Pliniano editionis Romanæ ‡. Sed planè legendum, *ſtriglix*, vel potiùs *ſtriglis*, quod contractum ex *ſtrigilis*. Nam nomen id habet ob ſimilitudinem ſtrigilis in balneis uſitatæ. Obliquo ejus utitur idem Vitruvius lib. IV, cap. IV. *Circa ſtriglium cava, & angulos ſtriarum.* Quo ex loco ſimul cognoſcere eſt, eo differre *ſtriam* & *ſtriglem*, quòd hoc ſignificentur canaliculi, id eſt, concavum ipſum; illo ἐξοχαὶ, hoc eſt, partes exſtantes ſive protuberantes. *Stiglium* verò hoc in loco etiam excuſum eſt in veteri Florentina anni CIↃ CCCC XCVI: pro quo *ſtrigium* editum eſt in Florentina illa, quam XXVI annis pòſt exhibuit Iocundus Veronenſis. Iocundum autem ſecutus hac parte Philander; illum alii, atque alii. At non Budæus, qui ſic ſcribit: *Strigiles in antiquis libris Vitruvii impreſſis bene legebatur, ubi nunc ſtriges legitur, & ſtrigium lib.* IV, *cap.* IV, *& lib.* V, *cap.* VII. *Nam id verbum apud Celſum legitur lib.* VI, *cap.* VI: *licet in impreſſis ſtrigem pro ſtrigilem legatur. Iocundus Veronenſis ita immutavit, qui ſtrigem affirmat in antiquis legi.* Budæo nos ſubſcribimus, hoc ſolo excepto, quòd *ſtrigilis* inveniri ait in codd. antiquis, ubi nos *ſtriglis* invenimus: quod rectum puto. Sic in vett. gloſſis Philoxeni, *Striata*, ξυςρωτὰ: & paullò pòſt, *Striclata*, ξυςρωλά. Clariſſimus Bonaventura Vulcanius hîc quoque *ſtriata* ait legi debere: ſed rectum eſt *ſtriclata*, vel potiùs *ſtriglata*, à *ſtriglis*, ut dicebamus. Cùm verò eruditus ille gloſſographus tam *ſtriata*, quàm *ſtriglata*, interpretur ξυςρωλὰ: liquet, non ſemper obſervatum fuiſſe *ſtriæ*, & *ſtriglis* diſcrimen, quod ex Vitruvio antè ponebamus. Et ſanè neglexit illud etiam Varro lib. I de R. R. cap. XXIX. *Qua aratrum vomere lacunam ſtriam fecit, ſulcus vocatur.* In pleriſque Varronis codd. *ſtriæ* vox præteritur: ſed agnoſcit eam Nonius *, etiam in antiqua

* *in Persio.*

editione

editione Mediolanensi *. Sed in Aldinâ est *istria*. Nempe scriptum erat *lacuna istria*. Vbi vocalis tertia ponitur pro, *id est*. Vt scripserit Varro, *lacuna, id est, stria*. Quæ lectio placet. Sed & *lacuna stria* non indignum videtur Varrone, ut simile sit ac *rete jaculum*, & *taberna diversorium* apud Plautum, *pallium peristroma* apud Vlpianum, & alia apud alios. * an. 1500.

CAPVT VI.

Quanto laxius magistri Hebræi voce accentus utantur, quàm Græci, ac Latini. Refelluntur, qui censent, psalmos, & cantica juxta vulgares eos accentus, quos Musicos vocant, primi & secundi templi temporibus cani solere. Tres esse προσῳδίας, ratione comprobatur. Διαςολὴ, & Ἀπόςροφος, ex earum numero rejectæ. Moschopuli ratio improbatur, veráque adducitur. Etiam Latinis in usu fuit apostrophi nota, & quidem consonâ sequente, imò & initio vocis.

EXcussimus ea, quæ pertinent ad syllabæ οὐσίαν †: nunc affectiones syllabarum aggredimur. Syllabæ accidunt προσῳδίαι sive *accentus*. Sed accentuum vox variè accipitur. Hebræis quidem Grammaticis ita laxè sumitur, ut eo nomine contineantur, tum tenoris notæ, tum distinctionis, tum ὑφωνίαι. Quippe iis triplex est accentuum munus. Primum est, ut doceant syllabam debere attolli. Et in eo convenit Hebræis cum Latinis, ac Græcis. Nisi quòd & notæ his propriæ sint, quibus cognoscatur, syllabam deprimi debere, atque etiam circumflecti, ubi sublatio & depressio concurrunt. Alterum iis munus est, distinguere orationem in partes suas, sive minores, ut in commata, cola, periodos: sive majores, quales, ubi fit pausa. Sed hujusmodi distinctionum notæ non pertinent ad προσῳδίαν. Nec enim conveniunt syllabæ per se: sed orationi, quæ per se commatis, colis, & similibus distinguitur. Tertium munus in eo constituunt Hebræi, quòd notæ istæ inserviant modulationi, quâ sacer textus legi à doctoribus in synagogis solet. Nam valde falluntur, qui eo putant signari artificium Musicum, quo à Davide, & cæteris, dum staret templũ, cani solet. Quippe illud pro certo habemus, & alibi adstruximus, Davidem, & quicunque templo primo, imò & secundo stante, vixerunt, notas eas ignorâsse. Sunt enim à Masorethis, sive Tiberiensibus, sive aliis: de quo non repetam antea expositа. Nunc solùm urgebo illud: quomodo possunt accentus isti esse veteris Musices notæ, cùm iis hodie non solùm cantica notentur, sed libri etiam minimè poetici, vel poetico spiritu animati: atque adeò illis etiam in locis, ubi nulla statui musica modulatio potest, cùm nuda sit nominum recensio? † essentiam.

Strictiùs multò accentuum voce utuntur & Græci, & Latini. Quod

meliùs parêret, si exstaret doctissimi Censorini liber, quem sæpe ad partes advocat Priscianus. Attamen ex iis scriptoribus quos habemus, nunc quoque satis liquet, pro triplici syllabæ dimensione tres esse accentus; tonum, spiritum, & tempus. Ex his tonus syllabæ competit secundùm longitudinem: estque acutus, gravis, aut circumflexus. Spiritum habet ratione latitudinis: estque is tenuis, aut densus. At tempus sequitur profunditatem: estque breve, aut longum.

Plerique tamen Grammatici tribus assignatis accentibus adjungunt ὑφ' ἓν, διαζολὴ & ἀπόστροφον: quos etiam secuti Const. Lascaris, Aldus Manutius, & Iustus Lipsius lib. de pronunciatione L. L. cap. XVII. Sed dissentit Moschopulus; qui ea removenda ait ex numero accentuum. Rectè sane; verùm ficulnum est telum, quo pugnat. Vult enim, ideo non esse accentus, quia non oriantur earum notæ ex figuris literarum, contrà quàm fit, tum in tenoribus, qui fiunt ex Λ; tum in spiritibus, qui oriuntur ex Η; tum in quantitate, cujus notæ ex Θ procreantur; brevis quidem syllabæ signum ex infimâ literæ parte (υ) longi autem, ex lineola in ventre literæ (-) Nempe, si Grammaticis visum fuisset, tribus istis ex literâ quapiam figuram comminisci, jam Moschopulo fuissent veri accentus. Solida autem ratio, cur non sint è numero προσῳδιῶν, ea est, quòd non accidant syllabæ quatenus syllaba est. Nam ὑφ' ἓν propriè conjungit voces, ut διαζολὴ easdem disjungit. Ἀπόστροφος verò non syllabæ per se est; sed literæ, aut literarum per se, syllabæ per accidens.

Sunt qui apostrophon iccirco ex affectionum numero excludant, quòd ea in Latinis appingi non soleat. Sed nos etsi de re ipsa assentimus, rationem tamen probare non possumus. Nam & hanc interdum à Latinis adhibitam, indicat cùm Fabius lib. XI; tum imprimis hic Marii Victorini locus in Orthographia sua: *Ea quatenus debeatis observare, ignoratis: inducti fortasse eo, quòd legistis præceptum antiquorum, qui ajunt scribi quidem omnibus literis oportere: in enunciando autem quasdam literas elidere. In quo, ut idem sæpius dicam, bis peccatis, quòd aliud scribitis, & aliud legitis quàm scriptum est. Quid enim facietis in his, quæ velitis nolitis, & scribenda sunt, & legenda, ut scripta sunt? Vt, exempli gratiâ; Existimo, non Exæstimo; & Conquinat, non Coinquinat, & similia. Eliduntur autem vocales singulæ, cùm duæ concurrerint: ut, Men' incepto desistere victam? non, Mene. Et, Ten' inquit, miserande puer; non, Tene. T quoque ex consonantibus eliditur: ut, Posquam res Asiæ; non, Postquam. M autem, ut, Mult' ille & terris. Vocalis & consonans pariter: Non equid' invideo.* Malaspina apud Ciceronem lib. XIV, ad Att. epist. XX, in Poggii libro se reperisse ait, *Aud' igitur*, pro audi igitur. Imò & ea, consonante sequente, locum habet: ut apud Maronem, III Æn.

Hectoris

Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas?

Et x Æn. — *Tanton' me crimine dignum*

Duxisti, & talèis voluisti expendere pœnas?

Ita hæc scribenda esse, docent Priscianus, & Servius.

Solent etiam veteres, quoties post VS sequeretur EST, priores duas literas verbi EST abjicere: sed post vocalem, aut VM, tantùm primam præcidebant. Itaque pro *auditus est* scribebant, *auditust*, vel cum apostropho, *audituss't*: at pro *opera est*, & *auditum est*, scribebant, *auditumst*, sive *auditum'st*, & *operast*, sive *opera'st*. Quare non sine cautione legi debet hoc Marii Victorini lib. 1. *Cum fuerit autem scriptum, audiendus est, scribendus est, & mutandus est, & similia generis masculini, primam vocem integram relinquetis: ex novissimâ autem E & S detrahetis. Idem facietis in femininis, ut prima vox cujus generis sit, appareat. Idémque in neutris.* Hujusce rei notitia non rarò prodest in emendandis codd. antiquis. Ita in hoc Varronis † fragmento: † apud Marium Victorinum.

— *Quæ maxima Divûm*

Lætitia fiat: tum longè gratissima Phœbo.

Dextera &c (quomodo etiam Vrsinus citat ad IV Æn.‡) feliciter restituunt, *Lætitiast*, *at tum* &c. ‡ Virgil. cum Græcis collatis pag. 292.

Etiam apud Ciceronem lib. 1 de Divinatione, legere est istum Paccuvii versum:

Visum est in somnis pastorem ad me appellere.

Sed in editione Ciceronis antiquissima, &, ut censeo, principe, ita excusum inveni:

Visum est in somnis pastor ad me appellere.

Vnde planè legendum puto,

Visu' st in somnis pastor ad me appellere.

Similiáque in aliis locis observavimus, quæ in re apertâ, mora sit adscribere.

CAPVT VII.

Tonus quid, & etymon vocis. Decem ejus nomina, tonus, accentus, tenor, nota vocum, moderamentum, accentiuncula, voculatio, fastigium, cacumen, sonus. *Triplex accentus, & ratio figuræ, qua singuli scribuntur, ex natura cujusque adfertur. Sinensibus quinque accentus. Vetus circumflexi figura. Martiano Capellæ lux.*

DIximus de iis, quæ falsò reposuere inter accidentia syllabarum. Postulat ordinis ratio, ut agamus de veris affectionibus; ac primò de

tonis, qui, ut Martianus Capella * ait, sunt *anima vocum, & Musices seminarium.* Estque hæc caussa, cur κατ' ἐξοχὴν appellentur *accentus*; cùm alioqui tam latè pateat id nomen, quàm προσῳδία apud Græcos; quemadmodum ostendit vocis utriusque origo; quando, quod nemo nescit, ut προσῳδία à πρὸς id est, *ad*, & ᾠδὴ, hoc est, *cantus*, ita & *accentus* ab accinendo, quasi *accantus*, dictus est.

* *lib. 3, cap. de fastigio.*

Quid tonus sit, paret ex eo, quòd suprà dicebamus, eum accidere syllabæ ratione longitudinis. Nam hinc discimus, tonum esse id syllabæ accidens, cujus ratione ea vel intenditur elevaturque, vel remittitur, ac deprimitur. E.G. in *hominibus* licet omnes sint breves, tertia tamen à fine altiùs assurgit; reliquæ, quasi languescentes, concidunt. Atque hinc liquet, cur λάτο τοῦ τείνειν † τόνον dixerint; nempe tralatione à fidibus sumtâ, quarum intentio acutiorem, remissio graviorem efficit sonum. Latini similiter *tenores* dixerunt. Id Scaliger propterea factum ait, quòd nostrum *tenere* ab eâdem sit origine; quia siquid nixu quodam arcemus, id facimus beneficio τῶν τενόντων ‡. Sed Quinctilianus lib. primo cap. v, veteres pro *tenores, tonores* dixisse ait, quod indicio est, vocem hanc λάτο τῦ τόνε fluxisse. Interea fonte conveniunt, quia & *tenere* est à τείνειν, & τόνος.

† *a tendendo.*

‡ *tendinum.*

Sunt aliæ etiam tenorum apud Latinos appellationes. Agellius lib. tertiodecimo cap. sexto: *Quas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti, tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum voculationes appellabant.* Postremâ *voculationis* appellatione usus Nigidius apud eundem Gellium libri memorati cap. XXIV. Apud Martianum quoque Capellam * caput, quo de accentibus agit, inscribitur *de fastigio:* inque eo Grammaticus is ait: *Accentus partim fastigia vocamus, quòd literarum capitibus imponantur; partim cacumina, tonos, vel sonos, Græcè προσῳδίας. Fastigia* autem vocari, etiam Diomedes lib. 11, auctor est.

* *lib. 3.*

Tenor, ut antè diximus, triplex est; acutus, gravis, circumflexus. Græcè, προσῳδία ὀξεῖα, βαρεῖα, περισπωμένη. Nempe tot sunt accentus, quot numerantur vocum formæ. Eæ autem tres sunt; ut indicat Cicero in Oratore: *Mira,* inquit, *est natura vocis, cujus quidem è tribus sonis omnino, inflexo, acuto, & gravi, tanta sit, & tam suavis varietas profecta in concentibus.* Idem ostendunt hæc verba Theagis Pythagorici † in libello, quem de Virtute scripsit linguâ Doricâ: Οὐδ' ἐν τᾷ μωσικᾷ ἐν τῷ ὑπερξελέδην τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ βαρὺ, τὸ σύμφωνον πεποίηκεν· ἀλλ' ἐν τῷ ταὐτά πως συναρμόξαντι συναρμογὰν τοῦ ὀξέος, καὶ τοῦ βαρέος, τὸ μὲν σύμφωνον ἐναπολαμβάνειν, τὸ δὲ διάφωνον ἐκκρούειν. *Nec in Musica, si adimas acutum & grave, concentus efficitur; sed si hæc quodam modo juncta concinnam modulationem acuti & gravis toni fecerint, ibi & concentus percipitur, & dissonantia expellitur.*

† *apud Stobæum serm. 1. qui est de Virtute.*

Sinenses

Sinenſes tamen ab iis, qui res eorum prodiderunt, quinque tenores habere dicuntur. Sed non dubito, quin quicunque veri ſunt tenores ad hoſce tres naturales poſſint revocari. Nec movere debet, quòd Hebræorum Grammatici, alii xxv, alii xxx, vel plures ſtatuant accentus. Nam, ut ſuperiùs dicebamus, hi accentuum nomine etiam notas diſtinctionum, & cantillationis in legendo comprehendunt. Atqui diſtinctio illa orationis in partes, non ad προσῳδίαν, ſed ad σύνταξιν pertinet. Muſicaque modulatio ad artem Muſicen referenda: ut cujus ſit conſiderare ſonorum diſcrimina, commixtionem, & proportionem.

Tonus acutus dictus ab effectu, eo quòd aures feriat. Signum ejus lineola à manu ſiniſtrâ ad dextram adſcendens. Nam cùm ipſam ſyllabam attollat, adſcendere quoque virgulam oportuit. Gravis vocatus, quòd vocem in guttur ac pectus demittat. Itaque & nota ejus eſt linea à ſiniſtrâ ad dextram deſcendens. Circumflexus nomen ſortitus eſt à figurâ, quæ eſt virgula arcuata. Cùm enim in vocibus, quarum una ſyllaba acuebatur, altera deprimebatur, poſt contractionem factam utraque ſyllaba, & uterque coaleſcat tonus; utriúſque etiam toni ſignum coaleſcere juſtum fuit. Hinc eſt, quòd Grammatici ſcribunt, omnes accentuum figuras ex Λαμβδα majuſculo procreari. Nam Λ, in duas ſectum partes, gignit notam acuti, & gravis: integrum autem, circumflexi ſignum eſt. Antiquam verò hanc eſſe notam, docet, quòd Marius Victorinus appellat V tranſverſum. *Circumflexus*, inquit, *tranſverſâ* V *literâ notatur, hoc pacto*, Λ. Habuit tamen & alteram apud veteres figuram. Nam etiam pro angulari illo ſigno, uno ductu ſcribebant lineam incurvam, quæ faciem Lunæ bicornis imitaretur. Liquet hoc ex vetuſtis Priſciani libris De accentu, & plurimis, iiſque antiquiſſimis codd. Græcis. Eam figuram in animo habuit Martianus Capella *: *Inflexi ſignum eſt ſigma ſuper literas devexum.* Neque enim intelligit flexilem hujus literæ notam (Σ) quam arcui Scythico comparabat Agathon Tragicus: ſed ſemilunarem, ſimilem Latino C, de qua ſuprà † abunde diximus. In quibuſdam Capellæ editt. ‡ invenias notam V inverſi. nempe Λ. Sed ea nullam cum Sigma affinitatem habet. In aliis * eſt flexilis hæc (˜) Sed hanc ſi intellexiſſet Capella, Latinæ, non Græcanicæ literæ nomen impoſuiſſet. Præterea nota iſtæc poſterioribus demum temporibus inventa eſt à librariis; qui in ſcribendo nunc celeritati ſtudere ſolent, nunc venuſtati.

* *lib. 3, cap. de ſaſtigio.*

† *lib. 1, cap. 30.*

‡ *ut Baſileenſis.*

* *ut Lugdunenſis*

CAPVT VIII.

Veteribus Romanis neglecti accentus in scribendo. Quorum tamen nonnulli apice discriminabant syllabas longas. Similiter hunc morem apponendi accentus ignorabant Græci antiquiores: eaque res in errorem sæpius impellebat. Hebræi quando, & quibus magistris, accentuum, cæteraſque notas, addere cœperint: & quando, ac cujus operâ potissimùm, punctorum artificium ad perfectionem pervenerit.

SEd quia de inventione accentuum incidit sermo, quid impedit, quo minùs deinceps exponam, quàm recens ea sit consuetudo apponendi accentus? De Latinis, satis apertum ex lapidibus antiquis. Quo enim vetustiores, eo magis accentiunculis carent. Lapides aliquot objectant, ubi reperiantur: sed imperitè adeo sculptos, ut satis liqueat, nullam eorum rationem haberi oportere. Nisi fortasse voluerunt, syllabas longas notulâ à brevibus discernere: quod Lipsius censet de Pronunciatione L. L. cap. undevigesimo. Nam quomodo alioqui vox una accentus habet binos? ut, STÁTIÓ, PATRÓNÓ, PEDÁNIÓ, CLÉMÉNS: vel quâ ratione nota hæc apponitur in ea, quæ antepenultimam præcedit, ut CÚRIONE. Res tota apertior foret, si non tam acuti notam addidessent, quàm apicem: quæ vox generatim convenit omni accentui, sed stricte signat lineolam, quam Græci vocant μακρόν *. Hanc longis syllabis ad tollendam ambiguitatem imponere jubet Quinctilianus. Cujus verba adferam, cùm ad quantitatem erit deventum. Et sanè apex adeò olim frequentabatur, ut fuerint, qui referrent inter literarum figuras. Hinc Isidorus lib. I Orig. cap. IV: *Inter figuras literarum, & apices veteres duxere. Est autem apex linea jacens super literam æqualiter ducta.* Vbi observa, *inter figuras* rectè dici, non *literas legitimas*: quod sensit, & scripsit Iustus Lipsius †: sed essentiam literarum malè cum accidentibus confundit. Ac de Romanis pro instituto satis. Nam quando Grammatici veteres accentum jubeant exprimere, accuratiùs posteà dicetur. Nunc de Græcorum, & Hebræorum more videamus. Quorum Græcos non solere signare accentiunculas, & lapides arguunt, & vetera nomismata. Nec enim vel tenorum, vel spirituum in iis notæ compárent. Imò etiam postquam jam inoleverat consuetudo eas adscribendi, multi tamẽ morem veterem prætulerunt. Docent hoc codices antiqui; quorum alii accentiunculas habent, alii paris vetustatis absq; iis inveniuntur. Scribit Angelus Politianus cap. LVIII. Miscell. se in codd. vetustissimis reperisse versus Sibyllinos sine ullis fastigiis: idemque cap. LXXX refert, se Callimachum vidisse, in quo ea nusquam adscripta essent; ipseq; Callimachi hymnum in Pallada absque illis

edendum

* longam.

† lib. de pronunciat. L. L. cap. 5.

edendum curavit. Porrò qui tenores adscribebant, seculi sui morem sequebantur: qui autem negligebant, studiosi erant moris antiqui. Aristotelis quidem seculo ignota erat consuetudo ea apponendi accentus: quod clarè indicant hæc ejus verba sophist. elench. cap. III: Παρὰ δὲ τὴν προσῳδίαν, ἐν μὲν τοῖς ἄνευ γραφῆς διαλεκτικοῖς, ὃ ῥᾴδιον ποιῆσαι λόγον· ἐν δὲ τοῖς γεγραμμένοις & ποιήμασι, μᾶλλον. *Ex accentu verò in non scriptis dissertationibus haut facile est facere argumentationem* (sophisticam) *sed in scriptis, & poëmatis potius.* Exempla ibidem ex Homero adfert; è quibus cognoscere est, gravissimas sæpe ortas esse controversias, ex eo quòd veteres in scribendo accentiunculas non adhiberent. Hæc res quoque non semel in errorem impulit doctissimũ Hieronymum: ut cùm commentario in XIV cap. Zachariæ ἄγνον arborẽ dici ait, quòd casta sit. Atqui aliud ἄγνος †, aliud ἁγνὸς *, unde Dioscorides ‡, ac Grãmatici, ἄγνον dici ajunt, quasi ἁγνὸν, ut idẽ esse nõ possint. Idẽ cùm ΚΑΘΑΙΡΕΙ scriptum esset, transtulit, *subvertit*, quia legebat καθαιρεῖ: at vertendum *emundavit*, quia est καθάιρει. Quem utrumque summi viri errorem observare in eo memini Iosephum Scaligerum animadversionibus Eusebianis ad annum MCCCC XXVI †. Quod argumento est manifestario, Hieronymi ætate sine apicibus scribi solere.

† vitex.
* castus.
‡ lib. 1. cap. 136.
† pag. 81. edit. prima.

Quin Hebræi quoque serò admodum accentum adscripsere; ac demum post tempora Honorii Imper. Nempe, quod superiori libro dicebamus, puncta vocalia esse inventa ab eruditis quibusdam Iudæis in Mœsia Paphlagoniæ, qui magistri Masoreth sive Masorethæ nuncupati; id multò magis statuendum de nota tenoris. Nec enim, qui Hebraicè à pueris scirent, indigebant accentuum notis: nihilo sanè magis, quàm iis opus est in lingua Germanica, Gallica, Britannica, aliis; ubi nemo signat accentuum notas, nisi fortè ad ambiguitatem alicujus vocabuli tollendam. At dispar ratio eorum, qui Hebraicè nesciunt: in cujusmodi se ratio habet, ut in Latinè ignaris. Quales Latinè si legere volent, syllabas, quæ attolli debent, deprimant; quæ deprimi, attollent. Masorethæ igitur, ut rudibus etiam linguæque nesciis consuleretur, notam tenoris commenti fuerunt. Nec postea se intra tenorem continuere: sed & notas excogitarunt distinctionis, & modulorum, quibus legentes in synagogis quodammodo cantillarent. Nec uno hæc tempore ab iis reperta; sed paullatim ars excrevit. Facilè autem adsentio doctissimo Capello, qui accentuum, ut vocant, punctorumque omnium doctrinæ, extremam manum additam existimat à nobili illo Masoretha Ben Ascher: quem Maimonides in Misna † testatur, multos annos impendisse Bibliorum codici describendo: suâque illud operâ & curâ consecutum, ut Iudæi deinceps, qui accuratum bibliorum exemplar cuperent, vel ex Ben Ascher codice describerent, vel aliunde

† Tom. 1. lib. 2. אחטה Tract. de libro Leg. cap. 8. num. 4.

aliunde descriptum juxta eum castigarent. Ridiculum est putare, multorum fuisse annorum opus exscribere biblia, quæ solis constarent consonanarum figuris : qualia sunt, quæ Iudæi in Synagogis suis servant. Neque eo spatio opus, ut describerentur ex codice, qui puncta haberet. Sed tantum temporis requirebatur ad nobilem operam Ben-Ascher, partim quia codices varios conferret, ut veriorem lectionem exprimeret : partim, & imprimis, quia punctorum artificio necdum absoluto nævos castigaret, & quæ deessent hactenus, suppleret. Vixit autem Ben Ascher iisdem temporibus ac Ben Naphthali, celebris itidem Masoretha : nempe circa annum Christi CIↃ XL. Ac quamquam totoantè seculo floruerit R. Saadias, quem R. Aben-Esra, Grammaticorum priorum seriem texens, primo loco commemorat : imprimis tamen post Ben Ascher, & Ben Naphthali, multi è Iudæis de arte Grammatica scribere cœperunt : quod non aliunde factum videtur, quàm quia tum ars ea punctorum à Ben Ascher perfectionem suam esset consecuta.

CAPVT IX.

Accentuum doctrina canonibus paucis comprehensa. Quibus locis nobiliores Grammaticorum Latinorum jusserint adscribi accentus. De accentu eorum, quæ cum encliticis componuntur. Paulli Melissi sententia refellitur. An, removendæ ambiguitatis ergo, etiam ultima syllaba accentu debeat signari, contra Fabium disputatur. Male vulgò in adverbiis & præpositionibus ultimam longam notari accentu gravi. Martiani Capellæ lapsus. Linea jacens olim circumflexi nota fuit. Nec tamen inter literas habebatur, quod Lipsius putabat. An in Græcis Græcus servari debeat accentus.

SEd de tenorum & nomine, & figurâ, inventionéque amborum, satis diximus : explicandum deinceps, quo tono unaquæque syllaba notetur. Egere de hac re è veteribus Capella, Priscianus, alii. E recentioribus præter cæteros, Maioragius in epistolicis, quæstione IX, Marius Corradus lib. II de L. L. Iustus Lipsius lib. de Pronunciat. L. L. cap. XX. Eo magis opera danda, ne éadem planè reponendo actum agamus.

Accentus sive tenor pronunciatur vel juxta canones Grammaticos, vel secundùm incorruptam veterum consuetudinem, quæ subinde regulis vulgaribus repugnat.

Canones sic breviter comprehendimus.

Monosyllaba vox naturâ longa circumflectitur ; ut *flôs, ôs oris, â, ê*; quæ malè in optimis quoque codd. gravi notari solent : aliâs acuitur ; ut *spés, fáx, ós ossis.*

In di-

In disyllabis,& polysyllabis, circumflectitur penultima, si ea fuerit naturâ longa, at ultima brevis : ut, *Rôma, flôris, Românus, exâmen.*

At aliàs in disyllabis quidem acuitur; ut *hómo, párcus, párens :* in polysyllabis verò nunc acuitur, nunc gravatur. Acuitur, si longa sit; ut, *præsentes, Aráxis :* sin brevis fuerit, ipsa gravatur,& antepenultima acuitur ; ut, *máximus, últimus.*

Vltima verò , tum in disyllabis gravatur ; ut *amò, vindex :* tum in polysyllabis; ut in *viribùs, militès.*

Vidimus, quibus locis sit accentus. Nunc referam , quibus scribatur. Olim quidem,ut antea quoque diximus,accentiunculas negligebant. Hodie eas contra consuetudinem veterum , at non contra Grammaticorum præscriptum,duobus locis apponimus. Vnus est in compositis cum encliticis. Servius in 1 Æn. *Pronunciationis caussâ,contra usum Latinum,syllabis ultimis,quibus particulæ adjunguntur,accentus tribuitur : ut, Musáque,Illéne,hujúsce.* Martianus Capella lib. III : *Mutant accentus, adjunctis vocibus,* que,ve,ne : *cum tamen expletiva conjunctione ,* que : ve *cum expletivâ, ut,* Latiúmque augescere vultis : *&,* Stimulóve meum cor , *apud Actium in Pelopidis. Nunquam migrabit acutus sonus de primis syllabis in postremas , præter particulas conjunctas ; quarum hoc proprium est , acuere partes extremas vocum , quibus adjunguntur.* Locum integrum adscripsi, ut pareat, accentum semper esse imponendum ei syllabæ , quæ encliticam proximè antecedit ; ut *armáque, terráque* &c. Iugulat hoc sententiam viri doctissimi,Paulli Melissi †; qui non modò scribere jubet,*ármaque,térraque,*& *Lavínaque venit Litora :* verùm etiam asserit, in isthoc Maronis, *Arbustaque diruta campis ,* non minùs absurdè scribi, *arbustáque ,* quàm *dirúta.* Provocat hâc in re ad ipsorum in pronunciando morē,qui aliter scribunt. Sed profectò valde ineptum est,velle hæc æstimare ex pronunciatione vulgari. Veteres enim ita hæc pronunciabant , ut & accentus, & quantitatis haberent rationem : quâ de re infrà pluribus acturi sumus. Dices, nisi *térraque* scribatur, nihil fore discriminis inter nominativum, & accusativum. Verùm & hoc æquè infirmum , quando nominativus acui debet *(terráque)* ablativus circumflecti, *(terrâque.)* In errorem hunc impulit eos , quòd vulgò , malo more, haut aliter pronunciemus acutum, quàm flexum.

† *epistol. ad Henr. Steph. edná a Goldasto.*

Egi de priori accentus loco : dicam nunc de altero. Est is,quando accentu distingui possunt verba ita similia,ut inde error nasci possit. In hujusmodi accentum quoque apponere,jubet Terentius Scaurus. E. G. acuto scribi vult *légit* præsentis temporis , flexo *lègit* præteriti. Itidem acuto *áret* agrum , & *páret* convivium : flexo *âret herba , & Pâret Amor dictis carę genetricis.* Ac par fuerit ratio in *bŏlus* & *bōlus,plăcet* & *plācet, Rĕmus* & *rēmus,*

frēta & frēta, óblitus & oblītus, pălus & pālus, serum & sērum, pŏtis & pōtis, mălus & mālus &c.

Quæritur autem, an ultimæ quoque ſyllabæ accentu debeant ſignari diſcretionis cauſſâ. Debere adfirmant Ælius Donatus, Sergius, Priſcianus, & aliquot alii ex Grammaticis antiquis. At diſſentit Quinctilianus, cùm ſcribit †: *Cæterùm já ſcio quoſdam eruditos, nonnullos etiam Grammaticos, ſic docere, ac loqui, ut propter quædam vocum diſcrimina verbum interim acuto ſono finiant: ut in illis,* — Quæ circúm litora, circúm Piſcoſos ſcopulos; *ne ſi grævem poſuerint ſecundam, Circus duci viaeatur, non Circuitus. Item* Quantum, Quale, *interrogantes gravi; comparantes acuto tenore concludunt. Quod tamen in adverbiis ferè ſólis, ac pronominibus, vindicant: in ceteris veterem legem ſequuntur. Mihi videtur conditionem mutare, quòd his locis verba conjungimus.* Sed nihil eſt, cur hic Quinctiliani locus quemquam dimoveat de opinione. Nam ſi univerſè quæritur, an ſyllabis appingi debeat accentus, fatemur, modò veteres ſequi volumus, omitti eum omnino debere. Sin tantummodo de ultimis ſyllabis controverſia eſt, quæſo, quid cauſſæ affert, cur fides habenda non ſit viris illis (quemadmodum ipſe appellat) eruditis, qui, diſcriminis cauſſâ, acutum in fine accentum apponi poſſe judicabant? Deinde quis non videt, illa Fabii verba, MIHI VIDETVR, non tam eſſe ejus, qui alienam ſententiam damnatum ire velit, quàm qui de ſuâ vix conſtituere poſſit? Pluribus hâc de rè agerem, niſi iſtoc me onere levâſſet Marius Corradus, qui benè longam eâ de re diſputationem inſtituit lib. II. de L. L. Interea eſt, in quo nec Corradi ſententiæ calculum meum adjicere poſſim: ut cùm, vulgi ſecutus conſuetudinem, adverbiis ac præpoſitionibus imponere jubet accentum gravem, quò à nominibus ac verbis diſtinguantur. Quippe nunquam in iis accentus is locum habet; ſed vel acutus, ſi correpta ſint; vel circumflexus, ſi porrecta. De acuto exemplum ſuggerit Quinctilianus, cùm ait, à viris eruditis, ac Grammaticis etiam, in *circùm*, quando præverbium eſt, accentum hunc ultimæ imponi, ne putetur eſſe caſus incuſativus à *circus*. Ac ſimiliter Velius Longus: *Loco tranſmutatus accentus partes quoque orationis immutat: ut aliud eſt Circum, aliud Circúm, aliud Ergo, aliud Ergô.* Et Servius in I Æn. *Maria omnia circúm. In fine accentum ponimus contra morem Latinum: ſed correptio hoc facit. nam præpoſitio poſtpoſita correpta eſt ſine dubio.* Par ratio in *Quando*. Feſtus: *Quándo cum gravi voce pronunciatur, ſignificat Quoniam, & eſt conjunctio. Quandó, acuto accentu, eſt temporis adverbium.* Item in *Poné*. Marius Victorinus: *Adverbium Poné, poſteriore acutum recipit accentum, ne ſit verbum.* Pârque ratio in *malé, parúm, multum, plurimúm, minús, melíus, potíus, ſolúm, modó, tantúm*, ac ſimilibus; quæ vulgus, cui nos inviti accommodamus, gravi ſignare, & acuto

† lib. 1. cap. 5.

acuto nihilominus pronunciare consuevit. Sed in his, scio, tuebuntur se errore recepto apud Græcos; qui cùm ultimam acuant in pronunciando, itidem tamen in scribendo gravant; quia acutus, ut ajunt, in gravem commutetur ob contextum orationis. Verùm, ut in brevibus ea habeant locum; videre tamen non possum, unde errori patrocinium sint quæsituri in adverbiis, quæ ultimam producunt: ut sunt, *bellè, doctè, longè, æquè, unâ, quâ, quò, introrò, rarò, primò, serò,* & similibus; in quibus nihil eos juvant Græci, cùm & hi ultimam naturâ longam, aut nullo, aut flexo signare consuerint. Adversantur quoque hæc verba Capellæ †: *Inflexum autem non aliâs postremum habet, nisi cujus posterior pars in syllabam naturâ longam excurrit: ut, ergò, ponè.* Vbi rectè de *ergo*: quod ex Græco ἔρχω; de *pone* non item; quamquâ similiter Consentius: *Accentus*, inquit, *ostendit diversam significationem unius dictionis. Pone, si verbum est, gravis est ultima: si adverbium circumflexa.* Sed rectiùs Maximus Victorinus, qui in posteriori accentum ponit acutum. Nam eam syllabam & Maro 11 Æn. & omnis corripit poetarum manus.

† lib. 2, cap. de fastigio.

Quæri insuper solet, num in nominibus Græcis, sed Romanâ civitate donatis, Græcus sit servandus accentus. Solvit hunc nodum Martianus Capella lib. 111 *, cum ait: *Græca nomina, cùm in Latinum vertuntur, nostrâ regulâ pronunciantur, nisi maneant Græca. Olympus igitur, & Caucasus, sicut Latina proferuntur: quam acuere, vel flectere debeant secundùm rationem suprà scriptam apparet. Sed si manent Græca, & huic regulæ in peregrinis vocibus accedimus; necesse est tamen in obliquis casibus acutos sonos in mediis syllabis servent, quoniam apud Græcos quoque non alio accentu hæc enunciari audimus.* Reprehendit Guilielmus Baillius ‡ eorum inconstantiam, qui cùm in *Alexandria, Thalia, ellipsis, theatrum*, & similibus, non servent accentum Græcum, ejus nihilominus rationem habeant in *philosophia, phantasia*, & aliis hujuscemodi. Verùm cogitare debuit, disparem esse in his rationem, quando *philosophia, phantasia, prosodia, antanaclasis, diatyposis*, similiáque, manent pura puta Græca: at *Alexandria, Thalia, Ellipsis*, mutarunt EI in I longum, ac *theatrum* pro ON assumit terminationem Latinam. Quare, etsi minimè improbamus eos, qui in *philosophia, etymologia*, & similibus, Latinorum canones sequuntur; negamus tamen eos validis rationibus pugnare, cùm dissentientes à se damnant inconstantiæ.

* cap. de fastigio.

‡ libello de accentibus Græcorum.

CAPVT X.

Longè aliam antiquitus pronunciationem fuisse secundum accentus, quàm quæ obtinet hodie. Veteres in eapse voce, & accentus, & quantitatis habuisse rationem, cum in sermone Latino, tum Græco.

QVæ hactenus diximus, ea regulas spectant Grammaticorum. Venio nunc ad alteram hujus doctrinæ partẽ; quæ ostendit, veteres, quamdiu permansit incorrupta pronunciatio Romani sermonis, multa aliter pronunciâsse, quàm nos, qui Grammaticorum nos regulis alligamus. Ita in *calefacis, tepefacis,* & similibus, penultimam simul, & acuebant, & corripiebant: contrà quàm hodie facimus, qui vel simul attollimus, & producimus, quasi esset καλιφᾶκις, τιπιφᾶκις: vel & deprimimus, & corripimus, quasi esset καλίφακις, τιπίφακις. At veteres & acuebant, & corripiebant, quasi καλιφάκις, τιπιφάκις. Discrimen autem quod sit inter A circumflexum, & acutum, sed breve, satis aures indicant; si attendas, quanto aliter prior in *mare*, aliter media in *amare* hodieque pronuncietur, præsertim in versuum dimensione. Vti si dicas: *Quà mare, quà terræ, quà sidus currit, amare.* De *calefacio* & *tepefacio* quod dixi, docuit Priscianus lib. VIII, his verbis: *Si, facio, vel fio, integris manentibus, aliud verbum ante ea componitur, non solum significationes, & conjugationes integras in iis servamus, sed etiam accentus; ut, calefacio, calefácis, calefácit. In secundâ enim, & tertiâ personâ, penultimas acuimus, quamvis sint breves. Similiter calefio, calefis, calefit; tepefio, tepefis, tepefit; finales servant accentus in secunda & tertiâ personâ, quos habent in simplicibus.* Idem factum in vocativis *Mercúri, Virgíli, Æmíli, Valéri*, & similibus. Audiamus eundem Priscianum lib. VII; ubi de vocativo loquitur secundæ declinationis: *Iuniores gaudentes brevitate per extremæ syllabæ abscissionem, protulerunt pro Virgilie, Virgili, & pro Mercurie, Mercuri. Horat. in primo carminum: Mercuri facunde nepos Atlantis. In eodem: Multis ille bonis flebilis occidit, Nulli flebilior, quàm tibi Virgili. Vnde accentus perfecti vocativi in his servatur. Si enim non esset abscissio, debuerunt hujusmodi vocativi, id est, qui in I desinentes penultimam correptam habent, antepenultimam acuere; ut Virgíli, Mércuri; quod minimè licet.* Hæc Prisciani verba non tantùm docent, vocativos *Mercuri*, & *Virgili*, acuere mediam, sed etiam caussam ejus rei addunt. Nempe quòd primum, uti apud Græcos fit, *Mercurie*, & *Virgilie*, diceretur: paullatim verò E extimum, quod primum exiliter admodum sonabat, planè omitteretur, sed accentu veteri reservato. Nec Prisciani demum ævo, sed jam Hadriani Cæsaris temporibus, hæc consuetudo obtinebat. Nam cùm Nigidius Figulus scripsisset, *Valeri* summo tono esse in prima, deinde reliquas paullatim descen-

descendere : eâ de re ità censet Gellius lib. XIII, cap. XXIV. *Siquis nunc Valerium appellans in vocandi casu, secundum id præceptum Nigidii, acuerit primam, non aberit, quin rideatur.* Quemadmodum autem in *Virgilî, Sulpici,* & similibus, penultimam olim acuebant, licet corripiatur : ita contrà in *exinde,* & *siquando,* acuebant tertiam à fine, licet syllaba sequens producatur. Donatus in Eun. act. V, sc. I : *Siquando & primâ syllabâ acui potest, & mediâ. Tamen variat sententiam.* Servius in VI Æn. *Exinde una pars orationis est, & in tertia à fine accentum habet, licet penultima longa sit.* Quæ ratio autem in *siquando,* eadem & in *néquando,* & *aliquando :* quæque in *éxinde,* eadem & in *déinde, súbinde, próinde,* & *périnde.* Idem factum in *suavérubens, orbísterræ, virílllustris, præfectúsfabrum, juriscónsultus, intereáloci.* Diomedes * quoque probat *sacrávia.* Sanè & unicâ voce scribitur in lapidd. indéque *sacravienses.* Annianus item apud Agellium † jubet dicere *áffatim,* & *exádversum.* Quibus exemplis impulsus, facilè à me impetro, ut putem defendi posse, qui primam in *duntaxat* acuunt, & secundam in *aliquando* ; quamvis aliter hâc de re Iul. Scaliger cap. LXIII, de causis L. L. At non item video, quâ ratione iidem immunes ab errore dici possint, quando, ut *périnde* & *déinde,* ita *deinceps* quoque, & quædam alia hujus generis, in antepenultimâ acui putant. Neque enim, quæ in illis, éadem in his ratio est, quando hæc ultimam habent productam. Vltimis autem duabus longis, tertiam ab ultimâ acui, nec Græcus sermo patitur, nec Latinus. Aliud quoque est in quo, nisi me ratio fugit, errori eorum mantelum inveniat nemo. Dum enim primam in *duntaxat* acuunt, ac secundam in *aliquando* ; corripiunt sequentem, quæ positione producitur. Nempe eos in errorem hunc impulit, quòd non distinguerent inter accentum, & quantitatem ; quasi idem sit acui, & produci, ac non *pietas, hominibus, Italia, perficio,* multáque hujusmodi, acuant tertiam à fine, & nihilominus corripiant. Quare hi cogitare debuerunt, antiquos in *exadversum, aliquando,* & similibus, insimul & tertiam à fine acuisse, & sequentem produxisse. Quin in eâ hæresi sum, ut planè credam, eundem errare nos errorem in linguâ Græcâ. Hodie quisquis Poëtæ alicujus versus recitat, aut accentus tantùm rationem habet, aut solùm quantitatis. Veteres, me judice, longè aliter, qui utriusque rationem habebant : quod quâ ratione factum sit, ex parte ostendunt, quæ de Latinis diximus : ad vivum autem in omnibus exprimere velle, non usque ádeò facile est in tam spissis tenebris veteris ævi. De tenore vidimus.

* lib. 2, cap. de Dictione.

† lib. 7, cap. 7.

CAPVT XI.

De spiritu, & antiquis ejus notis. Græcis diu nulla erat lenis spiritus nota. Apud Iones etiam in mediâ voce spiritui aspero locus erat. Incipientibus ab R an H apponi debeat. Germani etiam L adspirant. Paulli Æmilii lapsus, Hludovici & Clodovei nomina habentis pro diversis. Ridiculus error Paracelsi, monumentum Lutheri seu Lotharii Imperatoris pro vaticinio de Martino Luthero venditantis. Vt vel apponendo, vel omittendo adspirationem, peccetur.

TErtiam syllabæ affectionem spiritum feceramus: de qua nunc dicere aggredior. Vti hodie apud nos, ita & apud vetustos Græcos, solus spiritus densus hanc notam habuit vocibus præfixam, H. Pòst placuit, ut nota hæc dextrà sui parte ⊦ signaret spiritum densum, lævâ ⊣ tenuem. Tandem quoque ad celeriorem motum anguli sunt hebetati, factíque pares semicirculi c ɔ. De utrâque antiquorum scribendi ratione sic Priscianus lib. 1, penè extremo capite de literarum numero & permutatione: H *literam non esse ostendimus, sed notam adspirationis, quam Græcorum antiquissimi, similiter ut Latini, in versu scribebant; nunc autem diviserunt, & dextram ejus partem supra literam ponentes, psilon notam habent, quam Rhemnius Palæmon exilem vocat, Grillius verò ad Virgilium de accentibus scribens, lenem nominat: sinistram autem contrariæ illius adspirationis dasiam, quam Grillius flatilem vocat.* Plura hâc de re diximus lib. 1, cap. XVI: quæ non repeto.

Dissident in eo Latini à Græcis, quòd illi in mediâ quoque dictione adspirent vocales. Hausere autem morem hunc à priscis Ionibus. Quorum exemplo & in columnâ viæ Appiæ ENHODIA pro eo scriptum, quod nunc *ivodia*.

Ab iisdem habent, quòd pro Φ, Χ, Θ, scribant PH, CH, TH; quo de veterum Græcorum more diximus suprà ex Victorino.

Quod ad consonam quartam R, cui Græci adspirationem subdunt, de eâ non usquequaque conveniunt Latini. In Græcis adspirationem addendam, sensit Marius Victorinus. Sic enim ille lib. 1 †: H *quoque inter literas otiosam Grammatici tradiderunt, eámque adspirationis notam conjunctis vocalibus præfici; ipsi autem consonantes tantùm quatuor præponi, quoties Græcis nominibus Latina forma est, persuaserunt: id est, C, T, P, R; ut, Chori, Thymus, Phyllis, Rhombus; quæ profundo spiritu anhelis faucibus, explosoque ore fundetur.* Hæc Victorinus. Sic *Rhegium* in antiquâ inscriptione invenitur, ac in libb. veteribus legas *Rhamnusia, rheda, Rhesus, rhetor, rhythmus* &c. Verùm Varro putabat, rectiùs in his H præteriri. Apponam eâ de re locum Annæi Cornuti apud Cassiodorum in Collectaneis de Orthographiâ: *Varroni placet, R literam,*

† cap. de enunciatione literarũ.

teram, si primo loco ponatur, non adspirari. Lector enim ipse, inquit, intelligere debet, Rodum, tametsi H non habet, Rhodum esse; retorem, rhetorem. Sed ea observatio non necessaria est in R litera. Sunt enim verba, primo loco R literam habentia, non minùs Latina, quàm Græca. Itaque meritò amovebimus adspirationem à Roma, regina, rapa, Rodus. Hæc Cornutus.

Porrò in Germanicis vocabulis, non vocalibus tantùm, aut tribus mutis, ac liquidæ R; sed aliis etiam literis, apponitur spiritus densus. Nam L quoque interdum adspirari, indicant nomina *Hludovicus*, & *Hlutharius*: quomodo hæ voces scribuntur in antiquis codd. MSS. Plerique prælo excusi corruptè edunt pro eo *H. Ludovicus*, & *H. Lutharius*; ut aliquoties factum ab editore synhodi Parisiensis dè imaginibus. At rectè *Hludin* perscriptum est in Capitularibus Karoli M. & antiquo poëta Cœnobii Emerani Ratisbonensis, quem Vitus Amerbachius laudat. Est verò *Hludin* sive *Hludovicus* idem quod *Ludovicus*, sive *Clodovicus*, aut *Clodovæus*: quomodo & *Hlutharius* idem est, quod *Lutherus*, sive *Lotharius*. In priori illo deceptus Paullus Æmilius *, cùm *Clodovæum*, Francorum regem, à baptismo demum *Ludovicum* vocatum scribit. In altero turpiter se dedit Theophrastus Paracelsus, cùm bonus vir monumentum, cujus inscriptio erat *Lutherus*, de Martino Luthero vaticinium esse animum induxit, aliisque porrò voluit persuasum.

* *lib.* 1 *de gestis Francorum.*

Committitur error, tùm addendo spiritum, tùm demendo. Additione, ut *trophæum*, pro *tropæum*; uti est in vett. monumentis, & libris; & analogia requirit, cum Græcè sit τρόπαιον. Peccabat & addendo Arrius ille, qui tenues adspirabat, ut notum è Catulli epigrammate; cujus mentem ut capias, præter ea, quæ scribit Politianus cap. XIX Miscell. scire opus est, quæ annotavit Cæsar Scaliger cap. XLVII, lib. de causis L. L. Ridiculè verò doctissimus Danæus in elenchis sophisticis hinc colligit, Arrium turpi istoc laborasse morbo, quem Syphilidos suæ argumentum esse voluit divinus poëta Hieronymus Fracastorius.

Contrà detractionis vitium est *rhytmus*, pro *rhythmus*, cum Græcè sit ῥυθμός. Ac peccare etiam videntur, qui malunt *Ripæi*, quàm *Riphæi*, quia sit Græcè ῥῖπαιοι. Nam media tenuisque in eo mutatur in adspiratam. Ob vett. quoque librorum autoritatem *holus* malim, quàm *olus*: uti & *synhodus*, ac *exhodus*, quam sine H.

CAPVT

CAPVT XII.

Ad Quantitatem transitur. Quæ nunc in sermone, etiam à doctissimis quibusque, negligitur. Olim verò vulgus quoque Romanum quantitatis gnarum erat. Vnde fit, quòd eadem syllaba poetis nunc correpta sit, nunc porrecta. Cur quantitas notis ejusmodi signetur. De Acci, & aliorum more, geminantium vocales longas. Vetus scriptura Velii Longi defensa. Illustrantur varii scriptores, qui vocalem multis in syllabis positione longis corripi dicunt. Brevibus esse syllabas breviores, & longiores longis.

DE spiritu hactenus. Sequitur quantitatis doctrina, quæ Græcis Καθυτικὴ vocatur. Ac Varro, apud Frontinum libro de limitibus agrorum, facit eam partem Geometriæ alteram: quia Geometria sit ars metiendi quantitatem continuam: Canonica autem mensuret vocum longitudinem & altitudinem.

Doctrinam hanc addiscere hodie cogimur, partim ex artis metricæ scriptoribus: partim ac tutissimè è lectione poetarum. E pronunciatione verò, quæ admodum receſſit ab antiqua, aurium judicium facere non possumus. Siquidem in plurimis eodem modo pronunciamus vocalem brevem ac longam. Nec enim aliter efferimus *venit* præsentis, quàm præteriti: *viro* à *vir*, quàm à *virus*; *a* in *dabo*, quàm à *ſtabo*: & sic in cæteris. Olim autem in præterito *venit e* sonabat, quasi duo *ee*: *i* in *virus*, quasi *ei* fuisset: *ſtabo* quasi *ſtaabo*. Aliter qui olim extulisset, næ ille pastoritiâ fistulâ exceptus esset, etiã à vulgo: quod etsi artẽ metricam non didicisset è poëtis, optimè tamen poterat de modulis judicare. Dabo occasione hujus rei locupletem atque, ut Iurisconsulti loquuntur, omni exceptione majorem testem. Is est Tullius, cujus hæc verba in Oratore: *In versu quidem theatra tota reclamant, si fuit una syllaba, aut brevior, aut longior. Nec verò multitudo pedes novit, nec ullos numeros tenet: nec illud, quod offendit, aut cur, aut in quo offendat, intelligit: & tamen omnium longitudinum, & brevitatum in sonis, sicut acutarum, gravium que vocum, judicium ipsa natura in auribus nostris collocavit.* Idem in Paradoxis ait, à plebe & turba in theatrum confluente explodi, qui in modulo syllabæ tantillum delinquat. *Histrio*, inquit, *si paullo se movit extra numerum, aut si versus pronunciatus est syllabâ unâ brevior, aut longior, exsibilatur, & exploditur.* Hæc satis ostendunt, quanto difficilius quantitatis doctrina hodie addiscatur, postquam exsolevit vetus loquendi consuetudo. Eoque majori cura de hac agendum nobis.

Quantitas est illa syllabæ affectio, quâ ejus tempus seu moram in efferendo metimur. Censorino in fragmento dicitur *spatium syllabæ*: aliis *modulus*, vel etiam *intervallum*, uti Græcis διάστημα. Ratione

Ratione hujus intervalli syllaba dispescitur in brevẽ, longam, & ancipitem. Brevis est, quæ unum habet tempus; longa, quæ duo; anceps, quæ nunc uno, nunc gemino tempore profertur. Vt fit in positione debili: ubi propriè est tempus unum cum semisse*: qui semissis aliquando censetur, ut nullum tempus, eoque syllaba corripitur: aliquando ut integrum, ac propterea syllaba producitur.

Syllabæ longæ nota est linea longa. Dimidio ejus signari oportebat syllabam brevem: sed quia manus facilè aberrare poterat in scribendo; & circumflexi quoque nota hæc A indicat syllabam longam; iccirco sumsere notam contrariam notæ circumflexi *v*: quemadmodum acutè conjicit Iulius Scaliger lib. II de causis L. L. cap. LV.

Memorabilis verò antiquorum fuit consuetudo, qui vocalem naturâ longam geminare solent. Nam aliud iis erat *malus*, aliud *maalus*; aliud *populus*, aliud *poopulus*. Monet hoc Fabius lib. I, cap. IV, & VII. idémque se obsérvâsse in veterum monumentis, scribit Politianus cap. XLIII Miscell. Et sanè in Inscriptionibus quoque à Smetio, Gruteróque procuratis, legere est, *naata*, *vaarus*, *Thraacum*, *paastores*, *ree*, *seedes*, *sanctissimiis*, *mariinas*, ac siqua hujusmodi alia. Scribit Marius Victorinus †, Nævium, & Livium Andronicum, hanc consuetudinem servâsse, nisi quum esset I longum: tum enim potiùs usurpâsse E I. Cæterùm meritò morem istum geminandi vocales improbat Terentius Scaurus, his verbis: *Plurimùm igitur per adjectionem illa videntur esse vitiosa, quòd Accius geminatis vocalibus scribi naturâ longas singulas voluit: quum alioqui adjecto, vel sublato apice, longitudinis, & brevitatis nota, posset ostendi.* Quem locum corrumpit nobis Iustus Lipsius *, cùm pro *voluit* legendum putat *noluit*. Quippe eum abunde refutant hæc verba Velii Longi: *Nam nec Attium secuti sumus, semper vocales geminantem, ubicumque producitur syllaba, quoniam expedita debet esse conditio scribendi.* Est & alter locus Scauri sub finem, quo idem præcipit de apicibus: *Apices*, inquit, *ibi poni debent, ubi eisdem literis alia, atque alia res designatur: ut, vénit & vènit, áret & àret, légit & lègit, cæteráque his similia. Super I tamen literam apex non ponitur. Melius enim in* PILA I *longum producetur.* Eadem quoque de apicibus fuit sententia Fabii Quinctiliani; qui lib. I, cap. de Orthographiâ, hunc in modum differit: *Longis syllabis omnibus apponere apicem, ineptissimum est: quia plurimæ naturâ ipsa verbi, quod scribitur, parent. Sed interim* NECESSARIVM, *cùm eadem litera alium atque alium intellectum, prout correpta, vel producta est, facit: ut Malus, utrùm arborem significet, an hominem non bonum, apice distinguitur. Palus aliud priore syllabâ longâ, aliud sequenti significat: & cùm eadem litera nominativo casu brevis, ablativo longa est; utrùm sequamur, plerúmque hâc notâ monendi sumus.* Atque hæc iis etiam obducere possumus, qui mo-

† *lib. I, cap. de Orthogr.*

* *ad eram cap. V lib. de rectâ pronunciat. L. L. sed in posterioribus edit. tum Lugdun. tum Antuerp.*

rem illum accentu ambiguitatem tollendi, usque adeo ridiculum putant: cum eum Fabius tam bonæ ætatis, tam gravis judicii scriptor, etiam necessarium existimet. Et profectò, si scribimus, ut intelligamur; quæ potior sermonis virtus erit, quàm σαφήνεια * : quam etiam solam ex studio dicendi agnoscebat Epicurus †. Sed cætera persequamur.

* perspicuitas.

† Laert. lib. 10.

Sive syllaba sit brevis, sive longa; vel naturâ est talis, vel caussâ accidentariâ, quam positionem dicimus. Naturâ brevis est penultima in *légere*, ac similibus infinitivis tertiæ conjugationis. Item prior in *ego*, aut *genus*: quæ ut Græcè per tenue *e* proferuntur, ἐγώ, γένος, ita & Latinis est *e* naturâ breve. Positione brevis ea cognoscitur vocalis, quæ ponitur ante vocalem: ut prior in *prior*, & media in *medius*. Naturâ longa est secunda in *amare, docere, audire*, & similibus infinitivis. Item *au*, & *eu*, in *aurum*, & *eurus*, & similes diphthongi. At positione longa est vocalis, quam duæ excipiunt consonæ in eâdem voce: ut *gens*. Nam naturâ *e* breve est, quia est ex *genus*, quod à γένος: sed, extritâ posteriori vocali, producitur syllaba ob consonas sequentes. Sic *i* præpositionis *in* brevis est naturâ. Neque enim sonat, ut in *audire*; ubi *i* naturâ longum. Attamen syllaba positione fit longa, si sequatur consona: ut in *imprudens, inconstans*, & fortasse aliàs semper: nisi excipere lubet, si *S*, vel *F*, sequatur. Nam *i* in *insanus*, & *infidus*, videntur extulisse quasi î, vel *ei*. Maximus Victorinus: *IN, & CON, præpositiones, aliquando corripiuntur: sequentibus S, vel F, literis producuntur: ut INSTARE, INFIDVS. Et cæteris omnibus corripiuntur: ut, INCONSTANS, IMPRVDENS.* Sic prior in *posco* priorem habet naturâ brevem, quia *o* sonabat, ut in βόσκω. Vtrobique tamen syllaba est longa. Quod si *o* in *posco* proferretur, ut in βρώσκω, jam syllaba & naturâ & positione esset longa. Et ita extulere *o*, qui putarunt, ut à *calere* est *calesco*, sic à *potare* esse *posco*. Asconius Pedianus in III Verr. *Poscunt majoribus poculis. Sunt qui, productâ scilicet o literâ, POSCVNT legunt, quasi sæpe potant.* Sic *illex*, pro ἄνομος, habet *e* naturâ longum: eoque Græcè scriberetur ἴλληξ. Nam porrecta est prior in *legis* vocabulo, unde derivatur. At *illex* pro ἀγωγὸς, vel ἀλεαστικὸς, habet *e* naturâ breve, quasi Græcè scribas ἴλλεξ. In caussa est, quòd veniat ab *lacio*, sive *illicio*. Festus hæc optimè distinguit: *Inlex, productâ sequenti syllabâ, significat, qui legi non paret. Correptâ sequenti, inductorem, ab illiciendo.* Itaque à priori est genitivus *illégis*, ab altero *illicis*. Qui ex nostro pronunciandi more judicium ferunt de antiqua consuetudine, valde hærent in talibus. Nam quomodo, inquiunt, posterior in *inlex*, aut prima in *posco, inconstans*, & *imprudens*, corripi possit, cùm positione producatur? Nempe non distinguunt inter hæc duo, ecquid naturâ, an positione sit breve, aut longum. Potest vocalis

calis esse naturâ brevis, etsi positione producatur: ut A in *patris*. nam naturâ breve esse, indicat origo, cum *a* in *pater* corripiatur. Potest item syllaba esse naturâ producta, quæ positione corripiatur: ut *præ* in *præiret*. Item ultima in *Ilio*, apud Maronem *: * 5 Æn.

Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.

Potest & syllaba simul naturâ, ac positione esse longa: ut in *auster*. Quando igitur veteres dicunt, syllabam esse brevem, quæ positione sit porrecta; intelligi hoc debet de solo vocalis sono, nõ de syllabâ ἁπλῶς †. † simpliciter. Sic prima in *dictio* brevis est, ut Agellius ait lib. IX, cap. VI. Sic *objicere*, & *objices*, *subjicere*, & *subjices*, *injicere*, & *injices*, dixere primâ brevi: ut apud eundem est lib. IV, cap. XVII. Sic *composuit*, *conjecit*, *concrepuit*, extulere *o* exili: ut idem docet lib. II, cap. XVII. Sic in *ossa*, Plinio teste, *o* breve est: quod in *ora* est longum. Sic in *calvor*, *a* breve: quo argumento Charisius probat, priorem corripi in *calumnia*. Sic *est* à *sum* corripit priorem, quia venit ab ἐσί, κατ' ἀποκοπὴν: ac similiter corripitur in *esse*: quod sonuit, ut poëticum ἔσσαν, pro ἦσαν. At *est* ab *edo* pronunciabant *e* longo: ac similiter etiam *esse* ab eodem verbo extulere: nempe ut Græci ἔσσον, si spiritum auferas. Id apertè nos docet Donatus in Andr. act. I, sc. I. *Filium perduxere, ut unà ésset. Si productè legatur ESSET, significat, cibum caperet, sive ederet.* Et Eun. act. III, sc. IV: *Vt de symbolis essemus. ESSEMVS, productâ E literâ.* Servius in V Æn. *EDO habet & rectam, sed antiquam declinationem: ut Edo, edis, edit: & anomalam; ut, Edo es, est: quarum secundæ & tertiæ personæ longæ sunt propter differentiam Sum, es, est.* De prima in *actito*, *unctito*, *lustra*, *muscerda*, non repetam, quæ attuli superiori libro cap. XII. Dixerit aliquis, hæc fortasse obtinuisse Grammaticorum illorum ævo, non Iulii vel Augusti temporibus. Imò verò, ut ibidem monui, Cicero quoque in Oratore ait: *Inclutus dicimus, brevi primâ literâ: Insanus, productâ.* Vbi non de nihilo est, quòd dicat, *primâ literâ*; non *syllabâ*: nam syllaba est positione longa, utcunque vocalis sit brevis naturâ. Quippe *inclutus* proferebant *i* exili; *insanus*, i longo; ut ex Maximo Victorino diximus. Doctissimo tamẽ viro, Pascasio Grosippo, ut se vocat, id de syllaba ipsa accipiendũ videtur. Nempe quia aliqui veterũ *syllabæ* dicant, non *literæ*. Nec cogitat, vel eos loqui de syllabis, ubi nulla est positio: ut tum eodem recidat, utrùm *literæ* dicas, an *syllabæ*: vel si de syllabis mentio, non ἁπλῶς hoc, sed ratione vocalis, intelligi oportere. Nam, ut ab Aristotele † optimè monitum, *magnus*, & *parvus*, *longus* & *brevis*, sunt ἐν πρός τι, quia diverso respectu eadem syllaba & brevis est, & longa. Quod liquet, ex λεπτὸς à λέγω, & λιπτὸς † à λήγω. Nam in λέγω ε est naturâ breve. In λεπτὸς † Hesych. naturâ permanet breve; sed positione fit longum. In λήγω η est natura longum:

† lib. περὶ κατηγοριῶν.

longũ: sed in λευκὸς etiam positione fit longum. Ergo extrema sunt prior in λέγω, & λευκός. Media in λευκὸς, & λήγω. Vnum tempus in λέγω: geminum in λευκὸς, & λήγω: triplex in λευκὸς: quia hic vocalis est & naturâ, & positione porrecta. Ergo si pro λευκὸς aliquis dicat λευκὸς, rectè jubeam priorem corripere. Etsi enim in λευκὸς prior porrecta est positione: quia tamen ε habet in prima, non η; brevis est naturâ: ac si conferas cum λευκὸς, brevis erat prior, quia in λευκὸς prior & naturâ, & positione est longa, planèque triplicis temporis, vel saltem majoris temporis, quàm prior in λευκός. Nam etsi omnes metrici dividant syllabas in breves, & longas: non tamen hæc sola est quantitatis diversitas: cùm optimè illud à Musicis sit observatum, brevium alias esse aliis breviores, & longarum esse alias aliis longiores: unde notulæ longæ, breves, semibreves, minimæ, fusæ, & semifusæ; ut eas nuncupant. Sanè postrema in *impius* celeriùs effertur, quàm in *Therſandrus*. Quippe etsi hic quoque V breve sit, tres tamen aliæ consonantes moram aliquam in pronunciando afferunt. Eâdem de caussâ longiori morâ opus est in *grex*, quàm in *rex*; inque *rex*, quàm in *ex*; & in *ex*, quàm in *è*. Vide quæ de hâc, inter Musicos & Rhytmicos, controversiâ scribit Marius Victorinus lib. 1 †.

† cap. de mensura brevium & longarum syllabarum.

CAPVT XIII.

De modulo vocalis ante vocalem sequentis syllabæ. Parùm tutò i *corripi in* solius, utrius, *& ejus compositis. Cur in genitivo* alius i *sit porrectum, in* alterius *correptum. Terentiano tamen Mauro produci.* Cajus *trisyllabon primâ longâ, ut & dissyllaba* Cai, Mai. *Sic E in trisyllabis* Pompei, Vultei, *& quæ caussa horum omnium videatur.* Dianæ ἔτυμον, *indeque ratio ostensa, cur princeps vocalis sit anceps.* Fio *Prudentio, & aliis Christianorum poetarum, corripi solere.* Defioculus. Annuvit, habuvit, genuvit. *Varronis locus expositus.* Eheu, & ohe. *Plinii & Martialis ætate non admissus jambus primâ sede Phalæcii.*

SYllabarum modulus cognoscitur, tum è Grammaticorum præceptis, tum è poetarum exemplis. Atque alter hic modus & certior est priori, quia regulæ pro fundamento habent poetarum auctoritatem: & multo latiùs se extendit, propter multa adeò in quibus syllabæ spatium solis scitur poetarum exemplis.

Regularum aliæ de intervallo hoc præcipiunt universè; ut quæ ad omne syllabarum genus pertinent: aliæ de eo agunt speciatim; ut quæ non de omni, sed certo syllabarum genere loquuntur. Vtrobique à Grammaticis multa referuntur mutila, multa vel parùm comperta, vel etiam apertè falsa. Vtcunque igitur in tenui labor noster futurus, non tamen committendum,

mittendum, ut hæc neceſſariæ artis non ignobilis portio negligentius à nobis tractetur.

Principem locum damus canoni univerſè præcipienti de vocali, quæ poſitione eſt brevis. Nam cum brevis ſyllaba unius ſit temporis, naturâ quoque prior eſt eâ, quæ duorum eſt temporum: eoque & priùs videndum de ſyllaba, quæ poſitione eſt brevis, quàm eâ, quæ poſitione eſt longa. Poſitione autem brevis eſt, quam altera continuò vocalis, ſed ſequentis ſyllabæ, excipit. Nam ſi junctim ſyllabam faciant, diſpar ratio erit; ut liquet è diphthongis, quæ ſunt porrectæ. Sed alia quoque multa excipi debent tum in Latinis, tum Græcis. De Græcis ſeorſim poſtea agemus.

In Latinis ordine videbimus de nominibus, verbis, & particulis. Inque nominibus primò ſpectabimus genitivos primæ in *ai*, primę ſecundæque in *ius*, & quinctæ in *ei*. Produci antiquos genitivos in *aï*, ut *aulaï, pictaï*, ſatis conſtat. Quare ei non inſiſtam. At non per omnia convenit de illis in *jus*: ex quibus ancipites ſunt, *unius, ullius, nullius, illius, ipſius*. Imò & *totius* apud Lucretium corripitur. At non occurrit exemplum, ubi id in *ſolius* fiat, vel *utrius*, & ejus compoſitis *neutrius*, & *alterutrius*. Quare ſatius multò hæc ſemper producere: etſi id vulgo negligi ſoleat, etiam à præſtantiſſimis viris. Alĭus perpetuò habet *i* porrectum ob craſin. Nam genitivi in *jus* ſyllabâ unâ exſuperant nominativum: ut, *unus, unius; ullus, ullius*. Similiter ab *alius* eſſet *aliius*: pro quo contractè eſt *alĭus*. *Alterius* ſemper corripit I: credo propterea, quia, contra aliorum naturam, genitivus duabus ſyllabis exſuperet nominativum. Et tamen aliter Terentianus Maurus, verſibus iis, quos Ioſephus Scaliger Catalectis veterum poetarum à ſe congeſtis & recenſitis intexuit, ut incerti poetæ; ſive memoriæ errore, ſive quia Terentianum aliunde eos adducere opinaretur:

Adeſto, Iambe præpes, & tui tenax
Vigoris, adde concitum celer pedem,
Nec alterius indigens opis veni.

Iulio Scaligero de cauſſis L. L. cap. XLII non ſatis probatur ea cauſſa, quam de *alĭus*, & *alterius*, adduximus. Meritò, an ſecus, alii judicabunt. Levius enim eſt, quàm ut velim immorari.

Præterea certum eſt, produci genitivos quinctæ declinationis, quando utrimque habent vocalem. Cujus hanc cauſſam eſſe arbitror, quòd vetuſti *i* geminarent. Nam dixere, *dieii, ſpecieii*. Imò olim *i* quoque in iis duplicabant, quæ ante *i* habent conſonam. Nam pro *rei, ſpei, fidei*, dicebant *reii, ſpeii, fideii*. Atque inde eſt, quòd ejuſcemodi quoque porrecto *e* inveniantur. *Reii* quidem ſæpius occurrit apud Lucretium. *Fideii* verò uſurpant Paullinus Nolanus, Venantius Fortunatus, ac juniorum poetarum

alii: neque id absque exemplo antiquorum. Nam apud Ciceronem initio libri de Senectute est hexameter ille:

Ille vir haut magnâ cum re, sed plenus fideii.

Nihil enim causſæ est, cur versum statuamus μέτρον *. Vide sis, quæ de hoc notata Giffanio Ind. Lucret. Carolo Langio in Cicer. Cat. & Francisco Iureto in Paullinum †. Sic igitur statuendum, ut prior in *Dei*, ita priorem corripi in *spei, rei*: atque ut penultima est porrecta in *Pompeji*, ita eandem produci in *specieii, dieii, reii, fideii*: quæ consuetudo, rejecto priori I, desiit in consonam habentibus ante I; ut *rei, spei*: non item in iis, quæ vocalem obtinent ante I: ut *diei, speciei*.

* *mutilatum, sive in fine claudicantem.*

† *Tom. 9. bibliotheca Patrum edit. 2. col. 1086.*

Videor autem his, quæ diximus, & novum canona posse accudere. Nam si vox habens I inter duas vocales syllabâ crescat ob διάλυσιν: vocalis præcedens erit longa. Vt in ἐλεγεία, si fiat tetrasyllabon. Ovidius lib. III Amor. el. I:

Flebilis indignos elegëia solve capillos.

Similiter si *Pompeius* fiat tetrasyllabon: aut si *Cajus*, trisyllabon. Martialis lib. IX, epigr. XCIV:

Pervigil in pluma Cajus ecce jacet.

Sic in scazonte illo lib. V, epigr. XIV:

Post Caiumque, Luciumque, consedit.

Credo autem hoc fieri, quia priùs dixere, *Pompeiius, Caiius*. Postea ex diphthongo extritum I, quantitate tamen remanente. Itaque & in vocativo manet idem modulus, ubi solum I sequitur post vocalem. Martial. lib. II, epigr. XXX:

Quod peto da, Cai, non peto consilium.

Et lib. X, epigr. XV:

Si donare vocas promittere, nec dare, Cai.

Ausonius de mensibus, idyll. XIX:

Maja Dea, an major, Mai, te fecerit ætas.

Ovid. lib. IV, de Pont. el. I:

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
Debitor est vitæ, qui tibi, Sexte, tuæ.

Par ratio in *Vultei*. Causſa videtur, quia olim dixere, *Pompeiius, Vulteius*; unde vocativi forent, *Pompeii, Vulteii*. Horatius quia, I extrito, dicitur *Pompeius, Vulteius*, vocativos extulit διὰ συναλοιφῆς. Od. VII, lib. II;

Pompei meorum prime sodalium.

Et epist. VII, lib. I:

Durus ait, Vultei, nimis attentusque videris.

I ex EI etiam ante vocalem est longum. neque id modò in Græcis, ut *elegia*,

nt *elegia*, & similibus, de quibus postea; sed etiam Latinis. Vt in *Diana*, quod factum ex *Dea Iana*. *Ianus* Sol, *Iana* Luna, teste Varrone lib. 1 de R. R. cap. XXXVII, & Macrobio lib. 1 Saturn. cap. IX. Vnde causſa liquet, cur *i* sit anceps. Nam ex *Dea Iana*, si κ) συγκοπὴ duarum literarum fiat *Deana*, vel *Diana*, naturâ brevis erit prima. Sin solùm A exteratur, *e* & *i* coalescentibus, erit *Deiana*, ut veteres pronunciarunt: *ei* verò abit in *i* longum: ut, *queis*, *quis*; *omneis*, *omnis*. Et hæc de nominibus Latinis.

Ex verbis à canone recedit *fio*. Nec enim ratio hac parte habenda est Christianorum poetarum, Tertulliani, Cypriani, Prudentii, & Aratoris: qui corripiunt. Nam aliter antiquiores omnes; etiam in derivatis; ut Martialis lib. XII, epigr. LIX:

Hinc defioculus, & inde lippus.

Excipiunt, si R post E sequatur, quia I breve est in *fierem*, & *fieri*. Sed etsi hoc non temere transiliendum, neutiquam tamen perpetuum videtur. Nam *fieri* primam producit apud Terentium Adelph. act. 1, sc. II:

Injurium est. nam si esset, unde id fieret,

Faceremus. Quem ad locum sic Donatus: *Fieret productâ primâ syllabâ. Ennius: Minimè nomine fieri pravum.* Vt ea Ennii verba etiam Hieronymus Columna legit, interque incerta reposuit fragmenta Ennii. Sed scribe:

Cùm memini fieri me pavum —

Prout hæc, (quæ eo, quem dixi, Donati loco, & alibi * apud eundem, corruptè leguntur) rectè emendat Paullus Merula †. Scrupulum tamen injicit, quòd sic si legatur, parum appositè is locus à Donato adduci videatur. Quippe *i* hic non producitur, sed corripitur. Vel statui debeat συνίζησις, ut in *pituita* apud Horatium. Vtrique sententiæ favet Priscianus in XVII: ubi ait, in *tibicen* duas breves concrescere in unam longam: contrà in *fieri* unam longam resolvi in duas breves. Nec sine ratione ita statuit Priscianus. Nam ut ab *audio* est *audirem*, vel *audirer*, & *audiri*, totidem syllabis ac in præsenti indicativi: ita à *fio* ἀναλόγως foret totidem syllabis, *firem*, *firi*. Veteres autem *i* longum extulere ut EI: *audeirem*, *feirem*, *feirei*. Deinde ex *feirem*, resolutis & trajectis vocalibus, fuit *fierem* tribus syllabis, & ex *feiri*, *fieri*. Ac priores quidem, in his Terentius, post *διάλυσιν* retinuere modulum veterem prioris vocalis, ut in tetrasyllabo *elegeia* fieri solet. Posteriores autem abunde quantitatem vocalis *i* compensari putarunt syllabæ accessione: unde iis *fieri* trisyllabon non plurium est temporum, quàm *feirei*, seu *firi* disyllabon.

Ex multorum etiam sententia veteres & *u* vocale ante *i* producebant in præteritis activis. Probare id conatur Priscianus † istoc Ennii è

* *Andr. act. 2, sc. 5. & Phorm. act. 1, sc. 3.*

† *comment. in Ennium.*

† *lib. 10.*

nii è 11 Annal.

Annuit ſeſe mecum decernere ferro.

Proque hac ſententia adducunt & illa Varronis lib. 11 de analog. *Quidam reprehendunt, quòd pluit & luit dicamus in præterito, & præſenti tempore, cùm analogiæ ſui cujuſque temporis verba debeant diſcriminare. Falluntur: nam eſt, ac putant, aliter: quòd in præteritis u dicimus longum, lūit, plūit: in præſenti breve, lŭit, plŭit.* Sed valde imbecille eſt hoc telum, quia non de quantitate ſyllabæ, ſed de ſolo vocalis ſono agit Varro. Quantopere autem hæc diſtent, tum libro ſuperiori oſtendimus, cum de intermedio vocalium ſono tractaremus: tum hoc libro cap. x. Nec obſtat Ennii verſus. Nam is *annuvit* ſcripſerat. Sanè *pluvit* dixiſſe veteres, probat ipſe Priſcianus * quatuor Livii Patavini locis. Sed hodie nuſquam apud eum ſcriptorem aliter, quàm *pluit*, legere eſt. Quin alia quoque ſimiliter inflexere. Ita dixit Plautus Aſinariâ †:

* lib. 10.

† Act. 4, ſc. 4. Gedum iſtum oſtende.

Si fortè puras velle habere dixerit,
Tot reddat ſpurcas, quot puras habuverit,

Et Ennius 1 Annal. — *Saturno, quem Cælu' genuvit.*

Denique & particulæ duæ à canone abeunt. Nam longa eſt prior in *eheu*. Maro Ecl. 111:

Eheu, quàm pingui macer eſt mihi taurus in arvo!

At *ohe* priorem habet communem: ut indicat Phalæcius ille Martialis lib. 1v, epigr. xc1:

Ohe, jam ſatis eſt, ohe libelle.

Neque enim ignorabile cuiquam eſſe arbitror, Martialis ævo jambum, ac trochæum, à primâ Phalæcii ſede exulâſſe. Docent id epigrammata ejus ævi: tum autem, quòd Plinius in præfatione Hiſtoriæ Naturalis, ut durum, culpet hunc Catulli verſum:

Meas eſſe aliquid putare nugas.

CAPVT XIV.

Συναλοιφὴ *unde dicta. Etiam Maroni, ſed rariùs, longam elidi à brevi. Quibus in locis infrequens ſit ſynalœpha, vel ecthlipſis. Quædam, quæ non elidantur: in his & fieri anceps. Raro brevem non elidi: ſæpe longam, eamque tum fieri communem. Virgiliani loci correctio in dubium vocata. Aurati & Canteri de altero Virgilii loco conjectura improbata. Eodem in verſu tum brevis, tum longæ non eliſæ exempla. Hiatus iſtiuſmodi frequentes fuiſſe vetuſtis. D infertum ad explendum hiatum. Ennio lux, & medicina. In Catulli uno, & duobus Horatii locis, à Mureto, Schotto, & aliis, receſſum. De epiſynalœpha. De modulo primæ in* pituita, *ſecundæ in* victus,

vietus, *tertiæque in* aceus *exeuntium. De ſynæreſi.* Phæton. Semihomo *triſyllabon. Vbi epiſynalœpha maximè frequentatur.* Θευδέριος, Θίυγνιδος, Theudericus. *Etymon ejus vocis, & aliorum ab eodem fonte.*

PORRÒ, quæ hactenus diximus, intelligi debent de vocali ante vocalem in eâdem voce. Nam ſi voces fuerint diverſæ, ſatis convenit, priorem abſorberi à ſequenti: quod, tralatione ab unguentis petitâ, συναλοιφὴν vocarunt, quaſi *coüniionem* dicas. Nam duæ vocales quaſi ſimul unguntur & collinuntur.

Duriùs autem longa abſorbetur à brevi, quàm brevis à longa. Prioris exemplum adfertur è Cn. Martio vate:

Vt fuat eſca caro tua: nam mî ita Iupiter orſus.

Prout eſt apud Alciatum: qui complures Marcii verſus è Livio adductos in pedes ſuos redigit lib. v Παρέργ. Iuris cap. XVIII. Sed enim pro, *nam mi ita Iupiter orſus*; convenientiùs veteris ſcripturæ ductibus emendes;

— Iupiter ut mihi fatus.

Accommodatius exemplum in illo Catulli:

Troia, nefas, commune ſepulcrum Europæ, Aſiæque.

Nec penitus refugit Maro. Nam ejus eſt IX Æn.

Hoc fletu concuſſi animi, mœſtuſque per omneis
It gemitus. Et in X:
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni,
Vni odiiſque viro teliſque frequentibus inſtar.

At junioribus id multò frequentius. Papinius epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Ipſi animus nondum, nec cordi fixa voluntas.

Item: *Vidi ego & immiti cupidum decurrere campo.*

Et mox: *Vidi & Abydeni* &c.

Similiter alii. Contentus uno ero Auſonio: cujus eſt epigr. LVI:

Eunomus evaſit fati ope, non medici.

Epigr. XC:

Suaſi quod potui, tu alios modò conſule. dic quos.

Carm. IV in Burdigal. profeſſ.

Linquentem natos ſexui utrique duos.

Et XI: *Burdigalæ cathedram*
Nati operâ obtinuit.

Et XXI: *Hiſtoriam callens Livii, & Herodoti.*

Rara etiam eſt ſynalœpha initio verſus. Etſi in Bucolicis Maro:

Si ad vitulam ſpectes, nihil eſt, quòd cætera laudes.

Ac Catulli etiam est ad Ortalum :

Dum adventu matris prosilit, excutitur.

Et Valerii Flacci III Argonaut.

Ne impediat nunc alta, time. quin audeat, opto.

Par ratio ἐκθλίψεως. Vt apud Petronium Arbitrum :

Cum inter sepultos Priamidas nocte & mero.

* vers. 602. Et Senecam in Oedipo * :

Cum examen alto nectitur densum globo.

Nec ultimo pede facile alterutra admittenda ; quomodo, *perque os*, he-
† 12 Met. fab. 5. ‡ de nuptiis Pelei & Thet. xametrum claudit apud Ovidium † : neque pede penultimo ; quâ ratione Catullo versum terminat, *copiam* ‡ *Achivis* ; &, *deponere amorem* * . In saty-
* Sat. 2. ra tamen plus licentiæ, etiam pede ultimo : ut apud Iuvenalem ; *Æthiopem albus.*

O non eliditur ; uti nec *heu* ; ac parem puto rationem in *ah*, *vah*, *proh*. Nempe affectus in istis sistit orationem. Ex his *o* nunc corripitur, nunc producitur. Corripitur Ecl. II :

Te, Corydon, ô Alexi.

Et Propertius lib. II, Eleg. XXXIII :

Tu quoque ô Eurytion vino Centaure peristi.

Contrà producit Naso II Met. fab. VI :

O ego quantum egi ! quàm vasta potentia nostra est !

Etiam in cæteris quandoque negligitur synalœpha: quod cùm fit, bre-
† 1 Æn. vis retinet modulum : ut in illo † ;

Et vera incessu patuit Dea. Ille ubi matrem.

Sed hoc admodum rarum. Quodque hic non refugerit Maro ejusmodi hiatum, minùs mirum, quia nova incipit oratio ; cujus non eadem vis in priorem, ob spatium, quod utramque periodum in loquendo separat. At longa syllaba fit anceps. Vt longa sit, habet à natura. Vt brevis fiat, consequitur positione : hoc est, eo, quòd vocali præponatur. Sic Catullus Phalæcio hoc in Mamurram, & Cæsarem :

Vno in lectulo erudituli ambo.

Maro VI Æn.

Nomen & arma locum servant; te, amice, nequivi.

‡ Ecl. 3. Itidem in Eclogis posteriorem in *vale* ‡, & *Hyla* *, corripit. Atque eti-
* Ecl. 6. † Ecl. 8. am in *qui* † :

Credimus ? an qui amant ipsi sibi somnia fingunt ?

‡ lib. 1 Nov. Lect. cap. 8. Sive, ut Palmerius, & ante eum Guiljelmus Canterus ‡ ex scripto codice legit : — *Sibi omina fingit* : ut eodem versu bis negligatur συναλοιφή. Mihi tamen hæc emendatio parùm probatur, quia, si sic scripsisset Maro,

veteres

veteres Grammatici non priori modò versus parte, sed & altero probassent, non semper fieri synalœpham.

Longa verò permanet Ecl. VII:

Stant & juniperi, & castaneæ hirsutæ.

Et Georg. III:

Arcebis gravido pecori, armentaque posces.

Imò Ioannes Auratus, eumque secutus Guilielmus Canterus *, sic eodem libro rescribunt: * lib. 6 Var. Lect. cap. 5.

Hanc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis
Deficit, abde domo, & turpi ignosce senectæ.

Vbi vulgò, *Nec turpi ignosce senectæ.* Quæ, sine dubio, vera est scriptura. Nempe (quod non satis attendunt doctissimi illi viri) *nec* posuit Maro pro, *& non*: ut sententia sit, Et ignosce senectæ non turpi.

Imò interdum eodem in versu, & brevis, & longæ concurrit exemplum: ut illo I Georg.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam.

Item eodem,

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Nam O in *Glauco* non elisum longum remanet; Æ in *Panopeæ* (cujus duæ priores breves) non extritum, fit positione breve. Atque hinc liquet, quod diximus de longis vocalibus, id in diphthongis quoque locum habere. Itidem ea corripitur IV Georg.

--- Flerunt Rhodopæiæ arces.

Et Æn. III:

Insulæ Ionio in magno, quas dira Celæno,
Harpyiæque colunt aliæ.

Producitur contrà I Georg.

Antè tibi Eoæ Atlantides abscondantur.

Hosce vero hiatus etiam juniores imitantur. Vt Priscianus in Periegesi:

Nunc magno nobis sunt insulæ ore canendæ.

Quàm frequens autem hiatus ille esse soleat Comicis, & Tragicis antiquis: docere nos possunt fragmenta, quæ supersunt: & magis illud testarentur, nisi ejus rei ignorantiâ tam multa corrumperent nobis, qui artem corrigendi libros profiterentur. Quos ab instituto hoc revocare debet illustris ille locus Ciceronis in Oratore: *Sed Græci viderint: nobis, ne si cupiamus quidem, distrahere voces* (sive, ut Lambinus legit, *vocales*) *conceditur. Indicant orationes illæ ipsæ horridulæ Catonis; indicant omnes poetæ præter eos, qui, ut versum facerent, sæpe hiabant: ut Nævius,*

„ Vos, qui accolitis Histrum fluvium, atque Algidam.

Et ibidem:

„ *Quam nunquam vobis Graii, atque Barbari.*

At Ennius semel,

„ *Scipio invicte.*

Et quidem nos:

„ *Hoc motu radiantis Eteſiæ in vada ponti.*

Hæc Tullius. Quare facilè mihi perſuadeo, ſcripſiſſe Lucretium in v:

Illud in his rebus ne arripuiſſe rearis:

Vt in quibuſdam eſt MSSis. Vbi in noſtro, & editt. antiquis, parum aptè eſt *corripuiſſe.*

Invenere autem veteres rationem, quâ, ſi concurrerent diverſarum vocum vocales, nec συναλοιφὴν committerent, nec hiatum. D enim interjiciebant. Nec hoc in compoſitis ſolùm fecere; ut in *redeo, redamo, mederga:* ſed etiam ſimplicibus; unde in baſi columnæ Duilianæ roſtratæ, PRÆDAD. ALTOD. MARID. Et apud Plautum Rudente, *Tibi propinod eccum.* Meminit hujus moris etiam Quinctilianus lib. I, cap. de Orthogr. Non pauca verò loca veterum, ignoratione ejus, ſunt corrupta. Vti illud Ennii Epicharmo *:

* *apud Cic. Lucullo.*

Nam videbar ſomniare me ego & eſſe mortuum.

Vbi, ut trochaicus ſit, legi debet:

Nam videbar ſomniare med' ego eſſe mortuum.

Ego, inquit, ſomniare videbar, me mortuum eſſe. Idem Ennius Andromedâ †:

† *apud Priſc.*

Filiis propter te objecta ſum innocens Nerei.

Quem locum numeris ſic reſtitue:

Filiis propter ted objecta innocens ſum Nerei.

Vel, ut jambici ſint: --- *Filiis*

Propter ted' objecta innocens ſum Nerei.

Verba ſunt Andromedæ ad matrem Caſſiopen; ob cujus linguam inſolentem, ea ceto, ac Nerei filiabus, erat objecta. Imò Muretus, lib. XV Var. Lect. cap. XIX, apud Catullum quoque Epigr. VIII legit:

At tu, Catulle, obſtinatus obdura.

Quod & Turnebo probavit. Sed vetus Aldina, & quæ ante eam Regii Lepidi prodiit anno CIↃ CCCC LXXXI, rectè habent, *deſtinatus*: quo, eâdem ſignificatione, uſi veteres. Et ut *obſtinatus* rectum foret, non tamen D interjeciſſet Catullus, ſed hiatum commiſiſſet: ut Epigr. II.

O factum male! ô miſelle paſſer!

Quamquam doctiſſimus Andreas Schottus lib. II Obſervat. Human. cap. XVI, hic quoque emendat *maled.* Sed Catulli ævo mos iſte obſoleverat. Longè minùs eidem vel Mureto, vel Schotto, aſſentio, quando Horatium

Horatium quoque ita scripsisse putant lib. III Carm. od. XIV:

--- Maled ominatis Parcite verbis.

Et epist. ad Tibullum:

Omnem crede diem tibid illuxisse supremum.

Priori enim loco, siquid mutandum, *male nominatis* legi debet: quomodo habent editt. vett. uti Veneta anni CIↃ CCCC LXXIX; idemque in octo MSSis reperit Lambinus, in septem aliis Cruquius. Vel potiùs, quando & vetus interpres, *male ominatis*, legit; statuendum, poetam neglexisse σωαλοιφὴν. Posteriori loco rectum *diluxisse*. Nam *dilucere* nihil aliud est, quàm διαλάμπειν. Vnde *dilucidum*, & *diluculum*. Quorum hoc in glossis Philoxeni exponitur, ὄρθρος, διάυγασμα, διάφαυμα. Vir eruditissimus in notis suis ad Horatium mavult *deluxisse*, id est, desiisse lucere. Quod probare non possum. Nam sententia est, crede jam adveniisse supremum vitæ diem: non autem, crede eum jam exactum esse. Convenit igitur huic loco magis verbum, quod diluculi, quàm quod crepusculi habeat significationem.

Nec in diversis solùm vocibus fit, ut prior vocalis elidatur à sequenti: sed etiam in eàdem: illud σωαλοιφὴν vocari diximus: hoc ὅτι σωαλοιφὴ appellatur, vel etiam σωϊζησις, & σωεκφώνησις. Quamquam aliqui laxiùs paullò his vocibus utantur; ut ex Probo, Fabio, atque aliis constat.

Præcipuè verò per episynalœpham elidi solent E, & I: idque à quavis vocali. Ita E quasi absorbetur ab A in disyllabis *antehac*, & *eadem*: inque tetrasyllabis *anteambulo*, & *alvearia*. Martial. lib. X, epigr. LXXIV.

Anteambulones, & togatulos inter.

Par ratio sequente E; ut in monosyllabo *deest*; disyllabis *deerrant*, *prehendo*. Sequente I, ut monosyllabis *dein*, *dehinc*; disyllabis, *deinceps*, *arei*, *aureis*, trisyllabo *anteire*.

Sequente O, ut disyllabis *eodem*, *alveo*, *seorsum*, *deorsum*; trisyllabo, *graveolens*. Sequente V, ut monosyllabo *eum*, apud Comicos: item *meus*, & similibus, apud eosdem.

Sic I absorbetur ab A in disyllabo *omnia*; tetrasyllabis *vindemiator*, & *semianimis*. Ab E in trisyllabo *semiermis*. Ab I in monosyllabis *dii*, *diis*, *ii*; disyllabis *iidem*, *iisdem*; trisyllabo *denariis*. Ab O in disyllabo *seorsum* apud Catullum, de quo Victorius lib. XXV Var. cap. XII. item in trisyllabo *semihomo*. Ab V in trisyllabis *semiustus*, & *denarium*; ac tetrasyllabo *promontorium*. Omnium istorum exempla legere est apud poetas: ex quibus paucula adduxisse suffecerit. Virgilii est in Bucol.

Vno eodemque igni, nostro sic Daphnis amore.

Et x Æn. *Vnâ eadémque viâ sanguisque animusque sequuntur.*

Et xii Æn. *Qui candore nives anteirent, cursibus auras.*

Sed imprimis id facit in pede ultimo, ut etiam hypermeter tum versus possit videri. Vti Æn. i.

Atria, dependent lychni laquearibus aureis.

Æn. vii. *Assuetæ ripis volucres, & fluminis alveo.*

Æn. xii. *Pectora, nec misero clypei mora profuit ærei.*

Hæc qui non consideret, facilè in quantitate labetur. Ita primam in *pituita* corripere non dubitabit, quia apud Horatium sit lib. i, epist. i.

Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

At hic trisyllabum est. Produci verò primam, indicat Catulli hoc ad Furium:

Mucus & mala pituita nasi.

Et Persii istud Sat. ii.

Somnia pituitâ qui purgatissima mittunt.

Item secundam in *vietus* corripiat aliquis ob hoc ejusdem Horatii Epod. lib. od. xii.

Quis sudor vietis, & quàm malus undique membris
Crescat odor. Atqui longam esse, arguit hoc Lucretii lib. iii.
Nec superà caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem. Ac similiter Prudentius lib. i, contra Symmachũ:
—Et turbida ab ore vieto
Nubila discussit. Et lib. ii.
Crinibus albentem niveis, & fronte vietam.

† *In hymno jejuantium.* Et alibi † apud eundem.

Aliquis etiam in *cretaceus* secundam corripiat propter hoc Sereni cap. de curandis aurium vitiis:

Cretaceam dabis in testam, tum Delphica frontis.

Atqui illa in *aceus* A semper producunt: ut à *musto mustaceus*. Iuvenalis sat. vi:

Causa nec est, quare cœnam, & mustacea perdas.

Sic in *gallinaceus* tertiam à fine semel iterumque producit Plautus Aulul. Sc. *Illinc hinc abiit.*

Ab episynalœpha distinguimus synæresin; ubi vocalis neutra in pronunciando perit, sed ambæ in diphthongum coalescunt. Vt, *Phæton*, pro *Phaëton*, apud P. Varronem, Fabio * teste; qui lib. i, cap. v. hunc ejus versum adducit:

* *Lib. i, cap. 5.*

Cum te flagranti dejectum fulmine Phæton.

Addit Fabius: *Si esset prosa oratio, eadem literas enunciare veris syllabis licebat.*

Vnde

Vnde liquet, non *Pheton*, pronunciâſſe, A extrito, quod vulgò putant: ſed PHÆTON, ut utriuſque literæ ſonus, ſed in una ſyllaba, exaudiretur. Similia etiam ſunt apud Maronem, *furias Ajacis Oilei, comes infelicis Vlyſſei, immitis Achillei.* Item, quæ paſſim occurrunt, *cui*, & *huic* monoſyllaba, ſimiliáque.

Proximè ad συναλοιφην accedit, quando *i* & *u* coaleſcunt cum vocali ſequente, ſed conſonæ fiunt. Hoc ſolùm diſcriminis eſt, quòd illic eſt diphthongus: ut vidimus in *Phæton*, & *Oilei*: hîc verò non eſt, quia *i*, & *u*, degenerant: ut in *abiete*, & *tenuia*, triſyllabis. Videtur id quoque fieri in iſtoc Maronis:

Strata jacent paſſim ſuâ quæque ſub arbore poma.

Nam *ſua* eſſe ablativum, ſtructura indicat. Id ſonat, ut prima in *ſuavis* diſyllabo. Nec tamen repugnem, ſiquis *u* elidi velit, ut E in *Meâ* apud Comicos.

Quæri poſſit de illo Statii Papinii in Soteriis Rutilii Claudii:

Sperne coli tenuiore lyrâ. Vaga cingitur aſtris
Luna.

Satis liquet, *tenuiore* hîc non eſſe pentaſyllabon. Nec tamen *u* vîdetur concreſcere cum *i*, quia ſic ſecunda inciperet à brevi, metro invito: neque *i* coaleſcit cum *o*, quia *i* inter duas vocales vim habere duplicis ſolet: quo pacto ſyllaba præcedens poſitione foret longa. Sed quòd *i* ſic poſitum cenſeri ajunt pro duplice, id perpetuum non eſt; ut antea oſtenſum. Dicere etiam liceat, V. per συνίζησιν elidi, ut ſonet, quaſi *teniore*.

Etſi verò in ſynæreſi ſyllaba ſemper ſit longa, non tamen in epiſynalœpha id perpetuũ eſt. Vti in quibuſdam à *ſemis* compoſitis. Virg. Æn. VIII.

Semihominis Caci, facies quem dira tegebat.

Lucanus lib. III.

Semianimes alii vaſtum ſubiere profundum.

Imprimis verò συνίζησις locum habet, quoties verſus non recipit vocem: ut in iis exemplis, quæ proximè adduximus. Et in *alvearia* apud Maronem IV Georg. Atque ajunt, parem rationem eſſe in *Theodoſius* apud Claudianum lib. I in Rufinum, *--- Quas cœlo Jupiter arcet*

Theodoſius terris, en aurea naſcitur ætas.

Et apud Sidonium in II Panegyr.

Ex quo Theodoſius communia jura fugato
Reddidit auctoris fratri.

Ac volunt, ſimiliter dixiſſe Theognidem:

Οὐκ ἂν πᾶς ἰρίοις, Θεόγνιδος ἄνδρ' ἔπιτε. Prout editum ab Aldo.

Sed non dubium, quin hic legi debeat Θεύγνιδος. Cui geminum Θευδότιος.

σιος. Nec aliter Claudianus vel Sidonius scripsere. Fortasse magis appo-
* lib. 8, epist. 9. situm est exemplum in phalæcio hoc Sidonii * :

Theodorice tuæ manus negantur.

† carm. 23. Sed Sidonius & hîc, & alibi †, scripserat *Theuderice*. Quamquã & potuit *Thiederice*. Est enim nomen Germanicũ ex *theode*, & *ryc*, conflatũ? ut signet *populis divitem*. Siquidem *theode* veteri Germanorum linguâ *populus* : indeq; *Theodahatus*, sive *Theodatus*, populi benefactor ; *Theodulfus*, populi auxiliator, aliaq; id genus. In veteribus autẽ libris legas promiscuè, *Theodericus*, *Theudericus*, & *Thiedericus* ; pro quo emollientes postea dixere *Didericus*.

CAPVT XV.

De crasi. Attii in Meleagro versus corrigitur. Quâ ratione priorem in bobus *corripiat Ausonius. De modulo diphthongi ante vocalem. Vocalem brevem reddi ancipitem, si vox sequens incipiat à gemina consonante : præsertim à* sc, sp, st : *ubi Maurus semper produci credebat, sed perperam. Non Latinis modò, sed Homero quoque, corripi vocalem ultimã ante* Σκάμανδρος. *Vocalem naturâ brevem rarò ante vocẽ à duabus consonis incipientem produci, nisi concurrente cæsurâ : sæpicule verò, ea si absit, imprimis in enclitica* QVE. *Germana lectio in corruptis aliquot poetarum locis asseritur. Servii sententia de particula* QVE *rejecta. An* H *consonæ junctum syllabam reddat positione longam. In Enniano versu conjectura.*

DIximus de syllabis, quæ vel naturâ, vel positione sunt breves : quâ occasione etiam de synalœphâ, & episynalœphâ egimus. Videamus nunc de syllabis, quas per canonem generalem longas esse cognoscitur. In earum quantitate eadem considerari debent. Nam naturâ longa est crasis ; sive ex eadem fiat vocali, sive ex diversis. Ex eadem, ut Lucretio *coperuisse* pro *cooperuisse* : & *vemens* pro *vehemens*, quod & apud Catullum, & Horatium : & eidem Horatio *dêro* pro *deero*. Sic *nil* pro *nihil*, *mi* pro *mihi*. Item *conesto*, pro *cohonesto* apud Attium Meleagro :

Gaudent, currunt, celebrant, herbam conferunt, donant, tenent,
Pro se quisque cum corona clarum conestant caput.

Sic versus hi legi debent. Vulgo pro *conestant* scribitur *constat*, & sententiâ, & numero claudicante : etsi ita quoque adducat Fulvius Vrsinus in
† in 12 Æn. pag. 464. Collatione Marõnis cum Græcis †. At ex diversis vocalibus crasis fit in *cogo* & *cogito* ex *coago* & *coagito*, *bobus* & *bubus* ex *bovibus*, extritâ priùs vocali *i* : simileque est *bucula* ex *bovicula*. Ausonius, etsi primam in *bucula* producat ; tamen priorem in *bobus* corripit, quasi non crasis, sed syllabæ unius sit syncope : uti fit in *boum* pro *bovium*. Sed potior apud nos esse debet auctoritas Horatii, quicum & Lucretius facit.

Naturâ

Naturâ quoque porrecta est diphthongus. Hæc tamen, sequente vocali, in pauculis fit communis. Nam quemadmodum, ratione habitâ naturæ, *præ* à Statio producitur VI Thebaid.

--- Quamquam jam certa sequenti
Præmia, cùm vacuus domino præiret Arion:

ita propter positionem, hoc est, quia ponitur ante vocalem, corripit illud Maro VII Æneid.

Stipitibus duris agitur, fudibúsve præustis:

Et Ovid. VII Met. fab. I.

Quos ubi viderunt præacutæ cuspidis hastas.

Et quemadmodum in *Mæotis* priorem produxit Maro VI Æneid.

--- Caspia regna
Responsis horrent Divûm, & Mæotica tellus:

ac Lucanus lib. III.

Quaque fretum torrens Mæotidos egerit undas:

ita Ovidius corripit lib. III Trist. eleg. XII:

Longior antiquis visa Mæotis hiems.

Atque hinc liquet, nihil causæ esse, cur assentiamus Maximo Victorino: qui, commentario de ratione metrorum, vult quartâ sede spondeum esse hoc in versu:

Nec totâ tamen ille prior præeunte carinâ.

Primâ in *Æetæ*, quod Græcis Αἰήτου, corripit Ovidius epist. Hypsipyles:

Non hæc Æsonides, non filia Phasis Æetæ.

Nisi hîc rescribendum --- *Phasias Æetæ*. Vt συνίζησις sit in postrema voce. Quæ similiter effertur VII Met.

Dissimilemque animum subiit pater Æeta relictus.

Volunt & simile esse hoc Maronis III. Æn.

Æneadasque meo nomen de nomine fingo.

Nam, inquiunt, secunda in *Æneades* est porrecta, quia Græcè est Αινείαι. Nempe in mentem iis non venit, primò fuisse Αινίαι, quod & legas in Actis cap. IX. Sed hexametrum hanc vocem non recipit: unde Αινείας extulere poetæ: eos imitati cæteri. Ab Αινίας verò est Αινιάδης: ut secunda in *Æneades* naturâ sit correpta.

Aliquando verò diphthongus resolvitur, sive in duas longas, sive in longam & brevem, sive in breves duas. In duas longas resolvuntur genitivi antiqui in AI pro Æ, ut, *Terrai frugiferai*. In longam & brevem resolvitur EI in *Elegia*, sive, ut veteres dixere, *Elegeia*, quod ex Græco ἐλεγεῖον. Ovidius lib. Amor. III, Eleg. VIII:

Flebilis indignos elegeïa solve capillos.

Nam *elegia*, quomodo olim legebatur, metro repugnaret. Martialis lib. v, epigr. xxxi:

Detineat cultis aut elegia comis.

Diæresios verò in duas breves exemplum ponunt hoc Catulli epigr. lvi ad Camerium:

Si linguâ clauïso tenes in ore,
Fructus projicies amoris omnis.
Verbosâ gaüdet Venus loquelâ.

Sed magis placet, spondeum pro dactylo poni, quando idem non refugit: *Oramus si forte non molestum est.*

Et mox: *Femellas omnes, amice, prendi,*
Quas vultu vidi tamen sereno,
Has vel te sic ipse flagitabam.

Et sæpius deinceps.

Atque hæc de regulis generalibus, quibus syllabam naturâ longam cognosci dicebamus.

Positione verò longa fit, quando (Victorini verbis utor) *correpta vocalis sequentes habet duas consonantes. Hæc* (ut idem ait) *aut in eâdem syllabâ solet esse, ut ars: aut in proximâ, ut amnis: aut in duas syllabas divisa, ut arma.* Fit autem hæc positio vel in eâdem dictione, ut *ars, amnis, arma*: vel diversis, sed hoc tum demum, si prior dictio desinat in consonam, ut, † *Formosam resonare doces.* At si sequens dictio incipiat à geminâ, observare jubent illud Martiani Capellæ lib. iii *: *Proximi sermonis consonantes nihil adjuvant præcedentem.* Sed multò hac de re aliter elegantissimus Terentianus Maurus: qui vocalem priorem ait produci, si sequens dictio incipiat à SC, SP, ST. Ipsum audiamus:

† Eclog. 1.

* cap. de natura syllab.

Hæreat ergo animo sexta hæc tibi vivida, parque
Litera de numero, quam dixi, semisonantum;
Quæ sibi tres tantùm poterit subjungere mutas
(Siquando scutum, spumas, vel stamina dico)
Hæc sola efficiet, nudo ut remanente trochæo,
Spondeum geminæ possint firmare sonoræ.
Exemplis, an prava sequar, vel recta, probabo.
Quisque scire cupit, *vel* quisque scribere curat,
Antè stare decet, *cùm dico: & separo verbum,*
Ante Stesichorum vatem natura creavit.

Et mox:

Incipe *si dicas*, & scire, *aut* scribere *jungas*,
Creticus efficitur.

Plura

Plura hac de re inibi vide. Atque obſervat hoc Maro in IX:

Ferte citi flamas, date tela, ſcandite muros.

Ineptiunt, qui reponunt *adſcendite.*

Imò Catullus, unicum ſi locum exceperis, nunquam aliter: neque id tantùm, ſi ſequatur SC, SP, aut ST; de quibus Maurus: ſed quotieſcunque duæ ſequuntur conſonæ. Vt in Phaſelo:

Propontida, trucemve Ponticum ſinum.

Et eodem:

Et inde tot per impotentia freta.

In Antiſpaſtico ad Coloniam:

Si pote ſtolidum repente excitare veternum.

Id carmen conſtat Glyconio, primâ ſede habente trochæum, & Pherecratio, quod ſimiliter initio poſſideat trochæum.

In Mamurram:

--- Quod comata Gallia
Habebat unctum, & ultima Britannia.

Ad fundum Tiburtem:

Nec deprecor jam ſi nefaria ſcripta
Sexti recepſo.

In Galliambo:

Vt apud (miſer) feratum gelida ſtabula forem.

Quod carminis genus conſit ex anapæſto, dijambo, duobus dactylis, & anapæſto. Vnicus obduci locus poteſt ex eodem carmine:

Teſtis erit magnis virtutibus unda Scamandri.

Sed nihil mirum, ſi paullò hic amplius ſibi licere putârit: quando præiſſet Homerus: qui præcedentis ultimam, ſequente hac ipſâ Scamandri voce, corripuerit non ſemel. Vt Iliad. Z:

Τὸν ῥ' Ἑκτωρ καλέεσκε Σκαμάνδριον.

Et Iliad. Φ.

Ἔσαι ταῦτα Σκάμανδρε διοτρεφὲς, ὡς σὺ κελεύεις.

Et aliàs ſæpe. Mirari verò ſatis non poſſum, quòd Cæſar Scaliger † non dubitarit Catullum reprehendere, quia toties producat brevem finalem, ſi duæ conſonæ ſequantur: præſertim cùm aliter etiam poſſet; ut in illo *: *Propontida, trucemque Ponticum ſinum.*

† *lib. 6 de re Poet. cap. 7.*

* *epigr. 4.*

Vbi potuit, *Propontidem.* Sed enim judicio id Catullum feciſſe, non quia invitus à verſibus ſuis traheretur, ut Scaliger ‡ putabat, argumento eſt, quod nunquam aliter voluit. Quod nec ſatis attendit Parthenius; cùm carmine ad Cinnam, verſum, qui deſideratur, ſic ſupplet de ſuo:

‡ *ibidem.*

In pede ſtans fixo carmina ructat hians.

Nec enim sic scripturus fuerat Catullus, qui producere solet syllabam, si vox sequens à consonis cœperit. Nec sanè unquam corripere ausus est Martialis. Producit autem lib. v, epigr. LXX in M. Antonium:

Quid gladium demens Romana stringis in ora?

Contrà Propertius nunquam ausus est producere. Corripit autem, cùm aliis locis, tum lib. IV, eleg. V:

Consuluitque striges nostro de sanguine.

Ovidius quoque corripit passim: ut in Arte lib. I;

Altera Scylla maris monstrum.

Item epistolà Ariadnes:

Stratáque Cretæam bellua stravit humum.

Multisque aliis in locis: sed, si dicendum, quod res est, plurimùm ejusmodi, ut MSSi non consentiant. At, ubi producat, non reperias, saltem in codicibus editis. Nam in MSSis est unus alter locus, ubi vocalis sit porrecta. Verùm loquimur nos de locis non controversis. Lucretius mediam inter Catullum, & duos illos, Propertium atque Ovidium, insistit viam. Sæpe enim corripit. Ejus est initio versus, *Temnia sputa, Endo statu, Libera sponte sua*: in fine, *Mollia strata*: imò & post S elisum: ut,

--- Saxis pendentibu' structas.

Et, *--- Guttis manantibu' stillent.*

Est tamen, cùm producat. Vt lib. VI:

Exspiretque foras in aperta promtaque cæli.

Etiam ei eopse libro claudit versum, *plurimaque plus*. Maro quoque nunc corripit, nunc producit. Corripit in istoc XI Æn.

Spem siquam accitis Ætolûm habuistis in armis,
Ponite spes sibi quisque suas.

In tertio item:

Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthus.

Nec præterea id ausus videtur. Producit autem Æn. IV:

Ferte citi flammam, date tela, scandite muros.

Non *adscendite*, ut nugatores quidam mutarunt.

Maronis quoque imitator Silius corripit lib. XIV:

Mille Agathyrna dedit, perflatáque Strongylos austris.

Producit lib. III:

--- Gelidósne scandere tecum
Deficiam montes, conjux tua?

Sic quoque Florentina Iuntæ *: ubi Gryphiana † perperam, *gelidos sic*. Similiter Petronius Arbiter: *--- Florida tellus,*

Cùm volo, spissatis arescit languida succis.

* anni 1515.
† an. 1551.

Corripit

Corripit Lucanus in 11 :

Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
Construxisse vias.

Papinius quoque corripit ; cujus est :

--- Sparsosque studet componere crines.

Item Manilius lib. 111 :

Tertia forma stetit ‡ summo jam proxima cœlo.

‡ *Nisi legendū*, Tertia forma stetit : *ut est in Aldina anni* 1499, *& illa Bonincontrii. Alterum est in priori edit. Scaligeri nō secunda.*

Et sanè eorum, ubi syllaba sit porrecta, non ita magna est copia. Multa, scio, congeri solent : sed ubi syllabæ productio cæsuræ tribui possit. Poterat id dicenti credi : sed nequis scrupulus hæreat, ipsos ob oculos ponemus poetarum versus. Triemimeri tribui potest in hoc Tibulli lib. 1. Eleg. v.

Illa Deo sciet agricolæ pro vitibus uvam,
Pro segete spicas, pro grege ferre dapem.

Vbi malè *& spicas* habet Aldina, & Regiensis anni CIↃ CCCC LXXXI.

Sic Gratius De Venatione :

Vulpina species, tamen hic exacta voluntas.

Et Iuvenalis sat. VIII.

Occulta spolia, & plures de pace triumphos.

Item Prudentius in Psychomachia :

Imbuere, fragilique viros fœdare triumpho :

Quæ lectio in editione Tornæsiana ad oram annotatur, inque Manuscriptis reperta à Giffanio, imò constanter in iis ita legi monet Giselinus.

Sed in omnibus hisce, quemadmodum dictum, etiam triemimeris concurrit ; ut dubitare possis, num cæsuræ, an geminæ consonæ tribui debeat, quod syllaba naturâ brevis producitur. Siquidem non rarò usu venit, ut syllaba brevis sequente vocali, ac proinde solius cæsuræ beneficio, post primum pedem sit porrecta. Ita dixit Maro IV Æneidos :

--- Pecudúmque reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.

Et Æneid. XI :

Pacémne exanimis, & Martis sorte peremtis
Oratis ? equidem & vivis concedere vellem.

Similiter Lucanus lib. 11.

Dum sanguis inerat, dum vis materna.

Et Martialis lib. VI, epigr. LXI.

Laudat, amat, cantat nostros mea Roma libellos :
Meque sinus omnis, me manus omnis habet.

Quod verò de triemimeri diximus, idem post secundum pedem fit.

Vt Eclog. x:

Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.

Et x Æn.

Et furiis agitatus amor, & conscia virtus.

Martialis quoque est lib. VII, epigr. XLII:

Maximus ille tuus, Ovidi, Cæsonius hic est.

Videmus, ut hîc etiam, non sequentibus consonis, syllaba naturâ brevis ob pentemimerim producatur. Vt non satis constet, utrùm ob consonas duas, an propter cæsuram, syllaba secundum pedem excipiens sit porrecta in illo Lucani lib. V:

Aut pretium: quippe stimulo fluctuque furoris.

Vel Ovidii hoc Trist. lib. V, el. XV:

Nil opus est morte † pro me, sed amore, fidéque.

† Ita est in MSSis: pro quo aliqui reponunt, At nec nil opus est pro me.

Quibus simile illud Prudentianum hymno IV. περὶ στεφ. *Civitas quæque pretiosa portans.* Vbi pro *quæque* à Fabricio, Pulmanno, ac Giselino, editum est *omnis.* Sed in MSSis *quæque* legi, præter Giffanium, Antonius Cauchius Vltrajectinus observavit.

Similiter & post sedem tertiam id locum habet. Nam legimus quidem in Catulliano carmine de nuptiis Pelei & Thetidos:

Nulla fugæ ratio, nulla spes, omnia muta.

Item apud Maronem VI Æneid.

Venisti tandem, tuáque spectata parenti
Vicit iter durum pietas.

Ita enim, non *exspectata* legi debere, rectè observavit Passeratius. Verùm &, sequente vocali, dixit idem poëta IV Georg.

(Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore.

Et Æneid. III.

Dona dehinc auro gravia, sectóque elephanto.

Et Æneid. V:

Ostentans artem pariter, arcúmque sonantem.

Item Lucanus lib. VII:

Mors hic gentis erat: sanguis ibi fluxit Achivus.

Par ratio est locorum, quibus QVE dicunt produci, quia duæ sequantur consonantes. Nam etsi crebrò QVE porrectum duæ excipiant consonæ: est tamen, cùm una tantum sequatur. Vtriusque dabimus exempla. Quippe apud Maronem quidem legitur I Georg.

Lappæque, tribulique, intérque nitentia culta:

& eodem: *Eurique, Zephyrique tonat domus:* ubi QVE produci ob duplicem sequentem, Erythræus † scribit.

† In indice, voce Nemorosa.

Et

Et IV Georg.

Drimoque, Xanthóque, Ligeáque, Phyllodoceque.

Et Æn. X:

Bronteſque, Steropeſque, & nudus membra Pyracmon.

Sed idem dixit III Æneid.

—— Tremere omnia viſa repente
Liminâque, laurúſque dei, totúſque moveri
Mons circum.

Et XII Æneid.

Chloreáque, Sybarímque, Dercetáque Therſilochúmque.

Par ratio eſt in multis Ovidii locis. Nam legimus quidem tertio Metam. fab. VIII.

Vulguſque, procereſque ignota ad ſacra feruntur:

Quomodo in MS noſtro, Aldinâque rectè exaratum eſt: ubi, *Vulguſque, & proceres*, eſt in aliis, etiam Venetâ Bernardini anni CIↃ CCCC LXXXVI. Eſt quoque eopſe libro fab. IX.

Corporéque preſſo ſpinæ curvamine flecti,

Vt in pleriſque eſt MSSis: quod poſtea variè mutarunt: unde MS noſter, *Corpore ſed preſſo*: Veneta Bernardini, *Corpore depreſſo & ſpinæ*: Aldina, *Corporéque & preſſo.*

Sed ut in his poſt encliticam QVE, ſequitur conſona gemina, ita id dici non poteſt de illo ejuſdem Naſonis V Met. fab. VIII.

Sideráque, ventique nocent, avidæque volucres. Vti rectè eſt in Aldina.

Sed hic quoque cum indoctus librarius hæreret, alius quidem ſcripſerat, *Sideraque, & ventique*: alius æquè ineptè, *Sideráque, & venti nocent.* Quorum utrumque in aliis MSis, & antiquis editt. invenimus.

Cùm verò omnibus hiſce locis, quibus QVE producitur, vel duæ ſequantur conſonæ, vel minimùm ſit cæſura: planè deceptus videtur Servius, qui eò id fieri putabat, quia particula hæc naturâ ſuâ ſit anceps. Ita enim ſcribit in III Æn. *QVE brevis eſt pro longa poſita; quæ hâc ratione defenditur; aut quià omnia monoſyllaba ad artem non pertinent, & his licenter uti poſſumus: aut certè, quia omne μόριον, id eſt particula, quæ ſui ſubſtantiam non habet, membrum putatur ſuperioris orationis. Quod ſi LIMINAQVE, quaſi una pars orationis eſt: & poteſt QVE, finalitatis ratione, vel produci, vel corripi.*

Hujus etiam loci eſt controverſia iſta, an H & alteri juncta non-vocali efficiat ſyllabam poſitione porrectam. Sanè ſic videtur. Nam Manilii eſt lib. I.

Nec gravius cedit, nec horrens frigore cedit.

Prout in poſtrema editione à Scaligero expreſſum eſt. Video enim in priori

priori hoc pacto legi : *non horrens frigore.* Sed postea mutavit, compulsus MSo Gemblacensi, in quo reperit, *nec horrens.* Imò ante eum monuerat socer meus Clarissimus Franciscus Iunius, sic reperisse se, tum in editione Romana, tum MSo bibliothecæ Electoralis Palatinæ. Eodémque modo invenimus in editione eâ, quam exhibuit Aldus anno uno ante millesimum quingentesimum : quam & postea Basileensis Hervagii secuta est. Quare in eo consensu minimè ausim hanc lectionem damnare : etsi interea ægrè subscribam. Sed ut hoc loco nonnihil moveor, uti & pauculis aliis ; ita pleraque, quæ pro hac sententia adducunt, videntur mihi parum firma. Vti ille Ausonii ‡ versus, in quo H positionem efficere, etiam scriptum est à Iosepho Scaligero † :

‡ *epigr.* 43.

† *Notis ad Propertii lib.* 2, *el.* 28.

Mercator hodie, cras citharœdus eris.

Item iste Propertii lib. II, el. XXVIII : ut quidē idem legendū monet :

Et tibi Mæonias inter heroidas omnes.

Etiam Henricus Stephanus in Paralipomenis * asserit, Homeri exemplo à Marone hoc factum esse Ecl. VI :

* *pag.* 61. *suæ editionis.*

Ille latus niveum molli fultus hyacintho.

Atque idem scripserat Marius Corradus lib. I de L. L. Et ante hos Velius Longus de Orthographia. Sed mirum, tantos viros hujusmodi exemplis moveri, in quibus cæsuræ id tribui potest, cùm toties, ubi nullum est H, sed vocalis pura vocem inchoat, syllaba naturâ brevis producatur. Plus coloris habet locus alius, quem de Enniano fonte producunt. Sed nobis non de Ennio, Paccuvio, Accio, & aliis cascis, sermo est ; verùm idoneis metricæ rei auctoribus. Quamquam ne Ennii quidem versus efficit, quod putarunt. Scio legi vulgò apud Gellium lib. VII, cap. II.

Annibal audaci dum pectore dehortatur.

Vbi præverbium DE longum esse contendunt, eo quòd H pro consona censeatur. Mihi tamen contrà legendum videtur, *me dehortatur.* Nihil sanè usitatius est, quàm ut DE in compositione κ) συνίζησιν coalescat : ùt in *deerraverat*, & *deest*, apud Maronem ipsum; *deerit* apud Horat. & Propertium; *dehinc* apud Statium, & sunt similia trecenta. Quare nil opus refugere ad tmesin ; quasi scripserit Ennius, *de me hortatur* : quod placuit Philippo Rubenio lib. II, Elect. cap. XXII. Nempe ut simile sit isti Lucilliano, *deque petigo*, pro & *depetigo.* Nam *petigo* Latinum non est ; etsi id Nonius ex allato colligat Lucillii loco.

CAPVT

CAPVT XVI.

Quæ ad positionem, quam debilem vocant, requirantur. Syllabas, quæ ob positionem ejusmodi in carmine sunt ancipites, in oratione prorsa male produci. Schotti sententia de Naſonis versu, ejusdemque in Valerio Flacco emendatio rejicitur. deque vera lectione conjectura nostra. Neuri in lupos quotannis verti credebantur: & unde origo fabellæ. M cum N vocalem præcedentem ancipitem reddunt apud Græcos, interdum etiam Latinos. Idemque apud utrosque facit N post G, & D. Alciati sententia semel iterumque improbata. S Græcis Latinisque liquescit. Vera lectio Catullo, Oppiano, Ennio, & aliis poetarum adserta. Melos *priori correpta. Solus bacchus seu asellus piscis cor habet in ventre.*

AD positionem, quam debilem vocant, tres statuimus conditiones requiri. Prima est, ut uda sive liquida ponatur post mutam. Altera, ut id fiat in eâdem syllabâ. Tertia, ut collocetur muta post vocalem naturâ brevem. Concurrunt hæc in *chiragra, funebris, impigrè, integro, latebræ, lugubris, muliebris, feretrum, podagra, tenebræ*, & similibus: quæ iccirco in carmine penultimam habent ancipitem. Nec temere addo de carmine: quia in prorsâ peccet, qui producat: quod cùm veteres Grammatici docent, tum hic Quinctiliani locus ostendit lib. 1 Institut. Orator. cap. 1x. *Evenit, ut metri quoque conditio mutet accentum: ut* †, *--- Pecudes, pictæque volucres. Nam volucres mediâ acutâ legam, quia etsi naturâ brevis, tamen positione longa est, ne faciat jambum, quem non recipit versus heroicus.* Iam olim hac de re Petrus Schottus epistolam scripsit ad Iacobum Wimphelingum: quæ à Goldasto edita in centuriâ epistolarum philologicarum. Meritò autem primæ huic conditioni, ut mutam uda excipiat, duas alias subdebamus. Siquidem prior in *obruo* tantùm longa est, ob defectum secundæ legis: prior item in *matris*, ob defectum legis tertiæ. Estque similis ratio in *ambulacrum, candelabrum, delubrum, lavacrum, simulacrum, volutabrum, salubre* &c. Quod sæpe non cogitarunt Christiani, atque alii sequioris ævi poetæ: ut Prudentius Cathemerinôn hymno v *:

† *Georg.* 3. & *Æn.* 4.

Iussus nexa pedum vincula solvere,
Ne sanctum involucris pollueret locum.

* *Tit. Ad incensum cerei paschalis.*

Item Prosper Aquitanicus in epigrammatum libro ‡:

In quo, per lavacrum fidei virtute renata,
Cæleste accipiet gens nova principium.

‡ *Tit. De diabolo superbia.*

Atqui & *involucrum* est à supino *involutum*, & *lavatum* à *lavacrum*: ut post syllabam naturâ longam debilis positio locum habere non possit. Itidem cùm *creber* priorem habeat porrectum, longa etiam erit in *crebra*, & *crebrò*.

Vt Opsopæus, Luciani εἰς κόλακας epigramma transferens, perperam dicat: *Talis, & hac ipsa lædimur arte crebrò.*

Nec imitari ausim Buchanani illud Psal. XCIX.

Augustum celebret gens hominum tuum
Nomen, qui salubri temperie modum
Sceptris constituas tuis.

Nam Ovidii est lib. II de Remedio Amoris:

Vt faveas cœptis, Phœbe saluber, ades.

Nec ratio est obscura, cùm nomen hoc sit à salute.

Imò & quartâ quinctâque conditione opus est. Nam etiam, cùm priores adsunt, insuper dispiciendum est, an simile suppetat exemplum veteris poëtæ. Neque enim *locuples* in fine hexametri usurpem: aut sine auctore secundam in *genetrix* produxerim, etsi *genitor* dicamus mediâ brevi. Quemadmodum nec in *multiplex* secundam usurparem longam, nisi sequente encliticâ: ut apud Lucretium lib. II.

Multiplexque loci spatium transcurrere eodem.

Nec dubium, quin classici potiùs sequendi sint, si consentiant. Vt in *migro*, ubi nemo priorem, quod sciam, corripit, præter Manilium, Theodosiani ævi poetam. Ac fortasse par ratio in *latræ*. Quamquam priorem non Guntherus modò in Ligurino, corripiat; sed etiam Sidonius: imò & Phædrus ipse; cujus hoc fab. V:

Canem objurgabat, cui senex contrà latrans.

Sed non est Phædrus ille Augustæi ævi, ut multi arbitrantur: vel multa saltem sunt à sequiori ætate. Objiciat aliquis Plauti hoc Amphitr. act. IV. Sc. *Di vostram fidem:* — *Nec gannio, nec latro.* Sed etsi Brissonius lib. I Formul. plurèsque alii, ex hac scena quædam ut Plautina citant: omnino tamen est suppositicia. Ac alibi etiam hac scena spondeum sede ultimâ sæpius legas: ut ex ea difficile sit judicium ferre.

Præterea quod ajunt de udâ sequente mutam, id tam in Latinis, quàm Græcis, intelligendum de L, & R. In Latinis, ut in *reflo, refloreo, volucris*. In Græcis, ut in *Cyclops, Atlas, cochlea*. Martial. lib. XI, epigr. XIX:

Vix implet cochleam peracta messis.

Sic lib. Xen. epigr. I:

Es cochleas tibi habe. perdere nolo famem.

At M, & N, in Græcis tantùm syllabam reddunt ancipitem. Id cùm probare vellet Priscianus *, unico in hoc Ovidii † loco acquiescendum putavit:

Piscosámque Gnidon, gravidámque Amathunta metallis.

Verùm firmius hoc argumentum foret, si Latini semper syllabam producerent,

* *lib. I, cap. de literar. affectionibus.*
† *X Met. fab. 10.*

ducerent, quoties vox sequens à duabus inchoat vocalibus: de quo antè diximus. Magis igitur appositа sunt exempla apud Horatium in *Tecmessa*, & *cygnus*: ac dixit eodem modo Petronius Arbiter:

Et baccis redimita daphne, tremulæque cupressus.

Et paullò pòst: --- *Testis sylvester aëdon*,

Atque urbana Progne.

Item Martialis lib. VIII, epigr. LXXXVI:

Delectat Marium si pernicioſius ichneumon.

Ausonius epist. XX. ad Paullinum:

Quid refert? Cornix non ideo ante cygnum.

Puto autem, duntaxat in nominibus id factum inveniri, & quidem iis, quæ à Græcis accepimus. Quare rectum censeo illud Nasonis in VIII Metam. fab. IX:

Debuit illius misereri, ignoscere nobis. Vti Aldina habet, & quidam MSSi. Pro quo in membranis nostris, ac Venetà anni CIↃ CCCC LXXXVI invenimus, *& ignoscere*: quod etiam probat doctissimus Andreas Schottus Obsevat. human. lib. II, cap. XXXVII. Eapse de caussa ab eodem dissentio super illo Valerii Flacci lib. VI Argonauticorum:

--- *Et raptor amorum*

Neurus, & expertes canentis Iazyges ævi.

Quomodo etiam à Carrione editum est.

Vbi idem Schottus pro *raptor amorum*, legit --- *raptor agnorum*. Vt eo respiciat poëta, quòd λυκάνθρωποι in agnos sæviant: Neuros autem in lupos quotannis converti solere, proditum sit à Mela lib. II, cap. I, Solino cap. XX, Eustathio in Διονυσίου †, atque aliis. Malim sanè pro *amorum* legere *agrorum*: sed impensiùs locum consideranti in mentem venit, uti proximè mentio fit Iazygum, qui Neuris sunt propinqui, ita aliquem etiam populum esse nominatum, quem, juxta fabulas, rapere soleant Neuri in lupos conversi; sive, juxta historiæ fidem, quem quotannis soleant prædando populandoque infestare; quæ res originem fabulæ præbuerit de Neuris in lupos conversis. Ex Ptolemæo autem didici, hisce Neuris sive Navaris (iidem enim sunt, ut etiam Ortelius censet, & descriptio eorum apud veteres Geographos satis indicat) finitimos esse Amadocos. Vnde conjectabam, ita legi debere:

--- *raptórque Amadocûm*

Neurus, & expertes canentis Iazyges ævi.

Sed ad rem metricam redeamus.

Est & alterum genus positionis debilis, quando Latini producunt syllabam naturâ brevem, eò quòd sequantur M, & N: ut in illo Horatii

† vers. 310.

Od. 1, lib. 1 : --- *Si neque tibias*
Euterpe cohibet, nec Polymneia
Lesboum refugit tendere barbiton.

Et hoc Naſonis v Faſt. in princip.

Diſſenſere Deæ : quarum Polymneia cœpit.

Quamquam nec deſunt, qui utrobique legant, *Polyhymnia*. Et iccirco Ovidii illud potiùs afferunt è XIII Metam.

Biſtoniis habitata viris, Polymneſtoris illic.

Et ibidem : *Vadit ad artificem ditæ Polymneſtora cædis.*

Sed in MSSis noſtris, & antiquis editt. Venetis, etiã quæ Aldinã præceſſere, conſtanter *Polymeſtoris* reperio. Quare validius illud Silii in VIII:

Ecce inter primos Theramnæo à ſanguine Clauſi.

Cui ſimile illud Heſiodeum :

Ητε κ᾽ ἀπάλαμνόν περ, ὅμως ὅτε ἔργον ἐγείρει.

Imò eſt, cùm debilis ſit poſitio, ſi ſequantur D, & G : ut apud Martialem lib. v, epigr. XI.

Sardonychas, ſmaragdos, adamantas, jaſpidas imo
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Nam apud Græcos T, cui D cognatum eſt, eodem modo liqueſcit poſt K, aut Π. Æſchylus in Supplicantibus :

Ηγεῖσθε βωμὸς ἀςίβλης Θεῶν ἕδρας.

Secundam in Αιγύπλιος Homerus non uno in loco corripit. Sed & in Theocrito legimus :

Θωρηχθεὶς ὅτε βυσσὸν ἀνάρσιος Αιγυπλίηςιν.

Alciatus lib. IX Παρέργων cap. IX putabat, ſimiliter Plautum corripere priorem in CAPTVS, cùm ait Rud. Act. III, Sc. II.

Atque eris ſi nactus, proinde ut corde amantes ſunt cati.

Nempe putabat *catus*, extrito P, uſurpâſſe pro *captus*, metri cauſſâ : quia eſt carmen quadratum catalecticum. In quo commento non video, ut vir ſummus ſatis conſuluerit nomini ſuo. Neque enim aliter *catum* hic dixit Plautus, quàm in Epidico *conſilium catum*, aut Ennius *cata dicta*, quod Varro interpretatur *acuta*. Vnde & *Catonis* nomen factum. Idem Alciatus eopſe capite *catus* ſimiliter accepit in epitaphio Plauti; ubi legi ait:

Poſtquam eſt morte catus Plautus.

Quod æquè Alciato indignum. Vera autem ſcriptura eſt veterum librorũ;

Poſtquam eſt morte datus Plautus, Comœdia luget.

Morte pro *morti*. Nam ſæpe dandi caſus, & auferendi, in tertia terminationem commutabant. De quo ſequentibus libris dicetur. Scio, quid de verſibus iſtis ſcripſerit Valens Acidalius † : ſed quòd hoc Plauti epitaphium

† *Divinat. in Plauti Amphitr. cap. 1.*

taphium in numeros sic digessit, planè operam lusit.

Porrò, quod suprà dicebamus, M, & N quoque, Græcorum more, interdum liquescere apud Latinos: id in S finali etiam locum habet. De Græcis satis apertum est; ut in illo Aratæo:

Ὥρη ἐασιείη κρώζει πολύφωνος κορώνη.

De Latinis indicio sunt hi versus Ennii Annal. VII.

--- *Doctu', fidelis,*
Suavis homo, facundu', suo contentu', beatus,
Scitu', secunda loquens in tempore, commodu', verbûm
Paucûm.

Et millena aliquot istiusmodi apud opicos istos inveniuntur. Quin & crebrum illud Lucretio. Ac Catulli quoque est ad Gellium:

At fixus nostris tu dabi' supplicium.

Imò Fulvius Vrsinus, in Virgilio suo cum Græcis scriptoribus collato, ad Ecl. I, monet, ita hos Catulli versus legi debere:

Sanguine hanc etiam mihi, sed tacebitis, aram
Barbatus linit hirculu', cornipesque capella.

Sic ut scribatur, non *hirculus*, metri rationem poscere ait. Sed profectò metri ejus rationem non intellexit. Est enim metrum antispasticum, sive, ut Diomedes appellat, Priapeium: quod, ut superiùs etiam dictum, Glyconio constat, primâ sede trochæum habente, & Pherecratio, itidem initio habente trochæum. Apud Virgilium quoque olim nonnullis in libris legebatur Æn. II:

Limina tectorum mediis in penetralibus hostem.

Vbi sic Servius: *Si MEDIIS dixeris, non stat versus, nisi excluso S. Vt,*
Inter se coiisse viros, & decernere ferro.

Sed priori loco nunc legitur, *medium in penetralibus*: posteriorì, *& cernere ferro.* Quæ scriptura alibi nobis adserta. Idem factitatum ajunt Manilio, & Dionysio Catoni: nam apud illum lib. II, in Aldinâ † legi, *Cyllenin' Cancrum*: apud hunc lib. II, dist. XXIV, † anni 1499.

Successu' indignos noli tu ferre molestè:

prout in nostris etiam membranis invenimus. Sed Manilius scripsit, *Cyllenie Cancrum*: Cato autem, *Noli successus indignos ferre molestè*: prout nunc excusum in melioribus libris.

Quorundam etiam sententia est, S liquescere in media dictione, tum apud Græcos, tum Latinos. Videamus, quibus pugnent argumentis. Producunt ex Oppiani de Venat. lib. II *: * vers. 160.

Τὰς καλέουσι βίσωνας, ἐπεὶ πάσης τιλίβωσι
Βισσονίδος θρήνυς.

Quomodo in Aldinâ,& editionibus aliis, is locus legitur. Atque eam etiam lectionem probant cum Bodinus,& Conradus Rittershusius in notis ad eum scriptorem ; tum Theodorus Marcilius annotat. in librum de spectaculis Martiali tributum. Qui omnes Σ hic elidi disertim scribunt. Sed vocalem in media dictione, sequente ΣΤ, nusquam puto inveniri correptam. Præterea animal hoc *βίσωνας* vocant Seneca, Plinius, Martialis, & è Græcis Pausanias lib. X : à Xiphilino similiter *βίσσωνις* dicuntur ; idemque ait, *βοῶν τι γένος βαρβαρικὸν εἶναι*. Quare non dubito, quin *βίσωνας* legere oporteat ; atque idem Brodæo, ac Gesnero visum fuit.

† esse quoddam barbaricum genus bovum.

Qui, etiam apud Latinos, S in media voce putant elidi, id assertum eunt illo Ennii apud Varronem lib. VI de L. L.

Subulo finitimas propter astabat aquas.

Volunt autem, esse versum pentametrum. Et ita quidem legitur quoque in vett. editionibus: uti Aldinâ,& hac antiquiore Mediolanensi. Sed apud Festum is versus concipitur hoc pacto :

Subulo quondam marinas propter astabat plagas.

Qui trochaicus est quadratus catalecticus. Cujusmodi fecisse Ennium in satyris, præter alios argumento sunt, quos Gellius adfert lib. II, cap. XXIX.

Hoc erit tibi argumentum semper in promtu situm,
Nequid exspectes amicos, quod tute agere possies.

Atque ut ita scripserit Ennius, prout legitur apud Varronem; tamen nihil opus recurrere ad elisionem sibili ; quando nunc quoque, prout apud Varronem concipitur, jambicus est. Olim enim in T erant communia. Atque idem Sotadicus est futurus, si duntaxat verbum *astabat* rejicias in ultimum locum. Quod satis liquet ex Servii Centimetro *.

* cap. de metris Prochæi.

Paullò plus coloris habet versus ille Lucillii apud Gellium lib. XVIII, cap. VIII.

Quo me habeam pacto tametsi non quæris docebo.

Sed planè assentio Duzæ utrique, qui rescribere jubent :

— tamenetsi haut quæris docebo.

Nam *tamenetsi* pro *tametsi* antiquum est : quod Plauto, Terentioque etiam, restituit Guiljelmius in Verisimilibus.

Quod si, cum Alciatum, tum etiam Ferrarium, & Hieronymum Columnam audimus, ejusdem elisionis exemplum fuerit illud, sive Ennii, sive Lucilii, quod apud Tullium I de Officiis, & Invectivâ II in Antonium citatur :

O domus Anci, quàm dispari dominо dominaris.

Sed cùm in omnibus MSSis, etiam iis, quibus Carolus Langius usus fuit,

fuit, pro *Anci*, vel, ut alii malunt, *Anti*, legatur *antiqua*: cauſſam non video, cur non potiùs ex jambicis aut trochaicis ejus poëtæ is verſus deſumtus videatur. Interim quia etiam hoc de verſu varii variè ſertam ducunt, nihil ex eo certi colligere licet.

Nec audiendus Abrahamus Ortelius: qui in Theſauro Geographico †, † *in Ceos.* apud Ovidium epiſt. XIX, ubi vulgo eſt,

Inſula Coryciis quondam celeberrima nymphis:

non *Coryciis*, vel etiam *Caryciis* (quæ nymphæ juxta Parnaſſum montem) legendum putat, ſed *Caryſtiis*: quod nemo aliter excuſet, quàm eliſione ſibili. Multùm tamen metuere me fateor, ne Ortelio id in mentem parùm venerit, ac ſolius metricæ artis ignorantiâ ſic putârit.

Denique & controverſia eſt de ſimplici liquidâ, utrùm ea vim habeat producendi inſtar duplicium. De Græcis conſtat. Vt ω. χ:

Πολλὰ λισσομένῳ μοὶ Ἐπίλοιε θυμὸν ἰπειθιν.

Et ſeu Homeri, ſeu alterius hymno εἰς Ερμεῶ:

--- Θεὸς δ' ὑπὸ μίλος ἄεισε.

Creditur autem Perſius Græcorum imitatione dixiſſe in prologo:

Cantare credas Pegaſeium melos.

Martianus quoque Capella putatur libro ultimo eodem verſu primam in *melica*, nunc corripere, nunc producere:

Et melicos cantus melica grata tulit.

Quod ſi eſt, Politianus ‡ fallitur, cùm *melos* cenſet nuſquam legi priori ‡ *Miſcell. cap.* 44. † *Henr. Petr. an.* 1532. productâ. Nec negare poſſum, ſic edidiſſe Baſileenſes †. Sed certum eſt, pro *melica* ſcribendum eſſe *beſtia*; ut eſt in editione maximi Hug. Grotii. In ſcazonte autem Perſiano pro *melos* omnino malim *nectar*: quod in aliis eſt codd. Nec movet me Scoppæ *, aut Turnebi † argumentum, * *lib.* 1. *Collect. cap.* 34. † *lib.* 10 *Adverſ. cap.* 13. qui exiſtimant, dici non poſſe *cantare nectar*, quia nectar non canatur, ſed bibatur. Nam ἀκυεκολογία iſtiuſmodi in alio me ſcriptore moveat, in Perſio non item. Ac alibi ‡ firmavimus hanc lectionem è Martiano Capellæ ‡ *Inſtitut. Orat. lib.* 4, *cap.* 12. §. 2 lib. IX. Nam ut hîc dicitur *cantare Pegaſeium nectar*: ita ait ille *vocis Pegaſeiæ nectar*. Quod ſine dubio de Perſiano illo adumbratum.

Et hæc de regulis generalibus; quæ qualia qualia ſunt, non infructuoſa ſpero erunt adoleſcentiæ, modò cruda nolit ſtudia id forum vel umbonem propellere. Eos verò non moramur, qui talia facere negant πρὸς τὰ ἄλφιτα *: quibus ſolis qui ſtudia ſua metiuntur, eos prope dixerim mentem infodere inteſtinis, eoque ſimiles eſſe aſello piſci (ὄνον, ὀνίσκον, βάκχον & χιλλάρῳ vocant Græci †) quem ſolum animantium cor habere in ventre, ſcripſit Ariſtoteles, & ex eo Clemens Alexandrinus lib. II Pædag. ‡. * *ad farinam.* † *Plin. lib.* 9 *Hiſt. Nat. cap.* 17. *Athenæus lib.* 3 *ex Dorione, Euſtathius in Il.* λ. *pag.* 862. *edit. Rom.* ‡ *cap.* 1, *ſive pag.* 34. *edit. Florent. Gr.*

CAPVT

CAPVT XVII.

Pighii Ovidiana emendatio rejecta. Focale, & deciduus, *pro significatione variâ variant quantitatem.* Sanates. *Pluscula non servantia modulum primitivi.* Ετυμολογίαι lucis, vadi, fatui, tigilli, temeti, aquæ, & *aliorum.* Totus, *cùm redditivum est vocula* quotus, *priorem habet correptam.* Præputii ἔτυμον. *De compositis non retinentibus modulum simplicium. Varii refelluntur.*

SEd ad speciales regulas accedamus. Quarum aliæ de primis, & mediis syllabis; aliæ de ultimis agunt. In prioribus principem sibi vindicat locum illa de derivatis.

Rectè verò docent, derivata sequi solere quantitatem primogeniorum. Sic secundam in *argumentum* longam esse cognoscimus, quia est à supino *argutum.* Sic eandem in *rudimentum*, quam rudiores corripiunt, produci debere, liquet ex supino *eruditum.* Eóque Valerius Flaccus lib. III:

Grata rudimenta Herculeo sub nomine pendent.

Et Ausonius idyll. XV:

Dura rudimenta, & juvenum temeraria pubes.

Ad canona hunc non attendit doctissimus Stephanus Pighius, cùm in primo Annalium Romanorum * legere jubet apud Ovidium in Sexto Fastorum:

* *ad annũ Vrbis* 642.

Plautius †, *ut possent specie numeroque Sanatum*
Fallere, personis imperat ora tegi.

† *Alii codd.* Callidus ut posset. *Vel etiam*, Claudius ut posset.

Ipse enim non diffitetur, *Sanates* dictos à sanatâ mente: unde in XII Tabb. opponuntur *fortes*, & *sanates*; ubi *fortes*, qui constantes; *sanates*, qui defecerant, sed ad saniorem redierunt mentem. At priorem in *sanus* corripi, arguit compositum *insanus.* Vt omnino rectum sit *Senatum*, quod legere est in vulgatis, & MSSis omnibus.

‡ *Apud Vet. Scriptura interpretẽ Esa. c.* 28. *v.* 28 & 41. 15. *itẽ Osee* 10. 11. & 1 *Cor.* 9. 10. *atque alibi.*

Similis error vulgi, quando in *trituro* ‡, quod verbum sequioribus seculis irrepsit, corripiunt mediam. Est enim à *tritura*, quod eam habet porrectam. Maro I Georg.

Magnáque cum magno veniet tritura calore.

Interdum autem origo diversa modulum variat.

Sic *focale* à faucibus producit priorem, apud Martialem lib. XIV, Carm. CXLII.

Hoc focale tuas asserat auriculas.

At à *foco* corripit. Horat. sat. III, lib. II.

--- Ponas insignia morbi
Fasciolas, cubitale, focalia.

Deciduus

Deciduus à *cædo* producitur. Ovid. Met. VIII.

Contremuit, gemitumque dedit decidua quercus.

At à *cado* corripitur ; uti *succiduus* : quo idem uſus Met. X. *Poplite ſucciduo.*

Sunt interim quædam, quæ recedant à natura eorum, unde derivantur. Vti brevia ſunt à longis, *ſagax* à *ſagire*, unde *præſagire* ; *noto* à ſupino *notum*, *nato* à *natum*, *ſopor* à *ſopio*, *arena* ab *areo*. Horatius lib. III, od. IV :

— Boſporum
Tentabo, & arentes arenas
Littoris Aſſyrii viator.

Sic *fides*, quod eſt à *fido*, ut Græcis πίϛις à πίπειϑα. Nequem Ciceronis, vel B. Auguſtini moveat autoritas, qui à *fio* deducunt. Quamquam ſic quoque ſit à primigenio longo. *Varicoſus* etiam primam corripit Perſio ſat. V. & Iuvenali ſat. VI. Eſt tamen à *varix* ; hoc à *varus* ; quod priorem producit Horatio, Ovidio, Perſio ; uti & *varicus* eidem Ovidio in tertio de arte. Idem in propriis fit. Nam à *quinctilis* ſunt *Quinctilius*, *Quinctilia*, & *Quinctilianus* ; à *ſextilis*, *Sextilianus*. Tamen à poetis corripiuntur. Catullus Carm. XCVII.

Quinctiliæ, quantum gaudet amore tuo.

Horat. lib. I, od. XXIV.

Ergo Quinctilium perpetuus ſopor.

Martial. lib. II, Epigr. XC.

Gloria Romanæ, Quinctiliane, togæ.

Idem lib. I, epigr. XII.

Bis decies ſolus, Sextiliane, bibis?

Sed dicere poſſis, ut à *Quinctus*, & *Sextus*, ſunt *Quinctilis*, & *Sextilis* : ſic à propriis *Quinctius*, & *Sextius*, eſſe *Quinctilius*, & *Sextilius*; unde *Quinctilianus*, & *Sextilianus*.

Longa verò à brevibus ſunt, *humanus* ab *homo* ; *humor*, & *humidus*, ab *humus* ; *ſecius* à *ſecus* ; *laterna* à *lateo*, (ſi ſic dicitur, quia intra cornu lateat, tutaque ſit flamma) *macero* à *macer* &c.

Parque ratio in propriis quibuſdam. Quale eſt *Sena*, oppidum & flumen in Hadriatico litore, quod priorem producit. Nam Græcis eſt Σῆνα : etſi nomen iis dedere Galli *Senones*, qui Græcis quidem interdum Σήνωνες, ut Polybio : ſed uſitatiùs aliis Σίννωνες, Σίννονες, vel Σέννονες : ac Latinis ſemper efferuntur priori correptâ. Eam vocis originē adducit Silius lib. VIII :

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sena.

Et lib. XV : *--- Qua Sena relictum*
Gallorum à populis ſervat per ſecula nomen.

Sunt præter hæc & alia non pauca, quæ à fonte recedant. Interim & multa coacervant Grammatici, in quibus judicium eorum jure desideres. Vti cùm excipiunt *fomes* à foveo, cum sit à *fotum*, ut à *motum momen* & *momentum*. Fortasse & regulam sequuntur *regis*, & *regula*: nempe ut sint à supino *re-ctum*. Simileque *tegula* à *te-ctum*, *seculum* à *se-ctum*: quæ cùm à præsenti malunt deducere, decipiuntur eo, quod in prioribus quidem consona redeat præsentis, in omnibus verò altera consonans abjiciatur.

In multis etiam, quæ excipere solent, vel crasis est, vel compensatio temporis ob syllabam per syncopen deperditam. Sic *junior* est ex *juvenior*, *nonus* & *denus* ex *novenus* & *decenus*, *ceritus*, vel *Cerritus*, ex *Cereritus*, *stipendium* ex *stipipendium*.

Sunt etiam, quæ, contra primigenii naturam, eò corripiantur, quòd literam perdant. Vt *mamilla* à *mamma*, *ofella* ab *offa*, *curulis* à *curro*, *farina* à *farre*, *disertus* à *disero*; quæ quantitatem non servant, quia literam amittant. Idem fit in *strigilis* à *stringo*, ac *fragilis* à *frango*. Nisi malis hoc venire à φράγω sive *frago*, unde *fregi*; ut *pegi* à *pago*, non *pango*: qua de re illustris est apud Quinctilianum locus, lib. 1, cap. x. Sanè non pauca sunt, quæ remotiorem ἐτυμολογίαν sequi ament, haut secus ac in liberis fit, qui interdum avis aviisque, quàm parentibus, sunt similiores. Tale est *fatuus*, quod sequitur, non Latinum *fari*, sed Græcum φάω, unde φημί. Item *lucerna*, quod refert modulum τῆς λύχνης, unde *lux* contractum est. Propert. lib. IV, eleg. III.

Seu metuit tangi parca lucerna mero.

Martianus Capella ultimo sui operis carmine:

Habes senilem, Mærtiane, fabulam,
Miscella lusit quam lucernis famine
Satira Pelasgo, quam docere nititur
Artes Creagris vix amicas Atticis.

Scribit Becmanus in Etymologico suo, idem fieri in *lucubro*, quia cùm à *luce* sit, primam nihilominus corripiat, haut secus ac *lucerna*. Sed fallitur. Nam Martialis est lib. XIV, epigr. XC.

Hæc dat nocturnis, nox lucubrata Camœnis.

Idem vult simile esse *tigillum* à *tego*. Sed hac quoque in parte decipitur. Nam à *tego tegillum* diceretur. Sed est *tigillum* à *tignum*, ut *sigillum* à *signum*: cujusmodi quantitatem mutant ob literæ amissionem, quemadmodum antè diximus. Accommodatius exemplum est *vadum*, quod quantitatem habet, non vocis *vado*, unde ἀμάσως descendit; sed ✝ βαδίζω, vel potius τῦ βάδω, à quo *vado*, ut & inde τὸ βαδίζω venire, Eustathius ait in Il. z †. Simile etiam est *noto*, quod non sequitur quantitatem supini *notum*; sed Græci νοῶ, unde νοέσκω, νώσκω, γινώσκω, à quo *gnosco*, (quo utitur Varro) &

✝ pag. edit. Rom. 637.

per

per aphæresin *nosco*. Adde his *bubulcus*. Nam cum *bubus* apud antiquos producat priorem, quia ex *bovibus* contrahitur, ut ex *bovicula bucula*, quod & ipsum iccirco producit primam : *bubulcus* tamen sequitur primam in *bovibus*, ex quo *bubus* fit. Maro Ecl. x.

--- Tardi venere bubulci.

Ac, ne quis objiciat, quòd Servius hîc legerit *subulci* : Ovidii est IV de Ponto eleg. VII.

Ipse vides, onerata ferox ut ducat Izzis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Alios etiam alii committunt errores. Vt cùm Aldus Manutius excipit *totus* à *tot* : quod primogenii modulũ servare, Manilii hoc indicat in tertio :

Detrahitur summæ tota pars, quota demit utrimque.

Neque nescivit hoc Buchananus, qui lib. V Sphæræ ait :

Tum quota pars Lunæ Solis subtenditur orbi,
Pars ferrugineâ latitat tota Solis in umbra.

Imposuit non ignobili Grammatico, quòd *totus* pro *integro* producat priorẽ. Sed cùm ejus significatio etiam abeat, fortasse aliunde erit, quàm à *tot*. Nam quid si dicamus, *totum* contractum esse ex τὸ ὅλον ? Satis enim probabiliter defendi hoc possit : quia Α, & Τ, permutari interdum vel argumento est, quòd Achillis mater antiquis *Thelis* pro *Thetis* dicebatur, Varrone teste lib. III de R. R. cap. IX. Latinos verò nonnunquam articulum jungere nomini, ostendit *temetum* ex τὸ μέθυ, & *aqua* quasi ἀ χοὰ, quia funditur : aliáque ejus notæ alibi adduximus.

Videntur & quidam olim excepisse *fetosus* à *feta*. Servius enim ad illud Maronis Ecl. VII. *Setosi caput hoc apri*, scribit hunc in modum : *Multi per duas E scribi volunt propter metrum* : quæ profectò non intelligo. Nam & *feta*, & *fetiger*, ac *fetosus*, primam semper producunt. Nec oportuit *præputium* excipi, quia ut ajunt, fiat à *præputando*. Nam à *puta* sive *puta* est *præputium*; ut apud Catullum *salaputium*, quasi *salax puta*. *Puta* vero sive *pota*, cujus usus est in carmine Ithyphallico, venit à πόδω, unde *præputium*, & Græcis ἀκροποδιον, τῆς ποδὸς ἀρῖχον, teste Polluce *. *Nequam* etiam non est à *nequeo*, ut Aldus scripsit lib. IV Gram. Inst. sed fortasse, quod Varro tradit lib. III de analog. ex *ne* & *quicquam*, mediâ syllaba extritâ. Cumque vulgo, & hos inter idem Aldus, excipiunt *petus* à *peto*, *manus* à *mano*, *rete* à *retineo*, *rapus* à *rapio*, *pedor* à *pede*, aliáque id genus ; metuo ne multis potiùs, qui nesciunt, *Quid distent æra lupinis* †, quàm paucis, hoc est, serìò eruditis, ἐτυμολογίας suas probent. Et, ut veræ essent origines, quanto satiùs sit isthæc poëtarum lectione, quàm præceptis Grammaticis addisci ?

* *lib.* 2, *cap.* 4. §. 36.

† *Horat. in epist.*

Quid quod etiam excipiant, quæ revera ejus quantitatem servant, unde

ipsi derivant? uti cum dicunt *lotium* primam corripere, etsi veniat à *lotum*. De quo vulgaris est versus: *Et fatuus, ligula, & lotium, siquidemque, sigillum.* Nam *lotium* non minùs producit primam, quàm *lotum*. Catulli enim sunt scazontes isti in Egnatium:

Vt quo iste vester expolitior dens est,
Hoc te amplius bibisse prædicet loti.

An *quatuor* excipi debeat, quæritur. Negat Barthius Adversi. lib. XXVIII, cap. XVI. Nam, inquit, ut *quater*, est breve, ita & *quatuor* corripitur Ennio: ut, cùm producitur, *quatuor* scribendum. Sed Ennio *quatuor* est spondeus. Et sanè nulli poetarum *quatuor* primam corripit: ut Barthium audiendum minimè putem. Idem lib. XXIII, cap. XIV ait, Ausonium Ennii exemplo dicere in Cleobulo:

Gradibus propinquis in quatuordecim sedet.

Sed & hic συνίζησιν statuo, ut quartâ sede sit spondeus.

A derivatis ad composita transeo; quæ ipsa, si laxè sumas derivatorum nomen, rectè inter derivata censentur. Par vero ratio est utrorumque. Ita primam corripit *tubicen* quia prima in *tuba* correpta est. At ne imponat Fulvius Vrsinus, qui in collatione Maronis cum Græcis sic Ennii versum legit:

Tubaque terribili sonitu taratantara dixit.

† Æn. 9. Nam scripsit Ennius, *At tuba.* Nempe uti Maro †, qui Ennium imitatus: *At tuba terribilem sonitum procul ære canoro.*

Nec tamen hæc regula nunquam fallit. Nam *imbecillus*, etsi à *baculus*, vel *bacillus*, fiat, secundam tamen producit apud Lucretium, atque Horatium: in quo falsus Prudentius in περὶ στεφάν.

Quem lex corporis imbecilla poscit.

Cujus quoque est senarius iste:

Vas appetendis imbecillum gaudiis.

Etiam excipitur *semisopitus*: cujus tertiam corripit Naso 1 Amor. Eleg. XIV.

Purpureo jacuit semisopita toro.

Et in epistolâ Ariadnes: --- *Movi*
Thesea prensuras semisopita manus.

At in simplici prima semper est porrecta. Maro 1 Æn.

Hunc ego sopitum somno. Et Ovid. VII Met. Fab. 1.
Pervigilem supersit herbis sopire draconem.

Quare existimare aliquis possit, pro *semisopita* utrobique esse *semisopora* legendum. Sed in Ariadnes quidem epistola codices aliqui habent *semisepulta*; in altero autem loco constanter legitur *semisopita*. *Semisopora* neutro loco

loco codd. habent. Etiam *convicium* malè excipiunt, cum non sit a *con*, & *vitium*; sed à *cum* & *voce*, quasi *convocium*: unde & per *c* scribitur, contrà quàm in *vitio* fit. Nec *siquidem* excipere opus erat; cùm I ἀναλόγως corripiatur in priori parte compositorum: ut in illo Enniano de Æacidis;

Armipotentes sunt magis, quàm sapientipotentes.

De quo postea pluribus dicemus. Tertia in *maledicentior* quanta sit, minùs est apertum. Tamen porrectam putem, cùm sit non a *maledicus*, sed a *maledicens*; quomodo & *benevolens* dixere, unde *benevolentior*; & *malevolens*, unde *malevolentior*. Sed utrùm brevis, an longa sit ea syllaba, parùm refert, cum vox ipsa vix locum habeat, nisi in jambico: in cujus fine posita, quanta sit, nihil refert, nisi fortè absque spondeis versum exstruere sit visũ.

CAPVT XVIII.

Accentus in compositis simplicis quantitatem non causſat, sed signat. Nec semper ex accentu τεκμήριον capere licet. Duæ in Martiali emendatio refellitur. Fortasse ἀναλόγως in abscidi *mediam interdum produci: nempe ut sit non à* scindo, *sed* cædo. Ambitus *cum participium est, vel producere mediam, vel ancipitem habere. Germani Valentis de hoc sententia rejecta. Cur mediam habeat ancipitem.* Ambe. *Cur in* ambages, & indago *media sit longa.* Nihilum *mediam corripere, contra Giffanium, probatur.*

PRoximum inter speciales canonas locum habet is, qui est de cognoscenda quantitate ex compositione per accentum. Qui canon differt a superiori, quòd is universè spectet primas mediasque syllabas; hic duntaxat pertineat ad primas: ille item a causſa argumentum petat; hic a signo: haut aliter ac siquis ex derivati quantitate colligat de primigenio. Neque enim accentus vim habet, vel producendi, vel reddendi syllabam brevem; sed solùm, quanta sit syllaba, indicat. Quod exemplo manifestius fiet. Nec enim, quia *præpotens*, vel *benevolus*, dicimus penè ultima brevi, eò prior in *potens*, aut *volo*, correpta est: sed quia corripitur, eò in *præpotens*, & *benevolens*, ea syllaba est brevis. Nec quia *conscribo*, & *interdico*, penultimam producunt, eò in *scribo*, & *dico*, prior est longa: sed quia hîc longa est, ideo eadem in compositione producitur. Est igitur accentus compositorum non causſa quantitatis in simplici, sed signum.

Neque semper ex accentu argumentum capere licet; quia est, ubi hæc regula fallat. Vt in *dico*, cujus composita *maledicus*, *fatidicus*, & similia, simplicis naturam non retinent. Vti nec *cognitus*, & *agnitus*, a *notus*; nec *pejero*, & *dejero*, a *juro*; nec *pronuba*, & *innuba*, a *nubo*; a quo cùm & *connubium* veniat, primam tamen habet communem.

Abſcidi quoque mediam habet indifferentem, quamquam *ſcidi* priorem ſemper corripiat. Corripit utrumque Lucanus. Nam lib. III, inquit:

Aut ſcidit, & medias fecit ſibi littora terras.

Idem lib. eodem: *--- Qualis rupes, quam vertice montis*
Abſcidit impulſu ventorum adjuta vetuſtas.

Vtì & Catullus ad Mallium:

Abſcidit. ô miſero, frater, ademte mihi!

Etſi hic vett. quædam editiones habent, *Abſtulit*: uti Aldina, & eâ antiquior Regienſis anni CIↃ CCCC LXXXI. At producit idem Lucanus lib. IV, ſi Aldinam ſequimur:

Abſcidit noſtræ multum ſors invida laudi.

Vbi alii, *abſcindit*. At magis conſentiunt codices de iſto in VI:

Illa comam lævâ morienti abſcidit ephebo.

Ac ſimiliter Cæſar Germanicus, epigrammate de Thrace puero, quod in poetarum veterum catalectis legitur:

Dumque imæ partes rapido traherentur ab amni,
Abſcidit tenerum lubrica teſta caput.

Vt omnino fruſtra ſit Duza, cùm Martialis verſum lib. III, epigram. LXVI, ita corrigendum putat:

Abſcidit heu vultus enſis uterque ſacros.

Pro quo rectè in antiquis codd. legitur,

Abſcidit vultus.

Nec tamen repugnem, ſi quis malit, cùm mediam corripit, eſſe ab *abſcindo*; cùm producit, ab *abſcido*; quod componitur ex *abs*, & *cædo*; ut *abſcondo* ex *abs*, & *condo*; *abſcedo* ex *abs*, & *cedo*.

Priſcianus quoque in IX, iterumque in X ſcribit, *ambitus*, quamquam ſit ab *itum*, tamen producere penultimam, quando participium eſt: at quando nomen eſt, corripere eandem. Prora & puppis ejus ſententiæ hodie non alia eſt, quàm Ovidianum illud I Metam.

--- Rapidiſque tumeſcere ventis
Juſſit, & ambitæ circumdare littora terræ.

Sed putamus, olim quædam ſimilia exſtitiſſe apud veteres. Quod dum non cogitat Germanus Valens Pimponcius ad VI Æn. locum de mendo ſuſpectum habet. Nec de nomine & participio diſcrimen agnoſcit, eò quòd participium etiam corripiunt poetæ. Sanè gemino in loco * ait Lucretius:

* *lib.* I, *verſ.* 135. *& lib.* 4. *verſ.* 735. *Sed hic eſt*: Quorum morte obita.

Morte obitâ quorum tellus amplectitur oſſa.

Et Maro in X:

Morte obitâ, qualis fama eſt volitare figuras.

Sed

Sed de mendo quod dicit, mallem tacuiſſet : cùm ſollemne ſit ignorantiæ aſylum, locos Crotone ſaniores, mendi habere ſuſpectos. Sanè non ſolùm in membranis noſtris, & quibuſque antiquis editt. conſtanter ita invenimus : ſed etiam Priſcianus ſic legit, & qui ante eum fuerunt Grammatici. Quamquam, an nomen, & participium, modulo differrent, non ſatis inter eos conveniret. Nam ut in fine noni Priſcianus ait, *Scaurus ſimilem eſſe in utroque tenorem putavit.* Sed, ut ibidem addit Priſcianus, *Vellejus Celer, reſpondens Hadriano imperatori per epiſtolam de hoc interroganti, declinatione & tenore ambitus nomen à participio oſtendit diſcerni.* Quæ ſola verba, cùm antiquitatem ſummam ejuſce ſententiæ oſtendant, omnem mendi ſuſpicionem eximere nobis debent. Cæterùm cùm Lucretius etiam participium corripiat, & jam olim circa moduhum hujus ſyllabæ hæſerint eruditi : penè in eam opinionem venimus, *ambitus* nomen ab omnibus correptâ penultimâ pronunciari ſolere: at participium alios quidem produxiſſe, fortaſſe differentiæ cauſſâ ; alios verò, nec pauciores, corripuiſſe.

Sed unum eſt, quod objici poſſit. Cur enim in *ambitus* magis diſcrimen ſit nominis, ac participii, quàm in illis, *abitus, aditus, exitus, initus, obitus, præteritus?* Quæ ſive nomina, ſive participia ſint, ſemper *i* corripiunt. Cur igitur in *ambitus* ſecus fiat? Non difficile mihi hunc ictum exire, cùm diſpar ratio ſit in *ambitus*, ac in cæteris. Nam in nullo illorum, quæ diximus, uti nec in *ſubitus*, vel *perituras*, *i* produci poteſt ; quia nulla in iis eſt contractio, contrà quàm ſit in *ambitus* : quod eſt conflatum ex *ambe* & *itus* ; unde per diphthongum in media *ambeitus*, & *ei* in *i* longum abeunte, *ambitus*. Vt igitur etſi *ago* corripit priorem, tamen *ambages* mediam producit, quia eſt contractum ex *ambeages*, quod ex *ambe*, & *ago* : ita & *ambitus* producit ſecundam, quia ex *ambeitus* contrahitur. Vulgò præpoſitionem *ambe* ignorant. Sed eſt ea apud Varronem in VI de L. L. ubi doctiſſimus ille Romanorum Lucillii hoc adducit, *Quid tibi ego ambages, Ambivi, ſcribere coner?* ac deinde ait, eſſe id verbi ab *ambe* : quod & in *ambitus*, & *ambitioſus*. Et ſanè ut *ambo* eſt ab ἄμφω ; ita ab ἀμφὶ priùs fuit *ambi*, vel *ambe* : quod etiam remanſit in *ambarvalis*, *ambigo*, & *ambaxi*. Eſtque inde truncatum *am* : quod in *amſanctus*, & *amtermini*, & *m* in *n* abeunte in *anhelo*, ex *am* & *halo*. Vulgò putant, *ambio* eſſe ex *am*, & *eo*; *ambages* ex *am*, & *ago*; ac *b* inſeri, ut in *amburo*, quod eſſe volunt ex *am*, & *uro*. Sed nec *amburo* eſt ex *am*, ſed *ambe* & *uro*. Nec ſi ab *am* eſſet, neceſſe foret recurrere ad epentheſin literæ B. Dicam enim eſſe ex *am*, & *buro*, à quo etiam *comburo*. Nec enim *uro* tantum, ſed & *buro* videntur dixiſſe. Ac ut *uro* ab אור, id eſt *ignis* : ita *buro* ex πυρῶ, quod à πῦρ. Quare ſic ſtatuimus, ut *cogo* priorem producit, quia eſt ex *coago* ; ut *indago*, quia eſt ex *induago*, nempe veteri præpoſitione *indu*

pro

pro *in*, & *ago*; ut etiam in *Diana* prior quandoque producitur, quia contractum ex *Deiana*, quod ex *Dea Iana*: sic & *ambitus* produci, quia est ex *ambeitus*. Quando verò *ambitus* mediam corripit, non contractio est, sed syncope: quomodo & *Dianam* superiùs dicebamus corripere primam, quando ex *Dea Iana* non per crasin, sed per syncopen fit. Hæc fusiùs aliquantò sum prosecutus, quia viderem, nec veteres ipsos satis se hinc extricâsse.

Nec de nihilo est, quòd de *nihili* mediâ disputant. Nam in *hilum* priorem esse porrectam, liquet isthoc Lucillii:

Quodque tuas laudes culpes, non proficis hilum.

Est & veteris poëtæ apud Ciceronem lib. 1 Tuscul.

--- Num illud, quod Sisyphi versat,
Saxum sudans nitendo, neque proficit hilum?

Et Lucretii lib. III. *--- Nec desit ponderis hilum.*

Eodémque modo alibi sæpe apud eundem scriptorem. At quid aliud est *nihilum*, quàm *ne hilum?* Itaque cùm alii, tum Obertus Giffanius, in præfatione ad Lucretium, penè ultimam in *nihilum* jubet producere. Sed ne ille se turpiter det, qui hunc sequatur ducem. Non jam contra eum adferam hoc Claudiani lib. II de raptu Proserpinæ.

Nullâne te flexit pietas, nihilúmne paternæ
Mentis inest?

Quamquam hæc vera sit lectio, quam Claverius ex vet. codice expressit; cùm antè etiam in Parrhasii, & Antonii Delrio editione pro *nihilum* vitiosè legeretur *nullum*. Nec adducam illud Persii Sat. III:

--- Gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.

Nam utrobique, scio, σωίζηον esse dixerit, quomodo *vehemens* Catullo disyllabum est, & *pituita* Horatio trisyllabum. Verùm nihil habet, quod obducat adversus istud Catulli in nuptias Iuliæ, & Manlii:

At, marite, ita me juvent
Cœlites, nihilominus
Pulcher es: neque te Venus
Negligit.

CAPVT XIX.

De præpositionum modulo in compositione. Omitto *ex* obmitto. *Quanta sit* cis *in compositis. De modulo primæ in* citimus, & citerior, *adversus Buchananum. An primam in* adigat *producat Lucretius. In plusculis præverbium loquelare* re

esse

esse longum: nec propterea consonam debere geminari. Reicio *pro* rejicio: *sic* abicio, adicio, subicio, obicio. Subices. Reicula *ovis.* Eicit, & reice, *trochæus. Vnde sit, quòd porrecta sit syllaba ante* i *inter vocales duas positum. An primam in* rejectantem *corripuerit Maro. Male excipi* refert *pro utile est.* Refert ad rem meam, *pro* mea refert. Apella, apis, amarus, *non venire ab* a *præverbio. An prima in* delicatus *Valerio Flacco corripiatur.* Profectò, & proficiscor, *quam originem habeant. Ausonius etiam in* proficio *producere est ausus. De prima in* propago *tam nomine, quam verbo.*

VEnio ad tertium canona specialem, qui est de præpositionum modulo in compositione. Ex his correptæ sunt *ab, ad, ante, in, ob, per, sub, super.* Et *ob* quidem etiam ante consonam, si *b* deperdat. Horat. in Arte:

Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.

Etiam *circum* addere potuerunt. Quod in compositione posteriorem corripit, ut cætera in M exeuntia.

Cis quoque præpositionibus correptis lubens accenseam, etsi idonei testis exemplum non occurrat. Atque idem visum Petrarchæ; cujus est lib. IV Africæ:

Flenda Cisalpinis jam Gallica rura colonis.

Imò apud antiquiores argumenta extant, quibus modulus ejus colligatur. Nam eadem est quantitas illius in compositione, quæ extra illam: quemadmodum in *ad, ob, per*, atque aliis, usu venit. Atqui, uti *bis*, ita *cis* breve esse, ἀναλογία indicat. Præterea ex derivatis *citra*, & *citro*, atq; etiam superlativo *citimus*, idem colligitur. Nam priorem quidem in *citra* Horatius produxit: sed eam ancipitis esse intervalli, indicat *citro* in hoc Sidonii Apollinaris *, propemptico ad libellum: * carm. 24.

Vincens adspiciat, citroque Tarnis,

Prout editum in editione Tornæsiana †. Sed fortasse rectiùs *citus*, ut à Savarone expressum. At illud certum, *citimus* corripi à Fulgentio in Astronomicis ‡: † an. 1552.

‡ Habet in poematio veterum cura P. Pithœi dito.

Quà citimus limes dispescit turbida puris,
Inviolata meat.

Quare, ut puto, culpâ non vacat, eximius poeta, Georgius Buchananus, cùm lib. II Sphæræ ait:

--- Quæ citima fulgent
Sidera. Et mox:
Et quò citerior quisque, magis impetus illum
Longinqui vincit cæli.

Rectiùs idem in Iephthe priorem in *citro* corripit, Sc. *O spes inanis :*

Vltro citroque verba commutaveris.

Quod verò de præpositionibus correptis diximus, id an vetustiores æquè observarint, minùs est apertum. Negat Giffanius de Lucretio, cujus illud est in lib. III.

Nec desiderium nostri nos adigit ullum.

Ad quam lectionem proximè accedit, quod *idigit* in MSS quibusdam invenitur : sed in vett. nostris membranis disertim est *adigit* : atque in e-
: an. 1512. ditione Florentina † Iuntæ, quæ à Petro Candido ante seculum, & aliquanto amplius, restituta fuit, similiter, sed geminatâ consonâ, *addigit* excusum est. Attamen hanc veram esse lectionem spondere non audemus in eo doctorum dissensu. In Aldina enim à Naugerio recensitâ *attigit* legitur, Lambinus *adficit* mavult, Turnebus *adlicit*, atque alii fortasse aliud.

Credo caussam aliquis requirat, cur præpositiones istæ in compositione, sint correptæ. Nimirum ratio est, quia & extra compositionem sunt breves.

Præter verò eas est & alia, sed, ut veteres vocabant, loquelaris, ut nunc fere loquimur, inseparabilis. Ea est *re* : quæ & ipsâ naturâ est brevis, ut liquet ex *retro* : quod priorem habet ancipitem. Atqui ut ab *in* est *intro*, unde *inrorsum*, quasi *inroversum* : sic à *re* est *retro* ; uti inde *retrorsum*, quasi *retroversum*. Sed ut hoc sæpius est breve : sunt tamen non pauca, in quibus anceps videatur. Vt in *retulit*, *repulit*, *reperit*. Itaque in postremo hoc non dubitavit Ausonius eodem disticho & producere, & corripere. Locus est epigr. XXII :

At qui condiderat postquam non reperit aurum,
Aptavit collo, quem reperit, laqueum.

Sed uti in eo non facilè corripiendum, ita rarò producitur in *recidit*, & *reducit*. Idem tamen Ausonius Parentalium V :

--- In tetricos recidit imperium.

Et eo potior Iuvenalis sat. XII.

--- Tunc adversis urgentibus, illuc
Recidit, ut malum ferro summitteret.

Cæsar quoque Germanicus in Arateis :

Subcutit, & foribus reducit vincula clostri.

Vbi *præducit* legas in Morellianâ, & antiquissimâ Aldinâ. Producit eandem Plautus Pers. Act. IV, Sc. V, vers. CVII. Quemadmodum & prima in *remigrat* ei porrecta est eâdem Comœdiâ act. V, sc. VI, vers. III. Sed longum sit hujusmodi consectari, quæ passim obvia sunt. Vide, sis, quæ scribit Iosephus Scaliger in Ausonianis Lect. lib. II, cap. XXI, & ad

Proper-

Propertium lib. 11, eleg. XXII. item adi Lucretianum Giffanii indicem in *Recidere*, *Reducere*, *Refugisse*, & *Remotus*. Nec tamen propterea putandum, posse ubivis produci. Neque enim id veteres fecere unquam, nisi ubi consona sequens posset duplicari. Vt in *reduco*, ubi non minus geminari potuit, quàm in *reddo*. Sed in *redeo*, *redoleo*, *redundo*, & similibus, numquam producitur, quia hæc jam ad hiatum vitandum D semel admiserant. Neque item reperias in *revolvo*, *revertor*, *revello*, & istiusmodi aliis, quia natura geminationem V consonæ non patitur. Neque hæc sic accipi velim, quasi iccirco, quoties producitur, consona debeat geminari: uti existimant, qui *reccidit*, *reffugit*, & similia rescribunt apud veteres, sanè parum scientes, quid aurium serviat voluptati. Sed satis esse debet, si sciamus, ubi veteres RE producant: nec propterea nobis semibarbaris permittere tantum debemus, ut vocabula Latini sermonis licenter, literam appingendo, corrumpamus.

De modulo primæ in *Rejicio* litem movent quidam. Sanè Servius videtur habuisse pro brevi. Nam ad illud x Æneid. — *Rutulorum rejicit arvis*: ait, *re longum esse spe, quà per declinationem longum futurum est: tamen quia id argumentum magis est, quàm ratio, dici posse, ectasin factam, quæ poëtis plerúmque conceditur.* Idem dicit ad illud III Georg.

Rejice, ne maculis infuscet vulnera pullis. *Aut*, inquit, *Re, quasi monosyllabam produxit licenter, aut*, cùm *faciat rejeci*, *i pro duplici habetur*. Puto autem, Servium *reicit*, & *reice*, legisse unico I. Nam mens ejus videtur, etsi RE in præsenti naturâ breve sit, tamen quia in præterito, ob I inter duas vocales collocatum producitur, eò etiam in præsenti à poeta produci. Quæ locum non haberent, si in præsenti etiam I inter duas vocales medium foret. Et sanè veteres *reicio*, pro *rejicio*, dixisse, ostendit hoc Maronis Georg. III.

Tityre pascentes à flumine reice capellas.

Vbi Servius sede quinctâ proceleusmaticum esse dicit; qui totidem tempora habet, ac dactylus. At *rejice* si legas, erit pæon primus; quia juxta Servium, I inter duas vocales vim duplicis accipit. Neque in *reicio* solùm, sed aliis etiã cum *jacio* compositis, A, sive succedaneum I, extritum invenitur. Iuvenalis sat. XV: — *In mare magnum*

Hunc abicit sævâ dignum, verâque Charybdi.

Martialis lib. X, epigr. LXXXII:

Siquid nostra tuis adicit vexatio rebus.

Lucanus lib. VII:

Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat.

Idem in VIII: *Cur obicis Magno tumulum, manésque vagantes.*

Suntque ejus generis trecenta.

Idem è derivatis liquet. Nam & à *subicio* nubes *Deûm subices*, quasi subjectas, dixit Ennius Achille; teste Festo, Nonioque: ac à *reicio*, ut ex eodem Nonio constat, *oves reiculas* dixit Varro; quas pastor rejiceret, & à reliquo grege removeret.

Imò I quoque, pro A positum, ejectum reperias, ubi cum præpositione longâ componitur. Lucretius lib. III †:

† *vers.* 891. *Nec radicitus è vitâ se tollit, & eicit.*

* *vers.* 1265. Item lib. IV *:

Eicit enim sulci rectâ ratione viâque.

In Florentinâ, priori loco, pro *eicit* est *icit*; in posteriori *ejicit* legitur. Sed rectum est *eicit*, quod in Lambini, ac Giffanii editione, nostris etiam membranis approbantibus, invenitur. Vtrobique autem *eicit* dissyllabon est, κατὰ συναίρεσιν: in quo Lucretium, ut aliàs sæpe, imitatus Maro †, versu isto, quem supra adducebamus:

† *Ecl.* 3. *Tityre pascentes à flumine reice capellas.*

Nam qui proceleusmaticum statuere hic malunt, quod etiam Cæsar Scaliger ‡ facit, quid de Lucretio dicent, apud quem nisi *eicit* dissyllabon statuamus, metrum non constabit?

‡ *cap.* 12 *de caus. L. L.*

Atque ex his satis evidens esse puto, primam in *reicio* esse correptam; longam verò in *rejicio*. Caussam hanc adferunt Servius, Scaliger, alii, quod I vim duplicis hîc obtineat. Sed hanc sententiam refellebamus lib. I, cap. XXII. Vera autem, cur produceretur, ratio è pronunciatione veterum peti debuit. Nam quoties I medium inter vocales duas locum sortiretur, vocalis præcedens crassiùs sonabat, & ad proprium sonum aliquid de vocali I assumebat. Itaque *ajo, major, ejus, Pompejus*, penè ita proferebant, quasi nunc *aijo, maijor, ejus, Pompeijus* diceretur. Vnde & plerique ea per diphthongum antiquis temporibus scribebant: ut antea † monitum à nobis.

† *lib.* I, *cap.* 22 *& lib. hoc* 2. *cap.* 13.

Quod autem de *rejicio* diximus, idem in *rejecto* locum habet. Puto enim extulisse hoc prope quasi *reijecto*. Obduci tamen potest Maronis illud in quinto: *--- Crassumque cruorem*

Ore rejectantem. Quomodo enim corripit Maro, si prima penè ut diphthongus sonabat? Sed hoc argumentum profectò sententiam nostram magis juvat. Nam si I duplex consona est, quoties inter vocales duas collocatur: unde est, quòd prima ejus verbi corripitur à Marone? Verùm non utar hoc argumento. Quamquam enim in nostris etiam membranis, partim *rejactantem*, partim *rejectantem* reperimus; neque aliter, quod sciam, quàm *rejectantem*, in excusis ullis editum invenitur; eámque lectionem,

lectionem Pierius quoque, & multi viri doctissimi, calculo suo comprobarint: eam tamen semper suspectam mihi reddidit, quòd neque Servius, neque veterum Grammaticorum quisquam, tam insolentis moduli meminerunt. Accessit, quòd Macrobius initio quarti Saturnaliorum pro *rejectantem*, *ejectantem* legit; quomodo & Pierius in MSSis aliquot Maronis codd. legi testatur. Quare, ut sana foret lectio vulgata, plus tamen id juvaret causam nostram; qui I inter duas vocales positum duplicem consonam fieri negamus: eoque magis huc inclinat animus, ut putem *ejectantem* legi oportere.

Cæterùm quia Grammatici è numero verborum *Re* corripientium, eximunt *Refert*, pro *utile est*: quæri etiam video, quàm rectè hoc fiat. Malim sequi eos, qui venire ajunt non à *re* præverbio loquelari, sed à nomine *res*: quod etiam putavit Verrius Flaccus, ut his docemur Festi verbis: *Refert cùm dicimus, errare nos ait Verrius. Esse enim rectum REI FERT: dativo scilicet, non ablativo casu. sed esse jam usu possessum.* Vbi duplex adfertur opinio, Verrii una, ut sit à dativo *rei*, unde & I putabat addi convenire: alter aliorum, qui uti *refert* sonarent, ita ab ablativo venire arbitrarentur. Perotto autem nec hoc, nec illud, verisimile satis visum fuit: ut qui integrum esse crediderit *res fert*: atque iccirco genitivo jungi. Vt, *Titii refert*; quod significat, res Titii ita fert. Hæc sententia maximè probatur. Etsi & aliquid est, quo se tueantur, qui a præpositione RE venire malunt. Quippe pro se adferunt, quòd Latini dicant, *ad rem meam refert*: quomodo legimus apud Plautum Pers. Act. IV, Sc. II:

Quid id ad me, aut ad rem meam refert, quid Persæ rerum gerant?

Et ibidem sc. IV: --- *Quia enim te ex puella prius percontari volo,*
Quæ ad rem referunt. Nec tamen hoc multùm movet. Nam uti Tullius, aliique scriptores classici, *nemo homo* dicunt, etsi *nemo* ex *ne*, & *homo*, componatur; & Cæsar sæpius, *significationem facere*, etsi *facere* in *significandi* verbo insit: ita nihil prohibet dicere, *refert ad rem meam*, etsi *refert* ex *res* & *fert* conflatum sit.

Et hæc de præpositionibus correptis. Longas esse statuunt, *à*, *de*, *di*, *e*, & *se*. Sed ab *A* nonnulli excipiunt *Apella*, quomodo ajunt Iudæos appellari, quia sint recutiti ab *a*, & *pellis*. Horatius sat. V, lib. I:

--- *Credat Iudæus Apella,*
Non ego.

Sed *Apella* est nomen Iudæi cujusdam, quod Græcè similiter Ἀπελλῆς. Alii objiciunt *apis*, quæ ita dicta putatur, quasi sine pedibus. Ita Probus, & Priscianus in VI, & meminit quoq; ejus opinionis Servius in IV Georg. Sed si a pedibus nomen, non ex *a* & *pes* conflatum erit, verum a Græco

ἄπυος veniet : cujus prior brevis. Sanè & Lucianus alicubi apem vocat ζῶον ἄπυον. Quidam & *amarum* excipiunt : quia *amarum*, quod *à mari*. Ac sic etiam Scaliger de causſis L. L. cap. LXVIII. Sed est *amarum* Chaldaicæ originis. Nam iis אֲמָרָר, *amaritudine affecit*, ἐπίκρωσε. Fortasse & aliud objectabunt : sed incertæ originis. Atqui, ut ait Horatius †,

† *lib. 2, sat. 3.*

Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.

De ante vocalem quidem corripitur : ut III Æn. *Dona dehinc auro gravia :* & IV, *Tellus priùs ima dehiscat :* vel cum vocali sequenti unam in syllabam coalescit ; ut Ecl. VII : *Vir gregis ipse caper deerraverat :* & X Æn. *Deest jam terra fugæ :* item in *dehortatur*, apud Ennium, ut superiùs vidimus. At ante consonantem semper est porrectum. Nec obstat vox *delicatus*, cujus prima nequit alîus esse quantitatis, ac in *delicio*, & *deliciæ*. Vt omnino corruptus sit locus ille Valerii Flacci in tertio Argonaut. †.

† *vers.* 140.

Telecoomta finit, delicataque ora securi
Disjecit cervice tenus.

Etsi ita sit in vett. libb. Pro quo codd. alii,

--- Disjectaque ora securi
Disjecit.

Sed quia durior sit ταυλότης illa verbi *disjicio*, Sabellicus posteriori loco pro *disjecit* maluit *dissecuit*. Nec Carrio * repugnat.

* *notis in Val. Flaccum.*

Di quoque, sive potius *dis*, producitur, præterquam in *dirimo*, & *disertus*. Qualia neglexere seculis barbaris. Vt Paullus Diaconus carmine in Benedictum lib. I de gestis Longobard. cap. XXVI, ubi, ut diphthongum more seculi pro simplici habet vocali, sic & primam in *dirimo* corripuit. Versiculus is est :

Vas pedagoga tulit diremtum corpore tristi.

Supereſt præverbium *pro* ; quod plurimùm est porrectum. Vt in *pronurus*, *profero*, & aliis sexcentis. Ac videtur etiam in *profiteor* ab Ennio producti in Telepho † :

† *apud Nonium in* Advorsum.

Te ipsum hoc oportet profiteri & proloqui
Adversum illam mihi.

† *apud Nonium in* Spectu.

Ita enim constanter est in libris MSSis, & editis. Paccuvio † similiter *protervus* longum videtur in Chryse, versu istoc trochaico quadrato :

Amplus, rubicundo colore, spectu protervo ferox.

Sed classici utrobique corripiunt. Vti & in *procella*, *profanus*, *profari*, *profestus*, *profugus*, *profundus*, *pronepos*, *proneptis*. Similiter in *profecto*, quo rem *pro facto* haberi petimus. Et in *proficiscor*, quod à proficiendo est, quia propriè de iis dicitur, qui in itinere promovent. Vt enim ab *apio*, *apiscor* ; ab *expergo*, *expergiscor* : sic à *proficio*, *proficiscor*. Non desunt tamen, qui eo in verbo primam

primam corripi posse arbitrentur, quia apud Iuvenalem sit sat. VI.

Profectura domo Siculâ non mitior aulâ.

Sed in MSSis, & nostris, & aliorum, est *Præfectura domûs.* Quæ genuina est lectio. Atque ita nunc etiam meliores editt. Imò jam olim ita legendum putavit Georg. Valla Placentinus: non, ut Ferrettus, *Processura domo.* Mirum verò, & *profectus* à *proficio* corripi ab Ausonio in Protreptico:

Pellexi ut mites peterent per amœna profectus.

Sed non imitandum. Perperam etiam Iovianus Pontanus ‡: ‡ *Lepidina sua pompa 5.*

Montibus indigenæ Fauni proteruntque, ruúntque.

In nonnullis *pro* etiam est anceps. Vt in *procuro*, & *profundo.* Quorum prius & corripitur ab L. Accio in Annalibus *: * *apud Macrobium lib. 1 Saturn. cap. 7.*

Exercent epulis læti, servosque procurant
Quisque suos.

Etiam *propello*, & *propulso*, quæ Propertio, & Lucano, producuntur, Lucretio corripiunt primam. Et contrà *propago* verbum, quod aliis primam corripit, eam Lucretio producit. De quantitate ejus, quando nomen est, disputant. Probus quidem ita de eo scribit in artium institutis: *Sunt alia nomina, quæ in uno intellectu per casus syllabæ naturam vertunt: ut propago in nominativo primâ syllabâ brevis est. Vt* †, † *Virgil. 6 Æneid.*

— Neque ultrà
Esse sinent. nimium vobis Romana propago
Visa potens.

At in ablativo longa est. Vt ‡, ‡ *2 Georg.*

Sed truncis oleæ, melius propagine vites
Respondent.

Hæc Probus. Sed cui profectò verisimile fiat, alium primæ modulum esse in auferendi casu, quàm nominandi? Præsertim cùm obliquos non differre à recto, docere nos possit illud Porcii Licinii in epigrammate ἐρωτικῷ *: * *Apud Gellium lib. 19, c. 9.*

Custodes ovium, teneræque propaginis agnûm.

Itaque probare hanc Probi sententiam non possumus. Magis verisimile sit, primam corripi, cùm de stirpe accipitur: cùm de vite, produci. Quamquam nec repugnem, siquis dicat, ut in *propago* verbo, ita & in *propago* nomine, primam esse ancipitem. Nec enim metaphora solet variare quantitatem. Satis autem liquet, *propaginis* vocem à vite, unde palmes propagatur, transferri ad animalium stirpem. Quod igitur Maro in vite producit, in homine corripit; id fortasse non fecit necessitate, sed quia ratio carminis ita ferret.

De modulo primæ in *propino*, *prologus*, & similibus origine Græcis, inferiùs dicemus, cùm seorsim agemus de iis, quæ à Græcis veniunt.

CAPVT

CAPVT XX.

De compositis priori parte in vocalem exeuntibus. Te-ipsum *Ausonio trisyllabon primâ brevi. De modulo vocalis* e *in compositis cum* facio, *vel* fio. *Mos poetarum syllabam naturâ brevem* κ) διαιρλῶ *producendi in trium, vel plurium brevium concursu. In* tantidem *secunda anceps, contrà quàm Giffanio visum. Secundam in* universi *corripi, & tamen in* unicuique *produci: & quid causse. Martiali vetus lectio adserta. In Iuvenco conjectura. De modulo secundæ in* matricida, lucrifacio, verisimilis, controversus, *& quibusdam aliis.*

QVartum inter speciales canones locum demus compositis sine præpositione, quorum prior pars exit in vocalem.

Ac A quidem est porrectum: ut in conflatis ex *qua*; velut, *quapropter, quatenus,* & similibus.

In E exeuntia sunt brevia, tum in tertiâ, ut, *hujusce modi*: tum secunda, ut, *valedico*: tum primâ, ut, *equidem, neque, nequeo, trecenti* &c. Vnde Ausonio etiam in fine ludi septem sapientum in *te-ipsum* prima est correpta:

Chilo, cui patria est Lacedæmon, nosce teipsum.

Nisi magis placet, divisim scribi, & *te* corripi, quia vocalis extima, quæ naturâ est longa, anceps fiat, si sequens vox inchoet à vocali. Vt *,

Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.

A superiori canone excipe quædam à *ne* venientia. Nam longa sunt *nequis*, & *nequà* adverbium: item *nequando, nequicquam, nequaquam.* In quo Vincentium Opsopœum ratio fugit, cùm sic Erycii epigramma transfert:

Oppete, nec patriæ sis dedecus: illa nequaquam
Peccavit.

Nequam etiam est porrectum: idque, ut modulo compensetur syllabæ defectus. Nam ex *ne* & *quicquam* fieri, ait Varro in tertio de Analogia. Ejus naturam sequuntur *nequitia*, & *nequiter.* Idem factum in *nemo* pro *nehomo.*

Ac par ratio in aliis aliunde venientibus, sed similiter syncopen passis. Vt, *venefieus* pro *veneficus*, & *videlicet* pro *videre licet.* Ovid. epist. Hypsip.

Barbara narratur venisse venefica tecum.

Lucret. lib. 1.

Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibus.

Longum etiam *sedecim* & *sedecies.* Vti & *mecum, tecum, secum.*

Expergefio, patefacio, patefio, putrefio, rarefio, & *vacefio,* vocalem E apud Lucretium producunt, etiam extra cæsuræ locum. Vt lib. 11:

Iure

Iure igitur pereunt, cùm rarefacta fluendo
Sunt. Item:
Et tamen hæc cum sint quasi putrefacta per imbres.

Ausonius verò idem verbum producit Epigr. CVI:
Vlcera membrorum scabie putrefacta fouentem.

Ac Barthius Adversar. lib. XXIII, cap. XIV, censet id esse singulare, quia est a *putrere*, in quo secunda est porrecta. Verùm Virgilio se tueri Ausonius potest: qui E corripit, ut in *labe*, & *treme*, ita in *cale, made, pate, stupe*: quæ itidem veniunt a verbis secundæ. Eodemque modo usus Horatius †: ut & Ovid. Epist. I:

† *lib. 4, od. 14. & lib. 2, epist. 2.*

Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerit hastam.

Idem tamen in *liquefacio* producit Metam. VII, fab. II:

--- Congestáque flammâ
Tura liquefaciunt.

Ac similiter in *tepefacio* Catullus de nuptiis Pelei & Thet.

Alta tepefaciet permistâ flumina cæde.

Atque horum exemplo, in utroque eo, ausim *e* producere; quia orta a verbis secundæ *liquere*, & *tepere*. Sed in iis, quæ veniunt a verbis tertiæ, ut *tremefacio*, non eadem, puto, liceant: quia in his *e* naturâ corripitur. Nempe ubi *e* naturâ breve est, semper breve permanet: ubi verò naturâ longum, ibi sæpius quidem producitur, at in nonnullis etiam corripitur. Atque hoc in illis etiam obtingit, quæ veniunt a prima. Nam penultima in *labare* porrecta est: nec eo minùs secunda in *labefacio*, ac *labefacto* corripitur. Quare solùm in iis, quæ oriuntur a verbis secundæ, *e* anceps videtur. Nisi magis placet, in his quoque *e* breve esse: sed ab Ovidio, Catullóque, produci necessitate, quòd concurrant quatuor breves. Sic secunda in Διαβολία producitur a Theognide: prima in Πελαμίδης ab Homero, & ejus exemplo a Marone. Item altera in *Theophila* Martiali lib. VII, epigr. LXVIII:

Hæc est illa tibi promissa Theophila, Cani.

I plurimùm est correptum: tum in primâ, ut in *siquidem, biremis, triremis, bidens, tridens* &c. tum secundâ, ut *utique, omnigenus, unicolor*, &c.

Sed secus est in iis, quæ i pro casibus variant: ut hi recti, *quidam, quivis, quilibet, quicunque*: & obliqui isti, *quantivis, qualicunque, unicuique, reipublicæ*. Vt apud Iuvenalem sat. VII.

Quanticunque domus, veniet &c. Et apud Manilium lib. II:
Omne quidem signum sub qualicunque figura.

Ad rectos etiam refer *idem* virile, quod ex *isdem*, sibilo extrito. Sed in genere neutro corripitur.

Ad obliquos pertinet *tantidem* : quod produci probant illo Enniano :

Tantidem quasi fœta canes sine dentibu' latrat.

* apud Nonium in Mirat. Varro tamen corripit Eumenidibus * :

Hospes, quid miras nummo curare Serapim?
Quid quasi non curet tantidem Aristoteles.

Fallitur enim Giffanius, qui & hîc penultimam in *tantidem* ait produci : sed in ultimâ non elidi M : ut versus non pentameter sit, sed heroicus ; nempe Diphilius, seu Chœrilius ; ubi extrema deest syllaba. Fortasse autem nec Ennium, nec Varronem ratio deficit. Nam Varro, credo, secutus naturam aliorum in I : Ennius autem casum respexit : qui in compositione etiam modulum servat. Est enim *tantidem*, ut *eidem*, quod semper porrectum. Vnde etiam colligimus, *i* in *universi* corripi ; in *unicuique* longum potiùs esse. Rationem jam diximus, quia in priori, I est de ἰσόμ vocis : cùm in recto etiam sit, *universus* ; cujus naturam sequuntur obliqui. Martialis lib. v, epigr. xxv :

Hermes gloria Martis universi.

At in *unicuique i* est casus nominis, quod in recto est *unusquisque* : eoque casus is retinet modulum, quem haberet extra compositionem. Scio, vulgò aliud videri, propter illud Propertii lib. II, Eleg. XXII :

Vnicuique dedit vitium natura creato.

Cui geminum hoc Alcimi Aviti, libro ad Fuscinam sororem :

Et sua promeritis dabit unicuique labore.

Nempe in Propertiano illo primum pedem, & quartum apud Alcimum, putant esse dactylum. Nobis non dubium est, quin utrobique sit spondeus, ut *cuique* sit trochæus. Sic liquidò usurpat Horat. lib. I, Sat. IX :

Ditior hic, aut est quia doctior : est locus uni-
Cuique suus.

Adhæc fere producuntur syncopen passa. Vt *ilicet* ex *ire licet* : *scilicet* ex *scire licet*. Referre etiam huc possis *pridie*, & *postridie*, ex *priori*, & *posteriori die*. Sed hîc & altera est caussa. Nam a *dies* profecta producuntur. Vt *biduum, triduum, meridies*.

Catullus ad Ipsithillam :

Iube ad te veniam meridiatum.

Martialis lib. II, epigr. VI.

Si totus tibi triduo legatur.

Sic omnes habent libri, tam manu exarati, quam excusi. Vbi vir præstantissimus leviculâ trajectione præfert, *Si totus triduo tibi legatur*. A quo dissentio. Nam eodem modo primam in *biduum* hoc senario producit. Terentius Eunucho Act. I, Sc. II.

Rus ibo : ibi hoc me macerabo biduum.

Sed & quemadmodum Appulejus dixit in Apolog.

Converritorem pridianæ reliquiæ :

ita idem Comicus ait And. act. 1, sc. 1 :

Venit Chremes postridie ad me clamitans.

Quotidie à Catullo corripitur Carm. ad Mallium :

Conjugis in culpa flagravit cottidianâ.

Sed Martialis est lib. x, epigr. LXV.

Levis dropace tu quotidiano.

Et lib. XI, epigr. I.

Cultus sindone tu quotidianâ.

Præterea *i* porrectum habent *triceni, tricesimus, siquis.* Item *nimirum, ibidem, ubique, urobique, ubivis.* Iuvenci nulla hîc ratio haberi debet : qui mediam in *ibidem* corripere non dubitavit. Non jam adducam illud è lib. II Historiæ Euangelicæ :

Oblatusque ibidem nox dæmonis horrida virtus.

Prout est in veteri Aldinâ *. Suspicor enim *nox* esse ex *mox* corruptum, *ibidem* autem ex *ibi quem.* Vt levi trajectione rescribi debeat, * an. 1501.

Oblatusque ibi mox, quem dæmonis horrida virtus.

Quod & sententiæ convenit, & propiùs à veteri scriptura abit, quàm illud,

Oblatusque illi est, quem dæmonis horrida virtus.

Prout Georgius Fabricius edi jussit, posteaque etiam in bibliotheca Patrum † excusum fuit. Potiùs adferam illud ex tertio Iuvenci libro : † edit. 2 Margarini Bignæ.

Ille jubet cunctis ibidem convivia poni.

Vti est in Aldina. Verùm Fabricius pro *ibidem* reposuit *illic* : unde & similiter in bibliotheca Patrum legas. Magis ex arte metrica; sed, ut puto, non ex mente Iuvenci. Sanè & Claudianus Mamertus, qui sesquisæculo post Iuvencum vixit, similiter scripsit carmine contra vanos poetas :

Cognosces ibidem, ne pergas tradere fatis.

Nec ignoro, Badium Ascensium, eo offensum, pro *ibidem* reponere *itidem* : sed invitis libris. Quare & Fabricius hic *ibidem* retinuit : uti & SS. Patrum Bibliotheca.

Vbicunque secundam habet ancipitem instar simplicis *ubi.* Ovidius VII Met. fab. XXVII.

--- *Quoties, ego, dixerit, uni*
Servor, ubicunque est : uni mea gaudia servo.

At corripit idem lib. III Amor. El. IX.

Te, Dea, munificam gentes ubicunque loquuntur.

In *regifugium* secundam censeo brevem. Ausonius verò metri necessitate excusatur, cùm in Eclogario ait :

Nec Regifugium, pulsis ex Vrbe tyrannis,
Lætum Romanis fas reticere diem.

At nihil opus erat, ut *tibicen* exciperent, quando hoc è generali regula de crasi cognoscitur. Nam ut à *lyra lyricen*, sic à *tibia* esset *tibiicen*, ex quo *tibicen*.

Quæri video de secunda in *paricida*, & *matricida*. Producit Ausonius tetrasticho de Severo Imp.

Vt paricidæ regna adimat Didio.

Et monostichis in Cæsares :

Matricida Nero proprii vim pertulit ensis.

Sive, ut in aliis est,

— *Proprio se perculit ense.*

Sed utrumque telum est invalidum. Nam in nonnullis libris invenitur:

Matrique cida Nero. Scio alterum præferre Eliam Vinetum. Et pro eo est, quòd idem Ausonius in *paricida* producat. Sed enim potior esse nobis debet auctoritas Horatii, qui corripit libri III odâ XXIX :

Telegoni juga paricidæ.

Et potest Ausonius excusari, quòd producat. Nam si ex iis, quæ superiùs diximus, colligere est, priorem in *bubus* Horatio esse porrectam, quasi ex *bovibus* per crasin resiliat : Ausonio autem eam in *bobus* esse brevem, quasi per syncopen fiat : similiter dixero in *paricida* ab Horatio corripi secundam, quasi syncopen sit passum : ut extrita syllaba non veniat in considerationem : Ausonio autem eam produci, ut syllabæ unius defectus alterius productione compensetur. Quod verò ad *matricida*, fateor, non hic ad disparem quantitatem ex dispari crasios, vel syncopes ratione refugere licere: verùm aliud hîc mantelum, quia, ut dixi, in nonnullis est libris, *Matrique cida Nero*. Quomodo, credo, scripserit Ausonius. Et si non ita scripsit, scribere saltem potuit, sanè debuit. Nimirum uti Lucilius cum versus heroicus non admitteret vocem *depetigo*, pro *& depetigo* dixit *deque petigo* : sic Ausonius, ne in metrum peccaret, *matrique cida* posuerit pro *& matricida*.

In verbo *lucrifacio* secundam producit Martialis lib. VIII, Epigr. X:

Tyrias coloris optimi lucrifecit.

Nisi fortasse divisim scripsit *lucri fecit* : quomodo Plautus dixit Perse Act. IV, Sc. IV. *Non edepol minis trecentis cara'st : fecisti lucri.*

Sic quoque divisim legere possis apud Martialem lib. XII, epigr. LVII:

Ludi magistri mane, nocte pistores.

Par

Par ratio in *verisimilis*. Cujus secunda producitur Ausonio epist. XXIV

Concinnat verisimilis suspectio culpas.

Sed credo, divisim scripsit *veri similis*.

O corripitur in compositis ex duobus nominibus. Mart. lib. XIV, dist. XXVIII. *Gallia Santonico vestit te bardocucullo.*

Cujus exemplo in *sacrosanctus* cùm Drepanio corripere *o* malim. At nomina, verba, & participia ab adverbiis venientia, *o* fere producunt. Lucretius lib. III.

Sic animas introduxerunt sensibus clausas.

Ovid. Met. IV, fab. XVI:

Ipse retroversus squalentia protulit ora.

Sic Ausonius Idyll. IX producit secundam in *controversus*. A quo tamen recessit Sidonius lib. VIII, epist. XI:

Declamatio controversiarum.

Adverbium *hodie* corripit *o*: ut & conjunctio *quoque*. Sed à *quando* venientia, partim *o* corripiunt; ut *quandoquidem*: partim producunt; ut *quandoque*, & *quandocunque*.

Similiter porrecta sunt *alioqui*, & *utrobique*.

Etiam priori parte in *u* exeuntia corripiuntur. In priori, ut *duplex*, *ducenti*. In media, ut *quadrupes*.

Vocalis similiter corripitur ante *bundus*: ut *moribundus*, *tremebundus*, &c. Item ante *lentus*: ut *fraudulentus*, *luculentus*, *pulverulentus*, *violentus* &c. Vt omnino peccârit Baptista Mantuanus hoc versu:

— quem virulenta Megæra
Vincere cum toto non evaluisset Averno.

CAPVT XXI.

De præteritis disyllabis: lavere, *pro* lavare: amaverunt, legerunt, *similiáque*, *penè ultimam habuere ancipitem*: rimus, & ritis, *in futuris subjunctivi* ri *sæpius producunt*: *sed in præterito breve*, *an longum sit*, *ne olim quidem inter Grammaticos convenit*.

AB his accedo ad præterita: quorum doctrina in ternos quasi ramos diffunditur. Primùm enim videndum de modo indicativo: idque tum de priori in numeri singuli præteritis disyllabis: tum de penultima tertiæ pluralis, seu verbum duabus, seu pluribus constet syllabis. Præterea agendum de penultima primæ ac secundæ pluralis in subjunctivi præterito perfecto, ac futuro exacto.

Ac de primo satis convenit, sex esse disyllaba, quæ corripiant priorem:

bibi, dedi, fleti, tuli, fcidi, fidi. Quibus adde *fiiti.* Ac fortaſſe aliquis arbitretur, etiam *lavi* adjungi oportere, quia apud Maronem ſit III Æn.

Luminis effoſſi fluidum lavit inde cruorem.

Et Horatius dicat I Serm. ſat. V.

Ora manúſque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.

Sed *lavit*, & *lavimus*, hoc loco temporis ſunt præſentis, à *lavo* tertiæ declinationis: unde *lavere*, & paſſivum *lavi*, apud Nonium legere eſt.

* *in* Linquo. Neque rectè Calepinus, Neſtorem Novarienſem * eâ parte ſecutus, priorem in *liqui* ancipitem putabat. Tuetur is ſe illo Maronis:

Namque ſuam patriæ liquerat tellure ſepultam.

† *Æn.* 4. Sed nemo nunc neſcit codices omnes † habere:

Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat.

Qui error Calepini in editionibus interpolatis jure eſt ſublatus.

Et quia hæc ſatis liquida ſunt, proximum eſt, ut doceamus, in præteritis perfectis penultimam pluralem indicativi activi à poëtis ſæpe corripi. Maro Ecl. IV.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Et Georg. III.

Miſcuerúntque herbas, & non innoxia verba.

Et Æn. II.

Obſtupui, ſteterúntque comæ, & vox faucibus hæſit.

Idem ſit vinulis hiſce de vino verſiculis Terentii Varronis:

Vino nihil jucundius quicquam cluit.
Hoc ægritudinem ad medendum invenerunt,
Hoc hilaritatis dulce ſeminarium,
Hoc continet coagulum convivia.

Paullò aliter reſcripſi verſum primum, ne vox unica tertium conſtituat pedem, ac in ſede quartà ſit ſpondeus. Nam in vulgatis eſt, *Vino nihil quicquam jucundius cluit.*

C. Laberius:

Neceſſitas, cujus curſus tranſverſi impetum
Volverunt multi effugere, pauci potuerunt.

Et paullò pòſt:

Etenim ipſi Di negare cui nil potuerunt,
Hominem me denegare quis poſſet pati?

Tibullus lib. II, Eleg. III.

Nec citharæ, intonſæ profueruntve comæ.

Phædrus lib. IV. Tit. in avarum:

Abiturus illuc, quò priores abierunt.

Factum

Factum idem in trochaicis istis apud Tranquillum ‡ : ‡ *In Cæs. cap. 80.*

Gallos Cæsar in triumphum ducit ; idem in Curiam.
Galli braccas deposuerunt, latum clavum sumserunt.

Ita restituit eos versus Faërnus, cùm in vulgatis sit ;

Gallos Cæsar in triumphum duxit. idem (vel *iidem*) *in Curia Galli* &c.

Martialis quoque est lib. XII, epigr. XLII.

Nec tua defuerunt verba Thalassę mihi.

Ac Valerius Flaccus Argon. lib. II *. * *vers. 360.*

Gargaraque, & mœsti steterunt formidine luci.

Ita enim, non *steterant*, legi debet. Subsignabo hæc loco Diomedis in primo : *Ferè in tertio ordine plerumque veteres tertiâ personâ finitivâ temporis perfecti, numeri pluralis, E medium vocalem corripiunt, quasi légerunt, émerunt, & similia : ut apud Terentium in prologo Eunuchi : Postquam ædiles émerunt.*

Supereſt videamus de modulo terminationis RIMVS, & RITIS, in præterito futuróque subjunctivi. De quo jam olim dissenserunt nobiles Grammatici. Sed de futuro minùs laborarunt : quod penultimam producere, cum Diomede etiam Probus, & Servius, agnoscunt. Pro quibus facit hoc Ennii in sexto Annalium :

Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis :

ac Catulli Phalæcius iste ad Lesbiam :

Dein cùm millia multa fecerimus.

Est & Ovidii lib. IV de Ponto, el. V.

Et maris Ionii transieritis aquas.

Et paullò pòst :

Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.

Idem Metam. VI, fab. IV :

Haustus aquæ mihi nectar erit, vitámque fatebor
Accepisse. simul vitam dederitis in undis.

Quibus geminum hoc Iuvenci lib. IV :

Tunc sanctis dignè poterimus credere dictis.

Attamen, quo minus hoc perpetuum esse dicamus, facit illud ejusdem Nasonis II Metam.

Mentiar, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
Nuper honoratas summo mea vulnera cælo
Videritis stellas, illic, ubi circulus axem &c.

Ac Lucretius quoque similiter cecinit in primo operis :

Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo.

Quare

Quare de futuro ita judicandum, corripi interdum, at frequentiùs produci. De præterito autem res minùs aperta est. Diomedes censet, breve esse. Nam lib. 1 de modis verborum sic scribit : *Et in hâc subjunctivâ numero plurali uniformem declinationem præteriti & futuri temporis accentus distinguit. Perfectum enim acuto accentu declinatur, futurum circumflectitur.* Item Agrœcius : *Fuérimus*, inquit, *conjunctivo modo, tempore præterito perfecto, & brevis est : Fuerimus eodem modo, tempore futuro, & longa est.* At ab his dissentit Probus, qui etiam præteritum esse porrectum censet. Verba ejus sunt lib. priori Artis, cap. de penultimis, ultimisque verborum syllabis : *Adjunctivo modo perfectum tempus, numeri singularis, in omnibus personis omnium conjugationum, penultimas, ultimasque syllabas, breves habet : ut cùm clamaverim, clamaveris, clamaverit, &c. Plurali autem numero, in omnibus quatuor conjugationum modis, personæ duæ, prima, & secunda, penultimam semper producunt, ultimam verò corripiunt.* Idem eopse libro cap. de correptione vel productione syllabarum, contra rationem per metaplasmum à Marone dictum ait in VI Æn.

Namque ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti, & nimium meminisse necesse est.

Ac Servius quoque ad hunc ipsum locum, *Ri*, inquit, *metri necessitate corripuit.* Et sanè videtur hic unicus locus fecisse, ut Diomedes putaret, præteritum corripi : quod tamen Servius, & is, cujus magna semper autoritas fuit, Valerius Probus, metricâ necessitate factum volunt. De præterito satis me dixisse puto.

CAPVT XXII.

De novem supinis disyllabis priorem habentibus correptam. Prudentii versus perperus à Giselino perperam immutatus. Delitor. Leti *etymon.* Ruta cæsa. Statum *priorem habuisse ancipitem. Aldi de hoc sententia excussa. Lambini error puerilis.*

AT de supinis omnia sunt planiora : ubi rectè priorem in disyllabis produci docent, exceptis novem, *datum, satum, ratum, itum, quitum, litum, situm, rutum, citum* à *cieo.*

Lucanus lib. 1. *Iusque datum sceleri canimus.*
Virgil. VI Æn. *Tum sic orsa loqui vates, sate sanguine Divûm.*
Idem II Æn.

Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenas.

At non imitandum illud Prudentii hymno de Romano :

Præfectus ergo ratus elinguem virum.

Quem verborum ordinem mutare ausus Victor Giselinus, ut ipse agnoscit,

agnoſcit; ſed contra omnium MSSorum, atque excuſorum fidem.

Itum eſt apud Ovidium I Metamor.

Nec tantùm ſegetes, alimentáque debita dives
Poſcebatur humus: ſed itum eſt in viſcera terræ.

Et Maronem Æneid. VI.

Illuſtres animas, noſtrúmque in nomen ituras.

Ac Claudianus lib. de bello Gildonico †: † *verſ.* 424.

Dictis antè tamen princeps confirmat ituros.

Quitum corripit Terentius octonario hoc in Hecyr. Act. IV, Sc. I.

Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt.

Litum meritò excipi, indicat hoc Maronis IV Georg.

--- Elucent aliæ, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.

Et Ovidii illud lib. IV de Ponto, eleg. IX.

Sintne litæ tenues ſerpentis felle ſagittæ.

Indéque *óblitus*, *intérlitus*, *délitus*, à quo *délitor*. Actius in Atreo:

Epularum fictor, ſceleris fratris delitor.

At *deletor* (à quo *deletrix* orat. de Aruſpicum reſponſis) eſt à *leo*; unde Priſcianus *letum* deducit, quia delet vitam. Ac confirmat hanc ἐτυμολογίαν, quòd ea vox in veteribus libris legatur ſine adſpiratione.

Situs corripit Naſo Met. II.

Hic ſitus eſt Phaëton, currus auriga paterni.

Nec temere excipiunt *rutum*; quia etſi poſteriores pro eo dixerint *ruitum*, tamen retinent Iuriſconſulti *ruta cæſa*, ac per *ruta* intelligunt, juxta Vlpianum †, ea quæ eruta ſunt, ut arenam, cretam, & ſimilia. *Rutum* verò priorem corripuiſſe, indicant ejus compoſita, *obrutus*, *dirutus*, *erutus*, *ſemirutus*. Claudianus lib. III de rapt. Proſerp. * † *l.* 17. §. *fi ruta.* D. *de act. emt.* * *verſ.* 155.

--- Semirutas confuſo ſtamine telas.

Citum nunc corripit priorem, nunc producit: corripit, cùm ſecundæ eſt à *cieo*, ut *habitum* ab *habeo*: producit, cùm quartæ eſt à *cio*, ut *auditum* ab *audio*. Virgil. XII Æneid.

Ille manu raptum trepidâ torquebat in hoſtem,
Altior inſurgens, & curſu concitus heros.

Lucanus lib. V. *Inde ruunt toto concita pericula mundo.*

Virgilius III Æn.

At genus è ſilvis Cyclopum, è montibus altis,
Excitum ruit ad portus, & litora complent.

Ovid. II Met. fab. XII.

Nec fruitur ſomno vigilantibus excita curis.

Lucanus lib. 1.

Rupta quies populis, ſtratiſque excita juventus.

Dici verò tum *cieo*, tum *cio*, non tantùm aſſerit Priſcianus lib. 12, ſed rationum quoque pondera evincunt. Quippe, ut apud Maronem legimus *, *Bella cient*; & †, *Ære ciere viros*: ita invenitur apud Lucretium *cimus*, apud Livium *concibant*, apud Statium *excit*, apud Lucanum *excibat*.

* 1 Æn.
† 6 Æn.

Fuo habuiſſe ſupinum breve, liquet ex *futurus*. Etſi Baptiſta Mantuanus in *profuturus* producat ſecundam Conſolatione ſuper morte Collæ. Vt & monitum Ninivitæ Grammatico.

Sunt qui *ſtatum* quoque à regulâ excipiant. Verùm rectè ſentit Priſcianus, priorem hoc porrectam habere. Nam id è compoſitis liquet: ut cùm dixit Lucanus lib. 11:

Ergo ubi concipiunt, quantis ſit cladibus urbi
Conſtatura fides ſuperùm.

Et Martialis lib. x, epigr. xli:

Conſtatura fuit Megalenſis purpura centum.

Item cum Statius ait in viii Theb.

Quæ ſic orſa prior, Speſne obſtatura Pelaſgis.

Imò etiam è ſimplici ipſo, apud eundem Lucanum, eodem lib. 11:

Hic acies ſtatura ducum eſt.

Et lib. iii:

Tunc res immenſo placuit ſtatura labore,
Aggere diverſos vaſto committere colles.

Nec tamen inficias ivero, priorem olim etiam corripuiſſe: quod colligimus, partim ex compoſitis; ut quod *præſtitũ* dicimus, & *præſtatum*, quem admodũ ſuo loco exponimus: partim ex derivato *ſtatim*, quod valet *ſtando*, atque, ut Belgæ dicunt, **staende voet**, q. d. dum hic ſtas, ſive, priuſquam recedas. Sanè etſi in *ſtatim* priorem producant Feſtus Avienus, & Alcimus Avitus: Catullus * tamen, cujus potior autoritas, corripit hoc verſu:

* epigr. 33.

Verùm ſiquid ages, ſtatim jubeto.

Fortaſſe & argumentum petere liceat ex *ſtatus* tum ſubſtantivo, tum adjectivo. Vtrumque enim corripit Ovidius †. Item ex *ſtatio*, cujus prima paſſim corripitur. Verùm de quantitate quidem aſſentit Aldus *: ſed putat, hæc non à *ſto* venire, ſed à *ſiſto*. Nempe ex ejus mente *ſtatus* ſubſtantivè dicitur, ubi reus & adverſarius primò ad confligendum conſiſtunt. Adjectivè autem *ſtatus dies* vocetur, quia judicii aut feriarum, vel alîus rei cauſſâ conſtituitur: unde in veteri onomaſtico exponitur τεταγμένος. Itidem *ſtatio* nuncupetur, quia iſtic homines, vel naves, conſiſtunt. Equidem non repugno. Verumtamen altera etiam ſententia poteſt defendi. Quid enim

† 7 Met. & 1 Faſt.
* lib. 4 inſtitut. Grammat.

enim impedit, quo minùs *ſtatus* ſubſtantivè nominetur, quia à partibus litigantibus ibi ſtetur? vel ut adjectivè dicatur *ſtatus dies*, quaſi ſtatutus? *ſtatuo* autem unde, niſi à *ſto*, quaſi ſtare facio? *Statio* denique, ubi homines, aut naves ſtant. Idem judicandum de cognomento Iovis *Statoris*, cujus priorem Prudentius quidem corripit, ſed Ovidius in Faſtorum ſexto producit. A ſiſtendo erit ex mente Livii lib. 1. Sic enim dici cenſet, quia, Romulo adverſus Tatium pugnante, fœdam ſtiterit Romanorum fugam. Eſtq; in hac etiam ſententia Plutarchus in Romulo. Sed Seneca in quarto de beneficiis vocari ita ait, quia *ejus beneficio ſtant omnia*. Sive autem *ſtatus*, *ſtatio*, *ſtator*, à ſtando ſint, ſive à ſiſtendo, liquet præter novem illa ſupina etiam *ſtatum* excipi, unde hæc deſcendunt.

Scitum ſive ſit à *ſcio*, ſive a *ſciſco*, priorem producere eſt evidens. A *ſcio* eſt *ſcitus* pro eleganti, quia, quod ſcienter peritéque fit, id elegans eſſe ſolet. A *ſciſco* verò, quod eſt *decerno*, eſt *plebiſſcitum*. Conjunguntur ea in joco Plautino Pſeud. Act. II, Sc. IV. PS. *Ecquis is homo ſcitus eſt?* CH. *Plebiſcitum non eſt ſcitius*. Vbi Lambinus ait, *Scitum in plebiſcitum priorem habere longam, aliàs brevem*: quod cum ſcriberet, aliud planè agebat.

CAPVT XXIII.

De modulo antepenultimæ terminatorum in icius; *inque eo à Priſciano receſſum. De quantitate penultimæ derivatorum, quæ in* tinus, *vel* timus *exeunt. Cæſaris Scaligeri de eo ſententia refellitur. A Politiano male corripi penultimam in* patrimus, & matrimus. *Apud Catullum non* patrima, *nec* Perenna, *ſed* patrona virgo *legi oportere. Mediam in* torcular *corripi. De modulo vocalis V in verbis, quæ exeunt in* utio, *vel* urio.

AD medias quoque ſyllabas pertinent regulæ de antepenultima nominum in *icius*: quam ſemper corripi, cenſet Priſcianus in IV: atque hæc pro exemplis adfert, *advecticius*, *commendaticius*, *Fabricius*, *pigneraticius*, *tribunicius*, *patricius*, *ædilicius*, *gentilicius*. De *Fabricius*, *tribunicius*, *patricius*, ſatis poetarum uſus id docet. Paremque rationem eſſe cenſeo in *ædilicius*, & *gentilicius*, atque adeò omnibus, quæ à nominibus veniunt, *novicius* excepto, in quo tertiam à fine produxit Iuvenalis ſat. III.

Iam ſedet in ripa, tetrumque novicius horret
Porthmea.

Sed de *advecticius*, *commendaticius*, *pigneraticius*, Priſcianum falli puto. Nec enim eorum, quæ à participiis veniunt, ullum puto inveniri, quod non eam producat; quemadmodum etiam in Parergis ſuis obſervat doctiſſimus Io. Pincierus. Ita in *emiſſicius* tertiam à fine produxit Martialis

lib. v, epigr. xxv.

Hermes ſuppoſiticius ſibi ipſi.

Idem in *emiſſicius, projecticius,* & *conducticius,* facit Plautus: ut trimetri iſti arguunt Aulul. Act. 1, Sc. 1.

Circumſpectatrix cum oculis emiſſiciis.

Ciſtell. Act. 1, Sc. Vtrumque:

Is amore projecticiam illam deperit.

Epidico Sc. Nullum eſſe opinor:

Quam oſtendam fidicinam aliquam conducticiam.

De antepenultima derivatorum, exeuntium in TINVS, eò magis diſquiſito opus, quia hac parte etiam deceptus ſummus vir, Iulius Scaliger, lib. de cauſſis L. L. cap. XCVIII. ubi ſic ſcribit: *Veſpertinus, Matutinus, penultimâ productâ. itáque etiam Diutinus, & Serotinus, pronunciandum eſt, contrà quàm prodidere.* Nec enim ex *Veſpertinus*, & *Matutinus*, colligi quicquam poteſt de *Diutinus*, & *Serotinus*, quando illa veniunt à nominibus *Veſper*, & *Matuta*; hæc ab adverbiis *Diu*, & *Serò*, derivantur. Cujuſmodi corripere penultimam, oſtendunt *craſtinus* a *cras*, *perendinus* à *perendie*, *priſtinus* à *præ* ſive *pris*, vel *prius*, *ſerotinus* à *ſerò*, *hornotinus* ab *hornò*, hoc eſt, hoc anno. Eſtque eadem Priſciani ſententia in ſecundo. Ac Prudentius hymno in Laurentium Martyrem dixit: *Poſtquam vapor diutinus.* Hilarius item: *Et caliganti premeret ſerotina nocte.* Qui verò producat, vel producere jubeat, invenias, præter unum Scaligerum, neminem.

Atque ex his quidem judicium ferri poteſt de Nominibus temporalibus, ut ea Priſcianus vocat. Cætera in INVS, ſi Latina ſint, i habent porrectum: ut *mediaſtinus, inteſtinus, marinus, collinus, clandeſtinus, ciſterninus:* & quæ ab animantibus veniunt: ut, *equinus, porcinus, murinus, anſerinus*, ſimiliáque. Corripiunt verò venientia à Græcis: ut, *cryſtallinus, adamantinus, myrrhinus, amygdalinus, amaracinus:* quibus adde *faginus*, & *oleaginus*; quæ pro Latinis habet Priſcianus in ſecundo. De *oleaginus* non repugno, quod Græcis eſt ἐλάϊνος. Vſus Homerus Odyſſ. N. At κολοσσὸς φήγινος, quod Doricè eſt φάγινος, legere eſt in Ἀνθολογίᾳ, uſique etiam Euſtathius, & alii.

Nec eadem omnium ratio eſt, quæ in IMVS deſinunt: cum I corripiatur in *finitimus*, & *legitimus*; producatur in *bimus*, & *trimus*. Vnde quæri video, hæc, an illa ſequantur *patrimus*, & *matrimus*. Corripi cenſebat Cæſar Scaliger, quod hæc ejus verba oſtendunt lib. de cauſſ. L. L. cap. XCV: *Alia in TRIMVS, in prædicamento τοῦ ἔχειν: ut, Patrimus, Matrimus, qui patrem & matrem habet; Ædimus, qui ædem. At Legitimus potius paſſivè, qui à lege conſtitutus eſt; Finitimus, qui ſuos fines habet. Hæc omnia corripiunt terminationem. At Bimus, Trimus, Quadrimus ab anno ducta, non facilè eſt dicere,*

ſalvâ

salvâ verecundiâ ineptiendi, quare producant, nisi propter concisionem. Nec primus is ita credidit: sed præivit hac parte vir maximus, Angelus Politianus cap. LVIII Miscell. ubi quosdam Sibyllinos versus sic transfert:

--- Sed enim pueri puerique seorsum
Concelebranto choros: verùm hæc sit patrima proles,
Matrimáque; at nuptæ genibus Junonis ad aram
Oranto.

Producunt contrà hodie multi, idque ut putant, autoritatem secuti Catulli; cujus illud è primo epigr. in ore habent:

Quare habe tibi, quicquid hoc libelli est,
Qualecunque; quod, ô patrima virgo,
Plus uno maneat perenne sæclo.

Sed sic scripsisse Catullum, quamquam id Iosephus Scaliger putârit, mihi verisimile non fit, cùm aliis de caussis, tum quia nec ulli Catulli codd. hanc lectionem agnoscunt: nec quisquam veterum sic Minervam vocavit: nec ullus Minervam novè à Catullo sic appellatam observavit. Longéque minus acquiescit animus in emendatione eruditissimi cujusdam viri, legentis *Peranna*: quod rectum videri poterat, si vel vett. libb. autoritate comprobaretur: vel poëtarum mos esset, ad conciliandam monumentis suis perennitatem, Annam Perennam invocare. Sanè rei tam insolentis meminissent uspiam veteres Grammatici; præsertim cùm locus ille, utpote in frontispicio positus, fugere potuerit neminem. Rectum autem est *patrona*, prout habent edītt. vett. etiam prima omnium, quæ Regii Lepidi prodiit anno CIↃ CCCC LXXXI. Sic verò appellatur Minerva, quòd dicata esset in bibliothecis, curámque librorum gereret, quos hæ recepissent. Interim, etsi à Catullo id factum non est, tamen vocare Minervam *patrimam* liceat, quomodo ab Euripide in Phœnissis ἀμάτωρ dicitur, quod nihil aliud est, quàm *matrima*. Nec, quod objectare quidam Iosepho Scaligero solent, modulus repugnat, quo minùs sic vocare eam potuerit Catullus. Nam quando *timus* vocis productio est, corripitur penultima: ut in *legitimus, finitimus, solistimus, æditimus*: quando autem posterior tantum syllaba producit vocem, tum I antecedens est porrectum: ut in *primus, bimus, trimus, quadrimus, quimus*; unde *quimatus* apud Plinium lib. VIII, cap. XLV. At *patrimus*, & *matrimus*, (quod non attendit vel Politianus, vel Cæsar Scaliger) posterioris sunt generis; cum non ut à *lege* est *legitimus*, à *solo solistimus*, à *fine finitimus*, sic à *patre* dicamus *patritimus*, à *matre matritimus*; sed ut à *præ* vel *pris* est *primus*, à *bis bimus*, à *treis* sive *trîs trimus*; sic à *patre*, & *matre*, dicamus *patrimus*, & *matrimus*.

Etiam de media in *torcular* disputatur. Priscianus, Beda, alii, produci

volunt, ut in *lacunar*. Sed corripi debere, docet ἀναλογία. Nam ut à *specio speculum*, & *specular*: sic à *torqueo torculum* & *torcular*. Atque idem fuisse visum Iulio Scaligero, colligo ex hoc ejus senario in Atâ:

Scapos, labella, torcula, aclidem, scalmos.

Et hæc quidem nomina sunt. Sed etiam in verbis simili ratione modulus syllabæ cognoscitur. Ita licet *percutio*, & alia à *quatio* composita, corripiant V; tamen *cæcutio* eam producit, quia simile est verbo *balbutio*. Nam uti hoc est à *balbus*, ita illud est à *cæcus*. Atqui Horatii est 1 Serm. sat. 11.

Balbutit, scaurum fultum prævis male talis.

Contrà in *esurio, cacaturio, cœnaturio*, & quibuscunque desiderativis, V corripi colligimus. Martial. lib. XI, epigr. LXXVIII.

In omnibus Vacerra quòd conclavibus
Consumit horas, & die totâ sedet,
Cœnaturit Vacerra, non cacaturit.

Ejusdem est lib. III, Epigr. XCIII.

Gaudes ducentas nupturire post mortes.

In vulgatis erat *nuptum ire*, unde in Aldinâ fecere inverso ordine *ire nuptum*.

Multorum verò in *urio* par esse ratio videtur, cum longè aliter sint affecta: *scaturio* dico, *ligurio, abligurio*, & similia, quæ desiderativa non esse, cùm significatio indicat, tum quantitas. Nam V ante RIO producunt. Horat. sat. IV lib. II Serm.

Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit.

Et in carmine Ithyphallico versus phalæcius est, qui terminatur voce *scaturientes*. Sed ob obscenitatem non meruit apponi. Ac similiter Prudentius semel iterumque utitur hymno in Romanum martyrem, & alibi.

Verborum in CVLOR penultima & antepenultima, non exterminatione, sed derivatione cognoscitur. Nam in *depeculor* V longum est, uti in *peculium*: in *osculor* breve, uti in *osculum*. Parque ratio in *vermiculor*, unde *opus vermiculatum* Lucillio: item *adminiculor, manticulor*. Sunt enim à *vermiculus*, quod à *vermis*; *manicula*, quod à *manus*; *manticula*, quod à *mantica*. In iisdem I antepenultimæ est breve, uti in diminutivis, unde veniunt. At longum volunt in *gesticulor*, quia fit à *gestire*. Sed quid si potiùs fit à diminutivo *gesticulus*? Quomodo breve erit. Atque id malim.

Et hæc de regulis istis specialibus, è quibus primæ, mediæve syllabæ, cognoscuntur. Videamus porrò de iis, quæ ultimum locum obtinent, in quibus haut minùs se homines esse ostenderunt. Nihil gravius addo, ne, contra Horatii † præscriptum, videamur potiùs è fulgore fumum, quàm è fumo fulgorem oculis concinnare.

† in Arte.

CAPVT

CAPVT XXIV.

Refelluntur, quæ Erythræus, & Giffanius protulerunt adversus canona de terminatis in A. Ausonii ac Prudentii avo syllabam acutam, (ut quam enclitica excipit) etsi natura esset brevis, quandoque produci. Numeralia in ginta *antiquioribus potius esse porrecta; junioribus non raro correpta. Cur imperativi primæ sint longi. De particulis,* ita, quia, eia, puta, postea, postilla. *Ennius emendatus. Item de* antea, contra, ultra, frustra. *Angeli Politiani conjectura improbatur.*

EX vocalibus A, & E, corripi ajunt; I, & V produci; O esse indifferens. Non pauca, scio, excipiunt: verùm nec pauca prætereunt. Quare distinctiùs de tota re agendum.

In A primò videbimus de nominibus, pronominibus, & participiis: quæ in nominandi, accusandi, & vocandi casu brevia sunt: in ablativo longa. Mira verò est oscitantia Nicolai Erythræi, & imprimis Oberti Giffanii; qui, ut ostendant, tres casus, quos dixi, sæpe produci; loca fere adducunt in quibus syllaba naturâ brevis ob cæsuram porrecta fiat. Hujusmodi sunt tres loci * ab Erythræo additi. Primus est iste III Æn. * *Ind. Virgil. in voce* Tela.

Dona dehinc auro gravia, sectoque elephanto.

Rectè, nisi cæsuræ id tribui posset: ut in iis, quæ cap. XV adduximus. Alter est IV Æneid. ubi sic vett. libb.

Rumpe moras omneis, turbatáque arripe castra.

At satius sit dicere, hîc nullam esse συναλοιφὴν. Tertius est IX Æneid. ubi in antiquis codd. est:

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.

Verùm, quicquid dicat Erythræus, non fuerat producturus Maro, nisi gemina consonans sequeretur. Alia quoque nonnulla loca adfert Giffanius in Collectaneis suis. Vt istud Valerii Flacci lib. I: *--- Oritur clamor, dextraque sequentum.* Quomodo in manuscriptis, & antiquis prælo ante Philippi Eugentini editionem excusis, legere est. Similis in hoc Prudentii lib. I in Symmachum:

Mimica videndáque suis sollemnia calvis.

Vbi contra manuscriptorum, & excusorum fidem, Victor Giselinus rescripsit:

Mimicáque & videnda.

Nempe Prudentius ob penthemimerim, & sequentem encliticam, A produxerat. Est item hephthemimeris in isto Ennii VIII Annal. quod idem adfert:

Iámque fere pulvis fulva volat.

Adfert

Adfert etiam Ovidii hoc 11 Met. Fab. XII.

--- At illa
Surgit humo pigra : semesarumque relinquis
Corpora serpentum.

Item hoc XIII Met. Fab. II.

Sic Hecuba, postquam cum luctu miscuit iram.

Et quod paullò pòst sequitur :

Tolle moras Hecuba.

Sed non in Aldinâ tantùm, verùm etiam Venetâ anni CIↃ CCCC LXXXVI, atque adeò vett. membranis nostris, pro *pigra. pigrè*; pro *Hecuba, Hecube*, constanter invenimus. Atque ut in aliis MSSis aliter legatur, tamen etiam his in locis brevis potest produci ob cæsuram.

Mediam in *utraque*, quæ non alius est naturæ ac in *utra*, in nominativo producere non veretur Ausonius epigr. XC :

Suasisti, Venus alma, duas Glyceras ut amarem.
Odit utraque. aliud da modò consilium.

Et epistolâ primâ :

Et placuisse reor geminis ætatibus, ut se
Non festinato tempore utraque daret.

Non dubito, quin eò hoc fecerit poeta, quia seculo illo plurimi syllabam, quæ acutum haberet, ut longam pronunciarent. Sic *votáque* creticus est Publilio Optatiano Porphyrio in Anacreonticis, quibus organi est species :

Votáque jam theatris
Redduntur & choreis.

Ejusdem est Panegyrico, quem Constantino Cæsari dixit :

Sit voti compos, exciságue agmina cernens
Det juga captivis.

Quomodo si aliquis Augustæi ævi, aut proximi scripsisset, negarem, vocalem quartâ sede elidi, ut dactylus sit. Esset enim omnino simile isti Maronis II Æn. *--- Turbatáque arripe castra.* Nunc non dubito, quin ex more suorum temporum A, ob encliticam sequentem, produxerit Ausonius.

Numeralia primitiva malim producere propter auctoritatem Maronis. Cujus est in Æn. III :

Triginta capitum fœtus enixa jacebit.

Ac similiter Martialis cùm alibi †, tum lib. VII, epigr. IX :

Cùm sexaginta numeret Cassilius annos.

† *lib.* 3, *epig.* 36. & *lib.* 10, *epig. ult. & lib.* 11, *epigr.* 25.

Ex antiquioribus corripere videtur Lucillius : è quo Nonius * adducit :

* *in* Commodum.

ducit : *--- Octoginta videtis*
Commoda de Capua, quinquaginta atque novena.

Prout est in Aldinâ, & hac antiquiore Mediolanensi. Imò etiam apud Iunianum Majum est *Octoginta*. Sed in MSSis est *octogena*: uti & pro *novena, ducenta*. Quomodo & Ios. Mercerus expressit. *Octogena* autem sestertia intelligo: quæ *commoda* vocat, ut Plautus *commodum talentum* *, & *commodas minas* †, hoc est, justi ponderis. Etiam Martialis eam syllabam corripere existimatur. Quod probatum eunt hoc è lib. III, epigr. XL :

* *Rud.* 5.2.
† *Mercat.* 2.3.

Mutua quòd nobis ter quinquaginta dedisti.

Sed in melioribus libris est *quinquagena*. Etiam adducunt è lib. XII, epigram. XXVI :

Sexaginta teras cùm limina mane senator.

Vbi sic constanter codd. quos vidi. Tamen proclivis fuerit hic error, ut *sexaginta* pro *sexagena* scriberent. Sanè corripi non posse, judicium fecit Sebastiani Corradi †, & Georgii Fabricii *, & ante hos Antonii Nebrissensis; qui loca omnia, ubi aliter legeretur, corrupta arbitrabatur. Nobis verò, de posteriorum quidem seculorum poetis, aliud videtur. Est enim Ausonii Epist. VI, quæ ad Theonem :

† *lib.* 1 *de* L.L.
* *libb. de re port.*

Nonaginta dies sine te, carissime, vixi.

Ac similiter ejusdem ætatis Manilius lib. II.

Ter triginta quadrum partes per sidera reddunt.

Item Remus Favinus, sive Rhemnius Fannius lib. de ponderibus & mensuris :

Cecropium superest post hæc docuisse talentum
Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas.

Iuvencus quoque in quarto historiæ Euangelicæ :

Argenti triginta minas posuere profani.

Qui & in secundo eodem modo inquit :

Hoc ajunt bis sex, & quadraginta per annos.

Venio ad verba. In quibus imperativi primæ producuntur, quia, si originem consideres, contracti sunt ex *aë*. Nam ut Græcum ἄμα est ex ἄμαι, *mete* : ita & Latinum *ama* ex trisyllabo, sed obsoleto *amaë*, contrahitur. Sic *doma* ex *domaë*, ut Græcis δάμα ex δάμαι, hoc, est *doma*.

Ex particulis corripi convenit *ita*, & *quia*. Vt Ausonius imitandus non sit carm. VIII in professores Burdigalenses :

Sed quia nostro docuere in ævo.

Verùm fortasse is cæsuræ habuit rationem : quomodo eodem carmine legimus :

Tertius horùm mihi non magister.

Nisi istic placet H consonantis vice fungi. Sanè *quia* eodem ipse carmine corripit : *Obstitit nostræ quia credo mentis.*

Eia quantam habeat posteriorem, non cognoscas ex Marone, qui sic vocalem subjicit, ut deglutiatur. Producere ultimam ait Probus * : atque ita usus Sidonius Carm. XIV ad Calliopen. Sed tutiùs corripi censeo, propter illud Valerii Flacci in VIII :

* Instit. Gram. cap. de ultimis Adverbiorum syllabis.

--- Eia per ipsum
Scande, age, & adverso gressus, ait, imprime dorso.

Quod & Buchananus imitatur Psal. CXLVII :

Eia Dei laudes Solimææ pangite gentes.

Puta (pro quo etiam *utputa* apud Senecam †, Celsum ‡, ac Festum * legitur) a veteribus solere corripi, docent verba Servii in II Æn. *Præpositiones, vel adverbia in A exeuntia, modò producunt ultimam literam, excepto* puta & ita ; *quia apud Ennium, & Pacuvium, brevia sunt.* Horum verò exemplum secutus autor carminis obsceni phalæcio isto,

† lib. 2. nat. quæst. cap. 2. ‡ In præfat. & lib. 5, cap. 26. * In Oppido.

Vt Phœbo puta, filioque Phœbi.

Item Persius sat. IV.

Hoc puta non justum est, illud male, rectius istud.

In vulgatis est *puto*, sed placet *puta*, quod se Casaubonus invenisse scribit in membranis Bongarsii : imò & veteres ita legisse, autor est Priscianus lib. XV, quo loco de terminatione adverbiorum tractat.

Martialem tamen producere ajunt, propter illud lib. IV, epigr. XXIX :

Tu quoquè, de nostris releges quæcunque libellis,
Esse puta solum. sic tibi plusris erit.

Sed minimè vident, *puta* hic valere *censè, crede* : ut omnino sit verbum.

Postea, quod Georgius Fabricius lib. de re poetica produci scripsit, corripitur ab Ovidio I Fastor.

Postea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies.

Nisi placeat *post ea* divisim legere. Sanè rectè produci, ostendunt jambici isti apud Plautum Pœnulo Act. I, Sc. I :

Si auctoritatem postea defugeris,
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

Producere similiter *posilla* videtur Ennius in illis Vestalis verbis :

Nam me visus homo pulcher per amœna salista
Et ripas raptare, locosque novos. ita sola
Postilla, germana soror, errare videbar,
Tardaque vestigare, & quærere te, neque posse
Corde capessere. semita nulla pedem stabilibus.

Sic

Sic eos versus lego, & distinguo. Vulgò divisim scribitur, *Post illa.* Item, *& quærere, te neque posse corde capessere.* Quomodo adducit quoque Fulvius Vrsinus in IV Æn. Virgilii cum Græcis collati. Etiam Propertii est lib. I, el. XV.

Hypsipile nullos postillà sensit amores. Nisi, *post illos, scripsit.*

Antea itidem producit Horatius od. XII, lib. Epod.

Pecti, nihil me, sicut antea, juvas
Scribere versiculos.

Item Catullus Carm. IV:

Vbi iste post-fasèlus antea fuit.

Contrà Maroni producitur IV Georg.

Contrà non ulla est oleis cultura: neque illæ
Procurvam exspectant falcem.

Attius tamen corripere videtur in Philoctete:

Quem neque tueri contrà, neque affari queas.

Est enim senarius, ac quartâ sede est anapæstus: nisi creticum admittat, aut *tueri* κ᾽ συιζησιν sit dissyllabon. Quare hoc infirmum. Idem judico de hoc Lucretii lib. I.

Ne fortè hæc per se cogant nos contra fateri.

Vt habent libb. quidam veteres. Sed in nostris etiam membranis, uti & editione Florentinâ, quam ante annos amplius centum Petrus Candidus castigavit, pro *contra* invenimus *esse:* quod Lambinus, ac Giffanius, receperunt.

Nec assis est, quod è Valerii Flacci lib. VIII, adducunt Emmanuel Alvarez, & alii:

Contráque Lethæi quassare silentia rami.

Nam apud eum legitur hoc pacto:

Contrà Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctáque Lethæi quassare silentia rami
Perstat.

Vbi itidem produci videmus. At Ausonius corripit præfat. ad Theodosium Augustum:

Sæpe mora est, quoties contra parem dubites.

Item Manilius non Augustæi, ut putarunt, ævi poeta, sed, ut sæpius dictum, Ausonio σύγχρονος. Ejus est lib. II:

Contrà jacet cancer patulam distentus in alvum.

Vltra itidem est porrectum: ut apud Iuvenalem sat. II.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum.

Objiciunt locum Sereni Sammonici:

Cuique nil prodeſt, nec ducitur ultra cicatrix.

Sed pro *ultra* recte *ulla* eſt in melioribus libris, etiam illa Ioannis Cæſarii, & alterâ Petri Pithœi.

Fruſtra nonnulli corripiunt, idque, uti ajunt, Iuvenalis exemplo; cujus illud ſat. III. *--- Vltimus autem*

Ærumnæ cumulus, quòd nudum, & fruſtra rogantem
Nemo cibo, nemo hoſpitio, tectóque juvabit.

Verum hic *fruſta*, quod in antiquis reperit Mancinellus, legerim potiùs: etſi alterum ſit in MSSis noſtris: atque id etiam Raderus probet ad Martial. lib. III, epigr. XL *. Itidem adducunt hoc Auſonii in Cæſaribus:

* *ſive Radriana editionis*, 30.

Fruſtra dehinc ſolo Caprearum clauſus in antro.

Sed *dehinc* κὴ σωιζηση monoſyllabon fit. At nihil obduci poſſit Feſto Avieno, niſi quòd claſſicus non ſit. Ejus eſt in Arateis:

Exhalantis humi, qua ſpiramenta madeſcunt
Ima, vehunt cœli, luxit dum fruſtra frequenter.

† *cap. 76. Miſcel.* Non video, quid in mentem venerit Angelo Politiano †, ut verſum Ovidii in prima Heroidum epiſtolâ, ubi optimi libri *ab Hectore*, ſic poſſe legi putaret: *Sive quis Antilochum narraret à Memnone victum.*

Rectiùs dixiſſet, *Amphimachum* pro *Antilocho* legi debere, ne agnoſcere cogamur, eſſe μνημονικὸν poëtæ ἁμάρτημα. Sanè *à Memnone* legi nequit, cùm A ſemper ſit longum. Quid, quod nec ullum Ovidii ἁμάρτημα ‡ eſt? Nam Amphimachus quidem ab Hectore eſt occiſus, ut narrat Homerus Iliados N *: ſed hoc non prohibet, quo minùs Antilochus ab eodem Hectore, etſi non occiſus, tamē victus ſit; quod idem narrat Homerus Il. E †. Quare Ovidii mentem Politianus non eſt aſſecutus. Imò nec Parrhaſius *, cùm à Penelope putat matronali peccatum ſimplicitate.

‡ *erratum.*

* *verſ. 177.*

† *verſ. 590.*

* *epiſt. 2*

CAPVT XXV.

Giffanii & Erythræi ſententia refutatur de exiuntibus in E. Famès *olim quinctæ fuit*: vale, cave, vide, ſolve, reſponde, *etiam corripiuntur*: ſupernè & infernè *corripiunt ultimam*: *compoſita è* die *producunt*. *Etymon particulæ* fere, & ferme.

NEc roboris ſat ineſt argumentis, quibus idem Giffanius probare nititur, illa in E ſæpe veteribus produci contra Grammaticorum regulas. Nam quòd ad illud Prudentii περὶ στεφ. hymn. IV:

Civibus quæque pretioſa portans:

† *cap. 25.* Superius † dicebamus, E non tantùm ob penthemimērim produci hîc poſſe;

posse ; sed etiam , quia vox sequens inchoat à duabus consonis. Nec canonibus Grammaticorum adversatur illud Maronis in VI , quod ab eodem adfertur : --- *Offam*

Objicit ; ille fame rabidâ tria guttura pandens
Corripit objectam :

aut hoc Lucretii lib. I :

Et nisi tempestas indulget tempore fausto
Imbribus, ut tabe nimborum arbusta vacillent.

Quo etiam loco idem probare est conatus Erythræus in indice Virgiliano * : sed parùm validè , quando utrobique est cæsura. Sanè corripit Maro VI Æn. * *in tabe.*

Heic, quos durus amor crudeli tabe peredit ,
Secreti celant calles.

Et Ovid. IX Met. --- *Cæcâque medullis*
Tabe liquefactis, tollens ad sidera palmas.

Quare rectiùs adduxissent istud Lucretii lib. III :

Sollicitæ volitant morbis, algoque, faméque.

Vel è Marone in IV Georg.

Amissis, ut fama, apibus, morboque, famèque.

Et XI Met. fab. IX :

Qui quamquam sævit pariter rabiéque, famèque.

Item hoc Martialis lib. I, epigr. C :

Hoc si comigerit, fame peribis.

Et tamen , ne hi quidem loci adversantur Grammaticis. Nam posteriorem in *fame* producunt posteriores; non quia veteres aliter de syllabarum quantitate judicarunt , sed quia olim (ut Gellius testatur lib. IX, cap. XIV.) fuerit quinctæ ; quomodo & *plebs*, quod nunc tertiæ est, olim in patrio casu *plebei* fecit : unde Sallustius I Histor. *plebei tribunitiam potestatem*, pro *plebis*. Hæc de nominibus.

E verbis in E secundæ conjugationis *valè*, & *cave*, habent ultimam communem. Corripit *vale* Naso I Trist. eleg. VII.

Idque quod ignoti faciunt, valè dicere saltem ?

At producit sæpius : ut X Metam. fab. I.

Supremúmque vale, quod jam vix auribus ille
Acciperet, dixit. Cæsuræ tamen hîc tribui possit. *Cave* contrà posteriorem ferè corripit. Horat. I. Epist. ad Vinnium Asellam :

Vade, vale, cave ne titubes, mandatáque frangas.

Ovid. I Trist. eleg. I :

Tu cave defendas, quamvis mordebere dictis :

Et lib. III de Ponto eleg. I :

Huic cave degeneres.

Interdum producit : ut Met. II, fab. I :

Nate, cave : dum resque sinit, tua corrige vota.

Vide quoque interdum corripit E. Persius sat. I :

Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas ? vide sis, ne majorum tibi fortè
Limina frigescant.

Et ne quis id factum putet, eò quòd cum *sis* componatur, dixit Val. Flaccus lib. V * :

* vers. 594. *Incumbens Odrussa mero : vide læta comantem*
Pectora.

† lib. 4, 25. Itémque Dionysius Cato † :

Laudâris quodcúnque palam, quodcúnque probâris,
Hoc vide, ne rursum levitatis crimine damnes.

Martialis quoque lib. XI, epigr. ult. argutè ait :

Lector salve. Taces, dissimulásque ? vale.

Prout vett. libb. habent, & in optima illa amicissimi Scriverii editione optimè expressum. In vulgatis pro *salve* corruptè *sólve* editum est. Idem lib. III, epigr. IV.

Si, quando veniet ? dicet, respónde, Poeta
Exierat. veniet, cùm citharœdus erit.

Caussa ejusce rei est, quòd multa verba secundæ olim fuerunt, & tertiæ. Ita dixere *ferveo*, & *fervo* ; *fulgeo*, & *fulgo* ; *oleo*, & *olo*, similiaque.

Supersunt adverbia. Ac primò videamus de iis, quæ derivantur ab adjectivis secundæ declinationis. Ex quibus scrupulum injiciunt *supernè*, & *infernè*. Nam ea Lucretio corripiunt ultimam. Quod multis ejus locis comprobatur : inter alios isto lib. IV ‡ : ‡ vers. 440.

Nam quæcunque supra rerum salis edita pars est
Rerum, recta est, & recta supernè guberna.

Ita etiam in membranis nostris legitur : ac ante seculum, & ampliùs, editum fuit in Florentina à Petro Candido recensita. Nec aliter Lambinus, & Giffanius, vel invenere in suis codd. vel legendum putant. Idem Lucretius in VI, versu 543.

Terna supernè tremit magnis concussa ruinis.

Ad quem locum ita Lambinus : *Millies jam dixi, ultimam syllabam adverbii supernè, brevem esse : itaque eos errare, qui hoc loco, & similibus, legi volunt, superna, reclamantibus omnibus libris, & vulgatis, præter Venetos antiquos, & Parisienses.* Idem eodem libro * : * vers. 696.

Tecta

Tecta supernè timent, metuunt infernè cavernas.

Quomodo hic quoque cum in membranis nostris, tum in Lambini, & Giffanii codd. scriptum invenitur.

Adverbiis porrectis adde derivata à *die*: ut, *hodie, pridie, postridie, quotidie*: quæ naturam simplicis ablativi retinent. Sanè, ut poetarum mittam testimonia, etiam Fabius Quinctiljanus in *postridie* tres ultimas vocat creticum sive amphimacrum. Sic enim scribit lib. IX, cap. de Compositione: *Creticus est initiis optimus: Quod precatus à Diis immortalibus sum, & clausulis: In conspectu populi Romani vomere postridie.*

Longa etiam sunt *fere*, & *ferme*. Virgil. Æn. III:

Iamque fere sicco subductæ litore puppes.

Vbi & Servius, monet RE produci. Item Iuvenalis sat. VI.

Nulla ferè causa est, in qua non femina litem
Moverit.

Idem sat. XIII.

Mobilis, & varia est ferme natura malorum.

Non tamen hæc veniunt ab adjectivis secundæ declinationis, sed à verbo *ferre*. Nam, ut ait Varro lib. VI de LL. *utrúmque dictum à ferendo, quod id, quod fertur, est in motu, atque adventat.* Interim dissimulare non possumus, Ausonium corripere. Ejus est,

Nam tecum fere totus ero, quocúnque recedam.

Quod imitari non dubitavit Thomas Morus: cùm Anacreontis * illud, * *lib.* 3. Anthologiæ.

Ἄρης δ' οὐκ ἀγαθῶν φείδεται, ἀλλὰ κακῶν:

transtulit hoc pacto:

Fortibus haut parcit Mars fere, sed timidis.

Producit quoque posteriorem *ohe* Martialis lib. IV, epigr. XCI:

Ohe, jam satis est, ohe libelle.

De monosyllabis satis convenit, ea produci, encliticis, & syllabicis adjectionibus exceptis. Prioris generis sunt, *que, ne, ve*: alterius, *ce, te, pte.*

CAPVT XXVI.

De terminatis in I. Cui *monosyllabon Prudentio breve; sed perperam. Falli, qui censent*, cui, & huic, *poetis esse semper monosyllaba. Manilii poetæ ætas: eique præisse Firmicum, non Firmico Manilium.* Cuique *Prudentio dactylus est, si vett. codd. standum.* Sicuti *non servat quantitatem simplicis* uti. *Faerni error de modulo ultimæ in* heri.

NEc satis curatè, quæ in I exeunt, expenderunt. A longis in I excipiunt *nisi*, & *quasi*, brevia; tum *mihi, tibi, sibi, cui, ubi*, & *ibi* communia.

nia. Sed fortasse *nisi*, & *quasi*, etiã producta inveniuntur. Lucretius lib. II:

Et divicta quasi cogatur ferre patique.

Avienus in Arati paraphrasi:

Vt nec curva quasi declinet cornua.

Sidonius in epithalamio Polemii:

Sint tantùm, penitúsque nisi nihil esse probentur.

Sed in Lucretio quidem id tribuere possis cæsuræ: in cæteris verò ætati condones, quâ vixere.

Cui monosyllabon breve est Prudentio hymno IV Cathemerinôn:

Tu mihi Christe, columba potens,
Sanguine pasta cui cedit avis.

Est versus tetrameter catalecticus. Sed non imitandum, cùm crasis syllabam faciat porrectam. *Cui* disyllabon posteriorem habet ancipitem. Producit Prudentius lib. II contra Symmachum:

— *Nec digna perenni*
Largitore, cui propria est opulentia.

At hymno IV ἀεὶ ϛιφ. corripit: ut cui Adonius sit, *Res cui tanta est*. Longéque id usitatius. Eos verò, qui veteribus semper monosyllabon credunt, refellit Martialis lib. XI, epigr. LXXIII:

Collatus cui Gallus est Priapus.

Et lib. XII, epigr. XLIX:

Et credit cui Postumilla dives.

Priscianus quoque in nono, fatetur quidem, *huic*, & *cui*, poëtis plurimùm esse monosyllaba: at interea, disyllaba quoque inveniri, docet. Ac de *cui* probat gemino Terentiani Mauri loco; quorum utroque *cui* pyrrhichius est.

Habes eos cap. de literis. Prior est:

Verum ut cuique est proximitas loci sonique.

Est carmen Sotadicum, quod constat duobus Ionicis à majore, & tribus trochæis. Alter locus est:

Ex ordine fulgens cui dat locum sinopis.

Huic verò interdum esse disyllabum, ostenditur isto Statii I. Sylvarum in equum Domitiani: — *Tuosque*

Lætus huic dono videas dare tura nepotes.

Item epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Falsus huic pennas, & cornua sumeret æthræ
Rector. Quin dubitari possit, an apud antiquos, & classicos poëtas, *cui* posteriori quoque legatur productà; etsi *cuique* mediâ longa sit apud Manilium lib. IV:

Sic erit

Sic erit & sedes fugienda petenda cuique.

Quamquam ne Manilius quidem, sive Manlius, ut in vetusto codice Gemblacensi vocatur, sive Mallius, ut in nonnullis dici MSSis Crinitus & Gyraldus testatur, antiquis illis est accensendus: ut qui non Augusti ævo vixerit; quod non modò Crinitus, ac Lilius, sed etiam Iosephus Scaliger existimabat: verùm temporibus Theodosii Magni, ut qui ille sit Mallius Theodorus, qui cum Eutropio consul fuit anno Christi cccxcix. Hoc ita esse, optimè doctissimus Casparus Gevartius observavit ex Claudiani in Mallium hunc panegyri: ubi clarè ejus Astronomicorũ meminit. Et sanè dictio satis arguit, non esse Augustæi, sed potius Theodosiani ævi poetam. Quare cùm passim eadem hic legere sit, quæ prosâ habemus apud Iulium Firmicum Maternum Siculum: non cum Scaligero statuendum, Firmicum sua ex Manilio hausisse: sed Manilium carmine reddidisse, quæ prosâ Firmicus scripsisset. Antiquior enim Firmicus, ut qui vixerit sub Constantino M. quemadmodum ex præfatione ejus constat. Sed ad metrica redeamus. Manilius quidem, seu Mallius producit secundam in *cuique*, ut vidimus: at ejusdem ætatis scriptor Prudentius nunc corripere, nunc producere existimatur. Corripere dicitur in secundo adversus Symmachum:

Imus ad occultum. Proprius genti cuique est mos.

Producere putatur eodem libro:

Vincendi quæris dominam? sua dextra cuique est.

Verùm multò aliter codices MSSi, in quibus Georg. Fabricius reperit:

--- Suus est mos cuique genti.

Et, *--- Sua cuique dextra est.*

Quomodò *cuique* Prudentio dactylus erit. Neque hic tantùm: sed etiam libro ejus operis priori:

Omnibus ante pedes posita est, sua cuique sordens
Arula. Et in Hamartigenia:
Assignare deos proprios sua cuique jura.

Vbi editum, *--- Sua cuique vetusta Arula.* Et, *--- Sua jura cuique.* Equidem nec licentiam probo poetæ, qui sic scribat: nec librariorum audaciam, qui aliter rescribunt.

Vbi, & *ibi*, communia sunt. Compositum *sicubi* tantùm correptum reperias. *Vti* est longum. Quemadmodum & composita *alibi*, & *veluti*. At *sicuti* breve Ennio, Lucretio, aliis.

Heri æquè, ac *here*, ultimam corripere ait Faernus in Eun. act. II, sc. III †. Sed falli censeo. Nam in optimis quibusque libris est *here*: quod † *vers.* 66.

posteriorem corripit Iuvenali sat. 1. *Hereque* veteres dixisse, agnoscunt non modò Nonius, & Priscianus; sed etiam Donatus in Phorm. atque adeo Fabius lib. 1, cap. XII.

CAPVT XXVII.

Cur dativi, & ablativi in O, producantur. Cur & recti antiquis sæpius sint longi, præterquam ego. *Quod à classicis non prodicitur extra cæsuram. Sed Ausonium id neglexisse. Scriptor Consolationis ad Liviam planè est Augustæi ævi: scriptor verò elegiæ in obitum Mæcenatis est Scholasticus inferioris ætatis: etsi eosdem nonnulli putarint.* Do *male corripi ab eruditissimo Grammatico.* Cedo *habere posteriorem brevem.* Scio *olim nonnulli semper longum putarunt. Marii Victorini sententia de dispari modulo in* scio, nescio, monstro, dicto, *& similibus, quando nomina sunt, & quando verba. Quo consilio Maro gerundia in* do *semper producat: alii verò non rarò corripiant.* Quando *anceps. Vti &* modò: *sed composita semper brevia. De modulo ultimæ in* serò, tertiò, postremò, profectò, imò, eò, adeò, ô, porrò, verò, ideo, ergo. *Deque postremo horum Festi, & Victorini judicium.*

IN O quoque distinctè videbimus, primùm de nominibus; pronominibus, & participiis: inde de verbis, & gerundiis: denique de adverbiis, ac cæteris particulis.

Quod attinet ad nomina, hæc rectum habent ancipitem; ut *sermo*: obliqui autem, ut nominum, ita partium cognatarum, ultimam producunt. Cujus rei causa est ista, quòd Græcis dandi, & auferendi casus, (qui illis unus idemque) per ῳ efferantur. Latini autem matricem linguam sequuntur. Sic Græci, Κύρῳ, ἀγρῷ, ῥαφάνῳ, ἀβύσσῳ: Latini *Cyro, agro, raphano, abysso.* Sed de recto idem dicere non possumus; quia quæ Latinis in *o*, hæc Græcis in ὼν desinunt. Vt Πλάτων, *Plato*, Κικερών, *Cicero*, δράκων, *draco.* Itaque Marius Corradus in primo de L. L. ait, *Cato, virgo*, & similia, semper longa esse. Imò, ex veteribus ipsis, Marius Victorinus, in primo operis sui, agnoscit, novis, ut vocat, poetis corripi: sed antiquis produci. Atque huic probandò adducit ex X Æn.

Cui Iuno submissa. Et ex XI:

Heu nimium, virgo, nimium crudele luisti

Supplicium. In *ego* tamen contrà est. Nam etsi Græcis sit ἐγώ, tamen, ut Victorinus agnoscit, posterior corripitur. Vt in primo Æn. *Ast ego, quæ divûm incedo regina.*

Et in secundo: *Non ego Myrmidonum sedes.*

† Adl. 2, sc. 1. Sunt qui produci probent hoc Terentii in Andria †:

Ego,

Ego, Chærine, nentiquam esse officium liberi puto.

Volunt enim, esse jambicum tetrametrum. In quo falluntur, cùm versus proximi ostendant, esse trochaicum tetrametrum catalecticum. Doctissimus Emmanuel Alvarez, ut doceat, non rarò habere ultimam longam, primo loco adducit hoc Ovidii ex epistola Laodamiæ:

Sed quid ego revoco hæc? omen revocantis abesto.

Firmius id argumentum foret, nisi productio tribui cæsuræ posset. Quod & alibi fieri observo. Vt apud Valerium Catonem in Diris:

Ausus ego primus castos violare pudores.

Et apud scriptorem Consolationis ad Liviam:

Iamque precaturus, Quid ego jam credulus, inquit,
Suscipiam in nullos irrita vota deos?

Quod poëma, ut falsò tribuatur Ovidio, indignum tamen eo non est, ob egregia in illo ingenii lumina. Ob quæ tam facilè Iosepho Scaligero credimus, esse Pedonis Albinovani, quàm difficulter ei subscribamus contendenti, ejusdem Pedonis esse elegiam in obitum Mæcenatis. Nam quicquid vir summus dicat, tota penè languet, nec aliquid dignum habet Augustæo ævo: ut nobis quidem persuasissimum sit, esse fœtum Scholastici cujusdam sequioris ævi.

Idem Alvarez *ego* producere posteriorem gemino probat Ausonii loco. Prior est ex Eleg. primâ:

Sic cunctis formosus ego, gratusque videbor.

Alter ex sequenti:

Sum grandævus ego, nec tu minùs.

Nempe secutus est codices vulgares. Sed jam olim Lilio Gyraldo monitum, esse elegias has non Galli illius à Marone † etiam celebrati: sed scholastici poetæ Maximiani, cujus nomen & nostri præferunt MSSi. Adde quòd his etiam locis productionem syllabæ tribuere cæsuræ licet. Vti & in Ausonii ‡ istoc ab eodem adducto:

* * *De poetis dial.* 4.
† *Ecl.* 10.
‡ *epigr. de Croeso.*

Sicut ego solus me quoque pauperior.

Quare mallem, apposuisset hoc ejusdem in ludo sapientum:

Ego duorum regum testimonio.

Et in Thalete:

Ego recusans non recepi, & reddidi.

Item:

Ego receptum consecravi Apollini.

Nam ne Comicis quidem, nedum Ausonio hæc licentia, ut pyrrichius ei pedem jambici constituat. Quod enim ad illud ejusdem:

Abeo, valete, & plaudite plures boni:

ultima in *plaudite* producitur, quia eam excipit vox à duabus consonis inchoans. Nec propterea tanti fuerit Ausonius mihi, ut non cum classicis posteriorem in *ego* malim corripere.

Venio ad verba: ubi de monosyllabis satis constat. Horat. lib. Epod.

Iam jam efficaci do manus scientiæ.

Nec uspiam aliter: ut malè corripiat Henricus Stephanus in hoc senario:

Sed numerus horum quæ do, quæ brevi dabo.

Solùm quæritur de disyllabis, & polysyllabis: ut *disco, doceo.* In his ultima esse anceps putatur. Id negat Marius Corradus *: qui semper longam putat. Neque dubitandum, quin primò fuerit porrecta, cùm Græcè sit ω. Vt λείβω, *libo*, ψάλλω, *psallo*, ἕρπω, *serpo*. Et antiqui propterea producere malebant. Quâ de re sic Marius Victorinus lib. 1: *Potest & hic modus sextus communium syllabarum videri, qui apud omnes veteres semper, & apud Virgilium plerúmque, pro longâ syllabâ est. Nam pro brevi apud novos poëtas frequenter: quod est sic, cùm verbum sive nomen O habet ultimam correptam, non sequentibus duabus consonantibus: ut* †,

* lib. 1.

† Maro Eclog. 2.

Canto, quæ solitus, &c. *Et* ‡,

‡ 3 Æn.

Mœnia prima loco, fatis &c.

Marius Corradus duo excipit, *scio*, & *nescio*. Addere debuit *cedo* pro *dic*. Nam est Iuvenalis sat. XIII:

Facti crimen habet. cedo, si conata peregit?

Cæterum de *scio* veterum quidam refragantur. Nec movet eos illud Maronis Ecl. VIII: *Nunc scio, quid sit amor.* Nam volunt *scio* κῦ συνίζησιν fieri monosyllabon: ut Victorinus ait. Qui tamen hac parte ab iis dissentire videtur. Censet enim, verbum *scio* debere corripi, ut distinguatur à dativo nominis *scius*, unde *sciolus*, & *nescius*. Ac similiter jubet corripere verba hæc *monstro, ostento*, & similia, ut à dativis & ablativis nominum differant. Ipsum Victorinum audiamus, vel antiquitatis caussâ. *Qui* (in *scio*) *hanc syllabam longam esse voluerunt, semper elidunt inde I literam, ut sit, Nunc sco: quamquam caussa est super hoc verbo, quare necesse est literam corripi. In his enim verbis, quæ nominum speciem gerunt, éadem corripi oportet propter discretionem. Nam Scio, si corripias O literam, verbum est: si producas, nomen singularis dativi, vel ablativi; ut huic, & ab hoc scio. Item tale est, monstro, & ostento: & frequentativa verba multa, ut lecto, facto, scripto, dicto.*

Sed metuo multum, ne parte hac Grammaticum acumen facile retundatur. Nam quis poetarum veterum hoc discrimen observat? Quare malim dicere, antiquiores verba in *o* potiùs producere, quia *o* propiùs tum ad ω Græcorum accederet: posteriores verò sæpius corripere, quia paullo

paullo tum celeriùs, quàm veteres, efferrent. Sanè corripit Martialis lib. 1, epigr. XXXIII:

Non amo te, Sabidi, nec possum dicere, quare.
Hoc tantùm possum dicere, non amo te.

Et lib. III, epigr. XLV:

Nolo mihi ponas rhombum, mullúmve bilibrem:
Nec volo boletos, ostrea nolo: tace.

Rariora tamen hæc apud principes poëtas: uti diximus.

Ad gerundia in *o* quod attinet, & hæc semper porrecta esse, tradit Marius Corradus. Imò, cujus potior auctoritas, Valerius Probus in Institut. ait, ea sine dubio habere ultimam longam. Et profectò Virgilius, quo nemo poetarum castigatiori judicio fuit, producere ea solet. Credo, id eò fecit, quia gerundia omnia verè sunt participia certi casus: ac illa quidem in *do* sunt dandi, vel auferendi casus. Nam *laborando consequi* dicimus, ut *labore consequi*: & *scribendo aptus*, vel *inutilis*, ut *scriptioni*, vel *scripturæ aptus*, vel *ineptus*. Quid mirum igitur, si veteres eandem hic rationem, quam in dativis, & ablativis, insistere voluerint? Plus tamen hic sibi permisere Tibullus, Ovidius, alii. Tibulli quidem est lib. III, el. VI:

Aufer & ipse meum pariter medicando laborem.

Ovidius similiter epistolâ Deianiræ:

Fortunam vultus fassa tegendo suos.

Iuvenalis sat. III:

Plurimus hic æger moritur vigilando: sed illum.

Quid omnes adducam? Addam solum illum Alphei Aviti jambicum ex libro II Excellentium apud Priscianum in XVIII:

Spatiando paullatim trahit.

Credo jam Augusti ætate, ultima in gerundiis ejusmodi efferebatur, quasi sesquitempus haberet. Maro igitur, primævam eorum attendens naturam, veritus est corripere. Cæteris satis visum, si non offenderent aures cujusquam. Nam, ut superiùs dictum nobis, vulgus etiam imperitum, utcunque artis metricæ ignarum esset, tamen consuetudine Latini sermonis de modulo syllabarum optimè judicabat: nec diffiteri poterat, solùm sesquitempus in talibus audiri. Quare poetis putabat hoc libertatis relinquendum, ut semitempus vel adderent vel demerent: præsertim cùm leviculum adeo discrimen vix observaretur. Et credo etiam è vulgo alii hoc, alio alii modo pronunciabant.

Nunc de particulis agendum. Ac primò de adverbiis. *Quando* ait Servius † naturaliter esse [illegible]e, eique rei adducit hoc Sereni: † in 4 Æneid.

Quando flagella ligas, ita liga.

Maro tamen semper producit; ut appareat, si non longum potiùs, saltem ancipiti esse intervallo.

Sed inprimis disputatur de adverbiis, quæ veniunt ab ablativis nominum. Hujusmodi Marius Corradus semper corripere jubet, præterquam in *citò*; quod & Charisius * excipit; & *modò*, cum compositis; ut sunt *quomodo, dummodo, postmodo.* Martial. lib. x, epigr. xvi:

* cap. de adverbiis.

Quicquid habent omnes accipe, quomodo des.

Et lib. iii, epigr. xv:

Cum sit tam pauper, quomodo cæcus amat?

Imò Horatii quoque est lib. i, od. xxviii:

Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere.

Et Tibullus lib. i, el. i. --- *Tecum*
Dummodo sim, quæso, segnis, inersque vocer.

Sed etsi simplex *modò* sæpius corripiatur, producere tamen possis exemplo Catulli ad Varum:

Hoc quid putemus esse? qui modò scurra.

Serò à Tibullo quidem producitur, lib. i, el. viii:

Heu serò revocatus amor, seróque juventa.

At sæpius tamen corripitur, ut apud Iuvenalem sat. i:

--- *Galeatum serò duelli*
Pœnitet. Martial. lib. v, epigr. lxviii:
Serò dedit pœnas.

Stat. i Theb.

Serò memor thalami mœstæ solatia morti,
Phœbe, paras. Claudianus panegyri in tertium consulatum Honorii: *Imperium tibi serò datum.*

In aliis quoque adverbiis idem contingit. Iuvenalis sat. xi.

Et Scauros, & Fabricios, postremò severos
Censoris mores etiam collega timeret.

Ita lib. vett. pro quo in recentioribus, *rigidique severos.*

Etiam Charisius legit apud Maronem Æn. iii:

Tertiò sed postquam majore hastilia nisu
Aggredior.

Quamquam nec *tertia* displicet, quomodo iv Georg. dixit idem:

--- *Nec sera comantem*
Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi:

pro *serò*. Et Georg. iii: *Crebra ferit*, pro *crebrò*. Nisi hisce locis *serò*, & *crebrò*, legere malis; quorum illud in vett. libris inveniri, ait Giffanius: hoc in

hoc in Longobardico exemplari scriptum reperit Pierius.

Ab ablativo quoque est *profectò*: quasi *pro facto*, ut superiùs dictum. Terentianus tamen Maurus corripit ultimam in hoc Phalæcio:

Adest, hexameter profectò fiet.

Etiam *imò* ab auferendi casu venit. Nam propriè signat *ex imo*, sive infimo, hoc est prorsus. Corripit tamen Martialis lib. v, epigr. LXIV:

Sic Capitolinus Iupiter, imò tibi.

Eò, & compositum *adeò*, corripere non ausim, etsi non meminerim me extra cæsuram legere porrecta. Horat. epist. 11, lib. 11:

Ibit eò, quovis, Leonem qui perdidit, inquit.

Maro IV Ecl.

Teque adeò decus hoc ævi, te consule inibit.

Et in IV Æn.

Vsque adeóne mori miserum est?

Supersunt conjunctiones, & interjectiones. Nam præpositionum una solum *pro* in *o* exit; quæ longa cognoscitur ex monosyllaborum natura. Vti & interjectio *o*: sed ante consonam. Quippe ante vocalem naturâ quidem producitur; unde apud Maronem II Georg.

--- O, ubi campi,
Sperchiusque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta.

At interdum tamen corripitur positione, seu vi vocalis sequentis: ut in illo Ecl. II;

Te Coridon, ô Alexi.

quod, ut superiùs etiam diximus, est simile illi Æn. III: *--- Strophades Graio stant nomine dictæ*
Insulæ Ionio in magno.

Aliquis tamen & consonâ sequente corripi putet, propter illud Ennii lib. II Annalium:

--- O Romule, o Romule, dic, o
Qualem te patriæ custodem Di genuerunt!

Quomodo etiam Fulvius Vrsinus citat in Virgilio cum Græcis collato †, Sed planè legendum, *O Romule, Romule.* Vt Aldo *, & aliis, editum. † *In Æn.* 7. pag. 356. * *Latium. lib.* 1. cap. 16.

Ex conjunctionibus in disquisitionem veniunt *porrò, verò, ideo, ergo. Porrò* corripit Iuvenalis sat. VII.

Vester porrò labor fecundior historiarum
Scriptores.

Verò itidem corripere videtur Ennius in X, apud Donatum Phorm. Act. II, Sc. 1. ‡ *Scaliger suppleat, ac emendat:* Regni versatam cum summovere columnam.

Regni ‡ versatum summam verò columnam.

Sed

Sed ut mutilo Ennii testimonio niti opus non sit, facit Valerius Flaccus : cujus illud lib. v * :

* vers. 321.

Quod petimus : sin verò preces, & dicta, superbus
Respuerit.

Ac similiter Ausonius epigr. CVIII :

Pars te Furippum vocitat, pars verò Furippum.

Et epist. VI : --- *Sed est discrimen utrique,*
Poma ut mala voces, carmina verò mala.

De *ideo* idem judicium esto, ac de *eò*, & *adeò*. Lucanus lib. II :

Non bene compertum est. ideo me milite vincat.

Ergo producit ultimam : ut Marius Victorinus ostendit isto Maronis in IV Æn. *Ergo jussa parat.*

Non defuere tamen è Grammaticis, qui putarent, differentiæ caussâ corrípi oportere. Sic enim scribit Festus Pompejus : *Ergo correptum idem significat, quod apud Græcos ἕν : productè, idem quod χάριν, hoc est gratiâ, cùm scilicet gratiâ intelligitur pro caussâ.* Pro Victorino est, quòd etiam pro ἕν productum invenitur, ut ostendit hoc Maronis Georg. II.

Ergo non hiemes illam, non flabra, neque ignes.

Et Horatii istud lib. I, Serm. X :

Ergo non satis est risu diducere rictum.

Nec mirum, cùm, utcunque sumatur, veniat ab ἔργον. Nam primò nomen fuit, eoque gignendi casum adscisebat. Vt, *Legis ergo.* q. d. νόμου ἕργῳ, hoc est, opere, vel caussa. Quæ effectus ac caussæ significatio etiam mansit, cum valet *igitur.* Vt II Æn.

Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu.

id est, *hac de caussa.* Interea verisimile est, priori significatione productiùs aliquanto efferri solere : ut posteriori tamen haberet sesquitempus, vel alii brevi ultimâ, alii longâ efferrent. Nec enim existimandum, de nihilo esse, quod de discrimine isto Festus notavit ex Verrio Flacco, qui Augusti vixit ætate, ac ejus docuit nepotes †. Quando enim rectiùs de pronunciatione, quàm iis temporibus, potuit judicari?

† Tranquillus de illustr. Gramm.

CAPVT XXVIII.

De terminatione V Grammaticorum veterum sententia rejicitur. Probi locus emendatus : item Ciceronis in Arateis. Nisus *idem qui* ἐν γόναισι *sive* ἐγγόναισιν. *Probi Berytii ætas.* Indu, & nenu, *corripiuntur : quorũ illud prisciũ pro* in, *hoc pro* non.

QVæ in V desinunt, semper sunt longa. Olim tamen V illud nunc tenuiùs aliquantò, nunc paullò crassiùs sonuisse, non arbitrarium nobis, sed

bis, sed certissimum est. Qua de re diximus libri 1, cap. XII, & hujus lib. cap. XII. Atque hoc fortasse in caussa est, cur veterum aliqui putarint, aptota in V certis casibus corripi. Audiamus Diomedem lib. 1: *Forma bipartita est, quæ alternâ casuum productione, correptionéque variatur: ut genu, cornu, gelu.* Et paullò pòst: *Nam in nominativo, accusativo, vocativo, correpta V proferuntur; in genitivo, dativo, & ablativo producta.* Idem tradit Probus in Catholicis: verùm in Institutis artium paullùm à sè ipso dissentit. Verba ejus adponam: *Nominativum singularem ἀπλώτου nominis* (frustra hîc repetitur vox *aptoti* in editione Eliæ Putschii) *V literâ terminatum, in poëmate aliquo non facilè invenies: ut si facies hoc cornu, hoc genu, vel hoc gelu. nam hæc nomina apud Virgilium septimo casu inveniuntur. Verumtamen si nominativum casum collocare volueris, ultimum hanc syllabam longam ponito, quoniam necesse est in ablativo eam produci; ut Tullius in Arato,*

Iam Tauri lævum cornu, dextérque simul pes.

Ibidem & corripuit, ut:

Hac propter lævum genu nisi parte locatus.

In ablativo tamen sine ambiguitate producitur. Hæc Probus. Verùm, quod ad locum Tullii, *genus* pro *genu* scripsit Cicero: quomodo idem eodem poëmate ait:

Iam dextrum genus, & decoratam lumine suram,
Erigit ille vagans.

Similitérque *gelus*, pro *gelu*, dixêrę veteres, ut alibi ostendimus. Cæterùm quem verùm ex Probo adducebamus, eum frustra hodie in Arateis quæras: nisi fortè (quod verum puto) hunc locum in animo habuit:

At propter lævum genus omni ex parte locatas
Parvas Virgilias tenui cum luce videmus.

Sed Tullius corrigi debet ex Probo, & Probus ex Tullio: ut utrobique versus ita concipiatur,

Hac propter lævum genu' Nisi parte locatas.

Nempe metuit librarius, ne versus claudicaret, si legeretur, *nisi*, quod priorem corripit. Atqui *nisi* hic non conjunctio est, sed nomen: quia intelligitur sidus Romano carens nomine, de quo Tullius in iisdem Arateis scripsit,

Ev γόνασιν vocitant, genibus quia nisa feratur.

Quod sidus similiter *Nisum* appellat ibidem, cum ait,

Hæc genus ad lævum. Nisi delapsa resedit.

Estque hic versus superiori simillimus. Nam ut hic *ad lævum Nisi genus*, ita illic *propter lævum genus Nisi* dicitur. Sed posterior versus faciliùs potuit corumpi, quia offendebat, quòd *genus* esset pyrrichius sequente con-

sonâ. Atqui *genus Nisi* dicitur, ut, *Decidere falcibus ramos.* Apud Priscianum tamen in VI, etiam in Veneta anni CIↃ CCCCLXXVI, item in vett. membranis nostris, constanter eum versum ita scriptum invenimus, prout hodie in Arateis legitur. Vnde paret, jam Prisciani ævo codices Ciceronis fuisse corruptos: qui nil mirum, si Probi ætate longè fuerint integriores; cum is Neronis ætate vixerit, ut constat ex Eusebio ad annum CIↃ CIↃ LXXII.

Porrò ab canone longorum in *u* excipi debet priscum *indu*, pro *in*: quod posteriorem corripit. Ennius Annal. lib. XVII:

Indu mari magno fluctus extollere certant.

Sæpe etiam usus similiter Lucretius. Scio, Giffanium iis in locis rescribere *endo.* Nec inficior, sic etiam veteres dixisse. Sed illud nego, sic solùm dixisse. Nam & nostri, & multi aliorum MSSi, omnino habent *indu*; aliqui verò *inde*: quod manifestè ex *indu* corruptum. Glossæ, *Indu, εἰς. Indu, ἐνδον, ἐντός.* Ac in multis etiam compositis remansit: ut, *indigeo*, pro *inegeo*, *industrius* pro *instruus*, *indoles* pro *inolesi*. Sic *induperator* & *endoperator*, pro *imperator*: *indugredi* & *endoggredi*, pro *ingredi*. Sed de his plura in Originum libris.

Nenu quoque, quo veteres usi pro *non*, corripit V. Lucretius lib. III:

At contra lapidem conlectum, spiclorumque
Nenu potest.

Et lib. IV, juxta emendationem Lambini, cui & Giffanius assentit:

Nenu queunt rapidi contrà constare leones.

Etiam Nonius citat ex Lucillii sat. XXX:

Sed tamen hoc dicas, quid est, si nenu molestum est.

Vbi alii legunt, *quid hoc est* (nam *hoc* antiquis breve) alii *quid id est*, alii *quicquid 'st.* Vtcunque id est, *nenu*, corripitur. Nisi *neno* iis malis locis. Sed in optimis membranis nostris semper est *nenu.* Ac MSSi etiam Nonii codd. V habent: sed in priori per diphthongum *nœnu*, vel *nœnum.* Similiterque Iunianus Majus, ut de aliis taceam.

CAPVT XXIX.

De terminatis in C, & D. Hic *provocabulum semper corripi*: fac *semper produci. Giffanii sententia in pluribus rejecta.*

VIdimus de iis, quæ in vocalem exeunt. Sequuntur, quæ consonante terminantur. Ea volunt esse brevia, præter nomina in AS, & ES; quæ longa sunt. Struices autem concinnant exceptionum: nec sic tamen eorum fidere præceptis licet. Itaque ordine quædam dicam de singulis consonantibus: nec excidam à lineâ, quam ipse duxi.

Lac

Lac malè ajunt corripi, quia sit à *lacio*. Est enim κατ' ἀποκοπὴν à *lacte*, qui vetus nominativus. Vnde Appulejus in VIII : *Haberetne vemis lacte. Lacte* autem διὸ καὶ γάλακτος κατ' ἀφαίρεσιν. Et quid multis opus, cum producat Q. Serenus Sammonicus cap. LXIII, quod de venenis ?

Lac asinæ, placidæque bovis prodesse loquuntur.

Qui verò corripi ajunt, auctorem laudare possunt neminem.

Hic adverbium longum est : quippe *i* prope sonabat, ut EI diphthongus. Vnde & in antiquis monumentis HEIC invenias. Quod prope jam ante duo secula notatum Laurentio Vallensi notis in Matthæum. Dispar ratio provocabuli HIC, quod semper breve est. Binis quidem locis à Marone manifestè corripitur ; ut observant Probus, & Charisius. Vnus est Æn. VI.

Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
Augustus Cæsar. Alter IV Æn.
Solus hic inflexit sensus, animumque labantem
Impulit.

Quod verò ad loca, quibus producitur, iis crassum ac duplicem habuit sonum ; ut indicant hæc verba Marii Victorini † : *Considerandæ ergo est in his duntaxat pronominibus natura C literæ, quod crassum quodammodo, & quasi geminum sonum reddat.* Itaque Vah Probus disertim ait, C in his esse literam duplicem. Nam, cùm mutas enumerâsset, subdit * : *Hæ omnes præter C in oratione positæ simplices sunt ; quoniam C litera duplex in solis duntaxat pronominibus invenitur, & una pro duabus consonantibus cedit, quoniam crassum sonum reddit, ac duplicem.* Audiamus & Martianũ Capellam lib. III, cap. de natura syllabarum : *Duplices sunt X, & Z : aliquando I, & C fieri possunt duplices : ut si I inter vocales sit : ut, ajo, Troja. Item C. ut, Hoc erat alma parens.* Eâdem de re sic Priscianus lib. XIII : *Vocali quoque sequente E ablatâ per synalœphan, manentibus duabus CC, solebant producere HOCC : ut, Virgilius in Æneid.* II.

† *lib.* I, *cap. de Syllabis.*

* *lib.* I, *cap.* 3.

Hocc erat alma parens, quòd me per tela, per ignes,
Eripis. *Sed scriptorum negligentia prætermisit unum C.* Hæc Priscianus, eadémque planè est sententia Velii Longi lib. de Orthographiâ. Ex horum judicio *Hicc* sive *hicce* longum est : at *hic* semper breve est, idémque de *hoc* dictum velim.

Nam scripserat Maro :

Hocc illud, germana, fuit.

At simplici C corripitur. Non jam ei probando adferam è Lucillii lib. XXX † :

† *apud Non. in* Nenu.

Sed tamen hoc dicas, quid hoc est, si nemo molestum est.

Prout citat Scaliger notis in Varr. lib. II de R. R †. Nam in vett. † *p.* 223.

editt. est, *quid est, nemo molestum est* : vel, *si nemo quidem molestum est* : quomodo etiam citat Iunianus Majus. Nec dubito, quin *quidem* sit corruptum ex *quid est*. Quomodo & in codd. quibusdam legi dicebam. Vt ex vestigiis veteris lectionis nihil aliud exsculpi possit, quàm istoc :

Sed tamen hoc dicas, quid est, si nemo molestum est ?

Metro autem consulitur, non solum si scribatur *quid hoc est*, sed etiam, *quidnam est*. Validius illud auctoris Ithyphallici :

Et vos hoc ipsum, quod minamur, invitas.

Et hoc incerti, sed veteris poetæ ad Sancum Semipatrem * :

Propter hoc atque aliis donis dea cuncta roganti.

* In Catalectis & epigrammatis vett. poet. p. 227.

Volunt & ex eo firmare, quòd in compositio *hodie* corripiatur. Sed de simplici istic secus est. Nam *hodie* est ab ablativo *hoc*, qui extra compositionem est longus.

Fac semper producitur : ut apud Plautum Amphitr. Act. III, Sc. III.

Nunc tu divine fac huc assis Sosia.

Et Ovid. I de Arte :

Hos fac Armenios, hæc est Danaëia Persis.

Prout est etiam in antiquiss. editt. ac membranis nostris.

Item primo de Remedio Amoris :

Durius incedit, fac ambulet.

Vbi in Aldina est *face ut ambulet*. Sed contra fidem libb. vett. etiam Venetæ anni CIↃ CCCCLXXXVI : ubi clarè, *fac ambulet*. Quibus verò locis corripi creditur : iis, (ut longè ante Iulium Scaligerum Sulpicius Verulanus annotavit) *face* scriptum fuit : ut apud Naſonem I Fast.

Ianę, face æternos pacem pacisque ministros.

Et alibi sæpe. Improbatur sententia hæc Giffanio, at nullâ de caussâ. Nam cur magis *face* refugissent, quàm *edice* : quo, ut Diomedes quoque observat in primo, Maro ipse usus in XI :

Tu Volusę armari Volscorum edice maniplis.

Multi particulam *sic* ancipiti esse intervallo existimant : quos secutus Lipsius in Diva Aspricolli cap. V : ubi corripit. Decepit eos, quod vulgo apud Martialem lib. II, epigr. XLIV legeretur :

Et secum, sic ut audiam, susurrat.

Cùm dubium non sit, quin rectè nunc in optimis quibusque codd. edatur, *sed ut audiam*. Item alter Lucilii apud Lactantium lib. IV. Div. Inst. cap. III.

Ianu', Quirinu' pater, sic & hoc dicatur ad unum.

Quomodo etiam à Xysto Betuleio editum est. Vbi in illa Michaelis Thomasii legitur, *nomen dicatur ad unum*. Vnde Franciscus Duza corrige-

bat,

bat, *omnes dicantur ad unum*: vel (si illa Iovis in Deûm concilio verba sunt) *omnes dicamur ad unum*. Giffanius verò alio pugnat argumento. Nam ut breve esse comprobet, non classicum adducit scriptorem: sed Prudentii illud lib. 1 in Symmachum:

Vtque Deum sortes sic Apollinis antra dederunt
Consilium.

Ita loci hi concipiuntur in vett. membranis. Verùm majoris apud nos ponderis esse debet, cùm aliorum, tum imprimis Maronis autoritas, qui ter versu eodem producit in tertio magni operis:

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Ad à Lucretio produci, suspicatur idem Giffanius, eò quòd in codicibus quibusdam lib. 1. legere sit: *Constet an immensum pateat ad usque profundam*. Pro quo Petrus Candidus in Florentina, quam recensuit, rescribit, *patefiat ad usque profundum*. Sed rectum est, quod in vett. nostris, & aliorum membranis legitur, *vastéque profundum*: vel, si *usque* placet retinere, non improbem emendationem Lambini legentis, *vel ad usque profundum*.

Idem Giffanius suspicatur D interdum elidi: ut lib. 1 ejusdem Lucretii: *Quando aliud ex alio reficit natura.*

Item: *Sic aliud ex alio per te tute ipse videre.*

Et aliquot aliis in locis: quibus in membranis nostris constanter *alid* invenimus. De quo nos in Originum libris. Sed ut *aliud* retineamus, nihil prohibet, quo minus *aliud* disyllabum sit, non quidem ob elisionem consonæ, sed vocalis: quomodo lib. IV, ait idem poëta,

Vt quod alis cibus est, aliis fuat acre venenum.

Et lib. VI:

Nam quod aliis dederat, vitales luminis auras.

CAPVT XXX.

De desinentibus in L, M, N, P, R. Theodosii ævo, & proximis seculis, composita à par *corripere solent. Avianus, cujus habemus Æsopicarum fabellarum librum, alius est ab Rufo Festo Avieno, Aratearum, & Dionysii interprete.*

IN L corripiuntur. Vt *Hamibal*. Ennius:

Hannibal auduci dum pectore me dehortatur.

Iuvenal. lib. III, sat. 1:

Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet.

Excipiunt aliqui *nihil*, propter hoc Nasonis lib. 1 de Ponto eleg. 1:

Morte nihil opus est, nihil Icariotide telâ.

Et VII Metam. fab. XXVI:

In superis opis esse nihil; at in ædibus ingens
Murmur erat.

Sed hîc id tribuero cæsuræ. *Nil* verò producitur quidem, sed ob crasin. *Sal* potius excipi oportuit. Nam Statii est IV Sylvarum :

Non sal, oxyporumve, caseusve.

Nec enim id ævi poëtæ ab trochæo phalæcios inchoabant : ut superiùs quoque dictum nobis. Similiter usus Ausonius ep. LXXXV :

Sal, oleum, panis, mel, piper, herba, novem.

* cap. de syllabis natural.

Valerius Probus lib. I. Gramm. Instit *. scribit, *L præcedente O literâ longam esse : ut Sol.* De *Sol* rectè : quod producunt Maro, Naso, alii. Sed quod O ante L semper putat porrectum, id aliter est. Scio, & Aldum putasse, iccirco *pol* produci. Sed Catulli est in hortorum custodem † :

† carm. 10.

Velim pol, inquis ; at pol ecce villicus
Venit.

† lib. I Annal.

Ennius † apud Macrob. lib. VI :

Nec pol homo quisquam faciet impune animatus.

Ita legendum, non *faciet jam*, ut quidam corrigunt, offensi quantitate ejus syllabæ, quæ hephthemimerim facit.

Mel corripitur, quia est ex μέλι. Ovidius :

Quis mel Aristæo, quis Baccho vina Falerna.

Similiter Vespa versificator versibus, quibus coquus & pistor decertant sub judice Vulcano :

Scribere majus opus, & dulcia carmina quæro,
Nec mel erit solum : aliquid quoque juris habebit.

Vbi vel ἐκθλίψιν neglexit, vel scribendum : *Nec solum mel erit* ; vel, *at aliquid* ; aut, *ast aliquid.*

Par ratio in *fel.* Serenus Sammonicus :

Sive fel ursinum tepefactâ dilue lymphâ.

Et Venantius de Passione Domini :

Sputa, flagella, chlamys, fel, acetum, lancea, clavi.

* apud Non. in famul. † vers. 1049.

Etiam Oscum *famul* pro *famulus* Ennius in VIII corripit * : & ejus exemplo Lucretius lib. III †.

M olim non absorbebatur, erátque breve : ut patet ex multis Lucretii locis, alioque inter istoc lib. IV :

Eicit enim sulci rectâ regione viâque
Vomerem, atque locis avertit seminis ictum.

* apud Priscianum lib. I, cap. de numero & assimilate. literarum.

Dixitque similiter Ennius * Annal. X.

Insignita ferè tum millia militum octo.

Lucillius item apud Donatum in Terent.

Nequem in arce bovem discerpsi magnificè inquit.

Nam ita in manuscriptis legi, autor Faernus, non utì in vulgatis editt. invenitur : *Ne in arce bovem* &c. Idem Lucillius apud Charisium lib. I.

Irritata

Irritata canes, quàm homo, quod plenius dicet.

Nisi malis, *quod*, *homo quàm*; quòmodo citat Donatus in Adelph. Act. II, Sc. IV. Horum exemplo dixeris:

Terram aquæ miscere, hominisque imponere vocem.

Quomodo, ordine, & proprietate vocum servatâ, transtuleris illud Hesiodi ἐν ἔργοις: Γαῖαν ὑδεῖ φύρειν, ἐν δ' ἀνθρώπους θέμεν ἀυδήν.

Fortasse aliquis existimet, posse etiam produci, quia Propertius dicat lib. II, Eleg. XXXII:

Hæc eadem ante illam impune & Lesbia fecit.

Ac Ovid. lib. II Am. el. I.

In manibusque Iovem, & cum Iove fulmen habebam.

Sed hæc cæsuræ tribuenda. Extra quam M semper est breve. Etiam in compositione: ut indicat hoc Iuvenalis sat. IX.

Quo te circumagas? quæ primum, aut ultima ponas?

Cùm à longis in N excipiunt *viden*, nihil caussæ fuit, cur omitterent *ain, egon, satin*, similiáque.

An produci Ausonio, probant hoc de Capua:

Æmula tunc. Fidei memor, an infida Senatum
Sperneret. Sed melioribus in libris est *anne*.

In P unum est *vplup*, quod Ennius producit apud Gellium lib. XII, cap. IV. Est verò id per apocopen ex *volupe*.

Inclinatâ Latinitate multi composita à *par* corripere solent. Ausonius carmine de Ternario: *Tris primus par impar habet, mediumque: sed ipse* &c. Martianus Capella lib. VI.

Omnia compar habet paribus sub legibus ordo.

Prudentius in Hamartigenia:

Liber utrique animus, sed dispar utrique voluntas.

Et adversus Symmach.

Succumbit Phrygio coitus fuit impar utrique.

Similitérque Avianus, prout etiam in membranis nostris vocatur, qui vulgo Avienus; unde creditum est, eundem esse Rufo Festo Avieno; cujus περιήγησιν, & Aratea habemus, & carmen Iambicum de oris maritimis: ac fortasse is est, quem loquentem inducit Macrobius. Cæterùm versus Aviani, quem dixi, est fab. VIII.

Dispar erat fragili, & solidæ concordia motus.

Quorũ fortasse exemplo *par* etiam corripit Petrarcha lib. VII Africæ:

Ast alium timuisse par est ab origine rerum.

Sed classici illi, & *par*, & ejus composita, semper producebant. Catullus ad Lesbiam: *Ille mi par esse Deo videtur.*

Similiter

Similiter Lucretius, & Ætnæ scriptor, item Horatius, qui & *impar* & *dispar* producit. Loca jam pervulgata sunt.

Nar non minùs producitur, quàm *Lar*, aut *par*: ut è Virgilio constat.

Cor breve est Tullio, qui Homeri versum sic reddit in tertio Tuscul. Quæst.

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Ovidius lib. v Trist. Eleg. VIII.

Molle cor ad timidas sic habet ille preces.

Similiter lib. I de Ponto, eleg. IV. ad Rufinum, & lib. V Metam. Fab. VI. ac Martialis etiam lib. X, epigr. XV. de Apro: ac Ausonius quoque epigrammate istoc,

Qui reminisco putat se dicere posse Latinè,
Hic ubi co dicit, legeret cor, si cor haberet.

Unus est locus Nasonis epist. Sapphûs, ubi produci videtur:

Molle meum levibus cor est violabile telis.

Sic enim MSSi, etiam vetus editio Veneta Bernardini Novariensis anni CIↃ CCCCLXXXVI, item Aldina. Ex quo Aldus quoque anceps videtur statuisse. Sed non displicet Micylli & aliorum emendatio:

Molle meum, levibusque cor est violabile telis.

CAPUT XXXI.

De in S desinentibus. Error Valerii Probi, & alius Baptistæ Pii. Tigres *mirè posteriorem corripere Ovidio.* Foris, & gratis, *ultimam habere porrectam. De ultima in* possis, & velis. *De subjunctivi præsentis & futuris* Ris *producentibus Probus probatur.* Bis *posterioribus longum. Sidonii geminus error in modulo vocis* pronepos. *Aldi lapsus. Cur genitivus & pluralis nominum quartæ in VS sit longus. Falli, qui putant* domus *Ovidio corripi in plurali. Dissessum ab Alciato, qui negat posteriorem in* palus *Horatio esse brevem.*

VEnio ad exeuntia in S. A longis in AS *anâs* excipere debuerunt. Nam Petronii est,

Et pictis anas enovata pennis.

Ceres corripit Boeth. lib. III, metr. I.

Vt nova fruge gravis Ceres erat.

Est versus ithyphallicus, tribus dactylis, & pyrrichio constans. Sed antiquiores constanter producunt. Maro I Georg.

--- Neque illum
Flava Ceres alto nequicquam spectat Olympo.

Et ne cæsuræ id tribuas, Martialis est scazon iste lib. III, epigr. LVIII.

Hic farta

Hic farta premitur angulo Ceres omni.

Abies quoque producitur. Virgil. Ecl. VII:

Populus in fluviis, abies in montibus altis.

Id cæsuræ tribui poterat, si uspiam corriperetur. Idem judicandum de *aries*, & *paries*. Sanè & Horatii est lib. III, od. XXVI:

Barbiton hic paries habebit.

Composita à *pes* corripit Ausonius Carm. de Ternario:

Qui bipes, & quadrupes, foret, & tripes, omnia solus.

Et Prudentius in Apotheosi:

Non recipit natura hominis, modò quadrupes ille
Non sit.

Probus quoque in Catholicis disertim scribit, *pes*, & ex eo composita, ut *alipes*, & *sonipes*, esse brevia. Sed tutiùs ea extendas; ut *sonipes* producit Maro in IV, & Lucanus in I; *quadrupes* idem Maro in X; *tripes* Horatius sat. III, lib. I; idque, ne facilè cæsuræ tribuas, in sexto pede:

— Modò sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri.

Imò, quicquid dicat Probus, nusquam *pes* corripitur: producitur autem à Festo Avieno in Arateis,

Desuper Auriga dexter pes imminet astro.

Et Propertio lib. II, el. VI.

Quæ nunquam supra pes inimicus eat.

Atque adeò Marone ipso III Georg.

Pes etiam, & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Objectant, saltem in composito corripi à Marone ipso; ut cujus sit in IV Æn. *Acer, anhelanti similis, quem præpes ab Ida.*

Quomodo & *perpes* corripit Prosper epigr. XI:

In Christo quorum gloria perpes erit.

Sed duo hæc aliunde, quàm à *pes*, esse, in Originum libris ostendimus.

Es ab *edo* producitur: sed à *sum* corripitur; quamquam hoc anceps esse dicat Baptista Pius in annot. poster. cap. CI. Probare autem id conatur duobus locis. Prior est Propertii lib. II, el. XII.

Quid tibi jucundum siccis habitare medullis?
Si puer es, alio trajice tela tua.

Alter est Valerii Flacci lib. VII.

--- Tu supplice digno
Dignior es. & fœma meis jam parta venenis.

Sed corrupti codices traxere eum in errorem. In Propertii enim loco, tum pro *es* legendum *est*, quomodo jam Pii ætate in antiquissimâ Rhe-

gienſi excuſum fuit: tum pro *puer* ſcribendum *pudor*, utì in veteri Aldina, atque in emendatioribus editionibus legitur. Itaque locus hic geminus fuerit iſti ejuſdem poëtæ lib. 1, el. IX.

Quære, ſi pudor eſt, quamprimum errata fatere.

Valerii Flacci locus ita in utràque Carrionis editione concipitur:

--- Tu laude novâ, tu ſupplice digno
Dignior. Eſt & fama meis jam parta venenis.

Atque ut horum neutrum eſſet, cæſuræ id potiùs tribui deberet, quàm ſyllaba propterea ancipiti ſtatueretur intervallo.

Accuſativi plurales producuntur, ſi vel Latini ſint, ut *urbes*, vel Græci contracti: ut *Tralles*. Mirùm verò Ovidium dicere epiſtolâ Ariadnes:

Quis ſcit, an hæc ſævas inſula tigres habet?

Nam Græcè ſit τίγριδας, τίγριας, & τίγρεις. Vnde quidam duriuſculè, & invitis MSSis reſcribunt, *tigridas inſula habet.*

E terminatis in IS producuntur *foris*, & *gratis*, adverbia: in quo etiam ſe deceptum agnoſcit P. Meliſſus, epiſtolâ ad H. Stephanum à Goldaſto editâ.

Longa quoque ſunt, quæ alias per diphthongum EI ſcribuntur; ut *quis, tris, omnis.*

Cùm excipiunt, *vis, ſis, velis, poſſis*, peccant eo, quòd *poſſis* addunt. Nam dicendum erat, *vis, ſis, velis, cum ſuis compoſitis*: ut à *vis* ſunt *mavis*, & *quamvis*. A *ſis* ſunt *adſis, obſis, poſſis*, & alia. *Poſſum* enim eſt ex *potis ſum*. A *velis* ſunt *malis*, & *nolis*. Quorum illud eſt ex *mavelis*, pro *magis velis*: hoc autem ex *nevolis*, ſive *nevelis*. Imò & *poſſis* interdum corripitur. Iuvenalis ſat. V:

Tam jejuna fames, cùm poſſis honeſtius illic,
Et tremere, & ſordes farris mordere canini?

Niſi *poſſit* legendum, ut eſt in MSSo noſtro. Deſpauterius *poſcit* malebat. Sed *poſſis* eſt in altero MSo noſtro. Sic quoque legit Mancinellus, & edidit Aldus *, ut taceam de editionibus conſecutis, etiam optimâ P. Pithœi.

* an. 1503.

Caſparus Barthius lib. XXIII Adverſ. cap. XIV, ut rarum & inſolens obſervat, quòd Martialis poſteriorem in *velis* producat lib. XII, epigr. XXXIV:

Si vitare velis acerba quædam.

Et Auſonius epigr. CXXXIII:

Quæ noſti, meditando velis inoleſcere menti.

Nam, inquit Barthius, vulgò corripiunt. Atqui veteres ſemper producunt. Vt habenda ratio non ſit Avieni: cujus eſt fab. XXIII:

Sive decus buſti, ſeu velis eſſe Deus.

Etſi id imitari non dubitarit Beroaldus in Pæane B. Virginis:

Vt velis,

Vt velis, utque queas rebus succurrere lapsis.

Producunt I, quæ genitivum formant per *is* longum: idque non monosyllaba solùm, ut *Dis ditis, lis litis:* sed etiam alia, ut *Samnis, Salamis.* Lucillius †: *Samnis in ludo, ac rudibus causſis satis asper.*

† *Apud Cic. lib. 3 de Orat.*

Verba quartæ producunt classici omues. Quare non imitabimur Christianos corripientes. Vti Sedulium lib. IV operis Paschalis:

--- En pessima, non tu
Pervenis ad Christum, sed Christus pervenit ad te.

Similiter Arator lib. II histor. Apost.

Esuris ad faciem, saturamque cadavere justi
Quæris habere famem.

Idem *nescis* corripit libro priori:

--- Nisi diligis, inquit,
Cernere quem potis es fratrem: quem cernere non est,
Nescis amare Deum.

Imò, si Erythræum audimus in Indice Virgiliano, similiter usus Ovidius. Signat verò versiculum istum epist. Medeæ ad Iasonem:

Nescis an exciderint mecum loca, venimus illuc.

Et ita quidem habet quoque editio Veneta anni CIↃ CCCCLXXXVI. Sed in Aldina rectè legitur:

Nescio an exciderint mecum loca: venimus ambo.

Ris rectè in præteritò ac futuro subjunctivi corripi, ostendunt hæc poëtarum testimonia. Virgil. Æn. VI.

--- Cum tu supplex in rebus egenis,
Quas gentes Italûm, aut quas non oraveris urbes?

Iuvenal. lib. I, sat. III.

Græculus esuriens in cœlum, jusseris, ibit.

Idem: *--- Si dixeris æstuo, sudat.*

Horatius in art. poët.

In verbis etiam tenuis cautúsque serendis.
Dixeris egregiè. In serm. lib. II, sat. II.
--- Nam frustra vitium vitaveris illud,
Si te aliò prævum detorseris.

His quidem omnibus locis existimat Aldus, verba in RIS esse futuri, non præteriti temporis. Nempe, ut sic scriberet, fecit, quòd putaret, RIM tantum esse præteriti terminationem, non etiam futuri: quem passivum errorem suo loco refutabimus.

Porrò quæritur, num RIS etiam futuri sit porrectum. Qui produci censent, tuentur se istoc Horatii sat. V, lib. II.

Audieris hæres. ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est. Et sat. 11 ejusdem libri :
Miscueris elixa, simul conchylia turdis.

Quodque apud Ovidium legere sit 1 Fastorum :

Da mihi te placidum, dederis in carmine vires.

Verùm cæsuræ id hisce locis attribui possit. Validiora fortassis exempla petita è Sapphicis, aut Phalæciis ; ut apud Statium lib. IV Sylv. carmine ad Maximum Iunium :

Tu tuos parvo memorabis enses,
Quos ad Eoum tuleris Orontem.

Et carmine ult. ejusdem libri :

Aut cùm me dape juveris opimâ,
Exspectes similes & ipse cœnas.

Attamen ne hæc quidem scrupulum tollunt, quia itidem RIS in cæsuram incidit. At in Sapphico quoque syllabam produci ob cæsuram, ostendit illud Ausonii carm. IX in profess. Burdigal.

Tertius horum mihi non magister.

De Phalæcio idem probatur istoc Statii Papinii lib. IV Sylv. carmine de viâ Domitiani,

Quo non dignior has subit habenas.

Nisi dicere malis, H utrobique obtinere vim consonantis. Vtut est, non temere extra cæsuram inveneris. At plurima sunt, ubi extra eam corripiatur. Indicant illud cùm illa, quæ antè attuli, tum vel sola hæc è Martiale. Ejus est lib. II, epigr. XXX.

Is mihi, dives eris, si causas egeris, inquit. Lib. III, epigr. V.
Hos tu seu pariter, sive hanc illúmve priorem
Videris, hoc dices, Marcus avere jubet.

Et lib. V. *Nec porroxeris ista ; sed teneto.*

Lib. VII, epigr. XXXVII : --- *Quod si fera monstra duorum*
Iunxeris, alterius fiet uterque timor.

Et eodem, epigr. I :

Et cum jam satis est, dixeris, ille legat. Lib. IX, epigr. XLVI.
Videris immensis cùm conclamata querelis
Saxa senis, dices, durior ille fuit.

Itaque adsentior Probo, qui in Instit. art. ubi de ultimis verborum agit, syllabam RIS, seu præteriti, seu futuri sit temporis, brevem esse docet.

Bis corripit Naso 1 Fast.

Constituit menses quinque bis esse suo.

Manilius

Manilius tamen lib. IV.

Bis undena nocens, & bis duodena nocentes.

Ita editum olim ab Aldo. Sed hodie legitur *Bisque undena.* Fortasse tamen Manilius, qui Theodosiano ævo vixit, priori modo scripserat. Nam & apud Claudianum, qui eâdem ætate claruit, in Gigantomachia legas:

Bis æther, bis terra deest.

Vt mittam Aratorem, qui itidem producit. Potior tamen nobis esse debet priorum auctoritas.

Os ossis corripi, colligere est ex ejus compositio. Lucretius lib. III.

Exos & exsanguis tumidos perfluctuat artus.

Pronepos corripit Sidonius Carm. XI. quod est epithalamium Ruricio & Iberiæ dictum. Claudit id his versibus:

--- Feliciter ævum
Ducite concordes, sint nati, sintque nepotes;
Cernat & in proavo, sibimet quod pronepos optet.

Vbi bis peccat. Nam in *pronepos* & ultimam malè corripit, & primam malè producit. Ovid. X Met.

Est Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum.

Compos, & *impos*, quæ Aldus produci putabat, correpta sunt. Ovid. I de Arte: *Insequere, & vori postmodo compos eris.*

Ex nominibus quartæ in VS genitivus producitur, ut & totus pluralis. Causa est crasis. Nam primo fuit *fructus, fructûis, fructui, fructuem, fructus, fructue, fructues, fructuum, fructibus, fructues* &c. Ex *fructuis* autem per crasin est *fructus*, ex *fructues* item *fructus*. Ovidium tamen id neglexisse ajunt; ut qui I Met. fab. IV dicat:

Tum primùm subiere domos, domus antra fuerunt,
Et densi frutices, & junctæ cortice virgæ.

Sed (quod nec Ciofanus videtur perspexisse) *domus* hîc singulare est; estque simile isti Lucani lib. IV:

Sanguis erant lachrymæ.

At verum est, *palus* produci ab Horatio in arte, quem & imitatus Aonius Palearius lib. II divini, eoque immortalis carminis, quod fecit de animorum immortalitate. Neque ignoro, Alciatum scribere lib. IX παρέργ. juris, cap. IV, *palus* in metiendo *plus* dici debere; quomodo *meum*, *tuum*, *suum*, aliaque apud Comicos fiunt monosyllaba. Verùm de A in *palus* absorbendo, metuo ne inveniant assensorem ex iis, quibus corculis esse datum est. Quemadmodum nec ii, qui S dicunt elidi: ut *falcibu'* pro *falcibus*. *Tellus* corripit Martianus Capella lib. VI de nuptiis philolog.

Interrivata marmore tellus erat.

Sed hoc imitandum non est. Seculo condonandum potiùs, multoque magis Bernardo, quando ait:

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas.

CAPVT XXXII.

In T desinentia Ennii ævo communia fuisse. Canterus refellitur. Præterita syncopen passa à classicis semper corripi. Ab Erythræo receditur.

VErba in T apud priscos fuere ancipitis intervalli: ut cùm Martianus Capella autor est, tum varia variorum evincunt loca. Livius Andronicus in Odysseâ *: *apud Priscian. lib. 8.*

Cùm socios nostros mandisset impiùs Cyclops.

Ennius lib. I. *Omnis ‡ cura viris, uter esset Imperator.* ‡ *apud Cic. lib. 1 de Divin.*

Item lib. XIV: *Insit †, ô cives, quæ me fortuna ferox sic Contudit?* † *apud Priscianum in 9. Ian. Dura legit insiit, metri caussa. Sed libris invitis, & citra necessitatem.*

Item lib. XVII: *It * eques, & plausu cava concutit ungula terram.* * *apud Macrob. lib. 6, c. 1.*

Ac censet Guiljelmus Canterus lib. V Var. Lect. cap. XII, similiter Horatium dixisse od. XXIII, lib. I.

Vitat hinuleo me similis Chloe.

Quomodo se reperisse ait in cod. MSo. Ac putat, pro se facere, quòd postea etiam in eadem persona sequatur,

Et corde, & genibus tremit.

Sed fallitur. Nam *vitas* ad Chloen: *tremit* ad hinnulum, non Chloen, pertinet. Nec solent posteriores poetæ, corripiendo T, priorum imitari licentiam. Quin penitùs eam improbarunt: unde Valerius Probus ‡ scribere non dubitat, omnia T literâ terminata habere novissimam syllabam brevem. Objiciunt Ovidii illud lib. I Trist. eleg. X: ‡ *lib. 1, cap. de syllabis naturalibus.*

Dardaniumque petit auctoris nomen habentem.

Et hoc Papinii lib. IV Sylv. carm. de via Domitiani:

Quo non dignior has subit habenas.

Sed utrobique id cæsuræ tribuere licet. Ac in phalæcio videri etiam possit, H locum subire consonantis. Casp. Barthius Adversar. lib. XXIII, cap. XIV, ait, observatione hoc dignum esse, quòd Ausonius T literam produxerit. Cui rei firmandæ adfert hoc ex epigr. LXXII:

Falsum convicit illico aruspicium.

Atque addit, Martialem, poetam, ut ait, minimè licentiosum, similiter dicere lib. X, epigr. LX:

Iura trium petiit à Cæsare discipulorum.

Sed & ista tribui debent cæsuræ. Nec ignoro, multis persuasum esse, præterita

præterita per ſyncopen facta poſſe produci. Verùm pullato ea circulo, ut mihi quidem videtur, digna eſt ſententia. Nam qui paullò ſit naris emunctioris, facilè illud videbit, quæ loca adferunt, eſſe ejuſmodi, ut productio ſyllabæ tribuenda ſit cæſuræ. Vt illo Horatii I Serm. Sat. IX:

--- Vt iniquæ mentis aſellus,
Cùm gravius dorſo ſubiit onus.

Ovid. III Met. fab. VII:

--- Pro fontibus ille, lacuque,
Interiit: at vos pro fama vincite veſtra.

Item IV Met. fab. XVIII:

Arduus in nubes abiit, ut in æquore ſummo
Vmbra viri viſa eſt.

Ejuſdem eſt lib. IX Met. fab. XI.

Non adiit aptè, nec legit idonea, credo,
Tempora; nec petiit horamque animumque vacantem.

Et Faſtor. IV:

Nox abiit, oriturque Aurora, Palilia poſcor.

Et de Ponto lib. I, el. IV:

Theſſalicamque adiit hoſpes Achillis humum.

Et eleg. V.

Illo quod ſubiit Æſone natus opus.

At extra cæſuram T in præteritis ſyncopen paſſis ſemper corripitur. Virgil. Æn. VIII.

Tybris eâ fluvium, quam longa eſt, nocte tumentem
Leniit, & tacitâ refluens ita ſubſtitit undâ.

Et eodem:

Reddidit una boum vocem; vaſtóque ſub antro
Mugiit, & Caci ſpem cuſtodita fefellit.

Loquor autem de præteritis, in quibus ſolum V extritum eſt. Nam ſi duo I in unũ contrahantur, rectiùs T producitur ob craſin. Maro lib. IX.

Dum trepidant, it haſta Tago per tempus utrúmque.

Vbi *it* pro *iit* poſitum eſt. Plurimùm autem etiam in talibus concurrit cæſura. Idem eodem libro:

Æneas urbe & ſociis & claſſe relictâ,
Sceptra Palatini, ſedémque petit Euandri.

Nam quamquam Politianum oppugnet Erythræus, quòd Miſcellaneorum cap. LXXI, κ) συγκοπλὼ *petit*, pro *petiit*, poni dixerit: ac jam olim quidam putarint, *petit* eſſe temporis præſentis. (Comminianus ſanè apud Chariſium lib. IV affirmat, aphæreſin eſſe temporis) tamen magis placet eorum ſententia,

sententia, qui cum Politiano pro *petiit* poni ajunt: idque eo impensiùs, quòd Ovidius similiter utatur lib. 1 Tristium, eleg. IX. Apponam & ea, quæ antecedunt proximè.

Hæc dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa reliquit aquas.
Dardaniamque petit auctoris nomen habentem.

Imò & apud Pedonem Albinovanum in elegiâ de morte Drusi itidem *abit* pro *abiit* legimus:

--- Victoria parta est,
Autor abit operis, sed tamen exstat opus.

Non tamen assentiri possum de altero Virgilii loco, quo præterita istiusmodi adstructum eunt. Quippe adducunt è III Æn. *Fumat Neptunia Troja*, ubi *fumat* poni pro *fumavit*, eóque posteriorem circumflecti, voluit Probus. Nempe præstantissimus Grammaticus, quia *cecidit* antecesserat, suspicatus est, *fumat* debere ejusdem statui temporis. Verùm non conjungi semper similia tempora, suo loco ostendemus. Quod verò ad Maronis locum, in quo *petit* pro *petiit* poni dicebamus; quamquam quod posterior producitur, crasi quoque tribui possit; rectiùs tamen adscribitur cæsuræ: cùm eodem modo dixerit idem Georg. II.

Huc pater ô Lenæe, tuis hîc omnia plena
Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager. Par ratio in præteritis aliis syncopen passis. Nam ut apud Iuvenalem est sat. VI:

Magnus civis obit, & formidatus Othoni:

ita eopse pede fit extremo quincto Æncid.

Nusquam amittebat, oculósque sub astra tenebat.

Et Æneidos X:

Nam tibi, Thymbre, caput Euandrius abstulit ensis.

Nec id in T magis, quàm cæteris locum habet. Omnia sanè in R, aut S desinentia, similiter cæsuræ beneficio produci posse, liquet ex iis, quæ diximus, cùm de syllabis positione longis tractaremus. Atque hæc de ultimis syllabis in Latinis.

CAPVT XXXIII.

De modulo primæ mediæque syllabæ in Græcis. Aurati παρόραμα. Aratoris, & Sidonii in Græcis negligentia. Lupi Ferrariensis in talibus ignorantia. Hyginus leviter correctus. Error Quinctiani Stoæ, ac Pontani, & geminus Servii. Crepidæ origo.

origo. Hectôris, *mediâ porrectâ. Cur prima in* prologus, & Proſerpina, *producatur, inq;* propino *ſit anceps.* Areopagus *penultimam corripere. B. Auguſtini ἁμάρτημα: item Calepini. Penultimam in* harpago *corripi: produci in* archiater, Homeromaſtigis. *Aurati σφάλμα. In Græcis interdum Latini accentum magis, quam quantitatē attendunt. Ex diphthongo E I nonnunquam tollitur altera vocalis, ut ſyllaba fiat brevis. Ioſ. Scaligeri in Catullo conjectura expenditur.*

FOrtaſſe autem manca mutiláque hæc opera noſtra videatur, quia in canonibus metricis ſilentium nobis de Græcis nominibus fuit; utcunque ſciremus, maximum eorum eſſe uſum in poematis Latinis. Sed enim conſultò id factum, quia putaremus, ſatius eſſe, ut deinceps ſeparatim de Græcis agamus, quàm ſi à ſingulis canonibus Græca quædam exciperemus. Generalia enim generatim tradi debent. Quare ſeorſim nunc illud oſtendemus; ſeu primas, ſeu medias, ſeu ultimas ſyllabas ſpectemus, corripi eas, quæ Græcè per E, vel O ſcribuntur; produci verò, quæ per H, vel Ω, efferuntur. Ita porrecta eſt tertia in *Arithmetica*, quia Græcè eſt Ἀριθμητική. Quod non attendit doctiſſimus poeta Ioannes Auratus, carmine quod Eliæ Vineti Logiſticæ præfixit:

Huic & Arithmeticam ſurripis arte lyram.

Sed juniores mittere malo. *Paracletus*, quia Græcè eſt παράκλητος, in penultima habet E longum: etſi hymnographus eccleſiaſticus, Græcum ſecutus accentum (de quo pòſt dicam) corripuerit: cui alter vulgò error accuditur, quod per I *paraclitum* dicant. Itidem longa eſt ſecunda in *pſalterium*, quia Græcè eſt ψαλτήριον. Vnde Maro ſive alius in Ciri:

Non arguta ſonant tenui pſalteria chordâ.

Cave igitur fallat illud Aratoris in præfatione operis ſui ad Vigilium Papam:

Pſalterium lyrici compoſuere pedes.

Longa quoque penultima in *hydropis*: quia Græcè eſt ὕδρωπος. Horatius lib. 1, epiſt. 11.

Si nolis ſanus, cures hydropicus.

Item in *antiphona*, cum ſit à φωνή. Vnde & *phonaſcus*, quod malè corripit Sidonius lib. IV, epiſt. XI. carm. in mortem Claudiani:

Pſalmorum hic moderator, & phonaſcus.

Nec movere debet, quòd Savaro ad eum locum ex vett. gloſſ. citat, φωνασκὸς, *vocalis.* Nam φωναϲκὸς legendum. Sunt talia quidem cultioribus nunc ingeniis notiſſima: at non item ea notitia barbaris illis ſeculis. Sanè ante annos prope octingentos, temporibus Caroli Calvi, dubitatum, quanta eſſet penultima in *bibliotheca.* Quaſi non eſſet Græcè βιβλιοθήκη.

Consultus super eo Lupus Abbas Ferrariensis, ut liquet ex epistola ejus xx, quæ ad Altuinum. Sed Lupus, cùm Græcè nesciret, non aliunde id probatum it, quàm illo Martialis * de Livio :

* lib. 14, p. 188.

Quem mea nec totum bibliotheca capit.

Itaque idem censet, *statera* penultimam corripere, quia apud Alcuinum legerit :

Non tibi sit modus (leg. *modius*) *duplex, nec statera duplex.*

Quasi non rectus Latinorum sit ex Græco accusativo στάθηρα. Idem Lupus, etsi Aurelius Prudentius secundam in *blasphemus* producat, eam tamen corripi censet. Nam inquit, *Græcus quidam Græcos blasphemus dicere correpta penultimâ mihi constanter asserit, & ipsum Einhardus noster adstruxit.* Græculus iste, metricæ artis ignarus, nescivit distinguere inter accentum, & modulum. Græcè enim est βλάσφημος.

Addam unum alterumque, in quibus etiam doctiores video hærere. Vt quando confundunt *Thetis*, & *Tethys* : quæ Græcè scribuntur, Θέτις, & Τηθύς. Illud igitur Pyrrichius est, hoc trochæus. Aliter ubi leguntur, locus est corruptus. Vti apud Hyginum Fab. CLXXVII : ubi citat hæc incerti poetæ in Creticis :

Tuque Lycaoniæ mutatæ semine nymphæ,
Quam gelido raptam de vertice Nonacrinæ
Oceano prohibet semper se tingere Thetis,
Ansa suæ quia sit quondam succumbere alumnæ.

Quomodo versus isti non solùm apud Hyginum leguntur ; sed etiam citantur à doctissimo Fulvio Vrsino in Virgilio cũ Græcis collato †. Sed ex iis, quæ diximus, liquet pro *Thetis*, *Tethys* scribi debere.

† in Georg. 1. p. 301.

Similis error eorum, qui secundam corripi in *Thermodontis* putant. Est enim Græcè Θερμώδοντος : ut apud Apollonium in secundo Argon.

--- Επὶ δὲ στόμα Θερμώδοντος.

Virgil. XI Æn.

Quales Threiciæ cùm flumina Thermodontis
Pulsant. Nam quod Quinctianus Stoa, & Pontanus lib. II de adspiratione, *Thermodoontis* legunt, id ferri nequit. Quippe dum versum fugiunt spondiacum, sede quinctâ ignari ponunt antibacchium. Et sane Latinis quoque *mo* in *Thermodon* produci, indicat illud Ovidii lib. IV de Ponto, eleg. X :

Et tu femineæ Thermodon cognite turbæ.

Item hoc Sillii Italici in VIII :

Perstrepit, & tellus, & Amazonius Thermodon:

Ac similiter Priscianus in Periegesi :

Inter

Inter Amazonidas Thermodon, Martius amnis.

Quare & *Thermodontiacus* Statio Papinio sex tantum syllabarum est, lib. I. Sylvarum Carm. VI.

Thermodontiacas calere turmas.

Non audiendus igitur Servius, cùm in XI Æn. scribit, plenum esse *Thermodoon*; sed, κατὰ συναίρεσιν, *Thermodon* fieri. Nec enim locum hactenus reperi, ubi secunda necessariò corripiatur. Nam ubicunque *Thermodoon*, vel *Thermodoontiacus* legi ajunt, constabit metrum etiam syllabâ ejectâ. Quibus præter eos, quos dixi, & illa refelluntur, quæ in contrarium ait Ludovicus Carrio Castigat. in Valerii Flacci Argonaut. lib. IV, vers. 1061.

Quædam etiam apud Latinos ancipitis sunt intervalli, eo quòd bifariam scribantur apud Græcos. Ita communem habent priorem *Eos*, & *Eous*, quia Græcè dicitur ἕως, & ἠώς. Quod Servius (at quantus vir) non satis cogitavit: cum sic scribit in II Æn. *Sciendum, quod cùm Eous E naturaliter longum habeat, metri necessitate correptum est, propter sequentem vocalem.* Et in initium XI: *Græcè ἠὼς dicitur, quam nos Auroram vocamus. Homerus ait, Ροδοδάκτυλος ἠώς. quod nomen Latini traxerunt per derivationem, ut dicerent, Et lætus Eois Eurus equis. Item, Eoasque acies. Sanè, ut etiam suprà diximus, in hoc sermone prima syllaba naturaliter longa est: sed cum opus fuerit, corripitur Eos, aut licentiâ nominis proprii, aut quia eam vocalis sequitur.* In quo valde Servius fallitur. Nam ἕως pro ἠὼς legas apud Thucydidem, Aristotelem, Xenophontem, aliosque. Similiterque ἑῷος pro ἠῷος apud Apollonium Rhodium lib. II Argon. atque alios. Sed non rarò est, cum in Servio diligentior Græcorum lectio requiri possit.

Interdum tamen Latini non sequuntur quantitatem Græcorum, quasi visum fuerit voces istas facere suas Romanásque. Ita in *crepida* primam corripiunt, etsi Græci producant. Gellius lib. XIII, cap. XX: *Crepidas & crepidulas primâ syllabâ correptâ id genus calceamentum appellavere, quod Græci κρηπῖδας vocant.* Nempe Latini sic extulere, quasi à crepitu foret, quem in gestandò edunt. Iidem cùm dicerent *Hectorem, pictorem*, & similia, etiam *Hectôrem* & *Nestôrem* pronunciarunt, penultimâ productâ. Vt Ennius in Iambico istoc, *Hectôrem quadrijugo curru raptarier.*

Item: *Hectóris natum de muro jactarier.*

Hæc etiam causa est, cur in *prologus* Comici producant primam. Nam falsum est, quod aliquando sensimus, vocem esse hybridam ex Latino præverbio, & Græco nomine: quamquam hâc quoque in sententiâ fuerit Iosephus Scaliger. Simile huic est *propino*, in quo prima, nunc Græcorum more corripitur; nunc Latinorum more producitur. Nam Martialis est lib. VI, ep. XLIV. *Nemo propinabit Calliodore tibi.*

At ejusdem est lib. XII.

Hoc quoque nonnihil est, quòd propinabis in istis.

Etiam prima in *Proserpina* brevis sit naturâ, cum χ μετάθεσιν sit ex Περσεφόνη, ubi ex *E* brevi foret *o* breve. Et ita usus Horat. lib. II, od. XIII:

Quàm penè furvæ regna Proserpinæ.

At interdum, quasi à *proserpendo* sit, producitur. Vt à Seneca Tragico. Imò & Marone I Georg. Et hæc de vocalibus naturâ brevibus, aut longis.

Par ratio in vocalibus ancipitibus, A, I, Y. Vnde *sarcophagus* penultimam corripit, quia dicitur σὰρξ φαγεῖν *, ut & Plinius indicat lib. XXXVI, cap. XVII. Idem nempe modulus ac in σαπροφαγεῖν apud Martialem lib. III, epigr. LXXVII:

--- *Vt quid enim Bætice σαπροφαγεῖς* † ?

Similis ratio in *Areopagus*, cujus penultimam perperàm prope omnes producunt, cum sit conflatum ex Ἄρειος †, & πάγος ‡: quod penultimam corripere certum est. Philippus lib. I Ανθολογ. εἰς ἄμπελον:

Τίς σε πάγος δυσέρημος ἀνήλιος ἐξέθρεψεν * ;

Imposuit vulgò, quod Latinis *pagus* producat priorem, à quo *Areopagum* dici putavit quoque B. Augustinus, lib. XVIII de Civ. Dei, cap. X. Quippe interpretatur *vicum Martium*, cùm *collem* dicere deberet.

Nec rectè Ambrosius in Onomastico retulit, penultimam in *harpago* longam esse: cùm lib. II, epigr. Automedontis εἰς ἅρπαγας penè ultimam habeat correptam. Quin eadem in *harpagandi* voce brevis esse videtur Plauto in Truculento act. I, Sc. Ad fores:

Dum illi agunt quod agunt, cæteri cleptæ lurcantur, vel harpagant.

Est enim Trochaicus. Verum ficulnum hoc argumentum, quia tria verba postrema, quæ & in Douziacâ habes, in MSSis desiderantur; uti & antiquâ Venetâ Saraceni, & aliis. Vtitur idem hâc voce Bacchid. act. IV, sc. Hunc hominem:

Improbis cum improbus sit, harpaget; furibus furetur, quod queat.

Sed obscurior hic quantitas, ob confusos numeros in primis novendecim ejus scenæ versibus, quos inter is, quem proximè attulimus.

Sic *Archiater* penultimam habet porrectam, cum Græce sit ἰατρὸς, vel ἰατρεὺς: ut apud Laërtium in vita Platonis, ac lib. III Ανθολογ.

Καὶ † γὰρ ὁ τῆδε γεγὼς Ασκλήπιος ἔστιν ἰατὴρ Σώματος.

Ἰατρὸς quoque semper hanc syllabam habet longam. Vt apud Lucillium lib. II Ανθολογ. & alibi.

Malè itidem vulgò penè ultima in *Homeromastigis*, aut *Ciceromastigis*, corripi solet. Nam μάστιξ penultimam in obliquis producere, & Eustathius tradit, & Homeri versus indicant.

Vltima

* ex eo, quod corpora mortuorum absumat.

‡ patria, elidaque comedit.

† Martium. ‡ collis.

* Quis te collis desertus silo catens educavit?

† Nam & hinc ortus Asclepius, est medicus Corporis.

Vltima in Ἀρχύτης semper porrecta, etiam Latinis. Vt in pedariam legem peccet doctissimus Auratus, cùm carmine, quod Logisticæ Eliæ Vineti præmittit, ait : *Archytam & in terris hunc habuisse suis.*

Non sententia minùs, quàm versus constitisset, omissâ conjunctione.

Nec in Græcis solum Latini hos sequuntur ; sed etiam in Hebræis, & barbaris, quæ à Græcis accepimus. Itaque in tetrasyllabo *Ioannes*, quia id Græcis Ἰωάννης, prima corripitur, secunda est anceps : ut jam olim docuit Ioannes Baptista Pius cap. CLV sylloges poster. Annotat.

Sæpe etiam Latini magis in Græcis rationem habent accentus, quàm quantitatis. Ita Plautus Curculione † semper corripit mediam in *Phædromus*, quia Græcè est φαίδρωμος. Item Ausonio cùm alibi *, tum idyll. XV, secunda in *trigonus* brevis est, quod Græcè τρίγωνος :

† act. 1. sc. 1.

* idyll. 12.

Per totidem partes trigonorum regula curvit.

Secundam quòque in *idolum*, & *poesis*, quæ Græcè εἴδωλον, & πόησις, eapse de caussâ corripit Prudentius lib. II in Symmachum. Idemque facit in Psychomachia in voce *eremus*, quia Græcè ἔρημος. Ejusque exemplum hymnographus sequitur : uti & è junioribus Maffæus Vegius in Antoniade. Idem crebrum in vocalibus ancipitibus. Nam *Philippus* primam Plauto correptam habet : uti & Scaligero obsevatum lib. II Auson. Lect. cap. XXI. Sed imprimis id facere solent posteriores. Atque eapropter Sidonius in *Aratus* corripit secundam : item tertiam in *Euripides*. Nam ejus est carm. XXXIII : *Diversas Arato vias cucurrit.*

quod rectiùs produxit Cæsar Germanicus (sive is Domitianus, sive alius) Arateorum initio :

Ab Iove principium magno deduxit Aratus Carminis.

Idem Sidonius in laudibus Narbonis :

Cessissent Sophocles, & Euripides.

Et ad Magnum Felicem :

Orchestram quatit alter Euripidis.

At tertiam in *Euripide* corripere Græcos, ex Ionis, Dionysii, & Philemonis in eum epigrammatis constat.

A vocalibus venio ad diphthongos : quomodo quæ scribuntur à Græcis, Latinis quoque sunt porrecta. Itaque Rhea, quod Græcis non ῥῆα tantum, sed & ῥέα (utroque usus Callimachus hymno in Iovem) Latinis etiam nunc corripitur, nunc producitur. Corripit Ovidius Fastorum IV :

Sæpe Rhea questa est toties fecunda, nec unquam
Mater : & indoluit fertilitate suâ.

Producit Maro VII Æn.

Collis Aventini silvâ, quem Rhea sacerdos.

Itidem producuntur *Æneas*, *Medea*, *Galatea*, *Antiochia*, *Nicia*, *Nicomedia*, *elegia*, *Darius*, *Heraclitus*, *Basilius*, *Eugenius*, *Alexandria* vel *Alexandrea*, *xenodochium*, & similia. Ovidius in Ibin :

Vique necatorum Darii fraude secundi.

Claudianus epist. ad Hadrianum :

Darium famulis manibus doluisse peremtum.

Quandoque tamen Latini alteram eximunt vocalem ex diphthongo. Ita in *chiragra* semper corripitur prior, etsi Græcè sit χειράγρα. Et Maronis est 1 Æn.

--- Vos ô Cyclopea saxa.

Etsi Græcè est Κυκλώπεια. Inde etiam est, quòd quædam penultimam habent ancipitem. Nam *platea* corripiunt Catullus *, & Horatius †: producit Ausonius ‡. *Chorea* corripit Maro *: producit idem †, uti & Naso. Sic *conopeum*, quod Græce κωνωπεῖον, Iuvenali e habet porrectum sat. VI :

* epigr. 15.
† ep. 2, lib. 2.
‡ epist. 12. & in Versibus de Burdigala.
* 6 Æn.
† 9 Æn. & 10.

Vt testudineo tibi, Lentule, conopeo.

At est Horatii od. IX libri Epod.

Interque signa, turpe, militaria
Sol adspicit conopeum.

Et Propertii est lib. III :

Fœdáque Tarpeio conopea tendere saxo.

Ac *gynæceum*, licet Græcè sit γυναικεῖον, tamen penultimam corripere ajunt apud Terentium ‡. *Ganeum* quoque planè ex γήνειον videtur. Græcè etiam est Διωνάιον. Et tamen Catulli est epigr. XXX :

‡ Phorm. act. 5, sc. 6.

Vt albulus columbus, aut Dioneus.

Quo Lucas Fruterius, epigrammate in Chœrillum, defendere etiam conatus, quòd *Athenæos* scripsisset penultimâ correptâ. Sed flaccido tibicine se tuetur, si rectè Iosephus Scaliger legit, *Vt albulus columbus aut Adoneus.* Ego *Dioneus* retineo. Nec enim Avantius ita primus edidit in Aldinâ : sed habet eam lectionem illa, quæ Regii Lepidi prodidit anno CIↃ CCCCLXXXI. Imò *idoneus*, quod in scriptis membranis reperit Scaliger, proximè accedit ad *dioneus* : quando literulæ solùm trajectione est opus. Nec propterea Fruterium in *Athenæus* ausim imitari. Græcos scio sæpe corripere diphthongum ante vocalem : imò quandoque & ante consonam. Sed si Græcis sic licet sonare, ut cum Martiale * dicam,

* lib. 9, ep. 12.

Nobis non licet esse tam disertis.

Saltem non sine veterum Latinorum exemplo.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

De Græcorum syllabis ultimis in vocalem exeuntibus. Vocativos primæ in A produci à rectis in AS; corripi ab illis in ES. In eâdem E semper extendi; quod Sidonio, & Baptistæ Pio neglectum: at in secundâ tertiâque corripi. Iuvenalis defensus. Mela *pro* mele *semibarbare. In I terminata esse brevia.* Thety *pro* Thetyi: *nisi* Thetidi *rescribendum. Recti, & accusativi, item Attici genitivi in O, ac vocativi in V ex ου, porrecti: at omnia in Υ brevia.*

IN ultimis quoque syllabis classici poëtæ Græcorum retinent quantitatem, ut ex terminationibus singulis apparet.

Nominativi in A interdum inveniuntur correpti: sed non extra cæsuram. Cic. in Arateis:

Electra, Steropeque, simul sanctissima Maia.

Vbi & A excipit gemina consonans. Ovid. in Epist.

Mittit Hypermnestra de tot modò fratribus uni.

Sic Statio, in III & VI Thebaidos, *Tegea, Nemea, Mulea,* sunt producta; priora duo ob triemimerim; tertium ob penthemimerim. Est & Iuvenci in tertio Historiæ Euangelicæ:

Non Maria genetrix, non fratrum nota propago est?

Quamquam nunc mutarint hoc pacto, *Non Maria est genetrix?*

Vocativi in A, venientes à nominibus in AS, ita, uti apud Græcos, producuntur: quemadmodum scripsit quoque Servius ad illud Maronis Ecl. VI: *--- Vt littus, Hyla, Hyla, omne sonaret.*

Vbi posterior posterioris *Hyla* corripitur ob sequentem vocalem, ut ibidem Servius monet. Aliàs enim producit ipse Maro, ut X Æn.

Tum sic ignarum alloquitur. Vigiliæne Deûm gens
Ænea? vigila, & velis immitte rudentes.

Et illo Ovidii IV Met. fab. XVII.

Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor.

At vocativi, qui veniunt à nominibus in της, corripiuntur: ut Ορέστης, ὦ Ορέστα, & similes. Ovid. I Trist. Eleg. IV:

Vt foret exemplum veri Phocæus amoris,
Fecerunt furiæ, tristis Oresta, tuæ.

Vbi malè in quibusdam libris, *Oreste*, legitur. Sic Seneca in Agamemnone: *Aggrediar, & te, Oresta, furabor libens.*

Idem in Thyeste:

Bonum est, Thyesta, quod mala ignoras tua.

Item

Item Valerius Flaccus VIII Argonaut.

Amplexus, Æeta, dares, fletusque videres
Ecce meos.

E in quocunque casu primæ declinationis producitur, quia Græcè est H. In vocandi casu, ut apud Martialem lib. IX, epigr. LXV:

Alcide, Latio nunc agnoscende Tonanti,
Postquam pulcra Dei Cæsaris ora geris.

In auferendi casu apud Ovidium lib. II de Pont, el. IV.

Denique tantus amor nobis carissime semper,
Quantus in Æacide Actoridéque fuit.

Sidonius malè id neglexit Carm. XV. quod Polemii est epithalamium:

Tu Mitylene satus cognoscis, Pittace, tempus.

In quo etiam peccavit Baptista Pius, cum suis ad Sidonium notis versum Græcanicum Latinè, sed mirificâ verborum trajectione, ita transtulit:

Turba Bias genitus canit ampla Priene malorum.

E in secundâ, tertiâque declinatione est correptum. In secundâ, ut vocativus *Achille*, à recto *Achilleus*, pro *Achilleu*. Usus eo Propertius, lib. IV, eleg. XII. *Quique tuas proavus fregit, Achille, domos.*

In tertio verò ablativus: ut apud Valerium Flaccum lib. VI:

Insignis manicis, insignis acinace dextro.

Et Iuvenalem sat. XIV. — *Sed longè Calpe relictâ,*
Audiet Herculeo stridentem gurgite solem.

Ita constanter MSSi nostri: Aldina item, & Venetarum veterum aliæ, ut recentiores editt. mittam. Nec propterea systolen statuere opus cum Prisciano, & aliis. Quibus etiam accessit Scaliger: ut qui Iuvenalem ob neglectum syllabæ reprehendat. Immeritò sanè: quia non *Calpe* est à recto *Calpe*, hoc est, Κάλπη, ut Scaliger putabat: sed à recto *Calpes*, quod ad tertiam inclinationem refertur.

Tempe, cete, & *mele*, apud Græcos H habent ex εα contractum. Quare naturâ longa sunt. Catullus de Nuptiis Pelei & Thet.

Confestim Peneos adit viridantia Tempe,
Tempe, quæ sylvæ cingunt superimpendentes.

Sic *cete* apud Sillium in XI: *mele* apud Lucretium lib. II, semel iterumque. Pro quo Capella, scriptor penè barbarus, *mela* dixit lib. II.

Tu vatum mela dulcibus Camœnis.

Nativi in I nunc corripiuntur, nunc producuntur. Corripit Catullus †: --- *Paternâ*
Morte ferox Theseus, qualem Minoidi luctum
Obtulerat mente immemori, talem: ipse recepit.

† carm. de nuptiis Pelei & Thetid.

Et Stat.

Et Stat. Achilleidos II.

Palladi littoreæ celebrabat Scyros honorum
Fortè diem. Producitur tamen Propertio * in *Tyndaridi*, * lib. 3. el. 7. & poetarum aliis in similibus : sed, ut puto, non extra cæsuram.

Quæ & in illo Catulli carm. de nuptiis Pel. & Teth.

Tum Tethidi pater ipsè jugandum Pelea sensit.

Nisi magis placet, Latinis ejusmodi dativos esse ancipites: ac nunc corripi, more Græcorum; nunc produci, more Latinorum. Etiam apud Valerium Flaccum in primo Argonauticorum edidit Carrio :

Et Zephyris, Glaucoque bovem, Tethidique juvencam.

Et lib. secundo :

Quam Thetidi longinqua dies, Glaucoque repostam.

Sed enim in vett. libris est *Thety*: quod contractum ex *Thetyi* sit, vel κατ' ἀποκοπὴν factum. Integrum est apud Catullum de coma Beronices :

Luce autem canæ Thetyi restituor.

Vocativi corripiuntur. Ovid. epist. Helenæ ad Paridem :

Bella gerant alii; tu Pari, semper ama.

Et XI Met. fab. VII. --- *Quò sæpe venire*
Frenato Delphine sedens, Theti, nuda solebas.

De vocativis monet idem Servius ad Ecl. I. Adducit autem Horatii illud Carm. lib. IV, od. III :

O testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas.

In O, quæ Græcè per ω efferuntur, longa sunt. Ac imprimis id verum in femininis : ut *Dido, Echo, Alecto.* Virgil. VII Æneidos :

Luctificam Alecto Dirarum ab sede sororum,
Infernisque ciet tenebris.

Par ratio in genitivis Atticis, ut *Androgeo.* Virgilius Æneid. VI.

In foribus, letum Androgeo. De *ego* diximus in Latinis.

Itidem illa in V, quæ Græcè in υ desinunt, producuntur. Æn. II.

Quo res summa loco, Panthu? quam prendimus arcem?

In Y corripiuntur : ut XIV Metam. fab. VI.

Moly vocant superi : nigrâ radice tenetur.

Et in carmine Ithyphallico, hexametri initium est :

Quæ cur moly vocant &c.

Idem Ovid. Trist. lib. IV, el. III.

Ars tua, Tiphy, jacet, si non sit in æquore fluctus.

Statius Papinius phalæcio istoc lib. IV Silv. carm. de via Domitiani :

Cedamus chely, jam repone cantus.

CAPVT XXXV.

De ultimis Græcorum ſyllabis vocalem naturâ brevem, aut naturâ longam habentibus ante ultimam conſonantem. Capellæ locus expenſus : uti & Maronis. Servii lapſus. Cur brevia ſint Latina in O R ex Græcis in Ω P venientia.

QVæ ante ultimam conſonantem habent E ψιλὸν, corripiuntur. Maro I Æneid.

Egreſſi optatâ potiuntur Troës arenâ.

Iuvenalis ſat. VII. --- *Tenet inſanabile multos*
Scribendi cacoëthes, & ægro in corde ſenescit.

Quæ H habent, ferè producuntur. Catullus Carm. Nuptiali :

Hymen, ô Hymenæe, Hymen ades, ô Hymenæe.

Maro Æn. III.

--- *Hic pelagi tot tempeſtatibus actus*
Amitto Anchiſen. hic me, pater optime, feſſum
Deſeris. Lucanus lib. I.
--- *Dum terra fretum, terrámque levabit*
Aër, & longi volvent Titana labores.

Qui etiam corripi putarunt, decepti ſunt illo Claudiani lib. I de Raptu Proſerpinæ : --- *Compage ſolutâ,*
Lucidus umbroſo miſcebitur aër Averno.

Sed rectè nunc editum, *miſcebitur axis Averno.* prout etiam in noſtris membranis invenimus.

Cæterùm à ſuperiori canone excipiuntur, quæ genitivo non creſcunt : ut, *pater, mater :* quæ corripi ſatis conſtat.

Non audiendus verò Martianus Capella lib. III, cap. de Nomine : *ES terminatus,* inquit, *in Græcis nominibus brevis eſt; ut Anchiſes.* Sed locutus eſt Capella ex ſenſu ſui ſeculi: quo ea etiam, quæ Græcè in H Σ deſinunt, corripebant: ut *Thales, Lyriſtes, Ganymedes.* Ita eſt in carmine Cælii Firmiani Sympoſii de livore † : *Aut tradat Ganymedes ipſe nectar.*

† in Appendice Virgil.

Auſonii * eſt Iambicus iſte :

* in lude ſeptem ſapientum.

Thales, ἐγγύα, πάρες δ' ἄτη, protulit.

Sidonii eſt phalæcius hic lib. VIII, epiſt. XI :

Alcæo potior lyriſtes ipſo.

Cujus rei meminere quoque Scaliger in Auſonianis Lect. lib. II, cap. XXI. & Gaſpar Schoppius lib. II Veriſimil. cap. VIII. Sic apud Maximianum etiam in membranis noſtris eſt eleg. V.

Efficior demens alter Vlyſſes ego.

Et Pru-

Et Prudentius in Hamartigenia :

Corporeus Ioannes adhuc, nec carne solutus.

Brevia quoque sunt, quæ ante consonam habent ο μικρόν. Maro Æn. VI.

Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte silentia latè.

Similiter Papinius lib. V Silv. car. I.

Ne tu Tartareum chaos incomitata subires.

Ovid. Fastorum IV.

Alta jacet vasti super ora Typhoëos Ætna.

Lucanus lib. I.

Scorpion incendis caudâ, chelasque peruris.

Martialis lib. IV, epigr. XLIX.

Ille magis ludit, qui scribit prandia sævi
Tereos, aut cœnam, crude Thyesta, tuam.

Et lib. V, epigr. XXXV.

Pallida nec nigras horrescit Erotion umbras.

Et lib. IX, epigr. LXXXVI* . * al. 84.

Nescia nec nostri nominis Arctos erat.

Fagos producit Maro II Georg.

Et steriles platani malos gessere valentes,
Castaneæ fagos, ornusque incanuit albo
Flore pyri.

Nam, nisi hypallagen esse malis, *castaneæ fagos*, pro *fagi castaneas* ; *fagos* Græcus erit nominativus; ut sensus sit, fagos sive fagus incanuit flore castaneæ. Producetur autem *OS* ob cæsuram.

Quæ verò ante ultimam consonantem habent Ω , hæc postremam producunt syllabam. Virgil. Æn. II.

Primus se Danaûm, magnâ comitante catervâ,
Androgeos offert nobis. Idem XII Æn.
Quantus Athos, aut quantus Eryx.

Vbi sic Servius : *Quantus Athon vera est lectio. Nam si legeris Athos, thos brevis est, & versus non stat. Athon autem dici, accusativus indicat. Nam hunc Athona facit, sicut Apollon Apollona.* Sed frustra est nobilis Grammaticus, cùm nihil notiùs sit, quàm dici Græcis quoque Αθως: unde parœmia apud Suidam † : † in Αθως.

Αθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοός.
Athos obumbrat latera Lemniæ bovis.

Parque aliorum ratio, quæ Græcè per Ω scribuntur. Tibullus lib. IV, el. I. *Cimmeriôn etiam obscuras accessit ad umbras.*

Ovid. III Met. fab. II.

Actæon ego sum, dominum cognoscite vestrum

Objectant Claudiani hoc lib. 1 de laudibus Stiliconis :

Porus Alexandro, proſtratus Memnon Achilli.

Sed in emendatioribus libb. eſt, *Memnon proſtratus Achille.*

At corripit Prudentius ultimo penè hymno de Romano :

Sic dæmon ipſe ludit hos, quos ceperit.

Item penè extremo Carm. de Pſychomachia :

Hinc chalcedon hebes perfunditur ex hyacinthi
Lumine vicino.

Sed in hujuſmodi potiùs imitabimur antiquos. Excipe exeuntia in OR, quæ tantùm brevia ſunt. Vt *Hector, Neſtor.* Ovid. XII Met.

Cum ſic Neſtor ait. Et eodem :

Aut puer Hector erat.

Ioachimus Camerarius, in problematum appendice, cauſſam quærit, cur illa in *ON* producantur ; ut * , *Corydon ardebat Alexin :* illa verò in *OR* corripiantur; ut † , *Hector ubi eſt ?* Cauſſam verò adfert, quòd nomina in OR prorſus Latina fiant ; cùm OR ſit Latina terminatio, ac corripiatur apud Latinos; ut in illo apud Ciceronem :

* Ecl. 2.
† 3 Æn.

Ipſe ſuum cor edens hominum veſtigia vitat.

Et apud Maronem Georg. II.

Paſtor ab Amphryſo : ON verò Latini non habeant ; ut qui abjiciant N , unde à πλάτων dicunt *Plato.*

CAPVT XXXVI.

De extimis ſyllabis in Græcis, quæ ante ultimam conſonam habent vocalem aliquam ex ancipitibus. Capellæ lapſus in Heptas. *Priſciani ſententia de* Tethys *in dubium vocata.* Πώλυπος *pro* πολύπους. *De modulo in peregrinis. Neſciri metricam rationem veterum Hebræorum. A Mureto receſſum.*

VIdimus de vocalibus naturâ brevibus , aut longis : videamus porrò de ancipitibus.

Ex iis , quæ A habent ante ultimam conſonantem , accuſativi in AN à nominibus in AS producuntur. Virgil. XI Æneid.

Et ſævum Æneam agnovit Turnus in armis.

At accuſativi in AN à nominibus in A breves ſunt. Ovid. XIII Met.

Et Tenedon, Chryſenque, & Cyllan, Apollinis urbes.

Idem IV Faſtorum :

Majan, & Electram, Taygetámque Iovi.

Statius Thebaid. VII.

Namque ferunt raptam patriis Æginan ab undis.

Itidem

Itidem in AS, quorum genitivus desinit in Æ, vel ANTIS, producitur. Æn. x: --- *Nec turba moveri*

Tela manusque sinit. hinc Pallas instat, & urget.

Quorum autē genitivus desinit in ADIS, corripiuntur. Ovid. VI Met.

Pallas anum simulat, falsosque in tempora canos

Addit.

At Capella in sexto, cùm hoc non attenderet, malè producit ἑπτάς.

Heptas in numeris, prior igni, tertia Luna.

Par quantitas accusativorum pluralium. Virgil. Ecl. IV.

--- *Divisque videbit*

Permistos heroas, & ipse videbitur illis.

Idem Ecl. VIII.

Orpheus in silvis, inter delphinas Arion.

Quem ad locum ita Servius: *NAS ideo brevis est, quia Græca declinatio est, sicut* *: *Arcadas accensos monitu. Nam omnia Græca nomina, quæ nominativo plurali ES terminant: ut Arcades, Najades, delphines, accusativum pluralem corripiunt.* Simile etiam illud Ovid. epist. Penelopes:

* 10 Æn.

In te fingebam violentos Troas ituros.

I ante N producitur in nominativo: ut in illo †:

† *apud Agellium lib. 3, cap. 11. sed Græci.*

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

At accusativi corripiuntur. Propertius lib. II, eleg. XXXV:

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi

Thyrsin, & attritis Daphnin arundinibus.

In IS corripiuntur. Statius lib. I Achilleidos:

Iamdudum tacito lustrat Thetis omnia visu.

Quæ Y habent ante ultimam consonantē, corripiuntur. Virg. Ecl. IV:

Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo

Delectos heroas. Æneid. II.

Et Capys, & quorum melior sententia menti.

Ovid. V Metam. fab. I:

Ecce Syenites genitus Methione Phorbas,

Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam.

Seneca in Agamemnone ‡:

‡ *vers. 662.*

Ityn in varios modulata sonos. Anapæsticus est.

Stat. Papinius lib. IV Sylv.

Monstravit. Namque hæc quoties chelyn exuit ille.

Item: *Sed chelyn, & vittas, & amantes carmina laurus.*

Tethys tamen Priscianus ait produci. Cui timidè accedo. Nam Ovidii est Fast. V. *Tethys & extremo sæpe recepta loco est.*

Quam veterum omnium lectionem fruſtra ſollicitabat Petrus Marſus. Legitur tamen apud Maronem primo Georg.

Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.

Itidem in accuſativo producit Sillius lib. XVII:

Intima ab occaſu Tethyn impellit, & ortu.

At Martialis lib. X, epigr. XLIV:

Quinctle Caledonios Ovidi viſure Britannos,
Et viridem Tethyn, Oceanumque patrem.

Sed cæſuræ hæc tribui poſſunt. Quare poſteriorem, ut tutò corripuero, Ovidium ſecutus; ita extra cæſuram producere non auſim. Præſertim cùm cætera in Y S corripi conſtet; idque non in recto tantùm, ſed etiam accuſativo, qui nominativi ſequitur quantitatem. Vti in *chelys*, & *chelyn*.

De nominativo, indicio eſt hoc Statii Papinii Epicedio in Glauciam Meliorem, quod eſt lib. II Silvarum:

Nec ſi tergeminum Siculâ de virgine carmen
Affluat, aut ſilvis chelys intellecta feriſque.

Et eodem lib. in Surrentinum Pollii:

Iam Methymnæi vatis manus, & chelys unà
Thebais.

Nec aliter Claudianus, præfatione in panegyrin tertii conſulatus Honorii: *Et chelys, Auguſto judice, noſtra ſonat.*

De accuſativo verò, argumento ſit hoc ejuſdem Papinii lib. IV Silvarum: *Monſtravit. namque hæc, quoties chelyn eruit ille.*

Item iſtoc inibi:

Sed chelyn, & vittas, & amantes carmina laurus.

Par ratio in *Ityn*, cujus itidem accuſativus corripitur. Ovid. VI Metam. fab. VII.

Tantáque nox animi eſt, Ityn huc accerſite dixit.

‡ *vnſ.667.* Et Seneca in Agamemnone ‡:

Ityn in varios modulata ſonos. Anapæſticus eſt.

Nomina in ις, quæ Latinè in V S deſinunt, producuntur. Virg. Æn. II.

Ecce autem telis Panthus elapſus Achivûm,
Panthus Othryades, arcis Phœbique ſacerdos.

Æneid. X. *Fatidicæ Mantûs, & Tuſci filius amnis.*

Et eodem, *Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphos, atque Cythera.*

Excipi tamen videtur *polypus*. Horat. lib. Epod. od. XII.

Polypus, an gravis hirſutis cubet hircus in alis.

At Græcè eſt πολύπους, ſive πωλύπους, ſive πωλύπους: unde ultima videtur produci debuiſſe. Sed facilè his occûrritur. Nam à Doribus πώλυπος ducitur:

dicitur: teſte Athenæo in VII; ubi hoc Simonidæ citat: Πώλυπον † διζήμενος, Et Archeſtrati iſtud: † Polypum inveſtigans.

Πώλυποι * ἵντε Θάσῳ, ἢ Καρία εἰσὶν ἄριστοι. * Polypi in Thaſo, & Caria ſunt optimi.

Vnde etiam liquet, cur primam producat Horatius.

Erythræus in indice alteram quoque rationem addit, quòd Græci in hujuſmodi adjiciant υ: ut cùm pro ὄρεα dicant ὄυρεα, pro ὄνομα ὄυνομα. Sed id locum hîc habere nequit. Nam dixiſſet Horatius *pulypus*: quomodo Maro pro *opilio*, quò prima producatur, *upilio* dixit. Hactenus excuſſimus regulas, cùm generales, tum ſpeciales, partim de Latinis, partim de iis quæ à Græcis accepimus.

In peregrinis verò, ut in perſonarum, aut locorum nominibus Germanicis, Hiſpanicis, aliis, modulus eſſe anceps ſolet. Ac ſimiliter in Hebræis, Chaldæis, Syris, Perſicis, Ægyptiis. Sic Gregorius Nazianzenus, in Καϊάφαν mediam, in Φαλὲκ priorem, nunc corripit, nunc producit. Prior in Ἀδὰμ longa eidem eſt, at brevis Nonno. Et quid de Hebræis mirum? quando ea gens in metro ipſa non attenderet ad vocalium quantitatem: quemadmodum videre eſt ex canticis Davidis, & aliorum. Aliter ſi eſſet, nunc etiam facile eſſet obſervare antiqui carminis rationem; quam Iudæi pariter ac Chriſtiani neſcire ſe fatentur.

Sin Græcè ſcribentes Latinis utamur, tutiùs ſequemur Latinos. Videntur tamen Græci penè eandem in iis licentiam ſibi permittere, quàm in barbaris. Itaque iis tres primæ in Ἰουλιανὸς, & Κλαυδιανὸς, & Λουκιανὸς, dactylum conſtituunt: ut ex quarto, & quinto Ἀνθολογίας, aliiſque liquet. Quamquam hac in re Latinos ſequantur, ſi verè Antonius Muretus, qui interpretans Catulli † illud, *Firmano ſaltu nõ falſo*, ait in libris nonnullis *Formiano* legi: nec facilè ſe dicere poſſe, utrum verius ſit: nam inquit, *quin Formianus quoque penultimâ brevi dici queat, dubitari non oportet.* Sed non auſim in eo accedere Mureto. Etſi ex Plinio, & Iuvenale, conſtet, Mamurrã, quẽ Catullus deſignat, Formianũ fuiſſe. Verùm hoc loco eſt συνίζησις, ut primã ſedẽ occupet ſpondeus. Similiter nec dubitat Nonnus à Latinis recedere in δυνάειον, συδάειον, Πίλαδος. Corripit enim A. Sed fortaſſe hoc ab eo factũ ignorantiâ ſermonis Romani. Vt qui συδάειον vocẽ Syram arbitretur. † carm. 115.

CAPVT XXXVII.

De iis, quorum quantitas poëtarum autoritate cognoſcitur. Mureti error. De penultima in fortuitus, & gratuitus: *item* præſtolor.

SVpereſt, ut de iis agamus, quorum quantitatẽ autoritate magis, quàm regulâ cognoſcimus. Nam & in his multa corripienda producunt, multa

multa producenda corripiunt; multa, quæ utrámque habent communem; vel corripi solùm, vel produci putant. E. G. Secundam in *cubiculum*, & *cubicularis*, corripi oportet exemplo Catulli. Secunda in *vibicis* debet produci, secundùm illud Persii sat. IV.

Si puteal multâ cautus vibice flagellas.

Similitérque in *corbita*, etsi vulgo aliter fiat. Sed potior est autoritas non Plauti modò in Pœnulo Act. III, sc. I. trochaico istoc:

Tardiores, quàm corbitæ sunt in tranquillo mari:

sed etiam Lucilii lib. XV satyrarum:

--- Polyphemu' ducentos
Cyclops longu' pedes: & porro huic malu' bacillum,
Quàm malus navi in corbitâ maximus ullâ.

Mediam in *temetum* corripit disertissimus Muretus versu hoc, Galliambo in Bacchum *: *Vbicunque lusitaras, nova flumina temeti.*

* commentario in Catullum.

Sed ea semper porrecta est. Horatius lib. II, epist. II.

Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto.

Iuvenalis sat. XV. *De Corcyreâ temetum duxerat urnâ.*

Vtrobique etiam primam esse longam videmus: quomodo, & secunda in *abstemius*, quod quasi *absque temeto* dicitur, producitur ab Horatio lib. I, epist. X. *Si fortè in medio positorum abstemius herbis?*

Ovid. XV Metam. fab. XXI:

Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis.

† de prisco sermone.

Apud Fulgentium Planciadem † tamen est ille Rubrii, sive Rutilii, versus: *Abstemium merulenta fugit Methenia nomen.*

Imò Prudentius lib. I contra Symmachum in *temulentus* corripit primam: *Hoc circumsultante choro temulentus adulter.*

Primæ secundæque in *cicurare* quantitatem non puto aliunde posse cognosci, quam iis, quorum ad nos fragmenta solùm pervenerunt. Vti Paccuvio, cujus sunt ista apud Varronem lib. IV de L. L.

--- Nulla res neque
Cicurare, neque mederier potis est, neque
Reficere. Prout eos versus distinxit Iosephus Scaliger. Sed & ejusdem Paccuvii citatur illud à Festo in *Incicorem*:

Reprime incicorem iracundiam.

Qui Iambicus dimeter videtur. Quæ si ita sunt, prima in *cicur*, eademque, & proxima, in *cicuris*, & *cicurare*, corripientur. Idem probatum eunt Martialis versu, sed quem frustra apud eum quæras.

Malè vulgò produci penultimam in *mulieris*, docemur illo Afranii apud Nonium in *Senium*:

Ætas,

Ætas, & corpus tenerum, & morigeratio,
Hæc sunt venena formosarum mulierum.

Ac similiter Martialis lib. 1, epigr. XCVII.

Amethystinasque mulierum vocat vestes.

At anceps est penultima in *fortuitus* : quod aliqui semper corripi putarunt. Sed tantùm abest, ut evincant, quod volunt; ut ne illud quidem, corripi eam posse, solidè probent. Iuvenalis versum adducunt, cui tres primæ syllabæ constituant dactylum. Locus est sat. XIII.

Non quasi fortuitus, nec ventorum rabie, sed
Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.

Ita enim ex Aldina, & MSo nostro legendũ: non *judicet:* ut in vulgatis, & altero est MSo nostro. Sed profectò argumentum hoc invalidũ est, cùm dici possit, secundã, & tertiam in *fortuitu*, seu *fortuitus* (utrumque in MSSis legas) contrahi κ' συνίζησιν : quomodo & Horatius dixit lib. 1, ep. 1.

Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

Nam produci primam, liquet ex illo Catulli ad Furium :

A te sudor abest, abest saliva,
Mucusque, & mala pituita nasi.

Sanè penè ultimam in Trochaicis istis liquidò producit Plautus Aulul. actus II, scenâ I :

Post mediam ætatem, qui mediam ducit uxorem domum,
Si eam senex anum prægnantem fortuitu fecerit,
Quid dubitas, quin sit paratum nomen puero Postumus?

Apud Horatium quoque legere est lib. II, od. XV.

Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant.

Et apud Ausonium in ludo sapientum est iste Trochaicus : *Non erunt honores unquam fortuiti muneris.*

Estque scriptores hosce secutus Alciatus, cùm scripsit lib. II παρέργ. juris cap. VII :

Frustra putavit esse te, Virtus, datam,
Quæ fortuitis serviebas casibus.

Nec in *fortuitus* tantùm, sed in *gratuitus* quoque, eos fugit ratio. Non tamen assentio Iano Douzæ, qui in Præcidaneis * ad Horatium τὸ I in hujusmodi malè corripi putat. Nam apud Statium est Phalæcius ille lib. 1 Silvarum : *Largis gratuitum cadit rapinis.* * *lib. 2, cap. 16.*

Sunt verò nonnulla, de quorum modulo non satis constat. Vt de media in *præstolor*. Vulgo producunt, quod etiam a Valla factum in tralatione oraculi apud Herodotum in VII.

Terrenásque acies ne præstolare, sed hosti.

Metuo tamen, ne rectiùs corripiat Buchananus psal. XXVII. *Vitæ beatæ præstolor.* Movet me, quod à *præsto* sit *præstulus*, & antiquè *præstolus*, unde *præstolari. Præstulus* est ἐπίμονος, qui præsto est, atque, ut nunc loquimur, præsens. Sunt quibus videatur, idem comprobari posse hoc Terentiano in Eunucho act. V, sc. V.

Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium?

Sed valde infirmum hoc telum, quando nihil usitatius, quàm ut Comici secundâ Iambici sede spondeum ponant pro jambo: ut vel primus Andriæ, vél prologi Amphitryonis versus docet.

CAPVT XXXVIII.

In modulo syllabæ decipi non paucos auctoritate scriptoris supposititii, vel versus spurii, vel loci corrupti, vel ignorantiâ metri. Auctorem poematii de pulice, item de philomela, non satis servasse legem metricam. Furii versus apud Gellium correctus. Sapphicum metrum olim secundâ sede non refugit trochæum.

SÆpe verò est, quòd decipiuntur viri eruditi scriptoribus istis, qui classicorum ementiuntur nomen. Vt qui in *Pulex* corripuerunt primam, quia id fecisset auctor carminis Ovidio tributi, quod *Pulex* inscribitur. Deceptus in eo præter alios Philelphus Ecl. IV. Item Thomas Morus, & Luscinius, uterque in tralatione Græci epigrammatis. At producunt genuini scriptores. Vti Columella lib. X:

Parvulus aut pulex irrepens dente lacesset.

Et Martialis in Apophoretis, epigr. LXXXIII:

Pulice, vel siquid pulice sordidius.

Similiter ab Philomelæ autore, (qui itidem Ovidius creditus falsò) decepti sunt, quotquot primam in *blatero* produxerunt. Nempe quia apud eum legere sit: *Blaterat hinc aries.* At corripit Horatius sat. VII, lib. II: uti & Lucillius lib. XXX compositum ejus *deblatero*, apud Nonium.

Eodem carmine decepti in voce *cuculus*, quâ voce tum avis notatur, tum is, qui cum alienâ caput collimando, ut avis istæc alteri ova, ita ipse liberos suos supponit. Ejus penultimam corripiunt vulgò, propter hunc carminis illius versum:

Et cuculi cuculant, fritinnit rauca cicada.

Neque aliter quemquam pronunciantem me audire commemini. Sed classici omnes producunt. Horatii est lib. I, sat. VII.

— Magnâ compellans voce cuculum.

Plauti quoque est Trochaicus iste Asinar. Act. V, Sc. II.

At etiam cubat cuculus: surge amator, i domum.

Nec

Nec est, quòd opponat quis istud ex eâdem scenâ :

Cano capite te cucullum uxor ex lustris domum rapit.

Nam vox *domum* deest in codd. MSS. Venetâ Saraceni, aliisque editionibus veteribus : eoq; nulla est ecthlipsis, ut hic quoque versus confirmet sententiam nostram. Idem facit iste Iambicus in Pseud. Act. 1, sc. 1.

Quid fles cucule ? vives. CA. *quid ego ni fleam ?*

Est item cùm poëma quidēm genuinum est, sed versus aliquis νοθεύει † : ut iste in Bucol ‡. *Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.* † *spurius est.* ‡ *Ecl. 6.*

Propter quem aliqui primam in *Silenus* corripiunt. Atqui Græcè est ΕΙ : unde Maro ipse producit Ecl. VI.

Silenum pueri somno videre jacentem.

Aliquis etiam existimet, in *Artophylaca* penultimam corripi debere, ob versus istos apud Manilium lib. I :

Alter ab excelso decurrens limes Olympo,
Circulus à summo nascentem vertice mundum
Permeat, Artophylaca petens per terga Draconis,
Serpentis caudam, siccas & dividit Arctos.

Sed Manilius fuerat scripturus *Artophylacta.* Nempe duo medii versus planè spurii sunt : quod satis ostendit Scaliger. Neque eos in Palatino MSo reperit Cl. socer meus, Franciscus Iunius. Absunt quoque ab editione Romanâ; item Venetâ, quam Aldus dedit anno CIↃ CCCC XCIX: ut de Basileensi Hervagii, & aliis, nihil dicam.

Sæpe etiam usu venit, ut decipiamur locis præstantium scriptorum, sed mendosis.

Vt si quis priores duas in *fulica* producat, eò quòd apud Gellium lib. duodevigesimo cap. XI. legatur ille Furii Antiatis versus, etiam in Gryphiana, Stephanica, & Tornæsiana editione :

Hic fulica levis volitat super æquore classis.

At aliter Maro I Georg.

In sicco ludunt fulicæ, notasque paludes.

Et Ovid. VIII Met.

Nunc celebres mergis, fulicisque palustribus undæ.

Primæ syllabæ medicinam facit Fulvius Vrsinus in Virgilio cum Græcis collato. Corrigit enim *, *Vtque fulica levis.* At utrumq; mendum tollere conatus Petrus Crinitus cap. XXXIII de poetis Latinis, ubi legit, *Vt fulica ipsa.* Sed in MSSis, & quibusdam excusis Gellii codd. uti & fragmentis poetarum à Rob. Stephano collectis, invenias, *Sicut fulica levis.* Vnde conjicio, *sicut* esse corruptum ex *hic ut* : eoque vocis unius trajectione legi debere : *Hic, levis ut fulica, volitat super æquora classis.* * *In I Georg.*

In *resina* priorem utramque vulgò corripiunt, approbante etiam Io. Baptista Pio Annot. prior. cap. I. Ac è Lexicographis adducunt pro se hoc Iuvenalis sat. VIII. --- *Quid enim resinata juventus.*

Et è Martiale lib. III, epigr. LXVII.

Veterno resinâque pigriores.

Sed locus uterque est mendosus. Nam ut jam ante nos alii monuerunt, scripsit Iuvenalis:

--- *Quid resinata juventus.*

quod primus videtur in editione suâ corrupisse Britannicus. Martialis verò locus & in *veterni*, & *resinæ* nomine, est corruptus. Prima enim in *veternus* est brevis. Martialis autem ævo jambus exulabat à prima Phalæcii sede. Vir summus mihique affinitate, dum viveret, junctissimus, Ianus Gruterus in Palatinis codd. reperit *Vaterno*. Quod sine dubio rectum. Est *Vaternus* amnis juxta Forum Cornelii, sive, ut nunc vocant, Imolam. Ac leviculâ trajectione *Vatrenus* Plinio dicitur lib. III Nat. Hist. cap. XVI, quod de Padi flumine. Nec multum abit *Salernus*, ut vocatur in veteri tabula Itineraria. Pro *resina* autem idem Gruterus in MSSis invênit *Rasina*. Sive autem *Rasina* seu *Resina*, vel (ut in aliis est) *Ratina*, aut *Retina* legas, omnino fluenti nomen erit. Sive etiam nihil horum probes, substituendum aliud fluvii nomen erit, non multum ab hac appellatione recedens. Clarè enim ait Martialis, remiges esse pigriores duobus illis fluentis, quæ eo die navigârat. Quare frustra etiam ex Martialis versu collegere in *resina*, & *resinatus*, duas priores esse breves. Quin contrà est, ut Martiali utraque semper sit porrecta. Ejus enim est lib. III, epigr. LXXIV.

Quid facient ungues? nam certè non potes illos
Resinâ, Veneto nec resecare luto.

Item epigrammate LXXVII.

Resinata bibis vina, Falerna fugis.

Et lib. XII, epigr. XXXII:

Nec plena turpi matris olla resinâ,
Summœnianæ quâ pilantur uxores.

Dixit quoque Serenus Sammonicus cap. XXXIII:

Nec non resinas ex Oriciâ terebintho.

De secundâ liquet quoque ex illo Iambico octonario Plauti Mercat. act. I, sc. II.

Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvum feceris.

Scoria Græcè est σκωρία. Cave igitur primam corripias, deceptus versu istoc in Ciri:

Sordibus & scoriâ patiar tabescere tali.

Nam

Nam vel *scalere*, quod Scaligero visum, vel aliud substituendum: vel sanè si nihil mutandum, disyllabum erit κ' συνίζησιν.

Itidem in *sandalia* semper corripi debet secunda; quámquam si vulgatis codd. fides, Pedo Albinovanus, elegiâ de obitu Mæcenatis, dixerit:

Argentata tuos etiam sandalia talos
Vinxerunt certè: nec puto, Bacche, negas.

Nam, ut monet idem, in veteri membranâ legitur *talaria*, quod rectũ est.

Pari errore decipiatur, qui priores duas corripere volet in *Getulus*, ob illud Martialis, sive alius, in spectaculorum centone, epigrammate IV.

Traducta est Getulis, nec cepit arena nocentes.

Quomodo & Pierius non uno Castigationum Maronianarum loco à Martiale scriptum fuisse tradit: & à Plantino excusum in eâ, quam H. Iunius recensuit. Verùm in vett. libb. legitur, *Tradita Gætulis*: quæ sine dubio vera est lectio. Nam favet sententia, & *Gætulus* Græcè est Γαίτουλος, unde Maro aliquoties duas primas syllabas producit. Nec aliter Claudianus lib. de bello Gildonico *:

Pensabam Pharium Gætulis messibus annum. * vers. 57.

Similis eorum error, qui primam in *simius* corripiunt, propter locum Statii, in fine Sylvarum, ubi pro *nimium* quondam *simium* legebatur: quod etiam Calderinus probavit, & Nestorem Novariensem fefellit.

Hujus quoque generis est Petrarchæ illud VIII Africæ:

Nunc aratrum antiquis insultet mœnibus —

Nempe decepit eum Sapphicus iste Sidonii †: † carm. 23.

Diversus aratro vias cucurrit.

Sed rectum est *Arato*: in quo ejus temporis poetæ, ratione potius habitâ accentus Græci, quàm quantitatis, corripere primam solent: ut antea dictum. Sanè & Claudianus Mamertus, (ad quem exstat ipsius Sidonii epistola lib. VII) carmine contra vanos poëtas similiter ait:

Aut Arati numeros, & picta Manethonis astra.

Atque etiam Venantii Fortunati est versus iste:

Archyta, Pythagoras, Aratus, Cato, Plato, Chrysippus.

Æquè falluntur, quibus prima in *librare* est anceps, propter illud in Carmine Ithyphallico, quod adducunt:

Medis laxior Indicis libratis.

Nam meliores libri rectè habent, *Indicisque braccis.*

Facilè etiam peccabit, qui nescit licentiam carminis. Vt siquis primam in *Catullus* producat, quia apud poëtam eum invenerit Carm. LII. *Otium, Catulle, tibi molestum est.* Atqui Catullus Sapphici sede secundâ interdum usurpat trochæum: ut Carm. XI. *Seu Sacas, sagittiferosque Persas,*

Et eodem : *Pauca nuntiate meæ puellæ.*

Quod in hoc carmine ipsius Sapphûs imitatione fecit. Nam ejus est :

Ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Αφροδίτα. Quasi Latinè reddas :

Plurimi throni Venus æviterna.

CAPVT XXXIX.

Non fidendum medii ævi poetis, cùm passim in metrũ peccent. Arnobius emendatus.

SEd imprimis cauto opus est, ne eorûm nos poëtarum, qui pôsterioribus seculis vixerunt, decipiat auctoritas, seu in primis, seu mediis, seu ultimis syllabis. Quod de Græcis etiam poetis dictum velim. Vt cùm Beatus Gregorius Nazianzenus plagas Ægypti enumerans ait :.

* Tertio rursum culicibus aer, & terra operta sunt.

Τὸ * τρίτον ἂν σκίπεσσιν ἀὴρ, ἔ γαῖα καλύφθη.

Nam antiquis omnibus ἀὴρ priorem producit. Sed continebo me intra Latinos : quos à Severi temporibus ordiar : nec omnia tamen omnium adducam (rosas enim malim colligere, quàm spinas) sed tantum tamen dicam, quantum huic sufficit instituto : hoc est, quantum opus, ut juventus inter spinas discat esse calceata.

Faciemus initium à Tertulliano ; ex quo satis erit apposuisse aliqua ex principio lib. 1 adversus Marcionem. Sic enim scribit vers. 1x & seq.

Oblitos Dominum docuit spem ponere certam,
Idola vana sequi, turbam sibi fingere divûm.
Terribilis magicæ refugarum audaciâ ductos
Conflictam molem mirantes, spernère vitam
Impulit in præceps sceleratâ insaniâ mersos.

Et mox : *Non quia culpâ carent homines : nam sponte secuti.*

Sic enim scripserat Tertullianus, ut rectè ad Arnobium monuit Heraldus : ubi in vulgatis *culparent*. Et versu sexto pòst :

Spiritu deque Dei præsagâ voce loquentum
Publicè non audens Dominum maledicere nudè.

Et post pauca :

Cujus amicitiæ auxilio, patientiâ pœnæ,
Et Deus, & renovatus homo, miscetur in unum.

Videmus, ut ablativos in A & V corripiat. Atque horum exemplo putabat Heraldus Arnobium scripsisse lib. v :

Quas cavâ succutiens Baubo manu. nam puerilis
Olli vultus erat.

Sed versus isti meliorem poetam spirare videntur, quàm Tertullianei : sive eorum Arnobius, sive alius autor est : quod, puto, non negabit, qui cùm

cura

cura legere volet. Quare censeo scribi oportere :

Quas cava succutiens Baubûs manu' (nam puerilis
Olli vultus erat) plaudit, contrectat amicè.

Nempe ut S in *manus* elidatur. Sunt enim versus planè ἀρχαίζοντες *. Quod si etiam fateri volumus, Orphei versus parum esse assecutum Arnobium; quod Heraldus scribere non veretur : pro *Bâubo* reponi debet *Bacchi*. Nec enim Baubo, sed Bacchus, adolescens lascivus, Baubûs pubi admôsse manum ab Orpheo dicitur. Atque hoc rectè observavit ante nos clarissimus, & amicissimus vir, Ioannes Meursius, in erudito opere Atticarum Lectionum lib. I, cap. XVI. A quo in hoc solùm dissentio, quòd is Arnobium in sexto casu scripsisse censeat :

* *priscum imitantes sermonem.*

Quas cavâ succutiens Bacchus manu. Vbi nos,
Quas cava succutiens Bacchi manus.

Nequid versus cætera venusti in metrum peccent.

Ad poetas alios accedamus. Nec veterum vestigiis semper insistit Serenus Sammonicus. Vt cùm cap. VII ait,

Ex vitio cerebri phrenesis fumosa movetur:

Nam secundam in *phrenesis* producit Iuvenalis sat. XIV.

Ajunt & cap. XIII, primam in *tilia*, contra Ovidii † autoritatem, producere : *Fraxinea in flammis quæ fundit tilia succum.*

† 8 *Metam.*

Sed legitur non modò in editione ea, quam Cæsarius interpolavit, verùm etiam Pythœana : *Quam fundit talea succum.*

Idem cap. XXX : *--- Interno cum viscere tinea serpens.*

At primam in *tinea* corripiunt Ovidius XV Met. Iuven. sat. VII, Martial. lib. II, epigr. XLVI, & lib. VI, epigr. LX, atque alibi. Quinctianus Stoa hinc colligebat, primam esse ancipitem. Nos Serenum tanti non putamus, ut obduci possit antiquis. Idem Serenus cap. XLI primam in *vomica* producit : *Vomica qualis erit, vel eidem proxima quædam.*

Quod mirum, si idem à vomendo sic dici putavit. Nam ibidem sic vomicas describit, *--- quos dira vomit natura tumores.*

Verùm credo non *vomit* scripsit, sed *movet* : ut est in codd. quibusdam MSSis. Quicquid est, potiùs sequendus Iuvenalis sat. XIII :

Et phtisis, & vomicæ putres, & dimidium crus.

Neque Calpurnium huic crimini exemero : qui Ecl. VI. primam in *jugalis* producit, & contrà in *Pegasus* corripit :

--- Genus est, ut scitis, equarum
Non jugale mihi : quarum de sanguine ponam
Velocem Pegason, qui gramina, matre relictâ,
Nunc primum teneris libavit dentibus.

Quamquam

Quamquam in Aldinâ, & aliis, quas viderim, est *Petasón*, quasi à πέτασθαι. Sed arbitror, equo veloci esse Pegasi nomen impositum ab alato Bellerophontis equo: à quo & veloces nuncios *pegasos* dixit Tullius pro Quinctio: *Pro fortunatum hominem, qui hujusmodi nuncios, vel potius pegasos habes!* Qui mutarunt, respexere originem, quòd sit à πηγὴ: unde semper producitur ab antiquis. Sed ævi sequioris poetis insolens non est, ut ἅτα corripiant. Sic Sidonius * *matheśis* dixit penultimâ correptâ: Theodulus *phronesis*, quod & Anticlaudianus facit in IV:

* carm. 5. sive panegyr. in Majorianum Aug.

Alius inquirit phronesis, sensuque profundo.

Pluraque ejus farinæ superiùs adduximus.

Est & cum Iuvencus exorbitat. Vt initio historiæ Euangelicæ:

Nam me propitius rerum pater unicus alto.

Primam enim in *propitius* corripit Seneca. Et origo pro hoc stat modulo. Nam ut à fictum *fictitius*, à commentum *commentitius*, à crate *cratitius*, sic à prope *propitius*. Sed de eo mox pluribus. Longeque spissior est error, cum lib. IV, tertiam in *pollicebar* brevem effert:

Argenti ter dena illi mox pollicebantur.

Paullini quoque est epistolâ ad Cyterium:

Hæc nunc per ejus suffragata literas
Martiniano, & cæteris.

Et in Panegyrico: *Infantes castis vincite suffragiis.*

At producit Horatius ep. II, lib. II: uti & Ovidius, Silius, Iuvenalis, Statius, alii.

Est & Ausonii epigr. LXXXVIII.

Scatiniam metuens, non metuit Tutiam.

Iuvenalis contrà producit secundam in *Scatinia* sat. II. Idem Ausonius de Claris Vrbibus carm. X.

Quis Catinam fileat? quis quadruplices Syracusas?

At secundam in *Syracusis* veteres producunt.

Cautè etiam imitandus est Prudentius. Adeò licenter corripienda producit, producenda corripit. Sic corripit primam in *Statori*, secundam in *suffragari*: producit primam in *smaragdinus*, secundam in *Sardinia, redimitus, delibutus*. Vt in Psychomachia:

Delibuta comas, oculis vaga, languida voce.

At corripit Flaccus Epod. od. III.

Hoc delibutis ulta donis pellicem
Serpente fugit alite.

Idem Prudentius copse opere:

Iura pati, & laxâ gancorum lege teneri.

Quod

Quod & à Sidonio factum Carm. v. sive panegyrico secundo:

Et pallens pinguedo tenet, ganeâque perenni.

At longum est, non apud Comicos tantùm, sed alios etiam. Iuvenalis sat. XI: *Sed laudem siliquas occultus ganeo, pultes Coram aliis.*

Idem præpositionem E corripit. Vt in Adonio hoc Cathemer. Hymn. VIII. *Corpus enervans.* Et lib. II contra Symmachum:

Robur enervatum gereret sine laude palæstræ.

Item primam in *Socordia* corripit in Apotheosi:

Cæcorum cæcos loquor, utra socordia quorum.

Idem producit primam in *propitius*, in passione Agnetis Virginis:

Purgabor oris propitiabilis.

Et versu supremo hymni in Eulaliam virginem:

Carmine propitiata fovet.

Quod & fecerat Iuvencus, uti antea dictum. Et exemplum quoque Damasus, episcopus Romanus, imitatur in Elogiorum libello, cap. de cognomentis Salvatoris:

Fons, paries, agnus, paries, leo, propitiator.

At sive est à *proprius*, ut Gellius † censet, sive à *prope*, quod verius putamus: corripit primam. Adde, quòd Comicis perpetuò corripit primam secundamque. Vt apud Plautum Curcul. Act. I, Sc. I. † *lib. 6, cap. 5.*

Potæ, site mihi volentes propitiæ.

Pœnulo Act. V, Sc. III.

Oratum ierunt Deam, uti sibi esset propitia.

Similiter Terentius Adelph. Act. I, Sc. I.

--- Evenire ea satius est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.

Quæ non video, ut eludi possint, nisi fortè versu ultimo σὺνίζησιν statuamus, ut in *alveo* apud Maronem: quod dici posset, si ab aliis produceretur passim. Nunc ex antiquis id facit nemo. Et quod epici tam constanter ab ea voce abstinent, unde factum putemus, quàm quòd breves essent omnes, eoque versui heroico non conveniret?

Nec audiendus semper Sedulius. Ejus est lib. III operis paschalis:

Non mordax ærugo vorat, non tinea sulcat.

At primam in *tinea* corripiunt, cùm alii, quos antè adduximus, tum Horatius sat. III, lib. II, & epist. ult. lib. I.

Idem Sedulius extremo lib. IV.

Vestigiis calcare suis veneranter adorant.

Atqui in *vestigo*, & *vestigium*, eadem est secundæ syllabæ quantitas. Etiam

in hymno dimetro ſecundam in *centurio* producit, quam corripiunt Horatius *, Perſius †, & Martialis ‡.

* *lib.* 1, *ſat.* 6.
† *ſat.* 3 & 5.
‡ *lib.* 1, *epig.* 31.

Nec rarò peccat Feſtus Avienus; ut cum in Orbis deſcriptione ait:

Vſque in ſaxoſi Pachyni juga, plurimus inde.

Et poſt aliquammulta:

Proferit, & ponto ſeptem ſerus explicat era.

Et poſtea, eodem opere:

Seſtos atque Abydos parvo ſale diſcernuntur.

Nam prior in *ſerus* porrecta; ſecundáque in *Pachynus, Seſtos* ſeu *Seſtus*, & *Abydus*, correpta eſt. Idem Avienus, vel Anianus potiùs, fabula XL:

Hunc arguta novo gaudentem vulpes amictu.

* *lib.* 2, *ſat.* 3.

Nam poſterior in *vulpes* Horatio * eſt longa.

Neque B. Proſper hac culpâ eſt eximendus. Ejus inter alia eſt iſtud Carm. de Ingratis:

An dextram pacis palàm dare te pudet hoſti?

At priorem in *palàm* corripit Maro VII Æn.

Ipſa palàm fari omnipotens Saturnia juſſit.

Et in IX.

Luce palàm certum eſt, igni circumdare muros.

Quàm ſæpe etiã turpiter ſe dat Martianus Capella! Vti cum lib. XI ait:

Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon.

Vbi & malè poſteriorem in *Ammon* corripit, cum Græcè ſit Ἄμμων: & priorem in *Adon* producit, quam corripiunt Maro, atque alii. Idem Capella Glyconio hoc, Carm. ult. lib. I.

Terris recolitis veſtra tenerier.

Vbi prima in *recolo* eſt longa. Ejuſdem eſt penultimo Carm. lib. XI.

Diſſona ſacra Mithram, Ditemque, ferúmque Typhonem.

Vbi primam in *Mithram* & *Typhonem* corripit, utrumque contra veterum auctoritatem.

Idem lib. IX.

Temſere, extremam cum flagitaret opem.

Malè prima in *flagito* hîc brevis eſt.

Quid de Sidonio Apollinare dicam, rei metricæ, ſiquis alius, negligentiſſimo? Quod ne temere videar dixiſſe, pluſculis exemplis planum faciam. Ejus ſunt iſta Carm. XI, ſive Panegyrico, qui Anthemio dictus fuit:

Quicquid Pythagoras, Democritus, HERACLITVSQVE.
Argumentoſis dat retia SYLLOGISMIS.
Quicquid Anaximenes, Euclides, ARCHYTA, *Zenon.*
Socraticuſque animus poſt fatum in PHÆDONE *vivus.*

In CTE-

In CTESIPHONTA *datur. totum hunc tibi cessimus axem.*
Gaudeat EVPHEMIAM, *sidus divale parentis.*
Cerea destituit, resolutis axibus, OBEX.

Idem Carm. v. quod est panegyricus Majoriano dictus:

Attis mel, Phœnix palmas, LACEDÆMON *olivas.*
Percurrit MATHESIM *numeris, interrogat umbras.*

Et Carm. VII. seu Panegyrico, quem fecit Avito:

Trux Auguste, PHARON, *dum classicus Actia miles.*
Quæ quondam regina fui, Capreasque TIBERI.

Item Carm. IX ad Felicem Consulem:

Et primùm DARII *tumultuantes.*

Et carm. XI, seu epithalamio in Ruricium:

Cujus fax, aureus, CORYTVS *pendebat, at ille.*
Cernet, & in proavo similem sibi PRONEPOS *optet.*

Et Carm. XII ad Catulinum:

Infundens acido comam BVTYRO.

Et Carm. XV, sive Epithalamio Polemii:

Tu MITYLENE *satus cognoscis, Pittace, tempus.*
Sic placidam Paphien servare DIASTEMA *quinctum.*
THALES *hoc etiam numeris inquiris, & astris.*
Hunc AEREM, *pariterque Deos sic autumat ortos.*

Vbi malè Tornæsius edidit *aëream.*

Quartus Anaxagoræ THALETICA *dogmata servat.*
Materiam cunctis CREATVRIS *æra credens.*
Quas atomos vocat ipse leves. SOCRATICA *post hunc.*
ARANEOLA *micat. proprias conferre laborat.*

Et carm. XVI ad Faustum:

ANACHORETA *tremit, qui quamquam frigora portet.*
Eucherii venientis iter, redeuntis HILARI.
CONCIONATVRVM *plebs sedula circumsistit.*

Et carm. XXII in burgum Pontii Leontii:

HIPPOCRENE *satas jungebat Pegasus alas.*

Vbi in Tornæsiana malè est *Hippocrenisitas.*

Et carm. XXIII in Narbonem: *Diversis* ARATO *vias cucurrit.*

Non *aratro*, ut edidit Tornæsius: de quo & antè dictum.

Cessissent Sophocles, & EVRIPIDES.
Caussam seu CTESIPHONTIS *aclitaret.*
Tortum tramite TRANSIS *ipse recto.*
Crebras INQVIETATA *per procellas.*

Idem dixero de Alcimo Avito. Sanè etsi prior in *ſtatura*, & altera in *conſtatura*, producantur: non tamen imiter illud lib. II:

Eligit, ærium ſtatim ſibi corpus adaptans.

Catullus enim priorem in *ſtatim* (ut ſuperius etiam dicebamus) corripit Epigr. ad Ipſithillam: *Verùm, ſiquid ages, ſtatim jubeto.*

Idem Alcimus lib. V:

Præſtigiæque diu nebuloſâ in fraude peractæ.

At Plautus producit ſecundam in *præſtigiæ*, & *præſtigiator*. Vt trimetro hoc jambico in Pœnulo act. V, ſc. III:

Præſtigiator hic quidem Pœnus probu' ſt.

Quàm ſpiſſus etiam error eſt Ruſtici Helpidii Carm. de Chriſti Ieſu beneficiis: *Inchoamenta gerens fragiles proceſſit in artus.*

Quid enim apertius, quàm eandem eſſe quantitatem tertiæ in *inchoamentum*, ac in *inchoare?*

Arator etiam (qui ſub Iuſtiniano unà cum Caſſiodoro & Priſciano vixit *) non rarò in metrum peccat. Sic in *ſpado* priorem producit lib. I hiſtoriæ Apoſt. --- *Quà ſpado jugatis*

Æthiopum pergebat equis.

* Paulus de geſtis Longob. lib. 1, c. 25.

At corripit Iuvenal. ſat. I.

Cùm tener uxorem ducat ſpado, Nævia Thuſcum
Figat aprum.

Idem Arator in *affatim* producit ſecundam, hiſtor. Apoſtolicæ lib. II.

Suppetit affatim exemplorum copia, noſque.

† apud Cic. Tuſc. 2. ubi ex Æſchylo citat. Sed ex Nonio & Priſciano ſcimus, Attium ea ex Æſchylo tranſtuliſſe.

Contrà corripit Accius in Prometheo †:

At jecore opimo farta & ſatiata affatim.

Primo quoque libro ait Arator:

In tenebris TRIDVANA *gerit, facit eſſe fidelem.*

Et eodem: --- *Arrius unum*
Perſonas tres eſſe negans, SABELLIVS *unum*,
Sed Patrem confeſſus ait. Prima in *triduum* producitur, in *Sabellius* corripitur.

‡ in bibliotheca Patrum edit. 2. col. 806.
† Ibid. col. 819.

Venantii Fortunati eſt lib. I de vita B. Martini ‡:

Dum regeret princeps data jura Valentinianus.

At *Valentinus* dicimus tertiâ longâ. Idem lib. IV †:

Occurrit Treviros aliis quoque notus querelis.

* l. 1, verſ. 441.
‡ in Vrbibus carm. 3.

At Lucanus * (uti & Auſonius ‡) primam in *Trevir* producunt.

Corippus quoque, Africanus Grammaticus, qui in laudem Iuſtini Auguſti minoris libros quatuor ſcripſit, ſæpicule in talibus peccat. Ejus eſt lib. II: *Vivificans ſiccum ſacro ſpiramine* LVTVM.

Et initio

Et initio lib. III.

Et quas MEMPHITICA *Cæsar perduxit ab aula.*

Et mox:

MADENTES *oculi, vultusque sinusque rigabant.*

Et eodem:

Quæque METHYMNÆIS *expressit cultor ab uvis.*

Et lib. IV.

Turba loquax FLAGITANTQVE *cibos, fidæque parentis*
Oribus ora petunt. Item:

Ingens MYSTERIVM, *magnâ quod mole laborat.*

Eodem libro legas:

Agnoscunt dominum, pulsantque BALATIBVS *auras.*

Nisi potiùs scripsit, --- *pulsant balatibus auras.* Scripsisse saltem debuit.

Multa etiam peccat Maximianus, quem esse Asinium Gallum (ut corruptâ Virgilianæ vitæ lectione falsi vocant, quem Cornelium Gallum melius dixissent) aliquando creditum est. Vt Ecl. I.

SOCRATEM *palmam promeruisse ferunt.*
O quàm dura premit miseros CONDITIO *vitæ!*
Continuos genitus ægra SENECTVS *habet.*

Item Ecl. III.

PÆDAGOGVS *agit. nam mê tristissima mater.*
At postquam teneram rupit VERECVNDIA *frontem.*
Prostratus pedibus VERECVNDA *silentia rupi.*

Accedat istis Petrus Apollonius Collatius, si, ut vulgò creditur, vixit paullò ante annum Christi septingentesimum. Is primam in *Titus* producit passim. Ejusdem est lib. II: *Terrifico traxit sonitu, longéque rejecit.*

Adderem & alia de proximorum temporum poetis: nonnulla quoque ex inscriptionibus antiquis, in quibus & *patrona* † reperias correpta media: ut similia quædam mittam. Sed enim satias me jamdudum istorum capit. Nec sanè est, ut meliora exspectemus ab iis, qui post superiores vixere. Quos inter & est Petrus Riga, Ecclesiæ Remensis clericus; qui circa annum millesimum ducentesimum vixit. Nam etsi Tritthemius scribat, eum in Aurora sua, (quo poemate historiam veteris ac Novi Testamenti carmine est complexus) *observasse diligenter legem metri*: tamen toties peccat, ut nisi barbariem seculi, quo vixit, & eorum quæ proximè illud excepere, cogitaremus, meritò mirari possimus, tanto tamdiu eum in honore stetisse, ut ante duo secula, atque etiam intra illud tempus, de modulo syllabarum ex ejus versibus judicium ferri soleat. Nunc adeò exigua ejus ratio habetur, ut nomẽ ipsum penè fugiat vel multijugæ lectionis homines.

† *Inscr. Grut.* 931. num. 9.

CAPVT XL.

Etiam in modulo syllabæ sæpe falli, qui renascente poesi, & sesquisæculo pòst, claruerunt.

QVod si etiam illi, per quos literæ reviviscere cœperunt, vel qui eorum ætate vixerunt, non rarò cespitant: cogitare oportet, non omnia, quæ in mero meridie cernimus, videri ab iis potuisse, qui in diluculo, tanquam in confinio lucis & tenebrarum, erant constituti. Quibus verò initia sua reviviscēs poesis debeat, malo dicere verbis Cæsaris Scaligeri: qui cap. 1. Hypercritici, cùm de Ausonio, Sereno, Sidonio, Boethio, esset locutus, ista subjungit: *Verùm longo post hos tempore, non secus atque intermortua, tandem penè derepente satis magna, veluti Tages alter, extitit. Nam tametsi de integro redivivа novam sub Petrarcha pueritiam inchoasse, atque inde Philelphi studio clara admodum incrementa cepisse visa est: haut exiguam tamen illam tum fuisse puto, quàm constat pene illico multorum illustrissimis ingeniis (*ea inter mox Iovianum Pontanū reponit*) confirmatā cum antiquâ illâ optimâ certare potuisse.* Tres isti præstantes viri quos dicit, crebrò in modulo peccant. Nam Petrarcha quidem, ut primā in *Annibal* corripiat, ac eandem in *Terentius* producat; nō dubitat in illo liquidam eximere, in hoc geminare. Quippe lib. VI Africæ ait, *Te quoties Anibal video.* Et lib. X. *Prior it Terrentius horum.* Ejusdem est lib. II Africæ: *Littus ad* IBERVM *resonet.* Et lib. III primam in *Sequana* corripit, quæ Lucano atque aliis est porrecta. Ibidem ait *Oreades Faunique leves.* At Maronis est I Æn. *Hinc atque hinc glomerantur Oreades.* Et lib. VI Africæ ita hexametrum claudit: *Fortissimus Eryx.* Et lib. VII. *Tibiasque, pedesque.* Nisi hic placet esse σωίζησιν. Etiam, contrà quàm à Martiale †, & Ausonio *, factum, primam in *Plinius* corripit lib. II, epist. ad Rainaldum:

† lib. 10, ep. 19.
* epig. 68.

Hæc juga Virgilius, Plinius tenet illa secundus.

Itē in *Paccuvius*, contra Persii ‡ & Martialis † autoritatem, producit secundam lib. epist. III. Alia quoque hujusmodi apud eum sunt longè plurima.

‡ sat. 1.
† lib. 1, ep. 91.

Vti & apud Philelphum, qui in *luscinia* secundam producit, itemque in *Valerius*: primam etiam in *Bœotia* corripit, & tertiam in *Eugenius*, quod Græce εὐγένειος. Sed quis ejus viri σφάλματα cuncta recenseat?

Cultior illo Pontanus, vir sanè maximus. Sed tamen non semel peccat. Vti lib. I Vraniæ:

Ergo ubi ter nonas PLAGAS, *ter nonâque mundi*
Dimensus spatia.

In quo tamen modulum servavit lib. II ejusce operis:

Hæc plaga circuitusque ingens.

Nempe confundit modulos in *plaga*, pro πλαγῆ, & *plaga* pro tractu. Eodem

dem libro :

Hunc neque marmoreis renitentia templa columnis.

Nitentia dicere debuerat. Nimirum confudit modulos in *niteo*, & *nitor*.

Idem lib. IV Vraniæ :

Signa quoque adverſo ſibi DISSIDENTIA *niſu*
Dant varias animorum artes.

At Maronis eſt in VII :

Omnem equidem ſceptris terram quæ libera noſtris
Diſſidet, externam reor, & ſic dicere Divos.

Idem Meteororum libro, Cap. de Fulmine :

Vt cum irata manus tormento excluſit æno
Fumantem pilam, verſatque volubile ſaxum.

Horatii verò eſt in Arte :

Indoctuſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit.

Idem Lepidinæ pompâ quinctâ :

Montibus indigenæ Fauni proteruntque, ruuntque.

Qui error ſatis apertus.

Tribus hiſce poetis alios quoſdam addamus. Mapphæo Vegio aſſentiri non auſim, cùm XIII Æneid. ait :

Dehinc perturbatos crocitans exquirit & omnes.

Nam ut à *dormio dormito*, ſic à *crocio crocito*.

Nec Baptiſta Mantuanus latâ culpâ vacat : qui in *ſitibundus*, etſi ſit à *ſitire*, primam tamen corripit, in mortem Frederici. Et priorem in *ſtrabus*, contra Horatii autoritatem, producit in Villa Refrigerii. Quod & ἐπολλιμαῖος ille Macer fecerat, ſcriptor non magnæ rei; qui & in *clyſtere*, ac *hyſſopo*, ſecundam auſus eſt corripere.

Laurentius Lippius, Oppiani interpres, turpiter adeò ſe paſſim dat, ut non lippire, ſed prorſus cæcutire videatur.

Nec Fauſti Andrelini ratio haberi debet; in cujus poematis unam ſe ſyllabam deſiderare magnus Eraſmus dicebat : ea eſt νῦς ſive mens. Nimirum quia crebrò adeò nullam ex ejus verbis commodam ſententiam elicere eſt. Sed metrum ſi ſpectes, non unâ ille ſyllabâ peccat; verùm trecentis. Eſt tamen cum fefellit eum librorum vulgarium autoritas. Vt cum eclogâ contra Balbum ſecundam in *ſaginatus* corripit. Vbi, ut puto, decepit eum illud Nemeſiani Ecl. IV. *Vt quoque turba bono plaudat ſaginata magiſtro.* Sic enim in Aldinâ expreſſum eſt : ubi rectiùs alii, *ſignata*.

Elegantiſſimo adoleſcenti, Michaeli Verino, quòd interdum in talibus delinquat, ob teneros annos debet condonari. Nam anno ætatis duodevigeſimo periit priapiſmo, cùm contra medicorum præſcriptum concubitu

cubitu abstineret: unde de eo Angelus Politianus:

Sola Venus poterat lento succurrere morbo,
Ne se pollueret, maluit ille mori.

Quendam ejus errorem, quòd sæpicule primam in *charitas* corripiat, eo in notis ad illius districha, excusatum ibat Martinus Civarra Cantaber, quòd in *Charis*, ac *Charistia*, ea syllaba sit correpta. Ineptè sanè, cùm non alia ejus esse quantitas possit, ac in *charus*, unde descendit.

Majoris longè autoritatis esse meretur Angelus Politianus. Quem tamen sequi non ausim, cùm secundam in *patrimus* aut *matrimus* corripit, de quo antè dictum. Vel cum idem facit in *verecundus*, carm. ad Innocentium P. M.

Sponte sublatos verecunda fasces.

Nam producit eam syllabam Martialis lib. VIII, epigr. I & LXX.

CAPVT XLI.

Epilogus hujus libri. Doctrinam de variis metrorum generibus, non ad Grammaticam, sed Poeticam pertinere.

EX iis, quæ hactenus diximus, satis liquet, quàm facilis in quantitate talium lapsus sit, quæ vulgò vitiosè etiam proferri audias ab eruditis, præsertim iis, qui neglectis literis animum mox gravioribus applicant studiis. Qualis magni ille nominis Iurisconsultus Bartolus: qui ajebat, de versibus non laborare Iurisconsultum: ut proditum à Ludovico Vive in primo de caussis corruptarum artium. Sed Bartolus hoc illo ævo barbaro dixerit. At in hac quoque literarum luce, non pauci, qui ex humanitatis studiis non aliter bibêre, quàm ut canis è Nilo, interea stulto fastu, quia graviora tractât, videri aliis volunt, nihil ignorare: unde, ut in reliquâ literaturâ, ita hac etiam parte sæpe admodum se ridiculos præbent. Eoque fortasse aliquis optet, ut priusquam ad cætera accedamus, plusscula quoque alia congeramus, in quorum pronunciatione itidem peccari soleat ab iis, quorum ingenium in poëtarum lectione subactum non est. Verùm, quod in re aliâ dixit vates Venusinus †,

† *lib. pr. Sat. 1.*

Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium.

Quare de passivis hujusmodi in quantitate erroribus, (ut ejusdem poëtæ verbis utar)

--- Verbum non amplius addam.

Atque eo lubentiùs istis supersedemus, quòd quæ autoritate poetarum tantummodo sciuntur (cujusmodi fere sunt, quæ antè expendebamus) in Prosodia sua non indiligenter persecutus sit vir & genere & eruditione nobilis,

nobilis, ὁ μακαείτης Henricus Smetius, Medicus: de cujus maximis laudibus plura dicerem, nisi id importunius hoc loco foret, & simul vererer, ne, quia ille, & gener ejus, summus vir Ianus Gruterus, arctâ adeò & affinitate & amicitia, juncti mihi fuerint, dare id affectui ex conjunctione istac geminâ viderer.

Nec est, quod exspectet quis, ut priusquam à Prosodiâ tollamus manum, expendamus doctrinam de metrorum generibus. Quippe qui operosè eam Grammaticæ inferciunt, artis suæ fines transiliunt, limitésque disciplinarum conturbant. Nam de pedibus, metris, ac versibus, agere Poëticæ est, non Grammaticæ; cùm sine earum notitiâ purus acquiri possit sermo; neque Prosodiæ finis sit scriptio carminis, sed recta pronunciatio. Si cui tamen omnino quædam de metris, ac usitatioribus carminum generibus, Prosodiæ subjicere visum fuerit, non magnopere repugnabo; modò agnoscat, ea non esse de ἰδίᾳ artis Grammaticæ, sed è Poëticâ succenturiari Prosodiæ, partim ut adolescentuli Poëtas doceantur primordia, partim ut syllabarum quantitas poëtarum autoritate comprobari possit. Neque enim hodie ulla supereſt alia ratio, cùm Romani Romanâ uti linguâ desierint; nec sint à quibus recta pronunciatio, ut olim, peti possit. Aliter, scio, hâc de re alii; sed nullâ suffulti ratione. Itaque placet Attilianum illud, *Suam cuique sponsam, mihi meam.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

ADDENDA,

& suis locis interserenda libro primo, ac secundo, artis Grammaticæ.

PAg.7,vers.9, post *Grammaticen* adde. Quam qui *scientiam* esse volunt, duobus se magnis auctoribus tuentur, Aristotele, & Fabio : quorum ille lib.VI Top. cap.V Grammaticen vocat ἐπιστήμην † : hic lib.I, cap.IV eam esse ait rectè loquendi scientiam. Verùm Fabius, dum format Oratorem, non omnia ad Logices trutinam expendit. Ne Aristoteles quidem id facit in Topicis, scripto ἐξωτερικῷ : in quo propterea tam multa ex aliena potius sententia dicat, quàm suâ. Accuratiùs idem lib. VI Nicomachiorum cap. III : ubi *scientiam* definit. Eam definitionem si spectemus, Grammatice esse scientia non potest : quia, finis ejus est non cognitio, sed opus : materia item non res necessariæ, sed contingentes : ut diximus. Loquor autem de Grammaticâ cujusque linguæ propriâ : non omnium linguarum communi. Nam communis illa, ut inferiùs dicam, tota est naturalis, non arbitraria. Exponit autem quid litera sit, quid vocalis, aut consona, quid syllaba, quid diphthongus, quid vox, quot vocum classes, quæ primariæ & categorematicæ, quæ syncategorematicæ, aliáque humanæ voci insita, ac omnium linguarum communia. Hæc quo minùs scientia propriè pressèque dicatur, nihil impedit ; seu finem, seu materiam spectes. Nam ut natura loquelæ, quæ hominis est affectio, meliùs perfectiusque cognoscatur, in materiam orationis inquirit, & affectiones ejus ex naturæ principiis demonstrat. Nos cum Grammaticen per scientiam posse definiri negamus, de Grammatica loquimur non naturali, sed artificiali ; non communi omnium hominum, sed propriâ hujus, vel illius linguæ : ut eas distinguemus cap. VII. De genere satis.

† *scientiam.*

P.7,v.12, post, *Nam congruè*, adde : non invenio apud antiquos : sed pro eo apud Tullium in tertio de Oratore legas *congruenter* : quomodo

29, 28, post *oratione*, adde : Scio, ab aliis dispesci in partes duas, quarum una de vocibus singulis agat : altera de conjunctis. Sed hi postea dividunt priorem in eam, quæ est de partibus vocum : & alteram de vocibus integris. Quæque est de partibus, distribuitur ab iis in illam de literis, alteramque de syllabis. Vt triplici sic divisione sit opus. Veteres igitur, ut duarum divisionum compendium facerent, quadripartitam prætulerunt. Nec tamen, cùm eodem res cadat, super hoc litem ulli moverim. Rem ipsam videamus.

46, 12, post *conjunxerit*, adde : Verùm quid hac testium congerie opus, cùm

cùm Euripides ipſe Palamedem, in tragœdia cognomine, literarum inventionem ſibi vindicantem inducat. Sic enim loquitur:

Τὰ τῆς γε λήθης φάρμακ' ὀρθώσας μόνον
Αφωνα, κ) φωνῆντα συλλαβὰς τιθεὶς,
Εξεῦρον ἀνθρώποισι γράμματ' εἰδέναι.

Quæ in Florilegio Stobæano * Latinis ſic verſibus expreſſit grande ſeculi noſtri decus, Hugo Grotius: * Tit. 79. ſive alii 81.

Ego ille mutas conjugans vocalibus
Monſtrans hominibus literarum fœdera,
Oblivionis tenebricoſæ remedium.

64, 7, poſt *Græcorum* φ, adde: quia F ſolùm eſt flatus: φ eſt π cum halitu: at longè aliud eſt flatus, quàm ſimplex halitus.

69, 23, poſt *ponendo. Sic*, adde: ut etiam ſuperiori capite diximus: & ſecundo poſt verſu, poſt *eundem* (ſic reſcribe) adde, hoc eſt, octavum, modò poſt ι accenſeas ϛ.

71, poſtremo verſui ſubjice: Nempe hoc F, quod eſt Æolicum digamma, magis eſt halitus, quàm flatus: contrà quàm F Latinum, quod eſt flatus: ut mirum non ſit, ſi, utcunque ſimilis ſit figura, natura nihilominus ſit diſſimilis.

77, verſu antepenultimo, poſt *putabat*, adde: Nonius quoque pro *querela*, ſcripſit, *cuerela*: & *cuis*, pro *quis*: ut liquet ex ſerie literarum, capite de generibus indiſcretis.

162, 16, poſt *vita*, adde: Par ratio, quando V ponitur poſt T, vel D. Vt in *mutuatur* triſyllabo: ubi V effertur, ut in *vates*. Auſonius epiſt. XXII:

Mutuatur ad Græcam fidem.

Sic in penteſyllabo *duodeviginti* V pronunciatur ſicut in *votum*. Idem Auſonius carm. XXIV Parental.

Duodeviginti functus Olympiadas.

167, 16, poſt *tulit*, adde:

Dixeris, etiam Auguſtæo, vel ſuppari ævo, diphthongos negligi ſolere: atque id ex eo colligi, quia cum verbum illud obſcenum, quod eſt ex Græco παιδικὰ (ita impuriſſimi illi ſuos amaſios dixere) omnino per diphthongum ſcribi debeat: in Ithyphallico tamen carmine, gemino in loco merâ ſcribatur vocali. Sed de eo quid ſentiam, expoſui in Originum libris. Eo minùs animus eſt hic fædiſſimæ voci immorari. Redeo igitur ad Bedæ ætatem.

174, 33, poſt *Docent hoc*, adde: veteres ſcholiaſtæ: in his Euſtathius commentario in Dionyſii περιήγησιν. Vt ad illud poetæ ejus:

Αλλ' ὁπότ' Αρμενίων ὀρέων προπάροιθεν ὀδεύσῃς.

Nam ex eo, quòd T in ὑπότε non vertatur in aſperum ſpiritum, colligit Αρμενίων habere ſpiritum lenem. Quomodo nihil attinebat argutari, ſi tum quoque ſpiritus, & accentiunculæ, ſemper notari ſolerent. Idem indicant

175, 1, poſt, *edendum curavit*, adde: Imò in Pandectis etiam Florentinis nuſpiam vocibus Græcanicis appoſiti ſunt accentus: quod ex MSo ipſo obſervatum, monitumque, Ant. Auguſtino, libro de Excuſationibus.

177, 33, poſt *flexum*, adde: De quo mox cap. x.

178, 2, poſt *malus*, adde: Fabii, aliorumque, de hoc loca adferam cap. XII.

179, 17, poſt *accentus*, adde: De ultima, apertum ſatis, abire hac parte Romanos à Græcis. Servius in Ecl. 1: *Notandum Bucolica, vel Georgica, cùm apud Græcos in fine habent accentum, apud nos in tertia à fine habere. Nam, ut in ultima ſit, Latinitas vetat: ut in penultima non ſit, brevitatis efficit ratio.* Sed porrò quæritur, an Latini tum ſequantur Græcos, quando iis accentus eſt in ſecunda, vel tertia ab ultima.

183, 23, poſt πρόσωπον adde: Sic *boſſorus* malim, quàm *boſſphorus*, cùm non ſit à φέρω, ſed à πόρος, hoc eſt, tranſitus ſive trajectus.

210, 9, poſt *ſalute*, adde: Vidit hoc Lupus Ferrarienſis abbas jam illâ ætate (ſub Carolo Calvo vixit) epiſt. xx ad Altuinum: ubi clarè ait, in *aratrum*; & *ſalubris*, penultimam produci: nec ſe apud poetarum quemquam, etſi ſedulò inquiſierit, brevem eam reperiſſe: rationem paullò antè expreſſerat. *Communem*, inquit, *ſyllabam ex muta, & liquida, fieri in eis ſolum, quæ per naturam brevia ſunt, nequaquam dubitaverim.*

191, 26, poſt *Horatium*, adde: vel διυλλάξως ſcripſerit Ennius, *firi*.

194, 13, poſt *albus* adde:

Seu eliditur, ſi ſanus eſt locus ille Catulli carm. XL:

Renidet uſquequaque, ſeu ad rei ventum eſt
Subſellium. ——

Vbi diphthongum elidi, monet quoque Achilles Statius. Legiturque hoc modo in editionibus cunctis: antiquiſſimâ etiam Regienſi anni CIↃ CCCCLXXXI. Solus Duza legere jubet,

—— *ſeu rei ventum ad*
Subſellium. Idque, ut ait, quo verſus ratio habeatur.

210, 20, poſt *Sidonius* adde: cum ait,

—— *Circumlatrat ingens* *Turba canum.* ——

Item Claudius Mamertus Victor, commentario in Geneſin:

Explorare juvat, mentemque explere latrantem.

215, 26, poſt, *movet me*, adde: vel quod Marullus falsè propterea epigrammate ſuo rideat Politianum: vel

220, 14,

220, 14, post *spondeus*, adde : Fortasse & prima in *focilo* producenda, etsi à *focus* sit *foculus*, à quo *foculo*, sive *focilo* : unde formâ diminutivâ *refocillo*. Sanè primam producit Lucanus, sive malis Ovidius, carmine ad Pisonem : *Sed miserum parvâ stipe focilat, ut pudibundum.* Scaliger, modulo offensus, malit legere *munerat*. Sed longiùs id abit. Et probam esse vocem, arguit, quòd Tranquillus in Augusto dicat cap. XVII : *Societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibusque variis male focillatam.* Vel, *focilatam*. Glossæ vett. *Focilat*, Θωπεύει.

224, 33, post *negligit*, adde : Ac Ausonius similiter Eidyl. III :

Cuncta cupit Crœsus, Diogenes nihilum.

Excipere etiam oportuit *affatim*, quod à *fari*, vel *fatum*. Corripit enim mediam Attius :

Tum jecore opimo farta & satiata affatim.

Vt trochæus, non spondeus sit initio Plautini hujus :

Affatim est hominum in dies, qui singulas escas edunt.

229, 20, post, *ita fert*, adde : Sed de genitivo *Titii* fallitur, cum is regatur ab ablativo *gratiâ*, vel *caussâ*, qui κατ' ἔλλειψιν intelligitur : ut planiùs fiet libro de structura cap. XXIX. Quare si *refert* fuerit ex *rei fert*, integrè erit, rei fert caussâ, sive de caussa Titii.

232, 24, post *Peccavit*, adde :

Primam tamen in *nefariis* produci, censent ob Propertii illud lib. IV, el. IV : *Nescia nefariis accubuisse novis.*

Ac ita quidem est in editionibus cunctis, etiam antiquissimis. Sed planè id insolens : eoque Scaliger legere jubet : *Nescia ne furiis* : ut nempe duæ negativæ vehementiùs negent.

233, 30, post *Cani*, adde : Mirum, contrà ab eodem Martiale primam in *selibra*, non semel, sed constanter corripi : cùm dicatur quasi *semilibra* : & prior in *semis* à poetis semper producatur. Nec ratio obscura, cùm sit ab ἥμισυ.

244, 22, post *neminem* adde : qui quidem ante hos annos fuerit quinquaginta.

246, 4, post *scalmos* : adde :

Imò & apud Fortunatum lib. VIII, cap. V, sic versus is legitur in MSSis :

Calcaturus erat qui solus torcular altum.

251, 5, post *scripsit*. Naturâ tamen ejusmodi brevia essent. Et hoc sine dubio, & præterea Ovidii auctoritas, movere Franciscum Philelphum, ut in satyra scriberet illud nunc adeò protritum :

Omnia si perdas, famam servare memento,
Quæ semel amissâ, postea nullus eris.

Vbi, quos modulus offendit, reſcribere κατ' ἐρώτησιν, jubent, *poſtea an ullus eris?* Sed ſi Ovidio medicina fiat, ſolùm ſcribendo, *Poſt ea:* cur non & Philelpho?

259, 9, poſt *pudores:* adde: Ita, non *egon*, Aldina, aliæque vett.

260, 3, poſt *corripere* adde: niſi viderem, ex claſſicis ipſis poſſe aliqua pro eo adferri. Producit enim Plautus, hoc trochaico, Aululariâ act. III, ſc. III:

Coctum ego, non vapulatum, dudum condūctus fui.

Imò idem facit Catullus epigr. XVII:

Hunc ego volo de tuo ponte mittere pronum.

Verſus eſt antiſpaſticus, ſive Priapejus: qui conſtat Glyconio primâ ſede trochæum habente, & Pherecratio itidem initio habente trochæum.

262, 17, poſt *ſcurra*, adde: Imò *cito* etiam producit Syrus mimus, hoc verſu jambico ſenario:

Pars beneficii eſt, quod petitur ſi citò neges.

268, 10, poſt *hoc* adde: Niſi locus corruptus, & legendum, *Proque hoc:* quæ conjectura eſt nobilis, ac doctiſſimi propinqui mei, Iacobi Roverii. Cui facilè ſubſcribo, ſententiâ id exigente. Dixerit aliquis, fortaſſe & priori verſu, librarium pedariæ artis ignarum ſic reſcripſiſſe pro illo, *Et vos id ipſum.* Quod faciliùs admitterem, niſi, ut Scaliger edidit, ſic in Aldinâ, & antiquis aliis, inveniſſem: &, quod caput eſt, non Priſcianus modò, ſed etiam Velius Longus, atque adeò Probus, tradidiſſent, *Hoc* corripi: ubi verò produci videtur, *hocc* ſcriptum fuiſſe. Quis enim potiùs Probo audiendus, ſi ætatem ſpectes? Neronis enim temporibus vixit, teſte Hieronymo *: unde & ſæpius eum, ut ætate ſuperiorem, ad partes advocat Gellius. Mihi quidem parum fit veriſimile, grammaticorum eruditiſſimum, quomodo eum Hieronymus † vocat, modulum ſyllabæ eo tempore ignorâſſe, quo vulgus etiam imperitum ex ſola pronunciatione, ut ex Tullio alibi oſtendimus, de eo poterat judicare. Nec tamen diffitebor, mox ab Auguſti ac Tiberii ætate, cœpiſſe pronunciationem corrumpi. Vnde fortaſſis eſt, quòd & Probus putârit, *pes* corripi, de quo poſtea dicam. Quare de eo non nimium urgebo. Potiùs illud dicam, de *hoc* & *hocc* non unquam meliùs judicari potuiſſe, quàm Probi ætate, quia tum αὐλόγραφα ‡ uti aliorum, ita ipſius Ciceronis, ac Maronis, exſtabant, ut ex Fabio * conſtat: neque ab alio tum certius judicium ferri potuiſſe, quàm Probo; quandoquidem propria hæc ejus cura, ut auctor nobis Tranquillus, *multa exemplaria emendare, ac diſtinguere.*

* *in Chronico Euſebii.*

† *ibid.*

‡ *ſcripta manu propriâ.*

* *lib. 1, cap. 13.*

271, 7, poſt *quia*, adde: Lucilius dicat, apud Nonium †:

Hærebat miſero gladium in pectore totum.

† *in gladium.*

Prout legendum cenſet præſtantiſſimus Mercerus. Sed in optimo MSo noſtro

noſtro diſertim eſt *mucro*: eoque planè legendum puto:

Hærebat mucro, gladiumque in pectore totum. Vt ſit ſententia, non mucro duntaxat, ſed gladii etiam reliqua. *Gladium* enim pro *gladius* dixit, ut Nonius monuit. Ac ſimiliter locutus non Plautus modò Caſinâ, ſed Varro etiam in I de R. R. Quare hinc quidem minimè evincas, M non eliſum produci ante vocalem. Sed aliunde id probare poſſumus, cùm, juxta omnes editiones, quæ illam Scaligeri præcedunt,

272, 19, poſt *telis* adde: Vel dicendum, eſſe anceps. Sanè ſi originem ſpectes, produci debuerat: quia eſt à κῦρ, quod è κέαρ.

274, 9, poſt *intervallo*, adde. Atque idem judicium eſto de illo Propertii lib. II, eleg. XXXII:

Quod ſeu tu Grajas, ſeu es imitata Sabinas.

Si modò hæc genuina lectio eſt. Nam pro *es*, in aliis codd. eſt *fis*. Quomodo edidere Aldus, Douza, Paſſeratius. Sed Scaliger *es* prætulit: atque id in duobus MSSis Palatinis reperit Ianus Gebhardus. Etiam ſic invenio in ea, quæ Regii Lepidi anno prodiit CIↃ CCCCLXXXI. Vnicus eſt locus, ubi extra cæſuram produci videatur. Sabinus enim, vel alius potiùs, epiſtolâ Paridis ad Oenonen ait:

Sed non eſt rationis amor. te conſule nympha,
Læſa es, & læſam ſcribis amare tamen.

Verùm in Venetâ Bernardini de Novariâ, anni CIↃ CCCCLXXXVI, invenio, *Læderes, & læſam*. Vnde conjectabam legendum:

Læderis, & læſam ſcribis amare tamen.

Sin, *læſa es*, ſcripſit ille ſuppoſiticius Sabinus; (& ſanè ita eſt in plurimis codd.) planè acceſſero neceſſario meo, Iacobo Roverio I. C. ſubacti in hiſce literis judicii viro, qui mihi ſcripſit, ſibi legendum videri:

— Te conſule nympha.
Læſa es, te læſam ſcribis amare tamen.

278, 30, poſt *conſonantis* adde: Imò, quod maximè placet, utrobique longa dici poſſit ob craſin: quia *petit* ex *petiit*, *ſubit* ex *ſubiit*. De quo mox pluribus.

280, 2, poſt *ſimiliter* adde: ut paullò antè dicebamus.

307, 33, poſt, *Hippocreniſitas*, adde: Vnde tamen ſuſpicari poſſis, ſcripſiſſe Sidonium voce compoſitâ, *Hippocreniſatas*: ut poſteriores edidere.

298, 9, poſt, *docet*, adde:

Nec autoritate, ut puto, veterum cognoſcas, quanta ſit ſecunda in *diutius*. Ajunt, ſciri ex eo, quòd antiqui in *diuturnus* eam corripiant. Vt Ovidius in Ibin: *Corpore luſtravit non diuturna ſuo.*

Et alibi: *Hæc fore morte meâ non diuturna mala.*

Sed

Sed validius id foret, nisi eadem in *diutinus* produceretur. Nec id illo Prudentii modò, in Laurentium Mart.

Postquam vapor diutinus:

sed etiam à Plauto, Rudente, act. IV, sc. VII: ubi senarium hunc legas:

Diutinè uti bene licet partum bene.

298, 27, post *Nonium* adde: Et fortasse in Philomela non *blaterat* legendum, sed *blatterat*: ut est in quibusdam libris.

301, 20, post *fefellit*, adde: In *nutrio* qui corripiunt primam, tuentur se hoc Claudiani lib. II in Eutropium: *— Flatusque leonis*

Sæpe nutrire levis.

Sed in Aldinâ, & aliis inde consecutis, est, *Spe nutrire.*

In *peculator* secundam aliqui corripiunt, quia Prudentius in Psychomachiâ dicat: *Quid petit ærsurus pariter peculator avarus?*

Sed in MSSis, & editione Giselini, est *speculator.* Et sanè secunda in *peculi* porrecta est Maroni Ecl. I. Vti Martiali in *peculiaris*, istoc phalæcio, lib. IV, ep. LXIV: *Solus luce nitet peculiari.*

302, 4, post *æviterna.* Vix dici etiam potest, quoties peccetur eo, quòd in veteri poeta non attenditur ad συνίζησιν. Vt qui secundam in *denarius* corripiunt, quia Martialis sit lib. IX, ep. CIII:

Denariis tribus invitas & mane togatum.

Quasi non idem Martialis dicat lib. II, ep. LI:

Vnus sæpe tibi totâ denarius arcâ.

Sic in *vindemiator* secundam putant corripi, ob illud Horatii lib. I, Sat. VII: *Vindemiator & invictus cui sæpe viator.*

Atqui Virgilius ait II Georg. *— Spumat plenis vindemia labris.*

Et Ovid. III Fast. *At non effugiet Vindemitor: hoc quoque causam.*

305, 30, post, *nemo*, adde. Quid etiam dicent ad Senecæ, cujus ante memini, versum istum: *Etsi propitios, attamen lentos Deos.*

308, 10, post, *probus 'st*, adde: Sed Alcimi in versu statuere possis συνίζησιν. Eo minus excusabile hoc, eruditi viri, Frederici Taubmanni:

Callidus inferni præstigiator adest.

Scio, nonnullis aliter videri, qui modulum hunc origine vocis tuentur, quia sit à tegendo. Nam ut ab *attego, attegiæ*; sic ajunt à *prætego*, esse *præstegiæ*. Sed Græci quidem στέγω ajunt, Latini autem *tego.* Vt omnino *præstigiis* ex eo nomen sit, quia oculi iis præstinguantur.

IN-

INDEX

LIBRI PRIMI, ET SECVNDI, DE ARTE GRAMMATICA.

Numeri Romani prior librum, alter caput: barbaricus paginam designat.

A, EE, similiáque, immeritò à Politiano, & aliis, in numerum diphthongorum relata, II. II. 160.

A, & E, invicem permutantur; item A, & O. I. XII. 57.

A, & V, ablativi Tertulliano corripiuntur, II. XXXVIII. 302.

A finale nominativi Græci Latinis interdum producitur, sed non extra cæsuram, II. XXXIV. 287. [II. XIV. 198.

A in *aceus* exeuntium semper producitur,

A in vocativis primæ à rectis in *As* producitur; à rectis verò in *nis* corripitur, II. XXXIV. 287.

A, licet naturâ breve, Ausonio, & Prudentio, ex more suorum temporum, quandoque, quia acutum habeat accentum, producitur. II. XXIV. 248.

A Numeralium in *ginta*, quæ antiquioribus potiùs porrecta, junioribus non rarò corripitur, II. XXIV. 248. 249.

R. Aben Esra Grammaticus, ejus ætas, & libri, I. IV. 17. [227.

Abicio, & *adicio*, pro *abjicio*, & *adjicio*, II. XIX.

Abies, & *Aries*, ultimam producunt, II. XXXI. 273.

Abjete, pro *abiete*, trisyllabum, II. XIV. 199.

Abit, pro *abiit*, ultimâ productâ, II. XXXII. 280.

R. Abraham de Balmis, Grammaticus, ejus ætas, & de hac arte libri, I. IV. 18.

Abscidi, mediam habet communem: porrectam, cùm est à *cædo*: correptam, cùm est à *scindo*, II. XVIII. 222. [297.

Absternius secundam producit, II. XXXVII.

Accentus vox Hebræis latiùs patet, quàm Græcis, & Latinis, II. VI. 169. illos, quos vulgares vulgò, & musicos vocant, primi & secundi templi temporibus ignotos fuisse, I. V. 169. quis invenerit. *Ibid.* eorum usus non tantùm in musicis, sed & aliis in rebus. *Ibid.* Accentus esse accidentia syllabarum, II. VII. 171. cur *fastigia* dicti. *Ibid.* 172. triplices esse, *Ibid.* Sinenses quinque habere. *Ibid.* 173. ratio figuræ, qua singuli scribuntur, è natura cujusque. *Ibid.* circumflexi vetus figura. *Ibid.* alii acuti, graves alii, & circumflexi, unde dicantur. *ibid.* apponendi eos morem Græcis, atque Romanis, ignotum fuisse. II. VIII. 174. serò etiam cœptos ab Hebræis adscribi. *Ibid.* 175. hinc quæsitum, quinam eorum, ut & punctorum apponendorum, apud Hebræos fuerint auctores. *Ibid.* 175. 176. qui denique ultimam huic arti manum imposuerint. *Ibid.* Accentuum doctrina paucis regulis comprehensa. II. IX. 176. compositione cum Encliticis mutari. *Ibid.* 176. eorum distinctio. *Ibid.* & 178. interdum in ultimam transferri, adversus Fabium probatur. *Ibid.* in ultimis syllabis Adverbiorum, Præpositionumque, nunquam reperiri gravem; sed acutum, si correpta; circumflexum, si producta sit. *Ibid.* & 179. an servandus sit in Græcis Latinâ civitate donatis. *Ibid.* perfecti vocativi accentus locum retinuit in abscissis, ut in *Virgili*, & *Mercuri*, ex *Mercurie*, *Virgilie*. II. X. 180. ejus simul, & quantitatis, tam apud Græcos, quàm Latinos, habitam rationem. *Ibid.* 181. acutum olim antepenultimæ adscriptum in multis, ubi penultima foret longa. *Ibid.* iis adponendis ambiguitatem tollere laudabilis mos est, Fabio teste. II. XII. 185. compositorum accentus non causa quantitatis est in simplicibus, sed signum. II. XVIII. 221. idque non perpetuum, sed fallax, *ibid.*

Accusativi in AN à nominibus Græcis in AS, producuntur: à nominibus in A, breves sunt, II. XXXVI. 292. plurales in AS è Græcis Latini facti ultimam corripiunt, II. XXXVI. 293.

Acua, pro *aqua*, Lucretio, I. XVIII. 75.

Acuebatur olim etiam antepenultima in multis, ubi penultima erat longa, II. X. 181.

Ad præpositionum per D scribi debeat, an per T, antiquis disputatum, I. XLIV. 144.

Adam literas creditus invenisse, I. IX. 41.

Adelphæ, II. IV. 165.

Adgit an primam Lucretio producat, II. XIX. 226.

Adminiculor, *manticulor*, aliáque à diminutivis venientia, corripiunt antepenultimam, II. XXIII. 246.

Adolphi Mekerchi, & alius viri doctissimi error notatus, I. XX. 80.

Adon priori quantâ, II. XXXIX. 306.

Adspirationis vitia, in additione, vel detractione, II. XI. 183.

Adverbia derivata à *de* producunt ultimam, lib. II. XXV. 255.

Æ, & AI, Romanis veteribus sono affines, II. IV. 164.

Ægyptii sinistrorsum scripserunt, & unde eum morem acceperint, I. XXXIV. 121.

Æliani locus de sero literarum usu apud nonnullas gentes explicatur, I. XI. 51.

Ælius Dionysius, Grammaticus, & ejus de arte hac libri, I. IV. 14.

L. Ælius Stilo Præconinus, Varronis magister, I. V. 21, 22.

Æneades secundam corripere, ex etymo demonstratum, II. XV. 201.

Æolibus spiritus levis ac densi eadem nota, I. XXIX. 104.

Aer ultimâ productâ, II. XXXV. 290.

Aerius & *atherius*, an *aereus* & *athereus*, scribendum, I. XLIII. 145.

Αὴρ, malè priorem corripit Nazianzeno, II. XXXIX. 302.

Affatim secundam corripit Attio, II. XXXIX. 308.

AI genitivus antiquus, duabus longis ex AI diphthongo, II. XV. 201.

AI & OI diphthongos etiam esse Latinas, contra Marium Victorinum, & Marium Contadum, ostensum, II. II. 160. inveniuntur in veteribus monumentis, pro Æ & OE, *ibid.*

Alciati sententia rejecta de loco Plauti gemino, II. XVI. 212. ejusdem, & aliorum lectio in versu antiqui poetæ apud Tullium rejecta, II. XVI. 214.

Alcimus Avitus leges metricas non semper observat, II. XXXIX. 308.

Alcuinus penultimam in *statera* malè corripit, II. XXXIII. 282.

Aleph, He, Het, Hain, à Grammaticis Hebræis malè referri inter consonantes, I. XXVII. 98. Aleph, ante inventionem punctorum vocalium, quandoque signabat A, I. XXXI. 115.

Alexandrinis plurimùm debet ars Grammatica. I. II. 11.

Aliud disyllabum Lucretio, non ob elisionem consonæ *d*, ut Giffanio visum, sed vocalis, II. XXIX. 269.

Alius perpetuò habet in genitivo i porrectum ob crasin, II. XIII. 189.

Alphabetum XXIV literarum unde Ionicum dicatur, I. XXX. 107.

Alterius semper corripit I: nisi quod Terentiano Mauro producatur, II. XIII. 189.

Amadoci populi finitimi Neuris, sive Navaris, II. XVI. 211.

Amaverunt, *docuerunt*, & similia, penultimam habent ancipitem, II. XXI. 238. 239.

Amarum Chaldaicæ originis; non ex *à* & *mare*, ut vulgò volunt, II. XIX. 230.

Ambages mediam producit, quia est contractum ex *Ambeages*, quod ex *ambe*, & *ago*, II. XVIII. 223.

Ambe, vel *Ambi*, præpositio apud Varronem ab ἀμφὶ: hinc contractum *am* & *an* in compositis, II. XVIII. 223.

Ambitus participium vel producit mediam; vel ancipitem habet: at quando nomen est, eandem corripit, II. XVIII. 222, 223.

Ambitus producit secundam, quia ex *ambeitus*, quod ex *ambe*, & *itus*, contrahitur, II. XVIII. 223.

Ammon posteriore longa, II. XXXIX. 306.

Amphi-

Amphimachus rectè ab Hectore victus dicitur Ovidio, etsi secus visum Politiano, & Parrhasio, II. XXIV. 252.

AN terminatio Accusativi ex nominibus Græcis in AS producitur, II. XXXVI. 292. At à nominibus in A corripitur, *ibid.*

Anachoreta, non *Anachorita*, scribendum, I. XLIII. 145.

Analogia defenditur contra Cratetem, I. VII. 29.

Anas, posteriore correptâ à longis in AS excipitur, II. XXXI. 272.

Angeli Caninii laus, I. IV. 15.

A finale in nominandi, accusandi, & vocandi casu non producitur, nisi ob cæsuram, aut geminam consonantem sequentem, contrà quàm visum Erythræo, & Giffanio, II. XXIV. 247.

Annius Viterbiensis, eruditus impostor, I. IX. 39.

Anonymus de literarum inventione gemino in loco emendatus, I. IX. 35.

Annuvit, *pluvit*, *genuvit*, *habuvit*, veteres dixerunt, pro *annuit*, *pluit*, *genuit*, *habuit*, II. XIII. 192.

Antea ultimam producit, II. XXIV. 251.

Antisigma Claudii inventum, atque ejus figura, & potestas, I. XXI. 82.

Antispasticum metrum, sive Priapejum, constat Glyconio, & Pherecratio, II. XVI. 213.

AΘ, EA, EO, vel, OA, per συνίζησιν non fiunt diphthongi, II. III. 162.

Apella nomen proprium Iudæi, II. XIX. 229.

Apex quid, ejusque usus apud antiquos, II. VIII. 174. quid Hieronymo designet, I. XXXI. 114.

Apis, non ex *a*, & *pes*, sed potiùs ab ἄπτω, cujus prior brevis, II. XIX. 229.

Apollo Pythius dictus à loco, I. X. 47. serpentis imagine cultus in Chananæa, uti & postea in Græcia, I. X. 47.

Apollodorus Criticus, I. VI. 24.

Apollonius Alexandrinus, cognomento Dyscolus, Grammaticus, ejus ætas, & de arte hac libri, I. IV. 13. ejusdem laus, *ibid.* 14.

Apostropho conjuncta proferuntur, ut una dictio, I. XLIV. 154.

Apostrophus, & diastole, ex accentuum numero rejectæ, II. VI. 170. etiam Latinis nota apostrophi in usu fuit, & quidem consonâ sequente, imò & initio vocis. II. VI. 170. & 171.

χαπνομαντίζεσθαι quid, I. I. 4.

Appulejus; non *Apulejus* scribendum, I. XLIII. 151.

Aquæ etymon, II. XVII. 219.

Aquila Ponticus quando vixerit, I. XXXI. 113.

Arabs, *trabs*, *urbs*; an *Araps*, *traps*, *urps*, scribendum, I. XLIII. 145.

Arator secundam in *Psalterium* malè corripit, II. XXXIII. 281. non rarò in metrum peccat, II. XXXIX. 308. quando is vixerit, *ibid.*

Aratus Homeri corrector, I. VI. 25. à variis correctoribus vitiatus, *ibid.*

Arcessso pro *voco*, & *accuso*, uno modo scribitur, I. XLIII. 146.

Archiater penultimam producit, II. XXXIII. 284.

Archinus primus Athenienſibus auctor fuit, ut pro XVI Cadmeis XXIV Ionum literis uterentur, I. XXX. 107. ejus ætas, *ibid.* 108.

Archytas penultimam semper producit, quod non observavit Auratus, II. XXXIII. 285.

Areopagus penultimam corripit, II. XXXIII. 284.

Argonauticæ expeditionis tempus, I. X. 48.

Argumentum secundâ productâ ex *argutum*, II. XVII. 216.

Aristarchus criticus, I. VI. 24.

Aristophanes Byzantius criticus, I. VI. 24.

Aristophanis drama *Babylonu* quando actum, I. XXX. 108. ejusdem comici locus in Ranis illustratus, I. XLIV. 154.

Aristotelis locus pro usu vocis *Grammaticæ* perperam à nonnullis adductus, I. I. 4. magis videtur auctor artis Grammaticæ, quàm Plato, I. II. 10. defensus super eo, quod Z, & Φ, referat inter literas priscas, I. XXV. 94.

Arithmetice tertiam non rectè corripit Aurato,

rato, II. XXXIII. 281.

Arnobii versus emendatus, II. XXXVIII. 302. 303.

Artigraphi quinam dicti, I. IV. 12.

Artium omnium duplex tractandi modus, I. I. 2.

Artus in veteribus libris, pro quo vulgo *arctus*, I. XLIII. 146.

AS terminatio nominativi Græci, cujus genitivus Latinus definit in Æ, vel *Anis*, producitur, II. XXXVI. 293. cujus autem genitivus definit in *Adis*, corripitur, *ibid.* AS accusativi pluralis Græci etiam Latinis corripitur, II. XXXVI. 293.

Asellus piscium solus cor habet in ventre, II. XVI. 215.

Asinius Gallus an scriptor Elegiarum, quæ vulgò nomen ejus præferunt, II. XXVII. 259. & XXXIX. 309.

Assyrii literas invenere, I. IX. 42. quando iis sive Chaldaicis literis uti cœperint Judæi, I. XXXI. 110.

Athenienses quo auctore, & quando, XXIV literis uti cœperint, I. XXX. 107. 108.

Athos, ultimâ productâ, contrà quàm putavit Servius, II. XXXV. 291.

Atramentum *librarium* Vitruvio, *scriptorium* Celso, *loliginis succus* Horatio, I. XXXIX. 135.

Atticæ literæ, pro antiquis, I. XXX. 108.

Attii in Meleagro versus corrigitur, II. XV. 200.

AV sonus antiquis declinabat ad O: unde AV, & O, facilè commutantur, II. IV. 165.

Augusta charta, I. XXXVII. 130.

Augustini in origine vocis *Areopagus* ἁμάρτημα, II. XXXIII. 284.

Avianus, Æsopicarum fabellarum scriptor, alius ab Rufo Festo Avieno, II. XXX. 271.

Aula olim, nunc *olla*, II. IV. 165.

Aurati correctio improbata, II. XIV. 195.

παράσημα in modulo vocis *Arithmeticæ*, II. XXXIII. 281. ejus lapsus in modulo vocis *Archytæ*, II. XXXIII. 285.

Ausculari olim, pro *osculari*, *lausculum*, pro *osculum*, II. IV. 165.

Ausonius de duplici potestate vocalis *u* adversus summum virum defenditur, I. XII. 53. ejus locus Iul. Scaligero non satis intellectus, I. XIII. 61. cur Palamedicam φ grui cómparet, I. XXIV. 95. metri leges non semper observavit, II. XXXIX. 304.

Auxilla, pro *olla parvula*, II. IV. 165.

B.

B malè proferunt Germani, ut P; Vascones, ut V, I. XXVIII. 100.

Baca, non *bacca*, in melioris notæ codd. I. XLIII. 146.

Bacchus, i. asellus piscis, solus habet cor in ventre, II. XVI. 215.

Balbutio penultimam producit, II. XXIII. 246.

Bardocucullus secundam corripit, II. XX. 237.

Bellerophon quando vixerit, I. X. 47.

Ben Ascher Masorethæ accuratè descripta biblia, II. VIII. 175. quando vixerit, II. VIII. 176.

Ben Naphthali quando vixerit, *ibid.*

Benivolus, non *benevolus*, scrib. I. XLIII. 146.

Beth, Gamma, Daleth, à LXX, & Hieronymo, semper efferri spiritu tenui, I. XXVII. 98.

Biblus eadem ac *papyrus*, inde Βιβλία dicta, I. XXXI. 129.

Biblos contexere Lucano quid, I. XXXVII. 129.

Biduum, *triduum*, primâ productâ, II. XX. 234.

Bis Ovidio breve, posterioribus longum, II. XXXI. 276.

Blatero, non *blactero*, I. XLIII. 146.

Blatero primam corripit Horatio, & Lucilio; autori Philomelæ producit, II. XXXVIII. 298.

Bobus priorem corripit Ausonio: producit Horatio, & Lucretio; quorum potior autoritas, II. XV. 200.

Bodini, & Rittershusii sententia rejecta de Oppiani loco, II. XVI. 214.

Βυσσοφῶδες γεῖφος quid sit, I. XXXIV. 120.

Bracchium, an *brachium*, scribi debeat, I. XLII. 146.

Bubulcus à *bubus* primam corripit, II. XVII. 219.

Buchananus in *salubre* perperam corripit mediam,

mediam, II. XVI. 210. idem primam in *citerior*, & *citerius*, malè producit, II. XIX. 225.

Bucina, non *buccina*, I. XLIII. 146.

Bucula ex *bovicula*, II. XV. 200.

C.

C & G literæ cognatæ, I. XV. 66. veteres Latini semper C usurpabant pro G, I. XV. 66. condemnationis est, ut K kalumniæ, nota, I. XVII. 72.

C Kappa Romanum, *ibid.*

C pro Q. I. XVIII. 76.

C nominativi in obliquis mutatur in mediam G, I. XXI. 83. ut K Græcis in Γ. 84.

C ante E, I, Y, Æ, & OE, non aliter sonuit, quàm ante A, O, vel V, I. XXVIII. 100.

C, & G, facta ex Γ Græcorum rotundato, I. XXIX. 103.

Cabalistæ non ex apicibus vocalibus, sed ex consonarum figuris solùm mysteria sua eliciunt, quæque ejus rei causa, I. XXXI. 112.

Cadmus Phœnix primus literas in Græciam invexit, I. X. 43. quando vixerit, I. X. 47. 48.

Cælum, & *Cæles*, pro *stylo*. Hinc genitivus *cæltis* contractus ex *cælitis*, I. XXXV. 123.

C. Cæsar ea, quæ antiqui per V enunciabant & scribebant, primus per T cœpit efferre, & scribere, I. XII. 55. 56.

Cæsellius Vindex Grammaticus, I. V. 22.

Cæstus, & *cestus*, differunt, I. XLIII. 146.

Cæsura syllabam naturâ brevem, etiam sequente vocali, producit post pedem primum, secundum, tertium, quartumque, II. XV. 205. 206. 208. an in Sapphico quoque, & Phalæcio, syllabam producat, II. XXXI. 276.

Cætera, an *cetera*, I. XLIII. 146.

Cai vocativus, & *Cajus*, cur priorem Martiali producant, I. XXII. 88.

Caijus antiquis pro *Cajus*, *ibid.*

Caius trisyllabum primâ longâ; ut & disyllaba *Cai*, *Mai*. II. XIII. 190.

Calami Memphitici, Nilotici, Cnidii, I. XXXVI. 126.

Callimachus, criticus, I. VI. 24.

Calliopus sive Calliopius criticus, I. VI. 25.

Callistratus Grammaticus primus creditur XXIV literas conjunxisse, I. X. 46. easdemque putatur Samios docuisse, I. XXX. 107.

Calpe ultimâ correptâ, II. XXXIV. 288.

Calpurnius primam in *jugalis* producit, & contrà in *Pegasus* corripit, II. XXXIX. 303.

Camets veteribus sonum habuit ex A & O mixtum, I. XXVII. 98.

Camuel spiritus Trithemio quid, I. XLI. 142.

Canonica quid, II. XII. 184.

Guil. Canterus de loco Horatii refellitur, II. XXXII. 278.

Capella malè posteriorem in *tellus* produxit, II. XXXI. 277.

Caph interp. lxx semper valet χ, I. XXVII. 98.

Carmenta unde dicta, I. XI. 49.

Carrionis error de voce *Thermodoon*, II. XXXIII. 283.

Carthaginensis, non *Carthaginiensis*, I. XLIII. 147.

Sp. Carvilius primus G, & C, distinxit, I. XV. 66. quando vixerit, I. XXIX. 103.

Cassianus à discipulis suis graphiis confossus, I. XXXV. 124.

Cassiepea, an *Cassiopea*, scribi debeat, I. XLIII. 147.

Cassiodorus emendandus, ubi *Grammatica* ponitur pro *Gromatice*, I. I. 3.

Catonis etymon, II. XVI. 212.

Catulli locus secus, quàm Mureto, & Scoto visum, emendatus, II. XIV. 196. idem à Scaligeri censura liberatus, II. XV. 203. ejusdem vera lectio in voce *hirculus* contra Fulvium Vrsinum defensa, II. XVI. 213.

Caninius, vide Angelus Caninius.

Catulli primo epigr. non *patrima*, nec, *perenna*, sed *patrona*, legi oportere, II. XXIII. 245.

Catus Plauto, & Ennio, quid, II. XVI. 212.

Cave posteriorem fere corripit, interdum etiam producit, II. XXV. 253.

Caussa cur per geminum S scribendum, I. XLII. 141.

Cecidi, non *excidi*, I. XLIII. 147.

Cecrops dicitur à nonnullis literas Græcorum inveniisse, I. X. 45. Cur idem biformis creditus sit, *ibid.* quo tempore regnaverit, I. X. 48.

Cedo, pro *dic*, posteriore correptâ, II. XXVII. 260.

Centurio secundam corripit. II. XXXIX. 306.

Cera summa, & *una*, quid significent, I. XX. XVIII. 132.

Cera, non *cæra*, I. XLIII. 147.

Ceratæ tabellæ unde dictæ, I. XXXVIII. 132.

Ceres posteriorem antiquioribus producit, Boëthio corripit, II. XXXI. 272.

Ceritus, quia ex *cererastus*, primam habet crasi longam, II. XVII. 218.

Cernere, pro *decernere*, apud Virgil. I. XIX. 79.

Cete, *tempe*, *mele*, ultimam naturâ longam habent, II. XXXIV. 288.

X, & Φ, quo exprimerent Romani, figuram nullam habuerunt, I. XXIV. 93.

Chaldaicarum literarum inventio perperam Abrahamo tribuitur, I. IX. 38. 39.

Chaldæorum observationes ante Alexandrum annorum mille nongentorum & trium, I. IX. 39.

Charta plumbea apud Suetonium, & Lysimachum, rectè dicitur; quæ ridiculè Guilandino *papyrus plumbea* vocatur, I. XXXV. 125. à papyro quomodo differat, I. XXXVII. 129. unde dicta, *ibid.* papyro, & glutino, constabat, quod Plinio *intergerium* dictum, & cur, I. XXXIV. 130. *Hieratica*, *Augusta*, *Livia*, *Claudia*, *Amphitheatrica*, *Fannia*, *Saitica*, *Tæniotica*, *Emporetica*, I. XXXVII. 130. 131. *Tæniotica* unde dicta, I. XXXVII. 131. ex papyro conficiendæ modus, I. XXXVII. 129. qui jam Eustathii ætate defierat, 133. chartæ usus quando frequentari cœperit in Græcia, I. XXXVIII. 134.

Chœroboscus Grammaticus, ejusque de arte hac libri, I. IV. 14.

Chorea secundâ ancipiti, II. XXXIII. 286.

Chronici Alexandrini conditor refellitur, I. XXX. 108.

Cicero, criticus, I. VI. 25. ejus locus pro Roscio Amerino illustratus, I. XVII. 72. Ciceronis, & Plautinæ virginis jocus ex ambiguo ob affinitatem soni literæ C, & Q, I. XVIII. 75. ejus locus ex Probo & Probi ex Cicerone in Arateis emendatus, II. XXVIII. 256.

Cicurus, & *Cicurare*, primam, & secundam, quantam habeant, II. XXXVII. 296.

L. Cincius Alimentus Grammaticus, I. V. 22.

Cis in compositis quantum sit, II. XIX. 225.

Citimus, & *citerior*, primam corripiunt: etsi aliter Buchananus, II. XIX. 225.

Citum supinum corripit priorem, cum est secundæ à *cieo*; producit, cùm quartæ est à *cio*, II. XXII. 241.

Claudia charta, I. XXXVII. 130.

Claudius Cæsar φιλόλογος, I. XXIV. 92.

Clerumenæ, II. IV. 165.

Clytemnestra e in secunda Ausonio correpta, quæ Græcè κλυταιμνήστρα, II. IV. 166.

Codices, & *codicilli* quid, & unde dicti, I. XXXVIII. 132.

Cœcutio, ut *balbutio*, penultimam producit, II. XXIII. 246.

Cœcilius Callantianus, Grammaticus, I. V. 21.

Cœpi, pro ἄρχομαι, non *cepi*, I. XLIII. 147.

Commodus, id est, justi ponderis, Plauto, & Lucilio, II. XXIV, 249.

Compos, & *impos*, ultimâ correptâ, contra quàm Aldo visum, II. XXXI. 277.

Composita simplicium quantitatem imitantur, II. XVII. 220. in quibusdam tamen compositio modulum mutat, *ibid.*

Compositio cum encliticis mutat accentum, II. IX. 177.

Conesto, pro *cohonesto*, II. XV. 200.

Conjugis, antiquus rectus fuit pro *conjux*, I. XXI. 84.

Consentius lapsus in accentu vocis *pone*, II. IX. 179.

Conopeum tertiam Iuvenali producit: Horatio & Propertio corripit, II. XXXIII. 286.

Consona unaquæque quoties apud Hebræos in scripturis legatur, ejusque λιπτολογίας usus, II. XXXIII. 120. Consonantes quædam mutæ, quædam semivocales, & cur ita appellentur, I. XIV. 62. mutarum numerus apud Græcos, I. XV. 63. apud Latinos, I. XI, 64.

Consonarum Hebraicarum nomina antiqua, I. XXXII. 118.

Contra vetustioribus poetis ultimam producit, po-

cit, posterioribus corripit, II. XXIV. 251.

Controversus videri secundam producere, etsi Sidonius corripiat, II. XX. 237.

Convicium per C, non *convitium* per T, I. XLIII. 147. unde dictum, II. XVII. 221.

Cor breve Tullio, & aliis, II. XXX. 272.

Corbita secùndam producit, II. XXXVII. 296.

Corippus emendatus, I. XXVIII. 100.

Corippus sæpicule in metro peccat, II. XXXIX. 308, 309.

Cornelia charta unde dicta, I. XXXVII. 132.

Cornelius Epicadus Grammaticus, I.V.22.

Crasis facit syllabam naturâ longam, II. XV. 200. II. XVII. 218.

Crates Mallotes Grammaticus, ejus ætas, & claudicatio ex casu, I. IV. 15. exercuit crisin, I. VI. XXIV.

Crebro in priori perperam ab Opsopœo corripitur, II. XVI. 210.

Crepida primam Latinis corripit, etsi Græci producant, II. XXXIII. 283.

Creta, & *carbo*, vulgatissima scribendi instrumenta, I. XXXIX. 136.

Crever pro *creber* apud Corippum spisso errori causam præbuit, I. XXVIII. 100.

Critice est ab Aristotele, I. XI. 10. ejus, & Grammaticæ, discrimen, I. III. 10. necessariam esse, I. VI. 25. noxiam, si in pruriginem corrigendi degeneret, *ibid.* Exegeticam ei subjici, I. VI. 26. & ad omnes disciplinas extendi, *ibid.* eóque non esse Grammatices partem, *ibid.* à Martiano Capella ad Logicam referri, *ibid.* 27.

Critici enumerati Græci, & Latini, I. VI. 23. 24. 25. eorum princeps Aristoteles. *ibid.* notis usi in libris censendis, I. VI. 23. ipsi, & Grammatici, Latinis *judices* dicti: sed Criticorum appellatio prior. *ibid.* primùm Græci, deinde Latini, hos secuti, nomen scriptori à se castigato apponebant, *ibid.* 25. Criticorum duplex munus, judicium, & emendatio, *ibid.* 23.

Crocus penultimam potiùs producit, II. XL. 311.

Cuculus penultimam vulgò corripit, sed classici omnes producunt, II. XXXVIII. 298.

Cui monosyllabum perperam Prudentio corripitur, II. XXVI. 256. disyllabum posteriorem habet ancipitem, *ibid.*

Cuique mediâ longâ est apud Manil. Prudentio dactylus est, si vett. codd. standum, II. XXVI. 257.

Cuiret trisyllabum Lucretio, pro *quiret*, I. XVIII. 75.

Cuis antiquè, pro *quis*, *ibid.*

Culcita, non, ut vulgo, *culcitra*, I. XLIII. 147.

Culor pro terminatione habentia, quantam habeant antepenultimam, II. XXIII. 246.

Cum scribendum, an *quum*, I. XLII. 144.

Cumatilis color, I. XXI. 52.

Cypseli arcæ, Olympiæ à Cypselidis dicatæ, literæ βουστροφηδὸν inscriptæ, I. XXXIV. 121.

D.

D & T literæ cognatæ, I. XV. 66. D ex Δ Græco effictum, I. XXIX. 104. ejus figuræ antiquitas perperam ex columna Farnesiana probatur, I. XXIX. 104. veteribus positum pro P, I. XXIX. 105. insertum ad explendum hiatum, ubi concurrerent diversarum vocum vocales, II. XIV. 196.

Damiata non est eadem urbs, ac *Peluſium*, I. XXXVII. 131.

Damnatorum nomine foliis & testulis inscribendi mos, I. XXXVI. 127.

Danæi ridiculus error, de morbo Arrii apud Catullum, II. XI. 183.

Darius mediam producit, II. XXXIII. 283. Mediâ brevi, usurpatum, II. IV. 167.

R. David Kimchi Grammaticus, ejus ætas, & libri de hac arte, I. IV. XVII.

Deimus pro *decimus*, I. XVII. 73.

De in compositione & συνίζησιν coalescit, II. XV. 208.

De præpositio ante vocalem corripitur, vel cum vocali sequenti in unam syllabam coalescit: ante consonam verò semper est porrectum, II. XIX. 230.

Deciduus à *cædo* secundam producit, à *cado* corripit, II. XVII. 217.

Deinde, *subinde*, *perinde*, *exinde*, primam olim acuebant, II. X. 181.

Delibutus secundam corripit Horatio, II. XXXIX. 304.

Delicatus primam producit, ut in *delicium*, & *delicia*, II. XIX. 230.

Delphi urbs prius *Pytho* dicta, ejusque nominis causa, I. X. 47.

Demetrius Ixion, Grammaticus, ejus ætas, ac de arte hac libri, I. IV. 13.

Demetrius Chalcondylas Grammaticus, & judicium de eo, I. IV. XIV.

Demetrius Phalereus Criticus, I. VI. 24.

Depeculor, penultimâ productâ, II. XXIII. 246.

Derivata sequuntur quantitatem primitivorum, II. XVII. 216. in plusculis tamen derivatio modulum mutat, 217. 218. 219. brevia à longis, II. XVII. 217. longa à brevibus, 217. derivata ex adverbiis temporalibus, quæ in *tinus* exeunt, penultimam corripiunt, contra quàm scriptum Scaligero, II. XXIII. 244.

Di, sive potius *dis*, producitur, præterquam in *dirimo*, & *disertus*; etsi Paulus Diaconus primam in *dirimo* produxerit, II. XIX. 230.

Diana etymon, indéque ratio ostensa, cur prima sit anceps, II. XIII. 191. & II. XVIII. 224.

Diastole, & Apostrophus, ex accentuum numero rejectæ, II. VI. 170. Diastole sive ecstasis ob quatuor brevium concursum: ut in Ἀμφιάλεια, *Theophila*, &c. II. XX. 233.

Didymus Alexandrinus, & Didymus Claudius, Grammatici, eorumque de arte hac libri, I. IV. 13.

Digamma Æolici usus, I. XV. 67. adspirationis loco sæpe vocalibus præponitur, & in metro pro nihilo habetur, I. XVI. 71. I. XXIX. 105.

Dilucere, & *delucere*, ut differant, II. XIV. 196.

Dioneus potius, quàm *Adoneus*, ut Scaliger emendavit, legendum apud Catull. II. XXXIII. 286.

Διονύσου, pro Διονύσοιο, veteres scripsere, I. XIII. 61.

Dionysius Thrax Criticus, I. VI. XXIV.

Diphtherâ antiquior, proverbium, I. XXXVIII. 134.

Diphthongus, Latinè *bisona*, aut potius *bivocalis*, & ea quid, II. II. 158. & 159. cur quædam Græcis impropriæ dicantur, *ibid.* Latinis non quinque tantùm sunt, ut putarunt; sed minimùm octo, *ibid.* quot item Hebræis, & Græcis, *ibid.* earum, tum apud Græcos, tum apud Latinos, vulgaris pronunciatio vitiosa, II. IV. 164. ut docetur exemplis Prudentii, Sidonii, Bedæ, & aliorum, II. IV. 167. non elisa fit anceps, II. XIV. 195. etiam ante vocalem, II. XV. 205. in voce Græcâ Latinis quoque porrecta est, II. XXXII. 285. quandoque tamen ex diphthongo EI tollitur altera vocalis, ut syllaba brevis sit, 286.

Distinctionum notæ non pertinent ad σεσημάνθαι, sed σωπᾶν, I. VI. 169.

Distinctio vocis ambiguæ variat accentum, II. IX. 177. Ea, & interrogatio, nonnunquam ita mutant accentum, ut in ultimam transferant, II. IX. 178.

Dithyrambici veteres fugiebant E, I, & S, I. XXXII. 117.

Divisio vocis Hebræis non est in usu, I. III. 110. divisio syllabarum pendet è conjunctione consonarum, ut ne dividantur in medio vocis, quæ initio possunt conjungi, I. XLIV. 152. excipiuntur ab hac regula voces compositæ, 153. quæ tamen apostropho junguntur, generalis divisionis regulam imitantur, 154.

Dudinus, *serotinus*, & similia in *tinus*, quæ ex adverbiis veniunt, penultimam corripiunt, II. XXIII. 244.

Do, male corripitur Henrico Stephano, II. XXVII. 260.

Domos in genitivo, pro *domus*, Augusto scriptum, I. XII. 57.

Domus, an Ovidio corripiatur in plurali, II. XXXI. 277.

Doracus Francicarum literarum inventor, I. IX. 36.

Duplex consona quam vocant, non est litera, sed literarum compendium, I. XXI. 82.

E.

E in quibusdam vocibus, Latinis veteribus latius sonabat, in quibusdam exilius & penè

penè habebat ſonum vocalis I, hoc eſt medium inter E, & I. Ob quam cognationem hæ literæ invicem permutari ſolitæ, 1. XII. 55. E longùm Græcis antiquis ſonabat, ut EI diphthongus; quamvis ſemper E, nunquam EI, ſcripſerint, 1. XIII. 60. E dicitur ψιλὸν, & O μικρὸν, ad differentiam tam diphthongorum EI, & OI, quàm vocalium longarum, 1. XIII. 61. E in compoſitis vocalis extima ſyllabæ primæ, ſecundæ, & tertiæ, corripitur; præterquam in quibuſdam à re venientibus, & ſyncopen paſſis, 11. XX. 232. E in compoſitis cum *facio*, & *fio*, quæ veniunt à verbis tertiæ, corripitur: in iis verò, quæ veniunt à verbis ſecundæ & primæ, videtur eſſe anceps, 11. XX. 232. 233. E finale in nominibus corripitur, exceptis ablativis quintæ declinat. 11. XXV. 253. E, & O, in nominibus Latinis, quæ è Græcis brevibus veniunt, corripiuntur: ab η, & ω, producuntur, 11. XXXIII. 281. interdum tamen Latini, præſertim poſteriores, in Græcis accentum magis attendunt, quàm quantitatem, 285. E finale in nominibus Græcis, ſecundæ & tertiæ declinat. perperam corripitur à multis, 11. XXXIV. 288. in nominibus Græcis primæ declinat. in quocunque caſu producitur, *ibid.* quod Sidonio, & Baptiſtæ Pio, neglectum, *ibid.* E ψιλὸν in nominibus Græcis ante ultimam conſonantem corripitur, 11. XXXV. 290. E verò longum ante finalem conſonam producitur, præterquam in iis, quę genitivo creſcunt, *ibid.* & *ſeqq.* E longum in vocibus Græcis poſterioribus Poetis non rarò corripitur, 11. XXXIX. 304. Η, & Ω, non ſono, ſed tempore differunt ab E & O: & Græcis antiquis non H, ſed E; non Ω, ſed O tantùm in uſu fuit, 1. XIII. 59. Η & Π à Simonide Melico primùm adjectæ, 1. XIII. 59. multò tamen poſt quoque E & O uſurparunt pro Η, & Ω, 60. [XXXVIII. 134.

Eburneis in pugillaribus olim ſcripſere, 1.

Ecloga, non *egloga*, 1. XLIII. 147.

Edice, pro *edic*, 11. XXIX. 268.

Effatus, an *ecfatus*, 1. XLIII. 147.

Eben priorem producit, 11. XIII. 192.

E I fere antiquis Romanis ſonuit, ut I longum, 11. IV. 165.

Eia, tutiùs ultimam corripit, 11. XXIV. 250.

Eicit, trochæus Lucretio, 11. XIX. 228.

Eii, & *reu*, priorem Lucretio producunt, 1. XXII. 88.

Eijus antiquè, pro *ejus*, 1. XXII. 88.

Ἐκφυλλοφόρησις quid, 1. XXXVI. 127.

Elegeia tetraſyllabum producit E ante I, 11. XIII. 190.

Elias Levita, Grammaticus, 1. 18....

Eliſionis longæ à brevi exempla, 11. XIV. 193. apud Maronẽ rariora, at junioribus poetis multò frequentiora, *ibid.* prorſus negligitur in O, *heu*, & ſimilibus interjectionibus, in quis O fit anceps, 11. XIV. 194. quandoque etiam in cæteris, idque rariùs in brevi, ſæpius in longa, eaque tum fit communis, *ibid.* & 195. ſed & eodem in verſu tum brevis, tum longæ non eliſæ concurrit exemplum. 195. rara eſt initio verſus, 11. XIV. 193. ultimâ item, & penultimâ ſede. 194. eſt autem vel in diverſis vocibus, quæ *Synalœpha* vocatur, 11. XIV. 192. vel in eadem voce, quæ *Epiſynalœpha*, vel etiam συνίζησις appellatur, 197.

Emanuel Chryſoloras Grammaticus, 1. IV. XIV. & judicium de hoc, *ibid.*

Emanuel Moſchopulus Grammaticus, ac de eo judicium, 1. IV. 14.

Emiſſicius, *Suppoſiticius*, & ſimilia in *cius*, quæ à participiis veniunt, antepenultimam producunt, 11. XXIII. 244.

Enarratio auctorum non pertinet ἁπλῶς ad Grammaticen, 1. V. 19.

Encauſtum ſacrum, quo orientis imperator ſubſignabat, 1. XXXIX. 136.

Enigma Prudentio prima brevi, 11. IV. 166.

Ennius notas quot invenerit, 1. XLI. 40. Is in Epicharmo & Andromedâ illuſtratus, & correctus, 11. XIV. 196. ejuſdem verſus ex conjectura emendatus, 11. XV. 208. alter ex Feſto reſtitutus, 11. XVI. 214. eidem lux, 11. XXIV. 250. 251.

Eos, & *Eous*, priorem habent communem, contrà quàm Servio viſum, 11. XXXIII. 283.

Ephebium, vel *ephebeum*, rectum eſt; non *ephœbeum*, vel *ephebæum*, 1. XLIII. 147.

Epicharmus quas literas invenerit, 1. XV. 63. quando vixerit, 1. XXV. 95.

Epicurus Grammaticen docuit, I. II. 10.
Epiſemon, ſive ς, quid notet, I. XXIII. 91.
Epiſtula, & *adulescens*, rectè ſcribitur, I. XLIII. 147.
Epiſynalœpha, II. XIV. 193. ejus exempla in E & I, II. XIV. 197. ubi maximè frequentetur, II. XIV. 199.
Eraſmi dialogus de rectâ pronunciatione quâ occaſione ſcriptus, I. XXVIII. 101.
Eratoſthenes, ὁ πίνακι λίθῳ criticus, I. VI. 24.
Ergo producit ultimam Virgilio & Horatio, deque illo Feſti, & Victorini judicium, II. XXVII. 264.
Erixo eques à populo Romano graphiis ætate Senecæ occiſus, I. XXXV. 124.
Eruditio Latinis, quæ Græcis φιλολογία & πολυμαθία, I. VI. 28.
Erythræus refellitur de modulo terminatorum in A, II. XXIV. 247.
Es ab *Edo* producitur; à *ſum* corripitur; quanquam hoc anceps Baptiſtæ Pio, II. XXXI. 273.
ES ex Græco nominativo in ες, poſteriboribus correptum, II. XXXV. 290.
Ἐξαπαγῶνες Martiali quid, I. XXXVII. 130.
Ethica rectiùs, quam *æthica*, I. XLIII. 147.
Etymologici ſcriptores, qui de vocum originibus tradiderunt, recenſiti; imprimis, ex quibus conflatur Suidæ Lexicon, I. III. 20.
Eu diphthongi, in *Euangelium*, *paraſceue*, aliiſque id genus, ſubjunctiva vocalis, perperam vulgò ſequenti ſyllabæ adſcribitur: & quam conſuetudo ea ſit vetus, II. IV. 167.
Euander literas Latinas dicitur inveniſſe, I. XI. XLIX.
Euclide Archonte, Athenienſes cœpere literis XXIV uti, I. XXX. 108.
Eudemus Rhetor, I. V. 20.
Eugenius Phryx, I. V. 20. [241.
Excitus, & *concitus*, mediâ ancipiti, II. XXII.
Exſilio, *exſulo*, *exſto*, *exſupero*, *exſurgo*, & ſimilia, rectiùs cum S. ſcribuntur, I. XLIII. 148.

F.

F inter muras, non inter ſemivocales, ponendum, I. XV. 64. ſequente liquidâ ſyllabam reddit communem, *ibid.* F, & V conſonum, ſono diſtincta, I. XXIV. 93. F, Φ, & V, quomodo differant, I. XXVI. 96. F digamma in metro non habitum pro conſonâ, I. XXIX. 104.
Fabius correctus, I. XXII. 90.
Fac ſemper producitur, II. XXIX. 268.
Face pro *fac*, II. XXIX. 268.
Faërnus falsò putabat, poſteriorem in *heri* corripi poſſe, II. XXVI. 257.
Fagnus malè à Græcis eſſe negat Priſcianus, II. XXII. 244.
Fagos Græci nominativi ultimam Maro producit II Georg. niſi quis Hypallagen eſſe malit, II. XXXV. 291.
Fames olim quinctæ fuit, atque inde eſt, quòd poſterior in *fame* producatur, II. XXV. 253.
Fannia charta, I. XXXVII. 130.
Farneſianæ columnæ inſcriptio non eſt Ionicis literis, ſed confuſis ex Græcis, & Latinis, I. XXIX. 103. quando ea fuerit exſtructa, & à quo, 104.
Faſtigia, pro *accentibus*, II. VII. 172.
Fatui etymon, II. XVII. 218.
Fauſti Andrelini in metro inſcitia notata, & Eraſmi de hoc judicium, II. XL. 311.
Fecundus, *felix*, *femina*, *fœnus*, *fetus*, ſine diphthongo, I. XLIII. 148.
Fel, breve eſt, II. XXX. 270.
Fere, & *ferme*, producunt ultimam, II. XXV. 255. utriuſque etymon, *ibid.*
Feſtus emendatus, I. XV. 66.
Feſtus Avienus metri leges non ſemper obſervat, II. XXXIX. 306.
Feuardentius refellitur, quòd ſacerdotales & primigenias Hebræorum literas numeret ab א uſque ad ת, I. XXVII. 97.
Fidei penultimâ longâ, II. XIII. 189.
Fides, unde dicta, II. XVII. 217.
Fieri, primam producit apud Terentium. Hinc quæſitum, an I in *fierem*, & *fieri*, corripiatur antiquis alicubi, an potiùs ευιζηνος ſtatui debeat, II. XIII. 191. *Fieri* quomodo dicatur pro *firi*, II. XIII. 191.
Figura, & nomen, literæ ſunt accidentia, I. XV. 68. I. XXVIII. 102.
Fio, priorem producit, etiam in derivatis: niſi

etsi Prudentio, & aliis Christianorum Poëtis, corripi soleat, II. XIII. 191.

Focale à *faucibus* producit priorem, *à foco* corripit, II. XVII. 216.

Fomes priore productâ non à *foveo* est, sed à *fotum*, ut à *motum momen*, & *momentū*, II. XVII. 218.

Foris adverbium *is* producit, II. XXXI. 274.

Formiano potius à Catullo per συνίζησιν dictum videri, quàm ut dactylus sit, sicut visum Mureto, II. XXXVI. 295.

Fortuitus penultimâ longâ, II. XXXVII. 297.

Corn. Frontonis ætas, I. V. 21.

Frustra classicis ultimam producit, recentioribus corripit, II. XXIV. 252.

Fulica primam, & secundam corripit, II. XXXVIII. 299.

Fulvii Vrsini conjectura in Catulli loco refellitur, II. XVI. 213.

Furii versus apud Gell. correctus, II. XXXVIII. 299.

Futuri subjunctivi in *rimus*, & *ritis*, *ri* sæpius producitur, II. XXI. 239. præteriti verò subjunctivi in *rimus*, & *ritis*, an longum sit, ne olim quidem inter Grammaticos convênit, II. XXI. 240.

G.

G litera veteribus Latinis ignota, cujus primus inventor Sp. Carvilius, I. XV. 66. G ante V liquescens non differt specie à G ante A, vel E; contrà quàm Scaligero visum. I. XVIII. 77. G pro N sequente G, vel C, usurpatum antiquioribus Romanis, more Græcorum, I. XX. 81. G, & N, adulterinum Germani ac Belgæ non per solum G, ut Græci; nec per solum N, ut Latini, sed per N G exprimunt, I. XX. 81. G adulterinum Græcis, ut N Latinis, & quæ sit utriusque potestas, I. XX. 80. quatenus figurâ distingui possit à vero G, vel N, 81. utrùm sonus is simplicis sit literæ, an sesquiliteræ, an etiam duplicis, *ibid.*

G, & D, in eâdem syllabâ, vocalem præcedentem ancipitem reddit, II. XVI. 212. Idem facit apud Græcos K, & T, aut Π, & T; post vocalem, *ibid.*

Gætulus, non *Getulus*, secundam producit, II. XXXVIII. 301.

Galenus refellitur de eo, quod Gymnasticen vocet scientiam, I. II. 6. 7.

Galliambus quibus pedibus constet, II. XV. 203.

Gallus Avienus Criticus, I. VI. 25.

Ganeum, *Ganea*, *Ganeo*, secundam producunt, II. XXXIX. 304. 305.

Gellii locus de literæ E sono in verbo *quiescit*, explicatus, I. XII. 58. Idem correctus, I. V. 22. vide Agellius.

Gemara altera Thalmudis pars quando absoluta, & ex quibus Rabbinis congesta, I. XXXI. 112.

Genus, pro *genu*; ut *cornus*, pro *cornu*, II. XXVIII. 265.

Georgius Cedrenus Eusebium exscripsit, & quando vixerit, I. X. 46.

Germanus Valens Pimponcius refellitur, II. XVIII. 222. 223.

Gerundia in *do* cur Virgilio semper producta, aliis verò nō rarò correpta, II. XXVII. 261

Gesticulor antepenultimam potiùs corripit, contrà quàm aliis creditum, II. XXIII. 246.

Giffanius refellitur de modulo exeuntium in A. II. XXIV. 247. Item de quantitate in E terminatorum, II. XXIV. 252. Ejusdem sententia rejecta de modulo exeuntium in C. II. XXIX. 268. Item de elisione finalis D. Ibid. 269.

Glossographi, qui vocum significationem atque usum interpretati sint, I. V. 20.

Gordanus episcopus literarum Gothicarum inventor, I. IX. 36.

Goropius Becanus refutatur super definitione literæ, I. VIII. 33.

Gothi quâ ratione scripserint, juxta Zuingerum: qui auctorem ejus rei laudat Olaum, sed perperam, I. XXXIV. 122. 123.

Grammatice unde dicta, variaque ejus nomina, I. I. 2. Quàm variè *grammatices* vox accipiatur. 5. antiquis solùm erat ars scribendi & legendi. I. I. 4. *Grammatica post Euclidem* quæ dicta, I. XXX. 108. Quatenus in naturam sermonis inquirit, nulla habuit præcepta ante tempora Aristotelis, I. I. 4. Munus

ejus, quæ rectè loqui docet, I. II. 6. Quomodo à grammatistice differat, I. II. 7. Clavis est omnium scientiarum, I. II. II. Vtcumque ejus utilitas à Scepticis in dubium vocata sit; imò hi ambigerent, ecquis Grammaticus foret, I. III. II. Tanto in honore apud Romanos erat, ut etiam professoribus ejus indulgerent immunitatem, *ibid.* Ea quæ præceptis constat, ars est, non *scientia*, contrà quam Iul. Scaligero visum, I. II. 6. Nec rectè dicitur *ars congruè loquendi*: perperam etiam additur, *& scribendi*, I. II. 7. Grammatices divisio in Μιθοδικὴ, quæ artis præcepta tradit, & ἐξηγητικὴ, quæ vocum significationes enarrat, I. IV. 12. item I. V. 20. Methodice aliter *Horistice* vocatur: & utriusque nominis caussa, I. IV. 12. Qui ejus apud Græcos inventores, I. III. 10. II. Studium ejus à Græcis ad Latinos traductum, I. IV. 15. Qui de ea arte scripserint apud Græcos, I. IV. 13. Qui Latini, 15. 16. Qui Hebræi, 17. Grammatice Methodice dividitur in naturalem, & propriam: ac in utraque esse ἀναλογίαν, ostenditur contra Cratetem, I. VII. 29. Grammatices pars à Methodice distincta, cur dicatur Ἐξηγητικὴ, vel ἱστορικὴ, I. V. 18. Quatenus ea originem vocum expendit, à Platone videtur cœpisse, I. III. 9. Quatenus explanationem omnium scriptorum promittit, non est solius Grammaticæ, I. V. 19. Antiquis latè adeo patuit, ut eadem esset, ac quæ aliter φιλομαθία, vel πολυμαθία, Latinis *eruditio*, vel *varia eruditio* dicitur, I. VI. 28.

Grammatici nomen de calculatore usurpatum, & unde fit, quòd ita sumatur, I. I. 3. eorum, & Grammatistarum, discrimen. *ibid.* 4. Libertatem ipsis concessam fuisse, I. II. II. esse verò illos, qui Romanarum vocum significationes, & origines signarunt, I. V. 21. dictos & φιλολόγους, & πολυίστορας, I. VI. 28.

Grammatistice quibusdam est μέθοδος artis Grammaticæ, quibusdam pars artis, vel imperfectior Grammatice, I. I. 5. ejus, & Grammaticæ discrimen. *ibid.* Ciceroni *prima literatura*, Fabio *prima literæ*. *ibid.* usus in vita omni privata ac publica, I. III. 8. inventio Prometheo attributa à Græcis. *ibid.* 9.

Grammatistis non concessa immunitas, sed solùm Grammaticis, I. II. II.

Γραμματικοσοφισταὶ LXX interpretibus iidem ac legisperiti, I. II. 2.

Graphii ferrei usus ex quali causa interdictus, I. XXXV. 124. ejus revocatio periculosa. *ibid.*

Gratus adverbium *u* producit, II. XXXI. 274.

Gratuitus penultimâ ancipiti, II. XXXVII. 297.

Gregorius Turonensis emendatus, I. IX. 36.

Groma, gruma; Gromatice, & Gromaticus, I. I. 3.

Guarinus Veronensis Grammaticus, & judicium de eo, I. IV. 14.

Guilandinus refellitur, I. XXXV. 125. I. XXXVI. 127. I. XXXVII. 129. I. XXXVII. 130. I. XXXVII. 131. I. XXXVIII. 132.

Gulphilas quis, & quando vixerit, I. IX. 35. inventor Gothicarum literarum, *ibid.*

Gymnastice non est scientia, contrà quàm visum Galeno, & Mercuriali, I. II. 6. 7.

H.

HGræci antiqui pro spiritu aspero scribebant, uti Latini, I. XV. 63. I. XVI. 69. origo ejus à Phœnicibus. *ibid.* literæ F olim cognata, I. XXIX. 104. cur Græcis centenarium signet, I. XVI. 69. non fuisse unam ex antiquis XVI, vel XVII literis Græcorum, contra Ioseph. Scalig. probatur, I. XVI. 70. ne quidem esse literam, contra Pierium ostenditur, I. XVI. 70. respondet digamma Æolico, quod adspirationis loco sæpe vocalibus præponitur, I. XVI. 71. figura ejus unde conflata, I. XXIX. 104. Spiritus asperi nota cum sit, an incipientibus ab R apponi debeat, II. II. 182. an denique consonæ junctum efficiat syllabam positione longam, II. XV. 207.

Harpago penultimam corripit, contra ac visum Calepino, II. XXXIII. 284.

Hebraicarum literarū inventio non Abrahamo, sed Setho potiùs adscribenda, I. IX. XXXIX. aut, sicuti nonnullis visum, Adamo, 41.

Hebræi veteres Chananæâ linguâ usi, I. IX. 38.

Hebræi ſerò artem Grammaticen ſcribere cœperunt, & quorum in hoc genere ſcripta extant, recenſiti, I. IV. 17.

Hebræi non dividunt vocem in ſcribendo, I. XXXI. 110. nec in metro obſervant vocalium quantitatem, II. XXXVI. 295. eorum literis malè eximi vocales. *ibid.* Eas non plures eſſe, quam V, contra vetuſtiores & recentiores quoſdam Grammaticos, oſtenſum, 97. 98.

Hecŏris media producta Ennio, II. XXXIII. 283.

Helladius Alexandrinus, I. V. 20.

Heptas ultimam malè producit Capellæ, II. XXXVI. 293.

Heraclitus perperam penultimâ brevi, ubi Græcè ω, II. IV. 167.

Here, & *heri*, antiqui dicebant, I. XII. 56.

Here ultimam corripit, at *heri* rectiùs producit, II. XXVI. 257.

Herodianus, filius Apollonii Dyſcoli, Grammaticus, & ejus de arte hac libri, I. IV. 13.

Heſiodi ἔργων & ἡμερῶν liber in plumbeis laminis exaratus, I. XXXV. 125.

Hexapla unde dicta, I. XXXI. 113.

Hiatus in concurſu diverſarum vocum vocalium antiquis admodum frequens, II. XIV. 195. quem *d* inſerto primitus explebant, 196. ſed Catulli ævo mos iſte jam obſoleverat, *ibid.*

Hic adverbium longum, II. XXIX. 267.

Hic & *hoc* pronomen cum ſimplici *c* ſemper breve eſt: at cum duplici *c*, pro *hicce* vel *hocce*, longum, II. XXIX. 267.

Hieroglyphica tabula ænea à Laurentio Pignorio Patavino eruditè explicata, I. XLI. 140.

Hieroglyphicæ Ægyptiorum notæ animalium rerumque mutarum figuris expreſſæ, & earum in ſacris uſus, I. XLI. 140.

Hieronymus uſus Hebræis magiſtris, I. XXXI. 114. ejus error notatus de inventore Hebræarum literarum, I. IX. 37.

Hippocrates à quibus depravatus, I. VI. 26.

Hiſtriones etiam ab indocto vulgo exploſi, ſi in ſyllabæ modulo peccarent, II. XII. 184.

Hodie, & *quotidie*, producunt ultimam, II. XXV. 255.

Homeromaſtigis, *Ciceromaſtigis*, penultimam producunt, II. XXXIII. 284.

Horapollo Niliacus, Hieroglyphicorum ſcriptor, quando vixiſſe videatur, & quâ ſcripſerit linguâ, I. XLI. 140.

Horatii gemino in loco vetus lectio aſſerta, II. XIV. 196. 197. idem illuſtratus, ejuſque vera lectio contra Canterum aſſerta, II. XXXII. 278.

Hornotinus ab *horno*, i. hoc anno, penultimam corripit, II. XXIII. 244.

Huic, & *cui*, poëtis non ſemper monoſyllaba, II. XXVI. 256.

Hya an literæ nomen, I. XXXII. 118.

Hymen ultimam producit, II. XXXV. 290.

Hyperchius Alexandrinus, Grammaticus, ejus ætas, ac de arte hac libri, I. IV. 13.

I.

I nunc ſimplicis & brevis vocalis nota, nunc geminæ ſive longæ: & penè ſonuit, ut diphthongus Ei, I. XII. 52. 53. 60. I conſonum interdum in I vocale commutatur, I. XV. 65. I, & V conſonum, quomodo ab I & V vocali ſcripturâ diſtingui poſſint, I. XV. 66. nam cum poteſtate ab I, & V, vocalibus differant, etiam ſcripturâ diſtinguendas, I. XV. 65. 66. hinc I conſonum Hebræo nomine *Iod* appellari poſſe, quò diſtinguatur ab I vocali, I. XV. 68. Item ſolidis rationibus probatur, I, & V conſonas vocalibus aggregari non debere, I. XV. 68. Græcos I conſonâ carere, I. XXIV. 92.

I ante I conſonum in *bijugus*, & *quadrijugus*, corripitur: neque hoc eo fit, quia ex ſequenti ſyllaba I, vel V, elidatur, ut Scaliger exiſtimavit, I. XXI. 87. I & V conſonas nunquam fieri duplices, probatur contra Marium Victorinum, & alios, I. XXI. 87. 89.

I in *peijus*, *reii*, *Caijus*, *Pompeii*, & ſimilibus, antiqui geminabant, I. XXII. 88.

I inter duas vocales medium non ob hunc ſitum producit priorem, ſed quia in hujuſcemodi olim erat dipthongus, I. XXII. 88.

I, vel V, in eâdem syllabâ sequente vocali, non esse diphthongum, ostensum contra virum doctum, II. III. 161.

I longum, pro EI, vel gemino II, quomodo antiqui scripserint, I. XXIX. 102.

I ex EI, etiam ante vocalem, est longum, II. XIII. 190.

I ἀναλόγως corripitur in priori parte compositorum, II. XVII. 221.

I inter duas vocales positum an vim duplicis consonæ obtineat, II. XIX. 228.

I in compositis plurimùm est correptum, tum in prima, tum secunda: præterquam in iis, quæ I pro casibus variant, II. XX. 233. item in syncopen passis, 234. & aliis nonnullis, 235.

I antepenultimâ terminatorum in *cius*, quæ à nominibus veniunt, corripitur, *novicius* excepto: in iis autem, quæ à participiis veniunt, producitur, II. XXIII. 243.

I in *inus*, si Latina sint, est porrectum: sed excipitur *oleaginus*, & ex adverbiis temporalibus derivata in *tinus*, II. XXIII. 244. corripiunt verò I venientia à Græcis. *ibid.*

I ante *cius* producitur, II. XXIII. 244.

I nominum desinentium in *inus*, quando *tinus* vocis productio est, corripitur: contrà porrectum est, quando posterior tantùm syllaba *mus* producit vocem, II. XXIII. 245.

I in fine dictionis longum, & quænam voces excipiantur, II. XXVI. 255.

I finale vocativi Græci Latinis corripitur, II. XXXIV. 289.

I finale dativi Græci Latinis videtur anceps, II. XXXIV. 288. 289.

Iam Comicis nunc incipit ab I vocali, nunc consono, I. XV. 65.

Ibidem mediâ longâ, quamvis Iuvenco, & Claudiano Mamerto, corripiatur, II. XX. 235

Ideo producit ultimam, II. XXVII. 264.

Ileus, vetustissimus Grammaticus, I. II. 10.

Imbecillus secundam producit, etsi à *baculus*, vel *bacillus*, II. XVII. 220.

Imò posteriorem corripit Martiali, II. XXVII. 263. ejus etymon, *ibid.*

Imperativi primæ conjugat. ultimam producunt ob contractionem, II. XXIV. 249.

In terminatio in nominativo Græco-latino producitur, in accusativo corripitur, II. XXXVI. 293.

Inchoo, an *incoho*, scribi debeat, I. XLIII. 148.

Increbesco, & *increbui*; non *increbesco*, & *increbrui*, I. XLIII. 148.

Indago mediam producit, quia est contractum ex *induago*, quod ex *indu*, id est *in*, & *ago*, II. XVIII. 223.

Inscriptio vetus de Nauficrate Athenienfi fortasse emendata, I. XI. 50.

Insonæ Appulejo, quæ vulgo *mutæ* literæ, I. XII. 52.

Intergerium quid, & unde dicatur, I. XXXVI. 130.

Internundinium, non *internundinum*, I. 43. 148.

Interpretatio auctorum non pertinet ἁπλῶς ad Grammaticum, I. V. 19.

Interpretum Veteris instrumenti diversitas provenit sæpe ex ambiguo punctorum vocalium intellectu, I. XXXI. 113.

Involucrum in tertio loco non rectè à Prudentio corripitur, II. XVI. 209.

R. Ionas Cordubensis Grammaticus, ejus professio, & libri, I. IV. 17.

Ioannes Grammaticus, ejus de arte hac libri, I. IV. 14.

Ioannis Erigenæ ætas, I. IV. 17.

Ioannes Tzetzes quando vixerit, I. X. 46.

Ioannes ultimam malè corripit Prudentio, II. XXXV. 291.

Iod, & Vau Hebræorum, à Græcis in I, & V vocale mutantur, I. XV. 65. Iod literæ figura Hebræis olim I, & E, signabat, I. XXXI. 115.

Ionathan, Chaldaicus Paraphrastes in Prophetas, quando vixerit, I. XXXI. 112.

Iones literas Phœnicum leviter immutarunt, I. XXX. 109.

Iosephi locus, qui in vulgatis codd. corruptè legitur, emendatus, I. IX. 40. & Sigismundi Gelenii translatio correcta, *ibid.* Iosephus super eo refellitur, quòd neget Græcos habuisse literas ante bellum Trojanum, I. X. 47.

Iota longum quid Ausonio, I. XXIX. 102.

Iotacismus, Lambdacismus, Mutacismus, vel

vel Motacismus, vitia pronunciationis, I. XVIII. 77.

Iovius perperam *Damiatam* putat *Pelusium*, I. XXXVII. 131.

Is secundæ personæ præsent. indicat. quartæ conjugationis classicis semper producitur, II. XXXI. 275.

Is nominativi è Græco facti terminatio corripitur, II. XXXVI. 293.

Isidori vera lectio, & triplex ejus lapsus, I. XXV. 93. idem emendatus, I. XXXVII. 131. I. XXXVIII. 133. I. XXXVIII. 134.

Istic, an *isthuc*, scribere conveniat, I. XLIV. 153. [18.

Ἰσαγωγὴ cur vocetur Grammatices pars, I. V.

It, pro *ivit*, longum, II. XXXII. 279.

Ita posteriorem corripit, II. XXIV. 249.

Itum supinum primâ correptâ, II. XXII. 241.

Ithyphallicus versus qualis, II. XXXII. 272.

R. Iuda Chiug Grammaticus, ejus ætas, & de hac arte libri, I. IV. 17.

Iudæi triplici utuntur literarum figurâ, I. XXXI. 109.

Iudices Latinis, qui Græcis κριταί, I. VI. 23.

Iulius Celsus Criticus, I. VI. 25.

Iulius Firmicus antiquior Manilio, II. XXVI. 257.

Iunior ex *iuvenior*, eóque prima crasi longa, II. XVII. 218.

Franc. Iunius Biturix defensus adversus Gustavum Selenum, I. XLI. 142.

Iurisconsultus, & multa id genus alia acuentia antepenultimam, etsi penultima sit longa, II. X. 181.

Iuvenalis correctus, II. XXIV. 252. idem Sat. 14. in modulo *Calpe* ablativi contra Scaligerum defensus, II. XXXIV. 288.

Iuvenci locus corruptus ex conjectura restitutus, II. XX. 235. legem metri non semper observavit, II. XXIX. 304.

K.

K quis primus Latinorum literis adjunxerit, I. XVII. 72. eadem omnino litera, ac C, I. XVII. 72. sed duæ unius literæ figuræ, *ibid.* 74. fronti Kalumniatorum inuri solita, I. XVII. 73. veteres Latini in multis vocibus usi, I. XVII. 72. 73. inprimis verò in tribus, 74. quamvis Latinis supervacuum, I. XVII. 74. etiam in nominibus Græcis, 75.

Kalendæ cur *tristes* Horatio, Ovidio *celeres* dicantur, I. XVII. 73.

Kalumniatorum pœna, I. XVII. 73.

Καπροφόροι, & Κομπιταί equi differunt, I. XXXII. 117.

Kaput, per K scriptum, veteribus non hominis, sed legis caput significabat, I. XVII. 74.

B. Keckermanni lapsus in explicatione rationis, cur Grammaticæ pars appelletur ἑρμηνευτική, vel ἑρμηνική, I. V. XVIII.

Κεφάλαια quid Euangelistæ Matthæo, I. XXXI. 114.

Keri & *Cetib* Thalmudistis quid significent, I. XXXII. 112.

Knus pro *Kanus*, I. XVII. 73.

Kophe, I. XXIII. 91.

Κόππα, hoc est, Cophe, prout veteres Syri nominabant, ejusdem est potestatis, ac Latinorum Q, I. XXXII. 117. an veteres sic pro Κόππα dixerint, I. XXXII. 17.

Krus, pro *Karus*, I. XVII. 73.

L.

L Germani adspirant, II. XI. 183. L, & T, permutantur interdum, II. XVII. 219. in fine dictionis corripitur, II. XXX. 269. præterquam in *sal*, & *sol*, 270.

Lac, quia ex *lacte*, qui vetus nominativus, contractum est, producitur, II. XXIX. 267.

Lambini lapsus, in modulo vocis *scitus*, II. XXII. 243.

Lamina, ac *lamna*, per N in postremâ, non per M, I. XLIII. 148.

Lamprus, Grammaticus vetustus, I. II. 10.

Laodamas Eteoclis filius, quando vixerit, I. X. 47. 48.

Lapidum, aut metallorum antiquorum consensus certissimum veteris scripturæ argumentum, I. XLIV. 155. tantùm opus, ut genuinæ inscriptiones à suppositiciis distinguantur, *ibid.*

Con-

Constantinus Lascaris Grammaticus, & de hoc judicium, I. IV. XIV.

Larro an priorem habeat ancipitem, II. XVI. 210. pleniusque in Addendis.

Lavacrum à Prospero Aquitanico malè secundo loco corripitur, II. XVI. 209.

Lavo, *lavis*, *lavit*, tertiæ, primam corripit, ut *lavo*, *lavas*, primæ, II. XXI. 238.

Laurentii Lippii in metro negligentia notata, II. XL. 311.

Laurentius Pignorius, I. XLI. 140.

Lectio in quibusdam vocibus veteris instrumenti incerta olim, eò quòd punctis vocalibus necdum uterentur, I. XXXI. 113.

Legerunt, *emerunt*, & similia, penultimam etiam corripiunt, II. XXI. 240.

Leges, & acta publica, æri incidebantur, imò & argento, I. XXXV. 125. 126.

Legis vel *leges*, *regis* vel *reges*, antiquis rectus fuit pro *lex*, & *rex*, I. XXI. 84.

Leti etymon, II. XXII. 241.

Lexicographi veteres Græcorum recensentur, II. V. 20. 21. Latini, *ibid.* 21.

Liber propriè quid, I. XXXVI. 128. libri elephantini unde confecti, I. XXXVIII. 133. *libri*, & *codices* discrimen, I. XXXVIII. 132. Persici, & Indici, è serico, I. XXXVIII. 133. lintei sive carbasini. His scripta oracula Sibyllina, quandoque & fœdera, leges, & epistolæ principum, I. XXXVIII. 133.

Licinius Calvus abstinuit literâ Q, I. XVIII. 76.

Lingua Hebræa diversa à Chaldaica, I. IX. XXXVIII. Phœnicia primùm eadem ac Hebræa antiqua, postea mutata, sed sic ut dialecto solùm differrent, I. IX. XLII. idem de Punica, sive Carthaginensium lingua statuendum, *ibid.*

Lingulaca, & *pastinaca*, in vett. libris, non *lingulata*, & *pastinata*, I. XLIII. 149.

Lintei libri, I. XXXVIII. 133.

Linus quibusdam literas Græcas creditus inveniſſe, I. X. 44.

Lipsii in Scaurò conjectura refellitur, II. XII. 185.

Liquefacio, *tepefacio*, *putrefacio*, & similia, quantam habeant secundam, II. XX. 233.

Liquida simplex apud Græcos vim habet producendi instar duplicium; apud Latinos non item, II. XVI. 215. liquidæ Latinis sex, I. XIX. 78. 79. earum quatuor cur liquescant post mutam potiùs, quàm aliam literam, I. XIX. 79. L, vel R, mutam sequentes, syllabam reddunt ancipitem, tam in Latinis, quàm Græcis: M, & N, in Græcis tantùm, II. XVI. 210. 211. liquidarum doctrina propriè ad prosodiam pertinet, I. XIX. 79.

Litera unde dicta, I. VIII. 31. *litera*, non *littera*, scribendum, I. VIII. 32. cur *elementum* vocetur, & quomodo *literæ*, & *elementa* propriè differant, *ibid.* malè definitur *signum pronunciationis*, item *minima vocis pars*, *ibid.* quatenus nunc absolutè, nunc relatè consideratur, bifariam potest definiri, *ibid.* 33. *Litera una longa*, Plauto quid, I. XXIX. 103. *Literæ primæ*, & *literarum prima*, eadem ac Grammaticæ *elementa*, *primordia*, ac quasi *infantia*, I. I. 5. literæ Hebræorum antiquæ, sive Chananææ, non à Mose, aut Abrahamo, repertæ; sed jam ante diluvium fuerunt, I. IX. 37. 39. 40. Gothicæ quando, & à quo inventæ, dissertatum contra Ioannem Magnum, & Olaum, I. IX. 35. Francorum literæ, quibus usus Wastaldus, multùm diversæ ab iis, quæ postea à Doraco, & Hicho, Francis, inventæ, I. IX. 36. iisdem mandatum à Childerico rege, ut quatuor Græcorum literis uterentur, *ibid.* Hebræorum duplices literæ, antiquiores Chananææ, recentiores Assyriæ, I. IX. 37. Chaldæis erant literæ multò ante Abrahamum, I. IX. 38. Sacræ literæ veteris instrumenti linguâ Chananæâ scriptæ, *ibid.* Chananææ sive Phœniciæ, quæ sunt antiquæ Assyriorum, omnium sunt antiquissimæ, I. IX. 42. Cadmeæ, quas tripodibus incisas vidisse se testatur Herodotus, magnâ ex parte similes Ionicis, I. X. 44. Ionicæ veteres similes Phœniciis, *ibid.* à Cadmo Phœnice literæ in Græciam allatæ, I. X. 43. quarum forma paulatim immutata, I. X. 43. 44. quamvis alii Cecropi Ægyptio, alii Lino, vel Palamedi, eas assignent, I. X. 44. 45. alii alios Græcarum literarum inventores tradunt, I. IV. 6. Græcis fuere ante Palamedem, I. X. 46. earumque

rumque inventio, aut Cadmo, aut alii, eo antiquiori, attribuenda, 48. Latinis olim prope eædem, ac Græcis, 1. xi. 49. 50. Literæ tres ἐπίσημοι numerorum, antiquitus Græcis alphabetis insertæ, & quænam illæ fuerint, 1. xxiii. 91. Literæ tres à Claudio Cæsare inventæ, & quænam illæ dicendæ, 1. xxiii. 91. 92. Veterum Græcorum literæ è Phœniciis ortæ, 1. xxx. 105. 108. Primùm Græcis literæ sedecim duntaxat fuerunt, & an hæ sint eædem, quas Cadmus Phœnix in Græciam intulit, dissertatum, 1. xxv. 93. 94. Cæterùm xvii illas fuisse, si Æolicum digamma annumeres, 1. xxvi. 96. Latinis literæ novendecim, 1. xxvi. 96. primæ & sacerdotales Hebræis decem, juxta Irenæum, 1. xxvii. 97. octonæ Ionum quo auctore, & quando veteribus Atticis additæ, 1. xxx. 107. 108. cur tardiùs ab Athenienſibus receptæ, 1. xxx. 108. Phœniciæ ab Athenienſibus nonnihil immutatæ, 1. xxx. 109. Literæ א indices fuere vocalium, priusquam punctis uterentur Hebræi, 1. 114. unde Hieronymo *vocales* nuncupatæ, *ibid.* Literarum notitia tardè ad septentrionales gentes pervasit, 1. ix. 36. prima earum inventio cui sit tribuenda, magna dissensio fuit inter Gentiles, 1. ix. 41. Mosi ab Eupolemo tributa, 1. ii. 50. Literarum Græcarum nomina ex Hebræis deflexa, 1. x. 47. Latinarum origo à plerisque Euandro Arcadi, vel matri ejus Nicostratæ, ab aliis Saturno, vel Pelasgis tribuitur, 1. xi. 49. usus serò à Thracibus, aliisque barbaris gentibus, acceptus, 1. xi. 50. figura, ut & nomen earum, tantùm accidens est: sola potestas est forma essentialis, qua invicem distinguuntur, 1. xii. 52. Divisio earum, secundùm Galenum, & Appulejum, 1. xii. 52. Affectiones earum, sive accidentia, vera, falsa, 1. xxviii. 99. Græcarum figuræ fere omnes aliter olim, quàm hodie, scribi solitæ, 1. xxx. 106. Atticis, & Ionibus, literas fuisse easdem; inque numero solùm fuisse discrimen; etsi aliter Scaliger. 1. xxx. 108. triplices Iudæis literæ in usu, 1. xxxi. 109. nomina Latinis simpliciora & significantiora esse, quàm Græcis, & Orientis populis, 1. xxxii. 115. Nomina aliquarum antiquitus apud Græcis alia, quàm quæ nunc, 1. xxxii. 116. Literarum ordo naturalis quis, 1. xxxiii. 119.

Literatio Varroni quid, 1. 1. 4.

Literatoris & *literati* discrimen, 1. 1. 5.

Literatura unde dicta, 1. 1. 2.

Literio idem ac Grammatista, 1. 1. 5.

Livia charta unde dicta, 1. xxxvii. 130.

Longinus Cassius, 1. v. 21. ejus ætas, & libri, *ibid.*

Loquela, & *querela*, non *Loquella*, & *querella*, quod putabat Aldus, 1. xliii. 149.

Lotium primam producit contra regulas Grammaticorum, 11. xvii. 220.

Lucernæ in prima quantitas, 11. xvii. 218.

Lucilius, non *Lucillus*, scribendum, 1. xliii. 151.

Lucretii locus correctus, 11. xiv. 196.

Lucrisacio secundam producit, 11. xx. 236.

Lucubro primam producit, contrà quàm plerique putant, 11. xvii. 218.

Lunula in calceis patriciorum apponi solita ad differentiam patriciorum ab aliis: & ejus ritus causa, 1. xvii. 72.

Lupercus Berytius Grammaticus, ejus ætas, ac de arte hac libri, 1. iv. 13.

Lupi Ferrariensis in modulo Græcarum vocum ignorantia, 11. xxxiii. 282.

Lysimachi Alexandrini locus de chartis plumbeis ex historia ejus Ægyptiaca, 1. xxxv. 125.

M.

Molim non absorbebatur, eratque breve, & in compositione, & extra eam, 11. xxx. 270. 271. At Ovidio, Propertioque, ob cæsuram producitur, 271.

M, & N, non nisi in Græcis dictionibus liquescunt, 1. xix. 78. 11. xvi. 211.

Macrobii excerpta de Græcæ Latinæque linguæ convenientia ac discrimine, 1. iv. 16. quando is vixerit, 1. iv. 17.

Μάκρονες, 1. xxxvii. 130.

Mæcenas, vel libertus ejus Aquila, notas invenere multas, 1. xli. 141.

Maledicentior tertiam producit, contrà quàm fit in *maledicus*, II. XVII. 221.

Malvæ foliis inscriptum Arati poëma, I. XXXVI. 127.

Manilii in locum inquisitum, II. XV. 207. 208. ejus ætas, II. XXVII. 257. duo versus spurii, II. XXXVIII. 299.

Manticulor, *admiticulor*, aliaque à diminutivis venientia, corripiunt antepenultimam, II. XXIII. 246.

Bapt. Mantuanus in *profuturus* perperam corripit secundam, II. XII. 242. sæpicule lapsus in metro, II. XL. 311.

Manus interdum vicem præstat styli, I. XXXV. 123.

Mapharus Vegius penultimam in *crocito* corripiens non est imitandus, II. XL. 311.

Marius Victorinus correctus, I. XIX. 79. I. XII. 57. I. XIII. 59. I. XX. 80. II. II. 158. II. XV. 201. de genuino vocalis *u* sono contra I. Lipsium defenditur, I. XII. 54. ejus locus restitutus, I. XVIII. 77. ejusdem ætas, ibid.

Martialis explicatus, I. XXIV. 95. secundam in *abscidit*, producit, 66. ubi Douzæ emendatio refellitur, II. XVIII. 222. ejus vetus lectio asserta, II. XX. 234. locus correctus & illustratus, II. XXXVIII. 300. Item, vel alius, in spectaculorum centone, II. XXXVIII. 301.

Martiani Capellæ laus, I. VI. 26. error de X. litera, I. XXIV. 92. illustratus, II. VII. 173. ejusdem lapsus, dum ultimam in *pone* adverbio circumflectit, II. IX. 179. metri leges non semper observat, II. XXXIX. 306.

Cn. Martius vates emendatus, II. XIV. 193.

Masorethæ cur *Tiberienses* dicti, I. XXXI. III. accentuum & punctorum vocalium primi inventores, & quando invenerint. *Ibid.* & II. VIII. 175.

Matricida secundam corripit, II. XX. 236.

Maximianus, sive C. Gallus, multa peccat in metro, II. XXXIX. 309.

Med, pro *me*, antiquè, II. XIV. 196.

Mel corripitur, quia est ex μέλι, II. XXX. 270.

Mela, pro *mele*, apud Capellam semibarbarè, II. XXXIV. 288.

Μελιάμβους Simonidę cognomentũ, I. XXV. 94.

Melos priori correctà, II. XVI. 215.

Melissi sententia de accentus loco refellitur, II. XVI. 77.

Mem apertum in fine vocis, extat apud Nehemiam, I. XXXI. 110.

Mem clausum in mediâ dictione apud Iesaiam an mysterii aliquid contineat, I. XXXI. 110.

Membranæ unde dicantur, I. XXXVIII. 134. usus earum antiquissimus, I. XXXVIII. 134. Is usus quando frequentari cœperit in Græcia, I. XXXVIII. 134.

Merces Sallustio, pro *Merx*, I. XXI. 84.

Mercurialis refutatur in eo, quod Gymnasticen dicat scientiam, I. II. 6. 7.

Mercurius Ægyptius, quintus ejus nominis, I. IX. 41. qui alio nomine *Theuth* Ægyptiis dictus, ibid.

Meridies secundam producit, II. XX. 234.

Metaphysica omnium artium domina, & princeps, I. VI. 26.

Μετρικὴ Grammatice quæ, & cur dicatur, I. II. 12.

Metri leges non semper observatæ posterioribus poëtis, II. XXXIX. 302. usque ad pag. 312.

Metrorum doctrina non ad artem pertinet grammaticam, sed poëticam. II. XLI. 313.

Metrica ratio veterum Hebræorum hodie ignota, II. XXXVI. 295.

Michaelis Verini adolescentis laus, mira continentia, & mors, ac in metro lapsus, II. XL. 311.

Militarium signorum tria genera, I. XIV. 62.

Minio tituli, & capita librorum scribebantur, I. XXXIX. 135.

Mischna Thalmudis Babylonii pars potior, & antiquior, ex Rabbinis paulò ante annum Christi CC constructa, I. XXXI. 112.

Mithra priorem producit, II. XXXIX. 306.

Moderamentum, pro *accentu*, II. VII. 172.

Modò cum compositis ultimam corripit; sed simplex *modò* etiam productum invenias, II. XXVII. 262.

Mœrus antiquè, pro *murus*, II. IV. 165.

Monumentum per V, non *monimentum* per I, I. XLIII. 149.

Morte, pro *morti*, II. XVI. 212.

Moyses Christianis in metro est trisyllabum, primamque corripit, & mediam producit, I. IX. 35.

Moses creditus ab Eupolemo literarum inventor, I. XI. 50.

Moses non usus punctis vocalibus, I. XXXI. 111.

Motacismus vel *Mytacismus* vocatus, qui vulgò *metacismus* dicitur, I. XXXII. 118.

Mulieris penultimam corripit, II. XXXVII. 296.

Mureti, & Scotti, conjectura in Catulli loco improbata, II. XIV. 196. de alio Catulli loco Mureti sententia rejecta, II. XXXVI. 295. medium in *temetum* corripiendo deceptus, II. XXXVII. 296.

Mutarum numerus apud Græcos, I. XV. 63.

Mutarum numerus apud Latinos, I. XV. 64.

Mũ litera antiquis dicta μῦ, I. XXXII. 117.

N.

N literam in G convertunt Græci, si syllabam *An* sequatur syllaba incipiens à G vel K, I. XX. 80.

Naucleri judicium de Hebræorum more scribendi, I. XXXIV. 122.

Nausicratis Athenienſis inscriptio, *vide* Inscriptio.

Nazianzenus priorem in ἀήρ producit vitiosè, II. XXXIX. 302.

Ne scribendum pro *næ*, I. XLIII. 149.

Nefas, non *nephas*, I. XLIII. 149.

Nequam Varroni, ex *ne*, & *quicquam*, II. XVII. 219.

Neurorum sive Navarorum populus in lupos quotannis verti credebatur, & unde origo fabulæ, II. XVI. 211.

Nicanor, Hermiæ filius, Grammaticus, ejus ætas, ac de arte hac libri, I. IV. 13.

Nicostrata, sive Carmenta, literas Latinas inveniſſe dicitur, I. XI. 49.

Nigidii mens apud Agellium explicata, contra Adolphum Mekerchum, & I. Lipsium, I. XIII. 60.

Nihilum mediam corripit, contrà quàm placitum Giffanio, II. XVIII. 224.

Nilus, olim *Melo* dictus, I. XXXVI. 126.

Nisus Grammaticus, I. V. 22.

Nisus, sidus cœleste, quod εἰς γόνατα vocitant, II. XXVIII. 265.

Nivis antiquus nominativus pro *nix*, I. XXI. 84.

Nomina literarum quàrundam priscis Græcis alia, quàm postea, I. XXXII. 116.

Nomina vocalium Hebraicarum quando cœperint, I. XXXII. 118.

Nominativus in A interdum invenitur productus, sed non extra cæsuram, II. XXXIV. 287. in OR, ex Græcis in ως, Latinis semper corripitur, quæque ejus rei causa, II. XXXV. 292. in IS è Græco factus corripitur, II. XXXVI. 293. in AS è Græco veniens, cujus Genitivus definit in Æ, vel *Antis*, producitur: corripitur verò, cujus genitivus ex IX in *Adis*, II. XXXVI. 293. in IN è Græcis Latinus factus producitur: accusativus verò ex iisdem in IN corripitur, II. XXXVI. 293.

Nonii lapsus, II. XV. 208.

Nonnus ignarus videtur fuisse sermonis Romani, II. XXXVI. 295.

Notæ Criticorum unde petendæ, I. VI. 28.

Notæ propriè dictæ qui differant à *siglis*, I. XLI. 140. deque earum primis inventoribus, ibid. 141.

Notarum in volumine, quod Tyronis & Senecæ nomina præfert, multæ additæ à Christianis, I. XLI. 141.

Novicius tertiam à fine producit Iuvenali, II. XXIII. 243.

Num non productum in fine vocis apud Iobum, librariorum forsitan errore, I. XXXI. 110.

O.

O quandoque sonuit, ut V, & V, ut O, quò medium quendam sonum repræsentaret inter O, & V; ob quam cognationem

hæ literæ in quibuſdam vocibus permutari ſolitæ, I. XII. 57. veteribus Græcis non ſemper fuit ſymbolum meræ vocalis; ſed etiam diphthongi OV: & hinc O quidem ſcribebant, ſed OV pronunciabant; imò O, pro OV collocabant, I. XIII. 60. 61. ejus figura etiam quadrata, I. XXX. 106. O interjectio, cum non eliditur, anceps eſt, II. XIV. 194. finale in verbis diſyllabis, & polyſyllabis, antiquiores potiùs producunt, poſteriores verò ſæpius corripiunt, II. XXVII. 260. 261. in rectis anceps; in obliquis, dativo, & ablativo, producitur: cujus rei cauſa ex origine oſtenditur, II. XXVII. 258. O in adverbiis, quæ cum nominibus, verbis, & participiis, componuntur fere producitur, II. XX. 237. O nominativi antiquis ſæpius longum, præterquam in *ego*, II. XXVII. 258. ante vocales naturâ quidē producitur: at corripitur interdum poſitione ſeu vi vocalis ſequentis, II. XXVII. 263. in recto, & accuſativo Græco, item Attico genitivo, Latinis producitur, II. XXXIV. 289.

Ω ignotum Græcis vett. uti & H: ſed pro iis O, & E, ſcripſere, I. XIII. 59.

Obicio pro *objicio*, II. XIX. 227.

Obſtitit, an *opſtitit*, ſcribendum, I. XLIV. 144.

OE, OI, & V longi prope idem ſonus antiquis, unde facilis eorum inter ſe commutatio, II. IV. 165.

Ohe priorem habet communem, II. XIII. 192. poſteriorem producit, II. XXV. 255.

OI in multis vocibus, fere antiquis ſonuit, ut I, II. IV. 166. Hinc recentioribus Latinis OI in I commutatum, *ibid.*

Omento in elephanti olim ſcripſere, I. XXXVIII. 134.

Omitto ex *obmitto* primam corripit, II. XIX. 225.

Onkelos, Chaldaicus metaphraſtes Pentateuchi, quando vixerit, I. XXXI. 112.

Ὄφις unde, I. X. 47.

Opperior, non *operior*, I. XLIII. 149.

Oppianum *Βιενναϊος*, non *Βιθυνιος*, ſcripſiſſe, II. XVI. 214.

Optumus, an *optimus*, ſcribi debeat, olim quæſtum, I. XII. 56.

OR terminatio Nominativi ex Græcis in Ως, apud Latinos ſemper corripitur, quæque hujus moduli cauſſa, II. XXXV. 292.

Oraculum Delphicum de bello, peſte, ac fame, ambiguum, & cur, II. IV. 166.

Ordo, & cognatio, affectiones literarum, I. XXVIII. 100. Ordo literarum naturalis quis, I. XXXIII. 119. literæ accidens, non comprehenditur ſub poteſtate, contra Priſcianum, *ibid.* vulgaris literarum Hebraicarum ſæpius in ſcripturis proponitur, I. XXXIII. 120.

Origenes, Hexaplorum conditor, I. XXXI. 113.

Ὀρθικὴ Grammatice quæ, I. XI. 12.

Orphei Poëmata ψευδεπιγραφα, I. II. 51.

Ortelii correctio reponentis apud Ovidium *Coryſſiis*, pro *Coryciis*, vel *Carycis*, rejecta, II. XVI. 215.

Orthoepia dicitur potius, quàm *Orthographia*: & quare prima pars Grammaticæ Methodicæ ita vocetur, I. VII. 29.

Orthographiæ vox aliter in Architectonica uſurpatur, quàm in Grammaticis, IV. VII. 29. quid ſit, I. XLII. 143. Grammaticis quid, & qui olim hanc Grammatices partem tractarint; errorque eorum, qui ſcitè ſcribendi ſive pingendi artem eo nomine intelligunt, I. VII. 30. eam probandi duplex modus, ratione, & auctoritate, I. XLII. 143. negligitur trifariam, I. XLII. 144. vera ſcribendi ratio in vocibus quibuſdam juxtà ſeriem literarum oſtenſa, & comprobata ex vett. libris, vel origine, I. XLIII. 145. ſcriptores Orthographiæ aliquot inſigniores recenſentur, I. XLIV. 154. Orthographia Latinorum ex quibus temporibus æſtimanda ſit, I. XLIV. 155. præcipuum argumentum auctoritas antiquorum lapidum, aut metallorum, I. XLIV. 155. proximum veterum tum manu ſcriptorum, tum Grammaticorum; quorum nobiliores, qui de Orthographia egerint, referuntur, I. XLIV. 156.

OS, & ON per ο μικρὸν in nominibus Græcis, brevis; per Ω, longa eſt, II. XXXV. 291. quamvis Prudentio hoc non obſervatum; 292.

Os oſſis corripitur, II. XXXI. 277.

Oſſeus ſtylus, quo ſcripſere, I. XXXV. 124.

Ὀστρακο-

Ορεχωμὸς quid, I. XXXVI. 127.

Ou veteres dixerunt pro V longo, II. II. 160.

Ou tibi sit obscene, quid Ausonio significet, I. XXIX. 102.

Ovidii locus, ubi *hija* habent veteres membranæ, expensus, I. XXXII. 118. in ejusdem loco conjectura, II. XV. 201. vera lectio in sexto Fastorum, contra Pighium, asserta, II. XVII. 216.

P.

P literam sermo Hebræus non habet, I. XXVII. 99. figura ejus unde facta, I. XXIX. 105.

Pacatus sive Irenæus Minucius, I. V. 21.

Pacuvius secundam corripit, II. XL. 310.

Palam priorem corripit Maroni, quam Prosper producit, II. XXXIX. 306.

Palamedes sexdecim literarum inventor creditus plerisque, I. X. 45.

Palamedis aves, cur grues dictæ, I. XXV. 95.

Palæmon Vicentinus, Grammaticæ Latinæ scriptor, ejus ætas, I. IV. 16.

Palus posteriorem Horatio producit, contrà quàm Alciato visum, II. XXXI. 277.

Pamersiel spiritus Trithemio quid, I. XLI. 141.

Pamphilus Alexandrinus scripsit de arte Critica, I. VI. 23.

Papyrus sive biblus quid, & quibus ea terris creverit, I. XXXVII. 129.

Par, & ejus composita, classicis semper producta: etsi Theodosii ævo, & proximis seculis, composita à *par* corripere solent, II. XXX. 271.

Paracelsi error, monumentum Lutheri seu Lotharii Imperatoris pro vaticinio de M. Luthero venditantis, II. XI. 183.

Parcimonia per C, non *parsimonia* per S, I. XLIII. 149.

Paricida secunda quanta sit, II. XX. 236.

Paries ultimam producit, II. XXXI. 273.

Parrhasii sententia de Ovidii loco rejecta, II. XXIV. 252.

Parthenii versus improbatus, quo supplere conatus hiatum in Catullo, II. XV. 203. 204.

Pascasius Grosippus, an rectè numeret in diphthongis AO, EA, EO, & OA, II. III. 161. 162. item rectène statuat triphthongos, 163.

Patricius, non *patritius*, I. XLII. 149.

Patrimus, & *matrimus*, penultimâ productâ, contra quàm placitum Scaligero, & Politiano, II. XXIII. 245.

Paulini in metro error notatus, II. XXXIX. 304.

Pauli Æmilii lapsus Hludovici, & Clodovei nomina habentis pro diversis, II. XI. 183.

Paullus Diaconus primam in *dirimo* perperam produxit, II. XIX. 230.

Pausanias Cæsariensis, Grammaticus, ejus ætas, ac de arte hac libri, I. IV. 13.

Pedo Albinouanus an scriptor Consolationis ad Liviam, & elegiæ ad Mæcenatem, II. XXVII. 259.

Pegasus, primam producit, II. XXXIX. 303.

Pelasgi, an Arcades potiùs, literas Latio intulerint, I. XI. 49.

Pelusium non est eadem urbs ac *Damiata*, etsi aliter Iovius, I. XXXVII. 131.

Penna quid Iuvenali significet, I. XXXVI. 126.

Pentateuchus à Mose literis, quæ nunc Samaritarum dicuntur, exarata, I. XXXI. 110.

Pentecontarchus, non *pentacontarchus*, I. XLIII. 149.

Pergamenæ appellatio unde, I. XXXVIII. 134.

Persannius Philargyrus Samius notas multas reperit, I. XLI. 141.

Persius interdum *ἀκυρολογῶν*, II. XVI. 215. in prologo ejus num *pegaseium melos*, an *nectar* potiùs, scribendum, II. XVI. 215.

Pes, & ejus composita, recentioribus correpta, classicis semper producta, II. XXXI. 273.

Πεπαλιορμὸς quid, & in vocis hujus interpretatione H. Stephani alucinatio, I. XXXVI. 127.

Petigo Latinum non est, contrà quàm visum Nonio, II. XV. 208.

Petit κῦ σωπηκλῶ pro *petivit* aliquando ponitur, quod negabat Erythræus, II. XXXII. 279. 280.

Petrarchæ laus, II. XI. 310. crebrò in modulo peccat, II. XL. 310.

Petrus Diaconus siglorum scriptor quando vixerit, I. XL. 138. emendatus, I. XLI. 141.

Petrus Apollonius Collatius non diligens observator legis metricæ, II. XXXIX. 309. & ejus ætas, *ibid.*

Petrus Riga quando vixerit, II. XXXIX. 309. Is plurimum in metri leges peccat, *ibid.*

Phalæcii sede secundâ spondeus pro dactylo, II. XV. 102. primâ sede Plinii & Martialis ætate non admissus iambus, II. XIII. 192. & II. XXXVIII. 300.

Phaëton, pro *Phaethon*, II. XIV. 198.

Φ LXX semper sonat Phi, nunquam Pe, I. XXVII. 98.

Φ quæpiam valens figura an à Claudio donata Latio, I. XXIV. 92. Φ, χ, θ, eædem literæ, ac π, κ, τ, I. XV. 63. veteribus Græcis incognitæ, qui earum loco utebantur tenuibus cum aspirationis H nota, I. XVI. 69. & I. XXIV. 94. Φ scriptum quoque figurâ quadratâ, I. XXX. 106.

Philelphus sæpicule in metrum impingit, II. XL. 310.

Philetas Criticus, I. VI. 24.

Φιλολόγοι qui, I. VI. 28.

Philoxeni litera, φιλοξένου γράμμα, I. XIII. 6.

Philoxenus Alexandrinus Grammaticus, & ejus de arte hac libri, I. IV. 13.

Philyra pro scheda papyri, quam hodie *folium* dicimus, I. XXXVII. 130.

Phœnicibus cur literarum inventio tribuatur, I. IX. 42.

Phonascus primam malè corripit Sidonio, II. XXXIII. 281.

Phrenesis secundam corripit Sereno, cum Iuvenalis producat, II. XXXIX. 303.

Phrynichus Arabius, I. V. 20.

Pierius refellitur de litera H, I. XVI. 70.

Pighii de Ovidii loco conjectura rejecta, II. XVII. 216.

Pila priorem malè producit Iov. Pontano, II. XL. 311.

Pilumnæ populæ, II. IV. 165.

Pituita primam semper producit, II. XIV. 198. & II. XXXVII. 297.

Platea secundam Catullo, & Horatio, corripit; Ausonio producit, II. XXXIII. 286.

Plato quatenus Grammatices auctor videatur, I. II. 9. 10.

Plebes olim quinctæ, II. XXV. 253.

Plinii locus ex conjectura emendatus, I. II. 50. vetus ejus lectio defensa, contra Iosephum Scaligerum, I. XVI. 69. 70. item contra Guilandinum, I. XXXVI. 127. idem emendatus, I. XXXVII. 131.

Plumbeis in chartis sive laminis olim scriptum, I. XXXV. 125.

Pœna per OE, non per Æ, I. XLIII. 150.

Pœni è Phœnicia oriundi, I. IX. 42.

Pœnitet, an *pœnitet*, I. XLIII. 150.

Poeta vetus apud Ciceronem emendatus, I. XXII. 88.

Pol breve est, II. XXX. 270.

Politiani error existimantis EE, & II, Latinis esse diphthongos, II. II. 160. idem deceptus in modulo penultimæ vocum *patrimus* & *matrimus*, II. XXII. 245. item in secunda vocis *verecundus*, II. XL. 312. ejus conjectura in versu Ovidii improbatur, II. XXIV. 252.

Πολυίστορες qui, I. VI. 28. iidem φιλόλογοι dicti, *ibid.* & πολυμαθεῖς, *ibid.*

Polypus ultimam corripit Horatio, licet Græcè sit πολύπους, quia Doribus πώλυπος dicitur, II. XXXVI. 294.

Pomœrium, an *pomerium*, I. XLIII. 140.

Pompei, *Vultei*, vocativi E producunt, II. XIII. 190. quos Horatius extulit διουκάδως, *ibid.*

Pontani laus, II. XL. 310. in metri leges non rarò peccat, II. XL. 310.

Porcius, non *Portius*, I. XLIII. 150.

Porrò corripit ultimam Iuvenali, II. XXVII. 263.

Positio debilis post syllabam naturâ longam locum non habet, II. XVI. 209. ejus genera, II. XVI. primum, cujus conditiones quinque, 209. 210. secundum, 211. 212. tertium, 212.

Possis ultimam corripit Iuvenali, II. XXXI. 274.

Postea ultimâ ancipiti, II. XXIV. 250.

Postilla ultimâ productâ, II. XXIV. 250. 251.

Postremo etiam ultimâ correptâ legitur, II. XXVII. 262.

Pote-

Poteſtas non eſt accidens literæ, I. XXVIII. 99.

Πολύπτωτα quid ſit, ex Dinone explicatum, I. XXI. 84.

Prævaricatorum & tergiverſatorum pœna, I. XVII. 73.

Prædium per Æ, non *prædium* per OE, I. XLIII. 150.

Præpoſitionum quantitas, quarumquæda m correptæ, II. XIX. 225. quædam longæ, 229. 230.

Præputium unde dictum, II. XVII. 219.

Præſtigiæ, & *præſtigiator*, ſecundam Plauto producunt, II. XXXIX. 308.

Præſtolor ſi originem ſpectes, penultimam videtur corripere, II. XXXVII. 297.

Præterita activa in AVI, vel IVI, deſinentia producunt penultimam naturâ ſuâ, non poſitione, I. XXII. 89. an V vocale ante I producant, II. XIII. 191. diſyllaba in priori correpta, II. XXI. 238. Præteriti perfecti tertiæ pluralis indicativi activi penultima ſæpe corripitur, II. XXI. 238. 239. Præteritum, & futurum ſubjunctivi, RIS corripit, II. III. 275. Præterita ſyncopen paſſa extra cæſuram à claſſicis ſemper corripiuntur, II. XXXII. 279.

Pridie, & *poſtridie*, aliaque derivata à *die*, producunt ultimam, II. XXV. 255.

Priſcianus quando vixerit, I. IV. 16. refellitur in literæ definitione, I. VIII. 33. notatus in aſſignanda ratione, cur appellentur mutæ, & ſemivocales, I. XIV. 63. ejus jam ævo codd. Ciceronis corrupti, II. XXVIII. 266.

Pro in compoſitis plurimùm producitur: in nonnullis corripitur, II. XIX. 230. in pauculis etiam eſt anceps, 231.

Probi Berytii, Grammatici, ætas, II. XXVIII. 266.

Prælium, non *prælium* per Æ, ſcribendum, contra Friſchlinum, & alios oſtenſum, II. II. 160.

Prætus rex Argivorum quo tempore vixerit, I. X. 46.

Proficiò, corripit Mauro ultimam, II. XXVII. 263. à *pro*, & *facio*, II. XIX. 230.

Profectura domo, mendosè legitur apud Iuvenal. pro *præfectura domus*, II. XIX. 231.

Profectus nomen à *proficio* Auſonio corripitur, II. XIX. 231.

Proficiſcor à *proficio*, II. XIX. 230.

Prologus primam Græcis corripit, Comicis Latinis producit, II. XXXIII. 283.

Prometheus Grammaticen dicitur inveniſſe, & is quando vixerit, I. III. 9.

Pronepos ultimam producit, primam corripit; ubi geminus Sidonii error notatur, II. III. 277.

Pronunciationis literarum vulgariæ vitia notantur, I. XXVIII. 100. Pronunciatio mala, in multis vocibus vitioſæ ſcriptionis cauſa, I. XLIV. 153. Pronunciatio vulgaris diphthongorum, tum apud Græcos, tum Latinos, vitioſa eſt, II. IV. 164. pronunciatio diphthongi AI Romanis veteribus eadem ferè, quæ poſterioribus Æ, II. IV. 164. AV antiquis declinabat ad O, II. IV. 165. OE ſonus iiſdem ferè ut V longi, *ibid.* EI ferè ut I longi, *ibid.* OI, modò ut V longi, modò prope ut I, II. IV. 165. & 166. EV diphthongus in pleriſque vocibus Græcis vitiosè vulgò effertur, II. IV. 167. Pronunciatio in vocibus è Græco ſumptis poſterioribus ſeculis admodum corrupta, II. IV. 166. & 167. ſecundùm accentus longè alia fuit antiquis, quàm quæ obtinet hodie, II. X. 180. Pronunciationis vitium ſecundùm quantitatem, cum eodem modo pronunciatur vocalis brevis ac longa, II. XII. 184.

Propago verbum & nomen primam habet ancipitem, II. XIX. 231.

Propino primam Græcis corripit, quæ Latinis eſt anceps, II. XXXIII. 283.

Propitius primam Senecæ corripit, II. XXXIX. 304. 305.

Proſerpina primam è Græco naturâ brevem, Latinis interdum producit, II. XXXIII. 284.

Proſodiæ objectum, II. I. 157.

Proſper metri leges non ſemper obſervat, II. XXXIX. 306.

Protero in prima perperam Ioviano Pontano corripitur, II. XIX. 231.

Πρωτόγονοι, non ἀρχέγονοι ſcribendum, & ita in ſimilibus, contrà quàm exiſtimavit Scaliger: & quid Iuſtiniano ſignet, I. XXXVII. 130.

Pru-

Prudentius perperam priorem in *Ratus* producit, II. XXII. 240. metri leges sæpius non observat, II. XXXIX. 304.

Psalterium secundam malè corripit Aratori, II. XXXIII. 281.

† Græcorum unde, I. XXI. 82.

Publilius Optatianus, uti & Ausonius, A nominativi, si *que* enclitica sequatur, interdum producunt, II. XXIV. 248.

Pulex primam producit classicis scriptoribus, quàm auctor carminis de pulice corripit, II. XXXVIII. 298.

Puncta vocalia à Masorethis inducta demum post annum Christi quadringentesimum, I. XXXI. 111. eoque usus eorum apud Hebræos valde recens, I. XXXII. 118. nec ullum eorum nomen technicum in universo Thalmude legitur, *ibid.*

Puta adverbium ultimam corripit, quæ in verbo producitur, II. XXIV. 250.

Pythius Apollo, & *Pytho* ipsa, unde dicantur, I. X. 47.

Pytho urbs, postea Delphi dicta, *ibid.*

Pythonissa, à Saulo consulta, cur vocetur domina oph, *ibid.*

Q.

Q literæ verum nomen, I. XXXII. 116.

Q, & C, veteres promiscuè scribebant. hinc etiamnum in quarundam vocum flexione, & compositione invicem commutantur, I. XVIII. 75. neque diversa est litera, *ibid.* figura ejus ex C, & V, composita, I. XXIX. 103. num necessaria ejus figura, & potestate differens à C, uti visum Iulio Scaligero, *ibid.* 76. an duplex sit, quæsitum, I. XXII. 89. I. XXIX. 104. apud antiquos non rarò absque V scriptum occurrit, ut in *aqa, èqus, qis*, & similibus, I. XXII. 90. otiosè ei V subjici, I. XXIX. 104.

Qua in *quatenus, quapropter*, & similibus, A longum servat, II. XX. 232.

Quando ultimâ ancipiti, II. XXVII. 261.

Quantitas *quid*, II. XII. 184. est syllabæ accidens sive affectio, II. XII. 184. nunc in sermone etiam à doctissimis quibusque negligitur, II. XII. 184. in quibusdam vocibus auctoritate magis, quàm regulis, cognoscitur, II. XXXVII. 295. in peregrinis ferè est anceps, II. XXXVI. 295. ejus difficultas, II. XII. 184. doctrina ejus unde cognosci hodie, & probari possit, *ibid.* Κανονικὴ Græcis dicitur, & cur, II. XII. 184. Quantitatis certissimum argumentum, auctoritas poetarum, II. XIII. 188. at non eorum, qui posteriòribus seculis vixerunt, II. XXIX. 302. quantitatis olim Romanum quoque vulgus gnarum, II. XII. 184.

Quatuor, non *quattuor*, I. XLIII. 150. primam producit, contra ac visum Barthio, II. XVII. 220.

Que porrectum ob cæsuram, etiam ubi una tantum sequitur consona, II. XV. 206. 207.

Que particula non est naturâ suâ anceps, ut Servius putabat, II. XV. 207.

Quia ultimâ correptâ, II. XXIV. 249.

Quidquid, an *quicquid*, scribendum, I. IV. 144.

Quinctilianus, & *Quinctilis*, cur varient modulo in secundâ, II. XVII. 217.

Quinctianus Stoa, & Iov. Pontanus, in voce *Thermodoontis* refelluntur, II. XXXIII. 282.

Quinta, & sexta translatio veteris instrumenti, ubi, & quando inventæ, I. XXXI. 113.

Quintæ declinationis genitivi, qui utrimque habent vocalem, producuntur: secus est an iis, quæ ante E habent consonantem, II. XIII. 189.

Quitum primâ correptâ, II. XXII. 241.

Quotidie secundam habet ancipitem, II. XX. 235.

R.

R, & S litera, per se quodammodo sonum faciunt, non integrum illum, sed dimidiatum, I. XIV. 62. earum cognatio, I. XV. 65. R ante P locum habet in eapse syllaba, contrà quàm Prisciano visum, II. V. 168.

Re præpositio sæpius est brevis: in plusculis tamen anceps videtur, II. XIX. 226. nec propterea consona debet geminari, 227.

Refert ad rem meam, pro *mea refert*, II. XIX. 229.

Refert,

Refert, pro utile est, primam producit, estque compositum non ex *re* præverbio, sed *res*, & *fert*. II. XIX. 229.

Rei, *spei*, & similes genitivi quintæ declinat. qui consonam obtinent ante *e*, corripiuntur, II. XIII. 189.

Reice Virgilio disyllabum κ᾽ συναίρεσιν, II. XIX. 228.

Reicio primam corripit, *rejicio* verò producit, *ibid.*

Reicio, pro *rejicio*: sic *abicio*, *adicio*, *subicio*, *obicio*, II. XIX. 227.

Reicula ovis Varroni, pro *rejicula*, II. XIX. 228.

Rejecto an primam corripiat Virgilio, *ibid.*

Relicuus pro *reliquus* Plauto, I. XVII. 75.

Resina primam & secundam producit, II. XXXVIII. 300.

Responde postremam interdum corripit, II. XXV. 254.

Rhætia per Æ scribendum, I. XLIII. 150.

Rhea priorem habet ancipitem, II. XXXIII. 285.

Rhemnius Fannius Palæmon, nobilis Grammaticus, I. XXXVII. 130. chartarum officinas habuit Romæ, ut & promercalium vestium, *ibid.*

Rhythmus vitiosum pro *Rhythmus*, II. XI. 183.

Rimus, & *ritus*, in futuris subjunctivi *ri* sæpius producunt, II. XXI. 239. sed in præterito breve, an longum sit, ne olim quidem inter Grammaticos convênit, 240.

Ripæi vitiosum, pro *Riphæi*, II. XI. 183.

Ris rectè in præterito ac futuro subjunctivi corripitur, II. XXXI. 275.

Romanum vulgus Ciceronis & Augusti ævo quantitatem nôrat syllabarum, II. XII. 184.

Rubricæ usus in librorum vel legum titulis, I. XXXIX. 135.

Rudimentum, secundâ productâ, ut colligere ex *eruditum*, II. XVII. 216.

Rustici Helpidii spissus in metro error notatus, II. XXXIX. 308.

Rusticorum instrumentorum tria genera, I. XIV. 62.

Ruta pro *eruta*, Iurisconsultis, II. XXII. 241.

Rutilius in Itinerario emendatus, II. II. 159.

S.

S geminum Hebræis, *Sin*, & *Samech*, I. XXXII. 117.

S literæ figura veteribus Græcis erat C. I. XXX. 106.

S finale Græcis Latinisque in fine dictionis interdum liquescit, I. XIX. 18. II. XVI. 213. an & liquescat in mediâ dictione, II. XVI. 213.

R. Saadias quando vixerit, II. VIII. 176.

Sacri libri alicubi à librariis corrupti, I. VI. 26.

Sacrosanctus, *retroversus*, & similia, quantam habeant secundam, II. XX. 237.

Sæpes, *sæpio*, *sæpimentum*, per Æ; quæ vulgò merâ vocali scribunt, I. XLIII. 151.

Sais, urbs Ægypti, I. XXXVII. 131. unde Saitica charta, *ibid.*

Sal longum est, II. XXX. 270.

Salaputium Catullo, quasi *salax puta*, II. XVII. 219.

Sallustius Rhetor Criticus, I. VI. 25.

Sallustius Iudimagister primus K addidit literis, I. XVII. 72.

Salluslius, non *Salustius*, I. XLIII. 151.

Salmasius laudatus, I. XXXVIII. 133. I. XLII. 209. II. XXX. 385. & alibi.

Saluber secundam producit: nec imitandus Buchananus, qui eandem in *Salubri* corripit, II. XVI. 210.

Salve interdum etiam corripit E. II. XXV. 254.

Samaritarum literis scripsit Moses: sed Iudæi pro iis ex Babylonia reversi Assyriis usi, I. XXXI. 110.

Samnis ultimam producit, II. XXXI. 275.

Samii aliter, quàm captivi, vocati sunt πολυχάμμαξι, I. XXX. 107.

Σαμφόρεις equi unde dicti, I. XXXII. 117.

Σὰν idem ac σίγμα: & unde utrumque hoc nomen, I. XXXII. 116. 117.

Σὰν-πῖ, I. XXIII. 91. figura erat nongentorum, & unde sic dicta, I. XXX. 106.

Sanates primâ producta qui sint, & unde dicti, II. XVII. 216.

Sanchuniathon, I. IX. 42.

Santra Grammaticus pro *Satyro* legendum apud Agell. I. V. 22.

Sapphicum olim secundâ sede non refugiebat trochæum, II. XXXVIII. 301.

Sarra eadem, quæ *Tyrus*, I. XXI. 83.

Saturnus dictus invenisse literas Latinas, I. XI. 49.

SC, SP, & ST, initio vocis, faciunt ut syllaba brevis vocis antecedentis producatur, II. XV. 202. 203.

Ios. Scaligeri conjectura in Plinii loco refellitur, I. XVI. 70. ejusdem in hoc opinio rejicitur, quòd H statuat inter literas priscas, I. XXV. 95. item quòd veteres Iones pro Σ putet scripsisse etiam S. I. XXIX. 105. Idem perperam negat, scribi in ebore solere, I. XXXVIII. 134. fallitur, cum elegiam in obitum Mæcenatis esse Pedonis Albinovani censet, II. XXVII. 259. ejus opinio rejecta de figura literæ V. I. XXIX. 103. falsus, cùm Iuvenalem culpat ob E in *Calpe* correptum. II. XXXIV. 288.

Iulius Scaliger refellitur super eo quòd Grammaticen scientiam putarit, I. II. 6. item literæ definitione, I. VIII. 33. ei occurritur de litera Q. I. XVIII. 76. ejus censura de scutale Laconica, & aliis scribendi modis, I. XL. 137. 138. lapsus de modulo penultimæ in *patrinus*, & *matrinus*, II. XXII. 244. perperam putavit *diutinus*, & *serotinus*, penultimam producere, II. XXIII. 244.

Scapus i. volumen papyraceum, ad summum olim erat philyrarum viginti. I. XXXVII. 136.

Scatinia secundâ Ausonio correptâ, productâ Iuvenali, II. XXXIX. 304.

Scena, an *scæna* scribas, parum refert, I. XLIII. 151.

Sceptici negant, esse aliquem Grammaticum, vel Criticum. I. II. II.

Schedæ, & *Tabellæ cerata* quid, I. XXXVIII. 132.

Σχοινοτὴν Φωνίσσαν quænam Pindaro dicantur, I. XXXII. 117.

Schin aut est duplex, aut si simplex est litera, *σίγμα* non differt à Samech, I. XXVII. 99.

And. Schotti sententia de Ovidii loco rejecta, item de loco Valerii Flacci, II. XVI. 211. ejusdem judicium de Catulli loco, & duobus Horatii, improbatum, II. XIV. 196. 197.

Scio olim nonnullis semper ultimâ productâ, contrà quàm M. Victorino visum, II. XXVII. 260.

Scipio Africanus primus *verticem*, & *versus*, per E exaravit, quæ priores per O extulere, I. XII. 57.

Scoria primam producit, II. XXXVIII. 300.

Scriba pro quovis literato, sed sæpius *κατ' ἐξοχὴν* pro literarum sacrarum interprete, qua ratione idem est ac legisperitus, I. I. 2.

Scribendi modus ratione loci, unde, & quò progredimur, quadruplex, I. XXXIV. 121. antiquissimus à dextra sinistrorsum, sed is nostro rudior, *ibid.* Scribendi modus antiquissimis Græcorum usurpatus, qui *βουστροφηδὸν* dicitur, *ibid.* Scribendi modus in ære, argento, tabulis ceratis, pugillaribus gypso illitis, &c. I. XXXV. 125. 126.

Scriptio *λεξεως ἐμφασις* quid Tullio, I. XL. 139. fit scriptio vel incidendo vel pingendo; inque ea, quæ incidendo fit, spectantur instrumentum & materies, I. XXXV. 123. in saxis & lateribus olim Hebræis, Babyloniis, Phœnicibus, Græcis, Romanis, Cimbris, in usu, I. XXXV. 125. in plumbeis item laminis antiquus scribendi mos, quæ impropriè Plinio *volumina*, verius *charta plumbea*; quod male in Tranquillo damnat Guilandinus, *ibid.* in foliis, præcipuè palmarum & malvarum, I. XXXVI. 127. & utrùm malva, an palma, scriptioni aptior, *ibid.* in libris arborum, inprimis tiliæ seu philyræ & papyri, 128, in tabellis ligneis, 132 linteis, 133, pellibus sive membranis, *ibid.* omentis elephantorum, & intestinis draconum, 134. ebore, 134, 135. scribendi mos cretâ & carbone vulgatissimus, I. XXXIX. 136. literis, quæ inconspicuæ sint usque dum arte fiant conspicuæ, & quàm variis modis id fiat, I. XL. 137.

Scripsi, nupsi, lapsus sum, an *scribsi, nubsi, labsus sum*, scribendum, I. XLIII. 151.

Scriptum, pro *scriptulum*, I. IV. 3: quod alii minus rectè *scriplum* vocant, *ibid.*

Scriptura

Scriptura Vet. instrumenti, cùm antè literis, quæ Samaritarum dicuntur, esset scripta, Esræ demum temporibus exarari cœpta literis Chaldaicis, quas nunc Hebræas vocamus, I. XXXI. 110.

Scripturæ occultandæ ratio Augusto, & Iulio usurpata, ut reservatis literarum vulgaribus figuris earum potestatem commutarent, I. XL. 137. usus ejus contra censuram Iul. Scaligeri, I. XL. 138. occultandi variæ rationes, I. XL. 136. 137. & per membranam fenestratam, I. XL. 138. item σῆμεῖον, vel per sigla. *ibid.* Hujus antiqua inventio à Iurisconsultis, 139. Scripturam aliquam excogitari posse toti orbi communem, quam gentes unius duntaxat linguæ scientes, suâ quæque linguâ legant, & intelligant, I. XLI. 142.

Sculponeæ, pro *cæstibus*, I. XLIII. 146.

Scytale Laconica, in qua scribebant literas suas, occultandi gratia, I. XL. 137.

Sedulius metri leges non semper observat. II. XXXIX. 305.

Σημεῖα in scribendo quid Tullio, I. XL. 139.

Semihomo trisyllabum, II. XIV. 199.

Semisopitus (si codd. Ovidii standum) tertiam corripit, etsi in simplici *sopitus* prima semper sit correcta, II. XVII. 220.

Seneca notas à Tyrone inventas adauxit, & ad quinque millia digessit, I. XLI. 140. 141.

Senones, priori correptâ, etsi sit à *Sena* opido & flumine, eâdem correctâ, II. XVII. 217.

Sepia, pro *atramento*, I. XXXIX. 135.

Sequana primam Lucano, & aliis, producit, II. XL. 310.

Sereni Sammonici vitia quædam metrica notantur, II. XXXIX. 303.

Serò Tibullo quidem ultimam producit, at sæpius corripitur, II. XXVII. 262.

Servii opinio de particula QVE rejecta, II. XV. 207. ejusdem lapsus, existimantis *Thermodoon* dicendum esse, II. XXXIII. 283. error ejusdem de modulo posterioris in *Athos*, II. XXXV. 291.

Seth literas creditus invenisse, I. IX. 40.

Sexcenti, & *sescenti*, malè confunduntur, I. XLIII. 151.

Sic tutiùs producitur, II. XXIX. 268.

Sicli antiqui, quibus inscriptum literis Samaritanis *Ierusalem sancta*, I. XXXI. 111.

Sicubi ultimâ correptâ, II. XXVI. 257.

Sicuti ultimam corripit, licet *uti* eandem habeat longam, II. XXVI. 257.

Sidonius, in unâ voce *pronepos*, bis in modulo peccat, II. XXXI. 277. primam in *Phonascus* malè corripit, II. XXXIII. 281. ultimam in *Mytilene* corripit vitiosè, II. XXXIV. 288. correctus in voce *arauro*, II. XXXVIII. 301. rei metricæ negligentissimus fuit, II. XXXIX. 306. 307.

Sidus potiùs, quàm *Sydus*, I. XLIII. 151.

Sigismundi Gelenii locus in tralatione Iosephi correctus, I. IX. 40.

Sigla vel *siglæ* quid, & unde iis nomen, I. XL. 138. sunt Iurisconsultorum inventum, 139. Qui differant à notis propriè dictis, I. XLI. 140. Iis leges exarare Iustinianus & Basilius interdixere, I. XL. 139.

Sigma pro stibadio, & porticu urbis Constantinopolitanæ, I. XXX. 106.

Silenus primam producit, II. XXXVIII. 299.

Silva per I, non *sylva*, I. XLIII. 151.

Simillimus, non *similimus*, I. XLIII. 152.

Simonides primus aliâ figurâ breves, aliâ longas vocales scripsit, I. XIII. 59. *Melicus* Plinio, aliis *Melicertes* dicitur, I. XXV. 94. quando vixerit, I. XXV. 95. ejus patria, I. XXX. 107.

Sinenses, & Iapanenses, etsi linguâ multum inter se differentes, utraque tamen gens alterius libros, & scriptionem suâ linguâ legunt, ac intelligunt, I. XLI. 143. non pauciores habent literas, quàm voces, I. XLI. 143. an quinque iis accentus, II. VII. 173. mos eorum penicillo scribere è pilis leporinis, I. XXXVI. 127.

Siquando primam olim acuebat, II. X. 181.

Henr. Smetii Alostensis laus, II. XLI. 313.

Sol longum est, II. XXX. 270.

Solemne, non *solenne*, I. XLIII. 152.

Soliciſmus, pro *solœciſmus*, II. IV. 166.

Solus secundâ correptâ exemplum non occurrere, II. XIII. 189.

Sollers, non *solers*, probat origo, I. XLIII. 152.

Solliſtimum, non *soliſtimum* vett. libri, I. XLIII. 152.

Solonis leges scriptæ βυστροφηδὸν, I. XXXIV. 121.

Sopherim Hebræis qui dicti, I. I. 2. qui à *Soferon* distent, *ibid.* 3.

Spado priorem malè producit Aratori, II. XXXIX. 308.

Spelæum, an *speleum*, I. XLIII. 152.

Sphera, pro *sphæra*, II. IV. 167.

Spiritus accidens sive affectio syllabæ, II. XI. 182. duplex, & antiquæ ejus notæ, *ibid.* lenis diu apud Græcos notâ caruit, *ibid.* spiritus asperi in mediâ voce notandi mos à priscis Ionibus, *ibid.* densus à Germanis etiam additur L literæ, *ibid.* 183.

Spongiæ usus in delendo, I. XXXV. 124.

Statera penultimam malè corripit Alcuino, II. XXXIII. 282.

Statim priorem corripit, II. XXII. 242.

Stator priorem producit Ovidio, II. XXII. 243. ejus etymon, *ibid.*

Statum supinum priori productâ, aut ancipiti, II. XXII. 242. 243.

Status, & *statio*, unde dicta, *ibid.*

H. Stephanus de petalismo refellitur, I. XXXVI. 128. [I. V. XXII.

Stilo, non *Stolo*, cognomentum Præconini,

Stipendium ex *stipipendium*, eoque prima est crasi longa, II. XVII. 218. [II.

Stoici artem Grammaticam auxere, I. II.

Strabus priorem malè producit Mantuano, II. XL. 311.

Striæ, & *strigiles*, discrimen, II. V. 168. nec tamen id perpetuum, *ibid.*

Striclata, ξυφωτὰ, quod in glossis Philoxeni legitur, vel potiùs *strigilata*, rectum est, non *striata*, ut emendant, II. V. 168.

Strigles in codd. antiquis, pro *strigilis*, *ibid.*

Strigilis, & *stria*, ut differant, *ibid.*

Strigix vox rejicula, pro *strigilis* apud Vitruvium mendosè legitur, *ibid.*

Stylus Græcis γλυφὶς, Ausonio *cælum*, aliis *celtes* dicitur ab eadem origine, I. XXXV. 123. stylus, quem & *graphium* vocant, prius ferreus, exinde osseus, idque ob periculum, quia ferreo alii alios vulnerarent, I. XXXV. 124. ejus, quo in cera scribebant, forma, & duplex usus, I. XXXV. 126.

Stylum vertere, Horatio quid, *ibid.*

Subices nubes Ennio quasi *subjectæ*, II. XIX. 228.

Suboles scribendum, an *soboles*, I. XLIV. 144.

Súidæ Lexicon ex quibus scriptoribus conflatum, I. V. 20. 21. ejus error de Hebræarum literarum inventore, I. IX. 38.

Subsiciva, non *succisiva*, I. XLIII. 152.

Suffragor, *suffragium*, secundam habent productam, II. XXXIX. 304.

Sulfur, non *sulphur*, I. XLIII. 152.

Συναίζησις in E, & I, exemplis illustrata, II. XIV. 197. ubi maximè frequentetur, II. XIV. 199. cætera vide in Episynalœpha.

Supernè, & *infernè*, ultimam corripiunt, II. XXV. 254. 255.

Supina disyllaba priorem producunt, exceptis novem, II. XXII. 240. 241.

Frid. Sylburgii laus, I. IV. 15.

Syllaba ex tribus vocalibus nulla est, contrà quàm scriptum Grosippo, imò & veterum aliquibus, II. III. 163. syllaba mista è vocali, & consonâ, est Belgis etiam novem literarum; Latinis summùm sex, II. V. 167. syllaba eadem cur poetis sit anceps, II. XII. 185. naturâ longa fit per crasin, qua duæ vocales breves in unam contrahuntur, II. XV. 200. brevis ὑπ' ἀμφιλλὼ producitur in trium vel plurium brevium concursu, II. XX. 233. brevis positione quæ, II. XIII. 189. syllabæ definitiones falsæ rejectæ, vera asserta, II. I. 157. eaque duplex, prior respectu ad orationem, altera sine tali respectu, *ibid.* & 158. syllabæ divisio, II. II. 158. alia secundùm quantitatem, II. XII. 185. syllabæ, quæ per diphthongum scribi debent, jam ante annum à Christo cccc corripi à multis solent, II. IV. 166. syllabæ longæ, & brevis, notæ; & cur ejusmodi notis signentur, II. XII. 185. possunt esse naturâ breves, etsi positione producantur, II. XII. 187. potest item naturâ esse producta, quæ positione corripiatur, & syllaba simul natura ac positione esse longa, *ibid.* ob positionem debilem in carmine anceps malè in prorsa producitur, II. XVI. 209. syllabæ multæ positione longæ veteribus in pronunciando correptæ; idque, ut optimâ ratione illis

illis factum, defenditur, II. XII. 186. syllabæ naturâ longæ quædam regulæ generales, II. XV. 200. syllabarum brevium aliæ aliis breviores, & longarum aliæ aliis longiores, II. XII. 188. syllabas longas geminandi, Attii aliorumque veterum mos; qui à Scauro, & Velio, improbatus, II. XII. 185.

Symmachus, veteris instrumenti interpres, quando vixerit, I. XXXI. 113.

Synæresis quid, II. XIV. 198.

Synalœpha unde dicta, II. XIV. 193.

Synhodus, melius, quam *synodus*, scribi, II. XI. 183.

Syracusa secundâ productâ, II. XXXIX. 304.

T.

T non aliter sonat ante I finale à consonante exceptum, quàm ante I, quod altera sequitur vocalis, I. XXVIII. 100. T finale apud priscos anceps; posterioribus semper corripitur, extra cæsuram, II. XXXII. 278. T in præteritis syncopen passis, ubi V solùm extritum est, extra cæsuram semper corripitur, II. XXXII. 279. At si duo I in unum contrahantur, rectius T producitur ob crasin, *ibid.*

Taautus idem ac *Theuth*, I. IX. 41.

Taciti vulgaris lectio de XVI literis à Palamede inventis contra Lipsium, & alios, defensa, I. X. 45.

Tænia, urbs Ægypti, unde charta *Tæniotica* dicta, I. XXXVII. 131.

Tæpocon genus scribendi, & unde id nomen, I. XXXIV. 122.

Tæter, non *teter*, I. XLIII. 152.

Tamenetsi, pro *tametsi*, II. XVI. 214.

Tanis urbs Ægypti; quæ hodie *Damiata*, I. XXXVII. 131. unde dicta, *ibid.* in Scripturis *Tzoan* vocatur, *ibid.*

Tanis, & *Taphnis*, urbes diversæ, contrà quàm scriptum Guilandino, I. XXXVII. 131.

Tantulem secundam habet ancipitem, contrà quàm Giffanio visum, II. XX. 234.

Taprobanenses, versum scripturi, à summo deorsum procedebant; uti & hodie Indi, ac Sinenses, I. XXXIV. 122.

Tau apud Ezechielem quid significet, I. XXXII. 119. Tau Hebræum vel etiam Samaritanum num referat figuram crucis, *ibid.*

Τεχνικοὶ, & τεχνογράφοι quinam appellati, I. IV. 12. & 13.

Ted pro *te* antiquè, II. XIV. 196.

Tepsum, Ausonio trisyllabum primâ brevi, II. XX. 232.

Telephi Grammatici liber, I. VI. 28.

Temeti etymon, II. XVII. 219. primam & mediam producit, II. XXXVII. 296.

Temulentus malè primam corripit Prudentio, *ibid.*

Tempe, *Cete*, *Mele*, ultimam naturâ longam habent, II. XXXIV. 288.

Tempus omne, quod primam Olympiadem antecedit, Varroni μυθικὸν sive fabulosum vocatur, I. XXV. 94.

Teneo unde, II. VII. 172.

Tenor antiquè *tonor*, II. VII. 172.

Tenvia trisyllabon, pro *tenua*, II. XIV. 199.

Terentiani Mauri sententia de positione ex parte improbata, II. XV. 202. 203. 204.

Terentius Scaurus Grammaticus, ejus ætas, & libri, I. V. 22. idem emendatus, I. XV. 66. I. XVII. 73. I. XXIX. 103.

Tertullianus sæpius in metrum peccat, II. XXXIX. 302.

Thau idem valet, quod Teth cum spiritu aspero, I. XXVII. 98.

Thebæ Bœotiæ unde dictæ, I. X. 48. & quis earum conditor, *ibid.*

Theodectæ quid debeat ars Grammatice, I. II. 10.

Theodericus, *Theudericus*, *Thiedericus*, & *Didericus*, pro eodem: & etymon ejus vocis, II. XIV. 200.

Theodorus Gaza, Grammaticus, & de hoc judicium, I. IV. 14.

Theodosius apud Claudianum, & Sidonium, malè legitur pro *Theudosius*, II. XIV. 199.

Theodorio Ponticus quando vixerit, I. XXXI. 113.

Thermodon secundam malè corripit Quinctiano Stoæ, & Pontano, imò & Servio, II. XXXIII. 282.

Theseus quo tempore vixerit, I. X. 48.

Thetis priorem corripit, *Tethys* producit, II. XXXIII. 282.

Thetidi, pro *Tethyi*, apud Valerium Flaccum, II. XXXIV. 289. *Tethys* an semper producat ultimam, ut Prisciano visum, II. XXXVI. 293. 294.

Theuderice, vel *Thiederice*, apud Sidonium scribendum, pro *Theoderice*, II. XIV. 200.

Θ, & X, primus invenit Epicharmus, I. XV. 63. Theta olim habuit figuram quadratam, I. XXX. 106.

Θεόγνιδες, pro Θεόγνιδες, reponendum apud *Theognidem*, II. 14. 199.

Theuth literarum artiumque repertor Ægyptiis putatur, I. IX. 41.

Thraces quàm serò acceperint literas, I. XI. 50.

Thrasymachi sophistæ epitaphium, I. XXXII. 117.

Tibia malè Petrarchæ primam corripit, II. XI. 310.

Tigillum à *tignum*, non à *tego*, ut putant, II. XVII. 218.

Tigres accusativus pluralis mirè posteriorem corripit Ovidio, II. XXXI. 274.

Tiliæ ex cortice interiori olim libri fiebant, I. XXXVI. 128.

Timonis judicium de optimis Homeri codd. I. VI. 25.

Tinea primam producit Sereno, & Sedulio, quæ classicis est brevis, II. XXXIX. 303. 305.

Tinus pro terminatione habentia quantam habeant penultimam, II. XXIII. 244.

Tofus, non *tophus*, I. XLIII. 152.

Tonus quid, ejusque etymon, II. VII. 172. varia ejusdem nomina, *ibid.*

Torcular mediam corripit; contra Priscianum, Bedam, & alios, II. XXIII. 246.

Totus, cùm redditivum est vocalæ *quotus*, priorem habet correptam, II. XVII. 219.

Trevir priorem malè corripit Venantio, II. XXXIX. 308.

Tribunicius, *gentilicius*, & similia in *icus*, quæ à nominibus veniunt, tertiam à fine corripiunt, II. XXIII. 243.

Triphthongos esse nullas, ostenditur contra Grosippum, & veterum quosdam, II. III. 163.

Tritthemii astutia in Steganographia sua, I. IV. 141. ubi spirituum, & conjurationis vocibus abutitur ad significandum tum artem occultè scribendi, tum ea quæ ita scripta sunt enodandi, *ibid.*

Tritthemii quædam ex libro tertio Steganographias à Gustavo Seleno citata, suspectum eum reddunt aut vanitatis, aut artium illicitarum, I. XLI. 142. Steganographiæ αὐτόγραφον jussu Electoris Palatini Friderici II, flammis exustum, I. XLI. 142.

Trituro mediam producit, quia derivatum à *tritura*, II. XVII. 216.

Tropæum rectiùs, quàm *trophæum*, II. XI. 183.

Trypho Grammaticus, ejus ætas, & de arte hac libri, I. IV. 14.

Tsade Hebræorum nunc in T, nunc in S converti à Græcis, & Latinis, I. XXI. 82.

à Turnebo recessum, I. XVII. 72.

Typho priorem habet longam, in quo peccat B. Prosper. II. XXXIX. 306.

Tyrannio Grammaticus, ejus ætas, conditio, ac de arte hac libri, I. IV. 13.

Tyranniones duo Critici, I. VI. 24.

Tyrii literas invenisse dicuntur, I. IX. 42.

Tyro libertus notas invenit, I. XLI. 140. imprimis præpositionum, 141.

V.

V vocale ex Græco Y factum, recisо scapo, I. XXIX. 103. V nunc brevis & simplicis vocalis nota fuit, & exiliùs sonuit, ut Græcum Y: nunc longæ sive geminæ, & ferè sonum habuit diphthongi O V, I. XII. 53. non tamen prorsus idem sonus, ut viri quidam docti putarunt, 54. in quibusdam vocibus erat medii soni inter I & V longum, & contrà: unde in plerisque dubitatum, num per I, an per V, scribi deberent, I. I. 35. V verborum desiderativorum in *urio* corripitur: in *urio* non desiderativorum producitur, I. XXIII. 246. in fine dictionis semper longum, II. XXVIII. 264. exceptis *indu*, & *nenu*: quorum illud priscum pro *in*, hoc pro *non*. 266. V Græcè in *u* desinens producitur, II. XXXIV. 289.

V consonæ non eadem potestas, quæ digamma Æolici, 1. xv. 65. interdum abit in V vocale. *ibid.* verum ejus apud Latinos nomen *Vau*, non *Va*: quod apud Cornutum legitur, *ibid.* 67. Claudii ævo figuram habuit inversi F. *ibid.* 66. quod digamma Æolicum vocabant, & caussa ejus nominis, *ibid.* 67. sonabat olim, ut apud nos W. 1. xxiv. 93. 96. post Q liquescit, 1. xviii. 78. cur inter Q, & vocalem ejusdem syllabæ, positum, liquescere dicatur, 1. xix. 79. malè vulgo pronuntiatur, ut F fractum, 1. xxviii. 101. figura ejus veteribus Græcis incognita, contrà quàm traditum Scaligero, 1. xxix. 103. nec semper est consona, sequente vocali in eâdem syllabâ, 11. 11. 106.

Vadi etymon, 11. xvii. 218.

Vale e quandoque corripit, at sæpius producit, 11. xxv. 253.

Valerius Flaccus ex conjectura emendatus, 11. xvi. 211.

M. Valerius Probus Berytius, Grammaticæ Latinæ scriptor, ejus ætas, 1. iv. 16. Inter criticos relatus, 1. vi. 25. ejus locus de differentia soni literæ Z apud Græcos, & Latinos, explicatus, 1. xxi. 86.

Varicosus primam corripit Persio, & Iuvenali, à *varix* priore productâ, 11. xvii. 217.

Varronis locus expensus, 11. v. 168. alius ejusdem expositus, 11. xiii. 192. ejusdem versus numeris redditus, 11. xxi. 238.

Vaternus annus nomen primâ productâ, 11. xxxviii. 300.

Vau, consonæ u nomen, Latini ab Æolibus mutuati, 1. xv. 67. Vau Hebræum sonat ut Wau, 1. xxviii. 101. figura ejus antiquitus nunc O, nunc V, Hebræis signabat, 1. xxxi. 115.

Voi, & *jbi*, ultimam habent ancipitem, 11. xxvi. 257. ac similiter *ubicunque* secundam ancipitem habet, 11. xx. 235.

Velu ultimâ veteribus semper producitur, contrà quàm aliqui arbitrantur, 11. xxxi. 274.

Venantius Fortunatus non semper leges metricas observat, 11. xxxix. 308.

Vepres unde dictæ, 1. xv. 67.

Verecundus secundam perperam corripit Politiano, 11. xl. 312.

Verisimilis quantam habeat secundam, *ibid.*

Verò posteriorem corripit Valerio, & Ausonio, 11. xxvii. 263.

Verrius Flaccus Grammaticus, 1. v. 22.

Vibices à *vibex* secundam producit, 11. xxxvii. 296.

In Mario Victorino conjectura, 1. xv. 67.

Vide, interdum corripit E. 11. xxiv. 254.

Vetus secundâ longâ, 11. xiv. 198.

Vindico, non *vendico*, scribi. 1. xlii. 143.

Vinea, & *tinea*, non *vinia*, & *tinia*, 1. xliii. 152.

Virgilii vetus lectio firmata contra Pierium & Marium Corradum, 1. xix. 78. Ecl. iii. per nomina regum flori inscripta Ajacem signari, 1. xxxii. 118. ejusdem versus spurius Eclog. sextâ, 11. xxxviii. 299.

Virgiliani loci. correctio Eclog. viii. in dubium vocata, 11. xiv. 194.

Virgili, *Mercuri*, *Æmili*, & similes vocativi, cur mediam acuant, licet sit brevis, 11. x. 180.

Virulentus secundam corripit, contrà quàm Baptistæ Mantuano placuit, 11. xx. 237.

Vitus, an *hulcus* scribendum, 1. xlii. 145.

Vlphilas Biblia in Gothicam linguam transtulit, 1. ix. 36. Vide *Gulphilas*.

Vitra ultimâ productâ, 11. xxiv. 251.

Vniversi secundam corripit, *uuicuique* producit, & quæ hujus differentiæ causa, 11. xx. 234.

Vobem, pro *bovem*, in Pandectis Florentinis, 1. xxviii. 100.

Vocales, tum Græcis, tum Latinis, quinque solùm, 1. xii. 52. 1. xiii. 58. 59. quædam medii soni esse videntur inter duas extremas: unde probabiliter concludi possit, numerum vocalium augendum, 1. xii. 55. nisi cum antiquis dicere malimus, sonos hosce sub prioribus comprehendi posse, 58. duæ per synæresin in diphthongum sic coalescebant antiquitus, ut utriusque literæ sonus in una syllaba exaudiretur, 11. xiv. 198. apud Latinos, omnes sunt ancipites, 1. xiii. 59. longæ geminatæ à priscis, 11. xii. 185. breves E, & O, in nominibus Latinis, quæ è Græcis veniunt, corri-

corripiuntur; vocales longæ η, & ω producuntur; ancipites α, ι, υ, in quibusdam vocibus corripiuntur, in quibusdam producuntur, itidem ut in Græcis, II. XXXIII. 281. 284. vocalis naturâ brevis redditur anceps, si vox sequens incipiat à gemina consonante, præsertim à sc. sp. st. ubi Maurus semper produci credebat, II. XV. 202. 203. 204. sed rarò producitur brevis vocalis ante duas consonantes, nisi concurrente cæsurâ: sæpicule verò, ea si adsit: inprimis in Enclitica *que*, 205. 206. Vocaliũ genuinus sonus expenditur, I. XII. 52.

Vocativi in A, à nominibus in As, ita uti apud Græcos, producuntur; at à nominibus in της corripiuntur, II. XXXIV. 287. [100.

Vocis divisio Hebræis non est in usu, I. III.

Voculatio, pro *accentu*, II. VII. 172.

Volumina plumbea apud Plinium impropriè pro *laminis plumbeis*, I. XXXV 125.

Volup, pro *volupe*, II. XXX. 271.

Vomica primam Sereno producit, corripit Iuvenali, II. XXXIX. 303.

Vopisci lectio defensa, contra Turnebum, I. XXXVIII. 133.

Votita, pro *vetita* Plauto, I. XII. 57.

Vrbanus Bellunensis Grammaticus, & de hoc judicium, I. IV. 15.

Vrsinus, *vide* Fulvius Vrsinus.

Vs genitivus quartæ producitur, ut & totus pluralis, ob crasin, II. XXXI. 277. [294.

Vs ex Græco in υς producitur, II. XXXVI.

Virius, cum compositis, secundam nusquam legi correptam, II. XIII. 189.

Vulpes posteriorem malè corripit Avieno, II. XXXIX. 306.

W.

WAstaldus, historicus Francus, I. IX. 36.

X.

X literâ Nigidius non est usus, I. XXI. 82. Atticis veteribus, item Æolibus, ignotum; qui ejus loco usurpabant κ σ: ut veteres Latini pro eo scribebant C S. I. XXI. 83. figuræ ejus usus antiquior Romanis, contrà quàm docet Isidorus, *ibid.* non valere Latinis G S; sed tantùm C S; contra passivam Grammaticorum opinionem, *ibid.*

ξυλοχάρης Eustathio quid, I. XXXVIII. 133.

Y.

Y Græcorum ejusdem potestatis ac Latinorum V: unde figura quoque ejus veteribus Latinorum pro forma literæ V usurpata, I. XII. 52. figurâ tantùm differt ab exili *u* Latinorum: sono autem & potestate convenit, I. XII. 53. cur dicatur *litera Pythagoræ*, I. XXV. 95. fuisse inter sexdecim Cadmæas, contrà quàm Scaligero visum, atque etiam Isidoro, *ibid.* ejus figura antiqua, I. XXX. 106. Y finale in nominibus Græcis, à Latinis semper corripitur, II. XXXIV. 289.

YI, sive VI diphthongus vera, contrà quàm placitum Charisio, II. II. 159.

YS, & YN, terminatio nominativi, & accusativi, è Græcis venientium, corripitur, II. XXXVI. 293. 294.

Z.

Z figuræ usus quàm antiquus sit apud Romanos, I. XXI. 83. Z in G mutatum, I. XXI. 84. 85. non valere S S, *ibid.* Latinos nunc in D commutare, nunc in S. *ibid.* malè quidam pronunciant, ut G fractum Gallorum: nec valet duplex S, sed D S. *ibid.* Nec idem omnino sonus hujus literæ Latinis, ac Græcis, 86.

Zabolus, pro *diabolus*, more Æolum, qui Δ mutant in Z. I. XXI. 85.

Zain, & Zade, duplices, malè à Grammaticis inter consonantes referri, I. XXVII. 98.

Zenodotus criticus, I. VI. 24.

Zetæ ratio, qua probat, Cadmo antiquiores esse Græcorũ literas, refellitur, I. X. 46.

Zmaragdus, pro *Smaragdus*, I. XXI. 86.

Zmyrna pro *Smyrna*, I. XXI. 86.

Zonaræ lapsus, I. XVII. 72.

Zosimus Gazæus, I. V. 20.

Zuingerus refellitur de Gothico more scribendi, I. XXXIV. 122.

FINIS.

CORRIGENDA

LIBRO PRIMO, ET SECVNDO, ARTIS GRAMMATICÆ.

PAg. 25, vers. 33, pro *Aratus Timonem*, scribe, *Aratum Timo.* 26, 9, pro *librarii*, scribe, *geometræ.* 33,3, pro *Maracus, Doracus.* 49,5, post *Harpocratu*, subjice, *vel Scaligeri.* Et pag. seq. vers. 5, & 6, pro verbis illis, *intelligi potest ex priscis Græcorum literis à Scaligero repræsentatis in Animadversionibus Eusebianis*: repone: *intelligi poterit ex iis, quæ de vocalibus longis, & spiritus densi nota, & adspiratu consonis, inferiùs dicam.* 52,10, pro *mutæ, insonæ.* 54, 33, *etiam* alterutro loco dele. 57, 28, & 29, scribe, *Forreum priùs, quod postea Farreum.* 58,28, pro *cap.* XIV, scribe, *cap.* XIV, *& quæ indicta illi, explicaremus libro sequenti cap.* XIII. 61, 13, pro *quondam*, scr. *tantum.* 75, 10, & 11, pro *Velius Longus*, scr. *Marius Victorinus.* 77, 32, pro *Phœniciam*, scr. *Græciam.* 78, 7, pro *Velius*, scr. *Marius Victorinus.* 88, 7, pro *versibus, verbis.* 88, 11, pro *consonas, vocales.* 88, 37, pro *lib.* IV, scr. *lib.* XI, *ep.* XXX. 90, 20, post *Iustus Lipsius*, dele sequentes sex versus, usque ad *literarum numero*: & horum loco ista repone: Quippe ex nostra sententia V consonum, sive Vau sonuit, ut in Germanico **wijn/wint**: nec aliter extulere Latini, *vinum, ventus*, quàm *winum, wentus.* At F erat flatus. Quomodo Germani pronunciant Latinorum *vinum*, quasi esset *finum.* Φ sonuit, ut Latinum P, cum halitu. Nec enim fio, cùm dico φίλος; sed tum in *ilos*, vocalem adspiro, ut sit *hilos*; tum ante spiritum P præmitto, ut sit *philos.* Ergo in *hilos* est halitus; in *philos* est P cum halitu. At in *filos* est flatus; in Gallico V, ut in *vin*, quod ex Latino *vinum*, est F infractum. Quippe V Gallicum multo propiùs accedit ad F, quàm ad Vau veterum. Interim aliqua in hisce omnibus affinitas fuit. Vnde & simplex halitus sive spiritus in Vau abibat: ut Ἐνετοὶ, *Veneti*; ex *Helia* item, quod ab ἅλη, est *Velia*, teste Servio in VI Æn. Etsi autem hanc de novendecim literarum numero. 99, vers. 11, pro *cùm soni sint*, scr. *cùm soni non sint.* 108, in margine, pro *secundùm Euclidem*, scr. *post Euclidē.* 161, v. 11, pro, *V consonū*, scr. *V vocale.* 176, 22, dele ista: *Linea jacens olim circumflexi nota fuit. Nec tamen inter literas habebatur, quod Lipsius putabat.* 177, 30, pro *accusativum*, scr. *ablativum.* 184, 6, pro *Velii Longi*, scr. *Terentii Scauri.* 190, vers. 9, & 10, pro I, scr. E. 200, 17, *ea si abfit*, scr. *si adsit.* Ibid. 33, post *caussa*, scribe, *ut dixi.* 203, vers. 1, 2, 3, dele de Marone: quia seq. pag. idem dicitur. 205, in margine vers. 3, pro *flectit*, scr. *est &.* 211, 1, pro *vocalibus*, scribe, *consonantibus.* Et versu penult. pro *producunt*, scr. *corripiunt.* 216, 24, 25, pro *corripi, produci.* 218, 7, post *consona*, adde *sæpius.* 221, vers. ult. pro *primam, secundam.* 224, vers. 2, & 2, malim, *quia tum fumaret. ut Dejana, quod contractum ex Dea Iana.* 225, 7, pro *proficio*, scr. *profectus à proficio.* 230, 23, pro *corripiunt, producunt.* 231, 1, pro *corripi, produci.* 233, 4, pro *producit, corripit.* 243, vers. ult. pro *emissicius, suppositicius.* 244, 10, pro *antepenultima, penultima.* 248, 33, pro *Ausonius, Optatianus.* 252, vers. penult. pro *civibus, civitas.* 259, 20, pro *Ausonii*, scr. *Cornelii Galli.* 262, 4, pro *corripere, producere.* 263, 13, pro IV *Æn.* scr. XII *Æn.* 285, 1, pro *Vltima*, scr. *Penultima.* Ibid. vers. 18, pro, *primam*, scr. *mediam.* Ibid. vers. 21, pro *Euripides*, scr. *Euripides producit.* 287, 10, pro *porrecti*, scribe, *correpti.* 293, 1, *Itidem nominativi in AS, quorum genitivus desinit in Æ, vel ANTIS, producuntur.* 294, 6, pro *At*, scribe *Ac.* Ibid. vers. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21. nempe duo loca Papinii, & unus Claudiani, pagina superiori inter antepenultimum & penultimum poni debuere. Ovidii locus post Ovidii locum paginæ prioris. Papinii loca duo ex IV Sylv. & ille ex Senecæ Agamemnone deleantur, quia pagina superiori referuntur. 296, 3, & 4 dele ista: *Secundam in cubiculum, & cubicularis corripi oportet exemplo Catulli.* Vel, si lubet, sic rescribe: *Secundam in nomine anes* corripi oportet, exemplo Horatii Epod. od. 11: *Aut amute levi rara tendit retia.* 306, v. 9, scribe post *Pachynus*, hoc pacto, *& Abydus: at eadem in Sestos, seu Sestus, correpta est. Idem Avienus*, &c. 311, 23, pro *primam*, scr. *secundam.*

Sunt alia etiam minutiora, in quibus accentu duntaxat, vel literulâ unâ, aut ſummùm duabus, peccatum.

SIc pag. 4, verſ. 3, pro *calculorum*, ſcribe, *calculosum*. 12, 26, uti & 32, 19. pro ὦς, ὡς. 13. 26, pro & *verbis*, & *de verbis*. 25. 7, pro *nomi-*, *nomina*. 26, 29, pro ἴσον, ἴσον. 29, 26, pro ὑφευλὴν, ὑφειλὴν. 34, 2, pro τὸν, τῶ. 40, 16, pro τελεῖν, τελεῖα. 43. 29, pro ὡς φασὶν, ὃς φασιν. 44, 2. pro ἀνομαλόιῆς, ἀνομαλόιῆς. 11, pro ἡμεῖα, ἡμεῖς. 47. 31. pro ἀντιλαμβάνος, ἀντιλαμβάνος. 51, 20. pro φασὶν, φασῖν. 59, 28, pro, *expleſſe* E & Ω, *expleſſe* H & O. 65, 13, uti & 66, 8, pro ἄν, & ἄν, ἄν, & ἄν. 72, 10, pro Ῥωμαῖον, Ῥωμαῖον. 76, 32. pro *præcidaneu*, *præcedaneu*. 80, ad oram, pro *cæteris*, *cæteris*. 87, 5, pro *literam*, *litera*. 87, 33, pro *rejice*, *reice*. 88, 16, pro *quod I*, *quod E*. 98, 29, pro *deberi*, *debere*. 108, 39, pro ἦλθον, ἦλθον. 118, 117, pro ἴδιον, ἴδιον. 124, 1, pro *legũ*, *legi*. 133, 13, pro *inventor*, *inventũ*. 154, 33, pro *vocat*, *vocat*. 155, 35, pro *qua*, *quis*. 156, 22, pro *illũ*, *illas*. 157, v. 23, pro *diſſyllaba*, *diſſyllaba*. 164, 6, & 166, 29, pro *Clytemneſtra*, ſcr. *Clytammeſtra*. 174, 18, pro *addideſſent*, *addidiſſent*. 178, 29, pro *circum*, *circũm*. 195, 23, pro *Rhodopaia*, *Rhodopeia*. 209, verſ. antepen. pro *lavatum à*, ſcr. *a lavatum*. 215, 28, pro, ἀπολογία, ἀπολογία. 215. 33, pro *ad forum*, *ad forum*. 225, 9, 10, pro *modnulo*, *modulo*. 252, in argumento, ſcribe pro *exiuntibus*, *exeuntibus*; pro *ſalve*, *ſalve*; pro *particula*, *particula*. 277, 36, pro *inveniant*. *inveniat*. 289, v. 6. & 10, pro *Tethide*, *Thetide*. verſ. 13, pro *Thety*, & *Thetyi*, ſcr. *Tethy*, & *Tethyi*. Et v. 15. itidem pro *Thetyi*, *Tethyi*. 290, 28, pro *corripebant*, *corripebant*.

Illud pag. ſup. moneri debuerat. pag. 78, v. 16. pro *ſecunda*, ſcribendum eſſe *princeps*. Nec dubito, quin alia etiam ſint ejus generis. Quæ non ineruditi per ſe cognoſcent: non inhumani etiam ignoſcent.

FINIS.

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE VOCVM ANALOGIA, ET ANOMALIA, LIBER PRIMVS;

sive commentariorum

DE ARTE GRAMMATICA LIBER TERTIVS;

qui universè

DE VOCIBVS,

particulatim autem

DE NOMINVM DIVISIONE, GENERE, NVMERO, ET CASV,

tractat.

CAPVT I.

Analogiæ & Etymologiæ differentia. Objectum Analogiæ. Definitio vocis. Triplex vocum discrimen. Hebræis, & aliis Orientis populis, tres esse vocum classes: ac similiter statuisse vetustiores Græcos. Arabes, & Hebræi, convenientius nomini *opponunt* actionem, *quàm Græci, & Latini*, verbum. *Quomodo sensim à tribus vocum classibus ad octonarium numerum sit deventum. An Articulum habeant Latini: & rectène is in declinando nominibus præmitti soleat. Item an aptè ex eo petatur cujusque generis definitio, quòd ei præponatur certi generis articulus.*

EXpositis, quæ ad literarum syllabarumque naturam, & affectiones pertinent, venio ad Grammatices ejus, quam Methodicen vocabamus, partem tertiam. Hæc de vocibus integris tractat, ac si ea, quæ ad particulas pertinēt, exceperimus, penè tota est in considerandâ vocum analogiâ, & anomaliâ. Vnde & à potiori parte Analogia nuncupatur. Vulgò tamen Etymologiam appellant; sed perperàm: cum Etymologia vocum origines inquirat; Analogia vocabulorum discrimina

exponat. Quemadmodum ex Varrone, & aliis, postea comprobabimus.

Materies, circa quam Analogia versatur, est vox, non quidem ut articulatam ac confusam comprehendit : sed ut κατ' ἐξοχὴν sumitur pro articulata, nec quavis, sed ea solùm, quæ ex instituto aliquid significat. Imò neque hujusmodi vox quævis ei subjicitur ; sed sola simplex, sive, ut Dialectici appellant, incomplexa. Cui oratio opponitur, quam iidem, metaphorâ à corollis petitâ, non incommodè nominant vocem complexam.

Grammatici pro voce incomplexa *dictionem* dicere maluerunt. Sed iis, qui castè locuti sunt, dictio vix aliud, quàm phrasin notat, aut dicendi actum, aut etiam oraculum.

Dictio Charisio definitur *ex syllabis finita, cum significatione finitâ, certa locutio.* Quæ definitio etiam apud Diomedem legitur. Atqui eo refellitur, quòd excludat voces unius syllabæ : ut, *rex, do, trans,* &. Est & altera apud Diomedem, eaque hujusmodi : *Dictio est vox articulata cum aliqua significatione, ex qua instruitur oratio, & in quam resolvitur.* Quæ melior est superiori, aut illâ etiam Prisciani : *Dictio est pars minima orationis constructæ.* Nam quomodo minima pars est, quod in alias dividi potest? At dictio ferè in syllabas, syllabæ plurimùm in literas dividuntur. Vera igitur dictionis definitio ex Aristotele peti debet, qui in lib. περὶ ἑρμηνείας, vocem sive dictionem esse ait, quod per se aliquid significat, nec tamen partes habet separatim aliquid significantes. Priori conditione differt dictio à litera, & syllaba : quia quatenus aliquid litera aut syllaba est, nihil significat : ut *a*, vel *mo*, in *amo*. Alterâ conditione distinguitur ab oratione, cujus partes aliquid significant separatim.

Cæterùm etsi ἀναλογία circa dictionem versatur, non tamen vox adæquatum est Analogiæ objectum ; sed tantùm considerat proprietates singularum vocum. Quarum triplex est discrimen. Nam quemadmodum res naturales, vel formâ differunt, ut diversæ species; vel materiâ, ut diversa individua; vel accidente, ut individuum à se ipso; E. G. Plato ambulans à sedente : itidem voces aliæ discrepant formâ, velut, quæ sunt diversarum classium ; aliæ materiâ, ut diversæ voces unius classis ; aliæ accidente, ut vox éadem casibus variata.

Classes autem dico, quas vulgò nominant partes orationis, Græcorum exemplo, qui itidem vocant μέρη τοῦ λόγου. Dionysius Halicarnassensis non tantùm μόρια τοῦ λόγου, sed & μόρια, & μέρη τῆς λέξεως appellat. Idem etiam nominat στοιχεῖα τῆς λέξεως, & simpliciter στοιχεῖα : nequis literas solùm hoc nomine putet signari. Et certè non minùs voces sunt elementa orationis, quàm literæ vocabulorum.

De numero partium orationis diu est, quòd tribus Grammaticæ controversantur.

versantur. Antiquissima eorum est opinio, qui tres faciunt classes. Estque hæc Arabum quoque sententia: quibus hæ classes vocantur, اِسْم *ism*, quod est nomen, فِعْل *fihl*, quod est verbum (κατὰ λέξιν verò actionem notat, ut aptior sit Arabica hujus classis appellatio, quam Græca ῥῆμα τὸς, ac Latina *verbi*) & حَرْف *herph*, quod est particula, ac κῦ λέξιν dictio. Hebræi quoque (qui cùm Arabes Grammaticam scribere desinerent, artem eam demum scribere cœperunt; quod ante annos contigit circiter quadringentos) Hebræi, inquam, hac in re secuti sunt magistros suos Arabes. Nam similiter tres statuunt classes, quas vocant שֵׁם, sive nomen, פּוֹעַל, sive actionem, & מִלָּה, sive dictionem. Vbi itidem videmus, ut Hebræi quoque classem secundam *Actionem* potiùs, quàm *Verbum* appellent. Et inde est, quòd antiquum quoque paradigma fuit פָּעַל, hoc est *ago*. à quo prima cujusque verbi radicalis hodieque appellatur *Pe*, secunda *Ajin*, tertia *Lamed*. Imò verò trium classium numerum aliæ etiam Orientis linguæ retinent. Dubium, utrùm eâ in re Orientales imitati sint antiquos Græcorum: an hi potius secuti sint Orientalium exemplum. Vtut est, etiam veteres Græcos tres tantùm partes agnovisse, non solùm autor est Dionysius, cujus verba paullò pòst adducam: sed etiam Quinctilianus testatur lib. 1, cap. 1v. ubi hanc Aristotelis ipsius, ac Theodectis sententiam fuisse, docet. Idemque de veteribus Græcis testatur Rabbinus iste, qui contra Chosroëm, Persarũ regem, disputans, hoc inter alia argumento probare conatur, linguas omnes ab Hebræa originem capere. Atque ex Arabibus Grammaticis eandem sequitur Giarumiæ auctor Muhamed Sanhagius. Et talis quidem veterum Græcorum opinio fuit. Postea autem antiquissimi Stoicorum quatuor classes fecerunt. Nam cùm alii tantùm agnoscerent ὀνόματα †, ῥήματα, & συνδέσμους: hi adjecere ἄρθρα, sive articulos; quos à συνδέσμοις contra priorum morem distinguebant. Recentiores verò τὰ προσηγορικὰ sive nomina communia, quæ Latinis similiter *appellativa* dicuntur, separabant ἀπὸ τῶν ὀνοματικῶν, hoc est, à nominibus propriis. Quâ ratione quinque classes fiebant. Quidam etiam cum ἀντωνυμίας, hoc est pronomina, à nominibus distinguenda dicerent, ad senarium numerum pervenerunt. Denique fuere, qui Adverbia à Verbis, & Præpositiones à Conjunctionibus separarent, ac Participia ab Nominibus. Imò nec defuere, qui alias asserendo divisiones ampliorem facerent numerum partium orationis. Quorum omnium autor nobis Dionysius Halicar-

† nomina, verba, & conjunctiones.

licarnassensis lib. περὶ συνθεσ. ὀνοματ. ubi sic scribit: Ταῦτα δὲ (τῦ λόγυ μόρια ἢ στοιχεῖα) Θεοδέκτης, καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ οἱ κατ' ἐκείνυς φιλοσοφήσαντες τὰς χρόνυς, ἄχρι τριῶν προσήγαγον, ὀνόματα, καὶ ῥήματα, καὶ συνδέσμυς, πρῶτα μέρη τῆς λέξεως ποιῦντες. οἱ δὲ μετ' ἀυτὺς γινόμενοι, καὶ μάλιστα οἱ τῆς Στωικῆς αἱρέσεως ἡγεμόνες, ἕως τετλάρων πρόβίβασαν, χωρίσαντες ἀπὸ τῶν συνδέσμων τὰ ἄρθρα. εἶθ' οἱ μεταγενέστεροι τὰ προσηγορικὰ διελόντες ἀπὸ τῆς ὀνοματικῶν, πέντε ἀπεφήναντο τὰ πρῶτα μέρη. ἕτεροι δὲ καὶ τὰς ἀντωνυμίας ἀποξυξαντες ἀπὸ τῶν ὀνομάτων, ἕκτον στοιχεῖον τῦτο ἐπόησαν. οἱ δὲ καὶ τὰ ἐπιῤῥήματα διεῖλον ἀπὸ τῶ ῥημάτων, καὶ τὰς προθέσεις ἀπὸ τῶ συνδέσμων, καὶ τὰς μετοχὰς ἀπὸ τῶ προσηγορικῶν. οἱ δὲ καὶ ἄλλας τίνας εἰσάγοντες τομὰς, πολλὰ τὰ πρῶτα μόρια τῆς λέξεως ἐπόησαν. *Hæc verò* (orationis membra sive elementa) *Theodectes, & Aristoteles, & qui eorum temporibus philosophabantur, ad terparium reduxere; nomina, verba, & conjunctiones; quæ primas orationis partes statuêre. Qui verò postea secuti, ac præcipuè Stoicæ sectæ principes, articulos à conjunctionibus separando, ad quaternarium usque processerunt. Recentiores autem, sejungendo appellativa à nominibus ipsis, quinque primas esse partes ostendebant. Aliqui verò, & pronomina disjungendo à nominibus, sextum fecere elementum. Alii item & adverbia divisere à verbis, & præpositiones à conjunctionibus, & participia à nominibus appellativis. Aliqui, & alias inducendo sectiones, multas fecere vocum partes.* Addam & insignem locum Quinctiliani lib. I, cap. IV. *Veteres, quorum fuerunt Aristoteles quoque, atque Theodectes, verba modò, & nomina, & conjunctiones tradiderunt: videlicet, quòd in verbis vim sermonis, in nominibus materiam (quia alterum est, quod loquimur; alterum, de quo loquimur) in conjunctionibus autem complexum eorum esse judicaverunt: quas conjunctiones à plerisque dici scio; sed hæc videtur ex συνδέσμυ magis propria translatio. Paullatim à philosophis, ac maximè Stoicis, auctus est numerus: ac primùm conjunctionibus articuli adjecti; pòst præpositiones: nominibus appellatio; deinde pronomen; deinde mistum verbo participium: ipsis verbis adverbia. Noster sermo articulos non desiderat; ideoque in alias partes orationis sparguntur. Sed accedit superioribus interjectio. Alii tamen ex idoneis duntaxat auctoribus octo partes secuti sunt: ut Aristarchus, & ætate nostra Palæmo, qui vocabulum, sive appellationem, nomini subjecerunt, tanquam species ejus. At ii, qui aliud nomen, aliud vocabulum faciunt, nescio. Nihilominus fuerunt, qui ipsum adhuc vocabulum ab appellatione diducerent, ut esset vocabulum, corpus visu tactuque manifestum; domus, lectus: appellatio, cui vel alterum deest, vel utrumque; ventus, cælum, deus, virtus. Adjiciebant & asseverationem, ut heu: & attractionem, ut fasceatim: quæ mihi non approbantur.* Etiam de hisce diversis adeò, ac discrepantibus opinionibus veterum, est illustris locus apud Priscianum in secundo; ubi sic scribit: *Partes orationis sunt secundum Dialecticos duæ, nomen & verbum: quia hæ solæ etiam per se conjunctæ plenam faciunt orationem: alias autem partes συγκατηγορήματα, hoc est, consignificantia appellabant. Secundum Stoicos verò, quinque sunt ejus partes; nomen, appellatio, verbum,*

verbum, pronomen sive articulus, conjunctio. Nam participium connumerantes verbis, participiale verbum vocabant, vel casuale: nec non etiam adverbia nominibus, vel verbis connumerabant, & quasi adjectiva verborum ea nominabant: articulis autem pronomina connumerantes finitos & articulos appellabant: ipsos autem articulos, quibus nos caremus, infinitos articulos dicebant: vel, ut alii dicunt, articulos connumerabant pronominibus, & articularia eos pronomina vocabant; in quo illos adhuc sequimur Latini: quamvis integros in nostra non invenimus lingua. Præpositionē quoque Stoici conjunctioni copulantes præpositivam conjunctionem vocabant. Quidam autem novem dicebant esse partes orationis, appellationem addentes separatam à nominibus. Alii decem etiam, infinita verba seorsum partem ponentes. Alii undecim, quia pronomina, quæ non possunt adjungi articulis, per se numerabant. His alii addebant etiam vocabulum, & interjectionem apud Græcos, quam nos adhuc servamus. Apud Latinos verò articulum addebant, quem purum per se apud eos non inveniri docuimus. Hactenus Priscianus. Postea verò idem ostendit *non posse discerni à se partes orationis, nisi uniuscujusque proprietatis significationem attendamus.* Concludit exinde nec plures, nec pauciores esse orationis partes, quàm octo. Vide & initium libri XI.

Sed ut omnis hæc disputatio meliùs intelligatur, non abs re erit, si quæ à Dionysio, & Prisciano, scribuntur, accuratiùs expendamus. Duæ sunt principes partes, Nomen, & Verbum: de quibus solis iccirco Aristoteles agit libro περὶ ἑρμηνείας. Nempe quia ex his solis perfecta conficitur oratio: ut, *Socrates philosophatur.* Hinc Varro in septimo de L. L. *Aristoteles duas partes orationis esse dicit; vocabula, & verba; ut homo, & equus; & legit, & currit.* Alibi † tamen idem Aristoteles conjunctionē, & articulum addit. Cæterùm sub nomine, sive, ut Varro loquitur, vocabulo, comprehenditur pronomen; ut quod pro nomine ponatur. Participiū autem interdum sub nomine, interdum etiam sub verbo censetur. Sub nomine quidē, si subjectum sit: sub verbo, prædicati obeat munus. Prioris exemplum est in isto Ovidii, *Militat omnis amans.* Πᾶς ὁ ἐρῶν στρατεύεται. Posterius locum habet in illo Ciceronis de Oratore: *Est, ut scis, quasi in extrema pagina Phædri, his ipsis verbis loquens Socrates.* Vbi, *Socrates est loquens*, tantundem valet, ac, *Socrates loquitur.* Nam, ut Aristoteles ait in XV Metaphys. cap. VII: Οὐδὲν διαφέρει τὸ, ἄνθρωπος ὑγιάινων ἐστὶν, ἢ τὸ, ἄνθρωπος ὑγιάινει· ἢ τὸ ἄνθρωπος βαδίζων ἐστὶν, ἢ τέμνων, ἢ ἄνθρωπος βαδίζειν ἢ τέμνειν· ὁμοίως δὲ ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. *Nihil est discriminis inter hæc, homo est valens, & homo valet: & homo est secans, aut vadens, & homo secat, aut vadit. ac similiter in aliis.* Reliquæ quatuor orationis partes non sunt necessariæ ad constituendā enuntiationem. Imò & hæ, atque etiam pronomina & participia, nonnullis creditur, ut Appulcji * verbis utar, *non magis partes orationis esse, quàm navium, aplustria, & hominum, pili: aut certè in universa compage orationis vice clavorum, & picis, & glutinis deputanda.*

† *lib. de re Poetica.*

* *lib. περὶ ἑρμην. & Syllog. categ.*

Nec multum abit Priſcianus in XI. Sed cùm Appulejus geminâ utatur ſimilitudine, priorem illam de apluſtribus navium, & pilis hominum approbat: non item poſteriorem de clavis, pice, aut glutine. *Stupa*, inquit, *& clavi, & ſimilia vincula, non ex eâdem conſtant materia, ex qua tabulæ, & naves: conjunctiones autem, & præpoſitiones, & ſimilia, ex eadem ſunt materia, ex qua nomen & verbum conſtant; hoc eſt, literis, & ſyllabis, & accentibus, & intellectu. Itaque etiam per ſe prolatæ, quòd partes ſunt orationis, oſtendunt.* Paullò pòſt, *Si*, inquit, *non eſſent partes, loco earum nunquam nomina ponerentur: cùm loco ceræ & ſtupæ in nævi tabula fungi non poſſit: invenimus autem loco adverbii nomen; ut unà, multùm, falsò, quà: & pronomen ſimiliter, eò, illò: & loco conjunctionis, tam nomen, quàm pronomen, quare, ideo: & adverbium loco nominis; ut, Mane novum; &, Sponte ſua; &, Euge tuum; &, Belle tuum; &, Cras alterum.* Denique ſic argumentatur: *Si, quæ compaginem videntur præſtare nomini & verbo, non ſunt partes orationis dicendæ: ergo nec partes corporis debemus accipere nervos, quia ligant verba & articulos: quod penitùs videtur abſurdum.* Ex quibus ſic concludit: *Multò igitur melius, qui principales & egregias partes dicunt nomen & verbum: alias autem his appendices.* Quædam in his firma ſunt, quædam infirma. Solidius enim de ſtupa, & pice, quàm de clavis. Quippe & clavi fieri poſſunt ex eadem materia, nempe è ligno. Levius autem de nervis: quia his corpori exemtis conſiſtere illud nequeat: at ex ſolo nomine & verbo, abſque ullis particulis, perfecta fuerit oratio. Qua de re & Apollonius Alexandrinus περὶ συντάξεως lib. I, cap. III. Verùm quæritur, ſi cum Ariſtotele, Theodecte, aliis, tres ſolùm partes agnoſcamus, nomen, verbum, & conjunctionem: quò adverbium, præpoſitionem, & interjectionem, conveniat referri? De adverbiis putamus imprimis ad verba pertinere: quod & nomen ipſum Adverbii teſtatur. Atque id, ex optandi etiam Adverbiis, Apollonio, & Priſciano, optimè obſervatum. Nam quid aliud eſt, *Vtinam venias*, quàm, *opto ut venias?* Quandoque tamen ad nomina rectiùs referuntur: ut Alexander Aphrodiſienſis monet in lib. περὶ ἑρμηνείας: cujus etiam ſententiam ſequitur Boethius. Quippe ſi dicam, *Hoc juſtè agis*, tantumdem eſt ac illud, *hæc actio juſta eſt.* Item, *Feliciter pugnavit*, idem valet, ac ſi dicas, *pugna ejus felix fuit.* Quare fruſtra eſt Ammonius, cùm more ſuo, nimiâ Alexandri inſectandi lubidine, hanc etiam Alexandri ſententiam tantopere impugnat. Quandoque autem adverbium ad alias etiam claſſes reducitur. Vt, *Vnà illic fuimus*, reſolvitur per duo pronomina, & conjunctionem; hoc pacto: *Ego, & alter*, de quo ſermo, *illic fuimus.* De præpoſitionibus difficilius dictu eſt. Sub conjunctionibus comprehendêre veteres: ut ex Dionyſio, & Priſciano, liquet. Interdum tamen idem valent ac adverbium: tum in compoſitione, ut *prædives*, hoc eſt, *valde dives*: tum extra eam,

eam, ut, *Remus cum fratre*, hoc est, *Remus, & frater*. Interjectiones à Græcis ad adverbia referuntur. Atque eos sequitur etiam Boethius. Et rectè quidem de iis, quando casum regunt. Sed quando orationi solum inseruntur, ut nota affectus, velut suspirii aut metus, vix videntur ad classem aliquam pertinere: ut quæ naturales sint notæ; non aliarum vocum instar ex instituto significent. Superest de articulis, quibus Latini carent. Dionysius ait, eos, qui quatuor fecere orationis partes, separâsse eos à συνδέσμοις sive conjunctionibus. Fabius † itidem autor est, sub conjunctionibus comprehendisse. Sed cui non verisimile fiat, potiùs contineri solere sub nominibus, pronominum instar?

† lib. 1, cap. 4.

Etsi autem juniores Latini Græcique Technici in classium enumeratione eo differant, quòd Græci interjectiones comprehendant sub adverbiis, & articulum habeant, quem, Fabio teste, Latinus sermo non desiderat; imò, mè judice, planè ignorat: plerique tamen omnes Grammatici Latini, sive per imprudentiâ, sive per insciti am, jubent in vocũ inflexione præmittere *hic*, *hæc*, *hoc*, haut aliter ac Græci suum ὁ, ἡ, τὸ: indeque est, quòd Priscianus lib. XII, *hic* vocat *pronomen articulare*. Verùm quantopere à veritatis cursu deflectant, indicio est*, quod *hic* Latinis non articulus est, sed pronomen demonstrativum. Neque enim *hæc musa*, aut *hos poetas* idem est quod ἡ μῦσα, aut τὺς ποιητὰς: sed quod ἄυλη ἡ μῦσα, & τέτυς τὺς ποιητάς. Parque in cæteris ratio. At quorsum id doceatur puerities (ità cum Ausonio ‡ loqui liceat,) cujus nullus est in linguâ Latinâ usus? Adde quod mirificè addito isto provocabulo turbantur teneræ puerorum mentes, ut vel hoc nomine probus instituendæ mustæ ætatis artifex, suis in diatribis provocabulum isthoc haut præmittere debeat vocibus, quas declinat. Neque ignoro vulgarem consuetudinem suffultam videri autoritate maximi Varronis: qui, in suis de analogia libris, pronomen *hoc*, quod & articulum interdum appellat, nominibus crebrò præmittit: quemadmodum & Nigidius Figulus, Romanorum post Varronem doctissimus, fecit in commentariis Grammaticis: ut vel is locus liquidissimè indicat, quem ex eo adducit Agellius lib. XIII, cap. XXIV. Verùm, ut id aliquid, atque adeò multum esse fateor, ita haut istiusmodi est, ut iccirco mihi suram præbendam esse arbitrer. Nam longè alia nostri ratio est, quam veterum; quia cùm lingua Latina illis fuerit vernacula, iis scripsere, qui Latinè jam scirent: ut provocabulum additum nihil morari potuerit discentes: imò cùm nomina casuum, utpote vocabula technica, vulgò essent ignota, & ad rudium captum accommodatiùs loquebantur, & insimul studebant compendio sermonis; cùm facilius *hæc musa* dicatur, quàm *nominativo singulari fœminino genere musa*. At nunc in addiscendâ linguâ alienâ

‡ carm. XI in profess. Burdigal.

adjectio

adjectio provocabuli difficilem reddit inflectendi rationem. Quod autem ajunt, ex provocabulo cognosci à pueris genus, non item si prætereatur : id planè est insubidum, cùm non quia *hic* præmittitur, virilis aliquid sit generis; sed quia virilis generis est, *hic* ei præponatur. Adde quòd aliquid masculinum esse potest, cui tamen *hic* nequeat præponi. Nec enim *hic nullus*, *hæc nulla*, *hoc nullum* dicimus. Quare si octo tantùm vocum classes agnoscimus, ac facilem amamus docendi discendique viam; articulos istos deinceps valere jubebimus. Et hæc de numero classium : videamus deinceps singularum definitiones; in quibus immanè quantum ineptiunt Grammatici nostri : ut jure dixerit Iulius Scaliger, Grammatico definitore nihil esse infelicius : quod summi viri judicium sugillent, quibus visum. Nos scimus aliter multò olere catulos, aliter sues.

CAPVT II.

Refutantur vulgares definitiones partium orationis : & quantopere non juniores solùm, sed etiam veterum non pauci, confuderint vocabulorum classes, apertissimis indiciis comprobatur. Imprimis de pronomine & adverbio id ostensum : illius classis numerus adauctus, hujus imminutus. Mederga. Nulli consilii. Vnæ rei. Totus *priori correpta.. Lucretius emendatur è vett. membranis. Adverbium Stoicis* παρέκτατος *vocabatur. Duæ opinio rejecta.* Amare *pro* orare.

NOmen Charisio, ac Diomedi, definitur, *pars orationis cum casu, sine tempore, significans rem corporalem, vel incorporalem, propriè, communiterve.* Sed hæc definitio, si definitio ac non divisio potiùs dicenda est, excludit nomina adjectiva. Neque rectiùs à Prisciano definitur, *pars orationis, quæ unicuique subjectorum corporum, seu rerum, communem, vel propriam qualitatem, distribuit.* Aut ab Donato, & Servio Honorato, *pars orationis cum casu, corpus, aut rem, propriè communiterve significans.* Nam, ut de eo nihil dicam, quod significari videtur, corpus non esse rem; in eo etiam peccat, quòd quid per rem significetur, satis est obscurum. Præterea pronomen quoque rem significat, ut infrà ostendam. Denique si rem nominat adjectivum, cùm dico, *homo fugitans litium*, quid caussæ dicent, cur non nominet participium, cum itidem dico, *homo fugitans lites ?* ubi *fugitans*, quia casum regat verbi sui, non nomen, sed participium esse, contendunt. Quàm rectè, nunc non disputamus : sed tamen se ipsos si audiunt, neutiquā hac definitione à participiis separant nomina adjectiva. Atque ex his quoque liquet, quid statui debeat de illa Asperi Iunioris, Nomen est *pars orationis, qua res quæque appellatur.* Aut illa vulgari, Nomen est *pars variabilis, quæ rem nominat.* Vbi illud quoque non satis accuratè, quòd vocant partem variabilem. Nam

sinapi,

sinapi, *pondo*, aliáque ἄπλωτα non variantur; imò nec μονόπλωτα, ut *inficias*. Nomina tamen sunt. Et certè declinatio est nominis accidens; ut mirum non sit, si minùs omnibus competat nominibus.

Neque minùs à limitibus veritatis aberravit Priscianus, cùm pronomen definit, *partem orationis, quæ pro nomine proprio uniuscujusque accipitur, personasque finitas recipit.* Neque enim omnia nomen habent proprium: ac proinde nõ tantùm pronomen vice proprii, sed pro quovis ponitur nomine: ut *hæc*, pro hac quercu; *illud*, pro hoc subsellio. Nec est, quod dicat quis, per proprium hic intelligi, quod Logici individuum appellant. Nam ad ipsam speciem referuntur pronomina, cum dico: *animalis species sunt homo & bestia: ille rationis est particeps, hæc expers.* Nec propriè recipit pronomen personam, sed significat. Quamquam apud Priscianum pro *recipit*, (quomodo & in veteribus membranis nostris exaratum est) lubens legerim, *respicit*. Sed neque pronomen semper personam significat. Neque enim personam noto, cùm *ille* dico, librum monstrans, aut *quis*, de floribus quærens. Quare neque stat sententia, subscribere definitioni viri de re Grammaticâ alioqui optimè meriti; cui *Pronomen est vox declinabilis per casum significans personam primò sine tempore.*

Virgulâ quoque censoriâ in viam reduci debent, cùm *verbum* esse ajunt dictionem variabilem, quæ significet actionem aut passionem. Nam non est de essentia verbi, ut varietur: multò minùs placet, quod exquisiti quidam Grammatici addunt, *variabilis per modos.* Nam *insit*, & *cedo*, non variantur per modos. Imò omnino non variantur. Nam *cette*, pro *cedite*, jam obsoletum est. Deinde *calefactio*, ipsaque *actionis* & *passionis* vocabula, quæ voces sunt variabiles, notant quod hæc requirit definitio. Verba tamen non sunt, quia aliud est actionem aut passionem significare, quod & nomini convenit; aliud agere, aut pati; quod verborum est. Quid quod verba substantiva ne quidem *agere* aut *pati*, verùm *esse* significant?

Participium definitur dictio variabilis, quæ à verbo derivata partem capit tam à nomine, quàm à verbo. Quæ potiùs est ἐτυμολογικὴ nominis explicatio, quàm definitio. Saltem dixissent, quid ab utroque capiat.

At adverbii planè futilis à triconibus istis definitio adfertur. Ajunt enim, esse partem orationis invariabilem, quæ adjiciatur verbo ad explicandam ejus circumstantiam. Atqui non semper adjicitur verbo, verùm etiam nominibus: ut, *mulier admodum anus*, aut, *vir bene doctus.* Deinde adverbia multa qualitatem, non circumstantiam rei, qualis propriè locus, & tempus, significant: ut, *rectè, imprudenter.*

Nec scio, quid mentem eorum vacefecerit, cùm præpositionem definiunt, partem orationis invariabilem, quæ præponatur aliis dictionibus.

Siquidem conjunctiones, quas præpositivi ordinis faciunt, dictionibus præponuntur, quæ tamen præpositiones non sunt: & contrà, juxta ipsos quoque, *tenus* præpositio est, quam semper agnoscunt postponi. Idemque videre est in *versus*, Etenim causæ nihil erat, cur nonnemo ad adverbia referret. Mitto Plautinum *med erga:* quo utitur Captivis, & Asinariâ, pro *erga me*; D ob vocalem sequentem additâ: quomodo Casinâ ait idem, *Vnde hic amabo unguentum ad olent:* & Bacch. *ted obsecro.* Mitto & alia similem passa ἀναστροφὴν, ut *mecum*, *nobiscum*, &c. quorum exemplo fortè defendi possint, quibus *mederga* vox unica est. Abunde, quæ attulimus, indicant, præponi, neque primo, neque secundo, multo minùs tertio, aut quarto modo ex iis, quos Porphyrius adducit, præpositioni esse propriũ.

Conjunctio, juxtim veteres, est dictio invariabilis, quæ conjungit verba & sententias, actu vel potestate. Verùm etsi hanc definitionem amplectitur quoque Frischlinus: non video tamen, quid attineat addere, *actu aut potestate.* At, inquit, hæc definitio alioqui solis convenit copulativis; non item adversativis, causalibus, & rationativis, ac neutiquam disjunctivis, cùm conjungere & disjungere contraria sint. Verùm hæc quidem tanti non erant, ut virum doctissimum à rectâ via in erroris abducerent semitam. Sanè aliud est res conjungere, aliud verba. Conjunctiones disjunctivæ res disjungunt: at conjunctiones tum disjunctivæ, tum aliæ omnes, sententiam sententiæ conjungunt.

Interjectio Diomedi est pars orationis affectum mentis significans voce inconditâ. At, *apage*, *euge*, multaque alia, non sunt voces inconditæ. Aliis quoque auris vellenda, cùm definiunt eam dictionem invariabilem, quæ interjiciatur orationi ad declarandum animi affectum. Interjectio enim non semper interjicitur, quia ab eâ quoque rectè auspicamur. Interjectiones enim dictæ sunt, quia sæpè interserantur orationi, non quòd id perpetuum sit. Neque solæ Interjectiones significant animi adfectum, sed & adverbia: ut *iracundè*, *irridenter*, *timidè*, similiáque.

Quemadmodum autem in definiendis octo vocum classibus non nisi tenebras offundunt, qui faculam juventuti allucere debebant: ita & alucinati sunt, quòd in exemplis classes omnes fædè conturbarunt. Nam provocabula, *unus*, *ullus*, *nullus*, *solus*, *totus*, *uter*, *alter*, *neuter*, *aliquis*, *alius*, *reliquus*, *cæterus*, multáque alia, retulerunt inter nomina; atque huc eos duxit, at seduxit Priscianus; qui in eapse sententiâ est. Certè pronomina esse, arguit, quòd secundariò solùm significent rem, cùm ponantur pro nomine. Deinde si *quis* est pronomen, quòd de pluribus rogat; erit & *uter*, quod de duobus interrogat. Itidem si pronomina sint, *hic*, *ille*, *ipse*; quibus respondemus, cùm quæstio per *quis* instituitur: pronomen quoque erit *alius*, item *nullus*;

nullus : si *nyllus*, certè & *ullus*. Eademque ratione, si pronomen sit *nullus*, certè & *neuter*, cùm differant hæc, ut *quis*, & *uter*; à quo factum *neuter*. Idem de cæteris statuendum. Itaque nil mirum, si *unus*, *ullus*, *alius*, *uter*, *neuter*, nonnulláque alia, inflectantur per *ius*; ut *ille*, *iste*, *ipse* : nam non minùs, quàm isthæc, pronomina sunt. Agnosco tamen, ea olim non per *ius* tantùm, sed quoque genitivum in I formâsse; ut & dativum in O, non in I. Vide apud Priscianum * loca cùm Cæcilii, M. Catonis, C. Licinii, Afranii, Plauti; tum Terentii quoque, cujus isthoc †, *Tam iners, tam nulli consilii*; atque adeò Ciceronis etiam, cujus isthoc pro M. Tullio Decula * : *Hoc judicium sic exspectatur, ut non unæ rei statui, sed omnibus constituti putetur.*

* *lib. 6 & 13.*
† *Andr. Act. 3, sc. 5, vers. 2.*
* *apud Prisc. lib. 6.*

Est & alia nota, quâ esse ea provocabula cognoscamus. Nam quemadmodum pronomina pleraque, ita hæc quoque, respuunt pronomen demonstrativum, sive, ut Varro vocat, articulum. Priscianus, licet ipse nomina esse statuat, tamen tum initio lib. VI, tum lib. XIII, ab aliis agnoscit inter pronomina recenseri. Nec movet me, quòd, qui sic senserint, indoctos vocat Priscianus. Nam facilè se ab indocti appellatione vindicat togatorum doctissimus Varro, qui idem sensit : uti & nomine & re Probus Grammaticus. Imò Rhemnius Palæmon quoque, ac Donatus etiam, *qui*, *quicunque* & *aliquis*, faciunt pronomina infinita. Quin & (ut Honorato tibicine sententiam nostram fulciamus) Servio etiam, interpretatione in edit. II Donati, pronomina generaliter infinita sunt, *quis*, *qualis*, *talis*, *quantus*, *tantus*, *quotus*, *totus*. Etiam Diomedi pronomina sunt, *alius*, *alter*, *neuter*, *uter*, *uterque*, *alteruter*, *unus*, *unusquisque*, *ullus*, *nullus*, *nemo*, *talis*, *qualis*, *totus*. Vbi (ut & apud Servium) *totus* intellige non pro integro (quâ significatione planè est nomen) sed priori correptâ, ut idem sit, quod τοσοῦτος : quomodo (ut Despauterius primus annotavit) Manilius usurpat lib. III. *Detrahitur summæ tota pars, quota demit utrumque.* Similiterque loqui Tertullianum, observat ibi Iosephus Scaliger. Imò & Lucretium eodem modo locutum animadverti. Nam lib. VI †. ubi à Lambino, Giffanioque, editum est : *Et quota pars sit homo terrai totius unus* : elegantissima, verissimáque est lectio, quam disertim habent veteres membranæ nostræ :

† *vers. 652.*

Nec tota pars homo terrai, quota totius unus.

Quin Lambinus quoque fatetur, in quibusdam se manuscriptis, *Nec quota*; in aliis, *Et quota*; in aliis, *Hæc tota*, invenisse. Quòd verò Petrus Candidus in Florentinâ, Marullus in Venetâ mutarunt; id non aliunde est, quàm quòd, ob modulum prioris in *totus*, pravo malè talo versum stare crediderunt. Quid mirum? quando antiquiores etiam in eo decepti : eosque inter Cledonius, Romanus Senator, Grammaticus Constantinopolitanus : qui cap. de Pronomine, rectè quidem inter provocabula ponit,

quot, tot, quotus, totus; verùm ineptè subjicit, *quotus* penultimam acuere, *totus* circumflectere; quia scripserit Maro ‡, *Totus & ille dies.* Isthæc verò Sergii invalida est ratio: *Neuter*, inquit, *alius, & reliqua, constat esse nomina, quoniam Probus viginti, & unum, dicit esse pronomina; in quibus ista non computantur.* Nempe hoc est, quòd sapientes tot sunt conquesti, *sequi* penè omnes *pecorum ritu antecedentium gregem, pergentes, non quà eundum est, sed quà itur* *. Possim & ostendere, in aliis classibus itidem peccatum: ut cùm Conjunctioni inserunt verba, E. G. *licet, licebit*: interjectioni addunt nomina; quomodo Valerius Probus lib. 1 Grammat. Instit. † *nefas* interjectionem esse statuit in versu isthoc *:

--- Et ultima secum
Bactra vehit, sequiturque, nefas, Ægyptia conjux.

Eodémque modo apud Plautum, & Ciceronem, *malum*; apud Virgilium, *infandum*, & *miserum*, interdum fieri interjectiones, ait Diomedes. Vti & pronomen *ellum*, & verbum *amabo*. Charisio verò etiam Catonis illud interjectio est, *Vita Deum immortalium!* Sed, ut cæteras omittam, insciriam eorum luculentè vel solum deteget adverbium: quod Stoici παυδέκτλω appellarunt, quia, ut ait Charisius lib. 11, omnia in se capit, quasi collata per satiram, concessâ sibi rerum varietate. Certè multò magis hodie iidem dixissent παυδέκτλω, quia nihil non rupices quidâ inferserunt, multa, fateor, malo veterum exemplo; sed nec pauca privo errore, ut jure istud Sallustianum † iis occentare possis, *Sit fides penes autorem.* Nam, ut de uno hoc aliquammultis ostendam exemplis, ad adverbia referunt nomina: ut sunt *fortè*, (quod & Probus ‡ vocat adverbium) *fortuna, domi, nihil, casu*, &c. Verùm, inquiunt, si *domi* nomen foret, dici posset, *regiæ vel pastoralis domi*: nunc *domus* tantùm dicitur. At invalidum hoc telum. Neque enim, ut nomen sit, necesse est, quibusvis addatur nominibus; sed satis est, ut addatur certis: ut sunt, *meæ, tuæ, suæ, nostræ, vestræ, alienæ.* Cic. lib. IV, epist. VII, quæ ad Marcel. *Nonne mavis sine periculo domi tuæ esse, quàm cum periculo alienæ?* Adde quòd, ut Cic. 11 ad Att. ep. VII dicit, *in domo Cæsaris*, ita *domi Cæsaris*, dicat lib. 1 ad Att. ep. IX. Tum item, quòd *domi bellique*, & *domi militiæque*, sæpe legimus: utì & ἁπλῶς *belli*, ut cùm Varro ait apud Nonium: *Fera militiæ munera belli ut præstarem.* Æquè puerile, cùm Diomedes lib. 1 cap. de adverb. *vili*, & *carò*, vocat æstimationis adverbia. Nam id si est, adverbia quoque erunt, *magno, parvo, minimo, paullulo*, ac similes ablativi, quos verba æstimandi adsciscunt. Nec hilo rectiùs doctissimus Donatus, *Romæ*, *Romam*, *Româ*, facit adverbia. *Sunt*, inquit, *adverbia loci, quæ imprudentes putant nomina. In loco, ut sum Romæ: de loco, ut Româ venio: ad locum, ut, Romam pergo.* Subscribit Donato hâc in parte Servius. Nam ad illud Maronis *:

--- Tyriâ Carthagine qui nunc *Exspectat:*

adverbium

‡ 1 Georg.

* Seneca lib. de vita beatâ cap. 1.

† cap. de Interjectione.

* Æneid. 8.

† in Iugurthâ.

‡ lib. 1, cap. de adverbio.

* 4 Æn.

adverbium de loco pro adverbio in loco poni ait. At quomodo *Carthagine* sit adverbium, cùm additum habeat adjectivum *Tyriâ*? Eodem modo dixit Cicero lib. XVI ad Att. *Malo cum timore domi esse, quàm sine timore Athenis tuis.* Et Lentulus Ciceroni: *Laodiceam, quæ est in Syriâ, se contulit.* Suntque alia id genus innumera. Nec defensam reperio errori Oberti Giffanii *, qui *ingratiis* adverbium esse tradit. Nam dixit Plautus Casin. Act. 2. Sc. Vnâ edepol operâ: * *ind. Lucret. in omnimodis.*

Vobis invitis, atque amborum ingratiis,
Vnâ libellâ liber possum fieri.

Et Mercat. Act. II, Sc. IV. *tuis ingratiis.*

Pronomina quoque ad adverbia referunt: ut, *mecum, nobiscum*, similiáque provocabula cum præpositione κατ' ἀναφορὰν subjectâ: quod cur fiat, docet Cicero in Oratore, & ex eo Priscianus lib. XII; ubi non modò, sequutus Diomedem, *mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum*, disertim scribit esse provocabula; sed & è Tullio docet, subjici præpositionem, quò evitetur cacophaton; ejusque sententiæ quoque fuisse, ait Plinium lib. II sermonis dubii. Et sanè, si *mecum, tecum*, similiáque, sunt adverbia; cur *eccum, eccam, eccos, ellum, eccillum, ecciſtam* (quibus omnibus Plautus utitur) non itidem inter adverbia reponunt? At hæc manifestè sunt accusativi casus. Itaque & in nominativo legimus, *ecca*, & *ecciſta*: ut inferiùs dicemus.

Insuper huc referunt verba: ut *amabo*, quod jure ex adverbiorũ numero expungit Cælius Calcagninus lib. II, epist. VIII. Quippe ne verbum esse ambigas, interdum casum incusativum additum habet: ut apud Plautum Menæchmis †, *amabo te.* Quibus verbis amor summus promittitur, si impetretur, quod petitur. Neque enim placet Douzæ sententia, qui *amabo* explicat, *orabo*: quamquam interdum *amare* pro *amanter orare* accipi sciam; ut in eâdem comœdiâ *: † *Act. 2, sc. 3.*

* *Act. 3, sc 3.*

Menæchme, amare ait te multùm Erotium.

Et, si rectè sic legitur Persa ‡: *— Dic me illam amare multùm,* ‡ *Act. 2, sc. Paratum jam esse.*
Vbi se alluat, ibi me alluat.

Sed & Græci τὸ φίρειν ita usurpant; quâ de re idem Douza in explicationibus Plautinis lib. III, cap. VI. Eugraphius, vetus commentator, ad illud Terentii Eunuch. act. V, sc. I:

Vide, amabo, si non cùm adspicias, os impudens
Videtur:

adnotat, *amabo* inter poëtas semper nullâ esse significatione. Sed si blandientis est, otiosum esse nequit, cùm multum blanditiæ & preces valeant.

Idem error in *quæso*: quod Donatus adverbium esse ait, atque usurpari

ad leniendum imperativi imperium. Sed obstat, quòd dicamus, *quæso te*, & sæpius *quæso à te*. Cic. pro Roscio Amerino: *Te quoque magnopere M. Fanni quæso*. Et eàdem: *Quæso à vobis, judices, ut hæc pauca, quæ restant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipso putetis, partim pro S. Roscio*. Et pro Archia: *Quæso à vobis, ut in hac caussâ mihi detis hanc veniam*. Et pro L. Flacco: *Quæso à vobis, Asiatici testes*. Quin in plurativo quoque invenitur. Brutus & Cassius apud Cic. lib. XI, epist. III. *Deos quæsumus, consilia tua Reip. salutaria sint, atque tibi*.

Referunt conjunctiones, ut sunt *primo, deinde, denique*, similiaque; quæ ad conjungenda verba sententiásque apponuntur. Quamquam de his non magnopere pertendam; cùm quæ ordinem significant, etiam adverbiorum naturam habere videantur. Referunt interjectiones, ut *en*, *heus*, *utinam*, aliáque haut exigentia nominis, aut verbi præsentiam. Profectò in Grammaticorum prope omnium commentis, quæ ἄγχοινοι ‡ immensum extollunt, penè οὐδὲν † ὑγιὲς: cùm paginæ singulæ sæpe plures contineant errores, quàm Sicinius ille Dentatus * vulnera toto habuit corpore.

‡ *agrestes.*
† *nihil sani.*
* *Gellius lib. 2, cap. 11.*

CAPVT III.

Veræ singularum orationis partium definitiones adferuntur.

VErùm quia haut satis est, ostendere alios à januâ aberrâsse, nisi & ipsi rectam monstremus viam; age nunc instar Mercurii Euhodii in quadrivio positi viam rectam virgulâ monstremus: aut Hegemonæ Deæ instar occurrentes manu ducamus. Sed antea facem accendi opus est, ut non cæcis appareat, quibus notis distinguantur hæ viæ, hoc est, vocum classes, & cur hanc potiùs, quàm aliam ingrediendum sit definiendi viam.

Ac primò quidem se offerunt nomen, ac pronomen; quæ eo differunt à verbo, & participio, quòd hæc adsignificant tempus; at illa non adsignificent, hoc est, non notent præter primariam significationem. Nam *crastinus*, *hesternus*, similiáque, notant tempus: sed hæc in nominibus istis primaria est significatio, At contrà fit in verbis, & participiis. Nam *audiendi* vox primariò notat auribus percipere: atque id notatur, sive *audio*, sive *audivi*, sive *audiam* dicam: verùm præter primariam hanc significationem certa temporis differentia connotatur, quod Aristoteli † est προσσημάνειν. Atque id iis tantùm ignorabile esse arbitror, quibus ob neglectam differendi disciplinam, haut insolens est in talibus vel mero meridie caligare.

† *lib. de Interpret.*

Differt verò nomen à pronomine, quòd illud primò significet rem; hoc secundariò; ut quod pro nomine ponatur, unde & nomen indeptum est.

Differt participium à verbo, quòd participium declinetur per casus, non item verbum. Est igi-

Est igitur nomen, vox ex instituto rem primò significans. Pronomen, quod primariò nomen respicit; secundariò verò rem significat. Verbum, quod adsignificat tempus sine casu. Sive quod agere, pati vel esse significat. Participium, quod variatur per casus, cum adsignificatione temporis. Adverbium est vox, quæ nomini, verbo, aut participio, additur ad circumstantiam, aut qualitatem ejus significandam. Præpositio est vox, per quam adjungitur verbo nomen, locum, tempus, aut caussam significans, seu positivè, seu privativè. Nam caussam signant *ob*, & *propter*: privationem indicant, *præter*, *absque*, *sine*, *clam*. Cæteræ præpositiones, aut locum, aut tempus, aut utrumque significant. Conjunctio est, quæ sententiam sententiæ conjungit. Etenim disjunctivæ conjunctiones, etsi rem disjungant, tamen verba, ac sententias conjungunt: à priori munere quædam disjunctivæ dicuntur; à posteriori omnes vocantur conjunctiones, ut antè diximus. Interjectio est vox affectum mentis significans, ac citra verbi opem sententiam complens. Nam *utinam*, idem est, ac vellem sic se res haberet: vel si hoc adverbium esse malis, quia & verbum admittit, (ut cùm ajo, *utinam adulter ebrutus esset aquis*) at res liquidior in *væ*, ut cum dico *væ tibi*: hoc est, non impune abibit. Sic *euge*, quod ferè tantundem est, atque, *belle res gesta*, aut *feliciter res successit*: *ohoho*, quod apud Plautum est Captivis †, dolorem testatur. Est enim ejulantis. Nisi divisim legi malis, *oh*, *oh*, *oh*: quod & clarissimo Grutero placuit.

† *Act. 2, Si Di immortales.*

Et hæc de classium singularum definitione: quæ nimis fortasse anxiè conscribillasse videbimur Philosophiæ ignaris. Verùm cogitent, Varronem quoque scribere, se suos in re Grammaticâ libros non modò ad Aristophanis, hoc est Grammatici; sed & Cleanthis, hoc est Philosophi, lucernam elucubrasse. Et Iul. Scaliger Quinctilianum non immeritò reprehendit, quòd Grammaticam fingat è quadrivio extra Encyclopædiam.

CAPVT

CAPVT IV.

De Specie, & Figura. Vtramque tum Methodicæ Grammaticæ, tum Exegeticæ subjici. Quæ ab alio originem ducunt, derivata *rectiùs vocari, quàm* derivativa. *Non esse figuram tertiam, quam vulgò* decompositam *vocant. De numero. Voces* singulariter, & pluraliter, *non esse à junioribus repertas.* Singulus, & plurativus, *pro singulari, & plurali. Dualem numerum malè Græcis adimere conatur Iulius Scaliger. Æoles eo carent, quos secuti Romani. Profusa liberalitas Donati, donatis duali linguam Romanam. Vtilem etiam Latinis dualem habere, olim creditum à nonnullis. Ea sententia refellitur. Nomina, pronomina, & participia, non tertiæ semper; sed primæ etiam, secundæque esse personæ. Quâ mente olim dictum sit, quæ tertiæ in verbis personæ dicuntur, ea nullius esse personæ.*

VIdendum deinceps de iis, quæ omnibus accidunt vocibus: ut sunt duo hæc, species, & figura. Quæ tamen non minùs ad Exegeticen, quàm Methodicen pertinent. Nam plurimùm fere ad cognoscendam propriam vocabuli significationem conducit, si, unde ei nomen impositum sit, sciamus. Vnde fortasse à Grammaticis *speciei* nomen impositum, quia ex origine naturam sive significationem vocis *specere*, hoc est, videre incipimus. Nihilominus ad Methodicen quoque rectè referri, putamus. Nam in derivatione, ac compositione, spectatur ἀναλογία; quam Methodices nunc partem tractamus. Quandoque etiam pro diverso genere derivatorum variat declinatio: quod in verbis maximè dilucet, ut suo ostendemus loco.

Sed utcunque pertineat ad utramque Grammatices partem, magis tamen convenit Exegeticæ. Vt quæ non corpus sermonis, sed formam ejus, hoc est, significationem respiciat. Quare de utraque earum nihil nunc addo; sed potiùs hanc partem tractabo, cùm ad Exegeticen, ac Originum doctrinam, deventum erit.

Figura tantummodo est duplex, ut rectè docet Diomedes in primo. Nam omnis vox, vel simplex est, vel composita. Si tertium est, exemplo arguant. At, inquiunt, sunt præterea decompositæ, quas Græci ἀπεφαντίους vocant. Sed sive istæ è composito componantur, quomodo, *inexpugnabilis* est à composito *expugnabilis*, sive deriventur à composito, quo pacto *experientia* derivatur ab *experiens*; ipsa quoque decomposita vox est composita. Nam si utraque pars, quæ in decomposito derivatione est, non fuerit in usu; recurrendum est ad partes usitatas vocis, unde derivatur. Quemadmodum enim *epitogium* non ab ἐπὶ & *togium*, sed *toga* factum est; cur non itidem *magnanimitas*, etsi *animitas* in usu non est, factum dicam ex *magnus*,

magnus, & *animus*? Adde quòd ob compoſita è compoſitis, vel ab iis derivata, nihilo juſtiùs ſtatuitur figura decompoſita, quàm ob derivata à derivatis ponitur ſpecies tertia venientium à derivatis.

Vti verò ſpecies & figura omnibus vocibus, ita iis quoque, ſolis particulis exceptis, accidunt numerus, & perſona.

Numerus definiri ſolet differentia vocis ſecundùm unitatem ac multitudinem. Diſpiciendum igitur, an Grammaticè ſic poſſit definiri. Sanè obſtat, quòd Grammaticis illa etiam plurativi numeri dicantur, quæ rem unam ſignificant: ut *Athenæ*, & alia multa. Quæ profectò non aliâ de cauſſa dicuntur pluralia, quàm quia more pluralium declinantur. Solet enim Grammaticus magis vocis flexionem, quàm ſignificationem, attendere. Grammaticè igitur ſi loquamur, corruit ea definitio numeri, quâ dicitur eſſe accidens, inter unum pluráque diſtinguens. Recta tamen eſt, ſi attendamus inſtitutum antiquiſſimum nomina verbáque (ſub quibus etiam pronomina & participia comprehendebant) per numeros variandi. A quo, temporis longinquitate, uſus in nonnullis paullatim deflexit.

Numerus eſt duplex, ſingularis, aut pluralis; prout appellat Fabius ipſe lib. I, cap. IV; à quo etiam voces *ſingulariter*, & *pluraliter*, uſurpantur lib. VIII, cap. VI. Apud Cælium quoque Aurelianum, medicum vetuſtum, ſanè Galeno antiquiorem, legimus lib. I, cap. I: *Pluraliter autem uſum dicunt, ut membranas diceret. Siquidem ſive per multas, ſive per omnes id eveniat, ſi ſingulariter poneret, negaret eſſe in multis.* Tertullianus itidem libro adverſus Praxean ait, *Non ex unius eſſe perſonâ, quod pluraliter dictum eſt.* Et paullo antè ſic idem, *Vnus enim ſingularis numeri ſignificatio videtur. Singulum numerum*, & *plurativum* appellat Agellius; ut cognoſcere eſt è lib. II, cap. XVI, & lib. XIX, cap. VIII. Imò eſt & *plurativi* vox apud Arnobium lib. quarto: *Nam cùm*, inquit, *à doctoribus omnes noſtris inſinuatum acceperimus, & traditum, in declinationibus Deorum plurativos numeros non eſſe, quòd eſſent Dii ſinguli, nec communiter ire per plurimos uniuſcujuſque nominis proprietas quiret*, &c. Sed de voce ſatis. Rem videamus.

Singularis qui dicitur, revera, numerus non eſt; ſi ſtrictè hac voce utamur; ſed numeri potiùs initium; quemadmodum nec punctum, linea; nec momentum, tempus eſt; ſed initium ejus; ut oſtendit Philoſophus. Verùm Grammatici, more ſuo, vulgi hâc in parte judicium ſequuntur.

Præter ſingularē, & plurativū habent Iones numerum dualem. Verùm rectè Iul. Scaliger negat, eos cauſſam habuiſſe, cur dualē magis adjicerēt, quàm tertialem, quartialem, aliósque. Nam, inquit, ſi his nihil opus erat ad tria, aut quatuor, pluráque à majori numero diſtinguenda: neque neceſſum fuit, dualem addere ad binarium à ternario, aliove numero, diſcri-

minandum. Sed si hæc non tantùm audire, verùm etiam arbitrari licet; haut deest, quod magno Scaligero obducam, & opponam. Nam quanto alia dualis numeri ratio sit, ac tertialis, quartalis, quintalis, argumento est, quòd citra ternarium nõ consistit universitas; at in ternario, & ultra eum, universitatis nomine uti possumus. Ita de duobus consulibus non dixero, *omnes* consules adesse, sed *ambos*: at quod coram tribus dictum, id coram pluribus meritò dixisse dicar. Atque hinc quoque liquet, cur Vlpianus *palam* exponat, *coram pluribus*. Est autem hæc ratio eo magis ponderanda, quòd non Iones modò res ea tangat; sed & principem, sacramque, hoc est Hebræam linguam: quæ ipsa dualem agnoscit, tam in nomine, quàm in verbo. Ab Ionibus recessere Æoles: qui cùm inter unum, pluráque, nullum esse medium putarent, singulari quoque ac plurativo acquiescendum existimarunt. Æoles verò, ut in aliis plurimis, ita hâc quoque in parte secuti sunt Latini; quamvis nec inter hos defuerint, qui Latinos duali donarint. Donatus *: *Numeri*, inquit, *sunt duo, singularis, ut hic sapiens; pluralis, ut hi sapientes. Est & dualis numerus, qui singulariter enunciari non potest; ut, hi ambo, hi duo.* Verùm quis, nisi defecti planè judicii, ob duo isthæc seu nomina, seu pronomina, dualem à plurativo distinguendum sibi persuadeat?

* *In Artis editione secunda, ac similiter Servius in ejus Interpretatione.*

† *duali.*

At, inquiunt, non desunt, qui & Verba Δυικῷ † donent. Scio. Sed solidè eos refellit Diomedes in primo his verbis: *Dualis apud Græcos duntaxat valet, à nobis excluditur, eodem modo, quo & in Nominibus. Nequaquam enim reperiri potest in Latino sermone ulla dictio, quæ dualem exprimat numerum. Antiquitatis enim Romani memores, dualem numerũ posteritatis usu receptum, quasi novellum, usurpare noluerunt. Is namque sicut à primordio adscitur sermonis à natura proditi, in obscuro habitus ignorabatur, & diutius incertus, inter utrumque numerum, tam singularem, quàm pluralem latebat. Serò autem, supervenientibus seculis, scrupulosæ curiositatis observationibus captus, quasi intercalaris irrepsit. Et hac de caussa apud veteres rarò reperitur, quoniam erroribus illaqueatus multiplicatur. Adeò per hujusmodi omnes usus Græcorum linguæ nescie declarantur. Apud Atticos verò duntaxat plurimùm valet, & maximè apud Homerum, qui cùm sit Atticæ linguæ cultor, utpote patrii sermonis assertor, ut quidam putant, tamen non erat nescius antiquitatis, sicut versus iste testatur. Cùm enim duo fuissent, ipse vetustatis memor pluraliter salutationem protulit, hoc modo* *, Χαίρετε † κήρυκες Διὸς ἄγγελοι. Præterea superfluus antiquis visus est: siquidẽ ex numeri pluralis imagine dualis declinatio formata normabatur.* Hæc Diomedes. Quibus multum lucis accesserit, si sciamus, quale illud fuerit discrimen, quod inter dualia ac pluralia verba statuerint juniores. Hoc vero optimè nos docet Quinctilianus: qui simul egregiè commentum illud diluit. Audiamus ipsum sic loquentem lib. 1, cap. v. *In numeris nos singularem & pluralem habemus: Græci & δυικὸν: quamquam fuerunt, qui nobis quoque adjicerent*

* *Il. α. 334.*

† *Salvete fratres, Jovis nuncii*

*adjicerent dualem, scripsere, legêre: quod evitandæ asperitatis gratiâ mollitum est, ut apud veteres, pro male mereris, male merere: ideóque, quod vocant duale, in illo solo genere consistit, cum apud Græcos, & in verbi tota ferè ratione, & in nominibus deprehendatur, & sic quoque rarissimus ejus sit usus. Apud nostrorum verò neminem hæc observatio reperiatur: quin è contrario, Devenere * locos; Et, Conticuere † omnes; Et, Consedere * duces, apertè nos doceant nihil horũ ad duos pertinere: Dixere quoque, quãquã id Antonius Rufus ex diverso ponit exemplum, de pluribus patronis præco pronunciet. Quid? non Livius circa initia statim primi libri, Tenuere, inquit, arcẽ Sabini: & mox, In adversum Romani subiere. Sed quem potius ego, quàm M. Tullium sequar? qui in Oratore: Non reprehendo, ait, scripsere; scripserunt esse verius sentio.* Hæc Fabius; quæ cui necdum satisfaciunt, is vel solam legat descriptionem Africæ, quæ apud Sallustium exstat in bello Iugurthino. Inde cognoscet, pagellâ unâ alterâ de pluribus à nobili historico usurpari, *posuere, interiere, habuere, occupavere, miscuere, appellavere, accessere, corrupere, possedere, coegere, addidere, concessere, condidere, fuere.* Alterius terminationis per V N T, nec vola ibi, nec vestigium apparet.

* Æn. 1 & 6. † Æn. 2 ubi idem Servius monitum. * 13 Met.

Sequitur Persona. Hâc distinguuntur, qui loquitur, ad quem loquimur, & de quo loquimur. Vulgaris est opinio, eam solis accidere pronominibus, & verbis. Omnia enim nomina, & participia, tertiæ esse personæ. Proinde & figuratum esse sermonem statuunt, quando nomen, aut participium, vel pronomen etiam, *(ego, & tu*, exceptis*)* jungitur verbo primæ, aut tertiæ personæ. Ἔκκλησιν seu Evocationem vocant, quia prima vel secunda persona quasi è stativis suis evocet tertiam personam. Vt 1 Æn.

--- Coram, quem quæritis, adsum
Trojus Æneas.

Nostra verò sententia est, nomina, pronomina, & participia, esse primæ personæ, si *ego*, aut *nos*, vel exprimatur, vel intelligatur: secundæ, si *tu*, aut *vos*: aliàs esse tertiæ. Eoque nomina, pronomina *(*præter *ego* & *tu)* & participia, vocativo in omnibus excepto, per se & actu nullius esse personæ. Quippe eodem se modo res habet, ac in infinitivo; qui & ipse pronomine ponitur. Nam consentiunt Grammatici, infinitivum destitui numeris, & personis: per accidens autem certæ esse personæ: ut, *Gaudeo me valere*, hoc est, quòd valeam. *Gaudeo te valere*, id est, quòd valeas. *Gaudeo hunc valere*, id est, quòd valeat. Quemadmodum igitur infinitivus, ita nomina quoque, vel nullius, vel omnis sunt personæ. Itaque in isto Matonis IV Georg. *Hunc & Nymphæ veneramur*; ubi Evocationem etiam statuit Augustinus Saturnius †; *nymphæ* est personæ primæ, non tertiæ.

† *in Mercurio Majori.*

In altero verò, quod Saturnius addit, exemplo, longè spissior ejus est error. Nam ἔκκλησιν * statuit in illo Lucretii lib. 1:

* *Evocationem.*

Quod superest vacuas aures mihi Memmius, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem.

At vocativos semper esse personæ secundæ, tam clarum est, quàm solem meridie lucere. *Memmius* autem, pro *Memmi*, Græcorum dicitur imitatione; apud quos nominativus Atticè ponitur pro vocativo. Quare nec Lambinum audio, qui *Memmiada* legendum putat; speciosè quidem, sed invitis omnibus libris.

De personis verborum res satis aperta: nisi quòd non omnes vident, cur, quæ tertiæ dicuntur personæ, quodammodo nullius dicantur personæ. Nimirùm eò respexere, quòd non definiant τὸ ὑποκείμενον *. Prima enim, secundáque persona, sunt præsentes; eoque, de quo quid dicatur, demonstrant. At cùm aio, *amat*, persona nescitur, nisi addam *Pamphilus*, vel aliud. Hinc Priscianus lib. XVII. *In prima persona, & secunda, inest intellectus nominativi definitus: in tertia, quia innumerabiles sunt personæ tertiæ, infinitus: nisi excepta fiat actio; ficut, fulminat, tonat, pluit. Ea enim, quamvis non addamus nomen, definita esse videntur, cùm ad solum pertineant Iovem.*

* subjectum, sive id de quo fermo.

CAPVT V.

Qui ἀναλογίαν olim defenderint, qui item ἀνωμαλίαν. Et in quibus magis ἀνωμαλίαν, quàm ἀναλογίαν, cernere sit, & contrà. Varroni medicina. Artemas *ex* Artemidorus, *servile nomen: aliaque servilia similiter contracta. Cujusmodi consuetudo intelligenda sit, quando rationi opponitur.*

DE Numero, & Persona, hactenus. Porrò etiam quatuor primis vocum classibus accidunt ἀναλογία, & ἀνωμαλία. Vtraque tamen latiùs patet: quia & in syllabarum accentu, & modulo, item in orationis structura, utrumque cernere est. Verùm nunc de ea solùm agimus, quatenus in privis cernitur vocibus.

Quæ Græcis ἀναλογία, ea Latinis, Fabio etiam teste †, *proportio* vocatur. Varroni dicitur *veritas*, & *ratio*, *quæ à similitudine oritur*. Ἀνωμαλία verò eidem est *consuetudo*. Et Sextus * similiter ἀλήθειαν, & συνήθειαν ‡, opponit. Vbi συνηθείας vocabulo non ἁπλῶς intelligi debet, quicquid consuetudine suffultum: (nec enim semper consuetudo analogiæ repugnat) sed quod ab ea est receptum, etsi ratio à similitudine petita aliud exigere videretur. Nempe omnis hæc doctrina nihil est aliud, quàm ὁμοίου † & ἀνομοίου θεωρία, ut eam Sextus ‡ nominat.

† lib. 1.

* adversus Grammaticos cap. 10.
‡ veritatem & consuetudinem.

† similis ac dissimilis contemplatio.
‡ ibidem.

Ἀναλογίαν è Græcis oppugnavit Chrysippus: qui de ea quatuor libros ad Dionem scripsit, teste Laërtio *. Varro † tamen sex libros περὶ τῆς ἀνωμαλίας reliquisse ait. Atque addit, Chrysippo, homine acutissimo, fretum

* in vita Chrysippi.
† Varro lib. 8 de L. L.

Cratetem

Cratetem contra analogiam esse nixum. Est is Crates Mallotes, qui ab Attalo rege missus ad senatum Romanum primus grammaticæ studium Vrbi intulit, teste Tranquillo *. Atque idem auctor est, scripsisse eum contra Aristarchum, æqualem suum: qui ἀναλογίαν defenderat. Vti & eã defensitavit Aristophanes Grammaticus, quemadmodũ auctor Varro †. Idem fecit Pindario, de quo testis Sextus philosophus *. Is Sextus utrámque in partem de eâ disputavit: sed magis tamen in ἀνωμαλίαν inclinat: quod scepticum non decebat. E Latinis etiam de ea scripsere multi: sed facilè principes Iulius Cæsar, & Terentius Varro. Hujus tres ad nos libri, mutili tamen, pervenerunt. Cæsarem autem duos de analogia libros condidisse, ex Suetonio scimus. Et meminit eorum Tullius in Bruto, ut de Gellio, Charisio, & cæteris grammaticis taceam. Quæ satis ostendunt τέχνης ἀναλογικῆς ‡, ut Sextus appellat, præstantiam: utcunque ea despicatui sit vulgo, quia, ut ait, ὑδὲν πρὸς τὰ ἄλφιτα †.

* lib. de illustribus grammaticis.

† initio lib. VIII de L. L.

* adversus Grãmaticos cap. 10.

‡ artis analogica.

† nihil ad farinã.

Vt verò meliùs intelligatur, utrùm ἀναλογίας, an ἀνωμαλίας defensores sequendi sint nobis: distinguere oportet inter *duo genera verborum:* (Varronis utor verbis:) *unum fœcundum, quod declinando multas ex se parit disparileis formas: ut est, lego, legis, legam, sic alia: alterum genus sterile, quod ex se parit nihil: ut est, etiam, vix, magis, cras, cur.* Vnde illud consequitur, non esse exigendam ἀναλογίαν inter *nox*, & *mox:* cùm dissimilia sint; quia alterum sub casuum rationem succedit, alterum non item.

Eorum vero, quæ declinari possunt, alia sunt à voluntate, alia à natura. A voluntate, ut cùm à nomine alio nomen imponitur. Velut à *Roma Romanus*, à *pugnando pugil*, à *manu manubiæ*. A natura, cùm acceptum nomen ipsi declinamus, nihil de eo solliciti, quomodo is, qui nomen imposuit, velit declinari. Vt *Roma Romæ*, *Marcus Marci*, & similia. In declinatione voluntaria est inconstantia. Vt à *Roma* dicimus *Romanus*: à *Parma* tamen non *Parmanus*, sed *Parmensis*. Neque hac parte Aristarchus, vel alii, ἀναλογίαν defendere sunt ausi. Facilè enim videbant, etsi & ἀναλογίαν sit in talibus videre, plus tamen ἀνωμαλίας inesse, quàm ἀναλογίας. Cujus causa non minima est, quod ὀνομαζθέτ) * sæpiùs imperitè nomina imposuerint; eoque necesse esset populum, qui ea ab illis accepisset, multa dicere parum consentanea rationi. At dispar ratio est declinationis naturalis. Vbi ἀνωμαλίας non parum, sed multo plus ἀναλογίας. Itaque, ut dixi, si sciatur urbis nomen *Roma*, aut *Parma*, nihil ultrà laborantes, *Romæ*, & *Parmæ*, item *Romam*, & *Parmam* dicimus. Quam rem scitâ similitudine illustrat Varro lib. VII de L. L. Locum apponam, simulque emendabo: *Declinationum genera sunt duo, voluntarium, & naturale. Voluntarium est, quo, ut cujusque tulit voluntas, declinavit. Sic tres cum emerunt Ephesi singulos servos; nonnunquam alius*

* fabricatores vocabulorum.

declinat nomen ab eo, qui vendit, Artemidoro, atque Artemam appellat: alius aut ab regione, quòd ibi emit, ab Ionia Ionem: aut ab urbe Epheso, Ephesium. Sic alius ab alia aliqua re, ut visum est. Contrà naturalem declinationem dico, quæ non à singulorum oritur voluntate, sed à communi consensu. Itaque omnes, impositis nominibus, eorum item declinant casus: atque eodem modo dicunt, hujus Artemæ, & hujus Ionis, & hujus Ephesii: sic in aliis casibus. In MSSis, quos bonâ fide etiam expressere Mediolanensis vetus *, Aldina †, & Romana Antonii Augustini, legere est, *Ab eo qui vendit: Artemidorus atque Artemam appellat.* Vnde Vertranius fecit, *Ab eo, quod vendidit Artemidorus, atque Artemam appellat.* Malui rescribere leviculà immutatione, *Ab eo, qui vendit, Artemidoro: atque Artemam appellat.* Nempe ait, *Artemas* esse servile nomen diminutionis formâ factum ex *Artemidorus*; quod prioris domini nomen erat. Sic servilia nomina sunt *Demas*, vel *Dama*, ex *Demetrius*; *Menas* ex *Menelao*, similiáque: de quibus dictum nobis in Institutionibus, cùm Linguæ Græcæ ‡, tum Oratoriis *. Sed redeo ad ἀναλογίαν, quam dicebamus minùs inesse declinationi voluntariæ, quàm naturali. In caussa est, quòd illa nitatur consuetudine; unde ad eam præcipuè memoriâ opus est: hæc verò rationem habeat pro fundamento; unde in ea magis arte opus, quàm memoriâ. Qua de re sic idem Varro aliquanto antè scripsit: *Ad reliquum genus, quod posterius, ars: ad quam opus est paucis præceptis, quæ sunt brevia. Quæ enim rectè in uno vocabulo declinare didiceris; in infinito numero nominum uti possis. Itaque novis nominibus adlatis in consuetudinem, sine dubitatione eorum declinatus statim omnis dicit populus: etiam novitii servi emti in magna familia citò omnium conservorum nomina, recto casu accepto, in reliquos obliquos declinant.*

* anni 1500.
† 1513.
‡ cap. de Diminutivis.
* lib. 4, cap. 1. fol. 4.

Sed non pauca videntur objici posse. Multa enim sunt nomina similia, quæ non similiter inflectuntur. Nam *aper, apri*; at *pater, patris*, facit: *lupus, lupi*; at *lepus leporis.* Verùm errant, cùm hæc similia arbitrãtur. Etenim ab *aper apri* est, ut à κάπρος κάπρου; unde factum κατ' ἀφαίρεσιν. At *pater patris*, ut πατὴρ πατρός. *Lepus* verò est ex Siculo ὁ Ϝὲ ὴ λέπορες: ut hîc etiam imitati sint Græcos. Similia etiam dicunt *accipiter*, & *iter*: & tamen ab illo esse *accipitris*, ab hoc *itineris*: inter quæ quid simile? Quæ non dicerent, nisi eos fugeret ab *iter* prius fuisse *iteris*; unde *iterum*, & *iterare*: ab *itiner* verò esse *itineris*; quomodo & à *jecur* est *jecoris*, & à *jecinus*, vel *jecinor, jecinoris.*

Nec in derivatis, & compositis, quàm voluntariam declinationem Varro appellat, tanta est ἀνωμαλία, quam putarunt. Cur, inquiunt, à *fidibus* est *fidicen*, à *tuba tubicen*? à *cithara* verò est non *citharicen*, sed *citharœdus*; Nempe obvium erat Græcum κιθαρῳδὸς: & ars ipsa à Græcis. Præterea, inquiunt, cur ab *ovis ovile*; ab *avis* non *avile*, sed *aviarium*? At dicant ipsi, cur magis declinassent, ut *ovis*, quàm ut *apis*, unde similiter *apiarium*? Vt enim

à divite

à divite natura, ita ab arte, variæ sunt formæ : quarum si aliqua referatur, sufficit ut quid simile dicatur.

Nihilo firmiora sunt, quæ de verbis objectant. Quàm, inquiunt, similia sunt *cado* & *cudo*, item *cudo* & *ludo*! At *cado* facit *cecidi*, *cudo cudi*, *ludo lusi*. Etiam similia dicunt, *frango*, & *pango*; *capio*, & *cupio*: & tamen à *frango* esse *fregi*, à *pango panxi*; à *capio cepi*, à *cupio cupivi*. Sed unumquodque etiam ex istis verba habet adsociata, in quibus conspicua sit ἀναλογία. Nam ut à *cado* est *cecidi*, ita à *cædo cecidi*, à *tundo* seu veteri *tudo*, *tutudi*. Vt à *cudo cudi*, sic ab *edo edi*, à *pando pandi*. Vt à *ludo lusi*, sic a *lædo læsi*, a *trudo trusi*. *Frango* prius fuit *frago*, unde *fragilis*. A *frago* autem *fregi*, ut ab *ago egi*, a *lego legi*. A *pango panxi*, ut a *plango planxi*, a *tingo tinxi*. Et tamen non *panxi* solùm dixere, sed etiam *pegi*, ab antiquo *pago*, unde *pagina*. A *capio* est *cepi*, ut a *facio feci*, a *jacio jeci*. *Cupio cupivi*, ut *mutio mutivi*, *audio audivi*. Nam & *cupio* quartæ olim fuit : unde Lucretius † *cupiret* pro *cuperet*.

† *lib.1, vers.77.*

Atque ex his satis est apertum, inesse verborum declinationi ἀναλογίαν. Nec propterea diffitemur, inveniri non pauca similia dissimili ratione declinata, ubi dissimilitudinis rationem adferre nō possimus. Quippe solùm illud contendimus, non si in aliquibus sit ἀνωμαλία, eò in aliis longè pluribus negandam esse ἀναλογίαν. Neque enim similitudinem esse inter homines quisquam negabit, eò quòd aliqui sint partus monstrosi, aut casu etiam membra pervertantur. Similiter igitur nec quia in nonnullis vocabulis similitudo defiat, eò nullam esse in sermone similitudinem putandum; sed contrà extra controversiam illa poni debet, quia in multò pluribus se conspicuam præbet.

In quæstionem præterea venit, an cùm Varro, ut diximus, ἀναλογίαν *veritatem* & *rationem* appellet, eique consuetudinem opponat : non æquissimum videatur, ut homines eruditi rationem potiùs sequantur, quàm consuetudini obsequantur. Nostra hæc est sententia, similium verborum similem declinationem, quam analogiam dicimus, consuetudine subnixam esse debere, non solà doctorum, nec solà vulgi; sed illà doctorum, cui bona pars vulgi consentiat. Quemadmodum enim in navi obtemperamus gubernatori; eum autem rationem sequi oportet : ita doctiores populo morem gerunt; is verò rationis ductum sequi debet. Sin populus universus rationi adversetur : cedendum prorsus, cùm nemo id sibi juris debeat vindicare, ut omnem corrigat populum,

Quem † *penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.*

‡ *Horatius in Arte.*

Et tamen aliquando contingit, ut populus magno alicui viro quiddam permittat. Vt Oratori Hortensio, qui primus †, in prosa oratione, *cervix* pro *cervices* dixit, ferente id populo Romano, multis etiam exemplū postea sequen-

† *Varro lib.6, & 9 de L. L. & Quintilianus lib.8, cap.3.*

sequentibus, ita ut tandem usu planè fuerit receptum. Sed quotusquisque non, simile si tentasset, pastoritiâ esset exceptus fistulâ? Quare, ex præscripto magni Stagiritæ nostri, sic cum paucis sapiamus, ut cum populo loquamur.

CAPVT VI.

Ostensum, utrùm princeps sit nominis divisio, quâ in substantivum, & adjectivum dispescitur, an illa in proprium & appellativum. Substantivi & adjectivi definitiones excussæ, veráque allatá. Substantiva quædam omnis sunt generis. Nonii lapsus. Atticarum noctium scriptori potius Agellio, quàm Gellio nomen esse. Symbolus.

DIximus de numero, & persona: item ἀναλογίᾳ, & ἀνωμαλίᾳ: quæ quatuor primariis vocum classibus accidunt. Nunc particulatim ad Nomen accedo. In quo tria illa, definitiò, divisio, & proprietates, quæ τῆς ἀληθείας † philosophus * in decem summis generibus considerat, etiam à Grammaticis expendi debent in octo vocum classibus. Quippe perfecta cujusque rei cognitio consistit in notitiâ essentiæ, & accidentium. Essentia confusè scitur è definitione; distinctè è notitiâ spècierum, quas docet divisio. At proprietates ad accidentia pertinent. De definitione jam antè diximus. Agendum nunc de divisione.

† veritatis. * lib. περὶ κατηγορ.

Ac plerique, etiam primi subsellii Grammatici, priùs distribuunt nomen in proprium, & appellativum, quàm dispescant in substantivum, & adjectivum. Malo profectò consilio, cùm proprium etiam sit substantivum; utpote quod per se subsistat in oratione. Sed à Lyceo quoque ratio arcessatur. Priùs Stagirita noster distribuit τὸ ὄν † in id, quod per se subsistit, ac substantia dicitur; & illud quod in alio est, tanquam subjecto, ut accidens. Deinde autem dispescit substantiam in primam, sive individuam, & secundam, ut sunt genera, & species. Pari igitur ratione priùs nomen dividi debet in id, quod per se subsistit in oratione, ac substantivum vocatur; atque illud, quod ope substantivi in oratione indiget, & adjectivum appellatur. Posterior verò distributio erit substantivi in illud, quod uni convenit, & proprium dicitur; atque id, quod pluribus competit, & vulgò appellativum nominatur.

† quod est.

Nec longi mihi subsellii controversia isthæc esse videtur, quæ de substantivi adjectivique definitione agitatur à multis. Frischlino definitur substantivum, quod unius duúmve generum est; adjectivum, quod trium. Mihi secus videtur. Siquidem vox *animantis*, etiam cùm substantivè ponitur, trium est generum particeps. In masculino utuntur Cicero, atque Horatius: idem Cicero, cùm aliis plurimis, adjectivo jungit feminino: in neutro

neutro denique à Plinio, atque aliis, usurpatur. Ac ne dicas, id fieri κατ' ἔλλειψιν, idem fit in *penus*. In masculino enim utitur Plautus Pseudolo * : * Act. 1 sc. Exite, agite.

Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus conveniant.
Nam nisi penus annuus hodie convenit, cras populo proslituam vos.

Femininum placuit Lucillio apud Nonium †, & Priscianum ‡ : † in Penus. ‡ lib. 5.

Magna penus parvo spatio consumta peribit. Quin hocce modo Pomponium, & Nævium, locutos, docet Nonius *. Ac ne hæc pro obsoletis habeas, etiam in Pandectis Florentinis est : DE PENV LEGATA. Neutrum usurpat, non Afranius modò, qui in Talione, *herile penus*, dixit, Prisciano teste : sed etiam Horatius lib. primo epistolarũ † : * Ibid. † epist. 16 ad Quintium.

Annonæ prosit : portet frumenta, penúsque :

ac Festus disertim *penora* ponit : ne Nonio credas, neutrum esse inficianti ‡. Itidem *specus*, Servio † teste, omnis generis est, ac substantivum nihilominus. Masculinum, ut apud Livium lib. primo : *Ex intimo specu.* Et ibidem : *Ex opaco specu.* Et Horat. lib. III, od. XXV. *Quos agor in specus?* Femininum, non modò apud Ennium, & Attium, quemadmodum Nonius docebit : sed & Silium lib. VI : ‡ in Penus. † in 6 Æn.

Tabificam spirat saniem specus ultima.

Et Agelliũ lib. VI, cap. XIV. *Specum quandam nactus remotam latebrosamque.* Quem Agellii versum hoc fine, ut *specus* etiam femininũ esse probet, jam olim adduxit Priscianus in VI : qui & disertim scriptorẽ hunc non Gelliũ, sed Agelliũ vocat. Ita enim ibi, cùm in codice meo MSo invenio, tũ antiquâ Venetâ anni CIↃ CCCC LXXVI. Quomodo & à Ioanne Saresberiensi vocatur lib. VII. atque ita eum vocari debere, jam olim contendit Quinctianus Stoa. Etiam *specus* in neutro reperitur : ut apud eundem Silium lib. III. *Invisum cœlo specus :* quomodo & antè usurpârat Maro in Æn. VII :

Hæc specus horrendum, & sævi spiracula Ditis
Monstrantur. Pro quo & hoc *specum*, & hæc *speca*, dixere. Cato apud Priscianum in VI : *Speca appositæ, quo aqua devia abiret.* Idem cernitur in *syngraphus, syngrapha, syngraphum.* Quin *symbolus* quoque hujus fuerit loci, si idem sunt *symbola*, & *symbolum*; utì creditur vulgò, ac Patrum quidam existimarunt, cùm symbolo Apostolico ex eo nomen inditum esse scripserunt, quòd Apostoli singuli singula contulerint capita, ut ἰφανιζαὶ ad cœnam solent. Sanè ne de masculino *symbolus* ambigas, en tibi testem locupletem Plautum Bacchidibus, Sc. Ibo in Piræum :

NI. *Quid, ubi ei ostendit symbolum?* CH. *insit dicere,*
Adulterinum, & non eum esse symbolum.

Quomodo hoc etiam loco Carrio legit lib. II Emendat. cap. X.

Nec rectiùs substantivum Antonio Caucio definitur, *quod aliquid per se*

 significat.

significat. Nam omnis vox ex instituto significans, aliquid significat per se. At vera definitio est, quâ substantivum dicitur, quod per se subsistit in oratione.

CAPVT VII.

Appellativi appellatio parùm idonea. Varroniana nominis, *&* vocabuli *distinctio. Non semper ea observatur. Vnum Græcis nomen. Romanæ mulieres etiam prænomen habuerunt. Majoragii, & aliorum lapsus.* Ⅿ *pro Marca,* Ↄ *pro Caia,* Ⅼ *pro Tita. Item* Ↄ *pro syllaba* CON. *Quomodo puellæ ejusdem familiæ nomine distinguerentur. Alter error Majoragii. Vnde dicta sit gens Iulia, Antonia, Nautia, Æmilia, Pomponia. Gentis, & familiæ, item gentilium, & agnatorum discrimen. Familiæ nomen non semper gentilitio postponi. Agnominis, & cognominis discrimen. Linacri, & Verderii error. De nominibus, quæ adoptati assumebant. Robortelii maledicentia. Propriorum usus pro appellativis.*

NEc placet, quod in secundâ divisione nomen commune vocatur *appellativum.* Nam & res singulares suis appellantur nominibus; neque proprio aliud opponitur, quàm commune. Varro appellativa nominat *vocabula*; propria verò nuncupat *nomina*: indéque est, quòd idem pronomina finita ἁπλῶς vocet *pronomina*; at infinita appellet *provocabula*: quia existimabat, pronomina finita solùm pro nominibus, hoc est, propriis usurpari: at infinita collocari pro vocabulis, hoc est, communibus. Verùm hâc in re deceptus Varro; quemadmodum suo loco ostendetur. Ac ne discrimen quidem illud inter *nomen*, & *vocabulum*, perpetuum est. Nam dixit Tacitus lib. XII Annalium: *Diligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficii damnata, & diu inter instrumenta regni habita.* Idem lib. XIII. *Cetera infractâ paulatim potentiâ matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum Acte fuit.* Appulejus lib. II Milesi. *Hic, utpote vivus quidem, sed tantùm sopore mortuus, quòd eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus resurgit.* Etiam Martiani Capellæ illustrem locum ex secundo libro de Philologia adducit Ramirez de Prado, Notis in librum de spectaculis Martiali tributum. Sed mirè alucinatur, cum scriptorem hunc semibarbarum appellat *bonum Latinitatis auctorem.* Magis illud elogium meritus Vlpianus, cujus hoc L. IV. D. De legatis I. *Siquis in fundi vocabulo erravit.* Hoc est, in nomine proprio fundi.

Nomina propria Græcis singula erant: ut, *Aristoteles, Xenophon, Alexander*, &c. At non item Romanis; quibus quatuor interdum nomina: ea à Charisio, Diomede, Donato †, ejusque interprete Sergio, Prisciano item, vocantur, prænomen, nomen, (eadem enim generis & speciei appellatio) cognomen, & agnomen.

† edit. 2. de octo part. orat.

Præ-

Prænomen eſt, quod nomini præponitur, uti vox indicat. Erat hoc cujuſque proprium: unde & liberi eo diſtingui ſolent. Antonius Majoragius in epiſtolicis quæſtionibus *, & alii multi, in ea hæreſi fuerunt, ut putarent, mulieres non habuiſſe prænomina. Quod ridiculum mihi ſemper viſum fuit. Nam quis neſcit, Tanaquilem, Tarquinii Priſci uxorem, vocatam fuiſſe Caiam Cæciliam? Imò & veteres eorum detegunt errorem, cùm prænomen, pro ſexus diverſitate, diverſimodè ſcribant. Indicant id notæ M & Ⅿ, C & Ↄ, T & Ⅎ. Quamquam enim C inverſum interdum non prænomen notat, ſed eſt compendium ſyllabæ CON, (quomodo in vett. inſcriptionibus legere eſt ↃIVX, & ↃLIBERTA, pro CONIVX, & CONLIBERTA) plurimùm tamen C viri, Ↄ mulieris; uti & M viri, Ⅿ mulieris; T viri, Ⅎ mulieris prænomen indicat. Liquet id ex plurimis inſcriptionibus Græcis. Quare tantùm, de Ↄ inverſo, verba apponam Velii Longi †: *Non magis igitur in numero literarum eſſe oportere; quam illam notam, quâ centuria, & qua* Ↄ *converſum, quo Caia ſignificatur: quod notæ genus videmus in monumentis, cum quis libertus mulieris oſtenditur. Cujas enim generaliter priſci has omnes mulieres accipere voluerunt.* Interea fatemur, variatum eſſe hâc in re à Romanis. Vetuſtis temporibus, ut Varro quoque auctor eſt, frequentabant prænomina Caiæ, Cæciliæ, Luciæ, Volumniæ. Pòſt, ſi unigenæ eſſent, contentæ fuerunt nomine gentis, vel integro, vel paullùm inflexo. Sin ſorores forent, eæ aut duæ erant, aut plures. Si duæ, ſervatum, ut una Major, altera Minor diceretur. Sin plures, diſtinguebantur adjectione vocis Prima, Secunda, ac Tertia; quomodo dicta Iunia, Bruti ſoror, Caſſii uxor; in qua, uti & matre ejus Serviliâ, malè Cæſar audiit †; unde & Bruti Caſſiique in Cæſarem odium. Similiter etiam Quarta, Quinctáque dicebantur. Etiam per diminutionem hæc efferebant, Secundilla, Quartilla, Quinctilla. Abſque iſtis pronominibus fuiſſet, in plurium filiarum familia, unâ arceſſitâ, approperaſſent omnes. De prænominibus dixi.

* *lib. 2, qu. 1.*

† *lib. de orthogr.*

† *Suetonius in Caſ. cap. 50.*

Cætera virorum mulierúmque nomina impropriè propria dicuntur, hoc eſt, nonniſi κατά τι *, quia unâ eadémque ratione conveniunt multis. Varro lib. VIII de L. L. *Dicitur Terentius vir, Terentia femina, Terentium genus. In prænominibus ideo non fit idem, quòd hæc inſtituta ad uſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilitia.* Interdum quidem ponebant nomen loco prænominis, aut duo triáve prænomina continua: cujus rei exempla ſuppeditabit Grammaticus Inſcriptionum Gruterianarum index: verùm nobis hic perſequi viſum, quod plurimùm ſolet contingere. Ferè autem *nomen* gentilitium eſt, eóque omnibus convenit, qui ejuſdem ſunt gentis: eſtque hæc ratio, cur κατ' ἐξοχὴν † generis nomine ab antiquis appelletur:

* *ſecundùm quid.*

† *propter excellentiam.*

quod Majoragius non obſervavit. Quippe in Epiſtolicis putat, nõ poſſe idẽ eſſe generis, & ſpeciei nomen; quem errorem alibi * diluimus. Ita preſſè nomen eſt Iulius; quod omnibus convenit ab Iulo Æneæ filio genus ducentibus: Antonius commune eſt omnibus Antonis poſteris: Nautius iis, qui veniunt à Naute, Æneæ comite: Æmilius commune poſteris Æmili, filii Iuli: Pomponius poſteris Pomponis, Numæ filii: atque ita in aliis, quæ preſſe Nomina appellantur.

* lib. 1 Orat. inſt. cap. 2.

Cognomen autem eſt, quod nomini gentilitio poſtponitur; eſtque familiæ nomen. Nam differunt gens, & familia, ut totum, & pars. Gens enim in multas dividebatur familias: unde rectè Feſtus gentem definit eam, quæ ex multis familiis conficeretur. Hinc ſcribit Livius lib. IX, duodecim Potitiorum familias fuiſſe, cùm gens Potitia tota interiit. Et lib. XXXVIII: *P. Scipio Naſica habuit orationem plenam veris decoribus, non communiter Corneliæ gentis, ſed propriè familiæ ſuæ.* Suetonius in Galba: *Imagines univerſi generis longum eſt: familiæ breviter attingam.* Tullius quoque diſtinguit in Ligarianâ, cùm ad Tuberones ait: *Novi ſtudia generis, ac familiæ veſtræ.* Nam erant Tuberones è gente Æliâ; in quâ familiæ erant Tuberonum, Pætorum, Ligurum, Catonum, Lamiarum. Qui ex eâdem erant gente, gentiles; qui ex familiâ eâdem, agnati dicebantur. Itaque cùm apud autorem Herennianum † legimus: *Si furioſus exſiſtat, agnatorum, gentiliumque in eo, pecuniâque ejus, poteſtas eſto:* ſententia eſt, hominem relegari debere ad agnatos, &, ii ſi deſint, ad gentiles.

† lib. 1.

Cautè autem accipi debet, quod antè dixi, cognomina, ſive familiæ nomina poſtponi nominibus gentis. Nam, ut obſervavit Paullus Manutius *, interdum ſecus fit. Cùm enim Gallus, & Balbus cognomina, non prænomina ſint: tamen apud Ciceronem ad Att. epiſt. XII, lib. VIII, & epiſt. XLVII, lib. XIII, & epiſt. XV, lib. VIII, legas Gallo Fabio, & Balbi Cornelii. Itidem epiſt. IV, lib. II ad Quinctum Fr. invenias Macer Licinius: in Lælio, Papum Æmilium. Libro quoque II, epiſt. VIII, in quibuſdam eſt Gallus Caninius. & in vett. libb. epiſt. VIII, lib. VI legas T. Furfano Poſtumio; non, T. Furfanio Poſtumo. Apud Livium quoque lib. XLIV eſt Paullus Æmilius coſ. Quæ eo lubentiùs appoſuimus, quod hujuſce rei ignorantiâ non pauci ſanos ſcriptorum locos corruptum eant.

* notis ad Cic. epiſt. 8, lib. 2.

Ac quemadmodum in eo falluntur multi, quòd feminas prænomine caruiſſe exiſtimant: ita in illo quoque lapſi ſunt, quòd eas cognomen non habuiſſe arbitrentur. Nam Syllæ filia, quæ Miloni nupſerat, Cornelia Fauſta appellabatur. Ac in epiſtola VII Cælii ad Ciceronem mentio fit Paullæ Valeriæ. Eſt & cognomen Laterenſis, quod apud Valerium eſt lib. VIII, cap. II. Aliáque hujus generis apud alios reperias.

Agnomen

Digitized by

Agnomen supereſt, quomodo Sosipater, Diomedes, Donatus, Priſcianus, aliique Grammatici, vocari ajunt, quod extrinsecus cognomini adjici solet, ex aliquâ ratione quæsitum: ut, Africanus, Asiaticus, Macedonicus. Verùm multi, quos inter Linacer ‡, & Claudius Verderius †, quartum hoc, quod *agnomen* vocari diximus, negant differre à cognomine. Atque hi sententiam suam eo argumento firmant, quòd quæ ab eventu indita fuisse certissimum est, ab optimis scriptoribus vocentur *cognomina*: ut cùm Cicero * Scipiones fratres cognomen habuisse dicit Africani, & Asiatici; Catonē †, Sapientis; Crassum, Divitis *: aut cùm Gellius † ait T. Manlio fuisse cognomentum Torquato. Verùm hæc cognomen quidem pro agnomine dici posse evincunt; at neutiquam ex iis consequitur, agnomen barbarè pro certo cognominis genere usurpari. Nam, ut de Prisciano, Servio, & Victorino, nihil dicam, qui liquidò agnominis meminere: legimus apud ipsum Ovidium lib. III de Ponto eleg. II.

‡ *lib. 1 de emendata structura.*
† *Censura in varios scriptores p. 20.*
* *pro Murena.*
† *in Lælio.*
* *lib. 2 de Offic.*
† *lib. 9, cap. 13.*

Adjectique probent genitiva agnomina Cottæ.

Quod *agnomen* Latinum esse liquidò evincit. Aliud verò propriè esse *agnomen*, aliud *cognomen*; negare non potest, qui non detrectet autoritatem autoris Herenniani, apud quem lib. II legitur: *Nomen autem cùm dicimus, cognomen quoque, & agnomen, intelligatur oportet.* Quin nec appellationem hanc rejicit Probus Grammaticus, ut antiquus, ita probatissimus. Possim quoque ad partes advocare Iustinianum: apud quem in Institutionibus, tit. de legat. lib. II legere est: *Si quidem in nomine, cognomine, prænomine, agnomine, legatarii testator erraverit: cùm ae personâ constat, nihilominus valet legatum.* Sed malo adquiescere priorum autoritati, quando non desunt, qui corruptum hunc Iustiniani locum putent, agnoménque ab audace quodã librario adjectum. Sanè eorum sententiam non leviter confirmat, quòd Theophilus, Græcus Iustiniani interpres, nullam faciat agnominis mentionem.

Erant & nomina adoptionum: quomodo Titus Pomponius Atticus, postquam ab avunculo suo, Q. Cæcilio, adoptatus est, dictus Q. Cæcilius Pomponianus Atticus. Octavius item, adoptatus à Iulio Cæsare, majore avunculo, Cæsaris nomen assumsit, & pro Octavio Octavianus dictus fuit. Item M. Brutus post adoptionem vocatus M. Cæpio, & filiorum Paulli Æmilii major appellatus est Fabius Maximus, alter Scipionis nomen assumsit. Huc pertinet, quòd Suetonius * scribit, Tiberium, cùm adoptatus esset à M. Gallio Senatore, hæreditate aditâ nomine abstinuisse, quòd Gallius adversarum Augusto partium fuerat: item quòd Tacitus refert lib. III Annalium, *Crispum Sallustium sororis nepotem in nomen adscivisse.* Porrò post adoptionem vetere prænomine semper abstinebant: cognomine autem veteri non quidem semper, sed frequentiùs tamen, quàm novo, utebantur.

* *in Tiber. cap. 6*

bantur. Qua de re vide Paullum Manutium lib. VIII, epist. IV ad fam.

Plura, qui de Romanorum nominibus requirit, adeat Alexandrum ab Alexandro, qui lib. IV, cap. IV docet, unde veterum prænomina sint deducta: & Franciscum Robortelium, qui universè de nominibus agit. Item Gyraldum dialogismo IV, Antonium Augustinum lib. III Emendat. cap. VIII, tum itè commentarios Onuphrii Panuvini, & Caroli Sigonii; qui hac in re, uti in aliis plurimis, Robortelium multis post se partibus reliquit: ut nos quidem Robortelianum de adversarii sui commentariis judicium parùm moveat; eóque minùs, quòd non ignota sit hominis pompatici maledicentia; qui & Erasmum imperitiæ imperitissimæ insimulare, ac nequissimum appellare non dubitet: Alciatum nominet furem, expilatoremque suorum scriptorum: Vincentium Madium, hominem vanum, mendacémque: Paullum Manutium, bibliopolam, hominémque imperitum: M. Antonium Muretum, ludimagistrum: H. Stephanum impostorem: similibúsque elogiis alios quosque præstantissimos viros, & scripto, & sermone insignire consueverit: quo nomine reprehensus est jure summo à doctissimo quoque: eosque inter Nannio lib. VIII Συμμίκτων, Fruterio in Verisimilibus, & Sigonio imprimis lib. II. Patavinarum disputationum adversus Robortelium.

Extremo illud loco addamus, propria, etsi naturâ suâ sint substantiva: sæpe tamen usurpari pro adjectivis inde deductis. Habet id tum locum in propriis virorum: ut, *Romula tellus* *, *Stertinium acumen* †: tum fluviorum, ut, *Metaurum flumen* *, *flumen Rhenum* †: tum regionum, aliorumque locorum, ut apud Plautum Trinummo, *Arabia terra*; apud Catonem *terra Italia*; apud Varronem γιρονΘοδιδασκάλω, *Libya citrus*; apud Maronem *, *Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri Pandere*; & in Culice, *Phlegra Gigantео sparsa est quo sanguine tellus*; apud Sallust. IV Hist. † *Galliæ mulieres*; quod Græcorum imitatione dictum. Nam illorum est Ελλάδος γυναῖκες. Apud Persium quoque similiter ‡, *Ligur ora* pro *Ligustica*. Ac sæpe sic Agellius. Pluraque id genus adferemus libro proximo, cum de Derivatis dicetur.

* Æn. 6.
† Horat. lib. 1, epist. ad Iccium.
* idē ed. 4, lib. 4.
† idem epist. ad Pisones.
* 4 Georg.
† apud Nonium.
‡ sat. 6.

CAPUT VIII.

Acceditur ad Nominis accidentia. In quibus perperam reposuere Qualitatem: cùm eâ hoc loco non qualitas intelligatur accidentalis, sed essentialis: prout hac voce etiam philosophi utuntur. Significationem quoque formam esse non accidentariam, sed essentialem. De Specie non universè agendum esse in Nomine, sed solum ratione Nominis Derivati, cujus variæ formæ. Nomina sunt omnis Personæ. Eóque falluntur, qui

qui de persona demum in Pronomine agunt & Verbo. Comparationem non primò accidere Nomini, sed Adjectivo. Esse eam Declinationis transversæ alteram speciem. Quæ accidentia sint aliis communiora, ordineque priora.

DE Nominis divisione satis dictum. Atque ita, quia de definitione antea egeramus, exactum jam nobis, quod de Nominis οὐσίᾳ † restabat. Sequitur, ut videamus de illis, quæ accidunt Nomini. Cujusmodi hæc septem esse volunt; qualitatem, speciem, figuram, genus, numerum, casum,& declinationem. Quibus alii personam, nonnulli quoque comparationem, aliqui & significationem adjungunt. Longè aliter mihi videtur: quod dico,non tam ut novitatis lenocinio ullum demerear, quàm studio veritatis. Nec tanti est, si displiceam pravâ institutione imbutis. Nam (ut est in analectis Petronianis) *necesse habent cum insanientibus furere, & quod quisque perperam didicit, in senectute confiteri non vult.* Eo justiùs consilii mei rationem de singulis singulatim exponam,& ut apud Aristophanẽ est,

† essentia.

Ex ‡ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν κέφαλλόν σοι πάντ' ἐρῶ.

‡ A calce dicam cuncta ad usque verticem.

Ac Qualitatem quidem malè inter accidentia recensent. Siquidem ea ad οὐσίας * explicationem,non proprietatem, pertinet: ut liquet ex iis, quæ superiùs diximus, cùm de distributione Nominis in Substantivum, & Adjectivum tractaremus. Nec est, quòd dicat aliquis, Qualitatis vocem satis ostendere, ad accidentia, non ad οὐσίαν pertinere. Siquidem hic intelligitur qualitas,non accidentalis,sed essentialis. Quomodo Porphyrius in Isagoge sua cap. III hominem ab equo differre ait τῷ λεγικῷ ποιότητι †: & Aristoteles in categoriarum libro cap. V, statuit genera, & species substantiarum, οὐ ‡ τόδε τι,ἀλλὰ μᾶλλον ποιόν τι σημαίνειν. Similiter etiam loquitur in Topicis lib. VI, cap. VI, & alibi non semel.

* essentia.

† qualitate ea, quæ sit rationalis.

‡ non hoc aliquid significare, sed potius quale quippiam.

Significationem qui addunt, similiter produnt, quàm hospites sint in differendi disciplina. Nam quid nominum,atque adeò omnis vocis,quatenus ex instituto aliquid notant, forma erit essentialis,si significatio non est? Vt non magis ea accidens nominis esse possit, quàm anima est hominis affectio. Quare,qui non videt, ejus explicationem ad alteram Grammatices partem,quæ Exegetice dicitur,pertinere: is cum Sceledro Plautino perhiberi potest non magis oculis uti, quàm si lolio victitaret. Imò elucus sit, cui hic aliâ luce sit opus.

Speciem verò,& figuram,accidentia esse, negari non debet: verùm & illa magis ad formam,quàm corpus orationis pertinent: & quatenus corpus respiciunt, non solius sunt Nominis affectiones, sed octo classium orationis. Eoque de iis universè superiùs à nobis actum: in Nominum verò doctrina Species nonnisi particulatim consideratur; puta ratione formarum

marum nominis derivati : ut ſunt patronymica, diminutiva, verbalia, & ſimilia.

Proximè ad horum naturam accedunt Numerus, & Perſona. Nam quam latè pateant, ſatis arguit, quòd cùm duæ ſint orationis partes neceſſariæ, Nomen & Verbum; ſub quorum priori Pronomen, ſub utroque autem Participium comprehenditur : ſingula horum, & Numerũ, & Perſonam habent. De Numero ambigit nemo. De Perſona negant : quam ſolis ajunt Pronominibus, & Verbis competere : Nomina enim, & Participia omnia, tertiæ eſſe perſonæ. Quod inſcitè ab iis aſſeritur. Nam omnis ea perſonæ eſſe, & antea dictum nobis, & ex iis ſcriptorũ locis ſatis liquet, quibus nomina, aut participia, primæ vel ſecundæ junguntur perſonæ. Vt Livii illo lib. I : *Iupiter Feretri, hæc tibi victor Romulus rex regia arma offero.* Et lib. XXX : *Annibal peto pacem, qui neque peterem, niſi utilem crederem.* Priſcianum vide in XIII. Hæc ſatis eos refellunt, qui putant, perſonam ſolis accidere Pronominibus, & Verbis : eóque in his ſolùm claſſibus de perſona agi oportere. Imò, ut nomina, & participia omnia, tertiæ eſſent perſonæ, hoc ipſum, ſaltem antequam ad pronomina & verba eſſet deventum, explicari oporteret. Quippe ipſi in *συντάξει* † docent, nominativum cum verbo in perſona, & numero convenire. Alii fatentur quidem, perſonam Nomini accidere : ſed inde conſequi putant, de ea in Nomine eſſe tractandum. Atqui ſi perſona quatuor primariarum claſſium affectio eſt, universè de ea agendum, antequam ad Nomen accedatur.

† ſtructura orationis.

Comparatio non debet poni inter communia nominum accidentia, quia ſolis convenit adjectivis. Adde quòd declinationis ſpecies ſit. Nam præter declinationem directam, quæ fit in caſus ; eſt & altera tranſverſa, partim in genera, quæ *motio* dicitur ; ut, *doctus, docta, doctum*; partim in gradus, quæ *comparatio* vocatur ; ut, *doctus, doctior, doctiſſimus.*

Quare trẽs ſolùm communes ſunt nominum affectiones ; genus, caſus, & declinatio. Præter quas etiam de numero, & derivatione, agendum, non quatenus ea cernuntur quoque in verbis : ſed ſolùm propter *ἀναμαλίαν* numeri in Nominibus, & Patronymica ac cæteras derivati Nominis ſpecies.

Quæri poteſt, quo ordine de his ſit agendum. Sanè numerus naturâ ſuâ latiſſimè patet, cùm competat nomini, pronomini, verbo, & participio ; contrà quàm fit in genere, caſu, & declinatione : quæ, prout hîc uſurpantur, in verbis locum non habent. Ex tribus verò his, caſu, genere, ac declinatione, caſus ratione uſus eſt communiſſimus. Siquidem ſeu convenientiam, ſeu regimen ſpectes, non minùs hîc caſus, quàm numeri, & perſonæ, quæ communia ſunt quatuor primariam claſſium accidentia, ratio

ratio habetur. At non latè adeò se extendit usus generis, ac declinationis: quandoquidem in verbi cum nomine convenientiâ, aut alterutrius regimine, rarò refert, cujus quid generis sit, aut declinationis. Rarò, inquam: quia interdum quoque declinatio structuram variat: ut cùm dicimus, *Romæ contigit*; non item *Sulmonis*, aut *Carthaginis*; sed *Sulmone*, aut *Carthagine*.

Nec tamen ratione sunt defecti veterum illi, qui priùs de genere, hinc de numero & casu, tum de declinatione tractant. Nam, ut cætera mittam, numerus quidem generalis est affectio: sed hic solùm de ἀνωμαλίᾳ Nominis in numero agitur. Quare vulgatum nunc in quàtuor illis ordinem sequemur. Iis autem subjiciemus varias derivati nominis formas. Nempeuti in declinatione postremum locum obtinent motio, & comparatio, quia non cuivis accidunt nomini, sed solùm adjectivo: ita & extremo in nominibus loco agimus de patronymicis, gentilibus, possessivis, & similibus, quia non sunt cujusvis nominis species, sed solius derivati. In hisce verò omnibus non nostram solùm sententiam afferemus: sed aliorum etiam errores refellemus. Ita tamen, ut spissiora multa scientes prudentesque prætereamus. Nam quid attinet ea diluere, quæ nonnullæ Grammatices febres, ac carcinomata, quæ honoris caussâ non nomino, suis quotidie libellis, vel errorum sentinis, aut foricis potiùs, infarciunt? Mihi quidem periculum esse videtur, ne, si hic quoque reponantur, pædore eorum nausea obrepat, vomitúsque excutiatur lectori.

CAPVT IX.

Genus Grammaticis non tam signare sexus discrimen, quàm ejus discriminis notam, & quæ hæc nota sit: proprieq; magis substantivis accidere, quàm adjectivis. Naturâne, an ex instituto, genus insit nominibus. Solem, ex veteri Germanorũ quorundam gentilium Theologiâ, fuisse feminam. Quotuplex sit genus, & variæ formarum ejus appellationes. Vir, & mas; mulier, & femina, *differunt. Hebræos, & alios Orientis populos, carere genere neutro.* Neutri, *pro* neutrius. *Baptistæ Pii lapsus.*

GEnus propriè est discrimen sexus. Impropriè verò iis quoque tribuitur, quæ sexum ipsa non habent; attamen naturam sexum habentium sequuntur in convenientia substantivi, & adjectivi. Propriè igitur sexus est in *masculus*, & *femina*; *Pythagoras*, & *Theano*. Impropriè verò masculinum est *ager*. Impropriè & femininum *herba*. Nempe eò prius est masculinum, quia in structura sequitur naturam masculorum: eo posterius femininum, quia constructur, ut ea quæ naturâ sunt feminina. Nam ut Plautus dixit †, *Bona femina, & malus masculus hic se volunt*: ita quoque dicitur, *bonus malusve ager: bona malave herba*. At *animal* est *neutrum*, quia neutro † *Casin.*

modo conſtruitur. Siquidem nec *animal bonus*, vel *malus*; nec *bona*, vel *mala*; ſed *bonum*, vel *malum*, dicimus.

Propriè autem in ſubſtantivis genus ſtatuitur; impropriè in adjectivis. *Vir* enim naturâ ſuâ eſt maſculinum; *bonus* ex accidenti: nempe non per ſe, ſed quia convenit viro. Sic *bona* femininum, quia feminæ jungitur. *Bonum* neutrum, quia neutri horum, hoc eſt, nec viro, nec feminæ, ea convenit terminatio.

Idem dixero de *hic*, & *nullus*. Vulgò ajunt maſculinum eſſe, cui *hic*; femininum, cui *hæc*; neutrum, cui *hoc* præponitur: quaſi dicamus, *hic hic*, vel *hic nullus*; aut *hæc hæc*, vel *hæc nulla*; & ſimiliter in neutro. Eſt quidem genus grammaticis non diſcrimen ſecundùm ſexum, ſed ſecundùm ſexus notam: verùm, ut ſuperiùs diximus, *hic hæc hoc*, non eſt perpetua nota. At illa perpetua eſt, quòd maſculina more maſculorum, feminina more feminarum, neutra verò neutro more conſtruuntur. Et ſanè propter ſolam ſtructuram traditur generis doctrina. Quare ſi nulla eſſent adjectiva, vel ea ſemper unius eſſent terminationis, tum in ſingulari, tum etiam plurali: inanis ac ſupervacua eſſet omnis hæc de generibus diſputatio.

Etiam ex his occurrere eſt quæſtioni, vocibuſne naturâ genus inſit, an inſtituto. Naturâ quippe alîus generis eſt *Socrates*, quàm *Xantippe*, aut *Phænarete*. Sed ab inſtituto eſt, quod *calamus*, & *manus*, genere diſcordant. Nulla enim ratio ſubeſt, præter ſolum eorum arbitrium, qui ita primò loquebantur. Viſum hac de re illuſtrem apponere Arnobii locum è primo adverſus nationes: *Quamquam, ſi verum ſpectes, nullus ſermo naturâ eſt integer; vitioſus ſimiliter nullus. Quænam eſt enim ratio naturalis, aut in mundi conſtitutionibus lex ſcripta, ut hic paries dicatur, & hæc ſella; cùm neque ſexus habeant femininis generibus, maſculiniſque diſcretos; neque quiſquam docere doctiſſimus me poſſit, ipſum hic, & hæc, quid ſint; aut cur ex his unum, ſexum virilem deſignet, femininis generibus, id quod ſequitur, applicet? Humana iſta ſunt placita, & ad uſum ſermonis faciendi, non ſanè omnibus neceſſaria. Nam & hæc paries forſitan, & hic ſella, dici ſine reprehenſione potuiſſet, ſi ab initio ſic dici placuiſſet, & à ſequentibus ſeculis communi eſſet in ſermocinatione ſervatum.* Hactenus ille Eccleſiaſticorum ſcriptorum Varro. Nec leviter id confirmat, quòd res eadem diverſo genere efferatur, tum in eadem lingua, tum in diverſis. In eâdem, ut *ſermo*, & *oratio*; *domus*, & *domicilium*; *crinis*, & *coma*; *capillus*, & *cæſaries* &c. In diverſis, quomodo *ſpiritus* maſculinum eſt, Hebræum רוּחַ *ruach* ſæpius femininum, πνεῦμα neutrum: quomodo item *ſol* eſt virile, Germanicum **ſonn** femininum. Dicunt enim **die Sonn**, non **der Sonn**. Vnde & Solem Tuiſconis uxorem fuiſſe, fabulantur: quemadmodum prodidit Aventinus lib. 1 Annal. Boior. † Nunc

† fol. 26. edit. German.

quotuplex

quotuplex sit genus, variaſque formarum ejus appellationes videamus.

Genus nominum vel ſimplex eſt, vel compoſitum. Simplex eſt vel principale, quod natura novit (nam generantium propriè genus eſt) vel minùs principale. Principale eſt virile, aut muliebre. Minùs principale eſt neutrum. Ita vocat Varro 1 de anal. *Vtrùm*, inquit, *virile, muliebre, an neutrum ſit. Maſculinum femininúmque* nominat tum Quinctilianus lib. 1, cap. VI, tũ Plinius lib. X, cap. LXVIII. Imò & Tertullianus lib. adverſus Praxeam appellat *genus maſculinum*. Et plenior aliquanto hæc appellatio, quàm *virile* genus, cùm *mas* etiã feris conveniat; *vir* nonniſi μεταφορικῶς: ut in illo †, † *Virgil. Ecl. 7.*

Vir gregis ipſe caper deerraverat.

Idem diſcrimen eſt inter genus femininum, & muliebre. Nam femina, tum humanæ eſt naturæ, tum ratione carentis: at mulier ſolùm humanæ, ita tamen ut generatim dicatur de virgine nuptâ, & viduâ. Id me docuit hic Tertulliani locus lib. de velandis virginibus: *Naturale*, inquit, *vocabulum eſt femina, naturalis vocabuli generale mulier. Generalis etiam ſpeciale virgo, vel nupta, vel vidua*, &c. Quin mulier interdum ſtrictè adeò accipitur, ut opponatur virgini. Res nota. Sed ſi operæ pretium putas, vide hac de re Scipionem Gentilem lib. 1 Παρέργ. cap. XVI.

Neutrum genus non agnoſcunt vel Hebræi, vel Syri: uti neque Pœni: quorum lingua adfinis eſt Hebrææ, ut ait B. Auguſtinus de ſermone Domini in monte lib. II, & Priſcianus lib. V, ac pluribus docet Ioſephus Scaliger in Notis ad fragmenta veterum adjecta præclaro operi de Emendatione temporum: item Samuel Petitus in Miſcellaneis *. * *lib. 1, cap. 1, 2, 3.*

De ſimplici genere diximus. Compoſitum genus, vel duo complectitur genera, vel tria. Quod duo comprehendit, à Quinctiliano lib. 1, cap. IV, vocatur *commune duobus*. Phocas, Diomedes, & Donatus, ἁπλῶς *commune* nominant. Quod tria continet, Fabius ibidem vocat *commune omnibus*. Alii ſimpliciter *omne genus* appellant. Cur verò Dubii, aut Epicœni generis, non meminerimus, infrà commodiùs oſtenſuri ſumus. Nunc unum tantùm de neutro addam, haut rectè à recentioribus quibuſdam *neutri* generis pro *neutrius* putari obſoletum. Nam locuti hoc pacto veteres quique Grammatici, atque adeò Varro ipſe lib. II de analogiâ. Nec archaiſmum hunc refugit Auſonius, amœno iſthoc epigrammate ‡; ‡ *ep. 49.*

Rufus vocatus Rhetor olim ad nuptias,
Celebri ſit ut convivio,
Grammaticæ ut artis ſe peritum oſtenderet,
Hæc vota dixit nuptiis:
Et maſculini, & feminini gignite,
Generiſque neutri liberos.

A quo epigrammate, ut obiter hoc addamus, non abludit illud Palladæ in Ἀνθολογίᾳ: Γραμματικῆ † θυγατὴρ ἔτικτεν φιλότητι μιγεῖσα
Παιδίον ἀρσενικὴν, θηλυκὸν, οὐδέτερον.

† *Grammatici filia peperit mixta amore Prolem generis masculini, feminini, & neutrius.*

Significat ἀνδρόγυνον seu hermaphroditum: quod non vidit Io. Bapt. Pius: ut qui lib. I Annot. prior. cap. III, per neutrum crediderit octimestrem partum intelligi, quia istiusmodi, ex Hippocratis * sententia, & fit, & quodammodo non fit.

* *libro περὶ τεφῆς.*

CAPVT X.

Expenduntur regulæ de iis, quæ significatione unius tantùm generis esse cognoscimus. Virorum nomina feminis, feminarum viris tributa. Κυροπαλάτης *unde conflatum. Servii lapsus in* Allia. *Albulæ unde nomen. Virgilii in Culice vetus lectio adversus summum virum defensa.*

EXtra omnem controversiam est, bifariam cognosci nominum genus, significatione, & terminatione. Quomodo significatione percipiatur & præcipiatur, canones docent generales: de terminatione autem tractant regulæ speciales. Cùm verò multa Grammatici de utrâque præcepta approbent, quæ non probant: pleráque ea expendere stat sententia. Neque lectorem antecœnâ, aut promulside allicere visum; sed ejus compendium faciens adponam, quæ hujus propria sunt instituti.

Significatione volunt aliquid cognosci masculinum, si sit nomen proprium maris; aut nomen quidem commune, quod appellativum vocant, sed tantùm maribus competens. Ad hanc regulam non reductivè, ut loquuntur, sed propriè ac primò, Deorum nomina referuntur, cùm & sexus iis insit, & liberos gignant, ut voluere nationes. Hinc Arnobius lib. III: *Non enim Deus mas est, sed nomen ejus generis masculini est: quod idem vos dicere religione in vestrâ non quitis. Nam consuestis in precibus, Sive, tu Deus es, sive tu Dea, dicere: quæ dubitationis exceptio, dare vos Diis sexum disjunctione ex ipsâ declarat.*

Pertinent huc quoque nomina angelorum: ut *Cherubim*, & *Seraphim*. In neutro tamen usus vulgatus interpres cap. XL Ezechielis. Ac ne librarii errorem putes, consentiunt antiquissimi manuscripti. Et similiter Græci, τὰ Χερουβίμ, τὰ Σεραφίμ. Ita, ut LXX taceam, est pia doctáque B. Chrysostomi ὁμιλία εἰς τὰ Σεραφείμ.

Quædam nomina, quæ viris tribui solent, feminis donantur, eóque jure adsciscunt adjectiva feminina; & contrà muliebria nomina viris assignata exigunt masculina. Ita *doctum*, & *facundum*, dixerim Mariam, cùm de Majoragio sermo: cui parentes, divinæ matris amore, Mariæ nomen fecerant: sed ipse jam grandior *Mariæ* nomen, leviculâ mutatione, convertit

vertit in *Marcum*; eoque super facto à Fabio Lupo, & Macrino Nigro, accusatus, pro se in senatu Mediolanensi causam dixit. Nec res hæc veterum caret exemplo. Nam & Romanos olim nomina, aut cognomina virorum, tribuisse interdum mulieribus, & feminarum contrà viris; cognoscere est ex antiquis inscriptionibus, in quibus legere est: *Amori conjugi, Terentia Amor, Vettia Amor, Calais Zethi uxor, Favor Hermione, Ramus Visula*, &c. Et contrà, *Vettius Elpis, Aëdon Sacutor, L. Laufeius L. F. Apotheca*, &c. Inscriptiones ipsas suggeret eruditissimus index Grammaticus editionis Gruterianæ in voce *Nomen*.

Virilis quoque generis esse ajunt nomina officiorum virilium: ut, *consul, propheta*, & similia. Verùm multa, licet viros signent, tantùm in muliebri usurpantur, quia magis terminationis, quàm significationis habeatur ratio. Ita *operas typographicas* dixerim. Atque hanc loquendi rationem tuebor patrocinio, cùm Servii, scribentis in feminino genere *operas* dici personas, quæ aliquid faciunt; tum imprimis Ciceronis, optimi omnium patroni, ut Catullus * eum vocat. Is enim ad Att. lib. 1, epist. xi. *Operæ*, inquit, *Clodianæ ponteis occuparant, tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur VTI ROGAS*. Idem ad Quinctum fratrem lib. 11, epist. 111. *Operæ Clodianæ clamorem sustulerunt*. Et, *Operas autem suas Clodius confirmat*. Itidem Latinè qui sese loqui studeat, haut rectè dicat, *Custodias regis arcisve sui esse muneris admonendos*. Aliter enim Trajanus ad Plinium lib. x: *Nil*, inquit, *opus est, mi Secunde charissime, ad continendas custodias plures commilitones converti*. Par ratio in *copiæ, vigiliæ, excubiæ*. Nec *cura* alius, quàm feminini generis est, quando sumitur pro curatore: ut in illo Ovidii †:

* *Ad M. Tullium epig. 50.*

† *epist. Penelopes.*

Tertius immundæ cura fidelis hæræ:

Cumque in Codice, & apud alios Latinos scriptores, *curam palatii* legimus: unde Græci cuderunt suum Κυροπαλάτης. Caussam verò ejus rei non aliam esse arbitror, quàm quod nomina *operæ, custodiæ, curæ*, ac similes, primò & propriè actionem signent, ac per μετωνυμίαν effecti de ipsis hominibus dicantur, reservato genere propriæ significationis. Itaque nec, *Læverna mala*, dicere reformidat Ausonius ‡; etsi non furum Deam, sed Lavernionem, seu plagiarium significet:

‡ *epist. 5.*

Hic est ille Theo, poeta falsus,
Bonorum mala carminum Læverna.

De nominibus ventorum rectè illud, etsi Hebræis ea sint feminina, Latinis tamen esse virilia. Neque id modò verum est in *boreas, corus*, aliisque naturâ substantivis: sed etiam, quæ habent naturam adjectivorum, ut, *Japyx, subsolanus*: item *etesiæ, ornithiæ*; ubi respicitur Græcum ἄνεμος, vel Latinum *ventus*. Cicero lib. 11 de Nat. Deor. *Etesiæ, quorum flatu nimii temperan-*

tur calores. Quod non satis attendit Barthius Adversar. lib. LII, cap. IV: ubi locum corrigit ex Horatii epistolis adductum à Beda libro de Orthographia. Nam ubi vulgò legitur, *Soles meos omni Ecclesiæ vestræ commendo*, corrigit, *Soles meos omni Etesiæ vestræ commendo.* Saltem *vestro* dixisset.

Addunt & nomina fluviorum, mensium, montium, partiumque assis, virilis esse generis. Quod quatenus recipi debeat, non defugiam paucis referre: quando & hoc quoque ad lucem in quibusdam vocabulis facit.

Nomina fluviorum ejus mihi generis videntur, quod terminatio requirit. Sin juxta terminationem fuerint feminina, aut neutra, ac nihilominus in masculino usurpentur; id per syntheſin fit, quia respicitur *fluvius.* Itaque femininum censeo *Allia*: quomodo in prorsa quoque dicendum, non *Alia*, quod Servius putavit, deceptus illo Lucani †:

† lib. 7.

Non istas habuit pugnæ Pharsalia partes,
Quas aliæ clades: ubi *aliam*, quod relativum est, malè putavit esse fluvii nomen. *Allia*, inquam, in masculino nunquam invenitur. At in feminino usurpat Lucanus lib. VII.

--- Cedant feralia nomina Cannæ,
Et damnata diu Romanis Allia fastis.

Σολοικίζειν penè existimem, qui *damnatus Allia* dicere ausit: quamquam non ignorem, multos facere masculinum; quodque in muliebri genere usurpetur à Lucano, id per σύνθεσιν factum putare, ut subaudiat poëta vocē *aqua.* Idem judicant in *Albula* fieri ab Ovidio, cùm IV Fastorum ait,

--- Et tanto est Albula potа deo.

Itémque illo Martialis lib. I, epigr. XIII.

Iter ad Herculei gelidas quà Tiburis arces,
Canáque sulphureis Albula fumat aquis.

Itidem vocem *fluminis* respexisse putant Lucanum in illo lib. IV.

Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader.

Ego in hujuscemodi censeam potiùs autores habuisse rationem terminationis. Siquidem vocabula primæ declinationis in A muliebria sunt: & pleraque omnia nomina tertiæ, quæ in R exeunt, neutri sunt generis. Confirmat sententiam meam, quòd in aliis quoque fluviorum nominibus variat genus: sed ita, ut vel masculina sint, vel ejus generis, cujus esse solent, quæ similiter exeunt. Hinc est, quòd quemadmodum apud Maronem *Nar* masculinum est in illo Æn. VII.

Audiit & Triviæ longè lacus, audiit amnis
Sulfureâ Nar albus aquâ, fonteſque Velini: ita apud Ciceronem epist. XIV, lib. IV ad Atticum est neutrum: *Lacus*, inquit, *Velinus à M. Curio emissus, intercisō monte, in Nar defluit*; non *Narem.* Turia Probus neutrum

trum esse putavit, eò quòd Sallustius scripserit *flumen Turia*. Sed imbecille hoc est argumentum, cùm & eodem dicamus modo *flumen Allia*; quod tamen femininum. Adde quòd Sallustius * scripsit; *Inter lævum monium, & dextrum flumen Turiam, quod Valentiam parvo intervallo præterfluit.* Atqui, ut bene argumentatur Priscianus, si *Turia* foret neutrum, *Turia*, non *Turiam*, dixisset Sallustius. De *Albula* tamen siquis refragetur, non magnopere repugnem, quia id naturâ suâ videatur esse adjectivum ὑποκοριστικὸν, ac femininum esse, quia subintelligatur *aqua*. Sanè, Festus ‡, Servius †, Isidorus *, testes sunt, Albulam à colore albo nomen habere; qualem ferè sulfureæ habent aquæ. Hinc de ea Statius 1 Silv. ‡

* 2 histor. apud Prisc.

‡ in Albula.
† in 8 Æn.
* Orig. lib. 13. cap. 21.
‡ Tiburt. Manlii Vopisci.

Albentésque lacus; altésque in gurgite fontes.

Pausanias quoque in Messeniacis hunc ei tribuit colorem. Est autem Albula flumen ad Anienem viâ Tiburtinâ, ut cognoscimus ex Vitruvii lib. VIII, cap. III.

Negotium quoque facessere vel peritis possit locus hic Maronis in Culice:

--- Sive educat illum
Alma Chimeræo Xanthus perfusa liquore.

Quippe Xanthum, Lyciæ fluvium esse volunt interpretes. Sed Ios. Scaliger legit *Xanthi*, inque *alma* subaudit *urbis* vocabulum. Mihi durius hoc videtur. Quare *Xanthus* retineo; sed non Lyciæ fluvium intelligo, verùm urbem ejus cognominem; quam & vocatam esse *Arnam*, autor est Stephanus περὶ πόλεων, sive potiùs Hermolaus Byzantius in ejus excerptis. Xanthum, Lyciæ urbem, agnoscunt quoque cùm Herodotus, & Dio; tum Strabo, Ptolemæus, & Plinius.

Mensium nomina masculina quidem sunt; verùm ideo, quia sunt adjectiva substantivè usurpata, ac subauditur *mensis*: quod & interdum exprimitur, ut apud Martial. lib. v, epigr. XVIII:

Quòd tibi Decembri mense, quo volant mappæ.

Et Ovid. 1 Trist. el. XI:

--- Gelido tremerem cùm mense Decembri.

Verùm hâc de re infrà dicemus, cùm de genere adjectivorum tractabimus.

Montium verò nomina sæpe inveniuntur in feminino. Nam in masculino quidem dixit Ovidius in Ibin:

Vique dedit saltus è summo Thessalus Ossâ;
Tu quoque saxoso præcipitere jugo.

Vbi in nonnullis libris, uti Aldinâ editione, quam Naugerius recensuit, est *summa*: sed in vetustioribus, uti Venetâ ‡ Bernardi Novariensis, est *summo*: quomodo & citat Alciatus annotat. in tres posteriores Codicis libros:

‡ an. 1486.

sed

sed perperam ibidem, *Thessalis Ossa*. Nam intelligit Ovidius Thessalum, Hæmonis filium, quem Euryalus de Ossa præcipitem dedit. Verùm in feminino dixit Lucanus lib. 1.

--- It tantus ad æthera clamor,
Quantus piniferæ Boreas cùm Thracius Ossæ
Rupibus incubuit.

Et quemadmodum in virili genere dixit Seneca in Herc. furent.

Titan summum prospicit Oetam:

ita in muliebri apud Nasonem legimus lib. IX Metamorph.

Implevitque suis nemorosam vocibus Oeten:

* vers. 182. & Claudianus lib. de bello Getico *:

--- Et domitis irrisam cautibus Oetam.

Sed & Statius utrumque usurpat in feminino, itémque alii. *Othrys* quoque, quo Lucanus lib. VI, & Statius I Achill. in masculino utuntur, Græcis femininum est; unde Strabo lib. IX τῆς Ὀθρύος ὄρους. *Ætna* etiam semper femininum esse, nemo nescit: nec aliter *Rhodope* usurpem, & similia.

Partes assis cùm masculini faciunt generis, *unciam* excipere debuerunt; de quo siquid addam, quid nisi Soli lumen inferam? Vti & si dicam, composita ab *asse* addi oportuisse: qualia *semissis*, *centussis*, & similia.

CAPVT XI.

Scorti etymon. Pales deus, & dea. Servii in eo error. Ἀφρόδιτος pro Ἀφροδίτη. Macrobii forte lapsus. Ἡ Θεός. Stilponis cavillatio ad excusandum dictum, ex Græcorum sententia, impium.

SIgnificatione esse feminina cognoscimus nomina mulierum propria, ac communia, quæ solis conveniant mulieribus. Vbi excipe neutra in VM; uti *mancipium*, quod tam mulieribus, quàm viris convenit: item *scortum*, quomodo, Festo teste, meretrix vocatur; sive κατὰ μετάφορὰν, quia subigatur ut pelles; sive κατὰ συνεκδοχὴν, velut impura pellis, quam cuivis denudaret. Sanè *pelles* priscè *scorta* appellantur: unde apud Tertullianum de pallio, cap. IV. *scortum Herculis* vocatur leonis pellis. Nam ait, Omphalen, & Herculem, commutâsse amictum: atque hunc Omphales veste sericâ; illam scorto, seu leoninâ Herculis pelle, fuisse indutam.

Sub nominibus feminarum propriis etiam Dearum continentur nomina: quamquam hæc in virili quoque genere inveniri, doctissimi viri tradiderunt. Nempe quia Pales, Dea pabuli, (cui sacra, *Palilia* dicta, XI Kal. Majas fiebant) Varroni in virili genere usurpetur, *hic Pales*, teste Servio ad illud III Georg. *Te quoque magna Pales.*

Item

Item quia *Venus* similiter in genere virili dixerit Lævinus : ut mox parebit. Ac denique, quia *Deus* pro *Dea* legere sit apud Maronem, Lucanum, Claudianum. Quibus argumentis ita occurrimus. *Pales* Deus alius est à *Pale* Dea : quod nos docet locus iste Arnobii lib. III adversus gentes : *Cæsius & ipse assequens Fortunam arbitratur, & Cererem, Genium Iovialem, ac Palem, sed non illam feminam, quam vulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis, ministrum Iovis, ac villicum.* Quæ verba apertè ostendunt, de Pale, Iovis villico, loqui Varronem : quod Servius non animadvertit. Nec mirandùm, si *Venus* in masculino dicatur, cùm barbata coli soleat, ac tum mas, tum femina credita sit. Macrobius lib. III Saturnal. cap. VIII. *Quidam legunt,*

Descendo, ac ducente Deâ, flammam inter, & hostes,
Expedior :

cum ille doctissimè dixerit, Ducente Deo, non Deâ. Nam & apud Calvum Aelerianus affirmat legendum,

Pollentemque Deum Venerem, *non Deam. Signum etiam ejus est Cypri barbatum corpore, sed veste muliebri, cum sceptro ac statura virili. & putant, eandem marem ac feminam esse. Aristophanes eam* Ἀφρόδιτον *appellat. Lævinus etiam sic ait : Venerem igitur almum adorans, sive femina, sive mas est, ita uti alma noctiluca est. Philochorus quoque in Atthide eandem affirmat esse Lunam, & ei sacrificium facere viros cum veste muliebri; mulieres cum virili; quòd eadem & mas æstimatur, & femina.* Hæc Macrobius : qui metuo ne erret in illo Calvi, *Pollentemque Deum Venerem.* Nihil enim prohibet, quo minùs *Deum* in plurativo sumatur, ut simile sit isti Maroniano IV Æn.

— Sequimur te sancte Deorum.

Et isti Enniano, in primo Annalium :

Respondit Iuno Saturnia, sancta Dearum.

Sive, ut aliqui malunt, *Deorum.* Nihilo magis Servium audio ad illud VII Æn. *Nec dextræ erranti Deus abfuit.*

Vbi sic scribit : *Alecto Deum dicit, sicut de Venere, Descendo ac ducente Deo. Nam numina utriusque sexus videntur ideo, quia incorporea sunt, & quod volunt, assumunt corpus.* Nec enim eò, puto, respexit poeta : sed Græcos imitatur, quibus Θεὸς utriusque est generis : idque non solùm apud Homerum, Sophoclem, poetarumque alios : sed etiam Platonem lib. I de Rep. Προσευξάμενος * τῇ Θεῷ, & Demosthenem initio orationis περὶ στεφ. Πρῶτόν † μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Θεοῖς εὔχομαι πᾶσι, καὶ πάσας, ὅσων εὔνοιαν ἔχων διατελῶ &c. Itaque & Stilpo Megarensis, Laertio teste, cùm negâsset, Pallada εἶναι Θεὸν *, eo quòd non Iovis, sed Phidiæ esset : accusatus est ἀθεότητος † : cumque se purgare vellet, quasi Pallada non θεὰν, sed θεὸν esse negâsset, ab

* *Apprecatus Deam.*
† *Primum quidem, Athenienses, Deos deasque omnes precor, ut quantum benevolentia constanter habeo.*
* *esse Deum.*
† *impietatis.*

Areopagitis, qui hoc judicabant esse ludere in re seriâ, nihilominus solum vertere jussus est.

CAPVT XII.

Vrbes, regiones, insulæ, ejus sunt generis, quod indicat terminatio. Quædam tamen, quæ terminatione sint masculina, aut neutra, in feminino usurpantur figuratè, quia intelligitur urbs, *vel* regio, *aut* insula. *Quæque olim semper figuratè usurpata, iis tutius nunc quoque sic utimur.* Italia, Græcia, *& similia, prius videntur fuisse adjectiva. A Servio recessum de recto* Prænestis. *Græcis id oppidum* Πράνεστος. Narbo *unde* Marcius *dicatur.* Hispal *pro* Hispalis. Tua Lugdunum. Ilios, *&* Ilion. *Lucanus adversus Cæsarem Scaligerum defensus.* Saguntus, *&* Saguntum. Gadiris *Punica appellatio.* Anxur *cur* candidum *Martiali dicatur.* Acragas *pro* Acrigento: *& utrùm à monte sic, an fluvio dicatur. An dicatur* Lesbon, *&* Abydon *pro oppido oppositio Sesto. Versus Valerii Flacci expensus.* Coriolus *singulo numero pro* Corioli. Cerasunti *nomen à cerasis, non contrà. Vrbes, & regiones, mulierum specie pingebantur, & quæ ejus rei causa.*

VEnio ad nomina urbium, ac regionum. In quorum genere tradendo vix dici potest, quàm parum viderint Grammatici. Fons & caput tot errorum est, quòd non cogitarint, urbium ac regionum nomina, quando propriè loquimur, ex terminatione cognosci: quòd si adjectivum adsciscant terminationi adversum, id fieri figuratè: nempe κατ' ἐξοχήν, sive σύνθεσιν, quia respicitur *urbs*, aut *regio*, vel *terra*. Hæc quoque sententia quia præter vulgi opinionem est, pluribus est firmanda nobis, ne deinceps facilè imponant tot vani Grammaticorum canones. Ordiar ab iis, quæ vocali terminantur.

In A singulo numero exeuntia, ejus sunt generis, cujus ea esse, terminatio ac declinatio indicant. *Roma*, *Ardea*, *Larissa*, feminina sunt, juxta canona de nominibus in A primæ declinationis. Par ratio in *Italia*, *Gallia*, *Græcia*, *Syria*, & similibus. Quæ naturâ suâ sunt adjectiva. Eò autem terminatio iis data muliebris; quia intelligitur *terra*, vel *regio*. Nam *Italia*, *Græcia*, integrè sint *terra Italia*, *terra Græcia*: quomodo & optimi scriptores loquuntur. Appositionem vocant. Nec valde repugno, quandoquidem substantivorum naturam jam prope induerunt. Attamen puto naturâ sua esse adjectiva. Nimirum Latini imitati sunt Græcos, quibus ιος est vulgatissima Gentilium terminatio. Vt à Βαβυλὼν Βαβυλώνιος: unde Βαβυλωνία, puta γῆ †, aut χώρα *. Sanè, ut Stephanus in Ἀμβρακία ait, τὰ εἰς ία θηλυκὰ, ἢ εἰς ίον οὐδέτερα ‡. Quemadmodum igitur à *Cyprus* est *Cyprius*, unde *Cypria*, quia intelligitur *Dea*: sic ab *Italus*, sive id viri nomen, sive *vitulum* † signet,

† *terra.*
* *regio.*
‡ *Quæ in* ia *exeunt feminina sunt, quæ in* ium *neutra.*
† *Tamen, & Varro, teste Gellio lib. 2. cap. 1. Item Columella in præfat. lib. 6. cap. 5. ejusdem libri. Et Festus in Italia.*

signet, esset *Italius*: unde *Italia*, puta *tellus*: pro quo poetæ *Itala tellus*. Ergo *Italia* simile est, ac si pro *Ægypto* diceremus *Ægyptia*, quod integrè sit *terra Ægyptia*. Itidem à *Syrus* est *Syria*; à *Græcus*, *Græcia*; puta *tellus*, & ita in aliis.

Etiam in E primæ feminina esse, ex terminatione scitur. Vt *Mitylene*, *Helice*. Ac par ratio pluralium in Æ: ut *Athenæ*, *Mycenæ*. Item terminatio docet esse neutra, tum pluralia in A, ut *Bactra*, *Artaxata*, *Ecbatana*: tum singularia in A, vel E tertiæ: ut, *Zeugma*, *Reate*. Lucanus lib. VIII:

Zeugmáque Pellæum. Silius lib. VIII:

--- Magnæque Reate dicatum Cœlicolûm matri.

Sic Maroni in VII, *altum Præneste*: Horat. od. IV, lib. III, *frigidum Præneste*: Sillius lib. VII, *sacris dicatum Præneste*. At καθ' ἑτέροιαν invenias in feminino: ut apud Maronem lib. VIII:

Qualis eram, cùm primam aciem Præneste sub ipsâ Stravi.

Ac similiter Iuvenalis sat. III:

Quis timet, aut timuit, gelidâ Præneste ruinam?

Scio, Servium, ad Maronis locum illum, annotare, *Dicimus & hoc Præneste, & hæc Præneste.* Eumque hac in re Grammatici magno consensu sequuntur. Sed *Præneste* in recto dicere non ausim, cùm passim *Præneste*, nusquam *Præneste* dicant scriptores. Quare malim assentire Augustino Saturnio; qui lib. x, cap. v, in talibus σύνθιον statuit, ut respiciatur ad nomē generis, quod est *urbs*. Sed enim, inquiunt, à *Præneste* in sexto casu esset *Præneste*. Verùm & à *mare* est ablativus *mare*, pro *mari*. Pluráque ejus notæ inferiùs adferemus. Non multùm tamen cum eo contendero, qui credat, aliquando & *Præneste*, & *Præneste* dixisse: sed prius exoleviſſe. Nam si obsoletum credatur, periculi nihil erit, nequis contra veteres *Præneste* ausit dicere. Et sanè sic aliquando locutos, credere aliquis possit, quia apud Plautum Captivis, ubi Ergasilus Græcè per Latii urbes jurat, legere est: Νὴ τὰν Πραινέστω. Multum tamen metuo, ne Plautus scripserit, τὰν Πράνεστον, ut τὰν ad πόλιν referatur. Πράνεστος verò hæc urbs Straboni sæpius lib. v dicitur. Ac similiter Appianus lib. I bellorum civilium: Ὡς μὲν δὴ Πράνεστος ἑάλω. *Atque ita etiam Præneste capta.* Item Stephanus, sive Hermolaus Byzantius: Πράνεστος, πόλις Ἰταλίας, ἀπὸ Πρανέστου, τοῦ Λατίνου, τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ Κίρκης υἱοῦ. *Præneste oppidum Italiæ, sic dictum à Præneſto, filio Latini, qui Vlyssis & Circes filius erat.* Imò & τὸ Πράνεστον in neutro legas apud Ptolemæum.

Vt *gummi*, *moly*; sic neutra sunt, Prisciano † teste, *Illiturgi*, *Aixi*, *Dory*, *Æpy*. Statius IV Theb. *--- Et summis ingestum montibus Æpy*. Pluralia in I terminatione cognoscimus virilia: ut *Delphi*, *Argi*, *Philippi*. † lib. 6.

Itidem in O exeuntia per regulam de terminatione virilia sunt. Vt *Sulmo*. Ovid. lib. IV Trist. Eleg. X.

Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab urbe decem.

Sic lib. III Amor. eleg. ult. *Sulmonis aquosi*. Et lib. IV Fast.

Sulmonis gelidi, patriæ, Germanice, nostræ.

Item Sillius lib. VIII:

--- Gelidoque rapit Sulmone cohortes.

Quibus locis Sulmonem nunc *gelidum*, nunc *aquosum* dici videmus, quia situs est ad duorum amnium confluentem. Itidem ob terminationem virile est *Narbo*, à quo Galliæ Braccatæ factum nomen *Narbonensi*. Cicero pro M. Fonteio: *Est in eâdem provinciâ Narbo Marcius, colonia nostrorum civium*. Ac similiter Ausonius in Vrbium catalogo:

Nec tu Marcie Narbo silebere.

Quibus locis *Marcius* scribo per C, quia nomen id à Marcio consule. Nam Narbonem, Porcio & Marcio consulibus, deductam coloniam, refert Vellejus Paterculus. In veteri tamen lapide legas: COL. IVL. PATERN. NARB. MART. Sed metuo, ne lapicidam deceperit, quòd à *Marte* etiam *Martius* diceretur. Vel maluere, credo, Narbonem suum Martiũ vocare, quasi ab eo haberet Deo nomẽ, à quo Romani se genus ducere gloriarentur. Quod si Narbo propriè sit virile, consequitur, ut κατὰ σύνθεσιν Martialis in muliebri usurpet, cum lib. VIII, epigr. LXXII ait:

Quem pulcherrima jam redire Narbo,
Docti patria Narbo Votieni,
Ad leges jubet, annuosque fasces.

Etiam κατ' ἔννοιαν *Sirmio* feminino jungit Catullus carm. XXXII:

Salve, ô venusta Sirmio, atque hero gaude.

Hippo similiter, nunc terminationis ratione masculinum est, nunc per syntheſin femininum. Strabo lib. XVII. Ἐνταῦθα δὲ δύο Ἵππωνες, ὁ μὲν πλησίον Ἰτύκης, ὁ δὲ βαθύτερον πρὸς τῇ Τέλῃ μᾶλλον, ἄμφω βασίλεια. *Duo hîc Hippones, alter Viticæ proximus; alter remotior, & Trito propinquior, ambæ regiæ.* Sillius Italicus lib. III:

Tum Vaga, & antiquis dilectus regibus Hippo.

Plinius lib. V, cap. IV: *Proximum ab oppido, quod Hipponem diutum vocant,* Διάρρυτον *à Græcis dictum propter aquarum irrigua*. Et lib. VI, cap. XXXIV. *Vticæ, utraque Hippo, Numidiæ*. Solinus cap. XXX: *Hipponem, Regium postea dictum, item Hipponem alterum, de interfluente freto Diarrhyten nuncupatum, nobilissima oppida.*

De iis, quæ vocali terminantur, vidimus. Accedo ad ea, quæ in conso-

narum

narum aliquam exeunt. Hæc minimùm sunt quinctuplicia, pro consonis finalibus, L, M, N, R, S. Quibus fortasse T addendum. Ordine de iis agemus.

In L finita ex terminatione cognoscimus esse neutra. Vt *Hispal, Suthul.* Sillius lib. III:

Et celebre Oceano atque alternis æstibus Hispal.

Est *Hispal* neutrum, etsi κατ' ἀποκοπὴν factum sit ex *Hispalis*, quod ex terminatione femininum agnoscitur. Nisi non tam ex *Hispalis* esse putas, prout Straboni, Plinio, ac Ptolemæo ea civitas vocatur: quàm ex ἱσπαλον; quomodo Philostrato dicitur. Sanè de ἀποκοπῇ nihil mirum, quando & *animal, cervical, toral*, & similia, non integra sint, sed per apocopen facta ex adjectivis in *alis*, & *ale* finitis. *Suthul* neutrum esse, ex eo cognoscimus, quòd Sallustius dixerit in Iugurthâ: *Magnis itineribus hieme asperâ peruenit ad oppidum Suthul, ubi regis thesauri erant.* Nam alioqui dixisset, *Suthulem.* Fallitur igitur Priscianus, qui *Muthul*, & *Suthul*, oppidorum nomina negat esse neutra, quia sunt nomina Punica, ac Pœnorum lingua careret genere neutro, haut secus ac Hebræa, Chaldæaque; à quibus eam solà differre dialecto, norunt omnes, qui aliquem linguarum Orientis gustum habent. Æquè falsum, quod ajunt, Sallustium iccirco *Suthul* dixisse, quia in Punicis retinere vellet terminationem. Nam hanc sententiam refellit, quòd idem paullo pòst scribat: *Denique Aulum spe pactionis perpulit, uti, relicto Suthule, in abditas regiones sese, velut cedentem, insequeretur.* Vides, ut *Suthule*, non *Suthul*, dicat. Sed ne Punicis nimis diu immoremur, ad terminationes alias accedamus.

In VM, vel ON breve exeuntia, ex terminatione esse neutra cognoscimus. Itaque κατ' ἐπένθεσιν dixerit Sidonius carm. V.

--- Nostris petimus succurre ruinis,
Lugdunumque tuam, dum præteris, adspice victor.

Fallunt, qui hinc colligunt, *Lugdunus*, & *Lugdunum* dici. Etsi non ignorem, sic Græcos dicere, Ἴλιος & Ἴλιον. Posterius hoc passim legas. Ac Maronis est III Æn.

--- Ceciditque superbum
Ilium.

At apud Homerum Iliad. N est Ἴλιος ἀπενθὴ: Il. Δ & alibi, Ἴλιος ἱρὴ: Il. X, Ἴλιος ὀφρυόεσσα. Eoque pacto dixit Ovidius epist. Penelopes:

Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios, & murus quod fuit antè solum?

Quem locum eo lubentiùs adduxi, quòd ex eo diluceat, immeritò à Cæsare Scaligero *, ut minùs Latinum, reprehendi illud Lucani lib. IX. * lib. 6 de re Poet. cap. 6.

Quid prodeſt miſeri baſiliſcus cuſpide Mauri
Tranſactus? Alterum quoque locum dabo è XIV Metamorph. fab. X. *--- Poſtquam alta cremata eſt*
Ilios, & Danaas paverunt Pergama flammas.

Niſi in utroque hoc Ovidii loco *Ilion* legi debet. Ita enim eſt in vett. MSSis optimæ notæ: ac video id placuiſſe etiam Scaligero notis in Catullum. Sic *Ilion disjecta*, & *cremata*, dicatur, reſpiciendo ad nomen *Vrbs*: ut integrè ſit, *Vrbs Ilion disjecta, & cremata.* Par ratio eſt in *Saguntum*, & *Saguntus.* Prius ſemper neutrum. Sillius lib. VII:

Quid vos, queis claro deletum eſt Marte Saguntum?

At idem alibi non ſemel *Sagunto*s, vel *Saguntus* dicit. Vt lib. II:

Eminet excelſo conſurgens colle Saguntus.

Et ibidem:

Nullane jam poſthac tua tecta, Sagunte, videbo?

Id potius feminino jungit, ob cauſſam, quam diximus. Vt lib. III:

Quòd tanto cecidit molimine Graia Saguntos.

Ac ibidem legas:

At puer obſeſſæ generatus ad ora Saguntî.

Et in IV: *--- Rutulam fumâſſe Saguntum.*

Quamquam in utroque hoc loco etiam à recto *Saguntum* eſſe poſſit: ut ſimile ſit, ac *Lugdunum tua, & Ilion cremata.*

Quæ Græcè in ΩΝ exeunt, ſemper feminino jungi videntur: non tamen, ut puto, terminationis ratione, cùm ex appellativis longè plura in ων virilia ſint, quàm muliebria: ſed κατ' ἐπίνοιαν. Hujuſmodi ſunt ὁ Βαβυλών, ὁ Χαλκηδών. Iuvenalis ſat. IV:

--- Quam Dorica ſuſtinet Ancon.

Silius lib. XV: *--- Regia Pleuron.*

Ac Statius in IV Theb.

Fletáque cognatis avibus Meleagria Pleuron.

Etiam Catullus, juxta Scaligeri emendationem, *Cranona æriſonam* dixerit carm. de nuptiis Pelii & Thetidos.

Quæ in R finiuntur, ex terminatione eſſe neutra judicamus. Vt *Gadir.* Salluſtius lib. II Hiſtor. *Tarteſſum Hiſpaniæ civitatem, quam nunc Tyrii, mutato nomine, Gadir habent.* Nam, ut Priſcianus lib. V obſervat, niſi neutrum eſſet, dixiſſet *Gadirem*, ſive, ſi malis, *Gaddirem.* Quippe conſonam geminant alii. Nomen eſt Punicum. Pœnorumque linguâ *ſepem* notat, ut ſcribit Solinus † cap. 23. Cujus ſententiam firmat, quod Hebræis גדר, *geder*, ſeu *gader* idem ſignificat. Sic verò Gades dixere Pœni, quia eſſet iis ſepimenti loco adverſus Hiſpanos.

Sed

Sed de genere hujus nominis objectant, quòd & apud Festum Avienum in orbis descriptione *Gadir* in muliebri legatur :

Gadir prima fretum solitâ supereminet arce,
Attollitque caput geminis inserta columnis.

Verùm Sallustius propriè loquitur, ratione habitâ terminationis : Avienus autem per synthesin ad nomen *urbs* respexit.

Similiter terminatione docemur, *Tibur* esse neutrum. Vt apud Sillium lib. VIII : *Hinc Tibur, Cabille, tuum.*

Itidem terminationem respexere in *Anxur*. Nam, velut illa in VR plurimùm neutra sunt; ut, *guttur, ebur, murmur, jecur*, aliáque : pauca masculina; ut, *vultur, turtur, furfur* : nulla autem sunt feminina : ita *Anxur* quoque nunquam est femininum, sed vel neutrum, vel masculinum. Neutrum est Livio lib. IV. *Ad Anxur oppugnandum.* Item, *Captum Anxur dictitans esse.* Et alibi semper. Etiam Horatius lib. I, Sat. V :

Impositum latè saxis candentibus Anxur.

Quo ex loco videmus, cur candidum appellet Martialis lib. V, epigr. I :

Seu placet Æneæ nutrix, seu filia Solis,
Sive salutiferis candidus Anxur aquis.

Sed hic masculinum est. Vti & lib. VI, epigr. XLII : *Fluctus Passeris,* (is Campaniæ est locus ad mare inferum) *aut superbus Anxur.* Et lib. X, epigr. LVIII : *Anxuris æquorei placidos, Frontine, recessus.* Ac præviisse creditur Martiali Ennius, cujus est : --- *Volsculus Anxur.* Sed apud Festum est : --- *Volsculi perdidit Anxur.* Vt sententia sit, Volsculi seu Volsci perdidere Anxuris oppidum.

Accedo ad ea, quæ in S exeunt. Ac primò de iis, quæ in AS : ut, *Agragas.* Est id Siciliæ oppidum, de quo fusè Diodorus in decimotertio. Latinis est *Agrigentum* : sive ut in MSSis codd. legas, *Agragantum.* Est verò *Acragas* virile : ut apud Laertium in vita Empedoclis, τὸν μέγαν Ἀκράγαντα : ac similiter τὸν Ἀκράγαντα, Constantino in Themat. Orient. imperii lib. II, themate Siciliæ. E Latinis Maro Æn. III :

Arduus inde Agragas ostentat maxima longè
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum.

Iuxta Servium quidem Acragas sive Agragas *mons est muro cinctus, in cujus summâ parte oppidum est.* Verùm, ut Servio adstipulari non possim, facit, quòd neque Strabo, neque Ptolemæus, neque Stephanus, neque Plinius, istius montis meminerint. Sed cur *Acragas* virile? Vtrùm terminatione, ut *elephas, adamas?* an potiùs, quia primò sic fluvius diceretur? Nam urbem Ἀκράγαντα * ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ ὠνομάσθηναι, auctor est Thucydides lib. VI. Idem, Stephano sive Hermolao in Ethnicis testante, scripserat Duris;

* *Acragantes ab Acragante fluvio sic vocatum.*

† *plurima Siculorum urbes a fluviis denominata.*

Duris; juxta quem, πλεῖσται γὰρ Σικελικῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται †. Esseque urbem fluvio cognominem, testes quoque Polybius lib. IX. Ælianus Variæ Historiæ lib. II, cap. XXXIII, & Pindari scholiastes in Olymp. od. III. Sanè amnium nomina sunt virilia: cujus causſam superiùs adduximus.

Argos terminatione est neutrum. Nec enim simile est, ac λόγος, vel ὁδὸς: sed uti τεῖχος. Nam Theocriti est,

--- Αργεος * ἄκρα Πελασγοί.

* *Argeos, seu Græcia culmina Pelasgi.*

Vnde liquet, esse primæ contractorum, cujus omnia in Ο Σ exeuntia sunt neutra. Quare terminationis magis, quàm significationis habita est ratio in illo Horatii lib. I, od. VII:

Plurimus in Iunonis honorem
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.

Et hoc Lucani in sexto: --- *Vbi nobile quondam*
Nunc super Argos arant.

‡ *lib. 3, cap. 11.* † *lib 4, cap. 5.* ‡ *II. 2.* † *lib. 4, cap. 1.*

Sic Plinio ‡, *Argos Hippium*, & † *Dipsium*, quod Homero ‡ πολυδίψιον: & † *Argos Amphilochium*, quod in Acarnania.

Nomina in V S, quæ Græcè in Ο Σ exeunt, ac declinationis sunt isosyllabæ, ex terminatione vel declinatione non possunt cognosci: cùm ea Græcis nunc virilia sint, ut ὁ λόγος: nunc muliebria, ut ἡ ὁδὸς: nunc communia, ut ὁ & ἡ ἄνθρωπος: ac similiter in adjectivis, ut ὁ & ἡ χρήσιμος, φιλόσοφος. Quomodo & Latinis virile est *fructus*, muliebre *manus*, utriusque generis *barbitus*. Hæc causſa est, cur oppida, regiones, insulæ hujusce terminationis ac declinationis partim virilia sint, partim muliebria: sed sæpius muliebria, quia terminatio non refragatur, & favet significatio, sive generale nomen, quod intelligitur. Itaque muliebria sunt & Latinis, & Græcis, ἡ Νίνος, *Ninus*, quæ Hebræis *Ninive*, ἡ Τύρος, *Tyrus*, ἡ Ἔφεσος, *Ephesus*, ἡ Μίλητος, *Miletus*, ἡ Ῥόδος, *Rhodus*, & pleraque alia. Vt in epitaphio Sardanapali apud Clementem ‡:

‡ *lib. 2.*

Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνε μεγάλης βασιλεύσας.
Sum cinis ipse, Nini magnæ rex inclytus olim.

At virili genere τὸν Σηστὸν Ephorus dixit, ut auctores sunt Stephanus in Ethnicis, & Eustathius in Dionysii περιήγησιν. Sed muliebri apud Ovidium est epistolâ Leandri:

Vel tua me Sestos, vel te mea sumat Abydos.

Videtur Ovidius *Lesbos* similiter masculino junxisse XI Metam. fab. I:

Et Methymnæi potiuntur litore Lesbi.

Ita nostri, & aliorum MSSi: ac similiter invenimus in veteri editione, quam Venetiis Bernardinus Novariensis exhibuit anno CIↃ CCCC LXXXVI.

Ac Ni-

Ac Ninivita Deſpauterius in maſculino itidem adducit. Sed apud eũ eſt,

Et Mitylenæi potiuntur litore Leſbi.

Aliqui reſpondent, eſſe à recto *Leſbon*. Sed probandum erat, *Leſbon* dici in recto. Alii ajunt, in melioribus codd. *Methymnæ* legi. Sic ſane eſt in Aldinâ. Verùm nihil cauſſæ video, cur ab antiquioribus codd. recedamus.

Abydus in recto dici, extra controverſiam eſt. Nam Straboni in XIII eſt Ἄβυδος: ac ſimiliter Dionyſius in Περιηγήσει:

Σηςὸς * ὅπη, ἡ Ἄβυδος, ἐναντίον ὅρμου ἵδρυται.

* *Seſtus ubi, & Abydus, ex adverſo ſtationem poſuere.*

Sed quæritur, an & *Abydon* dicatur. Vulgò ita exiſtimant, propter illud Maronis I Georg.

Pontus, & oſtriferi fauces tentantur Abydi.

Nam, inquiunt, alioqui *oſtriferæ* dixiſſet. Deinde ajunt, Euſtathium, in ſuperiorem Dionyſii locum, monere, dici quoque τὸ Ἄβυδον. Verùm neutrum argumentum ſatis validum eſt. Nam Euſtathius diſtinguit inter Ἄβυδος, & Ἄβυδον. Ἄβυδος ait eſſe nomen urbis, quæ Seſto opponitur: Ἄβυδον eſſe urbem Italiæ. Idem diſcrimen aſſignat Stephanus in Ethnicis. Quare vel hoc diſcrimen neglexerit Maro, vel rectus non *Abydon* erit, ſed *Abydus*, quòd Maroni fuerit maſculinum: at femininum Valerio Flacco lib. I:

Cœperat à geminâ diſcedere Seſtos Abydo.

Ita enim legendum: nam *diſcedere* proximè accedit ad *deſcendere*: ut eſt in vett. omnibus MSSis, & excuſis. Primus Antonius Sabellicus mutavit in *decedere*, probante quidem Giffanio, ſed juſtiùs improbante Carrione.

Video, eruditum virum † putare, *Corinthus* quoque virili genere inveniri. Adducit ex Velleji lib. I: *Haletes Corinthum, qui antea fuerat Ephyre, in Iſthmo condidit.* Item ex Propertii lib. III, eleg. IV.

† *Paſcaſium Groſippum, ſive Caſparum Scoppũ in Grammat.*

Nec miſer æra paro clade Corinthe tua.

Verùm in cunctis Velleji codd. invenio, *Corinthum, quæ.* Nec Propertii locus ad rem facit, cùm *miſer* ad poetam, non ad Corinthum referatur. Rectiùs *Coriolus* virile dixiſſet, propter illud Flori lib. I, cap. XI: *Coriolus quoque (pro pudor) victus adeò gloriæ fuit, ut captum oppidum C. Marcius Coriolanus, quaſi Numantiam, aut Africam, nomini induceret.* Hanc lectionem reperi in principe omnium editione. Ac Vinetus etiam ſe ſic in vetuſtis codd. inveniſſe, teſtatur. Puto, primùm mutâſſe Philippum Beroaldum. Nam primus is, qui, inventâ typographiâ, medicam huic ſcriptori manum admôrit: ſed ſæpius nihil minus, quàm medicam. Beroaldi editionem ſecutæ cæteræ: in quibus nunc legitur: *Coriolos quoque (pro pudor) victos adeò gloriæ fuiſſe.* Nempe quia Livius ſemper *Coriolos* vocat. Vti & Valerius Maximus lib. IV, cap. III, & Plin. lib. III, cap. V. Sed Græci ſingulo appellant numero: genere tamen muliebri. Nam iis eſt Κοριόλα, vel Κόριλλα:

εἰλλα : ut videre est ex Dionysii Halicarn. lib. IV, & Stephano in Ethnicis.

Etiam terminatio respicitur in *Pontus* : quod non pro mari tantùm, sed pro Asiæ quoque regione, quam Mithridates tenuit, masculinum est. Cicero pro lege Manilià : *Primùm ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur.* Ac Strabo passim in XII, ὁ Πόντος. Sic Πόντος Πολεμωνιακὸς, apud Stephanum in Ethnicis. Imò & Ptolemæum Geogr. lib. V, cap. VI, Πόντου Γαλατικοῦ, Πόντου Καππαδοκικοῦ, Πόντου Πολεμωνιακοῦ. Ac de Ponto Europæ, ubi Ovidius exulavit, idem dixerim. Ovid. lib. III de Ponto, el. VIII ad Maximum :

Nil igitur totâ Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.

Et lib. IV, eleg. XII ad Tuticanum :

Sed prius huic desint, & bellum, & frigora terræ,
Invisus nobis quæ duo Pontus habet.

Ratione terminationis masculina sunt nomina in VS, quæ Græcè exeunt in ΟΥΣ, & ex ΟΕΙΣ contracta sunt : ut *Daphnus*. Stephanus : Δαφνοῦς, φωκικὴ πόλις, ἀρσενικῶς λεγομένη *. Sic *Pessinus*. Cic. in orat. de Aruspicum respons. *Qui acceptâ pecuniâ Pessinuntem ipsum, sedem domicilium que Matris deorum, vastâris.* Ac post pauca : *Pessinuntem per scelus à te violatum, & sacerdote sacrisque spoliatum recuperavit.* Parem rationem esse ajunt in *Amathus, Trapezus, Opus, Hydrus, Phlius*, & similibus. Ovidius † tamen dixit,

Piscosamque Gnidon, gravidamque Amathunta metallis.

* *Daphnus, Phocidis civitas, masculino sic genere vocata.*

† *Met.* 10.

Sed hoc καθ' ὑπόνοιαν factum arbitramur. Nam ratione terminationis esse masculinum, arguit illud, quòd Ἀμαθοῦς sit ex Ἀμαθόεις. At illorum in όεις femininum est όεσσα : ut μελιτόεις μελιτοῦς, *melleus*, μελιτόεσσα μελιτοῦσα, & Atticè μελιτοῦττα. Quare & *Cerasus*, quæ Ponti urbs, naturâ masculinum : nam Græcè est Κερασοῦς ex Κερασόεις : quomodo ea urbs vocata à cerasorum abundantia. Scio, Laurentium apud Athenæum lib. II putare, *cerasa* dicta, quia Lucullus, victo Mithridate ac Tigrane, ab urbe Cerasuntis in Italiam transportârit cerasos. Sed cerasorum nomen multo antè Græcis notum : ut ex Theophrasto † constat. Idemque Athenæus ostendit ex Diphilo Siphnio, qui sub Lysimacho, uno τῶν διαδόχων * Alexandri, vixit. Et quid multis opus? Ipsum nomen Κερασοῦς, quod ex Κερασόεις, arguit, non cerasis ab oppido Cerasunte, nomen esse, quod Latinorum plerique prodiderunt; sed contrà oppidum esse vocatum à cerasis; ut Ῥάμνους, Σελινοῦς, aliáque oppida, nomen sumsere ab eo, quod istic loci magnâ copiâ succresceret.

† *Histor. Plant. lib.* 3, *cap.* 13.

* *successorum.*

Atque hæc de exeuntibus in S.

Quod si pro *Nepete*, quæ Tusciæ civitas, etiam *Nepet* dicitur; ut legere est in

est in nonnullis codd. Frontini de Coloniis cap. v ; item Plinio lib. III, cap. v : haut dubium, quin Priscianus lib. v, ubi loquitur de terminatis in T, rectè statuat, neutrum esse : sive spectes integrè, quia ex *Nepete* factum, quod ex terminatione declinationéque neutrum esse constat : sive consideres κατ' ἀποκοπὴν ; quandoquidem & in T finita sunt generis neutri. *Nepete* autem in veteri etiam inscriptione legas : uti Νέπετα apud Ptolemæum, Νέπετα apud Strabonem in v. Nil mirum verò, si per apocopen pro *Nepete* dicatur *Nepet*, cùm & totâ syllabâ recisâ dicatur *Nepe*, ut apud Vellejum lib. I, & in veteri tabula Itineraria : ac similiter Νέπα vocatur Procopio lib. IV rerum Gothicarum.

Luculentè satis mihi videor comprobâsse, urbium, regionùm, insularumque nomina, naturâ suâ propriéque ejus esse generis, quam terminatio ostendit : sed quia usus ubique spectandus, in multis non tam debere terminationem attendi, quàm nomen aliquod, quod intelligitur : nempe *urbs, civitas, regio, terra*, vel simile : sive in Græcis, πόλις, χώρα, γῆ : quæ convenit terminationem habere femininam. Caussam ejus terminationis si quis quærat, dicam eo muliebrem terminationem ab auctoribus linguæ Latinæ accepisse, quòd *terra*, & *urbs*, indigenis sint instar matris. Atque iccirco urbes olim feminarum specie pingebantur : ut constat ex Romanarum provinciarum libro. Vnde etiam est, quòd Tertullianus Vticam sororem Carthaginis vocat primore libro dè Pallio : *Sic & in proximo soror civitas vestiebat, & sicubi alibi in Africa Tyros. At cùm secularium sortium variavit urna, & Romanis Deus maluit : soror quidem civitas suopte arbitrio mutare properavit.* Hebræis quoque Hierosolyma dicitur *filia Sion*. Et gentibus Tellus Dea, non Deus : & Martialis est †,

Terrarum Dea, gentiumque Roma.

† *lib.* 12, *ep.* 8.

CAPVT XIII.

Cur arboribus impositum sit nomen feminini generis. Aliquorum lapsus in genere vocis subet. *Prisciani geminus error.* Pinaster *cujus generis sit, conjectandum ex voce* oleaster. *De quo ipso non satis rem apertam esse.* Buxum *pro ligno, & arbore.* Vlmus maritus, *vel* marita. Thus *pro arbore. In quo H. Stephanum deceptum videri.*

QVemadmodum verò urbium, regionum, insularum nomina, non sunt naturâ suâ certi generis, propriéque eorum genus ex terminatione æstimatur ; sed sæpe tamen alius sunt generis, quàm terminatio indicat ; imò quædam semper in alio genere usurpantur, idque figuratè, quia respiciatur ad nomen vocis intellectæ, quod est *urbs, regio*, vel *insula* : ita etiam

arborum nomina, quæ Grammatici naturâ suâ & propriè feminina esse volunt, naturâ, ac propriè sæpe masculina, sæpe feminina, sæpe sunt neutra; nempe pro terminatione suâ, quæ variat: figuratè autem etsi terminationis ratione forent masculina, aut neutra; in feminino nihilominus usurpantur, quia respicitur nomen *arbor*, quod est femininum. Quod siquis quærat, cur Latini, etsi illa in OR, vel OS, exeuntia potiùs essent virilia; ut, *lepos, lepor; odos, odor:* nihilominus *arbos*, sive *arbor*, jusserint esse femininum: caussam non possim magis idoneam afferre, quàm quòd arbores, instar matrum, fructus pariant. Vnde Ovidius in Nuce:

Pomáque læsissent matrem, nisi subdita ramo
Longa laboranti furca tulisset opem.

Ac similiter stolones, virgulta, ac rami, quasi arborum pulli ac liberi censentur. Maro 11 Georg. *--- Parnassia laurus*
Parva sub ingenti matris se subjicit umbrâ.

Et mox:

Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit sulcis.

* vers. 540. Item Seneca in Troadibus * (ea enim vera ἐπιγραφὴ, non *Troas*)

Quæ tenera cæso virga de trunco stetit,
Par ipsa matri tempore exiguo subit.

Et Plinius lib. XII, cap. V: *Superiores ejusdem rami in excelsum emicant, sylvosâ multitudine, vasto matris corpore.* Ex quibus liquet, convenientiùs naturæ Latinis *arbor* esse femininum, quàm Græci dicunt τὸ Δένδρος, vel Δένδρον. Sed ut in eo diffident, ita in hoc tamen conveniunt, quòd arborum speciebus magnâ ex parte terminationem dedere, vel femininam planè: vel saltẽ, quæ utrique esset generi communis. Siquidẽ Latini vel femininam tribuere terminationẽ A, ac primam declinationem; ut, *betula, hedera, myrica, olea, palma, tilia:* vel femininam X; ut, *ilex, larix, nux, salix, tamarix:* vel femininam *us*; quæ terminatio, ut Græcis OΣ etiam Latinis utriusque erat generis: unde *socrus* de femina, quo olim & de viro usi. Similiter igitur & feminina istæc in *us: alnus, amygdalus, arbutus, buxus, caprificus, cedrus, cerasus, cornus, corylus, cupressus, ebulus, fagus, ficus, fraxinus, juniperus, laurus, lentiscus, lotus, malus, mespilus, morus, myrtus, picea, pirus, platanus, pomus, populus, prunus, quercus, ruscus, sambucus, sorbus, terebinthus, ulmus.*

Græcis itidem fere desinunt in A sive H, vel in OΣ. In A, vel H: ut, ἀχλὴ *sambucus*, ἀμυγδαλῆ *amygdalus*, δάφνη *laurus*, ἐλάια *olea*, ἐλάτη *abies*, ἰτέα, vel ἰτέη *salix*, καρύα *nux*, κλήθρα vel κλήθρη, quæ putatur *alnus*, κοκκυμηλέα *prunus*, μηλέα seu Ionicè μηλέη, *fraxinus*, μισπίλη *mespilus*, μηλέα *pomus*, μορέα *morus*, ὄα vel ὔα, quæ & ὄη ac ὄιη, *sorbus*, σεύκη *picea*, vel *larix*, πτελέα *ulmus*, συκῆ *ficus*, φίλυρα, *tilia*.

In OΣ,

In ος, ut ἡ ἄπιος *pirus*, ἄρκευθος *juniperus*, ἴβενος *ebenus*, κυπάρισσος *cupressus*, πλάτανος *platanus*, πρῖνος *ilex*, πύξος *buxus*, (etsi masculinum dicat Germanus Valens †) σφένδαμνος *acer*, τέρμινθος vel τερέβινθος *terebinthus*, φηγὸς *fagus*, ἡ ἄμπελος *vitis*. Pauca in ξ, ut σμίλαξ *taxus*; vel ὖς, ut δρῦς *quercus*. † notis in 2 G. vers. 449.

Sed siquis propterea censeat, cuncta arborum nomina esse muliebria; næ is planè à veritatis via in errorum aliquot semitas fugit. Nam Græcis est ὁ κότινος *oleaster*, ἡ φιλλὸς *suber*, ὁ κισσὸς *hedera*, ὁ φοῖνιξ *palma*, ὁ συκάμινος *morus*, ὁ ἐρινεὸς *caprificus*, ὁ κρόταν *croto*: ac interdum ὁ κόμαρος *arbutus*. In masculino enim usus Amphis apud Athenæum in secundo. Similiterque ὁ ἢ ἡ ἄκανθος *acanthus*. Ac quanquam κοινῶς dicatur ἡ βάτος *rubus*: Atticè tamen est ὁ βάτος, ut est apud Thomam in ἐκλογαῖς.

Apud Latinos quoque *suber*, quod juxta regulam Grammaticorum femininum sit, tantùm est neutrum. Plinius lib. XVII, cap. XXIV ait: *Excepto subere, quod sic etiam juvatur.* Quem imitatus Gaza, in tralatione Theophrasti, rectè dixit *leve suber*. Sunt qui cum Ninivita virilis generis fecerint, suámque sententiam stabilire sint adnixi isthoc ejusdem scriptoris lib. XVI, cap. XXV, vel juxta codices alios XXVI: *Serotino autem germine malus* (subintellige ex superioribus *germinat*) *tardissimus suber*. Quomodo etiam legitur in editione Parmensi anni. CIↃ CCCC LXXVI. Sed in posterioribus, ac Dalecampianâ quoque est, *tardissimo suber*. Nec aliter legendum: quâ in re quoque deceptus Verrepæus, Grammaticus alioqui non infimæ notæ: item Rob. Steph. in Thesauro, ubi omnis esse generis censet. *Spinus* Priscianus quidem masculinum facit; neque eum id in veteribus hoc genere invenisse inficias iverim. Interim tamen sententiam suam haut cujusquam testimonio adstruit. Eo autem Priscianо hic minùs stare ausim, quòd idem *acer* faciat femininum, cùm apud Ovidium legamus lib. I Amor. Eleg. XI:

Subscribam, Veneri fidas sibi Naso tabellas
Dedicat: at nuper vile fuistis acer.

Imò & apud Plinium est, *acer Gallicum, acer montanum*. *Oleaster* virilis esse generis, constat ex illo Maronis Georg. II.

Indicio est tractu surgens oleaster eodem
Plurimus.

Sed Tullius videtur usurpare in feminino. Verba ejus sunt lib. III in Verrem *: *Hominem corripi, ac suspendi jussit in oleastro quadam: quæ est arbor, judices, Ætnæ in foro.* Ita legitur is locus in editionibus etiam Roberti Stephani, & Paulli Manutii: item eâ, quâ orationem hunc seorsim cum suis ex veteri codice castigationibus edi Lovanii curavit Petrus Nannius. Solus Lambinus legendum ait, *oleastro quodam*: sed invitis libb. Non dubium * pag. 159. b. edit. Ald.

bium verò est, quin *pinaster*, aliáque ejusdem terminationis (quâ sylvestrem, nothamque stirpem significari, satis constat) ejusdem sint generis ac *oleaster*. Quare si sanus est ille Tullii locus, reprehendi non debet doctissimus Gaza, quòd in IV Theophrasti *pinaster* dixerit in feminino.

Robur, & *siler*, neutra sunt. Vti & in *um* terminata. Vt *ligustrum*. Plinius lib. XVI, cap. XVIII : *Ligustra tesseris utilissima.* Item *buxum*. Nam contrà quàm Priscianus scripsit lib. V, sæpius quidem hoc lignum notat, ut cùm Maro † ait : --- *Stupet inscia turba*,

† 7 Æn.

Impubésque manus, mirata volubile buxum :

verùm interdum quoque & arborem ipsam significat : quemadmodum indicat isthoc Nasonis lib. III de arte amandi :

Nec densum foliis buxum, fragilésque myricæ,
Nec tenues cytisi, cultáque pinus abest.

Docent hoc ipsum Nonius Marcellus in *buxum*, Iunius Philargyrius in II Georg. qui & Ennii id testimonio confirmat; item Servius in IX Æn. ad illud Maronis :

Tympana vos, buxúsque vocat Berecynthia matris Idææ.

Cupressus Ennio est virile : de quo sic Gellius lib. XIII, cap. XIX. *Ennius rectos cupressos dixit contra receptum vocabuli genus, hoc versu :*

Capitibus nutantis pinos, rectósque cupressos.

Firmior ei credo, & viridior sonus esse vocis visus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Sanè Maro maluit, --- *Aëreæ cyparissi.* Sic veteribus etiam masculina fuere *platanus*, & *populus*, teste Prisciano. Nempe ex terminatione de genere judicarunt. Posteriores prætulere femininum, quia intelligerent vocabulum *arbor*. Nec dissimile admodum, quod Catullus dicat de vite Carm. LXI : *At si forte eadem est ulmo conjuncta marito.*

Plinius verò de iis lib. XIV, cap. I. *In Campano agro populis nubunt, maritasque complexæ cacumina æquant. Populus marita* ait, figuratè, quia intelligitur *arbor*. Propriè magis Catullus, sive terminationem V S spectes, sive quòd, cui aliqua nubit, non *marita* est, sed *maritus*.

Libani nomen videntur veteres Latini ignorâsse. Virgilius Georg. lib. II appellat *thuream virgam* ; Columella lib. III, cap. VIII *thuream plantam* ; Plinius lib. XII, cap. XIV *arborem thuriferam*. Pindarus, & Euripides, usurpant in feminino ; at sæpius in masculino invenitur. Vide Phavorinum. *Thus* pro arbore inveniisse se negat Henricus Stephanus *. Atqui Plinius lib. XII, cap. I dicit *lignum thuris* : & lib. eodem cap. XIV *virgas thuris*. Sed & ab eodem, ὁμωνυμίας vitandæ caussâ, *thuris arbor* vocari solet ; quomodo Cicero † etiam *fici arborem* dixit pro fico. Cujus autem generis sit *thus* pro arbore, ex veteribus doceri nequit.

* *in Thesauro L. Græca, voce Λίβανος.*

† *pro Flacco.*

CAPVT

CAPVT XIV.

In nominibus fructuum non significatione, ut creditum, sed terminatione genus cognosci. Apicius non scriptoris de re culinaria, sed operis nomen videri. Quando is repertus. Marco Apicio nomen Gavio. Galbulus *seu* galgulus. *Vt vetus Aristotelis interpres, pro exemplo Aristoteleo, aliud ex Martiale in tralatione suâ reposuerit. Morbi genus unde* ficus *& σύκωσις vocetur. An* ficus *pro fructu in virili genere rectè dicatur.* Grossus, *utriusque generis.* Glans *an pro arbore sumatur.* Φηγὸς *pro glande. Iovianum Pontanum perperam* forbus *pro* forbum *posuisse. Literarum nomina in genere muliebri. Earum Græca nomina sunt ἄκλιτα.* Τὰ σίγμαλα, *apud Xenophontem, & ut Helladius putârit, Xenophontem in eo corrigendum.*

VEnio ad ea, quæ Grammatici significatione ajunt neutra cognosci. In quibus primum dant locum nominibus fructuum. Sanè scio, Diomedem quoque in primo, ac Priscianum in quinto, tradidisse, uti arborum nomina sunt feminina, ita nomina fructuum sæpe esse neutra. Sed exempla, quæ Priscianus adducit, in VM desinunt; ut, *malum, myrtum, arbutum*; quæ terminatione sunt neutra. Aliter si finiantur, nihil eorum regulâ vanius. Ita *oliva*, & *gulla*, sunt feminina, quia in *a* exeunt. Vt *avellana* quoque, & *castanea*; quæ naturâ sunt adjectiva: eò autem in muliebri sumuntur, quia integrè est *nux Avellana*, vel *Abellana*, ab Abella, Campaniæ civitate: item *nux Castanea*, à Castana, urbe Thessaliæ, quæ Nicandro, Κασταναὶς ἄια. In VS verò sunt masculina, vel feminina, aut communia. Masculinũ est *dactylus*, ut Græcis ὁ δάκτυλος. Aliter φοινικοβάλανος vocatur. E Latinis priori usus Cælius Apicius, opere de re culinariâ, sive M. Cælius vel Cæcilius in Apicio, seu de re culinariâ opere. Cælii nomen aut vidit, aut visus sibi videre Albinus Torinus in semilacero, & squallore obsito libro insulæ Megalonensis: quem editione suâ expressit. Sed apud Philippum Bergomatem * rèperio, temporibus Nicolai Papæ (de tempore hoc etiam Hermannus Buschius convenit) ab Enocho Asculano inventum fuisse, ut Porphyrionem in Horatium, ita M. Cæcilium Apicum. Vbi non dubito, quin M. Cælium, vel Cæcilium Apicium dicere voluerit. Eoque, si conjecturæ sit locus, existimem, auctorem operis esse M. Cælium, vel Cæcilium: hunc operi fecisse nomen *Apicio*, quia ageret de re culinariâ: nempe ab illo, ut Plinius † vocat, *nepotum omnium altissimo gurgite*, Marco, non Cælio, sed Gavio Apicio, ut Dio appellat lib. LVII. κατὰ τοῦτ' παρίφρως. Similiter masculinum est *galbulus*, seu *galgulus*. Vtroque enim modo ea vox in vett. codd. scripta invenitur. Varro lib. I de R. R. cap. XL. *Vt cupressi: non enim galbuli, qui nascuntur, id est tanquam pilæ corticeæ.*

* *in Chronico Supplemento ad annum 1454.*

† *lib. 10, cap. 48.*

Signi-

† *expressi fructum orbicularè.*

Significat τῆς κυπαρίττου τὸν καρπὸν σφαιροειδῆ † : ut est apud Theophrastum lib. I de caussis Plantarum : quem hoc loco Varro expressit. Glossæ Isidoro tributæ : *Galgulus, baca,* σφαιρίον. Onomasticon vetus : *Gulbuli,* σφαιρία. Nec regulam sequitur *ficus:* sed ambigere liceat, an cùm ea vox pro fructu sumitur, nunc secundæ sit declinationis, ac generis virilis : nunc declinationis quartæ, ac generis muliebris ; ut plerique existimant. Prolixa hac de re exstat epistola cujusdam Christophori Scobari Bæthici, centuriæ epistolarum philologicarum inserta à Goldasto. In quo illud ridiculè, quod ex Aristotelis libro priori de Sophisticis elenchis testimonium petat de genere vocis *ficus.* Nempe apud eum legi ait hoc exemplum; *ficus maturas,* & *ficos:* alterumque horum esse solœcismum, secundùm Cæcilianum. Nec attendit, apud Aristotelem esse exemplum ex Protagora de μῆνις & πόλημος: at veterem interpretem * in tralatione suâ, quia Græca exempla Latino minùs sermoni convenirent, in ipso philosophi contextu pro eo reposuisse exemplum contentiunculæ de voce *ficus* inter Cæcilianum, & Martialem : qui quatuor seculis post Aristotelem vixit. Sanè nemo sapiens hoc factum interpretis probârit. Sed rem ipsam videamus. Imprimis controversia est de genere masculino ; quod qui tribuunt, tuentur opinionem suam isthoc Plinii lib. XIV, cap. XXVI : *Fici mirabiles sunt, & abortivi, qui nunquam matureſcunt.* Et hoc Macrobii lib. III, cap. X. *Grossi appellantur fici, qui non matureſcunt.* Verùm apud Plinium hodie legimus : *In ficis mirabiles sunt & abortus, qui nunquam matureſcunt.* Et apud Macrobium ediderunt : *Grossi appellantur fici, quæ non matureſcunt.* Non tamen desunt argumenta, quibus vetus Macrobii lectio defendatur. Quippe pro eâ facit, quod à *ficus* ἀνωμοιογενῶς dicatur *ficulus,* apud Plautum Sticho. Fateor interim argumentum hoc non esse admodum validum, quia quædam diminutiva non retinent genus primitivi : ut *veretilla* à *veretrum,* aliaque id genus. Quare altera quoque accedat ratio. Ea esto, quòd virile sit pro morbo : ut ex Martiale † videmus, uti & Marcello Empirico ‡ : ac verisimile sit, idem esse genus, sive pro fructu, sive pro morbo sumatur ; quando morbus ita vocatur ob fructus similitudinem ; idque non apud Latinos modò, sed etiam Græcos. Docent id hæc Celsi verba lib. IV, cap. III : *Est etiam ulcus, quod à fici similitudine σύκωσις à Græcis appellatur.* Interim ne hæc quidem ratio istiusmodi est, ut ad assensum cogat pertinaces. Quare tertia accedat, Lucillii autoritas in v sat.

* *editus cum Averrois comment. Venetiis ab Octaviano Scoto a.* 1496.

† *lib.* I, *ep.* 66.
‡ *cap.* 3.

Sicuti cùm primus ficos propola recentes
Protulit, & pretio ingenti dat primitus paucos.

Citat Nonius in *Primitus,* & *Dare.* Vtrobique verò *paucos,* non *paucas* habent editiones cùm veteres, uti Aldina, & hac antiquior Mediolanènsis ; tum

tum recentes omnes, etiam optima Ioſiæ Merceri. Sed hîc quoque *paucas* ſcribere jubent: imò & *primas ficus* priori in verſu legunt, ubi in libris quibuſdam eſt *primos*. Sed ſcripſit Lucillius *primus*, ut Nonius Aldinus habet in *Dare*. In hoc doctorum conflictu, non negârim, pro morbo tutiùs uſurpari in maſculino; pro fructu autem in feminino; idque tum in ſecunda, tum quarta declinatione. Varro lib. I de R. R. cap. XLI. *Fici enim ſemen naturale intus in ea fico, quàm edimus.* Et mox: *Tum enim reſticulas per ficos, quas edimus, maturas perſerunt.* Martialis lib. I, epigr. LXV.

Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci.

Prout etiam legit Priſcianus in ſexto. Pro quo Valerius Probus in Catholicis habet *ficos*: qui & ſequentem verſum ſic adducit,

Dicemus ficus Cæciliane tuos.

Nihilo magis *groſſus* (quo ſingulo numero uſus Plinius *) regulam ſequitur de fructuum nominibus: ut quod nunc maſculinum ſit, nunc femininum. Nam quemadmodum in virili genere dixit Celſus lib. V, cap. XII; *Groſſi aquâ decocti*: & Columella lib. de arboribus cap. XXI; *Cùm groſſuli minuti erunt, fructum decutito*: ita Plinius lib. XXVIII, cap. VII ait; *Crudæ groſſi*: item; *Groſſi illitæ ſtrumas emolliunt, & diſcutiunt.* * *lib. 13, cap. 7.*

Æquè fallit regula in terminationibus cæteris. Nam *glans* femininum, ut *mens*. Ac par ratio in compoſito ejus *juglans*. Item *nux* femininum ſe habet, uti *nox*. Sed de primo iſtorum in altero etiam peccant. Ajunt, eo femininum eſſe, quia tam arborem, quàm fructum ſignet. At errore hoc nihil fœdius, cùm glans fructus ſit nomen, arbor verò dicatur *ilex*, & γενικῶς *quercus*. Maro Georg. IV.

--- Non denſior aëre grando,
Nec de concuſſâ tantum pluit ilice glandis.

Apud Græcos tamen fateor, φηγὸς † non tantùm ſumi pro arbore glandiferâ; ſed & pro glandibus ipſis: quomodo non ſemel uſurpat Athenæus lib. Deipnoſoph. III. Et Latinis ſimiliter *oliva, ficus*, ac *nux*, nunc arborem ſignificant, nunc fructum. Etiam *caſtanea* de arbore invenitur. Sed ſub *nuce* diximus comprehendi. *Avellana* tamen, quæ & ipſa nucis ſpecies, tantùm, ut puto, pro fructu ſumitur. Nam arbor *corylus* vocatur. *Sorbus* cave his addas. Apud Iovianum tamen Pontanum, ætatis ſuæ ſummum virum, legas lib. I Vraniæ:

† *fagus.*

--- Et menſis ſorbus placitura ſecundis.

Vbi melius fuiſſet,

--- Et menſis accommoda ſorba ſecundis.

De fructibus ſatis. Abunde enim ex his liquet, eorum non ſignificationem, ſed terminationem eſſe generis indicem.

At verè ex significatione cognoscitur, neutra esse nomina literarum; item verba infinita, adverbiáque pro nomine posita; ac denique, quæ materialiter usurpantur. Verùm interdum autores in iis etiam, quæ pro voce usurpantur, rationem habent significationis. Quâ in re ne autoritate defici videar, patrocinio me defendo Fabii; cujus isthoc lib. 1, cap. v: *Ne miremur, quòd ab antiquorum plerisque Ænea & Anchisa sit dictus.*

Neque perpetuum est, quod ajunt de nominibus literarum. Nam Ausonius dixit:

Atque alium pro se titulo replicata dedit Q.

Idem, etsi Græcarum literarum nomina in neutro usurpet; ut in istis,

Ausonium si PE *scribas, ero Cecropium* PΩ:
Et PΩ, *quod Græco mutabitur in Latium* PE:

plurimùm tamen utitur in feminino: ut,

Cappa fuit quondam Bœotia, nunc Latium K.

Item, *Ansis cincta duabus erit cùm Iota, leges* Θ.

Item, *Vocibus in Grajis nunquam ultima conspicior* M.

Vbi Mῦ pronunciandum, ne versus sit lagarus sive μείυρος. Et hoc,

Mæandrum, flexusque vagos imitata, vagor Ξ.

Quin idem illa, more femininorũ in A desinentium, in primâ declinat:

Dividuum Betæ monosyllabon Italicum B.

Et, *Prævaluit postquam Gammæ vice functa prius* C.

Ejusdem est, *Non formam, at vocem Deltæ gero Romuleum* D.

Item, *Litera sum Iotæ similis vox plena jubens* I.

Apud Sergium * quoque similiter scriptum: *Æolenses enim Græci quibusdam dictionibus, ut impingue sciant, istam digammam apponunt, ut pro Helena dicant Velena.* Sed hæc novè ab iis dicuntur; quia, ut Priscianus † notat, literarum nomina sunt ἄκλιτα ‡. Quod etiam monuit ante eum, is qui Licinii & Maximiani temporibus vixit, Helladius Besantinous in Chrestomathia sua; ex qua ista in bibliotheca sua excerpsit Photius *: Ὅτι ὥσπερ τὰ νῦ φαμὲν, & τὰ μῦ, πληθυντικῶς ἐκφωνεῖν ἐθέλοντες τὰ στοιχεῖα· ὕτω καὶ τὰ σίγμα δεῖ λέγειν, ἀλλ' οὐχὶ τὰ σίγματα. καὶ γὰρ ἄκλιτα τῆς στοιχείων τὰ ὀνόματα. Διὸ & τὸ πρὸς τὸν Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ελληνικοῖς εἰρημένον, οὐχ ὑφ' ἓν τὰ σίγματα τῆς ἀσπίδων ἀναγνωστέον, ἀλλὰ διευλλάβως μὲν τὰ σίγμα, & ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς, τὰ τῶν ἀσπίδων, καὶ διάστασιν. *Quemadmodum dicimus τὰ νῦ, & τὰ μῦ, cùm literas in plurali efferre volumus: sic & τὰ σίγμα dicendum est, non τὰ σίγματα. Etenim non declinantur nomina literarum; ideóque, quod à Xenophonte ἐν Ελληνικοῖς dictum est τὰ σίγματα τῆς ἀσπίδων, non conjunctim legendum est, sed duabus syllabis, τὰ σίγμα, & ab alio principio, τὰ τ' ἀσπίδων divisim.*

* *commentario in primam Donati editionem cap. de litera.*
† *lib. 1, cap. de accidentibus litera.*
‡ *indeclinabilia.*
* *pag. 869. edit. Augustæ.*

CAPVT

CAPVT XV.

De communibus duûm generum. Homo *tantùm virile; ejus tamen compositum* nemo *est utriusque generis. Titinii locus fortè correctus.* Nemo, & nullus, *ut differant.* Nemo homo. *Varii errores Charisii, Palæmonis, Priscíani, Phocæ, confundentium communia significatione cum communibus constructione.* Clienta. *Lapsus Alvari.* Tyrannis, *pro dominante femina. Æoles, pro ne primæ declinationis simplicis, A reponunt: quos Latini imitantur.* Antistita, *pro* antistes. Auctrix *an rectè à Tertulliano dicatur de ea, cujus auctoritate aliquid fit. Cur* boves *potiùs feminino genere dicatur, ubi de armentorum grege sermo. Cur item* canis *potiùs eodem genere, quando sermo de animali hoc trato.* Canes *pro* canis: *deque eo rejecta emendatiuncula Scipionis Gentilis.* Sancta martyr.

EGimus hactenus de iis, quæ significatione unius esse generis cognoscimus: dispiciendum deinceps de communibus; ac primò quidem de iis, quæ communia duûm generum faciunt: ubi crebrò admodum σολοικίζειν † hi docent, qui artem purè loquendi profitentur. Non quidem accessero viro erudito, Francisco Sanctio, Hispano, qui Grammaticos appellabat *Latinæ linguæ carnifices.* Nempe mitiùs cum iis agendum fuit, quia, absque illis esset, multa doctissimi quique hodie nescirent. Et tamen, utinam non ampla adeò nobis materia ac seges eorum suppeditaret, quibus & veterum, & recentium Grammaticorum, monstrosi detegerentur errores. Aliquammulta hoc loco commemorabo. Nam omnia quid attinet? Id verò faciam, quò non pædagogicum modò (nihil hæc ad probos instituendæ pubis artifices) sed illorum etiam judicium retundatur, qui omnia Grammaticorum præcepta albâ notant lineâ; neque nescire se quicquam putant, cùm ex barbarismorum, & solœcismorum cœno vix pedes posuerint.

† *in orationis structura peccare.*

Ita inter communia collocant *homo:* quod si rectè factum, adjectivum ei femininum possit adjungi. At virili illud semper dici, rectè tradit Charisius: quamvis non sim nescius, in feminino usurpari *nemo*, quod compositum ex *ne*, & *homo*; uti Anglis **no man**, Belgis **niemand**, ex particula negante, & **man**, id est, *vir, homo.* Feminino, ut dixi, usus C. Titinius; cujus illud apud Priscianum lib. VI:

--- Quod rogitas, neminem decet bonam.

Ita enim locum hunc emendo; ubi vulgo *rogas:* sed metro claudicante. Nisi fortè concurrant trochaici finis atque initium. Similitet usus Plautus Mercatore †:

† *Sc. Amici a-mico operâ dedi.*

De lanificio neminem metuo, unâ ætate quæ fiet.

† *Se. Sequimini omnes.*

Et Casinâ † : --- *Vicinam neminem amo meritò magis, quàm te.*

Sed movere hoc minimè debet, cùm *nemo* simplicis sui naturam exuerit : ut quod adjectivum factum sit ; ita ut idem sit, ac *nullus* : eo solùm discrimine, quòd *nullus* generale sit; *nemo* propriè solis conveniat hominibus. Quod de adjectivi naturâ dixi, ex eo quoque cognoscimus, quia Terentius *, Tullius ‡, alii, *nemo homo* dicant pro *nullus*. Id ἀρχαισμῷ fieri, Donatus ait in Eun. act. III, sc. v. & Adelph. act. II, sc. II. At vocis abusio est, cùm Maro in IX ait, *Divûm nemo.*

* *Eun. act. 3, sc. 5.*

‡ *pro Milone, & alibi.*

Alibi tamen Charisius, cùm *latro*, quod hodie in muliebri nusquam legimus ; tum *homo*, vult duûm esse generum commune ; idémque scribit Rhemnius Palæmon : & hos scriptores hodie confertim sequuntur novelli Grammatici. Decepit eos, (in his Paullum Manutium †) corruptus Plauti locus. Quippe apud illum ‡ non, *Hominis miseræ miserèri* ; verùm, *Hillo sunt homines miserè miseri* ; in emendatioribus legitur codicibus. Inducti insuper sunt malè intellecto Ciceronis loco in Cluentianâ : itémque altero Servii Sulpitii epist. ad Ciceronem † ; quem quidem locum contra Grammaticorum vulgus neque explicare puduit doctissimum Pierium ad III Æn. & magnum Iurisconsultorum columen, Andream Alciatum lib. VII Παρέργων Iuris cap. VII. Phocas quoque *fur* nunc commune facit duûm generum, nunc virilis esse generis docet ; verumtamen aliis esse commune ait. At σολοικίζει, qui dicit, *improba fur*, cùm tantùm sit masculinum, ut agnoscit Charisius. Neque adversatur isthoc Plauti Pœnulo * : --- *Fures estis ambæ.* Nam integrè sit, *ambæ feminæ estis fures.* Itaque eodem modo dixeris, *animalia mortalia*, aut *mancipia estis ambæ.*

† *in epist. Sulpi. ad Cic. lib. 4, ep. 5.*

‡ *Cistell. Act. 4, Sc. Nisi quid mihi opus di dăt.*

† *lib. 4. epistolarum Cic. ad familiares.*

* *Act. 5. Sc. Fust hodie operæ pretium.*

Nec Charisius, quem Frischlinus, & alii, sequuntur, *cliens* rectè facit commune. Nam, ut ὁ πελάτης Latinis est *cliens*, ita ἡ πελάτις iisdem est *clienta* ; eâque voce, præter Afranium, Plautum, Sidonium, utitur quoque Horatius lib. II, od. XVIII :

Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.

Ita enim, non *clientes*, legit quoque Charisius ; quemadmodum & eadem lectio in optimis MSS, ac impressis, conspicitur.

Iuvenis significatione quidem esse commune, ostendit hoc Plinii lib. VII, cap. XXXVII. *Cornelia juvenis est, & párere adhuc potest.* At structurâ commune non est : etsi secus putârit bonæ notæ grammaticus Emmanuel Alvarus. Adducit ille pro se hoc Catulli Carm. LXIII :

Cernitis innuptæ juvenes ?

Sed distinctio fefellit ; quæ ejusmodi est :

Cernitis, innuptæ, juvenes ?

Vbi

Vbi *innuptæ* est vocativi casus, *juvenes* accusativi.

Itidem *hic* & *hæc senex* proferri, scribit Priscianus †: ac de feminino probat illo L. Pomponii in epigrammate à M. Varrone adducto in libris de L. L. *Nam es vere pusio tu; tua amica, senex.* † *lib. 3. cap. de Comparatione.*

Sed monstrandum fuerat, ut *ille senex*, ita de anu dici, *illa senex.*

Idem Priscianus vult dici, *hic & hæc philosophus, hic & hæc philocalus.* Sed aliâ Latinorum, ac Græcorum ratio est. Cautiùs Servius in illud Maronis *: *Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.* * 7 Æn.

Sanè, inquit, *apud Græcos hic & hæc tyrannus declinatur.* Ovidii tamen interpres vetus in Ibin: *Tyrannus*, ait, *est communis generis. Nam Theodosii grammatici est regula, quod nomina professionem, aut dignitatem significantia, sunt communis generis: ut hic & hæc dux: hic & hæc philosophus.* Sed valde errabat Theodosius; qui, ut puto, non alius est, quàm Macrobius. Nam ab antiquis ‡ is ἁπλῶς *Theodosius* dicitur: ac de re grammaticâ hodieq; supereſt ejus libellus de differentia ac societate verborum linguæ Græcæ, ac Latinæ. Hac sanè parte differunt Græci, ac Latini: illis mulier ἡ τύραννος, vel ἡ τυραννίς. Latinis verò *tyranna*, aut Græcanico more, *tyrannis* dicendũ. Vnde culpatus Trebellius Pollio, ut ipse narrat, quòd, pollicitus se scripturum, quæ gessissent xxx tyranni, eis miscuisset, quæ verius essent *tyrannæ*, vel *tyrannides.* Sanè τυραννὶς non solùm *dominatio*; sed & *domina*, sive *princeps femina.* Vt apud LXX, Estheræ cap. 1, 18. Αἱ τυραννίδες αἱ λοιπαὶ τ ἀρχόντων Περσῶν κ Μήδων, ἀκούσασαι τὰ ὑφ βασιλέως λίχθεντα ὑπ' αὐτῆς, τολμήσουσιν ὁμοίως ἀτιμάσαι τὺς ἄνδρας αὐτῶν. *Conjuges aliæ principum Persarum ac Medorum, ubi audierint Regi dicta à Regina, audebunt similiter parvipendere maritos suos.* ‡ *ut appendicula opusculi de diff. Græci Latinique sermonis.*

Nec rectiùs communia faciunt, *camelus, exsul, præsul, pedes, eques, obses, cocles*, pluráque alia: quæ siquis malè altero à nobis genere spoliari putet, is gratum fecerit, si veteris scriptoris autoritate comprobârit, posse ea in feminino usurpari. Id si fiat, primus propria cædam vineta; nec metuam nequis probus desertionis inurat notâ, modò fuga fiat in castra Veritatis.

Omnis hujus erroris fons capútque est, quòd quæ significatione sunt communia, eádem constructione esse communia arbitrentur. Atqui tum de mare, tum de feminâ rectum est *pecus, pecoris*: nec iccirco Latinum sit, si de ove sic efferas, *lanigeræ pecoris.* Feminam quoque bene appelles *mancipium*, aut *animal*; non tamen *malam mancipium*, aut *mortalem animal*, Latinè dixeris. Atque ut hęc pleniùs planiúsque cognoscantur, qualecunq; operæ me pretium facturum puto, si priori loco compluria produxero, quæ, præter superiora, solùm communia sunt significatione: postilla verò congessero, quæ & communia sunt constructione.

Certè commune significatione est *pugil*, unde Terent. Eunucho †: † *act. 2, sc. 3.*

Siqua est habitior paullo, pugilem esse ajunt.

Princeps, unde apud Plinium lib. VIII, cap. XXXII, *principes feminas.*

Index, unde Tullius I de off. dixit, *orationis indicem vocem.*

Vindex, unde idem III de Legg. *Habeat sanè populus tabellam, quasi vindicem libertatis.*

Hospes, apud Lucanum penè initio lib. V:

--- Peregrina ac sordida sedes
Romanos cepit proceres, secretáque rerum
Hospes in externis audivit curia tectis.

Et Statii est, *hospite cymbâ*, lib. V Sylv. carm. V. Parque, quantum adhuc videre possum, ratio est in *interpres*, & *opifex*: quæ cùm veterum multi, tùm recentiores ferè omnes, faciunt communia, quia feminis, aut rebus, quæ muliebris sint generis, attribuantur. Verùm, quàm malè ex eo, quòd quid feminino substantivo adjungatur, femininum esse judicetur; vel unum hoc indicat, quòd pari ratione efficeretur, *autor, judex, comes*, quoque esse neutri generis; cùm apud Maronem legere sit in X Æn.

Italiam petiit fatis autoribus:

apud Lucanum lib. I, *--- Utendum est judice bello:*

& apud eundem lib. V,

Si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
Imperiúmque comes.

Etiam consequeretur, *testis* esse trium generum, quia dixerit Maro Ecl. V: *--- Vos coryli testes, & flumina Nymphis.*

Quem ad locum optimè Servius: *Nec hoc teste, nec hæc testia, possumus dicere: unde per definitionem debemus dicere, testes mihi sunt: quæ res? coryli, & flumina. Sic Horatius* † *: Testis Metaurum flumen. Propertius* * *: Testes sunt sidera nobis.*

† lib. 4, od. 4.
* lib. 2, eleg. 9.

Nullâ verò in terminatione magis aberratum, quàm principe vocali. Ita Priscianus lib. VII *auriga* putat esse commune, quia apud Maronem legere sit in XII:

Nec currus usquam videt, aurigamque sororem.

Idem judicium esto de *rabula, lixa, lanista*, & similibus. Maximéque in hac terminatione falsi fuere in compositis è verbo. Quale *homicida*; quod masculinum esse, sed à multis commune putari, scribit Phocas. Quemadmodum & Priscianus in VII deceptus est in *agricola, cælicola, parricida.* Nihiloque rectiùs dixeris, *hæc pincerna*, vel *indigena hæc*; quæ & ipsa vulgò communia faciunt. Nec *advena* commune est; quamvis idem Priscianus scribat, dici *hic & hæc advena.* Idem de *transvena* dictum velim; quo Tertullianus utitur libro de spectaculis cap. V. Sed de *conviva* paullo dispar

ratio,

ratio, cùm Pomponius in Auctorato dicere non reformidet:

Postquam conveni omnes convivas meos.

Quid mirum? cum naturâ suâ sit adjectivum. Nam *vivus*, *viva*, *vivum*, dicimus: unde *convivа*, hoc est, *unà vivens*, eâ nempe vivendi significatione, quâ *convivium* dicitur, quod Græcè συμπόσιον: quâ item Catullus † ait, † *epigr. 5.*
Vivamus, mea Lesbia, atque amemus. Miretur aliquis, non *convivus* potiùs dixisse, ratione habitâ terminationis masculæ. Sed nihil hic insolens, cùm itidem de mare æquè ac feminâ dicantur, *advena*, *transvena*: imò & *convena*. Vnde *Convenæ*, Aquitaniæ populi ad Pyrenæi radices. Quin & similia sunt *perfuga*, & *transfuga*. Etiam *assecla*, *indigena*, aliáque multa: quæ naturâ vim habent adjectivi. Nam *advena* est adveniens, vel qui advenit; *assecla*, assequens; *indigena*, ingenitus, ex antiquis *indu* pro *in*, & *geno* pro gigno. Nimirum Latini, ut in aliis penè omnibus, ita hac etiam parte imitati fuere Æoles: quibus terminatio A est masculinorum. Vnde ἱερυόπα Ζεῦς, pro ἱερυόπης: πφιλησιρίδα pro πφιλησιρίτης. Similiter igitur *propheta*, *planeta*, more Æolum, ut dixi; quibus in primâ isosyllabâ eadem est terminatio recti casus, quæ est vocativi in lingua communi: ut pluribus probabitur, cum ad declinationes erit deventum.

Quod verò superiùs diximus de *auctor*, *judex*, *comes*, *testis*, non ex addito substantivo genus eorum censeri, quia alioqui neutra esse consequeretur, cùm neutro interdùm jungantur: idem locum habet in terminatis vocali A. Vt sunt *ruricola*, *alienigena*, *indigena*. Quippe est apud Nasònem lib. IV Trist. Eleg. VI.

Tempore ruricolæ patiens sit taurus aratri:

apud Gellium lib. II, cap. XXIV, *alienigenâ vino*: & apud Plinium lib. XIV, cap. VI, *indigenâ vino*. Atque ex his quidem paret, quàm ii, qui talia communis esse generis putarunt, planè siculno sint innixi argumento. Quippe consequeretur, istiusmodi esse omnis generis. Quomodo Probus in Catholicis scribit, *verna*, & *advena*, esse omnis generis, quia dicamus, *verna puer*, *verna puella*, *verna mancipium*. Quod Probi judicium non aliter excusare possumus, quàm dicendo, esse omnis generis ratione significationis; non quod ad structuram. Nemo enim de mancipio *bonum verna* dixerit.

Porrò subjungam, quæ tutò, veterumque ipsorum exemplo, junguntur adjectivo feminino: sive per se communia sint, sive κατὰ σύνθεσιν sic loqui soleant antiqui, quia respexerint substantivum *femina*, aut simile.

Adolescens. Terentius Andr. Act. III, sc. II:

Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono:
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.

Nempe

Nempe naturâ est adjectivũ : ut planè intelligatur *mulier*, aut tale quid. *Affinis* itidem naturâ est adjectivum. Muliebri genere usus Cicero post reditum in Senatum : *Tu affinem tuam, filiam meam, superbissimis, & crudelissimis verbis à genibus tuis repulisti.*

Antistes. Val. Maximus lib. 1, cap. 1 : *Ne Deæ vetusti ritus perita deesset antistes.* Quâ significatione Tullius, & alii, maluere *antistita.*

Auctor quoque hujus est loci : non, uti ajunt, quia Iuno apud Maronem † dicat, *Auctor ego audendi :* sed potiùs propter illud Ovidii Fast. v:

† 12 Æn.

Ipsa doce, quæ sis. hominum sententia fallax.
Optima tu proprii nominis auctor eris.

ut & VIII Met. fab. 1 :

Quò fugis, exclamat, meritorum autore relictâ ?

Vt in superioribus, ita hic intellige *femina*, ut sit σύνθεσις. Tertullianus cum propriè loqui vellet, in feminino *autrice* maluit, quàm *autore.* Ita enim scribit lib. adversus Hermogenem, qui materiam ponebat Deo coæternam : *Neque enim potest non & materia auctrix omnium deputari, de quâ universitas constitit.* Et aliquanto pòst : *Subjicere Deo materiam, æternam æterno, innatam innato, autricem autori.* Sed meritò hoc improbat Servius in XII Æn. *Nomina*, inquit, *in TOR exeuntia feminina ex se faciunt, quæ in TRIX terminantur : si tamen à verbo veniant ; ut ab eo, quod est lego, & lector, & lectrix, facit ; doceo, doctor, & doctrix. Si autem à verbo non venerint, communia sunt. Nam similiter masculina, & feminina, in TOR exeunt : ut hic, & hæc senator ; hic, & hæc balneator. licet Petronius usurpaverit, balneatricem dicens. Tale est & hic, & hæc auctor : sed tunc, quando ab auctoritate descendit, ut hoc loco. Cùm autem venit ab eo, quod est augeo, & auctor, & auctrix facit : ut si auctor divitiarum dicas, vel auctrix patrimonii.* De origine diversa, pro diversa significatione, alibi † dicemus. Sufficit huic loco, etiam Servium putare, *auctor* pro eo, à quo rei auctoritas, utriusque esse generis ; nec *auctrix* dici, nisi augendi significatione.

† in Originum libris.

Augur. Stat. Theb. lib. IX † :

† vers. 629.

Hei mihi, cur penitus (simque augur cassa futuri)
Cur penitus, magnoque interpretor omine quercum ?

Bos in feminino est crebrum apud rei rusticæ scriptores. Imò, ut ajunt, cùm non respicitur sexus, sæpius in feminino usurpatur. Maro Æn. VIII.

Reddidit una boum vocem. Et paullò post,
Abstractæque boves.

At tauros quoque abstraxerat. Sed neque hoc ratione caret, quia à parte majore desumitur appellatio. Plures autem vaccæ. Par ratio istius :

Tyrrhenóque boves in flumine lavit Iberas.

Quamquã hîc codices aliquot antiqui præferãt *Iberos.* Ovid. III Met. †

† fab. 1.

Bos

Bos tibi, Phœbus ait, solis occurret in arvis
Nullum passa jugum, curvique immunis aratri.

Canis. Ennius apud Varronem in VI de L. L.

Tantidem quasi fœta canes sine dentibu' latrat.

Vbi manifestè sermo de femella. Lucilii * quoque est:

Irritata canes quod, homo quàm, rectiu' dicit.

* *apud Charisiũ lib.* 1, *& Donatum in Adelph. item Nonium in* Irritare.

Nec temere hunc sexum elegit Lucilius. Nam vehementiùs irritatur femella, quàm mas. Vtrobique *canes* antiquus est nominativus pro *canis*: quod eo addere visum, quia Scipio Gentilis † locum sollicitat, ac *canis* reponere jubet. Est & Plauti Pseudolo ‡:

† *notis in Apol. Appul.*

BA. *Tibi ego credam?* PS. *cur non?* BA. *quia pol quâ operâ sic credam tibi,*
Vnâ operâ alligem canem fugitivam agninis lactibus.

‡ *act.* 1, *Sc. Pseudole non audis.*

Et Virgilii Æn. VI. — *Visæque canes ululare per umbram,*
Adventante Deâ. Pro quo malè in codd. quibusdam veteribus, *visique*; cùm in muliebri quoque citet Seneca. Est & Æn. VII.

Hunc procul errantem rapidæ venantis Iuli
Commovere canes; sive, ut in aliis codd. legitur, *rabidæ.* Licet & hîc in codd. nonnullis *rapidi* legatur. Vtrumque enim in MSSis nostris invenimus.

Civis. Plautus Pœnulo act. I, sc. II:

--- Irata es nimium, argentum pro te dabit,
Atque te faciet, ut sis civis Attica, atque libera.

Cicero pro L. Cornelio Balbo: *Sacerdotem illam, civem Romanam factam non esse arbitrabimur.*

Comes. Porcius Latro in Catil. *Consuetudine scelerum sempiternâ comite ac genetrice.* Ovid. VIII Met. fab. I:

Gnossiacæque hæret comes invidiosa carinæ.

Et fab. proximâ: — *Comitémque suam crudelis in illo*
Litore destituit.

Et lib. I de Ponto, eleg. III.

Hanc probat, & primo dilectam semper ab ævo
Est inter comites Martia censa suas.

Et Val. Maximus lib. V, cap. I. *Liberalitati quas aptiores comites, quàm humanitatem, & clementiam dederim?* Et Valerius Flaccus lib. V:

Cùm comes orsa loqui.

Conjux nunc virile, nunc muliebre adscisсere adjectivum, nihil probare opus.

Custos. Plautus Curcul †. *Exsuscitate vestram huc custodem mihi.*

† *Act.* I, *Sc.* Quid hoc noctis,

Et Menæchmis *: *Act. 1, Sc. Ni mala, ni stulta sis.*

Sic decet duri facetè verba custodi catæ.

Et Truculento †: *Tu bona ei custos fuisti.* † *Act. 4, Sc. Egone.*

Item Val. Flaccus lib. v:

Audit virginei custos grandæva pudoris Enioche.

Dux huc referunt, quia Maro 1 Æn. & Tacitus in Agricolæ vita dicat, *femina dux*. Sed validius, quod Tullius lib. 11 Acad. Quæst. Arati versum ita transfert,

Quâ fidunt duce nocturnâ Phœnices in alto.

Hæres quoque est inter ea, quæ adjectivum muliebris generis admittunt. Nam fallit falliturque Charisius, cùm dicit, hoc significatione quidem esse commune, at non constructione; ideóque veteres etiam, cùm de sequiori sexu sermo esset, adjectivum addidisse generis virilis. Sanè dixit Tryphonius ‡: *Fuit quæstionis, an si sua hæres filia patri cum fratribus, contenta dote, abstineat se bonis, compellatur eam conferre.* Quem locum eo lubentiùs adduximus, quia in hoc quoque cum Charisio deceptus Alvarez. ‡ *l. ultimâ D. de dotis collation.*

Hostis. Apud Quinctilianum lib. 11, cap. 11. *Studiorum perniciosissima hostis.*

Infans. Quinctilianus libro v1, cap. 1: *Infantem suam frigidissimè reportavit.* Tacitus quinctodecimo Annalium: *Quartum intra mensem defunctâ infante.*

Iudex. Lucanus lib. x de Cleopatrâ:

Et sumus, ut fatear, tam sævâ judice sontes.

Hic quoque illud *sæva* respicit *femina*. Quomodo *femina judex* apud Ambrosium legimus libro de Viduitate.

Miles commune esse, eo probat Priscianus in septimo, quòd apud Nasonem 11 Metam *. legamus de Callistone: * *fab. 5.*

Miles erat Phœbes. Atqui etiam dicere liceat, *mancipium erat Phœbes*. Quis autem iccirco *mancipium* dixerit esse femininum? Quanto igitur præstiterat adduxisse istoc ejusdem †: † *epist. 11. Canaces ad Macareũ.*

Et rudis ad partus, & nova miles eram.

Sed, ut *augur*, *ita miles* potiùs masculinum. Quare verisimilius *nova miles* κ᾽ σύνθετον dici, ut *elephantus grævida*: de quo postea videbimus.

Municeps. Plinius lib. xxxv, cap. xi. *Municipem suam.*

Parens, si Charisium audimus, significatione, non structurâ est commune. Atqui, ne Martialem necesse habeam nominare, cujus istud ‡: ‡ *lib. 8. ep. 21.*

— vigilat Memnonis alma parens:

quis nescit Virgilium ipsum 11 Æneidos dixisse,

— Videndam
Obtulit, & purâ per noctem in luce refulsit
Alma parens. Et eo-

Et eodem libro :

Hocce erat alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis? Et lib. x.
Alma parens Idæa deûm. Ac ne uni adjectivo *alma* insistamus, dixit Pedo Albinovanus eleg. de morte Drusi :

At miseranda parens suprema neque oscula fixit.

Et Silius lib. IX :

Hæc tibi chara parens apta ad solatia luctus
Dona feram nati.

Et Seneca in Octavia Act. I, sc. II.

Quam dedit illi per scelus ingens
Infanda parens.

Item : *— Cujus in munus suam*
Stygiæ parentem natus imposuit rati.

Et sc. III. *— Cecidit infelix parens*
Heu nostra ferro. Et act. V, sc, II.
Flevit gnatos miseranda parens. Et eâdem :
Tot natorum memoranda parens.

Item : *— parens tanta Neronis.*

Tot illustribus autorum locis reus peragi potest Charisius ; qui ut doceat, *parens* respuere adjectivum muliebre, è Marone † adfert illud de Ascanio puero, & matre Creusâ : † 3 Æn

Ecquæ jam puero est amissi cura parentis?

cùm in omnibus codd. antiquis *amissæ* legere sit. Nec industriam mihi suam probat doctissimus Pierius, cùm in causâ desperatâ undequaversum mantelum quærit errori Charisiano. Nihil verò mirum, si *parens* in muliebri ponatur, cum naturâ sit adjectivum, ut de *conviva*, *indigena*, & aliis quibusdam diximus. Quippe *parens* pro *pariens* dicitur à *pario*, quatenus idem olim fuit ac *gigno* : uti & Græcis τίκτω, quod postea solis tributum feminis. Itaque ἡ τίκτουσα, *mater*. Ac ὁ τοκεὺς, *pater*. οἱ τοκεῖς, *parentes*.

Patruelis. Persius sat. VI : *— Age, si mihi nulla*
Iam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis *Nulla manet.*

Nempe naturâ suâ est adjectivum, & intelligitur *soror* : ut cùm dico, *hic patruelis*, intelligitur *frater*. Quorum & utrumque crebrò apponitur : præsertim in Digestis.

Sus passim utroque generi jungitur : cujus iccirco exempla prætereo.

Testis. Suetonius in Claudio cap. XL. *Inductâ teste in Senatum.*

Vates quoque in muliebri est apud Maronem Æn. VI :

— Tuque, ô sanctissima vates, *Præscia venturi.*

Vbi *vates* valet *vaticinans*, ac *femina* respicitur.

* vers. 82. *Vindex.* Papinius 1 Theb *.

— Tu sultem debitâ vindex Huc ades.

Complectebar ea aliquando, ut pueritiæ memoriæ inservirem, istiusmodi versiculis:

Conjux, atque parens, infans, patruelis, & hæres,
Affinis, vindex, judex, dux, miles, & hostis,
Augur, & antistes, vates, conviva, sacerdos,
Municipique addàs adolescens, civis, & autor,
Custos, nemo, comes, testis, sus, bosque, canisque.

Sed in his discrimen, quod diximus, observandum, inter verè substantiva; ut, *bos, canis*; & veriùs adjectiva, ut, *adolescens, affinis*: item inter usitata utroque genere, qualia quæ proximè dixi; & feminino inusitata, ut, *augur, miles*. Nihil verò opus laboret puer, utrùm cuncta hæc, aut pleraque illorum, propriè sint communia, quæ prope omnium sententia est: an propriè alia quidem virilia sint, ut *sacerdos*; alia feminina, ut *canis*; alteri verò generi jungantur κατὰ σύνθεσιν, intelligendo *mas*, aut *femina*. Vtram enim is sententiam sequatur, ad purè loquendum nihil interest. Sufficit sciat, de femina dicendum, *sacerdos defuncta*: & usitatius esse, *canis mortuus*: at perperam dici, *homo bona, fur improba*. Nihil enim audendum absque classicorum exemplo. Dispar tamen ratio in iis, quæ jam ab antiquis Ecclesiæ temporibus sunt recepta; utcunque classicorum Latinæ linguæ scriptorum auctoritas desit. Vt in nomine *martyris*: quod in feminino constans Ecclesiasticorum usus admisit. Sanè in religioso hoc negotio nihil morari debemus gentilium usum: qui si gentiles non fuissent, credo, nec eas, quæ veritatem Euangelii sanguine suo obsignarunt, *sanctas* dicere *martyres* dubitassent.

CAPVT XVI.

De Epicœnis. Eberi & Peuceri σφάλμα. Quando de Epicœnis præcipiendum. Quomodo Grammatici sit rerum naturam spectare. Ὁ θῆλυς ὀρευς. Elephantus gravida. Hic parit. Mus una reperta. *In* palumbes *non attenditur sexus.*

ABunde diximus de communibus, pro ratione sexus, masculino aut feminino genere usurpatis. Quia verò de epicœno & inter laudatissimos disceptatur Grammaticos; neque nobis hic eam rem silentio premere visum fuit.

Ἐπίκοινα vocantur, quæ sub una terminatione, & uno genere, utrumque sexum significant. Vt, *hic passer, hæc vulpes*. Sunt igitur & ipsa communia signi-

significatione ; non structurâ. Ac nonnulli quidem recentiorum acriter adversus veteres insurgunt ; quasi temere, ac tantummodo ad crucem discentium, hoc genus sint commenti. Primùm objectant, quòd pueritia, epicœni nomine decepta, sæpe judicet, utroque se aliquid genere posse usurpare, quod alterutrius solùm generis sit. At quid si amplius quoque iis concedamus? nempe doctiores ipsos quandoque in epicœnis falsos: quomodo in Paulli Eberi, & Casparis Peuceri Nomenclatore legas, *parus montana, & cristata*, pro *montanus, & cristatus*. Nec difficile, sed putidius videatur, multa id genus ex aliis, nominis in his studiis etiam majoris, congerere velle. Sufficerit hoc loco, quòd ipsorum hæc culpa; non veterum, qui apertè dicunt, de utroque ea sexu genere uno usurpari; atque id genus terminatione cognosci. Neque turbabit eorum doctrina discentium ingenia, si in extremum rejiciatur locum : quod Quinctilianus jubet lib. I, cap. IV : *Nec statim*, inquit, *diligentem putabo, qui promiscua, quæ & epicœna dicuntur, ostenderit; in quibus sexus uterque per alterum occurrit.* Verùm, inquiunt, Grammatici non est rerum naturas intueri, sed philosophi. Quasi non philosophus, ut fine diverso, ita longè aliâ id faciat ratione. Quippe is θεωρίας * caussâ, & ἀκριβῶς † rerum naturam intuetur : Grammaticus verò spectat eam ὡς ἐν τύπῳ ‡, idque ut voces componat rebus ipsis accommodatas. Certè si Grammatici non esset habere rationem sexus : Grammaticè Latinéque Priscianus diceretur *antiqua Grammaticus* ; Sappho autem *Lesbius poetria*. Et quomodo negare possunt, ad Grammaticum propriè pertinere, utrùm *anser fœta*, aut *passer gravida*, dici oporteat, an pro eo *fœtus*, ac *gravidus* sit dicendum ? De quo si constiterit, facile erit statuere de epicœnorum cæteris. Par enim omnium ratio est. Quare de eo paucis videamus. Ac primò sic nobis videtur, propriè & integrè dici, *anserem femellam fœtam*, aut *passerem femellam gravidam*: quomodo Columella lib. VIII, cap. XI. dixit *pavonem masculum*, & *pavonem feminam*. Nec multum abit, quod Plinius ait lib. XXX, cap. VII. *anates masculas : Sistit*, inquit, *alvum anatum masculorum sanguis*. Atque ita & Aristoteles discriminis caussâ ait in sexto Hist. Animal *. Καὶ ὁ θῆλυς δὲ ὄρεὺς ἤδη ἐπλήρωθη · Quasi dicatur, *Atque olim mulus femina est gravida facta*. Pro quo Latini *mula*. Et paullo pòst † : Τηράσκει δὲ βραδύτερον ὁ θῆλυς ὀρεὺς ἢ ἄρρενος. Quasi dicas, *Serius senescit mulus femina, quàm mulus mas*. Nec propterea iis assentiendum, qui nisi *mas*, aut *femina*, addatur, sublato damnant supercilio, quotquot masculino substantivo addunt generis muliebris adjectivum. Nam veteres ipsi faciunt hoc interdum. Vti Plautus Sticho ‡ :

Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Esse annos.

* contemplationis.
† accurate.
‡ rudi Minerva.

* cap. 24, fol. 352.

† fol. 355.

‡ AB. I, Se fuisse.

Arbitror verò id non propriè fieri, sed κ̀ σύνθετον; ut *gravida* non cum *elephantus* conveniat, sed cum *femina*, quod reticetur. At Plinius extra σύνθετον lib. x, cap. XII: *Corvi pariunt, cùm plurimùm, quinos: ore eos parere vulgus arbitratur.* Et cap. LI: *Polypi pariunt vere ova tortili vibrata pampino, tantâ fœcunditate, ut multitudinem ovorum occisi non recipiant cavo capitis, quo prægnantes tulere. Occisi* ait de polypis femellis. Et lib. IX, cap. III de vitulo marino: *Hic parit in terrâ pecudis more, educat mammis.* Quin idem Pliniùs eidem voci, eodem sexu, nunc subjicit masculinum, ratione habitâ terminationis; nunc femininum, per synthesin. Nam lib. x, cap. LI ait: *Mus marinus in terra scrobe effossâ parit ova, & rursus obruit terrâ.* At idem cap. LXV inquit: *Supra cuncta est murium fœtus, ex unâ genitos centum viginti tradiderunt: apud Persas verò prægnantes, & in utero parentis, repertas.* Eo quidem modo is locus editus à Dalecampio quoque. In Parmensi meâ veteri anni CIↃ CCCCLXXVI, aliquanto aliter expressus: utraque tamen *eas* habet, & *repertas*. Sunt qui idem in *palumbis* nomine locum habere arbitrentur: cum tamen id de utroque sexu utroque genere usurpetur. Nec enim σύνθετον puto, cùm apud Maronem ‡ legimus, *--- Aeriæ quò congessere palumbes.* ‡ Ecl. 3.

Nec cùm eâ voce utitur Plinius in virili genere, de solis maribus loquitur, sed ἀπλῶς. Locus est lib. x, cap. XXXV: *Vivere*, inquit, *palumbes ad trigesimum annum, aliquos ad quadragesimum, habemus autores*; sive, ut in veteri Parmensi legitur, *Aristoteles autor est*. Sin de iis sermo sit, quæ conveniant solis femellis, non alio, quàm feminino genere, ausim usurpare. Nimirum Plinium sequar, qui eodem capite ait: *Nigidius putat, cùm ova incubat, sub tecto nominatam palumbem relinquere nidos.* Eo modo quoque is legitur locus, cùm in aliis, quas viderim, editionibus; tum in veteri, quam dixi, Parmensi; (nisi quòd in hâc sit *nominata*, errore credo Typographico) tum in illâ, quam nobis dedit doctissimus vir, Iac. Dalecampius. Et hactenus quidem de Epicœnis: in quibus liquid tenebrarum erat, id me sermonis exigui faculâ pepulisse arbitror.

CAPVT XVII.

Dubii *generis appellatio improbata*. Forceps *tantùm femininum videri*. Crux, cardo, socrus, humus, *aliaque, utriusque olim generis*.

INter regulas generales nonnulli quoque de dubiis agunt: at ordine præpostero, cùm eorum genus neutiquam cognoscatur è significatione. Sed neque rectè vocant *dubia*, cùm tum ea, tum quæ *communia* appellantur, utriúsque generis dici debeant. Sanè dubii generis rectiùs dicantur *pinaster*, *spinus*, *thus* pro arbore, aliáque hujuscemodi: de quorum genere

nere meritò ambigitur. At dispar ratio est in *margo*, *adeps*, *clunis*, *anguis*, *serpens*, *torquis*, *pennus*, *finis*; ac aliquammultis aliis; quæ cùm & masculina, & feminina esse, certum sit; quomodo dubii incertique generis commodè aptéque dici possint, non satis video. Agnosco, eorum, quæ utriúsque sunt generis, alia quidem sexu discreto pro maribus in masculino, pro feminis in feminino usurpari; ut *parens*, *civis*: alia verò sine discrimine isto nunc in virili, nunc in muliebri genere poni; ut *serpens*, *dies*. Verùm hoc discrimen, cùm planè accidentale sit, specie distincta genera non efficit, ac proinde communia, dubiáque quæ vocantur, non diversorum, sed ejusdem generis censeri debent.

In dubiis quoque (ita cum iis nunc loqui liceat) distinguenda sunt illa, quæ oratores utroq; usurpant genere, ab iis, quibus soli sic usi poetæ. Imprimis verò cavendum, ne passim in masculino usurpentur, quibus semel fortasse usi veteres. Nam hîc quoque habet locũ illud Asconii in 11 Verr. *Semel vicinum est ad penè nunquam.* Ex eodem sensu est, quod semel in vitâ Crassum risisse scribit Lucillius *. At Crassus ἀγέλαστος † dictus. Quare & ejusmodi, quæ semel fortasse in alio inveniuntur genere, unius quodammodo generis censeri debent. Quæ verò semel sic usurpentur, quæ contrà sæpius; & ex his, quo genere frequentiùs reperiantur in prosa; propriè pertinet ad canonas de terminatione.

* Cic. extremo lib. 5 de Fin. & Asconius in Verr. 2.

† risus expers.

Sed imprimis cautione in iis opus, quibus utrumque genus tribuunt Grammatici veteres sine autore. Quare in talibus omnino assensum sufflaminare convenit. Profectò, nisi me cum depontano illo Catulli ‡ municipe velim, *Ire præcipitem in lutum per caputque pedésque:*

‡ Carm. 17. ad Colonam.

non *alieno forcipe* dicam, quod apud Baptistam Mantuanum legere est: neque *forcipes denticulati*, quod est apud Hadrianum Iunium in Nomenclatore. Scio, Prisciano *forceps* esse dubii, hoc est, utriusque generis: verùm tantùm in muliebri invenitur genere: nisi dicere lubeat, Prisciani ævo extitisse autores, qui in masculino usurparent. Sed hoc planè incertum: &, ut extitisse daremus, quis spondeat nobis, non fuisse è cascis scriptoribus: uti sunt Nævius, Attius, Pacuvius, ac similes; quorum auctoritatem sæpe non defugiunt grammatici veteres. At qui obsoletorum etiam habendam putet rationem, is dubia inter reponat quoque *crux*; quia Gracchus, Festo teste, dixerit, *malo cruce*: item *cardo*, quia *grata cardo* fuerit in Gracchi Atalantâ, teste Prisciano in VI: item *socrus*, quia apud Accium in Atreo fuit: --- *Simul & præmia Pisæa erepta à socru possedit suo*, pro socero. Item *humus*, quia Livius, sive potius, (ut MSus meus Priscianus habet) Lævius in Adone dixerit: *Humum humidum pedibus fodit.* Et Sempronius Gracchus in Thyeste *: *Mersit sequentis humidum plantis humum.*

* Prisc. lib. 6. & fragmentum ei forsan adjungitur.

Item

Item *cupreſſus, platanus, cervix, collis, aquila, fex, charta, concha*; quæ veteres quoque in maſculino uſurparunt, ut teſtatur Priſcianus *: itidémque *amnis, populus, lembus, callis, grex, veſper, latex, agnus, crinis, limus*; quæ eos in feminino genere uſurpâſſe, idem † autor eſt. Idémque in aliis multis faciat, quæ idem refert, ac Nonius commemorat Tit. de indiſcretis generibus.

* *lib. 5. ſub finem capitis de generibus.*
† *ibidem.*

CAPVT XVIII.

Adjectiva propriè nullius ſunt generis: impropriè autem illius dicuntur generis, cui ſe terminatio ejus poteſt accommodare. Genus adjectivi ſubſtantivè uſurpati cognoſcitur ex genere ſubſtantivi intellecti. Quadrupes *trium generum. Plenior horum explicatio rejecta ad σύνταξιν, cujus propria eſt.*

DE dubiis ſatis: præſertim quando ea, ut dixi, non ad canones generales de genere ex ſignificatione cognoſcendo; ſed ad ſpeciales regulas de terminatione pertinent. Supereſt, ut de iis agamus, quæ ex ſignificatione ſcimus omnis eſſe generis. Cujuſmodi ſola ſunt adjectiva. Quæ tamen, ut ſuperiùs dicebamus, non tam ratione ſui ipſorum ullius ſunt generis; quàm ratione convenientiæ cum ſubſtantivo. Nec enim tam ſubſtantivum ſe adjectivo, quàm adjectivum ſubſtantivo accommodare debet. Accommodatio hæc minùs eſt aperta, quando una eſt terminatio: ut, *ſapiens*, vel *demens vir, femina, mancipium*. Nec tamen nulla eſt; ut liquet, ex neutris accuſativi caſus, ac tribus caſibus numeri pluralis. Vt, *ſapientem virum*, aut *feminam*; ſed *ſapiens mancipium: ſapientes viri*, aut *viros*, *feminæ* & *feminas*; ſed *ſapientia mancipia*. Apertior eſt accommodatio in terminationibus duabus, ut *celebris vir*, aut *femina*, & *celebre mancipium*: maximeque in tribus; ut *vir robuſtus, robuſta femina, robuſtum mancipium*. Quomodo verò hæc variatio per genera fiat, propriè non eſt hujus loci, ſed declinationis tranſverſæ: de qua poſtea dicendum.

Incuriæ autem Grammaticos poſtulare liceat, quòd in adjectivorum doctrinâ illuſtrem hunc prætereant canona: Adjectiva ſubſtantivè uſurpata ejus eſſe generis, cujus eſt ſubſtantivum ſubintellectum. Nam ſanè hoc canone ſemel conſtituto, multò plurimas, cùm generales, tum ſpeciales regulas, atque exceptiones, præterire licebit, quibus Grammaticorum vulgus mirificè turbat tenellas puerorum mentes. Sanè, quod ſuprà quoque dicebamus, de menſibus fruſtra ſpeciatim tradunt in regulis generalibus, cùm omnia menſium nomina naturâ ſuâ ſint adjectiva, ut argumento eſt, quòd dicimus *Kalendæ Aprilis, Nonis Septembribus, Idus Decembres*. Nam ut *acer*, & *acris*; *ſaluber*, & *ſalubris*, ſic *September*, & *Septembris*; *December*, & *Decembris* dixere. Quare non aliam ob cauſſam nomina iſthæc maſculina ſint,

sint, quàm quia intelligatur *mensis*. Itidem masculinum est *natalis*, quia respicitur *dies*; *majalis*, quia intelligitur *porcus*; *oriens*, & *occidens*, quia *sol*; *torrens*, quia *amnis*; *rudens*, quia *funis*. At *bidens* femininum, quia deest *ovis*; *volucris*, quia *avis*; *vocalis*, quia *litera*; *biremis*, & *triremis*, quia *navis*; *bipennis*, quia *securis*; *continens*, quia *terra*; *profluens*, quia *aqua*. Sed *præsens* neutrum est, quia intelligitur *tempus*; *altum*, vel *profundum*, quia *mare*. Quin una eadémque vox in omni genere usurpatur, eo quòd nunc hoc, nunc aliud, atque aliud desideretur. Ita Virgilius * dixit: * 7 Æn.

Saucius at quadrupes: quia nimirum respicit vocem *cervus*. Idem Ecl. v ait: — *Nulla neque amnem*
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam:

quoniã in animo erat *bestia*. At Columella dicit *quadrupedia*, intelligens *animalia*. Vt lib. XI, cap. II: *Quin etiam pecus lanuum, cæteraque quadrupedia, tempus idoneum est castrandi.* Ac alibi similiter: uti & Plinius. Eoque id magis observandum, quia Servius, ad locum ex Eclogâ V adductum, ei tantùm duo tribuit genera. Sunt verò alia ejus generis multa: de quibus in σωτάξει melius à nobis dicetur. Vtcunque enim ea quodammodo huc possint referri; quòd adjectivum, substantivi induens naturam, quasi substantivum, ac vox simplex censeatur: propriè tamen pertinent ad structuram orationis; quia adjectiva genere conveniunt cum substantivo κατ' ἐλλειψιν intellecto.

CAPVT XIX.

Vbi speciatim agi debeat de genere nominum, quatenus ex terminatione cognoscitur. Polenta *perperam statui neutrum. Iulius Cæsar Strabo, poeta, & orator.* Prophetæ *vox & veteribus Latinis usurpata.* Τὰς προφήτας. Τετράγισσα. Cometes *potius, quàm* cometa. Sidus cometes. Psaltes, & psalta. Socratici chartæ, *vel* charti. *Horatii vetus lectio asserta. Malè substantivè dici* ἡ μετρητή. Pandectæ *esse masculinum, contrà quàm viris summis visum.* Adria *ut genus varíet. Error veteris Iuvenalis interpretis.* Damna *pro* dama. *Cur Maro* dama, & talpa, *prætulerit genere virili.*

EXcussimus regulas generales, de quibus antè declinationum doctrinã Grammatici omnes tradunt: neque hoc eorum consilium reprobari aut potest, aut debet. At de parte speciali, quam & ipsam plerique omnes mox generali subjungunt, longè secus sentio: neque me vanà adduci conjecturâ, apud eos, qui haut habent rationem præjudiciis & anticipatis opinionibus mancipatam ligatamque, vel fidem fecerit, quòd genus è declinatione non minùs, quàm è terminatione cognoscitur. Sanè cur

drachma sit femininum; *dragma*, aut *dogma*, neutrum; licet utrumque sit Græcum in MA exiens: non alia est ratio, quàm quod illud est primæ, hoc tertiæ declinationis. Et cur *epitome* femininum, *mare* neutrum? Nempe declinationis id facit diversitas? Cur *tiaras*, & *lampas*; cur *gurges*, & *species*; cur item *arcus*, & *decus*, non sunt ejusdem generis? nempe ipsi in regulis suis causſam in diversa ponunt declinatione. Nec hoc in iis tantùm locum habet, quotum obliqui diversimodè exeunt: sed etiam, quæ ad nullam è quinque declinationibus referri possunt. Nam unde cognoscimus, *fas*, *nefas*, *hir*, *pondo*, *gummi*, *sinapi*, *git*, *fit*, aliáque nonnulla, terminatione discrepantia, ejusdem, neutri nempe generis esse, quàm hoc ipso, quòd ἄκλιτα * sunt? Quare lolio eum vivere necesse est, qui nondum videt, quæ speciatim de genere præcipiuntur, haut rectè declinationibus præmitti.

* indeclinabilia.

In hac tamen censura Grammaticorum, utram insistamus viam, parùm interest. Nec enim hæc scribuntur illis, qui, quod dicitur, adhuc inter apia versantur; sed qui jam idonei nobis videntur, ut de magistris judicium ferant. Quandoquidem igitur priores aliter præivire, vestigia eorum premam: eò magis, ne si partes has de genere divellam, novitate illà magis animos turbem, quàm juvem. Age igitur, exordiamur telam de iis, quæ è terminatione, sive, ut Fabius † loquitur, positione cognoscuntur per regulas speciales: in quibus verèor cum Plautino ‡ illo sycophanta, ne face & viatico nobis opus sit in tam longa errorum serie.

† lib. 1, cap. 4 & 5.
‡ Trinumm. Act. 4, sc. 2.

Ac primò fallunt, fallunturque, qui *polenta* neutri esse generis suffulcire conantur hoc Nasonis *;

* lib. 5 Metam. 7.

— Lymphámque roganti,
Dulce dedit, testâ quod coxerat antè, polenta.

Nam legendum,

Dulce dedit, tostâ quod coxerat antè polentâ.

† lib. 12 Adversar. cap. 8.

Quo de loco ita Turnebus †: *Significatur κυκεὼν, quem Cicero vertit cimum.* Et paullo pòst: *Interdum mel ei admiscebatur, quo factum, ut dulce vocârit Ovidius in neutro genere, quod ait coctum cum polentâ fuisse. Qui enim Grammatici hic polentam neutrius generis faciunt, in pollinariis & pistoribus potiùs, quàm Grammaticis, numerandi videntur.* Nimirum optimè vidit Turnebus, per *dulce* signari dulcem potum; quem anus, antequam Cereri daret, coxerat tostâ polentâ, hoc est, hordeo sive farinâ hordeaciâ. Imò eo pacto, multò ante Turnebum, hunc versum interpretatus fuerat Raphaël Regius; quique eum secutus Ioannes Ninivita, Grammaticorum suæ ætatis princeps.

Præterea Græca omnia in TA masculina esse adserunt. Exempla huic rei firmandæ adducunt, *poëta*, *propheta*, *planeta*, & *cometa*. Classicorum quoque scriptorum locis hæc firmatũ eunt, nisi quòd de *prophetæ* vocabulo ad

Eccle-

Ecclesiasticos confugiunt, quasi eam ignorarint veteres Latini. At C. Iulius Cæsar (non Dictator, sed cognomine Strabo *, Cinnanis temporibus occisus †, quem inter summos Oratores Cicero ‡ retulit, ac Tragicum poetam fuisse, cùm idem, tum Asconius * testatur) in tragœdiâ suâ, Adrasto, Festo † teste, dixit:

Tum capita viridi lauro velare imperant
Prophetæ, sancta castè qui purant sacra.

Sed nihil hic locus, aut similes, causam eorum juvant; quando nec *propheta*, nec *poeta*, hujus sint loci; ut quæ è significatione cognoscantur masculina, ac feminina forment *poetria*, & *prophetis*, vel, si malis, *prophetissa*: quæ tamen refugiens Æschylus τὰς προφήτιδας dixit. Sanè antiquiores maluere ejusmodi communi genere usurpare: ubi juniores sexum terminatione discrevere. Neque id in hac modò terminatione, sed etiam aliis. Vt *diaconam* dixere διακόνισσαν: ac φυλάκισσαν maluere, quàm τὴν φύλακα. Quorum exempla apud LXX, & SS. Patres. Sic quoque pro ἡ γεωργὸς, γεώργισσα habes Iustiniani Novella CLVI.

Cometa verò, & *planeta*, κατ' ἐξοχὴν masculina sunt, quia respicitur ad vocem ἀστὴρ †; quomodo *natalis* masculinum est, quia intelligitur *dies*; *continens* femininum, quia intelligitur *terra*; quâ de re dicere cœpimus, cùm de adjectivorum genere ageremus, pleniusque tractabimus libro de orationis structura. Illud tamen inficiari non possumus, interdum ἀστὴρ intelligi non posse: ut cùm additur substantivum diversi generis per Appositionem, quam vocant. Tacitus lib. XIV Annal. *Inter quæ & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tanquam mutationem regis portendat.* Vbi & *cometes*, non *cometa* dicitur. Eodémque modo loquitur lib. proximo. Et plurimùm profectò Latini utuntur hâc terminatione. Lucanus lib. I:

--- Et terris mutantem regna cometen.

Silius lib. I:

Crine ut flamifero terret fera regna cometes.

Et lib. VIII.

Regnorum everſor rubuit letale cometes.

Claudiani quoque est lib. I de raptu Proserpinæ:

Præceps sanguineo delabitur igne cometes.

Similiter lib. de bello Getico *:

Et nunquam cœlo spectatum impune cometen.

Item Panegyri de consulatu Mallii Theodori †:

— Aut tristem figat crinita cometen.

Eodémq; modo dixit Tertullianus lib. de fugâ in persecutione cap. X: *Fugerat & quidam animosius Prophetes dominum.* Ac *prophetē* usurpat lib. de monogamiâ

* *Vellejus lib. 2, & Suetonius in Iulio cap. 57.*
† *Cic. Tusc. 5 & 3 de Orat. item Livius epit. lib. 60, & Suetonius in Calig. cap. ult.*
‡ *lib. 2 & 3 de Orat. & in Brute.*
* *in Orat. Cic. pro M. Scauro.*
† *in Propheta*
† *stella.*
* *vers. 243.*
† *vers. 111.*

nogamiâ cap. VIII. Par ratio in *Psaltes*, quo Sidonius utitur lib. VIII, ep. IX. Habet & vetus tabula marmorea †: DECVRIONVM. COCCEII. L. CVRAT. STRATONE. COMOEDO. IBYCO. PSALTE. CHRESTO &c. Rectum tamen & *psaltn*. Gloss. vett. ψάλτης, *nablio, psalta*. Verùm sanè, ut & *cometa*, & *planeta*, excipi hoc loco debuerint; de quo non magnopere pugnabo, cùm vox ad quam respicitur, Græcâ sit, eoque Græcè nescientibus ignota: at quid dicent de *charta, catapulta*, atque aliis, quæ & Græca sunt, & in TA desinunt, & nihilominus feminina? Quare quanto melius super hujusceemodi nominum genere scripsere antiqui! quod ut magis pareat, unâ operâ novellis doctoribus, tum doctissimum Varronem obducere visum, tum priscum & nomine, & fide, Grammaticum; Priscianum dico, cujus hæc verba lib. VII. *Varro de linguâ Latinâ ait, talia ex Græco sumta ex masculino in femininum transire, & A literâ finiri: ὁ κοχλίας, hæc cochlea; ὁ χάρτης, hæc charta; ὁ γαυσάπης, hæc gausapa. Charta* tamen Lucillius sat. XXVI in masculino usurpavit more Græcorum: si genuina hæc apud Nonium * lectio est: *Vi i nunc Socratici chartæ?* Mirum verò summum virum putare, Horatium similiter in Arte scripsisse?

Rem tibi Socratici poterunt ostendere chartæ.

Etsi enim Horatius Lucilium imitetur quandoque in satyrâ: non tamen ita κακόζηλος † fuit, ut *mens charta* diceret; idque eâ in epistolâ, quâ Pisones juvenes docet artem poëticen. Sanè si hoc esset; in aliquo codice sic legeretur, vel olim saltem lectum fuisse, sciremus ex interprete ejus veteri, vel Nonio, aut Prisciano; vel alius veterum Grammaticorum rem tam miram, & insolentem, verbo attigisset. Vt mittam, quod ne satis quidem liquet, ipsenè ita scripserit Lucilius. Nam in Aldina Nonii editione, atque etiam in MSSis, non *chartæ* est, sed *charti*. Sæpe etiam Nonius aut corruptâ lectione deceptus, aut mentem veterum non est adsecutus.

Sed de *chartæ* vocabulo abunde. Ad alia venio ejusdem monetæ: ut ὁ μαργαείτης, *hæc margarita*; ὁ καταπέλτης, *hæc catapulta*; ὁ μανδραγόρας, *hæc mandragora*; ὁ παξαμάγγης, *hæc pataſanga*; ὁ τιάρας, *hæc tiara*; ὁ μιτρητὴς, *hæc mitreta*: de quo vulgarem Lexicographorum errorem, ἡ μιτρητὴ scribentium, optimo jure taxat Leopardus lib. XV, cap. XXIII. Sed dubitatur de voce *pandectæ*. Vulgò quidem muliebre putatur: imò & à Budæo annotat. in Pandectas scriptum est: *Cùm essemus Florentiæ Pandectas Pisanas, quas archetypos esse putant, in palatio vidimus*. Et mox: *Has si diebus aliquot otiosè nobis tractare licuisset*. Verùm Antonius Augustinus ‡, Adolphus Mekerchus *, & Henricus Stephanus †, contendunt, esse generis virilis, eò quòd Græcè sit οἱ πανδέκτης: iisque assentit Andr. Schottus observat. Hum. lib. II, cap. XVI. Et sanè etiam Cuiacius ipse tandem *Pandectæ Florentini* cœpit scribere.

† *Inscript. Smet. ac Gruteri, pag. CCCXXXI. num. 2*

† *in* Charta.

† *malus & insolens affectator.*

‡ *Indice proprietatum in Pandectis Nominum edito Herdæ.*

* *Lib. de pronunciat. L. Græc.*

† *De abusu L. Gr.*

scribere. Pro vulgata verò sententia adversus hos pugnat Isaacus Casaubonus Castigationibus in librum quinctum Strabonis, & Obertus Giffanius, in Observationibus L. L. Ac Casaubonus quidem femininum esse contendit, eo quòd Græca in ΑΣ, vel ΗΣ, cùm apud Latinos in A desinunt, fiunt feminina juxta regulam Prisciani, quam antea attulimus. Sed hunc canona tum tantùm verum esse existimo, quando in vocabulis non intelligitur aliud nomen, unde suum genus accipiunt. Talia sunt, quæ adfert Priscianus; quæque iis superiùs addebamus. At ratio est dispar, quando κατ' ἐπόνοιαν respicitur aliquod substantivum: uti fit in πλανήτης, & κομήτης; in quibus intelligitur ἀστήρ. Ac hujusmodi quoque est παυδέκτης, ubi intelligitur λόγος *. Quare Latinis etiam masculinum erit. Similiter de *Etesiis* judicamus, quia in ἐτησίαι † respicitur substantivum ἄνεμοι ‡. Aristoteles, sive alius potiùs, lib. de mundo: Τῶν ἀνέμων, οἱ μὲν χειμῶνος, ὥσπερ οἱ Νότοι, συναγωγεῖς· οἱ δὲ θέρους, ὡς οἱ Ἐτησίαι λεγόμενοι. *Ventorum alii quidem pollent hyeme, ut austri: alii æstate, ut Etesiæ qui dicuntur.* Itaque & rectus ejus Latinis non tam *Etesia* est, quàm *Etesias*. Plinius lib. XVIII, cap. XXXIV de aquilone agens: *Mollit sidera æstate mediâ, mutátque nomen, & etesias vocatur.* Non *Etesia* inquit, sed *Etesias*. At nomina primæ in AS, & ES, semper generis sunt virilis. Quare & *Pandectæ* puto esse à *Pandectes*: ut simile sit istis *cometes*, *planetes*, de quibus antè dictum. Ita etiam terminatione discernetur à femininis: ut femininum *tiara* à masculino *tiaras*. De *ornithiis* verò idem, ac de eteſiis, judicium esto. Idem scriptor libri de Mundo: Οἱ δὲ Ὀρνιθίαι καλούμενοι, ἐκεινόί τινες ὄντες ἄνεμοι, Βορέαι εἰσὶ τῷ γένει. Vbi apud Appulejum: *Ornithiæ verni appellantur Aquilonum genus, aëre prosati.* Sic enim legendum, non *prolati*; quod monitum Clarissimo Bonaventuræ Vulcanio, præceptori in adolescentia meo. Qui & pro *verni* ex MSo *venti* malebat, & apud Aristotelem ἀέτειοι pro ἐκεινόι.

Hadria pro urbe femininum est, pro mari masculinum. De Vrbe est hoc Iustini lib. XX: *Hadria Illyrico mari proxima, quæ & Hadriatico mari nomen dedit.* De mari illud Horatii lib. III, od. III: *Dux inquieti turbidus Adriæ*: & od. IX. — *Improbo Iracundior Hadriâ.* In caussa est, quia respicitur *sinus*. Vnde Græcis ὁ Ἀδρίας κόλπος. Strabo lib. V: Τὴν Ἀτρίαν ὕστερον γενέσθαι πόλιν φασίν· ἀφ' ἧς καὶ τὸνομα τῷ κόλπῳ γενέσθαι τῷ Ἀδρίᾳ, μικρὰν μετάθεσιν λαβόν. *Atriam illustrem fuisse urbem ajunt: à quo & sinui nomen datum Hadriæ, exiguâ factâ mutatione.* Ac similiter κόλπος Ἀδρίας dicitur Stephano in Ἀδρία. Ac fluvius quoque, sive portus ejus urbis, ὁ Ἀδρίας: teste eodem Stephano, item Ioanne Tzetze in Chiliad. ac Isacio Tzetze in Lycophr.

Dubito, an attingi etiam mereatur ridiculus error veteris interpretis in illud Iuvenalis sat. X: *Frangendus misero gingivâ panis inermi.*

* liber. † eteſia. ‡ venti.

Ad quem locum ita vett. gloſſæ à Pithœo editæ: *Notandum maſculino genere dixiſſe, ut hic gingiva.* Atqui bullâ mihi digniſſimus videatur, qui ſententiam eſſe non videat; homini miſero panis eſt frangendus gingivâ inermi, quia ei dentes jam exciderint.

Advena, auriga, & *indigena,* non ſunt communia, ut ſuo loco oſtendimus. Nec *conviva* commune eſſe, adſtrui poteſt, præterquam unico Pomponii *, caſci ſcriptoris, loco. *Talpa* & *dama* (pro quo libri veteres *damna*) à ſolo Marone in maſculino uſurpantur, idque κατὰ μεταπλασμὸν: atque inde eſt, quòd Chariſius inter barbariſmos genere commiſſos poëtæ illud reponat †:

Cum canibus timidi venient ad pocula damnæ.

Sanè non dubitat Servius ‡, quin *timidæ* fuerit dicturus, niſi refugiſſet ὁμοιολέκτου. Idem judicandum puto de illo ejuſdem *:

Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.

Nam & hîc ſi *captæ* dixiſſet, fuiſſet ὁμοιολέκτου: cujuſmodi lenocinia imminuunt heroici carminis majeſtatem.

* lib. 1, epiſt. 39.

† Ecl. 8.

‡ ad locum citatum.

* Georg. 1.

CAPVT XX.

Πάσχα *Græcis* ἀκλίτου, *Latinis primæ potiùs declinationis, quàm tertiæ, utriſque neutrum. De origine vocis deceptos Tertullianum, Lactantium, Ambroſium. Hebræum eſſe, ſed flexu Chaldæo.* Φασέκ. *Interpres* Παραλιπομένων *alius eſt ab* LXX. Manna *neutrum, pro cibo Iſraelitarum in deſerto.* Manna, *pro micis thuris. Gloſſæ vett. ſemel & iterum correctæ: uti & interpres vetus Iuvenalis.* Manua.

ATque hæc origine vel Latina ſunt, vel Græca. Videamus nunc de iis, quæ ab Oriente accepimus.

Paſcha Hebræis, & Chaldæis, maſculinum eſt, non neutrum: quo genere utrique deſtituuntur. Græcis Latiniſque nihilominus neutrum eſt. Sic LXX ſemper τὸ πάσχα, & τῦ πάσχα. Quomodo & Ioann. cap. 11. ἐν τῷ πάσχα: & Nazianzenus orat. XLII, μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα †. Auguſtinus ad liter. Petil. Donat. lib. II, cap. XXXVII: *Aliud eſt paſcha, quod adhuc Iudæi de ove celebrant: aliud autem, quod nos in corpore & ſanguine Domini accipimus.* Nec id de paſcha tum tantùm dictum velim, cùm tertiæ eſt inflexionis, inque obliquo *paſchatis* facit: ſed etiam quando primæ. Sanè apud Tertullianum legas, *ſollemnibus † paſchæ:* & *in * paſcha jejunare.* Idem tamen †, *Cur paſcha celebramus in annuo circulo in menſe primo?* Imò jungit iſta lib. adverſ. Iud. cap. X: *Hanc ſollennitatem dixi hujus, id eſt, paſchæ azymorum, cùm amaritudine manducaturos prædicabat: & adjecit, paſcha eſſe Domini, id eſt paſſionem Chriſti.* Auſonii quoque eſt epiſt. XI, quæ ad Paullum:

Inſtantis revocant quia nos ſollemnia paſchæ.

† participem eſſe paſchatis.

‡ lib. 2 adverſum cap. 4.

* de jejunio adverſus Pſychicos cap. 14.

† idem.

Idem

Idem tamen epist. prox. ad eundem :

Nos etenim primis sanctum post pascha diebus
Avemus agrum visere.

Etiam B. Ambrosius libellum suum inscripsit, *De mysterio Paschæ:* cumq; ab iisdē verbis orditur. *Paschatis* pro eo nunc magis obtinet: quomodo inter cæteros jā olim Eligius Noviomus, qui anno ɪɔLxv obiit *, homil. ɪv † de cœna Domini, scripsit : *Suo paschate, id est transitu ex hoc mundo ad Patrem, nos de vitiis ad virtutem, de terrenis ad cælestia, de caducis ad æterna transire docuit.* Sed rectiùs Tertullianus, & alii, *paschæ* inflectunt. Nec enim, cur in tertia uterentur, aliud in causſa est, quàm quod existimarent, verbale esse à πάσχω ‡ ; eóque declinationis esse ejusdem, ac *ænigma, dogma,* aliáque verbalia à Græcis accepta. Hoc sanè etymon amplexus Tertullianus, & quidem, quod factum nollem, eo libro, quo disputat contra Iudæos. Idem sequuntur Lactantius Divin. Instit. lib. ɪv, cap. xxvɪ, Ambrosius de mysterio paschæ cap. ɪ, atque alii. Atqui πάσχα non Græcum est, sed Hebræum : ut optimè monitum B. Hieronymo, de celebratione paschæ. Hebræis enim *transitus* dicitur פֶּסַח *Pesach*, ut vulgò quidē corruptè pronunciant : vel potiùs (cùm Hebræi careant P Latīno, ac Π Græco) *Phesach.* Sed ut ex *Tharach, Thare;* ex *Corach, Core* ; ex *Iephthach, Iephthe :* ita ex *Phesach* fuerit *Phesē*, pro quo *Phasē* lectitabant: uti pro *Phesach*, φασέχ. Chaldaicè א addito, פַּסְחָא, *Phascha;* quomodo & Hierosolymitani pronunciabant. Græci, mutatâ adspiratione in tenuem, Πάχα extulere. Quod legere etiam apud Philonem : semperque apud ʟxx in libris Mosaicis. Vti & Ios. v, 10, 11, & ɪv Reg. xxɪɪɪ, 21. Esa. vɪ, 19, 20. Ezech. xlv, 21. At in ɪɪ Paralipom. cap. xxx, & xxxv, crebrò pro eo est Φασεκ : nec unquam πάσχα : quod argumento est Παραλιπομένων libros esse alius interpretis, quàm Pentateuchum. Vbi toties in Exod. Lev. Numer. Deut. πάσχα legas, nec aliter unquam. Et firmat hanc sententiam, quòd Theodotio pro πάσχα soleat scribere φασεκ : ut est apud Theodoretum Quæst. in Exod. Hæc pluribus sum persecutus, ut liqueret, *pascha* esse Hebræum, sed formâ Chaldaicâ deflexum, ac Græcos quidem declinare τὸ πάσχα, τοῦ πάσχα : Latinos autem *hoc pascha, hujus paschæ.*

Eodē modo in *manna,* מָנָא, Chaldaicâ formâ א additur ad Hebræum מָן, *man* : ac cum Hebræis & Chaldæis sit masculinum : Græcis hoc quoque, & Latinis, est neutrum. Exod. xvɪ, 35. Ἔφαγον * τὸ μὲν ἔτη τεσσαράκοντα. Num. xɪ, 7. τὸ † δὲ μάννα, ὥσει σπέρμα κορίου. Ac similiter Deuter. vɪɪɪ, 3 & 16. Ios. v, 12, & alibi. Etiam Ioh. vɪ, 31. ubi Nonnus reddidit :

* *Sigebertus in Chronic.*
† *in bibliotheca Patrum tom. 2. edit. 2.*
‡ *patior.*
* *Cæderunt mannam annos quadraginta.*
† *manna vero ut semen coriandri.*

didit : Μάννα * πολυκλήϊσον ἐδήσαντο τοκῆες.

* *Manna valde celebratum ſpeciarum parentes.*

Quare *cæleſte manna* dicemus, non *cæleſtem mannam*, ut plerique.

Atque hæc de eâ mannæ ſignificatione, quâ in ſacris accipitur literis. Præterea autem ſignat, quas *thuris micas* vocat Columella †, *pollinem thuris* Scribonius Largus non uno loco, *minutum thus* Iuvenalis ſat. IX :

† *lib. 6 cap. 30.*

O parvi noſtrique lares, quos thure minuto,
Aut farre, & tenui ſolco exornare coronâ.

Vbi vetus interpres : *Thus minutum mannam vocant.* Gloſſ. Arabicolatinæ : *Mannes, pulvere turis.* Malim in auferendi caſu, *Mannâ, pulvere turis.* Sic μάννης vocabulo uſi Dioſcorides lib. I, cap. LXXIV, & Galenus lib. IV περὶ κ̣ τόπων. Exiſtimare autem aliquis poſſit, eſſe eâ ſignificatione neutrum, allatum ob locum è Iuvenalis ſcholiaſte antiquo. Sed enim Plinius aliter lib. XII, cap. XIV. *Micas (thuris) concuſſu eliſas mannam vocamus.* Quare *mannam* apud ſcholiaſtem illum malim. Nam, ne de Plinii loco dubitemus, librorum vett. conſenſus facit.

Nec dubium, quin ſi *manna* etiam deſignat fœni manipulos, ejuſdem ſit generis. Idem enim ſcholiaſtes ad illud Iuvenalis ſat. VIII, --- *Atque manipios Solvet : Mannas*, inquit, *fœni.* Quamquam verò in vett. etiam gloſſis legatur, *Manna*, Νόμη : utrobique tamen *manua* cenſeo legendum. Nam & gloſſ. Cyrilli, Δράγμα, *manipulum, manua, dragma.* Et gloſſæ Iſidori : *Manuæ, manipuli.* Vbi, ut plurale plurali reddatur, *manuæ* reſcribo. Favet quoque ἴτυμον. Nam ab eâdem origine *manipulum*, & *manium* dixere.

* *Mamona* maſculinum eſt, etſi Lucæ cap. XVI, verſ. XI, Theod. Beza vertat *veram mamonam.* Meliùs alii, *verum.* Nam in linguâ Aramæâ, quâ Chriſtus uſus, maſculinum eſt. Etiam *Mammonam improbum* dixit Ambroſius in Lucam. Idem liquet ex terminatione recti *Mamonas*, vel *Mammonas.* Nam gemino M ſcribitur ea vox apud Matthæum, unico apud Lucam. Recto uſus Tertullianus libro de fuga in perſecutione cap. XII : *Si non poſſumus Deo ſervire, & Mammonæ, poſſumus & à Deo redimi, & à Mammonâ? Quis enim magis ſerviet Mammonæ, quam quē Mammonas redemit?* Vtitur & lib. IV contra Marcionē cap. XXXIII : Nempe Hebræis eſt *Mamon*: Chaldaicè *Mamona* Græcè *Mamonas*: ut *Satan, Satana, Satanas.* Significare *præfectum*, exiſtimabat Cælius Calcagninus in Epiſtolicis Quæſtionibus ‡. Sed falſus ille. Meliùs Clemens lib. IV Παιδ. vertit φιλαργυρίαν: & Heſychius, Μαμωνᾶς, θησαυρὸς πλεονεξίας. Item Hieronymo, cui eſt πλοῦτος, ſive *divitiæ.* Vide eum in cap. VI Matth. & epiſt. ad Algaſiam quæſt. VI. Auguſtinus lib. II de ſermone Domini in Monte ait, Pœnis ſimiliter notare *lucrum.* Quod & ſcribit in Quæſtionibus Euangelii; atque addit, vicinas eſſe linguas,

‡ *lib. I epiſt. 39.*

guas, Hebræam, & Aram: quod ignorare non potuit, qui Tagastæ in Numidia esset natus, Madauræ & Carthagine esset literis imbutus, Hippone Regio presbyter fuerit, atque annis quasi XXXVI episcopus.

CAPVT XXI.

De exeuntibus in E, vel I. Bubile *pro* pascuo. *Lambini lapsus.* Melo *in ablativo.* Pelage. Cete, & ceti. Gummis, *vel* commis. *Plauti vera lectio indicata.* Scelera sinapis, *pro* scelerata. Homo scelerus, & scelerum caput. *Charisii lapsus.*

IN E planè eodem se habent modo, atque nomina in A. Quanto igitur satius fuisset, conjunctim ea hoc pacto complecti? Singularia in A, vel E, si primæ sint declinationis, feminina sunt: si tertiæ, neutra. Pluralia in alterutram vocalem meram desinentia, neutra sunt: at quæ utrâque, hoc est, diphthongo Æ, terminantur, sunt feminina.

Ovile, & *bubile*, adjectiva sunt, quæ neutro accipiuntur, quia intelligitur *stabulum.* Ea causa est, cur mutato genere dixerit Plautus Persâ *: *Enim metuo, ut possim in bubilem rejicere, ne vagentur.* * *Act.* 2, *Sc.* Parasitum *jam esse dicit.*

Vbi per *bubilem* puto signari, non *stabulum*, ut censet Lambinus; sed *pascuum*, ac respici ad vocem *agrum.* Sanè anteceserat versu proximo:

Emitte sodes (boves) *ne eneces fame, sine ire pastum.*

Atque ut *stabulum* significaretur, non tamen id adversaretur ei, quod de genere dicebamus. Nam ut in *bubile* subauditur *stabulum*, ita in *bubilis* intelligatur *caula.*

Nec eo leviter peccant, quòd *mele* reponunt inter illa, quæ tantùm in plurativo inveniantur. Nam *cete* quidem, & *tempe*, quæ contracta sunt ex κήτια, & τέμπια, apud Latinos in solo inveniuntur plurativo: ut apud Maronem Æn. V.

Tum variæ comitum facies, immania cete.

Et Georg. II. *Frigida Tempe.* Et apud Tullium †, qui Græcam retinet scripturam: *Reatini me ad sua τέμπη duxerunt.* Pro quo *tempea* est apud Solinum in Pontico ‡: † *epist.* 14, *lib.* 4 *ad Atticum.*

Vos quoque, qui resono colitis cava tempea cœtu. ‡ *in editione veterum poematum ac epigrammatum a P. Pythœo procurata.*

At in *mele* contrà fit, quod apud Latinos in singulari etiam declinatur: non hoc integro tamen, cùm destituatur genitivo, dativo, & ablativo. Nec enim morari convenit autorem carminis de Pascha sive de Resurrectione, quod vulgo Lactantii Firmiani esse creditur, cùm sit Venantii Fortunati: in quo legere est,

Eique repercusso dulcior aura melo.

Est autem hoc major oscitantia Grammaticorum in *mele*, quòd ipsi, quando ad nomina in OS devenerunt, quasi sui obliti, *melos* reponant inter neutra. Sanè qui *mele* hîc adjecerunt, pari, aut majori jure *pelage* addidissent; quo usus Lucretius lib. V & VI. Nam itidem ex πελάγεα est πελάγη. De quo postea. At erit credo, qui nec *cete* hujus loci existimabit, quia ut *melos*, & *pelagus*, ita & *cetus* dicant Latini. Verùm dispar hîc ratio, quia à *cetus* in plurali fit non *cete*, sed *ceti*; quomodo *cetos* legere est apud Plinium lib. XXXII, cap. I.

De duabus primis vocalibus diximus: de cæteris videamus.

Fortasse aliquis ambigat, num singularia in I semper neutra & aptota sint, eò quòd apud Columellam lib. XII, cap. L legere sit: *Existimarúntque satius esse, nova dolia liquidâ gummi perluere.* Et mox: *Serias crassâ gummi liverunt.* Sed nihil hoc adversus vulgarem regulam, quando *gummi* utrobique ablativus est à *gummis*, quod femininum est. Usus idē Columella: *Talis materies, qualis gummis.* Nonii hâc de re locum ita emendabat Paullus Leopardus lib. XVIII, cap. XXX. *Cummi*, (ita Nonius scribit Græcorum more, qui κόμμι dicunt) *generis neutri, ut est usu monoptoton. Tamen femininum cummis, ut Alpináque cummis; ut sit genitivus ejus hujus cummis: ut puppis, febris, pelvis.* Pari ratione, & in neutro dicimus *sinapi*, & in feminino *sinapis*: quo in gignendi casu usus Plinius lib. XXVIII, cap. XI. *Laudatur & fel, & fimum, cùm sinapis pari modo illitum.* In recto autem usurpat Columella lib. X:

Seque lacessenti fletum factura sinapis.

† Act. III, Sc. Forum coquinæ.

Et Plautus Pseudolo †:

Teritur sinapis scelera cum illis, qui terunt.
Priusquam triverunt, oculi ut exstillent, facit.

In vulgatis est, *sinapis scelerata.* Sed veteres *scelerus* dixere pro *sceleratus.* Atque id cum metrum hoc loco flagitat, tum genuinum esse testatur Servius P. Danielis in IX Æn. ubi inquit: *Funera pro funesta, ut homo scelerus, sicut scelestus, vel scelerosus dicebatur. Plautus in Pseudolo: Teritur sinapis scelera. In eâdem: Nunc jube venire Pseudolum, scelerum caput. id est scelestum.*

Porrò cùm & Columella, & Plautus, in nominativo ipso *gummis*, & *sinapis*, dicant: errâsse liquet eos, qui, Charisio teste, voluerunt, *gummi* & *sinapi*, contra naturam nominum in I, esse diptota, ac genitivo in IS desinere; cæteris verò casibus non variare terminationem. Quod verò hoc loco, quasi de compacto affirmant Grammatici, *frugi, nauci, nihili, mancipi, adjectiva esse, & aptota*; id adeò fœdum est, ut nulli Africæ portento monstrositate concesserit. Quippe nullum eorum vel adjectivum est, vel ἄκλιτον; ut cognoscere erit ex iis, quæ dicturi sumus, cùm in casuum doctrinâ agemus de illis, quæ casu aliquo deficiunt.

CAPUT

CAPVT XXII.

De terminatione O, Verrepæus, & Caucius excussi, ut inde conjectura de aliis fiat. Vnio, *pro genere margaritæ, virile: pro* concordia, *Latinum non est: at invenitur pro cepæ genere, & eo, quod Græcis μονάς. Nec Latina sunt* albedo, & nigredo. Pugionis *etymon.* Ἐγχειρίδιον *pro* pugione. *Vnde* ditio, portio, superstitio. Optionis *triplex acceptio.* Postulio. Sortio. Rebellatio, *an* rebellio, *dicendum.* Talio *unde dicta, & cujus generis.* Arrabo *quandoque muliebre, sæpius virile.* Sola, *vel* sera bubo. Margo pleną. *Terminatio* Y *socianda non tertiæ, sed quintæ vocali.*

IN nominibus in O non minùs turpiter se dedêre, cùm veterum aliqui, tum juniores, & melioris quidem notæ: inque his, qui magnæ apud multos dignationis, Simo Verrepæus, Sylvæducis Collegii Pontificii canonicus, & gymnasii præfectus. Is Ninivitam Despauterium in pauciora constrinxit, bonoque judicio, quod negari non debet, plurimis in locis castigavit, inque Belgicæ scholis passim regnat, jam ab eo tempore, quo Mechliniensis provincialis Synodi auctoritate ac decreto constitutum (id anno fuit CIↃ IↃLXX) ut Ninivita in compendium contractus, Alexandro à Villa Dei, cæterisque rejectis, solus in scholas reciperetur. Quare utcunque minuti animi videatur, cum Grammaticis nuperis conflictari, eorumque præcepta ad vivum resecare: quia tamen non inutile est scire, quàm parum fidei plurimis eorum sit habendum; tædium hoc in quarta vocali terminatis devorabo: unde liquebit, quàm incuriosè se gesserit, qui curâ atque industriâ prope omnes post se creditur reliquisse. Initium inde faciam, ubi hunc Grammaticum non omnino ratio fugit. Vti quòd *unio* pro margarita masculinum esse ait. Nam ita usus Plinius lib. IX, cap. XXXV: ac Solinus cap. XX. eoque non Grammaticus ille, sed doctissimus Ioachimus Vadianus lapsus est in epitome suâ trium orbis partium, ubi Arabiam describit. Hîc scribere non dubitat: *Altera illa unio, quam dictator Cæsar Serviliæ emit.* Sed in illo operæ parcere potuit is, quem dixi, Grammaticus, quòd addidit, *unio* pro concordia esse femininum. Nam eâ in significatione nunquam usi scriptores ævi melioris. Scio, in glossis Cyrilli Ἑνῶμαι exponi *unior*: scio quoque, apud Appulejum in XI legi, *unita ratio*, & *lumine uniti.* Sed ne *unire* quidem apud priores lego, verùm *adunare*, quod apud Plinium. Nec ab *unire* ἀναλόγως sit *unio*, sed *unitio.* Quare *unio* non sit ἕνωσις, ab *unire*; sed ἑνότης, ab *unus.* Atque ita reperio apud Tertullianum lib. I adversus Marcionem cap. IV. *Sed & alterius formæ reges, qui singulares in unione imperii præsunt.* Vbi *unio* non *societatem* notat, sed μονάδα.

Quare rectiùs Verrepæus *unio* unitatem, quàm concordiam interpretaretur. Sed quod femininum ait, id nec è loco hoc Tertulliani colligi potest, cùm appositum sit nullum. Etiam *unio* Latinis *στρόμβον μονοκέφαλον* * : ut ex Columella † constat. Non dubito, quin ejusdem sit generis, ac *unio*, pro margaritæ genere. Interim deest veterum auctoritas. Idem Verrepæus in DO & GO feminina esse ait: rectè: at exempla *albedinis* & *virginis* putidè usurpat. Nam *virgo* ad regulam generalem pertinet: *albedo* & *nigredo* (etsi prius illud etiam apud Sulpitium Severũ ‡ legatur) Latina non sunt; sed *albor*, *nigror*, *nigritia* vel *nigrities*. A femininis verbalibus excipit *pugio*. Certè & Festus sic dici ait, quia *eo punctim pugnetur*. Verùm quid si dicamus, non à *pugnando* venire, sed à *pugno?* nempe quòd commodè pugno comprehendi queat: quemadmodum & eandem ob caussam à Græcis *ἐγχειρίδιον* appellatur. Sanè ad hanc enchiridii significationem allusit Erasmus, cùm libello aureolo nomen fecit, Enchiridium militis Christiani. Idem Verrepæus, cùm duo feciſſet genera verbalium in IO analoga, quæ à supino veniunt, & anomala, quæ aliunde descendunt: rectè prioris generis esse ait, *ambitio*, *oratio*, &c. At ineptè posterioris generis facit *communio*, *ditio*, *portio*, *seditio*, & *superstitio*. Nam partim ea non sunt verbalia, sed denominativa: partim verbalia quidem, sed quæ similiter veniant à supino. Prioris generis est *communio* à *communis*, & *ditio* à *dis*, quo pro divite usi Terentius, Cicero, alii: ac Belgæ quoque ditionem eodem modo **een rijk** appellant: nisi per *c* malis *dicio*, ut in glossis Philoxeni, ac Cyrilli scribitur; quomodo *δεὸ & δίκης* fuerit. Nec *portio*, unde *proportio*, est à *partior*, unde *partitio* foret; sed à *pars*, quasi *partio*. Vnde *τὸ ὀπισθάλλον μέρος* ab interprete veteri Luc. xv, 12, item in glossis vett. *portio* exponitur. In *seditio* quoquè, ratione posterioris partis, non minùs est *ἀναλογία*, quàm in *reditio*, *ambitio*, & similibus. Vt D insertum in *reditio*, inque *ambitio* B, ex vulgari opinione (veriùs esse ab *ambe* ex *ἀμφὶ*, alibi ex Varrone ostensum) ita & D insertum in *seditio*. Solùm distant, quod *reditum*, & *ambitum* dicimus, *seditum* non dicimus. *Superstitio* etiam vel verbale non est, sed denominativum à *superstes*: vel verbale si fuerit, analogum erit, quia ut à *statum* *statio*, ita à supino verbi *superstare* erit *superstitio*. Prius placuit Ciceroni lib. xi de nat. Deorum: *Non enim philosophi solum, verùm etiam majores nostri superstitionem à religione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur & immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latiùs patuit.* Sed verisimilius videtur, esse à *superstare*; quod nec Servio displicet in VIII Æn. Verùm caussam perperam adfert. Censet enim sic dici, quia à cæli regionibus, ut Lucretius † loquitur,

Horribili SVPER adspectu mortalibus INSTET.

At si,

* *capa uno constans capite.*
† *lib.* 12, *cap.* 1.
‡ *lib.* 1. *histor. sacra.*
† *lib.* 1, *v.* 65.

At si, *superstitio*, ut Servius ibidem definit, est *inanis & superfluus timor*: absque dubio sit à *superstare*, hoc est, supereſſe, ſive ſuperfluum ac nimium eſſe.

Quemadmodum autem ista malè censet esse verbalia anomala, quæ vel denominativa sunt, vel verbalia analoga: ita quæ verè verbalia anomala sunt, hoc est aliunde, quàm à supino veniunt, præterit non pauca. Nam ut *legio, regio, concio*, excipit, quia formentur à præsenti: ita excipi etiam oportuit, *usucapio, religio*, quod à *religo*; *contagio*, quod à *tago*, pro *tango*, unde *tagax*; *alluvio*, quod ab *alluvi*, ut à *fluvi* pro fluxi *fluvius*, à *pluvi*, *pluvius* & *pluvia*. *Optio* etiam, etsi per generalem regulam masculinum cognoscitur, cùm pro * *accenso* accipitur, hoc est, ministro centurionis aut decurionis, itémque cùm generatim pro *adjutore* ponitur; quomodo Plautus Asinariâ † ait:

* *Varro lib. 4 de L. L. & lib. 3 de vita pop. Rom. Festus, Nonius, Vegetius lib. 2, c. 7.*

† *Act. 1, Sc. 1.*

Tibi optionem sumito Leonidam;
Fabricare quidvis, quidvis comminiscere:

tamen semper femininum est, cùm significat ἐκλογὴν, ut in veteribus glossis exponitur: hoc est, optationem, sive eligendi facultatem: unde Plautus in Casinâ *:

* *Sc. Qui illum dii omnes deæque perdant.*

Optio hæc tua est; utram harum vis conditionem accipe.

Postulio quoque (quæ sacrorum vox est à Varrone, ac Arnobio, usurpata) huic planè geminum est; cùm & ipsum veniat à præsenti, ut *optio, religio*, ac fortasse *sortio*: quomodo in exemplari Longobardicis literis exarato Hieronymus Ferrarius scribi ait; idque non modò Philipp. III: sed in omnibus Ciceronis locis, quibus codd. vulgati habent *sortitio*.

Adhæc malè præterit nonnulla in *io* à nominibus venientia. Nam excipi oportuit *perduellio*, quod à *perduellis*. Item *rebellio*, quod à *bellum*: uti à supino *rebellatum rebellatio*. Quod verbũ improbabat Suetonius, ac *rebellio* pro eo dicere jubebat, teste Servio in XII Æn. Vsus tamen altero Val. Max. lib. VII, cap. III. Sed scriptor is non adeò verborum est curiosus, quæ interdum accipit à vulgo. Quid quòd Verrepæus etiam *talio* præterit? Nec enim verbale dixerit, cùm veniat à *tale*, quia tale quis patitur, quale fecit: unde Harmenopulo † ταυτοπάθεια dicitur. Muliebre autem id esse, † *lib. 6, tit. 8.* ostendit Gellius lib. XX, cap. I. *Acerba*, inquit, *talio*. Apud Tertullianum tamen legas lib. IV adversus Marcionem, *Talione oppositio*. Sed hac parte potior Gellius.

Præstò quoque exemplis nominum in O infercit Verrepæus. Verùm id non nomen est, sed adverbium. Quippe eâdem ratione dicitur *coràm adesse*, & *præstò adesse*. Virgilius ‡: ‡ I *Æn.*

— Coràm, quem quæritis, adsum
Trojus Æneas, Libycis ereptus ab undis.

* Act. 5, sc. ult. Terentius Eun.* *Ubi est frater?* CH. *Præstò adest.* Si tamen nomen est, adjectivum fuerit: de quibus agere non est hujus loci. Quis facilè putâsset, tot hactenus mendis obsitum esse opus, quod toties recoctum, annoque ab editione primâ vigesimo summam accepisset manum: præterea & à Belgis passim in Scholis enarraretur, inque celebres Germaniæ scho-
† præfat. lib. 2, princ. etymologia. las & Academias jam esset receptum: ut ipse auctor † gloriatur?

Fortasse autem persuadeat sibi quispiam meliora de Antonio Caucio, vel quia illustri adeò eum elogio dignatus est, Belgicæ ocellus, Iustus Lipsius. At is quoque nihil profectò, nisi ollas lippit. Nam *superstitio, ditio, communio, portio*, aut verbalia ei sunt, aut feminina non sunt. Propè piget referre, quòd si ipsi Plantinianæ editioni fides, *caro* & *grando* ei sunt verbalia in 10: quod sanè fateor non imperitiæ, attamen insignis oscitantiæ signum est evidentissimum. Et tamen talia ille, cùm quæ in gratiam Holsatiæ principuum antè scripserat, ad incudem, ut ipse agnoscit, revocata, serenissimo Daniæ regi consecraret. Et cur idem præterit *pondo?* Neque enim regulam sequitur, sed neutrum quidem ac singulare est, cùm pro *pondere* accipitur; plurale autem, cùm *libram* significat. Livius lib. IV: *Corona aurea libræ pondo*, hoc est, pondere. Fabius lib. VI, cap. IV: *Torquem aureum centum pondo*, hoc est, librarum. Dicas fortasse, istiusmodi rectiùs
‡ indeclinabilia. comprehendi generali regulâ, quâ dicatur, ἀκλίτα ‡ omnia esse neutra: ut, *fas, semis, hir, pondo, mille.* Sed si verum est, quod ajunt, regulas generales tantum eorum esse, quorum genus è significatione cognoscitur: sanè de ἀκλίτοις universè in regulis generalibus præcipi nequit. Vel si generatim hoc tradendum putant, oportuit eas generales regulas definire, quibus ex significatione, vel declinationis defectu, genus cognoscitur.

Nec satis mirari possum, apud Grammaticos altum adeò silentium esse de voce *arrhabo.* Nam licet ἀρραβὼν Græcis sit masculinum, ut apud Apostolum epist. II ad Corinth. I, 22: apud Latinos tamen est dubium. Feminino usus Varro lib. IV de L. L. *Arrhabo sic dicta, ut reliquum reddatur.* Ita ab Aldo quoque editum, & in Romanâ Ant. Augustini, ut de cæteris taceam. At Græcos sequi maluit Plautus Mil. Glor. Act. IV, sc. I. *Hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.* Item M. Cato in L. Veturium: *Cùm tantus arrhabo penes Samnites populi Romani esset.* Citat Gellius lib. XVII, cap. II, qui & ipse ita loqui maluit, *Arrhabo*, inquit, *in sordidis verbis haberi cœptus.*

Apud Horatium legas, nunc *falsum cupidinem*, nunc *pravum*, nunc *sordidum.* Atque Acro, ad I Serm. sat. I, ait ita novè loqui poetam. Tamen & ejus exemplo Seneca in Hippolyto dixit, *cæcum auri cupidinem.* Verùm femininum genus multò est usitatius: imò apud Oratores perpetuum.

Bubo, quod Priscianus in sexto, dubium facit, haut facilè alibi reperias in femi-

in feminino, quam hoc Virgilii Æneidos IV.

Soláque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.

Quo loco & Nonius comprobat, Maronem, contra aliorum autorum consuetudinem, *bubo* in feminino usurpâsse. Sed is pro *soláque* legit *serâque*, μνημονικῶ * fortasse ἁμαρτήματι †. Neque enim id in ullis codd. MSS inveniri arbitror. Sanè SOLA legit & Servius; qui sic cum ad locum: *SOLA contra genus posuit. Lucanus* *: *Et latæ jurantur aves bubone sinistro. Itẽ Ovidius: Infandus* † *bubo. Et est in usu. Sed Virgilius mutavit, referens ad avem. Plerumque enim genus, relictâ specialitate, à generali sumimus: ut si dicas, bona turdus, referens ad avem.* Quare in prosa Maronem non ausim imitari: sed sequar Iulium Obsequentem: cujus est, *Bubone in urbe viso*, Et, *Bubo in Capitolio occisus.*

* memoria.
† errore.
* lib. 5, vers. 198
† fort. ignavus, quod est lib. 5 Metam.

Insolens & illud Iuvenalis sat. I: *--- Plenâ jam margine libri.*

Quod Priscianus quoque adducit in VI.

Carbo verò etiam ab Vlpiano ‡ in muliebri genere usurpatur. *Si*, inquit, *lignum sit paratum ad carbones coquendas, atque conficiendas: ait Ofilius lib.* V *juris partiti, carbonum appellatione hujusmodi materiam non contineri.* Haloander, invitis libris, mutatum ibat. Sed Græcum τὰς ἀνθράκας Vlpianum respexisse, suspicatur Scipio Gentilis lib. XI παρέργ. cap. XVIII.

‡ l. ligni. 55. D. de legat. 2.

Terminatio V, & Y, eodem canone comprehendi debet. Vtraque enim neutra: ut *cornu, moly*. Quid manifestius? Et tamen plerique V subjicere malunt terminationi I. Nempe vulgata eos decipit pronunciatio, quæ corruptissima est, cùm apud antiquos V responderit Græco Y: ut indicant, δύω *duo*, τύρβη *turba*, &c.

CAPVT XXIII.

De exeuntibus in C. Lac, lact, & lactis. *Prisciani error.* Alex, & alec, *ut differant. Horatius explicatus.*

LAc κατ' ἀποκοπὴν factum ex *lact*, vel potiùs *lacte*: quo præter Catonem usus Plautus Menæchmis. Imò & Ennius, Hemina, Cæcilius, & Varro, ut Nonius docebit. *Lact* fuit apud Varronem, teste Probo *: improbat Flavius Caper †: at probat Martianus Capella lib. III, cap. de mutis: *T*, inquit, *finit neutra, caput, sinciput, lact.* Et *lac*, & *lacte*, vel *lact*, est neutrum. Sed antiqui etiam *lactis* dixere in muliebri. Gloss. vett. *Lactem*, γάλα. Ita Plautus Bacch. Act. V, sc. ult.

* in Catholicis.
† lib. de Orthographia.

BA. *Cogantur quidem intro.* SO. *haut scio, quid eo opus sit,*
Quæ nec lactem, nec lanam ullam habent: sic sine adsient. Vbi Lambinum vide.

Priscia-

Prisciānus lib. VI, tradit *halec* interdum femininum esse: sed confundit *halec*, & *halex*; quorum illud neutrum, hoc femininum est. Horatii est lib. II, sat. IV:

Hanc ego cum malis, ego fecem primus & alec,
Primus & invenior piper album cum sale nigro
Incretum puris circumposuisse catillis.

Ita enim, non ut Nonius adduxit, hos versus conceptos videre est in plerisque omnibus codd. MSS. Alterum quoque Nonius locum apponit ex ea Plautinæ Aululariæ parte, quæ deperiit:

Qui mihi olera cruda ponunt, alec danunt.

Sed *alecem* hîc legendum, metri ratio clamat. Emmanuel Alvarez, ut *alex* femininum esse comprobet, citat è Plinii lib. XXXI, cap. VIII. *Alex imperfecta, necdum colata.* At, ut Dalecampianam mittam, quam is fortasse videre non potuit, sanè in veteri quoque Parmensi legitur: *Vitium hujus* (gari) *est alex, imperfecta, nec colata fex.* Quo ex locò genus adstrui nequit, sed quid veteres *alecem* vocârint; nempe fecem gari: quæ res facit, ut in eo Horatii loco, quem suprà adduxi, *ἐν δισσῷ δοῦναι* esse suspicer, *fecem, & alec*, pro *alecis fece*, seu, eo fecis genere, quod *alex* vocatur. Pro liquamine hujusmodi accepit quoque Martialis epigrammate quodam, de variis esculentis: in quibus tam est frequens, ut *Coqui* cognomen, quod ei juniores *, corrupto Lampridii loco decepti, dedere, hoc nonnullis credatur accepisse, quia in libellis suis, præcipuéque Xeniis, multus adeo sit in tali argumento. Eo, quo dixi, epigrammate † est inter alia:

* Ioannes Sarisberiensis Policratici lib. 7: Vincentius Bellovacensis lib. 3 Speculi Doctrinalis cap. 37. Richardus Burì in Philobiblio, Iacobus Magnus Toletanus, Sophologii vigintì & amplius locis &c.

Capparin, & putri cepas alece natantes,
Et pulpam dubio de petasone voras.

Sed nec hinc genus exterebrari potest: uti neque ex eo, quòd Plauto Pœn ‡. Pœnus appellatur *alex* (alii *allex*) *viri*; q. d. non vir, sed viri muria, & quasi fex. Contrà genus quidem cognoscimus ex ejusdem libri XI, epigr. XXVIII.

† lib. 3, epig. 77.

Cui portat gaudens ancilla paropside rubrâ
Alecem; sed quam protinus illa vorat.

‡ Act. 5, sc. 2.

Verùm de significatione hîc dubitari potest. Mihi quidem *muriam* intelligi placet; quamquam aliter Prisciānus lib. VI. Sanè pro *muria* tutò in muliebri usurpatur; quando & Plinius lib. XXXII, cap. X, de piscium medicinis agens, scribit: *Alex defervefacta unguium scabritiam, cimiasque è capite manarum, extenuat.* Ita enim & in antiquâ Parmensi legitur. Et profectò dubitari possit, an *hallex* quoque dicatur de pisce; nisi hoc aliquid est, quòd Charisius lib. I dicat: *hoc allex* (in genere falsum suspicor Charisium) *ἀλλιξ, ἰχθὺς τετάρτευμένος.*

CAPVT

CAPVT XXIV.

De terminatione L, M, N. Sal *pro condimento sæpius virile. Donatus in eo refellitur. Flavius Caper leviter correctus.* Sale *pro* sal. Sales *pro eodem.* Strigilis, *non* strigil, *esse dicendum. Nonii locus emendatus. Isidori, atque Aldi alucinatio.* Strigilis ἔτυμον. Tantandem. *Moschopuli error.* Χερουβείμ, & Χερυβὶμ, Σεραφειμ, & Σεραφὶμ. *Chirec gadol Hebræorum à Græcis sæpe per ει reddi, & quæ ejus rei causſa.* Cim. *Priſciani lapſus de propriis in V M.* Poſitio *pro terminatione.* Lichen. *Vbi* flumen *anteceſſit, ſequi apud Varronem* eum, *quia* fluvius *in animo eſſet.* Alcyon *potius, quàm* halcyon, *ſcribendum, etſi* ἔτυμον *denſum ſpiritum requirere videatur.* Aëdon. *Calepini lapſus.* Πυθὼ, Πυθὼν, *& fortaſſe* Πυθία *pro Delphis, & quæ nominis cauſſa.*

TErminationi C quidam, eoſque inter è veteribus Priſcianus in quincto; è junioribus, Emmanuel Alvares, & Verrepæus, ſubdunt D: quæque hoc pacto exeunt, neutra eſſe ajunt: ut, *id, aliud, quid, quod.* Sed hæc & adjectiva ſunt, & provocabula: ut omnino alîus ſint loci.

Ab neutris in *al*, excipiunt *ſal*: quod rectè ſtatuunt, variare pro ſignificatione diverſâ. Non tamen hanc rem ſatis explicarunt. Pro *ſapientia*, maſculinum; pro *condimento*, neutrum eſſe, ſcribit Donatus in illud Terentii Eunucho *:

* Act. 3, Sc. 1.

Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmovet, qui habet ſalem,
Quod in te eſt.

Ac puto, idem voluiſſe Flavium Caprum libro de Orthographia. Sic enim legendum arbitror: *Ille ſale adſperſus eſt Muſarum. Non hoc ſal, vel ſales. Sed hoc ſal, erit, quod edimus: hi ſales pluraliter, urbanitates alicujus.* Vulgò editum, *Sed hic ſal, quod edimus.* Quomodo non erit ἀλλόδοσις ulla; quam ponendâ, indicat adverſativa *Sed.* Interim falluntur Donatus, & Caper. Nam ſæpius pro condimento invenitur in maſculino, quàm neutro. Cato lib. II Orig. *Ex ſale, qui apud Carthaginenſes fit.* Similiter de R.R. cap. LXXXVIII. Plaut. Perſ. † *Niſi me hæc defendet, nunquâ delinget ſalè.*

† Act. 3, Sc. Curate iſtuc intus.

Salluſt. in Iugurthâ: *Neque ſalem, neque alia gulæ irritamenta quærebant.* In neutro verò placuit Verrio Flacco, ut Chariſius ſcribit lib. IX. Vſuſque hoc pacto Varro in II de poemat. *Nunc vides in conviviis ita poni ſal, & mel.* Item Columella lib. XII, cap. LIII. *Deinde in ſeriam ſubſternitur ſal coctum, ſed modicè infractum.* In plurali verò hac ipſâ ſignificatione ſemper maſculinum eſt. Paullus IC. lib. V Sententiarum †: *Cotem ferro ſubigendo neceſſariam, hoſtibus quoque venundari; ut ferrum, & frumentum, & ſales; non ſine periculo capitis licet.* Eandémq; vocem copſe numero ac genere legere eſt l. XI C. de

† l. II. D. de publicanis.

vectigalibus : *Siquis sine personâ mancipum, id est, salinarum conductorum, sales emerit, vendereve tentaverit, sive propriâ audaciâ, sive nostro munitus oraculo : sales ipsi unà cum eorum precio mancipibus addicantur.*

* *Act. 1. Sc. Omnem rem inveni.*

Strigil vulgò excipiunt è neutris, quia apud Plautum sit Persâ * :

Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium.

Et apud Persium sat. v :

I puer, & strigiles Crispini ad balnea defer.

† *lib. 2.*

Verùm hæc sunt à recto *strigilis* : quo usus Cicero lib. IV de Finib. *Si ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla, aut strigilis accedat, sumturum sapientem eam vitam potius, quò hæc adjecta sint ; nec beatiorem tamen ob eam caussam fore. Strigil* verò vel barbarum, vel obsoletum est. In vulgatis quidem Arnobii † exemplaribus *strigil* invenimus : verùm *strigilis* legitur in melioribus, etiam MSo regio : ex quo variantes lectiones codici, quem habeo, adscripsit Ios. Scaliger. Siquis tamen *strigil* rectum esse pertendat, non tam dixerim, *strigilis* esse antiquum nominativum, ut *sanguinis*, & *vulturis* (quamquam hæc quorundam sententia est) quàm antiquum esse *strigil* pro *strigilis*. Gloss. Cyrilli : ξύστρα, *strigila*, *strigilis*. Vbi pro *strigila* reposuerim *strigil*. Nonii locus de voce *strigilis* in Aldinâ, & Plantinianâ quoque, est corruptissimus. Interim ex voce *neutri*, quæ apud eum legitur, suspicio mihi oboritur, vocem *strigil* à Nonio fuisse additam, scriptúmq; ab eo fuisse hoc modo : *Strigilim manifestum est esse generis feminini, strigil neutri. Varro Bimarco :* Καλάχνης *enim est vera, cùm in candelabro pendet strigilis.* Quare non audiendus vel Aldus, qui masculinum facit, vel Isidorus, qui eo in genere usurpat cap. ult. lib. ult. Originum, *Strigiles*, inquit, *nuncupati à tergendo, quòd iis equi tergantur.* Quomodo non tantùm in omnibus excusis invenimus, sed etiam in veteribus membranis nostris. Mirum verò est, Isidorum à tergendo deducere, cùm ut à *facio* est *facilis* ; ab *ago*, *agilis* ; à *frago*, pro *frango*, unde *fregi*, *fragilis*, sic à *strigo*, pro *stringo*, unde *strictum*, *striglis*, *strigosus*, veniat *strigilis*.

A terminatione L accedit Verrepæus ad AM, ut *nequam* ; EM, ut *tantundem* ; & IM, ut *Cherubim*. Verùm hæ terminationes securè poterant præteriri ; cùm, quæ in eas desinunt, è regulis generalibus cognoscantur. *Nequam* enim adjectivum esse, nec ipse Verrepæus diffitetur. Par autem ratio est in *tantundem* ; ut vel indicium fecerit hic Plauti locus in

* *Act. 3, Sc. Iam ilhuc ego revortar*

Pœnulo * :

Malo benefacere tantundem est periculum,

Quantum bono male facere.

Item ille Pomponii Iurisconsulti : *tantidem ponderis petitio.* Adde quòd in femininо quoque usurpatur, cùm Vlpianus dixerit, *tantandem pecuniæ summam.* Atque hæc eorum errorem

rorem arguunt, qui semper neutrum esse pertendunt. At dicas, cùm substantivum est, semper neutrum esse: ut apud Columellam, *tantundem sanguinis*: apud Terent. Adelph †. † act. 2. sc. 1.

Ob malefacta hæc tantidem emtam, postulat sibi tradier:

quomodo & usurpavit Varro Eumenidibus:

*Hospes, quid miras numo * curare Serapin?*
Quid? quasi non curet tantidem Aristoteles?

* *Al. animo vel animos sed numo magis placet.*

Sed hæc minimè movent, quia constat, adjectiva neutri generis esse, cùm ponuntur substantivè, nec respicitur ad certum substantivum. Nam id si est, in hujuscemodi neutiquam cognoscitur genus ex terminatione, eóque nec ad regulas speciales pertinent.

Neque meliori jure de terminatione I M agitur in regulis specialibus. Nam plurativa hæc, *Cherubim*, & *Seraphim*, angelorum sunt nomina; quæ comprehenduntur sub viris, quia facie virili effinguntur. Obiter verò hic observa errorem Moschopuli, libro περὶ χειρῶν scribentis, χερουβεὶμ & σεραφεὶμ esse nomina singularia: χερουβὶμ & σεραφὶμ pluralia. Nam utrumque plurativum. Ac in Mosaicis quidem libris, & quatuor libris Regum, nunc hoc, nunc illud invenias crebrò: in libris verò Παραλειπομένων, item psalmis, & prophetis, sæpius est χερουβὶμ, χερουβεὶμ nunquam. Iesaiæ verò capite VI, priùs σεραφεὶμ, mox σεραφὶμ habes. Imò priori etiam loco libri quidam σεραφίμ. Nempe Græci chirec gadol non semper per I, sed etiam per *ei* expressêrunt. Vt בְּעָלִים, βααλὶμ, & βααλεὶμ: רַבִּי, ῥαββὶ, & ῥαββεὶ: similiáque complura. Cujus causa est, quòd I longum fere olim sonabat, ut diphthongus EI: unde veteres Romani *binei* scripsere pro *bini*, *puerei* pro *pueri*, *castreis* pro *castris*, *heic* pro *hic*, similiáque; ut ex veteribus lapidibus, item Fabio, Victorino, & aliis constat.

Est & pagi nomen ejusdem positionis, *Cim*: quod neutrum esse tradidit Celsus, & ex eo Priscianus in quincto, & sexto.

A neutris in V M excipiunt nomina virorum ac mulierum, quasi hoc non satis ex regula constet generali. Et minùs tamen peccant, quàm Priscianus in quincto: qui figuratè dici ait, *Glycerium mea, vel mea Dorcium, aut Philotium.* Ac parem esse rationem in *Sophronium*, & *Abrotonium.* Nos propriè hæc dici contendimus; uti & *mi Pægnium*, & similia. Nam ubi propriè magis masculino utimur, quàm in masculis: aut feminino, quàm in feminis? Et si *Muræna*, *Catilina*, *Scrofa*, similiaque, sunt masculina, etsi terminatio sit feminina: cur *Sophronium*, *Legnium*, *Planesium*, quod apud Donatum †, similiaque, ex terminatione feminina statuamus esse generis feminini? Sanè aliter Quinctilianus, cujus potior nobis, quàm Prisciani † *in Phorm. act. 1. sc. 2.*

auctoritas. Sic autem ille lib. I, cap. IV : *Nec statim diligentem putabo, qui promiscua, quæ & Epicœna dicuntur, ostenderit ; in quibus sexus uterque per alterum apparet : aut quæ feminina positione mares, aut neutrali positione feminas significant ; qualia sunt, Muræna, Glycerium.* Vbi *positio* vocatur, quod Grammaticis est terminatio : quomodo idem cap. seq. ait : *Inde Castôrem mediâ syllabâ productâ pronunciarunt, quia hoc omnibus accidebat, quorum prima positio in easdem, quas Castor, literas exit.* Voluit igitur Fabius, parem esse rationem in *Muræna*, & *Glycerium* : eoque ut virile est *Muræna*, propter significationem, etsi terminatio aliud requirere videatur : ita *Glycerium* esse muliebre, licet sit neutralis terminatio.

A neutris in E N excipi oportet *lichen*, ὁ λειχὴν : quod *impetiginem* glossæ Philoxeni vertunt. Martialis lib. XI, ep. XCIX.

Nec trifle mentum, sordidive lichenes. Virile quoque *attagen* : Græcis ὁ ἀτταγὴν, teste Eustathio *. Sic Horatius lib. epod. od. II. *Non attagen Ionicus iucundior.* Item Plinius lib. X, cap. XLVIII. Nec *hymen* esse neutrum, docet illud Cœcilii : *Hymenem virginis deintegrare.*

* Il. λ. pag. 854. ed. Rom.

Flumen cave virilis aliquando generis esse putes. Quippe figuratum est illud Varronis lib. I de re Rusticâ, cap. XII : *Sin cogare secundum flumen ædificare, curandum, ne adversum eum ponas.* Nam respexit Varro ad vocem *fluvius*. Cujusmodi in classicis σολοικοφανῆ vocamus, in imperitis σολοικισμούς. Scio, in plerisque libris pro *eum* esse *eurum*. Sed non Didymus solùm in secundo Geoponicôn, verùm natura ipsa reclamat.

Ab masculinis in O N non modò *sindon*, & *icon* ; sed etiam *alcyon*, & *ædon*, excipi debuere. Nam *halcyon*, sive potiùs *alcyon*, (nam ἀλκυὼν citra aspirationem rectiùs proferri, Eustathius auctor est Iliad. IX †) generis esse muliebris, ostendit hoc Maronis I Georg. *Dilectæ Veneri alcyones.*

† pag. 776. edit. Rom. vers. 40. 41

Ac similiter usus Aristoteles in Histor. Animal. lib. V, cap. VIII, & lib. IX, cap. XIV, & Græcorum alii. Vt audiri non mereatur Servius ad superiorem Virgilii locum ; ubi annotat, *hic*, & *hæc alcyon* dici : perperam profecto. Nam *alcyon* quidem de femina dicitur : sed non si significatione sit commune, eò quoque commune sit constructione.

Ædon etiam muliebre, ut Græcis ἡ ἀηδὼν, & Mitylenæis ἡ ἀνδὼ, quo Sophocles usus, ac Theocrito ἡ ἀηδονίς. *Ædon* usurpat Petronius : sed ita ut ex eo, ob lectionem incertam, de genere haut certò constare queat :

— Testis silvester ædon,
Atque urbana Progne. Nam pro *ædon* libri omnes *Iasdon*.

Malim *sylvestris ædon*.

* Act. 5, sc. 2. Accommodatior itaque locus Senecæ in Octaviâ * :

Quis mea dignè deflere poteſt

Mala ?

Mala? quæ lachrymis noſtris queſtus
Reddet ædon?

Python pro ſerpente, quem Apollo interemit, tantùm maſculinum eſt. Claud. IV Paneg. Honorii:

Cæruleus tali proſtratus Apolline Python.

Nec obſtat illud Tibulli lib. II, eleg. III.

Delos ubi nunc, Phœbe, tua eſt? ubi Delphica Python?

Neque enim hîc *Python* ſerpentis nomen eſt: ſed neque, quod Ambroſ. Calepinus ſenſit, intelligi debet πυθώνισσα ſive femina Pythonico ſpiritu correpta: verùm omnino ponitur pro urbe: uti argumento eſt, tum quòd cum Delo, inſulæ & urbis nomine, conjungatur: tum quòd, ut Euſtathius ſcribit in II Iliad. & XI Odyſſ. quæ poſtea urbs *Delphi* dicta, ea priùs vocata eſt Πυθὼ & Πυθών. Imò & Πυθία videntur dixiſſe antiqui, ſi ſana lectio illa apud Ptolemæum: Φωκίδος, Πυθία, Δελφοί. Interea verum eſt, urbem dictam *Pythona* à *Pythone* ſerpente: uti ſerpens *Python* à פֶּתֶן, *pethen*, hoc eſt, *aſpis*. Nempe quia Apollo ibi in ſerpente coleretur.

CAPVT XXV.

De exeuntibus in A R. Albus jubar, *pro Luna.* Lucar. *Neſtor Novarienſis notatus. Vetus inſcriptio reſtituta.* Lucus Libitinæ. Buſtar. Bacchar, & baccharis. Baccar, *vel* bacar, & bacario. *Idem genus vocabuli pro Deo poſiti, & cui præeſt.* Salar *piſcis.*

A Neutris in A R exeuntibus, ut ſunt *far*, *columbar*, *lacunar*, excepere veteres *jubar*: quod, Priſciano * teſte, nunc maſculinum erat, nunc neutrum. Vtrius horum ſit, dijudicare non poſſis ex iſto Pacuvii apud Varronem †: * *lib. 5.*

Exorto jubare, noctis decurſo itinere. † *lib. 5 & 6, de L. L.*

At virile videmus Ennio in Annalibus ‡: ‡ *apud Priſc. in 5*

Interea fugit albus jubar Hyperioni curſum.

Vbi *albus jubar* eſt Luna, quæ Hyperione ſive Sole oriente dicitur receſſiſſe. Neutrum verò eſt Ennio Ajace *:

Lumen, jubarve cerno? * *apud Varronem in 5 & 6 de L. L.*

Et Calvo in Epithalamio †: *Heſperium ante jubar quatiens.* † *Priſcian. lib. 5.*

Nam virile ſi foret, *jubarem* dixiſſet. Ac poſteriores hoc genus prætulere, Horatius, Ovidius, Statius: etiam Plinius lib. II, cap. XXXV, de cometis: *Fiunt & hybernis menſibus, & in Auſtrino polo: ſed ibi citra ullum jubar.*

Ninivita excipit quoque *lucar* avis, quod virile facit. Pro ave accipi, ſcripſerat quoque in gloſſis ſuis Neſtor Dionyſius Novarienſis. Sed ſem-

per pecuniam significat, quæ ludis impendebatur : unde Charisius * exponit θεατρικὸν ἀργύριον, & Cyrilli glossæ, θεατρικὰ χρήματα. Ac glossæ etiam Isidori indicio sunt, venire à lucis, qui plures circa urbem. Ex iis pretium conquirebatur, inque ludos postea erogari solet. Nempe à *lucus* est *lucar*, ut à *bustum bustar*; quo, teste eodem Charisio, significatur *locus, ubi concremantur mortuorum corpora. Lucar* verò neutrum esse, ostendit Tertullianus adversus Gnosticos cap. VIII : ubi de Ioanne Baptista, præcursore Domini, sic scribit : *Ipse clausula legis, & prophetarum, nec prophetes, sed angelus dictus, contumeliosâ cæde truncatur in puellæ saltricæ lucar.* Vbi *puellam saltricam* vocat saltatricem Herodiada. Idē genus docet Inscriptio vetus † : VT. LVCAR. IIIIIINAE. REDEMTVM. A. REP. SVA. VNIVERSIS. CIVIBVS. SVIS. IN. PERPETVVM. REMITTERET. Sed quid IIIIINAE? Non dubito, quin ductus hi reliqui sint ex voce LIBITINÆ : ut significetur pecunia ex luco Libitinæ : cujus mentio in cippo quadrato è Tiburtino, rudi literâ, & inæquali, ac vetustâ. Inscriptio est istiusmodi ‡ :

* lib. 1.

† Opere Inscript. Gruter. pag. 436 num. 5.

‡ pag. 971. num. 8.

AB. LVCO. LIBITINA *
Q. CORVNCANI. STATI
Q. Q. L. EROS
CORVNCANIA. Q. L. CRESTE
IN. FR. P. XIIII. IN. A. P. XIII

* forte Libitinae.

Nihilo justiùs idem Ninivita à neutris excipit *bacchar*. Nempe confudit *bacchar*, & *baccharis* : quorum illud semper neutrum est. Plinius lib. XXI, cap. VI : *Eorum quoque error corrigendus est, qui bacchar rusticum nardum appellaverunt.* Idem in eod. cap. XIX. *Bacchar in medicinæ usu aliqui ex nostris perpensam vocant.* Vtrobique *baccharem* dixisset, si esset femininum. Etsi autem *bacchar*, & *baccharis*, genere differant, significatione tamen conveniunt : ut ostendit hic ejusdem scriptoris locus lib. XII, cap. XII : *Baccharis vocatur nardum rusticum, de quo dicemus inter flores.* Ac *baccar*, vel *bacar* absque spiritu aliud est : nempe *vas vinarium*, ut Festus testatur : ad quem & magnus interpres in veteribus glossis corrigit, *Baccar*, εἶδος ἀγγείου ; ubi corruptè vulgo *bavar*. Nec dubium, quin ex eo sit *bacario* ; quod in Isidori glossis *urceoli genus* esse dicitur.

Sunt quoque, qui excipiant *par*, & *lar*. At *par* cum substantivum est, neutrum est : cùm adjectivum, alius est loci. *Lar* quoque non tantùm pro Deo ad generalem de viris regulam pertinet ; sed etiam cùm pro domo accipitur. Nam idem manet genus in Deorum Dearúmque nominibus, etiam cùm μεταφορικῶς accipiuntur, pro iis rebus, quibus præesse creduntur : ut, *Iupiter* pro aëre, *Vulcanus* pro igne, *Mars* pro bello, *Ceres* pro frugibus.

gibus. Quanto igitur ſatius fuiſſet, excipere *ſalar*; quod ſemper maſculinum eſt. Auſonius in Moſellâ :

Purpureiſque ſalar ſtellatus tergora guttis.

Sidonius lib. 11, epiſt. 11 : *Vt nocturnus per lacum excurſibus rapaciſſimi ſalares in conſanguineas agantur inſidias.* Eſt verò non carpio, ſed ſalmo minor : imò è ſalare fit ſalmo, unde & ſalmoni junxit Auſonius.

CAPVT XXVI.

De terminatione ER. Linter *Tibullo maſculinum. Falſum videri Priſcianum, cum Græcè ὁ λιντὴρ dici putavit.* Tuber, *pro triplici ſignificatione, triplici genere uſurpatur. Alucinatio Nebriſſenſis, & Sabellici. Non* ruder *dici, ut Papias putavit; ſed* rudus, *& olim* rodus, *vel* raudus ; *unde* rauduſculum. *Nonii lapſus.* Biber *pro* bibere. *In Flavio Capro emendatiuncula. Mos Criticorum quorundam perperus, temere voces priſcas infercientium optimis ſcriptoribus.* Laſer, *&* laſerpitium, *unde.* Cancer, *pro morbo, obſoletum eſt in genere neutro.* Carcer *ex* cancer, *R in N converſo. Olim neutrum fuit.* Cancelli, *quaſi parvi cancri.* Inter Orci cancros adhærere. *Cum* Tullianum *dicitur, intelligi fortaſſe* carcer, *quod olim neutrum.* Aer *pro caligine: & etymon ejus. Etiam in feminino uſi veteres. Iuniores contrà in neutro. Vnde iis pluralis* aëra. *Maronis in Culice locus aliter quàm à Barthio, enarratus. Non dici* cucumer, *pro* cucumis : *ac fortaſſe nec* zingiber, *pro* zingiberi. Siſer *paſtinacæ genus, nunc virile, nunc neutrum. Groſippi ſive Scoppii Grammaticus canon expenſus.* Verber. Laver. Spinther.

SEquuntur exeuntia in ER : quæ plurimùm virilia, tam nomina ſecundæ, ut *ager, culter :* quàm tertiæ, ſive Latina, ut *carcer, agger :* ſive Græca, ut *panther, clyſter, preſter.* Ab hoc canone excipere ſolent dubium *linter :* & neutra *ver, cadaver, iter, uber, tuber, ruder, biber.* Et fructuum nomina : ut *cicer, papaver, piper, zingiber :* præter *cucumer* maſculinum. Hæc deinceps expendemus.

Linter, quod quidam inter dubia reponunt, ſemper in feminino legitur, præterquam uno hoc Tibulli † loco : † *lib. 2, eleg. 5.*

At quà Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pullâ per vada linter aquâ. *pulſa.*

Quo loco *Exiguus* prætulit, cùm metri, tum *ἐυφωνίας* cauſſâ : quemadmodum & Catullus ‡, ‡ *Carm. 1.*

Aridâ modò pumice, maluit, quàm
Arido modò pumice : quod auribus ingratius eſt, quia tria
O concurrunt, ut in Tibulli loco A compluria. Priſcianus ait, etſi *linter*

Latinis

Latinis femininum sit, Græcos tamen dicere ὁ λιτήρ. Quare Græcos imitatus fuerit Tibullus, si verè Priscianus. Cujus hac parte fidem penè est, ut in dubium vocem, cum neque apud Pollucem, ubi navigiorum genera recenset, neque veterum quemquam, hoc vocabulum inveniam. Credo, è recentioribus Græcorum quispiam usus sit voce Romanâ, atque hoc imposuerit Prisciano. Nam ut ad λιτῆρ respexerit, parum verisimile est, præsertim cùm id aliud signet.

Nec debuere *tuber* ἁπλῶς neutrum facere, cùm pro significatione variet genus. Pro arbore, de qua Columella lib. XI, cap. II, femininum esse, ex regula notum generali: ne tamen ab eâ excipi putes, locupletem visum testem adjungere. Plinium dico; cujus illud lib. XVI, cap. XXV: *Ab Amygdala proximè florent Armeniaca: dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coctæ.* Pro fructu autem hujus arboris, qui Plinio * teste, baccis, quàm pomis, similior, masculinum est. Suetonius in Domitiano †: *Pridie quàm periret, cùm oblatos tuberes servari jussisset.* Ita constantissimè MSSi, & editi omnes: quod addo, quia dubitare visus de veritate hujus lectionis doctissimus amicus noster ὁ μακαρίτης, Matthias Martinius ‡. At pro tumore neutrum est. Plinius lib. VIII, cap. XVIII: *Tubera bina in dorso habent cameli.* Item pro plantæ genere, sponte nascenti intra terram, sed sine caule, foliis, aut capillamentis. Idem Plinius lib. XIX, cap. II: *Tubera enim undique terrâ circumdata, nulliſque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utique extuberante in quo gignuntur loco, aut rimam agente*, &c. Antonius Nebrissensis, & Sabellicus, existimarunt, interdum quoque pro fructu femininum esse. Movit eos illud Martialis in Xeniis epigr. XLIII:

Lecta suburbanis mittuntur apyrina ramis,
Et vernæ tuberes. quid tibi cum Libycis?

Verùm somnus iis obrepsit, cùm hinc genus muliebre exterebrare sunt conati. Quippe *vernæ* hîc non est tempore verno crescentes; sed vernaculi, sive domi nati: eodémque modo dictum *vernæ tuberes*, quo apud hunc ipsum Martialem lib. I, epigr. L, *vernas apros* legitur in vett. codicibus. Nam in Plantinianâ H. Iunii *vernos* excusum. Sed lectio vetus eo quoque stabilitur, quòd *vernas equites* *, *verna liber* †, ac *lupos vernas* ‡ apud eundem Martialem legamus.

Perperam neutris addunt *ruder*, à quo in plurali *rudera*, non *ruderes* dici ajunt. At *rudera* quidem Latinè dicitur: verùm non à *ruder*, etsi id Papias in glossis suis tradiderit; sed à *rudus*, unde venit *ruderis*, ut à *vulnus*, *vulneris*. Vsus in singulari Vitruvius lib. VII, cap. I: *Deinde ruderi novo tertia pars tusæ admisceatur.* Et Plinius, penè iisdem verbis, lib. XXXVI, cap. XXXV: *Ruderi novo tertiam partem testæ tusæ addi.* Item Tacitus quinctodecimo

* *lib.* 15, *cap.* 14.
† *cap.* 16.
‡ *in Etymologico suo.*
* *lib.* I, *epigr.* 85.
† *lib.* 3, *epigr.* 1.
‡ *lib.* 10, *ep.* 30.

cimo Annalium : *Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat, utque naves, quæ frumentum Tiberi subvectassent, onustæ rudere decurrerent.* Nec est, quòd de nominativo tricentur. Nam in Græcolatinis quoque Philoxeni glossis legitur : *Rudus*, βῶλος, χῶμα, καὶ χαλικὸς ἀνίργαστος, ἢ γῆς σωρός. Imò Vitruvii est paullo ante verba adducta : *Rudus, si novum erit, ad tres partes una calcis misceatur : si redivivum fuerit, quinque ad duûm mixtiones habeant responsum.* Et Plinius quo ante loco diximus : *Rudus in quo duæ quinctæ calcis misceantur.* Varro quoque, ac Festus, autores sunt, æs infectum in æstimatione censoriâ vocatum *raudus, rodus*, vel *rudus*. Indéque *raudera* apud Val. Max. lib. v, cap. vi. uno consensu, non *rauda*, legitur in codd. manuscriptis ; ut testatur Steph. Pighius. Cicero quoque epist. viii, lib. iv ad Att. à veteri *raudus*, unde *rudus*, fecit *rauduscülum*, hoc est, pauxillum æris. Nam opponit gravi æri alieno, quo antè fuerat obrutus. Denique & Nonius (qui tamen eo lapsus, quòd *rudus* interpretetur *stercus*) hoc Lucillii adducit è sat. xi :

— Viamque
Sternendam, & jaciendum huc aggerem, & id genus rudus.

Sive, ut alii legere malunt, *— Viai*
Sternendæ faciendum huc aggerem, & id genus rudus.

Sternendam, non *struendam*, etiam legitur in antiqua Veneta †. † anni 1496, à Philippo Funisedita.

Nec probo, quòd & neutris addunt *biber*. Siquidem verbum est infinitum κατ' ἀποκοπὴν, pro *bibere* usurpatum. Caper de verbis dubiis : *Bebere, non beber.* Emendo, *Bibere, non biber.* Damnat *biber*, ut obsoletum. Vsus Titinnius *, cùm dixit, *Date illi biber* ; ut Græci, Δός μοι πιεῖν. Ac par ratio in illo, quod è Fannii annalibus † adferunt : *Domina ejus, ubi ad villam venerat, jubebat biber dari.* Sunt qui & in illo Terentii ‡,

Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Date : legendum scribant *biber* : sed Donato, omnibusque MSSis invitis. Verùm seculi nostri is mos est, ut nulla sit vox rarior, quin plerique omnes, sicubi antiquis eam scriptoribus infercire possint, non parcant operæ : quasi veteres illi Romuli nepotes similiter fuerint animati ac ipsi, qui ab animis suis impetrare vix possunt, ut vulgatis utantur, quando rariora occurrunt, atque adeò etiam obsoleta.

* Præliis, apud Charisium lib. 1.
† Charis. ibid.
‡ in Andr. actus tertii sc. 2.

Loco verò hujus *biber* rectiùs ab aliis excipitur *laser* ; quomodo vocatur humor Cyrenis in ferulis crescēs, ut Vitruvius ostendit lib. viii, cap. iii. unde ὀπὸν Κυρηναϊκὸν vocant Græci, ut ait Palladius lib. iii, cap. xxix. Plantæ nomen *Silphium, Silphi*, vel *Serpe* ; unde *Laserpitium*, quasi *lac serpitium*, hoc est, silphii succus. Sed *laserpitium* καταχρηστικῶς pro silphio sumi solet : *laser*, quod ex eo κατ' ἀποκοπὴν factum, propriè pro succo. Neutrum esse, indicat hoc Columellæ libro de arboribus cap. xxiii : *Nos exiguum admodum*

modum laser Cyrenaicum vino diluimus. Similiter Plinius lib. XIX, cap. III: *Laserpitium in Cyrenaicâ provinciâ repertum; cujus succum vocant laser.* Augustinus de moribus Manich. lib. II, cap. XIII: *Orizam, tubera, placentas, carænum, piper, laser, distento ventre cum gratulatione ructantem.*

Quod si etiam priscorum ratio habenda, *cancer* pro morbo olim neutrum fuit: ut Priscianus in V testatur, inque sexto ostendit illo Claudii Quadrigarii in IV Histor. *Quod verminatione ad cancer pervenerit.* Et sanè similiter usi ex Ecclesiasticis nonnulli antiquiorum: etiam Cyprianus lib. I, epist. VIII: *Sermones eorum, ut cancer, & pestem fugiendo vitatote.* Sed masculino usus Cato de re rust. cap. CLVII de brassica: *Eadem vulnera putrida, cancrosque purgabit, sanosque faciet. Si cancer ater est, is olet, & saniem spurcam mittit: si albus, purulentus est. Sed si fistulosus, subtus suppurat sub carne.* Catonem classici omnes sequuntur. Falluntur igitur, qui, Quadrigarii auctoritate decepti, neutrum similiter putant in illo Ovidii lib. II Met †.

† fol. 12.

Vtque malum latè solet immedicabile cancer
Serpere, & illæsas vitiatis addere partes.

Nam quis non videt, *immedicabile* cum *malum*, non cum *cancer* cohærere? Itidem *carcer* semper masculinum, ut ait Flavius Caper libro de Orthographia, & Priscianus in quinto; ubi cum agnovisset, quosdam *hoc cancer* dixisse, addit, eos non esse sequendos nobis. Nec mirum, si ejusdem generis sint *cancer*, & *carcer*: cum *carcer* non à *coercendo* sit, ut Varro putabat; sed à *cancer*, non quidem, prout *morbum*, vel *animal* signat; sed quatenus, ut Festus docet, diminutivum format *cancelli*: quomodo usus eo Appulejus in sexto Met. *Inter Orci cancros jam ipsos adhæsisti.* Nec magnopere iis adversor, qui ex eo, quia antiquis *carcer* etiam neutrum putant fuisse, credunt *Tullianum*, imò & *pistrinum* dici genere neutro: respiciendo nempe ad substantivum intellectum.

Aër in feminino usurpat Homerus: sed cum caliginem notat, quâ significatione quibusdam dici videtur, non ab ἄημι, id est, *spiro*, (nempe ob spirabilem naturam, quam & ei tribuit Cicero lib. II de nat. Deor.) sed ab α, & ὁράω, unde & ἀοράσιαν interpretantur. Ennius quoque in feminino usus; dubium quâ significatione. Agellius lib. II, cap. XXVI: *Sic Q. Ennius in Annalibus fulvâ aëre dixit.* Ita legendus is locus, ut indicant hæc ejusdem Agellii verba lib. XIII, cap. XIX. *Ennius in annali duodevicesimo, aëre fulvâ dixit, non fulvo: non ob id solum, quòd Homerus ἠέρα βαθεῖαν dicit; sed quòd hic sonus, opinor, hoc habilior est visus, & amoenior.* Nonnullis medii ævi poetis *aër* est neutrum: ut Abboni Cernuo lib. II:

Vocibus explentes aër, cælumque boatu.

Et eo antiquiori Orientio, Illiberitano episcopo, qui paullo post annum

num quingentesimum vixit :

Ecce tibi cœlum pendet, tibi terra resîdit,
Aëra librantur, fluctuat Oceanus.

Bedæ quoque est in Vita Cutperti cap. IX :

Clausa diu referans credentibus aëra seclis.

Sed quid dicemus de isto Maronis in Culice :

Nam solitum volvens ad tempus tractibus isdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,
Mersius ut in limo magno subsideret æstu,
Obvia vibranti carpens gravis aëra linguâ;
Squamosos latè torquebat motibus orbes.

Barthius quidem, Adversariorum lib. XLI, cap. XXIII, censet, Maronem dixisse *obvia aëra*, neutro plurali. Quod si esset, puto aliquis veterum grammaticorum meminisset rei tam insolentis. Quare mihi placet, *aëra* quidem regi à *carpens*; *obvia* autem à *vibranti*. Nempe ait, serpentem, dum aëra carpit linguâ, quæque obvia vibrâsse, ut gramina, lutum, & similia.

Venio ad fructuum nomina. Ex his *papaver* rectè in neutris reponitur: utcunque Plautus Pœnulo dicat * : * act. 1, sc. Negotu sibi.

Sesamum, papaveremque, triticum, & frictas nuces.

Nempe in neutro est obsoletum.

Zingiber vel *zinziber* vulgo quidem dicitur: sed Dioscoridi ζιγγίβερις vocatur: Latini autem veteres per I extulere. Plinius lib. XII, cap. VII: *Non est hujus arboris radix, ut aliqui existimavere, quod vocant zimpiberi, alii verò zingiberi.* Ac similiter l. interdum 16. § species 7. ff. de publ. & vect. inter species ad vectigal petinentes *zingiberi* refertur. Sed de eo non magnopere contenderim. Fortè enim, ut ex πίπερι *piper*, ita ex ζιγγίβερις & *zingiberi, zingiber*.

De *cucumer* scrupulum non levem injicit, quòd apud Maronem †, Martialem ‡, atque alios, *cucumis* legas. Potuit autem à *cucumis* esse *cucumeris*, ut à *pulvis pulveris*: aut si hoc est ab obsoleto *pulver*, sanè quid prohibet, *cucumer* quoque reponi inter obsoleta? Quid quòd antiqui hujus *cucumis*, non *cucumeris*; hunc *cucumim*, non *cucumerem* dixere. Vnde Servius in IV Georg. *Sanè hic cucumis, hujus cucumis declinatur, sicut agilis. secundùm IDONEOS. Nam NEOTERICI hujus cucumeris dixerunt, ut pulvis pulveris.* Vbi *idoneos* vocat Tullium, Maronem, Varronem, & æquales: *recentiorum* vero nomine, more suo, etiam Plinium signat: cujus illud lib. XIX, cap. V: *Cucumerum Græci tria genera fecere.* † 4 Georg. ‡ lib. 11, epig. 19

Pro *cucumer* mallem excepissent *siser*, σαφυλίτου εἶδος *, ut in glossis exponitur. Id quidem neutrum esse, negare non possumus: cum Plinius * pastinaca genus.

lib. xx, cap. v dicat : *Siser erraticum sativo simile est & effectu.* At idem paullo pòst ait : *Hicesius ideo stomacho utile videri dixit, quoniam nemo tres siseres edendo continuaret : esse tamen utile convalescentibus ad vinum transeuntibus.* Quâ in periochâ *siser*, si locus non est corruptus, nunc in masculino, sive, si malis, feminino, nunc in neutro usurpatur. *Vtiles* aliquis pro *utile* utrobique rescripserit : sed omnes libri reclamant.

Priusquam verò manum de hac tabula tollam, expendere etiam animus, quæ scripsit Grammaticorum priorum acris censor, Pascasius Grosippus, sive Caspar Scoppius, in Institutionibus Grammaticæ Latinæ. Verba ejus : *Nomen* * *in A R neutrum : sed in E R distingue virile. Hoc iter, hoc tuber, laser, piper, atque papaver.*

* pag. 19. edit. Mediol. an. 1628.

Nimis hæc perfunctoriè, cum tot alia excipi debeant. Ex parte hoc vidit ipse. Itaque in Annotationibus † addit, tum *suber*, de quo in generalibus regulis dictum est : tum *cadaver*, *uber*, *ver*, *verber*, *laver*. Atqui *verber* obsolevit : solùm in singulari numero in usu sunt *verberis*, & *verbere*. Interim neutrum esse, ostendit pluralis *verbera*. *Laver* autem, herbæ genus, quæ Græcis dicitur σίον, in feminino reperitur. Plinius lib. xxvi, cap. viii : *Laver quoque nascens in rivis condita & cocta torminibus medetur.* Nempe vel κατὰ σύνθεσιν respexit nomen herbæ : vel re verâ dubium est. Cur idem Scoppius omittit *cicer* ? quod Horatio, Plinio, Martiali, semper est neutrum : utcumque diminutivum ejus *cicercula* genus mutârit. Cur & præterit *spinther* ? Id (quemadmodum è quincto Prisciani, & Festo discimus) est armillæ genus, quo mulieres utebantur in summo brachio sinistro. Græcis dicitur ἀνθρωχάριον. Vtitur eo Plaustus ‡ :

† pag. 111.

‡ Menæchmis act. 3, sc. 3.

Iubeásque novum spinther reconcinnarier.

Et mox :

Scin hoc quod sit spinther ? Item :
Redde igitur spinther, si non meministi.

Et Act. iv *, semel iterúmque. Et Act. v †.

* sc. Quis hic two quæsit ?
† Sc. Vt ætas mea est. Itemque sc. ultima.

CAPVT XXVII.

De terminationibus IR, OR, VR. Hir. Abaddir. Vxoris *etymon.* Auctor *cur commune.* Defensor, persuasor, sponsor, *de femina.* *Stoicorum opinio de sexu Deorum.* Lunus. Calor, decor, & ador, *in neutro.* *Dissensum ab Agellio super Ennii versu.* Guttur *in masculino.* *Servii lapsus.*

IN IR definit neutrum *hir*, hoc est, vola manus, & masculinum *abaddir*, hoc est, bætylus, sive lapis, quem Saturnus pro filio devoravit, cujusque in memoriam, ut quidem Lactantius scripsit ‡, Romani coluerunt *Capitoli immobile*

‡ primo Instit. Divin. cap. 20.

immobile saxum: ut vocat Poëta in nono magni operis. Vtrúmque est aptoton, si audimus Priscianum. Nam prius declinat Charisius. Cætera in IR ad generalem pertinent regulam; ut, *vir, levir, duumvir,* &c.

Verbalia in OR priùs fuere generis communis: ut vel indicio sit nomen *uxor*, sive ejusdem sit originis ac *auxilium*: nempe ab ἀυξω, vel *auxi*, quasi *auxur, au* in *u* abeunte, ut in *rudus* pro *raudus, clusdo* pro *claudo*, & similibus: sive, juxta veteres fuerit ab *ungendo*, quasi *unxor*, quia mariti postes ungeret oleo, axungiâ, vel adipe suíllo, aut lupino: quemadmodũ autor est Plinius lib. XXVIII, cap. IX; ut Donatum *, Isidorum †, & Grammaticorum alios, mittam. Ob eandem hujus terminationis apud veteres naturam atque usum, *auctor* est commune: sive ab *augendo* esse placet, quâ significationes posteriores in muliebri *auctrix* maluere: sive ab inusitato sit supino verbi *aveo*, quomodo à *fautum* est *fautor*. Nam qui fieri quid avet, suadendo ejus fit *autor*. Eâdem terminatione apud Vlpianum l. II. Dig. de S.C. Vellejano legas, *mulier defensor*, & apud Cassianum, elegantem scriptorem, lib. VIII, cap. XI, *mulier persuasor*. Imò Ovidius ipse epistolâ Paridis ad Helenam de Venere inquit:

Sponsor conjugii stat Dea picta sui.

Est & Cornelii Severi apud Sosipatrum:

Ignea nam Phœbe ducebat sidera cœlo
Fraternis successor equis.

Hanc qui caussam non attenderent, falsò putarunt, poetam respexisse Stoicorum opinionem, Deos utriúsque sexus facientium: unde Soranus Iovem ita compellat: *Tu genitor genitrixque Deum.* Et, ut superiùs ‡ etiam diximus, Virgilius Venerem Deum nuncupavit, atque adeò Levinus scripsit: *Venerem igitur almum adorans*: videturque ab hac ipsa opinione esse, quòd & siderum regina, tum *Luni*, tum *Lunæ* nomine est appellata: unde Carrhis templum Dei Luni, ut scribit Spartianus in Caracalla.

Quædam olim in OR exeuntia erant neutra, quæ nunc sunt masculina: quemadmodum Nonius docet ísto Plauti *:

Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.

Est trochaicus; ne *calorem* legi posse putes, prout est in vett. editt. † & vulgatis Nonii codd. contra Nonii ipsíus mentem, exempla eorum adferentis, quæ utrumque genus recipiunt. Denique *calor*, non *calorem* scripsisse Plautum, monuit Iunius Philargyrius ‡, vetus Virgilii interpres. Vt audiendos non putem, qui *calor* censent non cum *metuo* conjungi, sed cum *obsistat*; quod versu fuit præcedenti.

Quædã etiã neutra in OR terminationẽ mutarunt, genus retinuerunt. Vt pro eo, quod *jecinor* olim, ac postea ἧπαρ συγκοπῶ dixere *jecor*, nunc *jecur* obtinet.

* *in Hec. act. 1. sc. 2.*
† *lib. 9 Orig. cap. ult.*
‡ *cap. 11.*
* *Mercat. act. 5, sc. Divum atque hominum.*
† *Veneta an. 1518. & alias.*
‡ *ad lib. 2 Georg.*

obtinet. *Decor* olim quoque neutrum fuit. Quod imitatus Ausonius in Coronide Professorum :

Dum decor egregiè commeminit patriæ.

Vbi *decor* posuit pro *decus*. Ac similiter *ador* in neutro posuere pro *adus*. Idem Ausonius in Monosyllabis :

Hinc ador, atque adoris de polline pultificum far.

Nam *ádoris*, penultimâ correptâ, neutrum est, ut *décoris*. *Adôris* verò, eâdem porrectâ, est ab *ador* feminino. Quomodo, Priscian teste, usurpat Gannius in III :

Emicat in nubes nidoribus ardor adoris.

Idem Gannius in I corripit à feminino *ador* :

Hic adoris dat primitias, sibi sanguine libat.

Ita est in membranis nostris. Ejusdem est in secundo :

Illam sponte sacros adoris stravisse maniplos.

Cor ab Ennio in masculino usurpari, putavit Cesellius Vindex in Antiquarum Lectionum commentariis. Ejus sententiam refutat Agellius lib. VII, cap. II. Verùm de interpretatione Enniani loci, nec Agellio adsentio. Nam cùm ait, — *Quem credidit esse meum cor,*

Suasorem summum, & studiosum robore belli : *cor μετωνυμικῶς*

accipi puto pro *sapientiâ*, ut sententia sit ; quem Annibalem putavit mihi esse sapientis consilii promumcondum: atque ita versus sequens interpretatio quodammodo sit antecedentis.

Furfur excipi à neutris, indicat, quòd plurali dicitur *furfures*. Singulo numero *furfuris* usurpat Plinius lib. XVIII, cap. IX : ubi & *furfure* invenias : item apud Plautum Captivis.

Guttur olim fuit masculinum ; ut Nonius, & Priscianus, probant illo Plauti * :

* *Aulul. Act. 2, sc. Postquam obsonavit herus.*

Etiámne obturat inferiorem gutturem,
Nequid animai fortè amittat dormiens ?

Ita enim legendus is locus, ut alibi ostendimus. Vsus hoc genere idem in Trinummo † :

† *Sc. Stasime, fac te propere celerè.*

Condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem.

Turtur quandoque femininum esse, probat Servius illo Maronis Ecl. I :

Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Mirum, tantum virum in re adeò clarâ cæcutiisse. Nam quid apertius, quàm *aeriâ* cum *ulmo* convenire ? Et de exeuntibus in R hactenus. Accedamus ad ea, quæ litera S terminantur.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

Tiaras, & tiara, *genere discrepare.* Grammatias, chalazias, *similiaque.* Dionysias *muliebre esse: etsi aliter usus Solinus.* Absinthites vinum, *& id genus alia.* Pyrites, & Pyritis, Aëtites, & Aëtitis, Selenites, & Selenitis *propriè genere differre: etsi Plinius, si vulgatis codd. standum, discrimen id non observet.* Merges, & merga. Ales *in virili.* Tudes, trudes, ames, *incerti generis.* Fides, & fidis *distare.* Palumbes *utriusque generis.* Acinaces *perperam in muliebri poni. Scytharum mos jurandi per ventum & acinacem.* Panaces, nepenthes, cacoëthes, & hippomanes, *cur in neutro sumantur. Discrimen, quod inter* dies *virile, & muliebre statuit Asconius, non semper observari.*

IN AS primæ sunt Græca, & masculina. Cujusmodi Latinis in A quoque exeunt. Sed in propriis manet genus: ut *Æneas, Ænea.* In appellativis non item. Nam *tiaras* est masculinum, *tiara* femininum. Prius est apud Maronem in septimo:

--- Sceptrumque, sacerque tiaras.

Alterum Iuvenalis prætulit sat. VII:

--- Et Phrygiâ vestitur bucca tiarâ.

Aliquis tamen existimare possit, *grammatias* (gemmæ genus) esse muliebre, propter illud Plinii lib. XXXVII, cap. IX: *Totus vero Oriens pro amuletis traditur gestare eam, quæ ex iis smaragdo similis est, & transversâ lineâ albâ mediâ præcingitur, & grammatias vocatur: quæ pluribus polygrammos. Libet obiter vanitatem Magicam hic quoque coarguere, quoniam hanc concionantibus utilem esse prodiderunt.* Verum cùm Plinius ait, *quæ polygrammos vocatur:* item, *hanc concionantibus utilem*, non respicit *grammatias*, sed *jaspis*, quod antecessit, & cujus species est ὁ γραμματίας: estque sic vocatus, ἀπὸ τῆς γράμμης †, quia lineâ præcingitur transversâ.

† *à linea.*

Similiter masculinum est *chalazias*, ὁ χαλαζίας, cui nomen dedit ἡ χάλαζα *, quia grandinum & candorem, & figuram habet; ut est apud Plinium ‡ & Solinum †. Item *capnias*, ὁ καπνίας; *asterias*, ὁ ἀστερίας. At cave simile putes *Dionysias*: quâ de gemma sic Plinius lib. XXXVII, cap. X: *Dionysias nigra ac dura, mistis rubentibus maculis: ex aqua trita saporem vini facit, & ebrietati resistere putatur.* Est igitur muliebre. Quid mirum? Non primæ est, sed quinctæ. Nempe Græcè est ἡ Διονυσιὰς Διονυσιάδος. Quod non attendit Solinus cap. XI. Nam, contrà quàm Plinius, virili genere ait: *Dionysias fuscus est, rubentibus maculis, sparsis.* Putavit igitur dici ὁ Διονυσίας Διονυσίου. Siquis tamen existimet, pro diversâ declinatione utrumque genus locum habere; non magnopere repugnabo. Vidimus de *as* primæ.

* *grando.*

‡ *lib. 37. cap. 11.*

† *cap. 40.*

AS tertiæ

AS tertiæ est femininum. Vt *anas*. Petronius : *Et pictis anas enovata pennis*. Martialis lib. III, epigr. XCIII :

Et anatis habeas uropygium macræ.

Virilia tamen præter *gigas*, etiam *as assis, adamas, elephas*. Quibus adde *vas vadis*. Nam etsi de femina quoque dicatur, non tamen adjectivum femininum admittit. Neutrum est *vas vasis*. Vti & Græca *artocreas*, & *eryspelas*. Græcè enim τὸ ἀρτόκρεας ἀρτοκρέατος, τὸ ἐρυσίπελας, ατος. Illo usus Persius sat. VI. Hoc Celsus lib. V, cap. XXVI. *Fas*, & *nefas*, neutra esse cognoscitur canone, qui universè præcipit de aptotis.

Nomina in ES partim sunt primæ, partim tertiæ, partim quinctæ. Quæ primæ, ea Græca, ac masculina sunt : ut *sorites*, de quo nec epistolium à se exaratum edere dubitavit doctissimus Cælius Calcagninus †. Eo autem in virili usum docet Ciceronem in secundo de Divinatione. Ejusdemque in IV Acad. Quæst. *Soritas hos vocant*. Et lib. IV de Fin. *Iam ille sorites*. *Bootes*, qui aliter *Arctophylax*, Tullio, Nasoni, aliis, semper virile. Quid mirum ? cùm propriè *bubulcum* signet ? Masculina etiam *aromatites, absinthites, hyssopites, abrotonites*, similiaque. Columella lib. XII, cap. XXXV : *Vinum absinthiten, & hyssopiten, & abrotoniten, & maratiten, & glycyrrhiziten, sic condire oportet*. Et cap. XXXVIII : *Vinum myrtiten sic facito*. Item Plin. lib. XIV, cap. XVI : *Aromatiten quoque invenio factitatum*. Idem inibi in accusativo *catorchiten*, & *rhoiten* dixit : quæ si neutra forent, ut à nonnemine proditum, sanè accusativus esset similis nominativo. Nec obstat, quòd intelligatur *vinum* : cùm & *flumen Rhenus* dicatur, nec iccirco *Rhenus* neutrum sit.

† Epist. 35, lib. 1, quæst. epistolic.

Similiter virilia sunt *pyrites, selenites, aëtites, chernites, ostracites, ophites, paranites, aspilates*, aliaque id genus. Plinius lib. XXXVI, cap. XVII : *Chernites eborisimillimus*. Cap. XIX : *Est alius etiamnum pyrites, similitudine æris*. Cap. XX : *Hæmatites ustus minii colorem imitatur*. Idem tamen in muliebri quoque usus. Vt lib. XXXVII, cap. XI : *Pyrites nigra quidem, sed attritu digitos aduris*. Ita & vetus Parmensis editio, & inde consecutæ. In quibusdam tamen MSSis, *pyritis*, ut Græcis ἡ πυρῖτις. Ac similiter differunt *selenites*, & *selenitis*, ὁ σελενίτης, & ἡ σελενῖτις. Nempe in priori respiciunt ὁ λίθος, in altero ἡ λίθος. Sed hoc in Plinianis editionibus non observatur. Vt lib. XXXVII, cap. I : *Pyrrhus habuisse traditur achaten, in qua* IX *Musæ & Apollo citharam tenens, spectarentur*. Et cap. VIII : *Molochites laudata signis*. Et cap. IX : *Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, igneicoloris. Eam oportere cameli pilo spleneticis alligari*. Ac postea : *Botrytes alia nigra est, alia pampinea*. Item : *Capnites, plurimis spiris fumida*. Et mox : *Cepites candida est*. Ac similia id genus deinceps. Fortasse igitur Latini discrimen illud terminationum ES & IS non observant : sed ut Græcis est ὁ ἡ λίθος, ita hæc nunc virili genere usur-

usurpant, respiciendo *lapis*, nunc feminino, intelligendo *gemma*.

Quæ in ES tertiæ sunt; vel in gignendi casu crescunt, vel sunt ἰσοσύλλαβα *. Quæ crescunt, masculina sunt, præter neutrum *æs*: & muliebria hæc, *seges*, *teges*, *merces*, *compes*, & *quies*: quibus adde *inquies* substantivum; ut apud Plinium lib. XIV, cap. XXII: *Furiales somni, inquies nocturna.* Item *requies*: ut apud Nas. epist. IV, *requies alterna.*

* totidem syllabarum in obliquis a recto.

Merges utrum virile sit, an muliebre, quæritur. Virile facit Alvarez. Priscianus tamen à femininis non excipit. Imò apud Plinium lib. XVIII, cap. XXX legas: *Inter duas mergites spica distringitur.* Ita non modò est in Dalecampianâ; sed etiam antiquâ † Parmensi. Quod si placet, *merges* fuerit, non manipulus modò spicarum; sed etiam; quas Columella ‡ vocat *mergas*, hoc est, ferramenta, quibus fruges demetebant. Vel in Plinio, quod aliis visum, legi debet, *iterum è defectâ mergite.*

† an. 1476.

‡ lib. 2, cap. 21.

Temere inter communia reponunt, *eques*, *pedes*, *hospes*, *coeles*, ac quædam alia. At verè communia sunt, *heres*, *miles*, *comes*, *vates*, & *antistes*: de quibus suprà diximus.

Ales plurimùm est femininum. Quomodo & Martialis usus lib. XIV, epigr. LXVII:

Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiæ cauda superba fuit.

Loquitur de muscario pavonino. Ex iis, qui prosâ scripsere oratione, solus & semel duntaxat (ni me fallit memoria) in masculino usurpat Plinius. Locus est lib. XVIII, cap. XXVI: *Per imitationem alitis temporarii, quem cuculum vocant.* Poëtæ quoque rarissimè sic utuntur. Invenias autem apud Maronem in XII, ubi ait:

Namque volans rubrâ fulvus Iovis ales in æthrâ
Litoreas agitabat aves.

Vbi Donatus monet, artificiosè *alitem* masculinum immitti, quia si femina esset, non tangeret Æneæ personam. Legitur quoque in vulgatis Ovidii codd. lib. II Amor. Eleg. VI.

Psittacus Eois ales mihi missus ab undis.

Verùm scitè admodum Carrio * è codice Puteani legendum putat:

Psittacus Eois imitatrix ales ab Indis.

* lib. 1 Emendat. cap. 6.

Vt nempe *ales ab Indis* dicatur, quemadmodum *mulier ab Andro.*

Tudes cujus generis sit, incertum est. Eo malleus significatur; unde cuidam nomen factum *Tuditano*, scribit Festus. Nec magis constat, cujus generis sit *trudes*. Vtitur Tacitus III Annal. *Quidam trudibus, aut furcis, incertem molem prosternere.* Idem dictum velim de *ames* sive *amis*; quo Horatius †, & Palladius ‡ usi pro pertica aucupum; quomodo & in glossis legas, alibi.

† lib. Epod. od. 3.

‡ lib. 7, cap. 2.

legas, *Amites*, ἐξυλικὸι κάλαμοι. Itaque in tribus istis tutiùs abstinemus adjectivo certi generis. Si tamen alterutro uti cogat necessitas, utar virili: quia in E S exeuntia, quæ in obliquis crescunt, prope omnia sunt masculina.

Videamus nunc de iis, quæ non crescunt. Cujusmodi sunt muliebria: ut *plebes, vulpes, cædes.* Ac simile creditur *fides.* Nam seu assensum notet, seu chordam, eandem esse terminationem existimant. Atque id colligi putant è Festo Pompejo: cui placet, chordam μεταφορικῶς *fidem* dici, quia ut inter homines fides, ita inter se chordæ concordent. Sed falli eos, indicat Agrœcius, cùm scribit: *Fides de fidelitate dicitur; fidis de chordâ:* ac Priscianus quoque, cujus illud lib. I †: *Fidis, fidicen; fides plurale, cujus singulare fidis est; unde etiam diminutivum fidicula.*

† *cap. de numero literarum, col. 553. edit. Putsch.*

Ab isosyllabis excipe *verres:* nisi hoc ad regulam generalem de maribus placet referre. Item *vepres*, nominativum obsoletum: nisi is potiùs *vepris* fuit, vel *veper:* ut est apud Flavium Caprum lib. de Orthographia. Virile esse, liquet ex illo Columellæ lib. XI, cap. III: *Hunc veprem manifestum est interimi non posse.* Et Maronis est in octavo:

Raptabátque viri mendacis viscera Tullus
Per silvam, & sp rsi rorabant sanguine vepres.

Legitur tamen apud Lucretium lib. IV:

— Cum lubrica serpens
Exuit in spinis vestem: nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepres volitantibus auctas.

* *lib. de Orthogr.* Qui loquendi modus à Capro * improbatur. Et sanè Charisius quoque, & Diomedes, uterque libro primo, referunt *vepres* inter masculina semper, aut plurimùm pluralia. A *vepre* tamen est *veprecula.* Et Priscianus libro VII ponit *vepres* inter feminina, quæ simile sibi formant diminutivũ.

Palumbes quoque (nisi in nominativo *palumbis* malis) in utroque invenitur genere. In masculino utitur Plinius lib. X, cap. XXXV: *Vivere palumbes ad triceſimum annum, aliquos ad quadrageſimum, Aristoteles autor est.* Lucanus quoque dixit: *— Macrósque palumbes.* Eodémque genere ait Plaut. Bacch. Act. I, sc. I: *Duæ unum expetitis palumbem.* Et è Pomponio citat Nonius, *unum palumbem.* At feminino usus Maro Ecl. I: *— Raucæ, tua cura, palumbes.* Et Ecl. III: *— Aëriæ quo congeſſere palumbes.*

Excipiuntur etiam Græca, partim masculina, partim neutra. Masculinum est *acinaces.* Horat †.

† *lib. I Carm. od. 27.*

Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat.

hoc est, Medicus sive Parthicus. Val. Flaccus lib. VII:

Insignis

Insignis manicis, insignis acinace dextro.

Ita enim rectè editum à Lud. Carrione; quamvis *dextrâ* citent Calepinus, & Rob. Stephanus in Thes. L. L. Sanè masculinum quoque est Luciano in Toxaride, ubi Scytham inducit hoc modo jurantem: οὐ μὰ γὰ τὸν ἄνεμον, καὶ τὸν ἀκινάκλιν, οὗτος πρὸς σὲ ψεῦδος ἰρῶ: *nam per ventum & acinacem, non mentiar apud te.* Et paullo pòst rationem adferens, cur per hæc jurent Scythæ, ait: ἢ σοι δοκοῦσιν οἱ ἄνεμος καὶ ὁ ἀκινάκης θεοὶ εἶναι; οὕτως ἄρα ἠγνόησας, ὅτι ἀνθρώποις μεῖζον οὐδὲν ἔστι ζωῆς τε, καὶ θανάτου; ὀπόταν οὖν τὸν ἄνεμον καὶ τὸν ἀκινάκλιν ὀμνύωμεν, ταῦτα ὀμνύομεν, ὡς τὸν μὲν ἄνεμον ζωῆς αἴτιον ὄντα, τὸν ἀκινάκλιν δὲ ὅτι θανατηφόρον ποιεῖ. *An non Dii tibi esse videntur ventus, & acinaces? Adeóne tibi latet, nihil mortalibus majus esse vitâ, & morte? Per hæc utique juramus, cùm per ventum, & acinacem juramus: per ventum quidem, quia is sit vitæ caussa; per acinacem verò, quia is mortem adferat.* Eodem libro legere est, παλάξας τῷ ἀκινάκῃ τὸν λέοντα εἰς τὸ στέρνον· *acinace in leonis pectus defixo.* Qui *acinacis* quoque dici ajunt, uti Ramus, & alii; nec ratione, nec autoritate nituntur.

Sunt & quædam ἰσοσύλλαβα neutra: ut *panaces, nepenthes, cacoëthes, hippomanes.* Plinius lib. XXV, cap. IV: *Panaces ipso nomine omnium malorum remedia promittit, numerosum, & Diis inventoribus adscriptum.* Idem lib. XXI, cap. XXI: *Attribuunt & hilaritatis effectum eidem* (helenio) *potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero *; quod eo tristitia omnis aboleatur.* * Odyss. δ. Iuvenalis sat. VII:

— *Tenet insanabile multos*
Scribendi cacoëthes, & ægro in corde senescit.

Sunt autem hæc adjectiva neutra substantivè usurpata à communibus in ΗΣ. Nam à παναχὴς est παναχὲς, quod & πανάκεια; & à κακοήθης est κακόηθες, quod & κακοήθεια; & à νηπενθὴς est νηπενθὲς, supple φάρμακον: eodémque modo ἱππομανὲς est ab ἱππομανής.

In ΕΣ quinctæ feminina sunt, præter *dies*, & *meridies*: quorum hoc semper masculinum est: illud, si Grammaticis fides, in plurali quidem masculinum tantùm, in singulari autem pro diversâ significatione variat genus. Nam femininum esse volunt, quando ponitur pro tempore indeterminato; ideóque diminutivum ejus esse *dieculam*, quo brevis mora denotatur: at masculinum esse, cùm accipitur pro spatio viginti quatuor horarum; aut eo, quo sol est supra horizontem. Asconius Pedianus †: *Dies feminino genere tempus; & ideo diminutivè Diecula dicitur breve tempus & mora: Dies horarum duodecim, generis masculini est; unde Hodie dicimus quasi hoc die.* Verùm etsi hoc discrimen plurimùm observetur: nonnunquam tamen negligitur. Virg. Æn. II: † in 2 contra Verrem.

Iamque dies infanda aderat. Cic. ad Quinctum frat †. *Una pluribus verbis, in quâ primùm erat, quòd antiquior dies in tuis fuisset adscripta literis.* † lib. 3, epist. 1.

teris, quàm in Cæsaris. Plinius lib. XIII, cap. XXIV. *Mirum, quòd eâdem die germinat, quâ injectum est.* Quin, contrà quàm existimarunt, plurativus quoque reperitur in feminino. Sanè Tullii est pro Cn. Plancio: *ô reliquas omnes dies noctésque eas, quibus iste, à me non recedens, Thessalonicam me, in quæstoriumque perduxit!* Est qui *acinaces* quoque inter nomina quinctæ referat; sed id Græcis primæ est, Latinis tertiæ: quod nisi esset, ultimam produceret in ablativo, contrà quàm factum à Valerio Flacco, ut paullò antè vidimus.

Et hæc de terminatione ES: quâ multa quoque olim terminabantur, quæ nunc in geminam desinunt consonantem. Ita cùm alia dixere antiqui, tum *trabes, adipes,* & *plebes*; quod postremum & apud Sallustium, ac Tacitum legere est.

CAPVT XXIX.

De terminatione IS. Amnis ulla, & vocitata. *Caper correctus.* Anguis *dubium, non epicœnum, contrà quàm Scoppio visum.* Annali sexto, κατ' ἀνάνοιαν. Callis *in muliebri.* Canalis *sæpius femininum.* Canalicula. Cassis, & cassida. Cenchris. Cinis *qui in fem. revocare conati.* Clunis. *Agrœcus Plauti. Servius Horatium sólœcismi arguit. Ejusdem error* finis *verbale censentis.* Colis. Coliculus *in brassicis, vitibus, & picturis.* Corbis *frequentius femininum.* Corbis messoria, *vel* messuaria. *Servius correctus.* Corbula. Cosis, cosus, cusus. Crinis. Funis aurea. *Cur* rudens *utroque genere dixerint.* Glis *ex* gliris. Glis glitis, & glis glissis, *barbara.* Iugalis. Hæc lapis, *ut* ἡ λίθος. Majali *unde nomen.* Molaris *duplici significatione.* Pollen *rectius quàm* pollis *dici.* Pulvis *Propertii fem.* Retis *masculinum, unde* reticulus. Retes augurales. Scrobis, *unde* scrobiculus. Semis. Sentis. Sotularis *barbarum.* Torquis. Volucris *cur dubium.*

A Femininis in IS multa excipiuntur, alia virilia, alia communia, aut dubia. Vulgatioribus omissis, dicam de omnibus minùs apertis.

Amnis olim fuisse femininum, auctores sunt Nonius in *Amnis*, & Priscianus in V. Vsus eo genere, præter Nævium, & Accium, etiam Plautus Mercatore*: *Neque mihi ulla obsistet amnis.* Et Varro in III de R. R. *Vbi consluit altera amnis.* Ac citat Nonius huic probando ex ejusdem lib. I Περίπλου: *In hac civitate agros colunt arenosos: præter hos fluit amnis, quam olim Albulam dicunt vocitatam.* Nunc solùm virile est. Caper de Orthographiâ: *Omnia nomina in IS masculina sunt: ut hic funis, crinis, cinis, amnis.* Vbi pro IS legendum NIS: qualia & *panis, penis, ignis.* Eodemque Fabius respiciens lib. II, cap. VI ait, *Funis* cognosci virile, quia fit, ut *panis.* Quâ de re mox pluribus.

* Aa. 5, fo. 2.

Anguis

Anguis sæpius masculinum est. Eo usus etiam Valerius Maximus lib. I, cap. VI : *Anguis eximiæ magnitudinis visus.* At eodem capite idem dixerat : *Subitò ab imâ parte aræ prolapsum anguem prospexit.* Tacitus quoque ait lib. undecimo Annalium : *Vnam omnino anguem in cubiculo visam, narrare solitus est.* Ac similiter Plautus Amphitryone, & ut Charisius ostendit, Tibullus, Ovidius, & Varro Atacinus, hoc versu :

Cujus ut adspexit tortâ caput angue revinctum.

Quod & Nonius adducit. Grosippus sive Scoppius ait in Institutionibus Grammaticis, *anguis* esse epicœnum masculinum, & si feminino jungatur, intelligi *femina.* Sed causa est nulla, cur in locis adductis credamus, magis de angue feminâ, quàm mare, sermonem esse. Nec enim simile est, ac si dicas, *elephantum grævidam.*

Annalis virile quidem; ut dici debeat *annali sexto, nono*; sed κατ' ἐννοιαν, quia intelligitur *liber.* Sic loquuntur Cicero, Plinius, Gellius: ut dicemus inferiùs, cùm agendum de masculinis singulari numero rariùs usurpatis.

Callis masculinum Maroni Æn. IV.

--- Prædamque per herbas
Convectant calle angusto.

At feminino Livius lib. XXII : *Nisi pecorum modo fert, angusto saltu, per devias calles.* Sic Nonius legit : atque addit, eundem sic frequenter loqui.

Canalis in masculino, Nonio teste, usus Gadulejus Gallicanus : sive, ut viri docti corrigunt, C. Aquilius, aut Gargilius Martialis. Sed ut ad III Georg. scribit Servius, & ex eo Isidorus lib. XV, cap. VIII, *melius genere feminino, quàm masculino proferimus.* Certè in feminino usus Varro lib. III de R. R. cap. XI. Alterum quoque ejusdem scriptoris locum indicat nobis Iunius Philargyrius ad IV Georg. ubi sic legitur : *Varro divinarum rerum lib.* VI : *Canales eas dispescit. templa feminino genere canales dixit.* Vbi (ut optimè amicus noster ὁ μαχαιρίτης Ianus Rutgersius in Variis suis * observabat) legi omnino debet : *Canalis ea dispescit templa. Feminino genere canalis dixit.* Apud Cornelium quoque Severum *diversas canales*; & eodem poëmate, *rigidas canales*, legit Ios. Scaliger. Atque hinc *canalicula* apud Lucilium, Nonio teste : itemque apud Gellium lib. XVII, cap. XI.

* lib. I, cap. 2.

Cassis quomodo pro significatione variet, & genus, & obliquos, pervulgatum est. Addit Servius †, accusativum ejus interdum poni pro nominativo. Verùm, cùm accusativus sit *cassidem*, non *cassida*, rectiùs dixisset, quemadmodum efferimus, *Ancon Ancona, Narbon Narbona, lampas lampada*; (quam vocem Ios. Scaliger Manilio restituit è codice Gemblacensi) ita quoque dici *cassis*, & *cassida.* Sanè jam olim *cassida* probavit probatissimus Probus illo Maronis in undecimo Æneidos :

† in II Æn.

Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Cassida. Idémque Charisius *, cùm hoc ipso loco ostendit, tum illo Propertii †:

* lib. 1.
† lib. 3, Eleg. 10.

Aurea cui postquam nudavit cassida frontem,
Vicit victorem candida forma virum.

Cenchris quoque pro significatione genus mutat. Pro serpente enim masculinum est. Lucanus lib. IX:

Et semper recto lapsurus limite cenchris.

Pro ave autem in feminino usurpatur à Plinio lib. III, cap. ultimo. *Cinis* masculinum est. Maro Ecl. VIII: *Cinis ipse.* Addit Nonius, *bonus sit.* Sed corruptè. Nam scripsit Maro:

Adspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte suâ, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.

Charisius in primo *cinis* dubium facit. In feminino sanè usus Lucretius lib. IV. — *Cinere ut multâ latet obrutus ignis.*

Eóque genere revocare sunt conati Calvus, Cæsar, & Catullus; ut cognoscimus ex PriscIano, & Nonio. Catulli quidem est istud †,

† carm. 69.

Troja virûm, & virtutum omnium, acerba cinis.

Calvi verò hoc Nonius adfert:

Cùm jam fulva cinis fueris ---.

Meminit hujus quoque Charisius. Qui & ex eodem poëta adfert:

Forsitan hoc etiam gaudeat ipsa cinis.

Ac similiter Q. Serenus *:

* cap. 22.

Et cinis ex calido prodest epota Lyæo.

Itidem apud Scribonium Largum, cùm alibi sæpe, tum cap. CCXXVI, item semel iterumque cap. CCXXX, *lixiva cinis* pro *lixivus* legere est. Placet etiam emendatio Scaligeri apud Maronem sive alium in Ciri:

Non minus illa tamen revehi quoque mœnia Cretæ
Gaudet: at ei cinis est patriæ jucunda sepultæ.

Vti & correctio illa Godscalci Stevvechii apud Arnobium in VII legentis, *antiquæ cineris frictione:* pro quo in vulgatis, *antiquâ cineris frictione.*

Clunis cujus sit generis, nec veteres ipsi satis consentiunt. Sosipater lib. I: *Clunes feminino genere dixit Melissus: & habet autorem Laberium, qui in Ariete sic ait: Vix sustineo clunes Scævolæ. Et Horatium, Et lassas clunes.* In Laberii loco deest *crassas*, vel simile appositum. Apud Horatium † est, *Quod pulchræ clunes.* Sequitur deinde apud Sosipatrum: *Sed Verrius Flaccus masculino genere dici probat, quoniam in is syllabâ terminata, animâ carentia, nominativo singulari masculina sunt: ut panis, cinis, crinis, & similia.* Sic usus quoque Plautus:

† lib. 1, Sat. 2.

Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos gero.

Citat

Citant Festus, & Nonius; sed hic pro *infractos* habet *desertos*: atque addit, esse ex comœdia *Abroico*, sive, ut legi debet, Αγροίκῳ. Nam Αγροικος erat inter comœdias Plauto adscriptas, sed quas ei abjudicaret Varro; ut testis Gellius lib. III, cap. III. De eadem voce sic Servius in II Æn. *Omnia Latina nomina, inanima, simplicia, à verbo non venientia, NIS syllabâ terminata, masculina sunt. Inanima, propter canis: simplicia, propter bipennis: à verbo non venientia, propter finis. Ergo clunis Iuvenalis bene dixit, Tremulo descendunt clune puellæ. Horatius male: Quòd pulchræ clunes.* Hæc ille, sanè satis superciliosè. Et quàm arroganter solœciſmi Horatium damnat, falsò adeò *finis* facit verbale, cùm *finio* potiùs sit denominativum. Modestiùs Acro, qui ad illud Horatii, *Quod pulcræ clunes, Clunes*, inquit, *dixit genere fœminino: sed Iuvenalis hic clunis dixit, quod tenemus.* Nonius judicium non interponit: tantùm nunc masculinum, nunc femininum esse, Horatii & Plauti locis probat.

Colis virile, ut *caulis*; unde & venit, uti *caulis* à καυλὸς. Itaque *caulicolus*, & *coliculus*, dicitur. Plinius lib. XIX, cap. VIII: *Cymas à prima sectione præstat* (brassica) *proximo vere. Hic est quidam ipsorum caulium delicatior teneriorque cauliculus. Coliculi* lemma est Martiali lib. XIII, epigr. XVII. Nec in brassicis modo id genus, sed etiam vitibus. Vnde Varro de R. R. lib. I, cap. XXXI. *Ex altera parte caprea dicta, quòd parit capreolum. Is est coliculus viteus intortus, ut cincinnus.* Item in ædificiorum picturis: de quibus Vitruvius lib. VII, cap. V. *Coliculi teneri plures.*

Corbis masculinum facit Priscianus in quincto. Atque ita usurpat Hirtius. At sæpius femininum est: unde Caper de verbis dubiis, *corbes hæ, non hi* dicere jubet. Sic Cicero pro P. Sextio: *Messoriâ se corbe contexit.* Vbi *messoria corbis* est, quæ Servio ad Ecl. VIII † vocatur *messuaria corbis.* Sed in Servio P. Danielis vitiosè *cornibus messuariis* editum est. Vtitur in femi-nino etiam Petronius: *Repositorium*, inquit, *allatum est cum corbe, in quâ gallina erat lignea.* Hinc diminutivum *corbula*, quo usus Cato de R. Rust. cap. XI. Ac non Cæcilium modò, sed Varronem quoque in primo de re rust. usurpare, monet Non. Marcellus.

† *Ad illud,* Sparge marite nuces.

Cossis virile est, si sic dixere. Nam variant Plinii codd. lib. XXX, cap. XIII: ubi aliqui *cossi*, aliqui *cosses.* Sed *cossi* probat Festus, uti & glossæ, ut puto: ubi exaratum, *Cusus* (l. cosus) ξύλα σκώληξ.

Crinis virile Maroni, & aliis. Olim verò & muliebre; quomodo usus Plautus Mostellariâ, & Atta in Epigrammatis. Nonium adi.

Cucumis esse hujus loci, rectiusque sic dici, quàm *cucumer*, superiùs monitum nobis.

Delphis etiam masculinis addunt. Sed Latini, potiùs *delphin*, quàm *delphis*, dicunt.

Finis

Finis olim dubium, teste Priscíano in quincto, & Nonio Marcello. In feminino usurpatur à Marone II Æneidos:

Hæc finis Priami fatorum. Verùm quàm insolens olim quibusdam visus sit hic loquendi modus, tum illud indicat, quòd Comminianus hîc solœcismum esse dicat per genera nominum: tum istoc, quòd Probus in Arte quærat, cur Maro contra Grammaticorum canonas dicat HÆC FINIS, ac id factum scribat ob metrum, hoc est, ἁρμονίαν, sive rationem musicam. Ita enim *metri* vocem plerúmque accipit Probus. Interim satis mirari non possum, adeò id novum visum Grammaticis, cùm & ita proferre maluerint Varro, Cassius, Cælius, Attius, Lucretius, & Sisenna: ut ex Nonio constat. Imò præter eum, quem modò è Marone adducebamus locum, & alter est III Æneidos:

Quam fessis finem rebus ferat. Nam non ita modò in antiquis aliquot legitur codd. ut Pierius monuit; sed & olim agnovit hanc lectionem Non. Marcellus. Quin idem Pierius adserit quincto Æneidos in omnibus penè codd. MSS inveniri:

--- Fessique sub ipsam
Finem adventabant.

Addit inibi, apud Livium lib. IV, dec. I, in antiquo codice legi: *Finem ergo non fieri, nec futuram*: non, ut in vulgatis, *futurum*. Sed finem de fine differtandi faciamus.

Funis Charisio masculinum est: & cui non veterum? Antiquis tamen, ut Priscianus in quincto ait, etiam femininum fuit. Atque ita usurpatur à Lucretio: cujus illud sub finem lib. secundi, adductum quoque à Nonio, & Agellio lib. XIII, cap. XX.

Haut (ut opinor) enim mortalia sæcla supernè
Aurea de cælo demisit funis in arva.

Imò non desunt, qui Gellium, & Nonium, vitiosis codd. deceptos existiment. Nam scripsisse Lucretium:

Aureus de cælo descendit funis in arva.

Et movet eos, quòd Quinctilianus dicat, certò constare de masculino, quia *funiculus* dicatur. Equidem nec aliter, quàm *funiculus*, vel *hic funis* dicere ausim. Sed antiquis *funis* interdum fuisse muliebre, ex eo quoque colligo, quia Plautus, *hanc rudentem* dicat. Nam *rudens* masculinum aliis, quia respicitur *funis* κατ' ἐκτόνοιαν.

Glis virile: pro quo & *gliris* in recto dici, ait Charisius. *Glis* fuit apud Catonem in Orig. & Varronem in Admirandis; unde idem Charisius adducit: *In sylva mea est glis nullus.* Papias, & mox Alexander à villa Dei, qui sub Frederico II vixit anno CIↃ CCXL, eosque secuti Sulpitius Verulanus, Mancinellus, atque alii, distinguunt inter *glis gliris*, *glis glitis*, & *glis glissis*: primum

primum ajunt esse animal, ac virile; alterum terram tenacem, & femininum; tertium esse lappam, & neutrum. Secundum legas & in glossis Isidori: *Glis glitis, humus tenax.* Sed apud Festum, Nonium, Priscianum, & probatiores alios, planè de eo silentium est: ut Latinum minimè videatur. Barbarum quoque *glisses* pro lappis: credo ex **klissen**, quomodo Belgæ *lappas* vocunt.

Ingalis quidam masculinis addunt, quia apud Maronem sit VII Æneidos: *— Geminósque jugales*
Semine ab ætherio spirantes naribus ignem.

Verùm hoc κατ' ἐπονύμιαν cognoscitur masculinum, quia respicitur ad vocem *equus*: ut suprà dictum.

Lapis Ennius in muliebri posuit, more Græcorum, qui dicunt ὁ καὶ ἡ λίθος. Quod Nonius probat isto Ennii:
Tanto sublatæ sunt agmine tunc lapides. —

Majalis, & molaris, virilia quidem sunt; sed, ut paullò antè de *jugalis* dicebam, δι' ἐπονύμιας. In priori intelligitur *porcus*: est enim porcus castratus, Majæ, Mercurii matri, solitus sacrificari *; unde & nomen. In altero, Prisciano † teste, respicitur *dens*, vel etiam *lapis*: ut in illo Papinii tertio Thebaidos: *— Vastæque sudes, fractique molares.*

* *Isidorus in glossis.*
† *lib. 5.*

Mugilis virile, ut *mugil*, quod Charisius quoque agnoscit.

Natalis Maroni, & aliis, semper est masculinum: etsi *dies* sit dubium; quod, Servio ‡ auctore, intelligitur, ac quandoque exprimitur: ut apud Iuvenalem *: *Natali, Corvine, die mihi gratior hæc lux.*
Sic & Censorini aureolus libellus *de die natali* inscribitur. Imò Cicero quoque lib. IV ad Att. ep. 1: *Brundusium veni Nonis Sextilibus. Ibi mihi Tulliola mea fuit præsto natali suo ipso die: qui casu idem natalis erat & Brundusinæ coloniæ.* Donatus in Phorm. act. 1, sc. 11: *Cum adjectione temporis cujuslibet natalis dies melius dicitur: ut natalis locus, natale astrum. Sed Virgilius serviens personæ rusticæ, Meus est natalis Iola, inquit, nec addit dies.*

‡ *ad Ecl. 3.*
* *Sat. 12.*

Ovis in masculino usurpabant veteres: unde, Nonio teste, Varro lib. XXIII rerum Humanarum: *Vt etiam notantibus,* (sic legendum è MSSis, ubi *nutantibus*) *qui oves duos, non duas dicunt.* Ejusdem est: *Terentio, quando citatus neque respondit, neque excitatus est, ei ego unum ovem multam dico.* Quem locum, quo ex Varronis libro hauserit Nonius, præter morem non apposuit. Nempe non apud Varronem legerat; sed exscripserat ex Agellio, qui librum præterierat. Vide eum lib. XI, cap. 1.

Pollis est in glossis Cyrilli: πῦρις, *pollis.* Phocas censet esse masculinum; Charisius femininum. At Cæsar, & Probus, quorum major apud nos auctoritas esse debet, *pollen pollinis* declinant in neutro: ut est apud Priscianum

ſcianum in ſexto. Similiter gloſſæ Philoxeni : *Pollen*, γῦρις. Apud Iſidorum lib. xx, cap. 11, editum : *Polles genus eſt farinæ candidiſſimæ.* Dubium, utrùm *pollis*, an *pollēn* ſcripſerit. In veteri onomaſtico eſt : *Pollinis*, γύρεως. Genitivum, puto, repoſuit, quia de recto dubium eſſet.

* lib. 2 de Nat. Deor. *Pulvis* maſculino longè uſitatius : quomodo Tullius * *eruditum pulverem* de Mathematicis dixit diſciplinis. Sed Ennii eſt in VIII Annal.

Iamque fere pulvis ad cœlum vaſtus videtur.

Ejuſdem quoque de pulvere eſt, *fulva volat.* Imò nec ſic uſurpare dubitavit Propertius lib. 1, el. ult.

Sit mihi præcipuè pulvis Etruſca dolor.

Et lib. 11, eleg. XIII.

— Qui nunc jacet arida pulvis,
Vnius hic quondam ſervus amoris erat.

Cujus rei & Chariſius mēminit in primo.

Retis maſculinum. Chariſius lib. 1 : *Rete neutrali genere, an retis maſculino dicendum ſit, quæritur : ut in neutrali quidem plurali numero facit hæc retia ; in maſculino retes. Femininè enim nullam capit adfirmationem; cùm per diminutionem, aut maſculinum ſit, ut hic reticulus ; aut neutrum, ut hoc reticulum. Nemo tam obſtinatæ impudentiæ eſt, ut dicat, hæc reticula, hujus reticulæ, quemadmodum hæc navicula, hujus naviculæ. Retis* uſurpat Plautus Rudente † :

† act. 4, ſc. 3. *Vbi demiſi retem atque hamum, quicquid hæſit, extraho.*

Sic legit Priſcianus lib. VII, & conſentiunt MSSi, ac editt. vett. Similiter Varro lib. III de R. R. cap. V. *Hæ ſunt avibus omne genus repletum, quibus adminiſtratur per retem, & aqua rivulo tenui adfluit.* Ita & à Rob. Steph. editum. Gloſſ. Philoxeni : *Retes augurales*, Νεφέλη ὀρνέων. Hinc *reticulus.* Vt in iiſdem gloſſis : *Reticulus*, γύργαθος. Vſus Varro ibidem : *Inter columnas exteriores pro pariete reticuli è nervis ſunt.* Similiter, *reticuli circa columnas.* l. fundi. 18. §. 1. ff. de act. emt. & vend.

Scrobis in recto agnoſcit Capella. In gloſſis etiam Cyrilli eſt, Βόθρος, *vorago, ſcrobs, ſcrobis, foſſa, fovea, lacuna.* Imò uſurpat Columella lib. v, cap. v, & x. In virili obliquis utuntur Plautus Amph. & Aulularia, & Varro Manio, teſte Nonio. Atque inde *ſcrobiculum* dicere Varronem monet. De eodem ſic Servius in 11 Georg. *Scrobes ſunt maſculini generis. Nam Cicero in Oeconomicis ſic dicit : & Plautus ait, Sexagenos ſcrobes. Minor autem eſt Lucani, & Gracchi auctoritas. Nam Lucanus ait, Exiguâ poſui ſcrobe. Gracchus, Abeunde foſſa ſcrobis eſt. quod exemplum in Terentiano eſt.* Et Priſcianus in VII. *Hæc ſcrobs, hujus ſcrobis. ſic alii. ſed Probus nominativum ſimilem protulit genitivo, quod Plautus in maſculino genere profert in Amphitruone : Ibi ſcrobes effodito duplos ſexagenos indies.*

Semis

Semis in recto usurpat Varro in IV de L. L. Priscianus in V ait, id patrio casu facere *semissis*. Atque adducit illud Appuleji in Epitoma: *Sed tum sestertius dipondium semissem valebat*. Vnde virile esse liquet. Sed sic pertineat ad canona generalem: quæ partes assis esse virilis generis statuit. Censeo ego, aliud esse *semis*, aliud *semissis*. *Semis* enim non quasi *semias*, ut Varro ait: sed ex ἥμισυς contractum, ut Festus rectè monet. Quippe generatim convenit cujusque rei dimidio: quod tum è compositis, tum extra compositionem liquet. Quare *semissis* quidem, quod dicitur, quasi *semis assis*, ad regulam pertinet generalem: *semis* autem inter terminata in *is* locum sibi vindicat peculiarem.

Sentis in singulari usurpat Columella lib. XI, cap. III: *Nos sentem canis appellamus*. Esse verò masculinum, cognoscimus ex hoc ejusdem lib. VI, cap. III: *Liberantur arva sentibus, qui æstivo tempore per Caniculæ ortum reciſi*. Baptista tamen Mantuanus in muliebri usurpat in primo de Calamitatibus. Sed peccat: uti & Antonius Caucius, cum dubium facit: & Rob. Stephanus in Thesauro, qui Maronem dixisse ait, *aspræ sentes*. Meliùs *aspri* scripsisset. Locus est Æn. II:

Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens.

Vnde genus cognosci nequit. Sed ejusdem est in IX:

— Quam densi complerant undique sentes.

Setularis à Io. Ninivitâ inter masculina refertur. Sed deceptus est corrupto B. Hieronymi loco; apud quem nunc legitur penè extremo lib. I adversus Iovinianum: *Et hic sœcus, inquit, quem cernitis, videtur vobis novus, & elegans; sed nemo scit præter me, ubi me premat*.

Torquis masculinum facit Priscianus in quinto. Sed dubium esse, ostendit Nonius: virile quidem, illo Ciceronis lib. III de Off. *Atque hic T. Manlius is est, qui ad Anienem, Galli, quem ab eo provocatus occiderat, torque detracto, nomen invenerat*: femininum autem Claudio Quadrigario; cujus est, *torquem, eamque sanguinolentam*: item Varroni, qui gemino in loco scripsit, *torques aureæ*.

Volucris quoque apud Cicer. reperias in mascul. Cujus † versus est,

† *lib. 2 de divinat.*

Hunc ubi tam teneros volucres, matremque peremit.

De passere, pullisque, sermo est. Vertit autem hoc Homeri Iliad. Ζ:

Ως ὅτε κὴν τέκνα ἔφαγε δρυόθοιο, ἠὲ ἀυτλύ *.

* *Vt hic filios devoravit passeris, & ipsam.*

Sed rarum hoc genus, atq; insolens. Nec ratione id caret. Nam naturâ suâ est adjectivũ: feminino autem sumitur, quia intelligitur *avis*. At Tullio est virile, quia, cùm uterque sexus insit avibus, dignioris habita est ratio.

CAPVT XXX.

De nominibus in OS. Amos *pro* amor. *Capri, & Agræcii sententia rejecta.* Colus *pro* color, dolus *pro* dolor. Diameter *seu potius* diametros *muliebre esse.* Nepos *pro* neptis. Eos *pro* die. Sacerdotissa *non esse Agellianum verbum.* Præpos.

NOmina in OS, quæ usitatiùs per OR efferuntur, ejusdem sunt generis, ac illa in OR. Ejusmodi sunt, *honos, lepos, labos*; quod apud Sallustium est in Catilinariâ, & Maronem VI Æneidos. Nam, ubi legitur vulgò,

Terribiles visu formæ, Letúmque, Labórque,

in antiquis penè omnibus est, *Labósque.* Huc refer obsoleta, ut inter alia *clamos, odos, amos*: quod postremum apud Plautum est Curculione †: uti *odos* in Captivis, teste Prisciano lib. 1. Sunt hæc masculina, quia masculina sunt, cùm in OR desinunt. Contrà *arbos* (ut omnino hîc habeat locum) femininum est, quia & muliebre est *arbor*: nec aliter hæc, quàm terminatione, differunt. Nam falluntur Caper, & Agrœcius, cùm aliud *arbor* esse putant, aliud *arbos*: illo plantas omnes ligno constantes, hoc fructiferas duntaxat signari. Siquidem promiscuè his usi veteres.

† 3. 1, sc. 1.

Multa etiam in OS antiquè efferebantur, quæ nunc in VS desinunt; in cujusmodi quoque nominibus idem fuit genus. Istiusmodi est *scorpios* pro *scorpius*: de quo in secundâ declinatione dicturi sumus. Item *corvos*, quod exemplum cum *ævos*, & *flævos*, conjungit Marius Victorinus lib. 1. Item *nervos* in carmine phallico Tibulli, si lectionem vulgatam sequimur. At contrà nec pauca, quæ olim desiere in OS, vel OR, extulere posteriores per VS. Itaque Isidorus lib. 1 Origin. cap. XXVI, nihil aliud discriminis ponit inter rectum nominis *honoris*, & *oneris*, quàm quòd ille adspiretur, hic sine spiritu scribatur. Eodémque modo *colus* dixere pro *colos*, vel *color*; *labus* (quod & Columellæ * restituit Savaro) pro *labos*, vel *labor*; *dolus*, pro *dolor*. Vide pluscula hâc de re apud Savaronem ad Sidonii lib. V, epist. III.

* in Lexic.

Sunt & Græca feminina in OS. Nam etsi plurimùm OS mutant in VS, aut ER: interdum tamen OS retinent, ut in *diametros*: quomodo Vitruvius, Columella, & Macrobius, vocem hanc efferre maluerunt, quàm *diameter*, aut *diametrus*. Cave autem vulgatis lexicis credas, quæ vocem hanc faciunt masculinam. Nam Archimedi, & Euclidi, semper feminina est: & ratio subest, quia intelligitur γραμμή †.

† Lexic.

Nepos ex regula generali cognoscitur. Quidam, ut Priscianus in sexto

ait,

ait, commune putaverunt. Credo, quia olim fuit commune; ut Nonius probat illo Ennii:

Ilia dia nepos, quas arumnas tetulisti.

Eos femininum, sive pro dea, sive pro die sumatur. Ovid. Fast. IV:

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos.

Bos, custos, & *sacerdos,* sunt communia, ut superiùs ostensum. Ajunt * tamen & *sacerdotissa* dici, propter hæc Gellii verba lib. X, cap. XV: *Eædem ferme cerimoniæ sunt, quas Flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum ajunt observare.* Sed *sacerdotissa* à melioribus cõdicibus abest; planéque ex glossemate in contextum irrepsit. Sanè Gellius ipse lib. XIII, cap. XIX, pro eo *sacerdotes feminas* dixit. Sic enim loquitur: *Sacerdotes quoque feminas M. Cicero antistitas dicit: non, secundum grammaticam legem, antistites.*

* *Despauterius lib. 1. Rob. Steph. in Thes. & alii.*

In neutris nihil caussæ erat, cur *chaos* & *melos* ponerent †, *epos* non ponerent. Nam apud Horat. est I Serm. sat. X. — *Forte epos, acer,*

Ut nemo, Varius ducit.

† *Lilius Gyrald. & alii.*

Exos, compos, & *impos* (quibus geminum *præpos*, hoc est, valde potens, quod in glossis Isidori legere est) immeritò huc inferciunt, quia adjectiva sunt: unde Lucretius in III †. — *Animantum copia tanta Exos, & exsanguis.* Et Seneca in Agamemnone *:

† *vers. 721.*

* *vers. 361.*

Tibi grandævi lassique senes
Compote voto reddunt grates.

CAPVT XXXI.

De Latinis in VS desinentibus. Acus *pro* palea *in fem. Probus adversus Parrhasium defensus.* Alvus *etiam in virili reperitur. Catulli pleraque deperiisse.* Carbasus *fortè in masculino.* Colus *in eodem.* Faselus *dubium.* Fimus *olim mulebre.* Intubus *tutiùs in virili sumitur.* Metus *priscis fem.* Pampinus *sæpius mascul.* Rubus *dubium.* Specus *itidem dubium.* Virus, viri, viro. *Sergii cscitantia.* Secus, *pro* sexus, *neutrum.* Sexu virile.

IN nominibus quoque in VS errorum plena sunt omnia; ut de plurimis Grammaticorum hîc verè habeat locum illud Ennianum †:

Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam.

† *apud Cic. 1 de Divinatione.*

Id quò planum fiat, in tres partes doctrinam hanc dispertiam. Primò dispiciam de Latinis secundæ, aut quartæ. Deinde de Græcis. Postremo agam de nominibus tertiæ.

De Latinis primi ordinis priùs videbimus.

Acus pro pisce, qui Græcis ῥαφὶς, & βελόνη, masculinum esse ajunt, & declinationis secundæ. Nec falli eos in declinatione, indicat illud Mar-

tial. lib. x, epigr. xxxvii.

An Laurentino turpes in litore ranas,
Et satius tenues ducere credis acus?

Pro instrumento, quo sarciunt, femininum est, & quartæ. Quod gemino Iuvenalis loco probat Priscianus in v. Pro *palea* plurimùm quidem neutrum est, & tertiæ; neutrum quidem, ut apud Varronem lib. i de R. R. cap. ix. *Cum parturient* (gallinæ) *acus substernendum.* Tertiæ verò apud eundem in primo: *Argillam mixtam acere.* Atque inde *aceroſus*, & *aceratus*; quibus usus Lucillius, teste Nonio. Attamen falluntur, cùm ajunt, eum, qui aliter loquatur, *βαρβαείζειν.* Nam apud Columellam de *paleâ* quoque in feminino, & quartâ legimus, lib. ii, cap. x. *Ac duriſſimæ quidem acus reſectæ, ſeparatæque erunt à cudentibus.*

* *Comment. in Claudianum p. 112. edit. Baſil.*

Probus in Catholicis, si audimus Ianum Pharrhasiũ *, censuit *acus* pro muliebri instrumento esse masculinum, atque hoc inde probat, quia in diminutivo *aculeus*, non *aculea* dicamus. Hanc verò Probi sententiam refellit isto Iuvenalis †, *Obliquâ producit acu.* Sed deceptus est Parrhasius vitiosis Probi codicibus. Sic enim apud eum legendum: *CVS ſyllaba terminata maſculina quidem omnia ſecundæ ſunt declinationis. Excipiuntur tria quartæ declinationis, arcus, lacus, acus. genus non ſervat diminutivo, hic aculeus, non aculea.* Quod operæ non fuisset monere, nisi probus adeò Grammaticus defendendus fuisset à tam spisso errore.

† *ſat. 2.*

† *apud Priſcianum in quinto.*

Alvus usurpat Accius in masculino: ut cujus sit in primo Annalium †:

Maja nemus retinens gravido concepit in alvo.

Eumque imitatus Cinna in Smyrnâ dixit:

At ſcelus inceſto Cinyræ creſcebat in alvo.

Vt & Cato ad filium: *Ex cataplaſmatis, ex alvo lavando.* Sed aliter idem Cato de R. R. cap. cxxv. item Cic. lib. ii de Nat. Deor. Columella lib. vii, cap. x. Celsus passim, Plinius lib. xxiii, cap. vii, & alibi; ut taceam de Marone, Horatio, Ovidio, aliis poetarum; qui muliebri genere utuntur: cosque imitandum nobis, etsi nec Erasmus in masculino reformidet.

Arcus in feminino genere non Ennius modò usurpat, sed & Catullus; ut quidem scribit Servius ad illud Virgilii lib. v Æneidos: — *Per mille coloribus arcum.* Hodie enim nihil tale in Catullo compâret: unde cognoscimus, vel Servii esse *μνημονικὸν ἁμάρτημα* †, vel locum esse corruptum, vel plura, quàm hodie habemus, à Catullo scripta esse: quod maximè verisimile sit, quia (ut Iosepho Scaligero jamdiu observatum) Rhæticum quoque vinum à Catullo laudatum fuit, ut scribit idem Servius ad illud Maronis *:

† *memoriæ errorem.*

* 2 *Georg.*

— *Et quo te carmine dicam Rhætica.*

Et No-

Et Nonius adducit ex Priapejo Catulli : *De meo Ligurire libido est* : aliáque item citat Terentianus Maurus, quæ in Catullo nullus invenias.

Carbasus masculinum esse, negat Caper *. In feminino sanè usitatum est. Propertius lib. IV, eleg. ultimâ : * de verbis dubiis.

Exhibuit vivos carbasus alba focos.

Statius Achilleidos lib. I † : † vers. 557.

Nec mora jam dextras Ithaceia carbasus auras
Poscit.

Sunt qui masculinum quoque esse contendant. Et sanè pro iis faciunt Phocas, & Probus. Quin apud Val. Max. lib. I, cap. I de Æmiliâ virginie in libris vulgatis legere est : *Cùm carbasum, quem optimum habebat, foculo imposuisset.* Ac lectionem hanc in Pulmanni codice, & Gemblacensi, se reperisse, scribit Stephanus Pighius ; quamquam is aliorum secutus exemplarium fidem, *optimam quam*, potiùs ediderit.

Colus femininum esse, ex Tullio probat Nonius. Interim etiam in masculino invenitur. Catullus carmine de nuptiis Pelei & Thetidos :

Leva colum molli lanâ retinebat amictum.

Et Propertius lib. IV, el. X, sic Herculem inducit loquentem :

Idem ego Sidoniâ feci servilia pallâ
Officia, & Lydo pensa diurna colo.

Faselus, navigii Campani genus ‡, virile est. Catullus * : ‡ Non. * carm. 4.

Faselus ille, quem videtis hospites.

Eodémque modo usus Cicero ad Att. lib. XIV, epist. XVIII, Columella lib. IV, cap. I, & Ausonius in Mosellâ. At femininum est I de Ponto eleg. ultimâ :

Vos estis fractæ tellus non dura faselo ;
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.

Eodémque modo locutus Martialis lib. X, epigr. XXX, & Statius III & V Sylvarum.

Ficus pro arbore, fructu, & vitio, ut genere variet, dictum antea.

Fimus masculinum passim. Appulejo autem femininum est. Ejus est, *Liquidâ fimo strictim egestâ.*

Grossus cujus sit generis, vidimus cũ de fructuum nominibus ageremus.

Humus priscis fuisse virile, antea ostensum. Sed eo genere exolevit.

Intubus quoque inter dubia referunt ; quod apud classicos nusquam legere aliter est, quàm genere virili. Plinius lib. IX, cap. VIII : *Intubi caule non minùs grati.* Et lib. XX, cap. VIII : *Intubus erraticus.*

Metus virile : olim tamen fem. fuit, ut Nonius ostendit illo Ennii :

Ni metus ulla tenet, vite virtute quiescunt.

Pampinus,

Pampinus inter dubia reponit Servius. Ita enim de eo scribit ad Ecl. VII : *Sanè sciendum, pampinos nunquam Virgilium cum genere dicere ; sed Varronem feminino uti frequentius.* Inter dubia quoque id referunt Probus, Caper, Sergius art. II, alii. Quin Varronem secutus Sidonius Apollinaris : apud quem lib. V, epist. XVII, legere est, *pampinus superducta.* At haut temere aliter invenias, quàm in masculino apud meliores scriptores, & Augusti ævo propiores. Columella lib. III, cap. XVII : *Omnis enim fecundus pampinus intra quintam, aut sextam gemmam, fructu exuberat.* Plinius procœmio libri XXIII : *Pampini triti, & impositi, tumorem omnem siccant.*

Penus quartæ, nunc est masculinum, nunc femininum ; uti Donatum, & Caprum sentire, ait Priscianus in sexto : qui & testes laudat Plautum, ac Lucilium. Sed de eo diximus superius *.

* cap. 6.

Rubus dubium est. In masculino usus Maro † :

† Ecl. 3.

Qui te Pollio amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.

At Columella, Seneca, Gellius, & Prudentius, in feminino usurpant.

Socrus pro *socer* virile, ex canone generali. Nævium sic loqui Nonius docet. Nempe utriusque olim generis erat, ut *nepos.*

Specus quartæ nunc virile est, nunc muliebre. Virile est Varroni in IV Rerum divinarum: *Ibi cum amissam capram desiderarent, animadvertissentque quendam specum tenebricosum.* Adducit Priscianus ; ac simul tergeminum Ovidii locum. E III Metam.

Est specus in medio virgis ac vimine densus.

E VII : *Specus est tenebroso cæcus hiatu.*

In XI : *Est specus in medio, naturâ factus, an arte,*
Ambiguum.

Femininum verò Ennio, cujus versum sic Lucas Fruterius corrigebat :

Concava sub montis latere specus intùs latebat.

Plurium verò de utroque genere testimonia cap. VI adducebamus.

Et hæc quidem virilia, aut feminina. Sunt præterea duo Latina nomina secundæ inflexionis, quæ neutra sint; *virus*, & *vulgus. Virus* olim secundæ fuisse, indicat, quòd Lucretius dicat in secundo :

Liquit enim supra tetri primordia viri.

Et eodem :

Concoctosque suo contactos perdere viro.

Vulgus effusa qui diceret, metuo ne malè excipiendus fuerit Orbilio. Et tamen Sergius in editione secundâ Donati : *Vulgus & neutro, & feminino genere, legimus apud Virgilium. In feminino, In vulgum ambiguam. Neutro, Ignobile* † *vulgus.* Sed insignitè spissus est hic Grammatici istius error. Siquidem

† I Æn.

dem scripsit Maro Æneidos 11 : *— Hinc spargere voces*
In vulgum ambiguas, & quærere conscius arma.

Quo loco muliebris æquè, ac virilis generis dici posset, nisi masculino usurparet Sallustius, cùm in Iugurthâ ait : *Alii vulgum effusum oppido cædere, alii ad portas festinare.* Item Silius, cujus isthoc lib. quartodecimo :

Femineum credas maribus concurrere vulgum.

Similem Sisennæ, itemque Varronis locum, suggeret Nonius in *Vulgus.*

Leviculum hoc est, quod de Sergiano errore dixi : & tamen de eo neque caput integrum contexere dubitavit Ioh. Bapt. Pius in annot. posterioribus. Eò magis venia nobis est danda, si minutias ejusmodi hîc reperiat lector.

Sexus quoque olim neutrum fuit ; ut scribit Priscianus lib. v, qui id comprobat istoc Plauti in Rudente * :

Virile sexus nunquam ullum habui.

* *AB.* 1, *sc.* 2: *vel a vestiu.*

: Idem Sallustii & Sisennæ testimonio ostendit Nonius. Verùm Charisius videtur apud Sallustium *secus* legisse, non *sexus.* Nam *secus* nunc adverbium est separandi, nunc *sexum* notat ; ut Probus scribit in Catholicis. Sanè *virile*, & *muliebre secus*, dixere, Nonio teste, Sisenna lib. IV Histor. & Sallust. Hist. lib. II. Imò apud Ausonium quoque legunt Mariangelus, Parrhasius, & Scaliger :

Vesta, Ceres, & Iuno, secus muliebre sorores :

pro quo in antiquâ, cùm Parisiensi, tum Lugdunensi, expressum, *decus muliebre.* Ac longiùs quoque receſſit Veneta :

Vesta, Ceres, Iuno, sexus muliebre sorores ;

quomodo & editum à Vineto. At dubium non est, quin *secus* scriptum sit ab Ausonio : quomodo & idem in Technopægnio ait :

Nota Caledoniis nuribus muliebre secus strix.

Apud Arnobium quoque lib. quinto legere est : *Partem illam corporis, per quam secus femineum, & sobolem prodere, & nomen solet acquirere genericum.* Scio Gelenium edidisse, *sexus femineus.* Sed *secus femineum* legitur in vett. membranis ; ut tum Carrio monuit, tum in MSo codice Regio est, unde Ios. Scaliger variantes lectiones in codice, quem habeo, annotavit. Estque eodem modo legere apud Ammianum Marcellinum lib. XVI : *Egressi promiscuè virile & muliebre secus, sine ætatis ullo discrimine trucidabant.* Imo *sexu* quoque *virile* dici, docet Carrio in Sallust. histor. & lib. II Emend. cap. XIII. Vide & Stevvechium ad secundum Arnobii.

CAPVT XXXII.

De Græcis in VS desinentibus. Biblus, *seu* byblus, cytisus, costus, hyacinthus, hyssopus, berillus, opalus. Smaragdus *Græcis muliebre, & fortasse Plinio. Cinnæ versus emendatus.* Crystallus *Græcis etiam virile. Vti & Prudentio* chrysolithus. Balanus Sardiana. Camelus *an virili rectè sumatur.* Colossus, corymbus, isthmus, pelagus. *Pammelianæ in Tertulliano correctionis censura. Nonii judicium refellitur.* Abyssi *vox Ecclesiastica.* Atomus, diphthongus, eremus, *naturâ suâ esse adjectiva. Prisciani error.* Pecus *recto casu perperam credi femininum.* Pecuda, *pro* pecudes. Pecu, pecua, pecuum. Grus *in virili. Calderini error. Juvenalis scholiastes correctus. Vnde* lagopodi, & pygargo *nomen.*

DE Latinis hactenus: videamus de Græcis. Ex his de derivatis ab ὁδὸς res aperta. Non æquè de fruticum & herbarum nominibus: quæ feminina prædicant. Quomodo *biblus*, seu *byblus* muliebre; sive sumatur propriè pro papyri frutice, sivè μυτωνυμικῶς pro papyri philyris, in quibus scribebatur: unde & βίβλος ac βιβλίον pro *libro.* Sed ut in pluribus sic exeuntibus id apertum, ita est ubi fallit regula.

Cytisus enim & Græcis, & Latinis, virile est. Theocritus Idyll. X:

* *Capra cytisum. lupus capram sequitur.*

* Αἶξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει.

Columella, vel alius, libro de Arboribus, cap. XXVIII: *Cytisum (quem Græci, aut ξία, aut καρύκλιν, aut τριφύλλιν vocant) quàm plurimùm habere expedit, quòd gallinis, apibus, ovibus, capris, & omni generi pecudum utilissimus est.*

Hyacinthus Græcis est commune: sed sæpius muliebre; ut Theocrito Idyll. X:

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντί, ἐς ἃ γράμμα ὑάκινθος.
Et viola est nigra, atque notis inscripta hyacinthus.

† *Purpureæ hyacinthi.*

Ac similiter ibi scholiastes πλὴν ὑάκινθον: & Euphorion, Πυρφυρέην † ὑάκινθον. Virgilius tamen in IV Georg. ait,

— ferrugineos hyacinthos.

Ac similiter Latinorum alii.

Sunt item alia, quæ frustra excipiant. Vt *costus*, quod Græcis virile. Dioscorid. lib. I, cap. XV: Κόστου ἄρρενος ὁ Ἀραβικός. At Latinis semper est femininum. Lucanus lib. IX.

Et tamarix non læta comis, Eoáque costus.

Sunt qui & Latinis masculinum esse crediderint. Verùm hi falsi sunt corrupto Catulli loco; apud quem in carmine de nuptiis Pelei, & Thetidis (quod ineptè vulgò Argonautica appellant) in vulgatis legitur codicibus:

Regia quam suavis exspirans costus odores.

Quippe

Quippe in libris emendatioribus est :

Hunc simulac cupido conspexit lumine virgo
Regia, quam suavis exspirans castus odores
Lectulus in molli complexu matris alebat.

Hyssopus quoque masculinum putarunt : quia apud Columellam legatur lib. VI, cap. X : *Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextariis aquæ tribus.* Et Plinius lib. XIV, cap. XVI, *Similiter hyssopites è Cilicio hyssopo.* Sed est id à recto *hyssopum.* Nam ut Græcis ἡ ὕσσωπος, & τὸ ὔσσωπον, ita & Latinis. Recto usus idem Plinius lib. XXV, cap. XI : *Hyssopum in oleo contritum phtiriasi resistit, & prurigini in capite.* Simile est *hæc nardus*, & *hoc nardum* : ut *nardum rusticum*, apud eundem lib. XXI, cap. VI.

Papyrus itidem, & *papyrum*, dixere. Theophrasto πάπυρος masculinum Hist. plant. cap. IV, lib. IX. Dioscoridi est femininum lib. I, cap. XVI. Ac similiter Virgilius, vel alius in Ciri :

Docta Palæphatiâ testatur voce papyrus. Nec aliter Latini unquã.

Gemmarum omnia nomina faciunt feminina. Quasi non *berillus* masculinum sit Plinio lib. XXXVII, cap. V. *Berilli rarò alibi reperti.* Et, *Alibi politi non habent fulgorem.* Item : *Probatissimi sunt ex iis, qui viriditatem pueri maris imitantur.* Sic *opalus* cap. sequenti, ubi legas, *Veri opali fulgor* : &, *Vilissimi in Ponto.* Etiam *smaragdus* Græcis, Latinisque, masculinum est. Strabo lib. XVI : Λέγεται * δὲ διότι ὁ σμάραγδος, ὁ βήρυλλος ἐν τοῖς † χρυσίοις μετάλλοις ἐγγίνεται. Plinius lib. XXXVII, cap. I : *Sculpi etiam smaragdos solitos.* Et cap. V, de iisdem ait : *Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent, nec satiant.* Ibidem : *Smaragdi Scythici, Bactriani, Ægyptii, Cyprii.* Sed & alibi sæpe idem in masculino usurpat. Est tamen locus, ubi feminino jungatur. Nam lib. eodem cap. I, editum est : *Indicato in Cypro sex aureis denariis smaragdo, in quâ* ‡ *fuerat sculpta amymone.* Is locus quia, ni fallor, unicus est, & *indicato* antecessit, omnino suspicor legendum, *in quo.* Id sicui minùs placet, dubium per me statuat licet : præsertim cùm apud Suidam † legatur de smaragdo Polycratis Samii : Τῆς ‡ σμαράγδου τῆς ἐμβληθείσης εἰς τὸ πέλαγος ἔυρεσις.

Crystallus tantùm muliebre esse agnoscimus. Ita Propertius lib. IV, eleg. III : *Crystalluſque tuas ornet aquosa manus.* Similiter semel iterumque usus Plinius lib. XXXVI, cap. IX. Item auctor carminis Ithyphallici : & Cinna versu eo, quem non alibi, quàm apud veterem Iuvenalis interpretem * reperias :

Atque imitata nives ludens legitur crystallus :

ubi pro *ludens*, *lucens* legi debet. Græcis tamen pro *glacie* quidem est virile : ut apud Lucianum in historia scribenda, Τὸν † κρύσταλλον τὸν Κελτικὸν : pro gemma autem utroque genere invenitur.

* Dicitur & *smaragdum*, ac *beryllum*, in auriſodinis innasci.

‡ Sic est in Parmesi anni 1476. Ac legit ita Hermolaus in Castigationibus suis. Etiam Despauterius, ut alios mittam. Sed ex Dalecampiano quo pro eo reponitur.

† in σμάραγδος.

‡ inventio smaragdi in mare conjecti.

* in sat. 6.

† glaciem Celticam.

Itidem fatendum, *chrysoprasius*, *topazius*, similiaque, in muliebri potiùs usurpari. Plin. lib. XXXVII, cap. VIII: *Præfertur his chrysoprasius, porri succum & ipsa referens: sed hæc paullum declinans à topazio in aurum.* Ibidem de cylindris: *India has generat.* Item: *Est autem color fumidæ topazii, aut aliquando melleæ.* Et cap. IX: *Hyacinthos Æthiopia mittit, & chrysolithos, aureo colore translucentes. Præferuntur iis Indicæ, & , si variæ non sint, Bactrianæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ sunt, & variæ.* Et sæpius deinde; inter cætera: *Chrysolithon XII pondo à se visam.* Prudentius tamen in Psychomachiâ ait: *Ingens chrysolithus nativo interlitus auro.*

Præter fruticum, & gemmarum nomina, alia etiam Græca excipiunt: quorum potissima expendemus.

* *Glandes uriam cient, & flatus pariunt.* † *Sardianæ glandes, quas alii castaneas appellant.* * *Glans unguentaria, Æthiopica, Arabica.* ‡ *an.* 1476.

Balanus Græcis muliebre. Vt apud Dioscoridem lib. I, cap. CXLIV: Αἱ βάλανοι * οὐρητικαί, καὶ σπερματοῦσαι. Et cap. CXLVI: Σαρδιαναὶ † βάλανοι, ἃς τινὲς κάστανα καλοῦσιν. Similiter legas, βάλανος * μυροπωλική, Αἰθιοπική, Ἀραβική &c. Atque ita Horatius lib. III, od. XXIX: *Pressa tuis balanus capillis.* Apud Plinium tamen lib. XV, cap. XXIII scriptum, nuces castaneas, quæ Sardibus primùm provenere, *Sardianos balanos* appellari. Sed fortasse *Sardianas* rescribendum: ut Dioscoridi vocantur Σαρδιαναὶ βάλανοι. *Sardianos* tamen est in Dalecampianâ, & antiquâ Parmensi ‡: ut propemodum videatur inter dubia referri posse.

Barbitus, cùm Græcis, tum Latinis, dubium est. Masculino usus Horat. lib. I, od. XXXII. — *Age dic Latinum*

Barbite carmen,
Lesbio primùm modulate civi.

At Ovidio femininum est epist. Sapphus ad Phaonem:

Flendus amor meus est, elegi quoque flebile carmen:
Non facit ad lacrymas barbitos ulla meas.

Camelus, quod Caucius, & tot alii, dubium statuunt, Latinis semper est virile: at Græcis femininum est; ut vel proverbium indicium facit, Ἡ κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων, καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν· *Camelus, cùm affectaret cornua, etiam aures amisit.* Ac decepit hoc, cùm alios, tum Bruyerium Campegium, hominem multæ lectionis, qui lib. XIII, de re cibariâ, cap. XXXIX, scribit, Antiphanem apud Athenæum autorem esse, solitos aliquando Græcos camelum *solidam assam* apponere, etiam regibus: & mox, lac *earum* suavissimum esse. Quasi Latinis non semper masculinum sit.

Colossus quoque tantùm masculinum est. Statius initio Sylvarum:

Quæ super impositio moles geminata colosso
Stat Latium complexa forum, cœlóne per auras
Fluxit opus?

Ita

Ita legendus is locus ex Senensi manuscr., ex quo variæ lectiones libro nunc-nostro Scaligeri manu adscriptæ. In vulgatis pro *geminata* est *gemmata*, & *peractum* pro *per auras*.

Corymbus, ὁ κόρυμβος, semper virile est. Quare ne imponat illud Cornelii Severi in Ætna:

Vt crebrò introrsus spatio vacuata corymbos
Pendeat in sese. Legendum enim, ut idem Scaliger monet,
Vt crebrò introrsus, spatioque vacante corymbus.

Sanè in virili quoque usus Columella, de Cinara carduo agens:

Hæc modò purpureo surgit glomerata corymbo.

Isthmos malè in feminino usurpant multi. Dixit enim Plinius lib. IV, cap. XI: *Alius namque ibi Isthmos angustiâ simili est.* Ita eum locum rectè emendavit Herm. Barbarus, cùm in vulgatis esset, *angustias similes*. Sed & Senecæ est in Thyeste sc. II: *Isthmi siquis amat regna Corinthii.* Et Solini *: *Alter Isthmos in Thraciâ*; &c. Ac ne librarium in his leviculâ mutatione peccâsse dicas, en quoque locum Ovidii lib. IV de Ponto, Eleg. X:

* cap. 16.

Non tibi sunt hostes ferro clavâque domandi,
Per quos vix illi pervius Isthmos erat.

Vbi *pervia* respuit metrum. Quid, quòd in feminino nusquam legere fit apud antiquos?

Pelagus prope uno ore volunt Grammatici interdum masculinum esse, quia dixerit Valerius Flaccus lib. I: *— Pelagum quantos aperimus in usus!* Verùm in vett. codd. legitur *pelagus*: ut monet Carrio †. Nec aliter alii utuntur auctores.

† *in castig. ad Val. Fl.*

Pharus etiam, quod quidam dubium faciunt, apud Græcos quidem masculinum est (ut apud Strabonem lib. XVII, ὁ φάρος πύργος) at apud Latinos in feminino tantùm invenio: idque non modò, cùm pro insula ponitur; ut Ovidio lib. II Amor. El. XIII: *Quæ colis & Memphim, palmiferaque Pharon*: sed etiam pro ejusce insulæ turri; ut apud Papinium *:

* *lib. 3 Silv. ad Claudiam uxorē.*

Lumina nocturnæ tollit Pharus æmula Lunæ.

Nec obstat ille Suetonii locus in Claudio Cæsare: *Supposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini phari.* Nam libri emendatiores habent *Alexandrinæ*: quam & ipsam lectionem comprobat Beroaldus. Leviculum hoc, at in quo tamen cespitârit doctissimus Pammelius. Nam libro extremo Tertulliani de pœnitentiâ legendum ait: *De istis duobus humanæ salutis quasi pharis.* Idque quia alludat ad turrim Pharon, quæ in insulâ Pharo inter orbis miracula reponebatur. Atqui hoc potiùs argumento est *duabus* legi debere. Nec movet, quòd Pammelius se *duobus* reperisse ait in codice manuscripto. Nam, quod in veteri verbo est, Μία ‡ χειλιὼν ἴαρ ὑ πνοιῆ.

‡ *Vna hirundo fun facit ver.*

Polypus Lucilio femininum esse, probat Nonius eo, quia dicat in XXIX:

— Edet hæc se, ut polypus ipsa.

Sed siculnum hoc telum. Nam quid si post *polypus* distinguamus? ut sententia sit, hæc se ipsa comedet, ut polypus.

Sunt Græca alia, quæ feminino quidem genere ponantur; sed καθ' ὑστέρησιν. Tale est *abyssus*. Nam ἄβυσσος est naturâ suâ adjectivum, ex α στερητικῷ, & Ionico βυσσὸς pro βυθὸς *, ut propriè sit *fundo carens*: unde Aristophani in Ranis λίμνη ἄβυσσος †: & ἄβυσσα χάσματα ‡ Euripidi Phœnissis. Latinis verò *abyssus* non est in usu, nisi scriptoribus Ecclesiasticis: idque propterea, quia Latinus interpres hoc retinuerit. Nempe ἐμφατικώτερον illud judicavit, quàm si *voraginem aquarum* vertisset.

* *fundus.*
† *palus fundo carens.*
‡ *hiatus fundum non habens.*

Simile est *hæc atomus*, ἡ ἄτομος. Nam intelligitur οὐσία, vel etiam ἰδέα: quod expressit Plutarchus libro in Coloten Epicureum: Εἶναι δὲ ταύτας τὰς ἀτόμους ἰδέας ὑπ' αὐτοῦ καλουμένας. *Esse verò has atomos ideas sive formas ab illo vocitatas.* Aperte verò usus paullo post: Ἡ δὲ ἄτομος αὐτή τε καθ' ἑαυτὴν ἔρημός ἐστι καὶ γυμνὴ πάσης φυσικῆς δυνάμεως. *Atomus ex se ipsa est vacua nudaque ab omni genitali facultate.* Nec aliter Epicurus, epistolâ ad Herodotum, quam apud Laërtium in X legere est: Μηδὲ ποιότητα τινὰ περὶ τὰς ἀτόμους εἶναι. *Neque qualitatem ullam illas atomos habere.* Et mox, Αἱ τοιαῦται ἄτομοι. *Hæ ejuscemodi atomi.* Cicero quoque, lib. I de Fin. bonorum & mal. *Ille atomos, quas appellat.* Et lib. I de Nat. Deor. *Infinita vis innumerabilium volitat atomorum, quæ, interjecto inani, cohæresunt tamen inter se.*

Diphthongus quoque, ἡ δίφθογγος, muliebri dicitur, quia integrè sit συλλαβὴ δίφθογγος, cui opponitur μονόφθογγος.

Eremus hæc, ἡ ἔρημος, quia integrè fuerit ἔρημος γῆ, vel χώρα.

Supereſt ut videamus de nominibus tertiæ. Ac primò de illis, quæ V in obliquis retinent. Ajunt dici, *hic pecus, hæc pecus, hoc pecus.* De primo autor Priscianus, qui eo *hic pecus* in masculino dici posse probat, quia apud Ennium sit in Nemeâ: *Pecudi dare viva marito.* Sed valde infirmum hoc argumentum. Nam *pecudi marito* per Appositionem effertur, ut Maro * ait, *fatis autoribus.*

* 10 Æn.

Hæc pecus dici posse, Grammatici propè omnes tradidere. Nec negare possumus, apud Tacitum de Iulio Syllano legi initio lib. XIII Annal. *Adeò ut C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit.* Imò Ciceronis ipsius esse in Pisonianâ: *Impurissimæ & intemperantissimæ pecudis sordes.* Et lib. II de Nat. Deorum: *Sus verò quid habet præter escam? quâ pecude, quod erat ad vescendum hominibus aptæ, nihil genuit natura fœcundius.* Sed assentire malo Sosipatro Charisio, qui lib. I docet, *pecudis* esse τετράπλωτον, & carere nominativo ac vocativo, ut *precis, dapis*, & similia. Quare qui *morbida pecua*

dicere

dicere jubent, vellem illud classico scriptore comprobarent. Contendat aliquis, *pecudis* olim habuisse in recto *pecus*, sed nominativum hunc exoleviſse: ut *prex*, unde *precis*, *daps*, unde *dapis*. Mihi verò ne illud quidem fit verisimile. Nam *pecus* si dixissent in feminino, genitivus esset *pecûdis* penultimâ longâ: ut *palus paludis*, *incus incudis*. Dixeris, ab *intercus* esse *intercutis* penultimâ correptâ. Sed cogitandum, *intercus* esse κ' συγκοπὴν factum ex *intercutis*: ut rectus & genitivus sint similes. Potiùs igitur priscus nominativus fuerit *hæc pecudis*, vel *pecudes*. Quantum autem suspicari licet, dixere quoque in recto *hoc pecude*. Indéque pluralis *hæc pecuda*. Eo, ut Nonius nos docet, usus Attius Medeâ:

Vagant, pavore pecuda in tumulis deserunt.

Et Sisenna in IV Histor. *Jumenta, pecuda, locis trepidare compluribus.* Imò & Tullius in IV de Rep. *Cùm adhibent in pecuda pastores.* At *pecora* est à recto *pecus*, ut notum. Dixeréque & *pecua* à recto *pecu*. Eo Nævium, & Accium usos, docebit Nonius. Item hinc genitivum *pecuum* formarunt. De quo sic Festus: *Pecuum cum dixit M. Cato per casum genitivum, à singulari casus recti formavit, quo utebantur antiqui, id est pecu, ac testu* (leg. *ut testu*) *tonitru, genu, veru: quorum omnium genitivus pluraliter geminat V literam. Nunc quia dicimus, ut pectus, eam, quæ in usu est, formam in declinationibus sequimur.*

Grus feminino usurpant Maro, & alii. Feminino, ut Nonius docet, usus Laberius in Fullonicis: *Verum tu hunc gruem Balearicum, an hominem putas esse?* Ex iis verò, qui supersunt, vix alibi masculino reperias, quàm apud Horatium lib. II Serm. sat. VIII:

--- Discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo.

Masculinis tertiæ V mutantibus adjicere debuerunt composita à *πῆς*. Seneca in Med. act. IV, Scenâ Vos precor:

Sonuistis æræ; tripodas aggoſco meos,
Favente commotos Deâ.

Par ratio in *polypus, chytropus, apus*: quod postremum in masculino usurpatur ab Aristotele lib. IX de historiâ animal. Sunt qui femininum faciant, quia apud Plinium sit lib. X, cap. XXXIX. *Plurimùm volant, quæ apodes, quia carent usu pedum, ab aliis cypselli appellantur, hirundinum specie.* Sed respexit Plinius ad vocem *volucris*. Unum excipitur *lagopus*, quod tum herbæ, tum avis nomen est à similitudine pedum leporinorum. Pro herba usurpat Plinius lib. XXVI, cap. VIII. *Lagopus sistit alvum è vino pota.* Vide de eâ Dioscoridem lib. IV, cap. XVII. Pro ave accipit idem lib. X, cap. XLVIII; ut & Martialis lib. VII, epigr. LXXXVI.

Si meus auritâ gaudet lagopode Flaccus,

Quem

Quem locum non intellexit Calderinus. Nam *lagopodem* ancillæ nomen esse putat. At ea avis est, quæ alio nomine dicitur *pygargus*; quia posteriori corporis parte alba est. Vsurpat & hanc vocem Iuvenalis sat. XI: ad quem id, quod de pygargo dixi, vetus monet scholiastes. Sed locus in vulgatis est corruptissimus, in quibus hæc legas: *Pygargus fera est specie cervi, quæ retriores partes albas habet. Ideo & pygargus dictus est, quia Græcè nates πυγὴ dicuntur, & alvum Argo navis. Pylargus avis genus clagalopes appellatur.* Sed extrema verba sic emendanda: *nates pygæ dicuntur, & album, argon. Avis pygargus, avis genus, quæ & lagopus appellatur.* Imò apud Martialem quoque non *lagopide* legendum, sed *glaucopide*; quod abunde ad Propertii lib. IV, eleg. III. probavit Ios. Scaliger.

CAPVT XXXIII.

De habentibus consonam ante S. Olim rectus singularis fuit plebes, trabes, adipes, sortis, mentis, lentis, scobis, stipis, artis, partis. *Cur* bidens, & tridens *masculina.* Dentes splendidas. Frundes. Frus, *vel* fros, *pro* frons. *Vera apud Cæsarem lectio indicata.* Nefrens. Scobs, & scops, *differre.* Seps *pro serpente, & sepimento.* Stirps *pro* trunco *dubium, olim etiam pro* sobole.

DE iis, quæ V habent ante S, abunde actum. Aliquid quoque dicendum de illis, in quibus consona antecedit: cujusmodi facta sunt ex nominibus in E S, vel I S: ut *plebs* ex *plebes*, quo præter Sallustium, ac Tacitum, usus quoque Lucanus lib. III.

--- Nescit plebes jejuna timere.

Trabs ex *trabes.* Ennius in Medea:

Vtinam ne in nemore Pelio securibus
Cæsa accidisset ad terram abiegna trabes.

Vsurpat etiam Tertullianus cap. I. scholastici scripti de Pallio.

Adeps ex *adipes.* Vnde Varro lib. I de Re Rust. *Adipes illa.*

* Att. 2, Sc. Fa. et Chalina.

Sors ex *sortis.* Plautus Casina*: *Vide nequa illic insit alia sortis sub aqua.*

Mens ex *mentis.* Ennius in Epicharmo: *Terra corpus, at mentis ignis est.*

Lens ex *lentis*, teste Prisciano. *Scobs* item est ex *scopis*, *stips* ex *stipis*, *ars* ex *artis*, *pars* ex *partis*, & ita in aliis. Antiquis enim nullus nominativus sic desinebat: sed inter duas ultimas consonas media erat vocalis. Atque hinc cognoscere est, cur pleraque sic exeuntia sint feminina. Nempe in caussa est, quia pleraque in E S, vel I S, unde fiunt, ejus sunt generis. Nec tamen id perpetuum magis, quàm in integris, unde contrahuntur. Quod planius fiet ex iis, quæ dicemus.

Adeps virile Plinio lib. XXVIII, cap. IX, *Proxima adipi laus, sed maximè*

apud

apud antiquos etiam religiosi. At muliebre Columellæ lib. VIII, cap. XIV: *Quæ res ad creandas adipes multum conferunt.*

Adolescens commune: unde *optimæ adolescenti* apud Terentium, ut superiùs † dictum. Itaque ut *adolescentulus*, sic & *adolescentula* dicitur. † cap. 15.

Animans omnis est generis, etiam cùm substantivè sumitur. Virili usus Cicero in Timæo: *A quo enim animante reliquos omnes contineri vellet animantes, hunc eâ formâ figuravit, quâ unâ omnes reliquæ formæ concluduntur.* Horat. lib. II, Sat. I. *Quemquam animantem.* Sed usitatiùs est in neutro, *animantia*: vel etiam in feminino; ut apud Tullium I de Legg. *cæteras animantes*: ac tum *bestia* respicitur.

Bidens pro instrumento rustico est masculinum. Ac par ratio in *tridens*. Fit hoc, vel quia utrobique intelligitur *ligo*: vel quia sequuntur naturam simplicis *dens*. Maro II Georg.

--- Superest deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes.

Ovidius IV Fast.

Sarcula nunc, durúsque bidens, & vomer aduncus,
Ruris opes, niteant: inquinet arma situs.

At pro ove femininum est κατ' ἔννοιαν. Æneidos IV:

--- Mactant lectas de more bidentes.

Chalybs vulnificus est apud Maronem in VIII. Ac similiter scriptorum alii. Nempe eodem genere ac *Chalybes, per quos erutum & domitum est primitus ferrum*: ut ait Ammianus lib. XXII.

Confluens, & *profluens*, virilia, quia intelligitur *amnis*.

Dens, uti & *fons*, *mons*, *pons*, virilia esse, frustra moneam. *Dentes* tamen *splendidas* dixit Appulejus extremâ apologiâ: si sequimur emendationem Lipsii, quam antiquis video codicibus approbari. Sed non imitandum.

Forceps PriscIano & virile, & muliebre est. Sed in iis, qui nunc exstant, scriptoribus, semper est femininum. Qua de re superiùs † diximus. † cap. 17. hujus libri.

Frons, quando μέτωπον notat, antiquis dubium erat. In virili autem exolevit. Sic usi Titinnius, Pacuvius, Cato, & Plautus. Quorum verba apud Nonium vide. Iis verò, quos tutò sequimur, sive arboris folium, sive μέτωπον signet, semper est femininum. Sed non genere quidem, attamen scribendi modo, ea distinguebant. Nam Charisius autor est, pro foliis *frundes* & *frundibus* efferri solere, atque ita Ennium posuisse: *Rurescant frundes.* Imò & in singulari absque liquidâ dicebant *frus*, & *fros*. Ita apud Cæsarem lib. III de bello civili scriptum fuit: *Sed etiam frus ex arboribus deficiebat.* Id cùm ignorarent librarii, ex *frus* fecere *fructus*, quasi vox non integra, sed per compendium scripta esset. Antonius Augustinus suspicatur,

legendum, *strictus ex arboribus*: quia antea dixerat, *foliis ex arboribus strictis equos alerent*. Verùm dubitandum non est, quin rectum sit *frus*; præsertim cùm idem Augustinus agnoscat, in vett. codd. *deficiebat* legi numero singulo. Nempe *frus deficiebat*, eodem modo dixit Cæsar, quo Cato, *frundem bubus* maluit, quàm *frundes*.

Gryps quoque masculinum. Plinius lib. x, cap. VIII: *Pegasos equino capite volucres, & gryphas aurutos aduncitate rostri fabulosos reor; illos in Scythiâ, hos in Æthiopiâ.*

Hydrops virile, ut Græcis ὕδρωψ. Sic Horatius od. 11, lib. II:

Crescit indulgens sibi dirus hydrops.

Lens, ut Nonius docet, virile Titinio; cujus est, *Lenti calido*: sed Maroni est muliebre primo Georg.

Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis.

Merops masculinum, ut Græcis ὁ μέροψ. Aristoteles lib. IX Hist. Animal. cap. XIII: Φασὶ * δέ τινες καὶ τὰς μέροπας ταὐτὸ τοῦτο ποιεῖν. Aliquibus *riparia*, nonnullis *apiaria* dicitur, Gazæ *apiaster*: credo, quia putarunt avem eam esse, cui Cretenses *melissophago* nomen dedere. Hæc sententia est Bellonii. Sed non convenit philosophi descriptio. Quare satius est Græcam retinere appellationem cum Plinio lib. x, cap. xxx: imò & Marone in IV Georg.

* *Ajunt nonnulli, & meropas hoc facere.*

Nefrens masculinum videtur κατ' ἐπόνοιαν, seu de porcellis propriè dicatur; quod Varro innuit lib. IV, cap. IV: sive arietibus propriè competat, quod Festus docet. De infantibus quoq; usurpat Livius Andronicus †:

† *apud Festum.*

Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem.

Sunt qui suspicentur, esse commune, vocis significatione adducti. Nam dicitur, quasi *ne*, hoc est, non *frendens*. Sed in feminino nusquam legitur.

Oriens, & *occidens*, meritò prætereantur, cùm eorum genus ἀπὸ ἐπονόιας cognoscatur. Quid enim aliud intelligatur, quàm *sol*? Arnobius lib. II: *In insulis, & provinciis omnibus, quas sol oriens, & occidens lustrat.* Hic tamen propriè usurpatur vox utraque, non μετωνυμικῶς; ut fit, cùm intelliguntur regiones, quæ oriente, aut occidente sole, illustrantur.

Serpens naturâ est adjectivum, ac genere utroque sumitur, quia intelligitur *anguis*, quod utrumque habet genus. In feminino verò etiam *bestia* intelligi possit.

Rudens, ut Nonius quoque observat, Plauto femininũ est in Rudente ‡:

‡ *Act. 4, Sc. 6. Heus mane.*

— Dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.

At Catullus, Virgilius, Ovidius, aliique in masculino usurpant. Et sanè verisimile est, posterioribus κατ' ἐπόνοιαν masculinum esse, quia respiciatur ad *funis*: quod olim femininum, ut superiùs * ostensum ex Lucretio.

* *cap. 29.*

Scobs,

Scobs, si Phocam audimus, masculinum est. Sed ut *plebs* ejusdem est generis, ac *plebes*; *trabs* ac *trabes*; ac par ratio est aliorum: ita *scobs* quoque femininum est, quia *scobis* est femininum: ut apud Columellam lib. VII, cap. X: *Nauseantibus quoque salutaris habetur eburnea scobis sale frictο, & fabæ minutæ fresæ commista.* Vnde etiam femininum esse, cognoscimus; quemadmodum Priscianus scripserat in VII. Similiter usus idem Columella lib. XII, cap. XLIII. & Plinius lib. XXXIV, cap. XVIII. At *scops* per P aliud est: nempe avis nocturna, aurita, noctuâ minor: de qua plura Ælianus *, & apud Athenæum † Alexander Myndius, item Eustathius in Odyss. E ‡. Meminit & Plinius lib. X, cap. XLIX. *Nominantur ab Homero scopes, avium genus: neque horum satyricos motus, cùm insident pleriſque memoratos, facile conceperim mente, neque ipsæ jam aves nascuntur.*

* *lib.* 15 *Hist. animal. cap.* 28.
† *lib.* 9.
‡ *pag.* 1523. *& seq. edit. Rom.*

Seps, pro scolopendrâ minore, masculinum est. Lucanus lib. IX.

Ossáque dissolvens cum corpore tabificus seps.

Quo loco ad ἔτυμον respexit poëta. Est enim à σήπω †, quòd membra icta putrefaciat. Vtitur & Ausonius:

† *putrefacio.*

An Libyæ ferale malum sit Romula vox, seps.

Quod ad quæstionem Ausonianam, omnino Græcum est σήψ. Itaque *& sepa* in incusativo dixit Plinius lib. XXIX, cap. V: *Lacerta, quam hi sepa, alii chalcidem vocant.* At pro sepimento femininum est. Quamquam magnopere dubitem, an *seps* hac in significatione sit Latinum: tum quia obliqui *sepem*, & *sepibus*, quibus usus Maro, à recto *sepes* non minùs, quàm à *seps* deduci queant: tum imprimis, quòd *sepes* in recto singulari apud eundem Maronem legamus Ecl. I:

Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe levi somnum suadebit inire susurro.

Sepes, inquit, depasta florem, hoc est, habens flores depastos, caussa erit, cur ibi condormiscere liceat, apicularum susurro somnum suadente.

Stirps, pro origine sive progenie, semper femininum est: at, pro arboris trunco, interdum in masculino invenitur. Maro II Georg.

Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.

Ita in veteribus aliquot codd. legitur, & agnoscit hanc quoque lectionem Servius, ut *admorso* sit *adroso*. In Romano tamen codice, itémque Mediceo, *admorsu* per V scriptum fuisse, ex Pierio cognoscimus. Est & alter locus XII Æn.

Cum semel in silvis imo de stirpe recisum.

Ita libb. omnes veteres ac novi, eamque lectionem agnovere quoque

Servius, & Donatus: sed hic, ne *stirps* masculinum statuere cogatur, sua nobis narrat somnia. Nam *imo* separandum ait à *stirpe*, ut sit sententia; *Abscissum de stirpe ab imo*, hoc est, ab inferioris arboris parte. Nunquam eo inceptiarum deveniſſet nobilis Grammaticus, si in mentem veniſſet illud libri XII à Chariſio quoque adductum:

Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.

Itémque isthoc, quod paullò pòst subjicit:

--- Lentoque in stirpe moratus.

Quare dubium non est, quin *stirps* dubium sit, cùm pro arboris trunco accipitur. Imò olim quoque pro sobole dubium fuit. Vsus in masculino Pacuvius: *Qui stirpem occidit meum?* Sed non imitandum.

Torrens cùm dicimus, respicitur nomen *amnis*. Nam naturâ suâ esse adjectivum, indicat hoc Claudiani lib. II de raptu Proserp. † † *vers.* 198.

--- Torrentius amne
Hiberno, tortâque ruunt pernicius hastâ.

CAPVT XXXIV.

De genere eorum, quæ exeunt in T, vel X. Frit. Git. Calx *pro* calcaneo *dubium.* Dorx. Lynx. Abaces eas *an scripserit Iavolenus I. C.* Cordax. *Trochæus* κορδακικώτερος. Dropax. Styrax. Storax. Limacis ἔτυμον. Apex. Atriplex. Caudex. Cimex. Cortex *dubium. Fabii error.* Culex *an Plauto femininum.* Exlex. Imbrex. Obex. Rumex. Silex. Sorex. Tumex. Vibex, *an* vibix *dicendum. Plauti locus excussus.* Calix. Nutrix. Perdix. Phœnix. Pistrix, *vel* pistris. Scandix. Thomix, *deque eo lexicographorum error.* Solox. Celox. Esox. Volvox. Tradux. Lux *in masculino apud ipsum Tullium.* Crux *olim virile.* Bombyx. Calyx. Coccyx. Onyx. *Martialis locus expensus.* Oryx. Cetræ. Sandyx. Sardonyx. *Ausonii in Grammaticos epigramma.*

NEutris in T annumerant aptota: rectè, dummodo nihil generatim antea de iis fuerit præceptum. Hujusmodi sunt duo illa, *frit*, & *git*. Est autem *frit* in summa spica jam matura, quod est minùs quàm granum; ut autor Varro lib. I de R. R. cap. XLVIII. *Git* est seminis genus, de quo Plinius lib. XIX, cap. VIII, & lib. XX, cap. XVII. & Palladius Sept. Tit. XIII. Apud Columellam quoque legas lib. VII. *Interdum fastidio ciborum langueſcit pecus. Ejus remedium genus seminis: git appellatur.* Et Ausonius idyllio de monosyllabis: *Est inter fruges morsu piper æquiparans git.*

Neutrum esse, ostendit hoc Plauti Rudente *: * *Act.* 5. *sc. Nunquã edepol.*

LA. *Dabo*

LA. *Dabo septingentos.* GR. *Os calet tibi. num git frigefactas* † ? Ita rectè editiones omnes ante Camerarianam, & Lambinianam divulgatæ. Per *git* autem intelligit pultem ex eo confectam. Charisius, & glossæ vett. μελάνδιον vocari docent. *Tot* verò, & *quot*, cur à canone excíperent, causſæ nihil erat, cum eorum genus ex generali de adjectivis regula cognoscatur.

† Vide Ianum Guilelmium in Plautum, & Alciatı lexicon.

Supersunt in X terminata: quæ muliebris generis traduntur, sive vocalem habeant ante X, sive consonam. De posterioribus pauca excipiuntur. Vti *calx*: quod pro parte plantæ posteriori, pedisque percussione, ac fine Cicero utitur in masculino: ut & è poetis tum Persius, tum ante hunc Plautus, & Varro; quorum loca adducit Nonius. Varronis locus, qui illustrem continet γνώμην, sic habet:

Nemini fortuna currum à carcere intimo missum
Labi inoffensum per æquor candidum ad calcem sinit.

Ita editum in Aldinâ: sed metrum, quod trochaicum est, versu priori, leviculâ trajectione unius vocis, requirit, *missum à carcere intimo.*

At in feminino usus Silius, atque adeò Maro in undecimo:

Quadrupedémque citum ferratâ calce fatigat.

Nam paucorum manuscriptorum, multorúmque excusorum fidei, in quibus *ferrato* legitur, opponimus autoritatem cùm antiquissimorum librorum; tum Sosipatri, & Marcelli, qui *ferratâ* legêre in muliebri.

Dorx, Græcè ἡ δορξ, δορκὸς, masculinum est Gratio in Cynegetico:

--- Pavidosque juvat compellere dorcas.

Nisi *pavidas* legendum: quod Gesnero videtur in Historia animalium.

Lynx rarum est in masculino, & fortasse uni Horatio lib. II Carm. od. XIII: *Nec curat Orion leones,*
Aut timidos agitare lyncas.

In iis verò, quæ vocalem habent ante X, immane quantum nugarum obtrudunt scriptores, imi, summi, medioxumi. Ordiar ab exeuntibus in AX. Ac primo Græcis. Ex quibus virile *abax*: unde deminutivum *abaculus*. Scrupulum injicit plerisque hic Iavoleni locus l. hæres D. de legat. III: *Cui Corinthia vasa legata essent, & abaces quoque eorum vasorum collocandorum causſâ paratas deberi, Trebatius respondit. Labeo autem id non probat, si eas abaces testator numero vasorum habuit. Proculus verò rectè ait, si æneæ quidem sint, non autem Corinthiæ, non deberi.* Verùm etsi Brodæus ‡ statuere non ausit, utrùm *abaces*, an βάσεις, scripserit Iavolenus; ac vulgatam lectionem retineat Haloander: tamen vel ob autoritatem Pandectarum Florentinorum, in quibus βάσεις scriptum est, lectionem hanc longè prætulerim alteri: ac sentit mecum Alciatus in παρέργοις lib. IV, cap. II. Nimirum ait, omnino

‡ lib. 10 Miscell. cap. 20.

baces esse nihili vocem, eoque *abaces* legi oportere. Sanè *baces* quidem vox reicula; sed de *bases* id dici non possit.

† Cordax est genus saltationis Comica.
‡ Cordacis caussa.

Cordax Græcis masculi. Harpocration: ὁ κόρδαξ † κωμικῆς ὀρχήσεώς ἐστιν εἶδος. Aristoph. in Nub. ‡ κόρδακος † εἵνεκα. Sic Mnesimachus apud Athenæum lib. IX, Plutarchus Sympos. lib. VII Quæst. VIII, Arrianus in Indicis, atque alii. Vtuntur Latini; sed ita, ut ex iis ejus genus non cognoscas. Cicero in Orat. *Trochæum autem, qui est eodem spatio, quo choreus, cordacem* (Aristoteles) *appellat, quia contractio, & brevitas, dignitatem non habeat.* Et Quinctilianus lib. IX, cap. IV. *Et* (licet) *herous, qui idem est dactylus, Aristotelis amplior, jambus humanior videatur: trochæum, ut nimis currentem, damnet, eique cordacis nomen imponat.* Sed fortasse utrobique non *cordacem*, & *cordacis*; sed *cordacicum*, & *cordacici* legi debet. Nam Aristoteles lib. III Retor. cap. VIII, ait eum pedem esse κορδακικώτερον, hoc est, cordaci convenientiorem, ob celeritatem. Atque idem visum maximo & amicissimo Meursio nostro in Orchestra. Vulgata tamen lectio defendi possit. Nam, ut si quis ob celeritatem dicat aliquem pegasi similem, tantundem agit, ac si eum pegasum vocet: ita qui trochæum ob celeritatem ait similem cordaci, is tantundem dicit, ac si per translationem *cordacem* appellet.

Dropax, δρώπαξ, (id est unguentum ex pice & aliis, ad pilos corpori evellendos) masculinum est, uti Græcis, ita etiam Martiali in X, ep. LXV:

Lævis dropace tu quotidiano.

Mystax virile, ut ὁ μύσταξ Theocrito, & Plutarcho in Agide.

Nyctlicorax, ὁ νυκτικόραξ.

Styrax non pro arbore modò, sed & quando θυμίαμα odorémque significat, femininum esse volunt Cyrillus, & Ammonius. At in masculino usurpat, cùm Aristoteles lib. IV. de histor. animal. cap. VIII, & Dioscorides lib. I, cap. VIII. tum Maro in Ciri, ut mox visuri sumus, & Plinius quoque lib. XXIV, cap. VI. quo loco de styrace agens. *Placet*, inquit, *præter illa, quæ diximus, maximè pinguis, purus.* Nec in genere tantùm lapsi, qui hac in parte Cyrillum, & Ammonium sequuntur; sed in eo etiam, quòd succum semper *styracem* vocari putant; *storacem* verò, quomodo officinæ nominant, barbarum esse. Nam, ut mittam Donatum, qui servulum Terentianum *Storacem* ab odore appellatum ait; usus hâc voce Virgilius sive Valerius Cato, vel quisquis autor poëmatis, quod inscribitur Ciris:

Non storace Idæo flagrantes picta capilles.

Et Plinius lib. XXVI, cap. VIII: *Furfures cutis, & manantia ulcera, sale addito sanat: tussim veterem cum storace sumtum.* Vsus quoque Solinus cap. XLVI. *Nisi*, inquit, *odore cremati storacis occurrant.*

Ineptè autem à Lithocomo, & aliis, inter Græca in AX reponitur *limax*,

max, cui à limo nomen. Græcè autem dicitur γυμνοσχλίας, prout explicat glossarium Philoxeni. Adde quod *limax* dubium est. Nam Columellæ masculinum, femininum Plinio est.

Nec minùs controversiæ de nominibus in EX.

Apex, quod ferè prætereunt, masculinum est. Claudianus lib. III de raptu Proserp. † *Coniferi micuere apices.* † *vers.* 398.

Atriplex (herbæ est genus, quæ Græcè ἀτραφάξις, & χρυσολάχανον ‡) à Macro poëtastro usurpatur in feminino: ‡ *Dioscorides lib.* 2, *c.* 145. *Columella lib.* 11, *c.* 3. *& glossa Philoxeni.*

A triplicem tritam cum nitro, melle, & aceto,
Dicunt appositam validam sedare podagram.

At potior apud me autoritas Plinii, qui neutro utitur lib. XX, cap. XX: *Atriplex*, inquit, *& sylvestre est, & sativum.*

Caudex, & *codex* ejusdem generis sunt. quid mirum? cum non magis differant, quàm *caurus* & *corus*, *plaustrum*, & *plostrum*. Vulgò tamen *caudicem*, pro trunco; *codicem*, pro libro dicere solemus.

Cimex censeo ejusdem esse generis, ac *pulex*, & *culex*. Auctoritas tamen veterum non occurrit.

Cortex juxta Nonium utriusque est generis. De masculino testem adducit Varronem in Prometheo: cujus est, *Supernus cortex*. Et hoc ejusdem in Tithono, ἀφὶ γήρως: *Sic invitatam matura anima corporeum corticem facile relinquit*. Item hoc Maronis Æn. VII:

— Raptus de subere cortex.

At de muliebri adfert hoc Lucretii lib. IV:

Quæ quasi membrana, vel cortex nominitanda est.

Et Maronis hoc Ecl. VI:

Tum Phaëtontiadas musco circumdat amaræ
Corticis, atque solo proceras erigit alnos.

Ita poëtam scripsisse, Fabius testatur. Vt veteres libros mittam; de quibus nobis autor Pierius. Etiam *amaræ corticis* legit Servius: sed addit: *Alibi ait, Raptus de subere cortex: quod magis sequi debemus, ut masculino utamur.* In feminino tamen utitur quoque Plinius Valerianus lib. I, cap. XLVI, & lib. V, cap. IX, atque alibi.

Culex virile. At femininum obsoletum, si modò eo in genere usurpârit quisquam. Producunt è Plauti Casina *: *Cana culex.* Sed summus vir, & mihi affinitate, dum viveret, junctissimus, Ianus Gruterus, legendum putabat, *Canalicola vix.* Quod impensiùs placet, quàm sententia Francisci Sanctii Brocensis; qui credebat, senem amatorem jocosè *canam culicem* vocari, quasi *vetula* potiùs, quàm vetulus foret. Sanè si Plautus sic esset locutus, Nonius, ubi de discretis generibus agit, vel alius veterum, verbo attigisset. * *Sc. Omnibus rebus.*

Exlex

Exlex non commune, ut ajunt, ſed ſemper virile.

Grex maſculinum nunc: olim & muliebre, ut Nonius oſtendit illo Lucretii lib. II: *Bucerizque greges.*

Forfex Priſciano dubium eſt. Nunc in feminino ſolùm reperitur: de quo vidimus antea † .

† cap. 17.

Imbrex femininum eſt Plauto Mil. Glor. act. II, ſc. VI.

Quod meas confregisti imbrices, & tegulas.

Plinio eſt maſculinum extremo cap. XIV, lib. XVII: *Servari inter duos imbrices juxta rivos.*

Index commune volunt; quia & femina rectè *index* dicitur. At non propterea jungitur adjectivo feminino.

Obex ſæpius maſculinum eſt. In feminino autem uſus non Plautus modò in Perſa, ſed & Plin. in Paneg. *Nullæ obices, nulli contumeliarum gradus, ſuperatiſque jam mille liminibus ultra ſemper aliqua dura & obſtantia.* Etiam apud Virgilium eſt in X: *Ecce maris magnâ claudit nos obice pontus.* Quem ad locum ita Servius notavit: *Modò uſus habet, ut hic obex dicamus; unde quidam* magno obice *legunt. Antiqui etiam hæc obix dicebant, ſecundum quod eſt Magna obice. Hinc eſt, quia nonnulli vitant generis dubietatem, & legunt* Magni, *ſcilicet* maris. *Caper tamen in libris dubii generis, probat dici, & hic obex, & hæc obex: quod, ut diximus, hodie de uſu receſſit.* Pierius quoque ad eumpſe Maronis locum annotavit: *Magno, virili genere in impreſſis omnibus codicibus legas. In antiquis verò Magna feminino genere. Idque recepiſſe Servius videtur, cùm dixit: Quidam Magno objice legunt. Atque nonnullos ad evitandum ambiguitatem legere malle* Magni, *ſcilicet, maris. Vſque adeò vates, ſummus loquendi ſcribendique artifex, ſub ferulam, ſi Deo placet, revocatur à Grammaticis; qui nolunt amplius, hic & hæc obex dici, ut veteribus dicere concéſſum eſt.* Feminino uſus & Sidonius lib. VII, epiſt. I: *De noſtrâ tantum obice.* Idem carm. II †:

† verſ. 493.

Cerea deſtituit reſolutis axibus obex.

Rumex virile. Auctor Moreti:

Fecunduſque rumex, malvæque, inulæque virebant.

Silex, ut Nonius ait, *omnium conſenſu feminino appellatur genere.* Sic Ecl. I.

--- Ah ſilice in nudâ connixa reliquit.

Et VIII Æn. *Stabat acuta ſilex.*

Sed maſculino uſum docet Lucretium in I:

Vnde queant validi ſilices, ferrumque creari.

Et lib. V: *Non ruere avulſos ſilices à montibus altis.*

Sorex virile. De quo ſuppetit illud Sereni Sammonici cap. V:

Si prægnans artus captivi ſoricis edit.

Tumex, vel *tumix*, virile. Sic vocatur tumor carnis percuſſæ, aut livor: ſi rectè

si rectè glossæ Phil. *Tumex*, σμώδιξ, ἀμαλώδης τόπος. Vbi malim τύπος. Aliter tamen glossæ Cyrilli: τύμπανον, *tumix*.

Vibex referunt inter virilia. De genere rectè. Sed in terminatione peccant: etsi & Priscianus sic dicere jubeat. Nec movet me, quòd Camerarius legit apud Plautum Trinummo †: † *Sc. sta illico.*

Itáne tandem majores famam tradiderunt tibi tui,
Vt virtute eorum anteparta per flagitium perderes?
Atque honori posterorum tuorum ut vibex fieres?

quam lectionem Lambinus quoque, & Duza comprobant. Sed pro *posterorum* legi debet *posterûm*: quod metrica lex requirit. Nisi *tuorum* disyllabon est κῆ συνίζησιν: ut Comicis sæpe, vel in eo, quod proximè adferam. Pro *vibex* autem in MSSis, Camerario teste, fuit *vindex*. Ac similiter vetus Veneta editio, quæ cum Saraceni, & aliorum notis, prodiit *. Et retinet Petrus Valla: rectèque vindicem exponit *ultorem*. Nempe, qui ulciscitur, decus aufert: unde *vindicare*, auferre; *vindicta*, ablatio; *vindex*, qui aufert: ut ex vett. glossis constat. Hæc firmantur eo, quòd paullo pòst sequitur: * *ann.* 1518.

Si istuc, ut conare, facis indicium, tuum incendes genus.

Vbi *incendere* est, non *celebrius reddere*, ut Scaliger putabat (planè enim sententia repugnat) sed quasi incendio perdere & absumere.

Vibix autem, non *vibex*, dici debere, non absurdè ex eo colligitur, quòd penultima genitivi sit longa. Dices fortasse, *forfex* quoque in EX desinere; cujus tamen penultima brevis sit in obliquis. Sed hoc est τὸ † ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. Nam & *forfix* fortean veteres dixere: unde diminutivum *forficula*; quo aliquoties usus Plinius. † *petere quod in principio ejt.*

Venio ad terminata in IX.

Calix, Græcis κύλιξ. Sed Græcis ἡ κύλιξ, Latinis *hic calix*.

Fornix item virile, sive sumatur pro *camera*, sive pro *lupanari*; unde *fornicari*, & *fornicaria*, πόρνη, διὰ τὸ καμάρας, ἢ ἵστανται, ut est in glossis Philoxeni. Vbi continuò subditur: *Fornex*, πόρνη, καμάρα. Sed *fornix* rescribendum. At *fornax*, quod ibidem κάμινος exponitur, muliebre est: unde ἀποκοπικῶς *fornacula* Vitruvio lib. VII, cap. X.

Natrix Phocæ masculinum videtur. Nempe quia apud Lucanum est lib. IX. *Et natrix violator aquæ.* Sed Priscianus † ob terminationē putat, figuratè dictū. Aliter tamen, quàm masculino, usurpare vix ausim. † *lib.* 5.

Perdix masculino genere dici posse, probat Nonius illo Varronis in Admirandis: *Perdicas Bœotios*. Sanè Græcis est utriusque generis.

Phœnix avis masculinum est: quamquam non desint, qui dubium statuant. Claudianus lib. II de laudibus Stiliconis *: * *vers.* 417.

Vnicus extremo Phœnix procedit ab euro.

Piſtrix maſculinum faciunt pro Indici maris belluâ, quæ in Gloſſ. Græcol. πῆτος vel πῆλις vocatur. Sed auctoritatem requiro. Quin pro *piſtrix* in multis Maronis, Sidonii, aliorumque codd. *piſtris* vel *priſtis* invenitur; quod magis accedit ad Græcum πρῆστις, de quo Suidas.

Sandix aliqui ſcribunt; alii *ſandyx*; de quo mox dicam.

Scandix herba memoratur Theophraſto in Hiſtor. Plant. lib. VII, cap. VIII. Dioſcoridi lib. II, cap. LXVIII, & Plinio lib. XXII, cap. XXII: etiam Diogeni Laertio in Ariſtippo; ubi meminit Metroclis Cynici σκάνδικας † πλύνοντος. Sed iis ex locis nihil de genere ſtatui poſſit. At poſſit ex illo Plinii lib. XXI, cap. XV: *Scandix, quæ ab aliis andropogon vocatur.* Apud Stephanum tamen in L. Gr. Theſauro ὁ σκάνδιξ legas.

† *ſcandicas abluentis.*

Spadix etſi Græcis * notet ramum à palma avulſum: Latinis nihilominus ſemper ſumitur adjectivè pro colore rutilo ſeu puniceo, qualem videre eſt in avulſo palmæ ramo. Sic Virgilio III Georg. equi commendantur *Spadices, glaucique.* Et Gratii eſt in Cynegetico:

Spadices vix Pellæi valuere cerauni.

* *Pollux lib.* 1, *cap.* 12. *Gellius lib.* 2, *cap.* 26. & *lib.* 3, *cap.* 9.

Vtcunque igitur maſculinè ſumatur, his locis: naturâ tamen ſuâ eſt adjectivum, eóque omnis generis.

Thomix legimus in Lucilii fragmentis, itemque Columellâ ‡, Vitruvio †, Plinio *, & Palladio ‡; ſed in obliquis, aut recto plurali; ut ex hiſce autoribus cognoſci non poſſit, num *thomex* ſcribi debeat (ſanè *tomex* ſcribit Hermolaus Barbarus in gloſſis Plinianis) an *thomix*, quod magis accedit ad Græcum θώμιγξ. Vtut ſit, femininum eſſe, oſtendit illud Pauſaniæ: ὁ ἀνὴρ οὗτος σπάγει ἔκνα τῶν θώμιγγα: *homo hic contorquet thomicem ſive funiculum Ocni.* Falſi lexicographi, qui rectum fecere *tomice*, quaſi à τομικὸν, cùm Plinius, & Vitruvius, in ſexto caſu dicant *tomice*, Lucilius in plurali *tomices*, Palladius *tomicibus*. Imò & apud Plautum Mercatore † legendum putabat Scaliger: *Armamentis complicandis, componendis tumicibus.* Sed *ſtuduimus* eſt in MSSis, ac editionibus antiquis, etiam Venetâ *, quæ cum Pyladæ & aliorum notis prodiit. Nec *tumicibus* ſatis huic loco convenit. Aliud enim *tomices*, aliud *tumices*: de quo paullo antè dictum. Porrò ut illud *tomice* oſtendit, non eſſe tertiæ in E: ita ex *tomices* liquet, non eſſe primæ. At nihili vox eſt *tomicus*, quod ponit Perottus.

‡ *lib.* 12, *cap.* 32.
† *lib.* 7. *cap.* 3.
* *lib.* 7. *cap.* 3, & *l.* 17, *c.* 10.
‡ *lib.* 1, *cap.* 13.
† *Act.* 1, *Sc. Ex ſummis opibus.*
* *an.* 1518.

Varix maſculinum eſſe, ait Phocas in Arte. Et profectò Deſpauterius in Inſtit. Rob. Stephanus in Theſ. Calepinus recoctus, pluresque alii, citant ex Horatio, *Varice ſucciſo.* Quod nuſquam apud poetam hunc legas. Sed Celſus lib. VII, cap. XVII ait: *Evenit, ut in quorundam ventribus varices ſint, quarum † nulla alia curatio eſt.* Et ejuſdem lib. cap. XXXI: *Ab his ad crura proximus tranſitus eſt, in quibus orti varices non difficili ratione tolluntur.* Ac mox:

† *In Lugdunenſi, qua cum Thriveri, & Ronſſei enarratione prodiit, legas quarum. Sed quorum ſcripſiſſe ſidem facit Phocas, cum maſculinum ait: tum quod cap.* 31, *in virili uſurpat. Vel quid ſi dicamus, nunc varile ei eſſe, nunc muliebre?*

Eorum

Eorum varicum, qui in ventre sunt. Alii dubium faciunt, ob hoc Senecæ epist. LXXVIII * : *Dum varices exsecandas* † *præberet, legere librum perseveravit.* Obtendunt etiam, quòd Celsus ipse lib. V, cap. XXV diminutivum formet *varicula. Si,* inquit, *varicula intus est, quæ sanari prohibet, ea quoque excidenda.* Sed in aliis libris est *carnicula.* Et hæc de nominibus in IX.

* cujus initium, *Vexari te.*
† Ita optimæ edit. etiam Gruteri, Lipsiique.

In OX adjectiva sunt compluria, quorum genus notum. Vt *atrox, velox, pernox.* Quomodo Livius lib. V, *Luna pernox.* Item *sólox*, quod *crassum* notat, ut ex Festo, & glossis Philoxeni constat. Titinius in Barathro, *Lanâ sóloci.* Lucilius :

Pascali pecore ac montano hirto atque sóloce.

Sed substantiva, quæ hujus propriè sunt loci, tria solùm mihi occurrunt, *celox, esox, volvox. Celox* (navigii id genus, à celeritudine sic dictum †) muliebre est. Varro Bimarco :

† Non.

Nautæ remivagam movent celocem.

Esox piscis est in Rheno : ut est apud Plinium lib. IX, cap. XV. Nisi cum Hadriano Iunio legere malis *exos*, ut ita dicatur, quia piscis sit sine ossibus, quomodo Lucretius ‡ adjectivè dixit *Exos, & exsanguis.*

‡ lib. 3.

Volvox animal est prærodens pubescentes uvas : ut scribit Plinius lib. XVII, cap. ult. Quæ lectio si sana est, (ita quidem legitur in antiqua etiam Parmensi, & postea consecutis) nomen ex eo erit, quia pampinis se involvit. Columella lib. de arboribus cap. XV *volucram* vocat. Sed vulgatior *convolvuli* appellatio. Vtrius autem generis sint *esox, & volvox*, ex Plinio non liquet. Iuniores & hoc, & illud, inter masculina retulerunt.

Vnum est masculinum in VX, *traduex :* ut apud Varronem I de re R. cap. VIII. *Quos traduces quidam rumpos appellant :* & apud Columellam lib. V, cap. VI : *Vt novi traduces connectantur.*

Lux dubium videtur. De feminino ambigit nemo. Masculino utitur Plautus Aulularià * :

* Sc. Quis homo hic loquitur.

Luce claro deripiamus astrum matronis palàm.

Et Cistellariâ † : — *Cum primo luci cras nisi ambo occidero.*

† Act. 2, sc. Credo ego amorem.

Eodémque modo Varro Bimarco, & in Ephebo dixit *luci claro*, ut Nonius observat : imò, ut ad Ecl. VII Pierius monet, etiam hoc pacto loquitur lib. V de L. L. Quin Nonius docet, sic ipsum Ciceronem in III de Offic. dicere, *Et ciàm prior ire luci claro non queo.* Simileque in II Off. *Luce claro in foro saltet.*

Crux virile, Nonio teste, Ennio est in XI :

— *Malo cruce fatur uti des*
Iupiter. Sed eo genere obsoletum.

Supereſt YX, in quo ipso quoque aliquammulti sese offerunt errores.

Bombyx mâſculinum quidem eſt, ſed pro vermiculo: at pro materiâ, è quâ fiunt veſtes bombycinæ, ſemper eſt femininũ: unde apud Plinium †, *De bombyce Coâ*; & *, *De bombyce Aſſyriâ*. Neq; repugnat illud Propertii †:

† lib. 11, cap. 23.
* ibidem.
† lib. 2, eleg. 3.

Nec ſiqua Arabio lucet bombyce puella.

Siquidem μιτωνυμικῶς per bombycem Arabicum ſignatur effectum ejus, hoc eſt, veſtis bombycina, ſeu Serica.

Calyx, ὁ κάλυξ. Roſa eſt nondum expanſa habens folia, ſed adhuc clauſa: ut præter Grammaticos teſtis B. Hieronymus in Eſaiæ cap. xxxv.

Coccyx, cujus itidem nullam plerique mentionem faciunt, non Græcis modò, ſed & Plinio lib. x, cap. ix virile eſt.

Onyx (quod multi maſculinum tantùm eſſe volunt) variat genus pro ſignificatione. Pro gemma, quæ & ὀνύχιον dicitur, femininum eſt. Illuſtrem dabo Plinii locum è lib. xxxvii, cap. vi, ubi octies in feminino uſurpat. *Zenothemis* (dicit) Indicam *onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, intervenientibus quarundam oculis obliquis venis. Sotacus* & Arabicam *onychem tradit: ſed* eam *à cæteris diſtare, quod* Indica *igniculos habeat albis cingentibus zonis ſingulis pluribuſve, aliter quàm in ſandonyche Indica. Illic enim momentum eſſe, hic circulum.* Arabicas *onychas* nigras *inveniri candidis zonis. Satyrus* carnoſas *eſſe* Indicas, *parte carbunculi, parte chryſolithi, & amethyſti, totumque id genus abdicat.* Veram *autem onychem plurimas variaſque cum lacteis zonis habere venas omnium in tranſitu colore inenarrabili.* At maſculinum eſt, cum ſumitur pro lapide, qui *onychites*, & *alabaſtrites* dicitur: aut pro ampulla, ſive vaſe unguentario ex alabaſtrite lapide confecto. Idem Plinius lib. xxxvi, cap. vii, ubi de onyche tractans, *Cum*, inquit, *P. Lentulus Spinther amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum oſtendiſſet.* Vbi ſatis liquet, non agi de gemma, cùm addat de amphoris ex onyche factis. Similiter uſurpant poetæ. Catullus eleg. de coma Berenices:

Qua jucunda mihi munera libet onyx:
Veſter onyx, caſto petitis quæ jura cubili.

Horatius lib. iv, od. xii. *Nardi parvus onyx eliciet cadum.* Propertius lib. ii, El. xiii. *Cum dabitur Syrio munere plenus onyx.* Item lib. iii, Eleg. viii. *Et crocino nares murreus ungat onyx.* Statius lib. i Silv. epithalamio Stellæ & Violantillæ.

Hic Libycus Phrygiúſque ſilex. hic dura Laconum
Saxa virent, hic foſſus onyx. Ita legendum hoc loco ex Senenſi MS. pro quo in vulgatis, *hic flexus onyx.* Eodem in genere utitur Martialis lib. iv, epigr. xxviii, lib. ix, epigr. lx, lib. x, epigr. lxxxvii, lib. xi, epigr. l. & lib. xii, epigr. l. Vnicus, quod ſciam, locus eſt, ubi in ea ſignificatione uſurpetur genere muliebri. Eſt is apud Martialem lib. vii, epigr. xciii. *Vnguentum*

Vnguentum fuerat, quod onyx modò parva gerebat:
Olfecit postquam Papylus, ecce garum est.

Vt non de nihilo sit, quòd V. CL. Petrus Scriverius suspicabatur pro *parva*, vel *Nerva*, vel aliud proprium reponi debere. Nam est quidem *onyx* crebrò femininum: sed pro gemma, non verò pro lapide alabastrite, aut vase exinde confecto.

Oryx, pro quo & *orix* legitur (prætereunt vulgò utramque terminationem) masculinum est Plinio lib. VIII, cap. LIII; Mart. lib. XIII, epigr. XCV; Iuvenali lib. IV, sat. II. Est autem *oryx* animal bubalo minus; è cujus pellibus Mauri scuta faciunt, quæ *cetræ* vocantur. Ita enim, non *cituræ*, legendum apud veterem Iuvenalis scholiasten, monuit optimè Pithœus.

Sandyx sive *sandix* (utroque enim modo scribitur) quod & qui μιθοδίκλω scripsere, & Lexicographi, masculinum esse tradunt, semper ferè muliebre est. Certè non modò Galenus † dixit, καιόμενον δὲ ψιμμύθιον εἰς τῶν καλουμένων σάνδικα μεταβάλλον *: sed & apud Plinium lib. XXXV, cap. VI legimus: *Pingentes sandyce sublitâ, mox ovo inducentes, purpurissum fulgore minii faciunt.* Item Flavium Vopiscum in vita Aureliani: *Dicitur enim sandyx Indica talem purpuram facere, si curetur.* Nec propterea audiendus doctissimus Emmanuel Alvarez, qui tantùm muliebre esse arbitratur. Nam apud Gratium, qui Augusti ævo floruit, deque venatione scripsit, in Aldinâ, & aliis editionibus, constanter legitur: *Interdum Libyco fucantur sandice pinnæ.*

† lib. de simplicium medicamentorum facultatibus.
* adusta cerussa in sandycem quæ vocant transit.

Sardonyx genus variat. Plinio est femininum. Vt lib. XXXVII, cap. VI: *Indicas Sardonychas.* Et alibi semper. At à Martiale in masculino usurpatur lib. IX, epigr. LX:

Sardonychas veros mensa quæsivit in omni.

Ac similiter lib. IV, ep. XXVIII; lib. X, ep. LXXXVII; lib. XI, ep. XXXVIII. Iuvenalis utroque in genere utitur. Nam sat. VI inquit:

--- Densi radiant testudine tectâ
Sardonyches.

At lib. III, sat. I, ait idem:

--- Ideo conductâ Paullus agebat
Sardonyche.

Profectò quoties tam spissos errores etiam in præstantissimis Grammaticis conspicor, non video, quid bonæ mentis à minutæ turbæ præscriptionibus exspectandum sit. Vt non sit mirandum, si in eos Ausonius hoc luserit epigramma †:

† ep. 126.

Felix Grammaticus non est, sed nec fuit unquam,
Nec quisquam est felix nomine Grammaticus.
Aut siquis felix præter fatum exstitit unquam,
Is demum excessit Grammaticos canones.

CAPVT XXXV.

De iis, quæ duas habent terminationes, quarum utraque, vel alterutra, sit vocalis. Cepa. Gausapa *& singulo numero & plurativo. De Augusti loco conjectura.* Attagena. Lymfor. Amicities, blandities, puerities, desidies, proficies, notities, prosapies. Effigia. *Cornelius Fronto refellitur. Diomedi lectio sua restituta.* Acina. Sale *pro* sal *Ennio restitutum, apud Gellium.* Altar *pro* altare. Exemplarium. Pane *pro* panis. Carnis *pro* caro. *Verbalia in* io *&* us *terminata.* Gelus, genus, *pro* gelu, genu.

DE regulis generis specialibus hactenus diximus. Deinceps agi solet de generis anomaliâ: cujus doctrinæ duas faciunt partes: unam de iis, quæ genus in eodem variant numero: alteram de illis, quæ diversum habent genus pro numeri diversitate. Verùm priora illa vocari debent non genere anomala, sed terminatione abundantia: magisque eorum consideratio ad lexicographum, quàm ad artis præcepta pertinet. Nam quæ hic anomalia, si *papyrus*, & *cepa* sint feminina: *papyrum*, & *cepe*, neutra? Quippe variat genus, sed pro diversâ terminatione; ac terminatio è lexicis, genus è specialibus regulis cognoscitur. Videas tamen doctissimos etiam viros, quia aliquid unam tantum terminationem habere existiment; eam nempe, quæ vulgatior est; huic terminationi genus tribuere, quod alterius est terminationis. Vt siquis, quia legerit *optimo papyro*, etiam dicat *optimus papyrus*: cùm prius sit à recto *papyrum.* Sanè veteres etiam Grammatici in talibus interdum à rectâ eunt viâ. Quare non inutile putavi, si hoc loco pluscula intexerem de nominibus, quæ diversam habent terminationem; sive eodem genere, & declinatione; ut, *sal*, & *sale*; *honor*, & *honos*; *torques*, & *torquis*; *scobis*, & *scobs*: sive diverso genere, non declinationem, ut *cingulus, cingulum*; *tiaras, tiara*: sive diversâ declinatione, non genere; ut *luxuria, luxuries*; *exemplar, exemplarium*; *elephas, elephantus*; *occiput, occipitium*: vel *& genere, & declinatione diversâ*; ut, *gausapa, gausape*; *obsidio, obsidium*; *crater, cratera.* In quibus omnibus, vel utraque vox exit in vocalem; vel una in vocalem, altera in consonam; vel utraque in consonantem.

Primi generis sunt, quæ terminantur in A, & E: ut *cepa, cepæ*; & *cepe, cepis.* Priori usus Lucilius lib. v.

Lippus edendâ acri assiduè ceparia' cepâ.

Ita eum locum emendavit Leopardus lib. XIV, cap. XIV. Etiam sic usus Nævius. Posterius usurpant Nævius, Novius, & Varro; ut ostendit Priscianus in VII; fusèque de eodem Marcellus.

Similiter dixere hæc *gausapa, gausapæ*; & hoc *gausape, gausapis.* Imò & hoc

hoc *gausapum*, *gausapi*, dixit Cassius Severus ad Mæcenatem : *Gausapo purpureo salutatus.* Citat Charisius in primo,& Priscianus in VII : sed ita quasi improbet. Sanè solus,quod sciam,sic Cassius locutus. Græcis est ὁ γαυσάπης : unde Latinis *hæc gausapa*, ut Varro scripsit in libris de L. L. velut Charisius †, & Priscianus *, testantur. Atque addit hic,simile esse ὁ χάρτης, *hæc charta*; ὁ μαργαρίτης, *hæc margarita.* Sed vulgatius est *hoc gausape.* Vsus M. Messalla de Antonii statuis : *Armenii regis spolia gausape.* Pers. sat. IV. *balanatum gausape.* Ac similiter Plin. lib. VIII, cap. XLVIII. † lib. I. * lib. 7.

Quæritur, unde sit pluralis *gausapa* : qui & ipse satis in usu. Ovid. II de Arte : *Gausapa si sumsit, gausapa sumta proba.*

Ac similiter *lutea gausapa* Persius sat. VI : *villosa*, Martialis in XIV. Ἀναλόγως quidem à *gausapum* fuerit. Sed nec usus id receperat : & ἀναλόγως à Græcis primæ in ΗΣ solùm veniunt nomina primæ, & tertiæ, non secundæ. Quare quid si cum Prisciano dicamus, ut à *gausape* in ablativo dicitur *gausape* pro *gausapi* : ita in plurativo *gausapa* dici pro *gausapia* ? De ablativo fidem fecerit hoc Lucillii :

Purpureo tersit tunc latas gausape mensas.

Et Horatii ipsius lib. II, sat. VIII, ubi similiter legas :

Gausape purpureo mensas perterserit.

Nempe ut à *mare* Varro Atacinus,& Lucretius *mare* pro *mari* dixere : ita, judicio Prisciani, *gausape* pro *gausapi* usurpatum. Quare infirmo nituntur tibicine,qui ex ablativo hoc colligunt,etiam in recto dici *gausapes*,vel *gausapis*. Validius fortasse illud Augusti in Testamento apud Charisium: *Gausapes, lodices purpureas, & colorias meas.* Sed,credo,Augustus scripserat *gausapas*, à recto singuli numeri *gausapa* : quem Varro, ut vidimus, agnoscit.

Accedo ad ea,ubi una terminatio est vocalis,altera consonans. Ac primò de principe vocali dicendum : quomodo exeunt multa, quæ alioqui, sæpeque longè usitatiùs, terminantur consonâ M, N, R, vel S. In A, & VM desinunt ista : *Acetabula, acetabulum. Amygdala, amygdalum. Arva,arvum. Arvas* dixere Nævius,& Pacuvius,teste Nonio. *Buccina,buccinum. Cæmenta, cæmentum.* Ennius :

Labat, labuntur saxa, cæmentæ cadunt. *Castra, castrum.*

Accius Æneadis aut Decio : *Castra hæc vestra est. Decipula, decipulum. Fulmenta, fulmentum.* Prius in adagione, *Fulmenta lectum scandunt.* Vsus Varro sæpius †. Voce eâ Plautus semel,& iterum ‡. *Ganea,ganeum. Horrea,horreum*,si de priori rectè Claudii locum Nonius cepit. Atque idem adducit, *insomnia, insomnium* : & prius probat illo Cæcilii in Plocio : *Consequitur comes insomnia : ea porrò insaniam adfert.* Posterius est apud Maronē in IV Æn. — *Quæ me suspensam insomnia terrent ?* Sed,quod Nonius non attendit,differunt. † Non. in Fulmentum. ‡ Mil. act. 1, sc. 2. & Truc. act. 3 sc. 2.

runt hæc significatione : ut optimè Servius annotavit. Nempe *insomnia*, *insomniæ*, est vigilia, ἀγρυπνία : *insomnia*, *insomniorum*, ea quæ per somnium videmus : ut in VI quoque Æneidos :

Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes.

Labrusca, *labruscum*. Prius est apud Maronem Ecl. V : alterum est in Culice : *Densáque virgultis avide labrusca petuntur.*

Lanicia, *lanicium*. *Lixivia*, *lixivium*. *Mandibula*, *mandibulum*. *Manibula manibulum*. *Menda*, *mendum*. *Mulctra*, *mulctrum*. *Ostrea*, *ostreum*. *Palpebra*, *palpebrum*. *Postica*, *posticum*. *Prosecta*, *prosectum* ; quod & *prosicies*. *Prostibula*, *prostibulum* ; unde quidam *prostibulam* legunt pro *prostibulem*, apud Plautum Persâ †. *Ramenta*, *ramentum*. *Rapa*, *rapum*. *Seplasia*, *seplasium*. *Sesama*, *sesamum*. *Terricula*, *terriculum*. *Testa*, *testum* : verùm hoc, ut Nonius ait, *apud obscuræ auctoritatis*, *sed summos scriptores*. *Tribula*, *tribulum*, juxta Nonium. *Vertibula*, *vertibulum*. Et juxta eundem, *vigilia*, *vigilium*, unde *pervigilium*.

† Al. S, sc. Qui sint, qui erant.

Seorsim aliquid de *margarita* dicamus. Vtrùm enim *margarita*, an *margaritum*, dici oporteat, quæsitum olim fuit. Charisius, lib. I, cap. de Analogia, probat *margaritum* : nec obstare, ait, quòd nullius animalis speciale nomen in neutro inveniatur, quia non caro, quatenus concha est prægnans, *margaritum* dicitur ; sed calculus, qui illi inest. Idem tamen eodem libro cap. de deficientibus sic scribit : *Margarita feminini generis est, quia quæ Græca nomina*, Η Σ *terminata, in* Α *transeunt, fiant feminina : ut*, ὁ χάρτης, *hæc charta*, ὁ μαργαρίτης, *hæc margarita : aut communia, ut* ὁ ἡ ἀθλητὴς, *athleta. Ergo neutraliter hoc margaritum dicere vitiosum est. Et tamen multi dixerunt ; ut Valgius in Epigrammate ; Si tu * rugosa, rotunda margarita. Et Varro epistolarum* VIII : *Margaritum unum, margarita plura. Sed idem Varro sæpe, & alii plures, margarita feminino dixerunt. In genitivo tamen plurali non nisi feminino genere margaritarum.* Hæc Charisius. Sanè si Varro, & Valgius, *margaritum* dixere ; quin rectè ita dicatur, dubitare nefas duco. Nec dubitavit Tacitus in vita Agricolæ, qui similiter usurpat : uti & Tertullianus lib. II ad Vxorem, cap. V. *Nolite margarita vestra porcis jactare.* Et mox : *Margarita verba sunt quotidiana conversationis insignia.* Et lib. de Pallio, cap. V. *Margarita namque vel ipso nomine pretiosa dehausit.* De Clodio, Æsopi histrionis filio, loquitur ; cujus luxuriam Plinius quoque narrat lib. IX, cap. XXXV.

* Si phalacius est, ut videtur, in principe pede alterata syllaba superest. Vel, quod multo malum, pro si ut, rescribendum, sint.

Etiam in Α, & ΕΝ, exitur : ut *attagena attagenæ* ; quod ab *attagen attagenis* : item *Sirena* ex *Siren*. Vel ΟΝ, ut ex *Narbon*, *Narbona*.

Adhæc R altera terminatio est : ac præcipuè ΕR : ut *æther*, *æthra*, ex *æthera* ; *crater*, *cratera* ; *panther*, *panthera* ; *stater*, *statera* ; *vesper*, *vespera*. In quibus ΕR nativa est terminatio. Nisi quod in *vespera* non satis apertum, utra sit prior ac potior terminatio. Nam & Græci dicunt Ἑσπερος, ἑσπέρα.

Interdum

Interdum in OR quoque exitur. Vt à *lymfa*, quod à νύμφη, *lymfor*. Vnde Lucilius, Nonio teſte, *Impermixtum lymforem*. Adderem *pigror*, & *pigritia*; niſi pluribus ſyllabis differrent.

Sed longè plurima ſunt, ubi altera terminatio ſit S. Aliaque horum in AS exeunt, vel ES; alia in IS, vel VS. In AS, ut *tiaras*, *tiara*; de quo ſuperiùs vidimus. Item *hebdomas*, *hebdomada*; *lampas*, *lampada*, quod apud Manilium.

In ES, ut, *materia*, *materies*; *luxuria*, *luxuries*; *amicitia*, *amicities*; quo uſus Lucretius lib. v:

Tunc & amicitiem cœperunt jungere habentes.

Pueritia, *puerities*, quod apud Auſonium. *Triſtitia*, *triſtities*; unde in gloſſis Philoxeni, *Triſtities*, λύπη. Vtitur Appulejus lib. IV, & X. *Blanditia*, *blandities*; *delicia*, *delicies*; *ſævitia*, *ſævities*; *minutia*, *minuties*. *Blandities* dixit Appulejus lib. IX, ex Colvii reſtitutione: ſimileque *delicies*, Apolog. I: *ſævities*, lib. V Met. *minuties*, eodem lib. IX. Sic *proſicia*, *proſicies*, quod eſt apud Varronem lib. IX Rerum divinarum: *notitia*, *notities*, quod in gloſſis: *proſapia*, *proſapies*, unde in Philoxeni gloſſis, *proſapies*, γένος, καταγωγή. Vtitur Lucretius, quo ipſo autore adſtruitur quoque non *deſidia* tantùm, ſed & *deſidies*. Vti contrà *effigia* quoque pro *effigies* dixit Plautus Rudente *:

— Pro di immortales, Veneris effigia hæc quidem eſt.

Vt in ocellis hilaritudo eſt! Nugantur, qui vocabula ob terminationis hujuſce diſcrimen diſtinguunt: quos inter Cornelius Fronto; ut cui *materies* ſit animi, *materia* arboris; illa ingenii qualitas, hæc fabris apta. Cave etiam credas viris doctis, qui hujus generis eſſe dicunt, *provincia*, *provincies*: cùm poſterius hoc in uſu fuerit nunquam. Decepit eos corruptus Diomedis locus in primo: ubi editiones, quæ Putſchianâ ſunt priores, ſic habent †: *Invenimus in quibuſdam, provincies, hujus provinciei*. Verùm in MSSis eſt, *pernicies*, *hujus pernicies*. De cujuſmodi genitivis in ES libro proximo dicemus.

* *Act.* 2. *Sc. Quæreſt qui.*

† *Cap. De caſu ablativo ſimus, Catholica.*

In IS, ut *bura*, *buris*. Etiam à *caſſis* eſt *caſſida*.

In VS, ut *ſyngraphus*, *ſyngrapha*; *araneus*, *aranea*; *acina*, *acinus*. Catullus †:

† *carm.* 27.

Ebriosâ acinâ ebrioſioris.

Sed maſculino tutiùs utimur. *Iuventus*, *juventa*; *ſenectus*, *ſenecta*. Majus diſcrimen in *uſus*, *uſura*; *mercatus*, *mercatura*; *venatus*, *venatura*: etiam *nervus*, *nervia*; quo uſus Varro. A Græcis accepimus *baptiſma*, & *baptiſmus*.

In YS, ut *chlamys*, & inde *chlamyda*.

Similiter aliqua nunc in E, nunc in conſonam deſinunt. Nempe has, L, M, R, S. Ac in M quidem, ut *tapete*, *tapetum*, quod & *tapes*. Pluraque poſtea adferam.

In L, ut quæ in AL nunc terminantur, olim autem desinebant in ALE, teste Charisio. Sic *penetrale* dicimus, & *penetral*; quo, inter alios, usus Boëthius lib. 1 de Consolatione Philos. Item *capital*, pro *capitale*. Similiáque *Minerval*, *sal*, *virginal*; pro *Minervale*, *sale*, *virginale*. Imo *sale* po-

* Eun. act. 3, sc. 1 tiùs, quàm *sal*, dicere jubet Charisius. Itaque apud Terentium * legit Muretus: *Qui habet sale, quod in te est.* Dixerat eo pacto Ennius in quartodecimo Annali apud Agellium lib. 11, cap. XXVI:

Verrunt extemplo placidè mare marmore flavo,
Cæruleum spumat sale confertâ rate pulsum.

Sed pro *sale* corruptè ab Henrico quoque Stephano editum *mare*: quod ex glossemate irrepsit. Nam *sal* pro *mari* accipi, notum vel ex illo Ma-

† 1 Æn. ronis †: — *In altum*
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant.

Itidem in AR terminata olim desiere in ARE: atque illa ex his facta videntur κατ' ἀποκοπὴν: cumque priùs essent adjectiva, usu facta sunt substantiva. Planè enim censeo ab *exemplare* esse *exemplar*; à *pugillare*, *pugillar*; à *torculare*, *torcular*; à *cochleare*, *cochlear*; à *pulvinare*, *pulvinar*; à *lacunare*, *lacunar*; à *calcare*, *calcar*; ab *altare*, *altar*, ut apud Prudentium περὶ στεφ. ‡

‡ Hymnus in Vincent. *Altar quietem debitam*
Præstat quietis ossibus.

Item: *Altar tepescit ore, saxum pectore.*

Multisque aliis in locis similiter habent codices antiqui. Imò in ARIVM quoque desinebant. Ita *altarium*, pro *altar*, vel *altare*, dixit Sulpitius Severus lib. 1 Historiæ sacræ: *Altariumque ex duodecim lapidibus sub*

* pag. 14. *monte constituit.* Glossæ vett. ab H. Steph. editæ *: *Altarium*, θυσιαστήριον. Imò & *lupanarium* legimus apud Ulpianum l. ancillarum etiam partus D. de hæred. petit. *Licet à lupanario perceptæ sint.* Quin Valla ‡, & Perottus,

‡ lib. 6 Eleg. cap. 33. *exemplarium* quoque pro *exemplar* dici, censent. Adducunt autem Plinii locum è lib. VI, cap. XXIX. *Nisi exemplarium vitiosum est.* Sed in antiqua Par-

* anni 1476. mensi * invenio: *Nisi si exemplarium vitium est.* Nec aliter ea, quam recensuit Dalecampius. Sed ut Plinii ætate sic locutos non puto: ita certum est, apud infimi ævi scriptores obtinuisse hanc vocem. Nam eâ utitur interpres constitutionum Iustiniani sub Tit. ut null. mut. agri.

Etiam E, & ES, concurrunt: ut *tapete*, & *tapes*, uti dictum. Item

† lib. 1. IS: ut *rete*, *retis*; *præsæpe*, *præsæpis*; *panis*, & *pane*, cujus Arnobius † meminit,

‡ act. 2, sc. 3. ac Plautum eo in Curculione ‡ usum, Nonius docet.

I, & IS; ut *gummi*, *gummis*; *sinapi*, *sinapis*: de quibus antea.

O quoque concurrit cum M, N, R, S.

O, & VM; ut *adagio*, *adagium*; *alluvio*, *alluvium*; *contagio*, *contagium*; *obsidio*,

obsidio, obsidium. Addunt *debitio, debitum.* Sed posterius naturâ suâ est adjectivum.

O, & ON; ut in propriis, *Agamemno, Agamemnon; Simo, Simon; Ctesipho, Ctesiphon:* in quibus O ex ON factum κατ' ἀποκοπήν.

O, & OR; ut, *squallor,* & *squallitudo,* à *squaleo.*

O, & AS; ut, *beatitudo, beatitas; concinnitudo, concinnitas; necessitudo, necessitas.*

O, & ES; ut, *alluvio, alluvies; colluvio, colluvies; proluvio, proluvies.* Item *contagio, contages; propago, propages.*

O, & IS; ut *caro,* & *carnis*; quo in recto usus Livius Andronicus in Odyss. teste Prisc. in VI. Sic & *Apollinis* rectus olim, pro *Apollo.* Quod probatum eunt istoc Plauti Menæchmis *:

* act. 5. sc. 2.

Imperium tuum denuntat, atque edictum Apollinis.

Vbi ajunt, *Apollinis* esse vocandi casum. Sed falluntur. Nam *tuum Apollinis imperium* ait, ut Cicero Philipp. II, *Tuum hominis simplicis pectus.* Et in Manilianâ: *Tuum gravissimi viri judicium.*

O, & VS; ut *lanio, lanius; ludio, ludius; pavo, pavus; scorpio, scorpius.* Est hoc in verbalibus frequens: ut in his, quæ Nonius † adducit: *admonitio, admonitus; auditio, auditus; contemtio, contemtus; dominatio, dominatus; famulatio, famulatus; flexio, flexus; ingressio, ingressus; interitio, interitus; lusio, lusus; partio, partitudo, & partus; piscatio, piscatus; reditio, reditus; tactio, tactus; venatio, venatus; usio, usus.* Similiaque, *cantio, cantus; concursio, concursus; consensio, consensus; potio, potus* &c.

† Tit. de indiscretis generibus.

V, & VS, ut *tonitru tonitrus,* quod & *tonitruum.* Olim etiam pro *gelu* & *genu, gelus,* & *genus* dixere, teste Nonio. Item pro *artus, artu*; unde *artua,* apud Plautum Menæchmis ‡:

‡ act. 5. sc. 2.

— Vt ego hujus membra atque ossa, atque artua,
Comminuam illo scipione, quem ipse habet.

CAPVT XXXVI.

De iis, ubi terminatio utraque eſt conſonans. Oſcus, & Doricus mos voces truncandi. Debil, *non* debilo, *veteres dixere.* Subtil. Facul, difficul. Mugil, *pro* mugilis. *Plinianorum librorum dubii ſermonis argumentum.* Famul, *pro* famulus. *Quæ in MEN terminabantur, efferebantur quoque per MENTVM.* Carmentæ. Limentum. Deus Limentinus. *Ennii vetus lectio defenſa.* Sublimus, *pro* ſublimis. *In recto* fulminis, oſcinis. Sanguen. *Giffanii lapſus.* Vermina, & verminare. Baccar, & baccaris. Torques, *vel* torquis; puppes, *vel* puppis; *ſimiliterque* valles, feles, *ſeu* felles. Perſes, & Perſeus. Mentis, glandis, concordis, *in recto.* Senicis, ſupellectilis. Melus, *pro* melos. Abſinthius. Acinum. *Nonii Marcelli error.* Autumnum. *Num* balteus, & balteum, *differant.* Candelabrus, *vel* candelaber. Capillum. Caſeum. Cepitius. Cingulus, & cingillus; *& an differat ab eo* Cingulum, *vel* cingillum. Clypeus, & clypeum, *promiſcuè ſumi.* Collus. Compitus. Coris. Filus. Fimum. Forus. Fretus. Gladium. Iugulus. Libus. Lutus. Naſum. *Et ſimilia multa in VS, & VM, exeuntia.*

SVbjiciam nunc ea, ubi terminatio utraque exit in conſonantem. Conſonantes eæ ſunt L, M, N, R, S.

L concurrit cum S, in pleriſque exeuntibus in IL; ſed per apocopen factis ex ILIS, more Oſco; qui, Dorum exemplo, voces truncabant. Ennius * verò imitatus Oſcos, quorum linguam callebat, ut à veteribus † proditum. Itaque in VIII Annalium non refugit, *Debil homo:* pro quo corruptè *Debilo* eſt apud Nonium. Simile eſt *ſubtil* pro *ſubtile*, teſte Priſciano: &, ex conjectura clariſſimi Meurſii, *conſimil* pro *conſimilis*, apud Plautum Amphitryone ‡. Etiam hujuſmodi in VL exiere: ut *facul*, pro *facile*; *difficul*, pro *difficile*. Varro Bimarco: *Quod utrùm ſit magnum, an parvum; facul, an difficul.* Similiter locuti Pacuvius, Afranius, Accius, Lucilius, ut Nonius oſtendet. Et hæc in adjectivis.

* *Vide Lipſii epiſtolicas quæſt. lib. 1. ep. 19.*

† *Gell. lib. 17, cap. 17.*

‡ *Act. 1. ſc. Quis me alter.*

Ex ſubſtantivis videmus *mugil*, & *mugilis* dici. Integro utitur Iuvenalis ſat. x. Gloſſ. vett. *Mugilis*, κεφαλὸς ἰχθύς. Similiter Iſidorus lib. XII, cap. VI. Ac reperias apud Plinium lib. IX, cap. ult. *Mugil & lupus mutuo odio flagrant.* Et lib. XXXII, cap. II: *Scit & mugil, eſſe in eſca hamum.* Apud Chariſium etiam ſcriptum in ſecundo: *Mugil, an mugilis?* Vt de recto dubitâſſe videatur. Eoque jure de hoc quoque libris Sermonis dubii egit Plinius: ex cujus operis lib. VI. idem Chariſius adducit: *Hic mugil, & vigil.* Atque hic etiam locus comprobat, quod alibi diximus, Plinium egiſſe de iis, ubi docti quoque olim hæſere, quomodo loqui, aut ſcribi,

scribi, oporteret: non verò, ut putabat vir præstans, tractasse istic de ambiguitate, quæ inest sermoni, ut Rhetores vocant, ἐχημαλισμένῳ: quomodo opus fuerit, non Grammaticum, sed Rhetoricum, planè contra vett. omnium mentem.

Vt *mugil* pro *mugilis*, sic & *strigil* pro *strigilis*, dixisse antiqui videntur. Sed de eo antea * vidimus. * *cap.* 24.

Etiam terminatio V S in substantivus κατ' ἀποκοπὴν invenitur. Ita *famul* dixere pro *famulus*: ut monitum Nonio Marcello, & Mario Victorino. Ennius in VIII:

— Mortalem summum fortuna repentè
Reddidit, ut summo regno famul optimus esset.

Sive, ut P. Merula feliciter corrigebat:

Reddit, ut ex summo regno famul infimus esset.

Quomodo & Lucretius in tertio de rerum Natura:

Scipiades belli fulmen, Karthaginis horror,
Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.

Altera consona est M. Pleraque in M E N T V M desiere etiam in M E N. Ita dixere veteres *momen, monumen, augmen, documen,* aliáque, quæ posteriores extulere per M E N T V M. Hujusmodi vocabulis gaudent Lucretius, & Prudentius. Ac contrà pro *carmen* iidem dixere *carmentum*; unde *Carmentæ*, ἀπὸ ἀοιδῆς, vel Parcæ. Sed & pro *limen* apud Varronem est *limentum*; unde Deum liminum vocarunt *Limentinum*; cujus meminit Tertullianus lib. de coronâ militis, Scorpiaco adversus Gnosticos, & lib. de Idololatria; item Arnobius lib. IV. *Sublimentum* eodem dixere modo pro *sublimen*, quo usus Propertius †: † *lib.* 2, *el.* 25.

At nullo dominæ teritur sublimine amor, qui
Restat, & immeritâ sustinet aure minas.

Quin apud Ennium Scaliger in Conjectaneis legendum putat:

Aspice hoc sublimen candens, quem invocant omnes Iovem.

Sed, quemadmodum in Oratoriis ‡ monitum nobis, expressit Ennius Euripideum illud, ‡ *lib.* 4, *cap.* 6.

Ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ, τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα.

Quare *sublime* retinendum. Et siquid mutare oporteret, non *sublimen* pro *sublime* legi deberet, sed *sublimum*. Nam *sublimus* pro *sublimis* dixere quoque Lucretius, & Sallustius: ut è Prisciano, ac Nonio, scimus.

Quædam item in V M, aliàs exeunt in R: ut, *jugerum jugeri*, & *juger jugeris*, de quo postea. Olim etiam, Arnobio * teste, *candelaber*, quod aliter *candelabrum*. Sed Nonius pro *candelaber, candelabrus* dicit. * *lib.* 1.

Vel in S, præcedente E, O, aut V.

In ES, ut *tabum*, *tabes*; *contagium*, *contages*; *diluvium*, *diluvies*, de quo Nonium vide. Item *tapes*, *tapetis*, & *tapetum tapeti*.

In OS, ut *Ilium*, *Ilios*.

In VS: ut *buxus*, *buxum*, multáque alia, de quibus postea dicam.

Denique & cum T concurrit: ut *occiput*, *occipitium*.

N convenire cum M, liquet ex *momen*, *momentum*: de qualibus jam dictum.

Item conspirat cum IS. Nam priscis quædam in IS terminabantur, quæ posteriores extulere per EN: ut *oscinis*, & *fulminis*, pro *oscen*, & *fulmen*: & contra in EN desiere, quæ posteriores per IS extulerunt. Istiusmodi est *sanguen* pro *sanguis*. Lucretius lib. I:

Visceribus viscus gigni, sanguénque creari:

& aliquanto post:

Scire licet nobis venas, & sanguen, & ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse.

Ac suspicatur Obertus Giffanius eodem modo *vermen* dictum pro *vermis*, quia apud Lucretium legere sit lib. V:

Donicum eos vitâ privarant vermina sæva.

Verùm fallitur, cùm *vermina* sint tormina, unde *verminare*, pati tormina. Id cùm disertim scribit Festus, tum Pomponii, ac Martialis loco liquidò ad eum scriptorem probat princeps interpres.

Etiam quædam in N, & VS, exeunt: ut *Titan*, *Titanus*; *delphin*, *delphinus*.

Sequitur R: ubi interdum sola vocalis mutatur: ut *jecinor*, *jecor*, *jecur*. Itaque ambigunt quidam, an nominibus in OR debeant annumerari *ebor*, *marmor*, *robor*: quæ Antonius Gnifo, cùm in recto, tum in obliquis non O, sed V, habere putabat, teste Fabio; qui contrà *robur* per V præfert in recto, at *roboris* per O in obliquis. Sed Gnifonem multi olim secuti. unde & in glossario veteri legimus: *robor*, ῥώμη, σθένος, στερίωμα, σθλιχος. Ac Pierius quoque ad X Æn. cùm in Charisio Longobardicis literis scripto, tum in aliis codd. antiquis, *robor* per O se invenisse testatur.

Sæpe verò commutantur R, & S: ut *arbor*, *arbos*; *honor*, *honos*; *impuber*, *impubes*; *Ligus*, *Ligur*. Item *decor*, *decus*; *ador*, *adus*. Vbi & commutatur vocalis.

Multa etiam exeunt in AR, ER, OR, vel VR; quæ in IS extulere. In AR, ut *Arar*, *Araris*; *baccar*, *baccaris*. *Baccar* neutrum est, teste Prisciano in IV. Vsus Plinius. At *baccaris* femininum. Hesychio dicitur βάκκαεις, Dioscoridi βάκχαεις: apud Galenum in glossis Hippocraticis βάχαεις.

In ER, OR, VR: ut *celeris*, pro *celer*; *memoris*, pro *memor*; *vulturis*, pro

pro *vultur*. Ennius † :

† apud Charisium in 1, & Priscianum in 6.

Vulturis in silvis miserum mandebat hemonem, nisi potius *vulturus* legendum, quomodo scribi in chirographis libris, & ipsi observavimus, & autor quoque est Obertus Giffanius in indice Lucretiano. *Vulturius* pro eo legere est apud Appulejum lib. IV, VI, & X Metam. imò & Livium lib. XXVII, juxta Lipsii restitutionem.

Supereſt S : ubi videbimus ordine de exeuntibus in AS, ES, IS, OS, VS, vel S impurum, hoc est, quod consona præcedit.

AS & VS concurrere, liquet ex *elephas*, & *elephantus*. Sed imprimis conspirant ES & IS. Vt *apes*, *apis* ; *vehes*, *vehis* ; *torques*, *torquis*. Glossæ Cyr. Στρεπτὸς, *torquis*, *torques*, *tortus*. Similiter *canes* dixere, & *canis*, ut superiùs ostensum. Item Probus inter ea, quæ in ES desinunt in singulari, non tantùm reponit *rupes*, & *vulpes*, quæ hodieque ita desinunt : sed etiam (ut Pierius † Probi locum corrigit) *puppes*, *valles*, *apes* ; quæ omnes per IS proferunt. Sanè Probi præceptum veteribus libb. confirmatur ; in quibus *puppes*, pro *puppis*, & *valles*, pro *vallis*, non rarò scribitur. Vnicum tantùm ponam locum ex Maronis undecimo :

† in II Æn.

Est curvo anfractu valles, accommoda fraudi,
Armorúmque dolis.

Feles quoque damnant in singulari : attamen apud Plinium lib. VI natural. histor. in MSS, tum *feles*, tum *felis aurea*, legitur : ac apud Plautum Pers. Sc. IX, leno, à rapacitate hujus animalis, vocatur *felles virginaria*, quod virgines raperet : similitérque apud Ausonium epigr. LXIX legimus, tum *felis* seu *fellis*, tũ *felles pullaria* de eo, qui pullos, hoc est, pueros rapere solet :

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus,
Corrupit totum qui puerile secus.

Nec leve pondus huic sententiæ addit, quòd Charisius disertim docet, *hæc feles* dici, ut *hæc moles* : ut etsi *felis* non ausim damnare, nec temere tamen usurus sim : quemadmodum neque in masculino usurpare ausim ; quamvis Rob. Stephanus in Thesauro suo communis esse generis dicat.

Etiam ES convenit cum VM, ut in *tapes*, & *tapetum* vidimus : & cum EVS, ut *Perses Perseus*, *Achilles Achilleus*, *Vlysses Vlysseus* : ex quibus illa in ES ab Æolibus accepta. Nam Æoles pro Ὀδυσσεὺς dicunt Ὀδύσσης ; unde *Vlysses* : item Πέρσης, pro Περσεὺς : unde apud Livium in accusativi casu & *Persen*, & *Persea*, legere est.

Item in ES terminata, elisâ vocali, exeunt in BS, vel PS : ut *trabes*, *trabs* ; *plebes*, *plebs* ; *adipes*, *adeps* ; *sepes*, *seps*.

Similiter in IS exeuntia, vocali amissâ, in duas exeunt consonas. In BS, vel PS, ut *scobis*, *scobs* ; *stipis*, *stips*. In NS, ut *mentis*, *mens*. Ennius :

Iste

Istic est de sole sumtus ignis, isque mentis est. Idem:
Terra corpus, at mentis ignis est.

Item *glans* ex *glandis*: quo Virgiliũ in recto usum esse in IV Georg. suspicatus est Obertus Giffanius in Indice Lucretiano. Sed ab eo dissentio. Item in RS, ut *concordis, concors; discordis, discors.* Vel in X: ut *senex*, ex *senicis*, unde *senecio*; *supellex* ex *suppellectilis*, quod & *supellectile*, unde *supellectilia.*

OS interdum quidem concurrit cum VM; ut in *Ilios, Ilion*: interdum autem cum VS; ut, *melos, melus*: quemadmodum Nonius probat illo Pacúvii Peribœâ: *Thessantem fremitu concidi melum.* Vbi legere malim, *Thyasiantem fremitu concidi melum.* Et hoc Varronis Cato, vel de liberis educandis: *Omnes enim, qui loquuntur, habere debeant quosdam melos.*

VS quandoque mutatur terminatione VR: ut *Ligus, Ligur*; de quo dictum. Sed familiare imprimis, ut commutentur VS, & VM: quorum alia naturam habent adjectivi; de quibus nihil mirum, si terminationem varient: alia verè sunt substantiva. Prioris generis sunt, *commentarius, commentarium*; *effectus, effectum*; *eventus, eventum*; *intestinus*, de quo Nonius, *intestinum*; *jussus, jussum*; *suggestus, suggestum*; *textus, textum*; *tributus, tributum.*

Posterioris modi sunt ea, quæ subjungam, pauculis exceptis; quæ alterius quidem generis creduntur, cùm prioris tamen sint ordinis, ut suis locis dicam.

Absinthium vulgò etiam in usu. *Absinthius* autem dixit Varro Quinquatribus: *Quid medico mihi est opus? nempe tuo, absinthium ut bibam gravem, & caseum, floreum, levemque robur?* Citat Nonius †. Græci quoque non solum ἀψίνθιον dicunt, sed etiam ἄψινθος: quod & reperias Apocal. cap. XXVIII.

† In Absinthiũ, & posteriori parte, in Grave.

Acinus, acinum. Posteriori præter Catonem de R. R. usus & Columella lib. XII, cap. XXXIX: *Passum si ex uva apiana facere volueris, uvam apianam integram legito, acina corrupta purgato, & secernito. Vbi satis corrugata erunt acina, demito, & sine scipionibus in dolium conjicito.* Varronem sic sæpe loqui, observat Nonius.

Ærarius, ærarium, si Nonium audimus: qui adducit illud Varronis γεροντοδιδασκάλῳ: *Hoc est magnum censorem esse, ac non studere multos ærarios facere.* Sed si Nonius, ut videtur, idem credidit hoc loco *ærarius* esse, ac *ærarium*, valde fallitur. Nam Varroni sermo de iis, quos censores notassent, ut delerentur ex albo suæ centuriæ, ita ut hactenus tantùm cives essent, quòd in legionibus, non sociorum auxiliis, militarent, proque capite suo tributi nomine penderent æra; unde & dicebantur *ærarii.*

Angiportus virili, & *angiportum* in neutro dicitur; quemadmodum Plinius Secundus prodidit in primo artis Grammaticæ, & ex eo Priscianus in VI. Qui de Neutro probat, Terentii loco ex Adelph. Act. IV, sc. II, & Phorm. act. V,

act.v,sc.vii. Sed hic in Putschianâ perperam editum : *In angiportum hunc proximum.* Vbi meliùs in Ascensianâ : *Angiportum hoc.* Ac idem Eunuch. Act. v, sc. ii. *In angiportum quoddam desertum.* Addit Nonius,similiter *angiporta* dicere Plautum Cistellariâ, & Ciceronem de Divinatione.

Anfractus & anfractum. Accius Euryface :

Nunc per terras vagus, extorris,
Exturbatus regno atque mari,
Super Oceani stagna alta patris
Terrarum anfracta revisam.

Varro itidem Parmenone : *Cavata aurium anfracta,* dixit, teste Nonio. Sed de *anfracta* minùs mirum : cum naturam sapiat adjectivorum, ut *fractus.* Gloss. *Anfractus,* ἀνειμμένος.

Antidotus, antidotum. Antidotus hæc dicere jubet Caper de verbis dubiis. Ac sic Gellius lib. xvii, cap. xvi : *Hujus regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios vocatur.* In recto *antidotum* intelligitur *medicamentum,* vel *pharmacum :* quod exprimitur in secundo Epigrammatum :

Τοῦτ* γάρ ἐστι κακῶν φάρμακον ἀντίδοτον.

* *Quippe malo hoc contra est pharmacon antidoton.*

Quare & hoc naturam habet adjectivi.

Autumnus, autumnum. Varro † Ephemeride navali : *Æstiæ diutius, & uberius, flaverant, & autumnum ventosum fuerat.* Neque B. Cyprianus refugit libro ad Demetrianum : *Nec adeò arboreis fetibus autumna fecunda sunt.* Etiam sic dici testatur Charisius lib. i, & Beda de Orthographia.

† *Apud Non.*

Baculus, baculum. Silius lib. xiii :

Pastorale Deo baculum.

Festus : *Agolum, pastorale baculum, quo pecudes aguntur.* Sic *bacillum* apud Afranium Homine ; imò & Tullium lib. ii de Fin. *Vt bacillum aliud est inflexum & incurvatum, aliud ita natum.* Et lib. i de Divinat. *Lituus, id est incurvum, & leviter à summo inflexum bacillum.*

Balteus, balteum. Etsi aliquod inter hæc duo discrimen è Plinio adferat Charisius. Ait enim, illum voluisse in masculino poni pro vinculo ; in neutro pro loris ad ligandum aptis. Sed ut, quod sentio, dicam, metuo, ne subtiliùs,quàm veriùs,hoc à Plinio scriptum sit. Nam quomodo Varro lib. iv de l. l. ait : *Balteum,quod cingulum è corio habebant bullatum :* ita apud Sidonium est Panegyrico, quem Anthemio bis consuli dixit :

Applicat à lævâ surgentem balteus ensem.

Barbitus, barbitum. Ausonius epigr. lii :

Hoc genere, & chordis, & plectra, & barbita conde.

Philoxeni glossæ : *Barbitum* (l. barbitum) εἶδος ὀργάνου.

Buxus, buxum, de arbore : de quo superiùs ‡ vidimus.

‡ *cap.* 13.

Calamistrus, calamistrum. Quippe Cicero in Orat. ad Brutum dixit, *Nec calamistri quidem adhibebuntur.* Plauti verò est Curculione *:

*Act. 4, Sc. 4.

At ita me volsellæ, pecten, speculum, calamistrum meum,
Bene me amassint. Varronē utroq; modo loqui, Sosipater obsérvat.

Calcaneus, calcaneum. Auctor Moreti :

Continuis rimis calcanea scissa rigebant.

Candelabrus pro *candelabrum* dici, ostendit Nonius illo Cæcilii Moletricæ : *Memini ibi candelabrum ligneum ardentem.* Sed possit id non minus esse à *candelaber.* Quod apud Arnobium in primo : ut postea videbimus.

Capillus, capillum. Plautus Mostell.

Vide, capillum satis compositum est commodè ?

Caseus, caseum, teste Charisio, ac Nonio; qui adducit hoc Novii Macco : *Pecunia quidē bonum breve, respondi, Sardis veniens caseum.* Et istud Plauti Medico Parasito : (cujus fabulæ & in *Lopades* meminit) *Cum virgis caseum rudi potest.* Varro quoque lib. II de R. R. cap. I ait : *Ad cibum lacte & caseum adhibitum : ad corpus vestitum & pelles attulerunt.*

Census, censum. Cicero in Consulatu suo :

Quorum luxuries fortunæ censa peredit.

Sic enim rectè apud Nonium emendant : ubi in MSSis & vett. editt. est, *fortunata censa peperit.* Sed *census* quoque naturâ est adjectivum ; ut de utroque genere nihil sit mirum.

Cepitius, & *cepitium*, veteres pro *cepa*, & *cepe*, dixisse, auctor est Caper, teste Prisciano in VI.

Chirographus, chirographum, huc prope omnes nunc referunt grammatici. Sed *chirographus* substantivè Latinum non est.

Cingulus, cingulum. Neutrum est apud Varronem lib. IV de L. L. Val. Flaccum lib. VI Arg. & alios. Masculino usus Tullius in Somnio Scipionis: *Cernis terram quibusdam redimitam & circumdatam cingulis, è quibus duos maximè inter se diversos, & cœli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos, obriguisse pruinâ vides : medium autem illum, & maximum, Solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles, quorum Australis ille, in quo qui insistunt, adversa vobis urgent vestigia, nihil ad vestrum genus. hic autem alter subjectus Aquiloni, quem incolitis, cerne, quam tenui vos parte contingat.* Macrobius similiter in Somn. Scip. lib. II, cap. V. *Et hi velut duo sunt cinguli, quibus terra redimitur ; sed ambitu breves. Horum neuter habitationis impatiens, quia torpor ille glacialis nec animali, nec frugi vitam ministrat. Illo enim aere corpus alitur, quo herba nutritur. Medius cingulus, & ideo maximus, æterno adflatu continui caloris ustus, spatium, quod & lato ambitu & prolixius occupavit, nimietate fervoris facit inhabitabile vicinis.* Τροποελικῶς quoque *cingillus*, & *cingillum.* Veteres glossæ Philoxeni: *Cingillus*, Στρόφιον, ζώνιον.

Glossæ

Glossæ aliæ ab H. Steph. editæ : *Cingillum*, ζωνάριον. Imò & *cingula* in feminino dixere. Glossæ Philox. *Cingula*, ἱμαντζώνη. Et gloss. aliæ : ζωστὴρ, *cingula, balteum, cingulus.* Est & in glossis, primùm Argentorati excusis, posteáque Lugduni cum aliorum glossariis, recusis : *Cingula*, ζῶμα. Sed fortasse hoc non alibi, quàm in equis usurparunt. Sanè non Perottus solùm hoc putabat : verùm & Beda de Orthogr. *Cingula hominum, generis neutri est. Nam & animalium genere feminino has cingulas dicimus.* Atque ita usus Naso lib. I de Remedio Amoris :

Aspicis, ut prensos urant juga prima juvencos,
Et nova velocem cingula lædat equum?

Clivus, clivum. Cato de Tribunis Militum : *Loca ardua, & cliva depressa.* Addit Nonius hoc Memmii ; sed scriptoris, cujus, ut ait, auctoritas sit dubia : *Ille ardua nitens fortunæ escendere cliva.*

Clypeus, clypeum. Quamquam in his discrimen posuere. Vt Labienus, qui in virili putavit, scutum; in neutro autem, imaginem significare: quod discrimen Asinius, Livius, & Pomponius, rejecerunt : ut eorum testimoniis comprobat Charisius lib. I. Nonius quoque autor est, Maronem promiscuè pro scuto usurpàsse : in masculino quidem, cùm ait †, *Ardentes clypeos, atque æra micantia cerno* : at in neutro, cùm in nono inquit, † 2 Æn.

Dat tellus gemitum, & clypeum superintonat ingens.

Ac similiter Livius lib. IV de bello Macedonico ait, *clypea argentea decem* : quamquam & hoc de imaginibus accipiant quidam ; sed perperam.

Collus, collum. Virili usi Accius, Cæcilius, Nævius, Lucilius ; ut Nonius ostendit. Qui & adducit Catonis hoc in Sercia: *Accipite si vultis, hoc onus in vestros collos.* Et Varronis Sexagesimâ : *Vt nitens pavonis collus, nihil extrinsecus humens.* Apud Plautum invenias Captivis act. II, sc. II, & act. IV, sc. III. Sed Amphitr. act. I, sc. I. ubi Nonius legit *collus*, nunc *collum* editur.

Compitus pro *compitum* dixit Cæcilius Titthe : *Vbi * adjicient em compitum.* Et Varro lib. III de scenicis Originibus : *Vbi compitus erat aliquis.* * *al.* Vidi adjacentem.

Corius, corium. Plautus Pœnulo : *Tres facile corios contrivisti bubulos.*

Varro Eumenidibus †: *Nunc corius ulmum tuus depuvit, pergis heia* *. † *Alias*, Eudæmonibus. *fal. p. 2 am.* * *Al.* hera.

Costus, costum. Κόστος Theophrasto Hist. Plan. IX, cap. VIII. Similiter Dioscorides. Hesych. κοστὸς, γένος ἀρώματος. Nam est ei ὀζύζωον. Neutrum est Horatio lib. III, od. I, ubi in recto : *Achæmenium costum.*

Crocus, crocum. Virgil. IV Georg. --- *Crocumque rubentem.*

Alii putant *florem* hic respici, ut sit synthesis. Sed nihil eò recurrere opus, quando & *croci* in plurativo dixere Ovidius, & Iuvenalis. Neutro autem usus est Sallustius Hist. lib. II : *Iter vertit ad Corycum, urbem inclytam, pastusque nemore, in quo crocum gignitur.* Plinius lib. VI, cap. IV. *Crocum sylvestre.*

Cubitus, cubitum. Posteriori Lucilium uti, Nonius docet. Adde illud Plinii lib. VII, cap. XVI: *Invenimus in monumentis Salamiam, Euthymenis filium, in tria cubita triennio adolevisse.* Similiter Solinus cap. v. Sed apud eum pro † anni 1476. *Salamiam* est *Salamine.* Imò apud Plinium ipsum in veteri Parmensi † *Salaminæ*, quod propè accedit, legere est.

Culeus, culeum. Varro lib. I de R. R. cap. II: *Ager Gallicus Romanus vocatur, qui viritim cis Ariminum datus est ultra agrum Picentium: in eo agro aliquot fariam in singula jugera, dena culea fiunt.*

Dorsus, dorsum. Plautus Milite Glorioso act. II, sc. IV.

Timeo, quid rerum gesserim. ita dorsus totus prurit.

‡ vers. 457. *Filus* & *filum* dici, probant illo Lucani lib. VI ‡:

— Quos non concordia nisti
Alligat ulla fors, blandæque potentia formæ,
Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Sed *torti fili* hic dicitur casu patrio, ac cum *vertigine* sociatur.

Fimus, fimum. Plin. lib. XXIV, cap. XIX. *Prodest & fimum gallinaceum.* Et, *Remedium est fimum caballinum.*

Forus forum. Priori usus Pomponius Petitore, & Lucilius lib. III Sat. Nonio teste; qui & Sallustii hoc citat è primo Histor. *Illum nautis forum.* Agnoscit quoque Charisius lib. I. & Isidorus lib. XV, cap. II. Imò hinc φόρος non semel apud Codinum legas. Est & apud Oppiani scholiastem in II Halieut. Hesychius: Φόρος, ἡ τῶν χρημάτων κατάθεσις, ἢ νέον τέλεσμα. Gloss. Phil. *Forum*, ἀγορὰ, φορὰς. Vbi planè φόρος legendum. Atque hinc *fori.* Quo similiter usi posteriores Græci. Hesychius: Φόροι, δημόσιοι ἀπαιτήσεις. Suidas: φόρος, τὸ πωλητήριον, ὁ τόπος, ἐν ᾧ πωλοῦσι τὰ ὤνια.

Fretus, fretum. Ennius trochaico hoc:

Crassa pulvis oritur, omnem pervolat cæli fretum.

Novius, ut est in Aldinâ, vel, ut alii, Nævius:

Dubii faventem per fretum introcurrimus.

* vers. 363. Lucretius lib. VI *:

Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & æstum.

Varro Gallo, aut Fundanio: *Inter Italiam & Siciliam qui est fretus, inter Rhegium & Messanam.*

Gladius, gladium. Posterius Lucilius usurpat, teste Nonio. Etiam Plautus Casinâ act. V, sc. II:

Sed cum cogito, non habuit gladium. nam esset frigidius.

Quem locũ huic probando & Nonius adducit. Gloss. Phil. *Gladia*, ξίφη.

Helleborus, helleborum. Virili *helleboros* Maro III Georg. & Columella lib. X. Neutrum sæpius Plinio lib. XXV, cap. V.

Hyssopus,

Hyſſopus, hyſſopum : de quo antè vidimus.

Intubus, intubum. Neutrum eſt Maroni IV Georg. Virile Pomponio Placentâ, Lucilio lib. V, & XXX, ubi ait :

Pulmentariâ, ut intubus, aut alia id genus herba.

Iugulus, jugulum. Maſculino Lucanus lib. III † : † *verſ.* 743.

— Iugulumque ſenilem Confodiam.

Neutro Cic. de Fato : *Quod jugula concava non haberet.* Gloſſ. Philox. *Iugulus & jugulum, κατωκλεὶς, σφαγή.*

Lacertus, lacertum. Accius Atreo :

— Concoquit partem vapor
Flammæ, lacerta tribuit verubus in foros.

Sic eum locum numeris ſuis apud Nonium reddidimus.

Labus, libum. Nigidius de Diis apud Nonium : *Deinde ſurgat, faciat libos quatuor : & infrà, libos duos à dextra, & duos devexos.* At Maro Ecl. VI. *Liba.*

Lucrus, lucrum. Prius adſtruit Nonius iſto Plauti Perſâ :

Nunc ea narrabo, unde tu pergrandem lucrum facias.

Lupus, lupinum. Quod Nonius probat hoc Varronis de R. R. lib. I : *Lacum eſſe oportet, ubi maceretur lupinum.*

Lutus, lutum. Claudius in Annalibus, nempe juxta quoſdam codd. lib. IV : (nam in MSSis nonnullis id deſideratur) *Pluvia, imbri, lutus erat multus.*

Medimnus, medimnum. Lucilius lib. XV :

— Pluris, quàm totu' medimnus.

Mundus muliebris, & *mundum.* Lucilius ſat. XVI.

Legavit quidam uxori mundum omne penumque.
Quid mundum? quid non? nam quis dijudicet iſtæc?

Citat utrumque verſum Gellius lib. IV, cap. I : priorem & Nonius Marcellus.

Nardus, nardum. Priori terminatione Horatius *Aſſyriam* *, & *Achæmeniam* † *nardum* dixit ; more Græcorum, quibus ὁ νάρδος. Poſteriori Plinius *nardum ruſticum* ait lib. XXI, cap. VI. * *lib.* 2, *od.* 11. † *Epod.* 13.

Naſus, naſum. Poſteriori Lucilius gemino uſus loco, ut Nonius docet. Adde his tergeminum Plauti locum. Quorum unus Amphitr. Act. I, ſc. I :

Sura, pes, ſtatura, tonſus, oculi, naſum, vel labra.

Alter eſt Curcul. act. I, ſc. II : *Sagax naſum habet.* Tertius eſt Menæchmis act. I, ſc. II :

Nam ex iſto loco ſpurcatur naſum odore illutibili.

Nuntius, nuntium. Sed poſterius, ut apertè Nonius ait, *apud aliquos non receptæ auctoritatis.* Nimirum claſſicis *nuncius*, non eum modò, qui nunciat,

sed & rem nunciatam significat. Corruptis Plauti, Catulli, aliorúmque locis, decepti sunt, qui aliter statuere: ut cognoscent, qui emendatiores inspexerint codices.

Pagus, pagum. Sed posterius apud scriptores minoris auctoritatis: in quibus Sidonius carm. XVII *. * *vers.* 18.

Palatus, palatum. Cic. lib. II de Finibus bon. & mal. *Nec enim sequitur, ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatus.*

Palus, palum. Varro Flaxtabulis, περὶ ἐπαρχιῶν: *Quid tu non vides in vineis, quòd tria pala habeant, tripales dici?*

Pannus, pannum. Novius † Tabellariâ: *Qui habet uxorem sine dote, pannum positum in purpura est.* Citat Nonius. † *al.* Nævius.

Papyrus, papyrum. De utroque antea vidimus.

Patibulus, patibulum. Licinius ‡ rerum Romanarum lib. XXI: *Deligat ad patibulos; deligantur & circumferuntur, cruci defigantur.* Qui locus in Aldina Nonii editione dicitur esse è Lucilii libris rerum humanarum. Sed aliter MSSi, & optima editio Merceri. ‡ *apud Nonium.*

Pileus, pileum. Plautus Cornicularià: *Te obsecro, I yde. pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.* Similiter *pilea* in plurali Persius, Statius, alii. Festus: *Pilea Castori, & Polluci, dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est.*

Pistillus, pistillum. Novius * Maniâ Medicâ: *Lacrimã & addent, cadet pastillus.* Sic MSus Cuiacii. Idem Fullonibus: *Testis pestinas (*MSi, *patinas) pistillos mihi cantent.* Neutro Munatius (MS. Horatius) *Pistillum grande est.* * *Al.* Nævius.

Punctus, punctum. Plin. lib. II, cap. LXVIII. *Non aliud est terra in universo, quàm mundi punctus.* Horat. in Arte: *Omne tulit punctum.* Et vetus poeta apud Porphyrionem, de Sempronio Rufo:

Ciconiarum Rufus iste conditor,
Ipse est duobus elegantior Plancis.
Suffragiorum puncta non tulit septem.
Ciconiarum populus ultus est necem.

Puteus, puteum. *Puteos* in masculino dixit Maro III Georg. At *putea* in neutro prætulit Varro de Admirandis ad Fundanium socerum: *Secundò de stativis aquis; ut sunt lacus, & stagna, & putea, & maria.*

Reticulus, & reticulum. Vnum à *retis*, alterum à *rete.* Prius, de quo solo quæstio est, usurpavit Fenestella in Annalibus: *Fascem pectoralis reticulus.*

Rictus, rictum. Cicero de signis apud Nonium: *Vt rictum, mentumque ejus paullo sit attritius.* Idem Nonius Titinium sic loqui docet, & Lucretium in V. Adde iis illud è VI †: † *vers.* 1192.

— *Nasi primoris acumen*

Tenue,

Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque; inhorrebat victum; frons tenta meabat.

Rogus, rogum. Afranius Epistolâ:

— Pulcrè hoc incendi rogum.
Ardet, tenetur, hoc sepulcro sepeliet.

Ita legendum, ubi Aldina *sepelietur*. MSSi *sepeli licet*: perperam syllabâ LI geminatâ, mox & C adjectâ.

Sagus, sagum. Ennius:

— Tergum igitur sagu' pinguis opertat.

Varro Virgulâ divinâ: *Cum neque aptam mollis humeris fibulam sagus ferret.* Vbi repone, *ferret sagus*. Vt sit trochaicus. * Non.

Salus, salum. Ennius Hecubâ: *Vndantem salum.*

Scutus, scutum. Turpilius Demiurgo *: *Quia non minùs res hominum, quàm scutus tegit.*

Sensus, sensum. Cic. lib. III de Orat. *Sensa mentis & consilia sic verbis explicat.*

Sestertius, sestertium, addi solet. Sed diversa hic significatio: cum *sestertius* signet duos asses cum semisse: *sestertium* duas minas cum semisse. Mina autem valet centum drachmas, sive denarios: uti denarius decem asses.

Sinus, sinum, pro vase lactis. Priori usus Plautus Curcul. Act. V, sc. II:

Præterea sinus, epichysis, cantharus, gaulus, cyathusque.

Neutrum est Maroni in Bucol.

Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis
Exspectare sat est.

Ac Priscianus in VI monet, similiter extulisse Varronem lib. I de vita pop. Rom. *Vbi erat vinum in mensa positum, aut galeola, aut sinum.*

Sparus, sparum, teli genus. Virili usus Virgil. XI Æn. & Sallustius in Catilin. *Cæteri, ut quisque casus armaverat, sparos, aut lanceas, alii præacutas sudes portabant.* Neutrum usurpavit Lucilius in Sat.

Tum spara, tum rumices portantur, tragula porrò.

At piscis tantùm *sparus*: ut dicitur Varroni apud Servium in XI Æn. Isidoro lib. XII Orig. cap. VI. Glossis Cyrilli, ubi est, Σπάρος, ἰχθὺς, *cammarus, sparus*. Vt Papiam, Iunianum Maium, & alios, mittam.

Spicus, spicum: quod vulgatius *spica*. Servius ad illud Virgilii: QVID QVI NE GRAVIDIS PROCVMBAT ARISTIS (inquit,) *Gravidas aristas periphrasticôs pro spicis posuit. Dicimus autem & hic spicus, & hoc spicum. Cicero in Arato:*

Spicum illustre ferens insigni corpore virgo.

Sed

Sed scire debemus, in usu esse à masculino utrumque numerum : à neutro verò, rarò, & tantùm singularem inveniri : nam plurali nusquam lectum est.

Suppanus, supparum. Priscianus lib. v : *Supparus*, ὑπαιώμιον, *& hoc supparum.* Varro lib. iv de l. l. *Alterum, quod suprà, à quo supparus.* Festus in schedis Farnesianis : *Supparus dicebatur puellare vestimentum lineum, quod & subucula appellabatur.* Lucanus lib. v :

— Summaque pandens
Sipara velorum.

Ac similiter Papinius v Sylv. & Festus Avienus.

† act. 2, sc. Dulcia atque amara. *Symbolus, symbolum.* Plautus Pseudolo † :

P S. — Epistolam modò hanc intercepi, & symbolum.
C H. Symbolum? quem symbolum? P S. qui à milite allatus sit modò,
Ejus servo, qui hunc ferebat, cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc accersebat; ei os sublevi modò.

Et eâd. sc. non multò pòst :

Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis.

* Act. 2, sc. Ibo in Piraeum. Sic Bacch. *

Eo præsente homini extemplo ostendit symbolum,
Quem tute dederas ad eum ut ferret filio.
N I. Quid, ubi ei ostendit symbolum? C H. insit dicere,
Adulterinum, & non eum esse symbolum.

Iustinus lib. xi : *Et cum colloquendi copiam non haberet, quò applicaturi erant, symbolos proponi, & saxis proscribi curat.* At *symbola*, singulo numero, aliud est : † act. 1, sc. 1. nempe quod confertur ad convivium : quomodo Terentius Andriâ † : * Pherm. act. 2, sc. 2. *Symbolam dedit.* Vnde, qui symbolam non dedit, *asymbolus* * dicitur.

Syngraphus, syngrapha. Cicero de aruspicum responsis : *Alterum putabo regem, si habuerit, unde tibi solvat, quod ei per syngraphum credidisti.* Et sæpe alibi. Plautus Asinariâ :

Agedum, ostende istum, quem scripsisti syngraphum.

Thesaurus, & *thesaurum*, dici putant, quia legatur apud Plautum Aululariâ act. ii, sc. ii.

Credo ego, jam illum inaudiisse, mihi esse thesaurum domi.
Id inhiat, eâ affinitatem hanc obstinavit gratiâ.

† act. 3, sc. Dura re neque. Atqui *id* ponitur pro *ideo* : quomodo idem Amphit. † ait :

Et id huc revorti, uti me purgarem tibi.

Thymus, thymum. Ὁ θύμος Dioscoridi lib. iv, cap. xliv. At Theophrastus Hist. plant. lib. vi, cap. ii : Καὶ θύμου * τὸ μὲν λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν. Et Columella lib. xi, cap. iii : *Thymum, & transmarinæ cunilæ, & serpyllum olitoribus studiosè conservatur.* Plin. lib. xxi, cap. x : *Translatum est ex Attica thymum,*

* Ac thymum aliud album, aliud nigrum.

thymum, & vix flore fatum. Etiam θύμος, θύμον, & θύμιον, dicitur de tuberculo carnoso, verrucæ instar eminente, & colore referente florem thymi. De utraque apud Græcos terminatione, auctor nobis Cornelius Celsus lib. v. Ac Latini quoque utrâque utuntur. Virile est apud Plininm lib. XXIII, cap. VII. *Crudæ grossi verrucas, & thymos, nitroque farinâque additis, tollunt.* Neutrum invenias lib. XXXII, cap. X.

Vadus, vadum. Prius probat Nonius isto Sallustii in primo Histor. *Et mox Fusidius adveniens cum legionibus, postquam tantas spiras, haut facilem pugnantibus vadum, cuncta hosti, quàm suis, opportuniora videt.*

Vterus, uterum. Posterius usurpant Afranius, & Turpilius; ut Nonius ostendit. Qui & illud adducit ex Aulularia Act. IV, sc. VII:

Perii, mea nutrix, obsecro te, uterum dolet.

Ac similiter loquitur Appulejus Apologiâ: *O infelix uterum tuum, Pudentilla! ô sterilitas liberis potior! ô infausti decem menses!* Imò & *uter*, Nonio teste, dixere pro eo. Cæcilius Vmbris: *Nunc uter crescit, non potest celari.* Vbi rescribe metri caussâ: *--- Nunc uter*

Crescit, non pote celari. ---

Vultus, vultum. Ennius:

Aversabuntur semper vos, vostraque vulta.

Lucretius lib. IV:

Vt patribus patri; sed quos utriusque figurâ
Esse vides, juxtim miscentes vulta parentum.

Ex his satis liquet, quanta sit eorum turba, quæ in VM, & VS, desinunt. Et tamen nec sic omnia adduximus.

Etiam in VS exeuntia efferuntur extrito V: ut *Arabus, Arabs.* Priori sunt usi Plautus in Bacch. Lucilius, Maro VII Æn. & alii. Item desinunt in X: ut, *abacus, abax.* Sed nativa sunt, *Arabs, abax*; ex quorum obliquis Ἄραβος, ἄβαξος, sunt recti Latini, *Arabus, & abacus.*

In T exeuntia etiã in VM exire, ut ab *occiput, occipitium*, superiùs dictũ.

Suffecerint hæc de iis, quæ geminam habent terminationem. De cujusmodi nominibus egregius obversatur memoriæ locus Arnobii lib. primo: *Nonne*, inquit, *alibi hæc utria, alibi † dicitis hos utres? cœlus, & cœlum? non item filus, & filum? non item crocus, & crocum? non item fretus, & fretum? non item apud vos est positum hoc pane, & hic panis? hic sanguis, hoc sanguen? candelabrum, & jugulum, ratione eâdem jugulus, & candelaber?*

† Ita rectè hunc locum emendat Lipsius.

CAPVT XXXVII.

De iis, quæ diverſi numeri putantur in ſingulari, ac plurali. Vt differant balneum, & balnea. Mænala, Maſſica, *ſimiliáque, non eſſe à rectis maſculinis.* Eventum, *pro* eventus; locum, *pro* locus; porrum, *pro* porrus; cœlum, *pro* cœlus; delicia, & delicies, *pro* delicium; epula, *pro* epulum. Petilus. *Serviana differentia, inter* dapes, & epulas, *rejecta.* Raſter, *pro* raſtrum.

SAtis ſuperque actum nobis de iis, quæ duas habent, vel plures terminationes. Cujuſmodi non rarò pro vario exitu genus etiam variant, ac declinationem. Nec propterea ἀνωμαλίαν hic ſtatui debere, ſed alterius potiùs terminationis redundantiam; liquet ex iis, quæ ſuperiùs dicebamus. Nunc ad illa accedendum, quæ alîus in ſingulari generis ſunt, alîus in plurali. Quomodo ſingulari numero neutrum eſt *balneum*, ſive *balineum* (quod immeritò damnat Caper †) in plurativo autem tum *balneæ* legitur in muliebri, tum *balnea* in neutro. Nam idem planè ſunt *balineæ*, & *balinea*, etſi à *balineo* differant. *Balineum* enim privatum erat, quod ſingulo numero efferebant, quia domi utérque ſexus eodem balineo uteretur. At *balineæ* ſive *balinea* erant publica: & plurativè proferebatur, quia locus, in quo viri lavabantur, diſtinctus erat ab eo, in quo ſe feminæ lavabant. Vide quæ hoc de veterum more ex antiquis ſcriptoribus inter alios refert Radulphus Fornerius lib. VI rerum quotidianarum, cap. X.

† *de verbis dubiis.*

Mirum autem, quàm pauca ſint hujuſcemodi, contrà quàm Grammatici exiſtimarunt. Id quò pareat, priùs aliquid dicam de propriis; deinde de communibus.

Montium nomina ajunt in ſingulari eſſe maſculina; in plurativo neutra: ut *Gargarus, Gargara.* Atqui de *Gargaris* facilè refellitur; quia Idæ promontorium ſemper *Gargara* dicitur, vel *Gargarum*; non *Gargarus.* Γάργαρον eſt apud Lucianum de Dearum judicio ἐν τῷ Γαργάρῳ. Objectet aliquis *Mænalus, Mænala; Maſſicus, Maſſica; Taygetus, Taygeta; Pangæus, Pangæa,* & ſimilia. Sed non dubium mihi eſt, quin pluralia hujuſmodi ſint à rectis *Mænalum, Maſſicum,* atque ita in aliis. Ac ne ſolus, contradicendi ſtudio, deſerere videar edicta Grammaticorum, ajo capſe in hæreſi eſſe magnum Germaniæ meæ columen Ioachimum Camerarium; cujus, etſi recentis ſcriptoris, tamen integrum hac de re σχεδίασμα adſcribere non pigebit, è commentario ad Ecl. X: *Grammaticis,* inquit, *eſt hic Mænalus, hæc Mænala, neutri generis in plurali numero: ſed eſſe poteſt hæc terminatio à nominativo* Μαίναλον. *Dixerunt enim Græci* ὄρος Μαίναλον, *ſicut* Λύκαιον, & Παρθένιον. *Et Euſtathius* * *ait, terminatione generis in hoc nomine diſtingui ſignificationem fluvii, & montis:*

* *In Iliad. 2. pag. 362. edit. Rom.*

quòd

quòd sit ὁ Παρθένιος fluvius Paphlagoniæ, cujus mentio fit apud Homerum; τὸ Παρθένιον verò mons in Peloponneso. Ex hisce Camerarii verbis non difficilis est de similibus conjectatio. Accedamus ad communia.

Eventus, inquiunt, & *eventi*, & *eventa* facit. At sciant, *eventa* esse ab *eventum*. Lucretius lib. I: *Eventum dici poterit, quodcunque erit actum.*

Locus volunt, & *loci* facere, & *loca*. At ego veteres in recto *locum* dixisse odoratus sum ex isto Varronis lib. VIII rerum divinarum: *Sicut locum, in quo figerent candelam, candelabrum appellatur; ita, in quo deum ponerent, delubrum appellatum.* Citat hoc pacto Macrobius lib. III Sat. cap. IV.

Sibila quoque (quo Ovidium, Cornelium Severum, & Macrum V Theriacôn, usos esse, docet Sosipater lib. I.) omnino est à recto *sibilum*. Nam & *sibilus* dixere, & *sibilum*. *Sibilus* est apud Maronem Ecl. V. Ac similiter locutus Cicero in II de gloria, auctore Charisio in I. At *Suave sibilum* dixit Serenus, teste Nonio. Est autem naturâ suâ adjectivum: unde Maroni *ora* †, & *colla* ‡ *sibila*, hoc est, sibilantia. Quando igitur *sibilus* ἁπλῶς sumitur, *sonus*, vel simile intelligitur. † 2 Æn. ‡ 3 Georg.

Porri, quod à *porrum* esse putant, venit à *porrus*; quo usus Celsus lib. IV, cap. VI. & Plinius lib. XIX, cap. VI: ut de Palladio taceam.

Cæli non est à *cælum*, sed *cælus*. Quo *æther* significatur: ut apud Ennium, Sosipatro teste, *Cælusque profundus*: nec non Deus ætheris, ut in illo ejusdem Ennii, *Saturno, quem Cælu' genit* *: item in antiqua inscriptione inter eas, quas in illo antiquitatis thesauro affinitate nobis, sed studiis magis junctus Ianus Gruterus † edidit. * al. genuvit. † pag. 4, num. 12 inscriptionum Gruteri.

Cælum verò plurali caret, ut discere est ex Agellii lib. undeviceſimo cap. VIII. Cui & Charisius subscribit. Ciceronis est lib. IX, epist. ult. *Ille baro* (seu *varo*, aut *varro*, hoc est, *fatuus*) *te putabat quæsiturum, unum cælum esset, an innumerabilia.* Vbi respicit vocem *cælum*, quæ tamen eodem genere Χατὰ κοινῆ repeti nequit.

Delicias dicimus non à *delicium*; sed à *delicia*: quod, ut monuit Agellius ‡, apud Plautum † legere est, *Mea voluptas, mea delicia.* Est & apud eundem Rudente *: *Otium ubi erit, tum tibi operam ludo & deliciæ dabo.* ‡ lib. 19, cap. 8. † Pœnulo act. I, sc. 2. * Sc. Quis est qui nequit.

Et Truculento †: PH. *At ego ad te ibam.* STR. *ad me, delicia?* † sc. ultima.

Solinus quoque usus cap. XLVIII: *Et senatui placuit adeò odorum delicia, ut eâ etiam in pœnalibus tenebris uteretur.* Est & legere in antiquis lapp. ut illo, qui Romæ fuit in ædibus Marii Mellini: PRO SALVTE IVLIÆ VENERIÆ FILIÆ DOLCISSIMÆ DELICIÆ SVÆ: & altero, qui est Beneventi: P. MARTIVS P. L. PHILODAMVS TECTOR SIBI SVISQVE HIC IVCVNDA SEPVLTA EST DELICIA EIVS. Quare nec mirum, quod

delicies quoque dixerit Appulejus lib. de Deo Socratis, & Apolog. 1. Nam plurima in A hanc etiam terminationem admittunt: ut, *luxuria, luxuries; materia, materies:* eodémq; modo *puerities, amicities, ſcvities, notities*, aliaque nonnulla, vulgò ignota, inveniuntur in vett. libris, & inſcriptionibus.

Epulum quoque in ſingulari eſſe neutrum tradunt; in plurali autem feminino genere facere *epulas*. Sed *epulæ* eſt à recto *epula*. Nam Godſcalco Stevvechio aſſentio, qui in commentario Arnobiano Lucillii verſum è XIV ſat. ita apud Nonium * corrigendum putat: *Idem epulo cibus, atque epulâ Iovis omnipotentis:* ut nempe utrúmque, & *epulo*, & *epula*, ſint Latini ſive ſexti caſus. Præit hâc in parte, præter Nonium, Paullus Diaconus, cùm ſcribit, *epulam etiam ſingulariter antiqui poſuere*. Ad quem locum Ioſ. Scaliger ſcribit: *Non mirum, cum adjectivè ſumatur. Intelligitur enim dapem, & epulæ dapes. Sic epulæ oves Varroni.* Imò & P. Victorius apud Varronem lib. 11 de R. R. cap. primo, ſe in omnibus manuſcriptis hunc in modum reperiſſe ſcribit: *Præterea ſcire oportet, in grege, quot feminas habeat, quæ parere poſſunt: quot arietes, quot utriuſque generis ſoboles, quot epulæ ſint alienandæ*. Verùm hoc quidem loco cum Ioſ. Scaligero legendum puto, *quot petilæ*, hoc eſt, *exiles, macræ, ſtrigoſæ*; quomodo dixit Lucillius *:

Inſignis varis eſt cruribus, atque petilis.

* *in* epulum.

* *lib.* 12. *apud Nonium in* Petilus.

Quod autem in *epulæ κατ' ἐπόνοιαν* ad *dapes* reſpici dixi, id mirum videri non debet. Neque enim verum eſt diſcrimen illud Servii, & Iſidori, ut *dapes* regum ſint, *epulæ* privatorum. Sanè quàm ficulnâ ratione ſubnixi hoc ſcripſerint utérque; indicio eſto, quòd Servius ipſe alibi, *dapes* Deorum, *epulas* hominum eſſe, tradit.

Raſtrum in plurali neutrale genus retinet, quia legere eſt hi *raſtri*, & hæc *raſtra*. Non tamen deſunt, qui ad *raſtros* ablegandos putent, quotquot *raſtra* dicere auſint. Sanè Stevvechius in Commentario ad ſecundum Vegetii librum: *Mirum*, inquit, *in tantâ librorum copiâ, præſertim cùm pluribus locis hoc nomen raſtra apud Vegetium reperiatur, nullum eſſe, qui aliam ſcripturam præ ſe ferat*. Et aliquantò poſt: *Raſtros Latinos ſcriptores, non raſtra ſcripſiſſe, pueris cognitum eſt*. Exciderat Stevvechio iſthoc Iuvenalis ſat. quindecimâ:

Aſt homini ferrum letale incude nefandâ
Produxiſſe parùm eſt, cùm raſtra & ſarcula tantùm
Adſueti coquere, & marris, ac vomere laſſi
Neſcierint primi gladios excudere fabri.

Fuit autem *raſtri* à *raſter*, *raſtra* à *raſtrum*. Gloſſ. Philoxeni: *Raſter, δίκελλα*. Grammatici, qui à *clauſtrū* ſimiliter *clauſtri* & *clauſtros* dici putant, plane errant. Et de genere hactenus. Accedo ad numerum: ubi ea ſolùm perſequar, quæ *ἀνωμαλίαν* habent. Nam universè de numero ſatis antea * dictū.

* *cap.* 4.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

De anomalia numeri, quâ singularis plura, pluralis singulum notat: & quæ ejus ἀνωμαλίας causſa. Anomalia altera, quâ nomen alterutro deficit numero. Inquisitum, an propria, itemque nomina metallorum, frumentorum, ac leguminum, item liquidorum, careant plurali. Æribus. Electri *significatio gemina.* Electra, orichalca. *Virgilius à Cornificio derisus, quia* hordea *diceret.* Avenæ *pro frumenti vitio. Cur eas* ſteriles *appellet Maro.* Pices. Ceras. Horti. Muſti, *& ejus etymon.* Muſta ætas, virgo, agna.

ANomalia numeri eſt duplex. Vna eorum nominum, quæ vel in ſingulari res plures, vel in plurali rem unam ſignificant. Prioris generis ſunt ea, quæ Græcis, ut Priſcianus etiam monet, ἀθροιſτικὰ, quaſi dicas *comprehenſiva*; vulgo autē Collectiva dicuntur: ut *plebs, turba, manus*, & alia id genus. Poſterioris ordinis ſunt *literæ* pro epiſtola, *ædes* pro domo, & ſimilia. In neutris horum cauſſa deficit ἀνωμαλίας. Nam in Collectivis multa quidem ſignantur; ſed collectim, ut in multitudine appareat unitas. Sic *plebes Romana* eſt unius urbis plebs: *conſularis exercitus* eſt alterutrius conſulis. Vtrobique multi ſunt; ſed ex multis unum. Materialiter multi; formaliter unum. Contrà in iis fit, quæ plurali unum quid ſignificant. Nam una quidem epiſtola eſt, quæ *literarum* nomine ſignatur; ſed ea verè multis conſtat literis. *Roſtra* itidem unum erant ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam. Sed illud ex multarum navium roſtris factum fuit. *Gabii, Philippi, Veii*, primò, ut arbitror, dictum de civibus Gabinis, Philippenſibus, Veientibus: poſteaque Vrbi illud nomen datum, quod populi fuerat, populoque aliud quæſitum. Itaque in prima ſignificatione ineſt multitudo, ob quam pluraliter efferuntur.

Altera anomalia eſt eorum, quæ alterutro numero deficiunt. Porrò in horum etiam doctrinâ lapſi ſæpiuſculè Grammatici vetuſtiores, dum alterutro ea numero ſpoliant, quæ in utroque invenimus. Verùm eorum errores immane quantum novis erroribus accumularunt novelli Grammatici, partim quòd non cogitarent, quæ alterutro tantùm in numero hodie invenimus, ea, ſecus quàm ab ipſis fit, non privari altero à vetuſtioribus, quòd tum exſtarent iis in ſcriptis, quæ hodie deperierunt: partim quòd homines exiguæ lectionis ſui cæteros ſimiles exiſtimarent, eáque in bonis ſcriptoribus à nemine lecta opinarentur, quæ ipſi, aut nulli, aut oſcitantes legiſſent. Quare fuſiùs hâc de re agere animus eſt; utut quidam hæc habeant pro affaniis; cujuſmodi hominum generi jure occinamus iſthoc Chæremonis: Πεὶν γὲ φρονεῖν ἰν, καταφρονεῖν ὑπὶς ασαι †.

† Antequam ſapere, diduciſti contemnere.

Sed tandem ad id, quod polliciti sumus, gradum promoveamus.

De defectivis numero aliæ sunt regulæ generales, aliæ speciales. Generales sunt quatuor imprimis. Nam primò nomina propria plurali carere ajunt. Dicendum fuerat ea, si singularis sint numeri, plurativo carere, ut *Roma*: sin pluralis fuerint, singulo carere, ut *Athenæ*. Sed & cùm usitatè dicamus, *Tullios*, & *Cicerones*, *Cornelios*, & *Scipiones*, vel *Lentulos*, aliaque gentis ac familiæ nomina, quæ συνωνύμως de pluribus dicuntur: talia immeritò vere propriis adjecerunt. Sanè propriè propria non sunt; eóque non mirum, si usitatiùs in plurativo usurpentur, quàm prænomina; cujusmodi sunt *Marcus*, *Cneus*, *Titus*, *Sextus*. Imò nec causſam video, cur hæc ipsa minùs in plurativo à Latinis possint declinari, quàm à Græcis, Αἰνείας, Χρύσης, Αἴας, ac similia. Certè ut rectè dicunt Græci, Τῶν δύο Αἰάντων, ὁ μὲν Τελαμῶνος, ὁ δὲ Οἰλέος παῖς ἐγένετο: ita cum Priscianо * dicere non refugiam, *Duorum Ajacum, hic Telamonis, ille Oilei filius fuit.* Rectiùs igitur dixissent, propria rarò utroque in numero pro eâdem re declinari.

* lib. 17.

Altera regula est de nominibus metallorum; ut, *aurum*, *argentum*, *plumbum*. Quæ non aliter, quàm singulo numero usurpem. At siquis universè propterea idem statuat de metallorum nominibus: næ ille imperitiam suam prodat. Nam quid pervulgatum magis illo παροιμιώδες:

† Horat. lib. 1, epist. 7.

— *Quid* † *distent æra lupinis?*

Vbi ærei nummi opponuntur auro Comico ex lupinis facto. Acutiùs enim, puto, quàm veriùs, qui pro *æra* legunt *ærua*: vel *æra* deducunt ab recto *ærum*; eò quod in glossis vett. ‡ legatur, *Ærum*, ὄρυγος. Vnde & Radulphus Fornerius * in iisdem glossis, ubi *ærum* exponitur εἶδος σίτου, *ervum*, vel *ærum* putat reponendum. Verùm quicquid de eo sit, saltem controversiâ caret hoc Lucretii libro II:

‡ cap. περὶ γυμνασίων.

* lib. 3 rerum quotidianarum cap. 30.

— *Pernice choreâ*
Armati in numerum pulsarent æribus æra.

Vsi & Maro, Ovidius, Plinius, alii multi. Imò in gignendi casu Cato *ærum equestrium* dixit; & in dandi casu, *de æribus equestribus*; ut ostendit Priscianus lib. VII. Ejusdem est: *Fundum æribus suis emtum possidebant.* Arnobius quoque lib. III ait de Curetibus: *Qui occultâsse perhibentur Iovis æribus aliquando vagitum.*

Electrum etiam pluralem habet, sive pro succino sumatur, qui flavus est cereique coloris arborum succus, ex pineis arboribus desudans, ac paullatim indurescens; ut docet Isidorus lib. XVI, cap. VIII: sive accipiatur pro auro, in quo quincta est argenti portio; quomodo *electrum* definit Plinius lib. IV, cap. XVI. Id quò pareat, etsi posterior tantùm significatio hujus sit loci, utriusque tamen exempla dabo. Ovid. Met. II, fab. III.

Inde fluunt lachrymæ, stillataque sole rigescunt

De ramis electra novis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

Martialis lib. VIII, epigr. LI :

Vera minùs flavo radiant electra metallo.

Claudianus lib. I de raptu Proserpinæ :

— In celsas surgunt electra columnas.

Et panegyri de VI consulatu Honorii :

— Totisque fluunt electra capillis.

Sed & *orichalca* legimus, itémque *stanna* apud Vitruvium.

Tertius canon est de rebus è terra nascentibus. Verùm quis nescit, arborum & florum nomina huc minimè pertinere? Quodque ad herbarum vocabula, cur reformidem, *carduos, urticas, molles malvas, allium cicutis nocentius*, & trecenta id genus? Nec propterea *triticum, ador, siligo, ruta, hyssopus, anethum, zingiberi, piper, cannabis*, & similia quædam, in plurali usurpem. Nempe veterum ubique usus spectandus. At par, inquiunt, ratio in *hordeum, avena, fœnum.* Minimè verò. Nam ne Appulejum adducere necesse habeã, cujus istoc *, *In asini faciem fœna rodebamus* : quis nescit Maronem † non refugisse, *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis.*

* *extremis verbis lib.* 3 *Met.*
† *Ecl.* 5.

Derisus quidem ille etiam suo ævo, ut scribit inter alios Cledonius, qui isthoc Cornificii in eum adducit :

Hordea qui dicit, superest ut tritica dicat.

Sed quis non majoris faciat judicium Maronianum, quàm pipilos quorundam pipilonum verè dignorum, qui ipsi omni ævo pipulo differantur? Quare ne in prorsâ quidem ita loqui dubitavit Mamertinus in panegyrico, quem vulgò appellant Genethliacum Aurelii Maximiani A. *Rumpunt horrea conditæ messes, & tamen cultura duplicatur.* Sunt qui de *avena* probatum eant hoc ejusdem Maronis Ecl. V :

Infelix lolium, & steriles nascuntur avenæ.

Ita enim omnes habent codd. manuscripti : at primo Georg. est,

Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.

Eodemque modo, licet κατὰ μεταφορὰν, loquitur Tertullianus cap. I, lib. III adversus Praxeam : *Fructificaverunt avenæ Praxeanæ.* Et mox : *Avenæ verò illæ ubique semen excusserant.* Verùm ex hujusmodi locis non consequitur, quod putarunt. Nam nec Maro, nec Afer ille, habuere in animo avenam, quæ est frumenti genus : sed segetis vitium. Scio, Servium ad priorem Virgilii locum scribere, *avenas steriles* dici ad discrimen earum, quæ seruntur. Verùm potiùs crediderim, *avenam* hîc esse, quod Græci *ægilopas* vocant; Latini autem *avenas* nominant, quòd spicas habeat barbatas, spicis avenæ similes, etsi multò majores. *Steriles* autem dicuntur, quia meti

non

non possunt, eo quòd grana, quæ in summo sunt, priùs matureſcant, quàm quæ in imo. Quare potiùs adducere debuerant illud è primo Georg. *Vere fabis satio.* Sed & idem usurpat *frumenta, fraga, lupini,* &c.

Quartus canon est de liquidis: in quibus *pix* & *cera* omnes reponunt. Dixit tamen Maro lib. III Georg.

Idæasque pices, & pingues unguine ceras.

† *Act. 1, Sc. Negotii sibi qui.* Plauti quoque est Pœn. † *Obsecro hercle, ut mulsa loquitur.* Eodem usus B. Hieronymus ad Gaudentium. Quin & Naso in quarto & decimo operis, quo in nova corpora mutatas formas, vel potiùs corpora in novas

‡ *Met. 14 fab. 4* formas mutata cecinit, haut dubitavit scribere ‡:

Tercentum messes, tercentum musta videre.

Et lib. III Trist. eleg. X:

Non hic pampineâ dulcis latet uva sub umbrâ,
Nec cumulant altos fervida musta lacus.

Et lib. II Ponti, eleg. IX:

Nec dabit intonso jugulum caper hostia Baccho,
Musta sub inducto si pede nulla fluant.

Poëtæ huic quasi succedaneam addo autoritatem Martialis; cujus illud lib. I, epigr. XIX:

Quid te, Tucca, juvat vetulo miscere Falerno
In Vaticanis condita musta cadis?

Et lib. III, epigr. LXXXII:

Vel cocta fumis musta Massilitanis:

prout veteres codices habent; ubi in vulgatis est *Massilianis*, quod metro repugnat. Et lib. VII, epigr. XXVII:

--- Immodici dent bona musta lacus.

Item lib. Xeniorum epigr. VIII:

Imbue plebejas Clusinis pultibus ollas,
Vt fatur in vacuis dulcia musta bibas.

Est & in carmine Ithyphallico:

Cùm capiant alti vix sua musta lacus.

Fortasse tamen hac in parte siculno inniti argumento judicabimur, quia *mustum* non sit nomen liquidi: sed adjectivum substantivè positum pro vino musto, hoc est, novo. Quippe satis verisimile est, ut ab ὄρχος est *ortus*, sive *hortus*; ita & à μόχος, quo Græci nomine appellant quicquid novellum est, venire *mostum* sive *mustum*. Itaque non modò *mustum vinum* legimus apud Catonem; sed & *mustam ætatem* dixit Nævius; itémque *mustam virginem*, teste Nonio. Et Priscianus lib. VI. citat Catonem Censorium, *de agnâ mustâ pascendâ*. Sed ut *mustum* propriè non sit liquidi nomen:

men : quid tamen eos hoc juvat, quando ipsi inter liquida reponunt : atque è veteribus etiam plurali spoliabat Diomedes ; idémque antea Probum fecisse, discere est è Prisciano. Sed aliis quoque argumentis comprobemus, liquida non destitui plurativo. Nisus (ut Charisius ait in primo) eleganter & secundùm consuetudinem dici ait, *mella, vina ; cum in genera recipiuntur; ut, Attica mella, Italica vina.* Servius ad illud Ecl. v ; *Grandia sæpe quibus mandavimus ordea sulcis* ; scribit hunc in modum : *Ordea usurpative metri caussâ dixit. Nam triticum, vinum, hordeum, mel, numeri tantùm singularis sunt. Vnde plurali in prosa uti non possumus. Vina tamen possumus dicere, Ciceronis exemplo, qui ait in præturâ : Vina, cæteráque, quæ in Asiâ facilè comparantur.* Subjicerem & poëtarum aliquot loca, qui *vina* dixerunt ; ut inter alia hoc Ovidii lib. IV de Ponto, eleg. VII :

Ipse vides rigido stantia vina gelu.

Sed quia de poetis non æquè dubitatur, ut vel liquet ex Servii loco proximè adducto : magis ad rem præsentem facit, quòd Cicero in V Tusculanarum Qu. dicat, *Tanquam levia quædam vina nihil valent in aqua.* Imò Plinius in plurativo flectit *vina, vinorum, vinis :* atque adeò nec *villa* pro *vinis* reformidat lib. XIV, cap. I.

CAPVT XXXIX.

De masculinis, quæ plurativo privant. Adipes, & adipibus. Aëribus. Ἀέρων. Aëra, & æthera, *in plurali.* Auctumnos. Carceres. Clavi *multiplici significatione.* Cruores. Pulveres. Rores. Sales. Situs.

NEque magis è Grammaticorum plebe quemquam judicem, aut sculnam ceperim in regulis specialibus de iis, quæ Charisius Sosipater, atque alii, plurativo deficere arbitrantur. Etsi de pleriſque verum est, casibus nonnullis destitui. Vt rectiùs referantur inter ἀπλῶτα, τρίπλωτα, & his similia, quàm ea, quæ ἁπλῶς altero numero carent. Ordiemur ab iis, quæ generis sunt virilis.

Adeps interdum pluralem habet. Nam, *adipes tenuare*, est apud Fabium lib. II, cap. XI. Sic Plinius lib. XI, cap. XXXVIII, *adipes detrahere.* Et lib. VIII, cap. XXXVI : *Illi sunt adipes medicaminibus apti.* Imò & Columella non *adipes* modò usurpat † ; sed & *adipibus.* Vt lib. VI, cap. II. *Corporatura pecudis operarii debet esse nervis & masculis robusta, non adipibus obesa.* † *lib. 8, cap. 14.*

Aer pluralem habere negat Sosipater. Sed non refugit Lucretius in IV :

Aëribus binis quoniam res consit utrâque.

Et in V : *Aëribus posse alternis à partibus ire.*

Vitruvius quoque lib. I, cap. I ait : *Noviſſe oportet aëres locorum, qui sunt salubres*

lubres aut pestilentes. & ejusdem libri cap. IV : *Nam semper calor cum excoquit, aëribus firmitatem eripit.* Quæ Græcorum imitatione dicuntur. Nam in plurativo utitur Plutarchus præceptis de valetudine tuendâ, item in Solone. Estque Hippocratis liber, περὶ * ἀέρων, ὑδάτων, καὶ τόπων.

* *De aeribus, aquis & locis.*

Æther semper singulare, ut ait Charisius. Illi tamen, qui vixerunt, collapsâ Romani sermonis puritate, in plurali utuntur; sed genere neutro. Quod & in *aer* fecere. Nempe cùm *aëra*, & *æthera* diceretur accusandi casu more Græco, illi hanc terminationem accepere, ut neutrorum pluralium. Fit hoc in illo Marii Victoris Massilienses † :

† *in Genesin.*

Sed quid id est, quòd mundus erat, quòd sidera & ortus,
Ætheraque, & vitreum pelagus, terræque virentes,
Ni spectator adest?

Quamquam dicere possis, ut *lampas*, & *lampada*; *hebdomas*, & *hebdomada*, extulere: sic & *æther*, ac *æthera*. At res aperta in illo Bedæ in vita Cutperti: *Clausa diu referans credentibus æthera seclis.*

† *cap. 26.* Quem locum & superiùs †, sed paullo aliter, adduximus. Verùm *æthera* est apud Bedam. *Aëra* verò similiter in plurali dixit Orientius, ut antea vidimus: item Aldhelmus libro de Virginitate.

Almus à Philippo, & aliis, plurali spoliatur. At quid notius, quàm *almas vites* dicere Maronem II Georg. *almas Musas* Horatium lib. III, od. IV. Quomodo & Cicero in Arato dixit, *Nereides almæ.*

Alvus iisdem virile, & semper singulare. Sed Plinii est lib. XIX, cap. V. *Sapor* (raphani) *asper*, & *medicamenti instar ad eliciendas alvos.*

Autumnus & *autumnum*, φθινόπωρον, μετόπωρον, singulare semper, si Charisio credimus. Verùm poetæ pluralem non refugiunt. Ita Ovidii est I Met. *Perque hyemes, æstusque, & inæquales autumnos.*

Carcer, quando locum, in quo servantur noxii, significamus, tantùm numero singulari usurpatur, si Servio ‡ credimus: *carceres* autem numero tantùm plurali dicimus, unde erumpunt quadrigæ. Verùm non modò in posteriori significatione invenitur in singulari (quomodo Servius agnoscit dixisse Maronem III Georg.

‡ *in Æn. 5.*

Nonne vides, cùm præcipiti certamine campum
Corripuere, ruúntque effusi carcere currus:)

sed etiam in priori ponitur in plurativo; ut apud Senecam, *plenos carceres*: & Iulium Firmicum: *Carcerum squaloribus premitur.*

Cestus, simplici vocali, muliebre est ornamentum, ac plurali, ut puto, non invenias. *Cæstus*, per diphthongum, pugilum est, ac in plurali est crebrum.

Clavus, ἐν πορφύρᾳ ἔδρης, καὶ ὁ ἧλος, masculinum est semper singulare: juxta Charisium

Charisium lib. I, cap. XVII. At legas *clavos ferreos*, apud Cæs. lib. III belli Gallici : *adamantinos* apud Horat. lib. III, od. XXIV : *caligares*, qui militum, apud Plin. lib. IX, cap. XVIII : *pedum clavos*, apud eundem lib. XXII, cap. XXIII, ubi de lasere : *Pedum clavos circumscarificatos ferro.* Itidem narium, de quibus idem lib. XXIV, cap. XIV de Lycio : *In naribus clavos, suppurationes.* In veste item *duo clavi.* Varro lib. II de Analogia : *Siquis tunicam in usu ita consuit, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis.* Livius lib. IX : *Tabernæ circa forum clausæ, lati clavi, annuli aurei positi.*

Cruor τὸ λύθρον, singulo solùm numero proferri, Charisii opinio est. Rectiùs Priscianus in V ait *cruores* dici. Nam Maronis est IV Æn.

— *Atros siccabat veste cruores.*

Et Val. Flaccus Argonaut. lib. VII :

Terga mihi diros servent infecta cruores.

Fimus, τὸ ὀνθος, ἢ κόπρος, eidem Sosipatro tantùm est singulare. Ac similiter Diomedes, & Phocas.

Fumus etiam duntaxat singulo inveniri, à Charisio monitum, & Phoca. Sed, ut alios mittam, Martialis *fumos* dixit lib. II, epigr. XC, & lib. IV, ep. V, & lib. XIV, ep. CXVIII, item *fumis* lib. III, ep. LXXXII.

Genius, ἡ τύχη ἰκάστου, ut Sosipater interpretatur, & huic, & Diomedi, & Phocæ, semper est singulare. Verùm *genios* & *geniis* legas apud Plautum, Censorinum, Festum, alios.

Iubar itidem plurali destitui, Sosipatro monitum, qui σέλας ἡλίου exponit.

Limus etiam, ἡ ἰλύς, Charisio, Diomedi, Phocæ, perpetuò est singulare.

Meridies, ut puto, non facilè invenias in plurali : sed Naso † sic ἀδιαφόρως : † lib. I Amor. el. 5.

Proveniant medii sic mihi sæpe dies.

Metus semper singulare, ait Sosipater : idque quia ex iis sit, quæ videri aut tangi nequeunt. Nec sanè *metuum*, aut *metibus* legi puto. Sed Maronis est primo Æn. *Solve metus.* Ac similiter usi Ovidius, Seneca, Silius, Valerius Flaccus.

Mundus, quia unicus est, inter ea referri solet, quæ ob rei naturam carent plurali. Atqui ipsius est Ciceronis in primo de Natura Deorum : *Anaximandri opinio est, innumerabiles esse mundos.* Et pòst eopse libro : *Infinitatem locorum, innumerabilitatémque mundorum.* Item postea : *Cur igitur non sexcenta millia esse mundorum, sed innumerabilia ausus es dicere?* Et Lucullo, sive IV Academ. Quæst. *Et ais Democritum dicere innumerabiles esse mundos.* Sed *muliebris mundus* in singulari duntaxat invenias.

Museus solùm singulare Charisio, Diomedi, & Prisciano * : qui scribunt αὐθολιξεῖ †, sic dici *herbam, quæ in parietibus, vel corticibus arborum hæret.* * in 6. † iisdem verbis.

Nemo quid mirum si careat plurali, quando ubi nec est unus, dici ne-

queant plures ? Vt verè ex iis sit , quæ naturâ careant plurali , non usu duntaxat.

Pulvis Charisius, Diomedes, Phocas, Priscianus, semper ajunt singulare. Dixit tamen Horatius lib. Epodôn od. XVII :

Novendiales dissipare pulveres.

Videtur id non occurrisse Prisciano , quando ait : *Pluraliter non utimur , quia auctoritas deficit , cui si collibuisset , quomodo cineres, sic pulveres dicere, nihil impediret.* Nisi scriptorum communem, non poetarum usum, respexit.

Rores dixit Virgilius I Georg.

Certatim largos humeris infundere rores.

Et XII Æn. — *Spargit rapida ungula rores*
Sanguineos, mistâque cruor calcatur arenâ.

Est & apud Horatium , *pluviique rores* , lib. III, od. III.

Ac Silius quoque lib. IV ait : — *Terros è sanguine rores.*

Et lib. VII. *Vngula dispersit rores Phaëtontia Phœbo.*

Roribus est apud Columellam,& Plinium. At *rorum*, vel *rorium*,non puto occurrere apud classicum quemquam.

Sal in plurali inveniri negant , nisi cùm *facetias* notat : quâ in sententia videtur quoque fuisse Charisius. At Columella inquit,*carnem salibus adspersam.* Et cùm Paullus IC. similiter usurpat , ut suprà diximus ; tum Impp. Arcadius & Honor. l. si quis II. C. De vectigalibus bis utuntur hâc voce. Ammianus quoque ait lib. XXIV. *Diacira invaditur civitas, habitatoribus vacua, frumento & salibus nitidis plena.* Apud Vegetium etiam lib. IV, cap. XI, ter legitur *sales* in antiquis quibusdam codd. ut monuit Godsc. Stewech.

Sanguis singulare semper , ait Charisius , ac Phocas. Caussam hanc ait Priscianus in V , quia *tam singulariter , quam pluraliter prolatum , idem possit significare.* Quod ipsum in *pulvis*,& *pax*,fieri ait. Hebræi verò aliter : & eorum imitatione Helleniste. Vnde *sanguinum vir* † , &, *è sanguinibus* * , legas apud vulgatum interpretem.

† *Psal.* 5. 25, 58, 138, *&c.*
* *Psal.* 15, 50, 105, *&c.*

Situs in plurali invenias,sive pro positione sumitur,ut cum *terrarum situs, membrorumve* , dicimus : vel pro squalore , qualis senectutis : ut Ovidio VII Met. — *Demtos Æsonis esse situs* — .

Sol plurali privat Charisius. At eo non magis , quam *Luna*, destitui, fidem fecerit hoc Claudiani lib. I, in Eutropium † :

† *vers.* 7.
* *lib.* 28, & 29. Vt tres Soles, *lib.* 41 : plures Soles, *apud Plinium lib.* 2, *cap.* 31.

— *Visâque polo concurrere Lunas,*
Et geminos Soles mirari desinat orbis.

Quin, *Soles duos vidos* , legimus apud Livium * . At *soles* pro æstu ac diebus dixere Lucretius, Maro, Horatius , Seneca , Statius ‡ , Claudianus * , & quis non poetarum ? Nec refugit Arnobius. In dativo etiam usus Iuvenalis

‡ *lib.* 2 *Sylv. Sarrotino Pollii.*
* *lib.* 1 *de raptu Proserpinæ vers.* 120.

nalis sat. v : *— Ruptaque tandem*
Solibus effundit torpentis ad ostia Ponti.

Sopor, κάρωσις, solùm singulare, ut ait Sosipater.

Terror duntaxat plurale eidem. At *discussis terroribus* est apud Lucretium in IV. Et Cicero ipse ad Att. lib. VI, epist. VIII. *Batonius miros terrores ad me attulit Cæsarianos.*

Timor, ut alia quæ videri, aut tangi nequeunt, singulare duntaxat esse, admonet Sosipater. At Lucani est in primo, de Druidis :

— Quos ille timorum
Maximus haut urget lethi metus.

Et Statii est in V Thebaidos :

— Hac dubios leti precor ire timores.

Vigor, ut alia, quæ nec videantur, nec tangantur, destitui plurativo, ait Charisius.

Viscus masculinum caret plurali. At à neutro *viscus* est *viscera.*

Vnus pluralem habere, negat Phocas. Quasi non Terentii sit in Andria * : *Ex unis geminas mihi conficies nuptias.* * Act. 4, sc. 1.

Et Eunucho † : *Aderit unà in unis ædibus.* † Act. 2, sc. 3.

Item Ciceronis pro lege Manilia : *Ab unis hostium copiis bellum geri.* Dici igitur oportuit, non usurpari in plurali, nisi iis jungatur, quæ aut nunquam, aut rarò, numero singulo reperiuntur.

CAPVT XL.

De femininis, quæ plurali carere volunt. Arenas *dici Cæsar negat : sed usi postea poetæ prope omnes.* Avaritias, biles, benevolentias, caritates. *Mamertinus emendatus. Servii distinctio inter* cervicem, & cervices, *refellitur.* Contagiones, culpas, cutes, elegantias, famas, fugas, gazas. Feria, feriorum. Gloriæ, gloriarum, glorias. Halex *fortasse, at* halec *neutiquam habere plurale.* Insanias, inimicitias, iras, luculentias, lues, luces, mortes, obliviones, paupertates, paces, perfidias, pernicies, pestes, pestilentias, plebes, prolum, prosapias, quietes, sanctitates, soboles, sortes, spes *plurali*, sterilitates, taliones, tellures, tusses, vitas.

A Virilibus venio ad feminina, quæ putantur carere plurali.

Arena, judicio ipsius Cæsaris in libris de Analogia, quemadmodum Agellius † testatur, vitiosè in plurativo usurpatur. Cæsarique subscribit Cornelius Fronto. Poeticæ igitur licentiæ est, vel mutatæ paullo pòst consuetudinis Romanæ, quòd *arenas* non refugerit Maro II Georg. † lib. 19, cap. 8.

— Libyci velit æquoris idem

Discere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ.

Et Horatius lib. III, od. IV:

Tentabo & arentes arenas
Litoris Assyrii viator.

Item Propertius lib. III, eleg. II:

Alter remus aquas, alter tibi radat arenas.

Et eleg. XIII:

Qualis & Enrotæ Pollux, & Castor arenis.

Et lib. IV, eleg. VI:

Gaude, Crasse, nigras, siquid sapis, inter arenas.

Posteáque Ovidius lib. II Amor. eleg. ult.

Ille potest vacuo furari in litore arenas,
Vxorem stulti quisquis amare potest.

Senecæ etiam est in Medea †: † vers. 653.

— Serpens Libycis arenis
Concidit Mopsius.

Quid cæteros persequar?

Avaritia, aliáque vitiorum nomina, spoliant plurali. Est tamen Ciceronis lib. IV de Fin. bon. & mal. *Nec enim omnes avaritias, si æquè avaritias esse dixerimus, sequitur etiam, ut æquas esse dicamus.*

Barba, ὁ πώγων, femininum semper singulare, ut ait Charisius in primo. Nempe hoc vult, in homine *barbam*; in hircis dici *barbas*. Sed sententiam hanc ipse refellit Charisius: cujus verba adducam in femininis pluralibus, cùm de voce dicam *barbârum*.

Benevolentias cunctis individuas exhibere: apud Arnobium legas lib. VI.

Bilis pluralem usurpat Plinius lib. XX, cap. IX: *Biles detrahere non percoctam putant.* De brassica sermo.

Caritates dixit Claudianus Mamertinus gratiarum actione, quam dixit Iuliano A. *Cæterorum*, inquit, *regum atque Imperatorum caritates admodum raræ, nec unquam diuturnæ fuerunt: in summis enim hominum habitavere pectoribus, subitâ & fortunatâ benevolentiâ provocatæ, non virtutum admiratione devinctæ.* Vbi pro *fortunata*, non quidem *forte nata*, ut viro longè doctissimo in auctario philologico ‡ visum fuit: sed *fortuita* legendum arbitror. ‡ tap. 27.

Cervix pro colli parte posteriori dicitur tantùm singulare: plurale autem pro contumacia. Servius in illud II Æn.

Ergo age, chare pater, cervici imponere nostræ.

Cervix, cum numero singulari dicitur, collum significat: si plurali utimur, superbiam ostendimus. Vt in Verrem: Frange cervices. Locus is Tullii est Verrinâ quinctâ. Ac hodiéque ita est in veteribus codd. ubi vulgò *cervicem* legas.

Prius

Prius malim. Cæterum distinctio illa Servii non est assis. Quippe, ut Varro *, & Fabius † docent, primus Hortensius, puta in prosa, *cervicem* dicere ausus est, cùm ante semper dicerent *cervices*, sive pro colli parte, sive pro fastu poneretur. Sanè apud Tullium, (ut Catonem & alios, qui antea scripsere prosâ, omittam) nonnisi plurali invenias.

* *lib.* 7 & 9 *de* L. L.
† *lib.* 8, *cap.* 3.

Contagio privant plurali. At Ciceronis est lib. 11 de Officiis: *Etiam reliquam Græciam evertit contagionibus malorum, quæ à Lacedæmoniis profectæ, manarunt latius.*

Culpa, ut est apud Charisium, & Diomedem in primo, tantùm singulare est. Verùm Ciceronis est Verr. VII: *In hoc uno omnes inesse culpas.* Ausonius quoque de suis scriptis:

Palmas, non culpas esse putabo meas.

Vbi *palmas* vocat laudabilia, sive præclarè dicta: *culpas* verò ἀθετήσεις, sive ea, quibus, ut loquitur Persius, nigrum possis præfigere Theta. Idem ad Theodosium Aug.

Inque tuis culpis tu tibi da veniam.

Cutibus legimus apud Cælium Aurelianum lib. I χρονίων cap. IV: *Abactum tamen cutibus ad cerebrum, & ejus membranas revocat.* Item Arnobius extremo libro secundo: *Pelliculis relevatis, & cutibus.*

Elegantia plurali carere, ait Charisius, & cum eo Diomedes. Quare, si iis standum, non liceat dicere *sermonis Veneres, & elegantias.*

Eloquentia non habere pluralem, ab iisdem proditum est. Quibus hac parte faciliùs accesserо.

Fama nunc omnes penè spoliant plurativo. Sallustius tamen non reformidavit *famas.* Vt cujus sit, *Æqui boni famas petit.* Cujus imitatione Arnobius ait lib. VII: *Inhonestas vos famas adjungere Diis vestris.* Multoque antè Aruntius dixit, *Ingentes esse famas de Regulo.* Non tamen temere hæc vox usurpanda. Nam & M. Seneca Aruntium eo nomine damnat, quòd consectaretur istiusmodi, quæ apud Sallustium rara sunt.

Fames etiam tam à Charisio, quàm Phoca, reponitur inter ea, quæ nonnisi singuli sunt numeri. Martialis divites, quòd sportulâ tenui esurire cogerent, *fames* appellat lib. III, epigr. VII.

Quid cogitatis, ô fames amicorum?

Quamquam huic fortasse loco magnopere nitendum non sit, cùm & *fames* singuli numeri esse possit, ut sit simile isti, *Sanguis erant lachrymæ:* & illi; *Domus antra fuerunt.* Nam *domus* hic singulare esse, ostendimus, cùm de modulo syllabarum ageremus.

Fides Sospitro semper singulare, non pro Dea modò, memoratæ, præter alios, Ciceroni lib. II de Legg. & Plinio lib. II, cap. VII; sed etiam,

etiam, cùm communiter accipitur. At pro genere citharæ usitatum est in plurali *fides*, & *fidibus*.

Fuga etsi singulare semper Charisio videatur, Tacitus tamen non refugit, *Fugas, & exilia*.

Galla, ἡ κνώδαλος, semper singulare, juxta eundem Charisium, ac Diomedem.

Gaza Tullius, Livius, & ejus temporis scriptores, semper singulari utuntur. At Lucanus lib. 11. *Eoásque premunt tentoria gazas*. Et Seneca in Hercule Oetco *: *Cupit hic gazis implere famem.*

* *vers.* 621.

† *vers.* 166.

Et Hercule Furente †: *Componit opes gazis inhians.*

Imò nec refugiunt, qui prosâ scripsere. Iustinus lib. xxxvi: *Attalicasque gazas hereditarias populi Romani nævibus impositas Romam deportavit.* Arnobius lib. iv: *Quorum gazis fuerat locupletatus.* Posterioris ævi scriptores ne quidem *gaza gazorum* refotmidant. Nam Corippi est, Africani Grammatici, lib. iv de laudibus Iustini Augusti Iunioris:

Gratior Augusti servans pia gaza sacelli.

Sed hoc non magis imitandum, quàm cum *feria feriorum* dixere: unde eodem libro legere est:

Quos illic ludos, quæ feria vulgus habebat.

Gloria qui tantùm singulare esse tradiderunt, facilè refelluntur illo Ciceronis pro Plancio: *Honorum gradus summis hominibus, & infimis, sunt pares, gloriæ dispares.* Similiter dixerat Plautus Truculento †: *Ita sunt gloriæ meretricum.* Exemplum etiam secutus Tacitus in iii Annalium: *Memorare veteres Gallorum glorias.* Et Gellius lib. i, cap. ii: *Has ille inanes cum flares glorias.* Vt mittam, qui postea vixere: in his Eumenium, qui in Panegyrico ait, *Gloriarum templa constituere.*

† *Act.* 4, *Sc.* Blitea & Lutea.

Halex, & *halec*, quorum illud muliebre, hoc neutrum, utrùm habeant pluralem, quæri solet. Mihi sic videtur, si *halex* etiam piscem notat, nihil caussæ esse, quo minùs *haletes* dicamus. Idem visum Cæsari Scaligero, qui Exercitatione ccxxvi, sect. ii, sic loquitur: *Ad insulam maris Baltici, halecum ingentem capi vim, qui ab illis Selgi, à Gallis Haran nominantur.* Sed nec rectè dictum videtur, *halecum, qui*, nisi ᾗ σύνδετον *pisces* respexerit: nec verum puto, quod *harengos* nostros veterum esse halecem existimat. Pluralem nec refugit Ericius Cordus: sed hoc nomine ab aliis culpatus: unde ipse ii Epigr.

Quòd tres haleces dixi, me, Sexte, reprendis.

Credo, qui culparent, Charisii auctoritate se tuebantur; cui *allex*, (id exponit ἰχθὺς τεταριχευμένος †) est neutrum semper singulare: uti *alec* Diomedi. Verùm *alex* pro pisce est femininum, ut è Martiale * constat: *halec* pro muria, ac liquore gari, neutrum est, ac plurali destituitur, ut pleraque alia

† *pisces sale macerati.*

* *lib.* 11. *ep.* 28.

alia liquidorum nomina ; velut, *Lac, acetum, oleum, butyrum*, & similia.

Hara, σφιὸς, semper singulare ait Charisius. Sed de anserum haris sic Varro lib. III de R. R. cap. X. *Faciundum haras quadratas.* Et mox : *Cum sunt inclusi in haras.* Et Columella lib. VIII, cap. XIV : *Sub porticibus quadratæ haræ exstruuntur.*

Inertia plurali caret, juxta Charisium.

Insania item, eodem auctore. Plautus tamen ait in Aulularia † : † *Sc. Feras ferias, lumbrice.*

Larvæ hunc, atque intemperiæ, insaniæque agitant senem.

Inimicitia similiter carere eo numero, arbitrantur. Verùm ipsius est Ciceronis pro Rabirio Postumo : *Nec me pœnitet mortales inimicitias sempiternas amicitias habere.*

Iræ, irarum, iras, crebra sunt Maroni : notumque Terentii * illud : * *Andr. act. 3, sc. 4.*

Amantium iræ amoris redintegratio est.

Qui & alibi usus. Ac Livius quoque lib. XL dixit, *deflagrare iras.*

Iustitiæ, & *justitias*, frequens admodum est Scripturarum interpreti, & Ecclesiasticis scriptoribus. At non purè locutis. Vnde Charisius semper ait singulare.

Labes, ὄλισθος, non modò idem Charisius ; sed Diomedes etiam, ac Phocas, censent carere plurali. At Ciceronis est in III de Officiis : *Hunc tu quas conscientiæ labes in animo censes habuisse? quæ vulnera?* Imitatus id quoque Arnobius lib. II : *Quid formicarum, & vermium genera in varias labes perniciésque nascentia?* Et lib. IV : *Quas labes flagitiorum.*

Luculentias verborum dixit Arnobius lib. III.

Lues plurali apud classicos non memini me legere. Sed Prudentii est in passione Laurentii hymn. II :

Et confer alternas lues.

Lux semper singulare, ut ait Charisius in I, ac Phocas in Arte. Verùm *luces* apud Sallustium legi, ait Sergius in Edit. II Donati. Similiter Naso VI Fast. *Post septem luces Iunius actus erit.*

Et lib. II de Ponto, eleg. I :

Tu mihi narrasti, cùm multis lucibus antè
Fuderit assiduas nubilus auster aquas.

Et Horatius lib. IV Carm. od. ult.

Nosque & profestis lucibus, & sacris.

Item Martialis lib. X, epigr. LXXII :

Albæ leone flammeo calent luces.

Quamquam hæc fortasse Charisio non adversantur, quia *lux*, cum semper singulare, τὸ φῶς interpretatur. At locis memoratis *luces*, & *lucibus*, ponitur pro diebus : quomodo & Callimachus † φάεα usurpat ; Catullus * *lumina.* † *Hymno in Dianam, item in Ceremem.* * *carm. de coma Berenices.*

Mœstitia eidem Charisio semper singulare.

Mors à multis ejusdem farinæ creditur. At hoc in plurativo admodum est frequens. Sylvulam locorum accipe. Ovid. lib. XII Metamorph. †

† *fab.* 10.

— *Totidémque videntur*,
Quot veniunt fluctus, ruere atque irrumpere mortes.

Lucanus lib. VII, *tot mortibus*. Et lib. IX, *Libycæ mortes*. Et, — *Parvo eum vulnere mortes*. Item,

— *Medio posuisti limite mortes.*

* *lib.* 2 *Sylv.* Similiter Silius lib. V, *quas mortes*. Et XIV, *mortésque, fugæque*. Statius * Genethliaco Lucani: *Securæ procul hinc abite mortes.*

Iuvenal. sat. I: *Hinc subitæ mortes, atque intestata senectus.*

Martialis lib. I, epigr. C:

Mortes hoc tibi quatuor dederunt.

Lib. III, epigr. LXIV:

Blandásque mortes, gaudiúmque crudele.

Et epigr. XCIII:

Gaudes ducentas nupturire post mortes.

‡ *vers.* 40. Claudianus lib. de bello Gildonico ‡:

— *Et crebras corrupto sidere mortes.*

Ausonius Epigram. II:

Quàm grandes parvo patitur sub vulnere mortes.

Et eodem: *Conjungit mortes una sagitta duas.*

Et ne tantùm poëtas in medium adducamus, ipsius Ciceronis est lib. II de Finibus: *Præclaræ mortes sunt imperatoriæ*. Et Valer. Max. lib. IX, cap. XII: *Sunt & externæ mortes dignæ annotatu*; sive, ut in aliis codd. est, *admiratione*. Et Petronii, *Mille jam mortibus frigida*. Similiter Tacitus lib. XI annal. *Multásque mortes jussu Messallinæ patratas*. Et lib. XIV Annal. *Plerique liberorum ac parentum mortes deflebant*. Et paullò pòst: *Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri, & M. Servilii*. Et XVI Annal. *Obitas pro Rep. mortes*. Item primo Histor. *Et laudatis antiquorum mortibus pares exitus*. Et II Histor. *Vnde crebræ in vulgus mortes*. Et III Histor. *Omni imagine mortium*. Plinii quoque est lib. VII, cap. XLIII: *Incusatæ filiorum mortes*. Item lib. XXIX, cap. I: *Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt*. Iustinus lib. XII: *Cognitis mortibus duorum æmulorum regum*. Appulejus Apolog. *Crebræ mortes imperatorum*. Vegetius lib. IV, cap. XLIV: *Inter tantæ mortium genera, qui acerbissimus casus est, absumenda piscibus insepulta sunt corpora*. Nec ignoravere hoc scriptores Ecclesiastici. Est enim Tertulliani libro de Anima cap. LVII: *Immaturas & atroces effici mortes*. Sulpitius Severus similiter lib. II Historiæ sacræ: *Quin & novæ mortes excogitatæ*. Fulgentius lib. de

lib. de incarnatione & gratiâ Iesu Christi, cap. ultimo : *Cum innumerabiles infidelium mortes obsistant.* Et Iornandes, cujus illud de Gothis : *Martem semper asperrimâ placavere culturâ. nam victimæ ejus mortes fuere captorum.* Hæc tam multa, penè ex omni scriptorum genere, adferenda duxi, ut tandem eos inceptiarum pudeat, qui seculo hoc non aliud norunt, quàm antecedentium errores suis illinere libellis. Sed ad alia adeamus.

Obliviones lividas est apud Horatium in quarto odarum. Sed multò usitatius pro eo est *oblivia.*

Olivitas singulare quidem Varroni lib. 1 de R. R. cap. LX, & Inglorio, sive ἀδόξου φθόνου, apud Nonium. Sed Columellæ est lib. 1, cap. 1 : *Largissimis olivitatibus, Liberique vindemiis exuberent.*

Paupertates dixit Varro lib. 1 de vita pop. Rom. *Quid inter hos Ioves interfit, & eos, qui ex marmore, ebore, auro, nunc fiunt, potes animo advertere, & horum temporum divitias, & illorum paupertates.*

Pax semper singulare, juxta Charisium in 1, Diomedem in 1, Phocam in Arte. Sed *paces* apud Plautum non semel invenias. Vt Persâ act. V, sc. 1. *Hostibus victis, civibus salvis, re placidâ, pacibus perfectis.*

Item Rudente act. 1, sc. ult. *Qui sunt, qui à patrona paces meâ expetessunt.*

Itidem Lucretius lib. v dixit, *Ventorum paces.* Cui geminum apud Virgil. 1 G. *Ventorum prælia.* Sergius quoque in secundam editionem Donati ait, nec Sallustium *paces* reformidare. Sed verba ejus non ponit. Credo signat illud in Iugurthinâ : *Leges, jura, judicia, bella, atque paces, postremò divina & humana omnia penes paucos erant.* Item verba illa, quæ Cledonius ex Sallustio adducit, *Bella atque paces exercebant.*

Perfidia solùm singulare, juxta Charisium. Plautus tamen *perfidias* non refugit.

Pernicies in plurali dicere ausus Arnobius in 11 : cujus verba paullo ante in *Labes* adduximus.

Pestes, aut *pestilentias*, barbarum esse, docent. Atqui (ut de Tertulliano taceam, qui lib. 1 adversus Marcionem dixit : *Pestibus, aliisque plagis creatoris* : quique lib. de Spectaculis, utrúmque, & *pestes*, & *pestilentias*, usurpat) Columellæ quoque est, *In morbis, & pestibus.* Agellius item lib. 1, cap. 11 ait, *Animorum labes, & pestilentias.* Est & apud Ciceronem Tusc. 11 :

Perge, aude nate, illachryma patris pestibus :
Miserere, gentes nostras flebunt miserias.

Item apud Senecam in Medeâ † : † Act. 4.

Pestes vocat, quascúnque ferventi creat
Arena Libyæ. Item,
Æmonius illas contulit pestes Athos.

Vtitur & Statius Papinius Soteriis pro Rutilio Gallico:

Donec letiferas vario medicamine peſtes,
Et ſuſpecta mali ruperunt nubila ſomni.

Itémque Silius lib. quartodecimo:

Et poſuere ævidæ mortis contagia peſtes.

Atque hic etiam locus, uti & ille è Columella antea adductus, validè facit contra Obertum Giffanium; qui in indice Lucretiano ſcribit, *peſtem* barbarè uſurpari pro morbo peſtilentiæ. Vſus denique Claudianus lib. III de raptu Proſerp. * *Innumeræ peſtes Erebi.* Item Prudentius in paſſione Laurentii, hymn. II. *Committe formas peſtium.*

* verſ. 29.

Pigritia, ὄκνος, plurali caret, ut ait Soſipater.

Plebs ajunt carere plurali. Attamen *plebes urbanæ* legas L. III Cod. De feriis.

Prolum à *proles* dici, ait Capella in tertio.

Proſapias dixit Cato. Vtcunque Chariſius in I, neget habere pluralem, & cum eo Diomedes in I.

Quietes ferarum, pro latibulis, apud Lucretium exſtat in V. †

† verſ. 405.

Rabies, ἡ λύσσα, caret plurali, ut Chariſio monitum, & Diomedi in I.

Salubritates dixit Cenſorinus de die Natali cap. XVIII: *Quod in eo* (anno Chaldaico) *dicunt tempeſtates, frugumque proventus, ac ſterilitates, item morbos ſalubritateſque provenire.* Scio, vocem *ſalubritateſque* abeſſe ab editione tum Eliæ Vineti, tum Ludovici Carrionis. Sed exſtat in MSSis. Atque habet quoque Scaliger de Emendat. temporum lib. II, cap. De periodo Chaldæorum Alexandrea. Nempe eos, qui præteriere, novitas vocis offendit: cùm deterior non ſit, quàm *valetudines*: quo utitur idem cap. XV.

Salutes tamen non reperio, præterquam apud Eccleſiaſticos. Vti vulgatum interpretem Pſal. XVII ‡: *Magnificans ſalutes Regis ſui.* Quod imitari non dubitat Marſilius Ficinus. Nec *ſalutes* modò, ſed etiam *ſalutibus* dicit. Sed aliter claſſici. Quare Chariſium audio, qui negat habere pluralem.

‡ verſ. 51, Sed Hebr. in pſal. 18.

Sanctitas quoque ſingulo tantùm numero uſurpem. Etſi apud Arnobium legam lib. V: *Sanctitates quærere atque efficere.* Cujuſmodi apud eum pluria reperias.

Sanies, ὁ λύθρος, pluralem non habere, teſtes Soſipater, & Diomedes.

Sapientia ſimiliter eo numero carere, idem Soſipater auctor eſt.

Segnitia item.

Sitis quoque. De quo & Phocas auctor.

Soboles eodem numero privant. Sed Ciceronis eſt in III de Legg. *Cenſores populi ævitates, ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento.* Columella lib. V, cap. VI: *Nemo jam ſerit ex ſamara, ſed ex ſobolibus. Samaram* vocat ſemen ulmi:

ulmi : *soboles*, ramulos novellos. Idem lib. IX, cap. XIV de apibus : *Ne novæ soboles diffugiant.* Nec *sobolibus* idem refugit. Gellius quoque lib. XIX, cap. XII : *Soboles vitium revellentem.*

Socordia plurali carere, autores Sosipater, & Diomedes.

Sors non solùm pro Dea sortis, quæ Plinio memorata lib. II, cap. VII ; sed etiam cùm pro sortitione ponitur, ac pressè pro patrimonio sumitur, unde *consortes* * dicimur, creditur carere plurali : quem tum habere duntaxat putatur, cùm de sacris sortibus, Deorumque oraculis, est sermo. Sed enim pro sortitione etiam Tullius plurali usus in II de Divinat. *Dicendum igitur putas de sortibus. Quid enim sors est ? Idem propemodum, quod micare, quod talos jacere.*

* *Festus.*

Spes verò quòd plurativo etiam fraudent grammatici, nescio quid iis in mentem venerit. Vsque adeò multa iis obducere possumus. Certè Plauti est Epid. † — *Neque, ubi meas collocem spes,*
Habeo usquam munitum locum.

† *Act. 4, Sc. 8i quid est homini miserrimum.*

Ac Curcul. ‡ — *Vbi sunt spes meæ ?*

‡ *Act. 2, sc. Date viam mihi.*

Terent. Adelph. * *In quo nostræ spes opesque omnes sitæ erant.* Ciceronis Catil. III : *Omnes Catilinæ copias, omnes spes atque opes :* sive, ut in aliis libris est, *spes, opesque.* Et orat. pro T. Annio Milone : *O frustra suscepti mei labores ! ô spes fallaces ! ô cogitationes inanes meæ !* Sallustius quoque : *Sin veteat, non saluti fore ; sed se, suásque spes, corrupturum.* Horatii est epist. V, lib. I.

* *Act. 3, sc. 2.*

Spes jubet esse ratas.

Item epist. XVIII ad Lollium :

Cum pulchris tunicis sumet nova consilia, & spes.

Ovidius Met. IX, fab. XI :

— *Et fecit spes nostras cera caducas ?*

Etiam lib. XIII Met. fab. I :

Per spes nunc socias, casuraque mœnia Troum.

Et Petronius : *Spes quoque suas ambitione donant.* Et Quinctilianus † : *O mobiles miserorũ spes !* Tacitus lib. II Annal. *Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat.* Lib. III : *Donec mediæ Pisoni spes.* Item : *Sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur.* Præterea Plinii lib. I, epist. XXII : *Ne spes nostras, si modò non essent inanes, voluntariâ morte desereret.* Et Arnobii lib. I : *Inductæ in spes cassas.* Item : *Spes vanissimas polliceri.* Item ; *In tuto esse spes suas.* Lib. II, *Spes bonas.* Item, *Permittamus spes nostras :* atque alibi sæpius. Vegetio quoque eam vocem restituit Stevvechius lib. IV, cap. IX. Mitto, quòd Pierius apud Maronem sexto Æneidos, ubi in vulgatis est, — *Per spem surgentis Iuli* ; in antiquis omnibus exemplaribus, quotquot nactus fuisset, *spes* legi testatur. Cautiùs alii, qui solo genitivo,

† *declamatione 12, pro civibus contra legatum.*

dativo, & ablativo plurativi, privant. Nec de genitivo habeo, quod obducam. Sed ablativum usurpat Varro in satira Menippea ὄνος λύρας, apud Nonium in *Lactare:*

Quibus suam delectet ipse amasiam,
Et aviditatem speribus lactet suis.

Nam *speribus* est *spebus*, à recto *speres:* quo usus Ennius Annali I, apud Festum in *Speres:*

Et semel * *effugit speres ita funditus nostras.*

* al. simul: *quod magis placet.*

Item XVI Annal.

Spero, si speres quicquam prodesse potessunt.

Nec *speribus* tantùm, sed etiam *spebus* legitur: attamen apud scriptorem haut classicum, Sidonium: cujus hoc lib. III, epist. VI: *Simul & animorum spebus erectis fas est de cætero sperare meliora.* Quare veniam meretur Vincentius Obsopœus, qui, ejus fortasse exemplo, *spebus* usurpat, Hermotimum transferens Luciani. Vti & doctissimus Leunclavius, qui in primo Zosimi libro, πάντων ἀνθρώπων ἐλπίσι, vertit, *universorum hominum spebus.*

Sterilitates Censorini est cap. XVIII. Verba ejus in *Salubritates* posuimus.

Taliones, imò & *talionum*, est apud Gellium lib. XX, cap. I.

Tellures de diversis continentibus, uti de Asia, & Europa, dici, colligo ex Cornelio Gallo, eo qui Virgilio celebratur Ecl. X. Hujus enim est pentameter iste: *Vno tellures dividit amne duas.*

Gallo tribuit Vibius Sequester libro de Fluminibus in *Hypanis.*

Terra Charisius spoliat plurali: sed cùm pro toto ponitur elemento; non pro regione; quomodo dicimus *orbis terrarum*, vel *loca terrarum ultima.*

Tusses Plinii est lib. XXII, cap. XXV: *Contra deploratas tusses.* Et lib. XXIII, cap. II, *tusses veteres.* Item lib. XXIV, cap. VIII: *Semen juniperi tusses concoquit, & duritias.*

Valetudines legas apud Censorinum cap. XV: *Hippocrates quoque, aliique medici, in corporum valetudinibus non aliud ostendunt.* Eodem Tacitus utitur lib. VI Annal. ac III Histor. & Tertullianus lib. ad Scapulam.

Vecordia semper singulare, teste Charisio.

Velocitas quoque, juxta eundem.

Vis etiam, eodem auctore.

Vitæ admodum frequens. Maro IV Georg.

Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Idem VI Æn. *Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas*
Admoneat volitare.

Et paullo pòst:

--- Vitásque, & crimina discit.

Terent.

Terent. Adelph. * *Act. 3, sc. 3 aliis 4.*

Inſpicere, tanquam in ſpeculum, in vitas omnium
Iubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi.

Quid Appulejum dicam? Cujus eſt hoc lib. XI: *Nam in eorum vitas, quorum ſibi ſervitium Deæ noſtræ majeſtas vindicavit, non habet locum caſus infeſtus.* Sed imprimis illuſtrem ea de voce locum reperi Gregorii Turonenſis præfatione in librum ſuum de vita Patrum: *Quæritur*, inquit, *à quibuſdam, utrùm vitam Sanctorum, an vitas dicere debeamus. Aulus Gellius autem, & complures alii, Philoſophorum vitas dicere voluerunt. Nam Plinius autor, in tertio artis Grammaticæ libro, ait, Vitas antiqui cujuſcumque noſtrum dixerunt: ſed Grammatici pluralem non putant habere.* Qui locus Grammaticorum errorem ſatis refellit, etſi & eos ſequi maluerit Turonenſis.

CAPVT XLI.

De neutris, quæ ſpoliant plurali. Ævis. Cœlus. *An* cœli *in plurali proſa oratio admittat.* Nefantia *pro* nefanda. Luta. Macella. Murmura. Sola. Solia.

ITidē neutra multa in plurativo inveniuntur, contrà quàm exiſtimarunt. *Ævum* plurali ſpoliat Phocas in Arte. At dixit Ovidius lib. I de Ponto, eleg. IV:

Perſequar ut cunctos, nulli datus omnibus ævis
Tam procul à patria eſt, horridiorve locus.

Et II Met. *— Et ævis*
Omnibus ut maneas.

Plinius lib. XIV, cap. I: *Tot ævis incorruptum.* Et lib. XXXV, cap. XIV: *Parietes, quos appellant formaceos, ævis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus.*

Allec, ut eſt apud Diomedem; ſive, ut apud Chariſium, *allex*, iiſdem auctoribus, ſemper eſt neutrum ſingulare. Sed puto, Chariſium ſcripſiſſe *hallex*. Hoc colligo ex ordine literarum, quem in talibus ſervat. Vtrùm verò in plurali *haleces*, vel *haleca*, liceat dicere, poſtea videbimus.

Allium ſingulare ſemper Diomedi in I. Quaſi nō dixerit Maro Ecl. II.

Allia, ſerpyllumque, herbas contundit olentes.

Altum pro mari plurativè uſus Maro II Æn. *Tranquilla per alta.* Quid mirum? cum naturâ ſit adjectivum, & ut in *altum* intelligitur *mare*, ita *maria* vel *æquora*, in *alta*.

Barathrum ſemper ſingulare, ut tradit Chariſius. Similiter Diomedes in primo, ubi dicitur eſſe *locus apud inferos*; *propriè autem apud Athenienſes, in quem noxii præcipitabantur.*

Callum, ὁ τύλλος, ſemper eſſe ſingulare, idem ait Chariſius.

Cœli

* *vers.* 1095. *Cœli* dicere in plurativo vix ausim, quia poëticâ licentiâ à Lucretio * dictum puto lib. 11 : *Quis parvter cœlos omnes convertere.*

† *apud Agellium lib.* 19, *cap.* 8. Certè ut de Charisio taceam, qui ait, semper esse singulare; ipse Cæsar † scripsit, *cœlum* ex iis esse, quæ carent numero multitudinis. Cicero quoque idem sensisse videtur; cujus isthoc lib. 1x, epist. ad Pætum : *Ille baro te putabat quæsiturum, unum cœlum esset, an innumerabilia.* Nam si *cœli* dici putasset, fortasse dixisset *innumerabiles.* Est autem *cœli* à singulari *cœlus*; quomodo antiqui locuti, sive Deum intelligerent, sive locum : ut ostendimus superius †.

† *cap.* 37.

Cœnum semper singulare : ut est apud Diomedem in primo, & Phocam in Arte.

Crocum plurali caret, ut ait Diomedes lib. 1. Nempe à *crocus* est *croci*, ut apud Ovid. 1v Fast. *Ipsa crocos tenues.* Itē Iuvenalē. Sed à *crocū* nō est *croca*.

Fas, & *nefas*, videntur olim habuisse pluralem. Lucilius :

Tantalu' qui pœnas ob facta nefantia luvit.

Vbi *luvit*, pro *luit*, ut pro *plui*, *pluvi*, unde *pluvia* : *fluvi*, pro *fluxi*, unde *fluvius*. At *nefantia* à *nefans*, quod postea *nefas* : ut *prægnas*, & *prægnans*.

Gaudium etsi in iis, quæ nec videri, nec tangi possunt, à Charisio reponatur; atque istiusmodi carere dicat plurali; hunc tamen habere ipse agnoscit, propter illud Maronis † :

† *Æn.* 4.

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Gelu, ὁ ψύχος, tantùm singulare, teste Charisio.

Ingenium semper singulare, juxta Diomedem in primo. Verùm Cicero dixit *ingenia*, *ingeniorum*, *ingeniis*. Vt pro C. Cornelio : *O ingenia metuenda!* Et epist. ad M. Titinium * : *Continebar doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant, Græcis exercitationibus ali melius ingenia posse.* Pro Archia, *ingeniorum acies.* Et, *ingeniorum celeritas.* Et lib. de Consolatione † : *Quorum ingeniis & inventis omnem vitam legibus & institutis excultam constitutamque habemus.* Fabius similiter lib. 1, cap. 111 : *Præcox genus ingeniorum.* Et lib. 111, cap. v11 : *Monimenta ingeniorum.*

* *apud Suetonium de claris Rhetoribus.*

† *apud Lactantium lib.* 1, *cap.* 15.

Iubar. Glossæ : Σέλας ἥλιου, *jubar. Plurale non habet.*

Ius, δίκαιον, singulare solùm, ait Phocas. Idem ait Charisius : sic tamen ut fateatur *jura* dici, non *jurum*, vel *jurium*, & *juribus*. Et sanè *jura* est pervulgatum.

Iustitium plurali destitui, ait cum Sosipatro Diomedes.

Lethum, ὁ θάνατος, caret plurali, ut est apud Charisium, semel & iterum.

Lutum carere plurali, docet Phocas in Arte. Verùm, ut ait Nonius in Lutum : *Apud Ciceronem in epistolis ad Hirtium, lectum est plurali numero : Luta & limum aggerebant.* Caper de Orthographia : *Lutum atque macellum singulariter*

gulariter exire memento : licet Mennius, Ista macella, dicat : & Cæsar, Luta.

Macella non refugit Cæsar, ut proximè vidimus.

Mare refert Charisius inter semper singularia. Sed addit, in tribus solùm casibus *maria* inveniri : nec enim *marium*, & *maribus* dici. Atqui Cæsaris est initio quincti de bello Gall. *Naves paullò latiores, quam quibus in reliquis utimur maribus.* Et cùm Curtius lib. VI ait, *Mare Caspium dulcius cæteris :* quid nisi *maribus* intelligitur ?

Murmur, ὁ γογγυσμὸς, pluralem non habet, ut ait Charisius. Sed *murmura* legas apud Lucretium, Maronem, Propertium, Ovidium, alios : quorum imitatione Gallienus imperator : *— Pariter fudere medullis*
Omnibus inter vos, non murmura vestra columbæ,
Brachia non ederæ, non vincant oscula conchæ.

Pascha hujus loci esse, putat Aldus Manutius. Nec enim dici *paschata.* Atque eum hac parte inter alios sequitur Verrepæus. Sed caussam non video, cur chronologis dicere non liceat, tria minimùm paschata Christus cum discipulis suis celebrâsse. Siquis hîc scrupulus, is in illo videtur, quòd *pascha* potiùs primæ est, ut anteà dictum ; eoque *paschas* dici oporteret.

Peda duo dici posse, censeo cum Frischlino : etsi aliter visum Phocæ.

Pelagus neutrale, ut ait Caper de verbis dubiis, *non habet pluralem.* Ac similiter Charisius lib. I, cap. XIV. Atqui ut Græci τὰ πελάγη, ita Lucretii est lib. I : *Propter Atlanteum litus, pelagéque severa :* quomodo eum versum optimè ex veteribus libb. (ad quos proximè accedunt membranæ nostræ) edidit Dionysius Lambinus. Et lib. VI.
At pelage multa & latè subtracta videmus. Apud Catullum * quoque *— truculentaque pelage*, non *pelagi*, legendum putat Clariss. Io. Meursius. * carm. 64.

Penum plurali carere, ait Phocas. Nam *penora*, quod apud Columellam, & Festum, est à *penus.*

Pus tantùm singulare, ut monitum Diomedi in I.

Rudus plurali carere, ajunt Charisius, & Diomedes in primo. Atqui unde *rudera*, nisi à *rudus*, dicimus ?

Rus carere plurali, Charisius ait : attamen Virgilium † agnoscit dixisse, *— Per florea rura.* Similiter Horatius, Ovidius, & quis non poetarum ? † I Æn.

Sala qui apud Maronem legi ajunt ‡, planè falluntur. ‡ Finkius & Helvicus.

Sal neutrum, erat plurale. Sed non item *sal* masculinum. Nam *sales*, non *sala* dicitur. A *sales* igitur est hoc Columellæ lib. VII, cap. VIII : *Caseus adspergitur tritis salibus.* Quod ostendit hoc Palladii lib. XII, Tit. XXI : *Tunc sales frictos calentes addi jubent.*

Scrupulum pluralem non habet, ut idē Charisius semel & iterum tradit.

Senium quoque semper ait plurale.

Siler, sinapi, siser, plurali destitui, idem ait Sosipater.

Sinapi semper esse singulare, Diomedes in primo tradidit.

Sola est frequens admodum. Ennius lib. III:

Tarquinio dedit imperium, simul & sola regni.

Et alibi: *Sed sola terrarum postquam permensa parumper.*

Lucretius lib. II: *Nam multis succensa locis ardent sola terræ.*

Idem alibi: *Avia Pieridum peragro sola, nullius antè*
Trita solo.

Vbi *solum* priori loco de terrâ dicitur, posteriori verò de soleâ; quo-
† *Act. 2, sc. 1bo in Piræum.* modo & usurpat Plautus Bacch. †

Qui soccis habeat auro suppactum solum.

Sed & Catullus, & Cicero, usurpant: illius est in Galliambo:

Etiam recente terræ sola sanguine maculans:

hujus, pro L. Cornelio Balbo est: *Vos denique, mutæ regiones, imploro, & sola terrarum ultima.* Maro quoque I Georg.

Ne saturare fimo pinguis pudeat sola.

Martialis similiter lib. X, epigr. XXII:

Ad Parthos procul ite pileatos,
Et turpes humilesque, suppliceque,
Pictorum sola basiate regum.

Statii item est in Silvis carm. de equo Domitiani:

Vix sola sufficiunt, infessáque pondere tanto
Subter anhelat humus. Ita enim legitur in vulgatis: sed manuscriptus Senensis, cujus variantes lectiones nobis ab manu Scaligeri, pro *infessáque* habet *exesáque*: quemadmodum & pro eo, quod proximè sequitur, — *Nec ferro, aut ære laborant*, *Sed genio*: idem MS habet, *Sub genio*. Vtrobique vulgatam retineo. Sed alius fortasse melius exsculpere tentabit.

Denique *sola* usurpant Nemesianus, & Prudentius lib. II adversus Symmachum; quorum loca brevitatis caussâ prætereo. Nec in prosa refugit Arnobius lib. II: *Excavare alia telluris sola.* Neq, istoc numero solùm invenitur pro eo, quod calcamus: sed etiam, cùm plantam pedis significat. Cic. Tusc. quæst. lib. V, epistola, quam scripsit Anacharsis ad Hannonem: *Mihi amictus est Scythicum tegmen, calciamentum solorum callum, cubile terra*, &c.

Solia Regum cur minùs dici possit, causssæ nihil video. Præsertim cùm apud Plinium sit lib. XXXIII, cap. XII, *Soliis argenteis*. Et lib. XXVI, cap. XIX. *Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam elephantiæ*. Etiam lib. XXXV, cap. XII: *Fictilibus soliis*. Sic enim est in MSSis, & veteri Parmensi. Atque ita jam olim legit Blondus.

Virus

Virus pluralē non habere, consentiunt Charisius, Diomedes, & Phocas. *Viscum* eo carere, Charisio & Phocæ placet.

Vulgus item eo destitui, iidem tradidere. Ninivita contrà adducit ex lib. III de Nat. Deorum †, *Saturnum maximè colunt vulgi.* Sed meliores libri *vulgo.*

† pag. 68, edit. Ald.

CAPVT XLII.

Masculina, quæ negant habere singularem. Annalem sextum, *vel* annali sexto. Antes. Artus *numero singulo.* Cælitem, & cælite. Κάγκελλον. Carcerem, & carcere, *pro* ἀφετηρία. Fasce, *de imperii insignibus.* Forus. *Plauti versus numeris redditus.* Grumus. Indiges. Lar. Lemurem. *Catulli locus explicatus.* Liber, *pro filio:* libera, *pro filia. Vnde Baccho nomen* Liberi. Κόρη *eadem ac* Libera. Liberalia, & Eleutheria, *diversa sunt.* Loci, & loca, *speciali significatione.* Loculi. Loculus. Locelli. Lumbus. Major meus. Manes, *pro* mani; *ut* sacres, *pro* sacri. Nomas. Optimas. Penatis, & Penas. *Vetus figura literæ* Π. Plerus. Primoris, primorem, primore. Procerem. Pugillar. Pugillaria. Quinquatrus, & quinquatria. Quiritem. Sal, *pro* salibus. Sentis, *vel* Sentix. Struix. Pulvix. Locuplex. Milex. Singulus. Superus, & inferus Deus. Triplices. Veprem, vepre.

ADdamus quoque compluria de iis, quæ singulari deficere voluerunt. Ac primo videndum de masculinis.

Annales cùm dicimus, intelligitur *libri.* Naturâ igitur est adjectivum. Eo minùs mirum, complures dixisse in singulari, *annalis*; ubi similiter intelligitur *liber.* Cicero ad Atticum lib. XII, epist. XXIV: *Quibus consulibus Carneades, & ea legatio Romam venerit, scriptum est in tuo annali.* Idem libro de claris Oratoribus: *Est igitur apud illum* (Ennium) *in nono, ut opinor, annali.* Plinius lib. VII Nat. Histor. cap. XXVIII: *Q. Ennius T. Cæcilium Tenerum, fratremque ejus, præcipuè miratus, propter eos sextum annalem adjecit.* Sæpe etiam sic Gellius. Vt lib. I, cap. VII: *Centesimo quinquagesimo Quadrigarii annali.* Et, *Duodevicesimo annali ejusdem.* Item lib. II, cap. II: *Posuimus igitur verba ipsa Quadrigarii ex annali ejus sexto transscripta.* Et, puto, qui sic loquuntur, non metuissent dicere, *adjectus annalis sextus*, similiaque.

Antes, οἱ στίχοι τῶν ἀμπελῶνος, ἡ διάταξις ἀμπέλων, masculinum est, ac semper plurale, ut Charisius ait, Diomedes in primo, & Phocas. Sic usi Maro II Georg. & Sidonius lib. VIII, epist. VIII. Nec aliter Servius, Festus, vel glossarum auctores. Quare etsi, ut à *post* dicuntur *postes*, ita ab *ante* sint *antes*; non tamen ut *postis*, sic *antis* dicere ausim. Nempe quia *postem*, & *poste*, apud Ciceronem, & alios legi: in *antis* hodie deficit auctoritas.

* verſ. 754. *Artus* in plurali poeticum eſt. Vſurpat Lucanus in ſexto * :

— Tunc artus palpitat omnis.

Cœlites ſemper plurale eſt Chariſio. Sed *cœlitem* dixit Tertullianus lib. de Pallio, cap. IV : *Vt qui ſe cœlitem deliràrat, ſorores prius ſuas, dehinc homines deas ſalutaret.* Quomodo & Ovidius dixerat lib. IV de Ponto, eleg. VI :

Quale tamen potui de cœlite, Brute, recenti,
Veſtra procul poſitus carmen in ora dedi.

Et lib. eodem, eleg. IX :

Pervenient iſtuc & carmina forſitan illa,
Quæ de te miſi cœlite facta novo.

Amicus verò noſter dum viveret, & quando Dordrechtum diverteret, hoſpes ſuaviſſimus, Dominicus Baudius, poëta idem elegantiſſimus & diſertiſſimus, ne quidem *cæles* refugit, carmine in morbo ad amicos Cæſaroduni Turonum ſcripto :

Vt labe purus, integerque criminum,
Summi tribunal ſiſtar ante judicis,
Mixtus beato cœlitum cæles choro.

Cancelli ſemper ſingulare, juxta Chariſium, & Diomedem. Id Chariſius κάγκελλοι interpretatur. Pro quo & τὰ κάγκελλα legas apud Etymologici auctorem in Δρύφακτοι. Ab utroque fuerit τῦ καγκέλλων : quod ſæpius legas apud Græcos mixobarbaros. Calepinus, ut Latinum, *cancellus* poſuit. Perperam, etſi Græcis ſit ſingulare. Nam κάγκελλον eſt apud Codinum in Originibus Conſtantinopolitanis ; item gloſſis Baſilicorum, & alibi.

Cani tantùm eſſe plurale, conveniunt Chariſius, Diomedes, Phocas. Quid mirum, cùm intelligatur *capilli?* Vt naturâ ſit adjectivum. *Cani* igitur cùm dico, non tam vox eſt ſimplex, quàm oratio ἐλλειπτική. Ac par ſimilium ratio.

Carceres, ἀφετηρία, ἱππαφέσεις, ut gloſſæ interpretantur, ſingulari carere, apud Diomedem, & Phocam, legas. Sed Ennii eſt annali primo :

— Veluti conſul cum mittere ſignum
Volt, omnes avidi exſpectant ad carceris oras,
Quàm mox emittat pictis ex faucibu' currus.

Ac Maro ipſe V Æn.

Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripiuntque, ruúntque effuſi carcere currus.

Et Ovidius X Metam.

Signa tubæ dederant, cùm carcere pronus uterque Emicat.

Nec poetæ ſolùm uſi : (quod Chariſius non diffitetur) ſed etiam ſcriptor Rhetoricorum ad Herennium lib. IV : *Quaſi ſiquis ad Olympiacum curſum venerit,*

venerit, & steterit, & emittatur, impudentesque illos dicat esse, qui currere cœperint; ipse intra carcerem stet. Mallem Ninivita hunc locum adduxisset, quàm illud Tullii libro de Senectute: *Nec verò velim quasi decursò spatio à calce ad carcerem revocari.* Quippe hic *carceres* est apud Ciceronem.

Cassis, τὰ δίκτυα *, plurale tantùm, ut idem Charisius ait, & cum eo Phocas. Seneca tamen Agamemnone †: * *retia.*

--- Aper, Cum casse vinctus, tentat egressus tamen. † *Act. 5, sc. 1.*

Codicilli strictiori significatione solùm est plurale; quia plures tabellæ junctę. Naturâ verò habeat singulare. Nã à *codex* sit *codicillus*; unde *codicillus.*

Fascem dixit Cicero apud Charisium lib. I, ubi hæc ex eo verba citat: *Fascem unum si nactus esses.* Addit verò Charisius: *Per quod intelligimus masculino genere dici, & non esse tantùm plurale. Fasce* etiã dixit Maro Ecl. IX, & III, ac IV Georg. Sed hic propriè sumitur. At pro imperii insignibus vix aliter reperias, quam plurali. Quid mirum? quando qui regibus, posteaque consulibus prælati, erant XII; qui proconsulibus & prætoribus seni.

Fines pro limitibus, ac terminis agrorum, regionum, atque imperii, vix aliter reperias, quàm plurali: ut, *ambigere de finibus*, apud Terentium †; *tueri fines suos ab excursionibus*, apud Ciceronem ‡; *tutor finium Sylvanus*, apud Horatium *, & similia. Ac κῦ μεταφορὰν, *juris fines transscendere*, apud Lucretium †: *ingenii fines*, Tullio primo de Orat. † *Heaut. 3. 1.* ‡ *pro Dejotaro.* * *Epod. od. 2.* † *lib. 3.*

Foci pro sedibus patriis plurale est. Nec mirum, cum multi sint. Sic Plautus Amphitr. *Vrbem agrum, aras, focos, seque uti dederent.*

Et Cicero III de Nat. Deor. *Pro aris & focis pugnare.*

Fori, quomodo Charisius ait vocari *in navibus, quibus nautæ sedentes remigant*, plurale tantùm dicitur eidem Charisio, Diomedi, ac Phocæ. Ennius tamen apud Isidorum †, ait: † *lib. 19, cap. 2.*

Multa foro ponens, ageaque longa repletur.

Vbi MSSi nostri, *ponit.* Sed *ponens* metrum exigit, atque ita jam olim legit Despauterius. Ennium imitatus Agellius lib. XV, cap. ult. *Stans in summo puppis foro.* Atque hinc glossæ Benedicti: Καλάστρωμα, *forus.*

Freni carere singulari, docent Charisius & Diomedes: utcumque Maro dicat lib. XII: *Ni frenum acceperе, & victi parere fatentur.* Nec repugno. Nam à *frenum* est *frena.* At *freni* foret à *frenus*, quod non memini me legere, ne quidem in veterum fragmentis.

Furfures plurale tantùm esse, tradunt Diomedes, & Phocas: sed pro capitis vitio. Quomodo Plinius lib. XX, cap. IX, *furfures capitis* dixit. Nam pro crassiori farinæ recremento Plautus Captivis ait:

Tum pistores scrophipasci, qui alunt furfure sues.

placet, quod ex vett. libb. *furfuri* emendant: quod pro *furfure* ponitur,

nitur, ut Cicero dixit — *parti miſcetur in una.*

Sed neque ſic verſus, qui trochaicus eſſe debet, integer erit, quia ſede quinctâ ſic jambus erit. Quare reſcribo :

Tum piſtores ſcrophipaſci, furfuri qui alunt ſues.

Deſpauterius ait, etiam pro capitis vitio eſſe ſingulare : quod probat illo Sereni Sammonici cap. xv :

Additur excuſſus niveâ ſimilagine furfur.

Sed nihil certius, quàm hic pro farinæ ſumi purgamento.

* *Act. 5, verſ. 67.* *Garamas* eſt apud Senecam in Hippolyto *, & Hercule Oeteo †, itemque Claudianum lib. 1 de laudibus Stiliconis ‡, & alios.

† *Act. 3, verſ. 1104.*

‡ *verſ. 216.* *Gemini* plurale ſemper eſſe ajunt. Hoc quoque à natura erit, non vocis naturâ. Nam duo ſint neceſſe, qui *gemini* dicuntur. Et *fratres* intelligitur, quod quandoque exprimitur. Nec tamen nunquam ſingulare. Nam Plauti eſt Menæchmis * : *Geminus eſt frater tuus.*

* *ſc. ult.*

Grumi, οἱ τῶν ὄρων λίθοι, carere ſingulari dicit Chariſius. Accius tamen Oenomao † ait :

† *apud Nonium in* Grumum.

Quemcunque inſtiteram grumum, aut præciſum jugum.

Horti pro locis ad voluptatem conſitis, in plurali dicitur : de quo Valla Eleg. lib. III, cap. IX.

Indigetes in plurativo ſolùm poni volunt. At Iulii Frontini eſt libro de Aquæductibus : *Romana Vrbs indiges, terrarumque Dea, Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum.* Etiam Priſciani verba ſunt in VI : *Hebeo, hebes ; hic, & hæc, & hoc hebes, hebetis : indigeo, indiges ; indiges, indigitis.* Vbi Priſcianus eos ſequitur, qui Deos indigetes ita dictos putant, quia nullius indigeant : quod etiam apud Servium legere eſt in XII Æn. & à Petro Crinito probatur lib. 1 de honeſta diſcipl. cap. ult. Sed veriorem nominis cauſſam in Originum libris adducimus.

Inferi plurale ſemper Chariſio, & Diomedi. Nempe quia *Dii* intelligitur. Sed naturâ dici *inferus Deus*, poſtea liquebit.

Lares tantùm ſingulari numero enunciari, Chariſii, & Diomedis eſt opinio. Sed agnoſcit tamen Chariſius *Lar* dici. Vſurpat Plautus Aulularia. Etiam L. Pomponius, Atellanarum poeta, ut Gellius † vocat, fabulam ſcripſit, cui nomen *Lar familiaris.* Meminit Priſcianus in VI. Vſi & Appulejus, & alii.

† *lib. 16. cap. 6.*

Lemures, νυκτερινοὶ δαίμονες, plurale ſemper ait Chariſius, ac Diomedes. *Lemurem* tamen eſt apud Appulejum de Deo Socratis.

Lendes, κονίδες, virile ; ac ſemper plurale ; ut ait Chariſius, ac cum eo Diomedes.

Liberi plurale ſemper, juxta Chariſium, Diomedem, Phocam. At alii

liber

liber singulari reperiri pro filio, probant illo Catulli de nuptiis Pelei & Thetidos †:

Optavit genitor primævi funera nati,
Liber ut innuptæ potiretur flore novercæ. † vers. 402.

Nempe, ut ἀντίθετος sit, ac genitor quidem dicatur optare mortem filii; filius autem, ut, patre defuncto, securè possit cum noverca concumbere. Sed potiùs censeo, *liber* adjectivè accipi, & ad patrem referri: ut *noverca* hic dicatur κατ' ἀπόλειψιν, quæ filio futura sit noverca. Ita sententia erit: Pater de connubio altero juvenculæ cogitans, optat filii mortem, quò liber sit à metu ejus. Sed alia suppetunt exempla. Quinctilianus Declamatione Cæci in limine: *Liberi, ac parentis, non alius mihi videtur adfectus, quàm quo rerum natura, quo mundus ipse constitutus est.* Etiam Aurelius Victor à Schotto editus similiter locutus. Item Iustinianus Institut. lib. III, tit. VII: *Et hoc humanitate suggerente concessum, ut siquis in servili constitutus consortio liberum, vel liberos habuerit, sive ex libera, sive ex servilis conditionis muliere* &c. Item in Cod. Iustin. l. XXXIII de inoffic. testam. *Siquis suo testamento maximam quidem portionem libero relinquat, minusculam alii, vel aliis de stirpe sua progenitis.* Ac similiter L. VIII, §. IV. Cod. de secundis nuptiis: *Illius etiam patris, qui in sua potestate talem liberum vel liberos habens.* Imò L. XXXIV Dig. de pactis, ubi Modestini verba in Pandectis Florentinis sic leguntur: *Ius adgnationis non posse pacto repudiari, non magis, quàm ut quis dicat, nolle suum esse:* in vulgatis fuit, *liberum esse:* quod Accursius exponit *filium.* Quin quod Dionysius Latinis *Liber* dicitur, sororque ejus *Libera:* id non aliud signare puto, quàm *filius, filiáque.* Sanè apud Livium legas lib. III: *Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque, venum iret.* Et Tacitus lib. II Annal. *Libero, Liberæque, & Cereri, juxta Circum Max.* At apud Dionysium Halic. pro eo est, Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, & Κόρῃ. Vti & in veteri inscript. Romæ: DEO BACCHO, CERERI, ET CORÆ SACRATÆ APVD ÆGINAM. Vt igitur Castor & Pollux, Διόσκουροι, hoc est, Διὸς κοῦροι seu κόροι, *Iovis liberi:* ita Cereris liberi †, *Liber, Liberáque:* hoc est, filius, filiáque. Quomodo apud Pausaniam in Atticis, Δημητρὸς *, & τῆς παιδὸς, ἀγάλματα. Vt audiendi non sint, qui Baccho inde nomen Liberi factum censent, quòd vino obruti liberiùs loquantur, ut Festus ait: vel quòd vinum animum liberet servitio curarum, ut Seneca mavult in fine libri de Tranquillitate vitæ: vel quod sit Liberi soror, ut I. Lipsio visum. Quod si Libero non est nomen à libertate: minùs mirandum, si *Eleutheria* Plauto aliud sint ac *Liberalia.* Nempe *Liberalia* sacra Libero, hoc est, Baccho, qui Liber dictus ratione Cereris matris: at Ἐλευθέρια sacra Διὶ Ἐλευθερίῳ, cujus & Plutarchus meminit in Aristide. Ex his satis cognoscimus, veteres singulo numero *liber* dixisse pro filio. Eaque fortasse causa est, cur, licet distri-

† Cicero lib. 2 de Nat. Deor.
* Cereris, & Liberæ (seu filiæ) simulachra.

distributiva numeralia jungantur singulo numero carentibus, Tacitus tamen lib. IV Annalium dicat, *Pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat.* Pro, *ternos liberos.*

* lib. 4 de L. L. *Loci muliebres, ubi nascendi initia consistunt*, ut Varro * loquitur, tantùm plurale, juxta Charisium. Quod & Plinius firmat lib. XI, cap. XXXVII. Sed perpetuum non est, quod in homine ait *locos* dici, in mutis animantibus *vulvam.* Nam & in equa sic vocat Columella lib. VI, cap. XXVII. *Detersis spongiâ feminæ locis, & admotâ equi naribus.* Nisi rectus hic *loca.* Quomodo idem lib. VIII, cap. XI de pavonibus ait: *Sæpiusque digitis loca feminarum tentanda sunt: nam in promtu gerunt ova.*

Loculi, in quos pecunia reconderetur, plurale semper putant. Et vix aliter invenias. Varro tamen lib. III de R. R. extremo cap. V: *Quendam deprehensum tesserulas conjicientem in loculum.* Charisius quoque câ de re sic scribit lib. I: *Loculos, & locellos pluraliter dici, multi putant, cùm sit hic loculus, cujus hypocorisma est hic locellus. Nam Varro Rerum Rusticarum libro II loculum dixit. Et Cæsar ad Pisonem, Locellum tibi signatum remisi.*

Ludi, pro spectaculis publicis, juxta Charisium, & Diomedem, semper est plurale: quomodo *Apollinares ludos* ait Tullius in Verrinis: *funebres ludos, & gymnicos*, Plinius lib. VII, cap. LVII.

Lumbi in plurali longè est usitatius. Nec refugit tamen Martialis singularem lib. XIII, epigr. V:

Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo.

Majores, προπάτορες, singulari carere, inquit Charisius. Nempe quia multi sunt, à quibus genus ducimus. Etiam de iis dicitur, à quibus hæresis aliqua quasi per manus accepta. Quâ significatione & numero singulo invenitur. Nam ut Gellius lib. XIX, cap. I dixit, *Majores nostri conditores sectæ Stoicæ*: & Appulejus in Apologia, *Iampridem majores meos, Aristotelem dico, & Theophrastum, & Eudemum*: ita idem ille Madaurensis scribit in Floridis, *Major meus Socrates.*

Magistratus οἱ ἄρχοντες in plurali usurpari cum dixisset Charisius: addit, *& magistratum invenimus.* Sic Tullius I Off. *Proprium munus magistratus.* Et consul dicebatur *major magistratus*, teste Festo.

Manes plurale semper ait Diomedes in primo, Phocas in Arte, & Priscianus in V. Appulejus tamen de Deo Socratis ait: *Cùm incertum, utrùm lar sit, an larva, Deum manem vocant.* Quid mirum? cùm naturâ sit adjectivum, ac *bonum* notet. *Manis* enim veteres dixère pro *manus*: ut *porci sacres* † pro *sacri.* A *manis* remansit *immanis.* Quemadmodum igitur in *superi*, & *inferi*, ita in *manes* Dii intelligitur. Quod exprimi sæpius solet. Quid enim in antiquis inscriptionibus vulgatius, quàm illud, D. M. hoc est, *Diis manibus?*

† Plautus Rudente act. 4, sc. 6. item Menæchmis act. 2, sc. 2. & apud Varronem de R. R. lib. 2, cap. 1 & 4.

Menses

Menſes, pro profluvio, plurimùm plurale. Singulari verò uſus Plinius lib. XVII, cap. XXVIII : *Privatim autem contra erucas ambiri arbores ſingulas à muliere incitati menſis nudis pedibus recinctâ.* Ita quoque in antiquâ & optimâ editione Parmenſi. Quidam tamen libri, *incitatis menſibus.*

Mores, ἔθος, τρόποι, à Chariſio, & Diomede, refertur inter ſemper plurala : verùm ſubjungit prior, *Sed & Mos legimus.* Et certè apud Ciceronem, & alios, paſſim invenias; ut non ſit huic immorandum.

Natales, ab iiſdem ſemper dicitur plurale. Intellige pro generis nobilitate, aut ſordibus. Nam pro die natali in ſingulari eſt uſitatum.

Nomades, & alia quædam populorum nomina, rarò legas in ſingulari. Verùm ut *Garamas* apud Senecam eſſe diximus : ita *Nomas* eſt apud Martialem lib. VIII, epigr. LV, & lib. IX, epigr. LXXVII.

Noſtrates, ἡμέτεροι, Chariſius refert inter ea, quæ carent plurali. Sed addit : *Huic quidam ſingulare dant, noſtras noſtratis, ut poteſtas poteſtatis.* Sic Plinius lib. XV, cap. XXIX dixit, *myrtum ſativam noſtratem.*

Optimates, οἱ κράτιστοι, πρωτάρχοντες, plurale ſolùm dicitur Chariſio, Diomedi, Phocæ. At ſubdit Chariſius : *Invenimus Optimâs, & Infimatem legimus.* Sic legendum. Prius habes apud Cælium ad Ciceronem † : *Vide, ne, dum pudet te parum optimatem eſſe, parum diligenter, quod optimum ſit, eligas.* Ac ipſius quoque Ciceronis eſt lib. IX ad Att. ep. VI : *Id mandavi Philotimo, homini forti ac nimium optimati.*

† *in illis ad Att. lib. 10, ep. 11.*

Penates, πάτριοι θεοὶ, plurale ſolùm Chariſio, ac Diomedi. Sed *Penatem* eſt apud Livium lib. XXVIII. Nempe à nominativo *Penatis* vel *Penas*. De priori ſic Priſcianus in VII, *Invenitur tamen apud vett. ejus ſingularis, hic Penatis, hujus Penatis.* At ex *Penatis* alter nominativus *Penas*, ut ex *noſtratis*, & *Arpinatis*, *noſtras* & *Arpinas*. *Penas* confirmat Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. I Antiquitatum Romanarum : ubi ſe in pervetuſtâ ait æde ſub Velia conſpexiſſe Deorum Penatium ſigna, cum inſcriptione ΔΕΝΑΣ. Vnde Dionyſius colligit, veteres ante inventum Π pro eo uſos figura Δ. Sed veriſimiliùs Scaliger inde colligit, Π quondam habuiſſe figuram, quæ proximè ad Delta accederet. Vide eum in digreſſione de Ionicis literis ad Euſebii an. DCXVII.

Plerique, οἱ πλεῖστοι, ſemper plurale, ſecundùm Chariſium. *Plerus* tamen dicitur, unde *pleri*; à quo *plerique*, ut à *quis*, *quiſque*, & *quique*. Pacuvius * :

* *Apud Priſc. in 5.*

Periere Danai, plera pars peſſumdata eſt.

Et in Duloreſte ‡ :

‡ *Ibid.*

Pater Achæos in Caphareis ſaxis pleros perdidit.

Cato lib. I Orig. *Agrum, quem Volſci habuerunt, campeſtris plerus Aboriginum fuit.* Sic & *plerum*, pro *pleruinque*. P. Sempronius Aſellio Hiſtoria

lib. III : *Vt fieri solet plerum, ut in victoria mitior mansuetiorque fiat.* In fragmentis historicorum veterum, ab Ausonio Popma divulgatis, pro *plerum* editum est *plerumque*; sed planè contra Prisciani mentem in quinto : ubi hunc Asellionis locum adducit, ut inde ostendat, veteres sicut *plerus*, & *plera*, sic & *plerum*, sine syllabica ἐπεκτάσει *que*, dixisse.

Plures, πλείονες, idem Charisius semper ait plurale. Nempe *plura* quidem vel *pluria* est à *plus* : verùm *plures* non habet genus in singulari, quod respondeat.

Posteri, μεταγενέστεροι, plurale solùm eidem Charisio, ac Diomedi. Quid mirum ? cum multos signet : nempe omnes, qui post nos erunt, τοὺς μετ' ἡμᾶς : quomodo *majores*, οἱ πρὸ ἡμῶν. Alioqui dicitur *postero*, vel *posterâ die*, ac similia.

Primores inter ea, quæ semper pluralia sunt, reponit Charisius lib. I, Diomedes lib. I, & Phocas in Arte. De eodem sic Servius ad IX Æn. *Genitivus primorum hic est ab eo, quod est hic primus, hi primi; & ab eo, quod est primores, sicut hi proceres : quorum nominum nominativus singularis non invenitur, licet dicamus hujus primoris, hujus proceris.* De genitivo *primoris* quod ait, verissimum est, cùm adjectivè sumitur. Vt illo Lucretii lib. VI :

— Nasi primoris acumen.

Verùm nihil hic singulare, quando adjectivè alii etiam casus inveniuntur. Silius lib. XI :

His super excisam primori Marte Saguntum.

Nec soli sic Poëtæ loquuntur. Nam Taciti est III Histor. *primori in acie.* Etiam Suetonius in Tiberio : *Adsidebat in parte primori.* Agellius lib. X, cap. XIX : *Si me non fallit, quod in primori pueritiâ legerim.* Et lib. XVI, cap. V : *Animadverti quosdam hautquaquam indoctos viros opinari, vestibulum esse partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat.*

Proceres singulo carere, ajunt Charisius, Diomedes, Phocas. Verùm Iuvenalis est sat. VIII : *Agnosco procerem : salve Gætulice.*

* epigr. 137. *Pugillares* plurale semper Diomedi, ac Phocæ. Ausonii * tamen est,

Bipatens pugillar expedi.

Vt non debeat barbariei arcessi vulgatus Scripturæ interpres, quod Luc. I, 63. ubi Græcè πινακίδιον, is dicat; *Et postulans pugillarem, scripsit.* Nempe naturâ est adjectivum, & ut in *annales, duplices, triplices*, ita in *pugillares*, intelligitur *libri. Pugillaria* pro eo dixit Catullus †, intelligendo *schedia*, vel simile. Naturâ igitur æquè habet singularem, ac *annales*. Ac *pugillaria* à *pugillare*; *pugillares* à *pugillaris*. Onomasticon : *Pugillaris*, πινακίδιον.

† carm. 43.

Quinquatrus Charisio refertur inter ea, quæ semper pluralia. Quemadmodum & *quinquatres* inter hæc recenset, & quidem inter masculina. Sed *quinquatres* non ausim dicere : etsi & apud Priscianum inveniam lib. VII.

Apud

Apud Diomedem verò etiam *quinquatriæ* lego. Puto tamen, solùm *quinquatrus*, & *quinquatria*, dici posse. Prius est apud Varronẽ lib. VIII de L. L. Ovidium VI Fast. Plinium lib. XXXV, cap. XI, Festum in *Quinquatrus*. Posterius, apud Tranquillum in Domitiano cap. IV: *Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Minervæ*. Ac similiter Glossæ: *Quinquatria*, Παναθήναια. Vtrumque, *quinquatrium*, *quinquatribus*, in gignendi, & dandi casu facit. Cicero tamen ad M. Cælium epist. XII, lib. II earum, quæ ad familiares, ait: *Ita tumultuosæ conciones, ita molestæ Quinquatriis adferebantur*. Sed facilis lapsus ex *u* in *ii*: eoque placent, qui legunt, *quinquatrus*. Vt ex hoc loco etiam, esse femininum, consequatur. Sanè Cicero nusquam *quinquatriis* dixit: sed *quinquatribus* apud eum legas epist. XXV, lib. XII, & ad Att. epist. IX, lib. IX. Vti & apud Nævium Quinquatribus, Plautum Milite, Horatium lib. II, epist. II, Iuvenalem sat. X. Objiciat aliquis Suetonii illud in Augusto cap. LXXI: *Nos, mi Tiberi, Quinquatriis satis jucundè egimus*. Sed hic quoque adsentio Casaubono, *quinquatrus* ex Memmii & Lislæi cod. reponenti.

Quirites semper esse plurale, tradunt Charisius, Diomedes, Phocas. Sed poetæ non refugiunt singularem: ut rectè Sergius in Donati editionem secundam observat ex Horatio: cujus est lib. II, od. VI:

Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis, Italoque cœlo?

Et epist. VI, lib. I:

Ludicra quid, plausus, & amici dona Quiritis?

Est & apud Persium sat. V.

— Heu, steriles veri, quibus una Quiritem
Vertigo facit!

Sed hoc non temere usurpandum in prosâ. Quippe, ut ad eum locum scribit vetus scholiastes: *Quiritem singulariter abusivè dixit licentiâ Poeticâ. Nam sicut pater Conscriptus non dicitur, ita nec Quiritem dicere possumus*. Antiquum nominativum esse *Quiris*, ait Sergius. Nisi legendum, *hic Quiritis*. Nam inconstanter nunc *hic Quiris*, nunc *hic Quirites*, in eo est exaratum.

Sales dictionis singulo carere numero, à Charisio proditum est, ac Diomede. Sed Cicero hoc numero non abstinet. Vt lib. II de Natura Deorum: *Ita salem istum, quo caret vestra natio, in irridendis nobis nolitote consumere*. Et epist. I ad Quinctum fratrem: *Dicendi sal facetiæque valuissent*. Et lib. II de Oratore: *Nullum artem esse salis*. Et alibi apud eundem.

Senes inter pluralia refert Charisius, ac Phocas. At Columellæ est lib. XI, cap. III: *Nos sentem canis appellamus*. Idem tamen in plurativo usurpat lib. VI, cap. III: *Liberantur antea sentibus*, &c. Singularem usurpat & Prudentius

dentius lib. II in Symmachū ; at novè non *sentis* dicit, sed *sentix*. Ita enim in vett. codicibus legi, scribit in indice Lucretiano Obertus Giffanius * :

* *in Lucretiam.*

Ne frugem segetémque animæ spinosa malorum
Impediat sentix scelerum peccamine crebro.

Ambiguum sanè, num errore librarii ita scriptum sit, an ab auctore. Sanè in multis hasce literas commutarunt. Ita dixere *strues*, & *struix*: unde *struices patinariæ* apud Plaut. Menæchmis † : *struices saxeæ*, apud Livium Andronicum ‡. Similiter, Prisciano teste, dixere, *Ajax*, & *Ajas*; *pistrix*, & *pistris*. In vett. quoque Philoxeni glossis *pulvix* pro *pulvis* lego, & *follex* pro *folles* sive *follis* : ac in manuscriptis Appuleji codd. est *locuplex* pro *locuples* : *milex* quoque pro *miles* invenio in antiqua inscriptione, quæ Romæ est in Quirinali, in ædibus, quæ quondam fuere Pomponii Læti † :

† *Act.* 1, *sc.* 1.

‡ *teste Festo, in* Struices.

† *pag.* 38, *num.* 7 *Inscriptionum Cruterianarum.*

DEO SANCTO
APOLLINI PACIFERO
EX VOTO LIBES * SOLVIT
MILEX CORTIS PRÆTORIÆ
CENTVRIA DASI
ÆLIVS C. LIBES VOTVM
REDDEDIT.

* *Ita lapis, pro* libens : *uti & mox* cortis, *pro* cohortis ; *& reddedit, pro* reddidit.

Singulus habere singularem, negant Charisius, Priscianus, alii. At Plauti est Cistellariâ ‡ :

‡ *Act.* 4, *sc.* *Nisi quid mihi.*

Atat, singulum video vestigium.

Nisi *singulum* poni dicas pro *singulorum* : uti Lambinus sentit, qui cum Prisciano negat, *singulum* in singulari antiquitus esse usurpatum. Sed hac parte Nonium potiùs audio : qui Plauti ita, ut dixi, locum cepit. Etiam adducit geminum Varronis locum. Vnus est Πειάπλω lib. I : *Tum verò doces historiam necessariam, semel unum singulum esse.* Alter ex Octogesima, περὶ νομισμάτων : *Hoc erat incommodi, quod nesciebamus, semel unum singulum esse.* Agellius quoque *numerum singulum* pro *singulari* dixit lib. XVIII, cap. XIII, & lib. XIX, cap. VIII. Item Terentianus Maurus :

Sescuplo vel una vincet alterius singulum.

Glossæ Cyrilli : Ἕκαστος, *singulus*. Agnoscit & Papias.

Spiritus pro animi elatione usitatius quidem est in plurali. Vt illo Cic. pro Sylla : *Res gestæ credo meæ me nimis extulerunt, & mihi nescio quos spiritus attulerunt.* Non tamen id perpetuum est. Nam ejusdem est ad Quinctum fratrem lib. I, epist. II : *Quid L. Cæcilium, nonne omni ratione placavi? quem hominem? quâ irâ? quo spiritu?*

Superi, & *inferi*, non aliter quidem, quàm plurali, efferuntur, cùm ἁλεκτικῶς intelligitur *Dii*. Verùm non propterea dixerim, singulo destitui numero,

mero, quia ut pluraliter efferuntur, cùm intelligitur *Dii*, ita singulariter enunciantur, cum additur *Deus*. Vt illo Livii Andronici apud Priscianũ:

Inferus, an superus, tibi fert Deus funera Vlysses?

Triplices carent plurali, cùm sumuntur pro pugillaribus trium foliorum, quos ex ebore, citro, aliâve materiâ faciebant. Martialis-lib. VII, ep. LII: *Bis senos triplices, & demiscalpia septem.*

Et ep. LXXI: *Nec vani triplices, breveſque mappæ.*

Est verò naturâ adjectivum, in quo intelligitur *libelli*. Quomodo & *duplices*, & *eborei* dicimus, eâdem voce intellectâ.

Vepres plurale semper statuitur à Charisio, Diomede, ac Phoca. At Ovidii est lib. V Met. fab. X:

Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
Ora canum.

Caper de Orthographia: *Veper, vel vepres masculinum.* Fortasse pro *veper* rescribendum *veprem*. Sanè *veper* non legitur. Grosippus sive Scoppius in Institutionibus Grammaticis ait †, Columellam eo uti lib. XI, cap. III. Sed apud eum est: *Hunc veprem manifestum est interimi non posse.* Ac purissimæ hoc Latinitatis auctore defenditur illud vulgati Scripturarum interpretis Esa. IX, 18: *Veprem & spinam vorabit.* Et XXVII, 4: *Quis dabit viæ spinam & veprem?*

† pag. III.

CAPVT XLIII.

Feminina, quæ existimantur carere singulari. Ædem, æde. *Lævini Torrentii lapsus.* Alpis, Alpe. Ambage. Angustiæ. Antæ. Antenna. Antiæ. Argutia, & argutiola. Barbam *quoque de bestiis*, barbas *de homine dici, contra quam Caper, & Servius, censuere.* Biga, triga, quadriga. Blanditia. Caulæ. Ceremonia. Compede. Copia, *pro exercitu.* Daps, dapis, dapi, dapem, dape. Decima. Eumenis. Facetia. Falæ. Fascis, *de consulum insigni.* Fauce. Feria *in plurali.* Fides, & fidicula. Foris, forem, fore. Frugum *vox propriè accepta, quanto latius pateat, quàm* frumenta. Gena. Gerra. Gingiva, gingivula, & *fortasse* gingilla. Grates *ex χάεστις.* Grossus. Habena. Illecebra. Inducia. Ineptia. Inferium vinum. Calpar. Lactis agnina, *vel* tua. Latebra. Lutinæ. Manubiæ. Minutia, minuties. Nænia. Naris, nare. *Quod primum Claudiani fuerit poema Latinum.* Nundina *Dea.* Offucia. Ops. Palea. Præstigia. Quisquilia. Reliquia. Salebra. Scala. Sordis. *Beda emaculatus.* Sors *pro* oraculo. Symplegas. Vigilia. Vindicia.

A Masculinis transeo ad feminina pluralia.

Ædem, juxta Servium *, *numero singulari de templo tantùm dicimus: plurali & de domibus, & de templo.* Id ipsum Charisius censet, ac Diomedes.

* Æn. 2

Sed Plauti est Asinariâ Act. I, Sc. Vnumquodque istorum :

— Ædis nobis area est, auceps sum ego.

Attejus Capito in Conlectaneis, & ex his Gellius lib. IV, cap. XIV, citant decretum tribunorum; ubi inter alia legitur : *Mamilia ad Tribunos plebei provocavit. apud eos dixit, comissatorem Mancinum ad ædes suas venisse : eum sibi recipere non fuisse* † *in æde suâ : sed cum vi irrumperet, lapidibus depulsum.* Curtius quoque usus cum alibi, tum lib. VIII : *Excubabant, servatis noctium vicibus, proximi foribus ejus ædis, in qua rex acquiescebat.* At pro templo sacrisve ædibus, nihil usitatius. Nec tamen perpetuum est, quod Lævinus Torrentius in notis ad Horatium putabat, nunquam pro templo usurpari, nisi Dei, cujus templum est, nomen addatur. Nam de Apollinis æde dixit Horatius sat. X, lib. I :

— Hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpâ.

Et alibi : *— Vacuam Romanis vatibus ædem.*

Item Vlpianus IC. l. I. §. si pecunia in sacculo. D. depositi : *Vel, si hoc recusaverit, in æde deponendo.* Et mox : *Rem in ædem deponi.* Ibid. §. seq. *Oportere igitur rem deponi in æde aliqua, donec de hæreditate judicetur.* Nam in sacris ædibus pecunia ex more deponebatur.

† *sic lego, non ut in Stephanica est, fas non fuisse : vel ut in aliis, visum non fuisse. Nam & fas, & visum absunt ab antiquis codd.*

Alpes semper esse plurale, ait Charisius in primo. Sed *Alpem* dici, Lucani duobus, & uno item Iuvenalis loco, docet Priscianus. Etiam *Alpis* est apud Silium lib. IV : *— Equitemque per ardua vectum*
Insultasse jugo, & fremuisse hinnitibus Alpis.

* *vers.* 285. *Alpe*, apud Claudianum lib. III de laudibus Stiliconis * :

Dixit, & extemplo frondosâ fertur ab Alpe.

Sidonius verò Apollinaris non usurpat modò Carmine II, IX, & XVI : sed & lib. V, epist. XVI ait : *Cum primùm tetigit Alpe transmissâ Galliæ solum.*

Ambage usurpat Ovidius VII Met. fab. XXV :

— Neu longâ ambage morer vos. Item lib. VIII, fab. II.
Ducit in errorem variarum ambage viarum.

Tacitus lib. VI Annal. *Namque Macroni, non abditâ ambage, Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobravit.* Et Seneca in Oedipo † :

† *vers.* 216. *Ambage nexâ Delphico mos est Deo*
Arcana tegere.

Claudianus lib. de bello Getico ‡ :

‡ *vers.* 552. *O semper tacitâ sortes ambage malignæ !*

Et Prudentius lib. II contra Symmachum :

Instigat bacchantis anus, ambage Sibyllæ.

Angustiæ, στενοχωρίαι, plurale semper Charisio. Sanè eo numero usitatius multò. Plinius tamen *angustia loci*, lib. XIV, cap. I. Et Cicero, ut pro Cæcina

Cæcina *verborum angustias* : ita lib. II de Nat. Deor. ait : *Angustia conclusæ orationis non facile se ipsa tutatur.*

Antæ referri solet inter ea, quæ carent singulari. Plurali crebrò uti videas Vitruvium lib. III, cap. I : ut alios mittam. Sed eo, puto, plurale, quia geminæ antæ. Nam sic dicuntur latera ostiorum, Festo teste. Quare culpare non ausim, qui *dextram*, vel *sinistram antam*, dixerit.

Antennæ, κέρας πλόιου, plurale solùm Charisio, & aliis, statuitur. Sed singulari utuntur Ovid. III Trist. Eleg. IV, & Statius lib. III Sylv. carm. II : imò & Plinius lib. VII, cap. LVI : *Vela*, inquit, *Icarus : malum & antennam Dædalus.* De rerum inventoribus sermo est. Item Iulianus l. VI. D. ad legem Rhodiam de jactu : *Navis adversâ tempestate depressa, ictu fulminis deustis armamentis, & arbore, & antennâ, Hipponem delata est.*

Antiæ, κόμαι διάτονοι τῆς κρολόφων, Charisio duntaxat plurale dicitur. Ac similiter Phocas. Credo naturâ adjectivum; & intelligi *comæ* : ut plurale solùm sit, quia significationi multitudo naturâ inest. Appulejus lib. I Floridorum : *Iam primùm crines ejus, præmulsis antiis, promissis capronis, anteventuli, & propenduli.* In glossis Isidori numero singulo legas, *Antia* : sed exponitur, *ferrum in scuto.* Vt hujus loci non sit. Et metuo, ne sequioris ævi.

Ara Charisius, & Diomedes, plurale semper tradunt : sed pro penatibus. Vt cùm dicimus, *pro aris, & focis certare.* Nimirum, quia non pro una certatur ara, sed multis. Nam pro una singulo sæpe sumitur. Vt vel Ecl. I :

—Illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Argutiæ singulari caret, juxta Charisium, & Phocam. Appulejus tamen initio primi Met. *Argutia Nilotici calami.* Gellius quoque usus lib. III, cap. I, & lib. XII, cap. II. Qui & inde format *argutiola* lib. II, cap. VII.

Barbæ in bestiis, Flavius Caper, & Servius, ajunt semper plurale. Sed refellit hanc sententiam Charisius Sosipater lib. I, his verbis : *Barbam singulariter in uno homine rectè, pluraliter in pluribus dicas. Nam & Virgilius* † *de pluribus ait :* † lib. 3 Georg.

Stiriaque impexis induruit horrida barbis.

Errant enim, qui in hominibus, barbam ; in hircis, barbas dici putaverunt. Nam hîc de hominibus Virgilius loquitur. Quamvis & hircorum dixerit barbas ; sed, ut dixi, multorum. Locus Virgilii, quem signat, est ille III Georg.

Nec minùs interea barbas, incanáque menta,
Cyniphii tondent hirci.

Barbam verò, contrà quàm Caper & Servius docent, etiam de mutis dici animantibus, fidem fecerit illud Horatii lib. I Sat. VIII :

Vtque lupi barbam variæ cum dente colubræ.

Bigæ, δίφρος, συωρὶς, *trigæ*, τρίππος, *quadrigæ*, τέτρππος, semper pluralia dicuntur

dicuntur Sosipatro, Diomedi, & Phocæ. Senecæ tamen est in Hercule Oetæo: *Lassa nocturnæ levat ora bigæ.*

Et apud Papinium legimus, Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

— Nec si alma per auras
Te potiùs prensâ veheret Tritonia bigâ.

Et lib. I Thebaidos: *Roriferâ gelidum tenuaverat aëra bigâ.*

Sed hæc poetarum. At è prosæ scriptoribus usus Valerius Max. lib. I, cap. VIII: *Pausanias in capulo gladii quadrigam habuit celatam.* Plinius lib. XXXV, cap. XI: *Euchrides pinxit bigam regis cum victoria.* Ac lib. XXXIV, idem & *quadrigam*, & *quadrigulam* dixit. Suetonius in Tiberio: *Vix unius bigæ adjectione honorari passus est.* Dixit quoque Vlpianus †: *Quadrigæ aut lectica-riorum stipulatio una est.* Et Iulius Capitolinus in Gordiano juniore: *Misitheo autem quadriga equorum, & triumphalis currus.* Et Cassiodorus lib. III Var. ad Faustum de Circensibus: *Biga quasi Lunæ; quadriga Solis imitatione reperta est.* Ciceronis tamen ævo hæc in prosâ locum non habebant, cùm non Varro modò lib. IX de L. L. neget dici *biga*, & *quadriga*; sed Cæsar quoque lib. I de analogiâ negarit, *quadrigas* habere singularem; ut autor Agellius lib. XIX, cap. VIII: qui tamen addit, Varronem ipsum in Exdemetrico *quadrigam* extulisse. Ac idem docet Sergius in Donati editionem secundam. Sed hoc Poëticæ tribuendum licentiæ.

† *l. Scire debemus. D. de verb. obligationibus.*

Blanditiæ, κολακίαι, semper est plurale; juxta Charisium, Diomedem, & Phocam. *Blanditia* tamen est non apud Plautum modò, & Propertium; sed etiam Ciceronem pro Plancio: *Facilis est illa occursatio, & blanditia popularis.*

Caulæ, μάνδραι, plurale tantùm esse, docet Charisius.

Ceremoniæ semper plurale ait Charisius, ac Diomedes. At Cicero ait pro Sex. Roscio Amerino: *Perfidiâ legationis ipsius, ceremoniam polluerunt.* Itidem pro Cornelio Balbo, de Aruspicum responsis, Verrina quinctâ, & alibi. Item Cæsar lib. VII: *Quod more eorum gravissimâ ceremoniâ continetur.* Tacitus lib. IV Annal. *Ephesii Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ, ceremoniâ occupavisse civitates.* Similiter Suetonius, Gellius, alii. Imò Gellius sic scriptores veteres locutos, clarè ait lib. XIX, cap. VIII.

Compedes, πέδαι, tantùm esse plurale, judicium est Charisii, Diomedis, ac Phocæ. At eis obduco autoritatem Horatii ter singularem usurpantis, lib. IV Carm. od. XI, lib. Epod. od. IV, & lib. I, epist. III: itemque Iuvenalis sat. IV, & Martialis lib. V, epigr. LXXV: imò & Columellæ, cujus illud lib. VIII, cap. II: *Eâque quasi compede cohibentur feri mores.* Extra tamen auferendi casum haut temere reperias.

Copiæ, pro *copiis*, plurale tantùm, juxta Charisium. Dixit tamen Plautus Amphi-

Amphitryone † : *Postquam utrinque exitum est maximâ copiâ.* † *Act. 1, sc. 1.*
Cn. Pompejum *, ac Maronem †, eodem modo locutos esse, ostendit P. Victorius castig. in lib. VIII, epist. ad Atticum, & Giffanius in Observationibus L. L. Est & Cæsari crebrum. * *lib. 8, ep. ad Att. epist. 17.* † *II. Æn.*

Crates, πλίγμα ἐκ ῥάβδων, inter ea quæ tantùm pluralia, retulit Diomedes, & ante eum Charisius lib. I. Sed addit hic, *Et cratem dixerunt.* Sanè Plauti est Pœnulo : *Sub cratim ut sese jubeas supponi.* Atque hinc *craticula.* Vt apud Martialem lib. XIV † lemma est, *Craticula cum vern :* cui subjectum, † *ep. 221.*

Parva tibi curvâ craticula sudet ofellâ.

Cunæ tantùm plurale, testibus Charisio, Diomede, ac Phoca. In glossis tamen Philoxeni est : *Cuna, & cunabulum, βαβαλισήιον.* Sed *cunæ* puto rescribendum.

Dapes singulari carere, judicium est non Phocæ modò, sed etiam Charisii : hic tamen addit : *Et hæc daps dixerunt.* Vt apud Catonem de R. R. cap. CXXXII, in recto: *Daps Iovi assaria pecuina urna vini Iovi caste: profanato sine contagione.* Vbi sic corrigit R. Fornerius : *Daps Iovi assir * à pecu vim caste profanato in contagione.* Habes & *daps* in epitome Festi : & Priscianus lib. VII citat ex primo Odysseæ Livianæ : * *Vide Festum.*

--- Quæ hæc daps est ? quis festus dies.

Gloss. vett. *Daps, ἐυωχία.* Genitivum *dapis* usurpat Horat. lib. IV, od. IV :

Egit amor dapis, atque pugnæ.

Dativum Cato, loco antè memorato: *Dapi ejus rei ergo:* Accusativum ibidem : *Dapem hoc modo fieri oportet.* Item : *Qui dapem facient.* Itidem Livius lib. I, ab v. c. *Tum sacrum factum, adhibitis ad ministerium, dapemque, Potitiis ac Pinariis.* Ablativo usus Cato ibidē : *Dape pollucendâ.* Item, *Postea dape factâ.*

Decimæ sæpius, puta *partes.* Sed & *decumam* legas, tum addito substantivo, tum *ἁπλῶς.* Plautus Sticho : *--- Vt decimam partem Herculi polluceam.* Cicero III de Nât. Deor. *Neque Herculi quisquam decimam vovit unquam, si sapiens factus esset.*

Deliciæ, ἡ ἀπαλάλη, tantùm plurativum esse, censent Charisius, Diomedes, Phocas. Sed singulo numero *delicia,* & patrio casu *deliciæ,* veteres dixere, ut superiùs * ostensum. * *cap. 37.*

Diræ, κάλαραι, plurale solùm, ut rectè Charisius. *Imprecationes* intelligi videtur, vel *execrationes.*

Divitiæ etiam singulari carere, monitum Diomedi in primo, & Phocæ in Arte.

Dryas est apud Martialem lib. IX, ep. LXII :

Sæpe sub hac latuit rustica fronde Dryas.

Epulæ quoque destitui volunt plurali. Nam *epulum* quidem dici, at non

* cap. 37. *epula*; unde *epulæ*. Verùm antiquis *epula* fuisse in *usu*, antea * ostensum.

Esquiliæ, τόπος ἐν Ρώμῃ, plurale duntaxat, juxta Charisium.

Eumenis singulo numero est apud Statium lib. VIII:

Necdum illum aut truncâ lustraverat obvia taxo
Eumenis, aut furvo Proserpina poste notârat
Cœtibus assumtum functis.

Excubiæ, προφυλακὴ, Charisio semper plurale; uti & Diomedi.

Exsequiæ, ἐκκομιδὴ, plurali solùm usurpatur: ut est apud Agellium lib. XIX, cap. VIII; item Charisium, Diomedem, Phocam.

Exuviæ, λάφυρα, σκῦλα, Charisio, & Phocæ, refertur inter ea, quæ nesciunt singularem.

Facetiæ, εὐτραπελία, εὐτροπία, plurale ait Charisius, ac Phocas. Sed Gellius lib. III, cap. III: *Adductus stylo, atque facetiâ sermonis.* Appulejus quoque in Apologia: *Atque ego scio, nonnullos, & cumprimis Ælianum istum, facetiæ sibi habere.*

Falæ plurali usurpatur, Ennio Annali XIV, & Plauto Mostell. Nec aliter Festus, & Nonius: unde turres ligneas sic vocari discimus. Etiam Græci plurativè φάλαι, ὄρη, σκοπιαὶ: teste Hesychio. Sic enim apud eum legendum. Attamen, cùm nonnisi plures turres *falas* vocarint; negare non ausim, *falam* dixisse, si unam signarent. Interea auctoritas non suppetit.

Faleræ sive *phaleræ*, ἱπποκοσμία, à Charisio rectè dicitur singulari carere. In glossis tamen Philoxeni est, *Phalera*, φάλαρα. Sed *phaleræ* scribi debuit. Φάλαρα verò, quo Euripides usus, est neutrum plurale.

Fasces, ῥάβδοι τῶν ὑπάτων, plurale semper ait Charisius: addit tamen, Ciceronem dicere, *Fascem unum si nactus esses.*

Fauces, φάρυγγες, Charisio semper dicitur plurale. Legere tamen est apud Ovidium in Ibin: *Vtque Syracusio præstrictâ fauce poetæ,*
Sic animæ laqueo sit via clausa tuæ.

Feriæ, ἀργίαι, plurale solùm Charisio, Diomedi, Phocæ: imò & Agellio lib. XIX, cap. VIII: ubi negat, *ferias* magis singularem habere, quàm *inducias, inferias, exsequias.* Apud Ecclesiasticos tamen scriptores usitata est *feriæ* vox singulo numero. Sed ab iis pietatem Christianam discere est; non castimoniam veteris linguæ Romanæ. Nam prope ejusdem illud monetæ, ac *feria* in plurali: ut apud Corippum Grammaticum:

Quos illic ludos, quæ feria vulgus habebat!

Fidibus canere, usitatiùs dicitur. Nec tamen significatione eâ semper est plurale. Poetæ enim sæpe singulo usurpant. Recto casu Cicero in Arateis: *Cedit clara fides Cyllenia.*

Genitivo, Persius sat. VI:

Atque

Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinæ.

Ablativo Horat. lib. 1, od. XVII:

— Fide Teiâ
Dices laborantes in uno.

Item lib. epod. od. XIII:

— Et fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus.

Item Ovid. epiſtolâ Oenones:

Me fide conſpicuus Trojæ munitor amavit.

Etiam hinc diminutivum *fidicula* uſurpat Cicero lib. 11 de Nat. Deor. & Gellius lib. 1, cap. XI. Onomaſticon vetus: *Fidicula, λύρα.* At *fidiculæ*, pro tormenti genere, ſemper eſt plurale: ut Valla obſervat Elegantiarum lib. 1, cap. V.

Fores, θύραι, plurale tantùm dici, ait Chariſius, ac Diomedes. At rectum ſingularem apud Comicos legas. Plautus Aulul. * *Atat foris crepuit. ſenex eccum aurum effert foras.* * *Act.* 3, *ſc.* 5. *mortuum ego.*

Et Perſa †: *Sed ibi concrepuit foris. quiſnam egreditur foras?* † *Act.* 3, *ſc.* 2.

Terentius Adelph. ‡ *— Quidnam concrepuit foris?* ‡ *Act.* 2, *ſc.* 3.

Genitivus eſt apud Ovidium epiſtolâ Medeæ:

Conſtitit ad geminæ limina prima foris.

Accuſativus eſt apud Varronem Περὶ ὁδῶν καλῶ *: * *apud Nonium in* Faſcia.

In quibus Libyſſa citrus faſciis cingit forem.

Et Ciceronem pro L. Cornelio Balbo: *Aperuit forem ſcalarum.* Quem locum quoque adducit vetus Horatii interpres †. Vſus itidem Plautus Caſinâ: *Forem obdo, ne ſenex me opprimat.* † *ad lib.* 1, *ſat.* 2.

Catullus Epithalamio Iuliæ:

Raſilemque ſubi forem.

Ovidius lib. 11 de Ponto, eleg. 11:

Nec rigidam timidis vocibus obde forem.

Appulejus lib. IX: *Iam forem pulſare validius.*

Denique ablativum uſurpat Horatius lib. 1, ſat. 11:

Excluſus fore, cùm Longarenus foret intus.

Et Ovid. lib. 11 Faſt. ubi de Regifugio:

— Cuſtos in fore nullus erat.

Appulejus lib. 1 Met. *Ego verò adductâ fore, peſſuliſque firmatis.*

Fortunæ, ὑπάρχοντα, ὑπία, plurale ſolùm, ut cum Chariſio prodit Diomedes. *Fortuna* verò ſingulo numero aliud eſt: nempe Dea, vel eventus præter conſilium eveniens.

Fruges, κάρποι, carere plurali, docent iidem. Nec ratio obscura, cùm multitudinis significatio insit. Siquidem duo earum genera; frumenta, ut triticum, avena; legumina, ut faba, cicer. Imò & arborum fructus sic vocâsse, argumento sit, quòd eas *frugiferas* nuncupamus.

Genæ, παρειαὶ, plurale tantùm Charisio dicitur, & Phocæ. Sed Plinii est lib. XI, cap. XXXVII: *Palpebræ in genis utrimque: sed quadrupedi in superiori tantùm gena, volucribus in inferiore.* Et mox: *Graviores alitum inferiore genâ connivent.* Et post paucula: *Quadrupedes, quæ ova pariunt, ut testudines, crocodili,* (connivent genâ) *inferiore tantùm.* Ac deinde: *Extremum ambitum genæ superioris antiqui cilium vocavere.*

Gerræ, πλεκτά τινα προσφερόμενα τέγεσιν, quomodo Charisius exponit, plurale tantùm, ut idem ait. Vnde pro nugis poni cœperint, docebit Festus. Quâ significatione, itidem est plurale. In Philoxeni tamen glossis: *Gerra*, ὀυδαμινός. Sed malim & hic *gerræ*.

Gingivæ, τὰ ἔλα τῆς ὀδόντων, solùm plurale traditur Charisio, & Diomedi. Atqui Catulli est carm. XL:

Quod quisque minxit, hoc sibi solet mane
Dentem, atque russam defricare gingivam.

Iuvenal. sat. X. *Frangendus misero gingivâ panis inermi.*

Indeque diminutivum *gingivula*, apud Appulejum in Apologia:

Complantatorem tumidulæ gingivulæ.

Atque ex *gingivula*, *gingilla*, vel *gingila*: si rectè in glossis Philoxeni; *Gingivæ*, ἕλα, γόμφοι. *Gingila*, ἕλον ὀδόντος.

Grates duntaxat pluraliter inveniri, Diomedi monitum. Caussa non alia videtur, quàm quia contractum est ex χάεττες. Charisius: *Hæ grates, & gratiæ*, χάελις. Ac similiter glossæ Philox. & Onomasticon vetus.

Grossi sæpius quidem plurale: singulari interim legas apud Plinium lib. XIII, cap. VII: *Sed grossius ejus non matureſcit.* Imò Macrobius quoque lib. II Sat. cap. XVI, adducit hæc verba Mattii, veteris scriptoris *: *In milibus tot ficorum non videbitis grossum.* Glossæ Philoxeni: *Grassius*, ὄλυνθος, & παχὺς, & λιπαρὸς: ubi confundit *grossus*, quod est ὄλυνθος, & *crassus*, quod est παχύς.

* Fortasse ejusdem, unde Priscianus in sexto citat: Meos hortulos plus stercoro, quam holero. *Sed ibi vocatur* Cn. Marcius. *Verum, credo, librarius* Mattii *nomen invulgatius illud Marcii mutârit. Argumentum quidem utrobique rusticum: quod conjecturam nostram juvat.*

Habena quoque legimus. L. Varius:

Quem non ille finit lentæ moderator habenæ,
Quâ velit, ire; sed angusto prius ore coercens,
Insultare docet campis, fingitque morando.

Adducit Macrobius lib. VI Sat. cap. II. Imò ipsius est Maronis in VII:

— Ille actus habenâ
Curvatis fertur spatiis.

Idus, εἴδοι, plurale solùm, ut ait Charisius, Diomedes, Phocas, Priscianus.

Illecebræ,

Illecebræ, δελεασμοὶ, plurale solùm Charisio, & Diomedi. Sed Plautus in Asinaria ait * : *Atque eccam, illecebra exit tandem.* * Act. 1, sc. 2.

Et Menæchmis † : *Mundicia illecebra est animo amantium.* † Act. 2, sc. 3.

Cicero quoque 1 Catil. *Iam verò quanta in ullo unquam homine juventutis illecebra fuit.* Et pro Milone : *Impunitatis spes, maxima est illecebra peccandi.* Ac similiter Gellius.

Induciæ, ἀναχωχὴ, Charisio solùm plurale, ac similiter Diomedes, & Phocas. Sed ut Agellius lib. XIX, cap. VIII ait, *inducias nonnunquam scriptores veteres singulari numero appellaverunt.*

Ineptiæ, μωρίαι, tantùm plurale; ut ait Charisius. Et longè saltè hoc numero usitatius. Sed ineptia sit, propterea negare etiam singulum numerum habere. Nam Plauti est Mercatore act. 1, sc. 1 :

Ineptia, stultitiaque adeo, & temeritas.

Ita MSSi omnes. Nec versus claudicat, quia ultima in *ineptia* porrecta est ob duas consonas, à quibus vox sequens incipit. Cujusmodi compluria adduxi lib. II artis Grammaticæ, cap. XV. Eodem numero usus Terentius Eunucho Act. IV, sc. VI : *Vsque adeo ego illius ferre possum ineptiam.*

Et Adelph. Act. IV, sc. VII :

Ita me Di ament, ut video ego tuam ineptiam.

Inferiæ, χοαὶ, plurale solùm esse, ait Gellius lib. XIX, cap. VIII : ac similiter Charisius, Diomedes, Phocas. Puto, naturâ esse adjectivum, ut necessariò intelligatur substantivum ejusdem generis ; scilicet *res*, vel simile. Inferebant enim sepulchro lac, mel, aquam, vinum, olivas : etiam flores spargebant. Atque ex eo, quòd hæc inferrentur, *inferiæ* vocabantur. Similiter adjectivè dixere, *inferium vinum* : ut verbis istis, *Macte hocce vino inferio esto.* Quibus utebantur, cùm solùm calpar inferrent, quod iccirco *inferium vinum* dixere. Alioqui *calpar* latiùs pateat. Gloss. *Calpar*, θυσίαι ἀπαρχῶν ὕτου. Item : *Calpar*, ὕτος ἐν θυσίᾳ.

Inimicitiæ plurale tantummodo, juxta Diomedem, & Phocam. Sed *inimicitiam* quoque non semel usurpat Cicero : ut Orat. pro rege Dejotaro : *Parvam inimicitiæ culpam.* Et secundâ invectivâ in L. Catilinam : *Inimicitiam hominum.* Et IV Tuscul. quæst. *Odium, inimicitia, discordia.* Et eodem : *Ira, inveterata inimicitia.* Ennius apud Agellium lib. XIX, cap. VIII :

— Eo ingenio sum ego
Natus, amicitiam, atque inimicitiam, in frontem promtam gero.

Sic locus is numeris reddendus. Pacuvius Chryse : *Sed cesso inimicitiam integrare.* Et Mart. Capella in quarto : *Namque inscientiæ scientia contraria, inimicitiæ amicitia.* Ac leviculam hanc de *inimicitiæ* vocabulo observationem, nec puduit Collectaneis suis inserere L. Ioannem Scoppam lib. I, cap. XIX.

Insidiæ, ἐνέδραι, plurale solùm Charisio, Diomedi, Phocæ.

Kalendæ semper plurale dicitur Sosipatro, Diomedi, Phocæ, Prisciano. Ac similiter glossæ in Cyrilli calce inventæ : Καλάνδαι, *Calendæ : singulare non habet.*

Lactes inter feminina pluralia reponit Diomedes in primo. Idem facit Priscianus in VI : *Hæ lactes*, inquit, *partes sunt intestinorum à Græco* γαλακτίδες *dictæ : & servaverunt apud nos quoque idem genus, cujus singulare hæc lactis est.* Vbi videmus, Priscianum agnoscere singularem *hæc lactis.* Quem mox comprobat illo Titinnii in Ferentinati : *Craticula, cerebellum, lactis agnina.* Plurali eò in genere usum docet Pomponium in Lare familiari : *Oro te, Basse, per lactes tuas.* De genere tamen scrupulum injicit Valerius Probus in Catholicis, his verbis : *Hi lactes, genere masculino, numero semper plurali.* At mox : *Sunt hæ lactes partes corporis in intestinis pinguissimæ.* Vbi *hi lactes* rescribendum. Similiter P. Consentius : *Lactes masculinum semper plurali significatu : ut ait Horatius ; Pulmone, & lactibus unctis.* Itaque & Gaspar Scoppius, notis in Institutionibus grammaticis, sub Pascasii nomine editis, *Lactes* ait falsò credi femininum. Ego in hoc veterum dissensu non Probum sequor, sed Priscianum : neque id, quia hic probatior mihi, sed quia è Pomponio & Titinnio comprobat sententiam suam : quod Probus facere vel non potuit, vel neglexit.

Latebræ semper plurale Charisio, & Phocæ. Cicero tamen in tertio de Officiis ait : *Videant, ne quæratur latebra perjurio.*

Literæ, τὰ γράμματα, perpetuò plurale Charisio statuitur, atque item Diomedi. Poetis tamen *litera* ponitur pro epistolâ. Vt Ovidio epist. Bris.

Quàm legis à raptâ Briseide litera venit.

Et alibi sæpe. Si tanti, Vallam adi lib. III, cap. VI.

Lutinæ plurale tantùm : ut ait Charisius, juxta codd. MSSos, quos repræsentat Andr. Schottus Observationum Philologicarum lib. I, cap. IV. In vulgatis non habes : sed solùm, *Latebræ*, σπήλωμα. In MSSis, *Hæ latebræ*, μυχοί. *Hæ lutinæ*, σπήλωμα. His si standum, ut σπήλωμα à σπηλὸς, sic *lutinæ* fuerit à *lutum*. Credo *ædes*, *officinæ*, vel simile, intelligitur.

Manubiæ, τὰ ἐκ ζώντων σκῦλα, Charisius, Diomedes, Phocas, plurale tantummodo dicunt.

Minæ Charisius reponit inter semper pluralia. Nempe pro comminatione, vel murorum eminentiâ. At singulo *mina* dicitur tum mamma * altera lacte deficiens : tum ovis † glabro ventre.

* *Festus.*
† *Varro lib. 2 de R. R. cap. 2.*

Minutiæ sæpius quidem plurale : sed Senecæ est epist. XCI ; *Donec in minutiam frequenter trita redigatur.* Onomasticon vetus : *Minutia*, λεπτὸν, σκύβαλον. Imò ut *materia, materies* ; *luxuria, luxuries* : sic & *minutia, minuties* dixere.

Appu-

Appulejus lib. IX: *Ad summam minutiem contere.* Et lib. IX: *Aures enormes repetunt parvitatem pristinam: dentes saxei redeunt ad humanam minutiem.*

Næniæ, ἐπιτάφια, plurale solùm esse, statuunt Charisius, ac Diomedes. Etiam in glossis vett. Græcolatinis legitur: Ἐγκώμια νεκρῶν, *Næniæ, singularem non habet.* Verùm id falsum esse, evincit hic Varronis * locus lib. IV de vitâ pop. Rom. *Deinde næniam cantari solitam ad tibias, & fides.* Afranium quoque, ac Plautum, eo usos, docet Festus. Vsurpant item Fabius, Sidonius, alii. Imò in iisdem glossis alicubi hæc conjunguntur, *epitaphium, næniæ, laudatio.*

* *Apud Nonium in* Næniæ.

Nares, juxta Charisium, & Diomedem, est plurativum tantùm. Nam genitivo singulari usus Horatius; cujus est † *naris obesæ*, & ‡ *emunctæ naris*: ac Lucanus, cujus † est, *naris aduncæ.* Ablativus est apud Claudianum lib. II de laudibus Stiliconis:

† *lib. Epod. od.* 12
‡ *lib.* 1 *Serm. sat.* 4.
† *lib.* 2.

— Ceu tenerâ venantem nare molossi.

Et lib. III de iisdem:

Hæ pedibus celeres, hæ nare sagaces.

Quin & nominativus est in usu: qui tamen non est *nar*, sed *naris*: ut Charisius ostendit illo Æmilii Macri: *Saucia naris.* Ac similiter Ovid. III Met. fab. IX: *— Et lati rictus, & panda loquenti*

Naris erat. Et lib. VII:

Defluxere comæ, cum quis & naris, & aures.

Nar autem fluvii in Sabinis nomen est, & masculinũ: ut illo Claudiani;

Vulturnusque rapax, & Nar vitiatus odoro
Sulfure.

Locus est in panegyri de Probini & Olybrii consulatu *. Quod primum Claudiani poema Latinum fuit; ut liquet ex epigrammate ad Probinum, cujus initium, *Quem precor inter nos* &c.

* *vers.* 253.

Nonæ, αἱ νόναι Plutarcho †, nempe appellatione à Latinis acceptâ; plurale tantùm, juxta Charisium, Phocam, & Priscianum. Naturâ est adjectivum; ut intelligatur *dies.* Nam etsi propriè *nonæ* dies unicus, qui proximè VIII idus antecedit; tamen nunc quatuor, nunc sex dies præcedentes ab nonis accipiunt nomen: eaque, ut puto, caussa, cur plurativè dixerint *nonas*, non *nonam.* Atque eâdem de caussa, credo, & *idus*, & *kalendas*, plurali protulere: nimirum quia etsi unus iduum, unus item calendarum dies foret: tamen & dies, qui antecedunt idus, ab idibus nominantur, & itidem à calendis, qui inter idus, & calendas interjecti. Quod sicui ratio hæc nostra non satisfacit, is, per me licet, magis verisimilem excogitet.

† *in Romulo.*

Nugæ, φλυαρία, carere singulo numero, monitum Charisio, & Diomedi.

Nundinæ, ἢ κατ' ἐνάτλω πανήγυεις, semper plurale dicitur Gellio lib. XIX, cap. VIII,

cap. VIII, ac præterea Charisio, Diomedi, Phocæ. In glossis tamen vett. *Nundina, ἀγορὰ ἢ ἡμέρα ὄνιων.* Sed malim, *nundinæ*. At singulari numero potiùs *nundinum* dicitur: ut ex Varrone, & Lucilio, Nonius ostendit. *Nundina* autem Dea nuncupata à nono nascentium die, qui *lustricus* dicitur. Macrobium adi lib. I Saturn. cap. XVI.

Nuptiæ, γάμος, itidem plurale duntaxat Charisio, Diomedi, Phocæ.

* *Sc. Lampridem ecastor.* *Offuciæ* non semper plurale esse, docemur Plautino istoc Mostellariâ *:

Neque cerussam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.

Opes singularem nescit, juxta Charisium. Sed addit, Virgilium nihilominus dixisse I Æn. *Non opis est nostræ Dido.* Atqui hic *opis* non *divitiis*; sed *potestatem*, signat: unde Servius, *nostræ possibilitatis*, exponit. Singulare verò *ops, opis*, potiùs divitem notat: unde contrarium *inops*. Festus: *Ops antiquis dicebatur, quem nunc opulentum dicimus. Ops* etiàm *opem sive auxilium* † *apud Prisc. lib. 7.* *ferens*: quomodo Accius † de Hercule: *Querum genitor fertur ops esse gentibus.* Sed nihil hoc ad divitiarum significationem. Sunt qui pro divitiis etiam accipi singulo numero probent istoc Horatii lib. I, Serm. II:

Dives opis natura suæ.

Vbi ex voce *dives* colligunt, *opis suæ* idem valere, quod *opum suarum*. At *opis* hic laxè pro omnibus sumitur, quibus opitulatur natura: ut nihil aliud signet poeta, quàm sufficere sibi naturam ad omnia. Nihiloque validius ad hanc rem Ovidii illud lib. I Trist. El. III:

Non aptæ profugo vestis, opisve mihi.

Nam & hic laxè ea vox accipitur, non de pecuniis solis.

Paleas, & *paleam*, ita distinguunt, quòd *palea* singulari signet cartilaginem de collo gallinacei dependentem: quomodo Varro ait lib. III de R. R. cap. IX: *Gallos salaces paleâ rubrâ subalbicante. Paleæ* autem pluraliter notent pabulum jumentorum, sive grani folliculum: quâ ratione Maro ‡ *lib. I, & 3 G.* in Georgicis ‡ *leves*, & *inanes paleas* dixit. Sed in gallo *paleas* quoque ait Columella lib. VIII, cap. II: *Paleæ ex rutilo albicantes, quæ velut incanæ barbæ dependent.* Et contrà de pabulo jumenti dixit Horatius in satyris *, *hornam paleam*: & Virgilii est Georgicôn primo: * *lib. I, sat. 6.*

At si luxuriâ foliorum exuberat umbra,
Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.

Scio, Servium dicere, Virgilium sic loqui contra artem. Ac rationem hinc addit; *quia quæ à pluribus constant, sunt tantùm numeri pluralis, licet abutantur poëtæ.* At cogitare debuit, Ciceronem quoque in Paradoxis scripsisse: *Auri navem evertat gubernator, an paleæ, in re aliquantum, in gubernatoris inscientiâ nihil interest.* At idem Tullius lib. IV de Fin. *Gubernator æquè peccat, si palearum navem evertit, & si auri.* Vt nihil interfit, *paleæ*, an *palearum navem*, dicas.

dicas. Adde quòd κῆ μεταφορὰν *paleam æris*, pro ramentis ejus, dicat Plinius lib. XXXIV, cap. XIII.

Partes, pro *factione*, sæpius plurale. Sic & *primæ*, ac *secundæ*; ubi intelligitur *partes*. Vt cùm dicitur *primas*, aut *secundas tenere*.

Plagæ, ζῶναι ὀπλίων, plurale tantùm, ut ait Charisius. Sed apud eum corruptè * *hæc plaga*, pro *hæ plagæ*, editum est. Idem tradit Diomedes. * *in Putschiana.*

Præstigiæ refugit pluralitivum, si Charisium, & Diomedem, audimus. Quinctilianus tamen lib. IV, cap. I: *Hujus velut præstigiæ plausum petat.*

Preces, ἱκεσίαι, expers esse pluralis, censent Charisius, & Diomedes. At ablativum *prece* legas apud Plautum, Horatium, Ovidium, Persium, Senecam: imò apud Ciceronem lib. I de Inventione: *Si prece & observatione humili ac supplici utemur.* Et ad Atticum lib. X, epist. XIV: *Quintus non modò non cum magna prece ad me; sed acerbissimè scripsit.* Similiter Cornificius Rhetoricorum ad Herennium lib. II: *Nec prece, nec pretio, nec gratiâ, nec simultate, à recta via ostendemus deduci oportere.* Terentius nec *preci* refugit Andr. Act. III, sc. IV:

Nihil est preci loci relictum: jam perturbavi omnia.

Ac similiter Phorm. Act. III, sc. III:

— Vt nullus locus relinquatur preci.

Plauti quoque est *precem* Captivis Act. II, sc. I:

Quod antehac pro jure imperitabam meo, nunc te oro per precem.

Antiquus nominativus fuit *precis*, vel κῆ συγκοπὴν, *prex*. Glossæ Græcolat. ad Cyrilli calcem inventæ: Παράκλησις, *obsecratio, prex.*

Primitiæ, ἀπαρχαὶ, tantummodo in plurali usurpatur, teste Charisio, Diomede, Phœca. Naturâ esse adjectivũ, arguit, quòd Ovid. XII Met. † dicât: † *fab.* 5.

Ecce rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
Primitium torrem.

Quare cùm *primitiæ* dicitur ἀπαρχὴ τῶν ἀκροθινίων, *frugum* intelligitur. Postea latiùs extensa significatio.

Quadrigæ plurale semper dicitur Charisio, & Diomedi. Sed hanc opinionem paullo antè refellebamus, cùm de *Bigarum* nomine sermo esset.

Quisquiliæ, φρυγάνων χαῖται, σκύβαλα, non habere singularem, dicitur Charisio, Diomedi, Phocæ. Nempe obsoletum est *quisquilia*. Vsus Novius † in Togulariâ: *Abi abi, deturbate saxo, homo non quisquiliæ.* † Ita Festi exemplar Farnesianũ. Al. Nævius.

In glossis Philoxeni legas, *Quisquilia*, σκύβαλα. Vtrùm hic singulo numero, an plurali? Sanè & Plinius lib. XVI, cap. VIII ait, granum ilicis cocciferæ vocari *quisquilium*: si proba est Dalecampii conjectura. Cui antiqua Parmensis favet. Sed in aliis est *cusculium*. Vt verisimile magis sit, quod maximo Salmasio ‡ visum, esse ex Græco κόσκυλιον, quod δὰτὸ τῶ κοσκύλ- ‡ *in Plinianis Exercitationibus.*

* *resecare minutias, quæ restant.* κοσκύλλειν * : unde similiter κοσκύλμαθα, & κοσκυλμάτια, *minuta pellium præsegmina* ; ut interpretantur Aristophanis scholiastes, Hesychius, & Suidas.

Reliquiæ, λείψανα, plurale tantùm Charisio, & Phocæ. *Reliquia* tamen in vett. Plauti codd. invenitur Mil. Glor. Act. 1, sc. 1 :

At pedites tibi reliquia erunt, si viverent.

Appuleji etiam est in Apologia :

Converritorem pridianæ reliquiæ.

Censeo autem, & hoc naturâ esse adjectivum : ut in *reliquia*, *res* aut *pars* respiciatur : in *reliquiæ*, *res* aut *partes*, vel simile. Movet, quòd *reliquus* sit adjectivum. Atqui *relicuæ*, à *relicuus*, quod postea *reliquus*. *Relicuo*, &, *relicuas* quatuor syllabis, apud Lucretium legas lib. 1, & IV. Scio διάλυσιν statui. Sed censeo, priùs dixisse *relicuus*, τετρασυλλάβως. Vt enim à *pasco pascuus*, ab *irrigo irriguus*, à *cædo cæduus* : sic à *reliquo*, quod postea *relinquo*, *relicuus*.

Retes, δίκτυα, juxta Charisium, singularem ignorat. Vt cùm dicimus, *In retes meas incidisti*. Sed fallitur. Nam ut *retia* à *rete*, sic *retes* à *retis* : de quo antea † dictum.

† *cap. 29.*

Salebras singulum habere numerum, ostendit hoc Ciceronis in V de Fin. *Hæret in salebra*. Similiter Val. Max. lib. VI, Appul. lib. I Met. Apud Papiam quoque est : *Salebra, via inæqualis.*

Salinæ, ἁλικαὶ, plurale tantùm, juxta Charisium. Sed naturâ est adjectivum, ac respicitur *tabernæ* : ut *vas*, cùm dico *salinum*.

Sarcinæ, ἀποσκευαὶ, semper plurale, eidem Charisio. Quomodo & *sarcinulas* dixere Catullus ad Veranium, Iuvenalis sat. VI, & Vlpianus L. XV. §. ûlt. D. Ex quibus caussis major. Sed singulari dixit Plautus Mostellariâ : *Vnde advenienti sarcinam imponam seni.*

Propertius lib. IV, el. III :

Essem militiæ sarcina fida tuæ.

Cui planè geminum hoc Ovid. epistolâ Briseidos :

Non ego sum classi sarcina magna tuæ.

Scalæ, κλίμακες, in iis, quibus nonnisi plurali utendum, refertur à Charisio, Diomedē, & Phoca. Rectè tamen *scala* dicitur : quod & vidit in lexico suo Phavorinus, cùm ait : Ἀναβολεῖς *, ἢ πρὸς Ῥωμαίους λεγομένη σκάλα. Vsurpat Cajus Iurisc. † *Vel scalam sciens accommodaverit ad adscendendum.* Quamquam *scalas* malim, cùm Sallustius dixerit in Iugurtha : *Vbi unæ itque alteræ scalæ comminutæ sunt.* Similiterque Cicero, Cæsar, alii.

* *Græci ἀναβολεῖς, quæ Romanis dicitur scala.*

† *In l. Si pignore. 4. penult. ff. de furti.*

Scopæ plurale solùm, juxta glossas Philoxeni, ubi legas : *Scopæ*, σάρος, τοῦτο † ἀεὶ πληθυντικῶς λέγεται. Imò Diomedes idem tradit, & Servius in illud I Georg. *Nequicquam pingues palæ teret area culmos.*

† *hoc semper pluraliter dicitur.*

Notandum,

Notandum, inquit, *paleam dictam numero singulari contra artem. nam ea, quæ ex pluribus constant, numeri sunt tantùm pluralis, secundùm artem: ut, cancelli, bigæ, scopæ; licet abutantur poetæ.* Etiam Charisius inter plurali carentia retulit: sed addit ille, *Dicimus tamen & scopa.* Quin & Onomasticon vetus: *Scopa, σάρωθρον. Scoparii, οἱ σαρῶλαι. Scopula, κορημάτιον.* Postremo hoc utitur Columella lib. XII, cap. XVIII: *Deinde penicilo detergitur, & ferventissimâ pice infusâ, novo alio rutabulo, & scopulâ picatur.* Herbæ inde etiam nomen *scopa regia.* Plinius lib. XXI, cap. VI: *Non levior ei, quam scopam regiam appellant; quamquam folia ejus olent, non flores.* Gloss. Philox. *Scopa regia, Σιδηρῖτη, βοτάνη.* Vbi corrigo, Σιδηρῖτις. Nam σιδηρῖτις herba, quæ nonnullis *Achilleum*: ut docet Dioscorides lib. IV, cap. XXXIII, & Plinius lib. XXXV, cap. V. Propriâ vero significatione *scopa* pro *scopæ* non memini me legere apud idoneum quemquam Latinæ linguæ auctorem. Obduci olim solet Suetonii illud in Nerone: *Alterius collo & scopa deligata.* Sed *ascopera* legendum, monuit Angelus Politianus Miscell. cap. XX.

Sordes carere singulari, ajunt Charisius, & Diomedes. Atqui & *sordis*, & *sordem*, & *sorde* dicitur. Plautus Pœnulo:

Imò etiam in medio oculo parum sordis est.

Item Horat. lib. I epist. ad Lollium:

Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.

Imò Cicero pro Flacco: *Nullam in re familiari sordem posse proferri.* Et ad Att. lib. I, epist. XIII: *Apud bonos iidem sumus, quos reliquisti: apud sordem urbis, & fecem, multò melius nunc, quàm reliquisti.* Huc pertinet quoque ille Bedæ locus lib. de Orthographia: *Sors sortis, & sors sordis dicitur. Ambrosius: Mundet vasa, ne sordis aliqua vini gratiam decoloret.* Hæc Beda. Vbi fortasse legendum, *sors, sortis, & sordis sordis.* Nam Ambrosii locus à Beda productus *sordis* in recto, non *sors*, usurpat. Nec *sors* pro eo dixit quisquâ.

Sortes plurale pro oraculis sive Deorum responsis, juxta Diomedem. Appulejus tamen IV Met. ait: *Apollo sic Latinâ sorte respondit.* Et, *Suæ conjugi præcepta sortis enodat infaustæ.* Vbi manifestum est, pro oraculo sumi. Ac ne solum sic Appulejum loqui censeas, ipsius Ciceronis est lib. II de Divinat. *Nam cum sors illa edita est opulentissimo regi Asiæ,*

Cræsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim:
hostium vim sese perversurum putavit; pervertit autem suam.

Suppetiæ, βοήθεια, tantùm plurale; juxta Charisium, & Diomedem.

Symplegades propterea est plurale, quia geminæ. Sed de unâ sic Seneca Hercule Furente †: — *Illa quæ Pontum Scythen* † *vers.* 1209.

Symplegas arctat.

Tenebræ, σκοτία, solùm est plurale; ut rectè Charisius, Diomedes,

Phocas. Lampridius tamen in Commodo : *Repentina caligo ac tenebra in Circo Calendis Ian. oborta.* Ita in membranis omnibus reperit Isaa. Casaub.

Tricæ, τρίχώματα, solùm plurale Charisio. Idem de *Apinis* judicandum : quæ Martialis jungit lib. XII, ep. I :

Sunt apinæ, tricæque, & siquid vilius istis.

At *Apina*, & *Trica*, numero singulo, sunt oppida Apuliæ, unde *apinis & tricis* nomen. Plinius lib. III, cap. XI : *Arpi ; aliquando Argos Hippium, Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi delevit gentes Monadorum Dardorumque : & urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertêre, Apinam, & Tricã.*

Vigiliæ pluraliter dicitur de excubiis nocturnis, cùm totæ intelliguntur : at singulariter de parte earum : quomodo apud Cæsarem sæpe legas, *prima, secunda, tertia, quarta, vigilia.* Atque ita Cicero Philipp. I : *Quasi in vigilia quadam consulari ac Senatoria.* Censorinus similiter, capite de diebus.

Vindiciæ solùm plurale Charisio. *Vindicia* tamen est in legg. XII Tabb. *Si vindiciam falsam tulit.* Etiam Servius Sulpitius apud Festum ait, *Vindicias esse, quâ de re controversia est.*

Vires semper plurale statuit Charisius. Atqui *vires* est à *vis* : cujus antiquus genitivus videtur fuisse *vieris*, ut à *sus sueris*, vel *suris*, unde *surire*. Vel rectus fuerit hæc *viris*, unde postea *vis*. A *viris* autem *vires*. Verùm de eo pluribus in triptotis.

Vrbium his nomina addere solent : ut, *Athenæ, Thebæ, Mycenæ.* Sed, ut monet Priscianus in V ; *Inveniuntur in his quædam singulariter prolata, idem significantia.* Sic *Cyrenas*, & *Cyrenen* dixere ; *Cumas* Æolidis, & *Cymam* ; *Thebas*, & *Theben.* Statius VIII Theb.

Vive superstes ait, diræque ad mœnia Thebes
Solus abi. Imò Virgilii ipsius est in V :
Argolicove mari deprensus, & urbe Mycena.

Sed fortasse *Mycena* adjectivè hic sumitur pro *Mycenæa.* At *Venètiæ* urbs, *Venetia* regio.

CAPVT XLIV.

De neutris, quæ ajunt singulo numero carere. Aplustre. Arbitrium, *pro* arbitri sententia. Avius. Batualia. Castrum. ταισός. Genialia. Genitale. Iugum *pro* cacumine. Iugere *pro* jugero : & jugeris *pro* jugeribus. Ile. Licium. Lumen *pro* die. Mapali. Multicia tunica. Oblivium. Palear. Pascuum. Tempus *capitis.* Vadum. Verbere. Vtensile. *De festorum nominibus.*

SVpersunt neutra, quæ nescire pluralem dicuntur. Hæc deinceps exponam. *Æstiva*,

Æstiva, & *hyberna*, atque item *stativa*, ex se adjectiva sunt: atque intelligitur *castra*, vel *loca*. Vt naturâ habeant singularem.

Aplustra, vel *aplustria*, pluraliter dixit Ennius. Vnde in glossis: *Aplustra*, πλερὸν πλοίε, ὡς Ennios. Item Lucretius lib. II, Cicero, & Cæsar in Arateis, Silius in X. Ac similiter ablativo *aplustris* usus idem Lucretius in IV. Sed singulare *aplustre* est apud Lucanum lib. III *:

* vers. 586.

— Grajûmque audax aplustre retentat.

Et post aliqua †:

† vers. 672.

— At hi tortum validis aplustre lacertis,
Avulsâsque rotant excusso remige sedes.

Arbitria semper esse plurale, Charisii opinio est; non quidem prout simpliciter sumitur pro judicio; sed pro arbitri sententia, quomodo μισθωσία in glossis vertitur. Sic usus M. Tullius in tertio de Officiis ‡: *Q. quidem Scævola, pontifex maximus, summam vim dicebat in omnibus iis arbitriis, in quibus adderetur, Ex fide bona.* At singulo numero aliquanto antè * idem dixerat: *Reliquorum autem judiciorum hæc maximè excellunt, in arbitrio rei uxoriæ, Melius, æquius.* Similiter loquitur alibi non semel.

‡ pag. extrema 65. edit. Ald.

* pag. 64. edit. ejusdem.

Arma, ὅπλα, pluralem ignorare, Gellius monet lib. XIX, cap. VIII. Nec aliter Charisius in primo, Phocas in Arte, & Priscianus in V. In caussa videtur, quòd multa hoc nomine contineantur: nempe scutum, gladius, galea, lorica, fustis, lapides: ut Festus docet, & Cajus de verborum significationibus.

Avia, ἄποδα, plurale tantummodo esse, tradidit Sosipater. Verùm non magis singulo caret, quàm *invia*, *pervia*, *devia*. Quippe Plauti est Aulularià:

Sylvani lucus extra murum est avius.

Ac similiter Lucretius lib. III:

Avius à vera longè ratione vagaris.

Vti & eopse libro:

Avius à vera longè ratione recedit.

Et in tertio:

Quin etiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus.

Batualia, γυμνασία μονομάχων, solùm plurale, ut Charisius in primo ait. Nempe naturâ est adjectivum, & intelligitur *exercitia*, vel *certamina*.

Bona, ὑπάρχοντα, tantùm plurale, ut ait Charisius.

Brevia, βραχῆ, solùm plurale, juxta eundem.

Castra, παρεμβολὴ, plurale semper, ut idem ait Charisius, & Phocas. De voce eâdem ita Servius in illud VI Æn.

Pomeria, Castrumque Inui.

Castrum civitas est. Nam castra numero plurali dicimus: licet legerimus in Plauto, Castrum Pœnorum. Censet igitur Servius, Plautum à *castris* numerum singulum formâsse *castrum*: sed usitatè *castra* à *castris* differre, quia illud notet civitatem: unde Maroni *Castrum Inui*, id est, civitas Panos, eo quòd *Inuus* (sic apud Servium Danielis, non *Inus* legi debet) sit Pan, cui nomen sit *ab ineundo passim cum omnibus animalibus*: ut ibidem dicitur. Falluntur igitur, qui hoc Maronis loco probare conantur, *castra* habere numerum singulum. De *castri*, sive *castelli*, *pagi*, *vici*, *oppidi*, *urbis*, *villæ*, discrimine vide lis Aldum de Quæsitis lib. III, epist. VII.

Cete, κήτη, plurali caret; ut ait Charisius. Nam *cetus* quidem dicitur; sed inde est *ceti*. At κῆτος, unde κήτεα κήτη, est neutrum.

Cibaria, σιτομέτριον, singularem nescire, sententia est Sosipatri, & Diomedis. Puta quando accipitur substantivè. Nam adjectivè ait Cicero Tusc. v, *panis cibarius*: Plautus Capt. *res cibaria*: Columella lib. XII, cap. L, *oleum cibarium*.

Comitia plurali tantùm efferre jubet Gellius lib. XIX, cap. VIII: ac similiter Sosipater. Sed intellige pro conventu populi ad creandos magistratus; unde idem Sosipater ἀρχαιρέσια interpretatur. Pro loco enim *comitium* est in usu, non modò apud Plautum, Asconium, Gellium; sed etiam Ciceronem primo de Divinat. & alibi.

Compita non aliter, quàm plurativè efferimus: sed antiqui etiam *compitum* dixere: uti & *compitus*; quod ex Cæcilio, & Varrone, superius † ostendimus.

† cap. 36.

Crepundia, ἀναγνωρισμοὺς, ut quidem interpretatur Charisius, (nempe quia crebrò inde in fabulis fit agnitio) plurale tantùm est; ut idem ait, ac Diomedes, & Phocas.

Cunabula duntaxat plurale, juxta Diomedem, & Phocam. Glossæ tamen Philoxeni: *Cuna, & cunabulum*, βαβαλιγήειον. Sed hodie deficit auctoritas.

Diaria carere singulo, ait Charisius: qui, retentâ voce Latinâ, interpretatur διάεια: nempe quia ea vox posterioribus Græcis in usu: ut videre est Iustiniani Novell. CXXIII; inque Constitutionibus Manuelis Comneni, & Heraclii, atque alibi. Horatius lib. I, epist. XIV:

Cum servis urbana diaria rodere mavis.

Vbi Lambinus: *Diarium*, inquit, *victus est diurnus*. Quod ipsum in Thesauro Rob. Steph. legas. Credo, si Charisii locus ille animo occurrisset, *diaria* scripsissent. Quomodo Cicero quoque ad Att. lib. VIII *militum diariis* ait, & Martialis similiter lib. IX, epigr. CIX:

--- puerique diaria poscunt.

Sed his locis de pluribus diebus agitur: ut fortasse rectiùs dicatur, *Hodie servo diarium non dedit*: quàm *diaria*.

Donaria

Donaria singulari fraudat Charisius. Appulejus tamen in secundo Floridorum inquit : *Ibi donarium Deæ perquam opulentum.* Apud Servium etiam in XII legas : *Sacrarium proprie locus est in templo, in quo sacra reponuntur : sicut donarium est, ubi collocantur oblata.* Sed voluit Charisius plurale esse, cum notat dona ipsa, unde ἀναθήματα interpretatur. At Appulejus pro loco usurpat : similiterque Servius exponit. Scio, Vallam Elegantiarum lib. I, cap. VI hoc nomine Servium reprehendere. Sed pro loco usi quoque Maro III Georg. & Agellius lib. II, cap. X. Papias : *Donaria proprie dicta, quòd ibi dona reponantur, quæ in templis offerre consueverunt : abusivè etiam templa dicuntur.*

Exta semper plurale, auctore cùm Phoca, tum Sosipatro ; qui interpretatur σπλάχνα, τὰ καλιπυθέμενα βωμοῖς.

Flabra pro ventis dixit Maro II Georg. ac sæpius sic Lucretius, *Etesia flabra.* Eâ significatione tantùm esse plurale, tradit Servius *. In glossis tamen Cyrilli est : Φύσημα, *flamen, flatus, flabrum.* Item Papias : *Flabrum, tempestas.*

* in 2 Georg.

Fraga non poetæ modò, sed Plinius quoque, & alii, non aliter, quàm plurali usurpant. Sed dicere possis, cum sic vocentur exigua quædam mora terrestria, in iis scriptorum locis de pluribus fragis sermonem esse. Equidem puto, si distinctè loquendum esset, dicturos fuisse, *hoc fragum majus est isto.* Non ejus habemus exemplum. Scio. Sed ista familiaris erant sermonis : cujus sæpe nequit auctor laudari, quia scriptores se ad hujusmodi non demitterent, vel siqui id fecerint, perierunt. Atque idem dictum velim de aliis ejus generis multis, quæ privant singulari, non quia caruerint, sed quoniam nunc autoritas desit.

Gesa, sive *gæsa*, εἶδος ἀκοντίου, semper plurale ait Sosipater. Sic usi Maro, Propertius, Silius, Statius, Claudianus. Et ne poetas solùm dicam, Livius lib. VIII : *Leves autem, qui hastas tantùm gesaque gererent, vocabantur.* Singulo tamen numero legas in historia Iudith cap. IX : ἀλπισὰν ἐν ἀσπίδι, ἢ γάισῳ, ἢ τόξῳ, ἢ σφενδόνῃ. *Confisi fuere clypeo, gæso, arcu, & fundâ.* Quamquam hoc fortasse à γαῖσος, vel γαισὸς, non γαῖσον. Sanè γαισὸς est apud Pollucem lib. VII, cap. XXXIII, item Hesychium. Sed neutro singulari est apud Festum : *Gesum, grave jactum.* Vbi lege, *jaculum.* Papias : *Gessum, hastæ jaculum.* Malim, *hasta, jaculum.*

Genialia, tantùm plurale Charisio. Sed hoc ad festa pertinet, de quibus postea. Quippe interpretatur τυχαῖα : at eidem *genus* exponitur ἡ τύχη ἑκάστου.

Genitale pro *genitalibus* dici, Plinii hoc ostendit lib. XXVIII, cap. XI : *Vulpis masculæ genitale circumligatum.* Quomodo & idem cap. IX dixerat, *genitale maris* : ac Celsus similiter, *genitale muliebre.* *Intestina*,

Inteſtina, ἔντερα, ſingularem non habere, proditum Chariſio, ac Diomedi. Videlicet multa ſunt inteſtina. Alioqui de uno dixere in ſingulo: ut apud Celſum lib. II, cap. I: *Tenuioris inteſtini morbus, quem ileon nominant.*

Iuga, ἀκρώρεια, ſeu *ſumma montium*, non aliter, quàm plurali inveniri, Chariſio, & Diomedi, traditum. Atqui Maronis eſt VI Æn. *Hoc ſuperate jugum.* Ac ſimiliter Propertius, Ovidius, Statius, alii. Imò Cæſar ipſe in VII de bello Gallico: *Tandem Germani, ab dextro latere ſummum jugum nacti, hoſtes loco depellunt.*

Iugera, πλέθρα, Chariſius ſic refert inter pluralia tantùm, ut continuò addat: *Verùm & jugerum dicimus.* Quaſi *jugera* poſſit eſſe à *jugerum*, cum caſu gignendi habeat *jugerum.* Nec movet, quòd Priſcianus in VI ait, *jugerum* dici pro *jugerorum.* Nam eum refellit, quòd & *jugeribus* legitur. Quare *jugera*, *jugerum*, ſit a *juger*, vel, ut Priſcianus ait, *jugus.* Ab eo Tibullus *jugere* dixit lib. II, eleg. III:

Vt multò innumeram jugere paſcat ovem.

Vti à *jugerum* contrà eſt in plurali *jugeris*, pro *jugeribus*, apud Varronem lib. I de R. R. cap. X.

Ilia in ſingulari habet *ile.* Onomaſticon vetus: *Ile*, κῶλον. Sed in eo erat, quòd κῶλον vertit, cùm hoc ſit inteſtinum craſſum. At *ili* nomen ab εἰλεὸς, quod μετωνυμικῶς quidem morbum inteſtinorum notat: at propriè eſt inteſtinum tenue, ita dictum ἀπὸ τοῦ εἰλεῖν, id eſt, *vertere, volvere.* De ſingulo autem ejus vocabuli numero autor quoque Plinius lib. XI, cap. XXXII. *Ab hoc ventriculo lacteſ in homine, & ove, per quas labitur cibus; in cæteris ile.* Servius in illud Ecl. VII: — *Rumpantur ut ilia Codro.*

* ſat. 5. *Sicut in Æneide dictum eſt, hoc ile, & hæc ilia facit. Vnde Iuvenalis * ait:*

— Vis frater ab ipſis
Ilibus?

Verùm Iuvenalis is locus non oſtendit, *ile* dici in ſingulari; ſed tantùm declinationem indicat. Addit deinde Servius: *Maryllus mimographus contemſit artem; qui, ad jocum movendum, paraſito dixit; Tu, ut Hector, ab Ilio nunquam* Quaſi nempe *ilia eſſet non ab ile, ſed ab ilium.*

Iuſta, ἔνδιμα, plurale ſemper Chariſio, ac Diomedi. Sed etſi ſubſtantivè
† Metam. lib. 2. ſumatur, ut in illo Naſonis †, *Injuſtaque juſta peregit:* naturâ tamen eſt adjectivum; ac intelligitur *funera:* quæ *juſta* dicuntur, quia jus eſt ea tribui defunctis. Vnde liquet, naturâ ſuâ non carere plurali.

Lamenta plurali legas paſſim. Etſi *lamentum* Papias agnoſcit.

Lautia Chariſio tantùm plurale. Quomodo uſus Livius lib. XXVIII, Appulejus lib. III, Feſtus, alii.

Licia quoque huc referunt. At *licium* dici, oſtendit formula de furtis

per

per lancem liciumque conceptis. Vide Gellium lib. XI, cap. XVIII.

Lumina, pro oculis, vel diebus, plurale est. De priori auctor Charisius. Sed addit, apud Maronem tamen *lumen* pro oculo legi. Nempe pro *oculis*, *lumina*; pro *oculo*, *lumen* dicitur. Vt de oculo Polyphemi Maro III Æn. — *cui lumen ademtum*. Et mox, *Luminis effossi* —. Similiter pro *diebus* quidem plurale est; ut apud Catullum de coma Berenices:

Placabis festis luminibus Venerem.

At pro *die* est singulare; ut cùm apud Ennium sic Creon compellat Medeam, eamque regni sui finibus exire quamprimum jubet:

Si te secundo lumine hic offendero,
Moriere. Hoc est, proximâ die.

Nimirum par ratio est, ac in *lux* pro *die*, & *luces* pro *diebus*. De quo antè dictum.

Lustra plurale est pro lupanari, vel ferarum latibulis. At usitatum est singulari pro spatio quinquennii, vel quadriennii, aut pro lustratione, quæ censu perfecto suovetaurilibus fiebat: unde Censores dicebantur *lustrum condere*.

Magalia, & *mapalia*, Afrorum casæ, Charisio, & Phocæ, semper plura lia: deque priori idem prodit Diomedes. Posterius singulari non refugit Valerius Flaccus lib. II:

— *Coit è sparso concita mapali*
Agrestum manus.

Mœnia, τείχη, ἀθρόοι, non aliter, quàm plurali, usurpatur: ut consentiunt Charisius, Diomedes, Phocas, & Priscianus in V.

Multicia utut subst antivè solùm in plurali sumatur, naturâ suâ est adjectivum: eóque puto, non minùs *tunicam multiciam* dixeris, quàm Flavius Vopiscus *tunicas multicias*.

Nutricia item, pro nutricis mercede, est plurale; sed naturâ adjectivum. Vtitur Vlpianus l. 1. §. penult. D. de var. & extraord.

Oblivia solùm plurale existimant. Intellige non adjectivè; quomodo *verba oblivia* dixit Varro in IV de L. L. hoc est, oblivioni data; ut singularis in virili sit *oblivius*: sed substantivè pro oblivione; quâ ratione Maro ait in VI: — *Et longa oblivia ponunt*. Verùm sic quoque in singulari reperio apud Cornelium Tacitum lib. III Histor. *Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit*. Rectè igitur glossæ Cyrilli: Λήθη, *oblivium, obliteratio*. Et vetus Onomasticon: *Oblivium*, λησμονὴ, λήθη.

Olympia, *Pythia*, & similia, naturâ sunt adjectiva; in quibus intelligitur *certamina*, vel simile.

Orgia, Διονύσου μυστήρια, semper plurale; ut ait Charisius. Ac similiter Græci semper τὰ ὄργια.

Palaria semper plurale ; ut ait Charisius. Nempe intelligitur *exercitamenta* : uti & cùm dicimus *batualia*. Quæ hoc solùm differunt, quòd *batualia* sint congressus duorum ; *palaria* autem, singulare certamen adversus palum. Si tamen Scaligerum in Conjectaneis ad Varronem audimus, non *exercitia*, sed *loca* intelligatur. Censet enim, locum, ubi ad palum certaretur, *palaria* vocatum : *batualia* item locum, ubi batuerent. Sed de *palaribus*, refellitur Charisii verbis ; qui *palaria* exponit, non *ubi*, sed *cùm milites ad palum exercentur*. Deque *batualibus* sic Adamantius Martyrius apud Cassiodorum de Orthographia : *Bat in uno tantùm reperitur nomine generis neutri pluraliter enunciato, id est, batualia, quæ vulgo batalia dicuntur. Exercitationes autem militum vel gladiatorum significant.*

* *ll.* 4. *Palearia* fraudant singulari, cùm Seneca in Hippolyto * dicat :

Musco tenaci pectus, ac palear viret.

Parentalia Diomedes ait tantùm in plurali usurpari. Nimirum *opera*, vel simile intelligitur. Naturà enim est adjectivum; unde *parentalis labes*, apud Cyprianum sermone de lapsis. Par igitur ratio est ac in *justa*, ubi eadem ellipsis.

Parapherna semper plurale, ut Græcis τὰ παράφερνα : quomodo Ulpianus † docet vocari, quæ uxor παρὰ φέρνῃ, hoc est, *præter dotem*, ad virum defert.

† *l.* 9. *s.* 2. *ff. de jure Dot.*

Pascua, si Grammaticos audimus, non habet singularem. Quasi non *viride pascuum*, dicat Varro lib. II de R. R. cap. XI. Ac Columella item lib. VII, cap. I : *In eo rure, quod pascuo caret.* Et cap. XII : *Si ager sine pascuo est.* Pro quo *pascua* in singulari dixere plerique alii veterum : sed imprimis posterioris ævi scriptores : ut Tertullianus Apologetici cap. XXII, Minutius Felix, si recta est doctissimi Meursii emendatio, & Arnobius Iunior in Psalm. XXII, & CVI.

Præbia, quasi *prohibia*, tantùm plurale. Sic amoleta, sive remedia dicuntur, quæ fascinationes prohibent : ut constat ex Varronis lib. VI de L. L. & Verrio apud Festum.

Præcordia frustra in singulo numero requiras : etsi in veteri vocabulario *præcordium* legere sit : & Pollucis interpres, Rodolphus Gualterus †, προκάρδιον semel & iterum *præcordium* vertat. Sed Cicero, & Plinius, semper *præcordia* : imò & poetæ omnes, etsi iis major licentia. Vt nihil dicam de Charisio, & Diomede ; qui perpetuò plurale esse ajunt.

† *lib.* 2, *cap.* 4, *sect.* 33.

Rapacia, seu *rapicia*, quomodo dicuntur cauliculi raporum, plurale semper : ut ex Catone, Plinio, atque aliis colligere est. Onomasticon vetus : *Rapacia*, γογγυλίδοι.

Repotia tantùm plurale. Quo exemplo basilicorum glossæ itidem ῥεπότια :

τια : sed vulgo legitur ῥεπάτια : perperam absque dubio, cùm exponatur ibidem, ἡ τρίτη * τῆς γάμων ἡμέρα. * tertia dies nuptiarum.

Rostra locus in Vrbe, ubi concionantur, semper plurale : ut est apud Charisium : quicum consentit Diomedes. Caussam superiùs eam attulimus, quòd locus is foret ex plurimis Antiatium navium rostris constructus.

Serta, στέφανοι, στεφανώματα, tantummodo plurali usurpatur : juxta Charisium, Diomedem, Phocam. Sed quid de eo sentire oporteat, optimè exposuit Servius in 1 Æn. his verbis : *Sertum, & serta, cùm nihil adjicitur, dicitur : ut hoc loco,* (Sertisque recentibus) *Item alibi expressius* † : † Ecl. 6.

Serta procul tantùm capiti delapsa jacebant.

Si autem SERTOS dixero, addo FLORES. Si SERTAS, addo, CORONAS : ut Lucanus ‡ ; ‡ lib. 10, vers. 164.

Accipiunt sertas nardo florente coronas.

Spectacula, θεωρίαι, Charisius & Diomedes plurale solùm dicunt. Plinius tamen in Panegyrico, *pantominorum spectaculum* dixit.

Spolia, λάφυρα, Charisius, Diomedes, Phocas, tantummodo volunt plurale. Sed subjungit Diomedes, Virgiliũ *spolium* dixisse. Locus est XII Æn.

--- Validam vi corripit hastam,
Actoris Aurunci spolium.

Subsellia tantùm in plurativo dici ajunt. Et verum hoc, ubi de theatralibus subselliis sermo est universè. Cæteroqui Plautus non refugit Captivis, & Sticho, *imi subsellii virum.*

Tempora, χρόνοι, inter pluralia semper reponit Charisius. Sed agnoscit Virgilium singulari usurpare. Locus est Æn. IX † : † vers. 418.

--- It ‡ hasta Tago per tempus utrumque ‡ Al. lit, Prisc. volat.
Stridens, trajectoque hæsit tepefacta cruore.

Nec sic locutus sine exemplo. Nam Catulli est epithalamio Iuliæ, & Manlii :

Vsque dum tremulum movens
Cana tempus anilitas
Omnia omnibus annuit.

Eodem modo locutus Lucretius lib. II † : quamquam Lambinus *pectus* corrigat, invitis omnibus libris. † vers. 44.

Vada, βραχέα, inter semper pluralia referunt Charisius, & Diomedes. Sed addit Charisius, *vadum* dixisse Sallustium : *Vnum haut facilem pugnantibus vadum.* Verùm non is modò sic locutus ; sed & Cæsar lib. I belli Gallici : *Rhodanus nonnullis vado transitur.* Et Livius lib. VIII belli Macedonici : *Pontem, quia vado nusquam transitus erat, facere instituit.* Et κατὰ μεταφορὰν Terentius Andria : *Res est in vado.*

Verbera, μάστιγες, plurale solùm ait Charisius : item Diomedes. Sed hic

addit Virgilium dixisse † : *— Illi instant verbere torto,*
† 3 Georg.
Et proni dant lora.

Similiter *verbere* legas apud Naſonem ſæpius; item Lucanum, Statium, Martialē. Imò & in patrio caſu *verberis* dicitur. Quod rectè Phocas oſtendit iſto Lucani : *At ſaxum quoties ingenti verberis ictu*
Excutitur.

Eſt locus iſte ex libris Lucani deperditis. Ex quibus etiam tergeminum locum citat Lactantius ſive Lutatius, vetus Papinii interpres. Vſus eodem fuerat Naſo lib. XIV Met. Fab. XIX.

Impavidus conſcendit equos Gradivus, & ictu
Verberis increpuit.

Vinacea plurale eſt, quando ſumitur pro σταφύλοις ſive folliculis uvæ expreſſo vino. Adjectivè autem *acinum vinaceum* dicimus.

Viſcera, σπλάγχνα, ſingulari carere, ajunt Soſipater, & Diomedes. Phocas verò tradit in ſingulari unicum habere caſum, *ab hoc viſcere*. Ovidius VI Met. *E quibus una trahens hærentia viſcere tela.*
Sed Chariſius quoque meminit genitivi *viſceris*. Quin Lucillius, eodem teſte, etiam in recto dixit *viſcus aprinum*, quod aliis *aprugnum*. Et quid apertius illo Lucretii :

Viſceribus viſcus gigni, ſemenque creari : ſive, ut legit Chariſius, *ſanguenque creari*. Neque refugit Suetonius in Vitellio cap. XIII : *Nec temperavit, quin inter altaria ibidem ſtatim viſcus, & farra penè rapta è foco manderet*. Frequens etiam eſt apud Celſum.

Vienſilia uſitatiùs dicitur in plurale : ſed ſingularem *utenſile* Varro non refugit. Eſtque naturâ adjectivum. Onomaſticon vetus : *Vienſilis, utilis*, χρειώδης.

Zizania, τὰ ζιζάνια, quod & ipſum huc referūt, nō alibi, quàm apud Euangeliſtas, & Theologos, legas. Adhæc ſingulare τὸ ζιζάνιον agnoſcit Suidas.

Addunt his quoque appellationes ſeu urbium, ut *Suſa, Artaxata*; ſeu inſularum, ut *Cythera*; ſeu regionum, ut *Bactra*; ſeu montium, ut *Acroceraunia*. Item feſtorum nomina. Ita ſingulari carere Phocas ait *Bacchanalia : Terminalia*, & *Vulcanalia*, Diomedes : *Compitalia*, *Floralia*, *Saturnalia*, Priſcianus : *Neptunalia* & Diomedes, & Priſcianus : cuncta verò hæc Chariſius, ac præterea *Carmentalia, Cerealia, Liberalia*. Nempe omnium iſtorum, & hiſce ſimilium, par ratio eſt. Sunt verò naturâ adjectiva : ac intelligitur *feſta*, vel ſimile. Ex ſe igitur ſingularem habent. Qua de re luculentus eſt Macrobii locus in primo Saturnalium cap. IV : *Compitalia*, inquit, *& Bacchanalia, & Agonalia, Vinaliaque, & reliqua his ſimilia feſtorum dierum nomina ſunt, nec ſingulariter nominantur; aut ſi ſingulari numero dixeris, non idem ſignifica-*
bis,

bis, nisi adjecceris festum : ut Bacchanale festum, Agonale festum, & reliqua ; ut jam non positivum sit, sed adjectivum, quod Græci ἐπίθετον vocant.

Hactenus de Numeri anomalia : in qua vidimus, quantopere sæpius fallantur Grammatici veteres ; & plurimi juniorum ; etiam eorum, qui in hac Arte aliorum judicio non sunt aspernandi ; suo verò tanti, ut & caput ad Fabii formicem possint submittere : ut de Memmio quodam dicebat Crassus *. Interea illud diffiteri non possumus, multa ex his esse, quæ rarò in utroque numero, nec nisi certis casibus, reperiantur. Qualia & nobis rara esse debent ; nec temere aliis casibus usurpanda, quàm quibus veteres præiverunt.

* *Cic. lib. 2 de Orat.*

CAPVT XLV.

De casibus universè. Variæ casuum appellationes ex Prisciano. Casus interrogandi *pro* genitivo. Casus Latinus *quis dictus. Esse eam appellationem veterem, etsi Prisciano omissam. Græcis eundem esse dativum, & ablativum. Male Latinis septimum, & octavum tribui casum. An recto etiam conveniat nomen casus. Ablativis minùs scitè in declinando præmitti præpositionem.*

VEnio nunc ad Casuum doctrinam : in quâ ipsâ quoque errores,

Quasi † *herba irrigua, succreverunt uberrime.*

† *Plautus Trin. 1, 1.*

Ac primùm in eo, quòd Latinis casus senis plures esse contendunt ; Græcis verò plures quinis. De quo antequam agam, dicenda erunt, quædam de variis casuum appellationibus. Nam hoc nobis ad prius illud muniet viam. De nominibus verò hisce, propter viri in talibus auctoritatem, laudare testem malo Priscianum : qui eâ de re libro v sic scribit : *Est Rectus, qui & Nominativus dicitur. Per ipsum enim nominatio fit, ut nominetur iste Homerus, ille Virgilius. Rectus autem dicitur, quòd ipse primus naturâ nascitur, vel positione, & ab eo factâ flexione, nascuntur obliqui casus. Genitivus autem, qui & Possessivus, & Paternus appellatur. Genitivus, vel quòd genus per ipsum significamus, ut genus est Priami : vel quòd generalis videtur esse hic casus genitivus, ex quo fere omnes derivationes, & maximè apud Græcos, solent fieri. Possessivus verò, quòd possessionem quoque per eum casum significamus : ut, Priami regnum : unde possessiva quoque per eum casum interpretamur. Quid est enim Priamejum regnum, nisi Priami regnum ? Paternus etiam dicitur, quod per eum casum pater demonstratur : ut, Priami filius : unde patronymica pariter in eum resolvuntur. Quid est enim Priamides, nisi Priami filius? Post hunc est Dativus, quem & Commendativum quidam nuncupaverunt : Do homini illam rem : & , commendo homini illam rem. Quarto loco est Accusativus, sive Causativus : Accuso hominem, & in causa hominem facio. Vocativus Salutatorius etiam vocatur : ut, ô Aenea : & , salve Aenea. Ablativus etiam Comparati-*

vus : ut, aufero ab Hectore ; & , fortior Hectore. Multas tamen alias quoque, & diversas, unusquisque casus habet significationes : sed à notioribus, & frequentioribus, acceperunt nominationem ; sicut in aliis quoque multis hoc invenimus : ut Patronymica vocamus, non quòd omnia, sed quòd pleraque à patribus derivantur. Neutra dicimus verba, non quòd solum ea in hac specie inveniuntur, quæ neutram habent significationem, id est, nec activam, nec passivam, absolutè dicta : sed quòd ex maxima parte. Syllabas nominamus, non quòd omnes comprehensione literarum constent ; sed quòd pleræque. Sic ergo etiam casus ab aliqua notabiliore significatione sunt nominati. Hactenus Priscianus : qui tamen neque sic omnes casuum appellationes recensuit. Nam, ut mittam alias, Romanorum post Varronem doctissimus, Nigidius Figulus, genitivum appellabat *casum interrogandi*. Verba ejus ex vigesimoquarto commentariorum Grammaticorum adducit Gellius lib. XIII, cap. XXIV.

Nunc videamus de numero casuum apud Græcos, qui uno casu vincuntur à Latinis. Est is casus auferendi, quem iccirco *casum Latinum* appellare possumus ; etsi nec illud nomen commemoret Priscianus. Sed præivit hac parte nobis Varro ipse; ut ex Diomede, & P. Consentio, cognoscere est. Quare falluntur aliquot viri docti, quibus complacitum, nuperam eam esse appellationem, atque adeò insubidam ; quia, ut inquiunt, Græci non minùs casum sextum agnoscunt, quàm Latini. Sunt in hac sententia, præter alios, Nicodemus Frischlinus, & Pascasius Grosippus, sive Gaspar Scoppius. Vtrique autem præivit Franciscus Sanctius Brocensis : qui in Paradoxis suis contendit, tot debere statui casus in nominibus, quot sunt casuum officia ; nec uni casui (si præpositionum vires excipias) plura posse tribui officia ; eóque etiam delirare, qui apud Græcos dativi præpositiones excogitarunt, cùm eæ omnes sint ablativi. Verùm malim hâc in re adsentiri Charisio, qui lib. primo Græcos hunc casum habere negat, ut & Diomedes lib. VI, Donatus in edit. II, Priscianus extremo lib. quinto, & P. Consentius in arte suâ. Nec enim à significationis, sed terminationis diversitate, peti debet casuum diversitas ; quia in immensum alioqui excresceret eorum numerus. E. G. Genitivus est à genendo, sive gignendo ; unde & vocabulum hoc pro nativo usurpat Naso Met. III † :

† *fab.* 4.

— Percussis anguibus iisdem
Forma prior rediit, genitivâque venit imago.

Attamen Grammaticis genitivo non solùm significatur, à quo quis sit genitus, ut, *filius Anchisæ* : sed & possessio, ut, *villa Ciceronis*. Erit igitur possessivus diversus à genitivo. Itidem dativo quoque ablatio notatur ; quia, ut dico, *do tibi* ; dico etiam, *adimo tibi*. Erit igitur & alter ablativus. Accusativo non modò utimur crimen aliquod impingentes, sed & laudantes.

dantes. Proinde sit & laudativus. Vocativo quoque salutamus. Fuerit ergo præter eum & salutativus. At quis non videt, quàm hæc inepta sint? Quare cùm dandi auferendique casus apud Græcos neutiquam differant terminatione; contrà quàm fit apud Latinos: non video, quo jure apud Græcos sextum casum introductum eant. Habent quidem Græci casum, quo ablationem, vel caussam, instrumentum, modumve signent: sed est is Græcis casus tertius, quem potiùs dativum, quàm ablativum dixere, quia etsi tum acquisitionem, tum ablationem notet, tamen adquisitio naturâ prior est ablatione. Latinorum verò hac parte ratio est dispar, quia terminatio est diversa. Interim ablativum eorum ex Dativo originem ducere certum est. Nam seu declinationem primam spectemus, ut Græcis τῇ κρεάγρᾳ, sic Latinis *hac creagra*, & ῃ in *a* conversa, à μύσῃ est *musa*, à προσευχῇ, *proseuchâ* apud Iuvenalem *: seu secundam consideremus, τῷ Κύρῳ est *hoc Cyro*, τῷ ἀγρῷ, *hoc agro*: seu tertiam, I abit fere in vicinum E, τῷ πατρὶ, *hoc patre*, τῷ Τιτᾶνι, *hoc Titane*. * *Sat.* 3.

Eâdem peccant prodigalitate, qui Latinis septimum donarunt casum, quia ablativus sæpe ponatur absque præpositione; ut cùm caussam vel instrumentum, vel modum notat. Septimum quoque casum vocant Valerius Probus lib. 1 artis Gramm. ac Servius interpret. in edit. 11 Donati. Quin Fabius hujus casus meminit lib. 1, cap. IV: *Quærat*, inquit, *etiam, sitne apud Græcos vis quædam sexti casus, & apud nos quoque septimi. Nam cùm dico, hastâ percussi, non utor ablativi naturâ: nec, si idem Græcè dicam, dativi*, τῷ δορί. Hæc ille. Nos Priscianum sequimur, qui hanc de septimo casu sententiam refellit: ut postea parebit.

Multóque minùs suam nobis prodigalitatem probant, qui comminiscuntur nescio quem casum octavum: ut, *It clamor cælo.* Vbi quia *cælo* ponitur, pro *ad cælum*, octavum esse casum ajunt. Idem censent de istoc Ecl. 11: *Hædorumque gregem viridi compellere hibisco:*

quod Servius quoque exponit, *ad hibiscum.* Et in isto, *Inferretque Deos Latio*: quod est, in Latium. Cui geminum fuerit hoc Tibulli lib. 1, el. 1:

Me mea paupertas vitæ traducat inerti.

hoc est, ad inertem vitam, atque, ut Maro † loquitur, ignobilis otii studia. De octavo hoc casu etiam apud Servium in edit. 11 Donati, itemque Cledonium legere est. At plures esse casus non possunt, quàm à recto cadunt differentes terminationes, diversúmque officium constituentes. Id attendit & contendit Priscianus, qui sub exodium lib. v, septimum casum negat, quia septimus *nulla differentiâ vocis in ullo nomine distet à se ipso.* Deinde, ut idem ait, *si præpositiones adjunctæ, vel non, ablativo, mutant ejus vim, accusativo quoque adjunctæ, vel non, debent similiter mutare casum.* † *Georg.* 4.

Quæritur

Quæritur præterea, an nominativus quoque rectè propriéque casus dicatur. Sanè si casus ex eo nomen indepti sunt, quòd à recto cadunt: rectus nonnisi καταχρηστικῶς dicetur casus. Sed magis mihi fit verisimile, casus μεταφορικῶς vocari diversum vocis exitum, quòd in has, vel illas syllabas, nomen, aut verbum, quasi cadat: quod si est, rectus non minùs casus erit, quàm obliqui. Pro hâc opinione facit, quòd doctissimus Nigidius Figulus apud Gellium lib. XIII, cap. XXIV, pro eo, quod *nominativum pluralem* vocamus, dicat *casum multitudinis rectum*. Idem eo firmatur, quòd Rhetores ὁμοιόπτωτον, sive *similiter cadens*, non minùs in rectis statuant casibus, quàm obliquis. Nec Grammaticis *exspes* minùs est μονόπτωτον, quàm *inficias*.

Neque prætereundum istoc, quamvis percutiet nonnullos rei novitas, haut rectè in flectendis vocibus ablativo præmitti præpositionem A: ut, *à patre*. Nam ut ea necessaria est, cùm ablativus ablationem notat: ita solœcismus committitur manifestarius, si adjiciatur, cùm notatur instrumentum; ut, *Occidit cum gladio*. Et sanè, quid caussæ est, cur magis in ablativo dicant *à patre*, quàm in accusativo, *ad patrem?* Verùm quantumcunque hoc liqueat, non tamen latum unguem à more suo discedunt pædagogi nostri; quibus †,

† *Horat. lib. 2, ep. 1.*

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.

Et hæc quidem generatim de casuum numero dicta sunto, in eorum gratiam, quibus volupe est aures animumque farcire scholicâ hac dape.

CAPVT XLVI.

Vocabula ἀπλώτου, & μονοπλώτου, quàm variè ab antiquis sumuntur. Frux, frugis, frugi, frugem, fruge. Nauco ducere. Mancipi *esse genitivum, contra opinionem Prisciani. Agræcii in* nihilo *lapsus.* Puris, puri, & pure, *à* pus. Viri, & viro, *à* virus. *Ablativi* chao, & milli. Ruribus. Iurium, juribus. Instar *nominandi, & accusandi casus.* Instaris. Volup. Gloris.

POrrò videamus de sextuplici genere eorum, quæ casibus deficiunt. Ea dicuntur ἄπλωτα, μονόπλωτα, δίπτωτα, τρίπλωτα, τετράπτωτα, πενλάπλωτα. Sed appellationibus istis non uno omnes modo utuntur; præsertim duabus primis. Siquidem Charisio μονόπλωτα sunt, quæ non variantur in obliquis; ut *nequam*: ἄπτωτα, quæ uno tantùm casu inveniuntur; ut genitivis *dicis*. Sed Diomedes, Rhemnium Palæmonem secutus, ἄκλωτα vocat, quæ Charisius μονόπλωτα. Nam ἄκλωτα definit, *quæ à prima sui positione non cadunt; ut nequam, & nomina numerorum indeclinabilia à quatuor usque ad centum.* Μονόπλωτα, *ut quæ per ablativum tantùm enunciantur.* Etiam Phocas *cornu*, & similia, in singulari

singulari aptota vocat cum Diomede. Imò & Donatus in edit. 11, ubi aptota definit, *quæ neque per casus, neque per numeros declinantur; ut nequam, & nomina numerorum à quatuor usque ad centum.* At Priscianus propiùs accedit ad Charisium. Nam μονόπτωτα ei sunt, *quæ pro omni casu unâ eâdemque terminatione funguntur. In his*, inquit, *id est, carentibus declinatione finalium syllabarum, quæ μονόπτωτα nominamus, videntur casus fieri non vocis, sed significationis duntaxat.* Quibus ex verbis cognoscimus, cur hujusmodi ab aliis vocentur ἄπτωτα, hoc est, casibus carentia. Nempe quia, ut Priscianus hîc dicit, *non fiunt casus vocis, sed significationis duntaxat.* Sed Prisciano ipsi aptota aliud sunt; nō tamen planè idem, quod Charisio. Nam huic aptota dicuntur, quæcumque habent unum duntaxat casum; sive is rectus, sive obliquus: unde ei, *dicis caussa*, μονόπτωτόν est. Sed Prisciano aptota propriè vocantur, quæ carent omnibus obliquis. Verba ejus apponam: *Aptota sunt propriè dicenda, quæ nominativum solum habent: ut, hic Iupiter; qui plerumque & vocativus invenitur, & non accipitur etiam pro obliquis; ut Iupiter, Diespiter. Non enim licet eodem pro genitivo, vel alio casu obliquo uti. Ideo autem dixi propriè dicenda, quia inveniuntur antiqui aptota pro monoptotis, & monoptota pro aptotis posuisse.*

Ex his ita colligimus, etsi omne nomen alicujus sit casus; tamen posse aliquid dici ἄπτωτον; vel quia rectum habeat, at non obliquos; ut *Iupiter, expes*; quæ ἄπτωτα sunt Prisciano: vel quia unum habeat obliquum, absque recto; ut genitivus *dicis*, accusativus *inficias*; quæ ἄπτωτα sunt Charisio: vel quia casus habeat ratione significationis, at non ratione diversæ terminationis; ut *nequam*, & *cornu* in singulari; quæ ἄπτωτα sunt Diomedi. Μονόπτωτα item, sive unius casus, dici ea possunt, quæ, etsi significationis ratione declinentur in casus, tamen non mutent terminationem; ut *nequam*, *cornu*: vel quæ ita unius sunt terminationis, ut ne significationis quidem ratione varientur; ut *dicis*, *inficias*. Priora Charisio, & Prisciano sunt μονόπτωτα; posteriora Diomedi. Nos etsi ea, quæ neque terminationis, neque significationis ratione, in casus declinantur, rectiùs putemus ἄκλιτα † dici: nihilominus ἄπτωτα vocabimus *cornu*, & *nequā*: μονόπτωτα *dicis*, & *inficias*. Non quia appellatio ea magis ratione sit subnixa, vel potior apud me sit Diomedis, quàm Prisciani autoritas: sed quia vulgò ferè ea nomina sic accipi nunc solent. Nempe illud philosophi placet, ut cum vulgo loquamur, sapiamus cum paucis. Quem animum quoque præstabimus in aptotorum, & monoptotorum exemplis. Multa enim coacervant vulgò, quæ non machinâ, aut ariete ullo, sed vel solius manus impulsu facilè evertantur.

† *indeclinabilia*

Ordiemur ab aptotis. Quæ duplicia sunt. Nam forma, quam habent, vel omnibus, vel certis casibus est communis. Prioris generis sunt ista: *pondo* plurale, *nequam*, *tot*, *totidem*, *quot*, *quotquot*, *aliquot*, *quotcunque*. Item

exeuntia in I ; ut, *gummi, sinapi :* vel V , ut *cornu, veru :* nisi quòd in patrio casu quoque in V S desinant, ut postea dicetur. Adhæc numeralia à quatuor usque ad centum ; nec non *mille* adjectivum. Præterea nomina literarum ; ut, *alpha, beta.* Quamquam id perpetuum non est, ut superiùs * vidimus. Item quæ ab Hebræis, vel barbaris, accepta : ut, *Adam, Noë, Cham, Abraham.* Etsi & legas, *Adæ, Abrahæ* ; quasi à rectis, *Adas, Abrahas.*

* *cap.* 12.

Vulgò autem, idque præeuntibus antiquis, hujus esse generis aptota docent, *frugi, nauci, nihili, mancipi.* Sed, ut de singulis ordine dicamus, etsi Charisius *frugi* alicubi malè , & adjectivum , & aptotum statuat : tamen alibi fatetur , esse τετράπλωτον ; quia dicamus, *frugis, frugi, frugem, fruge.* Virum *bonæ frugis* dixit Appulejus , & ante eum Agellius. Plautus pro eo non semel usurpat *frugi bonæ*, ut Pseudolo † :

† *Act.* 1, *sc.* Pseudole, *non audis.*

— Dum ego vivus vivam, nunquam eris frugi bonæ.

‡ *Sc. Quo illic homo foras :*

Et in Trinummo ‡ :

Is probus est, quem non pœnitet, quàm probus sit, & frugis bonæ.

Accusativum usurpat Plautus eâdem Comœdiâ * :

* *Act.* 1, *sc.* Larem coronâ nostrum.

Quin eum restituis, quin ad frugem corrigis ?

Et sc. III : *Certum est ad frugem applicare animum.*

Cicero pro M. Cœlio : *Equidem multos & vidi in hâc civitate, & audivi, qui totam adolescentiam voluptatibus dedissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse.* Lampridius in Heliog. *Milites se parsuros dixerunt, si ad frugem bonam rediret.* Lactantius lib. VI de litera Pythagoricâ agens : *Si philosophiam didicerit, aut eloquentiam, aut aliquid honestæ artis, quo evadat ad bonam frugem.* Quid quod nominativum habeat *frux ?* quem Ennius usurpat Annal. lib. XVII : *Si luci, si nox, si mox, si jam data sit frux.*

Et lib. IX :

Sed quid ego hæc memoro ? dictum factúmque facit frux.

Et Ausonius Idyllio V :

Ante equidem campis quàm spicea supperetet frux.

Atque ex hoc loco , ac plerisque aliis antè adductis, etiam cognoscere est , *frux* & substantivum esse , & femininum. Erravit igitur Priscianus , cùm scribit lib. I : *In I neutra sunt, vel omnis generis : ut hic , & hæc , & hoc frugi, nihili, mancipi, hujusmodi.* Dicimus autem *homo bonæ frugis*, ut *homo non semissis.* At *homo frugi* dicimus , intellecto verbo substantivo , quod exprimitur in simili locutione Ciceronis II Philipp. *Nec tu solvendo eras.* Itémque Livii hoc lib. XXIII : *Ea modò, quæ restinguendo igni forent, portantes.* Quæ ἐλλειπτικὰ sunt. Nam intelligitur *idoneus* , aut simile. Nisi magis placet , *frugi*, extrito S , poni pro *frugis*, more antiquo ; qui in patrio casu dixere itidem, *Herculi, Themistocli, fami.*

Eundem

Eundem impingat in errorem, qui eo quòd recentiores Grammaticorum, adjectivum faciant *nauci*, aptotúmque; iccirco, cùm dico *homo nauci*, nominativum utrúmque esse credat. Nam *nauci non facere*, haut aliter extulit Plautus, quàm alibi dixit, *flocci non facere*: ac *nauco ducere* etiam apud Festum inquit Nævius. Voce autem hac signatur fabæ granum, cùm se aperit, ut ait Charisius: vel putamen nucis, ut est apud Priscianum in VI.

Idem de *nihili*, & *mancipi*, statuendum; quorum utrumque est patrii, sive, ut Nigidium vocare diximus, interrogandi casus, ac nomen substantivum. Et *mancipi* quidem per apocopen factum est ex *mancipii*. Malè Priscianus lib. VI dativum scripsit esse à *manceps*. At *nihili* in nominativo casu habet *nihilum*, & per apocopen *nihil*. Neutiquam verò adverbium est, quod scripsit Sosipater; aut aptoton, ut alii opinati; quos vel illud Persii * in ruborem dabit: * *sat.* 3.

— *Gigni*
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.

Atque hinc quoque liquet, errare Agrœcium, cùm scribit, *Nihil adverbium, nihili nomen est*. Nam utrumque nomen.

Hæc de iis, quæ vel aptota sunt prioris generis, vel falsò esse creduntur. Venio nunc ad alterum eorum genus, quod non omnes, sed certos tantùm casus habet, atque iis, quos habet, similiter exit. Vt *fas, nefas, farra, mella, instar, cete, mele, tempe*. Quæ summùm tribus casibus invenias; nominandi, accusandi, vocandi: ut, *hoc fas est*; *per fas, & nefas*; *ô fas, & æquum*.

Vulgò hujus etiam generis faciunt; *pus, virus, chaos, mille* substantivum: quæ tribus illis casibus similiter ajunt exire, nec aliis inveniri. Sed non minùs hic eos ratio, quàm in prioris generis aptotis, fugit. A *pus* enim genitivum format Celsus lib. V, cap. de igne sacro: *Prodest etiam infra os ulcerum lædi, quò plus puris exeat*. Et cap. de fistulis: *Neque alienum est, si plus puris fertur, vino fistulam eluere*. Similiterque Cælius Aurelianus lib. V tardarum passionum cap. VIII: *Item aliis etiam in singula loca ex aliis factam susceptionem puris, quam metalepsim vocaverunt, signis explicare conati sunt*. Quare corruit Prisciani illud in VI: *Pus non habet in usu genitivum, ne si puris diceretur, esset, quantum ad eandem scripturam, dubitatio, utrum dativus esset pluralis, à purus puris; an genitivus singularis, ab eo quod est pus indeclinabile*. At Valerius Probus in Catholicis non genitivo solùm spoliat; sed etiam dativo, & ablativo. *Pus*, inquit, *& virus, tres tantùm casus recipiunt; & in numero tantummodo singulari declinantur; hoc pus, vel virus; ô pus, vel virus*. Verùm dativum usurpat idem Celsus lib. V, cap. XXVIII; quod de furunculo inscribitur: *Cætera si desunt, imponi debet primùm non pingue emplastrum: deinde, si non expressit, quodlibet puri movendo accommodatum*. Nec multò post ablativo utitur: *Expresso pure, nulla ultra curatio necessaria est*.

Nec ſuper eo audiri Probus, vel alii, in quibus Conſentius, debent, quod de *virus* ajunt. Nam inflectit Lucretius lib. II : *— Tetri primordia viri.*

Et eodem : *— Contactos perdere viro.*

Apud alium tamen haut fortaſſe hæc reperias.

Nec majori jure *chaos*, & *mille* ſubſtantivum, referunt Grammatici inter aptota certi caſus. Nam Maronis eſt IV Georg.

Atque chao denſos divûm numerabat amores.

Vbi Servius, *id eſt, à chao narrabat crebros amores Deorum.* Pro Deo autem etiam in accuſativo *Chaon* facit, juxta aliquos ; qui legunt apud Naſonem XIV Met. Fab. VIII :

Et noctem, noctiſque Deos, Erebónque, Chaonque,
Convocat. Sed de hoc in tertia declinatione plura.

Mille, quod aptoton eſſe ajunt, in ablativo facit *milli* ; ut duobus Lucilii locis oſtendit Agellius lib. I, cap. XVI. Vnus eſt :

‡ *lib. 9.* *Tu* ‡ *milli nummûm potes uno quærere centum.* Alter eſt :

* *lib. 15.* *Hunc* * *milli paſſûm qui vicerit atque duobus*
Campanus ſonipes, ſuccuſſor † *nullu' ſequetur.*

† *Henrici Stephani editio Galliana habet* ſubcurſor : *ſed perperam.* ‡ *Phocas, & alii.* * *cap. 38 & 41.*

Alia etiam ſunt, quæ aptota poſterioris generis falsò putant : ut *æra, maria, rura, jura, ora.* Quæ in plurali negant ‡ inveniri extra nominativum, accuſativum, & vocativum. Cato tamen *ærum* dixit, & *æribus* : quo & uſus Arnobius. Cæſar autem *maribus*. Non reponam, quæ de iis ſuperiùs * nobis dicta. Plinii quoque eſt in Epiſtolis : *Fontibus, ruribus, & Agro. Rurum* vel *rurium*, non puto occurrere. At *jurium* eſt apud Plaut. Epid. ‡

‡ *Act. 3, ſc. Cave præterbitas.*

Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum, atque jurium, fictor, conditor, cluet.

Sic Cato apud Soſipatrum ; *Iurium* (alii *jurum*) *legúmque cultores.* Et Vlpianus ad Edictum lib. XXVII : *Quia debita juribus non eſt pecunia.* hoc eſt, civili, & prætorio. *Oribus* apud Maronem † legimus, itemque Arnobium lib. I : *Belluarum agreſtium ritu cruentis oribus mandere.* Et lib. II : *In tam ſævis, atque horridis oribus, ſortem ſuam flerent.* Et lib. V : *Caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis.* Vtitur & Nonius, in voce *omen*. Imò & *oribus* legi ajunt apud Plinium lib. XX, cap. IX. Et ſanè in antiquâ etiam Parmenſi ſic editum : *Vitia orium, graveolentiamque.* Sed meliùs libri alii, *Vitia earum.* Nempe *narium*, quod anteceſſit.

† *Æn. 8 & 10*

Rectiùs huc retuliſſent *aſtu*, & *inſtar*. Prius eſſe *indeclinabile*, *ut cornu*, ait Priſcianus in XV. Mallem dixiſſet, *ut fas, & nefas.* Nec enim in genitivo, dativo, vel ablativo, ut *cornu*, ita *aſtu* etiam dixeris. *Inſtar* perperam adverbium credidere, cùm idem ſignificet, quod ſimilitudo ſive exemplar. Nominativo uſus Cicero de Clar. Orat. *Plato mihi unus inſtar eſt omnium.* Et

Vlpia-

Vlpianus *: *Si præponatur instar quoddam operis.* Vbi vides, & adjectivum neutri generis adsciscere. At accusativo usurpat Cicero Tusc. Quæst. lib. I: *Terra ad universi cœli complexum quasi puncti instar obtinet.* Item Ovid. lib. II de Ponto, el. III: *Instar & hanc vitam mortis habere puta.* Et Iustinus lib. XXXVI: *Vallis ad instar castrorum clauditur.* Vti & Appulejus: *Ad instar Solis exornatus.* Qui & alibi sæpe sic loquitur. Non tamen *instar* hujus sit loci, si *instaris* facit: quod traditum à Valerio Probo in Catholicis. Sed dissentit Charisius in primo. Etiam B. Augustinus de Grammatica: *Instar, quod est similitudo, tres habet casus tantùm; nominativum, accusativum, & vocativum: & est numeri tantùm singularis.* Vocativum tamen non arbitror inveniri. Verùm sic quoque aptoton fuerit posterioris generis: quia duo erint casus similes, nominativus, & accusativus: quale & *volupe*, vel, ut veteres κατ' ἀποκοπὴν dixere, *volup.* Item *necesse*, vel *necessum*; quorum illud est neutrum à *necessis*, hoc à *necessus.* Vti & referri etiam huc possunt, quæ solo nominativo & vocativo legimus. Quale *exspes.* Item *glos*, nisi Prisciano accedendum, qui *gloris* declinat. Etiam *Iupiter.* Nam *hujus Iovis* est ab *hic Iovis*: de quo postea.

* De nov. operis nunciatione L. Stipulatio.

CAPVT XLVII.

De monoptotis. Dicis caussâ. Cuicuimodi *pro* cujuscujusmodi. *Giffanius refellitur.* Alimodi. Inficias. Ad incita, *vel* incitas, adigi, *aut* redire. Ingratiis tuis. *Giffanii error geminus. Probi, Phocæ, Charisii, aliorum, lapsus.* Suppetiæ. Astus. Feminis *à recto* femur. Femina *in plurali ab eodem.* Impetis. *Prisciani error triplex.* Teres *unde*, *itemque* impete. Indigitamenta *quid, & unde dicantur.* Impetibus. Damnâs. Satiâs, satiatem, satiate. *Claudius Verderius reprehensus.* Despicatui, irrisui, ludificatui, & *similes dativi.* Mactum. *Buchananus leviter notatus.* Macti.

VIdimus de illis, quæ vel omnes, vel minimùm tres duosve casus habent, verùm iis non variant terminationem. Nunc accedo ad μονόπτωτα, sive ea, quæ unius tantùm sunt casus. Ac alia quidem horum sunt gignendi casus, alia accusandi, alia auferendi.

Genitivus solùm est *dicis*, teste Charisio. Vt, *dixit*, vel *egit hæc dicis caussâ*; quod est δίκης ἕνεκα, sive λόγου χάριν. Ita utuntur Cic. Verr. VI, & pro Murænа; Cornelius Nepos in vita Attici; Plinius lib. XXVIII, cap. II; Vlpianus in l. I. §. Excusantur. XXXIV. ff. ad Senatusconsultum Silanianum. Vide de eo & Petrum Victorium Var. Lect. lib. VIII, cap. XXIV; Turnebum Adv. lib. XI, cap. XX; Petrum Pithœum Subsec. lib. II, cap. VIII. Vt Hotomannum, & Iurisconsultorum alios, mittam.

Etiam genitivi solùm casus sunt, *hujusmodi*, *ejusmodi*, *cujusmodi*: sed vix μονόπτωτα dici merentur, quia in recto dicitur, *hic modus, is modus, quis modus*; ac similiter in cæteris casibus. Hactenus tamen naturam monoptoti induêre, quia compositâ voce solùm in genitivo utimur; cæteri casus divisim efferuntur. Plus à simplicibus recessit *cuimodi*; quod iccirco magis monoptoti nomen meretur. Est verò *cuimodi* quoque gignendi casus. Vnde apud Tullium *cuicuimodi*, pro *cujuscujusmodi*, sive *cujusmodicumque*. Sed librarii imperiti interdum alterum *cui* omisere, quòd putarent, errore manus in eo esse peccatum. Hoc non attendit doctissimus Obertus Giffanius, in Observationibus L. L. ubi *cuimodi* ubique pro *cuicuimodi* rescribendum censet. At longè credibilius, librarios passim *cui* alterum omisisse, quàm addidisse. Et sanè Petrus Victorius Castigat. in lib. III Cic. ad Att. clarè profitetur, se in MSis suis, ita uti dixi, invenisse. Et Priscianus in XIII, cap. de secunda declinatione, sic scribit: *Cuicuimodi, pro cujuscujusmodi. Cicero pro Sexto Roscio: Vereor enim, cuicuimodi est Rosci, ne ita hunc videar servare, ut tibi omnino non pepercerim.* Quomodo non modò nuperrima Putschii editio habet; sed etiam Veneta vetus anni CIↃ CCCCLXXVI, & antiquissimus noster, optimæque notæ codex MSSus. Quemadmodum autem *cuimodi*, pro *cujusmodi*, dixere, ita & *alimodi* usurparunt pro *alius modi*: cujus rei non alium hoc tempore auctorem laudare possumus, quàm Festum sive Paullum in *Alimodi*.

Μονόπτωτον solius accusativi casus est *inficias*: unde glossæ Philoxeni itidem accusandi casu ἄρνησιν interpretantur. Nimirum dicimus *ire inficias*, ut *ire exsequias*; qui absque dubio est accusativus ab recto *exsequiæ*: item *ire suppetias*, quod est à *suppetiæ*. Planéque censeo in hisce tribus κατ' ἔλλειψιν reticeri præpositionem A D.

Nec eorum rejicio opinionem, qui *incitas* quoque, vel *incita*, hujus loci existimant. Vt cum dicitur *ad incitas*, vel *ad incita redigere* *, vel *adigere* †, aut *deducere* ‡, vel *redire* *. Translatio enim est ab calculorum ludo; ubi *ad incitas redactus* † dicitur, qui amplius calculos movere nequit. Ergo *ad incitas* cum dicitur, intelligitur *fines*, vel *calces*, hoc est, calculos. Nempe *incitæ*, quia citari, hoc est moveri amplius non possunt.

* *Plautus Pœnulo, & Trinummo.*
† *Lucilius lib. sat. 15.*
‡ *Appul. lib. 3 Met.*
* *Lucilius lib. sat. 3.*

Μονόπτωτον ablativi casus est *ambage* in singulari; de quo antea † dictum. Item *ingratiis*: quod mirum vulgo inter μονόπτωτα non reponi. Vsus Plautus Casinâ:

† *Isidorus Orig. lib. 18, cap. 67.*
‡ *cap. 43.*

Vobis invitis, atque amborum ingratiis.

Et Mercatore:

Tuus pater vult tempore tuam amicam tuis ingratiis.

Vbi adjectivum additum clarè non adverbium, sed nomen esse, ostendit. Eodemque errare liquet Obertum Giffanium, qui Latinè dici negavit, *ingratiis tuis*, quo uti videmus Plautum ipsum. Neque, quod idem putavit,

putavit, *ingratiis*, pro *ingratis*, metri causſâ dicitur ; ſed Lucretio contrà *ingratis*, pro *ingratiis*, σωιζήσεις eſt.

Sunt autem pauciſſima verè μονόπλωτα. Nam pleraque, quæ huc referunt, aliis etiam caſibus inveniuntur. Hujuſmodi ſunt accuſativi *laterem*, *dapem*, & *ſuppetias* : quorum primum μονόπλωτον dicitur à Phoca, & Priſciano in quincto, item Conſentio : alterum à Probo in Catholicis : tertium à Chariſio. Atqui Cicero *látere* ; Vitruvius, & Columella etiam, *later* dixerunt. *Dapis*, *dapi*, *dapem*, *dape*, apud Catonem legas : qui nec *daps* refugit, ut ſuperius * oſtenſum. *Suppetiæ* etiam dicitur in recto : ut non modò Diomedes lib. 1 ; ſed Chariſius ipſe alibi agnoſcit, ubi βοήθειαν interpretatur. Vſus verò Plautus Amphitr. Act. v, Sc. 1 : * cap. 43.

Non metuo, quin meæ uxori latæ ſuppetiæ ſient.

Et Epidico Sc. ult.

Quicquid ego malè feci, auxilia mihi, & ſuppetiæ ſunt domi.

Itidem μονόπλωτα ſtatuunt ablativi caſus, *aſtu*, *ſponte*, *verbere*, *viſcere*, *femine*. Atqui Silii eſt lib. XVI :

Non ars, aut aſtus belli, vel dextera deerat.

Ac ſimiliter Valer. Flaccus in ſecundo. Cicero etiam in plurali lib. III de Officiis : *Quorſum hæc ? ut intelligas, non placuiſſe majoribus noſtris aſtus.* Eodemque uſi Silius in VII, & Seneca Troadibus.

Sponte, ſi credimus Servio in II Georg. adverbium eſt. Sed meliùs in III Æn. ait eſſe ſeptimi caſus. Sanè per dativum, ſive ablativum mavis, exponunt & Gloſſæ Philoxeni : *Sponte*, προαιρέσει. Et Gloſſ. Cyrilli : Εκουσία γνώμη, *ſponte*. Auſonius Idyll. v :

Sponte ablativi caſus quis rectus erit ? ſpons.

Sed rectus iſte non eſt in uſu. Nec propterea eſt μονόπλωτον, quæ opinio inter cæteros Probi in Catholicis, item Chariſii, Diomedis, Phocæ : planéque inveteravit & irroboravit in vulgariis diatribis. Siquidem *ſuæ ſpontis* dixere Columella lib. IX, cap. IV, & Cornelius Celſus lib. 1, cap. 1 : ut taceam de Varrone, & Gellio. Agnoſcit & hunc genitivum P. Conſentius.

Non *verbere* ſolùm, ſed etiam *verberis* dici : item *viſcus*, *viſceris*, ſuperiùs † nobis oſtenſum. † cap. 45.

Femine non eſſe μονόπλωτον, docemur his Marii Victorini verbis lib. 1 : *Hoc femur, quamvis nominativo per literam R dicamus ; tamen genitivo feminis, dativo femini, ablativo femine ſcribite.* Eſt igitur *femine* à *femur* ; quòd & *femoris* facit, (unde *femoralibus* nomen) & *feminis* ; unde Tibullus, *Implicuitque femur femini.* Quem locum etiam Chariſius citat, atque iſta ſubjungit : *Femini, non femori, quaſi ſit hoc femor hujus feminis. Femen enim nominativo, ut ſemen,*

men, necdum legimus à veteribus adsertum. Caper tamen in libris enucleati sermonis posuit *femen*: sed non apposuit exemplum; ut monet etiam Servius in illud X Æn. — *Magnique femur perstrinxit Achatæ.* item illud ejusdem libri: — *Lætus Eripit à femine*: ubi addit, etiam Caprum agnoscere, *femen* non inveniri. Priscianus lib. VI, ait, in raro usu esse. Sed frustra cautus est, si, ut puto, legerit nusquam. Idem in proximo Maronis loco legit *femore*, sed malo *femine*; quomodo citat Charisius. Quemadmodum verò Tibullus obliquum *femini* cum recto *femur* junxit: ita etiam Plautus Milite Glor. * cùm priùs dixisset, *in femine habet lævum manum*: subdit mox; *Dexterâ digitis rationem computat feriens femur dexterum.* Usus & Tullius ablativo Verr. VI: *Signum Apollinis pulcherrimum, cujus in femine nomen Myronis inscriptum.* Cæsaris est VII de bell. Gall. *Stipites feminis crassitudine.* Atque hæc satis ostendunt, verissimum esse, quod tergemino in loco à Charisio scribitur, *femur* non *femoris* tantùm, sed & *feminis* facere. Ab eodem & in plurali *femina* legitur: ut in isthoc Ballionis apud Plautum Pseudolo †:

— *Nempe quod femina summa sustinent.*

ubi malè quidam codd. *sustinet*: ut jam olim monuit G. Canterus lib. VII, cap. XIX.

* *Act. 2, Sc. Nisi hercle.*

† *Act. 4, Sc. Malus & nequam est homo.*

Alia etiam sunt, quæ perperam monoptota ablativi casus putarint. Vt *crate*, & *impete*. Cùm *cratim* sit apud Plautum Pœnulo, ac Charisius quoque in primo *cratem* agnoscat. *Impete* verò, quod glossæ Philoxeni ὁρμῇδὸν exponunt, etiam in patrio invenitur. Nam *impetis auctum* est apud Lucretium in VI; *rapidi impetis*, apud Silium Italicum. Imò Onomasticon vetus rectum quoque agnoscit: ut in quo sit, *Impes, impetus*, ῥύμη, βία. Et favet Priscianus in VI: ubi ait, ut ab *hebeo, hebes*, est *hebes, hebetis*; ab *indigeo, indiges*, est *indiges, indigetis*; à *tero, teris*, est *teres, teretis*; à *præpeto, præpetis*, est *præpes, præpetis*: sic ab *impeto, impetis*, esse *impes, impetis*. Sed *impes* nusquam legere est. Et *hebeo* est ab *hebes*; *teres* à Græco τίρω, καὶ μετάθεσιν: *indigetes* verò dicuntur ab *indigito*, quod est ex *indu*. i. *in*, & *cito*, id est *voco*; ut *indigito* sit *invoco*; unde *indigitamenta*, ἱερατικὰ βιβλία; ut exponitur in vett. glossis. Nempe quia iis continentur Deorum cognomenta, ac preces supplices, quibus superos invocarent. In plurali etiam *impetibus* legas apud Lucretium lib. I:

Quamlibet in partem trudunt res ante retruntque,
Impetibus crebris.

Sed non minùs hoc videri possit venire ab *impetus*, quàm ab *impes*, vel *impetis, impetes*.

In eo quoque peccatum, quòd cùm, ut ego quidem censeo, μονόπλωτα omnia vel genitivi casus sint, vel accusativi, vel ablativi: vulgò quædam etiam

etiam ſtatuant nominativi, quædam dativi, quædam vocativi.

Nominativi iis monoptota putantur *damnas*, & *ſatias*. Atqui *damnas* eſt ex *damnatus*, κ) συγκοπὴ : eoq; genitivus ejus eſt *damnati*. Vti, ſive integrè dicas *nihilū*, ſive κατ' ἀποκοπὴν *nihil*, genitivus eſt *nihili*. Itidē *ſatias* κ) συγκοπὴ ex *ſatietas* factū, nec aliter quàm *ſatietas* inflectitur, Chariſio teſte. Rectiùs igitur dixiſſent, nominativum eſſe *ſatietas*, vel *ſatias*; ſed genitivum *ſatietatis* tantùm. Quid quod ſyncope iſta etiam in obliquis invenitur? Nam Lucretii eſt lib. II :

--- Iam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in cæli dignatur lucida templa.

Et lib. V :

Hæc animos illis mulcebant, atque juvabant
Cum ſatiate cibi.

Accuſativo etiam uſus eopſe libro :

--- Ita ad ſatiatem terra ferarum
Nunc etiam ſcatit.

Quo ex loco ſimul dilucet ineptia Claudii Verderii †, in Pomponio Melà culpantis, quòd Britanniam dixerit *ferarum ſcatere*. † *Cenſone in auctores.*

Satis comprobavimus, *ſatias* non eſſe μονόπλωτον : eóque malè hinc colligi, μονόπλωτα quædam eſſe recti caſus. Æquè autem falſi in eo, quòd aliqua dativi eſſe caſus tradunt. Objectant *oſtentui*, quod apud Salluſtium * ; *diviſui*, quo Livius † utitur ; *indutui*, quod Tacitus ‡ uſurpat. Negant enim hæc alio caſu inveniri. Iis ſic occurrimus. Primùm ipſi agnoſcunt, ſupina *indutum*, *indutu* ; *diviſum*, *diviſu*. At, quicquid eſt de priori ſupino, ſaltem illa in *u* ſunt ablativi caſus, ut poſtea oſtendemus. Quare ſi *indutui*, & *indutu* ; *diviſui*, & *diviſu*, dicitur ; non erunt hæc μονόπλωτα. Dixeris, *oſtentu* non eſſe ſupinum, eoque ſaltem *oſtentui* μονόπλωτον fore. Sed cur *oſtentu* ſupinis eximunt ? Quid certius, quàm ut *tendo* in ſupino habet *tenſum*, & *tentum* ; unde *extenſum*, & *extentum* ; *intenſum*, & *intentum* : ſic etiam compoſitum ejus *oſtendo* habuiſſe *oſtenſum*, & *oſtentum* ; unde nomen *oſtentis*, & verbum *oſtentare*. Dixere igitur *oſtentui*, & *oſtentu*. Et quid ſimilius huic, quàm compoſitum aliud *obtentui* ? Nam ut *obtentui* ab *obtendo*, ita *oſtentui* ab *oſtendo* ; quod ab antiqua præpoſitione *obs*, pro *ob* ; unde *obſtineo*, & *obſtrudo* ; de quibus Feſtus. Atqui, ut Salluſtii eſt oratione Lepidi ad pop. Rom. *Quia ſecundæ res ſunt mire vitiis obtentui* : ita Maronis eſt in XI : *--- Obtentu frontis inumbrat* : & Gellii lib. X, cap. XXII : *Obtentu philoſophiæ*. Par ratio in *irriſui*, *deriſui*, *arbitratui*, *ludificatui*, *deſpicatui*, *fruſtratui*. Nam ut Plinii eſt, *irriſui ſumus* : ita Tacitus in primo Annalium ait : *Irriſui, & contumeliis & poſtremo verberibus inſectantur*. Et lib. III : *Non ſine irriſu audientium*. Itē Quinctil. lib. VI, cap. III : *A deriſu non procul abeſt riſus*. Itidem non *arbitratui* ſolùm dixere : ſed etiam *arbitratu meo*, vel *ſuo*, apud Ciceronem legas, & apud Vlpianum, * *in Ing.* † *lib. 3 belli Maced.* ‡ *lib. 16 Annal.*

pianum *, *arbitratu L. Titii.* Imò & *arbitratum* legas apud Plaut. Amph †.

* *de verb. signif.*
† *act. 1, sc. 1.*

Dedunt se, divina humanaque omnia, urbem, & liberos,
In ditionem atque arbitratum cuncti Thebano populo.

De dativo satis. Denique & vocandi casus μονόπτωτα inducunt : quale ajunt esse *macte.* Atqui rectus ejus est *mactus.* Vt ostendit Servius in IX Æn. his verbis : *Quoties tus, aut vinum, super victimam fundebatur, dicebant, Mactus est taurus vino, vel ture : hoc est, cumulata est hostia, & magis aucta. Macte ergo, pro, mactus esto, vocativum pro nominativo posuit Maro : ut Persius* *, *Stemmate quòd Tusco ramum millesime ducis,*
Censorémve tuum vel quòd trabeate salutas.

* *sat. 6.*

Imò Livius usus putatur accusandi casu lib. II, ubi sic inducit Porsenam ad Mucium loquentem : *Tu verò abi, inquit, in te magis, quàm in me, hostilia ausus. Iuberem mactum te virtute esse, si pro meâ patriâ ista virtus staret.* Ita enim legendum in Spicilegiis docebat Palmerius : pro quo in vulgatis est, *iuberem macte virtute esse.* Ex cujus sententia, & *mactus* legi oportebit lib. IV in verbis dictatoris ad Servilium Ahalam, cùm Sp. Melium obtruncâsset : *Mactus virtute*, inquit, *C. Servili esto, liberatâ Rep.* Ac monet idem Sallustium quoque dixisse, *macta munera, mactas partes, & mactum infortunio Cheremem.* Equidem ἐπέχω †. Sanè in Livii codd. *macte* ubique constanter legitur, non *mactus*, vel *mactum.* Vt vulgatus loquendi modus videatur, non quidem ratione justâ; sed consuetudine tamen, obtinuisse. Et certè, quod Servius ait, *macte* poni pro *mactus*, id evidens est ex illo Horatii lib. I, sat. II : — *Macte*

† *assensionem retinere.*

Virtute esto, inquit, sententia dia Catonis.

Locutus autem Horatius exemplo Lucilii, cujus illud è Sat. lib. V :

Macte, inquam, virtute, simúlque his versibus esto.

Et Turpilii Boëthuntibus : *Macte virtute esto.*

Item Pacuvii Dulorestâ :

Macte esto virtute, operáque oménque approbo.

Vide Nonium Marcellum cap. IV. Quemadmodum autem in singulari dicitur *macte*; ita & in plurali est *macti*; idque tam nominandi, quàm vocandi casu. Livius lib. VII : *Macti virtute, inquit Decius, milites Romani este.* Plinius lib. II, cap. XII in Astrologiæ laudem : *Macti ingenio este cæli interpretes, rerumque naturæ capaces.*

Atque hæc de monoptotis tum veris, tum iis quæ falsò huc retulerunt. Quam doctrinam non esse inutilem, argumento est, quòd quandoque viri etiam doctissimi in minutis hisce aberrent. Vt cum egregius poeta Georgius Buchananus lib. V Sphæræ suæ ita canit :

Macte animi heroes seclis melioribus orti.

Sed

Sed *macli* fortasse scripserat vir summus: saltem ita debuit. Etiam optimus & doctissimus Abrahamus Ortelius, ubi *Tempe* describserat, ita desinit: *Atque hæc de Tempis.* Quasi *Tempe* non ἄκλιτον sit; ut antea dictum. Possum & alia multa adferre, quæ similiter eruditissimis viris exciderint. Sed istis insistere ut illis minùs honorificum, ita nec mihi decorum satis videatur.

CAPVT XLVIII.

De diptotis, triptotis, tetraptotis, & pentaptotis. Tabi. *Servius, Charisius, & vetus glossographus notantur.* Dica *malè rejici à Phoca.* Repetundæ. Vicis, vici. *Vnde* vix *adverbium.* Fors fortuna. *Emendatio summi viri in Varrone rejecta.* Siremps, sirempse. *An* sirempse *tantùm auferendi casu dixerint.* Vis *in recto singuli numeri, & accusativo pluralivi.* Plure. *Phocæ lapsus.* Ditio, *sive* dicio *non legi.* Condicio *ex Servii mente è* dicio *componi.* Procerem, bilicem, trilicem, septemplicis, decemplicis, *falsò credi* μονόπλωτα: *quæ minimùm sint* τετράπλωτα. *An uti* pecudem auream, *sic* pecus aurea *dicatur.* Mane, & mani, *in ablativo.* Frons *ex* frondis. Nex. Iovis *in recto.* Vne, sole. *Multa veteres non aliâ de caussâ in certo casu refugisse, quàm quia minùs morigera essent aurium voluptati.*

SEquuntur πλώτα, ut *suppetiæ, suppetias*; *impetis, impete*: de quibus antea diximus. Item *tabi, tabo*; ut rectè docet Priscianus in quincto, septimo, & undecimo. Pro genitivo adducit Lucani hoc in sexto *: * *vers.* 547.

— Nigramque per artus
Stillantis tabi saniem, virusque coactum
Sustulit.

Quare fallitur Servius, qui μονόπλωτον esse scribit ad illud III Æneidos, *Et terram tabo maculant.* Idem docet Charisius: *Tabo,* inquit, *& pondo, monoptota sunt.* In glossis quoque Philoxeni legere est, *Tabo, αἵματι* † νεκρῶ. λύθρῳ. ἴσι δὲ μονόπλωτον. Imò & Probus similiter in Catholicis. † *sanguine humano mortui, sanie. Est verò monoptoton.*

Hic etiam poscit locum *dica.* Phocas quidem negat inveniri in recto. Sed Ciceronis est Verr. IV: *Scribitur Heraclio dica.* Longè interea usitatius est in accusativo, *dicam scribere* ‡, vel *subscribere* *, vel *impingere* †; δίκλω ἐπάγειν. Quomodo & in plurali, *dicas sortiri,* ait Cicero ‡. ‡ *Terent. Phorm.* I, 1, & 2, 2. * *Plaut. Pœn.* 3, 6. † *Ter. Phor.* 2, 3. ‡ *Verr.* 4.

Quædam verò diptotis falsò accensentur. Vt *repetundarum*, & *repetundis.* Quomodo legimus, *Lex Iulia repetundarum*; vel, *repetundarum reus*; vel, *damnatus de repetundis.* Sed rectus est *repetundæ*, ac καθ' ὑπόνοιαν pecuniæ reticetur. Vnde accusandi casu dicitur, *missos legatos ad res repetendas.* Nempe habet *repetundæ* omnes casus: sed propterea in accusatione solùm genitivum

tivum & ablativum invenias, quia verba accusandi duos tantummodo hos casus regunt: ut *accuso te negligentiæ*, vel *de negligentia*; *proditionis*, vel *de proditione*. Planè enim his simile *accusatus*, vel *postulatus repetundarum*, vel *de repetundis*.

Etiam *vicem*, *vice*, diptotis accensent. Sed scrupulum injicit, quòd Phocas triptoton facit; *vicis*, *vicem*, *vice*: Charisius verò etiam tetraptoton; *vicis*, *vici*, *vicem*, *vice*. Vt omnino veteres pluribus casibus usi videantur. Nominativus foret *vicis*, vel κ̓ συγκοπὴν *vix*. Sed eum ne Grammatici quidem agnoscunt. Non dubium tamen, quin adverbium *vix* ab hoc fonte promanet. Nam in iis potissimùm alternamus vices, quæ ab uno vix ac difficulter fiunt.

Tantummodo etiam *fors*, & *forte*, dici ajunt: ut *fors fortuna*, & *forte fortunâ*. At Varronis est lib. IV de L. L. *Laram*, *Vestam*, *Salutem*, *Fortem Fortunam* *, *Fidem*. Nec enim assentio Scaligero, qui malit: *Fortunam* †, *Fortem*, *Fidem*. Etiam dativus invenitur. Quippe in lapidibus quoque, & nummis antiquis, frequens est hæc inscriptio, FORTI FORTVNÆ. Nec Godscalco Stewechio multùm repugnem, qui putat, apud Arnobium lib. VII adversus Nationes legi debere: *Cur non minaci Forti se obtulit*. Non, *fortiter*, quod est in vulgatis.

* Ita editio Romana Ant. Augustinus.

† Ita editio Aldina.

Triptoton est, *hujus fordis*, *hanc fordem*, *hac fordi*. Quamquam & B. Ambrosius dicat *hæc fordis*. Quædam autem tres quidem casus habent, sed sub duplici terminatione: ut in recto, & accusativo, *tantundem*; in gignendi casu, *tantidem*. *Siremps* quoque, quod, Festo teste, significat, *similis re ipsâ*, in nominativo, & vocativo, *firemps*; in ablativo autem habet *firempse*. Est hæc sententia Sosipatri. Recto usus Cato in dissuasione legis, quæ postea relicta est: *Et præterea rogas, ut quemquam adversus ea, si populus condemnaverit, firemps lex siet, quasi adversus legem feciisset*. Cuiacius quoque monuit, sic legendum apud Senecam epist. XCII: *Vbi verò ad finem mortalium ventum est: Discede, inquit, ambitio: omnium, quæ terram premunt, firemps lex esto*. Antea, pro *firemps lex*, ineptè legebatur, *fere miles*. Sed *firempse* non videtur ablativi solùm casus esse. Nam Plauti est prologo Amphitryonis:

Siremps legem jussit esse Iupiter.

Nisi magis placet, *Siremps lege*: quod magis ex mente fuerit Charisii. At veteres libri, ut vetus editio Veneta, quæ cum Pyladæ & aliorum notis prodiit ‡, ad alterum propiùs accedit. Quippe ibi legitur:

‡ anno 1518.

Similem rem ipse in legem jussit esse Iupiter.

Quamquam nec multum abeunt ab iis, qui corrigunt, *Siremps in lege*. Quo pacto etiam Charisio sua præceptio constabit.

Vis non tres solùm casus in singulari habet, sed quatuor. Nam & *vis* in genitivo

genitivo reperitur, cùm apud Iurisconsultos; tum etiam scriptorem dialogi de Oratoribus, qui Tacitus vulgò existimatus: *Quamquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis.* Quin in plurali quoque *vis* dicimus, pro *vires.* Lucretius lib. II:

Et quo quisque magis vis multas possidet in se,
Atque potestates. Et Sallustius in III Histor*. *Male jam adsuetum ad omnes vis controversiarum.*

* apud Prisc. in 6.

Τετράπλωτον est *plus.* Recto legas apud Livium, *plus duo millia cæsa*; item, *plus trecenta vehicula amissa.* Genitivo apud Cic. *pluris est eloquentia*; item, *pluris æstimare.* Accusativo usus Terentius: *Plus quingentos colaphos infregit mihi.* Ablativo Plautus in Cæco, seu Prædonibus †: *Plure altero tanto, quanto ejus fundus est velim.* Glossæ: *Plure*, πλεῖον. Vt solùm desiderentur dativus, & vocativus.

† apud Charis. lib. 2.

Precis verè tetraptoton. Nam *precis, preci, precem, prece* legitur: quemadmodum superiùs ‡ ostensum. Vt valde erret Phocas, qui numero singulari tantùm in ablativo ait reperiri.

‡ cap. 43.

Ditionis terminum, ditioni permittere, in ditionem concedere, & *in ditione esse*, apud optimos legas scriptores. At rectum non esse in usu, ait Diomedes lib. I. Etiam Donatus edit. secundà, & Priscianus lib. XI, inter defectiva referunt. Cledonius itidem, *Hæc ditio non est lecta.* Imò & Servius in illud I Æn. *Post alii proceres*; ait, *proceris*, & *dicionis*, esse ex iis, quæ carent nominativo singulari: sed hoc discrimine, quòd utcunque in simplici non dicatur *dicio*, in composito tamen ejus dicatur *condicio.* Quæ verba lucem ex eo capiunt, quòd aliquanto antè in illud, *Victor dicione tenebat*; *dicione* exponat *potestate*: atque addat, *Omnis enim potestas dictis constat: id est imperio.* Voluit igitur Servius, à *dicendo dicionem* dici; à *condicendo, condicionem*: quia *condicio* sit, cū causſam agentes condicunt, sive utrimque addicunt, sic ut illud, quod promittitur, pendeat ab eventu incerto. Sed de *conditionis* vocabulo, quod, uti & *ditio*, per T scribendum, fallitur, cùm eo propriè significetur condendi actus; inde ad alia transferatur; ut dicimus in Originum libris.

Proceris quoque Charisio τετράπλωτον est: rectiùs, ut puto, quàm *procerem* aliis est μονόπλωτον. Quemadmodum nec dubito, quin *bilicem*, & *trilicem*, non μονόπλωτα sint, ut ajunt; sed minimùm τετράπλωτα. Etiam *septemplicis*, & *decemplicis*, huc potiùs referam, quàm ad monoptota. Quid quod *decemplex* est apud Varronem: *bilix*, & *trilix*, in veteribus glossis. Vti illis Philoxeni: *Bilex*, (l. bilix) δίμιτος. Et aliis Cyrilli: Τρίμιτος, *trilix.* Quæ verisimile est glossographos non fuisse posituros, nisi apud priores reperissent, aut olim in usu fuisse credidissent.

Videtur & *pecudis* τετράπλωτον. Nam præter genitivum hunc legitur, *pecudi*,

pecudi, pecudem, pecude: nominativo autem & vocativo carere, sententia est Charisii lib. 1. *Sunt,* inquit, *quæ quamvis plurali numero per omnes casus declinentur; nominativum tamen singularem, & vocativum non habent: ut dapes, preces, proceres, pecudes, fruges, fauces, vices, cæteri, plerique, verbera.* Atque is locus valde iis adversatur, qui dici putant, *egregia pecus.* Contra quos superiùs * disputavimus. Sed in mentem nunc venit, Caprum etiam, Prisciano † teste, putare, dici hæc *pecus, pecudis,* & hoc *pecus pecoris.* Ac, ut classicum dem scriptorem, ipsius esse Cæsaris in Auguralibus: *Si sincera pecus erat.* Quod Priscianus citat in VI. Sed scriptorum, qui supersunt, nemo imitari hoc ausus fuit. Vt multò satius videatur eo casu in feminino abstinere. Præsertim cùm ἀναλογία quoque adversetur. Nam, ut superiùs etiam dicebamus, feminina potiùs penultimam producunt in obliquis: ut *incus incudis, palus paludis.* At *pecoris* eam corripit.

* cap. 32.

† lib. 5.

Mirum autem, non retulisse inter τετράπτωτα *mane*: quod interdum quidem in adverbium degenerare, negari non debet: ut in illo Ciceronis ad Atticum: *Bene mane hæc scripsi.* Sed naturâ suâ, primóque nomen est, cujus solus interrogandi ac dandi casus desiderantur. Estque hujus loci, quatenus ablativus in *i* exit: nam, ut similis est is prioribus, aptoton erit. Rectum habes apud Persium Sat. III: — *Iam clarum mane fenestras Intrat.* Vnde & de vocativo constat. Accusativo usus Martialis lib. 1, cap. XVII: *Sed mane totum dormies.* Ablativo Columella lib. VII, cap. XII: *Sub obscuro mane, vel etiam crepusculo.* Et Oppius sive Hirtius de bello Africano: *Præsertim cùm milites à mane diei jejuni stetissent defatigati.* Nec est, quòd objectet quisquam, neutra in E ablativum per I facere. Nam, ut infrà docebimus, similiter dicitur, *ab hoc mare, & mari.* Imò, ut dixi, non semper per E effertur. Nam veteres, Donato ‡ teste, dicebant, *mane, mani*; ut *vespere, vesperi; luce, luci; tempore, tempori.* Ita Plautus ait: *A mani usque ad vesperum.* Quo etiam Servius probatum ibat, ablativum esse à recto *mane.*

‡ Pherm. act. 1, sc. 1.

Dapis, dapi, dapem, dape, dici, satis convenit. Sed veteribus etiam *daps* in usu; ut non ex Livio solùm Andronico, sed Catone quoque comprobavimus. Verùm posteriores refugêre. Vti & *ops*: quod pro ἐυπορία, ac copiâ, vel auxilio, Charisius agnoscit, & cum Capro Priscianus semel iterumque. Sed de eo quoque dictum; uti & de *frugis*; quæ non repetam.

Frondis, frondi, frondem, fronde, in usu esse, in confesso est. Sed de nominandi, & vocandi casu, inter cæteros negat Charisius. Cui obducimus hoc Mar. lib. II Georg.

Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est,
Præcipuè dum frons tenera, imprudensque laborum.

Vbi Servius: *Apud antiquiores singularis nominativus erat frondis. Hodie verò & à fronte, & à fronde, unus est nominativus frons: sicut etiam lens à lente, & à lende, capitis breviore pediculo.* Falsò

Falsò etiam *necis* huc retulere. Nec enim solùm *necis, neci, necem,* & *nece,* legas: sed etiam *nex.* Sisenna lib. IV Histor. *Quoniam neque mea nex, neque interfessio, posse videtur illorum dementem reprimere audaciam.* Imò ipsius est Ciceronis in Milonianâ: *Insidiatori verò, & latroni, quæ potest adferri injusta nex?* Gloss. *Nex,* σφαγή.

Iovis τετράπλωτον est Diomedi. Sed antiquus est nominativus *Iovis*; quo usi Accius, ac Cœcilius: quorum loca adducit Priscianus lib. VI. Item Ennius versibus illis ab Appulejo lib. de Deo Socratis, & Martiano lib. I, adductis, quibus ille Deorum Consentium numerum complexus est:

Iuno, † *Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,*
Mercurius, Iovi, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

† *Sive, ut alii,* Iuno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, *V.M.*

Idem Appulejus IV Metam. Apollinem sic respondisse ait:

Quem tremit ipse Iovis, quo numina terrificantur.

Quin Iulius Hyginus in Fabulis crebrò usurpat. Vt Fab. LIV: *Hoc præter Prometheum cùm sciret nemo, & Iovis vellet cum ea concumbere, Prometheus Iovi pollicetur, se eum præmoniturum.* Et Fab. LXIII: *Iovis in imbrem aureum conversus cum Danaë concubuit.* Et Fab. LXXV: *Iovis ob id fecit, ut septem ætates viveret.* Et Fab. XCII: *Iovis imperat Mercurio, ut deducat eas in Ida monte.* Atque alibi sæpe. Vulgò putant hujus *Iovis* esse ab hic *Iupiter.* Verùm rectè Valerius Probus in Catholicis: *Excipitur unum, quod nominativo solum, & vocativo casu declinatur; hic Iupiter, ô Iupiter. Nam qui declinant, hujus Iovis, declinent hic Phœbus, hujus Apollinis.* Sanè ipsum *Iupiter* corruptum ex *Iovis pater*; quomodo & dicimus *Marspiter, Diespiter.* Vide Gellium lib. V, cap. XII.

Πεντάπλωτα sunt, quæ solo carent vocativo. Cujusmodi esse *Vnus*, quidam veterum putarunt: sed, ut Priscianus ait in quincto, *Caper, doctissimus antiquitatis perscrutator, ostendit, hoc usum Catullum, & Plautum. Catullus* *:

* *Carm.* 38 *ad contubernales.*

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculosæ Celtiberiæ fili.

Plautus in Frivolariâ:

O amice, ex multis mihi une Cephalio.

Nec *solus* eo casu rectè privant. Nam citat Priscianus in quincto ex hymenæo A. Ticidæ (ejus, quem & in apologia laudat Appulejus)

Felix lectule talibus
Sole amoribus —.

Etiam *omnis, quilibet, quisque,* huc referunt: quæ vocativum habere, in Pronomine ostendemus. Sed omnia si persequar, quid nisi Iliada errorum texam?

Contrà sunt multa Grammaticis intacta, quæ in certo numero, aut casu usurpare non ausim, quia sint duriora. Istiusmodi, teste Cicerone in Topicis,

picis, sunt *specierum*, & *speciebus*: quod nihilominus integrum inflectere vulgò pueritiam docent. Suntque id genus alia, in quibus non Grammaticos canonas, sed usum veterum, & aures quisque suas, nisi Midæ fortè habeat aures, consulere debeat. Vidit hoc quoque vir in Rhetorum lectione multum versatus, nec malè de arte eâ meritus, Ludovicus Carbo. Verba ejus non refugiam adscribere è primi de Oratoriâ Elocutione libri disputatione quinctâ: *Elegans igitur & exculta oratio horridas, & vastè hiantes voces, refugit, ut aurium voluptati morigeretur. Ex quibus colligeres, quam ineptè quidam Grammatici faciant, dum multa nomina in heteroclitis ponunt, quòd illis, vel alter numerus, vel aliquis casus desit: quasi omnia declinationum, & conjugationum membra, quibus antiqui scriptores non sunt usi, certo numero comprehendi possint. Nec propterea, quòd illi aliquo casu alicujus nominis non sunt usi, colligere licet, nomen illud altero numero carere: nam dulcedines diceres, non dulcedinibus, in quo nullus est gratiæ decor. Ex his autem verbis, quæ durè inflectuntur, nonnulla sunt, quorum usus non est omnino interdictus: eorum verò asperitatem is vitabit, qui loquendi formam mutare noverit.*

FINIS LIBRI PRIMI
DE ANALOGIA.

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE VOCVM ANALOGIA, ET ANOMALIA, LIBER SECVNDVS;

sive commentariorum

DE ARTE GRAMMATICA LIBER QVARTVS;

qui est

DE NOMINVM DECLINATIONE IN CASVS, NVMEROS, GENERA, GRADVS, DERIVATA, ET COMPOSITA.

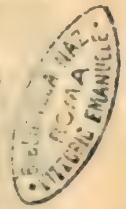

CAPVT I.

Quàm latè pateat declinationis appellatio. Dividitur ea in naturalem, & voluntariam. Posterior Speciem, & Figuram comprehendit. Prior vel directa est, vel transversa. Transversa in casus inflectitur. Recta in numeros, vel genera, vel gradus. Ea quæ declinat in casus, & numeros, non quinctuplex est Græcis; sed triplex. De characteristica quinque declinationum apud Latinos. Varronis super hoc sententia adfertur, & refellitur.

Asuum doctrinam declinationes excipiunt: ubi non leviùs peccari solet. Age igitur novas ad lineas, iterumque ad gradum nos accingamus. Ac à nomine ipso ordiamur.

Quod Græcis κλίνειν, id Latinis *clinare*; quo Lucretius utitur in II, & Cicero in Phænomenis. Quodque κλίσις Græcis, id Latinè *declinatio*; Varroni etiam *declinatus*; Gellio *inclinatus*, & *inclinamentum*.

Declinatio fit vel intra se, vel extra se. Quâ de re sic Varro lib. VIII de L. L. *Nomina declinantur, aut in earum rerum discrimina, quarum nomina sunt: ut*

à Terentius, Terentii: aut in eas res extrinsecus, quarum ea nomina non sunt: ut ab Equo, equito. Prior declinatus dicitur *naturalis*, quia qui *Terentius* audit, ex natura linguæ Romanæ sciet, in patrio casu *Terentii* esse; in dativo, *Terentio*: quique audit *justitia*, vel *bonitas*, statim hujus *justitiæ*, aut *bonitatis* inflectet. Alter dicitur *voluntarius*, quia etsi natura etiam hic spectatur, tamen voluntas magis attenditur. Nam naturâ scire non possum, ab *justus* esse *justitia*; à *bonus, bonitas*; à *magnus, magnitudo*: item ab *amo, amor* dici; à *doceo, doctrina*; à *lego, lectio*; ab *audio, auditus*. Hac de re sic idem Varro lib. VIII de L. L. *Declinatus verborum & voluntarios, & naturales esse puto: voluntarios, quibus homines vocabula imposuerint rebus quædam; ut à Romulo Roma, à Tibure Tiburtes: naturales, ut ab impositis vocabulis, quæ inclinantur in tempora, aut in casus; ut ab Romulus, Romuli, Romulo, Romulum; & à Dico, dicebam, dixeram.* Vnde liquet, declinationis esse voluntariæ, à *bonus, bonitas*; à *magnus, magnitudo*. Naturalis esse à *bonus, boni*; à *magnus, magni*. Nempe voluntaria est omnis nominis impositio. Hoc autem loco intelligitur impositio non prima, ut *pius, equus*: sed ea, quæ ab alio, ut *pietas, impius, equito*. Speciem enim sive derivationem, & figuram sive compositionem comprehendit. Estque naturalis declinatus non solùm nominum, pronominum, & participiorum: sed etiam verborum. Quod liquet ex verbis Varronis allatis; ubi pro exemplo declinatus ejus adducit, *dico, dicebam, dixeram*. Et passim sic loquitur Varro. Loca ea quia obvia, Arnobii potiùs verba apponam è libro secundo: *Quia per casus, & tempora, declinare verba scitis, & nomina.*

Declinatio nominum, (idemque de pronominibus & participiis accipi velim) vel recta est, vel transversa. Recta est, cùm quid declinatur in casus rectos: transversa, cùm in obliquos. Qua de re sic idem Varro lib. IX de L. L. *Ad hunc quadruplicem fontem ordines diriguntur bini; ini transversi, alteri directi; ut in tabula solet, in qua latrunculis ludunt. Transversi sunt, qui à recto casu obliqui declinantur; ut albus, albi, albo: directi sunt, qui à recto casu in rectos declinantur: ut albus, alba, album.*

Declinationem directam statuo triplicem. Vna est in numeros; ut, *rex, reges*; *fortis, fortes*; *forte, fortia*. Altera est in genera; idque tum in substantivis, ut, *rex, regina*; *hospes hospita*: tum in adjectivis, ut, *fortis, forte*; *doctus, docta, doctum*. Tertia est in gradus; ut, *fortis, fortior, fortissimus*; *doctus, doctior, doctissimus*. Nam in hisce omnibus casum rectum videmus; ut, ex Varronis mente, directa declinatio dici debeat.

De tam varia nominum declinatione agere nunc animus est. Ac primùm de ea, quæ fit in casus, & numeros; ac sibi quasi peculiare *declinationis* nomen vindicat: ut sæpe genus, & species eodem nomine signantur. Deinde videbimus de declinatione in genera; quæ *Motio* dici solet. Hinc de decli-

declinatione in gradus ; quæ *Comparatio* appellatur. Denique de declinatione in derivata , & composita : quæ *Species* , & *Figuræ* nominibus vocari solet.

Declinatio sic peculiariter ac presse dicta , hoc est , ea, quæ in casus & numeros fit , Latinis est quinctuplex ; Græcis triplex. Ac prima quidem Græcorum sequitur articulum femininum; secunda masculinum, aut neutrum ; tertia plurimùm ab articulo abit , propéque accedit ad naturam tertiæ Latinorum.

Huic sententiæ à vulgo pleno velo, obversâque resistitur prorâ. Ac primò priorum auctoritatem obducunt. Quam non contemno ; dummodo eam rationis firmet anchora. Nam absque ea sæpe periculum est, ne ventus navim è portu in mare magnum propellat. Verùm, inquiunt, nec vulgaris opinio ratione est defecta. Diversa enim genitivi terminatio diversas facit declinationes : eoque Ἀνείας, & μέσα ejusdem esse declinationis non possunt. Nimirum non cogitant, si sola terminatio genitivi, declinationis foret character ; jam Ἀνείας & λόγος unius futura declinationis, cùm ambo desinant in ΟΥ. Adde quòd apud Latinos quoque, ut suo loco * dicemus, *Themistocles*, *Aristoteles*, multaque hujus generis, genitivum in I faciebant ; nec propterea secundæ erant : obstabat enim, quòd cæteri casus referrent declinationem nominum tertiæ. Sed quemadmodum hi lapsi , quòd solum genitivum declinationum characteristicam statuerunt : ita in eo decipitur doctissimus Varro † , quòd declinationum discrimina petenda existimet ex diverso ablativi exitu : qui vel A est , ut *mensa* ; vel E , ut *lance* ; vel I , ut *levi* ; vel O , ut *cælo* ; vel V , ut *versu*. Duobus enim nominibus displicet hæc sententia. Quippe quintam vulgarem cogitur comprehendere sub ea, quæ vulgò tertia vocatur : adeò ut *pater* , & *dies*, unius Varroni sint declinationis. Præterea ex tertia nostra facit duas, cùm ei *pater*, secundæ ; *fortis*, tertiæ sit. Quis verò non videt, majorem esse convenientiam inter *pater*, & *fortis* ; quàm *pater* , & *dies* ; eóque hæc potius, quàm illa, diversæ declinationis statui oportere.

* *cap.* 8.

† *lib.* 9 *de L. L.*

Sunt qui septem faciant declinandi formas ; ut Diomedes scribit in primo. Sed hi secundam, quartamque vulgarem, in duas dispescunt. Nam alius his declinationis sunt genitivi in *ii* , quàm in *i* simplex : hoc est , *Virgilius* , & *ingenium* ; quàm *pius*, & *cælum* : aliusque item *cornus*, & *gelu* ; quàm *portus*, & *porticus*. Quibus refellendis non est, quod immoremur : cùm ea, præsertim ratione nominum secundæ, planè sint absurda. Quare hæc generatim de declinationibus dixisse sufficiat.

CAPVT II.

De quatuor primæ declinationis terminationibus. Latini à nominibus in AS auferebant S ; unde dicebant, Ænea, Anchisa, Atrida, Apella *&c.* Αντιλογία *Servii. Rob. Titius notatus. Latini Græcorum E mutant in A ; unde dicunt,* Penelopa, Semela, Circa *&c. Latini Græca in E desinentia declinant more Græcorum : unde ablativi,* Penelope, Musice, Grammatice *&c.*

IN prima declinatione quatuor sunt terminationes, tum apud Latinos, tum apud Græcos ; A, E, AS, ES. Quæ in A desinunt, partim Latina sunt, partim Græca. Nam fugit eos ratio, qui cuncta in A esse Latina scripserunt ; cùm *Musa, poëta, charta*, aliaque plurima, sint à Græcis. At quæ terminantur in E, AS, vel, ES, semper Græca sunt. Nec latet mihi vetus hæc Inscriptio in agro Sorano :

OPPIA CASSINE MATER FECI FILIÆ,
QVOD ÆQVVM FVERAT FILIA FACERET MIHI.

Verùm non arbitror, hoc tanti esse : præsertim cùm tam multa peccarint insculptores monumentorum. Sanè Latini quidem, & imprimis vetustiores, abhorruisse videntur à positionibus Græcis ; cùm ea, quæ apud hos in AS, vel ES, vel E desinunt, per A efferre consueverint. De prioribus duabus terminationibus, autor locuples Quinctilianus lib. I, cap. X : *Nec in A quidem, atque S literas, extre temere masculina Græca nomina recto casu patiebantur. Ideóque & apud Cœlium legimus, Pelia Cincinnatus ; & apud Messalam, benefecit Euthia ; & apud Ciceronem, Hermagora. Ne miremur, quòd ab antiquorum plerisque Ænea, & Anchisa, sit dictus.* Priscianus lib. V : *Propria apud Latinos in A terminantia, apud Græcos assumunt S : ut, Catilina, Sylla, Fimbria, Aquila,* Κατιλίνας, Σύλλας, Φιμβρίας, Ακύλας. *Contrà apud Græcos in AS desinentia, vel in ES, apud nos in A terminantur : ut,* Μαρσύας, Σωσίας, Βυρρίας, Χαιρίας, Τυρίας, Βαγράδας ; *Marsya, Sosia, Byrrhia, Charea, Turia, Bagrada : ποιητὴς, κιθαρισὴς, Σκύθης, σκυφὴς, σοφισὴς,* Μελικέρτης, Λεπτάσης, *poëta, citharista, Scytha, scypha, sophista, Melicerta, Leptasta. Sallustius in Histor.* II : *Quem ex Mauritania rex Leptasta proditionis insimulatum cum custodibus miserat.* Idem Priscianus lib. VI : *Græca nomina tam fluviorum, quam aliorum, in AS apud illos desinentia, quæ in* OY *faciunt genitivum Græcum, nostri absque S solent plerúmque proferre : ut, Marsya, Geta, Charea, Sosia. Lucanus in* III :

Quà celer, & rectis descendens Marsya ripis,
Errantem Mæandron adit.

Hæc verbatim malui Fabio, ac Prisciano adscribere, quàm ad fontem digitum intendere ; ne fortasse, cui consulendi otium non est, miretur ab Horatio sat. III, lib. II scribi :

Ne quis

Ne quis humâſſe velit Ajacem, Atrida, vetas cur?

Quippe, ut Priſcianus quoque diſertè ait lib. VII, *Atrida* eſt vocativus Latinus, à recto *Atrida*, quo uſus Propertius †. At ſi Græcus eſſet vocativus, uti quidam ſcripſere, ultima produceretur: pro ut factum in hoc Maronis III Æneidos:

† *lib. 2, eleg. 14, verſ. 1.*

Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo.

Quem in locum ita Servius: *Anchiſa vocativus hic non eſt Latinus. Nam brevis eſſet A, ut Catilina. Græcus eſt ergo. De quo valde apud eos quæritur, quemadmodum exeat ab his nominibus, quæ in ES mittunt nominativum. Nam Tydides, Tydide, facit: ut* *, *— O Danaûm fortiſſime gentis, Tydide.* * *Maro I Æn.*

Atrides, cùm ſit ſimile, Atrida facit, ut Horatius †: † *lib. 2, ſat. 3.*

Nequis humaſſe velit Ajacem, Atrida, vetas cur?

Tale eſt ergo Anchiſa. Sanè apud Latinos horum nominum cauſſa manifeſta eſt. Nam nominativus ipſe in A mutatur, & recipit Latinam declinationem: ut Atrides, Atrida; Scythes, Scytha. Quo in loco ſecum pugnat Servius. Nam ſi *Anchiſa* ultimam naturâ producit, non eſt ſimile alteri illi *Atrida*: ſed erit vocativus Doricus, Αγχίσα, pro Αγχίσον. Quare dicere oportuerat, eſſe vocativum Latinum ab *Anchiſa*, & A produci ob cæſuram. Mirum autem in Putſchiana editione hunc locum eſſe corruptum, qui in prioribus rectè fuerat expreſſus. Ita enim nunc legitur: *Latina verò proportio in E correptam vult vocativum primæ declinationis, ſicut ſuprà dictum eſt, terminari etiam in Græcis. Vnde Horatius in* II *Serm. Nequis humaſſe velit Ajacem Atride vetas cur?* At in Veneta anni CIↃ CCCCLXXVI pro *E correptam*, *A correptam*, & pro *Atride, Atrida* rectè excuſum eſt. Quemadmodum autem *Anchiſa*, & *Atrida*, dicitur pro *Anchiſes*, & *Atrides*; ita & *Scipiadam* Horatius dixit pro *Scipiadem* lib. II, Sat. I: *— Et juſtum poteras, & dicere fortem Scipiadam.* Ac ſimiliter Plautus Pœnulo ‡: ‡ *Act. 5, Sc. Fust hodie.*

— ô Apella, ô Zeuxis pictor,
Cur numerò eſtis mortui?

Etiam vocativus *Daucia* ultimâ brevi à recto *Daucia* eſt, cùm à *Daucias* eſſe brevis non poſſit. Maro X Æn.

Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
Daucia Laride, Thymberque, ſimillima proles.

Porrò in iis, quibus Latini non ſunt uſi, ſatius eſt retinere terminationem Græcam: quomodo malim *equus ſamphoras*, & *coppatias*, quàm *ſamphora*, aut *coppatia*, aut *ſamphorus*, & *coppatius*: quamquam Robertus Titius poſteriori modo loquatur lib. VII locorum controverſorum cap. XX: imò etiam in ſuis adverſus Ivonem Villiomarum, hoc eſt Ioſephum Scaligerũ, Aſſertionibus, tueri id conetur. Et hæc de nominibus in AS, & ES.

Supereſt E, ut in veteribus Inſcriptionibus, *Hieronice*, pro *Hieronica*. Sic Seneca Herc. Fur. *Meumque victrix teneat Alcmene locum.*

Vbi *Alcmena* legi nequit, cùm ſit Iambicus trimeter. Sic *Helene* quoque omnino legendum in hoc Martialis lib. IX, epigr. CVI:

Manſiſſes Helene, Phrygiámque rediſſet in urbem
Dardanus.

† *ciſi aliter Veneta Bernardini, anno 1486, & noſter MS. ſed ſic MSS. alii, quos ſequitur Aldina.*

Nymphe in melioribus libris † eſt apud Naſonem XIV Met. fab. XVII:

— Inque figurâ
Capta Dei Nymphe eſt, & mutua vulnera ſenſit.

Crebrò tamen E à Latinis in A convertitur. Plautus Stichi Act. I, Sc. I, ita orditur: *Credo ego miſeram fuiſſe Penelopam, ſoror.*

* *Act 4, ſc. Quid eſt pater.*

Geminum ei *Circa*, Epidico *:

Abi modo intrò, atque hanc aſſerva Circam, Solis filiam.

Eodémque modo dixit Horatius lib. I, od. XIX, de Glyceræ amore:

Mater ſæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semelæ puer.

† *lib. I, epiſt. 2.*

Ita enim habent libri vett. pro quo vulgati *Semeles*. Idem † inquit:

Sirenum voces, & Circæ pocula noſtri.

‡ *lib. I Æneid.*

Apud Virgilium ‡ quoque eſt, *Argivæ Helenæ*: Statius *Tegea*, & *Nemea*, dixit: & Papinianus (quod non indignum obſervatione duxit Scipio Gentilis lib. II παρέργ. cap. IX) uſurpat *Penelopæ*; quod imitatione factum Horatii. Nam ejus eſt lib. I, epiſt. II ad Lollium,

Sponſi Penelopæ.

Terentianus quoque Maurus *Lycamba* dixit pro *Lycambe*. Ita enim lego hos jambos:

Archilochus iſto ſævit iratus metro
Contra Lycambam, & filias.

* *etiam ea, quæ caſtigata notiſque illuſtrata à viro erudito Nicolao Buſſeo.*

Nam *Lycamben*, quomodo in vulgatis * editum eſt, metro repugnat.

Imò dubitari poſſit, an E rectè inter terminationes Latinas reponatur, cùm Græca in E apud Latinos etiam in ſingulari retineant declinationem Græcam. De genitivo ſatis convenit: ut ab *epitome epitomes*, τῆς ἐπιτομῆς. Sed neque de dativo eſt, quòd aqua hæreat, quaſi is apud Latinos per Æ ſcribatur, ut, *epitomæ*. Nam rectum quoque eſt huic *epitome*, τῇ ἐπιτομῇ. Quod oſtendit Probus, cùm ait omnino Græcè declinari. De ablativo fidem fecerit ille Diomedis locus in primo: *Quartus* (primæ declinationis modus eſt) *quoties nominativus, vocativus, & ablativus, ſibi congruunt: ut Thiſbe.* Vnde etiam diſcimus, ablativum eſſe eundem voce ac dativum, τῇ ἐπιτομῇ, hac *epitome*, pro *epitomâ*. De quo ne in ſubnubilo nobis res ſit; facit, quod etiam Priſcianus lib. VII diſertim ſcribat, quamvis ablativo careant Græci, tamen in eo Latinos, tum Poëtas, tum Oratores,

tores, retinere terminationem dativi Græci, quò hi ablativi significationem exprimere solent. Imò hoc ipsum ex illo Iuvenalis dilucet, sat. 11 :

— Vos tenui prægnantem stamine fusum
Penelope melius, levius torquetis Arachne.

Quin & multa id Fabii loca confirmant : ut lib. 1, cap. XVI : *in musice :* item, *sine musice :* lib. 11, cap. XV : *Excludunt à Rhetorice malos :* lib. VIII, cap. 1, *Cum de Grammatice loqueremur.* Itaque non repugnem, si quis, cum Probo, & Prisciano, tres solùm faciat primæ declinationis terminationes; A, AS, & ES. Quod siquis scrupulus superfit, de solo is fuerit dativo : ut Diomedes silentio suo indicat verbis antea allatis.

CAPVT III.

De obliquis nominum primæ declinationis in singulari. Vetus Genitivi terminativo in AI, quæ κὴ διάλυσιν profertur à poëtis. In Plautinis aliquot versibus vera lectio defensa. Altera Genitivi terminatio apud veteres, AS; unde familias *in usu remansit.* Moneta *Latinis dicta Musarum mater, & ratio ejus nominis. Theodori Marcilii commentum super Martialis loco rejicitur. Genitivum per AI, dativum per Æ quidam scribebant, discriminis caussâ.* Vnæ *pro* unius, *&* uni. *Quis Marcus ille Tullius à Marco Tullio oratione defensus.* Majam, *&* Majan : Electram, *&* Electran. Æneam *esse ab* Ænea; Ænean, *ab* Æneas. *Charisius leviter emendatus. Propria Græca in ES nunc primam, nunc tertiam sequuntur declinationem : unde* Dares *hunc* Daren, *&* Daretem; Æacides *hujus* Æacidæ, *&* Æacidis, *facit*; Chremes, *ô* Chreme, *&* Chremes; Socrates, *ô* Socrate, *&* Socrates. *Vocativi* Oresta, Æeta, Thyesta. *Vocativi* Achille, Vlysse, *correptâ ultimâ. Nominum in ES ablativi in E desinunt.*

NOmina in A apud Latinos duplicem olim in genitivo habuerunt terminationem. Prior erat diphthongus AI, pro quâ posteriores Æ usurparunt. Ita in vett. inscriptionibus legere est, *Agrippinai, Antoniai, Augustai, Bonai Deai,* plurimáque alia; quæ Grammaticus Inscriptionum antiquarum index facilè suggeret. Ex AI quidem diphthongo κὴ διάλυσιν apud Plautum Aulul. † non dubium, quin *animæ* debeat legi, quia alioqui claudicabit versus :

† *Act. 2, sc. 8. Postquam obsonavit herus.*

Etiámne obturat inferiorem gutturem,
Nequid animæ fortè amittat dormiens?

Pro quo quidam fecere, *Tum ne quid animæ*; illud *tum* de suo malo more appingentes.

Apud eundem eâdem Comœdiâ * vulgò legitur :

* *Act. 2, sc. 8. Lus animum.*

Vt bene haberem meæ me filiæ in nuptiis.

Sed

Sed τὸ *meæ* in antiquis codd. deeſt. Quare non diſplicet :

Vt bene me haberem filiaï in nuptiis.

Apud eundem in Milite Glorioſo eſt * :

* *Act.* 1, *ſc. Mihi ad enarrandũ.*

Magnaï reiipublicaï gratiâ.

prout hunc locum citat Marius Victorinus in Orthographiâ. Nam in Camerarianâ eſt corruptiſſimè editus. Maro, ut Probus obſervavit, quater hujuſmodi genitivos uſurpat. Nam in tertio eſt, *Aulaï in medio.* In ſexto eſt, — *Auraï ſimplicis ignem.* Et ſeptimo,

— *Furit intus aquaï.* Et in nono :

Dives equũm, dives pictaï veſtis, & auri.

Verùm in duobus intermediis aliter quoque legitur in codd. antiquis. Imò Servius ſcribere non dubitat, cùm à Marone in ſeptimo poſitum eſſet, *aquæ vis* (ita à Servio eſſe ſcriptum, non *aquæ amnis*, rectè monet Pierius) à Vario, & Tuccâ ſubſtitutum eſſe, *aquaï* : quod nullus credo, utut hanc lectionem improbet in indice Erythræus. Sunt & apud Ciceronem in verſu †, *Nepaï*, & *Terraï*. Apud Lucretium *, *Triviaï*, & *Iphianaſſaï*. Apud Auſonium Idyll. VII : — *Neſcivit herai Imperium.* Aliáque apud alios.

† *lib.* 2 *de Nat. Deorum, & Aratea.*

† *lib.* 1, *verſ.* 84, & 85.

Scribit Papirianus apud Caſſiodorum ‡, genitivos hujuſcemodi diæreſin pati, ut diſtinguantur à dativis. Sed hoc cujuſmodi ſit, parebit, cùm ad nominativum pluralem deventum erit. Cæterùm genitivus *ai* etiam invenitur à maſculinis in E S : ut à *Geryones*, Γηρυόνης. Lucretius lib. V :

‡ *in conſectaneis de Orthographiâ.*

Quidve tripectora tergemini vis Geryonai.

Altera genitivi terminatio erat A S, more Græcorum, exeuntium in δα, θα, ρα, & α purum. Vnde *familias* pro *familiæ* remanſit in compoſitis, *pater familias, mater familias, filius familias.* Tale hoc Livii Andronici in Odyſſea : *Atque eſcas habemus mentionem.* hoc eſt, *eſcæ.*

Item : *Mercurius, cumque eo filius Latonas.* pro *Latonæ.*

Et opere eodem : *Nam diva Monetas filiam docuit.*

Hoc eſt, *Monetæ*; quomodo à *monendo* vocant Latini, quæ Græcis Μνημοσύνη. Gloſſ. vett. *Moneta*, Μνησοσύνη. Quare legendum puto, *Nam diva Monetas filia.* Hoc eſt, *Muſa*, quæ Mnemoſynes filia. Nempe expreſſit Livius illud Homericum Odyſſ. Θ * :

* *verſ.* 481.

† *Quoniam ipſas cantare Muſa docuit.*

— Οὕνεκ' ἄρα † σφίας
Οἶμας Μοῦσ' ἐδίδαξε. — —

‡ *ad Enn. Annal. lib.* 7.

Optimus, & doctiſſimus Paulus Merula ‡ legebat, *Nam divæ Monetas filiam*, vel, *divam.* Verùm, ut ex Homerico illo liquet, non Muſa edocta, ſed edocuiſſe ipſa dicitur. Nævius quoque in primo belli Punici : *Filii Terras.* Item, *Et venit in mentem hominum fortunas.*

Ennius

Ennius quoque in VII Annalium : *— Dux ipse vias —.*

Plauti etiam est, in prologo Amphitryonis :

Amore captus Alcumenas Iupiter.

Et prologo Pœnuli :

Sed nisi molestum est, nomen dare vobis volo
Comœdias.

Nisi *comœdiai* magis placet : quod in nonnullis legitur codicibus. Vtriusque scripturæ jam olim meminit Ioannes Saracenus †.

† *notis in Plautum editis Venetiis anno* 1518.

At cave credas commento Theodori Marcilii, qui in notis ad libellum de spectaculis, Martiali tributum vulgò, ipsum Martialem, qui alicubi * *terrai*, & *frugiferai* deridet, ut casca & obsoleta, usum esse putat genitivo *Latias*, pro *Latiai*, sive *Latiæ*. Locus, quem signat, est lib. VIII, epigr. XV :

* *lib.* 11, *ep.* 91.

Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus,
Et ditant Latias tertia dona tribus.

At rectè ejus loci sententiam perspexit doctissimus, & amicissimus Scriverius, vir præclarè de poeta hoc meritus. Nempe ut per tertia dona intelligantur dona à tribus ordinibus, senatu, equitibus, & populo, collata in Latias tribus, hoc est in pauperes tribules, & capitecensos. Quomodo similis sit locus huic Claudiani, Panegyrico in VI consulatum Honorii :

— Tecum prælarga vocavit
Ditandas ad dona tribus.

Est & tertia terminatio in veteribus Inscriptionibus, quàm ab imperitiâ esse arbitror. Nam in iis legere est, *æternes*, pro *æterna*; *Iulies Veranilles*, pro *Iuliæ Veranillæ*; *Victories*, pro *Victoriæ*; ac quædam alia ejus monetæ; quæ suggeret Grammaticus Gruterianarum Inscriptionum Index.

Dativus eorum, quæ genitivum per AI, vel Æ, terminant, similis est genitivo. Nam & *huic terrai* dixere, teste Fabio lib. I, cap. VII. Quamquam nobiles Grammatici discrimen aliquod hic statuere sint conati. Eos inter Nigidius Figulus lib. XXIV commentariorum Grammaticorum; unde ista exscripsit Gellius lib. XIII, cap. XXIV : *Si hujus terrai scribas, I litera sit extrema : si huic terræ, per E scribendum est.* Nempe vult genitivum in AI, dativum in Æ desinere : quomodo & alii genitivum à nominativo plurali discriminant. Sed meritò hæc sententia est improbata : uti plenius dicemus, cùm ad rectum pluralem deventum erit. Nunc illud solum adversus eam Nigidii sententiam adferam, quemadmodum apud Græcos omnes dativi exeunt in I; ut Αἰνείᾳ, μύσῃ, λόγῳ, Μενέλεῳ, τιτᾶνι : ita veteres etiam Latinos terminâsse hunc casum semper in I; ut in primâ, *terrai*, de quo dictum è Fabio : in alterâ, *populoi Romanoi*, de quo posteà † è Victorino loquar; de cæteris declinationibus res satis est aperta.

† *cap.* 5.

A genitivis, & dativis, vulgò excipi solent nomina (sed pronomina potiùs sunt, de quo postea dicetur) quæ nunc in IVS genitivum; dativum in I faciunt: ut *nullæ rei*, apud Cat. & Plaut. *alteræ, totæ, solæ*, in dandi casu apud Terentium: *aliæ*, apud Gellium. Longum esset loca istæc, & alia, integra apponere. Potiùs ipsum adi Priscianum lib. VI. Item Propertium sic, & Tibullum, loqui, docebit Scaliger *. Vide & Oberti Giffanii indicem Lucretianum in VNÆ, & Scipionem Gentilem lib. I Παρέργ. cap. VII. Omittere interim non possum verba hæc Marci Tullii Ciceronis: *Hoc judicium sic expectatur, ut non unæ rei statui, sed omnibus constitui putetur.* † Qui locus à Prisciano † adducitur ex orat. pro M. Tullio. Videtur is fuisse M. Tullius Decula, qui cum Cn. Dolabellâ consul fuit. Duo item alia ex eâdem oratione fragmenta legere est apud Fabium ‡. Ut mittam Victorinum, Capellam, & Rufinianum, qui etiam aliqua ex ea citant: ac Tacitum, vel quisquis autor est dialogi de caussis corruptæ eloquentiæ, qui & ipse ejusce orationis meminit. Quod eò adscripsimus, nequis prurigine quadam sollicitandi lectionem veterem, locum esse corruptum contendat, cum Ciceronem pro M. Tullio, aut ἀπλῶς pro Tullio, apud Quinctilianum, Priscianum, atque alios legit.

* *ad Propertii lib. I. el. antepenult.*

† *lib. 6.*

‡ *lib. 4, cap. 2. & lib. 5, cap. de Refutatione.*

Accusativus Græcorum in A exeuntium à poetis etiam effertur in AN: ut indicat Ovidii illud IV Fast.

Majan, & Electram, Taygetamque Iovi.

Et hoc Statii VII Theb.

Namque ferunt raptam patriis Æginan ab undis.

Accusativus verò nominum in AS, nunc in M, nunc in N, desinit. In M, ut *Anaxagoram*, apud Ciceronem de Nat. Deorum, & Plinium lib. II, cap. LVIII. *Pythagoram* apud Gellium lib. I, cap. I. Quo exemplo & *Æneam* dixeris. At in N extulit Maro VIII Æneid.

Accipite Æneam, & tandem arcete periclis.

Cùm verò S abjectum est, quomodo à Γέτης, Δημίας, Πυῤῥίας, Σωσίας, Φαιδρίας, facta sunt *Geta, Demea, Byrrhia, Sosia, Phædria*, tantùm in M accusativus desinit. Itaque apud Terentium haut aliter legimus, quàm *Getã, Demeam, Byrrhiam*, &c. Quidam tamen negant ab *Æneas*, aut *Pelias*, venire *Æneam*, aut *Peliam*. Quin dubitant, an Latini his omnino sint usi. Equidem sicubi ultima in his apud poëtam elisa inveniatur (quod, sic dici, certum fuerit argumentum) non tamen esse censeam ab *Æneas*, & *Pelias*; sed *Ænea*, & *Pelia*; cùm AN sit ab AS; AM verò ab A: quod ipsum disertim Charisius quoque scribit, ac exemplo *Callix*, & *Senecæ* declarat; quorum illud ait iccirco *Callian*, hoc *Senecam* facere. Mirâ verò oscitantiâ inibi ab *Æneas Æneam*, pro *Ænean*, in accusativo dici; contra Charisii

ipsius

ipsius mentem, excusum est: quod de Putschianâ quoque editione dictum velim.

Saltem ab ES, non EM, sed EN dixero. Quomodo Ovidius epistolâ Penelopes ait:

Respice Laërten, ut jam sua lumina condas.

Sunt autem quædam nomina, quæ apud Græcos, tum primæ, tum tertiæ sint inclinationis; unde factum, ut licet apud Latinos tertiæ quoque sint, tamen casus nonnullos forment more nominum primæ declinationis. Græci enim dicunt, Χρέμης, Χρέμου, & Χρέμης, Χρέμητος: Δάρης, Δάρυ, & Δάρης, Δάρητος, &c. Itaque Virgilius, & *Darem*, & *Dareta*, dicit: illud primæ, hoc tertiæ accusativus est. Locus uterque est lib. v:

Præcipitémque Daren ardens agit æquore toto.

Et paullò pòst:

Sed finem imposuit pugnæ, fessumque Dareta
Eripuit. Nam Δάρω est, ut Χρύσω; Δάρητα, ut τιτᾶνα.

Nec *Æacides* tantùm *Æacidæ* in genitivo facit; sed & *Æacidis*. Seneca Troadibus †: † *fol.* 1.

Ipsásque ad aras majus admissum scelus
Æacidis armis: cùm ferox sævâ manu
Comâ reflectens, &c. Ita legendum, non *Æacidæ*, versus clamat: etsi satis insolens sit in veris patronymicis, ut tertii in declinando ordinis fiant.

Idem in vocativo videre est. Nam *Drances* in genitivo facit *Drancis*, ex more tertiæ: vocativum *Drance*, more primæ. Rectum habes Æn. xi:

Tum senior, semperque odiis & crimine Drances
Infensus juveni Turno. Ac similiter bis terve eodem libro.

Genitivus est lib. xii: — *Nec Drancis dicta refellam.*

Vocativus in xi:

Larga quidem semper, Drance, tibi copia fandi.

Et mox: *Argue tu, Drance, tot quando stragis acervos*
Teucrorum tua dextra dedit?

Drance ab *Drances*, ut *Æacide* ab *Æacides* primæ. Ovid. Epist. iii:

Arma cape, Æacide, sed me tamen ante receptâ.

At ab *Æacides* tertiæ foret, *ô Æacides*. Verùm ut *Æacidis* insolens, ita nec temere, *ô Æacides*, puto inveniri. Terentius quoque in vocandi casu nunc *Chreme*, aut *Lache* dicit; nunc *Chremes*, & *Laches*: hæc tertiæ, illa primæ sunt. Σωκράτης etiam licet sit tertiæ, tamen non tantùm *Socrates* facit in vocativo; sed &, quasi primæ declinationis foret, dicitur *Socrate*, more Græcorum, qui dicunt, ὦ Σωκράτη. Cicero in Protagorâ apud Priscianum

lib. VI : *Quid tu ? unde tandem appáres, ô Socrate ? an id quidem dubium non eſt,*
* *Act. 5.* *quin ab Alcibiade ?* Seneca in Agamemn. *

Tuque ô paternis aſſidens frenis comes,
Condiſce, Pylade, patris exemplo fidem.

Imò, quia nomina Græca in της vocativum per A faciunt, Latini quoque eodem utuntur vocativo. Ovidius I Triſt. eleg. XV :

Vi foret exemplum veri Phocæus amoris,
Fecerunt furiæ, triſtis Oreſta, tuæ.

† *Idem.* Seneca in Agamemn. †

Pone jam trepidos metus, Oreſta.

Et paullo pòſt :

Aggrediar, & te, Oreſta, furabor libens.

‡ *Act. 4.* Idem in Thyeſtâ ‡ :

Bonum eſt, Thyeſta, quòd mala ignoras tua.

Val. Flaccus Argonaut. lib. VIII :

Non te, Æeta pater, generi, aut Sol magne pudebit.

Martialis lib. IV, epigr. XLIX :

Ille magis ludit, qui ſcribit prandia ſævi
Tereos, aut cœnam, crude Thyeſta, tuam.

Sunt & alia nomina in E S, quæ apud Græcos communiter in ευς, ſed Doricè in ης deſinunt, & quoſdam caſus in modum primæ declinationis habent. Nam pro ὀδυσσεὺς, & Αχιλλεὺς, Doricè dictum ὀδυσσης, & Αχίλλης : Dores verò & Æoles ſequuntur Latini : ac quia nomina primæ in H Σ apud Græcos Σ in vocativo abjiciunt ; Latini quoque vocativum Græ-
* *ſub. 5.* cum imitantur. Ovidius XII Metam. *

Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille.

Et lib. XIII :

Tuque tuis armis, nos te poteremur Achille.

Et inibi : *Quaque ruit, non tu tantùm terreris, Vlyſſe ;*
† *Act. 3. ſc. 1.* *Sed fortes etiam.* Seneca Troad. †

Si vis, Vlyſſe, cogere Andromachan metu.

‡ *Idem.* Iterum ‡ : *Quid agis, Vlyſſe ? Danaidæ credent tibi ?*

* *Idem.* Item * : *--- Ad genua accido*
Supplex, Vlyſſe ; quamque nullius pedes
Novere dextram, pedibus admoveo tuis.

Poſteaque : *Hic puer hic eſt terror, Vlyſſe,*
Mille carinis. Sequenti item ſcenâ :

Lachrymis, Vlyſſe, parva, quam petimus, mora eſt.

Act. IV, ſc. 1 : *Duc duc, Vlyſſe : nil moror, dominum ſequor.*

Illud

Illud omnino animadversione dignum, istiusmodi vocativos etiam ultimam corripere, quamvis apud Græcos sit H. Nam id quidem evincit hic Propertii locus lib. IV, eleg. ultimâ:

Et Persen protervi simulantem pectus Achillis,
Quique tuas proavus fregit, Achille, domos.

Itáque videri queat, *Achille* non esse ex Ἀχίλλη: sed pro *Achilleu* poni, per apocopen τῦ V.

Ablativus Græcis idem est, qui dativus: quæ & caussa est, cur Latinis vel eadem vox sit, vel proximè abeat. Sanè in primâ solum aufertur I: ut τῇ Αἰνείᾳ, & Doricè τῇ Ἀγχίσᾳ, τᾷ Μύσᾳ, τᾷ ὀπτομᾷ: Latinis, huic *Aineiai*, huic *Anchisai*, (quæ postea *Æneæ*, *Anchisæ*) hoc *Ænea*, hoc *Anchisa*: huic *Musai*, hac *Musa*: huic *epitomai*, hac *epitoma*. Nec mirum, I abjici, cùm Latini fere Æoles sequantur, qui in dativis declinationum parisyllabarum I abjiciunt, ut τῶ Αἰνέα, τᾶ Μέγᾱ, τῶ λόγω.

A rectis in *e* in auferendi etiam casu dici *e*, antea * ostensum. De iis, quæ in E S exeunt, arguit illud Fabii: *Plato in Sophiste*. Sic Maro I Æn. ††.

Ipse uno graditur comitatus Achate.

Ovid. epistolâ Briseidos:

Lærtéque satus, per quos comitata redirem.

Et lib. III de Ponto, eleg. IV:

Denique tantus amor nobis charissime semper,
Quantus in Æacide, Actoridesque fuit.

Nec Ovidii illud obstat epistolâ Briseidos:

Si tibi ab Atridâ pretio redimenda fuissem.

Est enim ab recto *Atrida*; de quo superiùs † vidimus. Illud magis mirum, à *Calpe* dici *Calpe* ultimâ brevi. Iuvenalis sat. XIV:

Æquora transiliet, sed longè Calpe relictâ.

Quo nomine culpatur à Scaligero. Sanè ut rectus ἡ Κάλπη, ita dativus τῇ Κάλπῃ. Verùm nullus dubito, quin *Calpe* hic tertiæ sit ab hæc *Calpes*, hujus *Calpis*.

* cap. præcedent.

†† ii.

† cap. superiori.

CAPVT IV.

De plurali nominum primæ declinationis. De nominativis in A I olim exeuntibus. Marii Victorini locus emendatus. Æolum mos pro H *proferentium A I. Romani genitivos in A I ab Æolibus acceperunt. De dativis in A B V S.* Servabus, animabus. *Pro* abus *etiam* is *optimi scriptores usurpant.* Eabus, maniabus, *aliáque. In Varrone conjectura.*

DE singulari hactenus: ad pluralem transeamus. Vt genitivus singulus, ita pluralis quoque nominativus olim desinebat in A I. Sed fuere quondam, qui distinguere hos casus conarentur, verùm frustra. Obversatur animo hàc de re illustris locus Velii Longi, quem appono: *Illud etiam adnotandum circa I literam est, quòd ea, quæ nos per Æ, antiqui per A I scriptitaverunt, I V L I A I C L A V D I A I. Sed quidam in hâc quoque scriptione voluerunt esse differentiam; ut pluralis quidem numeri nominativus casus per A, & E, scribatur; genitivus verò singularis per A, & I: hoc quoque argumentantes, quòd diæresis, sive dialepsis illa diceretur, à nominativo plurali non fit, sed ex singulari obliquo, cùm dicitur, Aulai in medio: &, Dives equûm dîves pictai vestis, & auri. Item, Rei nostrai, faciendai, magnai. Sed scilicet nihil obstat, quò minùs hoc, aut illo modo scribamus in utroque numero; cùm multa alia quoque nobis excogitanda sint, si velimus diversitates scriptionis, ambiguitatem casuum, numerorumque, discernere.* Hæc Velius. Eandem in sententiam scribit Marius Victorinus lib. 1: *A E syllabam quidam, more Græcorum, per A I scribunt: ne illud quidem custodientes, quòd omnes ferè, qui de Orthographiâ aliquid scriptum reliquerunt, præcipiunt, nomina feminina casu nominativo A finita, numero plurali in Æ exire, ut, Æliæ: eadem per A, & I scripta, numerum singularem ostendere, ut, hujus Aeliai: inducti à poëtis, qui, Pictai vestis, scripsere: & quòd Græci per I potissimùm hanc syllabam scribunt, propter exilitatem literæ: u autem, propter naturalem productionem, jungere vocali alteri non possunt. Iota verò, quæ est brevis, eadémque longa, aptior ad hanc structuram visa est. Quam potestatem apud nos habet & I: quæ est longa, & brevis. Vos igitur sine controversiâ ambiguitatis, & pluralem nominativum, & singularem genitivum, per Æ scribite. Nam qui non potest dignoscere suprà scriptarum vocum numeros, & casum, valde est hebes.* Hactenus Victorinus. Sed quid sibi vult, cùm ait, Græcos genitivum femininorum in A, potissimùm per I scribere? Nam quis nescit, per H imprimis exarari: ut, Μούσης? Dicat ergo aliquis, pro I reponi debere H; pro quo I scripserit librarius, vulgari pronunciatione deceptus. Sed obstat, quòd H non sit vocalis exilis: qualem Victorinus literam esse dicit à Græcis usurpatam. Quare Victorini locum sic emendo: *Propter exilitatem literæ* E. H *autem* &c.

tem &c. Nempe eo Victorinum respicere puto, quòd Græcorum aliqui, Æoles potissimùm, quos Romani imitari solent, in Genitivo pro η dicunt AI; ut pro Μούσης, Μούσαις. Hos ait Victorinus post A non exile illud E, sed I subjunxisse: indéque aliquos collegisse, Latinis quoque genitivum rectiùs per AI, quàm per Æ efferri. Sanè de Æolibus quod dixi, etiam Priscianus docet lib. 1: *Ponitur*, inquit, (diphthongus Æ) *pro E longa, ut, σκηνὴ, scæna: & pro A, ut, Æsculapius, pro* Ασκληπιὸς: *in quo Æoles sequimur. Illi enim* Νύμφαις, *pro* Νύμφας; *&* φασὶν, *pro* φασὶν, *dicunt.* Sic iidem Æoles, pro Ησίοδος, dicebant Αισίοδες; pro ἡμίονος, ἀιμίονος; pro μιμνήσκω, μιμνάισκω; pro νὴ, ναὶ; atque ita in aliis. Estque id eo magis notandum, quòd hinc ratio pâret, cur Latini dicant, *aulai, pictai.* Nam solent potissimùm imitari Dores, & Æoles: quorum illi pro Μούσης dicunt Μούσας; hi, adjecto I, Μούσαις: à priori est *Musas*, ut *Latonas, Monetas*, pro *Musæ, Latonæ, Monetæ*: à posteriori, rejecto sibilo, est *Musai*, ut *terrai frugiferai.* Ex AI verò posteriores fecere Æ; uti ex Αινείας, *Æneas.*

Genitivus pluralis in ARVM fit ab Æolico in ἄων, inserto R: Μουσάων, *Musarum.* De syncope verò, quæ hic fit, res prope nota etiam iis, qui necdum ære lavantur. Possis tamen & dicere, genitivos tales esse à Græcis communibus: ut *Æneadum* ex Αινειαδῶν. Sic *Macetum* ex Μακητῶν. Nam Μακητία, *Macedonia*, Μακήτης *Macedo*: ut errent, qui *Macedûm* scribunt, quasi sit à *Macedo*, pro *Macedonum.*

De dativis pluralibus nominum, quos complexi sunt versu, isto Grammatici, *Filia, nata, Dea, liberta, equa, mula, duæ, ambæ*, scribit Valla lib. 1 Elegant. cap. 1. Certè *filiabus* dixit M. Cato apud Priscianum lib. VII; Livius lib. XXIV; Iustinus lib. VII. *Deabus* Cicero Orat. & pro Rabirio, & pro Cornelio; ut Priscianus testis est. *Equabus* est apud Palladium, mense Martio, Titulo XIII. *Libertabus* apud Modestinum L. CV. D. de verbor. significatione. Et in antiquâ inscriptione Romæ in Nucciorum vineâ, viâ Nomentanâ ad portam *: ET SIBI, ET SVIS LIBERIS, LIBERTABVSQVE, POSTERISQVE. Et hæc quidem agnoscit Vallensis; uti & *natabus, & mulabus.* At præter ea & alia sunt. Scævola l. prædia maritima D. de fundo instructo, *Relictis conservabus.* Seneca declamatione 11, lib. 11: *Quædam se maritorum amore regis ardentibus miscuerunt: quædam animabus suis* (ita habent melioris notæ codices) *redemerunt maritorum suorum salutem sollicitudine brevi.* Discriminis caussâ hæc usurpari, Sosipater monet: atque idem innuit Priscianus.

* pag. 155. Inscript. Gruter.

Nonnulla verò ex his veteres quoque aliter extulere. Varro lib. tertio de re Rust. *Vi bis Diis Helicona atque Olympum attribuerunt homines. Diis* dixit

pro

pro *deabus*. Idem lib. II de R. R. *equis* dixit pro *equabus*. *Sed*, inquit, *ex his equis qui nati pulli, non plus triennium vivunt*. Eodémque modo locutus Plinius lib. XI, cap. XLI : *Tenuissimum lac camelis, mox equis, crassissimum asinæ*. Scipio Gentilis lib. I παρέργ. cap. VI. eundem loquendi modum obser-

† *l. de usu aqua. D. de extraord. cognitionib.* ‡ *apud Prisc. lib. 7.*

vat in Vlpiano † ; cujus est, *equis fetúque earum*. Ennius in Andromeda ‡ usurpat *filiis*, pro *filiabus* : *Filiis propter ted objecta innocens sum Nerei*. Sic enim numeris is versus reddendus, ut trochaicus sit. Nisi malis,

Filiis te propter objecta innocens sum Nerei,

* *Act. 5, sc. 3.* Item Plautus Pœnulo * :

O mi here salve, Hanno, insperatissime
Mihi tuisque filiis salve. Et Sticho † :

† *Act. 4, sc. Ita me Di bene ament.*

Sed ego ibo intro, & gratulabor vostrum adventum filiis.

* *fab. 4.* Quin Ovid. similiter XIII Met. * *natis* dixit, pro *natabus*.

Effugiunt, quò quæque potest : Eubœa duabus,
Et totidem natis Andros fraterna petita est.

Itidem pro *asinabus*, quo utuntur Iurisconsulti, *asinis* dixit Plinius lib. XI, cap. XL : *Asinis mammæ à fœtu dolent*. Imò sunt, qui parùm tutò usurpari dativos in A B V S existiment, quia Priscianus de iis lib. VII agens, dicat, vetustissimos non esse imitandos. Verùm hoc intelligendum de *eabus*, quo Cassium Heminam IV Annal. differentiæ caussâ, usum esse dixerat : ac de similibus ; ut *habus*, *illabus*, *dextrabus*. Item de *raptabus*, *captabus*, *puellabus*, *pudicabus* : quæ Cn. Gellium in historiis posuisse docet Sosipater lib. I. Adhæc fortasse de *maniabus*, si eo usus Varro Cato de liberis educandis : *Hisce Maniabus lacte fit, non vino ; Cuninæ, propter cunas ; Ruminæ,*

‡ *Ad Festum in Mania.*

propter rumam, &c. Ita legit Iosephus Scaliger ‡, cùm apud Nonium pro *maniabus* sit *manibus*. Tamen nulla necessitas extorsit Varroni, cur *Maniabus*, quàm *Maniis* mallet. Sed cogitemus, eundem Gellium etiam in nona-

* *cap. de analogia.*

gesimo septimo *portabus*, & mox *oleabus* dixisse : ut ibidem * est apud Sosipatrum. Imò fortasse nec *Deabus* necessarium fuit. Nam potuere à recto plurali *Deæ* facere *Deis* ; à recto *Dii*, *Diis*. Et sanè verisimile sit, Var-

† *lib. 3 de R. R.*

ronem † pro *deabus*, quo Ciceronem uti diximus, non *diis* scripsisse, sed *deis* : in quo facilis fuit librariis lapsus.

CAPVT V.

Terminationes secundæ declinationis in Latinis. Veteres pro V M, O M ; proque V S, O S extulere. Teucrus, & Teucer ; Euandrus, & Euander ; Tymbrus, Tymber ; prosperus, prosper ; puerus, puer, puellus. *I R, & V R, non sunt integræ terminationes, sed passæ apocopen. Genitivi per apocopen abjicientes ul-*

tes ultimam vocalem. Latini antiquitus dativis in O apponebant I, more Græco; ut Magestroi, *pro* Magistro. *In Accusativo pro V M veteres O M scribebant.* Chorus alme. *Phocas notatus.* Puere. *Ausonius fortè emendatus.* Dee, *pro* Deus. Geni, & manuari, *in vocandi casu.* Manuor. Filie, *pro* filius. Pompei, Vultei. Cai, Mai. Cajus *trisyllabum. Cæsaris Scaligeri sententia de natura literæ I in* Pompei *dissyllabō*, & Huic, *ac* Cui *monosyllabis, refellitur.* Diepristini, diecrastini, diequarti, diequincti, *pro* diepristino, diecrastino, diequarto, *atque ita in alijs.*

SEcundæ declinationis terminationes, partim Græcæ sunt; ut, OS, ON, EVS: partim Latinæ; ex quibus usitatiores sunt, ER, VS, VM. De nominibus exeuntibus in terminationē Græcam, seorsum postea dicemus. Nunc ea persequemur, quæ propria sunt Latinorum. Ex quibus terminatio ER, & VS, facta est ex Græca OS: ut, ἀγρὸς, *ager*; Κῦρος, *Cyrus*; ἀλάβαστρος, *alabaster*; σμάραγδος, *smaragdus.* Terminatio verò VM respondet Græcæ ON; ut σύμβολον, *symbolon*; εἴδωλον, *idolum.* Vnde & veteres pro VM usurpabant OM. Plautus prologo Pseudoli:

Nam bona bonis ferri reor æquom maximè.

Similiterque etiam pro VS dixere OS in merè Latinis. Sanè Comici frequentant. Plautus Persâ *:

Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos,
Quasi mures semper edêre alienum cibum.

* *Act. 1, sc. Veterem atque antiquum.*

Apud Maronem quoque III Æneid. in antiquis exemplaribus legitur,

Arduos inde Acragas. Sed hujusmodi non defendam in Latinis Augustæi ævi: etsi & alia ejus generis extare apud antiquos, sciam: & sciant, quotquot veteres manu exaratos codices diligentiùs tractarunt.

Sunt autem quædam, quæ simul in ER, & VS desinunt: ut *Leander*, & *Leandrus*; quod apud Ovidium, ut Græcè Λίανδρος: *Meleager*, & *Meleagrus*, à Μελέαγρος, unde *Meleagron* VIII Metam. Sic *Teucer*, & *Teucrus*; *Enander*, & *Enandrus.* Maro III Æn.

* *Teucrus Rhœteas primùm est advectus ad oras.*

Idem in VIII:

Rex Enandrus ait, non hæc sollemnia nobis.

Et eodem: *Tum pater Enandrus dextram complexus euntis.*

At in X: *--- Pallas, Enander, in ipsis*
Omnia sunt oculis.

Ita loca istæc adducit quoque Priscianus in VI. Idemque in VII simile esse docet *Tymber*, & *Tymbrus.* Maro in X:

Daucia Laride, Tymberque simillima proles.

Et, *Nam tibi, Tymbre, caput Euandrius abstulit ensis.*

Qui vocativus est à *Tymbrus*. Etiam appellativa quædam utrâque terminatione efferuntur: eaque partim adjectiva, partim substantiva. Adjectiva, ut *super, superus; infer, inferus*. De quibus postea. Item *prosper*, & *prosperus*. Priori usus Cæsar Domitianus in senatu pro se *: *Vt prosper dicendi successus ostenderet auditorum benevolentiâ crescere dicentium facultatem.* Alterum usurpat Tullius † in VI de Rep. *Deinde est hominum generi prosperus, & salutaris.* Videtur autem *prosper* ex *prosperus* factum esse κατ' ἀποκοπὴν. Vti & *puer* à *puerus*; quo usus Afranius in Incendio, Cœcilius in Vmbris, & Plautus aliquoties ‡: indeque est *puellus*; ut à *puera, puella*. Glossæ, *Puera*, παιδίσκη. *Puelli* quidem voce usi Plautus in Lenonibus geminis, Lucilius, & Varro in Sat. *Puera* dixit Livius in Odyss. Item Varro sat. væ victis, & lib. II de vita pop. Rom. Singulorum loca adducunt partim Nonius in *Puera*, partim Priscianus lib. VI; ad quos satis sit digitum intendisse.

* *Apud Prisc. in 6.*

† *Item.*

‡ *Mercat. act. 5, sc. 2. Pers. act. 5, sc. 1. Pseud. act. 1. sc. Exite, agite, ite, iguavi.*

Quædam tamen in VS potiùs facta sunt à rectis in ER. Vt ab *Iber, Iberis*, Græcè τὸ Ἴβηρος, *est Iberus*. Nempe ut ab ἐλέφας, cujus obliquus est ἐλέφαντος, fit *elephantus*; & à γρὺψ, γρυπὸς, *gryphus*.

Plerique omnes hodie inter terminationes secundæ ponunt IR, ut *vir*, & VR, ut *satur*. Sed propriè inter terminationes reponi non debent, quia in integris locum non habent. Sanè *vir* κατ' ἀποκοπὴν factum à *virus*; unde *viræ Querquetulanæ*, teste Festo; ut apud Hebræos ab אִישׁ, *ischi*, אִשָּׁה, *ischa*. *Satur* est ex *saturus*; à quo *satura* in feminino est apud Terentium Hecyrâ *. Quod si eæ quoque terminationes, quæ præcisione passæ sunt, secundæ fuerint inclinationis; etiam L addi debebat. Nam eodem modo factum est *nihil* è *nihilum*, teste Prisciano: qui & agnoscit, componi hoc ab *ne*, & *hilum*: unde Lucilius in XIV: — *Hilo non rectiùs vivas.*

* *Act. 5, sc. 2.*

Quod si rectè terminatio L sub integrâ VM comprehenditur, puta *nihil* sub *nihilum*: quid causæ est, cur non pariter IR, & VR, subjiciatur terminationi VS? Quin dubitari possit, an L tertiæ quoque principalis terminatio sit. Nam *animal, cervical, sal, tribunal*, facta sunt ex *animale, cervicale, sale, tribunale*. Ennius, ut superiori etiam libro dicebamus:

Cæruleum spumat sale confertá rate pulsum.

Genitivus in hac declinatione desinit in I; uti & nominativus pluralis: inter quos tamen aliqui hoc olim discriminis statuerunt, quòd genitivus per I; pluralis nominativus per EI scriberetur: ut dicemus, quando ad pluralem erit deventum.

Controversati olim Grammatici de genitivis, ac vocativis, nominum in IVS, unicóne I, an geminato, scribi deberent. Sanè Terentius Scaurus,

rus,& Val.Probus,existimarunt,in vocativo quoque gemino I utendum. Hodie Charisii obtinuit sententia, ut genitivos gemino ; at vocativos, ad genitivorum discrimen,simplici I proferamus. Vt hujus *Antonii*, ô *Antoni*, non *Antonii*. Par ratio genitivorum à rectis in *ium*. Tum tamen ferè simplici quoque I scribebantur , cùm metrum id exigere videretur : ut Ecl. 1 , --- *Nec cura peculi.*

Ferè inquam, quia neque desunt codd. antiqui , quibus , in hujusmodi locis quoque, utrumque II exprimatur : ut in illo Lucretiano lib. VI :

Nec ratio remedii communis certa dabatur.

Et apud Ovidium Pont. lib. II, el. II :

Sacrificii genus est, sic instituere priores.

Sic utrobique est in nostris, & aliorum , optimæ notæ MSSis. Neque existimandum,id imperitiâ factum esse. Nam quemadmodum, qui in hujusmodi locis simplici utebantur I, indicabant , duo II per συναίρεσιν in unum coaluisse : quomodo nempe Græcis ex πῦ σύνιτι fit σύνιτι : ita qui geminum ponebant , volebant in pronunciando fieri συνίζησιν ; quo pacto & *alveo* spondeus est apud Maronem * ; & † , *Oenotrii* , molossus : *Oenotrii* * Æn. 6. *coluere viri.* Nam Græcè est Οινώτριος per ω. Vide quæ fusè de genitivis † 1 Æneid. hujusmodi scribit Pierius ad illud Ecl. 1 : *Pauperis & tuguri :* & hoc 1 Æn.

*Hîc tamen ille urbem Patavi, sedésque locavit * Teucrorum.*

Item adi Iosephum Castalionem Variarum Lectionum cap. IX : ubi contra Prisciani sententiam docet , non id semper metri caussâ fieri : quippe quod etiam in solutâ oratione habeat locum; uti liquet ex inscriptionibus antiquis. Sanè & in *mancipi*, pro *mancipii* , vulgò id obtinet.

Genitivi novem, qui in IVS efferuntur, olim quoque per I inflectebantur,instar aliorum. Terent. Andria Act. I, sc. III : *Tam iners,tam nulli consilii.* Qua de re vide eos scriptores,ad quos in primâ remisimus. Tantùm hoc loco monebo, cùm *unius Dei* dicamus ; similiter à *trinunus*, novâ, sed aptâ voce,dicendum esse,non *trinuni*,ut quidam loquuntur,sed *trinunius Dei :* quamquam & *trinuni* utcumque excusari possit per archaismum , ut simile sit illi, quo *neutri generis* dicitur à Grammaticis.

Dativus desinit in O. Sed uti Græci dativis in Ω exeuntibus adscribunt I, ut ΑΟΓΩΙ : ita & Romani olim I ad latus appingebant. Marius Victorinus lib. I : *Dativis autem casibus apud nos juxta apponebatur I ; ut antea vobis dixisse memini, cùm POPVLOI ROMANOI, pro, populo, solitos priores scribere ostenderem.* Et eodem libro : *Significaveram , prius quàm Græcis inter vocales repertæ sunt* H , *&* Ω , *vicem earum tam apud illos, quàm apud nos, explêsse E , & O : O etiam scribi solitum, prosyllabâ* ΟΥ : *E autem , pro E , & I : easdémque & O , & E , quoties accepissent in finem* ῶ, *dati-*

vum casum apud utrosque significare : & harum scriptionum exempla non solùm ex libris veteribus, sed etiam ex peritorum quorundam scriptionibus, ut CAMELOI, CAPROI. Hactenus Victorinus.

In Accusativo pro VM antiqui dixere OM : ut *avos, avom* ; quod & Terentius Scaurus approbat penè initio libelli de Orthographia. Similia sunt *equom, servom* ; de quibus eundem inibi dissertantem vide.

De vocativo sunt , quæ scrupulum injicere possint. Nam Sidonius Carm. XXII, quod est in Burgum Pontii Leontii, scribere non dubitat :

— Najadas istic
Nereidum chorus alme doce.

Ac ne vel licentiæ id poeticæ tribuas , vel ævo , quo vixit : ecce etiam Phocas nos in prorsa potiùs jubet proferre, *felicissime populus* , quàm *populе.* Dicit enim disertim, multa in VS potiùs servare VS in vocativo, quàm in E mutent; ejusque rei exempla ponit *populus*,& *lucus.* Verùm Ciceronis est * , *Quantum te, populе Romane, de me fefellit opinio !* Quodque ad illud Lucani lib. II : *Degener ô populus :* cogitandum *ô* quoque nominativo jungi ; ut in illo Terentii in Phorm. † *O vir fortis, atque amicus.* Neque tamen repugnem , si vel Græcissmum statuas (nam Atticè vocandi casus est recto similis) vel si Antiptosin casuum , sive Enallagen esse dicas cum Linacro. Sic sanè Livius lib. I, ab V. C. *Audi Iupiter, audi pater patrate populi Albani, audi tu populus Albanus.* Similiter loquitur Lucretius lib. I :

* *ad Octavium.*

† *Act. 2. sc. 1. te patrie ass consp ctum.*

Quod superest vacuas auris mihi, Memmius, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem.

Quam lectionem frustra,& invitis codd. omnibus, sollicitat Lambinus. His adde illud calcatum Persii sat. I : *Vos ô patritius sanguis.* Et Horatii in Arte : *Vos ô Pompilius sanguis.* Atque illud ipsius Maronis I Æn.

Adsis Lætitiæ Bacchus dator---. Et VIII Æneid.
Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.

Scio, Cledonium in arte suâ scribere, antiquè à Marone dictum *fluvius.* Sed antiqui etiam vocativum à nominativo distinguebant , ut vel indicio est illud Cœcilii, apud Priscianum lib. VI :

— Age age, puere ,
Duce me ad patrios fines decoratum opipare.

Et hoc Afranii apud eundem :

O puere, puere, sine me prospicere mihi.

Fortasse Græcismus , sive enallage quoque videatur in isthoc Ausonii carm. XIX, in profess. Burdigal.

Nec te Marcello genitus Marcelle filebo.

quomodo Elias Vinetus, & Ios. Scaliger, ediderunt, aliique postmodo expres-

expreſſerunt. Verùm legendum *genitum*; cùm, ut lemma indicat, agatur de Marcello, Marcelli filio.

Quemadmodum verò Nominativus pro Vocativo, ita & Vocativus interdum ponitur pro Nominativo; nempe more Macedonum, & Theſſalorum, ut ait Priſcianus; vel Æolum, & Bæotorum; quod Euſtathius indicat. Virgilius II Æn.

— Quibus Hector ab oris
Expectate venis? Pro, *Expectatus.*

Et apud Perſ. Sat. III:

Cenſoremve tuum vel quòd trabeate ſalutas. Pro, *trabeatus.*

Sic *Macte eſto*: de quo antea * dictum. Et apud Auſonium: *His opibus confiſe times.*

* *libri praecedentis cap. ult.*

Vne, & *ſole* dici, indicat Diomedes, quando ait pro ſex caſibus ſextuplicem eſſe exitum. Priori Catullum, & Plautum uti, altero Ticidam, ſuperius † oſtendimus. Vt ſanctè quidem, ſi myſterium ſpectes; at ſi σύνταξιν, inſcitè dicatur, *Sancta Trinitas, unus Deus, miſerere nobis.*

† *lib. praecedenti cap. ult.*

Pro *Deus*, ὦ θεὸς, quod Atticum, legitur quidem, *ô Dee*, ſed non apud alios, quàm Eccleſiaſticos ſcriptores: uti Tertullianum ſub finem lib. primi adverſus Marcionem: *Gratus eſſes, ô Dee hæretice, ſi iſſes in diſpoſitionem creatoris.* Et apud Prudentium in Hamartigenia: *O Dee cunctipotens.* Et ibidem: *— O Dee Chriſte.* Vt Græcis, ὦ θεέ *.

* *Matth. cap. 27, v. 46.*

Vnum tantùm appellativum in IVS, I facere ajunt. Itaque juxtim eos dicendum ſit, *ô genie.* At aliud nos docet Tibullus; cujus iſthoc, lib. IV, el. V: *Magne Geni, cape thura libens —.*

Ac Laberius à *manuarius* (ſic furem vocat; quomodo & *manuor*, pro *furor*, uſurpat) in vocativo dixit *manuari*, non *manuarie. Manuari*, inquit, *pudorem perdidiſti.* Citat Gellius lib. XVI, cap. VII. Sunt verò hujuſmodi κατ' ἀποκοπὴν facta ex *filie, genie, manuarie*: quomodo primitus loquebantur. Livius Andronicus in Odyſſea †: *Pater noſter Saturni filie.* Propria in IVS ſimiliter olim in E deſinebant. Quod probat Priſcianus illo Livii Andronici in Odyſſeâ: *Neque enim te oblitus ſum, Laërtie noſter.* Et hoc Livii, vel Lævii, in Sereno *: *Cura nunc Laërtie velle* †, *para ire Ithacam.* Poſtea hæc ſimili ἀποκοπῇ per I extulerunt. Nec ratio obſcura eſt. Nam in vocando brevitati ſtudemus: unde eſt, quòd ut *fili* pro *filie*; ſic *Antoni, Virgili, Æmili*, dixere, pro *Antonie, Virgilie, Æmilie.* Quorum exemplo Eraſmus *Euſebi*, quàm *Euſebie*, mavult. Primum illud E tenuiter admodum proferri ſolet: poſtea penitus eſt abſorptum; accentu tamen in eâdem ſyllabâ, quâ ante erat, reſervatâ: ut lib. II oſtendimus.

‡ *apud Priſc. lib. 7.*

* *MSus noſter Priſcianus, Sinero; Veneta vetus anni 1476. Sireno: ut ſuſpicer legendum Sirene.*

† *Etiam Veneta vetus, Cura. Sed MSus, Cisea.*

Cæterùm non illa ſolùm per I terminantur, quæ I vocale habent

ante V S ; sed idem fit in *Pompejus*, *Vultejus*, & similibus : ubi non vocalis, sed consona antecedit : siquidem, juxtim eos, I inter duas vocales constitutum duplex consona fit. Mihi in his etiam I vocale esse videtur : quippe quod ad præcedentem pertineat syllabam, ut secunda in *Pompeius*, & *Vulteius*, sit diphthongus E I. Quare quid mirum, si ut ab *Antonius*, & *Virgilius*, detracto V S, fit vocativus; ita hoc ipsum fiat in *Pompeius*, & *Vulteius*. Horat. od. VII, lib. I : *Pompei meorum prime sodalium.*

Et epist. VII, lib. I :

Durus ait, Vultei, nimis attentusque videris.

Idem videre est in disyllabis : sed hæc vocativos formant in nominativis διάλυσιν diphthongi passis. Itaque *Cui*, *Mui*, dicimus à trisyllabis *Caius*, & *Maius*. Martialis lib. X, epigr. XVI :

Si donare vocas promittere, nec dare, Cai.

Ausonius de mensibus :

Maja Dea, an major, Mai, te fecerit ætas,
Ambigo : sed mensi est autor uterque bonus.

Hujusmodi autem in recto interdum trisyllaba fieri, indicat hoc Martialis lib. XI, epigr. XXXIV :

Caius hanc lucem gemmâ mihi Iulius albâ Signat.

Et mox : *Caius ut fiat, Iulius, & Proculus.*

Etsi verò timidè à magno Scaligero dissentire soleam : tamen in eo accommodare assensum non possum, quòd in vocativis *Pompei*, *Vultei*, & similibus, I pro consono habeat cap. XII de caussis L. L. Movet eum, quòd idem sit I, ac est in *Pompejus*, *Vultejus*. Quo argumento ibidem colligit, in *Huic*, & *Cui* disyllabis, I esse consonum, quia idem sit I, ac in genitivis *Hujus*, & *Cujus* ; ubi, Grammaticorum consensu, I consonum judicatur. Sed sanè sunt ista parùm firma, si verum est, quod paullò antè dicebam, secundam in *Pompeius*, & *Vulteius*, esse diphthongum. Atque ut id non esset, quid apertius est, quàm I consonum interdum transire in naturam vocalis ; ac vicissim I vocale in consonam degenerare ? Argumento fuerit illud Maronis Æn. I : *Iulius à magno demissum nomen Iulo.*

Et Scaliger ipse, capite quo dixi, fatetur I A M, nunc monosyllabon esse, nunc disyllabon. Vti in prologo Asinariæ :

Hoc facite sultis spectatores nunc iam.

Nam trimeter est. Et cur id minùs fiat in I, quàm V consono ? Atqui *sylua* Horatio * trium, *dissoluo* Tibullo † quatuor syllabarum est, ubi V consona fit vocalis. Item cum à *lavo*, vel *lavatum*, fit *lautus* : à *caveo*, vel *cavitum*, *cautus* : ab *averruncare*, *auruncare*, unde Dii *Aurunci*, θεοὶ ἀποτρόπαιοι, & *Aurunci*, Italiæ populus : de quibus in libris Originum.

* lib. I, el. 7 & 10.
† epod. od. 13.

A *Pan-*

A *Panthus*, est *Panthu*. Nempe ex Πάνθοος, Πάνθυς, fit Πάνθοι, Πάνθυ.

11 Æn. *Quo res summa loco, Panthu?*

Rectus est paullo antè:

Ecce autem Panthus telis elapsus Achivûm.

De ablativo res plana est. Nisi quòd antiqui in quibusdam E, vel I, pro O dixere: ut Macrobius docet lib. 1 Saturnal. cap. IV. Nempe in istis, *diepristini*, pro *diepristino*; pro quo posteriores *pridie* maluerunt. Item *diecrastini*, pro *diecrastino*; *die quarti*, *die quincti*, *dienoni*, vel *diequarte*, *diequincte*, *dienone*, pro *die crastino*, *die quarto*, *die quincto*, *die nono*. Pomponius in Atellanâ, cui Mæviæ nomen:

Dies hic sextus, cùm nihil egi: die quarte moriar fame.

Vbi *dies*, & *die*, κ' σωίζηον efferenda, cùm sit trochaicus.

Cato in Originibus de Maharbale, Hannibali suadente, ut Romam quamprimum iretur: *Igitur Dictatorem Carthaginensium magister Equitum monuit: Mute mecum Romam equitatum; diequincti in Capitolio cæna cocta erit.* Idemque est apud Cælium lib. 11 Histor. Etiam Prætor Compitalium ferias, more majorum, concipere his verbis solet: DIENONI. POPVLO. ROMANO. QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. QVANDO. CONCEPTA. FOVERINT. N. Hoc solum discriminis observabant, quòd per O ista enunciarent, cùm de transacto esset sermo: per E, vel I, cùm de futuro. Fortasse tamen, cùm per secundam, vel tertiam vocalem efferuntur, rectiùs adverbia censeantur. Saltem hoc Macrobius † velle videtur, cum ait, veteres modò *diequinti*, *modò diequinte*, *pro adverbio copulativè* dixisse. † *lib. 5 Sat. cap. 4.*

CAPVT VI.

Pluralis nominativus per E I à quibusdam scribi solet antiquitus, ut à genitivo in I differret. Lucilii de eo versus emendati apud Velium Longum. Iacobi Ceratini sive Hornani error. Superior Lucilii sententia ex Fabio, Velio, & Scauro refellitur. In quorum nominum genitivis syncope imprimis habeat locum apud oratores. Bosii, & Hottomanni in Cicerone emendatio rejecta. Faba, *nomen Mimi apud Tullium. Servii, & Macrobii lapsus.* Duo, & ambo, *pro* duos, & ambos. *Veterum loci multi ignorantiâ ejus rei à librariis corrupti.* Duo, *pro* duas.

PLuralis nominativus in masculinis ac femininis eodem modo exit, ac genitivus singularis. Sed antiquiores eo distinxere, quòd singularis genitivus in I simplex, nominativus pluralis in E I exiret. Meminere hujus rei complures Grammatici, eosque inter Marius Victorinus. Sed eorum nunc verba omittemus, quando hac ipsa de re suppetunt verba Nigidii

gidii Figuli, vigesimo commentariorum Grammaticorum : unde eos exscripsit Gellius lib. tertiodecimo, cap. XXIV. Sunt autem istiusmodi : *Si hujus amici, vel hujus magni scribas ; unum I facito extremam : sin verò hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto ; tum ante I scribendum erit E : atque id ipsum facis in similibus.* Secutus in eo Nigidius Lucilium in IX sat. Versus ejus adscribam, prout eos emendabat Iosephus Scaliger Castigat. in Catullū :

Iam PVEREI venêre : E postremum facito, atque I,
Vt plures puerei fiant. I si faci' solum
PVPILLI, PVERI, LVCEILI ; hoc uniu' fiet.
Hoc ILLI factum est uni : tenue hoc facies I.
Hæc ILLEI fecere : addes E, ut pinguiu' fiat.
MEILE hominum, duo MEILIA, item huic utroque opu', MEILES,
MEILITIAM. tenues I, PILAM quâ ludimu'. PILVM
Quo pinsô, tenues I. plura hæc feceri'. PEILA
Quæ jacimus, addes E, PEILA, ut pleniu' fiat.

Versu tamen quincto malim :

Hæc ILLEI fecere : adde E, ut pinguiu' fiat.

quomodo hic versus legitur apud Velium Longum. Nunquam enim eliditur vox tota, utcumque unius sit literæ : quales *à, è, i, ô.* Aliæ interim aliquot mendæ commissæ in Velio : ut de hiatibus taceam. Nam sic apud eum legitur vulgò :

Iam PVEREI VENERE. E postremum facito atque I.
*Vt plures * faciant. I si faci' solum*
*Pupilli, * * hoc pueri uniu' fiat.*

Secundo versu scribendum : *Vt PVEREI plures fiant* : quomodo legitur apud Quinctilianum lib. I, cap. VII ; quo de Orthographiâ tractat. *Pupilli* autem claudere versum secundum non potest, cùm primam producat. Versu igitur tertio legendum, *Pupilli, pueri, Lucili, hoc uniu' fiet* : quomodo in melioribus Charisii Sosipatri * codd. versus hic scriptus invenitur. Porrò cum Lucilius, distinguendi caussâ, aliter jubeat scribere singulum genitivum, aliter nominativum pluralem : liquere arbitror, nullum fuisse in pronunciando discrimen. Alioqui enim nihil hoc præcepto fuisset opus. Pronunciabant autem utrobique non I, sed EI. Nam & *bini* in plurativo, & imperativum *βίνει*, eodem modo efferebant : ut videre est ex eruditâ Ciceronis epistolâ ad Pætum. Fallitur Iacobus Cerati-nus †, Batavus, cùm libello ad Erasmum eo ex loco colligit, veteres Græcos EI protulisse, ut nos I longum. Nam, ut primo Grammatici hujus operis libro dictum, Latini veteres EI sonabant. Quærat fortasse aliquis,

* lib. I.

† lib. de pronunciatione linguæ Græcæ.

quis, an discrimen illud, quod inter I, & EI statuit Lucilius, debeat à nobis observari. Verùm hoc, ut utar verbis Quinctiliani †, *Cùm supervacuum est, quia I, tam longæ, quàm brevis, naturam habet: tum incommodum aliquando. Nam*, inquit, *in iis, quæ proximam ab ultima literam E habebunt, & I longâ terminabuntur, illam rationem sequentes, utemur E geminâ: qualia sunt hæc, aureei, argenteei, & similia. idque iis præcipuè, qui ad lectionem instituentur, etiam impedimento erit.* Fabio subscribit quoque Velius Longus. Cùm enim Lucilii versus commemorâsset, *Hoc*, inquit, *mihi videtur supervacaneæ esse observationis. Nam si omnino in scribendo discernenda casuum, numerorúmque ambiguitas est: quid faciemus in his nominibus, quorum scriptio discrimen non admittit? ut ædes, sedes, nubes; cùm & una, & plures, eodem modo dicantur, & scribantur? quid, cùm dicimus gestus, fluctus, portus; cùm & genitivus singularis, & nominativus, & accusativus, & vocativus pluralis, eodem modo scribantur? Quid denique in his, quæ ambiguitatem habent inter nomina, & verba; rotas, rotat; feras, ferat? Nam ‡ hæ rotæ tam rotas faciunt, quàm roto, rotas, rotat; & fero, feras, ferat. Sic nec aliter scribitur amor; & ex nomine facit amoris, & ex verbo amaris. Satis ergo collectum, quædam per E & I non debere scribi; sed tantùm per I; cùm apud Græcos quoque ex veteri illâ consuetudine inveniantur nomina, quæ per I scribantur, quamvis productè enuntientur.* Denique Fabio, Velioque, adstipulatur quoque Terentius Scaurus.

† loco anti memorato.

‡ Ita hunc locum emendo.

Græcis nominativus nominum in OS tertiæ, cui secunda Latinorum respondet, desinit in OI; ut ἀδελφοὶ: unde Terentii comœdia inscribitur, ADELPHOE. Sic in carmine Saliari fuit, PILVMNOE POPLOE, & FASCINOE, pro quo postea EI maluerunt, *Pilumnei populei*, & *fascinei*: nempe ut, *Capteivi, ameicei*, pro *Captivi, amici.*

Dii pro *Dei* est ex *Divi*; ut *audiit* ex *audivit*. Par ratio in *Diis* pro *Divis*.

Frequens est in genitivo plurali syncope: in quibus Nonius Marcellus * accusativum poni ait pro genitivo. Sed quod bene sensit, malè expressit. Neque enim magis hic accusativus est, quàm in primâ: ubi *Æneadûm* similiter dicimus pro *Æneadarum*. Exempla ejus syncopes in hac declinatione multa legimus apud Maronem: ut *Achivûm*, *Argivûm*, *Danaûm*, *Deûm*, *divûm*, *equûm*, *Graiûm*, *magnanimûm*, *sociûm*, *Teucrûm*, *virûm*, & quædam hujusmodi alia. Nec parciores in talibus alii poetæ. Ac ne Comici quidem ab iis abstinent. Nam Plauti est Menæchmis: *Avertit prædam ab hostibus nostrûm salute sociûm.* Vbi & in nomine, & pronomine, factum vides. Idem Pœnulo: *Ecquid meministi tuûm parentum nomina?* Et Trinummo: *Vt rem patriam & gloriam majorum fœdârim meum.* Terentius prologo Heaut.

— *Quamobrem omnes vos oratos volo,*
Ne plus iniquûm possit, quàm æquûm oratio.

* Cap. de numeris & casibus.

Imò nec abstinet Cicero, cujus est pro Vareno ; *Deûm fide :* pro Muræna ; *Præfectus fabrûm :* Verrinâ tertiâ ; *Pro sepulturâ liberûm :* & ibidem; *Liberûm nostrorum.* Ac in veteri formulâ similiter erat ; LIBERVM QVÆRENDVM GRATIA. Cujus geminum exemplum vide apud Festum in *Quæsere.* Sed imprimis,& Cicero, & alii,hujusmodi syncope utuntur in nominibus rei nummariæ, quæque mensuram, vel numerum significant : uti etiam Priscianus monet in VII. Ita dixit Tullius pro Cluentio : *Millibus quadragenis nummûm.* Item Verrinâ III : *Sestertiûm vicies quingenta millia.* Et in IV Verr. *Quadringenta millia modiûm.* Et in Frumentariâ : *Tritici septies medimnûm ex Nymphonis arationibus tollit.* Idem Verr. IV : *Pueri annorum senûm septenûmque denûm.* Quomodo & scriptor ad Herennium dixit lib. III : *Pedum tricenûm.* Quare non in quibusvis nominibus hac syncope utendum : sed veterum usum attendemus. Sanè, puto, non dixisset Tullius, *imûm* pro *imorum :* quamquam doctissimus Simo Bosius credat,epist.XVI,lib.I ad Att.scripsisse *fabam imûm*,pro *imorum :* quod mihi quidem verisimile non fit. Sed neque placet summi viri Hottomanni sententia, legentis *fabam nummum :* verùm rectum est, *Fabam mimum ;* quod nomen erat mimi, tum temporis notissimi.

Quæritur, an syncope hæc etiam in neutris habeat locum. Negat id Plinius, teste Servio in illud II Æn. *Huc delecta virûm fortis corpora. Virûm,* inquit, *pro virorum : quâ figurâ & in prosa utimur. Dicit sanè Plinius in naturali historia, hoc in neutro non esse faciendum : scilicet propter casuum similitudinem,ni forte nimia metri necessitas cogat.* Vbi sine dubio verba illa,*in naturali historia*, sunt ab inepto homine infarta. Nihil enim tale Plinius in historia naturali. Sed certissimum putamus,hoc Plinium scripsisse in libris DVBII SERMONIS. Scio virum eruditum, ut alibi etiam diximus, putare, libros illos fuisse περὶ ἐγκεκαλυμμένου λόγου, sive, ut Latini etiam vocant de sermone figurato, cùm nempe latenter ejus rei injicitur suspicio, quam apertè nolumus dicere. Sed valde fallitur. Planè enim opus fuit Grammaticum ; ut in quo quæreret, *gibber*,an *gibbus, clipeum*,an *clipeus, balteum*, an *balteus*, dici oporteret ; similiáque, ut ex Sosipatro Charisio cognoscimus. Nempe de his ambigi solet etiam ab eruditis, quomodo dicere,& scribere oporteret. Sic dubitatum,an in neutris quoque genitivus pluralis syncopen patiatur. Negat Plinius, quia, inquit, dubium foret, utrùm quid esset singuli numeri, an genitivus pluralis. Ennius tamen in primo annali dixit :

Horrida Romuleûm certamina pango duellûm.

Ac *verbûm*, pro *verborum*, non refugit Plautus Bacchidibus *, Rudente †, Truculento ‡. Imò *studiûm* pro *studiorum* dixit Sallustius. Etiam *triginta*

* Act. 4, sc. Meamne hoc Mnesilochus.
† Act. 3, sc. Meamne tibi amicâ.
‡ Act. 2, sc. 8.

ginta mille talentûm auri, apud Curtium legas libro v in oratione Parmenionis. Sed hæc rara. Veriſſimum enim eſt, quod Plinius ſcribit, facilè ex caſuum ſimilitudine dubium oboriri. Quod quandoque etiam in maſculinis uſu venit. Vt in illo Licinii Calvi apud Servium II Æn. & Macrobium lib. III Saturn. cap. III:

Pollentemque Deûm Venerem. Qui locus etiam doctiſſimis hominibus impoſuit. Nam veteres ipſi Venerem hîc Deum vocari putarunt. Atqui *Deûm pollentem*, dixit, ut, *Vini pollens* ait Plautus Curcul. † quâ ratione dicitur *potens Cypri, ſylvarum, maris*, & ſimilia. † *Act. 4, ſc. Flos veteris vini.*

Dubitari etiam poſſit, utrùm *Deûm* ſit factum ex *Deorum*; an integrè dicatur, inſtar Græci θεῶν. Vti & in primâ, an non *Æneadum* ſit, ut Atreïadῶν. *Orum* fieri videtur ex Ionico ac poetico duali οιν: ut λόγοιν, pro λόγοιν. Quomodo *arum* ex ἄων in prima fieri, ſuperiùs diximus.

Dativus Græcè exit in οις; ut θεοῖς: quo exemplo fortaſſe & Latini dixere *Deoes*. Nam OI abit in OE. Saltem hinc ab *olus* ſeu *ollus*, pro *ille*, eſt dativus & ablativus *oloes*, pro *olis*, ſeu *ollis*, hoc eſt, *illis*. Paullus è Feſto: *Ab oloes dicebant pro Ab illis. Antiqui enim literam non geminabant.*

Accuſativus pluralis Græce in ους, Doricè in ως, quod Latini imitantur: τὺς θεοὺς, Doricè θεὼς, Latinè *Deos*.

Quod ad accuſativum pluralem nominum *ambo* & *duo* (quæ tamen non nomina mihi, ſed pronomina videntur) Chariſius autor eſt, antiquos indifferenter dixiſſe *duos*, & *ambos*; itémque *duo*, & *ambo*; idque Græcorum exemplo, qui τὺς δύω, & τὺς ἄμφω dicunt. Hoc ipſum exemplis firmat Marius Corradus ‡, atque addit, neſcire ſe, an multò plura inveniantur. Nos inveniri ſcimus. Hacpropter compluria, non quidem omnia; ſed tamen, quæ occurrebant, congeſſimus. Dixit Maro XI Æn. ‡ *lib. 4 de L. L. pag. 155.*

Si duo præterea tales Idæa tuliſſet
Terra viros. Idem IV Georg.
Verùm ubi ductores acie revocaveris ambo.

Ita enim & Chariſius legit, & in vett. pleriſque codd. ſcriptum invenitur. Eclogâ quoque VI habent codd. antiqui:

--- Spe carminis ambo Luſerat.

Quomodo & Servius legit. Sic enim ibi ſcribit: *Ambo vetuſtè, ut alibi* †: † *4 Georg.*

Verùm ubi ductores acie revocaveris ambo.

Et *, *--- Eminus ambo Imbraſidas ---. Et* †, *Crateraſque duo ſtatuam. Cùm hodie ſub eâdem ſignificatione ambos, & duos, dicamus.* Eſt & Plauti Amphit. *

Erroris ambo ego illos, & dementiæ,
Complebo. Item Pſeudolo †:
Eâdem duo greges virgarum inde ulmearum adegero.

* *12 Æn.* † *Ecl. 5. Vide Pierium in hunc locum.* * *Act. 1, ſc. bene proſpereque.* † *Act. 1 ſc. Pſeudolo, non audis.*

Et Terentii Adelphis * :

Tu illos duo olim pro re tollebas † tuâ.

Vbi Helenius Acro ‡ : *Duo*, inquit, *pro duos*. At hodie in vulgatis, etiam MSSis noſtris, & veteri Tarviſinâ *, legitur *duos*. Cicero quoque ſcripſit lib. VII, epiſt. XXV : *Præter duo nos loquitur iſto modo nemo.* Ita invenio quoque in MSSis. Apud eundem in epiſtolâ ad Appium † olim, ut è Priſciano diſcimus, legebatur : *Duo enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompejum, filiæ tuæ ſocerum, & Marcum Brutum, generum tuum.* At hic quoque locus hodie corruptus ‡. Itidem epiſt. XIX, lib. IV ad Att. *duo conſulares*, in caſu incuſativo in omnibus ſuis codicibus ſe reperiſſe ait Malaſpina : pro quo in vulgatis itidem ſubſtitutum *duos*. Apud Livium etiam ait Pierius † in vetuſto codice legi in calce lib. III ab v. c : *Prælium fuit, quale inter fidentes ſibimet ambo exercitus, veteris perpetuæque alterum gloriæ, alterum nuper novâ victoriâ elatum.* Apud Martialem quoque lib. VII, epigr. XXXIX, ſimiliter in antiquis eſt : *— Elyſium poſſidet ambo nemus.*

Pro quo corruptè in vulgatis, *poſſidet umbra nemus*. Cenſorinus de die natali, in ſcito Tribunitio cap. XIX : *Prætor urbanus, qui nunc eſt, quique poſthac fuat, duo lictores apud ſe habeto.* Ita è veteribus membr. legit Stewechius; qui & Flavio Vegetio bis eam vocem reſtituit, lib. II, cap. VI, & lib. III, cap. XV. Dixit itidem Vlpianus : *Dicendum erit poſt SC. ambo teneri.* Terentianus quoque Maurus ait :

Hexametros tradit genitos duo prima vetuſtas :
Herous ille eſt, hunc vocant Iambicum.

Item Prudentius in ἀποθεώσει :

— Panes jubet, & duo piſces
Apponi.

Scipio Gentilis lib. I παρέργων cap. VI, annotavit, muliebri etiam genere accipi in illis Paulli IC * . *Tritavia ſimiliter numerata facit perſonas triginta duo.* Imò Contius monuit, pro genitivo quoque poni in illis Scævolæ † verbis: *Duo millium aureorum*, pro *duorum*. Fortaſſe & illi Paulli loco antè à nobis adducto ſimile quis eſſe exiſtimet Plautinum hoc in Moſtellariâ ‡ :

Alexandrum magnum, atque Agathoclem, ajunt maximas
Duo res geſſiſſe.

Sed hic *duo* reſpicit reges duos. Nam ſequitur : *Quid mihi fiet tertio,*
Qui ſolus facio facinora immortalia?

Vt iis ſit accenſendum, ubi *duo* pro *duos* ponitur.

* *Act. 5, ſc. 3.*

† *Al.* tolerabas

‡ *teſte Chariſio lib. 1.*

* *anni* 1477.

† *lib. 3, epiſt. 4.*

‡ *etiam in MSSis, quos conſuluimus.*

† *In Ecl. 6.*

* *l. 10. §. 17. de grad.*

† *l. ult. §. 2. Te legat. 2.*

‡ *Act. 3, ſc. Melius anno hoc.*

CAPVT VII.

Nominativi secundæ in OS breve, vel longum desinentes. Lotus *pro tibia è loto.* Scorpios, *pro* scorpius. Androgeo, *pro* Androgei. *Terentianus Maurus emendatus, rejectâ conjecturâ Lipsii. Probi sententia improbatur.* Pelei, & Orphei, *pro* Peleo, & Orpheo. Πέρσλω *Æolicum, pro* Περσέα. Hymenæa *pro* hymenæum *barbarè à Stigelio, atque aliis, dici. Rectène Alciatus* báltea *dixerit. Vrsini Velii lapsus,* balteon *usurpantis. Quâ ratione vel* Orpheon, *pro* Orphea, *aut* Orpheum: *vel* Androgeona, *pro* Androgeum, *vel* Androgeon, *veteres dicant.* Mino, Minonis, *pro* Minos, Minois. *Accusativi* Atho, Athon, Athona, & Athonem. Atho *item pro* Athoni, & Athone. *Servius notatus.*

EGimus de declinatione nominum exeuntium in ER, VS, & VM. Tum autem de plurativis, seu dualibus anomalis, *ambo,* & *duo.* Nunc, uti nos facturos receperamus, seorsum tractandum de terminationibus Græcis. Sunt istæ, ΟΣ, & ΟΝ, in lingua communi; pro quibus Atticè ponitur ΩΣ, & ΩΝ. Sanè Latini in Græcis Græcam sæpe terminationem retinent; ut *Rhodos, Delos, Sestos, Tenedos,* & similia. Estque Latinorum OS, vel ex Græco ΟΣ, quod corripitur; vel ex ΩΣ, quod producitur. Breve igitur Lucilio †:

† *in Horat. lib.* 1, *od.* 7.

Carpathium Rhodos in pelagus inclinat aperta.

Ac similiter Horat. lib. 1, epist. XI: *Incolumi Rhodos, & Mitylene.* Ovid. XIV Metam. ‡ *— Postquam alta cremata est* ‡ *fab.* 10.

Ilios, & Danaas paverunt Pergama flammas.

Martialis lib. VIII, epigr. LI:

Palladius tenero lotos ab ore sonat.

Vbi *lotus μετωνυμικῶς* notat tibiam è loto; cujus & Athenæus meminit quarto *δειπνοσοφις.* Quin Maro quoque 1 Georg. scripsit:

— Ipse tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpios, & cœli justâ plus parte relinquit.

Quo loco Probus * ostendit, nominativum in OS corripi in nonnullis: ac Pierius quoque ad hunc locum monet, se *scorpios* inveniisse in codice Romano. Similia sunt, *Ismaros, aut Rhodope.* Et, *Neritos ardua saxis.* Item, *Omnis eo terrore Ægyptos, & Indi*: quomodo hæc loca jam olim adduxit Probus †. Suntque sexcenta id genus in vett. & optimæ notæ codd. quæ in vulgatis scribuntur per VS. Nec dubium, quin sic Maro in Græcis expresserit. Minùs apertum de Latinis: ut cùm II Æn. in cod. Romano semel iterumque legitur *parvos Iulus.* Nam cui non magis verisimile fiat, saltem scripturum potiùs fuisse, *parvus Iules?* Sanè *parvus* con-

* *lib.* 1, *cap. de syllabis naturalibus.*

† *Ibidem.*

ſtanter in noſtris, & aliorum MSis, invenimus. Et hæc quidem de OS brevi.

At producit idem 11 Æneid.

Primus ſe Danaûm magnâ comitante catervâ
Androgeos offert nobis. Etſi incertum planè, an ita ſcripſerit Maro, cùm in antiquis codd. ut Pierius teſtatur, & ipſi de MSSis noſtris teſtari poſſumus, legatur *Androgeus*, ut ob triemimerim producatur ultima. Hujus genitivum Atticum idem uſurpat VI Æneid.

In foribus letum Androgeo.

Quam lectionem confirmant Chariſius, Servius, Priſcianus, alii. Itaque haut movet me, quòd membranæ noſtræ habeant *Androgei:* quod Probus * rejicit, ac Græcæ declinationis ignorantiâ à librariis manâſſe putat. Quidam adducunt & alterum locum è 11 Æneid.

* *lib. 1. cap. de ſyllabis naturalibus.*

— Comantem
Androgeo galeam, clypeique inſigne decorum
Induitur.

Verùm Chariſius hic legit *Androgei.* Atque ita vetera Maronis exemplaria: ut partim ex Pierio, partim ex MSSis noſtris cognovimus. Nihilo magis adſentio Probo, cùm, ubi nunc †, *— Portuſque ſubimus Chaonios*, legit, *Chaonio*, ac Græcum eſſe genitivum ait, pro *Chaonii.* Ex Probo tamen ita Virgilium eſſe caſtigandum ac interpretandum, cenſet Andreas Schottus lib. 11 Obſervationum Humanarum, cap. 1.

† *Æn.* 3.

Terminatio genitivi à rectis in OS eſt V: unde in frontiſpicio Terentianarum fabularum, ubi MSSi noſtri, & vetus editio Tarviſinâ ‡, *Menandri*, & *Apollodori*; in vetuſtiſſimis, ut illo optimæ notæ codice Bembino, atque aliis, quos Faërnus ſecutus, legitur, GRÆCA MENANDRV, GRÆCA APOLLODORV. Nam V poſuere pro OV. Sic Fannius in Periegeſi:

‡ *anno* 1477.

Pro merito Graji Crisu dixere metopon.

Κεῖσ μέτωπον. Terentianus Maurus:

Græca diphthongus OY *literis tamen noſtris vacat.*
Sola vocalis quod V complet hunc ſatis ſonum.

Priori verſu vel poſtrema in *diphthongus* producitur ob cæſuram; vel corrigendum; *Græca literis diphthongus* OY *tamen noſtris vacat.* Poſteriori quoque, ut itidem trochaicus ſit, legam:

Sola vocalis quod hunc V compleat ſatis ſonum.

Malim hæc, quàm, quod Lipſio † viſum, ut priori verſu OY ſit diſyllabon, quomodo diphthongus non erit: poſteriori pro V ſcribatur VV, quo pacto vocalis non erit; contrà quàm de utroque pronunciat Terentianus, ON quo-

† *de pronunciatione L. I. cap. 10*

ON quoque I facit: ut, *Pelion, Pelii.* Pro quo contractè *Peli* dicitur. Catullus de nuptiis Thet. & Pel.

Quorum posti abitum princeps è vertice Pelii.

Dativus in hujusmodi semper in O exit. Virgil. I Georg. --- *Imponere Pelio Ossam.* Quid mirum? Cum etiam Græcè desinat in Ω: ut λόγῳ, ac Æolice λόγῳ, absque ἰῶτᾶ.

At in Accusativo pro VM sæpe accipiunt ON, more Græcorum. Itaque Terentianus Maurus, cùm priùs dixisset,

Spondeos autem si sequetur creticum: subjicit mox,
Spondeon, aut qui dactylo est contrarius.

Et ne Grammaticos solum sic loqui putes, dixit Horatius lib. I, od. VII:

Laudabant alii claram Rhodon, aut Mitylenen.

Ovid. VIII Met. *Dædalon.* Idem in XIII:

Quod Thebæ cecidere meum est: me credite Lesbon,
Me Tenedon, Chrysenque, & Cyllan, Apollinis urbes,
Et Syron cepisse. Iuvenalis sat. XI:
Siquis Aristotelem similem, vel Pittacon emit.

Martiali nihil penè frequentius. Vt lib. IV, epigr. XLIX:

Aut puero liquidas aptantem Dædalon alas,
Pascentem Siculas aut Polyphemon oves.

Et lib. VI, epigr. XIII:

A te Iuno petat cestos, & ipsa Venus.

Item lib. VIII, epigr. XLIV:

Ædemque Martis, & colossos Augusti.

Et ejusdem libri, epigr. LXIII:

Thestylon Aulus amat, sed nec minùs ardet Alexin.
Forsitan & nostrum sic Hyacinthon amat.

Item lib. IX, epigr. XCI:

Infamem nimio calore Cypron
Observes. Et similia apud eundem.

Diximus de Græcis in OS. Similiter verò Latini retinent interdum ON Græcorum in recto, & accusandi casu. Horatius lib. III, od. III:

--- *Ilion, Ilion.* Ovidius V Fastorum:

Pelion Æmoniæ mons est obversus in austros:
Summa virent pinu: cætera quercus habet.

Martialis lib. X, epigr. LXI:

Hic festinatâ requiescit Erotion umbrâ.

Terentianus Maurus: *Vt tale colon esset*
Iunctum tribus trochæis.

Est &

Est & Græca terminatio EVS, quâ quæ desinunt, apud Græcos quidem sunt tertiæ, quam vulgò quinctam appellant: at apud Latinos secundæ sunt declinationis. Ita Propertius * ait:

* lib. 3, eleg. 4.

— Aut jejunia Phinei.

Similiter *Orphei*, & κατ' συναίρεσιν, *Orpheus*; ab *Vlyssēus*, *Vlyssēi*, & per syncopen *Vlyssei*. De cujusmodi genitivis plura dicemus in genitivis tertiæ declinationis. Nec secundam tamen ubique sequuntur. Nam excipi debet vocativus, qui Græcorum more semper in EV desinit: quamvis Probus, sed adversante Prisciano, velit *Penthee*, & *Tydee*, posse dici: & apud Maronem IV Georg. (ubi vulgò, & in nostris etiam MSSis, est *Proteu*) more Attico in quibusdam codicibus, *Proteus* legi Pierius testetur:

Scis, Proteus: scis ipse. Quæ imitanda non sunt. Livius lib. XXXIX: *Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regni eram,* &c. Ovidius VII Metam. † *— Te, maxime Theseu,*

† fol. 23.

Mirata est Marathon Cretæi sanguine tauri.

Quod ad cæteros casus nominum in EVS, interdum quoque in iis omnibus Græca retinetur terminatio.

Genitivo, ut apud Nasonem IV Fastorum:

Alta jacet vasti super ora Typhœos Ætna,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.

Certissimáque est Iosephi Scaligeri emendatio apud Manilium legentis lib. I: *— Quam Perseos armis*
Excipit, & sociat sibi —.

Dativo, ut apud Catullum ‡:

‡ Carm. 65. De nuptiis Pelei & Thetidos.

Nulla domus tales unquam contexit amores,
Nullus amor tali conjunxit fœdere amantes,
Qualis adest Thetidi, qualis concordia Pelei.

Et Maronem Ecl. IV:

Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adsit:
Orpheï Calliopea, Lino formosus Apollo.

Orpheï dixit, pro *Orpheo*. Dubium autem est, num *Orpheï* hoc loco lcribi debeat, ut dactylus sit (nam Græci dativi corripiunt ultimam) an *Orpheï*, ut sit spondeus, sive *Orphi*; quia Græcorum ει mutatur in I longum. Sanè & *Orpheï*, & *Orphi*, in veteribus codd. legi, tradit Pierius, ac utrumque in MSSis nostris invenimus. Apud eundem Maronem IV Georg.

Inferias Orpheï lethæa papavera mittes.

Quamquam hîc, Pierio teste, in Romano codice sit *Orpheo*: ut sit συνίζησις similis, atque in illo quincti Æneid.

Heic

Heic læta extremis spes est accensa duobus,
Sergesto, Mnestheóque, Gyan superare morantem.

Vbi tamen è contrario in antiquis codd. *Mnesthei*, pro *Mnestheo*, scribi, ex eodem Pierio didici. Et videtur ita fuisse in uno è MSSis nostris: sed, ex liturâ liquet, recentiorem manum mutâsse.

Accusativo: ut apud Maronem in VI:

— Quid Thesea magnum?
Quid memorem Alcidem?

Pro quo Cicero in III de Nat. Deor. dicit *Theseum*. Qui & Romanis *Piræeum* potiùs, quàm *Piræa*, dicendum putat * à recto Πειραιεύς. *Achillea* est apud Lucanum lib. X†. Manilii est in II:

Persea, & Andromedæ pœnas, matrémque dolentem.

* lib. 7 ad Att. epist. 3.
† vers. 523.

Imò Livius quoque lib. XLV: *Legatos eodem & ad vos, & ad Persea, misimus.* Alibi etiam apud eum passim *Persea* legas: pro quo lib. XL *Perseum* usurpat: *Perseum filium*, inquit, *cum modicâ manu misit.* At *Persen* est à recto *Perses*: ut Græci & Πέρσω dicunt, & Περσέα: hoc à Περσεὺς; illud à Πέρσης; non solùm quatenus Πέρσης linguâ sumitur communi, & aliquem ex Persis significat: sed etiam ut Æolicè capitur pro Περσεὺς: quomodo iidem Æoles Ἀχίλλης dicunt pro Ἀχιλλεὺς, Ὀδύσσης, pro Ὀδυσσεὺς: unde Latinis *Achilles*, & *Vlysses*.

Satis verò mirari nequeo viros eruditos, ab *hymenæus*, quasi id quoque in diphthongum E V desineret, in accusandi casu dicere *hymenæa*, pro *hymenæum*. Ita enim apud Stigelium legimus:

Gratulor ergo tibi felicem hymenæa, Sabine.

Ac similiter dixerat Elysius Calentius:

Audis tædiferum pueros hymenæa canentes.

Et Lotichius postea:

— Ad sponsæ thalamos hymenæa canamus.

Nisi hîc malis esse accusativum pluralem, tanquam ab adjectivo *hymenæus, a, um.*

Quemadmodum autem Græca nomina tertiæ contractorum per E in obliquis communiter efferuntur; ut βασιλέος, & Ionicè per H, ut βασιλῆος: ita Latini, eos secuti, penultimam in accusativo, nunc corripiunt, nunc producunt. Certè corripit Maro IX Æneid.

— Et amicum Cretea Musis,
Cretea Musarum comitem, cui carmina semper,
Et citharæ cordi.

At producit I Æneid.

Ilionea petit dextrâ, lævâque Seresten.

Et III Æneid. *Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis*
Idomenea ducem, desertâque litora Cretæ.

Quæritur, recténe Andreas Alciatus dixerit Emblem. CLXVII :

Baltea Priamides, rigidum Telamonius ensem,
Instrumenta suæ cepit uterque necis.

Quem versum valde exagitant H. Stephanus de abusu L. Gr. & Cl. Minos notis in Alciatum. Sanè si singulo numero *Baltea* protulit, peccavit; cùm non dicatur Græcè βαλτεὺς, unde βάλτεα foret; sed Romanum sit vocabulum à Tuscis acceptum, ut Sosipater tradidit ex Varronis XVIII rerum humanarum. Verùm quid si statuamus, *baltea* hîc per synecdochen numeri poni pro *balteum:* quomodo *cingula* dicere potuit pro *cingulum?* Certè in recto, & *balteus*, & *balteum*, dici, ex Varrone, Plinioque, jam olim Gram-
† *Charis. lib. 1.* maticis † est observatum.

Sed ut *baltea* hic, pro *balteum*; ita *balteon* pro eodem posuit Vrsinus Velius vir doctissimus, versu istoc de laboribus Herculis ex Anthologia Græcorum expresso : *Balteon arripui, Thraciisque armenta cecidi.*

Quod facilè excusaretur, si Græcè βάλτιος diceretur. Nunc Romanũ vocabulũ est, ut monuimus. Quare nec pro eo fecerit illud Nasonis in Ibin :

Diripiantque tuos insanis unguibus artus
Strymoniæ matres, Orpheon esse ratæ.*

* *Ita constanter MSS. & edit. vett. in his Venetia Bernardini, an.* 1486.

Quod ipsum planè novum est; cùm neque Græca, neque Latina servetur declinatio. Non Græca, quia *Orphea* dicendum esset : non Latina, quia hi dicerent *Orpheum*. Nec simile est, ac *Dædalon, Pittacon, Polyphemon, Cypron*, ac similia, quæ antea vidimus. Nam hæc omnino Græca sunt. Itaque non defuere, qui apud Ovidium legendum putarent :

--- Orphea te esse ratæ.

quomodo apud Martialem est lib. X, epigr. XIX :

Illic Orphea protinus videbis.

Verùm nihil mutandum. Nam interdum Latini Græcas voces, Latinâ donatas terminatione, eâ Græcorum declinatione inclinant, quâ apud eos isthæc continetur terminatio. Ita pro *Androgeos*, quod est secundæ, vel, ut vulgò loquuntur, quartæ parisyllabæ; dicunt in recto *Androgeo*, ac genitivum faciunt *Androgeonis* : in accusativo verò interdum neque dicunt *Androgeõn*, qui est accusativus ab *Androgeos*; neque *Androgeonem*, qui accusativus est Latinus ab *Androgeo*; sed *Androgeona*, quæ à Latina nominativi terminatione est Græca accusativi terminatio. Accusativum hunc usurpat Propertius lib. II, eleg. I :

Et deus extinctum Cressis Epidaurius herbis,
Restituit patriis Androgeõna focis.

Eodem

Eodē igitur modo pro *Orpheus*, quod tertiæ est, sive, ut loquuntur, quinctæ, dicunt *Orpheos*; ac quasi nomē secundæ esset in VS, cui apud Græcos respondet ΟΣ; ut à λόγος quarto casu est λόγον, ita dicunt *Orpheon*, velut ab *Orpheos*. Nec mirum, Latinos pro *Androgeos* dicere *Androgeo*: quandoquidem Latini in Atticis declinationis parisyllabæ abjiciunt Σ, atque ea in Latinorum modum inclinant. Ita pro *Minos* (quod & ipsum ab Atticis, ut *Androgeos*, inflectitur) Latini *Mino* dicunt. Vnde Sallust. v Histor. * *Dædalum ex Siciliâ profectum, quò Minonis iram atque opes fugeret.* Itidem dicunt pro *Athos*, *Atho*. Livius lib. XLIV: *Nec minùs quàm in altum magnitudine Atho mons excurrit.* Sic Cicero III de Republ. apud Priscianum lib. VI: *Quid ergo illa sibi vult absurda exceptio, nisi quis Athonem pro monumento vult funditus efficere? Quis enim est Athos, aut Olympus tantus?* Ab *Atho* dixit *Athonem*, pro quo *Athona* quoque usurpet poëta: alii pro eo ab *Athos* dixere, vel *Athon*, vel, juxta Atticos veteres, *Atho*. Maro I Georg.

* *Apud Prisc. in 6.*

Aut Atho, aut Rhodopen.

Quod expressum ex illo Theocriti Idyll. VII: Ἢ Ἄθω, ἢ Ῥοδόπαν. Herodotus pro eo non semel posuit τὸν Ἄθων. Verùm apud Maronem *Athon* (quomodo in Aldinis, atque aliis quibúsque optimis codd. legitur) locum habere nequit; quandoquidem *Athos*, & *Athon*, posteriorem producunt. At dixit Val. Maximus, lib. I, cap. VI de prodigiis: *Eodem montem Athon vix tandem transgressō.* Plinius lib. VII, cap. II: *Qui Athon montem incolunt.* Livius lib. V, decad. V: *Portus ad Toronem ac montem Atho.* Græcam quoque terminationem Latinæ prætulit Mela, cùm *Atho* in dativo dixit lib. II: *Atho monti Lemnos obversa.* Eodemque modo locutus Livius libro XLV: *Sub Atho monte.* Nam idem est Græcis ablativus, ac dativus. At Cicero hîc quoque Latinam maluit terminationem, cùm II de finibus ait, *Athone perfosso.* Servius putat, *Athon* etiam in nominativo dici. Nam ad illud XII Æneid.

Quantus Athos, aut quantus Eryx:

scribit *Athon* legendum, metri gratiâ. Ac de metro quidem falsus, cùm Græcè sit Ἄθως per ω. Interim & Græci Ἄθων dicunt, ac in antiquis codd. ex Servii præscripto *Athon* legitur. De secunda nominum flexione hactenus.

CAPUT VIII.

De tertia declinatione. Terminationes nominativi. Volturis, *pro vultur.* Paris, *pro* par. *Oſtenditur in caſuum formatione non tantam eſſe ἀνωμαλίαν, quàm putarunt.* Præceps, *hujus* præcipis; *at* præcipes, *hujus* præcipitis: *item* anceps, *hujus* ancipis; *ſed* ancipes, *hujus* ancipitis. Iter, iteris; *ſed* itiner itineris. Impuber, impuberis; *ſed* impubes, impubis. *Hæc* ſupellectilis. Lapidèrum, regerum, nucerum. Lapi. Senecis.

TErtia declinatio apud Latinos comprehendit omnes terminationes, quas cæteræ declinationes habent, præter VM & V: ac multas inſuper proprias obtinet; adeò quidem, ut Priſcianus putet, eſſe ei terminationes ſeptuaginta octo, vel paullò plures. Verùm ei quoque diverſæ ſunt terminationes, quæ ſolo differunt tempore: ut *ſalus*, & *corpus*.

Nonnullæ verò terminationum paſſæ ſunt, aut ἀποκοπὴν, aut συγκοπὴν. Vt *lac*, pro *lacte*; *animal*, & *vectigal*, ex *animale* & *vectigale*; *plebs*, & *trabs*, ex *plebes*, & *trabes*; *ſors*, & *mens*, ex *ſortis*, & *mentis*; *vultur*, & *par*, ex *vulturis*, & *paris*. Illo Ennius uſus in hoc calcato, *Volturis in ſylvis miſerum mandebat hemonem.* Hoc eſt apud Attam in Socru: *Ad hanc fortunam acceſſit ei fortuna paris.* Pluráque hujuſmodi attulimus in Generum doctrina.

In Genitivis Latinis non tanta eſt, quàm putarunt, ἀνωμαλία. Nam quod ajunt, ἀνωμαλίαν eſſe, ſi ſimilium non fuerit ſimilis ratio, id quidem verum eſt: ſed & verum eſt, multa vulgò ſimilia ſtatui, quæ iſtiuſmodi non ſint. Sanè vulgo *princeps*, & *præceps*, volunt ἀνωμαλίαν arguere, quòd unum *principis*, alterum non *principis*, ſed *præcipis* faciat. Et ad Gordium hunc nodum opus alicui videbitur Tenedià ſecuri; non mihi: neque effugium quæram cum Rhemnio Palæmone, qui, ut diſſimilia eſſe oſtendat, hunc in modum ſcribit. *Princeps*, inquit, *quòd primus capiat dictus eſt, & venit à capiendo. Præceps verò à capitis ſignificatione dicitur, quòd præbeat caput.* Quàm enim haut rectam Palæmon inſiſtat viam, argumento eſt, quod & *anceps*, quod à *capiendo* eſſe manifeſtum eſt, *ancipitis* faciat. Vera ſolutio ex eo petenda, quòd olim dictum fuit *præceps*, & *anceps*, & *præcipes*, & *ancipes*: atque à *præceps*, & *anceps*, genitivus fuit *præcipis*, & *ancipis*: at à *præcipes*, & *ancipes*, fuit *præcipitis*, & *ancipitis*. Plautus Rudent. *

* Act. 2. ſc. Nunc id eſt.

Qui ſceleſtus ſacerdotem anum præcipem
Reppulit. Item in eàdem †:
Poſt altrinſecus eſt ſecuricula ancipes, item aurea
Literata: ibi matris nomen in ſecuriculâ eſt.

† Act 4. ſc. Sceleſtrio adeptâ.

Sed & ejuſdem in Commorientibus eſt: *Saliam in puteum præcipes.* Et *præcipe*

cipe casu dixit Lívius in Ione, ut docet Prisc. lib. VI.

Multa quoque alia adtexunt ad evertendam ἀναλογίαν : verùm argumenta eorum non sunt à Deâ Suadâ. Iuvat id in plusculis ostendere, etsi scio non defore, qui hoc totum, ut illepidum tricosúmque aversentur. Cur, inquiunt, *halec halecis* facit : *lac* non *lacis*, sed *lactis* ? Itidem cur *carcer carceris* habet : at *iter*, non *iteris*, sed *itineris* ? Verùm sciant, *lactis* esse à *lacte*, quo usus inter alios Ennius apud Nonium :

Sic mulier erubuit, ceu lacte & purpura mixta.

Versus est heroicus, quia in *mulier* secunda vocalis absorbetur, quod antiquis haut insolens. *Iter* autem non facit *itineris*, sed *iteris* ; at *itineris* est ab *itiner*, ut testatur Priscianus ; qui inibi laudat illud Plauti Mercatore † : † *Act. 5. sc. Divum atque hominum.*

--- Quin tu ergo itiner exsequi meum me finis ?

Et hoc Nævii in Lycurgo : *Ignoti iteris fimus. tute scis.* Vide & Nonium. Tantùm addo, *itiner* quoque legi in epistolâ Æardulfi, Hrofensis Ecclesiæ antistitis, quæ à Nicolao Serrario edita unà cum epistolis S. Winfrid Bonifacii. *Puberem* & *impuberem* (utroque utitur Tullius) idem Nonius docet esse à *puber*, & *impuber*. At *impubis Iuli*, quod usurpat Maro * , est ab *impubes*, vel potiùs ab *impulis*, cùm Ennius dixerit, *impube corpus*. * 5 Æn.

Sanguinis est à *sanguen*, quo usus Ennius, itemque Lucretius. Neque mirum, *conjugis* in genitivo dici, cùm rectus sit *conjux*, nempe à *jugo*. At fallitur Priscianus, qui à *conjungendo* dictum putat *conjunx* ; sed N abjici in obliquis, ut genitivus differat à secundâ personâ verbi *conjungo*.

Supellectilis est à nominativo antiquo *supellectilis*. Quòd Priscianus probat illo Catonis adversus Tiberium Sempronium : *Si posset actio* (puto legendũ, *auctio*) *fieri de artibus tuis, quasi supellectilis solet.* Sed non video, cur non cohæreant *auctio supellectilis*. *Anienis* est ab antiquo *Anien*. Cato † : *Nõ minùs quàm quindecim millibus Anien abest*. *Cineris* est à *ciner*, Prisciano teste, ut *vomeris* à *vomer*, *pulveris* à *pulver* : similéque *cucumeris*, & *cucumeres*, à *cucumer* : etsi *cinis*, *vomis*, *pulvis*, *cucumis*, sint in usu. A *cucumis* quidem *cucumim*, & ablativum *cucumi* apud Plinium legas. Vt autem ab istis in *er* est genitivus *eris* : sic credo à *lapider* dixere *lapideris*. Etsi cum eo contendere nolim, qui ab *is* putet quoque esse *eris* ; ut *cinis cineris* : eoque ab *lapidis* obliquo esse rectum *lapidis*, indeque *lapideris*. *Lapidorum*, pro *lapidum*, ut *regerum* pro *regum*, dixit Gellius : & Cælius *nucerum*, pro *nucum*, teste Charisio. Nempe à rectis *reger*, & *nucer*, vel *regis*, & *nucis* : unde *rex*, & *nux* postea. Etiam à *lapis* dixere hujus *lapis*. Ennius XV Annal. *Occumbunt multi letho ferroque, lapique.* † *Contra Veturium, apud Prisc. in 6.*

Compotis, *impotis*, genitivi, sunt à rectis *compotis*, *impotis*, quæ à *potis*. Nam à *compos*, & *impos*, integris, genitivi flecterentur penultimâ longâ. *Bos*, *bovis*, ex Æolicis βῶς, βοὸς, pro βῶς, βοός. *Sanguis* olim fecit hujus *sanguis*, ut

CAPVT VIII.

De tertia declinatione. Terminationes nominativi. Volturis, *pro vultur.* Paris, *pro* par. *Oſtenditur in caſuum formatione non tantam eſſe ἀνωμαλίαν, quàm putarunt.* Præceps, *hujus* præcipis; *at* præcipes, *hujus* præcipitis: *item* anceps, *hujus* ancipis; *ſed* ancipes, *hujus* ancipitis. Iter, iteris; *ſed* itiner itineris. Impuber, impuberis; *ſed* impubes, impubis. *Hæc* ſupellectilis. Lapiderum, regerum, nucerum. Lapi. Senecis.

TErtia declinatio apud Latinos comprehendit omnes terminationes, quas cæteræ declinationes habent, præter VM & V: ac multas inſuper proprias obtinet; adeò quidem, ut Priſcianus putet, eſſe ei terminationes ſeptuaginta octo, vel paullò plures. Verùm ei quoque diverſæ ſunt terminationes, quæ ſolo differunt tempore: ut *ſalus*, & *corpus*.

Nonnullæ verò terminationum paſſæ ſunt, aut ὑποκοπὴν, aut συγκοπὴν. Vt *lac*, pro *lacte*; *animal*, & *vectigal*, ex *animale* & *vectigale*; *plebs*, & *trabs*, ex *plebes*, & *trabes*; *ſors*, & *mens*, ex *ſortis*, & *mentis*; *vultur*, & *par*, ex *vulturis*, & *paris*. Illo Ennius uſus in hoc calcato, *Volturis in ſylvis miſerum mandebat hemonem.* Hoc eſt apud Attam in Socru: *Ad hanc fortunam acceſſit ei fortuna paris.* Pluráque hujuſmodi attulimus in Generum doctrina.

In Genitivis Latinis non tanta eſt, quàm putarunt, ἀνωμαλία. Nam quod ajunt, ἀνωμαλίαν eſſe, ſi ſimilium non fuerit ſimilis ratio, id quidem verum eſt: ſed & verum eſt, multa vulgò ſimilia ſtatui, quæ iſtiuſmodi non ſint. Sanè vulgo *princeps*, & *præceps*, volunt ἀνωμαλίαν arguere, quòd unum *principis*, alterum non *principis*, ſed *præcipis* faciat. Et ad Gordium hunc nodum opus alicui videbitur Tenedià ſecuri; non mihi: neque effugium quæram cum Rhemnio Palæmone, qui, ut diſſimilia eſſe oſtendat, hunc in modum ſcribit. *Princeps*, inquit, *quòd primus capiat dictus eſt, & venit à capiendo. Præceps verò à capitis ſignificatione dicitur, quòd præbeat caput.* Quàm enim haut rectam Palæmon inſiſtat viam, argumento eſt, quod & *anceps*, quod à *capiendo* eſſe manifeſtum eſt, *ancipitis* faciat. Vera ſolutio ex eo petenda, quòd olim dictum fuit *præceps*, & *anceps*, & *præcipes*, & *ancipes*: atque à *præceps*, & *anceps*, genitivus fuit *præcipis*, & *ancipis*: at à *præcipes*, & *ancipes*, fuit *præcipitis*, & *ancipitis*. Plautus Rudent. *

* *Act. 2. ſc. Nunc id eſt.*

Qui ſceleſtus ſacerdotem anum præcipem
Reppulit. Item in eâdem †:
Poſt altrinſecus eſt ſecuricula ancipes, item aurea
Literata: ibi matris nomen in ſecuriculâ eſt.

† *Act 4. ſc. 5. vio edepol.*

Sed & ejuſdem in Commorientibus eſt: *Saliam in puteum præcipes.* Et *præcipe*

cipe casu dixit Livius in Ione, ut docet Priscianus lib. VI.

Multa quoque alia adtexunt ad evertendam ἀναλογίαν : verùm argumenta eorum non sunt à Deâ Suadâ. Iuvat id in pluscùlis ostendere, etsi scio non defore, qui hoc totum, ut illepidum tricosúmque aversentur. Cur, inquiunt, *halec halecis* facit : *lac* non *lacis*, sed *lactis* ? Itidem cur *carcer carceris* habet : at *iter*, non *iteris*, sed *itineris* ? Verùm sciant, *lactis* esse à *lacte*, quo usus inter alios Ennius apud Nonium :

Sic mulier erubuit, ceu lacte & purpura mixta.

Versus est heroicus, quia in *mulier* secunda vocalis absorbetur, quod antiquis haut insolens. *Iter* autem non facit *itineris*, sed *iteris* ; at *itineris* est ab *itiner*, ut testatur Priscianus ; qui inibi laudat illud Plauti Mercatore † : † *Act.* 5, *sc. Divum atque hominum.*

— Quin tu ergo itiner exsequi meum me finis ?

Et hoc Nævii in Lycurgo : *Ignoti iteris simus. tute scis.* Vide & Nonium. Tantùm addo, *itiner* quoque legi in epistolâ Æardulfi, Hrofensis Ecclesiæ antistitis, quæ à Nicolao Serrario edita unà cum epistolis S. Winfrid Bonifacii. *Puberem* & *impuberem* (utroque utitur Tullius) idem Nonius docet esse à *puber*, & *impuber*. At *impubis Iuli*, quod usurpat Maro * , est ab *impubes*, vel potiùs ab *impulis*, cùm Ennius dixerit, *impube corpus*. * 5 Æn.

Sanguinis est à *sanguen*, quo usus Ennius, itemque Lucretius. Neque mirum, *conjugis* in genitivo dici, cùm rectus sit *conjux*, nempe à *jugo*. At fallitur Priscianus, qui à *conjungendo* dictum putat *conjunx* ; sed N abjici in obliquis, ut genitivus differat à secundâ personâ verbi *conjungo*.

Supellectilis est à nominativo antiquo *supellectilis*. Quòd Priscianus probat illo Catonis adversus Tiberium Sempronium : *Si posset actio* (puto legendũ, *auctio*) *fieri de artibus tuis, quasi supellectilis solet.* Sed non video, cur non cohæreant *auctio supellectilis*. *Anienis* est ab antiquo *Anien*. Cato † : *Nõ minùs quàm quindecim millibus Anien abest.* *Cineris* est à *ciner*, Prisciano teste, ut *vomeris* à *vomer*, *pulveris* à *pulver* : similéque *cucumeris*, & *cucumeres*, à *cucumer* : etsi *cinis*, *vomis*, *pulvis*, *cucumis*, sint in usu. A *cucumis* quidem *cucumim*, & ablativum *cucumi* apud Plinium legas. Vt autem ab istis in *er* est genitivus *eris* : sic credo à *lapider* dixere *lapideris*. Etsi cum eo contendere nolim, qui ab *is* putet quoque esse *eris* ; ut *cinis cineris* : eoque ab *lapidis* obliquo esse rectum *lapidis*, indeque *lapideris*. *Lapiderum* pro *lapidum*, ut *regerum* pro *regum*, dixit Gellius : & Cælius *nucerum*, pro *nucum*, teste Charisio. Nempe à rectis *reger*, & *nucer*, vel *regis*, & *nucis* : unde *rex*, & *nux* postea. Etiam à *lapis* dixere hujus *lapis*. Ennius XV Annal. *Occumbunt multi letho ferroque, lapique.* † *Contra Verrium*, *apud Prisc. in* 6.

Compotis, *impotis*, genitivi, sunt à rectis *compotis*, *impotis*, quæ à *potis*. Nam à *compos*, & *impos*, integris, genitivi flecterentur penultimâ longâ. *Bos*, *bovis*, ex Æolicis βῶς, βοὸς, pro βῶς, βοὶς. *Sanguis* olim fecit hujus *sanguis*, ut

panis, hujus *panis*. Sic Catonem declinâſſe, auctor Soſipater. At genitivus *ſanguinis* eſt à recto *ſanguen*; quo Ennius uſus. Ab obliquo *ſanguinis* à *ſanguen* fuit rectus hic *ſanguinis*, unde accuſativus *ſanguinem*. Ac puto, & prius hujus *pectinis* fuiſſe ab hic *pectinis*; unde *hunc pectinem*. Nam alioqui potiùs in accuſativo eſſet hoc *ſanguen*, hoc *pecten*; ut hoc *gramen*, *flumen*, & ſimilia, quæ genitivum per *inis* formant. *Nix nivis* ex hæc *ninguis*, hujus *ninguis*: quod à *ninguo*, ut à *duco*, & *voco*, hic *ducis*, hæc *vocis*, & per ſyncopen *dux*, *vox*. Hujus *ſenis*, contractum ex *ſenicis*; quod teſte Chariſio, à *ſenex*; ut *verticis*, à *vertex*. Genitivum *ſenicis* uſurpavit Plautus Ciſtellariâ, ut monitum Priſciano. Indeque *ſenecio*, & *ſenectus*, quaſi *ſenecitus*. Atque ex his quidem facilis eſt conjectatio de ſexcentis aliis, quæ nobis fugitiva ademit oblivio. A Latinis nunc genitivis ad Græcos accedo.

CAPVT IX.

Genitivi in OS exeuntes. Cur Panos, *quàm* Panis; Panas, *quàm* Panes, *malint poetæ. Male in genitivis à quibuſdam dici* Adonis, Ianthis, clematis, *pro* Adonidis, Ianthidis, clematidis. *Genitivi propriorum in* es *exeunt quandoque in I: ut* Ariſtoteli, Themiſtocli. *Videri hæc potiùs eſſe à rectis in EVS. Vt genitivi* Achilli, Vlyſſei, Simonidei, Moſi. *Genitivi in VS, vel OS, ut* Calypſûs, *vel* Calypſôs. *A Phoca diſſenſum de* Didois, & Didoi. *In Varrone vera lectio indicata: vulgaris etiam in Martiale defenſa.*

IN Græcis non rarò Græca retinetur terminatio. Vnde Martialis, ſive alius de Spectaculis libelli auctor, epigr. 111:

Et quem ſupremæ Tethyos unda ferit.

Maro item Ecl. 111: — *Cum Daphnidos arcum Fregiſti.*

Quomodo Valerius Probus legit. Vbi in tribus noſtris membranaceis codd. *Daphnidis* invenimus. At in iiſdē conſtanter erat *Panos* in VIII Æn.

Parrhaſio dictum Panos de more Lycæi.

Quin Phocas à *Pan* Græco more tantùm *Panos* dicendum putat, ut diſtinguatur proprium à communi. Certè *Panos* prætulit Virgilius *, cùm ſcripſit, — *Panos de more Lycæi.* Eandem ob cauſſam in plurativo *Panas*, quàm *Panes*, malim; præſertim cùm & Auſonius Idyll. IX dicat:

* 8 Æn.

Capripedes agitat cùm læta protervia Panas.

Imprimis autem OS retinent in iis, quæ genitivum apud Græcos faciunt in DOS. Ovidius I Metamorph. fab. XI:

Nec ſuperûm rector mala tanta Phoronidos ultrà
Ferre poteſt.

Et I Triſt. — *Cuſtos Erymanthidos urſæ.*

Statius

Statius II Thebaidos: *— Immites citiùs Busyridos aras.*

Lucanus in II:

Hinc me victorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet.

Sic *Pallados* est apud Martialem lib. IV, epigr. LIII. Et est talium densa adeò seges apud Poëtas, ut isti pluribus immorari non alius sit, quàm & suo otio abutentis, & alieno.

Illud potiùs operæ sit monere, viros etiam eruditissimos quandoque in eo peccare: quòd genitivos declinationis hujus, quæ imparisyllaba est apud Græcos, ἰσοσυλλάβως inclinent. Vt poeta Italus, cum dixit:

Lux mea luce meæ carè dependet Ianthis. pro *Ianthidos*, vel *Ianthidis*. Quomodo & in obliquis aliis peccari solet. Vt in dativo ab eodē:

Dum Venus exstincto fiens oscula figit Adoni.

Pro *Adonidi*. Item in Ablativo: ut cùm magnus Desiderius, *De clemati Ægyptiâ*, pro *clematide* scripsit. Similis sit error, hujus *Bryaxis* pro *Bryaxidis*, vel *Bryaxidos*. Plinius lib. XXXVI, cap. V: *Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustrium artificum, Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ* &c. A quo accusandi casus *Bryaxin*. Vnde aliquanto pòst: *Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin, & Timotheum, & Liocharem: de quibus simul dicendum est, quia simul cælavere Mausoleum*. Multi volunt, rectum esse *Bryax*; inde obliquum, *Bryaxis*. Sed refellit eos idem Plinius lib. XXXIV, cap. VII: *Hos deorum quinque colossos fecit Bryaxis*. Et cap. seq. *Bryaxis Æsculapium, & Seleucum fecit*.

Nec illud observatione indignum, Genitivos propriorum in ES apud veteres sæpe habere terminationem secundæ. Ita Attius dixit: *Inclutis Achilli armis vesci*: ubi *Achilli* est *Achillis*; *vesci* verò, *uti*; quomodo Lucretius dixit *vesci loquelâ*, Maro *vesci aurâ æthereâ*, Cicero *vesci voluptatibus*. Servius quoque âd I Æneid. *— Acris Oronti*, pro *Orontis*, à Marone dictum ait: nempe ad vitandam κακοφωνίαν. De genitivis hujusmodi ita Priscianus lib. VI: *Frequentissimè veteres dativum proferebant pro genitivo, Aristoteli, Demostheni, Thucydidi, Euripidi; pro Aristoteles, Demosthenis, Thucydidis, Euripidis, ponentes. Virgilius in* I *Æneid.*

Præcipuè pius Æneas nunc acris Oronti,
Nunc Amici casum gemit. *Idem in eodem:*
Troas, reliquias Danaûm atque immitis Achilli.

In II: *— Quis talia fando*
Myrmidonum, Dolopúmve, aut duri miles Vlyssi,
Temperet à lachrymis?

Terentius in Heaut. Archonidi filiam, pro Archonidis. Cicero in IV *Verrinarum: In Timarchidi potestate sociorum populi Romani antiquissimorum, atque amicissimorum*

morum liberos, matresfamilias, bona, fortunásque omnes fuisse. Idem in eod. dativum similiter protulit, Neque in præsentiâ Timarchidi, quid respondeat, habuit. Et magis secundum tertiam ea proferunt nominatissimi autores. Idem in Arato:

— Sub pedibus profert finita Booti, *pro Bootis.* Hactenus Priscianus; cui & Charisius subscripsit, adducto illo Sallustii è primo Hi-
* 1 Æn. stor. *Bellum Persi Macedonicum*, & isthoc à Priscianò quoque è Marone *
† 2 Æn. citato: *Immitis Achilli*; & hoc ejusdem poetæ †, *Pellacis Vlyssi*. Idémque Plinio observatum ait lib. VII dubii sermonis, *Herculi*, pro *Herculis*; ut *Vlyxi*, pro *Vlyxis*, olim dici cœptum. Varro quoque in VII de L. L. *Herculi, & Herculis clava, utrumque in consuetudine.* De *Vlyssi* tamen, & *Achilli*, ambigi possit, num genitivi prisci sint, (quamquam hoc etiam senserit Quinctilianus lib. I, cap. V.) an verò I longum ex diphthongo *ει* factum sit. Nam & dicitur *Achillei*, & *Vlyssei*, quæ κατὰ συναίρεσιν sunt ex *Achillèi*, & *Vlyssèi*, ab *Achilleus*, & *Vlysseus*. Horatius Epod. od. XVII:

Heu, pervicacis ad pedes Achillei.

Et ibidem: *Laborioſi remiges Vlysseï.*

Item I Carm. od. VI: *Nec cursus duplicis per mare Vlysseï.*

Sic apud Ausonium in elegio Citarii Siculi:

Concedat Cei Musa Simonidei.

Quasi à Σιμωνιδεὺς, more Tarentinorum, pro Σιμωνίδης. Similiter Catullus epigr. LVI, *Herculi* sive *Hercules* ex *Herculei* dixit, si stamus emendatione Scaligeri. Nempe ab *Herculeus*, ut Ηρακλεὺς pro Ηρακλῆς. Imò & in dandi casu *Tantaleo*, à Ταντάλειος, pro Τάνταλος, Propertius dixit lib. IV, eleg. ult.

Fallax Tantaleo corripiare liquor.

At συναίρεσιν habes lib. I, epist. ad Numicium:

--- Remigium vitiosum Ithacensis Vlyssei.

Sic Virgilius Æneid. III:

Sum patriâ ex Ithacâ, comes infelicis Vlyssei.

Et Ovid. Metam. XIV:

Hic quoque substiterat post tædia longa laborum
Noricius Macareus, comes experientis Vlyssei.

Imò in illo ipso Maronis loco, à Prisciano antè adducto,

Troas reliquias Danaûm, atque immitis Achilli, *Achillei*, non *Achilli*, Pierio testante, scriptum fuit in codice illo oblongo, quem delicias suas vocabat Pomponius Lætus. Sed enim, dixerit aliquis, cætera, quæ apud Priscianum, ac Charisium, adduntur loca, abunde indicare, genitivos nominum propriorum tertiæ apud veteres etiam in I desiisse. Vti cùm
* Milit. Glor. act. 4, sc. Voluptas est quod agas. apud Plautum legimus *, *Senis hujus uxor Periplectomeni*, pro *Periplectomenis*: apud Ciceronem ipsum, *filia Verri*, pro *Verris*. Quin lib. IX, epistolarum

ad Att.

ad Att. * legimus: *Et Lucceii consilia, ac Theophani, persequamur.* Et XIII libro † etiam in vulgatis: *Ariarathes, Ariobarzani filius,* pro *Ariobarzanis.* Et lib. eodē ‡: *Non vides ipsum Aristoteli discipulum?* pro *Aristotelis.* Sed & lib. V ad Metellum *, ubi in vulgatis est, *Themistoclis fuga*, vetera exemplaria exhibent *Themistocli*; quemadmodum monet doctissimus P. Victorius castigat. in Ciceronem. Itidem nonnulli codd. Cornelii Nepotis habent in Themistocle, *Neocli filius.* Ac putabat Lambinus eundem, ubi de regibus acturum promittit, *Xerxi* pro *Xerxis* dicere. Verba Nepotis sunt, *Xerxi maximè est illustre.* Sed nihil impedit, quo minùs hic dandi esse casum credamus. Apertius illud Persii sat. IV:

--- *Dic hoc, magni pupille Pericli.*

Sed quomodo *Pericli, Aristoteli*, & similia, ab recto ES inflectantur? Planè eò inclinat animus, ut credam, quemadmodum Æoles extulere pro Σιμωνίδης, Σιμωνιδῆς, unde *Simonidei*: ita & Περικλῆς dixisse, & Ἀριστοτελῆς: unde *Periclei, Periclei, Pericli; Aristotelei, Aristotelei, Aristoteli.* Sic & dixere Μωυσῆς, & Μωυσεύς. Ab illo est hujus *Moysis*; ab hoc *Moysei, Moysei, Moysi.* Quo genitivo usus Tertullianus lib. I adversus Marcionē ‡: *Nec enim si aliquanto posterior Moyses, primus videtur in templo literarum suarum Deum mundi dedicâsse; iccirco à Pentateucho natales agnitionis supputabuntur; cùm totus Moysi stylus notitiam creatoris non instituat, sed à primordio enarret, à paradiso, & Adam, non ab Ægypto, & Moyse, recensendam. Denique major popularitas generis humani, ne nominis quidem Moysi compotes, nedum instrumenti, Deum Moysi tamen norunt.* Et pauculis interjectis: *Nec hoc ullis Moysi libris debent.* Idem lib. II adversus eundem: *Qui Christum non agnoscitis in personâ Moysi figuratum.* Et tamen in dativo mox subjicit: *Sed sufficit, si & Moysi propriè donatus est populus ad præsens.* Eodem modo loquitur Sulpitius Severus lib. I hist. sac. & plures alii. Pluscula etiam de hujusmodi genitivis puerum me legere memini in Erythræi indice Virgiliano, voce *Ulysses.*

Porrò præter hasce genitivi terminationes, est & quædam in VS à nominibus Græcis in Ω exeuntibus, & in genitivo OOΣ in OYΣ contrahentibus. Hujusmodi sunt *Calypsus, Mantus, Didus, Sapphus, Cotyttus*, pro *Calypsonis, Mantonis, Didonis, Sapphonis, Cotyttonis.* Virgil. X Æn.

Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicæ Mantûs, & Tusci filius amnis.

Quamquam nec desunt, qui præferant *Mantos, Didos*, atque ita in aliis. Adscribam hâc de re illustrem locum Ioviani Pontani in Actio †: *Audivi non semel, & quidem persanctè jurantem, eruditum apprimè & observantem vetustatis hominem, se complures codices, & Horatii, & Ovidii, & aliorum poëtarum, legisse penè vetustate ipsâ consumtos, in iisque scriptum observâsse, non Cliûs, sed Cliôs; non*

* epist. I. † ep. 2. ‡ ep. 28. * epist. 12. ‡ cap. 10. † fol. 109. edit. Aldina.

Didûs, ſed Didôs; non Eratûs, ſed Eratôs; quod priſcis illis temporibus majores noſtri genitivis caſibus Græco more his in nominibus minimè uterentur: cùm qui Græcè ſunt, Didoos, Eratoos, Clioos, contraherent in O productum, Didos, Eratos, Clios; qui caſus Atticè ſunt, Didus, Eratus, Clius. At nunc quis eſt è literatoribus adeò compoſitis moribus, quin ora finæſque ipſos impudentiùs conſpuat, ubi quem aliter locutũ ſenſerit?

Vſitatiùs tamen iſtiuſmodi nomina Latinorum more inflectuntur; ut Priſcianus lib. VI oſtendit auctoritate Accii, Pacuvii, Plauti, Livii, & Ennii. Eâdem de re ita Fabius lib. I, cap. X: *Nunc recentiores inſtituerunt Græcis nominibus Græcas declinationes potiùs dare; quod tamen ipſum non ſemper fieri poteſt. Mihi autem placet Latinam rationem ſequi, quouſque patitur decor. Neque enim tam Calypſonem dixerim, ut Iunonem; quamquam ſecutus antiquos C. Cæſar utitur hâc ratione declinandi. Sed auctoritatem conſuetudo ſuperavit.* Phocam quoque ſi audimus, non *Didonis*, aut *Didoni*, dicere liceat. Scribit enim: *O literâ finita propria ſunt generis feminini, quæ tranſlata in Latinam linguam nihilominus Græcam declinationem obtinent; ut Dido, Manto, Erato, Calypſo, Themiſto. Declinantur enim hoc modo; hæc Dido, Didois, Didoi, Didoem, ab hâc Didoë. Errant enim, qui Didonis, aut Mantonis, genitivum dicunt: & vocis aſperitas, & veterum auctoritas, ejuſmodi declinationem repudiant.* Verùm Phocæ jure adverſatur Sergius, qui in Donat. edit. II ſcribit, *Dido*, & *Manto*, Græcè, & Latinè, declinari: ut *Dido, Didois*; & *Dido, Didonis*; *Manto, Mantois*; & *Manto, Mantonis*. Et Priſcianus lib. VII oſtendit, hujuſmodi, Latinorum more, inflecti poſſe, quia Pacuvius, & Livius, dixerint, *Calypſonem*; Accius, & Plautus, *Ioni*; Ennius, --- *Pœnos Didone oriundos.*

Non deſunt autem viri eruditi, qui etiam nomina in E S, quæ Græcis ſunt primæ contractorum formæ, in V S facere putant genitivum: ut *Demoſthenus*, quia Græce eſt Δημοσθένης. Ita *Cleanthus* pro *Cleanthis* dixiſſe cenſent Varronem Satirâ Menippeâ, Longè fugit, qui ſuos fugit: *Si ad hunc characterem Cleanthus convenit, cave attigeris hominem.* Sed puto, Varronem ſcripſiſſe Græcè, χαραχτῆρα Κλεάνθους. Etiam in antiquiſſimo codice reperit præſtantiſſimus vir P. Scriverius:

Solus Praxitelus manus, Scopæve.

Sed unius libri tanta non eſt mihi autoritas, ut mutare quicquam auſim, vel velim: præſertim cùm nullo idoneo auctore probetur, ſic veteres locutos: atque ut id feciſſet Varro antiquarius, non tamen locum haberet in Martiale, qui verbis utebatur receptis in vulgus: denique ut alibi ita loqui voluiſſet, hic tamen non feciſſet. Nam cur quæſo, ubi dicere poſſet, *Solus Praxitelis manus*, ibi tribus vocibus in V S exeuntibus mallet, *Solus Praxitelus manus?* qui numerus minùs eſt concinnus.

CAPVT

CAPVT X.

Dispar quantitas ultimæ in Latinis, Græcisque Dativis. Dativi pro I quandoque olim accipiebant E. Accusativi tertiæ in Latinis pro E M habentes I M. Ravim, Cucumim, Cannabim. *Flavii Capri error.* Clavim, Aqualim, Cutim, Præsepim, Strigilim, Sementim, Lentim. *In Græcis accusativi desinentes vel in A, aut E M, ut* Hectora, & Hectorem: *vel I N, aut I M, ut* Charybdin, & Charybdim: *vel in Y N, ut* Capyn: *vel in O, ut* Dido: *vel in V N, aut V M, ut* Didun, *aut* Didum. *Vocativi Græci à nominativo venientes, abjecto S.*

DAtivus in I desinit, non in Latinis modò, sed etiam Græcis, hoc solùm discrimine, quòd I in Latinis producitur, ut *Patri*: in Græcis corripitur, ut *Palladi*: uti ostensum, cùm de modulo syllabarum in Græcis ageremus *.

Antiqui videntur Dativos interdum per E extulisse. Catullus Carm. LXII: *Quæ tibi sene serviet.* Quomodo emendat Ios. Scaliger, pro quo in veteri Regiensi † editum est: *Quæ tibi sine sine serviet.* Simile verò ait Scaliger esse illud Lucilii apud Nonium ‡:

Esuriente leoni ex ore exsculpere prædam.

Et Propertii istud *:

Si placet, insultet, Lygdame, morte meæ.

Multáque hujus generis observavi: sed pleraque eorum jam congessit Ausonius Popma lib. 1 de usu antiquæ locutionis cap. IX. Quæ non reponam. Nec in obscuro mihi videtur, cur ita fiat. Solùm cogitemus, quod antè diximus, Græcis etiam dativi & ablativi vocem esse eandem: tum illud item, vicinum admodum sonum esse vocalium E, & I; unde *heri*, & *here* dixerunt; *benevolus*, & *benivolus*; *leber*, & *macester* priùs, quæ postea *liber*, & *magister*, & sexcenta id genus. Vt nihil mirandum sit, si ut ablativi innumeri in E & I exeunt; ita in dativis quandoque terminationem E & I confuderint poetæ.

Accusativus in plerisque pro E M habet I M. Quomodo tria hæc desinunt, *febris, tussis, sitis:* ut Plinium scripsisse, autor est Charisius. Sed *febris*, nunc *febrem*, nunc *febrim* facit: *tussis* † verò, & *sitis* ‡, tantùm per I M inveniuntur. Vti & *vis, pelvis* *, *buris* †, *amussis* ‡, *ravis, cucumis, cannabis.* De tribus postremis (quæ plerique omittunt) laudabo autores. Plautus Aulul. †

Ubi siquid poscam, ad ravim poscam prius,
Quam quicquam detur.

Ejusdem Comici est: *Expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.*

* *lib. 2 de arte Grammatica, quæ est de syllabis, cap. 34.*
† *an. 1481.*
‡ *In Exsculpere.*
* *lib. 3, el. 5. Sed vulgo legitur,* morte meâ.
† *Catull. carm. 45. Propert. lib. 4. el. 5. Plin. lib. 20, cap. 4, 5. & alibi.*
‡ *Maro ecl. 1, & Martial. sæpe.*
* *Liberius, & Cæcilius, apud Non. in* Pelvis.
† *Maro 1 Georg.*
‡ *Gell. lib. 1, cap. 4 & Varro apud Non.*
† *Act. 2, sc. 1.* Tace nunc.

Qui locus à Nonio adducitur è Plauti *Ciſtellaria*; ut quidem non in Aldinâ modò,& illâ Iunii,ac Merceri, ſed & membranis noſtris invenimus. Verùm fruſtra ibi hodie quæras. Vt dubiũ non ſit,quin pro *Ciſtellariâ* legi debeat *Clitellaria*, quæ aliter *Aſtraba*. Nam ἀστράβη, *clitella*. *Aſtrabæ* meminere Varro,Probus,Gellius,Feſtus,Nonius. *Clitellariæ* imprimis Nonius; ſed vox in *Ciſtellaria* corrumpi ſolet. De *ravis* ſatis. De aliis nunc auctores laudemus. Plinius lib. xx, cap. 1 : *Cucumim vocant*. Et ibidem : *Cucumim ſilveſtrem*. Varro lib. 1 de R. R. cap. xxxiii : *Sic ubi cannabim, linum, juncum, ſpartum* &c. Atque hinc obiter liquet error Capri de verbis dubiis ſcribentis : *Cannabe hoc, non cannabis*. Nam à recto *cannabe* in quarto caſu *hoc cannabe* foret : uti à *cannabes, cannabis, cannabem*; quod non memini me legere. Vti nec *ſecurem*; ſed tantùm *ſecurim*. At tum E M, tum I M habent, *clavis, aqualis, turris, navis, puppis, reſtis*. *Clavem* eſt apud Tibullum † : at *clavim* dixit Plautus Moſtell. *

† lib. 2. el 4. ut nunc codices habent : ſed Chariſius clavim iſtic legit.

* Act. 2, ſc. Iupiter ſupremus.

— *clavim mihi harunce ædium Laconicam*
Iam jube efferri intus.

† Act. 2, ſc. Date viam mihi nati atque igneti.

Sed & *aqualim* eſt apud Plautum Curgul. † *Turrem* quoque dixit Maro Æneid. 11 : *Turrem in præcipiti ſtantem*. Ita enim legit Chariſius. At alibi videtur ſcripſiſſe *turrim* per I : ut & Chariſius innuit, & Pierius ex antiquis codicibus obſervavit. *Navim* quoque v Æneid. in antiquis codd. legi, idem prodit : quamquam Varro apud Chariſium *navem* per E proferre jubeat. *Puppim*, & *reſtim*, uſitatiùs dicitur. Sed tamen per E M quoque efferuntur. *Puppem* enim eſt apud Lucanum *, & Statium † : *reſtem* eſt apud Plin. lib. xvii, cap. x. Etiam *cutem* invenias,& *cutim*. Illud eſt apud Celſum lib. 1, cap. iv, & Cælium Aurelianum lib. 1 χρονίων, cap. 1. Hoc legas apud Quinctilianum lib. x, cap. 11. *Sufficiat imaginem virtutis effingere, & ſolam, ut ſic dixerim, cutim*. Appulejus in Apolog. *Pectoris enim primorem cutim vitiligine inſignit*. Etiam à recto *præſepis*, *præſepim* dixit Plautus Curculione ‡ : *Quin recipere ſe huc viſum ad præſepim ſuam*. Ita legit Nonius, pro quo in multis *ad præſepe ſuum* : quæ lectio numeris adverſatur. *Strigilim* etiam fuit apud Lucilium † : uſuſque eopſe modo Nonius * Grammaticus. *Sementim* dixit Cato ‡. Item *lentim*; quo & uſus Varro †. Et *gummim*, ſeu *cummim* eſt apud Catonem de R. R. *Cummim pridie in aquam infundito*. Sic & *ſinapim* dicit Columella. In hujuſmodi autem accuſativis imprimis ſonitum vocis, quam ἐυφωνίαν vocant, attendebant : ut Probus Valerius ait apud Agellium lib. xiii, cap. xix.

* lib. 3. verſ. 545. juxta Priſ.

† lib. 2 ſilv. carm. in Surrentinum Pollii.

‡ Act. 2, ſc. Migrare certum eſt.

† apud Chariſ.

* In Strigilim.

‡ de re R. cap. 27.

† apud Soſipat.

Et hæc tum Latina ſunt,tum communia. Videamus de Græcis,quæ fere propria ſunt. In his Græcam non rarò terminationem ſervant Latini : ut *Hectora, Amaryllida, Gnoſida* &c. Quæritur igitur, an & *Ajaca* ſimiliter proferri

proferri possit. Id verò negamus, quia Græcè ab Αἴαντος fit Αἴαντα, Latine ab *Ajacis*, *Ajacem*. Itidem *Ajacen* pro his nec Græcum sit, nec Latinum. Apud Alciatum tamen editum est embl. CLXVII :

Bellorum cepisse ferunt monumenta vicissim
Scutiferum Ajacen, Hectoráque Iliacum.

Video ita scribi ad vitandum hiatum. Sed satiùs sit *Ajacem* rescribere, ut synalœpha negligatur, quod sæpe faciunt poetæ. Nempe non est utendum illis in A, nisi in planè Græcis. Ita dixit Petronius : *Neque Platona, neque Demosthenem, ad hoc genus exercitationis accessisse.* Imprimis verò gaudent iis Poetæ. Martialis lib. X, epigr. XIX :

Raptum quæ Phryga pertulit Tonanti.

Difficulter tamen invenias accusativos hujusmodi à masculinis desinentibus in IS. Quid mirum ? quando Græcis etiam frequentiora sunt, Πάεις, Οσεις, Ασιων, Απις, quàm Πάεισα, Οσεισα, Ασίωισα, Απισα. In femininis vero passim occurrunt. Sic Maro dixit *Amaryllida*, & *Phyllida*. Et Statius Epithalamio Stellæ & Violantillæ :

— Si curvo (ita legendum ex MS Senensi, pro quo in vulgatis est, *secura*) *in litore Naxi*
Thesæum juxta foret hæc conspecta cubile,
Gnosida desertam profugus liquisset & Euan.

Sed multò usitatissimi sunt accusativi Græci in IN : ut, *Daphnin*, *Charybdin*, &c. Ovidius in IV de Ponto, eleg. X ad Albinovanum :

Nec potes infestis conferre Charybdin Achæis.
Ter licet epotet, ter vomat ille fretum.

Est tamen, cùm & à Græcis in IS Latini suos formant accusativos per EM ; ut *Paridem* : quamquam Henricus Stephanus, libello de Abusu linguæ Græcæ, tradat, *Parin* dici debere : aliumque accusativum ad eum usque diem oculos suos fugisse, tam apud Latinos, quàm Græcos, agnoscat. Sed ipsius Maronis est in quincto :

Solus qui Paridem suetus contendere contra.

Et Iuvenalis sat. VI † : † vers. 84.

Vtque magis stupeas, ludos, Paridemque reliquit.

Ac similiter dixit Tranquillus in fine libri VI. Persius quoque sat. I ‡, ait : ‡ vers. 124.

Iratum Eupolidem prægrandi, cum sene palles.

Accusativi verò per IM longè sunt usitatiores : ut *Charybdim*, *Syrtim*, *Memphim*, &c. Cicero III de Oratore : *Deinde videndum est, ne longè simile sit ductum. Syrtim patrimonii, scopulum libentius dixerim : Charybdim bonorum, voraginem potius.* Tacitus IV Histor. *Sedem, ex quâ transierit, Memphim perhibens.* Apud Maronem Ecl. II, alios codices *Daphnim*, alios *Daphnin* habere,

bere, scribit Pierius. Idem in cod. Romano, *Alexin*, versu ultimo legi ait. Sunt & apud Maronem, *Thyrsim*, *Parim*, *Irim*: quæ tamen per N quoque scripta inveniuntur in aliis codd. IX Æneid.

Irim de cœlo misit Saturnia Iuno.

Lucanus *Isim* itidem dixit lib. VIII:

Nos in templa tuam Romana recepimus Isim.

Martialis lib. XII, epigr. LII:

Absolvit Phrygium vestra rapina Parim.

In accusativis nominum in IS, vel YS, quandoque etiam labi cernas doctissimos viros; dum ea, quæ tantùm per A, aut per IN duntaxat, efferuntur, non satis distinguunt ab iis, quæ utramque habent terminationem. Per A tantummodo à Græcis; à Latinis solùm per A, vel EM, terminantur ὀξύτονα: ut Λαΐς, Λάϊδος, Λάϊδα· *Lais, Laidos, Laida*, vel *Laidem*: non *Lain*; quod video viro docto excidisse. Sic Θηβαΐς, Θηβάϊδα· *Thebais, Thebaida*, vel *Thebaidem*: non *Thebain*; quo & ipso utitur nonnemo in notis, quibus Papinium † illustravit. Simile χλαμὺς, χλαμύδα· *chlamys, chlamydos, chlamyda*, vel *chlamydem*: non *chlamyn*. Dispar ratio Barytonorum in IS, & YS, non purè declinatorum: cujusmodi quarto casu in A, & N, exeunt. Vt Μαιῶτις, Μαιώτιδα, & Μαιῶτιν· *Mæotis, Mæotida, Mæotidem, Mæotim*, & *Mæotin*. Sic non tantùm *Serapidem* dicimus, quod apud Tertullianum in Apologetico; sed &, *Serapim, Isimque*, apud Tullium legas in III de Nat. Deorum; & *Serapin*, apud Martialem lib. IX, ep. XXX. Simile quoque, *Paris, Paridem, Parim*, vel *Parin*: ut antè vidimus. Purè verò declinata, seu illa barytona, seu oxytona fuerint, N habent, non A. Vt *genesis*, hujus *genesios*, vel *genesis, genesin* vel *genesim*. *Apocalypsis, apocalypsios*, vel *apocalypsis, apocalypsin*, vel *apocalypsim*.

† Bernartius in Theb. Papin. p. 146.

Nomina fluviorum in IS exeuntia per IM efferuntur; sive Latina, sive à Græcis, aut barbaris, accepta. Ita apud Maronem legas, *Tiberim* *, *Tibrim* †, *Ararim* ‡, *Tigrim* *, *Fabarim* †, *Athesim* ‡. Apud eundem *, & Horatium †, ac Senecam, *Tanaim*. Similiaque, *Ligerim, Bætim, Halym*. Cæsar lib. VII de bello Gallico ‖ *Cùm ad flumen Ligerim venisset*. Plin. lib. IV, cap. XVIII: *Flumen clarum Ligerim*. Livius lib. XXVIII: *Cùm hæc ad Bætim fluvium geruntur*. Ac similiter Hirtius de bello Alexandrino: item de Hispaniensi. Cicero in secundo de Divinat.

* 7 Æn.
† 8 Æn.
‡ Ecl. 1.
‖ ibid.
† 7 & 9 Æn.
‡ ibidem.
* 4 Georg. & 12 Æn.
† ad. 10, lib. 3, od. 15, lib. 4, sat. 1, lib. 1.
‡ Agamemn.

Cræsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

Vbi tamen in antiquissimâ omnium Ciceronis editione, *Halym* invenio, more Græco. At magis insolens, quod Martialis *Bætin* dixit lib. IX, epigr. LXII: *Qua dives placidum Corduba Bætin amat.*

Nempe metri gratiâ Græcos imitatur in voce non Græcâ. In prorsa

igitur

igitur *Bætim* dicendum. Ita Germaniæ fluvium *Albim*, vocamus. In versu tamen puto, *Albin* non minùs, quàm *Bætin* permittitur. Etiam alia exeunt in IM. Vt *Syrtim* apud Lucanum *: *Leucaspim* †, & *Opim* ‡ Maroni.

* lib. 1 & 8.
† 6 Æn.
‡ 11 Æn.

Atque hæc propria. At in communibus etiam hanc terminationem reperias. Nec ignoro esse, qui Græca tantùm per *in*, non per *im*, putent efferri. Sed Plauti est Rudente *, *magydarim*. Vti & Plinii lib. XIX, cap. III. Nempe ut μαγύδαριν Theophrastus Hist. Plant. lib. VI, cap. II, & Dioscorides lib. III, cap. XCIV. Simileque *mephitim*. Maro in VII :

* alt. 3, sc. 2.

— Sævamque exhalat opaca mephitim.

Item *tigrim*. Nam ut à *tigris, trigridis*, est *trigrida*, vel *tigridem* : ita à *tigris*, hujus *tigris*, est *tigrim*, vel *tigrin*. Vt IX Æn.

Immanem veluti pecora inter inertia tigrin.

Par ratio in *phrenitim*. Vt apud Cælium Aurelianum in prologuio libri de morbis acutis : *Phrenitidem esse alienationem mentis celerem.* Et cap. I, lib. I : *Secundùm nos itaque declivitatis atque profundæ ægritudinis in phrenitim signum rectè nuncupatur.* Et initio cap. III : *Intelligimus phrenitim ex toto signorum concursu.* Et alibi sæpe.

Vt Ἄθως τὸν Ἄθω, ita & Latinis. Maro I Georg.

Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia cœlo
Dejicit.

Sed hoc ad secundam pertinet. In tertiâ verò dicitur, *Atho, Athonis.* Quemadmodum superiùs ‡ exposuimus.

‡ cap. 7.

Nomina in YS sæpius in YN desinunt : ut *Capyn, Tethyn, Cotyn* &c. Maro I Æn : *Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.*

Martialis lib. IX, epigr. CIV :

Si cupis Alcidæ cognoscere facta prioris,
Disce, Libyn domuit, aurea poma tulit.

Et lib. X, epigr. LI :

Ismarium pellex Attica plorat Ityn.

Quod & apud Senecam est in Agamemnone † :

† vers. 668.

Ityn in varios modulata sonos.

Sic *Erymys, Erymyn*, non *Erymya*.

Nomina quartæ contractorum faciunt apud Latinos accusativum quoque per O. Maro Æn. IV :

Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum.

Et manifestiùs apud Ovidium, epistolâ Didûs ad Æneam :

Certus es ire tamen, miseramque relinquere Dido.

Similéque

Similéque hoc Silii lib. VIII :

Terque suam Dido, ter cum clamore vocârat.

Est & apud Ovidium lib. IV de Ponto, eleg. X :

An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
Æquoreæque fuit concubuisse Deæ ?

Et apud Martialem lib. VII, epigr. LXVIII :

* *al.* laudarit. *Carmina fingentem Sappho laudavit * amatrix.*

Dido quoque *Didun* facit. Ita Atteius Philologus, teste Charisio, edidit librum, cum inscriptione hujusmodi : *An Didun amaverit Æneas.* Vbi tamen quidam legunt, *Didum*, per M : quod & in nonnullis Maronis codicibus invenimus. Malim ego *Didun.* Nam Iones accusativos quartæ contractorum per ων efferunt. Itaque pro τὸν Σαπφόα, Σαπφώ, vel Σαπφῶ, dicunt Σαπφῶν. Sic Διδόα, Διδὼ, vel Διδῶ, & Ionicè Διδῶν. Nec Latinam terminationem respuo. Nam etsi & in genitivo *Didus*, & in accusativo *Dido*, vel *Didun* dicatur : tamen cur non illic *Didonis*, hic *Didonem* dicere liceat, cùm in dandi casu *Didoni*, in ablativo *Didone* cogamur uti ? Vt si velim dicere Herodotus ἐν Κλιοῖ, non possum aliter, quàm *in Clione.* Quomodo & Ennius dixit, *— Pœnos Didone orundos.* Pluribus de hoc Henricus Stephanus Appendicis suæ ad Varronem de analogia cap. XXIV.

De accusativo satis diximus. Nunc præcipua de vocandi casu adferemus. Vbi ordine videbimus de terminatione Græca in ΑΣ, ΗΣ, ΙΣ, ΥΣ, ΟΥΣ : ac postremò etiam de propriis in Ω.

Propria in ΑΣ, Græcè flexa per ΝΤΟΣ, desinunt in A. Virg. XI Æn.

Non hæc, ô Palla, dederas promissa parenti.

Seneca Troade : *Effare, Calcha, nosque consilio rege.*

Nisi magis placet, ut dicitur *Æneas, Æneæ, ô Ænea :* sic dici *Calchas, Calchæ, ô Calcha.* Sanè *Calchas* olim primæ ; unde *cum Calcha*, pro *cum Calchante*, apud Plautum Menæchmis †. Sed *Pallas* non memini me legere in prima. Eo lubentiùs iis astipulor, qui & *Calcha* tertiæ putant. Nec obstat, quòd Græci vocativos formant ablato ΥΟΣ : ut Αἴας, Αιαντος, ὦ Αιαν. Nam poeticè dicitur ὦ Αια. Sic ὦ Θόα, ὦ Λαοδάμα, ὦ Πολυδάμα. Simile igitur fuerit *Calcha.*

† *Alii* ς, *sc.* Nimis stulte.

Propria in ΗΣ, quando Græcis sunt quinctæ, sive Latinis tertiæ, faciunt vocativum in E S : ut *ô Socrates, ô Chremes.* Sic vetus poeta apud Ciceronem III de Orat. *— Vive Vlysses, dum licet.*

‡ *Cic. in Protagora.* * *Terent.* Nec obstat, quòd etiam dicatur, *ô Socrate* ‡, *ô Chreme* *. Sunt enim illa primi ordinis : ut *ô Achille, Vlysse :* de quibus in prima vidimus. Solùm hic adferam locum Prisciani in VI : *Ne morêris, siquando apud Latinos legeris, ô Socrate. Nam Attici propria nomina primæ declinationis contracterum, ut* Σωκράτης,

κράτης, *accusandi & vocandi casu instar nominum primæ declinationis declinant*, τὸν Σωκράτην, ὦ Σωκράτη.

Verùm unde est vocativus *Hercule*, pro *Hercules*? Vt apud Plautum Rudente*: *Sed ô Palæmon, sancte Neptuni comes,* * Act. 1, sc. 2.

Quique, Hercule, illi socius esse diceris.

Nec dubium, quin *hercle* sit ex *Hercule*. Nempe vocativus est in adverbium degenerans. Credat aliquis, esse ab *Herculus*, quia in gloss. vett. sit *Herculus*, Ηρακλῆς. Non desunt etiam, qui eo illud firmatum eant, quòd *Herculi* in patrio casu dicatur pro *Herculis*. Quomodo apud Plautum in MSSis legas eàdem comœdiâ†: † Rud. act. 3, sc. 5.

Iam hoc Herculi est, Veneris fanum quod fuit.

Sed sic versus, qui senarius esse debet, claudicabit: eoque vel *Herculis* retinendum, ut *jam hoc* sit jambus; *Herculis* verò pedem constituat secundum: vel si *Herculi* magis placet, post *Herculi*, *hercle*, librarii incuriâ exciderit; quod Iano Grutero nostro non displicuit. Sed quicquid est de Plautino hoc loco; *Herculi* pro *Herculis* dici, ex Varrone, & Plinio, antea ostensum nobis. Verùm addebamus, ab Ηρακλεὺς esse *Herculeus*, inde *Herculei*, *Hercules*, *Herculi*. Quare & puto, *hercule* esse κατ' ἀποκοπὴν ex Ηρακλεῦ. Vel, si malis, simili apocope dixeris esse ab Ηρακλες.

In propriis nominum in I S, more Græco abjicitur S. Vt *Mœri*, & *Daphni*, apud Maronem IX Ecl. Et X Æn. *Iri decus cœli*. Sic *Pœri*, *Tyndari*, *Thai*: quod apud Martialem. Sed apud Terentium sæpe *ô Thais*; sive more Atticorum, sive Latinorum; ut, *ô civis*. Ac similiter idem Comicus, *ô Mysis*.

A *Simois* quoque est *Simoi*, ut Græcis, Σιμόεις, ὦ Σιμόει: cui simile χαρίεις, ὦ χαρίεν.

Etiam S abjiciunt propria in V S, & Υ Σ. In V S, ut *Melampu*. In Y S, ut *Capy*, *Coty*.

Sed de *Melampu* scrupulum injicit, quòd πύς, unde Μελάμπυς, faciat ὦ πύς. Verùm non semper composita sequuntur flexionem simplicis. Et ajunt grammatici, ὦ πῦς dici, ne confundatur cum adverbio πῦ. Quæ ratio cessat in compositis, ubi nihil periculi ab ὁμωνυμία. Denique alia propriorum, quàm communium ratio est. *Melampus* autem nomen est proprium ejus, qui Prœtides furore liberavit. Quod vocabulum *Melampu* facere, ostendit hoc Statii Papinii in III Theb.

--- Illum, venerande Melampu,

Qui cadit, agnosco.

Græca in O quartæ contractorum, etsi Græcè habeant O I, ut ὦ Ἀντοῖ, Latinè tamen in O semper desinunt: ut, *ô Dido*, *ô Sappho*; sive id more fiat Latino, sive Attico.

CAPVT XI.

Ablativi in I tantùm desinentes. Capye, & Capy; Atye, & Aty. *Dores in talium genitivo, & dativo, auferre OS, & I. Iulii Cæsaris sententia refellitur de ablativis neutrorum in E.* Præneste, Reate, *& similia propria, casu auferendi.* Mare, *pro* mari. Gausape *in casu sexto. Hæc* retis, *unde ablativus* rete. Laqueare, *eopse casu.* Tricuspis, & cognominis, *in E formant ablativum.* Memoris, *pro* memor. Affinis, rivalis, *& similia, pro adjectivis habenda. Item* bipennis, annalis, triremis, *& quædam alia.* Familiare, ædile, patrucle, sodale, rivale, trireme, natale, volucre, *casu sexto. Ninivitæ lapsius. Ablativi* cælestе, bimestre, letale. *Senecæ tragico lux. Ablativi* humile, incolume, contubernale, nobile, Vestale. *Plinius, & Charisius, refelluntur; qui nominum in IS ablativos in E, de homine; in I, de re existimant dici. Propria in E solum formare hunc casum.* Iuvenalis, *pro* juvenilis. *Prisciani, & juniorum lapsus, credentium* October, *similiique, ex* imber *componi.* Faber, Mulciber, tuber, *unde veniant. Non omnia, quorum accusativus in* im *vel* in *exit, ablativum in I facere.* Bæte, site, cannabe, Arare. Canali, strigili. Plure. *Alvarez refellitur.*

A Vocativo nunc vocor ad auferendi casum: qui vel E est, vel I: si exceperis in Y S exeuntia, quæ in E, vel Y exeunt. Vt *Capys, Capye*, vel *Capy: Atys, Atye*, vel *Aty.* Livius lib. I: *Latino Alba ortus, Albâ Atys, Aty Capys, Capy Capetus.* At idem lib. XXXVII: *Capuam ab duce eorum Capye appellatam.* Similiter lib. XLII: *Ipsè cum Cotye Thessalonicam est profectus.* Nempe *Capye* dicitur, more Latino, quibus dativus *Capyi*: imò & Græcis τῷ Κάπυι, linguâ communi. At *Capy*, exemplo Dorum, quibus illa in Y S declinantur ἰσοσυλλάβως: ὁ Κάπυς τοῦ Κάπυ, pro Κάπυος, τῷ Κάπυ, pro Κάπυι.

De nominibus in I solùm terminatis, quatuor se offerunt canones. Quorum primus est de neutris in E, AL, & AR. De illis in E, sic Charisius in I: *Omnium nominum, quæ sunt neutri generis, & in E terminantur, ait Plinius, Cæsarem scisse, eosdem esse ablativos, quales sunt dativi singulares.* Sed quod magnus ille Cæsar generatim sciscebat, restringi oportet ad communia sive appellativa in E: *cubile*, ab hoc *cubili: aplustre*, ab hoc *aplustri.* In propriis enim secus reperias. Vt *Præneste.* Maro in VIII:

— Præneste sub ipsa.

Scio, Servium putare, esse hoc à recto *Prænestis*: atque id colligere ex eo, quia alioqui dicendum esset, *sub Præneste ipso.* Verùm de genere non tanti est, quia *ipsa* dicitur κατὰ σύνθεσιν, respiciendo ad generale vocabulum, quod

quod est *urbs*. Nec majoris est momenti, quod de terminatione E objectant. Nam semper in ablativo *Prænestе* dicitur, nunquam *Prænesti*. Horat. lib. I, epist. II :

Trojani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Prænestе relegi.

Ac similiter Cicero epist. II, lib. XII ad Att. *Ludi interea Prænestе*. Livius lib. III de bello Punico : *Statua ejus indicio fuit Prænestе in foro statuta*. Item Iuvenalis sat. III. Qua de re & diximus libro superiori *. Sic *Cære, Reate, Bibractе*. Livius lib. I : *Cære, opulento tum oppido imperitans*. Lib. V : *Reate saxum ingens visum volitare*. Cæsar lib. I de bello Gallico : *A Bibractе, opido Æduorum longè maximo ac copiosissimo*. Nam id esse à *Bibractе*, indicio est, quòd mox subjicit : *Iter ab Helvetiis avertit, ac Bibractе ire contendit*. Parque ratio in *Nepete, Soractе*, ac propriis aliis.

* cap. 12.

Imò in communibus quoque sive appellativis canona hunc sæpe transiliunt antiqui. Nam Ovidius *mare* quoque in ablativo dixit lib. V Trist. eleg. II :

Exiguum pleno de mare demat aquæ.

Et Ponti lib. IV, el. VI :

--- Euxino de mare vertet iter.

Item in Ibin :

--- Frondes ut siquis in Idâ,
Et summam Libyco de mare carpat aquam.

Imò & Varro Atacinus † antè dixerat :

Cingitur Oceano, Libyco mare, flumine Nilo.

† Apud Charisium.

De Africâ sermonem fuisse, apparet. Item Terentius Varro lib. XII Antiq. Hum. *Ab Erythræo mare orti*. Et in Fundanio : *In mare aquam oriri*. In plurimis quoque Plauti codd. Cistell. I, I. legitur, *Tranquillo mare*, non *mari*. Ejusdem est Mil. Glor. ‡

‡ Act. 4, Sc. 8 alium alio pacto.

Maris caussâ hercle isthoc ego oculo uter minùs.
Nam si à mare abstinuissem, tamquam hoc uterer.

Quo loco luditur ambiguitate pronunciationis, quia Pleusides *amare* intelligebat : at *à mare* intelligi volebat à fatuo milite. Hanc ejus loci sententiam esse monuit I. Lipsius, & ante eum Cælius, sed Secundus : atque adeò tertius potius. Nam etsi primum id se observâsse scribat Antonius Muretus lib. III Var. Lect. cap. XVII : tamen ne is quidem, quod hîc se jactet adversus Cælium Curionem magnopere habet, cùm eâ super re, ante seculum & amplius, contenderit Vgoletus cum Saraceno, & Baptistâ Pio.

Imò quædam non aliter, quàm per E, efferuntur : ut *gausape*. Quod

in recto pariter, & in auferendi casu usurpat Plin. lib. VIII, cap. XLVIII. Rectus est his verbis: *Antiquis enim torus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris gausape.* Sententia est, Olim torus è stramine, nunc torus villosa gausapa; ut vocat Martialis lib. XIV, epigr. CXXXVIII:

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.

Ablativus est paullò post: *Nam tunica, lati clavi in modum, gausape texi nunc primùm incipit.* Dixeris, ablativum *gausape* esse à recto *gausapis*. Verùm obstat, quòd hæc *gausapis* non legatur: sed hæc *gausapa*, & hoc *gausape*, vel *gausapum*; ut monstratum libro superiori *. * cap. 35.

Contrà sunt alia, quæ frustra excipiant. Vt *rete*: quod ablativo etiam in E exire, comprobant partim illo Plauti in Persa †: *Albo rete aliena oppugnare bona:* (qua de allegoriâ Ivo Villiomarus, sive Ios. Scaliger adversus Titium ‡) partim Ovidii istoc in V Fastorum: † act. 1. sc. 2. ‡ lib. 10, cap. 23.

Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capreæ, sollicitusque lepus?

Verùm ablativus iste est à recto *retis*, quo usus Plautus Rudente *: * Act. 4, Sc. Ficus mane.

Non vides referre me uvidum retem sine squamosis pecu.

Ita enim legit Priscianus. Et certè paullo pòst subjicit Plautus:

Vbi demisi retem, atque hamum, quicquid hæsit, extraho.

Sic, uti superiùs ostensum, *præsepis*, & *præsepe*, dixere. Ab illo ablativus *præsepe* erit: ab hoc autem, *præsepi*.

A neutris in AL, (quæ per apocopen facta ex *ale*; ut *animal* ex *animale* †; *auctumnal* * ex *auctumnale*) abit *sal*, quod *sale* facit. Sed hoc excipi, eo minùs mirandum, quia sæpius virile est, quàm neutrum. Vt mittam, quòd penultimam corripit, contrà quàm fit in *animali*, & similibus. † Lucret. lib. 1. * Varro apud Charisium lib. 1.

De neutris in AR ita Charisius in primo: *Plinius ait, inter cætera etiam istud Cæsarem dedisse præceptum, quòd neutra nomina A R nominativo clausa, per I dativum ablativumque singulares ostendant. Iubar tamen, & far, ab hac regula dissidere. Nam huic jubari dicimus: ab hoc jubare dicendum est. Sicut Maro* †, *It portis jubare exorto. Vt huic farri, & ab hoc farre.* Mallem Cæsar dixisset, neutra in *ar* habere I, si penultimam naturâ producunt: ut *hoc calcari, hoc torculari.* Nam si ea sit positione longa, habere E; ut *far*, *farre*: item si ea fuerit brevis: quale non solùm est *jubar*, ut Cæsar putâsse videtur; sed & *nectar*, & *hepar*; quæ iccirco faciunt, *nectare*, & *hepate*. Eoque nec *lucari*, sed *lucare* dicendum. † 4 Æn.

Imò quandoque etiam poetæ E dicunt, ubi penultima naturâ est longa. Vt à recto *laquear* hoc *laqueare*. Maro in Culice: —*Si nitor auri*
Sub laqueare domus animum non tangit avarum.

Alter canon est de adjectivis in IS, & ER: ut *fortis*, *hoc forti*; *acer* hoc

hoc *acri*. Quæ quid mirum, ablativum facere per E, quando neutra eorum in E desinunt: eoque juxta canona primum requirunt I? Si enim neutrum in E non desinat, nec ablativus in I terminabitur. Vt in *tricuspis*. Ovid. 1 Met. — *Positoque tricuspide telo*
Mulcet aquas rector pelagi.

Item in *cognominis*. Maro in VI:
— *Gaudet cognomine terrâ.*

Quod temere mutarunt: adeò ut Pierius scribat, se in antiquis omnibus exemplaribus, quæ potuerit nanciscì, *terræ* invenisse: quomodo *cognomine* non adjectivum fuerit, sed substantivum.

Ad adjectiva in I S rectè à Priscíano * etiam referuntur *memor*, & *immemor*: quippe eò auferendi casu in I exeunt, quia recto olim *memoris*, & *immemoris*, dicebatur. Cæcilius Epiclero: * lib. 7.

Itane Antipho (est †) *inventus profluviâ fide?*
Itane est immemoris? itane est madidâ memoriâ?

† Est versus caussâ additus, quem senatûs esse convenit.

Etiam huc pertinent adjectiva quædam in *is* substantivè usurpata. Vt sunt, *affinis, rivalis, familiaris*. Cicero lib. 1 de Oratore: *Ita si de re militari dicendum huic erit Sulpicio, quæret à C. Mario affini nostro, & cùm acceperit, ita pronunciabit, ut ipsi Mario penè hic melius, quàm ipse ille, scire videatur*. Lib. III ad Quinctum fratrem: *Pompejus planè se negat velle: antea ipse inibi non negabat. Hirrus autor fore videtur. O dii quàm ineptus! quàm se ipse amans sine rivali!* Horat. in Arte: *Quin sine rivali teque, & tua, solus amares.*
Cic. lib. II de Divinat. *In Æsopo familiari tuo*. Item initio Philipp. II: *An ego non venirem contra alienum pro familiari, & necessario meo?* Brutus ad Cæsarem: *A Sceptio, familiari meo*. Eadem ratio in *contubernalis, popularis*, etiam *sodalis*, quod ab unà *sedendo*, naturâque adjectivum. Cic. II de Orat. *Pro meo sodali*. Item *ædilis*. Plinius lib. VII, cap. XLVIII. *A M. Pomponio, Ædili plebis*.

Nec in iis id solùm habet locum, quæ de homine dicuntur: sed etiam, ubi respicitur res. Vt in *bipennis*; ubi *securis*, aut simile intelligitur. Maro lib. XI: — *Ferro sonat alta bipenni*
Fraxinus, evertunt actas ad sidera pinus.

Vbi *ferro bipenni* dixit, ut Varro *securim bipennem*. In *annalis* intelligitur *liber*. Ablativo usus Cicero lib. XII ad Att. epist. XXIV: *Quibus consulibus Carneades, & ea legatio Romam venerit, scriptum est in tuo annali*. Idem in Bruto: *Est igitur sic apud illum (Q. Ennium) in nono, ut opinor, annali*. Similiter Cornelius Nepos in vita Annibalis, & Agellius lib. VI, cap. IX, & lib. XI, cap. XIV. Sic *biremis, triremis, quadriremis*, & similia, ubi intelligitur *navis*. Suetonius in Tiberio ‡: *Triremi usq; ad proximos naumachiæ hortos subvectus est*. ‡ cap. 72.

Eodemque modo Horat. lib. III, od. I. *Quadriremi* est apud Tullium Verr. V : *quinqueremi*, Verr. VI. In *Natalis* intelligitur *dies*. Cicero lib. II de Divinat. *Chaldæis in prædictione, & in notatione cujusque vitæ ex natali die minimè esse credendum.* Similiter lib. VII ad Att. epist. V, & lib. IX ad eundem, epist. IV.

Cæterum, quia hujusmodi quoddammodo naturam substantivorum induêre : inde est, quòd more substantivorum etiam in E formant ablativum. P. Rutilius lib. III de vita sua * : *Pro L. familiare veniebam.* Varro ad Neronem : *A Lare familiare.* Idem in II de Originibus Scenicis : *A Claudio Pulchro ædile.* Citat Charisius : atque addit, similiter *ædile* scripsisse P. Rutilium lib. V de vita sua. Cornelius Nepos, lib. XVI illustrium virorum † : *A fratre patruele.* Plinius lib. II, epist. XIII : *Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale jucundius ?* Et ne de lectione hâc ambigat quisquam, Martialis quoque est lib. I, epigr. CVII :

* apud Charis.

† apud Charis.

Interponis aquam subinde, Rufe,
Et si cogeris à sodale, raram
Diluti bibis unciam Falerni.

Ovid. I Amorum, eleg. VIII :

Ne securus amet, nullo rivale caveto.

Et de remed. amoris, lib. II :

Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas.

Similiter in iis, quæ de rebus dicuntur. Vt apud Cæsarem lib. II de bello civili est : *Appulsâque ad proximum litus triremе constratâ, & in litore relictâ.* Pro *triremi.* Et apud Lucanum lib. VII, *natale*, pro *natali* :

— Gentes Mars iste futuras
Obruet, & populos ævi venientis in orbem
Ereptò natale feret. Item *volucre* pro *volucri.* Plinius lib. IX, cap. VII, de delphino : *Ocior volucre, ocior telo.*

Imò & adjectiva, quæ non usurpantur substantivè, apud poetas ablativum faciunt per E. Quod Ninivita, & alii plerique, adstructum eunt illo Ovidii in III Fastorum :

Amne perenne latens Anna Perenna vocor.

Sed *perennè* hic est adverbium, ut Columellæ quoq; lib. XII, cap. XVIII : nempe ut *æternùm* crebrò sumi solet. Accommodatius illud XV Metam. Fab. I : *— Et finem, specie cælestе resumtâ,*
Luctibus imposuit.

Et epistolâ Paridis :

Hoc mihi (nam recolo) fors, ut à cælestе sagittâ
Figar, erat verax vaticinata soror.

Et in

Et in IV Fast. *Extáque de porcâ cruda bimestre tenet.*

Sic *letale ferro*, pro *letali*, dictum puto à Senecâ, extremo Hercule Fur.

Letale ferro pectus impressо induam.

Nam ut *induere se veste* dicimus: ita & *induere pectus ferro letali*. Simile est Nasonis hoc lib. II de Am. El. X:

Induat adversis contraria pectora telis
Miles, & æternum sanguine nomen emat.

Charisius quoque in primo citat ex L. Pomponii Cœna: *Ex humile rege.* Et ex ejusdem Ephebis: *Incolume illo.* Et è Macho milite: *Cum contubernale pugnavi.*

Imò & oratores atque historici sic extulere. M. Cicero lib. II de Gloria: *Quo stante, & incolume.* Et libro de jure civili: *Aliquo excellente ac nobile viro.* Quod & Plinius asserit, teste Charisio. Nepos lib. II Exemplorum: *A virgine Vestale.* Sallustius in primo Histor. itidem auferendi casu ait *agreste.* Quæ veterum loca Charisio deboemus.

Quin idem Charisius, quoties de homine sermo est, jubet omnia ejusmodi in ablativo per E efferre. Atque ait, iccirco Pomponium dicere: *Ex humile rege.* De re dicturum fuisse, *Ex humili re.* Eoque archaismum statuit in illo Catulli, *impotente amore.* Qui non sit, si dixero, *impotente muliere.* Et eandem fuisse ait sententiam Plinii in libris Dubii sermonis. Atqui, ut ipse monet Charisius, Ciceronis est in Oratore: *Ab hoc forti viro.* Et lib. II de Divinatione: *In Æsopo, familiari tuo.* Item Bruti ad Cæsarem: *A Sceptio, familiari meo.* Atque idem è poetis apertius. Vt Horatio lib. III, od. V: *Incolumi Iove, & urbe Româ.* Et lib. I, sat. V:

Qui locus à forti Diomede est conditus olim.

Propria tamen tantùm faciunt E, teste Prisciano. Cicero pro Fundanio: *Non modò hoc à Iulio Annale, sed vix mehercule à Quincto Mutone factum probari potest.* Pro Cn. Plancio: *Confiteor summa in Laterense ornamenta esse.* Similiter ad famil. epist. XI, lib. X. Martialis lib. VII, epigr. XXIII:

Cum Iuvenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis, perfida lingua, loqui?

Nam veteres *juvenalis* dixere pro *juvenilis*. Quomodo, si Sosipatrum audimus, Maro dixit in quincto:

Et mihi quæ fuerint juvenali in corpore vires.

Eadem ratio in *Cerealis, Vitalis, Natalis, Nobilis, Celeris, Apollinaris*, & similibus. Vt minùs probem, quod cùm vulgo vir summus *, nisi librarii hunc lapsum credere malumus, è *Martiali* dicat. Nempe de propriis Plinio, & Charisio, credo: utcunque secus de iis sentiam, quæ appellativè de hominibus dicuntur. Sed cætera persequamur.

* *præfat. in Aristotelicum Circacam Martialis.*

Post

Post ista novum canona constituunt de nominibus mensium, quæ in I terminantur: ut *Sextili mense*, apud Horatium †: *medio Septembri* apud Iuvenalem *: hoc *Decembri*, apud Martialem ‡ sæpius. Porrò, quæ tertium faciunt, primo, vel secundo saltem ordine poterant comprehendi. Nam sunt adjectiva in IS, vel ER desinentia: ut *Aprilis*, *Quinctilis*, *Sextilis*, *September*, vel *Septembris*; *October*, vel *Octobris*, atque ita in aliis. Nã olim & hæc quæ nunc in *ber* exeunt, in *is* desinebant. Eaque vera est ratio, cur casus is Latinis in I terminetur. Cato de sacrificio commisso apud Prisc. lib. VI: *Mense Octobri fecimus: Novembris reliquus erat.* Vnde etiam liquet, hæc adjectiva esse: uti & cùm dicimus, *Kalendas Octobres*, *Nonas Novembres*, *Idus Decembres*. Minimè verò dicitur *September*, quasi *septimus imber*; *October*, quasi *octavus imber*: sed, uti *lis* in *Aprilis*, *Quinctilis*, *Sextilis*: ita *ber*, & *bris* in *September*, & *Septembris*; *October*, & *Octobris*, vocis tantùm productio est. Quod si alia etiam hujus generis desiderant: *faber* est ex *faciber*, à *facio*; *Mulciber*, à *mulco*, quia mulcet ac molliat ferrum; *tuber* est à *tumeo*: atque ita in aliis; quæ satis docent, *ber* duntaxat esse παρέλκον, sive productionem vocis.

† lib. 1, epist. 11.
* sat. 14.
‡ lib. 2, ep 85. & lib. 4, epigr. 19, & lib. 5, epigr. 18. 31, 51.

Quartus supereſt canon, quo in I exire præcipitur, quæ accusativum faciunt per *im*: ut *vis*, *vim*, *vi*; *tussis*, *tussim*, *tussi* *; *securis*, *securim*, *securi* †; *cucumis*, *cucumim*, *cucumi* ‡; *Tyberis*, *Tyberim*, *Tyberi* *; *Ligeris*, *Ligerim*, *Ligeri* †. Ac similiter *tigri* ‡, *Hierapoli* *, *Neapoli* †, *Tanai* ‡, *Athesi* *, *Charybdi* †, *hæresi* ‡, *Elensi* *, *genesi* †, aliaque id genus.

* Lucret. lib. 4.
† Cic. lib. 2 ad Q. Fratrem epist. 10.
‡ Plin. lib. 20, cap. 9.
* Cic. in Mil. & Horat. lib. 2, sat. 3.
† Cæsar lib. 3 de bello Gall.
‡ Maro 10 Æn. v. 166.
* Plin. lib. 3, cap. 93.
† Ib. cap. 82.
‡ Idem lib. 3, cap. 1.
* Ibid. cap 16.
† Horat. lib. 1, od. 27.
‡ Cic. in Parad.
* Tacitus lib. 4 Histor.
† Sulpit. Severus lib. 1 Hist. sacra.
‡ act. 1, sc. 1.
* Maro Ecl. 8.

Nec tamen existimandum, perpetuum esse, quod de hujusmodi nominibus traditum est. Nam excipi debent, quæ in genitivo crescunt. Sic à *Thetis* dicimus, non *Thetidem* modò; sed etiam *Thetim*, & *Thetin*. In ablativo tamen *Thetide* potiùs, quàm *Theti*, dicendum: etsi apud Plautum Epidico † legatur, *Theti prognatus*. Sic *Daphnis*, *Daphnin*, *Daphnide* *, non *Daphni*: quia dandi casus est *Daphnidi*, non *Daphni*. Item *iris*, *iridis*, *iridem*, vel *irin*, *iride*, non *iri*. *Eris*, *eridem*, vel *erin*, *eride*, *non eri*.

Imò in iis etiam E invenias, quæ non crescunt in obliquis. Nam à *Bætis*, *Bætim* dicimus. Tamen ut Plinius *Bæti*, lib. III, cap. I: ita Livius lib. XXVIII, *Superato Bæte amni*. A *sitis* est *sitim*, & *siti*: unde Cicero I Tusc. *Siti enectus Tantalus*. Boethius tamen libro tertio de consolatione philosophiæ carm. XII:

Et longâ site perditus
Spernit flumina Tantalus.

Cannabis facit *cannabim*, unde *cannabi*. Plin. lib. XIX, cap. V: *Præferunt è cannabi funes*. At Persii est sat. V:

--- Tibi tortâ cannabe fulto
Cœna fit in transtro.

Ac for-

Ac fortaſſe aliquis etiam huc referat, quòd *Araris* quoque *Arare* facit, licet accuſativus ſit *Ararim* *. Cæſar lib. 1 de bello Gallico : *Pontem in Arare faciendum curat.* Et eodem : *Eo autem frumenta, quod flumine Arare navibus ſubvexerat, propterea minùs uti poterat, quòd iter ab Arare Helvetii averterant.* Sed *Araris* quidem *Arari* facit : *Arare* autem eſt ab *Arar*. Nam non Græcis modò Αραρ † dicitur : ſed & Cæſari lib. 1 de bello Gallico : *Flumen eſt Arar, quod per fines Æduorum, & Sequanorum, in Rhodanum influit.* Ac ſimiliter Lucanus in VI : *--- Rhodanumque morantem*

Præcipitavit Arar.

* Virgil. Ecl. 1.

† Strabo lib. 4.

Præter ea verò, quæ hactenus adduximus, alia etiam ſunt, quæ tantummodo in I exeant : uti *canalis*, & *ſtrigilis*. Nam Fabii eſt lib. XI, cap. III : *Pleniore tamen hæc canali fluunt.* Plinius lib. XXIV, cap. XI, circa finem : *Nec alibi, quàm in canali deponere. Strigili* verò dixit Horat. II Serm. ſat. VII, uti & Plinius lib. XXIX, cap. ult. *Deinde cùm opus ſit, ſtrigili temperatâ infundere.* Quid mirum ; quandò accuſativum, uti oſtenſum, per IM efferunt ? A *mugilis*, vel *mugil*, Plinius etiam *mugili*; ſed Chariſius *mugile* mavult. Sunt qui Plinium in Hiſtoria naturali dicant *mugili* uſurpare lib. IX, cap. XVII. Sed ſolùm legas in lemmate capitis. Mirum autem Alvarez iis, quæ tantùm I faciant, *Plus* annumerare. Nam Plauti eſt in Cæco, aut Prædonibus : *Plure altero tanto, quanto ejus fundus eſt, velim.* Lucilii eſt : *Plure foras* (f. foris) *vendunt.* Ciceronis ipſius eſt : *Plure venit.* Quæ tria loca Chariſius adducit lib. II, uti & poſteriora duo lib. I.

CAPVT XII.

De Ablativis tum ſecundâ, tum tertiâ vocali terminatis. Exeuntia in NS non ſemper ſexto caſu deſinere in E, contra ſententiam Verrii Flacci. Refutatur diſcrimen, quod Chariſius ſtatuit inter ablativos E, & I. Servii error de ablativis in NS. Æs, ferrum, roſtrum tridens. Paris *pro* par. *Friſchlinus refellitur, quòd gentilia in AS ſemper ablativum in I facere putârit. Comparativi in OR apud antiquos neutrius quoque generis erant. Ab Auſonio Popma receditur in Lucilii loco.* Avi, & Civi, *in ablativo. Priſciani querela de librariis.* Fini, *pro* fine. Furfuri, *pro* furfure. *In Plauto levicula correctio.* Fuſti. Fuſtim. Igni. Imbri. *Cicero apud Priſc. leviter emendatus.* Labi, luci, mugili, navi, nepti, occipiti, orbi. *Chariſius corrigitur.* Ovi, parti, poſti, ſordi, ſorti, ſtercori, ſtrigili, ſupellectili, ungui, *in caſu ſexto. Antiqui in ablativo* noctu *dixere, pro* nocte.

DE facientibus ablativum per E, & I ſimul, quinque canones concinnant. Quorum primus eſt de adjectivis omnis generis unâ ter-

 minatione.

minatione. Vt *vetus, felix, duplex.* Horat. lib. II, sat. II :

Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

At lib. I, epist. XVII :

— Quem duplici panno sapientia velat.

Charisius idem firmat illo Bibaculi : *Duplici togâ involutus.* Ac deinde subjungit : *Vnde quidam errant, qui X literâ nominativo singulari finita nomina ablativo E tantummodo putant claudi : cùm, Mendaci animo, &, Artifici ingenio, &, Atroci vultu, ait Plinius, rectè dicamus.* Qui locus absque dubio ex Plinii libris Dubii sermonis. Sic Horatius * quidem, *supplice vitâ* : & Tibullus †, *— Quæ plurima voce peregi Supplice.* At Sallustius in bello Catil. *voce supplici* : ut Priscianus quoque legit in VII. Non audiendus verò idem Charisius, cùm monet, hujusmodi adjectiva, si de homine dicantur, habere E ; si de re, facere I. Vnde dicere jubet, *A veloce honoratus : à velocì verò equo superatus.* Atqui ipse adducit hoc Varronis lib. III de actionibus scenicis (sic legendum ‡) *Vetere vino.* Sanè Varronis est,

Qui vino utuntur vetere, sapientes puto.

Aliáque his similia postea adducemus.

Expendenda nunc nobis sententia Verrii Flacci, antiqui & nobilissimi Grammatici ; qui, ut Augusti nepotes doceret, quotannis ab eo centena accepit sestertia *. Hic † volebat, ablativum nominum adjectivorum ac participiorum in N S terminatorum, desinere in E. Nec quin crebrò sic desinat, dubitandum. Nam dixit P. Rutilius * de vita sua lib. II ; *Animo constante.* Cæsar epist. ad Cic. † *Neque pro cauto, & diligente se castris continuit.* Catullus ‡ : *Illum deperit impotente amore.* Varro * lib. III de rebus urbanis : *Spartaco innocente conjecto.* Imò ablativi absolutè positi semper sic exeunt. Ovid. I Fast. *Quo feriente, cadit.* Sic, *regnante Romulo ; pugnante Cæsare* : non *regnanti*, aut *pugnanti.* Sed quod Charisius putabat, utcunque non ponantur absolutè, nihilominus semper in E claudi, id minimè verum est. Nam dixit Cicero pro Archia : *Excellenti animo ac virtute.* Varro in III de R. R. *Candenti ferro.* Idem in I de gente pop. Rom. † *In terra continenti.* Cæsar lib. III de bello civili : *Qui cum essent ex continenti visi.* Asinius Pollio ad Cæs. ‡ *Primo insequenti die.* Ac similia apud alios.

Mirum verò est Servii supercilium, improbantis illud, quòd Maro *tridenti* dicat. Sic enim scribit in illud *, *Magnoque emota tridenti : Omnia in N S exeuntia, aut participia sunt, aut nomina. Sed si participia sunt, ablativum & in I, & in E mittunt, pro nostro arbitrio.* Iuvenalis † : *— Nec ardenti decoxit aheno. Contrà* ‡ : *— Semperque ardente camino. Si verò nomina fuerint, in E tantummodo exeunt. Si autem eadem sint & nomina, & participia, ut, amans ; cùm nomina*

* lib. 3, ed. 14.
† lib. 1, el. 11.
‡ ubi vulgo scenis.
* Sueton. de illustr. grammat.
† Charisius.
* apud Charis.
† ibidem.
‡ epigr. 36.
* apud Sosipat.
† apud Charis. lib. 1.
‡ Ibidem.
* 2 Æn.
† sat. 15.
‡ idem sat. 14.

mina fuerint, omni modò in E mittunt: cùm participia, licenter utimur. Ergo quia tridens nomẽ est, tridente debuit dicere. Sanè in nominibus, quæ & propria esse possunt, &, appellativa, ut liberalis, felix, juvenalis, ablativus à proprio in E exit; ab appellativo in I. Hæc Servius. Sed quod negat nomina in NS claudere ablativum in I, id vel eo facilè refellitur, quòd apud Maronem, Horatium, atque alios, tot in locis legas *ingenti, recenti*, & similia. Nec *tridens* solùm loco memorato facit *tridenti*; sed etiam apud Valerium Flaccum lib. 1 Argonaut.

— Volat immissis cava pinus habenis,
Infunditque salum, & spumas vomit ære tridenti.

Planéque geminum illud Arnobii in III: *Atque ita tollitur & removetur è medio Stygii frater Iovis, Olympii germanus, tridenti armatus ferro.* Nempe *tridens* hîc sumitur adjectivè: quomodo & Maro dixit quincto *, & octavo † Æneidos: utrobique enim hunc versum habes: * vers. 143. † vers. 690.

Convulsum remis rostrisque tridentibus æquor.

Quippe si legamus *stridentibus*, quod reperimus in nostris, aliorumque MSSis, erit quartâ sede amphimacer. *Rostrum* autem *tridens* vocat trisulcum; quale ad hostiles naves proruendas est accommodatius. Scio interim, & alias esse aliorum hoc de loco conjecturas: quas apud Io. Pierium vide.

Imò *tridens* tum quoque, cùm substantivè sumitur, utramque vocalem admittit. Ovid. 1 Met.

Ipse tridente suo terram percussit.

Maro 1 Æn.

Detrudunt naves scopulo: levat ipse tridenti,
Et vastas aperit Syrtes, & temperat æquor.

Nempe hoc inde est, quia etsi hîc substantivum sit, tamen naturâ est adjectivum: ac cum substantivè sumitur, κατ' ἐπόνοιαν respicitur ad certi generis substantivum: quod loca ex Marone, Valerio Flacco, & Arnobio adducta, satis ostendunt. Atque idem etiam Prisciani judicium est in VII; ubi pro hac sententia adfert, quòd & *tridens hasta*, & *telum tridens* legatur: quæ planè docent esse adjectivum.

Etiam utramque terminationem admittit *locuples*. *Locuplete* dixit Horatius lib. II, sat. VI, & Pers. sat. V. Cicero autem lib. III de Orat. *In omni locupleti oratione.* Et in Frumentariâ: *In provincia locupleti ac referta.* Sic *divite*, & *diviti*. Horatii enim est *divite spe* *, *linguâ* †, *venâ* ‡. Plinii autem lib. III, cap. 1, *diviti cultu*. *Vigil*, & *artifex* nõn in E tantum desinere, indicat hoc Iuvenalis sat. XIII: * lib. 1. ep. 15. † lib. 2, ep. 2. ‡ in Ario.

Præterea lateris vigili cum febre dolorem.

Et Statii illud lib. 1 Achill.

Qualiter artifici victuræ pollice ceræ
Accipiunt formas.

Vt Priscianus ibi legit: ubi nunc *artificis*. De *uber*, & *degener*, malè negant, cùm Curtii sit lib. III: *Vberi & pingui solo.* Et Senecæ Hercule Furente: *Et omne quicquid uberi cingit solo.*

Ac Lucani lib. IV:

Si me degeneri stravissent fata sub hoste.

† lib. 7. Sed *pauper, hospes, sospes*, tantùm in E inveniuntur, teste Prisciano †. *Par* adjectivum potiùs *pari* facit. Lucanus in IX:

Ergo pari voto gessisti bella juventus.

Par substantivum, pro *socio*, vel *sociâ*, facit *pare*, Ovidio III, & IV Fast. Composita ejus, adjectivè sumta, utramque habent terminationem. Martialis lib. VI, epigr. LXXVIII:

— Atlas cum compare mulo.

Sed usitatiùs dicitur *impari, dispari.* Itaque ad illud Maronis Ecl. VIII, *Numero Deus impare gaudet*: sic scribit Servius, *Impare autem propter metrum. Nam ab hoc impari dicimus.* Nec ratio obscura est, quando olim in I S desinebant. Atta in Socru *: *Ad hanc fortunam accessit ei fortuna paris.*

* apud Priscian. lib. 7.

Memor tantùm memori facit. Cujus causa est, quòd olim dixere, hic & hæc *memoris*, & hæc *memore*: teste Capro, & Prisciano. Posteriores quovis genere *memor* dixere, etiam neutro; ut Maro in IV Æn.

— Tum siquod non æquo fædere amantes
Curæ numen habet, justumque memorque precatur.

‡ disputationis Grammaticæ propositione XVI. Quod si Nicodemum Frischlinum ‡ audimus, barbarismum committere docet Priscianus lib. VII, cùm ait, dici quoque, *Arpinate*, vel *Arpinati villâ*; *Carpinate*, vel *Carpinati bello.* Atqui per I quoque efferri hujusmodi ablativos, indicat locus ille Marci Ciceronis epist. IV, lib. XI ad Att. *De Frusinati, si modò fatiari sumus, erit mihi res opportuna.* Fundum Frusinatem ait sibi opportunum fore, seque de ejus redemtione cogitare. Hàc enim lege vendiderat, ut redimere posset. Lambinus quoque putat, *Aletrinati* debere scribi in illo Ciceronis pro A. Cluentio: *C. & L. Fabricii fratres gemini fuerunt ex municipio Aletrinati, homines inter se, cùm formâ, tum moribus similes.* Interea fateor, me non videre, quid hîc mutatione ullâ sit opus; præsertim, cùm E sit usitatius. Vnde idem Cicero pro Varreno, apud Priscianum in VII: *E municipio Fulginate.* Et in eâdem apud eundem inibi: *In præfectura Fulginate.* Item Livius lib. VIII: *In Capenate agro.* Val. Max. lib. VI, cap. IX: *Ex illo Mario, tam humili Arpinate* †. Plin. lib. II, cap. CIII: *In Atinate campo fluvius mersus.* Et post pauca: *In Casinate fluvius appellatur Scatebra.* Et mox: *In agro Pisinate trans Apenninum fluvius.* Martialis lib. III, epigr.

† Ita, inter alios, M. Sua amicissimus Guilhelmus Noomsit. In nonnullis tamen MSSis legitur Arpini, ut monitum Pighio, & ab eo editum.

epigr. LVIII : *Fert ille ceris cana cum ſuis mella,*
Metamque lactis Saſſinate de ſylva.

Vidimus de canone primo. Alter eſt de comparativis in OR, & VS. Vt *major* : unde Fabius prologo lib. XII : *Licet majori, quàm unquam, mole premar.* At Virgilii eſt in X :

Mox illos ſua fata manent majore ſub hoſte.

Imò Plinius tradidit, comparativos per E finiri oportere; eoque *nobiliore* eſſe dicendum. Sed Chariſius obducit illi hoc Cælii : *Publicatos quippe faſtos omnes, & libros à Fulvio Nobiliori ſcripta retuliſſe.* Sed in propriis, quale hîc *Nobilior*, E magis obtinet. In appellativis verò promiſcuè E, vel I, uſurpatur. Hujus rei cauſſam optimè obſervat Priſcianus in VII. Nam quid mirum, ſi inſtar adjectivorum unius terminationis in E, & I, forment caſum ſextum; cũ olim quoque unius fuerint terminationis? Quod Priſcianus his docet exemplis. Valerius Antias in VI Annal. *Hoc ſenatuſc. conſultum prior factum eſt.* Caſſius Hemina Annalem ſuum quartum hoc titulo inſcripſit : *Bellum Punicum poſterior.* Claudius in VIII Annal. *Qui prior bellum, quod cum his geſtum erat, meminiſſent.* Idem in eodem : *Vbi decreverunt, commemorant Graccho fœdus prior Pompejanum non eſſe ſervatum.*

Tertius canon eſt de verbalibus in TRIX : quæ ſubſtantivè quidem accepta E tantùm habent; ut *nutrix, nutrice; natrix, natrice; obſtetrix, obſtetrice* : adjectivè autem ſumta in E, & I, exeunt : ut, *victrix, victrice,* & *victrici.* Ovid. I Faſt.

Victima, quæ dextrâ cecidit victrice, vocatur.

Lucanus lib. I :

In ſua victrici converſum viſcera ferro.

Par ratio in *ultrix*, Priſciano teſte. Quid mirum? cùm utrumque ſit adjectivum unius terminationis. Nam in neutro etiam uſurpari, oſtendit Lucani locus adductus. Atque idem in primo inquit, *victricia ſigna.* Statius quoque in V Thebaidos ait : *--- Potuitne ultricia Grajis*
Virginibus dare tela pater?

Sed de plurali plerique non diffitentur. Verùm negant cũ Priſciano †, ſe ſingulo numero unquam *hoc victrix* legiſſe. Etiam Ioſephus Scaliger epiſtolâ III, quæ eſt ad Mamertum Patiſſonum, ait, ſtolidi eſſe ingenii, putare, *victrix genus* dici, ut *victricia arma.* Reſpicit autem illud Maronis III Æn. *Res Agamemnonias, victriciáque arma ſecuti.* † lib. 7.

Quem ad locum ita Servius : *Omnia nomina à verbo venientia, cùm in OR exeunt, maſculina ſunt, ut Victor : cùm in TRIX feminina ſunt; ut Victrix. Neutra verò non faciunt, niſi tantùm ex numero plurali : ut Victricia.* Sed hoc non ſemper obſervari, indicat Lucani illud, quod vidimus, *victrici ferro.* Quomodo

modo & Claudianus dixit, *victrix ſolum*: quod inſolens eſſe loquendi genus, idem Scaliger ait, ad Sphæram barbaricam Manilii. Similiter tamen Minutius Felix, *victrix tropæum*. Quare potiùs dixerim, *victor* quidem maſculino; *victrix* autem feminino dici genere, & neutro. Nam in maſculino *victrix triumphus*, quod eſt apud Vigilium Martyrem, probare non poſſum. Sed minori ſermonis curæ hoc tribuendum, vel ætati, quâ vixit.

Quartus canon præcipit de iis, quæ accuſativum formant per E M, & I M. Nam etſi ablativus fiat non ab accuſativo, ſed datîvo, quicum & voce convenit ſæpe: tamen ea hic eſt cognatio, ac ſimilitudo accuſativi, & ablativi, ut alter ex altero cognoſcatur. Itaque ut tantùm *patrem* dicimus per E, ſic ſolùm etiam *pare* obtinet: ut tantum *vim* per I, ſic duntaxat *vi*: ut per *e*, & *i*, *puppem*, & *puppim*; ſic ablativo *puppe*, & *puppi*. Maro III Æn. *Stans celſâ in puppi.* Lucanus in II:

Raptâ puppe minor ſubducta eſt montibus Argo.

Atque ut *febrem*, & *febrim*; ſic *febre*, & *febri*. Prius eſt apud Iuvenal. ſat. X:

Febre caret ſolâ. Et ſat. XIII:

Præterea lateris vigili cum febre dolorem.

Ac ſæpius ſic Martialis. Alterum apud Ciceronem habes ad Atticum lib. VI, epiſt. IX: *Scripſeras te Romam veniſſe cum febri.* Et alibi apud eum ſemper. Vt *turrem*, & *turrim*; ſic *turre*, & *turri*. Iuvenalis ſat. VI:

Hannibal, & ſtantes Collinâ turre mariti.

Et ſic dicendum ajebat Plinius in libris ſuis Dubii Sermonis: ut ex Chariſio cognoſcere eſt. At Cicero in quincta Tuſcul. quæſt. *Dionyſius concionari ex turri altâ ſolebat.* Vt *clavem*, & *clavim*; ſic *clave*, & *clavi*. Iuvenal. ſat. XV: — *Atque unâ portarum clave teneri.*

Varro lib. I de R. R. cap. XXII: *Quæ non poſſunt eſſe ſub clavi.*

Incertus poeta in Moreto:

Et reſerat clauſâ, quæ prævidet, oſtia, clavi.

Vt *navem*, & *navim*; ſic *nave*, & *navi*. Horat. lib. II, epiſt. II:

Nave ferar magnâ. At Cicero in Vatin. *Mercatores è navi egredientes terrere.* Ac ſimiliter Terentius, Priſciano quoque teſte. Sed de eo mox pluribus. Etiam ut *ſtrigilem*, & *ſtrigilim* dixere; ſic, *ſtrigile*, & *ſtrigili*. *Strigile* probat Plinius Secundus libro Sermonis dubii, ut Chariſius auctor nobis. Poſterius eſt apud Horatium lib. II, ſat. VII:

— *An hic peccat, ſub noctem qui puer uvam*
Furtivâ mutat ſtrigili?

Putant quoque, ut *reſtem*, & *reſtim*; ſic *reſte*, & *reſti* dixiſſe. Prius quidem Iuvenalis uſurpat ſat. III:

— *Nec reſte movendus.*

Et Mar-

Et Martialis lib. v, epigr. LXIV :

Putris & abruptâ fascia reste jacet.

Interea tutiùs *strigili* per I ; *reste* per E usurpatur.

Quincto canone complecti student cætera substantiva facientia E, & I. Sed plusçula ab iis prætereuntur. Vtraque secundùm literarum ordinem digeremus.

Affinitati. Venulejus L. XXXIX de injuriis : *Nisi ita conjunctus est affinitati.*

Alipedi. Valerius Flaccus lib. v :

Atque hanc alipedi pulsantem corpora curru.

Nisi hoc malis referre inter adjectiva, quia cum *curru* conjungitur.

Amni rejicitur à Frischlino in Propositionibus Grammaticis. At agnoscit Charisius : atque usus eo Maro I Georg.

Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.

Quomodo in vett. nostris membranis invenimus, inque suis exstare observavit Pierius. Sed & Charisius, ac Priscianus, sic legêre. Itidem in cunctis Horatii codd. exaratum lib. I, sat. X :

— rapido ferventius amni Ingenium.

At per E legitur apud Tacitum lib. II Histor. *Et erat insula amne medio.* Imò quid apertius illo Horatii lib. IV, od. VI :

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines.

Similiter Lucanus in VI, Martialis non semel ; Claudianus quoque panegyri de VI consulatu Honorii * : * vers. 497.

— Et pronas puppes nunc amne secundo,
Nunc redeunte vehit.

Angui rejicit idem Frischlinus † : sed Priscianus id probat illo Horatii * : † In propos. Grammat.

— Cane pejus, & angui. * lib. I, epist. 17 ad Scævam.

Attamen hodie in optimis quibusque libris est *angue*, etiam editionibus antiquis †. Et sanè *angue* dixit Lævius, sive, ut vulgo putant, Livius Andronicus : † ut Venetâ anno 1478.

Cujus ut amplexu tortâ caput angue revinctum.

Item Propertius lib. III, el. IV :

Tisiphones atro si furit angue caput.

Et Statius in III Thebaidos * : *Angue ter excusso.* * vers. 486.

Assi huc refert Ausonius Popma lib. I de usu antiqui sermonis, cap. IX : ubi hoc probat illo Lucilii apud Charisium lib. I : *Assi duas ficos.* Sed vel *Assiduas* scripsit Lucilius, prout apud Charisium legitur vulgò : vel, quod Francisco Duzæ placebat, *Asse duas ficos.* Vt simile sit isti Martialis in IX, epigr. LX : *Asse duos calices emit, & ipse tulit.*

Avi etiam dici, auctor Varro lib. VII de L. L. Sic, Charisio teste, Cicero

Cicero de auguriis : *Omnibus avi incertâ.* Etiam Horatius lib. 1 Carminum od. XVI : *--- Malâ ducis avi domum,*

Quam multo repetet Græcia milite.

Quid mirum ? quando & *avim* Nævius dixerit. Sæpicule autem hic ablativus apud Plautum est corruptus. Interea *ave* etiam dici, auctores sunt Varro in II de Analogia, & Priscianus in VII. Et sanè, *ave sinistrâ,* apud eundem Varronem legas lib. VI de L. L.

* *lib. 1.* *Cani,* & *cane,* auferendi casu dixisse veteres, Charisius * indicat. Sed tutiùs vocali E claudimus.

† *Act. 4. Sc. Cui bono.* *Civi.* Plautus Persa † :

Sumne probus ? sum lepidus civis ? qui Atticam hodie civitatem
Maximam majorem feci, atque auxi civi feminâ.

Sed & Ciceronis est lib. VII ad Att. epist. III : *Vt nunc in uno civi res ad resistendum sit.* Et lib. XIV ad eundem, epist. XI : *De clarissimo civi.* Vtrobique ferè in vulgatis legitur *cive:* sed in cunctis prope antiquis codd. *civi* scriptum est : ut monuit Leonardus Malaspina. Complura loca alia adducit Priscianus in VII : sed quæ suâ quoque ætate ab imperitis corrupta

‡ *vers. 378.* fuisse conqueratur. *Cive* autem liquidò est apud Iuvenalem sat. X † :

--- Quid illo cive tulisset
Natura in terris, quid Roma beatius unquam ?

Classi. Maro VIII Æn.

Advectum Æneam classi, victosque Penates
Inferre.

* *vers. 317.* *Colli.* Lucretius lib. II * :

Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes. Ac mox :
Et veluti in viridi candor consistere colli.

Fine vulgatius est : ac sic dicere jussit Plinius Secundus libro III Dubii

† *lib. 1, cap. de analog. in Amni.* sermonis : ut Charisius est testis † . Sed *fini* est apud Agellium lib. I, cap. III ; & lib. VII, cap. III ; & lib. XIII, cap. XIX. Papinianus quoque usus aliquoties: quod primus observavit Duarenus. Imò multò ante Hir-

‡ *de bello Alexandrino.* tium ‡ ita scripsisse, censet Scipio Gentilis lib. I Παρέργ. cap. XXVIII.

Furfuri. Plautus Capt. Act. IV, Sc. II :

Tum pictores scrophipasci, qui alunt furfuri sues.

Vbi malim, trajectis vocibus, *Furfuri qui alunt sues.* Vt sit Trochaicus ; quales versus proximè antecedunt, ac sequuntur.

† *Act. 2, Sc. Quid hoc est negotii.* *Fusti* suspectum est Emanueli Alvarez. At Plautus Asinariâ † ait :

Nihil est : tanquam si claudus sim, cum fusti est ambulandum.

‡ *Act. 4, Sc. 2.* Et Capt. ‡ *Fusti plectito,* sive, ut est in plerisque MSSis, *fusti pectito* : quomodo

modo Terentius * dixit, *depexum dare:* & Plautus † alibi, *pectere os pugnis.* In vett. quoque libris legitur apud Valerium Max. lib. VI, cap. III: *Egnatius Metellus uxorem, quòd vinum bibisset, fusti percussam interemit.* Nisi cum Stephano Pighio malis, *fustim interemit:* ut *fustim* adverbium sit; quemadmodũ *mucronatim*, atque alia. Sanè *fustim* in MSSis reperio. Etiam Taciti est in Annal. *Fusti caput ejus afflixit.* Et Appuleji IV Met. *Fusti occumbere.*

* Heaut. act. 5, sc. 1.
† Menæch. 5, 2.

Igni probat Priscianus gemino Maronis * loco: sed utrobique ea vox versum claudit. Proinde certius apertiusq; Horatii illud lib. 1, od. XXXIV:

* 1 Georg. & 4 Æn.

--- Namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens.

Igne est apud Maronem Æn. VIII:

--- Commistis igne tenebris.

Similiter Iuvenalis sat. XV:

Et minor igne rogi.

Lucani ‡ etiam similem locum Priscianus adducit. Imò sic potiùs dicendum Plinius † ajebat.

‡ lib. 1, vers. 50.
† libris sermonis dubii, teste Charisio lib. 1.

Imbri. Cicero de signis ‡: *Cùm esset vinctus, nudus in aëre, ut imbri, in frigore.* Quomodo ab Helia Putschio editum. Sed lege, *in imbri*, prout est in vett. membranis nostris, & veteri editione Venetâ *. Idem Tullius in Frumentariâ, sive Verrina V: *Ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius, & imbri frumentum in area corrumpi patiebatur.* Maro 1 Georg.

‡ Apud Prisc. in 7. nempe ex Verrina 6.
* an. 1476.

Nec minus est imbri soles, & aperta serena
Prospicere.

At Horatius lib. 1, epist. XI:

--- Romam petit, imbre, lutoque
Adspersus.

Martial. lib. XI, epigr. XCVII:

Et puerum prohibes divitis imbre lacus.

Labi. Lucretius lib. V:

Nec novitate cibi, nec labi corporis ullâ.

Luci. Idem lib. IV: *--- In luci quæ poterit res*
Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?

Mugili probant è Plinii lib. IX, cap. XVII. Cujus inscriptio est, *De mugili.* Sed in ipso Plinio non invenias.

Navi dixit Cicero de suppliciis: *Quò enim tibi navi opus fuit?* Et Terentius Andr. † *--- Navi fractâ ad Andrum ejectus est.*

† act. 5, sc. 4.

Et Heaut. ‡ *--- E navi egredientem illico*
Abduxi ad cœnam. In Hecyra *:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui.

‡ act. 1, sc. 2.
* act. 3, sc. 4.

Virgilius per E extulit in quincto :

At mediâ Mneſtheus incedens nave per ipſos
Hortatur ſocios. Atque ita potiùs dicere Plinius Secundus libris Sermonis dubii juſſit, ut auctor Chariſius.

Nepti approbat Priſcianus : ſed veterem non laudat auctorem, quem neque nos invenimus.

Occipiti. Perſ. ſat. 1 :

Vos ô patritius ſanguis, quos vivere fas eſt
Occipiti cæco, poſticæ occurrite ſannæ.

Orbi. Lucretius lib. 11 :

Cui ſimilis toto terrarum non ſit in orbi.

Ita eſt in veteribus membranis noſtris : quod & de duobus codd. ſuis teſtatur Lambinus. Sic idem lib. v :

Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur.

Sic eædem membranæ ; nec aliter vel Lambinus, vel Giffanius excudit. Etſi in editione Florentinâ à Petro Candido ante ſeculũ recenſitâ *, corruptè *orbis* legatur. Chariſii † etiam de hoc verba adſcribamus : *Orbi*, inquit, *pro orbe, apud Cic. de Rep. lib.* v : *Orbi terrarum comprehenſos. Sed & P. Rutilius de vitâ ſuâ quincto : Ex orbi terrarum. Et frequenter Santra ita locutus, ut Plinius Sermonis dubii lib.* VI *notat : quia conſuetudo melior, inquit, quæ facit ex orbe non ſine ratione in nomine juri dominis.* Quæ extrema verba corrupta ſunt. Fortean ſcripſit Chariſius : *Quæ facit orbi, non ſine ratione, à nomine orbis.* Extrema vox *dominis* corrupta eſt ex *omnis*, pertinetque ad verſum ſequentem: ubi ſic legi debet : *Omnis vel omnes. Salluſtius in Catilina : Omnes homines, P. C. qui de rebus dubiis conſultant* &c.

* an. 1512.

† lib. 1.

Ovi. Varro lib. VII de L. L. *Nam ſine reprehenſione vulgò alii dicunt in ſingulari hac ovi, & hac ævi : alii hac ove, & æve.* Agnoſcit & Soſipater in 1, & Priſcianus in VII.

Parti. Plautus Menæchmis ‡ :

‡ Act. 3, Sc. Potin ut quieſcas.

Nequeo, quæ loquitur, exaudire clanculum :
Satur nunc loquitur de me, & de parti meâ.

Lucretius lib. III :

Vt ſenſus alios in parti quemque ſuâ ſcit
Diſſolvi. Et in VI :
Præterea magni ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus. Et mox :
Ille ex æſtiferâ parti venit amnis ab Auſtro.

Cicero in verſibus Arateis :

--- Parti miſcetur in unâ.

Quamquam

Quamquam Hyginus lib. IV, hunc in modum citet:

Ortus ubi, atque obitus, parte admiscentur in unâ.

Imò & plerique Ciceronis codd. habent,

--- Partem admiscentur in unam.

Posti. Ovidius V Metam.

Raptaque de dextro robusta repagula posti
Ossibus illisit mediæ cervicis.

At Lucanus in V dixit: *--- Tum poste recluso.*

Sordi. Lucretius lib. VI:

Visceribus cæcis prope jam, sordique sepultis.

Sorti quoque rectum. Nec ut ita sentiam, movet me Plautinum illud Casinâ †: *Si non impetravit, etiam specula in sorti restat mihi.* Nam Gruterus legit, *in sortitu 'st mihi*: quæ lectio proximè accedit ad codd. MSS, in quibus est, *insortita est mihi.* At incorruptus est locus iste eâdem Comœdiâ ‡: *--- Equidem tamen*
Sorti sum victus.

† *Act. 2, Sc. Qui illum Dii omnes Deaque perdant.*

‡ *Act. 2, Sc. Si mare me suspendam.*

Stercori sæpe est in Pandectis Florentinis: ac Appulejum ita esse locutum, putat Gaspar Schoppius lib. IV. Susp. Lect. epist. XII.

Suppellectili. Cic. Verr. VI: *In instrumento ac supellectili C. Verris.* Est & titulus in Digestis, *De suppellectili legatâ.*

Vecti. Terent. Eun. Act. IV, sc. VII:

--- In medium huc agmen cum vecti, Donax.
Tu Simalio, in sinistrum cornu; tu Syrisce, in dexterum.

De *vecte* testis Priscianus in VII. Sed auctorem non laudat.

Vngui est apud Horat. lib. III, od. VI:

De tenero meditatur ungui.

Et lib. I, epist. XIX: *— acuto ne secer ungui.*

Dixeris, ex clausula versus minùs liquere: quia fortasse aliter scripserat poeta, sanè potuit, cùm metrum non repugnet. Primùm sic occurritur, constanter ita esse in MSSis, & editionibus antiquis. Præterea Charisius testis est, scripsisse ita Licinium Calvum in poemate: *Vaga candida nympha quod secet ungui. Vngue* autem est apud Propert. lib. III, eleg. ult.

Vngue meam morso sæpe querere fidem.

Et Ovidium, epistolâ Phædræ ad Hippolytum:

Est aliquid plenis pomaria carpere rivis,
Et tenui primam deligere ungue rosam.

Martialem item, cùm alibi, tum lib. IIX, epigr. XXXIII:

An magis astuti derasa est ungue ministri.

In hujusmodi poetæ metri rationem habent. At in prosa veteres præ-

cipuè ſonum,& judicium aurium,attendebant: ut ſuperiùs diximus, cùm de accuſativis ageremus.

Cæterùm antiquiores & alia per I extulerunt: unde in uſu remanſere nomina adverbialiter uſurpata, *veſperi*, & *tempori*: ſimileque eſt *luci*; de quo dictum.

Illud quoque addamus, veteres etiam pro E in quibuſdam dixiſſe V: ut *noctu, diu*; quæ nunc quidem adverbialiter ſumuntur, (uti *caſu, forte fortuna*, ſimiliaque) primùm verò ablativi nominum fuerunt: quemadmodum Macrobius lib. 1 Saturn. cap. IV, luculentis hiſce teſtibus probat.

1 lib. 7 Amal. Ennius †: *Quâ Galli furtim noctu ſumma arcis adorti*
Mœnia concubiâ, vigileſque repente cruentant.

Vbi & *quâ noctu*, & *noctu concubiâ* dicit. Sic idem in X:

Hac noctu filo pendebit Etruria tota.

Item Claudius Quadrigarius Annali III: *Senatus autem de noctu convenire, noctu multâ domum dimitti.*

Græca in Y S ablativum faciunt integrè in E; ut *Capye, Atye, Erinnye*: & κατ' ἀποκοπὴν in Y; ut *Capy, Aty, Erinny*. Vtriuſque ex Livio ſuprà adduximus exempla. Ex quibus liquet, rectum eſſe: *Legi in ſuppoſititio Dicte Cretenſi*, vel *Dicty*. *Capua condita à Capye*, vel *Capy*. Sunt qui in ablativo ἀναλόγως magis putent dici, *Capy, Aty, Dicty*; quia in accuſativo ſit *Capyn, Atyn, Dictyn*: unde ablativos formant, abjecto N. Verùm ablativi non fiunt ab accuſativo, ſed dativo: quicum voce conveniunt apud Græcos; apud Latinos verò in ſecundâ. Itaque etſi Græci Πάριν dicant, & Æolicè Πάριδα, ac Latini item *Parin*, & *Paridem*: tamen quia dativo ſolùm eſt *Paridi*, ablativo etiam ſolùm eſt *Paride*. Similiter igitur non ſi accuſativus ſit *Capyn*, *Atyn*, eò ablativus ſit *Capy*, *Aty*: ſed quia dativus eſt *Capyi*, *Atyi*, ablativus ἀναλόγως erit *Capye*, *Atye*. *Capy* vero, *Aty*, & ſimilia, ex ablativis illis in E per ἀποκοπὴν fiunt.

Quæſtio una ſupereſt de *chaos*; quod cùm quinctæ ſit apud Græcos, tertiæ fuerit apud Latinos: unde colligunt, ex χάϊος χάους in genitivo dicendum *chaûs*: ex dativo χάϊϊ χάει, eſſe dativum *chai*, & ablativum *chae*, vel *chai*. Sed longè aliter eſt. Nam ablativum per O format. Virgil. IV Georg. *Atque Chao denſos divûm narrabat amores.*

Ovid. XIII Metam.

Et noctem, noctiſque deos, Ereboque, Chaoque
Evocat.

Lactantius ſimiliter lib. 1 Inſtit. Div. cap. V: *Heſiodus non à Deo conditore ſumens exordium, ſed à chao: quod eſt rudis inordinatæque materiæ confuſa congeries.* Nimirum ut Græci dicunt, τὸ ἴλιος, ἰλίου ἰλίους, & ὁ ἴλιος ἰλίου; τὸ σκότος,

σκότος, σκότιος; & ὁ σκότος, σκότυ : ita & Latini interdum in talibus mutant declinationem. Vt cùm Græcis sit ἔρεβος, ἐρέβεος, Maro tamen flectit, *Erebus*, *Erebi*: item à κῆτος, κήτεος, Plinius dicit, *cetus*, *ceti*. Simile igitur est, χάος, χάεος, & Latinè, *chaos*, *chai*: unde ablativus *chao*. Idem de *melos* dictum velim. Græcis est μέλος, μέλεος. At Latinè non tantùm, *dulce melos*; sed etiam, *dulcis melus*. Vnde, Nonio teste, Pacuvius in singulari accusativo *melum*: ac in plurativo Accius, & Varro, *melos* dixere. Quorum exemplo Lactantius, vel alius, hymno de resurrectione ait:

Fitque repercusso dulcior aura melo.

Imò & Terentianus *melorum*, & Capella *melis* usurpant.

CAPVT XIII.

De nominativo plurali, qui & in EIS, vel IS definit. Hospita *in plurali.* Gausapa. Apluſtra, *vel* apluſtria. Majoria *cur non dicatur.* Bicorpor, & bicorporus. Terpectorus. Ossuum, & ossum, *pro* os. Ossuarium, & ollæ ossuariæ.

SEquitur pluralis, cujus nominativus in masculinis, & femininis est ES, ac quandoque etiam EIS, vel IS. Ac primùm in iis, quæ Græcis in εις contrahuntur. Vt *Syrteis*, vel *Syrtis*; *Tralleis*, vel *Trallis*; *Sardeis*, vel *Sardis*; *Alpeis*, vel *Alpis*. Auctor Priscianus, qui huic probando adducit illud Horatii in primo epistolarum:

Smyrna quid, & Colophon? quid Crœsi regia Sardis?

Nec in hujusmodi solùm hoc locum habet, sed etiam penitùs Latinis. De quo auctor nobis Varro in VII de L. L. *Nam sine*, inquit, *reprehensione vulgo alii dicunt in singulari, hac ovi, & avi: alii hac ove, & ave. In multitudinis, hæ puppeis, vesteis, & hæ puppes, vestes.* In quibus autem terminatio EIS, vel IS habeat imprimis locum, cognoscere ex iis erit, quæ postea de accusativis dicemus.

In neutris, si ablativus singularis exit in E, nominativus pluralis erit A impurum. Sin terminetur ablativus in I, nominativus hîc erit IA. Vnde *hospes*, *sospes*, *pauper*, quæ in auferendi casu tantùm habent *hospite*, *sospite*, *paupere*, faciunt *hospita*, *sospita*, *paupera*. Statius IV Theb.

— Iterum hospita pandam
Flumina. Et I Achill.
— Hospita sacra
Discutiam turbæ securus.

Sed *pauper* quidem *paupera* facit: at *locuples*, *locupletia*; *dives*, *divitia*, & ἀφ' οὗ πλοῦτος *dis*, *ditia*. Nempe ob diversam ablativi terminationem.

Similiter *gausape*, quia in ablativo est *gausape*, ut ostensum antea * ex Lucilio, & Horatio; in plurali non *gausapia* facit, sed *gausapa*: ut ex Ovidio, Persio, Martiale, ibidem comprobatum. Nihil igitur opus recurrere ad *gausapum*: quo unus est usus Cassius Severus.

* *libri superioris cap.* 38.

Excipiunt vulgò *aplustre*, cujus ablativus *aplustri*, pluralis tamen & *aplustra*, & *aplustria*. Nimirum non vident, *aplustra* esse à recto *aplustrum*: quod Lucretius usurpat lib. IV †:

† *vers.* 438.

Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.

‡ *vers.* 555.

Aplustris, inquit, non *aplustribus*. Inde igitur *aplustra*. Lucretius lib. II ‡:

Per terrarum omnis oras fluctantia aplustra.

Cicero in Arato:

Navibus absumtis fluitantia quærere aplustra.

* *lib.* 3.
† *sat.* 10.

At ab *aplustre* (quo Lucanus *, & Iuvenalis † utuntur) *aplustria* dixit Cæsar Germanicus in Arateis:

Fulgent Argoæ stellis aplustria puppis.

Et Silius Italicus lib. X: --- *Luceroque aplustria velo.*

‡ *pag.* 337 *in. script. Gruter.*

Vetus tamen, etsi *veteri* dicitur, *vetera* facit. Ac similiter comparativi: ut *majora*: etsi *majoria* pro eo legas in veteri inscriptione ‡. Sic *meliora*, *minora*. Caussa, cur hæc excipiantur, est ista, quòd usitatiores essent ablativi, *vetere*, *majore*, *meliore*, & similes. Quod adeò verum est, ut Charisius propterea negârit, dici, *veteri*, *majori*, *meliori*; in quo eum ratio fugit. At comparativus *plus*, *plura* & *pluria* facit; unde *complura*, & *compluria*. Gellium vide lib. V, cap. XXI; Charisium lib. I, & Priscianum in III, & VII.

Vulgo, præter comparativos, etiam excipiunt *bicorpor*, *tricorpor*, *tripector*: quæ in ablativo ajunt habere I; ac in plurali nihilominus facere *bicorpora*, *tricorpora*, *tripectora*. Nec negare possumus, hæc in OR exire: quando

* *Triphyla, apud Prisc. in* 6.
† *lib.* 2 *Tusc. quæst.*
‡ 6 *Æn.*

Accius * *tricorpor* dixit; vetus poeta apud Tullium †, *bicorporem*; Maro ‡ *tricorporis*. Verùm negamus sic solùm dixisse. Nam etiam in VS exisse, arguit illud Lucretii in V:

Quippe tripectora tergemini vis Geryonai.

† *Prudentius lib.* 2 *adversus Symmachum.*

Ac similiter pro *unicolor*, & *versicolor*, *unicolorus*, & *versicolorus* †, legere est. *Bicorpora* igitur, & *tricorpora* fuerint à *bicorporus*, & *tricorporus*.

Pro *ossa* quoque *ossua* dicimus: verùm id hujus loci non est. Neque enim venit ab *os*, quod tertiæ est; sed ab *ossum*, quod secundæ est; vel ab *ossis*, quod Charisius * quartæ esse ait, ut *genu*. Testatur B. Augustinus in Psalm. CLVIII, *ossua* pro *ossa* à Grammaticis sui seculi conviciis excipi solere. Quod injuriâ sanè ab iis factum. Nam apud Terentium quoque legere est Eunucho †:

* *lib.* 1.
† *Act.* 2, *sc.* 2.

Viden' ossuum, & cibus quid faciat alienus?

* *fol.* 106. *& seqq.*

Quo de versu Palmerius in Spicilegiis *. At fallitur cum Carolo Langio Obertus

Obertus Giffanius †, qui divisim legit, *os suum*. Nihilo rectiùs in vulgatis *otium*: quamquam ita quoque MSSi nostri, & editio vetus Tarvisina *. Vsi voce *ossum* & alii. Nam (ut Charisium mittam) citat Priscianus è Gellii lib. xxx: *Calvariæque ejus ipsum ossum expurgaverunt inaurâverúntque.* Qui tamen locus fortasse non Gellii, sed Cœlii est, cùm Caper libello de Orthographiâ scribat, Cœlium, & Varronem dixisse *calvaria*: quod in loco adducto factum vidimus. In notis quoque Tyronis, ac Senecæ, reperias †. Quare nec imperitiâ factum, cùm in antiquo marmore Romæ legere est:

† *In Indice Lucret. voce* suus.
* an. 1476.
† pag. 96.

Sed quod ego hæc cerno, mea sunt hic ossua in ollâ
Condita. Vive hospes, dum licet, atque vale.

Aliæ quoque inscriptiones usurpant; ut illa Romæ in viâ Carpensi ‡: *Ossua posita sunt.* Et in alterâ Romanâ *, *Hic super ossua, cinerésque tuos.* Sed & *ossuarium* †, & *ollæ ossuariæ* ‡, in iisdem invenitur.

‡ *Inscript. Gruter. pag.* 575.
* *ibid. pag.* 575.
† pag. 915.
‡ pag. 626.

CAPVT XIV.

Expenduntur sex canones de genitivis in IVM. Vigilium, hospitium, carnificium. *Syncope in genitivis participiorum in NS.* Sontûm, Veronensûm, marûm. Principium, *pro* principum. *Nebrissensis error.* Panium *Cæsar*, panum *Verrius, neutrum Charisius probabat.* Volucrum, & volucrium. Cladûm, mensûm. Vtilitatium, civitatium, hæreditatium. *Marius Victorinus refellitur.* Paludium, Fornacium. *De monosyllaborum genitivis ne quidem inter veteres convênit.* Crucium. Murum, *pro* murium, *apud unum Tullium. Trogus à Plinio, & Charisio, immeritò reprehensus, quòd* parium, & imparium *dixerit.* Iurium, laudium, fraudium, extispicium, meretricium, hominium, servitutium, compedium, judicium, virtutium. *Festorum nomina genitivum formabant per* orum, & ium. *Rectus singularis* milliarium, torcularium, lupanarium. Vulgarius, singularius. Alis, *pro* alius. Vectigaliorum, anciliorum, sponsaliorum, viridiorum. Conclavium, *pro* conclave. Poematorum, analemmatorum, parapegmatorum, tetrantorum. Tetrans.

ACcedamus ad genitivum, qui nunc in VM, nunc in IVM finitur. Ac sextuplicia quidem IVM facere dicuntur. Primùm ea, quæ in ablativo singulari habent I tantùm, vel E, & I simul. Quem canona apud Sosipatrum legas in primo, & Priscianum in VII. Ad eum refer gentilia in AS. Vt *Arpinatium*, apud Ciceronem ad Att. lib. IV, epist. VII: *Fidenatium*, apud Livium lib. IV sæpius: similiaque sunt *Capenatium, nostratium, vestratium.* Nam hujusmodi quoque ablativum in I faciunt: cujus

jus cauſſam hanc adduximus, quòd integrè priùs dixerint, hic & hæc *Aprinatis, noſtratis*, atque ita in cætetis. Ac propterea & ab *optimas*, quod prius fuit *optimatis*, in ablativo fuit *optimati*. Vt genitivus ſit *optimatium*, quod Ciceroni crebrum. At *optimatum* καὶ συγκοπὴν dicit Cornelius Nepos † : ſimileque *ſummatum* apud Plautum Pſeudolo *. Hanc naturam gentilium in A S imitantur quandoque non gentilia, ac ne adjectiva quidem, nec ablativum in I exeuntia. Vt *utilitas, civitas*. Sed de his canone quarto commodiùs dicetur. Hic potiùs videamus, quæ à ſuperiori canone excipiantur. Cujuſmodi ſunt comparativi : ut *meliori, meliorum*. Neque id mirum, quando in ablativo E uſitatius, quàm *i* foret. Contrà comparativus *plus* tantùm habet *plurium:* nempe quia in recto etiam eſt *pluria*. Similiter *compluria*, & *complurium* dicitur ; etſi Plinius apud Chariſium præferat *complurum*. Sed nonniſi cum I veteres videntur extuliſſe.

† *in Alcibiade.*

* *AR. 1, ſc. 2.*

Nec comparativi ſolùm eximendi ; ſed alia quoque itidem ablativo in I terminata. Vt, *veteri, veterum ; inopi, inopum*. Simile *memorum*, apud Maronem in XII ; *divitum*, Horatio lib. III, od. XI, & XVI ; *mugilum* Plinio lib. IX, cap. XVII ; *ſtrigilum*, apud eundem lib. XXXI, cap. XI. Adhæc ablativos quidem in I, genitivos tamen in V M impurum claudunt, *uber, puber, impuber, degener, congener, compos, impos, bicorpor, tricorpor*. At *vigil* non auſim huc referre. Nam ſubſtantivè acceptum ablativum facit *vigile :* unde genitivus *vigilum*, itidem ſumtus ſubſtantivè, apud Maronem in IX. At à *vigili aure*, quod apud Papinium, metuo ne potiùs *vigilium aurium* dicatur. Præſertim cùm & ſubſtantivè *præfecti vigilium* legatur L. unica. C. de officio præfecti vigilum. Fortaſſe & *hoſpes* adjectivè olim *hoſpiti* fecit ; atque inde genitivus *hoſpitium* ; quomodo in Ætna † legimus, *hoſpitium fluviorum*. Imò in Pacuvii verſu ex Ilionâ, apud Nonium in *Cluet*, ubi in pleriſque editis, ac noſtro etiam MSo legitur :

† *verſ.* 128.

Sed hæc cluentur hoſpitum infideliſſimi :

in MSis aliis eſt *hoſpitium :* atque ita vett. editt. ut Mediolanenſis anni CIↃ IↃ : & Veneta Pincii, quæ quadriennio eam anteceſſit.

Quædam tamen *ium* refugiunt ; ut à *facio* compoſita. Sic ab *artifex*, quod adjectivè acceptum *artifice* vel *artifici* facit ; unde *artifici pollice* apud Statiũ ; in genitivo non *artificium pollicum*, ſed *artificum* dixeris. Simile *opifici manu* ; non *opificium manuum*, ſed *opificum*. Et veriſimile eſt, id fieri, ut differant à rectis *artificium*, & *opificium*. Idem locum habeat in *carnifex :* quod adjectivè ſumitur ſæpius : unde *carnifices pedes* Silio lib. I : *carnifices epulas*, apud Claudianum in bello Gildonico. Quare ſextus caſus ſit, *carnifice*, vel *carnifici manu :* genitivus tamen *carnificum manuum* ; ut differat à recto *carnificium*. Quomodo *carnificium cribrum* multæ habent editiones Plauti Moſtell.

ſtell. act. 1, ſc. 1. Niſi cum Scoppio † malis, *carnificium* eſſe genitivum, pro *carnificum*. Sed in libris pleriſque eſt *carnificinum*; in aliis, *carnificum*; quod in melioris eſt notæ MSSis; nec minùs placet.

† *lib. 5 ſuſpic. lect. cap. 5.*

Cæterùm in multis eorum, quæ ut ablativũ per *i*, ita genitivum per *ium* faciunt, non rarò ſyncope invenitur. Ac imprimis id fit in genitivis participiorum: quomodo apud Maronem legere eſt, *cadentum, faventum, ſtrentum, loquentum, momentum, natantum, potentum, precantum, quadrupedantum, recuſantum, rudentum, ſequentum, ſilentum, venientum.* Nec in ſolis participiis invenitur. Nam & Statii eſt III Theb.

— Æternáque ſontum
Supplicia.

Et, ne ſic quoque contineam me terminatis in NS; *agreſtum* pro *agreſtium* habes I Georg. *cœleſtum* pro *cœleſtium* eſt VII Æn. Et Catulli eſt ‡: *Flos Veronenſum depereunt juvenum.* Ita enim emendant juniores. Sed in antiquis editionibus *Veronenſium* reperio; ut pro ſyncope poſſis σωίζειν ſtatuere; qualis in *alvearia, ſeminiſtum*, & aliis id genus.

‡ *Carm. 101 de Catro, & Quintil.*

Contrà ſunt quædam, in quibus vix ſyncopen invenias. Vt in neutris E finitis. In his enim raram eſſe, teſtatur Priſcianus in VII, & Servius in XI Æn. ubi ait, propterea non dici, *animalum*, pro *animalium*. Durius ſanè illud Nævii in bello ſuo Punico: *Neptunum, regnatorem marûm.* Quod nemo dixerit orator.

Nec minùs inſolens ſyncope in pleriſque adjectivis trium generum ſub unâ terminatione. Nec enim, quia dicitur *atroce*, & *atroci*; *felice*, & *felici*: eò etiam *atrocum*, & *felicum*, legas. Neque diffiteor, *locupletium* dici, & *locupletum*. Sed fortaſſe hic nulla ſyncope. Nam tam à *locuplete* ſit *locupletum*, quàm à *locupleti locupletium*: ut ad Att. lib. VII, epiſt. VII: *In pecuniis locupletium.*

Alter canon genitivorum in IVM eſt de ſubſtantivis in duas conſonas finitis. Nec temere reſtringo ad ſubſtantiva. Nam & *prudens, demens, amans, concors*, & ſimilia, duabus conſonis clauduntur, inque genitivo *ium* faciunt: ſed cùm eorum ablativus terminetur in I, ad ſuperiorem canona pertinent, ut eorum ratione hoc canone nihil fuerit opus. Sed opus eo fuit propter ſubſtantivorum illa, quæ in geminam conſonantem exeunt, inque ablativo terminantur ſecundà vocali, non tertiâ. Cujuſmodi ſunt, *mons, monte, montium*; *fons, fonte, fontium*; *pars, parte, partium*; item *ars, gens, dens, ſtirps, urbs, trabs*, & alia. Quin hæc quoque excluſeris; ſi canona concipias de ſolis ſubſtantivis diſyllabis, & polyſyllabis. Quæ enim proximè memoravi, monoſyllaba ſunt, eoque univerſa ſexto canone, qui de monoſyllabis eſt, comprehenduntur. At propria ſunt hujus loci, *cohors,*

cohortium, quod apud Cæsarem in secundo de bello civili ; *parens, parentium*, apud Horatium lib. III, od. XXIV ; imò & Ciceronem, teste Charisio *, & Prisciano †. Item multa adjectiva substantivè usurpata. Vt *serpens, serpente, serpentium* ; *bidens, bidente, bidentium*. Horatius epod. carm. I :

* lib. I.
† lib. 7.

Vt assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet.

Et lib. III, od. XXIV : *Tentare multâ cæde bidentium.*

Sic *infantium, adolescentium, rudentium, torrentium.* Cujusmodi substantivè accepta, ablativum per E formant.

Cæterùm ab hoc canone excipi oportet, *cælebs, princeps, consors, hiems, senex.* Et à *capio* derivata ; ut, *forceps*, quod à candenti ferro capiendo, quasi *ferriceps* ; *manceps*, quod ex *manuceps* ; *municeps*, quod à munere capiendo ; *particeps*, ubi origo aperta ; & *princeps*, quod ex *primiceps.* Ac pleraque horum differentiæ caussâ sic proferri videntur. Nam recti sunt, *mancipium*, *municipium*, *principium*, ut mittam grammaticorum *participium. Principium* tamen pro *principum* est apud Iustinum lib. I : ut observat Bongarsius. Ac Cuiacius monet, similiter locutum Licinium tit. de Stupratoribus.

Præterea à canone secundo excipiuntur Græca omnia ; quæ ut Græce in *ων*, ita Latinè in *um* exeunt impurum. Vt sunt, *Arabs*, *Æthiops*, *Cyclops*, *chalybs*, *gryps*, *lynx*, *sphinx*, *phalanx.* Eoque valde fallitur Nebrissensis, cum *lynx* putat facere *lyncium.*

Tertius canon comprehendit nomina non crescentia in obliquis, quorum rectus exit in E S : ut *nubes*, *nubis*, *nubium* ; apud Horatium lib. IV, od. II : vel in I S, ut *piscis*, hujus *piscis*, *piscium* ; apud eundem lib. I, od. II. Eóque refer & Græca ex secundâ contractorum : ut *syrtis*, hujus *syrtis*, *syrtium*, apud Plinium lib. V, cap. IV : *diœcesis*, hujus *diœcesis*, *diœcesium*, apud Ciceronem lib. III ad famil. epist. VIII, & lib. V ad Att. ep. ult. Vel in E R, ut *venter*, *ventrium*, apud Plin. lib. IX, cap. L. ac similia, *utrium*, & *lintrium* ; etiam *imbrium*, apud Horat. lib. III, od. XXVII. Sed hoc non minùs ad primum canona refertur, quia ablativus in *i* exit.

Ab hoc canone excipiuntur *vates, vatum* ; *canis, canum* ; *panis, panum.* Sed de tertio hoc dissentiunt veteres. Charisium audiamus in primo : *Panium Cæsar de analogia libro secundo dici debere ait. Sed Verrius contrà. Nam i detractâ panum ait dici debere. Neutrum autem puto posse dici, quia de iis est nominibus, quæ cùm pondere, numero, mensurâque constent, semper sint singularia.* Sed Verrio etiam Priscianus assentit in VII. Charisii verò argumentum & in se admodum est infirmum, & eo minoris ponderis, quia *panes* in plurali dixit Varro in vita populi Romani * : & apud Martialem lib. XIII, epigr. XLVII lemma est, *panes Picentini.* Etiam excipiunt composita ab *oleo*, *indoles*, *suboles*,

* apud Nonium.

es, proles; quod *prolum* facere, ait Martianus Capella in tertio. Sed tria hæc rarò in plurativo invenias: qua de re diximus † in femininis singulari solùm, aut vix aliter, usurpatis. *Iuvenis* quoque *juvenum* facit. *Volucris, volucrum*, & *volucrium*. De quo sic Charisius in primo: *Volucrium, Cicero de finibus malorum & bonorum; nec non & Fabianus Naturalium caussarum libro* II, *& III. Volucrum, Mæcenas in dialogo* II, *& consuetudo, ut ait Plinius.* Sanè *volucrium* etiam ait Varro lib. I Rei Rust. cap. XXXVIII: *Stercus optimum volucrium.* At *volucrum* cùm Maro, & Martialis; tum Plinius lib. X, cap. LXI: *Volucrum animal parit vespertilio tantùm.* Itemque alibi †. Etiam *apum*, & *apium*, dicitur. Prius est apud Columellam lib. IX, cap. III, & IX, & Plin. lib. XI, cap. VII, & IX. Altero usus Varro lib. III rei R. cap. XVI, Columella lib. IX, cap. III, VI, & XI. Itidem Iuvenalis sat. XIII:

† *lib. superiori cap. 40.*

† *in lib. 3 c. 11.*

Examenque apium longâ consederit uvâ.

Et Boethius de Consol. philos. lib. III, metro VII:

Apiumque par volantum.

Crebra autem est syncope in iis, quæ ad tertium canona pertinent. Vt apud Silium lib. I:

Turbine mox sævo venientum haut insciа cladûm.

Et in IV: *Exoritur rabies cædûm, ac vix tela furori*
Sufficiunt. Sic *mensûm*, pro *mensium*, apud Ovid. V Fast. & VIII Met. fab. II, & Senecam act. IV Thеb. Vt mittam Lactantium, vel alium, sed gentilem, in Phœnice, Honorium Fortunatum, ac juniorum poetarum alios. Nec, qui prosa utuntur, his penitus abstinent. Nam, Prisciano teste, Cicero pro Sextio dixit: *Vestrarum sedûm, templorumque caussâ.* Et ut potissimùm insistam memorato *mensûm* vocabulo, apud Censorinum in MSS codd. quos Carrion secutus, cap. XX legitur, *duodecim mensium*: & rursum, *decem mensium*: item, *extremis partibus mensum*: & cap. XX. *mensum genera duo*: item semel iterúmque, *mensum nomina*, & alibi item: quibus omnibus locis corruptè ab Eliâ Vineto *mensium* editum est. Quin Paullus quoque I.C. lib. singulari de Cognitionibus ait: *Vbi lex duorum mensium fecerit mentionem.* L. CI. D. de diverb. reg. juris antiqui. Ita enim in multis codicibus ibi legere est.

Ad quartum canona pertinent polysyllaba in AS: ut *utilitas, civitas, hæreditas.* Livius lib. XLV: *Responsum ab Senatu est, Rhodios neque utilitatium Græciæ, neque curâ impensarum pop. Romani, sed pro Perseo legationem eam misisse.* Ibidem: *Tam civitatium, quàm singulorum hominum mores sunt.* Item, *Prædam Epiri civitatium*, dixit. Charisius quoque citat ex Cornuti, ejus qui Persii præceptor fuit, lib. X de Virgilio ad Silium Italicum: *Iamque exemplo tuo etiam principes civitatium, & poetæ incipient similia fingere.* Ac similiter Porcius

Cato apud Diomedem in primo : *Leges nervos esse civitatium.* Ita enim in melioribus libris legitur. Et Iustinus initio lib. IX : *Sollicitatus paucarum civitatium direptione.* Censorinus quoque cap. XX libri de die natali : *Diversarum civitatium conferens tempora.* Ita in MS codice legitur, ac rectè à Carrione editum : pro quo Vinetus *civitatum*; credo, quia alterum illud librariorum esse errorem suspicabatur. Atqui saltem ejus meminisset, quod scribit Varro lib. II de Analog. *Quod in patrio casu dispariliter dicuntur civitatum, parentum ; & civitatium, & parentium. Hereditatium* est in Pandectis ; itémque in veteri inscriptione prope Farfarum fluvium in Sabinis. Ob tã multa hæc, miror Marium Victorinum scribere libro I † : *In eo, quod est amans, adjicienda est I litera in genitivo plurali, siquando sunt participia, aut ex participiis figurata : ex nominibus autem nusquam, ut ætas, & similia.* Negat igitur, dici *ætatium*, *civitatium*, *utilitatium*, & similia ; planè contra præstantium scriptorum mentem.

† *extremo capitu de orthogr.*

Præter polysyllaba in A S alia quoque ad canona quartum pertinent. Vt *palus*, & *fornax*. Columella lib. III, cap. IX : *Ex limo concretarum paludium emergere.* At Mela lib. III, cap. III : *Paludum Suessia, Mœsia, & Melsiagum maximæ.* Plinius lib. XXXIV, cap. X : *Cameris lateribusque fornacum est.* Et alibi sæpe. At idem quoque *fornacium* dixit lib. XXXV, cap. XIV. Referunt huc quoque, quæ in genitivo habent *iis*, penultimâ longâ. Vt *Samnitium*, apud Livium in VII : *Quiritium*, apud eundem in X, & Horatium lib. I, od. I. Sed hæc olim in recto habuere, hic *Quiritis, Samnitis :* eoque ad canona tertium liceat referre. Vti & *earo, carnium.* Nam olim fuit hæc *carnis*, hujus *carnis*.

Quinctus canon est pluralium tantùm. Sed de his ex ἀναλογία judicium faciendum. Nam *manes*, facit *manium*; quia singularis esset *manis*, hujus *manis*, unde *immanis* ; ut ad tertium canona pertineat. Sic ex *foris*, harum *forium*. Nam syncope est in *forum*; quo usus Plautus Curcul. act. I, sc. III. Item *vires, virium*; quia rectus *vis* ex *viris*, itidem per syncopen. At *tres*, *trium*, ut τρεῖς, τριῶν. Excipiunt *procerum*, *Lucerum*, *Celerum*. Sed recti eorum sunt, *procer*, *Lucer*, *Celer*. Vt similia sint, ac *carcer*, *carcerum*. Vnde de cæteris facilis conjectura.

Sextus canon est de monosyllabis, non omnibus, sed plerisque. Nam *os* facit *ossium* ; at *flos*, *florum* : *nox* habet *noctium* ; sed *vox*, *vocum* : *mus* item *murium* ; at *thus*, *thurum*. Ob hanc varietatem veteres non statuêre de monosyllabis certum canona. Itaque Charisius ostendit, fuisse olim de multis dubitatum. Quò illa pertinent : *Pacium*, *an pacum* ; *& lucium*, *an lucum*, *dubitari etiam nunc ait Plinius : quoniam nec finitionem ullam in monosyllabis, inquit, grammatici tentaverunt. nam ut fax, fex, nux, crux, rex, lex, sine I*

genitivo

genitivo plurali sunt dictitanda: ita contrà nox, falx, arx, lanx, cum i pronunciandæ sunt. Cæterùm de totâ hac re, ita statuo. Monosyllaborum alia sunt Græca, alia Latina. In prioribus est V M impurum. Nam ut Græci Φρυγῶν, Θρᾳκῶν; ita nos *Phrygum, Thracum.* In Latinis attenditur terminatio. Si ante X finale præcedat consona, judicium de iis faciendum ex canone secundo: quo traditur, duabus consonis clausa facere *ium.* Quod Charisius pronunciat de tribus illis, *fdx, arx, lanx.* Ac par ratio in *calx, merx.* At eorum, ubi ante X vocalis ponitur, aliqua habent *ium*: ut *nox, nix, faux, crux. Faucium* crebrum est Plinio *. *Crucium* est apud Tertullianum in Apologetico: utcunque Charisius *crucum* dicere præcipiat. *Trucium* etiam dicitur. Sed hoc ad primum quoque canona pertinet, cùm ablativus sit *truci.* At longè plura habent *um* impurum: ut *rex, lex, grex*, inusitatum *prex, vox, dux*, inusitatum *frux*, unde *frugum*; *nux*, unde *nucum*, Plinio lib. xv, cap. xxii. Quædam etiam non temere in genitivo plurali reperias: ut *pax, fax, fex, pix, lux.* Hæc de finitis in X.

* *lib.* 21, *cap.* 21, *l.* 22, *c.* 9, *l.* 26, *c.* 4.

Exeuntia in liquidam variant. *Mel, fel, sol*, destituuntur genitivo plurali. *Ren, renum* facit Plinio lib. xix, cap. ii, iii, & alibi sæpe. A *par* est *parium*: etsi aliter Charisio visum; de quo mox dicam. Item *Lar* habet *Larium*; quod apud Ciceronem †, & Plinium ‡: apud Varronem tamen lib. viii de L. L. vulgò legitur, *Maniam, matrem Larum. Fur* facit *furum* apud Catullum *, & Horatium †.

† *lib.* 2 *de Legg.* & 3 *de Nat. Deor.*
‡ *lib.* 28, *cap. ult.*
* *carm.* 34.
† *lib.* 1, *sat.* 8.

Etiam trisyllabos habent genitivos quædam in A S: ut *as assium, mas marium, vas vadium.* In E S, ut *bes bessium.* In I S, ut *lis litium*, apud Horat. lib. iii, od. xiv; *glis, glirium* apud Plautum, teste Nonio; *dis, ditium*; *vis, virium.* In O S, ut *cos, cotium*; *dos, dotium*, apud Iurisconsultos; *os, ossium*; nam *ossum* apud Appulejum κατὰ συγκοπὴν factum. Quare ad instar *ossium*, si necessitas jusserit, *orium* potiùs, quàm *orum* dixero. In V S, velut *mus, murium*: ut apud Plinium lib. x, cap. xlv, *murium fetus.* Ac similiter idem lib. xi, cap. xxxvii, & alibi. Cicero tamen, Charisio teste, in ii de Nat. Deorum scripsit: *Nec enim homines murum, aut formicarum caussâ, frumentum condunt.* Sed solus ita locutus esse Tullius videtur; & fortasse semel duntaxat. Ideo sic de eo apud eundem Charisium Plinius in sexto Dubii sermonis (Murium Cicero) *pro murum: quoniam non ut fures, furum, & mugilum, & celerum dicimus; ita murum censere debemus.* Addit deinde hanc discriminis caussam, quia *murium* sit à recto in S: *furum* sit à recto in R. Atqui, inquit Plinius: *Quæcunque R litera nominativo singulari sunt terminata, oportet ea genitivo plurali V M, non I V M recipere.* Hinc colligebat Plinius, *par* quoque facere *parum*, & ejus composita *imparum, comparum, disparum.* En verba: *Itaque Trogum de animalibus libro* x, *Parium numerorum, & imparium,*

non rectè dixisse : sed parum, & imparum. Miror tam levi argumento à Plinio, & Charisio, damnari Trogum. Nec enim verum est, omnia in R exeuntia facere V M ; sed substantiva duntaxat, quæque ablativo habent E : ut *salar, salare, salarum ; cadaver, cadavere, cadaverum ; arbor, arbore, arborum ; turtur, turture, turturum.* At adjectiva, vel alia etiam in ablativo habentia I, finiuntur in I V M : ut, *calcar, calcari, calcarium ; par, pari* (hoc enim usitatius esse diximus *) *parium* : velut *impari, imparium.* Vt mittam, quòd veteres hic *paris*, hujus *paris* dixere : unde *parium*, juxta canonem secundum.

* *cap. sup.*

Alia verò sunt monosyllaba literâ S clausa, quæ habent V M impurum. In E S, ut *pes, pedum.* Cujus exemplum & composita sequuntur. Cicero pro Domo suâ: *Hoc ministro omnium, non bipedum solum, sed etiam quadrupedum nequissimo.* In O S, ut *mos, morum ; flos, florum.* In V S, ut, *thus, thurum* ; de quo auctor Charisius : *crus, crurum* ; quod legas apud Maronem in III Georg. & XI Æn. Senecam epist. XCV, & Appulejum, qui lib. IX, ex Lipsii † restitutione, κρῦ τμῆσιν *crurum* ait *fragium*, pro *crurisfragium.* *Iurum* ait Cato in VII Originum ‡ : *Iurum, legumque.* Plautus tamen *jurium* dixit Epidico * . Sed utrumque insolens. Vnde Charisius : *Numero pluralí tantummodo per nominativum, & accusativum, & vocativum declinatur : ut maria, rura, æra, jura.* Potiùs tamen dicendum *jurum*, quàm *jurium* ; *rurum*, quàm *rurium* ; *arum*, quam *ærium.* At dispar ratio in *maria :* quod addit Charisius. Quid mirum ? cùm *mare* sit disyllabum, priora autem monosyllaba : priora item ablativum in E faciant, *mare* in I.

† *de cruce lib. 2, cap. 24.*
‡ *apud Charis. in 1.*
* *lib. 2, fc. 4.*

Vnum monosyllabum habet O ante V M : *bos, boum*, sive κρῦ συγκοπὴν ex *bovium*, sive ex Græco βοῶν. Duo habent V, *sus, suum* ; *grus, gruum.* Vtrumque apud Plinium, & rei rusticæ scriptores.

Laus facit *laudum.* Virgil. III Georg.

Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ.

Atque ita veteres semper : ut non sequendus sit Sidonius Apollinaris, carmine XXII de Narbone :

Nam quod carmine pro tuo rependo,
Hoc centesima laudium tuarum est.

Sic *fraus, fraudum :* etsi Appulejus *fraudium* dicat, cùm alibi, tum lib. V Met. *Facinorosæ mulieres, destrictis gladiis fraudium, simplicis puellæ paventes cogitationes invadunt.*

Sex quos canonas ponunt excussimus. Sed præter ista invenias nonnulla per *ium* prolata ; attamen haut temere imitanda ; pleraque etiam controversa. Accius Medeâ † :

† *apud Non. in* Extispices.

Principio extispicium ex prodigiis congruens ars te arguit.

Scio, *exstipicum* scribere cùm alios, tum H. Stephanum in Collectione fragmen-

fragmentorum poeticorum. Sed *extispicium* est in nostris membranis, aliorumque MSSis, & editione Aldinâ, & antiquiore hac Mediolanensi. Eamque lectionem etiam Hadr. Iunius, & Mercerus expressere. Itidem Plauti est Casinâ * :

* act. 3, sc. 3.

Non matronarum officium est, sed meretricium.

Vt quidem eum locum princeps restituit Lipsius †. Eodemque modo Bacchidibus loqui Pistoclerum, obsevat Duza in quæstionibus Plautinis lib. II, cap. XX. Est & apud Sallustium Iugurthâ: *Neque quisquam hominium satis placebat. Hominium* quidem, pro *hominum*, se reperisse in fideli exemplari, cum annotatione in margine, quæ omnem mendi suspicionem tollat, scribit Iosephus Scaliger ad Ætnam Severi. *Servitutium*, & *compedium*, dixit Plautus Persa, act. III, sc. Curate isthuc intus. Quamquam pro *servitutium*, quomodo & Scaliger, ac Colerus legunt, corruptè edi soleat, *servitricium*. *Iudicium*, pro *judicium*, in membranis Vegetii esse, scribit Godscalcus Stewechius: quod ipsum est L. II. C. De officio comitis sacri palatii; & in L. nulli. C. de officio Rectoris provinciæ. Paullini est epist. I ad Ausoniũ :

† lib. 5 Antiquarum Lectionum, cap. 1.

Magisler hic virtutium.

Fortasse autem & hujus quodammodo generis sit, quòd Lucretius lib. VI, & Maro VIII Æn. *alituum* dicant. Nempe ἀρχαικῶς pro *alitium*, uti hoc pro *alitum*. Veteres enim pro I frequentabant V: unde illa, *optumus*, *maximus*. Alii in *alituum* V inseri dicunt per epenthesin. Sed seu I, seu V interponatur, epenthesis erit.

Quædam etiam nomina tertiæ facere dicuntur genitivum in *orum*. Nam, ut Charisius ait lib. I, & Phocas in Arte, non solùm dicitur, *Saturnalium*, *Lupercalium*, *Floralium*, *Compitalium*, *Terminalium*, *Liberalium*: sed etiam, *Saturnaliorum*, *Lupercaliorum*, atque ita in cæteris festorum nominibus. Quod ita esse, probat Macrobius ‡ auctoritate Sallustii, Masurii, Verrii Flacci, Iulii Modesti, & Valerii Antiatis. Ac similia habet Nonius Marcellus, cap. de mutata declinatione, & Priscianus in septimo. Quæritur igitur, utrùm hæc sint declinationis tertiæ, an secundæ. Communis est opinio, ad tertiam pertinere. Et pro hac sententia sunt duo ista. Primùm quòd in recto singulari dicitur, *Agonalis*, *Furinalis*, *Floralis*: unde Ovidio *, *festum Florale*: *Furinales feriæ* †, & *Agonales dies* ‡ Varroni: atque ita in aliis. Deinde quòd dativus in *bus* terminetur: ut illo Martialis *:

‡ lib. 1 Sat. cap. 4.

* lib. 4 Fast.

† lib. 4 de L. L.

‡ lib. 5 de L. L.

* lib. 6, ep. 24.

Saturnalibus ambulat togatus.

Sic apud Ciceronem, Iuvenalem, alios est, *Quinquatria*, *Quinquatrium*, *Quinquatribus*. Sed corruit hæc sententia, si dicatur, duos fuisse rectos singulares; in E unum, alterum in V M: à rectis *Florale*, *Agonale*, *Saturnale*; esse horum *Floralium*, *Agonalium*, *Saturnalium*: à rectis *Floralium*, *Agonalium*, *Saturnalium*

Saturnalium, esse *Floraliorum*, *Agonaliorum*, *Saturnaliorum*. Dixeris, rectos in ALIVM non esse in usu. Sed sufficit, si fuerint: quod ἀναλογία verisimile facit. Par enim ratio videtur, ac in *alvearium*, & *alveariorum*: at illud ab *alvear*, vel *alveare*; hoc ab *alvearium*; quorum utrumque apud Varronem in libris de R. R. Item apud Iurisconsultos non solùm *exemplar*, sed etiam hoc *exemplarium* * legas. Ab illo sit horum *exemplarium*; ab altero, *exemplariorum*. Et Cicero nunc *milliare* †, nunc *milliarium* dicit: ut in Bruto; *Cùm plebes prope ripam Anienis ad tertium milliarium consedisset*. Nec *torculare* solùm, vel *torcular* dicitur, sed & *torcularium*: ut apud Catonẽ de R. R. cap. XVIII: *Torcularium si ædificare voles*. Item *lupanar*, & *lupanarium*: ut L. XLIII. D. de ritu nupt. *Quæ in lupanario se prostituit*. Et L. XXVII. D. de hered. petit. *A lupanario perceptæ pensiones*. Sic *vulgaris*, & *vulgarius*: ut apud Agellium lib. XVI, cap. V, *vulgariam traditionem*. Item, *singularis*, & *singularius*; quo Turpilius utitur apud Nonium. Etiam *alis* veteres dixere pro *alius*. Vt Catullus de coma Beronices:

Anne bonum oblita es facinus, quòd regium adepta es
Conjugium? quòd non fortior aut sit alis?

Ex his verò etiam statuere liceat de similibus genitivis. Qualis est *vectigaliorum*: quo frequenter pro *vectigalium* est usus Macrobius. Nec tantùm id dictum velim de iis, quæ in *ale* vel *al*, exeunt: sed aliis quoque; quale est *anciliorum*, pro *ancilium*, apud Horatium lib. III, od. V:

Anciliorum nominis, & togæ,
Oblitus.

Adhæc *sponsaliorum*, pro *sponsalium*, apud Suetonium in Augusto, cap. LIII. Item *viridiorum*, pro *viridium*, apud Macrobium †. Et *conclaviorum*, pro *conclavium*, apud Vitruvium lib. VII, cap. V. Posterius à *conclave*; unde *conclavibus* apud eundem lib. VII, cap. V. Alterum à recto *conclavium*: quo usus Plautus Aulul. Act. III, sc. II.

Neutra quoque in MA, à Græcis venientia, utramque terminationem admittunt. Nam, ut autor est Charisius lib. I, dicimus *poematum*, & *poëmatorum*; *diadematum*, & *diadematorum*; *diplomatum*, & *diplomatorum*; *ceromatum*, & *ceromatorum*. Idem eopse libro ait, Varronem assiduè dicere *poëmatorum*, ac Ciceronem quoque pro Gallio sic locutum. Sed & Q. Lælium ex principibus Grammaticis librum suum sic inscripsisse, *De vitiis virtutibusque poëmatorum*. Et Accium similiter dicere Didascalicorum nono: *Nam quàm varia sint genera poëmatorum, Bæbi, quámque longè ab aliis distincta, nosce*. Alia quoque in MA similiter exeuntia apud Vitruvium invenias: ut lib. IX, cap. IV: *Umbrarum enim æquinoctialium magnitudinibus designantur analemmatorum formæ*. Pro, *analemmatum*. Et ejusdem libri, cap. VII: *Hipparchus*,

* l. 47. ff. de Leg. 2, item l. 10. ff. de ritu nuptiar.

† Cic. ad Att. lib. 6, epist. 1.

‡ lib. 1 Sat. c. 4.

parchus, Aratus, cæterique ex Astrologiæ parapegmatorum disciplinis invenerunt. Pro *parapegmatis.*

Mirum verò, quòd Vitruvius etiam *tetrantorum* dixerit. Sic enim scribit lib. III, cap. ultimo : *In singulis tetrantorum actionibus.* pro, *tetrantum.* Est verò à *tetras*, quod idem ac *quadrans* : atque ut à *quatuor*, *quadrans*, sic à τετρὰς † *tetras* factum est. Est enim *tetras* idem quod τεταρτημόριον. Et sanè Vitruvius ipse *tetrantibus* in dandi casu ait lib. X, cap. XI : *In capitibus circino dividuntur circinationes eorum tetrantibus in partes quatuor.*

† quaternarius numerus.

Mirum quoque, quòd & *olerorum* pro *olerum* dixere, ut Nonius ostendit illo Lucilii sat. XV :

Tintinnabulum abest hinc, sirpiculæque olerorum.

Vt verisimile sit, non solùm dixisse *olus, oleris*; sed etiam *oler*, vel *olerus*, *oleri.*

De Græca terminatione *ôn*, res nota : ut Varronis *hebdomadôn libri*, apud Nonium : *epigrammatôn* apud Martialē. Similiaque *metamorphoseôn, hæreseôn.*

CAPVT XV.

De dativis pluralibus. Antiquitus in BOS exibant. Bubus, & subus. Quinquatrus, & quinquatria. Quinquatribus, & quinquatriis. *Neutra in MA dativos per IS efferre ; nec rectè tales pro obsoletis à Riccobono haberi. Græci dativi, & ablativi, Latinis etiam in SIN terminati.* Boëthuntes *Turpilii.*

VEteres in dativo, & ablativo plurali, BOS pro BVS usurparunt : unde *navebos*, pro *navibus*, legere est in columnâ rostratâ C. Duillii. Nempe O pro V eo extulere seculo : unde & *consol, & ollorom, & captom*, inibi legitur, & apud Comicos *servos, Davos*, sexcentáque hujusmodi.

Bobus, & *bubus*, contracta sunt ex *bovibus* : quod integrè, sed præter morē veterē, in farragine epistolarum S. Winfrid cognomento Bonifacii, aliorúmque à Serrario editarum, usurpatur epistolâ centesimâ. *Bobus* est apud Horat. od. II, lib. Epod. ubi tamen *libri* alii *bubus*; unde *bubulcus* : sed hoc, contrà quam in *bubus* fit, primam corripit : uti apud Maronem Ecl. X :

Venit & opilio, tardi venere bubulci.

Ita legendum docet Pierius : etsi pro *opilio* quidam codd. habent *upilio* ; & pro *bubulci*, *subulci* : quod ipsum est à *subus* : id autem ex *suibus* factum, κ) συγκοπλ ; ut à *bovibus, bobus. Suibus* integrè dixit Cicero in V de Fin. ac similiter editum apud Varronem lib. I de R. R. cap. XXXVI. In MSo tamen *subus* reperit Giffanius. Eo usus Lucretius lib. VI :

Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
Vnguentum. nam setigeris subus acre venenum est.

 At contrà

At contrà nobis cœnum teterrima cùm sit
Spurcities, eadem subus hæc jucunda videtur.

Sive, ut Lambinus edidit,

— subus hæc res munda videtur.

nempe insertâ syllaba *Res*. Sanè in nostris etiam membranis est, *subus hæc munda videtur*. Vulgatam tamen immeritò exagitat Lambinus. *Subus* etiam est apud Varronem lib. I de R. R. cap. XXXVIII. *Bubus, ac subus, ut fiant pingues.* Vbi, uti & lib. II, *subus* in veteribus libris se reperisse, fatetur P. Victorius. Est & *subus* apud Festum in *Sucula*. Cæterùm in allato Lucretii loco *subus* ex *suibus* fit κῦ συγκοπὴ : alioqui enim princeps syllaba produceretur; ut in *bubus* sive *bobus* Lucretio *, & Horatio †. Ausonius etiam in *bobus* priorem corripit; ubi itidem συγκοπὴ, non συναίρεσις : quæ syllabam facit porrectam.

* *lib.* 6.
† *epod. od.* 2.

Quinquatribus, & *quinquatriis* dicitur. Posteriori usus Cicero ad famil. lib. II, epist. XII, & Augustus in epistolis, Suetonio auctore ‡. Si Diomedem audimus, fuerit hoc à recto *Quinquatriæ*. Sed potiùs censeo, esse à *Quinquatria, quinquatriorum* : quem genitivum Priscianus agnoscit in septimo. Nempe ut *Saturnalia*, *Saturnaliorum* dixere; de quo superiùs actum. At *quinquatribus* vel est à *quinquatria, quinquatrium*; ut *Saturnalia, Saturnalium, Saturnalibus* : vel à *quinquatrus*, ut à *fructus*, *fructibus*. Nam festum hoc & *Quinquatria*, & *Quinquatrus* vocabatur : ut ex Varrone *, Cicerone †, Ovidio ‡, Gellio *, Festo †, & aliis constat. Imo *quinquatres* etiam dixisse, auctores nobis Sosipater, & Priscianus.

‡ *in Augusto, cap.* 70.

* *lib.* 5 *de* L. L.
† *ad Atticum lib.* 9, *ep.* 15.
‡ 6 *Fast.*
* *lib.* 2, *cap.* 21.
† *in* Quinquatrus.

Neutra in MA duplicem habent terminationem : unam ἀναλόγως, in ATIBVS; ut *poematibus* Ciceroni lib. III de Offic. *diplomatibus* Suetonio in Augusto, cap. I. alteram verò in ATIS, ad modum primæ & secundæ declinationis; ut *poematis* Plauto in Asinariâ. Simileque *schematis*; quo exemplo utitur Diomedes in primo. Antonius tamen Riccobonus, in paraphrasi Rhetoricorum Aristotelis ‡, eos, qui *enthymematis* ausint dicere pro *enthymematibus*, pari putat jure posse usurpare *enthymema, enthymemæ*, & *enthymematum, enthymemati*. Ac rectè videt illa in MA utroque hoc modo inflecti solere. Si enim primum inclinandi ordinem species; Pomponii est in Satyra, *Diademam dedit*. Plauti in prologo Amphitry. *Cum servili schema*. Sive consideres alteram seriem inclinandi; *diplomatorum, ceromatorum*, & alia, veteres dixere, ut superiùs ostensum. Verùm enimvero, quod Riccobonus credidit, jam rancidæ hæc & obsoletæ esse antiquitatis, id verò mihi aliter videtur. Sive enim primam declinationem attendas, sive secundam; invenias & quædam ejusmodi, apud medii, & labentis ævi scriptores; quæ ostendunt, neutrum penitùs obsoleviſſe.

‡ *lib.* 2, *cap.* 22.

De pri-

De primo, mitto Appulejum dixisse, *candidam diademam*, & *dramatas explicatas*: insistamus ævo Iulii, & Augusti: Laberii est in Cancro, *Pythagoream dogmam doctus*. Ac ne poeticum hoc dicas, Vitruvii est lib. IX, cap. III, *ad sacomam pendere*: quo de loco dictum nobis lib. I Oratoriarum institutionum, cap. I. Etiam proximi huic ævi scriptor Tranquillus ait in Tiberio, cap. XLIII: *Ne cui in operâ edenda exemplar impetratæ schemæ deesset.* De secunda declinatione, fidem fecerint Varro *, atque ipse Cicero †: qui *poematorum*, pro *poematum* dixere. Verùm sanè, ut obsoleviſſent casus alii, nihil tamen prohibet, quo minùs medii etiam optimique ævi scriptores certis in numeris, aut casibus, inclinationem retinuerint antiquam. De dativo quidem in TIS exeunte id certissimum mihi videtur. Nec enim esse inter ea, quæ squalle senioque sunt obliterata; argumento est, quòd (Prisciani verbis utor è lib. VII) *Cicero frequenter in Verrinis toreumatis dicit, & peripetasmatis, & emblematis.* In libro de signis ‡: *Nunc de peripetasmatis, quemadmodum te expedias, non habes.* Idem in eodem: *Scapha cum emblematis.* Idem * ad Herennium in IV: *De orationibus aut poëmatis; quamvis neutro genere hoc ubique ille profert.* Hactenus Priscianus; cui de voce *peripetasmatis*, etiam subscribit Cledonius. Imò Ciceronis quoque est Philipp. II: *Conchyliatis Cn. Pompeji peristromatis.* Sed & Varronem itidem lib. IV de utilitate sermonis *ænigmatis* dixisse pro *ænigmatibus*, scribit Charisius lib. I. Atque idem auctor est nobis, Varronem inscripsisse librum suum *de poematis*: & Annæum Florum ad Hadrianum Cæsarẽ scribere, *Poematis delector.* Quin, ut idem Charisius ibidem innuit, existimabat Plinius †, rectiùs dici *ænigmatis*, & *peripetasmatis*, quàm *ænigmatibus*, & *peripetasmatibus*, quia prius illud tum usitatius est, tum suavius. Equidem neminem hominem, non dico surdâ, & jacenti, sed exploratâ aure esse scio, cui non *peripetasmatis*, & *enthymematis*, jucundius conspectiúsque ad aurem sit: at insuavius imperfectiúsque, *enthymematibus*, & *peripetasmatibus.* Quare etsi in patrio singularis casu dicamus *enthymematis*, & *peripetasmatis*: tamẽ, quicquid dicat Riccobonus, neutiquã reformidabimus iis uti in plurativi casu dandi, & auferendi.

* *Charisius.*
† *pro Gallio, teste Charisio lib. I.*
‡ *Act. Verr. 6.*
* *vel potius Cornificius.*
† *in libris Dubii sermonis.*

Nec ea hic est ἀνωμαλία, quam existimant vulgo. Nam hujusmodi dativi non veniunt à nominibus tertiæ in MA exeuntibus: sed à nominibus secundæ inde Latino more deflexis in MATVM. Nam ποίημα videntur Latini *poematum* dixisse; unde dativus *poematis*: pro περίστρωμα, *peristromatum*, unde dativus *peristromatis*, atque ita in aliis. Imò Græcorum hic Latini sequuntur exemplum. Æoles enim, quorũ à sermone Latinus proficiscitur, pro terminatione MA dicunt MATON: ut ex Eustathio discere est. Qui in Iliad. B * hunc è scriptore veteri senarium adducit:

* *pag. 279. edit. Rom.*

Μὴ καζαγιλᾶτι τοῖς ἰμοῖς παθηματοις. Pro παθήμασι.

* pag. 1761. Atque idem monet in Odyſſ. Ξ * : & addit, ſimiliter ab Ætolis γερόνλοις dici pro τοῖς γέρουσι.

Interdum quoque utuntur poetæ dativis & ablativis Græcorum in SIN : cujus rei ARCASIN exemplum ponit Martianus Capella. Ac geminum ei hoc Propertii lib. 1, eleg. XX † :

† cujus initium. Hoc pro continuo.

Non minor Auſoniis eſt amor in Dryaſin.

‡ Dryadibus. Ταῖς Δρυάσιν ‡. Et eâdem pòſt :

Ah dolor ibat Hylas, ibat Hamadryaſin.

Hoc eſt, *Hamadryadibus*. Iterum eâdem :

Grata domus nymphis humida Thyniaſin.

* caſtigationibus in Propertii elegiam memoratam. † lib. 1 Antiq. Lect. cap. 4. ‡ apud Nonium in Poſcere. * apud Chariſium lib. 1.

Sequor autem his in locis certiſſimam emendationem Scaligeri *, ac Lipſii †. At qui proſâ ſcripſere, non aliter id faciunt, quàm in quibus locum non haberet inflexio Latina. Varro Parmenone ‡ : *In argumentis Cæcilius palmam poſcit, in etheſin Terentius, in ſermonibus Plautus.* Plinius ſermonis dubii lib. VII de Varrone * : *Quàm maximè vicina Græco Græcè dixit, ut nec ſchematis quidem dicat, ſed ſchemaſin.* Turpilius tamen cùm fabulæ ſuæ nomen fecerit βοηθοῦντες, Nonius paſſim citat poetam hunc in *Boëthuntibus*, pro *Boëthuſi*. Vulgò *bœtontibus*, corruptiúſque *bethontibus*, vel *bœthonibus*, vel *bethonibus* exaratum. Sed in membranis noſtris *boëtuntibus*, ut ſolus defiat ſpiritus, invenio.

CAPVT XVI.

De Accuſativo, quando in ES, quando item in IS deſinat, quatuor Priſciani canones adducti : & Valerii Probi de hujuſmodi accuſativis judicium. Malaſpina refellitur. Plinius item refutatus. Qui Græcâ terminatione genitivi in OS utantur, & accuſativi ſingularis in A, & pluralis in AS. Erinnys, *pro* Erinnyas.

ACcuſativos hodie non aliter, quàm per ES, efferimus, qui olim plerumque per IS, rariùs per ES, finiri ſolent. Quare, ut veterum veſtigiis hac etiam parte inſiſtamus, pretium fore puto, ſi ea in medium adducam, & expendam, quæ hanc in rem legere eſt apud antiquos. Sunt autem iſtiuſmodi.

Quorum genitivus pluralis deſinit in VM impurum, eorum accuſativi literis ES clauduntur : ut, *patrum, patres* : quorum autem genitivus exit in IVM, eorum accuſativi finiuntur in EIS, vel IS : ut *montium, monteis*, vel *montis*. Adfert hunc canonem etiam Servius in illud 1 Æn. *Treis notus abreptas in ſaxa latentia torquet*. Aſperum ſimiliter tradidiſſe, indicat Chariſius cap. de Analogia, in voce *Omnes*. Sed Varro, ut ex Plinio Chariſius ſcribit, *exemplis hanc regulam confutare tentavit iſtiuſmodi : falcium falces*, non

non falceis facit : nec has merces, nec hos axeis, lintreis, ventreis, ſtirpeis, turbeis, corbeis, vecteis, nepteis. Addidit deinde Plinius : *Et tamen manus dat* (Varro) *præmiſſæ regulæ ridiculæ, ut exceptis his nominibus valeat regula.* Videmus, ut regula ſuperiùs adlata vocetur ridicula : &, licet Varro putârit, eam locum ſemper habere, ſi duntaxat decem iſtæc vocabula exceperis; Plinii tamen, ac Chariſii etiam judicio, multò plura eximi oportere. Priſcianus igitur operæ ſe facturum exiſtimavit, ſi de tota hac re traderet accuratiùs. Itaque ex illis, quæ *ium* habent in genitivo, quadruplicia nomina in *eis* vel *is* terminare præcipit. Primus canon eſt iſtiuſmodi : *Omnium quæ tam nominativum, quàm genitivum ſimilem habent, eorum accuſativus rarò in ES, frequenter in IS ſolet terminari. Vt, hic & hæc omnis, hujus omnis, hos & has omnis.* Hæc iſtis illuſtrat exemplis. Salluſtius in Catil. *Omnis homines, qui ſeſe ſtudent.* Terentius in Andriâ : *Omnis nos gaudere.* Virgilius in III Georg.

--- Aquas dulcis, & frondea ſemper
Tecta petunt. Item I Æn.
Quoque magis ſeſſas optem dimittere navis.

Idem in eodem :

Muneráque in navis ternos aptare juvencos. Inque allato Salluſtii loco etiam *omnis* legit Chariſius. Et ita conſtanter MSSi noſtri. Iuxta igitur canonem illum, quia dicitur, hic *funis*, hujus *funis*; in plurali etiam hos *funis*, aut *funeis*, dici oportebit. Sed nec omnes de eo conveniſſe, arguit Soſipater † ; qui Plinium ait negare, hos *funeis* poſſe dici : erraréque eos, qui omnia in recto, & genitivo ſingulari, ſimiliter exeuntia, & plurali genitivo *ium* habentia, in EIS, vel IS, putant terminari.

† cap. de analogia in voce Funes.

Alter Priſciani canon eſt talis : *Similiter faciunt accuſativum ejuſdem formæ (EIS, vel IS) ſemper pluralia. Vt, hi manes, horum manium, hos manes, vel hi maneis, vel manis.* Exempla hæc addit. Virgil. IV Æn.

Id cinerem, aut manis credis curare ſepultos?

Et III Æn. *Tris adeò incertos cœcâ caligine ſoles*
Erramus pelago.

Tertius ei canon eſt : *In ER quoque deſinentia, quæ in I terminant ablativum, ſimiliter faciunt accuſativum pluralem plerumque per IS, rarò per ES. Vt acer, ab acri, hos & has acris.* Exempla deinde hæc adducit. Virgilius in XI :

--- metuenſque moneret,
Acris eſſe viros.

In XII : *--- ſpærſitque ſalubris*
Ambroſiæ ſuccos, & odoriferam panaceam. In IX :
Cùm fremit ad caulas ventos perpeſſus & imbris.

In IV Æn. *--- Et celeris defer mea dicta per auras.*

Horat. lib. 1, epist. ult.

Me quater undenos sciat implevisse decembris.

Quartus, idemque ultimus canon Prisciano est iste : *Similiter faciunt accusativum in NS, vel RS terminata.* Vt, hic *fons*, hos *fonteis*, vel *fontis* : hic, & hæc, & hoc *iners*, hos & has *inerteis*, vel *inertis* : hæc *pars*, has *parteis*, vel *partis*. Exempla apud eum sunt istiusmodi. Terentius Heautont. † Act. 1, sc. 1.

Parentis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias.

Virgil. 11 Georg.

Aggredior sanctos ausus recludere fontis. In VI Æn.

Hic locus est, partis ubi se via pandit in ambas.

Et 11 : *— Penitusque cavernas*

Ingentis, uterumque armato milite complent.

Item in 1V : *— Mactant lectas de more bidentis.*

Simile *feriens* : unde Stilo, Charisio teste, putabat, *ferienteis* facere debere ; ut *docenteis, saltanteis.*

Post hosce quatuor canonas addit hoc Priscianus; quæ ad eos pertinēt, rarò exire in ES, utcunque genitivus desinat in IVM : ut in AS, vel X terminata. Nam etsi *civitatium, felicium, audacium*, dicatur ; non temere tamen reperiri, *civitateis*, vel *civitatis* ; *feliceis*, vel *felicis* ; *audaceis*, vel *audacis*. Pauca tamen esse agnoscit, quæ in IS inveniuntur. Vt apud Maronem 1V Georg. *— Deinde tenacis*

Suspendunt ceras.

Nec *lis*, vel *plus*, regulis superioribus continentur. Fatetur tamen Priscianus apud Ciceronem in Frumentariâ legi : *Sedasti etiam litis illorum.* Et Horatium lib. 1, epist. xx.

Cum tibi sol tepidus pluris admoverit aures.

Ac similiter in composito ejus *compluris*. Ter. Phorm. Act. 111, sc. 11 :

Ego te compluris adversum ingenium meum menses tuli.

Cicero pro Cornelio 1 : *Quæ intermissa compluris annos.*

Imò quædam etiam in genitivo clausa VM impuro, inventa olim in accusativo finita in EIS. Charisius : *Ferocior, tanquam pejor, melior, ait Stilo in EIS accusativo posse proferri, ferocioreis.* Idem mox ex Plinio addit, Cæcilium *facilioreis*, & *sanctioreis* dicere. Nimirum existimo, nec in illis solis, quæ Priscianus suis regulis complexus ; nec iis semper, EIS, vel IS, sonare : sed veteres attendisse soni jucunditatem ; proque eo ES, EIS, vel IS dixisse. Estque eadem mens Valerii Probi : de quo sic Gellius lib. XIII, cap. XIX : *Tum is, qui quæsierat, Quonam modo,* inquit, *vis aurem meam interrogem? & Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percunctatus est, qui diversis in locis VRBES, & VRBIS dixit, arbitrio consilioque usus auris,*

ris. Nam in primo Georgicôn, quem ego, inquit librum manu ipsius (Virgilii) correctum legi, VRBIS per I *literam scripsit. Verba è versibus ejus hæc sunt:*

— Vrbisne invisere, Cæsar,
Terrarumque velis curam.

Verte enim, & muta, ut, VRBES, dicas; insubidius nescio quid facies, & pinguius. Contrà in tertio Æneidos VRBES dixit per E literam:

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut VRBIS dicas; nimis exilis vox erit, & exsanguis. Tanta quippe junctura differentia est in consonantiâ vocum proximarum. Postquam hæc, & alia, de Probo retulit Gellius, ista subjungit: *Nos aliud quoque postea consimiliter à Virgilio duplici modo scriptum invenimus. Nam & TRES, & TRIS, posuit, eodem in loco, eâ judicii subtilitate, ut, si aliter dixeris, mutaveris que, & aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus claudère. Versus ex decimo hi sunt:*

Tres quoque Threicio Boreæ de gente suprema,
Et tris quos Idas pater, & patria Ismara mittit.

Tres illic, tris hic. pensicula utrumque, & moderare. reperies suo quodque in loco sonare amplissimè.

Quærat aliquis, num, uti refert, *urbes*, an *urbis*; *tres*, an *tris*, dicas: itidem interest, num *urbeis*, an *urbis*, *treis*, an *tris* sones. Multis ita videtur, qui iccirco digladiantur, *plurisne*, an *plureis*; *omnis*, an *omneis*, dicere oporteat. Sed hi manifesti sunt ineptiarum, quia olim I longum sonuit, vel planè vel prope eodem modo, ac Græcum EI; qua de re libro primo artis Grammaticæ satis diximus. Non venit hoc in mentem Leonardo Malaspinæ; qui agnoscit, Latinos esse usos diphthongo EI; at non Ciceronis, Varroniscque ævo; sed tum tantùm, cum AI quoque uterentur pro Æ. Hæc quippe vel eo redarguuntur, quòd Cicero Latinorum *bini* sonuisse dicat, ut Græcum βίνει. Sic enim scribit *: *Cùm terni loquimur, nihil flagitii est; cùm bini, obscenum.* Meliora, sed non hujus loci sunt, quæ idem Malaspina fusè adeò disputat de terminatione ES, & IS. Vide eum in epist. 111, lib. IV ad Att.

* lib. 9, epist. ad Paetum.

Satis de accusativis in EIS, vel IS terminatis. Est præterea terminatio accusativi AS, sed in Græcis; imprimis in propriis, ut *Cyclopas, heroas.* Interdum & communibus. Nam ut Græci à τάπης τάπητες dicunt, ita & Maro ait lib. IX Æneid.

Multa virûm solido argento perfecta relinquunt
Armáque, craterásque simul, pulchrósque tapetas.

Spisse verò hàc in re erravit Charisius. Nam is, cùm dixisset apud Maronem †, *— tapetibus altis*, legi à *tapete*: subjicit hæc verba: *Sed & masculino genere dicit, — pictósque tapetas: cujus nominativum faciunt quidam hic tapes, qui*

† 9 Æn.

qui facit hos tapetas : quod ego, quia nusquam scriptum puto, nequaquam probo. Sanè cogitare debuerat, τάπης esse Græcis usitatum. Et unde alioqui sit Maronianum illud, — *Pulcrosque tapetas*, sive, ut legit Charisius, *Pictosque tapetas*; aut hoc Statii lib. 1 Theb. — *Altósque inferre tapetas?* Videtur autem Plinius hujusmodi accusativos refugisse. Nam ad vocem *Titanas*, Charisio teste, hæc annotavit: *Nec Pæanas accusativo, rectè dicimus. Nullum enim nomen accusativo plurali in A S venit, nisi quod nominativo plurali in Æ sonabit.* Quare, si Plinium audimus, non possimus dicere *heroas, Cyclopas,* & similia. Nec enim in recto plurali *heroæ* dicimus, sed *heroës*; nec *Cyclopæ*, sed *Cyclopes.* Sed si accusativis hisce pluralibus in A S uti non licet, nec licebit singularibus in A; ut *heroa*, *Cyclopa.* Imò nec genitivis in O S, ut *Pallados*, *Mæotidos.* Par enim Græcorum hîc omnium ratio videtur, cùm ubique Latina suppetat terminatio. Paucis iccirco de his tribus expediam.

Genitivis singularibus in O S utuntur poetæ, idque nullâ sæpe metri necessitate compulsi: ut in *Mæotidos*, *Athamantidos*, *Colchidos*, & similibus. Sed in prosâ hæc potiùs per I S efferuntur: ut apud Plinium in *Mæotidos*, *Athamantidos*, *Colchidos.* Vti & à Comicis, ac plurimùm etiam Lyricis, & Bucolicis. Vt *Thaidis*, prologo Eunuchi; *Phyllidis*, Maroni Ecl. v, & vii, & Horatio lib. ii, od. iv.

Epici etiam, ac tragici, & elegiaci, ac reliquus prope poetarum grex, *Thaida*, *Agamemnona*, & similia, dicunt: oratores, ac comici, *Thaidem*, *Agamemnonem.* Sic *Propontida* Catullus; *Propontidem*, Plinius *: *Lacedæmona* Ovidius †; *Lacedæmonem* Cicero ‡: Horatius *Agamemnona* *; *Agamemnonem* idem Cicero †: *Agathoclea* Ausonius ‡; *Agathoclem*, Iustinus *.

Accusativis verò pluralibus in A S utuntur & poetæ, & oratores: quomodo *Cyclopas* apud Tullium, & *Æthiopas* †, legimus: *Cycladas* apud Plinium ‡, & *Phœnicas* *. In epistolis tamen, & orationibus, præfertur Latina terminatio.

Quia verò de Græcis accusativis orsi sumus dicere, nec illud prætereundum, esse etiam, cùm desinant in Y S: ut has *Erinnys*, quod contractum ex *Erinnyes*, sive *Erinnyas.* Græcè Ἐρίννυας, & Ἐερινῦς, quomodo Iliad. i, legimus †,

— συγερὰς δ' ἐπεκίκλετ' Ἐερινῦς ‡.

Et apud Hesiodum in Theogon. *

— τίσαιτο δ' Ἐερινῦς πατρὸς ἑοῖο †.

Vtitur è Latinis Seneca in Oedipo ‡:

Et mecum Erinnys pronubas thalami trahas.

Ita enim eo loco legendum, non *Erinnes*, ut Delrio edidit: quod nec Græcum, nec Latinum: neque *Erinnyas*, quod probum, at metro repugnat.

* lib. 2, cap. 97, & lib. 11, c. 37.
† epist. 1.
‡ lib. 2 de Nat. Deor.
* lib. 4, od. 9.
† lib. 1 de divinat.
‡ epigr. 8.
* lib. 2 de divinat.
† ibid.
‡ lib. 2, cap. 87.
* lib. 3, cap. 1.

† vers. 454.
‡ edidisse vero invocabat Furias.
* vers. 472.
† ulciscereturque autem Furias patris sui.
‡ alt. 3, vers. 649.

CAPVT

CAPVT XVII.

De quarta declinatione, & unde ea profluxerit. Valerius Probus, & Diomedes, perperam corripi putant ultimam nominativi, accusativi, & vocativi in V. Recti tonitrus, gelus, cornus: artu, sexu, pecu: cornum, gelum, verum. *Hic* fretus, *hujus* fretus, *hoc* fretu. Ossu. Peccatu. *Genitivi* geli, tumulti, fructi, adventi, senati, *& similes. Etiam* domi *esse ab hoc loquendi more. H. Stephanus refellitur. Genitivi* anuis, rituis, partuis, senatuis, fructuis, domuis, graduis. Senatus ἔτυμον, *superque eo spissus error Prisciani.*

QVarta quæ dicitur declinatio mihi non tam nova declinatio videtur, quàm ἀνωμαλία quædam tertiæ, ex crasi, syncope, vel apocope proveniens. Vt *fructus, fructuis*, & per crasin *fructûs*; *fructui*, & per apocopen *fructu*; *fructuem*, sed hoc exolevit, at per syncopen *fructum*; ô *fructus*; hoc *fructue*, pro quo per crasin *fructu*. Hi & hos *fructues*, & ô *fructues*, *fructus*. Horum *fructuum*, ἀναλόγως. Vt enim à *patris* est *patrum*, *is* in *um* verso, sic à *fructuis*, *fructuum*. Dativo, & ablativo, *fructibus*, ut *patribus*. Verùm hæc planiora fient ex iis, quæ deinceps dicemus.

Terminationes hujus declinationis sunt duæ, VS, & V. Sed illa in V toto singulari ἀκλίτως * sunt: in plurali autem tertiam sequuntur. Si tamen veterum pleroſque audimus, sic ἀκλίτως sunt, ut interea quantitatis sit discrimen. Nam Valerius Probus in Catholicis, & Diomedes lib. 1, tradunt, in nominandi, accusandi, & vocandi casu, V esse correptum: porrectum autem in genitivo, accusativo, & ablativo. Sed hanc sententiam refellit eo Priscianus, quòd Maro, Naso, poetarum cæteri, V toto singulari producant. Diximus hac de re quoque Rei grammaticæ lib. 11, qui de syllabis est, cap. XXVIII.

* indeclinabiliter.

Aliqui inclinant *cornu*, hujus *cornus*; *genu*, hujus *genus*; atque ita in cæteris. Nec obliquos hujusmodi reperiri inficior. Verùm sunt isti, non à rectis in V, sed in VS. Nam nomina ejusmodi olim utramque habebant terminationem. Vt *tonitru, tonitrus*: quod apud Ovid. 11 Met. Lucanum in VII, Plin. lib. VIII, cap. XLVII.

Gelu, gelus. Afranius in Epist. †

† apud Nonium.

— *Quis tu es ventoso in loco*
Soleatus, intempestâ nocte, sub dio
Aperto capite, silicem cum frangat gelus?

Attius in Prometheo:

— *Tam profusus flamine hiberno gelus.*

Genu, & genus. Cicero in Arato:

Quæ genus ad lævum Nixi delapsa resedit.

Et sæpius ibidem.

Cornu, cornus, teste Prisc. in VII. Posteriori utitur Celsus lib. VI, & Plinius lib. XXVII, cap. XI; quorum uterque *cervini cornus* dixit: tum Lucanus lib. VII: *--- Cornus tibi cura sinistri, Lentule.*

Monet Priscianus, *Capricornus* non sequi naturam simplicis; quia in secundâ utatur Cicero in Arateis. Quid mirum? cùm non signet *cornu caprinum*, sed caprum cornutum; quomodo & Græcis dicitur αἰγοκέρως.

Contrà itidem quædam hodie in V S solùm efferuntur, quæ olim terminabantur in V. Tale pro *artus, artu*; unde *artua* Plauto, ut superius * ostensum: ab *artua* autem *deartuare*, apud eundem †: quod Nonius interpretatur, quasi per artus concidere.

* *libri præcedentis, cap. 35.*
† *Captivis Act. 3. sc. 4 & 5.*

Pro *sexus* quoque *sexu* in usu fuit; si Scaligerum audimus; qui sic apud Festum legit ‡, & in Sallustii, ac Sisennæ locis, apud Nonium. Proque eo est ἀναλογία aliorum, ubi V S masculinum, V neutrum. Sed dubiam hanc conjecturam reddit, quòd non modò in membranis nostris, & vett. Nonii editt. illâ etiam Merceri, *sexus* dicitur quandoque esse neutrum: sed apud Plautum quoque sit *virile sexus*. Alii verò legunt *virile secus*. Pluscula de eo diximus lib. præcedenti, cap. XXXI.

‡ *in* Sexus.

Addunt & *pecus, pecu*. Sed hujus aliquanto alia ratio est; quia *pecus*, non quartæ est, sed tertiæ. De *pecu* interea non repugnandum, quando id Charisius agnoscit lib. I, & Phocas in Arte. Imò usus Plaut. Mercat. *

* *act. 2. sc. Amicet amico operam dedi.*

--- Non didici bajulare,
Nec pecua rari pascere, neque pueros nutricare.

Itidem Livius lib. XXXV: *In agris passim inundatis pecua ablata.* Solinus cap. XXV de Britannia ait: *Ita pabulosa, ut pecua, nisi interdum à pastibus arceantur, ad periculum agat satietas.* Plura loca adferunt Nonius Marcellus in *Pecua*, & Priscianus lib. VI.

Quin nomina quædam in V, non in V S solùm; sed in V M etiam desinunt. Nam pro *cornu*, non *cornus* modò, de quo vidimus; sed etiam *cornum* dicitur. Eo utitur Ovidius Met. V †:

† *fab. 6.*

Oppositoque genu curvavit flexile cornum.

Quamquam in vulgatis, etiam MSo nostro, & editt. vett. sit *cornu*. Sed Priscianus *cornum* legit: uti & in secundo ejus operis: *Dextra tenet cornum.*

Nec pro *gelu* duntaxat *gelus* reperias, de quo antea dictum; sed *gelum* quoque, ut Priscianus testatur. Ac censeo respexisse illud Lucretii in VI ‡, prout in nostris etiam membranis legitur:

‡ *vers. 877.*

--- Quasi sæpe gelum, quod continet in se,
Mutit, & exsolvit glaciem, nervosque remittit.

Scio,

Scio, Giffanium velle, *gelum* esse accusandi casum à recto *gelus*. Sed obstat, quòd subjicitur non *quem*, verùm *quod*. Mirum interea, non meminisse hujus terminationis Nonium Marcellum. Similesque *verus*, & *verum*. Plautus Rudente * :

* Act. 5. Sc. 2.

Namque quidem hoc vere natum est verum : ita in manibus consenescit.

Rubiginosum *vern* (quod antiquè *verum* vocat) confert floribus vernis, & in manu consenescentibus.

Quædam etiam in V exeunt, & V M ; non item V S. Vt pro *os* dixere *ossum*, & *ossu* : unde *ossa*, & *ossua* ; de quo & antea † dictum. Ἀναλόγως autem *ossa* ab *os*, ut *ora* ab *os* : vel ab *ossum* ; ut *cassa*, *lassa*, à *cassum*, *lassum*. *Ossua* verò ab *ossu*, ut *cornua*, à *cornu* ; *genua*, à *genu*.

† libro superiori, cap. 13.

Alia item sunt, quæ non in V quidem exeant ; sed in V S quartæ, & V M secundæ. Vt *fretus*, *fretum*. *Fretus* in recto dixere Lucretius, & Varro : ut superiùs † ostensum. Hinc genitivus hujus *fretus*. Messalla contra Antonii literas : *Angustiæ fretus*. Porcius Licinius : *Salsi fretus*. Citat utrumque Charisius * . Accusativo, *omnem fretum*, Ennius : *faventem fretum*, Nævius. Verba utriusque adduximus ibidem. Ablativo *fretu*, pro *freto*, Lucretius lib. 1 :

† libro praecedenti, cap. 36.

* lib. 1, cap. de analogia.

Angustoque fretu rapidum mare dividit undas
Italiæ terrarum oras à finibus ejus.

Imò Charisius † ait, Ciceronem quoque dixisse, *Gaditano fretu* : & Augustum ad Antonium, *Fretu recessi*.

† ibid.

Similia *anfractum*, *anfractus* ; *censum*, *census* ; *rictum*, *rictus* ; *sensum*, *sensus*. Quæ ibidem veterum auctoritate comprobavimus. Viderique hujus loci possit & illud Ciceronis Act. 11 in Verrem : *Manifesto peccatu*, pro *peccato*. Sed hujusmodi, qualia etiam *arbitratu*, *permissu*, *obtentu*, rarò cunctis casibus declinantur.

Vti autem illa in V M tantùm sunt secundæ ; ita à rectis in V S, tum genitivi veniunt in I, more secundæ ; tum in I S, more tertiæ. Vt, *fructus*, hujus *fructi*, & *fructus*. Vtrumque exemplis adstruemus. Genitivis in I esse usum Lucretium, gemino loco probat Nonius. Prior est lib. v † : † vers. 206.

Assiduusque geli cursu mortalibus adfert.

Alter est lib. vi * : * vers. 155.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis.

Similiter Terentius Andriâ † : — *In ædibus* † act. 2, sc. 2.
Nihil ornati, nihil tumulti. Ejusdem est in Adelph. ‡ ‡ act. 5, sc. 4.
Nunc exactâ ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. Quomodo & citat Charisius, & Helenium Acro-

nem, veterem Terentii interpretem, legisse, satis indicat, quando addit, * *Act.1, sc.3.* & alterum esse genitivum *fructus*. Idem Comicus in Phormione * :

Patrem ut extimescam, ubi ejus adventi venit in mentem.

Sic dixere, *quæsti*, *victi*, *æsti*, *senati*, *sumti*, *exercitì*, *adspecti*, *lucti*, *salti*, *parti*, *gemiti*, *fluctì*, *piscati*, *strepiti*, *perti*, *soni*: de quibus omnibus vide Nonium. Estque apud Ciceronem quoque is Archaismus. Certè Sosipater docet nos, apud eum Divinatione in Verrem legendum esse, *Beneficio senati, populique Romani*: & Malaspina autor est, libros suos in secundâ ad Brutum epistolâ earum, quæ seorsim editæ, magno consensu habere: *Neque* † *Eunuchi act.4. sc.7.* *senatum, neque senati ducem.* Cumque apud Terentium † legatur, *domi foctque*, dubium non est, quin sint genitivi adverbialiter positi; ne quis fidem habeat H. Stephano, qui in Pseudocicerone * *domi* potiùs dativum esse exi- * *pag. 143.* stimat κ᾽ οὐχοπλῶ ex *domui* factum.

Altera prisca genitivi terminatio est in I S: ut *anuis*, pro *anus*. Teren- † *Act.2, sc.3.* tius Heaut. †

Mediocriter vestitam veste lugubri
Ejus anuis caussâ, opinor, quæ erat mortua:

quomodo Priscianus quoque legit lib. VII.

‡ *apud Nonium Anuis.* *Rituis* pro *ritus*, Varro Cato, sive de liberis educandis ‡: *Itaque domi rituis nostri, qui per Dium Fidium jurare volt, prodire solet in compluvium.*

* *apud eundem Non.* *Partuis*, pro *partus*. Varro Andabatis * :

Candidum lacte è papilla cùm fluit, signum putant
Partuis, quòd hic sequatur mulierem è partu liquor.

Senatuis, pro *senatus*: unde *Senatuisconsulto* apud Sisennam in tertio Histor. teste Nonio; ubi in nostris membranis, unius literæ defectu, *senatisconsulto*. Sanè veteres *fructuis*, & *senatuis*, dixisse, etiam, Charisio teste, Helenius Acro annotavit in Adelphos Terentii. Assentio quoque Andreæ Schotto †, qui Sisennæ locum è tertio Historiarum sic emendat: *Senatuis auctoritate saga induunt.* Vbi vulgo apud Nonium ‡ editum est, *Senatus autoritate sagaria nunc.* Quomodo & in membranis nostris invenimus. Sisennam autem *senatuis* pro *senatus* dixisse, Nonio dictum in *Senati*.

† *lib.3 Nodor. Cicer. cap.9.* ‡ *in Saga, capite de genere vestimentorum.*

Fructuis verò probat Nonius ex Varronis ταφῇ Μενίππου: *Aliquot Romæ sunt, qui cellas vinarias fructuis caussa fecerunt.* Et hoc ejusdem Meleagro: *Quæro, utrùm fructuis, an delectationis caussâ: fructuis, ut vendatis.* Ita nostræ etiam membranæ. Credo, præcesserat, *habeatis*, vel simile: ut sententia sit, num hortos habeatis solùm delectationis caussa, an etiam utilitatis: ac utilitatis quidem, ut fructus vendendo, rem faciatis: at voluptatis ergo, ut duntaxat oculos pascatis.

Domuis, pro *domus*. Varro ταφῇ Μενίππου: *Perrexit in interiores partes domuis.*

Victuis,

Victuis, pro *victus*. Varro de vita populi Romani, lib. primo: *Primùm de re familiari, ac partibus; secundò de victuis consuetudine primigeniâ; tertiò de disciplinis priscis necessariis vitæ.*

Gradnis, pro *gradus*. Varro de vita populi Romani libro secundo: *Multo præditi pudore, & pudicitiâ adolescentes dixerunt, cum majore parte ejus gradnis ad te stipendia facerent.* Quæ Varronis huic rei comprobandæ Nonius adducit. Quin, Agellio teste, Varro, ex quo ista afferebamus, atque item Nigidius Figulus, Romanorum omnium doctissimi, non aliter quàm *senatuis, domuis, fluctuis*, scribere solent.

Porrò ex hisce fiunt genitivi usitati, *senatus, domus, fluctus*; non quidem per apocopen, quia sic corriperentur, uti ante apocopen; sed per crasin, ut arguit ultima porrecta. Nugatur Priscianus, cùm scribit, *senatus* genitivum facere *hujus senatus*, quia componatur è *natus*, quod quartæ est. Siquidem simplex est; sed derivatum à *senex*. Ovid. v Fast.

Nec nisi post annos patuit tunc curia seros:
Nomen & ætatis mite senatus habet.

Florus lib. 1, cap. 1: *Vi consilium Reip. penes senes esset, qui ab auctoritate, Patres; ab ætate, Senatus vocabantur.*

CAPVT XVIII.

Dativi singulares in VI unde veniant, & ut I *recidatur, more Æolum, qui ἰῶτα prætereunt, si duabus is casus exeat vocalibus. Nec solos poetas sic loqui, sed & pedestris orationis scriptores. Error Prisciani, Nonii, & Stewechii.* Gelo, *auferendi casu.* Impete. *Genitivi plurales per syncopen prolati.* Artibus, *pro* artubus. Artitus. *Duæ emendatiuncula rejecta.* Attius *verius, qui vulgò* Actius, *vel* Accius. *Ejus locus emendatus. Servius defensus. Poëtas heroibus non apponere carnes elixas; sed duntaxat hominibus efferis, & improbis.*

A Genitivis in VIS veniunt dativi in VI: ut, *senatui, domui, fluctui*, atque ita in aliis. Cæsar tamen in lib. de Analogia, hunc dandi casum sine I literâ efferendum putat: quomodo apud Lucilium est *victu, & anu*; pro *victui, & anui*: apud Virgilium, tum *victu*, tum *metu, concubitu, adspectu*; pro, *metui, concubitui, aspectui*. Ac ne poëtas solùm hoc pacto locutos putes, Ciceronis est: *Quibus subito impetu, ac latrocinio paricidarum resistat.* Et apud Varronem legimus lib. IV de L. L. *Prætor dictus, qui præit et jure, & exercitu.* In antiquis quoque Vegetii codd. legitur lib. 1, cap. IX: *Sed & cursu præcipuè adsuefaciendi.* Vide Gellium lib. IV, cap. XVI, Priscianum lib. VII, & Nonium Marcellum. Godscalcus Stevvechius † putat hoc, cum eodem Marcello, in locis Varronis, Vegetii, ac similibus, dativum pro ablativo

† *ad Vegt. lib. 1, cap. 9.*

ablativo poni. Id mihi neutiquam verisimile fit. Omnino enim, ut ex *senatuis* per crasin fit *senatús*; ita ex *senatui* per apocopen fit *senatu*. In quo ipso, more suo, Romani imitantur Æoles; qui auferunt è dativis I subscriptum. Nam, ut antea monitum nobis, dicunt Αἰνείᾳ, μύσῃ, λόγῳ, pro Αἰνείᾳ, μύσῃ, λόγῳ. Quorum exemplo Latini in secundâ non jam ex Κύρῳ, ἀγρῷ, *Cyroi, agroi,* (qui scribendi mos exolevit) sed neglecto I, *Cyro, agro*, scribunt: inque quartâ hac similiter non tantùm dicunt, *senatui, metui, adspectui*; sed etiam *senatu, metu,* & *adspectu*. Sic Terentius Adelphis *:

* act. 1, sc. 1.

Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.

† lib. 4, cap. 16.

Lucilius, Gellio † teste, similiter, *Anu noceo,* pro *anui*: item,

Quod sumtum atque epulas victu præponis honesto.

Lucretius lib. III:

Vitáque mancipio nulli datur, omnibus usu. pro *usui*.

‡ Georg. 4, & Æn. 6.

E Virgilio quoque geminum locum ‡ adducit Gellius *. Ac similiter

* ibid.

I Æn. *Parce metu, Cytherea.*

† ibid.

Nec soli sic poetæ loquuntur. Nam, ut Gellius † ait, *Cajus Cæsar, gravis auctor linguæ Latinæ, in Anticatone: Vnius arrogantiæ superbiæ, dominatuque. Item in Dolabellam act.* III: *Ibi isti, quorum in ædibus fanisque posita & honori erant, & ornatu. In libris quoque analogicis omnia istiusmodi sine* i *literâ dicenda censeo.* Et sanè in commentariis belli Gallici, ac civilis, nunquam aliter loquitur. Vt manifestus sit error Prisciani, qui credebat, solos sic loqui poetas. Ac ne Cæsarem unum in ea hæresi fuisse credas: etiam apud Sallustium, in bello Iugurthino, quidam habent MSSi: *Non se luxu atque inertiæ corrumpendum dedit.* Taciti quoque est in III Annal. *Luxu propior.* Et XIV: *Cruciatu, aut præmio, cuncta pervia esse.* Nonius verò, cùm ait, in his ablativum poni pro dativo, quod bene sensit, malè expressit. Nam ut *domino,* & *forti,* sic *victu,* & *fructu,* tum dandi casus sunt, tum auferendi: sed in auferendi casu reciSum E; in illo dandi, ablatum I. Quippe ut dicimus, *patris, patri, patrem, patre*: ita foret hujus *senatuis*, unde *Senatus*; *senatui,* & per apocopen *senatu*; *senatuem*, ex quo *senatum*, per syncopen; *senatue,* & per apocopen *senatu*. Ex quibus solùm *senatuis,* & *senatui* leguntur: non item *senatuem,* & *senatue*.

Videas esse, qui tradant, è contrario finitis in V quandoque addi I.

‡ lib. 3, cap. de analogia.

Quomodo apud Martianum Capellam ‡ legas, ex aliquorum sententia pro *cornu*, *genu*, dici quoque *cornui, genui*. Equidem fateor, aliquos *cornui*, & *genui* dixisse: sed sunt ista à rectis *cornus, genus*; unde *cornuis, cornui*; *genuis, genui*.

Itidem à genitivo *corni*, *geni*, quidam videntur formasse dativos, *corno*, *geno*; quod conjicio ex ablativis ejus terminationis. Nonius enim testis, Varronem Sesquiulysse in ablativo dixisse, *putri gelo*. Ac similiter Giffanius

putat,

putat, Lucretium lib. I extuliſſe, *concurſo*, pro *concurſu*; & lib. IV, *cultо*, pro *cultu*; & Ciceronem in Lælio, *ſenato*, pro *ſenatu*. Vide indicem Giffanii in *concurſo*, & imprimis in *cultо*. Sed hujuſmodi, quæ unius, & alterius, ſi fortè, codicis fide nituntur, uti non temere damnem, ita nec imiter.

Volunt Grammatici, unum eſſe nomen quartæ, quod ablativo deſinat quoque in E. Nam *impetus* facere hoc *impetu*, vel *impete*. Vt, *vaſto impete* apud Ovidium III Met. & Statium VII Theb. Et, *magno impete*; apud Lævium, poetam veterem, teſte Gellio lib. XIX, cap. VII. Verùm *impete* non eſt ab *impetus*; ſed, ut Priſcianus tradit, ab *impes*. Quod tamen exolevit. Sed genitivus *impetis* ſemel iterumque eſt apud Lucretium: qua de re actum libro præcedenti †.

† cap. 47.

Pluralis nominativus, accuſativus, & vocativus, contrahuntur ex obſoletis in *uës*. Nam ut à *patris*, *patres*, ſic à *fructuis*, *fructues*: ex utroque autem *fructus*, poſteriori ob craſin porrectâ, uti antea etiam dictum nobis.

Genitivus ἀναλόγως in *uum*. Nam ut *patris*, *patrum*; ſic *fructuis*, *fructuum*. Sed ex *fructuis* eſt *fructus* per craſin: at ex *fructuum* eſt *fructum* per ſyncopen. Sic *currum*, pro *curruum*, eſt VI Æn. *nurum*, pro *nuruum*, in XII. Martialis quoque eſt lib. II, epigr. V:

Sed duo ſunt, quæ nos diſtinguunt millia paſſum. pro *paſſuum*.

Niſi magis placet, in talibus V retineri; ſed in dimetiendo verſu quaſi abſorberi κατὰ συνεκφώνησιν.

Dativus pluralis deſinit in *ibus*; in nonnullis verò, *ubus*: quod differentiæ cauſſâ fieri, putant Diomedes in I, Priſcianus in VII, atque alii. Vt in *arcus*, *artus*, *partus*. Alioqui enim eundem fore ajunt dativum ab *arx*, & *arcus*; ab *ars*, & *artus*; à *pars*, & *partus*. Diſcrimen hoc obſervare etiam jubet Curtius Valerianus apud Caſſiodorum †, item Caper de Verbis dubiis, & Beda de Orthogr. atque alii. Sed veteres omnino videntur illud in pronunciando neglexiſſe. Eſt eâ de re egregius locus Velii Longi: *Nonnulli etiam variè, modò per V, modò per I, ſcripſerunt Artibus: ut cum juxta ſignificationem Artus eſſent, ut Arcus, & Partus, V litera in dativo ſervaretur: ſi verò eſſent Artes, ut Arces, & Partes, tunc iidem illi caſus per I literam ſcriberentur. Mihi videtur nimis ruſticana enuntiatio futura, ſi per V extulerimus: ita tamen exiſtimo enuntiandum, ut nec nimis I litera exilis ſit, nec V literam ſcripſeris enuntiationis ſono cum nimis pleno: ac meminerimus, artis ὀρθοεπείας eſſe, ut ſive hâc, ſive illâ literâ, ſcripſeris, enuntiationis ſonum temperes.* Eadem ſententia eſt Terentii Scauri, qui inter alia ait: *Si diſtinctionis cauſſâ ratio corrumpitur, CAVEAS quoque. Quare non accentu, aut literâ I mutamus; cùm & verbum & nomen ſignificetur, & in hoc TECTIS, cùm & nomen, & participium ſit, & in ſimilibus. Ergo vox ſcribenda, quomodo & ſonat: nemo autem unquàm tam inſulsè,*

† In Collectaneis de Orthogr.

insulsè per V, ARTVBVS, dixerit. Est pro Scauro locus Festi, ita scribentis: *Artitus, bonis & strictis artibus.* Vbi *artibus* est ab *artus*: etsi aliter ceperit Philoxenus, qui *artitus*, quasi ab *arte* sit, interpretatur, πάντεχνος, δαίδαλος. Duza apud Festum *artubus* legere jubet per V. Sed nihil mutatione opus: ut paret ex iis, quæ diximus. Valla * etiam putabat, à *quæstus* esse *quæstibus*: sed à *questus*, *questubus*. Quod in vett. libb. non observatur, ubi & *questibus* legitur. Attamen alia sunt, quæ per *ubus* efferantur, non differentiæ, seu ἰνφωνίας caussa. Quod nos Servius docet in illud III Georg. *Ipsi in defossis specubus: Artis*, inquit, *fuerat Specibus, quia quarta declinatio in Dativo, & Ablativo pluralibus V in I vertit, & ita facit dativum pluralem: ut ab hoc fluctu, his fluctibus. Sed quia pinguius sonat, & melius, specubus dicimus. Vnum tamen nomen est, quod aliter non dicimus: ut Tribubus. Nam Tribibus nemo dicit. Specubus* dicere etiam jubet Priscianus. Nec minùs de *tribubus* apertum. Vel etiam de *lacubus*: quo utitur Ovid. in IV Fastorum †:

Præmia de lacubus proxima musta tuis.

Nec differentia attenditur in *genubus*. Sed hoc per V, & I, promiscuè scribitur. Apud Maronem, & Horatium, per I exaratum: quod Plinius, & Charisius, maluere; ut de Capella ‡ taceam. At apud Ovid. in epistolis est:

Victa precor, genubusque tuis regalia tendo
Brachia.

Et Senecam in Hippolyto *:

--- Ea supplex jacet
Allapsa genubus.

Apud Cæsarem in III de bello civili, nunc *portubus*, nunc *portibus* editum videas. Sed in MSSis est *portubus* per V. A *pecu*, non *pecibus* dixeris, sed *pecubus*: quod apud Lucretium in VI. *Verubus*, an *veribus*, scribi debeat, nec Grammatici, nec MSSi veteres consentiunt. Per *i* probabat Plinius lib. VI dubii sermonis; ut Charisius testatur in primo. Ac invenias non rarò in libb. veteribus, item inscriptione antiquâ à Pierio adductâ in illud I Æn.

Pars in frusta secant, veribusque trementia figunt.

Sed *verubus* per V maluit Rhemnius Palæmon. Atque id in libris vulgariis reperias passim. Duo è plurimis adduxisse loca suffecerit. Citat Nonius ex Atreo Accii, sive Actii, sive Attii (omnibus enim hisce modis scribitur ea vox; sed postremum probant marmora, & numismata; tum item Dio, & Victorinus) *Concoquit partem vapore, flammam tribuit verubus, lacerta in focos.* Quem locum sic emendo, & numeris restituo:

--- Concoquit partem vapor
Flammæ, lacerta tribuit verubus in foco.

Vbi tamen nostræ Nonii membranæ *veribus* per I. Alter est Ovidii locus

* *lib. 3, cap. 12.*

† *vers. 886.*

‡ *lib. 3, cap. de analogia.*

* *vers. 664.*

locus VI Met. *--- Pars inde cavis exultat aheneis,*
Pars verubus stridit.

Attii verba sunt de Atreo; Ovidii, de Itylo, sive Ity. Vtróque loco (ut obiter hoc addam) non assarum modò, sed elixarum etiam carnium mentio fit: atque eo nonnulli Servium erroris evincere conantur: ut qui in I Æn. * neget, heroës elixis esse carnibus usos. Sed parum validus est hic aries, quo nobilem Grammaticum percellere conantur. Vtrobique enim describuntur epulæ hominum sceleratorum, humanisque carnibus vescentium: quomodo Euripides quoque in Cyclope ait, parata esse Polyphemo ἑφθὰ κἀ ὀπτὰ †: similitérque Ovidius I Met. de Lycaone scribit:

Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subjecto torruit igni.

Idémque confirmatur loco Senecæ †, in descriptione epularum, quas Atreus Thyesti apposuit ex membris occisi Tantali, & Plisthenis. Hactenus de declinatione quarta.

* *In aluum*, Athena locant alii.

† *elixa & assa.*

† *Thyeste Act. 4. vers. 766.*

CAPVT XIX.

De quincta declinatione. Vnde ea ortum ducat. Genitivi ejus in II, ut pernicii, luxurii, dii. *Item in ES, ut* rabies, dies. *Item in E, ut* acie, requie, die, facie. Spebus. Facierum. *An* specierum, & speciebus, *quæ Cicero Latina esse negat, liceat usurpare. Vt differant* species, & forma.

QVincta quoque declinatio fluxisse è tertiâ videtur. Sanè non multum ab illâ abire, clarè cognoscet, qui comparationem inter eas instituere volet. Quare, quid mirum, si nonnulla simul sint tertiæ, & quinctæ? uti *plebes*, & *quies*; de quibus postea dicam.

Terminatio Nominativi unica est, ES. Sed quod paucí attendisse videntur, genitivus quadrifariam profertur: ut vel hinc liqueat, terminationem genitivi solam, ne apud Latinos quidem, declinationis esse characteristicam.

Prima, & vulgatissima hujus declinationis terminatio est EI. Cui non est quod immoremur. Nam cur penultimam habeat porrectam, dictum nobis lib. II rei grammaticæ *, cùm de syllabarũ modulo ageremus.

* *cap. 13.*

Altera terminatio ejus est II; sed quando nominativus exit in ES purum; ut *pernicies, pernicii*: vel I impurum, quando nominativus clauditur ES impuro; ut *fames, fami*: simileque sit *fides, fidi*. Hæc exemplis sunt comprobanda. Cicero pro S. Roscio: *Quorum nihil pernicii causſã divino consilio, sed vi ipsã, & magnitudine rerum, factum putamus.* Ita legit Agellius lib. IX, cap. XIV. Sosipater verò lib. I legit *pernicies*; de cujusmodi

genitivis pòst dicam. Idem Cicero in Lælio : *Dirimi tamen interdum contentione luxurii.* Ita ex vett. libris emendat Giffanius *. Virgilius 1 Æn. *Munera, lætitiámque dii.* Siquidem *dii* legit C. Iulius Romanus in libello de analogià; cujus rei Sosipater meminit. Scribit & Agellius †, imperitiores quidem legere, *Munera lætitiamque Dei :* verùm à Virgilio *dii*, pro *diei*, scriptum esse : atque inibi adducit M. Catonis, Lucilii, Sisennæ, Pacuvii, Cn. Matii, & C. Gracchi exemplas; quibus itidem *famii, pernicii, progenii, acii*, & *luxurii*, pro *famei* (nam & *fames* apud veteres quinctæ fuit, ut alibi * diximus) *perniciei, progeniei, aciei, speciei*, & *luxuriei*, usurparunt. Servius quoque ad eum, quem adducebamus, Maronis locum, adfert geminum è Plauti Mercatore ‡ :

* In indice Lucretia, voce effigia.

† lib. 9, cap. 14.

* lib. secundo artis grammaticæ, qui de syllabis est, cap. 25.

‡ Act. 1, Sc. 1.

Vidi ego facere amatores, qui aut noctì, aut dii,
Aut Soli, aut Lunæ, miserias narrant suas.

Sed in vulgatis Plauti codd. *die* legitur corruptè. Nonius etiam Marcellus Pacuvium *progenii* dixisse ostendit. Et certè multò suavius est *progenii*, quàm alterum isthoc : unde Fabius lib. 1 : *Nec multùm*, inquit, *refert, nulla hæc, an prædura sint. Nam quid progenies genitivo singulari, quid spes plurali faciet?* Quibus verbis negat, *progeniei*, aut *sperum* auribus satisfacere. Obertus quoque Giffanius ex vet. cod. legit apud Cornelium Nepotem in vitâ Thrasybuli : *Quæ quidem res, & illis contemnentibus pernicii, & huic despecto saluti fuit.* Quemadmodum autem ab *Achilleus*, *Vlyssеus*, sunt genitivi *Achillei*, *Vlyssei*; hinc per synæresin *Achillei*, *Vlyssei*; ex his, abeunte *ei* in *i* longum, *Achilli*, *Vlyssi*; ut superiùs dictum : ita ex *progeniei*, & *pernicieì*, fuit *progenies*, *pernicies*; hinc verò *progenii*, *pernicii*.

Tertia genitivi terminatio est E S : unde Lucretius dixit lib. IV :

Et stimuli subsunt, qui instigant lædere id ipsum
Quodcumque est, rabies unde illæ hæc germina surgunt.

† lib. 9, cap. 14.

Scribit quoque Agellius †, affirmâsse Cæsellium, à Cicerone in oratione pro Sextio *dies* positum fuisse pro *diei :* seque impensâ operâ conquisitis veteribus libris plusculis ita, ut Cæsellius ait, scripta hæc verba inveniisse : *Equites verò daturos illius dies pœnas.* Addit ibidem, eò se adduci, ut facilè iis credat, qui scripserunt, se inspexisse idiographum Virgilii librum, inque eo inveniisse : *Libra dies, somnique, pares ubi fecerit horas.*

Hodie tamen in nullis Virgilii codd. antiquis hanc lectionem inveniri arbitror. Imò jam olim Priscianus *die* legit, nec ullam genitivi *dies* mentionem facit. Quare & Henricus Stephanus suspicatur in Pseudocicerone suo, aut Cæsellium, & Agellium, usos esse exemplaribus corruptis (posse enim multis comprobari argumentis, sæpe fideliores ad nos perveniisse codices, quàm interdum fuerint, quibus multi antiquiores nobis utebantur)

tur) aut, quod hoc quidem in loco magis ei verisimile fit, Ciceronem ita loqui, quia referat, non sua, sed consulis ἀρχαίζοντος † verba.

† *antiquorum more loquentis.*

Quarta postremáque genitivi terminatio est E ; ut apud Sallustium in primo Histor. *Dubitavit aciè pars.* Item : *At inde nullâ munitionis, aut requie, morâ processit ad oppidum.* Vtrúmque locum citat Priscianus lib. septimo : qui & apud Virgilium legit, *Munera lætitiámque die.* Et sanè in aliquot Maronis codd. MSS ita hodiéque invenitur. Multosque ita legere agnoscit Servius. Nec pauci tamen *dii* habent : quo de genitivo antè dixi. At multò plurimi, imò omnes ferè vetustiores, nec *dii*, nec *die*, sed *Dei* præferunt; ut intelligatur Bacchus, qui paullò pòst *dator lætitiæ* appellatur: ac lectio hæc maximè placet Pierio. Meminere ejus quoque Servius, ac Agellius : sed hic eam tamquam imperitiorum rejicit, ac Agellio hâc in parte subscribit Erythræus in Indice suo. Interim si *die* legamus cum Prisciano, simile fuerit isti Plautino Amphit. *

* *Act.* 1, *sc.* 1.

Ita statim stant signa, neque nox quoquam concedit die.

Et huic Sallustiano in Iugurtha : *Vix decimâ parte die reliquâ :* ac ibidem : *Et jam die vesper erat :* & isti Ausonii, carmine de Rosa, olim Maroni tributo :

Ad primos radios interitura die.

Sunt & alia id genus apud alios. Nam dixit Ovidius VI Met. fab. de Tereo : *Vtque fide pignus dextras utráque poposcit.*

Agellius quoque lib. VII, cap. IX, citat ex Lucilii satyris :

--- Primum facie quòd honestas
Accedit.

Ita is locus corrigendus. Imò Cæsar lib. II de analogia, *hujus die*, & *hujus specie*, dicendum putavit : quod me movet, ut nolim damnare illud Horatii † :

† *lib.* 3 *carm. od.* 7.

Constantis juvenem fide :

quamquam H. Stephanus in Pseudocicerone neget, sibi verisimile videri, ita scripsisse Horatium, quia numeri quoque ferant,

Constanti juvenem fide.

Et hæc de quadruplici genitivi terminatione. Vnde liquet, veteres dixisse, *speciei*, *specii*, *speciẽ*, & *specie* : *diei*, *dii*, *dies*, & *die* : atque ita in aliis, quando nominativus exit in *es* purum. At *fidei*, *fidi*, *fides*, *fide* : & ita in aliis venientibus à recto exeunte in E S impurum.

In dativo etiam apocope locum habet. Lucilius lib. VII :

Ætati facieque tuæ.

Horatius lib. I, sat. III :

Prodiderit commissa fide.

pro *fidei*.

Nempe more Æolum, qui è dativo auferunt I, si A, H, vel Ω præcesserit. More item Latinorum in quartâ, ubi *metu* dicitur, pro *metui*, ut antea monitum nobis.

Quod ad cæteros casus, ii sequuntur paradigma *res*, aut *dies*. Sed pleraque omnia destituuntur genitivo, dativo, & ablativo plurali. Aldus excipit istoc versiculo comprehẽsa : *Res, speciesque, dies, facies, spes, progenieſque.* Antiqui tamẽ aliqua ex his nõ refugêre iis casibus, quos excipiunt. Est enim Catonis Censorii, oratione quã scripsit, uti præda in publicum referatur : *Miror audere, atque religionem non tenere, statuas Deorũ, exempla earum facierum, signa domi pro suppellectile statuere.* Varro quoq; à *spes*, (unde *spes* ἐξ συγκοπῆς factum) *speribus* dixit satyrâ Menippeâ ; ut antea * monitum. Vt mittam, quòd *spebus* sit apud Sidonium Apollinarẽ lib. III, epist. VI : item Victorẽ Vticensem, & scriptores Ecclesiasticos : etiam tripartitæ Historiæ conditorem; apud quem lib. III, cap. II legas : *Cùm soleant languentes hujusmodi spebus aures accommodare. Specierum*, & *speciebus*, dici an possit, video dubitari. Negat id Tullius ; cujus hæc sunt verba in Topicis : *In divisione formæ sunt, quas Græci ἰδέας vocant : nostri, siqui hæc fortè tractant, species appellant : non pessimè id quidem, sed inutiliter ad imitandos casus in dicendo. Nolim enim, ne, si Latinè quidem dici possit, specierum & speciebus dicere ; & sæpe his casibus utendum est : at formis, & formarum, velim.* Hæc Tullius. Attamen ex antiquioribus Cælius Aurelianus dicere non dubitavit lib. I χρονίων, cap. V. *Nec aliarum specierum errore fallantur.* Sive, ut in aliis codd. est : *Et in illorum speciebus.* E recentioribus quoque Iul. Scaliger, vir cum antiquitate componendus, lib. I de Caussis L. L. cap. III, dicere non veretur : *Necessariò fatebimur suapte naturâ species esse illas post genus. Siquidem genus materia quasi quædam specierum est.* Et meritò sanè cùm Medicis, tum imprimis Dialecticis, ac Philosophis nostris, Ciceronem hîc sequi religio est. Siquidem his *species* longè aliud est, quàm *forma*. Quippe illo significatur totum, quod vocant *ens completum* : hoc verò est pars essentiæ potissima ; unde philosophis dicitur λόγος τῆς οὐσίας. Cæterùm extra etiam versiculum illum, quem diximus, quædam iis casibus invenias : sed in scriptoribus minimè classicis; ut *acierum* apud Servium. Quod non temere usurpem. Vti nec *superficies* : etsi à simplici *facies*, *facierum* dicat Cato, ut antea vidimus.

* *lib. superiori, cap. 40.*

CAPVT XX.

De iis, quæ declinationem variant vel in eodem numero, vel in diversis. Calchæ, & Calchantis : Euphrates, æ, & is : Ganges, æ, & is. Πώλυπος, τῦ πωλύπου, & πωλύπους, τῦ πωλύποδος. Cyma, diadema, dogma, sacoma, schema, syrma, *olim erant primæ.* Sequestri, & sequestris ; cancri, & canceris ; Mulcibri, & Mulcibris. Gibberis, *pro* gibberi, *rejectum.* Gallinæ gibberæ. *Cur* Antipater, Antipatri; Semipater, Semipatris *faciat.* Arci,

sive

ſive arqui, *pro* arcus. Cibus, *caſu patrio.* Colo, & colu. Corno, & cornu. Domorum, domus, domu. Vmbroſæ fagus. Aëriæ platanus. Faſtus, & faſti. *Lucanus contra Seruium defenſus.* Humu. Lauros, & laurus. Lectus *in patrio caſu.* Pannibus, *pro* pannis. *Pomponius apud Nonium correctus.* Pinus, & pinos. Quercorum, *pro* quercuum. Somnu, *pro* ſomno. Sonu, *pro* ſono. Succus, *pro* ſucci, & ſuccuum, *pro* ſuccorum. Suſurru. Ventu. Verſi, verſis, *pro* verſus, verſibus. *Laberius, & Valerius, apud Priſcianum emendati.* Vulgus, *pro* vulgi. Vulgu. Sinus *pro notione diversâ diverſæ eſt declinationis. In Servio levicula correctio. A* penus *non dici* peni, *contrà quàm Chariſius putavit. Priſciani geminus error.* Acus reſectæ. *Rectius* plebes: *atque inde* plebei, & plebi, *pro* plebis. Quie, *pro* quiete. Requiĕ, & requietem *ſubſtantivè.* Quietem, inquietem, requietem, *pro* quietum, inquietum, requietum. Vaſum, *pro* vas. Vaſibus. Iuger, *vel* jugus.

QVæ hactenus diximus, ferè pertinent ad voces unius declinationis. Subjicere his Grammatici ſolent tractationem eorum, quæ declinatione variant. Quare, necubi induſtria noſtra meritò deſideretur, de hac etiam parte aliquid dicemus.

Quinque ſunt claſſes eorum, quæ ab eodem recto obliquos formant diverſæ declinationis. Prima eſt illorum, quæ declinationis ſunt primæ, ac tertiæ. Vti quædam in A S: quale *Calchas*, à quo ut *Calchantis* dixit Maro ſecundo magni operis: ita *Calchæ* quoque rectum eſſe docemur illo Plauti in Menæchmis †: *Noviſtin tum illum? M E. Novi cum Calcha ſimul.* † *Act. 5, Sc. Nimus ſtulte.*

Item quædam in E S: ut *Thucydidæ*, & *Thucydidis*; *Mithridatæ* (ſive *Mithradatæ*: utrumque enim in vett. monumentis legitur) & *Mithridatis*: ac par ratio eſt in *Orontes, Tigranes, Heraclides, Timarchides, Æetes, Herodes, Euripides*: uti de omnibus hiſce teſtatur, ac de pleriſque probat in ſexto Priſcianus. Et iſta ſunt virilia nomina. At in aliis quoque id locum habet: ut nominibus fluviorum. Nam *Euphrates*, & *Ganges*, non tantùm faciunt hujus *Euphratis*, & *Gangis*: ſed *Euphratæ* etiam, & *Gangæ*. Ab *Euphrates* tertiæ, Plinius *Euphratis* dixit lib. VI, cap. XXV, XXVI, & XXVIII. Ab *Euphrates* primæ eſt hoc Lucani in X*: * *verſ.* 33.

Perſarum Euphraten, Indorum ſanguine Gangem.

Et in VIII ‡: ‡ *verſ.* 358.

Signaque ab Euphrate cum Craſſis capta ſequentur.

Nimirum, ut Strabo τῦ Εὐφράτυ, τὸν Εὐφράτλω, dicit in X. Itidem *Ganges, Gangis*, inflectit Plinius lib. VI, cap. XVII, XIX, XX. At à *Ganges, Gangæ*, eſt hoc Papinii in I Thebaidos †: † *verſ.* 676.

Quique bibit Gangen, aut Nigrum occaſibus intrat.

Nempe ut ὁ Γάγγης, ἡ Γάγγη, Straboni in XV.

Idem videas in compositis à πούς : non omnibus quidem ; nam à *tripus* tantùm est *tripodis* ; ab *Antipus*, *Antipodis* : ac licet Græcis πολύπους, πολύπη faciat, & πολυπῆς, πολύποδος, Latini tamen *polypi* potiùs dicunt, more secundæ : ut *polypi*, Catoni de R. R. cap. CLVII ; *polypos* apud Plautum Aulul. act. II, sc. II ; *polyporum*, & *polypis*, Plinio lib. IX, cap. XX, XXIX, XXX, & alibi. Verùm utramque flexionem videas in *Oedipus*. Ita *Oedipo* ait Plautus Pœn. act. I, sc. III ; *Oedipum* Cicero lib. de Fato. At *Oedipodis* dicere jubet Valerius Probus in Catholicis, ac Priscianus in VI : atque ait Seneca in Oedipo * :

* vers. 1003.

Lux te refugit, vultus Oedipodem hic decet.

Sic *Melampus*, *Melampi*, & *Melampodis*. In causa est, quòd Græci non solùm dicant, ὁ Οἰδίπους, ἡ Οἰδίποδος ; sed etiam ὁ Οἰδίπης, ἡ Οἰδίπη : quod Atticum. Sic δίπης, ἡ δίποδος, & τῆ δίπη : item accusativo, τὸν δίποδα, & τὸν δίπην.

Adhæc Græca quædam in MA olim etiam primæ erant, quæ nunc tantùm tertiæ. Vt *cyma*, *cymæ*, quod ostendit Nonius : *diadema candida*, Appulejo X Met. ubi tamen *candidum* membranæ nostræ, quas munificentiæ Clarissimi collegæ nostri Caspari Barlæi debemus : *dogmam* apud Laberium in Cancro : *glaucomam*, Plauto Trinummo ; *sacomam* Vitruvio lib. IX, cap. III : *schema*, in auferendi casu, Plauto semel iterumque : *syrma* eodem casu, apud Valerium Phormione.

Altera classis comprehendit ea, quæ secundæ sunt, tertiæque : ut Græca in EVS. Velut *Typhoeus*, *Typhoei*, & *Typhoeos* : *Perseus*, *Persei*, & *Perseos* : de quibus dictum antea. Sic, in Latinis, *sequester*, in secundâ usurpat Plautus Vidulariâ ; cujus est, *Haut fugio sequestrum* ; Virgiliúsque in XI, cùm ait : --- *Et pace sequestrâ*. At id etiam esse tertiæ, docet illud apud Tullium II Verrin. *Aut sequestres, aut interpretes corrumpendi judicii.*

Olim etiam & *cancer*, *cancri*, ut *culter*, *cultri* ; & *cancer*, *canceris*, ut *cicer*, *ciceris*, dixere ; Prisciano teste in V, & VI. Lucretius lib. V : *Canceris ut vertat metas se ad solstitiales.* Vbi de cancro sidere sermonem esse, satis est apertum. At pro morbo similiter usus Arnobius lib. I adversus nationes : *Illi haut aliter contumaciam canceris sævi ad subeundam cicatricem circumscriptis congationibus compulerunt.*

† *Vbi MSSi plerique, etiam noster*, Mulciberi: *atque ita Aldus edidit. Sed alii MSSi* Mulciberis, *& editio Veneta anni* 1406 : *atque id pratulit Casellius in Stromateo, teste Prisciano in* 6.

Mulciber, tum *Mulciberi*, vel *Mulcibri* facit : tum *Mulciberis*, ut apud Ovidium in secundo de Arte :

Mulciberis † *capti Marsque Venusque dolis.*

Mulcibri ex veteri poeta est apud Tullium * : *Mulcibero* apud Martianum Capellam ‡. Sic *glomus*, *glomi*, & *glomeris*. At malè plerique, in his etiam Rob. Stephanus †, huc

* *lib.* 2 *Tusc. quæst.*
‡ *lib.* 6.
† *in Thes. t.* 1.

huc referunt *gibbus*: quod non *gibbi*, tantùm; ſed *gibberis* etiam facere arbitrantur. Adferunt pro ſe è Iuvenali: *Attritus gibbere naſus*. Sed nuſquam apud eum hic locus extat: ſatyra ſolùm VI iſta leguntur:

Attritus galeâ, mediiſque in naribus ingens
Gibbus, & acre malum ſemper ſtillantis ocelli.

Certè *gibber*, ſive ſubſtantivum, ſive adjectivum, tantùm ſecundæ eſt. Varro lib. II de R. R. cap. V: *Sint compreſſis malis, ſubſimiſve, gibberi ſpinâ leviter remiſſâ.* Et lib. III, cap. IX: *Gallinæ Africanæ ſunt variæ, grandes, gibberæ.* Itidem Plinius lib. X, cap. XXVI ait: *Gallinarum genus gibberum.*

Compoſita verò ex *pater*, diverſimodè ſe habent. Sunt quæ ſecundam ſequuntur: ut planè Græca; quale *Antipater*, *Antipatri*; ut Græcis ὁ Ἀντίπατρος, τοῦ Ἀντιπάτρου. Item *Soſipater*, *Soſipatri*; ut ὁ Σωσίπατρος, τοῦ Σωσιπάτρου. At Latina ſunt tertiæ; quale *Semipater*; quod apud Ovidium in Faſtis. Vnde inſcriptio veteris carminis: *Ad Sancum Semipatrem.* Par ratio in *Marſpiter, & Dieſpiter.*

Ad tertiam claſſem pertinent, quæ ſunt declinationis ſecundæ & quartæ. Vt ſunt ea, quæ deinceps congeſſimus.

Arcus quartæ eſt ſæpius: unde *arcu* Horatio lib. I, od. XXII, & XXIX, & alibi. At in ſecundâ utitur apud Nonium Varro in IV de vita populi Romani, ad Pomponium Atticum: *Eoque pecuniam magnam conſumſiſſet, quòd arci, quos ſummo opere fecerat, feſſi pondere, diu facti, celeriter corruiſſent.* Item de cæleſti arcu Lucretius in VI *: * verſ. 525.

Tum color in nigris exſiſtit nubibus arqui.

Cibus nunc ſolùm ſecundæ eſt; olim autem quartæ etiam fuit: unde Plautus Captivis act. IV, ſc. II:

Tantus ventri commeatus meo adeſt in portu cibus.

Colus, coli, & colus. Quemadmodum ait Chariſius in primo. Sed ſecundæ etiam eſſe, ait Priſcianus in quinto: & in ſexto probat eo, quòd Maro in VIII Æn. *colo* dicat, pro quo Statius VI Theb. *colu.*

Cornus, corni, & cornus. Statius, *Cornu depreſſus Achivâ.* At Serenus Sammonicus, *corno.*

Domus. Vnde hujus *domus*, & olim *domi.* Quomodo dicimus, *domi militiæque*: & cùm certis adjectivis; ut, *domi noſtræ*, vel *alienæ.* Sic *domorum.* Donatus in Eun. act. IV, ſc. VII: *Fortiter pugnant, qui ſunt memores domorum.* Item *domos.* Plinius lib. VII, cap. LVI: *Domos conſtituerunt primi Euryalus, & Hyperbius.* Sed ſecunda caret vocandi caſu ſingulari; nominandi, dandi, & auferendi plurali. Similiter quarta deſtituitur ſinguli numeri ablativo. Plautus tamen ἀρχαΐζων *domu* uſurpat Milite Glor. act. II, ſc. I.

Fagus quoque, pro *fagos*, juxta nonnullos II Georg. dixit Maro: ac in † verſ. 77.

Culice,

Culice, *Vmbrosæ fagus.* Et eodem carmine: *Aëriæ platanus.* Sic enim legit Scaliger ex vett. membranis, pro quo in vulgatis *platani.*

Fastus quoque secundæ, & quartæ olim declinationis fuit. Malè enim id negat Servius in III Æn. Vbi scribere non veretur, errore Lucani prolatum esse *fastibus*, cum ait in X:

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

Lucanũ tamen imitatus Sidonius Apollinaris ad Majorianũ Augustum:

Sic, lustro imperii perennis acto,
Quinquennalia fastibus dicentur.

Ita emendat Ios. Scaliger lib. V de emendatione temporum. Verùm quia doctissimus Savaro, non in vulgatis modò codd. sed & in vetustis, ac codd. manuscriptis, se *fascibus* reperisse ait: age vocem hanc aliorum quoque scriptorum autoritate defensemus. Ac primò Horatii, apud quem III Carm. od. XVII, olim, Prisciano * teste, legebatur,

* In 6.

— Et nepotum
Per memores genus omne fastus.

Atque apud Claudianum in nonnullis manu exaratis, idque Cuiacio approbante, sic legitur lib. I in Eutropium †:

† vers. 478.

Inter Arinthei fastus, & nomen herile
Servus erit.

Quod si utrobique in libris aliis *fastos* legi prætexent: at quid facient Varroni? è cujus Ephemeride Priscianus ipse citat: *Postea honoris virtutum caussâ Iulii Cæsaris, qui fastus correxit, mensis Iulius appellatus est.* Quid item Columellæ? cujus est in IX, cap. XIV: *Verùm in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi, & Metonis, antiquorumque fastus astrologorum.* Ita etiam editum à Rob. Stephano, ut cæteros præteream. Interea agnoscimus, in secundâ multò esse usitatius: quomodo Silius lib. VIII ait:

Marcellum fastis labem suffragia cæca
Addiderant.

Et Ovidius inscripsit *Fastorum*, non *Fastuum* libros. Ac probat id quoque Agrœcius: *Fastus*, inquit, *de superbia, & facit genitivum fastuum: fastus de libris, & facit fastorum.* Eadem legas apud Bedam de Orthogr. Nempe utrique *fastus* singulare est: quomodo & Philoxenus fortasse usus, in cujus glossis exponitur ἡμερολόγιον.

Ficus, hujus *fici*, & *ficus*, pro arbore & *fructu*; de quo antea dictum ‡.

‡ lib. praced. cap. 14.

Humus, unde *humus*, pro *humo*: ut Nonius ostendit illo Varronis sat. quæ inscribitur Pransus paratus:

Contrà coactus cervus latratu canum
Fertur bisulcis ungulis nitens humum.

Et ταφῆ

Et ταφῇ Μεσίπαυ : *In pavimento non audes facere lacunam : at in humu calceos facis elixos.*

Laurus, lauri, & *laurus.* Vnde Horatius lib. II, od. VII, *Sub lauru meâ.* Ac similiter Plinius, & Tacitus. At Virgilii est lib. III Æn. † † *vers.* 360.

Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis.

Et Ecl. VIII : *--- Incende bitumine lauros.*

Item Ecl. II : *Et vos, ô lauri, carpam.*

Quem ad locum ita Servius : *Licet Horatius dixerit, Depone sub lauru meâ : melius tamen est juxta secundam formam inflectere. Nam melius sonat.* Adi & Pierium ad Ecl. VIII.

Lectus olim pro *lecti, lectus* habuit. Plautus Amphitr. act. I, sc. ult.

Prius abis, quàm lectus, ubi jacuisti, concaluit locus.

Pannus olim quartæ. Vnde Ennius in Protreptico, *pannibus*, teste Charisio in primo. Ac Nonius idē probat illo L. Pomponii Maccis geminis :

Bono animo es, video : eripisti primiter de pannibus.

Ita membrānæ nostræ : non, ut in plerisque editum, *eripuisti.* Genuina autem lectio, ut puto, est, *--- Erepisti primiter de pannibus.*

Nempe ἀρχαικῶς *erepisti*, pro *erepsisti.*

Pinus. Virgil. in X :

Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus.

At Ecloga VIII : *--- pinosque loquentes.*

Quercus, querci, & *quercus.* Cicero in Chorographia † : *Ibi quercorum rami ad terram jacent, ut sues, quasi capræ ex ramis glande vescantur.* † *apud Prisc. in 6.*

Somnus. Varro lib. I de R. R. cap. II : *Æstivo die si non dissinderem meo insititio somnu, vivere non possem.* Sic in optimis suis MSSis legi, refert Petrus Victorius.

Sonus, soni, & *sonus.* Sisenna lib. III Histor. *Postquam in sonu signorum prælium magno cum clamore virorum commissum est.* Quo Nonius ostendit, *sonu* dixisse, pro *sono.* Andreas Schottus lib. IV Nodorum Ciceronis cap. IX, ubi vulgo est apud Nonium ; *Soni, & sonus, pro sonitus, & sonu* ; ait in Complutensi codice à se inspecto legi ; *Soniti, & sonu, pro sonitus & sono.* Sed in nostris membranis est *soni*, & *sonus.* Et quomodocumque legas ; verum est, dixisse veteres, *sonus, soni* ; & *sonus*, hujus *sonus.*

Succus omnino secundæ est, quo tamen in quartâ usus Appulejus lib. IX : *Ad instar scoparum in amarum cœnosi succus cariem exolescunt.* Item lib. X : *Coquus sapidissimus nutrimentis succosum pulmenta vapore mollibat.*

Susurrus, hujus *susurri*, & *susurrus.* Appulejus lib. III Floridorum : *Tibia questu delectabilior, & fistula susurru jucundior, & buccina significatu longinquior.* Ita quoque est in membranis nostris.

Ventus, venti, & *ventus*. Plautus Ciſtell. act. 1, ſc. 1 :

— Qui ſecundo ventu vectus eſt
Tranquillo mari.

Ita adducit Soſipater lib. 1.

Verſus quoque, ut claſſicis quartæ, ita priſcis ſecundæ erat. Lælius in Polymetris : *Omnes ſunt denis ſyllabis verſi.* Vbi pro *ſunt denis* lego, *undenis* : ut Phalæcios ſignet, qui aliter *Hendecaſyllabi*. Lævio verò, non Livio Andronico (uti in ſua fragmentorum collectione Rob. Stephanus) tribuimus hunc verſum; ſecuti in eo fidem, tum antiquæ Priſciani editionis Venetæ anni CIↃ CCCCLXXVI : tum imprimis codicis noſtri MSi optimæ notæ. Similiter Laberius in Lacu Averno :

Verſorum, non numerorum, numero ſtuduimus.

Ita emendo ex iiſdem membranis : ubi vulgò *numerum numero*, & ſententiâ, & metro claudicante. Item Valerius Phormione :

Quid hic cum tragicis verſis, & ſyrmâ facit ?

* an. 1476. Vbi in Putſchianâ editione *verſibus* : atque adeò & veteri Venetâ *. Sed *verſis* hic quoque in membranis noſtris invenimus. Et ſine dubio hæc vera lectio eſt.

Vulgus, hujus *vulgi*, & *vulgus*. Vt oſtendit Chariſius illo Varronis lib. XV Antiquitatum rerum Humanarum : *Vulgus rumorem.* Et in nono Hebdomadum : *A vulgu condemnaretur.*

Sed tamen quædam ſunt, quæ minùs circumſpectè ad hanc claſſem retulerunt. Tale eſt *ſinus*, quod quidem inclinationis eſt ſecundæ, & quartæ; ſed variatâ ſignificatione. Nam pro vaſe, ſecundæ; pro gremio, quartæ eſt. Quod ad locum Attæ in Megalenſibus : *Nempe ad menſam, ubi ſermo de ſinu ſolet oboriri* (quomodo is locus in Servio Petri Danielis † editus eſt) pro *ſinu* omnino *ſino* legi debet.

† *Ad Ecl. 7, verba iſta, Sinum lactis, & hæc te l. P. 9.*

Neque à recto *penus*, quamvis id Chariſius, & Cledonius, faciant ſecundæ & quartæ declinandi formæ, *pene* in vocandi caſu dixerim. Nam patrius caſus *peni*, quod utrique impoſuiſſe judico, eſt à recto *penum*; quod Phocas jure agnoſcit; ut, quo Afranius apud Priſcianum, Terentiúſque, utantur. Multò minùs *ſpeci*, aut *ſpeco*, à *ſpecus* dici poſſe exiſtimo; quomodo tamen loqui docent Grammatici noſtri.

Priſcianus lib. VI, ut *manus* eſt quartæ, ita & dici vult, *hic centimanus, hujus centimanus.* Subdit deinde iſthoc Horatii è III Carm. od. IV :

Teſtis mearum centimanus Gyges
Sententiarum notus.

Verùm *centimanus* hîc eſſe recti caſus, nemo non videt. Idem cùm dixiſſet *ſibilus* in genitivo facere hujus *ſibilus*; hunc ſubjicit locum Siſennæ è XII Hiſtor. *Procul ſibilus ſignificare conſuli cœpit.* Sed hîc quoque *ſibilus* eſt nomi-

nominativus. Vt nihil uterque locus ad rem faciat.

Quartus ordo eorum est, quæ sunt tertiæ, & quartæ; ut *specus, specoris*, & *specus* hujus *specus*; unde ablativus *specu*. A *penus, penoris*; unde *penora* apud Columellam *: & *penus*, hujus *penus*; unde ablativus *penu*. Ab *acus* item tum *aceris* dicitur; tum hujus *acus*; ut apud Columellam †, *Acus refectæ*. * *lib.12. cap.4.* † *lib.2, cap.9.*

Quincta classis habet ea, quæ sunt tertiæ, & quinctæ. Vt *plebes*; quomodo integrè pro *plebs* Tacitus * sæpe, & alii, loquuntur. Ab eo non *plebis* solùm patrio casu legimus: sed etiam *plebei*; ut apud Varronem lib. IV de L. L. Tacitum lib. VI Annal. semel iterumque, Gellium lib. VII, cap. XIX, ubi in decreto de Scipione legas, *Tribunus plebei*: & cap. XI, ejusdem libri, ubi in editione H. Stephani excusum *plebi*: rectè, quia *plebi* ex *plebei*, ut *fami* ex *famei*, *pernicii* ex *pernicies*; de quo antea satis dictum. * *lib. 3 & 15 Ann. & 4 Hist.*

Quies etiam non tertiæ solùm est, de quo nemo ambigit; sed quartæ quoque; ut docemur isthoc Afranii in Emancipato †: *Sollicito corde corpus nunc potitur quie.* Et hoc Nævii in Protesilaodamia ‡: *Complexa somno corpora operiuntur, ac suavi quie dicantur.* Vbi malim, *quie rigantur.* Idem cognoscere est ex composito *requies*: quod in quincta invenias passim. Vt illo Sallustii I Histor. *: *At inde nulla munitionis, aut requie mora processit ad oppidum.* Vbi *requie* pro *requiei* ponitur, PriscIano teste. Sexto casu usus Maro IV Æn. *Tempus inane peto, spatium, requiemque furori.* † *Apud Priscianum in 6.* ‡ *Ibidem.* * *apud Prisc. lib.7.*

At etiam in tertia usus Tullius, si rectè in vett. quibusdam libris scriptum est dialogo de senectute: *Quid ego vitium satus, ortus, incrementa commemorem? satiari delectatione non possum; ut meæ senectutis requietem oblectamentúmque noscatis.* Et I de Fin. *Et ad dolores ita paratus est, ut meminerit, maximos morte finiri, parvos multa habere intervalla requietis.* Et lib. I, epist. XV ad Att. *Ita sum destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, & filiolâ, & mellito Cicerone consumitur.*

Imò & *quies, inquies, requies*, adjectivè olim in tertiâ usurpabant. De primo testis Priscianus, qui adfert illud Nævii lib. III Belli Punici: *Iamque ejus mentem fortuna fecerat quietem:* & hoc Licinii Marci è I Annal. *Non minimo opere milites quietes volebant esse. Inquietem* pro *inquietum* Sallustius dixit II Histor. † *Quia corpore & linguâ percitum, & inquietem, nomine histrionis vix sani, Barbulejum appellabant. Requies* pro *requietus* in recto usus Maro in Culice, si Scaligeri placet emendatio: † *Apud Prisc. ibid.*

Quolibet ut requies victu contentus abundet.

Sunt qui classibus quatuor à nobis commemoratis etiam quinctam adjungant. Hanc esse ajunt eorum, quæ sunt primæ, & quinctæ. Sed hujusmodi pro variâ terminatione variant declinationem. Vti *materia, materies; luxuria, luxuries*; & alia id genus, de quibus vidimus libro antecedenti ‡. ‡ *cap. 35.*

Et hujuſmodi quidem ſunt, quæ in eodem numero variant declinationem. At præter hæc alia eſſe, tradunt Grammatici, quæ ſub eâdem terminatione pro diverſo numero declinationē habeant diverſam. Vti *vas*, quod Priſcianus lib. VII in ſingulari tertiæ, in plurali ſecundæ eſſe docet. Sed *vaſorum*, & *vaſis*, ſunt à nominativo *vaſum*; quem & Caper † agnoſcit. Vſus Cato apud Gellium lib. XIII, cap. XXII: *Neque mihi ædificatio, neque vaſum, neque veſtimentum ullum eſt in manu pretioſum.* Pictor lib. XVI: *Polubrum ſiniſtrâ manu teneto, dexterâ vaſum cum aquâ.* Plautus Truculento Act. I, ſc. I:

† de verbo duco.

Aut aurum periit, aut conſciſſa pallula eſt,
Aut emta ancilla, aut aliquod vaſum argenteum,
Aut verſum aheneum aliquod, aut lectus dapſilis, &c.

Lucretius lib. VI: *— Rarèque facit lateramina vaſi:* quomodo hunc quoque locum citat Martianus Capella lib. III: quo loco ambigi à quibuſdam ait, num *vas*, an *vaſum* dici debeat. *Vaſibus* pro *vaſis* dixit Cornelius Severus in Ætna: *— Cavis cunctatus vaſibus hæſit.*

Neque rectiùs alii *jugerum* in ſingulari ſecundæ, in plurali tertiæ eſſe ajunt. Nam *jugerum*, & *jugeribus*, ſunt à nominativo *juger*. Tibullus lib. II, eleg. III: *Vt multo jmnumeram jugere paſcat ovem.*

Mela lib. III, cap. V: *Plus jugeris ſpatio ſublimis.* Quin neque *jugerum* plurali caret, cùm Varro lib. I de re Ruſt. cap. X, in dativo plurali *jugeris* dixerit. Idem docet Priſcianus lib. VII, niſi quod *jugere* putet eſſe à *jugus jugeris*: de quo haut multùm repugnem.

CAPVT XXI.

A recta declinatione acceditur ad tranſverſam: quæ motionem, & comparationem comprehendit. Prior, *pro* prius; poſterior, *pro* poſterius; potis, *pro* pote; & pote, *pro* potis. *Adjectiva in ER, genere muliebri: quæ nunc per* is *potiùs efferuntur.* Paupera. Celeriſſimus. Pauper lorum *quod Iuvenali.* Arpinate, Sarſinate, & *ſimilia, non rectè in neutro uſurpari, pro*, Arpinas, Sarſinas, cuias &c. *Subſtantiva adjectivè ſumta moveri adjectivorum more. De Perſii loco à Britannico, & Caſaubono receſſum. Subſtantiva ſubſtantivè poſita moventur de genere virili in muliebre.* Colubra. Antiſtita. Lea. Caupona, caupa, copa, cupa, *eâdem ſignificatione.* Straba.

HActenus diximus de declinatione rectâ, quæ fit in caſus, & κατ' ἐξοχὴν ſibi *declinationis* nomen vindicavit. Sequitur tranſverſa, ut Varro eam vocat in tertio de Analogia. Hæc partim fit in genera, & *Motio* dicitur; partim in gradus, & *Comparatio* nominatur. *Motio* tum ſubſtantivis ineſt, tum adjectivis; ſed primariò, & propriè magis adjectivis; de quibus iccirco priori loco agendum. Adje-

Adjectivorum alia moventur unâ terminatione : ut, *concors, par*, & similia ; in his *infans*, ut argumento est illud Ovidii in Ibin :

Guttur atque imbuerunt infantia lacte canino.

Alia duabus ; ut positivi in IS, quorum neutrum in E ; quale, *fortis, forte* : item comparativi in OR, in quîs neutrum in VS : ut, *melior, melius*.

Alia tribus ; ubi feminina in A, neutra in VM ; ut, *probus, dexter, saturi* : quod κατ' ἀποκοπὴν ex *saturus*. Interdum & neutra in D ; ut in provocabulis, *aliud, illud, quid* ; cujus & femininum in Æ ; ut in Pronomine dicemus.

Iuxta priscos comparativi in OR, quos secundi ordinis faciebamus, primi erant. Vnde apud Valerium Antiatem VI Annal. *Hoc senatusconsultum prior factum est*. Et Cassius Hemina Annalem suum quartum hoc titulo inscripsit : *Bellum Punicum posterior*. Geminum quoque Claudii è IX Annal. locum vide apud Priscianum lib. VII.

Nec quod de adjectivis in IS diximus, in *potis*, & *pote*, est perpetuum. Nam etsi non negamus, *potis* plurimùm masculino, aut muliebri ; *pote* autem sæpius in neutro usurpari : sunt tamen & loca non pauca, in quibus secus fiat. Verissimum enim est, quod ad Catullum monuit Muretus, *potis*, pro *pote*, accipi in isto Lucretii lib. V :

Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.

Et contrà *pote*, pro *potis*, dixit Propertius * : * lib. 2, eleg. 1.

Quâ pote, quisque in eâ conterat arte diem.

Catullus utrúmque modum habet. Nam *potis*, pro *pote*, ponitur in isto † : † ad Lesbiam Carm. 73.

Qui potis est ? inquis. quòd amantem injuria talis
Cogit amare magis, sed bene velle minus.

Græcè, πῶς ἂν τοῦτο δυνατὸν εἴη. At *pote* pro *potis* usurpat, cùm ait ‡ : ‡ de Acme & Septimio, Carm. 46.

Quantum qui pote plurimum perire.

Hujusce rei ignoratio ansam præbuit multis locis depravandis. Nam ubi vett. membranæ habent *potis est*, in codicibus vulgatis, quia nomen neutrum antecessit, *pote* editum est. Id minimùm duodecim locis ab Arnobio factum esse, docet Carrio lib. II Emendat. cap. XVII.

Quædam, ut dupliciter desinunt, sic bifariam movent. Vt *hic acer, hæc acris, hoc acre*. Et, *hic & hæc acris, & hoc acre*. Sic *saluber, & salubris* ; *alacer, & alacris*. Asconius in Verr. II : *Alacris, sive alacer, (utrumque enim dicimus) dicitur is, qui intentus est sensibus universis, cui omnes sensus in loco quisque suo vegeti sunt, & intenti.*

Nimirum adjectiva quædam tertiæ declinationis in ER exeuntia, nunc femininum fere in IS, neutrum per E faciunt : olim autem in feminino etiam ER retinebant. Sic Nævius dixit in carmine de bello

Punico : *Fames acer augescit hostibus.* Et Ennius in XVI : *Æstatem anctumnus sequitur, post acer hyems* ---. Pro quo *acris hyems* maluit Horatius od. IV, lib. I : *Pauper* in muliebri usus Terentius Andr. *

* Act. 4. sc. 5.

Potius, quàm in patria honestè pauper vivere.

Pro quo *paupera* dixit Plautus Vidularià : *Paupera hæc res est. Uberis*, vel *ubera*, non memini me legere in recto feminino : sed citat Priscianus è Catone in secundo Originum : *Itaque res uber fuit, antequam vastassent legiones. Celer* se habet, ut *celeber*. Nam *celeris* de femina dixit Naso VIII Met.

--- Prædâque potita nefandâ,
Fert secum spolium celeris.

† Act. 1, sc. 4. Neutrum est apud Terentium Phormione † :

Nullus es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere repperis.

Ac ut à *celer* est superlativus *celerrimus* ; ita à *celeris* (quo etiam M. Catonem de re militari, & Cæcilium in Epistatomo, usos, docet Priscianus in VII) venit *celerissimus* : ut apud Cn. Manlium, sive Mattium in Iliade :

--- Celerissimus advolat Hector.

Et Ennium in Annal.

Exin per terras postquam celerissimus rumor.

Ad adjectiva unius terminationis etiam pertinent *dives, teres, memor, uber, hebes, sospes*, & quædam alia : quæ rariùs quidem, attamen interdum reperiuntur in genere neutro: quomodo Naso IV Trist. dixit : *Divitis ingenii :* * lib. 7, cap. 14. *teretia* non refugit Agellius * ; uti nec Maro in VII, *teres flagellum:* idemque IV Æn. dixit : *Numen justissimque, memorque precatur :* & in IX, *memoris ævi :* in Bucol. *pauperis tuguri :* Lucanus in X, *pauperis ævi :* ac Iuvenal. sat. V :

Vel nodus tantùm, & signum de paupere loro.

Vbi *pauper lorum* vocat corrigiam illam, à qua dependebat bulla puerorum, pauperum quidem, sed tamen ingenuorum, & hoc ingenuitatis signum gestantium : ut annotavit vetus ejus poetæ scholiastes.

Non semel verò in genere motionéque adjectivorum cursum est extra veritatis curriculum. Certè multi Priscianum, Rhemnium Palæmonem, aliosque secuti, ajunt, dici, hic & hæc *Arpinus*, aut *Sarsinas*, & hoc *Arpinate*, aut *Sarsinate*. Et fortasse si id inficiemur, nonnemini, cui à tantis nominibus pendere sollemne sit, Lamiæ turres, somniáque narrare videbimur. Attamen, nihil pensi habentes, quid dicant plebeji judicii homines, asserimus, *Arpinate municipium*, *bellum Capenate*, similiáque, esse vel σόλοικα, vel obsoleta. Nam Cicero epist. XIII, lib. XVI ad Att. dixit : *O casum mirificum !* v. *Id. cùm ante lucem de Sinuessano surrexissem, venissémque diluculò ad Pon-*

‡ V.C. Tirenum. * longam navigationem ingredientem. *tem Tiretium* ‡, *qui est Minturnis, in quo flexus est ad iter Arpinas, obviam mihi fit tabellarius, qui me offendit* δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα *. Apud Livium lib. V legimus :

gimus : *Cornelius Ediſcum bellum ; Valerio , ac Servilio , Capenas ſorte evenit.* Et lib. VIII : *Eodem anno bellum Privernas ſorte initum eſt.* Lucilii quoque eſt, *oleum Caſinas.* Cauſſa erroris eſt, quòd olim dixerint, *Arpinatis, Sarſinatis* ; è quibus *Arpinâs*, & *Sarſinâs*, facta eſſe, ideoque ea circumflecti in ultimâ, rectè docent. Cato in Originibus apud Priſcianum lib. VII : *Siquis mortuus eſt Arpinatis, ejus heredes ſacra non ſequuntur.* Ejuſdem eſt, *lucus Capenatis.* Eſt & Plauti Menæchmis *.:

Rogant cujatis ſit. quid ei nomen ſiet. Et Moſtell. †
Quid? Sarſinatis ecqua eſt, ſi Vmbram non habes? q. d. quomodo ulla ſit Sarſinâs, ſi tibi non ſit umbra, cùm Sarſina ſit Vmbriæ civitas ?

* act. 2, Sc. Nulla eſt voluptas.
† act. 3, ſc. Melius anno hoc.

Verùm etſi antiquè iſtæc in ATIS deſierunt, non tamen iccirco neutra in ATE efferenda ; quia cum terminatione genus quoque immutarunt, atque è communibus omnis eſſe generis cœperunt ; quemadmodum argumento eſt, quòd veterum nemo neutra per ATE, ſed omnes per AS efferant.

Interdum autem fit, ut & ſubſtantiva adjectivorum naturam capiant ; eóque terminationem quoque mutent, inſtar adjectivorum. Sic Virgilius ‡ dixit, *Arcadium magiſtrum* ; & *, *laticem Lycæum* ; pro *Arcadico*, & *Lycæio.* Horatius † : *Medum flumen*, & ‡, *Sulpicia horrea.* Perſius Sat. 1, *heroas ſenſus* : quod, ut obſervavit Caſaubonus, affine eſt illi prope ἀθροιζομένῳ veteris ſcriptoris dicto apud Euſtathium, ἀνθρωπον ἄθος. Putabat Britannicus, imò & maximus Caſaubonus *, ſimiliter Perſium *Rhenos* dicere pro *Rhenanos*, hoc eſt Germanos, Rheni accolas. Perſii locus eſt ſat. VI :

‡ Georg. 4.
* I Æn.
† lib. 2, od. 9.
‡ lib. 4 Carm. od. 12.
* comment. in Perſii ſat. ult.

--- Miſſa eſt à Cæſare laurus
Inſignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis : ac jam poſtibus arma,
Iam chlamydes regum, jam lutea gauſapa captis,
Eſſedáque, ingenteſque locat Cæſonia Rhenos.

Sed veriſimilius eſt, eò reſpicere poetam, quòd & fluminum picturæ præferrentur in triumphis : uti Rheni in triumpho de Germanis. Accommodatius exemplum, quòd eâdem ſatyrâ dicat, *Ligus ora*, pro *Liguſtica*, & *juvenes jocos*, pro *juveniles*. Gruterum etiam ſi audimus ; Seneca lib. v de Beneficiis cap. XXIV, dixit, *machæra Hiſpania.* Sed melius codices alii, *Hiſpana.* At multa prioris generis apud Arnobium. In Codice † quoque Iuſtiniani legit Stewechius, *dies autumnos* pro *autumnales.* Plura ſi voles, adi Ianum Guiljelmium in Plautinis, Palmerium in Spicilegiis, Stevvechium ad primum Arnobii, Meurſium ad Lycophronem, pluréſque alios : quos in re vulgatâ laudare piget.

† l. Omnes dies. De feriis.

Sed hæc quidem ſubſtantiva ſunt, verùm adjectivè accepta. At motio etiam

etiam est substantivorum, quæ suam retinent naturam: cujusmodi solùm moventur de virili genere in muliebre. Vt *rex, regina*; *tibicen, tibicina*; *fidicen, fidicina*; *hospes, hospita*; *sospes, sospita*; ut *sospita Iuno*: *cliens, clienta*, de quo superiùs * dictum; *flamen, flaminea*; quo Trogus usus, libro XXII, teste Prisciano †: *colubер, colubra*, quod non apud Lucilium modò, Turpilium, & Varronem, de quibus Nonius auctor: sed etiam Ovidium in Ibin:

* *lib. superiori, cap. de genere communi.*
† *lib. 7.*

Pectoráque unxerunt Erebeæ felle colubræ.

Quædam autem etsi quandoque eâdem terminatione dicantur de utroque sexu; habent tamen & propriam feminis terminationem. Tale est *antistes*. Nam de femina eo usus Valerius Maximus lib. I, cap. I: *Ne Deæ vetusti ritus perita deesset antistes*. At propriè hæc *antistita*. Plautus Rud. Act. III, Sc. II: *Veneri, Venereæque antistitæ*. Imò Cicero Verr. VI: *Sacerdotes Cereris, atque illius fani antistitæ*. Sic enim Ciceronem scripsisse, auctor est Gellius lib. XIII, cap. XIX. Ovid. lib. XIII Met. fab. II:

--- Tractisque comis antistita Phœbi
Non profecturas tendebat ad æthera palmas.

* *Apud Charisium lib. I.*

Cornelius Severus *:

Stabat apud sacras antistita numinis aras.

Olim & *leo* utriusque generis fuit: sed postea in feminino *lea*, & imprimis *leæna* prætulere. *Leæna* est Græca terminatio, λίαινα: ut *draco, dracæna*, ex δράκων, δράκαινα. At *lea* terminatio est Latina: ut *leno, lena*. Iuvenalis sat. II: *Aut apud Iliacæ potius sacraria lenæ.*

Sic *caupo, caupona*. Quod tam mulierem, quàm tabernam signat, Prisciano teste in VI; qui id comprobat illo Lucilii in III:

Caupona hic tamen una Syra.

Pro quo Maro in Copâ:

Copa Syrisca caput Grajâ redimita mitellâ.

Nempe à *caupo, caupa*, &, *au* in *o* converso, *copa*: ut à *caurus, corus*; à *cautes, cotes*. Nec *caupa* solùm, sed & *cupa*. Vt Tullio in Pisonianâ: *Panis, & vinum, de propola, & cupa*. Vt à *fraudo, defrudo*; sic ex *caupa, cupa*. Etiam à *strabo* esse *straba*, ostendit idem Priscianus isto Varronis de numismatis: *Non hæc res de Venere pœtâ strabam facit* ὑπερφθάλμον †.

† *oculum.*

CAPVT

CAPVT XXII.

Comparatio non est solius Nominis affectio. Si naturam vocabulorum sive significationem spectes, omnia comparari possunt, quæ incrementum vel intentionem admittunt: sin usum, ea solum per gradus declinabimus, in quibus veterum præit autoritas. Vnde fit, quod etiam, quæ locum significant, comparabilia sint. Saturnii lapsus. Αὐλόθεν, ipsissimus, patruissimus, pumilior, cinædior. *Substantivè positum* Meritissimum.

ACcedo ad Comparationem: de qua similiter examinabimus, quæ à Grammaticis traduntur. Auspicabimur autem à disceptatione istâ, cui Comparatio accidat primò. Sanè non primò competere Nomini, clarè arguit, quòd etiam convenit participiis, & adverbiis: ut *honoratus, honoratissimus; sæpe, sæpius:* quâ de re pluribus in utraque hac classe dicemus. Non igitur Nomini, sed Voci accidit primò. Porrò quæritur, num omni accidat nomini, an soli adjectivo: item num omni adjectivo, an isti soli, quod incrementum, aut qualitatem signat: ac denique an omni adjectivo, quod incrementi, aut qualitatis significationem habet. De hoc ità statuimus, sola adjectiva comparari, at non omnia; verùm duntaxat, quæ incrementum, aut qualitatem notant: imò nec hæc universè, sed tantùm, quæ usus veterum per gradus declinavit. Nam *cicur, opimus, claudus, canorus, egenus, crispus, balbus, almus*, & multa alia, magis, & minùs, admittunt; quorum tamen comparativi, & superlativi, non inveniuntur.

At enim, inquiunt nonnulli, *exterior, citerior, interior, anterior*, aliáque hujusmodi, in usu sunt: & tamen locum designant; qui, siquidem à philosopho † rectè definitur, *extremitas corporis continentis immobilis primò*; neque incrementum recipere potest, neque intentionem. At horum ratione, uti dicebamus, fit omnis comparatio, ut, quæ eo carent, nec comparari posse videantur. Solvit hunc nodum Augustinus Saturnius; qui lib. IX, cap. II duo in hisce considerare jubet, locum, & intervallum; hujus ratione comparationem instituì, non illius; qui cùm substantia sit, magis aut minus neutiquam admittit. Optimè cætera Saturnius: unum hoc incommodè, cùm rationem ex eo petit, quòd locus substantia sit. Nam corporibus omnibus accidere, tum locum, tum tempus, tantùm iis ignorabile esse potest, qui in sophistarum cœno potiùs, quàm limpidis Aristotelis fontibus, didicerint philosophari.

† *lib. 4 quæst. imperator.*

Verùm nec desunt, qui velint, non ea solùm, quæ in concreto (ut loquimur vulgò) quantitatem, aut qualitatem significant, (in cujusmodi propriè incrementum, intentióque, spectatur) sed etiam substantias ipsas compa-

rationem admittere. Id eo adstruere conantur, quòd, quemadmodum Aristophanes ab αὐτὸς dicit αὐλόθεος, ita ab *ipse* apud Plautum in Trinummo * legere sit *ipsissimus*. Sed mirandum, viris doctissimis non venisse in mentem, summam esse Plauti audaciam in fingendis novis vocabulis; nec talia in exemplum trahi debere. Adferunt iidem è Pœnulo †:

* *Scena: Hinc ego dici nomen Trinummo faciã.*
† *Act. 5, sc. Ain' tu dixe.*

— MI. Vin' appellem hunc Punicè?
AG. An scis? MI. nullus me est hodie Pœnus Pœnior.

Item ‡, *— AG. ô patrue mi patruissime.*
POE. Quid est, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi.

‡ *Act. 5, sc. Fuit hodie operæpretium.*

tum autem Catulli * esse *cinædior*, Appuleji † *pumilior*, Agellii ‡ *Plautinissimus*. Verùm cogitare debuerunt, & *pumilior* quantitatem, & *Plautinissimus* qualitatem signare; cætera autem de moribus dici; uti agnoscet, qui ea curatè ad judicii lancem expenderit. Adde quòd, si ea quoque morari oportet, quæ novè finguntur à Plauto; valido argumento commonstrare possim, nec substantiva comparationem planè aversari. Nam à *meritum* legimus *meritissimum*, pro maximo merito. Plautus Asinariâ act. III, sc. III:

* *epigr.* 10.
† *lib.* 5 *Metam.*
‡ *lib.* 3, *cap.* 3.

Meritissimo ejus, quæ volet, faciemus, qui hosce amores
Nostros dispulsos compulit.

Vbi *meritissimum* omnino substantivè accipi, ex casu addito manifestissimum est. Sed hujusmodi, quemadmodũ dicebamus, cùm profecta sint à licentiâ poëticâ, præjudicare non possunt Grammaticorum definitionibus ac regulis, quando concordant cũ Romanorũ in loquendo consuetudine.

CAPVT XXIII.

Positivi, comparativi, superlativi nomina parum esse idonea; potuisseque aptiora excogitari. Vulgaris, & comparativi, & superlativi definitio refellitur, meliorque adfertur. Ratio Scaligeri de Superlativo rejecta. BB. FF. MM. similisque, superlativum significant in Inscriptionibus antiquis. Comparativus interdum minus significat, quàm positivus. Priscianus contra Vallam defensus. Vallæ de Prisciano, Volaterrani de Valla judicium. Comparativi quandoque ponuntur pro positivo. Est & cùm plus significent superlativo. Vnde ea loquendi ratio originem traxerit.

VIdimus universè, quibus accidat comparatio. Nunc de tribus ejus gradibus agamus. Vbi primùm se quæstio offert, quæ de positivi, comparativi, ac superlativi, tum nomine, tum definitione instituitur. *Positivum* quidem haut rectè appellant, cum & ponat comparativus, atque adeò etiam superlativus, qui Græcis iccirco à τιθέναι dicitur ὑπερθετικός. Nihilo accommodatius est nomen *comparativi* gradus, cùm & iis nominibus adverbiisque instituatur comparatio, quæ hujusce gradus non sunt.

Talia

Talia sunt *similis*, *dissimilis*, *geminus*; & inter adverbia, *æquè*, *similiter*, aliáque. Quin comparatio non minùs superlativo fit, quàm comparativo. Æquè enim comparatio fuerit, si de Varrone, Nigidio, ac Cicerone, dicam; *Varro horum doctissimus*: quàm si de solis, Varrone, ac Nigidio, dixero, *horum Varro doctior*. Nec satisfacit *superlativi* vox, quando comparativus quoque superlationem indicat, quàm superlativi nomen requirit. Quippe cùm dico, *Varro Nigidio fuit doctior*, eruditionem Varronis super Nigidianam effero.

Quæras fortasse, quando vulgata damnamus nomina, ecqua ipsi meliora eorum in locum substituere possimus. Possumus sanè; eoque faciliùs, quia præivit hac parte Cæsar Scaliger; qui positivum putat debuisse appellari ἀόριστον sive *indefinitum*: pro *comparativo* item malit ὑπερβετικὸς seu *superativus*: ac pro *superlativo* censet Græcè dici potuisse ἀκροθετικὸς: Latinè verò excogitandum fuisse nomen quoppiam, quo extremus notaretur excessus. Vel sane ex antiquis sequamur Quinctilianum; qui pro *positivo* dicit *absolutum*. Nam lib. IX, cap. III ait: *Vtimur vulgò & comparativis pro absolutis, ut cùm se quis infirmiorem esse dixerit.* Similiterque appellat Valerius Probus lib. I Grammat. Inst. cap. de Adverb. Video & esse, qui *simplicem* vocent: quos inter minutiarum hujusmodi non incuriosus Henricus Stephanus, Animadversionibus in librum Corinthi de dialectis, tmemate XLIX.

Quæritur præterea, recténe comparativum dixerint significare *magis* supra positivum: superlativum supra eum signare *multum*, sive *valde*. Sanè non diffitear, ita hos casus quandoque exponi; idque exemplo antiquorum, qui positivis etiam comparabilibus interdum *magis*, aut *valde* addunt. Vt apud Maronem IV Æn. — *O luce magis dilecta sorori.*

Et apud Ovidium II Met. — *Purâque magis pellucida gemmâ.*

Et alibi: *Quid magis est durum saxo? quid mollius undâ?*

Ac longè etiam crebriora sunt exempla, ubi pro superlativo ponatur positivus cum *valde*, aut *longè*. Sed quòd iccirco putarunt, gradus eos per *magis*, ac *valde*, rectè definiri; id longè aliter est. Nec enim cùm dico, *Titius est nemine popularium inhumanior*; vel, *nullo nostri indoctior*: interpretari possis, *magis inhumanus, quàm nemo popularium; magis indoctus, quàm nullus nostri.* Præterea ipsum *magis* comparativum esse non negabunt. At quomodo id *magis* significabit supra positivum? Nam si *magis*, quia comparativum est, supra positivum *magis* significat: hoc ipsum *magis*, quod supra positivum significatur, comparativum quoque erit; eoque & ipsum in aliud *magis* resolvetur, atque istoc in aliud, atque aliud; quo nihil insulsum magis dici, aut cogitari potest. Quanto itaque rectius vir humanæ divinitatis,

Iulius Scaliger, cui comparativus est *species dictionis excessum significans ad alterum relatum?*

Nec superlativus, (siquidem naturam ejus, usúmque spectare malumus, quàm abusum) supra positivum significat *valde*; sed extremum excessum. Idem nobiscum sentit Scaliger; sed invalidus mihi aries videtur, quo vulgariam conatur evertere opinionem. *Valde*, inquit, est *validè*: ergo *validissimus* est *validè validus*. Putátque vir summus, id planè esse inficetum. At cur deterius sit *validè validus*, pro admodum valido, hoc est, validissimo, quàm *parcè parcus*, pro parcissimo; *miserè miser*, pro miserrimo: cujusmodi loquendi modus frequens est apud Plautum? Verùm inquit, *validè validus*, est *bis validus*: superlativus autem notat *ter validus*: atque id quoque lingua terræ Galliæ testatum facit, quæ superlativos per *ter*, & positivum ἀνθυφάζει. Equidem de superlativo dixerim, quod in ænigmate de Termino dixit Marcus Varro apud Agellium *, *lib. 12, cap. 6.*

Semel minúsne, an bis minus sit, haut scio,
An utrúmque eorum †.

† *Ita versum hunc pravo male talo fultum restituí debere arbitror.*

Nec multùm referre puto, utrùm hanc, an illam sequamur sententiam. Interim si lubeat cum Scaligero ferram reciprocare, nec argumenta desiant, quibus comprobetur, omnino magis verisimile esse, superlativis bis *magis* significari. Nam, ut alia mittam, non parùm hanc sententiam juvat, quòd superlativi in antiquis inscriptionibus, positivi geminatione exprimi soleant. Ita B B. in iis notat *bene bene*, hoc est, optimè. Item B B. *bonis bonis*, hoc est, optimis, & F F. P P. F F. *fortissimi, piissimi, felicissimi.* Item L L. *libentissimè*, M M. *meritissimò*: etiam *malus malus*, hoc est, pessimus. Inscriptiones ipsas siquis fortè requirat, commonstrabit eas syllabus sive elenchus Grammaticus: qui, utì cæteri Gruterianæ illius editionis indices, non judicio eruditionéque minori, quàm labore est confectus.

Sed spinosam, atque inutilem hanc quæstionem, bisne, an ter magis positivo fuerit superlativus, missam faciamus: ac illud potiùs dicamus, quæ propria, quæ item καταχρηστικὴ, & comparativi, & superlativi, acceptio esse soleat. Propriè quidem quid comparativus notet, antea diximus. Sed interdum minùs significat, quàm positivus. *Iuvenior* enim esse comparativum per imminutionem, scripsit ipse Varro, ut autor est Servius in v Æn. Estque simile, cùm quis se infirmiorem esse dicit. Scio, Quinctilianum lib. IX, cap. III statuere, hîc comparativum poni pro absoluto. Sed falli eum, nemo negaverit, qui cogitârit caussam, cur, qui se infirmiorem dicit, non item dixerit, se esse infirmum. Omnino enim hic quoque aliqua comparatio est. Vt in illo Maronis I Æn.

Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitentes.

Hoc

Hoc est, non quidem admodum tristis; sed tamen solito tristior. Ergo, si absolutè spectes, *tristior* est *subtristis*, vel *ex parte tristis*, ut Priscianus rectè explicat. Hic quoque, more suo, pro Quinctiliano contra Priscianum stat Valla: sed valida est ratio, quam antè adferebamus. Sæpe enim fit, ut qui alterutro horum utitur, non fuerit altero usurus. E. G. *audaciorem*, hoc est, audaculum quempiam dixero, quem *audacem* non dixero. Hæc ratio est, cur & *paullò*, vel simile adverbium interdum addatur, ad pleniùs exprimendum absoluti imminutionem. Ita dixit Terentius *, * *Eun. Act. 2, sc. 3.*

Siqua est habitior paullò, pugilem esse ajunt.

Habet autem hæc imminutio quoque in adverbiis locum; ut cùm Ovidius † ait: *Duriùs incedit, fac ambulet.* † *lib. 1 de Remedio Amoris.*

Vbi *duriùs* est *durinsculè*.

Hæc eo lubentiùs pro Prisciano contra Vallam attulimus, quia is perpetuus est in tuendo Fabio, fugillando Prisciano; adeò quidem, ut nec lib. primo in Bartholomæum Facium scribere dubitarit, Priscianum vix idoneum esse, qui sit Quinctiliani, velut Agamemnonis, aut Ajacis, aut Diomedis, aut Hectoris auriga; plusque hunc artis Grammaticę, dum oratorem instituit, per transennam aperuisse, quàm ex suo ingenio illum omnibus suis libris, omni suo studio, omni suâ ætate. Quare rectè de eo Raphaël Volaterranus lib. XXI: *Quinctiliani*, inquit, *imprimis admirator, simul & imitator; maledicus aliequi in omnes.*

Interea tamen agnoscimus, comparativum tam adverbiorum, quàm nominum, pro positivo accipi posse. Ita cùm *ocius* redire aliquem jubemus, non aliud dicimus, quàm si uteremur inusitato adverbio *ociter*. Cùm item dicimus, aliquid à compluribus traditum, quid aliud intelligimus, quàm à multis? Nec imminutio locum habet in illo Fabii de Isocrate lib. III: *Eóque jam seniore (octavum enim & nonagesimum implevit annum) pomeridianis scholis Aristoteles præcipere artem oratoriam cœpit.* Eodémque modo dixit Maro de Priamo II Æn.

Arma diu senior desueta trementibus ævo
Circumdat nequiquam humeris.

Nam quo pacto minùs significet, quàm *senex*, cùm humeri ejus ævo tremere dicantur? Nec aliter accipio illud ejusdem †: † *6 Æn.*

Et ferrugineâ subvectat corpora cymbâ
Iam senior: sed cruda Deo, viridisque senectus.

Vt sententia sit, id in eo fuisse admirabile, quod, cùm jam tot annorum esset, tamen corpore esset adeò vegeto. Quare non assentio Servio, qui ad hunc de Charonte locum ita scribit: *Aut pro positivo posuit, aut, ut diximus, Senior est, virens senex, ut Iunior intra juvenem est. Quam rem è Varrone con-*

firmat etiam Plinius. Qui locus lucem capit ab iis,quæ idem hâc de re tradit ad v. Æn. cùm ait : *Secundum Varronem juvenior, & senior,comparativi sunt per diminutionem. Hinc est , Iam senior ; sed cruda Deo viridisque senectus. Additum enim hoc est ad exprimendum, quid sit Senior. Et Ovidius, Inter juvenemque senémque. Et revera non convenit,hunc satis senem accipi, qui & vincere potest,& uno ictu tantùm necare.* Hæc Servius. Verùm eo, si fortè , unum hoc effecerit , *senior* quincto Æneidos imminutionem significare. At nihil illa ad locum de Priamo, aut Charonte, aut eum, quem è Fabio adducebamus. Quare meritò triplicem statuimus usum comparativi ; ut vel plus, vel minus, vel tantundem ac positivus significet.

Quid si autem dicamus , comparativum interdum plus , non positivo tantùm , sed ipso etiam significare superlativo ? Scio hoc ἀνθυφαιρέτως videri. Quippe, ut ait Seneca epist. LXVII : *Maximo non est incrementum.* Et ibidem inquit : *Crescere posse , imperfectæ rei signum est.* Et alibi : *In summum producta incrementi non habent locum.* Attamen si usum attenderimus , optimorum scriptorum; fatendum erit, interdum comparativos majorem habere significationem superlativo. Ita enim Cicero dixit pro M. Marcello : *Maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar, majores etiam habemus.* Et lib. II Tusc. quæst. *Hoc igitur tibi propone : amplitudinem, & quasi quandam exaggerationem quàm altissimam animi , quæ maximè eminet contemnendis & despiciendis doloribus ; unam esse omnium rem pulcherrimam , eoque pulchriorem, si vacet populo , neque plausum captans, se tantùm ipsa delectet.* Idem lib. III Off. *Scias, te quidem mihi esse charissimum; sed multo fore chariorem, si talibus monumentis præceptisque lætabere.* Marcus Seneca lib. III Controv. *Viro fortissimo sum fortior.* Plinius in Panegyr. *Meliorem optimo genuit.* Caussa & origo hujusce locutionis videtur fuisse istiusmodi. Cùm primò ei superlativum tribuissent , quod tum temporis summum judicaretur ; postea autem aliud excedere animadvertissent : satius visum fuit, loquendi genere reservato , aliud excogitare, quod superlativum excederet , quàm eripere semel donata, eóque optimo jure possessa. E. G. Hortensius habitus Romanorum eloquentissimus : at tempus venit, quo, superstite ipso Hortensio,gloria hæc penes Ciceronem fuit. Quid ergo ? Hortensiúsne nullâ culpâ suâ fraudabitur elogio viri eloquentissimi, quod mercedis loco à civibus, de quibus optimè erat meritus , reportârat , & jam diu, donationis vi, jure optimo possederat ? Minimè verò : potiùs comminiscendum fuit quippiam , quo & semel donata Hortensio relinquerentur,, & Tullius tamen honore debito à gratis civibus non fraudaretur. Id autem erat,si Hortensio quidem concederetur nomen eloquentissimi : sed Tullius diceretur eloquentior eloquentissimo : nempe non ἁπλῶς eloquentissimo; neque enim erat eloquentior

quentior se ipso; sed eloquentissimo aliorum. Et istiusmodi quidem fortassis hujusce rei initium fuit. Sed, ut nihil in suis primordiis consistit, pòst, nullâ etiam opinionis immutatione factâ, cœpit hoc loquendi genus καθ' ὑπερβολὴν usurpari.

Ex his, quæ de comparativo diximus, non difficile erit, certi aliquid statuere de superlativo. Nam ex iis nulli obscurum esse potest, superlativo notari propriè cæterorum excessum. Neque enim *κυρίως* * *doctissimus* vocari possit, nisi qui vel *ἁπλῶς* † omnibus antistet; quomodo dixerim, Aristotelem fuisse omnium philosophorum *φιλοσοφώτατον*: vel qui omnes in suo superet genere; ut si Boëthium vocem philosophorum inter Romanos doctissimum, atque inter Arabas Averroëm: vel denique, qui ut nec suo in genere excedat cæteros, tamen omnes rei expleverit numeros, de quâ sermo est; aut saltem superiorem agnoscat neminem: quo pacto, si complures eodem tempore uno in studio exsuperent cæteros, ac inter sese de eruditione certent; quivis eorum meritò dicetur doctissimus. Si horunce fuerit nihil, superlativus locum non habebit; cùm si propriè loqui amamus, doctissimus esse non possit, qui & *ἁπλῶς*, & suo in genere alios habeat superiores. Quod verò aliter utimur vulgò superlativis, is fortasse initio abusus veriùs dici potuit. Postquam verò semel ea significatio recepta fuit in vulgus, sapientibus quoque eâ potiùs utendum fuit, quàm consuetudini repugnandum. Itaque nec Maro ‡ reformidat dicere,

* *proprii.*
† *simpliciter.*

‡ *Æn.* 1.

— *Danaûm fortissime gentis*
Tydide.

Atqui non erat Diomedes fortior Achille. Verùm superlativus hic non significat Diomedem toto suo genere esse præstabiliorem: sed unum esse ex iis, qui cæteris præstant. Charisius quoque Sosipater * tradit, ex Terentii Scauri sententiâ, cùm Maro ait, *Trojæ qui primus ab ortu*, non primum dici Æneam, eò quòd anteverterit, quotquot in Italiam venêre; sed quia unus fuerit è primis. Verba Scauri fuere ista lib. x. Comment. in artem Poeticam: *Non quia ante omnes; sed ante quem nemo est.* Et addidit: *Quo genere plures primi accipi possunt.*

* *lib. 2, cap. de Adverbio in* Primus.

Atque hæc causa est, ut antea diximus, cur superlativum auxerint per comparativum. Præterea verò superlativi excessum judicarunt particulis *multò, longè, per, quàm, perquam.* Sed de eo, in quo à multis Grammaticorum multiplex error committitur, commodiùs dicemus, cùm de Adverbiis, cæterisque particulis, agendum erit.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De Comparativis in LIMVS definentibus. A Mario Corrado, & Laurentio Valla, discessum. Imbecillimus,& imbecillissimus, *dici. Vnde veniant*, melior, optimus; pejor, pessimus; nequior, nequissimus; major, maximus; minor, minimus. Deus Majus, Dea Maja. Iugi *etymon, & verbi* jugo. *Claudius Verderius reprehensus.* Plus, & plures, *non esse positivum, ut Asinius, & aliqui juniorum credunt. Vnde sint* plus, & plurimus. Multissimus *an Ciceronianum sit. Bembi in eo lapsus.*

QVæ hactenus diximus, universè magis spectant naturam eorum, quæ comparantur. Nunc persequemur ea, quæ ad singulorum gradus pertinent. In quibus hunc ordinem servabimus, ut priùs agamus de integris, quàm defectivis: prius de istis, quæ canona sequuntur, exinde de anomalis. Integra appello, quæ tres gradus habent. Canona verò sequuntur, quorum comparativus formatur à casu in I addito OR, ut *doctior*: & superlativus desinit in SIMVS, ut *doctissimus*, aut RIMVS, ut *nigerrimus*. Addunt plerique LIMVS: de quo calcatum illud,

Dant tibi quinque LIMVS, quæ signat dictio FAGVS.

Quinque ista sunt, *Facilis, Agilis, Gracilis, hVmilis, Similis.* Sed *Agillimus,* & *Gracillimus*, quæ & Marius Corradus * agnoscit, non memini me legere apud probatos scriptores. Quemadmodum nec *docillimus* à *docilis:* quod Valla probat lib. VI Elegantiarum, cap. XXVI. Quare tutiùs multò sequemur nobilem Grammaticum, Sosipatrum Charisium; apud quem hæc verba reperimus cap. de Adverbio: *Agilis, docilis, superlativo S geminant; efficiuntque agilissimus, docilissimus: unde agilissimè, docilissimè.* Pro *agillimus* verò, aut *docillimus*, locum hîc jure suo sibi vindicat *imbecillimus:* quod Seneca usurpat; non quidem Consolatione ad Marciam †, ubi in melioribus libris est, *corpus imbecillum*, non *imbecillimum*, prout citant: sed epist. LXXXV, ubi sic loquitur philosophus: *Quantulum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & mœstissimis lætior, & effrenatissimis moderatior, & humillimis major?* Tamen rectum quoque est *imbecillissimus:* quod Celsus usurpat lib. II, cap. XVIII: *Ovum durum valentissimæ materiæ est: molle, vel sorbile, imbecillissimæ.*

* *lib.* 3 *de* L. L. *cap.* 120.

† *cap.* 11.

Imprimis autem negotium facessunt anomala, non quasi lateat in obscuro, quomodo varientur per gradus; sed quia plurima sunt, quæ vel aliunde, quàm credidere, descendant; vel ob syncopen, aliudve grammaticum schema, quadam anomaliæ specie parùm peritis imponant. Hujusmodi sunt comparativi, & superlativi, adjectivorum *bonus, malus, magnus, parvus, multus, vetus.* De quibus ordine dicemus.

Melior

Melior fortasse ex *magis*, & *velim*, factũ videatur. Nam cùm *bonum* significet id, quod volumus; unde philosophus * *bonum* definit, quod omnia appetunt: vix potuit, cùm inter duo bona comparatio institueretur, ei quod præferremus, vox imponi accommodatior, quàm exinde, quòd illud *mavelis*: unde *mavelior* esset, pro quo dicitur *melior*. Cur enim hoc etymon durius, quàm *malo* ex *mavolo*, hoc ex *magis volo*? Sed in *malo* est crasis, unde prior porrecta: in *melior* syncope, unde prior correpta. Vel cum aliis originem arcessamus è magna Græcia. Tarentini enim pro ἀμείνων ἀμείνων dixere: unde κατ' ἀφαίρεσιν *menior*, &, N in L conversо, *melior*; quomodo à νύμφη est *limfa*. *Optimus* absque dubio est ab *opto*, quasi dicas *optatissimus*. A quo non multùm abit Terentius Scaurus, cùm ab *optione* deducit. *Pejor* fortasse fuit *pessior* à *pessum*; unde & *pessimus*. Quo verò jure *pejor* statuitur comparativus positivi *malus*: eodem & *nequior* erit ejusdem comparativus. Et sanè Sosipater Charisius non dubitat hoc ejus comparativum appellare cap. de Adverbio, ubi ait: *Lautè, malè, & bene, in comparatione dissimiles sunt. Facit enim lautus, lautior, lautissimus: malus autem, nequior*; *bonus, melior*. Sed *nequior* ἀναλόγως est à *nequam*, vel antiquo *nequus*, quod in glossis Cyrilli exponitur ἀχρεῖος, *spurcus*: unde & femininum *nequa*, apud Charisium lib. 1. Vtrùm verò sit ex *ne*, & *æquus*, vel *ne* & *queo*, an *ne* & *quam*, vel *quicquam*, quod Varro voluit; non satis est apertum. *Major* priùs fuit *magior*, unde remansit adverbium *magis*: *magior* autem est à *magnior*, extritâ liquidâ. Vel, quòd nec minùs placet, *major* est ab antiquo positivo *majus*, à quo *majestas* pro magnitudine, & Iupiter dictus *Deus Majus*; Terra *Dea Maja*; ut lib. 1, cap. XII testatur Macrobius, scriptor, nisi quà plagii nomine malè audit, non malus. Vel, quod maximè omnium adlubescit, *major* est à μείζων. Nam Latini Z, quo ipsi carebant, in I consonum convertebant: quomodo & à ζεύγω, & ζεῦγος, dixere *jugo*, & *jugum*. *Maximus* è *magnissimus* κατὰ συγκοπὴν fieri, scribit Terentius Scaurus de Orthographia. *Minor*, & *minimus*, sunt à *miner*, vel potius à *minùs*, à quo verbum *minuo*. Est verò *minus*, sive *miner*, à μινυθὲς, quod Atticum est pro μικρὸς, ut scribit Eustathius †. Sanè à μινυθὲς quoque est μινύθω, hoc est, *imminuo*. Sed pro *minor* etiam *parvior* ἀναλόγως legitur. Vti apud Pontium, Cypriani diaconum, in ejus vita: *A quo Christiani mollioris affectus circa amissionem suorum, aut, quod magis est, fidei parvioris, consolarentur spe futurorum.* Sed hoc demus ætati, qua vixit. At *parvissimus*, pro *minimus*, etiam Lucretius dixit lib. 1. Neque me fugit, Claudium Verderium in variorum scriptorum censurâ scribere, minus in eo Latinè poetam loqui. Sed in hoc, & aliis multis, censore huic opus est censori. Est enim Lucretius optimus Latinitatis auctor. Et locutus hoc pacto etiam Varro ipse περὶ ἐγκωμίων, in descriptione

* *lib. 1 Eth. Nicom. cap. 1.*

† *in Il. A. pag. 116, edit. Rom. & Il. B. p. 273.*

ptione pueri formosi : *At victus oris candidi parvissimus.*

Quare nihil mirandum, si hoc pacto etiam loquantur Vegetius, Boëthius, Festus, Acro, & tot alii juniorum : in his anonymus, qui vitam Abrahami Eremitæ ab Ephrem diacono scriptam vertit : item qui transtulit vitam sanctorum Epicteti presbyteri, & Astionis monachi.

Plura, ac *pluria*, omnino est comparativus ; quamquam Asinius Capito absolutum, hoc est, positivum esse, existimârit ; ut discimus ex Agellio lib. v, cap. xxi. Nec *complures* rectè comparativus esse negatur. Nam refellit eos illud Terentii Heautontimor. * * *Act. 1, sc. 1.*

— Agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris, nemo habet :
Servos complures : proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.

Quo ipso veterum sententiam quoque diluit Iulius Scaliger lib. iv de caussis l. l. cap. ci.

Sunt qui *plures* quidem, & *plura*, & *complures*, adjectivum esse agnoscant ; at non item *plus*. Hos inter Antonius Caucius, qui *multus* vult carere comparativo, quia (verbis ejus utar) *plus, & genitivus pluris, naturam adjectivi non habent*. Mihi secus videtur. Nam cùm dico *pluris emi*, subintelligo *pretii* : ut cùm Plautus ait Truculento † : † *Act. 2, sc. Ne exspectetis, Spectatores.*

Pluris est oculatus testis unus, intelligit *fidei.*

Par ratio, cùm in ablativo usurpatur : ut apud Plautum in Cæco ‡ : ‡ *Apud Charisium, & Priscianum.*

Plure altero tanto, quàm ejus fundus est.

Lucilius : *Plure foras vendunt — .*

Ciceronis * quoque est, *Plure venit.* Nam *pretio*, aut simile, in his intelligendum. Id ita esse, comprobari quoque potest diminutivo *plusculus*. Nam non tantùm *plusculum temporis*, sed & *plusculum tempus* Latinè dicitur. * *Ibidem.*

Plautus Persâ † : † *Act. 1, sc. 1.*

TO. Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non visitavi.
S A. Negotiũ edepol fuit. TO. ferreum fortasse. S A. plusculum annũ
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.

Est autem *plus* à πλέον, conversò N in S, quomodo & à πρὶν est *prius*. A *plus* vero est *plurimus*. Nempe à casu in I exeunte. Fortasse verò, ut à *parvus, parvissimus*, ita & à *multus, multissimus* Latinè dicitur. Nam adferunt è Ciceronis epistol. xi, lib. xi ad Att. *Literas tuas accepi prid. Non Febr. eóque ipso die ex testamento crevi hæreditatem. Ex multissimis & miserrimis curis est una levata, si, ut scribis, ista hæreditas fidem & famam meam tueri potest, quam quidem te intelligo etiam sine hæreditate tuis opibus defensurum fuisse.* Ita hic locus concipitur in editione Badii Ascensii : quam secutus Petrus Bembus, *multissimus*,

tissimus, ut puram putam Ciceronianam vocem usurpare neutiquam reformidat. Sed pro *multissimis*, apud Tullium *multis meis* legi debet: ut meliores editiones comprobant, ac Henricus quoque Stephanus censet in Pseudocicerone suo. *Veterrimus* est à *veter*. Ennius apud Priscianū lib. III:

Cùm veter occubuit Priamus sub Marte Pelasgo.

Attius in Hecubâ, apud eundem lib. VI:

Veter fatorum terminus sic jusserat.

Eodémque modo legere est apud Varronem lib. VI de L. L. OLLA VETER ARBOR: indéque *veterior* dixit Cato in libris Origin. & Plautus Bacchidibus, teste Prisciano, eodem lib.

CAPVT XXV.

De comparatione compositorum ex dico, volo, facio. Benevolens. Malevolens. Beneficientia. Beneficientissimus. Beneficissimus, munificior, magnificior, magnificissimus, mirificissimus. *Attius apud Priscianum emendatus.* Confidentiloquius. Mendaciloquius. Deterius, & Potius, *quos habeant positivos. Positivi* super, & superus; infer, & inferus; exter, & exterus; & *fortè* inter, & interus; *item* nuper, & nuperus; poster, *vel* posterus, citer, *similiaque. Priscianus refellitur.*

COmposita pleraque à *dico*, *volo*, *facio*, quamquam in VS desinant; tamen comparativos, & superlativos, formant ab antiquis participiis in NS. Sic *benevolentior* dicimus à *benevolens*; quo utitur Plautus Trinummo *:

C A. — Cuja vox prope me sonat?
M E. Tui benevolentis, si ita es, ut ego volo:
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.

* *Act. I, Sc. Larem coronâ nostrum.*

Et sc. Quo illic homo foras se:

Deûm virtute habemus, & quî nosmet utamur, pater,
Et aliis quî comitati simus benevolentibus.

Item Sc. Sta illico, noli adversari:

An id est sapere, ut qui beneficium à benevolente repudies?

Et in Truculento †:

Si ecastor hic homo sinapi victitet, non censeam
Tam esse tristem posse: at pol hero benevolens ut is est suo!

† *Act. 2. sc. 2.*

Idem Sticho ‡:

Venales logi sunt illi, quos negabam vendere.
Illico & meo malo est, quòd malevolentes gaudeant.

‡ *Sc. Quisnam obscero has frangit fores?*

Et alibi passim *.

* *Vide Cas. Act. 2. Sc. Sis nunc me suspendam.*

Similiter veteres dixere *beneficiens*: unde *beneficientia*, pro *beneficentia* ferè

in vett. invenitur libb. ut Carolus Langius in I de Off. annotavit. Hinc igitur *beneficientior*, & *beneficientissimus*: quod in Lælio legitur, itemque in MSSis Senecæ exemplaribus, testante eodem Langio. Sed vulgò κ) *συγκοπῶ*, extritâ tertiâ vocali, *beneficentior*, & *beneficentissimus* scribimus. Vti & à *munificiens*, *magnificiens*, & *mirificiens*; *munificentior*, *magnificentior*, & *mirificentior*; *munificentissimus*, *magnificentissimus*, & *mirificentissimus*, dicimus; etsi *ἀναλογία* I exigat ante E.

Porrò veteres hos etiam gradus formarunt à positivis in V S. Quod Priscianus triplici testimonio comprobat. Vnum est Marci Catonis contra Thermum: *De Ptolemæo rege optimo atque beneficissimo.* Quomodo & *magnificior*, & *munificior*, eundem Catonem dixisse, auctor est Festus Pompe-
* *In* Magnificior, & Mirificior. jus *. Alter locus est Terentii in Phormione: *Quidnam arbitrare nescio, atqui mirificissimus.* Vbi *mirificissimum* scribe. Locus enim est Act. v, Sc. Vbi sic legitur: *G. Facinus audivi. P. Quod? G. Quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum.* Tertius locus est Attii in IX *Διδασκαλικῶν*: *Et magnificissimè excellissiméque honore.* Ita editum Putschianâ. Sed vel *excellentissimè* lege, ut est in veteri Venetâ; vel potiùs *excelsissime*, prout est in membranis nostris.

Quæritur de compositis à *loquor*, utrùm per *ior*, an *entior*, inflectantur.
† *Act.* I, *Sc.* La-rem coronâ. Sanè Plautus in Trinummo † dicere non dubitavit:

Nihil est profectò stultius, neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quàm urbani assidui cives; quos scurras vocant.

Sed licenter hæc, nec præter morem suum, fingit Plautus. Qui, credo, nec reformidasset *mendaciloquentius*, aut *confidentiloquentius*. Sunt enim paris monetæ. Et à *loquor* composita non in V S tantùm, sed etiam N S desiisse, Tullii illud argumento est in VII ad Att. ep. XIX. *Breviloquentem jam me tempus ipsum facit.* Interea à comparativis, & superlativis ejusmodi, satius sit abstinere, ubi veterum desideratur auctoritas.

Ad *ἀνώμαλα* quoque referunt comparativos, ac superlativos, quæ Verbum habere volunt pro positivo. Istiusmodi sunt *deterior*, & *deterrimus*, ab obsoleto *deter*. Id autem à *detero* derivari fatemur, cùm deteriora sint, quæ magis detrita. At non iccirco *detero* ex se comparativum format, quod putavit Priscianus. Nec rectiùs à Verbo *potior* esse volunt comparativum *potior*, & superlativum *potissimus*; quæ sunt à *potis*. Nam, cæteris paribus, id potiùs facimus, quod magis facere potes sumus. Atque hinc quoque liquet, quæ propria ac prima sit hujus vocis significatio. Nam idem notat, quod possibilius. Favet huic sententiæ Priscianus lib. XV, cùm ait: *Pote*

ab eo,

ab eo, quod est potis, nascitur, hic & hæc potis, & hoc pote. Vnde Persius: Qui pote? vis dicam? nugaris, tum tibi Calve. id est, quomodo possibile est? Ab eo autem, quod est, hic & hæc potis, & hoc pote, fit comparativum, hic & hæc potior, & hoc potius, & superlativum potissimùm: ex quibus etiam adverbia potiùs & potissimè.

Æquè ridiculè putarunt Augustinus Saturnius *, Marius Corradus †, atque alii, præpositiones, aut adverbia, positivos esse nominum comparativorum, aut superlativorum. Scio, magnam eorum catervam adduci, in quibus id usu venire non aspernandi scripserint autores. Sed ab veritatis studium professis, rationibus omnia putari debent. Quare si illa nomina non prætexantur, quorum magnum apud multos pondus esse solet: tantam reperiemus rationum, quibus fuere subnixi, levitatem, ut videar mihi universum earum agmen uno difflaturus spiritu. Atque idem sentiet mecum, qui plerorumque omnium positivos ejusdem classis exstare sciat apud scriptores antiquos. Istiusmodi sunt *superus, inferus*; itémque *super*, & *infer*; *exterus*, & *exter*; *nuper*, sive *nuperus*, quod approbat Caper, ut Priscianus scribit in quartodecimo. Atque ita in aliis. Loca veterum omnem animis scrupulum evellent. Livius Andronicus, vel, ut alii † malunt, Lævius in Odyssea †:

* *lib. 9, cap. 2, & 3.*
† *lib. 3 de L. L. p. 119.*

Inferus, an superus, tibi fert Deus funera Vlysses?

Cato de R. R. cap. CXLIX: *Prato irriguo, ubi super inferque vicinus permittet, tum decedito.* Lucretius quoque lib. I dixit, *super ignis*, hoc est, *cœlestis*. Et apud Varronem est lib. IV de L. L. *Cœli dicuntur loca supera, & ea Deorum: terræ loca infera, & ea hominum.* Atque adeò apud ipsum Ciceronem lib. II de Nat. Deorum: *Spectatores rerum superarum, & cœlestium.* Et primo Tuscul. Quæst. *Supera, inferaque omnia.* Et quid magis obvium, quàm *mare superum, & inferum? Nuperrimus*, ut Caper, Prisciano teste, observavit, est à *nuperus*: cujus accusativus est apud Plautum Capt. Act. III, sc. V:

† *Vo Villi ma. rus adversus Titium l. 6. c. 17.*
† *apud Prisc. lib. 3.*

Recens captum hominem, nuperum, & novitium.

Et fortasse apud Terentium Heautont. * legi debet:

* *act. 1, sc. 1.*

Quamquam hæc inter nos nupera notitia admodum est.

Nec enim id minùs placet, quàm ut *nuper* legatur, ac vel cum *notitia*, vel cum *admodum* cohæreat. *Postera aurora*, dixit Maro IV Æn. *postera dies*, Sallustius in Iugurtha. Gloss. Ἐξωτικὸς, *Exter, extraneus, externus.* Sunt qui Ennium usum putant. Sic enim legunt in secundo Annalium:

Ecquis exter erat Romæ regnare quadratæ.

Lucretii est libro II: *res extera.* Apud Cic. in II Catil. *Externus hostis, atque longinquus.* Quamquam hîc aliqui malint *externus.* Apud eundem pro Fontejo, & Divinat. in Q. Cæcilium legas, *exteræ nationes, & gentes*: &, *extera regna*, apud Maronem IV Æn. *Mundi extera*, apud Plinium lib. I:

Exter honos, apud Statium XII Theb. Scio esse, qui censeant, *exstet* hic scribi oportere. Sed *exter* jam olim legit Priscianus, & è junioribus Pierius ad IV Æn. Tertullianus opusculo de Iona :

Conclusus, neque tinctus aquis maris intimus exter.

Etsi Franciscus Iuretus hunc locum censeat corruptum. Impp. Arcadius & Honôr. C. de Iudæis & cælic. *Nemo externus religionis Iudæorum Iudæis pretia statuet, cùm venalia proponunt.* Paullinus ad Cytherium de eodem propheta : *Nam liber undis, intra mare, & exter maris,*

Natat in natante belluâ.

* *Adverſ. lib. 43. cap. 14.*

Sic legendus is locus, copulâ & insertâ, quod & Barthio * monitum. Posterioribus enim temporibus posterior in *intra* corripi solet. Etiam in Christianis inscriptionibus habes, *exterum* † *corpus*. Item, --- *luxit* ‡ *peregrinus, & exter*. Quod si recta est Iosephi Scaligeri emendatio, Cornelius Severus, sive quisquis auctor poematis de Ætna, similiter dixit, *interus*, vel *inter*. Verba ejus inferiùs adferam. Neque cum *penitiorem partem domus* Appulejus dixit in I Hermagoræ : aut Plautus in Persa, *Arabiam penitissimam* : id est ab adverbio *penitus*, quod Priscianus ait : sed nomine *penitus*, unde *penitis faucibus* apud Plautum Asinar. Act. I, Sc. I, *penita flamma* apud Catullum Carm. in nupt. Iuliæ.

† *collectionis Gruteriana pag. 115.*

‡ *pag. 1168.*

Vls quoque, & *cis*, dixere veteres, pro *ultra*, & *citra*, teste Festo in *Citimus*, & Agellio lib. XII, cap. XIII. Declinant verò, *cis, citis* ; *uls, ultis* : quo præter Varronem usus Pomponius De origine Iuris: *Vltis Tiberim*. Quamquam fortasse comparativi, & superlativi, non tam sunt ab *uls*, vel *cis*, quàm ab *ulter*, & *citer* : quod etiam Priscianus probat in XIV. Sanè dixit Cato de agnâ pascendâ: *Citer ager alligatus ad sacra erit*. Afranium quoque in Patellâ eo usum, scribit Aruntius, teste Prisciano. Negat tamen Priscianus, hinc fieri *citimus*, ut hæc ejus verba indicant : *Ab adverbiis sive præpositionibus venientia desinunt hæc : extra, exterior, extremus ; supra, superior, supremus ; post, posterior, postremus. Ex quo apparet, neque à supero, neque à postero, fieri compitativos, sive superlativos ; sicut neque ab infero, infimus, quod solum in simus desinit ; sed ab adverbio infra, inferior, infimus. Nam si essent à nominibus, supero, postero, infero, servassent regulam in VS terminantium secundæ declinationis, quæ in simus proferunt superlativum, & facerent superissimus, & inferissimus*, &c. Verùm perquàm frigida est hæc Prisciani ratio. Nam *citimus* κ᾽ συγκοπὴν factum è *citerrimus* ; *supremus*, & *infimus*, eodem modo sunt ex *superissimus*, & *inferissimus* ; *extimus* ab *exterrimus*, atque ita in aliis, de quo mox pluribus dicemus. At, inquiunt, saltem, ut Priscianus ait, *prior* est à *pridem*, *dem* abjecto, & *pri* correpto. Minimè verò. Nam nimis diffidet horum significatio, cùm illud dicatur de tempore tantùm ; hoc quoque respiciat naturam, ordinem, digni-

dignitatem : ut ex hypotheoriâ categoriarum Aristotelis notum est. Par enim Græci πρότερον, & Latini *prius* ratio est. Deinde nō *prior* est à *pridem*; sed obsoleto *pris*; à quo ipso, adjectione syllabæ DEM, venit *pridem*; ut ab *is*, *idem*; à *tantum*, *tantundem*. *Pris* autem est à πρίν, ν in s mutato.

Vnus prætèrea scrupulus restat. Nam & summus vir, Iulius Scaliger *, agnoscit, ab adverbiis venire nomina superlativà; quia Cato Nepos †, Prisciano ‡ teste, dixerit, *propter diem atque sæpissimam discordiam fuisse*. Verùm caussam non video, cur *sæpissimus* minùs ab obsoleto *sæpis* vel *sæpus* esse possit, quàm *deterior*, à *deter*: quod etsi nusquam legamus, tamen non ab Augustino Saturnio modò, sed ab ipso quoque agnoscitur Scaligero *. Interea demus sanè his, *sæpissimam* à *sæpe* descendere: at quomodo hinc exterebrabunt, *citimus*, *extimus*, *supremus*, similiáque, ab adverbiis, aut præpositionibus, declinari, quorum nomina positiva apud classicos scriptores inveniantur? Arbitror hisce telis tam ineptæ sententiæ autores ac fautores nullo negotio de statu suo dejici posse.

* *lib.9, cap.3.*

† *De actionibus ad populum, ne lex sua abrogetur.*

‡ *lib.3 cap. de Comparat.*

* *ibidem.*

Sed quia nullum pertinacius est hominum genus Grammaticis, non abeundum è pugnâ, priusquam & arma omnia eripuerimus, quibus se tueri solent. *Propior*, inquiunt, & *proximus*, aliunde esse non possunt, quàm à *prope*. Ratione quoque eâ hoc telum amentant, quòd *propior*, & *proximus*, eundem, quem præpositio *prope*, casum regat. Et sanè de casu quod ajunt, manifestius est, quàm ut negari à quoquam possit. Nam Sallustii est: *In colle Iugurtha ipse propior montem cum omni equitatu suos collocat*. Legimus item apud Plautum Pœnulo †:

† *Act.5, Sc.3.*

G I. Quis pultat? M I. qui te proximus est.

Denique Livius quoque dixit lib. XXXV: *Laconicus ager proximus fines Megapolitarum est*. Verùm hoc est in aëra jaculari, cùm similitudine structuræ non consequatur alterum alterius esse originem, ac fontem. At Achaicum istoc telum, quod adversus eorum libramus opinionem. Nam necesse est ea, quæ planè diversæ sint classis, etiam essentiâ differre. At comparativus excessum notat positivi sui, manente essentiâ. Quare vel utrumque nomen, vel utrumque præpositionem esse, necesse est. Idem de aliis omnibus dictum velim. Itaque verbum non addam, sed ad ulteriora capesso gradum. Sunt enim præter hosce comparativos, & superlativos, alii etiam, qui planè ἀναλόγως formentur, licet ob syncopen, quam patiuntur, ἀνώμαλοι videantur.

* *lib.9, cap.11: in editione Regiâ anni 1498. Sed junior est in Stephanica.*

Ita *junior* est ex *juvenior*; quod est in nonnullis Columellæ * libris. *Ditior* est ex *divitior*, quod Plautus usurpat Pseud. ‡ Lucretius lib. v. Terentius Phorm. † Cicero lib. III de Orat. ‡ Martialis lib. I, ep. LXXVII, & lib. IV, epigr. LIV, & lib. V, epigr. XLI, & Calpurnius Ecl. III. Eodémque

‡ *Act.4, sc. ultima.*

† *act.1, sc.1.*

‡ *pag.160. a. edit. Ald.*

modo

modo *divitissimus* dixit Sidonius lib. IV, epist. III. Imò & hæc ipsa vox à Carolo Langio in vett. libris apud Ciceronem reperta lib. II de Officiis, eadémque rectè legitur in antiquis Cornelii Nepotis codd. in vitâ Phocionis. *Imus* quoque est ex *infimus*, ac *summus* ex *supremus*: quod etiam notavit Cæsar Scaliger com. in Theoph. de Plant. Quin ipsum *infimus*, & *supremus*, κ) συγκοπὴν facta sunt; ut infrà ostendemus. At vanum est discrimen, quod Cornelius Fronto ponit inter *imum*, & *infimum*. *Imum*, inquit, *summo respondet: infimum, ut infra humum*. *Maturrimus*, quod & apud Cæsarem invenitur I de bello Gall. & Tacit. XII Annal. est è *maturissimus*; quo usus autor ad Herennium lib. IV: at neutiquam *maturrimus* venit ab obsoleto *matur*, quod sentire videtur Priscianus. A *maturissimus maturissimè* dixit M. Cato Orat. dierum dictarum de Consulatu suo. A *maturrimus maturrimè* usurpat idem ibidem, & Sallustius in primo Historiarum. Vide Charisium cap. de Adverbio.

Fortasse & eodem modo *postumus* olim fecere ex *posterrimus*: à quo *posterrimè*, pro *postremò*, Festo in *Rumentum*, restituit Iosephus Scaliger. Sanè à Marone VI Æn. *postumam prolem*, non eam, quæ nata humato patre; sed quæ postremo nata loco, parente superstite, censet Cæsellius Vindex apud Agellium †. Scio, Cæsellium refelli, cùm à Gellio lib. II; tum Francisco Luisino lib. I, cap. IV: ubi novam planè interpretationem adfert. Scio & Ianum Parrhasium Apollinari subscribere epist. XXXIV. Verùm Cæsellii sententiam confirmat, quòd apud Tertullianum lib. contra Gnosticos, de scorpio legitur: *Cauda erit, quodcumque de postumo corporis propagatur, & verberat*. Eodémque modò apud Sidonium lib. III, epist. XII legimus, *tempore postumo*, hoc est, postremo. Et lib. IV, epist. XXII, *postuma laus*. Item lib. VIII, epist. V, *ætas postuma*. Et in Panegyrico Aviti:

Sunt alii, per quos se postuma jactet origo.

† *lib. 2, cap. 16.*

Citat quoque Savaro ex glossis manuscriptis Isidori: *Postumus, ultimus, necessarius*. Nec Græci πόδθυμος, sed πόστυμος scribunt. Sunt & alia multa pro Cæsellio adducta à Guiljelmo Cantero lib. II Var. Lect. cap. X. Cuiacium quoque hac de voce adi lib. III Observat. cap. IV. Turnebum lib. XVIII Adversar. cap. I, & lib. X, cap. XXIII. Lambinum in Aulul. Plauti act. II, sc. I, & Barnabam Brissonium lib. XIV de verborum significationibus.

Ex Prisciani verò judicio, etiam *dextimus*, & *sinistimus*, superlativi sunt, facti ex *dexterrimus*, & *sinisterrimus*: nempe quâ ratione, *citimus*, & *extimus*, ex *citerrimus*, & *exterrimus*, fiunt. Etiam pro sua sententia adferunt, quòd *honestimus calor*, pro *honestissimus*, legatur. Sed, ut putamus, *dextimus*, & *sinistimus*, omnino sunt positivi, ut cùm è Festo cognoscimus, tum è Nonio, qui

qui *dextimam viam* interpretatur, *dextram*. Sed & confirmat hanc sententiam illud Salluſtii Iugurth. *Sylla cum equitatu apud dextimos; in ſiniſtrâ parte A. Manlius cum funditoribus, & ſagittariis.*

CAPVT XXVI.

De defectivis. Intera. Ocius, *non* ocyus, *ſcribendum. Xenophontis Æquivoca Annii commentum.* Habitus *omnes gradus habet. Superlativi gignentes ex ſe novos comparativos, & ſuperlativos.* Peſſimiſſimus. Extremior, extremiſſimus. Poſtremius, minimiſſimus, proximior.

SVnt verò etiam quædam, quæ vel poſitivo careant, vel comparativo, vel ſuperlativo. Primi generis eſt *prior, primus*. Atque huc quoque referuntur, *deterior, deterrimus; potior, potiſſimus*. Sed illud eſt ab antiquo *deter*; hoc à *potis*, ut diximus ſuprà. *Interior, intimus*, videntur eſſe ab *inter*, vel *interus*: quomodo Scaliger credit Cornelium Severum in Ætna dixiſſe:

— Vertit vaſa intera vertice ſævo.

Vbi in veteribus libris *vaſa vitrea*, unde *omnia* fecere. Quod ſi obſoletorum etiam habenda eſt ratio, *ulterior*, & *ultimus*, ſimiliter videntur eſſe ab *ulterus*, vel *ulter*. Quomodo Cato † ait, *ſuper, inferque vicinus*. Et quid ſi *propior*, ac *proximus*, itidem dicamus eſſe ab obſoleto *propis*, & *propus*? Si item ire licet extra linguam Latinam; nec *ocior*, & *ociſſimus* omnino careant poſitivo, cùm ſint ab ὠκὺς, cujus comparativus eſt ὠκίων per I: eáque ratio eſt, cur *ocius*, & *ociſſimus* per I ſcribantur. Falluntur itaque viri docti, qui Y malunt, quia dicamus ὠκὺς per Υ.

† *de R. R. cap.* 149.

Comparativo deſtituuntur *nuper* ſive *nuperus, nuperrimus*; *ſacer, ſacerrimus*; *invitus, invitiſſimus*: & quædam alia, etſi non tanto numero, quàm creditum vulgo.

Superlativum non agnoſcunt, *adoleſcens, juvenis, ſenex*. Nam putidũ, quod aliquando objectarunt de Xenophonte, qui Æquivocorum libellum ſic auſpicetur: *Saturni dicuntur familiarium nobilium regum, qui urbes condiderunt, ſeniſſimi*. Quaſi Xenophon quiſquam Latinè ſcripſerit, vel Æquivocorum horuncce auctor ſit alius ab illo impoſtore non indocto, Ioanne Annio, Viterbienſi monacho. Similia ſunt, *ingens, ſatur, dexter, ſiniſter*. Nam *dextimus*, & *ſiniſtimus*, potiùs poſitivi videntur. A *ſupinus*, *ſupinior* legas apud Martialem *: ab *infinitus*, *infinitior* apud Tullium †: à *dives*, *divitior* apud eundem ‡, atque etiam Martialem *, Plautum †. Verùm à *dis* non ſolum eſt *ditior*; ſed *ditiſſimus* quoque. Etiam *taciturnus*, & *ſalutaris*, hujus ſunt loci.

* *lib. 2, ep. 6.*
† *in Topic.*
‡ *lib. 3 de Orat.*
* *lib. 1, ep. 77.*
† *Pſeud. act. 5, ſc. 2.*

Anterior verò in comparativo ſolùm invenitur: etſi fortaſſe olim fuerit *anterus*, vel *anter*; ut *poſterus* dixerunt.

* Act. 2, sc. 3. Volunt & simile esse *habitior* : quo usus Terentius Eunucho * :

Siqua est habitior paullò, pugilem esse ajunt. hoc est, pinguior, ut exponit Verrius Flaccus. Verùm & positivo,& superlativo,usus est Agellius lib. IV, cap. ult. *Censores,* inquit, *P. Scipio Nasica, & M. Pompilius, cum equitum censum agerent, equum nimis strigosum & malè habitum; sed equitem ejus uberrimum & habitissimum viderunt.*

Interdum verò superlativa fiunt positiva,sive fixa; & quia induerunt positivi naturam,alios ex se comparativos,aut superlativos gignunt. Hujusmodi erit *pessimissimus* ; si sana est lectio illa Senecæ epist. LXXXI : *Minimum ex nequitia, levissimumque, ad alios redundat : quod pessimum ex illa est, & (ut ita dicam) pessimissimum, domi remanet, & premit habentem.* Sanè ita legit Pincianus,assentientibus nonnullis manu exaratis codd. Verùm Iustus Lipsius mavult, *spississimum,* atque existimat, Senecam sic præfari, *(ut ita dicam)* non quia vox inusitata ; sed quia metaphora durior videri poterat. Sed suppetunt alia non pauca, de quibus ambigat nemo. Nam, ut Xenophon † ab ἐσχάτος dixit ἐσχαλώτατος: ita dixit Appulejus I Met. *Siquid est novissimo extremius.* Et de Deo Socratis : *Nullum animal in terris postremius homine.* Ac in Apologiâ : *Puer cum adulescentulis postremissimis inter scorta convivium agebat.* Ac ne solum Appulejum ad partes advocemus, eandem vocem legere est oratione C. Gracchi apud Agellium lib. XV, cap. XII, & apud Tertullianum in ingressu ipso libri de cultu feminarum : quemadmodum & *extremissimus* usurpat cap. XIX Apologetici. Apud Arnobium quoque lib. V legimus, *minimissimus digitorum.* Sed & *proximus*, cùm pro vicino,aut cognato,sumitur,format ex se comparativum *proximior.* Seneca epist. CVIII : *Ita tamen, ut quorum abstinentiam interrupi, modum servem, & quidem abstinentiæ proximiorem, nescio an difficiliorem.* Item l. I. D. unde cognati, legimus : *Siquis proximior cognatus nasci speretur, in eâ conditione est, ut dici debeat, obstare eum sequentibus.* Præterea lib. I Instit. Tit. De capitis deminatione §. ult. legimus : *Cùm ad agnates tutela pertineat, non simul ad omnes pertinet, sed ad eos tantum, qui proximiores gradu sunt.* Est & similis locus lib. III, Tit.de legitimâ agnat. tutel. Dixit quoque Vegetius lib.I Rei Militaris, cap. XX. *Proximior dextra sit, quæ plagam possit inferre.* Quin nonnulli Ciceronem quoque ita ajunt locutum. Adferunt autem ex epist. XI, lib. I ad Att. *Proximius Pompejum sedebam.* Sed legendum, *Proximus Pompejo :* quomodo à Prisciano citatur, ac in optimis editt. excusum est : vel *proximè Pompejo,* quomodo, Diomedem secutus, legit Lambinus.

† lib. 2 Ἀνάβασ.

CAPVT

CAPVT XXVII.

De adjectivo incomparabili. Comparativi, & superlativi multi adjectivorum exeuntium in VS, vel IS purum. Comparativi, & superlativi, à Plauto novè ficti. Retriores partes.

SVpereſt videamus de adjectivis, quæ non variantur per gradus. Talia ſunt gentilia, ut *Romanus, Spartiata:* poſſeſſiva, ut *patrius, Euandrius:* numeralia, ut *primus, decimus:* materialia, ut *aureus, aëneus:* temporis ſignificativa, ut *heſternus, craſtinus:* participialia in *dus*, ut, *amandus, verendus:* deſinentia in *bundus*, ut *errabundus, moribundus:* in *plex* exeuntia, ut *duplex, triplex.* Excipe *ſimplex*, & *multiplex.* Deſinentia in *imus*, ut *bimus, legitimus.* In *ivus*, ut *fugitivus, deliberativus.* Compoſita à *fero*, & *gero*, ut *frugifer, letifer, armiger, corniger.* Item hæc adjectiva, *almus, balbus, canorus, canus, cicur, claudus, criſpus, degener, diſpar, egenus, magnanimus, mediocris, memor, mirus, opimus, ſilveſter, vetulus, unicus:* atque alia, ſed pauca, ut puto, in quibus per particulas exceſſus, (uti ſunt *magis, valde*, & *maximè*) ſupplemus comparativorum, & ſuperlativorum defectum.

Huc etiam à Grammaticis referuntur nomina, quæ vocalem habent ante VS. Sed iſtiuſmodi, quamquam rariùs ex ſe comparativum aut ſuperlativum formant; idque ut fugiatur nimius vocalium concurſus: non tamen ſemper neceſſe habemus in iis uti periphraſticâ comparatione, quæ fit per *magis*, & *minus.* Quod, ut liqueat, literarum ordine de præcipuis dicam.

Arduius, & *arduiſsimus*, dixit Cato. Vt apud Priſcianum in III: *Quod iter longius arduiuſque erat à curia.* Idem ad populum, de triumpho: *Aſperrimo, atque arduiſsimo aditu.*

Aſsiduiores uſurpat Varro lib. II de R. R. cap. IX. *Aſsiduiſsimè* eſt apud Ciceronem in Bruto.

Egregius quoque ex ſeſe augetur. Quomodo Pacuvius in Medo dixit, *Mulier egregiiſsimâ formâ.* Imò comparativo ejus uſus ipſe Iuvenalis ſat. X:

Egregius cænat, meliuſque miſerrimus horum.

Vbi *egregius*, pro *egregiius*, poni, & Priſcianus teſtatur, & ſententia clamat. Eodemque modo antè dixerat Lucretius lib. IV:

Nam nihil egregiu' ſt, quàm res diſcernere apertas
A dubiis.

Exiguius eſt apud Vlpianum in fin. legis. Si ita ſit adſcriptum, De Legat. I, eodemque modo pars *exiguiſsima* legimus, cum apud Ovid. epiſt. XIV, tum Plinium lib. VII, epiſt. ad Geminium.

Idoneior non memini me legere, nisi apud scriptores collapsæ jam Latinitatis. Vti Petrum Damianum epistolâ ad Gislerium in undecimo Baronii Annalium tomo.

Industriior varii dixere. Vti Plautus Mostell. Act. 1, Sc. 11 :

Quo neque industriior de juventute erat.

* apud Prisc. lib. 3. M. Cato in oratione, nequis iterum consul fiat * : *Imperator laudem capit, exercitum meliorem, & industriiorem facit.* C. Gracchus contra Æmilium Tuberonem † : *Vtrùm inimicorum meorum factio, an magis solitudo patriæ te impulit, ut in me industriior sis, quàm in te?*

† ibidem.

Injurius etiam comparativus videtur. Duza quidē apud Plautū legit Cistell. Act. 1, sc. 1 : *Nihil amore injurius est.* Hoc est, injuriius, sive injuriosius.

‡ apud Prisc. lib. 3. *Innoxius*, vel *innoxiius* comparativo dixit Cato ‡ de Ptolemæo minore, de Thermi quæstione : *Quantoque suam vitam superiorem atque ampliorem, atque antiquiorem animum, inducent esse, quàm innoxiiorem.*

Necessarius quoque est comparativus, saltem apud labantis ævi scriptores. Sic sanè usus vetus interpres 1 Cor. XII, 22 : *Quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.* Imò & Tertullianus lib. 1 adversus Marcionem : *Quibus utique necessarius, quà Deus, & quidem melior, quo necessarior, latêre non debuit.* Quo etiam usus libro de habitu muliebri, cap. v, & lib. de patientia, cap. XI. Vti & in neutro, *necessarius lumen*, dixit in quarto adversus Marcionem. Et libro de carne Christi cap. VII, *Necessarius aliquid.* Ambrosius quoque lib. 1 Offic. cap. XVIII, *membra necessariora*, retinuit è veteri interprete. Vbi perperam in Basileensi * editū, *necessaria.*

* an. 1555.

Piissimi de voce ita Cicero Philipp. XIII : *Tu porrò ne pios quidem, sed piissimos quæris; & quod verbum omnino nullum in linguâ Latinâ est, id; propter tuam divinam pietatem, novum inducis.* Verùm non tanta fuit apud posteros Ciceronis autoritas, ut, quia is reprehenderat, eâ abstinerent. Nam, ut de Appulejo, & Hieronymo, nihil dicam; ut item veterem lapidem ab Hieronymo Mercuriali † citatum, & tot alios, qui in Gruterianis inscriptionibus obvii sunt, præteream : sanè usurpatur ea vox à Seneca Rhutore lib. v, Controvers. XXVII, Curtio lib. IX, & Quinctiliano Declamat. VI.

† lib. 3 de arte Gymnastica, cap. 12.

Perpetuior, & *perpetuissimus*, probat Priscianus in III, hoc Catonis de Macedonia liberanda : *Idque perpetuius, atque firmius repsit.* Et in Thermum : *Sed à benefactis, atque ab optimis artibus, fugit quàm maximâ fugelâ, perpetuissimo curriculo.*

Strenuus quoque hujus generis est. Plauti enim est Epid. Act. III, Sc. Cave : *Nam strenuiori deterior si prædicat Suas pugnas, de illius ore fiunt fordidæ.* Et Lucilii in XVI ad Fundium :

Fundi, delectat virtus te, villicu' paullò Strenuior si evaserit.

Vbi

Vbi pro *evaſerat* (ut in Putſchianâ Priſciani editione, & in Lucilii fragmentis à Duza editis legitur) reſcripſi *evaſeris*; ſecutus, cum noſtras Priſciani membranas, tum veterem editionem Venetam. *Strenuiſſimus* ſimiliter dixit Salluſtius, in Catil. & Salluſtii imitator Cornelius Tacitus lib. IV Hiſt.

Tenuis quoque comparari negant; quod imprimis inſulſum videtur. Nam apud Ciceronem * legimus: *Tenuiorum, & non occupatorum amicorum, eſt iſta aſſiduitas: quorum copia bonis & beneficis deeſſe non ſolet.* Item †: *Cùm majores noſtri tantâ diligentiâ prudentiâque fuerint, ut omnia omnium non modò tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimarum, jura ſtatuerint, perſecutique ſint.*

* orat. pro L. Murænâ.
† Orat. pro A. Cæcinâ.

Vacuiſſimus eſt apud Ovidium lib. III de Ponto, eleg. 1:

Nec rurſus jubeo, dum ſit vacuiſſima, quæras:
Corporis ad cultum vix vacat illa ſui.

De iis, quæ vocalem ante VS, vel IS, habent, ſatis diximus.

Multa autem multi comparativos, ac ſuperlativos, habere exiſtimant, quia legantur apud Plautum. Sed non omnia Plautina albâ lineâ ſignare convenit, cùm tam multa confingat, quæ nunquam recepit ſermo Romanus. Et arduum quidem nobis de ſingulis aſſeverare, cùm tot deperierint antiqui ſcriptores, qui fortaſſe aliqua eorum, quæ nova nobis videntur, uſurparint ante Plautum. Sed tamen, quibus perſpectus eſt genius Plautinus, non difficulter conjectant, quæ Plautinæ ſint monetæ. Quis enim ambigat, quin ab eo ſit *verberabiliſſimus*, pro, maximè verberibus digno? quomodo loquitur Aululariâ, Sc. Foras, foras. Idem Pœnulo ‡ dixit, *ſpiſsigradiſſimus*: & Menæchmis *, *excluſiſſimus*: & Caſinâ †, *occiſiſſimus*. Cui geminum eſt Curculione ‖, *pariſſimus*, pro gemino ac ſimili prorſus: &, quod eâdem comœdiâ uſurpat, *oſtium oculiſſimum*: quomodo non modò in antiquis editionibus invenire eſt; ſed jam olim legit Feſtus: ut audiendi non ſint, qui *occluſiſſimum* legendum autumant. Idem quoque in comparativis facit. Ita Bacchidibus * dixit,

‡ Act. 3, Sc. Ita me Di amem.
* Act. 4, Sc. Quis hic me quærit.
† Act. 3, Sc. Nulla ſum, nulla ſum.
‖ Act. 4, Sc. Ita pra virgo.
* Act. 4. Sc. Me amne.

Confoſſiorem ſoricinâ næniâ.

Ac fortaſſe etiam ab eo *tacitus* per gradus variatur. Nam ſcripſiſſe ajunt Pœnulo †:

† Act. 4, Sc. Satis ſpectatum eſt.

Tacitius tibi reſiſtam, quàm quod dictum eſt malæ mulieri.

Ita emendant Camerarius, & Ioſephus Scaliger; pro quo vulgò quidem legitur, *tacitus*: at in veteribus codicibus, *citius* reperitur. Sed potiùs cenſeo *tacitus* ſcripſiſſe Plautum, ac ſubintelligi *magis*; ut μᾶλλον apud Græcos ſolet.

Multò minùs in exemplum trahi debent, quæ ſequioris ſunt ſeculi. Iſtiuſmodi eſt *retrior*; quod legitur apud veterem Iuvenalis interpretem,

* vers. 138. qui in sat. XI * scribit, *pygargũ* ita dici, *quòd albas habeat retriores partes*, hoc est, ἐπιθέτα μέρη. Sed interpretis hujus nõ magnopere nobis habẽda est ratio, quando certis indiciis eũ vixisse constat post tempora Constantini Magni.

Sunt & alia hujus farinæ apud ejusdem ævi ac sequentium scriptores. Verùm ea coacervare haut visum, quia nemini ignotum esse potest, quo loco haberi debeant, quæ irrepsere post divisionem aut ruinam imperii Romani.

CAPVT XXVIII.

Nomina non à nominibus tantùm derivari, vel verbis: sed etiam pronominibus, adverbiis, & præpositionibus. Patronymica sic dici à specie nobiliori. Romanos, qui penè mille post Ilium deletum annis vixere, Ilienſium nepotes vocari. Priscianus emendatus. Num Homerus patronymica etiam è matribus, vel avis formet, præterquam iis, qui ex Iove prognati. Masculina in Des *desinere, ac sex modis formari. Priscianus iterum corrigitur. Ionica, & Æolica terminatio patronymici virilis. Feminina exire trifariam, ac quomodo plurimùm formentur.* Amazonis *quâ ratione tertiam corripiat. Patronymicorum forma tributa iis, quæ à loco petuntur: item librorum titulis.*

† lib. 7 de L. L. VIdimus de nominum declinatione naturali; ut Varro † vocat: quæ est in casus, numeros, genera, & gradus. Supereſt, ut idem appellat voluntaria, quæ est nominis ex alio nomine impositio, ac speciem, sive derivationem, & figuram, seu compositionem complectitur. De utraque nunc agendum nobis, non universè, quomodo & hæc, & illa, omnium est classium communis: sed particulatim, quatenus in nominibus spectatur; non omnibus quidem, cùm nomina etiam sint primigenia; sed iis solùm, quæ aliunde originem ducunt.

Derivantur nomina, vel à nominibus, ut *justitia* à *justus*: vel à pronomibus, ut *alienus* ab *alius*, similitérque *qualitas*, *quantitas*, *solitudo*, à *qualis*, *quantus*, *solus*, quæ pronomina esse, alibi ‡ ostendimus: vel à verbis, ut *victor* à *vinco*: vel à participiis, ut *doctus*, *sapiens*, & similia, quæ abjectione temporis è participiis in nomina degenerant; vel ab adverbiis, ut *craſtinus*, à *cras*; *hodiernus*, ab *hodie*: vel à præpositionibus, ut *propinquus*, à *prope*; *contrarius*, à *contra*.

‡ ſuper. lib. cap. 2.

Quæ à nominibus veniunt, dividuntur vulgo in patronymica, gentilia, possessiva, diminutiva, & denominativa.

Patronymicorum vox quibusdam nimium videtur angusta. Nam, inquiunt, *Æacides* pro Achille non est à patre, sed avo Æaco; eoque κυρίως non πατρωνυμικὸν, sed παππωνυμικὸν est. Verùm patris nomine etiam avus conti-

continetur; uti avi nomine majores universi, utcunque multis etiam distent seculis. Itaque & Romani dicuntur *Æneadæ*; nempe eo pacto, quo Æneas diceretur eorum pater, vel avus. Quomodo loqui inter cæteros non dubitavit Iustinus lib. xxxi, ubi sermo est de mutua Ilienſium & Romanorum gratulatione, tũ factâ, cùm exercitus Romanus, L. & P. Scipionibus ducentibus, Helleſpontum tranſmiſiſſet ad bellum gerendum cum Antiocho rege. Verba Iuſtini ſunt: *Iuvabat Ilienſes, nepotes ſuos*, (hoc eſt ſuæ gentis, poſterorum quippe ſuorum nepotes) *Occidente & Africâ domitâ, Aſiam, ut avitum regnum, vindicare.* Ecce veteres Ilienſes vocat avos; præſentis temporis Romanos nuncupat nepotes. Atqui contigit ea gratulatio anno Vrbis ıɔlxiii. Conditáque Vrbs annis ccccxxx poſt captum Ilium: ut quos nepotes vocat Iuſtinus, prope mille annis abfuerint ab Ilienſibus, quibus avorum tribuit nomen.

Nec ab avis ſolùm paternis, ſed etiam maternis, fit denominatio. Quomodo Mercurius, Majæ filius, facundus nepos Atlantis, ut eum Horatius vocat, *Atlantiades* Naſoni dicitur 1 Met. quomodo item ibidem Epaphus, filius Iûs, quæ Inachi filia fuit, *Inachides* nominatur. Corrigendus verò Priſcianus lib. 11, apud quem in Heliæ Putſchii editione ſic legitur: *Inachides, Iovis filius Epaphus, quæ filia fuit Inachi.* Vbi in antiquâ Venetâ pro *Iovis* eſt ΙΟΙΣ; in membranis verò noſtris optimè ΙΟΥΣ legitur.

Imò patronymica etiam veniunt à matribus, fratribus, & regibus ſive conditoribus. A matribus, quomodo Æſculapius Naſoni * dicitur *Coronides*, quia illi Lariſſæa Coronis mater fuit: quomodo item à Rhea Sylvia, quæ & *Ilia* dicta eſt, Romulus *Iliades* † vocatur. A fratribus, ut à Phaetonte dictæ *Phaetontides*, pro quo *Phaetontiades* per epentheſin dixit Maro in Eclogis. A regibus, ut apud Maronem *Theſidæ* ‡, & *Cecropidæ* *, pro Athenienſibus; *Romulidæ* †, pro Romanis. Imò & ab illuſtribus poſteris fit denominatio. Vt *Ægidæ*, majores Ægei; & fortaſſe *Timodemidæ*, majores Timodemi, apud Pindarum Nem. od. 11, quæ in honorem Timodemi. Scholiaſtes tamen vetus: Τιμοδημίδαι, φράτρια, ὅθεν οἱ πρόγονοι τοῦ Τιμοδήμου.

* 15 Met.
† Ovid. 14 Met.
‡ 4 Georg.
* 6 Æn.
† 8 Æn.

Cùm verò laxè adeò attenditur patronymicorum appellatio, manifeſta eſt ejus vocabuli κακόζηλος. Nec propterea commini ſci opus aliud nomen: quando philoſophis non eſt inſolens, à præcipua ſpecie nomen generi imponere.

Sed de Homero non ſatis eſt apertum, an etiam à matribus, vel avis ipſis, formet patronymica, præterquam in iis, quæ à Iove originem ducant. Si veteres Grammaticos audimus, in his ſolis id ſibi permittit. Quomodo ab Æacus, & Dardanus, qui ex Iove nati, format Αἰακίδης, & Δαρδανίδης.

* vers. 749. † Et sanè Actiones, Moliones liberos, interfecissem.

νίδης. Obducunt aliqui illud Iliad. Λ *:

Καί † νύ κεν Ακτόρεωνε Μολίονε παῖδ' ἀλάπαξα.

Vbi *Moliones* dici creduntur à matre Molione, Moli filiâ. Sed contrà contendunt alii, μόλιονε hîc valere idem ac πολεμικοὶ, essêque id nomen ἀπὸ τῆ μαχλῶ μολήσεως. Itidem objectant, Homero in hymnis, & poetarum aliis, Apollinem dici Αντοίδιω. Sed oggerunt his, non de poetis aliis se loqui, sed Homero; nec de aliis operibus, quàm Iliade, ac Odyssea; quia, an hymni sint Homeri ipsius, non satis convenit.

Ex patronymicis virilis sunt generis, quæ in DES desinunt. Hæc vel veniunt à nominibus primæ, vel secundæ, vel tertiæ. In prima quædam derivantur ab nominibus exeuntibus in A purum, vel AS. Et hæc terminantur in ADES, ut *Ilia, Iliades*; *Æneas, Æneades*. Quandoque etiam in IDES, ut ab Αινέας, *Aenides*. Vt IX Æn.

Sit satis, Æneide, telis impune Numanum
Oppetiisse tuis.

Alia derivantur à nominibus terminatis in A impurum, vel E, aut ES. Ab A, clauduntur syllabâ IDES. Vt *Philyra, Philyrides*. Ab E habent IADES: ut *Acrisione, Acrisioniades*. In ES quoque impurum nunc ADES accipit, ut *Butes, Butades*; *Hippotes, Hippotades*; nunc IDES, ut, *Corinetes, Corinetides*; nunc IADES, ut *Anchises, Anchisiades*.

In secundâ verò, vel veniunt à nominibus finitis in VS purum; qualia casui in I adjiciunt DES; ut *Priamus, Priami, Priamides*; *Nestor, Nestori, Nestorides*: vel ab exeuntibus in IVS, & hæc casui in I apponunt ADES; ut *Menœtius, Menœtii, Menœtiades*: vel à nominibus in EVS, quæ casui in I addunt DES, sed pro EI diphthongo Latini habent I: ut *Theseus, Thesei, Thesides*; *Prometheus, Promethei, Promethides*: ut I Met.

Inde Promethides placidis Epimethida dictis.

Item *Peleus, Pelei, Pelides*: pro quo & poeticâ epenthesi *Peliades* dicitur.

In tertiâ, casui in I apponitur DES: ut, *Thestor, Thestori, Thestorides*. Sic à *Scipio, Scipionides* foret, & per epenthesin *Scipioniades*: pro quo Maro per syncopen dixit *Scipiades*. Vel ἀναλόγως erit à *Scipius*; quod mavult Priscianus lib. II: *Virgilius secundum Græcam formam Scipiadas dixit* ἀπὸ τῦ Σκίπιος, *cum Scipionides dicere debuit*. Ita rectè legitur, cum in antiquâ Venetâ, tum etiam in membranis nostris. Helias Putschius rescripsit ἀπὸ τῦ Σκιπίωνος. Quod probare non possum. Nam quæ à nominibus quinctæ fiunt, mutant ΟΣ in ΙΔΗΣ. Vt ὁ Πηλεὺς, τῦ Πηλέος, ὁ Πηλείδης, & crasi Πηλείδης: ὁ Ηετίων, τῦ Ηετίωνος, ὁ Ηετιωνίδης, & κῆ συγκοπῆ Ηετίδης. Sic ὁ Σκιπίων τῦ Σκιπίωνος, ὁ Σκιπιωνίδης. *Scipiadæ* igitur non sit à nomine tertiæ, sed secundæ: nempe ut ab Ηλιος, verso ΟΣ in ΑΔΗΣ, fit Ηλιάδης: sic à Σκίπιος, eâpse mutatione, fiat Σκιπιάδης.

Porrò

Porrò Iones pro ΙΑΗΣ, vel ΙΑΔΗΣ, dicunt ΙΩΝ: unde ab *Iapetus*, pro *Iapetionides*, dicitur *Iapetion*; item ab *Oedipode*, pro *Oedipodiades*, *Oedipodion*. Æoles verò pro ΙΑΗΣ habent ΑΔΙΟΣ: quomodo Hirræ filius pro Ἱππίδης, Ἱππάδιος. Ita dictus Pittacus, VII sapientum unus, ut ait Priscianus in II. Sed Laertius, in ejus vitâ, sic vocatum ait Pittaci parentem. Atque hæc de terminatione Patronymicorum virili.

Muliebria verò desinunt in AS, IS, NE. Priora illa plurimùm veniunt à masculinis in DES, abjecto DE: ut ab *Iliades*, *Ilias*; à *Peliades*, *Pelias*; à *Dardanides*, *Dardanis*; ab *Inachides*, *Inachis*. Ac similiter ab Ἀμαζών sit ὁ Ἀμαζονίδης, unde ἀναλόγως femininum, ἡ Ἀμαζωνὶς, sive κατὰ συγκοπὴν Ἀμαζονὶς: qua in re Græcorum exemplum secutus Maro I Æn.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Nempe tertiam corripuit, & patronymicum posuit pro primitivo; quale *Scipiades* pro *Scipione*.

Sed quorum masculina veniunt à primitivis in EVS, hæc penultimam efferunt per E porrectum: ut *Theseus*, *Thesides*, *Theseis*: *Chryses*, *Chrysides*, *Chryseis*. Item *Nereus*, *Nerides*, *Nereis*, penultimâ ancipiti.

Patronymica, quæ in NE desinunt, formantur ex genitivo singuli numeri, addito NE; sed EI mutatur in I longum: ut *Nerei*, *Nerine*; *Adrasti*, *Adrastine*. Quod si nominativus desinat in IVS, pro INE dicitur IONE: ut *Acrisius*, *Acrisione*.

Interdum autem patronymici terminatio aptatur etiam appellationibus iis, quæ à loco petuntur, sive ubi quis natus, sive ubi educatus, & versari soleat. Nec ratio est obscura, quia locus hujusmodi est instar parentis. Vt *Troas*, *Cyclas*, *Ias*, *Thessalis*, *Colchis*, *Æmonis*. Sic Venus, *Cypris*, à Cypro: unde & Κυπρογένεια, & Κυπρογενὴς vocatur. Item Musæ *Aonides*, à monte Aone; & *Aganippides*, à fonte Aganippe.

Hanc formam etiam sequuntur quædam nomina librorum ab argumento petita. Sic *Ilias*, mulier ex Ilio. Sed Homerus ita inscripsit libros de rebus ad Ilium gestis. Similiter à persona, quam celebrat poeta. Vt ab Ἡρακλῆς, vir *Heraclides*, mulier dicitur *Heracleis*. At poeta incertus opus suum de Hercule inscripsit Ἡρακλείδα: ut testis Aristoteles libro de Arte Poetica. A Theseo vir *Thesides*, mulier *Theseis*. Sed Θησηΐδα vocavit suum poema Diphilus, ut est apud Pindari scholiastem, atque alios. Ab *Alexio* fuerit *Alexides*, femina *Alexias*. Sed Annæ Comnenæ historia de gestis patris sui Alexii Comneni ab ea Ἀλεξιὰς est vocata. Similiter Latini. Ab *Æneas* vir *Æneades*, mulier *Æneis*. At Maronis quoque divinum opus *Æneis* nuncupatum. Ab *Achilles* vir *Achillides*, femina *Achilleis*. Verùm hoc quoque nomen est poematis Statiani. A *Bryses* similiter est *Brysides*, &

† æqualis. *Bryseis.* Sed *Briseida* quoque scripsit L. Attius, Pacuvii ἡμόχθερος † : unde Persius sat. 1 :

Est nunc Briseis quem venosus liber Atti,
Sunt quos Pacuviusque, & verrucosa moretur
Antiope. Ita legi debere, facilè adsentio doctiss. Casaubono.

CAPVT XXIX.

Terminationes gentilium, possessivorum, diminutivorum. Mulionius *potiùs, quàm* mulionicus, *dicendum.* Græculi *qui sint. Nomina in* aster *nunc diminutionẽ, nunc imitationem, nunc neutrum significant. Refelluntur, qui* domicula, *pro* domuncula, *dicere jubent. In O exeuntium diminutiva* ἀναλόγως *desinunt in VNCVLVS. Non venire diminutiva ab omnibus nominibus.* Tabula, fabula, macula, *unde deriventur. Diminutiva non semper sequuntur genus primigenii.* Vngula *non est diminutivum, quod Diomedes credidit. Nec rectiùs à* scutum *deduxit* scutella, *cùm veteres dixerint* scuta *in muliebri genere. Ejusdem, & aliorum error,* pistrilla *à* pistrinum *deducentium, quod est à* pistrina. *Charisii locus emendatus. Priscianus notatus.* Qualus, & qualum; quasillus, & quasillum, *dicebatur.* Glandium, & glandula, *quid sint, & unde dicantur.* Ensicula. Betaceus, & malvaceus, *quâ occasione* ὑποκοριστικῶς *capi cœperint. Diminutiva diminutivorum. Diminutivis additum* parvus, *vel* minutus.

TRanseo ad gentilia, quæ has terminationes habent.

A, ut *Persa, Galata.*

O, ut *Macedo, Saxo.*

AN, vel ON, ut *Acarnan, Ion, Lacon,* qui & *Laco.*

AR, ER, IR, VR: ut *Car, Afer, Trevir, Ligur.*

AS, ut *Arcas*: ac similiter *Arpinas, Ardeas*; quæ priùs *Arpinatis, Ardeatis.*

ES, ut *Cres, Magnus.*

IS, ut *Atheniensis, Samnis,* qui antea *Samnitis.*

VS, præeunte Æ, ut *Achæus, Iudæus*; à *Saba, Sabæus*; item *Thebæus,* apud Hyginum, pro *Thebanus*; VS præcedente C, ut *Hethruscus, Atticus*: IACVS, ut *Corinthiacus, Peloponnesiacus*: VS post I, ut *Ægyptius, Corinthius*; post L, ut *Italus, Siculus*; N, ut *Romanus, Germanus*; O, ut *Cous, Argous*; R, ut *Syrus*; V consonum, ut *Achivus, Argivus.*

TA, TES, masculina, & TIS muliebre. Hic *Spartiata*, vel *Spartiates*, & hæc *Spartiatis*: *Sybarita*, & *Sybarites*, & hæc *Sybaritis.* Itidem hic *Epirotes*, vel *Epirota.*

TANVS, ut à *Tauromenium*, Ταυρομενίτης, unde *Tauromenitanus*; ut à Νεάπολις, Νεαπολίτης, *Neapolitanus.* Sic à *Gadibus, Gaditanus*; à *Drepanum, Drepanitanus.*

BS, NS,

BS, NS, PS, RS; ut *Arabs, Libs, Laurens, Picens, Æthiops, Camers, Tiburs.*

X, ut *Thrax, Cilix, Cappadox, Phryx.*

Possessiva ἀναλόγως terminantur in IS, vel VS. In IS trifariam.

LIS, ut *heritis, senilis.*

RIS, ut *puellaris*, ac, B præeunte, *muliebris.*

SIS, sive ENSIS, ut *castrensis, hortensis.*

In VS multifariam exeunt. Præcipuæ formæ sunt istæ.

EVS, E brevi, ut *Herculeus, Romuleus, Cæsareus, Tartareus.* E longo, ut *Phœbeus, Sophocleus, Aristoteleus, gyneceum:* cujusmodi Græcè scribuntur per EI.

IVS, ut *Euandrius, patrius, mulionius.* Quomodo Cicero pro Sextio, *Mulionicam pænulam* dixit. Sic legendum, non *mulionicam*, ut editum est apud Priscianum in 11.

NVS, ut *paternus, montanus, hybernus, formicinus, Pompejanus*, ut cum dicimus, *Pompejanus miles*, aut *domus Pompejana.* Sic ab *Anio Anienus*, ut apud Maronem †, *Aniena fluenta.* † 4 *Georg.*

Est & terminatio CVS; idque vel præeunte A brevi, ut *Cypriacus, Bebryacus*; vel I brevi, ut *Italicus, Creticus*; vel Y brevi, quale unum esse ait Priscianus, nempe *Libycus*; ubi Y ex principali nomine *Libya* acceptum. Sed hæc terminatio CVS vix in aliis, quàm Græcis, invenitur.

Interdum autem eadem est forma gentilium, ac possessivorum. Ita gentile est *civis Romanus*; possessivum, *ager Romanus.*

Diminutiva quæ sint, vox ipsa indicio est. Hujusmodi est à *Græcus, Græculus.* Ita dicebatur per contemtum, non quisquis impensè Græcis literis studeret (quod viro erudito visum fuit) sed qui insimul mores Græcorum haberet. Nec enim *Græculus* est, qui Græcis φιλέλλλων* ; sed quem κὴ χλευασμον † dicebant Ελληνιζὼ. Ita Hadrianus, auctore Spartiano, & Iulianus, Ammiano ‡ teste, *Græculi* dicebantur.

* *Amans studiorum Græcorum.*
† *per irrisionem.*
‡ *lib. 17.*

Diminutiva plurimùm exeunt in LVS, LA, LVM. Ac alia quidem O habent ante L; ut *filiolus, filiola, negotiolum:* alia V; ut *adolescentulus, adolescentula, tantulus, tantula, tantulum:* alia in *allus* terminantur; ut *rarus, rallus:* vel *ellus*, ut *cultellus, pagella, flagellum, bellus* à *benus*, unde *bene:* vel in *illus*, ut *pugillus*, ex *pugnus*; *mamilla*, à *mamma*; *furca, furcilla*; *arvina, arvilla*; *hira, hilla*; *vasculum, vascillum*; *osculum, oscillum*, γομαλίων ludicrum; *villum*, à *vinum*; *sigillum*, à *signum.* Sic *ovilla*, & *suilla* caro, ab *ovina*, & *suina*, juxta Priscianum. Vel in *ullus*; ut ab *unus, unulus, ullus.* Sic *homullus*; item *fatullus*, apud Varronem. Item *pullus*, ex antiquo *puerus*; *rullus*, ex *rurulus*, à *rure.* Vel in *culus*, ut *floseulus, matercula, bucula, sucula, crusculum.*

Præterea exeunt in IO; ut *senex*, *senecio*; *pusus*, *pusio*. Vel *ens*, ut *equus*, *equulus*, *equuleus*; *hinnus*, *hinnulus*, *hinnuleus*.

Est & Græca terminatio ISCVS: ut *Syrus*, *Syriscus*, *Pan*, *Paniscus*. Item *mas*, *mariscus*; *scortum*, *scortiscum*; de quibus maximus Salmasius in Exercitationibus Plinianis ad Solinum *. * pag. 1127.

Quæritur, an etiam nomina in ASTER diminutiva sint. Vbi distinctione opus. Sunt quæ diminutionem, sunt quæ imitationem, sunt quæ neutrum significent. Neutrum notat *apiastrum*, cui ideo ab apibus nomen, quia eo gaudent. Sed *surdaster*, & *recalvaster*, denotant diminutionem nominum, à quibus derivantur. Sic *philosophaster*, *poetaster*, *parasitaster*. At *Antoniaster*, *Fulviaster*, & similia, quæ à propriis veniunt, imitationem significant: ut falsus sit Priscianus, qui & illa ὑποκοριστικῶς sive blandimenti caussâ sic efferri putavit. De *parasitaster* sunt, qui dissentiant. Si inquiunt diminutionem notaret, non diceret Terentius †, *parasitaster parvulus*. Sed acutè occurrit Scaliger cap. xcv de caussis L. L. *Parvulus*, inquit, *significat corporis quantitatem ætate imperfectam, ut sit diminutio corporis: at parasitaster est artis diminutio, ut sit is, qui haut magna cum re parasitatur.* Atque, ut ibidem observat, hanc derivationis formam accepimus à Græcis, qui dicunt Φιλιππίζειν, Ἀντωνιάζειν: his autem simile sit φθοσπάζειν, unde φθοσπαστὴς, & Σ in P, more Æolum conversо, φθοσπάστηρ. † *Adel. act. 5, sc. 2.*

Præterea quæritur, an etiam diminutiva exeant in VNCVLVS, vel VNCVLA. Sanè doctissimus vir, Bonaventura Vulcanius ‡, ait ἀναλογίαν requirere *icula*, vel *ucula*. Eoque non *domuncula*, sed *domucula*, vel *domicula*, jubet dicere. Nempe quia (ut Prisciani verbis utar) *quartæ declinationis nomina faciunt diminutivum VS, vel V, nominativi in I convertendo: ut versus, versiculus; artus, articulus; fluctus, flucticulus; anus, anicula; cornu, corniculum; genu, geniculum.* Sed cogitare oportuerat, quod ibidem subjungit Priscianus, excipi *acus*, *aculeus*; & *domus*, *domuncula*. Præterea *domuncula* disertim scribitur in Pandectis Florentinis Lib. XLVII. Tit. XII. Leg. III: *Si in sepulchro non habitet, sed domunculam ibi habeat servus: noxale judicium erit dandum, si modò habere posse videtur.* ‡ *notis in gloss. vett.*

Similis quæstio est, num *homunculus*, & *homuncio*; an *homuniculus*, & *homunicio*, dici debeat. Pro posteriori scribendi modo est, quòd Petrus Victorius in Ciceronis codice Mediceo, quem omnium probatissimum fuisse judicat, in epistola Servii Sulpicii ad Ciceronem pro *homunculi* disertim scriptum reperit *homuniculi. Hem, nos homuniculi quid indignamur?* Item quòd in optimo illo Terentii codice, cujus antiquitatem tantopere laudat Politianus, similiter scriptum erat in Eunucho †: *Ego homunicio non facerem?* Quemadmodum idem Victorius testatur Castigationibus in Ciceronē ‡, † *Act. 3, sc. 5.* ‡ *in lib. 4 epist. ad famil.*

ac præ-

ac præterea Faërnus notis in Terentium. Imò videtur hæc scribendi ratio ἀναλογίᾳ posse comprobari. Nam ut ab *ignis*, est *igni*, unde *igniculus*; à *venter*, *ventri*, unde *ventriculus*: sic ab *homo* est *homini* (pro quo veteres *homuni*, imò & *homoni*, ut apud Ennium) indéque erit *hominiculus*, sive *homuniculus*: ut item à *pusus*, *pusi*, *pusio*; & à *senex*, *seni*, *senicio*, pro quo *senecio* dicimus: ita ab *homo*, *homini*, est *homonicio*, sive *homunicio*. Hæc faciunt, ut non improbem *homuniculus*, vel *homunicio*. Tamen *homunculus*, & *homuncio* malim. Nam ut sanè *homunicio*, & *homuniculus*, integra sint, nihil prohibet altera ex iis κῦ συγκοπὴ esse effecta. Præterea Priscianus disertim probat *homunculus*, & *homuncio*, tetrasyllaba. Adhæc in codd. MSSis vix aliter invenias. Denique ἀναλογία magis pro hac sententia facit. Nam in O desinentia mutant vocalem extimam in *unculus*: ut *leno*, *lenunculus*, apud Plautum Pœnulo; *gurgulio*, *gurguliunculus*, apud eundem Rudente; *lolligo*, *lolliguncula*, Casinâ; *offensio*, *offensiuncula*, apud Cicer. pro Plancio; *carbo*, *carbunculus*, apud scriptorem ad Herennium lib. III; *virgo*, *virguncula*, apud Iuvenal. sat. II; *tyro*, *tyrunculus*, apud eundem sat. III; parque ratio in *leo*, *leunculus*; *latro*, *latrunculus*; atque aliis.

De diminutivis ita Diomedes lib. I: *Meminisse debemus, quòd non omnia diminutiones faciunt. Quædam enim singularia sunt, quæ non inveniunt comparationem: tanquam cælum, mare, & similia. Sunt etiam quasi diminutiva, quorum origo non cernitur: ut fabula, macula, fabula.* Vbi rectè Diomedes, non esse ista diminutiva, sed quasi diminutiva. Nam etsi *tabula* fortasse sit, ab obsoleto *taba*, hoc autem à τάζω: tamen in *macula* & *fabula* diminutio est nulla. Sed est *macula* potiùs à מָהַל, quod est *maculavit*; *fabula* autem eâ formâ venit à *fari*, quâ *latibulum* est à *latere*, *patibulum*, à *patere*, & similia. Sequitur apud Diomedem: *Sunt item, quæ non servant genera, quæ ex nominibus primæ positionis acceperunt: ut scutum, scutella; pistrinum, pistrilla; canis, canicula; rana, ranunculus; unguis, ungula, unguellula.* Quem locum expendemus. Vti & illa, quæ de hoc, & Charisius, & Priscianus, scripserunt. Ac primò non diffitemur, diminutiva quædam non servare genus primæ positionis. Vti *scamillus*, à *scammum*. Nam Vitruvius lib. III, cap. III dixit: *Per scamillos impares.* Item *ranunculus*, quod apud Ciceronem epist. ad Trebat. & in libb. de divinatione legitur. Quamquam istis quidem locis adjectivum non additur. Adhæc ab *ervum*, *ervilla*. Nam *ervillam* dixit Varro, ut Nonius ostendit. Item *panicula* a *panus*: quod Priscianus pro exemplo ponit. *Panus* enim virile esse ostendit Lucilius in VIII:

--- Modò stet rectus subtemine panus.

At Plauti est Mil. Act. I, Sc. I:

Quasi ventus folia, aut paniculam textoriam.

Et fortaſſe ejuſmodi quoque ſunt, *majuſculus*, *minuſculus*, *pluſculus*, *celeriuſculus*; a comparativis neutris, *majus*, *minus*, *plus*, *celerius*. Etſi hic non deeſt, quod obducere poſſis. Nam videntur quædam in virili genere à veteribus fuiſſe uſurpata: unde *Deus Majus*, de quo antea * dictum. Verùm ſanè, ut non inviti demus, quædam diminutiva recedere à genere primogenii; tamen Diomedis exempla id minimè evincunt. Nam, ut ab *ungula* ordiamur, non eſt hoc ab *unguis*; ſed ejuſdem ambo originis ſunt. Solent enim Romani ab obliquis Græcorum formare ſuos rectos. Vnde ab ὄνυχος, fecere *unguus*; ab ὀνυχα *unga*, & ex eo *ungula*. Ab *unguis* verò eſt diminutivum *unguiculus*: unde quod Græci dicunt ἀπὸ τῆς ἁπαλῶν ὀνύχων, id Ciceroni epiſt. ad Lentulum eſt, *à teneris unguiculis*. Atque, ut daremus Diomedi, ab *unguis* dici *ungula*; non tamen diminutivum foret, ſed ἁπλῶς denominativum; quemadmodum veriſimilius ſtatuit Priſcianus lib. III: *Anguis*, *anguilla*; *unguis*, *ungula facit: quæ tametſi formam habere videntur diminutivi*; *ſignificatione tamen non ſunt diminutiva*. Et poſt multa: *Anguis*, *anguilla*; *unguis*, *ungula*; *nubes*, *nubilum*; *magis denominativa ſunt exiſtimanda*, *quàm diminutiva: quippe non habent diminutivorum ſignificationem*, *ſed formam tantùm*. *Scutella* verò non eſt à *ſcutum*, uti Diomedes putat; ſed à *ſcutula*, quod à *ſcuta*, quo in ſingulo numero uſus Lucilius in VI †: *Scutam ligneolam cerebro infixit*. Nec *piſtrilla* eſt à *piſtrinum*; unde non Diomedes tantùm deducit, verùm & Chariſius, & Priſcianus; ſed eſt à *piſtrina*. Terentius Adelph. Act. IV, Sc. II: *Apud ipſum lucum eſt piſtrilla*. Vbi ſic Donatus: *Veteres abſolutè dicebant piſtrinam*, *ut ſutrinam*, *& medicinam*, *ad tabernam referentes*. *Nam piſtrino piſtrina non convenit*. Imò Chariſius ipſe alibi docet, Lucilium *piſtrinam* dixiſſe: *Piſtrinum*, inquit, *in neutro dicitur*; *ſed Lucilius* XVI *feminine extulit*: *Media è piſtrina ad tabernam*, *referens ut Caupona dicitur*. *Nam & Terentius diminutivè piſtrillam dixit*, *Piſtrilla erat quædam*. Ita vulgo is Chariſii locus legitur. Et ſanè etiam Ioſephus Scaliger in Conjectaneis tanquam è XXVI Lucilii adducit hæc verba, *Media à piſtrina ad tabernam referens*. In quo planè fallitur. Nam locus Chariſii ſic interſtingui debet: *Lucilius* XVI *feminine extulit*; Media è priſtina; *ad tabernam referens*, *ut* caupona *dicitur*. Nempe idem dicit Chariſius, quod Donatus, *piſtrina* in feminino dici, quia vox ea ad tabernam refertur; quomodo & *ſutrina*, & *caupona* dicitur in fem. Quare Lucilii ſolùm verba ſunt iſta, *Media è priſtina*. Ad quæ reſpexit Varro in IV de L. L. cum ait: *Pilum*, *quòd eo far pinſunt: id ubi fit*, *Piſtrinum*. *L. & S. inter ſe ſæpe commutant*. *Inde Lucili*, *Piſtrina*, *& piſtrix*. Nam voluit Lucilii meminiſſe, quia *piſtrinæ* is inſolenti voce uſus eſſet. Supereſt apud Diomedem *canicula*, quod quidem à *canis* venit: ſed hoc non minùs in feminino, quàm maſculino, invenitur apud antiquos. Vti apud Ennium:

Tantidem

* cap. 24 hujus libri.

† apud Priſc. lib. 3.

Tantidem quasi fœta canes sine dentibus latrat.

Et Lucilius in primo * :

Irritata canes, quàm homo, quod planius dicet.

* *Apud Charisium lib. 1. Donat. in Adelph. 2 4. & Non. in Irritare.*

Expendamus nunc ista, quæ Priscianus adjecit. Tale est hic *dies*, hæc *diecula*. Sed cùm dies etiam femininum sit, de hoc idem, ac de *canis*, judicium esto. Adfert quoque *acus*, *aculeus*: sed *aculeus* denominativum, non diminutivum est. Addit idem *hic qualus, hoc quasillum*. Sed hac etiam parte fallitur. Nam non tantùm *qualus* dixere veteres, sed etiam *qualum*; nec tantùm *quasillum*, sed etiam *quasillus*. *Qualum* est apud Catonem de R. R. cap. XI : *Corbulas Amerinas* XX, *quala fataria* VII, *alveos* XL. *Quasillus* est apud Festum Pompejum : *Calathos*, inquit, *Græci*; *nos dicimus quasillos*. Ergo à *qualus* erit *quasillus*; à *qualum*, *quasillum*. Idem Priscianus ex Probo, ut ait (etiam Charisium addere potuit) huc refert *hoc glandium*, *hæc glandula* : quo significari dicit partem intestinorum. Plinius lib. XI, cap. XXXVII : *Tonsillæ*, inquit, *in homine*; *in sue*, *glandulæ*. Sed & *glandium*, & *glandula*, ejusdem originis sunt : nec à *glandium*, sed à *glans*, unde & *glandium* nomen accepit, *glandula* ἀποκοπικῶς dicitur. Addit quoque Priscianus, *ensis*, *ensiculus*, & *ensicula*. Et videtur idem scripsisse Charisius, etsi apud eum nunc in Putschianâ quoque editione *ensiculus* tantùm legatur. Sed vellem alteruter de *ensicula* idoneum laudasset auctorem : uti de *ensiculus* à Charisio factum, de quo nemo dubitat. Denique tam apud Charisium, quàm Priscianum, legas à *beta*, & *malva*, ἀποκοπικῶς dici, *hic betaceus*, *hic malvaceus*. Quod non fit nisi per καλάζησιν. Propriè enim, ac primò, materiam signant : quomodo autem factum sit, ut pro minuta beta, aut malva, accipi cœperint; satis ingeniosè explicat Turnebus lib. XI Adverss. cap. III. Nam ait *betaceus* absolutè dici, cùm pes intelligatur : ac parem esse *malvacei* rationem : sed postea, substantivo tacito, in substantiva migrâsse, & pro minuta beta, vel malva, cœpisse usurpari. Pedis betacei meminit Varro lib. V de L. L. & de R. R. lib. I, cap. II, & Apicius lib. III, cap. I. Sed de diminutivis, quæ genus mutare dicuntur, satis dictum. Nunc cætera de iisdem persequamur.

Sunt diminutiva quædam, quæ ab altero diminutivo descendant : ut à *cista*, *cistula*, unde *cistella* (à quo *Cistellaria* Plauti) ex hoc *cistellula* apud eundem Plautum. Sic à *puer* est *puerulus*, unde *puellus*, ex quo *puellulus*. *Vnguellula*, quod apud Diomedem est, ab *unguella* venit, hoc ab *ungula*. Quod si Diomedem audimus, ulterius etiam procedere licet, cum *ungula* dici putet, quasi *unguicula*; uti vidimus. Etiam hic processus in adverbiis locum habet. Nam *pauxillulum* est à *pauxillum* : *pauxillum* vel à *paullulum* venit, quod à *paullum*; vel (quando major inter C & X, quàm L & X affinitas est)

tas est) à *pauculum*, quod a *paucum*. Quare, ut *multùm*, ita *paucùm*, adverbialiter dixisse veteres, vel hinc colligas.

Interdum etiam diminutio geminatur, addito nomine *parvus*, vel simili. Terent. Andr. Act. II, Sc. II : *Olera, & piscículos minutos.* Ad quem locum Donatus ait : *Sufficeret diminutivè piscículos dixisse.* Cicero item præfat. Paradox. dixit, *minutis interrogatiúnculis.*

CAPVT XXX.

Terminationes denominativorum substantivorum, plurimorumque nominum origines.

SEquuntur denominativa ; quomodo, nomine generis, vocantur, quæ à nomine derivantur, nec ad quatuor priores classes pertinent. Horum terminationes nunc exponam. Ac primùm in substantivis.

A purum, præcedente E, ut *cavus, cavea.* Præeunte I, *gratus, grati, gratia* ; *victor, victori, victoria* ; *sapiens, sapienti, sapientia.* Quo exemplo à *sentiens*, esset, *sentientia* : pro quo, elisо I, *sententia* dicitur. Præeunte V, ut à *noctu, noctua.*

A C A, vide inferiùs sub syllaba C A.

A C V M, ut *merum, meracum.* Sed utrumque hoc naturâ est adjectivum, quia intelligitur *vinum.*

A L, ut *cervix, cervical* ; *anima, animal* ; *vectus, vectigal* ; *bacchæ, bacchanal.* Verùm ista etiam propriè sunt adjectiva. Integrè enim dicitur, hic & hæc *animalis*, & hoc *animale*, ac κατ' ἀνακολ. *animal.* Par ratio in cæteris.

A R E, vel A R, ut *lumen, luminare* ; à *calce, calcar* ; *cochlea, cochleare*, & per apocopen, *cochlear* ; *altus, altare*, & simili apocope apud Prudentium περὶ στεφάνων, *altar.*

A R I V M, ut *armarium*, ubi arma reponuntur ; *vivarium*, ubi animantia adservantur viva ; *collarium*, quod in collo est ; *mensarium*, quod in mensa sit ; *palmarium*, quod in palma est, hoc est, laude, ut Priscianus exponit. *Apiarium*, in quo aves. Sic *violarium, rosarium, viridarium, plantarium, pomarium.* Sunt verò & ista naturâ suâ adjectiva, à masculinis in *arius* : ut *jumentarius, argentarius* ; quæ ipsa quoque substantivè sumuntur, ut *vir* intelligatur.

A S, ut *primus, primas* ; *summus, summas.* Sic *optimas, magnas.*

A T A, vide in C A.

A T O R item in T O R.

A T V S, ut *reus, reatus* ; *senex*, sive *senes, senatus.*

B R V M, ut *candela, candelabrum*, &, si Varronem * audimus, *Deus, delubrum.* Sed hoc potiùs verbale est, ac locum signat, ubi religiosè deluerent

* lib. 8 rerum divin. apud Macrob.

rent se in lacu, quò se à criminibus purgarent.

BRIVM, ut *manus, manubrium*; *ludus, ludibrium*: nisi hoc verbale esse malis à *ludo*.

BVLA, & BVLVM; ut *pestis, pestibula*, quod in vett. Iustiniani * libris exstare, monent Cuiacius †, & Casaubonus †; *desidia, desidiabulum*; si rectè sic MSSi codices Plauti Bacch. act. III, sc. I, de quo postea. Item à *concilium, conciliabulum*; à *Vesta, vestibulum*; nisi illud verbale à *concilio*; hoc autem conflatur à *ve*, & *stabulum*; de quo Gellius lib. XVI, cap. V.

* *l. penult. C. de adul. act.*
† *lib. 16 Observat. cap 24.*
‡ *lib. 1 de satyr. rom. poes. cap 3.*

CA, præcedente interdum quidem I longo; ut à *lectus, lecti, lectica*: interdum vero V longo; ut à *lacte, lactuca*: sæpissime autem A longo; ut à *verbena, verbenaca*; à *lingua, lingula, lingulaca*; à *porta, portula, portulaca*, nempe quia folia ejus portularum habeant figuram: à *scandula, scandulaca*; à *pastinum, pastinaca*, sive sumatur pro herba pastinum referente, sive pro pisce telum instar pastini habente: à *securicula* item *securiclaca*; quæ corruptè *securidaca*, cum ut Græcis dicitur πελεκῖνος, ita Latinis etiam à securi nomen acceperit. Verùm doctissimus Turnebus lib. VIII Adv. cap. XXIII, per T scribere hæc jubet, *portulata, verbenata, pastinata*, atque ita in aliis. Quod eo minùs damno, quia in libris pleriscque veteribus sic exaratum invenias, & *atus* terminatio est vulgaris eorum, quæ habitum, vel aliud adjunctum significent; ut *tunicatus, segmentatus, barbatus, ansatus*, & similia.

CIA, ut *fiducia*, à *fidus*. Nisi verbale putes à *fido*.

CILIVM, ut à *domus, domicilium*. Quamquam nec displicet, ut quasi *domicolium* dicatur, quia incolitur.

CINIVM, ut à *leno, lenocinium*; à *tyro, tyrocinium*; à *patronus, patrocinium*.

CVLVM, ut à *taberna, tabernaculum*.

CVS, vel CA, ut fortasse à *rudis, ridica*.

DO, præeunte E longo, ut à *dulce, dulcedo*; à *grave, gravedo*; vel I longo, ut *formido*, à *formis*, id est spectris, vel à *formus*, id est calidus, quia præ metu sæpe æstuant homines ac sudant: vel præcedente V longo, ut à *testa, testudo*.

DOS, ut *sacer, sacerdos*.

EDO, vide DO.

EIVS, vide LEIVS.

ELA, inferiùs in LA.

ERNA, ut *cavum, caverna*; λάκη, ut vestem notat, *lacerna*; *taberna*, à *taba*, unde *tabula*. Etiam à βαςὸν, quod à βάζω, *basterna*; de quo τὸν πάνυ Salmasium adi in Lampridium.

ERVM, ut *jugum, jugerum*.

ES, ut ab *equo, eques*; à *pede, pedes*.

ETVM, ut à *pomus, pometum*; à *dumus, dumetum*; à *myrtus, myrtetum*:

† comprehensiva.

similiaque, quæ quia aliquid continent, περιεκτικὰ † dicuntur. In hujusmodi crebra est syncope, ut *frutex*, *fruticetum*, *fruteƈtum*; *carex*, *caricetum*, *careƈtum*; *salix*, *salicetum*, *saliƈtum*; à *filix*, *filiƈtum*; ab *arbos*, *arboſetum*, *arboſtum*, sive *arbuſtum*.

GAMA, ut à *ſale*, *ſalgama*, quia ſale condita.

GO, præcedente A, ut à *carrus*, *carrago*, munimentum ex carris; à *farre*, *farrago*. Cujusmodi sæpe significant similitudinem, ut in femina *virago*; in plantis, à *lappa*, *lappago*; à *cumila*, *cumilago*; à *citro*, *citrago*. Præcedente I, ut à *calis*, id est lignis, *caligo*. Nisi malis esse ab ἀχλὺς †. Præcedente V, ut *lana*, *lanugo*; *albus*, *albugo*; *ſalſus*, *ſalſugo*; *ferrum*, *ferrugo*; ab *ære*, *ærugo*.

† caligo.

IA, ut à *mater*, *materia*.

ILA in terminatione CA antea vidimus.

IDO, vide DO.

IES, ut *pauper*, *pauperies*; *mater*, *materies*; *barbarus*, *barbaries*.

INIVM, ut *vaccinium*, à *vacca*; à *muccus*, *muccinium*, quod apud Arnobium †.

† lib. 2.

INVS, ut *Sol*, *Solinus* proprium, pro *Solanus*; unde *ſubſolanus*.

IO, ut *tabella*, *tabellio*; *puſus*, *puſio*; *pumilus*, *pumilio*; *libellus*, *libellio*.

ITIVM, ut *capillus*, *capillitium*; *ſodalis*, *ſodalitium*; *avis*, *avitium*; *lana*, *lanitium*; *ſervus*, *ſervitium*. Nam si esset à supino *ſervitum*, antepenultimam produceret.

ITVS, ut à *mare*, *maritus*.

IVM, ut à *conjuge*, *conjugium*; à *præcone*, *præconium*. Sic *hoſpitium*, *magiſterium*, ubi E insertum.

LA, ut à *cliente*, *clientela*; à *parente*, *parentela*.

LAGO, ut *ſalſus*, *ſalſi*, *ſalſilago*, ἅλμη; *mucus*, *muci*, *mucilago*; *caro*, *carni*, *carnilago*, & mutatione literæ, *cartilago*, quod inter carnem, & ossa, mediæ est naturæ.

LCVS, ut à *bubus*, *bubulcus*; à *ſubus*, *ſubulcus*.

LE, ut *haſta*, *haſtile*; *equus*, *equile*; *ovis*, *ovile*.

LEIVS, ut à *lege*, *leguleius*.

LENA, ut *cantus*, *cantilena*.

LIGO, ut *vitium*, *vitiligo*; *udus*, *udiligo*, *uligo*; *fumus*, *fumiligo*, *fuligo*, per syncopen. LIS, vide ALIS.

LIVM, ut *pecus*, *peculium*.

MENTVM, ut *puls*, *pulmentum*.

MONIA, vel MONIVM, ut *caſtus*, *caſtimonia*; *ſanƈtus*, *ſanƈtimonia*; *cerus*, id est, *ſanƈtus*, *cerimonia*. Item à *patre*, *patrimonium*, à *matre*, *matrimonium*. Ac similiter à *merce* *mercimonium* nomen.

NA,

NA, vel NVM, præeunte I, ut *piſcis*, *piſcina*; à *ſale*, *ſalinum*: vel præcedente O, ut à *matre*, *matrona*; ab *anno*, *annona*. Sed hujuſmodi vel omnia, vel prope omnia, naturâ ſuâ ſunt adjectiva, utcunque ſubſtantivorum induerint naturam.

NAR, ut à *lupa*, hoc eſt meretrice, *lupanar*. Sed hoc quoque propriè eſt adjectivum ex *lupanare*, κατ' ἀποκοπὴν.

NIVS, ut *Calpus*, *Calpurnius*; S in R abeunte.

NVS, vel NA, ut à *veter*, pro *vetus*, *veternus*; à *membra*, *membrana*; à *tribu*, *tribunus*.

O purum, ut *alea*, *aleo*; *talis*, *talio*.

O impurum, ut à *capite*, *capito*; *naſus*, *naſo*; *nebula*, *nebulo*; *gerræ*, *congerro*.

ONA, vel ONAS, vide in NA, vel NAS.

OR, ut *album*, *albor*; *nigrum*, *nigror*.

ORIVM, ut *portus*, *portorium*.

RA, ut *cenſor*, *cenſura*; *prætor*, *prætura*. Niſi hæc malis verbalia à *cenſu*, & *præitu*; quomodo à *poſitu*, *poſitura*, à *jactu*, *jactura*. Sic *prætura* ſit ex *præitura*, ut *prætor* ex *præitor*.

RIA, vel RIES, ut *luxus*, *luxuria*, vel *luxuries*.

RIVM, vide in ARIVM, & ORIVM.

STAS vide TAS.

TA, ut *rubus*, *rubeta*; *vindex*, *vindicis*, *vindicita*, *vindicta*; *ſenecta* item ex *ſenecita*, quod ab antiquo genitivo *ſenecis*, unde & *Seneca*, & *ſenecio*.

TAS, ut *auctor*, *auctoritas*; *potis*, *poteſtas*; *majus*, *majeſtas*; *Venus*, *venuſtas*; *ævum*, *ævitas*, ex quo *ætas*; *neceſſe*, *neceſſitas*; *facile*, *facilitas*, ex quo *facultas*; *volupe*, *volupitas*, ex quo *voluptas*.

TELA, ut forte à *mus*, *muſtela*. Vide LA.

TIA, ut *juſti*, *juſtitia*; *avari*, *avaritia*; *ſegni*, *ſegnitia*; *pigri*, *pigritia*; *primi*, *primitiæ*.

TIES, ut *cani*, *canities*; *ſpurci*, *ſpurcities*. Sic *ſcabrities*, *mundities*, *ſegnities*, & alia.

TILIO, ut *veſpertilio*.

TIMVS, ut *ædis*, *æditimus*. Sed videtur naturâ adjectivum, ut intelligatur *vir*.

TIS, ut à *ſemen*, *ſementis*.

TOLIVM, ut à *caput* Capitolium; non à capite Toli, quod apud Arnobium legas lib. VI.

TOR, præcedente A longo, ut *ſenex*, *ſenator*: vel I brevi, ut *olus*, *olitor*; *funda*, *funditor*.

TORIVM, ut *terra*, *territorium*.

TRVM, ut *talus*, *taletrum*, seu *talitrum*, quòd fiat digitorum talis, hoc est, quadratis officulis.

TVDO, ut *habitus*, *habitudo*; *beatus*, *beatitudo*.

TVLLIVM, ut *medius*, *meditullium*.

TVM, ut *verus*, *verutum*. Simileque volunt *arbos*, *arbustum*. Sed contractum hoc ex *arbosetum*, ut diximus.

TVS, præeunte A longo, ut à *senibus*, *senatus*; à *magistris*, *magistratus*. ut in ATVS dictum. Præmisso I brevi, at per syncopen elisо, ut à *viro*, *virilus*, *virtus*; a *senex*, *senicis*, *senecitus*, *senectus*. A *liber* quoque *libertus*, i ejecto.

VDO, vide DO. VLCVS, vide LCVS.
VNVS, vel VNA, vide NVS. VRA, vide RA.
VRNIVS, vide NIVS.

CAPVT XXXI.

Quomodo terminentur adjectiva denominativa, & origines variorum nominum.

HÆc de denominativorum illis, quæ sunt substantiva. Venio ad adjectiva: quæ his modis clauduntur.

ALIS, ut *anima*, *animalis*; *vita*, *vitalis*; *Mercurius*, *Mercurialis*; *Martius*, *Martialis*.

ANEVS, ut *momentum*, *momentaneus*.

ANVS, ut *Marius*, *Marianus*; *Pompejus*, *Pompejanus*; *Tullius*, *Tullianus*; *sol*, *solanus*, ex quo *subsolanus*; *lux*, *lucanus*, unde *antelucanus*; *homo*, *humanus*, non ab *humus*, quod apud Priscianum legere est. A *Priscus* quoque *Priscianus*, vel potiùs à *Priscius*; ut Priscianus ipse ait, cui de suo sanè nomine credamus; præsertim cùm faveat ἀναλογία.

ARIS, ut *peculium*, *peculiaris*; *familia*, *familiaris*.

ARIVS, ut ab *ostium*, *ostiarius*; ab *ordine*, *ordinarius*; à *primus*, *primarius*; à *topium*, *topiarius*; à *plenus*, *plenarius*; à *planus*, *planarius*: unde *Planaria* insula, quia plana foret, teste Plinio lib. III, cap. VI. Sic lex *agraria*, *frumentaria*, *stataria*; *cella vinaria*, &c.

Sæpe verò eadem & in *aneus*, & *arens* exeunt: ut à *momentum*, non tantùm *momentaneus*, sed & *momentarius* dicimus. Et contrà à *proles*, non modò *proletarius*; sed etiam *proletaneus*: ut observat Giffanius Indice Lucretiano.

ATICVS, ut à *pulvere*, *pulveraticus*: à *fœdere*, *fœderaticus*, quod in Novellis Iustiniani. Nec absimilia, quæ ab exeuntibus in A terminationem in *aticus* formant, de quibus in terminatione *ticus*.

BER, vel BRIS, ut à *salus*, *saluber*, vel *salubris*. At à *pubes*, *puber*, pro *imberbe*.

CER,

CER, ut ab *ala, alacer* deducunt. Solùm quantitas diversa scrupulum injicit.

CEVS, ut *charta, chartaceus*; *beta, betaceus*; quæ & diminutiva, uti dictum †. Item *ilex, iliceus*. Papin. VI Theb. *Ornique, iliceæque trabes.* † cap. 29.

CIDVS, ut *ros, roscidus*.

CINVS, ut *dura, duracinus*.

CRIS, ut à *medio, mediocris*.

CVS, ut *civis, civicus*; *hostis, hosticus*; *modus, modicus*; *cælum, cælicus*; *astrum, astricus*; *tetrum, tetricus*; *gens, gentilicus*; ut *more gentico*, apud Tacitum VI Annal. Sic ab *Afro, Africus*, unde *Africa*, puta *terra*: à *fabro, fabricus*, unde *fabrica*; hoc est, fabrilis, puta *domus*. Nisi verbale malis à *fabrico*: de quo postea.

DAM, ut *quis, quidam*. De quo in provocabulis.

DEM, ut *is, idem*; *tantum, tantumdem*.

DICVS, ut à *Threce, Threcidicus*, apud Ciceronem Philipp. II.

DVS, ut *Salmacis, Salmacidus*. Sic *herba, herbidus*; *fumus, fumidus*; *gravis, gravidus*; nisi verbalia malis esse ab *herbeo, fumo, gravo*, vel *graveo*, unde *graveseo*.

ENSIS, ut *circus, circensis*; non a circuitu ensium, quod nobilis ait Grammaticus *. * Serv. in 3 Æn.

ENVS, ut ab *alius, alienus*; à *socius, socienus*; à *dubius, dubienus*; & fortasse à *porca, porcilena*, quod est in vett. codd. Plaut. Mil. Act. IV, Sc. II.

ERVS, ut à *quercu, quercerus*: unde Lucilio, *querquera febris*: à *lana, lanerum*, de quo Festus.

EVS, ut ab *aurum, aureus*; à *ferrum, ferreus*, ab *osse, osseus*. Similiaque *vitreus, cereus, luteus*.

GINEVS, ut à *ferrum, ferrugineus*.

GINVS, ut *faba, fabaginus*: unde *fabaginũ acus* apud Catonẽ cap. LIV.

GNVS, ut *malus, malignus*; *bonus, benignus*. Veteres enim pro *bonus* dixere *benus*; unde *bene*, & ex *benulus, bellus*. Item ab *abies, abiegnus*; ab *ilex, ilignus*. Maro III Georg.

Currentem ilignis potare canalibus undam.

Terentius Adelph. † † Act. 4, sc. 2.

Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

Ita in Bembino codice erat, ut monet Faërnus. At *iligneis* est in Tarvisina ‡ veteri edit. item MSSis nostris. Atque ita quoque apud Priscianum lib. II, tum in membranis nostris exaratum, tum in veteri Venetâ * excusum. *Iligneus* verò κ᾽ συγκοπὴν sit, pro *iligineus*, ut à *ferrum, ferrugineus*. ‡ anni 1477. * anni 1476.

ICEVS, vide CEVS.

ICIVS, pro quo vulgò ITIVS, sed contra auctoritatem Prisciani, & lapidum, nummorumque, ac MSSorum melioris notæ: ut à *patre*, *patricius*; à *tribunus*, *tribunicius*; à *crate*, *craticius*; à *latere*, *latericius*; à *sarmentum*, *sarmenticius*; à *stramen*, *stramenticius*; à *cæmentum*, *cæmenticius*; à *novus*, *novicius*. Etiam *pigneraticius*, *commentaticius*, *conductitius*, *translaticius*, *fœneraticius*, *fictitius*, *adscripticius*, *deditícius*, *insitícius*, *adventícius*, similiaque, hujus loci videntur. Possis tamen ea & verbalia dicere. Sed censeo ἀμέσως venire à nominibus, vel participiis; nempe à casu in I, addito CIVS.

IDVS, vide DVS.

ILIS, interdum *i* brevi, ut ab *humo*, *humilis*; à *pari*, *parilis*, & à *dapis*, sive *daps*, *dapsilis*. Sæpius verò *i* longo, ut à *cive*, *civilis*; à *viro*, *virilis*; ab *æde*, *ædilis*. ILVS, vide LVS.

IVS, ut *noxa*, *noxius*; *quæstor*, *quæstorius*; *censor*, *censorius*; *cursor*, *cursorius*. Item *Iulus*, *Iulius*; *cæcus*, *cæculus*, *Cæcilius*; unde *cæcilia serpens* Columellæ *, quæ Plinio † *cæca serpens*; Isidoro ‡ *cæcula*; Græcis similiter τύφλαινα.

* lib. 6. cap. 16.
† lib. 9, cap. 51.
‡ lib. 12, cap. 4.

IVVS, ut *furtum*, *furtivus*; *festum*, *festivus*.

LENS, ut a *vi*, *violens*; ab *ope*, *opulens*.

LENTVS, ut à *somno*, *somnolentus*; ab *esca*, *esculentus*; à *potu*, *potulentus*; à *vino*, *vinolentus*; à *corpus*, *corpulentus*; à *temetum*, *temetulentus*; & per syncopen, *temulentus*; à *jusculum*, *jusculentus*, pro *juscululentus*.

LIS præcedente *a*, *e*, *i*, vel *u*; ut à *vita*, *vitalis*; à *fide*, *fidelis*; à *servo*, *servilis*; à *tribus*, *tribulis*. De *alis*, & *ilis*, & antea dictum.

LVS, ut *nubes*, *nubilus*.

MNIS, ut ab Osco *sollus*, *sollemnis*.

NARIVS, ut deducunt à *merces*, *mercenarius*; à *centum*, *centenarius*. Sed, puto, *mercenarius* mutatione unius literæ est ex *mercedarius*: quod apud Isidorum legas in glossis. Nec *centenarius* à *centum*, sed *centenus*.

NVS, præcedente A, ut *primus*, *primanus*; *decumus*, *decumanus*: præcunte E, ut *septem*, *septenus*; *centum*, *centenus*; *terra*, *terrenus*: I antecedente, seu longo, ut *vicus*, *vicinus*; *adulter*, *adulterinus*; seu brevi, ut *tartarus*, *tartarinus*. Vt illo veteris poetæ †:

† apud Varronem in 6 de L. L.

Corpore tartarino prognata Paluda virago.

Sic *byssinus*, *amethystinus*, *adamantinus*, *crystallinus*, *cedrinus*, *faginus*. In qualibus & syncope occurrit. Vt *quercus*, *quercinus*, *quernus*; *corylus*, *corylinus*, *colurnus*; *ficus*, *ficulinus*, *ficulnus*; *populus*, *populinus*, *populnus*; ut apud Plautum Casinâ, *Populna fors*. I longo, ut *censor*, *Censorinus*, proprium; &, in communibus, sive appellativis, *lepus*, *leporinus*; *formica*, *formicinus*; ut apud Plautum Menæchmis, *formicinum gradum*; *hirundo*, *hirundinus*; ut apud eundem Menæchmis, *Hirundinum nidum*. Apud Priscianum lib. 11 legas: *Maeer*, *Macrinus*;

Macrinus; libertus, libertinus; dives, divinus. Corrige, *divus, divinus.* Saltem sic scribere debuit.

OSVS, ut *gula, guloſus; piſcis, piſcoſus; lachryma, lachrymoſus; acinus, acinoſus.* Sic *lapidoſus, moroſus, ſuſpicioſus, ebrioſus, rimoſus*; multaque id genus alia à Barthio congesta Adversariorum lib. xxxv, cap. ix.

OX, ut *vena, venox.*

RIS, vide ARIS.

RIVS, vide ARIVS.

RNVS, ut *tacitus, taciturnus*; ab ablativis *diu, noctuque, diurnus, nocturnus*; à *menſis, menſurnus*; quæ tria Cicero in primo de Inventione jungit: *Pars quædam æternitatis, cum alicujus annui, menſurni, diurni, nocturnive ſpatii certâ ſignificatione.* Ab *hyeme* similiter esset *hyemernus*; pro quo *hybernus* dicitur. Nisi cum nonnullis deducere malis ab *imber*, ejecto M. Sed prius longè verisimilius.

STINVS, vide TINVS. STIS, ut *cœlum, cæleſtis; ager, agreſtis.*

STRIS, ut *campus, campeſtris; à pede, pedeſtris.*

SVS, vide OSVS.

TARIVS, ut *proles, proletarius.* Quod & *proletanus*, ut antea dictum.

TERNVS, ut *alter, alternus*; *acer* arbor, *acernus*; *ævum, æviternus*, quo Varro usus, ut Priscianus docet, atque inde *æternus*, κ᾽ ευγκοπὴν, ut *ætas* ex *ævitas.*

TICVS, ut ab *aqua, aquaticus*; à *via, viaticus*; à *favilla, favillaticus*; à *ſcena, ſcenaticus*; à *familia, familiaticus*, unde *ſella familiatica*, apud eundem. Etiam à *balnea, balneaticum*, pretium, quod pro lotione in balneis persolvebatur. Gloss. *Balneaticum*, βαλανικὸν. A *Martiâ* pecuniâ, *Martiaticum.* Priscianus lib. ult. qui est de primis versibus xii libb. Æn. *Solemus etiam Martiaticus, Martiatica, Martiaticum dicere: unde ſtipendia militum Martiatica dicuntur.* Etiam à *cathedra*, *cathedraticum* legas, apud Pelagium epistolis ad Crescon.

TIMVS, ut à *mari, maritimus*; à *lege, legitimus*; à *fine, finitimus*; ubi *timus* esse productionem vocis, etiam Tullius ait in Topicis. Simile ab *æde, æditimus.* Sed hoc, etsi naturâ adjectivum, substantivè sumitur. Ineptè autem Charisius, *æditimus*, quasi *ædis intimus.* Simile est à *clauſtris, clauſtritimus.* Usus Lævius in Protesilaodamia, teste Gellio lib. xii, cap. x; ubi sic ait vocari, *qui clauſtris januæ præesset.*

TINVS, ut *veſper, veſpertinus.* Item præeunte S, ut *medius*, sive *media, mediaſtinus*; non à *medio ſtando*, vel *tenendo*, ut ait Priscianus in ii.

TRVVS, ut *menſis, menſitruus*, ex quo *menſtruus.*

TVMVS, ut à *quotus, quotumus*, ποσὸς; *medius, mediotumus*, quod & *medioxumus.*

TVS,

TVS, sive A præeunte, ut à *corde*, *cordatus*; *tunica*, *tunicatus*: sive I, ut *avus*, *avitus*; *ignis*, *ignitus*; sive V, ut *nasus*, *nasutus*; *astus*, *astutus*; sive consonâ S, ut *moles*, *molestus*; *honos*, *honestus*; *modus*, *modestus*; *jus*, *justus*; *Venus*, *venustus*; *vetus*, *vetustus*; *fides*, *fidustus*, teste Festo; item ab *augur*, vel *augurium*, *augustus*.

VS, præcedente consonâ, & ante eam vel præeunte V puro, I, ut *septem*, *septimus*; *decem*, *decimus*; sive O, ut *decor*, *decorus*; *honor*, *honorus*; & ab antiquo *sonor*, *sonorus*: vel præeunte V puro, ut *annus*, *annuus*.

VS post V vocale, vide in VS.

VS post V consonum, vide IVVS.

XVMVS, ut *medius*, *medioxumus*.

CAPVT XXXII.

Verbalium substantivorum variæ terminationes, veraque in multis origo ostenditur.

VErbalium terminationes itidem variant. Illas Substantivorum primùm referemus.

A, ut *scribo*, *scriba*; *suadeo*, *suada*; *fugio*, *fuga*; *strigo*, pro *stringo*, *striga*; *cæno*, *cæna*; *curo*, *cura*; *accolo*, *accola*; *advenio*, *advena*; à *pertigo*, pro *pertingo*, *pertica*, ut eadem Belgis **reche** à **reiken**, hoc est, *extendere*. Similiter fortasse à *fabrico*, *fabrica*; & à *tego*, *toga*; nisi hoc à στέγω, ut στολὴ, à στέλλω. Item à supino, ut *fossum*, *fossa*.

ACA, ut *cloaca*, sive *cluaca*, à *cluo*, sive *colluo*.

AR, ut *subligo*, *subligar*; & si veterum multos audimus, à *cæsim*, *Cæsar*.

ARIVS, vel ARIVM, ut ab *auctum*, *auctarium*; ab *inventum*, *inventarium*. Sed naturâ hæc adjectivis accensentur.

AVER, ut *cado*, *cadaver*; & fortasse à *papo*, *papaver*, quia pueris papandum, hoc est in papa comedendum daretur.

* *scalpo.* † *sculptura peculiarum.*

BER, ut *facio*, *faber*; *tumeo*, *tuber*; *glubo*, vel γλάφω *, unde γλαφυρὸν, *glaber*; *luo*, *liber*, quia reluitur, sive deglubitur. Propriè enim *liber*, quod inter corticem, & lignum. *Suo*, *subet*, quia calceis insuitur. Vulcanus quoque *Mulciber* à *mulco*, quia mulcet, hoc est, molliat ac feriat ferrum.

BRA, ut *dolo*, *dolabra*; *lateo*, *latebra*; *salio*, *salebra*; *scateo*, *scatebra*; *tero*, *terebra*; *verto*, *vertebra*: & per syncopen *finio*, *fibra*.

BRIS, ut ab *anculo*, sive *anclo*, hoc est, ministro, *anclabris* mensa. Sed veriùs hoc adjectivum, ut cap. proximo liquebit.

BRO, ut *crabro*, à *craceo*, hoc est, gracilis sum.

BRVM, ut *ventilo*, *ventilabrum*; *cerno*, *cribrum*; *prohibeo*, *proëbrum*, sive *probrum*; *polluo*, *pollubrum*; *volutatum*, *volutabrum*, *flo*, sive *flatum*, *flabrum*; *deluo*, *delubrum*, ubi se sacrâ deluerent aquâ, uti dictum †. BVLA,

† *cap. 30.*

BVLA, ut à *tero, tritum, tribula*; à *fari, fatum, fabula*; à *flecto, flectibula*; à *mando, mandibula*; à *verto, vertibula.*

BVLVM, ut *despolio, despoliabulum*; quo, ex mente Nonii, usus Plautus Bacch. Act. III, Sc. I. Nam in vulgatis est *desidiabulum*, quod denominativum sit à *desidia.* Sic *exoro, exorabulum*; *pateo, patibulum*; *lateo, latibulum*; *infundo, infundibulum*; πάω, unde *pasco, pabulum*; *sedeo, sessibulum*, quod usurpat Plautus Pœnulo act. I, sc. II; *sto, stabulum*; &, credo, similiter *prosto, prostibulum*; *suscito, suscitabulum*; quo usus Varro ὄνος λύρας:

Phonascus adsum, vocis suscitabulum,
Cantantiumque gallus gallinaceus.

Item *tintino*, quod à *tinnio, tintinabulum*: *venor, venabulum.*

CER, ut *volo, volucer*; quomodo Belgis **vlug** à **vliegen.**

CIA, ut *fiducia*, à *fido*; nisi potiùs à *fidus.*

CLA, vide in VLA.

CRVM, ut *simulatum, simulacrum*; *ambulatum, ambulacrum*; *lavatum, lavacrum*; *lutum, lucrum*; *involutum, involucrum*; *sepultum, sepulcrum*; *politum, polcrum*; *fultum, fulcrum.*

CVLA, ut *subucula*, à *subuo*, quod est, sub alio induo; nempe à *sub*, & *duo*, elisò D, ut in *exuo*, pro *exduo.* Insubidè Marcellus Donatus †, *subucula*, quia *sub culo* nectatur. † *Diluvidat. in Pollionem.*

CVLVM, præcedente A, ut *guberno, gubernaculum*; *signo, signaculum*; *specto, spectaculum*; *oro, oraculum*; *pio, piaculum*; *noto, notaculum*; quo utitur Minutius Felix; *retineo, retinaculum.* Prævio I, ut *perpendo, perpendiculum*; *veho, vehiculum*; *curro, curriculum*; *cubo, cubiculum*; *redimio, redimiculum.* Etiam post O, ut *potum*, vel πόω, *poculum.* Item post consonam, ut *fero, ferculum*; *operio, operculum.* Sed puto hic *i* elisum per syncopen.

CVS, ut *foveo, focus*; *pudet*, sive *puditum, pudicus.*

DO, antecedente E longo, ut *torpeo, torpedo*; *cupio, cupedo*; *uro, uredo.* Vel I longo, ut *cupio, cupido*; *libet, libido.* Vel V longo, ut *valeo, valitum*, & olim *valetum, valetudo*, vel *valitudo. Dulcedo, raucedo, rubedo*, ut à *dulceo, rauceo, rubeo*, ita & à *dulcis, raucus, ruber*, possis deducere.

EDO, vide DO.

ELA, vide LA.

EN, ut *pecto, pecten*; *unguo, unguen.*

ENO, ut *tollo, tolleno*, sive *toleno*, à *tolo*, unde *tetuli*, & *tolero.*

ENTVM, ut *unguo, unguentum.* Sed fortasse cùm ut illa in *men*, & *mentum*, duplicem fere habent terminationem; ita *unguen*, & *unguentum* dicamus: potiùs per syncopen hæc efferuntur, pro *unguimen*, & *unguimentum.* Quomodo autem *men*, & *mentum*, sæpe vocem producant, paullò pòst dicemus.

ER, ut *scalpo, scalper,* unde *scalpellus.*

ERNA, ut à supino *latum, laterna,* quia fert lucernam; à *luceo, lucerna,* utcunque variet quantitas.

ES, ut *trameo, trames; cædo, cædes; tego, teges; veho, vehes; nubo, nubes; antisto, antistes; luo, lues; struo, strues; sepio, sepes; pago, (* unde *pepigi, & pagina) compages; tudo, (*unde *tutudi) tudes*; à *rupo,* pro *rumpo, (*unde *rupi) rupes;* à *rabio, rabies;* ab *acuo, acies,* V in I abeunte; ab *esurio, esuries;* à *præsideo, præsides,* & ἐξ συγκοπῆς *præses.*

ETAS, vide TAS.

ETVM, vide TVM.

EVS, ut *abigo, abigeus.*

EX, ut *apio, apex,* & fortè à *rumo, rumex.* Vide X.

GO, præcedente A, ut *voro, vorago;* ab *imitor, imitago,* & per syncopen *imago.* Præeunte I, ut *prurio, prurigo; uro, urigo; verto, vertigo; rubeo, rubigo; scaturio, scaturigo; orior, origo; impeto, impetigo.*

IA, ut *furia,* à *furo; attegia,* ἀπὸ σκηνῆς, ab *attego; lacinia,* à *lacino,* quod & *lancino,* λακῶ.

ICIVS, ut à *proseco, prosiciæ.* Sed naturâ est adjectivum.

IDO, vide DO.

IES, ut à *facio, facies;* à *sero, series;* à *scabo, scabies;* à *progeno* pro *progigno, progenies;* ab *eluvio,* pro *eluo, eluvies;* à *proluvio* itidem *proluvies;* à *figo,* pro *fingo,* unde *figura, effigies.*

IL, ut à *vigilo, vigil;* à *pugno, pugil;* nisi à πύξ, unde πύξινος.

ILE, ut à *cubo, cubile;* à *sedeo, sedile.*

INA, vide NA.

INIVM, ut *scrutor, scrutinium,* Appulejo in IX.

IO, sive à præsenti, ut *lego, legio; ludo, ludio; occido, occidio; interneco, internecio; opinor,* quod olim *opino* *, *opinio:* ab *alluvio,* pro *alluo, alluvio:* sive à supino, ut *fricatum, fricatio; frictum, frictio; præstatum, præstatio; quæstum, quæstio; ratum, ratio; flexum, flexio; itum, itio; reditum, reditio; ambitum, ambitio.* A *suspicatum* similiter esset *suspicatio,* pro quo per syncopen dicitur *suspicio,* antepenultimâ longâ, ut defectus syllabæ moduli incremento quodammodo compensetur.

* *Prisc. lib. 8.*

IS, ut à *meto, messum, messis;* à *metior, mensum, mensis,* nisi à Græco μλῶ; à *consulo, consulis,* & per apocopen *consul;* à *præsilio, præsulis,* unde simili apocope *præsul.*

IVM, ut *incendo, incendium; ædifico, ædificium; obsono, obsonium,* vel ex Græco ὀψώνιον; *consulo, consilium; litigo, litigium; excido, excidium: judico, judicium,* nisi malis esse à *judex.* A supino autem, ut *solor, solatum, solatium;* ab *ineo, initum, initium;* ab *exeo, exitum, exitium.*

IVS,

IVS, ut *genius*, à *geno*, hoc est, *gigno*.

IX, ut *appendo, appendix*; *offendo, offendix*; de quo Festus.

LA, præcedente E longo, ut *suadeo, suadela*; *candeo, candela*; *medeor, medela*. Etiam à supinis, ut *sutum, sutela*; *corruptum, corruptela*; *tuor, tuitum, tutum, tutela*. Eoq; exemplo, ubi priores *cautio*, posteriores *cautela*, à *cautum*: Tertullianus etiam à *peccatum, peccatela*. Item præcedente V brevi, sive à præsenti, ut *rego, regula*; *tego, tegula*; sive à supino, ut *claudo, clausum, clausula*.

LVM, ut *jacio, jaculum*; *capio, capulum*; *specio, speculum*; *cingo, cingulum*; *vincio, vinculum*; *amicio, amiculum*; *premo, prelum*, seu *prælum*; *sequor, seculum*, quia notat temporum seriem.

LVS, ut *capio, capulus*; *cingo, cingulus*.

MEN, præcedente A longo, ut hæc à supino venientia, *puto, putatum, putamen*; *foro, foratum, foramen*; *flo, flatum, flamen*, pro *flatu*; *sterno, stratum, stramen*; *gravor, gravatum, gravamen*; *lætor, lætatum, lætamen*. Præcedente I brevi, ut *rego, regimen*; *specio, specimen*. Sed *i* breve sæpius exteritur, ut *ago, agimen, agmen*; *tego, tegimen, tegmen*. Præcedente I longo, ut *farcio, farcimen*; *vieo, vimen*; *discerno, discrimen*, pro *discremen*, à *discretum*. Nisi ut à κρίνω *crimen*, sic à διακρίνω *discrimen*. Præeunte O longo, ut à *notum, nomen*. V longo, ut *albeo, albumen*; *lego, legumen*. Et per syncopen, *luceo, lucimen, lumen*; *fluo, fluimen, flumen*.

MENTVM post A, ut *juratum, juramentum*; *incitatum, incitamentum*; *sacratum, sacramentum*; non quasi sacratio mentis; *testatum, testamentum*, non quasi testatio mentis: etiam in tertiâ, ut *rasum, ramentum*; pro quo & Plautus *ramenta* *. Item præcedente I brevi, ut *alitum, alimentum*. Sed I hoc quandoque exteritur: ut à *frago*, (unde *fregi*, & *fragilis*) *fragimentum, fragmentum*; *augeo, augimentum, augmentum*; *seco, secimentum, segmentum*. Præcedente I longo, ut *nutritum, nutrimentum*; *munitum, munimentum*. V brevi, ut *monitum, monimentum*, & *monumentum*; *doceo, documentum*; *tego, tegumentum*. V longo, ut, *juvo, jutum, jumentum*; *induo, indutum, indumentum*.

* Rud. act. 4. sc. 3.

Quædam autem utramque habent terminationem. Quomodo dicitur, *calciamen*, & *calciamentum*; *fundamen*, & *fundamentum*; *tormen*, & *tormentum*; *medicamen*, & *medicamentum*; *momen*, & *momentum*; *fragmen*, & *fragmentum*; *indumen*, & *indumentum*. Rufinus in tralatione Iosephi lib. XVII: *Quando civitatem intrabat, induminibus utebatur.*

N, ut *fidicen, tibicen*. Sed, puto, integrè priùs, *fidicinis, tibicinis*.

NA, sive præeunte E longo, ut *habeo, habena*; *lanio, laniena*; *transeo, transena*, seu *transenna*, quia per eam visus transeat: sive I longo, ut *rapio, rapina*; *fodio, fodina*; *ruo, ruina*; *colo, culina*; *ango, angina*: sive I brevi, ut à *pago*, (unde *pepigi*) *pagina*; & à *pateo, patina*, nisi potius à πατάνη.

NTAS, ut *volo, voluntas*, Sed priùs, credo, *volunitas*, unde *voluntas*: ut à *volupe, volupitas, voluptas.*

NVM, *rego, regnum.* Sed contractum puto è *reginum.*

NVS, ut *facio, facinus*; *colo, colonus*; à *venio*, ut putant, *Venus.*

O, ut *cædo, cæsum, cæso.* Quædam verbalia in O planè conveniunt cum verbis; ut *calcitro, comedo, verbero, lanio, anteambulo, formido.* R verò abjiciunt *prædo, lurco, epulo*; quæ à deponentibus veniunt.

OR, sive à præsenti, ut *amor, calor, canor, clangor, decor, fragor, furor, rubor, sonor, sopor, sudor, tenor, terror, timor, vigor*: sive à supino, ut *arator, orator, messor, potor, potator, quæstor, fossor, victor.*

ORIVM, ut *diverto, diversum, diversorium*; *tendo, tentum, tentorium*; *adjuvo, adjutum, adjutorium.* Etiam à *promineo* ἀναλόγως fit *prominitum*, indeque *prominitorium*, pro quo per syncopen *promuntorium*: non *promontorium*, ut vulgò scribitur, contra auctoritatem veterum codd.

OX, ut à *volvo, volvox*, vermis, qui aliter *volucra*, & *convolvulus.*

PLVM, ut ab *eximo*, sive *exemtum*, *exemplum*, quia ex turba aliorum eximitur.

R, ut *rubeo, ruber.* Vide ER.

RA, ut *pateo, patera.*

RINA, ut *doceo, doctum, doctrina*; *molo, molitum, moletrina.*

RINVM, ut *pinso, pistrum, pistrinum*; *texo, textum, textrinum.*

RIX, ut *victum, victor, victrix.* Vide X.

RVM, ut *aro, aratum, aratrum*; *ruo, rutum, rutrum*; *fulgeo, fulgitum, fulgetrum*; *scalpo, scalptum, scalprum*; *rado, rasum, rastrum*; *mulgeo, mulctum, mulctrum*; *claudo, clausum, claustrum*; *tondeo, tonsum, tonstrum*, unde *tonstrina*; *video, visum, vitrum*; *veritum, veretrum*; *haustum, haustrum*; *clausum, claustrum.*

RVS, RV, & RVVM, ut à *tonitum, tonitrus, tonitru*, & *tonitruum.*

SCA, ut ab ἔδω, *esca*; à πόω, *posca*: & fortè à *noceo, nosca*, ac per μετάθεσιν *nocsa*, sive *noxa.*

SIO, vel SIVS, ut *amo, amasio, amasius.*

SO, ut ab *ago* volunt esse *agaso.* Sed est hoc à Tarentinis.

STAS, ut ab *egeo, egestas.*

STRVM, ut *moneo, monitum, monstrum*; *fluo, fluitum*, pro *fluxum, flustrum.*

STVM, ut à *fraudo*, sive *frudo, frustum*, quia frudatur totum.

TA, ut *moneo, moneta*, de Iunone, Mnemosyne, & pecunia.

TAS, ut *satio, satietas.* TRVM, vide RVM.

TVM, ut *vireo, viretum*; *aceo, acetum*; *oleo, oletum.*

VER, vide AVER.

VL, ut *consulo, consul*; *præsilio, præsul.* Sed κατ' ἀποκοπὴν, puto, ex *consulis, præsulis.* VLA,

VLA, ut *rabo*, vel *rabio*, *rabula*. Etiam ab *assequor* similiter *assecula*, ex quo *assecla*.

VM, ut *freno*, *frenum*; *signo*, *signum*; *guberno*, *gubernum*; *visio*, βίω, *visium*, βίσιμα.

VR, ut *fulgeo*, *fulgur*.

VS, ut *mergo*, *mergus*; *salio*, *Salius*; *impeto*, *impetus*, ὁρμή.

VLTVS, *tumeo tumultus*, non quasi *timor*, aut etiam *tumor multus*.

VLVS, vel VLVM, ut *tumeo*, *tumulus*; *specio*, *speculum*.

VRA, ut à *censu*, *censura*; à *positu*, *positura*; à *mensu*, *mensura*; à *figo*, pro *fingo*, *figura*. Sic *jactura*, *impostura*, *mercatura*, *cælatura*, *genitura*, alia, quædam etiam minus obvia, ex parte Giffanio memorata Indice Lucretiano, in *Dispositura*.

VS, à præsenti, ut *sono*, *sonus*; *gusto*, *gustus*; *mergo*, *mergus*; *condo*, *condus*; *promo*, *promus*; *arceo*, *arcus*; *decet*, *decus*; *sibilo*, *sibilus*; *coquo*, *coquus*; *gero*, *gerus*, pro quo in usu *gerulus*. A supino, ut à *latratum*, *latratus*; à *crepitum*, *crepitus*; ab *habitum*, *habitus*; à *nexum*, *nexus*; à *visum*, *visus*; ab *ortum*, *ortus*; ab *accedo*, & *excedo*, *accessus*, & *excessus*; ab *abscedo*, *abscessus*; & similia.

X, à præsenti, ut *verto*, *vertex*; *lateo*, *latex*; *illicio*, *illex*; *pellicio*, *pellex*; *lego*, *lex*; *rego*, *rex*; *struo*, *struix*; *tumeo*, *tumix*, vel *tumex*; *duco*, *dux*; *traduco*, *tradux*; *luceo*, *lux*; *conjugo*, *conjux*; *arceo*, *arx*. Item feminina, quorum masculina in TOR exeunt: ut *altrix*; *ultrix*, *genetrix*. Quæ veniunt à supinis.

CAPVT XXXIII.

Verbalium adjectivorum terminationes, & multorum origines. Currax, crepax, cadax. *Verbalium in BILIS alia solum activè, alia passivè, alia utroque modo accipi. Eoque defensus Boëthius, quòd* risibilis, hinnibilis, *dicat de iis, qui rideant, vel hinniant.* Alebris. *Verbalia in BVNDVS non significant similitudinem, ut putarunt; sed idem notant, quod participia, unde descendunt.* Impeteius, sattureius, utensibilitas.

ADjectiva verbalia desinunt hoc pacto:

ALIS, ut à *penetrando*, *penetralis*: quomodo *penetrale sacrificium* legimus apud Festum.

ARIS, ut *speculor*, *specularis lapis*, per quem viderent.

ARIVS, ut ab *admittendo*, *admissarius*; à *ferendo*, *ferentarius*; à *sedendo*, *sedentarius*.

ATICVS, ut *erro*, *erraticus*, ut *stellæ*, vel *herbæ*, *erraticæ*; *dono*, *donaticus*, unde *hastæ donaticæ*, de quibus Festus.

AX, ut *edo*, *edax*; *voro*, *vorax*; *fero*, *ferax*; *emo*, *emax*; *vendo*, *vendax*, apud

* de R.R. cap. 2. Catonem *; *sequor, sequax.* Et elisâ vocali, *audeo, audax; rapio, rapax; efficio, efficax; teneo, tenax.* Et totius syllabæ syncope, *pellicio, pellax.* Sunt etiam, ubi sola vocalis O in AX vertatur, & in his quædam minùs obvia: ut *currax* apud Gratium Cynegetico. Glossæ: Δρόμαξ, *currax. Crepax*, apud Mæcenatem, ex quo Seneca † citat: *Genium festo vix suo testem, tennis cerei ‡ fila, & crepacem molam.* Ausonius initio *Ephemeridis*:

† epist. 114. ‡ alii Ceteris.

Iam strepit nidis vigilax hirundo.

Item *cadax.* Isidorus in glossis: *Cadax, claudus, qui sæpe cadit.*

BILIS, à præsenti, *vinco, vincibilis; resto, restibilis*; antiquum *odio*, unde *odi, odibilis*, apud Attium, & Lampridium; item *utor, utibilis.* Nam à supino foret *victibilis, ositibilis, usibilis.* Sic à præsenti *patibilis*, & *ineloquibilis*, quod apud Lactantium. A supino verò *volutum, volubilis.* Quippe à præsenti esset *volvibilis.* Sic *amatum, amabilis.* Nam à præsenti potiùs esset *amibilis. Flebilis*, & *credibilis*, ab utroque possis deducere. Hujusmodi verbalia sæpius exponuntur passivè, ut *amabilis*, amari dignus; *placabilis*, qui facilè, vel aliquâ saltem ratione placari potest; *nobilis*, qui noscitur. Interdum & activè, ut *conducibile*, quod conducit; Terentio *, *vincibilis causa*, quæ facilè vinceret: Virgilio †, *penetrabile telum*, facilè penetrans. Etiam poetis, *sol genitabilis*, quia generat: *exitiabile telum*, quod afferat exitium: nec aliter *exitiabilis dies* ‡: item *impetrabilis* *, à quo quid facilè impetres, utrumque apud Plautum: & apud eundem, *amicabilis, ignorabilis, voluptabilis*, & *utibilis*, similiter usurpantur.

* Pharm. act. 1, sc. 4. † l. 10. ‡ Plaut. Epid. act. 4, sc. 2. * Plaut. Mercat. & Mostellaria.

Quædam etiam nunc ἐνεργητικῶς † capiuntur, nunc παθητικῶς ‡. Ita *immemorabilis* nunc eum significat, qui nihil memorat: nunc qui memorari non debet. Priori modo usus Plautus Cistell. Act. 11, Sc. 11, ubi de lena ait: *Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis.* Hoc est, pertinaciâ usa est maximâ in reticendis iis, quæ maximè nôsse gestiebam. Posteriori modo usurpat idem Captivis *, cùm dicit, *versus immemorabiles*, quos Græci ἀρρήτους vocant. Ac Lucretius † eodem modo:

† active. ‡ passive. * Prolog. † lib. 4.

Immemorabile per spatium transcurrere posse.

Similiter *excruciabilis* tum activè dixeris, de illo, qui cruciat alterum; tum passivè de eo, qui dignus excruciari. Atque utroque modo accipere possumus eâpse Comœdiâ act. IV, sc. 1, ubi anum excruciabilem vocat, quæ inficias ibat, quòd fuerat confessa. Vt immeritò Boëthium reprehendant ‡, quòd γελαστικὸν transtulerit *risibilem*, pro eo, qui insitam habet ridendi facultatem. Et par ratio in *bimbibile*, & aliis.

‡ Perinius Annot. in Porphyr. Isag.

BRIS quoque verbalium terminatio est, ut *lugeo, lugubris: alo, alebris*, δρέβριμος, apud Festum, Diomedem, & Isidorum in glossis.

BVNDVS sæpe post A sequitur, ut ab *errabam, errabundus.* Nam

formantur

formantur hujusmodi ab imperfectis. Sic à *vagabar*, *vagabundus*. Similiaque *plorabundus*, *populabundus*, *palabundus*. Interdum & præit E, vel I, ut à *gemebam*, *gemebundus*; à *ludebam*, *ludibundus*; ab antiquo *sitibam*, pro *sitiebam*, *sitibundus*. Sic *ridibundus*, *pudibundus*, *moribundus*. Putat Priscianus in IV, verbalia hujusmodi significare similitudinem. Sed dubium non est, quin idem notent ac participia activa. Vnde Servius in illud Ecl. VI: *Errabunda bovis vestigia: Errabunda*, inquit, *errantia*; *ut ludibundus, ludens. Cicero: Omnia ludibundus conficiens.* Signat Servius locum illum in tertiâ Verrinâ: *Si Vultejum habebis, omnia ludibundus perficies.* Similiter *vitabundus* idem est, quod vitans; non similis vitanti. Tacitus in vita Agricolæ: *Cæterùm ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre; in fugam versi non agminibus, ut priùs, nec alius alium respectantes; rari, & vitabundi invicem, longinqua atque avia petiere.* Et sanè Nonius quoque *errabundus*, & *volutabundus*, non aliter exponit, quàm *errans*, & *volutans*. Sed imprimis adi, quæ de hujusmodi nominibus fusè differit Gellius Att. Noct. lib. XI, cap. XV.

CER, CRIS, vel CRVS; ut à *volo*, *volucer*, vel *volucris*; à *ludo*, *ludicer*, vel *ludicrus*.

CVLVS, ut *rideo*, *ridiculus*.

CVNDVS, ut à *fatum*, *facundus*; à *jutum*, *jucundus*; ab *iratum*, *iracundus*; à *veritum*, *verecundus*.

CVS, ut à *pudet*, *pudicus*; ab *amo*, *amicus*, quod olim *amecus*; à *cado*, *caducus*.

DIS, ut *vireo*, *viridis*.

DVS, ut *caleo*, *calidus*; *areo*, *aridus*; *aceo*, *acidus*; *valeo*, *validus*; *torpeo*, *torpidus*; *palleo*, *pallidus*; *liveo*, *lividus*; *candeo*, *candidus*; *albeo*, *albidus*. In quibus E mutatur in I.

EIVS, ut *impeto*, *impetejus*; *saturo*, *satureius*, unde herba *satureia*.

ENSILIS, ut *utor*, *utensilis*, unde *utensilia*, σκευάεια, & *utensilitas*, apud Tertullianum libro de habitu mulierum.

ER, ut *piget*, *piger*.

EVS, vide VS.

ICIVS, à supino, ut *commendatum*, *commendaticius*; *pigneratum*, *pigneraticius*; *fictum*, *fictitius*. Ac similiter *factitius*, *adscititicius*, *suppositicius*, *adscriptitius*.

ICVS, à supino itidem, ut *erratum*, *erraticus*; *volatum*, *volaticus*. A præsenti autem *labor*, *lubricus*. Sed hic R inseritur, & A in V mutatur.

IDIS, vide DIS.

IDVS, ut *vivo*, *vividus*; *turbo*, *turbidus*; *fluo*, *fluidus*. Quomodo & desinunt, quæ retulimus in DVS: sed istic EO, hic O, in IDVS convertitur.

ILIS,

ILIS, à præsenti, ut *doceo*, *docilis*; *sorbeo*, *sorbilis*; *vigeo*, *vigilis*, & κατ' ἀποκοπὴν *vigil*, simili apocope ac à *consulo*, *consulis*, *consul*. A præsenti etiam *ago*, *agilis*; *facio*, *facilis*; *verto*, *vertilis*, apud Sidonium Panegyrico Majoriani:

--- Quoties crassatur vertile tergum
Flatibus. Ita constanter codices.

Quod imitatus Saxo Gramm. lib. 1:

Vertilis, inque novos converti cerea vultus. Non *versilis*, ut edidere.

Item in deponentibus *gradior*, *gradilis*; *utor*, *utilis*; *labor*, *labilis*. A supino autem, *plicatum*, *plicatilis*; *tornatum*, *tornatilis*; *rotatum*, *rotatilis*, ut *rotatiles trochæi*. Item *solutum*, *solutilis*; *rasum*, *rasilis*; *plexum*, *plexilis*; *nexum*, *nexilis*; *fectum*, *fectilis*; *coctum*, *coctilis*. Plurimùm verò, quæ hujus sunt loci, sumuntur passivè: ut *fusile*, quod funditur; *docilis*, qui docetur; *coctile*, quod coquitur. Quandoque & activè, vel neutraliter: ut *sessiles lactucæ**, quasi sedentes.

* *Martial. lib. 3, cap. 47.*

INVS, ut ab *interneco*, *internecinus*; nisi denominativum à *nece*.

IS, ut à *rebello*, *rebellis*.

ITIVS, vide ICIVS.

IVS, ut ab antiquo *anxum*, (quod ab *ango*, *anxi*) *anxius*. A *pluvo*, pro *pluo*, *pluvius*; à *fluvo*, pro *fluo*, *fluvius*, puta *amnis*. Vt in *fluvia*, quo Sisenna usus, Nonio teste, item in *pluvia*, intelligitur *aqua*.

IVVS, à præsenti, ut *cado*, *cadivus*; *recido*, *recidivus*; *vaco*, *vacivus*; *interneco*, *internecivus*; *intergero*, *intergerivus*; ab *adopto*, *adoptivus*. A supino, ut *satum*, *sativus*; *succisum*, *succisivus*; *actum*, *activus*; *passum*, *passivus*; *ablatum*, *ablativus*; *statum*, *stativus*, unde *stativa*.

LVS, ut *bibo*, *bibulus*. Item *pendeo*, *pendulus*; *pateo*, *patulus*. Præcedens vocalis absorbetur; vel mutatur, si malis productionem vocis esse non LVS, sed VLVS.

MVS, ut *alo*, *almus*.

NVS, ut *egeo*, *egenus*; *pleo*, *plenus*.

RIVS, ut *statarius*, à *statum*.

† *Nigidius apud Gell. lib. 10, c. 5. & Isidor. lib. 10.*

RVS, ut *aveo*, *avarus*. Non ex *avidus æris*, ut putarunt †.

STVS, ut ab *angendo*, *angustus*: nisi ab *angore* malis.

TICVS, vide ICVS.

VIS, ut à *gero* fortasse *gravis*, quasi *geravis*.

VLCVS, ut *hio*, *hiulcus*; *peto*, *petulcus*.

VLIS, vide LIS.

VLVS, ut *tremo*, *tremulus*; *credo*, *credulus*. vide LVS.

VM, *fero*, *fertum*. Quod substantivè quidem sumitur, sed naturâ est adjectivum.

VS, ut *vivo*, *vivus*; *fido*, *fidus*; *pando*, *pandus*; *probo*, *probus*; *vagor*, *vagus*.

Quæ

Quæ verbalia derivantur à verbis exeuntibus in O impurum. Ab O puro veniunt *rubeo, rubeus* ; *scio, scius*, unde *sciolus* ; *nescio, nescius* ; *saucio, saucius*. Quandoque vocalis ante O exteritur, ut *invideo, invidus* ; *præsagio, præsagus*. Et hæc à præsenti veniunt. At à Supino, *solutum, solutus* ; *acutum, acutus* ; *adultum, adultus* ; *statum, status*.

VS præcedente V vocali, sive à supino, ut *fatu, fatuus* : sive à præsenti, idque vel exeunte in O purum, ut *resideo, residuus* ; *assideo, assiduus* ; *noceo, innocuus* : vel in O impurum ; ut *cerno, cernuus* ; *muto, mutuus* ; *pasco, pascuus* ; *irrigo, irriguus* ; *divido, dividuus* ; *cado, occido, occiduus* ; *prodigo, prodiguus*, unde *hostiæ prodiguæ*, Festo. A *reliquare*, etiam *relicuus*, & κατὰ συναίρεσιν, *reliquus*, *Arduus*, dubium, sitne ab *ardeo*, an παρὰ τὸ ἀίρω ἄὐω, ab aera subeundo.

VS præeunte V consono, ut fortè ab *alo, alvus*. Vide & IVVS.

X, vide AX. *Præcox* est ex *præcoquus*, à *præcoquo*.

CAPVT XXXII.

Participialia. Adverbialium, & à præpositione venientium, terminationes. Antilena, postilena. *Tres syllabæ posteriores in* postliminium, *solum vocis sunt productio. S veteres pro R amabant. Ad figuram transitur. Ex quatuor vocibus conflata. Nomina componi cum quibusvis orationis partibus, præterquam conjunctione, & interjectione.* Nihili *etymon.* Ve *præpositio loquelaris.* Vejovis *quis, & unde dicatur.*

HActenus de verbalibus : sequitur de iis, quæ veniunt à participiis, adverbiis, ac præpositionibus.

Participialia dicuntur, quæ ex participiis degenerant in nomina, amissione temporis. Vt *adolescens, torrens, præbenda, turunda*, ex *terenda*, & similia.

Horum terminationes cognoscere erit ex participiorum doctrina.

Adverbialia, & à præpositione venientia, his modis terminantur.

ANEVS, & ARIVS, ut *extra, extraneus*, & *extrarius*. Vtroque enim modo in vett. codd. exaratum. De quo & Giffanius indice Lucretiano. A *clanculum, clancularius*, apud Tertullianum de Pallio.

ER, *citra*, vel *citera, citer* ; *extra*, sive *extera, exter*.

ICVS, ut *ante, anticus* ; *post, posticus*.

IA, ut *antiæ*, ab *ante*.

INQVVS, ut *longè, longinquus* ; *prope, propinquus*.

IS, vide S.

IVS, ut *pris*, vel *prius, pristinus*. Simile volunt, *mâne, Manius*. Sed *mane* ablativus est, ut alibi dictum. Quare simile est ac *luce, Lucius*.

LENA. ut *ante, antilena* ; *post, postilena*. Illa enim in anteriori, hæc in posteriori parte equi.

LIMINIVM, in *postliminium*, productio est vocis, si audimus Servium Sulpicium. Sed melius de eo Scævola, qui junctum putat verbum ex *post*, & *limen*: de quo Tullius in Topicis ad Trebatium. Ac similiter Iustinianus Instit. lib. I, Tit. XII.

NVS, ut *ter*, *ternus*; *quater*, *quaternus*.

RIVS, ut *contra*, *contrarius*.

RNVS, ut *hodie*, *hodiernus*, & lapsâ Latinitate, *modò*, *modernus*; quod apud Cassiodorum, & alios, legas.

S, ut *ante*, *antes*; *post*, *postes*.

TERNVS, ut *hesternus*, ab antiquo *hesi*, pro *heri*. Nam veteres S pro R amabant; unde dixere *asa*, *asena*, *Lases*, *Papisii*, *Ausesii*, & similia, pro *ara*, *arena*, *Lares*, *Papirii*, *Aurelii*. Fortasse & in *sempiternus*, *ternus* vocis est productio. Nisi malis conflari ex *semper*, & *æternus*.

TINVS, sive i brevi, ut *cras*, *crastinus*; *horno*, *hornotinus*; *diu*, *diutinus*: sive i longo, ut *intus*, *intestinus*. Nisi hoc ab ἐντόσθιος.

VS, ut *nuper*, *nupernus*; *extra*, *sive extera*, *exterus*; *super*, vel *supra*, *superus*; *post*, *posterus*.

De specie, sive derivatione satis dictum est. Quod attinet ad figuram sive compositionem, quam alterum declinationis voluntariæ genus faciebamus cap. I, & XXVII hujus libri; ea universè nobis declarata libro superiori capite IV. Vbi inter cætera ostendimus, non esse figuram tertiam, quam vocant decompositam. Omne igitur nomen vel simplex est, vel compositum: nec minùs, sed magis compositæ est figuræ, quod è tribus, vel quatuor vocibus componitur. Quale est ἰσοπανόρθωλος. Vt mittam Dithyrambicas compositiones, quarum exempla in Oratoriis institutionibus adduximus. * *lib. 4, cap. 1, fol. 8, & lib. 6, cap. 4. fol. 1.*

Hebræis quoque conflari aliquid è quatuor vocibus, vel fidem fecerit מִלְּפָנֶיךָ *millephanecha*, q. d. *à apud faciem tuam*: nimirum ex hisce quatuor vocibus מִן, לְ, פָּנִים, כָּ *min*, *le*, *panim*, *cha*.

Componuntur nomina, vel cum nomine, ut *Respublica*, *magnanimus*, *paterfamilias*. Vel cum pronomine, ut *hujusmodi*, *ejusmodi*. Vel cum verbo, ut *lucifer*, *armiger*, *fatidicus*, *solpuga*, vel *solipuga*, à *sol*, & *pugo* seu *pungo*. Vel cum participio, ut *breviloquens*, *plebiscitum*, *senatusconsultum*. Vel cum adverbio, ut *benevolus*, *nihilum*, ex *ne*, & *hilum*. Vnde Lucilius in XIV:

--- --- *Hilo non rectius vivas.*

Et vetus poeta apud Varronem in VIII de L. L.

--- --- *Nec dispendi facit hilum.*

Vel

Vel cum præpositione, ut *advena, anteventulus, pomeridianus, transmarinus, perfidus, intercus, inhumanus, amens, demens, exspes, &c.* Addunt etiam conjunctionem; unde sit, *uterque & siquis.* Sed hæc pronomina sunt. Addunt & interjectionem, ut *Vejovis.* Verùm non est hoc à *væ*, interjectione minantis, aut imprecantis: sed à *ve*, præpositione loquelari; quæ interdum auget, ut in *vepallidus*; sæpius autem minuit, ut in *vecors, vesanus, vegrandis, Vejovis*; quod *parvum Iovem* interpretatur Festus. Similiter Ovidius III Fast.

Vis ea si verbi est, cur non ego Vejovis ædem
Ædem non magni suspicer esse Iovis?

Et hæc de Nominibus: de quibus quia cursum meum confeci, non quidem vela colligo, sed rectà ad Verbum nauigo; inde cum bono Deo, Pronomen petiturus, & reliquas vocum classes.

FINIS LIBRI SECVNDI DE ANALOGIA.

ADDENDA,

ſuiſque interſerenda locis in primo de Analogia libro.

PAg. 20, verſ. 27, poſt *vocatur*, adde: Græcis, Chariſio teſte, definitur, *συμπλοκὴ λόγων ἀκολουθῶν ἐν λέξῃ.*

Et verſ. 32, poſt *videretur*, adde: Vnde Chariſius de *ἀναλογίᾳ*, & *ἀνωμαλίᾳ* ſe acturum ait, *ut interdum*, IACENTE RATIONE, *quantum ſibi dederit* AVCTORITAS, *colligamus.*

22, 47, poſt *ac*, adde: Macrobio lib. 1, ſat. cap. IV, *poſitivum*, aliis.

25, 2, poſt *idem fit*, adde: in illis etiam, quæ naturâ ſuâ ſunt ſubſtantiva. Sic enim dicimus non tantum *ſpica*, de quo notum; ſed etiam *ſpicus*, & *ſpicum*: ut Servius auctor in 1 Ecl. Item dicitur, *acinus*, *acina*, *acinum*. *Acinus* eſt apud Ciceronem, & alios. *Aſina* eſt apud Catullum epig. XXVII: *Ebriosâ acinâ ebriofieris.*

Acinum uſurpat Columella lib. XII, cap. XXXIX: *Acina corrupta purgato, acina corrugata demito.*

30, 20, poſt *ſubſtantiva*, omiſſum: vel ſaltem eorum naturam uſque adeò induerint, ut pro verè ſubſtantivis vulgò cenſeantur.

30, 31, poſt *dicetur*, adde: ubi & quædam nunc dicta, accuratiùs expendam.

33, 5, poſt *Carthagine*, ſubjunge: Vbi videmus, figuratâ ſtructurâ dici, *Romæ contigit*, pro *in Vrbe Romæ contigit*: at non itidem, pro, *In Sulmonis oppido contigit*, dici poſſe, in *Sulmonis contigit*, ſed *Sulmone contigit*, pro, *in Sulmone*. Tantùm refert, ſitne nomen declinationis primæ, an tertiæ.

35, 7, poſt LXVIII, adde: Agellius libro quidem IV, cap. 1, dixit *genus virile*: ſed lib. XV, cap. IX, priùs *virile*, hinc *maſculinum* vocat. Poſterius hoc etiam, (ex Verrio, ut veriſimile eſt) apud Feſtum legas in *Maſculinum*.

35, 23, poſt *Miſcellaneis*, adde: Eo autem duplici genere contenti ſunt, quia ſolùm in rebus ſexu præditis genus eſt virile ac muliebre. Itaque hoc utrumque genus *principale* vocat Priſcianus in V: Conſentius item *naturale*. Rectiùs nihilominus Græci, Latinique, induxere *genus neutrum*. Nam etſi, ſolùm, ubi ſexus eſt, ſit genus maſculinum & femininum: propter illa tamen, ubi ſexus non eſt, ſatius fuit neutrum genus addi, non ut genus novum inducatur, ſed utrumque ut negetur. Scio, multa potuiſſe *ἀναλόγως* reduci ad alterutrum ſexum: quomodo Deus, & angeli, ob dignitatem ejus generis potiùs accenſentur viris: terra item feminis

feminis annumeratur, quia est omnium nostri mater: ac similiter regio, & urbs, quia utraque est indigenarum mater: adhæc arbor, quia parit fructus, matris instar: ut pleniùs postea explicabitur. Sed enim longè plura sunt, ubi nulla se offert similitudo. Vt in *scamnum*, *templum*, & aliis: ob quæ neutrum genus meritò est inductum: eâ tamen libertate reservatâ, ut in innumera talium copia, vocabulorum alia imitarentur nomina virorum, alia mulierum, alia item, uti neutrum naturâ sexum habent, ita neutro etiam genere gauderent. Quæ varietas non modò ad delectationem fecit; sed etiam ad res meliùs distinguendas. Ita cum *malum* arborem genere dicerent feminino; ac terminatione in recto mutatâ, *malum* fructum in neutro: placuit *malum* in navi genere dici masculino. Quomodo usi Catullus, Ovidius, Lucanus, & Valerius Flaccus. Etiam Festus, cujus hæc verba: *Corbitæ dicuntur naves onerariæ: quod in malo earum summo, pro signo corbes solerent suspendi.* Vt nihil causæ videatur, cur pro *malo* reponamus *mali*, ex Duzæ ad Lucilium * conjecturâ.

* in Lutilii sat. 15.

35, 27, post *omnibus* adde: Vti &, præter memoratos, Sosipater, Asper Iunior, & Consentius.

37, 34, post *Laverna*, adde:

Ob eandem causam dicimus *multa servitia*, pro *multi servi*. Nam & hîc vox *servitii* προσωπικῶς sumitur, cùm propriè notet *servitutem*. Sunt qui ad terminationem refugiant. Sed quando omnia in VM neutra putant, valde falluntur; cùm & virorum, & feminarum nomina, generalem regulam sequantur. Vt *Pægnium*, *Glycerium*.

De mutorum animantium propriis vix attinet dicere; cùm æquè iis sexus insit, ac homini. Itaque, ut ea complecteremur, non *viri*, sed *maris* propria dicebamus. Etsi &, κατὰ μεταφοράν, *viri* nomen iis tribuatur, ut in Eclogis de hirco, *Vir gregis*. Vti & *mariti*, III Georg. de equo:

Quem legere ducem, & pecori dixere maritum.

Hujus igitur loci sunt, *equus*, *hircus*, *leo*. Et propria, ut *Hylas*, *Melampus*, canum nomina. Item *Pegasus*, *Bucephalus*, *Rhœbus*, qui, Mezentii equus, x Æn. *fortissimus* appellatur.

38, 10, post *fluvius* adde: vel potiùs *amnis*, ut alibi dictum.

38, vers. ult. post *Narem*, adde: Quamquam ex Maronis loco, quo Priscianus *Nar* masculinum privat, non satis validè id colligas, quia *amnis* antecessit, quicum *albus* possit convenire. Certius argumentum est, quòd Claudianus ait in Panegyrico de Probi & Olybrii consulatu:

— *Et Nar vitiatus odoro*
Sulfure. —

Item Ausonius, Idyll. XII:

Fluminibusque Italis præpollens sulfureus Nar.

Imò Tacitus in 1 Annalium ait: *Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes.* Quomodo, ut puto, Cicero non esset locutus, qui *Nar* accusandi casu mavult, ut vidimus. Cluverius tamen in Italia antiqua arbitratur, Ciceronis locum esse corruptum, ac *Narem* esse reponendum. Quasi, quia Tacitus sic loquitur, cujus ætate lingua Romana multum degeneraverat, eò Cicero ita usurparit, atque ex Tacito is corrigi debeat. Multò minùs movere debent Ausonius, & Claudianus, qui Gratiani demum, & Theodosii temporibus vixere. Vt mittam, quòd illi, poetarum more, sic loquantur κατὰ σύνθεσιν, quia respiciunt vocem *amnis*. Nihil igitur in Cicerone mutandum, in tanto MSSorum, & veterum, ac recentiorum editionum consensu.

39, 6, post *Sallustius*, adde: Infirmum tamen, quod Priscianus hinc colligit, esse masculinum. Nam ex terminatione non magis esse virile sequitur, quàm muliebre. Imò terminatio potiùs indicat esse muliebre. Nempe ut *Allia* Lucano esse femininum diximus. Ac similiter Ausonius epist. 1:

— *Egelidæ stagnantia terga Mosellæ:*

Et idyll. 111:

Matrona non Gallis Belgisque interfita fines.

Ac similiter *Sura, Druentia, Garumna*, & alia Ausonio muliebria. Quare in prosa vix ausim dicere, *rapidus Turia*, vel *Mosella celebrandus*. Nec aliter hæc in carmine excusantur, quàm quòd per Synthesin respicitur generale nomen *amnis*. Quomodo nempe Tibullus lib. 1, el. 1, ait:

— — *Magnusque Garumna.*

Claudianus Carm. de laude Serenæ:

— — *Et roseis formosus Duria ripis.*

Vt in v 1 Honorii consulatu:

— — *Addua visu Cærulus.*

Ausonius quoque extremo Idyll. 111:

Corniger externas celebrande Mosella per oras,
Nec solis celebrande locis.

Nam propriè dici debuit, *magna Garumna*, *formosa Duria*, atque ita in aliis. Vt bis fallantur, qui hæc quidem putant figurata; propria verò, quæ ex Poetis proximè adduximus. Contrà enim non in *formosa*, vel *magna*, intelligitur *aqua*: sed *amnis* respicitur in *formosus* & *magnus*.

39, 24, post *Plinius* adde: *Acheron*, vel *Acherons*, dubium est, secundùm Nonium. Nempe quia Maro dixit, *Acheronte refuso*: Plautus verò Captivis, *Nulla Acherons*. Sed quando in muliebri usurpatur, non fluvius intel-

intelligitur, sed locus; qui quasi regio habetur. Vnde apud Plautum dicitur, *Acheronte*, vel *Acheronti*, aliquid *fieri*: h. e. apud inferos. Et veteris est Poetæ apud Ciceronem lib. I. Tuscul. quæst.

Adsum atque advenio Acherunte, vix viâ altâ atque arduâ.

De fluviis satis.

Ventorum nomina sunt virilis generis: ut *Eurus*, *Auster*, *Aquilo*, *Boreas*, *Cæsias*. Atque hæc sunt substantiva: ac naturam sequuntur generalis vocis, quæ Græcis est ἄνεμος, Latinis *ventus*. At *Subsolanus*, & *Africus*, naturâ sunt adjectiva, quæ iccirco masculina sunt καὶ ἐλλειψιν vocis *ventus*. Fortè & *Iapyx*: quasi dicas *Iapygius*, quia fertur ex Iapygia sive Apulia. *Tropæi* quoque adjectivum, ut Græcis τροπαῖοι. Plinius lib. II, cap. XLII. *Videmus & alios, quos vocant altanos, è terra consurgere ventos. Qui quidem, cùm è mari redeunt, tropæi vocantur; si pergunt, apogæi.* Sed Aristoteli Probl. V, & XLIII, sect. XXVI, dicuntur τροπαίαι: à recto singuli numeri τροπαῖα, quo usus Plutarchus in Othone. Atque ut in τροπαῖος intelligitur ἄνεμος, ita πνοὴ in τροπαῖα. *Etesiæ*, & *Ornithiæ*, virilia sunt, quia Græcis ἐτησίαι, & ὀρνιθίαι, sunt primæ simplicium; quæ tantùm est substantivorum generis virilis. Recto singulo *Etesias*, usus Plinius: cujus verba inferius cap. XIX adducam.

Virili usus Cicero lib. XV, epist. II, ad fam. *Si me navigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipsos Etesias, propediem te, ut spero, videbo.* Ac similiter Græcis οἱ Ετησίαι, ut Aristoteli Meteor. lib. II, cap. VI, & libello de Mundo, qui Aristoteli perperam tribuitur. At ἐτήσιοι naturâ sit adjectivum ab ἐτήσιος, *anniversarius*. Atque ita & οἱ ἐτήσιοι dicas, puta ἄνεμοι, & αἱ ἐτήσιαι, nempe πνοαί: ut Apollonius ἐτήσιοι ἄυραι: imò & Lucretii est in V: — — *Etesia flabra Aquilonum.*

Doctissimus Vir Fredericus Sylburgius, (ut etiam observatum clarissimo & amicissimo Antonio Æmilio, Historiarum apud Vltrajectinos professori) non probè satis hæc distinxit. Nam Græcæ Grammatices lib. III, cap. II, censet, ἐτησίαι dici, intellecto πνοαί. Atqui ἐτησίαι semper virile est, à substantivo ἐτησίας. Adjectivum autem ἐτήσιος, & ἐτησία, in plurali, non ἐτησίαι, sed ἐτήσιοι, & ἐτήσιαι, facit. Par ratio in *Ornithiæ*, οἱ ὀρνιθίαι, ut est apud Aristotelem sive alium de Mundo. Nempe à recto ὀρνιθίας, quo usus Aristophanes Acharn. ac Plinius quoque lib. II, cap. XLVII. Vide & quæ de Etesiis, ac Ornithiis, inferiùs dicentur cap. XIX.

40, 16, post *similia*, adde: nisi in poësi per synthesin, quomodo *summum Ossam*, & *Oetam*, Ovidius, ac Seneca, dixere. Quare sic censeo, montium nomina propriè ejus esse generis, cujus esse solent similiter exeuntia.

tia. Nempe virilia sunt finita in VS. Vt sunt *Olympus, Pindus, Parnassus, Vesuvius, Taurus, Caucasus*, &c. Item in OS: ut *Athos*. Vnde Senecæ *præruptus*, Iuvenali, *velificatus Athos*. At feminina sunt, quæ terminantur in A, vel E primæ: ut *Ossa, Ætna, Oeta*, vel *Oete, Rhodope, Calpe*, &c. Item in IS, ut *Alpis*, quod obsoletum. Sed Claudiani est lib. III, de laudibus Stiliconis: --- --- *Frondosâ fertur ab Alpe.*

Neutra autem sunt desinentia in E tertiæ. Horat. lib. I, od. IX:

Vides, ut altâ stet nive candidum Soracte.

Item in ON, vel VM: ut *Pelion*, τὸ Πήλιον. Statius in X Thebaidos:

--- --- *Nec adhuc immane veniret Pelion.*

Item plurativa in A: ut *Mænala, Ismara, Taygeta*. Quod si, quæ muliebria esse diximus, à Poetis usurpentur in virili: fit hoc, ut dixi, per synthesin, quia respicitur nomen *mons*. Itaque dubium interdum, hoc, an illo modo, poetæ loquantur. Vt in Lucani loco antea adducto: ubi *piniferi* editum in optimâ maximi Grotii editione: nempe ut idem in VI ait: *Solstitiale caput nemorosius submovet Othrys.*

Piniferæ tamen priori loco est in Gryphianâ: atque etiam Aldinâ, & aliis editt. antiquis.

Quærat aliquis, an non, ut femininis montium nominibus etiam additur adjectivum virile: ita quoque nominibus montium masculinis addatur adjectivū muliebre. Sanè id videri possit, propter hoc Appulei initio primi Met. ubi *Hymettos* Atticæ mons, & *Tænaros*, Laconicæ promontorium, muliebria videntur: *Hymettos*, inquit, *Attica, & Isthmos Ephyrea, & Tænaros Laconica, glebæ felices, æternùm libris felicioribus conditæ, mea vetus prosapia est*. Sed rationem hanc arbitror, quòd per *Hymettos*, non mons Atticæ, sed regio Attica; perque *Tænaros* non Laconicæ mons, sed Laconica regio, per synecdochen significetur. Novè igitur sic Appulejus: quemadmodum & *Isthmos* usurpat muliebri genere, quod Græcis semper virile: quàm rem suo pleniùs loco tractabimus.

40, 32, post *indutam*, adde:

Nec tamen par ratio est omnium in VM, vel Græcis in ON, finitorum: sed distinguendum inter propria, & appellativa. Propria enim semper sunt feminina: ut apud Athenæum ex Machaone Comico, ἡ Γναθαίνιον, ἡ Γλυκέριον. Apud Plautum Cistellariâ, act. I, sc. I: *Mea Gymnasium, mea Silenium*. Apud Terentium Andriâ act. I, sc. I: *Mea Glycerium*. Cujusmodi, etsi in VM desinant, quæ neutrorum terminatio est, nihilominus sunt feminina, ut Donatus testatur: ac cap. XXIV, ubi determinatione VM agimus, pluribus probabitur. At dispar ratio in appellativis. Præcipuè apud Græcos: τὸ γυναικίδιον, *mulierecula*, τὸ γραΐδιον, *anicula*,

anicula; τὸ ἀδελφάσιον, *sororcula*; τὸ κόειον, κοείδιον, κοείσιον, & κοράσιον, *puella*. Nec multùm abit *scortum*, de quo dictum. Solùm hoc discriminis est, quod ut *mancipium*, ita & *scortum* dicatur masculum. Possis & huc *prostibulum* referre : nisi id tantùm κατὰ μετωνυμίαν videatur dici de scortillo ; quia consisteret ante prostibulum, siue anteriorem stabuli locum : quomodo Catullo meretrix vocatur *lupanar*, per metonymiam contenti. Vel nisi malis, id naturâ esse adjectivum, ab antiquo *prostire*, pro *prostare* : ut tum *prostibula* dicatur, respiciendo nomen *meretrix*; tum *prostibulum*, intelligendo *scortum*. Vel etiam, nisi placeat *prostibulum* propriè dici de loco ante stabulum, ubi meretrix consisteret, ut ipsa sic per μετωνυμίαν eandem vocetur *prostibulum*, quomodo Catullo appellatur *lupanar*, quia esset in lupanari. Locus est epigr. XLIII :

Non assis facis ô lutum, lupanar.

Sive, ut alii, *ôblitum lupanar*. Vt verò hic κατὰ μετωνυμίαν meretrix *lupanar* : ita ad amicam apud Plautum * dicitur κατὰ μεταφοράν, *meum corculum*: item diminutione à vere, *meum verculum* : apud Terentium Eun. act. III, sc. II, *meum suavium* : quod idem ac γλυκέιον. Sed hoc femininum, quia proprium : *suavium* est neutrum, quia appellativum. At si nominali die id nominis daretur : non dubium, quin, ut *mea Glycerium*, sic *mea Suavium*, esset dicendum. * Cas. act. 4, sc. 4.

42, 2, post *jussus est*, adde :

De mutorum animantium nominibus femineis satis apertum : sive appellativa sint, ut *lea*, vel *leæna* : sive propria, ut,

Issa, deliciæ catella Publi :

de qua Martialis scitè lib. I, ep. CX. Et ut unâ voce tum ratione prædita, tum destituta, complectamur ; credo satius sit, vocare regulam de *feminarum* propriis, quàm *mulierum*. Nam, ut mas viro, ita femina latiùs se muliere extendit, ac tam de aliis animantibus, quàm de homine dicitur.

43, 4, post *aliis*, adde : Quâ de re plura dicemus libro de structura cap. II.

43, 22, post *urbs*, adde : Imò Priscianus quoque in VII, *Præneste sub ipsâ*, interpretatur, quasi sub ipsâ urbe Prænestè.

43, vers. penult. post *montibus* Ἄεpy, adde : Nempe, ut antea Homerus in Bœotiâ :

— Καὶ ἴυκτιτον Αἴσυ.
— *Bene ædificatum* Ἄεpy.

44, 27, post *gaude*, adde : Ac *Tarraco* Silius lib. III :

---- *Dat Tarraco pubem*
Vitifera. ——

44, vers. penult. post *oppida*, adde : *Castulo* quoque masculinum est

Straboni in III : ubi legas, τῆ Καϛαλῶνος. Silius tamen lib. III :

Fulget præcipuis Parnasia Castulo signis.

45, vers. 6 à fine, post ἐφρυάσσετο adde : Ac, ut ad Iliad. Δ. monet Eustathius, Θηλυκῶς εἰωθεν Ὅμηρος προφέρειν τὴν Ἴλιον. † Horatius lib. IV, od. IX :

† *Femininogenere solitus Homerus hanc Ilion dicere.*

——— *Non semel Ilios Vexata.*

46, 8, post, *ratio est in*, adde, *Epidaurus* & *Epidaurum*. Priùs masculinum est Homero in Bœotia : ubi legas :

——— Ἀμφιελόιϛ Ἐπίδαυρον.

——— *Vitibus compositum Epidauron.*

At Straboni femininum est, cujus est, ἡ Ἐπίδαυρος. Sed *Epidaurum* est neutrum. Plinius lib. IV, cap. V : *In eo Epidaurum oppidum, Æsculapii delubro celebre.*

Item versu proximo, post *neutrum*, adde : ut Græcis τὸ Σάγυντον, quod apud Strabonem in III. Nec obstat, quòd eodem libro legas : Σάγυνθον, † κτίσμα Ζακυνθίων, ὑν Ἀννίβας κατέσκαψας, &c. Nam ὑν respicit πόλιν, κατὰ σύνθεσιν. At propriè Livius lib. XXI, cap. XV, & XXII, ait, *captum Sagunthum*. Imò, si Florentinam sequimur Iuntæ editionem, similiter

† *Sagunthon, opus Zacynthiorum, quam Hannibal evertit.*

46, 21, post *cremata*, scribe : *Colchos* quoque femininum, ut *Ilios*, *Saguntos*. Mirum itaque maximo viro, Ioviano Pontano, excidisse illud lib. II, Vraniæ : *At postquam auratо ditatum est vellere Colchos.*

46, 25, post Χαλκηδών, junge : Scio, Strabonem in III dicere, ὁ Σύχρων : cujus oppidi Sallustius etiam in III Histor. & Silius in III, meminere. Scio quoque, apud eundem in IX esse, ὁ Μεδιὼν, & ὁ Μαραθών. Sed sermo nobis de Latinis : qui imitantur hîc, non quod Græci quandoque faciunt, sed quod sæpius. Quare, ut Græci ἡ Λακεδαίμων, Καλυδών, Βαβυλών : ita & Latini in his, & aliis, Græcè in Ω N finitis. Lucanus lib. II : — — *Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.*

46, 27, post *Silius* adde, in XI :

——— *Patefecit amicus*
Alta Croton portas.

Vt Strabo in VI τὴν Κρότωνα. Sæpius quoque Strabo τῆς Πλεύρωνος. Atque ita Ovidius VII Met. fab. XV :

Adjacet his Pleuron, in qua.

Item Silius.

47, 8, post *tuum*, adde : Et *Tuder* apud eundem in VI :

——— *Excelso summum qua vertice montis*
Devexum lateri pendet Tuder.

Ibid.

Ibid. verſ. 28, poſt *Acragas* adde : muliebre Straboni in VI, cùm ait : Ἀκράγας δ' ἡ Ἰώνων ἕσα *. Sed, ut puto, per Syntheſin. Nam aliis eſt

* *Acragas, quæ Ionum eſt.*

Ibid. verſ. antepen. poſt *adamas* : Quando & apud Strabonem in VI legas, tum ὁ Ακύφας : qui, Stephano etiam teſte, una eſt quatuor urbium Doridos : tum ὁ Τάρας, Calabriæ civitas, quæ aliter *Tarentum*. In quo Græcos imitatur Lucanus in V :

Et cunctas revocare rates, quas avius Hydras,
Antiquuſque Taras, ſecretáque litora Leucæ.

48, 35, poſt *Abydos* adde : Homerus in Bœotia virili genere ait, ποιήεντ' Αλίαρτον, *herboſum Haliartum* : ac Strabo ſimiliter in IX, τῶ Αλιάρτω. At paullò pòſt idem, Αλίαρτος καταφαγεῖσα· *Haliartus everſa*. Homerus ibidem virili quidem, ὁ Πύρρασος ἀνθεμόεις· *Pyrrhaſius floridus*. Cretæ ea urbs. At idem feminino inibi : Μύρσινος ἰσχάτη· *extrema Murſinus*. Imò Strabo lib. IX, de Pindi oppido, nunc ὁ Πίνδος, nunc ἡ Πίνδος. Sed Latinis inſiſtamus.

49, 23, poſt *inveniri*, adde : De Græcis non contendam. Nam etſi Strabo, & alii, πλὴ Κόρινθον dicant, tamen virili Homerus dicere videtur in Bœotia : --- Ἀφνειόν τε Κόρινθον †.

† *Opulentamque Corinthum.*

Sed de Latinis non adſentio.

50, verſu antepenult. poſt *ſuccreſceret* : Nempe Σιλινοῦς ex Σιλινόος, quia feliciter ibi proveniret apium, quod Græcis σίλινον, uti vulgò *petroſelinum*. Ῥαμνοῦς ex ῥαμνόος, ἀπὸ τῶν ῥάμνων, h.e. *ſpinis*. Sed ſi eſt ex ῥαμνόος, mirum, Pompejum Melam ‡ ſcribere : *Rhamnus parva, illuſtris tamen, quòd in eâ fanum eſt Amphiarai, & Phidiaca Nemeſis*. Nempe vel hic quoque ad σύνθεσιν recurrendum : vel dicendum, locum eſſe corruptum. Pincianus quidem legendum conjectabat : *Rhamnus, & Oropus parvæ, illuſtres tamen, quod in hac fanum eſt Amphiarai*. Sed ſic quoque *Rhamnus* muliebre erit. Et omnino audaciùs vox tota cum copula infercitur : ut alia mittam, cur placere hoc non poſſit. Quanto veriſimilius maximus Salmaſius, qui, in Plinianis exercitationibus, *Rhamnus* putat corruptum eſſe ex *Rhamna*, vel *Rama* : hoc ex *Harma*. Nam τὸ Ἅρμα, locus ille, ubi Amphiaraus curru excidit, vel, ſecundùm alios, cum curru ſuo eſt abſorptus. Strabonem, Pauſaniam, Stephanum, vide.

‡ *Lib. 2, cap. 3.*

In Y S deſinentia, muliebria fuerint, inſtar appellativorum *chelys, chlamys*. Sanè *Gortys*, Γόρτυς, femininum eſt Homero in Bœotia.

51, 26, poſt *Roma* adde : Nimirum terra quæque, ſeu ea urbs, ſeu regio vel inſula, matris inſtar alit incolas : & Roma terrarum Dea, quia tot terris præſideret : & Tellus non Romanis modò, ſed Græcis quoque Dea : *alma mater*, Livio Lib. VIII : inque ſacris ſic vocari ſolere, ait Macrobius lib. I, Saturnalium, cap. XII. Puta, quia matris inſtar alit

universos. Vt eâdem de causâ, & Tellus, quæ terrarum orbem notat, & partes ejus, velut urbes & regiones, feminis accenseantur. At paullò aliter civitas, unde coloniæ deductæ, Græcis μητρόπολις dicta, Plinio etiam in epistolis, *mater civitas*. Nempe non tam, quia matris instar aleret: quam quia, cives suos in nova mittendo oppida, quasi ex se oppida nova páreret.

52, 11, post *opem*, adde: Pindarus quoque Nem. IX, vinum vocat --- βιατὰν Ἀμπέλου παῖδα *, & Plautus Amphitr. act. 1, sc. 1, ait:

* violentum vitis filium.

M E. *Cadus erat vini: inde implevi hirneam. SO. Ingressu 'st viam.*

M E. *Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.*

Vbi vinum designat non dilutum, sed prout natum vite.

Ibid. versu prox. post *arborum*, adde: sive potiùs caudicis earum

† De causis LL. sup. 79.

69, 3, post *Primum*, subjice: Cæsar Scaliger † nomen ipsum pessimè impositum ait. *Nam*, inquit, *κοινὸν id, quod duo comprehenderet genera, nominabant. Hoc autem alterutrum tantum cum recipiat, non potuit habere præpositionem ἐπὶ: addit enim quantitatem mathematicis: ut ἐπίτριτον.* Nempe illud vult, non posse hoc genus dici ἐπίκοινον, quia ἐπὶ notat *supra*: atque ita ἐπίκοινον aliquid superadderet κοινῷ, ut ἐπίμετρον τῷ μέτρῳ, ἐπίλογος τῷ λόγῳ, ἐπῳδὸς ταῖς ᾠδαῖς. Atqui tantùm abesse, ut genus epicœnum communi aliquid superaddat, ut minus dicat. Nam *sacerdos, testis, canis, sus, communia* dicuntur, quia sunt duûm generum communia: cum dicatur *hic & hæc sacerdos, testis*, &c. At quæ vocantur *epicœna*, non sunt duûm generum communia, quia solùm dicitur *hic passer*, vel *pavo*; non item *hæc*: & contrà *hæc*, non *hic aquila, vel pica*. Nempe non attendit illud Scaliger, pro diverso considerandi modo, majorem, minorémve communionem inesse tum communibus, tum epicœnis, sive promiscuis. Nam in eo quidem conveniunt commune *sacerdos*, & promiscuum *aquila*, quòd utrumque substantivum, tum de mare, tum de femina dicatur: sed in eo differunt, quòd *sacerdos* præterea in structura, pro sexus ratione, nunc *hic* recipiat, nunc *hæc*. Vbi videmus, ut duo comprehendat: in quo communio est, quæ in epicœnis abest. Verùm epicœnum *passer*, quod virile est, articulum sive adjectivum *hic* communicat etiam passeri feminæ: & epicœnum *aquila* communicat articulum *hæc* aquilæ mari. Vnde dilucet, eundem articulum utrique esse sexui communem: cujusmodi communio abest ab iis, quæ simpliciter *communia* dicuntur. Quodque observatum etiam, amico meo, cultissimo, raræque eruditionis viro, Antonio Æmilio Aquisgranensi, huc inprimis spectavere veteres, cum *aquila, passer*, & similia, ἐπίκοινα vocarunt, quasi dicas *supercommunia*. Quippe tam marem quidem, quàm feminam, & *sacerdotem* dicimus, & *civem*: at non de utroque dicimus, *magnus sacerdos, civis Attica*.

tica. Contrà verò non tantùm de mare & femina dicimus, *pavo*, & *aquila*: sed etiam *pictus pavo*, *fulva aquila*. Vt major hic communio sit, quàm in iis, quæ vulgò *communia* dicuntur. Est enim communio & subſtantivi, & adjectivi, eâdem utrobique terminatione. Quod si attendisset Scaliger, non culpâsset vocem *epicœni*. Quemadmodum nec Diomedes, aut Donatus, id si obſervâssent, ἐπίκοινον vertissent *subcommune*, cum ἐπὶ superaddat, eoque *supercommune* rectiùs vocetur.

Idem Scaliger veteres accusat incuriæ, quòd non, ut diximus, *equus*, *equa*; ita & formarint, *aquilo*, *aquila*, & sic in aliis multis. Nam, & Varro ait in VIII de L. L. *corvum*, & *turdum* dici; non *corvam*, & *turdam*: ac contrà dici *pantheram*, *merulam*; non *pantherum*, *merulum*. Atqui diversâ terminatione res meliùs distinguerentur. Verùm, si consilium veterum cogitemus, nihil magnopere inveniemus culpâ dignum. Nam in nonnullis sexum totis vocibus distinxere; ut, *taurus*, *vacca*; in nonnullis terminatione solâ: ut *equus*, *equa*: Atque hoc fecere in iis animantibus, quorum major esset homini usus, & sexus faciliùs obſervaretur. Postquam verò quædam animantia magis, quàm antè, in usu domestico esse cœperunt: placuit in nonnullis quoque terminationem immutare. Hoc in *columba* factum esse, ait Varro in VIII de L. L. *Quædam*, inquit, *aliter olim, & nunc: tum omnes mares & feminæ dicebantur columbæ; quòd non erant in eo usu domestico, quo nunc. Contrà, propter domesticos usus, quod internovimus, appellatur mas columbus, femina columba.* Similiter *agnam* dixere pro *agno femina*: ut veteres locuti. Sic enim lex Numæ: AGNVM FEMINAM CÆDITO: teste Festo in *pellex*. Imò & *lupam* maluere, quàm *lupum feminam*; ut Ennii, & Fabii Pictoris exemplo etiam Varro locutus, Fabio testante lib. I, cap. X. Nec in epicœnis modò id placuit institutum, sed in communibus quoque. Quomodo pro femina antistite *antistitam* dicere cœperunt. Vnde Agellius lib. XIII, cap. I: *Sacerdotes quoque feminas M Cicero antistitas dicit.* Nec in omnibus tamen id factum: partim quia vox utroque genere ita jam frequentaretur, ut, eam mutatum ire velle, esset niti contra torrentem: partim etiam, quia immutatione vix esset opus, eò quòd in multis minùs internosceretur sexus: in cujusmodi vel uno genere fuere contenti; ut in *lepus*, *vulpes*, *ciconia*: vel utrumque genus, sed sine sexus discrimine, usurparunt; ut in *grus*, *lynx*, *serpens*. Quod si omnino vel in his, vel illis, sexus esset distinguendus, *mas*, vel *femina* addebant: ut mox exemplis planius fiet. Atque hæc pro veterum instituto dicta sunto. Quod siquid in antiquis culpandum; non tam id fuerit, quod Scaliger putavit, quàm quòd ubi jam Græci distinguerent, non sequerentur exemplum: quale quòd *thunnus* de femina dixere, ut

in Plinio vidimus : cum Græcè sit ἡ θύννη, vel θυννίς. Item, quòd ubi Romani antiquiòres jam veteres sexum distinxissent, juniores alterius sexus vocabulum intermori paterentur. Quale est, quòd veteres *puer*, vel *puerus*, & *puera* ; item ὑποκοριστικῶς *puellus*, & *puella*, dixere : postea autem *puer* de utroque sexu usurparunt. Nec enim *puerum* semper *puellæ* oppositere : sed sic de quocunque puérilis ætatis dixerunt : ut testis Paullus I.C. L. CCIV. D. De verb. signif. Vbi quoque ait, hinc quæ puellam peperit *puerperam* dici. Quod tamen argumentum infirmum, quia *puerpera*, & à *puerus*, & à *puera*, esse potest. Vnde Suetonius in Calig. cap. VIII : *Cùm qualiscunque partus sine sexûs discrimine Puerperium vocetur : quod antiqui etiam puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent.*

70, 3, post σύνθεσιν adde : lib. VIII, cap. LV : *Lepus omnium prædæ nascens, solus, præter dasypodem, superfœtat ; aliud educans, aliud in utero pilis vestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. Solus* ait de lepore femella. Idem

70, 14, post *reperias*, adde : Ac simile illud lib. IX, cap. XV : *Thynni mares sub ventre non habent pinnam. Intrant è magno mari pontum verno tempore, nec alibi fœtificant. Cordila appellantur partus, qui FOETAS redeuntes in mare autumno comitatur.*

70, 27, post *Dalecampius* : Quædam autem censentur epicœna, cùm non sint : ut *anguilla*. Nam qui epicœnum dicatur, cum in anguillis non sit sexus ? ut Plinio monitum lib. VI, cap. LXVIII. Et contrà non sola masculina, & feminina, ut vulgò fit, in epicœnis habenda ; sed etiam neutra : ut *mancipium, scortum, jumentum*, Græcis τέκνον : quod masculino quidem jungit Homerus, cùm ait *, τέκνον φίλε : sed κατὰ σύνθεσιν.

* Odyss. L. γ. 4.

75, 18, post ἀστὴρ, adde : Nam primùm quidem κομήτης de viro comato, πλανήτης de homine erratico dicebatur. Sed per translationem postea sic vocati sunt οἱ ἀστέρες * : quia comati, & erratici viderentur. Quomodo & aliqui eorum dicti κωμωνίαι, & κερατίαι. q. d. *barbati, & cornuti*. Etsi igitur κομήτης, & πλανήτης, sint naturâ suâ substantiva ; ut quæ ad primam simplicium pertineant : tamen proximè abeunt ab adjectivorum naturâ : quæ substantivè usurpata ejus sunt generis, cujus est substantivum intellectum.

* Stella.

76, 32, post XXIII, adde. Similiaque *balista, catarracta, crypta, catasta.*

77, 28, post *hoc*, adde : Silii in VIII :

——— Humectata Vomano Adria. Et

87, 15, post in VI adde : Nec imitandus Varro, cùm *albo grandine* dixit, ut Nonius ostendit.

90, 3, post *addicantur* : adde :

Censeo

Censeo autem hic *sal* esse ex recto *salis*, ut à *mugilis*, *mugil*: hoc *sal* esse ex recto *sale*, ut *animal* ex *animale*. Sed de hoc plenius cap. XXXV.

91, 9, post *substantivum*, adde: vel saltem nonnisi ad generale, & transcendens: ut est *negotium* pro χρῆμα, sive *res*.

92, 11, post *oportet*, adde: *turben*. Scio, Servium facere neutrum, ut *flumen*. Sed adversatur illud Tibulli:

Namque agor, ut per plana citus sola verbere turben.

Quo de versu inferius etiam dicam.

98, 27, post, *intellectum*, adde:

Accipiter etiam muliebre esse, probat Nonius istoc Lucretii in IV:

Accipiter somno in leni si prælia, pugnasque
Edere sunt persectantes, visæque volantes.

Vter, eodem Nonio teste, nunc masculinum fuit, nunc neutrum: unde pro *utres* etiam *utria* dixere: quo usus Lucilius.

99, 20, post *obsoletum*, adde: Quod tamen non reformidat antiquarius Varro in Admirandis: ut Nonius docet.

Ibid. vers. antepen. post *fecere*, adde:

Sed de hoc iterum dicendum erit lib. seq. cap. VIII.

102, 1, post *obtinet*, adde: Sic enim à plurimis traditum. Sed potius *jecur* ex *jecinor*: de quo inferius agam.

Ibid. 15, post *putavit*, adde: Nonius Marcellus, & ante eum

Ibid. vers. 6, à fine post *gutturem* adde: Atque ut de Nævio taceam, similiter Varronem loqui, Nonius docebit,

Marmor quoque monet in virili itidem usurpare. Vt cujus sit Sexagesimâ: *Versus murmur*.

104, 6, post *admittit*: *Ætas* olim quoque virile: ut Nonius probat illo Plauti Trinummo:

Propter eosdem, quorum causâ fui hoc ætate exercitus.

Ibid. 23, post *cùm* adde: ea, quæ adduxi, origine sint Græca, Græcéque intelligatur ὄνος. Adde quod

105, versu 6, à fine post *Andro*, adde:

Pes olim quoque femininum: ut Nonius ostendit illo Plauti Vidulariâ:

Vbi quamque pedem videbat, suffurabatur omnis. Vbi *pedem* exponit *pediculum*: quâ ipsâ significatione Varro in virili dixit lib. III, de R. R. cap. IX. *Dato cibo, cum perpurgarunt caput, ne quos habeant pedes, rursus eas includunt.*

108, versu 5, à fine post *vocitatam* adde:

Sed fortasse *quam* convenit cum *Albulam*: ut simile sit Sallustiano illi in Catilina: *Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur.*

113, 19,

113, 19, post *molares*, adde :

Messis, Nonio teste, in muliebri usurpat Lucilius sat. XXVII : *Potiùs quàm non magnum messem, non magnam esse vindemiam.*

114, 4, post *esset*, adde istâ :

Tamen pro *pollis* facit, quòd *pollinem* legere est apud Catonem de R.R. cap. CLVI, ac Plinium lib. XVIII, cap. IX, & lib. XXIII, cap. XXV. Nam à recto hoc *pollen* similiter esset in accusandi casu. Vt *pollinem* omnino sit à *pollis:* sive hoc sit virile ; sive muliebre, quod Charisium velle, ex PriscIano diximus. Nunc tamen in Charisio legas quidem, dici *pollis, pollinis*: verùm de genere non addit. Vtrùm olim exstitisse credemus, an Priscianum de genere falsum esse? Dicebamus quoque, Cæsaris majorem esse autoritatem debere, quàm Charisii, & PriscIani. Rectè sanè. Sed quid si contendam; in pollinario hoc argumento meliùs usum vocabulorum noviSse Catonem, rei rusticæ scriptorem, & Plinium, naturæ interpretem, quàm magnum illum Cæsarem, etsi minime hospitem in re Grammatica? Sed more nostro potiùs, quantum possumus, sententias, quæ pugnare videntur, inter se conciliemus. Sic igitur statuere liceat, ut priùs *sanguen* dixere; unde hujus *sanguinis*, ac κατὰ συγκοπὴν *hic sanguis*: ita priùs dixisse hoc *pollen*, hujus *pollinis*, & inde hic *pollinis*, & per syncopen hic *pollis*.

111, 12, post *cadentibus*, adde : imò possis quoque Varronis illud *lacus substernendum*, sic capere, quasi esset, *paleas substernendum* : ut simile sit, ac *pacem petendum*. Nec propterea deficiant exempla. Nam *acus fabaginum* apud Catonem de R.R. legas cap. LIV.

Ibid, 23. post *alvo* adde : Et iisdem Annalibus :

— *Vt quàm fragilissimus alvus.*

119, 20, post *colo*, adde :

Crocus in muliebri usus Appuleius in X : *Crocus vino diluta.* Diomedes tamen ait, semper esse neutrum. Cui obduci solet hoc Virgilii IV Georg.

Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem.

Verùm Servius ait, hic *masculino usum poeticè, & retuliSse ad puerum, qui in hunc florem dicitur esse conversus.* At quid dicat Servius de isto Ovidii IV Fast. *Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.*

Et hoc Iuvenalis sat. VII :

Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver.

Quare non semper est neutrum. Sed num virile sit, an muliebre, ex Appuleio quidem, at non Ovidio, ac Iuvenale, dijudices. Omnino autem tutiùs in neutro usurpatur : de quo inferius * etiam dicam.

* cap. 36.

123, 20, post ἴυρτις adde :

Sapphirus muliebri ponitur Plinio lib. XXXVII, cap. II : *Cæruleæ & saphi-*

sapphiri, varóque cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen placidæ. Ac similiter Dionysius in Περιηγήσει :

Χρυσείης * κυανῆς τι καλὸν πλάκα σαπφείροιο. * *Aurea cæruleaque pulcherrimum lapidem sapphiri.*

124, 9, post *auro* adde : Videtur autem ex eo hæc generis diversitas esse, quòd Græci respiciant λίθος, quod pro lapide pretioso sæpius quidem femininum, quandoque autem masculinum est. Latini verò nunc *lapis* respiciunt, nunc *gemma*.

125, 10, post *corymbo*, adde :

Emplastrus, & *emplastrum*, in usu fuere Gellii ætate. Sed hic, *emplastrus* dicentes, *novitios semidoctos* vocat lib. XVI, cap. VII. Sanè tutiùs *emplastrum* dixeris cum Laberio, Celso, aliis. Sed utroque modo loquentes Græcorum sequebantur exemplum : qui in recto ajebant, nunc ἔμπλαστρος, nunc ἔμπλαστρον. Est autem ἔμπλαστρος virile Galeno ad Glauc. lib. II : muliebre Dioscoridi, cujus est ἔμπλαστρος κεφαλική. Ac similiter Ignatius epist. VIII : Οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ ἐμπλάστρῳ θεραπεύεται. *Non omne vulnus eodem emplastro curatur.* Vbi, Græcanico more, *eâdem emplastro* non ausim dicere.

125, 20, post *antiquos*, adde : Primus, quod sciam, aliter Appuleius ; qui, ut penè obsoleta revocat, ita nova comminiscitur. Ei initio I Metam. *isthmos*, non *Ephyræus* dicitur, sed *Ephyrea* : hoc est, *Corinthiaca* : nam *Corinthus* priùs *Ephyra* dicta : teste Plinio *, Pausania †, aliis. Est interea, quo purgari Appulejus possit. Nec enim Isthmum sumit, ut vulgò solent, pro angustiis Peloponnesi : sed pro regione eâ, quæ præter angustias vicinum etiam tractum complectitur. Nempe, ut ibidem, quemadmodum superiùs dicebamus, non dubitat dicere, *Hymetton Atticam*, & *Tænaron Laconicam*. Quod non aliter excusatur, quàm quia *Hymettos* hîc non solùm Atticæ montem, sed regionem Atticæ, & *Tænaros*, non promuntorium Laconicæ solùm, sed Laconicam notat integram. Nam pro montibus ea solent esse virilia : sed, cùm pro regionibus sumeret, genus etiam usurpare voluit, quod in regionum nominibus magis obtineret. * *Lib. 4, cap. 4.* † *In Corinth.*

127, 19, post *sequimur*, adde. Sed de hoc plura in quartâ.

131, 29, post *suadent*, adde : Etiam Varronis est lib. I, de R. R. cap. XIV : *Secunda sepes est ex agresti ligno.* Solùm injicit scrupulum Ausonii illud Idyll. V : *Bucolico sepes dixit Maro : cur Cicero seps ?*

Hodie id in Tullio frustra quæras : nec alius, præter Ausonium, id prodidit, quisquam : ut omnino tutiùs eo abstineatur.

133, 21, post *muliebri*, adde :

Fortasse & masculinum est pro *calculo*, quod inde derivatur, Festo teste. Plautus Pœnulo act. IV, sc. V.

Quin prius disperibit faxo, quàm unum calcem civerit.

Ita jam olim Nonium legisse constat. Sed in plerisque MSSis, & editis, est *unam*. Et convenit cum eo, quod proximè antecessit:

Profectò ad incitas lenonem rediget, si eas abduxerit.

Vbi viri eruditi, *ad incitas*, integrè esse putant, *ad incitas calces*. Sed quid si dicamus, potiùs *lineas* intelligi, ut Græci ἱερὰν dicunt, concipiendo γραμμήν. Vide, quæ affero lib. de Structura cap. VI.

143, 8, post XLVIII, adde: ut inferiùs * dicemus.

* lib. seq. cap. 10.

Ibid. 33, post *decipulum*, adde: Olim *delicia*, *delicium*. *Fœnificia*, *fœnificium*. Columella lib. II, cap. XI: *Fœnificiæ instituendæ*. Plin. lib. XVIII, cap. XXVIII: *Ante secunda fœnificia*.

144, 4, post *manes*, adde:

Labia, *labium*: ut Nonius multis probat. Vsusque priori quoque Gellius lib. X, cap. IV, & lib. IX, cap. XI: ut Appuleium mittam.

Ibid. 7, post *lixivium*. *Macella*, *macellum*. Plutarchus in quæst. Rom.

† Cur locus, ubi carnes publicè venduntur, macella dicuntur.

Διὰ † τὶ τὰ κρεωπώλια μάκελλα καὶ μακέλλας καλοῦσι;

Ibid. 8, post *mulctrum*, adde: *Myrteta*, *myrtetum*. Quorum prius, teste Prisciano, Plautus usurpavit Vidularià: *Nescio qui servus è myrteta prosiluit*. *Ostia* etiam pro *ostium* dixisse, ex eo verisimile fit, quia *Ostia* dicatur opidum ab Anco Martio XVI M. P. ab urbe conditum.

Ibid. 9, post *palpebrum*, adde: *Pistrina*, *pistrinum*. Priùs probat Charisius illo Lucilii in XVI: *Mediâ è pistrinâ*. Atque addit, ita loqui, quia respiceret substantivum *taberna*: Terentiumque † etiam hinc formare diminutivum *pistrilla*. Sed de hoc alibi * quoque loquimur.

† Adelph. act. 4, sc. 2.

* lib. de Structura cap. 6.

Ibid. 12, post *sesamum*, adde: Posterius passim legas, ut Græcis σήσαμον. Altero usus Curtius lib. VII: *Succo ex sesamâ expresso*. Et Plinius lib. XVIII, cap. X: *Sesama ab Indis venit*.

Ibid. 13, post *Nonium*, adde: Priori usus Columella lib. II, cap. XXI: *Si pauca juga sunt, adjicere tribulam, & traham possis*. Sed quod Maronem eo usum censet Nonius, satis metro ipso refellitur.

144, vers. antepen. post *cratera*, adde: illo usus Maro: hoc Cicero in Arateis, Persius sat. II, Curtius lib, IV; etiam Appuleius lib. IV Flor. *Prima cratera ad sitim pertinet*.

144, vers. ult. post ἑωσφόρα, adde: Ac ab ἑωσφόρα quidem est *vesperà*. Turpil. apud Non. *Vesperâ oriente*. Plautus Curcul. †

† act. 1, sc. 1.

Si media nox est, sive est prima vesperà.

Ab ἕσπερος verò, sive Æolico Ϝέσπερος est *vesper*: ut illâ Varronianæ Satyræ inscriptione: *Nescis, quid serus vesper vehat*. Quomodo & Virgil. I Georg. *Denique quid vesper serus vehat*.

Ac

Ac ibidem : *Illic fera rubens accendit lumina veſper.*

Fortaſſe & *veſperus* dixere : atque inde ſint obliqui ſecundæ : ut à *veſper* obliqui tertiæ. Aut hoc verum eſt, aut *veſper* olim fuerit ſecundæ, tertiæque. In auferendi enim caſu & *veſpero*, & *veſpere*, legas. Prius eſt apud Horatium lib. II, od. IX :

— *Nec tibi veſpero*
Surgente decedunt amores.

Vbi videmus, ut veſperum, qui proprie Heſperus, ſive Nocturnus, pro Phoſphoro, ſive Lucifero, uſurpet: cùm Heſperus veſperi, mâne Lucifer dici ſoleat, teſte Tullio I de Nat. Deor. & Varr. in III de R. R. Similiter in accuſandi caſu *veſperum* legas : ut Philipp. II : *Perpotârit uſque ad veſperum.* At in tertiâ, *primo veſpere*, ait Cæſar. lib. II, de bello Civili : *ſero veſpere*, Ovidius I Triſt. el. II : *veſpere pacato*, Lucanus in VII. Ac ut *luce, luci*; *mane, mani*; ſic *veſpere, veſperi*, dixere ; quorum poſterius adverbii inſtar uſurpatur.

145, 8, poſt E S, adde : partim primæ, partim quinctæ. Primæ, ut *Scytha, Scythes* : quod apud Horatium lib. II, od. XI ; lib. IV, od. V, & XIV. *Geta, Getes*, quorum illud fere vulgare, imò ſervile etiam nomen Comicis : hoc apud Ovidium lib. II de Ponto Eleg. I, & lib. IV, el. VII : item Lucanum lib. II : *Hinc Dacus premat, inde Getes* : Sidonium quoque in Narbone, & Carm. II. Simile *Epirota, Epirotes.* Poſterius in melioribus Ciceronis libris reperias in II de Legg. *Geometra, geometres*, quo Fabius uſus lib. I cap. X. *Choraula, choraules.* Illud Suetonio uſurpatum in Nerone, Appuleio lib. VIII ; ac habet quoque Iſidorus in gloſſis. Altetero uſi Petronius, Plinius, Iuvenalis. Aliáque hujus generis adduxi cap. XIX.

Alia in A etiam exeunt in E S quinctæ. Vt pro *maceria, maceries*, Afranio in *Excepto*, apud Nonium, & in veteri inſcriptione. Pro *nequitia, nequities*, Horatio lib. II, ſat. II. Pro *pinguitia*, quod apud Arnobium lib. VII, *pinguities*, Appuleio lib. X. Pro *mollitia, mollities*, Claudiano lib. I in Eutropium :

Mollities, leveſque genæ, ſe prodere poſſunt.

Segnitia, ſegnities, quod Maro uſurpat; ut alterum Terentius, Columella, Plinius. *Planicia, planicies* : quorum hoc apud Livium; illud apud Hyginum, ac Frontinum de Limitib. inque veteri inſcript. *Canitia, canities* : illud in veteribus Lucani codd. lib. VIII : hoc Maronis VI Æn. utrumque apud Chariſium. *Fallacia, fallacies*, quod apud Appuleium lib. V, juxtà codices aliquos MSos, & editionem Vulcanii. Sic

145, 10, poſt *habentes*, adde : Meminit & Chariſius ex Plinii lib. VI.

Ibid. 16, post *glossis*, adde : imò & Lucretium lib. v :

Notities hominum divis unde insita primùm.

Ibid. 21, post *est*, adde : Item Afranius Vopisco, teste Nonio : Lucretius lib. iv :

Dico igitur rerum effigias, tenuisque figuras.

Ita plerique MSSi, & noster proximè accedit, qui *effugias* habet. Appuleius de Deo Socratis : *Effigiæ, & exuviæ templorum, religiones, & regiones.* Glossæ Cyrilli : Πενία, *Pauperia, pauperies.* Sed *pauperia* non memini me alibi legere. Πενία potiùs *paupertas : pauperies, damnum*, ut Caper exponit libro de Orthographia : ac similiter sumitur in Iure, cum *quadrupes* dicitur *pauperiem fecisse:* ut l. xxxvii, D. ad legem Aquiliam, & alibi.

Ibid. 30, post *cassida*, adde : teste Charisio, & Prisciano : usique Maro ii Æn. & Propertius lib. iii, el. x. Posteriores etiam pro *absis*, quod Isidorus retinuit lib. iii Orig. cap. lxviii, *abscida* dixerunt : ut Anastasius bibliothecarius in Leone iii.

Ibid. versu quincto à fine, post *Varro* adde : ut Nonius ostendit. In glossis etiam est : *Nerva*, νεῦρος : ubi *nervia* puto legendum.

Ibid. post *baptisma*, adde :

In VM, ut *alimonia, alimonium*; quod apud Varronem, & Vitruvium.

Vers. seq. post, *chlamyda*, adde : de quo Nonium vide. Vsus & Appuleius lib. x Met. item in ii Florid. *Chlamyda velat utrumque brachium.*

In IX, ut *fulix, fulica.* Hoc apud Maronem, Pliniumque : illud apud Ciceronem in Arateis : *Cana fulix.* Et i de Divin. *Rauca fulix.*

Vers. penult. post. *Nempe*, adde : C, & T : quomodo ex *lacte* est *lact*; ut alibi dictum. Item

146, 13, post *ruebant*, adde : His adde *penetral* ex *penetrale :* illo Propertius utitur in iv : hoc Ovid. i. Trist. Item *toral* ex *torale :* illud apud Horatium exstat epist. v : hoc in plerisque Varronis editt. lib. iv, de l. l. item Consentio, & vett. gloss. Sic *puteal, quadrantal, tribunal, auctumnal, virginal, cervical, cubital*, aliáque.

Ibid. 22, post *antiqui*, adde : Etiam ex *boletare, boletar*, in veteri epigr.

Comtas nolo dapes, vacuum mihi pone boletar.

Nec dubium, quin apud Trebellium Pollionem legi debeat, *boletar halieuticum* : de quo plura ad eum scriptorem maximus Salmasius.

Ibid. 25, post ὑπερβωμὶς : Sic *torcularium* Catoni de r. r. cap. lxvii, & alibi : *cochlearium*, Plinio lib. xxviii, cap. xvii, & Apicio lib. iii, cap. lxvii : *pulvinarium*, in vett. glossis, & similia.

146, 32, pro *infimi*, scribe *proximi*. Et post *utitur*, interfere ista : Sempronius Proculus l. xlvii, D. de legat. ii, *Binæ tabulæ testamenti eodem tempore*

tempore exemplarii causſa scriptæ. Vſurpat & Tertullianus, cujus eſt *exemplariis.* Item

Ibid. 36, poſt *docet*: De *præſepis* indicat hoc Plauti: *Hæc præſepis mea eſt.* Niſi *præſepes* malis: ut legere eſt apud Probum in Catholicis. Similiter in propriis: ut *Soracte*, & *Soractis.*

Item E, & VM. Vt *apluſtre*, *apluſtrum*: de quo inferiùs * dicemus. *Milliare*, *milliarium*, L. XLII. D. De excuſat. *Ganſape*, *ganſapium*; ſi ſequendus nobis Caſſius Severus, cujus verba paullò antea adduximus. *Præſepe*, *præſepium.* Varro lib. II, de R. R. cap. V: *Pabulo viridi objiciendo in præſepiis.* Ac ſimiliter Appuleius in VI Met. *Præſepium meum hordeo paſſim repleri jubet.* Gloſſ. vett. φάτνη, *præſepe*, *præſepium.* *lib. ſeq. cap. 13.

147, 2, poſt *obſidium*, adde: *conſortio*, *conſortium*, *interſtitio*, *interſtitium.*

147, 2, poſt *adjectivum*, adde:

O, & EN, ut *Anio*, *Anien.* Prius eſt apud Horat. lib. I, od. VII:

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda.

Alterum eſt apud Statium I Sylv.

Qua præceps Anien, atque exceptura, &c.

Et ante eum ſic Cato; teſte Priſciano. Ab *Anio Anionem* dixere, quo Ennium eſſe uſum, ait Servius. Ab *Anien* verò *Anienem*: quod apud Maronem in VII, ut *Anienis* apud Catullum. Indeque *limfa Aniena*, apud Propertium in III. Similiter non *Nerio* tantùm dixere, unde eſt *Nerienis*: ſed & *Nerien*, unde *Nerienis.* Vſus eo Plautus Trucul. act. IV, ſc. VI. Vide Gellium lib. XIII, cap. XXI. Etiam *turbo* eſt apud Maronem in VII:

— *Torto ſub verbere turbo.*

At Tibulli eſt lib. I, el. V:

Namque ager, ut per plana citus ſola verbere turben †.

† *Ita editum à Scaligero, Duza, Paſſeratio. Vbi Regienſis vetus Aldina, alia, turbo. Etiam MSSi Palatini. ‡ lib. I.*

Qui verſus ſi occurriſſet Chariſio ‡, credo, non ſcripſiſſet, ſtultè dici *turben.*

Ibid. verſ. 4. poſt Ἀντιφῶντος adde: Ita apud Terentium eſt, *Antipho Antiphonis*, & *Antiphon*, *Antiphontis*: *Demipho Demiphonis*, & *Demiphon Demiphontis.* Ac Cicero eodem modo in Frumentariâ dixit *Xeno*, pro *Xenon*: item pro Muræna, ac Fundanio, *Dexo*, & *Meno*, pro *Dexen*, & *Menon.* Sed & Statii eſt III Achill.

— *Stimulatque Agamemno volentes.*

Imò in melioribus etiam Ciceronis MSSis eſt lib. XIII ad Att. ep. XV: *Poſteaquam à te Agamemno.* Contra Cornelius Nepos: *Dion Hipparini filius*, *Xenon* Plinio lib. XXII, cap. XXII: uti & Cenſorino. Apud quem & *Meton* legas. *Telamon* Ovidio XIII Met. Manilii quoque eſt lib. I:

Æthereuſque Platon, & qui fabricaverat illum.

Vide Fabium lib. 1, cap. v, & Priſcianum lib, 1 : è junioribus multa imprimis congeſſit Claudius Dauſquius in Orthographicis.

Etiam in declinatione iſoſyllabâ interdum N aufertur à Latinis : ut *Mino*, & *Atho*, à Μίνως, & Ἄθως : qua de re dicemus, cùm ad declinationem ſecundam deventum erit.

147, 7, poſt *neceſſitas*, adde : *teneritudo*, *teneritas* : illo Appuleius uſus lib. v, Met. at priori Cicero in v, de Fin. Bon. & Mal. Similéque *temeritudo*, & *temeritas* : illud eſt Pacuvii Duloreſte : alterum frequens Ciceroni.

Ibid. 9, poſt *propages*, adde : *compago*, *compages*. Ac poſſis huc quoque referre, *ambago*, *ambages*. Priori uſus Manilius in IV :

Et verum in cœco eſt, multâque ambagine rerum.

Ibid. 17, poſt *ſcorpius* : *capo*, *capus* ; *gobio*, *gobius* ; *ſtrabo*, *ſtrabus* ; *architecto*, *architectus* ; *termo*, *terminus*. Priori uſus Ennius, à Græco τέρμων : ut *terminus* à genitivo τέρμονος.

Ibid. poſt verſum ult. adde : Sed de talibus plura diſſeram ; cùm ad declinationem quartam acceſſero.

150, 7, poſt *dictum*, adde. Et extra hæc ſunt alia : ut *gluten*, *glutinum*,

150, 8, poſt I S, adde : ut *Eleuſin*, *Eleuſis* ; *Salamin*, *Salamis*. Neque id in Græcis modò ;

Ibid. 22, poſt *delphinus*, adde : Sed *Titanus*, & *delphinus*, ſunt poſteriora ex obliquis nominum *Titan*, & *delphin*. Nam Τιτὰν τοῦ τιτᾶνος : inde *Titanus*. Τιτὰν verò à טִיט, id eſt, *lutum* : ut idem ſit ac γηγενὴς, ſive *terrigena*. Nam gigantes, qui cum Diis pugnarunt, è Terra natos fabulantur, *Titani*, pro *Titanes*, eſt apud Nævium lib. 1 belli Punici : *Inerant ſigna expreſſa, Titani quomodo, & bicorpores gigantes ; Minas, Ephialtes, Rhœtus, atque Purpureus, filii Terras.* Plautus Perſâ act. 1, ſc. 1 :

Quid ergo faciam ? diſne adverſer ? quaſi Titani cum Dis belligerem ?

At *Titanes* iidem Tullio, Horatio, Ovidio, & aliis. Sic à δελφὶς, vel δελφὶς τοῦ δελφῖνος, eſt *delphinus* : quod apud Horatium initio epiſtolæ ad Piſones. Sed *delphines* ait Ovid. III Triſt. el. x : uti Maro Ecl. VIII :

— *Inter delphinas Orion.*

Similiter quædam deſinunt in Y S, & Y N. Vt *Phorcys*, *Phorcynis*, & *Phorcys*, *Phorcyis*. Priùs agnoſcit Priſcianus in VI, alterum Phocas. Sanè & φόρκυνα eſt Il. ρ, quod à φόρκυν : proque φόρκυνα, monet Euſtathius, etjam φόρκυν legi, quod à φόρκυς.

Ibid. 23, poſt *ut*, adde : (ex communi opinione, quam alibi expendimus.

150, 31, poſt R, & S, idque partim in ſecundâ, partim in tertiâ. In ſecun-

secunda : ut *exter, exterus* ; *infer, inferus* ; *prosper, prosperus* ; *pestifer, pestiferus* ; quod apud Celsum lib. II, cap. II : *Sudor quoque frigidus in acutâ febre pestiferus est.* Item in propriis ; tum virorum, ut *Teuerus, Teucer* ; *Evandrius, Evander* ; tum aliis quoque, ut *Ister, Istrus.* Gell. lib. X, cap. VII : *Istrus enim quoque in Europa fluit.* In tertiâ verò,

150, 32, post *impubes*, adde : Quamquam de *impuber* res non satis est aperta. Nusquam enim me legere hoc memini, nisi apud Grammaticos : quos Iosephus Scaliger secutus, in Galliambo Catulli, pro *mulier*, contra omnes libros, *puber* reponit. Sed cùm Grammatici nullum laudent auctorem, ut aliud non esset, incerta foret Scaligeri conjectura. At *pubes* adjectivum rejici nequit. Est enim Ciceronis pro Rabirio perduellionis reo : *Neminem esse dico, qui pubes tum fuerit, quin arma ceperit.* Ac *impubes* similiter usurpat Ovid. lib. II, Fast.

Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis.

Dicitur quoque hic & hæc *impubes*, & hoc *impube*. Ita *puer impubis* est apud Plinium lib. XXIII, cap. VII. Atque hinc Maro in V :

— *Comitemque impubis Iuli.*

Horatius lib. II, od. IX, *impubem Troilon* ait. Imò *pubis* quoque adjectivo pro *pubes* Cæsar dixit : ut Priscianus ait in VI. Dixere etiam

Ibid. sequitur continuò, *Ligus*, *Ligur*, ubi adde : sive nationem signet, sive gentis sit Æliæ nomen. *Ligus* pro natione est apud Sallust. V, Hist. teste Prisc. in VI : item Maronem in XI, Silium in VIII : etiam Charis. in I. Nempe ut Græci, ὁ Λίγυς, Λίγυος. At *Ligur* est apud Lucanum in I, Prisciano teste. Vt cognomen Æliorum est, legas sic apud Cic. pro Domo, & Verr. III. Qui *Ligus* lapp. Capitolinis.

Vers. seq. post *vocalis*, adde : Est ubi præter vocalem & declinatio mutetur. Vt *algor, algus.* Posteriori, ut etiam Charisius monet, usus Plautus Rudente : *Tu vel suda, vel peri algu.*

Ibid. vers. ult. post *celer*, adde : *sacris, sacer* ; unde Plauto, *porci sacres*, de quo postea.

150, vers. ult. pro *memor*. Dixere enim hic & hæc *memoris*, & hoc *memore* ; ut ex Capro refert Priscianus : qui & locum hunc Cæcilii adducit : *Itane Antipho est inventus profluvia fide ?*

Itane est immemoris ? itane est madidâ memoria ?

Simile est *indecoris*, & *indecer*. Par quoque ratio in substantivis. Vt *capparis, cappar.* Palladius lib. XI, cap. XI : *Servator thymum, & origanum, & cappar mensis initio.* Ita quoque est in editione Rob. Stephani. *Turturis*, pro *turtur*, ait se in veteri codice Ausonii reperisse Mariangelus Accursius. Similéque

151, 6,

151, 6, post *restitutionem* adde :

Sed imprimis ER, & VS, concurrunt in iis, quæ veniunt à Græcis in OS, ut Μένανδρος, *Menandrus*, vel *Menander*: Θύμβρος, *Thymbrus*, vel *Thymber*: Εὔανδρος, *Evandrus*, vel *Evander*. De quibus pleniùs dicam, cum ad terminationes secundæ declinationis erit deventum. Similiter *uter*, & *uterus* dixere. Cæcilius in Vmbris : *Nunc uter crescit, non potest celari.* Quid si & *acer*, & *acrus*, huc referamus ? Sanè *acrum*, pro *acrem*, Charisio teste, dixit Cn. Matius Iliad. xv.

151, 8, post *præcedit*, adde.

AS, & ATIS, in adjectivis se offerunt. Vt, *Ardeas, Arpinas, Capenas*; ex *Ardeatis, Arpenatis, Capenatis*; quæ tria integrè sic extulit Cato in primo Originum. *Larinas*, & *Mæcenas*, ex *Larinatis*, & *Mæcenatis* : quæ in vetustissimis libris inveniri, ait Priscianus libro de Accentibus. *Ferentinas*, ex *Ferentinatis*, quo usus Titinius *Psaltriâ*. *Penas*, ex *Penatis*, quomodo dici posse Labeo Antistius putabat, teste Festo. *Summas* ex *summatis*, *infimas* ex *infimatis*. Plautus Sticho :

Ergo oratores populi, summates viri,
Summi accumbent, ego infimatis infimus.

Ibid. 31, post VM : adde : sive sit ES quinctæ : ut, *diluvies*, *diluvium*; *proluvies*, *proluvium*; sive ES tertiæ :

Ibid. 35. post *legere* est, adde :

Item cum VS : ut, *palumbes*, *palumbus*. Apud Terentium quoque est *Æschinus* : at Græcè Αἰσχίνης, & nobilis ille Orator Ciceroni, & aliis semper *Æschines*. Num verò similiter *Hercules*, & *Herculus*, dixerint, an genitivus *Herculi* potiùs sit ab *Herculeus*, meliùs exponam libro sequenti cap. VIII, & imprimis extremo cap. X.

151, vers. antepen. post *seps*, adde : Sic ex *satrapes satraps*, apud Sidonium Carm. 11 :

Quisque sedet sub rege satraps. ita vinxerat omnes.

Et *nubs* ex *nubes* apud Ausonium in Monosyllabis habes :

— *Iunonia ludificat nubs.*

Ac meminit etiam Beda. Sed respuit Servius in X.

Item in X : ut *fax* ex *faces*. Festus : *Faces antiqui dicebant, ut fides. Pollux* ex *Polluces*, quod è Πολυδεύκης. Varro lib. IV de L. L. *Pollucis à Græcis, in Latinis literis vett. nomen, quod est, inscribitur, ut* Πολυδεύκης, *Polluces, non, ut nunc, Pollux.* Plautus Bacch. act. IV, sc. VIII :

Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules.

151, vers. ult. post *stips* : adde :

In CS, sive X, ut hæc *nucis*, *nuceris* : quæ postea κατὰ συγκοπὴν, *nux*, *nucis*

mucis. In GS, sive X: ut hic *regis*, *regeris*, quæ nunc *rex regis*. Dicimus de his ex Charisio lib. seq. cap. VIII. Nec de genitivo hujusmodi mirum, cum, ut Scaliger ad Festum observat, similiter dixerint, *bovis boveris*, *suis sueris*, *axis axeris*, *lapidis lapideris*: imò & hic *Iovis Ioveris* fortasse & *Apellinis Apellineris*, pro *Apollo Apollinis*.

152, 4, post *dissentio* adde: Nempe ei imposuit Valerius Probus in Catholicis: ubi Varronem sic ait in recto dicere. Sed locum poetæ non apponit. *Laurens* ex *Laurentis*. Ennius in Annal. †

Quos homines quondam Laurentis terra recepit.

† *libro, ut videtur, primo: quod tamen Priscianus nō expressit.*

Ibid. 5, post *discors*, adde: *Tiburtis*, *Tiburs*. Prius est apud Catonem in primo Originum: *Populus communiter Tusculanus*, *Tiburtis*, *Pometinus*, *Ardeatis*, *Rutulus*. Posterius est in veteribus Inscriptionibus: *Senatus populusque Tiburs*.

Ibid. 6, post *supellectilia* adde:

IS quoque, & EVS, commutantur: ut *Adonis*, *Adoneus*: unde *Adonei* apud Apulejum.

Multa etiam adjectiva nunc in IS exeunt, nunc in VS. Vt *hilaris*, & *hilarus*. Vnde *hilara* apud Plautum Rudente. *Sterilis*, *sterulus*. Vnde *sterulam*, teste Festo. *Improlis*, & *improlus*, secundùm eundem. *Imbecillis*, *imbecillus*. *Manis*, *manus*. A priori est *immanis*: uti & *dii Manes*. *Pronis*, *pronus*. Prius apud Varronem Parmenone. Sed imprimis hoc fit terminatis in ARIS, & ARIVS. Vt *palmaris*, *palmarius*; *vulgaris*, *vulgarius*; *singularis*, *singularius*; *jocularis*, *jocularius*; *auxiliaris*, *auxiliarius*, aliaque. Satis de IS.

NS nunc est ex IS; ut *glandis*, *glans*; de quo actum: nunc etiam convenit cum VS; ut *opulens*, *opulentus*; *violens*, *violentus*.

Ibid. inter tertium, quartumque à fine versum adde:

Ævus, *ævum*. Lucretius lib. II:

— *Ævum debebunt sparsa per omnem*
Disjectare.

Et lib. III:

Non modò non omnem possit durare per ævum,

153, 15, post *vocatur* adde. Ac similiter Serenus Sammonicus.

155, 10, post *equum?* adde: Et in III:

Nec brevis in rugas cingula pressa suas.

Etiam Calpurnius Ecl. VI.

Ibid. 22, post *perperam*, adde:

Cælus, & *cælum* dici, auctor Arnobius lib. I, ut mox liquebit. Pleniusque de hoc cap. seq.

156, 15, post *sociatur*, adde: Interea & *filus* dixisse, credo Arnobio in sexto.

Ibid. 33, post *Messanam*, adde: A. Gellio quoque observatum lib. XIII, cap. XIX, Ciceronem quinctâ in Verrem dicere: *Peranguſto fretu diviſa.* Ac plura de eo dicam declinatione quartâ.

Ibid. versu antepenultimo, post ξίφη: Fabius tamen lib. I, cap. V ait: *Gladia qui dixerunt, genere exciderunt.* Nempe non sic Cicero loqueretur. Sed antiquarius Varro in VIII de L. L. disertim ait, dici hic *gladius*, & hoc *gladium.* Inque I de R. R. cap. XLVIII ait, *Herba ea vocatur vagina, uti qua latet conditum gladium.*

157, 1, post *vidimus*, adde:

Inceſtus, hujus *inceſtus*, & hoc *inceſtum*, *inceſti*, de quibus notum.

Ibid. 12, post *reddidimus*, adde:

Lectus, *lectum*: ut L. XIX, § Item Celsus, D. de auro arg.

158, 3, post *codices*, adde:

Ocimus, *ocimum*, teste Sosipatro: qui virili Æmilium Macrum usu docet.

Ibid. 12, post *vidimus* adde: Tantùm igitur apponam hæc Plinii lib. XIII, cap. XI: *Papyrum naſcitur in paluſtribus Ægypti.* Et mox: *Ex ipſo quidem papyro navigia texunt.* Rursum: *Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem papyrum intellectum eſt.* Ac deinde: *Præparantur ex eo chartæ.*

Ibid. 16, post *Merceri* adde: *Peccatum*, *peccatus*, quartæ. Quomodo Cicero Verrinâ II ait, *manifeſto peccatu*: ut Gellius etiam observat lib. XIII, cap. XIX.

159, 14, post *tegit.* Vbi apertior γνώμη, si *hominem* rescribas.

Ibid. 27, post *aut ſinum*, adde: Sanè hoc loco nihil apertius. Sed parùm solidum de Maronis loco: ubi tamen neutrum statuit Priscianus, eumque secutus Erythræus indice Virgiliano, & alii.

160, 2, post *lectum eſt*, adde. Pluráque Festus in *Spicum*, & Nonius in eâdem voce.

Stadius, *ſtadium*, Macrobius lib. I in Somnium Scipionis, cap. XV: *Centum enim & octoginta ſtadios non excedit acies contra videntis.* Nempe more Græco, qui & σταδίος, & στάδιον; dicunt.

Ibid. ante *Theſaurus*, quod est vers. 30, scribe:

Tergus, *tergum.* Quod Nonius probat hoc Plauti Asin. act. II, sc. II:

Habeo, opinor, familiarem tergum, ne quæram foris.

In nonnullis tamen MSSis legas *familiare*: ac neutrum metro repugnat.

Ibid. versu 5, à fine, post *tibi*: Vt habeant, quo se tueantur, Angelomus præfat. in libros regum, & Beda in vita Cudberti: apud quos *theſaura* in plurativo legâs.

161, 6, post *cap. X.* adde:

Torus, *torum.* Lapis antiquus: *Iulia Firma ſita tumulo, Quæ communis to-*

rum

rum ſervavit caſta mariti. Sunt alia id genus compluria in vett. lapp. quibus non inſiſtam, quia multi ſequioris ſunt ævi, nec exemplum habemus apud priores.

Tributus tributum. Gellius lib. XIII, cap. XIX: *Hic inceſtus, quod admiſſum eſt, & hic tributus, quod tributum nos dicimus, à pleriſque veterum dicta ſunt.* Signat Catonem, quem ſic loqui probat Nonius iſtoc ex Originum libris: *Ne prædia in lubricum dirigerentur, cùm tributus exigeretur.* Eſt & Plauti Epidico act. II, ſc. II:

At tributus cum imperatus eſt, negant pendi poteſſe:
Illis, quibus tributus major penditur, pendi poteſt.

Ibid. 26, poſt *alii*, adde: Etiam in proſa uſi: ut Charîſius oſtendit illo Caſſii, epiſtolâ, quam de Dolabella ſcripſit: *Arabi mirifico animo erga nos fuerunt.*

Ibid. 27, poſt *abacus*, adde: Sic *Æthops*, *Æthiopus*. Lucilius:

Rhinoceros velut Æthiopus. ——

Cappadox, Cappadocus. Columella lib. VI, cap. XVII: *Cappadocus* (ſal) *minutè tritus, & immiſtus melli.* Et lib. X:

—— Cappadocæ ſervat cognomina gentis.

Appulejus quoque uſus in VIII. *Cilix, Cilicus*: quod Virgilii vett. libb. in Culice habent, ſequiturque eos Scaliger. Etiam, ut Græci γρὺψ, ita *gryps* Latini: ac præterea ex obliquo γρυπὸς, *gryphus*, adſumto ſpiritu. Ita *gryphis*, pro *gryphibus*, dixit Plinius lib. VII, cap. II.

Ibid. 28, poſt *dictum*, adde:

Vti & T concurrere cum C, & E, cognoſcimus inde, quòd ex *lacte* fecere, *lact*; ex *lact*, *lac*: ut vidimus.

163, 17, poſt *putant*, adde, præeunte Probo in Catholicis.

166, 14, poſt *fuit*: Cui levis eſt Priſciani auctoritas, is Ovidium audiat: cujus hoc Amorum lib. II, eleg. I:

Quid pro me Ajaces alter & alter agent?

Atque ita quoque Suetonius in Auguſto cap. C: *Duobus Sextis, Pompejo, & Appulejo coſſ.*

167, 18, poſt *refugiſſe*, adde:

Mox * *& frumentis labor additus.* * I Georg.

Nec refugit

168, 8, poſt *Gaudentium*, adde: *Mella* crebrum Maroni. Apud quem & *defruta* legas in IV Georg.

172, 2, poſt *duntaxat*, adde:

Pallor ſolùm ſingulare, juxta Chariſium. Nimirum, ut ipſe ait, eorum nominum more, quæ videri, aut tangi non poſſunt. Non dubitavit tamen

Lucretius lib. IV dicere :

Quæ contage tuâ palloribus omnia pingunt.

Ibid. 29, post *interpretem*, adde :

Silex caret plurali, si audimus Diomedem lib. I. Sed Lucretii est lib. II :

Et validi silices, ac duri robora ferri.

Et lib. I : *--- Silicum suffulta cavernis.*

Ovidius quoque lib. IX Met. *rigidi silices*, & III de Arte.

176, 4, post *exilia* adde : Imò Maronis quoque est V Æn.

Impediunt, texuntque fugas.

177, 5, post *exstruuntur*, adde :

Impuritiæ. Plauti est Persâ act. III, sc. III :

— Trecentis versibus

Tuas loqui impuritias nemo potest.

Quemadmodũ nec idem *infamias* refugit eâdẽ comœdiâ act. III, sc. I :

Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,

Gravior paupertas fit, fides subtilior.

Ibid. 22, post *flagitiorum*, adde : Etiam Gellius usus lib. I, cap. II, & Symmachus lib. VI, ep. VII.

179, 33, post *Ciceronem*, adde : lib. V, epist. VIII : *Sed quædam pestes hominum laude alienâ dolentium.* Et orat. pro Sylla : *Illis inclusis in Rep. pestibus.* Item ex veteri poeta Quæst.

Ibid. post versum ult. adde : Etiam apud Senecam philosophum habes præfatione libri III quæst. Nat. *Non minores fuere pestes mortalium, quàm inundatio.*

180, 24, post *Alexandrea*, subde : Adde quòd hoc loco elegantem ἀνθιτεσιν efficit.

182, 16, post *spebus*, adde : *Stultitia* singulare semper, juxta Charisium. Sed si Plautus *insanias* usurpat, credo nec *stultitias* refugisset.

Ibid. 17, post *posuimus*, adde :

Supellex plurali carere, ait Diomedes. Nec repugnat, quòd *supellectilia* dicamus. Est enim hoc à recto *supellectile*.

Tabes quoque, ἡ τηκεδών, semper singulare : ut est apud Charisium, & Phocam.

182, 27, post *duritias*, adde : Et lib. XXVIII, cap. IV : *Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus.*

Ibid. 33, post *auctore*, adde : Sed Varronem plurativo *hæ vis* dixisse, testis est Probus in Catholicis. De Lucretio, & Sallustio idem ostendam, cap. XLVIII.

184, 34, post *vulgatum*, adde : Veteres verò nec *jurum*, vel *jurium*, formidabant.

dabant. Ipse enim Charisius citat ex Catonis Originum lib. VII : *Iurum legumque cultores.* Plautus similiter loquitur : imò Vlpianus etiam dixit *juribus* : ut cap. XLVI liquebit.

193, 16, post πρωτάρχοντες, adde : Glossæ Cyrillo tributæ : Αειστοι, *optimates. Singulare non habet.* Etiam

197, 19, post *veprem*, adde. Interea censeo rectum potiùs *veper* fuisse, quàm *vepris.* Et movet, quòd *hunc veprem* dicatur : at illa in E R sæpius *virilia* : illa in I S plurimùm sunt feminina.

198, 22, post *Alpis* adde. Sed qui eo pugnet, non attendat hic pluralitvè dici *Alpis* pro *Alpes.* At singulare est illo Livii libro XXV : *Ipsi per Taurinos, saltusque Iuliæ Alpis, conscenderent.* Ovidii quoque est in III de Arte :

Nec quot apes Hyblæ, nec quot in Alpe feræ.

Etiam Dionysius in Περιηγήσει ait :

--- Ἐκ δὲ βορείης

Ἄλπιος ἐρχόμενος.

Etiam, Latinâ imitatione legas in VII Sibyllinorum oraculorum :

--- Δύσβαλον Ἄλπιον.

200, 24, post *popularis* adde : Idem lib. IV de Rep. *In cive excelso, atque homine nobili, blanditiam, ostentationem.* Q. Cicero de petitione consulatus : *Quid opus est magnopere blanditia?* Rutilius Lupus, Rhetor Fabio ipso antiquior : *Blanditiâ suâ, quod petisset, à patris mollitie impetraturum.*

201, 25, post *facta*, adde : Imò & Ovidius V Fast. ait :

Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo.

Et epist. IX : *Efferus humanâ qui dape pavit equos.*

205, 19, post *ineptiam*, adde : Vt de Prudentio taceam; cujus est adversus Symmachum lib. I, *ineptia vulgi.* Et lib. II, *gentilis ineptia.*

Ibid. vers. 4 à fine, post *reddendus*, adde : Attium usum, docebit Charisius. Etiam

206, versu quarto à fine post *ventre*, adde. Imò nec pro *commination*e olim eo defecit : si rectè ita Festi locum mutilum supplevit Iosephus Scaliger : *Mina singulariter dici pro eo, quod pluraliter dicitur, Curiatius auctor est. Item M. Cato in Suasione : Mina cogi nulla potuit.*

212, 28, post *Micenææ* adde : Plinius lib. XVI, cap. IV : *Fidenam primus irrupisset.* Et Sillius Italicus lib. XV :

--- *Roma minanti*

Impar Fidenæ. At *Fidenæ* pluraliter Livius, Tacitus, alii.

216, vers. ult. post *fami*, adde : Sed horum dispar ratio, ut planum faciam libro sequenti. Quare priorem præfero sententiam.

227, 21, post *æquum*, adde : Similiáque *hu, frit, hir.* Nisi hoc *hiris* facit, ut

censet Priscianus. Valerius Probus, (ut Charisius ex Flavio Capro refert) *Alecto* quoque ἁπλῶς, sive, ut ipse loquitur, μονόπλως putabat. Quod si est, in patrio casu non liceat *Alectûs* dicere. Vult enim recto quidem, & vocandi casu, dici *Alecto*, ac præterea accusativo, propter Maronis illud, *Luctificam Alecto*: at cæteris at casibus carere.

Ibid. 25, post *format*, adde: Cornelius Nepos in vita Pomponii Attici: *Subitò tanta vis morbi in imum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistulæ puris erumperent.*

Ibid. à fine versu quincto post *virus* adde: Similiter Charisius lib. 1, ut de Alcuino, & aliis taceam.

230, 32, post *possum* adde: Nisi *lineas* malis intelligere: de quo alibi *. Sed utrumcunque intelligas, etsi *incitas*, & *incita*, eâ significatione, nonnisi accusativo casu apud classicos invenio: tamen naturâ suâ casibus variatur. Cur enim alia ratio sit in *incitus*, cum præpositio negat, quàm cum affirmat? ut *inciti delphini* apud Cic. *vis incita venti*, apud Lucretium. Præsertim quandò, ab altera significatione, ut Isidorus † ait, *& egentes homines inciti vocantur, quibus spes ultra procedendi nulla restat.*

* *lib. de structura cap. 6.*

† *lib. 18. cap. 67.*

231, 8, post *dixerunt*, adde: Quod & Probus in Arte comprobat, ut etiam apud Cledonium legas. Ac apud Charisium quoque est, Varronem in v de L. L. dicere *later*, & genitivum esse *lateris*, ablativum *latere*.

232, 12, post *crassitudine*, adde: Curtius lib. VIII: *Iovis femine Liberum patrem esse celatum.* Plinius similiter lib. XXVIII: *Hic adalligatus femini omnes impetus discutit.* Et mox: *Femina atteri adurique equitatu, notum est.*

Ibid. post versum 18 adde:

Viscere tantùm singulo numero ablativum habere, Phocæ sententia est. Sed de eo jam vidimus. Idem Phocas ait, *obice* solo inveniri ablativo. Quasi non Plautus Mercatore, *iste obex*, dicat; Plinius Panegyrico, *nullæ obices*, & alii similia.

236, 1, post *accusandi*, adde: (loquor nunc ex communi opinione, quam suo loco expendam)

237, 1, post *genitivo*, adde: agnoscit Probus in Catholicis, & Sosipater lib. 1. Imò

238, 13, post, *At pecudis eam corripit*, subjunge: Quid quod Cæsar, qui Augurum res eo tractabat libro, fortasse illud protulit ex veteribus Augurum libris? Quomodo non magis imitari hac parte oporteat, quàm allata à Grammaticis ex Saliaribus Numæ hymnis.

242, 23, post *nominum*, adde, naturalis.

243, 8, post *Latinorum* adde: Primæ nominativus pluralis exit in AI, ut Ἀτρεΐδαι, Μοῦσαι: sicut Latinis, *Atridæ*, *Musæ*. Secundæ in OI, ut

ἀδελφοὶ,

ἀδελφοὶ, sicut Latinis olim *Adelphæ*: ubi postea I, ut ἀγροὶ, *agri*. Tertiæ in ES, ut πατέρες, sicut Latinis *patres*.

245, 33, post *proles* adde:

Cumque idem dicat IV Æn.

— Non antè Tyro despectus Iarbas:

Ovidius tamen III Fast.

Et potitur captâ Maurus Iarba domo.

Plauto Amphitr. est *Pterela*, qui *Pterelas* Ovidio III Met. & Statio VI Theb. *Marsya* Horatius ait lib. I, sat. VI: & rectè obsservatum Dausqueio, similiter apud Silium in VIII rescribendum, ubi vulgò *Martia*. At Latinorum aliis *Marsyas*, uti Græcis Μαρσύας.

Ibid. 35, post *quomodo*, adde: *histrionem* malim *hypocriten*, quàm *hypocritam*, dicere: idque Fabio præeunte lib. XI, cap. III: *Apud Andronicum hypocriten*. Item

246, 9, post *sensit*, adde. Quod & semel iterumque habes V Fast. Vti *Crete* VII Met. *Hesione* XI Met. Propertii item est *: * *lib. 4, el. 7.*

Andromedéque, & Hypermnestre sine fraude maritæ.

Maronis, *Erigone*, I Georg. *Hermione*, II Æn. *Ilione*, sæpius: & innumera alia.

Ibid. 31, post ὀπτεμῆς, adde: Sic Ovidio *Thisbes* IV Met. fab. IV: *Circes* XI Met. fab. II: Lucano in IX *Libyes*: Statio item III Theb. *Pholoës habitator opacæ*: Iuvenali sat. VIII, *Menalippes* &c.

Planum quoque de accusativis in EN: ut *Thracen*, Lucretii lib. V: *Hermionen* II Æn. Sic quoque Horat. lib. III, od. III:

Secernit Europen ab Afro.

Ovid. IV de Ponto lib. IV, el. V:

Cum gelidam Thracen, & opertum nubibus Æmum.

Martial. lib. XI, ep. XLI:

Formosam Glyceren amat Lupercus.

248, 23, post *Geryonai*, adde: *Geryonæ*, Græcis Γηρυόνης, quod apud Lucianum ad indoctum multos ementem libros: Θηβαῖοι † ὀστᾶ τοῦ Γηρυόνου, καὶ Μεμφίτας τῆς Ἰσιδος τὰς πλοκάμους. † Thebani ossa Geryonæ, & Memphitæ Isidis capillos.

249, 8, post *vias* adde:

Attius Phinidis: *Neque ulla curas finis interea datur.*

Nisi exponere placet, *quod ad curas*. Priscianus in Periegesi:

Dianæ fons est, Camerinâ gignitur undâ.

250, 28, post *periclis*, adde: Similiter *Æneam*, versu ita exigente, habes Æn. IV *, & Æn. VI †. Est & Horatii lib. II, sat. IV: * *vers. 214.* † *vers. 685.*

Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.

253, 14 >

253, 14, post λόγω scribe : Hodie discriminis causſa circumflexum vocali imponunt : ut *Æneâ*, *Musâ*. Olim apicem vocali superscribebant : teste Fabio lib. I, cap. VII.

256, 32, post *lapsus*, adde : Si tamen opus sit distinctione sexus, *abus* præfertur. Vt Tullio in Rabirio, quemadmodum dixi: *Cæterisque Diis Deabusque pacẽ peto.* Et in veteri inscriptione Auxumi: DIVIS, DIVABVSQVE LVCI SABVLLI. Nempe ut Demosthenes : Θεοῖς ἴυχομαι πᾶσι καὶ πάσαις.

258, 2, post, *Tymbrus*, adde : Sic *Anaximander*, & *Anaximandrus*. Vtroque usus Seneca lib. II Nat. Quæst. cap. XVIII, & XIX. *Antipater*, *Antipatrus* : quorum posterius in veteri Inscriptione. *Cassander*, *Cassandrus*, quo usus Ovidius lib. II de Ponto, & Censorinus cap. XVIII : etiam Silius in VII : *Qualis Mæoniâ passim Mæandrus in orâ.*
Ita plerique MSSi. Vnde in accusandi casu Lucanus in III :
Errantem Mæandron adit. *Terpandrus*, II Æn. Apud Iustinum lib. V : *Pisandrus dux patriæ relictus.*

Meleagrus est apud Ovidium VIII Met.

Ibid. 17, post *gryphus* adde : Priscianus in VI, atque iterum in VII, ait, *Iber Iberi* dici de Hispano ; *Iber Iberis* de gente juxta Colchos : atque addit, similiter Græcos distinguere. Sed negligunt id discrimen veteres. Claudianus in primo de laudibus Stiliconis :
— *Mistis hic Colchus Iberis.* non *Iberibus*. Et Strabo in XI ait, Asiaticos Ἴβηρας * ὁμωνύμως τοῖς ἐσπερίοις καλεῖσθαι. Vt utrique sint Ἴβηρες. Nec fluvius solùm *Iberus*, sed & *Iber* vocatur. Vtroque enim modo Lucano dicitur. Strabo quoque de eo in III : ἐπὶ τὸν † τῦ Ἴβηρος : & πλησίον † τοῦ Ἴβηρος.

* *Iberos eodem nomine vocari, ac Occidentales Iberi.*
† *Intra Iberum.*
‡ *juxta Iberum.*

259, 4, post *Antonii* : ut aliqui dicebant, cujus causſam mox exponam.

261, 2, post *filio*, adde : Nam si cum *Marcelle* conveniret, vel utrumque nominativi, vel utrumque vocativi terminatione extulisset. Nec tamen nimis pertendam : quia *genitus Marcelle*, dicere poterat, ut Sidonius, *chorus alme*.

Ibid. 12, post *times*, adde : Nec interea diffitendum, quodammodo in talibus locum etiam esse vocativo : imprimis in Maronis loco allato.

Ibid. 16, post *nobis*, adde : Sed *unus*, & *solus*, veriùs sunt pronomina : de quibus suo loco.

Ibid. 32, post *Ithacam*, appone. Sed præterquam, quòd dicere liceat, esse vocativum Græcum Λαέρτη : ne *Laërtie* quidem tam proprium est, quàm adjectivum è proprio formatum : qualia & *Delie*, *Tyrinthie*, & similia apud Statium, & alios. Mallem igitur, vel prænomen apposuisset, vel saltem gentis, aut familiæ proprium. Nam prisci illi dixere sine dubio, tum *Spurie*, *Numerie*, *Publie* : tum *Iulie*, *Horatie*, *Tullie*. Ibid.

Ibid. verſ. penult. poſt *oſtendimus*, adde : Quod autem dicebam, E tenuiter admodum proferri ſolere; id ex eo quoque colligas, quòd, ut extulere *here*, & *heri* : ita *Antonie*, & *Antonii*; *Æmilie*, & *Æmilii*. Atque inde eſt, quòd (ut verbo antea monui) Terentius Scaurus, *ô Antonii*, *ô Æmilii*, *in ſingulari vocativo & dicendum, & ſcribendum eſſe*, contendat. Quodque Valerius Probus in Arte tradat, ut vocativus & nominativus, pari ſyllabarum numero ſcribantur; etiam *ô Mercurii* per duo I I eſſe exarandum. Et ſubſcribit quoque horum ſententiæ Aldus Manutius lib. I artis Grammat. Nec ignorarunt illi, Horatium dicere lib. I, od. X :

Mercuri, facunde nepos Atlantis. Item od. XXIV :
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili.

Sed putarunt, hic eſſe χαρακτῆρα. Solùm diſſenſus eſt, num deciſum ſit E, an I. Græcis hic eſt E : & ſæpe à Latinis E exprimitur. Videmus tamen, Scaurum, & Valerium malle, I eſſe hîc reciſum. Nempe quando exprimebatur ultima vocalis, raptim adeò efferebatur, ut vix diſcerni poſſet, E, an I ſonaret.

262, poſt verſum ultimum ſubde :

Nomina in E R, quæ Græcè exeunt in βρος, δρος, vel γρος, ea vocativum quandoque formant in E. Nempe ut à *Tymber* eſt *ô Tymber* : ſic à *Tymbrus* eſt *ô Tymbre*. De utroque ex Marone paullo antè vidimus. Ac dicebamus, ſimiliter apud Maronem gemino in loco *Euandrus* legi. Vnde idem Maro *Euandre* format XI Æn. Item à *Leandrus Leandre* eſt apud Ovid. epiſt. Herûs. Propertii quoque eſt lib. III, el. XX :

Librorumque tuos, docte Menandre, ſales.

Meleagre eſt apud Martialem, vel alium, libello de ſpectaculis epigr. XV. Item Valerium Flaccum lib. I. Vulgo ajunt, hujuſmodi vocativos κατὰ μεταθεσιν fieri : puta R E, pro E R reponendo. Quibus crederemus, niſi apertum eſſet, nos vocativos hoſce mutuari à Græcis, qui dicunt ὁ Εὐανδρος, ὦ Εὐανδρι, ὁ Μελίαγρος, ὦ Μελίαγρε, & ita in aliis.

Puere Plauto, & aliis, eſt ab antiquo *puerus* ; de quo antea vidimus.

265, 26, poſt *Divis* adde. Niſi magis placet, ut ab *is*, eſt *ei*, & *ii*; *eis*, & *iis* : ſic à *Deus* eſſe *Dei*, & *Dii* ; *Deis* & *Diis*. *Dei* & *Deis* minùs ſunt obvia. Sed apud Varronem eſt in IV de L. L. *Hi Dei, cœlum, & terra*. Et mox : *A quo Dei dicti, qui inde*. Lucani quoque eſt in I : *Inferni venere Dei*. Ac Priſcianus quoque in VII citat ex ſecundo Lucani, *Cœlique Deis*. Ac ſimiliter alibi idem, ſecundùm optimos codd.

266, 12, poſt *tricenúm* adde : Varro lib. I de vita populi Rom. *Quaternúm digitúm tabellis*.

267, 17, poſt *geminabant*, adde : Faciléque Scaligero adſentio, cùm

apud Festum, ubi in schedis Fulvii Vrsini est, *Privicloes, id est, privis singulis*: pro *privicloes*, rescribit *privoes*: ut veteres pro *privis*, seu *privis* dixere. Credo esse è carmine Saliari: ubi similiter *Pilumnoe poploe*, pro, *Pilumnei poplei*: ut antea ex Festo diximus. Mirum verò, aliqua secundæ in dativo hoc plurali per BVS efferri, quasi tertiæ forent. Vt *generibus*, pro *generis*. Quomodo, Nonio teste, Attius ait in Alcmæone:

— *Qui ducat, cùm socerum videt,*
In generibus tantam esse impietatem? — Sic numeris locus reddendus. Num statuemus, etiam *genus generis*, pro *gener generi* dixisse? Nempe ut simile sit istis, *vulturus* (quomodo aliqui apud Ennium legunt) *vulturi*, & *vultur vulturis*: *jugerum jugeri*, & *juger, jugeris*. Legitur quoque *pannibus*, pro *pannis*: ut olim videatur etiam fuisse quartæ: ut dicam cap. xx. Nec *mannibus*, pro *mannis*, refugit Hieronymus in Ecclesiasten cap. x: *Dignitate perflati vias publicas mannibus terunt, quos vulgo burichos vocant*. Credo, ætate Hieronymi, ut *diacones*, & *diaconibus*: ita *mannes*, & *mannibus* dixere. Nec optimo etiam ævo refugerint *colones*, pro *coloni*, si vera est conjectura Cuiacii libro xxvi, cap. xiii; ubi Sallustium in Catilina putat scripsisse: *Cum libertis, & colonibus*. Imò & in oratione L. Philippi: *Lepidus latro cum colonibus*. Ajunt à *coloni*, *panni*, *manni*, non minùs venire posse *colonibus*, *pannibus*, *mannibus*, quàm à *qui* est *quibus*. Sed non cogitant, rectum esse *quis*; unde ablativus *qui*, ut à *fortis forti*; nominativus pluralis *ques*, ut *fortes*; dativus *quibus*, ut *fortibus*. Sed de eo pluribus postea *.

* lib. 4 de Analog. cap. 6.

271, 30, post *eundem*, adjunge: Nec addere his alia opus, quæ se offerunt, postquam & nominativorum, & accusativorum talium ingentem ex variis copiam congessit industria doctissimi Dausqueji in Orthographicis lib. 1, sect. v.

272, 23, post *sibi*, adde:

Apud Statium quoque xi Theb. legas,

--- *Prometheus artes.* Item, *Peleos*, apud Martialem lib. 11, ep. lxiv.

273, 20, post *Vlysses*, adde: Vt fallatur Cæsar Scaliger, cùm Latinos *Achilles*, & *Vlysses*, feciisse putat ex Αχιλλεὺς, & Ὀδυσσεὺς, extrito ϒ. Vide cum de caussis l. l. cap. xxvii.

274, 8, post βαλιὸς, adde: vel etiam βάλτευς, accentu Æolum, & Dorum more retracto,

275, 19, post *producunt*, adde: Emendandus etiam Valerius Flaccus in primo: ubi & in ea, quæ cum Carrionis scholiis, & altera, quæ cum ejus castigationibus prodiit, legitur hoc pacto:

Aut Athon, aut Rhodopen, aut mœstæ mœnia Pisæ.

276, 14,

276, 14, post *vectigale*, adde : *mellis, & fellis*, à rectis hoc *melle*, hoc *felle*.

Ibid. 16, post *Volturis*, adde : *(nisi volturus malis)*

277, 10, post *insolens*, adde : Vel potiùs, quia in optimis etiam membranis nostris est, *Et si mulier erubuis*, unius solùm literæ trajectione legamus :

— Et si
Erubuit mulier cum lacte, & purpura mixta.

Ibid. 13, post *Nonium* adde : & quæ de *iteris*, ac *itiner*, diximus in Originum libris.

Ibid. 18, post *corpus*, adde. Imò ne illud quidem satis certum, an *puber*, & *impuber* dicatur. Nam ut à *Ceres Cereris* : sic non minùs à *pubes*, & *impubes*, deflexeris *puberis*, & *impuberis*. Fusè de eo vidimus libro superiori cap. XXXVI.

Ibid. 27, post *abest*, adde : Vide, quæ dicta libro præcedenti cap. XXXIV. Alioqui videri etiam posset, *Anienus* dici pro *Anionis*, ut veteres *benus* dixere pro *bonus*, *elus* pro *olus*, *hemo* pro *homo*, & similia.

Ibid. post versum 4 à fine :

Carnis est à recto hæc *carnis*. Eo Livius Andronicus in Odyssea usus : ut diximus alibi * ex PriscIano. Qui addit, similiter legi apud Livium Patavinum lib. XXVI ab V. C. *Latinæque instauratæ, quòd Laurentibus carnis, quæ dari debet, data non fuerat.* * *lib. superiori cap. 35.*

Far non *faris* facit, ut *par paris*, *Nar Naris*; sed *farris* : idque ut à verbo *faris* differat, quemadmodum Priscianus ait in V, & VI.

Lar facere *Lartis*, à Charisio quidem in I, & Prisciano in V, proditum est : nempe propter Ovidii illud in epigrammatis :

Larte ferox cæso Cossus opima tulit.

Sed etsi vulgò apud Tullium *Lar* legatur : tamen verisimilius est, *Lartis* venire à recto *Lars*; qui apud Livium, & Ausonium. Nempe ut dicimus *Mars*, *Martis* : *pars*, *partis*.

Iovis non est à *Iupiter*; sed à recto *Iovis*, de quo dictum libro superiori cap. XLVIII. At *Iupiter*, ut Cæsellio Vindici placuit, facere debuit, *Iupiteris*, vel *Iupitris*. Atque addit Priscianus, sic apud veteres inveniri, *Marspiteris*, & *Marspitris*, *Diespiteris*, & *Diespitris*, imò & *accipiteris*, *accipitris*. Vbi mirum, tantum Grammaticum *accipiter* recensere inter ea, quæ à *pater* derivantur. Interea sanè credamus Prisciano, *accipiter* olim quoque *accipiteris* fecisse. At hodie parum tutò usurpes : cum *accipitris* tantùm reperiamus. De genitivis autem nominum *Marspiter*, & *Diespiter*, dicam lib. seq. cap. XX.

Iecur ait Sosipater facere *jecoris*, & *jecinoris*. Addit tamen, alios *jecinoris* flectere à recto *jecinor*. Priscianus pro eo dicit *jecinus*. Puto *jecinor* esse nativum magis. Nam ut ab *iter* est *itiner*, à *fruor fruiniscor frumiscor* : sic à *jecur*

prius fuisse *jecinur* : pro quo postea & *jecinus* dicere potuere, cùm P, & S sæpe adeo commutentur. Omnino igitur ἀναλογία dictat, *jecoris* quidem esse à *jecur*, *jecinoris* autem à *jecinor* : nisi malis, *jocinoris* à *jocinor* ; ut vulgo ea vox apud Plinium * scribitur. Et E, atque O, facilè commutantur : ut *benus*, *bonus*. Sed malim *jecinor*, propter ἀναλογίαν, & veterum Grammaticorum autoritatem.

* *Lib.* 31, *cap.* 8.

Hepar hepatis facere, nihil mirum, cùm Græcè sit τὸ ἧπαρ ἥπατος : ut Ἅλιαρ, Ἁλίατος facit ; φρίαρ, φρίατος.

A Græcis quoque accepimus genitivos in *antis* à rectis in *as*. Vt *adamantis*, *gigantis*, & propria *Atlantis*, *Calchantis*, *Pallantis*, *Euantis*. Maro x Æn.

Nec non Euantem Phrygium, Paridisque Mimanta.

At adjectivum *euantem* est ab *euans*, quasi ab *euare* : quod est ἰυοῖ canere, vel *euan* acclamare. Ita Maro VI Æn.

— Euantes orgia circum
Ducebat Phrygias.

Et Propertius lib. II, eleg. III :

Egit ut euantes dux Ariadna choros.

Simoïs Simoëntis facit. Ovid. epist. I :

Hac ibat Simois, hic est Sigeia tellus.

Virgil. I Æn. *— Simoentis ad undam.*

Quid mirum ? cùm Græcè sit Σιμόεις, Σιμόεντος. Simile, *Pyrois Pyroentis*, ut Πυρόεις, Πυρόεντος.

Etiam dixere *Amathus Amathuntis*, *Opus Opuntis*. Ovid. x Met. fab. x :

— Grævidamque Amathunta metallis.

Idem I de Ponto el. IV :

Cæde puer factâ Patroclus Opuntia reliquit.

Nempe ex Αμαθόεις Αμαθοῦς, ex Αμαθόεντα Αμαθοῦντα. Item ex Οπόεις Οποῦς, ex Οπόεντα Οποῦντα.

Semis quæritur sitne ἄκλιτον : an genitivum *semissis* ex se formet : quod censent Sosipater in I, & Priscianus in VI. Quibus posterius placet, ajunt, *semis* esse ex *semias*, eoque ut *as* facit *assis*, sic *semis* facere *semissis*. Sed *semis* non est ex *semias*, verùm ex ἥμισυ : ut ostendimus libro superiori cap. XXIX. Apud vulgatum interpretem legas accusativum *semis*, & *semissem*. Locus est Exodi XX, 10 : *Longitudo habeat duos, & semis cubitos : altitudo cubitum similiter ac semissem*. Sed veteres, quantum recordor, non usurpant *semis*, nisi in recto. Cæteros casus mutuantur à *semissis* : ut *semissem impendere*, *semisse emere* ; & fortasse etiam *homo semissis*, ut *homo nihili*. Video esse, qui censeant, vocem *semis*, vel *semi* solùm in compositione reperiri : ut *semiciniium*, *sembella*, *sestertius*, *selibra*. Sed ipsius est Varronis lib. IV de L. L. *Dupondius*,

pondius, & semis, antiquus sestertius est. Et mox: *Sembella, quod sit libellæ dimidium, quod semis assis.* Horatius quoque epist. ad Pison.

— Redit uncia, quid fit?
Semis. —

Vsus & Cornelius Celsus: adhæc Scribonius cap. CCLXVI. Item Festus, qui docet, ut dixi, ex ἥμισυ fieri κατ' ἀφαίρεσιν.

Serapis, & *Isis*, more Græco *Serapidis*, & *Isidis*. Sed Varro, Tullius, & Cincius, (Sosipatro teste) etiam dixere hujus *Serapis*, hujus *Isis*. *Thetis* quoque *Thetidos* facit Horatio. Et tamen hujus *Thetis* dixisse, colligit Priscianus ex eo, quòd Plautus dicat Epidico act. 1, sc. 1:

— Tum ille prognatus Theti
Sine perdat: alia apportabunt eii Nerei filiæ.

Nempe *Thetidos* à Græcis; hujus *Thetis*, Latinorum more.

Gliris est à recto hic *gliris*: quo Catonem in Originibus usum, testis Sosipater.

Similiter dixere hæc *litis*, hujus *litis*, unde *lis litis*. Hic *Quiritis*, hujus *Quiritis*: unde hic *Quiris*, *Quiritis*. Hic *Samnitis*, hujus *Samnitis*, unde hic *Samnis*. A masculino *Samnitis* in neutro hoc *Samnite* dixit Nævius in carmine de bello Punico, teste Prisciano in VI, & VII.

Etiam *Dis*, sive divitem, sive Plutonem notet, contractum est, vel ex *dives*, unde *u* extrito *dies*, posteaque *dis*: vel ex recto hic *Ditis*, hujus *Ditis*, unde *Dis Ditis*. Glossæ vett. *Ditis pater*, πλούτων. Petronius:

Has inter sedes Ditis pater extulit ora.

Ac Cornelius Severus similiter in Ætna, si stando Scaligeri conjecturæ.

Minos, & similia, quæ gignendi casu Græcè per ωος desinunt, Latinè habent *oïs*, more Græco. Vt in Ciri, — *Minois amores*. Et ibidem:

Essent qui generum Minoa auctoribus extis.

Sallustius tamen, more Latino, *Minois* format. Vti Priscianus probat illo ex V Histor. *Dædalum ex Sicilia profectum, quo Minonis iram atque opes fugeret.* Quid mirum? quando & ἰξοῦλλαξα quartæ simplicium declinant per O, ONIS: ut *Androgeo*, *Androgeonis*: *Atho Athonis*: ut vidimus cap. præcedenti.

Monoceros, & *Rhinoceros*, *otis* faciunt, more Græco: unde *monocerotem* Plinius lib. VIII, cap. XXI: *Rhinocerotis*, Martialis lib. I, ep. IV. Ad *Chryseros*, χρυσέρως, similiter inflectitur, ut Priscianus ait in VI. Sed *Ægoceros*, Αἰγοκέρως, qui Latinis *Capricornus*, sequitur secundam. Vnde Germanicus in Arateis *:

Cum sedem Ægoceri Cythereïus attigit ignis. * vers. 213.

Et Lucanus in X:

Ægoceron, Cancrumque tenet.

278, 2, post *usus* adde: imò & Attius, Lucretius, Varro, ac Tullius, ut

Nonius ostendit. Ex quibus Lucretii verba jam adduximus libro superiori cap. xxxvi.

Ibid. 6, post *formant*, adde: Et quid si similiter dicamus, ex hoc *pollen* esse hujus *pollinis*, inde hic *pollinis*, & concisè hìc *pollis*, hujus *pollinis*. Vidimus de eo libro præcedenti cap. xxix.

279, 22, post *fecit*, adde:

In iis tamen, quæ Græcè Genitivum formant per O S purum, genitivus possit esse isosyllabus. Nam ab hæc *poesis* dixeris hujus *poesis*; ab *emphasis*, vel *ellipsis*, hujus *emphasis*, vel *ellipsis*. Vt triplex in talibus sit terminatio. Quippe præter hanc Latinam est duplex Græca. Vt enim Græci dicunt ποιήσιος, & ποιήσεως, ἐλλείψιος, & ἐλλείψεως; ita Latini quoque *poesios*, & *poeseos*, *ellipsios*, & *ellipseos*. Atque ita in *emphasis*, *phrasis*, *metamorphosis*, & aliis.

280, 14, post *Vlyssius*: adde: In *cujusmodi* nominativus E V S quandoque patitur diæresin. Vt apud Ovid. xii Met.

Non ea Tydides, non audet Oileus Ajax.

Et apud Maronem in Culice *Orpheus* fit disyllabon:

— Tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis. Et postea:
Pœnaque respectus, & nunc manet Orpheus in te.

Eo minùs mirandum est, *Sapiem* hanc obtinere etiam in gignendi casu. Ita

281, 34, post *amnis*, adde: Ovidius epist. Sapphus:

An nisi legisses auctoris nomina Sapphûs.

Et in 1 operis de Arte suâ:

Non mihi sunt visæ Clio, Cliusque sorores.

Varro Cosmotoryne:

Didûs atque suum miscere sanguine sanguen.

283, 20, post *meæ*, adde:

Ejusdem est lib. iv, eleg. vii:

Et quoscunque meo fecisti nomine versus,
Vre mihi: laudes desine habere meas.

Vt sententia sit, quas laudes meo nomini, hoc est, mihi, scripsisti, eas flammis deposco. Est & Ovidii vi Fast.

In qua par facies nobilitate fuit.

285, 11, post *Tonanti*, adde. Sic idem Martialis, *elephanta*, *Babylona*, *Rhinocerota*, *gigantea*, *Rhetora*.

Ibid. 32, post *reliquit*, adde: Vsus & declamator vetus in epistolâ nomine Ciceronis ad Octavium scriptâ.

Ibid. vers. penult. post *manifestius*, adde: illo ejusdem in vii: *Lucifi-*

cam

cum Alecto. Et apud Varronem Sat. Menipp. Age modo : *Argo citiremem.* Item

291, verſ. penult. poſt *Pio*, adde : Quæri poſſit, an non ſimiliter oratores, & hiſtorici loquantur. Sanè in pleriſque codd. apud Curtium lib. v legas : *Medus à mare ad meridiem verſus, minor amnis eo, quem accipit, evehitur.* Sed vera lectio eſt, *ad mare*, ut eſt in Aldina, & ea, quam Hadrianus Iunius recenſuit.

293, verſ. penult. poſt XIV, adde : Varro per EI, *annalei* : ut Chariſius probat iſtoc ex lib. VI epiſtolicarum Quæſt. *Eclogas ex Annalei deſcriptas.*

301, 25, poſt *ferro*, adde : Iuſtinus in V : *Alcibiades cum claſſe victrici Aſiam vaſtat.*

304, 32, poſt XXVIII, adde : Manilii quoque eſt lib. I :

Fini cum viſu pariter ſua fila moventem.

Terentianus etiam Maurus :

Quem tantum in fini ſumunt heroica metra. Item :

Namque referre nihil, ſit quali ſyllaba fini.

305, 23, poſt, *proſpicere*, adde : Statius I Theb.

--- Imbri ventoque rigentes.

Varronis quoque eſt : *Non quærenda homini, qui virtutem habet, pænula in imbri.*

Ibid. 30, poſt *ulla*, adde :

Lapidi. Lucretius lib. I :

Cum lapidi lapidem terimus. ---

Vbi tamen membranæ noſtræ, *Cum lapidi in lapidem terimus.*

Ibid. 32, poſt *imago*, adde :

Melli. Sammonicus Serenus :

Aut pice cum melli, nitrum, ſulfurque, & acetum.

Meſſi factâ, apud Varronem, in primo de R. R. Vbi tamen *meſſe* in nonnullis.

Monti. Varro lib. VIII de L. L. *Qui dicit hoc monti, & hoc fonti, cùm alii dicant, hoc monte, & hoc fonte : ſic alia, quæ duobus modis dicuntur.*

306, 9, poſt *ſannæ*, adde : Auſonius epigr. XII, de occaſione :

— Sed heus tu. Occipiti calvo es. ---

Ibid. 17, poſt *legatur*, adde : Varro lib. III de R. R. cap. V : *Aquâ calidâ, & frigidâ ex orbi ligneo.* Et cap. XVI : *In orbi rotundo oſtendunt.*

Ibid. 32, poſt *Lucretius*, adde ; lib. I :

Nam quacunque prius de parti corpora cêſſe
Conſtitues.

Item

307, 8,

307, 8, post *recluso*, adde :

Ruri, & *rure* dici, ostendit Charisius in primo. Vide & infrà librum de Structura, cap. XLVI.

Segeti. Cato de R. R. cap. XXXVII : *Ex segeti vellito ebulum, cicutam.*

308, 5, post *dictum*, adde.

Quædam verò juniores per I efferunt, nullo, ut arbitror, veterum exemplo. Quale hoc Ioviani Pontani Meteor. lib. I, cap. de fontibus :

Et laticem longè ingratus infecit amaror,
Tellure incocta exudans, cinerique maligno.

311, 3, post *mittam*, adde ; qui è Plinio sic Varronem loqui docet : ut etiam Attium, & Pacuvium * præteream,

* apud Prisc. lib. 6.

314, 21, post *lyncium*, adde :

Quod verò diximus de exeuntibus in duas consonas, id non accommodandum quibusvis in X terminatis. Nam, ut ex Plinio Charisius ait, dicimus, *silicum, silicum*. Idem citat ex Hortensio pro C. Rabirio : *Cicatricum mearum*. Atque addit, *Hoc emendatè dictum est*. *Radix* tamen *radicium*, & *cervix cervicium*, facit : ut Plinium quidem tradidisse, idem auctor est. Verùm Fabianus de animalibus : *Radicum genera*. Et Hyginus de agricultura lib. II : *Ab extremis radicum partibus*. Citat Charisius, & addit, *magis hoc cum ratione dici*. Ex scriptoribus rei rusticæ, qui exstant, Varro quidem *radicium* habet in primo, & tertio : at *radicum* est apud Columellã lib. III, cap. XVIII. De monosyllabis in X terminatis canone sexto dicemus.

315, 12, post *itidem*, adde : Ovidius Met. XV :

Melliferarum apium sine membris corpora nasci.

Ibid. 32, post *legere est*, adde : Imò Brissonius Παρέργων libro singulari, observat, sic plurimùm legi in juris libris : semper verò in codice Theodosiano.

316, 8, post *parentium*, adde : Iustinus lib. III : *Communia civitatium auxilia*. Ac similiter inscriptiones veteres, una Tordæ ad Boarium : CIVITATIVM VOLMERII ET PETOVII CVRATORI : altera Firmi in Piceno : DANVVII ET CIVITATIVM DVARVM. Parque in aliis ratio est. Vellejus lib. II : *Qui favore omnium hominum, ætatium, ordinum, exceptus sit*. Iustinus lib. XIII : *Calamitatium necessitas fuit*. Et lib. XVII : *Opésque affinitatium auxilio magnas parávit*.

Ibid. 9, post *Sabinis* adde : Etiam *facultatium*, & *hæreditatium*, in iisdem Digestis legas.

317, 15, post *lux*, adde : Fortasse nec *plebs* : etsi Prudentii sit in Romano : *Scribas & ipsas, & coronam plebium.*

321, 8, post *quatuor*, adde : Festus quoque in *Naucum* ait, *glossematorum* scri-

scriptores: & voce *Ocrem* citat *Attejum Philologum in libro glossematorum.*

323, 22, post *delector*, adde: Gellius lib. XVII, cap. XXI: *Poematis clarum.* Similiter Plinius lib. XXIX, cap. VI: *Glaucomatis medentur.* Lib. XXI, cap. I: *Emplastris etiam maximè albis, & malagmatis miscent.* Et ejusdem libri cap. X: *Carcinomatis cum uva Taminia.* Etiam Appulejus lib. XI Met. *Tunc cuncti populi tam religiosi, quàm profani, vannos onustas aromatis, & hujuscemodi suppliciis, certatim congerunt.*

328, 27, post *Phœnicas*, adde: Sic *Arabas* dixit Ovid. X Met. fab. IX; *Thracas*, Statius III Theb. *Heroas*, Sulpitia in Sat.

330, 28, post lib. VI, adde: In his illud Hostilii lib. I Annalium:

Sæpe greges pecuum ex hibernis pastibus pulsi.

Atque ex Festo discere est, etiam Catonem *pecuum* dixisse. Verba ejus attulimus libri præcedentis cap. XXXII.

332, 17, post VII, adde: Similiter Varro * Cato sive de liberis educandis: *Eam nutricem oportet esse adolescentem. Annuis enim, ut sanguis deterior, sic lac. Lac enim, ut quidem dicunt physici, sanguinis spuma.* * apud Non.

Quæstuis. Novius †: † Ibid.

Per deam sanctam Lavernam, quæ cultrix quæstuis sit.

Vbi, ut trochaicus sit, rescribo, *quæ sit cultrix quæstuis.*

Varro * Cato, sive de lib. educ. *Nam liberti quæstuis caussâ diribebant suas res pueris.* * apud Non.

Graduis ‡. Idem Varro de vita populi Rom. lib. II: *Multò præditi pudore, & pudicitiâ adulescentes vixerunt, cum majore parte ejus graduis, & ætatis, stipendia facerent.* Ita is locus legendus videtur. In membranis nostris pro *vixerunt* est *dixerunt*: pro *ætatis* autem, *ad te.* ‡ Ibid.

Fluctuis, æquè ac *domuis*, & *Senatuis*, dixisse, indicat hoc Gellii lib. IV, cap. XVI: *M. Varronem, & P. Nigidium, viros Romani generis doctissimos, comperimus non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm Senatuis, & Domuis, & Fluctuis; qui est patrius casus.*

333, 9, post *solent*, adde:

Nec omnes tamen genitivum extulere per *us*: quin Augustus Cæsar pro *us, os* malebat. Vnde de autographis ejus literis sic in vitâ illius Tranquillus cap. LXXXVII: *Item* (ponit) *simus, pro sumus: & domos genitivo casu singulari, pro domus. Nec unquam aliter hæc duo; nequis mendam magis, quam consuetudinem putet.* Marius Victorinus de Orthographia: *Divus Augustus genitivo casu hujus domos meæ, per O; non, ut nos, per V literam, scripsit.*

335, 4, post *imiter*, adde: Atque ut certum sit, sic veteres scripsisse: non inde colligendum, ablativos quartâ etiam in O exiisse: sed potiùs statuendum, quædam nomina olim, tum secundæ fuisse, tum quartæ; sive

terminatione diversâ ; ut, *fretus, fretum* ; *anfractus, anfractum* ; de qualibus dictum cap. XVII : sive diversâ, ut *laurus, lauri, & laurus* ; de quibus agam cap. XX.

338, 25, post *unde*, adde : Plautus Persâ act. II, sc. II :

Neque tippúlæ levius pondu'st, quàm fides lenoniæ.

Scio, in vulgatis esse *lenonia*. Sed alterum placuit Lambino, & Duzæ. Nec est hoc nodum in scirpo quærere, cùm multò sit venustius, & facilè Æ in A abeat. Et similiter

339, 19, post *Ovidius* adde : III Met. fab. VIII :

Prima fide, vocisque ratæ tentamina sumsit. Sic est in plerisque MSSis, ubi in membranis nostris *fidem* : quod & in vulgatis.

340, 30, post *vidimus*, adde : Mirum autem, veteres quosdam maluisse genitivos nonnullos per E V M, quàm per E R V M, efferre. Eâ de re sic Sosipater lib. I : *Quare speciorum pluralem genitivum non similiter observabis, sicut in die, & meridie, per R V M ; sed per V M syllabam ; ut, specium, materium, luxurieum.* Idem Diomedes lib. I refert iisdem verbis ; ac subdit : *Sed consuetudo R V M effert, ut Speciorum.*

343, 26, post *cibus*, adde : Vbi *cibûs* esse casum patrium, docet Priscianus in sexto. Palmerius tamen credidit, *commeatus cibus* per appositionem dici ad discrimen cibi, qui non est commeatus.

Ibid. vers. penult. post, *sc.* I, adde : Crebrum etiam tum in Digestis, ut observat Brissonius Παρέργων libro : tum in antiquis inscriptionibus, ut Gruterianus earum index ostendet.

345, 12, post *locus*, adde : Palmerio tamen placebat, *lectum locum* dici per appositionem, quia non omnis locus est lectus. Sed patrium esse casum, censet Priscianus in VI : atque addit, similiter loqui Cornificium in primo de cœnis Deorum : *Ipsis verò ad Cereris memoriæ renovandæ gratiam lectus sternuntur.*

Ibid. 23, post *vescantur*, adde :

Senatus, senatui, & senatus. Quinctilianus lib. I, cap. VI : *Quid de aliis dicam, cùm Senatus, senatûs, senatui ; an Senatus, senati, senato faciat, incertum sit ? Senati* crebrum Sallustio : ac sic Plautus Casinâ dixerat, *Senati columen.* De *Senato* non æquè apertum. Ciceronis locus è Lælio adfertur : *Hoc tamen verè licet dicere, P. Scipioni, ex multis diebus, quos in vita celeberrimos lætissimosque viderit, illum diem clarissimum fuisse, cùm Senato dimisso domum reductus ad vesperam est à patribus conscriptis, à populi Rom. sociis, & Latinis, pridie quàm excessit è vita.* Vbi *Senatu* est in innumeris MSSis, etiam nascentis typographiæ editionibus, quas consului. Sed *Senato* reperit in codice veteri Giffanius : ut cap. XVIII dixi. Etiam Carolus Langius in optimo se id codice conspexisse

xisse testatur. Adhæc Ianus Guilielmius apud Livium lib. III similiter in optimo & vetustissimo codice invenit: *Vt siquis memorem libertatis vocem, aut in Senato, aut in populo misisset.* Nec dubitabat Guilielmius, quin ita scripserint & Cicero, & Livius.

346, 10, post *notæ*, adde: Puto autem eundem esse, qui erotopægnia, & polymetra, & de poematorum virtutibus ac vitiis scripsit. In quo si verum video, *Lævius* rescribi debet apud Charisium in primo; ubi legitur vulgo: *Lælius ex principibus grammaticis, qui librum suum ita inscripsit: De vitiis virtutibusque poematorum.* Quamquam nihil etiam impedit, quo minus diversos dicamus. Ad *versi* vocabulum redeamus.

347, 24, post *noscatis* adde: Quomodo & Priscianus legit in VI. Idem ad Hostilium similiter hoc usus; teste Charisio.

Ibid. 33, post *appellabant*, adde: Appulejus similiter, *inquieti procacitate.*

348, 15, post *hæsit*, adde: At *vasis* Cæsar lib. III de bello Civili: *Et noctu, neque conclamatis vasis, flumen transit.*

Ibid. 22, post *repugnem*, adde ista.

Sunt etiam composita ex duabus vocibus, quæ utrimque declinata aliam priori, aliam posteriori voce, declinationem sequantur. Vt *respublica*, & *rosmarinus*; quorum illud partim quinctam, partim primam; hoc tertiam, & secundam sequitur declinationem.

Sed quæ utrimque, quæ ex altera duntaxat parte declinentur, non tam est manifestum, quàm Grammaticis multis visum fuit. Quare de re tota accuratiùs dicendum. Componuntur alia ex duobus rectis: ut *respublica, jusjurandum*: alia ex recto, & obliquo: ut *paterfamilias, materfamilias*: alia ex *obliquo*, & *recto*, ut *Senatusconsultum, jurisperitus, triumvir.* Ex qua parte est obliquus, nulla est variatio casus; sed tantùm, ex parte recti. Ita tantùm dicimus *materfamilias*, & plurali *matresfamilias*, vel variato etiam numero, casuque servato, *matresfamiliarum*: unde *matrumfamiliarum* est apud Columellam lib. XII, cap. 1. Nec tamen ad hoc, ut utrimque aliquid casibus varietur, sufficit vocem ex duabus rectis componi. Nam præterea necesse est, ut sit ex duobus integris. Nam *Marspiter*, ut Varro lib. VIII de L. L. ait, *Marspitris* facit. Cujus rei, quam aliam adferemus causam, quàm quia posterior pars vocis non integra sit, sed corrupta? Atque idem de *Diespiter* dixero. Nam & hoc *Diespitris* facere, ibidem docet Varro. Et Priscianus ait, apud veteres inveniri, *Marspiteris* & *Marspitris*; *Diespiteris* & *Diespitris*. Sed de *Diespiter* non æquè contendero: quia videri id possit non esse ex duobus rectis. Gellius * enim censet, sic dici quasi *diei* & lucis *pater*. Sed de *Marspiter* secus est, quod idem ac *Marspater*. At si integer sit uterque rectus, uterque etiam inflectitur. Quò & refer *rosmarinus*. Quid mirum? quando

* lib. 5, cap. 12.

quando ut dicitur *respublica*, vel *publica res*; ita *ros marinus*, vel *marinus ros*, quod apud Horatium lib. III, od. XXIII:

Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto.

Atque *marinum rorem* similiter ad eum locum ait vetus interpres. Quare inflectemus, *rorismarini*, *rorimarino*, & ita deinceps. Dixeris, inveniri & *rosmarinum* accusandi casu: ut apud Plinium lib. XIX, cap. XII: *Quidam eum nomine alio rosmarinum appellant.* Sed facilè occurritur. Nam rectus nunc est *rosmarinus*, qui facit *rorismarini*: nunc *rosmarinum*, qui *rosmarini* facit, quia est ex recto & obliquo. Nam qui *marinum ros* dicat, σολοικίζει: quia *ros* non solùm virile est pro nocturno humore, quem serenitatis tenuitas spargit, ut eum describit Appulejus †: sed etiam pro planta, quæ Virgilio II Georgicôn *ros*, ut Turnebus observat Adversar. lib. XIII, cap. XXI: item *rosmaris* Ovidio lib. III de arte ‡: Horatio *marinus ros*, ut vidimus: *rosmarinus* passim, ac plurativè etiam *roresmarini* Virgilio in Culice:

† de Mundo.

‡ vers. 690.

Liliáque & rores, Nonacria tura, marini.

Rosmarinum autem in recto etiam dici, fidem fecerit Plinius lib. XVII, cap. XIII: *Iisdem modis rosmarinum seritur.* Et lib. XXIV, cap. XI: *Est & rosmarinum.* Vbi & ἀπλῶς *rorem* vocat. Paullò enim pòst ait: *Quæ ex rore supradicto nascitur.* Sic quidem optimi quique libri: *non rosmarino.* Tamen *olusatrum* non tantùm *olerisatri* facit; quod apud Columellam lib. XI, cap. III: sed etiam *olusatri*; quomodo Plinius lib. XIX, cap. XII ait: *Radicem habet olusatri, nihil à thure differentem.* Vulgò similiter à *jusjurandum* dicunt, *jusjurandi*, *jusjurando.* Ac Cæsaris se, & Tacitis locis tuentur. Sed metuo ne loca omnia, quæ adferunt, sint corrupta.

De *leopardi* nomine parũ laboro, quia antiquissimi, apud quos legas, videntur Diocletiani demum temporibus vixisse. Nisi quòd Festi ætas non satis aperta; qui & ipse vocẽ eam habet in *Bigenera.* Antiqui vocant *pardos*, & *pantheras*: item *Africanas* & *Libycas feras.* Plinius sic θεριοπάρδεις lib. VIII, cap. XVI, uti & Solinus cap. XL, *leonum genus ex pardis generatum.* Sed si voce eâ inflexâ omnino utendum, non *leonespardos*, sed *leopardos* dicam cum Lampridio in Heliogabalo, Capitolino in Gordianis, Vopisco in Probo. De *alteruter*, quia verius pronomen est, libro dicã de Analogia IV, cap. VII.

351, 21, post ἴδιος adde: Apud Sophoclem quoque, Apollonium, & alios, ἔωιος legas pro ἑωίτερος: ac similiter apud Plin. lib. XIX, cap. XII, *hora matutina, atque vespera.* Et, *Matutinum tempus, atque vesperum.* Pro *vespertina*, & *vespertinum.* Par ratio fortassis in *terra Italia*, pro *Italica*; *terra Hispania*, pro *Hispanica.* Qua de re dixi aliquid lib. superiori cap. XII: pleniusque agam libro de Structura cap. II. Etiam præcedenti libro * huc referebam

* cap. 12.

rebam ex Hõratio, *Metaurum flumen, & flumen Rhenum*: pro *Metaurinum*, & *Rhenanum*. Aliis tamen placet, veteres, ut *nardus, nardum; jugulus, jugulum; cingulus, cingulum*, similiaque: ita & *Metaurus, Metaurum; Rhenus, Rhenum*, dixisse. Quibus facilè adsentirem, si *Metaurum*, & *Rhenum*, uspiam, nisi addito *flumen*, invenirentur. Et profectò, quis *amnis Metaurum*, vel *Rhenum*, dicere ausit?

372, 31, post XXVII adde: L. Seneca consolat. ad Polyb. cap. XXVI:

379, 21, post *invenitur*, adde: Et *aicus* quidem fit ex *æus*: ut *Achaicus* ab *Achæus*; *Bardaicus* à *Bardæus*. Vt *cuculli Bardaici*, apud Capitolinum in Pertinace; à Bardæis, Illyridis populo. Similisque formatio etiam extra possessiva obtinet: ut ab ἀρχαῖος, *archaicus*.

381, 16, post sat. III adde; item *ratio, ratiuncula: caro, caruncula*, apud Varronem in Andabata: *Sed quidvis potius homo, quàm caruncula nostra*.

399, 33, post *adscripticius*, adde: aliáque, de quibus dictum cap. XXXI.

400, 14, post *nece*, adde: A *pariete, parietinus*: unde *parietinæ*.

Ibid. 28, post *plenus*, adde:

R, ut *rubeo, ruber*.

RICVS, vide ICVS.

Ibid. 32, post ICVS, adde:

TINVS, vide INVS.

FINIS.

INDEX

LIBRI PRIMI, ET SECVNDI, DE ANALOGIA.

Prior numerus Romanus librum, alter caput; barbaricus paginam signat. A notat *Addenda*, quæ Indici huic proximè præmisimus. Numerus post A notat eum, unde additio quæque incipit.

A.

A nominativi communitatum terminationibus E, VM, EN, AS, IS, VS, YS: vel hæ in A conversæ, I. XXXV. 143 &c., A terminatio primæ ab his nominibus, quæ apud Græcos in AS, ES, & E, desinunt, Latinis frequens, 244. Tutiùs tamen retinetur terminatio Græca in iis, quibus Latini non sunt usi, 245.

In A & VM pariter exeuntia casu recto, I. XXXV. 143. & seq. in A, & EN, vel ER, 144.

Abacus, abax, I. XXXVI. 161.

Abaddir quid, I. XXVII. 100. mascul. aptoton, I. XXVII. 101.

Abax an femininum Iaboleno, I. XXXIV. 133.

Ablativi terminatio Latinis eadem, quæ Græcis dativi, II. II. 246, 247. nam ex dativo originem ducit, I. XLV. 223. ei non rectè in declinando præmittitur præpositio A, 224. Ablativus ex nominativo in ES desinit in E, II. III. 253. Ablativus nominum ac participiorum in NS terminatorum non semper desinit in E, contrà quàm sensit Verrius, ac Festus, II. XII. 298. Si tamen absolutè ponantur, solùm exit in E. ibid.

Absolutus gradus, pro *positivo*, II. XXIII. 355.

Absinthites vinum, & id genus alia, per appositionem dicuntur, I. XXVIII. 104.

Absinthius, pro *absinthium*, I. XXXVI. 152.

Absis, & *absida*, A. 145. 30.

Abus terminatio in dativis multò pluribus usurpata olim, quàm nunc, II. IV. 256.

Abydos, & *Abydon*, pro urbe oppositâ Sesto, an dicatur, I. XII. 49.

Abyssus Græcis fem. κατ' ἐξοχήν, Latinis scriptoribus non est in usu, nisi Ecclesiasticis, I. XXXII. 126.

Accipiter femininum, A. 98. 27.

Accipiteris, A. 277. *post. vers.* 4, *à fine.*

Accius, vide Attius.

Accusativus primæ à recto ES terminatur potiùs in EN, quàm in EM, II. III. 251.

Acer nomen arboris, quod Priscianus facit femininum, apud Ovidium, & Plinium, neutro genere reperitur, I. XIII. 53.

Acer, fem. pro *acris*, II. XXI. 350.

Acheron utroque genere invenitur, A. 39. 24.

Achille vocativus pro *Achillès* ultimâ correptâ, II. III. 252, & 253.

Achilli, pro *Achillæ*, *Ulyssi*, pro *Ulyssis*, similiáque, videri potius à rectis in EVS, quàm ES, II. IX. 279, 280, 281.

Acie, pro *aciei*, II. XIX. 339.

Acina, & *acinus*, I. XXXV. 145. A. 25. 2. item *acinum*, I. XXXVI. 152.

Acinaces gen. masc. I. XXVIII. 106, 107.

Acinus, *acinum*, vide *acina*.

Acragas, pro *Agrigentum*, vel *Agragantum*, nomen opidi, masculinum, I. XII. 47. utrùm à monte, an à fluvio, sic dicatur. ibid. *Acragas* Straboni fem. A. 47. 28.

Acris, pro *acres*, II. XVI. 325.

Acrum, pro *acrem*. A. 151. 6.

Acus, pro variâ significatione & flexione variat genus, I. XXXI. 117, 118. pro palea neutrum & quoque semin. ac quartæ. ibid. *Acus*, *acerus*, & *acus*, II. XX. 347.

Ad incitas. A. 133. 21, item 230. 32.

Adelphæ. II. VI. 265.

Adeps, ex *adipes*, I. XXXIII. 128. nunc mascul. nunc femin. ibid. interdum pluralem habet, I. XXXIX. 169.

Adjectiva propriè nullius sunt generis: impropriè autem dicuntur illius generis, cujus est substantivum id, cui terminatio eorum potest accommodari. I. XVIII. 72. Adjectiva unius terminationis, quæ rariùs reperiuntur in genere neutro, II. XXI. 350. incomparabilia, II. XXVII. 371.

Adolescens nomen utriusque generis, I. XV. 63.

Adoni malè quidam dixit pro *Adonidi*, II. IX. 279.

Adoptati adoptantium nomina assumebant, I. VII. 29.

Ador

Ador olim neutrum, pro *adus*, I. XXVII. 102.

Adoris penultimâ correptâ neutrum, ut *decus*, *décoris*. *Adòris* verò eâdem porrectâ est ab *ador* masculino. Ibid.

Adria, pro urbe, femininum; pro mari, masculinum, I. XIX. 77.

Adverbialia, II. XXXIV. 401.

Adverbii vulgaris definitio rejecta, I. II. 9. vera proposita, & explicata, III. 14, 15. iis quammulta ad alias vocum classes pertinentia veteres accensèant, I. II. ea classis Stoicis *πανδέκτης* cur diceretur, I. II. 12.

Aedon femininum, I. XXIV. 92, 93.

Aer veteribus etiam femininum, nonnullis medii ævi poëtis neutrum, I. XXVI. 98. *Aera* plurativo numero, genere neutro, I. XXXIX. 170.

Æacidæ, & *Æacidis*, ab *Æacides*, II. III. 25.

Ædis, *ædem*, *æde*, num. sing. etiam pro domo, I. XLIII. 197, 198.

Æditimus unde dicatur, II. XXXI. 391.

Ægidæ, II. XXVIII. 375.

Ægoceros, & *monoceros*, etsi utrumque sit à *κέρας*, tamen declinatione differre. A. 277. *post vers.* 4, *à fin.*

Æoles in dativis declinationum isosyllabarum abjiciunt I, II. III. 253. imprimis si vocalis antecesserit, II. XXVIII. 333, 334. pro H Σ proferunt AI: hinc genitivus veteribus Latinis in AI, II. IV. 254, 255.

Æmilia gens unde, I. VII. 28.

Antonius Æmilius, A. 39. 24, &, 69. 3.

Æneas, & *Anchisa*, antiqui nominativi materialiter positi, Fabio masculini sunt generis, I. XIV. 58.

Æneam, ab *Æneas*; *Æneæ*, à recto *Æneas*, II. III. 250.

Ænigmatis, *torculatis*, ac similia, II. XV. 323.

Æquom, pro *æquum*, II. V. 257.

Æra, *æram*, *æribus*, I. XXXVIII. 166, & I. XLVI. 228.

Ærarii qui, & unde dicti, I. XXXVI. 152.

Ætas contractum ex *ævitas*, II. XXX. 387. olim masculinum erat, A. 104. 6.

Æternus contractum ex *æviternus*, II. XXXI. 39.

Æthera plurativè, & neutro genere, I. XXXIX. 170.

Æthiops, *Æthiopus*, A. 161. 27.

Ævo ablativus ab *ævum*, I. XLI. 183.

Ævus, *ævum*, A. 152. 5.

Affinis, utroque genere dicitur, I. XV. 64.

Affinus, *rivalis*, & similia, pro adjectivis habenda, eoque ablativo in I exeunt, II. XI. 293. quatenus autem substantivè accipiuntur, etiam in E, 294.

Affinitate, & *affinitati*, II. XII. 303. *affinitatium*, A. 316. 8.

Agamemno, pro *Agamemnon*, A. 147. 4.

Africanæ & *Lybicæ* feræ, pro pantheris, A. 348. 22.

Agellius potiùs, quàm *Gellius*, dictus videtur scriptor noctium Atticarum, I. VI. 25.

Agilissimus, & *docilissimus*, tutius dici, quàm *agillimus*, & *docillimus*, II. XXIV. 360.

Agmen contractum ex *agimen*, II. XXXII. 395.

Agnominis, & *cognominis* discrimen, I. VII. 29.

Agnus femina, pro *agna*. A. 69. 3.

Agræcus comœdia Plauto adscripta, I. XXIX. 111.

AI terminatio vetus genitivi & dativi primæ, quæ *κατὰ συναλοιφὴν* profertur à poetis, item altera terminatio genitivi in AS. II. III. 247, 248, 249. eam unde Latini habeant, II. IV. 255.

Ajacen non rectè Alciatus dixit pro *Ajacem*, II. X. 285.

Ακύφας virile. A. 47. *vers. antepenult.*

Alacer, & *alacris*, II. XXI. 349.

Albedo, & *nigredo*, Latina non sunt, I. XXII. 84.

Albula unde dicta, I. X. 39.

Alcumenas, pro *Alcumenæ*, genitivus, II. III. 249.

Alcyon potius, quàm *Halcyon*, dicendum: estque generis feminini, I. XXIV. 92.

Alebris, ab *alo*, quid, II. XXXIII. 398.

Alecto, & *Argo*, accusandi casu. A. 285. *vers. penult.*

Alecto perperam *μονόπτωτον* dicitur Grammaticis. A. 227. 21.

Aler sæpius femininum, I. XXVIII. 105.

Alexander Aphrodisiensis adversus Ammonium defensus, I. I. 6.

Alexandri grammatici ætas. I. XXIX. 112.

Alex pro *fece* vel *muria* femin. I. XXIII. 88.

Alexias Annæ Comnenæ, II. XXVIII. 377.

Algor, *algus*. A. 150. 33.

Αλιαφὸς utroque genere. A. 48. 35.

Alimodi, pro *aliusmodi*, I. XLVII. 230.

Aliquis, *alius*, *alteruter*, & similia, sunt pronomina, I. II. 11.

Alis, pro *alius*, II. XIV. 320.

Alitum, II. XIV. 319.

Allex sive *hallex*, dubium an quoque dicatur de pisce, I. XXIII. 88.

Allia, non *Alia*, quod Servius putavit, pro fluvio femininum, I. X. 38.

Allia Maro dixit num. plur. I. XLI. 183.

Almamater, Telluris in sacris appellatio. A. 51. 26.

Alpis,

Alpis, *Alpem*, *Alpe*, num. sing. I. XLIII. 197. A. 40. 16, 198. 22.

Altar apud Prudentium contractum ex *altare*, I. XXXV. 146. & *altarium* apud Sulpicium, *ibid.*

Altum, pro *mari*, num. plur. usus Maro, I. XLI. 183.

Alvarus de voce *hæres* deceptus, I. XV. 66. item cum *juvenis* Catullo muliebre putat, I. XV. 60.

Alveare, & *alvearium*, II. XIV. 320.

Alvus etiam in masculino reperitur, sed rectiùs in femin. usurpabitur, I. XXXI. 118. A. III. 23. etiam in plurali invenitur, I. XXXIX. 170.

Amabo verbum, non adverbium, ut Grammatici censent, I. II. 13. deque hoc Douzæ quoque opinio rejecta, qui *amabo* explicat *orabo*. ibid.

Amare, pro *amanter orare*, I. II. 13.

Amathus. A. 277. *post versum* 4, *à fin.* terminatione masculinum: sed *κατὰ σύνοσιν* adjectivo feminino jungitur, I. XII. 50.

Amazonides, pro *Amazones*, II. XXVI. 377.

Ambage, ablativus sing. I. XLIII. 197.

Ambago, *ambages*. A. 147. 9.

Ames, sive *amis*, generis incerti, I. XXVIII. 105.

Amicitia, & *amicities*, I. XXXV. 145.

Amna cur singulari careat, I. XLIV. 213.

Amne, & *amni*, II. XII. 303.

Amnis olim femininum, nunc solùm virile, I. XXXIX. 108.

Amos, pro *amor*, I. XXX. 116.

An vel *anus*, *in* vel *ius*, in nominativo habentia, I. XXXVI. 150.

Analemmatorium, pro *analemmatium*, II. XIV. 320.

Analogiæ & Etymologiæ differentia, I. I. I. objectum, I. I. 2. Analogia & Anomalia quid: & ut quatuor primis vocum classibus accidant, I. V. 20. A. 20. 27. utriusque defensores recensentur, & quid in eorum dissensu sit statuendum, I. V. 20, 21. ea quibus in vocibus magis cernatur, quàm anomalia, & contrà, I. V. 21. hanc igitur, an anomaliam potius sequi oporteat, quando hæ sibi invicem opponuntur, I. V. 23.

Anaximander, *Anaximandrus*. A. 258. 31.

Anchisa vocativus Latinus à recto *Anchisa*, II. II. 245.

Anciliorum, pro *ancilium*, II. XIV. 320.

Androgeo, genitivus Atticus, pro *Androgeo*, II. VII. 270.

Androgeona, pro *Androgeum*, vel *Androgeon*, II. VII. 274.

Aneus, & *areus*, terminationes ab eodem primitivo. II. XXXI. 388.

Anfractus, & *anfractum*, I. XXXVI. 153.

Angelorum quædam nomina, ut *Cherubim*, & *Seraphim*, Græcis & vulgato interpreti, neutro genere efferri, I. X. 36.

Angiportus, & *angiportum*, I. XXXVI. 152, 153.

Anguc, II. XII. 303.

Anguilla, cur non sit epicœnum. A. 70. 27.

Anguis, nunc masc. nunc femin. I. XXIX. 109.

Angustia num. sing. pro *angustiæ*, I. XLIII. 197, 198.

Animabus, pro *animis*, II. IV. 255.

Animantia vox etiam cum substantivè ponitur, trium est generum, I. VI. 24. Sed usitatius in neutro, vel etiam in femin. I. XXXIII. 129.

Anio, *Anien*. A. 147. 2.

Annalei. A. 293. *vers. penult.*

Annalis masculinum, sed *κατὰ σύνοσιν*, I. XXIX. 109. quando naturâ suâ adjectivum, in singulari compluribus usurpatur, I. XLII. 187.

Annius Viterbiensis, impostor. II. XXVI. 369.

Anomalia quibus in vocibus magis cernatur, quàm analogia, & contrà, I. V. 21. Casuum tertiæ declinat. non est anomalia tanta, quàm putarunt, II. VIII. 276. Anomalia numeri duplex in collectivis, & numero defectivis, quæ vel naturâ, vel solâ consuetudine, alterutro carent numero, I. XXXVIII. 165.

Antenna num. sing. I. XLIII. 199.

Antes masc. ac semper plurale, & unde iis nomen, I. XLII. 187, II. XXXIV. 302.

Antidotus, & *antidotum*, I. XXXVI. 153.

Antiæ plurale tantùm, I. XLIII. 199.

Antilena, II. XXXIV. 401.

Antipater, A. 258. 2.

Antipho, & *Antiphon*. A. 147. 4.

Antistes nomen communis generis, I. XV. 64.

Antistita, pro *antistes*, I. XV. 64. & II. XXI. 352. A. 69. 3.

Antonia gens unde, I. VII. 28.

Anuis, pro *anus*, II. XVII. 532.

Anxur opidi nomen nunquam femininum, sed vel neutrum, vel masculinum, I. XII. 47. cur dicatur *candidum* Martiali, *ibid.* An *Volsculus* Ennio dicatur, ut volnere, *ibid.*

Apella vocativus Latinus à recto *Apella*, II. II. 245.

Apex masc. I. XXXIV. 135.

Apiastrum, II. XXIX. 380.

Apicii titulo liber qui circumfertur utrùm sic dicatur ab auctore, an à re subjecta. I. XIV. 55. quando is repertus, *ibid.*

Apina nomen opidi: *apinæ* pro quisquiliis, I. XLIII. 212.

Apium, ab *apis*. A. 315. 12.

Aplustra plurale ab *Aplustrum*; *Aplustria* ab *aplustre*,

fre, I. XLIV. 213, & II. XIII. 319.
Apluſtre, *apluſtrum*. A. 146, 36.
Apollinis an Planto ſit rectus, I. XXXV. 147.
Appellativum nomen rectiùs *commune* diceretur, I. VII. 26.
Appulejus particulas, atque adeò claſſes omnes præter nomen, & verbum, confert ſtupæ, & clavis: verùm Priſcianus eam ſimilitudinem improbat: ac partim Appulejus, partim Priſcianus defenditur, I. I. 5 & 6.
Ἀφρόδιτος, pro Ἀφροδίτη, I. XI. 41.
Aprota, & Monoptota, aliter Diomedi, aliter Priſciano dicuntur, I. XLVI. 224, 225, quo ſenſu opere hoc ea vocabula accipiantur. *ibid.* Aprota duplicia, quædam unâ terminatione omnes caſus habentia, quædam certos tantùm, I. XLVI. 225, 226, &c.
Apum, & *apium*, II. XIV. 315.
Aqualem, & *aqualim*, II. X. 284.
A R neutra ablativum formant per I, ſi penultimam naturâ producunt: per E, ſi ea ſit poſitione longa, II. XI. 292.
Arabas. A. 238. 27.
Arabum ſententia de vocum claſſibus, I. I. 3.
Arabus, *Arabs*, I. XXXVI. 161.
Arare, ab *Arar*; *Arari* ab *Araris*, II. XI. 297.
Arbitratui, *arbitratum*, & *arbitratu*, I. XLVII. 233, 234.
Arbitrium, pro *arbitri ſententia*, non ſemper plurale, I. XLIV. 213.
Arborum nomina, pro diverſa terminatione ſua, nunc maſculina, nunc feminina, nunc neutra ſunt: figuratè autem, etiam quę terminatione ſunt maſculina, aut neutra, in feminino uſurpantur, quia reſpicitur nomen *arbor*, quod eſt femininum, I. XIII. 52.
Arbos, ſive *arbor*, cur femininum ſit Latinis, I. XIII. 52. pro diverſâ terminatione non diſtingui, cõtrà ac viſum Capro & Agroecio, I. XXX. 116.
Arbuſtum, contractum ex *arboſetum*, II. XXX. 386.
Archonidi, pro *Archonidis*, II. IX. 279.
Arcus ſemin. quartæ, I. XXXI. 118.
Arcus, *arci*, ſive *arqui*, II. XX. 343.
Ardeatis, pro *Ardeas*. A. 151. 8.
Ardui ἔτυμον, II. XXXIII. 401.
Arduius, & *arduiſſimus*, II. XXVII. 371.
Arduos, pro *arduus*, II. V. 257.
Arenas Cæſar num. plur. rectè dici negat: quo tamen uſi poſtea poëtæ prope omnes, I. XL. 173.
Argos nomen opidi ratione terminationis neutrum, I. XII. 48.
Argutia num. ſing. unde diminutivum *argutiola*, I. XLIII. 199.
Ariſtarchus octo ſtatuit partes orationis. I. I. 4. Idem ἀναλογίαν defendit, I. V. 21.
Ariſtophanes Grammaticus, ἀναλογίας defenſor, I. V. 21.
Ariſtoteli, pro *Ariſtotelis*, II. IX. 281.
Ariſtotelis vetus interpres pro exemplo de Protagora, quod in Græco contextu extat, aliud exemplum ex Martiali ſubſtituit de ficu, I. XIV. 76.
Ἄρμα. A. 50. *verſ. antepenult.*
Arnobii inſignis locus de nominibus geminæ terminationis, I. XXXVI. 161.
Aromatis. A. 323. 22.
Arpinas, *Carpinas*, ceteráque gentilia in A S, ſæpius quidem faciunt ablativum in E; ſed interdum etiam in I, contrà quam Friſchlinus tradidit, I. XII. 300.
Arpinatium, *Fidenatium*, *optimatium*, & ſimiles genitivi in I V M, à nominativis in A S, II. XIV. 311.
Arpinate, *Sarſinate*, *cujate*, & ſimilia, non rectè in neutro uſurpari pro *Arpinas*, *Sarſinas*, *cujas*, II. XXI. 350, 351. *Arpinatis*, pro *Arpinas*. A. 151. 8.
Arrhabo quandoque femininum, ſæpius maſculinum, I. XXII. 86.
Artemas ſervile nomen, contractum ex herili nomine *Artemidorus*, aliaque ſervilia ſimiliter contracta, I. V. 22.
Artibus, pro *artubus*, II. XVIII. 335, 336.
Articulis Latini carent, I. I. 7. nec iis opus habent; juxta Fabium, I. I. 4 & 5.
Artifice, & *artifici*, II. XII. 300.
Artitus apud Feſtum quid, II. XVIII. 336.
Artu, pro *artus* olim, unde *artua* apud Plautum, I. XXXV. 147, & II. XVII. 330.
Artus num. ſing. poëticum, I. XLII. 188.
Arvas pro *arva*, I. XXXV. 143.
Arum, terminationem genitivi pluralis, unde acceperint Latini, II. IV. 255.
A S terminatio accuſativorum tertiæ in Græcis, II. XVI. 327, 328.
Aſinis, pro *aſinabus*, II. IV. 256.
Aſſis partes gen. maſc. I. XXIX. 115.
Aſter finita nomina nunc diminutionem, nunc imitationẽ, nunc neutrũ ſignificant, II. XXIX. 380.
Aſſiduior, & *aſſiduiſſime*, II. XXVII. 371.
Aſtus, unde ablativus *aſtu*, I. XLVII. 231.
Athos, & *Athon*, accuſativi ab *Athos*: *Athona*, & *Athonem*, ab *Atho*, II. VII. 275. *Atho* item pro *Athoni*, & *Athone*, *ibid.*
Atis nominativi terminatio pro A S. A. 151. 6.
Atomus adjectivum ſemin. κατ' ἐπένθεσιν, I. XXXII. 126.
Atrida vocativus Latinis à recto *Atrida*, II. II. 245.

Atriplex herbæ genus, Macro femin. Plinio neutrum, I. XXXIV. 135.

Atta emendatus, apud Servium, II. XX. 346.

Attagen masculinum, I. XXIV. 92.

Attegia, II. XXXII. 394.

Attii locus restitutus, I. XXXVI. 157.

Attius veriùs, qui vulgò *Actius*, vel *Accius*, II. XVIII. 336.

Avaritias Cicero dixit num. plur. I. XL. 174.

Avarus, ab *aveo*, II. XXXIII. 400.

Auctor nomen communis generis, I. XV. 64. cur commune, & unde id nomen, I. XXVII. 101.

Auctrix an rectè dicatur de ea, cujus auctoritate aliquid fit, I. XV. 64.

Avellana, & *castanea*, naturâ adjectiva, cur feminino genere usurpentur, & unde dicta, I. XIV. 55.

Avenæ pro frumenti vitio: & cur eas *steriles* appellat Maro, I. XXXVIII. 167.

Augur nomen utriusque generis, I. XV. 64. sed potiùs masculinum, 66.

b. Augustinus quibus locis vixerit, I. XX. 81.

Augusti in loco conjectura, I. XXXV. 143.

August. Saturnius refellitur, I. IV. 19.

Augustus unde dictus, II. XXXI. 392.

Augustus *hujus domos* pro *domus* maluit. A. 333. 9.

Aurunci, & *aurunce*, I. V. 262.

Autumnus, *autumnum*, I. XXXVI. 153. *Autumnus* poetis etiam in plurali declinatur, I. XXXIX. 170.

Avos, pro *Avus*, II. V. 257.

Avom, pro *avum*, II. V. 260.

Axis, fecit olim *axeris*. A. 151. *vers. ult.*

B.

Baccar, vel *bacar*, pro vase vinario; unde *bacario* in glossis Isidori, I. XXV. 94.

Baccar neutrum, *baccaris* femin. I. XXXVI. 150.

Bacchar, & *baccharis*, genere differunt, significatione conveniunt, I. XXV. 94.

Baculus, & *baculum*; unde *bacillum*, I. XXXVI. 153.

Bætilus, I. XXVII. 10.

Bætim, non *Bætem*, II. X. 286.

Bæti, & *Bæte*, in casu auferendi, II. XI. 296.

Balanus Græcis, & Horatio, fem. Plinius tamen etiam masculino videtur usurpare, I. XXXII. 124.

Balneaticum quid, ejusque etymon, II. XXXI. 391.

Balneum, sive *balineum*, plurali *balneæ*, sive *balineæ*, & *balnea*, seu *balinea*, I. XXXVII. 162. & hæc quomodo differant. *ibid.*

Baltea an rectè dixerit Alciatus, II. VII. 274.

Balteon, pro *balteum*, malè usurpavit Vrsinus Velius, *ibid.*

Balteus, & *balteum*, ut Plinius distinxerit, I. XXXVI. 153.

Barba quoque de bestiis, & *barbæ* num. pl. de homine; contrà quàm Caper, & Servius docent, I. XLIII. 199.

Barbitus Horatio masc. Ovidio femininum, I. XXXII. 124.

Barbitus, & *barbitum*, I. XXXVI. 153.

Bardaicus unde. A. 279. 21.

Basterna unde, II. XXX. 385.

Batualia, I. XLIV. 218. naturâ adjectivum num. plur. I. XLIV. 213.

Baudius, I. XLII, 188.

B B, pro *optimè*, II. XXIII. 356.

Beneficiens, unde *beneficientissimus*, II. XXV. 363.

Beneficientia. *Ibid.*

Beneficissimus, à *beneficus*, II. XXV. 364.

Benevolentior, *malevolentior*; à *benevolens*, *malevolens*, II. XXV. 363.

Benevolentiam apud Arnobium legas, I. XL. 174.

Berillus gemmæ nomen masc. I. XXXII. 123.

Beroaldus Flori locum frustra immutavit, I. XII. 49.

Betaceus, & *malvaceus*, an, & quatenus diminutiva sint, II. XXIX. 383.

Biber, pro *bibere*, antiquum & obsoletum, I. XXVI. 97.

Biles pluralem usurpat Plinius, I. XL. 174.

Biblos, seu *byblos*, femininum, I. XXXII. 122.

Bicorpor, & *bicorporus*. Hinc *bicorpora* plurali neutro, II. XIII. 310.

Bidens, ut *tridens*, pro instrum. rustico cur masculum. I. XXXIII. 129. pro ove fem. κατ' ἀνάλογον, *ibid.*

Biga, & *quadriga*, num. sing. medii ævi scriptoribus usurpantur, I. XLIII. 198, 199.

Bilicem, *trilicem*, *septemplicis*, *decemplicis*, falsò credi monoptota, I. XLVIII. 237.

Bimestre, pro *bimestri*, II. XI. 295.

Bipennis, *annalis*, *triremis*, & quædam alia, naturâ suâ adjectiva, ablativo in I exeunt, II. XI. 293. quatenus verò substantivè accipiuntur, etiâ in E, 294.

Blanditia, *blandities*, I. XXXV. 145. *Blanditia* num. sing. I. XIII. 200. A. 200. 24.

Bobus, & *bubus*, contracta ex *bovibus*, II. XV. 321.

Boethiuntes Turpilii, II. XV. 324.

Boethius defensus, II. XXXIII. 398.

Bombyx pro vermiculo masc. pro materia vestis bombycinæ, semper est femininum, I. XXXIV. 140.

Booti, pro *Bootis*, II. IX. 280.

Bos, cùm non respicitur sexus, sæpius in feminino usurpatur, I. XV. 64.

Bos antiqua terminatio dativorum tertiæ declinat. pro BVS, II. XV. 321.

Bovis, boveris. A. 151. *verſ. ult.*
Bryaxis, II. IX. 279.
Bryſeis Pacuvii, II. XXVIII. 378.
Bubile, pro ſtabulo, & *bubilis*, pro paſcuo, I. XXI. 81.
Bubo κατ' ἴλλοψιν genere feminino Maroni uſurpatum, I. XXII. 87.
Buchananus notatus, I. XLVII. 234.
Bulla, de collo dependens loro, ſignum erat ingenuitatis; ſed in pauperibus, II. XXI. 350.
Bundus terminatio, II. XXXIII. 398, 399.
Buſtar quid, ejuſque etymon, I. XXV. 94.
Buxum pro ligno, & arbore, I. XIII. 54.

C.

C & Ↄ, ut differant in prænominibus, I. VII. 27.
Cacoethes adjectivum neutrum ſubſtantivè uſurpatum, I. XXVIII. 107.
Cadax, II. XXXIII. 398.
Cæcilius, & *cæculus*, denominativa à *cæcus*, II. XXXI. 390. *Cæcilia*, vel *cæca*, ſerpens. *Ibid.*
Cæleſte, pro *cæleſti*, II. XI. 294.
Cæli an num. pl. proſa oratio admittat dubitatum, I. XLI. 184.
Cælitem, & *cælite* num. ſing. I. XLII. 188.
Cælum, & *cælus*, unde *cæli*, I. XXXVII. 163. neutrum verò plurali caret, *ibid.*
Cæmentæ, pro *cæmenta*, I. XXXV. 143.
Iul. Cæſar, & Ter. Varro de Analogia ſcripſere, I. V. 21.
Cæi, *Mæi*, vocativi à *Cæius*, *Mæius*, triſyllabis, II. V. 262.
Calamiſtrus, & *calamiſtrum*, I. XXXVI. 154.
Calcaneus, *calcaneum*, I. XXXVI. 154.
Calcar unde dictum, II. XXX. 384.
Calcha, *Palla*, vocativi à Græcis in AS, II. X. 288.
Calchas, *Calchæ*, & *Calchantis*, II. XX. 341.
Caligo unde dicta, II. XXX. 386.
Calis maſcul. Maroni, femininum Livio, I. XXIX. 109.
Calor olim neutrum, I. XXVII. 101.
Calpar vinum inferium, I. XLIII. 205.
Calpe ablativus ultimâ correptâ, à recto *Calpes*, hujus *Calpis*, II. III. 253.
Calx, pro *calcaneo*, nunc maſc. nunc femininum, I. XXXIV. 133. *Calx*, pro *calculo*, cujus generis. A. 133. 21.
Calyx, pro roſa clauſa, femin. I. XXXIV. 140.
Cameloi, pro *camelo*, II. V. 260.
Camelus Latinis ſemper maſculinum: at Græcis femininum eſt, I. XXXII. 124.
Canalis ſæpius femininum, I. XXIX. 109. hinc diminutivum *canalicula*, *ibid.* *Canali* caſu auferendi, II. XI. 297.
Cancelli ſemper plurale, I. XLII. 188.
Cancer, *cancri*, & *canceris*, II. XX. 342.
Cancer, pro morbo, claſſicis maſculinum, I. XXVI. 98.
Candelabri, pro *candelabra*, I. XXXVI. 149, 154, 161.
Canes, pro *cani*, I. XV. 65. *Canis* potiùs feminino, quando ſermo eſt de animali hoc irato, I. XV. 65.
Cani tantùm plurale, naturâ ſuâ adjectivum, I. XLII. 188.
Canicia, *canicies*. A. 145. 8.
Cannabi, & *cannabe*, ſexto caſu, II. XI. 296.
Cannabim, non *cannabem*, II. X. 284.
Capenatis, pro *Capenæ*. A. 151. 8.
Caper correctus, I. XXIX. 108. item, I. XXVI. 97, II. XIII. 311. idem & Agrœcius, fruſtra inter *arbor*, & *arbos*, diſtinguunt, I. XXX. 116.
Capillus, *capillum*, I. XXXVI. 154.
Cappadox, & *Cappadocus*. A. 161. 27.
Capparis, & *cappar*. A. 150. *verſ. ult.*
Caproi, pro *capro*, II. V. 260.
Capuli ἔτυμον, II. XXXII. 395.
Capye, & *Capy*; *Atye*, & *Aty*; caſu auferendi, II. XI. 290, XII. 308.
Carbaſus in feminino uſitatum, I. XXXI. 119.
Carbo Vlpiano femininum ad imitationem Græcorum, I. XXII. 87.
Carcer maſculinum, & ejus etymon, I. XXVI. 98. pro loco, in quo ſervantur noxii, etiam in plurali poſitum invenitur: item *carceres* unde erumpunt *quadrigæ*, in ſingulari, I. XXXIX. 170. & XLII. 188.
Caritates dixit Mamertinus, I. XI. 174.
Carmentum, pro *carmen*, unde *Carmentæ*, I. XXXVI. 149.
Carnes elixæ apud poetas non ſolent apponi heroibus; ſed hominibus tantùm efferis & improbis, II. XVIII. 337.
Carnus, pro *caro*, I. XXXV. 147. A. 277. *verſ. 4. à fin.*
Carrago munimentum ex carris, II. XXX. 386.
Cartilago unde dicta, II. XXX. 386
Carunculæ. A. 381. 16.
Caſeus, *caſeum*, I. XXXVI. 154.
Caſſander, *Caſſandrus*. A. 258. 2.
Caſſe ablativus ſing. I. XLII. 189.
Caſſis, & *caſſida*, I. XXIX. 109.
Caſtanea etiam de arbore invenitur, I. XIV. 57.
Caſtra, pro *caſtrum*, I. XXXV. 143.
Caſtrum, & *caſtra*, quomodo differant, I. XLIV. 213, 214.

Castrum Inui, id est, Panos civitas. *ibid.*
Castulo utroque genere invenitur. A. 44. *vers. penult.*
Casus unde nominati, eorumque variæ appellationes, I. XLV. 221, 222. Græcis tantùm V, Latinis verò sex, 223.
Casus interrogandi pro genitivo, I. XLV. 222. Latinis pro ablativo, *ibid.* Casus nomen an quoque nominativo conveniat, 224.
Casuum diversitas peti debet non à significationis, sed terminationis diversitate, I. XLV. 222.
Casus multi veteribus non usurpati ob inflexionis duritiem, I. XLVIII. 239, 240.
Cathedraticum, II. XXXI. 391.
Catulli pleraque deperierunt, I. XXXI. 118. ejus locus illustratus, I. XLII. 191.
Caudex, & *codex*, ejusdem gen. I. XXXIV. 135.
Caupona, *caupa*, *copa*, *cupa*, eâdem significatione, II. XXI. 352.
Celox, navigii genus, Varroni fem. & ejus etymon, I. XXXIV. 139.
Cenchris, pro serpente masc. pro ave femininum, I. XXIX. 110.
Celeris, & *celere*, II. XXI. 350. *Celerissimus. ibid.*
Census, *censum*, I. XXXVI. 154.
Cepa, & hoc *cepe*, I. XXXV. 142.
Cepitius, & *cepitium*, I. XXXVI. 154.
Cera plurali etiam declinatur, I. XXXVIII. 168.
Cerasus Ponti urbs, naturâ masculinum, I. XII. 50. Huic nomen à *cerasis*, non contrà, *ibid.*
Ceratinus refellitur, II. VI. 265.
Ceremonia num. sing. I. XLIII. 200.
Cervices non nisi plurali numero, pro collo & fastu, apud Tullium, eoque antiquiores. *Cervix*, pro *cervices*, primus in prosa oratione usus Hortensius, I. V. 23, & I. XL. 175.
Cete neutrum plurale, & *ceti* à masculino *cetus*, I. XX. 81, 82.
Chalazias nomen gemmæ mascul. I. XXVIII. 103.
Chaos, *Chai*, unde *Chao* ablativus apud Ovidium, I. XLVI. 228, & II. XII. 308, 309.
Chalybs masc. gen. I. XXXIII. 129.
Charisius frustra negat *heres mea* dici. I. XV. 66. idem leviter correctus, II. III. 250. iterum emendatus, II. XII. 306. malè damnat *tapetas*, II. XVI. 327, 328. aliter, quàm à Iosi. Scaligero, acceptus, II. XXIX. 382. *editimam* ineptè ἐτυμολογίζει, II. XXXI. 391. discrimen, quod statuit inter ablativos E, & I, rejicitur, II. XII. 298.
Charta, & *concha*, olim masculina quoque, I. XVII. 72.
Charte Socratici apud Lucilliũ, vel *charti*, I. XIX. 76.
Charybdin, & usitatiùs *Charybdim*, II. X. 285.
Cherubim, & *Seraphim*, generis neutrius, I. X. 36.
Cherubeim, & *Cherubim*, *Seraphein*, & *Seraphim*, pluralia, I. XXIV. 91.
Chirographus substantivè Latinum non est, I. XXXVI. 154.
Chlamys, & *chlamyda*. A. 145. post *vers.* 4. *à fine.*
Choraules. A. 145. 8.
Chrysippus ἀναλογίας oppugnavit, I. V. 20.
Chrysoprasus potiùs femininum, I. XXXII. 124.
Chrysolithus, femininum Plinio; masc. Prudentio, I. XXXII. 123.
Cibaria substantivè acceptum plurale tantùm: sed & adjectivè sumptum singulariter usurpatur, I. XLIV. 214.
Cibus olim etiam quartæ, II. XX. 343. A. 343. 26.
Cicatricum. A. 314. 21.
Cicer neutrum, I. XXVI. 100.
Ciceronis lectio vetus contra Cluverium defensa. A. 38. *vers. ult.*
Cilix, & *Cilicus*. A. 161. 27.
Cim pagi nomen, neutrum, I. XXIV. 91.
Cimex tutiùs in mascul. usurpari, I. XXXIV. 135.
Cingula, & *cingulum*. A. 155. 10.
Cineri, pro *cinere*, dixit Iov. Pontanus, sed sine veterum auctoritate. A. 308. 5.
Cingulus, *cingulum*, unde diminutiva *cingillus*, & *cingillum*, I. XXXVI. 154. item *cingula* gen. fem. 155.
Cinis nunc masc. nunc fem. genere usurpatum reperitur, I. XXIX. 110.
Circensis de etymo ridiculè Servius, II. XXXI. 389.
Cis, II. XXV. 366.
Citer, unde *citerior*, II. XXV. 366.
Citrago, II. XXX. 386.
Citimus, è *citerrimus*, II. XXV. 366.
Civis utriusque generis, I. XV. 65.
Civitatium, & *civitatum*, II. XIV. 315. A. 316. 8.
Civi, & *cive*, II. XII. 304.
Cladium, *cædium*, pro *cladium*, *cædium*, II. XIV. 314.
Classi, pro *classe*, II. XII. 304.
Claudiani primum poema Latinum, I. XLIII. 207.
Claustritimus quid, & unde dicatur, II. XXXI. 391.
Clavem, & *clavim*, II. X. 284.
Clave, & *clavi*, II. XII. 302.
Clavus multiplici significatione in plurali usurpatum invenitur, I. XXXIX. 170, 171.
Cledonii lapsus in modulo vocis *totus*, I. II. 41.
Clemati malè pro *Clematide*, II. IX. 279.
Cliens masculinum, cujus femininum *clienta*, I. XV. 60.

Clitellaria nomen Comœdiæ Plauti, II. x. 284.
Clivus, clivum, I. XXXVI. 155.
Cloacæ τύφων, II. XXXII. 392.
Clunis aliis gen. masc. aliis femin. I. XXXIX. 110.
Clypeus, & clypeum, I. XXXVI. 155.
Coccyx gen. masc. I. XXXIV. 140.
Cochlear, & cochlearium. A. 146. 25.
Cœlus, & cœlum. A. 155. 22.
Cognomen est nomen familiæ, I. VII. 28. quod etiam feminis additum legitur, *ibid.*
Cognomina, & *agnomina*, discrimen, contra Linacrum & Verderium, I. VII. 29. *Cognominis* in ablativo *cognomine*, II. XI. 293.
Cohortium, parentium, serpentium, bidentium, à *cohors, parens, serpens, bidens*, II. XIV. 314.
Coliculus in brassicis, vitibus, & picturis, I. XXIX. 111.
Colis, ut *caulis*, masculinum, I. XXIX. 111.
Colones, pro *coloni*. A. 267. 17.
Colossus tantùm masculinum, I. XXXII. 124.
Colli, pro *colle*, II. XII. 304.
Collus, collum, I. XXXVI. 155.
Coluber, colubra, II. XXI. 352.
Colus, pro *color*; *dolus*, pro *dolor*, I. XXX. 116.
Colus, pro πλανήτη etiam in masculino invenitur, I. XXXI. 119. *Colus, coli, & colus*, II. XX. 343.
Cometa cur virile. A. 75. 18.
Comparatio non omni accidit nomini, sed adjectivo tantum, I. VIII. 32. non est solius nominis affectio, & quibus vocibus accidat, II. XXII. 353.
Comparativi in OR, & VS, per E, & I formant ablativum, II. XII. 301. Apud antiquos in OR quoque neutrius generis erant, *ibid.* & II. XXI. 439. Comparativi, & superlativi definitio vulgaris rejecta, & melior allata, II. XXIII. 355. Comparativus interdum minus significat, quàm positivus, II. XXIII. 356. quandoque ponitur pro positivo, 357. Est &, cùm plus significet superlativo, 358. Comparativi, & superlativi, ex superlativis orti, II. XXVI. 370. adjectivorum exeuntium in IS, vel VS purum, XXVII. 371. à Plauto novè ficti, XXVII. 373.
Comes nomen communis generis, I. XV. 65.
Cometa, qui sæpius *cometes*, & *Planeta*, cur masculina, I. XIX. 75. *sidus cometes* per appositionem dictum, *ibid.*
Comitia, pro conventu populi, plurale tantùm: *comitium*, pro loco, num. sing. I. XLIV. 214.
Communis generis multa statui Grammaticis, quæ non constructione, sed significatione tantum, sint communia, I. XV. 59. utriusque generis exempla, tum quæ significatione solâ, tum quæ & constructione communia sunt, congeruntur, 61, 62, 63, &c. Communis generis nomen non est judicandum ex genere substantivi, cui adjungitur (duo siquidem substantiva diversi generis per appositionem jungi possunt,) sed ex genere adjectivi cum quo construitur, I. XV. 62, 63. Communis generis nomina quædam verè substantiva, quædam verius adjectiva; quædam item utroque genere usitata, quædam feminino inusitata, I. XV. 68.
Compede, ablativus sing. I. XLIII. 200.
Compitus, compitum, I. XXXVI. 155.
Componi nomina cum quibusvis orationis partibus, præterquam cum conjunctione, & interjectione, II. XXXIV. 302. Composita ex quatuor vocibus, II. XXXIV. 302.
Compotis, impotis, genitivi à rectis *compotis, impotis*, II. VIII. 277.
Conclave, & *conclavium*, II. XIV. 320.
Conclaviorum, pro *conclavium*, II. XIV. 320.
Conditio, unde dicta, I. XLVIII. 237.
Confossior, II. XXVII. 373.
Conjunctionis definitio vulgaris rejecta, I. II. 10. vera proposita, & explicata, III. XIV. 15.
Consortio, consortium. A. 147. 2.
Convinctio, quæ aliter *Conjunctio*, I. I. 4.
Conjugis à recto *conjux*: & ejus etymon, II. VIII. 277.
Conservabus, II. IV. 255.
Contagiones Cicero dixit num. plur. I. XL. 175.
Convivа adjectivo feminino junctum reperitur, I. XV. 62, 63.
Copia num. sing. pro *exercitu*, I. XLIII. 200, 201.
Cor apud Ennium metonymicè pro *sapientia*, I. XXVII. 102.
Corbus sæpius femininum, I. XXIX. 111. unde diminutivum *corbula*, *ibid.*
Cordax, Comicæ saltationis genus, Græcis masc. I. XXXIV. 134. Trochæus quoque cur sic vocetur, *ibid.*
Coriolus singulari numero pro *Corioli*, nomen opidi, masculinum, I. XII. 49.
Corinthus an virili genere dicatur Vellejo, & Propertio, I. XII. 49.
Corius, corium, I. XXXVI. 155.
Coronides, II. XXVIII. 375.
Cornus, corni, & cornus, II. XX. 343.
Cornu, cornus, & cornum, II. XVII. 330.
Cortex utriusque generis, I. XXXIV. 135.
Crinis olim fem. Maroni & aliis masculinum, I. XXIX. 111.
Cuimodi, pro *cujusmodi*, & *cuicuimodi*, pro *cujuscujusmodi*, sive *cujusmodicunque*, I. XLVII. 230.

Corymbus semper masc. I. XXXII. 125.
Cossis, sive *cossus*, gen. masc. I. XXIX. 111.
Costus Græcis masculinum, Latinis semper femininum, I. XXXII. 122. *Costus*, *costum*, I. XXXVI. 155.
Crepax, II. XXXIII. 398.
Crate non est μονόπλωσον, I. XLVII. 232.
Cratera. A. 144. *vers. antepenult.*
Crates, Chrysippi exemplo, oppugnavit ἀναλογίαν, & quando vixerit, I. V. 21.
Cratim num. sing. Plautus dixit à *cratis*, unde *craticula*, I. XLIII. 201.
Crocus, *crocum*, I. XXXVI. 155, & 161. rectè dici *crocus*, tametsi Servius tantùm *crocum* dici putet. A. 119. 20. *Croci* plurale, à *crocus*, I. XLI. 184.
Cruores etiam num. plur. I. XXXIX. 171.
Crus, *crurum*, II. XIV. 318.
Crux olim masc. quo genere nunc obsoletum, I. XXXIV. 139. *Crux*, *crucium*, apud Tertullianum, II. XIV. 317.
Crystallus pro gemma Latinis fem. Græcis etiam masculinum, I. XXXII. 123.
Cubitus, *cubitum*, I. XXXVI. 156.
Cucumon, non *cucumen*, II. X. 284.
Cucumis apud classicos, non *cucumer*, gen. masc. genitivo *cucumis*, non *cucumeris*, I. XXVI. 99.
Culeus, *culeum*, I. XXXVI. 156.
Culex an Plauto femininum, I. XXXIV. 135.
Culpa num. plur. I. XL. 175.
Currax, *crepax*, *cadax*, verbalia minùs obvia, à *curro*, *crepo*, *cado*, II. XXXIII. 398.
Cunilago, II. XXX. 386.
Cupido poetis quandoque masculinum, oratoribus perpetuò femininum, I. XII. 86.
Cupressus Ennio masculinum, Virgilio femininum, I. XIII. 54.
Curtum, pro *curtum*, II. XVIII. 335.
Custodiæ, pro *custodibus*, I. X. 37.
Custos generis communis, I. XV. 65, 66.
Cutem, & *cutim*, II. X. 284. *Cutes* num. plurali, I. XL. 175.
Cyma, *cymæ*, I. XX. 342.
Cythisus Græcis, & Latinis masc. I. XXXII. 122.

D.

D. *Ama*, & *talpa*, Virgilio κατὰ μεταπλασμὸν masculina, I. XIX. 78.
Damna, pro *damna*, *ibid.*
Damnas, ex *damnatus*, κατὰ συγκοπὴν, monoptoton falsò creditum Grammaticis, I. XLVII. 233.
Dape. A. 201. 25.
Dapes, & *epulæ*, malè distinguunt Grammatici, I. XXXVII. 164.
Daphnus nomen opidi, masculinum, I. XII. 50.
Dapis, *dapi*, *dapem*, *dape*, à *daps*, I. XLVII. 231.
Daps, *dapis*, antiquis num. sing. I. XLIII. 201. A. 201. 25.
Daren, & *Dareta*, à *Dares*, II. III. 251.
Dativi omnes veteribus Latinis in I desinebant, itidem ut Græcis, I. III. 249. quibus is casus idem, ac ablativus, I. XLV. 222, 223. Dativus pluralis in A B V S, in sex substantivis, & duobus adjectivis. In horum tamen plerisque etiam I S optimi scriptores usurpant, II. IV. 255, 256. Dativis in O Latini antiquitus apponebant I, more Græco, II. V. 259. Dativos quartæ etiam apud oratores ac historicos desinere in V: contrà quàm scriptum Prisciano, II. XVIII. 334. Dativi quintæ in E, I, vel E S, pro E I, II. XIX. 339.
Daucia vocativus nominis proprii à recto *Daucia*, pro *Daucias*, II. II. 245.
Dausquejus. A. 271. 30.
Deabus. A. 256. 32.
Debil, pro *debilis*, Ennio, I. XXXVI. 148.
Decembris, pro *decembres*, II. XVI. 326.
Decima, & *decimæ*, pro eodem, I. XLIII. 201.
Declinatio unde dicta, & variæ ejus divisiones, II. I. 241, 242. ordo operis de varia nominum declinatione, 242, 243. Declinatio alia directa, alia transversa, I. VIII. 32. Declinationum discrimen malè peti ex sola genitivi, aut ablativi terminatione: ac Varronis super hoc sententia refellitur, II. I. 243. Declinatio in casus & numeros Latinis quintuplex, Græcis triplex, II. I. 243. Declinatio in vocibus Græcis, ex O S, B O S, T O S, apud Latinos interdum mutatur in secundam, I. XII. 308, 309.
Declinata ex altera solùm parte. A. 348. 22.
Decomposita quæ vulgò vocant, non constituunt figuram tertiam, sed sub compositis comprehenduntur, I. IV. 16.
Decor olim neutrum, I. XXVII. 102.
Dee, pro *deus*, apud scriptores Ecclesiasticos, II. V. 26.
Defensor mulier Vlpiano, I. XXVII. 101.
Defruta. A. 168. 8.
Degenere, & *degeneri*, II. XII. 300.
Dei, pro *dii*. A. 265. 26.
Deis, pro *diis*. *Ibid.*
Delicium, & *delicia*, unde accusativus *delicias*, I. XXXVII. 163. rectus quoque *delicies*. *Ibid.*
Delphin potiùs, quàm *delphis*, I. XXIX. 111.
Delubrum unde dictum, II. XXX. 384.
Denominativorum plurimorum terminationes, & ori-

& origines, II. XXX. 384. Denominativa in *icius*, pro quo vulgò *itius*, II. XXXI. 390.

Derivata à nominibus, II. XXVIII. 374, 375. à verbis, XXXII. 392, 393, &c.

Desidiabulum, II. XXXIII. 393.

Desidia, *desidies*, I. XXXV. 145.

Despauterii laus, I. XIX. 74.

Despoliabulum, II. XXXII. 393.

Deterior, *deterrimus*, ab antiquo *deter*, II. XXV. 364.

Deus Virgilio feminino genere usurpatum imitatione Græcorum, quibus Θεὸς utriusque est generis, I. XI. 41.

Dexo, pro *Dexon*. A. 147. 4.

Dextimus, & *sinistimus*, positivi, II. XXV. 368.

Diadema, *diademe*, II. XX. 340.

Dialepsis eadem ac *diæresis*, II. IV. 254.

Diameter, seu potiùs *diametros*, femininum, I. XXX. 116.

Dianas, pro *Dianæ*. A. 249. 8.

Diaria semper in plurali, cum de cibo plurium dierum agitur, I. XLIV. 214.

Dica, & *dicam*, *dicas*, diptoton, I. XLVIII. 235.

Dicis monoptoton genitivi casus, I. XLVII. 229.

Dictio quid propriè Latinis significet, I. I. 2.

Dido, & *Didon*, accusativi Græci, pro *Didonem*, II. X. 287, 288.

Didus, & *Didonis*; *Calypsus*, & *Calypsonis*, II. IX. 282.

Die, pro *diei*, II. XIX. 339.

Diepristini, *diecrastini*, *diequarti*, *diequinctl*, pro *die pristino*, *die crastino*, *die quarto*, atque ita in aliis, II. V. 263.

Dies sing. numero pro spatio XXIV horarum, etiam in feminino: plurali quoque in masculino reperitur, contra vulgares Grammaticorum regulas, I. XXVIII. 107.

Dies, pro *diei*, II. XIX. 338.

Diespitris. A. 348. 22.

Diis, vel *deis*, pro *deabus*, II. IV. 255.

Dii, pro *dei*, ex *divi*, II. VI. 265.

Dii, pro *diei*, II. XIX. 338.

Diminutio interdum geminatur addito nomine *parvus*, vel simili, II. XXIX. 384.

Diminutiva an semper sequantur genus primigenii, II. XXIX. 381. diminutiva diminutivorum, 383.

Diminutivi formam habentia, quæ diminutiva verè non sunt, II. XXIX. 381.

Diminutivorum terminationes, II. XXIX. 379.

Diœcesium, II. XIV. 314.

Dionysius, gemmæ nomen, femininum, I. XXVIII. 103.

Diphthongus adjectivum fem. κατ' ἐξοχήν, I. XXII. 126.

Ditionis, *ditioni*, *ditionem*, *ditione*, sine nominat. sing. I. XLVIII. 237. Eymon ejus, & *ditio*, an *dicio*, sit scribendum. *Ibid.* & I. XXII. 84.

Ditior, ex *divitior*, II. XXV. 367.

Ditus, pro *Dis*. A. 277. *post vers.* 4. *à fin.*

Divabus. A. 256. 32.

Dives, *divitior*, II. XXVI. 369.

Divinus foret à *dives*, si vulgatis credendum Prisciani codd. II. XXXI. 391.

Divite, & *diviti*, II. XII. 299.

Domi, *militiæ*, *belli*, perperam adverbiis accensentur, I. II. 12.

Dogma, *schema*, *syrma*, & similia Græca in MA, olim erant primæ, II. XX. 342.

Dogmam, II. XV. 323, & II. XX. 342.

Domi, *focique*, genitivi adverbialiter positi, II. XVII. 332.

Domicilium unde, II. XXX. 385.

Domicula, an *domuncula*, dicendum, II. XXIX. 380.

Domos casu patrio, pro *domus*. A. 333. 9.

Domuis, pro *domus*, II. XVII. 332.

Domus, *domus*, & *domi*, II. XX. 343.

Dona tertia apud Martialem quid significent, II. III. 249.

Donarium pro loco integrum, *donaria* pro *donis* hum. plur. tantum, I. XLIV. 215.

Donaticus, II. XXXIII. 397.

Donatus super Maronis loco refellitur, I. XXXIII. 132.

Dorsus, *dorsum*, I. XXXVI. 156.

Dorx Græcis femin. Gratio masc. I. XXXIV. 133.

Drance vocativus à *Drances*, *Drancis*, II. III. 251.

Dropax, unguenti genus, masc. I. XXXIV. 134.

Dryasin, & *Hamadryasin*, pro *Dryadibus*, & *Hamadryadibus*, II. XV. 324.

Dualem numerum ut Hebræi, ita & Græci rectè recipiunt: etsi aliter censuit Iulius Scaliger, I. IV. 17. Latini contrà, Æoles secuti, ut superfluũ, excludunt; quod non satis attẽdit Donatus, 18, 19.

Dubium genus quod vocant specie non differt à communi, I. XVII. 71.

Dulcis, pro *dulces*, II. XVI. 325.

Duo, & *ambo*, pro *duos*, & *ambos*, II. VI. 267. *duo* etiam pro *duas*, & genitivo *duorum*, 268.

Duplice, & *duplici*, II. XII. 298.

Durius, pro *diriusculè*, II. XXIII. 357.

Dux utroque genere usurpatur, I. XV. 66.

E.

E nominativi terminatio concurrens in eodem nomine cum terminatione L, M, R, S: I. XXXV. 145, 146.

E Græcorum in nominibus primæ crebrò à Latinis in A convertitur, II. II. 246. in quibus autem retinetur, in iis etiam declinatio Græca servatur. *Ibid.*

Eabus, II. IV. 256.

Eccum, ellum, ecciſtam, & ſimilia, non eſſe adverbia, I. II. 13.

Effigia, effigies; I. XXXV. 145. vide & Addenda.

Egregius pro *egregiùs, egregiiſſimus*, II. XXVII. 371.

Eis terminatio patronymicorum femininorum, II. XXVIII. 377.

Ἐκκλησις ſeu *Evocatio* Grammaticis quid, I. IV. 19.

Electrum, pro ſuccino, & metallo, numero plurali uſurpatum invenitur, I. XXXVIII. 166, 167.

Elephantus gravida, κατ' ἐξοχὴν dictum, I. XVI. 69.

Eleutheria à *Liberalibus* diverſa, I. XLII. 191.

Emblemata, pro *emblematibus*, II. XV. 323.

Emplaſtrus, & *emplaſtrum*. A. 125. 10.

EN terminatio nominativi ex *ων*, I. XXXVI. 150.

Enchiridium militis Chriſtiani cur libello ſuo nomen fecerit Eraſmus, I. XXII. 84.

Ennius Oſcorum imitator, I. XXXVI. 148. Ejus locus numeris reſtitutus, I. XLIII. 205. & II. IV. 256. vetus lectio defenſa, I. XXXVI. 149.

Eos femin. pro *dea*, & pro *die*, I. XXX. 117.

Ἐπίκοινον genus cur dictum. A. 69. 3. malè à Diomede, ac Donato, vertitur *ſubcommune*. *Ibid.*

Epicœni generis nomina quæ, I. XVI. 68. an temere id genus à Grammaticis inventum, 69. pureque & integrè dici *pavo mas*, *pavo femina*. *Ibid.*

Epidaurus, utroque genere, & *Epidauron* neutro. A. 46. 8.

Epirotes. A. 145. 8.

Epitome, *Penelope*, ſimiliáque, declinantur Latinis more Græcorum, II. II. 246.

Epos, I. XXX. 117.

Epulum, & *epula*, unde *epulæ* in numero plurali, I. XXXVII. 164.

Equis, pro *equabus*, II. IV. 256.

ER, & VS, terminationes in ſecundâ, factæ ex Græca OS, II. V. 257.

Eremus adjectivum fem. κατ' ἐξοχὴν, I. XXXII. 126.

Erinys accuſativus contractus ex *Erinyes*, ſive *Erinyas*, II. XVI. 328.

Ervilia, II. XXIX. 381.

ES, & IS, terminationes accuſativi tertiæ, in quibus vocibus locum habeant, II. XVI. 324, 325.

ES, EIS, an IS, in accuſativo eſſent dicturi, aurium judicio æſtimabant, II. XVI. 326.

ES finita quædam primæ & tertiæ ſunt declinationis, II. III. 251.

ES primæ Græca, ac maſculina ſunt, I. XXVIII. 104. aut κατ' ἔλλειψιν, vel σύνθεσιν, nunc maſculina, nunc feminina, *ibid.*

Eſox piſcis, pro quo Had. Iunius *exos* apud Plinium, I. XXXIV. 139. generis incerti. *Ibid.*

Eſt loquens, pro *loquitur*, apud Cic. more Græco, I. I. 5.

Eteſiæ venti nomen maſculinum, I. X. 37, 38, & I. XIX. 77.

Etymologiam malè vulgo appellari, quæ *Analogia* dicenda eſſet, I. I. I.

Euander, & *Euandrus*, II. V. 257. *Euandre*. A. 262. *poſt. verſ. ult.*

Evas, Evantis, & *evans, evantis*. A. 277. *poſt. verſ.* 4. *à fin.*

Eventum, pro *eventu*, unde *eventa*, I. XXXVII. 163.

Eugraphii lapſus de *amabo*, I. II. 13.

EVM, pro ERVM, terminatio nominum quinctæ in genitivo plurali. A. 340. 30.

Euonenis num. ſing. I. XLIII. 202.

Euphrates, *Euphratæ*, & *Euphratis*, II. XX. 341.

Europe. A. 246. 31.

Eus Græcis finita apud Latinos ſecundæ ſunt declinationis, II. VII. 272.

Exemplarium, pro *exemplare*, vel *exemplar*, I. XXXV. 146. II. XIV. 320.

Exemplum unde dicatur, II. XXII. 396.

Exercitus quomodo plurale, cùm plurimos contineat, I. XXXVIII. 163.

Exiguius, *exiguiſſima*, II. XXVII. 371.

Exos, *compos*, *impos*, *præpos*, adjectiva, I. XXX. 117.

Exter, & *exterus*, unde *exterior*, II. XXV. 365, 366. A. 150. 31.

Extiſpicium, pro *extiſpicum*, genitivo plurali, II. XIV. 318, 319.

Extremior, *extremiſſimus*, II. XXVI. 370.

F.

FF, valet *fortiſſimi*, II. XXIII. 356. item *feliciſſimi*, *ibid.*

Faba nomen Mimi, apud Tullium, II. VI. 266.

Fabaginus, II. XXXI. 389.

Fabæ, *frumenta*, *fraga*, *lupini*, pl. num. Virgilio uſurpata, I. XXXVIII. 168.

Faber, *Mulciber*, *tuber*, unde veniant, II. XI. 296.

Fabula quaſi diminutivum, ac ejus etymon, II. XXIX. 381.

Faces, pro *fax*. A. 151. *verſ. antepenult.*

Facetia num. ſing. I. XLIII. 202.

Facie, pro *faciei*, II. XX. 339.

Facierum, II. XIX. 340.
Facul, & *difficul*, pro *facilè*, & *difficile*, I. XXXVI. 148.
Facultatium. A. 316. 8.
Fagus, *fagi*, & *fagus*, II. XX. 343.
Fala, pro turribus ligneis, plurali usurpatur, I. XLIII. 202.
Fallacia, *fallacies*. A. 145. 8.
Fames Sallustius dixit num. plur. I. XL. 175.
Fames, an semper singulare, I. XL. 175.
Familiæ nomen non semper gentilitio postponi, I. VII. 28.
Familias, in compositis pro *familiæ*, II. III. 248.
Familiaticus, II. XXXI. 391.
Famul, pro *famulus*, I. XXXVI. 149.
Fana in plur. usus est Appulejus, I. XXXVIII. 167.
Far cur faciat *farris*. A. 277. *post. vers.* 4 *à fine*.
Fas, & *nefas*, aptota, tribus summùm casibus inveniuntur, I. XLVI. 227. videntur olim habuisse pluralem, I. XLI. 184.
Fascem dixit Cicero de imperii insignibus, I. XLII. 189.
Fascinæ, II. VI. 265.
Fasellus nunc masc. nunc femin. genere usurpatum reperitur, I. XXXI. 119.
Fastus, *fasti*, & *fastus*, II. XX. 344.
Fauce ablativus sing. I. XLIII. 202.
Faux, *faucium*, II. XIV. 317.
Febre, & *febri*, II. XII. 302.
Feles, seu *felles*, pro *felis* femin. I. XXXVI. 151.
Femina, & *mulier*, quomodo differant, I. IX. 35. A. 42. 2.
Feminis, *femine*, *femina*. A. 232. 12.
Femur, *femoris*, & *feminis*, I. XLVII. 231.
Feria sem. singulari: *feria* neut. plur. I. XLIII. 202.
Festorum nomina, ut *Bacchanalia*, *Agonalia*, *Vinalia*, similiaque, quippe naturâ suâ adjectiva, ex se singularem habent, I. XLIV. 219, 220. genitivum formant per *orum* & *ium*, & unde hæc varietas, II. XIV. 319, 320.
Fibræ ἀτρεμεῖς, II. XXXII. 392.
Ficus pro morbo tutiùs usurpatur in masculino: pro fructu in feminino, idque tum in secunda, tum in quarta declinatione, I. XIV. 56, 57.
Fide, pro *fidei*, II. XIX. 339.
Fidena sing. & *Fidenæ* pluraliter. A. 212. 28.
Fides, pro *fidelitate*; *fidis*, pro *chorda*, I. XXVIII. 106.
Fides, pro instrumento Musico etiam num. sing. reperitur, unde diminutivum *fidicula*, I. XLIII. 202, 203.
Fidiculæ, pro tormenti genere, semper est plurale, I. XLIII. 203.
Fidustus, II. XXXI. 392.
Figura vocum duplex, simplex, & composita: quibus malè additur decomposita, I. IV. 16.
Fili torti apud Lucanum non plurali recto, sed genitivo sing. dicitur, I. XXXVI. 156.
Fili κατ' ἀνακολουθίαν factum ex *filie*, II. V. 26.
Filiis, pro *filiabus*, II. IV. 256.
Filus. A. 156. 15.
Finus passim masc. Appulejo fem. I. XXXI. 119.
Finus, *finum*, I. XXXVI. 156.
Fine, & *fini*, sed prius vulgatius, II. XII. 304. *vid.* A.
Finis, an sit verbale à *finio*, I. XXIX. 111. utroque genere usurpatum legitur, I. XXIX. 112.
Fines, pro limitibus agrorum, regionis, imperii, vix aliter quàm in plurali, I. XLII. 189.
Flamen, *flaminea*, II. XXI. 352.
Flectibula, II. XXXII. 393.
Flustrum, II. XXXII. 396.
Fluviorum nomina ejus sunt generis, quod terminatione indicatur, I. X. 38, 39. *Vide* & A. Quæ si feminina, aut neutra, fuerint terminatione, ac nihilominus in masculino usurpentur; id per ὑπόνοιαν, sive syntheſin fit, quia subauditur *fluvius*, *ibid.* Fluviorum nomina tertiæ in IS exeuntia accusativo per IM efferuntur, II. X. 286.
Fluvius natura sua adjectivum, II. XXXIII. 400.
Foci, pro sedibus patriis, plurale, I. XLII. 189.
Fœnisicia, *fœnisicium*. A. 143. 33.
Forceps tantùm feminino genere invenitur, I. XVII. 71.
Forceps, *manceps*, *municeps*, *princeps*, unde dicantur, II. XIV. 314.
Forfex, an *forfix*, dixerint veteres, I. XXXIV. 137.
Foris, *forem*, *fore*, num. sing. pro ostio, I. XLIII. 203. *Foris*, *forium*, & per syncopen *forum*, II. XIV. 316.
Formicinus, *hirundinus*, penultimâ productâ, II. XXXI. 390.
Formido unde dicta, II. XXX. 385.
Fornacium, & *fornacium*, II. XIV. 316.
Fornax femin. I. XXXIV. 137.
Fornix, pro *camera*, & *lupanari*, masc. I. XXXIV. 137.
Fors, *forti*, *fortem*, *forte*, I. XLVIII. 236.
Forte, *fortunâ*, *casu*, malè adverbiis annumerata, I. II. 12.
Forus, *forum*, I. XXXVI. 156. *Forus* num. sing. pro *fori*, I. XLII. 189.
Franciscus Sanctius Brocensis de Plauti loco refellitur, I. XXXIV. 135.
Fraga cur semper plurali num. usurpata legantur, I. XLIV. 215.

Fragilis unde, I. v. 25.
Fragmentum contractum ex *fragimentum*, II. XXXII. 395.
Freni, sine singulari, I. XLII. 189.
Fretu, pro *freto*. A. 156. 33.
Fretus, *fretum*, I. XXXVI. 156. & in Arnobii verbis, 161. II. XVII. 331.
Frit neutrum aptoron, I. XXXIV. 132.
Frons nominativus κ) συγκοπὴν factus ex *frondis*, I. XLVIII. 238. *Frons* sive arboris folium, sive σφραγὶς signet, semper fem. gen. Olim scriptio hæc distinguebat, ut pro foliis *frondes*, & *frondibus*, scriberent, imò in sing. erat *frus*, & *fros*, I. XXXIII. 129.
Fronto refellitur, I. XXXV. 145. Falsus de discrimine inter *imus*, & *infimus*, II. XXV. 368.
Fructi, *ornati*, *adventi*, *senati*, & similes genitivi, II. XVII. 331, 332.
Fructias, pro *fructus*, II. XVII. 332.
Fructu, *impetu*, *vestitu*, *exercitu*, &c. pro *fructui*, *impetui*, *vestitui*, *exercitui*, more Æolum I nativo reciso, II. XVIII. 333, 334.
Fructuum nomina, pro diversa terminatione, genus quoque habent diversum, I. XIV. 55.
Fruges cur singulari careat, I. XLIII. 204. *Fruges* latiùs patere, quàm *frumenta*. *Ibid.* *Frugis*, *frugi*, *frugem*, *fruge*, tetraptoton ab antiquo nominativo *frux*, gen. fem. I. XLVI. 226.
Frumenta. A. 167. 18.
Frustum unde dicatur, II. XXXII. 396.
Fugas Tacitus dixit num. plur. I. XL. 176. idque & aliis in usu esse, contrà quàm censent Grammatici. A. 176. 4.
Fuligo unde, II. XXX. 386.
Fulix, *fulica*. A. 145. *vers.* 4. *à fin.*
Fulmenta, pro *fulmentum*, I. XXXV. 143.
Fumi, & *fimi*, plurale à *fumus*, I. XXXIX. 171.
Fundamen, & *fundamentum*, II. XXXII. 395.
Fusis antiquis etiam femininum, I. XXIX. 112.
Fur tantùm masculinum, I. XV. 60.
Furfur, & plurali *furfures*, I. XXVII. 102. *Furfures* pro capitis vitio plurale tantum: at *furfur* etiam sing. num. pro farinæ purgamento, I. XLII. 189.
Furfuri pro *furfure*, II. XII. 304.
Fusti, pro *fuste*, II. XII. 304, 305.

G.

Gadir, nomen opidi Punicum, unde dictum, I. XII. 46. propriè ratione habitâ terminationis neutrum; per synthesin feminino jungitur, 46, 47.
Galbulus, seu *galpulus*, nomen fructus, I. XIV. 55.
Ganges, *Gangæ*, & *Gangis*, II. XX. 341.
Ganea, pro *ganeum*, I. XXXV. 143.
Garamus num. sing. I. XLII. 190.
Gargara, n. pl. vel *Gargarum*, Idæ promuntorium, non *Gargarus*, I. XXXVII. 162.
Gausapa, *gausapum*, & hoc *Gausape*, unde ablativus *gausape*, pro *gausapi*, I. XXXV. 142, 143. & II. XI. 291, 292. *Gausapa* neutrum plurale, recto *Gausape*, I. XXXV. 142, 143. & II. XIII. 310.
Gaza apud Tullium, Livium, & ejus temporis scriptores, semper singulare: at medii ævi scriptores etiam plurali utuntur, I. XL. 176.
Gellii, sive potiùs Agellii locus expensus, I. XXVI. 98. Ab eo malè intellectum Ennii locum, I. XXVII. 102. Idē correctus, I. XLII, ad oram p. 198.
Gelo auferendi casu, pro *gelu*, II. XVIII. 334.
Gelu, *gelum*, & *gelus*, II. XVII. 329, 330. *Gelus* olim pro *gelu*, I. XXXV. 147.
Geminus num. sing. de uno fratre, I. XLII. 190.
Gemmarum nomina cur genus varient. A. 124. 9.
Gena num. sing. I. XLIII. 204.
Generibus, pro *generis*. A. 267. 17.
Generis, quatenus ex terminatione cognoscitur, doctrina specialis ubi sit tradenda, I. XIX. 73. Generis neutri sunt nomina indeclinabilia, I. XIX. 74. cur duplex genus Hebræis. A. 35. 23.
Geni, vocandi casu, II. V. 261.
Genitale, pro *genitalibus*, I. XLIV. 215.
Genitivus ex IVS, & IVM, nunc duplici nunc simplici I, II. V. 259. à Græcis in IS, nunc est IOS, nunc EOS. A. 279. 22. Genitivi primæ per AI, dativi per Æ, quibusdam scripti discriminis caussâ, I. III. 249. Genitivi quinctæ habent quadruplicem terminationem EI, II, ES, & E, II. XIX. 337, & seq. Genitivus pluralis secundæ quando syncope gaudeat, II. VI. 265.
Genius in plurali etiam invenitur, I. XXXIX. 171.
Gens, & *familia*; item *gentiles*, & *agnati*, quomodo differant, I. VII. 28. Gens Ælia quinque habuit familias, I. VII. 28. Gens Iulia, Antonia, Nautia, Æmilia, Pomponia, unde dictæ, I. VII. 28.
Gentilium variæ terminationes, II. XXIX. 378.
Genu, & *genus*, II. XVII. 329.
Genubus, & *genibus*, II. XVIII. 336.
Genus Grammaticis quid signet, I. IX. 33. propriè magis substantivis accidit, quam adjectivis, 34. Naturâne, an ex instituto, insit nominibus, *ibid.* quotuplex, & variæ specierum ejus appellationes, 34, 35. Genus diversum eidem rei tribuitur, tum in eadem lingua, tum in diversis, I. IX. 34. bifariam cognoscitur, significatione & terminatione, I. X. 36. olim in multis indiscretum, quæ nunc uno tantum genere usurpantur, I. XVII. 71. è decli-

declinatione non minùs, quàm è terminatione cognoscitur, 1. XIX. 73. masculinum ex vocibus Græcis primæ declinat. in A Σ & H Σ, transit in femininum Latinis, & in A desinit, 1. XIX. 76. Excipe, cùm animo concipitur aliquod generale nomen masculinum, 77.

Genus olim, pro *genu*, 1. XXXV. 147.

Geometres. A. 145. 8.

Γηρύων, II. XV. 324.

Geryones, *Geryonæ*. A. 248. 23.

Gesum num. sing. 1. XLIV. 215.

Getes. A. 145. 8.

Gibber, *gibberi*, non *gibberis*, II. XX. 343.

Giffanius malè putavit *ingratiis* esse adverbium, 1. II. 13. idem refellitur, 1. XLVII. 230. Item 1. XXXVI. 150. & 1. XL. 180.

Gingiva num. sing. 1. XLIII. 204.

Git, feminis genus, neutrum aptoton, 1. XXXIV. 132.

Glaber unde, II. XXXII. 392.

Gladius, *gladium*, 1. XXXVI. 156. A. 156. 33.

Glandium, & *glandula*, quid sint, & unde dicantur, II. XXIX. 383.

Glans de arbore nunquam usurpatur, 1. XIV. 57.

Glaucomam, II. XX. 342.

Glaucomatis dat. pl. A. 323. 22.

Glis masc. ex *glirus*, 1. XXIX. 112. A. 277. *post vers.* 4 *à fin.*

Glis, *glitis*, & *glis*, *glissis*, barbara, 1. XXIX. 113.

Glossematorum. A. 321. 8.

Gloria etiam num. plur. classicis usurpatur, 1. XL. 176.

Glycerium, similiáque in VM, esse feminina, contrà quàm Prisciano visum, 1. XXIV. 91.

Godscalcus Stewechius refellitur, 1. XXXVII. 164.

Γόμφος. A. 50. *vers. antepenult.*

Gradus, pro *gradu*, II. XVII. 333. A. 332. 17.

Græculi qui soleant dici, II. XXIX. 379.

Grammaticus quatenus naturam rerum spectet, 1. XVI. 69.

Grammatias, jaspidis species, gen. masc. ejusque etymon, 1. XXVIII. 103.

Grando Varroni virile. A. 87. 15.

Grates cur solùm pluraliter dicatur, 1. XLIII. 204.

Gratius poeta Augustæi ævi, 1. XXXIV. 141.

Grex masc. nunc, olim & muliebre, 1. XXXIV. 136.

Grossus nunc masculinum, nunc femininum, 1. XIV. 57. *Grossus* etiam num. sing. pro quo usitatius *grossi*, 1. XLIII. 204.

H. Grotius. A. 40. 16.

Gruanus num. sing. 1. XLII. 190.

Grus sæpius femininum, Horatio masculinum, 1. XXXII. 127.

Gruterianarum inscriptionum indices laudati, II. XXIII. 356.

Gryps gen. masc. 1. XXXIII. 130. *Gryps*, & *gryphus*. A. 161. 27.

Gummi neutrum aptoton, & *Gummis* vel *cummis* femininum, 1. XX. 82. *Gummin* à *gummis*, II. X. 284.

Guttur olim masculinum, 1. XXVII. 102.

H.

H*Abena* num. sing. 1. XLIII. 204.

Habitus, *habitior*, *habitissimus*, II. XXVI. 370.

Hæreditatium. A. 316. 8.

Hæres utroque genere dicitur, 1. XV. 66.

Halec neutrum, *halex* femininum, 1. XXIII. 88.

Halex, & *halec*, num habeant pluralem, 1. XL. 176.

Hara etiam num. plurali invenitur, 1. XL. 177.

Hebræi quando Grammaticam scribere cœperint, 1. I. 3. Cur iidem, aliique orientales, sint duplici genere contenti. A. 35. 23.

Hectoram, & *Hectora*, II. X. 284.

Helladii Besantinoi ætas, 1. XIV. 58.

Helleborus, *helleborum*, 1. XXXVI. 156.

Henricus Stephanus perperam credidit, *domi* esse dativum pro *domui*, II. XVII. 332.

Heracleis poetæ veteris, II. XXVIII. 377.

Hercule vocativus κατ' ἀποκοπὴν ab Ηρακλεῦ, vel Ηρακλές, II. X. 289. *Hercules*, & *Herculus*. A. 151. 8. *Herculi*, pro *Herculis*, II. IX. 280. utrùm sit ab *Herculus*, an *Herculeus*. A. 151. 8.

Hereditatium, & *hereditatum*, II. XIV. 316.

Heroës an elixis usi carnibus, II. XVIII. 337.

Hic pronomen an rectè in declinando nominibus præponatur, 1. I. 7. & an ex hoc præposito rectè dicatur genus cognosci, 8. Item 1. IX. 34.

Hilaris, & *hilarus*. A. 152. 5.

Hilla, II. XXIX. 379.

Hilum, II. XXXIV. 402.

Hippo urbs nunc terminationis ratione masculinum est, nunc per syntheſin femininum, 1. XII. 44.

Hippomanes adjectivum neutrum substantivè usurpatum, 1. XXVIII. 107.

Hir, neutrum, Prisciano aptoton, Charisio declinatur, 1. XXVII. 100, 101.

Hispal, opidi nomen, contractum ex *Hispalis*, neutrum, 1. XII. 45.

Hominium, pro *hominum*, II. XIV. 319.

Homo tantùm masculinum, etsi compositum ejus *nemo* sit commune, 1. xv. 59, 60.
Homuncio, & *homunculus*, an *homunicio*, & *homuicius* dicendum, II. XXIX. 380, 381.
Honestimus, II. XXV. 368.
Hordea num. plur. I. XXXVIII. 167.
Hortensius primus in prosa oratione *cervix* dixit, pro *cervices*, I. V. 23.
Horti etymon, I. XXXVIII. 168. *Horti* pro locis ad voluptatem consitis, in plurali, I. XLII. 190.
Hospita, *sospita*, *paupera*, neutra pluralia ab *hospes*, *sospes*, *pauper*, II. XIII. 309.
Hostis commune, I. XV. 66.
Hujusmodi, *ejusmodi*, *cujusmodi*, genitivi solùm casus sunt, non cujusvis, ut tradiderunt, I. XLVII. 230.
Humile, *incolume*, *nobile*, *Vestale*, pro *humili*, *incolumi*, &c. II. XI. 295.
Humus, pro *humo*, II. XX. 344, 345.
Hyacinthus Græcis sæpius femin. Latinis masc. I. XXXII. 122.
Hybernus unde dicatur, II. XXXI. 391.
Hymen masculinum, I. XXIV. 92.
Hymenæus, pro *hymeneus* barbarè à Stigelio, atque aliis, dicitur, II. VII. 273.
Hymettos cur Appulejo muliebre. A. 40. 16.
Hypocrites. A. 245. 35.
Hyssopus, & *hyssopum*, I. XXXII. 123.

I.

I ante VS in *Pompejus*, *Vultejus*, & similibus, non esse consonum, sed vocale, contrà ac Iul. Scaligero visum, II. V. 262. I consonum interdum transit in naturam vocalis, II. V. 262. I genitivus nominum tertiæ unde veniat, II. IX. 281. I terminatio dativi tertiæ in Latinis producitur, in Græcis corripitur, II. X. 283. sed hîc pro I antiqui quandoque ponebant E, *ibid.*
Iam disyllabum, I. V. 262.
Iambis malè dici pro *Iambidis*, II. IX. 279.
Iapetion, pro *Iapetionides*, terminatio Ionica, II. XXVIII. 377.
Iarba, & *Iarbas*. A. 245. 33.
Iberus, ab *Iber*, II. V. 258. hæc duo confundi, contrà quam visum Grammaticis. A. 258. 17.
ICIVS terminatio eorum, quæ vulgo perperam per ITIVS scribuntur, II. XXXI. 390.
Idus cur pluraliter tantùm usurpentur, I. XLIII. 207.
Iecur, & *jecinus*, vel *jecinor*, dixere, I. V. 22. *Iecur* contractum ex *jecinor*, I. XXVII. 101.
Ἰερὰ, puta χρήματα. A. 133. 21.
Igni, & *Igne*, II. XII. 305.
Ilia, pro tenuibus intestinis, à singulari *ile*, I. XLIV. 216.
Iligneus, sive *iligneus*, ἀπὸ συγκοπῆς, ab *iligineus*, II. XXXI. 389.
Ilionea, pro *Ilioneum*, penultimâ productâ, II. VII. 273.
Ilios, & *Ilion*, utrâque terminatione, I. XII. 45.
Ilios, femin. A. 45. *vers.* 6 *à fine*.
Illecebra num. sing. I. XLIII. 205.
IM accusativo finita non omnia ablativum in I faciunt, II. XI. 296. IM terminatio accusativi in multis nominibus tertiæ, II. X. 283. & seq.
Imago, contractum ex *imitago*, II. XXXII. 394.
Imbecillimus, & *imbecillissimus*, II. XXIV. 360.
Imbrex femin. Plauto, Plinio masculinum, I. XXXIV. 136.
Imbri, & *imbre*, II. XII. 305. *vid.* Add. *Imbris*, pro *imbres*, II. XVI. 325.
Immemor, & *immemoris*. A. 150. *vers. ult.*
Impetis, *impete*, diptoton, I. XLVII. 232. Est ab antiquo *impes*, II. XVIII. 335.
Improlis, & *improlis*. A. 152. 5.
Impuber, *impuberis*, vel *impubes*, *impubis*, II. VIII. 277. sed *impuber* an dicatur, incertum; eoque tutiùs *impubes* dici. A. 150. 32.
Impuritias. A. 177. 5.
Imus, ex *infimus*, II. XXV. 368.
Incestus, & hoc *incestum*. A. 157. 1.
Incitas, vel *incita*, secundùm quosdam πτῶσις accusativi casus, I. XLVII. 230.
Incomparabilia, II. XXVII. 371.
Indiges num. sing. I. XLII. 190. *Indigetes* unde vocentur, I. XLVII. 232.
Indigitamenta quid, & unde dicantur, I. XLVII. 232.
Indumen, II. XXXII. 395.
Industriior, II. XXVII. 372.
Ine, & *ione*, terminationes patronymicorum femininorum, II. XXVIII. 377.
Ineptia quandoque num. sing. I. XLIII. 205. *Vide* A.
Infamias. A. 177. 5.
Infans communis generis, I. XV. 66. Naturâ est adjectivum omnis gen. II. XXI. 349.
Inferiæ cur solùm plurale, I. XLIII. 205. *Inferium* vinum. *Ibid.*
Infer, & *inferus*, unde *inferior*, II. XXV. 365. A. 150. 31.
Inficias monoptoton accusativi casus, I. XLVII. 230.
Infimas, ex *infimatis*. A. 151. 8.
Infinitus, *infinitior*, II. XXVI. 369.
Ingenia, *ingeniorum*, *ingenis*, apud Tullium, I. XLI. 184.

Ingratiis

Ingratis perperam inter adverbia poni Giffanio, I. II. 13. *Ingratis*, & per *συνέζευξιν ingratis*, monoptoton ablativi casus, I. XLVII. 230.

Inimicitia num. sing. I. XLIII. 205. *Inimicitiæ*, & *amicitiæ*, num. plurali, I. XL. 177.

Injurius, pro *injuriosus*, sive *injuriosus*, II. XXVII. 372.

Inoxior, II. XXVII. 372.

Inquies substantivum gen. fem. I. XXVIII. 105.

Inquies, pro *inquietus*, II. XX. 347.

Insaniæ Plauto num. plurali, I. XL. 177.

Insomnia in sing. pro vigilia; in plurali, pro iis, quæ per somnium videmus, I. XXXV. 143.

Inscriptio vetus restituta, I. XXV. 94.

Instar pro similitudine sive exemplari, singulare, nominandi & accusandi casu, I. XLVI. 228, 229.

Intercus contractum ex *intercutis*, I. XXXII. 127.

Intergerivus, II. XXXIII. 400.

Interjectiones ad adverbia pertinent, quando (ut communis est sententia) casum regunt, I. I. 7. Veréne autem casum regant, libro de Structura expendendum. Interjectionis definitiones vulgares rejectæ, I. II. 10. Iis malè accensent quædam nomina, I. II. 12.

Interior, *intimus*, ab *inter* vel *interus*, II. XXVI. 369.

Interstitio, *interstitium*. A. 147. 2.

Intestinum num. sing. I. XLIV. 216.

Intubus classicis semper masc. I. XXXI. 119. *Intubus*, *intubum*, I. XXXVI. 157.

Iones quomodo patronymica in IDES, vel IADES, mutent in ION, II. XXVI. 377.

Iovianus Pontanus perperam *forbus* pro fructu usurpat, I. XIV. 57.

Iovis antiquus nominativus, I. XLVIII. 239. unde *Ioveris*. A. 151. *vers. ult.*

Ipsissimus, superlativus à Plauto fictus, II. XXII. 354.

IR, & VR secundæ, non sunt integræ terminationes, sed passæ apocopen, II. V. 258.

Iræ, *irarum*, *iras*, num. plurali, I. XL. 177.

Ἰρᾴδιος patronymicū Æolicum, II. XXVIII. 377.

Irrisui, & *irrisu*, *derisui*, & *derisu*, I. XLVII. 233.

Ister, *Istrus*. A. 150. 31.

Isthmus semper masc. I. XXXII. 125. muliebre cur Appulejo. A. 40. 16. 125. 20.

Italia, *Græcia*, & similia, naturâ suâ sunt adjectiva, in quibus subintelligitur *terra*, vel *regio*, I. XII. 42.

Iter, & *itiner* dixere, I. V. 22. *Iter*, *iteris*, sed *Itiner*, *itineris*, II. VIII. 277.

Iubar antiquis nunc masculinum, nunc neutrum, I. XXV. 93.

Iudex utroque genere dicitur, sed potius masculino, I. XV. 66.

Iudicium, pro *judicum*, II. XIV. 319.

Iugalis καθ' ὑπόστασιν masc. I. XXIX. 113.

Iugera, *jugerum*, *jugeribus*, à *juger*, vel *jugus*, unde ablativus *jugere* apud Tibullum. Sed & *jugerum* neutrum sing. unde *jugeris* ablat. plur. I. XLIV. 216. & II. XX. 348.

Iugi, & verbi *jugo*, etymon, II. XXIV. 361.

Iugulus, *jugulum*, I. XXXVI. 157. & ex Arnob. 161.

Iugum, pro summo montis, num. sing. I. XLIV. 216.

Iulius Cæsar Strabo, Poeta, & Orator, I. XIX. 75.

Iunior, ex *juvenior*, II. XXV. 367.

Iupiter vocativo & nominativo solùm declinatur, I. XLVIII. 239.

Iurandi mos Scythis usitatus per ventum, & acinacem, I. XXVIII. 107.

Iura, à recto *jus*, I. XLI. 184. *Iurium* Plautus dixit, I. XLVI. 228. Potius tamen *jurum*, quàm *jurium*, dicendum: turpissimum autem utroque abstinere, quia utrumque insolens, II. XIV. 318. *Iuribus*, I. XLVI. 228.

Ius, vide *Iura*.

Iusta pro funeribus, naturâ adjectivum, I. XLIV. 216.

Iuvenalis, pro *juvenibus*, II. XI. 295.

Iuvenalis versus sat. x explicatus, & circa eum veteris interpretis error, I. XIX. 77. idem defensus à reprehensione Scaligeri, II. III. 253. Ejus scholiastes vetus quando vixerit, II. XXVII. 374.

Iuvenis significatione quidem commune; at non structurâ, I. XV. 60.

Iuvus epithetum Panos, pastorū dei, I. XLIV. 214.

K.

Kalendæ cur pluraliter tantùm usurpentur, I. XLIII. 207.

Κόρη eadem ac Libera, soror Bacchi, I. XLII. 191.

Κυρηναλάτης unde conflatum, I. X. 37.

L.

L nominativi ex IS, vel VS, I. XXXVI. 148, 149.

Labes etiam num. plur. I. XL. 177.

Labiæ. A. 144. 4.

Labi, pro *labe*, II. XII. 305.

Lac, & *lacte*, vel *lact*, neutrum: *lactis* femininum, I. XXII. 87.

Lacerna unde, II. XXX. 385.

Lacertus, *lacertum*, I. XXXVI. 157.

Lacte, pro *lac*. A. 277. 10.

Lactes, pro partibus intestinorum, semin. plurale, I. XLIII. 206.

Lassu, genitivus à *lasse*, II. VIII. 277.

Lævii, & Livii Andronici nomina interdum confundi, II. XX. 346.

Lacrtes, non *Lacrtem*, II. III. 251.

Lagopus, pro herba, & ave, femininum, I. XXXII. 127. ejus etymon, *ibid.*

Laida, vel *Laidem*, non *Lain*, II. X. 286.

LL valet *libentissimè*, II. XXIII. 356.

Lapiderum, *regerum*, *nucerum*, pro *lapidum*, *regum*, *nucum*, II. VIII. 277. *Lapidis*, *lapideris*. A. 151. *vers. ult.*

Lapis apud Ennium gen. fem. ut ὁ λίθος, I. XXIX. 113. *Lapidi*, pro *lapide*. A. 305. 30. *Lapis* pro *lapidis*, antiquus genitivus, II. VIII. 277.

Lappago, II. XXX. 386.

Laqueare ablativus à *laquear*, II. XI. 292.

Lar etiam pro domo masculinum, I. XXV. 94. *Lar* num. sing. I. XLII. 190.

Larte non à *Lar* videri, ut traditur, sed *Lars*. A. 277. *post vers.* 4. *à fin.*

Laserpitium quid, & unde dictum, I. XXVI. 97.

Latebra num. sing. I. XLIII. 206.

Later neutrum, ejus significatio, & etymon, I. XXVI. 97.

Later, *laterem*, *latere*, I. XLVII. 231.

Laternæ ἔτυμον, II. XXXII. 394.

Laudium, *fraudium*, inūsitatè pro *laudum*, & *fraudum*, II. XIV. 318.

Laver herbæ genus etiam in feminino reperitur, I. XXVI. 100.

Laverna, pro *lavernione*, seu *plagiario*, femininum Ausonio, I. X. 37.

Laurens, ex *Laurentis*. A. 152. 5.

Laurus, *lauri*, & *laurus*, II. XX. 345.

Lautia tantùm plurale, I. XLIV. 216.

Leandre. A. 262. *post. vers. ult.*

Lectus, *lecti*, & olim hujus *lectus*, II. XX. 344. A. 157. 12. 345. 12.

Lemurem accus. sing. I. XLII. 190.

Leno, *lena*, II. XXI. 352.

Lens Titinio masc. Maroni femin. I. XXXIII. 130.

Leo, *lea*, & *leæna*, II. XXI. 352.

Lepus cùr *leporis* faciat, I. V. 22.

Lesbos genere virili, I. XII. 49, 50.

Letale, pro *letali*, II. XI. 295.

Libani nomen veteribus Latinis ignotum, I. XIII. 54.

Liber num. sing. pro *filio*, *libera* pro *filia*, I. XLII. 190, 191. *Liber*, nomen Bacchō unde sit. *Ibid.* *Liber*, in quo scribitur, unde dictus, II. XXXII. 392.

Libera, quæ aliter *Cora*, I. XLII. 191.

Liberalia, & *Eleutheria*, quomodo differant, I. XII. 191.

Libus, *libum*, I. XXXVI. 157.

Licet, & *licebit*, verba, ad conjunctionum classem malè Grammaticis referri, I. II. 12.

Lichen, impetigo, generis masculini, I. XXIV. 92.

Licinii Calvi locus aliter, ac à veteribus, expositus, II. VI. 267.

Licium num. sing. I. XLIV. 216, 217.

Ligerim, non *Ligerem*, II. X. 286.

Ligus, *Ligur*. A. 150. 32.

Limax Columellæ masc. Plinio femin. ejusque etymon, I. XXXIV. 135.

Limentum, pro *limen*, unde deus *Limentinus*, I. XXXVI. 149.

Linacer refellitur de *agnominis* vocabulo, I. VII. 29.

Linter Tibullo masculinum, aliis potiùs femininum, I. XXVI. 95.

Litera nū. sing. pro *epistola*, poeticū, I. XLIII. 206.

Literarum nomina in genere etiam feminino Ausonio usurpata, I. XIV. 58. Tam Græca, quam Latina, sunt ἀκλιτα, quamvis illa Ausonio, & Servio, declinentur, *ibid.*

Literæ, pro epistola, cur semper plurale, I. XXXVIII. 165.

Litis, pro *lites*, II. XVI. 326. Item pro *lis*. A. 277. *post vers.* 4 *à fin.*

Loci, & *loca*, de partibus genitalibus mulierum, I. XLII. 192.

Loculus, & *locelli*, pro marsupio, I. XLII. 192.

Locum, pro *locus*, unde *loca*, I. XXXVII. 163.

Locuplete, & *locupleti*, II. XII. 299.

Locupletium, & *locupletum*, II. XIV. 313.

Locuplex, pro *locuples*, I. XLII. 196.

Lotus, pro tibia è loto, II. VII. 269.

Lubricus, à *labor*, II. XXXIII. 399.

Lucani locutio defensa adversus Scalig. simili exemplo Ovidii, I. XII. 45. ejus quædam deperdita, I. XLIV. 220.

Lucar neutrum, ejus significatio, & etymon, I. XXV. 93.

Luces pro *diebus*, num. plur. I. XL. 177.

Luci, pro *luce*, II. XII. 305.

Lucilius emendatus, I. VI. 265. ejus sententia de plurali nominativo secundæ per E I scribendo, II. VI. 264. Ea ex Fabio, Velio, & Scauro, refellitur, 265.

Lucretius optimus Latinitatis auctor, II. XXIV. 361.

Lucrum unde dictum, II. XXXII. 393.

Ludi pro spectaculis publicis semper plurale, I. XLII. 192.

Lugdunum adjectivo feminino jungitur Sidonio κατὰ σύνεσιν, I. XII. 45.

Lumbi

Lumbi num. plur. longè usitatius, quàm sing. I. XLII. 192.
Lumen contractum ex *lucimen*, II. XXXII. 395.
Lumina, pro oculis, vel diebus, plurale: pro oculo, & die, sing. I. XLIV. 217.
Lunus, & *Luna*, numinis ejusdem nomen, I. XXVII. 101.
Lupanar, pro *meretrice*. A. 40. 32.
Lupanarium Vlpiano, pro *lupanare*, vel *lupanar*, I. XXXV. 106. & II. XIV. 320.
Lupus femina, pro *lupa*. A. 69. 3.
Lustrum utroque numero declinatur integrè; sed variâ significatione, I. XLIV. 217.
Luta num. plur. I. XLI. 184.
Lutine plurale tantùm, I. XLIII. 206.
Lux ipsi etiam Tullio in masc. usurpatur, at sæpius fem. I. XXXIV. 139.
Luxurii, pro *luxuriei*, II. XIX. 338.
Lymphor, pro *lympha*, I. XXXV. 145.
Lynx rarum est in masc. I. XXXIV. 133. *Lynx*, *lyncon*, non *lyncium*, quod putat Nebrissensis, II. XIV. 314.

M.

M, & W, quid signent, I. VII. 27.
M M valet *meritissimò*, II. XXIII. 356.
Macedonum, Thessalorum, Æolum, & Bæotorum, est confundere terminationem nominativi, & vocativi, II. V. 261.
Macella, *macellum*. A. 144. 7.
Macetum, non *Macedum*, genitivus pluralis, II. IV. 255.
Macrobius antiquus ἀναλῶς Theodosius dicitur, I. XV. 61. rectène Calvi locum interpretetur, I. XI. 41.
Macte esto, pro *mactus*, II. V. 261. *Macte*, & *macti*, I. XLVII. 234.
Macula, quasi diminutivum, ejus etymon, II. XXIX. 381.
Macandrus. A. 258. 2.
Mæcenatis, pro *Mecenas*. A. 151. 8.
Mænala, *Massica*, similiaque pluralia, an sint à rectis masculinis, I. XXXVII. 162.
Magistratus utroque numero legitur, I. XLII. 192.
Magistroi, pro *magistro*, II. V. 259.
Magnificior, & *munificior*, à *magnificus*, & *munificus*, II. XXV. 364.
Majalis masc. καθ' ὑπόπτωσιν, & unde ei nomen, I. XXIX. 113.
Majan, pro *Majam*, poeticum, II. III. 250.
Major agius de mulierum prænominibus refellitur, I. VII. 27. Item in eo, quod negat, idem esse generis, & speciei nomen, I. VII. 28.
Major unde veniat, II. XXIV. 361.
Majora, non *majoria*, & sic in cæteris comparativis, & ratio ejus terminationis, II. XIII. 310. *Majore*, & *majori*, II. XII. 301. *Majores*, pro iis à quibus hæresis quasi per manus accepta, etiam num. sing. invenitur, I. XLII. 192.
Majestas ab antiquo positivo *majus*, II. XXIV. 361.
Majus deus, & dea *Maja*, II. XXIV. 361.
Malaspina refellitur, II. XVI. 327.
Malus in navi, virile. A. 35. 23.
Mamona, & *mamonas*, vel *mammonas*, pro divitiis masculinum, I. XX. 80.
Mancipi genitivus per apocopen factus ex *mancipii*, I. XLVI. 227.
Mane aptoton, quatuor casuum, cujus ablativus *mane*, & *mani*, I. XLVIII. 238. *Manes*, pro *mani*, ut *sacres*, pro *sacri*: & *manus* num. sing. pro *manus*, i. bonus, I. XLII. 192.
Maniabus, pro *maniis*, II. IV. 256.
Manis, *manus*. A. 152. 5. *Manis*, pro *manes*, II. XVI. 325.
Manius unde, II. XXXIV. 401.
Manna neutrum pro cibo Israelitarum in deserto, I. XX. 79. pro micis thuris, femininum, 80.
Mannibus, pro *mannis*. A. 267. 17.
Mantûs, pro *Mantonis*, II. IX. 281.
Manua potiùs, quàm *manus*, pro manipulo, I. XX. 80.
Manuari vocandi casu, à *manuarius*, II. V. 261.
Mapale num. sing. apud Valerium Flaccum, I. XLIV. 217.
Mare, pro *mari*, II. XI. 291. An & Curtius eo utatur. A. 291. vers. penult.
Marcilius super Martialis loco refellitur, II. III. 249.
Marcius, an *Martius* dicatur *Narbo*, I. XII. 44.
Marcus ille Tullius à M. Tullio oratione defensus quis, II. III. 250.
Margarita, & *margaritum*, I. XXXV. 144.
Margo in femininо Iuvenali novè usurpatum, I. XXII. 87.
Maria, & *maribus*, num. plur. I. XLI. 185.
Mariscus, II. XXIX. 380.
Marius Victorinus emendatus, II. IV. 254.
Maro adversus Servii defensus, II. XII. 299, 300.
Marspiteris, vel *Marspitris*. A. 277. *post vers.* 4 *à fin.* 348. 22.
Marsya, & *Marsyas*. A. 245. 33.
Marium poeticè, pro *marium*, II. XIV. 313.
Martianus Capella scriptor semibarbarus, I. VII. 26.

Martiaticum quid, & unde dictum, II. XXXI. 391.
Martyr sancta, apud Ecclesiasticos scriptores, I. XV. 68.
Marylli mimographi jocus, I. XLIV. 216.
Mas, & *vir*, quomodo differant, I. IX. 35.
Masculinum genus plenius dici quàm virile, & femininum quàm muliebre, I. IX. 35. Masculina & feminina quædam propriè, quædam impropriè, dicuntur, I. IX. 33. Masculina item utriusque sexus nomina, ut *auctor*, *comes*, *judex*, *testis*, per appositionem substantivi, non modò femininis, sed & neutris attribuuntur, I. XV. 62, 63. Masculinorum in A terminatio apud Latinos est ex Æolum imitatione, qui eam pro ης primæ declinat. simplicis reponunt, I. XV. 63.
Mater de arbore dictum ratione vel fructuum, vel virgultorum, ac ramorum, I. XIII. 52.
Materia, à *mater*, II. XXX. 386.
Materialiter posita non semper sunt neutra, I. XIV. 58.
Materies, & *materia*, perperam distingui à Frontone, I. XXV. 145.
Matresfamiliarum, & *matrumfamiliarum*. A. 348. 22.
Maturrimus, è *maturissimus*, II. XXV. 368.
Maximus, è *magnissimus*, καὶ συγκοπὴν, II. XXIV. 361.
Mecum, *tecum*, *nobiscum*, & similia, non esse adverbia, I. II. 13.
Mediastinus, unde sit dictus, II. XXXI. 391.
Medimnus, *medimnum*, I. XXXVI. 157.
Mela adversus Verderium defensus, I. XLVII. 233.
Melampu, vocativus à *Melampus*, II. X. 289.
Meleagre. A. 262. *post vers. ult.*
Melior unde veniat, II. XXIV. 361.
Mella. A. 168. 8.
Melli, pro *melle*. A. 305. 32.
Melos, neutrum singulare sine genitivo, dativo, & ablativo singularibus, I. XX. 81. *Melos*, & *melus*, I. XXXVI. 152. secundæ olim inclinationis, II. XII. 309.
Memoris, pro *memor*, II. XI. 293. A. 150. *vers. ult.*
Memoris, & *memore*, olim: postea *memor*, quovis genere, II. XII. 300.
Men pleraque terminata veteribus posteriores extulerunt per *mentum*, I. XXXVI. 149.
Menandre. A. 262. *post vers. ult.*
Mendaciloquius, *confidentiloquius*, comparativi apud Plautum, II. XXV. 364.
Menandru, pro *Menandri*, II. VII. 270.
Meno, pro *Menon*. A. 147. 4.
Mens, ex *mentu*, I. XXXIII. 128.
Mensium nomina cur virilia, I. X. 39, naturâ suâ esse adjectiva, I. XVIII. 72. omnia generis masculini, quia intelligatur mensis, 73.
Mensium, pro *mensium*, II. XIV. 315.
Menses, pro profluvio plurimùm plurale, I. XLII. 193.
Mensis unde dictus, II. XXXII. 394.
Menstruus contractum ex *mensitruus*, II. XXXI. 391.
Mensurnus, pro *menstruo*, II. XXXI. 391.
Mentu, pro *mens*, I. XXXVI. 151.
Mercenarius unde, II. XXXI. 390.
Mercurii in vocativo pro *Mercurie*. A. 262. *post. vers. ult.*
Meretricium, pro *meretricum*, II. XIV. 319.
Merga Columellæ quid, I. XXVIII. 105.
Merges modò feminino, modò masculino genere; nisi mendosa Plinii lectio imponat, I. XXVIII. 105.
Meritissimum substantivè positum, II. XXII. 354.
Merops avis nomen masc. I. XXXIII. 130.
Merum, *meracum*, naturâ adjectiva, II. XXX. 384.
Messi, pro *messe*. A. 305. 32.
Messis in mascul. A. 113. 19.
Meton, pro *Meto*. A. 147. 4.
Μήλωτις, pro quo malè in vulgaribus lexicographis ὁ μήλωτὸς, I. XIX. 76.
Metus utroque legitur numero; sed non *metuum*, & *metibus*, I. XXXIX. 171. *Metus* priscis femininum, I. XXXI. 119.
Io. Meursius, I. XXXIV. 134.
Miles commune, sed potiùs masculinum, I. XV. 66.
Milex, pro *miles*, I. XLII. 196.
Milli ablativus à *mille*, I. XLVI. 228.
Milliare, & *milliarium*, II. XIV. 320.
Mina utroque numero declinatur, sed diversâ significatione, I. XLIII. 206. *Mina*, pro *Mina*. A. 206. 4.
Minimissimus, II. XXVI. 370.
Mino, *Minons*, pro *Minos*, *Minois*, II. VII. 275.
Minor, & *minimus*, unde deriventur, II. XXIV. 361.
Minutia num. sing. & *minutiæ*, I. XLIII. 206, 207.
Mirificissimus, à *mirificus*, II. XXV. 364.
Modernus, barbarum, II. XXXIV. 402.
Molaris, masc. καθ' ὑπόνοιαν, I. XXIX. 113.
Moliones, II. XXVIII. 376.
Moneta à Latinis dicta Musarum mater, & ratio ejus nominis, II. III. 248.
Monosyllaba Græca genitivum pluralem formant in VM. In Latinis varia est flexio, nunc in VM, nunc in IVM, II. XIV. 317.
Monti, pro *monte*. A. 305. 32.
Montium nomina sæpe inveniuntur in feminino, I. X. 39. cujus generis sint. *Vid. Add.*

Mortes

Mortes in plurali admodum frequens, I. XL. 178.
Moysi, pro *Moysis*, II. IX. 281.
Mucilago unde dicatur, II. XXX. 386.
Mugil, & *mugilis* piscis, I. XXXVI. 148. *Mugili*, pro *mugile*, II. XII. 305.
Muhamed Sanhagius, I. I. 3.
Mulciber, *Mulciberi*, vel *Mulcibri*, & *Mulciberis*, II. XX. 342. *Mulciber* unde dictus, II. XXXII. 392.
Mulierum nomina in VM an neutra. A. 40. 32. Mulieres an prænomina habuerint, I. VII. 27. item an cognomina, 28.
Mulionius potiùs, quàm *mulionicus*, II. XXIX. 397.
Mulsa Plauto num. plur. I. XXXVIII. 168.
Multissimus an Ciceronianum sit, II. XXIV. 362.
Multitia substantivè solùm in plurali, sed naturâ adjectivum, I. XLIV. 217.
Mundus muliebris, & *mundum*, I. XXXVI. 157. *Mundus* pro compage universi in plurali invenitur; *muliebres mundos*, in singulari duntaxat, I. XXXIX. 171.
Municeps commune, I. XV. 66.
Murmur. A. 102. 15. *Murmura* num. plur. I. XLI. 185.
Μύρτινος. A. 48. 35.
Mus ratione habitâ terminationis masculinum. καὶ σύνθετον femininum, I. XVI. 70. *Mus*, *murum*, pro *murinum*, apud unum Tullium, II. XIV. 317.
Musta in plurali, à *mustum*, I. XXXVIII. 168. ejus etymon, *ibid.*
Mutui ἔτυμον, II. XXXIII. 401.
Myrteta, *myretum*. A. 144. 8.

N.

NÆnia num. sing. I. XLIII. 207.
Nautia gens unde, I. VII. 28.
Nar fluvius quibusdam masculinum, Ciceroni neutrum, I. X. 38. *vid.* A.
Narbo terminatione masculinum, καὶ σύνθετον feminino jungitur, I. XII. 44. *Narbo* unde *Marcius* dicatur, I. XII. 44.
Nardus, & *nardum*, I. XXXII. 123. I. XXXVI. 157.
Naris, *nare*, num. sing. I. XLIII. 207.
Nasus, *nasum*, I. XXXVI. 157.
Natalis semper masculinum, I. XXIX. 113.
Natus, pro *natabus*, II. IV. 256.
Natrix tutiùs in masculino usurpatur, I. XXXIV. 137.
Nave, & *navi*, II. XII. 302, 305. *Navis*, pro *naves*, II. XVI. 325.
Nauci genitivus, sed & *nauco* apud Festum, I. XLVI. 227.
Necesse, & *necessum*, I. XLVI. 229.
Necessarior, II. XXVI. 372.
Nefas, *malum*, *infandum*, malè interjectiones censentur, I. II. 12.
Nefrens masc. καθ' ὑπόνοιαν, & ejus etymon, I. XXXIII. 130.
Nemo, *nullus*, *neuter*, & similia, sunt pronomina, I. II. 11.
Nemo compositum ex *ne*, & *homo*, adjectivum utriusque generis, I. XV. 59. quomodo differat à *nullus*, 60.
Nepe, & *Nepet*, pro *Nepete*; quæ Thusciæ civitas, I. XII. 50, 51.
Nepenthes adjectivum neutrum substantivè usurpatum, I. XXVIII. 107.
Nepos olim commune, I. XXX. 117.
Nequior, à *nequam*, hocque unde dictum, II. XXIV. 361.
Nervia, pro *nervus*, I. XXXV. 145. *Vide* & A.
Neutri, pro *neutrius*, I. IX. 35.
Neutrum genus Hebræi, & alii Orientis populi, non habent, I. IX. 35. Neutrum sive οὐδέτερον genus quid significet Palladæ in Anthologia, contra Baptistam Pium, I. IX. 36.
Nex etiam in recto, I. XLVIII. 239.
Nihili non aptoton est, sed genitivus à recto *nihilum*, I. XLVI. 227. ἔτυμον ejus, II. XXXIV. 402.
Ninus civitas, I. XII. 49.
Noctu, *diu*, antiquis ablativi fuerunt pro *nocte*, & *die*; nunc autem adverbialiter sumuntur, II. XII. 308.
Nomas num. sing. I. XLII. 193.
Nomen, & vocabulum, hoc est, proprium, & appellativum, multi separantes, novem vocum classes fecerunt, I. I. 4. Nomen proprium Græcis tantùm unum, Romanis interdum quatuor erant, I. VII. 26. Nomen gentilicium cur κατ' ἐξοχὴν generis nomine, hoc est *nomen*, ab antiquis appelletur, I. VII. 27. Nomina adoptantium ab adoptatis assumi solita, I. XVII. 29.
Nomina, pronomina, & verba, perperam à Grammaticis sunt interjectionum classi addita, I. II. 12. Nomina quædam perperam adverbiis accensent Grammatici, I. II. 12. Nomina, pronomina, & participia, non tertiæ semper, sed primæ etiam secundæque esse personæ, I. IV. 19. etsi per se & actu, præter *ego* & *tu*, nullius sint personæ, *ibid.* Nomina, & Participia, omnis sunt personæ, I. VIII. 32. Nominis definitiones vulgares rejectæ, I. II. 8. vera proposita, & explicata, III. 14, 15. ejus divisio in substantivum, & adjectivum, prior est illâ, quâ in proprium, & appellativum, dispescitur, I. VI. 24. hujus Nominis, & Vocabuli distinctio Varroniana nõ semper observatur,

vatur, I. VII. 26. Nominis accidentia, quæ à Grammaticis vulgo septem statui solent, tria tantum esse, VIII. & quo ordine de his agi debeat, I. VIII. 31, 32, 33.

Nominativus *Memmius*, pro vocativo *Memmi*, Lucretio, Græcorum imitatione, I. IV. 20. Nominativo diversimodè finita, I. XXXV. 143, 144, &c. Nominativus pluralis primæ olim desinebat in AI, II. IV. 254. Nominativus nominum in OS, vocativi terminatione prolatus: ac Latinis similiter nominativus in E exiens pro VS, II. V. 261. pluralis secundæ per EI à quibusdam scribi solet antiquitus, ut à genitivo in I differret, II. VI. 263.

None naturâ adjectivum plurale tantùm, I. XLIII. 207.

Nonii lapsus, negantis *penus* esse neutrum, I. VI. 25. *rudus* malè interpretatur *stercus*, I. XXVI. 97.

Nostràs num. sing. I. XLII. 193.

Notities. A. 145. 16.

Noxæ ἐνυφον, II. XXXII. 396.

Nubs. A. 151. *vers. antepenult.*

Nuceris, pro *Nucis*. A. 151. *vers. ult.*

Nulli, pro *nullius*, I. II. 11.

Numerus quid, & quotuplex, I. IV. 17.

Nundinæ, pro quo in sing. *nundinum*, I. XLIII. 207, 208. *Nundina dea*. *Ibid.*

Nuntius, non *nuntium*, I. XXXVI. 157.

Nuper, sive *nuperus*, unde *nuperrimus*, II. XXV. 365.

Nutricia, pro *nutricis mercede*, plurale, sed naturâ adjectivum, I. XLIV. 217.

Nux, *nucum*, II. XIV. 317.

O.

O habentia in recto, Græcisque ad quartam contractorum pertinentia, Latinis genitivum faciunt non solùm per *-ûs*, sed etiam per *-ous*, II. IX. 289.

Obex sæpius masculinum, I. XXXIV. 136. *Obice* malè statui aptoton. A. 232. *post. vers.* 18.

Oblationes num. plur. I. XL. 179.

Oblivium num. sing. & *oblivius* adjectivum, I. XLIV. 217.

Obs præpositio pro *ob*; ut *abs*, pro *ab*, I. XLVII. 233.

Obtentui, & *obtentu*, I. XLVII. 233.

Occipiti, pro *occipite*, II. XII. 306. A. 306. 9.

Occlusissimus, II. XXVII. 373.

Ocimus, *ocimum*. A. 148. 3.

Ociùs, non *ocyùs*, scribendum, II. XXVI. 369.

Oculissimus, II. XXVII. 373.

Oedipus, *Oedipi*, & *Oedipodis*, II. XX. 342.

Oenotri καὶ συνίζησιν, pro *Oenotrii*, II. V. 259.

Oeta mons, Ovidio, Claudiano, aliis, femininum, I. X. 40.

Offucia num. sing. I. XLIII. 208.

Oileus tetrasyllabon. A. 280. 14.

Oleabus, II. IV. 256.

Oleaster masculinum Virgilio, at Tullio femininum, I. XIII. 53.

Olerorum, pro *olerum*, II. XIV. 321.

Olivitas, unde plurale *Olivitates*, I. XL. 179.

Oloes, pro *olis*, sive *ollis*, II. VI. 267.

Olusatrum, *olusatri*, & *olerisatri*. A. 348. 22.

Omnis, pro *omnes*, II. XVI. 325.

ON terminatio accusativi secundæ pro VM, II. VII. 270. Eadem in urbium nominibus cujus generis sit index. A. 46. 25.

Onyx genus pro significatione variat, I. XXXIV. 140.

Opalus gemmæ nomen masc. I. XXXII. 123.

Operæ pro personis, quæ aliquid faciunt, feminini generis, I. X. 37.

Ὀπὸς Κυρηναϊκὸς, I. XXVI. 97.

Ops, *opis*, antiquis pro divite, item pro auxiliatore, I. XLIII. 208.

Optimas num. sing. I. XLII. 193. *Optimates*. A. 193. 16.

Optimus, quasi dicas *optatissimus*, II. XXIV. 361.

Optionis triplex acceptio, I. XXII. 85.

Opus. A. 277. *post vers.* 4 *à fin.*

Orbi, pro *orbe*, II. XII. 306. *vid. &* Add.

Orestia vocativus ab *Orestes*, II. III. 252.

Orgia, semper plurale, I. XLIV. 217.

Oribus, ab *os*, I. XLVI. 228.

Orichaica, num. pl. apud Vitruvium, I. XXXVIII. 167.

Ornithiæ nomen venti, generis masc. I. XIX. 77.

Ὀρνίθιον. A. 39. 24.

Oronti, pro *Orontis*, II. IX. 279.

Orpheon, pro *Orpheum*, II. VII. 274. *Orpheus* disyllabon. A. 280. 14.

Orum genitivi pluralis terminatio unde promanet, II. VI. 267.

Oryx, sive *orix*, gen. masc. I. XXXIV. 141.

OS, & ON, terminationes nominativi Græci, à Latinis sæpe retinentur, II. VII. 269. OS pro VS in nominativis secundæ dixere veteres etiam in merè Latinis, II. V. 257. OS genitivi, & accusativi singularis in A, Græcâ terminatione utuntur Poetæ, quæ in prosa potiùs per IS, & EM, efferuntur, II. XVI. 328. Accusativi verò plurales in AS Oratoribus etiam usitati, *Ibid.* OS, accusativi pluralis terminatio in secunda, est à Doribus, II. VI. 267.

Oscil-

Oscillum, II. XXIX. 379.
Oscus, & Doricus mos voces truncandi, I. XXXVI. 148.
Ossa mons Lucano, Statio, & aliis, femininum, I. X. 40.
Ossuum, & *ossum*, pro *os*, II. XIII. 310, 311.
Ostentui, & *ostentu*, I. XLVII. 233.
Ovi, pro *ove*, II. XII. 306. *Ovis* olim masculinum, I. XXIX. 113.
Othrys mons, quo Lucanus, & Statius, in masculino utuntur, Græcis femininum est, I. X. 40.

P.

Π literæ vetus figura, I. XLII. 193.
Pabulum unde, II. XXXII. 393.
Paces num. plurali, I. XL. 179.
Pacuvius correctus, I. XXXVI. 152.
Pagina unde dicatur, I. V. 23. item II. XXXII. 395.
Pagus potius, quàm *pagum*, I. XXXVI. 158.
Palaria semper plurale, sed naturâ adjectivum: & quomodo à *batualibus* differant, I. XLIV. 218.
Palatus, *palatum*, I. XXXVI. 158.
Palæmon, Aristarchum secutus, statuit octo classes vocum, I. I. 4.
Palea, & *palea*, utroque numero, & quidem eâdem significatione dicitur, I. XLIII. 208.
Palear num. sing. I. XLIV. 218.
Pales deus, & dea, in quo Servii error notatus, I. XI. 40, 41.
Pallores. A. 172. 2.
Paludum, & *paludium*, II. XIV. 316.
Palumbes, de utroque sexu utroque genere usurpatur; de solis femellis non nisi feminino genere, I. XVI. 70. & I. XXVIII. 106.
Palus, *palum*, I. XXXVI. 158.
Pampinus sæpius masculinum, I. XXXI. 120.
Panaces adjectivum neutrum substantivè usurpatum, I. XXVIII. 107.
Pandectæ masculinum, contrà quam summis viris visum, I. XIX. 76.
Παυδίκως à Stoicis adverbium dicebatur, I. II. 12.
Pane, pro *panis*, I. XXXV. 146.
Panicula, à *panus*, II. XXIX. 381.
Panium Cæsar à *panus*, *panum* Verrius, neutrum Charisius probat, II. XIV. 314.
Pannibus, pro *pannis*, II. XX. 345. A. 267. 17.
Pannus, *pannum*, I. XXXVI. 158.
Panos à recto *Pan* cur malint Poetæ, quàm *Panus*, & *Panas*, quàm *Panes*, II. IX. 278.
Panthu vocativus à recto *Panthus*, II. V. 263.
PP, valet *piissimi*, II. XXIII. 356.
Papaver in neutro obsoletum, I. XXVI. 99. unde dictum, II. XXXII. 392.
Papyrus, & *papyrum*, I. XXXII. 123. A. 158. 12.
Par adjectivum potiùs *pari* ablativo habet; at substantivum pro *socio*, vel *socia*, facit *pare*. Composita ejus adjectivè sumpta utramque habent terminationem, sed usitatiùs I, II. XII. 300. *Par*, *paris*, *parium*; *impar*, *imparis*, *imparium*; in quo Trogus, à Plinio, & Charisio, immeritò reprehensus, II. XIV. 318.
Par nobilitate. A. 283. 20.
Paralipomenon interpres alius est à LXX, I. XX. 79.
Parapherna semper plurale, I. XLIV. 218.
Parastatæ an diminutionem significet, II. XXIX. 380.
Parentalia naturâ adjectivum, I. XLIV. 218.
Parens commune, in quo deceptus Charisius, I. XV. 66. naturâ suâ adjectivum, 67. *Parentis*, pro *parentes*, II. XVI. 326.
Paridem, *Parin*, & *Parim*, II. X. 285, 286.
Paru, pro *par*, II. VIII. 276. II. XII. 300.
Partes orationis quot numero sint, valde discrepantes fuere veterum Grammaticorum sententiæ, I. I. 4.
Parti, pro *parte*, II. XII. 306. *vid. Add.*
Partus, pro *partes*, II. XVI. 326.
Participialia, II. XXXIV. 401.
Participii vulgaris definitio rejecta, I. II. 9. vera proposita, & explicata, III. 14, 15.
Participium Stoici comprehendebant sub verbo, ac *participiale verbum* dicebant, I. I. 5.
Partuis, pro *partus*, II. XVII. 332.
Parvior, & *parvissimus*, II. XXIV. 361.
Pascha Græcis πάσχα, Latinis primæ potiùs declinat. quam tertiæ, utrisque neutrum, I. XX. 78. Hebræum esse, sed flexu Chaldæo, 79.
Pascua, & *pascuum*, num. sing. I. XLIV. 218.
Passum, pro *passitum*, II. XVIII. 335.
Patibuba, *patibulum*, I. XXXVI. 158.
Patinæ ἔτυμον, II. XXXII. 395.
Παθημάτοις, II. XV. 323.
Patris nomine etiam avus continetur; uti avi nomine majores universi, utcunque multis etiam distent seculis, II. XXVIII. 375.
Patronymica sic dici à specie nobiliori, II. XXVIII. 374, 375. an etiam à matribus, vel avis, formentur Homero, præterquam in iis, qui à Iove prognati. *Ibid.* & 376. Variæ illorum terminationes, 376, 377. Patronymicorum forma tributa iis, quæ à loco petuntur, item librorum titulis, II. XXVIII. 377.

Patruelis naturâ suâ adjectivum utriusque generis, I. XV. 64.

Patruissimus, superlativus Comicus, II. XXII. 354.

Paullus Manutius rectène *homo* in muliebri usurpet, I. XV. 60.

Pauper, & *paupera*, II. XXI. 350. *Pauper lorum* Iuvenali quid, II. XXI. 350.

Pauperies quandoque aliud, ac *paupertas*. A. 145. 21.

Paupertates apud Varronem, I. XL. 179.

Peccatu, pro *peccato*, II. XVII. 331. *Peccatum*, & *peccatus*. A. 158. 16.

Pecubus, II. XVIII. 336.

Pecus, *pecoris*, neutrum: at *pecudis* in obliquis femin. tetraptoton, carens nominativo, ac vocativo, I. XXXII. 126, 127. *Pecus*, *pecudis*, an nominativo dicatur, I. XLVIII. 231. an in muliebri reperiatur. A. 238. 13. *Pecus*, & *pecu*, unde *pecua*, II. XVII. 330.

Pejor, & *pessimus*, à *pessum*, II. XXIV. 361.

Pelage num. pl. à *pelagus*, I. XLI. 185. *Pelagus* nunquam masculinum, I. XXXII. 125.

Pelei, & *Orphei*, pro *Peleo*, & *Orpheo*, II. VII. 272.

Peleos. A. 272. 23.

Pelion, *Pelii*, & contractè *Pell*, II. VII. 270.

Penas, ex *Penatis*. A. 151. 8. *Penatem* à nominat. *Penatis*, vel *Penas*, I. XLII. 193.

Penelopa, *Semela*, *Circa*, &c. pro *Penelope*, *Semele*, *Circe*, II. II. 246.

Penetral. A. 146. 13.

Penitior, *penitissimus*, à nomine *penitus*, II. XXV. 366.

Penthea, & *Tydea*, vocandi casu, non *Penthee*, & *Tydee*, II. VII. 272.

Penus substantivum trium est generum, I. VI. 25. & XXXI. 120. *Penus*, *penoris*, sive *penus*, & *penum*, *peni*, II. XX. 346, 347.

Perdix Græcis utriusque generis, Varroni etiam masc. I. XXXIV. 137.

Perfidiæ apud Plautum, I. XL. 179.

Περιμήκη in *etum* exeunt, II. XXX. 386.

Peripetasmatis, pro *peripetasmatibus*, II. XV. 323.

Periplectomeni, pro *Periplectomenis*, II. IX. 280.

Peristromatu, II. XV. 323.

Pernicii, pro *perniciei*, II. XIX. 337.

Perpetuior, *perpetuissimus*, II. XXVII. 372.

Perses, & *Persea*, I. XXXVI. 151.

Persea, pro *Perseum*, II. VII. 273. & *Persen*, à recto *Perses*, *ibid.*

Persi, pro *Persis*, II. IX. 280.

Persii locus illustratus, II. XXI. 351.

Persona non solùm pronominibus, & verbis, sed etiam nominibus, & participiis, accidit, I. IV. 19.

Personæ tertiæ qui omnia esse nomina existimant, refelluntur, I. IV. 19. Personæ in verbis tertiæ, quæ dicuntur, cur olim dictæ nullius esse personæ, I. IV. 20.

Pertica unde dicta, II. XXXII. 392.

Pes olim femin. A. 105. 6.

Peses, pro *pediculi*. *Ibid.*

Pessimissimum an dicatur, II. XXXVI. 370.

Pessimus nomen opidi masculinum, I. XII. 50.

Pestes, & *pestilentiæ*, num. plur. I. XL. 179. A. 179. 33.

Pestibula, II. XXX. 385.

Petilus, pro *exili*, Lucilio, atque etiam Varroni, I. XXXVII. 164.

Pharus apud Græcos quidem masc. at apud Latinos femin. tantùm, I. XXXII. 125.

Phœnix avis masc. I. XXXIV. 137.

Philosophus, & similia Græca, an Latinis, ut Græcis, communia, I. XV. 61.

Phocas refellitur, II. V. 260.

Phorcyn, & *Phorcys*. A. 150. 22.

Phrenitidem, & *Phrenitim*, II. X. 287.

Φηγὸς apud Græcos, & pro arbore glandifera, & pro glande, I. XIV. 57.

Pices num. plur. I. XXXVIII. 168.

Pissimus, II. XXVII. 372.

Pileus, *pileum*, I. XXXVI. 158.

Pilumnæ poplæ; pro, *Pilumni poplei*, II. VI. 265. A. 267. 17.

Pinaster ejusdem generis, ac *oleaster*, I. XIII. 53.

Pindario ἀνεμωλίας patronus, I. V. 21.

Πίνδος, genere utroque. A. 48. 35.

Pinguitia, *pinguities*. A. 145. 8.

Pinus, *pini*, & *pinus*, II. XX. 345.

Pisandrus. A. 258. 2.

Pistillus, *pistillum*, I. XXXVI. 158.

Pistrilla, non à *pistrinum*, sed à *pistrina*, contra Diomedem, II. XXIX. 382. A. 144. 9.

Pistrina, *pistrinum*. A. 144. 9.

Pistrix, sive *pistris*, vel *pristis*, an gen. masc. I. XXXIV. 138.

Planaria insula unde habeat nomen, II. XXXI. 388.

Planeta, cur virile. A. 75. 18.

Planitia, *planities*. A. 145. 8.

Platanus fortassis etiam quartæ, II. XX. 344.

Plauti locus in Trinummo expensus, I. XXXIV. 137. ejusdem versus restitutus, I. XLII. 190. Idem semel iterumque correctus, II. III. 247, 248.

Plebs, ex *plebes*, I. XXXIII. 128. *Plebs* quomodo singulare, cum multos notet, I. XXXVIII. 165. *Plebes*, *plebei*, seu *plebi*, & *plebis*, II. XX. 347. *Plebes* num. plur. I. XL. 180. *plebium*. A. 317. 15.

Plerus, *plera*, *plerum*, antiquis dicitur, I. XLII. 193.

Plinii libri Dubii sermonis, cujus fuerint argumenti, I. XXXVI. 148. II. VI. 266. Plinii sententia

tentia, de genitivis pluralibus secundæ per syncopen proferendis, expenditur. *Ibid.* & seq. Ejusdem sententia, de accusativis tertiæ in AS, excutitur, II. XVI. 328. Plinius, & Charisius, refelluntur, qui nominum in IS ablativos in E de homine; in I, de re existimant dici, II. XI. 295.

Plurali an careant propria, itemque nomina metallorum, frumentorum, ac leguminum, uti & liquidorum, I. XXXVIII. 333.

Pluris, & *compluris*, pro *plures*, & *complures*, II. XVI. 326. *Plus*, *plura*, & *pluria*, unde *complura*, & *compluria*, II. XIII. 310. *Plus*, *pluris*, *plure*, I. XLVIII. 237. ac eodem auferendi casu, II. XI. 297. *Plus*, & *plures*, non esse positiva, ut Asinius Capito, & aliqui juniorum, credunt, II. XXIV. 362. *Plus*, & *plurimus*, unde veniant, II. XXIV. 362.

Poematorum, pro *poematum*, II. XIV. 320. Item dandi casu *poemata*, II. XV. 323. Ac Riccoboni error super hujusmodi dativis refellitur, 322, 323.

Polenta perperam statui neutrum; simul Ovidii locus, qui errori illi causam dedit, explicatus, I. XIX. 44.

Pollen rectius, quàm *pollis*, I. XXIX. 113.

Pollis, deque eo Cæsar cum Charisio, & Prisciano, conciliatus. A. 114. 4.

Polluces, pro *Pollux*. A. 151. *vers. antepenult.*

Polypus, an Lucilio femininum, I. XXXII. 126. Patrio casu facit *polypi*, & *polypodis*, I. XX. 342.

Pompei, *Vultei*, vocativi à *Pompeius*, *Vulteius*, quorum secunda est diphthongus, II. V. 262.

Pomponia gens unde, I. VII. 28.

Pondo, pro *pondere*, neutrum singulare; pro *libra*, plurale, I. XXII. 86.

Iov. Pontani error. A. 46. 21.

Pontus non pro mari tantùm, sed pro regione quoque masculinum, I. XII. 50.

Populoi Romanoi, pro, *Populo Romano*, II. V. 259.

Populus an vocandi casu dicatur pro *populе*, II. V. 260.

Populus contractum ex *populinus*, II. XXXI. 390.

Porrum, & *porrus*, unde *porri*, I. XXXVII. 163.

Portabus, II. IV. 256.

Portio, unde dicta, I. XXII. 84.

Portulaca, *pastinaca*, unde dicantur, II. XXX. 385.

Posca unde dicta, II. XXXII. 396.

Positio, pro *terminatione*, I. XXIV. 92.

Poster, vel *posterus*, unde *posterior*, II. XXV. 365.

Positivus, *comparativus*, *superlativus*, an rectè sic appellentur, & an non potuerint aptiora nomina excogitari, II. XXIII. 354.

Possessivorum terminationes, II. XXIX. 379.

Poste, & *posti*, II. XII. 307.

Postes, & *antes*, unde dicantur, I. XLII. 187.

Postilena, II. XXXIV. 401.

Postremior, *postremissimus*, II. XXVI. 370.

Postulio vox in sacris usurpatur, I. XXII. 85.

Postumus, fortè ex *posterrimus*, II. XXV. 368.

Potior, *potissimus*, à *potis*, II. XXV. 364.

Potis, pro *pote*, & *pote*, pro *potis*, II. XXI. 349.

Præceps, & *anceps*, hujus *præcipis*, & *ancipis*: at *præcipes*, & *ancipes*, hujus *præcipitis*, & *ancipitis*, II. VIII. 276.

Præbia, vel potiùs *præbiа*, quasi *prohibia*, tantùm plurale, I. XLIV. 218.

Præcordia, semper plurale, I. XLIV. 218.

Præneste, terminatione neutrum. At καθ' ὑπόθεσιν invenias in feminino. Græcis Πραίνεστος, & Πραίνεστον, I. XII. 43. An *hæc Præneste* dicatur: in quo à Servio recessum. *Ibid. Præneste*, *Cere*, *Bibracte*, & similia propria, ablativum flectunt per E, non per I, II. XI. 290.

Prænomina prioribus seculis addita Romanis mulieribus, I. VII. 27. & quomodo prænominibus puellæ ejusdem familiæ distinguerentur, *ibid.*

Præpositio Stoicis comprehensa sub conjunctione, dictáque *conjunctio præpositiva*, I. I. 5. Præpositiones interdum idem valent ac adverbium, tum in compositione, tum extra eam, I. I. 6. Præpositio cur in *mecum*, *tecum*, & similibus, subjiciatur, I. II. 13. Præpositionis definitio vulgaris rejecta, I. II. 9. vera proposita, & explicata, III. 14, 15.

Præsepe, *præsepium*. A. 146. 36. *Præsepin*, à recto *præsepis*, II. X. 284. *Præsepis*, vel *præsepes*. A. 146. 36.

Præses, contractum ex *præsides*, II. XXXII. 394.

Præstigia, num. sing. I. XLIII. 209.

Præsto adverbium, vel nomen adjectivum, I. XXII. 85.

Prætor, unde dicatur, II. XXX. 387.

Preci, *precem*, *prece*, num. sing. ab antiquo nominat. *precis*, I. XLIII. 209. & I. XLVIII. 237.

Primitiæ, naturâ adjectivum, tantùm in plurali, I. XLIII. 209.

Primoris, *primori*, *primorem*, sine nominativo, I. XLII. 194.

Primus, pro eo, qui est inter primos, II. XXIII. 359.

Principium, pro *principum*, II. XIV. 314.

Prior, pro *prius*, II. XXI. 349. *Prior*, ab antiquo *pris*, II. XXV. 367.

Prisciani error de genere oppidorum *Muthul*, & *Suthul*, I. XII. 45. super eo refellitur, quòd *Glycerium*, & similia, neutra putabat, I. XXIV. 91. Ei restitutum *Mattii* nomen, I. XLIII. *in marg.* 204. Vetus scriptura ei reddita, II. II. 245. Ejus quatuor canones adducti de accusativis in ES, &

IS, vel EIS, II. XVI. 325. Prisciani ridiculus error, cum *Senatus* ait esse compositum, II. XVII. 333. Idem emendatus, I. XLIII. in marg. 204. Et II. II. 241. Iterum II. XXVIII. 375. Et II. XXVIII. 376.

Privoes, pro *priveis*, seu *privis*. A. 267. 17.

Probus emendatus, I. XXXI. 118.

Procerem, I. XLII. 194.

Proceris Charisio tetraptoton, I. XLVIII. 237.

Prodiguus, II. XXXI. 401.

Proletarius, & *proletaneus*, à *proles*, II. XXXI. 388.

Prometheos, pro *Promethei*. A. 272. 23.

Pronis, *pronus*. A. 152. 5.

Promontorium, non *promontorium*, ut vulgò scribitur, contractum ex *prominitorium*, II. XXXII. 396.

Pronominis definitio Prisciani & alterius cujusdam eruditi Grammatici rejecta, I. II. 9. Vera proposita, & explicata, I. III. 14, 15. Pronomina quædam ad nominum classem malè à Grammaticis referri, I. II. 10, II. quædam inter adverbia malè reponi, 13.

Propheta vox & veteribus Latinis usurpata, I. XIX. 75.

Propior, & *proximus*, eundem, quem præpositio *prope*, casum regunt, II. XXV. 367. *Propior*, & *proximus*, ab antiquo *propus*, & *propus*, II. XXVI. 369.

Propria sæpe usurpantur pro adjectivis inde deductis, I. VII. 30.

Propria rarò utroque in numero pro eadem re declinantur, I. XXXVIII. 166. habent tamen quandoque pluralem, I. XXXVIII. 166. & A. 166. 14.

Prosapia, *prosapies*, I. XXXV. 145. *Prosapiæ* apud Catonem num. pl. I. XL. 180.

Prosicia, *prosicies*, I. XXXV. 145. *Prosiciæ*, II. XXXII. 394.

Prosper, ex *prosperus*, II. V. 258.

Prostibuli ἐτυμολ. A. 40. 32.

Proximus, *proximior*, II. XXVI. 370.

Psalles, & *Psalta*, ut *Prophetes*, & *Propheta*, I. XIX. 75.

Pterela, & *Pterelas*. A. 245. 33.

Puer, ex *puerus*, unde *puellus*, II. V. 258.

Puere, pro *puer*, II. V. 260.

Puerilia, *puerilities*, I. XXXV. 145.

Puerperium cur sine sexus discrimine dicatur. A. 69. 3.

Pugil, unde dicatur, II. XXXII. 394.

Pugillar, & *pugillaris*, in plurali *pugillares*, & *pugillaria*, I. XLII. 193.

Pugionis etymon, I. XXII. 84.

Pulchri ἐτυμολ. II. XXXII. 393.

Pullaria feles, I. XXVI. 151.

Pullus unde, II. XXIX. 379.

Pulveres, à *pulvis*, Horatio, I. XXIX. 172.

Pulvinar, & *pulvinarium*. A. 146. 25.

Pulvis sæpius masculinum, I. XXIX. 114.

Pumilior, *Pœnior*, *cinædior*, Comici comparativi, II. XXII. 354.

Punctus, *punctum*, I. XXXVI. 158.

Punica lingua Hebrææ vicina, I. XX. 80.

Puppe, & *puppi*, II. XII. 302.

Πυρρίχους. A. 48. 35.

Pus singulari integrum, I. XLVI. 227. A. 227. 25.

Puteus, *puteum*, I. XXXVI. 158.

Pygargus avis genus, alio nomine *lagopus*, & ejus etymon, I. XXXII. 128.

Pyrites, & *pyritis*, *selenites*, & *selenitis*, genere differunt: etsi Plinius id discrimen non observet, I. XXVIII. 104.

Pyrous, è Πυρόεις. A. 277. *versus* 4 *à fin.*

Python pro urbe, quæ postea *Delphi* dicta, & quæ nominis causa, I. XXIV. 93.

Q.

Quadrupes trium generum, contrà ac visum Servio, I. XVIII. 73.

Quæso malè inter adverbia à Donato poni, I. II. 13, 14.

Quæsius, pro *quæstus*. A. 332. 17.

Qualis, *talis*, *quantus*, *tantus*, *quotus*, *totus*, & similia, esse pronomina, I. II. 11.

Qualitas, quam essentialem intelligunt Grammatici, non est nominis accidens, I. VIII. 31.

Qualus, & *qualum*, *quasillus*, & *quasillum*, olim dicebatur, II. XXIX. 383.

Quarta declinatio est anomalia tertiæ, quæ genitivo exit in VS pro VIS, II. XVII. 329. hujus genitivi à rectis in VS priscis etiam in I, & IS, flectebantur, II. XVII. 331.

Quercerus, II. XXXI. 389.

Quiie, pro *quiete*, II. XX. 347.

Querclus, *querci*, & *quercus*, II. XX. 345.

Quies, pro *quietus*, II. XX. 347.

Quincta declinatio fluit è tertia, II. XIX. 337.

Quinquatribus, & *quinquatrius*, in dativo, & ablativo plurali, II. XV. 322. *Quinquatrus*, & *quinquatria*, num. plurali, I. XLII. 194, 195.

Quiritis, *Quiritem*, num. sing. poeticum, I. XLII. 195.

Quisquilia num. sing. obsoletum, pro quo & *quisquilium*, sive *cusculium*, apud Plinium, I. XLIII. 209.

R.

Rabies, pro *rabiei*, II. XIX. 338.

Radicium, vel *radicum*. A. 314. 21.

Rapacia, seu *rapicia*, cauliculi raporum, plurale semper, I. XLIV. 218.

Raster, & *rastrum*; unde *rastri*, & *rastra*, I. XXXVII. 164.

Rastri ἅπαξ, II. XXXII. 396.

Ravim, non *ravem*, II. X. 283.

Rebellio, an *rebellatio*, dicendum, I. XXII. 85.

Rectus casus cur dicatur, I. XLV. 21.

Regu, *regeru*, pro, *rex*, *regis*. A. 151. *vers. ult.*

Reliquus, primùm *relicuus*, dicebatur, I. XLIII. 210.

Reliquia num. sing. I. XLIII. 210.

Repetundarum, & *repetundis*, falsò diptotis accensentur, cum rectus sit *repetundae*, I. XLVIII. 235.

Repotia, tantùm plurale, I. XLIV. 218, 219.

Requie, pro *requiri*, II. XX. 347. *Requies*, *requiei*, & *requietis*, *Ibid.* *Requies*, pro *requietus*. *Ibid.*

Reste sæpius, quàm *resti*, casu auferendi, II. XII. 301, 303.

Rete ablativus à *retis*, II. XI. 292.

Reticulus, *reticulum*, I. XXXVI. 158.

Retis masculinum, unde *reticulus*, I. XXIX. 114.

Retrior, II. XXVII. 373.

Rhamnus. A. 50. *vers. antepenult.*

Rheni an apud Persium pro *Rhenanis*, hoc est, Germanis, sumantur, II. XXI. 351.

Riccobonus refellitur de usu dativorum in *tis* à nominibus tertiæ in *ma*, II. XV. 322, 323.

Richus, *richum*, I. XXXVI. 158.

Risibilis, pro eo, qui insitam habet ridendi facultatem, rectè dicitur, II. XXXIII. 398.

Ritus, pro *ritus*, II. XVII. 332.

Robortelii maledicentia, I. VII. 30.

Romani in formationibus casuum potissimùm solent imitari Dores, & Æoles, II. IV. 255.

Romæ, *Romam*, *Româ*, Donato visa loci adverbia; I. II. 12.

Rogus, *rogum*, I. XXXVI. 159.

Rores, & *roribus*, apud poetas, item Columellam, & Plinium, I. XXXIX. 172.

Rores marini. A. 348. 22.

Ros ἀπαξ, pro *rosmarino*. *Ibid.*

Rosmarinus, *rorismarini*, sed *rosmarinum*, *rosmarini*. *Ibid.*

Rostra Romanis cur plurali dicatur, I. XXXVIII. 165. & I. XLIV. 219.

Rubetæ ἅπαξ, II. XXX. 387.

Rubus gen. dubii, I. XXII. 120.

Rudens καθ' ὑστέρησιν, aliis masc. Plauto semin. I. XXIX. 112. & XXXIII. 130.

Rudera neutrum plurale, non à *ruder*, sed *rudus*, I. XXVI. 96. quod & olim *rodus*, vel *randus*, unde *raudusculum*, 97.

Rudus unde, II. XXIX. 379.

Rumex masc. I. XXXIV. 136.

Rupis ἅπαξ, II. XXXII. 394.

Ruribus, à *rus*, I. XLVI. 228.

S.

S antiqui pro R posuere, II. XXXIV. 302.

Sacerdotissa non est verbum Agellianum, I. XXI. 117.

Sacoma, *sacomæ*, II. XV. 323. & II. XX. 342.

Sæpissimus, II. XXV. 365.

Saguntbus, & *Saguntbon*, I. XII. 46. A. 46. 8.

Sagus, *sagum*, I. XXXVI. 159.

Sal, contrahitur ex recto *salis*, cùm masculi. ex *sale*, cùm semin. I. XXXV. 46. *Sal*, pro condimento, sæpius masculinum, I. XXIV. 89. *Sales* numero plurali, etiam pro condimento cibi, I. XXIV. 89. I. XXXIX. 172. I. XLI. 185. & contrà. *Sal*, *salis*, *salem*, num. sing. etiam pro facetiis, I. XLII. 195.

Salar piscis semper masculinum, I. XXV. 95.

Salebra num. sing. I. XLIII. 210.

Sales, vide *Sal*.

Salguna, II. XXX. 386.

Salina natura adjectivum, I. XLIII. 210.

Cl. Salmasius. A. 50. *vers. antepenult.*

Salubritates, & *valetudines*, apud Censorinum, I. XL. 180.

Salutes non reperias, nisi apud Ecclesiasticos, I. XL. 180.

Samnitis, pro *Samnis*. A. 277. *post vers.* 4 *à fin.*

Sandyx, sive *sandix*, semper fere femininum, I. XXXIV. 141.

Sanguen, pro *sanguis*, I. XXXVI. 150. *Sanguinis*, genitivus à recto *sanguen*: at *sanguinem*, à recto *sanguis*, II. VIII. 278.

Sapphirus semin. A. 123. 20.

Sarcina num. sing. I. XLIII. 210.

Sardeis, vel *Sardis*, nominativo plurali, II. XIII. 309.

Satias, τῷ συγκοπῇ ex *satietas* factum, eodem modo inflectitur, ut *satietas*: & syncope ista etiam in obliquis invenitur, I. XLVII. 233.

Satraps. A. 151. *vers. antepenult.*

Satur, ex *saturus*, II. V. 258.

Saturcia, II. XXXIII. 399.

Saturnaliorum, pro *Saturnalium*, & similia, II. XIV. 319, 320.

Scala, quod rectiùs *scalæ*, I. XLIII. 210.

Ios. Scaligeri de Ennii versu conjectura refellitur,

litur, I. XXXVI. 149. *Paleria* perperam loci nomen putavit, I. XLIV. 218. falli, cùm negat, *victrix* neutrum esse in singulari, II. XII. 301, 302.

Iul. Scaliger rectène superlativi definitionem impugnet, II. XXIII. 356. immeritò Lucani locum culpat, I. XII. 46. refellitur de genere epicœno: ac adversus eum veteres defensi, quòd sexum sæpe non distinxerint terminatione. A. 69. 3. falli de origine vocis *Vlysses*. A. 273. 20. ejus laus, II. XXIII. 355, 356.

Scamillia, II. XXIX. 381.

Scandix herba Plinio femin. I. XXXIV. 138.

Scatere non esse verbum sordidum, I. XLVII. 233.

Scelerus, a, um, priscis pro *sceleratus*, I. XX. 82.

Schema, schemæ, & *schematis*, II. XV. 322, 323.

Schotti in Virgilio ex Probo emendatio rejecta, II. VII. 270.

Scipiadam, pro *Scipiadem*, II. II. 245.

Scipionides, Scipioniades, Scipiades, II. XXVIII. 376.

Scobs, ex *scobis*, femininum, I. XXXIII. 131.

Scopæ, pro *verriculo*, plurale solùm, I. XLIII. 210, 211.

Scops, avis genus, I. XXXIII. 131.

Scorpios, pro *scorpius*, II. VII. 269.

Scortiscum, II. XXIX. 380.

Scorti etymon, I. XI. 40.

Scrobis, unde contractum *scrobs*, & diminutivum *scrobiculus*, potiùs generis masc. quàm feminini, I. XXIX. 114.

Scutella, unde derivetur, II. XXIX. 382.

Scytharum mos, jurandi per ventum, & acinacem, I. XXVIII. 107.

Secubon unde dictum, II. XXXII. 395.

Secundilla, Quartilla, Quintilla, I. VII. 27.

Securiclaca, II. XXX. 385.

Secus, pro *sexu*, neutrum, I. XXXI. 121.

Seditio, unde dicta, I. XXII. 84.

Segeti, pro *segete*. A. 307. 8.

Σιλιγνῆς. A. 50. *vers. antepenult.*

Sembella. A. 277. *vers.* 4 *à fin.*

Semis, & *semissis*, differunt, I. XXIX. 115. *Semis* unde, & ut formet obliquos. A. 277. *vers.* 4 *à fin.*

Senati, & *senatius*, pro *senatus*, II. XVII. 332. A. 345. 23. ejus etymon, superque eo spissus error Prisciani, 333.

Senecio, ex genitivo prisco *senicis*, I. XXXVI. 152, & II. XXX. 387.

Senex an communis generis, I. XV. 61.

Senectus, contractum ex *senectitus*, II. XXX. 388.

Senior, pro *senex*, II. XXIII. 357.

Senis, genitivus contractus ex *senicis*, II. VIII. 278.

Sensus, sensum, I. XXXVI. 159.

Sentis, quod usitatius *sentes*, num. plurali, gen. masc. I. XXIX. 115. *Sentis, sentem*, num. sing. I. XLII. 195.

Seps, pro *serpente* masc. ejusque etymon; pro *sepimento*, nisi sic rectiùs *sepes* dicitur, femin. I. XXXIII. 131. A. 131. 29. Tullio tamen *seps* usurpatum eâ significatione. *Ibid.*

September, vel *Septembris*, *October*, vel *Octobris*, aliáque mensium nomina, adjectiva sunt, eoque ablativo in I exeunt, II. XI. 296. *September* autem, & *October*, derivata sunt à simplicibus, non composita ex *imber*; contrà Priscianum, aliósque, *ibid.*

Sequester, sequestri, & *sequestris*, II. XX. 342.

Serapidem, Serapim, & *Serapin*, II. X. 286.

Sergii crassus error de voce *vulgi*, I. XXXI. 320.

Sertum naturâ adjectivum, I. XLIV. 219. & II. XXXIII. 400.

Servitutum, & *compedium*, pro *servitutum*, & *compedum*, II. XIV. 319.

Servius an rectè *Acragas* putet montis nomen, I. XII. 47. ejus error de Pale, I. XI. 41. rectène existimet, ut *Prænestæ*, sic *Prænestis* dici, I. XII. 43. lapsus in loco Maronis, I. XXVII. 102. ejus fastus, Horatium solœcismi damnantis, I. XXIX. 111. Emendatus, I. XLIV. 214. refellitur in eo, quòd *crocus* neget dici. A. 119. 20. refutatur de ablativis nominum in N S, II. XII. 299, 300. falsus, cum negat, *victrix* neutrù esse in singulari, II. XII. 301, 302. Idem correctus in Attæ loco, II. XX. 346.

Sesana, sesanum. A. 144. 12.

Sestertius, & *sestertium*, significatione differunt, I. XXVI. 159.

Sexu virile legitur, apud Sallustium, I. XXXI. 121.

Sexu, & *sexus*, II. XVII. 330. *Sexus* olim quoque neutrum, I. XXXI. 121.

Sibilus, & *sibilum*, unde *sibila*, I. XXXVII. 163.

Σίγμαλα, pro τὰ σίγμα, perperam legitur apud Xenophontem, si Helladio credimus, I. XIV. 58.

Significatio non est accidens nominis, sed forma essentialis omnis vocis, I. VIII. 31.

Silex aliis femin. Lucretio masculinum, I. XXXIV. 136. perperam id Diomedes spoliat plurali. A. 172. 29.

Silphium, I. XXVI. 97.

Simo Verrepæus, & Caucius, aliquot locis castigati, I. XXII. 83, 86.

Sinuus, ex Σινόεις. A. 277. *post. vers.* 4 *à fin.*

Sinapi neutrum ἀπρόπτωτον, & *sinapis* femininum, I. XX. 82.

Sinapim, à *sinapis*, II. X. 284.

Singularis an numerus verè sit, I. IV. 17. *Singularis, & pluralis*, item *singulariter*, & *pluraliter*, voces jam olim usurpatæ, I. IV. 17.

Singularis, & *singularius*, II. XIV. 320.
Singulus, & *plurativus*, pro *singulari*, & *plurali*, I. IV. 17. *Singulus* num. sing. I. XLII. 196.
Sinus, *sinum*, pro vase lactis, I. XXXVI. 159. *Sinus*, pro significatione diversâ, diversæ est declinat. II. XX. 346.
Sirempse, *sirempse*, I. XLVIII. 236.
Sirmio urbs terminatione masculina, κατ' ἐπένθεσιν feminino jungitur, I. XII. 44.
Siser, pastinacæ genus, singulari neutrum; plurali masculinum, vel femininum, I. XXVI. 99, 100.
Siti, & *site*, ablativo, II. XI. 296.
Situs, nominativi terminatione, in utroque numero, I. XXXIX. 172.
Smaragdus sæpius masc. interdum etiam femininum, I. XXXII. 123.
Soboles num. plur. I. XL. 180.
Socrate, & *Socrates*, vocativus, II. III. 251. II. X. 288.
Socrus, pro *socero*, apud Attium, I. XVII. 71.
Sol ex veteri quorundam Germanorum gentilium theologia, femina fuit, I. IX. 34.
Sola, à *solum*, id est *terra*, vel *solea*, num. plur. frequens, I. XLI. 186.
Soles, *solibus*, num. plur. I. XXXIX. 172, 173.
Solia, & *soliu*, num. plur. à *solium*, I. XLI. 186.
Solox, pro *crasso*, adjectivum, I. XXXIV. 139.
Somnu, pro *somno*, II. XX. 345.
Sontium, *agrestium*, *cælestium*, pro *sontium*, *agrestium*, *cælestium*, II. XIV. 313.
Sonus, *soni*, & *sonus*, II. XX. 345.
Sorbum, pro fructu, non *sorbus*, ut locutus Pontanus, I. XIV. 57.
Sordi, pro *sorde*, II. XII. 307. *Sordis*, *sordem*, *sorde*, num. sing. I. XLIII. 211.
Sorex gen. masc. I. XXXIV. 136.
Sors, ex *sortis*, I. XXXIII. 128. *Sors* etiam pro *sortitione* invenitur num. plur. I. XL. 181. *Sors*, pro oraculo num. sing. I. XLIII. 211. *Sorti*, pro *sorte*, II. XII. 307.
Sortio, pro *sortitio*, I. XXII. 85.
Sotularis, barbarum, I. XXIX. 115.
Spadix, Latinis adjectivè sumitur, pro rutilo, seu puniceo, I. XXXIV. 138.
Sparus, *sparum*, teli genus: at pro pisce, *sparus* tantum, I. XXXVI. 159.
Spebus, dativus plur. à *spes*, II. XIX. 340.
Specierum, & *speciebus*, an liceat usurpare, II. XIX. 340.
Species quatenus in nominis doctrina considerari debeat, I. VIII. 31. *Species* cur à Grammaticis dicatur accidens derivationis, I. IV. 16
Specierum, pro *specierum*. A. 40. 30.
Spectaculum num. sing. contra opinionem Grammat. I. XLIV. 219.
Specubus, pro *specibus*, euphoniæ causâ, II. XVIII. 336.
Specus, *specu*, *specum*, veteres dixerunt, I. VI. 25. & XXXI. 120.
Speribus, pro *spebus*, à recto plurali *speres*, I. XL. 182. II. XIX. 340.
Spes num. plur. frequens, I. XL. 181, 182.
Spicus, *spica*, *spicum*, I. XXXVI. 159. A. 25. 2.
Spinther, armillæ genus, neutrum, I. XXVI. 100.
Spiritus, pro animi elatione, etiam invenitur num. sing. I. XLII. 196.
Spissigradissimus, II. XXVII. 373.
Spolium numero singulari apud Virgil. I. XLIV. 219.
Sponsaliorum, pro *sponsalium*, II. XIV. 320.
Sponsor dea, Ovidio, I. XXVII. 101.
Sponsu, & *sponte*, diptoton, I. XLVII. 231.
Stadius, *stadium*. A. 160. 2.
Stamna num. plur. apud Vitruvium, I. XXXVIII. 167.
Stercori, pro *stercore*, II. XII. 307.
Sterilitates, apud Censorinum, I. XL. 180, 182.
Stilpo Megarensis cur ἀργόβιος ab Areopagitis damnatus, I. XI. 41.
Stirps, pro *sobole*, semper femininum: pro *trunco*, interdum etiam masculinum, I. XXXIII. 131.
Stoici statuêre quinque vocum classes, I. I. 4.
Strabo, *straba*, II. XXI. 352.
Strenuus, *strenuior*, *strenuissimus*, II. XXVII. 372, 373.
Strigil barbarum, vel obsoletum; pro quo rectiùs *strigilis* genere feminino, I. XXIV. 90. ejus etymon, *ibid.* *Strigili*, & rutiùs *strigile*, casu auferendi, II. XI. 297. XII. 301, 303.
Strues, & *struix*, I. XLII. 196.
Styrax, sive *storax*, pro succo, sive odore, masc. I. XXXIV. 134.
Suber tantùm est neutrum, I. XIII. 53. *Suber* unde, II. XXXII. 392.
Sublimentum, pro *sublimen*, I. XXXVI. 149.
Sublimus, pro *sublimis*, I. XXXVI. 149.
Subsellia, de theatralibus subselliis, tantùm plurale, aliàs etiam in sing. dicitur *subsellium*, I. XLIV. 219.
Substantiva quædam omnis sunt generis, I. VI. 24, 25. Substantivi, & adjectivi definitiones vulgares excussæ, veráque allata, I. VI. 24, 25, 26. Substantiva adjectivè sumpta moveri adjectivorum more, II. XXI. 351. Substantiva substantivè posita moventur solùm de genere virili in muliebre, II. XXI. 352.

Subucula ἔτυμον, II. XXXII. 393.
Subus contractum ex *fuibus*, II. XV. 321, 322.
Succus, pro *succi*, & *succium*, pro *succorum*, II. XX. 345.
Suis, *sueris*. A. 151. *vers. ult.*
Summus, ex *supremus*, II. XXV. 368.
Supellectilis, nominativus antiquus, II. VIII. 277.
Supellectili, pro *supellectile*, II. XII. 307.
Super, & *superus*, unde *superior*, II. XXV. 365.
Superlativo bis, an ter magis, significetur, II. XXIII. 356. ejus notæ in inscriptionibus antiquis, *ibid.* quid propriè significet, II. XXIII. 359.
Superstitio unde dicta, I. XXII. 84.
Superus, & *inferus*, num. sing. I. XLII. 197.
Supinus, *supinior*, II. XXVI. 369.
Supparus, *supparum*, I. XXXVI. 160.
Suppetiæ, *suppetias*, diptoton, I. XLVII. 231.
Supplice, & *supplici*, II. XII. 298.
Supremus, & *infimus*, ex *superissimus*, & *inferissimus*, II. XXV. 366.
Sus utroque generi jungitur, I. XV. 67.
Suspicio contractum ex *suspicatio*, habetque antepenultimam longam, II. XXXII. 394.
Susurro, pro *susurro*, II. XX. 345.
Suthul, opidi nomen, neutrum, contrà quàm sentit Priscianus, I. XII. 45.
Sylburgius. A. 39. 24.
Symbolum Apostolicum Patrum quorundam judicio unde dicatur, I. VI. 25.
Symbolus, *symbolum*, I. XXXVI. 160. at *symbola* gen. fem. aliud est, *ibid.* *Symbolus*, *symbola*, & *symbolum*, I. VI. 25.
Symplegas, num. sing. I. XLIII. 211.
Syncope frequens est in genitivo plurali secundæ; & in quibus nominibus ea præcipuè locum habeat, II. VI. 265, 266.
Syngraphus, *syngrapha*, & *syngraphum*, I. VI. 25. & imprimis, I. XXXVI. 160.
Syrma, *syrmæ*, II. XX. 342.

T.

T & I, quid significent, I. VII. 27.
Taberna unde, II. XXX. 385.
Tabi, *tabo*, diptoton, I. XLVIII. 235.
Tabula, unde derivetur, II. XXIX. 381.
Tacitius, pro *magis tacitum*, II. XXVII. 373.
Tænaros cur Appulejo femininum. A. 40. 16.
Taletrum, vel *talitrum*, unde, II. XXX. 388.
Talio femininum, ejusque etymon, I. XXII. 85.
Taliones, & *taliorum*, est apud Agellium, I. XL. 182.
Tanaquil, Tarquinii Prisci uxor, *Caja Cæcilia* dicta, I. VII. 27.
Tantaleo, pro *Tantalo*, II. IX. 280.
Tantundem an semper neutrum, I. XXIV. 90. *Tantundem*, *tantidem*, I. XLVIII. 236.
Tapetas, pro *tapetes*, II. XVI. 327, 328.
Taras oppidum virile. A. 47. *vers. antepenult.*
Tartarinus, *byssinus*, *amethystinus*, & similia in INVS, penultimâ correptâ, II. XXXI. 390.
Τίκτων φίλη. A. 70. 27.
Tellures num. plur. I. XL. 182.
Temeritudo, & *temeritas*. A. 147. 7.
Tempe, neutrum plurale, I. XX. 81.
Tempus capitis, num. sing. I. XLIV. 219.
Temulentus, contractum ex *temetulentus*, II. XXXI. 390.
Tenacis, pro *tenaces*, II. XVI. 326.
Teucer, & *Teucrus*, II. V. 257.
Tenebra, num. sing. apud Lampridium, I. XLIII. 211, 212.
Teneritudo, & *teneritas*. A. 147. 7.
Tenuis, *tenuior*, *tenuissimus*, II. XXVII. 373.
Terentianus Maurus leviter correctus, II. II. 246. idem emendatus, II. VII. 270.
Tergus, *tergum*. A. 160. 2.
Terminata diversimodè in nominativo, I. XXXV. 143, 144, &c. Terminatio diversa ejusdem nominis non rarò genus variat, ac declinationem; idque exemplis pluribus comprobatur, I. XXXV, XXXVI. 142, 143, seqq. usque ad 162.
Termo, & *terminus*, ac etymō utriusque. A. 147. 17.
Terrores dici, etsi aliter Charisio visum, I. XXXIX. 173.
Terpandrus. A. 258. 2.
Tertiæ declinat. genitivi Græci in OS, II. IX. 278, 279. in VS à Græcis nominibus in O 281. Accusativus in plerisque pro EM habet IM, II. X. 283. In Græcis, quæ fere propria sunt, A, 284, 285, vel IN, aut IM, 285. ejus nomina propria in IS formant ablativum in E, II. XI. 295.
Tertullianus incommodè *auctricem* dicit de femina, ubi non est augendi significatio, I. XV. 64.
Testamentum, à supino *testatum*, II. XXXII. 395.
Testis utriusque generis, I. XV. 67.
Testum, pro *testa*, I. XXXV. 144.
Tetrantorum, pro *tetrantum*, à *tetrans*, II. XIV. 321.
Thai, & *Thais*, vocandi casu, II. X. 289.
Thebaide, vel *Thebaidem*, non *Thebain*, II. X. 286.
Thebæ, & *Thebe*; ut *Cyrenæ*, & *Cyrene*; *Cumæ*, & *Cume*, I. XLIII. 212.
Thebæus, II. XXIX. 378.
Themistocle, pro *Themistocli*, similiáque, II. IX. 281.
Theophani, pro *Theophanis*, similiáque, II. IX. 281.
Thesaurus, non *thesaurum*, I. XXXVI. 160.

Theſea, pro *Theſeum*, II. VII. 273.
Theſeis Diphili, II. XXVIII. 377.
Thetide potiùs in ablativo, quàm *Tethi*, II. XI. 296.
Thetis, pro *Thetidis*. A. 277. *poſt verſ.* 4 *à fin.*
Thomex, five *thomix*, femin. I. XXXIV. 138.
Thrace. A. 246. 31.
Thunnus, quæ Græcis θύννος, vel θύννις. A. 69. 3.
Thus pro arbore, I. XIII. 54.
Thyeſta vocativus, à *Thyeſtes*, II. III. 252.
Thymus, *thymum*, I. XXXVI. 160, 161.
Thymus fœta. A. 70. 14.
Thymaſm, II. XV. 324.
Tiaras, & *tiara*, genere diſcrepant, I. XXVIII. 103.
Tiburtis, pro *Tiburs*. A. 152. 5.
Timarchidi, pro *Timarchidis*, II. IX. 279.
Timodemidæ, II. XXVIII. 375.
Timores dixerunt poetæ, I. XXXIX. 173.
Titan, & *Titanus*, ac vocis etymon. A. 150. 22.
Toga unde dicta, II. XXXII. 392.
Tolenо, & *tollenо*, II. XXXII. 393.
Tomex, & *tomice*, vide *Thomex*.
Tonitru, & *tonitrus*, II. XVII. 329.
Topazius potiùs femin. I. XXXII. 124.
Toral. A. 146. 13.
Torcular, & *torcularium*, II. XIV. 320. A. 146. 25.
Torquis, nunc maſc. nunc fem. I. XXIX. 115. *Torques*, & *torquis*, I. XXXVI. 151.
Torrens naturâ ſuâ adjectivum; κατὰ ἀντίφρασιν maſculinum, I. XXXIII. 132.
Torus, *torum*. A. 161. 6.
Totus priori correptâ pronomen, I. II. II. eaque vox Lucretio reſtituta è vett. membranis. *Ibid.*
Trabeate, pro *trabeatus*, II. V. 261.
Trabs, ex *trabes*, I. XXXIII. 128.
Traduces maſc. I. XXXIV. 139.
Tranſena, ſeu *tranſenna*, unde dicatur, II. XXXII. 395.
Tributus, *tributum*. A. 161. 6.
Trica nomen opidi; *tricæ*, pro *quiſquiliis*, I. XLIII. 212.
Tricuſpis, in ablativo *tricuſpide*, II. XI. 293.
Tridens, naturâ adjectivum, II. XII. 299. *Tridenti*, inferendi caſu, II. XII. 298, 299.
Tripectorus, *à*, *um*. unde *tripectora* plurali neutro, II. XIII. 310.
Triplices, pro *pugillaribus trium foliorum*, caret plurali, I. XLII. 197.
Tris, pro *tres*, II. XVI. 325.
Tripus, *apus*, *polypus*, *chytropus*, compoſita à πούς; maſc. I. XXXII. 127.
Triſtitia, *triſtities*, I. XXXV. 145.
Triſtior, pro *ſubtriſtis*, vel *ex parte triſtis*, II. XXIII. 357.
Τροπαῖα. A. 39. 24.
Tuber pro ſignificatione variat genus, I. XXVI. 96.
Tuder oppidum. A. 47. 8.
Tudes, & *trudes*, incerti generis, I. XXVIII. 105.
Tumex, vel *tumix*, maſc. I. XXXIV. 136, 137.
Tumex, vide *Thomex*.
Tiamultus, verbale à *tumeo*, II. XXXII. 397.
Turbo, *turben*. A. 147. 2.
Turnebus an rectè cenſeat *portulata*, *paſtinata*, ſimiliáque, per T ſcribi, II. XXX. 385.
Turre, & *turri*, II. XII. 302.
Turturis, pro *turtur*. A. 150. *verſ. ult.*
Turunda unde, II. XXXIV. 401.
Tuſſes num. plur. I. XL. 182. A. 182. 27.
Tymber, & *Tymbrus*, II. V. 257.
Typhoëos, pro *Typhoei*, II. VII. 272.
Tyranna, & *Tyrannis*, feminina ex *Tyrannus*, I. XV. 61.

V.

V genitivi terminatio Latinis antiquitus pro OV, II. VII. 270.
Vacuiſſimus, II. XXVII. 373.
Vadum num. ſing. I. XLIV. 219. *Vadus*, *vadum*, I. XXXVI. 161.
Valerius Flaccus correctus. A. 275. 19. ejuſdem locus expenſus, I. XII. 49.
Valerius Max. verborum incurioſior, I. XXII. 85.
Valetudines num. plur. I. XL. 182.
Valgius emendatus, I. XXXV. ad oram pag. 144.
Valla admirator & imitator Quintiliani, alioqui maledicus in omnes, II. XXIII. 357.
Valles, pro *vallis*, I. XXXVI. 151.
Varix potiùs in maſc. I. XXXIV. 138.
Varronis σπλοικοφαγὸς, I. XXIV. 92. Idem apud Nonium correctus, I. XXIX. 113. & II. IV. 256. Item in ſeptimo de L. L. emendatus, I. V. 22. ejus regula de genitivis in *um*, & *ium*, à Plinio ridicula vocatur, II. XV. 325.
Vaſum, pro *vas*; & *vaſibus*, pro *vaſis*, II. XX. 348.
Vates, quoque femininum, I. XV. 67.
Vbere, & *uberi*, II. XII. 300.
Ve præpoſitio loquelaris, II. XXXIV. 403.
Vejovis quis, & unde dicatur, II. XXXIV. 403.
Ventorum nomina Latinis maſculina, Hebræis feminina, I. X. 37. An Latinis ſemper virilia. A. 39. 24.

Ventus, hujus *venti*, & *ventus*, II. XX. 346.
Venus tum mas, tum femina credebatur: unde Aristophani Ἀφροδίτας, pro Ἀφροδίτη, I. XI. 41.
Vepres, *veprus*, vel *veper*, nominativus obsoletus, ac utriusque gen. I. XXVIII. 106. *Veprem*, *vepre*, num. sing. I. XLII. 197.
Verba Conjunctionum classi à Grammaticis inserta, I. II. 12.
Verbalia anomala à præsenti derivata, I. XXII. 85. à nominibus, *ibid.* Verbalium variæ terminationes, verâque in multis origo ostenditur, II. XXXII. 392, 393, &c. illa in BVNDVS non significant similitudinem; sed idem notant, quod participia activa verborum, unde descendunt, II. XXXIII. 398, 399. In BILIS alia solùm activè, alia passivè, alia utroque modo accipiuntur, II. XXXIII. 398. In ILIS, plurimùm sumuntur passivè; quandoque & activè, vel neutraliter, 400.
Verberabilissimus, II. XXVII. 373.
Verberu, & *verbere*, singulari numero diptoton; plurali integrum, I. XXVI. 100. I. XLIV. 219, 220.
Verbi definitiones vulgares rejectæ, I. II. 9. vera proposita, & explicata, III. 14, 15. Verborum aliud fœcundum, aliud sterile. Ac fœcundi, sive declinabilis aliud tale à voluntate, aliud à naturâ, I. V. 21. Verbum, quod Græci, & Latini, nomini opponunt, commodiùs Arabibus, & Hebræis, *actio* nuncupatur, I. I. 3.
Verbum, pro *verborum*, II. VI. 266.
Verderius refellitur, I. VII. 29. I. XLVII. 233.
Veretri ἕτυμον, II. XXXII. 396.
Veribus, & *verubus*, II. XVIII. 336.
Vermina neutrum plurale, unde *verminare*, I. XXXVI. 150.
Verna, pro *mancipio*, est Probo omnis generis: & quomodo id possit excusari, I. XV. 63.
Versus, *versi*, & *versus*, II. XX. 346.
Vertilis, II. XXXIII. 300.
Vesci, pro *uti*, II. IX. 279.
Vesperâ, *vespero*, *vespere*, & *vesperi*, ablativi. A. 144. *vers. ult. Vesper*, & *vesperâ*, ac utriusque ἕτυμον, & an *vesperus* quoque dixerint. A. 144. *vers. ult. Vesperi* nomen, pro *Phosphoro*. A. *Ibid.*
Veternus unde dictus, II. XXX. 387.
Veterrimus ab antiquo *veter*, unde & *veterior*, II. XXIV. 363.
Veru, *verus*, & *verum*, II. XVII. 331.
Vibex, an *vibix*, dicendum, I. XXXIV. 137.
Vicem, *vice*: addit Phocas *vicis*: Charisius etiam *vici*: unde adverbium *vix*, I. XLVIII. 236.
Victrix, & *ultrix*, feminino & neutro genere dicuntur, contra opinionem Servii, & Scal. Ablativo in E, & I, exeunt, II. XII. 301, 302.
Victuis, pro *victus*, II. XVII. 333.
Vigil, substantivè acceptum ablativum facit *vigile*, unde genitivus *vigilum*. At à *vigili* adjectivo, *vigilium*, II. XIV. 312.
Vigilax, II. XXXIII. 398.
Vigile, & *vigili*, II. XII. 299.
Vigilia pluraliter de totis excubiis nocturnis: at *vigilia* singulariter de parte earum, I. XLIII. 212.
Vigil, contractum ex *vigilis*, II. XXXIII. 400.
Vigilii Martyris locutio expensa, II. XII. 302.
Vili, *caro*, à Diomede credita adverbia, I. II. 12.
Vimen unde, II. XXXII. 394.
Vina, & *villa*, num. plur. I. XXXVIII. 169.
Vindex, gen. commun. I. XV. 68.
Vindicia, num. sing. I. XLIII. 212.
Vindicta contractum ex *vindicita*, II. XXX. 387.
Vinum filius vitis. A. 52. II.
Vir de mutis animantibus. A. 37. 34. *Vir*, ex *virus*, II. V. 258.
Virgilii in Culice locus expensus, I. XXVI. 99. Idem aures suas percontabatur, utrùm accusativos per ES, EIS, an IS, esset prolaturus, II. XVI. 326. Vide & *Maro*.
Viri, & *viro*, apud Lucretium à *virus*, I. XLVI. 228.
Virilium officiorum nomina nulla ratione habitâ terminationis feminino genere usurpantur, I. X. 37.
Virorum nomina feminis, feminarum viris tributa, I. X. 36.
Virtus, contractum ex *viritus*, II. XXX. 388.
Virus olim secundæ, gen. neutri, I. XXXI. 120.
Vis singulari tetraptoton, & in plurali *vv*, pro *vires*, I. XLVIII. 236, 237. A. 182. 33. *Vis* contractum ex *viris*, II. XIV. 316.
VIS, II. XXV. 366.
Visum, II. XXXII. 397.
Viscus, *viscera*, *viscere*, num. sing. I. XLIV. 220.
Vitæ num. plur. admodū frequens, I. XL. 182, 183.
Vitrum unde dictum, II. XXXII. 396.
Vligo unde, II. XXX. 386.
Vlmus maritus, Catullo; *populus marita*, Plinio, I. XIII. 54.
Vlterior, *ultimus*, ab *ulter*, vel *ulterus*, II. XXVI. 369.
Vlysse, pro *Vlysses*, vocativus ultimâ correptâ, II. III. 252, 253.
VM terminatio nominativi pro ER, ES, OS, VS, vel contrà, I. XXXVI. 149.
Vna, pro *unius*, I. II. II. II. III. 250.
Vne, & *sole*, vocativi, ab *unus*, I. XLVIII. 239. & II. V. 261.
Vngui, & *ungue*, II. XII. 307.
Vnguentum, contractum ex *unguimentum*, II. XXXII. 39.

Vngula non videtur diminutivum, etsi ita Diomedes, II. XXIX. 382.

Vnio, pro *margarita* masculinum: pro *concordia* Latinum non est; at invenitur pro *unitate* & cepæ genere, I. XXII. 83, 84.

Vnus, ullus, nullus, uter, neuter, & similia, non nomina esse, sed pronomina, I. II. 10, 11.

Vnus non usurpatur in plurali, nisi iis jungatur, quæ aut nunquam, aut rarò, in singulari reperiuntur, I. XXXIX. 173. *Vnus*, & *solus*, sing. integra, quorum vocativus *une*, & *sole*, I. XLVIII. 239.

Vocativi semper sunt secundæ personæ, I. IV. 20. Vocativus nominum in VS quandoque est similis nominativo, II. V. 260. propriorum in IVS olim vel I, vel E. A. 261. *vers. penult.*

Vocabulum, pro nomine proprio, I. VII. 26.

Voci accidunt species & figura, I. IV. 16. numerus, & persona, 17, 18, 19. analogia & anomalia, V, 20. ejus definitio, I. I. 2. differentia triplex, *ibid.* secundum classes sive species Hebræis, & aliis Orientis populis vetustioribus, item Græcis, triplex, I. I. 2, 3. & quomodo sensim à tribus hisce partibus ad octonarium numerum sit deventum, 3, 4. ejus species, sive partes orationis duas aut, ad summum, tres tantùm esse principes, & necessarias: adque ad has reliquas referri posse, ostenditur, I. I. 5, 6.

Volucris cur rectiùs semin. I. XXIX. 115. *Volucrum*, & *volucrium*, II. XIV. 315.

Volup, I. XLVI. 229.

Voluptas, ex *volupitas*, II. XXX. 387.

Volturus, pro *vultur*, II. VIII. 276.

Volvox animal, unde dicatur, generis incerti, I. XXXIV. 139. & II. XXXII. 396.

Vrbeis, an *urbis*, *omneis*, an *omnis*, dicas, nihil referre, quod ad significationem; sed tantum ad εὐφωνίαν, II. XVI. 327.

Vrbes, & regiones, mulierum specie antiquitus pingebantur, & quæ ejus rei causa, I. XII. 51.

Vrbium nomina quæ Græce exeunt in *ον*, semper feminino jungi videntur, idque non terminationis ratione, sed κατ' ἐξοχήν, I. XII. 46. item in VS, quæ Græcis in OS exeunt, sæpius femininis, quàm masculinis adjectivis juncta reperiuntur, I. XII. 46. at quæ Græce exeunt in ΟΥΣ, & ex ΟΕΙΣ contracta sunt, ratione terminationis masculina sunt, 50. Vrbium, regionum, insularum nomina ejus sunt generis, quod indicat terminatio, I. XII. 42. quædam tamen terminatione masculina, aut neutra, adscisunt adjectivum femininum figuratè, quia intelligitur *urbs*, vel *regio*, aut *insula*, *ibid.* quæque olim figuratè, semper usurpata, iis tutiùs nunc quoque sic uximur, 51.

VS nominativi terminatio pro VR, vel VM, aut contrà, I. XXXVI. 152. VS genitivus nominum in O; ut *Didus*, *Sapphus*. A. 281. 34. & II. IX. 281. VS terminatio nominativi secundæ, in vocandi etiam casu invenitur, II. V. 260.

Vtensile Varroni, sed *utensilia* usitatius dicitur in plurali, I. XLIV. 220. *Utensilis*, *utensilia*, *utensilitas*, ab *utor*, II. XXXIII. 399.

Vter, uterus, uterum, I. XXXVI. 161. *Vter*, in neutr. A. 98. 27.

Vtilitatium, & *utilitatum*, II. XIV. 315.

Vulgaris, & *vulgarius*, II. XIV. 320.

Vulgus masc. & neutrum, I. XXXI. 121. *Vulgus*, *vulgi*, & *vulgus*, II. XX. 346.

Vulturis, vel *vulturus*, & *vulturius*, pro *vultur*, I. XXXVI. 151.

Vultus, *vultum*, I. XXXVI. 161.

Vxor olim commune, ejus etymon, I. XXVII. 101.

X.

Xanthus, Lyciæ urbs, deque hac locus Maronis in Culice explicatus, I. X. 39.

Xeno, pro *Xenon*. A. 147. 4.

Xenophonti tributa de Æquivocis sunt commentum Annii Viterbiensis, II. XXVI. 369.

Y.

Υπερθλαδές, II. XXIII. 354.

YN accusativus tertiæ à recto YS, II. X. 287.

FINIS.

CORRIGENDA
IN PRIMO, ET SECVNDO, DE ANALOGIA.

PAg. 10, vers. 3, 4, 5, dele, *Idémque videre est in Versus. Etenim causse nihil erat, cur nonnemo ad adverbia referret*: rescribe ista: *Versus, etsi huc ab aliquibus referatur, mitto, propter ea, quæ dicemus in* IV *de Analogia cap.* XXII. 17, versu 4 à fine, dele *rectè*. 26, 13, pro *appellativis*, scr. *adjectivis*. 30, 31, pro *Derivatu*, scribe, *declinatione transversâ* †. 69, in margine pro *fuisse*, scr. *Famem fuisse*. 72, 8, pro *ejus, eorum*. 99, 5, pro *aëra seclis*, scribe, *æthera seclis*. Vbi similiter *æthera* in plurali videmus, genere neutro. 101, 8, pro *feminino*, scribe, *masculino*, ut *honoris*. Nisi magis placet, semper esse neutrum: ac, ut Priscianus censet, corripi secundùm hanc regulam, quâ neutra in OR dicuntur penultimam corripere: at secundum derivatorum regulam producere eandem, quia sit ab *adoro*. Sed de etymo fallitur. Potiùs sit ab ἀθὴρ, id est, *arista*. Rectè autem produci quoque ait. *Ibid.* post *corripit* dele, *à feminino ador*. 106, 30, pro *Lucanus*, scribe, *Lucilius in* XIII. 122, vers. 4 à fine, pro, *& Latinis masculinum esse crediderint. Verum hi falsi sunt*: scribe: *id probare etiam sunt conati*. 127, 20, pro *Feminino, ut*, scr. *Masculino, ut*. 160, vers. 26, 27, 28, 29, de *syngraphus*, & *syngrapha*, poni debuere, pag. 145, 31. Item 162, 2, pro *numeri*, scr. *generis*. 172, 31, pro *vel*, scr. *sive*. 185, 2, pro *Cæsar*, scr. *Memmius*. 185, 34, pro *erat plurale*, scr. *caret plurali*. Ibid. vers. ult. pro *plurale*, scr. *singulare*. 188, 1, pro *plurali*, scr. *singulari*. Ibid. 11, pro *diverteret, divertisset*. Ibid. 18, pro *singulare*, scr. *plurale*. 204, 1, pro *plurali*, scribe, *singulari*. 213, 18, pro *pluralem*, scr. *singularem*. 214, 10, pro *plurali*, scr. *singulari*. 225, 12, pro *μονοπλώθη*, scr. *ἀπλώθη*. 228, 32, pro *oribus*, scr. *orium*. Et vers. 36, dele *genitivum*. 230, 27, scr. *Nec penitus improbo*. Ibid. 32, pro *incitæ*, scr. *incitas ut dicerent*. 238, 13, pro *pecoris*, scr. *pecudis*. 340, 29, pro *superficies*, scr. *superficierum*. 347, 30, pro *Marci*, scr. *Macri*. 375, 8, pro *posterorum*, scr. *majorum*. 379, 13, pro *mulionicam*, priori loco *mulioniam* rescribe. 381, 5, pro, *à pusus, pusi, pusio, &*, scribe, *ex multorum opinione est*. 396, 18, dele *R, ut, rubeo ruber. Vide E R.*

† *cap.* 22.

IN ADDENDIS ad pag. 102, pro *Marmor quoque*, scr. *murmur quoque*. Ad 113, *in muliebri*, scr. *in virili*.

MINVTIÆ

etiam quædam sunt, quas, an subjicerem, dubitavi. Solùm enim accentu, vel literulâ, aut summùm duabus, peccatum. Vt sunt ista.

PAg. 5, à fine vers. 4, pro *ha*, scr. *hæ*. 7, 20, pro *μόνος*, scr. *μόνος*. 27, 27, pro *promeminibus, promeminibus*. 46, 9, pro VII, scribe, XVII. 50, vers. 4 à fine, pro *ἰαμβος, ἰαμβὸς*. 51, 12, pro *quam, quod*. 67, vers. 4 à fine, pro *utroque, utrique*. 74, 16, pro *praivire, praivere*. 87, 22, pro *plerique V*, scribe, *plerique T*. 88, 17, pro *is*, scr. *hi*. 113, 6, pro *vocunt, vocant*. 125, 9, pro *Cinara*, scr. *cinara*. Ibid. 28, pro *palmiferaque*, scr. *palmiferamque*. 128, 10, pro *lagopida, lagopoda*. 133, vers. antepen. pro *Florentinorum*, scr. *Florentiorum*. 182, 25, pro *deploreas*, scr. *deplorasse*. 224, vers. quarto à fine, pro *genitivis*, scr. *genitivum*. 226, 15, pro *frugu*, scr. *frugi*. 235, 4, pro *eruditissimis*, scr. *eruditissimus*. 246, 18, pro *nostri*, scr. *nostis*. 247, 12, pro *terminastivo*, scr. *terminativo*. 249, 23, pro *aterna*, scr. *æterna*. 251, 10, pro *Darom*, scr. *Daren*. 280, 18, pro *elegus*, scr. *elegio*. 288, 30, pro ΥΟΣ, scr. ΤΟΣ. 297, 28, pro *in E*, scr. *in I*. 300, 20, pro *hac memore*, scr. *hoc memore*. 303, 32, pro *ungue*, scr. *angue*. 309, 14, pro *terpectorus*, scr. *tripectorus*. 318, vers. ult. pro *exstipicum*, scr. *extispicum*. 319, 14, ubi, *pro judicium*, scr. *pro judicum*. 321, 2, pro *paregmatu*, scr. *parapegmatum*. 336, 8, pro *sau*, scr. *sed*. 341, 21, pro *tum*, scr. *tu*. Et quæ alia id genus.

FINIS.

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE VOCVM ANALOGIA, ET ANOMALIA, LIBER TERTIVS;

sive commentariorum

DE ARTE GRAMMATICA LIBER QVINCTVS.

CAPVT I.

Ad VERBVM acceditur, cujus super definitione sententia Iulii Scaligeri, ac Diomedis refellitur. De Personalibus ubi loci agi debeat. Falsam esse definitionem, ex eo petitam, quia habeant ante se nominativum certæ personæ. Refellitur Diomedis error, existimantis, Impersonalia in TVR semper significare actionem: item Prisciani, putantis semper intelligi nominativum cognatæ significationis: adhæc Iulii Scaligeri, & Nicodemi Frischlini, negantium esse Impersonalia: item Diomedis & Nebrissensis, qui impersonalia passivæ vocis existimarunt semper per signum universale exponi debere.

NEc minùs invitâ mihi Deliâ venati videntur Grammatici in Verborum doctrina. Ecce in Verbi definitione, in ipso nempe frontispicio, tanquam cantherius in porta labuntur: quemadmodum suprà * satis est ostensum. Nec magnus Cæsar Scaliger satis hic acutè vidit. Vt cui cap. 1, lib. v de caussis L. L. definiatur *nota rei sub tempore*. Quæ definitio etiam Participio convenit. Addere debuerat, *sine casu*. Quomodo Diomedi definitur, *pars orationis præcipua sine casu*. Sed ista Diomedis definitio in altero peccat, quia οὐσίαν † verbi non tangit, sed potiùs elogium Verbi continet. Forma verò οὐσιώδης ‡ est, quòd agere, pati, vel esse significat. Vnde definitionem exstruere in proclivi est.

* *lib. 3 de re grammatica cap. 2 & 3.*

† *essentia.*

‡ *essentialis.*

Definitioni proximè subjungere Grammatici solent de Qualitate: ubi de Personalibus, & Impersonalibus, agunt. Verùm omnis hæc doctrina tractari demum debet in explicatione de accidente Personæ. Præterea nec verum est, quod dicunt, Personalia esse, quæ ante se obtinent nominativum:

nativum : impersonalia, quæ eo destituuntur. Quod si esset, *innominativa*, non *impersonalia*, dici debuissent. Sed *innominativorum* vox inaudita est. Nec injuriâ; quandò impersonalia quoque tum activæ, tum passivæ vocis, crebrò ante se nominativum habent. Plautus Amphitr. act. II, Sc. II :

Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.

Et act. III, Sc. IV :

† al. potis. *— Ornatum capiam, qui potiùs † decet.*

Idem *pœnitet* quoque antiquè cum nominativo copulat in Sticho, Act. I; Sc. I : *Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet.*

Imò Cicero quoque Tuscul. V : *Sapientis est proprium nihil, quod pœnitere possit, facere.* Sic *pudet*, & *piget*; quorum illud ad turpe factum, hoc ad damnum refertur. Prius nominativum habet apud Terentium Adelph. Act. I, sc. II : *— Quem neque pudet*

Quicquam, nec metuit quemquam.

Alterum Phorm. Act. III, sc. III :

— Quæ're, obsecro,

Nequid plus minúsve faxit, quod nos post pigeat, Geta.

Similiter in *libet, liquet, licet.* Cicero lib. II de Oratore : *Si tibi id minùs libebit, non te urgebo.* Idem lib. IV Acad. Quæst. *Si habes, quod liqueat, neque respondes, superbis.* Et Verr. IV : *Non idem mihi licet, quod iis, qui nobili genere nati sunt.* Similiterque Ovidius :

Quod licet, ingratum est; quod non licet, acrius urit.

Idem lib. XII Met. *— Nunc tertia vivitur ætas.*

Martialis lib. VI, epigr. XLIII :

Canaque sulfureis nympha natatur aquis.

Et lib. XIII, ep. LIX : *Tota mihi dormitur hyems.*

Adde quòd, cùm nominativus nullus est, haut differi possunt, casum obliquum recti munia præstare. E. G. *Miseret me tui*, idem est huic, *Ego misereor tui.* Sanè si sic differam, Quem alterius miseret, is affectu ducitur : at me miseret alterius : affectu igitur ducor : in minori pronunciato subjectum est *me*; prædicatū verò, *miseret alterius*: non quasi *me* naturâ suâ sit ὑποκείμενον *, quod non est nomen, sed casus nominis; verùm quia ἰσοδυναμεῖ † hîc nomini recto. Nam planè eadem vis & significatio istius est argumentationis, ac si efferas hoc pacto, Qui alterius miseretur, is affectu ducitur. Ego alterius misereor. Similiter, *Pœnitet me conditionis*, idem est illi Plautino, *Conditio pœnitet me.* Et, *Pudet me horum*, idem est, quod Terentii isthoc, *Hæc pudent.* Imò nec incommodè dicas, intelligi nominativum cognatæ significationis, vel infinitivum pro nominativo positum : ut *pœnitentia pœnitet me; miseratio miseret; tædium tædet; pudor pudet; pigere piget*, quasi *pigentium*

* subjectum. † idem valet.

tiam dicam. Nam *pigritia*, quod pro eo reponunt, aliud est. Ac tot quidem modis comprobatur, in impersonalibus activis nominativum tacitè intelligi.

Par verò ratio impersonalium passivæ vocis, iis absque nominativo usurpatis. Itaque Diomedes lib. 1, ut ostendat impersonalia infiniti modi habere significationem agentis, exempli loco adducit, *Legitur, scribitur; hoc est, omnes legunt, omnes scribunt.* Non quidem diffiteor, lapsum in eo Diomedem, tum quòd existimet, impersonalia isthæc tantùm actionem significare, quasi non dicat Tullius *; *Nihil mihi ab istis noceri potest*; quo distertim passio significatur: tum in illo etiam, quòd, ut necessarium, addit signum universale *Omne*; quasi, quod quidam voluere, hujusmodi impersonalibus semper significetur generalitas, ac non minùs rectè dicatur, *Cicero legitur à me*, quàm, *Cicero legitur ab studiosis eloquentiæ*: quo de errore aliquanto pòst dicemus. Verumtamen hæc non impediunt, quò minùs rectè doceat idem, in impersonalibus passivæ vocis intelligi nominativum. Nam in illo Plauti Pseudolo: *Quid agitur?* P. *Statur hic in hunc modum*: & isthoc Persâ: *Quid agitur? vivitur*: quis, nisi Hypseâ cæcior, non videt, *statur*, &, *vivitur*, idem esse, ac *stamus*, & *vivimus*? Itidem illud Maronis Ecl. 1, *Vsque adeò turbatur agris*: (quam lectionem, & Servius probat, ac jam olim agnovit Quinctilianus lib. 1, cap. VIII) quis aliud esse credat ab illo, *Vsque adeò turbamur agris*? quod Io. Pierius se reperisse scribit in antiquissimo codice Romano, & in oblongo, Vaticanis, itemque Mediceo. Imò nec rarò intelligendus nominativus cognatæ significationis, hoc est, qui rem verbi contineat. Martialis lib. 11, epigr. XXXII:

Non bene, crede mihi, servo servitur amico.

Nam *servitus* intelligitur, ut indicat illud Plauti Milite:

Nam ego jamdiu apud hunc servitutem servio.

Sic, *pugnatur*, cùm dico, intelligitur *pugna*. Cicero pro Murænâ: *Ex omnibus pugnis, quæ sunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quæ cum Rege commissa est, & summâ contentione pugnata.* Eodémque penè modo dixit Sallust. in Iugurth. *Quæ negotia multo magis, quàm prælium malè pugnatum à suis, regem terrebat.*

* in Catil.

Non tamen, (quod Priscianus existimavit, secutus hâc in re Apollonium, ac Theotistum) id in omnibus locum habet. Interdum enim contrà fit. Cicero in Verrem: *Non est ab isto perseveratum.* Nam, *perseveratio est perseveratum*, Latinum non est. Sic cùm Tacitus lib. 11 Annalium ait; *Procursum est ab hoste*; nominativus *cursus* subintelligi nequit; etsi rectè dicamus, *cursum currere*; ut liquet ex isthoc Tullii contra Rull. 11: *Cur non eosdem cursus hoc tempore, quos L. Cottâ, L. Torquato Coss. cucurrerunt?* Et tamen

in his quoque nominativus potestate ineſt; cùm prioris loci ſententia ſit, *Iſte non perſeveravit*: poſterioris, *Hoſtes procurrerunt*. Par ratio in hoc Liviano lib. I: *Romam frequenter migratum eſt à parentibus raptarum*. Et illo Plinii lib. V epiſt. *Legitimæ poſtulationi à quibuſdam reclamatum eſt*. Sunt qui & aliâ ratione oſtendere ſint conati, in hujuſcemodi nominativum intelligi. Ajunt enim, per *fio*, & nomen, reſolvi poſſe: quomodo, *procurſum eſt*, ſignificat, *Curſus eſt factus*: &, *Migratum eſt*, ſignat, *Migratio facta eſt*. Interim diffiteri non poſſunt, quædam duriuſculè iſthoc modo reſolvi. Atque ex his liquidò liquet, impersonalia neutiquam dici, quòd non habeant ante ſe nominativum certæ perſonæ. Nec iccirco ſequendus nobis, vel Iul. Scaliger †, qui impersonalia putat commentum eſſe Grammaticorum, ac quomodo irrepſerint, multis oſtendere conatur: vel Nicodemus Friſchlinus, qui, Scaligero tibicine nixus, nulla eſſe impersonalia aſſerit, quodque è Grammaticis expulerit, in præfatione ſuâ gloriatur. Vera enim, cur impersonalia dicantur, ratio illa eſt, quòd careant perſonis. Hinc Phocas diſertim ſcribit: *Sunt verba, quæ in perſonis deficiunt, & impersonalia dicuntur*. At, inquit vir præſtantiſſimus, ſi tertiæ ſunt perſonæ, ſunt alicujus perſonæ, ac proinde non *impersonalia*, ſed *defectiva* dici debent. Et ſanè hanc ejus ſententiam confirmare haut leviter videtur, quòd quæ infinitivi modi ſunt, à veteribus, teſte Diomede, tum *inſignificativa* dicta ſunt, tum *impersonativa*; nempe quia non ſignificant certam perſonam. At quid aliud ſignificat *impersonativum*, quàm *impersonale*? Pro eapſe ſententiâ adduci poſſit iſthoc Donati: *Sunt quæ in T deſinunt, & impersonalia dicuntur: ut pudet, tædet, pœnitet, libet, oportet. Sed hæc & ſimilia, defectiva exiſtimanda ſunt*. Vtrique argumento unâ operâ reſpondemus. Certè *defectiva* vocari poſſe, non negamus: verùm non quia in defectivorum numero ſunt, iccirco *impersonalium* nomen iis minùs convenit. Neque enim ſic vocantur, quia nullam certam ſignificent perſonam, quomodo verba infinita dicta ſunt *impersonativa*: ſed quòd perſonis primariis, hoc eſt primâ ſecundâque, deſtituantur. Hoc modo perſonalia, & impersonalia, agnovit jam olim togatorum doctiſſimus Varro in IX de L. L. Nam de perſonalibus quidem hæc ſcribit: *Quæ verba tempora habent, neque caſus, ſed habent perſonas, eorum declinationum ſpecies ſunt ſex. Vna, quæ dicitur temporalis, ut legebam, gemebam; lego, meto. Altera, perſonarum, ut fero, meto; feris, metis. Tertia, rogandi, ut ſcribone? legiſne? legone? Quarta reſpondendi, ut fingo, pingo; fingis, pingis. Quinta optandi, ut dicerem, facerem; dicam, faciam. Sexta imperandi, ut cape, rape; capito, rapito*. Et hæc quidem de perſonalibus, ſive, ut Varro appellat, verbis quæ tempora habent cum perſonis. De impersonalibus verò idem continuò hunc in modum: *Item ſunt declinationum ſpecies quatuor, quæ tempora habent ſine perſonis: in rogando,*

† *de cauſis* L. L. *cap.* 124.

rogando, ut foditurne? feriturne? & fodieturne, feretúrne? Ab respondendi specie eadem figuræ fiunt, extremis syllabis demtis. Optandi species, ut vivatur, ametur; vivereture, amaretur. Imperandi declinatus sine, habet dubitationem: & earum sine hæc ratio, paretur, pugnetur. Videre hîc est, ut Varro impersonalia vocis passivæ appellet declinationum species, seu verba, quæ habent tempora sine personis. Agellius quoque impersonalia agnoscit. Nam lib. xv, cap. xiii: *Vetitum*, inquit, *sicut puditum, pigitum, non personaliter per infinitum modum dictum esse, non a vetustioribus tantùm videmus; sed à Marco quoque Tullio in* II *de finibus, Primùm, inquit, Aristippi, Cyrenaicorúmque omnium; quos non est veritum, in eâ voluptate, quæ maximâ dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere.*

Denique nec hoc verum, quod Diomedes, & Antonius Nebrissensis, putarunt, impersonalia passivæ vocis significare generalitatem. Movit eos, quòd apud Tullium legamus ad Lentulum: *Ejus orationi vehementer ab omnibus reclamatum est.* Et apud Tacitum lib. I Annal. *Accurritur ab universis.* Verùm non minùs Latinè dici potuit, *reclamatum est à Cicerone, accurritur à Bruto.* Cic. I Acad. *Nunciatum est nobis à M. Varrone, venisse eum Romam.* Idem ad Balbum lib. VI epist. *Nihil est à me inservitum temporis caussa.* Seneca lib. III Controv. *Insanitur à patre.* Plinius in Panegyr. *Pariter à te necessitatibus ejus subventum est.* Suntque id genus sexcenta.

CAPVT II.

De Genere. Latinos ac Græcos, secus ac populi Orientales solent, nescire discrimen sexus in Verbis: eóque ἀκύρως † Genus nuncupari, quod vel Significatio, vel potiùs Forma, aut Terminatio, dici debuit. Aliud à Grammaticis per verbum activum intelligi, aliud à Philosophis. Supina verba quæ dicantur Diomedi. Verbum dispesciture in Biforme, & Vniforme: ac utrumque pro terminatione O, vel OR, duplex statuitur.

† improprie

NEc commodè magis loquuntur Grammatici, cùm apud Latinos, aut Græcos, Verbo tribuunt Genus. Nam Genus nihil aliud est, quàm differentia vocis secundùm sexum. At Latini, Græcique, non habent in verbis sexus rationem: ut omnino ea aut nullius, aut omnis generis, dici debeant. Neque latet mihi, quemadmodum de viro dicimus *doctus*, de femina *docta*: ita & Latinæ linguæ auctores in verbo aliam de viro, aliam de femina terminationem excogitare potuisse. Nam cur minùs id quiverint, quàm Hebræi, Syri, Chaldæi, Arabes, & Æthiopes; quorum in lingua non minùs diversitas hæc in verbis, quàm nominibus, invenitur. Verùm philosophi quidem est spectare rerum naturam: at Grammatico in talibus non tam dispiciendum, quid potuerit fieri, quàm factum quid sit.

Constat autem, *doceo*, ratione utriúsque sexus, liberum esse undique & impromiscuum. Vt homini elegantiori non possit satisfacere, quòd verborum aliud activi, aliud passivi generis esse dicant; quamquam hac loquendi ratione præter alios usus sit Servius in edit. 11 Donati. Potiùs dicere malim, esse verbum activæ, aut passivæ significationis; ut inter alios locutus Asper Iunior. Priscianus utrâque utitur appellatione, quum dicat, *significatio sive genus*. Interim agnoscimus, ne significationis quidem vocem satis aptam videri. Nam latè ea nimis patet, cùm omnium vocum forma sit significatio. Quare maximè placet nomen Formæ, ut per hanc intelligatur forma accidentalis, quàm Græci διάθεσιν in verbis vocant. Possis & dicere, Terminationem; quando hæc in generibus maximè spectatur: ut mox parebit. Et hæc de voce Generis. Videamus porrò de ejus, quod Genus appellant, distributione.

Certè aliud est actio, aut passio Grammatica, aliud Physica: quemadmodum in nominibus, aliud est genus Grammaticum, aliud Physicum, ut suprà diximus. Nam, ne longè abeamus, *ambulo*, & *curro*, signant actionem: Grammaticis tamen non activa sunt, sed neutra. Item *fio, veneo, pasco*, & *liceo*, passionem physicam notant: Grammaticè tamen passiva non sint. Imò ipsum *patior* non passivum est, sed deponens; ac quidem deponens καθ' ὑπεροχήν, quum aliud nomen non suppetat. Nam propriè quî *deponens* dici possit, quum significationem activam habuerit nunquam, eoque nec deponere eam potuerit?

Sunt autem quatuor verborum classes. Quædam significant actionem, ut *amo, aio, volo*, cum compositis *nolo, malo*; item *ambulo, sequor, inquam*: quædam passionem, ut *amor, vapulo*: quædam utrumque, ut *tueor, dignor*: quædam neutrum, ut *sum, fio, morior, intereo*; itemque, (si sequimur vulgus Grammaticorum, quorum sententiam Cæsar Scaliger solidè refellit †) *vivo, curro, sto, sedeo*: cujusmodi verba Diomedes ait à veteribus appellata fuisse *supina*, quòd nempe velut otiosa resupináque dormiant, nec actionem, nec passionem significantia. Sed hæc quidem distributio facta est ratione actionis, aut passionis physicæ. At aliter longè Grammatici quadruplex, aut quinctuplex, faciunt genus. Nam hi, ut diximus, terminationis habent rationem. Verbum autem, (si pauciſſima excipias) vel in O desinit, vel in OR. Si in O, vel admittit R, vel respuit. Si admittat, verbum Activum vocant, quia plurimùm notat actionem: si respuit R, nominant Neutrum. Si in OR terminatur, vel R abjicere valet, quod Passivum vocitant: vel non potest, quod Commune, aut Deponens dicitur.

† *de causis l. 2. cap. 110.*

Ad ambiguitatem tollendam, non malè mihi facere Grammatici videntur, qui distinguunt inter verbum activum, qualia etiam sunt *sto*, & *consolor*; interque

interque verbum generis activi, ut *amo*; ubi genus Grammaticum intelligunt: item verbum passivum, ut *fio*; & verbum passivi generis, ut *amor*. Sed omnium aptissimè, qui, ut monui, Generis appellatione in totum abstinent: & dicunt, verbum triplicis quidem esse significationis, quia vel agere vel pati, vel esse significat: quadruplicis autem formæ, activæ, passivæ, neutralis, & deponentalis: ubi attenditur, tum quomodo desinat, tum an uno desinat modo. Nam aliis terminatio est biformis; quæ activa, & passiva dicuntur: in aliis uniformis, sive in O tantùm, ut in neutris; sive O R tantùm, ut communibus, & deponentibus.

CAPVT III.

Aro, bibo, cœno, sudo, spiro, *aliaque hujusmodi, activa esse, non neutra. Imò nulla verè esse neutra, sed absoluta potiùs, quia actionem notent, licet immanentem. Sylvula eorum, quæ cum actionem signare soleant transeuntem, etiam sumuntur passivè, vel potiùs absolutè. Et fieri id Græcorum exemplo.*

ATque hæc in genere de verborum, tum significatione, tum formâ, seu terminatione sufficiant. At verò nec minùs luscitiosi fuerunt Grammatici in digerendis verbis, suæque singulis classi adscribendis. Quod tam significationis, quàm formæ ratione, dictum velim. Ac primò malè quædam activa transitiva, utì *aro*, & *bibo*, ad neutra referunt. Nam quod haut legimus, *aror*, *bibor*, id non factum vocum naturâ, sed rerum defectu. Alioqui quid impediat, quò minùs κ᾽ προσωποποιΐαν * terram inducamus dicentem, *aror?* aut vinum compellantibus, cur non liceat dicere, *dum biberis?* Præsertim cùm *aratus* dixerit Ovidius, item *aquæ potæ* (pro quo Plinius *aquæ potatæ*) & Persius, *cœnanda olla*.

* per personæ fictionem.

Imò fortasse nulla sunt verba, quæ verè neutra dixeris, vel saltem non alia, quàm quæ ὕπαρξιν † notant. Quod exemplis planius fiet. *Sudo* cùm dico, *sudorem* intelligo. Quare & rectum est, *sudare sanguinem*. Et *sanguis* si loqui possit, dicat, *dum sudor*. Nec *sudatus* reformidat Claudianus III in Stiliconem: *— Secundâ Tibris ab Arctо*

Vexit Lingonico sudatas vomere messes.

† existentiam.

Ac *desudatus* est apud Optatum Afrum lib. v. Similiter *flo flatum*, vel, *halitum*; *spiro spiritum*, vel *odorem*. Appulejus lib. VI: *Nutricula leni crepitu dulcis auræ divinitus inspirata*. Sic *sto*, *sedeo*, *eo*, *curro*. In quibus intelligitur accusativus cognatæ significationis. Vt integrè sit *flo flationem*, *sedeo sessionem*, *eo itionem*, *curro cursum*. Similia *gaudere gaudium*, *furere furorem*, *vivere vitam*. Sanè, nisi *vivo* esset activum; non diceretur *vitam agere*, aut *degere*. Nempe hoc eos decepit, quòd non cogitarunt, non solùm actionem notare,

notare, quorum actio est transiens, *amo, aro*: sed etiam ubi ea immanens, ut in illis, quæ proximè diximus. Activa igitur sunt, etsi non transitiva, sed absoluta.

Non exiguus verò eorum est numerus, quæ cùm activa sint, passivè etiam vel absolutè accipiantur. Quæ res quia facit ad scriptores veteres meliùs intelligendos, sylvulam eorum juxta literarum seriem digessimus.

Abscondo. Appulejus lib. VIII: *Et nos quidem cuncti pavore deterriti, tegumentis frondis, & arboribus abscondimus.* Video in Elmenhorstii editione esse *abscondimur.* Sed Beroaldi illa, atque item Colvii, *abscondimus.* Et ita veteres membranæ nostræ.

Accendo huc etiam video referri. Livius lib. II ab V. C. *Ita dimissis, quo minùs consules velle credunt, crescit ardor pugnandi. Accendunt insuper hostes ferociùs multò, ut statuisse non pugnare consules cognitum est.* Εμφαλικώτερον hoc iis videtur, quàm *accedunt.* Nempe, eos si audimus, mutarunt sic librarii, quia non viderent, passivè hic *accendendi* verbum accipi.

Adglomero. Virgilius Æneid. II:

Addunt se socios Ripheus, & maximus armis
Iphitus, oblati per lunam, Hypanisque Dymasque
Et lateri adglomerant nostro.

Vbi Servius: *Adglomerant, pro Adglomerantur.*

Æquo. Cicero lib. I Offic. *Quamobrem magnopere te hortor, mi Cicero, ut non solùm orationes meas; sed hos etiam de philosophia libros, qui jam illis fere æquarunt, studiosè legas.* Ita libri vett. teste etiam Carolo Langio. Et Dionysius Lambinus testatur, se quidem in libris nonnullis invenisse additum *se*: sed inconstanter, dum partim habent, *se jam illis fere æquarunt*: partim *illis fere æquarunt se.* Vt ex inconstantia hac verisimile fiat, *se* ab aliquo esse infertum: præsertim cùm idem Lambinus adjungat, *libros se vett. retractâsse, non solùm eos, quos olim adhibuerat; sed etiam alios multò plures, & fortasse meliores: in quibus fere omnibus provocabulum S E non compareat.* Quæritur, an eodem modo dicat Hirtius lib. VIII belli Gallici: *Exstruitur agger in altitudinem pedum* IX, *collocatur in eo turris decem tabulatorum, non quidem quæ mœnibus æquaret, sed quæ superare fontis fastigium posset.* Sed fere in omnibus hic MSSis & editis *æquantur*, vel *adæquantur*, legas.

Averto, vide *verto.*

Augeo. Vt *augent labores, morbus auxit.* Sic *res auxit*, Catoni in Originum libris, teste Gellio lib. XVIII, cap. XII. Item Plinio lib. XXXVI, cap. XV: *Balnea ad infinitum auxere numerum.* Tacitus lib. III Hist. *Auxerat potentia.*

Capero. Plaut. Ep. Act. V, sc. I: *Quid illuc est, quod illi caperat frons severitudine?* Pro *caperatur*, rugisq; contrahitur ad modũ crispantis caprinæ frontis.

Como.

Como. Plautus Sticho Act. v, sc. iv :

Sed amica mea, & tua, dum comat ; dumque se exornat..

Sic MSSi, ut Schoppio monitum. Nec tamen ita constanter est in vett. libb. quorum aliqui *cenat* ; etiam Veneta vetus Saraceni, & Pyladæ. Nempe sic mutarunt, quia insolens vox esset *comat*, pro *comit*, vel *comitur*. Quemadmodum & apud Terentium Heaut. * reposuere, *Dum moliuntur*, *dum comuntur*. Vbi prope omnes libri vett. *conantur* ; quod sine dubio ex *comantur*. * act. 2. sc. 2.

Congeminare. Plautus Amphit. Act. ii, sc. ii :

Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperi Sosiam :
Nunc si pateram patera peperit, omnes congeminavimus.

Converto, vide *Verto*.

Crucio. Plautus Trucul. Act. ii, sc. v :

— Vt miseræ matres sollicitæque
Ex animo sunt, cruciantque.

Ita MSSi, & vett. editt. ubi vulgo *cruciantur*.

Decoquo. Florus prologo hist. Rom. *Quibus* (populus Rom.) *inertiâ Cæsarum quasi consenuit, atque decoxit.*

Expedio. Plautus Amphit. Act. i, sc. iii :

Nequiter penè expedivit prima parasitatio. pro *expedita est.*

Gesto. Tranquillus in Domit. cap. xii : *Aretinum Clementem, consularem virum, è familiaribus, & emissariis suis, capitis condemnaturus, in eâdem, vel etiam in majore gratiâ habuit, quoad novissimè simul gestanti, conspecto delatore ejus : Vis, inquit, hunc nequissimum servum cras audiamus ? Gestanti*, hoc est, in lectica vel sella gestato à servis : quo de more Mercurialis lib. iii de arte gymnastica cap. xi.

Ingemino. Virgilius Æneid. iv :

— Nec unquam
Solvitur in somnos, oculisve, aut pectore noctem
Accipit : ingeminant curæ.

Idem Æneid. v :

Tum verò ingeminat clamor, cunctique sequentem
Instigant studiis.

Insinuo similiter accipi, monitum Servio †. Sic sanè Virgilius Æn. ii : † in 1 Æn.

Tum verò tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor.

Lucretius quoque lib. v :

Et quibus ille modis Divûm metus insinuârit
Pectora.

Lavo incertæ esse significationis, nempe nunc activæ, nunc passivæ, ait Donatus Edit. II, & Consentius in Arte. Sed apud Donatum pro *lavo* perperam *labo* habent codd. etiam editio Putschiana ‡. Ἀμεταβάτως * usurpat Terent. Heaut. Act. IV, sc. I :

‡ *col.* 1756.
* *intransitivè, sive absolute.*

— Atque illa si jam laverit, mihi nuncia.

Livius lib. XLIV : *Lavanti regi dicitur nunciatum, hostes adesse.* Quinctilianus lib. I, cap. VI : *At lavamus, & tondemus, & convivimus ex consuetudine.* Suetonius in Calig. cap. XXIV : *Eâdem defunctâ justitium indixit : in quo visse, lavisse, cœnasse, cum parentibus, aut conjuge, liberisve, capitale fuit.* Similiter Nerone cap. XXXV, Vespas. cap. VIII, Domit. cap. VII. Martial. lib. IV, epigr. XC : *Pondero, poto, cano, ludo, lavo, cœno, quiesco.*

Lenio. Plautus Mil. act. II, sc. VI :

Nam jam aliquò aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ consilescunt turbæ, atque iræ leniunt.

Maculo passivè sumi, observat Gellius libro duodevigesimo, cap. duodecimo. Atque id probat è Terentii comœdia : ubi vel Terentium Libonem intellige ; vel, quod amicissimo τῷ μαχαιρᾷ Iano Rutgersio † visum fuit, pro *Terentio* lege *Iuventio*, qui nobilis Comicus fuit, etsi à Sedigito ‡ in censione sua insuperhabitus. Comici, inquam, illius locus legi hunc in modum debet : *Pallium face ne maculet.* Nam illud, *ut splendeat*, glossema, puto, fuit. Posteaque cùm librarius à glossemate non distingueret verba auctoris, illa in horum substituit locum.

† *lib.* 4 *Var. Lect. cap.* 9.

‡ *apud Gellium lib.* 15, *cap.* 24.

Moveo. Suetonius in Claudio cap. XXII : *Observavitque sedulò, ut quoties terra in urbe movisset, ferias advocatâ concione prætor indiceret.* Gellius lib. II, cap. XXVIII : *Ubi terram movisse senserunt, nuntiatumve erant, ferias ejus rei caussâ edicto imperabant.* Idem lib. IV, cap. VI : *Ut terram movisse nuntiari solet.* Ibid. *Scriptum legimus, nuntiatum esse Senatui, in sacrario, in regiâ, hastas Martias movisse.* Sic *promoveo.* Macrobius præfat. Saturn. *Moræque omnis impatiens non operior, ut per hæc sola promoveas, quibus ediscendis gnaviter ipse invigilas.*

Mutito, pro *mutitor*, poni, sententia est Palmerii, in illo Plauti Truculento Act. I, sc. II : *— Ne ut in æstu mutitamus irâ.*

Sed in Palatinis codd. est *mutuamur*, hoc est mutamus, ac reciprocamus.

Muto. Lucretius in V :

— Mutare videtur
Alterutram in partem filum.

Varro in libris quos ad Marcellum de L. L. fecit : *In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent : reliquæ mutant.* Citat Gellius lib. XVIII, cap. XII, ac *mutant* exponit *mutantur.* Atque addit, similiter ab eo dictum videri in VII rerum Divinarum : *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam, & Tullian, est animum advertere.* Etiam Nigidius apud eundem :

Syllaba

Syllaba mutat. Salluſt. in Iug. * *Mortis metu mutabant.* Ejuſq; imitator Tacitus lib. XII An. *Vannius diuturnitate in ſuperbiam mutans.* Nec Livius refugit lib. XXXIX †: *Mores populi Romani quantum mutaverint.* Tertulliani quoque eſt lib. de Pallio cap. II: *Mutavit & totus orbis aliquando aquis omnibus* (leg. *omnis*) *obſitus.* Eodemque modo loquitur adverſus Valentinianum, & alibi ſæpe. Vt mittam Varronem lib. II de R. R. & Appulejum in Floridis. Quare rectum illud Catulli de Suffeno:

--- Tantum abhorret, ac mutat.

Vbi alii malunt, *nutat.* Par ratio in compoſito *demuto.* Appulejus lib. III Florid. *A quâ paululum demutavit liber, quem Strabonis Æmiliani excellentiſſimus honor flagitat.*

* *cap.* 38, *ſed corrupti fere in libris* mutabantur, minitabantur, cogebantur, urgebantur, motabantur, tenebantur, agitabatur, nutabant. *Qua inconſtantia eſt ex ignorato uſu verbi* muto, *pro* mutor.

† *cap.* 51.

Paſco. Nam *paſcit juventa*, & *paſcitur juventa*, eâdem mente dicitur, ut i Arte ſuâ ait P. Conſentius. Suetonius in Tiberio cap. II: *Claudius Pulcher apud Siciliam, non paſcentibus in auſpicando pullis, ac per contemtum religionis mari demerſis, ut biberent.* Ita quoque hac voce uſus Ovid. IV Metam.

Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Paſcebant.

Item Martialis lib. IX, epigr. LXXXII.

Pono. Virgil. I Æneid.

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis,
Cum venti poſuere, omniſque repente reſedit
Flatus. Statius lib. II Sylv.
Tum rabidi ponunt flatus, maria ipſa vetantur
Obſtrepere.

Præcipito ſimiliter accipi, ait Servius in I Æn. ac multa id veterum loca evincunt. Cicero lib. II de Legg. *Fibrenus ſtatim præcipitat in Lirim, & quaſi in familiam patritiam venerit, amittit nomen obſcurius, Liremque multò gelidiorem facit.* Eſtque pro Rab. Poſt. *Satis eſt homines imprudentiâ lapſos non erigere: urgere verò jacentes, aut præcipitantes impellere, certè eſt inhumanum.* Pro P. Seſt. *Qui præcipitanti patriæ non ſubvenirent.* Pro P. Sylla: *Reip. præcipitanti ſubvenit.* Cæſar lib. III de bello civili: *Hyems præcipitaverat.* Suetonius in Iulio cap. LXIV: *Pluribus in ſcapham præcipitantibus.* Crebrò imprimis ſic poetæ. Virgil. Æn. II: *--- Et jam nox humida cælo*
Præcipitat. Et XI:
--- Excuſſus Aconteus
Præcipitat longè, & vitam diſpergit in auras.

Lucretius lib. IV:

Cum verò deorſum per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus.

Et in VI : *— Eodem fertur, quò præcipitavit*
Iam semel, & partem in vacuam conamina sumsit.

Præverto, vide *Verto.*

Pulvero. Plautus : *— Exi tu Dave,*
Age, sparge ; mundum esse hoc vestibulum volo.
Venus ventura est nostra. non hoc pulveret.

Hodie in Plauto non legas. Sed citat Gellius lib. XVIII, cap. XII, atque ait, *pulveret dici, non quod pulvere impleat, sed quod ipsum pulvere plenum sit.*

Quasso. Plautus Asinariâ act. II, sc. III :
Atque hercle ipsum adeò contuor : quassanti capite incedit.

Lambinus quidem *casanti* malebat ; quod est casabundo sive demisso. Sed aliud voluit Plautus. Nam quassâsse caput minantium, atque indignantium more significat. Sic Bacch. Act. II, sc. III :
Subducunt lembum capitibus quassantibus.

Quâ de re plura diximus lib. VI Oratoriarum Institut. cap. XI.

Rugo. Plaut. Casinâ Act. II, sc. III :
— Vide, palliolum ut rugat.

Ac Gellius lib. XVIII, cap. XII adducit hoc ejusdem Comici :
Quid est hoc ? rugat pallium, amictus sum non probè.

Quod hodie in Plautinis comœdiis frustra quæras.

Sedo. Cn. Vellius in Annalibus, apud Gellium lib. XVIII, cap. XII : *Postquam tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.*

† *Ariis edit. 2.* *Tondeo* incertæ esse significationis, ait Donatus †, atque idem legas apud P. Consentium. Sanè ἀμιτρέατος * ait Maro Ecl. I : * *intransitive.*
Candidior postquam tondenti barba cadebat.

Nam *candidior* cum *barba* jungendum, ut canities significetur : cui interpretamento favet, quod postea Tityrum vocat Fortunatum senem. Nequis Servii, quem Nannius etiam sequitur, auctoritate compulsus, *Candidior* cum *Libertas* conjungat. *Tondenti* autem non aliter, quàm passivè, sumi hîc potest. Vti neque in hoc tertio Georg. *Incánaque menta Cyniphii tondent hirci.* id est, tondentur. Livius quoque similiter lib. XXVII.

Turbo. Virgil. Æn. VI :
Et septemgemini turbant trepidi ostia Nili.

Vbi Servius, *Turbant, pro turbantur.* Similiter Lucretius lib. V :
Nec liquidum corpus turbantibus aëris auris
Commiscet : finit hæc violentis omnia verti
Turbinibus, finit incertis turbare procellis.

Vbi *turbantibus*, pro *turbatis*, & manifestiùs *turbare* pro *turbari.* Item in VI : *— Quare pugnare necesse est*

Dissimiles

Dissimiles inter se res, turbaréque mixtas.

Varronis quoque est, *Cùm mare turbat.*

Vario. Propertius lib. II, Eleg. V :

Non ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ : pro *variantur.*

Veho. Cicero de claris Oratoribus : *Adolescentia per medias laudes, quasi quadrigis, vehens.* Et primo de Nat. Deor. *Qualis ille maritimus Triton pingitur, natantibus invehens belluis.* i. qui *invehitur.* Livius lib. XXII : *Cn. Lentulus cum prætervehens consulem vidisset.* Suetonius Claudio cap. XXVIII : *Lecticâ per urbem vehendi jus.* Sed de gerundio minus mirum. Idem Iul. cap. LXXVIII : *Prætervehenti sibi non adsurrexisse indignatus.*

Verto. Virgilius Ecl. IX : *Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.*

Id ita exponit Servius, *Quæ res in perniciem vertatur ejus.* Ac eâ sic voce sæpius Plautus, & Terentius, usi. Etiam Livius lib. II : *Omnis ira belli ad populationem vertit.* Ibidem : *Libertatem aliorum in suam vertisse servitutem inter se querebantur.* Idem in VII : *Postquam ludus in artem paulatim verterat.* Curtius lib. IV : *Ira deinde vertit in rabiem.* Tacitus in sexto Annal. *Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant.* Ibidem : *Sin extra domum succesor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum, in ludibrium & contumeliam verteret, metuebat.* Sic dicimus, *Anno vertente,* non *qui vertit*, sed *qui vertitur.* Parque ratio in compositis, *Averto,* & *converto*; non apud Lucretium modò, lib. IV *, ac Silium lib. XV : sed Maronem ipsum, cujus illud I Æn. * *verſ.* 117.

— Tum prora avertit, & undis
Dat latus. *Avertit*, pro *avertitur*, positum; ut multis ostendit Servius. Sanè poëticum hoc magis, quàm *proram*; quod in Romano codice legi, Pierius ait, ut respiciatur ad nominativum *procella.* Et ut poetas mittam, Sallustii quoque est in Catilin. *Regium imperium in superbiam dominationemque convertit.* Gellius lib. IV, cap. XVIII : *Id cùm dixisset, avertit, & ire in Capitolium cœpit.* Et lib. XIII, cap. XXIII : *Ac deinde ad eum convertit, qui manubias esse prædam dixerat.* Itidem Iustinus lib. XXXVI : *Res paullatim in disciplinam convertit.* Etiam *præverto* sic accipi videtur à Plauto Mercat. act. I, sc. II :

Abige abs te lassitudinem, cave pigritiæ prævorteris.

Scio, in editt. veteribus † esse, *cave pigritiæ prævorti*; vel *prævortier.* Quomodo & Petrus Valla *legit.* Sed prius est in MSSis : sic quoque Camerarius edidit. Vt *pigritiæ præverteris,* valeat, *à pigritia fueris præversus,* sive *præventus.* † *ut Veneta anni 1518, quæ cum Saraceni, Pylada & aliarum, mutis exiit.*

Vestio, pro *vestior*, dixit Florens Tertullianus primore libro de Pallio : *Sic & in proximo soror civitas vestiebat.* Hoc est, Vtica similiter, ac Carthago, vestiebatur. Eodemque modo loquitur alibi non semel. Vti &

Appulejus Apol. 1 : *Vivo gracili Lare, pauciores habeo, parcius pasco, levius vestio, minus obsono.*

Volvo. Virgilius lib. 1 Æneid.

Certe hinc Romanos olim volventibus annis
Pollicitus.

Anni volventes qui *volvuntur*, Græcè ἐνιαυτοὶ ἑλιπλόμενοι. Idē in 1 Georg.

Tardaque Eleusinæ matris volventia plaustra.

Sic *voluto.* Virgil. Æn. III : *--- Genibusque volutans*
Hærebam.

Atque hæc de verbis activis passivè acceptis. Sed si accuratè loquendum, quomodo passivè sumuntur, quæ structuram passivorum non recipiunt? Rectè enim dixeris, *Ingeminatur ab iis clamor: terra à ventis movetur: armenta Admeti ab Apolline pascebantur : variantur aquæ à ventis.* At non itidem dixeris, *Ingeminat ab iis clamor : terra à ventis movet: armenta Admeti ab Apolline pascebant : variant à ventis aquæ.* Potiùs igitur statuendum, activa verba sumi absolutè. Vel, quod maximè arridet, dicuntur ista per ellipsin accusativi. Vt *ingeminat clamor*, pro *ingeminat se clamor : terra movet*, pro *se movet.* Præit hac in sententia Sosipater Charisius. Nam illud Maronis *, *Genibusque volutans Hærebat*, exponit, *volutans se.* Similiter igitur, *volutans hærebas*, integrè sit, *volutans te : volutans hærebam*, integrè fuerit, *volutans me.* Ac par ratio aliorum.

* Æn. 3.

Idem de Græcis dixero, ubi activa ajunt capi passivè. Vt in verbo ἀναλαμβάνειν, quod propriè est *resumere, recolligere.* Passivè autem capi videtur, cùm Galenus, & alii dicunt, ἀναλαμβάνειν ἐκ τῆς νόσου, *ex morbo convalescere*, quasi dicas, *reficì è morbo.* Sed potiùs accusativus intelligitur ἑαυτὸν : quomodo Thucydides integrè ait, ἀναλαμβάνειν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς νόσου. Hoc est, *recolligere se ab morbo.* Ac similiter Galenus, ἀναλαβεῖν πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἕξιν, *resumere habitudinem, sive valitudinem priorem.* Legas & apud Appianum, atque alios, ἀναλαμβάνειν τὸ σῶμα, & πάλιν ἑαυτῷ ἰσχύν : hoc est, *resumere corpus*, seu *vires corporis.* Ex cujusmodi locutione integrâ supplendus est accusativus, cùm desideratur.

CAPVT IV.

Verba neutra sive absoluta accepta & constructa more eorum, quæ actionem transeuntem signant.

COntrà sunt alia, itidem in O exeuntia, quæ cùm usitatiùs sumantur absolutè, interdum etiam capiuntur activè, hoc est, actionem significant transeuntem, eoque transitivorum more construuntur. Horum etiam bonam partem subjunxi. *Abstineo.*

Abſtineo. Cicero ſæpe, *abſtinere manus.* Et Livii eſt, *abſtinere ignem ab æde*; item *jus belli*: item *ignem & vim ab aliquo*: adhæc †, *Romano bello fortuna* † *lib. 2. Alexandrum abſtinuit*: & ſimilia.

Adſuefco, conſuefco, inſuefco. Virgilius VI Æn.

--- Nec tanta animis adſuefcite bella.

Lucretius lib. VI:

An tum brachia conſuefcunt, firmantque lacertos?

Columella lib. VI, cap. II: *Vbi plauſtro, aut aratro, juvencum conſuefcimus.*

Horat. lib. I, ſat. IV:

--- Inſuevit pater optimus hoc me
Vt facerem.

Annuo. Virgil. XII Æn.

Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem.

Horat. lib. IV, od. VI: *--- Divûm pater annuiſſet*
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.

Cachinno. Appulejus Met. lib. III: *Inſuper exitium meum cachinnat.*

Celero. Vt Virgilius, *celerare fugam, gradum, iter, viam.* Similiter *accelero.* Vt *accelerare iter* Cæſari; *mortem*, Plinio; *magiſtratum* Tacito. Appulejus quoque lib. II Met. *Ac dum amenti ſimilis accelero veſtigium.*

Clamo. Virgil. IV Æn.

Per medios ruit, ac morientem nomine clamat.

Hoc eſt, *vocat, nominat*, ut Servius exponit.

Etiam Ecl. VI:

His adjungit Hylam nautæ quo fonte relictum
Clamaſſent, ut litus Hyla Hyla omne ſonaret.

Propertius lib. IV, eleg. IX:

Territa vicinas Teia clamat aquas.

Appulejus lib. III Met. *Præcone publico ſilentium clamante.*

Coëo. Cicero Philipp. II: *Vtinam, Cn. Pompei, cum Cæſare ſocietatem, aut nunquam coiſſes, aut nunquam diremiſſes.* Et lib. II de Nat. Deor. *Pinna verò duabus patula conchis cum parvâ ſquillâ quaſi ſocietatem coit comparandi cibi.* Similiter loquitur pro Roſcio Amer. & pro C. Rabirio perduellionis reo. Ac ſæpe ſic Vlpianus, Paullus, & juriſconſultorum alii.

Conſiſto. Lucretius lib. VI:

Et per quæ poſſunt vitam conſiſtere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus eſſe parata.

Vbi *conſiſtere vitam* eſt conſtituere. Atque ait Giffanius, ſimile eſſe illud Salluſtii Iugurth. *Dein brevi cognitis inſidiis, paulìſper agmẽ conſtitit.* Ita libri vett. Vbi in aliis, *conſtituit.*

Declino.

Declino. Plaut. Aulul. act. IV, sc. VIII :

Nam ego modò declinavi me paullùm extra viam.

Quippe provocabulum *me* in omnibus exstat MSSis, & vett. editt.

Despero. Vt Ciceroni *desperare vitam, salutem, pacem, reditum, honores.*

Duro. III Georg.

Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durant.

At absolutè idem Æn. I :

Durate, & vosmet rebus servate secundis.

Ejulo. Appul. lib. III Met. *Hæc identidem mecum replicans, fortunas meas ejulabam.*

Emergo. Cicero de Aruspicum responsis : *Iam ista serpens, quæ tum hic delituit, tum se emergit.* Cornelius Nepos in vita Attici : *Quibus ex malis ut se emerserat.* Appulejus Apol. II : *Veritas olim interversa nunc se offert, & velut alto barathro calumniæ se emergit.*

Erumpo. Terent. Eunucho act. III, sc. V :

Iamne erumpere hoc mihi licet gaudium?

Vbi Donatus : *Erumpere quasi activum verbum posuit pro neutrali : ut sit, Licetne mihi erumpere hoc gaudium?* Subjungit deinde : *Aut erumpere, quasi exire : mihi, pro à me.* Sed nihil eò recurrere opus. Nam similiter Cicero ad Att. lib. XVI, ep. III : *Ne in me stomachum erumpant, cùm sint irati.* Cælius ad Cic. ep. XIV : *Invidiosa conjunctio non ad occultam recedit obtrectationem, sed ad bellum se erumpit.* Varro in descriptione tempestatis :

Ventique frigido se ab axe eruperant.

Virgil. IV Georg.

Et caput unde altus primùm se erumpit Enipeus.

Similiter *prorumpo.* Maro III Æn.

Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem.

Gell. lib. XV, cap. XXII : *Ea cerva quodam die in fugam se prorupit.*

Illucesco. Plautus Bacch. act. II, sc. III :

Vulcanus, Sol, Luna, Dies, dei quatuor,
Sceleftiorem nullum illuxere alterum.

Etiam Camerarii membranæ habent Amphitr. act. I, sc. III :

Nunc te nox, quæ me manfisti, mitto, uti cedas die,
Vt mortaleis illucifcas luce clarâ & candidâ.

In aliis tamen libb. est *mortalibus.*

Inolesco. Gell. lib. XII, cap. V : *Natura omnium rerum induit nobis inolevitque in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri, & cæritatem.*

Iuro non res modò, ut cùm Cicero ait, *jurare morbum*, de eo qui morbo se excusat; item *jurare jusjurandum:* sed & personam, ut *Iovem lapidem jurare,*

apud

apud Cic. lib. VII ad famil. epist. XII. & Gell. lib. XI, cap. VI : *Iurare Herculem.* Sed, credo, præpositio *per* hic intelligitur.

Latro. Plautus Pœn. Act. V, sc. IV :

Etiam me mæ latrant canes. ---

Lambinus maluit *allatrant* ; Acidalius, *in me latrant.* Sed aliter MSSi. Et similiter Gellius lib. VII, cap. I de Scipione Africano : *Solum id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios sævientes, neque latrarent eum, neque incurrerent.* Imò apud Horatium quoque lib. II, Sat. I optimi habent codd. — *Siquis*

Opprobriis dignum latraverit, integer ipse.

Vbi in nonnullis *laceraverit.* Græci similiter, ut Herodotus in vita Homeri : Τῶν δὲ κυνῶν μὴ ἐσθιόντων ἢ ὑλακτέντων δεισάντα † . Et Isocrates, τὰς τυχόντας ὑλακτῆσι * . Nihil igitur mirum, si passivè dicat Plinius lib. XXII, cap. X : *Hanc habentes negant latrari à canibus.* Et his locis personæ tribuitur. Rei verò, apud Lucretium in II :

† Cùm canes à cibo abstinerent, & cœnantem latrarent, *sive* adlatrarent.

* quosvis latrant.

Nil aliud sibi naturam latrare —.

Ennius quoque, ut Festus ait, *latrare pro poscere posuit.*

Maneo. Plaut. Epid. Act. III, sc. II :

Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem. Is apud forum manet me.

Terent. Phorm. act. IV, sc. I :

Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam. Ac similiter Maro I Georg. † † vers. 168.

Migro. Gellius lib. II, cap. XXIX : *Atque ita cassita nidum migravit.*

Mussito. Appul. Apol. I : *Hunc ille timorem mussitabat.*

Penetro. Plaut. Amphitr. Act. I, sc. I :

--- Perduelles penetrant se in fugam.

Trinumm. Act. II, sc. II :

Quò illic homo foras se penetravit ex ædibus ?

Et alibi. Ejusque imitatione Gellius lib. V, cap. XIV : *Specum quandam tactus remotam latebrosamque, in eam me penetro, & recondo.* Et lib. XIII, cap. X : *Et in Grammaticam sese, atque Dialecticam, literasque antiquiores, altioresque penetraverat.*

Plaudo. Papinius lib. I Sylv.

Claráque gaudentes plausérunt lumina cygni.

Requiesco. Virgil. Ecl. VIII :

Et mutata suos requierunt flumina cursus.

Propert. lib. II, el. XXII :

Iupiter Alcmenæ geminas requieverat Arctos.

Et ejusdem libri el. XXXIV :

Quamvis ille suam lassus requiescat avenam.

Resulto. Appul. lib. v Met. *Ibique deflebant oculos, & plangebant ubera; quoad crebris earum ejulatibus saxa cauesque parilem sonum resultarent.*

Ruo. Terent. Adelph. act. III, sc. II:

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.

Appul. lib. I Flor. *Et quærit, quorsus potissimùm in prædam supernè sese ruat.* Similiter *irruo*, & *proruo*. Terent. Adelph. act. IV, sc. II:

Obsecro, vide ne illic prorsus se irruat.

Vbi Donatus: *Neutrum verbum, quasi activum, posuit.* Idem Eun. act. III, sc. V: *Vix elocuta est hoc, foras simul omnes prorumpunt se.*

Sapio. Plautus Pseud. act. I, sc. V:

Desiste. rectè ego rem meam sapio, Callipho.

Cicero ad Att. lib. XIV: *Nam ista quidem Cæsaris liberorum conjuratio facilè opprimeretur, si recta saperet Antonius.* Vt Euripides in Medea:

* *Quid ais? recta quidem sapis, nec insanis, mulier.* † *idem sapere. sapere quæ Dei, quæ carnis.*

Τί φῄς *; φρονεῖς μὲν ὀρθὰ, κ' ὐ μάτην γύναι.

Apud Apostolum quoque, τὸ αὐτὸ φρονεῖν †, φρονεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ τ' σαρκός.

Spiro. Virgil. Georg. II:

— Spirantes naribus ignem. I Æn.

Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere. Horatii quoque est lib. IV, od. XIII:

Quæ spirabat amores.

‡ *Spirare Martem, Amorem.* Græci similiter, πνέειν Ἄρηα, Ἔρωτα ‡.

Supersedeo. Gellius lib. II, cap. XXIX: *Cognati, & affines, operam, quam dare rogati sunt, supersedent.* Nec durius illo Cornificii in secundo Rhetoricorum ad Herennium: *Non sunt visa aliqua supersedenda.*

Trepido. Appulejus lib. VI Met. *Stupore defixi mirantur, ac trepidant divina præsagia.*

Vergo, ejusque composita *invergo*, *devergo*, *evergo*, utroque modo accipi, Priscianus monet in VIII. Absolutè, ut apud Maronem in XII:

Quem damnet labor, aut quò vergat pondere rerum.

Et Cicero lib. II de Nat. Deor. *Vt omnibus terræ partibus in medium vergentibus nihil interrumpatur.* Et Tranquillus in Othone: *Vergente die jam ingressus senatum.* Et alibi passim. Activè pro *fundere* sumitur à Lucr. lib. V †:

‡ vers. 1007.

Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venena
Vergebant, nunc dant aliis sollertius ipsi.

Sed usitatius id in compositis. Maro VI Æn.

--- Frontique invergit vina sacerdos.

Ovid. VII Met. Fab. II:

Tum superinvergens liquidi catchesia vini,

Alteráque

Alteráque invergens tepidi carchesia Bacchi.

Imò Livius quoque dixit lib. LIIII : *Iussit in litore alios alibi modicis intervallis fodere : montes ingentis altitudinis eò spem faciebant magis, quia nullos apertos evergerent rivulos, occultos continere latices, quorum venæ in mare promanantes, undæ miscerentur.* Quibus in locis *invergo* est infundo, *evergo* effundo. Hinc passivum *vergor*. Lucretius lib. II *: * *vers.* 212.

In terras igitur Solis quoque vergitur ardor.

Lucanus lib. I (quem locum etiam Priscianus adducit)

Et polus adversi calidus quo vergitur Austri.

Papinius lib. IV Sylv. ad Marcellum :

--- Nos facta aliena canendo
Vergimur in senium.

Vrg. Maro VII Æn.

Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Ac similiter *flagro* usurpâsse videntur. Nam *deflagrata domus* dixit Cæsar Strabo apud Prisc. lib. VI.

CAPVT V.

De passivis activè acceptis.

QVemadmodum autem ex verbis in O multa activa usurpantur passivè sive absolutè ; multaque passiva accipiuntur activè, sive transitivè : ita ex verbis in OR, multa passiva activè sumuntur, deponentium induendo naturam ; multaque item deponentia capiuntur passivè, utcumque activa terminatio O non sit in usu. Prius videbimus de iis, quæ naturâ sunt passiva, sed activè significando deponentia potiùs dici mereantur.

Affector. Varro apud Diomedem in primo : *Affectatus est regnum.*

Bellor. Maro XI Æn.

--- Pictis bellantur Amazones armis.

Vbi Servius : *Solent verba pro verbis poni. Vnde nunc passivam declinationem sub passiva posuit significatione.* Paullus Manutius, notis in Cælii epist. IX ad Cic. ait Valerium Maximum similiter dicere *rebellatos* pro *rebellasse*. Locus est lib. IX, cap. X : *Quod eorum consilio Veliternos Privernatesque rebellatos diceret.* Sed *rebellaturos* est in editione Rob. Stephani : uti & eâ, quæ Stephano Pighio medicinam ac prope vitam debet.

Censeor, pro *censeo*. Ovid. lib. I de Ponto, eleg. III :

Hanc probat, & primo dilectam semper ab ævo
Est inter comites Martia censa suos.

Similiter quoque dicitur Cicero ipse sumere pro Flacco: *Census es mancipia*

cipia Amyntæ : neque huic ullam in eo feciſti injuriam : poſſidet enim ea mancipia Amyntas. Et paullò antè : *Cenſus es præterea numeratæ pecuniæ centum triginta millia.* Vbi *cenſus es* poni ajunt pro *cenſuiſti.* Sed accuratiùs conſideranti mentem Ciceronis, liquebit, *cenſus es*, paſſivè accipi, ac ſermonem eſſe de homine glorioſo, qui ditior, quàm eſſet, cenſeri vellet.

1 cap. 24. *Communicor*, pro *communico.* Vt apud Livium lib. IV † : *Nec adverſarum rerum quærere ſocios, cum quibus ſpem integram communicati non ſint.*

Copulor, pro *copulo*, teſte Priſc. & Non. Plautus Aul. act. I, ſc. II :

Adeunt, conſiſtunt, copulantur dexteras.

Erumpor, pro *erumpo.* Ac ſimiliter *prorumpor*, activè. Lucretius in VI :

--- Poſt incita cùm vis
Exagitata foras erumpitur, & ſimul atram
Diſſindens terram, magnum concinnat hiatum.

Et eodem : *--- Hinc prorumpitur in mare venti*
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.

Fabricor, pro *fabrico.* Cicero in III de Orat. *Capitolii faſtigium illud, & cæterarum ædium, non venuſtas, ſed neceſſitas ipſa fabricata eſt.* Plura Nonius.

Feneror, pro *fenero*, dici, obſervat quoque Gellius lib. XVIII, cap. XII. Nempe pro do ad uſuram, idque cum dandi, & accuſandi caſu. Nam cum præverbio *ab*, & ablativo, notat fenori do.

Fluctuor, pro *fluctuo.* Livius de Philippo Macedoniæ rege, lib. XXIII : *Virius populi* (Pœni, an Romani) *mallet victoriam eſſe, incertis adhuc viribus, fluctuatus animo fuerat.*

Iuratus ſum, pro *juravi.* Cicero lib. II de Invent. *Quo in loco judici demonſtrandum eſt, quid juratus ſit, quid ſequi debeat.* Et poſt aliquammulta : *Cùm intellexerint, vos ex ingenio ejus, non ex lege, in qua jurati ſimus, judicare.* Similiter Gellius lib. VII, cap. XVIII : *Statimque, ut jurati erant, ad Annibalem profecti ſunt.* Vnde *juratus*, qui juravit ; *injuratus*, qui non juravit.

Multor, pro *multo.* Suetonius in Auguſto : *Neque aut crebrius, aut perfidioſius rebellantes, graviore unquam multatus eſt pœnâ.*

Objurgor, pro *objurgo.* M. Cœlius ad Ciceronem epiſt. IX : *Curionem prorſus non mediocriter objurgatus.* Sed P. Manutius ſuſpicatur legendum, *objurgat.* Vti & Paſſeratius, ac Lambinus.

Muneror te, pro *munero.* Gellius lib. XVIII, cap. XII, & Diomedes lib. I. Sic *remunero*, & *remuneror.*

Murmuror, pro *murmuro.* Appulejus tertio Floridorum : *Quidam tarditatem poetæ murmurari, plures defendere.*

Nutrior quoque, pro *nutrio*, dixiſſe, teſtis Priſcianus in VIII. Niſi *nutrieo*, & *nutricor* reſcribendum. Nam illo activè uſus eſt Plautus, hoc Cicero.

Pexagror.

Peragror. Vellejus: *Peragratus est regionem*, pro *peragravit.*

Perlinor, pro *perlino.* Appulejus lib. III Met. *Ab imis unguibus sese totam ad usque summos capillos perlita, multumque cum lucerna secretò collocuta, membra tremulo succesſu quatit.*

Pigneror, pro *pignero.* Gellius lib. XVIII, cap. XII, & Non. Marcellus.

Poteſtur quoque, pro *poteſt*, veteres uſurpâſſe, in Anomalis dicetur.

Prævertor, pro *præverto*, Plaut. Liv. Curt. Tac. Appul. Sed in præterito *præverti* ſolum.

Punior, pro *punio.* Quod & Quinctilianus obſervat lib. IX, cap. III. Cicero pro Milone: *Cujus tu inimiciſſimum multò crudelius etiam pœnitus es* (ita in vett. libb. hæc vox ſcribitur) *quàm erat humanitatis meæ poſtulare.* Pro *puniviſti.* Lambinus quoque è tribus codd. MSSis reponit apud Ciceronem lib. I Tuſcul. Quæſt. *Tenendum eſt igitur, nihil curandum eſſe poſt mortem, cùm multi inimicos etiam mortuos pœniuntur.* Et ita legit Nonius. Qui & alium Ciceronis locum adfert. Iis ſimile hoc Appuleji in VIII: *Punita ſum funeſtum mearum nuptiarum prædonem.*

Queatur, pro *queat*, eſt apud Lucretium: de quo in Anomalis dicam.

Quiritor pro *quirito* (quod Plinius, & Fabius, maluere) Varro dixit ad Ciceronem: ut Diomedes ait in primo.

Ruminor, pro *rumino*, (quod Maro prætulit) lectum apud Varronem Tanaquile, & Livium Andronicum Ægiſtho, teſte Nonio.

Sacrificor, pro *ſacrifico.* Gellius lib. XVIII, cap. XII. Atque ita uſus Varro lib. II de R. R. Cujus & tria loca Nonius adducit.

Spector, pro *ſpecto.* Vt illo Varronis: *Spectatus eſt ſuem.* Quod malè quidam immutant.

Significor, pro *ſignifico*, poſuiſſe veteres, teſtis Gellius lib. XVIII, cap. XII.

His, quæ diximus, adde *adjutor, convertor, emungor, excalceor, fatiſcor, focillor, fruticor, gliſcor, igneſcor, labaſcor, ludificor, manducor*, & *commanducor, murmuror*, & *commurmuror, palpor*, & *expalpor, præſagior, ſpolior, urinor.* Quod veterum locis firmavit Nonius. Eum adi, cap. de contrariis generibus verborum.

CAPVT VI.

De deponentibus paſſivè acceptis.

QVartus ordo eſt Deponentium paſſivè ſumtorum. Hujuſmodi ſi non niſi apud caſcos illos ſic uſurpata inveniantur, jure *Deponentia* dicuntur, quia paſſivam ſignificationem depoſuerint. Sin etiam apud Ciceronẽ, & alios optimi ævi ſcriptores, accipiuntur paſſivè, rectiùs *Communia* vocantur. Vtrorumque ſyllabũ texam: in quibus ipſis ſequar ſeriẽ literarum.

Abominor. Verrius Flaccus, nepotum Augusti præceptor, apud Priscianum : *Sævitiaque eorum abominaretur ab omnibus.* Livius quoque lib. XXXI, cum prodigia varia exposuisset, &, in his, de incerto sexu natis, subdit ista : *Ante omnia abominati semimares, jussique in mare extemplo deportari.* Vbi *abominati* παθητικῶς dixit. Ac similiter Horatius epod. lib. od. XVI :

Parentibusque abominatus Hannibal.

Adipiscì passivè usurpant Boethius de Consol. Phil. lib. III, cap. II, & Iustinianus Institut. de Legatis, & multò antè (ut Priscianus * docet) C. Fannius, cujus est : *Hæc adipiscuntur.* Hoc est, θηλυγχάνονται. Item Fabius Maximus : *Amitti magis, quam adipisci.*

* lib. 8.

Adminiculor. Varro apud Priscianum † : *Tribunicio auxilio adminiculati*, hoc est, βοηθέντες.

† ibid.

Admiror. Canutius apud Priscianum in VIII : *Turpe est propter venustatem vestimentorum admirari, ut propter turpissimè vitam actam contemni.* Vbi *admirari* est θαυμάζεσθαι. Videri hic possit Publius Canutius, vir ingeniosus & in dicendo exercitatus, ut Cicero testis est orat. pro Cluentio, item in Bruto, ubi eum æqualem suum appellat, & suo judicio disertissimum fuisse dicit. Etiam Philipp. III, & apud Vellejum Paterculum, est de Tiberino Canutio, Trib. Pl. qui Antonium, hostem judicatum, orationibus suis lacerabat, Cicerone præeunte : quemadmodum & libertas ista utrique morte ipsa constitit.

Adorior. Aurelius apud Prisc. in VIII : *Ab his Gallos adortos, ex insidiis plurimos necatos.* Vbi *adortos* est ἐφοδευθέντας. Fortè est hic P. Aurelius Opilius, à Festo sæpius advocatus. Musarum is, sive variæ eruditionis libros scripsit, ut ait Suetonius de claris grammaticis : itē Gellius lib. I, cap. XXV.

Adulor. Cassius apud Prisc. *Adulatique erant ab amicis, & adhortati.* Hoc est, κολακευθέντες & προτραπέντες. In Venetâ veteri, uti & Ascensianâ, ac Basileensi, est, *Adulati ab inimicis.* Sed, *ab amicis*, est in MSo nostro, atque ita à Putschio quoque editum.

Aggredior. Cicero ad Nepotem : *Hoc restiterat etiam, ut à te fictis aggrederer donis. Aggrederer*, ἐνεδρευθῶ, ut Priscianus interpretatur. Similiter Terentianus Maurus in præfat.

Aggressus labor arduus,
Nec tractabile pondus est.

Vbi perperam à Nicolao Brissæo editum, *Aggressis.*

Amplector. Petronius : *Animam nostro amplexam in pectore :* ἀμπλεχθεῖσαν. Lucilius : *Quin amplexetur, qui velit ; ego non sinam me amplectier. Amplexetur*, ἀμπλακέσθω. Et ista citat Priscianus. Similiter *complector*, de quo postea.

Antestor. Livius, teste Prisc. *Impubes libripens esse non potest, neque antestari.* Hoc est, προδιαμαρτυρήσαι.

Arbitror.

Arbitror. Cœlius apud Priſc. *Ex ſcriptis eorum, qui veri arbitrantur.* Hoc eſt, ἐπιλαμβάνοντας. Similiter Gellius lib. I, cap. XIII : *Arbitrata quæſtio.*

Architector. Nepos apud Priſc. *Ædis Martis eſt in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio.* *Architectata*, ἀρχιτεκτονηθεῖσα.

Argumentor. Aufuſius : *Omnia argumentata nomina.* πιθανολογούμενα, ut exponit Priſc. Sed in veteri Venetâ †, & MSo etiã noſtro pro *Aufuſius*, ut in Putſchianâ editum, legitur *Aufuſtius.* Fortaſſe ſcripſerat Priſcianus, *A. Furius.* Sanè Aulus Furius Antias, poeta vetus, memoratur Gellio, & Macrobio. † an. 1476.

Aſpernor. Cicero ad Nepotem : *Qui habet, ultro appetitur; qui eſt pauper, aſpernatur.* Paſſivè, ἐξουθενεῖται : ut Priſcianus monet.

Aſſector. Ennius : *Aſſectari ſe omnes cupiunt.* ἀκολουθεῖσθαι. Alpheus Philologus : *Themiſtocles, cũ à formoſo aſſectaretur.* ἀκολουθοῖτο. Citat utrumq; Priſc.

Auguror. Lucius Cæſar : *Certæque res augurantur,* οἰωνοσκοποῦνται. Cujus activum Virgilius in VII : *Si quid veri mens augurat opto.* Cicero tamen Verrin. IV : *Ex nomine iſtius, quid iſte in provincia facturus eſſet, perridicule homines augurabantur.* Hæc quoque Priſcianus in VIII.

Auxilior. Lucilius : *A me auxiliatus ſi eſt.* Quod Priſc. βοηθεὶς exponit.

Blandior. Verrius : *Blandituſque labor molli curabitur arte.*

Blanditus, κολακευθεὶς, ut ait Priſc.

Calumnior. Staverius de proportione : *Non eſſe poſitiones regulæ, à quibus interdum analogia calumniatur.* συκοφαντεῖται. In MSo noſtro Priſciano, & veteri Venetâ, legas, *Staverius de portione.* Sed de analogia hic ſermo, quæ Latinis *proportio*, ut omnino hoc præſtet.

Carnificor. Siſenna : *Vnam cum dolore & inſigni cruciatu, carnificatus amiſit. Carnificatus*, βασανισθεὶς, ut ait Priſc.

Cavillatus paſſivè Appulejo lib. III Met. *At ſic lepido ſermone Fotidis invicem cavillatus.*

Cohortor, vide *Hortor.*

Comitor. Iuſtin. lib. XXX: *Iam in publico viſuntur, jã ſalutantur, jam comitantur.*

Commentor. Ap. Cæcus apud Priſcianum : *Amicum cum vides, obliviſcere miſerias : inimicus ſi es commentus nec libens æquæ. Commentus*, πεπλασμένος. Sed poſteriora verba, quæ abſque dubio corrupta, in MSo noſtro ſunt omiſſa.

Complector paſſivè uſus Virgilius in Culice. Sed & Cicero pro Roſcio Amer. *Quo uno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe videantur.* Similiter accipi monet Priſcianus in illo ejuſdem ſcriptoris : *Cupio eum tam invidioſâ fortunâ complecti.* Nempe ut *complecti* valeat non *comprehendere*, ſed *comprehendi.* Vſus quoque ſic Scævola L. Si ſic ſtipulatus ſim. D. de verborum obligationibus : *Non enim* (ſtipulatio) *ad unam vim pertinet. nã ſicut & ipſius, & hæredis caput, ita ipſius vis, vel ſæpius facta, complectitur.* Hoc eſt, comprehenditur.

Confiteor,

Confiteor, tam activâ, quàm passivâ significatione accipi, ait Priscianus. Sed de passiva exemplum non addit. Sic verò *confessus* usurpat Optatus Afer lib. III.

Consequor, & *consector*. Orbilius *: *Quæ vix ab hominibus consequi possunt.* hoc est, ἀνύεσθαι. Varro †: *Vestales incesti compertas ansâ petuntur incognitâ: consecutâ negliguntur.* Vbi *consecutâ* valet *impetratâ*. Laverius ‡: *Vxorem tuam, & meam novercam, à populo lapidibus consectari video.* Vbi *consectari* valet διώκεσθαι. Sic *exsequi*, & *sectari*, de quibus postea.

* apud Prisc. lib. 8.
† ibid.
‡ ibid.

Consolor quoque (verba sunt Gellii *) *in partem alteram, præterquam dici solitum est, scriptum invenimus in epistola Q. Metelli* (Numidici:) *quam cum in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit. At cùm animum, inquit, vestrum erga me video; vehementer consolor: & fides utriusque vestra mihi ante oculos versatur.* Etiam Priscianus citat hoc Asinii Pollionis: *Sed cùm ob ea, quæ speraveram, dolebam, consolabar ob ea, quæ timui.* Vt vulgatus Scripturæ interpres (qui immeritò nimis sæpe vapulat) reprehendi non debeat, quòd Mathæi II. παρεκλήθησαν vertat *consolari*, pro *consolationem accipere*. Vel Boethius, qui similiter usus lib. III de Consolat. philos. cap. III: uti & suppositicius Hegesippus lib. IV, cap. IV.

* lib. 15, cap. 13.

Conspicor passivè usurpat Plautus Epidico act. I, sc. I:

--- Quia patrem
Priùs se convenire non vult, neque conspicari, quàm id argentum,
Quod debetur pro illa, dinumeraverit.

Varronis quoque est apud Priscianum: *Paupertas enim hæc tum non ita nutricata, ut nunc conspicatur.* Vbi, *conspicatur*, planè est θεωρεῖται.

Contestor. P. Aufidius apud Priscianum: *Si quis alio vocitatur nomine, tum eum his contestatur, atque olim vocitabatur. Contestatur*, συμμαρτύρεται.

Criminor. Cicero contra Rullum: *Criminor defendere res Syllanas.* Appuleji quoque est lib. VIII, *Criminatus asinus.* Similiter Boethius de Consolatione Philosoph. lib. I, cap. IV.

Demolior, & *immolior*. Curio pater apud Priscianum: *Nusquam demolitur, nusquam exoneratur pecunia.* Livius lib. XXXIX †: *Immolitum, & inædificatum est in loca publica.*

† cap. 44. ex distinctione Gruteri.

Delargior. C. Gracchus: *Ærarium delargitur populo Romano.* Vbi *delargitur* passivè posuisse, testis Priscianus.

Depeculor. Lucius Cælius: *Vbi senatus intellexit populum depeculari*, hoc est, βουλεύεσθαι, ut exponit Priscianus.

Despicor. Q. Pompejus apud Priscianum: *Me miserum! quem mille feminæ despicari ausæ sunt.*

Detestor. Appulejus in Apologiâ: *Neque enim gravius est in cuniculo despui, quàm*

quàm in isto honestissimo cœtu detestari. Horatii quoque est lib. 1, od. 1: *— Belláque matribus Detestata —.* Ac similiter Vincentius Lirinensis in Commonitorio.

Dignor. Cicero secundo de Invent. *Observantia est, per quam homines aliquâ dignitate antecedentes cultu quodam & honore dignantur.* Et eodem libro: *Qui ob egregiam virtutem tali honore dignati sunt.* Idem tertio de Oratore: *Res dissimiles inter se, quæ tamen consimili laude dignentur.* Item in Oeconomico: *Homo ex eo numero hominum, qui apud nos hoc nomine dignantur.* hoc est, ἀξιῶνται. Gellius quoque lib. XV, cap. XIII, *dignor* passivè capi, probat istoc Maronis *:

Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo. * Æn. 3.

Ipseque Gellius lib. XI, cap. II sic loquitur: *Elegans*, inquit, *dictus antiquitus non ob ingenii elegantiam; sed qui nimis lecto amœnoque cultu, victuque esset. Postea Elegans reprehendi quidem desiit; sed laude nullâ dignabatur, nisi cujus elegantia erat moderatissima.*

Dilargior, vide *Largior*.

Dominari ait Emmanuel Alvarez passivè accipi in istoc Æn. II:

Vrbs antiqua fuit, multos dominata per annos.

Nempe putavit, simile esse isti Æn. III:

— Acri quondam regnata Lycurgo.

Quod ante eum etiam scripsere Rob. Stephanus in Thesauro L. L. & Cælius Secundus in Foro Romano. Sed quin *dominata* hic activè sumatur, dubium non est. Accommodatius igitur exemplum illud veteris poetæ apud Ciceronem primo de Off. *O domus antiqua, heu, quàm dispari domināre domino!* Et hoc Nigidii Figuli apud Priscianum: *Omne pecus indomitum habet quiddam in se ferum: sed tamen ea natura est, ut curari, & dominari possit.* hoc est, δαμάζεσθαι.

Ementior. C. Memmius apud Prisc. *Quàm stultè conficta, quàm aperte ementita sunt!* ἐψευσμένα. Cicero in Antonium lib. II: *Quem ipse ementitis auspiciis vitiosum fecerat. Ementitis*, ψευδέσιν.

Enitor. Sulpicius Severus lib. I Hist. Sacræ: *Vovisse traditur, si puer nasceretur, sacrandum Domino: ita enixum puerum sacerdoti tradidit.*

Execror. Cato in IV Origin. † *Exules duo lege publicâ execrati*, hoc est, κατηρασάμενοι. † apud Prisc.

Exhortor, vide *Hortor*.

Exorior. Visellius: *Bonæ res per illos à ævo initio exorsæ, in te ad summum pervenerunt. Exorsæ*, id est, initæ. Porrò Visellius ille, unde hæc adducit Priscianus, vel puto, est Visellius rhetor, quem non negligentem auctorem appellat Quinctilianus lib. IX, cap. II, ubi de sententiarum figuris disputat: vel est C. Visellius Varro, Ciceronis consobrinus, qui eum in Bruto

laudat, ut oratorem populo quidem non satis vendibilem; sed verbis aptum, & sententiis crebrum.

Experior. P. Nigidius: *Experienda ratio.* Asinius: *Cujus experta virtus bello Germaniæ tradicta ad custodiam Illyrici est.* Attius: *Multa inventa expertaque ex hoc sunt bona.* Quæ tria citat Priscianus. Similiter Cicero pro Balbo: *Cujus igitur aditu virtus dubitationi locum non daret, huic præsens experta, atque perspecta, obtrectatorum voce lædetur?* Statius Achill. lib. I †: † vers. 187.

--- Solantia curas
Fila movet, leviterque expertas pollice chordas
Dat puero.

Exsequi passivè dixit Emporius Rhetor. Imò & Vlpianus lib. XIX de Iurisdict.

Fari. Suetonius in VIII Prætorum ‡: *Fasti dies sunt, in quibus jus fatur, id est dicitur: ut nefasti, in quibus non dicitur.* ‡ apud Prisc. lib. 8.

Fateor. Cicero Agrariâ II: *Quæ est ista æquitas?* (agros) *cæteros, etiamsi privati sint, permittere, ut publici judicentur: hunc excipere nominatim, qui publicus esse fateatur?* Hoc est, quem publicum esse in confesso sit. Gellius quoque lib. XV, cap. XIII, ubi de communibus tractat, docet, similiter accipi in legibus XII Tabb. Vt in quibus sit: QVI. SE. SIERIT. ANTESTARI. LIBRIPENS. VE. FVERIT. NI. TESTIMONIVM. FARIATVR. IMPROBVS. INTESTABILIS. QVE. ESTO. Vbi pro *fariatur* (ut quoque est in Stephanicâ) *fateatur*, rescribendum. Nam eo capite agit de communibus, proximèque dixerat, passivè dici, *confessum æs, de quo facta confessio est.* Sic enim & hunc locũ emendo, cũ etiã in Stephanica sit, *de qua facto confessio est.* Ita verò accipi docet in XII tabb. his verbis: ÆRIS. CONFESSI. REBVS. QVE. IVDICATIS. TRIGINTA. DIES. IVSTI. SVNTO.

Frustror. Festella: *Frustratus igitur à spe, devictus in castra se recepit. Frustratus, ματαιωθείς.* Laverius: *Frustramur, irridemur.* Citat Priscianus.

Furor. Appulejus lib. X: *Quotidie furatis clanculò partibus prævenisti querimoniam.*

Hortor. Gellius lib. XV, cap. XIII: *Dici utroque versus potest, hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris.* Ita Tacitus XII Annal. *Memmium*, inquit, *Pollionem, Consulem designatum, ingentibus promissis inducunt sententiam expromere, quâ hortaretur Clodius Octaviam despondere Domitio.* Par ratio in compositis, *adhortor, cohortor, exhortor.* Cassius apud Prisc. *Adulatique erant ab amicis, & adhortati.* Hoc est, προτρεπόντες. Marcus Cato in quincto Orig. * *Exercitum suum pransum, paratum, cohortatum, eduxit foras, atque instruxit.* Etiam apud Tullium de Senectute in plerisque libris est: *Exhortatus est in convivio* * apud Gell. lib. 15, cap. 13.

à scorto.

à sorte. Vbi alii *exoratus.* Ausonius quoque Periochâ Il. XIV : *Exhortatoque somno, ut eum mitteret in soporem, dehinc vigilias ejus uxoriis labefactat illecebris.*

Iaculor passivè non temere reperias, nisi in participio, & Latinitate multum collapsâ. Quomodo Victor Vticensis lib. I ait : *Sagittâ in gutture jaculatus.*

Immolior, vide *Molior.*

Interpretor. Paullus L. XII. de reg. Iuris : *In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.* Quomodo & Hieronymus, atque Augustinus, sæpe loquuntur. Imò Cicero ipse in primo de Divinatione *interpretata* passivè dixit : unde verbum *interpretor* commune esse, colligit quoque Gellius lib. XV, cap. XIII.

Largior itidem utroqueversus dici, probat idem Sallustii istoc : *Dilargitis proscriptorum bonis.*

Loqui passivè est apud Cælium ad Ciceronem epist. VIII : *De damnatione ferventer loqui est cœptum.* Nempe Cælius amat ἀρχαΐζειν †. † antique loqui.

Machinor. De quo Priscianus citat hoc Sallustii in II Histor. *At Lucullum Regis curâ machinata fames brevi fatigabat.*

Meditor. Terentius Phorm. Act. II, sc. I :

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda.

hoc est, μεμελετημένα. Ac similiter Cicero lib. I Off. Ovidius lib. IX Met. Gellius lib. I, cap. VII. Etiam Appulejus lib. II Met. *Emeditatos fletus.* Et Minutius Felix in Octavio : *Vbi autem magis à sacerdotibus, quàm inter aras & delubra, conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur ?*

Metior. Arnobius libro secundo : *Orbe sit sol amplior, an pedis unius latitudine metiatur.*

Metor. Horat. lib. II, od. XV :

--- Nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.

Et lib. II, sat. II : *--- Videas metato in agello*
Cum pecore, & natis, fortem mercede colonum.

Moderor. Epigramma vetus à G. Fabricio editum :

Vrbanos fasces gaudens tibi, Roma, parabat,
Consilio fratris nunc moderata tui.

Modulor. Gellius lib. I, cap. XV : *Linguâ modestâ, & parcâ, & modulatâ.*

Molior. Appulejus XI Met. *Inter has oblectationes ludicras popularium, quæ passim vagabantur, jam sospitatricis Deæ peculiaris pompa moliebatur.* Similiter compositum *immolior.* Livius lib. XXXIX † : *Immolitum, & inædificatum est in loca publica.* † cap. 44.

Nanciscor. Hyginus Fab. 1 : *Occasione nactâ.* Similiter fab. VIII. Est & Appuleji libro VII : *Nactâ libertate, veris initio, pratis herbentibus, rosas utique repertarus aliquas.*

Obliviscor. Maro in Bucolicis : *Nunc oblita mihi tot carmina.*

* *vers.* 51. Nec aliter accipi debet, cùm vetus Iuvenalis scholiastes in sat. VII * ait : *Mala consuetudo scribendi, quæ oblivisci non potest.* Item cùm Boethius initio libri IV de philosoph. inquit : *Eaque si ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen prorsus ignorata.*

Ordior. Columella lib. 1, cap. V : *Cùm ex depressiore loco fuerint orsa fundamenta.* Diomedes quoque præfat. lib. 1 : *Ordita lectio.*

Osculor à plerisque Grammaticis exemplum statui generis communis solet. At hoc non temere aliter, quàm activè, reperias. Quanto igitur satius fuisset, accommodatius adferri exemplum. Quale inter cætera est *dignor.* Quod apud Ciceronem, Varronem, atque alios, significatione habes activâ : ut diximus.

Pacisco. Tacitus lib. II Annal. *Sed Tiberius demoverat Syriâ Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat.*

Percontor. Appul. Met. lib. 1 : *Percontatum pretium.*

Polliceor. Metellus Numidicus, oratione, quâ apud populum C. Manlio tribuno plebis respondit : *Nam ut aliis plerumque obvenienti magistratu ob*
† *lib.* 8. *metum statuæ polliceantur.* Quod Priscianus † rectè exponit ἐπαγγέλλων.

Populor. Cicero initio Divinationis : *Qui nunc populati atque vexati sæpe ad me venerunt.* Et lib. III in Verrem : *Populatam vexatamque provinciam.* Sed de hoc minùs mirandum, cùm & *populo* in usu remanserit, ut inferiùs dicetur.

Potiri hostium παλιλλικῶς dixit Tryphonius l. in bello. Tit. De captivis & postliminio reversis : *Cætera, quæ in jure sunt, postea quàm postliminio redit, pro eo habentur, ac si nunquam iste hostium potitus fuisset.* Et Papinianus, l. quòd si filius, tit. eodem : *Exinde sui juris videtur fuisse, ex quo pater hostium potitus est.* Quam lectionem meritò tuetur Stewechius adversus virum magnum, qui substituit : *Pater hostium potestati subditus est.* Stewechium ipsum vide, & Cuiacium ad lib. XLIX Digest. Tit. XV, leg. XI. Et hausere Iurisconsulti hoc loquendi genus à Plauto, qui aliquoties sic loquitur : ut Captivis Act. 1, Sc. 1, & bis Epidico Act. IV, Sc. 1. Ac similiter idem Asin. Act. III, Sc. II ait, *potiri heroum*, pro, in *potestatem heroum venire*, ut monet Palmerius : &, quod observat Ianus Guiljelmius, Terentius Phorm. Act. III, Sc. 1 dixit, *potiri mali*, pro, à malo opprimi, & in ejus quasi potestatem venire.

Precor.

Precor. Ausonius Ephemeride:

Deus precandus est mihi,
Ac filius summi Dei.

Et similiter Prudentius hymno περὶ στ. in Vincent. dixit, *Ara precanda.*

Queror passivè inveniri, monet Priscianus in VIII.

Remorari passivè ait Hegesippus lib. II, cap. XV. Sed levis ejus auctoritas nobis.

Reor utroqueversus dici, auctor est Prisc.

Sector passivè usurpat Varro lib. II de R. R. cap. IX: *Qui vellet se à cane sectari.* Sic *consector*, de quo in *Consequor.*

Solor quoque sic reperiri, idem Priscianus monet. De *consolor* superiùs jam dictum.

Stipulor, tam profertur in activa, quàm passiva significatione: ut Priscianus in VIII ait. Subjungit deinde: IN QVO illud quoque est observandum, quod tam activâ significatione, quàm passivâ, ablativo conjungitur, *stipulor à te*, pro interrogo te, & interrogor à te, quomodo dicimus, *quæro à te*, pro interrogo te, quamvis sit activum. Iuvenalis in IV:

Quantum vis stipulare, & protinus accipe quod do,
Vt toties illum pater audiat.

Et subauditur, à me stipulare. Eccè hic est activè. Suetonius autem passivè protulit in IV Prætorum: *Lætoria, quæ vetat minorem annis XXV stipulari.* Ἑτεροκλιτῶς. Livius in XXXIII ab Vrbe conditâ: *Nec alieni momentis animi circumagi stipularique irato Consuli, Tribuno inde plebei.* Plautus Cistellariâ:

Me respondere postulas. injurium est.
Stipulari semper me ultro oportet à viris.
Eum quæstum facio. nihil jures promittere.

Activè dixit idem in Pseudolo †: † act. 4. sc. 6.

Minæ viginti salvæ ac sanæ sunt tibi,
Hodie quas abs te est instipulatus Pseudolus.

Idem in Rudente * passivè dixit: * act. 5, sc. 3.

Ni dolo malo instipulatus sis, nive etiam dum siem
Quinque & viginti natus annos.

Hactenus Priscianus: ut nos quidem totum hunc locum correximus. Et fortasse etiam pro *Cistellaria* legendum *Clitellaria.* Nam in Cistellaria frustra quæras. Mendosus etiam videtur locus Livii: quem nec ipsum in eo legi puto. In MSo nostro Prisc. uterque locus desideratur.

Testor verbum commune esse, colligit Gellius ex eo, quòd Cicero in primo de Divinatione *testata* dicat passivè. Ac Priscianus pro eo adfert hoc ejusdem Ciceronis pro Muræna: *Publicis literis testata sunt omnia.* hoc est, μαρτυρηθέντα.

Tueor, & *tutor*, tam passivè, quàm activè sumi, ait Priscianus in VIII. Sic usus est Varro de R. R. lib. III, cap. I: *Quod & in pace à rusticis Romani alebantur, & in bello ab his tuebantur.* Cui, vir eruditus, Emmanuel Alvarus geminum esse censet Senecæ illud epist. XCI: *Infirmiores à validioribus tuebantur.* Sed fallitur, quia *infirmiores* hic est casus incusativus, eoque *tueor* hic activè sumitur, ut sententia sit, priscis seculis principatum eos meritis suis inter homines obtinuisse, qui infirmiores tueretur adversus validiorum injurias. Nihilo rectiùs idem Alvarus adducit illud Livii lib. XXI: *Melita à Carthaginensibus tuebatur.* Nam apud eum sic legitur: *Ipse in insulam Melitam, quæ à Carthaginensibus tenebatur, trajecit.*

Vador etiam passivè accipi, Priscianus auctor est.

Velificor item, ut probat hoc Iuvenalis in IV:

Velificatus Athos.

Veneror similiter sumitur in illo Cæsaris Germanici, ubi de Deltoto:

--- Siquis donum hoc spectabile Nili
Divitibus veneratum Indis in sede notârit.

Veneror. Virgilius Æn. III:

--- Cursusque dabit venerata sacerdos.

Quo *veneror* passivè etiam dici, probant Gellius lib. XV, cap. XIII, & Priscianus in VIII.

Venor, tam proferri in activa, quàm passiva significatione, auctor est Priscianus ibidem. Passivâ usus Vigilius lib. I contra Eutychem.

Vereor te, dicimus; & *vereor abs te*, id est, tu me vereris. Testis Gellius lib. XV, cap. XIII. Atque huic probando adducit illud Afranii in Consobrinis:

*Hem ista parentum * est vita vilis liberis,*
Vbi malunt metui, quàm vereri se à suis.

* *Lipsi. in Var. Horunce parentum. Censeo potius* Hem *retinendum: nec obsti, ut sit sonarius.*

Addit postea: *Veritum autem, sicut puditum, & pigitum, non-personaliter per infinitum modum dictum esse, non à vetustioribus modò, sed à M. quoque Tullio in secundo de Finibus: Primum, inquit, Aristippi, Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritũ in eâ voluptate, quæ maximâ dulcedine sensum moveret, summũ bonum ponere.*

Vlcisci. Sallustius Iugurthâ: *Quicquid sine sanguine civium vlcisci nequitur, jure factum sit.* Item Porcius Latro in Catil. *Quid erit, judices, quod dubitetis de liberanda patria, deque vlciscenda crudelissimi sceleris immanitate?* Sic Valerius Flaccus *ultus* passivè dixit lib. IV Argon.

Vociferor tam passivè, quàm activè sumi, testis Priscianus in VIII.

Vtor quoque commune esse, & utroqueversus dici, Gelliq traditum lib. XV, cap. XIII. Auctoremque laudat Novium in Ligartacâ †, ubi dicat: *Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen.* id est, quæ usui non est. Similiter *abutor.* Q. Hortensius: *Abusis jam ab omnibus locis. Abusis, κατάχρησται.*

† *codd. alii*, Ligatarca, *vel*, Ligararta.

δίντων. Varro : *Vtile utamur potius, quàm ab Rege abutamur.* Vtrumque citat Priſcianus.

Ex his cognoſcere eſt, quantopere fallantur, qui nulla putant ſupereſſe communia; quaſi omnia, cùm priùs utraqueverſum dicerentur, poſtea tamen alteram exuerint ſignificationem. Quippe ex iis, quæ adduximus, liquet, multa paſſivè prolata eſſe à Cicerone, Varrone, Cælio, & cæteris ejus ævi ſcriptoribus; item illis proximi temporis, Aſinio Pollione, Marone, Horatio, Suetonio, atque aliis.

Nunc quia veritatis radiis abunde diſpulimus opinionem, de qua nobis hactenus dictum : haut difficile mihi erit, alium eorundem eluere errorem. Putant enim, commune genus diverſum eſſe à deponenti, quum deponentia eadem ſint, quæ communia; ſed communia ſint, quatenus olim utrámque habuerunt ſignificationem; deponentia, quà alteram vel planè, vel penè depoſuerunt. Et ſanè, ſi cur communia à deponentibus diverſum conſtituant ordinem, cauſſa eſt ſatis gravis, quòd nunc ſignificent actionem, nunc paſſionem : etiam quæ actionis duntaxat ſunt ſignificativa, ut *precor, fateor*, diverſi generis erunt ab illis, quæ ſolùm notant paſſionem, ut *paſcor, naſcor*. Quare etſi communia, ſi phyſicum genus attendamus, deponentium naturam excedant : tamen, ubi Grammaticum genus ſpectatur, communia ſub deponentibus comprehenduntur.

CAPVT VII.

De deponentibus, quæ olim in O, & OR exibant.

MVlta etiam deponentia eâdem ſignificatione in O inveniuntur : ſed pleraque apud priſcos, pauca etiam apud claſſicos. Vtrorumque hunc ſyllabam ſubjecimus.

Adulare, pro *adulari*, non modò dixere Attius Peribœâ, & Lucretius lib. v : ſed eadē vox in codd. MSS, teſte Steph. Pighio, invenitur apud Val. Maximum lib. IV, cap. III loco gemino; & Columellam lib. VII, cap. XII.

Altercо, pro *altercor*, ut apud Pacuvium, *altercas*, teſte Nonio : & Terentium Andr. † *Scio, cum patre altercaſti dudum.* † *alt. 4, ſ. 1.*

Aſſentio, & *aſſentior*, dici, monitum Gellio lib. XVIII, cap. XII. Nonio item, & Diomedi, qui id teſtibus probant. Sæpe prius eſt in MSSis, ubi alterum in vulgatis.

Amplecto, pro *amplector*, & *amplexo*, pro *amplexor*. De utroque teſtis Priſcianus; qui citat illud Q. Claudii in II Annal. *Conſervare ſuos quiſque, ſervare, amplexare.* Et hoc Ciceronis pro Cluentio : *Auctoritatem cenſorum amplexato.* Ac Nonius adducit hunc ſenarium Attii Alcmæone : *Poſtremò amplexa; fructum, quem Di dant, cape.*

Aucupo,

Aucupo, pro *aucupor*, dixisse veteres, testis est Priscianus in VIII. Atque, id ut doceat, Nonius Marcellus congerit loca Titinnii, Plauti, Ennii, Pacuvii, & Attii. Ipsum vide.

Auguro, pro *auguror*, ut est apud Prisc. ibidem. Eique comprobando Nonius allegat Attium, Ennium, Pacuvium; imò & Virgilium, ac geminum Ciceronis locum. Prior est ad Calvum: *Præsentit animus, & augurat quodammodo, quæ futura sit suavitas.* Alter lib. IV de Rep. *Cui quidem utinam verè, fideliter abundiente* † (Mercerus, *quidem certè*) *auguraverim.*

† abundiente etiam est in membranis nostris. Vnde in Aldina, abundante: Had. Iun. abunde ante. Sed sententia convenientior illa correctio Merceri, quam posui.

Auspico, pro *auspicor*. Prisc. Atque usus Cato apud Festum in *Prohibere*. Testimonia plura ponit Nonius, interque alia Nævii; cujus locum corruptum ita emendat Godsc. Stewechius ad secundum Arnobii librum: *Tum prætor advenit, & auspicat auspicium prosperum.* Arnobii verò, qui & ipse hoc pacto usus, verba sunt, *Spem pretii similis*, sive, ut Stewechius corrigit, *spem præsumitis, & ex acuminibus auspicatis.*

Auxilio, pro *auxilior*. Gracchus adversus Furium: *Quibus ego primus quomodo auxiliem?* Citat Diomedes in primo. Legas & in epistolarum S. Bonifacii, & aliorum, eâ farragine, quam debemus Serrario. Verùm hoc barbaræ ætati scriptoris tribuendum potiùs, quàm veterum imitationi.

Cachinno, Lucretio, quod *cachinnor* Ciceroni.

Cohorto. Quadrigarius Annalium lib. V: *Et dicerent castra capta esse, atque hos cohortarent, uti maturarent.* Citat Nonius.

Comito, pro *comitor*. Ovid. cùm alibi, tum lib. II Pont. el. III:

Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas.

Commento, pro *commentor*. Prisc. in VIII.

Commisereo, *commiseresco*. Vide *Miseret*.

Complecto. Pomponius Fullonibus:

Quin ergo, quando convenit, complectite?
Mi frater, salve. O soror salve mea.

Idem Non.

Congredio dixisse, colligit Nonius ex hoc Plauti in Epidico: *Quid si adeam? Haut scio, an congredias, si hæc est.* Idem nec *progredio* refugisse veteres, docet hoc Novii Vindemiatoribus: *Quid stas? age, move te inanem, in prius, progredi.* Vbi in membranis nostris pro *inanem*, *mane*: pro *prius*, *primus*. Quare emendo: *Manen? i, primus progredi. Manen*, ut *viden?*

Consolo, pro *consolor*. Prisc. in VIII. Ac comprobat Nonius illo Varronis Oedipothyeste: *Per idem tempus Oedipus Athenas exul venire dicebatur, qui consolaret.* Vix tanti puto, addere, etiam legi in farragine epistolarum S. Bonifacii, & aliorum, à Serrario publicatâ.

Contemplo, pro *contemplor*. Prisc. in VIII. Ac Nonius id adstruit locis Attii, Nævii, Titinnii, Ennii, Plauti.

Convivo,

Convivo, pro *convivor*. Quod probat Nonius hoc Ennii sat. lib. I :

Malo hercle suo magno convivat sine modo. Et isto Pomponii Mundâ :

Si calendis convivant, idibus cœnant foris.

Fortasse tamen Nonius deceptus. Trochaicus quidem fuerit, si rescribas : *Si calendis convivantur, idibus cœnant foris.*

Crimino, pro *criminor*. Prisc. in VIII. Ac Nonius citat Ennii illud lib. IV Sat. *Nam is non bene vult tibi, qui falsò criminat apud te.* *

Cunclo, pro *cunctor*. Vti Nonius uno Attii, gemino Ennii loco demõstrat.

Demolio, pro *demolior*. Ita Alfenus I. C. *demolire*, & *demolierit*, dixit l. VII de usufr. leg.

Delucto, vide *Luctо*.

Digno, pro *dignor*. Prisc. Item Diomedes in primo, qui illud Pacuvii citat in Hermiona :

Cùm neque me adspicere æquales dignarent meæ.

Sic apud eum ex Nonio rescribendum : qui & illud Attii Meleagro adducit : — *Remanet gloria*

Apud me, exuvias dignavi Atalantæ dare.

Ejulo, pro *ejulor*. Prisc. Iam testis.

Expergisco. Pomponius Agamemnone suppositо :

Nequis miretur, cùm tam clarè tonuerit,

Vt siquis dormitaret, expergisceret. Apud Nonium legas.

Exsecro, pro *exsecror*. Prisc. in VIII. Vsus Afranius Incendio, teste Nonio : *Experiebantur, exsecrabant se, ac suos.*

Frustro, pro *frustror*. Pomponius Majali apud Nonium :

Miseret me eorum, qui sine frustis ventrem frustrarunt suum.

Vsus & Plautus Milite Act. III, sc. III : *Quin ego me frustro.* Quamquam pro *frustro, ultro* legendum censeat Ianus Guilielmius lib. III Verisim. cap. XI. Verùm usus quoque Cæsar apud milites de commodis eorum, teste Diomede † : *Non frustrabo vos, milites.* Ex posterioribus usurpat & Possidius in vita S. Augustini, cap. XVII.

Frutico Columella, & Plinius : pro quo Cicero *fruticor*.

Horto, pro *hortor*. Prisc. in VIII.

Imito. Livius Achille : *Si malos imitabo, tum tu pretium pro noxa dabis.*

Varro epistolâ Latinâ lib. II : *Tuum opus nemo imitare potest.* Vtrumque à Nonio adducitur.

Impertio, & *impertior*, eâdem significatione usurpat Cicero.

Insidio, pro *insidior*. Callistratus L. Capitalium. §. q. de pœn. *Igni cremantur plerumque servi, qui saluti dominorum insidiaverint.* Non tamen assentire possum Grammaticorum illis, qui Maronem quoque usum putant

* *Trochaicus sit, hoc pacto :* Nam non is bene vult tibi, qui falso apud te criminat. *Sed nihil mutandum, si finis fuis & initium iambici senarii.*

† *lib. 1.*

1 Æn. cùm ait, — *Insciа Dido,*
Insideat quantus miseræ Deus.

Invenio quidem in Servio P. Danielis, quosdam legere *insidiat*, hoc est, *insidias faciat*. Sed ab *insidio* potiùs *insidiet* dixisset. Nec si insidias significare Virgilius voluisset, alio usus esset quàm *insidendi* verbo, unde *insidiæ* dicuntur.

Iurgo, jurgor. Cicero lib. IV de Rep. *SI IVRGANT, inquit* lex XII Tabb. *Benevolorum concertatio, non lis inimicorum, jurgium dicitur.* Et ibidem: *Iurgare igitur lex putat inter se vicinos, non litigare.* Adducit Nonius in *Iurgium.*

Lachrymo Terentio, & Ovidio; *lachrymor*, Ciceroni. De utroque & testis Diomedes lib. 1.

Læto, pro *lætor*. Prisc. in VIII.

Largio, pro *largior*. Vt Priscianus ostendit illo Sallustii in primo Histor. *Igitur venditis proscriptorum bonis, aut dilargitis.* Nonius idem probat locis Lucilii, & Attii. Ac Catonẽ Bæbiâ similiter ait dixisse: *Pecuniam inlargito tibi.*

Luĉto, pro *luctor*, & *luctito*, pro *luctitor*, juxta Prisc. in VIII. Ac evincit hoc Nonius illo Ennii lib. VIII: *Viri validis viribus luctant.* Sive, metri ergo, — *viri validis cum viribus luctant.*

Ludifico Plauto; *ludificor* eidem, item Terentio, Ciceroni, Livio. Meminit & Non. ac Prisc.

Luxurio probat Nonius è Tuberone, & Virgilio. Pro quo *luxurior* Columella, & Plinius.

Medico. Virgil. 1 Georg.

Semina vidi equidem multos medicare serentes.

At *medicor* nunc activè sumitur, nunc etiã passivè; unde *vinum medicatũ.*

Mereo, merui; & *mereor, meritus sim.* De priori Plautum, & Turpilium, Nonius laudat auctores. Ac *promereo* similiter dici, docet hoc Plauti Trinummo †: — *Nam retineri nequeo, quin ea dicam, quæ promeres.*

† Act. 3, sc. 2.

Minito, pro *minitor*, ut Nonius è Nævio, & Plauto, colligit.

Miro, pro *miror*. Quod idem ostendit hoc Varronis Eumenidibus:

Hospes, quid miras nummo curare Serapim?
Quid? quasi non curet tantidem Aristoteles. Et hoc ejusdem:
Aut ambos mira, aut noli mirare de eodem.

Itẽ illo Pomponii Patruo: *Mirum facies, fatuæ si studium mirabis diu.*

Vbi, ut sit trochaicus tetrameter catalecticus, post *si*, interpone *istud*; quod librarius neglexit, quia & *i* in *si* præiret, & *stud* in *studiũ* sequeretur.

Misero, pro *miseror*. Attius Athamante:

Atque ita de illis merui, ut jure hæc nunquam miserarent mala.

Sic *misereo*, & *misereor*; unde *miseret*, & *miseretur*. Item *misereſco*, & *commisereſco.*

misereſco. Virgil. Æn. II : *--- Miſereſcimus ultro.* Ennius Hectoris Lytris :

--- Per vos, & veſtrum imperium, & fidem
Myrmidonum, commiſereſcite ---. Citat Nonius.

Modero, pro *moderor*, Attium & Pacuvium poſuiſſe, idem Nonius eſt auctor. Plauti etiam eſt Milite act. IV, ſc. V :

--- At modicè decet
Moderare animo. R. Stephanus ſimiliter ait locutum Salluſtium in Catil. cùm Cæſar dicit : *Vbi hoc exemplum per Senati decretum Conſul gladium eduxerit, quis illi finem ſtatuet, aut quis moderabit ?* Sed in melioribus libb. eſt *moderabitur :* etiam in MSSis noſtris. At uſus quoque Vlpianus L. LXXII. D. De judiciis : *Ordinem edictorum, vel compendium moderare.*

Molio, pro *molior*, juxta Priſcianum in VIII. Ac ſimiliter compoſitum *demolio*, quod tergeminâ hac auctoritate evincit Diomedes lib. I. Varro in libro poetico : *Et tamen non demolio roſtra.* Idem in quæſtionibus Epiſtolicis : *Demolivit tectum.* Atque hæc exemplo Nævii, cujus illud in Corollariâ : *Hæc demolite.*

Moro, pro *moror.* Vt Diomedes oſtendit hoc Nævii in Projecto † : † al. Protecto.

--- Quid moras ? quia imperas.

Munero, pro *muneror.* Vt Nonius docet iſtoc Turpilii Thraſyleone : *Dat ultro, ac munerat, quod ab illo abſtulit* †. † Forte melius, ab illo quod abſtulit. Vt ſit jambicus ſenarius.

Mutuo, non tantùm valet mutuum do, ſed & ſumitur pro *mutuor*, hoc eſt, mutuum ſumo. Quod Nonius planum facit illo Cæcilii in Aſoto :

Ad amicos curret mutuatum, mutuet cauſſâ meâ.

Obſono etiam, & *obſonor*, activè cepere; ut eſt apud Priſcianum in VIII.

Opino, pro *opinor*, dixiſſe ſimiliter, idem inibi tradit. Ac probat id Nonius locis Plauti, Pacuvii, Ennii, Cæcilii.

Opitulo. Livius Equo Trojano : *Da mi haſce opes, quas peto, quaſque precor, corrige, Opitula.* Nonius adducit. Sed ubi vulgò, *quas precor*, verſus cauſſa, reſcripſi *quaſque.*

Oſculo. Titinnius Ilarubrâ (ſive ilâ vel hillâ rubrâ) apud eundem :

Laudor, quod oſculavi privignæ caput.

Paciſco, Nonio teſte, dixit Nævius belli Punici lib. II : *Id quoque paciſcunt, ut mœnia ſint, quæ Lutatium reconciliant.* Idem hoc ejuſdem, vel alterius, citat : *Captivos plurimos Sicilienſes paciſcit, obſides ut reddant.*

Palpo ait Iuvenalis, quod alii *palpor*, etiam Lucilius. Ac ſimiliter *expalpor* activè Plautus Vidulariâ, teſte Nonio.

Partio, pro *partior*, ut gemino loco monet Nonius, geminoque probat Lucilii loco : item ex Plauto, Attio, Ennio. Sic *impertio*, pro *impertior*, ut diximus.

Patio, pro *patior*. Nævius in Projecto :

--- Populus patitur, tu patias modò.

Sic Diomedes in primo.

Perconto, pro *percontor*, Nonio teste, dixere Novius Malevolis, & Nævius in secundo belli Punici.

Polliceo, pro *polliceor*, ut ostendit Nonius isto Varronis Anthropopoli : *Ne dares, ne polliceres, quod* ‡ *datum est.* Sic legendum.

‡ *In MSo nostro, non in vulgatis, perperam* quid, *pro* quod.

Populo, pro *populor*. Virgil. 1 Georg.

--- Populatque ingentem farris acervum

Curculio. Diomedes adducit è Plauti Feneratrice : *Quæ ego populabo probe.* Nonius docet, eodem uti Cæcilium, Quadrigarium, Attium. Item Ennii esse Ambraciâ :

Agros audaces depopulant servi, & dominorum domos *.

* *In eodem MSSo, ac vulgatis, & deest, & domini legas pro* domos : *sed nulla commodâ sententia, & invito versu, qui trochaicus est.*

Ita emendo. Itaque *populatus* nunc activè sumitur, nunc passive.

Prælio, pro *prælior*. Ennius Achille Aristarchi † : *--- Ita*

Mortales inter sese pugnant, præliant.

† *apud Non.*

Præstolo, pro *præstolor* : apud Turpilium Pedio, & Livium Tereo, teste Nonio.

Proficisco. Turpilius * Ετέιρᾳ :

* *apud Non.*

Hortatur hominem, quamprimum proficisceret.

Progredio, vide *congredio*.

Promereo, vide *Mereo*.

‡ *ibid.*

Recordo. Quadrigarius ‡ lib. III Annal. *Patria eum recordavit.*

Refrago, pro *refragor* ; *suffrago*, pro *suffragor* : teste Nonio, qui posterioris auctorem laudat Sisennam lib. XXIII : *Multi populi, plurimæ conciones, dictaturam omnibus animis, & studiis suffragaverunt.*

Reminisco est apud Augustinum epist. LV. Imò ante Augustini quoque ætatem ita quosdam locutos, argumento est illud Ausonii in Rufum Rhetorem :

Reminisco Rufus dixit in versu suo :

Cor ego versu, imò Rufus non habet.

Item hoc ejusdem :

Qui reminisco putat se dicere posse Latinè,

Hic ubi CO scriptum est, faceret COR, si cor haberet.

Eodem quoque modo locutus B. Ardulfus, antistes Ecclesiæ Rhofensis, epistolâ quadam, quam invenire est in epistolis S. Bonifacii, aliorúmque, quas Nicolaus Serrarius publici juris fecit.

Revertо, pro *revertor*, dici, docet Nonius loco è Pomponii Majali. Sed classici etiam sic loquuntur, ut notum.

Rhetorico, pro *rhetoricor*. Novius Asinio :

Age

Age nunc, quando rhetoricasti, respondе quod ‡ *te rogo.* Ita legendum. ‡ *Vulg* quid, *etiam Mss nostr.*

Ringo obsoletum, unde *rictus*. At *ringor* usitatum.

Rixo, pro *rixor*. Vt gemino Varronis loco à Nonio comprobatur.

Rumino. Maro in Bucol. *Ilice sub nigrâ pallentes ruminat herbas.*

Scruto, pro *scrutor*; *perscruto*, pro *perscrutor*, usurpâsse antiquos, docet nos Nonius hoc Plauti in Aulul. * *Postremò hunc jam perscrutavi.* * *Aul. 4, sc. 4.*

Solero, *soleror*, inter ea, quæ utroque modo terminentur, refert Priscianus. Ita enim habet cùm antiquissima Veneta anni CIↃ IↃ LXXVI: tum recentissima à Putschio recensita. In MSo meo hoc monstrum verbi non legitur. Puto, Priscianum scripsisse, *soleo, soleor*: quod inde conjecto, quia præteritum *solui*, & *solitus sum*, inveniatur: unde & præsentis confusam fuisse terminationem, verisimile fit.

Sortio, pro *sortior*. Ennius Cresphonte †: † *apud Non.*

An inter sese sortiunt urbem, atque agros.

Stipulo non memini legere apud veteres, ut librarii fortè error sit in glossis Cyrilli, ubi exaratum: Ἐπερωτῶ, *consulto, interrogo, stipulo.*

Suavio, pro *suavior*. Vt *suavies*, pro *suavieris*, apud Pomponium Mundâ, & Novium Quæstione, auctore Nonio.

Suffrago, vide *Refrago*.

Testo, pro *testor*. Prisc. in VIII.

Tuto, pro *tutor*. Vsi sic, Nonio teste, Plautus, Nævius, Pomponius, & Pacuvius.

Vago, (de quo Nonius adducit testes, Plautum, Serenum, Pacuvium, Attium, Turpilium, Ennium, Varronem, & Pomponium,) legere quoque est apud Prudentium hymn. VI Cathem.

Liber vagat per auras
Rapido vigore sensus.

Ac autor est Gruterus, eodem usum IC. l. XLIV in fine ad Senatusconsultum Silanum; ubi tamen librarii, *vacat*.

Velifico, Plinio, & Propertio. Atque inde passivè Iuvenalis sat. X:

Velificatus Athos.

At activè *velificor* Cicero.

Venero. Plautus Truculento: *Date mihi huc flactam atque ignem, ut venerem Lucinam meam.* Nam *venerem* non nomen, sed verbum esse, & pueri vident. Non dubitavit tamen G. Canterus hac de re caput integrum contexere in sexto Novarum Lect.

Vocifero, pro *vociferor*, est in farragine epistolarum S. Bonifacii, & aliorum, quam bono publico exhibuit Serrarius. Sed condonandum hoc ætati, qua scriptores isti vixere.

Pauca talia cùm adduxiſſet Diomedes in primo, continuò ſubjungit, *Citiùs me dies deficiet enumerantem exempla.* Sanè ὑπερβολικώτερον ille. Priſcianus plura, ut vidimus, promit. Sed quia auctores præteriiſſet, ſubdit, iſtorum *omnium uſus, tam apud Caprũ, quàm Plinium, & Probũ, inveniri.* Quare utcunque in pleriſque non apponat ſcriptorũ verba; fidem tamen meretur, quia olim ea apud Plinium, Probum, & Caprum, invenirentur. Et plerorumque ex iis, ut oſtendimus, Nonius Marcellus laudat auctores. Ipſi etiam aliqua, Grammaticis illis intacta, adjecimus. In omnibus verò iſtis nihil æquè attendere opus, quàm ut obſoleta ab uſitatis dignoſcamus.

CAPVT VIII.

DE MODIS. Variæ Indicativi, Imperativi, & Subjunctivi appellationes. Præter hos non eſſe modos alios: ſed comprehendi ſub iis Optativum, Potentialem, Conceſſivum, Αὐδυπόταλον, Promiſſivum, Hortativum, Precativum. Imperativus rectius Poſtulativus dicatur. Infinitivus unde vocetur. Varia ejus nomina. Non eſſe modum actu, ſed poteſtate, quia in modos propriè dictos reſolvitur.

POſt Generis doctrinam agi ſolet de Numero, Perſona, Modis, & Conjugatione. Sed de Numero universè diximus lib. primo De Analogia, cap. IV. Vbi illam etiam quæſtionem diſcuſſimus, an verba habeant numerum dualem. Ibidem de Perſona actum nobis generatim. In Verbo igitur ſolùm opus tradi diſcrimen verbi perſonalis, & impersonalis; modi perſonativi, & imperſonativi. De imperſonali verbo actum cap. I. Vbi oſtenſum, dici imperſonalia, non quia omnibus careant perſonis, ut aliqui contendunt: ſed quia, (ut Diomedes ait *) *primam & ſecundam perſonam non habent: per tertiam* verò *tres perſonæ addito pronomine ſignificantur.* Nec enim dicimus *pudeo, pudes*; ſed *me pudet, te pudet, illum pudet.* Vide & Priſcianum in XVII †. Cætera, quæ ad imperſonalia pertinent, inferiùs afferemus in Defectivis.

* *lib. I. cap. de Imperſon.*

† *cap. de Pronominum conſtructione col. 1077.*

Imperſonativus autem modus non eſt alius, quàm infinitivus; qui ſic vocatur, quia actu nullius eſt perſonæ, etſi in omnes reſolvitur perſonas. Vt, *Gaudeo me, te, illum veniſſe*: hoc eſt, quòd ego, tu, ille, venerimus. Quod planius fiet, cùm de infinitivo inferiùs dicemus.

Proximum igitur eſt, ut ad Modum accedam. De quo etſi non poſſim ſubſcribere Sanctio Brocenſi, juxta quem, *Qui finxere modos, ratione modoque carebant*: tamen neutiquam junioribus, veteribus longe minùs, in eo adſentior, quòd tantam nobis pepererint modorum copiam. Veterum ſententiam paucis mihi complexus videtur Diomedes lib. I his verbis: *Modos quinque eſſe, omnes ferè Grammatici conſentiunt. Nam qui ſex voluerunt,*

vario

vario judicio, alii promissivum, quidam impersonalem conjungunt. Qui septem, utrumque prioribus adjiciunt. Qui amplius, percontativum assumunt. Qui novem, conjunctivum à subjunctivo separant. Qui decem, etiam adhortativum adscribunt. Hæc Diomedes. Sed si edicta hæc veterum ad rationis trutinam ponderemus, tres tantum modos esse planum fiet. Eorum primus à Varrone lib. III de analogia vocatur rogandi, ac respondendi species : à Quinctiliano lib. I, cap. VI, modus fatendi : à Probo & Donato in II edit. pronunciativus : à Diomede, finitivus : à Probo, Diomede, Donato, Priscian o, indicativus. Maximè autem placet ὁριστικῶ, hoc est finitivi seu definitivi appellatio. Illa verò indicativi nimis latè patet. Alter modus est imperativus, qui & mandativus. Tertius vulgo conjunctivus, aut subjunctivus : à Diomede adjunctivus, à nonnullis, Priscian o teste, dubitativus appellatur : dubitativus quidem, *quia frequentissime ei conjunctio dubitativa SI sociatur* : subjunctivus autem, *vel quod subjungitur conjunctioni : vel quod alteri verbo omnimodò subjungitur : vel quod subjungit sibi alterum verbum* : quas causas adfert Priscianus in XVIII.

Hisce tribus modis, si alius adjici debet, is fuerit infinitivus, de quo infra dissertabimus. Cæteri verò, promissivus, impersonalis, percontativus, adhortativus : tum etiam optativus, potentialis, concessivus, & participialis, vix colore ullo defendi possunt. Ac de Optativo quidem primùm videamus, quia eum si everterimus, sponte corruent cæteri. Tantùm eorum nobis memoriam refricemus, quæ de sexto Græcorum, item septimo & octavo Latinorum casu dicebamus lib. I de Analogia, cap. XLV. Quippe cujusmodi argumentis evicimus, casus eos non esse ab aliis diversos : ejus generis quoque argumentis comprobatur, nec Optativum, & Adjunctivum apud Latinos (Græcorum enim dispar ratio est) esse modos diversos : utcumque eos non Augustinus modò Saturnius, sed Cæsar etiam Scaliger, pro diversis habuerint : sic tamen ut contrariam sententiam non refellant, quam tum scripserat nemo. Primus enim, eundem esse modum, ostendit Hier. Ruscellus : cujus in sententiam pedibus ivit Nicodemus Frischlinus. Quod addere visum, nequis conqueri possit, nos sua messe fraudare alios, alienósque labores intercipere. Vt igitur, quas rationes è Prisciano de casuum numero suprà adducebamus, eas hîc quoque ostendamus habere locum, considerandæ sunt seu tria, seu quatuor optativi tempora, quæ ipsa nullâ vocis differentia in Adjunctivo reperimus. Nec movet me, quod Donatus existimârit, nos solo præsenti tempore optare. Nam ei obduco Probum, & Sabinum; qui, teste Cledonio, *sic volunt declinari optativum per singula tempora, quomodo conjunctivum.* Et res ipsa hoc evincit. Nam dicimus, *utinam amem, cùm amem ; utinam amarem, cùm amarem; utinam amaverim,*

amaverim, cùm amaverim; utinam amavissem, cũ amavissem. Ac similiter in voce passiva, *utinam amarer, cùm amarer; utinam amer, cùm amer.* Etiã ubi periphrasi locus, ut *utinam* vel *cùm amatus sim, fuerim, essem,* vel *fuissem.* Nec de plusquamperfecto scrupulũ quicquam injicere debet: cùm rectè dicatur *utinã doctiori magistro usus essem: utinam citius nupta fuissem.* Altero etiam argumento pugnemus. Si particula *utinam, cùm, si,* aliáve addita, aut præterita, diversos efficit modos, etiam indicativus dispesci poterit in modos alios, quia dicimus, *cùm amabo, si amabo,* &c. Imò hinc efficiatur, in nominibus quoque diversos esse casus ob diversas præpositiones, *à fratre, cum fratre, coram fratre, sine fratre,* &c. Adde quod in declinando recessus à subjunctivo removeatur CVM, quemadmodum in ablativo melius præpositio AB præteritur. Vnus igitur modus est, quo licet etiam optemus, tamen, ut, Prisciano teste, ratione primarii usus casibus sex nomen inditum est (Genitivus certè est, licet significet possessionem, & Dativus, quamvis ablatio notetur, & Accusativus, quamvis indicetur defensio) ita hic quoque modus à potissimâ significatione Adjunctivus, sive Conjunctivus dicitur, quia rarò per se implet sententiam, sed ut plurimùm verbo ὁριστικῷ, seu definitivi modi, quem vulgò Indicativum appellant, adjungatur; ut, *cùm venerit, scribam:* sive, quia ei rem subjungamus; ut, *scribam, cùm venerit;* ubi scriptio subditur adventui. Neque est, quòd quis Varronem opponat, qui lib. IX de L. L. modum optandi nominat, quia non iccirco pro diverso judicat, ut qui ibidem interrogandi, & respondendi modum ponat, quem nemo hodie fecerit diversum. Aliud si voluerit Varro, negabimus eum hîc acutè satis vidisse.

Multò minùs diversæ ab Adjunctivo ἐγκλίσεις sive inclinationes ac modi fuerint, potentialis, ac concessivus. Potentialem autem vocant, qui per *possum, debeo,* aut *volo,* exponitur. Vt apud Terentium, *Diceret, quid feci?* Item, *Hem, prædiceres.* Similiter: *Vbivis potiùs passus sim, quàm in hac re me deludier.* Item, *Aufugerim potiùs, quam redeam.* Itidem Cicero, *Non facile dixerim.* Idem, *Nec verò reprehenderim.* Apud Virgilium, *Videas & flumina sicca.* Item, *Faces in castra tulissem.* Apud Ovidium, *Quod petis, hinc propiore loco, Romane, petisses.* Apud Livium, *Injussu tuo nunquam pugnaverim.* Apud Senecam, *Maluerim veris offendere, quam placere adulando.* Apud Quinctilianum, *Frangas citiùs, quàm corrigas.* Similiter, si dixeris:

Tranquillitate conscientiæ nihil
Excogites beatius.

Pro quo Augustinus in libris de civitate Dei, ait: *Tranquillitate conscientiæ nihil beatius excogitari potest.*

Concessivum vocant, qui concessionem continet. Vt apud Ciceronem:

Age,

Age, restitero Peripateticis, sustinuero Epicureos. Item, *Egeris, quod volueris; vixeris, ut lubet.* Item, *Confringat iste consilia Senatoria.* Apud Livium, *Vos videritis.*

Ad adjunctivum modum etiam pertinet ἀνυπόταλος: nisi hunc non tam subjunctivo, quàm imperativo, subjicere malis, utì facit Servius; qui vult †, imperativum primâ quidem singulari destitui, at non item plurali: itémque Iulius Scaliger, qui & ipse refert ad imperativum, sive, ut ipse appellare mavult, postulativum modum. † interpret. in edit. 2 Donati.

Itidem, ut bene monet in Arte suâ Cledonius, neque à pronunciativo, sive indicativo, diversus est modus promissivus: quamvis Rhemnius Palæmon, *amabo, docebo*, similiáque, nunc futuri temporis, nunc modi promissivi, nunc temporis promissivi esse dicat: ac Phocas scribat, *faxo* aliis temporis futuri tantùm dici, aliisque modi promissivi.

At ineptè idem Cledonius alibi promissivi modi nomine insignivit optativum: *Optativus*, inquit, est, *qui & promissivus, quando nobis promittimus, & optamus aliquid evenire.* Neque magis modus *hortativus* diversus est ab imperativo, quia eadem est utriusque terminatio. Neque item precativus. At, inquiunt, non imperamus Deo, eoque cùm poeta ait †, *Musa mihi causas memora*: & *, *Pandite nunc Helicona Deæ*: nõ imperativi est, sed precativi modi. Quasi imperativus vocaretur, eò quòd semper illo utamur, quando imperamus; ac non potiùs, quia plurimùm imperamus, quando hoc utimur. Interea rectiùs, fateor, postulativus diceretur: etsi ne quidem semper eo postulemus. Nam non rarò concessio significatur. Vt in Eunuch. Act. III, sc. v: *Vbi nos laverimus, si voles, lavato.* Et Act. v, sc. IX: *Si placuerit, facitote.* Item Phorm. act. IV, sc. III: *Sexcentas mihi scribito dicas, nihil do.* Tangit eam quæstionem Priscianus quoque in XVIII. † Æn. 1. * Æn. 7.

Atque ex iis quidem, quæ hactenus diximus, tres modos cognovimus: indicativum, imperativum, adjunctivum: qui modi sunt finiti. Proximum est, ut videamus de infinitivo, ut plerique omnes vocant, quem Græci ἀπαρέμφατον †; Quinctilianus *, & Probus *infinitum*; Agellius † *indefinitum*; nonnulli etiam *perpetuum, insignificativum, & impersonativum* nominant, ut ex Diomede * constat. Neque appellationum ratio obscura esse potest. Nam ut finitum est nomen, tum *philosophus*, tum plurativus *philosophi*; quippe illo unus, hoc multi significantur: at contrà infinitum est *sui*, quia utriusque est numeri; item Græcum σφωε, quo & *ille*, & *illi* denotantur: sic finitum verbum est *audio*, ac *facio*; ut quo certus numerus designetur: infinita autem sunt *audire, agere*; ut quæ deficiant numeris ac personis, & undique sint indefinita, ac indeterminata. Assentior autem Iul. Scaligero, qui actu modum esse negat, contrà quàm vulgus non modò semidoctum putat; verùm etiam existimarunt scientissimi, ut cum Ausonio † lo- † Apollonius Dyscolus lib. 3. * lib. 9, cap. 3. † lib. 1, cap. 7. * lib. 1, cap. de infinitivo modo. † epist. 21.

quar. Ratio autem, cur contrà sentiam, solida hæc mihi videtur, quòd numeris destituatur, ac personis. Nam, *lætor venisse*, dixeris de quavis personâ, seu de uno, seu pluribus, fiat mentio. Resolvitur quoque in alios modos; ut non nisi horum ratione, hoc est, δυνάμει *, habeat ἔγκλισιν ‡. E.G. *lætor me venisse*, id est, quòd venerim: aut, *abesse te doleo*, id est, doleo, quia abes. Quinctilianus lib. x, cap. i: *Lyricorum Horatius fere solus legi dignus*, id est, ut legatur.

* potestate.
‡ variationem.

CAPVT IX.

Eadem olim gerundia, supináque, *fuisse appellata: item* gerundia, & gerundiva. *Contra Diomedem, & alios, variis probatur argumentis, gerundia non esse verba. Item ostenditur, non esse participia. Ac refellitur Saturnii opinio, formam* οὐσιώδη † *participii credentis, quòd habeat structuram verbi sui.* Reditio domum, obtemperatio legibus, servitus opulento, vitabundus castra, *aliaque verbalia cum casu Verbi constructa. Gerundia non à participiis, sed* ἀμέσως * *à Verbo venire. Ea etiam passivè accipi, multis probatur exemplis. Esse ea nomina verbalia, servatâ verbi structura, agendi, aut patiendi, significativa. Propriè non actionem, & passionem; sed agere, & pati, diversarum esse categoriarum nomina. Non omnia gerundia, & activam, & passivam habere significationem. Nec gerundia solum, sed etiam gerundiva, interdum accipi passivè.*

† essentialem.
* immediate.

SVpersunt gerundia, supináque; de quibus porrò videamus. Ac primò tollenda nominis ὁμωνυμία †. Nam longè aliter veteres gerundii, supinique voce usi, quàm hodie fit. Veteres enim etiam ea gerundii nomine sunt complexi, quæ hodie supina appellantur. Id cognoscere est ex Diomede, qui in ratione inflectendi ait: *Modo participiali, amandi, amando, amandum, amatum, amatu.* Ac mox subjicit: *Sed apud quosdam gerundia sunt, quæ Probus supina appellat.* Et paullò pòst: *Gerundia vel participialia, legendi, legendo, legendum, lectum, lectu.* Et eodem libro: *Supina, tollendi, tollendo, tollendum, sublatum, sublatu.* Vnde liquidò liquet, eadem olim fuisse gerundia supináque. Verùm vulgò, secuti autorem libelli de arte Grammaticâ, qui Donati nomine circumfertur, priora quidem gerundia, posteriora autem supina nominant. Nos quoque retinebimus has appellationes, eo quòd obtinuerint in vulgo, ac imprimis, quia, uti post ostensuri sumus, certâ sunt ratione subnixæ, eo solo excepto, quòd *gerunda* meliùs, quàm *gerundia* dixissent.

† ambiguitas.

Multi autem certant incerti, num gerundia novum constituant modum. Nam Diomedes ait, quosdam veterum Grammaticorum sextum addidisse modum, quem participialem appellarint: is verò, ut antè vidimus, ea continebat,

tinebat, quæ hodie gerundia, ſupináque, dicuntur. Servius quoque in illud Virgilii XII Æn. — *Exſuperat magis, ægreſcítque medendo: medendo* vocat *modum gerundi.* Quod & bis facit in illud Æn. X:

Cui Iuno illachrymans: Quid ſi, quod voce gravaris,
Mente dares? Idem Servius in Donatum, *modum gerundivum* appellat: unde etiam liquet, veteres inter *gerundia*, & *gerundiva*, non diſtinxiſſe, utì faciunt juniores: ut quibus gerundium ſit, *ſtudio juvandi Rempublicam*; gerundivum autem, *ſtudio juvandæ Reip.* At contrà Priſcianus, quamvis modò participialia, modò gerundia, modò ſupina vocet: idem tamen lib. VIII negat, ea conſtituere modum verborum, propterea quòd minimè diſcernant perſonas, & temporibus careant, ſine quibus verbum eſſe non poſſit: quòd item caſus adſumant, & præpoſitionibus ſeparatis adjungantur. Hinc lib. VI Exercitationum vocat *nomina participialia.* Equidem licet nõ ignorem, quomodo adverſus has Priſciani rationes diſſertarint Saturnius, & Alvarus: nunquam tamen quivi ab animo meo impetrare, ut adſtipularer illis, qui vel verba, vel participia eſſe arbitrantur. Nam, ut alia Priſciani argumenta mittam, quo pacto, quæſo, quod habet caſus, verbum erit? Atqui gerundium caſus minimùm tres habet. Genitivum, ut cùm Cicero ait pro Milone, *Illecebra peccandi:* aut de Senectute, *Studio videndi:* cumque Plinius lib. XVIII, cap. XXVII inquit, *Tempus lavandi.* In cujuſmodi conſtructione illa in DI gerundia videri, etiam Cledonius ſcripſit. Accuſativus verò eſt in hoc Ciceronis pro Lege Manilia: *Hic locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus.* Et illo Virgilii Ecl. IX: — *Et inter agendum*
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.

Item hoc ejuſdem III Georg. — *Namque ante domandum*
Ingentes tollent animos.

Et iſtoc Iuriſconſulti XLVIII Dig. *Lege Iuliâ repetundarum tenentur, qui cum aliquam poteſtatem haberent, pecuniam ob judicandum, vel non judicandum, decernendumve, acceperint.* Ablativo denique uſus Maro Ecl. VIII:

— Cantando rumpitur anguis.

Vt quoque Ovid. III de Ponto, Eleg. VII:

Curando quædam fieri majora videmus Vulnera.

Et Fabius lib. XI, cap. II: *Sed memoria excolendo, ſicut alia omnia, augetur.* Idem oſtendit Plautus Aulul. Act. III, Sc. III:

Heu ſenex, pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.

Cicero lib. II de Orat. *In quo iſti nos jureconſulti impediunt, à diſcendoque deterrent.* Item ad Att. lib. IX, epiſt. I: *Tu quid cogites de tranſeundo in Epirum, ſcire ſanè velim.* Quinctil. lib. I, cap. V: *Sed ratio rectè ſcribendi junctа*

* *Ac hujusmodi instar arenæ innumera.*

cum loquendo est. Καὶ ψαμμοειδέα ὅσα *. Neque adeò invalida est ratio de præpositionibus, quàm videri voluit Alvarus. Græci, inquit, etiam præpositiones addunt infinitivis, quæ nihilominus verba sunt. Non inficior; sed impromiscuè quævis addunt præverbia, quasi tu Latinè dicas, *in amare, ad amare, ex amare.* Ecquid tale in gerundiis? Quinctiliani quoque autoritatem allegant. Is lib. I, cap. IV, de verbis agens, supina in V inter verba numerat; eoque, uti ajunt, multò magis cætera fuerat inter ea relaturus. *Quædam*, inquit Fabius, *simile quiddam patiuntur vocabulis in adverbium transeuntibus: nam ut noctu, & diu, ita & dictu, & factu: sunt enim hæc quoque verba, participialia quidem, non tamen qualia dicto, factóque.* Sed primùm, Fabii autoritas non est nobis Minervæ calculus. Præterea nego, me videre, quomodo hinc exterebrare queant, supina esse verba, quum Fabius ea non ἁπλῶς † appellet verba; sed verba participialia, hoc est, vera participia, vel nomina è participiis facta. Verùm, hinc quoque dejecti, prætendent fortasse magnum Varronis nomen, qui gerundia in DVM disertim verba facit. Nam lib. VII de L. L. *Quæ vocabula*, inquit, *dicuntur, à verbis fiunt: ut à scribendo scriptor, à legendo lector* &c. Sed dixit Varro, *à legendo, & scribendo*, pro *à legere, & scribere:* quod mollius illa apud Latinos sonent. Aliter si est, Varronem audiri necesse non sit, qui se non audiat. Ipse enim alibi eo verbū à participio distinguit, quòd hoc præter tempus, quo à nomine differt, habeat casus, quo differt à verbo. Quippe lib. IX de L. L. *Tertia*, inquit, *divisio est, quæ verba declinat à naturâ. Ea dividitur in partes quatuor: in unam primam; videlicet, quæ habet casus, neque tempora habet; ut docilis, facilis: in alteram, quæ tempora habet, neque casus; ut docet, facit: in tertiam, quæ utraque habet; ut docens, faciens: in quartam, quæ neutrum; ut doctè.* Estque hic locus eo magis pensiculatione dignus, quòd non tantùm inde cognoscere sit, gerundia neutiquam esse verba, eò quòd casum habeant: verùm etiam τεκμήριον ‡ nobis ostendat, quo dignosci queat, utrùm ea nomina sint, an participia, quod hactenus in medio reliqueramus. Nunc hac quoque de re cum curâ dissertabimus. Ait Varro, *docilis*, & *facilis*, quæ nomina sunt, casum habere, non tempora: at *docens*, & *faciens*, quæ participia esse constat, & casum habere, & adsignificare tempus. Et rectè sentire Varronem, argumento est, quòd participia, Prisciano teste, olim vocata sint *verba casualia: verba* quidem, quia tempus significarent; *casualia* autem, propter casum. Atqui gerundia non significant tempus. Quippe *spectandi* per se & naturâ indefinitum est, ac cujusvis temporis verbis jungitur: ut, *eo spectandi gratiâ, ivi spectandi gratiâ, ibo spectandi gratiâ.* Gerundia igitur, uti verba non sunt, ita neque participia esse possunt. Quid igitur supereſt, quàm ut nomina sint? Quibus secus videtur, hi negant, gerundia posse nomina esse, quia

† *simpliciter.*

‡ *signum certū.*

quia regant casum verbi : ut, *spectandi ludos gratiâ*, *ad spectandum ludos*, *spectando ludos*. Est in hac sententia Saturnius, qui lib. VIII, cap. II hunc in modum scribit : *Participia nullâ re evidentiùs separantur à nomine, quàm transitivâ verbi constructione; quia ratio temporis in eis vacillare potest, constructio non potest.* Atque idē expendit gerundiorum ac supinorum doctrinam ad istum canonem, tanquam ad lapidem Lydium. Sed canon iste æquè est incertus, ac quæ inde concludit : ut omnino hoc sit τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν †. Longè rectiùs Varro, qui, ut antè vidimus, tempus perpetuam notam participii facit; at structuræ nullus meminit. Nec ita judico ob autoritatem maximi ejus viri : sed adductus compulsúsque rationum momentis; quibus non ignoro potiùs res ponderandas esse, quàm nonnullorum autoritate; præsertim quando (uti hic usu venit) & iidem ab aliis, & à se dissident ipsis. Nego itaque, & pernego, transitivam verborum constructionem propriam esse participiorum notam. Nam neque semper convenit participiis, neque solis. Siquidem participia in DVS in recto casu non admittunt structuram verbi. Ac de passivis quidem res perspicua est. Neque enim dicimus, *Est mihi adeundus patrem*, vel, *Sunt mihi spectandi ludos*. Rectum tamen, *Adeo patrem* : &, *Specto ludos*. Fatemur, inquiunt; sed cogitandum ne quidē dici, *adeor patrem*, aut *spector ludos*. Verùm quid dicent de deponentibus? Nonne quamvis probum sit, *sector Aristotelem*, *obliviscor injuriam*, *consolor matrem* : neutiquam tamen dicimus, *Est ei sectandus Aristotelem* : *est tibi oblivisconda injuriam*; *est mihi consolanda matrem*. Non igitur participia passiva regunt casum verbi. At dispar gerundiorum ratio. Quippe per gerundium optimè, licet usitatè minùs, dixeris : *Est tibi sectandum Aristotelem*; *est oblivisconda injuriam*; *est consolandum matrem*. Ita enim Varro loquitur lib. II, cap. XVI : *In fœturâ dandum potiùs hordeaceos, quàm triticeos panes*. Et lib. III de re Rusticâ : *Acus substernendum gallinis parturientibus*. Nam *acus* incusativi casus est, non rectus. Eodem quoque libro habes : *Eas haras substernendum paleâ*. Et Maro in undecimo,

--- aut pacem Trojano ab rege petendum.

Imò apud Lucretium id loquendi genus frequens est; neque omnino illud ignorat Cicero; ut lib. de Structura vocum ostendemus.

Sed neque sola participia casum verbi regunt; quum idem conveniat nominibus multis à verbo suo factis; quæ iccirco haut minùs, quàm participia, aliquid de naturâ originis retinent. Ejusmodi sunt verbalia in IO, quæ & ipsa interdum verbi casum regunt; ut docet nos Plautus Asin. act. II, sc. Vbi ego nunc Libanum :

Verbis velitationem fieri compendi volo.

Sed est, qui hîc *verbivelitationem* unicâ voce legat, quò ita exprimatur

† petere id quod in principio est.

λογομαχία. Quare alia addam certiora. Ejusdem est Amphitry. act. I, sc. III : *Quid tibi hanc curatio est rem ?* Et Asinariâ act. V, sc. II : *Quid tibi huc receptio ad te est meum virum ?* Et Aululariâ act. III, sc. Redi : *Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio est ?* Et in Truculento Act. II, sc. VII : *Quid tibi hanc aditio est ? quid tibi hanc notio est, inquam, amicam meam ?* pro hujus amicæ meæ. At, inquit Saturnius, *hoc genus dicendi est antiquitati prorsus relictum.* Verùm isthoc ut verum sit, quid quæso tuam, Saturni, caussam juvet ? Neque enim quicquam insubidum magis, quàm ut verbalia isthæc, reservatâ significatione, nomina pòst facta sint, quum Plautino ævo essent participia. Atqui hoc fatearis necesse est, si, quod ais, sola verbi structura de participii essentia est. Adde quòd isthæc loquendi forma prorsus antiquata non est, quod volebat Saturnius. Nam ut dicimus, *proficisci, aut profectus domum*, vel *domo* ; ita & Latinum est, *profectio domum, vel domo.* Cæsar lib. I belli Gall. *Reliqua privata ædificia incendunt : frumentum omne, præterquam quod secum portaturi erant, comburunt : ut domum reditionis spe sublatâ, paratiores ad omnia pericula subeunda essent.* Similiter Cicero primo de legibus : *Quod si justitia est obtemperatio scriptis legibus institutisque populorum.* Ad quem locum optimè in suis ad eum autorem notis monet Turnebus, esse Græcismum : ut si Græcè dicas, πειθάρχησις τοῖς ἐγγράφοις νόμοις : eoque modo à Iosepho dici, πρὸ ἐτελεύτησεν ἡμῶν τοῖς νόμοις ἀκολουθίαν.

Nec in solis verbalibus in IO hoc genus loquendi invenitur. Nam dixit Cicero in Philippica IV : *Cùm capitalem & pestiferum Brundusio M. Antonii reditum timeremus.* Cui simile illud Plauti Amphitr. act. I, sc. Qui me alter, *Opulento homini hoc magis servitus dura est.* pro servitus, quæ opulento homini servitur. Itaque casum verbi hîc tribui nomini, rectè monet idem Turnebus lib. XXX Adversar. cap. XXXIV. Imò, quod vel maximè vulgarem jugulat opinionem, quis nescit, verbalia in BVNDVS usitatè regere casum verbi sui ? Ita dixit Livius lib. XXV : *Hanno vitabundus castra hostium, consuléque, loco edito castra posuit.* Ac simile illud Appulejanum III Metam. *Vbertim flebam, carnificem imaginabundus.* Et lib. IV : *Multi numero, mirabundi bestiam, confluebant.* Hæc loca adeò torsere, doctissimum alioqui virum, Augustinum Saturnium, ut cap. ultimo lib. octavi hunc in modum scribere sit coactus : *Perplexum illud, ac propemodum inexplicabile, vitabundus, imaginabundus, mirabundus, & id genus inflexa, ecquâ in parte orationis collocanda sint. Si formam iutueare, nomina videntur. Sin intrinsecus æstimes, posteriorémque structuram perpendas, quidvis potiùs, quàm nomina.* Et paullò pòst : *Itaque satius multò arbitror, suspensam sententiam tenere, quàm temere aliquid autoritate meâ, quod non probem, definire.* Nempe in hunc labyrinthum compulit acutissimum virum falsa illa ἀνάθεσις, quâ credidit, transitivam verbi structuram esse unicè

unicam

unicam notam, quâ participia à nominibus distinguerentur. Quare hîc quoque locum habet illud oraculum Aristotelis : *Vno absurdo dato, consequuntur alia.* Nos verò, solam temporis adsignificationem cum casu, de participiorum essentiâ esse dicimus : ac priori quidem conditione, quæ temporis adsignificationem requirit, à nomine; posteriori autem, quæ docet inflecti per casus (presse casus vocem accipio) à verbo differre statuimus. Quod igitur gerundia casum verbi regant, id non evincit, ea esse participia. Imò tantùm abest, ut participia sint, ut ne quidem à participiis veniant, sed ἀμέσως * descendant à verbo, haut secus ac participia ipsa. Ita ut censeam, ratio non una compellit. Nam & nomina sunt apud Græcos, λευκὸν †, χαρτὸν ‡, similiáque; quæ ipsi vocant ὑπερφυῶς θέσεως. Iis autem respondent Latinorum gerundia, *dicendum, scribendum* &c. quod cùm illis etiam, qui necdum ære lavantur, notissimum sit; nonnihil miror, caput integrum de eo in Variis * suis contexuisse doctissimum Petrum Victorium; magis quoque miraturus, nisi pluscula ejus generis alia in libros istos conjecisset. Altera ratio est, quòd participia in ablativo producuntur : at gerundia in O terminata, eam syllabam, haut secus ac verba, habent communem. Quare hâc quidem parte magis ad verbi naturam accedunt, quàm ipsa participia. At si à participiis essent, magis quàm participia, verbi naturam exuissent. Tertiam quoque rationem addo, validam sané. Participia enim unius sunt significationis, quia vel ab activâ voce oriuntur, ut *amans*; vel passivâ, ut *amatus*. At gerundia, quia ab utraque veniunt voce, utramque significationem gerunt; unde & nonnulli (alii enim aliter, ut ostendam, quum ad supina perventum erit) nomen iis inditum volunt, eosque inter doctissimus Varro. De passivâ significatione non omnes assentiunt. At vel unica vox *fando* scrupulum eximere potuit. Nam crebrò adeò usurpatur in passivâ, ut mirandum sit, hanc rem subterfugisse eorum sive oculos, sive mentes. Plautus Amphitr. Act. 11, Sc. Age, i tu : *Neque fando unquam accepit quisquam.* Cic. primo de nat. Deor. *At verò ne fando quidem auditum est, crocodilum, aut ibim, aut felem, violatum ab Ægyptio.* Virg. Æn. 11 :

Fando aliquid si fortè tuas pervênit ad aureis.

Ovid. xv Metamorph. fab. XLV :

Fando, aliquem Hippolytum, vestras si contigit aures,
Credulitate patris, sceleratæ & fraude novercæ,
Occubuisse neci.

Quibus locis *fando* significat, *dum dicitur*; non, *dum dicit*; quomodo accipit Maro † in isthoc :

— Quis talia fando
Temperet à lachrymis?

Sunt verò & alia sexcenta passivè usurpata.

* immediate.

† dicendum.
‡ scribendum.

* lib. 33, cap. 22.

† lib. 2 Æn.

usurpata. Idem Plautus Pœnulo * :

--- Modus muliebris nullus est,
Neque unquam lavando & fricando finius
Saturæ †. id est, dum lavamur, & fricamur. Lucret. lib. I :
Nam neque conlidi sine inani posse videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina secando.
Lib. IV : *--- Dolorem oculis quæ gignunt insinuando.*
Lib. VI : *--- Qui quasi murmur*
Dant infringendo graviter.

Varro de R. R. lib. II, cap. IX : *Quam pauciſſimos reliqueris, tam pauciſſimi in alendo fiunt propter copiam lactis.* Salluſtius in Iugurt. *Pauca supra repetam, quò, ad cognoscendum, omnia illustria magis, magisque in aperto sint.* Hoc est, ut cognoscantur. Virgil. II Georg. *--- Lemescit habendo.* Idem III Georg. *--- Alitur vitium, vivitque tegendo.* Et eodem, *--- Vritque videndo Femina.* II Æn. *Ægrescitque medendo.* Item Ecl. VIII :
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Quem in locum sic Servius : *Cantando, dum ei incantatur. Nam gerundivus modus ab omni verbo similiter procreatur. Vnde modò, CANTANDO, à passivo ait, cùm suprà activo dixerit : ut, Cantando tu illum ? Tale est illud in Sallustio : Cùm ipse ad imperandum Tisidium vocaretur, id est, ut ei imperaretur.* Hactenus Servius. Istum verò Salluſtii locum in belli Iugurthini historia habemus, ubi de Iugurtha agit à Metello Tisidium vocato, postquam, à Bomilcare persuasus, multa magnaque præsidia tradiderat Romanis. Ac Salluſtii verba, à Servio adducta, similiter interpretatur Andreas Alciatus : eum sequitur Scipio Gentilis in Apolog. Appul. Eodemque modo Ciceronẽ & Alphenum usos volunt. Sed dissentit Duarenus, cui & assentire mavult Rob. Titius Assert. lib. I, cap. I. Imò nec locus ipse controversiâ caret, quando in vett. Salluſtii codd. legimus, *Ad imperatorem.* Sed utcunque de Salluſtii loco sit, sunt alia satis aperta. Columella lib. V, cap. VII : *Quàm pauciſſimos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt propter copiam lactis.* Quinctilianus lib. XI, cap. II : *Sed memoria excolendo, sicut alia omnia, augetur.* Propter talia fatentur aliqui de gerundiis in DO : sed de illis, quæ in DI, vel DVM, exeunt, secus esse pertendunt. Atque hoc nomine meritò Vallam reprehendit Martinus Cueva Cremonensis lib. de Corrupto genere docendi artem Grammaticam ‡. Pleraque tamen exempla quæ adducit, parùm firma sunt. Vti alia inter, illud Tullii in Topicis : *Causarum genera duo; unum quod vi suâ efficit, ut ignis : alterum quod naturam efficiendi habet, ut æs.* Vbi omnino scribendum, *quod naturam efficiendi non habet.* Vti nunc in melioribus legitur libb. Item illud Tranquilli in Claudio : *Harpocratem, cui*

lectica

* *sc. Negotii.*

† *Ita emendat I. Chunr. Rumelius. Quo minus tamen certi aliquid statuere sit, faciunt numeri ejus scenæ obscuriores.*

‡ *Cap. de Gerundiis.*

lecticâ per urbem vehendi jus tribuit. Nam *veho* etiam passivè dixere, ut Tullius de Claris Oratoribus: *Sed in te intuens, Brute, doleo; cujus in adolescentiam, per medias laudes quasi quadrigis vehentem, transversa incurrit misera fortuna Reip.* Sed idoneum planè ejus, quod diximus, exemplum est illud Iustini lib. XVII: *Athenas quoque erudiendi gratiâ missus, quantò doctior majoribus suis, tanto & gratior populo fuit.* Idem in præfat. *Quod ad te, Imperator Antonine, non tam cognoscendi, quàm emendandi caussa, transmisi.* Appulejus in Apol. *Themison medicus, à quo mulier ad inspiciendum perducta est.* hoc est, ut inspiceretur. De activâ significatione exemplis supersedeo; cùm eâ usurpari adeò in aperto sit, ut hanc solam habere in vulgus sit persuasum.

Dignum autem animadversione arbitror, quod paullò antè dicebamus, gerundia non à participiis venire, sed verbis. Inde enim lucem fœnerat quæstio, quæ multos torsit. Dissertant viri eruditi, cur gerundia, vel solùm, vel plurimùm sanè, activè accipiantur, quum veniant à participiis passivis, non activis. Nos autem à neutris venire ostendimus: neque aliud ea esse, quàm nomina verbalia, servatâ verbi structurâ, agendi aut patiendi significativa. Sicui tamen, aut participia esse, aut à participiis venire, magis fit verisimile, is per me licet se oblectet acumine Scaligeri, qui ait, passionem in iis spectari, *ex parte oppositi, non suppositi.* Lucem accipit id responsum ex Aristotelis † doctrinâ, cui actio, & passio, non differunt aliter, quàm via, quæ Thebis ducit Athenas, & Athenis Thebas. Itaque ei non actio & passio, quæ uno vocabulo signari solent; sed agere, & pati, ποιεῖν, & πάσχειν, diversas constituunt καλλιγοείας; quod parùm attendisse videntur, qui actionem & passionem reponunt inter decem prædicamenta, eoque confiteri coguntur, quædam prædicamenta tantùm ratione differre. Atqui μανθάνειν ‡, & διδάσκειν *, differunt re: at μάθησις, ac διδαχὴ, ratione. Itidem *calefacere*, & *calefieri* quidem, ad diversa pertinent prædicamenta; at *calefactio*, pro consideratione diversâ, ad utrumque refertur.

† lib. κατηγορ. cap. 9.

‡ discere. * docere.

Sed ut à rectâ viâ aberrarunt, quibus persuasum fuit, gerundia non habere significationem passivam: ita in contrarium peccant, qui docent, omnia gerundia & activè, & passivè posse exponi. Hoc enim locum non habet in verbis, vel actionem solam, vel solam passionem significantibus. Nam, *veni studendi caussâ*, tantùm activè exponi potest. Contrà, *non veni vapulandi caussâ*, passivam duntaxat interpretationem admittit. At, *veni docendi caussâ*, vel, *ut docear*, significat, vel, *ut docear*. Nec id tantùm de activis, passiviisque, verum est; sed etiam deponentibus, quia hæc non usquequaque exuerunt significationem passivam; ut inprimis è participiis constat, ad quorum naturam gerundia proximè accedunt. Quare nec mirum, si deponentium gerundia ut plurimùm quidem activâ; at interdum quoque

passivâ significatione inveniantur. Cic. 11 de Nat. Deorum : *Quâ pecude, quòd erat ad vescendum hominibus apta, nihil genuit natura fecundius.* Vbi *vescendum* est, non quæ hominibus vesceretur, sed quâ homines vescerentur. Idem 11 de Finib. *Negat tenuissimo victu, id est contemtissimis escis & potionibus, minorem voluptatem percipi, quàm rebus exquisitissimis ad epulandum.* hoc est, non quæ ipsæ epulentur, sed quibus homines epulentur. Varro lib. 11 de R. R. *Equus hujusmodi ad medendum est appositus.* Id est, cui medicina fiat. Sexcentis etiam locis sic *fando* usurpatum videas, de quo superiùs dicebamus. Sunt igitur gerundia ejus naturæ, cujus sunt verba, unde descendunt.

Nec in gerundiorum modò significatione; sed eorum etiam, quæ vulgò vocant gerundiva, multi eruditissimi homines falluntur; eosque inter Priscianus, Vallensis, Nebrissensis; qui ea passivè tantùm significare, tradiderunt. Atqui, *tui instituendi caussâ advéni*, significat, *ut te instituam.* Ita dixit Cicero in Rullum : *Finem feci offerendi mei.* id est, desii offerre me. Et pro Rabirio : *Confiteor, interficiendi Saturnini caussâ C. Rabirium arma cepisse.* id est, quò interficeret Rabirium.

CAPVT X.

Gerundia non esse nomina περίσσωτα, sed πενιάπλωτα, ostenditur.

VErùm cætera etiam exponamus, quæ ad gerundiorum naturam pertinent. Ac primò illud ad rationis trutinam expendendum, quod non pauci tradiderunt, gerundia omnia esse περίσσωτα : ut quæ non habeant, nisi genitivum, accusativum, & ablativum. De quo longè mihi aliter videtur. Nam, præter hos casus, illis & nominativum, ac dativum quoque, lubens assignem : eoque, cùm solo careant vocandi casu, inter πενιάπλωτα, judicio nostro, sibi vindicant locum. De recto, & dativo, inde adstruitur, quòd, uti dicimus, *occasio audiendi, ad audiendum, & audiendo consequi*; quibus tres minimùm casus habere evincitur : ita quoque dicitur in recto, *Eundum est patri*; & dativo, *Charta scribendo apta.* Sed quod de magnis rebus in Politico suo ait Plato, idem quoque in Grammaticis locum habet. Nempe, χαλεπὸν μὲν σφόδρα δήγμαλι χρώμενον ἱκανῶς ἐνδείκνυσθαί τι · *difficile est, si non utare exemplis, aliquid perspicuè commonstrare.* Quare classicorum age scriptorum hæc testimoniis comprobemus.

Pro nominandi casu, patrono utimur Cicerone, cujus illud ad M. Marium † : *Discessi ab eo bello, in quo aut in aliquas insidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Iubam confugiendum.* Geminum hoc Livii lib. xxxv : *Boii nocte saltum, quà transeundum erat Romanis, insederunt.* Par ratio

† Lib. 7, ep. 3.

omnium

omnium locorum, quibus gerundium in DVM ita recipit accusativum, ut nec addatur, nec intelligatur infinitivus ESSE. Nam si ESSE quidem exprimatur, aut tacitè animo concipiatur, etiam gerundium fuerit casus accusativi; ut in hoc Maronis *: * Æn. II.

Legati responsa ferunt, alia arma Latinis
Quærenda, aut pacem Trojano ab rege petendum.

Et illo Livii lib. XXXVII: *Conclamatum prope ab universo senatu est, perdomandum feroces animos esse.* At rectus est in hoc Plauti Epidico: *Aliqua consilia reperiundum est.* Similiterque Lucretius lib. primo:

Æternas quoniam pœnas in morte timendum.

Et Cicero in Catone: *Tanquam aliquam viam longam confeceris, quam nobis quoque ingrediendum sit.* Multa hujuscemodi suggerent Augustinus Saturnius lib. VII, cap. VIII, & Obertus Giffanius Indice Lucretiano in voce *Gerundiis.* Imò, si Saturnium inibi audimus, gerundia hæc usurpantur in nominativo plurali. Quod fieri censet in isto Lucretii lib. V:

At nisi purgatum 'st pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?

Vbi *insinuandum* poni censet pro *insinuanda.* Sed fallitur. Nam *pericula* est casus incusativus; quia, ut dicimus, *insinuo*, vel *fugio pericula*, sic *insinuandum*, vel *fugiendum pericula.* Est igitur rectus, sed singuli numeri.

Nec magis causa est, cur de dativo litem moveat quisquam. Maxima siquidem suppetit exemplorum copia, quibus id evinci queat. Saturnius ea ad tres revocabat classes. Aliquando enim ait dativum regi à nomine adjectivo, aliquando à verbo, aliquando poni absolutè. Et rectè sanè, quamquam exemplorum, quæ adducit, quædam istiusmodi sint, ut scrupulum non penitus evellant. A nomine adjectivo gerundium regi ait apud Valerium Maximum lib. III, cap. VI: *Publ. Scipio, quum in Siciliâ augendo exercitum, trajiciendoque in Africam, opportunum quæreret gradum, inter molitiones tantæ rei gymnasiis operam dedit.* Sed hic locus nihil Saturnium juvat. Ita enim in melioribus codd. legitur: *Publius Scipio, cùm in Sicilia augendo exercitum, trajiciendoque in Africam, opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo volveret.* Accommodatius suggeret Plinius lib. XV, cap. XVIII, ubi, de variis agens ficorum generibus, inter alia inquit: *Nam Alexandrinæ vix sunt vescendo.* Intelligendum *aptæ*, *utiles*, vel simile. Et manifestiùs quoque in illo ejusdem lib. XIII, cap. II; ubi de chartarum generibus tractat: *Emporetica inutilis scribendo.* Sic Columella lib. I, cap. IX: *Mediastinus qualiscumque status potest esse, dummodo perpetiendo labori sit idoneus.* Livius lib. II ab V. C. *Vt divites conferrent, qui oneri ferundo essent.* Cornelius Celsus lib. VII, cap. XIII: *Et transeundum ad medicamenta, quæ puri medendo sunt.*

A verbo regitur idem in hoc Plauti Epidico Act. IV, sc. II:

Ego relictis rebus Epidicum quærendo operam dabo.

Et Pœnulo act. I, sc. Negotii sibi:

Eæ (ancillæ) *nos lavando, eluendo, operam dederunt.*

Et illo Ciceronis in Hortensio: *Magna animi contentio adhibenda est explicando Aristotelem.*

Denique absolutè ponitur, idque vel activè, vel passivè. Activè, ut illo Nasonis lib. XV Metam. *Mox apta natando Crura dat.* Et Pliniano hoc lib. XI, cap. II: *Telum* (culici natura) *ita reciprocâ generavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter, sorbendoque fistulosum esset.* Passivè, ut apud Plautum Truculenti Prologo: *— Dat operam, ne sit relliquum*

Poscendo atque auferendo, id est, quod poscatur, auferatúrque. Cui geminum hoc Plinii lib. XIX, cap. XI: *Nullum semen ultra quadrimatum utile est serendo.* hoc est, quod seratur.

CAPVT XI.

De Supinis. Vnde hæc nomen acceperint. Supina in VM non esse vel verba, vel participia, sed nomina. Item supina in V esse nomina ablativi casus; unde & adjectivis ablativum exigentibus sæpe junguntur.

ATque hactenus de gerundiis: reliquum est, ut videamus de supinis. Ea, juxta Probum, ita vocata sunt, quòd nec certum habeant numerum, nec personam, nec significationem: ut quæ ad quamvis referantur personam, & utriusque sint numeri, & tam agentis, quàm patientis, habeant significationem. Quæ si vera est ratio, μεταφορικῶς ita dicta erunt, quòd, instar supinorum otiosorúmque hominum, omnia habeant confusa permistáque. Aliter autem Priscianus, qui ita dici tradit, quòd nascantur à participiis passivis, quæ *supina* appellata sunt; quia, infimo loco sita, totum conjugationis ordinem molémque sibi incumbentem veluti suspiciant. Verùm, quum gerundia, non minùs quàm supina, à participiis passivis fiant: liquet, hanc nominis rationem tantùm locum habere, si cum Diomede, aliisque, supinorum quoque nomine gerundia complectamur: non item, si cum Donato, vel quisquis ille autor est, cujus conjugationum exempla sub Donati nomine circumferuntur, gerundium quidem appelles *amandi*, supinum verò, *amatum*; prout quoque juniores facere solent. Quamobrem, cur ab iis è verbis participialibus alia gerundiorum, alia supinorum nomine sint donata, paucis exponam.

Liquet gerundia, licet participia non sint, similia tamen esse participiis in DVS: item supina, sive nomina, sive verba, sive participia sint (qua de re pòst

re pòst dicturi sumus) quum in TVS desinant, aut participia in TVS fore, aut nomina ab iis originem ducentia, aut verba ejusdem ac participia in TVS naturæ. Vtut est, participia in DVS sunt futura: at quousque rem necdum sumus exsecuti, labos nobis incumbit. Itaque *amandi*, *legendi*, similiáque, quæ ejusdem sunt originis ac participia in DVS, gerundia dixere à *gerendo*, hoc est, administrando. Nam, ut veteres etiam Glossæ testantur, *gerere* antiquis non solùm dicebatur ὁ βαςάζων, hoc est, qui aliquid portat; sed generatim ὁ πράττων, seu ὁ πρακτικὸς, id est, qui aliquid efficit; indéque Plauto * fortasse *gerulifigulus flagitii*, de eo qui & fingit, & gerit sive facit flagitium. At participia in TVS sunt præterita. Re autem gestâ licet nobis esse supinis, atque otiosis. Itaque meritò hinc nomen acceperint supina. Verámne nominis caussam attulerim, an secus, doctiorum arbitratus esto. * Bacch. 3, 1.

In varias autem opiniones scinduntur Grammatici in disceptatione super supinis in VM, & V. Priscianus contendit, ea esse nomina. Valla verba esse pertendit. Augustinus Saturnius judicat, illa in VM esse partes orationis per se, illa in V esse nomina. Saturnio de posteriboribus adsentit Frischlinus; at illa in VM participia esse autumat. In tantâ opinionum pugnâ nobis tacitis esse non licet. Quare & aliorum sententiam expendemus, & adferemus nostram.

Supina in VM ideo Saturnius nomina esse negat, quia regunt casus suorum verborum, ut, *spectatum ludos*: & apud Maronem 11 Æn.

--- Aut Grajis servitum matribus ibo.

Validáne hæc ratio sit, nec ne, mox dicemus.

Neutiquam sanè, quod Valla putabat, sunt verba, quum non sint certi modi, aut temporis. At adsignificare tempus, est de verbi essentiâ, ut Aristoteles docet initio libri περὶ ἑρμηνείας †. Nec supina hæc sunt participia, quia non adsignificant tempus. Nam *spectatum* nullius per se temporis est, quum dicamus, *eo spectatum*, *ivi spectatum*, *ibo spectatum*. † de Interpretatione.

Nec, quæ Saturnii sententia erat, constituunt distinctam vocum classem. Sapientis enim est imitari naturam, quæ nihil temere facit, neque multiplicat res frustra. At nihil caussæ est, cur augeri debeat numerus classium, sive, ut vocant, partium orationis, quum ea nominibus subjici possint. Nam, quod Saturnius ait, nomina esse non posse, quia regant casum suorum verborum, id nullâ ratione subnixum est; quando & alia sint nomina à verbis deducta, quæ admittant transitivam verbi, unde deducuntur, structuram: quod fusè ostensum nobis, quum de gerundiis disputaremus.

Non quidem diffiteor, esse & alia quædam, in quibus supina hæc à reliquis

liquis abeant nominibus. Verùm accidentia rei non mutant essentiam ejus: eóque causſæ nihil est, cur augeantur iccirco vocum classes.

Dixeris, si nomina sint, fuerint casus alicujus. Non diffiteor: sed puto, esse casus nunc nominativi, ut *puditum est, ventum fuit*: nunc accusativi, ut, *puditum esse, ventum fuisse*. Vnum illud objici posse video, naturam verbi *eo* repugnare, quo minus accusativum statuamus, cùm dicitur, *Eo spectatum*. Nec enim simile est, ac cum aio, *eo mille passus*. Sed nodus hic exsolvitur, si respondeatur, ἔλλειψιν esse, cum dico, *Eo spectatum*, pro *ad spectatum*, hoc est, ad spectationem, quasi dicas, *Eo ad spectationem ludos*. Vt Plautus ‡, *Quid tibi hanc tactio est?* Et similia, quemadmodum cap. IX ostendimus.

‡ *Aulul. act. 3, sc. Redi.*

De supinis verò in V res magis etiam aperta est. Nam ea quomodo aliud, quàm nomina verbalia, esse possint, quum ita à verbo veniant, at haut tempus adsignificent, & (quod de supinis in V M non æquè parebat) liquidò sint certi casus? Sanè ablativos esse, apparet ex illo Plinii lib. VII: *Parvum dictu, sed immensum æstimatione*: tum eò quòd, ut dicimus, *facto opus est*, ita apud Ciceronem legamus lib. I de Invent. *Non longius, quàm scitu opus est, in narrando procedetur*. Et apud Terent. Heaut. Act. V, Sc. I: *Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, rem, & filium*: tum autem, quia, ut rectum est, *domum eo*, &, *domo eo*: sic apud Catonem sit de re Rust. cap. V: *Primus cubitus* (villicus) *surgat, postremus cubitum eat*. Suntque id genus, ὅσα χόϊς *. Ac hæc quidem ratio de casibus absque temporis adsignificatione omnium instar esse possit. Sed quo magis error hic conspicuus fiat, non abs re fecerim, si alias quoque rationes adjiciam.

* *instar pulveris innumera.*

Non leviter sanè nostram sententiam fulcit, quòd supina in V adjectivum admittant instar cæterorum nominum substantivorum. Lucilius: *dictu honesto*. Plautus Trinummo sc. ultimâ: *Meo datu*, id est, παρ' ἐμοῦ. Quomodo & dicimus, *meo allegatu, meo concessu*, ac similia. Livius lib. II: *Creatus Sp. Lucretius consul: qui magno natu intra paucos dies moritur*. Quinctilianus lib. VIII, cap. III, quod de Ornatu: *Rebus atrocibus verba etiam ipso auditu acerba magis convenient*. Plinius Secundus lib. XX, cap. V: *Cæpæ sativæ olfactu ipso & delacrymatione caligini medentur*. Agellius lib. XII, cap. IV: *Eos* (Ennii) *versus frequenti assiduoque memoratu dignos puto*. Et lib. XVIII, cap. XI: *Voces mihi visæ neque dictu profatuque ipso tetræ aut insuaves esse*. Præterea admittunt præpositiones ablativum regentes casum: ut apud Fabium lib. XI, cap. III: *Spiritus nec brevis, nec parum durabilis, nec in receptu difficilis*. Eodémque modo ait Naso lib. I de Remedio Amoris:

Quæritur, Ægisthus quare sit factus adulter.
In promtu causſa est; desidiosus erat.

Insuper inveniuntur horum & alii quidam casus. Nam ut Columella

dixit,

dixit, *Postremus cubitu surgat*: ita apud Plinium lib. XXVIII, cap. IV legimus: *Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus*: atque ut Cicero lib. III de Oratore inquit: *Senatus frequens vocatu Drusi in curiam venit*: ita apud Maronem legas XII Æn.

--- Nunc, ô nunquam frustrata vocatus
Hasta meos, nunc tempus adest.

Et quemadmodum Plautus ait:

Excipiam te lepidis victibus, piscatu probo:

Itidem apud eundem * est:

Post id piscatum hamatilem & saxatilem
Aggredimur.

* Plaut. Rud. act. 2, sc. Omnibus modis.

Sic non solum *nuptu* dicitur, sed & *nuptui*. Ita Cæsaris est lib. I belli Gallici: *Et sorores suas nuptum in alias civitates collocasse*. At Columella lib. IV, cap. III dicit, *filiam nuptui collocare*. Pluraque id genus attulimus superiori libro, cap. XLVII.

Quod si non inveniatur idem nomen in casu alio; dispiciendum, an non simile, & ejusdem significationis, in recto, aliove casu usurpetur. Nam, ut Plautus Casinâ dixit; *Illorum oratu faciunt*: ita apud Statium lib. VIII Theb. est; *--- Hilares deos precatus*
Nosse tuos ---.

Fateor interim, nonnunquam usu venire, ut nec alium casum inveniamus ejusdem vocis, nec vocabuli huic gemini; quomodo dicimus, *difficilis elocutu*, & *facilis lectu*; at *elocutus*, aut *lectus*, non dicimus: quomodo item apud Censorinum ‡ legitur, *à conditu urbis Romæ*: at *conditus Romæ* non invenimus. Verùm quando contingit, ut neutrum habeat locum, quid caussæ est, cur, cùm pro μονοπλώσις agnoscant *natu, permissu, jussu*, ac quædam alia; non itidem supina habeant pro διπλώσις quartæ declinationis, solum accusativum in V M, & ablativum in V habentibus?

‡ cap. 15.

CAPVT XII.

Supina priora naturâ suâ significant motum ad locum. Eadem interdum passivè exponuntur. Et contrà supina posteriora etiam activè nonnunquam accipiuntur. Valla refellitur, qui putabat, non posse ea exponi per nomen verbale.

NEc levis est quæstio de significatione supinorum priorum. Sed de hâc ambigere non possit, qui sciat, ea semper jungi verbis motum ad locum significantibus, idque vel occultè, vel manifestè. Occultè, ut in illo Plauti Aulularià †:

Coctum ego, non vapulatum, dudum conductus fui.

† Sc. Hoc quidem loco.

Nam qui coctum conductus erat, idem, ut coctum veniret, erat conductus.

ctus. Sic in illo Ter. Hec. *dare* aliquam *nuptum*. Hoc est, dare alteri, ut eam domum ducat. Nam ut virgo dicitur *nubere*, quod est faciem flameo velare: ita dicitur adolescens *domum ducere*, pro quo vulgò κατ' ἐλλειψιν *ducere* usurpatur. At manifestus est motus, quum apud Plautum Aulul. legimus: *Te id admonitum advento*. Et alibi, *Deos atque amicos iit salutatum ad forũ*. Item apud Terent. Eunucho: *Nam hæc est, quam miles à me vi nunc ereptum venit*. Apud Ciceronem, *venire admonitum*. Item: *Oratum, obsecratúmque venire*. Apud Livium, *venerunt quæstum*. Item, *misit speculatum*. Apud Catullum carm. x:

Varrus me meus ad suos amores
Visum duxerat.

Suntque alia id genus infinita. Negat tamen Saturnius, id perpetuum esse, ac lib. VIII, cap. VII, multa congerit loca, in quibus nullus significetur motus ad locum. Verùm, ut puto, poterat hac operâ supersedere. Quod ut pareat, exempla ab eo allata ad duas revocabo classes. Vna erit illorum, in quibus omnino intelligitur verbum substantivum; ut simplex supinum esse non possit. Ita dixit Plautus Cistellariâ: *— Eas si adeas, Abitum, quàm aditum malis —*.

Vbi *aditum*, & *abitum esse*, dicuntur, ut *amatum esse*: quod est præteritum infinitivi passivi. Sic idem Persâ: *Dum stas, reditum oportuit*. Pro *reditum esse*, ab impersonali *reditur*. Terent. Heaut. †

† act. 3, sc. 3.

Aliquot me adiere, ex te auditum qui ajebant, hodie filiam
Meam nubere gnato tuo. —

Quo loco nihil manifestius: ut omnino hîc Saturnii acumen desiderem. Quid quod his omnibus locis activi infinitivi perfectum usurpari potuit, *abiisse, quàm adiisse te; rediisse te; audiisse se*. Quæ quum manifestè tempus præteritum signent; priora quoque illa ejusdem temporis erunt, solâque different voce; puta, quòd hæc ab activis sint, illa non item.

Altera locorum classis est eorum, in quibus verbum substantivum intelligi nequit, eóque validiùs sententiam nostram concutiunt. Tale est hoc Terentii in Andr. *Vbi ubi erit, inventum tibi curabo & adductum tuum Pamphilum*. Et hoc Plauti Persâ: *Satis jam dictum habeo*. Et illud Ciceronis Philipp. v: *De Cæsare satis hoc tempore dictum habeo*. Sed his in locis arbitror usurpari participium accusativi casus, non supini. Vnum superaddit locum Saturnius, Cn. Pompeji in epist. ad Luc. Domitium *: *Cohortes, quæ ex Piceno & Camerino venerunt, ad me missum facias*. Qui loquendi modus planè insolens; non tamen Saturnii sententiam firmat, quum eo, contrà quàm voluit ille, motus significetur ad locum.

* apud Cic. lib. 8 ad Att. epist. 18.

Interdum tamen, fateor, supina exuunt naturam suam; ut quum juncta verbis *eo*, aut *pergo*, pro verbis ponuntur, unde descendunt. Plautus Casinâ *:

sinâ * : *Argentum siquis dederit, ut ego suspicor,* * Prolog.
Vltro ibit nuptum.

Id est, nubet. Sallust. Iugurth. *Ne, ignoscendo malis, bonos perditum eatis.* hoc est, perdatis. Tacitus Annal. lib. XV : *Contumelias ultum ibat.* Plinius in Panegyrico : *Ereptum alienas pecunias eunt.* Delectatus quoque hâc loquendi figurâ Agellius. Qui nunc *pergo*, nunc *eo* jungit supino. Ejus est lib. VII, cap. III : *Tum M. Cato exsurgit, optimos fidissimosque socios defensum conservatúmque pergit.* Et lib. XIV, cap. VI : *Meæ noctes, quas instructum ornatúmque isti, de uno maximè versu Homeri quærunt.* Ac alibi similiter, *Peccatum suum peccatis alienis exemtum purgatumque ibat.* Vsurpat & Claudianus lib. II de laudibus Stiliconis † : † vers. 84.

Vt bello Furias ultum, quas pertulit, iret.

Imò in passivâ quoque voce hoc loquendi genus locum habet. Nam M. Catonis est in oratione, quam pro se habuit in C. Cassium : *Contumelia mihi per hujusmodi petulantiam factum itur*, hoc est, fit. Verùm ne hæc quidem tanti sunt, ut me dejiciant de gradu. Siquidem primò in his significatio fuit motus : pòst usu aliam significationem induerunt. E. G. *Factum itur*, propriè est, opera datur, ut fiat : *perditum ire*, propriè est, in eo omnem esse, ut alius perdatur. Eadémque in aliis ratio est. Quare aliud est de natura supinorum disputare; aliud de usu, vel abusu.

Itidem errant plerique Grammatici, quum priora supina volunt venire ab activis, posteriora à passivis; ideóque priora activè exponi, posteriora passivè. Nam plurimùm quidem illa in V M (si *vapulatum*, similiáque exceperimus, quæ in præsenti ipso passionem notent) activè exponuntur: attamen, ut Saturnius quoque observavit, id perpetuum non est. Locus illustris est apud Martialem lib. XI, epigram. in Paullam. Verùm, quia vox in eo obscena, hîc apponi non meruit. Vnum tamen Agellii, vel Mutii potiùs, locum adferam. Ita enim Agellius lib. III, cap. II : *Quinctum Mutium jurisconsultum dicere solitum legi, non esse usurpatam mulierem, quæ Kalendis Ianuariis apud virum caussâ matrimonii esse cœpisset, & ante diem quartum Kalendas Ianuarias sequentes usurpatum isset.* hoc est, usurpata fuisset. Verùm hic loquendi modus planè infrequens est; ut meritò oscitantiæ damnandus sit Priscianus, qui quum nullam passivæ significationis adferat exemplum, credo quòd occurreret nullum; tamen, omnia albâ lineâ signans, utramque æquè supino huic significationem adsignat.

At magis etiam decepti sunt illis in V; quæ actionem quoque significare, autores sunt Diomedes lib. I, & Priscianus lib. octavo. Fateor quidem, non rarò ea rectiùs per passivum exponi, quo pacto *dignus lectu* idem est, quod *legi dignus* : quomodo Quinctilianus dixit lib. X : *Lyricorum*

Horatius ferè solus legi dignus. Et, *cognitu utile*, idem est, quod *cognosci utile*: quomodo Val. Maximus ait lib. IV: *Ardua imitatu, cæterùm cognosci utilia.* Verùm sexcenta adferri possunt, in quibus id non habeat locum. Nam quomodò passivè exponant illud Plauti Menæchmis: *Obsonatu redeo.* Aut hoc Catonis de re Rust. cap. V: *Primus cubitu surgat, postremus cubitum eat.* Vel illud Taciti lib. XV Annalium: *Cæsar rarus egressu.* Item hoc Statii primo Thebaid.

Quem tu venatu rediturum in limine primo
Opperiens.

Addamus his illud Plinii lib. XIV: *Forenses uvæ celeres proventu, vendibiles adspectu, portatu faciles.* Nam prima verba solùm activè explicantur, cùm eorum sententia sit, forenses uvæ celeriter proveniunt. At duo sequentes ablativi non minùs activè, quàm passivè, possunt exponi; vendibiles sunt, si adspicias, vel si adspiciantur; tales, ut facilè eas portes, vel ut facilè portentur. Sed cur non ipsum Ciceronem ad partes vocamus? Sanè usitatè dicitur, *difficile dictu, difficile cognitu.* Sed Cicero hæc activè extulit. Nam lib. I Tuscul. Quæst. ait: *Hominum quanta sit mens, difficile est existimare.* Item de Perfecto Orat. *Non est difficile cognoscere.*

Neque verum est, quod Valla putabat, supina, quæ vocant, in V, non posse exponi per verbale. Nam, ut Fabius dixit, *Lyricorum Horatius ferè solus legi dignus*: ita ait Agellius lib. XII: *Dignus sanè Seneca videatur lectione.* Imò & Cicero primo Offic. inquit: *In rebus cognitione dignis.* Et ad Dolabellam: *Oratiunculam pro Dejotaro velim sic legas, ut inopem, nec scriptione magnopere dignam.* Et hæc de modis. Nunc ad temporum doctrinam transeamus.

CAPVT XIII.

In temporum doctrina, etiam florente Roma, hæsere viri præstantes. Cur Ægyptii triplex tempus signarint capite leonis, lupi, & canis. Triplex tempus infectum. Faciem, *pro* faciam. *Triplex tempus factum. Futurum exactum, quod in RO desinit, distinguitur à futuro simplici, sive infecto. Futurum exactum non minùs esse indicativi, quàm subjunctivi modi. Etiam Græcos hoc tempus habere ostenditur.*

ETsi autem non ignoro, quàm multis tempus & oleum perdere videar, qui, prolatis posthabitisque studiis gravioribus, non dubitem hasce Grammaticorum minutias, &, ut illi putant, τριτίσματα, in medium adferre, & è re tenui aliquid, si non gloriæ, saltem fructus publici sperare: tamen, quod bonâ cum eorum venià dictum velim, majoris nunc apud me sunt judicia augustæ antiquitatis; quæ existimabat, ab horum notitiâ non multa modò poëtarum, aut historicorum loca lucem fœnerare; sed & gravissimas

vissimas Iuris controversias. Hacpropter nec Q. Scævolæ pater, nec Brutus, Manilióque, nec Nigidius Figulus, Romanorum post Varronem doctissimus, disquirere gravabantur, utrùm vox, SVRREPTVM ERIT, in postfacta, an antefacta valeat; hoc est, futurine, an præteriti sit temporis, quando in veteri lege Atiniâ legitur; QVOD SVRREPTVM ERIT, EIVS REI ÆTERNA AVTORITAS ESTO. Nec puduit Agellium hac de re caput integrum contexere septimodecimo Atticarum noctium libro. Apud eundem cap. secundo libri duodevicesimi legimus, inter Saturnalicias quæstiones eam fuisse postremam, *scripserim, venerim, legerim, cujus temporis verba sint, præteriti, an futuri, an utriusque.* Quamobrem eos mirari satis non possum, qui hujusmodi sibi à pueris cognitissima fuisse parùm prudenter, aut pudenter, adserunt; quum in iis olim hæsitarint viri excellentes, & quidem Romani, suæ sine dubio linguæ scientissimi. Nos verò sciolos istos valere jubeamus, veterumque curatam sequentes diligentiam, Grammaticorum de temporibus edicta non somniculosè ponderemus.

Tempus ex Grammaticorũ, ac vulgi sententiâ (aliter enim disputat Philosophus lib. v φυσ. ἀκροάσ.) triplex statui solet: præsens sive instans (quomodo id Charisius * passim, itẽ Diomedes, & alii, appellant) adhæc præteritum, & futurum; quæ tria tempora tricipitis animantis signo indicabant Ægyptii. Quippe apud eos, utì autor est Macrobius primo Saturnalium libro, cap. xx, leonis capite mònstrabatur præsens tempus, quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præsenti valida fervénsque est. Præteritum tempus lupi capite signabatur, quoniam memoria rerum transactarum rapitur & aufertur. Canis blandientis effigies futuri temporis designabat eventum, de quo nobis spes, licet incerta, blanditur.

* *lib. 3, cap. de confusis &c.*
† *lib. 1 de verb. declin.*

Hæc tria tempora revocamus ad duo, infectum, & perfectum. Infectum est triplex; præsens, ut *facio*; præteritum imperfectum, ut *faciebam*; futurũ simplex, ut *faciam*, sive, quomodo veteres, Fabio teste, locuti, *faciem*: quo usus Plautus Asin. † *Faciem exoptatæ obtingant.* Sanè ita scripsisse Plautum, non *facilè*, quòd est in vulgatis, pignus in omnes fortunas suas dare se paratum scripsit Lipsius. Καὶ τοῦτο παρέργως. Perfectum itidem triplex: perfectum simplex, ut *feci*; plusquamperfectum, ut *feceram*; futurum exactum, ut *fecero.* Nam quum dico, interim *fecero, docuero, amavero*, rem significo, quæ nondum est; & eandem considero, quasi fuerit; eóque in hoc tempore, & futuri, & præteriti significatio concurrit; unde futurum exactum appellatur: quod qui à futuro simplici non distinxerunt, haut satis cogitarunt, aliud esse, *cum cenabo*; aliud, *cum cenavero*: illud valere *inter cenandum*; hoc, *cenâ peractâ*: parque in similibus ratio est. Præterea iidem Varronis

† *Act. 3, Sc. Cur me retentas nunc.*

autoritate refelluntur ; qui & ipſe ſecundo , tertióque de Analogiâ , tria agnoſcit tempora infecta, *pungo*, *pungebam* , *pungam* : & totidem perfecta , *pupugi*, *pupugeram* , *pupugero*. Quin hoc vel origo ipſa docuerit Grammaticos noſtros. Nam merum futurum eſt à præſenti ; quomodo *pungam* eſt à *pungo*. At *punxero* non minus eſt à *punxi*, quàm *punxeram*.

Dicent fortaſſe,eſſe loca non pauca,quibus hujuſmodi ſignificent futurum infectum. Verùm de locis , quæ adferunt, non laboro ; tum quia in iis quoque præteritum tempus occultè adſignificatur ; tum quia , ut hoc non eſſet, nobis nunc de primariâ duntaxat ſignificatione quæſtio eſt.

Itidem falluntur, cùm tempus illud in RO exiens , quod futurum exactum appellamus , in adjunctivi tantùm temporibus reponunt. Quippe non minùs indicativi modi eſſe, vel hæc fidem fecerint. Cic. lib. VII ad Att. epiſt. XV : *Vicerit enim, ſi COS. factus erit.* Idem ad Plancum Lib. X , epiſt. XIII , iterumque XIX : *Qui Antonium oppreſſerit , is bellum confecerit.* Terent. Andr. Act. IV, ſc. Hoccine credibile eſt :

— Atque aliquis dicat, nihil promoveris.
Multùm moleſtus certè ei fuero, atque animo morem geſſero.

† Et infinita ejuſmodi.

Καὶ μύρια ὅσα † .

Porrò nec Græci hoc tempore deſtituuntur : ſed hi , ut Latini in voce paſſivâ ſolent,circumloquuntur id per participium præteriti paſſivi,& futurum vocis εἰμί. Dicunt enim τετυφὼς ἔσομαι, νενικηκὼς ἔσομαι, &c. Ita locutus Ariſtoteles in Topicis : Δείξαντες ὅτι παντὶ ὑπάρχει , ἢ ὅτι τινὶ ὑπάρχει δεδειχότες ἐσόμεθα : hoc eſt , *qui monſtravit ineſſe aliquid omni , & alicui ineſſe monſtraverit.* Quod ſicui nihilominus ſtet ſententia,tempus hoc ſub ambiguâ ſignificatione in conjunctivo potiùs tradere,quàm in indicativo : mihi quidem tanti hæc res non erit , ut magnopere adverſus ejus ſim adverſaturus ſententiam ; modò idem hoc ſaltem agnoſcat , tempus iſthoc unâ voce comprehendere præteritum, & futurum.

CAPVT

CAPVT XIV.

Quo pacto verbum passivum habere possit imperativum. Ne quidem Latinos carere tempore misto ex præterito, & futuro. Vnius ejusdemque temporis videri, quæ præsens ac futurum imperativi vocitant. Imperativus non minùs primâ caret plurali, quàm singulari. Tertia singularis nunquam in T, sed in TO semper desinit. Secunda pluralis vel TE, vel TOTE, terminationem habet. Cornelii Frontonis discrimen inter eas rejectum. Lambini in Plauto correctio improbata. Secunda pluralis passivæ vocis in MINOR. Antiquitus singularem secundam in MINO exiisse. Pluralia in VNTOTE non sunt Latina, sed inane Grammaticorum commentum. Futurum indicativi pro imperativo positum.

DE Imperativo etiam varia in disceptationem veniunt. Primùm, qui fieri possit, ut imperativum habeant passiva, cùm passio imperari non possit. Sanè servo si dicam, *amator ab hero*, dicat ille, non sibi hoc imperari debere, ut ametur; quippe qui nihil æquè expetat: sed à domino poscendum, ut amare fidelem servum velit. Verùm non obscurè huic argumento occurritur. Nam etsi passio semper pendeat ab agente, eoque, si propriè sumas, absurdè præcipiatur: tamen dispositio ad patiendum pertinet ad agentem, & iccirco meritò mandatur. E. G. *amator ab hero.* hoc est, ita vitam compone, ut ameris. Sic *docetor*, hoc est, ne respue doctorem, sed imbibe ejus verba. *Patitor injurias*, hoc est, ne par pari dato redhostimentum: atque ita in aliis.

Sed operosior quæstio consurgit de præterito tempore imperativi passivi. De quo priusquam exponam sententiam meam, egregium adducam Prisciani locum è lib. VIII: *Apud Græcos etiam præteriti temporis sunt imperativa: quamvis ipsa quoque ad futuri temporis sensum pertineant: ut ἀνεῳχθήτω πύλη, aperta sit porta. Videtur enim imperare, ut in futuro tempore sit præteritum: ut si dicam, aperi nunc portam, ut crastino sit aperta. Ergo nos quoque possumus in passivis, vel in aliis, passivam declinationem habentibus, uti præterito tempore imperativi, conjungentes participium præteriti cum verbo imperativo præsentis, vel futuri temporis: ut, amatus sit, vel esto, πεφιλήσθω: doctus sit, vel esto, δεδιδάχθω: clausus sit, vel esto, κεκλείσθω.* Hæc Priscianus: eandemque quæstionem tangit in XVIII. Quibus compulsi, ita planè judicamus, Latinos quidem non habere vocem simplicem, uti Græci: sed si passiva non omnino carent præterito, nec imperativum destitui hujusmodi futuro. Nam cur illud Basi lib. I Ἀνθολογ. † Νῦν γε μόθε κορίσασθε, transferre non liceat, *Nunc verò labore satiati* † ὡς ἐπίπαν.
estote: vel, (quando pro imperativo etiam subjunctivo sæpe utimur) *satiati sitis.* Item cùm Aristoteles in Prædicamentorum ait libro: Περὶ μὲν τῆς

Digitized by

ἐστίας τοσαῦτα εἰρήσθω. Nonne hoc valet, *De substantia hæc dicta sunto.* vel, *hæc dicta sint.* Quomodo Varronis ipsius est lib. IV de L. L. *Quod ad temporum vocabula Latina attinet, hactenus sit satis dictum.* Ciceronis item lib. IV de Finibus: *Sed primùm positum sit, nosmet ipsos commendatos esse nobis; primamque ex natura hanc habere appetitionem, ut conservemus nosmet ipsos.* Livii quoque est lib. VII: *Hæc dicta sint patribus.* Fabii est lib. I, cap. I: *De pueris, inter quos educabitur ille huic spei destinatus, idem, quod de nutricibus, dictum sit.* Quare si κείσθω, & εἰρήσθω, Græcis sint præteriti temporis, etiam ejus temporis erint hæc circumlocutione prolata, *posita sint*, vel *sunto; dicta sint*, vel *sunto.* Itidem cur dicere non liceat, *cibus intra horam coctus esto: hi vincti sunto; ante adventum meum: priusquam revenerit tribunus, chlamyde indutus esto: ante Nonas proximas omnes parati sunto:* similiaque. Nec enim dici potest, *indutus, paratus*, cæteráque, hîc esse nomina, cùm tempus præteritum adsignificent. Et cur in indicativo passivo, itémque subjunctivo, dicamus, circumscribi præterita perfecta, & plusquamperfecta, per participium, & verbum substantivum: at in imperativis idem fieri negemus, quum rarò quidem usum eorum exigat necessitas: neutiquam tamen, vel vocis, vel rei repugnet natura?

Quamobrem aut nusquam eorum, ubi periphrasi opus, in temporum doctrina ratio habenda; aut, contrà quàm Grammatici tradiderunt, tria sint imperativi passivi tempora: è quibus tertium hoc, quod adjecimus, magis differt à duobus aliis, quàm ipsa inter se. Nam etsi *ama*, & *amato*, itemque *amare*, & *amator*, eo distinguant, quòd illis imperemus, aut rogemus, ut aliquid statim præstetur: his autem quippiam præscribamus, ut successu temporis fiat: tamen usus docet, promiscuè usurpari; adeò quidem, ut eâdem quoque in oratione diversæ hæ terminationes habeant locum. Virgil. Ecl. IX:

Et potum pastas age, Tityre, & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caveto.

M. Cicero epist. ad Appium: *Vale, & in censura, si jam es censor, ut spero, de proavo multùm cogitato tuo.* Q. Cicero comment. de pet. cons. *Cura, ut tui cupidi sint, elaborato, appetito,* &c. Quare & videri possint ejusdem esse temporis, *cave*, & *caveto*; *punge*, & *pungito.* Nobis quidem, quantò hæc magis pensiculamus, tantò impensiùs se hæc probat sententia. Nam & dixit Plautus Mercat. Act. II, Sc. II:

DEM. Lysimache, salve. LYS. Euge, & tu Lysimache, salveto.

Idem Pœn. Act. V, Sc. II:

AGAR. Mi patrue, salve. POEN. & tu salveto, Agarastocles.

Quibus in locis, si *salve* præsentis sit temporis, consequitur, Lysimacho, & Agarastocle, salutem in præsenti optantibus, Demiphontem, & Pœnum, optare

optare eandem in futurum: quod mihi quidem ineptum ac ridiculum videtur. Scio, Diomedem aliud sentire, qui agnoscit quidem, promiscuè usurpari *amo*, & *amato*: sed vocat hoc abuti personis futuri temporis, pro præsenti. Aliquid diceret, si rarus esset usus iste promiscuus. Atqui, ut bene observat Martinus Cueva Carmonensis *, multa sunt loca, ubi non post aliquod tempus, sed jamnunc, aliquid fieri postulemus. Cicero pro Roscio Amerino: *Etenim quærere ita debetis: ubi multa avarè, multa audacter, multa improbè, multa perfidiosè facta videtis, ibi scelus quoque aliquod latêre inter illa tot flagitia putatote.* Act. III in Verr. *Homines scitote esse quosdam.* Virgil. x Æn. *Nunc conjugis esto Quisque suæ, tectique memor.*

* *Lib. de corrupto genere docendi sermonem Latinum.*

De tertia quoque singulari, ac primâ plurali, secus sentimus, quàm vulgus facit. Nam *caveat, pungat, amet*; *caveamus, pungamus, amemus*; non magis imperativi modi esse possunt; quàm si ei, qui impediat, quò minùs possis amare, docere, legere, audire, dicas, *amem, doceam, legam, audiam*; quæ nunquam imperativi modi esse fatentur ipsi. Quare utraque subjunctivi modi dici debent. Nempe primam pluralem non magis agnoscit imperativus, quàm singularem. Nam sani hominis non est, *amem*, & *amemus*; *doceam*, & *doceamus*; modis integris separare. Tertia verò singularis non est *amet*, sed *amato*; non *doceat*, sed *doceto*. Maro v Æn.

Omnibus hic erit unus honos, tres præmia primi
Accipient, flavâque caput nectentur olivâ.
Primus equum phaleris insignem victor habeto.
Tertius Argolicâ hac galeâ contentus abito.

At secunda pluralis est duplex, *amate*, & *amatote*; *videte*, & *videtote*. Cornelius Fronto, libello de vocabulorum proprietate, inter *videte*, & *videtote*, hoc statuit discriminis, quòd illud imperet, hoc mandet: quo innuit, illud esse præsentis, hoc futuri temporis. Verùm quia hanc sententiam sola tuetur veterum aliquot Grammaticorum autoritas; nondum aliud mihi persuadere possum, quàm ea unius esse temporis.

Immeritò verò ab aliquibus de posteriori terminatione dubitatur. Nam dixit Ennius Annali I:

Alternum seritote diem concorditer ambo.

Cicero pro Roscio Amerino: *Verùm id, quod adhuc est suspicionosum, nisi perspicuum res ipsa fecerit, hunc adfinem culpæ judicatote.* Et eâdem: *Deinde, si voletis, etiam tum, cùm verisimile erit aliquem commisisse, in suspicione latratote.* Ovidius lib. IX Met. fab. VIII:

Lac facitote bibat, nostrâque sub arbore ludat;
Cúmque loqui poterit, matrem facitote salutet.

Sed crebra imprimis apud Plautum. Vt Sticho Act. I, Sc. Qui manet:

net : *Siquis mequæret, inde vocatote aliqui.* Idem Rudente Act. III, Sc. Vtrùm tu leno, usurpat, *respondetote, itote,* & antiquum, *amplectitote.* Et scenâ ultimâ Act. V, *venitote, cœnatote.* Ejusdem est Epidico Act. II, sc. Tacete :

--- Si placebit, utitor
Consilium. si non placebit, reperitote rectius.

Vbi *utitor* Periphanem respicit, cujus res agebatur : *reperitote* autem, & Periphanem, & Apœcidem. Quare frustra est Lambinus, quum pro *utitor* legere jubet *utiminor.*

Etsi autem *utiminor* hic, ut metrum quoque indicat, locum non habet : non tamen tantopere insaniendum, ut damnemus, tanquam minùs Latinum, viri docti exemplo, qui *amaminor, doceminor,* similiáque, barbara esse ait. Nam alia suppetunt Plauti loca, quibus hæc Latina esse evincamus. Vnum alterúmque apponam. Pseudolo Act. III, sc. Forum coquinum :

Si quò hic gradietur, pariter progrediminor.

Epidico act. V, sc. Satin' ille homo, idem usurpat *arbitraminor.* Facta sunt hujusmodi ab antiquis singularibus, *progredimino, arbitramino,* &c. Ita Cato dixit *præfamino,* & apud Festum est *famino.* Quin in priori Plauti loco Turnebus, & Lambinus, è Camerarii manuexaratis legunt *progredimino.* Sed *progrediminor* retinendum esse, putat nobiscum Valens Acidalius. At non displicet correctio Amplissimi, nec exiguo literarum damno denati, Iani Rutgersii nostri : qui in eruditis ad Horatium notis verba Legis XII Tabb. sic emendat : SI IN IVS VOCATIO FVAT, ATTESTAMINO. Qui locus in vulgatis Porphyrionis codd. corruptissimè legitur.

Tertia plurativi est non *ament, doceant,* &c. (nam hæc quoque subjunctivi sunt modi) sed *amanto, docento,* &c. Eodémque pacto in passivâ voce tantùm *amantor,* & *docentor* legitur. Horatius in epist. ad Pisones :

Non satis est pulchra esse poëmata : dulcia sunto,
Et, quocunque volent, animum auditoris agunto.

At *amantote, faciuntote, aguntote,* similiáque, sunt Grammaticorum commenta, quum nusquam vel in antiquis reperiantur legibus; in quibus, *sunto, parento, habento,* non *suntote, parentote,* aut *habentote* legimus. Cicero lib. III de Legibus : *IVSTA imperia sunto, iisque cives modestè ac sine recusatione parento.* Ibidem : *REGIO imperio duo sunto, eique præeundo, judicando, consulendo, prætores, judices, consules appellantor. militiæ summum jus habento. nemini parento. ollis salus populi suprema lex esto.*

Quod autem de *amet,* & *ament,* ac similibus, dixi, idem in voce passivâ locum habet, quia *ametur,* & *amentur, doceatur,* & *doceantur,* subjunctivi sunt modi; quum non magis notent imperium, quàm *amer,* aut *docear.* Neque est, quòd

est, quòd quis veterum recentiorúmque autoritatem mihi opponat : nam rationibus putari oportet ; quibus si vincar, primus ero , qui propria cædam vineta. At enim dicas, non minùs imperium notare *amet*, quàm *amato*; & *ament*, quàm *amanto*; itémque *ametur*, quàm *amator*; & *amentur*, quàm *amantor*. Fateor : verùm non dispiciendum , quid fiat interdum , verùm quæ princeps sit significatio, quæ contrà secundaria; qualis est, quum conjunctivus induit imperativi significationem ; ut in illo Martialis lib. v, epigram. de Erotio :

Mollia nec rigidus cespes tegat ossa : nec illi
Terra gravis fueris : non fuit illa tibi.

At quis dixerit, *tegat*, & *fuerit*, propriam esse imperativi terminationem ? Donatus in illud Terentii * : *Si certum est facere, facias : facias*, inquit, *pro facito*. Et alibi † , *Quiescas* , inquit, *positum, pro quiesce : aut deest volo, aut facito*. Adde quòd, si ea nos ratio movere debet, ut talia imperativi modi credantur; sanè futura indicativi, imperativo quoque accensèri possunt; quia *valebis*, & *salvebis*, idem sunt, quod *vale* , & *salve*. Equidem sæpe ita locuti veteres. Multorum locorum instar sit illud Columellæ lib. XII , cap. XXXVI : *Id mistum conjicies in amphoram novam, & implebis ad summum : tum adjicies ramos roris marini* , &c. Quod si hæc imperativo accensere ausi non fuerunt ; profectò nec illa debuerunt , quum par sit amborum ratio. Hactenus de Imperativo.

* Eun. Act. 2, sc. 3.
† Andr. act. 3, sc. 4.

CAPVT XV.

De temporibus Subjunctivi. Terminatio E M , vel A M , nunc præsentis est, nunc futuri. Terminatio R E M triplici tempori accommodata est. Terminatio R O semper notat futurum exactum : sed illa in R I M , nunc simplicis præteriti, nunc futuri exacti significativa est. Præter vulgares, duæ olim subjunctivæ terminationes erant ; in I M , & S S O. Excantasso , levasso , abjurasso , licesso , jusso, supersesso. *Festus, & apud eum Ennius, ac Attius, emendantur.*

IN temporibus Subjunctivi (sub quo Optativum comprehendi dicebamus) primò se offert terminatio in E M , vel E R ; A M , vel A R : ut, *amem, amer* ; *diligam, diligar*. Hæc nunc præsentis est temporis, nunc futuri. Nam præsens est, *Cùm te amem*, vel, *diligam fratris germani loco* : item , *Cùm à te nunc amer*, vel , *diligar quàm maximè*. At futurum fuerit, *Si æquè, in posterum amer : si futuris in annis æquè diligar; si cras veniant*, & similia. Quare futurum est in illo Ciceronis ad Att. lib. VIII, epist. II : *Est mihi præcipua caussa manendi : de qua utinam aliquando tecum loquar*. Et similiter statuo de illo Ovidii epist, Hypsipyles ad Iasonem :

Credula res amor est : utinam temeraria dicar
Criminibus falsis insimulâsse virum.

Linacer * putat, esse præsens modi Potentialis: sed addit, hoc sæpe futuro esse æquale. Atque hoc etiam ait contingere in illo Terentii †, *Di illum perdant.* Et ‡, *Di te eradicent.* Item isto Ciceronis ad Att. * *Atque utinam ipse Varro incumbat in caussam.* Mihi non incommodè dici videtur, hæc esse præsentis; sed ejusmodi, quod admistam habeat futuri significationem.

* *lib.* 1, *cap. de Modo.*
† *Eun. act.* 2, *sc.* 3.
‡ *And. act.* 4, *sc.* 5.
* *lib.* 8, *epist.* 2.

Similiter terminatio in REM, & RER, tum præsentis temporis est, tum præteriti imperfecti, tum futuri. Præsentis est, *Vtinam Titius studia magis amaret.* Præteritum verò, *Cùm studia magis amaret, quàm nunc facit.* Futurum est, *Operam dedisses, quam debebas : magis te amarem posthac, & fortasse paucis diebus darem, quod desiderium expleret.* Quæritur, quo tempore Terentius utatur in isto † : *Vtinâ istuc verbum ex animo ac verè diceres.* Præteriti imperfecti esse, ait Linacer ‡. Sed qui attenderit ad dicentis sententiâ, præsens potiùs statuat. Quo in tempore etiam dicit Cicero ad Cæcinam lib. VI * : *Nolo enim, hunc de me optimè meritum, existimare, ea me suasisse Pompejo, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, & princeps : sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet.* Vbi *habere* non alius temporis est, quàm *habet.*

† *Eun. act.* 1, *sc.* 2.
‡ *lib.* 1, *cap. de Modo.*
* *epist.* 6.

Sed præcipua controversia est de tempore in RIM, & RO. Nam RIM vulgò præteriti, RO futuri esse dicunt. Ac metuo, ne si aliquem è trivio audias, sibilo excipiat, hoc qui ignoret. Nimirum hanc sapientiam necdum didicerant veteres illi doctique Romani, quos, uti ex Agellio suprà audiimus, non puduit disceptare, utrùm illa in RIM præteriti sint temporis, an potiùs futuri.

Vt verò omnis hæc controversia meliùs intelligatur, distinctè aliqua considerare oportet. Primùm illud, ut, quæ in RO desinunt, nunquam de præterito usurpentur. Quis enim dicit, *Si heri fuero Romæ*, pro *fuerim.* Alterum est, ne quidem signari eo unquam futurum infectum. Nam aliud est, *Cum Romam perreptabo :* aliud, *Cùm Romam perreptavero :* quia illic consideratur res simpliciter, ut futura : hic insimul, ut peracta. Quare liquet, illa in RO habere significationem ex præterito futuro coalitam : & eapropter à Varrone vocatur futurum exactum, ut superiùs dicebamus. Dispar verò ratio est illorum, quæ in RIM desinunt. Nam est cùm hæc designant simpliciter rem omnino præteritam : est item cùm eandem habent significationem ac futura exacta. Quod ita esse ex eo colligimus, quia non Latinè minùs dicatur, *Si Romæ cras fuerim*, quàm, *Si fuerim heri.* Ita apud Terentium legimus Andr. *

* *act.* 1, *sc.* 2.

Eâ lege atque omine, ut si te inde exemerim, ego pro te molam.

† *act.* 3, *sc.* 2. Item † : *--- Certè si resciverim.*

Eunu-

Eunucho * : *Si id fecerim.*

Ejuſdem eſt Heautontim. †

Vbi ſi paullulum modò quid tete fugerit, ego perierim.

Plautus Pſeudolo † :

— Si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.

Ibidem : *Quis igitur argentum reddet, ſi dederim tibi ?* Ac ſimilia paſſim occurrunt.

Ex his alia etiam quæſtio lucem capit, an RIS, & RITIS, modulo diſcrepent, cùm præteritum ſignificant, à RIS & RITIS futuri. De qua ſatis diximus lib. II Artis Grammaticæ, cap. XXI, & XXXI.

Præter vulgares terminationes ſubjunctivi duæ fuere aliæ apud antiquos: una præſentis in IM, qualia *edim, duim*, atque alia : ut dicemus, cùm in Heteroclitorum doctrina de *Auſim*, & *Faxim*, agemus. Altera eſt futuri exacti in ASSO exeuntis : ut in Legg. XII Tabb. SI QVIS ALIENAS FRVGES EXCANTASSIT, KAPITAL ESTOD. Vnde Seneca lib. IV Nat. Quæſt. cap. VII : *Et apud nos in* XII *Tabulis cavetur, nequis alienas fruges excantâſſit.* Ennii quoque eſt apud Ciceronem * : *O Tite, ſiquid ego adjûvo, curámve levaſſo.*

Multa hujuſmodi ſunt apud Plautum : ut Perſa Act. IV, Sc. Cui homini : *— Nequis mihi in jure abjurâſſit.*

Et Rudente Act. III, Sc. Vtrum tum leno : *— Tetigerit*
Invitas, ni iſtunc iſtis invitaſſitis :

quo ex loco quoque eſt cognoſcere, in pluralis primâ & ſecundâ perſonâ rectè corripi penultimam. Idem Sticho Act. I, ſc. Famem fuiſſe :

Ni vere perierit, ſi cœnâſſit domi.

Et ſcenâ, Quiſnam obſecro :

Præter hâc ſi me irritaſſis.

Idem eâdem Comœdiâ Act. IV, ſic ſcenam inchoat :

Ita me Di bene ament, meáſque mihi bene ſervaſſint filias.

Et ſc. penultimâ :

Agedum Stiche, uter demutâſſit, poculo multabitur.

Moſtellariâ Act. I, Sc. Iam pridem ecaſtor, legere eſt *enicâſſo, liberaſſo, ſervaſſo : Ego ſi bonam famam mihi ſervaſſo, ſat ero dives.*

Caſinâ act. V, ſc. ult. *amaſſo*, & *eccœpſo*. Videtur quoque hujus formæ eſſe *liceſſo*, pro *licuero*. Aſinariâ Act. III, ſc. Cur me retentas :

Næ iſte hercle ab iſtâ non pedem diſcedat, ſi liceſſit.

Simileque apud eum non ſemel, item Catonem, & Cic. de Leg. *prohibeſſit* pro *prohibuerit*.

Nec diſſimile eſſe cenſent apud Maronem †, *Cætera qua juſſo* : pro *juſſero* :

* *Act.* 5, *ſc.* 2, *Vbi tamen Faernus*, *fecero. Sed priora modo legit quoque Donatus.*

† *act.* 2, *ſc.* 3.

† *Sc. Pſeudolo non audit.*

* *de Senect.*

† *Æn.* II. *verſ.* 467.

& in lege antiquâ apud Ciceronem de Legg. *Prodigia, portenta ad Hetruſcos & haruſpices, ſi ſenatus juſſit, deferunto.* Vbi *juſſit*, pro *juſſerit*, poni, rectè monet ad eum locum Turnebus. Sed hoc diſſimile eſt. Nam *juſſo* pro *juſſero* mera ſyncope eſt. At in prioribus præterea R in S mutatum eſt. Vt, *expugnavero, expugnâro, expugnaſſo; levavero, levâro, levaſſo; licuero, licêro, liceſſo; occæpero, occæpro, occæpſo.* Cujuſmodi antiquiſſimi ſimplici S : (nec enim illi geminabant conſonas:) poſtea ſecuti geminato ſibilo extulerunt. Magis ſimile eſt *ſupereſſo.* Etſi enim in cunctis Feſti codd. nunc *ſupereſcit* per tertiam literam legere ſit : tamen planè cenſeo, *ſupereſſit* ſcribi debere. Nam à *ſupero* quidem erit *ſupereſco*, ut ab *aggravo, aggraveſco:* ſed *ſupereſcit* non habet ſignificationem inchoativorum : eoque potiùs cenſeo, ut pro *licuero*, poſt V extritum, R in S S mutato, dicimus *liceſſo:* ita & pro *ſuperero*, R in S S converſo, *ſupereſſo* dixiſſe veteres. Et juvat, quòd non alibi invenias hoc verbi, quàm in uno iſtoc tempore. Vti apud Ennium :

Dum quidem unus homo Romanus togâ ſupereſſit.

Ita locum hunc puto legi debere. Vti & iſtum Attii in Chryſippo, quem idem adducit : *— Qui ſupereſſit hinc,*

Spartam atque Amyclas trado —.

Sanè MSSi, & codex Ald. ac eo antiquior Mediolanenſis, habent, *Qui huic ſupereſcit.* Sunt qui reponant; *Quin huic ſi ſupereſcit, Spartam atque Amyclas trado.* Sed nulli hic numeri, niſi ſcribas, ut ex jambico ſit :

— Quin, ſi ſupereſcit, huic Spartam, atque Amyclas trado —.

Quod non improbo : niſi quod *ſupereſſit* malo, quàm *ſupereſcit*, uti dixi.

CAPVT XVI.

In Infinitivo non eſt eadem vox præſentis, ac præteriti imperfecti. In eodem duplex futurum malè à Grammaticis confundi. Futurum hoc eſſe omnis generis, ac numeri. Ac par fortaſſe ratio præteriti paſſivi. Etiam tempus hoc ἀπερίφραστον † per verbum FORE. Saturnii error, credentis FORE eſſe præſentis. Futura futuris rectè jungi : imò & præteritis tum activæ vocis, tum paſſivæ.

† circumloquimur.

SVpereſt infinitivus : cujus triplex item tempus ; præſens, præteritum, & futurum. Sed præteritum imperfectum malè putarunt voce idem eſſe ac præſens. Nam pro *gaudeo, quòd amas*, rectè dicitur, *gaudeo te amare.* At pro illo, *gaudeo quòd jam tum amabas*, non item dicere liceat, *gaudeo te jam tum amare*, ſed *amâſſe.* Quare *amare* quidem eſt præſens : ſed *amaviſſe*, non tantùm præteritum perfectum, & pluſquamperfectum, ſed etiam imperfectum comprehendit. Video objici à nonnullis, quòd ſæpe, per enallagen, prima infinitivi vox pro indicativi imperfecto accipiatur : ut illo Maronis :

Maronis *: *Tum pius Æneas humeris abscindere vestem.* * 5 Æn.

Vbi *abscindere* poni ajunt pro *abscindebat*. Sed falluntur. Neque enim est enallage, sed ellipsis, quia intelligitur *cœpit*: quod in libro de structura pleniùs ostendemus.

Altera difficultas occurrit in temporibus, quæ circumloquimur per SVM, vel EO. Tale est futurum activum; quod duplex hîc non minùs se offert, quàm in Indicativo passivo. Nam ut istic aliud est futurum simplex; quale *amabor*: aliud, quod Varro vocat exactum, ut *amatus ero, vel fuero*: ita hic in voce activâ, aliud est futurum simplex sive infectum, quale *amaturum esse*, id est, quod amabit: aliud verò futurum exactum, ut *amaturum fuisse*, id est, quod amavisset. Cicero in Verrem: *Dico illum hæc venditurum non fuisse.* Quod sanè aliud est, quàm *venditurum esse.* Idem in eundem: *Vt perspicuum sit omnibus, nunquam Lampsacenos in eum locum progressuros fuisse.* Idem Tuscul. III: *Theophrastus moriens accusâsse naturam dicitur, quòd corvis & cornicibus vitam diuturnam, quarum id nihil interesset; hominibus, quorum maximè interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrinâ hominum vitâ erudiretur.* Cæsar lib. III belli civilis: *Existimabant plerique, futurum fuisse, ut oppidum amitteretur.* Plinius in Panegyr. *Non putassemus, istud te facturum fuisse, nisi recusasses.* Mirus Grammaticorum stupor, cùm hæc confundunt.

Futura in RVM antiquis haut fuere certi generis, aut numeri: quemadmodum de infinitivo tradunt Gellius lib. I, cap. VII, Priscianus lib. IX, extremo cap. de prima Conjugat. Augustinus Saturn. lib. IV, cap. X, Carrio lib. II Antiquarum Lect. cap. I, &c. Exemplis aliquammultis id confirmabimus. C. Gracchus: *Credo ego inimicos meos hoc dicturum.* Valerius Antias: *Aruspices dixerunt, omnia ex sententia processurum.* Lucilius apud Prisc. lib. IX, sic ad Penelopam conversus ait: *Nupturum te nupta negas, quòd vivere Vlyssem Speras.* Cato in V Originum: *Illi polliciti sese facturum omnia.* Quadrigarius: *Hostium copias ibi occupatas futurum.* Idem: *Est quod speremus Deos bonis benefacturum.* Sylla in XXI rerum suarum: *Ad summam perniciem Remp. perventurum esse.* Ita rectè est in MSo Prisciano meo; pro quo antiqua Veneta, & nupera Putschii, habet *perventuram*, contra Prisciani mentem, qui disertim participii neutri fecerat mentionem. Laberius: *Non putavi hoc eam facturum.* Ac denique Tullius ipse Verr. V: *Hanc sibi rem sperant præsidio futurum.*

Neque id tantùm verum videtur in futuris activis; sed etiam præteritis passivis. Plautus Amphitr. Prologo:

Iustam rem, & facilem, esse oratum à vobis volo.

Ita libb. vett. ac probat hanc quoque lectionem Ianus Guilielmius

lib. 1. Quæst. Plautin. cap. 1.

* De corrupto more docendi Gramm.

Augustinus Saturnius, ac Martinus Cueva Cremonensis *, adferunt & illud Gellii lib. 1, cap. v : *Elegans illa vestis, & molles tuniculæ, Demostheni ab æmulis probro datum.* Verùm in castigatioribus codd. legitur : Κομψὴ illa χλαινὶς καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι *ab æmulis adversariisque probro data.*

Ad futurum infinitivi redeamus : quod non tantùm circumloquimur per verbum *esse*, vel *fuisse* : sed etiam per *fore*, ut *amaturum fore* : etsi id neget Valla lib. 1, cap. xxvi. Quasi non Ciceronis ipsius sit ad Att. lib. v, epist. ult. *Deinde addis, siquid secus, te ad me fore venturum.* Scio, Lambinum reponere, *fortasse venturum* : sed libris invitis. Adferunt & hoc pro Milone : *Vivo P. Clodio, nihil vos horum visuros fore.* Quomodo & Nizolius citat : sed in melioribus codd. est, *visuros fuisse.* Item adferunt è Livii lib. viii de bello Punico ii : *Acturum se ait per populum aperte fore.* Locus est in verbis P. Scipionis, proximè ante orationem Fabii M. Sed meliores libri habent, *apertè ferret.* At accommodatius veriusque est hoc Livii extremo lib. vi ab V. C. *Deorum immortalium caussâ libenter facturos fore.* Itidem Gellius ait lib. xii, cap. xi, *ignoraturi forent.* Nec video, cur addere non liceat Porcium Latronem; non eum, cujus de eloquentia Plinius lib. xx, cap. xiv, & Fabius lib. x, cap. v : sed sub ejus tamen nomine declamatorem antiquum, cujus ista : *Lucem nescio quâ de domo Corneliâ quondam prodituram fore, quæ gloriâ nominis sui Romanum imperium complexura sit, & illustratura.* Idem : *Putare matronas Urbis, ac liberos nostros, observatam pudicitiam supplices ac congratulantes universos ad genua vestra obversaturos fore.* Ibidem : *Credite item vim universam flagitiosæ juventutis, hodierno Catilinæ supplicio simul conficiendam fore.* Dicat quis pro Laurentio, hæc nomina potiùs esse, quàm participia : aut cum Augu-

† lib. 4, cap. 14.

stino Saturnio † hinc colligat, *fore* præsentis, non futuri esse temporis. Verùm fugit utrumque ratio, quum nihil prohibeat, quo minus futura copulentur futuris. Cicero 1 de Invent. *Altera est, in quâ rerum earum, de quibus erimus dicturi, breviter expositio ponitur distributa.* Pro Fonteio : *Ita verò, si ibi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius.* Imò & futura miscentur præteritis, ut cùm in Philipp. ait : *Dixit aliam sententiam se dicturum fuisse*, &c. Et ii de Divinat. *An tu censes ullam anum tam deliram futuram fuisse, ut somniis crederet, nisi ista casu nonnumquam, fortè, temere concurrerent?* Idem Bruto lib. xi, epist. viii : *De reliquis rebus à te jam exspectare literas debemus, quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid Cæsar meus : quos spero brevi tempore societate victoriæ tecum copulatos fore.*

CAPUT

CAPVT XVII.

Circumlocutio per ſupinum, & verbum ire, *non eſt futuri, ſed præſentis temporis. Futura antiqua in* aſſere, *ut* impetraſſere, expugnaſſere, *& unde ea fluant.* Abjugaſſere. *Circumlocutionem per I R I contra eſſe futuri, non præſentis. Saturnii in hoc error. Eſſe futura hæc omnis & generis, & numeri. Etiam præteritum circumloquuntur veteres per verbum E O, atque adeò etiam modos finitos.*

VIdimus de periphraſi eâ, quæ fit per verbum ſubſtantivum : nunc accedamus ad alteram, quæ fit per verbum *eo*. Vbi primum quæritur, *perditum*, & *prohibitum ire*. ſimiliáque, num præſentis, an futuri ſint temporis. Futuri eſſe docent Donatus, Diomedes, cæterique veteres Grammatici : præſentis eſſe vult Saturnius lib. IV, cap. X. Pro Saturnio facit Agellius ipſe lib. X, cap. XIV, ubi illud M. Catonis, *Contumelia mihi factum itur*, exponit, *itur ad contumeliam faciendam*, hoc eſt, opera datur, quò fiat contumelia. Eandem verò eſſe rationem infinitivi, oſtendunt hæc veterum teſtimonia. Plautus Ciſtellariâ * :

* *Act.* 1, *ſc.* Quæ ego antehac.

Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Neſcio. hoc eſt, habere honorem.

Idem Bacch. †

† *Act.* 5, *ſc.* Quis ſentus ac tumultu.

Vi iſtuc delictum deſiſtas tantoperè ire oppugnatum. id eſt, oppugnare.

Idem Pœnulo ‡ :

‡ *Act.* 3, *ſc.* Ita me Di.

Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?

hoc eſt, operam dare.

Idem Perſâ * : *— Neque enim decet*

* *Act.* 1, *ſc.* 2.

Sine meo periculo ire aliena ereptum bona.

Quem locum imitatur Plinius in Panegyrico : *Ereptum*, inquit, *alienas pecunias eunt? Perdent, quas habent.* Similiter Cicero lib. XIV, epiſt. 1 ad Terent. *Per fortunas miſeras noſtras, vide ne puerum perditum eamus.* Sic enim legendum, ut rectè emendat Andr. Schottus Nodorum Ciceron. lib. III, cap. 11. Vbi vulgati ineptè *perditum perderes. Perditum ire*, pro *perdere*, etiam dixêre Plautus Aulul. Terent. And. Salluſt. in Catil. & Aurelius Victor. Horatius lib. I, od. 11 :

Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templáque Veſtæ.

Agellius lib. XIV, cap. VI : *Homo nobis familiaris, Adjutum, inquit, ornatumque volo ire noctes tuas.* id eſt, adjuvare, ornaréque. Nec tamen diſſimulare

mulare possum, in hujusmodi circumlocutione etiam inesse notionem futuri. Nam cùm dico, *ire cœnatum*, in eundo quidem significatio est præsentis: cœnatio autem intelligitur futura. Cumque dico, *ire perditum*, indico quid fiat, & quid futurum. Nempe hoc agi, ut perditio alicujus consequatur. Ac illud movit Grammaticos, ut istiusmodi facerent futura. Sed ex iis, quæ dixi, abunde liquet, principalem significationem esse præsentis.

Cave autem imponant testimonia, quibus nonnulli probare sunt adnixi, hujusmodi potiùs futuri esse temporis. Nam ea in melioribus codd. longè aliter concipiuntur. Adferunt è Cic. lib. 11 de Invent. *Si illud concedatur, illud non concessum ire oportet.* Verùm *oportet* non est apud Ciceronem. Citant item è Plinii lib. 11, epist. v ad Lupercum: *Quæ absolutiora mihi videbantur, nõ fuit alienũ judicio tuo traditum ire.* Atque ita vetus Parisina à Phil. Beroaldo recensita. Sed apud Pliniũ nunc est *tradi*; quomodo & jam olim excusum in Aldinâ; quamquam in eâ corruptè legitur, *judicio tuo his tradi.*

Errant quoque Saturnius, & alii, quum unum esse Plauti locum in Mi-
* Act. 4, sc. Quid mihi nunc. lite * autumant, quo istiusmodi futura defendi queant. Quippe apud Comicum hunc in melioribus libris est; *Credo te facilè impetrasse*; non autem *impetratum ire.* Est verò *impetrasse* idem, quod *impetraturum esse.* Ita quoque usurpat in Aululariâ Act. IV, sc. Dixi tibi mater:

Et istud confido à fratre me impetrasse.

Nam sententia est, colloquar cum avunculo Megadoro de te, & amicâ tuâ, Euclionis filiâ: ac quamdoquidem ea à te vitiata est, spero me impetraturum ab eo, ut tu eam ducas uxorem. Summus vir mavult *impetrascere.* Sed id hîc locum vix habet, quia illa in *sco*, uti dictum, significant inchoationem; ut *labascо* est *labi incipio*: eadémque in *amasco, hiasco*, atque aliis, ratio est. Idem Plautus Casinâ Act. I, sc. Omnibus rebus ego: — *Atque me hoc credo impetrasse.* Quemadmodum autem his locis *impetrasse* usurpatur, pro *impetratum ire*; sic Captivis Act. I, sc. *Advorte animum sis, reconciliasse* legimus, pro *reconciliaturum esse*:

Habe modò bonum animum. nam illum confido domum
In his diebus me reconciliasse.

† Act. 1, sc. Quis me alter est. Et *expugnasse*, pro *expugnaturum esse*, dixit idem Plautus Amphitryone †:

Si quæ asportassent redderent, se exercitum extemplo domum
Reducturum, abituros Argos Argivos, pacem atque otium
Dare illis. sin aliter sient animati, neque dent, quæ petat:
Sese igitur summâ vi virisque eorum oppidum expugnasse.

Nec obscurum est, unde hujusmodi futura descendant. Nam (quod etiam Turnebus monet lib. IV Adversar. cap. XV,) uti Græcis à τύπτω est

τύψεν,

τύψειν, ita Latinis *expugnaſſere, impetraſſere, reconciliaſſere,* veniunt ab *expugnaſſo, impetraſſo, reconciliaſſo*: quæ antiqua eſſe ſubjunctivi futura, ſuperiori capite oſtendimus. Sic quoque ab *abjugâſſo*, pro *abjugâro*, puto dixiſſe *abjugaſſere*. Gloſſ. vett. ab H. Steph. editæ: *Abjugaſſere*, Ἀποζεύξαι.

Etſi autem *amatum, expugnatum ire*, cæteraque ejus generis, ſint præſentis temporis: non tamen exiſtimandum, *amatum*, & *expugnatum iri*, præſentis quoque eſſe. Nam ea futuri eſſe, hæc abunde loca innuunt. Cic. lib. I de Invent. *Majores noſtri, ſi quod obeſſet, ſcripſiſſent, quum eſſet intellectum, repudiatum iri legem intelligebant.* Idem ab Atticum lib. VII, epiſt. I: *Dederam equidem L. Saufeio literas: ſed, ut philoſophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius.* Idem lib. IX, epiſt. XI: *Metuo, ne vexetur Epirus: ſed quem tu locum Græciæ non direptum iri putas?* Ad eundem lib. X, epiſt. II: *Quod ſcribis, te ipſum putare, me attractum iri, ſi de pace agatur.* Livius lib. XXIX: *In eam ſpem erecta civitas erat, in Africa eo anno debellatum iri.* Falſus hac in re Auguſtinus Saturnius, qui lib. IV, cap. X docet, hujuſmodi nonnumquam eſſe temporis præſentis.

Porrò, quod dicebamus, de futuris activis, quæ per *eſſe*, vel *fuiſſe* circumloquimur, eâdem voce invariatâ, jungi cujuſvis generis ac numeri nominibus: idem longè etiam uſitatius in hujuſmodi participiis paſſivis. Ita Cicero dixit lib. primo de Divinat. *Vaticinatus eſt, madefactum iri minus triginta diebus Græciam ſanguine.* Terentius Prol. Hecyr.

--- Quum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores ---.

Quinctilianus lib. IV, cap. II: *Reus parricidii damnatum iri videbitur.* Plautus Rudente †: *Mi iſthæc videtur præda prædatum irier.*

† Act. 4, Sc. Quam mox licet.

Quemadmodum item labuntur Grammatici falſum adferentes futurum, quod per IRE circumloquamur: ita cæcutiunt iidem, dum unicum duntaxat præteritum eſſe autumant. Siquidem non minùs rectè dici, *amatum iviſſe*, quàm *amatum ire*; fidem fecerit hoc Taciti lib. XIII Annal. *Tradunt plerique ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſum iſſe pueritiæ Britannici Neronem.* pro *illuſiſſe*.

Imò extra quoque infinitivum hæc circumlocutio locum habet. Plautus Ciſtell. Act. I, Sc. Quum ego antehac: --- *Eunt depreſſum*, hoc eſt, deprimunt nos. Caſinâ Act. III, ſc. Vide fur: --- *Si eas ereptum, illico ſcindunt.* Terent. And. Act. I, ſc. I: --- *Cur te is perditum?* Idem Heaut. Act. II, ſc. III: --- *In meâ vitâ tu tibi laudem is quæſitum, ſcelus?* Livius lib. II belli Maced. *Neu pertinaciâ ſuâ gentem univerſam perditum iret.* M. Cato apud Gellium lib. X. cap. XIV: *In hâc contumeliâ, quæ mihi factum itur.*

CAPVT XVIII.

Variantes veterum sententiæ DE NVMERO CONIVGATIONVM, *& earum characteristicâ. Plauti locus adversus Emmanuelem Alvarum expositus.*

HInc recta transeo ad conjugationes. Quas vetustiores statuêre numero tres. In iis Comminianus, disertissimus Grammaticus, ut eum vocat Charisius; qui & hæc è Comminiano exscripsit: *Conjugationes, quas Græci συζυγίας appellant, sunt apud nos tres; Prima, Secunda, Tertia. Hæ dignoscuntur in verbis activis, & neutralibus, sic. Primæ conjugationis verba, indicativi modi, temporis præsentis, personâ secundâ, AS literis productis terminantur: ut amo, amas; canto, cantas. Secundæ conjugationis verba ES literis productis terminantur: ut video, vides; moneo, mones. Tertiæ conjugationis verba IS literis, interdum productè, interdum correptè terminantur. Correptè; ut lego, legis: productè; ut, audio, audis.* Hanc Comminiani sententiam amplectuntur etiam Diomedes, & Donatus. Nobilis nostri ævi Grammaticus, Emmanuel Alvarus, autumat, hinc lucem capere locum Plauti Mercatore †:

† Alv. 2, fol. 2.

DEMIPHO. Hodie ire in ludum occœpi literarium,
Lysimache: ternas scio jam. LYS. quid, ternas? DEM. Amo.

Censet enim senem intelligere ternas conjugationes: quarum paradigmata sint *Amo, Doceo, Lego.* Sed mihi dubium non est, quin ternæ literæ, A, M, & O, intelligantur. Nam pueritia Romana, cui lingua Latina erat vernacula, non conjugationibus discendis occupabatur: sed duntaxat legere scribereque discebat: cujusmodi veterum fuisse γραμματικὴν, libro rei grammaticæ primo ostensum à nobis abunde fuit. Illud etiam Emmanueli adversatur, quòd ternas quidem literas uno die puer in ludo discat; ternas conjugationes tam brevi spatio discere non possit.

Ex tribus verò Comminiani, Diomedis, & Prisciani conjugationibus, tertiam in duas dispescunt Charisius, & Priscianus: quos nunc sequimur vulgò.

Etiam in eo est diversitas aliqua, quòd plerique omnes nunc malunt penultimam infinitivi facere characteristicam conjugationum: idque quia terminationes indicativi AS, ES, IS, tantùm sint activorum, & neutrorum; non passivorum, & deponentium. Neque non animadverterunt hoc veteres: sed putarunt, A longum infinitivi non posse notam statui primæ declinationis, quia *do*, A corripit in infinitivis, *dare*, & *dari*, sive, ut veteres dixere, *dasi*, teste Festo. Nempe ut *asena* posuere, pro *arena*; *Lases*, pro *Lares*; *Papisii*, pro *Papirii*. Itidem in compositis corripitur, ut *cir-*

ut *circumdari, pessumdari.* Hæc cum alii viderent, conjugationes maluerunt distinguere ex imperativo : qui A habet in prima; ut *ama, amare,* & *amator :* E longum in secunda; ut *doce, docere,* & *docetor :* E breve in tertia ; ut *lege, legere,* & *legitor :* I in quarta; ut *audi, audire* , & *auditor.* Estque canon is perpetuus in imperativis integris : sed in syncopen passis nunc locum non habet ; uti sunt, *dic, duc, fac, fer.* Apud veteres autem salva erat regula ; quia dicebant , *dice, duce, face, fere :* ut Diomedes ait in primo. Vnde & Maro antiquitatis, ut ibidem legas, amantissimus, lib. XI ait :

Tu Volusę, armari Volscorum edice manipios.

Sed in his, quos sequare, non magni refert. Veniamus ad alia majoris momenti : uti est præteritorum , & supinorum doctrina : ubi multa sanè occurrunt maximi usus ad sermonem Latinum : nec pauca, in quibus castiganda nobis sit Grammaticorum non ignobilium insciti a. Id quò pareat, primo loco dicam de compositis ex iis , quæ præteritum habent geminatum. Satius enim judico, semel hoc labore defungi, quàm ut in singulorum compositis eandem doctrinam ad nauseam reponamus.

CAPVT XIX.

De præteritis & supinis eorum , quæ gemination em præterito admittunt. Malaspina refellitur. Priscian i lapsus. Attotonse, cresse, cesse , consumse, *&c.* Præmemordi, præmorsi. *Capri discrimen inter* repupugi , & repunxi. *Geminatio in præteritis profluxit ab augmento Græcorum.* Memordi, spepondi. Cæcidi *pro* cecîdi *male scribi.* Sescidi, scescidi, *vel* sciscidi.

NEgant præteritum ullum primitivi geminationem retinere, præterquam in *do, sto, disco, posco.* At & malè addunt *do* , & *sto* ; in quibus nullam geminationem cernere est: & malè prætereunt composita à *curro :* non omnia fortasse; nam *accurro, circumcurro, discurro, incurro, occurro, recurro, succurro* , nondum reperi cum geminatione præteriti : attamen *decurro, excurro, præcurro, procurro , concurro* ; quæ interdum geminant primam. Plautus Sticho Act. II, sc. Quisnam obsecro :

— Sed ego huc citus
Præcucurri, ut nunciarem nuncium exoptabilem

Cato contra C. Pisonem : *Video hac tempestate concucurrisse omnes adversarios.* Hirtius lib. VIII de bello Gal. *Cum omnes regiones Galliæ Cæsar percucurrisset.* Livius lib. I : *Quum plures igni , quam ferro , armati excucurrissent.* Idem lib. XX , apud Priscianum lib. X : *Etsi ferocius procucurrisset.* Ita editi omnes, & MSus noster. Plinius lib. III, epist. ad Cannium : *Cujus tædio ad mortem irrevocabili constantiâ decucurrit.* Curtius lib. VI, cap. XIV : *Eodem*

temporis momento ad Philotam decucurrisse. Suetonius in Nerone cap. XI : *Notissimus eques Romanus elephanto superſedens per cataſtromum decucurrit.* Et in Galbâ cap. XVIII : *Quumque exterritus luce primâ ad expiandum ſomnium præmiſſis, qui rem divinam appararent, Tuſculum excucurriſſet, nihil invenit præter tepidam in aræ favillam.* Tacitus lib. II Annalium : *Reſtituit aram, honoríque patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit.* Itidem *decucurrerint* uſurpat Tertullianus lib. de velandis virginibus, cap. IX. Quemadmodum & apud eundem lib. I ad uxorem legere eſt : *Oportebat legis adimplendæ cauſſas præcucurriſſe.* Alia quoque aliquot loca nobis intacta adfert Carrio lib. III Antiq. lect. cap. V. Hæc ſanè, quæ adduximus, abunde errorem detegunt Leonardi Malaſpinæ, qui caſtigat. in lib. I ad Att. epiſt. XVIII putat, pro *concucurrerunt* neceſſariò vel *cucurrerunt*, vel *concurrerunt*, legi debere; quia, ut ait, in *curro*, adjectâ præpoſitione, ceſſet geminatio ſyllabæ : ac ſolùm duo ſint, quæ admiſſâ præpoſitione iterent, *diſco*, & *poſco*. Eſtque is error eo ſpiſſior, quòd præter *curro*, & alia ſint, quæ geminationem admittant. Nam *detondeo* quoque *detondi*, & *detotondi*, facit, juxta Priſcianum in IX : ubi hoc Varronis in Magno talento citat, *Detotonderat forcipibus viticæpiferis.* Idem adfert illud Ennianum in Annal.

Et detotondit agros luxos, atque oppida cepit.

Sed pravo malè talo carmen id fultum eſt, niſi legamus *detondit* : vel, quod verius, *Deque totondit*, καὶ τμῆσιν, ut apud Lucilium, *Deque petigo*, pro *Et depetigo*. In vett. noſtribus membranis copulâ omiſſâ ſcriptum eſt, *Detotondit agros*. Sed ſic quoque claudicat. Quod emendationem ſuperiorem firmat. Ac Ioannes Livineius (ut Carrio monuit loco antè citato) in παροιμίαις, quæ in Ventidium Baſſum exſtat, cenſet legi debere :

Vbi iſte poſt Sabinus antè Quinctio
Bidente dicit attotonſe forcipe.

Vbi *attotonſe* καὶ συγκοπὴν poſitum pro *attotondiſſe*. In vulgatis ſcriptum erat : *Bidente dicit attondiſſe forcipe.*

Vnde Scaliger conjectabat, *attodiſſe*. Sed Livineji illud magis placet. Sic *ceſſe*, pro *ceſſiſſe*; *creſſe*, pro *creviſſe*; *conſumſe*, pro *conſumſiſſe*, Lucretius dixit; Terentius *produxe*, pro *produxiſſe*; *promiſſe*, pro *promiſiſſe* Catullus, ſimi-
liaque alii. Eſt & apud Plautum *deſpopondi* in Trinummo * :

* Sc. Quemodo tu iſtuc.

— dixſti noſtrum herilem filium
Leſbonicum ſuam ſororem deſpopondiſſe ?

Et in Truculento Act. IV, Sc. Egóne tibi :

— Dinarchus, cui illam prius deſponderas.

† lib. 7, cap. 9. Etiam *præmemordi* dixit, Gellio † teſte, qui illud citat ex Aului. *Vt admemordit hominem.* Pro quo eundem in Trigeminis *præmorſi* dixiſſe, idem obſervat

obſervat ex his verbis : *Ni fugiſſem, medium credo præmorſiſſet.*

Grammaticorum quoque ἀντιλογίαν illud arguit, quod ipſi agnoſcunt alibi, *repungo* facere *repupugi*, & *repunxi*. Imò Caper quoque, ut Priſcianus docet lib. decimo, voluit *repupugi* eſſe viciſſim punxi, *repunxi* verò referri ad rationes. Non inficior, vanum eſſe commentum, quod de diſcrimine adducit, ac cujus fides meritò ſit penes autorem : interea tamen hinc evincitur, veteres utrumque ei præteritum tribuiſſe.

Non dubitandum autem, quin hujuſmodi præteritorum geminatio facta ſit exemplo Græcorum. Nam olim quoque per E dicebant *memordi* & *ſpependi* : nempe quâ formâ dicunt Græci, λέλειχα, & γέγραφα. Quin, ut Gellius docet lib. VII, cap. IX, Tullius ipſe, & C. Cæſar, dixêre *memordi*, *pepugi*, *ſpependi*; nequis id ab antiquiſſimis tantùm factitatum putet. Quare non librarii culpa, ſed antiquitatis veſtigium eſt, quod hodiéque apud Maronem XI Æn. *memordit* per E legitur in antiquis aliquot codd. ut obſervavit Pierius. Imò & multa ejuſce generis in uſu remanſerunt; ut *fefelli*, à *fallo*; *peperi*, à *pario*; *tetigi*, à *tango*; *cécidi*, à *cado*; & *cecîdi*, à *cædo*. Ita enim hanc vocem ſcribendam ratio dictat; non *cæcidi*, quum *cecîdi* dicatur pro *cecædi*, *æ* in *i* converſo, quemadmodum fit in *occîdo*. Hanc rem illud quoque liquidò comprobat, quòd prima in *cecîdi* corripitur. Iuvenalis * ſat. III : * *lib. I.*

Ebrius, ac petulans, qui nullum fortè cecîdit,
Dat pœnas.

Seneca Herc. Fur. † — *Adverſo Lycus* † *verſ. 859.*
Terram cecîdit ore. Ita eſt in MSSis. At malè *cecidit* mutant in *petivit*. Idem eâdem tragœdiâ ‡ : ‡ *verſ. 1036.*

Tibi hunc dicatum maximi conjux Iovis
Gregem cecîdi.

Etiam *tollo tetuli* habuit; quo utitur Plautus Rudente *, & alibi : & *ſcindo ſeſcîdi*, vel *ſceſcîdi*, fecit, Gellio † teſte; qui adfert illud L. Attii in Sotadicorum libro primo : *Non ergo aquila ita, uti prædicant, ſceſciderat pectus.* Quem locum etiam Priſcianus citat in decimo : ſed *ſciſciderat* per tertiam vocalem perperam apud eum legitur vulgo. Qui & Afranium, & Nævium, & Ennium, ſimiliter docet locutos. Atque Obertus Giffanius ‡ apud Plautum Pſeudolo † legendum cenſet : * *Act. 4, ſc. 1.* † *lib. 7, c. 10.* ‡ *Indice Lucret. in Scindere.* † *act. 3, ſc. 2.*

Nam ego cicilendrum quando in patina ſciſcîdi.

De præteritorum geminatione ad rei neceſſitudinem ſatis egimus.

CAPVT XX.

De verbis primæ geminationem nescientibus. Increpui *in objurgandi significatione.* Adjuvatum *quidem, at non item* adjuvarunt *dicitur.* *A* juvo *præteritum* ivi, *vel* juvi, *priori brevi.* Potaturus,& poturus. Præstaturus. Constaturus. Artire,impetrire, abstit, *similiaque I pro A recipientia.* *A Prisciano semel, iterumque,recessum.* Intonaturus. Sonaturus. *Verbalis primæ, A in antepenultima fere amant, etsi supina in ITVM sint usitatiora.* *Valla notatus.*

VEnio nunc ad præterita supinaque aliorum, quæ geminationem nesciunt: ubi errorum *plus est ferè* *,

* Plautus Truculento Act. pr. Sc. Non omnis mihi increpa.

Quàm olim muscarum est, cùm caletur maximè.

Potissimos proponere contentus ero.

Increpo pro *objurgo* volunt facere *increpavi*, *increpatum.* At veteres eâ quoque in significatione semper *increpui*, & *increpitum*, dicunt. Hoc quidam agnoscunt nobiscum: sed parùm rectè tuentur. Nam adferunt illud Plauti Amphitry. Act. v, sc. Spes atque opes:

— Totus timeo, ita me increpuit Iupiter.

Nam de sono tonitrus hic locus accipi debet, ut vel indicat versus, qui paullò antecesserat:

Strepitus,crepitus,sonitus,tonitrus,ut subitò,ut properè,ut validè tonuit!

At firmiora, quæ subdam. Plinius lib. III, epist. IX ad Minutianum: *Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit.* Suetonius Vespas. cap. VIII: *Adolescentulum flagrantem unguento, nutu aspernatus, voce etiam gravissimâ increpuit, Mallem allium oboluisses.* Livius lib. II belli Macedonici: *Multis probris increpitum.* Similiter Sulpitius Severus, sermonis puritate nulli ecclesiasticorum scriptorum secundus, lib. I Histor. sacræ: *Multis tamen increpitis, Levitas ad se congregavit.* Item: *Multum à sene increpiti,ægreque exorati.* Ita enim legendus is locus, non *exhortati*: quod & Sigonius observavit. Idem tamen Sulpitius nec *increpavi* refugit. Nam ejus est eodem libro: *Quamquam plerumque eos pater increpâsse referatur.* De Heli,ac filiis, sermo est. A *discrepo* quoque Horatius † dixit *discrepuit*; sed *discrepavit* usitatius est.

† Art. Poet.

Iutum tantùm in compositione inveniri videtur,ut *adjutum.* Dixit tamen Sallustius in Iugurthâ: *Ratus id quod res monebat, frequentiam negociatorum & commeatum juvaturum exercitum.* Ac similiter *adjuvatum* legimus. Petronius Arbiter: *Adjuvaturos nos divinam providentiam vel periculo nostro.* In præterito tamen dicere non ausim *juvavit*; quod apud Manilium est, Theodosiani, non Augustæi ævi poetam. *Adjuvarunt* tamen,pro *adjuverunt*, hodie in mul-

in multorum scriptis legas; etiam eorum, qui in literis sunt primi nominis. Fortasse autem antiqui in carmine etiam *ivi* dixerunt, pro *jivi*. Id comprobari videtur hoc Catulli de coma Beronices:

Non, ita me Divi, vera gemunt, iverint.

Nisi cum Scaligero malis *juverint*, ut reservet quantitatem præsentis. Quamquam *iverint* probet quoque Acidalius; qui apud Plautum itidem legit Mostellariâ Act. III, Sc. II:

Melius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca una bene me iverit magis.

Poto in supino *potatum*, &, κ' συγκοπὴν, *potum* facit. Illo utitur Terentius Phorm. * *Nam potaturus apud me est.* At hoc semel iterúmque usurpat Maro in Bucolicis, & IV Georg. Ita enim legit Priscianus,

* *Act. 5, sc. 5.*

Quoque modo potis gauderent intuba fibris.

Pro quo in Longobardico codice *positis* legitur, ut tradit Pierius. Lucani itidem est lib. V:

Strymona sic gelidum, brumâ pellente, relinquunt
Poturæ te, Nile, grues.

Necuit dixit Ennius, cujus est:

Hos pestis necuit; pars occidit illa duellis.

Quod & apud Priscianum in IX.

Nectum in supino non legitur; præterquam in compositis, ut *internectus* apud Ciceronem Philippicâ XIV, & Plautum Amphitr. Item *enectus* I Tuscul. & alibi, pro quo *eneatus* legimus apud Plinium lib. XVIII, cap. XII. Quomodo autem *necatus*, vel *enectus*, aut *neci datus*, distinguant Grammatici ab *occisô*, vide apud Festum in *Neci datus*, & *Occisus*. Sed discrimen id non observatur.

Dimicuisse, pro *dimicâsse*, dixit Ovidius lib. II Amor. eleg. XIII:

Hac tibi sit pugnâ dimicuisse satis.

Sed *dimicavi* longè est usitatius. *Emicui* tamen malim. Sanè Fabius lib. I, cap. VI, culpat eos, qui *emicavit* mallent, quàm *emicuit*.

Composita à *sto* rarius in præterito habent A. Tale est *restaverit* apud Propertium †. *Id quoque præstaverit*, apud Ammianum lib. XXXI. Itidem *præstaverit* est in Institut. Iustin. *Præstasse* in plerisque MSSis Vegetii lib. I, cap. 1. At in supino sæpius habent A longum; rariùs I breve. Vt apud Brutum in epist. apud Priscianum lib. IX: *Occiso C. Cæsare, postquam mare transierat, præstatum est.* Idem ad Ciceronem, lib. XI, ep. ad fam. *Virúmque me præstaturum spero.* Et Cicero epist. XIX, lib. XIV ad Att. *Puto, si quid in homine pudoris est, præstaturum eum, ne pro se quodammodo dependatur.* Livius lib. XXVIII, in sermone Masanissæ ad Scipionem: *Id se minùs præstare in Hispania,*

† *lib. 2, el. 34, ad Lynceum.*

nia, aliena atque ignota terra, potuisse. In qua autem genitus educatusque in spem paterni regni esset, facile præstaturum. Ita quoque Aldi, & Asulani editio habet. Vitruvius lib. 1, cap. 1 : *De artis vero potestate, quæque insunt in ea ratiocinationes, polliceor, uti spero, his voluminibus, non modò ædificantibus, sed etiam omnibus sapientibus, cum maxima auctoritate me sine dubio præstaturum.* M. Seneca anteloquio lib. 1 Controversiarum : *Ipsis quoque multum præstaturus videor, quibus oblivio imminet.* Item Tertullianus lib. de pœnitentiâ extremo, capite septimo : *Antè enim quàm debeatur, repromittit, quo semper is, qui est præstaturus, offenditur.* Et lib. de fugâ in persecutione cap. XII : *Non aliud venditat, quàm quod præstaturus est præmio tuo.* At Cicero ad Cæcinam lib. VI, ep. VIII dixit : *Se præstituros, nihil ex eo te offensionis habiturum.* Quamquam & hic nonnulli codd. *præstaturos.* Item Brutus Ciceroni, in libro epistolarum ad Brutum : *Vt non dubitem, quin se præstiturus fuerit acerrimum propugnatorem communis libertatis.* Quod verò in *præsto* vidimus, id in *consto* quoque, ac similibus, locum habet. Lucanus lib. II :

Constatura fides superûm.

Martialis lib. X, epigram. XLI :

Constatura fuit Megalensis purpura centum
Millibus.

Plinius lib. XII, cap. XXII : *Exstatura etiamnum duabus gemmis.* Quinctilianus lib. II, cap. XII : *Video quosdam in ipso statim limine obstaturos mihi.* Frontinus lib. I, cap. VI : *Fugientibus instaturos victores.* Similiaque reperias in Pandectis compluria. At Æmilius Porcina Orator in oratione, Vt lex Æmilia abrogetur, apud Priscianum lib. IX, ait : *Tempore adstiturum, atque petiturum, me abesse.*

Fortasse autem hæc diversitas ex eo orta est, quòd veteres, quomodo ajebant, *artire*, pro *artare*, & *impetrire*, pro *impetrare*; ita & dixerint *præstire*, *obstire*, *adstire*, pro *præstare*, *obstare*, *adstare*. Quod qui censent, ii apud Plautum Asin. Act. II, sc. Quid hoc est negotii? è schedis Langii legere malunt : *Ita iracundia obstit oculis :* pro *obstat*. Vbi in vulgatis est *obstitit*. Itidem in illo Ovid. XI Metam. *Et quæ pars admonet, abstit : abstit* poni putant, pro *abstat*; non pro *abstitit*, ut censet Priscianus. Sententiam quoque suam probatum eunt compositis *obstitus*, *vestibulum*, *prostibulum*. Sed fortiora hæc essent, nisi tanta esset eorum seges, ubi in compositis A in I converatur, nec causa hæc possit adferri.

E compositis à *plico*, quatuor hæc, *applico*, *implico*, *complico*, *explico*, duplex habent præteritum, ac duplex supinum. Vt nihil causæ videatur, cur Bongarsius apud Iustinum lib. XI pro *applicito* rescribere jubeat *applicato*. At *duplico*, *triplico*, *multiplico*, *replico*, & *supplico*, tantùm *avi*, & *atum*, faciunt, non

non *ui*, & *itum*. Priora illa quatuor scribit Priscianus, in AVI quidem desinentia inveniri; at hoc rarum esse: interim & *applicavi* dici posse, Pacuvii, Ciceronis, & Varronis loco ostendit. Verùm mihi in hanc rem inquirenti, videtur Cicero sæpius isthæc efferre per AVI, quàm per VI: atque idem quoque visum Malaspinæ in lib. IX ad Att. epist. VII. Ita epist. VI, lib. X ad Att. *Meas cogitationes omneis explicavi tibi superioribus literis.* Et alibi sæpe. Non dubium tamen, quin contrarium interdum, non tam ἀναλογίας, quàm numeri caussâ, fiat: ut in Manilianæ loco, quem Gellius expendit lib. I, cap. VI. Quod verò Priscianus ait, cum nomine composita facere AVI; cum præpositione juncta, utroque modo, ac sæpius per VI, efferri; id non videtur locum habere in *replico*. Nam *replicâsset* legitur apud Plinium in epist. ac *replicatâ cervice* apud alterum Plin. lib. XXXIV, cap. VIII. At *replicui*, & *replicitum*, vix puto inveniri. Nisi quòd *replictæ*, pro *replicitæ*, sit apud Statium lib. IV Silv. carm. IX. Adde, id quàm verum sit, liquet ex *supplico*, quòd quum sit à præverbio *sub*, tamen tantùm *supplicavi* facit. Neque est, quòd tergiversetur quisquam, quasi *supplico* non tam compositum sit à *plico*, quàm derivatum à *supplex*. Nam *supplex* non minùs à *plicare* est, quàm *duplex*, & *multiplex*, à quibus *duplico*, & *multiplico*; quæ ipsi, & meritò quidem, reponunt inter composita à *plico*.

Multò autem plurima posteriores in supino tantùm per *itum* declinarunt, quæ olim quoque per *atum* inflectebantur. Indicio sunt participia recta, quæ apud veteres legimus. Horat. lib. Epodon. od. II:

Hyems Eois intonata fluctibus.

Et lib. I, sat. IV: *Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

Nempe à *sonavi*, quo Tertullianus utitur lib. ad Scapulam cap. III: *Et pristina tonitrua quid sonaverint, sciunt qui obduruerunt.* Ac similiter, *classicum personavit*, apud Appulejum legas V Met. Et ut Horatius *intonata*; ita Paullinus in epistolis, de extremo agens judicio:

Cùm prima signum suscitandis mortuis *Cælo tuba intonaverit.*

Etiam verbale *tonatio* est apud Senecam lib. II Nat. Quæst.

Misco nunc *micui* tantùm facit: uti *emico*, *emicui*. Sed olim fuit *micavi*, & *emicavi*. Imò posterius usurpat Solinus cap. LXVI. Verùm haut temere imitandum. Sanè Quinctilianus, ut antea dixi, reprehendit eos, qui *emicavit* potiùs, quàm *emicuit* dicerent. Supinum autem, si illud habeat, fuerit *emicatum*: unde *emicaturus* apud Senecam consolatione ad Albinam. De *dimico* video me jam egisse.

Seco non minùs *secavi secatum*, quàm *secui*, & *sectum* fecit. Columellæ enim est lib. IV, cap. IX: *Supra quam ramum secaturus es.* Quo exemplo, *præsecata gula*, legas apud Appulejum I Met.

Frico etiam non modò *fricui, frictum*, habuit, unde *frictus*, & *frictio*, ac *perfrictio*: sed & *fricavi, fricatum*. Tullius ad Att. lib. XII: *Quæ res forsitan sit refricatura dolorem meum*. Catulli * quoque est *defricatus*; uti & Plinii †; apud quem itidem legas *infricatus*, & *perfricatus*. Hinc *fricatio* apud Columellam lib. VI, cap. XII, eundemque Plinium lib. XXXVIII, cap. IV: *Vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit*.

* carm. 40, in Egnatium.
† lib. 28, cap. 12.

Domo similiter se habet. Vnde Florus: *Copias ejus domaverunt*. Tibullus ‡ quoque *domator*, pro *domiter*. Et Tertulliano de Pallio, *edomator primus vocis*, dicitur ὁ φωνασκός.

‡ lib. 4.

Veto etiam huc referendum. Sanè Statii * est *vetatus*. Imò *vetavi*, pro *vetui*, est apud Persium †. Etsi in libris aliis pro *vetavit* est *notavit*.

* 3 Theb.
† sat. 5.

Cubo quoque hujus generis est. Vnde *cubasse*, apud Quinctilianum. *Incubavere* ‡, & *incubatio* * *ovis noxia*, apud Plinium. *Supercubavit* apud Appulejum †. Imò apud Tullium lib. de Senectute est *accubatio*: nisi *accubitionem* scribendum putes. Ita quidem jam olim legit Nonius Marcellus. Et *incubitio* eodem modo est apud Plinium lib. X, cap. XXIV. Vt perpetuum non sit, quod scribit Valla lib. I, cap. II, verbalia primæ habere vocalem primam ante IO, non tertiam. Quomodo *vetatio* dicimus, non *vetitio*; *domatio*, non *domitio*; *juvatio*, non *juvitio*. A *seco* verò & *secatio* est, & *sectio* sæpius apud Celsum. A *frico*, & *fricatio* est, & *frictio*, etsi neget Valla. Sed posteriori usus Celsus lib. III, cap. IX: ut de Plinio taceam. Ac similiter *perfrictio* dicitur. Quin Priscianus lib. X, ait omnia verba primæ conjugationis, quorum præteritum exir in *ui* vocalibus divisis, tertii apud vetustissimos fuisse ordinis. Certè *lavere*, pro *lavare*, nec Maro ‡ refugit, nec Horatius *. A *lavere* igitur est *lavi:* at à *lavatum* Ovidius † dixit *lavaturus*. Ex *lavatum* vel *lavitum*, quod à *lavi*, καὶ συγκοπῇ est *lautum*; unde *lotum*; ut *corius*, & *plostrum*, dixere, pro *caurus*, & *plaustrum*; à *plaudo* item *explodo*. Itidem usurpâsse *sonere*, & *resonere*, cùm Nonius docet ex Accio, Afranio, Ennio, Pacuvio, Lucretio; tum à Prisciano quoque lib. IX probatur gemino Ennii, & uno Accii loco; itemque hoc Lucretii lib. III:

‡ lib. 28, cap. 12.
‡ Plin. lib. II, cap. 16.
* lib. 10, c. 56. at incubatus, cap. 54, ejus libri.
† 6 Met.
‡ 3 Æn. vers. 662.
* od. 4, lib. 3.
† 3 Fast.

Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.

Pluraque hujus generis inferiùs adferemus.

CAPVT

CAPVT XXI.

De Neutropassivis primæ secundæque conjugationis. Cœno, prandeoque, *tantùm* cœnavi *facere,* & prandi ; *non* cœnatus, & pransus sum. *Præterita antiqua,* ausi, gavisi, solui. *In Prisciano conjectura.* Iuratus est, *pro* juravi. *Verba* transgressiva, *ac* mixta *quæ.*

ANtequam à prima declinatione manum tollamus, persiculatè discutiendum est nobis, rectenè Grammatici *cæno* dicant habere geminum præteritum, *cænavi,* & *cænatus sum.* Et quia par ratio vocis *prandeo,* eâdem de hoc operâ dicemus. Mihi quidem verisimile fit, tantùm dici *prandi, & cænavi : pransus* autem, & *cænatus,* Latinissima quidem sunt, verùm aliud significant : nempe locum habent, cum aliquem prandio cœnâque confectâ fecisse quid narramus. Itaque dicam, *prandi,* aut *cænavi apud te;* non autem *pransus,* aut *cænatus sum.* At rectum sit, *pransus,* vel *cænatus, te accedam.* Sententiam nostram confirmat hic Tullii locus lib. 1 de Divinatione : *Qui ut cænati quiescerent.* Et ille epist. XVI, lib. 11 ad Atticum : *Cænato mihi, & jam dormitanti, pridie Kal. Majas epistola est illa reddita.* Atque alius pro Deiotaro : *Et quũ illa munera inspexisset cænatus.* Est & Horatii lib. 1 Serm. sat. x :

— Amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cænatus.

Sallustii itidem est in Iugurthâ : *Consilium adprobat, ac statim milites cænatos esse, in castris, ignésque creberrimos fieri ; deinde primâ vigiliâ silentio egredi jubet.* Idem confirmat impersonale passivum *cænatur :* à quo venit *cænatum est.* Cornelius Nepos in vitâ Attici : *Neque unquam sine aliquâ lectione apud eum cænatum est.*

De *pransus,* multorum locorum instar sit istoc Tulliano de penu* : *Adde insciti am pransi, poti, oscitantis ducis. Prandi* verò, ut & *cænavi,* in præterito multò usitatissima sunt. Plautus Pœnulo : *Calidum prandiũ prandisti.* Cic. ad Att. lib. v, ep. 1 : *Sed prandimus in Arcano.* Ad Qu. Fr. lib. 11, ep. VIII : *Eo die cænavi apud Crassipedem.* In Vatiniũ : *Quis in funere familiari cænavit cum togâ pullâ?* Vnus, quod sciam, est Varronis locus, qui scrupulum injiciat. Nam is lib. VIII de L. . ad Ciceronem apud Agellium lib. 11, cap. XXV : *Quumque,* inquit, *à cæno, & prandeo, & poto : & cænatus sum, & pransus, & potus sum, dicamus : & ab adstringor tamen, & exurgeor, & lavor, adstrinxi, & exterfi, & lavi, dicimus.* Verùm commodè factum, quòd Varro adjecit verbum *poto.* Absque eo esset, fortasse hæreremus. Nunc res expedita videtur. Nam si *poto* in præterito habeat, *potus sum,* idem fuerit ac *potavi.* At id, puto, nunquam dixerint : etsi ἀναλόγως ita dici potuerit, cùm in supino *potum* dicatur, & *potatum.*

* *pro Milone.*

tatum. Quare neque est, quòd de cæteris hunc locum molestè urgeant. Adde quòd Priscianus lib. IX disertim semel, & iterum, scribit, *prandeo* facere *prandi*: at alterum præteritum nullus ponit. Quin lib. VIII enumerans ea, quæ, cùm in O desinant, præterita tamen more passivorum formant: *prandeo*, & *cœno*, nullus inter ea agnoscit. *Inveniuntur*, inquit, *etiam in O desinentia: sed non multa, in quibus præteritum perfectum per participium solet demonstrari, quæ neutropassiva artium scriptores nominant. Sunt autem hæc SOLA: gaudeo gavisus sum, audeo ausus sum, soleo solitus sum, fido fisus sum, fio factus sum: quorum tamen antiquissimi solebant etiam præteritum perfectum proferre hoc modo gaudeo gavisi, audeo ausi, soleo solui, fido fisi: sed nunc his non utimur.* Quod verò ea ipsa quoque, instar aliorum verborum in O desinentium, præterita olim formâsse dicit, id lib. IX idem his testimoniis comprobat. Cato Censorius in oratione pro L. Antonio, sive, ut in MSo nostro legitur, Autronio: *Beneficii postridiæ jussisti adesse in diem. ex die non ausi recusare.* Livius in Odyssea: *Quoniam audivi paucis gavisi.* L. Cassius Hemina in II Annali: *Idque admiratum* (ita V. C. habet pro *admiratum*, ex veteri ὀρθογραφία) *esse gavisi.* Similiter *soleo*, & *solui*, & *solitus sum*, facit: ut Nonius probat illo Cœlii Annali lib. VII: *Duos & septuaginta lictoris domum deportavisse fuscis, qui ductoribus hostium antè soluerint ferri.* Eodem usum Sallustium, auctor est Priscianus in IX, his verbis: *Obsoleo non est à soleo, quod solitus sum, vel solui secundum Sallustium facit perfectum; qui in II Histor. ponit: Neque subsidiis, uti soluerat, compositis: sed ab obs & oleo, sicut obscœnus ab obs & canendo* &c. Sed in Venetâ antiquâ anni CIↃ IↃ LXXVI abest *compositis.* In MSo nostro est *compositum.* Vt fortasse legi debeat: *Neque subsidiis uti soluerat: sed compositum ab obs, & oleo.* Etiam aliud est verbum primæ, quod inter neutropassiva sibi deposcit locum, *juro, juravi*, & *juratus sum.* Plautus Persâ Act. III, Sc. II: *Qui mihi juratus est, sese hodie argentum dare.* Et apud Turpilium in nobili comœdiâ, cui nomen erat Demetrius, meretrix juveni consulenti respondet, *Non sum jurata*: pro, *Non juravi*; ut Diomedes testatur in secundo. Cicero II Verr. *Malo ei jurato suo, quàm injurato aliorum tabellis committere.* Maro II Georg.

Aut conjurato descendens Dacus ab Istrô.

Sed veteres etiam *juror* dixisse, observatum jam aliis: unde *jurantur* apud Lucanum, & *jurabere* apud Statium. Atque hæc de neutropassivis primæ secundæque declinationis: cujusmodi à Diomede *transgressiva*, ab aliis *mixta* appellantur.

CAPVT

CAPVT XXII.

De verbis reliquis secundæ : ac primum de iis, quæ in BEO, vel CEO, vel DEO exeunt. Habuvi, *pro* habui. *A* sorbeo *Lucanus, & juniores,* sorpsi *fecere, pro quo antiquiores* sorbui *dixerunt : unde alterum illud à Probo, Capro, Velio, damnatum ut novum.* Mistum, *an* mixtum, *dicendum. Præteritum* acui *nunc ab* acuo *est, nunc ab* aceo *seu* acesco. *Sic* licitus *nunc est à* licet, *nunc à* liceor. *Item* licuit *nunc à* licet, *nunc à* liqueo.

OCcasione vocis *cœno,* cui geminum erat *prandeo,* ad *audeo, gaudeo,* aliáque verba secundæ, me delapsum fuisse cerno : nec ejusce rei pœnitet, quando, quæ in primâ nobis relicta, haut tanti esse videntur, ut retro cursum legam. Quare, iis superssessis, rectà conferam me ad reliqua secundæ declinationis verba. In iis servabimus hunc ordinem, ut incipiam ab illis, quæ B ante E O habent, hinc quæ C, & ita deinceps.

Obsoletum est *habivi,* seu *habuvi,* ab *habeo.* Sanè in illo Plauti Asin. Act. III, Sc. II : *Equidem hercle nullum perdidi, quia nunquam ullum habui,* Camerarius, ne claudicet versus, *habivi* legit, ut *posivi.* Lambinus *habuvi* præfert. Etiam Plauri est eâdem Asinaria, Act. IV, Sc. I :

Si forte purè velle habere dixerit,
Tot reddat spurcas, quot puras habuverit.

Sorbeo sorbui facit, teste Diomede; qui adfert illud è Ciceronis Tuscul. II : *Sanguinem omnem sorbui.* Respicit autem senarium istum,

Iam decolorem sanguinem omnem exsorbuit.

Qui ex Sophoclis Trachiniis expressus. Videtur verò Diomedes pro *exsorbuit* legisse *sorbuit.* Eodem præterito usus Plinius lib. XXII, cap. XVIII. Crebrum autem est in compositione ; ut apud Ciceronem pro Muræna, *Difficultatem exsorbuit :* & Philipp. II, *Sanguinem civilem exsorbuit.* Idem in Bruto dixit *absorbuit.* Quod etiam apud Plinium est lib. IX, cap. XXXV. Videntur & *sorbitum* dixisse : unde verbale *sorbitio.* Sed *sorptum* pro eo est apud Plinium. Quomodo & *sorpsi,* pro *sorbui,* dixit Lucanus lib. IV :

Absorpsit penitus rupes, & tecta ferarum.

Sed Valerius Probus, de syllabis in B E O finitis agens, *sorpsi* barbarismum esse ait. Meminit ejusdem alibi, cùm tractans de B O syllabâ exeuntibus, *B O,* inquit, *terminata tertiæ correptæ P S I, ut nubo nupsi, aut B V I, ut sorbo sorbui, quamvis & sorpsi lectum est.* Sed ut *sorpsi* à *sorbo* sit, tamen *sorbui* non est nisi à *sorbeo.* Interim cum Probo *sorbui* malim. Nam & Caper, *non sorbo,* inquit, *sed sorbeo ; nec sorpsi, sed sorbui : sic & absorbui, non absorpsi, ut Lucanus.* Similiter *sorpsi,* ut recentis nimium ævi, damnat Velius Longus

lib. de Orthographiâ : *Mihi verò placet, ut in Latino sermone antiquitatis religio servetur, ut potiùs Sorbui, secundùm auctoritatem eruditissimorum & eloquentium virorum, dicamus, quàm Sorpsi; cùm recens hæc declinatio sordidi sermonis virus ceperit.*

CEO. *Acui* non tantùm venit ab *acuo*, quod tertiæ est; sed & ab *aceseo*, sive primogenio ejus *aceo*; quod hujus est ordinis, ut à Sidonio usurpatur lib. VII, epist. VI. Itaque *acuit* legere est pro *acidum fuit*, sive *factum*. Vlpianus L. IX §. ultimo D. de contrah. emtion. *Si modò vinum acuit*: item, *Vinum non acuit*. Pomponius l. LXXXV. de legatis III: *Si coacuerit vinum. Peracuit* eodem modo legere est apud Plautum Aulularià Act. III, Sc. Illinc hinc abiit: & *inacuit* est apud Appulejum lib. V Met. *Si tibi inacuit nostra contumelia.*

* II Phil. ‡ 13 Met. *Arceo* negant habere præteritum. Atqui *arcuit* est apud Tullium *, & Ovidium ‡. A supino *arcitum* est *arctus*, pro *arcitus*, & frequentativum *arctare*. Composita quoque ejus *coerceo*, & *exerceo*, *ui* & *itum* faciunt, ut notum.

Misceo in supino *mistum* facere ajunt, & *mixtum*. Sed Pierius ad I Æn. scribit, se in omnibus antiquis codd. uno consensu inveniisse *mixtus* per X. Rodolphus tamen Agricola *mistum* probabat. Et videri possit, *mixtus* esse corruptum ex *mistus*, fere uti ex *Vlysses* fecere *Vlyxes*. Nisi magis placet, ἀναλόγως *miscitum* dici debuisse: ex *miscitum* autem, per syncopen literarum *ci*, esse *mistum*: at elisо solo I, & trajectis S C, esse *mixtum*. Nam X valet C S.

A *licet* venire *licuit*, & *licitum* est, satis constat. Sed utrumque aliunde etiam venit: *licitus* quidem à *liceor* deponenti. Cicero quinctâ Verrinâ: *Herbitenses cùm viderent, si ad Æschrionem pretium rediisset, se ad arbitrium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri, licuit sunt usque eò, quoad efficere posse arbitrabantur.* *Licuit* verò etiam perfectum est à *liqueo*: quod *licui* facere, rectè ex Ovidio ostendit Priscianus. Ejus est Met. IV, fab. V:

Protinus imbutum cælesti nectare corpus
Delicuit. Et hoc in VII ejusce operis, fab. XIV:
— Flendo
Delicuit, stagnumque suo de nomine fecit.

De *lucco*, & *mulceo*, in *lugeo*, & *mulgeo*, dicemus.

DEO. Ab *ardeo*, *arduerint*, legitur in veteri inscriptione Gruterianæ collectionis pag. CXXI. Sed imitandum non est.

Frendeo ajunt in supino facere *fressum*: unde *faba fressa*, teste Festo. Et sanè, si ἀναλογίαν spectes, non minus à *frendeo* possit esse *fressum*, quàm à *fodeo* est *fossum*.

Strideo ἀναλόγως habeat *stridui*: quod, ut probum, Priscianus agnoscit. Sed tantùm *stridi* legimus, fortasse à *strido*: quando hoc verbum etiam in tertiâ invenitur. Dicemus de hoc in tertiâ.

CAPVT

CAPVT XXIII.

De verbis secundæ exeuntibus in GEO, vel LEO. Frixi *nunc est à* frigo, *nunc à* frigeo. *Item* luxi *à* luceo, *vel à* lugeo. Mulsi *à* mulceo, *&* mulgeo. Mulxi, permulctus. *Supinum* mulsum *rejicitur.* Levi *à* leo, *vel* lino. Oletum facere *quid.* Virectum. Obsoletis, *&* exoletis, *unde nomen videatur.* Adoluit *de ætate.*

Frixi non tantùm est à *frigo*, sed etiam *frigeo*; de quo etsi Diomedem, & Phocam, laudare testes possim; tamen, cùm tam multa peccent etiam eruditissimi Grammatici, autoritate me tueri malo Cornelii Celsi, cujus illud lib. I, cap. III: *At ei, qui perfrixit, opus est balneo primùm involuto sedere, donec insudet, tum ungi* &c. Vbi *perfrixit* est, quod Belgæ similiter dicunt **verkout**. Nempe ut dicimus *refrixit*; quod apud Catonem, Terent. Cic. Ovid. Plin. &c. GEO.

Itidem *luxi* tum à *lugeo* est, tum à *luceo*: idque tum in simplici, tum in compositis. Hinc Agrœcius: *Eluxit, qui luctum deponit: illuxit, cùm lumen apparuit.* A *luceo* quoque est *pollucere*, quasi *pellucere*, quòd splendor epuli pelluceat. Hoc similiter facit *polluxi*, *pollūctum*: unde *pollūctus* apud Macrob. lib. III Sat. cap. XVI.

Mulsere à *mulgeo* est apud Maronem in III Georgicon, & Plinium lib. X, cap. XL. *Mulxi* verò, quod ei præteritum Diomedes tribuit, id Priscianus in IX, putat differentiæ caussà esse prolatum, quia *mulceo* quoque *mulsi* facit. Fortasse *mulxi* positum pro *mulsi*, quomodo pro *mistus* (quod Priscianus quoque probat) in veteribus libris, ac Virgilio Carpensi, & antiquis lapidibus, legitur *mixtus*. Contrà factum in *adnixus, connixus, innixus, obnixus*; uti scripsere veteres. Iuniores per S extulere; quemadmodum & suà ætate hæc scribi solita, asserunt Diomedes lib. primo, & Servius in illud Virgilii *:

* 1 Æn.

Cymothoë simul, & Triton adnixus, acuto
Detrudunt naves scopulo.

Supinum *mulctum* non tantum è derivatis *mulctus, mulctra*, & *mulctrale*, comprobatur: sed & composito *permulctus*. Nam apud Sallustium lib. IV Histor. teste Prisciano, legitur, *verbis permulcti*. Ajunt & *mulsum* facere. Itaque dicere juxta eos liceat, *rustica it mulsum*. Ego non aliter, quàm *mulctum* extulerim. Nec, quod Perottus credidit, *οἰνόμελι mulsum* dicitur, quia mulcet ac delinit, sed à melle id nomen factum.

Levi quoque tum à *leo* venit, à cujus supino mors *letum* vocatur, quia *let*, hoc est, delet, omnia: tum à *lino*, unde Horatius *: LEO.

* lib. pr. Carminum ode XX.

— *Græcâ*

— Græcâ quod ego ipse testâ
Conditum levi.

id est, signavi. Cui contrarium *relevi*, id est, resignavi, aperui: ut apud Terent. †

† Heautont. Act. 3, sc. 1.

Relevi dolia omnia, omnes serias.

Oleo nunc tantùm *olui*, & *olitum* facit. At antiquitus etiam *olevi* dixisse, existimantur. Sed parùm forte est argumentum, cùm hoc inde probat Priscianus, quia apud Persium legamus, *faxit oletum*. Nam *oletum* omnino non à supino venit, sed à præsenti. Fefellit, & Priscianum, & alios plurimos, quòd putarunt, *oletum* significare merendam Cyprii bovis, cùm locum notet malè olentem; ut indicat, quod cùm Persius ‡ dixisset,

‡ Sat. 1.

— Veto quisquam faxit oletum:

pòst subdit,

— Pueri, sacer est locus, extrà
Meite.

Adde quòd idem indicat terminatio in ETVM: quæ loci est index, ut *viretum*, sive *virectum*. Nam & hanc vocem agnoscunt Grammatici, & VI Æn. pro *amœna vireta*, in antiquis exemplaribus legitur *virecta*; teste Pierio. Idem confirmant *dumetum*, *quercetum*, *pometum* (quod apud Charisium) *salictum*, & *carectum*, quæ duo κ) συγκοπὴν facta ex *salicetum*, & *caricetum*. Ab *oleo* quoque deducit Priscianus *exoleo*, & *obsoleo*: indéque *exoletus*, & *obsoletus*, dici ait. Verba ejus iterū adponam è lib. IX: *Obsoleo quoque obsolevi facit. Non est enim à soleo, quod solitus sum, vel solui, secundùm Sallustium, facit, qui in secundo Hist. ponit: Neque subsidiis, uti soluerat, compositis* †: *sed ab obs*, & *oleo*; *sicut obscœnus ab obs*, & *canendo*, *vel cœno*, *vel* ἀπὸ τῦ κοινῦ, *unde* & *inquino*. Et paullò pòst: *Exoleo quoque exolevi, unde exoletus, exoleta, exoletum. Plautus in Medico:*

† vide superiùs cap. 21.

Domi reliqui ‡ *exoletam virginem.*

‡ forti, reliquit.

Idem scribunt Festus in *Exoletus*, Cæsellius apud Cassiodorum *, ac Beda de Orthographia. Sed non est hoc ita apertum, quàm putarunt. Nam quid si contrà statuamus, hæc esse non ab *oleo*, sed à *sŏleo*? Nempe ut propriè *obsŏleta* dicantur, quibus uti solemus, nec utimur ampliùs, quia jam nitorem suum amiserint. *Exsŏleti* verò sint, quibuscum nemo solet, hoc est, consuescit; quomodo apud Comicum legimus in Cistellariâ †:

* lib. de Orthogr. cap. 10.

† act. pr. Sc. Cum ego antehac.

Viris cum suis prædicant nos sŏlere.

At, inquit, Priscianus, ab *oleo* esse argumento sit, quòd hoc in supino *oletum* facit: *sŏleo* autem faciat *sŏlitum*, non *sŏletum*. Verùm fortasse hic quoque dormitat bonus ille Grammaticorum, ut ajunt, Homerus. Nam si non dubitat ex Persianâ *oleti* voce colligere *oleo* olim *olevi* in supino feciſse: quanto justiùs ex vocibus *obsŏletus*, & *exsŏletus*, collegerit quispiam, *sŏleo* in supino feciſse *sŏletum*; etsi jam sit *obsŏletum*? Certè hodie quoque tantùm dicimus *valitum*, neque *valetum* usquam legi puto: at utroque usos veteres, indicium

indicium facit, quòd *valitudo* seu *valetudo*, apud Horatium ipsum, E longum † habet, ut sit à *valetum*; junioribus I breve ‡, ut sit à *valitum*.

† lib. 2, sat. 2. & lib. 1, ep. 4. ‡ Alcm.

Adoleo, cùm de sacrificiis dicitur, *adolui*, & *adolitum*, facere ajunt: cùm de ætate, *adolevi*, & *adoletum*. Sed Priscianus in IX agnoscit, Varronem dixisse lib. III Rhetoricorum: *Postquam adoluerit hæc juventus*. Addit & de sacrificio locum Attii Cassii in secundo ad Tiberium, ubi *adoluerit* legatur. Sed Diomedes in secundo eum hoc pacto citat: *Sic est contra Ægyptiis maximum sacrificium, ubi integrum anserem adoleverunt*.

CAPVT XXIV.

De verbis secundæ in NEO, QVEO, REO, SEO, TEO, VEO. Corippus emendatus. Tentum *supinum à* teneo, *vel* tendo. Abstenti *in Iure qui*. Tentum, *verbum Ithyphallicum, unde dictum. Nec* cassus *est participium à* careo, *nec* mœstus *à* mœreo. Censire, censitor, censitus, recensitus. Passus *malè à* pateo *deducit Priscianus*. Faba fressa *quæ*. Catum *non est supinum*. Cavitus, cavitio. Fervi, & ferbui, *dici; sed à verbis diversis*. Connivi, & connixi. *Priscianus emendatus. A Iosepho Scaligero recessum super Nimnio Crasso*. Doliturus, nociturus, *aliaque participia à neutris, quæ existimantur carere supino*.

ETiam *tentum* est vel à *teneo*, vel à *tendo*. A priori in jure *abstenti* dicuntur, qui auctoritate tutoris revocantur ab adeunda hæreditate. Vsi Scævola, Papinianus, Vlpianus. Ab altero dixit Maro in VII: *Tellus extenta*. Indéque & τὸ ἀιδοῖον *tentum* Catullo *, itemque Horatio †.

* carm. 81. † lib. epod. od. 12.

Etsi *maneo* habeat *mansi*, tamen in compositis est *eminui, imminui, prominui*. Nisi hæc malis dici à *minis*, sive altitudine ædificiorum: quæ quorundam opinio. Sed prius omnino simplicius, veriusque.

Nevi à *neo* dixere Ovidius, Silius, alii. *Netum* usurpat Corippus, Africanus Grammaticus, lib. I de laudibus Iustini Augusti:

Iustinianorum series ubi tota laborum
Neto auro insignita fuit, gemmisque coruscа.

Ita legi is locus debet: ubi vulgò *Necto auro* editum est.

Torqueo, torsi, tortum: unde *tortilis*, & *tortor*, & composita *intortum, retortum, contortum, extortum, detortum, distortum, contortor, extortor*. Veteres tamen & *torsum* dixere. Vnde Cato II Orig. *Marsus hostem occidit prius, quàm Pelignus. propterea Marrucini vocantur, de Marso detorsum nomen*. Auctor Priscianus in IX.

Liqueo facit *licui*: ut *deliqueo, delicui; colliqueo, collicui*. Ovid. IV. Met.

Protinus imbutum cælesti nectare corpus

Delicuit, terramque suo madefecit odore.

† *apud Nonium in* Liquidum. *Sed MSus noster pro*, ut cista, *habet*, ut ista; *& pro* colliquisset, conliquisset.

Varro lib. III Rer. Divin. † *L. Scipio, cum aurum haberet in cista vimineâ, fulmine ita est ictus, ut cista esset integra, aurum collicuisset.* Conjugatione autem differunt *liquo, liqueo, & liquor. Liquo* primæ est, unde *liquamen*: ac notat, liquidum reddo. *Liqueo* secundæ est, ac signat, liquidum esse, diffluere: ut apud poetam ‡, *Camposque liquentes.* Vnde κ) μεταφορὰν *liquere* dicuntur, quæ clara sunt. *Liquor* tertiæ est; ut apud Maronem Æn. III:

‡ 6 Æn. v. 724.

— *Huic atro liquuntur sanguine guttæ.* Festus: *Liquitur, labitur, fluit.*

Mœreo, juxta Priscianum lib. VIII, caret præterito. At *mœstus* nomen est, non participium, uti putarunt. Sæpius autem in istiusmodi peccatum. Nam, ut diximus, & *cassum* nomen est, non supinum à *careo*. Neque *fessus*, & *defessus*, magis sunt à *fatiscor*, & *defetiscor*, quàm *lassus* à *lacio*.

A *careo* est *caritum*; unde *cariturus* apud Senecã lib. I de benef. & Iuven. sat. VI. At *cassus*, ut Prisc. quoque docet lib. X, nomen est, quemadmodum *lassus*. Imò Servius existimâsse videtur, *cassus* esse à *quatio*; credo quia C, K, Q, sunt eadẽ essentiâ litera, ut suo loco * diximus. Verba Servii sunt in illud II Æn. — *Nunc cassum lumine lugent. Cassum, privatum, vacuum: & cassum est, quasi quassum, & nihil continens. Nam & vas quassum, quod humorem in se non continet: & est vacuum, unde & retia casses, qui multum in se vacui habeant.*

* *lib.* I, *artis Grammaticæ, cap.* 29.

Censeo supino facere *censum*, indicant verbalia *census*, *censor*, *censura*, & *censi*, atque *adcensi* apud Festum. Item quòd *recenso Senatu* dixit Suetonius in Vespas. Nec obstat, quòd pro *censor* etiam *censitor* legamus apud Vlpianum L. Forma § illam æquitatem ff de censibus, & Pomponium in L. Ergo § alluvio ff de acquirendo rerum dominio. Nam *censitor* est ab antiquo *censire*, pro *censere*; unde & *recensitus*, penultimâ productâ, dixit Claudianus lib. II in Eutrop. †

† *vers.* 260.

Prisca recensitis evolvite sæcula fastis.

Et Prudentius ϖὲι στ. *Cúmque recensitis constaret partibus ille.*

Vsus & Suetonius in Iulio.

Pateo supino caret, ut innuit Phocas, cùm negat habere participium in RVS. Nam *passum*, quod ei tribuit Priscianus lib. IX, venit à *pando*: ut ‡, *Crinibus Iliades passis.* Estque in hac quoque sententiâ, cùm Diomedes lib. primo, tum Gellius lib. XV, cap. XV. Factum igitur est *passum* ex *pansum*; ut *fressum*, unde, quemadmodum antea quoque dictum, *faba fressa*, pro *frensum*, & *frensa*, à *frendo*, quod est *frango*. Glossæ Philox. *Defrensa*, ἄρρηκτα θεσθεῖσα. Interim non negamus, à *pando* rectè etiam dici *pansum*: quod infrà variis auctorum locis adstruemus.

‡ 1 Æn.

Caveo etiam *catum* in supino facere, inde colligit Frischlinus, quia *catus* dicimus pro cauto ac prudenti. Cui iccirco minùs assentimus, quoniam *catus* nunquam participium est. Verùm igitur supinum est *cautum*, quod κ)

συγκοπὴ

συγκοπὴ factum ex *cavitum*. Nam sic olim dixere. Hinc *cavitio*. Festus: *Cavitionem dicebant, quam modò cautionem.* Scaliger quoque legit apud Plautum Pseudolo, act. II, sc. III:

Nam ipsa mihi opportunitas non potuit opportunius
Advenire, quàm hæc cavita est mihi opportunè epistola.

In vulgatis pro *cavita* est *cavata*. Vnde alii *allata*, alii aliud fabricant.

De *ferveo* ita Adamantius Martyrius apud Cassiodorum *: *Ferveo, etsi in præterito perfecto fervi facit per V, cui etiam ego magis adsentior, ferbui tamen per B mutam scribetur.* Adamantio subscribit Priscianus in IX, ubi ait, à *ferveo* esse *fervi*; unde *defervisset* apud Plinium in epistolis. Et fortasse supino olim *fersum*: ut à *video*, *visum*: unde, quod fervefactâ aquâ ejicitur, *defersus* dicitur. Glossæ Philox. *Defersus*, ἀπόβρασμα. At est à *ferbeo ferbui*; unde Horatius in primo serm. *Velatumque stolâ mea cum conferbuit ira.*

* lib. I de orthogr. cap. 8.

Sic *deferbuit* apud Cat. cap. XCVI, Terent. Adel. act. I, sc. II, Cic. pro Cælio, nec non Cluentio, & Gellium.

Langueo non destitui præterito, indicat hoc Claudiani in I de raptu:

— *Animusque relanguit atrox.*

Conniveo, connivi, & *connixi* facit, Prisciano teste in IX: qui gemino id testimonio probat. Prius est Nimii Cassii in XXIII Iliad.

Nam non connivi oculos ego deinde sopore.

Alterum est Turpilii in Parateruſa: *Dum ego connixi somno, hic sibi prospexit vigilans virginem.* Sed qui in vulg. editt. etiam Putschianâ, vocatur Nimius Cassius, is in Venetâ anni CIↃ CCCCLXXVI, appellatur Nummius Crassus: in Manuscripto nostro optimæ notæ, Ninnius Crassus. Et sanè ejusce Crassi etiam mentio fit apud Nonium in Fite: ubi citat illud ex XIII Iliad. *Nunc socii, nunc fite viri.* Ios. Scaliger Conjectaneis in Varronem, tum apud Priscianum, tum Nonium, legit Cn. Matius, quia is Iliada Homeri vertit. Sed sanè plures Iliada scribere nihil prohibet. Quare nos, veterum codicum autoritatem secuti, ut Nimii Crassi nomen respuimus, ita Nunnii sive Ninnii Crassi planè probamus. Præterito *connixi* Plautus quoque fortean usus est. Nam Menæchmis act. IV, Sc. III ita emendant:

Quia connivi, ut me defrudes, ad eam rem affectas viam.

Pro quo in vulgatis *commisi*. Appulejus etiam, ut ex manuscriptis codd. paret, *conniverat* dixit. Vide Gasp. Schoppium in Suspectis lib. IV, epist. XV, & lib. V, epist. primâ.

Postremo illud loco addamus, neutra multa, quæ supino carere ajunt, participia habere. Livius lib. IX belli Macedonici: *Ignominiâ suâ quemquam doliturum censeret.* Ovid. IX Met. fab. IV:

— Siquis tamen Hercule, siquis Fortè Deo doliturus erit.

Digitized by Google

Idem XI Met. fab. III:

Annuit optatis, nocituráque munera solvit
Liber. Et fab. seq.
— Nocituráque, ut ante,
Rursus erant domino solidæ præcordia mentis.

Item lib. XIII:

Des mihi sacrificos, calituráque ignibus aras.

Virgilii est XII Æn. *Haus placitura refer.* Statii est VII Theb. — *Nudus jacituræ sepulchro. Paritum esse conditioni* legimus apud Scævolam, & Iabolenum ICC.

De impersonalibus secundæ dicemus in doctrina de Defectivis.

CAPVT XXV.

De verbis tertiæ in BO, vel CO, exeuntibus. Carbsi, *per B.* Opstiti, *per P. Non esse hic sonum τῦ Υ.* Labsus, prolabsus, labsare *per B.* Scribsi. Scaberat. Scabo, *vel* scabeo. Nubere cum aliquâ. Novus nuptus. Lambo, *vel* lambio. *Glossæ Philoxeni emendantur. Vt veteres distinguant* parsi, & peperci. *Tertium præteritum* parcui. *Supinum* parsum, & parcitum. Conquexi. Conquinisse *quid.* Agnitus, & agnotus; agniturus, & agnoturus; ignoscturus, & ignoturus. Discturus. Senectus *adjectivè sumtum.* Fessus, & defessus, *non videri participia.* Apiscor, *unde* aptus. *Pacuvius apud Nonium emendatus.* Depeciscor, & depectus. Expergitus, & experrectus, *ut distinguant veteres.*

DIximus de verbis, quæ secundæ sunt inclinationis: videamus porrò de illis, quæ ad tertiam pertinent.

Quæ in BO, & PO, desinunt, non rarò immutant characteristicam præsentis. Ita *scribo* facit *scripsi*, B conversо in P. Contrà P in B mutat *carpo.* Nam *carbsi* scribendum, docet Scaurus. Facilè enim hæ literæ commutantur: unde & ab *obsisto, opstiti*, fecere veteres; ac hodie quoque aliqui hanc non injuriâ revocant ὀρθογραφίαν: qui tamen in eo falluntur, quòd putent, hîc esse sonum literæ Υ. Nam cùm sit compositum ab OB, P ad priorem syllabam pertinebit. Porrò in veteribus MSS, ac monumentis, non rarò quoque remanent characteristicæ præsentis. Ita Pierius in vett. codd. *labsus* legi ait in III Georg. & *elabsus* I Georg. Idque ex Probi præscripto, qui *illabsus*, *prolabsus*, *labsantem*, per B scribere jubet. A *scribo* quoq; *scribsi* est in optimo illo Vaticano Terentii † codice:

† Andr. act. 1, sc. 1.

Tute ipse his rebus finem præscribsti, pater.

Scabo facere *scabi*, probat Priscianus illo Lucillii:

Scaberat

Scaberat ut porcus contritis arbore coſtis.

Scaliger verò ad Varronem de R. R. vult eſſe à *ſcabeo*; ſed ἀρχαικῶς *, quia veteres præterita formarent à præſentibus characteriſticâ ſervatâ: quomodo *neglégi*, pro *neglexi*, eſt apud Æmilium Macrum: *atterui*, pro *attrivi*, apud Tibullum, & alia apud alios, de quibus infrà. * antiqui.

Nubo facit *nupſi*, & *nupta ſum*. Cicero lib. XV ad Fam. ep. III: *Quocum eſſet nupta regis Armeniorum ſoror*. Quæ loquendi forma obiter obſervanda, quia femina dicatur cum marito nupta, licet ſola nupſerit, hoc eſt, velata fuerit. Locuti tamen & eodem modo Plautus, Terentiúſque. Vide Albericum Gentilem de nuptiis lib. II, cap. III. *Novum nuptum* quoque legere eſt apud Plautum Caſinâ Act. V, Sc. I. Sed ſermo eſt de Chalino, qui ſub feminæ ſpecie ducebatur. A *glubo* eſſe *gluptum*, pro *glubitum*, indicat Plauti hoc in Pœnulo †, *deglupta mænas*. † act. 5, ſc. 5.

Lambo lambi facit, teſte Priſciano. Atque ita Lucilius lib. XXIII:

Iucundaſque puer quas ‡ lamberat ore placentas. ‡ al. qui.

Et Calpurnius eclog. X:

— Nullo lamberunt ore liquores.

Sed Adamantius Martyr apud Caſſiodorũ de Orthographia cap. VIII, agnoſcit quoque *lambio*, *lambivi*. Et ita poſterioribus ſeculis dixiſſe, arguit vetus interpres Iudicum cap. VII, verſ. 5, 6, 7; ubi reperias, *lambuerint*, *lambuerant*, *lambuerunt*; etiam in editione operis regii. In veteri Dictionario legas: *Invenitur Iud.* VII, *Lambuerint*, *quod ſecundùm artem deberet dici lamberint: quod antiquitati, vel auctoritati, attribuimus: vel fortè litera corrupta eſt vitio ſcriptorum.* Subjicit deinde Lucilii locum antea à nobis citatum. Sed nullum hic librarii erratum eſſe, arguit, tum quòd conſtanter ita omnes libri habent: tum etiam Adamantii autoritas, quam adduximus. Nec tamen juniores hac parte nobis imitandi. Supinum *lambitum* plerique grammaticorum agnoſcunt: ſed auctoritatem requiro.

Parco parcivi facere, exiſtimare aliquis poſſit, compulſus autoritate C O. gloſſarum Philoxeni. Nam in iis legas, *Parcivi*, φείδομαι σῦ. Vbi penè eſt, ut legam *parcui*: quo Nævius uſus in Quadrigeminis, Nonio teſte. Sed interpretatio Græca ſatis docet, pro *parcivi* legendum eſſe, *parco tibi*. Vera igitur præterita ſunt *parſi*, & *peperci*; quæ inter ponit diſcrimen Cornelius Fronto. *Parſi*, inquit, *ſemel: peperci ſæpius*. At diſcrimen id vanum eſt, ut pleraque alia in iſthoc differentiarum libello. Donatus ad Hec. Act. III, ſc. I, diſtinguit hoc pacto. *Parco*, inquit, *pro conſervo*, *parſi fecit: pro veniam do*, *peperci*. Sed rectè hoc quoque diſcrimen negat Servius. *Parſiſſet* eſt apud Gellium lib. V, cap. XIV. A *parcui* eſt ſupinum, *parcitum*. Plinius lib. XXX, cap. IV: *Italiæ parcitum eſt vetere interdicto Patrum, ut diximus*. Pro quo

tamen quidem emendant: *Italiæ parci vetere interdicto Patrum diximus.* A *parcitum* quidem factum *parcitas*, quo utitur Seneca primo de Clementiâ: *Civitatis mores magis corrigit parcitas animadversionum.* A *parsum* verò *parsurus* dixit Varro apud Prisc. & Livius lib. xxv.

* apud Prisc. *Conquinisco* apud veteres fecit *conquexi*, teste Caprô *. Pomponius Atellanarius Vaccâ sive Marsupio:

--- simul introveni, accessi ad patrem, prendi manum,
In terrâ ut cubabat nudâ. Ad eum ut conquexi, interim
Mulieres conspiciunt.

Est autem *conquinisscere*, se cernuum inflectere, quod faciunt alvum exoneraturi; ac venit à *conquinire*, hoc est, cunire. Qua de re Priscianus, Festus, & nos in Originum libris.

Ab *agnosco* usitatius est *agnitus*: sed *agnotus* dixit Pacuvius; *agnoturus* Sallustius in 11 Historiarum, teste Prisciano. Ab *ignosco*, *ignosciturus*, est apud Pisonem 11 Annalium. Sanè à *noscitum* est *noscito*, apud Catul. Liv. alios. *Ignoturus*, verò dixere Cic. in Catil. & Cato lib. v Originum.

Discturus est apud Appulejum, in Phædone. Priscianum vide.

Sic *exposcitum caput*, apud Sen. Quasi à supino *poscitum*.

Senesco, *senui*, *senectum*, facit, unde *senectus*, cum substantivè, tum adjectivè pro *senilis*: ut *ætas senecta*, Plauto Amphitr. † *membris senectis*, apud Lucretium lib. 111; *senecto corpore*, apud Sallustium 1v Hist.

† act. 4, sc. 2.

A *fatisco*, & *defetiscor*, censet Priscianus, venire, *fessus*, & *defessus* sum. Sed Diomedes mavult ea esse nomina. Qui Priscianum sequuntur, hi, & participia esse, & nomina, contendunt. Nos sequimur Diomedem.

Simplici *apiscor* (à quo *adipiscor*, & *indipiscor*) usus quoque Tacitus lib. v Annal: *Nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur.* Ibidem: *Iunius Gallio censuerat, ut prætoriani, actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi.* Præteritum *aptus sum* est in epitaphio Plauti apud Agellium ‡:

‡ lib. 1, cap. 24.

Postquam est mortem aptus Plautus, comœdia luget.

Malè enim Alciatus defendit *captus*, ut alibi diximus. Nonius Marcellus etiam alios laudat auctores: eósque inter Pacuvium in Hermiona, ex quo citat:

Quod ego, in acie celebri objectans vitam, bellando aptus sum.

Ita in fragmentis vett. poet. edidit Stephanus, cùm in Mediolanensi antiquâ legeretur *celebro*, prout & Hadr. Iun. edidit. Est verò *celebro* corruptum ex *cerebro*, uti habet vetus Veneta Pincii. *Cerebro* autem, unius literæ adjectione, depravatum ex *crebrò*: prout hunc locum ante seculum & amplius citavit Iunianus Majus: estque ea genuina lectio. In Aldinâ verò, cùm *celebro acie*, viderent σόλοικον esse, & *cerebro* non habere hic locum scirent,

rent, utroque extrito editum est, *Quod ego in acie objectans vitam bellando aptus sum.* Sed hoc est nodum secare, non solvere. Vera igitur lectio est, *Quod ego in acie crebrò objectans vitam bellando aptu' sum.* Est trochaicus quadratus catalecticus.

Depacisco facit *depactus*; pro quo tamen nonnulli malunt *depeciscor*, & *depectus* sum. Apud Vlpianum quidem aliqua exemplaria habent *depactus*, alia *depectus*. Apud Ciceronem lib. II de Invent. est *depactus*: *Depactus est cum eo, ut arma, & impedimenta, relinqueret.*

Ab *expergiscor* tum est *expergitus* (quod Festus agnoscit) tum *experrectus*. Hæc duo ita distinguuntur, ut *expergitus* dicatur, qui somno satiatus sponte vigilat; unde Lucilius: *--- Ergo*

E somno pueros cùm manè expergitu' clamo.

Experrectus autem sit à quiete impeditus: atque ita Sallustius, *Interdum somno experrectus, arrectis armis, tumultū facere.* Ita distinguit Diomedes; cujus hâc de re locum emendat Gaspar Schoppius lib. IV suspect. lect. epist. II.

CAPVT XXVI.

De verbis tertiæ terminatis in DO. Pansum, *pro* passum, *probum videri*; *etsi Gellius, Serviusque, ita locutos esse veteres, negitent.* Obtunsus, *pro* obtusus. Mandi, *an* mandui, *dicendum.* Descendidi. Pendi, *pro* pependi. Peditus, *vel* peditum. Tendi, *pro* tetendi. *In Propertio vetus lectio defensa.* Tentum *ab* tendo, *uti* ostentum *ab* ostendo. Ostenturus, *pro* ostensurus. *Diomedis locus emendatur.* Accediisse, *pro* accessisse, Consistisse, *pro* constitisse. *Antiquos in præteritis retinere interdum consonam præsentis, quæ vulgò mutatur.* Cudi, *non* cusi. Comesus, & comestus. Rudivi. *Pomponius apud Nonium correctus.* Absconditum, & absconsum. Absconsè *adverbium.* Coneredui. Occaso sole. Recasurus, incasurus. Stridi, *non* stridui. Sidi *à* sido. *Prisciani, & Decembrii error.* Subsedi, *dubium, sitne à* subsido, *an* subsedeo. Vasi *à* vado.

PAnsum, *à pando,* crebrum est Ecclesiasticis. Tertullianus adversus gentes cap. XLVIII: *Dispositioni æternitatis aulæi vice oppansa est.* Et alibi apud eum legas: *Expansos ungulæ fodiant, cruces suspendant.* Similiter dixit Minutius Felix in Octavio: *Signum planè naturaliter visimus in nævi, cum velis tumentibus vehitur, cùm expansis palmulis labitur.* Vsus quoque Prudentius in Psychomachia: DO.

Cornibus oppansis, & summâ fronte coruscum.

Et Cathemer. hymno ult.

Pansis in altum brachiis.

Item

Item præfat. lib. primo contra Symmachum :

Vix panso poterat currere carbaso.

Sed in controversiam venit, an ita loquantur antiqui. Scribit Agellius lib. xv, cap. xv, *ab eo quod est Pando, Passum veteres dixisse, non Pansum; & cum præpositione Expassum, non Expansum.* Similiter Servius in illud 1 Æn.

--- Crinibus Iliades passis :

Participium, inquit, *est ab eo, quod est Pandor. ideo autem non facit Pansus, quia plerumque N, quod in primâ verbi positione invenitur, in præteriti participio nō est : de qua re euphonia judicat. ut ab eo, quod est Tundor, & Tunsus facit; ut, Tunsæ* * *pectora palmis : & Tusus ; ut, Non* † *obtusa adeò gestamus pectora Pœni. Sciendum tamen est, licet alia euphoniæ caussâ varientur, vel in generibus, vel in numeris : Nactus tamen, & Passus, N penitus nunquam accipere.* Sed non deest, quod tam Gellio, quàm Servio, obduci possit. Nam dixit Lucretius lib. 1 :

* 1 Æn.
† Ibid.

Denique sanctifrago suspensæ in littore vestes
Vvescunt : eædem dispansæ in sole serescunt.

Ita exaratus is locus in aliorum, nostrisque membranis. Multáque id genus apud alios scriptores in MSSis leguntur. Et sanè nihil prohibet, à *pando* esse *pansum*, cùm à *scando* dicamus *scansum*. Imò à *pando*, & *pansum* est, & *passum* ; ut à *tundo*, & *tunsum* est, & *tusum* ; quemadmodum testatur Priscianus ; cui adstipulatur Giffanius indice Lucretiano in voce *dispansus*. Iis, quæ de *tunsum* adfert, adde, quòd *obtunso ore* exaratum Casinà v, Sc. 1, de eo cui messis pugnorum in os ingesta: quodque *obtunsis sensibus* legimus apud Tertullianum lib. 1 adversus Marcionem ; prout quidem in Parisiensi B. Rhenani edit. excusum est. Id eò magis observandum, quia in Virgilii optimo illo codice Romano, ubi N plerumque videtur redundare, (unde & in eo legitur *obtunsior usus*) hunc tamen versum Pierius testatur ita concipi :

Cùm græviter tusis gemit area frugibus :

non, utì in aliis legitur, *tunsis*. Præteritum hujus vocis producitur ab Ennio ; è cujus Annalibus à Prisciano profertur hic locus :

Contudit crudelis hyems.

At Maro corripit VIII Æn.

--- Et lapsa ancilia cœlo
Extuderat.

Mando quidam *mandui*, quidam *mandidi* facere, putarunt, Prisciano teste. Sed *mandi* probat ipse illo Livii in Odyss.

Cum socios nostros mandisset impius Cyclops.

A *scando* est *scandi*, *scansum*. Veteres tamen à *descendo descendidi* dixisse, pro *descendi*, auctor est Gellius lib. VII, cap. IX.

Pendo

Pendo sine geminatione etiam *pendi* facere, doceri potest isthoc Livii lib. XLV: *Vectigal dimidium ejus, quod regi pendissent.*

Scindo usitatè *scidi*, ut olim *sceścidi*, vel *sciscidi* fecit. Posterius usurpavit Plautus Pseud. act. IV, sc. 1, Sed corrupere in *scindidi*; unde postea *indidi* factum. Quo de plura diximus, cùm de geminatione præteritorum agemus *. A *scidi* est præteritum *sciśum*, pro quo vulgò *scissum*. Nempe quia *scidi* priorem corripit, *sciśum* producit; eo *ſ* addidere: ut cùm *Iupiter* putarent esse ex *juvans pater*, ne prima, origine adversante, corriperetur, *Iuppiter* scripsere. Livius lib. III: *Detruncata corpora brachiis abscisis.* Ita libri MSSi. Vti & apud Iustinum lib. XV: *Abscisis auribus.* Et similiter *abscisio* est in vett. libb. pro *abscissio*: etsi Lambinus mutârit. Monuit Giffanius in Observationum libro. Vbi & *abscidere*, pro *abscindere*, in præsenti ait legi. Quomodo in v. c. Plauti in Amphytr. est: * cap. 39.

Istam tibi scelestam scelus linguam abscidam.

Nec mirum. Nam ut à πήγω, παγεῖν, unde *pago*, posteaque *pango*: sic à σχίζω, σχιδεῖν, unde *scido*, postea *scindo*.

A *pedo* ut supinum *peditum* agnoscam, facit verbale *peditus*, vel *peditum*; ut à *crepitum*, *crepitus*. Catullus †: † carm. 55.

Subtile & leve peditum Libonis.

Gloss. vett. *Peditus*, *peditum*, πορδή. Est & apud Charisium in II.

Fido, *fisus* sum, ad instar passivorum. Sic *confido*, *confisus* sum. Sed Livius etiam *confidi* dixit lib. XLIV. Quod, credo, movit Henricum Stephanum, ut in sententiis Comicis *, Menandri versum transferens, nõ reformidet: * pag. 216.

Damno carebis, hostibus ni fideris.

Tendo non tantùm *tetendi*, sed & *tendi*. Propertius lib. III, Eleg. VII:

At tibi qui nostro tendisti retia lecto.

Scio, in recentibus edd. esse *nexisti*: sed *tendisti* est in vett. uti Aldinâ, & omnium primâ, quæ Regii Lepidi prodiit anno CIↃ CCCC LXXXI. Hoc qui mutarunt, Latinum non putabant. Atqui & Seneca dixit Hercule Furente:

Et quà plena rates carbasa tenderant.

In supino *tentum*, & *tensum* facit. Maronis est in VII, *Tellus extenta.* Indéque, ut suprà diximus, *tentum*, τὸ ἀσθενὲς. At Lucani est in I:

Et varias ignis tenso dedit aëre formas.

Et in II: — *Tensisque rudentibus actæ.*

Similiterque *ostendo*, *ostensum*, & *ostentum* facit. Lucanus in II:

Vt scelus hoc Scyllæ, cædesque ostensa placeret.

Et Varro lib. I de Re Rust. *Ostensus sol.* At idem lib. III Rerum Divin. *Salute ostentâ.* Et Cato pro L. Cæsare ad populum: *Quod ego me spero ostenturum.*

turum. Citat utrumque Priſc. in IX. Indeque genitū, factumve contra naturam, *oſtentum* dici, obſervat. Plura etiam addam ex Diomede. Sed locus eſt corruptus. In Putſchianâ quidē legitur: *Publius Rutilius de vita ſua: Vni una oſtentata eſt.* Emendo, *oſtenta eſt.* Nā *oſtentata* ſit ab *oſtento*, non *oſtendo.* Sequitur poſtea: Item pro Lucio Cærucio ad populum ex hoc derivavit participium: *Quod ego me ſpero oſtenturum.* Vides citari ea verba ex Rutilio pro L. Cærucio ad populum: quæ Priſcianus adducit ex Catone pro L. Cæſare ad populum. Priſciani locum integrum eſſe, fidem fecere nobis membranæ noſtræ vett. optimæ ſanè notæ, & antiquæ editt. à nobis conſultæ, quæ hic conſpirant. At apud Diomedem editio, quam Cæſarius exhibuit, ſic habet: *Ideo P. Lucius Cælius ad populum ex hoc derivavit participium.* Vnde Diomedem ſic corrigo: *Inde Cato pro Lucio Cæſare.* Ita probè convenient Diomedes & Priſcianus. Pergit deinde Diomedes, ac ſimilem locum Livii adducit: *Item pro Figulo oſtentâ promiſſione.* Et Varronis lib. I. R.R. *Lacus optimus vino ſit, & obtentus Soli.*

† Ex Pomponii libro I Senatuſconſultorum.

Cedo, ceſſi, facit. In Pandectis † tamen, *accediſſe* ſcriptum eſt, pro *acceſſiſſe*; quomodo & in iiſdem eſt *conſiſtiſſe*, pro *conſtitiſſe*; cujuſmodi damnare non auſim. Nam veteres & præterita ſæpe præſentium modo inflectebant; & præſentia nonnunquam præſentium more efferebant: de quorum utroque notata quædam Scipioni Gentili lib. I Παρέργ. cap. XXXIII, & Auſonio Popmæ de Vſu antiqui Sermonis, cap. XII.

Itaque nec mirum, ſi dubitarint olim Grammatici, utrùm *cudo* faciat *cudi*, an *cuſi.* Nam, ut ait Priſcianus lib. X, *ſecundum Diomedem, Chariſium, Phocam, cuſi*; *ſecundum alios cudi*: & *videtur etiam Virgilius ſic protuliſſe in* I Æn.

Ac primùm ſilici ſcintillam excudit Achates, Suſcepitque ignem foliis.

Excudi enim, tam præſens, quàm præteritum, poteſt intelligi: ſed quia Suſcepit ſubjunxit, melius præteritum intelligitur. Idque etiam Servius in commentariis Æneidos comprobat his verbis: Excudit autem feriendos ejecit, quia cudere eſt ferire. Hactenus Priſcianus. Verùm de Phoca quidem, ſi vulgari libello, nomen ejus præferente, ſtare licet, falli videtur Priſcianus, cùm in eo diſertim legatur: *Pauca præterea eandem clauſulàm habent noviſſimâ literâ præſentis temporis in I conversâ; ico, ici; ſolvo, ſolvi; cudo, cudi; volvo, volvi.* Diomedes quoque lib. primo, cùm dixiſſet, *cudo, cuſi*, mox ſe revocans ait, *vel potiùs cudi, ut ejus compoſitum: Ac primùm ſilici ſcintillam excudit Achates.*

Interea diffiteri non poſſum, Maronis locum neutiquam cogere pervicaces, quia, ut alibi oſtendemus, conjunctio etiam diverſos conjungat modos. Quocirca operæ pretium fuerit, illuſtriori teſtimonio terminationem iſthanc comprobare. Id autem eſto Columellæ, qui lib. III, cap. IX de re ruſt. ait: *Excuſos pullos ſubducendum ex ſingulis nidis, & ſubjiciendum ei, quæ*

quæ habeat paucos: ab eâque, si reliqua sunt, ova pauciora tollenda, & subjicienda aliis, quæ nondum exuderunt. Idem lib. VIII, cap. III: *Die undevigesimo animadvertat, an pulli rostellis ova percuderint.*

Dubitâsse veteres, monet Diomedes, num *comesum* dicendum sit, an *comestum*: ac Didymum quidem de Sallustio scripsisse ait., *Comesto patrimonio*: mox verò hæc subjicit: *Vulgius autem, De tralatione, Comesa patina* *. *Similiter & Varro: & ita melius, quasi adesa, & ambesa; ut Virgilius* †:

Ambesus subigat malis absumere mensas.

* Ita hunc locum distinguo, ut Vulgius dicatur librum de tropo translationis scripsisse, unde depromantur hæc verba, Comesa patina.

† 3 Æn.

Rudo non *rudi* tantum facit, sed & *rudivi*, quo usus Appulejus VII Met. Nisi id à *rudio* esse malis. Ab hoc etiam *rudimus* dici posse videtur asini vox, ut boum *mugitus*, leonum *rugitus*.

Vt *condo, condidi, conditum*, sic in compositione *abscondidi, absconditum*, probat Priscianus. Atque ita usi veteres. Interea rectum quoque est *abscondi*: ut ostendit Nonius isto Pomponii Maccis Geminis: *Peri, non puella est, numquid abscondisti inter nates?* Vbi legendum, *Perii. num puella est? numquid abscondisti i. n?* Sic in supino tum *absconditum* dicitur, quod Tullius usurpat, uti & *absconditè*: tum etiam *absconsum*, unde *absconsio* apud Plinium; *absconsor* apud Iulium Firmicum, & *absconsè*, λάθρα, in vett. glossis.

Concredui, pro *concredidi*, obsoletum est apud Plautum Casinâ Act. II, sc. VIII:

Locus est paratus, ei ego amorem omnem meum
Concredui.

Nempe à verbo *concreduo*: quo usus in Aulularia act. III, sc. VI. Vt à δύω, *duo*; ac à δῶ, *do*: sic & *perduo* dixere, ac *perdo*; *creduo*, & *credo*. Nam & *credo* à *do* compositum, juxta Priscianum, qui sic dici censet, quasi *cretum do*. Aliis placet esse ex *cor do*, vel κραδῶ.

A *cado* composita retinent A in supinis. Ita *occasurus* est apud Ciceronem *: *occaso Sole*, apud Gellium ex Cl. Quadrigario †: *recasurus* apud eundem Ciceronem ‡, & Suetonium *, ac Plinium †.

* pro Mil.
† lib. 17, cap. 2.
‡ lib. 15 ad Att.
* Aug. cap. 96.
† lib. 2, cap. 26.

A *strido* quidam *stridui* protulerunt, Prisciano teste in VIII: sed *stridi* probat ipse illo Ennii in XI Annalium:

Missuque per pectus, dum transit, striderat hasta.

Similiter Seneca in Hercule Oetæo ‡:

‡ Act. 4, vers. 1163.

Morior, nec ullus per meum stridit latus
Transmissus ensis.

Quod si *stridui* invenitur, id à *strideo* erit.

Sido an præteritum habeat, disputatur. Priscianus quidem, *Ab eo*, inquit, *quod est fido, præteritum non inveni.* Atqui Columella dixit lib. XII, cap. XXIV: *Deindè patiemur picem considere, & cùm siderit, aquam eliquabimus.* Lapsus eâ in re etiam Angelus Decembrius lib. IV de politia literaria, cap. XLVIII. Sed de compositis minùs apertum est. Vt cùm Seneca lib. II de Benef.

cap. 11, ait : *Cum subsedit cupiditas.* Nam alii à *subsideo*, alii à *subsido* deducunt. Priscianus censet, *sido* in compositione præteritum mutuari à *sedeo.* Quod etiam Diomedes docuerat lib. 1, his verbis : *Sedeo, cum sit secundæ conjugationis, acceptâ præpositione mutatur in tertiâ, & facit, consido, assido, subsido. Quippe cùm Virgilius dicat* *, *Considere in ignes. Et Terentius* †, *Assido, concurrunt servi.*

* 2 Æn.
† Heaut. act. 1, sc. 1.

Vāsi, & *vasum*, vix extra compositionem invenias apud quemquam, præter priscos illos. Dixit tamen Tertullianus lib. de pallio, cap. 111 : *Eâ tempestate Osiridis, quâ ad illum ex Libya Hammon vasit ovium dives.* Ac apud Martialem lib. x11, epigr. v, legitur in Aldinâ :

Arctatus labor est, & breve vasit opus.

Pro quo in aliis, *rasit.*

CAPVT XXVII.

**De verbis, in GO, vel GVO, desinentibus.* Ringo *non videri Latinum. Prisciani super eo error, & Decembrii.* Mingere, *vel esse barbarum, vel obsoletum. Camerarii ἀμάρτημα μνημονικόν.* Angor *nec* anctus, *nec* anxus, *nec* anxius, *facere in participio.* Fictus, & infictus, *pro* fixus, & infixus. Clanxit, *non* clanguit. Neglēgi, & intellēgi, *pro* neglexi, & intellexi. Ninxi. Ninguis. Vngui, *pro* unxi. Fligo, flictus. Pegi, *pro* panxi, *à* pango. *At* pepigi *à* pago, *hoc est* paciscor. Compactum *nunc à* compingo, *nunc à* compaciscor *dicitur.*

GO.

RIngo & Priscianus agnoscit lib. x; quem sequitur Grammaticorum vulgus. Nusquam tamen id hodie legere est; sed *ringor*, quod deponens est; ut & compositum ejus *subringor.* Terent. Phorm. act. 11, Sc. 11 :

Dum tibi sit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas.

Quo tamen loco *ringit* corruptè legit, ac *ringo* dici, antè sesquisæculum probatum ibat Angelus Decembrius lib. 1v de politiâ literariâ parte XLVII. Cicero epist. v, lib. 1v ad Att. *Erimus uberiores, si & ille libenter accipiet, & hi subringentur.* Sidonius Carm. XXIII, quod Narbo inscribitur :

Multùm ringitur otiosa virtus.

Glossæ Philoxeni : *Ringitur*, πικράινεϑ, ὀργίζεϑ. Olim habuisse præteritum, indicat verbale *rictus.*

Etsi verò & veteres Grammatici *mingo* agnoscant, pro eo tamen *meio* poni debuit : quo usus Persius sat. 1, & Martialis, cùm alibi ‡, tum lib. 111, epigr. LXXVIII :

‡ lib. 11, ep. 47.

Minxisti currente semel, Paulline, carinâ :
Meiere vis iterum, jam Palinurus eris.

Cujus

Cujus carminis elegantiam cognoscet, qui respexerit etymon Palinuri. Neque enim arbitror, verum esse, quod Turnebus censet in Adversariorum libris †, respexisse poëtam ad obitum Palinuri : quasi sententia sit, in lotio suo, quod Græci ὄρον vocant, submersum iri, utì in undis periit Palinurus Virgilianus *. Porrò distichon hoc citat quoque Camerarius in argumento Curculionis Plautinæ. Sed, memoriæ lapsu, pro *meiere* posuit barbarum *mingere:* nisi culpam hancce in typographum conferre malimus. Supino *minctum* usus C. Titius, Lucilianæ vir ætatis, oratione eâ, quâ legem Fauniam suasit : *Iudex testes poscit. ipsus it minctum.* Ita est in Stephanicâ, & Raphelengianâ. At in Aldinâ est *mictum,* quomodo Plautus *commictilis* dixit.

† *lib.* 13, *cap.* 19.

* *Æn.* 5.

Ab *ango* Priscianus formát supinum *anctum*, Diomedes verò *anxum*. Pro Priscianó sunt glossæ vett. ubi legas : *Anctì*, ἀναγκαζόμενοι, ἀγχόμενοι. Sed neutrum apud classicos invenire potuimus. Imò nec illud liquet, an *angor* in præterito faciat *anxius*, quod scribit Diomedes. Nam videtur hoc esse nomen. Interim non dubium, quin ab *anxum* sit *anxius*, & *anxietas*.

Lingo in supino facit *linctum*. Plinius lib. xxxv, cap. xv : *Sulphur prodest & suspiriosis linctum*. Et lib. xxxvi, cap. xvii : *Assius lapis prodest & phtisicis linctu*.

Frigo in supino habet & *frixum* ; quo usus Corn. Celsus † : & *frictum* ; unde Horatio † *frictum cicer; frictæ nuces*, apud Plautum Pœn. ‡

† *lib.* 2, *cap.* 18; *etsi aliqui elixa reponant pro frixa.*

† *in Arte.*

‡ *act.* 1, *sc.* 2.

Figo in supino *fictum* habet, & *fixum :* ut scribit Diomedes lib. primo ; ubi laudat illud Scauri de vita sua : *Sagittis confictus*. Idem Ciceronis, Varronis, aliorúmque autoritate comprobat Obertus Giffanius in Indice; voce *fictus*. Iacobus quoque Cujacius, ac Scipio Gentilis *, observarunt, Callistratum † eodem modo dixisse : *Si quando navis, vel inficta, vel fracta, intra finis agri cujusque fuerit. Inficta* pro *infixa*.

* *lib. primo responsorum cap.* 33.

† *l.* 7, *de incendio, ruina, naufragio.*

Clango, clanxi habet : etsi *clanguit* dicat vetus S.S. interpres Num. cap. x.

Neglego olim *neglêgi* fecit. Ita Æmilius Macer, in xvi Annal. teste Diomede, & Prisciano : *Omnem nostrum neglegerit autoritatem*. M. quoque Antonius, quem antiquas voces affectâsse, è Suetonio † constat, ita locutus videtur in epistolâ apud Ciceronem Philipp. xiii : *Theopompum, nudum, expulsum à Trebonio, confugere Alexandriam neglegistis*. Ita è manuscripto cod. emendat Ianus Guiljelmius lib. ii Verisim. cap. xi. Estque huic simile *intellegerit*, pro *intellexerit* ; quo non semel usus Vlpianus.

† *Aug. cap.* 86.

A *ningo, ninxi*, dixit Accius in Andromeda :

Cùm ninxerit cælestium molem mihi.

Atque inde Priscianus esse vult *nix*; ut à *duxi, dux*; à *rexi, rex*. Sed *nix* est ex *nivis*, pro quo veteres dixere *ninguis* : quo Lucillium esse usum, testatur Charisius in primo.

Vngo tantùm *unxi* habere, scribit Charisius: sed *ungui* etiam facere, Nisus, Papirianus, & Probus, putarunt, teste Prisciano in IX.

Stinguo penè exolevit. Gloss. Cyr. στίννω, *stinguo*. Onomast. *Stinguo*, σβεννύω. Vetus poeta, Cn. nempe Martius vates, apud Livium lib. XXV:

Nam is Dius vestros perduelles stinguet ad unum.

Vt quidem Scaliger legendum conjectat ad Varr. Apud Livium est: *Nam is divus exstinguet perduelles vestros.* Vnde malim ego, ut merus spondiacus sit: *Namque ollus dius stinguet perduelles vestros.*

Eodem *stinguendi* verbo etiam Lucretium usum constat. Vti & Tullium in Arateis, quemadmodum Priscianus ostendit in X. Fortasse autem hoc verbum in elementalibus libellis à grammaticis poni non debuit: sed ejus in locum substitui oportuit compositum *restinguo*, *exstinguo*, aut *præstinguo*; nempe eâ ratione, quâ ipsi *affligo* ponunt, non item *fligo*; quo tamen usus Lucretius lib. II:

— Nam cita supernè
Obvia cùm flixêre, fit ut diversa repente
Dissiliant.

Livium quoq; Andronicũ, & Attium, usos, docebit Nonius Marcellus. Indéque verbale *flictus*. Virgil. lib. IX: *Dant sonitum flictu galeæ.*

Hanc enim lectionem agnoscit quoque Servius; ut movere nos haut debeat, quòd in quibusdam codd. legatur *adflictu*: quod ex glossemate irrepsit. Sed & usus Silius lib. IX:

— Galea horrida flictu
Adversæ ardescit galeæ.

Itemque Ausonius epist. XXV:

Cymbala dant flictu sonitum.

Vide de hac voce, quid adversum Titium notârit Yvo Villiomarus, sive Scaliger lib. VI Locor. Controv. in cap. IX.

Pergo, & *surgo*, primam simplicis *rego* in præsenti perdunt, quam in perfecto supinoque retinent.

Ineptè docent, *pango* in præterito facere *pepigi*, & *panxi*, cùm tantùm habeat *panxi*; quo utitur Columella lib. XI, cap. II: *Olearum*, inquit, *taleam oportet, cùm panxeris, fimo & cinere mistis obtinere.* Olim pro eo dixisse, *pegi*, ut *frango fregi*, tum indicant composita, *impegi*, *compegi*; tum testatum facit hoc Pacuvii apud Priscianum: *— Tonsillam pegi lævo in latere.*

Vsus quoque Cicero, ut testatur Turnebus in Apologetico *. Ejus est primo de legibus: *Requiri placere terminos, quos Socrates pegerit.* Vbi *pegerit* nihil aliud est, quàm *panxerit*. At *pepigerit* aliud fuerit. Nam significat, *pactus foret*. Quare *pepigi* non à *pango* est, sed à *pago*; pro quo posteriores dixere *paciscor*. Visum hac de re adscribere illustrem Quinctiliani locum è lib. primo, cap. VI: *Prima quoque aliquando positio ex obliquis invenitur, ut memoriâ repeto*,

* p. 36. Apolog.

epeto, convictos à me, qui reprehenderint, quòd hoc verbo usus essem Pepigi. Nam id quidem dixisse summos autores confitebantur; rationem tamen negabant permittere, quia prima positio Paciscor cùm haberet naturam patiendi, faceret tempore præterito Pactus sum. Nos, præter autoritatem oratorum, atque historicorum, analogiâ quoque dictum tuebamur. Nam cùm in XII *Tab. legeremus: Ni ita pagunt, inveniebamus simile huic Cadunt: inde primæ positio, etiamsi vetustate exoleverat, apparebat Pago, ut Cado: unde non erat dubium sic Pepigi nos dicere, ut Cecidi.* Fabii caussam juvat Priscianus lib. X; ubi citat illud Ciceronis è lib. II ad Herennium: *Pacta sunt, quæ legibus observanda sunt: hoc modo rem ubi pagunt, oratione pagunt.* Supinum idem habet ac *pango.* Nam à *compingo* quidem Cic. lib. de finib. dixit: *Quod enim in operibus manu factis, támque compactum & coagmentatum inveniri potest?* At à *compago*, vel *compaciscor*, dixit Plautus Captivis *: *Extemplo rem decompacto geris:* & Livius lib. VI: *Ut multò verisimilius sit, compacto eam rem, & communi fraude patritiorum actam.*

Dego degi facit, cùm sit ab *ago.* Apud Symmachum tamen lib. I, epist. XXXII sic Ausonius: *Cum in comitatu deguimus ambo ævo dispari.* Sed in vett. codd. est *degimus.* Atque ita in ipso Ausonio legitur.

Diomedes à *vergo* format *verxi*: sed sine auctore.

CAPVT XXVIII.

De verbis in LO. Alitum, & altum, *ab* alo: *sed illud præferri, ὁμωνυμίας vitandæ ergo.* Psalli. Pulsi. Excelleo. Plaustrum perculi, *paræmia. Erasmus notatus.* Velli, & vulsi; revelli, & revulsi.

Amolo est *molitum.* Cæsar lib. I de bello Gall. *Trium mensium molitâ cibaria sibi quemque domo efferre jubent.* L O.

Alo quoque *alitum* facere, indicio est hoc Valerii Maximi lib. V, cap. IV: *Quid tam insuetum, quid tam inauditum, quàm matrem natæ uberibus alitum?* Ex eo autem κ᾽ συγκοπὴν factum *altum.* Sallustius apud Diomedem: *Arpini altus.* Sed *alitus* præfert Diomedes, ad ambiguitatem vitandam. Vnde & *alimentum.*

A *psallo* est *psalli.* Bassus lib. II Lyricorum apud Priscianum:

Calliope princeps sapienti psallerat ore.

A *pello* etiam *pulsi* videntur dixisse. Vlpianus quidem lib. LXX ad Edictum †: *Marcellus autem ait, si quis jus habens pecoris ad aquam appellendi, plura pecora adpulserit.* Scio in vulgatis esse *appulerit*, vel *adpulerit.* Sed in Florentinis pandectis liquidò exaratum *adpulserit.* Quod retinet quoque Scipio Gentilis lib. I Παρέργων, cap. XXXIII. † Leg. I. §. 18. de Aqua quotidiana & æstiva.

Dubitare videntur Grammatici veteres, num *exculi*, an *excellui*, an *excellivi*,

livi, dicendum sit. Probus quidē *excellivi* præfert. Sed Priscianus lib. x, duo priora: at ita ut sint à verbis diversis. Vult enim, tum *excelleo* dici, tum *excello*: ac *excelleo* quoque rectum esse, probat illo Plauti Pseud. Act. II, sc. III: *Vt quisque fortunâ utitur, ita præcellet.* Et manifestiùs hoc Ciceronis primâ epist. ad Filium: *Quare effice, ut excelleas.* Ac docet Diomedes, similiter loqui Æmilium Macrum in secundo Ornithogonias: *Cum laude excellet omnes. Excello* autem, uti *antecello*, apud Ciceronem, & alios, passim usurpatur. Sit omnium instar est locus Lucretii *, ut qui infinitivum ejus efferat penultimâ correptâ:

* lib. I, v. 27.

Omnibus ornatum voluisti excellere dictis.

Itaque censet Priscianus, ab *excelleo* quidem esse *excellui*, ut à *caleo* est *calui*: at ab *excello* esse *exculi*, ut à *percello*, *perculi*. Gloss. *Perculit*, καλιβαλεν, ἐξεπληξεν. *Perculsum*, ἀπωσμένον. Habemus apud Maronem V Æn.

Perculit, & fulvâ moribundum extendit arenâ:

& apud Plautum Epid. Act. IV, Sc. II: *Perii, plaustrum perculi.* Vbi maximus Desiderius †, atque itē Cælius Rhodiginus ‡, libris quibusdā decepti, perperam legunt, *aulstrum perculi*. Est enim adagium rusticorum, qui, ut Festus, ac Donatus †, docent, plaustrum perculisse dicuntur, cùm negotium aliquod everterunt, & perturbarunt. Ajunt & dici *perculsi*, unde sit *perculsum*. Ac Terentium laudat Andr. I, sc. I. Sed ibi in melioribus libris est *percussit*: uti in omnibus MSSis Palatinis. Objectant quoque Horatium lib. I, od. VII, Ciceronem pro Mil. & Lucanum lib. II. Sed Rivius ubique mavult *percussit*. Eademque Lambini mens, comment. in Horatium *.

† in Chiliad.
‡ lib. 15, cap. 7.
† in Eun. act. 2, sc. 3.
* lib. I, od. 7. Qui Lambinus tamen, Ciceronis locum adducens, perculsi retinuit notu in illud ejusdem poeta lib. 2, sat. 2: Atque affligit humo.

Vello, Charisio, Priscianóque testibus, & *velli* facit, & *vulsi*. *Vulsi*, & *vulsérunt*, sæpe est apud Lucanum. At prius prætulit Cicero. Ejus est epist. XX, lib. V ad Att. *Ibi morati biduum perillustres fuimus, honorificisque verbis omneis injurias revellimus superiores.* Et epist. XV, lib. VIII: *Quæ me convellerunt de pristino statu.* Apud eundem de suppliciis est: *Revellistis, atque in profundum abjecistis.* Ovidius in Metam. & *vulsi* usurpat. Ait enim lib. VIII:

A silvis silvas, & ab arvis arva revulsi.

At paullò pòst legas:

Continuam diduxit humum, paritérque revellit
In totidem medias, quot cernis Echinadas, undis.

Similitérque dixit Maro IV Æn.

— Et quos Sidoniâ vix urbe revelli,
Rursus agam pelago.

Fortasse autem & altero usus est. Nam primo Æn. in vulgatis quidem exaratum:

Nec patris Æneæ cineres, manésve revelli.

Sed in oblongo codice, quem delicias suas Pomponius Lætus vocare solet, *revulsi* legi ait Pierius: quod tamen improbat Servius.

CAPVT

CAPVT XXIX.

De verbis tertiæ desinentibus in NO. Geno. *Censorinus cujas, & quando vixerit.* Genii, *unde dicantur.* Recano, *pro* recino. Recanui, occanui, concanui, *à* cano. Premi, *pro* pressi. *Imperfectum pro plusquamperfecto Subjunctivi.* Litum, delitor. *Varro correctus, apud Nonium.* Lino, lini, livi, *aut* levi *facit.* Posivi, reposivi, depositi. Crevi, *pro* vidi, *aut* constitui. Cretum, *pro* statutum. Cretio. Sii, sivi, *vel* sini.

GIgno præterito caret: sed mutuatur *genui* à *geno*, quod non refugiunt Paullus & Vlpianus I. C. ut probat Scipio Gentilis in Παρέργοις *, uti de altero horum Radulphus Fornerius †, sed post Gentilem, imò uterque post Scaligerum ‡. Vsi quoque, Lucretius non uno loco, Varro lib. I de R. R. cap. XL, & lib. II, cap. II, Severus in Ætna, Appulejus lib. de Deo Socratis, multique alii. Vnum tùm adducam, Censorinum, scriptorem Romanum, (Romam enim suam, ac Q. Cærellii, ad quem scribit, communem patriam facit *) & sat antiquum, ut qui se scribente agi dicat † annum à conditu Romæ nongentesimum, nonagesimum primum ‡. Ejus, quem dixi, scriptoris hæc sunt verba cap. tertio aureoli libelli de die natali: *Hic sive quòd ut genamur curet, sive quòd unà genitur nobiscum, sive etiam quòd nos genitos susçipit, ac tuetur, certè à genendo genius appellatur.* Ita enim in MSS codd. legere est, quorum scripturam repræsentavit Carrio: ne quis moretur, vel editionem Eliæ Vineti, in qua & *gignendo*, & *gignitur* corruptè editum est: vel autoritatem Antonii Delrio, qui initio commentarii in Senecæ Medeam, hunc locum adducens, pro *genamur* legit *generemur*, ac *gignitur* retinet cum Vineto.

NO.

* lib. I, cap. 27.

† lib. 5 rerum quotid. c. 20.

‡ comment. in Severi Ætnam.

* cap. 15.

† cap. 21.

‡ hoc est, anno Christi Dionysiano 238.

Cano cùm *cecini* habeat, in composito erit *occini*, quod probat Diomedes. Sed alii malunt *occinui*. Ejus præsens est *occino*, vel *occano*. Nam veteres simplicis vocalem retinebant. Tacitus lib. II Annalium: *Tum Sentius occanere cornua, tubásque, jussit.* Similiter *recano* dicebant, pro *recino*. Itaque vett. MSSi apud Maronem in Culice habent:

Et recanente lyrâ.

Vbi vulgares, *recinente*. Itidem aliquantò post in vett. codd. legitur:

— *Calamo recanente palustri.*

Porrò *cano* olim etiam *canui* fecit: item compositum ejus *occano*, *occanui*. Verba sunt Servii ad II Georg. *Sic etiam ab eo, quod est cano, non cecini, sed canui dicebant. Sallustius: Cornua occanuerunt.* Idem testatur his verbis Priscianus lib. X: *Quidam & occano occanui protulerunt, ut Sallustius in pr. Histor. Metelli cornicines occanêre.* Itaque dubitat Petrus Colvius, an apud Appu-

lejum primo Floridorum *concanuisse* sit legendum, ubi in vulgatis quidem est *certavisse*, at in nostris etiam membranis *concanisse*. Sunt & alia id genus, quæ apud antiquos in præterito reservarint consonantem præsentis, contrà quàm nunc fit. Nam Ennius, atque alii, *consisti*, pro *constiti*, dixerunt. *Premi*, pro *pressi*, usurpat Cato cap. LXVI. *Atterui*, pro *atrivi*, Tibullus, & fortasse *atteritis* pro *attritis* Tacitus: de quibus postea dicemus. Ac, hujusce modi exemplis adductus, vir eximius putabat, Plautum Milite I, I, quo loco *transmitteres* legitur in vulgatis, *transmitteras* scripsisse, pro *transmiseras*. Sed eos hic sequimur, qui *transmitteres* retinent, & pro *transmisisses* poni ajunt; eâ nempe ratione, qua, eâpse scenâ, *occideres* ponitur pro *occidisses*: quod cùm non attenderet Duza, *occideras* scribendũ, pro *occideres*, credidit.

Lino, litum, facit. Virgil. IV Georg.

— *Et paribus lita corpora guttis.*

Martialis lib. X, epigr. LXVIII:

Deque coloratis nunquam lita mater Etruscis.

Cicero epist. I ad Calvum: *Tuli molestè, quod literæ delitæ sunt à te redditæ.* Et IV Verr. *Tabulæ sunt in medio, quæ se corruptas, atque interlitas esse, clamant.* Attius in Atreo: *Epulorum fictor, scelerum fratris delitor.*

† Lib. 12, cap. 50. De præterito ejus non convenit. Apud Columellam † *livi* legitur: *Nova* * in declamatione sua. *dolia, vel servius, crassâ gummi liverunt.* Apud Quinctilianum * *lini*: *Mariti*, inquit, *tui cruore parietum liniſti.* Apud Varronem *linii*: *Cum*, inquit, *oblinierit vasa.* Tamen nullum vulgò ex hisce præteritis probant: sed *levi*. Vnde re-

† Fleur. ad. 3, sc. 1. *levi* apud Terentium †. Sed alii malunt esse à *releo*, quod ejusdem erit originis ac *deleo*. Sanè apud Diomedem disertim scribitur: *Deleor, delitus, & deletus. Cicero ad Filium*: *Ceris deletis. Varro in Prætorianâ*: *Delitæ literæ. Calvus ad uxorem*: *Prima epistola videtur in via delita.* Similiter ab *oblino*, sive *obleo*, est *oblevi*. Varro Mysteriis apud Nonium in Portitores: *Æs defraudasse cauponem, bonam luto oblevisse, tum portitores æra induxere.* Vbi pro *bonam* legendum *obbam*. Canterus enim Novarum Lectionum lib. VI, cap. VI, haut rectè *cauponam* emendat. At *linivi*, vel *linii*, *linitum*, sunt à *linio*; quod est quartæ.

Pono olim fecit *posivi*: quod è Plauti Vidulariâ, & Appulejo in primo Hermag. probat Priscianus. Adde Plautum Asin. Act. III, Sc. I: *Quin pol si reposivi remum.* Et Curcul. Act. IV, Sc. III:

Nunc nisi tu mihi propere properes dare jam triginta minas,
Quas ego apud te deposivi, vitam propera ponere.

† Cap. 35. Item Casinâ act. IV, sc. IV.: *Pene exposivit cubito.* Catullus †:

O Latonia, maximi
Magna progenies Iovis,

Quam

Quam mater prope Deliam
Depositvit olivam.

Hinc *depositse*, pro *depositviſſe*, ἀρχαικῶς † dixit Maro in parœdia: † antiquè.

Tuâ in palude depositſe ſarcinas.

Sic cum Scaligero lego. Alioquin enim non ſint jambi meri.

Cerno tum tantùm *crevi*, & *cretum*, facere ajunt, quando de hereditate ſermo eſt. Sed contrarium evincit Priſcianus illo Titinnii in Geminis: *Simul ut pueras has noctu ſuſpirare crevi.* id eſt, vidi. Et iſto Plauti Ciſtell. Act. 1, Sc. 1: *Cùm ego antehac te amavi, & mihi amicam eſſe crevi.* Quem locum Varro etiam profert lib. VI, de L. L. ubi hæc eâ de voce apponit: *Crevi*, inquit, *valet conſtitui. Itaque heres cùm conſtituit ſe heredem eſſe, dicitur cernere, & cùm id fecit, creviſſe.* Idem Plautus eâdem comœdiâ Act. II, ſc. 1:

Satin' tibi iſtuc in corde cretum eſt?

Ita eum locum legit Ioſ. Scaliger, pro quo in vulgatis *certum*, fortè ex gloſſâ. Nam idem ſignificant *cretum*, & *decretum*, quod conſtitutum, aut certum. Hinc Salluſtius Orat. ad Cæſ. *Equidem mihi decretum eſt, nihil tam ex alto reperiri poſſe, quod non cogitanti tibi in promtu ſit.* Eſt & in uſu verbale *cretio*: quo quid in hæreditatibus ſignificetur, docebunt Vlpianus Tit. XXII, Iſidorus lib. V, cap. XXIV, & Alciatus lib. III Diſtinctionum, cap. VII.

Sino uſitatius *ſivi*, vel *ſii*, interdum & *ſini* facit. *Sii*, ſive, ut in aliis legitur libris, *ſivi*, uſurpant Varro lib. VI Epiſt. quæſtionum, & Terentius in Adelphis †. *Sini* vero idem Varro apud Priſcianum, tum & Publius Rutilius, & Scaurus de vitâ ſuâ: quorum verba adfert Diomedes, ſed corruptè totus is locus legitur in editionibus, quæ Putſchianâ priores. Hæc enim codicum antiquorum fide veram lectionem indicat, ut & Gaſpar Schoppius lib. III ſuſpect. lect. epiſt. III.

† *Act. 1, ſc. 2. ubi ſiit eſt in codice Bembino, quem Faërnus expreſſit: ſivit in aliis, etiam Tarviſinâ veteri anni 1477: item MSSis noſtris. In paucis etiam MSSis pro ſivit eſt ſinit. Vt & Andr. act. 1, ſc. 11. verſ. 17.*

CAPVT XXX.

De verbis exeuntibus in PO. Clepere. Clepſi. Scelerus, *pro* ſceleſtus. *Plauto medicina.* Terui, *pro* trivi: teritum, *pro* tritum. Serui. Diſſero, deſero, inſerui, *quid propriè notent.* Deſitus, & deſertus, *pro inſito ſive inſerto.* Verri. Verſa templa, *hoc eſt*, στεφανώματα. Verſus *unde dicantur.* Verritum. Converritor. Curri. Furui, *ſequioris ævi vox.*

CArpo, juxta Terentium Scaurum, facit *carbſi*, contrà quàm fit in *ſcribo*, quod *ſcripſi* habet. Illic P in B; hic B in P abit. Sed hæc ratio ſcribendi non obſervatur in vett. libb. ubi & *ſcribſi*, & *carpſi*, legitur. Diximus de hoc ſuprà, cum de *Scribo* ageremus. P O.

Clepo clepſi facit. Neque enim aſſentio iis, qui utrumque aut barbarum

censent, aut sanè obsoletum. Nam Senecæ est in Medeâ Act. II, sc. I:

Levis est dolor, qui capere consilium potest,
Et clepere sese.

Et in Hercule furente Act. III, sc. II:

Tunc ipse victus, & Cleonium caput
Opponit, ac se tegmine ingenti clepit.

Quibus locis *clepere* est *tegere* sive *abscondere*: quomodo & idem Seneca *furri* accipit in Agamemnone Act. V, sc. II:

Germane, vultus veste furabor tuos.

Clepsi verò est apud Manlium lib. primo:

--- Quis enim condentibus illis
Clepsisset furto mundum, quo cuncta reguntur?

Antiquè pro eo *clepi* dicebatur. Sanè vett. libb. apud Cic. II de Legg. habent: *Sacrum sacrove commendatum, qui cleperit, rapsitque, parricida esto.* Atque eam lectionem probat Turnebus in Comment. & Scaliger in lib. II. Varronis de R. R. cap. IX. Vulgati habent *clepsit, rapsitque.*

A *tero* est *terii*, & *trivi*, juxta Appulejum; quemadmodum scribit Charisius in tertio †. Sed fortasse pro *terii*, *terui* legendum. Quo usus Plautus Pseud. Act. III, Sc. II:

† *cap. de tertio ordine.*

Teritur sinapis scelera cum illis, qui terunt:
Priusquam teruerunt, oculi ut exstillent facit.

In vulgatis pro *scelera* est *scelerata*, & pro *teruerunt*, *triverunt*. Sed *scelera*, pro *scelerata*, & versus requirit, & Servius Danielis * hoc loco agnoscit. *Teruerunt* verò, pro *triverunt*, Plautum hic scripsisse, Priscianus auctor est lib. VI. Vbi tamen *triverunt* in Heliæ Putschii editione † legitur: sed *teruerunt* reperi in antiquis, uti Venetâ anni CIↃ CCCCLXXVI. Et similiter dixit Tibullus lib. I, eleg. IV: *Aut operi insuetas atteruisse manus.* Ita & princeps editio ‡. Apud Tacitum quoque primo Historiarum in optimo illo Vaticano, teste Lipsio, scriptum est, *Mox atteritis opibus*: pro quo vulgati habent, *attritis*. Longè tamen *trivi* præfert Velius Longus, cùm scribit: *Item terui, & trivi, non adscribo huic disputationi, sed consuetudini, sed novæ, & veteri adnotationi. Nam & Virgilius, secutus antiquos, cùm possit dicere (terui,) non impediente metro; maluit dicere* *, *Nec te pœniteat calamo triviisse labellum*: & †, *Hinc radios trivere rotis.*

* *In illud Æn.* 9 Nec te tua funera mater.
† *pag.* 682.
‡ *anni* 1481, *Regii Lepidi* [illegible]
* Ecl. 5.
† 2 Georg.

Quemadmodum autem à *tero* fuit *terui*: sic à *sero* non *sevi* tantùm, sed & *serui* dixere. Vsus hoc Ennius in præceptis, Prisciano teste. Atque hoc remansit in compositis, quando translatè sumuntur: ut *inserui*, *asserui*, *conserui*, *deserui*, *disserui*, *exserui* &c. Nam propriè *deserere* est, à satione decedere; *inserere*, semina inspergere; *disserere*, semina in diversas areolas spargere, & sic in cæteris. Varro lib. I de R. R. cap. XXIII: *In recentibus pomariis, desitis seminibus, in ordinémque arbusculis positis, primis annis, antequam radices longius procedere*

dere possint, alii conserunt hortos, alii quid aliud. Vbi Scaliger *desita semina* interpretatur malleolos in agro furcolario depositos. At pro eodē *desertus* dixit Tibullus*: *Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,* * *lib.* 1, *el.* 1.

Seu vetus in trivio florida serta lapis.

Vbi *desertus* est in terram depositus, seu solo insertus. Fortasse tamen veriùs dixeris, olim duplex fuisse *sero*: unum ab ἔιρω, hoc est, *ordino*: alterum à σπείρω, seu σπερῶ, id est *sero*, π extrito: ac priori significatione feciſſe *serui, sertum*: posteriori autem, *sevi satum*. Sanè *consevi, insevi*, habent significationem seminandi: at *inserui, conserui*, ordinandi.

Verro, inquit Priscianus, *versi facit, secundum Servium*; *secundum Charisium, verri, quod & usus comprobat. Licinius Macer pro Thuscis: Quos oportuit amissa restituere, hisce etiam reliquias averrerunt. Publius* †: *Cellas servorum converri.* Supinum ejus est *versum*: unde apud Catonem, *Conversa villa*. Apud Cic. Verr. III: *Etenim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod fanum denique, quod non eversum atque extersum reliqueris?* Fortasse & apud Maronem I Æn.

† in Muro Muntone, *pro quo in MS. nostro est*, Muntone.

Et versâ pulvis inscribitur hasta.

Nam, si credimus Diomedi, *melius est tractâ intelligere, quàm inversâ*. At apertiùs apud Diomedem Seneca è deperdito † dialogo de superstit. *versa templa*. E Plauto quoque idem Diomedes citat, *versa, sparsa*. Ac putat Acidalius, signari locum Pseudoli Act. I, Sc. II, ubi in vulgatis legitur:

† *Dialogorum ejus meminit & Fabius libro de Superstitione. Tertullianus in Apolog. & Augustinus lib.* 6 *de Civ. Dei.*

Vorsa, præsterga *, *strata, lautáque cocta omnia uti sint.*

Nam legendum esse,

Vorsa, sparsa, tersa, strata, lauta, cocta omnia ut sient.

* *MSSi*, prasterga.

Quam emendationem pluribus rationibus idem Acidalius comprobat. Porrò quia non à *vertendo* tantùm, sed à *verrendo* etiam in supino *versum* dicimus: hinc eruditus interpres Mat. XII σεσαρωμένον transtulit *versum*: ubi vulgatus habet *scopis mundatum*. Eapse de causa, si codicibus editis fidem habemus, Iulius Scaliger lib. II de re Poetica, cap. v, more suo à Grammaticorum vulgo dissentiens, *versui* nomen esse autumat à *verrendo*, hoc est sulcando, scalpendo, & tollendo aliquid è ceræ, in qua scribebant, superficie, ita ut depressio relinqueretur. Quæ verba attentiùs consideranti paret rationem potiùs adferri, cur à vertendo sit, quàm verrendo. Nam *vertere* est sulcare, more agricolarum, qui in arando terram vertunt, ut loquitur Maro †, ac sulcum faciunt. Quare omnino est à *vertendo*: ac licet nonnulli doctissimi viri, autoritate Scaligeri compulsi, à *verrendo* deducere malint: tamen eorum magis mihi judicium probatur, qui apud Scaligerum, typothetarum culpâ, *verrere*, pro *vertere*, irrepsisse conjectant. Fortasse & *verrium* pro *versum* dixere. Nam verbale *converritor* est apud Appulejum in Apologia: *Converritorem pridianæ reliquiæ.*

† I *Georg.*

Curri in præterito usurpat Tertullianus lib. de fuga in persecutione cap. XII : *Pedibus stetisti, curristi nummis.* De compositis ejus diximus, cùm ea expenderemus, quæ præteritum geminant.

Furo, pro quo malè apud Nebrissensem est *furio*, præterito caret. *Fuui* tamen inde flectit Servius. Imò & Sedulius dixit lib. I operis paschalis :

Nec minùs & Darii furuerunt jussa tyranni.

Neque dubitavit eopse modo loqui Philelphus, epistolâ ad Antonium Panormitam : ubi Lucretium ait, hausto poculo amatorio, *furuisse*. *Furo* in primâ est insolens. Eo tamen usus Varro, teste Prisciano, qui inflectere jubet, *furis, furit*. Atque usus quoque Aratus lib. II :

Cui pelagus, tellusque furunt.

CAPVT XXXI.

De verbis in SO, vel TO. Lacessivi, lacessii, & lacessi, *similiáque*. Depsui, perdepsui. Pinsitum, pinsum, pistum. Pinsere, pisere, pinsire. Pexui, *vel* pexi; pexum, pectitum, pectum, *unde* impectare. Fluctum, nectum, connectus. Complexus, *à* complecto. Sterti, & stertui. Messui. Nexui, & nexi. Statum *à* sisto. Abstit, *pro* abstitit. *Discrimen, quod inter* enisus, & enixus, *ponunt, non observatur.*

SO. *Capesso, arcesso, lacesso*, similiáque, malè quidam spoliant præteritis supinisque, cùm in illis habeant IVI, in his ITVM. Quod plurimis evincitur exemplis. Cic. pro domo suâ : *Nos te, Antoni, nullâ lacessivimus injuriâ*. Et in Pisonem : *Responsione me inimicâ homo promptissimus lacessivit*. Idem lib. IV de Repub. apud Augustinum lib. II de Civ. Dei : *Æschines, civis Athenienses, vir eloquentissimus, cùm adolescens tragœdias actitavisset, Remp. capessivit*. Tacitus quinctodecimo Annal. *At Flavius Scevinus, & Afranius Quinctianus, uterque Senatorii ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessivêre*. Ibidem : *Igitur digressus castellis Vannius funditur prœlio, quamquam rebus adversis laudatus, quòd & pugnam manu capessivit, & corpore adverso vulnera excepit*. Supinum quoque, & participium hinc deductum, ab eodem usurpatur. Vt IV Histor. *Nos quamquam toties lacessiti, jure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur*. Idem lib. VI Annal. *Meliora capessituram Macrone duce*. Dixitque eodem modo Cic. VI Verr. *Antequam audissent, ei negotium facessitum*. Et Claudianus lib. de bello Getico * :

* vers. 290.

Sæpe lacessitam, sed non impune, fatemur
Ausoniam.

Quibus refellitur Vgutionis & Alexandri somnium, scribentium *capessum, & lacessum*, dici debere. Et hæc quidem integra. Interdum verò in præteritis

præteritis V κ) συγκοπὴ ejicitur. Certè Priſcianus quoque autor eſt, Verrinâ primâ, in quibuſdam libris, legi: *Ipſe profectò metuere incipies, ne innocenti periculum faceſſieris.* Dixitque eopſe modo Livius lib. x ab V. C. *Per biduum laceſſière hoſtem.* Et Tacitus lib. xii Annal. *Pugnam manu capeſſiit, & corpore adverſo vulnera excepit.* Hinc alterius quoque literæ abjectione *laceſſiſſet* eſt apud Comicum in Phormione ‡:

‡ Prologo.

Vetus ſi poëta non laceſſiſſet prior.

Eſtque iſthæc συγκοπὴ multò uſitatiſſima in *inceſſo.* Columella lib. xii: *Pluviæ inceſſerunt.* Livius lib. iii ab V. C. *Ingens metus inceſſerat patres.* Tacitus lib. iii Annal. *Quoties valetudo adverſa flaminem Dialem inceſſiſſet.* Idem lib. xv: *Quia rumor inceſſerat, pontem ceſſurum oneri, dolo fabricantium.* Et lib. ii Hiſtor. *Marium Celſum variis criminibus inceſſerant:* Et lib. iii Hiſtor. *Fuere qui uxorem L. Vitellii Triariam inceſſerint.* Occurrit & ea ſyncope in *capeſſo*, & *faceſſo.* Tacitus lib. xiii Annal. *Iulius quidam Montanus ſenatorii ordinis; ſed qui nondum honorem capeſſiſſet.* Et lib. iv Hiſtor. *Igitur à laude Cluvii Rufi orſus, qui perinde dives & eloquentiâ clarus, nulli unquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet.* Hæc eo fuſiùs adferre viſum, quia multi è Grammaticis, inter præterita integra, & συγκοπὴ paſſa, non ſatis diſtinxerunt.

Depſo, etſi ad nequitias tranſferatur, naturâ tamen ſuâ verbum eſt honeſtum. Atque ita uſus Porcius Cato cap. xc. Præteritum ejus *depſui.* Vnde L. Pomponius *, Atellanarum poeta, in Nuptiis:

* apud Nonium in Condepſere.

--- Partem inſipui, concluſi, condepſui.

Et Catullus † ſimiliter *perdepſui.*

† carm. 75.

Pinſo pinſui facit: quod Probus illo Pomponii oſtendit:

Neque molis molui, neque ‡ pilis pinſui.

‡ Forteſſe ferèbendum, neve pilis: ut ſit jambicus ſenarius.

At triplex habet ſupinum, *pinſitum*, & κ) συγκοπὴν, tum *pinſum*, tum *piſtum.* Columella lib. xii, cap. xxvii: *Irim bene pinſitam, nec plus unciæ pondere addito.* Sic, *pinſitum panicum*, apud eundem extremo cap. ix, lib. ii: &, *pinſitum hordeum*, cùm alibi, tum lib. viii, cap. iv. *Pinſum* dixit Vitruvius lib. vii, cap. i: *Id non minùs pinſum * abſolutum craſſitudine ſit dodrantis.* *Piſtum* eſt apud Plinium lib. xviii, cap. x: *Si piſtæ ſerantur.* Indeque *piſtor*, & *piſtrinum.* Veteres autem, Diomede teſte, pro *pinſo* etiam dixêre *piſo* abſque N, quâ de re poſt Turnebum, & Scaligerum, pluribus agit Gaſpar Schoppius lib. i Suſpect. lect. epiſt. xvi. Adi & Caſaubonum ad illud Perſii ſat. i:

* Ita & Florentina lectio an. 1522.

O Iane, à tergo quem nulla cieonia pinſit.

Olim hoc verbum quartæ fuit. Vnde Ennius apud Varronem lib. iv de l. l. *--- Cubitis pinſibant humum.*

Plerique, ut inquit Priſcianus, *pexui à pectò protulerunt. Chariſius, pexi. Mecenas*

cænas in Octavia : Pexisti capillum naturæ muneribus gratum. Asper tamen, pectivi. Hæc ille. Supinum est *pexum*, vel *pectitum*. Columella lib. x : *Verùm ubi jam puro discrimine pectita tellus.* Idem lib. xii, cap. iii : *Præparatæ sunt, & pectitæ lanæ.* Et, credo, quia *pectitum* dicitur, etiam *pectivi* dici putavit Asper. Equidem ita loqui non ausim. Fortasse autem in supino & *pectum* dixêre ; unde *impectare*, prout in vett. codd. legi, scripsit Victorius, apud Varronem lib. iii, cap. xvi : *Itaque impectantes à se ejiciunt fucos.* Sanè & *fluctum* in usu olim pro *fluxum*, & *nectum* pro *nexum* ; unde *connectus* apud Lucretium lib. ii : *Exiguis intervallis connecta resultant.*

Atque inde & lib. iii comparativus *connectius*, pro *conjunctius*.

Plecto plexui format, saltem in significatione implicandi. Ita quidem Hieronymus in libro Iudicum cap. xvi : *Si septem crines capitis mei licio plexueris, & clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero.* Priscianus ait *plexi* facere, sed antiquè. Adfert autem hoc Lævii in vi Erotopægnion :

Andromacha perdudum, manu
Lascivulâ, ac tenellulâ,
Capiti meo, trepidans, libens,
Insolita plexit munera.

Prout eos versus digessit, ac correxit ὑ πάνυ Grotius. In vulgatis, ac MSo etiam nostro, & veteri Venetâ *, est *insolito munere* : sed sententia, & metrum, suadent prius.

* anni 1476.

Complexus non tantùm venit à *complector*, sed & à *complecto*. Ita usus Plautus Amphitr. act. pr. sc. primâ :

Qui complexus cum Alcumenâ, cubat amans, animo obsequens.

Fallitur Lambinus, cùm *eam* subintelligit. Nam *complexus* conjungi debet cum duabus seqq. vocibus. Eodem modo voce *complexus*, & *implexus*, Lucretium uti, ostendit Duza in Centurionatu. In glossis Philoxeni legas, *Plectibile*, & *plectile* : quæ exponuntur, πλεκτὸν, πλυκτόν.

Sterto, juxta aliquos, *sterti* facit. Sed *destertuit* est apud Persiũ sat. vi. Nec Priscianus, aut Valerius Probus, præteritum aliud, quàm *stertui*, agnoscunt.

Meto messui habet : etsi eo tempore deficere credat Diomedes. Quæ & sententia est Charisii. Nam præterito ait dici, *messem feci*. Ad circumlocutionem autem non recurreret, si ex se præteritum gignere putaret. Atqui Catonis † est apud Priscianum * : *In campo Tyburti, ubi hordeum demessuit.* Supinum est *messum*; unde *messus, messis, messio*.

† lib. 2 Orig.
* lib. 10.

Necto nexi habere constat. An *nexui* quoque faciat, dubitatur. Priscianus quidem *nexui* agnoscit, sed à *nexo* : ac sententiam suam probat illo Maronis in quinto : *Et paribus palmas amborum innexuit armis.*

Verùm id non evincit, quod Priscianus existimavit, quia dicere possumus cum Diomede, *necto* habere geminum præteritum, *nexui*, & *nexi*; priori usum

usum Maronem; posterius usurpari à Lucilio lib. quincto:

--- Hic solus vigilavit opinor,
Et cùm id mi visus facere est, tum retia nexit.

Similiter Mæcenas apud Diomedem: *--- Nexisti retia lecto.*

Sisto facere *stiti*, M. Catonis loco ostendit Agellius lib. 11, cap. XIV. Vsurpat hoc præteritum Vlpianus* quoque; ut & supinum *statum*, *Cùm*, inquit, *quis judicio sisti promiserit, neque adjecerit pœnam, si statum* † *non esset.* Idē †, *Non videri in eâdem caussâ statum.* Item Paullus Iurisc. *Ita stipulatus sum, te sisti certo in loco, si non stiteris.* Item, *Licet unus status non sit.* Et, *Omnes status non esse.* Indéque *Stator* Iupiter. Cui ædem Romulus vovit in pugna cum Sabinis, cùm sui fugerent. Vti & Samnitico bello fecit M. Attilius Regulus consul, anno Vrbis CCCCLIX. Nempe nomen Statori ex eo, quia fœdam sisteret fugam. Vide Livium lib. I, & X. Pro *abstitit* per syncopen *abstit* dixit Ovid. XI Metam.

Alcyones lachrymas, & quæ pars admonet abstit ‡.

Viro docto magis placet, *abstit* ἀφχαικῶς dici, pro *abstat*: ut *obstire* pro *obstare*. Sed mihi id parum fit verisimile. Ab *existo* supinum est *exstitum*, unde *exstiturus* est apud Vlpianum: *Si diu incertum, hæres exstiturus, nec ne sit.*

Nitor nisus sum facit, & *nixus*. Vtrumque legitur in codd. antiquis: sed *nisus* probat Valerius Probus; qui *nisus* à *nitor* nihil scribendi modo differre vult à proprio *Nisus*. Ita apud Tacitum I Annal. *Seque inferre munitoribus nisi.* Et aliquantò pòst: *Enisæque legiones.* Et lib. III: *Latonam partu gravidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina.* Vbi *adnisam* de partu legimus. At de alio conatu *enixus* dixit Sallustius in Iugur. *Ab adolescentia ita se enixum, ut ab optimo quoque probaretur.* Vnde liquet, falli Grammaticos, qui *enixus* de partu; *enisus* de alio quovis conatu, dici semper, putant. Cautiùs Diomedes, qui agnoscit, confundi ea à veteribus: sed addit, *Nisus melius dici à nitendo: ut Enisa sit viribus conata, Enixa ad partum referatur.*

* L. 3. *Siquis in jus vocat.*

† *Quamquam nec* status *discrepat: ut in loco Paulli, quos subdo.*

† *Si ex noxa caussa. leg.* 1.

‡ *Sic vett. libb. & Prisc. lib.* 9. *ubi vulgo perperam* abit: *etiam in MSo nostro, & Venetâ veteri an.* 1486. *item Aldina.*

CAPVT XXXII.

De verbis tertiæ in O purum. Parui *an dicatur pro* peperi. *Manilii versus aliter, quam à Scaligero factum, digesti.* Allicui, & pellicui. Salsum, & salitum. Sapui, sapivi, sapii; resipui, resipivi, resipii. Quassi. Complutus. Pluvi, *pro* plui. Luvit, *pro* luit. Annuvit, *pro* annuit. Rutum, *unde* ruta cæsa, & dirutus. Ruitum, *unde* ruiturus, & diruitus. Fluctum, *vetus supinum.* Defrutum *quid, & unde dictum.* Defrui. Fretus *non est à* fruor; *sed* fruitus, & fructus. Perfructus. *Circa* fructus ἔτυμον *aberratum à Varrone, Isidoro, Angelo Caninio.* Fructurus.

VEnio ad verba desinentia in O purum: ex quibus verba in IO hoc habent singulare, quòd cùm verba alia O mutent in IS, ut *lego, legis*; *carpo, carpis*; *ruo, ruis*: hæc IO in IS convertant; ut *facio, facis,* non *faciis*; *capio, capis,* non *capiis.*

Pario olim, non *peperi* tantùm, sed etiam *parii* fecit, quia verbum hoc olim quartæ erat: unde *parire,* apud Ennium. Itaque, si Scaligero credimus in Conjectaneis, Manilii versus, qui apud Varronẽ leguntur in VI de L. L. sic debent digeri:

Deli gemellos creta Titano Deos
Latona pariit casto complexu Iovis.

Sed in cunctis Varronis codicibus *geminos*, non *gemellos*; *parit* item, non *pariit*, legitur. Præterea pro *creta*, *creata* est in Aldinâ, & hac antiquiore Mediolanensi, quæ curâ Baptistæ Pii prodiit anno CIↃ IↃ. Quare versus eos sic potiùs legendos censeo:

Deli geminos creata Titano Deos
*Parit Latona * casto complexu Iovis.*

* *Quamquam nec damno, Latona pariit: prius versu reservato, ut emendavimus.*

Allicui, & pellicui, quæ Priscianus adfert pro *allexi, & pellexi,* jam exoleverunt. Prius illud Varroni in Conjectaneis restituit Iosephus Scaliger.

Salio salsum habuit. At *salitum* est à *salio*; de quo dicemus in verbis diversæ conjugationis.

Sapio, juxta Asperum ‡, habet *sapivi, & sapii*; juxta item Charisium † *sapui,* vel *sapivi.* Probo * *sapui* placet. *Sapivi* Nævius dixit in Virgine prægnante: *Quando ego plus sapivi, qui fullonem compressi Quinquatribus.* Quem locum sic lego, & distinguo, ut sit ex trochaicis tetrametris catalecticis:

--- Quanto ego
Plus sapivi, qui fullonem compressi Quinquatribus!

‡ *tribus Prisc. lib. 9, atque addit, Diomedem etiam approbare.*

† *lib. 3, cap. de tertio ordine. Vbi & Caper utrumque dicitur probasse.*

* *Prisc. lib. 9, atque MSo nostro post illud de Probo additur, Et nos illum debemus sequi.*

Similiter in composito *resipivi* est apud Cic. epist. V, lib. XV ad Att. *Vix aliquando te autore resipivi.* Ita enim in Bosianâ, aliisque emendatioribus libris, legitur; pro quo in quibusdam est *resipui. Sapii* est apud Martialem lib. IX,

lib. IX, ep. VI : *Nubere vis Prisco, non miror Paulla ; sapisti.*

Sapui est apud Plautum Rudente Act. IV, sc. I :

Pol magis sapuisset †, si dormivisset domi.

† Ita Prisciani, juxta Putschii editionem : sed in MSo nostro locus in Plauti præterit ur. Camerarius autem in Plauto edidit sapisset, idque ex MSSorum fide.

Vnde *resipui* apud Afranium in Brudusinis :

Equidem nunc resipui, postquam pectus est lætitiâ onustum.

Verisimile verò est, *sapio* olim fuisse quartæ, indéque esse, quòd *sapivi* olim fecit, & *resipio, resipivi.* Quod etiam confirmat Diomedes, cùm *resipio* ait esse quartæ, ejusque impersonativum modum esse *resipire.* A *resipiviſſe* est *resipiisse*, inde *resipisse*, apud Terent. Heaut. act. IV, sc. VIII †.

† In Palatinis MSSis est resipiscere. Sed resipisse est apud Prisc. lib. 10.

Quassi non legimus ; teste Charisio, ac Prisciano. In supino tamen *quassum* fuisse, arguit, quòd dicimus *quassæ rates,* & frequentativum *quasso.*

Sternuo est apud Columellã lib. VIII, uti & Propertium. *Sternuisse* apud Plinium lib. VII, cap. VI. A supino *sternutum* est frequentativum *sternuto.* V O.

Metuo, metui, nunc quidem destituitur supino ; sed olim fecit *metutum.* Lucretius lib. V : *Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.*

Congruo supino deficit : sed præteritum est *congrui.* Terent. Eunucho * : * act. 5, sc. 8.

— Nam in me planè Di potestatem suam
Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.

Similiter igitur *ingruo* facit *ingrui*, supino autem caret. Ejusdem enim originis sunt, si *congruere*, ut Festus ait, significet propriè, convenire instar gruum, quæ se non segregant : *ingruere* autem, more gruum invadere. Priori ergo propriè usus sit Solinus, cùm cap. XV ait : *Concors cum omnium (gruum) profatigatis, adeo ut siquæ defecerint, congruant universæ, lassasque sustollant, usque dum vires otio recuperentur.* Sed de etymo horum verborum accuratiùs in Originum libris differemus.

Videntur & dixisse *delibuo, delibui, delibutum.* Vnde remansit *delibutus.* Gloss. vett. ἠλαίω, βρέχω, *delibuo.* Fuerit *delibuo*, à *libuo* ; hoc à λείβω, quod est *libo, stillo, fundo.*

A *pluo* sive *compluo, complutus* dixit Solinus †, pro *pluviâ madefactus.* Vulgare præteritum est *plui.* At *pluvi* antiquũ est, quasi à *pluveo.* Plautus prologo Menæchmorum : *Nam rus ut ibat forte, ut multum pluverat.* † cap. 15.

Imò Prisciani ætate etiam legere erat apud Livium in II ab V. C. & in XXI. Item in XXII : *Lapidibus pluviſſe.* Et in XXIII : *Sanguine pluvit.* Hodie in Livio est, *pluisse & pluit.*

Sic *luvit* à *luo* dixit Lucilius sat. lib. III :

Tantalu', qui pœnas ob dicta nefantia luvit.

Et *annuvit*, quasi ab *annuveo*, est apud Ennium lib. II :

Annuvit sese mecum decernere ferro :

quamquam Obertus Giffanius, in indice Lucretiano, *Annuit* (prout apud

Priſcianum legitur) probat; ut ſit verſus acephalos, quales non pauci inveniuntur apud antiquos, ut idem inibi fusè oſtendit.

A *ruo* eſt *rui*, *rutum*. Vnde *ruta cæſa*. *Ruiturus* tamen eſt apud Lucanum lib. 11. Similiter à *diruo* dicimus *diruitus*, pro quo *diruitus* legitur in antiquâ inſcriptione † Romæ in S. Marci:

† *In Collectione Gruteriana pag. 1071. num. 6.*

SILVANO SACRVM. C. VETTENIVS
NICON ET C. VETTENIVS AVSPI-
CALIS ÆDICVLAM DIRVITAM
A NOVO REFECERVNT ET
D. D.

Ac ſimiliter *eruiturus* dicitur, etſi ſupinum ſit *erutum*.

Fluo videtur olim non tantùm *fluxum* feciſſe, ſed & *fluctum*. Siquidem verbalia ab eo ſunt *fluctus*, & *fluxus*.

Fruor, juxta Perottum, triplex præteritum habet; *fruitus*, *fretus*, *frutus*. Atque à poſtremo hoc deducit *defrutum*: quomodo vocatur *muſtum* ex duabus partibus ad tertiam decoctum. Sed *frutus* non dicitur. Eſt verò *defrutum* ex *defruitum*: quia ex eo omnis muſti fructus percipitur. Nam, ut Feſtus ait, *Defrui dicebant antiqui, ut deamare, deperire, ſignificantes omnem fructum percipere*. At longè etiam minùs *fretus* facit, cùm id aliud ſignet; nempe eum, qui aliquo confidit. Vera autem hujus verbi præterita ſunt, *fruitus*, & *fructus ſum*. Novius * Atellanâ, quæ Parcus inſcribitur:

* *apud Gellium lib. 17, cap. 2.*

Quod magnopere quæſierunt, id fruiſci non queunt:
Qui non parſit, apud ſe fruitus eſt.

Sed quia in quibuſdam libris *fruiſci*, & *frunitus*, legitur, altero quoque autore opus eſt. Is eſto Vlpianus L. XXIX. D. Quibus modis uſusfructus vel uſus amittitur: *Licet*, inquit, *proprietarius mihi penſionem ſolverit, tamen uſumfructum amitti: quia non meo nomine, ſed ſuo, fruitus eſt emtor*. Idem ad Sabinum dixit *fruiturus*: ut teſtatur Priſcianus in IX. *Fructus* verò uſurpat Lucretius lib. 111:

Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profuſa.

† *Inſcript. Gruter. pag. 986. num. 7.* Hoc eſt, quæcunq; fruitus ſive fructus es, καὶ τμῆσιν. Itē Vetus inſcriptio †:

C. *Nævius*, DL *Dromo*, & *Nævia*, DL *Philumena*, *dum licuit, ſuaviter fructi ſunt annos* LV.

† *Ibid. pag. 204.* Item in æneâ tabulâ †, continente decretū inter Genuates & Veiturios:

Quod ante K. Ianuar. primas Langenſes fructi ſunt eruntque vectigal, invitei dare nei debento.

Idem indicat verbale *fructus*, & participium *perfructus*; quo & ipſo utitur Lucretius eodem libro:

Omnia

Omnia perfructus vitaï præmia marces.

Vsus & Cicero in Hortensio apud Priscianum lib. x: *Summâ amœnitate perfructus est.* Manifestè igitur falsus est, cùm Varro, qui lib. IV de L. L. *fructum* dictum putat à *ferendo:* tum Isidorus lib. XVII, cap. VI, ubi à *frumine* esse ait: tum Angelus Caninius in Hellenismi Alphabeto, ubi suspicatur, esse à Syriaco *fer*, sive *fir;* pro quo Chaldæi *feri. Fructurus*, pro *fruiturus*, dixit Appulejus, eandemque vocem Panegyrici scriptori restituit Stewechius ad Appulejum. Et hæc de verbis tertiæ.

CAPVT XXXIII.

Verba quartæ, olim dicta tertiæ productæ. Amicui, & amixi, *ab* amicire. Salui, & salii. Obediturus. Sepitum, & septum, *à* sepio. Vencor, & vendor, *pro* veneo. Venum *non est supinum, sed nomen.* Veno exercere. Veno posita. Venui producere. Haurii, & hausi. Raucui, *vel* rausi. Sancivi, & sanxi. Sepelitum, & sepultum.

PErvenimus ad quartam verborum declinationem, quâ multi veterum sub tertiâ complectuntur, ac tertiam productam appellant. Constat id, cùm ex Donati methodo; tum Valerio Probo, Diomede, Victorino, Prisciano, & Phocâ. Id qui ignorat, multa ab antiquis optimè dicta temerario judicio damnabit: uti, quòd Priscianus scribit, veteres in gerundiis verborum tertiæ conjugationis mutare E in V, diceréque *faciundum, gerundum*, atque ita in aliis. Neque enim eo excludit Priscianus verba quartæ, sed sub tertiâ comprehendit. Idem judicandum de illo Diomedis loco lib. I: *Secunda forma in I puram literam desinit: ut, alo, alui; arguo, argui, &c. &, quod quidam exterminant, amicio, amicui: ut Brutus in laudatione Appii Claudii: Quæ te toga prætexta amicuit? Sed Varro in Cynorhetore: Celerius mater amixit.* Nam *amicio* quartæ esse, indicio est istud Horat. lib. II epist.

Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Item Ovid. III de Ponto, elegiâ VIII, & quinto Metam.

Salio, pro sale conspergo, habet *salivi, salitum.* At pro salto, *salii* facit; ut *resilio, resilui*, & *resilii:* quemadmodum Priscianus in X ostendit è Marone, Ovidio, Lucano, Statio, & Quadrigario. De simplici verò *salii*, argumento est Maronis * illud: --- *Vnctos saliere per utres.* Sed Diomedes, partim ex hoc loco, partim ex aliis Maronis †, item Ciceronis ‡, & Livii * locis, probat *salui, desilui, transilui.* Magis tamen verisimile fit, Maronem *salii* scripsisse: quomodo in antiquis codd. legi, testatur Pierius: & ego in MSSis meis reperi. Imò jam olim hanc lectionem Priscianus agnovit: ac Servius etiam, quamquam *salui* facere suo seculo doceat; tamen fatetur Maronem

* 2 *Georg.* *vers.* 382.
† *Æn.* 2.
‡ *pro Milone.*
* *lib.* 1.

ronem *salii* per I, secundùm artem, scripsisse. Posterioribus autem seculis *salio*, ejusque composita, per V scribi solita esse, plusculis MSSorum codicum testimoniis probat Obertus Giffanius in indice Lucretiano, voce *Dissilui*.

Obedio non caret supino. Livius lib. IV: *Utrimque obeditum Dictatori est.* Hinc Plinius lib. XVII: *Ramo oleæ quàm maximè obedituro.*

‡ *prout in melioribus libris exaratum apud Cic. lib. 5 in Verr.*

Farcio in supino *fartum* facit, pro *farctum* ‡, uti hoc è *farcitum*. Vnde in usu est verbale *farcimen*.

A *sepio* est *sepsi*, *septum*. Apud Livium tamen *sepiissent* est lib. XLIV. Vt *sepivit*, apud B. Hieronymum in Ies. cap. V.

Singultio in supino feciisse *singultum*, pro *singultitum*, suspicari licet ex verbali *singultus*.

Ferio, *ferii*, facere, ait Charisius. Diomedes verò, & Priscianus, negant habere præteritum. Et idem voluit Varro in VIII de L. L. cùm à *ferio* ait esse *percussi*. Nam nisi eo tempore destitueretur, non mutuaretur aliunde. Solius igitur Charisii auctoritate excusari videtur Baptista Mantuanus, cùm ait: *Glans ignita manum feriit.* At in supino non habere *feritum*, certum est. Eoque nec à *ferior*, dicitur *feritus sum*: ut Charisius quoque agnoscit. Nam ait, à *ferior* esse *ictus sum*: nempe non propriè, sed quia ab *icere* hoc mutuò accipiat. Eoque sequendus non est, vel Servius, qui in VII Æn. non refugit, *feriturum*: vel Petrarcha, cùm in VIII Africæ ait:

Pax populis, ducibusque placet, fœdusque feritum.

† *de R. R. cap.* 144. * *lib.* 1.

Veneo in præterito *venii* habet. Cato †: *Cui olea venierit.* Pro eo etiam *veneor* dici, docet Diomedes * illo Plauti: *Egóne illi veneat?* Sed hoc scire magis attinet, quàm imitari. Quippe usitatum pro eo est *vendor*. Quod idem Diomedes probat illo Titiani lib. primo de Agricultura: *Patrem familias vendacem magis, quàm emacem, expedit esse. Nam id melius emitur, quàm venditur.* Et hoc Ciceronis XIII Caussarum: *Re venditâ iterum emtâ.* At non rectè *veneo* supino donant. Adferunt Sallustii illud in Iugurthâ: *Quippe cui omnia venum ire in animo hæserat.* Et hoc Labeonis I. C. apud Agellium lib. IV, cap. II: *Sues feminæ, si steriles essent, & venum issent.* Vbi *venum issent*, pro *venditæ essent*, eo modo dici ajunt, quomodo legimus *ire perditum*, *obsecratum*, *admonitum*, *purgatum*, quæ supina sunt. Verùm dispar ratio est in *venum*: quod nomen esse, vel hic indicat Taciti locus lib. XIII Annal. *Militibus immunitas servaretur, nisi in iis, quæ veno exercerent.* Et ille lib. XIV: *Posita veno irritamenta luxus.* Imò ipsum *veneo* factum ex *venum*, & *eo*. At supina fiunt à verbis, non verba à supinis. De *venui* idem, quod de *veno*, dicendum puto.

† *lib.* 10, *cap. de præterito & conjug.*

Vsus illo Appulejus lib. IX Metam. *Alterâ die productum me venui subjiciunt.*

Haurio non tantùm *hausi*, sed & *hausii* facit. Varro, apud Priscianum †, ad Ci-

ad Ciceronem lib.xxiv: *Cùm inde hauxerint.* Itaque non mirum,apud Appulejum aliquoties † inveniri *hauritum*,pro *hauſtum*,vel *hauſum*: ab illo *hauriturus* dixit Iuvencus : ſed ab *hauſum, hauſurus* maluit Maro iv Æn. † *Met. lib. 2, 3, 4.*

Dubitari poſſit, num *raucio rauſi* faciat , an *raucui*. Nam in vulgatis Ciceronis exemplaribus primo de Oratore hodie legitur : *Itaque nos raucos ſæpe attentiſſimè audiri video : tenet enim res ipſa,atque cauſſa : at Æſopum,ſi paullum irraucuerit , explodi.* Priſcianus verò *irrauſerit* legit : quem & ſequitur Lambinus. Sanè *Rauſum* facere, oſtendit illud Lucilii in xix :

Rauſuro Tragicus qui carmina perdit Oreſte.

Sancio nunc *ſanxi* ex ſe gignit : ſed olim *ſancivi* quoque , vel *ſanxi* dixere : unde apud Priſcianum ait Pomponius Secundus ad Thraſeam : *Sancierat jus utile civitati.*

Sepelio in ſupino *ſepelitum* facit. Cato in Thermis † : *Mortuus eſt , ſepelitus eſt.* Hinc *ſepultum* κ) συγκοπὴ. † *apud Priſc. lib.9, extremo.*

Metior menſus ſum facit. Apud Curtium * tamen legi dicunt : *Stipendium metitum eſt.* Atque id præteritũ quoque uſurpat Iul.Scaliger,cùm in Exercit. adverſus Cardanum : tũ libb. de cauſſis l. l. cap.xci. Imò,ut ajunt, apud Cic. lib.ii de Nat.Deor. eſt *demetita ſigna : & demetiti curſus.* Sed in melioribus libris,imò & antiquiſſima omnium editione, legitur *demetata.* * *Citant i lib. 3. Sed falli cenſeo. licet Rob. Stephanus quoque in Theſauro dicat , Curtii eſſe lib. 3 :* Stipendium metiri. *Vbi nihil tale reperi.*

Operior opertus ſum facit apud Terentium Phorm. Act. iii, Sc. ii : *Si non tum dedero , unam præterea horam ne oppertus ſies.* Sed *operitus* pro eo dixit Plautus Moſtellaria ‡ : *Seni non otium erat , id ſum opperitus.* ‡ *Act. 3, ſc. 2.*

Comperio, & *comperior*, in præſenti eâdem ſignificatione dicitur , utcumque diſtinguat Diomedes * . Vſus poſteriori Salluſtius, & alii. Sed præteritum tantùm eſt *comperi.* Iubet Diomedes † , etiam diſtinguere inter integrum *comperi* , à *comperio* , hoc eſt , compertum habeo : & *comperi* κ) συγκοπὴ ex *comperii*, à *comperio*, hoc eſt, unà pereo. Sed nondum hoc verbi reperi eà pereundi ſignificatione. Porrò locus iſte corruptè vulgò legitur, hoc pacto : *Comperio, comperii. Compereo,comperii.* pro , *Comperio, comperi. Compereo,comperi.* Nam ſubjicitur,etſi vox eadem ſit,accentu tamen diſtingui,quia *comperi*,id eſt,reſcivi,habet acutum : *comperi*,pro, unà perii,unde *comperieram*,circumflexo in ultimâ ſignetur. *Compertus ſum*,paſſivè ſumitur ; non activè , ut *comperior.* Tertullianus tamen adverſus Hermogenem cap. xxviii : *Vnde ergo compertus eſt Hermogenes , informem & confuſam illam (materiam) fuiſſe ?* Et lib. iv adverſus Marcionem : *Quo die* (David) *ipſe compertus eſt veniam, jejunii dico.* * *lib. 2.* † *aliquanto ante eodem libro.*

At *punio* etiam apud Tullium *punii*,& *punitus ſum*, facit. Vt in Miloniana : *Cujus tu inimiciſſimum multò crudelius punitus es.* Quâ de verbi figura etiam Fabius lib. xix, cap. iii. Ac ſimiliter Appulejus lib. viii : *Punita*

ſum

ſum nefarium mearum nuptiarum prædonem. Et hæc de præteritis ſupiniſque quartæ claſſis.

CAPVT XXXIV.

De archaiſmo, cùm imperfecti in conjugatione quartâ, quod deſinit in IBAM, pro IEBAM; ut cuſtodibam: *tum inprimis futuri in tertiâ, & quartâ: in quartâ quidem pro IAM habentis IBO; ut* expedibo: *in tertiâ autem pro AM facientis IBO, vel EBO; ut* reddibo, exſugebo. *Sequioris verò ævi ſcriptores in eodem tempore pro EBO contrà dixere AM; ut* indulgeam, *pro* indulgebo.

ILlud præterea in quartâ conjugatione obſervandum, verba ejus in imperfecto olim per IBAM ſolere efferri, citra vocalem E. Terentius Eunucho act. I, ſc. II: *--- Et ſigna cætera*

Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat.

Et Phorm. Act. III, Sc. II:

Nam hic me hujuſmodi ſcibat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.

Catullus de nuptiis Pelei, & Thetidis:

Vellera virginei cuſtodibant calathiſci.

Virgil. VI Æn. *Lenibat dictis animum.*

Et VIII: *Tum mihi prima genas veſtibat flore juventa.*

Eodémque modo idem *nutribant*, & *polibant*, dixit. Item Propertius lib. IV, eleg. XII: *Atque hinuli pellis totos operibat amantes.*

Multa imprimis talia legere eſt apud Plautum, & Lucretium.

Præterea futura quartæ, Nonio teſte, olim in IBO deſiere. Quomodo Chariſius lib. III, cap. De defectivis, à *ferio*, & *ferior*, format *feribo*, & *feribor*. Nempe veterum exemplo. Nàm ſic *expedibo* eſt apud Plautum Truculento Act. I, Sc. Ad fores. Eâdem ſcenâ legere eſt:

Redi verò actutum: ego interim te apud vos opperibor.

Et Act. II, ſc. Ne exſpectetis: *--- Verùm jam ſcibo magis.*

Et Act. IV, Sc. Lepidè efficiam:

--- Ego edepol jam tua probra aperibo omnia.

Et Milite glorioſo Act. primo, ſc. primâ:

Et aſſentandum eſt, quicquid hic mentibitur.

Perſâ Act. II, Sc. Satin' hæc:

Nunquam ecaſtor hodie ſcibis, priuſquam ex te audivero.

In eâdem Act. II, Sc. Paratum jam:

Subnixis alis me inferam, atque amicibor glorioſe.

Et Epidico Act. I, Sc. II: *--- Aliquâ reperibitur.*

Item

Item Trinummo, Scenâ Sta illicò:

— Dormibo placidè in tabernaculo.

Pœnibitur, pro *punietur*, legere est in inscriptione antiquâ.

Nec tantùm illa quartæ futurum per BO antiquè fecere; sed & in verbis tertiæ idem habuit locum. Plautus enim *reddibo* dixit, pro *reddam*. Locus est Epidico act. primo, sc. primâ:

— Operam mihi da, opera reddibitur tibi.

Et Casinâ act. I, sc. I: *— Nunquam edepol jejunium*
Iejunum est æquè, atque ego vuri reddibo te.

Nisi adsentiri potiùs placet Gaspari Schoppio, qui lib. IV Suspect. Lect. epist. XIII, & hisce locis, & apud Nonium, *reddebo* mavult: quomodo *fidebo* dixere, pro *fidam*, & *fugebo*, pro *fugam*, similiáque: de quibus capite sequenti agemus.

Quemadmodum autem antiqui futura verborum tertiæ, & quartæ, quæ in AM desinunt, per BO efferebant: ita contrà posterioris ævi scriptores verba secundæ, quæ in BO exeunt, interdum extulere per AM. Ita, ut Savaroni quoque observatum, Symmachus lib. I, epist. XC, dixit: *Studium, quod scribendis orationibus exhibeam*: pro, *exhibebo*. Item Sidonius lib. IV, epist. XII: *Taceam vestros*. Et eodem lib. epist. XXIV: *Quod & annuum solutioni spatium prorogabo, & superpositam medietatem, quæ per usuræ nomen accrevit, indulgeam*. Similiter lib. VII, epist. XIV: *De cæterp, si vos à me videri Christi munere datur, ita gaudeam, tanquam cui de te nec minora subtracta sint*.

Et Carm. V*: *— mortem mandare valebo* * *vers.* 277.
Insomis? taceam nostri.

Et pòst eodem: *— Iam jam studeam pensare pruinas.*

Priscianus in Periegesi, vel quisquis ille Dionysii interpres:

Si placet Europes quoque me tibi dicere formam,
Haut taceam.

Gregorius Turonensis lib. I, cap. XXVII histor. *Cumque mihi vas illud fors dederit, quæ Papa poscit, adimpleam*. Fortasse & idem factum in conjugatione primâ. Sidonius Carm. XIII:

Quod si contuleris tuo poëtæ,
Mandem perpetuis legenda fastis.

pro *mandabo*. Sed hæc sequioris sunt ævi. Redeamus ad ea, quæ in usu erant, vel fuerant, priusquam illuvies gentium nativum Romani sermonis decus corrupisset.

CAPVT XXXV.

Verba pro diversa significatione conjugationis diversæ. Item verba eâdem significatione habentia geminam inclinandi formam. Densêre. Lávere. Sónere. Connívere. Respóndere. Férvere. *Quinctilianus notatus.* Fúlgere. Olere. Rídere. Cávere. Sugêre. Irascebor, vivebo, dicebo. *Priscianus fortè emendatus.* Cupire, parire, *unde* aperire, & operire. Sallere, & sallire. Moriri. Pótitur, & potîtur; óritur, & orîtur.

PLurima verba geminam habent conjugationē: idque vel in eâdē significatione, vel in diversâ. In diversâ sunt ista, apud Priscianū in VIII:

mando, ἐνίλλομαι, mandas; mando, μασάομαι, mandis:
fundo, θαμειλιόω, fundas; fundo, ἰυχέω, fundis:
obsero, ἀμπάλλω τὸν μοχλὸν, obseras; obsero, ἀμπυκτείρω, obseris:
appello, προσαγορεύω, appellas; appello, προσάγω, appellis:
volo, πίσμαι, volas; volo, βούλομαι, vis:
consternor, καταπλήττομαι, consternaris; consternor, καταστρώννυμαι, consterneris.

Similéque est *pando, pandare, κυρτόω; pando, pandere, πετάννυμι.*

His vulgò, idque Charisio præeunte, accensent, *lego, legas; & lego, legis: dico, dicas; & dico, dicis.* Sed rectè hæc Priscianus separat; quia, cùm quantitas prioris syllabæ sit dispar; nec dici potest, idem esse utrobique verbum. Nam utcunque nos similiter efferamus; veteres tamen pronunciatione ipsâ distinguebant.

Quæ in eâdem significatione geminam conjugationem habent, in quatuor classes dividuntur. Quædam enim sunt primæ, & secundæ: ut *denso, densas; & denso, denses.* Hoc usus Maro in X:

Postremi addensent acies.

Et I Georg. — *Et Iupiter humidus austris*
Denset, erant quæ rara modò, &, quæ densa, relaxat.

At prius usurpavit Ennius in VIII Annali:

Densantur campis horrentia tela virorum. Et Lucanus in IX:
Densaturque globus, quantum pede prima relato
Adstrinxit gyros acies.

Quædam sunt primæ, & tertiæ. Vt, *lavo, lavas; & lavo, lavis.* Quomodo veteres dixisse, compluribus locis ostendunt Diomedes, & Nonius. Iis adde hoc Plauti in Truculento Act. II, sc. III:

Pisces ego, credo, qui, usque dum vivunt, lavant,
Minùs diu lávere, quàm hæc lavat Phronesium.

Et Ho-

Et Horatii illud Od. IV, lib. II:

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Nam si *lavit* præteritum hîc foret, penultimam produceret. Itidem *sonare*, & *sonere*; *resonare*, & *resonere*, dixerunt: ut Nonius, & Priscianus, probant ex Attio, Afranio, Ennio, Pacuvio, & Lucretio. Item *nexo, nexas*; & *nexo, nexis*. Virgil. in V:

Nexantem nodis, seque in sua membra plicantem.

Livius in Odysseâ, apud Prisc. in IX:

Nexebunt multa inter sese flexu nodorum dubio.

Apud Diomedem lib. I. *Nexabant* corruptè editur in Putschianâ: quod parebit Priscianum, & Diomedem, conferenti. Attius in Deiphobo, ibidē:

Nos continuò ferrum eripimus, omnibu' manicas neximus.

Quod si Priscianum audimus in VIII, quædam etiam sunt primæ, & quartæ: ut, *uno, unas*; & *unio, inis*. Sed hæc, non minùs, quàm priora, adstruenda erant veterum autoritate.

Quædam sunt secundæ, & tertiæ. Vt *connívere*, & *connivêre*. Calvus apud Prisc. in IX: *Cùm gravis ingenti connivere pupula somno.*

Quem versum in fragmentis Calvi ponere neglexit Rob. Stephanus ‡. ‡ *in fragmentis poetarum Latinorum, qui non exstant.*

Persius sat. VI: *Væ nisi connives; oleum, artocreasque, popello*
Largior.

Sic *respóndere*, & *respondêre*. Producit Maro Ecl. VII:

Et cantare pares, & respondêre parati.

Corripit Manilius in quincto:

Sic etiam magno quædam respóndere mundo
Hæc natura facit.

Itaque & postremâ in imperativo corripit Martialis lib. III, epigr. IV:

Si, quando veniet? dicet: respónde, Poëta
Exierat: veniet, cùm citharœdus erit.

Item *férvere*, & *fervêre*. Sed, quod mirum, Quinctilianus lib. primo, cap. VI, notat Lucilium, quòd *fervit*, verbo tertii ordinis, fuerit usus. Ait enim, *fervo* Latinis inauditum esse. At eo, præter Lucilium, usi Terentius, Virgilius, Propertius. Maronis quidem est III Georg.

Omnia tum pariter vento, nimbisque, videbis
Fervere.

Et VIII Æn. — *Instructo Marte videres*
Fervere Leucaten, auróque effulgere fluctus.

Itidem *stridere* tertiæ apud eundem est VIII Æn.

— *Stridunt que cavernis*
Stricturæ chalybum.

Fulgere in tertiâ usurpat VI Æn.

Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
Concordes animæ nunc.

Olere quoque tertiæ fuit; sed argumentum, quo id comprobat Priscianus, validum satis non est. Nam adfert illud Plauti Mostellariâ *: *Non omnes possunt olere unguenta exotica.*

* Act. 1, sc. Exi i culina.

Qui locus nihil magnopere efficit; quando, ut locis amplius sexcentis evincere est, creticus etiam in Iambico apud Comicos locum habet. Nihilo fortiùs argumentum est, quo probat, *oleo* in supino feciſſe *olitum*, & *oletum*: ut suprà † ostensum.

† cap. 23.

Ridere olim etiam tertiæ fuit. Vnde, apud Diomedem, Marcus Brutus De patientia: *Irridunt horum lachrymas.*

Gemina sunt *strídere*, & *strídere*; *excellêre*, & *excéllere*; *fulgêre*, & *fúlgere*; *tueor, tuêris*, & *tuor, túeris*: quorum exempla adfert Priscianus lib. VIII, & IX. Similiter *scatêre*, & *scátere*; ut ostendit Giffanius in Indice Lucretiano. Item *cávere*, & *cavêre*: unde & apud Tibullum † legit Io. Scaliger:

† lib. 1, eleg. 4.

Hæc mihi, quæ caverem Titio, Deus edidit ore.

Vbi etiam princeps editio ‡: *Quæ canerem.* Nec damnare ausim.

‡ Procurata Regii Lepidi an. 1481.

Item *tergêre*, & *térgere*; *fugêre*, & *fúgere*: ut Rudente Act. IV, Sc. Heus mane: *Ni hunc amittis, exugebo, quicquid humoris tibi est.*

Et illud Epid. Act. II, Sc. II: *— Iam ego me convertam in hirundinem,*
Atque eorum exfugebo sanguinem, senati qui columen cluent.

Quamquam Nonius legerit, *exsórbebo*. Est & in glossis vett. *Irascebor*, ὀργισθήσομαι. Quid, quòd non refugerint, *dicêre*, & *dícere*; *vivêre*, & *vívere*? Quod Nonius ostendit isto Novii Depaticis: *Primum quod dicebo, rectè: secundum quod dicebo, eo melius.* Et ex iisdem: *Tibi cùm vivebo, fidelis ero.*

Quædam sunt secundæ, & quartæ: ut, *cieo, cies*; & *cio, is*. Maro in I:

Bella cient, primâque vetant consistere terrâ.

Et in II: *Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.*

At in quartâ usus Statius in IV Theb. *— Suus excit in arma*
Antiquam Tirynthа Deus. Lucanus in II:
Nunc urbes excite feras, date gentibus arma.

Livius in XIIX: *Adversus interfectores Caji Cæsaris, ultoribus manum comparans, concibat.* Citat Priscianus in IX. Puto autem esse, non ex XIIX Livii libro, ut vulgo legitur, etiam in MSo nostro: sed ex CXIIX, ubi de bello adversus Iulii Cæsaris interfectores sermo fuit, ut epitome Livii ostendit. Ibidem Priscianus addit hoc Lucretii: *Aurâ cimus adortus.* Prout habet Putschiana editio. In Venetâ antiquâ est, *Avarum cimus adortus.* Sed in MSo nostro est, *Aurarum cimus ad ortus.* Neutrum placet. Sed legendum:

— Terrai cimus ad ortus.

Planè

Planè enim reſpexit hunc locum :

— Fecundas vertentes vomere glebas,
Terraique ſolum ſubigentes cimus ad ortus.

Quæ legere eſt apud Lucretium tum primo, tum quincto libro : &, quod mirandum, utrobique, verſu ducenteſimo undecimo ac duodecimo.

Quædam denique ſunt tertiæ, & quartæ : ut *cupere*, & *cupire*. Lucretius lib. I : *— Confringere ut arcta*
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.

Sic *párere*, & *parire*. Ennius * :

* apud Varr. Diomed. Priſc. nempe ex Ennii Epicharmo, ut optime Hier. Columna oſtenſum.

Ova parire ſolet genus pennis condecoratum.

Indéque fortaſſis † eſt, quòd *reperio*, & *comperio*; imò & *aperio*, & *operio*, ſint quartæ. Nam illud cum *ab*, hoc cum *ob* compoſitum eſt : ſed extritâ in utroque conſonâ.

† nec enim de etymo horum conveniunt ; de quo nos in Originum libb. plura.

Sic *ſallere*, & *ſallire*. *Sallere* dixit Lucilius in VIII :

Sallere murænas, mercem in frigdaria ferre.

Varro lib. IV de L. L. (qui Chariſio, ac Diomedi, quinctus ad Ciceronem vocatur) *Succidia ab ſubus concidendis. nam id pecus primùm occidere cœperunt domini, & ut ſervarent, ſallere.* Idem antiquitatum Humanarum lib. XV : *Mortuos ſallunt.* Salluſtius lib. III Hiſtor. *Parte conſumtâ, reliqua cadaverum ad diuturnitatem uſus ſallerent.* Indéque ſupinum, *ſalſum*. Mummius apud Priſc. in X : *Iſtæc ſum multo ſale ſalſurus.* At *ſallire* uſurpat Siſenna apud eundem : *Sic in eam paludem multi piſcium ſalliendorum cauſſâ navibus ſemionuſtis commeant.* Ita legendum, pro eo quod in Putſchianâ, *piſcium ſalliendorum cauſſâ à navibus ſemionuſtus.* Chriſtophorus Colerus, notis in Salluſtii fragmenta, vocem *ſemionuſtis* præterit, tanquam reiculam & aliunde infertam. Sed *ſemionuſtis*, ut dixi, reſcribendum : quomodo liquidò eſt in Venetâ vetuſtâ *. Nec placet, quod idem Colerus pro *in eam paludem* (ubi in eâdem Venetâ, *meam*, ſed perperàm) legit, *in Gelam paludem*. Nempe quia Plinius, lib. XXXI, cap. VII, juxta Gelam dicat naſci ſalem. Sed Gela fluvii, non paludis nomen eſt. A *ſallio* eſt ſupinum *ſallitum*. Nævius : *Sallitus iſtæc mittam ſalem.* Cornelius Severus in VIII de ſtatu ſuo : *Ad quem ſalliti pumiliones adferebantur.* Citat Priſcianus utrumque. Idem Severus, apud Diomedem in primo : *Diſtractos, atque ſallitos.* Et, apud eundem, Fabianus Cauſſarum III : *Cum caro ſallita, eſt diuturnior.* Nec tamen cum eo contenderim, qui *ſalina* malit. Nam & *ſallire* dicitur, & *ſalire*. Celſus lib. II, cap. XVIII : *Item piſces omnes, qui ſalem non patiuntur, ſolidive ſaliuntur.* Indéque *ſalitor*, ταριχευτής, ut exponunt gloſſæ.

* an. 1476.

Similiter declinarunt *morior*, & *gradior*. Ennius † Annali XIV :

† apud Priſc. lib. 9.

Nunc eſt illa dies cùm gloria maxima ſeſe

Nobis oſtendat, ſi vivimus, ſive morimur.

Terentius Eun. Act. III, ſc. I : *Riſu omnes, qui aderant, emoriri.* Pacuvius apud Feſtum in Manticulatum :

Aggreditur aſtu regem : manticulandum eſt hic mihi.

Verſus eſt trochaicus, ut tertia ſyllaba ſit porrecta.

Potior quoque nunc tertiæ eſt, ut apud Maronem in III Æn.

— Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur : nunc quartæ, ut apud Lucilium :
Deficit alma Ceres, nec plebes pane potitur.

Et Nævium (niſi potiùs legendum *Lævius* apud Priſcianum, quod verum puto) lib. II Iliados :

Fecundo penetrat penitus, thalamóque potitur.

At in infinitivo ſemper eſt quartæ : ut apud Ciceronem, *rerum potiri*, tertio Invectivarum, & alibi non ſemel. Sic *oriri ſolem* dicimus, non *ori*; etſi in indicativo uſitatius ſit *oreris*. Sed remanſit is infinitivus ab antiquo ejus verbi uſu, quem nos docet Priſcianus illo Lucilii III Sat.

Conturbare animam potis eſt, quicunque adoritur.

Plura iſtius generis adducere hic poſſumus : ſed pleraque eorum indicavimus, cùm de conjugationibus ſingulis ageremus. Quædam etiam vide ſis apud Auſonium Popmam lib. I de uſu ſerm. antiqui, cap. XII.

CAPVT XXXVI.

De verbo ſum, *& compoſito* poſſum. *Declinationem verbi* ſum *priùs addiſcendam, quàm conjugationum quatuor paradigmata.* Eſum, & ſum ; *item* ſunt, ero, eram, eſt, *unde formentur.* Eſcit, *pro* erit. Obeſcit. Supereſcit. *In Tullio, Lucretio, Gellio, genuina defenditur ſcriptura. Attius emendatus.* Ens. Fui, & fuvi. Fuo. *Ennii patria.* Potis, *vel* pote *eſt.* Poteſtur. *Non eo uſum Maronem.* Poteratur. Poſſetur.

PRiuſquam verò manum tollamus de hac Declinationum tabulâ ; appendenda eſt nobis mantiſſa de Anomalis, & Defectivis. Ac primò illud in conſiderationem venit, ut multa maximè cenſeantur ἀνώμαλα, quibus vel nulla ineſt ἀνωμαλία, vel minimè tanta, quàm putarunt. Nam, ut à verbo *ſum* ordiamur, (à quo in Scholis etiam rectè conjugationes pueritia ſuſpicaretur, quandoquidem in paſſivis præterita perfecta, & pluſquamperfecta, per participium, & verbum S V M, circumloquimur) id quidem anomalum eſſe agnoſcimus, ac qui propter Ariſtarchum, Ariſtophanem Grammaticum, Pindarionem, & alios veterum, ἀνωμαλίαν tollentes, inficias hoc ire auſit, næ ille ſe Argum, cæteros talpas putet, cùm ſolum

hoc

hoc verbum in VM desinat. Verumtamen non propterea in tantum recedit ab ἀναλογίᾳ, quàm vulgi fert opinio. Nam, ut disertim scribit Varro, in secundo de Analogia, antiqui dixere *esum, es, est*; *esumus, estis, esunt*. Ac Cicero in III de Legg. *esunto* posuit, pro *sunto*. Ita enim corrigendum censeo: non *estunto*; quomodo in quibusdam legitur editionibus. Est verò *esum* fortasse ab ἔσομαι; unde *esom*, abjectâ diphthongo, ac mutatâ paullùm significatione, quam Græcum illud futuri habet: in Latino verò est instantis. Quod si hoc minùs placet, sanè non repugnem, quo minùs factum dicatur ab εἰμί. Scio, summos viros, Cæsarem Scaligerum, & Angelum Caninium, quia id scripserint, à sciolis rideri. Nempe immane quantum inter sonum amborum intereſſe ajunt. Sed sciant, oculatiores eam hic affinitatem perspicere, quam illi non vident. Quemadmodum enim à μέλι fit *mel*; ab ἀπὸ, *ab*: similiter hîc omittitur vocalis τῦ εἰμὶ: ac velut ab ἕπω est *sequo* (unde *insequi*, *insequeque*, ut vetus poeta vertit) ita hic S præponitur: E verò abit in V; ut à Βρεντήσιον, *Brundusium*. Tria verò istæc etiam concurrunt in *sunt* à Dorico ἔντι, pro εἰσι. Sanè hæc ostendunt, sententiam istam non esse absurdam. Nec tamen displicet, quod antea dicebamus, venire ab ἔσομαι. Quid mirum enim, præsens venire à futuro, quando ab eodem est imperfectum *eram*? Nam ab ἔσω, unde ἔσομαι, est *ero*, converso S, in R: ut, *Valerii, Furii, Papirii*, priùs fuere, *Valesii, Fusii, Papisii*. Ab *ero* verò esse *eram*, satis puto manifestum. A præsenti enim potiùs *sebam*, vel *ebam*, diceretur. Quærat aliquis, cur non, ut à *doces* est *docet*, sic ab *es* in tertia dicamus &. Nempe, ut Priscianus ait, factum id, ut differret à conjunctione ET. Opinor tamen, aliam subesse causſam. Putâ, quòd sit à Græco ξῆ, abjectâ vocali ultimâ. Quod nisi pro certo haberem, dicerem, ut *fert* ξῆ συγκοπὴν est ex *ferit*: ita *esum* in tertia fecisse *esit*, & per syncopen *est*. Ab *esum* olim quoque in futuro *escit* dixere, pro *erit*; unde apud Ciceronem II de Legibus è XII Tabb. QVOI. AVRO. DENTES. VINCTI. ESCVNT. Vbi in libris vulgatis, *Cui auro dentes juncti essent*. Meliùs alii, *Auro dentes vincti*. Quomodo dicuntur, qui Luciano ἐλέφαντος χρυσῷ ἐνδεδημένοι: nempe dentes eburnei atque exemtiles. Pro *essent* antem rectè Giffanius, ac Lambinus, reposuere *escunt*. Vt in iisdem est Tabb. XII apud Gellium lib. XX, cap. I: SI. MORBVS. ÆVITAS. VE. VITIVM. ESCIT. Est & Lucretii lib. I:

Ergo rerum inter summam, minimamque, quid escit.

Quomodo etiam legitur in membranis nostris. Nec sanè *esit* hic habeat locum, quia sic prior æquè corriperetur, ac in *erit*. Eoque iis non accesserim, qui apud Tullium, & Gellium, *esunt*, & *esit*, non *escunt*, & *escit*, legere jubent. non quasi *esit*, pro *erit*, minùs dixerint; sed quia istis in locis alterum

rum propiùs abeat à MSSis. Imò etiam Festus liquidò : *Escit, erit.* Idem : *Obescit, oberit, vel aderit.* Item : *Superescit, supererit.* Ennius * :

* *in 6 Annalium, ut Hier. Columna conjectat.*

Dum quidem unus homo Romanus togâ superescit.

Prout is locus rectè legitur in vetusto codice Farnesiano : ubi alii tamen non ineptè reponunt, *Româ totâ superescit.* Subdit deinde Festus illud Attii Chrysippo : *Quin hinc superescit, Spartam atque Amyclas trado.* Vt est in iisdem Farnesii schedis. Sed legendum puto :

— Qui superescit hinc,
Spartam atque Amyclas trado —.

Aliqui malunt, *superessit* : ut simile sit, ac *prohibessit*, pro *prohibuerit*; *levassit*, pro *levaverit.* Verùm sunt ista futuri conjunctivi, sive, ut Varro appellat, præteriti infecti : in quo *fuero* dicitur, non *ero*, sive *esco* : quæ sunt ἀνάλωτος futura, & ad indicandi modum pertinent ; ubi ἀρχαιομὸς iste non habet locum.

Participium fuit *ens*, idque ἀναλόγως. Nam ut à *neo*, *nens* ; à *fleo*, *flens* ; sic ab ἔω, unde εἰμὶ, *ens.* Ac apud Appulejum in Colvii codice erat, *Ens lætâ facie*, quod Barthio placet Adversariorum lib. xxxv, cap. xiv. Quicquid de eo est, superest illud in compositis *præsens*, *absens.*

At *fui* est à *fuo* ; quo usus Plautus Bacch. Act. i, Sc. Iamdudum Pistoclere ; & Trinummo, Act. i, Sc. Multas res ; & Truculento, Act. iv, Sc. Neque gnatu'st. Imò & apud Terentium legas Hec. Act. iv, Sc. iii. Ac Maronem ipsum, cujus illud x Æn.

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine agetur.

Veteres pro *fui* etiam *fuvi* dixere. Ennius :

Nos sumus Romanei, quei fuvimus antè Rudeinei.

Ait Ennius, se domo quidem Rudiatem esse (quod etiam de eo testantur Mela †, Silius Italicus ‡, atque Ausonius *) sed factum esse civem Romanum. Ab eodem *fuo* Diomedes statuit esse *forem*, & *fore* : cui adsentior, ut integrum sit *fuerem*, & *fuere.* Neque est, quod *sim* in I M terminari, non A M, aut E M, quisquam miretur. Nam est ex *siem.* Cicero in Oratore : *Siet*, inquit, *plenum est : sit, imminutum.*

† *lib. 2, cap. 4.*
‡ *lib. 12.*
* *in Mensulabii.*

Et hæc de verbo substantivo : è quo intelligere quoque est caussam, cur *possum* similiter declinetur. Dicitur enim quasi *potis sum* : quo utitur Plautus Curculione Act. v, Sc. iii :

Animadvertite, si potissum hoc inter vos componere.

Et Milite Act. iii, Sc. i :

Tute homo, & alteri sapienter potis es consulere, & tibi.

Et alibi sæpe. Imitatus quoque Arnobius lib. ii : *Ergóne, inquiet aliquis, sine Dei voluntate quicquam potis est fieri ?* Vbi & videmus, *potis est* adjungi nominibus

minibus neutris ; pro quo alibi *pote eſt* mavult ; ut eodem libro : *Sed quantum fieri pote eſt.* Interdum quoque abſolutè ponitur *potis eſt*, pro *pote*; ut eodem libro: *Qui fieri potis eſt, ut alii præſtare id, quod ipſi ſunt, valeant*, &c. A *poſſum* antiqui quoque dixere *poteſtur*. Plautus Merc. Sc. Tandem impetravi:

Demum igitur, cum ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum poteſtur.

Et Lucretius lib. III :

— Laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.

Pacuvius Chryſe, apud Nonium :

Siquâ poteſtur inveſtigari viâ.

Et Ennius, apud Diomedem: *Nec retrahi poteſtur imperiis.* Falluntur, qui eo & Maronem uſum putant. Nam cùm prima in *electro* producatur, omnino legendum *, *— Liquidove poteſt electro:* non *poteſtur*, ne ſit amphimacer. Sanè Angelus Politianus, Miſcell. cap. LXXI, in optimo exemplari Vaticano *poteſt* reperiſſe ſe, diſertim ſcribit. Ac Pierius, quamquam agnoſcat, in codd. aliquot antiquis *poteſtur* legi: in Romano tamen, longè omnium vetuſtiſſimo, ac aliquot antiquitatis venerandæ, *poteſt* legi ait; atque id magis probat. Quod ſi omnino, ob multorum adeò codicum conſenſum, *poteſtur* apud eum legere placet : potiùs eſſe verſum dixerim lagarum (ut appellant veteres Grammatici ;) quàm ut primam in *electrum* corripi cenſeam : etſi hoc Germano Valenti Pimponcio placeat ; atque item Nicolao Erythræo in Indice Virgiliano ; ubi hanc ſententiam comprobare conatur iſtoc verſu in Ciri : *Coralio fragili, & lachrymoſo movit electro.*

* 8 Æn. v. 402.

Cùm in melioribus libris ſit :

Non me deliciis commovit regia dives
Coralio fragili, ac electro lacrymoſo.

In aliis verò legatur hoc pacto :

Non me deliciis commovit regia dives,
Dives coralio fragili, ac lacrymoſo electro.

Vtcunque autem de Marone eſt, alios verbum *poteſtur* uſurpare conſtat, quos antè laudabam. Ac ſimiliter *poteratur* dixit Cælius lib. I Annal. apud Nonium : item Scaurus lib. III de vita ſua, apud Diomedem lib. I. Imò veteres nec *poſſetur* refugiſſe, probat Nonius illo Quadrigarii lib. I Annalium : *Cùm non poſſetur decerni, utrius putaretur victoria eſſe.*

CAPVT XXXVII.

De anomalis, Volo *cum compositis*, Nolo, & Malo; *item de* Fero, & Edo. Noltis. Tuli *unde veniat*, & tolero. Tollisse. Ferre gradum. Tetuli. *Macrobius emendatus. Suevius, vel Sævius, à Cornelio Severo diversus.* Attollo, sustollo, contollo, protollo. *Supinum* latum *quo pacto à* tollo *originem* cœperit. Stlites. Stlocus. Es, comes; est, comest. Exest. Comesse. Estur. Comestus. Edim, Duim, & perduim, *unde dicantur.*

RElIqua nunc anomala persequamur: quorum alia tertiam magis declinationem sequuntur, alia quartam. Tertiam istæc, *volo, fero, edo*; quod de postremo horum satis est evidens. De prioribus verò cognoscere est ex integris. Nam *vis, volt, voltis*, per syncopen facta sunt, ex *volis, volit, volitis.* Caussam συγκοπῆς quidam eruere conati, sed infeliciter. *Vis* enim potiùs, quàm *volis*, dici ajunt, ut differat à dativo plurativi *volis.* Sed hoc si alicujus momenti fuit; neque à *volo volas* dicere debuerant, quò & hoc differret ab accusativo *volas.* Quid, quòd & ipsum *vis* non minùs nomen est, quàm *volis? Velim* autem non mirum est dici, cùm O, & E, facilè commutentur. Olim sanè, ut ab *edo* est *edim*, ita à *volo* dixere *volim*; quemadmodum scribit Priscianus lib. IX. Quin apud Ciceronem quoque ea vox in antiquis invenitur codd. ut ostendit Obertus Giffanius Conlectaneis in Lucretium, voce *Pervolit. Nolo* itidem ἀναλόγως magis olim declinatum. Lucilius apud Diomedem lib. primo: *Voltis? emta est. noltis? non emta est.* A *malo* etiam *mævelim*, & *mavellem*, & *mavolam*, legitur apud Plautum Amph. & Asin.

Itidem *fers, fert, fertis*, sunt ex *feris, ferit, feritis:* ac per syncopen ideo efferri, scribit Priscianus lib. IX, ne putentur esse à *ferio.*

Tuli verò est à *tolo*, vel potiùs *tolo*, seu *tulo*, quomodo antiqui efferebant. Sanè Diomedes lib. I adducit ex Nævii Tabellariâ: — *Dotem ad nos nullam attulat.* Et ex Plauti Rudente: *Aulas abstulas.* Aliquanto etiam pòst citat idem ex Pacuvii Medo: *Custodite hunc vos, ne quis vim attulat, neve attigat.*

† *in* Attollere. Vt quidem in Putschianâ expressum. Sed apud Nonium †, etiam in nostris membranis, sic legitur:

Custodite istum vos, ne eum qui attollat, neve qui attigat.

Puto, ut sit trochaicus tetrameter catalecticus, ac *qui* pro *quis* sumatur; sic legi oportere:

Custodite istum vos, ne eum quis attollat (vel, *attulat*) *neve attigat.*

A *tollo* fuerit *tolli*: unde *tollisse* dixit Vlpianus; ut observat Scaliger ad Varr. lib. I de R. R. cap. ult. Sed olim pro eo *tetuli* dictum, quasi à *tolo*, unde

unde *tolero*. Nam à *tollo* ἀναλόγως esset *tetulli*, ut à *fallo, fefelli*. Glossæ Benedicti : *Tetulit*, ὑπήνεγκεν. Vsus Attius Andromedà :

Donec tu auxilium, Perseu, tetulisti mihi.

Et Cæcilius Hypobolimæo ‡ : ‡ *apud Nonium.*

--- Ærumnam pariter tetulisti meam.

Sive, ut ὁ μαχαιρίτης Merula * noster legit : * *in lib.* I *annal. Ennii.*

--- Ærumnam, pater,
Tetulisti meam.

Nempe ut ei respondeant ista Cæcilii apud Festum † : † *in* Stolidus.

Hic ubi, tu stolide. ille ut tibi siet pater ?

Plauti item est Rudente act. IV, sc. I :

--- Hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium.

Et Menæchmis act. IV, sc. II : *--- Conditiones*
Tetuli tortas, confragosas.

Terentius quoque Andriâ act. IV, sc. V :

Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem.

Nec scenici solùm poetæ sic locuti, sed etiam Catullus. Charisius enim citat ex carmine ejus de vere, quod deperiit (nam in Pervigilio non exstat is locus) *Concitum tetuli gradum*. Vnde rectè Pierius colligit contra nonnullos, Latinè etiam dici, *ferre gradum*. Quid nunc epicos dicam ? Ennii enim est lib. I Annal.

Ilia dia nepos, quas ærumnas tetulisti ! Lucretii lib. VI :
Vt tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita se tetulerunt semina aquarum.

Suevii quoque est apud Macrobium lib. III Saturnal. cap. XXVIII :

--- Cum rege potenti,
Nomine Alexandro magno, fera prælia bello
In Persas tetulere suo.

Ita enim legendum, ubi vulgò *retulere*.

Suevii verò hujus meminit idem Macrobius quoque lib. II Saturn. cap. XV, & lib. VI, cap. I, & V. Qui *Severum*, Ætnæ auctorem, credunt, valde decipiuntur. Nam dictio ejus scriptoris longè alia est ; ac versuum, quos Macrobius adducit. Quibusdam placet, *Sævum* legi debere, ut intelligatur Sævius Nicanor, de quo Tranquillus in illustribus Grammaticis. Atqui, ut idem foret, cur non potiùs Tranquillum è pluribus Macrobii locis corrigamus, quàm Macrobium ex uno Tranquilli ? Sed ad *tetuli* redeo. Quod & in prosa inveniri, indicat illud Arnobii lib. IV : *Ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum tetulisse pronunciat, & illati vul-*

neris, & doloris. In compositis geminatio hujus præteriti omittitur. Vt *attuli*, ab *attollo*; *abstuli*, ab *abstollo*: pro quibus & *attulo*, & *abstulo*, dixere, ut antea monitum nobis. *Sustuli* itidem à *sustollo*; quod Plautus usurpat Mil. Glor. Act. 1, Sc. Nisi quidem ego, & Catullus carm. de nuptiis Pelei & Thetidos: *Candidaque intorti sustollant vela rudentes.*

Item Cælius Aurelianus lib. 1 χρονίων, cap. 14: *Erit igitur sustollendus ægrotans subjectione manuum ex utraque alarum parte.* Vtitur quoque lib. 11, cap. 1, atque alibi. *Contuli* est à *contollo*; quod apud Plautum legas Bacch. Act. 111, Sc. Reddidi patri. Et Aulul. Sc. ult. *Protuli* est à *protollo*; quod apud eundem reperias Cas. Act. 1, Sc. Sine modo.

Imò, quod mirandum magis, nec supinum *latum* aliunde est, quàm à *tollo*, sive *tolo*. Nam dixere primò, non solùm, *tolo*, *tetuli*, vel *tuli*, *tulitum*, seu *tolitum*: sed etiam in primâ, *tolavi*, *tolatum*. Quomodo à derivato ejus *tolero* est *toleravi*, *toleratum*. A *tolatum* per syncopen est *tlatum*, & per ἀφαίρεσιν *latum*: quomodo *lites*, & *locus* nunc est, quod prius *stlites*, & *stlocus*. Nisi malis, simili aphæresi *latum*, pro *tlatum*, dici à Dorico τλᾶτον, pro τλητὸν, *quod ferri potest*. Nempe à τλάω, quod contractum ex ταλάω. Hesychius: Τλὰς, ὑπομένας. Sic *lator* fuerit Græcum τλάτωρ, quod Doricum pro τλήτωρ ab eodem τλῆναι. Et sanè ipsum *tolo*, vel *tulo* ex ταλῶ factum videtur: ut quod & ipsum notet *fero*, *suffero*, *perpetior*.

Ab *edo* veteres *edis*, & *edit*, proferebant. Quod probat Diomedes hoc Catonis ad Filium, vel de Oratore: *Lepus multum somni adfert, qui illum edit.* Et hoc Virgilii †: *Nec te tantus edit tacitum dolor.* Vbi tamen nunc vulgò *edat*, etiam in optimis editt. nec aliter MSSi nostri: sed potior nobis Diomedes, antiquitatis caussâ.

† 12 Æn. vers. 801.

Ex *edis* verò contractum *es*; unde *comes*, pro *comedis*, dixit Plautus Mostell. Act. 1, Sc. 1. Itidem ex *edit* fecere *est*; quo Maro usus in 1v Æn. Sic *comest*, pro *comedit*. Tullius Hortensio *: *Se ad extremum pollicetur prolaturum, qui se ipse comest.* Varro Margopoli, sive περὶ ἀρχῆς †:

* apud Nonium in Comest.
† Ibid.

Naturâ humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus, surget: pisces ut sæpe minutos
Magnus' comest; ut aves enecat accipiter.

Plautus Trinummo, Sc. Multas res simitu: — *Non sat*
Id est mali, nisi amplius etium, quòd ebibit, quòd comest.

Et *exest*. Lucretius lib. 111:

Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor.

Sic *comessem*, pro *comedissem*. Catullus epigr. xxx:

Ducenties comêsset, aut trecenties.

Ac Tullius pro Sestio: *Vsque eò fuit popularis, ut bona solus comêsset.*

Esse,

Esse, pro *edere*, est apud Tullium lib. 11 de orat. *Catulus fœnum alios ajebat, esse oportebat.* Et lib. 11 de Natura Deorum: *Claudius mergi pullos in aquam jussit, ut biberent, quia esse nollent.* Crebrum verò Plauto: ut Trinummo Act. 11, sc. 1: *Est dulce, esse, & bibere.* Nec capiendum aliter Curcul. Act. 1, sc. 1: *Qui è nuce nucleum esse vult, frangit nucem.*

Imò Mostellariâ act. 1v, sc. 11 legas:

— Numquam hic triduum in unum desitum est esse, & bibi.

Nisi, ex Lambini conjecturâ, malis *essi*. Nam passivè sumitur. *Comésse*, pro *comedere*, apud eundem est Bacch. act. 1v, sc. 1:

Comêsse panem tres pedes latum potes.

Imò Cicero ipse similiter pro Flacco: *Quid attinuit relinquere hanc urbem? quasi bona comêsse Romæ non liceret.*

Ab *es*, adjecto *ur*, fit *estur*, haut secus atque à *potest* est *potestur*; à *poterat*, *poteratur*: atque, ut magis vulgata dem, ab *edit*, *editur*; ab *amat*, *amatur*, &c. Plautus Mostell. act. pr. Sc. Iampridem:

Iam ista quidem absumta res erit, dies noctésque estur.

Neque id refugit Ovidius lib. 1 de Ponto, el. 1:

Estur, ut occultâ vitiata teredine navis,
Æquoreos scopulos ut cavat unda salis.

Sic in participio *comesto*, pro *comeso*. Sallustius, *Comesto patrimonio*. Pro quo *comeso*, apud Diomedem, usus Valgius: ut suprà diximus.

Edim, pro *edam* dici, probat Marcellus tergemino testimonio. Similiter verò Horatius lib. epod. od. 111:

Edit cicutis allium nocentius.

Plautus Aulul. act. 111, sc. Redi, quò fugis:

— Quid tu, malum, curas,
Vtrùm crudum, an coctum edim, nisi tu mihi es tutor?

Idem Trinummo, Sc. Quo illic homo:

De mendico male meretur, qui ei dat quod edit, aut quod bibat.
Nam & illud, quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.

Et Menæchmis act. primo, scenâ primâ:

Dum tu illi quod edit, & quod potet, præbeas.

Simile est *duint*, pro *dent*, & *perduint*, pro *perdant*, apud Comicos. Nam, ut antea quoque monitum nobis, ex Græco δόω, unde δίδωμι, fuit Latinum *duo*, O in V abeunte; ut in Κῦρος, *Cyrus*. A *duo* vero fuit *duim*, & à *perduo*, *perduim*.

CAPVT XXXVIII.

De anomalis aliis, Eo, Queo, Fio, *& hinc conflatis.* Exiet, & præteriet, *pro* exibit, & præteribit. Morte obitâ. Multis interitis. Quirem, quitus sum, queuntur, nequitur. Fi, fite, firi, fitur, fiebantur, fitum est. *Ennii locus numeris redditus.* Fio à φύω. Parvifaciatur, satisfacitur, facitur. *Defectiva, quia aliunde suppletur defectus, interdum dicuntur habere præteritum, quod mutuantur.*

VIdimus de anomalis magis sequentibus tertiam. Agendum nunc de istis, quæ propiùs accedunt ad quartam. Cujusmodi sunt, *Eo*, & compositum ejus *Veneo*: item *Queo*, cum composito *Nequeo*; adhæc *Fio*.

Eo in futuro retinuit *Ibo*, ex veteri declinandi more, quo futura quartæ sic desinebant, ut *servibo, dormibo*. In compositis tamen id perpetuum non est. Nam Tibulli est lib. 1, eleg. IV:

At si tardus eris, errabis, transiet ætas.

Eodemque modo vetus interpres Matth. 11, 6: *Ex te enim exiet dux, qui pascat populum meum Israël.* Atque ita etiam citat Tertullianus adversus Iudæos. Est & scriptoris de limit. constitut. *Celerius domus exstirpabitur, gensque omnis ejus interiet.* Similiáque *præteriet*, vel *præteribit*; *iniet*, vel *inibit*.

Composita ab eo, quæ activè significant, etiam passivè declinantur. Cicero ad Q. Fratrem lib. 1, ep. 11: *Cum neque prætores adiri possent.* Columella lib. 1: *Pericula adeuntur*: apud Iuvenal. * *Subeuntur prosperæ castra.* Apud Maronem †, *Morte obitâ.* Antiqui etiam sic declinant neutrum *intereo*; ut apud Claudium Quadrigarium ‡: *Interitis multis*: hoc est, cùm multi interiissent, Græcè, πολλῶν ἀναιρεθέντων.

* *Sat.* 16, *vers.* 2.

† 10 Æn. *vers.* 641.

‡ *apud Prisc. lib.* 9.

A *venum*, & *eo*, (ut Priscianus agnoscit in IX,) conflatum est *veneo*; ut à *venum*, & *do*, est *vendo*, pro *venundo*. Claudianus in Eutropium:

— Venumque redibat,
Dum vendi potuit.

Quare ridiculi sunt, qui censent, *venum* esse supinum à *veneo*. Sed de eo satis diximus in verbis quartæ.

Queo etiam maximè sequitur quartam. Plautus Milite Act. IV, Sc. Hera eccum: *— Si non quibo impetrare.*

Estque apud eundem in argumento Militis Glorioši:

Licere ut quiret convenire amantibus.

Et in prologo Mercatoris:

Trahere, exhaurire me quod quirem ab se domo.

quomodo & apud Senecam in Thebaide * legitur:

* *Sc. primâ.*

Vtinam

Vtinam quidem rescindere has quirem vices.

Passivum quoque ejus est in usu. Neque id tamen rectè probatum eunt ex tertio Ciceronis de Legg. quandoquidem, ut ante nos alii observarunt, pro *quitur* illic, *quit illud*, legi debet. Verba ipsa Tullii apponam, prout ea emendabat Hier. Ferrarius *: *Cujus impunitatem amittit hac lege. Quit illud? Quit*, pro *quid*; ut *at*, pro *ad*; *set*, pro *sed*, scribebant veteres; quemadmodum codices, & monumenta antiqua, ostendunt. Sed ut de Tulliano istoc frustra fuerunt, qui inde passivum *quitur* comprobarunt: ita alia suppetunt, quæ eorum sententiam validè firment. Quale hoc Attii, ut quidem numeris censeo reddi oportere:

--- Nam neque
Pretio, neque amicitiâ, neque vi impelli, neque prece sum quitus †.

Et hoc ejusdem: *Vnde omnia perdisci, ac percipi queuntur.* Et illud Cæcilii: *Si non sarciri quitur.* Citat ista Diomedes ‡. Quibus adde, quòd & apud Lucretium legitur lib. I † *queutur*; apud Appulejum in Apol. *quitus est*; apud Terent. Hec. Act. IV, Sc. I: — *Forma in tenebris nosci non quita est.* item Gell. lib. XX, cap. I: *Quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est.* Imò & *nequeor* rectè dicitur: ut *nequeor comprehendi, cognosci* &c. Probat id Festus è Pacuvio, Plauti Saturione, & Catone in primo Originum. Quibus adde illud Plauti Rudente Act. IV, Sc. IV: *Vi nequitur comprimi!* Hoc est, quàm difficile est comprimere Gripum. Appulejus in Apol. *Sola virginitas, cum semel accepta est, reddi nequitur.* Priscianus in tralatione Dionysii περιηγητοῦ:

Hic nasci lapidem, qui tacto accensus ab igni
Exstingui nequitur.

Quo loco penultimam corripi videmus, quasi foret verbum tertiæ.

A *fio* antiqui in præterito dixere *fii*, si audimus Priscianus in VIII. In Imperativo facit *fi, fite*. Plautus Curcul. Act. I, Sc. I:

PH. *Sequere hac, Palinure, me ad fores, si mi obsequens.*
PA. *Ita faciam.* PH. *Agite, bibite, festivæ fores, potate, fite mihi volentes propitiæ.*

Priùs usurpat quoque Persa Act. I, Sc. Age: *Fi benignus, subveni.* Et Horat. lib. II, Sat. V: *Fi cognitor ipse.* Posterius nec reformidavit Nunnius, sive Ninnius Crassus, lib. XVI Iliados: *Socii, nunc fite viri.* Sive, si malis,

Nunc socii, nunc fite viri. —

Iosephus Scaliger, Conjectaneis in Varronem, censet esse Cn. Mattii; qui Cæsaris Dictatoris amicus fuit, atque Iliada transtulit: vertisséque eum hîc illud Homericum, Ἀνερες ἔστε φίλοι *. Sed sententiam istam alibi ‡ excussimus.

Nec mirandum, *fieri* syllabâ excedere thema *fio*, contrà quàm fit in *audiri*,

* Emend. in Cic. Philipp.

† In vulgatis quitus sum. Sed reclamat versus, qui est trochaicus acatalectticus octonarius.

‡ lib. I, cap. de diversâ verborum positione.

† vers. 1043.

* Viri este amici.

‡ cap. 24 hujus libri.

diri, *sanciri*, atque aliis. Nam priùs dixere *firi*, sive, ut veteres scribebant, *feiri*, aut *feirei*. Quâ de re actum libro secundo de arte Grammatica, cap. XIII: ubi etiam exposuimus, quomodo Donatus dicat, primam in *Fieri* produci, in istoc Ennii: *Cùm memini fieri me pavum* —. Nempe vel συνεκφώνησιν esse, *i* longi, & *e* brevis, in I longum: vel Ennium διαυλάδως *firi* scripsisse. Quod verius puto. Sed Ennii locum, quod nunc modò in mentem venit, possis sic digerere:

— *Memini cùm*
Me fieri pavum.

Vel sic potiùs: — *Memini me*
Cùm fieri pavum.

Prius illud propiùs accedit ad scripturam istam: *Minime nomine fieri pavum.* Prout legitur apud Donatum in Adelph. act. I, sc. II. Nimirum ut ex *nomine* fiat, *quom me*, sive *cùm me*. Posterius minùs abit ab scriptura, quæ est apud eundem in Andr. act. II, sc. V. Est ea hujusmodi: *Memini me tum fieri pavidum*: sive, ut est in quibusdam MSSis, ac veteri nostrâ Tarvisinâ †: *Memini me quum fieri pævidum.* Vbi non video, quod mutationis egeat: nisi quod pro *pævidum*, legendum *pavum*. Quare nihil opus sit, *quom* trajici in locum principem, libris omnibus invitis.

† anni 1477.

Fior planè obsoletum. Adducit Priscianus ex M. Catone Censorio in Thermum: *Postquam diutius fitur.* Et ex eodem de L. Veturio: *Græco ritu fiebantur Saturnalia.* Nonius * quoque citat ex Livii Odyssea: *Fit, quoque fitum est.*

* in Fite.

At *factus sum*, non est præteritum à *fio*; uti Diomedes lib. I scribit; sed à *facior*: pro quo nunc quidem *fio* dicitur, à Græco φύω; unde & *fuo*, *fui*, *futurus*; sed olim *facior* etiam in usu fuisse, multa ostendunt. Primùm composita usitata, *afficior*, *perficior*, & similia. Deinde alia, quæ nunc in usu esse desierunt. Nam Titinnius in Quincto, *parvifaciatur* dixit, Nonio, & Prisciano, testantibus. Ac Varronis in Cynico, apud eundem Priscianum, sunt ista: *Si me hercule pergunt, & Deorum curâ non satisfacitur Reip.* Denique & ipsum *facior* posuit Nigidius Figulus commentatione Grammatices lib. XIX, apud Nonium †: *Id quod dico hujusmodi est: ποιεῖ, facit; ποιεῖται, facitur; ποιεῖν, facere.*

† in Facitur. Duo postrema verba, ποιῶ, facere, quæ in plurisque libb. desunt, in nostro etiam MSo, sed corrupte, comparent.

Est igitur *fio* reponendum inter defectiva præterito carentia: uti & *reminiscor*, & *medeor*. Quamquam Diomedes utrumque etiam horum inter anomala referat: atque illud dicat in præterito habere *recordatus sum*; hoc verò *medicatus sum*. Quibus sanè, si verba solùm spectes, nihil dici potuit insubidum magis. Ac ratio par, cùm Phocas ait, *ferio* facere *percussi*. Sed profectò meliùs eos sensisse, quàm loquebantur, indicant isthæc ipsius Phocæ:

Phocæ : *Deponentia hæc, vescor, fruor, medeor, liquor, reminiscor; quæ in præterito sic proferuntur; pastus sum, potitus sum, medicatus sum, liquefactus sum, recordatus sum: quæ ab alio præsenti veniunt, sed ad supplementum declinationis defectivis accommodantur.* Interim cautiùs loqui debuisse, nemo inficiabitur : atque hoc inprimis liquet in *fruor*, quod non *potitus* sum facit, sed *fruitus, & fructus sum*, ut suprà ostensum. Adde quòd significatio horum sæpe est diversa : ut illo, *Erui* * *ingenio suo* : &, *frui* † *præsentibus*. Vbi *potiri* non habeat locum.

* *Ter. Heaut. act. 2, sc. 4.*

† *Cic. 1 de Fin.*

CAPVT XXXIX.

De defectivis præsentis, Odi, Memini, Cœpi. Odio, *pro* odi. Odibunt, oditur. Osus sum, *pro* odi. Perosus, & exosus aliquem. Meno *priscum*. Mentum. Meniscor. Meminens. Dememini. Cœpio, cœperet, cœpiam. *Flavii Capri error.* Cæpi, fæci. *Cur* Novi *Defectivum statuatur, cum* Nosco *dicamus.* Nômus, *pro* Novimus. *Ioannes Cæsarius notatus.*

AB anomalis transeamus ad defectiva. In his multa inveniuntur iis usurpata temporibus, quibus illa deficere persuasum est Grammaticorum vulgo. Eaque res facit, ut non pauca, tam in externis, quàm Ecclesiasticis scriptoribus, librariorum inscitia corruperit. Nam, ut eruditissimus Ioannes à Wouweren observat, Petronius ab *odio* dixit *odientes* : ubi vulgò legitur *audientes*, quod locum istic habere non potest. Ac similiter Appulejus ἐφ' ἱππῳ. *Orationis variæ species sunt : ut sunt imperandi, narrandi, mandandi, succensendi, optandi, monendi, iracundi, odiendi.* Vetus autem utriusque instrumenti sacri interpres crebrò admodum usurpat. Ejus sunt, *odiet, odient, odivi, odivit, odite, odientes*, &c. Etiam Goldastus in MSo S. Valeriani libro, qui de bono disciplinæ inscribitur, sic legi monuit : *Laudo quidem in te conscientiam castitatis, sed odio conloquium meretricis.* Et agnoscit idem verbum Nestor Novariensis; qui & veteris interpretis hæc adducit ex Parabolarum cap. 1 : *Vsque quò parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam?* Legitur & passivum. Vt apud eundem Siracidæ cap. xx, v. viii. Ac similiter Tertullianus adversus gentes : *Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocuum.* Et iterum : *At enim secta oditur in nomine utique sui autoris.* Imò clarissimus, affinitatéque dum viveret conjunctissimus, Ianus Gruterus *, hanc vocem restituit quoque Senecæ ex veteri exemplari H. Stephani, & altero Colonienſi. Verba ejusce philosophi sunt : *Necesse est aut imiteris, aut odiaris.* Etiam ut à *tædet* est *tæduit*, & *pertæsum est*; à *soleo, solui*, & *solitus sum* : ita & *odi*, & *osus* sum, dixere optimi Latinæ linguæ scriptores. Vti Plautus Amphitr. †

* *p. 579.*

† *Act. 3, Sc. Duarenus.*

--- Ita ingenium meum est : Inimicos semper osa sum obtuerier.

Gellius lib. IV, cap. VIII : *Hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur, osúsque eum morum caussâ fuit.* Indéque composita, *perosus*, *exosus* : ut, *Populum Romanum perosi*, apud Suetonium in Tiberio, cap. XXI, epistolâ Augusti ad Tiber. Item, *Patrios mores exosus es*, Curtio lib. VIII. Et, *Plebs consulum nomen, haut secus quàm regum, perosa erat*, apud Livium lib. VIII ab V. C. Similiter, *Diis exosos*, Gellio lib. II, cap. XVIII : *Exosa parentes*, apud Val. Flaccum lib. V.

Memini est præteritum ab antiquo *meno* ; ut *cœpi* ab obsoleto *cœpio*, de quo infrà dicam ; & *odi* à prisco *odio*, de quo antè vidimus. A *meno* fit *memini* per reduplicationem, more Græcorum ; cujus generis etiam sunt *fefelli*, à *fallo* ; *pepigi*, à *pango* ; *memordi* (sic enim veteres dixere) à *mordeo*. *Meno* autem olim in usu fuisse, multis antiquæ istius vocis vestigiis comperimus. Nam unde aliter deducas verbale *mentio*, quàm ab inusitato hujus verbi supino, quod est *mentum* ? Imò undè alioqui fuerit verbale *mentum*, quo pro *commento* veteres usos esse, docebit Festus ? Nec video, unde *meniscor* esse possit, nisi à *meno*. Nam ut ab *apere*, *apiscor* ; à *pacere*, *paciscor* ; sic à *menere*, *meniscor* ; unde composita vulgò obtinent *comminiscor*, & *reminiscor*. Nec *moneo* aliunde, quàm à *meno*, converso E in O ; quomodo à *benus* est *bonus* ; à *ferriceps*, *forceps*, à *dermio*, *dormio* ; ab *hemo*, *homo* &c. *Meno* verò propriè est in animo habeo, à μένος, quod Græcis ἀπλῶς interdum animum affectumque notat ; unde ἐυμενὴς *, & δυσμενὴς †. Nec tamen *meno* tantùm ; sed & *memino*, dixisse veteres, certis, ut credam, adducor conjecturis. *Meminens* quippe ab eo invenitur. Livius Erotopægniôn IV : *Meminens Varro corde volutat*. Citat Priscianus lib. XI, cap. de temporibus & naturis participiorum. Hoc de participio ita Donatus art. II, & Sergius : *Ab eo, quod est Memini, artis nullum participium reperitur. Si ad usum, verum est ; si ad autoritatem, falsum : nam invenimus in Plauto Meminens.* Imò & utitur Ausonius in tumulo Minervii Rhetoris :

* benevolus.
† male affectus.

Vivis adhuc, ævi, quod superest, meminens.

Sidonius verò Apollinaris mirificè eo delectatus videtur. Nam lib. II, epist. X, ait : *Sisque oppidò meminens.* Lib. IV, epist. III : *Aliquantisper mei meminens.* Et ejusdem libri, epist. XII : *Naturæ meminens, & professionis oblitus.* Et lib. VI, epist. III : *Mei meminens non sum* : quæ ipsa quoque verba legere est lib. VII, epist. VI. Addo obiter, esse quibus videatur, veteres quoque dixisse, *dememini*, pro, non memini. Martial. lib. II, epigr. LIX :

Frænge toros, pete vina, rosas cape, tingere nardo.
Ipse jubet mortis dememinisse Deus.

Ac ita-quidem habet antiqua Calderini, itemque Aldina editio I. Sed rectum est, quod in aliis legitur, *Te meminisse.*

Cœpi

Cœpi olim qnoque integrum fuit. Cæcilius Peribœâ :

--- Aëre obſcuro hercle deſinam
Manè cœpiam.

Plautus Truculento Act. II, Sc. Ha ha ha :

Dum habeat, tum amet ; ubi nihil habeat, alium quæſtum cœpiat.

Et Menæchmis Act. V, Sc. Ædepol ne hic :

Neque ego inſanio, neque ego pugnas, neque lites cœpio.

Cato quoque *cœpiam* dixit, teſte Feſto. Ac Terentius Adelph. Act. III, Sc. IV : *--- Non ſex tòtis menſibus*
Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam cœperet ?

Ab eo in uſu eſt præteritum *cœptus*. Cicero Bruto, ſive de claris Oratoribus : *Hortenſius igitur, cùm admodum adoleſcens orſus eſſet in foro dicere, celeriter ad majores cauſſas adhiberi cœptus eſt.* Atque eodem libro, de M. Piſone : *Is cùm ſatis floruiſſet adoleſcens, minùs haberi eſt cœptus poſtea.* Spiſſus autem eſt error Capri, qui libello de elegantiis putat, *cœpit*, per OE, ſcribi, ab *incipio* ; *cœpit* per Æ, à *capio*. Nam cum à *capio* venit, *cepi* exarandum nudâ vocali : & ut omnino tum pet Æ ſcriberetur, (nempe, ne pereat A præſentis, quomodo & FÆCI, in Longobardico Virgilii codice reperiſſe ſe, ait Pierius) attamen illud dubium eſſe nequit, cùm *cœpi* per OE ſcribitur, non ab *incipio* eſſe, ſed à *cœpio* : quod veteres uſurpâſſe oſtendimus.

Tribus iſtis, de quibus vidimus, à Diomede, & aliis, *Novi* additur. Neque fugit eos, *novi* eſſe à *noſco* : ſed eo reſpexere, quòd *novi* ſignificationem habeat præſentis. Monet Diomedes, pro *novimus*, κ) συγχωλῶ, dici *nômus*. Vt apud Ennium Hectoris Luſtris :

Nos quieſcere æquum eſt, nômus ambo Vlyſſem ---.

Sed in illâ Diomedis editione, quam Cæſarius recenſuit, & hæc, & innumera alia, ab eo planè ſunt interpolata, corruptáque.

CAPVT XL.

De defectivis aliis, fari, inquam, ajo, infit, cedo. Effor. Fans. Inquam *prius imperfectum notabat tempus*. Inquitis. Ai, aibat, aierunt, aiat. Infit *unde*. Defit. *Germanus Valens notatus. Vnde ſit, quòd* præſto, *pro* coram ; *aut* cedo, *pro* dic, *uſurpetur*, *è Rod. Agricolâ oſtenſum. Ab eo receſſum ſuper Terentii loco.* Sermones cædere. *ὁ Κόπις unde Græcis dicatur.*

A Tribus his confero me ad quinque iſta ejuſdem, uti creditur, ſignificationis, *faris, inquam, aio, infit, cedo*. De primo ita Diomedes : *Faris, fatur. Rarò For invenitur. Verùm in compoſitione, ut apud Caium, reperimus Effor.*

Cui simile est, quòd *Addor*, & *reddor*, dicimus; *dor* non dicimus: etsi *daris*, & *datur*, non minùs in usu sint, quàm *faris*, *fatur*. *Fans* est apud Plautum Persa Act. II, sc. I:

Cuculus, si in ludum iret, potuisset jam fieri, ut probè literas sciret,
Cùm interim tu meum ingenium fans non didicisti, atque infans.

Inquio, ut Phocas, Diomedes, & alii artium scriptores, putarunt, in usu non est. Eos conatur refellere Priscianus, autoritate ipsius Ciceronis in secundo de Oratore, ubi dicat: *Aucupari verba oportebit, inquio.* Gravis sanè Tullii auctoritas. Sed enim nunc in cunctis codd. legitur, *in quo*: & sententia id requirit: ut Lambino, ac cæteris, adsentiam, qui corrupto Priscianum codice usum arbitrantur. Validius fortasse illud Catulli, epigram. X: — *Volo ad Serapin*

Ferri manè. mane, inquio, puellæ.

Quomodo Muretus quoque edidit. Veterem editionem, quæ Regii Lepidi procurata anno CIↃ CCCCLXXXI, nihil moror, ubi legas:

Deferri mane, tum inquam puellæ.

Metro enim hæc planè repugnant. Sed Achilles Statius Lusitanus emendat: *Deferri: mane, inquio puellæ.*

Nec multum abit Scaliger. Solùm pro *inquio*, *inquii* reponit. Nempe & illi, *inquio*, parùm visum Catullo convenire. Cæterùm, *inquam*, utcunque nunc præsentis sit, tamen aut valde me judicium fallit, aut primò præteriti fuit imperfecti. Puto enim ex *inquiebam*, κ) συγκοπὴ, factum esse. *Inquimus* est apud Horatium lib. I, sat. III:

Communi sensu planè caret, inquimus.

Atque ad eam formam *inquitis* apud Arnobium legimus libro I: *Sed antiquiora, inquitis, nostra sunt.* Item lib. II: *Non credimus, inquitis, vera esse, quæ dicit.* Et trecentis aliis in locis. *Inquiebant*, & *inquisti*, sunt ipsius Ciceronis. Vti & *inquies*, *inquiet*. *Inque* est apud Plautum Pseudolo, Sc. si te damnosis, & Terent. Heaut. Act. IV, Sc. VII. Idem Plautus *inquito* usurpat Trinummo, Sc. Quindecim dies.

Aio an imperativum haberet, nonnulli olim dubitarunt, Diomede teste in primo: qui eos refutat istoc Nævii:

An nata est sponsa prægnans? vel ai, vel nega.

Qui locus absque dubio est ex poetæ ejus Virgine prægnante. *Aibant*, pro *aiebant*, ἀρχαικῶς extulit Attius in Ione:

— *Quibusnam te aibant ortum locis?*

Nempe ut ab *aio* est *ais*, pro *aiis*; sic ab eodem est *aibam*, pro *aiibam*, vel, ut postea dixere, *aiebam*. Perfectum habere negat Priscianus in decimo. Probus agnoscit *ai*. Et apud Tertullianum legimus lib. de Fuga in Persecutione:

cutione : *Atque ita omnes dierunt, Fiat voluntas Domini. Aiat* probat Nonius Marcellus istoc Tullii de Fin. bon. & mal. *Quasi ego curem, quòd ille ajat, aut neget. Aiens* dici, ostendit hoc Tullii in Topicis : *Negantia ajentibus contraria.*

Verbi *insit* prima persona est *insio* : quo Varronem in Mensuralibus usum esse, monet Priscianus lib. VIII. Ergo, ut à *capit* est *incipit*, sic à *fit* est *insit* : quod ipsum quoque notat *incipit*. Simile compositum est *desit* : unde dicitur, *desiet, desiat, desieri.* Apud Græcos quoque simile habemus. Nam iis ὑπογίνεσθαι est *existere, oriri, consieri.* Glossæ Philoxeni : *Insit*, ὑπογίνεται, ἄρχεται. Vulgi opinio est, *insit* idem esse, quod *ait*, sive *inquit* : imò idem censet doctissimus Germanus Valens Pimponcius in XI Æn.* Vbi in illo Maronis, *Ita farier insit*, similem esse συνωνυμίαν ait, ac in istoc Homeri †, Βάσκ' ἴθι. Sed refellitur, cùm originatione ipsâ, quam adduximus; tum autoritate Festi, à quo exponitur *incipit.* Vt liquidò sumit Plautus Aululariâ Act. II, sc. IV :

Homo ad prætorem plorabundus devenit.
Insit ibi postulare, plorans, ejulans.

Et Lucretius lib. III :

Commutare animum quodcunque adoritur, & insit.

Item lib. V :

Illa quoque expergefactum caput erigere insit.

Idem firmant veteres glossæ Philoxeni, in quibus legere est, *Insit*, ἄρχεται λέγειν ‡. Congruè sanè isti Liviano, *Ibi insit, annum se tertium & nonagesimum agere.* Est enim ὑπακουόμενον *, *loqui*, sive *fari* : haut aliter ac si dicas, *Ita cœpit*, puta *dicere.* Quod integrè extulit Maro, cùm ait, *farier insit.*

Cedo porrigentis est manum : ut Donatus ait ad illud Comici And. †

Nova nunc religio in te istæc incessit? cedo.

Vnde autem sit, quòd pro *dic*, vel *porrige*, sumatur, docere conatur, magnum sui ævi decus, Rodolphus Agricola, Annotationibus in M. Senecæ Declamationes ; ubi sic scribit : *Credo hæc verba, Præsto, & Cedo, quemadmodum & Amabo, longo usu ad aliarum partium orationis vim esse detorta : ut cùm diceretur, Adesto, responderet alter Præsto, adsum : id est, facio quod vis, adsum. Inde tandem usu eò deductum, ut intelligeretur Præsto, pro eo, quod est promtum ac paratum. Sic & cùm diceret quis, Dicam tibi hoc, respondebat alter, Cedo, id est, Permitto, dic : & Ibo per fundum tuum? dicebat alter, Cedo, ito : id est, permitto, ut eas : quod & Terentius significâsse dicitur in Heautont. ‡ dicens, Dumq; sermones cedimus. Inde posteà consuetudo tenuit, ut diceretur, cedo manum, cedo cantharum.* Hactenus vir ille maximus, cui de reliquis facilè subscripserim; non itè de loco Terentii, qui dixit *sermones cædere*, ut Græci λόγους κόπτειν, unde & Orator Κόπις * appellatur.

* pag. 504.
† Iliad. α. & alibi.
‡ incipit dicere.
* subauditum, sive subintellectum.
† act. 4, sc. 3.
‡ Act. 2, sc. 3.
* Lycophron Cassandrâ.

latur. A *cedite* κ᾽ συγχωρῶ est *cette*. Plautus Mercat. Act. v, Sc. ult. *Cette dextras nunc jam.* Nam *cette* est *date*, à *cedo*, ut ex Nonio discimus: qui & quatuor similes locos adducit. Quorum duos apponam. Vnus est Ennii è Medea:

— *Salvete optima corpora:*
Cette manus vestras, measque accipite — .

* *vers.* 1069. Vbi *cette* est *date*. Nam expressit illud ex Euripidis Medea *:

— Δότ᾽, ὦ τέκνα,
Δότ᾽, ἀσπάσασθε μητρὶ δεξιὰν χέρα †.

† *Date, ô liberi, Date, salutate, matri dextram manum.*

Vnde & verisimilis est Henrici Stephani conjectura *, pro *corpora* legentis *pignora*. Alter locus est Nævii; sed qui in Aldinâ, & hac antiquiori editione Mediolanensi, itemque apud Iunianum Majum, legatur corruptissimè. Nempe hoc pacto, *Pro industria ne te regem prognatum patrem Lycurgum cette.* Vbi præclarè, nec multùm abeuntibus vett. membranis nostris, emendat Hadrianus Iunius:

* *Notæ in fragmenta Lat. Poet. p.* 121.

Proin Dryante regem prognatum patre
Lycurgum cette.

Pacuvii, & Attii similes locos, apud ipsum Nonium vide.

CAPVT XLI.

De Faxo, Ausim, Forem, & Quæso. Faxo *quo pacto à* facio *fluxerit*. Axo. Adaxim. Axites, axitiosi. Iniexo. Perduaxint. Faxim *unde*, & Axim. Levasso, impetrasso, & *unde formentur*. Faxitis. Ausim, *ex* auserim. Ausi, *pro* ausus sum. Respexis. Quæso *quare pro* posco, & invoco, *sumatur*. Quæse, quæsit, quæsere.

SEquuntur è Defectivis *Faxo*, *Ausim*, *Forem*, *Quæso*. Ac primùm, *Faxo* unde formarint, disquiramus. In mentem venit, Latinos hac in parte secutos esse morem declinandi Græcorum: qui dicunt, ἄγω, ἄξω: πλέκω, πλέξω: τίκω, vel τίκω, τίξω. Similiter ergo Latini, *facio*, *facto*, *faxo*: *ago*, *acto*, *axo*; unde *adaxint* apud Plautum †. Vbi tamen MSSi aliqui *adassint* ‡: quod Pylades Brixianus non improbat, quia X sæpe abeat in SS: ut πατρίζω, *patrisso*. Sed antiqui Grammatici *axo*, *faxo*, & similia, non aliter, quàm per X, scripsere. Par autem ratio in *adaxo*, & similibus. Simplicis *axo* meminit Festus; qui & inde *axites*, & *axitiosos* dici monet. Sic enim scribit: *Axitiosi factiosi dicebantur, cùm plures unà quid agerent, facerentque. Axit autem antiquos dixisse pro egerit, manifestum est: unde Axites* (malè vulgò *Axies*) *mulieres, sive Dii, dicebantur unà agentes. Axitiosos* dixit Plautus † apud Varronem *:

† *Aulul. act.* I, *sc.* I.
‡ *ut & editio Veneta ann.* 1518.

† *Asraba, sive Clitellaria.*
* *lib.* 5 *de L.L.*

Axitiosæ annonam caram è vili concinnant viris.

Similiter à *jacio*; *jacto*; unde *jaxo*; ab *injicio*, *injecto*, unde *injexo*. Plaut. Pers. Act. I, sc. II:

Vbi

Vbi quadruplator quempiam injexit manum,
Tantidem ille illi vursus injiciat manum.

Dicat fortasse aliquis, *faxo, axo, injexo,* potiùs esse temporis futuro-præteriti, quod subjunctivi futurum vocant: nempe ut *axo* sit *egero*, prout exponit Festus; *faxo*, sit *fecero*; *injexo*, *injecero*. Sed sic quoque non abeunt Latini à Græcis, quando eadem his vox est futuri Indicativi, & Subjunctivi. Quippe qui in subjunctivo utantur aoristo pro futuro: unde τύψω est *verberabo, verberaverim*, vel *verberavero*. Videntur autem Latini hanc terminationem in solis usurpâsse frequentativis. Nam, uti dicebamus, *faxo* est à *factare*; unde *factitare*, & *affectare*. *Iniexo* item ab *injectare*. *Axo* ab *actare*, unde *actitare*. In aliis tamen etiam habuerit locum, si vera est lectio apud Plautum Mostell. Act. II, Sc. Habeo Neptune †. Vbi legimus *perduaxint*. Quod si rectum est; uti pro *jactabo, actabo, factabo*, dixere *jaxo, axo, faxo*: sic ab antiquo *perduo*, pro *perdo*, fuerit *perduabo*, instar simplicis *dabo*; pro *perduabo* autem dixerint *perduaxo*. Sed profectò non minùs mihi, quàm Turnebo, ac Lambino, suspecta hæc scriptura est: præsertim cùm in Camerarii libris fuerit non *perduaxint*, sed *axint*, indéque aliâ manu, *faxint*. † *verf.* 33.

Aliter etiam ἀναλογίαν in *faxo*, & similibus, investigabamus. Veteres in præteritis sæpe retinebant vocalem præsentis, ubi posteriores mutarunt. Sic *canuere*, pro *cecinere*, dixit Sallustius; *atteruisse*, pro *attrivisse*, Tibullus; & alii alia. Ab *ago* ergo similiter fuit *agi*; à *facio, faci*; unde *agero*, & *facero*, pro *egero*, & *fecero*; ex his autem E extrito, & R in S abeunte, *facso*, seu *faxo*; *acso*, seu *axo*. Eademque mutatio fuit in *injecero*, unde *injecso*, seu *injexo*. Nam X valet CS.

Veniamus ad terminationem hujus verbi IM, *faxim*. Quod similiter est ex *facerim*, pro *fecerim*. Sanè significatio convenit. Vt apud Comicum *, *Tibi lubens bene faxim*. Itidem ex *agerim* factum *acsim*, seu *axim*. Attius Peribœâ: *Vt quæ egi, ago, vel axim, verruncent bene.* * *Adelph. act.* 5, *sc.* 5.

Vbi Nonius *axim* exponit *egerim*. Plautus Aulul. Act. I, Sc. I:

Vtinam me Divi adaxint ad suspendium.

Pro *adegerint*. R verò in S mutari in hujusmodi præteritis perfectis, ac præterito-futuris; discimus ex *impetrasso, levasso*, & similibus. Nam ex *levavero*, & *impetravero*, sint *levaveso*, & *impetraveso*; unde, extritâ syllabâ, & ad compensationem ejus geminatâ consonâ, *levasso, impetrasso*. A *faxo*, vel *faxim, faxis* est apud Plaut. Asin. & Mil. imò & Horat. lib. II, sat. III, & VI. *Faxit* item Rudente, & Legg. XII Tabb. FORTOM FAXIT: *faximus* Truculento, *Quod cum celamus, faximus conscios. Faxitis*, in carmine antiquo devotionis urbium atque exercituum. *Faxem*, pro *fecissem*, est apud Plautum Pseud. Act. I, Sc. V:

Pistrinum

† ut Venetus 1518.

Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi. Sic & vett. editt. †

Quemadmodum autem *faxim*, pro *fecerim*: ita *ausim*, pro *auserim*, hoc est *ausus fuerim*, usurpatur. Nempe ut à *soleo* est *solui*, & *solitus sum*: sic ab *audeo* fuit *ausi*, & *ausus* sum. Itaque, Prisciano teste, Cato Censorius pro L. Antonio, sive, ut MS noster habet, Autronio dixit, *Non ausi recusare*: cujus rei etiam superiùs meminimus. Ab *auserim*, *auseris*, *auserit*, κ) συγκοπὴ facta sunt, *ausim*, *ausis*, *ausit*: quomodo & *respexis*, pro *respexeris*, dixit Plautus Mostell. Act. II, Sc. II: *Cave respexis.* De *faxo*, seu *faxim*, & *ausim*, satis verborum fecimus.

Supersunt *forem*, & *quæso*. Ex his *forem*, quemadmodum etiam Diomedes testatur, κ) συγκοπὴ factum ex *fuerem*, ut *fore* ex *fuere*: puta ab antiquo *fuo*; de quo suprà abunde diximus. Nunc tantùm apponam verba Prisciani extremo libro VIII: *Reperiuntur tamen & alia verba, quæ in usu deficiunt personis: ut cedo, sodes, salve, furis, age, insit, foret: quamvis & infio, & furo, apud Varronem inveniuntur; & forem, apud Ter. in Hecyra* †:

† act. 4. sc. 1.

Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem.

* act. 1, sc. 1.

Fore quoque dicitur, ex quo confore. Ter. And. * *compositum protulit, Et id spero confore.* Vnde liquet, veterum judicio *forem* esse insolens, uti *furo*, & *infio*.

Quæso, si vera est suspicio nostra, ex veteri lingua remansit, quâ S pro R usurpabant: ut *asa*, pro *ara*; *asena*, pro *arena*; *Auselii*, pro *Aurelii*, similiáque. Sanè Ennius dixit in secundo Annal.

--- Nautisque mari quæsentibus vitam.

Idem Cresphonte:

Duxit me uxorem sibi liberûm quæsendûm gratiâ.

Et Andromedâ:

Liberûm quæsendûm caussâ familiæ matrem suæ.

Sed his locis *quæsere* ἀπλῶς notat *quærere*, ut notavit Festus Pompejus. Quia autem qui poscit, aliquid requirit, hinc *quæsere* etiam pro exposcescere, vel invocare, accipitur. Nempe quâ ratione Belgis **verſoecken**, quod est quæsere seu poscere, dicitur à **ſoecken**, hoc est, quæro. Ita, ut ad Manilium notavit Scaliger, usus eo poeta hic, cum ait, *Quæsivere Deos*, id est invocarunt. Idem: *In Ponto quæsitus rector Olympi. Quæsere*, pro *poscere* vel *rogare*, est apud Plautum Bacch. Act. II, Sc. II:

Mirum est, me, ut redeam, te opere tanto quæsere.

Quæsit est apud Lucretium lib. V:

Non Divûm pacem votis adit, ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animásque secundas.

Etiam Plautus, si Colvium audimus, scripsit Menæchmis Act. V, Sc. Nimis stulté:

I, Decio,

I, Decio, quæſe meum patrem, tecum ſimul
Vt veniat ad me.

Ac dixit eodem modo Appulejus IV Metam. *Multis nos affatibus, multiſque precibus quæſens adhortatur.* Ita enim legi debere, non modò Colvius † cenſuit; ſed & Iuſtus Lipſius *, itemque Ianus Guiljelmius; quem vide in Plautinis Quæſt. ad Trinummum, cap. IV.

† *notis in Appul.*
* *ceſte Colvio, ibidem.*

CAPVT XLII.

De impersonalibus, non deficere ea in tertiâ plurativi. Decent. Oportent. Oportebant. Pudent. Pœnitebunt. *Pacuvius correctus. Eandem ab impersonalibus passivæ vocis in usu esse. Error vetus, solum ea Indicativum habere, refellitur.* Oporteto, oportuerint, deceant, pertæduissent. *Impersonalia olim etiam primam, secundamque personam, habebant: ut* Pudeo, pudes, Pœniteo, pœnites *&c.*

INter defectiva quoque impersonalia numerantur à Phoca. Item Donato in editione secundâ; uti & ejus interprete Sergio: *Hoc ipsum,* inquit, *verbum impersonale defectivum est: sublatis enim duabus personis, primâ, & secundâ; tertia utique superest.* Vnde etiam cognoscimus, cur *impersonalia* dicantur. Nec tamen deficiunt tam multis, quàm vulgò putant. Spissus sanè est iste multorum error, cùm existimant, penitùs destitui tertiâ plurali; quâ toties usi veteres: præsertim in *Decet*, & impersonalibus patheticis. Horat. lib. III, od. XV: — *Nec citharæ decent.* Lib. I, epist. VII: *Parvum parva decent.* Et in Arte: — *Tristia mœstum*
Vultum verba decent.

Ovid. lib. I de Rem. Am.
Lude: decent annos mollia regna tuos.

Et I Amor. *Nec dominam notæ dedecuere comæ.*

Plinius lib. V, epist. VIII, de discrimine orationis, & historiæ: *Hanc sæpius ossa musculi, nervi: illam tori quidam, & quasi jubæ decent.* Quandoque autem idem etiam videas in *Oportet.* Terentius Andr. Act. III, sc. II:
Adhuc, Archilis, quæ adsolent, quæque oportent,
Signa ad salutem esse omnia huic esse video.

Ita est in optimis quibusque MSSis. Itidem Heaut. act. III, sc. II:
— *Hæc facta ab illo oportebant, Syre.*

Idem dicebamus crebrum esse in patheticis. Plaut. Epid. Act. II, sc. I:
Plerique homines, quos cum nihil refert, pudent.

Ita quidem jam olim legit Ninivita Ioannes. Ac deinceps etiam in Spicilegio emendabat Palmerius:

Vbi pudendum est, ibi eos deserit pudor,
Cùm usu 'st, ut pudeant.

Sed utrobique, & *pudet*, & *pudeat*, in MSSis, & antiquis codd. invenitur. Quare validius illud Terentii Andr. Act. IV, sc. 1:

— *Attamen, ubi fides,*
Roges; nil pudent. —

Et hoc Lucani lib. VIII *: — *Semper metuet, quem sæva pudebunt.*

Similiter *pœnitebunt* dixit Pacuvius Armorum judicio †: *Prologo nunc pœnitebunt libunt liberi grato ex loco.* Prout is locus exaratus in MSo nostro, & ex suis codd. à præstantissimo Mercero expressus. Eum, sanè corruptissimum, Hugo Grotius, præcipuum æternumque cùm Erasmo Bataviæ suæ decus, sic felicissimè restituit: *Pol nunc pœnitebunt, si ivit liber ignaro loco.* Quippe, ut in Castigationibus etiam veterum tragicorum dicebamus, expressit Pacuvius illud Sophoclis Ajace:

Μολῶν δ' ἔς χῶρον ἐνθ' ἂν ἀξιοῖ κίχω.
Et ibo, solum donec inveniam locum.

Nec obscurior res in impersonalibus passivæ vocis. Cic. I de off. *Quo in genere etiam multa in repub. peccantur.* I de Orat. *Attamen ista, quæ abs te breviter de arte decursa sunt, audire cupimus.* Ovid. Epist. Medeæ ad Iasonem:

Non mihi grata dies: noctes vigilantur amaræ.

Tacitus lib. I Hist. *Neque enim hic, ut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus.* Idem de moribus Germ. *Exceptis duntaxat iis gentibus, quæ regnantur.* Et eodem: *Trans Lygios Gothones regnantur.* Martialis lib. IV, epigr. XXX: *Sacris piscibus hæ natantur undæ.*

Nec minùs falsi, qui crediderunt, impersonalia tantùm inflecti in indicativo: quamquam vetus admodum sit hæc opinio. Siquidem Diomedes autor est, impersonalia à quibusdam vocata esse *modum impersonalem*, quòd unius tantùm modi esse existimarent. Atque adeò Diomedes ipse, quum impersonalia declinat, non progreditur ultra indicativum. Sed his opponimus, cùm Varronem, qui, ut suprà vidimus, omnes modos tribuit impersonalibus: tum optimos quosque scriptores, qui & modos cæteros usurpant. Ita OPORTETO non semel fuit in Legg. Numæ Pompilii: si fides Scaligero ad Festum in *Occisum*: item in *Opima spolia* *. Cæcilii quoque est apud Priscianum in VIII: *Morbosum factum, ut ea, quæ oportuerint, facta non sint.* Cicero I Off. *Nec velle experiri, quàm se aliena deceant.* Gellius lib. I, cap. II: *Has ille inanes cùm flaret glorias, jamque omnes finem cuperent, verbisque ejus defatigati pertæduissent.* Nam *pertædeo*, unde deducit Saturnius ‡, nusquam legi arbitror: utcunque hinc, priscis in usu fuisse, verisimile fiat.

Ac similiter in voce passivâ. Cicero III Off. *Cùm malè pugnatum apud Caudium*

* vers. 495.
† apud Non.
* In schedis Farnesiano, & Pomponii Læti, est oportet, & oporteat. Ac retinent Ant. Augustinus, Steph. Pighius, Clarus Sylvius. Sed oporteto cum Scaligero legit quoque Lipsius.
‡ lib. 6, cap. 8.

Caudium esset. Cæsar III belli Gall. *Cùm jam horis amplius sex continenter pugnaretur.* Ovid. III de Arte :

Ponite jam gladios hebetes, pugnetur acutis.

Infinitivum habes apud Terent. Hec. * * *Act.* 3, *sc.* 1.

Trepidari sentio, cursari rursùm prorsùm — .

Et Cicer. ad Att. lib. XI, epist. XIV : *Hic maneri diutius non potest.* Idem pro Quinctio : *Septingenta millia passuum vis esse decursa biduo ?*

De impersonalibus verò activis eo minùs mirandum, quia primò fuere integra : unde adhuc in primâ,& secundâ personâ inveniuntur. Ita, apud Ennium, Hecuba anus, ereptam lugens Polyxenam :

Miserete mei annis † *: date ferrum, qui me animâ privem.* † *Vide sis de Analogia librum præcedentem, cap.* 17.

Cui geminum hoc Virg. lib. VIII : — *Arcadii quæso miserescite regis.*

Veteres quoque Plauti editt. habent Menæchmis Act. V, sc. IX :

Adolescens, quæso loquere tuum mihi nomen, nisi piges.

Quomodo & in Thesauro suo citat Rob. Stephanus. Sed in Gameraria-nâ,& optimâ quaque,est *piget.* Nec validius illud Epid. act. II,sc. I : *Pudes, quod pudendum fiet.* Prout legit Palmerius, ut vocis *pudes* prior syllaba ad priorem, posterior ad posteriorem pertineat versum : quod parum mihi fit verisimile. At probum illud Casinâ, Act. V, Sc. II : *Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo.* Item Papinii est X Theb.

Si non dedecui tua jussa — .

Pœniteo quoque, pro *pœnitet me*, dixisse prisci videntur. Nam apud Iustinum legimus lib. XI : *Primi pœnitere cœperunt.* Quod non à *pœnitet* est,sed quasi à *pœniteo.* Alioqui diceret,*Primos pœnitere cœpit.* Sic Appulejus V Met. *Tum memineris meæ seriæ monitionis, quum cœperis serò pœnitere.* Pro, *Cùm cœperit te serò pœnitere.*

Tædet,vel *pertædet*,habet *pertæsum* est : at *libet*,*licet*,*piget*,*pudet*,*placet*, geminum habent præteritum ; *libuit*,& *libitum est*; *miseruit*,& *misertum*, & interdum *miseritum* &c. Exempla passim obvia. Plinius lib. XXXVI, cap. XV, dixit *puditum* ; uti & Plautus Casinâ act. V, sc. II, & Appulejus lib. II Florid. *Enim non pigebit me commemorare, quod illum non puditum est ostentare.* Imò Sallustius non reformidavit *pœniturum*, teste Fabio lib. IX, cap. III. Si Ramum audimus, *pertæsum est*, *puditum est*, & similia, fuerint supina. Nam similiter, Grammat. lib. III, cap. II, *pugnatum est*, supinum facit in *um.* Sed planè fallitur. Nam supinis utimur in significatione futuri : ut *eo pugnatum*,hoc est,ut pugnem. At cùm dico *pugnatum est*, manifesta est præteriti significatio.

Quæritur an, ut à passivis, ita à deponentibus, impersonalia oriantur. Vt si *adipiscitur*,dicas,velut *amatur.* Sed deponentia deposuerunt significa-

tionem passivam, eoque nec passivè impersonalibus eorum scriptores utuntur, nisi multò rarissimè. Vt cùm Varro, quia *progredior* olim commune fuit, in IV de L. L. non dubitat dicere: *Dictus peregrinus (ager,) à pergendo, id est, progrediendo. Eo enim ex agro primùm progrediebatur.* Simileque illud Appuleji lib. IV Met. *Mœretur, fletur, lamentatur.* Hactenus de Conjugatione. Deinceps de Specie, ac Figurâ agendum.

CAPVT XLIII.

De verbi Specie, ac sigillatim de Inchoativis. Vnde ea formentur. Certisso *an dicatur. Nonius emendatus.* Tremisco *rectum esse, etsi* tremesco *dicere jubeat Pierius.* Lucisco, *pro* Lucescit, *veteribus libb. approbari. Inchoativa an rectè dicantur, ac non potiùs Continuativa debeant appellari. An habeant præteritum. Quo indicio cognoscatur, utrùm præteritum sit ab inchoativo, an primigenio. Solvitur argumentum, quo veteres suffulti inchoativa præterito spoliarunt.*

VErborum alia esse primigenia, alia derivata, dictum nobis, cùm de generalibus vocum affectionibus ageremus. Ac quemadmodum in nominibus varia sunt derivatorum genera, ita etiam in verbis. In his principem sibi locum vindicant illa in *sco* exeuntia. Quorum alia à verbis veniunt, alia à nominibus. A verbis, ut *calesco, horresco, floresco, sordesco, squalesco, splendesco.* Etiam *glabresco*, à *glabreo.* Vtroque usus Columella †. *Pudesco* apud Prudentium Apotheosi, & *minuesco*, Ausonio Ephemeride. Item *anesco*, & *acesco.* Nam *anet*, & *acet*, agnoscit etiam Flavius Caper ‡.

† *lib.* 2, *cap.* 9, & 20.

‡ *De verbis dubiis.*

A nominibus derivantur duplicia: alia à substantivis; alia ab adjectivis. Substantivis, ut *rurescо*, apud Ennium Annalium lib. VII: *lutescо, noctescо, virescо*, in illis Furii Antiatis apud Gellium lib. XVIII, cap. XI:

Sanguine diluitur tellus. cava terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi. virescunt vulnere vires.

Ac quâ formâ *noctescere* finxit Furius, eâ *crepusculascere* commentus Sidonius Apollinaris lib. VIII, epist. III, ubi *crepusculascentem horam* pro primo dixit diluculo. Similia *repueraſco*, *iraſcor*, *sylveſco*, *niveſco*: quod apud Tertullianum de Pallio.

Ab adjectivis, ut *dulcesco, ditesco*, & huic geminum *opulesco*, apud Furium Antiatem, teste Gellio *: *Quo magis in patriis possint opulescere campis.*

* *lib.* 18, *cap.* 11.

Longisco, Nonio † testante, Ennio Annal. XVII. *Pulcresco*, apud Serenum Sammon. cap. X. Nisi horum aliqua malis esse, non à nominibus, seu substantivis, seu adjectivis; sed à verbis inusitatis.

† in Longiscesc.

Certisco, hoc est, certus fio, ut Nonius interpretatur, illud adferens Pacuvii

cuvii Chryſe: *Atque eccos, unde certiſcent.* Sic enim legendum, etſi in noſtro etiam MSo pro *atque*, ſit *aquæ*; pro *certiſcent*, *certiſſent*. Vel verum eſt, quod dixi, vel Nonius, corrupto codice utens, pro *certi ſint*, legit *certiſſent*.

Quæ veniunt à verbis, formantur ab ſecundâ perſonâ indicativi præſentis, addito CO: ut in primâ declinandi formâ, à *labo, labas, labaſco*; in ſecundâ, à *caleo, cales, caleſco*; in tertiâ, à *tremo, tremis, tremiſco*; in quartâ, ab *obdormio, obdormis, obdormiſco*. Quod eo monere operæ duxi, quia hac parte fallitur doctiſſimus Pierius in XI Æn. ubi ſcribere non veretur, ἀναλόγως *tremeſco* dici, quoniam dicamus *paveſco, caleſco, ardeſco*. Quaſi hæc non veniant à verbis ſecundæ: *tremiſco* ſit à verbo tertiæ. Sin parùm referre putavit, quam conjugationem primitivum ſequatur, eâdem fateatur, dici debere, *obdormeſco*, pro *obdormiſco*; *labeſco*, pro *labaſco*; *intregreſco*, pro *integraſco*; quod eſt apud Terentium Andr. * *Hoc malum integraſcit.* * Act. 4, ſc. 2.

Tamen in verbis primæ, A interdum abit in E. Hujuſmodi erit *supereſcit*, ſi ſtandum vulgatis Feſti codd. ubi ſcribitur, *supereſcit* poni, pro *supererit*. Nam videtur *supereſco* eſſe à *supero*; quod ejuſdem eſt ſignificationis verbum; ut apud Maronem †:

† 3 Æn.

— *Superatne, & veſcitur aurâ*
Ætherea?

Sed hoc argumentum planè, puto, imbelle; quando in *supereſcit* non eſt ſignificatio inchoativorum: eóque apud Feſtum *supereſſit* potiùs legi debere, antea oſtendimus. Accommodatius exemplum eſt, quòd ab *ingravo* dicimus *ingraveſco*, ſi codices vulgati non fallunt. Etiam ante ſeculum, & amplius, quæſitum fuit, *flammaſcat*, an *flammeſcat*, ſcribendum ſit in Ambroſii hymno, ubi canitur:

Os, lingua, mens, ſenſus, vigor,
Confeſſionem perſonent.
Flammaſcat igne charitas.

Super quâ lectione jam olim à Petro Schotto doctiſſimus Rodolphus Agricola per epiſtolam conſultus fuit.

Imò & in iis, quæ à ſecunda veniunt, E quandoque in I mutatur. Vt *Luciſcit*, pro *luceſcit*. Sanè Petrus Bembus, in dialogo ſuo de fabulis Terentii, in optimo illo Comici hujus codice, ac Politiano ipſi tantopere laudato, liquidò ita ſcriptum fuiſſe, ait:

Luciſcit † hoc jam: cur ceſſo pultare oſtium? † Heaut. act. 3, ſc. 2.

Vt quidem ibi editum, cum ſcribi debeat:

Luciſcit hoc jam: ceſſo pultare oſtium.

Etiam Petrus Victorius in Ciceronis codice Mediceo, quem cæteris præferebat, locum illum in epiſtola ad Catonem ita ſcriptum invênit: *Expedito*

pedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad III *Idus Octobr. cùm luciſceret, in Amanum aſcenderem.* Imò idem Caſtigat. in lib. IV, epiſt. ad Att. diſertim ait, *Luciſcit per I, non Luceſcit, ſemper in antiquis libris ſcriptum ſe obſervâſſe.*

Valla, lib. I, cap. XXII, negat, verba in SCO rectè dici *inchoativa.* Certè in illo Maronis * de Turno, ſalubria Latini regis conſilia aſpernante, *ægreſcitque medendo:* cùmque idem † ait de Didone,

* 12 Æn. verſ. 46.
† 1 Æn. verſ. 717.

Expleri mentem nequit, ardeſcitque tuendo:

neque ſignificatur, Turnum, cùm medicinâ facere ejus morbo tentaret Latinus, cœpiſſe ægrotare; ſed ægrum magis factum: neque poeta vult, Didonem ardere cœpiſſe intuendo; ſed amorem ſumſiſſe incrementum. Compluria id genus apud Vallenſem vide, quæ idem adſtruant. Quare rectiùs *continuativa* dici videntur. Auguſtinus tamen Saturnius, lib. IV, cap. XVI, exiſtimat, non malè *inchoativa* appellari: cujus ſententiæ etiam ſubſcribit Nicodemus Friſchlinus. Movet eos, quòd inchoationem cum incremento ſignificant. Nam *caleſco* denotat, calorem inchoatum in me magis magiſque augeri. Ac par aliorum ratio videtur.

Malè autem negatur à Chariſio, Servio, Diomede, atque aliis, inchoativa habere præteritum. Nam etſi à *caleo, palleo, horreo,* ſunt *calui, pallui, horrui*; atque à *caleſco, palleſco, horreſco,* dici debebat, *caleſcui, palleſcui, horreſcui:* tamen, cùm linguæ Latinæ auctoribus non fuerit viſum ἀναλογίαν ſequi; minimè eò quòd inchoativorum præterita voce éadem ſint, ac verborum, unde veniunt; carere illa præteritis putari debet: ſed contrà præteritum ea habere exiſtimandum, quia præterita iſtæc nunc neutrorum, nunc inchoativorum, habent ſignificationem. E. G. *caleo* eſt, calidus ſum; *caleſco*, calidus fio. Itaque cùm *incalui* dico, pro *calidus factus ſum*, erit ab *incaleſco*. At ſi *calui* uſurpes, pro *calidus fuit*, erit à *caleo*: ut, *Calui priuſquam ad ignem acceſſeram.* Itidem ſi dicam, *Semper Titio magis genæ rubuerunt, quàm Sempronio:* ‡ *rubuere* eſt à *rubeo*, quia ſignifico *rubras fuiſſe.* At in illo †, *Erubuit, ſalva res eſt: erubuit* eſt ab *erubeſco*, quia notat *factum eſſe rubicundum.* Sic *peraruit* à *perareſco* ſignat *factum eſſe aridum.* Varro lib. I de R. R. *Quoad perareſcat, furcillis verſari; cùm peraruit de his manipulos fieri.* Vbi præteritum verbo jungitur principali: ut & in illo Catonis lib. de R. R. cap. CXXVIII: *Quatriduum fraceſcat; ubi bene fracuerit, rutro concidito.* Et apud Lactantium lib. V, cap. XIX: *Decet eos ſuſcipere defenſionem Deorum ſuorum; ne, ſi noſtra invaluerint, ut quotidie invaleſcunt, cum delubris ſuis deſerantur.*

‡ *Adelp. act. 4. ſc. 5.*

Objectant Chariſius, & Diomedes, cùm iſta ſibi mutuò adverſentur, ut quid inchoet, & ſimul perfectum ſit: fieri minimè poſſe, ut quod inchoativum eſt verbum, id tempus habeat præteritum. At levius plumâ hoc eſt argumentum. Nam ipſum verbum *inchoo* præteritum perfectum habet.

Præterea

Præterea non significatur verbis in SCO mera inchoatio ; sed etiam continuatio, ut perfectum tempus significare mirum non sit. Cùm enim, ut philosophi docent, motus omnis fiat successivè; erit in eo initium, medium, finis : atque aliud longè erit perfecta esse, quæ initii sunt, aliud jam rem incrementum cœpisse, aliud rem totam esse absolutam perfectamque. Iam verò, qui inchoâsse se ait, hoc solùm vult, esse perfecta, quæ initii sunt. Qui verò dicit, *tam citò macruisti, aut pinguisti?* non tantùm de eo, quod initii est, quærit : sed sententia est, *tam citò macer, aut pinguis factus es?* ut ipse agnoscit Valla.

CAPVT XLIV.

De iis, quæ frequentativa *appellant. Gellius correctus. Syriados scriptor notatus. Verba in TO, nunc frequentem actionem signare ; nunc significationem intendere ; nunc accipi pro verbo, unde veniunt ; nunc diminutionem notare ; nunc studium ac voluntatem. Postremi generis esse* capto, vendito, dormito, ostento, munito. *Verba in SO non esse inchoativa, quod Valla putavit. Nec omnia esse desiderativa, quod Saturnio visum.* Prenso *quid propriè. De iis, quæ S ante SO habent.* Facesso, & petisso, *studium notare, contrà quàm Servius, & Festus, tradunt.* Incipisso. *Errare, qui omnia in ISSO vocant imitativa.* Pitisso, *unde. De verbis in XO. Verba in CO potiùs idem ac primitivum, vel ejus imminutionem, quàm frequentem actionem, significare.*

FRequentativa, sive iterativa (utraque appellatio apud Charisium est, ac Diomedem) desinere dicuntur in TO, SO, XO, & CO. Exeuntia in TO multa colligit Gellius lib. IX, cap. VI. Inter alia hæc duo adfert : *Moneo, monitus, monito : pendeo, pensus, pensito.* Atqui *monito* non dicitur : nec *pensito* est à *pendeo.* Corrigo igitur, *Moveo, motus, motito : pendo, pensus, pensito.*

Quædam ex his totidem sunt syllabarum, ac verbum principale, & ejus supinum : ut *traho, tractum, tracto ; adjuvo, adjutum, adjuto :* quædam æqualia verbo principali, at non supino ; ut *hæreo, hæsum, hæsito;* quædam supino, at non verbo principali ; ut *vendo, venditum, vendito :* quædam utrumque syllabâ exsuperant, ut *ungo, unctum, unctito.* Sunt & quæ geminum habeant frequentativum, quorum unum ab altero syllabâ exceditur : ut, *gero, gestum, gesto, gestito ; capio, captum, capto, captito.* Ac Petrus Angelius Bargæus simile putavit, *fluo, fluctum, fluctо, fluctito.* Sic enim scripsit in primo Syriados :

— Vt conditus alveo
Pertenui, in summo primùm fluctaverat amne.

Verùm non *fluctо,* sed *fluctito,* in usu est.

Et

Etsi verò hujusmodi verba frequentem dicant actionem notare: ut *clamito* est frequenter clamo; *agito*, sæpius ago: nonnunquam tamen veriùs sunt αὐξητικά *, Velut cùm Maro ait 1 Æn.

* *significantia incrementum.*

Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros.

Nisi malis, ἁπλῶς sumi pro primigenio: quomodo illa in TO sæpe accipiuntur. Vnde apud Plautum Bacch. *Itat ad eam frequens.* Et Plin. lib. 11: *Sæpius factitatum.* Et lib. xxv, cap. v: *Sæpius sumsitaverunt.* Item xxxv, cap. x: *Frequenter in officinam ventitanti.* Et Agell. lib. xi: *Sæpius lectitarentur.* Est etiam cùm illa potiùs diminutionem, quàm frequentem actionem signant: ut in *Esito, Cœnito.* Possis & *dormito* huc referre, si sit leviter dormio. Vel exponendum, *cupio dormire.* Saltem non significat, frequenter dormire. Idem de multis aliis dictum velim. Nec enim *venditare* est crebrò vendere, sed velle vendere. Plinius lib. 1, epist. xxiv: *Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus meus dicitur.* In eâdem nobiscum sententia est Turnebus lib. xxv Adversar. cap. xv. Locum apponam, propter summam viri auctoritatem. *Verba*, inquit, *sunt multa, quæ à Grammaticis literatis formæ censentur frequentativæ, & ejus planè speciem præ se ferunt: quæ tamen si quis propiùs inspiciat, & quo iis modo auctores utantur, attendat; animadvertet, desiderativa potiùs esse. Eorum pauca commemorabo: sed quæ studiosis exemplo erunt, ut alia ejusdem generis exquirant.* Ac paullo pòst: *CAPTO non est frequenter capio, sed capere desidero: ut, capto cœnam, capto benevolentiam.* † de Arusp. resp. *VENDITO non est frequenter vendo, sed vendere cupio. Cicero* †, *Atque ei sese, cui totus venierat, etiam vobis inspectantibus venditaret. id est, se ei vendere vellet. Proinde apud Plautum in Sticho* ‡, *Lingua venditaria ea est, non quæ vendit, sed vendere cupit; qualem suam dicit parasitus, qui auctionem faciebat, & vendere cupiebat. DORMITO non est sæpe dormio, sed dormire expeto. Plautus* *: *Te dormitare ajebas, mensa sublata est, cubitum hinc abimus. Sic in sancto Evangelio* †, *quod ἐνύσταξαν Græce scriptum est, dormitarunt, reddidit interpres eleganter, quod qui dormire cupiunt, caput tenere non possunt. OSTENTO non est frequenter ostendo, sed ostendere in re aliquâ volo. MVNITO, pro munire cupio, pro Rosc. Amer. Denique multa esse alia scio, quæ referri possunt: sed satis est eam speciem tanquam digito indicâsse, studiosisque specimen demonstrâsse.* Hactenus Turnebus.

‡ Sc. Famem fuisse suspicor.

* Amphi. Sc. Satmparva res. † Matt. 25.

Venio nunc ad verba in SO: de quibus litem Grammaticis intentat Laurentius ‡. Negat illa esse frequentativa: quando *viso* nõ significat, frequenter video; sed, in eo omnis sum, ut videam. Conatum igitur significat. Vnde colligit, rectiùs dici *inchoativa.* Sed si *viso* est, eo ad videndum, quomodo erit inchoativum? Nam qui hoc agit, ut videat, is nondum videt. Quare hac quidem parte perspicuus est error Vallæ. Nec tamen

‡ lib. 1 Elegant. cap. 23.

iccirco

iccirco assentimus Saturnio, qui verba in SO censet esse desiderativa. Vt enim *viso*, sit desiderativum; alia tamen sunt, quæ omnino sint frequentativa. Sanè *pulso* est sæpius pello: ut cum dico, *pulsare ostium*. Et *verso* est frequenter verto. Quomodo Horatius in Arte ait:

— Vos exemplaria Græca
Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.

Prenso tamen & ipsum est desiderativum, si audimus maximum Turnebum, qui de eo sic scribit, loco, quem antea signavimus: *PRENSO non est prendo frequenter, sed prendere cupio. Nam qui suffragium alicujus mereri studebat, & qui suffragium captabat, prensare dicebatur. quod erat tanquam hominem eum, cujus suffragium capiebat, prendere velle. Itaque qui se adiri à candidato viderat, dicebat, Iste me prensat, id est, prendere cupit.* Mihi hoc de verbo paullò aliter videtur. Nam candidati, blandiendi caussâ, sæpius manum eorum prehendebant, quorum suffragia rogarent.

Quæritur, utrùm verba in SSO frequentativis, an desiderativis, sint accensenda. Seruius quidem *facesso* frequentativum esse annotavit ad illud IV Georg. *Haut mora: continuò matris præcepta facessit.*

Est, inquit, *Facessit frequentativum, pro principali Facit. Aut certè ideo Facessit, quia plures hostias immolavit.* Verùm alia mens Nonii Marcelli: uti & Donati in Phorm. Act. IV, sc. III. Vterque enim *facesso* simpliciter exponit *facio*. Meo tamen judicio *facesso* plus significat verbo principali. Vt in illo è Marone jam adducto. Vbi *facessit* idē est, ac studiosè facit, ac exequitur. Quod indicant illa verba, *Haut mora*; & *Continuò*. Similiter cùm dico, *Facesse hinc*, sententia est, Fac omni studio, ne hic te deprehendat quisquam.

Quod si Festum audimus, etiam *petisso* sit frequentativum. Sic enim scribit: *Petisso antiqui dicebant pro petere, eâ formâ verbi, quâ sunt lacesere, & incessere. Sed ut mihi videtur, eo significabant, sæpius petere; ut petissant, sæpius petant.* Mihi contrà, consideranti usum veterum, magis placet, & hoc verbum primò intendere significationem; ut *petesso* sive *petisso* sit ardenter peto: secundò autem idem significare ac primigenium: ut *petisso* sit *peto*. Lucret. lib. V: *--- Humorem, auramque petissens.*

Cicero lib. II de Consulatu suo:

Præcipites cæli partes obitusque petisset.

Item: *Mentéque divinâ cælum, terrasque petissit.*

Nec refugit in prosa. Vt lib. II Tusc. Quæst. *Qui hanc gloriam petissunt, nullum fugiunt laborem.* Sic *appetisso*, & *expetisso*. Attius Armorum judicio apud Festum: *Cur vetera tam ex alto appetissis dissidia Agamemnon?* Plautus Mil. Act. IV, Sc. I:

Quæ te amat, tuamque expetissit pulcram pulchritudinem.

Et Sc. cujus initium, Hera eccum :

Vt ejus mihi sit copia, quem amo, quemque expetisso.

Sic *incipisso*. Idem Mil. Act. I, Sc. III :

Nunc sic rationem incipissam, ita hanc instituam fallaciam.

Vsus eodem Capt. Act. II, Sc. I, ubi clarissimus Meursius observat, in vett. codd. legi *incipesso* per E, ad instar verbi *lacesso*. Atque ex his constare arbitror, illa in *isso*, vel *αὐξητικὰ* * esse, vel primigeniorum loco usurpari. Eâdem liquet, falli, qui imitativorum hanc propriam esse terminationem putant. Nam solùm imitatio significatur illis, quæ à nominibus veniunt : *ut Atticisso, Siculisso, patrisso.* At locum ea non habet in iis, quæ veniunt à verbis : ut in *vibrisso*, à *vibro*. Vel quæ à Græcis profecta sunt : ut, *comisser*, quod est à *κωμάζω* : & *pitisso*, quod Priscianus lib. I deducit à *πίλύζω* ; & à Festo, juxta Giffanii † emendationem, exponitur, *sæpius bibo*.

* augentia significationem.

† Ind. Lucretian.

Tertia erat terminatio in XO. Vt *nexo*, quod frequentativum à *necto* esse, etiam testatur Priscianus in nono. Sic *amplexor*. Caper de verbis dubiis : *Amplector semel. Amplexor sæpius.* Item *taxo* à *tago*, sive *tango*. Sanè *taxare pressius crebriusque esse, quàm tangere*, etiam Gellius ait lib. II, cap. VI. Atque idem scribit, *vexo* esse *gravius & violentius*, quàm *veho*. Quamquam ea interpretatio non tam frequentativum esse arguat, quàm significationem augere.

At contrà quarta terminatio CO non tam *αὐξητικὴ* † videtur, quàm *μειωτικὴ* * . Liquet hoc ex *albico, candico, nigrico*. Nam aut nihil est discriminis inter *nigrantem*, & *nigricantem* colorem, aut eo differunt, quòd *nigricans* minus sit, quàm *nigrans*. Itidem *albico* sit, parùm albeo; *candico*, parùm candeo. Fortasse nec *fodicare* differt à verbo principali. Nonio quidem *ἁπλῶς* exponitur *fodere* : item in veteri onomastico, *ὀρύττειν*. Et cura dicitur animum fodicare, non solùm quæ sæpius quasi fodit : sed simpliciter, quæ stimulat ac pungit. *Vellicare* similiter proprium eorum, quæ vellendo extremis corporis partibus molestiam exhibent. Vnde *κατὰ μεταφορὰν* sumitur pro criminari. Nec puto naturam vocis id omnino exigere, ut sæpius quis vellat, aut criminetur. *Frondico* quoque, quod est apud Eutychem lib. I, haut aliud videtur notare, quàm quod Maroni est *frondeo*. *Claudicare* itidem *ἁπλῶς* signat *claudere*, sive *claudire*, quod est claudum esse. Onomasticum, *Claudeo*, *χωλεύω*. Gloss. Isidori : *Claudire, claudicare*. Quod si aliud sit *claudeo*, quàm *claudico* ; existimem, *claudico* valere, leviter claudeo, hoc est aliquantum claudus sum ; non autem idem ac frequenter *χωλεύω*.

† augens significationis.

* significationem imminuens.

CAPVT

CAPVT XLV.

De Desiderativis, Meditativis, & Diminutivis. Verba in RIO potiùs desiderium; verba in SSO insuper studium significare, & apparatum. Moriturio. *Vnde verba in RIO formentur. Poni interdum pro primitivis.* Scaturio, & ligurio, *non esse desiderativa. Martiali lux. Verba in LO diminutiva esse.* Sorbillo *quid*, conscribillo, haustillo. *Super modulo penultimæ in talibus recessum à Tiernebo.*

ACcedamus ad ea, quæ vel *Desiderativa*, vel *Meditativa* appellant. Hujusmodi sunt desinentia in RIO, quæ differunt à verbis in SSO, quòd hæc adfectum tantùm; illa tum adfectum, tum effectum notent. Nam *cœnaturio* non significat *cœno*; sed *cœnare cupio*. At *facessо* est facere desidero, ac jam ago. Itaque (contrà quàm Saturnio visum lib. IV, cap. XIX) verba in RIO *Desiderativa* rectiùs vocentur; verba autem in SSO, *Meditativa*. Nam desiderare tantùm adfectus est: ut in *esurio, nupturio, cacaturio, moriturio* (quo Ciceronem de philosophis usum esse, ait B. Augustinus in Grammaticis *) ac par ratio est similium: quippe quæ, ut dixi, nihil aliud, quàm adfectum notent. At *petisso, facessо*, aliáque id genus, non tantùm significant adfectum, sed & studium atque apparatum: unde jure iis competit nomen *Meditativorum*, quia *meditari*, ut ipse agnoscit Saturnius, est *moliri*, & *apparare*. Itaque Livius, cùm dixisset lib. XL: *Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur*: pòst sese interpretans ait: *Fugâ per Pæoniam præparatâ*. Ac Tacitus similiter Annal. lib. IV: *Neque Seianus ita Drusum fovebat, ut non in eum femina futuri exitii meditaretur*. id est, moliretur.

* *cap. de desiderativis.*

Formantur verba in RIO, vel, ut vulgò dicunt, à supino, sive, quod eodem recidit, à participii passivi præterito: ut à *nupsi*, sive à *nuptus*, aut *nupta, nupturio*: vel, ut mavult Iul. Scaliger †, à participio activo in VRVS: ut à *nupturus*, sive *nuptura, nupturio*. Sed potiùs accedimus receptæ sententiæ, eo quòd V in *cœnaturit*, & similibus, corripiatur: contrà quàm fit in *cœnaturus*, & talibus. Vnde & cognoscimus, *scaturio* non esse desiderativum, cùm penultima in *scaturit* producatur: idemque judicium de *ligurio*: quod potiùs per geminum RR, *ligurrio*, scribitur: ut observat Muretus annot. in Terent.

† *cap.* 123 *de caus. L. L.*

‡ *Act* 3, *sc.* 4.

Quod verò de frequentativis dicebamus, ea interdum poni pro primigeniis, idem hic quoque locum habet. Plaut. Aulul. ‡ *Vbi erit hæc defossa, occœpit scalpturire* * *ibi unguibus*. id est, scalpere. Ac similiter capio illud Martialis lib. III, epigr. XCIII:

* *In omnibus libris est* ibi scalpturire, *contra naturam versus trochaici, quia sic sedo sextâ esset jambus. Reposui igitur*, scalpturire ibi.

Gandes ducentas nupturire post mortes.

Ac similiter eadem scena pro me intus, *lege* intus me: *& pro* illi mercedem, mercedem illi. *Aliàs enim hu locu versus claudicabit: qui trochaicus octonarius catalecticus esse debet.*

* proprii. Vbi *nupturire* dixit pro *nuptum ire*. Nam νυεύω * capi vix possit, cùm in voce *gaudes* desiderii sive affectus vis insit. Vel hæc vera est sententia, vel legendum, *Audes* pro *gaudes*. Et sanè *Audes* in vett. libris reperias hoc loco. At non probo clarissimi viri sententiam, qui legere jubet:

Gaudes ducentas nuptum ire post mortes.

Nec enim, puto, quod Ennii sæculo licuit, id fecisset Martialis, ut M, vocali sequente, non elideret. Neque effugere est, si dicatur, *nuptumire* vel *nuptuire* vocem esse unicam: eoque nihil impedire, quo minùs secunda syllaba permaneat integra. Nec enim ex ullo poetarum simile exemplum adduci potest.

Supersunt diminutiva, quæ in LO desinunt. Terent. Adelph. Act. IV, sc. II:

Et cyathos sorbillans paullatim hunc producam diem.

Fallitur vir doctus, qui *sorbillans* exponit *potum continuans*. Est enim hausti llatim, & minutim sorbere. Sic *cantillo* parùm, vel submissâ voce cano. Item *conscribillo*, leviter aut minutis notis conscribo. Varro Marcipore: *Astrologi non sunt, qui conscribillarunt pingentes cœlum*. Idem Columnâ Herculis, ἀνὰ δόξης: *Itaque eas in ceram inscribillavi Herculis athlis*. Sic Mercero rescribenti adsentio, quia & in membranis nostris pro *conscribillavi* reperiam *inceravi*: & pro *athletæ*, *adlis*. Catullus †:

† Carm. 25.

Ne laneum latusculum, natesque mollicellas,
Inusta turpiter tibi flagella conscribillent.

Haustillare quoque dixit, recentior quidem ille, sed elegantissimus tamen scriptor, Iovianus Pontanus in Ægidio ‡: *Agite, optimi viri, haustillate penuli nostri, non Rhætica illa Virgilii, aut Horatii Cæcuba pocula; sed nostratia hæc, tum Sorbinia, tum Montonica*. Doctissimus Turnebus lib. XXV, cap. XXI, suspicatur, verba istiusmodi unico L scribi debere: idque quia legere sit apud Plautum Pœn. Act. I, Sc. II: *Hem mihi jam video propter te victitandum sorbilo*. Versus est trochaicus, ut penultimam corripi sit necesse. Sed summo viro adversatur Catulli versus ille, quem adducebamus. Nec è Plautino illo certi quid exterebrare licet, quando versum istum variè adeò emendant viri docti.

‡ fol. 155, edit. Ald.

CAPVT

CAPVT XLVI.

Variæ derivatorum terminationes : NO, ut expleno, natino, redino, prodino, ſuffarcino, lurcinor, pagino, tricino, evaginor, ſentino, carinor, negino, *ſeu* neguno, ſtano, *aliáque. CINOR, ut* lenocinor, vaticinor. *GO, ut* jurgo, mergo, ſpargo, clarigo *&c. RO, ut* tolero, blatero, lambero, angero. *CVLO, ut* penſiculo, fiſſiculo *&c. VLO, ut* uſtulo, poſtulo.

PRæter terminationes derivatorum hactenus expoſitas, aliæ quoque ſunt : ſed quibus exeuntia non habeant proprium nomen, quo à derivatis aliis diſtinguantur. Aliquas ex terminationibus iſtis adjiciam. Non parum enim earum notitia prodeſt ad veram originem verbi indagandam, ſive illud à nomine, ſive à verbo derivetur.

Hujuſmodi eſt NO : ut *expleo, expleno.* Feſtus : *Explenunt, explent. Nato, natino,* pro *fluctuo,* & *negotior* ; apud Iſidorum in gloſſis. Indéque *natinatio, negotiatio,* de quo Feſtus. Apud eundem legas : *Redinunt, redeunt.* Similiáque *prodeo, prodino : ſuffarcio, ſuffarcino,* à quo *ſuffarcinatus : lurcor, lurcinor,* unde *collurcinatio* Appulejo : *pago, pagino,* à quo *pagina.* Etiam à *trico, tricino :* ab *evagor, evaginor :* à *ſentio, ſentino,* apud Cæcilium : à *carere, carinare,* apud Ennium. Scio illud à *ſentina,* hoc à *carina* navis, deducere Feſtum Pompejum : ac Joſephum quoque Scaligerum putare, ob ſecundam porrectam non poſſe ex hexametro eſſe illud Ennii :

— Neque me decet hæc carinantibus edere chartis.

Verùm magis placent, quæ de iis ad Solinum notavit Salmaſius, non Galliæ ſuæ duntaxat, ſed jam & hujus Bataviæ ingens decus, atque adeò totius Reip. literariæ præſidium. Qui & à *laco,* ſive λακῶ (unde λάκος, & λακὶς) *lacino* deducit, indéque *lacinia.* Sanè in vett. libb. *lacino* eſt, quod uſitatius *lancino,* adſcito N : quomodo à *frago,* & *pago,* ſunt *frango,* & *pango.* A *nego* quoque fuit *negino,* ſeu *neguno :* pro quo in vulgatis Feſti codd. *negumo,* ſed ἀναλογίᾳ advérſante. Vſus Cn. Martius vates : cujus verba ſic corrigit Scaliger : *Quamvis endoitium duonum, negunate.* Hoc eſt, quamvis initium bonum, negate.

A *ſto* quoque, ſive *ſtare,* eſt *ſtano* ; unde *deſtino, præſtino, obſtino :* à quo *obſtinatus.* Et quid ſi à *ſeparo* dicamus fuiſſe *ſeparino* ; atque inde, vocis compendjo, *ſperno ?* Quid item ſi ſtatuamus à *vereor* fuiſſe *verinor,* indeque eſſe *veneror?* item à *nugor* fuiſſe *nuginor :* proque eo dici *muginor?* Sed de iſtis ſatis.

Vicina eſt terminatio CINO, vel CINOR : ut *leno, lenocinor : vates, vaticinor :* nec enim Perottus audiendus, qui à fatis canendis originem arceſſit.

Multa etiam GO adsumunt. Ita à *lite* est *litigo* : à *fumus, fumigo* : à *jure, jurgo* : à *mari, mergo*, utrobique *i* elisò : à σπορὰ * , vel ἔσπαρον † , *spargo* : à *fustis, fustigo* : ab *humus, inhumigo*, apud Livium Andronicum ; ubi *humus* adjectivum, pro *humido*. Sic *clarus, clarigo* ; *mitis, mitigo*. Credo & à ῥὶν ‡ , *ringor*.

* seminatio.
† seminavi.
‡ nari.

Quædam etiam in RO exeunt, adscito R ante O verbi, unde descendunt. Sic à *tolo*, (unde *tetuli*, & *tuli*) est *tolero* : à *blatit* est *blaterat* : à *lambo* quoque *lambero* ; quod Festus quidem exponit, *laniare, scindere* ; sed videtur primò idem notâsse ac *lambere* ; ac possis sic accipere in illo Lucilii lib. XXIII :

Iucundasque puer quas lamberat ore placentas.

Sed Priscianus, ut superiùs * dicebamus, eo ostendit, *lambo* in præterito facere *lambi*. Si ipse Lucilius exstaret, certiùs aliquid diceremus. At lacessendi significatione habes apud Plautum Pseudolo Act. II, sc. IV. Facilè etiam maximo Salmasio credo, ab *ango* dixisse *angero* : indéque silentii Deam præsidem dici *Angeronam* ; non quasi *angenoram*, ab angendo ore, ut Scaliger conjectabat.

* cap. 25 hujus libri.

Sunt & quædam desinentia in CVLO, præeunte I : quæ à supino veniunt, vel participio passivo : ut, *pendo, pensum*, vel *pensus, pensiculo : mitto, missum, missiculo : findo, fissum, fissiculo*. Interdum & à præsenti : ut à *pando, pandiculor*. Nisi cum Festo malis à *pandus*, quod à *pando*.

Sunt & quæ V habeant ante LO, & similiter à supino sive participio passivo deriventur. Vt ab *uro, ustus, ustulo* : à *posco, poscitum*, &, compendii caussâ olim, *postum*, unde *postulo*. Fortasse & à *cædo, cæsum, cæsulo*, & per syncopen *cælo*.

Atque ex his non difficile erit statuere de cæteris. Nunc à specie transeo ad figuram.

CAPVT XLVII.

De figura verborum. Quibuscum verba componantur. Simplicia multorum exoleverunt. Composita non semper retinent simplicium genus, vel conjugationem. Nec ratò pro simplicibus sumuntur.

VT nominum, ita verborum, alia sunt simplicia, alia composita, sive ex uno, sive ex pluribus verbis. Ac conflantur hæc, vel cum nomine, ut *ædifico, belligero* : vel cum verbo, ut *calefacio*, quasi calere facio ; *patefacio*, hoc est, facio, ut pateat : vel cum adverbio, ut *satago, malo* : vel cum præpositione, ut *perficio, antecello*.

Sæpe verò simplicia non sunt in usu. Vt *leo*, unde *deleo*, juxta Priscianum. Nisi à ὀλέω † . Vel ex *de*, & *oleo*, quod olim *eleo*, ab ἔλαιον * . Item

† neco.
* oleum.

pedio.

pedio. Vnde *impedio*, ἐμποδίζω; uti *impedimentum*, ἐμπόδιον, ἐμποδισμός. Eadem ratio in *expedio*; item *præpedio*, apud Plaut. Terent. Cic. & *compedio*, quo uſus Varro, apud Nonium †. Niſi hæc potiùs ab *impes*, *expes*, *præpes*, *compes*. Puta à genitivis: ut *compes*, *compedis*, *compedio*. Similiter *fendo*. A quo *defendo*, *offendo*, *infenſus*. Gloſſæ Iſidori: *Fenſus*, *iratus*. Par ratio in *ſpecio*. Vnde derivatum *ſpecto*: compoſita, *inſpicio*, *conſpicio*, & ſimilia: nomina item derivata, *ſpecies*, *ſpecimen*, *ſpectrum*. Similiter *lviſcor*. A quo *obliviſcor*, ut Cæſellius ait apud Caſſiodorum. Tamen non diſplicet, eſſe ab *oblino*; cujus præteritum fuiſſe *oblivi*, indicant *oblivio*, & *oblivium*, atque adjectivum *oblivius*. Nempe veteres eàdem ſignificatione *leo*, & *lino*, dixere: ut nihil mirum ſit, ſi *oblevi* à *leo* dicamus, quod olim *oblivi*, à *lino*. Huc refero quoque *pleo*. Feſtus: *Plentur antiqui etiam ſine præpoſitionibus dicebant*. Reſpicit quòd cum præpoſitione efferantur *impleo*, *compleo*, *expleo*, *repleo*; nec non *depleo*; quod apud Papinium *, & Manilium †. Notum quoque de *lacio*, ex quo conflata *allicio*, *illicio*. Adderem *fligo*; unde *affligo*. Sed ſimplici uſi non ſolùm Livius Andronicus, & Attius; Nonio teſte: ſed etiam Lucretius lib. II. Atque inde *flictus* apud Virgil. IX Æn. Vbi Servius *flictum* ait poni pro *afflictu*. Huc etiam referunt *pernocto*, & *ſuffragor*. Nec enim *nocto*, & *fragor*, dicimus. Sed puto hæc potiùs eſſe denominativa à *pernox*, & *ſuffrago*. Niſi malis *ſuffrago* eſſe à *fragare*; unde *refragare*, & *refragari*. Quam ſententiam firmat illud Nonii: *Refragabunt*, *pro ſuffragabunt*. Quibus ſubjicit Siſennæ locum, ubi *ſuffragaverunt* dicat. Nimirum *refrago*, & *ſuffrago*, ſint à *frago*, unde *frango*: quomodo *refrago* ſit *refringo*; *ſuffrago*, *ſuffringo*. *Frago* autem veteres dixiſſe, oſtendit præteritum *fregi*; & derivatum *fragilis*.

† in Flexanbulis.

* 1 Achill.
† lib. 4.

Quorundam verò ſimplicia, non quidem Latinis, attamen Græcis ſunt uſitata. Ita à δύω, eſt *induo*, Græcè ἐνδύω: & *exuo*, quod ἐκδύω. Atque à κέλλω ſunt *antecello*, *excello*, *præcello*; quemadmodum & verbale *celſus*. Nam à *cello*, *celſus*: ut ab *excello*, *excelſus*. Similiter à περάω ‡ ſunt *comperior*, & *experior*. Id enim non paullò eſt veriſimilius, quàm ut ſint à *pario*. Sed de his, & aliis id genus multis, pleniùs in Originum libris agemus.

‡ trento, experio.

Ac plurimùm quidem compoſita retinent ſimplicium genus, & conjugationem: quomodo, ut *amare*, ita *redamare*; atque ut *currere*, ita *ſuccurrere*, dicitur. Sunt tamen non pauca, ubi contrà fiat. Sic genere variant *ſacro*, & *exſecror*. Nec à *ſentio* ſolùm *aſſentio*, ſed *aſſentior* etiam dicimus. Conjugatio autem diverſa eſt in *ædificare*, & *magnificare*, à *facere*: item in non paucis à *do* compoſitis; ut *abdere*, *tradere*, *condere*, atque aliis. Item à *cubo* venientibus, quando M aſſumunt: ut *recumbere*, *diſcumbere*, ac ſimilibus. Quædam etiam & genus, & conjugationem, variant: ut à *facio* ſunt *nidificare*, *mellificare*, *gratificari*, *velificari*. A *ſpecere*, *conſpicari*, *ſuſpicari*. A *ſpernere*, *aſpernari*.

aſpernari. A *ſternere, conſternari,* & *exſternari.* A *gerere, morigerari.* A *ferre, voeiferari.*

Nec rarò videas compoſita ſumi pro ſimplicibus: ut *mitto*, pro *omitto*: *temno*, pro *contemno.* Atque hoc imprimis apud antiquiſſimos habet locum. Vti in legibus vetuſtis apud Tullium lib. 11 de Legg. ſcriptum eſt, APPARENTO, pro PARENTO; & ADSCISCERE, pro SCISCERE. Suntque multæ hujus notæ apud alios.

Atque hæc potiſſima ſunt, quæ de Verbo in mentem venerunt. Sunt quædam in iſtis, quæ cùm carptim tantùm ac vellicatim dixerimus, fuſiùs exponi potuiſſent. Sed eo conſilio pepercimus verbis, quòd iſta ab aliis fuſiùs exponantur. Nonnullos etiam errores taciti, idque prudentes, præteriimus. Nempe metus erat, ne faſtidium gigneremus, ſi minutias omnes ſectaremur. Et Augiæ ſtabulum egerere ſeſe ſtudeat, qui adnitatur omnes expurgare errores. Quare anchoras tollo, & remis veliſque tendo ad reliquas vocum claſſes.

FINIS LIBRI QVINCTI.

GE-

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE VOCVM ANALOGIA, ET ANOMALIA, LIBER QVARTVS;

sive commentariorum

DE ARTE GRAMMATICA LIBER SEXTVS;

qui est

DE SEX RELIQVIS VOCVM CLASSIBVS.

CAPVT I.

DE PRONOMINE. Pronomen, & Provocabulum, *rectè pro eodem sumi, etsi distinxerit Varro. Dissertatum, quatenus & Pronomen Nominis, & Nomen Pronominis sit nota. Item num de Verbo priùs, an Pronomine, agere debeat Grammaticus.*

Esiduæ sunt nobis sex vocum classes, Pronomen, Participium, Adverbium, Præpositio, Conjunctio, & Interjectio; in quibus non ita multa sunt, quæ, expositis jam duabus classibus primariis, considerationem magnopere mereantur: eóque universas libro hoc sexto, uno quasi fasce, complecti visum fuit.

Ab appellatione ipsâ Pronominis initium fiat. Quæ duplex apud veteres invenitur; sed ab eâdem caussâ promanans. Nam quia plurimùm idem sunt *nomen*, & *vocabulum*; etiam *pronomen*, & *provocabulum*, idem erunt. Varroni tamen secus videtur. Nam cùm *nomen*, & *vocabulum*, ita distinxisset, quòd illud uni, hoc multis conveniat: etiam *pronomen*, & *provocabulum*, eo differre putavit, quòd illud proprii subeat vicem, hoc pro communi sumatur. Sanè de *nominis*, & *vocabuli* usu, quæ non incommodè sic distingui fatemur, nolumus contendere cum doctissimo Varrone: sed quod ait,

pronomina finita pro propriis, infinita pro vocabulis accipi; eóque illa rectiùs *pronomina*, hæc *provocabula* dici; id verò verum esse pernegamus. Siquidem & finita accipiuntur pro communibus, sive, ut vulgò loquuntur, appellativis: & infinita viciſſim ſumuntur propriorum loco. Prioris exemplum fuerit: *Satius eſt in corvos incidere, quàm in adulatores; cùm illi mortuos ſolùm comedant, hi etiam vivos.* Poſterioris exemplum habemus in illo Maronis * : • *--- Coram, quem quæritis, adſum*

* 1 Æn.

Troius Æneas.

Altera quoque de ipſo *pronominis* vocabulo, ac *provocabuli* nomine, diſceptatio oritur. Quæritur enim, utrùm pronomen nominis nota ſit, an verò nomen pronominis; adeò ut pronomen debuerit potiùs nominis nomine nuncupari. Hanc rem eò lubentiùs ad judicii examen perpendemus, quòd eâdem inde cognoſcere liceat, utrùm nominis, an pronominis doctrina debeat præcedere. Ac mihi quidem ſuum nimis præcipitâſſe judicium videntur, qui uno verbo de re totâ ἁπλῶς ſtatui poſſe crediderunt. Quippe non una nominum omnium, pronominúmque, ratio eſt. Longè aliter enim de pronomine gentili, aut poſſeſſivo; aliter judicandum eſt de demonſtrativo. In iis, quæ vel gentem, vel poſſeſſionem, ſignant, pronomen eſt nomine poſterius, ac nominis proinde nota. Nam cùm *meus* dico, conſtare nequit, quem dicam, niſi ex eo, quod anteceſſit; filius puta, pater, famulus: neque aliter perſpici poteſt, ſi *noſtrâs* dixero, num agricolam dicam, an militem, an juriſconſultum, an mercatorem. Quare hujuſmodi pronomina nihil certi ſignificant, niſi ex iis, quæ anteceſſerunt. Quod ſi eſt, hujuſcemodi provocabula erunt priora nominibus. Nam nemo ignorat, prius eſſe ſubjectum accidentibus. In demonſtrativis verò provocabulis diſpar ratio eſt. Siquidem res, vel ſunt abſentes, vel præſentes; eædemque, vel nomine ſunt donatæ, vel donandæ. Si ſpectentur, ut nomine donandæ; priora erunt pronomina, ac proinde nomina ſint eorum notæ. Quippe, antequam nomina rebus eſſent impoſita, hunc in modum conſultare ſolent. Quid nominis huic, quid illi item rei indemus? quod iſti, atque iſti rei nomen faciemus? pòſt placuit, ut huic *arboris*, illi *equi*, iſti *veſtis*, alii aliud nomen inderetur. Hæc ſic ſe habere, argumento eſt evidentiſſimo, quod hodiéque pronomine demonſtrativo utamur, quoties nomen rei præſentis, aut nullum eſt, aut nobis ignotum eſt, aut non ſuccurrit. At aliter longè hac de re judicandum eſt, ſi res conſiderentur, quatenus jam donatæ ſunt nomine; quomodo in Grammaticis conſiderari ſolent. Et tamen ne ſic quidem uno de omnibus modo judicium ferri debet. Conſiderantur enim res, vel ut præſentes, vel ut abſentes. In præſentibus certum magis individuum ſignificant pronomina demonſtrativa, quàm nomina.

mina. Si enim Alexander Macedo dicat, *Ego Clitum occidi*, certiùs cognoscitur, quis interemerit, quàm si dicatur, *Alexander Clitum interemit*. Quippe plures sunt Alexandri. Quare hæc considerantibus paret, nomen potiùs pronominis istiusmodi notam esse, quàm contrà. Non eadem verò in rebus absentibus ratio est. Nam in his vix usus ullus pronominis demonstrativi esse potest: ac proinde priùs erit nomen, quando, cùm pronomine destituimur, nomen necessaria est pronunciati pars: at necessarium prius est eo, quod necessarium non est.

Quæstionem hanc excipit altera de ordine. Nam nomini proximè doctrinam pronominis subjiciunt Palæmon, Probus, Diomedes, Donatus, alii. At Priscianus priùs tractat de verbo, quàm pronomine; atque id facit approbante magno censore, Iulio Scaligero; qui ejuscemodi argumento sententiam suam fulcit. Cùm, inquit, nomen, & verbum, constituant enunciationem; pronomen necessaria orationis pars esse non potest. Vbi autem est rei nota, haut opus fuerit notâ nominis. Pro Diomede verò hæc ratio adfertur: quandoquidem, quod alicui subjicitur, ac substernitur, prius est illo, quod de eo prædicatur; certè & pronomen fore prius verbo. Nec flaccidus tibicen sententiæ huic est Aristoteles; qui cùm lib. περὶ ἑρμηνείας de nomine agit, antequam de verbo tractat; etiam pronomen sub nomine comprehendit, cùm ei Aristotelica nominis competat definitio. Quod autem opponit Scaliger, pronomen haut esse necessariam enunciationis partem, id non usquequaque verum est. Nam antè ostendebamus, sive res considerentur, ut donandæ nomine; priorem fuisse usum pronominis, quàm nominis: sive spectentur, ut nomen nactæ, modò consideremus easdem, ut præsentes, certiùs pronomina demonstrativa indicare rem, quàm nomina. Quæ profectò si sunt, extra controversiam poni debet, neque Nomen, neque Pronomen, necessariam esse orationis partem; sed nunc Nomen, nunc Pronomen, necessariò adhiberi. In hoc argumentorum conflictu ita judicium est meum, saltem dignitatis ratione priorem Verbo, quàm Pronomini, locum deberi. Nam res in Grammaticis considerantur, ut nomine donatæ: eóque Pronomen ferè Nominis nota est. At quod vicarium est, non adsurgit ad dignitatem principis; quale Verbum non minùs est, quàm Nomen; cujus vice Pronomen fungitur, uti nomen ipsum arguit.

CAPVT II.

De Pronominum Significatione, Numero, & Persona. Pronominum significatio quinctuplex. Interrogativa nominibus adscripta ad pronomina pertinere; contrà quàm Priscianus putavit. Gentilia etiam dici, quæ notant aliquem esse sectæ ejusdem. Cur Romani non, uti nostrates, & vestrates, *ita etiam dixerint* suates. Totus *relativum* τῦ Quotus. *Quinctuplici, quæ vulgo adfertur, significationum classi addendam esse sextam, Distributivam, & Partitivam. Idem pronomen pro usu, aut respectu diversò, diversam ad classem pertinere. Discrimen, quod inter Pronomina pleraque ab iis statuitur, qui* De vocum differentiis *scripsere, non rarò negligi ab antiquis. Pronomina omnia utrumque numerum habent. Personæ definitio. Vniversa pronomina,* Ego, & Tu, *exceptis, omnis sunt personæ; non tertiæ solius.*

DE interrogativis dubitant multi, utrùm ea hujus sint classis. Stoici illa, propter relationem, Articulo subjiciebant: ut testatur Priscianus in XVII. Sed ipse ea Nomini subdit. Mihi sic videtur, duas esse classes principes, Nomen, & Verbum: omnem item interrogationem ad alterutram earum referri. Nam de Nomine quæro, *quis, uter, qualis, quantus, quot, quotus:* de Verbo autem, *ubi, unde, quò, quà, quando, quoties, qualiter, cur, quare.* Quemadmodum igitur hæc, quæ Verbo inserviunt, Adverbiorum ad classem pertinent: ita illa, quæ de Nomine interrogant, Pronomina esse arbitramur. Eoque supervacua est quæstio illa à Prisciano ‡ proposita: *Quæritur,* inquit, *quamobrem cum nominativæ interrogationes pronomina soleant fieri, non etiam verbales fiant per verba.* Nam nec nominativæ per Nomina, sed per Pronomina fiunt: uti verbales non per Verba, sed Adverbia.

‡ *lib. 17. cap. 1.*

Gentilia non rectè definiunt, quòd patriam, aut gentem, significent. Est enim cùm signent sectam; ut optimè ostendit Valla in secundo Elegantiarum, cap. III. Mirum verò, cur homines Romani, cùm *nostrâs*, & *vestrâs*, dicerent, non etiam finxerint *suâs*. Vti si dicas, *Romani captivos suates Annibali tradendos censuerunt.* Simplicissimè, puto, & verissimè dicemus, id propterea omissum, quòd sæpe exigeret usus voces *nostras*, & *vestras*; multò autem rarissimè opus esset vocabulo *suas*; eóque tanti non esset, ut nova vox induceretur. Sed subtilissimus Cæsar Scaliger * alteram etiam rationem adtexit, imperandi libidinem: quod, uti in totum, vel summi viri caussâ, rejicere non lubet, ita non video, ut solidi quicquam crepet. Quippe si eos dicere *suates* gravarentur, qui degerent extra imperium Romanum, adde etiam, si lubet, socios populi Romani: at saltem *suates* dixissent cives suos.

* *de causis L. L. cap. 130.*

Ista

Ista etiam ad Significationem Pronominum quæstio pertinet : utrùm Pronomina illa , quæ eo quòd Nomina esse putarent , nullo hîc loco habuerunt (cujusmodi esse longè plurima libro artis Grammaticæ tertio * ostensum fuit) accenseri possint quinctuplici Significationum classi, quam, consentientibus Grammaticis, attulimus : an verò, adaucto Pronominum numero, etiam opus sit, constituere novas significationum classes. Super hac quæstione eorum me sententiæ aggrego , quibus placet, quædam novorum horuncce, ut ita dicam, civium, rectè referri ad interrogativorum tribum ; ut , *uter* , *quantus* , *qualis*, *quot*, *quotus* : quædam item non malè relativis accenseri ; uti ea, quæ vel substantiam referunt; ut, *alius*, *alter*, *caterus*, *reliquus* : vel accidentis relationem habent; ut, *qualis*, *quantus*, *quot*, *quotus*; quando extra interrogationem ponuntur. Vt in illo Lucretii, lib. VI † :

* *sive de analogia primo, cap. 2.*

† *vers. 652.*

Nec tota pars homo terrai quota totius unus :

quomodo versum eum ex manuscripto nostro codice lib. II rei Grammaticæ, cap. XVII, emendavimus. Vbi & Manilium similiter loqui videbamus. Sed, præter ista, sunt alia, quibus classis propria debeatur. Nempe distributiva, & partitiva : cujusmodi sunt, *omnis*, *quisque*, *nemo*, *nullus*, *quidam*, *aliquis*, *uter*, *alter*, *neuter*, *ambo*, *uterque*, & his similia. Ac propter hujusmodi, quinctuplici omnino significationum classi sexta annumerari debet.

Sunt interim ex istis, quæ pro diverso vel usu, vel respectu, ad diversas pertineant classes. Nam ex partitivis, *uter*, & *alter*, prius quidem etiam interrogativum, posterius autem quoque relativum est. Quod eo in his minùs mirari convenit, quando idem usu venit in quinque classibus vulgatis. Nam *hic*, *ille*, *ipse*, nunc demonstrativa, nunc relativa sunt : & *cujas* tum interrogativum, tum possessivum est : imò & genitivi, *hujus*, *illius*, *ipsius*, *istius*, *ejus*, *cujus*, etsi demonstrativa , & relativa sint , tamen etiam possessionem significant.

Nimiâ verò religione se obstringunt , qui anxiè adeò observant , quæ commenti , an commentati , sunt Grammatici de provocabulorum differentiis. Vix enim dici potest, quàm multa apud veteres legere sit, in quibus discrimen , quod adferunt, negligatur. Est tamen , ubi eorum laudemus curiosam industriam : in iis dico , quæ pertinent ad proprietatem vocabulorum. Hujusmodi fuerit discrimen , quod inter *Hic* , *Iste* , *Ille* , *Is* , Cornelius Fronto statuit lib. de sermone Latino : *Hunc* , *& Istum*, inquit , *in proximo notant : Illum* , *ostendit quidem longè stantem* , *sed in conspectu : Eum*, *absentem refert*. A quo haut longè abeunt , qui *hic* ad primam, *istic* ad secundam , *illic* ad tertiam personam referri docent. Atque id discrimen tuetur quoque Augustinus Saturnius , cùm in pronominibus , tum adverbiis exinde derivatis. Idem tamen agnoscit , non perpetuò id discrimen

obſervari : eóque nec nobis huic rei immorari viſum. Ipſum, ſis, potiùs adi lib. II, cap. IV.

Itidem nec diſcrimen illud perpetuum eſt, quod ponunt inter *quis*, & *qui* : uti Attii, & Virgilii loco, evincit Chariſius. Etiam Pierius, ad Ecl. II, auctor eſt, promiſcuè legi in vett. libris ; *Nec quis ſim quæris, Alexi* ; &, *Nec qui ſim.*

Neque ſemper obſervatur differentia, quâ *omnis*, & *quiſque*, ab *uterque* ſeparant : aut quâ *alter*, & *alius*, diſtinguunt. Nam *omnis*, & *quiſque*, de duobus interdum dicuntur. Terentius Phorm. Act. II, Sc. I :

Ecce autem, ſimilia omnia, omnes congruunt.
Vnum cognôris, omnes nôris. PH. *haut ita ſt.*
D. *Hic in noxâ ſt, ille ad defendundam cauſſam adeſt.*

De Antiphone, ac Phædriâ, loquitur Demipho. Quo exemplo & Agellius lib. XVI, cap. IX : *Suſque deque fero, aut ſuſque deque habeo (his enim omnibus modis dicitur) verbum eſt ſcriptum plurifariam.* Quinctilianus lib. VII, cap. V : *Illa quoque pendet ex jure, an cùm duo fures pecuniam abſtulerunt, ſeparatim quadruplum quiſque, an duplum, debeat.* Et lib. X, cap. I : *Macer, & Lucretius, legendi quidem ; ſed non, ut phraſim eloquentiæ faciant. Elegantes in ſuâ quiſque materiâ : ſed alter humilis, alter difficilis.* Similiter Cajus I. C.* uſurpat.

* *l. Si ſervum. 9. Si inter. ff. De verb. obligat.*

Itidem *alius* quoque de duobus invenitur, contrà quàm docuit Agroecius. Plautus prologo Captivorum :

Captus fuit in pugnâ Hegionis filius :
Alium quadrimum fugiens ſervus vendidit.

Cæſar lib. III belli civilis : *Duas leges promulgavit ; unam quâ mercedes habitationum annuas conductoribus donavit ; aliam tabularum novarum.* Crebrò ita locutus Appulejus. Et contrà *alter*, pro *alius*, uſurpat Phædrus fab. XVIII.

Ajunt quoque, *uter*, & *quis*, differre, quòd illud de duobus, hoc de multis uſurpetur : eóque *uter* exigere comparativum, *quis* ſuperlativum. Hinc dicere Quinctil. lib. VII, cap. V : *Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis digniſſimus.* Verùm diſcrimen id non ſemper obſervatur. Nam *uter* ſuperlativo jungit Cicero lib. II de Invent. *Quamquam præſtat honeſtas incolumitati ; tamen utri potiſſimùm conſulendum ſit, deliberetur. Potiſſimùm* dixit, non *potiùs.*

Quis autem rectè de duobus uſurpari, oſtendit hoc Livii lib. XXVII : *Duo celeberrimi duces, quis eorum prior viciſſet.* Et iſtud Hirtii, vel Balbi potiùs, aut Oppii, lib. de bello Hiſpanico : *Inter duos ſit contentio, quis prior pontem occuparet.* Etſi quoque *uter* de duobus tantùm dicatur ; adverbium tamen, quod ab eo venit, de multis quandoque interrogat. Cicero in Verrem : *Vtrùm impudentiùs à ſociis abſtulit, an turpiùs meretrici dedit, an improbiùs populo Romano ademit, an audaciùs tabulas publicas commutavit ?*

Pariter

Pariter negligi solet discrimen inter *aliquis*, & *quidam*: etsi non diffitear, si proprietatem spectes, τὸ *quiddam* significare rem certam: *aliquid* verò incertum quid; quasi dicas, *aliud quid*. Vnde Plaut. Curcul. Act. II, Sc. III:

PH. *Iam edes aliquid.* CV. *Nolo hercle aliquid; certum, quàm aliquid, mavolo.*

Vide & Saturnium lib. V, cap. XXXV.

Sed hæc fortasse, quia significationem respiciunt, ad Exegeticen potius, quàm Methodicen, pertinent.

A Significatione nunc accedamus ad Numerum, & Personam: quorum utraque Pronomini accidit. Ac ratione Numeri quidem hoc distat Pronomen à Nomine, quòd illud, contrà quàm in Nomine fit, nunquam numero alterutro destituitur. Persona, non quidem, ut communis est Pronomini, & Verbo; sed quatenus hujus est loci propria, rectè definitur à Thoma Aquinate, proprietas, secundùm quam Pronomen significat suo modo loquendi de se, ut de se; ad alium, ut ad alium; de alio, ut de alio. De se, ut de se, velut *ego*. Ad alium, ut ad alium, velut *tu*. De alio, ut de alio, quomodo Pronomina cætera plurimùm accipi solent. Plurimùm inquam. Nam ex se promiscua, atque omnis personæ sunt. Ita *ille* primæ est personæ, cùm Maro dicit, *Ille ego* *: item *noster*, cùm Plautus ait, *Noster sum*: similiter *ipse*, cùm dicitur, *Ego ipse*. At idem est secundæ, cùm dicimus, *Tu ipse*. Sic *tuus*, si dicas, *Tua es*: ac par ratio in aliis. Quod parùm consideravit Grammaticorum vulgus; uti nec Brassicanus, qui, *Ille ego*, figuratè dici putavit. * 1 Æn.

CAPVT III.

Refellitur Grammaticorum error, qui Pronomina omnia, tribus solum, ut Priscianus voluit, sive quatuor, ut alii malunt, exceptis, vocativo carere tradiderunt. Charisii lapsus contrarius, etiam Ego *donantis Vocativo. Partitiva quoque, & distributiva, vocativum habere ostenditur.*

METuo, ne jamdudum iis, qui omnia solo sermonis usu metiuntur, spinosas atque inutiles videar quæstiunculas consectari. Quare etsi non temere ab his dissentiam: tamen, quia illa, quæ hoc de genere supersunt, præsertim quæ ad Reciprocorum naturam pertinent, sedulò jam ab aliis sunt excussa, nihil, puto, peccabo, si, iis superseffis, conferam me ad genus, casum, & declinationem provocabulorum; quorum notitiam adeò necessariam esse confitentur ipsi, ut prope in talibus solis Grammaticam esse artem positam existiment. Auspicabimur autem à casu. Ac quia in eo

penè

penè omnes ſumus, ut runcinemus, cùm vulgarium, tum etiam primi ſubſellii Grammaticorum errores; quos inter etiam eſt ille de Vocativo Pronominum: age de iſto nunc item intendamus penulatis illis magiſtris. Quotuſquiſque enim eorum non illuviem verborum conſectari contendat, qui libertum ita compellarit, *O tue nunc?* aut ad libertam ſcripſerit, *O tua nunc virgo?* At nihil eſt cauſſæ, cur minùs patrono ita loqui fas ſit: quàm ſi antè dixiſſet, *O mi Soſia*; aut, *ô mea Syra.* Quamquam hîc ſiquis diſſentiat, manum non verterim. De aliis quibuſdam non æquè me facilem ſentiant. Nam eum, qui Latinè ſeſe ſcriptitare ſtudeat, negant *hic*, vel *ille*, vel *ipſe*, in vocandi caſu uſurpaturum. At error iſte Ætnæo eſt ſcarabæo grandior. Nam ipſius eſt Maronis XII Æn.

Eſto nunc, Sol, teſtis, & hæc mihi terra precanti.

Itidem Tullii eſt pro Flacco: *O nox illa, quæ penè æternas huic Vrbi tenebras attuliſti.* Et hoc Tibulli *:

* lib. 2, el. 4.

Tu mihi libertas illa paterna vale.

Ovidius ‡ quoque dixit:

‡ in Ibin.

Ipſe meas æther accipe ſumme preces.

Quare hac in parte Bonæ Menti litare debuerunt viri cætera haut indocti, qui ut minùs errarunt, quàm Trypho, quem Priſcianus lib. XVII ſoli TV vocativum tribuiſſe ſcribit: ita eo interim nomine penè dicam paſtoritiâ digni ſunt fiſtulâ, quòd omnia, quatuor exceptis, vocativo docuere deſtitui. Eſtque hæc ipſius Priſciani ſententia, cùm ſcribit: *Et ſciendum eſt, quòd vocativum non habet aliud pronomen, niſi ſecundæ perſonæ primitivum, ô tu, ô vos: & primæ poſſeſſivum, quando ad ſecundam tranſit perſonam. Nam poſſeſſio eſt, quæ vocatur ab ipſo poſſeſſore, ad quem loquitur prima perſona: ut Terentius in Eunucho* †, *Mea tu. Idem in Andria* ‡: *O noſter Chreme.* Hactenus Priſcianus, qui, parùm conſideratè, omittit *noſtras*: quod ipſum quoque à prima venit perſona, neque tamen poſſeſſivum, ſed gentile eſt. Quare minùs miramur, ſi in cæteris idem ſæpius aberret. Nam rariùs quidem, obſcuriúſque, attamen præter *ſui* (quod etiam recto caret) penè omnia vocativum habent: adeò ut Chariſius propiùs abfuerit à veritate, cùm ne *Ego* quidem, in quo tamen valde eum fugit ratio, hunc habere caſum prodidit.

† Act. 4, ſc. 3.
‡ Act 4, ſc. 2.

Itidem iratos me veterum Romanorum manes habiturum multi autument, ſi partitivis, & diſtributivis (quæ & ipſa eſſe pronomina, non ſemel diximus) caſum hunc tribuam. At ea hunc habere, haut mihi

* Lucret. lib. 5.

Difficile eſt ratione docere, & vincere verbis.*

† Pſeud.

Neque tamen cum Friſchlino id probatum ibo iſthoc Plauti †: *Quiſquis es, adoleſcens.* Nam *quiſquis* eſſe nominandi caſum, liquet ex ſimili loquendi genere: ut cùm dico, *Quomodocunque de me meritus es, adoleſcens.* Nec fortaſſe

fortaſſe validum magis illud Maronis, quod idem affert è XV Æn.

Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus ultor.

Nam itidem dixero,

Exoriare aliquis Pœnorum accenſus amore.

Accommodatius verò iſtud Terentii Adelphis*: *Aperite aliquis actutum oſtium.* Eidem probando eſt illud Virgilii primo Georg. * Act. 4. ſc. 4.

Dique, Deæque omnes, ſtudium quibus arva tueri.

Et Ovidii hoc: *Quilibet huc, dixit, confuge: tutus eris.*

Et iſta, puto, ſufficient ad jugulandum errorem vulgarium.

CAPVT IV.

De declinatione pronominum, Ego, Tu, Sui. *Pro* mei, & tui, *olim dixere* mis, & tis; *unde dativi* mihi, & tibi. Nos, & Vos, *unde veniant.* Noſtri, & veſtri, *an* noſtrum, & veſtrum, *ab eo dicatur, quod eſt* ego, & tu. *Flavius Caper emendatus.* Veſtrorum, *pro* veſtrum. Meum, tuum, noſtrum, *in genitivo plurali. Cur* Sui *deſtituatur caſu recto. Ut ejus defectum ſuppleant Latini.* Sui, ſibi, ſe, *unde deriventur.*

A Caſuum doctrina ad Declinationem tranſeo: quæ in Pronomine eſt triplex. Quædam enim longiſſimè abeunt ab ἀναλογίᾳ nominum; ut, *ego, tu, ſui.* Quædam propiùs abſunt: ut, *ille, iſte, hic, is, quis, qui.* Quædam planè ſequuntur, vel ſecundam, vel tertiam. Secundam, ut, *meus, tuus, noſter, veſter* &c. Tertiam, ut, *cujas, noſtras, veſtras.* De primis nunc videamus.

Ego, & *tu*, in patrio caſu olim *mis*, & *tis*, habuiſſe, pro *mei*, & *tui*; agnoſcunt Donatus, Servius, Priſcianus. Vſus priori Plautus Trinummo, Sc. Salſipotenti. Alterum idem uſurpat Milite, Act. IV, Sc. II:

— Lamentari
Ais illam miſeram, cruciari, & lachrymantem ſe affligere:
Quia tis egeat, quia te careat: ob eam rem huc ad te miſſa 'ſt.

Item Pſeudolo, vel Agellio teſte lib. XX, cap. VI. Scio, Emmanueli Alvarez impenſiùs placere, *mis*, & *tis*, apud Plautum eſſe dativos plurales, pro *meis*, & *tuis*: idque eo magis, quia & Diomedes illa omiſerit; & *ſis* (quod veterum nemo genitivum fecit) eodem modo legatur pro *ſuis.* Verùm mihi ſecus videtur, eo quòd TIS nullo modo pro *tuis* accipi poſſit in illo Plauti † adducto ab Agellio: † Pſeudolo Act. I. ſc. I.

Si ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, quæ miſeriæ te tam miſerè macerent:
Duûm labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tis reſpondendi mihi.

* lib. 20, cap. 6. Ita legendi hi versus, & in numeros redigendi apud Agellium *. Temerarii sunt, qui pro *tis* substituunt *tui*. Neque aliter exponi potest *mis* in illo Enniano, in secundo Annalium:

Ingens cura mis cum concordibus æquiperare,

quomodo apud Priscianum etiam in membranis nostris invenimus; sive, prout Valla citat,

Ingens cura mis est concordibus æquiperare.

Quare nihil caussæ est, cur cum Alvarez immutemus, legamúsque,

Ingens cura meis est concordibus: ut S, per ἐκθλῖψιν, elidatur: quod verè eliditur in *mis*, si Prisciani scripturam sequamur, quasi *mi* scriptum esset. Quod nec Scaliger attendit, cum pro *mis cum concordibus*, reponeret, *mihi concordibus*.

A genitivo *mis* non tantùm *mius* olim dixere pro *meus*, (de quo postea agemus) sed hodiéque in usu est *mihi*. Et similiter à *tis* est *tibi*. Falluntur, qui contrà malunt, *mis*, & *mihi*, deducere à *mius*: quod non magis, quàm possessiva alia, primigenium esse potest. Quare falluntur, cùm dicunt, vocativum MI factum esse ex *mie*. Quemadmodum nec verum est, quod Priscianus scribere non dubitavit, *mi* ex *mee* contractum esse. Nam si dativum *mihi*, aut *mi*, non habet à *mius*, vel *meus*: quid caussæ erit, cur vocandi casum ab alterutro mutuari credamus?

Mirantur quidam, quâ ratione ab *ego* in plurativo sit *nos*, *nostri*, *nobis*: à *tu*, *vos*, *vestri*, *vobis*. Sed *nostri*, & *nostrum*, ac *nobis*, à *nos* venire, satis est apertum. Vti & illud, à *vos* esse *vostri*, & *vostrum*, & *vobis*. Quare de solo nominativo dispiciendum. Descendit autem *nos* à Græco νὼ, adjectione literæ S. Vti à *nos* ᾱ μιλάδιον factum Germanicum ons. *Vos* quoque à σφὼ venit, itidem per literarum trajectionem.

Illud præterea de provocabulis *Ego*, & *Tu*, anquisitione indignum non est, utrùm in genitivo plurali dicendum sit *nostri*, an *nostrum*; *vestri*, an *vestrum*. Sulpicius Apollinaris, ut ex Agellio † constat, malebat, *miserere nostrum*, quàm *nostri*: etsi eo pacto locutos esse fateatur L. Syllam, Terentium, Afranium, & Laberium. Apollinaris sententiam etiam probat Flavius Caper lib. de Orthographia. Verba ejus in postrema editione Heliæ Putschii sic concipiuntur: *Hilarus, hilari facit; Hilaris, hilares. Sic Nostri, nostrorum, nostrum, venit à nos: sicut Vestri, vestrorum, venit à vos.* Sed locus hoc pacto corrigendus: *Sic Nostri, nostrorum; Nostrum venit à nos: sicut Vestri, vestrorum; Vestrum venit à vos.* Imò Diomedes quoque (cujus editiones varias consuluimus) ab *ego*, *nostrum*; à *tu*, *vestrum*, declinat: *nostri* verò, & *vestri* omittit. Nos utrumque probamus, quia Ciceroni utrumque in usu est: ut in provocabulorum constructione ostendemus. Nunc hoc

† lib. 20, cap. 6.

tantùm

tantùm dicam, *noſtri*, & *veſtri*, facta eſſe ex *noſtrum*, & *veſtrum*; quæ uſurpata Gracchо Sempronio, aliiſque antiquis: indéque factum, ut altera illa *noſtri*, & *veſtri*, (quibus tamen & Cicero uſus) Apollinaris damnârit, tanquam nova, minúſque proba. *Noſtrum* autem, & *veſtrum*, κ) συγκοπὴ facta videri queant ex *noſtrorum*, & *veſtrorum*. Id confirmat hic Plauti locus Moſtell. *

* *Act.1. Sc. 1am priorem exſtat.*

Verùm illuc eſſe maxima pars veſtrorum intelligit,
Quibus anus domi uxores ſunt, quæ eos dote meruerunt.

Vbi *veſtrorum*, pro *veſtrum*, poſitum eſſe, rectè cenſuit Apollinaris apud Agellium †. *Veſtrûm* autem, pro *veſtrorum*, dixere; uti *meûm*, *tuûm*, *noſtrûm*, pro *meorum*, *tuorum*, *noſtrorum*. Quod Priſcianus in VII probat his Plauti locis. In Trinummo ‡:

† *lib.20. cap.6.*

‡ *Act.3, ſc.2.*

Vi rem patriam, & gloriam majorum fœdarim meûm.

In Pœnulo *:

* *Act.5, ſc.2.*

Ecquid meminiſti tuûm parentum nomina.

Idem in Menæchmis †: *Avertit prædam ab hoſtibus noſtrûm ſalute ſociûm.* Nempe quaſi Æolum hæc more, qui Ionum genitivos in ἐων, ut ἡμέων, & ſimiles, in ῶν contrahunt.

† *Act.1, ſc.2.*

Sed de duobus pronominibus primæ ſecundæque perſonæ ſatis multa. Nunc tranſeamus ad SVI. Quod cur Nominativo careat, juſta ratio eſt. Nam, ut Priſciani verbis utar, *nec ἑαυτὸ apud Græcos habet nominativum, quia ipſe in ſe agere, qui patitur, per hoc pronomen oſtenditur: nec eget recto caſu, quem verbum habet in ſe.* Quod ſi nominativo caſu exprimere lubeat, id quod in obliquis per *ſui* dictum erat: operam ſuam commodabit provocabulum *ipſe*. Cæſar libro primo belli Gallici: *Divitiacus Cæſarem complexus obſecrare cœpit, ne quid grævius in fratrem ſtatueret: propterea quod ipſe gratiâ plurimùm domi, ille minimùm poſſet.* Nam poterat dixiſſe: *plurimùm ſe domi, illum minimùm poſſe.* Eſt autem à Græco οὗ, ut ab accuſativo ἕ, *Se* dicitur. Spiritus aſper in S mutatur, ut aliàs ſæpe. *Sibi* autem eſt à σφὶν, converſo Φ in B: quomodo pro Φρύγες veteres dixere *Bruges*, teſte Tullio in Oratore ad Brutum.

CAPVT V.

De declinatione pronominum ille, ipſe, iſte, hic, & is. Ollus, olle, oloe. Ipſus. *Cur veteres non dixerint* ipſud, *ut* illud. Alium corpus. Alis, alid, aliuta. Hic *unde derivatum, & quâ ratione ex ſe formet obliquos ſuos.* Hæc *in plurali feminino, pro* hæ. Im, *pro* cum: ibus, *& in feminino* eabus, *pro* iis.

SEquuntur pronomina, quæ minùs recedunt à nominum declinatione. Hujuſmodi, ex omnium conſenſu, ſunt, *Ille, Ipſe, Iſte, Hic, Is, Quis, Quî.*

Pro *ille* veteres dixere *Ollus*, vel *Olle*. Vnde *Olli* apud Enn. Plaut. Lucret. atque etiam Maronem, cujus antiquus pluralis est *oloe*, pro *olli*, sive *illi*. Vt in lege Regia: SI PARENTIS PVER VERBERIT, AST OLOE PLORASSINT. *Ipsius*, pro *ipse*, Comicum est. *Ipsud* barbarum esse, disertim scribit Diomedes lib. primo; ut locus corruptus esse videatur, quo id legitur in novantiquâ Quercoli comœdiâ. Invenitur quoque in farragine epistolarum Bonifacii, aliorúmque ab Nic. Serario editarum. Sed nostrum non est in sermonis castimoniâ hos morari scriptores, qui vitio, non tam suo, quàm seculi, barbarè sunt locuti. Porrò nec ratio defit, cur non æquè dicamus *ipsud*, atque *illud*. Quippe *ipsum* est ab *ipsius*, quo Comici utuntur. Prisciano tamen è plumbo, aut vitro, esse argumentum hoc videtur. *Illa*, inquit, *quæ quibusdam visa est ratio, non adeò firma videtur; ideo in V M facere neutrum, quia in V S desinit masculinum. Nam Alius, cùm in V S terminetur, neutrum tamen Aliud facit.* Verùm rectè Rhemnius Palæmon, Diomedes, aliique, quos Priscianus signat, eam adferunt rationem, quia sufficit, ut pleraque in V S desinentia V M faciant in neutro. Adde quòd justa causa est, cur *alius* non faciat *alium* (quâ tamen ratione, *alium corpus*, legere est in antiquâ hominis Christiani inscriptione, quæ Mediolani est in æde Divi Victoris *) sed pro eo malit *aliud*, contrà quàm faciunt cætera in V S. In causâ enim est, quòd olim dixerint *alis*, & in neutro *alid*. Posteriori usus Lucilius lib. IX, teste Charisio: item Lucretius lib. I, III, V. Prius usurpat Catullus, carmine de comâ Berenices:

Anne bonum oblitæ facinus, quo regium adepta's
Conjugium? quòd non fortior aut sit alis?

Est igitur *aliud* per ἐπένθεσιν unius vocalis factum ex *alid*, quod ab *alis*; à quo adverbium *aliter*, ut à *fortis*, *fortiter*. Nam ab *alius* alitè diceretur; pro quo antiqui maluere *aliuta*: ut in legibus Numæ Regis: *Siquis aliuta faxit, ipsos Iovi sacer esto.* Ac Plautino quoque Rudentis prologo hanc vocem restituendam putabat Ianus Guiljelmius Verisimil. lib. II, cap. ultimo.

Nec tanta est ἀναμαλία in *Hic*, quàm videtur. Nam ut *fac* est ex *face*, ita *hic* est ab *hice*; pro quo nunc, geminatâ consonâ, *hicce* malumus. *Hice* autem est ex antiquo *his* (quod ex ὅς) & *ce*: ut ab *is*, & *pse*, *ipse*, unde femininum *eapse*, de quo postea. Vt verò ab *Is* est *ejus*, *ei*, *eum*, *eò*: ita ab *his* esset *hujus*, *hui*, *hum*, *ho*: sed pro *hui*, & *hum*, & *ho*, adjecto *ce*, fuit, *huice*, *humce*, *hoce*: unde, abjectâ vocali, factum, *huic*, *hunc*, *hoc*. Sic in plurativo erat *hæ*, etiam in neutro. Nempe, ut à *quis* dicimus *quæ*, tum in feminino, tum in neutro. Sed pro *hæ*, addito *ce*, fecere *hæce*, unde *hæc*. Quod in neutro remansit in usu, ut differret à feminino *hæ*. Sed olim etiam in muliebri genere *hæce*, &, per apocopen, *hæc* dixere. Plautus Mostell. Act. I, Sc. III:

Periere

* *Inscriptionem a Grutero collectam pag. 1056. num. 1.*

Periere hæc oppidò ædes. Ea est vera lectio, ut Camerarius monuit. Terent. Eun. Act. III, Sc. V: *--- Continuò hæc adornant, ut lavet.*

Vbi sic Donatus: *Hæc pluraliter, pro hæ: ut in Phormione*, Hæc illæ erant itiones.* Similiter de hoc Comici loco Iunius Philargyrus in illud Maronis III Georg. *Hæc quoque non curâ nobis leviore tuenda.* Ac scribit Calpurnius, similiter accipi Heautont. Act. IV, Sc. VII: * Act. 5. sc. 9.

Minas quidem jam decem habet à me filia
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.

Sed causam non video, cur adsentiam. Nec tanti nobis Calpurnius, qui à multis pro Donato citari solet, quia, quod Donato deerat, supplevit. Atqui Donatus B. Hieronymi præceptor fuit; ut ante annos vixerit prope mille trecentos: Calpurnius ante annos centum quinquaginta, æqualis Angeli Politiani, discipulus Omniboni; ut ipse de se ait epistolâ ad Marcum Aurelium, quæ editioni Terentii Tarvisinæ † subjungitur. † anni 1477.

Ab *ea* feminino antiqui in genitivo fecere *eæ*, pro *ejus*. Ab *is* item in accusativo *IM*, idque ἀναλόγως, uti à *sitis sitim*. Festus: *Im ponebant pro eum, à nominativo IS.* Glossæ Philoxeni: *Im, αὐτὸν, εἰς αὐτόν.* Macrobius lib. I Saturn. cap. IV, citat è legibus XII Tabb. *SEI IM OCCISIT.* Atque addit: *Notandum quòd ab eo, quod est Is, non Eum casu accusativo; sed Im dixerunt.* Lucilium quoque usum non dubito lib. IX. Sed locus est corruptus, cui varii medicam adferre manum conati. Verùm proximè ad MSos, ac nostras etiam membranas, accedit emendatio Iosiæ Merceri:

Arripio, & rostrum, labeasque, osque ferio, atque im
Percutio, demtesque adversos discutio omnes.

Locus est apud Nonium in *Rostrum.* Atque apud eundem, in Mendicarier, est illud Plauti Vidulariâ:

Malim moriri meos, quam mendicarier.
Boni im miserantur; illunc irrident mali.

Ita eleganter restituit Lipsius Antiq. Lect. lib. I, cap. ult. At planè audiri non debent, qui & apud Terentium legunt Phormione Act. V, sc. ult. *Im faxo tali immissum, ut hic nunc est, infortunio.*

Vbi in optimo illo codice Bembino, & nostris MSSis, ac veteri editione Tarvisina †, utique plurimis in locis optimæ notæ, legitur hunc in modum: † an. 1477.

Faxo tali sit mactatus, atque hic est infortunio.

Quo pacto vel S in *mactatus* elidi debeat, vel versus claudicabit. In aliis libris est, *Faxo tali eum mactatum, atque hic est infortunio.*

Quæ vera est scriptura: ut ostendit Donatus, qui eum in locum sic notavit:

tavit : *Pro, is sit mactatus.* Sic locum hunc emendo, ac suppleo : ubi vulgò duntaxat, etiam in veteri, quam dixi, Tarvisinâ, & quam Lindenbrugius collatis edidit MSSis : *Pro eo, quod est Eum* * . Sententiam nostram firmat, quòd subjiciat Donatus : *Sic frequenter veteres. Ennius :*

Omnes corde patrem præbent, animoque benigno
Circumfusum † .

† *Alii tamen,* Circumfunduntur.

Nempe hoc velle videtur Donatus : ut Ennius ait, *præbere animo circumfusum* ; sic Comicum dicere, *facere mactatum.*

Sed ad IS redeamus : à quo in dativo & ablativo plurali etiam *ibus* dictum pro *iis.* Plautus Milite Glorioso act. 1, sc. Curate, ut splendor :

— Ibus dinumerem stipendium.

Et Rudentis prologo : *— Navis confracta est ibus.*

Et Truculento act. 1, sc. 11 :

Ibi est ibus pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam capere.

Eidem in Captivorum prologo, tum autem Varroni περὶ ἑρμηνείων, vocem hanc restituit Ianus Guiljelmius quæst. Plaut. in Capt. cap. 1. Titinnium quoque, & Pomponium, similiter esse locutos, ex Nonio Marcello discimus. In feminino item pro *iis, eabus* dixere. Vt Priscianus in VII ostendit illo Cassii Heminæ in IV, sive, ut in aliis libris est, in III Annalium : *Scribu Pontificius, qui cum eabus* (de Vestalibus sermo est) *stuprum fecerat.*

Porrò quid si dicamus, videri *is* olim in casu patrio feciisse *itis?* Valde id fateor incertum : nec qui sic locutus sit, valeo adferre. Attamen, ut à *tu* est *tis,* & in nominibus à *Charis, Charitis* : sic ab *is* potuit esse *itis,* correptâ priori. Sanè ab *itis* videtur esse *item,* indeque *itidem,* quasi *& item,* vel *ita item.* Imò ut ab ἔτος est ἔτως, sic ab *itis* fuerit *ita.* Verùm hæc, ut incerta, in medio relinquamus.

CAPVT VI.

De declinatione pronominum Quis, *&* Qui. *Quomodo ex se* cujus, *&* cui, *gignant.* Quoius, *pro* cujus. Quoi, *pro* cui, *nec Maro, nec Cicero ipse refugerunt.* Ques, *pro* qui ; *&* quescunque, *pro* quicunque. *Ablativus* qui, *pro* qua. Vllus, alius, *similiaque, olim secundum casum per I, tertium per O, inque feminino utrumque per Æ terminabant.* Altero, *pro* alteri.

MAxima etiam ἀνωμαλία in eo quibusdam esse videtur, quòd *Quis, & qui,* in obliquis *cujus, & cui,* faciant, per C. Atqui eadem est litera C, & Q : uti ostensum, cùm de literis ageremus * . Adde quòd veteres in genitivo dixere *quojus.* Vt si legas apud Plautum Pseudolo ; Act. 1, Sc. Ex-

* *lib. 1 artis Grammatica, cap. 18.*

Sc. Exite, agite : *— Quojus amatores olivi*
Dunamin domi habent maximam.

Itidem in dativo quoque scripsere *Qui*, per Q : posteriores verò C prætulerunt, ut differret à nominativo *Qui* : aut siqui mallent Q reservare, *Quoi* scribebant, per diphthongum. Auctor mihi hujusce rei Fabius lib. I, cap. VII. Ejus verba sunt : *Illud nunc melius, quòd C V I tribus, quas posui, literis enotamus : in quo pueris nobis, ad pinguem sane sonum, Quoi utebantur, tantùm ut ab illo Qui distingueretur.* Donatus quoque in Andr. Sc. primâ ad isthæc verba : *— Restat Chremes,*
Quj mihi exorandus est :
scribit hunc in modum : *legitur & Expurgandus. Si expurgandus, lege Cui, non Qui : quia Cui per Q veteres scripsere. Quoi* legas in veteri inscriptione Romana †, QVOI FATVM GRAVE. Ac usurpat quoq; Plautus, cùm alibi, tum in prologo Mercatoris, & Pseudolo Act. I, Sc. Si de damnosis. Item Lucretius lib. I, II, & III, & Catull. Epigr. primo, atque adeò Maro ipse. Nec tamen huc refero illud in Bucol. * *— Quoi non risere parentes.* Nam *qui* jam olim legit Quinctilianus lib. IX, cap. III. Qua de re satis dictum nobis in Institutionibus Oratoriis †. Potiùs igitur monebo, in plerisque codd. (ut scribit quoq; Pierius) similiter legi III Georg.

† *Inscript. Gruter pag. 842. num. 2.*

* *Ecl. 4.*

† *lib. 4, cap. 1. sect. 14.*

Quoi non dictus Hylas puer? Et alibi non semel. Imò & Tullius scripsit epist. VII, lib. VIII ad Att. *Quoi tu (video enim quid sentias) me comitem putas debere esse.* Et epist. IX : *Quoi tali in re libenter me ad pedes abjecissem.* Et epist. ult. lib. XI : *Quoi siquâ re consulere aliquid possum.* Leonardus qnoque Malaspina refert, se lib. VII ad Att. epist. XIII, invenisse penè in omnibus libris suis : *Quoi ne Picena quidem nota fuerint.* Itidem lib. VIII semel iterúmque *quojus*, pro *cujus*, legere est in castigatioribus codd. Nec dubium, quin aliis quoque in locis crebrò ita scripserit Tullius : sed, ut antè conquesti sumus, librariorum audacia imperita scripturam eam nobis immutavit.

Etiam in plurali nominativo veteres, teste Charisio ‡, tum *qui* dixere, tum *ques*. Pacuvius Medo :

‡ *lib. I.*

— Ques sunt isti * *? ignoti, nescio ques ignobiles.*

* *al.* ii.

Cato lib. II Orig. *Quescunque Romæ regnavissent.* Et Plautus : *Ques ignobiles.* Citat ista Charisius lib. I. Ac Priscianus lib. XII addit, similiter Attiũ in Neoptolemo dicere : *Sed quesdã.* Imò in codd. aliquot antiquis Virgilii, *quescunque*, pro *quascunque*, inveniisse se refert Pierius ad Æn. III. Sed Virgilium usum non arbitror. A *ques* remansit dativus, & ablativus, *quibus* : nimirum ut à *puppes* est *puppibus*. Charisius lib. I : *Vocem QVES tametsi vetustas abdicavit, declinatio ejusdem tamen manet. Nam QVIBVS crebrò dicimus.*

cimus. At tertius sextusque casus *quis* est à *qui*, ut à *docti*, *doctis.* Nisi eos casus malis formare à tertio sextoque singulari. Sunt in hac sententia Rhemnius Palæmon, & Servius, interpretatione in secundam editionem Donati. Vterque volunt, quemadmodum à *docto* est *doctis*, ita & à *quo* esse *quis*: ut apud Maronem †, *Quis ante ora patrum*: ut item à *puppi* est *puppibus*, ita & *quibus* esse à *qui*: quo usus Plautus Amphitr. act. 1, Sc. Qui me alter:

† 1 Æn.

Pòst ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est.

Legitur & apud eundem Aulul. Act. 11, Sc. Tace nunc jam:

— Si qui uti voles,
Domo abs te afferto.

Vbi in MSSis quidem, & editt. antiquis, *Si quid* legitur. Sed nisi *qui reponas*, versus talo pravo incesserit. Et *qui* edidit Camerarius. Rectéque Lambinus *qui* interpretatur, *qua re*. Si hoc de loco est dubium, at sanus ille Curcul. act. IV, sc. I tu præ virgo:

— Quibus sui nihil est, nisi una lingua,
Quî abjurant, siquid creditum est.

In compositis usitatius est. Plautus Asinariâ act. 1, Sc. Vnumquodque istorum:

Nam neque fictum usquam, neque pictum, neque scriptum in poëmatis,
Vbi lena bene agat cum quiquam amante, quæ frugi esse volt.

Terentius Adelph. Act. 11, sc. III:

Abs quivis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas.

Vsus quoque Maro, cùm in XI ait, *Quicum partiri curas.* Etsi nec ignorem, *quacum* in antiquis aliquot codd. inveniri.

Extra verò compositionem *qui* in usu esse desiit, quia nunc non dicimus, *à qui nanciscî*, teste Servio. Excipe, cùm intelligitur *modo.* Nam cùm aio, *Qui fieri potest?* planè est ablativus, ac intelligitur *modo*: ut dicimus integrè, *quomodo.* Multò minùs *qua* in nominativo singulari extra compositionem usurpare liceat: eoque haut rectè Donatus inflectit, *quis*, vel *qui*; *quæ*, vel *qua*; *quod*, vel *quid.* Certè & Diomedes *qua* prætermittit; etsi *qui* in ablativo ponat: quod & Priscianus in XV facit; ubi de adverbiis in I disputat.

Quæcunque verò pronomina, & hoc, & superiori capite, expendimus, in eo omnia conveniunt, quòd genitivum in I V S, dativum in I faciant. Solum *Hic* in dandi casu recedere videtur. Sed, ut antea monitum nobis, primùm fuit *hui*, unde *huice*, ex quo *huic.* Similiter verò per I V S, & I, inclinantur, *ullus, uter, alter, alius*, & quædam alia. Quid mirum? cùm & ipsa pronomina sint, ut non semel diximus. Olim tamen alteram etiam termi-

terminationem habuerunt: quia dicebatur, *ullus, ulli, ullo*; item *alius, alii, alio*; atque ita in cæteris. Sic M. Cato, *alii modi*, (quod & apud C. Licinium) item *illi modi*: & *isti modi*, apud eundem. Titinius, *uni collegii*. Afranius, *ipsi vestimenta*, pro, *ipsius*. Plautus, *coloris ulli*. Terentius, *nulli consilii*. Loca integra non appono, quia id Priscianus facit, gemino libri VI loco*. Similéque hoc Severi in Ætna: — *Nec corporis ulli*. Crebrò item sic Appulejus. Vt lib. VII: *Caput pessimo isto asino demere*. Lib. VIII: *Vino potiundi studio postponens omnia*. Lib. IX: *Inhianſque toto filiæ patrimonio imminebat*. Lib. XI: *Principi magno, senatuique, & equiti, totóque populo Romano renunciat*. Quibus Godscalcus Stewechius tuetur genuinam Vlpiani lectionem, quæ est in Pandectis Florent. L. Invitus. CLVI. ff. de diverſ. reg. juris: *Cùm quis in alii † locum ſucceſſerit, non eſt æquum ei nocere hoc, quod adverſus eum nocuit, in cujus locum ſucceſſit*. Est & in veteri inscriptione, fortasse tamen ab imperita manu:

* col. 694. & 717.

† Vulg. cod. alicujus.

DATE TER. FRVCTVM VT
TERRA REDDERE POSSIT.
AB ALTERO SPERES
ALTERO QVOD FECERIS

Atque ista quidem in masculinis, & neutris. Par autem ratio in femininis: quemadmodum ostensum nobis lib. II de Analog. cap. III. Mirum verò apud Priscianum in VI, bis idem comprobari, priorique loco corruptè legi loca auctorum omnia, quæ de genere sunt feminino. Vt hoc † Cæcilii in V: *Nullius alius rei, nisi amicitiæ eorum causſa*. Et Afranii illud in Suspectâ:

† Editionis Putſchiana col. 694.

Adeò ut te ſatiâs caperet toti familiæ.

Et M. Catonis Orig. lib. II: *Qui tantiſper nulli reii ſies, dum nihil agas*. Nam post aliquot paginas †, ubi ea repetuntur, editum est, *aliæ rei, totæ familiæ, nullæ rei*. Quæ absque dubio vera est scriptura. Nec Prisciani hic ulla culpa, sed librariorum, & qui edidere. Locutus eodem modo dicitur Cornificius ad Herennium lib. IV: *Non res tota totæ rei neceſſe eſt ſimilis ſit*. Sed aliter MSSi, & prælo excusi. Sed sic locutus videtur ejusdem ætatis scriptor Cornelius Nepos in Eumene: *Præfuit etiam alteræ equitum alæ*. Idem in Timoleonte: *Otium totæ inſulæ conciliavit*. Ita iis in locis quidam MSSi. Similiter postea Gellius lib. IX, cap. IV: *Nulli aliæ cauſſæ obnoxia*. Sic constanter MSSi, & editi omnes.

† col. 717. edit. ejuſdem.

CAPVT VII.

De eorum pronominum declinatione, quæ ſecundam nominum ſequuntur. Vocativus ſingularis meus, *pro* mi; *&* mi *fortaſſe, pro* meum; *item vocativus pluralis* mi, *pro* mei. Sis, *pro* ſuis, *vel* eis; *ut* ſam, *pro* eam. *Duæ correctio Plautina improbatur. Vti & Canteri ſententia de Maronis loco. De pronominum compoſitorum declinatione.* Eccum, eccam, *ſimiliáque, non eſſe μονόπτωτα, cùm legamus in recto,* ecca, & eccíſta. Alteriuſutrius. *Falli, qui* alteruter *in dativo, accuſativo, vel ablativo, tantùm poſteriori ex parte putant declinari.*

DIximus de iſtis, quæ mixtam declinationem habent. Aliquid etiam de illis addamus, quæ ſequuntur ſecundam. Vti eſt *Meus*; cujus vocativus, tum ſingularis, tum pluralis, patitur *ἀνωμαλίαν*. Sed ſingularis apud poſterioris ævi ſcriptores; pluralis apud antiquos. Nam pro *Mi* (quod non ex *mee*, ut Priſcianus * putabat, ſed ex *mie*, ab antiquo *mius*, contractum eſt; ut rectè cenſent Diomedes †, & Caper ‡) labaſcente Romani ſermonis puritate *meus* dixere. Ita locutus eſt vetus bibliorum interpres †. Quod culpant aliqui: defendit autem Ioannes Fileſacus lib. 1 Selectorum, cap. XIV. Sanè locutus eodem modo vetus interpres B. Irenæi lib. primo adverſus hæreſes cap. primo: & Tertullianus, qui bis libro adverſus Praxeam adfert verba iſthæc: *Deus meus, ad quid me dereliquiſti?* Eodémque modo Optatus lib. IV *: *Oramus, & cùm non vultis, ut dicat unuſquiſque veſtrum, Pater meus, qui in cœlis es.* Victor Vticenſis lib. II †: *Curre, Domine meus: vides univerſos ſanctos, quomodo pergunt & feſtinant hilares ad coronas?* Salvianus epiſt. VIII ad Eucherium: *Vale, Dominus, & dulcis meus.* Crebrum quoque hoc ſermonis genus Sidonio: ut lib. I, epiſt. IX: *Eia,* inquit, *Solli meus.* Lib. IV, epiſt. X: *Erumpo in ſalutationem licet ſeram, domine meus.* Lib. V, epiſt. XVII: *Ei, Heriphi meus.* Et in Narbone:

Marcelline meus, perite legum.

Itaque non eſt, quòd miremur, hæc apud Chariſium legentes, lib. primo Inſtit. *Scaurus artis Grammaticæ libris addit, quòd vocativus ſingularis generis maſculini multos diſſidentes etiam nunc generat, ô mi, an, ô meus, facere debeat.* Quod ipſum è Donati ‡ in Ter. commentariis cognoſcere. Nos interim cum veteribus illis inculpatæ Latinitatis auctoribus *mi* dicemus, non *meus*. Neque enim illi unquam dixiſſent, *Domine meus*; ſed *Domine mi*. Etſi per Enallagen caſus, ſive antiptoſin, in vocandi caſu non refugerent, *Dominus meus*: nempe eâ ratione, quâ apud Livium * in vocativo eſt, *populus Albanus*: apud Horatium †, *Pompilius ſanguis*: apud Perſium ‡, *patricius ſanguis*: de quibus in ſecundâ Nominum diximus. Ita legimus apud Plautum

* *lib.* 3, *de* 3 *declin.*
† *lib.* 1 *de Pronomine.*
‡ *lib. de Orthographia.*
† *pſal.* 49, *verſ.* 7 *&* *pſal.* 77, *verſ.* 1, *ſive Hebr. pſ.* 78: *item Iſai.* 3, 12. *&* 26, 20: *Ierem.* 51, 45.
* *pene initio libri.*
† *in medio libri.*
‡ *in And. act.* 5, *ſc.* 2. *&* *Adel. act.* 3, *ſc.* 2.
* *lib.* 1.
† *in Arte.*
‡ *ſat.* 1.

tum Asinar. Act. III, Sc. III :

Da meus ocellus, da mea rosa, da anime mi.

Casinâ Act. I, Sc. I :

Sine tuos ocellos deosculer, voluptas mea.
Sine amabo ted' amari, meus festus dies,
Meus pullus, passer, mea columba, mi lepus.

Persâ Act. V, Sc. I :

Sed amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?

Quibus geminum illud Maronis Æn. VI :

Projice tela manu, sanguis meus.

Et imprimis illud Augusti ad Cajum nepotem, apud Gellium lib. XV, cap. VII : *Ave, mi Cai, meus ocellus jucundissimus.* Sanè si *mi* dixisset, etiam maluisset, *ocelle jucundissime* : nunc ut *meus*, ita quoque *ocellus* prætulit. Ac Plautus similiter, vel *mi ocule*, vel *meus oculus*, uti & *meus pullus* ait ; non, *meus ocule*, vel *pulle* : quomodo tamen, *Domine meus*, Victorem, Salvianum, Sidoniumque, dicentes audivimus.

Videamus deinceps de plurativo : in quo *Mi* itidem vocandi casu dicebant : ut apud Plautum Cistell. Act. IV, Sc. II : *Mi homines.* Petronius : *ô mi hospites.* Puto autem, *mi* contractum hîc esse ex *mei.* Cujusmodi compendium in obliquis à *suus* usitatius est. Vt *sis*, pro *suis.* Fuere olim, qui, ut *mis*, & *tis*, usi veteres pro *mei*, & *tui* ; ita *sis* statuerent accipi pro genitivo *sui.* Verùm assentio Prisciano, qui ait, *sis* numquam esse genitivum; sed semper poni pro *suis.* In eo tamen nobilem hunc Grammaticum falli puto, quòd scribit, veteres *mis* quidem, & *tis* usurpâsse ; at *sis* eò aversatos, ne confunderetur cum *sis* verbo. Nam hæc justa si ratio foret, nec *sis* pro *suis* dicendum esset. At dixit Ennius * :

* apud Festum, lib. 17.

Postquam lumina sis oculis bonus Ancu' reliquit.

Nec est, quòd de veritate hujus scripturæ ambigamus. Nam & *sos* eodem modo usurpat idem, teste Festo. Versus Ennii est Annalium primo :

Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet sas.

Vel potiùs, *Virgnes nam sibi quisque domum Romanu' rapit sas.*

Vt describat Sabinarum raptum, de qua Ennium egisse constat in primo Annalium. Eoque & *rapit*, quàm *habet*, Merula malebat. *Virgines* autem διευλλάβως efferendum, κ) συιζησιν, ne sit creticus primâ fede : etsi non ignorem, Giffanium in Lucretiano indice contendere, etiam creticum locum habere in hexametro. Quod si *rapit* placeat, puto quoque non *domi*, verùm *domum*, rescribi oportere. Nec enim domi raptæ, sed cùm certamen spectarent ludorum equestrium : unde eas Romanus quisque domum suam rapuit.

Quod verò de *sas* monuimus, idem in similibus habuit locum. Ita *sis*, pro *suis*, dixit Nævius †: *Sic Pœni contremiscunt artubus: magni metus tumultus pectora possidet.* Audiamus & Cornutum, ut vulgò inscribitur, qui potiùs, ex MSi fide, Helenius Acro dicendus. Is in Persii satyram primam ait: *Sis, pro suis, apud antiquos ponebatur; & Sos, pro suos; Sas, pro suas, detractâ V syllabâ.* Subjungit deinde, *Lumina sis oculis relinquere.* Vbi sine dubio Ennianum illud respexit. Alias verò agnoscimus, *sam*, & *sos*, exponi debere, *eam*, & *eos*. Enn. I Annal. *Constitit inde loci propter sos dia Dearum.*

† apud Calpurnium Pisonem, lib. I.

Et lib. III: *Circum sos quæ sunt magnæ gentes opulentæ.*

Item lib. VIII: *Dum censent terrere minis, hortantur ei sos.*

Præterea in XI: *Contendunt Grajos: Græcos memorare solent sos.*

Quæ Festo debemus: ac putabat Duza, Plautum Asin. act. IV, sc. I, *sorum* itidem dixisse, pro *eorum*. Sed rectum est *eorum*, quod in vulgatis legitur. Error, ut clarissimus Gruterus sagaciter observavit, ortus est ex eo, quòd E, & F, similes sint; unde pro *eorum* scriptum *forum*. Pro *forum* autem *sorum* unde irrepserit, videt quivis. Nihilo rectiùs existimabat Canterus, lib. VI Novarum Lect. cap. XXXVIII, Maronem *sua* κῦ συωκφώνων unâ extulisse syllabâ, versu istoc:

Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma.

Nam, ut alibi diximus, *sua* hic omnino nominandi casu prolatum.

Extremùm aliquid addamus de declinatione compositorum. Qualia sunt *istic*, & *illic*. Ea non declinantur, nisi casibus in C desinentibus: ut *istic*, *istæc*, *istoc* vel *istuc*, *istunc*, *istanc* &c. Quæ cum *en*, vel *ecce*, componuntur, usitatè accusandi casum habent; ut, *eccum*, *eccam*, *eccos*, *eccas*, *ellum*, *ellam*, *ellos*, *ellas*; similitérque *eccillum*, & *eccistam*, apud Plautum legimus. Falli tamen, qui nominativo ajunt carere, docebit Plautus, qui *ecca*, & *eccista*, usurpat in nominativo: illud Menæchmis Act. I, Sc. Ni mala, ubi ait, — *Hercle ab se ecca exit.* posterius hoc Sticho Act. IV, Sc. Ita me dî bene ament.

Alteruter non tantùm apud scriptores priscos *alteriusutrius* facit: sed & Ciceronem, è cujus Protagorâ Priscianus hæc citat verba: *Quæ igitur potest esse indignitas voluntatis ad molestiam, nisi in magnitudine, aut in longitudine alteriusutrius, posita?* Sed & Leonardus Malaspina se apud eundem in compluribus MSS epist. I, lib. X ad Att. reperisse ait: *Non alteriusutrius partis.* Cave autem verum putes, quod vulgò ajunt, *alteruter*, in *alterutrius*, & *alterutri*, & similibus, ab alterâ tantùm parte declinari. Nam integrum est *alterius utrius*, & elisò S, veterum more, *alteriu' utrius*; ex quo ἐυφωνίας ergo fecere *alterutrius*. Itidem ex *alterumutrum*, κατ' ἐκθλιψιν, est *alterutrum*. Et sic in aliis. Nunc de genere pronominum agamus.

CAPVT

CAPVT VIII.

De genere pronominum. Ego, tu, sui, *malè credi adjectiva.* Mi, *pro* mea, *vel* meum. *Non videri sic locutum Tibullum, etsi id visum Scaligero. At veterem interpretem videri eo usum, licet mutarint juniores.* Quis, *pro* qui. *Et* quisquis, *pro* quæcunque. *Priscíani, vel librarii error.* Ecqui, & aliqui, *pro* ecquis, & aliquis. Ecqua, *pro* ecquæ, *immeritò improbari.* Cuia vox. Cuiate, vestrate, nostrate, *non videri Latina, contrà quàm docuit Donatus.* Cuiatis, nostratis, vestratis, *in casu nominandi.*

PRonomina penè omnia sunt adjectiva; quæ iccirco, omnis esse generis, consequitur. Sed præter ista quædam sunt substantiva. Ex quibus, *Ego, tu, sui,* adjectivorum instar omnis sunt generis. Nec desunt, qui inde ipsa etiam adjectiva esse collegerint. In quo planè falsi sunt. Significant enim rem per se subsistentem. Vt in istis; *Ego dixi; tu ades; sui caussâ fecit.* Vnum inter pronomina substantivum est, & neutrum; nempe *Quid.*

Olim verò quædam alius quoque generis erant, quàm hodie usurpantur. Nam *Mi*, non utriusque tantùm numeri erat, quod supra ostendimus: sed etiam omnis generis. Sanè Appulejus epigramma Platonicum sic vertit apolog. 1:

Astra vides. Vtinam fiam, mi sidus, Olympus,
Vt multis sic te luminibus videam.

Apud eundem IV Metam. puella à latronibus capta anui subiratæ, & vivicomburium minanti, ait hoc pacto: *Parce, mi parens.* Ac paullò pòst sic anus virginem compellat: *Bono animo esto, mi herilis, nec vanis somniorum figmentis terreare.* Integrè sit, *mi filia herilis.* Item libro VIII, *Vmbra,* inquit, *miserè trucidati Tlepolemi quietem pudicam interpellat uxoris: Mi conjux, quod tibi prorsus ab alio dici non licebat* &c. Vides, ut hic quoque Tlepolemus Charitæ conjugi, *mi,* pro *mea,* dicat. Quare metuo, ne fallatur Sosipater, cùm sic scribit *: *Nec aliud significat in masculino MI, quàm in feminino MEA. Denique in omnibus fere comœdiis MI ad masculinum dicitur: ad femininum nunquam.* Si enim nunquam sic veteres essent locuti: credo nec ausus fuisset ita loqui Appulejus; quem antiquitatis verba sedulò adeò sublegisse, nemo ignorat. Et credebat propterea Iosephus Scaliger, Tibullum ei præivisse istoc lib. 1, eleg. VI:

* *lib. 1, cap. de Pronomine.*

Vive diu, mi dulcis anus.

Sed, si Scaligeri editionem excepero, cæteræ, etiam vetusta Regiensis †, habent: *Vive diu mihi, dulcis anus.* —

† *an. 1481.*

Sanè dativi illi, *mihi, tibi, sibi,* sæpe πλεονάζουσι ‡: ut alibi ostendimus.

‡ *redundant.*

Quod verò de *sas* monuimus, idem in similibus habuit locum. Ita *sis*, pro *suis*, dixit Nævius †: *Sic Pœni contremiscunt artubus: magni metus tumultus pectora possidet.* Audiamus & Cornutum, ut vulgò inscribitur, qui potiùs, ex MSi fide, Helenius Acro dicendus. Is in Persii satyram primam ait: *Sis, pro suis, apud antiquos ponebatur; & Sos, pro suos; Sas, pro suas, detractâ V syllabâ.* Subjungit deinde, *Lumina sis oculis relinquere.* Vbi sine dubio Ennianum illud respexit. Alias verò agnoscimus, *sam*, & *sos*, exponi debere, *eam*, & *eos*. Enn. I Annal. *Constitit inde loci propter sos dia Dearum.*

† apud Calpurnium Pisonem, lib. I.

Et lib. III: *Circum sos quæ sunt magnæ gentes opulentæ.*
Item lib. VIII: *Dum censent terrere minis, hortantur ei sos.*
Præterea in XI: *Contendunt Grajos: Græcos memorare solent sos.*

Quæ Festo debemus: ac putabat Duza, Plautum Asin. act. IV, sc. I, *sorum* itidem dixisse, pro *eorum*. Sed rectum est *eorum*, quod in vulgatis legitur. Error, ut clarissimus Gruterus sagaciter observavit, ortus est ex eo, quòd E, & F, similes sint; unde pro *eorum* scriptum *forum*. Pro *forum* autem *sorum* unde irrepserit, videt quivis. Nihilo rectiùs existimabat Canterus, lib. VI Novarum Lect. cap. XXXVIII, Maronem *sua* κῦ συωικφώνων unâ extulisse syllabâ, versu istoc:

Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma.

Nam, ut alibi diximus, *sua* hic omnino nominandi casu prolatum.

Extremùm aliquid addamus de declinatione compositorum. Qualia sunt *istic*, & *illic*. Ea non declinantur, nisi casibus in C desinentibus: ut *istic*, *istæc*, *istoc* vel *istuc*, *istunc*, *istanc* &c. Quæ cum *en*, vel *ecce*, componuntur, usitatè accusandi casum habent; ut, *eccum*, *eccam*, *eccos*, *eccas*, *ellum*, *ellam*, *ellos*, *ellas*; similitérque *eccillum*, & *ecciſtam*, apud Plautum legimus. Falli tamen, qui nominativo ajunt carere, docebit Plautus, qui *ecca*, & *eccista*, usurpat in nominativo: illud Menæchmis Act. I, Sc. Ni mala, ubi ait, — *Hercle ab se ecca exit.* posterius hoc Sticho Act. IV, Sc. Ita me dî bene ament.

Alteruter non tantùm apud scriptores priscos *alteriusutrius* facit: sed & Ciceronem, è cujus Protagorâ Priscianus hæc citat verba: *Quæ igitur potest esse indignitas voluntatis ad molestiam, nisi in magnitudine, aut in longitudine alteriusutrius, posita?* Sed & Leonardus Malaspina se apud eundem in compluribus MSS epist. I, lib. X ad Att. reperisse ait: *Non alteriusutrius partis.* Cave autem verum putes, quod vulgò ajunt, *alteruter*, in *alterutrius*, & *alterutri*, & similibus, ab alterâ tantùm parte declinari. Nam integrum est *alterius utrius*, & elisò S, veterum more, *alterius utrius*; ex quo ὑφαιρέσει ergo fecere *alterutrius*. Itidem ex *alterumutrum*, κατ' ἐκθλῖψιν, est *alterutrum*. Et sic in aliis. Nunc de genere pronominum agamus.

CAPVT

CAPVT VIII.

De genere pronominum. Ego, tu, sui, *malè credi adjectiva.* Mi, *pro* mea, *vel* meum. *Non videri sic locutum Tibullum, etsi id visum Scaligero. At veterem interpretem videri eo usum, licet mutarint juniores.* Quis, *pro* qui. *Et* quisquis, *pro* quæcunque. *Prisciani, vel librarii error.* Ecqui, & aliqui, *pro* ecquis, & aliquis. Ecqua, *pro* ecquæ, *immeritò improbari.* Cuia vox. Cuiate, vestrate, nostrate, *non videri Latina, contrà quàm docuit Donatus.* Cuiatis, nostratis, vestratis, *in casu nominandi.*

PRonomina penè omnia sunt adjectiva; quæ iccirco, omnis esse generis, consequitur. Sed præter ista quædam sunt substantiva. Ex quibus, *Ego, tu, sui,* adjectivorum instar omnis sunt generis. Nec desunt, qui inde ipsa etiam adjectiva esse collegerint. In quo planè falsi sunt. Significant enim rem per se subsistentem. Vt in istis; *Ego dixi; tu ades; sui caussâ fecit.* Vnum inter pronomina substantivum est, & neutrum; nempe *Quid.*

Olim verò quædam alius quoque generis erant, quàm hodie usurpantur. Nam *Mi*, non utriusque tantùm numeri erat, quod supra ostendimus: sed etiam omnis generis. Sanè Appulejus epigramma Platonicum sic vertit apolog. 1:

Astra vides. Vtinam fiam, mi sidus, Olympus,
Vt multis sic te luminibus videam.

Apud eundem IV Metam. puella à latronibus capta anui subiratæ, & vivicomburium minanti, ait hoc pacto: *Parce, mi parens.* Ac paullò pòst sic anus virginem compellat: *Bono animo esto, mi herilis, nec vanis somniorum figmentis terreare.* Integrè sit, *mi filia herilis.* Item libro VIII, *Vmbra,* inquit, *miserè trucidati Tlepolemi quietem pudicam interpellat uxoris: Mi conjux, quod tibi prorsus ab alio dici non licebat* &c. Vides, ut hic quoque Tlepolemus Charitæ conjugi, *mi,* pro *mea,* dicat. Quare metuo, ne fallatur Sosipater, cùm sic scribit *: *Nec aliud significat in masculino MI, quàm in feminino ME A. Denique in omnibus fere comœdiis MI ad masculinum dicitur: ad femininum nunquam.* Si enim nunquam sic veteres essent locuti: credo nec ausus fuisset ita loqui Appulejus; quem antiquitatis verba sedulò adeò sublegisse, nemo ignorat. Et credebat propterea Iosephus Scaliger, Tibullum ei præivisse istoc lib. 1, eleg. VI:

Vive diu, mi dulcis anus.

Sed, si Scaligeri editionem excepero, cæteræ, etiam vetusta Regiensis †, habent: *Vive diu mihi, dulcis anus.* —

Sanè dativi illi, *mihi, tibi, sibi,* sæpe πλεονάζοντα ‡: ut alibi ostendimus.

* *lib. 1, cap. de Pronomine.*

† *an. 1481.*

‡ *redundant.*

Nec Tibullianum est, dicere, *mi amus* : imò neque cujusquam illius seculi. Vel siquis sic loqueretur, is Varro potiùs, aut alius antiquarius, foret; non cultissimus Tibullus. Sed Appuleji seculo, ac deinceps, complures non refugisse, certissimum est. Quomodo Alexander Severus ad Mammæam, *Mi mater*. Etiam B. Hieronymus epistolâ, quâ Paullam solatur super obitu filiæ Blesillæ : *Testor*, inquit, *mi Paulla, Iesum, quem Blesilla nunc sequitur*. Quare nolim damnare lectionem antiquam, quæ est in historia Ruth cap. 1, vers. XI : *Revertimini filiæ mi*. Quam scripturam retinuit editio Complutensis, item Stephanica anni CIↃ IↃ LVII, ut cæteras optimæ notæ taceam. Etsi non diffitear, in MSo nostro esse *meæ*, etiam Venetâ Iuntarum, quæ cum notis Isidori Clarii anno prodiit CIↃ IↃ LV. Atque adeò Romanâ * quoque, à Sixto V recognitâ.

* an. 1603.

† Act. 2, sc. 1.

Quis olim in feminino quoque usurpatum. Plautus Aulul. †

MEG. *Da mihi optima femina manum.* EVN. *Vbi ea est? Quis ea Est nam optima?* *Quisnam*, pro *quænam*. Ac postea :

Dic mihi quæso, quis ea est, quam vis ducere uxorem?

Item Vidulariâ, prope iisdem verbis :

Dic mihi, si audes, quis ea est, quam vis ducere uxorem?

Citat Priscianus in XIII. Ambigo, utrùm Priscianus errârit memoriâ ; an Plautus utrobique eundem prope usurpârit versum. Idem Truculento Act. 1, sc. 1 : *Sed hæc quis mulier? Astaphium est ancillula.* Vulgò, *quis mulier est?* Sed metri ratio verbum *est* recusat. Idem Sticho Act. 1, sc. Tamen fuisse :

--- Quis hæc est, quæ adversum it mihi?

Eoque Scaliger apud Varronem lib. I de R. R. cap. XVIII legit, *Quis itio ad priorem dominum.* Vbi editum, *Requisito ad priorem dominum.* Atque idem apud Varronem lib. VI de L. L. legit, gemino in loco : OLLA VETER ARBOR, QVISQVIS EST. Vtrobique vulgò pro *quisquis* est, *quicquid*. *Quisquis* autem feminino etiam genere dixisse veteres, ostendit Nonius ex Livio Andronico, Cæcilio, Pacuvio, & Ennio. Ac Donatus similiter *quisquam* usurpari ait, ad illud Terentii Eun. act. II, sc. III :

Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit, qui sies.

Vbi sic Grammaticus, quem dixi : *Quisquam multis exemplis probatur etiam feminino genere veteres protulisse : ita ut in numeris, & generibus, hæc pronomina infinita sint.* Idem Comicus eâpse comœdiâ ait act. IV, sc. IV :

--- Hunc oculis suis
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

Quem versum Priscianus adducit lib. XIII, cap. de secunda Pronominum

minum declinatione. Continuò autem præmiserat : *Quis etiam communis esse generis, putaverunt vetustissimi, sicut apud Græcos, ὅς-ις.* Atqui ὅς-ις in feminino facit ἥτις. Quare lubens pro eo τὶς rescribam : unde *quis* venire est verisimile : uti τὶς à Chaldæo דִּי, *qui.*

Fortasse aliquis huc referat, quod Paullus * dicat : *Verbum hoc, SI-QVIS, tam masculos, quàm feminas complectitur.* Sed in jure id tantummodo locum habet, ubi maris, & feminæ functio est : ut in factione testamenti. Eoque nihil necesse sit in testamentis, *qui quæve, ille illave,* dicere, quia sub virili sequior sexus comprehenditur. Vide similem locum Vlpian. L. VII. §. 1. De jurisdict. * L. 1. D. de verb. sign.

Quæstio est inter Grammaticos, utrùm à quis venientia, & exeuntia in IS, ut *siquis, aliquis, ecquis, nequis,* tantùm in IS desinant : an ut *quis,* & *qui* dicimus, sic composita hæc utroque modo terminentur, *ecquis, ecqui ; aliquis, aliqui ;* & ita in aliis. Vtroque modo exire, fidem fecerit Plautus Sticho Act. 1, Sc. Famem fuisse :

Qui cœnâ posit ? ecqui posit prandio ?

Vbi *qui,* pro *quis : ecqui,* pro *ecquis.* Cicero pro Sulla : *Atque illud etiam addam, nequi fortè incipiat improbus.* Ibidem : *Providi primùm, nequi posset tantum, aut de reipublicæ, aut de alicujus periculo meminisse.* In vett. quoque codd. legere est lib. VII, epist. 1 ad Marium : *Si te dolor aliqui corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit.* Et apud Cælium ad Cicer. epist. VII : *Ne hunc risum meum metus aliqui perturbet.* Et eâdem : *Cum qua sit aliqui deprehensus.* Gellius lib. XI, cap. XIII : *Dicatque mihi quæso aliqui vestrum.* Paullus lib. II Sentent. *Siqui debitum quocunque modo confessus fuerit.* Vtitur quoque Appulejus lib. I, & VI Milesi. ac Tertulliani est de Anima : *Aliqui Chrysippi adsentator.* Multa hujus generis in antiquis sunt codicibus, quæ imperiti librarii mutarunt : quemadmodum inter alios testantur Petrus Victorius Castigat. in Cælii epistolas ad Ciceronem, & Obertus Victorius Ind. Lucret. voce QVI.

Composita à *quis* in feminino pro Æ simplicis, accipiunt A : ut *siquis, siqua,* non *siquæ : aliquis, aliqua,* non *aliquæ.* Sed *ecquis* facit *ecquæ.* Virgil. III Æn. *Ecquæ jam puero est amissæ cura parentis ?*

Tamen nec *ecqua* damnare audemus, etsi id faciant non pauci. Nempe, ad ita sentiendum, compellimur autoritate cùm MSSorum, tum excusorum melioris fidei codicum ; quos in hoc manu exaratos esse secutos, minimè dubitandum. Sanè apud Ciceronem in Lucullo, ab Aldo quidem, Paulo-que Manutio, editum est : *Quid si in ejusmodi cerâ centum sigilla hoc annulo impressero, ecquæ poterit in agnoscendo esse distinctio ?* Item lib. I in Verrem : *Statim*

negotium

negotium dat illis suis comitibus nequissimis, turpissimisque hominibus, ut videant, ecquæ virgo sit, aut mulier digna, quamobrem iste Lampsaci diutius commoraretur. Sed utrobique à Roberto Stephano, item à Sebastiano Gryphio, ac denique à Dionysio Lambino, *ecqua* per A est excusum. Etiam in Vaticano codice locus iste primæ Verrinæ *ecqua*, non *ecquæ*, habet. Ac Muretus quoque in eopse loco Manutiani exemplaris, quod dono ipsius Paulli acceperat, ex *ecquæ*, deleto E, fecit *ecqua*: uti, qui codicem eum vidit, Marianus Benedictus * testatur. Imò & epist. VIII, lib. VII ad Att. *Quod quæris, ecquæ spes pacificationis sit*: Lambinus *ecqua* rescripsit, cùm priùs *ecquæ* legi soleret.

* *Responso ad Orlandum Pescettam pro Emmanuele Alvarez p.* 34, & 35.

Etiam inter adjectiva, quæ sub tribus terminationibus trium sunt generum, est *Cujus, cuja, cujum*. Bœotum sanè, vel, si malis, Oscum, aut Volscum, non Romanum fuisse, oportuit, qui in Marone, ut in vitâ ejus scribit Donatus, vel alius, reprehendit *Cujum pecus*. Nam Plauti est Curcul. †

† *Act.* 2, *Sc.* migrare certum *est.*

— *quojam vocem audio?*

Et Mercatore ‡:

‡ *Act.* 5, *Sc.* 2.

Nescio cuja vox ad aurem mihi advolavit.

Suntque sexcenta hujuscemodi apud eum scriptorem.

Donatus dicendum docet, *Cujate, nostrate, vestrate mancipium*; pro, *cujas, nostras, vestras*. At nulla est ratio, cur existimemus, aliter hæc in neutro genere desinere, quàm nomina in *as*; in quibus *hoc Arpinas, hoc Sarsinas* dici, antè ostendimus. Sed quod in nominibus eos fefellit, idem hîc induxit in errorem. Nam *cujatis, nostratis, vestratis*, olim dixere Cassius Hemina apud Priscianum lib. VII: *Hos libros si quis nostratis sapiens*. Ennius *:

* *apud Cic. pro Balbo.*

Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis,
Quisquis erit, cujatis erit ‡.

‡ *Sive, ut alii malunt*, Quisqui' fiet, cujati' fiet.

Plautus Menæchmis *:

* *Act.* 2, *Sc. Bene obsonavi.*

Rogant cujatis sit, quid ei nomen siet.

Attius Epigono †:

† *apud Nonium in* Cujus.

Qui neque, cujatis esset, unquam potuimus
Multa rogitantes scire.

Verùm ex his neutiquam consequitur, in neutro dicendum esse *cujate*, aut *nostrate*. Nam cùm terminationem ATIS in AS converterent, simul quoque mutarunt genus; ita ut è communibus duûm generum, omnis generis esse cœperint.

CAPVT

CAPVT IX.

De Pronominum Specie, & Figura. Rejicitur Caninii ἐτυμολογία in patella, catinus, lepista, meus, & vester. *Antiquum* mius, *pro* meus, *atque unde id veniat. Diminutio etiam pronomini accidit.* Valli *duplex significatio. Compositio pronominum quinctuplex.* Vbiquisque. Met meum, *pro* meummet, *an Plautinum.* Mihipte, mepte. *Particulis, quibuscum componi ajunt pronomina, adjici debere*, pse, piam, dem, dam, *ac fortasse* que, & quam, & cumque. Vterlibet *trifariam sumitur.* Vbiquæque. Ipse *unde conflatum.* Eapse, reapse. Harumpiam. Idem *non est ex* is, & demum. Hisdem. Quidam *non semper per contemtum dicitur. Geminatio, & additum* cunque, *tantundem valent in quibusdam provocabulis.* Cum *in compositis omissum. De compositione numeralium, atque ut nunc minor, nunc major numerus, præponatur. Saturnii error.*

SVpersunt ex iis, quæ accidentia Pronominum faciunt, Species, & Figura. Primitiva sunt *ego, tu*, & similia; quorum pleraque etsi à Græcis accepimus, eò tamen primitiva vocantur, quia in Latio originem nullam habent. At planè derivativa sunt, *meus, tuus, suus*, similiáque: etsi doctissimus Angelus Caninius * etiam istorum aliqua à Græcô fonte derivabat. Vt ab ἐμός, *meus*; à σφέτερος, *vester*; utrunque κῦ μεθέσεων †, quâ, inquit, ratione *patella* est à λοπὰς λοπάδος. Sed multimodis fallitur. Primùm enim *patella* est à *patina*, quod à πάλαι; ut à κάτανος, *catinus*; à λεπαστὴ, quod apud Athenæum ac Pollucem, Latinis *lepista*, genus vasis aquarii, ut exponit Festus. Deinde manifestum est, possessiva venire à genitivis primitivorum. Puta à *mei, tui, sui, nostri, vestri, & cujus*; *meus, tuus, suus, noster, vester, cujus*; item *nostras, vestras, cujas.* Atque hinc ratio paret, cur *mius* etiam pro *meus* dixerint veteres. Nam ut à *mei* fecerunt *meus*; ita à *mis* dicebant *mius.* De quo auctores sunt Sosipater, Diomedes, Priscianus; qui & Celsum id ostendisse scribit. Idem docet his verbis Velius Longus: *Item miis per I* (scribendum) *non meis per E, ut Terentius* ‡:

At enim istic nihil est magis, Syre, miis nuptiis adversum.

Vbi nunc in omnibus codd. legitur *meis*, per E.

Nec pronomina omnia derivata vel possessiva sunt, vel gentilia: sed quædam etiam diminutiva. Nam *ullus*, ex quo *nullus*, est ab *unulus*, quod ab *unus*, uti hoc ab ἑνός. Nempe eâ ratione, qua à *benus* pro *bonus*, unde *bene*, est *benulus*, à quo *bellus*: item à *vinum, vinulum*, unde *villum*: à *varius, varulus, vallus*: aliâque significatione à *vannus, vannulus, vallus*, pro parva vanno.

Compositio pronominum est quinctuplex. Prima est cum nomine.

* in Hellenismi Alphabeto.

† per transpositionem literarum.

‡ Heaut. act. 4, sc. 3.

Qualia sunt, *hujusmodi, ejusmodi, illiusmodi, istiusmodi.*

Altera fit cum pronomine: ut, *isthic, illic, quisquis.* Imò huc quoque pertinent, *alteruter, aliquis, unusquisque, quotquot, qualisqualis, undecim, decimussextus*, vel *sextusdecimus*, & similia.

Tertia fit cum verbis: ut, *quivis, utervis, quilibet, uterlibet.* Quorum postremum tum per optionem quandam ponitur, ut apud Ciceronem pro Quinctio: *Utrumlibet elige; alterum incredibile est, alterum nefarium; & ante hoc tempus utrumque inauditum*: tum citra eam, ut in illo Livii: *Eos esse consules, quorum utrolibet duce, bellum Etruscum geri rectè possit*: tum copulativè, pro *uterque*, ut in hoc Fabii lib. IX: *Nihil refert, quomodo appelletur utrumlibet eorum.* Iisdémque modis usurpatur *utervis*; ut docet Saturnius lib. V, cap. XXXII.

Quarta compositio fit cum adverbio: quomodo ab *ecce* veniunt, *eccum, eccam; eccos, eccas; ellum, ellam; ellos, ellas.* Item à *ne*, pro *non*, est *neuter.* Ab *ubi* est *ubiquisque*: quod Maro usurpat VII Æn.

--- Io matres audite ubiquæque Latinæ. pro *quæcunque.*

In vulgatis Virgilii codd. legitur *quæcunque*: quod ex interpretatione irrepsisse videtur in contextum. Sanè Priscianus *ubiquisque* dici, eo ex loco probat: ac Pierius testatur, *ubiquæque* legi in Medicæo, & omnibus Vaticanæ bibliothecæ libris.

Etiam nobiles Grammatici huc referunt *idem*: quod conflatum ajunt ex *is*, & *demum*. sed significatio reclamat. Quare cum Rhemnio Palæmone * statuimus, potiùs esse ex *is*, & syllábjcâ adjectione, *dem*: de quâ inferiùs dicam.

* *in arte grammatica de Pronom.*

Quincta fit cum præpositione per Anastrophen: ut, *mecum, tecum, nobiscum, quicum*: quæ Donato quidem sunt adverbia personalia; sed Diomedi, ac Prisciano, rectiùs, ob partem principē, inter pronomina referuntur.

Sexta fit cum conjunctione: ut, *quisque, uterque, ecquis.* Nam T in C abiit. Quamquam Priscianus malit, C esse ex N; ut integrum sit, *en quis.*

† *lib. 5, ubi de Que in Vterque agit.*

Septima fit cum syllabicâ adjectione, sive, ut Priscianus † vocat, epectasi: fortasse *postpositionem loquelarem* novè, at non ineptè, appelles; quomodo, *re, di, se*, & similes, vocant *præpositiones loquelares.* Particulas tales vulgò recensent quinque. Eas priùs commemorabimus: pòst alias illis adjiciemus.

Prima est *met*: quod vulgò persuasum est, non aliis apponi, quàm tribus his, *ego, tu, sui.* Sed scrupulum injicit locus Plauti Curcul. Act. V, sc. II:

--- Tanquam met genium meum. Prout locus is à

* *voce* Met. Rob. Stephano adducitur in Thesauro *, ac legitur in editione Plauti

‡ *an.* 1518. Venetâ, quæ cum variorum notis ante seculum, & amplius, prodiit ‡; item aliis antiquis; imò & quam Camerarius recensuit, ut Paræanam taceam.

Ita

Ita *met meum κατ' ἀναστροφὴν* ponetur, pro *meummet*. Verùm in plerisque MSSis reperitur: *--- Tanquam me, & genium meum.*

Quæ sine dubio genuina est lectio. Maluere aliqui:

— Tanquam me genius meus.

Sed libris omnibus invitis: à quibus non temere recedendum. Et quàm proclivis lapsus, ut librarii ex *me &*, facerent *met?*

Interdum autem *met* redundat. Seneca in Agamemnone act. IV, Sc. I:

A. *Secura vive.* C. *mors mihi est securitas.*

A. *Nullum est periclum tibimet.* C. *At magnum tibi est.*

Et Oedipo, act. IV, Sc. III:

SE. *Noscisne memet?* P. *Dubitat anceps memoria.*

Et Hippolyto, act. II, sc. II, vers. ult.

Tuus en, alumna, temet Hippolytus tenet.

Sed fortasse hoc metri necessitati, aut labanti tribuendum Latinitati.

Altera loquelaris particula est TE: quæ secundæ tantùm personæ jungitur, *tute, tete.*

Tertia est CE: ut, *hicce, hujusce, hisce, hosce; ejusce, istiusce, illiusce.*

Quarta est PTE: quæ non tantùm jungitur pronominibus possessivorum; ut, *meapte, vestrapte*: sed etiam primitivis; ut, *mihipte*: quomodo Catonem locutum, ait Festus Pompejus: item *mepte*, pro *me ipsum*, apud Plautum Menæchmis Act. V, Sc. Men' hodie usquam. Eandem vocem clarissimus, & amicissimus Meursius restituit Plaut. Asin. Act. III, sc. III.

Quincta est CINE; quæ additur pronomini Hic; sed iis duntaxat casibus, quæ in C terminantur: ut, *hiccine, hunccine, hanccine, hoccine, hæccine.*

Atque hæ sunt particulæ, quibuscum pronomina componi, etiam Grammaticorum vulgo, atque adeò iis, qui necdum ære lavantur, notum est. Nunc istis quatuor alias adjungemus.

Sexta igitur esto PSE: ex qua, & provocabulo *is*, conflatum est *ipse*. Integrum esset *ipsse*: sed, sibilo omisso, *ipse* dicimus ob *ἐυφωνίαν*†. In feminino provocabulum integrum remansit: nam ab *ea*, & *pse*, est *eapse*; quod idem est ac *ipsa*. Usus eo Plautus Mil. Glor. Act. II, Sc. I: & Festus quoque* auctor est, Scipionem Africanum, cùm pro æde Castoris diceret, eo modo locutum. Verba Scipionis, juxta Scaligeri restitutionem, sunt ista: *Quibus de hominibus cùm ego sæpe, atque in multis locis, operâ, factis, consiliis, reque eapse bene meritus siem.* A re, & *eapse*, est *reapse*: quod nec Cicero refugit in primo de Divinatione, & epistolâ ad Papirium Pætum, quæ est decimaquincta libri IX.

† *sonum meliorem.*

* *In* Reapse.

Septima est PIAM: ut, *quispiam, quempiam.* Etiam cum *Hic* componitur. Claudianus Mamertus lib. II de statu animæ initio capitis duo-

decimi : *Igitur quamquam nonnullus locorum sit, ubi harumpiam scripturarum testimoniis usus sim.*

Octavum locum damus adjectioni syllabicæ DEM : ut, *idem, ejusdem.* Quod cùm à *demum* venire, ajunt Priscianus, & alii, planè falluntur, ut diximus. Ac vel eo refelluntur, quod similiter dicamus, *tantumdem, totidem, pridem.* Imò fortasse dativus quoque pluralis provocabuli *hic* sibi *dem* adsciscit, ut sit *hisdem* : quod in antiquis codd. crebrum est. Ita, ut observavit Carrio ad lib. 11 Val. Flacci, in Buslidiano codice, atque aliis plerisque veteribus, scribitur secundo Æneidos :

— Et sedibus hæret in hisdem.

Siquis tamen malit *isdem*, pro *iisdem*, non multùm repugnabo.

Nona nobis est DAM. Vt enim à *dem* est *idem*, pro *isdem* : ita à *dam* est *quidam*, pro *quisdam*. Ac ponitur hæc vox sæpius in contemtum. Nec semper tamen, ut pâret illo Quadrigarii lib. IX, cap. XIII : *Id subitò perdolitum est cuidam T. Manlio, summo genere nato.* Et plura similia occurrunt.

Vndecima fortassis addi possit, *QVE* : ac duodecima, *QVAM* : ut, *quisque, quisquam.* Nec enim vel *que* in illo naturam conjunctionis sapit ; vel *quam* in hoc vim habet provocabuli, aut adverbii. Par ratio est in *plerique.* De quo assentientem habeo Priscianum in quincto. *Nihil aliud,* inquit, *est in hoc nomine QVE, nisi syllabica epectasis : quemodo CE in quibusdam pronominibus, & adverbiis. Nam & plerus, plera, plerum, & pleruspue, & pleraque, & plerumque, idem significant.*

Decimamtertiam similiter statuere fortasse liceat CVMQVE. Quod componitur cum *quis, qualis, quantus, quot.* Quemadmodum & hæc ipsa in compositione geminantur. Vtroque autem modo generalitas significatur : prout Priscianus monet in XVII. Ita nihil refert, utrùm dicas, *quisquis,* an *quiscunque* ; *qualisqualis,* an *qualiscunque* ; *quantusquantus,* an *quantuscunque.* Terentius Adelphis * :

* act. 3, sc. 3.

Tu, quantusquantus es, nihil nisi sapientia es.

Vbi Donatus interpretatur *quantuscunque.*

Sic *quotquot,* vel *quotcunque.* Priori ita usus Horat. lib. II, sat. VII :

— Verumnis, quotquot sunt, natus iniquis.

Similis vis in adverbiis. Quale, *ut,* vel *utcunque.* Terent. Phorm. † *Vtut erant alia.* Item *ubinbi,* vel *ubicunque* ; *undeunde,* vel *undecunque* ; *quaqua,* vel *quacunque.*

† act. 3, sc. 1.

Ibidem monet Priscianus, interdum *cum* syllabam omitti. Vt *quisque,* pro *quiscunque* ; *qualisque,* pro *qualiscunque.* Et similiter in adverbiis, *quoque,* pro *quocunque* ; *quaque,* pro *quacunque* ; *quandoque,* pro *quandocunque.*

Ad provocabula quoque, non ad nomina pertinent, quæ numerum ordinemve

dinémve significant. De plurium numerorum compositione, non unus est altérque scrupulus. Priscianus libello de Ponderibus ita numerare jubet: *decem, undecim, duodecim, tredecim, quatuordecim, quindecim, sedecim, decem & septem, decem & octo, decem & novem, viginti.* Apud Suetonium tamen in Nerone legitur, *septendecim*, itémque in Ciceronis Verrinis: *octodecim* quoque, & *novemdecim*, scribitur in Eutropii breviario. Verùm suspicatur Elias Vinetus, librarios, cùm numeros notis comprehensos inveniissent, suo more integros extulisse. Illud quidem extra controversiam poni debet, sæpiùs in antiquis codd. inveniri *decem & septem, decem & octo, decem & novem*, quàm *septendecim, octodecim, novendecim*: quæ sola nunc vulgò sunt in usu.

Idem Priscianus jubet dicere, *decimus & tertius, vel tertiusdecimus; decimus & quartus*, vel *quartusdecimus; decimus & quintus*, vel *quintusdecimus*; atque ita in aliis, usque ad *vigesimus*. Negari tamen nequit, in probatis quoque autoribus inveniri *decimustertius, decimusquartus, decimusquintus*, &c. Interim, quòd facilis in his esse potuerit librariorum lapsus, quandoquidem, ut dicebamus, numeros nunc integros, nunc notis scripserint: tutiùs cum Elia Vineto judico, Priscianum hâc in parte sequi, quàm codices vulgatos. Nec causa est, cur de *septimusdecimus, octavusdecimus, nonusdecimus*, magis dubitemus, quàm de *tertiusdecimus*. Nam Ciceronis est in Cluentianâ: *Sententia septimadecima accederet.* Plinii lib. x: *Namque octavodecimo die excludunt.* Et Taciti est lib. XIII Annal. *Cum nonodecimo ætatis anno Cæsar Octavius civilia bella sustinuerit.*

Exspectet fortasse aliquis hîc quoque nonnulla de erroribus, qui in gentilibus committuntur, quandoquidem Saturnius, in mediâ provocabulorum doctrinâ, tribus capitibus * de iis tractat. Verùm non quia ad provocabulum *cujus* respondetur *Arpinas*, aut *Corinthius*: iccirco hæc quoque provocabula dicenda sunt; non magis sanè, quàm provocabulum est *bonus*, aut *magnus*; quæ respondemus ad provocabula, *qualis*, & *quantus*. Quare iis contentus, quæ de Gentilibus in Nomine diximus, transeo nunc ad Participium.

* *lib. 5, cap. 17, 18, 19.*

CAPVT X.

De PARTICIPIO. *Definitio ejus, & ἔτυμον, atque ut à Stoicis appelletur. Qui primi à Nomine, & Verbo distinxerint. Quo respectu vel participium pronomini, vel pronomen participio, possit præponi. Angeli Decembrii error. Multa participiis similia, vera participia non sunt. Vt Verba participium habeant vel nullum, vel unum, vel duo, tria, aut quatuor. De significatione participiorum.* Volens, *pro eo, quod volumus; ut* evidens, *quod clarè videmus;* volvens, *quod volvitur. Participia passivæ vocis, sed activæ significationis. Neutra supini expertia, non item participii. Terminationibus tribus præteritorum additur quarta, VS purum. Refelluntur, qui* mortuus *participiis excludunt. Vti quoque, qui participium præteritum, & futurum in RVS, à posteriori, quàm priori supino, deducere maluerunt.*

PARTICIPIVM Comminiano apud Charisium definitur, *pars orationis cum tempore & casu.* Vbi, *cum tempore*, est, cum adsignificatione temporis. Nam nomen etiam tempus significat: ut *hora, dies, mensis, annus.* Sed hæc primaria ejus significatio est. At participium commune illud habet cum verbo, quòd tempus προσσημαίνει *, ut loquitur Philosophus περὶ ἑρμηνείας †. Quare clarior definitio erit: Participium est vox variabilis per casus, significans rem cum tempore. Nam cum verbo in eo convenit, quòd tempus consignificet: sed discrepat ab illo, quòd casibus varietur. Cum nomine commune habet, quòd varietur per casus: sed differt eo, quòd tempus adsignificet. Vt igitur mulus asini, & equæ; hinnus equi, & asinæ, unde generatur, participat indolem: ita hujus classis omnia, & nominis, & verbi, participant naturam: unde & meritò *participia* nominantur.

* adsignificat.

† de interpretatione.

Ex quibus etiam liquet, etsi Stoici non separent participium à nomine, aut verbo; sed, Prisciano teste, vocarint illud *nomen verbale*, vel *modum verbi casualem*: tamen juniores meritò distinxisse. Quorum primus fuit Trypho; eum secutus Apollonius, maximus Grammaticæ artis auctor: ut idem Priscianus de utroque testatur. Hæc naturæ convenientia cum nomine & verbo, fecit, ut Priscianus, qui ubique se Apollonium sequi profitetur, tertio de participio egerit loco; quartum verò pronomini adsignârit. Et sanè cùm pronomen alterius solùm obeat vices (nam ut nomen rei, ita pronomen nominis nota est) videri possit, vel omnibus debuisse orationis partibus postponi; vel ut sanè ob dignitatem particulis præponeretur, non tamen collocari potuisse ante participium, quod primò rem significat. Nos aliter hæc consideravimus. Nomini, & verbo, principem locum

locum adſignamus, quia omnium conſenſu præcipuæ ſunt orationis partes: particulis poſtremum, quia primariis famulantur. Medii ordinis ſunt pronomen, & participium; ex quibus, quo jure nomen præit verbo, eodem pronomen anteit participio. Nam pronomen nominis ſolùm vices obit: participium verò verbi ferè locum ſupplet. Nam uti dico, *Socrates philoſophatur*: ita aio, *Ille eſt philoſophatus*.

Participia omnia à verbis originem capiunt, ideóque participium non eſt *fretus*. Nam fallitur cum multi Angelus Decembrius, qui lib. III de Politia literaria, cap. XXVIII, id participium eſſe vult à *fruor*. Falluntur item omnes illi, qui participia faciunt, *præditus*, *prægnans*; multáque habitum ſignificantia, ut *pileatus*, *tunicatus*, *galeatus*, *chlamydatus*; aliáque id genus, ut *columnatus*, *virgatus*, &c. Auguſtinus Saturnius * ea vocat participialia: verùm, non quia ementiuntur participiorum naturam, participialia dici meruerunt: ſed illis ſolùm hoc nomen convenit, quæ è participiis in nomina tranſierunt. * *lib. 6. cap. 16.*

Sunt autem & quæ veniant à verbo, nec tamen participia ſint. Sic *ſolens*, quo uſus Plaut. Amph. † & Epidico ‡, nomen potiùs videtur. Idemque de *iratus*, *mœſtus*, & aliis quibuſdam, judicium eſto. † *Scenâ, qui me alter.* ‡ *Sc. Tamen.*

Porrò licet omnia participia oriantur à verbo: non tamen par omnium verborum fœcunditas, ſed quibuſdam nullum eſt participium: ut à *fio*, quod non magis *fiens* habet, quàm *fiendus*; etſi prius illud Diomedes probet. Quædam unicum habent; ut, *furo*, *furens*; *reor*, *ratus*. Aliqua duo; ut prope omnia activa, & paſſiva, ac maximam partem neutra, præter neutropaſſiva. Alia tria; ut, *gaudeo*, *gaudens*, *gaviſus*, *gaviſurus*: *proficiſcor*, *proficiſcens*, *profectus*, *profecturus*. Quædam quatuor; ut, *amplector*, *amplectens*, *amplexus*, *amplexurus*, *amplectendus*.

Et activorum quidem participia ἀναλόγως ſignificationem habent activam; paſſivorum participia, paſſivam; neutrorum, neutralem. Tamen participium *volens* paſſivè uſurpat Salluſtius lib. IV Hiſt. ubi *Volentia verba*, id eſt, *placentia* dixit, interprete Nonio. Sic *evidens* paſſivam habet ſignificationem. Etiam *volventia plauſtra* paſſivè uſus Maro. Et ſimilia quædam inferiùs adducemus; cum de præſenti participio paſſivorum diſſertabimus.

Contrà paſſivæ etiam vocis participia ſignificant actionem: ut *circumſpectus*, qui circumſpicit; *conſideratus*, qui conſiderat; *profuſus*, qui profundit; *cautus*, qui cavet; *tacitus*, qui tacet; *ſuetus*, qui ſuevit; ac par ratio in compoſitis, *adſuetus*, *conſuetus*, *inſuetus*. Similiaque *argutus*, *falſus*, *diſertus*. Cujuſmodi pleraque omnia nominum naturam induerunt.

Quodque neutra diximus ἀναλόγως habere ſignificationem neutralem, id etiam

id etiam locum habet in neutropassivis : ut sunt *solitus*, & *ausus*; quæ etsi terminationem habent passivorum, activam tamen retinent significationē.

Vulgò participium in *rus* à supino formant. Quædam tamen neutra supino destituuntur, non item participio. Vt *metuo, fileo, ambigo*, atque alia.

Maro XII Æn. *Nuncius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno*
Haut placitura refer.

* vers. 590. Ovid. XIII Met. * — *Non ut delubra, dieſque*
Des mihi ſacrificos, caliturāſque ignibus aras.

† vers. 777. Stat. VII Theb. † — *Haut vetito nudus jaciture ſepulchro.*

Nociturus qui hæc inter reponat, fallatur; non quia Latinè non dicatur (nam usurpat Tacitus I histor.) verùm quia & supinum in usu est. Iulii enim Cæsaris est lib. V belli Gallici : *Ipsi verò nihil nocitum iri.* Magis idoneum exemplum est *moriturus*. Item præteritum *mortuus*; quod ἀναλόγως *moritus* foret, si agnosceret supinum. Atque hinc liquet, tribus præteritorum terminationibus TVS, SVS, XVS, etiam quartam jungi debere : nempe VS purum. Nam falluntur, qui *mortuus* esse participium negant, cùm varietur per casus, & cum re tempus significet.

Participium præteritum, ac futurum in RVS, vulgò formari ajunt à posteriori supino : ut *amatus*, & *amaturus*, ab *amatu*; *dictus*, & *dicturus*, à *dictu*. Sed *secutus*, & *secuturus*, non sunt à *secutu* : quia deponentia carent posteriori supino. In causa est, quòd posterius supinum habeat significationem passivam. At deponentia, etiam in participio præterito, ac futuro

‡ universale, ac perpetuum. in RVS, activè significant. Quocirca ut præceptum esset καθολικὸν ‡, rectiùs dixissent, & præterita, & futura in *rus*, venire à supino priori. Ita *secutus*, & *secuturus*, sunt à *secutum*; *amplexus*, & *amplexurus*, ab *amplexum*. Quia autem utrumque hoc tempus à supino venit; eò quæ supino carent, fere etiam carent participiis, quæ inde formantur : uti diximus.

CAPVT XI.

Multa eorum, quæ deponentia vocantur, præterita in TVS passivè accepta. Participia in DVS sæpius officium significare. Interdum tamen non officium notare. sed aliquid futurum : eoque falli, qui participiorum numero eximunt.

SVpereſt particulatim dicamus de communibus, & deponentibus.

Ac communium quidem præsentia, futuráque in *rus*, significant actionem : ut *tuens*, & *tuiturus*. At futura in *dus* passionem notant : ut *tuendus*. Præterita autem utrumque : ut *tutus*.

Sola deponentium futura in *dus* notant passionem : ut *sequendus*. At tam præterita, quàm futura in *rus*, actionem signant : ut *secutus*, *secuturus*.

Nec

Nec tamen hæc perpetua sunt. Nam præterita in *tus*, aut *sus*, ut de iis priùs dicam, non rarò passionem significant: nempe quia communia olim fuerunt. Hujusmodi, inter alia, sunt, quæ literarum serie subjecimus.

Adeptus. Cicero in Catone: *Senectutem ut adipiscantur omnes optant: eandem accusant adeptam.* Ovid. IV Trist. el. VII:

Ne cadat, & multas palmas inhonestet adeptas.

Aggressus. Iustinus lib. VII: *Facillimis quibusque aggressis.* De bellis sermo.

Comitatus. Cic. II Catil. *Illud etiam molestè fero, quod ex urbe parum comitatus exierit.* Ovid. I de Arte:

— Populo per me comitata placebat.

Commentatus. Q. Cicero ad Tironem lib. XVI, epist. XXVI: *Diu & multis lucubrationibus commentatâ oratione.*

Commentus. Ovid. VI Met. fab. VII:

Dat gemitus fictos, commentáque funera narrat.

Conatus. Livius lib. XXXIV: *Ne literæ interceptæ conata palam facerent.* hoc est, tentata.

Confessus. Cicero V Verr. *Confessa res, & manifesta.*

Consolatus. Iustinus lib. XXII: *Sic consolatis militibus, universas naves incendi jubet.*

Deprecatus. Idem lib. VIII: *Deprecati belli promissio.*

Despicatus. Terent. Eun. Act. II, sc. III:

— Illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent despicatam. —

Eblanditus. Vt *eblanditæ preces*, apud Plin. in Panegyrico.

Execratus. Horat. Epod. od. XVI:

Eamus omnis execrata civitas.

Exsecutus. Iustinus lib. VII: *Brevi tempore, exsecuto regis imperio.*

Exorsus. Virgil. X Æn. *— Sua cuique exorsa laborem,*
Fortunamque ferent.

Interpretatus. Cic. lib. II de Legg. *Vesta quasi focus Vrbis, ut Græco nomine est appellata: quod nos prope idem Græcum interpretatum nomen tenemus.*

Lamentatus. Silius lib. XIII:

— Quàm sunt tua fata per Vrbem
Lamentata diu!

Largitus passivè accipi, ait Robertus Stephanus, apud Plinium lib. XVII, cap. XI. Vbi ille, *Mago ante annum præfodere scrobes jubet, ut solem pluviásque combibant: aut si id conditio largita non sit, ignes in medio fieri ante menses duos, nec nisi post imbres in his seri.* Locum integrum appositum, ut pareat omnino accipi activè. Sed Sallustium passivè dicere *dilargitus*, ostendimus alibi *.

* lib. 3 de Analog. cap. 6.

Machinatus quandoque ſumi paſſivè, probant iſtoc Livii lib. XXIV, in deſcriptione obſidionis Syracuſanæ: *Turres contabulatas, machinatáque alia, quatiendis muris portabant.* Quomodo & Calepinus legit. Sed in melioribus libris eſt, *machinamentáque.*

Menſus. Cic. lib. II de Nat. Deor. *Spatia menſa, quia conficiunt curſus Lunæ, menſes vocantur.*

Mentitus. Cicero ibidem: *Mentita, & falſa, plenáque erroris.*

Mercatus. Plin. lib. XXXVII, cap. II: *Alius hic furor, H-S C L. M. trullam unam non ante multos annos mercatam à matre familias, nec divite.* Scio, eſſe in aliquibus, *mercatâ matrefamilias.* Sed optimi quique, ac prope omnes, vel habent, ut retuli: vel, ut eſt in veteri Parmenſi *, *Trulla una mercata à matrefamilias.*

* an. 1476.

Meritus. Plin. lib. VII, cap. XXVIII: *Quas Trebia, Ticinuſque, aut Thraſymenus, civicas dedere? quæ Cannis corona merita?*

Opinatus. Cic. I Academ. Quæſt. *Improviſa, nec opinata nobis.* Imò compoſitum *inopinatus* nunquam aliter ſumitur.

Pactus. Horatius lib. III, od. III:

--- Ex quo deſtituit Deos
Mercede pactâ Laomedon.

Sic *pacta conventa*, ſine copula, apud Cic. lib. II de Orat. & apud Iuriſconſultos paſſim: atque interdum cum copula; ut apud Cic. pro Cæcina: *Aut pacti & conventi formula.* Et Sen. de Benef. cap. XV: *Nec pacta conventáque impreſſis ſignis cuſtodirentur.* Eſtque inſcriptio, *de pactis & conventis*, apud Paullum lib. I Sentent. Tit. I.

Pollicitus. Ovid. I de Arte:

Pollicitis dives quilibet eſſe poteſt.

Profeſſus. Ovidius lib. III Am. el. XIII:

Solíque deformem culpa profeſſa facit.

Seneca Medeâ: *Profeſſa perdunt odia vindictæ locum.*

Teſtatus. Cic. II Verr. *Res ita notas, ita teſtatas.* Plin. lib. VIII, cap. XI: *Actis populi Rom. teſtatum.*

† *ap.* 6. Præter iſta, quæ jam vidimus, (quorum aliqua ſuperiori etiam libro † allata, ſed nunc aliis firmata teſtibus) multò quoque plurima ſunt, quæ nunc omiſimus; idque non aliâ de cauſſâ, quàm ne actum ageremus. Nam ſufficere poſſe arbitror, quæ de participiis hiſce expoſuimus; cum in deponentibus paſſivè acceptis verſaremur. Vbi oſtenſum nobis, paſſivè etiam inveniri, *abominatus, adminiculatus, adortus, adulatus, aggreſſus, amplexus, arbitratus, architectatus, auxiliatus, blanditus, carnificatus, cavillatus, complexus, conſecutus, dignatus, mentitus, enixus, fruſtratus, furatus, hortatus*, cum compoſitis *adhortatus*,

hortatus, exhortatus; jaculatus, molitus, sive compositum *immolitus, meditatus, metatus, moderatus, modulatus, nactus, orsus, percontatus, populatus, stipulatus,* sive *instipulatus, velificatus,* nisi hoc à *velifico* esse malis, *veneratus, usus* cum composito *abusus.*

Est verò ubi simplex quidem activè semper accipiatur : compositum autem semper passivè. Fit hoc in *ultus,* & *inultus.* Quod videas etiam usu venire in neutris. Nam *ausus* activum est ; *inausus,* passivum.

De præteritis satis. Futura in DVS passivè accipi solere, planè est pervulgatum. Hujusmodi sunt *ulciscendus* *, *obsequendus* †, *adipiscendus* ‡, *precandus* *, & plurima id genus, quibus propterea non insistam. Sed magis hoc insolens in iis, quæ non tam activam, quàm neutralem, sive absolutam significationem habent. Quomodo Paullus L. XIV. D. de injuriis, ait, *Cum de jure finiendo agatur.* Et Vlpianus L. XXXIII. De rebus auctoritate judicis possidendis, vel vendendis : *Si pupillus ex contractu suo non defendatur, ideoque bona ejus creditores possidere cœperint : diminutio ex his bonis fieri debet, vescendi pupilli caussâ.* Hoc est, alendi.

* *Perc. Latro declamat. in Catil.*
† *Gell. lib. 1, cap. 13.*
‡ *idem lib. 18.*
* *Auson. Ephemeride.*

Verùm, quæ hac de re diximus, plane alîus sint loci, si illa in DVS participia non sunt ; uti quorundam est sententia ; qui nec ratione destitui videntur. Nam censent, istiusmodi potiùs esse nomina, eò quòd non tam tempus significent, sive præsens, sive futurum ; quàm officium ac necessitatem. Nec mediocriter illud sententiam eorum juvat, quòd exponantur per *debet,* aut *oportet.* Ita dixit Cicero pro Fonteio : *Orandus erit nobis amicus meus Pletorius.* Et eâdem : *Si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit C. Marius.* Longè verò clarissimè id perspicere est ex illo magistri Herenniani loco lib. III : *Justitiæ partibus utemur, si aut innocentum, aut supplicum dicemus misereri oportere : si ostendemus, bene merentibus gratiam referri convenire : si demonstrabimus, ulcisci male meritos oportere : si fidem magnopere censebimus conservandam : si leges & mores civitatis egregiè dicemus servari oportere : si societates atque amicitias studiosè dicemus coli convenire : si quod jus in parentes, Deos, patriam, natura comparavit, id religiosè colendum demonstrabimus : si hospitia, clientelas, cognationes, affinitates, castè colendas esse dicemus : si nec prece, nec pretio, nec gratiâ, nec periculo, nec simultate, à viâ rectâ ostendemus deduci oportere : si dicemus, in omnibus jus æquabile statui convenire.* Ex hoc loco, vel cæco pareat, illa in DVS significare officium. Quis autem nescit, participia necessariò significare tempus ? Quare, quæ in DVS desinunt, videri possint nomina potiùs esse, quàm participia. Sensit hoc Augustinus Saturnius lib. VI, cap. ult. item præstantis judicii vir, Emmanuel Alvarus, extremo cap. de Constructione gerundiorum. Sunt tamen, quæ scrupulum injiciant. Nam quid si dicamus, ita officium signare, ut simul notent tempus futurum ?

Accedit, quòd officium non significatur illo Ciceronis pro Sexto Roscio Amerino: *Quomodo occidit? ipse percussit, an aliis occidendum dedit?* Adhæc dici nequit, officium tum notari, quando vel præsens liquidò indicant; cujusmodi aliquammulta inferiùs commemorabimus: vel futurum, ut cùm Gellius ait lib. III, cap. X: *Ad homines quoque nascendos.* Pro quo Porcius Latro in declamatione suâ *nascituros* dixit. Video esse, qui * Gellianum illud respuat, ut propè barbarum. Sed Gellius nihil dixisset sine veterum auctoritate: ut sciunt, qui subacto sunt in istis judicio. Et Varro prior usus, imò & Silius. Denique liquet ex gerundiis: ut hoc ejusdem Gellii lib. XVIII, cap. VI: *Nomine non adepto jam, sed cum spe, & omine jam adipiscendi.* Quid apertius, quàm *adipiscendus*, hic futuri esse temporis; nec significare, quid fieri oporteret, sed quid fore speraretur? Aliáque ejus generis apud alios invenias. Quare non possum penitùs rejicere sententiam veterum Grammaticorum, qui hæc participia faciunt: uti & doctissimus Fabius, qui lib. IX, cap. III, *gerendum* disertim *participium* appellat.

* *Red. Cocl. Grammatic. problem. cap. 43.*

CAPVT XII.

De participiis anomalorum, & defectivorum. Ens *quis veterum dixerit.* Præsens *utrùm à* præ *sit, an* præs. *Vnde prius S in* Absens. Fiens, *aut* fiendus, *an dicatur.* Iens. *Phocas male ita dici negabat.* Meminens. Osus.

DE participiis verborum, quæ ἀναλόγως, atque integrè declinantur, hactenus vidimus. Nunc accedamus ad ea, quæ veniunt ab anomalis & defectivis.

Ab *eram* Iulius Cæsar in libris de Analogia non incongruè protulit *ens*; ut Priscianus ait in duovigesimo. Syllaba ultima, uti in aliis, mutatur in N S. Sed hoc si est, unde S in *præsens*, & *absens?* De priori ratio videtur esse in proclivi. Nempe ut conflatum dicatur, non ex *præ*; sed ex *præs*, & *ens.* Nam ait Festus, *prædem* dici, quòd interrogatus à populo, num *præs* esset, responderet *præs*, supple *sum.* Itaque *præesse* antiquitus significabat præsentem esse, παρεῖναι: quâ de re plura Scaliger ad Festum. Vnde autem S in altero illo compositio? An putandum, esse ex *Abs*, & *ens?* At hoc si foret, in secundâ, tertiâque, *abses*, & *abfest*, pro *abes*, & *abest*, diceretur. Quid si ergo potiùs statuamus, ab *esum*, (quomodo, Varrone teste †, antiqui pro *sum* efferebunt) fuisse priùs *esens*, atque ut κατ' ἀφαίρεσιν pro *esum* dixere *sum*, ita ab *esens* fecisse *sens*; tandem etiam sibilum abjecisse; sed eum tamen remansisse in compositis, *præsens*, *absens?* Nunc quidem nihil verisimilius occurrit.

† *lib. 2, de Analogia.*

Fio participio destituitur. Nam *fiens* non arbitror inveniri; *factus* verò est à

est à *facior*; quo usus Nigidius Comm. XIX *: *Id quod est hujusmodi facitur. Fiendus* quoque barbarum. Nam apud Plinium lib. XXIX (ut Saturnius † monuit) ex codice antiquo legi debet: *Quæ ut unà cremari possit, minutim findenda est.* non *fienda.*

* apud Non. in Facitur.
† lib. 6, cap. 5.

Sed unde *iens?* ab *ibam* esse non potest. nam ut à *serviebam*, *bam* in *ns* mutato, est *serviens:* sic ab *ibam*, verso *bam* in *ns*, foret *ins.* Imò unde ipsum *ibam?* Nam ne unica quidem hic litera est verbi principalis *Eo.* Quod si ἀναλογίαν spectemus, ut à *servio*, pro *o* recepto *bam*, vel *ebam*, dixere *servibam*, & *serviebam:* ita ab *eo*, pro *o* posito *bam*, vel *ebam*, fuerit *ebam*, vel *eebam.* Mihi sic videtur, ut Græci ab ἴω fecere εἶω, inde εἶμι, ac futurum εἴσομαι, *ibo:* sic Latinos quoque formare imperfectum, ac participium, ab *eio.* Vnde ἀναλόγως est *eibam*, & per ἀφαίρεσιν *ibam:* porrò ab *eibam* esset *eins*, pro quo κατὰ μετάθεσιν dictum *iens*, idque propterea, ut simile, non formatione quidem, sed exitu tamen, aliorum esset participiorum: qualia *faciens*, *veniens*, cæteráque id genus.

Verùm de *iens* repugnat nobis Phocas, qui id participium respuit. Adversus eum ad partes vocabimus optimum omnium patronum, Marcum dico Tullium: cujus est illud epist. IX, lib. IV ad Att. *Ante diem quartum Kalen. Majas, iens in Pompejanum, bene manè hæc scripsi.* Et lib. XVI, epist. primâ: *Nonis Quinctilibus veni in Puteolanum. Postridie iens ad Brutum in Nesidem, hæc scripsi.*

A defectivo *memini* dixere *meminens:* cujus caussâ est, quòd *memini* non minùs præsens, quàm præteritum, signet: ut observat Priscianus in XI. Vbi & eo usum docet Livium in Erotopægniois, his verbis: *Meminens Varro corde volutat.* Vsi quoque Ausonius, & alii; ut suprà ostendimus.

Ab *odi* dicitur, & *osus*, & *osurus.* Plautus Amphitr. Act. III, sc. II:

Inimicos semper osa sum obtuerier.

Festus †: *Osi sunt, ab Audio* (*ab Odio*, rectè est in schedis Pomponii Lætí) *declinâsse antiquos, testis est C. Gracchus in eâ, quæ est de lege Minuciâ, cum ait: Mirum si quid iis injuriæ fit? semper eos osi sunt. Quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, cùm dicitur perosi.* Gellius lib. IV, cap. VIII: *Osusque cum morum caussâ fuit.* Idem lib. I, cap. III: *Hac*, inquit, *fini ames, tanquam fortè fortunâ osurus.* Ab *osus* remansit non modò *perosus*, sed etiam *exosus*; quod activè sumitur, cùm jungitur accusativo: passivè, cùm dativo; ut apud Gellium lib. II, cap. XVIII: *Diis exosos.*

† in Osi.

CAPVT XIII.

De participiis, quæ orta ab impersonalibus, quadripartitò actum: puta de præsentibus in ns; *futuris in* rus; *præteritis in* tus, sus, xus; *& futuris in* dus. Pœniturum. Placendus. *Multa participia præterita oriri ab impersonalibus, quæ perperam venire credantur ab integris. Lævius corrigitur. Appulejus emendatus.* Sol occasus. *Sosipatri error.* Properor. Regnor. Senecta membra, & ætas. Successa bona. *Lambinus, & Stephanus, refutantur. Palmerius trifariam refellitur. Participia in* dus *ab impersonalibus progenita.* Navis navigandа. Pereundus.

VEniamus ad participiorum illa, quæ ab impersonalibus gignuntur. Nam cùm & impersonalia sint inter defectiva; proximus sanè hîc iis locus debetur.

Prima terminatio est præsentium in NS; ut *pœnitens*, quod crebrum: *pudens*, apud Horat. in Arte:

Cur nescire pudens, prævè, quàm discere, malo?

* *act. 1, sc. 1.* Ac similiter, *animi pudentis signum*, apud Ter. Heaut. * Nisi malis, ex participio in nomen degenerâsse; ut *libens* à *libet*.

Altera terminatio est futurorum in RVS: ut apud Cic. lib. 11 ad Att. epist. 1: *Nihilo magis ei liciturum esse plebeio, quàm similibus ejus, me consule, patriciis esset licitum.* Plin. lib. xxxvi, cap. xv: *Cum puderet vivos, tanquam puditurum esset exstinctos.* Fabius quoque, lib. ix, cap. iii, indicat, Sallustium scripsisse, *pœniturum*, pro, *pœnitentiam acturum*. Analogia tamen requirat, *pœnituturum*. Et suspicor ita scripsisse Sallustium, Fabiumque. De *præstat, constat, vacat, evenit, convenit*, & similibus, minùs mirum; quia propriè impersonalia non sunt, utcunque absolutè interdum in tertia inveniantur persona. Cujusmodi cùm participium obtinent in RVS, etiam habent futurum in infinitivo. Terentius Hecyrâ Act. iv, Sc. iv:

Nunc, cùm ejus alienum esse à me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac arbitrer;
Quamobrem reducam?

Præterita exeunt in TVM, SVM, vel XVM: atque alia quidem veniunt ab activæ, alia à passivæ vocis impersonalibus. Activæ, ut, est *miseritum*, vel *misertum, pertæsum, libitum, licitum*, & similia. Cicero pro Sex. Roscio: *Id quod postea, si per vos, judices, licitum erit, aperietur.* Idem ii de Legg. *Libitum est vobis, me ad hoc impellere.* Virgilius Æneidos iv.:

Si non pertæsum thalami, tædæque, fuisset. Et v:
Huic trade, amissis superant qui navibus, & quos

Pertæsum

Pertæsum magni incepti rerúmque tuarum est.

Claudius Quadrigarius annali primo * : *Id subitò perdolitum est cuidam T. Manlio.* Statius lib. VII Thebaidos : * apud Gell. lib. 9, cap. 13.

Nec pigitum parvosque lares, humilésque subire.

Appulejus in Apolog. *Nonne vos puditum est, hæc crimina tali viro objectare?*

Imprimis verò hujusmodi præterita veniunt ab impersonalibus passivæ vocis. Vt à *pugnatur, pugnatum est* ; à *curritur, cursum est* ; & similia. Quædam & à deponentibus ; ut, *veritum est.* Cic. lib. II de Fin. *Primùm Aristippi, Cyrenaicorumque omnium ; quos non est veritum in ea voluptate, quæ maximâ dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere.*

Supersunt participia impersonalium, in DVS terminata : quæ similiter vel sunt à voce activa, vel passiva. Ab activâ, ut à *pudet, pudendus* ; à *piget, pigendus.* Cic. de Clar. Orat. *Induci ad pudendum, ad pigendum.* Ovid. epist. Didûs ad Æn. — *Nullâ parte pigendus erit.*

Et quid mirum, sic dici, cùm & *puditum*, & *pigitum*, dicatur? Similiter à *placet* est *placitus*, & *placendus.* Plautus Trinummo Act. V, sc. II :

Si illa tibi placet, placenda dos quoque est, quàm dat tibi.

Porrò longè plurima sunt participia vocis passivæ, quæ vulgo quidem creduntur à verbis integris descendere, cùm revera oriantur ab impersonalibus. Participia ejusmodi partim in TVS desinunt, partim in DVS. Illorum in TVS alia veniunt ab impersonalibus usitatis, alia inusitatis. Prioris generis sunt *cessatus, erratus, conspiratus.* Quæ non possunt esse ab integris verbis. Nec enim dicitur, *cessor, error, conspiror.* Sed in usu sunt, *cessatur, erratur, conspiratur* : unde participia, *cessatus, erratus, conspiratus* ; indéque præteritorum circumlocutio, *cessatum est, erratum fuit, conspiratum fuerat.* At *obsolescitur* non est in usu : unde tamen participium *obsoletus.* Nec ab *occido*, mediâ correptâ, dicimus *occiditur* : attamen hinc, *occasus.* Vtriusque generis participiorum in TVS, vel SVS, pluscula congessi, juxta seriem literarum.

Adultus. Vt *virgò adulta*, quæ adolevit, apud Tullium in Clar. Orat. & ibidem, *Iam adultis Athenis.* Petronius : — *Non Solis adulti*

Mansuescit radiis, non verni temporis aurâ.

Vbi *adulti* rectè interpretantur *meridiani* : quomodo & Sidonius loquitur lib. IV, ep. VIII.

Antecessus. Vt apud Senecam epist. CXIX : *Bene credi tibi scio : itaque in antecessum dabo.* Et epist. VII : *In antecessum accipe.* Ac fortasse apud Petronium : *Vbi antecessa latrocinia didicistis?* Quomodo legendum Scoppius in Verisimilibus docet.

Cessatus. Ovid. IV Fast.

Largáque

Largáque provênit cessatis messis in arvis,
Et vix congestas area cepit opes.

Concretus. Cic. III de Nat. Deor. *Corpus concretum ex elementis.* Gell. lib. XII, cap. I : *Cujus ex sanguine concretus homo & coalitus sit.* πηκτόμενος.

Conspiratus. Suet. in Iul. c. LXXXII : *Assidentem conspirati specie officii circumsteterunt.*

Decretus, ut *concretus.* Livius, prout vulgò apud Priscianum vocatur, vel potiùs Lævius, ut est in MSo nostro, lib. III Erotopægniôn : *Nocte diéque decretum, & auctum.* Quomodo nec idem refugisset, *Lunâ decretâ :* vel, *ostreis decretis.*

Decessus, ὁ ἀναχωρήσας. Ita apud Priscianum Cæcilius, ut est in vett. libb. sive potius Cælius, in IV Histor. *Custodibus discessis, multi interficiuntur.*

Decursus. Lucretius lib. III :

— *Decursô limine vitæ.*

Solinus cap. XLVI : *Tenuatur, cùm, jam Leone decursô, ad extima Virginis curricula facit transitum.*

Defectus. M. Seneca Suasoriâ pro Cicerone : *Quippe non satiatus modò* (Antonius) *cædendis civibus, sed defectus quoque.* Quinctilianus lib. III, cap. VIII : *Aquâ, ciboque defecti.* Seneca Hippolyto Act. II :

— *Vadit incerto pede*
Iam viribus defecta.

Deflagratus. Ennius apud Cic. III Tuscul.

Fana flammâ deflagrata : tosti alti stant parietes.

Emeritus. Vt, *Emeritus mules*, apud Lucanum in primo. *Emeritam puppim*, Martiali lib. X, ep. LXXXV, hoc est, jam carie ac vetustate fatiscentem.

Emersus. Cic. in Vatin. *E cœno emersus.*

Erratus. Vt apud Maronem Ecl. I, *Pererratis finibus :* III Æn. *Errata litora.* Vbi Servius, *Participium sine verbo.* Ovid. III Fast.

Protinus erratis læti vescuntur in agris.

Evasus. Liv. lib. XXII : *Exercitum cæsum, evasumquè se esse.*

Excretus. Virgil. III Georg.

— *Excretos prohibent à matribus hœdos.*

Exoletus. Liv. lib. XXVII : *Exoleta annalium vetustate exempla.*

Festinatus. Vt, *Mors festinata*, apud Tacitum in vita Agricolæ : *Festinatis honoribus*, apud Plin. in Panegyr. *Maturitatem festinatam*, Quinctiliano in procœmio lib. VI.

* apud Prisc. *Interitus*, ἀναιρεθείς. Claudius Quadrigarius * : *Pugnâ acriter commissâ, multis utrimque interitis.*

Inveteratus. Vt *inveterata querela*, Ciceroni in Lælio.

Laboratus.

Laboratus. Maro 11 Æn. *Arte laboratæ vestes.*

Nuptus: ut passim *nova nupta*: & apud Plautum Casin. *Novus nuptus.*

Obitus. Livius, sive potiùs Lævius (prout in chirographis nostris est) in Protesilao *: *Cupidùs miserulo obito.* Sive potiùs, *Cupidùs obito miserulo.* * apud Priscianum lib. 9.

Vt sit jambicus dimeter. Quales iidem ex Laodamia Livii, vel potiùs Lævii, adducta †: — *Aut*
Nunc quæpiam alia te Ilio,
Asiatico ornatu affluens,
Aut Sardiano ac Lydio
Fulgens decore, & gloriâ,
Pellicuit. † à Prisciano lib. 10.

Sic in numeros redigendi hi versus, *Ilio* etiam rescripto, pro *illo*: ut optimè vidit maximus, nec sine laude nominandus, Hugo Grotius. Cæterùm participium *obitus*, crebrum imprimis, cùm *morte obitâ* dicitur. Vt apud Lucretium gemino in loco *:
Morte obitâ quorum tellus amplectitur ossa. * lib. 1. v. 135. & lib. 4, v. 735.

Item Maronem in x:
Morte obitâ quales fama est volitare figuras.

Imò Cicero ipse pro Sextio: *Quos à majoribus nostris morte obitâ positos in illo loco videtis.* Est & Appuleji de Mundo: *Diis sacrificatur, geniis ministratur, obitis libatione perfunditur.* In vulgatis est, *aliis libatione p.* sed corruptè. proximè ad veram lectionem accedit MS. ubi est *obiis libatione p.* Vnde *obitis* restituendum: quomodo idem eopse libro dixit: *Sors nascentium, obitorum loco pullulat.* Vbi Aristoteles, vel alius, quem Appulejus vertit: αἱ μὲν γενέσεις ἀναπληροῦσι τὰς φοράς: sive potiùs, prout Stobæus citat, ἀναπλοῦσι τὰς φθορὰς, quod est, *compensat obitus.*

Obsoletus. Vt *obsoletum amiculum*, apud Curtium lib. vi. Sic autem vocatur, quo quis ab longo tempore uti solet. Vt hoc quoque ostendat, potiùs esse à *soleo*, quàm ab *oleo*: de quo suprà ‡ diximus. ‡ lib. 3 de analogia, cap. 23.

Occasus, ὁ δύσις. Leges XII Tabb. *Sol occasus suprema tempestas esto.* Etsi pro eo *Solis occasu* legere sit lib. VI Varronis, etiam in editione Rom. Antonii Augustini. Plautus Epid. act. II, sc. I: *Ante solem occasum.* Claudius Quadrigarius in primo Annali †: *Sole occaso.* Lucilius in secundo: † apud Gell.
— *Quæ horis sublata duabus*
Omnia sunt Sole occaso, ductóque.

Quem versum ita Franciscus Duza non incommodè supplebat,
— *Sole occaso, obductóque tenebris.*

Satis verò mirari nequeo, quid in mentem venerit doctissimo Sosipatro, ut libro III scriberet: *Quædam nomina manent; ut, Occasus Solis. Nam*

dici non poteſt, Sol occaſus, δύσις ὁ ἥλιος. Quanto aliter Gellius lib. XVII, cap. 11. *SOLE*, inquit, *OCCASO, non inſuavi venuſtate eſt; ſiquis autem habeat non ſordidam, nec proculcatam.* Nec tamen iis accedo, qui exiſtimant, ſimilia eſſe, *ſol occaſus*, & *ſol meridies.* Nam *occaſus* eſt adjectivum, *ὁ δύσις, quia occidit:* quaſi dicas, *ſol decurſus:* ut ſimile ſit ac *ſol exortus*, vel *ſol adultus*, pro meridiano, apud Petronium. Plinius tamen, Gelliuſque *, nec refugiſſe dicuntur †, *Sol meridies:* indéque colligunt, non ſolùm dici poſſe, *à ſole occaſo*; verùm etiam *à ſole occaſu.* Sed de eo alibi dicemus. Nunc hoc agamus, hoc eſt, de ſolis Participiis videamus.

* *lib. 3, cap. 2.*
† *Lipſ. lib. 2. Elect. cap. 3.*

Potus & activum, & paſſivum eſt. Verùm *appotus* ſemper activè, vel neutraliter; *epotus* ſemper paſſivè accipitur.

Properatus. Vt *ſtylus properatus*, apud Quinctilianum lib. X, cap. III. At de iſto quid mirum? quando & Plinius in Panegyrico ait: *Hinc porticus, hinc delubra, occultâ celeritate properantur.*

Redundatus. Ovid. III Triſt. el. X:

Sive redundatas flumine cogit aquas.

Et VI Faſt.

Amne redundatis foſſa madebit aquis. hoc eſt, refuſis.

Repugnatus quoque huc refertur, propter Maronis illud VI Æn.

— Regnata per arva
Saturno quondam —.

Cui geminum, *regnata terra*, apud Ovidium lib. IV Ponticorum, eleg. XV. Nec mirandum, cùm & *regnatur* dicatur. Tacitus lib. I Hiſtor. *Neque enim hic, ut in exteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus.*

Requietus. Columella lib. II, cap. IX: *Vicibus amorum requietum volunt arvum.* Seneca de Tranquill. cap. XV: *Danda eſt remiſſio animis: meliores, acrioreſque, requieti ſurgent.*

Senectus, ὁ γηράσκων, à ſeneo; quo uſus Catullus, carm. in phaſelum. Salluſt. in IV Hiſtor. *Omnes, quibus ſenecto corpore animus militaris erat.* Sic *ſenecta membra*, apud Lucretium lib. III; & *ſenecta ætas*, lib. V, & Plaut. Amphitr. act. IV, ſc. II.

Succeſſus. Cicero filius lib. XVI, epiſt. XXI, ad Tir. *Nam cùm omnia meâ cauſſâ velles mihi ſucceſſa, tum etiam tuâ.* More ſuo facit Lambinus, cùm præterit verba iſthæc, *mihi ſucceſſa*: quæ meritò retinuit Manutius. Improvidè quoque hæc verba in Pſeudocicerone † ſuo damnat Henricus Stephanus; ubi ita ſcribit: *Ne Latinum quidem eſſe crediderim ſermonem, ſi hæc addantur.* Quippe ita quoque locutus, ſive Plautus, ſive incertus, ſed antiquus auctor prologi, qui præmittitur Plauti Pſeudolo. Ejus eſt:

† *pag. 233.*

Hos fugitáſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.

Tutubatus.

Titubatus. Maro VI Æn. — *Vestigia pressa*
Haut tenuit titubata solo.

Triumphatus, ut apud Mar. *triumphatæ* * *gentes*, &, *triumphata* † *Corinthus.* * 3 Georg. † 6 Æn.
Taciti quoque est, *Triumphati magis, quàm victi Germani.*

Vigilatus. Ovid. I de Arte:

Attenuant juvenum vigilatæ corpora noctes.

Eodemque à fonte & alterum participium. Quinctilianus lib. XI, cap. III: *Et vigilandæ noctes, & fuligo lucubrationum bibenda.*

Paratio compositi *evigilo.* Cicero ad Att. lib. IX, epist. XIV: *At quàm honesta, at quàm expedita tua consilia! quàm evigilata tuis cogitationibus, quà itineris, quà navigationis!* Sive, ut Lambinus mavult, *Quàm evigilatæ tuæ cogitationes!* Sed prius est in omnibus MSSis.

Miretur fortasse aliquis, à nobis præteritum esse *adventus*, pro eo, qui advenit: quomodo usi Terentius, & Sallustius; si fides Palmerio in Spicilegiis *, Cujus iccirco sententiam nunc paullo accuratiùs examinabimus. Ac geminum quidē Terentii locum adducit. Prior est Andr. Act. V, sc. II: * Tom. 4 suæ Critica pag. 652.

Ego commodiorem hominem adventum ad tempus non vidi.

Sed præverbium *ad* abest ab optimis MSSis, ut Rivius quoque testis. Nec in meis chirographis, uno excepto, reperio. Eoque omnino sic legi ac distingui oportet:

Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.

Quin & legit ita jam olim Donatus, ut hæc ejus verba ostendunt: *Potest & commodus esse quis, & alieno tempore supervenire potest. Et commodum in homine est: sed & opportunus malum etiam adventum habere potest. Nam commodum in homine est; adventus in facto est; tempus in opportunitate facti. Commodiorem hominem, adventum, tempus, σύλληψις.* Alter Comici locus est Phorm. Act. I, sc. III:

Adeon' rem rediisse, ut qui mihi consultum optumè velit esse,
Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?

Vbi *ejus adventi* interpretatur, patris qui advenit. Sed *adventi* est substantivum; poniturque more antiquo, pro *adventûs.* Imò in plerisque libb. *adventûs* legitur. Sed rectum esse *adventi*, fidem fecerit vetus interpres, his verbis: *Sic veteres genitivo casu proferebant.* Et post pauca: *Multipliciter declinatur, & adventi, & adventus. Sic & in Andria* †: *Nihil ornati, & tumulti.* † Act. 2, sc. 2.
Credo, notationem unam esse ab Helenio Acrone, (quem in Terentium esse commentatum, Charisius nobis testis) alteram ab Donato. Nihil enim attinebat bis idem dici. Atque alibi quoque hoc fieri observo: ut commentarius ille non solius sit Donati, sed ex eo, & alio interprete, consarcinatus. Interea hæc ostendunt, *adventi* non participiū esse, sed nomen.

Præterea à Palmerio adfertur Salluſtii locus in Iugurthinâ, ubi ſermo de Capſâ, Marii inſidiis interceptâ: *Dein tertia multò antè lucem adventam pervenit in locum tumuloſum ab Capſâ non amplius duûm milium intervallo.* Sic enim exiſtimat, Salluſtium ſcripſiſſe, contra omnium, & MSSorum, & excuſorum fidem: atque id cenſet leviſſimo impulſus argumento. Nempe non alio, quàm quia in Colonienſi ſimpliciter eſſet, *ante lucem*; in aliis, *ante lucem advenientem.* Nos verò in noſtris MSSis reperimus, *multò antè lucis adventum.* Ac ſic quoque editiones veteres *, & recentes, ex MSSorum fide doctiſſimorum hominum induſtriâ recenſitæ: ut, quin ea germana ſit ſcriptura, minimè debeat dubitari.

* *in Ms Mediolanenſi anni 1508, a Pompeio Læto, & Hyacintho Arpinate cæſigata.*

Quemadmodum autem ab imperſonalibus in TVR multa veniunt participia in TVS, vel SVS, quæ ab integris neutris vel abſolutis proficiſci exiſtimantur: ita quoque non à verbis integris, uti traditur vulgò, ſed ab imperſonalibus vocis paſſivæ, deſcendunt participia compluria in DVS. Nec enim dicitur *juror*, vel *vigilor*, vel *audeor*: ſed in uſu ſunt imperſonalia, *juratur, vigilatur, audetur:* unde ut præterita *juratus, vigilatus, auſus*; ſic futura, *jurandus, vigilandus, audendus.* Horat. ad Auguſtum lib. 11 epiſt.

Iurandaſque tuum per nomen ponimus aras.

Tibullus lib. 1, eleg. 11:

— Cum fletu nox vigilanda venit.

Livius de Annibale: *Nullâ re, quæ agenda audendáque magno futuro duci eſſet, prætermiſſa.* Similiaque Catullo, *nox dormienda:* Ovidio, *vir carendus, pœna dolenda:* Perſio, *olla cœnanda:* Tacito †, *exeundi ordinis jus:* ubi perperam aliqui, *exuendi:* Gellio ‡, *ad deſinendam ſeditionem.* Item *horrendus, pavendus, tremendus, erubeſcendus*, & alia ejus monetæ. Apud Iuriſconſultos quoque à *navigatur, navigandus* dixit Vlpianus. Vt, *Qui navis navigandæ cauſſâ in nave ſunt.* L. 1. § 1. D. de exercitoria: & L. 1 §. 2. D. nautæ, caupones. Fortaſſe & quemadmodum ab *itur* eſt *eundus*, ita à *periur* eſt *perundus.* Plautus Epid. Act. 1, ſc. 1:

† 11 *Annal.*

‡ *lib. 2, cap. 12.*

--- Puppis
Pereunda eſt probè.

Vt vulgati habent codices. Sed valde eò inclinat animus, ut iis aſſentiam, qui corrigunt: *Pupis*, hoc eſt, pueris, ſive ſervulis, *pereundum eſt probè:* quaſi dicas, de tergo eorum actum eſſe.

CAPVT

CAPVT XIV.

Participia in NS usurpata in significatione temporis præteriti. Vetus Novi fœderis interpres ab Humfredi, atque aliorum reprehensione vindicatus. Eadem participia in NS sumta in significatione præsentis passivi. Diomedis locus emendatus. Participia in TVS, SVS, aut XVS, in eâdem passivi præsentis significatione. Nonii error super voce Torti. *Item participia in DVS similiter accepta. Ennii locus apud Varronem correctus. Scaligeri emendatio improbata. Participia in DVS sæpius significare officium. Esse nihilominus ea participia potiùs, quàm nomina, contra Saturnium, atque alios, ostensum.*

EX iis, quæ hactenus diximus, cognoscere fuit, & activæ verborum formæ, & passivæ, duplex plurimùm esse participium: activæ quidem præsens in NS, & futurum in RVS: passivæ, præteritum in TVS, SVS, XVS, & futurum in DVS. At constat, Græcos aliud præterea tempus habere in participiis, & activis, & passivis. In activis quidem præteritum, ut τετυφὼς: in passivis autem præsens, ut τυπτόμενος. Hinc quæstio exsurgit, quomodo Latini efferant hæc Græcorum participia. Communis ita fert opinio, tum præterita in voce activâ, tum præsentia in voce passivâ, Latinè non nisi περιφραστικῶς exprimi posse. At secus se res habent: quia Latini, quò linguæ Latinæ egestati hâc in parte succurrerent, sæpius & participiis in NS, præteriti; & participiis in DVS, præsentis donant significationem. Ac illa quidem in NS, non semper præsentis, sed præteriti quoque temporis significationem habere; multa multorum loca evincunt. Ita nusquam non vetus Novi fœderis interpres vertit participium perfecti temporis per præsens. Pluscula ejus generis adducit doctissimus Gaspar Sanctius comm. in Act. Apost. cap. 1, vers. 2. Quibus præteritis, unum ex Euangelio Lucæ adferam. Lucæ cap. primo dicitur de Zachariâ: *Postulans pugillarem scripsit.* At fieri non poterat, ut scriberet, cùm postularet. Sed *postulans* dixit, pro, *cùm postulâsset.* In Græco est, Καὶ αἰτήσας πινακίδιον ἔγραψε. Scio, à Laurentio Humfredo *, aliisque plurimis doctissimis viris, reprehendi hoc nomine interpretem. Sed ignorâsse hi videntur, frequentari id ipsum loquendi genus, non dico ab aliis quoque scriptoribus Ecclesiasticis, (nam hos non immeritò censent potiùs habendos bene vivendi, quàm loquendi, magistros) sed optimis illis, ac classicis linguæ Latinæ autoribus. Ita ait Plautus Amphitr. †

* lib. de ratione interpretandi.

† Act. 4, Sc. Quæ ad forcas est.

Abscede, moneo, molestus ne fies, dum Amphitryo
Cum uxore, modò ex hostibus adveniens, voluptatem capit.

Adveniens, id est, postquam advênit. Similiter Terentius Phormione ‡: ‡ Act. 5, sc. 1.

--- Offendi adveniens,
Quocum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam.

Cicero pro Ligario : *A quo hoc ipso C. Pansâ mihi nuncium perferenti, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putavi.* hoc est, cùm nuncium perferret. Val. Maximus lib. v, cap. xi : *C. quidem Marii, non solùm præcipuus, sed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus. Duas etiam Camertium cohortes, mirâ virtute vim Cimbrorum sustinentes, in ipsâ acie, adversùs conditionem fœderis, civitate donavit.* id est, quæ sustinuerunt. Columella lib. v, cap. i : *Neque inficior, aliquem me præteriisse, quamvis inquirentem sedulo, quæ nostri sæculi cultores, quæque veteres literarum monumentis prodiderunt.* hoc est, quamvis inquisivissem. Plinius lib. viii, cap. lii : *Tunc apri inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas.* hoc est, ubi priùs induraverunt costas. Martialis lib. x, epig. lxxiii : *Vilior hæc nobis, alio mittente, fuisset.*

Plura qui desiderat, adeat Augustinum Saturnium lib. vi Mercurii Majoris, cap. xi.

Vidimus, quomodo in activâ voce, citrà circumlocutionem, exprimi queant præterita, cùm finita, tum ἀόριστα *. Porrò ostendam, in voce passivâ præsens, quo ea vox destitui videtur, trifariam posse per simplex participium significari. Ac primò per participium in NS. Diomedes lib. i : *Participia in passivis præsentis temporis non sunt. Abutuntur autem veteres activo pro passivo : veluti, Genibusque † volutans Hærebam. Deest Se, ut sit volutans se.* κυλιόμενος. *Item, Præcipitans ‡ traxi mecum, deest Se, ut sit, Præcipitans se.* καταχρημιζόμενος. Sed locus hic Diomedis planè est corruptus. Legendum puto : *Præcipitans traxi mecum, deest Me, ut sit, Præcipitans me.* Imposuit oscitanti librario, quòd Diomedes, in *Volutans*, dixerat subintelligi *Se*; unde in cæteris parem esse rationem credidit. Alius existimet rescribendum, *Præcipitans travit omnia. Deest se, ut sit, præcipitans se.* Quomodo legitur apud Charisium lib. iii, cap. de Confusis, quem Diomedes exscripsit. Sed omnino potiùs Charisius ex Diomede emendandus. Nec enim verisimile est, alterutrum Grammaticum immutâsse verba Maronis in vi; ubi sic loquitur Palinurus, uti adducit Diomedes.

* infecta.

† 3 Æn. vers. 607.
‡ 6 Æn. vers. 351.

Alter modus est, cùm participium in TVS, SVS, aut XVS, induit significationem temporis præsentis. Vt apud interpretem divini scriptoris ad Hebræos cap. i : *Omnes sunt administratorii spiritus ad ministerium missi.* Græcè est, ἀποστελλόμενοι, id est, qui mittuntur. Interdum hoc à classicis quoque fieri, ostendit Plinii illud lib. ii, cap. ciii : *In Salentino, juxta oppidum Manduriam, lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur.* hoc est, neque, si exhauriantur aquæ, minuitur; neque, si infundantur, augetur. Et hoc Maronis primo Georg.

Quàm

Quàm quibus in patriam ventosa per æquora vectis
Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.

Vectis dixit de iis, qui vehuntur, Græcè ὀχεμένοις. Plura hujusmodi adfert Saturnius libri ejusdem cap. XIII. Quibus non possum, quin addam illud Pacuvii in Dulorcste:

Nam te tenebricâ sæpe lacerabo fame
Clausum, & fatigans artus torto distraham.

Quippe sententia est, distraham artus tibi, dum torqueris. Vt omnino falsus sit Nonius Marcellus, & quos ille lexicographos in errorem induxit, quando hinc colligunt, *tortum* antiquè accipi pro *tormento*: quod solidiori sanè argumento adstruere eos oportebat.

At multò etiam magis id, quod diximus, præstant, (qui tertius modus est) participia in DVS: ut jam nec pueris ignotum esse debet ex illo Tulliano, in ipso penè ingressu primi de Officiis: *Orationem Latinam legendis nostris efficies pleniorem.* hoc est, legens nostra. Et hoc ejusdem lib. I de Oratore: *Exercenda est etiam memoria ediscendis ad verbum quam plurimis, & nostris scriptis, & alienis.* Quasi diceret, Exercere debemus memoriam ediscentes. Etiam indicium facit vox *volvenda*; quæ crebrò ita accipitur. Maro Æneidos I: *Triginta magnos volvendis mensibus orbes.*

Et lib. IX:

Turne, quod optanti Divûm promittere nemo
Auderet, volvenda dies en attulit ultro. Id est, dies quæ volvitur.

Sed & Ennius apud Varronem lib. VI dixit:

Clamor (f. clamos) *ad cœlum volvendu' per æthera vagit.*

Ita habet & antiqua Mediolanensis anni ɔIↃ IↃ. Vellem autem vir illustris eum locum non sollicitàsset. Nunc corrigit:

Clamor it ad cœlum, volitátque per æthera vager.

Sanè *volvendus* eo, quo dixi, modo usurpat quoque Lucretius: ut lib. V, *volvenda ætas*: & lib. VI, *glans volvenda.* hoc est, quæ volvitur. Respondet Alvarus, hujusmodi locis, *volvenda* figuratè poni, pro *volubilis.* Quomodo nempe *pudenda* usitatum, pro *pudibilia*; ut loqui maluit Lampridius in Heliogabalo: *Ad honores*, inquit, *reliquos promovit commendatos sibi pudibilium enormitate membrorum.* His ita occurrimus. *Pudendum* propriè est, cujus pudebit, vel jam pudet. Sed quod ejusmodi est, id turpe, pudoréque dignum, sive, ut Lampridium loqui dicebamus, pudibile est. *Volvendus* propriè, qui volvetur, vel volvitur. Sed quæ volvuntur, ea volubilia esse necesse est. Quid igitur impediisset, quo minùs promiscuè hæc usurpentur? Verùm non si loco illorum in DVS nominibus uti possumus, eo illa nunquam fuerint participia, vel esse jam desierint. Nam hodiéque

iis, nunc

iis nunc futuri, nunc præsentis significatio inest. Quid enim illustrius illo Livii lib. I: *Quæ ante conditam, condendamve urbem, poeticis magis decora fabulis, quàm incorruptis rerum gestarum monumentis, traduntur, ea nec affirmare, nec refellere, in animo est.* Nam sententia hujus loci est, antequam urbs aut condita esset, aut jam conderetur. Vide quæ hoc de Livii loco scripsit P. Nannius lib. quinctο Συμμικτ. cap. II. Par ratio in voce *jurisjurandi*. Quamquam non ignoro, *jusjurandum*, ut & *volvenda*, prius fuisse futura; quod etiã monuit Iul. Scaliger, de causis L.L. cap. CXLIII; & ex iis satis liquent, quæ de propria participiorũ in DVS significatione superiùs dicebamus.

CAPVT XV.

Participia nec compositione, nec comparatione, nomina fieri, docetur. Etiam participia passiva fieri nomina, contra Cæsarem Scaligerum ostenditur.

EXtremo illud loco considerandum, cujus debeat fieri, quod non parvo consensu à vulgo traditur Grammaticorum, participia vel compositione, vel comparatione, fieri nomina. Mihi longè aliud videtur. Nam compositione ea non mutare naturam, indicat hoc Terentii Andr. Act. III, Sc. IV:

Feci hodie, ut fierent, insperante hoc atque invito Pamphilo.

Si enim participium sit, *me sperante*; utique erit &, *me neutiquam sperante*: si hoc, sanè & istoc, *me insperante*. Quippe ubi eadem sit significatio. Par ratio in isto Tullii Ciceronis ad Tironem lib. XVI, ep. XXI: *Hac introductâ consuetudine, insscientibus nobis, & cœnantibus, obrepit.* Quemadmodum enim, cùm dico, *me gnaro, me ignaro*; *gnarus*, & *ignarus*, ad eandem vocum classem pertinent: itidem cùm ajo, *me sciente*, & *insciente*; *sciens*, & *insciens*, ejusdem fuerint classis.

Par ratio in præteritis. Horatius lib. III Carm. od. XXV:

Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio.

Cato apud Agellium lib. XIII, cap. XXIII: *Decem hominibus vitam eripis indictâ caussâ, injudicatis, indemnatis.* Addit Saturnius, ex ejusdem Agellii lib. IX, cap. X: *Annæus Cornutus, homo sanè pleraque alia non indoctus, neque imprudens.* Sed *indoctus* non notat tempus: eóque participium esse nequit. Neque obstat, quòd accusativum habet annexum. Nam id fit, Græcorum more, per πρόληψιν Grammaticam: de quâ suo loco dicemus.

Nihilo magis Comparatio mutat participiorum naturam: quamquam id à Prisciano quoque traditum est in XVII. Vt *occlusissimus*, apud Plautum Curculione *: ubi perperam aliqui libri, *oculissimus*. Similéque *exclu-*

* act. I, sc. I.

sissimus,

fissimis, Menæchmis †: & apud Petronium. *Cognitior*, apud Nasonem xv Trist. eleg. vi ‡. Apud Ciceronem quoque pro Cæcina, *armatissimus*: & alibi, *exspectatior, exspectatissimus*; *optatior, optatissimus*; *intricatior, intricatissimus*; *confusior, confusissimus*: item *tectior, spoliatior*; *meritissimus, persuasissimus*; & similia, quamdiu tempus adsignificant. Ita Ciceronis est ad Cornificium lib. xii, epist. xxvi: *Cæterisque omnibus rebus habeas eos à me commendatissimos*: quo loco adversus recentiores pro veteribus pugnat Iul. Scaliger lib. iv de caussis l. l. cap. cr. Et alios duos addam locos. Ejusdem Ciceronis est in Pison. *Tu abundantior consilio, ingenio, sapientiâ*. Et lib. i, epist. ult. ad Quinct. fratrem: *Sic enim habeto, nunquam me à caussis, & judiciis, districtiorem fuisse*. Nam hæc participia esse, ostendit, quòd tempus adsignificant, nec constructionem verbi mutant. Non quidem nego, ferè usu venire, ut quæ comparantur, eâve conflantur compositione, quam verbum non agnoscit, (quomodo *indoctus* dicitur, *indoceor* non dicitur) sæpius multò esse nomina, quàm participia: verùm id neutiquam fit ob compositionem, vel comparationem; quemadmodum ex iis, quos adduxi, locis videre fuit: sed quòd tempus amiserint, aut verbi constructionem. Interim est, ubi nec Iulio Scaligero adsentiri possim. Nam, ut *commendatissimus*, similiáque, nunquam nomina esse comprobet *, negat participia omnia in nomina posse transire. Nam si, inquit, participia passiva semper passionem significant sub tempore, *quomodo nominum naturam adsciscant?* Atqui hæc quoque temporis amissione fieri nomina, vel indicio sit vox *doctus*. Nam *vir bene doctus*, idem est, quod summâ doctrinâ præditus, aut vir magnæ eruditionis. Quod si hæc non significant tempus, utique nec *doctus* semper significabit.

† *act. 4, sc. 3.*

‡ *vett. edit. ol. 5.*

* *lib. 4, cap. 101*

CAPVT XVI.

Quo ordine debeant collocari quatuor postremæ vocum classes. Adverbio *unde nomen impositum. Defenditur ea appellatio adversus Cæsarem Scaligerum. Vera adverbii* ἐπογραφή. *Veterum item definitiones recensentur, & censentur.*

EXposuimus eas partes, quæ variantur per casus, numeros, modos, aut personas. Sequuntur, quæ mutationem istiusmodi ignorant: ut sunt adverbium, præpositio, conjunctio, & interjectio. Vnde liquet, haut rectè de participio inter adverbium & conjunctionem tractari à Donato, Aspero Iuniore, Servio, Sergio, & Cledonio. Accedat illa ratio, quòd ut nomen & verbum, ita participium determinetur adverbio. Nam ut *bene doctus*, & *bene dicere*; ita & *bene differens* dicimus. Quare ut nomen & verbum, ita participium præponi debet adverbio, tanquam determinatum determinanti. Nec de pronomine scrupulus injici debet. Nam caussæ

nihil video, cur non illud etiam adverbio determinetur. Vt enim dixero, *prorsus amicus*, sic *prorsus meus*: ut *propemodum liber*, sic *propemodum suus*: ut *magis Romanus*, aut *Græcus*, sic *magis nostras*: atque ita in aliis. Et quid mirum, cùm pronomen ponatur pro nomine?

Quàm seriem servare in his classibus oporteat, minimè convenit. Diomedi hoc ordine tractantur: adverbium, præpositio, conjunctio, interjectio. Prisciano autem istoc: præpositio, adverbium, interjectio, conjunctio. Atque is sequi se ait ordinem Apollonii, Græcorum doctissimi. Aliis illo ordine: adverbium, conjunctio, præpositio, interjectio. Ita Valerius Probus, Charisius, Donatus, Asper Iunior, Servius, Sergius, Cledonius. Nos Diomedem sequimur. Sed Cæsar Scaliger censet, præpositionem adverbio præmitti oportere, eo quòd adverbium sit minùs necessarium in oratione. At si ratio ea idonea sit, etiam præpositionem sequetur pronomen. Nec rectè præpositionem conjunctioni postponunt; cùm hæc sententias conjungat; illa etiam simplici voce sit contenta, ut munus compleat. Atqui simplicia sunt priora compositis. Interjectio ultimum sortita est locum, non quia inperfectior aliis (nam per se complet sententiam) sed quia ferè continet sonum rudem atque inconditum, quem homines edunt, quando affectu aliquo moventur.

De caussa nominis sic Apollonius Dyscolus lib. 1 Syntaxeos: Ἐπιῤῥήματα μᾶλλον διὸ τῆς συντάξεως τὴν ὀνομασίαν ἔλαβεν, ὅπερ διὸ τῆς ὕλης μέρη. *Adverbia magis à structura nomen acceperunt, quàm à significatione.* Rectè Apollonius, quia primùm inventa, ut verbo adjecta ejus significationem implerent. Quod exemplo ejusmodi declarat Charisius: *Cùm dico, Palæmon docet, nondum significo satis vim plenam verbi, nisi adjecero, bene, aut male.* Idem pleniùs expressit Priscianus: *Hoc*, inquit, *perficit adverbium verbis additum, quòd adjectiva nomina appellativis nominibus adjuncta: ut prudens homo, prudenter agit: felix homo, feliciter vivit.* Non tamen solis adjicitur verbis; sed etiam nominibus, & participiis. Nomen igitur accepit, non ex eo quod semper, sed quod plurimùm fit, & cujus caussa primùm est inventum. Atque hoc satis fuit, ut rectè istud nomen imponeretur: ut omnino injuriâ eam appellationem reprehendat Cæsar Scaliger.

Quid Adverbium sit, lib. III dicebamus. Ibi sic definivimus, *Adverbium est vox, quæ nomini, verbo, aut participio, additur ad circumstantiam, aut qualitatem ejus significandam.* Vbi nominis voce & pronomen complectimur; quia nominis vicem subit. Videamus verò, in quo ea definitio distet ab antiquis.

Comminiano, & Iulio Romano, itémque aliis, apud Charisium definitur, *pars orationis, quæ adjecta verbo significationem ejus implet, atque explanat.* Eandem

dem definitionem retinet Diomedes. Græci similiter, eodem Charisio teste : Ἐπίρρημα * ὄνομά μέρος λόγου ἄκλιτον, ὅπερ τὸ ῥῆμα πρὸς ἀναφορὰν ἔχον. Scaurus apud Diomedem ita describit : *Adverbium est, quæ modum rei ipsâ dictionis pronunciatione definit.* Asper Iunior hoc pacto : *Adverbium est pars orationis, quæ verbi vim explicat.* Donatus in Edit. 11, isto modo : *Adverbium est pars orationis, quæ adjecta verbo significationem ejus aut complet, aut mutat, aut minuit.* Maximus Victorinus sic : *Adverbium est pars orationis, quâ adjectâ verbo, plenior, & manifestior redditur.* Priscianus denique in hunc modum : *Adverbium est pars orationis indeclinabilis, cujus significatio verbis adjicitur.* Omnes verò istæ definitiones in eo mihi deficere videntur, quòd adverbii οὐσίαν † in eo constituant, quòd adjiciatur verbo. Atqui accidit ei quoque, ut aliis classibus jungatur : ut cùm dico, *bene doctus, sciè pingens.* Fortasse nec illud verum est, quòd Priscianus appellat vocem indeclinabilem. Declinatur enim per gradus : quod Comparationem appellant. Atque id manifestius fiet ex iis, quæ mox dicam. Interim scrupulus hic non difficulter eximitur. Nam *declinandi* vox trifariam sumitur : communiter, propriè, & maximè propriè. *Communiter* dicitur de quacunque terminationis variatione, sive per genera, quæ vulgo *motio* dicitur : sive per gradus, quæ *comparatio* vocatur : sive per numeros & casus, quæ presse, generis nomine, *declinatio* appellatur : sive per numeros, personas, ac modos, quæ *conjugatio* vulgò nuncupatur. Ex his *propriè* dicitur *declinatio*, quæ fit per numeros, casus, personas, aut modos. Itaque motio, & comparatio, ab hoc ejus vocis usu excluduntur. *Maximè* autem *propriè* presséque *declinatio* est, quæ per numeros, & casus fit. Itaque & opponitur *conjugationi*, quæ fit per numeros, personas, & modos. Cùm adverbium dicitur indeclinabilis vox, declinationis vox secundo accipitur modo : quo pacto comparationem excludere dicebamus.

* *Adverbium est pars orationis indeclinabilis, ad verbum habens relationem.*

† *essentiam.*

CAPVT XVII.

Comparatio etiam accidit adverbiis, quæ non veniunt à nomine comparabili. Non tamen esse ejus generis sæpius, & sæpissimè, *vel* penitissimè ; *cum etiam* sæpissimus, & penitissimus, *legatur. Numerum non accidere Adverbio; quod statui oporteret, si de* age, & agite, *vera esset Prisciani sententia.*

COmparationem autem, quàm vulgò prætereunt, rectè à nobis inter adverbii accidentia referri, liquidò comprobatur ex comparativis ejus, & superlativis. Vt cùm Tacitus ait, penè initio quartidecimi Annalium : *Compositius cuncta, quàm festinantius, agerent.* Huic argumento sic occurri video : accidere quidem adverbio comparationem ; attamen non

primò, & suâ naturâ, verùm ratione vocis primogeniæ comparabilis. Nempe ut, quia absolutum *pulcher* formar adverbium pulchrè, & à comparativo *pulchrior* alterum venit adverbium *pulchriùs*, & à *pulcherrimus* itidem descendit *pulcherrimè*; hinc fiat, ut non minùs istiusmodi adverbiis, quàm nominibus, à quibus descendunt, institui possit comparatio, non quidem καθ' αὑτὸ *, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. Voluit id Comminianus apud Charisium: *Comparationem recipiunt adverba, quoties appellationes, unde transeunt, comparantur: ut doctè, doctiùs, doctissimè; quia doctus, doctior, doctissimus.* Eadem verba apud Diomedem legas lib. 1. Sed enim longè alia mihi, cur comparentur adverbia, ratio videtur. Nimirum, quia adverbia sæpe qualitatem significent, & qualitas recipiat magis, & minùs; ut vel notum ex doctrina τῶν κατηγοριῶν. Præterea nec illud perpetuum est, quòd dicunt adverbia comparari, quia à nominibus, quæ comparantur, descendant. Nam (ut Priscianus ait in XV) *inveniuntur pauca, quæ quamvis à nominibus non deriventur, tamen habent comparativa, vel superlativa.* Hujusmodi est *satius* à *satis*; *secius* à *secus*; *diu, diutius, diutissimè*; *pene, penissimè*. Plautus Mostellariâ: *Itane mea consilia pervertit penissimè?* Item à *tempori* est *temporius*; quo usi Columella, & Ovidius; imò ipse Cicero. At *tempori* est à substantivo, & ejusmodi quidem, ut ex Aristotelis eâdem τῶν κατηγοριῶν διαιρέσει norunt omnes, non admittat intentionem, aut remissionem, cùm sit ex numero quantorum. Rectè igitur Priscianus PAVCA ait inveniri, quæ gradus admittant, præter nominum, unde veniunt, naturam. Quod & ante eum indicârat Valerius Probus lib. 1 Grammaticarum Institut. *Adverbia qualitatis sive quantitatis pleraque gradus recipiunt, PRÆSERTIM si à nomine veniant. Nam PERPAVCA sunt adverbia, quæ ab se orta gradus recipiunt.* At pauca si fuerint non venientia à nominibus, quæ nihilominus comparentur, sufficerit illud, ut Comparatio inter adverbii accidentia reponatur.

* per se, sed ex accidens.

Quæritur, an in istis paucis, quæ Probus, & Priscianus, excipiunt, etiam sint comparativi, & superlativi, à *sæpe*, & *penitus*. De priori rectè negat Priscianus in XV, eò quòd *antiqui & sæpior, & sæpissimus, protulisse inveniuntur.* Quod ab eo verè dici, arguit illud Catonis Nepotis de actionibus ad populum ne lex sua abrogaretur †: *Facile vobis in mentem veniat, Quirites, ex ære alieno in hâc civitate, & in aliis omnibus, propter diem, atque fœnus, sæpissimam discordiam fuisse.* Itidem *penitissimè*, quo Plautus usus in Mostellariâ, venit à *penitus*: unde apud eundem Asinariâ: *Ex penitis faucibus.* Et in Persâ: *Ex penitissimâ Arabia.* Sed ut per gradus variari Adverbia fatemur; ita numerum quoque accidere ei, pernegamus. Estque eâ parte liberalior nobis Priscianus in XV, ubi ait: *Notandum videtur, quòd Adverbium Age etiam plu-*

† Apud Priscianum lib. 3.

ralem

valem habet : ut Virgilius in VIII :

Ergo agite, ô juvenes, tantarum in munere laudum.

Nos negamus, *age*, & *agite*, adverbia esse. Nam uti *vim obtinent imperativi activi*, (quod de iis agnoscit Charisius in secundo) ita etiam veri sunt imperativi verborum, non adverbia.

CAPVT XVIII.

Adverbiorum significatio multiplex. Quàm multa veteres falsò habeant pro adverbiis. Repens, & repentinò, *pro* repente. *Adverbia prohibendi, excludendi, & personalia, comprehendi sub negandi, separandi, & qualitatis adverbiis.*

TRanseamus nunc ad significationem adverbiorum. Est ea multiplex. Charisius has viginti & unam recenset. Adfirmationis, ut *etiam*. Communicationis, ut *pariter*. Comparationis, ut *potius*. Demonstrationis, ut *ecce*. Dubitationis, ut *fortasse*. Eventus, ut *forte*. Hortationis, ut *eia*. Interrogationis, ut *cur*. Invocationis, ut *heus*. Loci, ut *hic*. Negationis, ut *non*. Numeri, ut *semel*. Optationis, ut *utinam*. Ordinationis, ut *deinde*. Prohibitionis, ut *ne*. Qualitatis, ut *bene*. Quantitatis, ut *nimium*. Responsionis, ut *hem*. Separationis, ut *seorsum*. Similitudinis, ut *quasi*. Temporis, ut *heri*. Quibus duas ab aliis adjungi, idem Charisius ait : Monstrationis, ut *ecce* : & Percunctationis, ut *quicum, mecum* ; quæ ab nonnullis *Personalia* ait vocari.

His alias alii significationes addunt : sed, dum adverbia singula suas ad classes referre conantur, nimium quantum de alieno sunt liberales. Adeò multa inferciunt, quæ minimè ad hãc classem pertineant. Quod est ex parte ostensum nobis antea * : visumque pluribus id nunc ex ipsis commonstrare veteribus. Sic Charisio nomina, & pronomina, fiunt adverbia, cùm dicimus, *quanti* dantur, *magni* te facit, *magno* stabit, eras *Romæ*, is *Romam*, venit *Româ*; item, est *rure*, vel *ruri*, vel *domi*, venit *die quarto, post meridiem, ante meridiem*, comprehendã *brevi*, *Lilybæo* mittit, primo *pedato, pedibus* ingressus, *rumore* primo, *utero* suo recepit. Etiam *Plinius Secundus*, eodem auctore, *inter adverbia qualitatis posuit, dicendo, legendo; dicendi, legendi*. Idem Charisius testatur, esse qui inter adverbia referant, *quot, tot, aliquot* : atque ait, non esse *suæ æstimationis reprobare* hanc sententiam : interea suum se magistrum sequi profitetur, qui retulit ea inter nomina aptota pluralia ; uti alii inter pronomina. Idem Grammaticus autor est, alios *inter adverbia hæc posuisse, quæ etiam apud veteres observata sunt, translatui, dimissui, receptui, ostentui*, & quæ ejusmodi sunt alia. Priscianus lib. XV, non tantùm *Romæ, Athenas, domi, militiæ, ruri, vesperi, forte*, adverbia facit, sed etiam *forti*. Vti in illo Georg. IV :

* *lib. I de anal. log. cap. 2.*

Sunt quibus ad portam cecidit custodia sorti.

Item *alternis* : ut in Bucolico :

Alternis dicetis, amant alterna Camenæ.

At rectè idem postea : *Sponte suâ, & mane primo, nomina esse ostenduntur, conjunctione aliorum casualium, ut domi suæ.* Rectè etiam Donatus in Edit. II : *Facile, & difficile, quæ adverbia ponuntur, nomina potiùs dicenda sunt pro adverbiis posita ; ut est, torvùm clamat, horrendùm resonat.* Quæ etiam exscripsit Cledonius in Arte suâ. Imò non adverbia sunt, sed ablativi, *primo, secundo, tertio, postremo* ; puta *loco.* Sic *sero*, vel *optato advenis.* Puta *tempore.* Ac par ratio in *horno.* Imò & *repente* itidem est ablativus à recto *repens.* Qui & ipse pro adverbio sumitur. Vt enim *libens* pro *libenter* sumitur; sic *repens* pro *repente*, quasi *repenter* barbarè dixeris, crebrũ est. Recto usus Cic. III Tuscul. *Hostiũ repens adventus.* Varro lib. VI de L. L. *Recens ruina aperuit.* Silius lib. X:

Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis. Et postea :
Hæc Libys, atque repens crepitantibus undique flamis
Æthereas anima exultans evasit in auras.

Statius Papinius VII Theb.

— Vociscque repens singultus apertum
Intercluſit iter. Terentianus Maurus :
Sed ne corporeum repens
Tabem arcesseret otium.

Placidus Lactantius in commentariis illis, quos ex Hygino, Servio, pauciscque aliis, congessit, ad superiorem Statii locum, *Repens*, inquit, *& adverbium potest esse temporis, & nomen participiale.* Sed semper est nomen. Itaque idem in X Theb. * *repens* interpretatur *repentinus. Repente* igitur dicitur, ut *repentino*, puta tempore. Posteriori hoc Afranius utitur in Emancipato : *Vt sint repentino apparandæ nuptiæ.*

* vers. 154.

Item in Vopisco :

Vbique repentino hujus consimile accidit.

Adducit utrumque locum Charisius : atque addit, Statilium Maximum notare, similiter loqui Ciceronem. Credo, signat illud pro Quinctio : *Moritur in Gallia Quinctius, cùm adesset Nævius, & moritur repentino.* Hæc satis ostendunt, *repente*, & *repentinò* dici, ut *brevi, subito*, & similia ; in quibus itidem *tempore* intelligitur. Etiam ablativi sunt *falso*, & *merito* ; ac supplendum *jure : secreto*, ubi reticetur *modo* : ac par ratio in *perpetuo.* Vnde Plautus Mostell. Act. III, sc. I, promiscuè ait : *Perii perpetuo*, &, *in perpetuum modum.* Imò & *tanto, quanto, multo*, & alia ejus farinæ, sunt ablativi ; atque intelligitur *negotio*, hoc est, re. Vt *multo doctior* aut *melior*, pro *multo negotio.*

Quomodo

Quomodo dicimus, *multis partibus*, aut *multis rebus melior*. Lucilius :

Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.

Eo me accusat, pro *in eo*, puta negotio. Sic *eo veni*, pro *de eo*. Vt dicimus, *eâ de caussâ*. Præpositio *de* omissa, ut in *quare*, pro, *qua de re*.

Quod pronomen est, etiam cùm dico, *Gaudeo, quod veneris* : vel illo Horatii lib. I, sat. IV :

--- *Incolumis lætor quod vivit in Vrbe.*

Nam integrè sit, Gaudeo eo nomine, vel lætor ob id, sive propter id negotium, quod est, te venisse; hoc est, adventus tuus. Sic in illo Terent. Eunuch. Act. IV, sc. VII :

Sanè, quòd tibi nunc Vir videatur esse hic, Nebulo magnus est.

Vbi *quod κατ' ἔλλειψιν* ponitur, pro *ad id, quod*. Nam sententia est, Quod attinet ad illud, quod tibi hic videatur vir. Sic idem eâdem comœdiâ Act. V, sc. VIII :

--- *Quod dicas mihi,*

Alium quærebam, iter hac habui : peristi.

Pro, Ad illud, quod dicas. Sive, De illo. hoc est, quantum attinet ad istud. Favet his etiam Donatus, vel alius in illud Hecyrâ Act. III, sc. III :

Postquam me adspexere ancillæ adveniisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant : Venit, id quod me repente adspexerant.

Vbi in illud, ID QVOD ME, annotat : *Deest* PROPTER, *ut sit*, PROPTER ID : *ac per hoc*, IDEO. Ac ex altero, ut censeo, Grammatico subditur : *Caussa cur lætæ exclamaverint*. ID *ergo*, OB ID. Interdum & pronomen *id* exprimitur, ut solùm desit præpositio. Cicero ad Quinctum fratrem lib. III, epist. II : *Teneo ab accusando vix mehercule : vel id quod nolo cum Pompejo pugnare, vel quod judices nullos habemus.* Vtrobique *id* omittit Lambinus : sed est in vett. libb. Neque caussa est, cur furcillet. Nam *id* ponitur pro *propter id*, vel, *ob id*.

Referunt & huc præpositionem cum nomine positam. Vt *Inter-ea, præter-ea, post-ea*, puta, *tempora*. Item *adhuc*, pro, *ad hoc tempus : antehac*, & *post-hac*, pro *ante*, vel *post hæc tempora*. Nam *huc*, pro *hoc*, dixere : & *hac*, pro *hæc*. At verè ablativus est in *hactenus*, pro *hac fine tenus*.

Quæ adduximus, vel nomina sunt, vel pronomina, vel participia, vel saltem ex præpositione cum pronomine conflata. Præterea verò & verba huc retulerunt : uti *age*, *agite*, de quibus antè diximus. Item *amabo* : quod semper esse Verbum, etiam agnoscit Cælius Calcagnimus. Sic enim ille epist. VIII, lib. II : *AMABO minimè adverbium est, ut Grammatici putavere (alioqui casum habere non posset) sed dicendi figura, qua ita rem nobis gratam fore ostendimus, ut inde amori cumulus sit accessurus. Interdum sine casu pronunciamus : ut illud Catullianum* * :

* Carm. 33.

Amabo, mea dulcis Hypsithilla.

Interdum

* lib. 9, ep. 21. *Interdum casum addimus, & tunc perfecta locutio est. Cicero ad Atticum * sic quandam finit epistolam: Amabo te, epistolam, & πολλὰ λιλώ.* Vnde colligas, *amabo, scribe epistolam*, valere, *amabo te*: ut hic Cicero loquitur. At si dicas, *amabo, scribite epistolam*, significare, *amabo vos*. Eadem ratio in *quæso*, & similibus; quemadmodum dictum in primo de Analogia cap. secundo.

Denique huc inferciunt particulas alius classis; uti quæ optandi, vel hortandi significationem habent. Nam illis sanè competit magis definitio interjectionis, quàm adverbii. Item ordinis significativas: ut sunt, *deinde, præterea, tum, insuper*: pro quibus vulgò dicunt, *secundò, tertiò, quartò*, & ita deinceps. Sunt verò priora ista conjunctiones potius, quàm adverbia: nisi fortè, pro diverso respectu, diversarum classium facere visum est: quomodo *verò* non semper est conjunctio, sed quandoque etiam adverbium: ut cum affirmandi vim habet, atque idem valet ac *sanè*, vel *profectò*. Quo pacto usi Terentius, Cicero, alii.

Alterum etiam in classibus significationum digerendis errorem committunt. Nam multas, velut distinctas, recensent, quæ sub aliis comprehendi queunt. Sanè prohibendi adverbia referenda sunt ad negandi adverbia, & adverbia excludendi complecti debemus sub adverbiis separandi, eadémque ratio in quibusdam aliis.

Neque ulla sunt adverbia personalia. Nam *tuatim*, quo Plautus utitur † *Act. 2, Sc. 1.* in Amphitryone †, est qualitatis, quia significat *tuo more*. Neque obstat, quòd *tuus* personam notat. Nam si iccirco architectari insuper debeamus aliam adverbiorum significationem: pari ratione etiam tempus reposueris inter nominum accidentia, ob vocabula *crastinus, hornus*, similiáque; quæ non minùs in nomine tempus notant, quàm in adverbiis antiqua illa, *meatim*, ac *tuatim*, significant personam.

CAPVT

CAPVT XIX.

Adverbia diversæ terminationis sub eâdem significatione : ut here, heri ; præfiscine, præfiscini; peregre, peregri : tutissimè, tutissimò ; arcanè, arcanò ; cotidie, cotidio ; cotidianè, cotidiano ; commodè, commodò ; rarè, rarò; falsè, falso : largè, & largiter; amplè,& ampliter; durè, & duriter; lascivè, lasciviter; humanè, humaniter; firmè, firmiter; insanè, insaniter; severè, severiter. *In sermone potius consuetudinem sequi oportet, quàm rationem.* Disertè, disertim ; minutè, minutim; sceleste, scelestim; juxta, juxtim; hinc, & him; illinc, & illim; primò, primùm; publicè, publicitus. *Discrimen, quod Priscianus inter* humanè, & humanitus, *statuit, non esse perpetuum, ostenditur. In Plinio vetus lectio defensa, adversus Dalecampium.*

PLurima verò adverbia geminam habent terminationem : unde jam olim inter Grammaticos quæsitum fuit, hoc, an illo modo, proferre ea oporteret. Ac primùm sunt, quæ promiscuè in E, vel I, desinant : ut *here*, & *heri*. Horat. II Serm. Sat. VIII :

Nam mihi convivam quærenti, dictus here illic
De medio potare die.

Ita etiam Priscianus legit in XV. Ac manifestiùs in illo Iuvenalis sat. I :

Res hodie minor est, here quàm fuit; atque eadem cras
Deteret exiguis aliquid.

Simile est *præfiscine*, & *præfiscini* : illo usus est Afranius in Consobrino ; hoc autem Titinnius in Setinâ ; Charisio testante lib. II. Vbi & *peregre*, & *peregri*, ita distinguit, quòd hoc in loco, illud in locum significet. Sed nihilo amplius discriminis est inter ista, quàm in prioribus. Quod probare nihil attinet, quia Charisius ipse agnoscit, *peregri*, pro *peregre*, dixisse Nævium, & Plautum.

Sunt item alia, quæ utrùm in E, an O, desinant, olim fuerit quæsitum. E. G. *tutissimè*, an *tutissimò* ; *arcanè*, an *arcanò*. Per E efferri vulgò audias : & ita etiam legas in plurimis codd. antiquis. Sed, uti Charisius observat, ipsius Ciceronis est ad Atticum lib. VII : *Vbi tutissimò essent.* Et ad eundem : *Rhetoris convivis tui arcanò legis.* Inque Cæsaris lib. I de bello civili est : *Domitius arcanò cum paucis suis familiaribus colloquitur.* Ita est in optimis quibusque MSSis ; etiam Palatinis : ut non debeant audiri, qui, *in Arcano*, reponunt. Ex eodem Charisio scimus, *cotidio*, pro *cotidie*, dicere Cæpionem, in M. Æmilium Scaurum, his verbis : *Cùm ab isto viderem cotidio hostes consilia adjuvari.* Ac similiter, teste eodem, *cotidianò*, pro *cotidianè*, est apùd Afranium in Vopisco, & Frontonem ad Marcum Imperatorem.

* *pro Quinctio.* *Repentinò* item apud Ciceronem *; ut superiùs dictum. Et *commodè*, pro *commodè*, apud Plautum Frivolariâ : *Commodò dictitemus.* Sed nisi aliorum exemplis niteremur, hac quidem parte minor apud nos esset Plauti auctoritas; quia, ut ejusdem Charisii verba usurpem, *Ultra Sarsinum, Osceatinis, & Marrucinis, erat motis, E literam relegare; O videlicet pro eâdem literâ claudentibus dictionem.* Nunc, præter Sarsinatem Plautum, ita alios loqui videmus. Est enim apud Titinnium in Iurisperitâ : *Nunc adeò visam: velle rem magnam ajebat sese* † *mecum loqui. Et commodò eccum exit.* id est, in tempore. Itē Sisennę est Milesiarum decimotertio : *Eamus ad ipsum: atque ipse commodò de parte superiori descendebat.* In talibus neutrum damnabimus: sed eo sæpius utemur, quod veteres frequentarunt. Quomodo *rarò* malim, quàm *rarè* : etsi hoc Ciceronem usum esse Statilius notavit; ac Cato quoque, & Plautus Rudente, usurparint; ut Charisius observat. Similiter *falsè* non damnem, quando Charisius citat ex lib. IV Sisennæ : *Iudicium falsè factum.* Sed *falsò* magis amem : quomodo apud Tullium loco non uno legitur : & Sallustius ab eo Iugurtham suum orditur; idque Catonis sui exemplo, qui dixerat in orat. dierum dictarum de Consulatu suo : *Ei rei dant operam, ut mihi falsò maledicatur.*

† *Aut* velle *redundat, aut* sese. *Scaliger in Catull. praterit,* velle. *Malim ego omitti* sese. *Versus est iambicus octonarius : cum sequentu tribus pedibus prioribus.*

Præterea sunt adverbia, quæ exeant in E, & ER. Nec enim perpetua est regula illa Rhemnii Palæmonis in Arte Grammaticâ : *Ablativo diriguntur adverbia. Si habuerit ablativus O, adverbium in E mittit. Si verò ablativus in I exierit, adverbium in ER exierit.* Quo subnixus Charisius *tenerè* mavult, quàm *teneriter*. Sed, uti dixi, regulam hanc securè transiliunt veteres : quod Charisius agnoscit; ac Donatus item in Edit. II. Nam *largiter*, pro *largè*, dixit Laberius in Augure : & *ampliter*, pro *amplè*, Plautus Bacch. & *duriter*, pro *durè*, Terentius Adelphis : & *longiter*, pro *longè*, Lucretius in tertio : & *lasciviter*, pro *lascivè*, Livius in ἐφεξῆς τετάρτων sexto. Itaque Cicero & *humanè*, & *humaniter*, usurpat; ut Priscianus in XV probat ex ejus epist. ad Pansam, & III Verr. Similéque est *firmè*, & *firmiter*. Nisi quòd, ut Charisius putat, veteres quoque *firmis* dixerunt : ut *hilarus*, & *hilaris*; unde *hilarè*, & *hilariter*. Sed ut duplex ista nominum terminatio in aliquibus habuerit locum; de omnibus tamen ex se formantibus duplicis terminationis adverbia, id verum esse non potest : ut in *insanus*, unde *insaniter*, apud Pomponium in Autorato : & in *severus*, unde *severiter*, apud Titinnium in fabula, cui nomen Proelia ‡ : multáque id genus suppeditabit Priscianus in XV.

‡ *In Prisciano est* Proclia; *sed apud Nonium in MSo nostro est* Prælia : *& ita quinque edidit Mercerus.*

Nec tantùm à nominibus secundæ, fiunt quandoq; adverbia in ER desinentia: sed etiā à nominibus tertiæ veniunt adverbia in E; ut à *facilis*, *facilè*. Quippe hoc nō definit in R, nisi in compositione: ut *difficulter*. Fuere tamen

tamen olim, qui contenderent, juxta illum Palæmonis canonẽ, *faculter* dici oportere. Teſtis Chariſius, qui optimè reſpondet, *Ridiculum eſſe, legem adverſus conſuetudinem ferre; quæ ſola in noſtro ſermone dominatur.* Eâq; conſuetudine quoque docet, etſi ἀναλόγως ab *audaci, audaciter* deſcendat: tamẽ *audaciter* pronunciandũ κῇ συγκοπῇ. Sic enim Chariſius: *Meminerimus Audaciter eruditorum conſuetudine ſine I literâ elatum; non ut Procaciter, aut Loquaciter.*

Quemadmodum verò ſunt, quæ per E, vel I, efferuntur, ut ſuprà diximus: ita etiam ſunt, quæ in E M, & I M, deſinunt: ut, *diſertè, diſertim; minutè, minutim; cautè, cautim; exquiſitè, exquiſitim; arctè, arctim.* Quibus adde, *ſceleſtè*, & *ſceleſtim.* Ennius Phœnice, apud Nonium:

Plus miſer ſim, ſi ſceleſtim faxim, quod dicam fore.

Ita eſt in membranis noſtris, nec non MSo, quem ſequitur Mercerus. In prioribus editt. malè *ſceleſtum* legi ſolet.

Sunt etiam adverbia in I M, quæ aliàs in A, vel O, deſinant. In A, ut *juxta, juxtim*; quod uſurparunt Lucretius, & Tranquillus. In O, ut *privatò, privatim*: illo (ut Priſcianus in XV monet) uſus Livius in XIV, hoc Salluſtius in Catil. Imò & quædam in I M, vel I N C, exibant. Nam pro *hinc*, & *illinc*, veteres *him*, & *illim*, uſurpabant: ut docet Muretus lib. XII Var. Lect. cap. XI, & Giffanius indice Lucret. in *Illim.*

Adhæc multa per O, vel V M, proferebantur: ut *primò, primùm; tertiò, tertiùm; poſtremò, poſtremùm.* Quæ tamen naturâ ſuâ ſunt ablativi, & accuſativi, ἀλλεπαλλήλως poſiti. Item per E, & V S; ut, *publicè*, & *publicitus.* Sed in his ſubinde contingit, ut ſignificatio variet. Quod Priſcianus factum ait in *divinè*, & *divinitus*; *humanè*, & *humanitus.* Nam *divinè* notat, ſimiliter ac divi: *humane*, ſimiliter ac homines. At *divinitus* eſt ab divis: *humanitus*, ab hominibus. Tamen hoc Priſciani diſcrimen non obſervatur perpetuò. Nam *humanitus*, pro *hominum more*, dixit Cicero Philipp. I: *Siquid mihi humanitus accidiſſet.* Mortem σεσοφάζει. Item Plinius lib. X, cap. LXIII. Vbi de coitu loquens animantium, *Vrſi*, inquit, *humanitus ſtrati.* Doctiſſimus Dalecampius legit, *humi ſtrati*; quomodo de iis loquitur Ariſtoteles Hiſtor. lib. V, cap. II. Sed Plinius amplius dicere voluit, quàm iſtis verbis indicatur. Nam ſubjungit mox, vulpes in latera projectas miſceri: quæ ſanè ipſæ etiam humi ſternuntur; nec tamen iis convenit, quod Plinius de urſis dicere voluit, quia vulpes femellæ non ineuntur ſupinæ à pronis. Sed iſtiuſmodi mittamus.

Denique etiam ſunt, quæ in V M, & V S deſinunt: ut *rurſum, rurſus*; *prorſum, prorſus*; *adverſum, adverſus.* Fruſtra enim ſunt, qui *rurſus* negarunt rectè dici: quos Chariſius refellit auctoritate Maronis, crebrò uſurpantis; Nævii item, cujus hoc in Tarentillâ: *Quâ porrò confidentiâ auſus fueris rurſus verbum cum eo facere.*

CAPVT XX.

De adverbiis derivatis. Fortunatim, testatim, columbatim, filatim, templatim, pectinatim, anseratim, cuspidatim, *aliáque id genus multa.* Fustim. *Stephani Pighii emendatio gemina in dubium vocata.* Blanditer, primiter. Tuatim, meatim, nostratim. *Sed* suatim, *ut* canatim, bovatim. Perditim, coactim, cogitatim, *similiáque.*

SVpereſt de Specie, & Figura. Ac de illâ priùs videamus.

Veniunt adverbia ab omnibus vocum classibus : sed terminatio multùm variat.

Si nomen exeat in A, adverbium rariùs finitur in ITVS ; ut *medulla, medullitus :* plurimùm in ATIM ; ut, *centuriatim, decuriatim, copulatim, summatim, guttatim, semitatim, fortunatim,* quod apud Ennium ; *testatim,* quomodo
* *apud Charisiū.* Iuventius *, *Caput ei testatim defregero; particulatim,* apud Varronem satyrâ, Age modò; *columbatim,* Mæcenati; *tessellatim,* Apicio lib. VII, cap. IX ; *fistulatim,* & *laciniatim,* Appulejo; *cochleatim,* apud Sidonium; *lunatim* Eulogio. Puto & à *coxa* priùs fuisse *coxatim* ; inde *coxim,* sive *cossim,* Plauto.

Similiter ab O fuerit ATIM, si à *mucro, mucronatim.* Sed Charisius putat, potiùs esse à *mucronatus.*

Ab VM etiam quandoque est ITVS ; ut, *cœlum, cœlitus :* frequentius verò ATIM ; ut *membratim, ostiatim, filatim,* quod apud Lucretium lib. II ; *granatim,* Appulejo ; *frustratim,* eidem, & Victori Vticensi ; *templatim,* Tertulliano ; nempe ad instar *ostiatim.*

Ab EN similiter terminantur : ut *agminatim ; pectinatim,* quod apud Vitruvium lib. II, cap. V.

Ab R secundæ declinationis venientia amant E : ut *piger, pigre ; æger, ægrè ; faber, fabre,* apud Plautum in Cœco, sive Prædonibus : à *satur* item *saturè.*

Quandoque ITIM, vel ATIM : ut, *vir, viritim ; sequester, sequestratim,* apud Cassiodorum lib. XI, epist. I. Nisi hoc potiùs verbale.

Ab R tertiæ interdum in R terminantur : ut, *acer, acriter* ; nisi potius ab *acris.* Sic *par, pariter; memor, memoriter* ; quamquam aliquid est, quòd in recto antiquissimi etiam *paris,* & *memoris,* dixerint.

Interdum autem in ATIS : ut, *anseratim, passeratim* ; quæ apud Charisium : *aggeratim,* Appulejo. Sed ab *uber, ubertim.*

Ab ES in IM : ut *vices, vicissim,* unde *vicissatim.*

Ab IS, vel IX, in ER, ut, *felix, feliciter; fortis, fortiter; dapsilis, dapsiliter,* Nævio Corollariâ.

Item

Item in E, ut *facilis, facilè.* Similiter, si audimus Charisium, *vilis, vilè.* A *peregris* quoque, (unde accusativus *peregrem*) *peregre*, vel *peregrì*: quo Plautum, & Titinium, usos, docet idem Charisius.

Item ATIM, ut *cuspis, cuspidatim*, apud Plinium; *tenuis, tenuatim*, Apicio lib. II, cap. VI; *fascis, fasciatim.* Nam non esse à *fasces*, eo probat Charisius, quia ut *centuriatim* est non *per centuriones*, sed *per centurias*, unde à *centuria* venire consequitur: sic *fasciatim* non est *per fascias*, sed *per fasces*: quod inde propterea derivari colligitur.

Etiam IM, ut *amussis, amussim*, unde *adamussim.* Imò à *fustis, fustim* quoque dixere, si recta est emendatio Stephani Pighii, apud Valerium lib. VI, cap. III, legentis: *Quod vinum bibisset, fustim interemit.* Vbi veteres libri *fusti.* Idem adverbium restituendum putat Plinio lib. XXII, cap. XIII. Ego contrà omnium codicum fidem vocem alibi non lectam infercire illis scriptoribus non ausim.

Ab VS, in E: ut *doctus, doctè*; *placatus, placatè.* Vt, *Placatè & moderatè feramus*; apud Ciceronem, quemadmodum observavit Statilius Maximus † libro de Singularibus Ciceronis. Sic *effrenatè*, apud Cic. de Senectute. *Facetè, & defricatè*, apud Nævium Tarentillâ. Ennius *:

Hispanè, non Romanè, memoreis loqui me.

† teste Charisio lib. 2.

* ibidem.

In O, ut *citus, citò.* Sic *continuò, secretò, tutò, bipertitò, tripertitò, fortuitò, continuò.* Helenius Acro ‡ in Ter. Adelphos: *Vt falsò, & consultò, ita sedulò dictitatum.*

‡ apud Charis.

In ATIM, ut *gradus, gradatim*; *vicus, vicatim*; *articulus, articulatim.* Sic *angulatim, acervatim, minutatim, cuneatim*, quod apud Appulejum; *cancellatim* Sidonio lib. IV, ep. III; *Græcatim* Tertulliano. *Saltuatim* dubium, sitne à *saltus*, an *salio*, aut *salto.* Ἀναλόγως à *salio* est *saltim*, unde *exsultim*: à *salto* autem, & *saltus*, fit *saltatim.* Nempe *u* insertum κατ' ἐπένθεσιν. A *cunctus* est *cunctim*, apud Sidonium.

In ITER, ut *largus, largiter*; *blandus, blanditer.* Sic *duriter* Terentio; *naviter* Plauto; *primiter* apud Titinium Maccis Geminis prioribus.

In ITVS, ut *fundus, funditus*; *humanus, humanitus.* Item *antiquitus, publicitus.*

In VM, ut *primùm, cæterùm.* Sed hujusmodi potiùs sunt nomina κατ' ἔλλειψιν prolata. Sallustius Histor. lib. IV: *Scio equidem, tibi magnas opes virorum, armorum, & auri esse, & eâ re ab nobis ad societatem; ab illis, ad prædam peteris. Cæterum consilium est, Tigranis regno integro, meis militibus belli prudentibus, procul à domo, per nostra corpora bellum conficere.* Vbi Asper, Charisio teste, hæc annotavit: *Cæterum, quomodo positum est? pro, alioquin consilium est? an pro, reliquum consilium est?* Puto ego, *cæterum* dici ἐλλειπτικῶς, pro, *ad cæterum*, sive, *ad reliquum quod attinet.*

Atque hæ ſunt terminationes venientium ab VS ſecundæ. Ab VS tertiæ eſt *atim*; ut, *genius, generatim.*

Ab S præcedente conſonâ, item ab X, quandoque finiuntur in ITVS: ut *ſtirps, ſtirpitus; radix, radicitus*; etiam à *mordix*, (unde *mordicibus* Plauto *) *mordicitus*, & κ) συγκοπλὼ, *mordicus*, ὀδάξ. *Partim*, vetus accuſativus eſt, pro, *quod ad partem*, κατ' ἴλλειψιν. * Aulul.

Sed ſæpius in ER terminantur: ut, *elegans, eleganter; prudens, prudenter; opulens, opulenter*, quo uſus Plautus in Cæco ſive Prædonibus; *incidens; incidenter*, Laberio in Thuſcâ; *demens, dementer; audens, audenter*, ut ex Verrio Flacco ait Chariſius; *concors, concorditer*, Ennio in 1 Annal. *procax, procaciter; loquax, loquaciter; audax, audaciter, audacter.*

Alia veniunt à pronominibus: de quo fruſtra ambigunt. Nam clarè id evincunt adverbia loci derivata ab *hic, iſte, ille, is.* Vt *hic, huc, hac, hinc, iſtic, iſtuc, iſtanc, iſtinc* &c. Quod ſi *uter* eſt pronomen, ut diximus, etiam hujus loci eſt *utrùm.* Sed de prioribus res eſt extra controverſiam. Quare cautè parùm ſcripſit Chariſius cap. de Adverbio: *Siqua videntur à pronominibus trahi adverbia, tantùm in Grammaticorum commentariis animadvertimus; in conſuetudine non videmus: quæ ut fuerint, tamen conſenſu publici uſus antiquata ſunt.* Hujuſmodi eſt *tuatim*: quo utitur Plautus Amphitr. *Jam tuatim facis.* Vbi Siſenna (ut ibidem Chariſius teſtatur) ita ſcripſit: *Tuatim, ut noſtratim. Significat autem, tuo more.* Sic *meatim* eſt apud Diomedem lib. 1, Aſperum Iuniorem in Arte, Donatum in Edit. 11, Cledonium in Arte 11. Addunt aliqui *ſuatim.* Sed hoc aliunde eſt. Nam notat, *ſuum more.* Quomodo & *canatim*, & *bovatim*, dixere: ut Nonius notavit, & ante eum Nigidius Figulus.

Præterea veniunt adverbia à verborum ſupinis, aut participiis. Ac plurimùm in IM deſinunt: ut *perditim amare*, apud Afranium Vopiſco; *perplexim*, Plauto in Sticho; *blanditim*, Lucretio lib. 11. Item *ſtatim, raptim, cæſim, ſtrictim, curſim, afflictim, efflictim, fartim, preſſim, diſcretim, contemtim, tractim, ſingultim, præſtructim*, quod apud Tertullianum de Pallio; *coactim* Sidonio lib. IX, ep. XVI; *ſecretim*, Vincentio Lirinenſi. Sic illa in ATIM, *vellicatim, ſaltuatim, geminatim, memoratim, rotatim, glomeratim, celatim*, quod apud Gellium lib. XII, cap. XIV; *cogitatim*, de quo Feſtus Pompejus; *congregatim*, Prudentio; *emicatim*, Sidonio lib. 11, ep. XIII; *tumultuatim*, eidem lib. VIII.

Sunt etiam, quæ à præpoſitionibus deriventur: ut *ſubtus* à *ſub*; *intro* ab *intra*; *clanculum* à *clam.*

Accidit & adverbiis diminutio primitivi. Vt *celeriuſcule*, apud ſcriptorē ad Herennium lib. III: *ſæpiuſcule*, apud Plautum Caſinâ. Hæc de Specie.

CAPVT

CAPVT XXI.

De figura adverbiorum. Forsit, *ex duobus*; forsitan, *ex tribus conflatum.* Quomodo, quare, quamobrem, *utrùm partim nomina, partim pronomina sint*; *an rectiùs adverbiis accenseantur.* Cur, *ex* cui rei, *vel* quare. *Vnde* pedetentim, perendie, nimirum. Per *quandoque non præpositio, sed syllabica adjectio, & Latinis, & Græcis.* Vtribi. Vtrinde. Quin, *ex* qui ne: *ubi* qui *utriusque generis. Vnde conflata*, ilicet, & deinceps. Adhæc. Amussim *adverbium; unde* examussim *non minùs, quàm* adamussim, *dicitur.*

VT in aliis classibus, ita quoque in adverbiis, compositorum alia fiunt è duobus; ut, *perdiu, abhinc*: alia è pluribus; ut, *forsitan.* Nam ut *forsit*, ex *fors*, & *sit*, quasi *forte sit*; ac *forsan* ex *fors*, & *an*; quod & in *fortassean*: ita *forsitan* ex tribus istis, *fors*, *sit*, *an.*

Nulla verò est vocum classis, (si interjectionem excipias) ex qua non adverbium componatur. Quod exemplis deinceps planum faciemus.

Ex duobus nominibus fiunt, *postridie*, quasi *postero die*; *nudius tertius*, quasi, *nunc dies tertius.*

Ex nomine, & pronomine, sunt *quare*, *adhuc.*

Verùm quæstio hic exoritur, utrùm *quomodo*, *quare*, *quamobrem*, *adhuc*, & similia, rectè inter adverbia recenseantur. Vt de *quomodo* primùm dicam, videtur id nomen compositum ablativi casus, Cicero lib. XII ad Att. ep. VI: *Quomodo hoc ergo lues? uno scilicet, si mihi librum miseris.* Plautus Truculento act. V, sc. I:

PH. *Quem ego magis amo, quàm te.* ST. *Quàm me? quomodo?*
PH. *Hoc modo, ut molestus ne sis.*

Videmus, ad *quomodo* responderi, *uno modo*, *hoc modo.* Quæ & *quomodo* esse ablativum arguunt. Dicas obstare, quòd, si *quomodo* ablativus foret, ultimam produceret. Nunc corripit Horatius lib. I, sat. II:

Cum Victore sequor. Mæcenas quomodo tecum.

Sed enim jure oggerat aliquis, cùm, *quo modo*, unam in vocem coalescit, ob pronunciationis celeritatem aliquid deteri de modulo ultimæ syllabæ: nec tamen illud, cùm modulus solùm sit accidens vocis, significationem variare: ex significatione autem statuendum esse, ad quam vocum classem aliquid pertineat. Puto igitur, verè esse nomen compositum; sed quod adverbii penè universam induerit naturam: cujusmodi appellant *nomina adverbiascentia*; vel, *adverbia non nativa, sed reperta*, sive, ut dicunt, *usurpata.*

Quod de *quomodo* dixi, idem dictum velim de *quare.* Nam nomen est compo-

compositum ex *qua*, & *re*: quod κατ' ἔλλειψιν ponitur, pro *qua de re*, vel, *qua in re*. Hæc integrè sic interdum reperias. Atque hoc non parùm confirmat id, quod de ellipsi dicebamus. Plaut. Pœn. act. 1, sc. 11:

AN. *Nimia nos socordia hodie tenuit.* AD. *Quâ de re, obsecro?*
AN. *Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus.*

Similiter Cornelius Nepos in Timoleonte: *Qui quidem, cùm suas laudes audiret prædicari, nunquam aliud dixit, quàm se in eâ re maximas Diis gratias agere, atque habere.*

Idem de *cur* statuendum videtur. Est enim contractum ex *cui rei*. Integro hoc usus Plautus Pœnulo, act. 11, sc. 1:

— *Viscum legioni dedi,*
Fundasque eo præsternebam folia farferi.
LY. *Cui rei?* AN. *Ne ad fundas viscus adhæresceret.*

Quamquam & dicere possis, *cur*, sive *quor* (sic enim veteres pro eo scripsere) κατ' ἀποκοπὴν factum esse ex *quare*: quod pro *qua de re*, vel *qua in re*, poni, antea diximus. Sed ad composita ex aliis nunc classibus veniamus.

Ex nomine, & verbo, conflatur *pedetentim*: quasi *pede tentando*. Cato, dierum dictarum de consulatu suo: *Eam ego viam pedetentim tentabam.* Est apud Charisium in 11.

Ex nomine, & participio est, *perendie*, quasi ex *perenta die*: ut Grammaticos notâsse, idem ait Charisius.

Ex nomine, & adverbio, est *nimirum*, quasi *ne*, hoc est, non *mirum*. Sic *dextrorsum* pro *dextrovorsum*, quasi dextram versus. Item *mecastor*, ex adverbio *me*, quod Græcis *μὰ*, & *Castor*: quasi dicas, per Castorem.

Ex nomine, & præpositione, fiunt, *extemplo, illicò, profectò, obviam, obiter, præficiscini, peregre*.

Ex nomine, & syllabicâ adjectione, sunt, *tantisper, aliquantisper*: ubi *per* accessio est syllabica, ut in *parumper*, & Græco ὥσπερ, ac similibus.

Ex pronomine, & adverbio, resultat *alicubi*: puta ex *aliquo*, & *ubi*. Sic *alibi*, ex *alio*, & *ibi*; *alicunde*, ex *aliquo*, & *unde*, & similia. Nævius in Tarentillâ: *Vtribi cœnaturi estis? hiccine, an in triclinio?*

Cato pro Lusitanis: *De frumento utrobi bona, utrobi malâ gratiâ capiatur; utrinde iram, utrinde factiones tibi pares.* Vtrumque hoc est apud Charisium. Huc etiam pertinet *Quin*. Est enim conflatum ex *qui*, & *ne*: ubi *ne* valet *non*, ut in *nefarius, nescio, nequaquam*: *qui* autem ponitur pro *quo*, vel *quâ*; ut in *quicum*: hoc est, *cum quo*, vel, *cum quâ*. Eaque causa est, cur *quin* dicatur de viro ac femina, & horum naturam sequentibus. Cic. ad Att. lib. VII, epist. XV: *Vt ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te literarum darem.* Imò & naturam nominativi includit. Vt si dicam, *Nullus est*

mortalis,

mortalis, quin peccet. Pro, qui mortalis non peccet. Itidem in feminino. Plautus Persâ Act. III, sc. 1:

SA. *Virgo, atque mulier, nulla erit, quin sit mala,*
Quæ præter sapiet, quàm placet parentibus.
VIR. *Virgo, atque mulier, nulla erit, quin sit mala,*
Quæ reticet, siquid fieri pervorsè videt.

Vtrobique, *quin sit*, pro, *qui non sit*. Nam & *qui* in recto olim utebantur genere feminino.

Ex pronomine, & præpositione sunt, *antea*, *postea*: item *adhuc, adhæc.* Eorum prius ponitur pro *ad hoc*: quod integrè sit, *ad hoc temporis.* Posteà posterius ab aliquibus viris doctissimis improbatur. Sed *adhæc* legitur in optimis libris Ciceronis pro Flacco, item apud Sallustium, ac Tacitum sæpius. Est tamen, cùm unum pro altero irrepserit. Vnde Gellio lib. I, cap. IV, ubi vulgò *adhæc* legebatur, alterum illud, fidem MSSorum secutus, restituit Carrio lib. I Antiqu. Lect. cap. XIX.

Ex duobus verbis est *scilicet*, pro *scire licet*; *videlicet*, pro *videre licet*; item *ilicet*, pro, *eas licet*; ut Celsus ait apud Charisium. Etsi, ut ibidem ex Martio Salutari legas, quandoque interrogativum putent pro *hem.*

Ex verbo, & adverbio, fit *deinceps*, quasi *dein capiendo.* Nisi, quæ ordinem significant, conjunctionibus adnumeranda: de quo antea †.

Ex duobus adverbiis sunt, *etiamnum*, pro *etiam nunc*; *sicut*, pro, *sic ut.*

† lib. I de Analogia, cap. 2, & hujusce libri, cap. 17.

Ex adverbio, & præpositione, componuntur, *antequam, inibi, protenus, adeo, abhinc, deinde, perinde, proinde, subinde.* Ac hujus quoque loci est *adamussim*, quod significat *examinatè.* Ac par ratio in *examussim.* Quamquam non desunt, qui, compositione novâ offensi, *examussim* Latinè dici negent. Nos, ut *adamussim* probamus: quippe quo Varro utatur lib. I de R. R. cap. I, Macrobius lib. I Saturn. cap. IV, atque alii: ita *examussim* quoque Latinum esse didicimus, cùm ex Sisenna apud Charisium, & veteri glossario, atque aliis; tum Plauto, qui eo utitur sæpius. Neque offendit, quòd præpositio *ex* videatur jungi accusativo. Nam *amussim* hic non accusativus est, sed adverbium obsoletum. Estque simile *exadversum*, quod non est ab *ex*, & nomine *adversus* (nam semper *exadverso* diceretur) sed adverbio, vel præpositione *adversum.*

Ex adverbio, & conjunctione, est *etiam*, pro, *& jam.*

Ex adverbio, & syllabicâ adjectione, est *parumper.* Nam *per* hic se habet, ut in *tamisper*, de quo dictum. Censeo & *que* in *quandoque*, & *quandocunque*, potiùs ad *intensionem* * pertinere, quàm ut conjunctio sit. De Adverbio hactenus.

* extensionem dici.

CAPVT XXII.

De Præpositione. Eam potiùs, quàm Adverbium, Præverbium *appellari. Vtrumque nomen ex eo desumi, quod plurimùm fit. Ordinem quoque Præpositioni accidere. Prisciani, & Cæsaris Scaligeri definitiones refelluntur. Vera definitio. Præpositionum distributio. Sola ex particulis præpositio casum naturâ suâ regere videtur. Male nonnullos in præpositionibus omittere* ponè, palàm, & secus. *At* versus, *aut* versum, *non est præpositio.* Ad meridiem versum. *Ciceronis memoriæ lapsus.* In Arvernos versus. A Concordiæ versum. *Cur* adversus, & adversum, *adsciscant accusativum.* Procul, & usque, *non esse præverbia, casusque iis addi solitos regi à præpositione intellectâ, quæ quandoque etiam exprimitur. An, inter accidentia præpositionis, etiam Comparatio sit.*

SEquitur Præpositio, quam (ut Priscianus nos docet in XIV) *Stoici non bene inter conjunctiones ponebant, præpositivam conjunctionem eam nominantes.* Alio etiam nomine *Præverbium* dicitur. Varro lib. V de L. L. *Consuetudo autem communis, quæ cum præverbiis conjuncta sunt, etiam nunc servat: ut adspicio, conspicio, respicio* &c. Et eodem libro: *A quibus iisdem principiis, antepositis præverbiis paucis, immanis verborum accedit numerus, quod præverbiis additis, atq; commutatis, aliud atque aliud fit. Vt enim Cessit, atque Recessit, sic Accessit, & Abscessit.* Itē Gellius lib. VII, cap. VII: *Addebas Annianus, AD præverbium acui, cùm* * immanium. *significat ἐπίδοσιν* *: *sicuti Adfabre, & Admodum, & Adprobè, dicuntur.* Quare miror, à Sosipatro quæri, *Præverbium, an Adverbium, dici debeat.* Vbi & ista subjungit: *Suetonius Tranquillus Præverbium putat dici debere, quòd ante; vel Adverbium, quòd post verbum appellatio ejus nomenque ponatur.* Sanè adverbium, etsi in sermonis usu sæpius præponatur verbo, (quomodo dicere solemus, *male canit, celeriter currit*) tamen naturâ posterius est: ut rectè docent, qui differunt de discrimine ordinis Grammatici, & Oratorii. Præpositio verò, ut usu, ita naturâ etiam prior est verbo suo. Vt omnino præpositioni potiùs, quàm adverbio, *præverbii* nomen competat. Interim ista etiam appellatio ab eo sumitur, non quod semper, sed quod plurimùm fit. Sunt enim præpositionum aliæ præpositivæ, aliæ postpositivæ. Priores non postponuntur, nisi figuratè; ut illo Sallustii I Histor. *Quos inter maximè.* † 3 tex. Posteriores semper postponuntur. Vt *tenus*: quomodo dicimus, *Pube* † *tenus.* Ac *versus* etiam, & *usque*, quæ à plurimis præpositiones creduntur, frequentiùs postponuntur. Ac movit hoc nonnullos, ut Ordinem inter Præpositionis accidentia reponerent. Quos inter Nicomedes Frischlinus: atque idem veteres quosdam factitâsse, auctor est Diomedes. Quare non placet definitio ista Prisciani, quâ dicitur esse *pars orationis indeclinabilis,*

bilis, quæ præponitur aliis partibus, vel appositione, vel compositione. Nam in eo peccat, quòd non convenit cuivis præpositioni; uti *tenus*, quæ veriùs *postpositio* dici mereatur. Imò est, cùm in compositione quoque postponantur: ut *hactenus, quatenus; quicum, mecum, quibuscum, nobiscum.* Atque adeò sibi etiam ipsi postponitur: ut, in *circumcirca, inante, exante*, & aliis, de quibus mox plura. Præterea definitio ista etiam competit conjunctionibus præpositivis: ut, *nam, si.* Item particulis optandi: ut, *utinam.* Atque aliis.

Ex acutissimo Iulio Scaligero videtur definitio ejusmodi exstrui posse: *Præpositio est vox significans rei motum, vel quietem.* Sed *ob*, & *propter*, non motum, vel quietem signant, verùm caussam. Non fugit hoc perspicaciam Scaligeri; sed occurri eo putavit, quòd olim habuerint loci rationem: ut, *Ob Romam obequitans Hannibal:* &, *Athesim propter amœnum.* Verùm hoc non est satis. Nam si de οὐσίᾳ † præpositionis est, signare motum, aut quietem; etiam cùm denotant caussam, connotabunt motum, aut quietem: vel si ea non connotant, præpositiones esse desinent. Aliud quoque telum libramus. *Absque* non significat motum, aut quietem. At, inquit Scaliger *, *tametsi verum motum non dicat, significat* tamen *absentiam, & intervallum, quod possit esse locus rei motæ inter duo extrema.* Mirificum responsum, quasi idem foret, notare absentiam, ac notare locum: quasi item pro eodem censere oporteat motum, & locum, in quo motus fiat.

† *essentia.*

* *de causs. L. L. cap. 154.*

Melior ὑπογραφὴ † ista, quam etiam alibi dedimus, ut definiatur vox, quâ nomen adjungitur verbo, ad caussam, locum, tempus, conjunctionem, aut privationem significandam. Sanè Frischlinus etiam, è Prisciano, ac Valla, distinguit præpositiones, in temporales, ut *circiter*: caussales, ut *pro, præ, ob, propter, secundum*: privativas, ut *præter, absque, sine, clam*: comitativam, ut *cum*: locales, ut sunt cæteræ omnes, aliæ ad locum, aliæ in loco, aliæ per locum, aliæ de loco.

† *descriptio.*

Quod si, ut verisimile credimus, inque libro de Structura ostendemus, adverbia nulla, nullæ etiam interjectiones, casum regunt: casusque additus potiùs regitur à præpositione κατ' ἔλλειψιν subauditâ: non meliùs præpositio definitur, quàm particula casum regens: sive, ut ἐλλειπτικὰ illa apertiùs excludantur, naturâ suâ casum regens. Nec propterea existimandum, rectè præpositionem etiam adjungi adverbiis, vel præpositionibus, quoties casus adponitur. Quippe ubi perpetua est ἔλλειψις ex probatâ loquendi consuetudine: ibi nec nobis licet eam Latii legem migrare.

Ex iis, quæ de præpositionum naturâ generatim diximus, facilè deinceps erit statuere, ut quædam præpositionibus annumerent, quæ hujus loci non sunt: quædam contrà prætereant, quæ iis conveniat accenseri. Hoc exemplis planius fiet. Ita *ponè*, & *palàm*, addi oportet, etiam Charisio

judice. Livius lib. x belli Macedonici : *Ponè castra.* Idem lib. vi ab V. C. *Palàm populo.* Cicero, sive potiùs declamator vetus in Sallustium : *An turpius est scribentem mentiri, quàm illum palàm hoc ordine dicentem?* Nec displicet ibidem * : *His palàm refelle :* ubi postponitur. Vti & in illo Horatii libro Epod. od. xi : *Vbi hæc severus te palàm laudaveram.*

* al. Hic.

Quo ex loco simul dilucet, falli Fl. Caprum libello de Orthographiâ, ubi legas : *Coram illo dicendum est ; non, Palam illo : nam palàm ad multos refertur.* Quæ & Alcuini in Grammaticis, & aliorum, sententia fuit. Quæritur, an *secus* addi etiam oporteat. Sanè vulgatus interpres psal. i ait : *Ligno secus decursus aquarum.* Sed adversatur Sosipater Charisius lib. i, ubi ait : *Secus adverbium significat aliter. Vnde nascitur Secius, ἀλλοιοτέρως. Cæterùm id quod vulgus usurpat, Secus illum sedi, id est, secundum illum, & fatuum, & sordidum est.* Verùm non solùm vulgus sic locutum videtur. Nam est Sempronii Asellionis lib. xiv Histor. *Ne possent stationes facere secus hoc.* Et Plinius lib. xxiv, cap. xv, *Secus fluvios.* Item Fabius lib. viii, cap. ii : *Pessima sunt ἀδιόρατα, hoc est, quæ verbis aperta occultos sensus habent : ut, Conductus est cæcus secus viam stare.* Vbi non satis video, cur is sensus sit obscurus. Nam satis liquet, hanc eorum esse verborum mentem : *Cæcus est pretio ad hoc conductus, ut staret juxta viam :* puta ad stipem emendicandam, vel aliud. Interim liquet, *secus* præpositionem esse ; verùm quâ elegantiæ studiosus rectiùs abstineat : utcumque semel & iterum exciderit bonis scriptoribus, qui ex vulgari usu eam admisere, non ex consensu doctorum.

At perperam præpositionibus addidere *versus.* Scio, Ciceronem ad Matiũ †, scribere, *Brundusium versus :* similiáque alibi legi. Verùm est sermo hic ἀλλεπάλληκτος, quia *ad* reticetur, unde *Brundusium* regitur ; non autem ab adverbio *versus.* Integrè dixit Livius lib. i : *Deductus in arcem, in lapide ad meridiem versus consedit.* Imò quandoque etiam *in* additur. Cæsar lib. vii de bello Gallico : *Quorum ille precibus permotus, castra ex Biturigibus movet in Arvernos versus.* Ac similiter fortasse Tullius, libro de Amicitia. Nam ubi vulgò editum : *Is primùm instituit in forum versibus agere cum populo:* quod planè ineptum : in libris vett. ut Carolus Langius, & Dionysius Lambinus, observarunt, legitur, *in forum versus.* Sermo est de C. Licinio Crasso; qui cùm alii, cum populo agentes, senatum versus spectare soleant; faciem in forum versus convertebat, ut honorem populo præstaret. Plutarchus tamen id non de C. Crasso, sed C. Graccho narrat. Quæ nomina adeò sunt vicina, ut facilis in eo fuerit lapsus Tullio. Nam quo minùs librarii culpa putetur, facit quòd Licinius, non Tiberius vocetur. Plutarchus, dum id refert, habet hunc in modum, Πρῶτον † τότε γραφεὶς ἔξω πρὸς τὸν ἀγορᾶν δημηγορῆσαι. Eáque verba confirmant, quod diximus. Nam quod Plutarchus

† Primùm tum exterius conversus ad populum concionatus.

† lib. xii, ep. 27.

tarchus, στραφεὶς ἔξω πρὸς τὴν ἀγορὰν δημηγορῆσαι, id Tullio est, *in forum versus agere cum populo.* Vnde aliquis conjectet, *versus*, quod στραφεὶς redditur, participium, non adverbium esse. Verùm non minùs probabile est, Plutarchum sententiam solùm, ac vocis ἴτυμον, spectâsse. Nam ad *Orientem*, vel *urbem*, vel *forum versus*, dicimus, quia eò nos vertimus, quò iter dirigimus.

Porrò quòd non *versus* solùm, sed etiam *versum* dixere, minimè mirandum: quando in his nihil aliud est discriminis, quàm quòd illic sit recti casus forma, hic incusativi. Cato dierum dictarum de consulatu suo: *Posnè versùm illac mare est.* Nec tantùm dico, *ad Romam versum ire*: sed etiam *à Roma versum.* Quomodo locutus Varro lib. IV de L. L. *Tum quendam Curtium, virum fortem, armatum adscendisse equum, & à Concordiæ versum, cum equo in eum præcipitatum.* Ei quod hic dicitur, *à Concordiæ versum*, contrarium est, *ad Concordiæ versum.* Sive unâ voce, sed compositâ, *adversus*, vel *adversum Concordiæ*, puta ædem. Sic *adversus*, vel *adversum urbem*, valet *ad urbem versus*, vel *ad urbem versum.* Atque hinc causam videmus, cur *adversus*, & *adversum*, regant accusativum: nempe non vi posterioris partis, quæ est *versus*, vel *versum*; sed prioris, quæ est *ad.*

Quâ verò de causâ *versus*, & *versum*, è præverbiis ejicimus: ob eandem inde arcemus *procul*, & *usque.* Non quidem ignoro, *procul* ablativo jungi. Vt apud Livium initio lib. XLIV: *Tumulo haut procul hostium castris capto.* Et lib. XLVIII: *Procul Oceano.* Item apud Suetonium in Claudio: *Procul dubio*: & Columellam præfat. lib. I: *Procul vero.* Sed enim hæc ἐλλειπτικῶς dicuntur, quia reticetur præpositio *a*, vel *ab.* Sanè ut Ennius *, *patriâ procul*: ita Maro †, *procul à patria.* Et Ovidius epist. Phædræ ad Hippolyt.

* Medeâ apud Cic. lib. 7, epist. 6.
† Ecl. 10.

Sint procul à nobis juvenes, ut femina, comti.

Fabius ‡, *Procul à literis.* Item *, *Procul ab ostentatione.* Objectant, quòd & accusativo jungatur. Ac adferunt illud Livii lib. XXXI: *Locus procul muros satis æquus agendis vineis fuit.* Item hoc Plinii lib. IX, cap. LIII: *Villa est Campaniæ haut procul Neapolim.* Vtrumque locum sic adducunt Ninivita, & Linacer: priorem etiam Rob. Stephanus in Thesauro. Sed in melioribus Livii codd. est, *procul muro*: in Plinianis, *procul Neapoli*: quomodo & habet antiquissima & optima editio Parmensis. Atque hinc etiam liquet, cujus sit fidei, quod è Curtii lib. IV, de Alexandro aciem disponente, vulgò objiciunt: *Impedimenta haut procul aciem in edito colle constituit.* Vbi Hadrianus Iunius ex codd. suis expressit, *haut procul ab acie*: sed ad oram addidit, in aliis libris legi: *haut procul ácie.* Mirum, Modium quoque edidisse, *haut procul aciem.* Nisi, quæ Acidalii est suspicio, culpâ typothetæ *aciem* pro *acie* irrepsit.

‡ lib. 7, cap. 2.
* proœmio lib. 4.

In *usque* similiter deceptos diximus. Nec diffiteor, accusativo jungi. Vt

Terent. Adelph. act. IV, sc. V : *Miletum usque.* Et Cic. ad Att. lib. XV, ep. XXVIII : *Usque Puteolos.* Sed ellipsis est præpositionis *ad*, quæ sæpe adjungitur. Vt Cic. lib. II de Invent. *Usque ad hoc tempus.* Horat. lib. I, sat. III : — *Ab ovo Usque ad mala* —. Tacitus lib. XIX : *Ad serum usque diem.* Et alibi crebrò. Quare quod dico, *Romam usque*, integrè fuerit, *usque ad Romam.* Ac similiter & ablativo jungitur cum præpositione. Vt Terent. Phorm. Act. II, sc. III :

Progeniem vestram usque ab avo, atque atavo proferens.

Cic. in Top. *Usque à capite arcessere.*

Videtur & *prope* magis adverbium esse. Nempe ut, *prope urbem*, usu receptum dicamus, loco integri, *prope ad urbem* : quomodo Belgæ dicunt **dicht by de stad** : ubi **by** (quod valet *ad*) exprimi videmus. Et cur non æquè intelligatur præpositio *ad*, cum accusativus sequitur : quàm exprimitur præpositio *à*, cum sequitur ablativus ? Vt apud Ciceronem *, *Bellum prope à Sicilia* : item †, *Prope ab domo detineri* : & similibus. Nam ut dicimus, *prope abesse ab urbe* : sic dici potuit, *prope adesse ad urbem.* Valde etiam pro hac sententia est, quòd *prope* comparetur, & tum comparativus, tum superlativus, eidem casui jungatur. Vnde apud Livium, *Propius Albam* : item, *Propius fidem* : & apud Ciceronem VI Philipp. *Propius urbem* : & Philipp. X : *Quàm proximè Italiam.* item apud Sallustium in Iugurt. *Proximè Hispaniam Mauri sunt.* Iulius Scaliger lib. IV de L. L. cap. CI, colligebat ex ejusmodi structurâ, etiam comparationem inter præpositionis accidentia reponi oportere. Vellem, præter *prope*, adducere aliud potuisset. Nam hoc, an præpositio sit, in controversia est nobis. Alii aliter respondent. Nam dicunt, præpositiones comparatione fieri adverbia. Verùm nemo, qui philosophiæ oram adbiberit, ex accidente, quale est comparatio, judicium facere volet de οὐσίᾳ † vocum, ad quam pertinet classium distinctio. Quare si *prope* est præpositio, cùm dico, *prope Romam* : præpositio quoque erit, cum aio, *propius Romam*, &, *proximè Romam.* Sin hæ præpositiones non sunt, ne *prope* quidem fuerit. Fortasse & aliquid est, quòd hi gradus eâdem significatione etiam dativo junguntur. Nam dicimus, *propius urbi*, & *urbem* ; *propius castris*, & *castra.* Maro I Georg.

Agricolæ propius stabulis armenta tenerent.

Cæsar : *Quàm proximè potest hostium castris castra communit.* Atqui præpositiones nullæ dandi casum regunt. Oggeret pro Scaligero aliquis, cùm aio, *propius*, vel *proximè urbi*, esse adverbia : at cùm dico, *propius*, vel *proximè urbem*, esse præpositiones. Sed si utrobique eadem omnino significatio est, eadem quoque, uti dixi, erit pars orationis. Omnes enim orationis partes distinguuntur significatione, ut formâ essentiali, sive differentiâ,

quam

* 7 Verr.

† 4 Verr.

† essentia.

quam Græci εἰδοποιὸν, vulgò autem *specificam* appellant. Nihil hîc obtendere possumus, nisi fortè, quod propriè non est regimen, cùm dativus apponitur acquisitivis: de quo libro proximo.

Penè etiam est, ut ne *circiter* quidem præpositionem agnoscam. Nam aliquando suspicio mihi incidit, *circiter* esse conflatum ex *circum* vel *circa*, & *iter*. Ita *circiter Romam*, integrè sit, *circum iter ad Romam*: hoc est, *circa illud iter, quo Romam itur*.

CAPVT XXIII.

De præpositionum derivatione, & compositione. Origo præverbiorum propter, circùm, secundùm. Præsente, & absente, *cum plurali*, testibus, suis, omnibus, nobis, legatis, ambobus. Nobis insperanti. Præfiscini. *Vnde conflentur* apud, prope, post. *Cùm adverbiis præpositiones componi, exemplis comprobatur*. Deprocul, proporro, impridie, impalam, propalam *&c. Appulejus emendatus. Ostenditur easdem cum se ipsis componi: ut*, inante, exante, postante, circumsecus, incircum. Insuper *cum accusandi casu*. Insuperhabere. Incoram. *Præpositionem compositione cum altera præpositione non fieri adverbium, contrà quàm credidit Valla*.

ACcidit quoque præpositioni, tum derivatio, tum compositio. Derivatio, ut, *intra, extra, citra*. Item *inter, subter*. Quorum primogenia, *in*, & *sub*. Simile *propter*, à *prope*. Nam primò idem valuit ac *juxta*. Etiam à nomine veniunt: ut, *circum* à *circus*, quod à κίρκος: *secundùm* à *secundus*, quia quod secundo loco situm est, id post aliud est, ac prope illud. Hinc Priscianus lib. XIV, quando præpositio est, significare dicit κατὰ, vel μετά. Atque ita ait accipi apud Sallustium, oratione Adherbalis ad Senatum: *Secundùm ea, si desideranda erant, nisi debitis uterer*. Et istoc Lucani lib. VIII:

— *Secundùm Emathiam lis tanta datur* —.

At falsus cum aliis Linacer, cùm *secundùm* hîc exponit *super*. Nec audiendus Fulvii codex, qui apud Sallustium pro *secundùm ea*, habet *sed ea*.

Ex his liquet, præpositionum aliquas à nominibus venisse. Prope igitur est, ut iis adsentiam, qui *præsente*, & *absente*, arbitrantur in præpositiones degenerare, quoties plurali sociantur; idemque valere ac *coram*. Pomponius Syris: *Quidam apud forum, præsente testibus, mihi vendidit*.

Attius Menalippâ:

Est res aliqua, quæ, præsente his, maturè prius institit.

Ita rescribo, metro compulsus: pro quo, *prius maturè*, est apud Nonium. Qui & Fenestellam in secundo Annalium, & Novium in Maniâ Medicâ, similiter docet locutos. Illius est: *Et quædam exta, præsente suis, quædam absente*

sente porrecissem. Hujus est :

Te volumus dono donare pulcro, præsente omnibus.

Alibi etiam adducit ex Afranii Auctione :

* *al.* Adest, si hic a. *Membrana nostra :* Abest, si hac absente. *Sed* hic *malim. Senarius sit,* Abest, si absente hic n. v. p.

*Sin * hic, absente nobis, venierit puer.*

Et Plauti hoc Amphitry. act. II, sc. II :

Nec, nobis præsente, aliquis nisi servus Sosia adfuit.

Quamquam versus iste, uti & prior, in codd. aliquot desideretur. Sed non levis est pro eo Nonii auctoritas. Et quid vulgatius illo Terentiano Eun. act. IV, sc. III :

Nescio quid profectò, absente nobis, turbatum est domi.

Vbi sic vetus interpres : *Pro præpositione ponit ABSENTE : ac si diceret, coram nobis.* Alter etiam vetus Grammaticus (nam ex duobus minimùm consarcinati illi commentarii) antè dixerat, vel in *absente* subaudiri *me*, quomodo post *absente* debeat distingui : vel esse ἀρχαισμὸν, ac similiter dixisse Pomponium : — *Ergo istuc sine* †,

† *Ita numerorum ergo referipsi, pro*, Sine ergo istuc.

Præsente amicis, inter cœnam — .

Item Varronem ad Marcellum : *Id, præsente legatis omnibus, exercitu* ‡ *pronunciat.* Nec respuere ausim eorum conjecturam, qui jam à Decemvirorum temporibus hoc loquendi genus arcessunt. Sic enim legunt in XII Tabb. POST. MERIDIEM. PRÆSENTE. AMBOBVS. STLITEM. CONDICITO. Quod nisi istiusmodi obstarent, ubi *præsente* jungitur cum *suis, omnibus, amicis, legatis :* poterat in illo, *absente nobis,* videri *nobis,* per synecdochen poni pro *mihi*, vel *me.* Vt in hoc Catulli * : — *Insperantique ipsa refers te*

‡ *Distinctionis notam post* exercitu *sustuli, quia censeo* exercitu *non esse auferendi, sed dandi casus.*

* *carm.* 108.

Nobis.

Compositionem quoque præpositioni accidere, liquet ex *adversum*, & *absque.* Etiam *apud*, juxta Cæsarem Scaligerum, prius fuit *ad pedes*, ἀπὸ ποδῶν. Quo exemplo itidem *prope* dictum, quasi *pro pedibus. Post* etiam fortasse ex *pone*, & *est. Ponè* autem à *ponendo*, id est, desinendo. Non, ut visum aliquibus, ex *po*, pro *post*, (ut in *pomeridianus*) & *ne :* ut *sine* ex *sè* (unde *sedulo*, *separo*) & eodem *ne.*

Componuntur autem præpositiones *cum* quibusvis classibus. Cum nomine; ut, *prædives, subrubidus, præfiscini*, quasi *præ*, hoc est, sine *fascino*, ἀβασκάντως. Cum pronomine; ut, *quicum, tecum :* quod malè negat Priscianus in XVII. Cum verbo; ut, *perfero, cispello*, quod apud Plautum. Cum participio; ut, *præcedens, inambulans.* Cum adverbio; ut *perdoctè, adprimè.* Cum se ipsa; ut, *præterpropter.* Cum conjunctione; ut, *absque.*

De adverbiis tamen negant veteres. Verba sunt Maximi Victorini in Arte Grammaticâ : *Adverbiis adjici præpositiones, negant omnes Technici :*

quamvis

quamvis licenter veteres usi sint. Quod de veterum usu addit, exemplis istis comprobatur. Legimus apud illos, *derepente*; *desubito*; *deprocul*, quo Plautus utitur Pers. act. IV, sc. II; & *proporro*, quod aliquoties apud Lucretium invenitur; *insimul*, quo usus Papinius primo Sylvarum; *inpridie*, ut apud Tertullianum ad Scapulam: *Sed iidem ipsi, qui per genios eorum inpridie usque juraverant.* Et *inpalam*, ut apud Hilarium ad Constantinum: *Pugnaremus inpalam cum fiducia contra negantes, contra torquentes, contra jugulantes.* Sic *propalam.* Appulejus de Mundo: *Species innumeras modò propalam, sæpe confectas, ab uno principio agitari jubet.* Vbi Aristoteles, † μὲν ἀφανιζομένην, ποτὲ δὲ φαινομένην. Vnde legendum liquet: *modò propalam, sæpe contectas*: ut quidem emendat Vulcanius: vel potiùs *conseptas.* In MSo est *consectas*, unius literulæ vitio. Similiter cum *ibi* conjunguntur variæ præpositiones. *Inibi*, & *interibi*, quod Appulejus in Apolog. usurpat: *Interibi revaleſco.* Hoc est, interea. Vbi notat Scipio Gentilis: *Non memini alibi legere.* Sed etiam utitur Plautus. Vt & *postibi*, apud eundem legas aliquoties. De quo Scoppium vide lib. I Susp. Lect. cap. XV. Ac alia quædam in hanc mentem Rævardus lib. III Var. cap. IV.

† modò collita, modo apparentem.

Nihilo rectiùs dubitant, an etiam componantur cum se ipsa. Quod Donatus, Cledonius, alii, apertè testantur. Sergius in edit. II Donati: *Præpositionem præpositioni sic cohærentem, ut pro una parte præpositionis habeatur, invenimus sæpe apud Catonem: ut, circumcirca, id est, circa.* Simile est *præterpropter*, apud Ennium; de quo Gellius lib. XIX, cap. X: *exadversus*, & *exadversum*, apud Terentium Phormione Act. I, Sc. II, Cicer. lib. I de Divin. * Appul. in Apolog. Itè *inante*, quo, juxta veteres aliquos codices, usus Cicero lib. II ad Att. ep. IX: *Inante diem XVI Kal.* Et Propertius lib. II, El. III:

Hic dominam exemplo ponat inante meam:

Ita rectè legit Georgius Fabricius. Ac Scaligeri conjectura est, eodem usum Catullum, Carm. de Acme. Estque simile *exante.* Cic. lib. III ad Att. epist. XVII: *Exante diem Non. Iun.* Appulejo quoque hanc vocem restituit Ianus Guiljelmius lib. II Verisim. cap. XV. *Postante*, apud Varronem lib. V de L. L. *Circumsicus*, Appulejo lib. V, & XI. *Incircum*, apud Macrum Iurisconsult. L. XXVII. D. de reliq. & sumt. funer. *Veluti incircum porticationes. Insuper*, quod eundem, ac *super*, casum regit. Vitruvius lib. V, cap. XII: *Deinde insuper eam exæquationem pila quàm magna constituta fuerit, ibi struatur.* Eodémque modo & Cæsar, & alii, usurpant: sed sæpius sumitur adverbialiter. Nec minùs, quàm præpositiones cæteræ, cum verbo componitur. Nam *insuperhabere*, pro posthabere ac contemnere, usurpat Papinianus in Pandectis; uti & Agellius, & Appulejus.

* pag. 101, edit. Ald. Vbi exadversus habet omnium Ciceronis editionum vetustissima. In Stephanica, illâ Lambini, & aliis, est adversus.

Quod verò Laurentius ait, præpositiones fieri adverbia, quoties aliis

præponuntur præpositionibus; id tantùm verum est, cùm casum amittunt. Vt in illo Terentii Adelph. * — — *Apud ipsum lacum*
Act. 4, Sc. 2.
Est pistrilla, & exadversum fabrica: ibi est.

Livius lib. XXVI: *In æde Concordiæ, Victoria, quæ in culmine erat, fulmine icta decussáque ad Victorias, quæ inante fixæ erant, hæsit, neque inde procidit.* Appulejus lib. IX Met. *Insistens jubebat, incoram sui, plagas mihi quàm plurimas irrogari.* Et lib. X: *Nam & juniorem, incoram sui, funerari videbat.*

CAPVT XXIV.

De præpositionibus inseparabilibus. Æquivocè eas & impropriè præpositiones dici. A veteribus quoque vocari loquelares. Ve *etiam loquelarem esse.* Di, & dis, *eandem esse; ut* tra, & trans. Dis *à διὰ.* Con *eandem videri ac* cum, *etsi aliter Fabius. Probus malè* di, & dis; co, & con, *pro diversis habet. Nec* an, & am, *diversæ sunt.* Anquiro. Anus, & annus, *unde veniant.* Am *extra compositionem in usu olim erat. Palæmon malè A S inter loquelares reponit: male item Diomedes A V.* Asporto, & aspello, *cur S pro B habeant. De* au *Diomedi favet Gellius. Idem Gellius emendatur.* Ne *loquelarem non esse.* Sed *pro* se. Marid.

HActenus egimus de præpositionibus separabilibus, hoc est, quæ extra compositionem sunt usitatæ: quas etiam solas, cùm superiùs definiremus hanc classem, respiciebamus. Cæteræ æquivocè *præpositiones* dicuntur; cùm non voces sint, sed partes vocis, eoque ad nullam ex octo vocum classibus directè pertineant. Quod etiam Priscianus fatetur; sed alias adducit causas, ob quas præpositionibus accenseantur. Sic enim loquitur in XIV: *Quamvis per se poni non possunt separatæ in contextu orationis, ideóque partes orationis dici verâ ratione non possint: tamen, quia vim & significationem præpositionum habent, & in ipsâ compositione semper præpositivæ sunt; ideo & præpositionibus commemoravere.* Sed quod dicit, vim habere præpositionum, perpetuum non est. Nam *repono* est iterum pono; *revertor*, iterum vel retro vertor; *recubo*, seorsim cubo. In cujusmodi non præpositionis, sed adverbii vis est. At rectè nobis largitur, non esse VERA RATIONE partes orationis. Vbi rationem vocat λόγον τῆς οὐσίας. Quod si est, nec competere ei debet præpositionis definitio, cujus est explicare λόγον τῆ οὐσίας †.

† *rationem naturæ.*

Hujusmodi præpositiones à veteribus dicuntur *loquelares.* Valerius Probus lib. I, cap. de Præposit. *Præpositiones duobus generibus constant. etenim aliæ sunt Loquelares, quæ ornandi sensûs, aut augendi, vel minuendi gratiâ, cæteris partibus præponuntur; aliæ autem Casuales vocantur, quod casibus serviant. Loquelares sunt, an, co, con, re, se, di, dis.* Hæc Probus, qui & paullò pòst indicat,

loque-

loquelares dici, quoniam *per compositionem loquelis inhæreant. Loquelare* verò dicitur, ut Græce λικλικόν. Ac monet Achilles Statius, Observationum difficiliorum cap. XI, apud Tullium de Somnio Scipionis itidem legi: *Homines loquelariter annum tantummodo Solis, id est, unius astri reditu metiuntur.* Sed melius vulgati *popularitèr*: quod ipsè Achilles non diffitetur.

In enumeratione præpositionum loquelarium Probum sequitur Grammaticorum vulgus. Sed profectò, & mutilè, & malè, loquelares præpositiones recensent. Nam *ve* prætereunt, quæ & ipsa inseparabilis est: ut in *vecors, vesanus, vehemens, vegrandis, vejovis.* Nam cum VE tantùm in compositione nominum præponi queat: quò potiùs, quàm ad præpositionem loquelarem, referatur? Contrà alias bis ponunt. Quemadmodum enim TRA in compositione haut est aliud, quàm TRANS: quomodo dicimus *tradere*, & *transdere*; *tralatio*, & *translatio*: ita & DI idem est, quod DIS: unde *dispudet*, apud Plaut. Bacchid. * *lib. 3. sc. 3.*

Nam alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet.

Item *distædet*. Terent. Phorm. † *act. 5, sc. 9.*

— Nam me cum hoc ipso distædet loqui.

Charisius cap. de Adverbiis interpretatur *valde tædet*. Est vero DIS à διά. Nam quod Græcis est διαφέρω, Latinis est *differo*: quod illis διαγιγνώσκω, aut διαλύω, id his *dignosco*, aut *diluo*. Confirmat, quæ dixi, hic Velii Longi locus lib. de Orthographiâ: *Et quatenus incidimus in mentionem præpositionis Dis; adnotabimus, & illam plenam præscribi cæteris, nisi his partibus orationis, quæ incipiunt à litera M, ut dimovit: aut N, ut dinoscit: aut L, ut diluit: aut B, ut dibucinat: aut G, ut digerit: aut si à D litera incipit, ut dididit; quomodo Virgilius, Tua terris didita fama: aut in F literam transit, si ab hac eadem sequens vox incipiat, ut diffudit.* De *tra*, & *trans*, ibidem sic scribit: *Trans quoque præpositio interdum plena est, ut transtulit: interdum minuitur, ut trajicit, traduxit.* Idem de TRA, & TRANS; DI, & DIS, legere est apud Papirianum in Conlectaneis Cassiodori de Orthogr. Fortasse nec meliori jure CON inter loquelares reponunt, cum idem ac CVM esse videatur. De quo tamen non pertinaciter repugnem, quando pro diversis etiam habuit vir summus, Quinctilianus, lib. I, cap. VII: *Frequenter*, inquit, *præpositiones quoque copulatio ista corrumpit: inde abstulit, aufugit, amisit, cùm præpositio sit AB sola: & coit, cùm sit præpositio CON.* Idem cap. VI: *Inhærent tamen quidam molestissimâ diligentiæ perversitate, ut audaciter potiùs dicant, quàm audacter; licet omnes oratores aliud sequantur; & emicavit, non emicuit; & conire, non coire.* Vides, ut utrobique dicat CON, non CVM. Adi & Gellium lib. II, cap. XVII. At longè etiam spissior est error Valerii Probi in Catholicis: ubi ut DI, & DIS, ita CO, & CON, pro diversis ponit. Nam

CO amisit N : ut in *cohæreo*, *coëreo*, *coalesco*, *cogo*, *cohibeo* &c.

Nec rectè inter præpositiones loquelares ponunt A N. Nam A M dicere debuerant, ut ex Festo Pompejo cognoscimus. Sanè dicitur *ambedo*, *ambages*, *ambigo*, *amplector*. Est autem à Græco ἀμφί. In compositione verò interdum M commutatur in N : ut, *anquiro* : quo Cicero, aliique usi, pro am, hoc est, circum sive undequaque quæro. Nec in compositis tantùm locum habet, sed etiam derivatis : ut in *anus* pro podice, & *annus* pro circo, unde *annulus*. Olim verò A M etiam separabile fuit. Siquidem Cato, *am terminum*, pro, *circum terminum*, dixit : ut cognoscimus ex Macrobio lib. 1 Saturn. cap. XIV. Vnde Comminianus apud Charisium inter eas reponit, quæ casum regunt; exemplumque idem ponit, *Am segetes*. Et fortasse iccirco eam inter loquelares præterit Palæmon, apud eundem Charisium. Sed Palæmon ejus loco reponit A S, ut *aspello*. Malè. Est enim ex *abs*, & *pello*, elisò B : nisi ex *ab* esse malis, & B in S abire. Nihilo rectius Diomedes addit A V, ut *ausero*. Nam integrum est *absero*. B in V abiit, ut in sexcentis. Et illum Palæmonis, & hunc Diomedis errorem refellit Priscianus in XIV : *In Ausero B in V convertitur, tam euphoniæ, quàm differentiæ caussâ : ne, si adsero dicas, ab* ad, *&* sero *componi videatur. Asporto, in quo B in S commutatur, sicut & aspello, differentiæ caussâ; ne si apporto, & appello, dicamus, ab A D composita existimentur.* Imò longè antè idem docuerat Cicero in Oratore, ubi dicit (ut Gellius etiam monet lib. XV, cap. III.) *verba hæc, ausugio, & ausero, composita quidem esse ex ab, & ex verbis fugio, & fero : sed eam præpositionem, quo fieret vox pronunciatu auditugue levior, versam mutatámque esse in A V syllabam; cœptumque esse dici ausugio, & ausero, pro abfugio, & abfero.* Diomedi tamen accedere videtur idem Gellius, quando postea subjungit : *Sed illud magis inspici quærique dignum est, versáne sit, & mutata A B præpositio in A V syllabam, propter levitatem vocis; an potiùs A V particúla suâ sit propriâ origine, & proinde, ut pleræque aliæ præpositiones, à Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit : sicuti est in illo versu Homeri* * :

† Retro trahentur quidem, primum, & singularunt, & incertarunt.

Αὖ † ἴρυσαν μὲν πρῶτα, & ἴσφαξαν, καὶ ἔδειραν.
Καὶ ἄζομοι ἄυ ἰαχοί.

Prout locus is legitur etiam in Stephanicâ. Priorem habes versum Homeri Il. α, estque CCCCLIX : atque iterum Il. β, numero CCCCXXII. Quæ sequuntur, non puto esse à Gellio, sed Græculo, qui similem locum adscripserit, hoc pacto : Καὶ, ἄζομοι, ἀυίαχοι. Vt illud καὶ sit non Homeri, sed ejus, qui similem locum annectebat. Habes eum Il. N vers. XLII. Sed Eustathius censet, istoc ϒ in ἀυίαχοι, esse ab Æolicâ epenthesi, pro ἀίαχοι : ut ἀγανὸς, & ἀγαυρὸς, ab ἀγάω, & pro ἀῤῥηκτος, ἄυρηκτος dicitur.

Video etiam esse, qui N E inter loquelares referant, propter *nefrens*, *nefas*,

nefas, nefastus, nolo, quod ex *nevolo*, & similia. Sed hoc etiam extra compositionem obtinet. Vti in dehortatione: *Tu* † *ne cede malis.* Quod est, *non cedes.* Terent. Phorm. * † 6 Æn.

* act. 1, sc. 3.

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset.

Vide Priscianum initio lib. xv. Sed enim, inquiunt, *ne* adverbium producitur in compositis: ut, *nequaquam, nequicquam.* Sanè producitur in his; sed in aliis corripitur: ut in *neque*, & *nequeo.* Nec ex quantitate solâ, quæ tantummodo accidens est; sed imprimis, ut sæpius diximus, ex significatione judicium fieri debet. Quare de *ne* statuimus, uti de *nec*: quod & ipsum, tum seorsim, tum in compositione, pro *non* sumitur. De quo vide, quæ Festus ex Sinnio Capitone in *Nec* annotavit.

Pro *se* etiam *sed* dixere: teste Festo, qui *sine* exponit. Atque ita in lege vetustâ, ut ibi Scaliger monet, QVÆSTOR QVE EAM PECVNIAM SED FRVDE SVA SOLVITO. Metuo, ne semper *se* dixerint: nisi cum *d* apponeretur formâ aliis etiam vocibus communi: ut cum *marid*, pro *mari*, legitur in columna Duillii. Aut cum *med* posuere, pro *me*, unde *mederga.* Quomodo item à *se*, & *itio*, est *seditio*; à *re*, & *itio, reditio.* Verùm si non aliâ ratione, *sed fraude*, dixerint, nihil in eo erit proprium ac peculiare. Sanè *se* nunc tantùm in compositione, nisi vocalis sequatur, invenias: ut *sedulo, separo, segrego.*

CAPVT XXV.

Conjunctio quid. Propriè ea sententias, non verba connectit. Aliqua inter conjunctiones falsò referuntur. Aliqua item, pro diverso usu, nunc adverbia sunt, nunc conjunctiones. Igitur, *pro* postea. Quatinus, & quatenus, *ut à veteribus grammaticis distinguantur.*

CONjunctio, quam Græci σύνδεσμον, nonnulli ad verbum, sed duriusculè, *convinctionem* nominant, est *pars orationis connectens ordinansque sententias*: prout à Comminiano apud Charisium, & à Palæmone apud Diomedem, non incommodè definitur.

At parùm rectè illi, qui dicunt conjungere verba: quandoquidem non simplices connectit voces, quatenus tales: sed voces complexas, quatenus constituunt pronunciata plura vel reapse, vel potentiâ. Quomodo τῇ δυνάμει † duæ sunt sententiæ, Catonem fuisse bonum & senatorem, & agricolam. † potentiâ.

Non pauca verò sunt, quæ falsò ad Conjunctiones retulerunt: quam rem etiam attigimus lib. III artis Grammaticæ *. Sanè nomina sunt *caussâ*, & *gratiâ*, etiam cùm pro *ergo* sumuntur: etsi aliter visum Charisio. * sive lib. 1 de Analog. cap. 2.

Quamobrem, *quasobres*, *propterea*, *quare*, & similia, non videntur hujus esse classis; quia non tam vox unica sunt, eaque composita, quàm plures: cui rei argumento nobis est, quòd structura, quæ in simplici voce locum non habet, in earum singulis observatur. Et vix caussa apparet, cur *quamobrem* magis sit vox unica, quàm *eam ob rem*: vel *quare*, quàm, *eâ re*: ut illo Tulliano, *Eâ re statim ad te Aristocritum misi*.

Nec, quod vulgò conjunctionem disjunctivam faciunt, ex Festo discimus esse adverbium negandi, & idem valere, quod *non*. Nam ut ea præteream, quæ Festus adducit, etiam ex compositione id liquet. Quippe *negotium* dictum, quòd *non* sit *otium*: *negligens*, quòd *non legens*, ut idem Festus alibi testatur.

Quàm Priscianus statuit conjunctionem electivam. Sed rectiùs lib. xv facit adverbium comparandi. Idem judicium esto de *tanquam*, & *tam*. Item de *potiùs*, *magis*, *imò*: ut cùm dico, *Hic erat*, *imò ille*, *aut potiùs iste*. Quamquam propterea Plinius ponat conjunctiones *relativas ad aliquid*: ut Charisius, & Diomedes, perhibent.

Sed neque ἁπλῶς conjunctiones sunt, quæ utramque rem tollunt. Vt in isto, *Neque natare*, *neque literas novit*. Vbi *neque* magis negandi adverbium est, quàm conjunctio. Certè in eâ particula duo sunt, τὸ *ne*, quod negandi adverbium est, & τὸ *que*, quod copulativa est conjunctio. Vtrumque munus præstat *neque*: ac quatenus negat, adverbium est: quia verò & disjunctas connectit sententias, quodammodo conjunctio est.

Multa etiam esse alia fatemur, quibus, & in adverbiis, & hîc, rectè tribuatur locus. Sic *deinde*, cùm verbo jungitur ad circumstantiam temporis indicandam, adverbium est: conjunctio autem, cùm tantùm ad orationis junctura pertinet. *Ac*, &, *atque*, conjunctiones sunt, cùm dico, *Brutus*, *ac* vel *atque Cassius*. Adverbia sunt in isto, *Aliter facit*, *ac tu*, vel *atque tu*. Nam idem valent, ac adverbium comparandi *quàm*.

Igitur quoque interdum non conjunctio est ratiocinativa; sed adverbium temporis; ponitúrque pro *deinde*, sive *postea*. Plautus Mostellariâ *: * Act. 2, Sc. 1. post. supremus.

— *Miserum est opus*,
Igitur demum fodere puteum, *ubi sitis fauces tenet*.

Et Amphitryone †: † Act. 1, Sc. Et quis me alter.

— *Sin aliter sient animati*, *neque dent*, *quæ petat*,
Sese igitur summâ vi, *virisque*, *eorum oppidum expugnassere*.

Vbi *igitur*, pro *deinde*, accipi, observat Nonius Marcellus: ut & Donatus ad illud Terent. Eunucho: *Quid igitur faciam?* Ac eodem modo locutus Propertius ‡, & fortasse Maro †. Vide Guil. Canterum lib. xv Nov. Lect. cap. xxxvi, & Ob. Giffanium Indice Lucret. voce *Igitur*. ‡ lib. 3, el. 2. † 6 Æn. vers. 384.

In non-

In nonnullis verò hujus generis literarum aliquod discrimen commenta est Grammaticorum curiositas. Sic *Quatinus*, per I, ad caussales retulerunt. At *Quatenus*, per E, loci, vel temporis adverbium est, juxta Caprum. Quomodo & in *Protinus*, ac *Protenus*, discrimen statuerunt.

CAPVT XXVI.

De potestate seu significatione, itemque de ordine Conjunctionis. Quomodo conjunctiones aliquæ dicantur copulativæ, *si omnes copulent: qui aliquæ* disjunctivæ, *cùm omnes conjungant. Vt subdisjunctivæ à disjunctivis differant. Adversativæ. Diminutivæ. Caussales, juxta Apollonium, quinctuplices. Ratiocinativæ. Ramirezii error. Ordinativæ. Expletivæ.* Πλεονασμὸς *alterius conjunctionis, cùm duæ junguntur ejusdem significationis: ut*, quamvis licet, ergo igitur, quoque etiam. *Similis pleonasmus in adverbiis; ut*, jamnunc: *in nominibus; ut*, totus integer, universi omnes, totæ perpetuæ. Enim *interdum est præpositiva. Encliticæ alteri junctæ voci, quàm exigit ordo naturalis.*

POtestas seu significatio conjunctionum variat. Aliæ sunt copulativæ; ut, &, *que*, *ac*. Quæ *copulativæ* dicuntur strictè. Nam omnis quidem conjunctio copulat; uti ipsum arguit nomen: sed hæ simpliciter id præstant citra disjunctionem sententiæ, aut caussalitatem, vel ratiocinationẽ. Gellius lib. x, cap. ult. *connexivas* vocat. Aliæ sunt *disjunctivæ*; ut, *vel*, *aut*. Mirifica autem videtur appellatio, ut conjunctio sit disjungens. Sed conjunguntur voces materialiter; disjunguntur formaliter. Nam ita conjunguntur sententiæ, ut iis res disjungi significetur. E. G. cùm ita dissero, *Vel dies est, vel nox est*, non utraque, sed alterutra significatur vera. Item cùm dico, *Vel hoc fac, vel illud*, non utrumque, sed alterutrum præcipitur. Atque hoc est, quod Boëthius ajebat, conjunctionem ea, quæ conjungit inter se, disjungere in tertio.

A *disjunctivis* non immeritò eas distinguit Priscianus, quas *subdisjunctivas* vocat. Nam in disjunctivis unum esse, alterum non esse, indicatur. Exemplo fuerit, *Aut dies est, aut nox est*. Contrà in subdisjunctivis utrumque esse significatur. Vt, *Alexander, sive Paris*; pro, *Alexander, qui & Paris dicitur*.

Disjunctivis etiam adfines sunt *adversativæ*. Quæ inserviunt sententiis rei propositæ subjungentibus aliam priori adversantem. Vt, *quidem, verò: quamquam, tamen*. His cognatæ sunt *diminutivæ*. Quale est *saltem*.

Præter istas sunt *caussales*. Vt, *nam*, *quoniam*. Has verò Apollonius, Herodiani pater, Prisciano teste, in quinque species dividebat: in *continuativas, subcontinuativas, caussales, adjunctivas, effectivas*. *Continuativæ* sunt, quæ

quæ significant ordinem præcedentis rei ad sequentem : idque cum dubitatione de essentia rerum. Vt, *Si ex animo quidem ista dixit, sanè dignus est amore nostro. Subcontinuativæ* caussam continuationis ostendunt consequentem cum essentia rerum. Vt, *Quia ista ex animo dixit, dignus est, quem amemus. Caussales* vocantur, quæ caussam reddunt superioris sententiæ. Vt, *Amore dignus est. Nam vir probus est, & amat nos.* Vbi significatur caussa impulsiva. *Adjunctivæ* sunt, quæ subjunctivis verbis adduntur. Vt, *Amo te, ut vicissim ames.* Vbi est caussa finalis. *Approbativæ* dictæ, quæ rei approbationem continent. Vt, *Equidem fateor, te semper dignum fuisse amore nostro.*

Proximum post caussales locum obtinent *ratiocinativæ*, quæ & *illativæ* nuncupantur. Vt, *ergo, proinde, itaque.* Hæ conclusionem accommodant præpositæ rationi. Cave autem credas Laurentio Ramirezio de Prado, docto cæteroquin Hispano ; qui *ergo* interdum non conjunctionem esse censet, sed idem valere, quod Græcum ἔργω, vel Latinum *reapse* : atque ita in Notis suis capere jubet apud Martialem lib. IV, epigr. XXVII :

Sæpe meos laudare soles, Auguste, libellos.
Invidus ecce negat. non minus ergo soles.

Et penultimo ejusdem libri epigrammate :

Ergo nec argenti sex scriptula Septitiani,
Missa nec à querulo mappa cliente fuit.

Quæ sententia, salvo aliorum judicio, nec refutatione digna est.

Præterea sunt & conjunctiones *ordinativæ* ; ut, *Deinde, postea; insuper, denique*, & similes.

Expletivæ sunt, quæ nullâ necessitate sententiæ, sed explendi tantùm gratiâ, usurpantur. Vt quæ metri, vel ornatus caussâ, inferuntur. Sallust. in Catil. *Verùm enimvero is demum mihi vivere, & frui animâ, videtur.* Vbi *verùm* redundat. Virgil. in XII :

— *Equidem merui, nec deprecor, inquit.*

Plena fuerit sententia, licet *equidem tollas*. Huc refero, quando altera conjunctio redundat κατὰ πλεονασμόν. Nam, ut passim legimus, *nunc jam* : ita etiam, *quamvis licet*, dixit Lucretius † : *ergo igitur*, aliquoties usurpat Appulejus, ut lib. XI, ubi Isis Dea ita Appulejum, tum asinum, compellat : *Iam tibi providentiâ meâ illuxisset dies salutaris. Ergo igitur imperiis istis meis animum intende sollicitum.* Plautum quoque Sticho ita locutum, censet Gaspar Schoppius : quem vide lib. quinto Suspect. lect. epist. XIII. Nempe is veterum mos fuit, ut interdum conjungerent voces idem significantes. Vnde & similiter legimus, *quoque etiam.* Vt Epid. act. IV, sc. II :

Hanc quoque etiam, si me appellet filiam, matrem vocem.

† *lib. 6. v. 600 & 620.*

Apud eundem Cistell. actu III in manuscriptis Camerarii, ac Langii, legitur,

legitur, *properè ocyus*. Idem in nominibus fieri (ut obiter hoc addam) docet, quòd dixere, *totus integer*; quo Agellius usus, ut in noctibus Parisinis ad eum scriptorem docuit H. Stephanus. Item, *universi omnes*; &, *totæ perpetuæ*; quomodo locuti Plautus, & Appulejus; ut docet Schoppius, eâ, quam suprà dicebamus, epistolâ.

Conjunctioni etiam accidit Ordo: secundùm quem aliæ sunt præpositivæ; ut, *&, nam*: aliæ postpositivæ; ut, *quoque, autem*: aliæ communes; ut, *equidem, itaque*. *Igitur* sæpius postponitur. *Enim* etiam est particula præpositiva. Terent. Phor. Act. v, Sc. VIII: *Enim nequeo solus*. Ita enim est in melioribus libris. Plaut. Epid. Act. v, sc. II: *Enim istæc captio 'st*. Eum crebrò imitatus Appulejus: cujus loca, hujusce rei ignorantiâ, corrupit, vir alioqui multæ lectionis, Philippus Beroaldus. Locutus & ita Tacitus lib. IV Histor. *Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam servili supplicio expiavit*. Item Iulianus lib. XXX Digest. *Enim dum proprietatem adquiris, jus omne legati usumfructus omittis*. Vide plura apud Godscalcum Stewechium ad quartum Arnobii, & Obertum Giffanium in indice Lucretiano: ubi & ostendit, *enim*, cùm postpositiva est, tertio nonnunquam quartóque loco poni, ac hujusce quoque rei ignaros multa loca depravâsse.

Ad postpositivas etiam pertinent Encliticæ. Ex his *que* interdum alteri verbo jungitur, quàm nativus verborum ordo exigebat. Vt apud Horat. lib. II, od. XIX: *Ore pedes, tetigitque crura*.

Pro, *cruráque tetigit*. Tibullus lib. I, eleg. III:

Messallam terrâ, dumque sequitúrque mari.

Pro, *marique sequitur*. Insolens etiam est illud Plauti Captivis *: *Act. 2, sc. 2.

Est profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque, & videt.

Sed de Ordine satis, præsertim quando alieno loco. Nec enim rectè ordinéque grammatici hoc loco de Ordine tractant, quia consideratio ejus non ad voces singulas, sed ad vocum structuram pertinet.

CAPVT XXVII.

De Conjunctionum compositione. Quoniam, hacpropter, iccirco, *unde confiata*. Sedum. Equidem *non dici, quasi* ego quidem. *Iungi quibusvis personis cujuscunque numeri*. Etiam *an dicatur quasi*, & jam. Iam *dissyllabon*. Et etiam. Etiamque. Et *ab ἔτι*.

COmponitur Conjunctio etiam cùm se ipsa. Vt, *etsi, verumtamen, siquidem, etenim, sedenim, quoniam*, quod ex *quom* sive *cùm*, & *jam*.

Item cum adverbio: ut, *neque, quandoquidem, dummodo*, quod est, *si modò*. Est verò cùm utraque compositi pars alterius est classis. Ita ex nomine,

mine, & pronomine, fit *quare* : quod utrùm hujus loci sit, vidimus antea. Sed ut naturâ sua conjunctio non sit, vim tamē habet conjunctionis *itaque*.

Ex duobus pronominibus nascitur *ideo* : ex pronomine, & verbo, *quamvis*, & *quamlibet* : ex pronomine, & præpositione, *quocirca*, *iccirco*. Nam integra essent, *quod circa*, *id circa*. Similiaque, *quapropter*, *hacpropter* ; si vox unica sint. Sed videtur & hic justa structura, ut, *quapropter* sit *propter quæ* ; *hacpropter*, *propter hæc*, κατ' ἀναστροφήν. Veteres enim *qua*, pro *quæ*, dixere : unde in compositis, *siqua*, *aliqua*.

Item conflantur ex præpositione, & adverbio : ut, *proinde*. Estque & hujus generis *sed*, sive *set*. Nam ut ex *ne*, & *dum*, *nedum* : sic ex *se*, præpositione loquelari, & *dum*, est *sedum* : unde κατ' ἀφαίρεσιν, *sed*. Veteres *sedum*, pro *sed*, dixisse ; auctores sunt Charisius lib. 1. Mar. Victorinus lib. 1 artis Grammaticæ †, & Isidorus lib. 1, cap. XXVI. Alioqui poterat videri, D esse ex usu veterum ; ut *marid*, pro *mari* : vel dici quasi *se &* : quando promiscuè *sed*, & *set*, legas in vett. libris.

† cap. de Orthographh.

Duæ verò conjunctiones sunt, de quibus, an compositæ sint, dubitatur. Eæ sunt *equidem*, & *etiam*. *Equidem* ex *ego*, & *quidem*, conflatum esse, scribit Servius in 1 Æn. Sed Priscianus in fine sextidecimi duplici telo hanc jugulat opinionem. Vnum est, quia *etiam* cum *ego* conjungitur : ut in illo Sallustii in Catilinariâ : *Equidem ego sic existimo, Patres conscripti.* Cui simile hoc in Iugurth. in orat. Micipsæ : *Equidem regnum ego vobis trado firmum.* Et similiter dixerat Plautus Amph. Act. II, Sc. II : *Ego equidem ex te audivi.* Alterum est, quia jungitur verbis secundæ, tertiæque personæ. Secundæ : ut apud Persium sat. V : *Non equidem hoc dubites.* Tertiæ verò, ut apud Catonem in Originibus : *Equidem principatus originis semper Scythis debetur.* Et Ciceronem fortasse *, epist. XXVI, lib. XIII ad Att. *Equidem credibile non est, quantū scribam die.* Et certiùs illo Propertii lib. II, eleg. XXXI :

Hic equidem Phœbo visus mihi pulchrior ipso.

* Fortasse ejo, quia postea post equidem distinguere, ut illud conveniat cum scribam. Addit Nizolius è lib. 2 de Divinat. Huic equidem Antipho. Vt quoque Rob. Stephanus edidit. Verum Lambinus malit, Sed eidem. Quod ad loca orat. pro Planco, & ad Att. lib. 13. ep. 16, pro equidem ubique legas, & quidem.

His adde, quòd etiam jungitur plurali. Cum primâ quidem persona : ut apud Sallustium in orat. Catonis : *Iampridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus.* Cum tertiâ verò : ut apud Plautum Epidico, Sc. Quid est pater : *Adolescentem equidem dicebant emisse.* Et Pers. sat. I :

— Per me equidem sint omnia protinus alba.

Quæ pluribus eo prosecuti sumus, quia quantivis pretii argumentum illud esse videtur, quòd Maro religiosè illud observârit, ut ne alteri jungeret, quàm verbo singulari primæ personæ. Nos propter ea, quæ diximus, simplex esse putamus ; vel, si compositum est, valere, *& quidem.*

Vbi

Prima plurali addi ajunt lib. 3 de Fin. tertia plurali ad Quinctium Fratrem lib. 3, ep. 1, & lib. V Tusc. Qu. Sed prioribus locis pro equidem est, & quidem : posteriore, pro eodem est quidem. Vt Cicero non monuit, quam Maro, semper prima plurali jungere equidem videatur.

Vbi & vim prope eam habet, quàm in illo Maronis primo Æn.

— Et quiſquam numen Iunonis adoret

Præterea?

Etiam videtur dici, quaſi, *& jam.* Quod aliqui probatum eunt iſto Martialis lib. I, epigr. LXXII ad Fidentinum:

Hac etjam ratione tu poeta es.

Vbi *etjam* diſyllabum eſſe ajunt. Sed in melioribus libris eſt, *Hac & tu ratione.* Objectant alii, quòd, ſi à *jam* veniret, diſyllabon foret: contrà quàm in Horatiano illo fit lib. I, ſat. II:

Hunc perminxerunt calones, quin etiam illud.

Et lib. II, ſat. III:

Clarus erit fortis, juſtus, ſapiens, etiam rex.

Et lib. II, epiſt. I:

— Paullatim vello, demo unum, demo etiam unum.

Item epiſt. II:

Si tamen attendas, quereris ſuper hoc etiam, quòd.

Sed dici poteſt, & ſimplex *iam* interdum diſſyllabon eſſe: uti agnoſcit Cæſar Scaliger cap. XII de cauſſis L. L. Exemplo eſt trimeter iſte in prologo Aſinariæ: *Hoc agite ſultis, ſpectatores, nunc iam.* Nam quod ajunt, ut *hice* pro *hic*, ſic *jame* pro *jam*, dici ſolere, commentum non placet. Denique objiciunt, quòd *etiam* inveniatur conjunctum cum *&*, vel *jam.* Cum *&*, ut apud Cic. epiſt. XXVI, lib. IX ad famil. *Auctoritate tuâ nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratiâ.* Itémque Oppium de bello Africano: *Cæſare clamante, & etiam aciem ſuſtentante.* Quomodo & apud Vitruvium non ſemel *Etiamque* invenias. Cùm *jam* verò jungitur lib. II ad Att. epiſt. IX: *Populares iſti jam etiam modeſtos homines ſibilare docuerunt.* Sed his quoque non difficulter obviam itur. Nam, *&*, nunc idem eſt ac Græcum καὶ, nunc idem quod ἔτι, hoc eſt, *præterea, inſuper.* Atque ita hic ſumitur. Imò forte ab ἔτι fit *&*, κατ' ἀποκοπὴν. Cum *jam* verò conjungi, nihil mirum, cùm Latini non refugiant, *jam nunc.* Itaque, ut Græci ajunt, ἔτι καὶ νῦν, ita quoque Latini dicunt, *etiamnum*, quaſi, *& jam nunc.*

CAPVT XXVIII.

De Interjectione. Cur ita dicatur. An distincta sit classis ab adverbiis. Bifariam interjectionem differre ab adverbio. Variæ definitiones interjectionis ex antiquis. Male pro interjectionibus habita. Trit. Bat. Bat tat ti. Malum χειλιαστικὸν *non esse interjectionem.* Si *interjectio. Erythræi error.* Si, *pro* ὃ si. *Servii* ἁμάρτημα. Io *nunc gaudentis est, unde* jubilo *nomen : nunc dolentis.* Babæ, bombax. Pax. Πάξ. *Terentio lux. Priscianus emendatus. De Interjectionum derivatione, & compositione.* Sis, Sodes, Sultis, *unde. Plautus correctus. Item vetus Persii interpres.*

REstat classium extrema, Interjectio. Hujus appellatio non similiter se habet ac Conjunctionis. Nam cùm hæc dicatur conjunctio, quia conjungat : interjectio tamen, non quia interjacet, sed quia interjicitur, nomen accepit. Nec tamen de ὑσίᾳ ejus est, ut interjiciatur ; cùm per se compleat sententiam, nec rarò ab ea incipiat oratio.

In dubium aliquis vocet, annon rectiùs sub adverbiis comprehendatur : uti fit apud Græcos. Sanè *Vmbrius Primus interjectionibus locum non dedit :* ut testatur Charisius cap. de Adverbio. Sed rectiùs, meo judicio, Charisius ipse ibidem, cùm ait : *Hanc partem orationis inde, non ut numerum octo partium articulo, id est, τῷ ἄρθρῳ deficiente, supplerent : sed quia videbant, adverbium esse non posse, segregaverunt.* Nempe in eo ab adverbio differt, quòd hoc circumstantiam, vel qualitatem rei, signet : interjectio autem sit animi affecti nota : unde & Comminiano apud Charisium definitur, *pars orationis significans adfectum animi.* Cajo Iulio Romano ibidem sic : *pars orationis motum animi significans.* Palæmoni apud eundem in hunc modum : *Interjectiones sunt, quæ nihil docibile habent : significant tamen adfectum animi.* Quæ definitio nunc in Palæmone non compâret: sed fuerit è libro de Artibus, ubi in extremo hoc libello ait cætera se de Particulis plenius persecutum. Diomedi ita definitur : *Pars orationis adfectum mentis significans voce inconditâ.* Quas definitiones quatenus vel probemus, vel improbemus, diximus lib. 1 de Analogia, cap. II, & III.

Alterum etiam est discrimen harum partium ; quia interjectio, contrà quàm in adverbio fit, per se implet sententiam. Hanc causam adducit Priscianus extremo lib. XV, cùm ait : *Interjectionem Græci inter adverbia ponunt : quonium hæc quoque vel adjunguntur verbis, vel verba ei subaudiuntur. Vt si dicam, Papæ, quid video ? vel per se, Papæ ! etiamsi non addatur, Miror ; habet in se ipsius verbi significationem : quæ res maximè fecit Romanarum artium scriptores separatim hanc partem ab adverbiis accipere ; quia videtur affectum habere in sese*

verbi,

verbi, & plenam motus animi significationem, etiamsi non addatur verbum, demonstrare.

Quod si interjectio est animi adfecti nota, ut Charisius agnoscit: jam voces bestiarum hujus loci non erunt. Malè igitur idem huc refert TRIT; quæ murum vox est apud Nævium Corollariâ. Par ratio erit Aristophanici βρεκεκέξ: quæ vox ei Ranarum.

Idem censendum de rei inanimæ sono; vel humano quidem, sed nec ex instituto aliquid significante, nec animi affectum testante. Vti *bat*, qui sonus est ex ore cornicinis lituum eximentis; quemadmodum ex Cæsellio Vindice observat Charisius. Vtitur Plautus Pseud. Item *bat tat ti, fluctus quidam, & sonus vocis effeminatior, ut esse in sacris anagmenorum, vocum veterum interpres scribit*: & ex eo idem Charisius, extremo lib. II.

At sunt alia, quæ, etsi animi adfectum testentur, ad hanc tamen classem non pertinent. Vt, *malum*; quod rectè interjectionum numero eximit Cælius Calcagninus lib. II, epist. VIII. Sed est ὑπερώτημα per interpositionem; ut Donatus quoque annotavit super Terentii non uno loco. Similis ratio in istis, *miserum, infandum, nefas*, atque aliis: ut diximus lib. de Analogia primo.

Sed ut istiusmodi malè ad interjectiones retulerunt: ita contrà non pauca, quæ hujus sunt loci, inter adverbia reposuere: quemadmodum ostendimus ibidem.

Etiam optandi interjectionibus annumerari debet SI. Nam eadem significatio est ejus, ac particulæ *utinam*. Hoc inde appâret, quia, ut dixit Naso *: *epist. Penelopes

O utinam tum, cùm Lacedæmona classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis!

Sic dixerit Maro Æn. VIII:

Quamquam ô si solitæ quicquam virtutis inesset!

Erythræus in Virgiliano indice, ubi de SI tractat, his addit illud in sexto: *Este duces ô si qua via est.*
Sed *siqua* dixit Maro voce unicâ. Nec *ô* hîc est optantis, sed orantis. Interdum autem, ut *utinam*, ita *si* quoque per se est optantis. Quemadmodum apud Maronem VI Æn.

--- Sic ore precatur:
Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto!

Quem ad locum ita Servius: *Si adverbium rogantis, & optantis, est per se plenum: sicut & O, licet neoterici hæc jungant, & pro uno ponant.* Persius †: † sat. 2.

--- O si Ebullit patrui præclarum funus! ---

Hæc Servius, quæ sanè doctissimo Grammatico excidisse miramur. Nam quod Persius, atque alii, quos neotericos vocat, *ô si* conjunctim dicunt; id Maronis faciunt exemplo, quem ita esse locutum, paullò ante vidimus.

Doloris interjectiones sunt, *hei, heu, ah, ô*. Sed pro *ah* in veteribus libris sæpius *â* legas absque spiritu : ut *prô, ἀντὶ τοῦ proh*. Et sanè similiter Græci ἀ sine spiritu dicunt. Imò Priscianus in XV disertim ait, A esse & nomen literæ, & præpositionem, & interjectionem : ac Probum apud Maronem legisse liquet, *A virgo infelix!* Quomodo etiam in optimo cod. Romano Pierius invênit. Fusius de hoc Achilles Statius Observationum, ut ipse vocat, difficilium cap. XXII.

* *Ovid. initio lib. 2 de arte Amandi.*

Ad gaudii interjectiones refer non solùm *euax*, sed etiam *io* : ut *, *Dicite io pæan*. Vnde *jubilum*, & *jubilare*. Calphurnius Ecl. VII :

Et tua mœrentes exspectant jubila tauri.

† *pag.* 176. ‡ *vers.* 267. * *lib.* 2, *eleg.* 4.

Interdum tamen (ut ad Claudianum Parrhasius † monuit) *io* dolorem indicat. Quomodo Claudianus in II de raptu Proserpinæ ‡ usurpat : & Tibullus, in isto *,

Vror, io, remove, sæva puella, faces.

Et apud Sophoclem Philoctetes idemtidem clamat, ἰώ, ἰώ : item Polymestor apud Euripidem Hecubâ.

Euæ est bacchantis. *Babæ*, & *bombax*, sunt hominis cum admiratione aliquid approbantis, aut mala ingesta læto animo rejicientis. Ita utroque utitur Plautus Pseud. Act. I, Sc. Pseudole non audis.

† *notis in Ter. Heaut.* 2, 3.

Malè autem quidam interpretes † posuere *pax* inter admirationis interjectiones. Nam, ut pluribus ostendit Ios. Scaliger in Ausonianis lectionibus ‡, est silentium sibi, aut alteri, imponentis. Hesychius : παῦξ *, ὅτι τὸ τέλος ἔχειν. Vsus hoc pacto Plautus Mil. act. III, sc. *Cohibete intra limen*. Item Terentius Heaut. act. II, sc. III. Nam cùm Syri verba interrumperet Clinia, veniam sibi hac voce postulavit : ut bene observavit doctissimus, & amicissimus Meursius. At in codd. vulgatis malè ea vox Syri claudit sermonem. Hinc cùm se extricare non possent interpretes, eorum nonnulli admirantis esse adverbium persuadere aliis studuerunt. Atque hoc etiam in Bembini Terentii margine annotatum fuit, Faërno teste : qui in eo legi testatur, *pax* interjectionem esse *tranquillantis, admirantis, & sollicitudinem adimentis*. Sed hoc classici scriptoris autoritate comprobandum fuerat. Quâ quia destituebantur, fortè satius foret, si tántummodo dicerent, *adverbium esse Comicum, quo Terentius utatur, quod similiter Græcum est*. Ita Priscianus lib. XIV. Sed ne id quidem hîc locum habere potest, cùm eundem pòst sermonem insistat Syrus. Siquis est Comici locus, qui

‡ *lib.* 1, *cap.* 19. * παῦξ, ad significandum, sermoni finem esse. *Pramittit Hesychius*, παῦξ *etiam esse* ἐπιθετικὸν ἐπιφωνήμα, *calcamentum, quod facilè induatur. Atque inde* baxeæ, *Plauto Menæch. act.* 2, *sc.* 3. *Vti* παῦξ *fortasse à Græcis, &c.*

qui eam interpretationem admittat, is fuerit hic eâdem Heautontimorumeni comœdiâ, act. IV, sc. III :

Vnus est dies, dum argentum eripio. pax! nihil amplius.

Quod verò in superiori Priscianiloco editio Putschiana habet, *pax*, παντελῶς (quomodo & legitur in veteri Venetâ anni CIↃ CCCCLXXIV) Græcum illud interpretamentum planè est nihili, neque est à Prisciano, cùm is dicat, esse à Græco πάξ, quod longè aliud signare, ex Hesychio ostendimus : præter quem vide sis doctissimum Casaubonum lib. II Animadvers. in Athen. cap. XXVI. Quare τὸ παντελῶς planè furcillandum è Prisciano. Quod eo facimus fidentiùs, quia etiam in MSo nostro, Græcorum alioqui retinentissimo, planè abest.

Supereſt de interjectionum derivatione, & compositione dicamus. *Interjectionum voces propriè sunt primitivæ* : ut ait Priscianus extremo lib. XVI, *hem, papæ, enax, hei, au*, & similia. Qui speciem inter accidentia ejus referunt, pro exemplo adducunt, *ehem*, ab *hem* ; & *eheu*, ab *heu*. Alii compositionem hîc agnoscunt. Neutris accedimus. Sed compositionem invenimus in *euge*. Nam Græcum est εὖγε, quod ex εὖ, & γε. Similiter in *ehodum*. Item in *sis*, *sodes*, & *sultis*, si eas interjectiones esse placet. Nam *sis* est, *si vis* ; *sodes* est, *si audes* ; *sultis*, *si vultis* ; Festo, & Donato, testibus. Et sententiam eorum confirmat vetus Persii Scholiastes à Pythœo editus in sat. III, vers. XXXIX : ubi sic scribit : *Sodes antiquæ affectationis est, adeò ut soluto eo quidam usi sint : ut Plautus, qui per solutionem sic ait : Die mihi, si audes, quæ est quam ducere vis uxorem ?* Verùm locus is Plauti aliter nunc concipitur in libris vulgatis. Ita enim legimus Aulul. Act. II, Sc. I : *Dic mihi, quæso, quis ea est, quam vis ducere uxorem ?* Quare tum apud Plautum, tum Persii interpretem, legendum censeo : *Dic mihi, si audes, quis ea est, quam ducere vis uxorem ?* Nam *quis*, non *quæ*, legit quoque Priscianus lib. XIII. Illud verò *quæso* ex glossemate irrepsit. Cæterùm miror locum eum, qui est in Plauti Aulularià, à Prisciano citari è Vidularià. Ita enim non modò in Putschianâ editione, sed etiam Aldinâ, imò & Venetâ anni CIↃ CCCCLXXVI, atque adeò & optimo MSSo meo, constanter legitur. Vt Prisciani ipsius μνημονικὸν ἁμάρτημα †, aut librarii error, videatur.

† *memoriæ lapsus.*

Hactenus de octo vocum classibus : necnon ἀναλογία, & ἀνωμαλία, quatenus definiuntur, illa quidem *similium similis declinatio*, hæc verò *inæqualitas declinationum consuetudinem sequens* : ut apud Gellium legere est lib. II, cap. XXV. Atque hinc videmus, strictè vocem ἀναλογίας sumtam in privis duntaxat vocibus considerari, non item in verborum structura : etsi in eâ quoque similitudo, &, ut ita dicam, regularitas spectetur : quemadmodum libro proximo videbimus. Quod si analogia, & anomalia, in declinationis simili-

similitudine & dissimilitudine consistant: solùm videntur *ἀναλογία*, & *ἀνωμαλία*, in quatuor declinabilibus vocũ classibus inveniri. Hæ enim solæ inclinantur in genera, numeros, casus, tempora, personas, ac modos. Ac propterea negare non possumus, præcipuè hic *ἀναλογίαν* attendi. Falluntur tamen, qui eam penitùs à cæteris classibus excludunt. Nam, ut nihil dicam de comparatione per gradus, quæ in quibusdam particulis invenitur: saltem in illis locum habet derivatio, quæ Varroni dicitur declinatio voluntaria: quia nempe terminatur quidque, ut tulit voluntàs eorum, qui primi voces eas induxere. Hanc declinationis *ἀναλογίαν* etiam in particulis considerat Terentius Varro; & ex eo Gellius loco antè memorato; ubi cùm de *ἀναλογίᾳ*, & *ἀνωμαλίᾳ*, quædam præmisisset, ista subjungit: *M. Varronis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus, nullam esse observationem similium docet. Itaque in omnibus penè verbis dominari consuetudinem ostendit. Sicuti cùm dicimus, inquit, Lupus, lupi; Probus, probi; & Lepus, leporis. Item, Paro, paravi; Lavo, lavi; Pungo, pupugi; Tundo, tutudi; & Pingo, pinxi. Cúmque, inquit, à Cæno, & Prandeo, & Poto, & cœnatus, & pransus, & potus sum, dicamus: & ab Adstringor, tamen, & Extergeor, & Lavor, adstrinxi, & extersi, & lavi, dicimus. Item cùm dicamus ab Osco, Thusco, Græco; Oscè, Thuscè, Græcè: à Gallo tamen, & à Mauro; Gallicè, & Mauricè dicimus. Item à Probus, probè; à Doctus, doctè: sed à Rarus non dicitur rarè, sed alii raro dicunt, alii rarenter.* Vnde satis liquet, in particularum etiam derivatione attendi declinationis similitudinem, & dissimilitudinem; quam *ἀναλογίαν*, & *ἀνωμαλίαν*, dicimus.

FINIS LIBRI SEXTI.

ADDENDA

libro tertio, & quarto de Analogia.

PÁg. 1, post QVINCTVS, quod est vers. 7, adde, QVI EST DE VERBO.

3, 22, post *Imò nec*, adde: Solinus refugit cap. XLVII: *Bucephalus cùm ab equario suo aliàs etiam molliter sederetur.* Nec

4, 8, post *resolvi*, adde: Sed dixeris, parùm id referre, dum res ipsa clamet, posse sic resolvi. Est interea & tertia ratio, quâ possit nominativus intelligi, vel saltem quod nominativi expleat vicem. Nam ut in præsentibus, præteritis imperfectis, & futuris, verus intelligitur nominativus: ita in præteritis perfectis, & plusquamperfectis, intelligere licet infinitivum pro nomine positum. E. G. Cum dico, *pugnatur, pugnabatur*, & *pugnabitur*, intelligitur, *pugna*. At in illo *pugnatum fuit*, vel *pugnatum fuerat*; intelligere licet, *pugnare*; quod pro *pugna* positū eâ ratione, quâ *scire* ponitur pro *scientia*. Vt igitur neutro genere dicitur, *Scire tuum*: ita eodem genere dicetur, *pugnare* est *pugnatum*. Par ratio in exemplis antea allatis. Nam, *Non est ab isto perseveratum*; integrè sit, *Perseverare non est perseveratum*. Vbi, *perseverare*, idem valet ac, *perseveratio*. Item, *Procursum est ab hoste*, valet, *currere est percursum*. Hoc est, *cursus est percursus*. Solùm hoc discriminis est, quòd infinitivi pro nomine positi sint generis neutrius; verbalia verò in A, vel IO, sint muliebria. Ac quanto magis hanc sententiam attendo, tanto impensiùs placet. Nam *pugnatum, perseveratum, cursum*, & similia, non sunt verba, sed participia, quæ necessariò sunt adjectiva. Non possunt igitur in oratione poni, nisi intelligatur vel verum substantivum, vel verbum infinitum, quod veri substantivi locum suppleat; atque ita usurpatum, generis fiat neutrius. Pluráque in hanc mentem dicimus libro de Structura cap. XIX: lucemque etiam afferent, quæ de gerundiorum constructione disseruntur ejusdem libri cap. LIII.

21, 23, post *de* R. R. adde: cap. VIII: *Venirent illuc, & ipsi pro se sacrificarentur.*

24, 3, post lib. III adde: Vide inferiùs, *Fateor*. Pluraque de eo in Participiis*. * *lib. seq. cap.* II.

27, 11, post *cap.* XIII, adde.

Intuor. Turpilius Pedio: — *Tamen oculis*
Longâ intercapedine appetunt, cupidè intui.
Videtur de virginibus loqui, quæ conspici volunt.

Ibid. vers. ult. post *publica*, adde:

Moror. Papinianus L. v. §. 1. D. ut legator. nom. cav. *Si petitionis dies moraretur.* Paullus L. LXXXV. §. ult. D. de diversis reg. Iuris: *Quoties æquitate desiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moratur.* Id est, tardatur, differtur.

28, 22, post ἐπαγγέλλωνται adde: Ac Brissonius Παρέργων libro singulari docet, similiter dixisse Vlpianum: *Actio pollicetur:* id est, promittitur.

* *lib. seq.* 11. 31, 8, post *aliis*, adde: Et plura hujusmodi adducam in Participiis *.

Ibid. 25, post *subjecimus*, adde.

Adminiculo, pro *adminicular.* Varro Cato, vel de liberis educandis: *Quod petisti, ut ejus educationis fierem tibi socius, quoad potui adminiculavi tuam voluntatem scribendo.*

Ibid. 28, post, *cap.* XII, adde: Appulejum quoque in V de A. A. Ausonium in Gratiarum actione, & vett. glossis.

Ibid. 30, post *dudum*, adde: Ac similiter Appulejus in 11 Met. *Et mente sacrilegâ coarguenti marito altercat.*

Ibid. 31, pro *Gellio*, sic supple: Fabio lib. 1, cap. v, & lib. v, cap. IV: item Gellio lib. 11, cap. XXV, &

32, ante vers. 1, adde:

Arbitro. Plautus Sticho:

Probiores credo arbitrabunt, si probis narraveris.

Ibid. 24, post VIII, adde:

† *Beroald.* remedium. *Sed aliter MSSi.* *Comminisco.* Appulejus lib. IV Met. *Medium* † *è re nata validum, eo volente, comminiscimus.* Vbi *commisimo* est in editione Venetâ an. CIↃ CCCCXCIII. Sed *comminiscimus* est in optimis membranis nostris. Atque ita edidit Colvius.

33, 10, post *leg.* adde: Diomedes adducit è Nævii Corollariâ: *Hæc demolite.* Et è Varronis libris poeticis: *Et tamen non demolio vostra.* Item ex Epistolicis ejus Quæst. *Demolivit tectum.*

Ibid. 23, post *suos*, adde:

Fabulo, pro *fabulor.* Plautus Milite, & Truculento. Item Appulejus Floridis. Gloss. *fabulat*, λαλεῖ.

34, 9, post *Iurgium*, adde: Iustinus lib. IX: *Vt in convivio, antea primùm cum Attalo, mox cum ipso patre jurgaret.*

Ibid. 18, post *luctant*, adde: Plautus similiter Vidulariâ:

Quid multa verba? plurimùm luctavimus.

Terentius Hecyra act. V, sc. III:

Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse.

Ibid. vers. ult. post *miseretur*, adde: Ennius Hecubâ:

Miserete manus (vel potiùs, *meæ manus*) *date ferrum, qui me animâ privem.*

35, 11, post *moderare*, adde: Est & Rufini de metris Horatianis: *Definit jambicus*

jambicus videri, nisi percussione ita moderaveris.

Modulo, modulor, dixere, teste Prisciano.

Ibid. 18, post *imperas*, adde : Similitérque Pacuvius Hermionâ :

Paucis absolvit, ne moraret diutius.

Ibid. 20, post *abstulit*, adde : Similiter Gellius lib. XVIII, cap. XII.

Ibid. 24, post *in* VIII, adde : Atque ita Plautus Aululariâ : *Obsonavit hirus.*

Omino, pro *ominor.* Pomponius Cretulâ, vel Petitore :

Bene eveniat. Ita & tibi bene sit, qui rectè ominas. Sic legendum.

Ibid. 25, post *idem*, adde, Priscianus.

36, 5, post *Punici*, adde :

Perscruto, pro *perscrutor.* Plautus Aulul. act. IV, sc. 17 :

Postremò jam hunc perscrutavi. —

Ibid. 18, post *Nonio*, adde :

Preco, pro *precor,* teste Prisciano in VIII.

Proco, pro *procor.* Livius Ægistho :

— Quin, quod parêre vos majestas mea
Procat, toleratis, temploque hanc deducitis?

Citat Nonius in *Procacitas.*

Ibid. 23, post *recordavit*, adde : Glossæ Philoxeni : *Recordat*, ἀναμιμνήσκει.

Ibid. 27, post *epist.* LV. Qui tamen illud damnat libro de Grammaticâ.

37, 14, post *agros*, adde : Varro lib. XX rerum humanarum : *Cùm venerint censores, inter sese sortiant.*

Ibid. 20, post VIII, adde :

Tumultuo, pro *tumultuor.* Plautus Rudente act. II, sc. III :

Vi mihi istuc negotii dicas, quod tumultues.

Macrobius lib. II Saturn. cap. X : *Populum Romanum objurgat, quòd Roscio gestum agente, tumultuaverit.*

Ibid. vers. 4, à fine post *Lect.* subjice :

Vocifero veteres dixisse, testis Priscianus in VIII. Atque ita Ennius Eumenidibus : *Nisi patrem materno sanguine exanclando ulciscerem.*

Vers. ult. post *vixere*, adde : Antiqui verò semper *vociferor* : si cascos excipias, & antiquarium Varronem. Vti III de R. R. cap. IX : *Vociferant sæpe in certamine pertinaces.*

38, versu 4 à fine, post *carebant*, adde : etsi etiam non diffitear sæpe promiscuum esse indicativi, & subjunctivi usum, quod magnâ serie exemplorũ luculentè Grosippus * comprobavit; longéque majori evincere possimus.

44, 5, post *gerundiis*, adde : Præterea etsi infinitivi verbis non malè accensentur, tamen multum quoque trahunt ex nominum natura : quod ex

* *In Grammaticis instit. p. 57. & deinceps.*

eorum ſtructura libro parêbit ſeptimo cap. L.

Ibid. verſ. ult. poſt *ſint*, adde: Præſertim quando in allatis exemplis, *ſpectandi gratiâ* tantundem eſt, ac ſi dicas, *ob ſpectationem.*

50, 17, poſt *Rabirium* adde: Nec ratio obſcura eſt: quia actio, & paſſio, non differunt, niſi ratione. Nam qui arma capit, ut interficiat Saturninum, is ea capit, ut interficiatur Saturninus. Et cùm Cicero ſe offert alteri, à ſe alteri offertur. Quare etſi participia in DVS formæ ſint paſſivæ: & gerundia cum eorum obliquis conveniant terminatione: in eo tamen recedunt, quòd quandoque potiùs activè intelligantur.

51, 22, poſt *Saturnius*, adde: pro triplici regimine (ut pinguiori Minervâ, laxiuſque eâ utar appellatione, quâ ſuo loco * accuratiùs ventilabo)

* *libro de Structura.*

53, 29, poſt *ſpectatum*, adde: Dixeris, etiam infinitivo, quod verbum eſt, dici, *Volo, volui, & volam ſpectare.* Sed enim diſpar hic ratio eſt, quia ſupinum ſemper eſt nomen; infinitum verbum nunc verbi, nunc nominis obtinet naturam. Si tempus adſignificet, & naturâ ſuâ verbum erit. Vt in iſto, *Dicitur ludos ſpectare.* Nam aliud eſt, *ſpectaviſſe.* Naturam verò exuit, cùm ajo, *Eo ſpectare*; vel, *ivi ſpectare*; vel, *ibo ſpectare.* Nam *ſpectare* hic non ſignificat tempus, ſed vim nominis accipit, quia ponitur pro *ad ſpectare*, hoc eſt, *ad ſpectationem.* In ſupinis, ne quidem ſi naturam attendas, eſt temporis ſignificatio: ſed ſemper ſe habent, ut infinitivus ille degenerans, nominiſque induens naturam. Quare nunquam verba, ſed ſemper ſunt nomina.

57, 20, poſt *abuſu*, adde: Quamquam etiam in his omnibus motus ad aliquid intelligitur, ſi placet, quod capite ſuperiori dicebamus, ſupina regi à præpoſitione intellectâ. Nam, *ultro ibit nuptum*, integrè ſit, *ibit ad nuptum*: quaſi dicas, *ad nuptionem*, vel *ad nubere*, ſive *ad nubendum.* Sic, *bonos eatis perditum*; valeat, *ad perditum bonos*; ſive, *ad perditionem bonos*, vel *bonorum.* Et fere par ratio in paſſivo: ut, *Contumelia factum itur*, pro, *itur ad factum*: hoc eſt, opera datur, ut fiat. Quam rē accuratè exponemus libro de Structura.

70, 5, poſt *data*, adde: ſive, ut in Aſcenſianâ eſt, *dati.*

77, 19, poſt *corripitur*, adde: Ovidius VIII Met.

Cum ſubit illa nemus, quod nulla cecíderat ætas.

Lucanus lib. IV: *Terga fugæ, donec vacuerunt caſtra, cecidit.*

84, 1, poſt *urgeant*, adde: Præſertim, quando ſimiliter jungit Plautus Curcul. act. II, ſc. III:

Poſtquam cœnati atque appoti, talos poſcit ſibi in manum.

Vbi *cœnati* æquè eſt nomen, ac *appoti*, id eſt, ebrii. Ac ſimilis ratio illius in Aulul. act. II, ſc. VII:

Si autem deorſum comedent, ſiquid coxerint,
Superi incœnati ſint, cœnati inferi.

Sententia

Sententia est, si coqui, quicquid in puteo coxerint, priusquam inde sursum attollatur, ipsi absumserint: sanè illi, in infero agentes loco, saturi erunt, ac saburrati: qui autem superiùs exspectabant cibum, cœnæ expertes ac famelici cubitum discedent. Vt nihil caussæ videatur, quo minùs & *cœnatus*, & *incœnatus*, nomina sint.

86, 20, post C S, adde: Et hoc sine dubio verius. Nec *mixtus* damnare possum; quod in tot antiquis monumentis invenitur, ac prope accedit ad Græcum *μίσγω*, unde *μίξις*, *mistio*.

89, 22, post *Horatio*, adde: Cæterùm *teneo* non tantùm *tenui* facit; sed & *tetini*, & *tenivi*. De priori testatur Festus: de altero Charisius. Sed utrumque obsoletum.

93, 19, post, *Et ita*, adde: vel saltem, *lambio, lambui*, ut *rapio rapui*.

96, 22, post *ingesta*, adde: *& obtunso allio*, legatur apud Columellam lib. VI, cap. VIII.

118, versu penult. post *subjiciunt*, adde: Arbitror autem *veno*, & *venui*, esse ab antiquo *venus*; hoc autem venditionem vel mercatum notare. Nempe ab Æolico Ϝῶνος pro ὦνος, quod, Hesychio teste, id ipsum significat. Sic *venum* accusativus fuerit: & *venum ire* dicatur pro *ad venum ire*: ut Plautus *mercatum ire*, pro, *ad mercatum*. Locus est prologo Mercatoris: ubi cùm priùs dixisset, *Pater ad mercatum hic me meus misit Rhodum:*

post multa subjungit, *Dico, esse iturum me mercatum, si velit.*

Fortasse malis, *mercatum* priori loco esse nomen, posteriori *supinum*. Sed alibi ostendimus, supina in V M esse accusativos rectos à præpositione intellectâ. Hoc igitur solum discriminis est inter *venum ire*, & *mercatum ire*, quòd hoc verbale sit à *mercor*: illud non sit à verbo Latino, sed Græco: puta *ὠνέω*, unde ὦνος. Vti autem *veneo* ex *venum eo*; ita & *vendo* ex *venundo*; q. d. *do venum*.

119, 3, post *Æn.* adde:

Fulcio, fulsi, fultum. Ovid. epist. Deian.

Quod te laturum est cælum, prius ipse tulisti:
Hercule suppositio sidera fulsit Atlas.

Ibid. ad oram vers. 14, post *reperi*, adde: Sed lib. V legas passivè, *stipendium mensum*. Et eò fortasse spectavit Stephanus.

120, 20, post *Propertius*, adde: lib. I, el. III:

Omniáque ingrato largibar munera somno.

Idem

121, 2, post *tabernaculo*, adde. Et ne solum sic Plautum loqui putes; aut Cæcilium, Pomponium, aliosque deperditos, de quibus nunc non dicam: sanè apud Terentium sæpius legas, *scibo, scibis, scibit*: idem in Hecyra ait

act. III, sc. V: *Matris servibo commodis.* —
Catonis quoque est in libb. de R. R. *dormibit lubentius.* Palladius etiam lib. III, Tit. XXXI, *Vas operies, ac linibis.* Ipséque Horatius lib. III, od. XXXIII: *Mollibit aversos penates.*

122, 28, post *relaxat*, adde: quæ non à *denso*, sed *denseo*, venire, arguit hoc Lucretii lib. I: *Tum putat id fieri, quia se condenseat aer.*

123, 6, post *Lucretio*, adde:
Parque ratio in *tonere*: ut apud Varronem Eumenidibus: *Tibi tympana non inani sonitu matri Deûm tonimus.*
Item *boant*, & *bount*: quo, Nonio teste, usi Pacuvius Medo, & Varro Parmenone.

124, 13, post, & IX, adde. Atque ita apud Statium legas, *tuor, contuor, intuor.*

125, 5, post *duodecimo*, adde:
Teneo hujus etiam loci videtur, quia veteres *tenivi* quoque dixere, teste Charisio in II.

126, 17, post *aderitur*, adde:
Fodere, & *fodire*: ut apud Columellam lib. XI, cap. II: *Runcari, & adhuc fodiri possunt.* Et alibi apud eundem.
Ibid. vers. 4, à fine, post *circumloquimur*, adde: nisi satius videatur, in totum præteritis passivorum, ac deponentium, initio inter inflectendum abstinere)

129, 3, post *&c* adde: *Potesse*, vel *potisse*, pro *posse*, apud Ennium, Lucilium, Terentium Eunucho, Lucretium lib. I, II, III, Catullum. Vide Lipsii Varias lib. I, cap. XIV.
Ibid. 12, post *imperiis*, adde: Quadrigarius lib. III Annal. *Adeò memorari vix potestur, ut omnes simul suum quisque negotium adorti essent.*

133, 19, post *salis*, adde: Vel etiam Columella lib. II, cap. X: *Dum est in siliquâ, estur.*
Ibid. versu 5 à fine, post, *præbeas*, adde: Cicero quoque lib. IX, epist. ad Pœtum: *Cura, si me amas, ut valeas; ne ego, te jacente, tua bona comedim.* Ita non solùm Nonius legit: sed Victorius quoque reperit in Medicæo, ac Petrarchæ libro. Fortasse, si ita scripserit Cicero, alluserit ad aliquem veteris poetæ locum.

143, 31, post *adegerint*, adde: *Taxis*, ex *tetigeris.* Varro Modio: *O Petrulle, ne meum taxis librum.*

148, 5, post *lamentatur*, adde:
Ad ἀναμαλλίαν in conjugando etiam refer præterita judicativi perfecta syncopen passa in secunda persona. Vt Catullo, *abstersti*, pro *abstersisti*: *adversti*,

verſti, apud Plautum Mercat. *auxſti*, pro *auxiſti*, Auſonio : *conſumſti*, apud Propertium : *emunxſti*, in Moſtellaria : *evaſti*, pro *evaſiſti*, Horatio lib. II, ſat. VII, uti & Silio : *exſtinxti*, IV Æn. *luxti*, pro *luxiſti*, Catullo : *percuſti*, Horatio lib. II, ſat. III : *ſurrexſti*, Martiali lib. V.

Quandoque etiam in perſona tertia : ut *abſtit*, pro *abſtitit*, apud Ovid. de quo diximus * . Statii quoque eſt in II Sylv. *Porxit & obtuſo pallentes germine flores.* Sed de eo quoque neutiquã mirum : quia & *porgere* dicebant pro *porrigere*. Ita Cicero in Arateis : *Hic dextram porgens.* Et Silius in IX : * cap. 20.

—— Porgebat protinus enſem.

Item in pluſquamperfecto : ut *ſurpuerat*, Horatio. Sed hoc quoque minùs mirandum ; quia & *ſurpite* idem ait, pro *ſurripite* ; ut Lucretius *ſurpere*, pro *ſurripere*.

Etiam in præteritis ſubjunctivi hæc ſyncope obtinet. Vt *exceſſis*, pro *exceſſeris*, apud Ter. Andr. *noxit* pro *nocuerit*, apud Lucill.

Inguen ne exiſtat, papulæ, tama, ne boa noxit.

Item in pluſquamperfectis ejuſdem modi : ut, *receſſet*, pro *receſſiſſet*, apud Plaut. Mercat. *Vixet*, pro *vixiſſet*. Virgil. in XI :

Vixet, cui vitam deus, aut fortuna, dediſſet.

Valde etiam uſitata eſſe in præteritis perfectis infinitivi, oſtendi cap. XIX. Atque hoc quoque indicant, *adduxe*, pro *adduxiſſe*, Plauto Rudente; *clepſe*, pro *clepſiſſe*, Tuſc. II; *dixe*, in Amphitr. & Auſonio ; *fluxe* pro *fluxiſſe*, Varr. lib. II de R. R. cap. ult. *illexe* apud Plaut. Merc. & Tull. lib. III de Nat. Deor. *indixe*, Varroni apud Non. *ſubduxe*, pro *ſubduxiſſe*, eidem in II de R. R.

149, 22, poſt *debere*, appone : quorundam opinio eſt ; quam ſuperiùs refutavimus. Veriùs illi, qui *ſupereſcit* retinent : ſed deducunt non à *ſupero*, verùm *eſum* pro *ſum*. Cujus futurum *eſco* pro *ero* : quemadmodum

160, 7, poſt *alios*, adde.

Excuſſimus Speciem, & Figuram; quarum beneficio primigenium verbum in formas penè innumeras diffunditur. Habet id locum etiam in nominibus : ſed magis in verbis ; præſertim ſi pro diverſis habeamus, quæcunque numero, perſona, vel alio declinationis accidente variant. Eſt hac de re illuſtris locus apud Varronem lib. V de L. L. *Cum*, inquit, *verborum declinantium genera ſint quatuor : unum quod tempora adſignificat, neque habet caſus ; ut ab lego, legis : alterum, quod caſus habet, neque tempora adſignificat ; ut ab lego, lectio, & lector : tertium, quod habet utrumque, & tempora, & caſus ; ut ab lego, legens, lecturus : quartum, quod neutrum habet ; ut ab lego, lectè, lectiſſimè : horum verborum ſi primigenia ſunt ad mille (ut Coſconius ſcribit) ex eorum declinationibus verborum diſcrimina quingenta millia eſſe poſſunt : ideo quia ſingulis verbis primigeniis*

migeniis circiter quingentæ ſpecies declinationibus fiunt. Primigenia dicuntur verba, ut lego, ſcribo, ſto, ſedeo; & cætera, quæ non ſunt ab aliquo verbo, ſed ſuas habent radices. Contrà, verba declinata ſunt, quæ ab aliquo oriuntur; ut ab lego, legis, legit, legam; & ſic itidem hinc permulta. Quare ſiquis primigeniorum verborum origines oſtenderit, ſi ea mille ſunt, quingentùm millium ſimplicium cauſſas aperuit una. Etſi verò ſatis mirabile ſit, quod de tantâ unius verbi fœcunditate Varro ex Coſconio ait: tamen longè ea major eſt, quàm ipſi putarunt. Quippe à recentioribus eſt obſervatum, ex uno verbo *doceo* deduci ſpecies non quingentas ſolùm, ex numero Varroniano: ſed mille ſexcentas, & quinquaginta. Ac eo ipſo longè fœcundius eſſe verbum *duco*: ex quo, ſi ſeptendecim ejus compoſita accenſeas; proveniant voces amplius quater mille. Quod monitum quoque aliis, & in iis, erudito viro, Thomæ Freigio. Hæc fœcunditas mirum in modum ditavit ſermonem: qui quo uberior, eo meliùs certiúſque animi ſenſa exponimus. Sed ad hæc artis Grammaticæ miracula non attendit vulgus; ſapientes verò penè obſtupeſcunt.

167, 7, poſt xxxv, adde:

Cæterus, & *reliquus*, interdum referunt antecedens diverſæ ſpeciei. Columella lib. XI: *Leguminum non alia cura, quàm reliquorum frumentorum.* Plinius lib. IX: *Delphini, & reliqua cete, ſimili modo coëunt.* Sed dixeris, *frumentum* & *cete*, laxius hic capi, ut illud legumina, hoc & delphinos comprehendat. Sed quid dicemus de iſto Appuleji lib. VIII de A. A. *Iamque me* (aſinum) *curſu celeri cæteros equos antecellentem mirabantur omnes.*

Ibid. 9, poſt *pertinent*, adde: vel ſi ad Methodicen pertinent, non in Ἀναλογίᾳ, ſed Συνλάξει de iis agi debet: nempe ubi de Convenientia nominum tractatur.

Ibid. 20, poſt *item*, adde: *meus*, in hoc Perſii:

Vindictâ poſtquam meus à prætore receſſi.

Cumque Euripides ait, Ἐγὼ δ' ἐμὸς εἰμί. Quod & Priſcianus obſervat in XVII. Item

Ibid. 24, poſt *putavit*, adde: De quo proprius erit agendi locus libro de Structura: ubi Grammaticorum ἔκκλησιν ſive evocationem expendam.

172, 6, poſt *comœdia*, adde. Sanè damnat quoque Rhemnius Palæmon, eumque ſequitur Beda. Gloſſæ tamen Cyrilli: Αὐτὸ, *ipſum*.

173, 1, poſt *monuit*, adde: Et poſſis ſimiliter capere Rudente act. I, ſc. III: *Hæc bonorum ejus ſunt reliquiæ.* Prout eſt in MSSis.

Ibid. 31, poſt *ult.* adde: *Aſſentio* quoque iis, qui apud Plautum legunt Pſeudolo, act. III, ſc. I:

Is odos demiſſis pedibus in cœlum volat.
Im odorem cœnat Iupiter quotidie.

Nempe

Nempe ut *im* non elidatur, primâque sede sit anapæstus. In MSSis pro eo est, *Eum modorem*; in excusis, *cum in odorem*. Nempe *im* aliquis interpretatus fuit *eum*: quæ glossa in contextum irrepsit.

174, 9; post *à quo*, adde: in plurali pro *ea* videntur dixisse *eo*: unde *adeo*, pro *ad ea*: q. d. ad eum locum. Nempe ut *quoad*, pro *ad quæ*: & *quousque*, pro *ad quæ usque*: de quibus cap. prox. Ab eodem *is*

Ibid. vers. penult. post *veteres* adde: ut Victorinus lib. 1 Grammatices testatur.

175, 3, post *per* Q. adde: Donato teste in Andr. act. 1, sc. 1.

Ibid. 29, post *immutavit*, adde:

Ab hoc dativo *quoi* est ablativus *quo*, omisso *i*: quomodo, abscissâ eâdem vocali, à veteribus dativis, *musai*, & *poploi*, sunt ablativi *musa*, & *poplo*. Nec inde solùm apertus ablativus *quo*, sed etiam dubius, sive *quo* adverbiale, quando ponitur pro *ad quid*. Vt cùm Cicero ad Gallum sic scribit: *Mirtis verò signum quo mihi pacis auctori?* Vel in illo Horatii lib. 1, ep. v:

Quo mihi fortuna, si non conceditur uti?

Nam *quo* valet *quoi*, puta *rei*, vel *negotio*. Sed *quo* in *quoad* non est à *quoi*; verùm mutatione vocalis venit à *qua*: *qua* verò, vocali abscissâ, à *quai*, sive *quæ*: ut *quapropter*, pro *quæpropter*; *hacpropter*, pro *hæc propter*. Ergo *quoad* valet *ad quo*: ut pro eo Afranius in Promo dixit, & iterum in Privigno, teste Nonio. *Ad quo* valet *ad qua*, uti *ad qui*, notat *ad quæ*. Ac similiter *quousque* valet *quausque*, sive *quæusque*.

Ibid. vers. seq. post *Charisio*, adde; & Festo,

176, 33, post *disputat*, adde: Etiam *quicum* in plurali legas apud Plautum Captivis act. v, sc. iv: — *Quasi patriciis pueris, aut monedulæ*,

Aut anates, aut coturnices dantur, quicum lusitent:
Itidem hæc mi advenienti upupa, qui me delectem, data est.

Imò Ianus Duza in Centurionatu Plautino lib. 1, cap. xxv, censet *quibuscum* barbarè dici, proque eo semper *quicum* dicendum. Nempe ut singulari sit ex *qui*; plurali ex *quis*.

177, 2, post *cæteris*, adde: Cato in Censura de vestitu, & de vehiculis: *Nam perinjurium fiet, cum mihi ob eos mores, quos prius habui, honos detur; ubi datus est, tum uti eos mutem, atque alii modi sim.* Ait Dausquejus *, corruptè hunc locum legi apud Priscianum in novissimâ Putschianâ. Nam in ea *perjurium* scribi pro *perinjurium*. Sanè bis eum locum citat Priscianus: prius in VI, iterum in VII. Vtrobique autem in eâ *perinjurium* excusum est: ut in erudito viro senile sit παράραμα. Nec aliter vel MSus noster, vel antiqua editio Veneta.

* in Orthographicis p. 94.

Ibid. vers. penult. post MSSi, adde: Etiam Terent. Eun. act. v, sc. vi:

Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam.

Et Heaut. act. II, sc. II : — *Hoc ipsa, in itinere alteræ*
Dum narrat, fortè audivi. —

Imò & Cicero in secundo de Divinatione : *Sed si eâdem horâ aliæ pecudis jecur nitidum atque plenum est, aliæ horridum & exile.*

Etiam *duo*, & *ambo*, pronomina sunt ; uti numeralia omnia. Et hæc mistam declinationem habent. Nam juxta secundam habent *duorum*, & *duos* ; *amborum*, & *ambos*. Sed secundùm tertiam habent *ambobus*, & *duobus*. Pro *ambos*, & *duos*, etiam *ambo*, & *duo*, inveniri ; satis ostendimus libro de analogia secundo, cap. sexto. Solùm addam, veteres in tribus casibus, sed neutro duntaxat genere, etiam *dua* pro *duo* dixisse. Attius apud Ciceronem in Oratore : *Video sepolcra dua duorum corporum.*

Posteriores verò id tantùm retinuere in compositione. Fabius lib. I, cap. V : *Quid quod quædam, quæ singula procul dubio vitiosa sunt, juncta sive reprehensione dicuntur ? Nam & dua, & tre, & pondo, diversorum generum sunt barbarismi. At duapondo, & trepondo, usque ad nostram ætatem AB OMNIBVS dictum est : & rectè dici, Messalla confirmat.*

180, vers. ult. post *aliis*, adde : Nonnullis magis placet, *alterutrius* conflari ex *alteri*, & *utrius*. Mihi ob hoc solùm id minùs placet, quia sic fieret ex antiquo genitivo in I, & usitato in IVS. Eoque malo recurrere ad elisionem literæ S in priori parte. Nec aliter de *alterutras* statuo. Sed si nec hoc satisfacit, superest dicamus, *alteruter* nunc ex altera, nunc ex utraque parte declinari.

189, 22, post *sustinuerit*, adde : Sed hæc non minùs ad *σύνταξιν*, quàm huc pertinent. Vt enim *quartusdecimus* vox una censeatur : tamen *quartus*, & *decimus*, oratio est.

191, 6, post *philosophatus*, adde :

Sunt viri eruditi, qui negant, verum esse, quod dicebamus, participia adsignificare tempus, & eo differre à nominibus. Nam (ut Grosippus contendit) *nullum participium est certi ac definiti temporis, cùm omnia omnibus temporibus deserviant. Vt præsenti : Sum amans, amaturus, amatus, amandus. Præterito, Fui amans, amaturus, amatus, amandus. Futuro, Ero amãs, amaturus, amatus, amandus.* Aliquid diceret vir doctissimus, si nihil referret, cujus temporis participium verbo adderetur. Nunc significatio non minùs variat ex participio, quàm verbo. Nam ex verbo quidẽ, non ex participio, variat tempus, cùm dico, *sum amans, fui amans, ero amans*. Item in his, *sum amaturus, & fui amaturus*. Sed ex participio, non è verbo, est varietas temporis in istis : *sum amans, sum amatus, sum amaturus, sum amandus*. Nam verbum est ejusdem temporis : & tamen diversum signatur tempus : quod unde, nisi è

parti-

participio tempus definiente? Sic aliud tempus notat, *Socrates est philosophans*; aliud, *Socrates est philosophatus*; *aliud Socrates est philosophaturus*. Nec mirum, verbum præsens triplicis temporis participiis aptari. Nam, ut philosophi docent, solum præsens propriè est: præteritum non est, sed fuit: futurum non est, sed erit: nec de præterito quicquam verum est, nisi quia potuit in præsenti, cùm res fieret, dici, *est*: nec de futuro quicquam verum, nisi quia dici aliquando poterit, *est*. Quare proprius imprimis sermo, *Socrates est philosophans*. Sed dicitur quoque, *Socrates est philosophatus*: quia de philosophato dici antea potuit, *est philosophans*. Ac similiter dicitur, *est philosophaturus*: quia postea dici poterit, esse philosophantem. Interdum autem tum ex verbo, tum ex participio, tempus definitum cognoscitur: ut *philosophatus fui*: ubi præteritum præterito jungitur. Item, *philosophatus ero*: ubi futurum additur futuro. Quod si verbum præteritum societur participio temporis futuri, duplex tempus indicatur. Vt, *fui amaturus*. Parque ratio, si verbum futurum addatur participio temporis præteriti; ut, *ero amatus*. Quomodo Cicero ait: *Scipionis amicitiam, & Lælii, notam posteritati fore*. Item Cæsar: *Commissum cum equitatu fore prælium videbatur*.

201, 29, post *diximus*, adde: Nempe ut à *solere* est *insoleo*, & *insolesco*: ita ab *exoleo*, *exolesco*, *unde exoletus*.

208, 9, post *dicebamus*, adde:

Participia hujusmodi in NDVS, quando veniunt à verbis tertiæ aut quartæ, olim pro E habuere V. Tale est, *prologis scribundis*, apud Ter. And. *præda dividunda* apud Cat. teste Gellio, *reddunda* apud Lucret. Ac sic loquitur etiam Cicero. Vt pro Cæcina: *Cum ad vim faciundam veniretur*. Et Verr. VII: *Quid censetis in hoc fœdere faciundo voluisse Mamertinos impendere laboris?* Ac observatum Hotomanno, similiter esse in vett. libb. Verr. V: *Ornatiores, tuo judicio, ad testimonia dicunda venerunt*. Et ibidem: *Ob jus dicundum*. Item in III: *Iurisdicundi*. Est & Velleji Paterculi lib. II: III *viros agris dividundis*. Similiáque, *rei gerundæ caussa*, *regundorum finium*, *herciscunda familia*, aliáque in vett. inscript. Participiorum naturam gerundia sequuntur. Vt Verr. V: *Emundi duo sunt genera*. *Visundi* apud Sallust. in Iug. & sexcenta hujusmodi: quibus, ut notissimis, quid insistam?

212, 16, post *secus*, adde: Nisi *satius*, à *satior*; & *secius*, à *secior*. *Satior* est apud Plinium lib. XVII, cap. V: *Erit igitur hæc* (terra tenera, quæ vocatur pulla) *optima*, *& operi satior*. Altero usus Appulejus: apud quem in VI, & VII de A. A. legas, *sequior sexus*. At non memini me legere *diutior*, *diutissimus*; vel etiam *penissimus*: eoque hujus fortasse generis sunt.

214, 10, post *horno*, adde: Etiam *diu noctuque*, (quæ adverbia Fabio dicuntur lib. I, cap. IV) veri sunt ablativi. Vnde Ennius, *Hac noctu*, & *quâ*

noctu, & *noctu concubiâ* : & Quadrigarius, *de noctu*, & *noctu multâ*. Vide de eo Macrobium lib. 1 Sat. cap. IV. Addereque potuit, similiter Plautum loqui Amphitr. act. 1, sc. II, & alibi. Fortasse & *interdiu* ablativus est, cùm Cicero dicat, *noctu, ac interdiu* : ac apud Plautum sit *interdius*, Aulul. act. 1, sc. 1 :

Tum autem interdius,
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.

215, 4, post *de re*, adde : In *fortuito* omissum *casu*. Nec diffiteor, sæpius hæc per copulam jungi. Sed tum *fortuitu* semper scribendum. Vt apud Cornificium in primo ad Herennium : *Casu, & fortuitu, navis in portum delata est*.

218, 10, post *descendebat*, adde : Similia, *assiduò* apud Plautum Trucul. *assiduè* Maroni Ecl. II : *tacitè* Cicero sæpe, *tacitò* idem Verr. IV, uti & Iustinus lib. XVIII de Didone : *Tacitò fugam molitur*.

Ibid. vers. 4 à fine, post, *in* XV adde : & Dausquejus in Orthographicis.

119, 13, post *solet*, adde : Vulgare etiam *confuste*, pro quo *confusim* Plin. lib. XVIII, cap. XVI : *De ea, & cythisô, volumen Amphilochius fecit confusim*. Pro *occultè*, *occultim* Solinus cap. X. Pro *perplexè*, *perplexim* Plautus Sticho. Pro *restrictè*, *restrictim*, Afranius Thaide. Etiam *directè* Cicero : at *directim* Macrobius lib. VII, cap. XIII, & Appulejus περὶ ἑρμηνείας.

Ibid. 22, post *positi*, adde : Sic, *quanto*, *quantum*; *tanto*, *tantum*; *aliquanto*, *aliquantum*; *paullo*, *paullum*; *multo*, *multum*; *nimio*, *nimium*; ubi *paullo* pro *à paullo*; *paullum*, pro *ad paullum*; *nimio*, pro *à nimio*; *nimium*, pro *ad nimium*, & ita in aliis. Plautus : *Nimio satius* : & , *Nimium libenter*. Item *æterno*, pro *ab æterno*; *æternum*, pro *ad* vel *in æternum*. Priori usus Plinius lib. II, cap. CVII. *Viret æterno hunc fontem igneum contegens fraxinus*. Vbi tamen antiquissima Parmensis* , *ex æterno*. Sed prope omnes MSSi, & alii, aliter.

* an. 1476.

Aliqua etiam efferuntur per O, & VS, sive ITVS : ut *primo*, *primitus*.

Ibid. vers. ult. post *facere*, adde : Duplex verò his terminatio, quia dicitur *versus*, & *versum*; unde veniunt. Nam *rursus*, à *revorsus*; *rursum*, à *revorsum* : *prorsus*, à *provorsus*; *prorsum*, à *provorsum*. Par ratio in aliis inde derivatis. Vt *retrorsus*, quod apud Plinium, Fabium, alios : *quorsus* apud L. Senecam non semel, & Appul. lib. I Flor. *introrsus* apud Ovid. XII Met. *deorsus* apud Appul. lib. VIII, & IX : ut mittam, *antrorsus*, *dextrorsus*, *extrorsus*; de quibus Charisius. Etiam alia videatur utramque hanc terminationem habuisse : ut *demum*, pro quo Livius Andr. *demus*, teste Festo.

224, post vers. 28, puta post *similibus*, adde :

Ex duobus pronominibus, ut *ideo*. Nam prior pars est *id*, pro *ob id* : quomodo Terentius ait Andr. act. II, sc. IV : *Si id succenseat nunc*. Posterior

rior pars est *eo*, pro *ex eo*, hoc est, ea de caussa. Quomodo idem Hec. ait act. II, sc. I: *Enim lassam oppido tum ajebant: eo ad eam non admissa sum.*

225, 21, post *sic ut*, adde: Item *tanquam*: quod tamen integrè sit ex duobus nominibus, *tantum, quantum.*

226, 23, post *ponatur*, adde: Vnde cognoscimus, secundùm Tranquillum, quæ vulgò dicuntur *Adverbia*, alio ea nomine *præverbia* nuncupari: etsi, ex mente Varronis, præpositiones potiùs præverbiorum obtineant nomen. Cornelius Fronto, libello de vocabulorum differentiis, quæ adverbia sunt, cum Tranquillo & ipse vocat *præverbia*, planéque rejicit *adverbii* vocabulum. Ita enim loquitur: *Præverbium est ἐυφημον: adverbium & vitiosum, & fictum est: tamen in usu nunc est receptum.* In libello autem Terentii Scauri quatuor ista, *ex, in, ad, ab*, vocantur *adverbia localia*: sed additur, aliis *præverbia* nominari. In hoc appellationũ dissensu, Varronem tutiùs sequimur; neque id solũ ob viri auctoritatẽ, sed etiam quia pro eo stat ratio.

227, 30, post *additus*, subde: adverbio, si dativum exceperis,

Ibid. 35, post *migrare*, adde: Dixeris, regimen non ad singularum vocum ἀναλογίαν, sed ad structuram earum, quam σύνταξιν dicimus, pertinere. Non diffiteor: verùm nihil hoc officit nobis. Quippe si voces singulæ sint propter orationem, cujus est structura: à structura, tanquam fine, singularum vocum petere discrimen ac definitionem licet. Vt præteream illud, quòd hîc universè modò dicatur, præpositionum esse naturam, ut extra compositionem casum regant: non autem additur, quem casum regant: quia posterius hoc σύνταξει explicetur.

229, 8, post *incusativi*, adde: vel illic masculini generis, hic neutrius.

234, 32, post ἕσπας, adde: Et tamen indirectè ad aliquam saltem classium, sive ea præpositio, sive adverbium sit, pertinere, argumento est, quòd compositio vocis sit accidens; ut ex ea simpliciter judicium de essentia fieri non debeat: quodque extra etiam compositionem quædam olim in usu fuerint, ut *am*: quædam etiam à Græcis acceperimus; ut *dis*, quod è δὶς, ut postea explicabitur.

236, 4, post ἀμφὶ, adde: unde integrè erat *ambe*: de quo dictum lib. II de arte, qui est de syllabis, cap. XVIII.

242, 15, post *libris*, adde:

Quamquam fit ex duobus adverbiis, sive uno secum geminato; sed quod vim habeat nominis, unde factum. Nam *quam* ex *quantum*. Vt illo Livii lib. V belli Maced. *Homo non quàm isti sunt glorioſi.* hoc est, *quantum.* Sic in composito II Æn. *Quamquam animus meminisse horret.*

Pro, *quantumquantum*, id est, *quantumcunque.*

FINIS.

INDEX

LIBRI TERTII, ET QVARTI, DE ANALOGIA.

Prior numerus Romanus librum, alter caput designat. Barbaricus indicat paginam. A remittit ad *Addenda*. Numerus subsequens est ejus, qui in *Addendis* exprimitur.

A pro *ah*, interjectio dolentis, IV. XXVIII. 246.

Ab in compositione mutatur in *A S*, & AV, IV. XXIV. 236.

Abominor passivè, III. VI. 22.

Abscido, pro *abscindo*, III. XXVI. 97.

Abscondo abscondi, & *abscondidi*, *absconditum*, & *absconsum*, III. XXVI. 99.

Abstenti in jure qui, III. XXIV. 89.

Abstineo cum accusativo constructum, III. IV. 15.

Abstit pro *abstitit*, III. XXXI. 113. Item A. 198. 5.

Absterssi, pro *absterssisti*. A. 148. 5.

Ac, & *atque*, pro *quam*, adverbio comparandi, IV. XXV. 238.

Accedisse, pro *accessisse*, III. XXVI. 98.

Acet, III. XLIII. 199.

Actio, & *passio*, non sunt diversarum categoriarum nomina, III. IX. 49.

Activa quædam transitiva malè neutrorum classi à Grammaticis adscribi, III. III. 7.

Activa multa passivè, vel absolutè usurpari, III. III. 8. vel potiùs per ellipsin accusativi, 14.

Acuit, pro, acidum fuit sive factum est, ab *acesco*, sive *aceo*, III. XXII. 86.

Adeptus, passivè, IV. II. 193.

Adduxe, pro *adduxisse*. A. 198. 5.

Adeò, unde. A. 174. 9.

Adglomero passivè acceptum, II. III. 8.

Adhæc, an Latinè dicatur, IV. XXI. 225.

Adhuc, pro *ad hoc tempus*; *antehac*, pro *ante hæc tempora*, IV. XVIII. 215.

Adipiscor passivè, III. VI. 22.

Adjuvatum, & *adjuvaturus*; at non item *adjuvarunt* dicitur, III. XX. 78.

Adminiculo, pro *adminiculor*. A. 31. 25.

Adminiculatus passivè, III. VI. 22.

Admiror passivè, *ibid.*

Adoleo, *adolevi*, & *adolui*, etiam de ætate, III. XXIII. 89.

Adortus passivè, III. VI. 22.

Adsuesco, *consuesco*, *insuesco*, cum accusat. constructa, III. IV. 15.

Adventi genitivus, pro *adventus*, IV. XIII. 203.

Adventus, an participialiter sumatur pro eo, qui advenit, IV. XIII. 203. 204.

Adverbium cur nomini, & verbo, postponatur, IV. XV. 209. 210. unde nomen hoc ei impositum, 210. Definitio vera ponitur, & veterum definitiones variæ recensentur, & censentur, 210. 211. Adverbia multa habita veteribus, quæ nomina, pronomina, aut verba sunt, IV. XVIII. 213. 214. Adverbia diversæ terminationis sub eadem significatione, IV. XIX. 217. Adverbia ab omnibus vocum classibus derivantur, & variæ eorum terminationes, IV. XX. 220. 221, &c.

Adversus, & *adversum*, cur accusativum adsciscant, IV. XXII. 229.

Adulo, pro *adulor*, III. VII. 31. Item A. 31. 28.

Adulor passivè, III. VI. 22.

Adultus, pro *meridianus*, IV. XIII. 199.

Ægyptii quomodo triplex tempus signarint, III. XXXIII. 59.

Æquo passivè, vel absolutè acceptum, III. III. 8.

Æternò. A. 219. 13.

Affector, pro *affecto*, III. v. 19.

Age, & *agite*, non esse adverbia, contra Priscianum ostenditur, IV. XVII. 213.

Aggredior commune, III. VI. 22.

Aggredior aggrederis, & *aggressus*, III. XXXV. 126.

Aggressus passivè, IV. XI. 198.

Agminatim, IV. XX. 220.

Agnitus, & *agnotus*; *agnituros*, & *agnoturus*; *ignoscituros*, & *ignoturus*, III. XXV. 94.

Aibant, pro *ajebant*, III. XL. 140.

Ai, *ibid.*

Ajo defectivum, *ibid.*

Alii, pro *alius*, IV. IV. 177. *Alii modi*, pro *aliusmodi*, ibid.

Aliquas, *quilibet*, *omnis*, vocandi casu, IV. III. 168. 169.

Aliqui, pro *aliquis*, IV. VIII. 183.

Alitum, & *altum*, ab *alo*: sed illud præferri ad ambiguitatem vitandam, III. XXVIII. 103.

Aliud cur dicatur, & non *alium*, IV. V. 172.

Alius quoque de duobus invenitur, IV. II. 167.

Aliuta, IV. V. 172.

Allicui, *pellicui* pro *allexi*, & *pellexi*, exoleta, III. XXXII. 114.

Alterâ, & *aliâ*, pro *alteri*, & *alii*, IV. VI. 177.

Altercо, pro *altercor*, III. VII. 31. Item A. 31. 30.

Alterâ, pro *alterius*. A. 177. vers. penult.

Alteruter, *alteriusfutrius* in genitivo: & aliis item casibus utraque ex parte declinatur, IV. VII. 180.

Alvarus Plauti locum parum commodè expositi, III. XVIII. 74.

Am olim etiam separabilis fuit præpositio, IV. XXIV. 236.

Ama, & *amato*, itemque *amare*, & *amator*, unius ejusdemque temporis videri, III. XIV. 62.

Amabo semper verbum, IV. XVIII. 215. 216.

Amâminor, *docenminor*, similiaque, rectè dici, III. XIV. 64.

Ambo, pro *ambos*. A. 177. vers. penult.

Amentur, & *amentur*, similiaque, perperam ad imperativum referri, III. XIV. 64.

Amicio, *amicui*, & *amixi*, III. XXXIII. 117.

Amplecto, & *amplexo*, pro *amplector*, & *amplexor*, III. VII. 31.

Amplector passivè, III. VI. 22.

Amussim adverbium: unde *examussim* non minùs, quàm *adamussim*, dicitur, IV. XXI. 225.

An in compositione idem, quod *am*, IV. XXIV. 236.

Analogian, & anomaliam, etiam in particulis attendi, IV. XXVIII. 247. 248. strictè sumtam in singulis duntaxat vocibus considerari, *ibid.*

Anet, III. XLIII. 149.

Angelius Bargæus, III. XLIV. 151.

Angelus Decembrius, III. XXVI. 99.

Angerona, dea silentii, unde dicta, III. XLVI. 158.

Annuo transitivè sumptum, III. IV. 15.

Annuvit, pro *annuit*, III. XXXIII. 113.

Anquiro, IV. XXIV. 236.

Antecessus participium passivum, IV. XIII. 199.

Antestor passivè, III. VI. 22.

Anus, & *annus*, unde veniant, IV. XXIV. 236.

Anxius non videtur esse participium ab *ango*, sed nomen verbale, III. XXVII. 101.

Apiscor, *aptus sum*, III. XXV. 94.

Appulejus emendatus, IV. XIII. 201. Et alter ejus locus, IV. XXIII. 233.

Apud unde conflatum, IV. XXIII. 232.

Arbitro, pro *arbitror*. A. 32. ante versum 1.

Arbitror passivè, III. VI. 23.

Arcanè, & *arcanò*, IV. XIX. 217.

Architectatus passivè, III. VI. 23.

Argumentatus passivè, *ibid.*

Aspello, IV. XXIV. 236.

Aspernor commune, III. VI. 23.

Asporto, & *auferо*, composita ex *Ab*, cur S, & V, pro B habeant, IV. XXIV. 236.

Assector passivè, III. VI. 23.

Assentio, & *Assentior*, III. VII. 31. Item A. 31. 31.

Assiduò, A. 218. 10.

Attii versus numeris redditus, III. XXXVIII. 135. IV. XXIII. 231. 232.

Attotonſo κ) *συγκοπὴν* poſitum, pro *attotondiſſe*, III. XIX. 76.
Attulo, & *abſtulo*, pro *adfero*, & *auferò*, III. XXXVII. 131.
AV an inſeparabilis præpoſitio ſit, IV. XXIV. 236.
Aucupo, pro *aucupor*, III. VII. 32.
Audaciter, IV. XIX. 219.
Audendus, IV. XIII. 204.
Augeo paſſivè acceptum, III. III. 8.
Auguro, pro *auguror*, III. VII. 32.
Auguror paſſivè, III. VI. 23.
Aurelius Opilius, III. VI. 22.
Auſi, *gaviſi*, præterita antiqua, III. XXI. 84.
Auſun, ex *auſerim*, III. XLI. 144.
Auſpico, pro *auſpicor*, III. VII. 32.
Auſtrũperculi, an rectè pro parœmia habeant Eraſmus, & Rhodiginus, III. XXVIII. 104.
Αὐτοπάσματος quis modus, III. VIII. 41.
Auſus, *inauſus*, IV. XI. 195.
Auxilo, pro *auxilior*, III. VII. 32.
Auxilior paſſivè, III. VI. 23.
Auxſti. A. 148. 5.
Axues, *axtioſi*; qui, & unde, III. XLI. 142.
Axo, & *adaxo*, pro *agam*, & *adigam*, vel *egero*, & *adegero*, unde fiant, III. XLI. 142. 143.

B.

Baba, *bombax*, IV. XXVIII. 246.
Baxea, *ibid.* in margine.
Bellor, pro *bello*, III. V. 19.
Beroaldus notatus, IV. XXVI. 241.
Blanditim, IV. XX. 222.
Blanditus paſſivè, III. VI. 23.
Blatero unde, III. XLVI. 158.

C.

Cachinno, & *cachinnor*, III. VII. 32.
Cædo, *cecidi*, non *cecidi*, III. XIX. 77.
Calo unde, III. XLVI. 158.
Cæſarius Diomedem ſæpe corrupit, *ibid.*
Cæterùm, pro *ad cæterum*, IV. XX. 221.
Caliturus, III. XXIV. 92.
Calpurnius Terentii interpres quando vixerit, IV. V. 173.
Calumnior paſſivè, III. VI. 23.
Canatim, & *bovatim*, IV. XX. 222.
Cano canui, pro *cecini*, III. XXIX. 105.
Canutus, apud Priſcianum quis, III. VI. 22.
Canteri in Varrone emendatio rejecta, III. XXIX. 106.
Capero, pro *caperor*, III. III. 8.
Capeſſo, *capeſſivi*, *capeſſitum*, III. XXXI. 110.
Capto non eſt frequentativum, III. XLIV. 152.
Carbſi per B, III. XXV. 92.
Carino, III. XLVI. 157.
Carnificatus paſſivè, III. VI. 23.
Caſſum nomen eſt, non ſupinum à *careo*, III. XXIV. 90.
Catini etymon, IV. IX. 185.
Catum non eſt ſupinum, III. XXIV. 90.
Cavere, penultimâ brevi, III. XXXV. 124.
Cavillatus paſſivè, III. VI. 23.
Cauſa, & *gratia*, etiam cum pro *ergo* ſumuntur, nomina ſunt, non conjunctiones, IV. XXV. 237.
Cautum, ſupinum à *caveo*, κ) *συγκοπὴν* factum ex *cavitum*, III. XXIV. 91.
Cecidi, priori correptâ. A. 77. 19.
Cedo, pro *dic*, *præſtò* pro *coram* cur uſurpentur, è Rudolpho Agricola oſtenſum, III. XLI. 141.
Celero tranſitivè acceptum, III. IV. 15.
Celſus unde, III. XLVII. 159.
Cenſeor, pro *cenſeo*, III. V. 19.
Cenſire antiquum, pro *cenſere*. *Cenſitor* pro *cenſor*, & *recenſitus*, penultimâ productâ, pro *recenſus*, III. XXIV. 90.
Cenſorinus cujas, & quando vixerit, III. XXIX. 105. Locus ejus expenſus, *ibid.*
Certiſco, non *certiſſo*, apud Nonium legendum, III. XLIII. 148. 149.
Ceſſatus participium paſſivum, IV. XIII. 199. 200.
Cette, pro *cedite*, id eſt *date*, III. XL. 142.
Chariſius falſo credidit, *ego* habere vocativum, IV. III. 168. quàm multa perperam inter adverbia referat, IV. XVIII. 213.
Cieo cies, & *cio cis*, III. XXXV. 124.
Circiter an præpoſitio ſit, IV. XXII. 231.
Circum propoſitio à *circus*, IV. XXIII. 231.
Circumcirca, IV. XXIII. 233.

Circumsecus, ibid.
Cispello, IV. XXIII. 232.
Clamo transitivè acceptum, III. IV. 15.
Clango clanxi, non *clangui*, III. XXVII. 101.
Clarigo unde, III. XLVI. 158.
Clepo, *clepsi*, & antiquè *clepi*, III. XXX. 107. 108.
Clepse, pro *clepsisse*. A. 148. 5.
Co, vide *Con*.
Coactim, IV. XX. 222.
Cochleatim, IV. XX. 220.
Cœnati. A. 84. 1.
Cœno, *prandeoque*, tantùm *cœnavi* facere, & *prandi*; non *cœnatus*, & *prandi sum*, III. XXI. 83.
Coeo cum accusativo constructū, III. IV. 15.
Cœpi ab antiquo *cœpio*, III. XXXIX. 139.
Cœptus sum, pro *cœpi*, ibid.
Cogitatim, IV. XX. 222.
Cognitior, IV. XV. 209.
Coborto, pro *cohortor*, III. VII. 32.
Collicui, à *colliquesco*, sive potiùs *colliqueo*, III. XXIV. 90.
Columbatim, IV. XX. 220.
Comedim. A. 133. vers. 5. à fine.
Comes, & *comest*, pro *comedis*, & *comedit*; sic *exest*, pro *exedit*; *comessem*, pro *comedissem*, III. XXXVII. 132.
Comèsse, pro *comedere*, III. XXXVII. 133.
Comesus, & *comestus*, III. XXVI. 99. III. XXXVII. 133.
Comitatus passivè, IV. XI. 190.
Comito, pro *comitor*, III. VII. 32.
Comitor passivè, III. VI. 23.
Commentatus, IV. XI. 193.
Commentus passivè, III. VI. 23.
Comminisco. A. 32. 24.
Comminiscor, & *reminiscor*, unde, III. XXXIX. 138.
Commodè, & *commodò*, IV. XIX. 218.
Communia quæ vocantur, & deponentia, quid differant, III. VI. 21. commune genus non est naturâ diversum à deponenti, III. VI. 31.
Communicor, pro *communico*, III. V. 20.
Como comas, passivè acceptum, III. III. 9.
Compactum nunc à *compingo*, nunc à *compago*, vel *compaciscor*, dicitur, III. XXVII. 103.
Comparatio etiam accidit adverbiis, quæ non veniunt à nomine comparabili, IV. XVII. 211. 212. Ea an ex præpositione faciat adverbium, IV. XXII. 230.
Comperio, & *comperior*, eâdem significatione: sed præteritum tantùm est *comperi*, III. XXXIII. 119.
Comperior, & *experior*, unde veniant, III. XLVII. 159.
Complecto, pro *complector*, III. VII. 32.
Complector commune, III. VI. 23.
Complexus passivè, III. XXXI. 112.
Compluvius, pro *pluviâ madefactus*, III. XXXII. 115.
Composita non semper retinent simplicium formam, vel conjugationem, III. XLVII. 159. nec rarò pro simplicibus sumuntur, 160. Compositio verborum quot modis fiat, III. XLVII. 158. Compositorum multorum simplicia exoleuerunt., III. XLVII. 158.
Con eandem videri ac *cum*: etsi aliter Fabius, IV. XXIV. 235. *Co*, & *con*, malè pro diversis habet Probus, 235. 236.
Concessivus modus, III. VIII. 40.
Concredui, pro *concredidi*, III. XXVI. 99.
Concretus, IV. XIII. 200.
Conciurro, *percurro*, *excurro*, *procurro*, *decurro*, præteritum interdum habent geminatum, III. XIX. 75.
Confessus, IV. XI. 193.
Confessus passivè, III. VI. 24. 26.
Confictus, *infictus*, pro *confixus*, & *infixus*, III. XXVII. 101.
Confido, *confidi*, & *confisus sum*, III. XXVI. 27.
Confusum. A. 219. 13.
Congemino passivè acceptum, III. III. 9.
Congredio, *progredio*, pro *congredior*, *progredior*, III. VII. 32.
Congruo, *ingruo*, *congrui*, *ingrui*, & quid propriè notent, III. XXXII. 115.
Conjugationum divisio, & earum characteristica, III. XVIII. 74.
Conjunctio quid, IV. XXV. 237. propriè ea sententias, non verba connectit, *ibid.* 115. quædam ei falsò à Grammaticis adscripta, IV. XXV. 237. 238. aliqua item pro diverso usu nunc

adverbia sunt, nunc conjunctiones, *ibid.* earum genera pro generibus vinculorum, quibus variè aliquid enunciatur, distincta, IV. XXVI. 239. 240. Conjunctionum nomen quomodo mereantur, quæ à distinguendo *disjunctivæ* vocantur, *ibid.* Conjunctiones quam variè inter se, & cum aliis vocibus, componantur, IV. XXVII. 241. Conjunctio interdum redundat, IV. XXVI. 240. atque illustratum hoc simili pleonasmo in adverbiis, & nominibus, 241.

Conjunctivus modus unde dicatur, III. VIII. 40.

Conncctus pro *connexus*, III. XXXI. 112.

Connexivæ conjunctiones, IV. XXV. 239.

Conniveo, *connivi*, & *connixi*, III. XXIV. 91.

Conniveo, & *connivo*, III. XXXV. 123.

Conquinisco conquexi, quid, III. XXV. 94.

Conscribillo, III. XLV. 156.

Consequor, & *consector* passivè, III. VI. 24.

Consistisse, pro *constitisse*, III. XXVI. 98.

Consisto, pro *constituo*, III. IV. 15.

Consolatus passivè, IV. XI. 193.

Consolo, pro *consolor*, III. VII. 32.

Consolor passivè, III. VI. 23.

Conspiratus, IV. XIII. 200.

Conspicor passivè, III. VI. 24.

Consumsti. A. 148. 5.

Contemplo, pro *contemplor*, III. VII. 32.

Continuativæ, IV. XXVI. 239.

Converritor, III. XXX. 109.

Conversus à *converro*, ibid.

Convivo, pro *convivor*, III. VII. 33.

Copulor, pro *copulo*, III. V. 20.

Cornutus non est dicendus, qui in Persium scripsit; sed Helenius Acro, IV. VII. 180.

Coxim, sive *cossim*, IV. XX. 220.

Crepusculasco, III. XLIII. 149.

Cretum, pro *statutum*, III. XXIX. 107. hinc *cretio*, *ibid.*

Crevi, pro *vidi*, & *constitui*, à *cerno*, III. XXIX. 107.

Crimino, pro *criminor*, III. VII. 33.

Criminor commune, III. VI. 24.

Crucio passivè acceptum, III. III. 9.

Cubâsse à *cubo* apud Quintil. III. XX. 82. & *incubavere* apud Plinium, *ibid.*

Cudo cudi, non *cusi*, III. XXVI. 98.

Cujatis, *nostratis*, *vestratis*, pro *cujas*, *nostras*, *vestras*, IV. VIII. 184.

Cujus, *cuja*, *cujum*, ibid.

Cùm, & *si*, particulæ, rectiùs in subjunctivi inflexione omittuntur, III. VIII. 40.

Cunctio, pro *cunctor*, III. VII. 33.

Cupere, & *cupire*, III. XXXV. 125.

Cur ex *cui rei*, vel *quare*, IV. XXI. 224.

D.

Dasi, pro *dari*, III. XVIII. 74.

Decem & septem, *decem & octo*, sæpius in antiquis codd. inveniri, quàm *septendecim*, *octodecim*, IV. IX. 189.

Decent, & *dedecuere*, III. XLII. 145. *deceant*, 146.

Decessus, IV. XIII. 200.

Declinationis vox trifariam accipitur, IV. XVI. 211.

Declino transitivè sumtum, III. III. 16.

Decoquo passivè, vel absolutè, acceptum, III. III. IX.

Decretus, IV. XIII. 200.

Decursus, participium passivum, *ibid.*

Dedecui, III. XLII. 147.

Defectiva præterito carentia impropriè præteritum habere dicuntur, quia aliunde id mutuantur, III. XXXVIII. 136. 137.

Defectus participium passivum, IV. XIII. 200.

Deflagratus, ibid.

Defricatè, IV. XX. 221.

Defricatus, *infricatus*, *perfricatus*, III. XX. 82.

Defrutum quid, & unde dictum, III. XXXII. 116.

Deinceps unde, IV. XXI. 225.

Deinde nunc adverbium, nunc conjunctio est, IV. XXV. 238.

Deleo unde, III. XLVII. 158.

Delibatus à quo verbo, III. XXXII. 115.

Delitor, & *delitus*, III. XXIX. 106.

Dememini, pro *non memini*, an apud Martialem legatur, III. XXXIX. 138.

Demolio, pro *demolior*, III. VII. 33. 35. A. 33. 10.

Demolior passivè, III. VI. 24.

Demus.

Demus. A. 119. *verſ. ult.*

Denſo denſas, & *denſeo denſes*, III. XXXV. 122. A. 122. 128.

Depaciſcor, depactus, vel *depeciſcor*, & *depectus*, III. XXV. 95.

Depeculor paſſivè, III. VI. 24.

Deponentiũ paſſivè acceptorum ſyllabus, III. VI. 22. 23. Deponentia, & communia, ſunt ejuſdem generis, III. VI. 31. quomodo differant, III. VI. 22. 31. Deponentia quædam olim in O, & OR, terminata, III. VII. 31.

Deprecatus, IV. XI. 193.

Deprocul, IV. XXIII. 233.

Depſo, depſui, III. XXXI. 111.

Deſcendidi, pro *deſcendi*, III. XXVI. 96.

Deſideratiua rectiùs vocari ea, quæ in RIO exeunt; *meditatiua*, quæ in SSO, III. XLV. 155. verba in RIO unde formentur, & ut interdum pro primitivis ponantur, *ibid.*

Deſinendus, IV. XIII. 204.

Deſpero tranſitivè acceptum, III. IV. 16.

Deſpicatus, IV. XI. 193.

Deſpondeo, deſpondi, & *deſpopondi*, III. XIX. 76.

Deſitus, & *deſertus*, pro *inſito* ſive *inſerto*, III. XXX. 108. & 109.

Deſtino, præſtino, obſtino, unde deriventur, III. XLVI. 157.

Deteſtor, deteſtatus, paſſivè, III. VI. 24.

Detondeo, detondi, & *detotondi*, III. XIX. 76.

Detorſum, pro *detortum*, III. XXIV. 89.

Dextrorſus. A. 119. *verſ. ult.*

Di, in compoſitione idem, quod *de*, IV. XXIV. 235. ejuſque etymon, *ibid.*

Dicebo, III. XXXV. 124.

Digno, pro *dignor*, III. VII. 33.

Dignor commune, III. VI. 25.

Dilargitus paſſivè, III. VI. 27.

Dimico dimicui, ſæpius *dimicavi*, III. XX. 79.

Diminutiva ſunt verba in LO, III. XLV. 156. Vnicone, an gemino L, ſcribenda, *ibid.*

Diomedea Verbi definitio rejecta, I. I. I. Diomedes refellitur, qui putabat, imperſonalia in TVR ſemper agendi habere ſignificationem, I. I. 3. idem perperam credidit, *ama*, & *amato*, ſimiliaque, differre ſignificatione, & nonniſi *πτωσεσιν* pro eodem ſumi, III. XIV. 63. Idem emendatus, III. XXVI. 98. Item IV. XIV. 206.

Directum. A. 119. 13.

Diruitus, III. XXXII. 116.

Dis præpoſitio unde. A. 234. 32.

Diſciturus, III. XXV. 94.

Diſcrepo, quandoque *diſcrepui*; ſed *diſcreparui* uſitatius eſt, III. XX. 78.

Diſertè, & *diſertim*, IV. XIX. 219.

Diſpudet, IV. XXIV. 235.

Diſſero, deſero, inſero, quid propriè notent, III. XXX. 108.

Diſtædet, IV. XXIV. 235.

Dixe. A. 148. 5.

Doceo verbum non quingenta ſolùm habet derivata, ut Varro cenſet; ſed mille ſexcenta & quinquaginta. A. 160. 7.

Dolituras, nocituras, aliaque participia à neutris, quæ exiſtimantur carere ſupino, III. XXIV. 91.

Dominor paſſivè, III. VI. 25.

Domo domavi apud Florum; hinc *domator*, III. XX. 82.

Donatus quando vixerit, IV. V. 173. ejus locus correctus, IV. V. 172. 173. Solius ejus non eſt commentarius in Terentium, ſed partim Acronis, IV. XIII. 203.

Dormibo. A. 121. 2.

Dormito malè ſtatuitur frequentativum, III. XLIV. 152.

Dua, pro *duo.* A. 177. *verſ. penult.*

Dubitativus modus idem qui *ſubjunctivus*, III. VIII. 39.

Duint, pro *dent*, III. XXXVII. 133.

Duo, pro *duos.* A. 177. *verſ. penult.*

Durè, & *duriter*, IV. XIX. 218.

Duro tranſitivè acceptum, III. IV. 16.

DVS an participiorum ſit terminatio, IV. XI. 195. Sæpius ſic exeuntia officium ſignare. *ibid.*

DVS terminatio participiorum, quæ ab imperſonalibus veniunt, IV. XIII. 204.

E.

Ebus, IV. V. 174.

Eblanditus, IV. XI. 193.

Eccum, eccam, ecca & *eccista*, IV. VII. 180.

Ecquæ, & *ecqua*, femininum ab *ecquis*, IV. VIII. 183. 184.

Ecqui, pro *ecquis*, IV. VIII. 183.

Edice, pro *edic*, III. XVIII. 75.

Edim, pro *edam*, III. XXXVII. 133.

Edo anomalum unde tempora sua formet, *ibid.*

Effrenatè, IV. XX. 221.

Ego, tu, sui, malè credi adjectiva, IV. VIII. 181.

Ego equidem, juncta, IV. XXVII. 242.

Electrum an Maroni corripiat priorem, III. XXXVI. 129.

EM, & AM, terminatio, nunc præsentis est, nunc futuri, III. XV. 65. 66.

Ementitus passivè, III. VI. 25.

Emergo transitivè acceptum, III. IV. 16.

Emeritus, IV. XIII. 200.

Emersus participium passivum, IV. XIII. 200.

Emicatim, IV. XX. 222.

Emico, *emicui*, III. XX. 79. at Solino *emicavi*, 81. *emicaturus* apud Senecam, *ibid.*

Emmanuelis Alvari laus, IV. XI. 195.

Emorsti. A. 148. 5.

Enim interdum præponitur, IV. XXVI. 241.

Enisus, & *enixus*, differunt, juxta Grammaticos: sed discrimen eorum non observatur, III. XXXI. 113. *Enixus* passivè, III. VI. 25.

Ennius correctus, III. VII. 36. III. XIX. 76. III. XXXVIII. 136. ejus in versu conjectura, IV. VII. 179.

Ennius Rudias, III. XXXVI. 128.

Ens participium analogum; unde *præsens*, *absens*, III. XXXVI. 128.

Ens quis veterum primus dixerit, IV. XII. 196.

Eo in compositis etiam passivè conjugatur, III. XXXVIII. 134.

Epectases syllabicæ pronominum, ut *met, ce, cine*, & similes, IV. IX. 186. & seqq.

Equidem an conflatum sit ex *ego*, & *quidem*, IV. XXVII. 242. quibusvis personis cujuscunque numeri jungitur, *ibid.*

Eram unde sit, III. XXXVI. 127.

Ergo an interdum idem valeat, quod Græcum ἔργῳ, vel Latinum *reapse*, IV. XXVI. 240.

Erratus, IV. XIII. 200.

Erumpo, prorumpo, transitivè accepta, III. IV. 16.

Erumpor, & *prorumpor*, pro *erumpo*, & *prorumpo*, III. V. 20.

Escit, III. XXXVI. 127. 128.

Es, pro *edis*, & *esse*, pro *edere*, III. XXXVII. 133. sic *comesse*, pro *comedere*, ibid. *Est*, pro *edit*, ibid.

Esum, pro *sum*, III. XXXVI. 127.

Estur, pro *edatur*, III. XXXVII. 133. A. 133. 12.

Evasus, IV. XIII. 200.

Et, pro *præterea*, IV. XXVII. 243.

Etiam, quasi *& jam*, ibid. *Etiamnum*, quasi, *& jam nunc*, ibid.

Eur, IV. XXVIII. 246.

Euge unde conflatum, IV. XXVIII. 247.

Evasti. A. 148. 5.

Evidens passivâ significatione, pro eo quod clarè cernitur, IV. X. 191.

Evigilandus, IV. XIII. 203.

Exante, IV. XXIII. 233.

Exadversum, IV. XXIII. 234.

Excantasso, levasso, & similia, pro *excantavero, levavero*, III. XV. 67.

Excello, & *excelleo*, III. XXVIII. 104.

Excessis, pro *excesseris*. A. 148. 5.

Excludendi adverbia non conficiunt classem distinctam, IV. XVIII. 216.

Exclusissimus, & *occlusissimus*, IV. XV. 208.

Execitus, IV. XI. 193.

Execratus passivè, III. VI. 25.

Execratus, IV. XI. 193.

Exhibeam, *indulgeam*, & similia, sequioris ævi scriptores dixere pro *exhibebo*, *indulgebo*, III. XXXIV. 121.

Exoletus, IV. XIII. 200. A. 201. 29.

Exorsus passivè, III. VI. 25. & IV. XI. 193.

Expedio, pro *expedior*, III. III. 9.
Expergiſco, pro *expergiſcor*, III. VII. 33.
Expergitus, & *experrectus*, ab *expergiſcor*, ut diſtinguant veteres, III. XXV. 95.
Experiendus, &
Expertus paſſivè, III. VI. 26.
Expleno, III. XLVI. 157.
Expoſcitus, III. XXV. 94.
Exſecro, pro *exſecror*, III. VII. 33.
Exſequor paſſivè, III. VI. 26.
Extrorſus. A. 119. *verſ.* ult.
Extinxſti. A. 148. 5.
Exugebo, III. XXXV. 124.
Exuo unde, III. XLVII. 159.

F.

Fabre, IV. XX. 220.
Fabricor, pro *fabrico*, III. V. 20.
Faceſſo, *faceſſivi*, vel *faceſſi*, *faceſſitum*, III. XXXI. 110.
Faceſſo nõ eſſe frequentativũ, III. XLIV. 153.
Faciem, pro *faciam*, III. XIII. 59.
Facitur, III. XXXVIII. 136.
Factus ſum, non eſt præteritum à *fio*: ſed ab antiquo *facior*, ibid.
Factus, à *facior*, non à *fio*, IV. XII. 196. 197.
Falſè, an *falſò* præſtet, IV. XIX. 218.
Farctum, è *farcitum*, III. XXXIII. 118.
Fari paſſivè, III. VI. 26.
Faris fatur, defectivum ab inuſitato *for*; unde *effor*; & *fans*, unde *infans*, III. XL. 140.
Faſciatim, IV. XX. 221.
Fateor paſſivè, III. VI. 26.
Faxim, *axim*, pro *fecerim*, *egerim*, unde, III. XLI. 143. *faxem*, pro *feciſſem*, ibid.
Faxo, pro *faciam*, vel *fecero*, unde derivetur, III. XLI. 142. 143.
Feneror, pro *fenero*, III. V. 20.
Fenſus, III. XLVII. 159.
Fero, & *edo*, anomala, unde tempora ſua forment, III. XXXVII. 130. 131.
Ferio ſine præterito, & ſupino, III. XXXIII. 118.
Ferre gradum Latinè dicitur, III. XXXVII. 131.
Ferveo, & *fervo*, III. XXXV. 125.
Fervi, & *ferbui*, dici; ſed à verbis diverſis, III. XXIV. 91.
Feſſus, & *deſeſſus*, non videri participia, III. XXV. 94.
Feſtinatus, IV. XIII. 200.
Fiendus malè comprobant Plinii auctoritate, IV. XII. 197.
Fiens, quod Diomedes agnoſcit, barbarum videri, IV. XII. 196.
Filatim, IV. XX. 220.
Finitivus modus Diomedi idem ac *indicativus*, III. VIII. 39.
Fio, in imperativo *fi*, *fite*, III. XXXVIII. 135. Vnde ſit, 136.
Firmè, & *firmiter*, IV. XIX. 218.
Firi antiquum, pro *fieri*, III. XXXVIII. 136.
Fiſtulatim, IV. XX. 220.
Fitur, *fiebantur*, *fitum eſt*, obſoleta, III. XXXVIII. 136.
Flammaſco, an *flammeſco*, dicendum, III. XLIII. 149.
Fligo, *flixi*, & inde verbale *fictus*, III. XXVII. 102: & III. XLVIII. 159.
Fluctito, non *fluctuo*, quo verbo uſus eſt Syriados ſcriptor, III. XLIV. 151.
Fluctum, pro *fluxum*, vetus ſupinum, III. XXXII. 116.
Fluctor, pro *fluctuo*, III. V. 20.
Fluxe. A. 148. 5.
Fodico, pro *fodio*, III. XLIV. 154.
Fodire. A. 126. 17.
Forem veterum judicio inſolens, III. XLI. 144.
Forſit ex duobus, *forſitan* ex tribus conflatum, IV. XXI. 223.
Fortuitu aliud, ac *fortuito*. A. 215. 4.
Frequentativorum quæ vocant variæ claſſes, & terminationes, III. XLIV. 151. Frequentativa in TO non ſemper frequentem actionem ſignare, III. XLIV. 152. Verba in SO non eſſe inchoativa, quod Valla putavit: nec deſiderativa, quod Saturnio viſum, 152. 153. In ISSO non ſemper ſunt imitativa, 154. In XO multiplicant, vel augent ſignificationem: in CO idem quod primitivum, vel ejus imminutionem, ſignificant, *ibid.*
Fricatio, & *fricti*o, à *frico*, III. XX. 82.

Frigo, frixi, frixum, & frictum, III. XXVII. 101.
Fruſtro, pro *fruſtror*, III. VII. 33.
Frixi nunc eſt à *frigo*, nunc à *frigeo*, III. XXIII. 87.
Frondico idem quod *frondeo*, III. XLIV. 154.
Frontonis diſcrimen inter *parſi*, & *parcui*, inane eſt, III. XXV. 93.
Fructus etymon, III. XXXII. 116. 117.
Fruor, fruitus, & fructus, unde *perfructus, fructurus*, ibid.
Fruſtràtim, IV. XX. 220.
Fruſtror, fruſtratus paſsivè, III. VI. 26.
Frutico, & fruticor, III. VII. 33.
Fui, forem, fore, ex antiquo *fuo*, III. XXXVI. 128. *fivi*, pro *fui*, ibid.
Fulgeo, & fulgo, III. XXXV. 124.
Fulſi, à *fulcio*. A. 119. 3.
Fuo unde, III. XXXVIII. 136.
Furatus paſsivè, III. VI. 26.
Furio, quod apud Servium, & Sedulium, rejicitur, III. XXX. 110.
Furo caret præterito, & ſupino, ibid.
Fuſtim adverbium an rectè apud Valerium & Plinium reponatur à Pighio, IV. XX. 221.
Futura ſecundæ in Bo, ſequioris ævi ſcriptores interdũ per AM efferunt, III. XXXIV. 121. Futurum perfectum, quod in RO deſinit, diſtinguitur à futuro ſimplici ſive infecto, III. XIII. 59. 60. eſtque non minùs indicativi, quàm ſubjunctivi modi, 60. Græci quomodo id exprimant, ibid. Futurum indicativi pro imperativo poſitum, III. XIV. 65. Futura futuris rectè jungi, imò & præteritis tum activæ vocis, tum paſsivæ, III. XVI. 70. Futura in RVM antiquis omnis generis, & numeri, ibid. circumſcribitur etiam hoc tempus per verbum *fore*, 70. antiquis in *Aſſere* terminabatur, XVII. 72.
Gellius vel, quod malim, Agellius, bis emendatus, III. VI. 26. malè negat veteres *panſum* dixiſſe, III. XXVI. 96. idem correctus in voce *monito*, pro quo *motito* ſcribendum, III. XLIV. 151.

G.

GEno, pro *gigno*, III. XXIX. 105.
Gentilia etiam dici, quæ notant aliquem eſſe ſectæ ejuſdem, IV. II. 164.
Gerundia unde dicantur, III. XI. 53. Gerundia ſupinaq; olim idem ſignificabant, III. IX. 42. Gerundia, & gerundiva, olim eadem ac quomodo diſtinxerint juniores, III. IX. 43. Gerundia non eſſe verba, quia caſus habent, ibid. nec item eſſe participia, quia non ſignificant tempus, 44. nec à participiis, ſed immediatè à verbo venire, III. IX. 47. paſsivè etiam uſurpari, multis exemplis probatur, 47. 48. 49. non omnia tamen ſimul activam, & paſsivam, habent ſignificationem, 49. Gerundia deponentium etiam paſsivâ ſignificatione inveniuntur, III. IX. 50. Gerundiva quoq; non ſolùm paſsivè, ſed præterea activè interdum ſignificant, ibid. Gerundia etiam rectum & dativum caſum habere, exemplis oſtenditur, III. X. 50. 51. 52.
Geſto, pro *geſtor*, III. III. IX.
Granatim, IV. XX. 220.
Groſippus refellitur ſuper eo, quòd neget, participia adſignificare tempus. A. 191. 6.

H.

H. Grotius, III. XXXI. 112. ejus laus, III. XLII. 146. IV. XIII. 201.
Habivi, ſeu *habui*, pro *habui*, III. XXII. 85.
Hacpropter. A. 175. 29.
Hæc pluraliter, pro *hæ*, IV. V. 172.
Harumpiam, IV. IX. 188.
Haurio, hauſi, hauſtum, vel *hauſum*, & *hauris, hauritum*, III. XXXIII. 118. 119.
Hauſtillo, III. XLV. 156.
Helenius Acro, Perſii interpres, qui Cornutus putatur, IV. VII. 180. ex parte etiam is auctor veteris commentarii in Terentium, IV. XIII. 203.
Here, & heri, IV. XIX. 217.
Hic unde derivatum, IV. V. 172.
Hic, ille, ipſe vocandi caſu uſurpata reperiuntur, IV. III. 168.
Hicpiam, ut *quiſpiam*, IV. IX. 187. 188.
Hieronymus Ruſcellus, III. VIII. 39.
Him, pro *hinc*, IV. XIX. 219.

Hisdem, IV. IX. 188. [188.
Hortor, adhortor, cohortor, exhortor passivè, III.
Huic, & *hunc*, & *hoc*, quomodo ab *hic* dimanare formentur, IV. V. 172.
Humanè, & *humaniter*, IV. XX. 218.
Humanè, & *humanitus*, pro, hominum more, IV. XIX. 119.
Humfredus refellitur, IV. XIV. 205.

I.

Iam disyllabon, IV. XXVII. 243.
Ianus Rutgersius, III. XIV. 64.
Iaxo, injexo, III. XLI. 142. 143.
Ibus, pro *is*, IV. V. 174.
Iccirco unde compositum, IV. XXVII. 242.
ICVLO terminatio in verbis derivatis, III. XLVI. 158.
Idem nō est ex *is*, & *demum*, IV. IX. 186. VI. 26.
Iens, an dicatur, & unde, IV. XII. 197.
Ignoscaturus, & *ignoraturus*, III. XXV. 94.
Igitur, pro *deinde*, sive *postea*, adverbium temporis, IV. XXV. 238.
Ilicet, pro *ire licet*, IV. XXI. 225.
Illexe. A. 148. 5.
Illon, pro *illinc*, IV. XIX. 219.
Illucescō transitivè acceptum, III. IV. 16.
Im, pro *eum*, IV. V. 173. A. 173. 31.
Imito, pro *imitor*, III. VII. 33.
Immolitus passivè, III. VI. 24.

Imperativus unde dicatur, III. VIII. 41. rectiùs *postulativus* diceretur, *ibid.* Imperativus passivus quo pacto imperativi significationem habere possit, III. XIV. 61. Imperativi non minùs primâ carent plurali, quàm singulari, III. XIV. 63. Tertia ejus singularis nunquam in T, sed in TO semper desinit, secunda pluralis in TE, vel TOTE, terminationem habet, *ibid.* Pluralia in VNTOTE non sunt Latina, sed inane Grammaticorum commentum, 64. Imperativi passivi præterita perfecta, & pluſquam perfecta, æquè circumscribi possunt ac indicativi, itemque subjunctivi passivi, III. XIV. 61. 62.

Impersonalia quoque tum activæ, tum passivæ vocis, crebrò ante se nominativum habent, III. I. 2. & si is non est expressus, tacitè intelligitur, *ibid.* & 3. an semper & quid propriè significent, 4. & 5. Impersonalibus in TVR non semper actionem significari, nec semper intelligi nominativum cognatæ significationis, III. I. 3. nec semper generalitatem designari, 5. Impersonalia non deficere tertiâ plurali, III. XLII. 145. 146. nec tantùm inflecti in indicativo, sed & in cæteris modis, III. XLII. 146. ante se habent nominativum expressum, non intellectum; etiam illa passivæ vocis. A. 4. 8.

Impersonativus modus, quis, III. VIII. 38.
Impertio, & *impertior*, III. VII. 33.
Impetrassere, *expugnassere*, & similia futura antiqua, pro *impetraturum esse*, *expugnaturum esse*, III. XVII. 72. 73.
Inante, *exante*, IV. XXIII. 233.
Incessō, *incessi*, III. XXXI. 111.
Incircum, IV. XXIII. 233.
Inchoativa an rectè dicantur, & an non potiùs *continuativa* dici debeant, III. XLIII. 150. 151. an habeant præteritum, & quo indicio cognosci possit, utrùm præteritum sit ab inchoativo, an à primigenio, *ibid.* Inchoativorum in *sco* desinentium syllabus, & unde ea formentur, III. XLIII. 148. 149.
Incipisso, pro *incipio*, III. XLIV. 154.
Incoram, IV. XXIII. 234.
Increpo sæpius *increpui*, *increpitum*, etiam objurgandi significatione, III. XX. 78.

Indicativi, imperativi, & subjunctivi, variæ appellationes, III. VIII. 39. Indicativus etiam circumscribitur per EO, aut ITVR, & per supinum, III. XVII. 73.

Indexe. A. 148. 5.
Infectum subjunctivi pro pluſquamperfecto, III. XXIX. 106.

Infinitivus unde vocetur, & variæ ejus appellationes, III. VIII. 41. non esse modum actu, sed potestate, quia in modos propriè dictos resolvitur, 41. 42. Infinitivi futurum activum duplex, infectum, & perfectum, malè à Grammaticis confundi, III. XVI. 69. Infinitivi præsens non est voce idem ac præteritum infectum, III. XVI. 68. circumscribitur per supinum, & verbum *ire*, XVII. 71. ut præteritum per *iviſſe*, 73. sed & extra infinitivum

hæc

hæc circumlocutio locum habet, *ibid.* Infinitivi futuri passivi circumlocutio per supinum in VM ab omni numero & genere absolutum, & verbum *iri*, III. XVII. 73. Infinitivi præteritum activum circumscribitur per supinum in VM, & præteritum *isse*. III. XVII. 73.

Infit, pro *incipit*, defectivum unde, III. XL. 141.

Ingemino passivè acceptum, III. III. 9.

Io nunc gaudentis est, unde *jubilo* nomen; nunc dolentis, IV. XXVIII. 246.

Inolesco transitivè acceptum, III. IV. 16.

Inpalam, IV. XXIII. 223.

Inpridie, *ibid.*

Inquio, *inquimus*, *inquitis*, *inquiebant*; *inquisti*, *iniquies*, *inquiet*, *inque*, III. XL. 140.

Inquam, καὶ συγκοπὴν ex *inquiebam*, *ibid.*

Inscribillo, III. XLV. 156.

Insevi, *consevi*, habent significationem seminandi: at *inserui*, *conserui*, ordinandi, III. XXX. 109.

Insidiæ unde dicantur, III. VII. 34.

Insidio, pro *insidior*, III. VII. 33.

Insinuo, pro *insinuor*, III. III. IX.

Insuper eundem, ac *super*, casum regit, IV. XXIII. 233.

Insuper habere, *ibid.*

Intellegerit, pro *intellexerit*, III. XXVII. 101.

Interdiu, & *interdius*. A. 214. 10.

Interitus, pro *sublatus*, IV. XIII. 200.

Interpretatus passivè, IV. XI. 193.

Interjectio cur ita dicatur, IV. XXVIII. 244. an distincta sit classis ab adverbiis. Variæ definitiones interjectionis ex antiquis, *ibid.*

Interibi, pro *interea*, IV. XXIII. 233.

Interrogativa nominibus adscripta ad pronomina pertinere, contrà quàm Priscianus putavit, IV. II. 164.

Interpretor, *interpretatus* passivè, III. VI. 27.

Intonatus, à *tono*, III. XX. 81.

Introrsus. A. 218. *vers. ult.*

Intuor passivè. A. 27. 11.

Inveteratus, IV. XIII. 200.

Ioviani Pontani laus, III. XLV. 156.

Ipse unde, IV. IX. 187.

Ipsi, pro *ipsius*, IV. VI. 177.

Ipsius, pro *ipse*. *Ipsud* cur non æquè dicatur, atque *illud*, IV. V. 172. A. 172. 6.

ISSO terminatio verborum cujus sit formæ in derivatis, III. XLIV. 154.

Isto, pro *isti*, IV. VI. 177.

Item, & *ita*, unde esse videantur, IV. V. 174.

Jubilo, IV. XXVIII. 246.

Juratus sum, pro *juravi*, vide *Juro*.

Jurgo, pro *jurgor*, III. VII. 34. A. 34. 9.

Jurgo unde, III. XLVI. 158.

Juro constructum cum accusativo non rei modò, sed & personæ, III. IV. 16.

Juro, *juravi*, & *juratus sum*, III. V. 20, & III. XXI. 84.

Jusso, pro *jussero*, & *jussit*, pro *jusserit*, III. XV. 67. 68.

Juvaturus, III. XX. 78.

Juvo præteritum *ivi*, vel *juvi*, priore brevi, III. XX. 79.

Juxta, & *juxtim*, IV. XIX. 219.

L.

Labsare, pro *lapsare*, III. XXV. 92.

Lacesso, *lacessivi*, *lacessii*, & *lacessi*, *lacessitum*, III. XXXI. 110. 111.

Lachrymo, & *lachrymor*, III. VII. 34.

Lacinia etymon, III. XLVI. 157.

Lævii ex Erotopægniis versus correcti, III. XXXI. 112. Lævii nomen fortè Prisciano restitutum, III. XXXV. 126.

Lambero quid, & unde derivatum, III. XLVI. 158.

Lambini emendatio in Plauto rejecta, III. XIV. 64.

Lambo, *lambi*, pro quo posterioris seculi scriptores *lambio*, vel *lambeo*, III. XXV. 93.

Lamentatus, IV. XI. 193.

Langueo, *langui*, III. XXIV. 91.

Lapsus, *labsus*, *prolabsus*, III. XXV. 92.

Largibar. A. 120. 20.

Largio, pro *largior*, III. VII. 34.

Largitur, IV. IX. 193.

Latro cum accusativo personæ; & rei, constructum, III. IV. 17.

Latum, supinum mutuaticium verbi *fero*, quomodo à *tollo* seu *tolo* derivetur, III. XXXVII. 132

Lavo, intransitivè acceptum, III. III. 10.
Lavo, *lavas*, & *lavo*, *lavis*, III. XXXV. 122. 123.
Laciniatim, IV. XX. 220.
Lenio, pro *lenior*, III. III. 10.
Lepista, genus vasis aquarii, IV. IX. 185.
Levasso, *impetrasso*, & unde formentur, III. XLI. 143.
Levi, à *leo*, & *lino*, III. XXIII. 87.
Licessit, pro *licuerit*, III. XV. 67.
Licitus, nunc est à *licet*, nunc à *liceor*. item *licuit* nunc à *licet*, nunc à *liqueo*, III. XXII. 86.
Linctum supinum vel participium à *lingo*, III. XXVII. 101.
Linibo. A. 121. 2.
Lino, *levi*, *livi*, & *levi*, III. XXIX. 106.
Liqueo, *liquo*, *liquor*, III. XXIV. 89. 90.
Litum supinum à *lino*. hinc *delitor*, III. XXIX. 106.
Livius Andronicus apud Nonium correctus, III. VII. 37.
T. Livius Patav. in Martii vatis versibus emendatus, III. XXVII. 102.
Longisco, III. XLIII. 149.
Loquelares quæ præpositiones dicantur, IV. XXIV. 234.
Loquelariter an Tullius dixerit, IV. XXIV. 235.
Luvit, antiquis pro *luit*, III. XXXII. 115.
Lucretius apud Priscianum correctus, III. XXXV. 124.
Luciscit, pro *lucescit*, vett. libris approbari, III. XLIII. 149.
Luctio, pro *luctor*, III. VII. 34. A. 34. 9.
Ludifico, & *ludificor*, III. VII. 34.
Lunatim, IV. XX. 220.
Lurcinor, idem quod *lurcor*, III. XLVI. 157.
Luxi, à *luceo*, & *lugeo*, III. XXIII. 87.
Luxti. A. 148. 5.
Luxurio, & *luxurior*, III. VII. 34.

M.

Machinatus passivè, III. VI. 27. an Livio passivè sumatur, IV. XI. 194.
Maculo, pro *maculor*, III. III. 10.
Malaspina refellitur de præteritis compositorum à *curro*, III. XIX. 76.
Malum χρυσιστὶ non esse interjectionem, IV. XXVIII. 245.
Mando, *mandi*, III. XXVI. 96.
Maneo transitivè acceptum, III. IV. 17.
Maneri, à *maneo*, III. XLII. 147.
Marid, pro *mari*, IV. XXIV. 237.
Martialis locus expensus, III. XLV. 156.
Meatim, IV. XX. 222.
Mecastor unde, IV. XXI. 224.
Mederga, IV. XXIV. 237.
Medico, & *medicor*, III. VII. 34.
Meditativa rectiùs vocantur, quæ in SSO exeunt; *desiderativa*, quæ in RIO, III. XLV. 155.
Meditatus passivè, III. VI. 27.
Meminens, participium quasi à *memino*, III. XXXIX. 138. & IV. XII. 197.
Memordi, *spepondi*, per *e* olim scripta, pro *momordi*, *spopondi*, III. XIX. 77.
Mensus passivè, IV. XI. 194.
Mentio, & *mentum*, unde, III. XXXIX. 138.
Mentitus passive, IV. XI. 194.
Mercatus passive, *ibid.*
Mereo, *merui*, & *mereor*, *meritus sum*, III. VII. 34.
Mergo unde, III. XLVI. 158.
Meritus passive, IV. XI. 194.
Met meum, pro *meummet*, an *Plautinum*, IV. IX. 186. 187. *Met* redundans, 187.
Metatus passive, III. VI. 27.
Meto, *messui*, III. XXXI. 112.
Metutus, III. XXXII. 115.
Io. Meursius, IV. IX. 187.
Meus, pro *mi*, IV. VII. 178.
Meum, *tuum*, *nostrum*, pro *meorum*, *tuorum*, *nostrorum*, IV. IV. 171.
Mi vocativus sing. à *meus*, pro quo sequioris ævi scriptores *meus* maluerunt. item vocativus pluralis *mi* contractus ex *mei*, IV. VII. 178. 179. *Mi sidus*, pro *mea*, *mi parens*, pro *mea*, similiáque, IV. VIII. 181. 182.
Mihi, est ab antiquo genitivo *mis*, IV. IV. 170.
Mihipte, & *mepte*, pro *mihi ipsi*, *me ipsum*, IV. IX. 187.
Mingo, vel barbarum, vel obsoletum, pro quo usitatius *mejo*, III. XXVII. 100.

Minito, pro *minitor*, III. VII. 34.

MINOR esse veram imperativi terminationem, III. XIV. 64.

Miro, pro *miror*, III. VII. 34.

Mis, & *tis*, antiqui genitivi pro *mei*, & *tui*; unde dativi *mihi*, & *tibi*, IV. IV. 169. 170.

Misereo, & *misereor*, III. VII. 34.

Miserete, *misereseite*, ab antiquo *misereo*, & *misereseo*, III. XLII. 147.

Misero, pro *miseror*, III. VII. 34. A. 34. 9.

Mistum, an *mixtum*, dicendum, III. XXII. 86.

Mius, pro *meus*, & unde id veniat, IV. IX. 185.

Mixtus, pro *mistus*, an probum. A. 86. 20.

Moderatus passivè, III. VI. 27.

Modero, pro *moderor*, III. VII. 35.

Modi tantùm tres sunt, indicativus, imperativus, subjunctivus, III. VIII. 39.

Modulatus passivè, III. VI. 27.

Modulo, *modulor*. A. 35. 11.

Modus potètialis, & concessivus, ad subjunctivum pertinent, III. VIII. 40. promissivus sub imperativo; hortativus, & precativus, sub imperativo comprehenduntur, 41.

Mœstus nomen est, non participium à *mœreo*, III. XXIV. 90.

Molior passivè, III. VI. 27.

Molitum, à *molo*, III. XXVIII. 103.

Mollibo. A. 121. 2.

Mordicitus, & *mordicus*, IV. XX. 222.

Morior, *moriris*, & *moreru*, III. XXXV. 125.

Moriturio, pro *mori cupio*, III. XLV. 155.

Moro, pro *moror*, III. VII. 35. A. 35. 18.

Moror passivè, A. 27. 11.

Mortuus, an sit participium, IV. X. 192.

Moveo passivè acceptum, III. III. 10.

Muginor unde videatur, III. XLVI. 157.

Mulgeo, *mulsi*, & *mulxi*, *mulctum* potiùs facit supino, quàm *mulsum*, III. XXIII. 87.

Mulsi, à *mulceo*, & *mulgeo*, *ibid.*

Mulsum unde dicatur, *ibid.*

Multor, pro *multo*, III. V. 20.

Muneror, pro *munero*, *ibid.*

Munito perperam inter frequentativa retulere, III. XLIV. 152.

Muto, pro *mutor*, III. III. 10.

Mutuo, pro *mutuor*, III. VII. 35.

N.

Nactus passivè, III. VI. 28.

Nævius emendatus, III. XXXII. 114.

Natino, III. XLVI. 157.

Navigandus, IV. XIII. 204.

Ne an loquelaris præpositio sit, IV. XXIV. 236. 237.

Nec adverbium negandi, IV. XXV. 238.

Neco, *necavi*, quod & *necui* Ennio. *Nectum*, & *nectus*, non legitur, præterquam in compositis, III. XX. 79.

Necto, *nexi*, & *nexui*, III. XXXI. 112.

Nectum, pro *nexum*; unde *connectus* pro *connexus*, III. XXXI. 112.

Negino, III. XLVI. 157.

Neglegi, & *intellegi*, pro *neglexi*, & *intellexi*, III. XXVII. 101.

Neque quatenus adverbium, quatenus conjunctio sit, IV. XXV. 238.

Nequitur, III. XXXVIII. 136.

Netum supinum à *neo*, apud Corippum, III. XXIV. 89.

Neutra propriè nulla esse, sed absoluta potiùs dicenda, quia actionem notent, licet immanentem, III. III. VII. Neutra sive absoluta, accepta & constructa more transitivorum, III. IV. 14. 15. Neutra quædam sine supino, non tamen sine participio, IV. X. 192.

Neutro-passiva quæ dicantur, III. XXI. 84.

Nexo, *nexas*, & *nexo*, *nexis*, III. XXXV. 123.

Nimirum unde, IV. XXI. 224.

Ningo, *ninxi*, & *ningas*, III. XXVII. 101.

Ninnius Crassus, III. XXIV. 91.

Nitor, *nisus*, & *nixus*; unde *enisus*, & *enixus*: in quis discrimen, quòd inter hæc ponunt Grammatici, nõ semper observatur, III. XXXI. 113.

Nocitum supinum à *noceo*; unde *nocitaturus*, IV. X. 192.

Noctescо, III. XLIII. 149.

Noctu, ablativus est. A. 214. 10.

Nominativus *meus* cum nomine suo non rarò pro vocativo ponitur, IV. VII. 178. 179.

Nõmus, pro *novimus*, III. XXXIX. 139.

Nonius Marcellus de *torti* voce refellitur, IV. XIV. 207.

Nos,& *vos*,unde veniant, IV. IV. 170.

Noſtratis,pro *noſtras*, IV. VIII. 184.

Noſtri,& *noſtrum*, *veſtri*, & *veſtrum*,in genitivo plurali rectè dici, IV. IV. 170. 171.

NTOTE non eſt terminatio imperativi, contrà quàm Grammaticis traditum, III. XIV. 64.

Novi cur defectivum ſtatuatur, cùm *noſco* ſit in uſu, III. XXXIX. 139.

Novius apud Nonium correctus, III. VII. 36. 37.

Noxit,pro *nocuerit*. A. 148. 5.

Nubo nupſi,& *nupta ſum*, III. XXV. 93. *Nubere cum aliquo*,pro *alicui*, ibid.

Nulli,pro *nullius*, IV. VI. 177.

Numeraliũ illud, quod eſt minus,in compoſitione non rarò præponitur, IV. IX. 189.

Numerus an adverbio accidat, IV. XVII. 212.

Nutrico,& *nutricor*, eodem ſignificatu, III. V. 20.

Nuptario,pro *nubo*, III. XLV. 155.

Nuptus, IV. XIII. 201.

O.

O*Beditum*, ſupinum ab *obedio*; hinc *obediturus*, III. XXXIII. 118.

Obitus participium paſſivum, IV. XIII. 201.

Obliviſcor, *oblitus*, paſsivè, III. VI. 28. *Oblitiſcor* unde derivatum, III. XLVII. 159.

Obſoleo, *exoleo*, unde *obſoletus*, *exoletus*,dubium, num ex *oleo*, an ex *ſoleo*, compoſita ſint, III. XXIII. 88.

Obſoletus, IV. XIII. 201.

Obſono,& *obſonor*, III. VII. 35.

Obtunſus,pro *obtuſus*, III. XXVI. 96. vide & Addenda.

Occano, & *recano*, pro *occino*, & *recino*. Item *recanui*, *occanui*, *concanui*, pro *recinui*,&c.à *cano*, III. XXIX. 105.

Occaſius,*occaſurus*,*recaſiarus*, III. XXVI. 99.

Occaſus participium paſsivum, IV. XIII. 201. 202.

Odi, ab *odio*; unde *odientes*, *odiendi*, *odiatur*, III. XXXIX. 137.

Oleo an olim *olevi* habuerit, III. XXIII. 88.

Oleo unde, III. XLVII. 158.

Oletum pro loco malè olenti non à ſupino venit, ſed à præſenti *oleo*, III. XXIII. 88.

Ollus,vel *olle*,unde pluralis *oloe*, pro *olli*,vel *illi*, IV. V. 172.

Ommo,pro *ominor*, XXXV. XXIV.

Omnis,& *quiſque*,de duobus interdum dicuntur, IV. II. 167.

Ons Germanicum ex Latino *nas* per tranſpoſitionem, IV. IV. 170.

Operior,*opertus*, & *operitus*, III. XXXIII. 119.

Opinatus paſſivè, IV. XI. 194.

Opino,pro *opinor*, III. VII. 35.

Opitulo,pro *opitulor*, ibid.

Oportent,*oportebant*, III. XLII. 145.

Oporteto, *oportuerint*, 146.

Opſtiti,ab *obſto*,ſive *opſto*,per P. III. XXV. 92.

Optativus ſub ſubjunctivo comprehenditur, III. VIII. 39, 40. ejus terminatio in R E M triplici tempori accommodata, III. XV. 66.

Opuleſco, III. XLIII. 149.

Ordinativæ, IV. XXVI. 240.

Orior oriris,& *oreris*, III. XXXV. 126.

Orſus,*ordtus* paſſivè, III. VI. 28.

Oſceatinus, & Marrucinus mos, O pro E in adverbiis extremo loco ponere, IV. XIX. 218.

Oſculo,pro *oſculor*, III. VII. 35.

Oſus ſum, pro *odi*, III. XXXIX. 137. Sic *perοſus*, & *exoſus ſum*, 138.

Oſus activè; unde *oſiarus*, IV. XII. 197.

Oſtendo,*oſtendi*, *oſtenſum*,& *oſtentum*; unde *oſtenturus*, III. XXVI. 97. 98.

Oſtento perperam putatur frequentativum, III. XLIV. 152.

P.

P*Aciſco*,pro *paciſcor*, III. VII. 35.

Pactus paſſivè, III. VI. 28. IV. XI. 194.

Pagina etymon, III. XLVI. 157.

Palam præpoſitio eſt ablativum regens, IV. XXII. 229.

Palæmon de Artibus, IV. XXVIII. 244.

Palmerii ſententia excuſſa de participio *adventus*, IV. XIII. 203. 204.

Palpo, & *palpor*, III. VII. 35.
Parsum, pro *passum* recte dici, III. XXVI. 95. 96.
Parco, *parsi*, *peperci*, & olim *parcui*, III. XXV. 93.
Párere, & *parire*, à *pario*: unde *aperio*, *operio*, *reperio*, III. XXXV. 125.
Parii an pro *peperi* dixerit Manilius, III. XXXII. 114.
Paritum apud Scævolam, à *pareo*, III. XXIV. 92.
Participialis modus qui dictus, continebat gerundia, & supina, III. IX. 42.
Participii propriam notam non esse, quòd habeat structuram verbi sui, contra Saturnium ostenditur, III. IX. 45. ejus definitio & etymon, utque à Stoicis appelletur, IV. X. 190. adsignificare tempus. A. 191. 6. Participia passivæ vocis, sed activæ significationis, IV. X. 191. Participiis multa similia, quæ tamen vera participia non sunt, *ibid.* Participia præterita, & futura in RVS, rectiùs à priori, quàm posteriori supino, deduci, IV. X. 192. præterita multa in TVS, & SVS, eorum quæ deponentia vocantur, passivè accipi, 193. 194. Participia in DVS sæpius officium signare; interdum tamen non officium, sed aliquid futurum, 195. & IV. XIV. 208. Participiis an sint accensenda, quæ in DVS exeunt, IV. XI. 195. Participia præterita ab impersonalibus cùm activæ, tum passivæ vocis orta, IV. XIII. 198. 199. & seqq. item participia in *dus* ab impersonalibus passivis, 204. Participia in NS usurpata in significatione temporis præteriti, IV. XIV. 205. Item præsentis passivi, 206. & participia præterita in eâdem passivi præsentis significatione, 206. 207. Item similiter usurpata participia in DVS. 207. Participia etiam comparantur, & in comparatione constructionem verbi sui servant, IV. XV. 208. 209.
Partim vetus accusativus, IV. XX. 222.
Partio, pro *partior*, III. VII. 35.
Parvifaciatur, *satisfacitur*, III. XXXVIII. 136.
Pasco, pro *pascor*, III. III. 11.
Passiva quædam *activè* accepta, III. V. 19.
Passum, ex *pansum*, à *pando*; ut *fressum*, ex *frensum*, à *frendo*, III. XXIV. 90.
Pateo sine supino, *ibid.*
Patella etymon, IV. IX. 185.
Patio, pro *patior*, III. VII. 36.
Pax, an sit interjectio admirationis, IV. XXVIII. 246.
Peclinatim, IV. XX. 220.
Pecto, *pexui*, & *pexi*, *pexum*, *peclitum*, *pectum*, unde *inpectare*, III. XXXI. 112.
Pedetentim unde, IV. XXI. 224.
Peditus, vel *peditum*, verbale à *pedo*, III. XXVI. 97.
Pegi, pro *panxi*, à *pango* hoc est *figo*. at *pegigi* à *pago*, hoc est *paciscor*, III. XXVII. 102. 103.
Pendi, pro *pependi*, III. XXVI. 97.
Penetro transitivè acceptum, III. IV. 17.
Penitus nomen, unde *peniitissimus*, IV. XVII. 212.
Per quandoque non præpositio, sed syllabica adjectio, IV. XXI. 224. 225.
Peragror, pro *peragro*, III. V. 21.
Percento, pro *percontor*, III. VII. 36.
Percontatus passivè, III. VI. 28.
Perdant te Dii, & similia, num præsentis, an futuri habeant significationem, III. XV. 66.
Perditim, IV. XX. 222.
Perditum ire, *madefactum iri*, & similia, etiam femininis junguntur, III. XVII. 73.
Perdolitum, IV. XIII. 199.
Perduxint apud Plautum scriptura suspecta, III. XLI. 143.
Perduint, III. XXXVII. 133.
Peregre, & *peregri*, IV. XX. 221.
Perendie unde, IV. XXI. 224.
Pereundus, IV. XIII. 204.
Perosus, & *exosus aliquem*, III. XXXIX. 138.
Perplexim, IV. XX. 222. A. 219. 13.
Perscruto, pro *perscrutor*. A. 36. 5.
Persii interpres vetus correctus, IV. XXVIII. 247.
Personalium definitio ex eo petita, quòd habeant ante se nominativum, rejicitur, III. I. 1.
Personalium, & Impersonalium doctrina, ad quem Grammaticæ locum pertineat, *ibid.*
Petisso, *appetisso*, *expetisso* vel *ἀνέντικα* sunt, vel primitivorum loco usurpantur, III. XLIV. 153.

Petrarcha

Petrarcha *feritum* dixit, absque veterum auctoritate, II. XXXIII. 118.

Pierius refellitur eo, quod *tremesco* maluit, quàm *tremisco*, III. XLIII. 149.

Pigitum, IV. XIII. 199.

Pigneror, pro *pignero*, III. V. 21.

Pinsere, *pisere*, *pinsire*, III. XXXI. 111.

Pinso, *pinsui*, *pinsitum*, *pinsum*, *pistum*, ibid.

Pitisso unde, III. XLIV. 154.

Plaustrum perculit, paræmia explicata, III. XXVIII. 104.

Plauti locus expositus contra sententiam Alvari, III. XVIII. 74. ejus versus numeris redditus, III. XLV. 155. *ad oram.* Idem expensus, IV. IV. 170. A. 173. I. correctus, IV. XXVIII. 247.

Plecto, *plexui*, & *plexi*, antiquè, III. XXXI. 112.

Pleo, III. XLVII. 159.

Plico, *plicui*, *plicavi*: unde composita *applico*, *explico*, *implico*, *complico*, Cicero in præterito sæpius effert per AVI, quàm per VI, III. XX. 80. 81.

Pluvi, pro *plui*, III. XXXII. 115.

Polliceo, pro *pollicetor*, III. VII. 36. *Pollicetor* passivè, III. VI. 28. A. 28. 22. *Pollicitus* passivè, IV. XI. 194.

Pollucco, *pollucui*, compositum à *luceo*, III. XXIII. 87.

Pone, unde conflatum, IV. XXIII. 232.

Pone, olim *posivi*: hinc composita *reposivi*, *deposivi*, III. XXIX. 106.

Pone, *palam*, & *secus*, malè à nonnullis in præpositionibus omitti, IV. XXII. 227. 228.

Pono passivè, vel absolutè acceptum, III. III. II.

Pœniteo, pro *pœnitet me*, III. XLII. 147. *pœnituram*, ibid.

Populatus passivè, III. VI. 28.

Populo, pro *populor*, III. VII. 36.

Possum, quasi *potis sum*, III. XXXVI. 128.

Porgere. A. 148. 5.

Porxit, ibid.

Postulo unde, III. XLVI. 158.

Post, unde conflatum, IV. XXIII. 232.

Postpositiones loquelares, IV. IX. 186. 188. 189.

Postulo, *ustulo*, similiaque, à supinis veniunt, III. XLVI. 158.

Potentialis modus. Vide Modus.

Potestur, *poteratur*, *possetur*, antiqua, & obsoleta, à *possum*, III. XXXVI. 129. A. 129. 12.

Potiri, *potitus*, passivè, III. VI. 28.

Potior, *potaris*, & *poteris*, III. XXXV. 126.

Potis, vel *pote est*, III. XXXVI. 128. 129.

Potisse. A. 129. 3.

Potus, IV. XIII. 202.

Poto, in supino *potatum*, & ὑπ' ἀνγκλιὶ *potum*: hinc *potaturus*, & *poturus*, III. XX. 79.

Precandus, III. VI. 29.

Premi, pro *pressi*, & alia, quæ apud antiquos reservabant consonam præsentis, III. XXIX. 106.

Prenso quid propriè significet, III. XLIV. 153.

Præcipito passivè sumptum, III. III. II.

Præcurro, *præcurri*, & *præcucurri*, III. XIX. 75.

Præfiscini unde conflatum, IV. XXIII. 232.

Prælio, pro *prælior*, III. VII. 36.

Præmordeo, *præmemordi*, & *præmorsi*, III. XIX. 76. 77.

Præpositio potiùs, quàm adverbium, *præverbium* appellatur, IV. XXII. 226. definitiones Prisciani, & Scaligeri rejectæ, & vera definitio proposita, *ibid.* & 227. Præpositiones an comparatione fiant adverbia, IV. XXII. 230. Præpositionum cum adverbiis, item cum seipsis compositarum, exempla, IV. XXIII. 232. 233. an cum seipsis compositæ semper fiant adverbia, quod credidit Valla, 233. 234. Præpositionum aliæ *casuales*, aliæ *loquelares*, IV. XXIV. 234. Præpositiones inseparabiles, æquivocè *præpositiones* dici, IV. XXIV. 234. cur à veteribus *loquelares* vocentur, 235.

Præsens, & *absens*, unde IV. XII. 196.

Præsente, & *absente* cum plurali sociata, an in præpositiones degenerent, IV. XXIII. 231. 232.

Præstatum, *præstaturus*, *constaturus*, & similia, III. XX. 79. 80.

Præsto, *præstiti*, *resto*, *restiti* potiùs, quàm *præstavi*, *restavi*, III. XX. 79.

Præstruslim, IV. XX. 222.

Præter-propter, IV. XXIII. 233.

Præteritorum in compositis primitivi ge-

minationem retinentium syllabus, III. XIX. 75.

Prævertor, pro *præverto*, III. V. 21.

Præverbia. A. 226. 23.

Preco, pro *precor*. A. 36. 18.

Primigeniorum species quingentæ, & pro his verborum quingenta millia, juxta Varronem. A. 160. 7.

Primo, & *primum*, IV. XIX. 219.

Primum, & *cæterum*, nomina κατ' ἔκπτωσιν prolata, IV. XX. 221.

Priscianus refellitur, qui existimabat, in impersonalibus passivis semper intelligi nominativum cognatæ significationis, I. I. 3. Idem correctus, III. VI. 29. Et IV. VI. 177. Et IV. XVIII. 247. maximè in omnibus Apollonium secutus, IV. X. 190. ut multa malè inter adverbia reponat, IV. XVIII. 213.

Proco, pro *procor*. A. 36. 18.

Protul, & *usque*, non esse præpositiones, IV. XXII. 229. 230.

Produxe, pro *produxisse*, III. XIX. 76.

Professus, IV. XI. 194.

Proficisco, pro *proficiscor*, III. VII. 36.

Prohibendi adverbia non constituunt classem distinctam, IV. XVIII. 216.

Promisse, pro *promisisse*, III. XIX. 76.

Pronomen, & *provocabulum*, rectè pro eodem sumi, etsi distinxerit Varro, IV. I. 161. 162. Pronomen quatenus nominis, & nomen pronominis nota sit, IV. I. 162. hujus, an verbi doctrina præcedere debeat, IV. I. 163. Pronominum plerorumque differentiam, quæ vulgò statuitur Grammaticis, non rarò negligi ab antiquis, IV. II. 166. Pronominum quinctuplici, quæ vulgo adfertur, significationum classi addendam esse sextam, IV. II. 156. Idem pronomen, pro usu aut respectu diverso, diversam ad classem pertinere, IV. II. 156. Pronomina genitivum in I V S, dativum in I, finientia, olim genitivum per I, dativum per O, inque feminino utrumque per Æ terminabant, IV. VI. 176. 177. Pronomina omnia utrumque numerum habent, IV. II. 168. omnis sunt personæ, non tertiæ solius, exceptis *ego*, & *tu*, *ibid.* non omnia carere vocativo, quæ vulgò Grammaticis eo carere putantur, IV. III. 168. Partitiva quoque, & distributiva, eundem casum habent, 168. 169. Pronominum compositio quotuplex, IV. IX. 185. 186.

Propalam, IV. XXIII. 233.

Prope sitne adverbium, an præpositio, dubitatum, IV. XXII. 230.

Prope unde conflatum, IV. XXIII. 232.

Properor, IV. XIII. 202.

Proporro, IV. XXIII. 233.

Propter à *prope*, IV. XXIII. 231.

Propter, vel *ob*, κατ' ἔκπτωσιν intellectum, IV. XVIII. 215.

Prorsus. A. 219. *vers. ult.*

Psallo, *psalli*, III. XXVIII. 103.

Publicè, & *publicitus*, IV. XIX. 219.

Pudendus, *pigendus*, *placendus*, IV. XIII. 199.

Pudens, *pœnitens*, *puditurus*, *pœnituras*, IV. XIII. 198.

Pudent, III. XLII. 145.

Pudeo, III. XLII. 147.

Pudibile, IV. XIV. 207.

Puduit, & *puditum* est, III. XLII. 147.

Pulcresco, III. XLIII. 149.

Pulsi, pro *pepuli*, III. XXVIII. 103.

Pulvero intransitivè acceptum, III. III. 12.

Punio, *punii*, & *punitus sum*, III. XXXIII. 119.

Punior, pro *punio*, III. V. 21.

Q.

Qua de re integrè, pro *quare*, IV. XXI. 224.

Quæso, *quæsit*, *quæsere*, *quæsens*, à *quæso*, III. XLI. 144. 145.

Quæso, pro *posco*, & *invoco*, quare sumatur, III. XLI. 144.

Quàm adverbium comparandi, IV. XXV. 238.

Quamquam. A. 240. 15.

Quantus quantus, pro *quantus-cunque*, IV. IX. 188.

Qua-propter, & *hæc-propter*, an unica vox sint, IV. XXVII. 242.

Quapropter unde. A. 175. 29.

Quare, pro *qua de re*, vel *qua in re*, IV. XXI. 223. 224.

Quartæ conjugat. verba olim dicta tertiæ

tiæ productæ, III. XXXIII. 117. in imperfecto erat IBAM pro IEBAM, III. XXXIV. 120. futuro IBO, quod & in verbis tertiæ locum habuit, 121.

Quassi præteritum à *quatio* non legitur, III. XXXII. 115.

Quasso passivè acceptum, III. III. 12.

Quatinus, & *quatenus*, ut à Grammaticis distinguantur, IV. XXV. 239.

Que Enclitica alteri juncta voci, quàm exigit ordo naturalis, IV. XXVI. 241.

Queo anomalum quartæ. Hinc *quibo*, *quirem*, III. XXXVIII. 134. 135. *quitur*, *quiuntur*, *nequitur*, 135.

Ques, pro *qui*, & *quescunque*, pro *quicunque*, IV. VI. 175.

Qui ablativus, pro *qua*, IV. VI. 176.

Qui, *ecqui*, & *aliqui*, pro *quis*, *ecquis*, & *aliquis*, IV. VIII. 183.

Quibus quomodo à *quis* veniat, IV. VI. 175.

Quicum in ablativo plurali. A. 176. 33.

Quidam non semper per contemptum dicitur, IV. IX. 188.

Quin ex *qui*, & *ne*, pro *non*, IV. XXI. 224. 225.

Quiritor, pro *quiruto*, III. V. 21.

Quis etiam rectè de duobus usurpatur, IV. II. 167.

Quis, & *qui*, quomodo ex sese *cujus*, & *cui* gignant, IV. VI. 174.

Quis unde, IV. VIII. 183.

Quit, pro *quid*, apud Tullium in vett. libb. III. XXXVIII. 135.

Quitus, & *quita sum*, pro *quivi*, ibid.

Quocirca, IV. XXVII. 242.

Quo ablativus, & adverbiũ, unde. A. 175. 29.

Quoad. A. 174. 9.

Quod pronomen etiam, ubi adverbium creditur, IV. XVIII. 215.

Quoja vox, IV. VIII. 184.

Quojus, pro *cujus*, IV. V. 174. 175. *quoi*, pro *cui*, nec Maro, nec Cicero ipse, refugerunt, 175.

Quoniam unde conflatum, IV. XXVII. 241.

Quomodo, *quare*, *quamobrem*, utrùm partim nomina, partim pronomina sint; an rectiùs adverbiis accenseantur, IV. XXI. 223. 224.

Quomodo cur postremam corripiat, *ibid.*

Quorsus. A. 219. *vers. ult.*

R.

RAmirezius, IV. XXVI. 240.

Rarò, an *rarè* præstet, IV. XIX. 218.

Raucio, *raucui*, an *rausi* faciat: III. XXXIII. 119. *Rausurus*, *ibid.*

Reapse unde, IV. IX. 187.

Recassurus, III. XXVI. 99.

Recano, pro *recino*, III. XXIX. 105.

Recesset, pro *recessisset*. A. 148. 5.

Recordo, pro *recordor*, III. VII. 36. A. 36. 23.

Reddibo, *fugebo*, pro *reddam*, *fugam*, III. XXXIV. 121.

Redmo, III. XLVI. 157.

Redundatis, IV. XIII. 202.

Refrago, *suffrago*, pro *refragor*, *suffragor*, III. VII. 36.

Refricaturus, III. XX. 82.

Regnor, IV. XIII. 202.

REM terminatio triplici tempori accommodata, III. XV. 66.

Repens, *repente*, *repentino*, nomina sunt, non adverbia, IV. XVIII. 214.

Replico, *replicavi*, potiùs quàm *replicui*, III. XX. 81.

Repungo, *repunxi*, & *repupugi*; in quibus Capri discrimen rejectum, III. XIX. 77.

Requiesco transitivè acceptum, III. IV. 17.

Requietus, IV. XIII. 202.

Respexis, pro *respexeris*, III. XLI. 144.

Respondeo, *respondes*, & *respondo*, *respondis*, III. XXXV. 123.

Revelli, & *revulsi*, III. XXVIII. 104.

Revetto, & *revertor*, III. VII. 36.

Rhetorico, pro *rhetoricor*, III. VII. 36. 37.

Rideo, & *rido*, III. XXXV. 124.

Ringo hodie nusquam legitur, sed *ringor*, III. XXVII. 100.

RIM terminatio nunc simplicis præteriti, nunc futuri perfecti; RO semper futuri perfecti significativa est, III. XV. 66. 67.

RIO terminatio est desiderativorum, III. XLV. 155.

Rixo, pro *rixor*, III. VII. 37.

Rogandi, ac respondendi modus, quis Varroni dicatur, III. VII. 39.
Rudo, rudi, & *rudivi*, nisi hoc sit à *rudio*, III. XXVI. 99.
Rugo passivè acceptum, III. III. 12.
Ruminor, pro *rumino*, III. V. 21.
Rursion, & *rursus*, IV. XIX. 219.
Ruo, rui, rutum: unde *ruta cæsa*, & *diruta: ruitum*, unde *ruturus*, & *diruitus*, III. XXXII. 116.
Ruo, irruo, proruo, transitivè accepta, III. IV. 18.
Rumino, & *ruminor*, III. VII. 37.
Rursus. A. 219. *vers. ult.*

S.

Sacrificor, pro *sacrifico*, III. V. 21.
Sæpius, ac *sæpissimè*, item *penitissimè*, adverbia deducta à nominibus *sæpior*, *sæpissimus*, *penitissimus*, IV. XVII. 212.
Salio, salivi, salui, & *salui*, III. XXXIII. 117.
Sallo, & *sallio*, III. XXXV. 125.
Sallustii locus expensus, IV. XIII. 204.
Salmasii laus, III. XLVI. 158.
Saltuatim, IV. XX. 221.
Sapio, sapivi, vel *sapii, sapui, resipui, resipivi, resipii*, III. XXXII. 114. 115.
Sapio transitivè acceptum, III. IV. 18.
Satuis, & *satior*, à *satis*. A. 212. 16.
Saturnius refellitur de verbis meditativis, & desideravis, III. XLV. 155.
Sancio, sanxi, & *sanxi*, III. XXXIII. 119.
Scabo, scabi, III. XXV. 92.
Ios. Scaligeri sententia rejecta, *Mutium* pro *Nonnio* reponentis, III. XXIV. 91. ejus in Tibullo correctio improbata, IV. VIII. 182. & alia in Ennii apud Varronem loco, IV. XIV. 207.
Iul. Scaliger refellitur, super Verbi definitione, I. 1. 1. Item super eo, quod putarit, participia passiva non fieri nomina, IV. XV. 207.
Scalpturio, pro *scalpo*, III. XLV. 155.
Scaturio, & *ligurio*, non esse desiderativa, *ibid.*
Scelerus, pro *scelestus*, III. XXX. 108.
Scibam, lenibam, & similia, pro *sciebam, leniebam*, III. XXXIV. 120.
Scibo, expedibo, pro *sciam, expediam*, ibid.
Scindo, scidi, scissum, pro quo vulgo *scissum*, III. XXVI. 97.
Scribsi per B. III. XXV. 92.
Scrutо, pro *scrutor*, III. VII. 37.
Secaturus, à *seco*, III. XX. 81.
Sector passivè, III. VI. 29.
Secundum, à *secundus*, IV. XXIII. 231.
Secus, pro *juxta*, an fatuum, & sordidum sit, IV. XXII. 229.
Sed, pro *se*, hoc est, *sine*, extra compositionem, IV. XXIV. 237.
Sed unde compositum, IV. XXVII. 242.
Sedo passivè sumptum, III. III. 12.
Sedum, IV. XXVII. 242.
Senecta membra, & *ætas*, IV. XIII. 202.
Senectus adjectivè sumtum, III. XXV. 94.
Sentino, III. XLVI. 157.
Sepelio in supino *sepelitum*, & *sepultum*, III. XXXIII. 119.
Sepio, sepsi, & *sepivi*, III. XXXIII. 118.
Sequior. A. 212. 16.
Serò olim duplex fuisse videtur, III. XXX. 109.
Serui, pro *sevi*, III. XXX. 108.
Servibo. A. 121. 2.
Servius malè negabat *pansum* dici, III. XXVI. 96. idem perperam credidit, *facesso* esse frequentativum, III. XLIV. 153. reprehensus super *O si*, IV. XXVIII. 145.
Servitus opulento, *obtemperatio legibus*, & similia verbalia cū casu verbi constructa, III. IX. 46.
Sescidi, sceseidi, vel *scisci di*, præteritum antiquum à *scindo*, III. XIX. 77.
Si, pro *ó si*, optandi interjectio, IV. XXVIII. 245.
Sido, sidi, III. XXVI. 99.
Significor, pro *significo*, III. V. 21.
Sim, ex *siem*, III. XXXVI. 128.
Sino, sivi, vel *si*, interdum & *sini*, III. XXIX. 107.
Siquis utrumque sexum comprehendit, IV. VIII. 183.
Siqui, pro *siquis*, ibid.
Su, pro *suis*, vel *eis*; ut *sam*, pro *suam*, vel *eam*; & *sos*, pro *suos*, vel *eos*, IV. VII. 179.
Sisenna apud Priscianum correctus, III. XXXV. 125.

Sisto, stiti, statum; unde *stator Iupiter*, III. XXXI. 113.

SO terminatio in verbis cujus significationis sit index, III. XLIV. 152.

Sodes, sis, sultis, unde IV. XXVIII. 247.

Solæ, pro *solius*. A. 177. *vers. penult.*

Solui à *soleo*, præteritum antiquum, III. XXI. 84.

Sonaturus, à *sono*, III. XX. 81.

Sorbeo, sorbui antiquis, Lucano & junioribus *sorpsi*, III. XXII. 85.

Sorbillo, conscribillo, hausillo, quid notent, III. XLV. 156.

Sos, pro *suos*; *sas*, pro *suas*, IV. VII. 179. 180.

SSO terminatio ad quam derivatorum formam pertineat, disputatum, III. XLIV. 153. Est ea terminatio meditativorum, III. XLV. 155.

Sortio, pro *sortior*, III. VII. XXXVII. A. 37. 14.

Spargo unde, III. XLVI. 158.

Spector, pro *specto*, III. V. 21.

Sperno unde videatur, III. XLVI. 157.

Spiro transitivè acceptum, III. IV. 18.

Statii interpres vetus Lutatius unde suos commentarios consarcinârit, IV. XVIII. 214.

Statum, raptim, similiaque à supinis, aut participiis, derivata, IV. XX. 222.

Stator, Iovis cognomen, unde, III. XXXI. 113.

H. Stephanus perperam damnabat *successus* adjectivè sumtum, IV. XIII. 202.

Sternuo, sternui, III. XXXII. 115.

Sertui, III. XXXI. 112.

Stinguo in raro usu, III. XXVII. 102.

Stipulor commune, III. VI. 29.

Strideo, & *strido*, III. XXXV. 125.

Strido, stridi, non *stridui*, III. XXVI. 99.

Suates cur non dixerint Romani, uti dicunt *nostrates*, & *vestrates*, IV. II. 164.

Suatim, pro *suum more*, IV. XX. 222.

Suavio, pro *suavior*, III. VII. 37.

Subcontinuativæ, IV. XXVI. 239.

Subdisjunctivæ quomodo à disjunctivis differant, IV. XXVI. 239.

Subduxe. A. 148. 5.

Subjunctivus sæpius pro imperativo ponitur: ut *facias*, pro *fac*; *faciatis*, pro *facite*, & similibus, III. XIV. 65. Subjunctivi terminatio EM, vel AM, nunc præsentis est, nunc futuri, III. XV. 65. 66. RIM terminatio nunc simplex præteritum, nunc futurum perfectum; RO semper futurum perfectum significat, 66. 67. futurum perfectum olim in SSO terminabatur, 67.

Subsedi dubium, sitne à *subsido*, an *subsideo*, III. XXVI. 100.

Successus participium passivum, IV. XIII. 202.

Suevius, vel Sævius, à Cornelio Severo diversus, III. XXXVII. 131.

Suffarcino idem, quod *suffarcio*, III. XLVI. 157.

Suffragor unde derivetur, III. XLVII. 159.

Sugo, & *sugeo*, III. XXXV. 124.

Sui cur nominativo careat, & quomodo defectus ejus suppleri possit, IV. IV. 171.

Sui, sibi, se, unde deriventur, *ibid.*

Sum, es, est, unde formentur, III. XXXVI. 127. *eram, ero* unde, *ibid.*

Superescit, III. XXXVI. 128.

Superesso, pro *superero*, vox apud Festum Ennio, & Attio, restituta, III. XV. 68.

Supina unde nomen acceperint, III. XI. 52. 53. Supina in VM nec verba, nec participia esse, sed nomina, III. XI. 53. 54. & A. 53. 24. In V esse nomina ablativi casus, III. XI. 54. 55. Supina priora naturâ suâ significant motum ad locum, III. XII. 55. 56. 57. eadem interdum passivè; & contrà supina posteriora activè etiam accipiuntur, 57. 58. A. 57. 20. Posteriora quoque exponi posse per verbale, contrà quàm traditum Vallæ, III. XII. 58.

Surpite. A. 148. 5.

Surpuerat, ibid.

Surreptum erit, sitne præteritum, an futurum? disputarunt olim doctissimi etiam Romanorum, III. XIII. 59.

Surrexti. A. 148. 5.

Sustuli, à *sustollo*; *contuli, protuli*, à *contollo, protollo*, III. XXXVII. 132.

Syncope in præteritis perfectis infinitivi crebra, III. XIX. 76.

T.

Tacitè, pro *tacitè*. A. 218. 10.

Tanto, *quanto*, *multo*, & alii ablativi, in quibus subſtantivum intelligitur, IV. XVIII. 214. 215.

Taxo, frequentativum à *tago*, III. XLIV. 154.

Taxus, ex *tetigeris*. A. 143. 31.

Templatim, IV. XX. 220.

Temporum in verbis diſtinctio, etiam florente Româ, doctiſſimos viros exercuit, III. XIII. 58. 59.

Tempus triplex cur Ægyptii ſignarint capite leonis, lupi, & canis, III. XIII. 59.

Tempus aliud infectum, aliud perfectum; & utrumque horum triplex, III. XIII. 59. 60.

Tendi, pro *tetendi*, III. XXVI. 97.

Tenivi, à *teneo*. A. 89. 22. 125. 5.

Tentum ſupinum à *teneo*, vel *tendo*, III. XXIV. 89.

Tentum, à *tendo*; ut *oſtentum*, ab *oſtendo*, III. XXVI. 97.

Terui, pro *trivi*; *teritum*, pro *tritum*, III. XXX. 108.

Teſſellatim, IV. XX. 220.

Teſtatim, ibid.

Teſtatus paſſivè, III. VI. 29. Item, IV. XI. 194.

Tetini, à *teneo*. A. 89. 22.

Tetuli, pro *tuli*, III. XXXVII. 131.

Tetuli non à *fero* eſſe, ſed *tolo*, unde *tolero*, III. XXXVII. 130.

Tibi eſt ab antiquo genitivo *tii*, IV. IV. 170.

Titubatus, IV. XIII. 203.

Tibullus an dixerit, *mi anus*, IV. VIII. 181. 182.

Tis, pro *tui*, IV. IV. 169.

Tii unde, IV. VIII. 183.

Tondeo intranſitivè acceptum, III. III. 12.

Tolero unde veniat, III. XXXVII. 130. 131. & III. XLVI. 158.

Tollíſſe, pro *tuliſſe*, III. XXXVII. 130.

Tonere. A. 123. 6.

Torſum ſupinum antiquum à *torqueo*, III. XXIV. 89.

TOTE vera eſt imperativi terminatio, III. XIV. 63.

Toti, pro *totius*, & *toto*, pro *toti*, IV. VI. 177.

Totus relativum *τῦ quotus*, IV. II. 165.

Tra in compoſitione idem quod *trans*, IV. XXIV. 235.

Tranſgreſſiva, & mixta verba quæ, III. XXI. 84.

Tranſiet, pro *tranſibit*, III. XXXVIII. 134.

Tremiſco, non *tremeſco*, contrà ac ſcriptum Pierio, III. XLIII. 149.

Trit, *bat*, item *bat*, *tat*, *ti*, malè pro interjectionibus habita, IV. XXVIII. 245.

Triumphatus, IV. XIII. 203.

Trypho Grammaticus putabat, pronomina omnia, præter TV, habere vocativum, IV. III. 168. primus ſeparavit participium à nomine, IV. X. 190.

Tuatim, pro *tuo more*, IV. XVIII. 216. & XX. 222.

Tueor paſſivè, III. VI. 30.

Tumultuo, pro *tumultuor*, A. 37. 20.

Turbo, pro *turbor*, III. III. 12.

Tumebus rectène putârit, diminutiva in verbis unico L ſcribenda, III. XLV. 156.

Tuto, pro *tutor*, III. VII. 37.

V.

Vago, pro *vagor*, III. VII. 37.

Valli duplex ſignificatio pro duplici etymo, IV. IX. 185.

Vario, pro *varior*, III. III. 13.

Varro in adductis Manilii verſibus emendatus, III. XXXII. 114.

Vaſi, à *vado*, rarum eſt extra compoſitionem, III. XXVI. 100.

Vaticinor non eſſe compoſitum, contrà ac creditum Perotto, III. XLVI. 157.

Vbiquiſque, pro *quicunque*, IV. IX. 186.

Vbiubi, IV. IX. 188.

Ve etiam præpoſitionem inſeparabilem eſſe, IV. XXIV. 235.

Vectus, pro eo qui vehitur, IV. XIV. 207.

Veho, pro *vehor*, III. III. 13.

Vejovis, IV. XXIV. 235.

Velificatus paſſivè, III. VI. 30.

Velifico, & *velificor*, III. VII. 37.
Velim quo pacto ex *volo* descendat, III. XXXVII. 130. [104.
Velli, & *vulsi*; *revelli*, & *revulsi*, III. XXVIII.
Vellico, pro *vello*, III. XLIV. 154.
Vendito malè frequentativis accensetur, III. XLIV. 152.
Vendo, pro *venundo*, à *venum*, & *do*, III. XXXVIII. 134.
Veneo, *venii*, sine supino, III. XXXIII. 118. unde factum, *ibid.*
Veneratus passivè, III. VI. 30.
Venero, pro *veneror*, III. VII. 37.
Venum non est supinum, sed nomen, III. XXXIII. 118. Hinc, *veno exercere*, *ponere*, & *venui subjicere*, ibid. Vnde *venus*. A. 118. vers. penult.
Verbalia cum casu verbi constructa, ut *obtemperatio legibus*, *servitus opulento*, *vitabundus castra*, III. IX. 46.
Verbalia primæ, A in antepenultima fere amant, etsi supina in ITVM sint usitatiora, III. XX. 82.
Verbi definitio vera adfertur, falsis rejectis, III. I. 1.
Verba apud Latinos, & Græcos, non habent genus propriè dictum, III. II. 5. eoque cum verba activi & passivi generis vocantur à Grammaticis, *genera* vox impropriè sumitur pro significatione, vel potius forma, aut terminatione, 6. Verbum activum & passivum aliud Grammaticis, aliud philosophis dicitur, III. II. 6. Verba supina quæ dicantur Diomedi, *ibid.* Verborum variæ divisiones, & quænam earum aptissima videatur, III. II. 6. 7. Verba plurima geminam habent conjugationem, idque vel in eadem significatione, vel in diversa, III. XXXV. 122.
Vereor passivè, *veritum est* impersonaliter, III. VI. 30.
Vergo, *invergo*, *devergo*, *evergo*, nunc absolutè, nunc transitivè capiuntur, III. IV. 18.
Verro, *verri*, *versum*, III. XXX. 109.
Verisimum est, impersonali significatione, IV. XIII. 199.
Versus unde dicantur, III. XXX. 109.
Versus, aut *versum*, non est præpositio, IV. XXII. 228. 229.
Verto, pro *vertor*, III. III. 13.
Vescendus, pro *alendus*, IV. XI. 195.
Vestio, pro *vestior*, III. III. 13.
Vestri, & *vestrum*, rectè dici casu plurativo, IV. IV. 170. 171.
Vestrorum, pro *vestrum*, IV. IV. 171.
Veto, *vetavi*, indeque *vetatus*, III. XX. 82.
Vetus scriptura interpretis bibliorum defensa, IV. VIII. 182. Vide inferiùs *Vulgatus*.
Vexo, ἀνύξαλος à *veho*, III. XLIV. 154.
Vigilatus, *vigilandus*, IV. XIII. 203.
Virectum, pro *viretum*, III. XXIII. 88.
Viscellus apud Prisc. quis, III. VI. 25.
Vitabundus castra, III. IX. 46.
Vivebo, III. XXXV. 124.
Vixet, pro *vixisset*. A. 148. 5.
Vlciscо, pro *ulciscor*. A. 37. *vers.* 4. *à fin.*
Vlciscor, *ulciscendus*, *ultus* passivè, III. VI. 30.
Vllus, ex *unulus* diminutivū ab *unus*, IV. IX. 185.
Vndeunde, IV. IX. 188.
Vndus participiorum terminatio pro *endus*. A. 208. 9.
Vngui, pro *unxi*, III. XXVII. 102.
Viu, pro *unius*, IV. VI. 177. [191.
Volens passivè, pro eo quod volumus, IV. X.
Volo, cum compositis *nolo*, & *malo*, unde tempora sua formet, III. XXXVII. 130.
Voluto, pro *volutor*, III. III. 14.
Volvenda dies, pro die quæ volvitur, IV. XIV. 207. [191.
Volvens passivè, pro eo quod volvitur, IV. X.
Volvo, pro *volvor*, III. III. 14.
Vos unde sit Latinis, IV. IV. 170.
Vro transitivè acceptum, III. IV. 19.
Vrsorum congressus, IV. XIX. 219.
Vsque non est præpositio, IV. XXII. 29. 230.
Vsus optimus loquendi magister, IV. XIX. 219. [167.
Vter superlativo junctum invenitur, IV. II.
Vterlibet, & *utervis*, quot modis usurpentur, IV. IX. 186.
Vtor, *abutor*, passivè, III. VI. 30.
Vtribi, *utrinde*, IV. XXI. 224. [II. 167.
Virum de multis quandoque interrogat, IV.
Viut, pro *utcunque*, IV. IX. 188.
Vulgatus Scripturæ interpres defensus, III. VI. 24. Vide superiùs *Vetus*.

FINIS.

COR-

CORRIGENDA
LIBRO TERTIO, ET QVARTO DE ANALOGIA.

PAg. 19, vers. 20, pro *passiva*, scribe, *absoluta*. Ibid. 29, pro *passivâ*, scr. *activâ*. 23, 30, pro *commentor*, scr. *comminiscor*. 30, 17, pro *Vector*, scr. *Atque eodem modo*. 42, 19, pro *passivè*, scr. *activè*. 55, 29, pro *naturâ suâ significant motum ad locum*: scribe, *ante se habere verba, quæ adsignificant motum*, 61, 18. pro *agentem*, scr. *patientem*. 72, 29, pro *impetratum ire*, scr. *impetraturum esse*. 104, 8, dele *est*. 117. 13, pro *producere*, scr. *subjicere*. 155, 10, pro *hæc* malim *illa*, & pro *illa*, *hæc*. 162, 24, pro *priora*, scribe *posteriora*. 183, 28, pro *Obertus Victorius*, scr. *Ob. Giffanius*. 202, 19, pro *repugnatus*, scr. *regnatus*. 217, 31. pro *Rhetoris convivis tui arcano legis*, scr. *lib.* XVI *ep.* III: *Lege arcano convivis tuis*. 227, 33, dele, *vel præpositionibus*. 228, 16, pro *ἀδύνατα* scr. *ἀδύνατον*. 234, 4, 5, locum Livii transfer ad pag. præcedentis vers. 27, post *Fabricius*.

MINVTIAS
quasdam adjiciam.

PAg. 1, vers. 18, *Grammatici*, scribe, *Grammatici*. 11. 27, pro *Lirem*, scr. *Lirim*. 12. 27, pro *Nequi*, scr. *Ne qui*. 17, 34, pro *lumina*, scr. *limina*. 30, 7, pro *turretur*, scr. *turretur*. 31, 25. pro *syllabam*, scr. *syllabum*. 36, 30, pro *ego*, scr. *ergo*. 56. 33, pro *supini*, scr. *supinum*. 63, 3, pro. *amo*, scr. *ama*. 65. 26, pro *subjunctiva*, scr. *subjunctivi*. 70, 22. pro *observatam*, scr. *observatam*. 71, 5, pro *eror* scr. *error*. 94, 1. pro *quidem*, scr. *quidam*. 103, 23, pro *molitâ*, scr. *molita*. 106, 21. pro *parietum*, scr. *parietem*. 123, 9, *nexebunt*, pro. *nexebant*. Ibid. 14. pro *tui*, scr. *tui*. 153, 26, pro *lacescere* scr. *lacessere*. 171, 8, pro *eos* scr. *vos*. 179, 5. pro *tod'* scr. *tod*. 180, 2, pro *Suc* scr. *sic*. 181, 4, pro *qui*, scr. *qua*. 219, 8, pro *EM*, scr. *E*, 220, à fine vers. 5, pro ATIS scr. ATIM. 221, 5, pro *fascu* scr. *fascia*.

Et credo, sunt alia quædam hujusmodi, quæ oculos nostros fugerint.

FINIS.

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE SERMONIS CONSTRVCTIONE LIBER;

qui est commentariorum

DE ARTE GRAMMATICA LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

Syntaxios objectum, oratio. Orationis definitio. In Charisio conjectura. Orationis ἐτυμολογία vera, contra Diomedem, & Alcuinum, adfertur. Definitio Diomedis, & Prisciani, refellitur. Chrysippi Stoici geminum opus περὶ συντάξεως, sed dialecticum. Ratio vetus tradendi Latinam structuræ doctrinam. Constructionis divisio in analogam, & figuratam; analogæ in convenientiam, & regimen; convenientiæ in propriè, & impropriè dictam.

NOvas iterum ad lineas revertimur. Postquam enim de literis, syllabis, vocibus, egimus; de oratione dissertandum est nobis. Hæc Charisio initio lib. II sic definitur: *Oratio est ore missa, & per dictiones ordinata pronunciatio, ut oris ratio.* Est ea, ut ex Diomede constat, Scauri definitio; nisi quòd illic tria postrema verba non habentur. Et meritò sanè, quando non ad definitionem, sed ἐτυμολογίαν, pertinent. Planéque verisimile fit, ea apud Charisium ex margine irrepsisse. Verùm neque definitio, neque ἐτυμολογία, placet. Nam antiquum verbum est *orare*, pro *ore proferre*. Vnde *Orator*; ut Græcis ῥήτωρ à ῥέω, κατ' ἀποκοπὴν facto ex ἐρέω; quòd idem est ac εἴρω, sive *dico*. Ab *orare* igitur *oratio* est; non quasi *oris ratio*, quod Diomedes, & Alcuinus, scripserunt: uti neque ab ὀαρίζω, quo Homerus * utitur pro *fermocinari*. Quam alteram ἐτυμολογίαν apud eundem Diomedem invenias. Vera autem orationis definitio petenda est ex Aristotelis lib. περὶ ἑρμηνείας. Ex quo etiam discimus, mutilam esse definitionem istam quorundam apud Diomedem: *Oratio est compositio dictionum consummans sententiam, remque perfectam significans*: sive, ut apud Priscianum est,

* Il. ζ, κ, & in hymn.

oratio dictionum congruam sententiam perfectámque demonstrans. Nam, secundùm hanc definitionem, oratio non erunt, si dicam, *scripta philosophorum*, aut *præcepta Grammaticæ*, aut *loqui & scribere*; similiáque quæ non significant sententiam perfectam, verùm animum auditoris relinquunt suspensum. At esse eas veras orationes, argumento est, quòd sint plures voces conjunctæ, earumque structuræ ratio explicetur in *συνλάξει*, quæ circa orationem versatur.

Περὶ συνθέσεως, sive *συνλάξεως* varii olim scripsere: at non pauci eorum de Rhetoricâ potiùs, vel Dialecticâ structurâ, quàm Grammaticâ, egerunt. Sanè Rhetoricum est opus Dionysii Halicarnassensis, quod περὶ συνθέσεως ὀνομάτων* inscribitur. Chrysippus Stoicus, ut Laërtius in Indice ejus librorum testatur, fecit περὶ τῆς συντάξεως τῶν λεγομένων δ', περὶ τῆς συντάξεως τῶν στοιχείων τῶν λεγομένων πρὸς Φίλιππον γ. *De structura eorum quæ dicuntur, libros* IV. *De structura & elementis eorũ, quæ dicuntur, ad Philippũ libros* III. Sed cujusmodi fuerint argumenti, hæc verba Dionysii docent libro memorato: Ας δὲ Χρύσιππος καταλέλοιπε συνλάξεις ἀτελεῖς, ὑπογραφὴν ἐχούσας περὶ τῆς συνλάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν, ἣ ῥητορικὴν θεωρίαν ἐχούσας, ἀλλὰ διαλεκτικὴν, ὡς ἴσασιν οἱ τὰς βίβλους ἀναγινώσκοντες, ὑπὲρ ἀξιωμάτων συνλάξεως, ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, καὶ δυνατῶν, καὶ ἀδυνάτων, ἐνδεχομένων τε, καὶ μεταπιπτόντων, καὶ ἀμφιβόλων, καὶ ἄλλων τινῶν τοιούτων πρόπων, ὑφ' ἡμῖν οὔτε χρείαν οὔτ' ὠφέλειαν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις συμβαλλομένων, εἰς γῦν ἡδονὴν, ἢ κάλλος ἑρμηνείας, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι τὴν σύνθεσιν. *Geminum vero illud de structura opus à Chrysippo relictum, quorum utrumque de partium orationis collocatione inscribitur, non rhetoricam, sed dialecticam considerationem habet: ut sciunt, qui eos libros legêre: nempe ubi agatur de compositione enunciationum, verarum & falsarum, possibilium, & impossibilium, contingentium, & migrantium, & ambiguarum, aliarumque ejusmodi; quæ nullum usum sermoni adferunt civili, nec elocutioni præstant voluptatem, aut elegantiam, ad quæ collocatio præcipuè debet collimare.* At verè opus Grammaticum est, quod περὶ συνλάξεως quatuor libris reliquit Apollonius Alexandrinus, cognomento Δύσκολος, sive Difficilis, summus artis Grammaticæ scriptor: ut eum Priscianus appellat. Qui & in orationis structurâ lib. XVII, & XVIII, ejus maximè vestigiis institit; ut ipse agnoscit. Idem è Græcis postea fecit Theodorus Gaza libro IV Grammaticæ. Et ex Latinis junioribus, Thomas Linacer, Anglus.

* *De structura verborum.*

Quâ ratione autem veteres Romani docere hanc Grammatices partem soleant: cognoscere est ex iis, quæ de idiomatis scribit Sosipater libro ultimo, & Diomedes lib. primo. Nobis certè, quibus non est lingua vernacula, aliquantò aliam *συνλάξεως* docendæ ineundam esse rationem, lubens agnosco: etsi interim tantam canonum exceptionúmque molem, quâ puerilis ingenia hodie obtundunt, neutiquam necessariam, imò noxiam

maxi-

maximopere esse sentio. Quod utinam intelligerent, qui pueritiam in hujus artis præceptis formandam aut firmandam suscepere. Nam per eos haut alia ratione Grammaticam licet discere, quam discendis tot supervacuis, quæ paullo post ventis tradantur. Atque utinam hac solùm parte peccaretur. Nunc illi etiam, qui non exiguâ curâ omnia in docentium potius, quàm discentium, gratiam persequi sese studuerunt, immane quantum falsorum canonum coacervarunt: & tamen in tantâ commentorum commentariorúmque mole plurima quoque momenti maximi nec digito attigerunt. Quæ cùm ita sint, operæ me facturum existimo, si ea hoc loco persequar, quæ magnâ ex parte, vel assecuti non sunt, vel saltem non persecuti. Ordiemur autem à structurâ analogâ, sive regulari, hoc est, eâ, quæ sequitur nativam loquendi formam, reguliſque artis maximè communibus consentanea est. Cui opponitur consecutio figurata, sive irregularis; quæ quidem consuetudini convenit rectè loquentium: à nativâ tamen ac primogeniâ loquendi formâ recedit; uti & à simpliciſſimis maximéque communibus artis regulis. Ita ut, si eam conferas cum nativâ & simpliciſſimâ locutione, aliquid comperias vel supereſſe, vel deeſſe, vel transponi, vel immutari.

Porrò utraque structura, vel concordia est, vel regimen. Concordia vel est propriè, vel impropriè sic dicta. Propriè dicta est, quando convenitur in aliquo tertio. Ita *Æneas adsum*, convenientia est propriè dicta: quia & *Æneas*, & *adsum*, est singulare. *Literæ, quas dedisti*, est convenientia generis, & numeri; quia & *literæ*, & *quas*, sunt generis muliebris, ac numeri pluralis. Etiam *boni mores*, est convenientia horum, ac insuper casus. Impropriè Concordia dicitur, quando non est aliquod tertium, in quo partes conveniant. Eáque in particulis locum habet. E. G. *Vt*, pro *postquam*, sive *ex quo*, non subjunctivum adsciscit, sed indicativum. Ovid. v Trist. eleg. xi:

Vt fumus in Ponto, ter frigore constitit Ister.

Non potest dici, *ut*, & *fumus*, convenire in tertio, puta modo indicativo: nam particulæ sunt modi expertes. Non igitur est concordia propriè dicta. Nec regimen potest vocari. Nam quomodo particulæ ea insit potestas, ut modum præscribat verbo, cùm verbi ea sit dignitas, ut ne à nomine quidem regatur, nedum à particula? Discors tamen sermo fuerit, si dicamus: *Vt fuissemus in Ponto.* Concors, *Vt fumus*; vel etiã, *ut fuimus:* quomodo Cicero ad Att. lib. vii, ep. xv: *Vt ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te literularum darem.* Quare & hæc *Concordia* vocetur: utcunque non tam propriè, quàm illa duarum partium declinabilium.

CAPVT II.

Appositionem videri ἐλλείψεως *genus.* Terra Gallia, Hispania, Arabia. *Appositio alia* ἑρμηνευτικὴ, *alia* ἐγκαλάσκευος. Rete jaculum, taberna diversorium, pallium peristroma, nugæ ambages. *Falli, qui arbitrantur, in Appositione alterum nomen semper proprium esse.* Homo servus, homo histrio, mulier meretrix, nemo conviva, nemo homo, *& similia. Adjectiva substantivè, substantiva adjectivè usurpata.* Latex Lyæus, longum inane, heroës sensus, generosum honestum. Eridani amnis. Mędorum hostes, *pro* hostes Medi.

IN Convenientiâ propriè dictâ primùm eam spectabimus, quæ est nominis cum nomine: in hac, priori loco eam, quæ est substantivi cum substantivo. Vulgò πρόθεσιν, sive Appositionem, vocant. Est verò ἐλλείψεως genus, ubi intelligitur participium verbi substantivi, aut vocativi. Vt, *Anna soror*, valet, *Anna ens soror*, sive Græcè, ὄσα, *quæ es. Vrbs Athenæ*, integrè sit, *Vrbs, quæ est, vel dicitur Athenæ.* Substantiva sic sociata necesse est casu convenire: de genere, aut numero, nihil necesse. Nam, ut dicimus, *Leo rex quadrupedum*; sic, *Aquila rex avium.* Vt, *stella Capra Olenia*; sic, *stella cometes*, *stella Arcturus*, aut *Sirius*, vel *Canopus.* Vt, *sidus plaustrum*; sic *sidus Perseus*, vel *Andromeda.* Vt, *tempus magister multorum*; sic *usus*, vel *dies magister.* Vt *urbs Roma*, vel *Stagira*; sic *urbs Sulmo, urbs Lugdunum, urbs Philippi, urbs Athenæ, urbs Bactra.*

Quæritur, utrùm ad πρόθεσιν quoque pertineant, *terra Gallia, regio Thessalia.* Quomodo Appulejus dixit 1 Met. *Et morem Thessaliæ regionis, instar solitudinis, & scopuli, edulium caritate deducis.* Ac *terra Gallia, Hispania, Græcia*, passim apud Gellium legas: idque Plauti exemplo, cujus est in Trinummo, *Arabia terra.* Nec refugêre aut Cæsar, aut Livius. Illius est lib. 1 de bello Gallico: *Eam rem non minus ex usu terræ Galliæ, quàm populi Rom. accidisse.* Hujus est lib. XXXIX: *Siquis eorum, qui tum extra terram Italiam essent, nominaretur.* Sunt qui hic malint statuere ἐναλλαγὴν substantivi pro adjectivo. Nam, inquiunt, *terra Gallia* ponitur, pro *Gallica*; *Thessalia*, pro *Thessalica.* Sed si *Gallia*, & *Thessalia*, esse substantiva agnoscunt: cur hic magis ἐναλλαγὴν statuunt, quàm cùm dico, *urbs Roma?* Sin verè substantiva non sunt, jam nec Appositio erit. Et sanè alibi * ostendimus, potiùs esse adjectiva: sed quorum masculina, & neutra, exoleverint in plurimis; nec tamen in omnibus. Nam à *Babylone*, est *Babylonius*; unde *Babylonia.* A *Lacedæmon*, est *Lacedæmonius*; unde *Lacedæmonia.* A *Phryx* est *Phrygius*; unde *Phrygia.* A *Thrax, Thracius*; unde *Thracia.* A *Iuda* patriarchâ, *Iudæus*; unde *Iudæa.* Nempe *terra.* Atque ita in aliis quibusdam.

* *lib. 1 de Analogia cap. 12.*

Est

Est verò duplex Appositio; una simplex, quæ unius est vocis, & ἐμπνευσὶ-τὴ * à nonnullis vocatur: altera ἐγκαλάκτους †, cùm quasi oratio adtexitur illustrandi caussâ. Prioris generis sunt, quæ hactenus diximus. Similéque, *rete jaculum*: quod apud Plautum Asin. & Trucul. utrobique act. 1, sc. 1. Et alibi ‡, *tabernam diversorium*. Vlpiani est *, *pallium peristroma*. In Sergii Polensis epitaphio legitur, *nugæ ambages*, pro *nugaces ambages*, aut *nugæ ambagiosæ*. Et Palmerius, *acus ervum*, legit apud Plautum Casina 1, 1. Alterius exemplum est illud Horatii lib. IV Carm. od. VIII:

Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum.

Et hoc Claudiani lib. II de laudibus Stiliconis, in descriptione ævi †:

— *Stabant rutili, grex aureus, anni.* Ita enim is locus legi debet.

Ex quibus omnibus falli etiam liquet, qui in Appositione putant, alterum nomen semper proprium esse.

Ad Appositionem quoque referunt ista, *homo servus, homo histrio*, & similia. Cicero lib. II de Orat. *Cùm mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur.* Plautus Mil. Act. II, sc. VI: — *Hominem servum suos Domitos habere oportet oculos, & manus, Orationémque.* Et Mercat. IV, 1: *Mulier meretrix.* Item hoc Gellii lib. III, cap. X: *homo fabulator.* Idemque statuunt de aliis verbalibus in TOR, & TRIX, exeuntibus. Vt apud Cic. pro lege Manilià: *Bellum in Africâ maximum confecit, victorem exercitum deportavit.* Et apud Maronem, *victor equus, fatis auctoribus.* Verùm hæc ad naturam adjectivorum proximè accedunt.

Etiam sunt alia, quæ, etsi utrumque videatur substantivum, tamen hujus loci non sint. Vt apud Plaut. Asin. IV, 1: *Vocet convivam neminem, tum voces.* Sic *nemo homo*, crebrò legas apud eundem. Nec refugêre vel Terentius ‡, vel Cicero *. Verùm hîc *nemo* ponitur pro *nullus*. Nec enim rarum est, ut vel substantiva pro adjectivis, vel adjectiva pro substantivis, ponantur. Prioris generis est illud Maronis †:

Regales inter mensas, laticemque Lyæum:

hoc est, Lyæium, sive Bacchicum. Item cùm Persius sat. 1, ait, *Heroas sensus*, hoc est, heroicos. Posterioris generis est istud Maronis XII Æn.

Antè leves jaculo longum per inane secutus.

Et Pers. sat. II: — *Incoctum generoso pectus honesto.*

Interdum verò alterum substantivorum effertur gignendi casu. In quo Græcos imitantur. Ac obtinet hoc sermonis genus etiam in sermone Belgico. Sic enim dicimus non solùm, **de stad Amsterdam**, *urbs Amstelodamum*: sed etiam, **de stad van Amsterdam**, *urbs Amstelodami*. Ita Cicero in V ad Att. libro, ep. XVIII: *In oppido Antiochiæ.* Qui & alibi ‡, *Arbor*

* 9. d. interpretatoria.
† 9. d. cumulatoria.
‡ Menæchmis act. 2, sc. 3.
* l. ustrato 45. D. de verb. signif.
† vers. 450.
† Æn. 1.
‡ Eun. 3, 5.
* in Milon.
‡ pro Flacco.

fici. Imprimis verò hoc sermonis genus à poetis frequentatur. Ità Ma-
* 6 Æn. ro * dixit : *Plurimus Eridani per sylvam volvitur amnis.*
† lib. 3, el. 8. Propertii quoque est † :

--- Medorum pugnaces ire per hostes.

Pro *annis Eridanus, hostes Medos.*

CAPVT III.

Adjectivum se accommodare accidentibus substantivi, non contrà. Plura adjectiva citra conjunctionem interdum uni substantivo jungi : etsi aliter Servius putârit. Ellipsin videri, quoties duobus vel pluribus singularibus, sociatur adjectivum, aut verbum plurale. Idem fieri, si substantivorum alterum in ablativo ponatur cum præpositione. Collectiva, ac partitiva, singulo numero vim habent plurativi. Ambo duo *per pleonasmum.* Synthesis *vocem fuisse ignotam olim Grammaticis : ac rectius* Synesin *dici potuisse.*

NVnc videamus de convenientia adjectivi cum substantivo. Sic enim dicere malo, quàm convenientiam substantivi cum adjectivo : non quasi non ambo inter se conveniant ; sed quia adjectivi est accommodare se substantivo ; utpote digniori. Nec quia *substantivo* dico, eò existimandum, uni substantivo unum semper adjectivum convenire. Interdum enim plura ei adjectiva, ac sine copula quidem, junguntur. Scio, hoc Servium negare, ad illud Maronis Ecl. III :

Lenta quibus torno facili superaddita vitis.

Vbi Donatus legebat *facilis.* Sed Servii sententiam jam varii discussere : inque aliis eam refellit Obertus Giffanius in Ind. Lucret. Tit. *Epitheta geminata.* Locis ab eo productis multa addere possemus. Quale inter cætera isthoc ex Asinar. Act. II, Sc. I :

Atque ad ingenium vetus versutum te recipis tuum.

Et hoc Catulli Carm. LVI ad Camerium :

Nec Rhesi niveæ citæ quadrigæ.

Quod etiam usi venit in adjectivis substantivè positis. Vt, *ruta cæsa, sarta tecta, pacta conventa.* Quamquam Marius Corradus in quarto de L. L. *
* p. 141. censeat ea in vocem unam conflari.

Atque hic quidem plura adjectiva uni sociantur substantivo. Sæpe autem contrà unum adjectivum pluribus substantivis respondet. Sed in substantivis copula vel exprimitur, vel intelligitur. Nec adjectivum semper numero cum substantivis convenit. Nam non tantùm dicitur, *pater, & Chremes reversus :* sed etiam, *Pater* †, *& Chremes, reversi.* Ac similiter etiam
† Sulpic. prol. Terent. Phorm. cum verbo, *Revertitur pater, & Chremes* : vel, *Pater, & Chremes, revertuntur.*

Cujus

Cujus causſa eſt, quòd duo numeri ſinguli pro plurativo cenſeantur in ſtructura. Num autem hoc fieri credamus propter ἰσοδυναμίαν †? Tantumdem enim valet, *Caſtor*, & *Pollux*, ac *Tyndaridæ fratres*, vel *Dioſcuri*. Tantundem item, *Prætor urbanus*, & *peregrinus*: ac *ambo prætores*. Quid mirum igitur, ſi dixero, *Caſtor*, & *Pollux*, *alternis orientes & occidentes*: vel, *Prætor urbanus*, & *peregrinus*, *jus dicentes*. An potiùs cum aliis, & in his Groſippo, ſive Scoppio, ἔλλειψιν ſtatuemus? Vt integrè ſit, duo illi, Caſtor, & Pollux, ſive, duo, qui ſunt Caſtor, & Pollux: item duo illi, quorum unus urbanus, alter peregrinus prætor. Sanè ſententia hæc à vero non abhorret. Siquidem ἔλλειψις, quam dicebamus, ſic quandoque ab optimis ſcriptoribus ſuppletur. Fidem fecerit vel unicus Plautus: qui ante plurale verbum (par autem adjectivi pluralis, ac verbi ratio eſt) *duo hi*, vel *ambo*, vel utrumque etiam, præmittit. Vt Amphitr. Act. III, ſc. III:

† *æqualem eorum poteſtatem.*

Iam hi ambo, ſervus & hera, fruſtra ſunt duo.

Vbi ſuperfluo ac redundanti utitur oratione, cùm dicit: *Iam hi ambo duo ſunt fruſtra*. Integer & proprius ſermo ſit: *Iam hi ambo*, vel, *Iam hi duo ſunt fruſtra*. Sed ἔλλειψις foret: *Servus, & hera, ſunt fruſtra*. Similiter Epidico act. V, ſc. I:

Quem Apelles, atque Zeuxis, duo pingent pigmentis ulmeis.

Ἔλλειψις eſſet, *Apelles, atque Zeuxis, pingent*, aut *pingentes*. Nunc integrè ait, *Duo pingent*. Nempe *Apelles, atque Zeuxis*. Vbi intelligitur Græcum ὄντες, ſive, *qui ſunt*. Quaſi dicas, *Duo pingent, qui ſunt, Apelles, atque Zeuxis*.

Nec hoc ſolùm habet locum in duobus: ſed etiam cùm intelligitur, *hi tres*, *hi quatuor*, ac ita deinceps. Citra hanc ἔλλειψιν dixit Plautus Bacchidibus Act. II, ſc. III:

Vulcanus, Sol, Luna, Dies, dei quatuor,
Sceleſtiorem nullum illuxere alterum.

Vnde liquet, potuiſſe ſimiliter participio dici, *illucentes alterum*: vel nomine, *illuminatores alterius*.

Eadem ratio, cùm ſubſtantivum alterum priori in auferendi caſu cum præpoſitione adjungitur. Quod poetis uſitatius. Cum adjectivo quidem plurali, apud Ovidium lib. II Met. Fab. I:

Fors eadem Iſmarios Hebrum cum Strymone ſiccat.

Quod integrè ſit, duos illos fluvios Iſmarios, Hebrum cum Strymonem, ſive Hebrum & Strymonem.

Cum verbo plurali ſimiliter Maroni I Æn.

Cana Fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus
Iura dabunt. Pro, *duo illi, Remus & Quirinus*.

Interdum & oratores ſic loquuntur. Cic. lib. I Tuſcul. Quæſt. *Dicæarchum*

cæarchum verò cum Aristoxeno æquali & condiscipulo suo, doctos sanè homines, omittamus.

Quandoque etiam pro plurali censetur nomen, vel collectivum; ut, *omnis populus, civitas, pars, manus* &c. vel partitivum; ut, *quisque, uterque, aliquis, alter, neuter*, & similia. Itaque & illa plurali junguntur, tum nomini, tum verbo. Horat. lib. epod. od. XVI:

Eamus omnis execrata civitas.

Vbi, *Omnis civitas execrata*, tantundem valet, ac, *omnes cives execrati*. Idem lib. I, sat. V: — *Missi magnis de rebus uterque*

Legati. Nihil refert, *ambo*, an *uterque* dicas. Sic Ovidius lib. II de Remedio Amoris:

Vtraque formosæ Paridi potuere videri.

Poterat dixisse *ambæ*.

Ac ne poetas solùm adducam, Sallustii est in Catil. *Alius alium cunctantes exspectatis.* Livius similiter lib. II: *Missi confestim honoratissimus quisque ex patribus.* Tacitus: *Tum intimus quisque libertorum vincti, abreptique.* Item: *Eo suffragio turbidissimus quisque delecti.* Gellius lib. I, cap. XXIII: *Ad Senatum posterâ die matrumfamilias caterva lachrymantes atque obsecrantes orant.* Ignoto veteribus Grammaticis nomine σύνθεσιν vulgò appellant. Id Latinis foret *compositio*. Rectiùs autem σύνεσις, hoc est, *intelligentia*, vocaretur. Est enim structura congrua non ratione ejus, quod dicitur, sed quod intelligitur.

CAPVT IV.

Triplex Zeugmatis appellatio, pro situ diverso adjectivi. Syllepsis. Poëtica magis est, quando sociantur nominativus, & ablativus cum præpositione. Femininum potius est neutro. Familiæ erecti ciendæ, *vel* ciscendæ. *Quandoque adjectivum pariter cum propiore & digniore convenit. Nonnunquam item cum neutro: ut cum adjectivum neutrum subditur masculinis, vel femininis: præsertim si res signent inanimas. Cum utro conveniat adjectivum, si substantiva diversi generis per Appositionem jungantur. Item num superlativa, & partitiva, genus sequantur genitivi, quem superlativus, aut partitivum regit; an verò ejus nominis, quòd subjecti munus obit.*

HActenus in substantivi, & adjectivi dissensu non aliud, quàm numerum, spectavimus. Nunc videamus de generis consensu, ac dissensu. Quæ res plus difficultatis habet. Ac primùm dispiciemus de genere adjectivi, quando pluribus substantivis diversi generis subjicitur. Estque ea doctrina bipartita. Primùm enim videndum de genere adjectivi substantivis additi

additi conjunctione connexis, sive ea copula exprimatur; ut cùm dico, *locus, & tempus*; sive intelligatur, ut, *locus, tempus*. Hæc ipsa doctrina est trimembris. Trifariam enim adjectivum à substantivorum alterutro, vel etiam plurium aliquo, discordat. Primùm id fit Zeugmate: deinde Syllepsi: denique Ellipsi istiusmodi, ubi nec cum propiore, nec cum digniore, sit consensus.

Ζεῦγμα Prisciano *Conjunctio*, vel *Adjunctio*, Iulio Scaligero *Ingatio* dicitur. Fit hoc, cùm nomen adjectivum diversis additum substantivis convenit cũ propiore. Estque vel generis, vel numeri. Generis, ut illo Horatii *: * lib. 2, sat. 5.

Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior algâ est.

Et Terentii †, † Andr. Act. 3, sc. 1.

Vtinam, aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.

Numeri ζεῦγμα est in illo Maronis ‡: ‡ 1 Æn.

— Sociis, & rege recepto.

Pro situ autem nominis adjectivi (uti & verbi in Zeugmate verborum, de quo suo loco dicemus) dicitur vel πρωτόζευγμα, sive ζεῦγμα ἐν ἀρχῇ: vel μεσόζευγμα, sive σύζευξις, ἢ ζεῦγμα τῦ μέσου: vel ὑποζευγμα, ἢ ὑστερόζευγμα, ἢ ζεῦγμα τῦ ἐπομένου.

Altera figura est σύλληψις, quæ Prisciano in XVII, *præceptio* dicitur. Ad verbum sit *comprehensio, conceptio*. Imò & Papiæ definitur, *in dissimilibus clausulis per unum verbum conglutinata conceptio*. Nempe minus hic, & ignobilius, comprehenditur sub majori, ac nobiliori. Quippe in eo adjectivum cum digniori convenit. Vt illo Ovidii lib. II de Arte:

Mulciberis capti Marsque Venúsque dolis.

Et I Fast. *Iane fac æternos pacem, pacisque ministros.*

Nam genus masculinum est dignius feminino. Vnde fit, ut *uter, alter*, similiáque, de femina quoque dicantur, cùm de viro feminaque est sermo. Maro Ecl. III:

Bisque die numerant ambo pecus, alter & hædos.

Ad quem locũ sic Servius: *ALTER de noverca. Nec nos moveat, quòd ALTER dixit de femina. Nam & in subauditione ponuntur ea, quæ non possumus dicere, & scimus: quia quoties hæc duo genera junguntur, masculinum præponderat feminino. Syllepsin* hoc *implicitam* appellant. Quale etiam sit, si de marito & uxore dixeris, *Vterque beatus*. Sed nunc de explicitâ loquimur. Qualis fuerit, *Maritus, & uxor, beati*.

Cæterùm antea vidimus, non solùm, *Mars, & Venus*, pro plurali censeri: sed etiam, *Mars cum Venere*. Itaque non tantùm dixere, *Mars, & Venus, capti*; verùm etiam, *Mars cum Venere*, vel, *Venus cum Marte capti*. Ovid. lib. XV Fast. *Ilia cum Lauso de Numitore sati.*

Imò similiter Iustinus extremo lib. XIV : *Filium Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.* Quod integrè sit, duos illos, Alexandri filium, & matrem, custodiendos mittit.

Similiter femininum genus dignius est neutro. Eóque dicendum, *Vxor & mancipium salvæ. Ancilla & jumentum repertæ.* Nempe ut in isto, *Feminas & pecora ducendas habebat.* Sic Lucanus lib. I :

— Hinc leges, & plebiſcita coactæ.

Sive divisim, ut Claudio Salmasio visum,

— Hinc leges, & plebis scita coactæ.

* *in Solinum.* Leges, inquit, & scita plebis vi coactæ. Ac censebet idem maximus * vir, huic geminum esse illud, *Familiæ ercticiendæ*, vel *cisciendæ. Familiæ* enim nomine notari homines, sive famulorum turbam, quæ potior pars hæreditatis. *Erctum* dici pecunias, ac cætera bona. Istis, à *cio*, vel frequentativo *cisco*, hoc est, *divido*, subdi adjectivum *ciendæ*, sive *ciscendæ*, id est, dividundæ : quod cum *familiæ* conveniat genere, non cum *erctî*, quia femininum dignius est, ut dicebamus.

Fortasse & simile hoc Ovidii lib. XI Met.

Iamque mare invectæ flumen populare relinquunt.

Nisi ad lyram, & linguam, poeta respexit : quia proximè antecessit :

Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis.

Sed potiùs censeo, attendisse id, quod præmisit :

— Caput, Hebre, lyramque
Excipis.

Nam utcunque sola lingua flebile quid sonaret : non tamen sola, sed caput integrum, mare est invectum. Eóque *invectus* non ad linguam, & lyram ; sed caput, & lyram, verisimiliùs refertur.

Aliquis etiam hujus loci esse dixerit illud Gellii lib. IX, cap. III : *Vim atque arma* (Philippi) *toti Græciæ cavendam metuendamque inclytæ illæ Demosthenis orationes concionesque vocificant.* Sic quidem etiam adducit Augustinus Saturnius lib. X, cap. IV, ac *præposterum zeugma* appellat. Sed in optimis libris nunc legas in neutro, *cavenda, metuendáque.*

Quod si masculinum feminino, hoc autem neutro est dignius : longè magis virile dignitate exsuperat neutrum. Vt, *Servus, & jumentum mortui. Fatum, Deusque adversati.* Sic Virgilius Æn. VII :

— Cæsosque reportant,
Almonem puerum, fædatique ora Galesi.

Quamquam hic altera etiam ratio est : quia *ora Galesi* dixit poeta συνεκδοχικῶς, pro Galeso ipso. Vt synthesis sit : quia in animo erat, Almonem, & Galesum cæsos.

Est

Est verò, ubi idem sit propius digniusque. Masculinum quidem illo Ciceronis Catil. IV : *Video, P. C. in me omnium vestrum ora, atque oculos, esse conversos.* Et Somnio Scipionis : *Concilia, cœtusque jure sociati.* Femininum autem hoc ejusdem lib. I ad Att. ep. XIV : *Nobis inter nos, nostra, sive incommoda, sive vitia, sive injurias, esse tolerandas.* Atque hæc de zeugmate, & syllepsi : in quorum utroque est ellipsis. Nam cum dicitur, *Locus* *, *tempus constitutum est* ; integrè sit, *locus constitutus, tempus constitutum.* Adjectivum igitur, quod semel tantum exprimitur, iterum animo concipitur. In syllepsi item hac, *Pater* †, *& mater mortui*; sic supplendum videtur, *Duo illi, puta pater, & mater*, sive, *qui sunt pater & mater, mortui.*

* Eun. act. 3. sc. 3.

† Ter. Eun. act. 3. sc. 4.

Venio nunc ad ea, ubi ellipsis quidem statui possit ; sed in genere adjectivi, nec ad propius, nec ad dignius, attenditur : ut cùm masculino, & feminino, neutrum subjicitur. Lucretius lib. III ‡ :

‡ vers. 95.

Sic anima, atque animus, quamvis integra, recens in
Corpus eunt.

Livius quoque lib. V, in oratione Camilli ad Ardeates : *Gens est, cui natura corpora, animosque, magna magis, quàm firma dederit.* Videtur autem eo neutrum subjicere, quia respiciatur ad illud, quod deest. Nam integrè sit, *duo illa, anima, & animus : utraque hæc, corpora, & animos.* Atque hic principes animalis partes referuntur : quæ non possunt inanimis accenseri.

Similiter neutrum quandoque subjicitur, cùm substantivorum unum est animatum, alterum inanimum. Cicero de Senectute : *C. Duilius, rediens à cœna, delectabatur crebro funali, & tibicine : quæ sibi nullo exemplo privatus sumserat.*

Imprimis autem neutrum genus amant scriptores, cùm utrumque substantivum verè rei est inanimæ. Virgil. Ecl. III :

— Cum Daphnidis arcum
Fregisti, & calamos : quæ tu, perverse Menalca,
Et cùm vidisti puero donata, dolebas.

Livius similiter : *Murus, & porta, de cœlo tacta erant.* Quod integrè erit, *duo illa murus, & porta.* Atque ita in aliis.

Inanimatorum autem nomine Grammatici, qui crassiùs philosophari solent, etiam accidentia sive affectiones comprehendunt. Livius lib. V : *Labor, voluptasque, dissimillima naturâ, societate quadam inter se naturali sunt innexa.* Sallust. in Catil. *Huic ab adolescentia, bella intestina, cædes, rapinæ, discordia civilis, grata fuere.*

Vidimus hactenus de genere adjectivi, quando additur pluribus substantivis copulâ sociatis, sive ea copula expressa sit, sive animo solùm concipiatur. Nunc dicamus de eo, quando copula hujusmodi non habet locum. Quod fit bifariam. Nam vel substantivorum unum alteri per appositio-

nem ſociatur : vel in genitivo poſitum partitivè accipitur.

De priori quæritur hoc loco, quando in Appoſitione junguntur ſubſtantiva diverſi generis, cum utro ſubſtantivo adjectivum debeat convenire. Exempli gratiâ, dicendumne ſit, *Tullia, deliciæ meæ, mortua*; an *mortuæ*. Apud optimos ſcriptores, cùm alterum eſt hominis proprium, adjectivum potiùs reſpondet proprio. Cicero pro Cornelio Balbo : *Cum, duo fulmina noſtri imperii, ſubitò in Hiſpania, Cn, & P. Scipiones, exſtincti occidiſſent.*

Atque idem locum habet, ſi appellativum ſit, quo animal ſignificetur. Catullus Carm. 11 :

Paſſer, deliciæ meæ puellæ ;
Quicum ludere, quem ſinu tenere,
Quoi primum digitum dare adpetenti,
Et acres ſolet incitare morſus.

Vbi relativum vides maſculinum, ac ſingulare. Nominum autem adjectivorum par ratio eſt, ac pronominis relativi. Vt igitur dixeris, *Dicæarchus, deliciæ meæ, mortuus* : ita quoque, *Filiolus, deliciæ meæ*, vel, *paſſerculus, deliciæ filioli, mortuus eſt.*

Quod ſi ſubſtantivum ſit proprium urbis, potiùs adjectivum cum appellativo, quàm cum proprio, conſentiet. Plinius lib. 11, cap. 111 : *Volſinii, oppidum Tuſcorum opulentiſſimum, totum concrematum eſt fulmine.* Idem lib. 111, cap. v : *Præterea auctor eſt Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio Rege.* Nec tamen id perpetuum videtur. Eſt enim Iuſtini lib. 1x : *Ad cujus emolumentum egregiè pertinere ratus, ſi Byzantium, nobilem & maritimam urbem, receptaculum terrâ marique ſuis copiis futurum, in poteſtatem redegiſſet.* Si *urbem* reſpexiſſet, dixiſſet, *receptaculum futuram.* Diſpar interim hic ratio eſt, ac in illis Plinii: quia in Iuſtini verbis alterum etiam ſubſtantivum accedit. Nam, inquit, *Byzantium urbs receptaculum futurum.* At prius foret ſimile iſti, *Byzantium urbs capta.*

In ludorum quoque nominibus proprio videas potiùs, quàm appellativo, concordare. Livius lib. 1x belli Macedonici : *Ludi Tauritia per biduum facti religionis cauſſâ.*

Supereſt dicamus de ſuperlativis, & partitivis. Vbi quæſtio eſt, an genus petere debeamus ex ſubſtantivo, de quo ſermo eſt, an ex genitivo partitivè poſito. E. G. utrùm dici conveniat, *Leo animalium fortiſſimus*; an, *Leo animalium fortiſſimum.* Vtroque autem modo loquuntur antiqui. Poſterius, ut de eo prius dicam, defenditur hoc Pliniano lib. 1x, cap. v111 : *Velociſſimum omnium animalium, non ſolum marinorum, eſt delphinus, ocior volucre, ocior telo.* Eſt & ejuſdem lib. x, cap. xxv11 : *Venenis capreæ & coturnices pinguſcunt, placidiſſima animalium.* Et lib. v111, cap. xxx11 : *Cervis quoque eſt*

ſua

ſua malignitas, quamquam placidiſſimo animalium. Verùm eſt hic gemina ellipſis. Vna apertior, ejus nempe ſubſtantivi, quod in genitivo ponitur. Quomodo *animal* intelligitur, cùm dico, *fortiſſimum animalium*: atque hoc è genitivo *animalium* cognoſcitur. Altera eſt occultior, quia deeſt, *è numero*: ac genitivus *animalium* regitur à ſubſtantivo *numeri* intellecto. Iſtoc igitur è Plinio ſic ſuppleveris: *Capreæ & coturnices animalia è numero animalium placidiſſima.*

Alterum verò loquendi genus multò eſt frequentius. Cicero lib. II de Natura Deorum: *Indus, qui eſt omnium fluminum maximus, non aquâ ſolùm agros lætificat, ſed eos etiam conſerit.* Plinius lib. VIII, cap. XXXIII: *Solus animalium (chamæleo) nec cibo, nec potu, alitur; nec alio, quàm aëris alimento.* Et ejuſdem lib. cap. XLV: *Boves animalium ſoli & retro ambulantes paſcuntur.* Idem lib. XVIII, cap. I: *Hordeum frugum omnium molliſſimum eſt.* His in locis nulla eſt nominativi ellipſis; ſed ſolùm tectior illa nominis *numerus* cum præpoſitione. Integrè enim fuerit: *Indus maximus è numero fluminum. Hordeum molliſſimum è numero frugum.* Et ita in aliis. Nempe, ut Cicero, *Ex numero deſertorum*, in primo ait de Oratore. Et ſanè ipſi, qui propriam volunt locutionem eſſe, exponunt ejuſmodi genitivos per *ex*. Vt, *ſapientum octavus*, interpretantur, *ex ſapientibus*. Rectè, quando & ſæpe ſic loquuntur ſcriptores. Vt Cicero in ſecundo de Oratore: *Acerrimum autem ex omnibus ſenſibus eſſe ſenſum videndi.* Sed non ſic cauſſa intelligitur, cur hujuſmodi etiam per genitivum efferantur. Ea autem elucebit, ſi integrè ſic extuleris: *Ex numero ſenſuum ſenſus videndi eſt acerrimus.* Quod conciſâ oratione erit: *Viſus*, vel *viſio*, vel *videndi ſenſus eſt acerrimus ſenſuum.*

CAPVT V.

Subſtantivo duûm generum adjectiva ſociata priùs unius, hinc generis alterius. Servitia, cujus: *pro*, quorum. *In quibus Syntheſis maximè habeat locum.* Triſte lupus, varium femina, *ſimiliáque, non tam per enallagen generis dici, quàm per ellipſin ſubſtantivi* negotium, *aut* quiddam, *aut ſimilis.*

EXpoſitis iis, ubi duobus diverſi generis ſubſtantivis adjectivum vel ſolùm alterutrius, vel neutrius etiam generis, ſubjicitur: ad ea nunc venio, ubi uni ſubſtantivo unum adjungitur adjectivum genere diverſo. Quod trifariam fit. Primùm, cùm ſubſtantivum unum duorum eſt generum: ac priùs quidem uno genere accipitur; mox verò diverſo genere τὸ κοινὸν repeti debet. Vt, ſi dicam, *Dies initio lætus, mox infeliciſſima.* Poctæ quidem videntur hoc interdum ſibi permiſiſſe. Nam Ovidii eſt XIII Met. Fab. VIII, ubi Cyclops ſic Galateam compellat:

Vt illum Di Deæque ſenium perdant, quì me remoratus eſt.

Senium, pro *ſene*. Itidem cùm in individuo ad ſpeciem, ſive in ſpecie ad genus attenditur. Vt apud Maronem †, *Centauro magnâ*, puta *navi*. Apud Terentium *, *Eunuchum ſuam*, nempe *fabulam*. † Æn. 5. * Prol. Eun.

Reliquum eſt tertium diſcordiæ genus, quo ſubſtantivo virili, aut muliebri, additur generis neutrius adjectivum. Vt Ecl. III:

Triſte lupus ſtabulis. Et ibidem:
Dulce ſatis humor. Et Ecl. V:
Tale tuum carmen nobis, divine poeta,
Quale ſopor feſſis in gramine —.

Et IV Æn. —*Varium & mutabile ſemper*
Femina.

Vocant quidam ἐναλλαγὴ generis. Sed, ſi rem ad vivum reſecemus, nulla hic ἐναλλαγὴ eſt, ſed ἔλλειψις. Sic enim loquuntur Latini more Græcorum, quibus intelligitur χρῆμα. Vt in illo Homerico †: † Il. A.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Quaſi dicas, *Non bonum eſt multorum dominatus.*

Integrè ſit: Οὐκ ἀγαθὸν χρῆμά ἐϛι πολυκοιρανίη. Q. D. *Non eſt bonum negotium multorum dominatus.* Par ratio in iſto Demoſthenis: Πονηρὸν ὁ συκοφάνϛης, *Improbum eſt ſycophantes.* Item hoc ejuſdem: Απιϛον ταῖς πολιτείαις ἡ τυραννίς. *Infidum rebuſpublicis eſt tyrannis.* Latinis verò ſimiliter poſſe intelligi *negotium*, liquidius erit ex iis, quæ capite proximo de hujus vocis ellipſi afferemus. Quamquam & ſupplere defectum poſſis pronomine *quid*, *quiddam*, vel *aliquid*: quæ vel vera ſunt ſubſtantiva, vel eorum naturam penitùs induerunt. Itaque illud, *Triſte lupus ſtabulis*, poſſis ſic integrè efferre: *Triſte quid lupus.* Item hoc, *Varium & mutabile ſemper femina*, hunc in modum ſuppleveris: *Varium, & mutabile quiddam.* Sic ſupplet Seneca ipſe libro de beata vita: *Altum*, inquit, *quiddam eſt virtus, excelſum, & regale.*

CAPVT VI.

Exemplis illuſtribus comprobatur, ſubſtantivum per ellipſin deſiderari, ubi adjectivum genere neutro ſubſtantivè poni dicitur.

EXpoſui, quàm variè, uno pluribuſve ſubſtantivis expreſſis, adjectivum vel revera diſcordet, vel diſcordare ſaltem videatur. Nunc oſtendam, ut ſæpe nullum exprimatur ſubſtantivum; & tamen concordia ſit adjectivi cum ſubſtantivo: nempe cum eo, quod per ellipſin reticetur; cujus generi ſe adjectivum æquè accommodat, ac ſi exprimeretur. Præcipua talis ellipſios apponam exempla, idque juxta ſeriem literarum.

Æs

Æs intelligitur, cùm dico, *ratio*, vel *tabulæ accepti, & expensi.* Supple *æris.* Sic, *parvi facio.* Item, *non sum solvendo*: nempe *æri. De meo*, vel *de tuo*: videlicet *ære.*

Amnis desideratur in *torrens, confluens, profluens*: imò & in *fluvius*, cùm naturâ suâ sit adjectivum, ut *pluvius.* Itaque ut *pluvia* dicitur, ita & olim *fluvia.* Vtrobique intelligitur *aqua.* Sisenna Historiarum lib. IV *: *Quod oppidum tumulo, excelso in loco, propter mare, parvis mœnibus inter duas fluvias, intra Vesuvium collocatum.* Et eodem: *Transgressus fluviam, quæ secundùm Herculaneum ad mare pertinebat.*

* *apud Nonium, in* Fluvius.

Anguis deficit in *serpens*; unde, uti *anguis* est utriusque generis, ita & *serpens.* Sed si ponatur in feminino, etiam *bestia* intelligere possis.

Aqua deest in *profluens.* Vt apud magistrum Herennianum lib. I: *Qui parentem necâsse judicatus erit, is obvolutus & ligatus culeo, devehatur in profluentem.* Integrè legas lib. III ad Quinctum fratrem, ep. I: *Ego locum æstate umbrosiorem vidi nunquam: permultis locis aquam profluentem, & eam uberem.* Etiam *aqua*, ut dixi, intelligitur, in *pluvia*: &, ut puto, par ratio est in *piscina.* Eadémque ellipsis est apud Græcos: qui dicunt, θερμῷ λούεσθαι, *calidâ lavari.* Vt Latinè intelligitur *aquâ*, sic Græcè ὕδατι, vel speciatim λουτρῷ, *lavacro.* Similéque, ψυχρὸν πίνειν, *frigidam bibere*: puta ὕδωρ, *aquam*, vel speciatim Græcis πόμα, *potionem.*

Ars, vel *scientia*, vel *facultas*, in *Grammatica, Rhetorica, Musica.* Nempe ut Græcis τέχνη, *ars*; δύναμις, *facultas*, vel simile. Puto quoque, idem habere locum in *fabrica*, & *Medicina.* Quod integrè fortassis extulit Plinius lib. XVIII, cap. VII: *Vnum laudibus ejus dicavit volumen Hippocrates, clarissimus medicinæ scientiæ.* Vt editum in veteri Parmensi †. Sed in aliis est *scientiâ.*

† an. 1476.

Arvum in *novale.* Maro Ecl. I:

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?

Possis & *rus* intelligere; quomodo Servius Ecl. I, *novalia* exponit *nova rura.* Item *sola*, vel singulo numero, *solum*: quod Columella expressit præfat. lib. VI, cap. I: *Cùm ille quàm maximè subacto & puro solo gaudeat; hic novali, graminosoque.* At idem Maro I Georg.

— *Tonsas cessare novales.*

Puta *terras.* Quod additur in glossis Cyrilli: Νέαιρες, *novalis, novalis terra.* Ac in Dig. lib. L. tit. XVI, leg. XXX legas: *Novalis est terra præscissa* †, *quæ anno cessavit.*

† *al.* præcisa, *vel* prosciſſa.

Avis in *volucris*, atque etiam *præpes*, & *ales.*

Bestia in *animans, quadrupes, fera.*

Bucula, in *Burra.* Festus: *Burrum dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum: unde rustici burram appellant buculam, quæ rostrum habet rufum. Pari modo rubens cibo ac potione ex prandio burrus appellatur.*

Canis,

Canis, in *Molossus*. Virg. Georg. III :

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum,
Pasce sero pingui.

Seneca in Hippolyto † : † act. I, sc. I.

Teneant acres lora Molossos.

Substantivum exprimitur à Marone in Culice :

Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis.

Caro, in *agnina, bubula, caprina, ferina, ovilla, suilla.* Virgil. I Æn.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.

Castra, in *stativa*. Nisi *loca* malis intelligere, ut in *hyberna*. De quo postea.

Cœlum, vel *tempus*, in *serenum*, & *nubilum*. Plinius lib. XI, cap. XXIV : *Aranei sereno non texunt, nubilo texunt.*

Corona, in *civica, laurea, muralis, obsidionalis*. Item in *serta*. Vti in *sertum, coronamentum*, quo post Catonem usus non uno loco Plinius.

Consilium, in *arcanum, secretum, propositum*.

Culmen, in *tectum*, cùm pro summo domus sumitur. Expressit Maro XI Æn. — *Tecta domorum Culmina convellunt.*

Culpa, in *noxia*. Nam *noxius* est adjectivũ; ut *noxius conjurationis*, apud Tac. V Annal. Nempe à *noxa*, quod à *nocendo*, ac *damnum* sive *nocumentum* signat.

Dentes, in *molares*, teste Prisc. in V.

Dies, in *natalis*. Ecl. III : — *Meus est natalis, Iola.*

Et similiter in *prima*, & *novissima*. Ovidio I Fast.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

Sic Græci, τῇ προλεράιᾳ *, τῇ ὑςεράιᾳ †, sive τῇ ὄπισθεν ‡ : quasi dicas, *priori*, & *posterâ*. * pridie. † postridie. ‡ Act. c. 21.

Dii, in *superi, inferi*. Item in *manes*, pro *mani*, id est, boni ; ut *porci sacres*, pro *sacri* *. A *manis*, remansit *immanis*, & ablativus *mane*. * Varro lib. I de R. R. cap. I. Plaut. Menach. act. 2. sc. 2, & Rud. act. 4, sc. 6.

Domus, in *regia*, & *basilica*.

Equus, in *ferus, cornipes, sonipes, quadrupes*. Vt *equulus*, in *burrichus* ; quod ex πυῤῥίχος, id est, *rufus*. Et fortasse *equulus*, vel *equus*, similiter intelligitur in *mannus*. Nam videtur naturâ adjectivum à νάνος, id est, *pumilus*, N in M converso.

Fabula, in *prætexta, togata, palliata*. Quomodo Ennius, Pacuvius, Attius, dicuntur docuisse prætextas : sed Afranius, & Titinnius, togatas ; puta *fabulas*.

Factum, exprimitur quidem isto Plauti Asinariâ act. II, sc. IV :

Non hercle te provideram, quæso, ne vitio vertas.
Ita iracundia obstitit oculis. MERC. *Non mirum factum est.*

At reticetur hoc Menæchmis Act. II, sc. III :

Animule mi, mihi mira videntur,
Hic te stare foris.

Exprimitur quoque Rudente Act. II, Sc. III:

— Pol haut miranda facta dicis,
Si deos decepit, & homines, lenonum more fecit.

Pro quo citra ἀλλοίωσιν hanc dicit Pseudolo act. IV, sc. VII:

Mihi quoque edepol jamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,
Symbolum qui hoc accepit. Mira sunt. Pseudolus est.

Febris, in *tertiana, quartana, quotidiana.* Vt Græcis τεταρταῖος, supple πυρετός. Suetonius in Iulio: *Quamquam morbo quartanæ aggravante.*

Festa, in *Agonalia, Saturnalia, Terminalia*, & similibus. Ac interdum & substantivum apponitur. Horat. Epod. od. II: *Vel agna festis cæsa Terminalibus.* Possis & *sacra* intelligere: ut postea dicam.

Finis, in *hactenus, quatenus.* Nam integrè sit, *hac fine tenus.*

Frater, in *germanus, patruelis, uterinus.*

Frumenta, in *sata*; uti *fruges*, in *satæ.*

Funera, in *justa, suprema, sollemnia.*

Funis, in *rudens*: quomodo dicitur, quia rudit ventorum procellis.

Homo, in *adolescens, amicus, familiaris, juvenis, liber, maritus, nuncius, rivalis, servus, socius, tabellarius.* Similiter *homines* supple in *ceteri, mortales, majores, minores, magnates, optimates, Germani, Britanni, Galli.* Sic, *Mortui non mordent.* Vt Græcis, νεκροὶ: puta ἄνθρωποι. *Homines* quoque, vel potiùs specialius quid (ut *domestici, amici, ministri*, vel simile) intelligitur illo Ciceronis ad Valerium lib. I, epist. ult. *Tanquam Vlysses cognosces tuorum neminem.* Et hoc Plinii ad Pompejum Celerem lib. I, epist. IV: *Hoc tamen differt, quod sollicitius, & intentius, tui me, quàm mei, recipiunt.*

Hora, in *quarta, prima, sexta.*

Horologium, in *solarium.*

Iaculis, in hoc Maronis IX Æn. *Missilibus certant.*

Iure, vel *judicio*, in *falso*, & *merito.*

Lapis, in *molaris*, teste Prisciano in quincto.

Liber, in *annalis*, & *diurnus.* Sic *annales*, puta *libri*: *pugillares*, supple *libelli.* Quod & intelligendum in *duplices, triplices, eborei.*

Ligones, cùm ajo, *duri bidentes.* Nisi *rastri* potiùs, de quo mox.

Lineas, cùm quis dicitur *ad incitas redactus*: ut Appulejus loquitur lib. III Met. Nam in ludo XII scruporum, redacti ad lineas ultimas, non poterant calculos amplius *ciere*, hoc est, movere: unde & calculi dicebantur *inciti*, quasi immobiles: teste Isidoro lib. XVIII, cap. LXVII. Lucilius sat. III, ac XV*, apud Noniũ †, pro eo dixit, *ad incita*: ubi *loca* intelligitur.

* al. 17.
† in Incitas.

Litera,

Litera, in *vocalis, consonans, semiconsonans, muta, liquida, duplex.*

Literas apud Plautum Mercatore † : *Hodie in ludum occœpi ire literarium : ternas jam scio.* Intelligit tres has literas, A, M, O : unde verbum *Amo* conflatur. Sed hic *literarum* vox cognoscitur ex eo, quod proximè de ludo literario antecessit. Est verò cùm *literarum* nomen pro *epistola* sumtum penitus reticetur. Vt ad Att. lib. xv, ep. xxii : *Acceperam autem satis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios à Lentuli triumpho datas. In his illud confirmas* &c. Et alibi : *Triduo abs te nullas acceperam.*

† act. 2, sc. 2.

Locus, in *æstiva, hiberna, rosaria, pomaria, supera, infera, secreta.* Sic, *de proximo : ab humili in summum.* Item in his, *primo, secundo, tertio, quarto, postremo.* Similéque, *in medio*, supple *loco.* Nisi *spatio* malis, de quo postea.

Manus, in *dextra, sinistra.* Vt Græcis, τῇ δεξιᾷ, τῇ ἀριστερᾷ, scilicet χειρί. Αντλεῖν ἀμφοτέραις * , puta χερσί † .

* haurire duabus. † manibus.

Mare, in *profundum, altum, tranquillum, cœrulum.* Vt i Æn.

--- Terris jactatus, & alto.

Æn. iv : *--- Torquent spumas, & cærula verrunt.* Sic cùm dicitur, *In tranquillo quemvis posse esse gubernatorem.* Vnde κατὰ μετάφορὰν Terent. Eun. Act. v, sc. ult. *Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo.* Vbi Donatus, *Bene in tranquillo, quia mari, & tempestatibus, amicæ mobilitas & instabilitas comparatur.*

Mensis, in *Ianuarius, Aprilis, September*, vel *Septembris*, & similibus. Vt *Kalendis Ianuarii.* Nam esse adjectivum, indicat, quòd dicimus quoque, *Kalendis Ianuariis.* Sic *Nonis Februariis, Idibus Martiis.*

Milites in *hastati, cetrati, sagittarii, triarii.*

Modo, in *perpetuo, certo, secreto*, & similibus. Itaque Plautus Mostell. act. iii, sc. 1, non solùm dicit, *Metuo, ne perpetuo perierim :* sed etiam, *Perii in perpetuum modum.* Par ratio in his, *ex composito, de compacto*, & similibus. Sic, *Qui fieri potest ?* Pro, *quo modo.* Nam *qui* est *quo* ; ut *quicum, cum quo.*

Morem, vel *animum*, in istoc Terentii Eunucho † :

‡ act. 5, sc. 8.

— Non cognosco vestrum tam superbum. ---

Et hoc Andr. * *--- Pol, Crito, antiquum obtines.*

* act. 4, sc. 5.

Quamquam & *ingenium* intelligere possis. Vt omnino apud Plautum opus Mostellariâ † :

† act. 3, sc. 2.

Antiquam hoc obtines tuum, tardus ut sies.

Nævis, in *Liburnica.* Item, *biremis, triremis.* Vt Græcè in τριήρης, puta ναῦς. Similis ratio in πεντηκόντορος, *quinquaginta habens remos*, φορτὶς, *oneraria*, & aliis.

Negotium, significatione, ut vocant, transcendentali, pro eo, quod Græcis χρῆμα, Latinis aliter *res* dicitur, crebrò admodum intelligitur in adjectivis neutris, quæ substantivè poni dicuntur. Eam rem video accuratè

satis expositam à Pascasio Grosippo in Mercurio bilingui. Quem, cùm nostra jam prælo excudi cœpta essent, invisum antea, sponte nobiscum communicavit, ut alibi † quoque diximus, præstantissimus & amicissimus David de-Willem, cujus consiliis bono publico utitur magnus Arausionensium princeps. Habes autem ejus vocis ἀλλοτρίων in illo Ovidii *:

† lib. 2 artis Grammaticæ cap. 3.
* lib. 4 de Ponto, el. 3.

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.

Τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα: puta, χρήματα. *Omnia hominum negotia.* Sic in hoc Terentii Adelph. Act. III, sc. IV: *Vtinam hoc sit modò defunctum.* Quo loco Donatus: *Hoc, id est, negotium, id est raptus virginis.* Sic illo Ciceronis, in IV contra Verrem: *Fecerunt, ut ego istum accusarem: à quo mea longissimè ratio, voluntasque abhorrebat.* Vbi ita Asconius annotavit: *A quo, ἀπὸ τίνος, à quo negotio; accusationis scilicet.* Nec soli sic Grammatici veteres supplent: sed ipsi etiam scriptores classici addunt sæpius. Vt Horatius lib. II, Sat. IV: — *Aliena negotia curo,*

Excussus propriis.

Quod ἀλλοτριῶς extulit Terentius Heautont. Act. I, sc. I:

Chreme, tantumne ab re tuâ est otii tibi,
Aliena ut cures, eáque nihil quæ ad te attinent?

Sic *lætari sævo, bono.* Vt Attius:

— Et te ut triplici lætarem bono.

At idem Horatius lib. III, od. XXIX:

Fortuna sævo læta negotio.

Sic Plautus Trinummo Act. IV, sc. II:

Viden egestas, quid negoti dat homini misero mali?

Pro quo usitatiùs diceretur, *quid mali det homini.* Ciceronis quoque est ad Att. lib. V, ep. XII: *Negotium magnum est navigare, atque id mense Quintili.* At omisso substantivo ait pro Plancio: *Decertare mihi ferro magnum fuit.* Et Tusc. Qu. lib. I: *Quos enumerare magnum est. ita sunt multi.* Pro quo & *magnum quid* legas: ut lib. II ad Att. *Magnum quid, & multæ cogitationis, atque otii.* Hæc eo quoque firmantur, quòd promiscuè sumi videmus, *rem*, & *negotium.* Vt *conficere rem*, & *negotium.* Priori modò loquitur Cicero oratione post reditum in Senatu: *Qui cùm suam rem non minùs strenuè, quàm postea publicam, confecisset.* Posteriori autem ad Att. lib. XVI, ep. XVII: *Vt totum hoc negotium, ita agas, ita tractes, ita conficias.* Sic dicimus, *Timeo, quid rei sit.* At Plautus Casinâ act. III, sc. V: *Timeo hoc negotium, quid est!* Idem Sticho act. V, sc. III:

Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho, & conservo Sagarino meo, cœna cocta ut esset.

At idem Ciistell. act. IV, sc. II:

Sed

Sed inter rem agendam istam heræ huic respondi, quod rogabat.

Etiam Plautus Bacch. act. IV, sc. IV :

Cum amicâ suâ uterque accubitum eatis. ita negotium est.

Item Milite act. II, sc. VI :

Transcurre curriculo ad nos. ita negotium est.

At Menæchmis ait act. V, sc. I :

I Decio, quære meum patrem, tecum simul
Vt veniat ad me : ita rem esse dicito.

Item Terentius Eun. act. I, sc. I :

— *Sed ita erat res : faciendum fuit.*

Denique Plauti est Truculento, sc. ult.

Fiat. ut rem gnatam video, hoc accipiendum est, quod datur.

Vbi *rem gnatam* dixit, pro *natam*. At Scipio Africanus *, apud Festum Pompejum † : *Vt negotium natum erat*. Atque his quidem,& similibus,compulsus, cultu Grosippo, sive veriùs Scoppio, existimo, sæpe in adjectivis neutro genere positis intelligi *negotium*, hoc est, χρῆμα, sive *rem*. Itaque huc etiam respici statuo in his ablativis, *tanto, quanto, aliquanto, hoc, eo, quo, multo, paullo, nimio*. Vt *multo doctior*,idem sit,ac *multo negotio doctior*. hoc est, multâ re, vel multis partibus doctior. Etiam,cùm poetæ ajunt,*dulce ridet, torvum videt :* integrè sit, *dulce negotium*, id est, dulcem rem,sive dulcem risum ridet. *Torvum negotium*, id est, torvam rem, torvam visionem videt. Scio,dici,nomen pro adverbio poni; *dulce*,pro *dulciter*; *torvum*,pro *torviter*. Et,si mentem loquentium spectes,rectè. Sed non aliunde,quàm eo,quod dixi, caussam videmus, ob quam nominis pro adverbio usus esse cœperit. Nec minùs *negotia* intelligo in illis, *Strata viarum,abdita rerum*,& similibus. Cui tamen duriùs videtur, in istis *negotia* intelligi, is sanè dicat Hellenismum esse, ac quasi Græcorum more respici χρῆμα, & χρήματα. Nam quin Græcis χρῆμα sit *res*,& in neutris adjectivis intelligi soleat,ambigit nemo.

* *Oratione eâ, quam scripsit, postquam ex Africa rediit.*
† *In* Quatenus.

Nomen, pro caussa, sæpe intelligitur. Vt Aululariâ Act. II, sc. II :

— *Eo me salutat blandius.*

Quod tantundem est, ac *eo nomine*. Quomodo Cicero ad Att. *Ego eo nomine sum Dyrrachii,ut quàm celerrimè,quid agas,audiam*. Et in Verrem lib. I, seu Prætura urbanâ : *Hoc uno nomine absolvi*. Idem Plautus Amphitryone act. III, sc. II : *Et id huc revorti, uti me purgarem tibi.*

Integrè sit, *Ob id nomen.*

Nummus intelligitur in *quinarius,denarius*. Varro lib. IV de L. L. *Denarius, quod denos æris valebat*. Item in *sestertius*, quia dicitur, quasi *semitertius*. Similéque, *donari centenis æris.*

Nux in *avellana, pinea, persica, castanea.*

* in Eun. act. 3, sc. 5. † Plaut. Mil. act. 4, sc. 6.

Oculis intellige in *Limis adspicere* : ut monitum Donato *. Ac quandoque † additur.

Officium, ut illo Terentii Andr. act. IV, sc. I :

Tuum est, siquid præter spem evenit, mihi ignoscere.

At integrè idem dixerat act. I, sc. I :

Nunc tuum est officium, has bene ut assimules nuptias.

Opera, in muliebre genere, cùm dico, *Eâdem feceris.*

Opus, ut in hoc Propertii lib. IV, eleg. XI :

Vincere cùm Vejos posse laboris erat.

Integrè Ovidius lib. II de Arte :

Casus inest illic, hic erit artis opus.

Quamquam & *negotium*, & *factum*, & similia, intelligere possis. At plurativus hujus vocis, qui est *opera*, intelligendus in istis, *Bucolica*, *Georgica*, *Rhetorica*, *Astrologica*, *Meteorologica*, & ejus monetæ aliis.

Oratio, supple in *prosa*, seu *prorsa*: quod valet *recta*; cui opponitur *versa*. Sic *prorsi limites*, de quo Festus. Et *prosa*, *pexa tunica*, πῆξον ἱμάτιον, ut est in glossis.

‡ ad famil. lib. 10, ep. 32.

Ordines, cùm dicitur, *in quatuordecim*. Asinius Pollio ad Ciceronem ‡ : *Herennium Gallum in quatuordecim sessum deduxit*. Sic legendum. Suetonius in Augusto cap. XL : *Cùm plerique equitum, attrito bellis civilibus patrimonio, spectare ludos è quatuordecim non auderent*. Citra hanc ἔλλειψιν Cicero Philippicâ II : *Illud tamen audaciæ tuæ, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cùm esset lege Roscià decoctoribus certus locus constitutus; quamvis quis fortunæ vitio, non suo, decoxisset*. Iuvenalis sat. XIV :

Ergo aliquid nostris de moribus, effice summam
Bis septem ordinibus, quam lex dignatur Othonis.

Ac similiter Plinius lib. XXXIII, cap. II, & Suetonius in Augusto cap. XIV. Possis & in XIV intelligere *gradus*, *sedes*, vel *subsellia* : juxta hoc Martialis lib. V, epigr. XXVIII : *Bis septena tibi non sunt subsellia tanti.* Epitome Livii lib. XCIX : *L. Roscius, Tribunus plebis, legem tulit, ut equitibus Romanis, in theatro quatuordecim gradus proximi assignarentur*. Ausonius in ludo Sapientum : *Interpretare tu, qui orchestræ proximus Gradibus propinquis in quatuordecim sedes*. Itáque Seneca expressit lib. III de Benef. cap. IX : *Beneficium vocas, dedisse potentis populi civitatem, in quatuordecim gradus deduxisse, & defendisse capitis reum*. Nisi, cum Opsopœo, delere malis vocem *gradus*. Vt hic ea vox, vel *subsellia*, vel potiùs *ordines*, intelligatur. Sed, ut puto, nihil coegit Senecam magis, quàm alios, ἐλλειπτικῶς loqui.

Ostium, intellige in *posticum*.

Oves, in *bidentes*, *fœtæ*. Ideo *bidens* muliebre. At virile idem, si jungatur cum *verre*. Pomponius apud Nonium : *Mars, tibi voveo factorum, si unquam redierit, Bidenti verre.*

Pars

Pars in *antica, postica*; *decima, quadragesima.* Ac similiter Græcis, ἐξ ἴσης, ἐξ ἡμισείας, puta μοίρας, vel μεσίδος, q. d. *ex æqua, ex semissi*, puta *parte.* Sed Latini pro eo potiùs, *ex æquo*, &, *ex semisse*, dicunt. Lucianus : Τὸ ἡμίτομόν σου, supple μέρος : *dimidia tui*, nempe *pars.* Sic, *Pro virili*, puta *parte. Primas, secundas, postremas ferre :* nempe *partes.* Terent. Adelph. act. v, sc. iv : *Non posteriores feram.* Quinctilianus lib. x, cap. i : *Quamvis ei secundas fere Grammaticorum consensus deferat.*

Pecuniæ, cum dicitur, *lex*, vel *crimina*, vel *pœnæ repetundarum* : item *insimulari*, vel *postulari*, vel, *reum agi repetundarum* : vel *de repetundis.* Nec rarò tamen substantivum adjungitur. Vt apud Ciceronem pro Cluentio : *Teneri lege pecuniarum repetundarum.* Et eâdem : *Rationem repetere de pecuniis repetundis.* Item Verr. vi : *Ferre legem de pecuniis repetundis.* Quod etiam est lib. ii de Offic. Ac similiter Calvus apud Quinctilianum * : *Non ergo magis pecuniarum repetundarum, quàm majestatis; neque majestatis magis, quàm Plautiæ legis.* * lib. 9, cap. 3.

Pellis, ut *leoninam*, vel *vulpinam, induere.* Sic Græcis, λεοντῆ, *leonina*; ἀλωπεκῆ, *vulpina*; ἀρκτῆ, *ursina*; νεβείς, *hinnulina*; ἀρνακὶς, *agnina* : puta δορὰ, *pellis.*

Porcus, in *majalis.* Est enim χοῖρος τομίας † : ut in Onomastico exponitur. † porcus exsectus.

Prædium, ut in *suburbanum*, *Tusculanum*, *Pompejanum*, & similibus. Plinius lib. i, epist. iv : *Quantum copiarum in Otriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo.*

Pretium, cùm dico, *magno emere* : vel, *non parvo stare.*

Puer, vel *puella*, in *infans*, à *parvulo*, & *exoletus*, h. e. qui *olescere* sive crescere desiit. Quamquam & altera est nominis ratio, de quâ alibi ‡. ‡ lib. 3 de Analogia, cap. 25.

Raster, vel *rastrus*, (ut antiqui pro *rastrum* dixere, unde plurale *rastri*, & *rastra*) intelligi videtur in *bidens, tridens, quatridens.* Glossæ Cyrilli : Δίκελλα, *raster, rastrum, videns.* Vbi *bidens* rescribendum esse, satis liquet.

Ratio, deest in *expensa, impensa, summa.*

Res, fortasse in hac formula *, *Satin salvæ ?* Integrè est in veteri proverbio, apud Festum : *Salva res est, dum saltat senex.* Nec semel apud Terentium †. Sed malim adverbio, *Satin salvè* : id est, *integrè* : idque ob Donati ‡ auctoritatem, & quia *salvè* * extra etiam hanc formulam legas. * Plaut. Trinum. sc. ult. Terent. Eun. act. 5, sc. 6. Liv. libr. 10, & 40, Sallust. apud Donat. in Ter. Eun. Auson. in Grat. Act. † Eun. act. 2. sc. 2. Adel. act. 4. sc. 5. ‡ in Eun. act. 5, sc. 6. * Plaut. Stich. act. 1, sc. 1. Appul. 1 Met.

Reliquiæ, intellige in *parietinæ.* Vt apud Ciceronem lib. xiii, ep. i, ad Memmium : *Vt nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concederes.* Nempe à *paries* est *parietinus*, ut ab *axis, axietinus*, apud Columellam, Plinium, Capellam, alios : ac oraculum Iovis Ammonis, quia is cum arietinis cornibus fingeretur, *arietinum* propterea dicitur.

Sacra in *Bacchanalia, Liberalia, Compitalia, Terminalia*, & similibus.

Securis, in *bipennis.* Ac interdum substantivum exprimitur. Varro Parmenone, apud Nonium : *Ferens ferream humero bipennem securem.* Pro quo similiter

similiter *ferrum bipenne* dixit Maro Æn. xi :

--- Ferro sonat alta bipenni

Fraxinus. ---

12 Æn.

Vbi sic Servius : *Ad epitheton transtulit nomen proprium. Nam bipennis per se plenum est, & securim significat. Vt* †, *--- Crebrisque bipennibus instant.* Sed hæc sententia eo refellitur, quòd *hic, & hæc bipennis*, & *hoc bipenne*, dicatur à binis pennis, hoc est, pinnis : nempe quia (ut Servius ipse ait in xi Æn.) *ex utrâque parte habeat aciem quasi duas pinnas, quas veteres dicebant pennas.* Vt & refert ii Æn. Ergo *securis bipennis*, ut ἀξίνη δίτομος, quæ uno verbo πέλεκυς, teste Hesychio, & veteri Homeri scholiaste. Priscianus in quincto geminam adfert caussam, cur *bipennis* sit femininum : unam, quia intelligatur *securis* : alteram, quia sit à *penna*. Sed posterior nullius est momenti : cùm à *penna* etiam *pennatus, penniger*, & similia, dicantur.

Sermo, vel *rumor*, in *nuncius*, cùm de re dicitur nunciatâ. At *homo*, cùm de persona nunciante.

Servus, in *ostiarius, vicarius, mediastinus, atriensis.*

Sinus, in *Puteolanus, Tarentinus.*

Sol, in *Oriens, Occidens.* Sic, *die crastini, die quincti, die perendini* ; de quibus Gellius lib. x, cap. xxv. Vbi integrè sit, *solis crastini, quincti* &c.

Solum, ut illo Suetonii in Tiberio : *Iudicesque, aut è plano, aut è quæstoris tribunali, admonebat. Plano*, puta *solo*. Nam *plani* nomine intelligenda soli planities, ubi populus staret. Sic, *De plano interloqui*, L. i. ff. De constitut. Princip. Et alibi sæpe apud vett. I. C.

Spatium, ut, *medio campi, diei*, & similibus. Sic, *in medio relinquere*, Cic. pro Cælio : *in medium proferre*, ii Verr. *de medio tollere*, pro Roscio Amer. Virgil. iii Georg.

In medio mihi Cæsar erit.

Stabulum intelligitur in *bubile, equile, suile.*

Stipendia, vel *æra*, cùm dico, *quadringenta annua.* Sic Iuvenalis sat. vi : *Sunt quæ tortoribus annua præstent.*

* 3 Georg. & 5 Æn. † 2 Æn.

Stridor in *sibilus.* Nam *sibilus* valet *sibilans* ; unde apud Maronem, *colla* *, &, *ora sibila* †.

Stuprum, vel *flagitium*, deest in *incestum.* Nam adjectivum hoc æquè est, ac *castus*, unde conflatur.

Tabellæ deest in *pugillares, duplices, triplices*, & similibus. At in neutro *pugillaria* dicit Catullus, subaudiendo *schedia*, vel simile.

Taberna subaudiendum in *textrina, tonstrina, sutrina, fabrica, medicina.* Plautus Amph. act. iv, sc. i : *In medicinis, in tonstrinis, apud omnes ædes sacras.* Varro lib. vii de l. l. *Taberna, ubi venit vinum, à vino vinaria, à creta, cretaria, ab unguento*

guento unguentaria dicitur : ἀναλογιῶς si essent vocabula ; ubi caro venit, carnaria; ubi pelles, pellaria ; ubi calcei, calcearia, dicerentur : non lanienа, pellesuina, sutrina. Charisius lib. I : *Pistrinum in neutro dicitur : sed Lucilius in* XVI, *feminino extulit: Media è pistrina : ad tabernam referens.* Sententia est, eo Lucilium *pistrina* dicere in feminino, quia respiciat *taberna*. Similiter Donatus in Adel. act. IV, sc. II : *Veteres absolutè dicebant pistrinam, ut sutrinam, & medicinam, ad tabernam referentes.* Ex his satis liquet, *sutrina, pistrina, textrina, medicina,* & similia, naturâ suâ esse adjectiva. Nec ἀναλογία repugnat. Nam ut ab *adulter, adulterinus*; à *Macer, Macarinus,* & per syncopen *Macrinus* : sic à *pistor, textor, sutor ; pistorinus, textorinus, sutorinus*; & per syncopen, *pistrinus, textrinus, sutrinus.* Item ut à *vicus, vicinus* ; à *libertus, libertinus* : sic à *medicus, medicinus.* Atque hæc etiam firmant, quod dicebam *, fortasse apud Plinium retinendum, *medicinam scientiam.* Nec impedit aliquid, quo minùs adjectivè capiamus apud Hyginum illud fab. CLXXIV : *Nequis servus artem medicinam disceret.* Etsi vulgo Appositionem statuant. * cap. 6.

Tubulæ in *Duodecim.* Cicero lib. II de Legg. *Discebamus pueri Duodecim.* Festus quoque : *Vagulatio in* L. XII *significat quæstio cum convicio.* Vbi in illâ etiam Scaligeri est, *in lege* XII *Tabb.* Sed *Tabularum* abest ab schedis MSSis Pomponii Læti. Nec dubium, quin è glossemate irrepserit.

Tempus deest in istis, *Ex quo, ex eo, ex illo.* Virgil. II Æn.

Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri.

Sic *tertio, quarto, septimo, consule. Extremo,* quod integrè, *extremo tempore,* Nepoti in Datame, & Eumene. *Optato advenis,* pro, *tempore optato.* Item, *brevi senties, sero sapiunt Phryges.* Etiam *mane,* pro *mane tempore.* Nam ablativus est ab inusitato *manis*, unde *immanis.* Vt similè sit illi Græcorum : ὀρθίας γιγνομένης, supple ὥρας. hoc est, *tempore matutino.* Atque in his intelligitur auferendi casus. At genitivus in isto †, --- *Non ignara futuri.* † Æn.

Accusativus in hoc Plauti Epidico ‡ : ‡ Act. 4. sc. 2.

— *Qui illam, ut primùm vidi, nunquam vidi postea.*

Ac Ciceronis ad Licinium lib. V, ep. VIII : *Vt primùm forum attigi.* Vbi quoque præpositio *ad* intelligitur, ut apud Græcos in talibus κατὰ. Eoque integrè sit, *Ad primum tempus.* Sic, *tertium consul. Postremum ad me venit.* Itidem in illis, *hoc noctis, id ætatis.* Sed exprimitur *ad* in *adhuc* : quod integrè sit, *ad hoc tempus.* Nam veteres *huc*, & *hoc*, dixere. Etiam in hoc III Georg. — *Hosti*

Ante exspectatum positis stat in agmine castris.

Pro, *ante tempus exspectatum.*

Itidem in plurali, *antehac, posthac. Hac* enim pro *hæc*, ut in *hactenus.* Etiam in *postea*, & *præterea*, vel *tempora*, vel *negotia*, possis intelligere.

Terra, vel *regio*, in *continens*. Quod integrè extulit Varro in primo de gente populi Romani: *In terra continenti*. Citat Charisius. Similiter in *patria*: ut Græcè εἰς πατρίδα *, εἰς πολεμίαν †, puta γῆν ‡.

* in patriam. † in hostilem. ‡ terram.

Toga, in *prætexta*: de toga, quæ purpurâ prætexeretur. Integrè Livius lib. XXXIV: *Libri nostri prætextis purpurâ togis utuntur*.

Tribu, in ablativis, quibus proprium nomen urbanæ, rusticæve tribus indicatur. Cicero lib. II contra Verrem: *C. Verrem Romiliâ*. Vbi sic Asconius: *C. Verrem nomen est proprium. Romiliâ nomen est tribus, ablativi casus, ut sit, ex Romilia*. Subjicit postea, sic alibi dicere Ciceronem: *L. Claudium Palatinâ*. Nempe citrà ellipsin fuerit, *Ex tribu Palatinâ*. Idem Cic. Philipp. IX: *Serv. Sulpicius Q. F. Lemoniâ Rufus*. Hoc est, *ex tribu Lemoniâ*. Pluscula ejusmodi jungit Cœlius ad Cicer. epist. VIII: *Pridie Kal. Oct. in æde Apollinis adfuerunt, L. Villius L. F. Pom. Annalis, C. Septimius T. F. Quirinâ, C. Luccejus C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atejus L. F. An. Capito, M. Oppius, M. F. Terentinâ*. Vbi videmus, nomen tribus nunc integrè exprimi; ut *Quirinâ*, *Terentinâ*: nunc prioribus solùm literis; ut *Pom.* pro *Pomptinâ*, *Pup.* pro *Pupiniâ*, *An.* pro *Annienſi*. Ac posterius in vett. lapp. prope perpetuum est: ubi legas, FAL. pro FALERINA, MÆC. pro MÆCIA, VOL. pro VOLTINIA, VET. pro VETVRIA: atque ita in tribubus aliis.

Tunica, in *Dalmatica*, quia tunica hæc à Dalmatis *. Similiter *chiridota* †, puta *tunica*, χειριδωτὸς χιτὼν, *tunica manuleata*, sive habens χειρίδας, id est, *manicas*. Contrarium *colobus* *, κολοβὸς, nempe *tunica*. Nam tunica erat sine manicis: ut Isidorus indicat lib. XIX Orig. cap. XXII.

* Isid. lib. 19, cap. 22. † Capitol. in Pertin. * l. 1, quemque habitu in urbe esse oportet, in Cod. Theod. nempe lib. 14, tit. 10.

Vada, in *brevia*, quæ Græcis similiter βραχέα, à βραχὺς, vel βράχια, à βράχος. Virgil. I Æn. — *Tres Eurus ab alto*
In brevia, & Syrtes, urget, (miserabile visu)
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.

Vbi Servius: *Brevia vadosa dicit, per quæ pedibus possumus vadere*. Sanè sunt *brevia vadosa*. Sed sic generale *loca* intelligas. At cum *vada* naturâ sit substantivum, *brevia* adjectivum: non *brevia* in *vadis*, sed *vada* in *brevibus*, animo rectiùs concipimus.

Vasa, supple in *fictilia*, *vitrea*, *crystallina*. Itidem in *atramentarium*, & *palmarium*, puta *vas*.

Ventus deest in *Favonius*, *Subsolanus*, *Africus*. Sic Græcis ἐτησίαι, q. d. *anniversarii*, puta ἄνεμοι, *venti*, *flatus*. Item περιπλοῖαι, q. d. reciproci flatus, è mari in terram revertentes.

Verba, in istis, *Paucis te volo*. *Quid opus est multis?* *Homeri illud*. Vt Græcis, ὀλιγοστὸν ἐπέεσσι, nempe, ἔπος, *verbum*.

Vestes,

Vestes, in *fericæ*, *Coæ*, *undulatæ*, *bombycinæ*, *burræ*. Vt in veteri epigrammate: *Nobilis horribili jungatur purpura burræ.*
Nam, ut eximius Salmasius ad Vopiscum optimè notavit, *burrus* nunc valet *rufus*, à πυρρὸς: nunc *hispidus*, à βερρὸς: unde *vestis burra*, quæ villosa, *hispidaque*, &, ut hîc dicitur, *horribilis*. Isidorus in Gloss. *Reburrus*, *hispidus*.

Vestimenta itidem in *galbana*, *pexa*, *rasa*, *scutulata*. Sic Matth. c. XI: Οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, *mollia gestantes*, nempe ἱμάτια, *vestimenta*, sive ἐνδύματα, *indumenta*. Ioann. c. XX: Ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους. *Angelos candidis amictos.*

Via, in his, *qua*, *hac*, *illac*, *istac*, *ea*, *recta*. Ter. Phorm. * *Postridie ad anum rectâ pergit.* Cicero ad Att. lib. VI, ep. VIII: *Rectâ venit ad me.* Similiter Græci, ut illo Synesii: Ὡς ὁ παρεχώρει ταύτῃ, ἑτέραν ἐτράπετο. *Vt hac non successit, ad aliam se convertit.* Ταύτῃ, puta ὁδῷ: & ἑτέραν, nempe ὁδόν. Latinè *hac via*, &, *aliam viam*. Interdum autem & integrè loquuntur scriptores. Cicero orat. I in Catilinam: *Si mihi inimico, ut prædicas, tuo conflare vis invidiam, rectâ viâ perge in exilium.* * act. 1, sc. 2.

Vinum supple in *mustum*, *merum*, *Falernum*, *Massicum* &c.

Vir, vel *uxor*, in *conjux*, *maritus*, *marita*. Vti *viri*, vel *feminæ*, cùm dico, *optimates*, *primates*, *magnates*. Sunt enim naturâ adjectiva. *Conjux*, ex *conjugis*, σύζυγος. Quemadmodum apertè hoc usus Solinus cap. XXX. Sic *optimas*, (si rectus ille invenitur) ex *optimatis*. Cyrilli Glossæ: Ἄριστοι, *optimates*.

Virga in *rudis*: ut, *rude donatus*, *rudem accipere*, vel *mereri*.

Viscera in *intestina*, & *interanea*. Nam etsi *viscerum* appellatio latiùs pateat: præcipuè tamen ea his tributa. Nisi *ilia* malis intelligere, quod proprium magis: quippe ex Græco εἰλεός.

Vrceus, in *aqualis*.

Vsuræ, in *centesimæ*, *besses*, *semisses*, sive *semissales*, *dextantes*, *quincunces*, & ita in aliis. Sic *tertiam centesimæ* ait Paullus L. XVII in fin. D. de usuris. Hoc est, *usuræ centesimæ*, ἐπὶ τριακοστὸν τόκου, ut dicitur Constantin. lib. III Epitom. Tit. VII.

CAPVT VII.

De ſubſtantivis genitivum regentibus. Quàm variè genitivus ſumatur. Res voluptatum, *aut* cibi ; *pro* voluptatibus , *ac* cibo. Abietis arbores. Parthorum equites, *pro* Parthis. Argenti crater, *aut* talentum. Vir opinionis, *aut* gloriæ. *Genitivi vel activè, vel paſſivè, vel utroque modo, accepti.* Vulnus Vlyſſis, *quod accepit, vel inflixit.* Dotis logi, *pro* dos logorum, *& alia, ubi nomen regens, & rectum, caſus ſuos commutant.* Ελλειψις *quinctuplex ſubſtantivi regentis genitivum.* Acuta belli , inania famæ , *ac , quæcunque ejus monetæ , κατ' ἔλλειψιν dici.* Sophia Septimiæ, *pluriaque; ubi* filia, *vel* uxor, *vel* ſervus, *aut ſimile, intelligitur.* Libertatis, *pro* libertatis cauſſâ, *& alia id genus.* Ad Apollinis, in Veneris, à Veſtæ, ex Apollodori, *& his affinia. Genitivi falsò creditι à nomine regi, cùm à nomine regantur, quod intelligitur.*

EX multis, quæ de Convenientia occurrebant, expoſuimus ea, in quibus etiam ab non indoctis hæreri ſolet. Ad Regimen caſuum nunc accedo. Ac primùm de Nomine videndum.

In hoc priùs conſiderabimus ſubſtantivum. Cujus regimen vel verum, vel apparens, ac falsò creditum. De vero, tum universè tractandum, tum particulatim de verbalibus.

In vero ſubſtantivorum regimine, ut generatim attenditur, princeps eſt canon de rectione genitivi. Eſtque hujuſcemodi. Omnis genitivus regitur à ſubſtantivo vel expreſſo, vel ſuppreſſo. Si exprimatur ſubſtantivum, conſtructio eſt analoga , ſive regularis. Si ſupprimatur, eſt anomala, ſive irregularis.

Genitivus, quem regi diximus, variè ſignificat. Interdum enim , quod eſt eſſentiale, notat : ut genus , aut ſpeciem ; materiam, aut formam ; totum materiale , vel partem. Interdum deſignat , quod non eſt de οὐσίᾳ † ; attamen eſſentiæ eſt conjunctum : ut ſi ſubjectum ſit, vel affectio inhærens, vel cauſſa efficiens, aut finalis. Interdum eſt res disjuncta , ut objectum , vel relatum , vel aliud ejuſmodi. Hæc exemplis illuſtrabimus. Ac primùm, quibus eſſentiale aliquid denotatur : ut inter alia ſunt ſpecies, materia, totum, ut vocant, quantitativum, & pars materialis.

† *eſſentia.*

Species ſignificatur iſto Plauti Amphitryone act. 11, ſc. 1 :

Satin parva res eſt voluptatum in vitâ ,
Atque in ætate agundâ ,
Præ quàm quod moleſtum eſt.

Sententia eſt, parum eſſe homini voluptatum, ſi cum moleſtiis conferas. *Res* igitur *voluptatum*, pro *ipſis voluptatibus.* Genitivus ſpeciem ſignat ; quia

res

res sub se voluptatem omnem comprehendit. Similiter Phædrus fab. LXV :

Hæc cùm tentaret, siquæ res esset cibi,
Limam momordit.

Hoc est, *siquis foret cibus.* Planéque hoc loquendi genus petitum à Græcis : apud quos Aristophanes similiter, principio Nubium, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν *, q. d. *res noctium*, pro ipsis noctibus, posuit. Ac pluribus id firmarem exemplis, nisi abunde ab aliis præstitum scirem.

Huc etiam refer, quæ alioqui per Appositionem eodem casu efferuntur. Vt apud Ciceronem, *oppidum Antiochiæ*, & *arbor fici*, pro, *oppidum Antiochia*, & *arbor ficus* : de quibus antè † dictum. Ac Livius similiter : *Lucus frequenti silvâ, & proceris abietis arboribus septus.* Pro, *abietibus arboribus* : sive, *arboribus, quæ abietes sunt.* Adduximus quoque antea † ex Propertio, *Medorum hostes*, pro, *hostibus Medis.* Cui geminum hoc ejusdem poetæ lib. II, el. X :

† Cap. 2.

† ibid.

Iam negat Euphrates equitem post terga tueri
Parthorum. Nam *eques* pro *equitibus*. *Equites* autem *Parthorum*, pro, *equitibus Parthis*, sive, equestri exercitu Parthico.

Materia significatur illo Plauti Pseudolo Act. I, sc. III :

Nimis miser sum ; nummum nusquam reperire argenti queo.

Ac Persius similiter, sat. II, *crateras argenti.* Imò & Maro V Æn.

—— Argenti, aurique talenta.

Simile etiam, *acervus lapidum.*

Totum integrale significat, cùm dicimus, *Cornua boum, jecur anseris, vertex montis, conclave ædium.* Etiam in affectionibus : ut hoc Publii Syri :

Pars beneficii est, quod petitur, si citò neges.

Pars exprimitur hoc pacto : *Vir magni nasi : herba exiguæ radicis.* Et hæc omnia essentiam respiciunt. De conjunctis videamus.

Subjectum notat genitivus in his, *Facundia Ulyssis : officium*, vel *munus, pastoris*, aut *regis.* Sic *felicitas rerum, benevolentia hominum, vulnus capitis, incommodum militis.* Cæsar lib. II de bello Civili : *Felicitas rerum gestarum exercitus benevolentiam imperatoribus, & res adversæ odia conciliant.* Ibidem : *At non uti corporis vulnera, ita exercitus incommoda sunt tegenda, ut spem adversariis augeamus.*

Adjunctum recipiens significatur in illis : *Puer optimæ indolis, boni ingenii, egregiæ formæ, eximiæ spei. Vir moris antiqui, excelsi animi, summæ prudentiæ, magnæ auctoritatis.* Item, *homo proceræ staturæ, magnæ audaciæ, nullius fidei.* Cicero lib. IX, epist. ult. *Non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Hoc est, facetum magis, quàm voracem. Sine adjectivo rariùs reperias. Oratione tamen declamatoris antiqui, Ciceronis nomine in Sallustium editâ, legas : *Velim mihi respondeat, numquid ii, quos protulit, antè fuerint, aut opinionis, aut*

gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & vita innocentissimè acta commendavit.

Causſam *efficientem* explicant, *Ilias Homeri*, *oratio Demosthenis*, *Venus Praxitelis*, *opus virginis*, *vel artis*.

Causſæ *finalis* est, *apparatus triumphi*; quia triumphi gratiâ fit apparatus. *Potio soporis*, quia præbetur, ut quis soporetur. Vbi etiam notatur effectum. Nam sopor finis est, quatenus animo proponitur: effectus, ubi consecuti sumus, quod nobis proposuimus.

Hæc de conjunctis. Sequuntur disjuncta, sive externa: ut sunt objectum, correlatum, possessor, circumstantia loci, & temporis, quodve in tempore est, aut loco.

Objecti genitivus est, *deliberatio studiorum*, quæ de studiis suscipitur: *cogitatio belli*, quæ circa bellum versatur.

Correlati, ut *mater Socratis*, *pupillus Periclis*, *auditor Aristotelis*, *inimicus Clodii*, *servus Pompeji*. Hujus etiam loci sunt, *canticum canticorum*, *rex regum*, *ars artium*. Nam excellentiam significant, ac quasi principatum: quæ sunt ἐκ τοῦ πρός τι.

Possessorem indicant, *pecus Admeti*, *domus Crassi*, *horti Sallustii*, *codex fratris*.

Tempus verò, *spatium horæ*, *iter bidui*.

Quod *in tempore* est, *tempus belli*, vel *induciarum*. *Hora cœnæ*, vel *somni*.

Locum, sive continens, *incolæ hujus urbis*, *vinum majoris cadi*.

Locatum, seu contentum, *cadus* vel *amphora vini*, *sinum lactis*, *aulæ*, sive *ollæ auri*.

In hujusmodi structurâ, quando actio vel passio significatur, gignendi casus nunc activè solùm accipitur, nunc solùm passivè, nunc utroque modo. Activè solùm, ut *Providentia Dei*, hoc est, qua providet rebus omnibus; *regnum Dei*, hoc est, quo ipse nos verbo & spiritu regit. Passivè solùm, ut *timor Dei*; hoc est, quo timetur; *cultus Dei*, hoc est, quo colitur. Nec enim natura Dei sinit, ut aliter illa sumantur. Vtroque autem modo accipi possunt, *amor*, vel *odium Dei*; hoc est, quo amat suos, odit improbos; vel quo pii amant Deum, impii eundem odio prosequuntur. Sic, *metus Pompeji*, quo metuit, vel quo metuitur; quomodo Sallustio *metus Punicus*, (pro quo *Pœnorum* quoque dici potuit) is vocatur, quo Pœni metuunt, vel metuuntur. Ac ne putemus, id solùm habere locum in affectibus: similiter vocatur *vulnus alicujus*, quod ipse dedit, vel quod accepit: ut apud Maronem Æn. II: — *Pelias & vulnere tardus Vlyssi.*

Hoc est, quod Vlysses Peliæ inflixerat. Vide Gellium lib. IX, cap. XII.

Scitè autem scriptores classici nomen regens casu recti, & rectum regentis casu efferunt. Plautus Pers. Act. III, Sc. I:

Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi.

Logi

Logi dotis, pro, *Dos logorum*. Quod imitatus Appulejus in Apologia ait: *Trecentis millibus dotis fuit contenta*. Pro, *dote trecentorum millium nummorum*. Idem Plautus Pœnulo: *Trecentos nummos præsidii*, pro *præsidium trecentorum nummorum*. Nec refugit Cæsar lib. 1 de bello Gall. *Sex dies ad eam rem conficiendam spatii postulant*. Pro, *spatium sex dierum*. Aliáque hujusmodi.

Abunde de iis vidimus, ubi substantivum regens exprimitur. Venio ad ea, ubi reticetur. Quod quinque imprimis modis fit. Primùm cùm adjectivum poni dicitur substantivè. Vbi substantivum, *negotium*, χρῆμα, vel aliud specialius, intelligi, satis antea ostendimus. Fit hoc numero vel singulo, vel plurativo. Singulo, ut apud Livium, *ultimum dimicationis*, *ultimum seditionis*. Vbi genitivus regitur à substantivo *tempus*, quod supprimitur. Plurativo, ut apud Maronem *, *telluris operta*; apud Horatium †, *amara curarum*; item ‡, *acuta belli*, pro strategematis. Quæ quomodo supplenda sint, nihil attinet repetere. Hoc loquendi genus mirè amant Lucretius, Tacitus, Appulejus. Singulorum unum apponam locum. Lucretius lib. 1:

* 6 Æn.
† lib. 4, od. 12.
‡ lib. 4, od. 4.

Nubibus ut tenebras faciat, cælique serena
Concutiat sonitu.

Tacitus lib. 11 Annal. *Neque suspiciones imbecilles, aut inania famæ pertimescenda*. Appul. lib. 1 Met. *Postquam ardua montium, & lubrica vallium, & roscida cespitum, & gleboſa camporum emensi*.

Alter modus est, cùm reticetur nomen relativum: ut *filius, uxor, pellex*. Cicero lib. 1x, epist. x: *Cum Sophia Septimiæ*. puta *filia*. Ac similiter Maro vi Æn. *Deiphobe Glauci*. At idem iii Æn. *Hectoris Andromache*. puta, quondam uxor. Item Tacitus in iv Annal. *Per Apicatam Seiani proditus*. Nempe *uxorem*. Quomodo & Plinius lib. xxviii, cap. xii: *Poppæa hoc Neronis principis instituit*. Pro quo integrè lib. xxxiii, cap. xi: *Poppæa conjux Neronis principis*. Quod autem Servius ait, hoc loquendi genus tantummodo obtinere in parentibus & maritis, id perpetuum non est. Nam Plauti est Curcul. Act. ii, sc. i: *Estne hic Palinurus Phædromi?* Nimirum, *servus*. Ac similiter Terent. Act. ii, sc. ii: *Fortè hujus* (Charini) *video Byrrhiam*.

Tertius modus est, cùm reticetur ablativus, *caussâ*, vel *ratione*: ut Græcis ἕνεκα, vel χάριν. Plautus Rudente Act. v, sc. iii:

Iusjurandum rei servandæ, non perdendæ, conditum est.

Cicero lib. ii de Oratore: *Cum ille se custodiæ diceret in castris remansisse*. Apertiusque non uno loco Sallustius. Sic enim is loqui amat. Vt in Catilin. *Post ubi regium imperium, quod initio conservandæ libertatis, atque augendæ Reip. fuerat*. Idem in Iugurth. *Quæ postea gloriosa modò, nec belli patrandi, cognovit*. Scio, *copiam* in vulgatis apponi. Sed non agnovit Priscianus, ut liquet ex xix. Idem Sall. lib. 1 Histor. tum orat. L. Philippi, tum illâ M. Æmilii: *Omnia retinendæ dominationis honesta æstimat*. Livii quoque est:

Ea pro-

Ea prodendi imperii Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse. Item Taciti lib. IV Annal. *Magis usurpandi juris, quam quia unius culpa foret.* Vbi falsi, qui *caussa* inferciunt. Rectè etiam in Pandectis Florentinis sic Vlpiani verba leguntur: *Siquis evitandi criminis id egit, ut Reip. caussa abesset.* Sed plurimis scriptorum locis *caussa*, aut simile, inculcarunt nobis librarii. Quod Andreas Scottus † etiam factum arbitratur istoc Sallustii Iugurth. *Præterea iere sagitarii, & cohors reliqua cum velitaribus armis, itineris properandi caussâ.*

† Observationum Humanarum lib. 3, cap. 13.

Quartus modus est, quando genitivus additur præpositioni locali. Vt cum AD jungitur genitivo, intellecto accusativo *ædem*. Hujusmodi sunt, *ad Iovis, Apollinis, Opis, Vestæ, Dianæ*, &c. Cicero ad Att. lib. VI, ep. II: *Eâ statuâ, quæ ad Opis apertè posita in excelso est.* Pro Cluentio: *Sicut in statuis inauratis, quas ad Iuturnæ posuit.* Itidem pro Mil. *Ad Castoris.* Philipp. II: *Ad Opis.* Cælius ad Cic.* *Ad Apollinis.* Livius lib. I, *Ad Murciæ*: item, *Ad Iovis Statoris.* Et trecenta id genus. Similiter, cum præpositione IN, Plautus Pœn. act. I, sc. II, *in Veneris* dixit. Vbi *ædem* addidere: sed contra vett. libb. fidem. Idem fit, cùm genitivus jungitur præpositioni A, intellecto *æde*. Cicero lib. XIV, ep. II: *Ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, quemadmodum à Vestæ ad tabulam Valeriam ductus esses.* Nec putandum, solùm id fieri intelligendo *ædem*, vel *æde*. Nam similia, *per Varronis*, puta *fundum. Ex vicini*, nempe agro. Imò & Tullii est, *Ex Apollodori* puta *Chronicis.* Vlpiani autem, *Ex feminini sexus descendentes.* Videlicet *stirpe.*

* lib. 8, ep. 4.

Quinctus modus est, cùm genitivus additur verbo, qui non à verbo regatur, sed nomine substantivo. Vt, *est regis*, vel *pastoris.* Nempe *munus, officium, opus, negotium. Æstimare litis*, scilicet *caussâ*, apud Cælium ad Cic. ep. VIII. Etsi Manutius antiquè *litis*, pro *liteis*, scribi putet. *Abesse bidui*, puta *itinere*, apud Cic. ad Att. & Cæs. lib. VI de bello Gall. *Accusare furti*; scilicet crimine. *Est Romæ*; pro, *in oppido Romæ.* Aliaq; id genus, ut in Verbo dicetur.

CAPVT VIII.

Verbalia regunt casum verbi sui. Domuitio, *vel* domum itio. *Supina non esse verba, sed nomina quartæ declinationis: eoque aliorum instar verbalium regere casum verbi sui. At, præter verbalia, nullum substantivum regere alium casum, quàm genitivum. Eoque ablativum caussæ, instrumenti, & modi, propriè non regi à nomine; sed præpositione per ellipsin præteritâ. Eam præpositionem quandoque exprimi.* Fas, & nefas, *naturâ suâ videri adjectiva. Vnde ea dicantur: item* res *unde veniat. Ab Alvaro recessum.* Opus *nec adjectivum est, nec* necesse *notat.* Opus impensæ, opus lectionis. *De Fabii loco quæsitum.* Opus, & necesse, *ut differant.* Hæc res est opus: *sed*, hanc rem esse opus. *Prioris*

simile,

simile, Opus est loqui: *posterioris*, Opus esse loqui. *Ab nomine* usus, *hoc est* usio, *dici*, Vsus est vires, & viribus.

VIdimus, quibus modis substantivum unum alteri jungatur in casu patrio. Sunt verò substantiva quædam, quæ diversam sequantur structuram. Vt verbalia, quæ interdum adsciscunt casum verbi sui. Cicero in Topicis: *Abalienatio est ejus rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio.* Vt, *tradere alteri* dicimus: ita hic vides, *traditio alteri.* Idem lib. 1 de Divinat. *Rhodiorum classi propinquum reditum ac domum itionem dari.* Nisi *domuitionem* placet; quo Nonius usum docet Pacuvium, ac Lucilium. Imò apud Cornificium quoque in IV ad Herenn. versus ille adducitur:

Iam domuitionem reges Atridæ parant.

Et apud Appulejum id vocis habes Met. lib. III, IV, X. Sed utcunque id est, *domuitio* saltem priùs fuerit *domum itio.* Similiter Asconius Pedianus in II contra Verrem: *Duæ res consequebantur damnationem: altera redditio iis, ad quos pertinebat (in quo vel simpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur) altera exilii.* Vt *reddo ei*, sic *redditio ei.* Nec Cæsar hoc loquendi genus ignorat. Imprimis autem Plauto in deliciis est: cujus sunt, *hanc aditio, & notio, ac tactio nos*, & similia. Vide, quæ ex eo, & aliis, adduximus lib. III de Analogia cap. IX. Ac fortasse etiam hujus erit loci illud Mil. Glor. Act. II, sc. II:

Curre in obsidium perduelleis, nostris præsidium para.

Nam *perduellium* dicendum erat. Sed videtur *perduelles* posuisse, quia dicimus, *obsidere perduelles.* Aut assentiendum Camerario, qui pro *curre* legit *coge*; idque assentiente Lambino; sed dissentientibus Lipsio, & Douzâ, qui *curre* approbant. Vel, quo nihil puto simplicius, *perduellis* singulo numero posuerit, pro *perduellium.* Quasi dixisset, *in obsidium hostis*, sive *populi hostilis.*

Ad verbalia substantiva etiam pertinent supina. Sunt enim nomina quartæ declinationis: quorum alia omnes, vel penè omnes casus habent; alia solum accusativum, & ablativum, vel præterea etiam nominativum. *Supina* autem à Grammaticis tum dicuntur, cùm in accusativo junguntur verbis motum ad locum, vel apertè, vel occultiùs, significantibus: vel cùm in ablativo adduntur nominibus adjectivis, aut verbis. Itaque, etsi naturâ suâ alios etiam casus habent: tamen vulgò iis casibus non habentur pro supinis. Ita supinum iis non est Taciti hoc in III Annal. *Non sine irrisu audientium.* Multóque minùs Plinii * illud, *Irrisui esse.* At supina iis censentur, *venit irrisum*; &, *dignum irrisu.* Totâ autem hac de re sententiam nostram exposuimus lib. III de Analogia cap. XI. Vbi illud quoque monebamus, supina in V M verbis jungi ἀλεατίλικῶς. Sic *venit irrisum*, valet, *ob*, vel, *propter irrisum*, sive *irrisionem.* Et Plautinum hoc †, *Conductus coctum*: sc. 3.

* lib. 22, cap. 5

† Aulul. act. 3.

‡ lib. 29, cap. 9. *coctum* : idem notat ac si dicas, *ad coctum*, sive, ut Plinius ‡ loquitur, ad *coctionem faciendam*. Et quid aliud, *Grex it pastum*, quàm *ad pastum* ? Quomodo Varro in III de R. R. cap. XVI ait : *Non omnis tempestas apes ad pastum prodire longius patitur.*

Nihil igitur mirum, si, ut verbalia in *io*, aliáque nonnulla : sic etiam supina in VM, casum regant verbi sui. Vt cum dicitur, *spectatum ludos*. Nam similiter Plautus diceret, *Quid tibi ludos spectatio est* ? Nempe ut in * act. 1, sc. 3. Amphitryone * ait : *Quid tibi hanc curatio est rem* ? Cui simile fuerit, si in supino dicas : *Quid venisti curatum hanc rem* ?

Hæc de vero regimine substantivi. Nunc expendamus, quid statuere conveniat de eo, quod tradunt, substantiva regere ablativum, qui partem † Heaut. act. 5, sc. ult. significet. Vt cum Terentius † ait : *Virginem sparso ore, adunco naso.* Aut ‡ 1 Æn. Virgilius ‡ : *Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ.*

* 5 Æn. Item *, *Victorem Buten immani corpore.*

Et Plinius lib. VII, cap. II, de Choromandis : *Gentem hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis.*

Adhæc si signetur caussa, modus, adjunctum, vel circumstantia. Terent. † Act. 1, sc. 1. Andriâ † : *Mulier egregiâ formâ, atque ætate integrâ.* Item Adelph. ‡ — *Homo* ‡ Act. 3, sc. 3. *antiquâ virtute, ac fide.* Livius lib. XXXVI : *Mulier magno natu.* Quod ipsum etiam fit sine adjectivo. Terent. Adelphis Act. I, sc. II :

Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.

Cæsar lib. III de bello Civili : *Ibi casu rex erat Ptolomæus, puer ætate.* Hirtius de bello Alex. *Eunuchus, nomine Photinus.*

Sed, extra verbalia, nullum substantivum regit alium casum, quàm genitivum. In iis verò omnibus, ubi ablativus apponitur, κατ' ἔλλειψιν præpositio desideratur. *Virgo adunco naso*, integrè fuisset, *cum adunco naso. Gens dentibus caninis*, pro, *cum dentibus. Mulier ætate integrâ*, pro, *in ætate integrâ. Eunuchus, nomine Photinus*, pro, *ex nomine.* Hæc ita esse, partim eo evincitur, quod in idiotismo Belgicæ linguæ, & aliarum, hæ præpositiones addantur : partim quòd Latini ipsi quandoque præverbium exprimant. Sanè Terentii esse dicebamus, *homo antiquâ virtute ac fide.* At Plautus ait Trinummo Act. IV, sc. IV :

Qualine amico meo commendavi bona ?
CAL. *Probo, & fideli, & fido, & cum magnâ fide.*

Sic Cicero lib. I ad Att. ep. X : *Consul ipse parvo animo, & pravo, facie magis, quàm facetiis, ridiculus.* Cui contrarium, *vir pulcro magnoque animo.* At Ennii est : *Optima cum pulcris animis Romana juventus.*

Ac Terentii quoque Phorm. Act. III, sc. I :

Enimvero, Antipho, multis locis cum istoc animo es vituperandus.

Vbi

Vbi Donatus, *Cum istoc animo, pro hujus animi.* Quod idem ac, *hoc animo.* Nam dicitur, *vir hujus animi*, & , *hoc animo:* pro quo Terentius citra ellipsin, *cum hoc animo.* Subjungit deinde Donatus Ennii locum, quem antea adduximus. Itidem pro illo, *Nomine Miccotrogus,* integrè, *ex nomine,* habes apud Plautum Sticho, act. II, sc. I:

Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.

Atque hæc planiora erunt ex iis, quæ in Verbo de ablativis causſæ, vel modi, dicemus.

Quatuor præterea substantiva regere ajunt ablativum; *fas, nefas, opus, usus.* Vt apud Ciceronem lib. V Tuscul. Qu. *Sed hoc fas est dictu.* Et Ovidio III Fast. *Ecce nefas visu.* Item Terent. Andr. Act. I, sc. I:

Nihil istac opus est arte.

Et ejusmodi pervulgata. De voce *usus* arguere ajunt Plautum Asin. act. I, sc. I: *Viginti jam usu'st filio argenti minis.*

Et Persâ Act. II, sc. Paratum jam:

Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi.

Ac ne solos ita Comicos locutos putemus, etiam Maronis est in VIII:

Arma acri facienda viro; nunc viribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistrâ.

Sed nihil hæc, similiáque, vulgarem sententiam juvant. Nam ut priùs de *fas,* & *nefas,* dicam, ea origine suâ sunt adjectiva. Vti enim dixere *singularis,* & *singularius*; ita, ut censeo, à *fari* fuit *faris,* & *farius.* Ex *faris* contractum *fas*; ex *nefaris, nefas.* A *farius* autem est *nefarius. Fas* igitur idem ac *fandum,* vel *fari dignum. Nefas, nefarium, nefandum,* indignum fari, sive dici, magisque indignum fieri. Nam dici, & fieri, quodammodo sunt ἀντιστρόφως * : unde & *res* ex *resis,* ῥῆσις, ab ῥέω, id est, *dico.* Et Hebræis דָּבָר, *dabar,* & *verbum,* & *rem,* notat. *Fas* igitur, quod dicere, vel facere liceat. Nempe ὅσιον & δίκαιον: sive, ut in vett. glossis exponitur, θεμιτὸν: *nefas,* ἀθέμιτον. Vnde & Servius in I Georg. ea interpretatur *licitum,* & *illicitum.* Quare *fas,* & *nefas dictu,* similia sunt, ac *licitum,* aut *illicitum*; *honestum,* aut *turpe dictu.* Vt ea ad substantivorum structuram minimè pertineant. Accedit, quòd non est sermo is proprius ac naturalis. Dicuntur enim hæc ἐλλειπτικῶς: quia intelligitur præpositio IN: ut planiùs fiet ex iis, quæ postea trademus de ablativis sociatis nomini adjectivo.

Accedo ad *opus:* quod, quando adjectivum est, ablativum regere, etiam à doctissimo Alvaro traditum est. Atqui *opus* non magis est adjectivum, quàm *usus* quartæ declinationis; quod non minùs ablativo jungitur. Verùm, inquiunt, *opus* valet *necesse,* sive *necessum,* quæ adjectiva sunt. Veteres

* reciproca.

enim dixere, hic & hæc *neceſſis*; unde neutrum, hoc *neceſſe*: item, hic, & hoc *neceſſius*; unde hoc *neceſſium*; quod idem ac *neceſſarium*. Equidem fatemur, *neceſſe*, & *neceſſum*, eſſe adjectiva. Sed etſi *opus* μετωνυμικῶς poſſis exponere *neceſſe*: ſi tamen vocis naturam ſpectemus; non *neceſſe*, verùm *operam*, vel *negotium*, notat. Vnde & adjectivo jungitur. Vt apud Horat. lib. 1, od. VII:

Sunt quibus unum opus eſt, intactæ Palladis arcem
Carmine perpetuo celebrare.

Item, aliorum more ſubſtantivorum, genitivum regit. Quod etſi veriſſimum, malè tamen aliqui firmatum eunt illo Ciceronis lib. 11 de Divinat. *Si mures corroſerint aliquid, quorum eſt opus.* Vbi integrè locus habet, *quorum eſt opus hoc unum, monſtrum putemus.* Atque hic itidem adjectivum videmus addi. Magis firmum validumque hoc Cn. Plancii ad Coſs. Prætor. &c. lib. X, epiſt. VIII: *Sed aliquantum nobis temporis, & magni laboris, & multæ impenſæ opus fuit; ut, quæ Reip. boniſque omnibus polliceremur, exitu præſtaremus.* Nam *temporis* quidem ab *aliquantum* pendet: verùm *laboris*, & *impenſæ*, aliunde reguntur; cum Latinè non dicatur, *aliquantum magni laboris*, aut *aliquantum magnæ impenſæ*. Ac fortaſſe etiam ſimiliter Quinctilianus lib. XII, cap. III: *Sed etiam ſi nôſſe, quid quiſque ſenſerit, volet, lectionis opus eſt.* Scio, *lectione* maluiſſe Vallam, & Aſcenſium: atque ita editum non ab Aſcenſio modò, ſed etiam Rob. Stephano. Verùm credibilius eſt, ſciolum aliquem ex *lectionis* feciſſe *lectione*, quàm ut pervulgatum ſermonis genus in inſolens mutârit. Sanè *lectionis* editum ab Aldo, Vaſcoſano, Gryphio: & ſimiliter MSus noſter membranaceus, bonæ notæ: qui olim fuit magni illius, Ioachimi Camerarii, Germaniæ ſuæ Phœnicis; nobiſque ex avitâ paternâque ſuâ bibliothecâ donatus ab nobiliſſimo, & doctrinâ pariter ac prudentiâ ſummo viro, Ludovico Camerario, Lud. F. Ioach. N. Sereniſſimi Suecorum regis apud fœderatos Belgicæ Ordines legato. Porrò *lectionis opus* dixerit Fabius, ut Plancus, *Opus multæ impenſæ*. Et ſanè, ſi non anticipatâ opinione, verùm proprietate vocis, rem æſtimemus: ſimile fuerit, ac Maronis illud in VI, *Hoc virtutis opus:* vel illud Naſonis in II de Arte: *Hic erit artis opus.* Græcis ea ſint, ἔργον πολλῆς δαπάνης, ἀρετῆς, τέχνης. Atque ex his cauſſam videre licuit, cur *opus* genitivum regat.

Ab eâdem cauſſâ eſt, quòd crebrò fungatur munere nominativi conſequentis, ſive, ut vulgò ineptè dicunt, à tergo recti. Ita Plautus Aulul. Sc. Præſagibat: *Siquid opus eſt, impera.* Idem Curcul. Act. II, Sc. II:

Palinure, quid ſtas? quin depromuntur mihi,
Quæ opus ſunt? Terent. Heaut. Act. IV, Sc. VII:
Et illum ajunt velle uxorem, ut, cùm deſponderim,
Des, qui aurum ac veſtem, atque alia, quæ opus ſient, comparet.

Et

Et Phorm. Act. III, Sc. III:

Quantum est tibi opus argenti? eloquere. —

Cicero lib. II, epist. VI ad Famil. *Dux nobis, & auctor opus est, & eorum ventorum, quos proposui, moderator quidam, & quasi gubernator.* Idem Act. I in Verrem: *Quis, dum hic, quæ opus essent, compararent, caussam interea ante eum diceret?* Seneca epist. XCV, citat illa Catonis: *Emas, non quod opus est, sed quod necesse est.* Item: *Quod non opus est, asse carum est.* Vbi *necesse* dicitur, quo carere non possis: *opus* autem, quod usui quidem, sed tamen necessarium non est. Quomodo & distinxit Cicero in extremo longæ illius epistolæ ad Lentulum libro I: *Legem curiatam consuli ferri opus esse; necesse non esse.* Porrò ex his apparet, rectè dici, *Hæc res mihi opus est*: hoc est, res hæc opera mea est, sive, hâc in re operam pono.

Nec tantùm in casu nominativo convenit cum nominativo antecedente; sed etiam est casus accusativi præcedente accusativo: quasi dicam, *hanc rem esse operam*, hoc est, in hâc re operam poni. Nam quia rectè dicitur, *nummi sunt mihi opus*; ideo nec Cicero dubitavit dicere lib. VI ad Att. epist. ult. *Dices, nummos mihi opus esse ad apparatum triumphi.* Et lib. XV, epist. XX: *Equidem video, mihi quoque opus esse viatico.* Et ad famil. lib. VII, epist. XXXII: *Sulpicii tibi operam intelligo ex tuis literis multum opus fuisse.* Item in melioribus codd. legitur apud Iustinum lib. XI, quo loco nodi Gordii fabulam exponit: *Oracula responderunt, regem discordiis opus esse.* Pro, rege in istis discordiis esse opus. Dixerint aliqui, his in locis accusativum regi ab *opus*: ac similiter Plautum dicere Truculento *: *Puero opus est cibum.* Sed Lambinus hic *cibus* malebat. Mihi, propter MSSorum, & editorum auctoritatem, *cibum* placet retinere. Sed suspicor, *cibum* esse nominativum antiquum pro *cibus*. Quomodo dixere, *baculus, baculum; barbitus, barbitum; fimus, fimum*; aliaque id genus, adducta nobis lib. I de Analogia cap. XXXVI. Atque, ut ἀρχαικῶς † regeret accusativum; nunquam tamen sic locuti essent Cicero, vel Iustinus. Quod verò in allatis eorum locis accusativum videmus; id non fit, quoniam eum casum regat: imò neque propterea, quòd adjectiva cum substantivis debeant consentire (quam Alvares rationem adfert) sed quia verbum substantivum aut utrimque nominativum habet, aut utrimque accusativum: quomodo dicimus, *ira furor est*; & in accusativo, *iram esse furorem.*

* act. 5, sc. ult.

† antiquorum more.

Pro nominativo hujusmodi, vel etiam accusativo, interdum est infinitivus. Vt cùm Cicero ait lib. VII ad Att. ep. VIII: *Quid opus est de Dionysio tam valde affirmare?* Et in hoc Terentii And. †

† act. 1, sc. 5.

Sed nunc per opus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa, advorsum hunc loqui.

Vbi infinitivus nominativi loco est. Accusativi verò vicem supplebit, si dixeris: *Negat fuisse opus affirmare.* Item, *Puto, peropus esse loqui.*

Ex hisce omnibus colligimus, *opus* planè esse substantivum; nec quicquam compellere, ut pro *necesse* unquam poni dicamus. Ac tum quoque, cùm ablativo jungi videtur; exponi posse per *opera*, vel *labor*. Exempli caussâ, *Opus est arte*, vel *libris*; valet, *opera*, sive *labor*, aut *negotium est arte*, vel *libris*. Quod ἰλλειπτικὸν est, pro, *in arte, in libris*. Quasi dicas, *opera, & occupatio omnis est in arte, in libris.*

Quodque de *opus* diximus, idem fortasse in *Vsus* locum habet. Nam quid impedit, quo minus Plautinum istud, *Vsus filio* xx *minis argenti*; exponas, Labor & opera requiritur, ut acquirantur xx minæ argenti. Sic Maronis illud, *Viribus usus*; valet, Nunc labor & opera omnis in viribus comparandis.

Sed de voce *usus* nolo pertendere. Nec mihi obstiterit, quòd antea negabam, extra verbalia ullum à substantivo casum regi, præterquam genitivum. Nam & *usus* verbale est ab *utor*. Diciturque *usus*, & *usio*; *abusus*, & *abusio*: ut *itus*, & *itio*; *reditus*, & *reditio*. Quemadmodum igitur legas, *reditio domo*, & *reditio domum*; uti, *redire domo*, & *domum*: sic quia dicimus *utor viribus*, vel *vires*; rectum quoque erit *usus viribus*, vel *vires*. De ablativo res satis est aperta. De accusativo nobis fidem fecerit hoc Plauti Pseudolo *:

* Act. 5, sc. Pseudole non audu.

Ad eam rem usu' st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum.

Nam, qui *usus* hic participium esse credat, næ eum planè fugiat ratio.

CAPVT IX.

Adjectiva verbalia casum etiam regunt verbi sui: sæpe illa in bundus, *rarò alia.* Medentes, *pro* medici. Studentes. *Participia in NS nomina sæpe fieri, semper autem, si genitivum regant.*

TRanseo ad adjectiva: ubi primùm de iis videbimus, quæ verè casum regunt; deinde, quæ regere existimantur.

Verbalia adjectiva regunt quandoque casum Verbi sui. Plautus Mil. Act. III, sc. 1:

Qui nisi adulterio studiosus, rei nullæ aliæ est improbus.

Quamquam alii ablativum esse malint, similéque illi Enniano:

— Studiosum robore belli.

Quod integrè sit, *in robore belli*: hoc est, cujus studia versarentur in iis, quæ ad belli robur pertinerent. Similiter igitur, *studiosus adulterio*, ponatur, pro *in adulterio*. Sed magis fit verisimile, ut *studere adulterio* dicitur, ita dixisse

dixisse *studiosus adulterio.* Nec aliter Iustinus lib. IX : *Rex armorum, quàm conviviorum apparatibus studiosior.* Sed quicquid de eo, nihil sanè apertius Ovidii illo I Met. *Cumque sit ignis aquæ pugnax.*

Aquæ pugnax ait, ut Virgilius * : * 4 Æn.

— Placidone etiam pugnabis amori?

Interim agnoscimus, raram esse hujusmodi structuram; præterquam in verbalibus, quæ exeunt in *bundus.* Hæc enim crebrò regunt verbi sui casum. Vt, *populabundus agros. Vitabundus hostium castra.* Nempe ad modum, quo dicimus, *agros populari, castra vitare.*

Ad verbalia etiã pertinent adjectiva in NS, eorumque comparativi & superlativi. Hæc regunt genitivum. Vt, *abstinens vini, tolerans injuriæ.* Ovid. † † I Met. fab. 10.

Non illo melior quisquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illâ metuentior ‡ ulla Deorum.

‡ sic MSSi aliqm. Alii, reverentior, etiam MSus noster, & vetus Veneta a. 1486, & Aldina.

Virgil. II Æn. *— Iustissimus unus*
Qui fuit in Teucris, & servantissimus æqui.

Sic, *patiens, patientior, patientissimus, inediæ, algoris, vigiliæ.*

Nec dubitandum, quin hujusmodi in NS ex participiis vera fiant nomina. Vti in illo Lucretii lib. I, & IV :

Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur.

Vbi clarè *medentes* ait, pro *medici.* Quemadmodum & Ovidius XV Met.

— Nihil artes posse medentum.

Cujus generis multa possunt adferri. Nec sanè aliunde est, quòd *studentes* vulgò audias, pro *studiosis*, sive *scholasticis.* Et ita jam olim Isidorus in Glossis : *Pappas, pædagogus, qui sequitur studentes.* Planéque hic sermo à Græcis profectus. Qui ὁ εὐδὼς dicunt, pro εὐδήμων; οἱ φρονοῦντες, pro φρόνιμοι, atque ita in aliis. Et Latinis quid aliud *appetens vini*, quàm *appetitor; amans virginis*, quàm *amator?* Dixeris, his in OR non significari tempus : contrà fieri illis in NS. Sed aliter est. Nam sæpe illa in NS, tempus amittunt. Imò id semper fit, cùm genitivo junguntur. Sanè *fugitans lites* est, qui eas fugit. Vt planè hic participium sit, quia tempus significatur. At non item, cùm ajo, *fugitans litium*; quomodo de eo loquimur, cujus mos ac ingenium tale, ut fugere eas soleat. Sic *patiens inediam*, qui nunc patitur. *Patiens inediæ*, qui pati idoneus, sive naturâ, sive consuetudine, vel aliter.

Multò minùs ambigere liceat de illis, quæ composita sunt cum præpositione suo verbo ignotâ. Vt, *intolerans, impatiens, insolens.* Tacitus primo Annal. *Multitudo laborum intolerans.* Ovid. Trist. lib. III, el. II : *— Impatiens antè laboris eram.* Cicero ad Att. lib. II, ep. II : *Amicus ille noster insolens infamiæ, semper in laude versatus.*

CAPVT

CAPVT X.

De adjectivorum illis, quæ falsò dicuntur regere genitivum, cùm genitivus potiùs regatur ab substantivo intellecto. Vt in partitive acceptis : qualia, Nigræ lanarum : idonei Græcorum. *Parque in comparativis ratio, & superlativis. Valla obiter refellitur. Item Alvarus. Ellipsis partitivi* unus. *Genitivus, quem verbalia, aliáque adjectiva, regere traduntur, regitur à substantivo* caussâ, *vel* ratione. *Servii lapsus.* Lætus frugum, liber legum, invictus laboris, delicti manifestus, impiger militiæ, pervicax iræ, potentiæ anxius, fatigationis saucius, maleficii infamis, animi infirmus, judicii rectus, *& similia* ἀλλαχοῦ. *Distingui in talibus oportere, inter ea, quæ solum poetis, vel historicis; quæque etiam oratoribus sint concessa.*

DIctum de vero adjectivi regimine. Sequitur falsum. Quando nempe adjectivo additur casus, qui non regatur ab adjectivo; sed vel à nomine substantivo, quod per ellipsin intelligitur; vel à præpositione, quæ similiter reticetur. Priùs de genitivo videamus.

Adjectiva partitivè posita regere dicuntur genitivum, cùm genitivus ille aliunde regatur; ut liquet, si suppleatur, quod deest. Plinius lib. VIII, cap. XXXVIII : *Nigræ lanarum nullum colorem bibunt.* Quod integrè sit : *Ex numero lanarum, lanæ nigræ nullum bibunt colorem. Lanarum* igitur non regitur à *nigræ :* sed à *numero*; quod brevitatis, & elegantiæ caussâ reticetur. Similiter in illo Gellii lib. V, cap. XX : *Nos neque solœcissimum, neque barbarissimum, apud Græcorum idoneos adhuc invenimus.* Integrè esset; *Apud scriptores idoneos ex numero Græcorum scriptorum.* Itaque videas, Græcos interdum ante hujusmodi genitivos exprimere † præpositionem ἐκ.

† *Ioann. Euang. cap. 8. vers. 46, & 1 Cor. cap. 15. v. 6.*

Quod verò de positivo vidimus, idem in gradibus aliis locum habet. Comparativus est, cùm idem Plinius ait lib. XXXVII, cap. II : *Diligentiores eorum Electridas insulas in mari Hadriatico esse dixerunt.* Et cap. VIII : *Callaidum pulchriores oleo, unguento & mero, calorem deperdunt.* Quibus quoque locis confirmatur, comparativum rectè de pluribus dici; quod pleniùs infrà contra Vallensem ostendemus. Superlativo similiter Lucanus ait lib. II :

—— Minimas rerum discordia turbat.

Et Tranquillus in Vespasiano cap. VIII : *In asperrimas insularum avehi.* Imò idem quoque usu venit substantivis : quomodo loqui amat Plinius; ut lib. IX, cap. I : *Piscium lupus, & trichias, bis anno parit:* hoc est, ex piscibus. Et lib. X, cap. VI : *Volucrum animal parit vespertilio tantùm :* hoc est, inter volucres. Autumat Alvarez, in locis hujusmodi intelligi posse partitivum *solus*, à quo genitivus regatur. Verùm id verisimile non est, nedum verum. Alioqui enim Plinius non addidisset *tantum.*

Illud

Illud interea negari minimè debet, interdum κατ' ἔλλειψιν intelligi ipsum partitivum. Vt in illo Horatii lib. III, od. XIII:

Fies nobilium tu quoque fontium.

Hoc est, unus è nobilibus fontibus. Quomodo & Græci loquuntur. Vti Strabo lib. VIII: Ερμιόνη δ' ὅτι τῆς εὐανθεμων πόλεων. *Hermione est non obscurarum urbium.* Pro μία πόλεων, *una urbium.*

Hæc de partitivè usurpatis. Venio ad secundum canonem, quo genitivum regere dicuntur verbalia, multáque adjectiva, significantia animi affectum: ut desiderium, metum, curam. Sed canon ille non uno nomine peccat. Nec enim genitivus, qui addi adjectivis hujusmodi solet, regitur ab adjectivo, sed aliunde. Præterea multa sunt adjectiva quæ similiter construuntur, nec tamen affectum notant; sed notitiam; vel ignorantiam; crimen aut contrarium; & multa alia: ut postea parebit. Canon verò sic potiùs concipi debuit.

Adjectiva multa, & in his etiam verbalia, junguntur genitivo per ellipsin nominis subst antivi, *caussâ*, vel *gratiâ*, vel *ratione*: idque Græcorum more, quibus genitivus adjectivo additus similiter regitur ab intellecto ἕνεκα *, vel χάριν †. Hujusmodi, Servii quidem judicio, est Maronis illud Ecl. I: — *Rapidum veniemus Oaxem.*

* caussâ.
† gratia.

Vbi *cretæ* nomen commune esse putat, ac *rapidum cretæ* interpretatur, *lutulentum*, quod rapiat cretam. At id Latinum non est. Ac vel hoc præcipuè argumento Servii sententiam impugnare poterat Politianus ‡.

‡ Miscell. cap. 37.

Sed ut in eo deceptus sit nobilis Grammaticus, exemplorum tamen abunde est; quæ si coacervare velim, vastum sit ingrediendum mare. Paucis ero contentus. Tale hoc Maronis I Æn.

Lucus in urbe fuit mediâ lætissimus umbræ.

Vbi Servius monet, vel *umbrâ* legi debere, ut sit quem casum septimum vocant: aut *umbræ*, secundùm Probum, ut simile sit isti Sallustii: *Frugum pabulique lætus ager*: quod Servius ait esse dictum ad imitationem Græcorum; qui, itidem ajunt, εὐτυχὴς τῆς πόνων *. Similiter in XII:

* Felix laborum.

Præterea regina tui fidissima dextrâ
Occidit ipsa suâ.

Hoc est, fidissima ratione tui. Lucanus lib. VI:

— *Felix, ac libera legum*
Roma fores.

Id est, ratione legum, sive, quod ad leges. Crebrum id sermonis genus Tacito. Vt Annal. I: *Antiquam duramque militiam revocabat, invictus operis ac laboris.* Pro, *invictus ratione operis:* hoc est, quod ad opus ac laborem attinet. Sic lib. II Ann. *Cur in uxore delicti manifestâ ultionem legis omisisset.* Et

libro Annal. III : *Impiger militiæ.* Et Annali IV : *Ferox scelerum.* Item : *At Agrippina pervicax iræ, & morbo corporis implicata.* Posteáque: *Anum suapte naturâ potentiæ anxiam.* Item: *Sui non anxius.* Et Annal. VI: *Magis ac magis trepidus admirationis, & metus.* Item : *Gallo exprobrabat, quòd scientiæ cæremoniarumque vetus apud senatum infrequentem egisset.* Vbi *vetus* valet *gnarus.* Similia sunt apud Livium, Gellium, alios; imprimis Appulejum. Ejus sunt ista. Lib. II Met. *Mihi verò, fatigationis hesternæ etiam nunc saucio, da veniam.* Lib. III : *Quod alioqui publicitus maleficæ disciplinæ perinfames sumus, arreptam inclementer increpat.* Lib. IV : *Tandem postumæ spei fatigati.* Item : *Sed Psyche virgo vidua domi residens, deflet desertam suam solitudinem, ægra corporis, animi saucia.* Lib. V : *Psyche & corporis, & animi alioquin infirma.* Lib. XI : *Quibus, & cæteris benevolis præceptis summatis Deæ, recreatus animi, ad receptaculum sacerdotis contendo.* Et lib. I Florid. *Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander ut ubique imaginum summus esset.* Hoc est, ut imaginibus vinceret alios. Sed ista oratori esse imitanda, nemo sanus dixerit. Imò ne quidem albâ signabit lineâ, quæcunque legerit apud Sallustium, Livium, Tacitum; ut mittam, quæ apud solos poetas inveniuntur. Quocirca graviter plerique peccant Grammatici, dum non discernunt, quæ adjectiva oratores; quæ item historici, aut poëtæ, gignendi casui adjungant. Sanè *integer animi* magis poëtarum, aut historicorum est, quàm oratorum; qui dicerent, *integer animo.* Scio, à Budæo adferri è secundo Ciceronis de Invent. *Hoc autem ipsum genus erit eo firmius si eo ipso in genere, quo arguetur, integer animi fuisse demonstrabitur.* Verùm in editione Roberti Stephani, & aliis optimis codd. pro *animi* editum est *antea.* Nec oratori imitandum illud Senecæ lib. de vitâ beatâ, *Timida lucis :* aut, *Iudicii rectus.* Senecæ enim dictio proximè ad historicorum phrasin accedit. Itidem poëtarum, & historicorum, magis sunt : *Fessus belli, inglorius militiæ, tenuis opum, ambiguus consilii,* multáque id genus. At contrà sunt alia plurima, quæ tutò imitabitur Orator. Tale est hoc Ciceronis ad Att. lib. II, ep. XXI : *Tam insuetus contumeliæ.* Columella lib. II, cap. II : *Callidissimi rusticarum rerum genera terreni tria esse dixerunt; campestre, collinum, montanum.* Quinctilianus lib. IV, cap. II : *Iudex quàm primùm certus esse sententiæ cœpit.* Idem lib. VIII, cap. III, sive de Ornatu : *In quod sæpe incidit etiam Cicero, securus tam parvæ observationis.* Plinius Veronensis lib. XXV, cap. II : *Medicinæ peculiariter curiosus.* Tacitus lib. II Annal. *Dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* Et lib. III Hist. *Summi discriminis incuriosis.*

CAPVT

CAPVT XI.

Ad falsum genitivi regimen referuntur adjectiva amicitiæ, proprietatis; similitudinis, æqualitatis. Par ejus. *Non esse perpetuum, quod ajunt,* similis *genitivo additum referri ad mores. Itidem falsò statui, adjectiva mensuræ, vel copiæ & inopiæ, regere genitivum.* Expers unguentis, *de unguentato. Quo pacto genitivo jungantur,* contentus, dignus, alienus, diversus.

HAbemus de iis, quæ solùm regere genitivum, Grammaticorum est opinio. Sed sunt alia, quæ præter genitivum creduntur regere, vel dativum, vel accusativum, vel ablativum. De quibus nunc dicam. Ac primùm de illis, quæ putantur regimen habere genitivi, & dativi. Vt sunt, quæ amicitiam, proprietatem, similitudinem, vel his contrarium signant. Vt, *Ciceronis,* vel *Ciceroni amicus,* vel *inimicus. Propria ejus, & ei. Communia omnium, & omnibus. Similis Socratis, & Socrati.* Ac de dativo quidem non est, quòd ad ellipsin recurratur. Nativa enim ea locutio est, ut dicam capite proximo. Vbi eâdem ostendam, propriè hoc *regimen* vocari non posse. Nunc autem genitivo insistendum: qui, extra verbalia, nunquam regitur ab adjectivo, nisi suam priùs exuerit naturam; ut tùm veriùs sit substantivum. Quando igitur genitivum videmus jungi illis antè memoratis: alterutrum statuere convenit; vel ea naturam exuere adjectivorum, ut veriùs pertineant ad canona de substantivo regente alterum substantivum in casu patrio; vel si ea videantur naturam retinere adjectivi, regi genitivum non ab adjectivo, sed ab substantivo intellecto; quod est *caussâ*, vel *ratione.*

Ita substantivè hæc sumi videmus: *Amicus, cognatus, propinquus, affinis ejus.* Nam eodem modo hæc dicuntur, ac *frater ejus.* Et hoc quidem locum quoque habet in illo Ciceronis, *Plato veritatis amicissimus.* Idemque judicium esto de illo Ciceronis in IV de Fin. *Conferam autem avunculum tuum cum C. Graccho, ejus fere æquali.* Et illo in Pisonianâ: *Cujus paucos pares hæc civitas tulit.* Vbi tamen Lambinus *cui* mavult. Nihil verò controversiæ de Lucretiano hoc lib. II:

Quem metuis, par ejus erat.

Errant quoque, cùm adjectiva similitudinem significantia genitivum regere ajunt, quoties forma significatur; dativum, cùm mores: ut nempe aliud sit, *patris similis*; aliud, *patri similis.* Nam contrà ad mores pertinet hoc Terentii in Eunucho act. III, sc. II:

Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

Et isthoc Ciceronis Philipp. II: *Antonius saturavit se sanguine dissimillimorum*

morum sui civium. Imò &, si nonnullis codicibus credendum, contrà eodem in loco, de forma agens, utroque in casu dixit Cicero lib. 1 de Nat. Deorum: *Est enim vis tanta naturæ, ut homo nemo velit, nisi homini similis esse. Et quidem formica formicæ. Sed tamen cujus hominis?* Verùm in illâ Roberti Stephani, & aliis melioris notæ, utrobique nunc *hominis* legitur.

Proximum est, in ea inquiramus, quæ apud vulgus se jactant regimine tum genitivi, tum accusativi. Vt sunt, quæ mensuram significant. Dicimus enim, *longa sex pedum*, vel *pedes*, imò & *pedibus. Crassus sex digitorum, sex digitos*, & *sex digitis.* Sed accusativi, & ablativi caussam suo loco adferemus. Nunc de genitivo solùm videndum. Vt illo Columellæ lib. XI, cap. II: *Medicæ singulos cyathos serere oportet in areolis longis pedum denûm.* Eodémque modo lib. secundo dixerat: *Areas longas pedum denûm, longas pedum quinquaginta facito.* Vbi genitivus non regitur ab adjectivo, ut putarunt: sed à substantivo, sive generatim significante spacium, aut mensuram: sive speciem mensuræ, ut longitudinem, latitudinem, vel crassitiem. Ita in illo, *Areolæ longæ pedum denûm*: intelligitur, *mensurâ, spatio*, vel *longitudine.* Similiter illo Plinii: *Pyramides quinque in imo latæ pedum septuaginta quinûm; altæ centum quinquagenûm.* Vbi similiter, vel generatim supplendum *mensurâ*, aut *spatio*: vel speciatim, priori loco *latitudine*, posteriori *altitudine.* Ablativus autem hic unde regatur, postmodo dicendum erit.

Deinceps se offerunt, quæ vulgò gloriantur de regimine genitivi, & ablativi. Vtrumque enim tribuitur adjectivis copiæ, & inopiæ. Nec inficias ire licet, utrique casui conjungi solere. Nam, ut à copiæ verbis ordiamur, Virgilii est, tum, *Dives pecoris*: tum, *Dives agris.* Taciti est, *Pecuniæ opulentus*: Plauti, *Auro opulentus.* Ovidii est, *Res est solliciti plena timoris amor*: Ciceronis, *Plenus corporis, & externis bonis.* Ejusdem est, *Vrbs bonorum referta*: &, *Græcia referta sceleratissimorum hominum*: at idem quoque dixit, *Literis refertis omni officio, diligentiâ, suavitate.* Virgilii est, *Lactis abundans*: Ciceronis autem, *Timæus, & rerum copiâ, & sententiarum varietate, abundantissimus.* Taciti est, *Provincia annonæ fœcunda*: Plauti verò, *Amor & melle, & felle, est fœcundissimus.* Terentii est, *Omnium rerum satur*: Ovidii, *Ambrosiæ succo saturos.* Plauti est, *aulam onustam auri*: Ciceronis, *Onustus cibo, & vino.* Martialis est, *Macte animi*; uti Silii, *Macte virtutis*: Virgilii, *Macte novâ virtute puer.* Nam *mactus* quoque inter copiæ nomina meritò reponi, vel ἔτυμον ostendit, cùm dicatur, quasi *magis auctus*: teste Servio, in IV, & IX Æn. ac Prisc. lib. V.

Similis est ratio in adjectivis inopiæ. Ciceronis est, *Inops amicorum*: &, *Inops verbis.* Ejusdem est, *Inanissimus prudentiæ*: uti Ovidii, *Sanguinis, atque animæ corpus inane fuit*: Ciceronis iterum, *Nulla abs te per hos dies epistola*

inanis

inanis aliquâ re utili, & suavi, venerat. Terentii est, *Tempus vacuum laboris:* Ciceronis, *Molestiis, & negotiis vacuus.* Plauti est, *Auxilii orbus:* Plinii, *Luminibus orbus*; &, *Altero lumine orbus.* Ovidii est, — *Nudus arboris Othrys erat:* Ciceronis, *Urbs nuda præsidio.* Statii est, *Simque augur cassa futuri:* h. e. mendax: Virgilii, *Nunc cassum lumine lugent.* Ovidii, ac Silii est, *Viduus teli:* Horatii, *Viduus pharetrâ.* Maronis est, *Immunis belli*; uti Ovidii, *Immunis mali:* at Livii, *Immunis militiâ*; Senecæ, *Immunis metu.* Taciti est, *Captus animi:* Ciceronis, *Captus membris*; Virgilii, *Capti oculis.* Virgilii est, *Truncæ pedum:* Ovidii, *Truncas pedibus.* Lucretii est, *Iejunus vini:* & alibi, *Succo jejuna.* Silii, *Extorris regni:* Livii, *Extorrem urbe:* imò Silii ipsius, *Extorrem regno, patriâque.* Quin *expers* quoque utroque modo invenitur. Nam Cicero * inquit: *Antonium omnis eruditionis expertem.* Ac Horatius †:

Vis consilii expers mole ruit suâ.

* initio libri 2 de Oratore.
† lib. 3, od. 4.

At Plauti est Amphitr. Act. II, sc. II:

Eo more expertem te factam adveniens offendi domi.

Idem Asin. Act. I, sc. I:

Dono te ob istuc dictum, ut expers sis metu.

Et Persâ Act. IV, sc. III:

— *Ea res me domo expertem facit.*

Lucret. lib. VI: *Lumina somno expertia.* Imò huc quoque Muretus referebat illud Catulli ‡: — *Omnibus expers Unguentis.* Sed vel *expers* notat hoc loco *adspersus*, nec à *pars* descendit, verùm *exspergo:* vel, ut à *pars* sit, præpositio hic habeat vim augendæ significationis. Vtrumque summos viros adsertores habet: illud Scaligerum, hoc Casaubonum.

‡ Carm. de Coma Berenices.

Quamquam autem hæc abunde doceant, duplicem esse talium structuram: non eò existimandum, nihil referre, utrùm hoc, an illo pacto loquamur. In aliquibus enim tutiùs priori; in aliis, posteriori modo rectiùs utimur. Ita, ut Quinctilianus * auctor est, Cicero potiùs *plenus* jungit gignendi casui, quàm auferendi. Etiam *pauper* malim sociare genitivo: quomodo Horatius ait †:

— *Pauper agrestium*
Daunus.

* lib. 3, initio capitis 3.
† lib. 3, od. 3.

Item ‡, *Argenti pauper, & auri.* Ac similiter *egenus.* Lucretius *: *Lucis egenus.* Itidem *indignus.* Idem gemino in loco †:

Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri.

‡ lib. 2, sat. 3.
* lib. 3.
† lib. 1, versf. 60, & lib. 2, versf. 649.

Similiter *fertilis*, & *sterilis.* Cicero ‡: *Agros fertiles fructuum.* Livius *: *Fertilis hominum, frugumque Gallia.* Tacitus †: *Virtutum sterile seculum.*

‡ lib. 2 de Nat. Deor.
* lib. 5 ab V. C.
† lib. 1 Histor.

Nec verum est, genitivum hic, vel ablativum, regi ab adjectivo. Caussa de ablativo dicetur postea. Genitivo autem junguntur more Græcorum: qui itidem dicunt, πλούσιος χρημάτων, *dives pecuniæ*: ἀνδρὶ πάντων, *indignis omnium.* Sic Sophocles: Στέγαι φίλων ἔρημοι, τῷ δ' ἀπολλύντων πλέοι.

Quasi dicas : *Inops amici, plena perdentium domus.*

Cujusmodi structura nec apud Græcos videtur esse nativa, sed ἀλλοιστικὴ : ut nempe genitivus regatur à præpositione ἐκ, vel aliâ. Hujus rei inde argumentum capio, quòd Latini sæpius exprimant præpositionem, ac in vulgarium etiam linguarum idiotismis præpositio addi soleat. Hinc enim conjecturâ adsequi licet, quis sermo sit nativus, & simplicissimus, communique hominum conceptui maximè conveniens. Latini verò, qui omnia prope debent Græcis : eos quoque imitati sunt in hac structura. Sed si supplendum sit, quod deest : quia nulla est Latinis præpositio, quæ genitivum amet; eò animo concipitur subst antivum generalissimum; puta *negotium*, vel *res*. Itaque *plenus vini*, valet, *re vini*; sive, cum præpositione, *ab re vini*. *Vacuus curarum*, valet, *à re curarum*. hoc est, *à curis*. Quomodo *res voluptatum* pro *voluptatibus*, dixit Plautus. Sic, *dives agrorum*, hoc est, *re agrorum*. Possis tamen in his etiam *ratione*, vel *ergo*, intelligere. Vt, *dives agrorum* ponatur, pro *ratione agrorum*, sive *agrorum ergo*. Nam *ergo* dativum, sive ablativum esse ab ἔργον *, aliàs diximus.

* opus.

Præter ista, etiam genitivum, & ablativum, regere ajunt ista quatuor; *contentus, dignus, alienus, & diversus*. Ac de *contentus* Linacer Livium laudat; cujus sit, *Contentus libertatis*. Ac similiter Claudius Iurisconsultus L. XXXVII. §. nuptura, in fin. D. de leg. III : *Quoniam in his expressit, ut contentus esset partis dimidiæ dotis*. Iustinus quoque ita locutus lib. XLII : *Scythæ autem contenti victoriæ, depopulatâ Parthiâ, in patriam revertuntur*. Ita in MSS Fuldensi legi, monuit Modius. Appulejum quoque de pugna dixisse, *Contenta manus unicæ*; suspicatur Gaspar Schoppius, lib. II Suspect. Lect. epist. VIII. Videtur autem intelligi subst antivum *re* : q. d. *contentus re libertatis*, vel *re victoriæ*. Vbi præpositio *de*, vel alia, est intelligenda : ut postea dicetur.

Dignus non semper ablativo, sed à poetis etiam, Græcorum more, genitivo jungi, jam pueris etiam notissimum. Quidam verò à Cicerone quoque genitivo jungi putant orat. de Arusp. resp. Ita enim ex eâ locum citant : *Vnum esse in hâc civitate dignum hujus imperii*. Sed libri omnes habent, *dignum hujus imperii gloriâ*. Non tamen soli poëtæ hâc in parte Græcos imitantur. Nam & Balbi est lib. VIII, epist. Cic. ad Att. *Obsecro te, Cicero, suscipe curam, & cogitationem, dignissimam tuæ virtutis, ut Cæsarem, & Pompejum, perfidiâ hominum distractos, rursus in pristinam concordiam reducas*. Et Tranquillus in Othone cap. IV : *Vt jam vix ullus esset, qui non & sentiret, & prædicaret, solum successionis imperii dignum*. Intelligitur autem istis, vel generale nomen *re*, vel speciale aliquod. E. G. *Dignus laudis*, dicatur, pro, *re laudis*, hoc est, *laude*. Vel speciatim, *dignus præmio laudis*. Sic in illo Maronis † :

† 12 Æn.

— *Magnorum haut unquam indignus amorum.*

Quasi

Quasi dicas, *indignus genere avorum.*

Alienus quoque, etsi usitatè ablativo, sive cum præpositione, sive absque ea, jungitur; ut postéa liquebit: interdum tamen cum genitivo invenitur. Lucretius lib. III:

Aut quia non veniunt omnino aliena salutis.

Et semel iterumque libro VI. Item Sallustius in Catilin. *Ille eos in domum D. Bruti perducit, quòd foro propinqua erat, neque aliena consilii propter Semproniam.* Imò Tullius ipse primo de Finibus: *Quis alienum esse putet ejus dignitatis, quam mihi quisque tribuit?* Et lib. IV Acad. Qu. *Et uno nomine omnia, quæ essent aliena famæ, & constantis conversionis, à virtute sapientiâque removebant.* Verùm nec ista sunt nativæ Romanorum consuetudinis; sed transmarinæ. Sic enim Græci: Καχίας ἀλλότριον, *alienum vitii*: pro, *à vitio.* Par ratio in διάφορος. Vt apud Platonem, διάφορον τῦ ἑτέρυ, *diversum alius*: pro *ab alio.* Ac sic quoque Tertullianus lib. de coronâ militis: *Nam & si potest aliquando quid fieri diversum ejus, per quod fit; nihil tamen potest fieri per id, quod vacuum & inane est.* Romani autem, cùm *diversus*, vel *alienus*, genitivo jungunt, ἀλλοτρίως loquuntur. *Alienum* enim *dignitatis*, significat, *ratione dignitatis*: q. d. ab aliquo, ob dignitatem ejus, alienum esse. Sic in isto, *Diversum hujus*; vel substantivè *diversum* sumitur; ut in hoc, *Contrarium ejus*: vel sic supplendum animo, *diversum ab re hujus*; hoc est, *ab hac re.*

CAPVT XII.

Adjectiva nulla, uti neque verba, regere dativum: eum tamen casum illis convenire.

Vino cupidæ, auctor consiliis, particeps studiis, conscius facinori, alienus, *vel* diversus huic. Hujus caussa par illis. *Cùm dicitur*, non esse solvendo, κατ' ἀλλοτρίωσιν *intelligi adjectivum. Priscianus, & alii, refelluntur, qui* solvendo *sexti esse casus arbitrantur.* Aptus vescendo, *vel*, ad vescendum. Bonus canere. Aptus occulere. *Vtrobique præpositionem* ad *intelligi.*

DE falso genitivi regimine satis dictum. Proximum est, videamus de adjectivis, quæ regere dicuntur dativum per modum acquisitionis. Huc igitur referunt adjectiva, quæ significant commodum, vel incommodum; aptitudinem, vel ineptitudinem; facilitatem, aut difficultatem; amicitiam, vel odium; æqualitatem vel inæqualitatem: verbalia quoque in *bilis*, & quæ in *dus* exeuntia ex participiis nomina sunt facta. Et cuncta quidem ista, atque item alia indicta, dativo jungi, satis est apertum; ut exemplis opus non sit. Illud solùm in disquisitionem venit, an dativus ille ab adjectivo regatur. Negat id Franciscus Sanctius Brocensis. Cujus judicio (ut verba ejus * retineam) *dativum nulla verba, nullaque nomina regunt:*

* *In Grammatica Græca a Plantino edita an.* 1581.

sed

‡ *In Paradoxis ab eadem excusi anno seq.*

* *Institut.* L. I. *cap. de rectione Nominis : item annotat. in easdem.*

sed cuivis orationi per modum acquisitionis aptè jungitur. Ac similia alibi ‡ habet. Et ut aliàs plurimùm, ita hac quoque in re, Sanctium sequitur Pascasius Grosippus, sive Gasparus Scioppius *. Et, puto, si consideremus, quid verè sit *regimen casus*, nullum regimen agnoscemus, quando dativus jungitur nomini aut verbo : faciléque videbimus, omnium hoc adjectivorum, omnium etiam verborum, commune esse, ut dativus iis congruat seu personæ seu rei, quando significatur aliquid accedere, vel decedere. Etsi autem propriè non possit *regimen* nuncupari : tamen nolim cum eo contendere, qui laxè vocet *regimen*. Nam de voce solùm contentio fuerit. Vt si altero dicente, *utile* regere *mihi* ; alter dicat *mihi* jungi adjectivo *utile*. Ambo enim conveniunt non in illo solùm, *utile mihi*, Latinum esse : sed & illo, dativum non aliunde pendère, quàm ab adjectivo *utile*. At dispar ratio, si sermo sit de istis, *integer vitæ*, *albus dentes*, *doctior illis* : ubi casus non dependet ab eo, quod exprimitur, sed quod reticetur. Quia integrè sint, *vitæ ergo*, *albus quod ad dentes*, *doctior præ aliis* : ut suis locis pleniùs comprobatur.

Ab universali, quam diximus, naturâ est illud, quòd tam multa, quæ naturâ suâ genitivum postulent, dativo etiam jungi videamus. Plautus Pseudolo Act. 1, sc. 11 : *Vino modo cupidæ estis.* Maro Æn. XI :

— Consiliis habitus non futilis auctor.

Ovid. lib. 11 de Ponto El. VII :

Participem studiis Cæsar habere solet.

Cæteroquin dicetur, *vini cupidæ*, *consiliorum auctor*, *studiorum particeps.*

Huc quoque pertinet, quòd *conscius*, non tantùm, cùm ad personam refertur, quomodo dicimus *conscius sibi* ; sed etiam, cùm respicit rem, interdum dativum admittit. Cicero pro Cluentio : *Conscium illi facinori fuisse*, *arbitrabantur.* Et pro Cœlio : *Huic facinori tanto tua mens liberalis conscia.* Item Ovidius Metamorph. lib. VII :

Tuque triplex Hecate, cœptis quæ conscia nostris.

Alienus quoque ob eandem caussam dativum adsciscit. Cicero pro A. Cæcina : *Quod illi caussæ maximè est alienum.* Et Quinctil. procœmio lib. I : *Ego autem cum existimem, nihil arti Oratoriæ alienum.* Pro quibus ἀλλοτρίως etiam dicitur, *alienum dignitatis* ; &, *artis Oratoriæ* : ut antea dictum. Sed usitatius est, *alienum arte Oratoriâ*, vel, *ab arte Oratoriâ* : ut ostendam, cùm ad falsum Ablativi regimen deventum erit.

Par ratio in *diversus*. Vt *diversus huic*. Quinctilianus lib. XII, cap. X : *Nihil est tam Lysiæ diversum*, *quàm Isocrates.* Iustinus lib. XXXI : *Diversum cæteris mortalibus esse illud, & hominum, & belli genus.*

‡ 1 *Horat. ad.* 6.

* *Cic. in Manil.*

Idemque locum habet in *par* : quod usitatè quidem confert personam personæ ; ut, *Tydidem* ‡ *superis parem* : aut rem rei ; ut, *Par* * *virtuti oratio* :

sed

sed quandoque etiam collationem instituet inter rem, & personam; eam tamen rem, quæ conveniat personæ. De Græcis quidem id dubium non est. Sic enim Aristophanes Pluto:

Οὐ γὰρ μέτεχες τὰς ἴσας πληγὰς ἐμοί.

Versu fortè minùs concinno, attamen verbum verbo, sic expresseris:

Nec enim participasti pares plagas mihi.

Mihi, pro *meis*, puta *plagis*. Ac viris eruditis * observatum, similiter legi in Digestis: *In pari caussa cæteris servis habendus est.* Et alibi: *In pari caussa ei est.* Item: *In pari caussa factori habendus est.* Vbi *par caussa cæteris servis*, aut *par factori*, poni statuo μετωνυμικῶς, pro *caussæ servorum cæterorum*; item *caussæ factoris*.

* *Scip. Gentil. lib. 1 Interpr. cap. 6.*

In ambiguo est, cujus casus sit *solvendo*, cùm Cicero ait Philipp. II: *Nec solvendo eras.* Et lib. III ad fam. epist. VIII: *Cum solvendo civitates non essent.* Et lib. XIII ad Att. epist. X: *Magius solvendo non erat.* Quod etiam loquendi genus apud Senecam, Fabium, Macrobium, invenias, & imprimis apud Iurisconsultos. Ablativum esse, credidit Priscianus in XVIII, ubi legas: *Frequentius in hujuscemodi sensu Romani ablativo utuntur. Terentius Andriâ* †:

— *Fortè unam adspicio adolescentulam* † *act. 1, sc. 1.*

Formâ. SO. *Bonâ fortasse.* SI. *& voltu, Sosia,*
Adeò modesto, adeò venusto, ut nihil suprà.

Cic. in Philipp. contra Antonium: Tu nec solvendo eras. Hæsit hic etiam Laurentius Valla. Nam lib. I Eleg. cap. XXVII, sic scribit: *Solvendo non sum, nunquam patitur secum substantivum: ideóque dubitari potest, an dativus sit, an ablativus.* Sed sæpe adeò substantivum additur, ut mirum sit, hoc excidisse vel Prisciano, vel Vallæ. Tamen non desunt hodiéque, qui eos sequantur. Atque hi tuentur se illo Livii lib. XXXI: *Nec solvendo ære alieno Respubl. esset.* Sed placet sententia Budæi, qui legendum putat, *æri alieno.* Quomodo idem Livius lib. II ait: *Vt divites conferrent, qui oneri ferendo essent.* Et lib. XXX: *Ea modò, quæ restinguendo igni forent, portantes.* Similitérque Ovidius XV Metam. de Phœnice:

Vt dedit huic ætas vires, onerique ferendo est.

Et Seneca epist. LXXII: *Vires suas novit, scit esse oneri ferendo.* Plinius item lib. XI, cap. II: *Telum perfodiendo tergori, quo spiculavit ingenio!* Imò par ratio in substantivis. Macrobius lib. III, cap. XIX: *Sunt de agricultura scriptores, qui nuces, & mala, sic dividunt, ut Nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat, quòd esui est: Malum verò, quod est esus, & durum intus includat.* Vbi pro *esui* poterat dicere *vescendo.* Vt Plinius lib. XXI, cap. XVI: *Scolymi radix vescendo est decocta.*

In hujusmodi autem congruit dativus cum adjectivo *aptus, idoneus, par,*

accommodatus, bonus, vel ſimili : ut optimè obſervat Linacer lib. VI. Cujus ſententia eo probatur, quòd aliquando additur adjectivum. Cato de R. R. cap. VI : *Ager oleto conſerundo, qui in ventum favonium ſpectabit, & ſoli oſtentus erit, alius bonus nullus erit.* Celſus lib. V, cap. XIX : *Puri movendo aliud non eſt melius.* Et lib. V, cap. XXVIII : *Si cætera deſint, imponi debet primùm non pingue emplaſtrum, ut id reprimat : deinde, ſi repreſſit, quodlibet puri movendo accommodatum.* Columella lib, I, cap. IX : *Mediaſtinus qualiſcunque ſtatus poteſt eſſe, dummodo perpetiendo oneri ſit idoneus.* Vitruvius lib. II, cap. VIII : *Ergo, quæ non in tectis poterit ferre laborem, ea non poteſt in ſtructura oneri ferendo eſſe firma.* Appulejus VII Met. *Oneri ferendo non inhabiles, & cæteri miniſterii patientes.* Hæc ſatis oſtendunt, cùm dicitur ἀπλῶς, *eſſe ſolvendo, eſſe oneri ferendo,* atque ita in aliis, eſſe ea dandi caſus : eumque caſum convenire cum nomine adjectivo, vel expreſſo, vel intellecto. Et quomodo alius ſit caſus, cùm acquiſitio, ac commodum ſignificetur ? ut inde etiam liquet, quòd exponitur per præpoſitionem *ad* cum ſuo caſu. Nempe haut aliter, ac in illo Ciceronis Philipp. II : *Illud Caſſianum, Cui bono :* ubi Priſcianus interpretatur, *Ad cujus bonum.* Par enim ratio, cùm quis dicitur *ſolvendo :* quia valet, *ad ſolvendum.* Quomodo extulit Vitruvius lib. X, extremo cap. VI : *Sic Paconius ducendo, & reducendo, pecuniam contrivit, ut ad ſolvendum non eſſet.* Sed ſive *ſolvendo* dicas, ſive *ad ſolvendum,* ἔλλειψις eſt nominis adjectivi, ut diximus.

Ex eo autem, quòd videmus, pro dativo etiam poni *ad* cum præpoſitione; cauſſam quoque cognoſcimus, cur loco ejus ponatur infinitivus. Nam infinitivus vim habet nominis, ac cum additur adjectivis commodi, vel ſimilis ſignificationis, intelligitur præpoſitio A D. Vt *bonus,* pro *idoneus,* dativum amat. Vnde Fabius procemio lib. I : *Bona ſtudiis.* Pro quo poſſis dicere, *bona ad ſtudia.* Vt Livius lib. II belli Hannibalici : *Bonus habitus ad cætera.* Varro in primo de R. R. cap. IX : *Ad quam rem bona, aut non bona, ſit.* Quomodo & eodem ait capite : *Terra ad omnes res commodior.* Pro, *cui rei bona : omni rei commodior.* At *peritus canendi,* eſt *bonus* ſive *idoneus cantui,* ſive *ad canendum.* Proque eo, *bonus canere* dicitur : quod integrè eſſet *bonus ad canere,* ſive *ad canendum.* Maro Ecl. V :

— Boni convenimus ambo,
Tu calamos inflare leves, ego dicere verſus.

Similiter dicitur, *aptum occultationi,* vel *occulendo,* ſive *occultando :* item, *ad occultationem,* vel *occulendum,* ſive *occultandum :* ac præterea, *aptum occulere,* ſive *occultare,* pro *ad occulere.* Ovidius lib. II Faſt.

Sylváque montanas occulere apta feras.

Sed hæc planiora fient, ex iis, quæ in Verbo de Infinitivo dicemus.

CAPVT

CAPVT XIII.

De adjectivis, quæ falsò accusativum regere creduntur; cùm casus is non à nomine regatur, sed præpositione intellectâ; uti genitivus apud Græcos, qui & κατὰ τὸ μέγεθος quandoque exprimunt. Synecdoche Grammatica. Etiam usitata est oratoribus cum accusativo cætera: Gellio quoque cum pleraque. *Eadem præpositiones intelligi, quando mensura significatur.* Dignus odium: *ubi in structuræ ratione etiam hæsit Donatus.* Natus annos centum *dici, pro* ante annos. Sollicitus vicem *alicujus, pro* ob vicem.

NVnc considerationem intendamus in adjectivorum illa, quæ accusativum regere arbitrantur. Nostra hæc sententia est, esse in his Græcismum; ac tum apud Græcos, tum Latinos, intelligi præpositionem, quæ eum regat casum. Vt in illo: Σύρος ἐ τύνομα, ἠ πατρίδα. Vbi κατὰ intelligitur. Latinè similiter dixeris: *Syrus nomen, & patriam.* Sic enim Maro in v: *Cressa genus Pholoë.* Pro, *quod ad genus*, hoc est, ratione generis. Nec eum morem loquendi refugit Tacitus VI Annal. *Clari genus.* Simile fortasse illud Gellii lib. IX, cap. XIII: *Sed quis hostis, & quod genus, & quàm formidandæ vastitatis, Q. Claudius descripsit.* Integrè, *quod genus hostis.* Vbi *hostis*, casus recti; ut si dicas, *quod genus hostes*: pro, *ad quod genus hostes*: id est, *cujus generis.* Eodem modo Herodianus, Εἰκόνα πάντα ὁμοίαν τῷ τελευτηκότι. *Imaginem omnia similem defuncto.* Quomodo Maro ait IV Æn.

Omnia Mercurio similis, vocémque, coloremque.

Interdum autem à Græcis exprimitur prępositio κατὰ, vel περί. Nã Theognidis quidem est: Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἔξιν ἅπαντα σοφός. *Mortalis sapiens omnia nemo datur.* Et Luciani, τὰ θαλάττια σοφὸς: *callidus res marinas.* Sed Plato pro eo: Περὶ τὰ τοιάυτα σοφὸς: *Circa talia callidus.* Ac similiter Herodiani est: Σοφὸς πρὸς ἐπιβουλὰς: *Callidus ad insidias struendas.* Et Xenophon quidem: Ἀγαθοὶ τὰ πολεμικά: a. v. *boni res bellicas.* At Plutarchus: Ἀγαθοὶ πρὸς τὸν πόλεμον: *boni*, sive *apti ad bellum.* Itidem Isocratis quidem est ad Demonicum: Πειρῶ τὸ μὲν σῶμα ἔυαι φιλόπονος, τὴν δὲ ψυχὴν φιλόσοφος: q. d. *Studeo corpus quidem esse amans laboris; animum autem, amans sapientiæ.* At in veteri epigrammate est:

Ος κ᾽ σῶμα καλὸς, κ᾽ νῶν δ᾽ ἄν ἔῃ ἄμορφος,
Αἰσχρὸς δὲ πλεῖόν μοι δοκεῖ, ἢ καλός.

Qui, inquit, *quod ad corpus pulcher, quod ad mentem deformis, Deformis magis mihi videtur, quàm pulcher.* Quare nihil apertius, quàm ἴλλειψιν esse, cùm accusativus ponitur sine sua præpositione: ac Græcis quidem intelligi κατὰ, aut περὶ: Latinis verò præpositionem *circa*, vel *ad*, præcedente provocabulo *quod*. Vt illo IV Georg. *Crura thymo plena.* Pro, *quod ad crura.*

Et apud Statium II Sylv.

Incorrupte fidem, nulloſque experte tumultus.

Integrè ſit, *quod ad fidem incorrupte.* Vulgò σωικδοχλῶ vocant : quod Latinè ſit *comprehenſio.* Nempe, quia pars toto comprehenditur ; adjunctáque etiam toti inſunt, & eo quaſi contineantur. At in ſynecdoche Grammaticâ accuſativus, cujus locum aliàs ablativus ſolet obtinere, ſignificat totum, vel adjunctum. Synecdoche hæc figuræ nomen non meretur, niſi quatenus ellipſis in ea eſt præpoſitionis. Eſto igitur figura, ſed quæ ſub ellipſi contineatur. Eam non temere invenias apud Oratores ; vix etiam hiſtoricos, utcunque eorum dictio ad poeticam propiùs accedat. Cùm accuſativo tamen *cætera*, non apud poetas duntaxat ; verùm & crebrò apud hiſtoricos, & apud oratores interdum, reperias. Cicero pro Quinctio : *Sanè cætera paterfamilias, & prudens, & attentus, unâ in re minùs conſideratus.* Et Vellejus Paterc. *Qui vir cætera ſanctiſſimus, immuniſque voluptatibus.* Ac eodem modo loquuntur Salluſtius, Livius, Tacitus. Gellius etiam junxit accuſativum *pleraque.* Vt lib. VII, cap. II : *Hominis pleraque haut indiligentis.* Et lib. IX, cap. X : *Annæus Cornutus, homo ſanè pleraque alia non indoctus, neque imprudens.* Similiter lib. XII, cap. V, & lib. XIII, cap. XX.

Eadem præpoſitio AD intelligitur, cùm accuſativus certam ſignificat menſuram. Dicitur enim non modò, *longus trium pedum*, vel *tribus pedibus* : ſed etiam, *tres pedes.* Pro *ad pedes.* Sic loquitur, inter alios, Columella lib. V, cap. VI : *Eſto ager longus pedes mille, & ducentos.* Item Livius lib. XXXVII : *Habentes gladios longos quaterna cubita.* Plinius lib. XXVI : *Caulis palmam unâ altus.*

Græci loco accuſativi habent genitivum. Vt apud Herodianum lib. I : Ανδριὰς δώδεκα πήχεων, χρύσεος. *Statua virilis duodecim cubitorum, aurea.* Sed intelligunt κατὰ τὸ μέγεθος : quod expreſſit Diodorus Siculus lib. II, de palmarum agens fructibus : Καλὰ τὸ μέγεθος ἓξ δακτύλων ὄντες. *Quod ad magnitudinem, ſex palmarum.* Atque horum exemplo Romani dicunt, *longus ſex cubitorum* : puta *magnitudine*, vel *longitudine*, ut ſuprà vidimus.

Intelligenda quoque præpoſitio *ad*, cùm dicitur, *dignus odium.* Inſolens quidem ſermo : attamen non refugit Terentius Andr. Act. V, Sc. IV : *Dignus es cum tuâ religione odium.* Sic enim Bembi codex. Atque eam lectionem jam olim agnovit Donatus : ut inde eſt cognoſcere, quòd ait, aut *odio* reponi debere, aut, ſi *odium* retinendum, accuſativum poni pro ablativo. Aut poſt *religione* eſſe diſtinguendum : ut, quemadmodum *ſcelus* dicitur pro *ſceleſto*, ſic *odium* uſurpetur pro eo, qui dignus odio. Hæc enim mens eſt verborum Donati. Vnde ſatis liquet, non ſatis intellexiſſe, quâ ratione, *dignus odium*, dicatur. Quod ἐλλειπτικὸν eſt, pro, *dignus ad odium.* Satis hoc quoque inſolens. Verumtamen ſic Plautus Mil. Glor. act. IV, ſc. I :

sc. 1: *Ad tuam formam illa una digna est.* —

Ante autem intelligendum, cùm dicitur, *Natus annos triginta.* Grosippus, sive Scoppius †, ut eos refellat, qui adjectivum credunt regere accusativum, dimensionem temporis signantem, hujusmodi ponit exemplum: *Vixit annos centum.* Atque hic dependêre ait accusativum, non ab adjectivo, sed à præpositione *per* subintellectâ. Verùm, exemplum istoc ad nomina non pertinet: eóque credo scribere voluisse, *Natus annos centum.* Atque accusativum regi non à *natus*, sed à præpositione *ante.* Neque enim hoc nescivit vir doctissimus: sed festinatione aliud scripsit, quàm voluit. In cujusmodi culpis omnes veniam poscimus, & meremur.

† p. 29. edit. Mediol.

Sunt etiam adjectiva curam, vel affectionem animi, significantia, quibus accusativus *vicem* addatur; regiturque is accusativus à præpositione *ob* intellectâ. Vt apud Livium: *Clamor undique ab solicitis vicem Imperatoris militibus sublatus est.* Item, *Suam vicem magis anxies, quam ejus, cujus auxilium ab se petebatur.* Et apud Curtium lib. VII: *Is tum flere cœpit, & os suum converberare, mœstus non suam vicem.*

Atque ex his cognoscimus, nullum adjectivorum regere accusativum: sempérque à præpositione intellectâ casum eum dependêre.

CAPVT XIV.

Ablativos non regi aliunde, quàm à præpositione. Domo Phœnix. *Ac similiter cum substantivo,* Arrius Reate, ficus Zacyntho. *Eundem intelligi casum, cùm ablativus additur adjectivis copiæ, vel inopiæ, vel etiam mensuræ. Cur* dignus *ablativo jungitur. Contentus sine ablativo, aut verbo.* Alienus, & alius aliquo, *vel* ab aliquo.

NVnc expendamus adjectivorum illa, quæ significant causam, vel modum. Modi autem nomine nunc circumstantias quoque complector. De his similiter statuendum, ac de adjectivis, quæ accusativum regere existimantur. Nam utrobique regitur casus à præpositione: si accusativus sit, à præpositione accusativum regente: si ablativus, à præpositione itidem, quæ ablativum requirat. Hoc exemplis planius fiet. *Firmus equitatu*, est ἰλλετσιλικὸν: integrum autem, *firmus ab equitatu.* Quomodo Plancus * ad Ciceronem scribit: *Antonius ab equitatu firmus esse dicebatur.* Livii quoque est in octavo belli Hannibalici: *Pœnos tenêre castra à stationibus, vigiliis, omni justâ militari custodiâ, tuta & firma.* Itidem ἰλλετσιλικὸν est, *invictus labore, instructus philosophiâ.* At integrè ait Cicero lib. de Off. 1: *Non est consentaneum, qui invictum se à labore præstiterit, vinci à voluptate.* Et in Bruto: *Vt eò nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui à philosophia, à jure civili, ab*

* lib. 10, ep. 15.

hiſtoria fuiſſet inſtructior. Eadem ἔλλειψις in hiſce : *Animo otioſus, ingenio improbus, corpore validus, facie ſimilis, nudus pectore, pallidus metu, æger*, vel *tardus vulnere, ſiccus ſole, inſignis arte, armis validus*, & id genus cæteris. Vt Ovidii illo XI Met. *Felix & nato, felix & conjuge.*

Pro, à nato, & conjuge. Quomodo Cicero de Claris Oratoribus ait : *Ab omni laude felicior.* Sic illo, *Iove natus* : pro, *ab Iove.* Vt Euripidi, Διὸς σοφὸς. Pro ὑπὸ, vel ὸπὸ, vel ἐκ Διὸς : quomodo Nazianzenus ait, ἐκ Θ ὑὸς σοφὸς. Eadem ellipſis in iſtis : *Genere Afer, domo Siculus.* Solinus cap. XXX, ex oratione Catonis : *Karthaginem cùm rex Iarbas rerum in Libya potiretur, Eliſa mulier extruxit, domo Phœnix : & Karthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit, civitatem novam.* Citra ἔλλειψιν ſit, *ab genere Afer, ab domo Phœnix.* Ejuſdem præpoſitionis defectus eſt, cùm urbis nomen in ablativo ponitur. Nec enim ſolùm dicitur aliquis, *domo Antiochenus* ; ſed & *domo Antiochiâ.* Ac ſimiliter, *domo Karthaginenſis* ; vel, *domo Karthagine.* Cujus rei exempla ſuggerent inſcriptiones vett. Imò interdum *domo* præteritur : ut apud Cæſarem lib. III Bell. Civil. juxta edit. Ful. Vrſ. *C. Felginatem Placentiâ.* Inſcriptio Vetus : *Arrius Reate.* Vide omnino Andr. Schottum Obſ. Hum. lib. III, cap. XI. Hinc verò cognoſcimus, ſubſtantivis etiam ablativos addi, qui à præpoſitione intellectâ regantur. Cujus etiam generis ſunt, *Vinum Chio, ficus Zacyntho.* De qualibus alibi plenius.

* *i. filio ortus.*

Quod diximus de ablativis cauſſæ, vel modi; idem locum habet in ablativis, qui adduntur adjectivis copiæ, vel inopiæ. Nam & his cauſſa, vel modus, ſignificatur. Vt, *Dives agris*; pro, *ab agris*, vel *ex agris. Plenus vino*, pro, *de vino*; ut Itali dicunt, *Pieno di vino* ; Belgæ, **vol van wijn.** Hæc rectè referri ad ablativum cauſſæ, inde cognoſcimus; quia, *dives agris*, & *plenus vini*, idem valeant, ac *dives ob agros*, *plenus propter vinum*, ſive *vini cauſſa.* Par ratio in *liber.* Nam Ciceronis quidem eſt in I de Fin. *Liber omni curâ animus* : & in quincto : *Liber terrore animus.* Sed idem orat. I contra Rullum ait : *Liber à delictis.* Et IV Acad. Qu. *Liber ab irriſione.* Item Livii quidem eſt lib. VII : *Liber omni metu.* Verùm idem lib. XXXIX ait : *Liber à metu inſidiarum campus.* Ac Plautus ſimiliter Trinum. act. IV, ſc. III : *Libera à legibus.* Itidem in aliis : quomodo Ciceronis eſt, *inops à verbis, ab amicis* : item, *vacuus à moleſtia, à periculo, à ſumtu : nudus à propinquis, nuda à magiſtratibus Reſp.* Ex his ita colligimus, trifariam quidem dici, *inops verborum, verbis*, vel *à verbis : vacuus curarum, curis*, vel *à curis*: Sed in primo intelligi ſubſtantivum *ratione* : in altero ſupplendam eſſe præpoſitionem *à* : tertium duntaxat genus ſermonis eſſe nativum ac integrum.

Itidem trifariam conſtruuntur adjectiva, quæ dimenſionem ſignificant. Dicimus enim, *Longus ſex pedum, ſex pedes, & ſex pedibus.* Sed in primo intelligitur

telligitur ablativus *longitudine*, indéque regitur genitivus *pedum*. In ſecundo κατ' ἔλλειψιν reticetur præpoſitio A D, unde accuſativus regitur. Quemadmodum de utroque ſuperiùs expoſui. Tertium hujus loci eſt. Quomodo Livius lib. XXXVIII ait: *Foſſam ſex cubitis altam, duodecim latam.* In qualibus præpoſitio A intelligi videtur.

Dignus cur ablativo jungatur, non aliunde petendum, quàm quòd ablativus ille cauſſam dignitatis, aut modum ſignificet: eóque par hic ratio ſit, ac in ablativis aliis cauſſæ, vel modi: de quibus antea diximus. Sit exemplo hoc Ciceronis lib. I de Off. *Quod operæ in rebus cognitione dignis ponitur, id jure laudatur.* Rebus accidit dignitas quædam: earum dignitas eſt ex cognitionis bono. Similiter, cùm dicitur, *dignus amore, odio; vitâ, morte.* Vbi itidem per eſt veriſimile, *ab*, vel *ex*, intelligi.

Contentus ut genitivo interdum jungi vidimus, κατ' ἔλλειψιν ablativi *re*: ita ſæpe ablativum habet expreſſum. Vt *parvo*, aut *modico contentus.* Sed regitur is quoque ablativus à præpoſitione D E. Integrè in Lælio ait Cicero: *De his communis vita contenta eſt.* Etſi nec natura reſpuit *IN*: quomodo dicimur, *in aliquo acquieſcere.* Vt eodem Lælio: *Viciſſim ſenes in adoleſcentum charitate acquieſcimus.* Vel etiam C V M, ut Belgis, *Eo contentus*, **hier met te vreden**, q. d. cum eo contentus. Præterea in eo errant, quòd negant, abſolutè inveniri, hoc eſt, abſque ablativo, aut infinitivo. Quippe dixit Ovidius lib. VII Met. fab. XXVII:

Cui non iſta fide ſatis experientia ſano,
Magna foret? non ſum contentus, & in mea pugno
Vulnera.

Eodémque modo locutus Plautus Mercat. Cicero in Bruto ‡, atque alii. ‡ *ubi tamen Lambinus* eo *addi malit.*

Nec *alienus* unquam ablativum regit. Objectant hoc Ciceronis in primo de Divinat. *Neque hoc Di alienum ducunt ſuâ majeſtate.* Et de provinciis conſular. *Alienum ſibi videri dignitate imperii.* Sed præpoſitionem A intelligi, indicat hoc ejuſdem in VI ad Att. *Navigationis labor alienus non ab ætate ſolum noſtrâ, verùm etiam dignitate.* Ac Terentius ſimiliter Adelph. * * *Act.* 5, *ſc.* 8.

— Alienum à vita mea
Videtur. —

Dicitur igitur, *alienum ætatis tuæ, ætati tuæ, ætate tuâ, &, ab ætate tuâ.* De prioribus duobus ſuperiùs vidimus: de poſterioribus, liquet ex iis, quæ nunc diximus. Atque hinc eſt, quòd interdum diſſideant codices. Vt apud Ciceronem lib. IX, epiſt. XIV, quidam libri habent, *Non alienum dignitati tuæ*; alii, *dignitate tuâ*; alii, *à dignitate.* Interdum etiam de caſu vix ſtatui poteſt. Vt illo Cic. lib. XIII, ep. LIII: *Quod ſi alienum tuis, aut etiam ſuis moribus.* Nam *moribus* & dandi, & auferendi eſſe caſus, poſſit.

Hinc

Hinc etiã liquet, quid ſtatuere conveniat de illo Horatii lib. I, ep. XVI:

Neve putes alium ſapiente bonoque beatum.

Et iſto lib. II, ep. I: *--- Nequis ſe, præter Apellem,*
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.

Nempe auferendi caſus dependet à præverbio *ab*. Multò enim uſitatius, *alius ab illo*. Quomodo Brutus ad Ciceronem lib. III: *Nos ab initio ſpectâſſe etium, nec quicquam aliud à libertate communi quæſiſſe, exitus declarat.* Ellipſis fortaſſe & in illo Tibulli lib. III, el. V:

Felix hoc alium deſine velle virum.

Ita enim veteres Cujacii membranæ, quibus uſus Scaliger. Sed diſtinguit ille hoc pacto: *Felix hoc, alium deſine velle virum.*

Poſſis tamen hoc modo:

Felix, hoc alium deſine velle virum.

In vulgatis pro *hoc* eſt, *ac*: etiam in antiquâ editione, quæ Regii Lepidi anno prodiit CIↃ CCCCLXXXI. Sed *hoc* legunt quoque Muretus, ac Lambinus, cumque *alium*, non cum *felix*, conjungunt. Quorum Lambinus exiſtimat, ſimiliter legi apud Horatium debere lib. II, ſat. III:

Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu
Permiſtas capiet.

Vbi in vulgatis, *alias veri*: quod non temere alibi reperias: ſed pro eo, *alias veris*, vel *à veris*.

CAPVT XV.

De caſu, quem comparativi regunt vi eâ, quam à poſitivo trahunt, nihil in comparativorum doctrina ſpeciatim præcipi debet. Prior *etiam de multis dici, contra Agrœcium oſtenditur: cauſſáque ejus rei adfertur. Vallæ in eo error. Saturnius quoque refellitur, qui genitivos ait comparativo jungi, per Helleniſmum. Comparativi menſuræ genitivum adſciſcunt, non ut comparativi, ſed ex communi natura adjectivi.* Plus, minus, amplius, *cuivis junguntur caſui: ſed caſus is, ſi ſit nominativus, non regitur ab ullo; ſin obliquus fuerit, regitur, non à* plus, minus, *vel* amplius, *ſed nomine ſubſtantivo, verbo, aut præpoſitione.*

POſt ea, de quibus hactenus egimus, ſeorſim tradere Grammatici ſolent de comparativis, & ſuperlativis. Sed prope quicquid de iis adferunt, id vel falſum eſt, vel ſuperfluum, vel alieno loco infertum. Quod ut liqueat, canones eorum expendemus ad rectæ rationis trutinam, eorumque conſuetudinem, qui optimè ſunt locuti.

De comparativis, & ſuperlativis, ſic universè ſtatuendum, parem eorum rationem eſſe, ac poſitivi. Quare, quæ universè de adjectivorum vel verâ, vel

vel falsâ rectione diximus, ea non in positivis solùm, sed comparativis etiam, & superlativis, habent locum.

Hæc ut planiora sint, priùs de comparativo agam: ordinéque ibo per casus singulos, quos regere dicitur.

Genitivi exemplum fuerit, *prior, vel nequior horum*: ac similiter in comparativis aliis partitivè acceptis. Sed ut in positivis, ita hic quoque est ellipsis: integréque erit, *prior, vel nequior è numero horum.*

Sed perpetuumne, quod Agrœcius ait, *prior* dici de duobus; *primus* de multis; eodémque modo differre *posterior*, & *postremus*; *alter*, & *alius*? Sanè, contrà quàm Agrœcius putavit, *prior* de pluribus dicit Varro apud Gellium lib. XIV, cap. VII: *Quotiescumque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent; qui eorum prior alios esset, ei potissimùm Senatus consulendi jus fuisse.* Plinius lib. IX, cap. LIV: *Eâdem ætate prior Licinius Murœna, reliquorum piscium vivaria invênit: cujus deinde exemplum nobilitas secuta est, Philippus, Hortensius; Lucullus, exciso etiam monte.* Eodémque modò usurpatur Tit. de re militari. Plura loca suggeret Saturnius lib. IX, cap. XXXII. Nec caussa hujusce locutionis obscura est. Nam, ut Iulius Scaliger * observavit, quoties *prior* de pluribus dicitur, universi in duas dispescuntur partes, ac primus partem priorem, alteram alii conficiunt: ita ut tum quoque, cùm multi intelliguntur, de duobus propriè dicatur.

* *de causs. L. L. lib. 4, cap. 151.*

Hoc dum non cogitat Laurentius Vallensis, contendit, comparativos tantùm partitivè poni, cùm de duobus est sermo: ut in illo †, *O major juvenum.* At si de pluribus ageretur, dicendum fuisse, *Maximus juvenum*, non, *Major juvenum*, sive *è juvenibus*, aut *inter juvenes.* Quod Laurentianum præceptum transgredi non metuit Plinius lib. XXIV, cap. XIV: *Inter genera ruborum*, inquit, *Rhamnos appellatur à Græcis candidior, & fruticosior.* Et lib. XXVIII, cap. IX: *Inter omnia communia animalium fel* * *præstantius in effectu.* Legas quoque apud eundem lib. IX, cap. XVI: *Piscium feminæ majores, quam mares.* Et alibi: *Graviores alitum inferiore genâ connivent.* Et, *Apum adulescentiores ad opera exeunt.* Aliáque id genus suprà ‡ adduximus, cùm de comparativis partitivè acceptis diceremus.

† *Horatii in art. poet.*

* *Ita plerique MSS. & vetus editio Parmensis anni 1476. Vid. in aliis reperitur, vel præstantissimi effectus fel est.*

‡ *cap. 10.*

Eandem ob caussam etiam comparativus de pluribus usurpatur, quando conjungitur accusativo cum præpositione *inter.* Macrobius lib. I de somnio Scipionis cap. II: *Colotes inter Epicuri auditores famosior, & loquacitate notabilior.* Item eodem cap. *Numenio, inter philosophos occultorum curiosiori, offensam numinum somnia prodiderunt.*

Item cùm sequitur, *ante omnes.* Vt illo Maronis I Æn.

— Regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.

Nempe in his quoque *omnes* in duas partes dispescuntur : ac partem unam unus is constituit, cujus nomen exprimitur : sed altera est pars omnium eorum, quibuscum fit unius collatio.

Quod si audimus Saturnium lib. IX, cap. V, Latini interdum in comparativorum constructione imitantur Græcos , qui iis genitivum addunt. Verùm loca,quæ adfert,id neutiquam evincunt. Adducit hoc Ciceronis, nescio unde,*Cæterarum rerum præstantior erat*. Sed forsitan interpretari possumus, *è cæteris rebus*. Adducit è Plinii lib. VII, cap. XXX : *Omnium triumphorum lauream adepte majorem*. Sed subintelligitur *laureis*. Adfert è Curtii lib. V : *In oculis duo majora omnium navigia submersa sunt*. Verùm *majora navigiorum* ait , ut Plinius , *apum adolescentiores* : quo de loquendi genere superiùs dictum. At Hieronymum non audimus ; cujus, more Græco,illud in Danielem : *Ad ipsum confluebant Iudæi, eò quòd esset honorabilior omnium*.

Præter comparativos partitivè acceptos,eóque genitivum,ut ajunt,regentes ; etiam adjectiva mensuræ regere docent genitivum : idque tum absolutè , tum additâ particulâ *quàm*. Atque hæc exemplis istiusmodi confirmant. Plinius lib. XIII : *Non altiore quatuor digitorum sulco*. Et lib. XXXVI : *Nec longiores duodecim pedum*. Columella lib. II : *Sulcum ducere longiorem, quàm pedum centum viginti, contrarium est pecori*. Et lib. VIII : *Dum ne vetustiora sint, quàm dierum decem*. Et aliquot aliis apud eundem scriptorem locis. Sed hic etiam canon superfluus est , quia satis ex eo cognoscitur , quod antea dicebamus , quemcunque casum admittit positivus , eundem admittere comparativum, & superlativum , sive propriè , sive ἀλλεπαλλήλως. Atqui, ut superiùs quoque monitum, similiter in positivo dicimus , *altum sex pedum*, *latum octo pedum* &c.

Etiam *plus*,& *minus*, quod ipsum de *amplius* dictum velim,genitivo junguntur. Vt illo Plinii lib.XXIII,cap.I: *Virium plus Surrentino,austeritatis Albano, vehementiæ minus Falerno*. Sed non inde consequitur; adjectivũ ullum, extra verbalia,regere genitivum. Nam si *plus* substantivum est,ut quidam existimant,pertinebit hæc structura ad canona de substantivo alterum substantivum regente in genitivo. Sin verè est adjectivum; jam non genitivus regetur à *plus*, sed ab substantivo in *plus* intellecto : puta *negotium*,vel simili; ut apud Græcos in πλέον intelligitur χρῆμα. Verè autem adjectivum esse,arguit hoc Sallustii in Iugurth. *Neque pluris pretii coquum*. Quare in illo,*pluris emi, pretii* intelligitur : *pretio* item in illo,*plure venditum*. Pluráque de eo lib. II de Analogia cap. XXIV.

Non desunt , qui contendant , *plus* quadruplicem regere casum. Dici enim , *Interfecti plus trecenti. Cædes plus trecentorum. Interfecit plus trecentos. Plus trecentis interfectum*. Sed non cogitant,hic ellipsin esse particulæ *quàm*:

plus

plus trecenti, pro, *quàm trecenti : plus trecentorum*, pro, *quàm trecentorum* : & ita in aliis. Non igitur casus regitur à *plus* ; sed si nominativus sit, ad convenientiam, non ad regimen pertinet. Sin casus obliquus, regitur à nomine, aut verbo, aut præpositione intellectâ. Hæc pleniùs exponam.

Plus nunc de qualitate dicitur ; ut *plus virium*, de quo antè egi * : nunc certo numero sociatur. Quod cùm fit, casus additus aut ad convenientiam pertinet, aut ad regimen. Ad convenientiam, si fuerit nominativus. Vt illo Varronis lib. III de R. R. *Ne plus tertia pars eximatur mellis.* Livius lib. XXXIX : *Romani haut plus sexcenti ceciderunt.* Et alibi : *Paullò plus trecenta vehicula amissa.* Item Ovid. XI Met. fab. X :

Aut minus, aut certè medium non amplius æquor
Puppe secabatur.

Plinius quoque lib. XI : *Animalibus, quibus plus quaterni pedes, nullis sanguis.* Valde errant, cùm hic *plus*, vel *amplius*, regere ajunt nominativum. Nunquam enim aliunde regitur nominativus ; sed convenit cum altero nominativo, aut verbo. Vti illo Livii : *Romani haut plus sexcenti ceciderunt* ; *sexcenti* concordat cum *Romani* ; quicum & convenit *ceciderunt*. Atque hoc apertius erit, si integrè exprimas, *Romani ceciderunt plusquam sexcenti.* Imò *plus*, vel *plusquam*, prætereatur : eadem erit structura. Vt, *Romani sexcenti ceciderunt.* Quare, cur nominativo utamur, ex *plus* ratio petenda non est.

Nec veriùs regere ajunt genitivum. Nam, quomodo dicimus, *intervallum trium pedum* : ita & apud autorem Herennianum legas lib. III : *Intervalla locorum mediocria esse placet, ferè paullò plus, aut minus, pedum tricenûm.* Et quemadmodum dicitur ; *Exercitus viginti millium* : ita ait Livius lib. X ; *Paullò plus viginti millium alius exercitus fuit.* Quare genitivus regitur non à *plus*, sed ab *intervallum*, & *exercitus*.

Nec unquam accusativus à *plus* regitur. Objicitur Plautus Sticho * : * *Se.* Famem fuisse suspicor.

Nam illa me in alvo menses gestavit decem :
At ego illam in alvo gesto plus annos decem.

Et Terentius Adelph. † † *Act.* 2, *sc.* 1.

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Plinius quoque lib. X : *Singulos vere parit, nunquam plus ternos.*

Verùm accusativus quoque iis in locis requiritur, licet *plus*, & *amplius*, omittam : quod arguit, casum hunc inniti verbis, *gesto*, *infringo*, *pario*.

Quandoque & ablativi par ratio est. Nam ut dicitur, *Triennio vixit* : ita quoque, *plus triennio vixit.* Sic illo Plauti Bacchidibus ‡ : ‡ *Act.* 4, *sc.* Constringi tute illi.

Hunc si ullus Deus amaret plus annis decem,
Plus jam viginti mortuum esse oportuit.

Nam eadem structura *plus* omisso. Sed sæpe, si non vi comparativi ; at

præpositionis intellectæ, ablativus innititur. Vt, *Plus æquo postulat.* Nec enim dicimus, *æquo postulat.* Itidem in illo Livii lib. XXI: *Ab utrâque parte sexcentis plus equitibus cecidit.* In his eadem ratio, ac in aliis comparativis. Vbi ablativus, per *quàm* exponi solitus, regitur à præpositione *præ*; quemadmodum inferiùs dicemus.

CAPVT XVI.

Comparativos non regere dativum, accusativum, vel ablativum. Comparatio etiam institutur voce homonymâ inter res diversas. Refelluntur, qui negant, unum ex omnibus dici posse omnibus, *vel* cunctis, doctiorem, *aut* fortiorem. Ocius *sine ablativo, pro* dicto ocius. *Comparativus omnis duo respicit, quæ comparantur.* Tristior, *pro* tristior solito. *Cur* subtristem *malimus* tristiorem, *quàm* tristem, *dicere. Vallæ error, existimantis,* quisque *non jungi comparativis. De Valla judicium Ramirezii, ac nostrum.* Μᾶλλον *Græci,* magis *Latini addunt comparativis,* καὶ πλεονασμόν. Demagis. *Festi error. Cur non ut* pervulgatior, perlucidior; *sic dicatur* perdoctior, pertristior. Quàm *non jungi comparativo.*

DE Genitivi regimine, comparativis perperàm tributo, abunde videor egisse: imò quia comparativus *plus*, præter genitivum, etiam nominandi, accusandi, & auferendi casum regere arbitrantur; eâdem, quicquid hoc est, excussimus. Nunc particulatim videamus de falso regimine dativi, accusativi, ablativi.

Quamquam de dativo nihil magnopere dictu opus. Nam quæ antea de adjectivis, dativum regere creditis, universè exposuimus; ea hic æquè locum habent. Quale enim, *aptum esse*; tale, *aptius esse.* Vti & cùm positivus deficit. Quemadmodum illo Ciceronis lib. II de Off. *Res virtuti propiores.* Apud Sallustium, *nulli inferiores:* ut dicimus, *nulli secundus.* Nempe gradus non variat adjectivorum naturam; quæ hujusmodi est, ut iis, quemadmodum & verbis, dativus addatur, quandocunque acquisitionem significamus.

De accusativo paullò plura veniunt in considerationem. Alvarus, multique alii, in comparativorum doctrinâ præcipiunt, eos interdum regere accusativum mensuræ: quomodo passim legere est, *longior cubitum, latior duos pedes.* Verùm superflua est hæc admonitio. Quandoquidem comparativi eum casum non suâ regunt naturâ; verùm ratione communi adjectivorum, quæ mensuram signant. Similiter enim in positivo dicitur, *longus cubitum, latus duos pedes,* & ita in aliis. Præterea nec dici potest, accusativum regi ab adjectivo, cùm is regatur à præpositione AD intellectâ, ut superiùs vidimus.

Propior

Propior non dativo solùm, sed accusativo etiam, sociatur: ut Priscianus observat lib. XVIII. Ita Hirtius lib. VIII de bello Gallico: *Alter, quo propior hostem in vallo collocatus esset.* Sallust. in Catilin. *Quod tamen vitium* (ambitionis) *propius virtutem erat.* Et in Iugurth. *Ipse propior montem cum omni equitatu.* Livius lib. II: *Propius fidem est.* Videtur in istis AD intelligi; unde casus regatur. Nisi magis placet, quia sic loquerentur, *prope fidem, montem, virtutem*; etiam *propior*, & *proximus, fidem, montem, virtutem*, dicere voluisse.

Venio ad ablativum; quem à comparativo regi ajunt, ac posse exponi per *quàm*, *ac*, vel *atque*. Vt, *Fœcundior fortibus*: pro, *fœcundiores, quàm fortes*, vel *ac*, aut, *atque fortes*. Vt Plinius lib. X: *Tribuit hoc avium generi natura, ut fœcundiores essent fugaces earum, quàm fortes.* Sic, *Amicior aliis*, pro, *quàm alii*, vel, *ac alii*, vel, *atque alii*: Quomodo Plautus ait Mercat. *Amicior mihi nullus vivit, atque is.* Verùm regitur ablativus non à comparativo, sed præpositione PRÆ intellectâ: ut integrè sit, *Fœcundiores præ fortibus: amicior præ omnibus.* Sic, *thymo dulcior*, pro, *præ thymo: versutior rotâ*, pro, *præ rotâ.* Maro Ecl. VII: *Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ.*

Plautus Epid. act. III, sc. II:

Versutior es, quàm rota figularis.

Ex utroque horum etiam cognoscimus, rectè comparationem institutui rerum diversarum voce homonymâ. Aliâ enim significatione *dulcedo* convenit thymo, aliâ Galateæ. *Versutus* quoque diversimodè dicitur de rota, & callido. Præivit in hoc genere Homerus *: * Il. α.

Τῇ μὲν δὸτὸ γλώσσης μείλιχος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Melle suavior huic ab lingua sermo fluebat.

Imò multò ante Homerum sacri vates nostri. Vt Salomo Proverb. cap. V: *Nitidius oleo guttur meretricis.* Rhetores nuncupant σύλληψιν, quia diversa significata comprehendimus voce ambiguâ. Vide sis, quæ fusè de hac diximus in Oratoriarum Institutionum libris †. † lib. 4, cap. 10, fol. 7.

Video esse, qui in dubium vocent, an rectè instituatur comparatio, si dicatur quis, *fortior*, vel *doctior omnibus.* Nam, inquiunt, voce *omnes*, ipse etiam excluderetur, de quo sermo est: eóque imitandus potiùs Cæsar, qui lib. IV belli Gallici, non quidem, *humaniores omnibus* ait, sed *cæteris humaniores.* Verba ejus sunt: *Ad alteram partem succedunt Vbii; quorum civitas ampla, & florens, ut est captus Germanorum, qui paullò sunt ejusdem generis, etiam cæteris, humaniores, propterea quòd Rhenum attingunt.* Sed profectò intolerandi supercilii res est, velle Latinitatem metiri, non classicorum scriptorum consuetudine; sed judicii sui ratiunculis. Nobis verò satis est, quòd & dixerit Maro VIII Æn. — *Sed cunctis altior ibat*

Anchises. Cui simile illud Æn. 1, antea etiam adductum :

— Ipse ante alios immanior omnes.

Pro, *immanior omnibus.* Quod item apud Valerium Maximum legere sit lib. IV, cap. II : *Idem sensit Fabricius Luscinius, honoribus, & auctoritate, omni cive, temporibus suis, major.* Martialis quoque est lib. X, ep. XXIV :

Natales mihi Martiæ Calendæ,
Lux formosior omnibus Calendis.

Interdum ablativus comparationis κατ' ἔλλειψιν reticetur. Quod in adverbio *ocius* fieri, satis est evidens. Vt illo Maronis in VIII :

— At illi
Ociùs incubuere omnes. —

Vbi comparativum videmus : comparativo autem nomen à comparatione : sed comparatio omnis inter duo : quare concipiendum hic aliquid, quicum fiat comparatio. Id est mandatum jubentis: quasi dicat poeta : Nondum absolverat sermonem Vulcanus, cùm jam videre esset Cyclopes amovere omnia, ut arma fabricarent Æneæ. Vidit hoc Servius, qui illud *ocius* sic interpretatur. *Ocius*, inquit, *incubuere, quàm ille præceperat.* Non dubium igitur, quin integrè sit, *ocius præcepto*, vel *mandato*, sive *dicto.* Quem ablativum expressit poeta 1 Æn.

Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat.

Nec in nominibus minùs locum habet. Nam itidem dicitur, *Tristior*, pro *tristior solito*, vel *æquo.* Potest autem quis esse tristior solito, vel æquo, qui paullùm tristis sit. *Tristior* igitur naturâ quidem suâ plus est, quàm *tristis.* Omnis enim comparativus refertur ad positivum, ac supra eum, non extremum quidem, ut superlativus; sed aliquem tamen significat excessum. Verùm ista est vocis significatio ex natura, & primo usu. Sed postea *tristior* etiam dici cœpit, qui subtristis esset : idque quia, etsi paullum tantùm tristitiæ concepisset ; tamen esset tristior solito, vel æquo. Itaque quem tristem non dixero, dixero tamen tristiorem : quia licet non tantum conceperit dolorem, ut fortasse is tristitiæ nomen satis mereatur ; si tamen conferas præsentem statum cum priori, tristior jure videatur. Par ratio in *lætior, sollicitior*, & similibus comparativis, quando iis utimur, ne excessus ab altero concipiatur. Atque ex his lucis aliquid accipient, quæ de comparativis minus significantibus positivo dicebamus lib. II de Analogia cap. XXIII.

Alvarus, & alii, monent, comparativos regere non comparationis modò ablativum, de quo hactenus dictum; sed etiam mensuræ. Vt, *longior cubito, latior pedibus duobus.* Verùm non hoc fit naturâ comparativi ; sed vi communi cum positivo. Imò nec positivus propriè casum eum regit. Quemadmodum

admodum enim cùm accusativus jungitur, is regitur à præpositione AD: ita cùm additur ablativus, is dependet à præpositione A B.

Hactenus vidimus de genitivis, dativis, accusativis, ablativis; quos à comparativo regi, communis opinio est. Nunc alia expediam, quæ huc solent referri; etsi revera non ad regimen, sed ad concordiam, pertineant. Vti est comparativi concordia, vel cum nomine sive pronomine; vel cum particula. De prioris generis concordia quæritur, an comparativus etiam conveniat cum *quisque*. Sanè Valla reprehendit illud Lactantii libro de Opificio: *Imbecilliora, & timidiora quæque animalia.* Arbitratur autem, dicendum fuisse, *imbecillima ac timidissima quæque animalia.* At Cicero quoque in Verrem ait: *Quisque gravior homo, atque honestior.* Et Seneca lib. II de Irâ: *Non vides, ut majorem quamque fortunam major ira comitetur?* Plinius item lib. XXIV: *Ex iis majores effectus melioris cujusque erunt.* Fabius lib. IX, cap. IV: *Pedes quique temporibus validiores.* Imò, contrà quàm Valla putavit, *quisque* etiam positivo junctum invenitur. Tacitus lib. XII Annal. *Invalidus quisque.* Et lib. I Histor. *Quisque ingenio validus.* Suetonius in Othone: *Ferebatur & invalidum quemque obviorum corripere.* Plinius lib. I epist. *Bonus quisque liber.* Appulejus in Apolog. *Peccatum bonus quisque sollicitius cavet.* Lactantius lib. I: *Errorem prudentes quique perspiciunt.* Hæc, & alia, subinde fas nobis esto differere adversus Laurentium Vallam, virum alioqui de lingua Latinâ præclarè meritum: etsi eum, vir eruditus, Ramirezius de Prado Hispanus, suis in Martialem notis, audaciùs paullò *audacem Grammaticum*; uti & ejus libros *inelegantes elegantias* appellet. Omnino enim illis temporibus magnus fuit, & acutus Romani sermonis censor: qui tamen non rarò à veritatis via deflectat; idque imprimis contradicendi morbo, quo vehementer laborabat: ut non temere omnino in eum jam olim dictum sit:

Carpis majores, & te quoque, Valla, minores.
Carperis, & carpis. sic tua fata ferunt.

Contrà quàm de se canebat Sulmonensis poeta †: † *lib. 4 Trist. el. 10.*

Vtque ego majores, sic me coluere minores.

Ad comparativi, & particularum convenientiam, pertinet, quòd interdum & *magis*, similesque particulæ, adduntur nominibus comparativis. Sic Æschylus ἁπλᾶ δὴ Θεός. — Τίς ἄλλος μᾶλλον εὐδικώτερος ;

Quasi dicas, — *Quis alius justior sit hoc magis?*

Euripides similiter Hecubâ:

Θανὼν δ' ἂν εἴη μᾶλλον εὐτυχέστερος,
Η ζῶν. Quod esset:
Moriens sed ille sit magis felicior,
Quàm vivus.

Aristo-

Aristophanes in Pluto:

Τὶς γὰρ γένοιτ' μᾶλλον ὀλβιώτερος; Id erit:

Quis namque fuerit hoc magis beatior?

Imò sic quoque Aristoteles Topicorum lib. III, cap. I: Καὶ ὅλως τὸ πρὸς τὸν βίον τέλος, ἀιρετώτερον μᾶλλον, ἤπερ τὸ πρὸς ἄλλό τι. *Planéque illud, quod refertur ad vitam, velut finem, optabilius magis est eo, quod ad aliud quid dirigitur.* Sed Latinos videamus. Sic Plautus Captivis, sc. Quo illum nunc:

Nihil unquam invenies magis hoc certo certius.

Et prologo Menæchmorum, *Magis majores.* Item Sticho act. V, sc. IV:

— *Hic magis est dulcius.*

Et Virgil. Culice:

Qui magis optato queat esse beatior ævo?

Valer. Maximus lib. III, cap. VII: *Sed uterque nostrum magis invidiâ, quàm pecuniâ, locupletior est.* Imò Pomponius Mela lib. II, cap. VI, etiam geminato *magis*, de Hispania sic loquitur: *Magis magisque latior ad Occidentem abit.* Nec in eo sequentium ætatum scriptores sequi priores dubitant. Arnobius lib. I: *Vide ne magis hæc fortior caussa sit.* Cui geminum illud lib. eodem, sed in adverbio: *Et quis magis rectiùs harum ferat invidiam nominum?* Et, quod insolentius, idem ait lib. VII: *Minus gratior.* Ruffinus, eruditus Iosephi interpres, lib. II Antiquit. cap. IV: *Cùm Ioseph habens compedes familiarior ei magis effectus est.* Boëthius lib. III de consolat. philos. Carm. I:

Dulcior est apium mage labor.

Alcimus Avitus lib. I:

Quoque magis natura hominis sublimior exstet.

Et Arator lib. I Historiæ Apostolicæ:

Nona fuit tunc hora, magis quâ rectius horâ
Prodiret jam trina fides. — Et, ut tandem desinam, Iustiniani quoque est, *magis pluribus*, Institut. de Act. §. Sic itaque discretis. In cujusmodi locis, vel comparativus ponitur pro positivo; vel illud *magis*, ac similia, augent vim comparativi; ut fit in *demagis*, quod plus est, quàm *magis*; quamvis aliter legatur in schidis Festi, sive potiùs apud Paullum, qui præpositionem in *demagis* putabat vim habere minuendi.

Alibi etiam aberratum. Vt cùm ajunt, PER, & QVAM, comparativis quoque conjungi posse. De priori probant eo, quòd Plinius libro XIII Histor. Nat. cap. XXIV dicat: *Spondetque jugero ejus annos perplures.* Quomodo est in veteri Parmensi *. Sed in aliis melius, *annua H S.* Speciosius, quod adferunt è Ciceronis primo de Invent. *Nos perquisitius, & diligentius, scripsisse pollicemur.* Et hoc lib. II: *Pars autem pervagatior.* Et Agellii istud lib. VII, cap. XVII: *Quod videtur vobis pervulgatius esse, id me doce.*

* an. 1476.

doce. Quæ sanè moverint homines parum acutos, aut attentos: eóque operæ est juventuti in talibus latus fodicare, ne ut, *pereruditus*, *perelegans*, *percontumax*, legimus: sic existimet, in comparativis dici posse, *pereruditior*, *perelegantior*, *percontumacior*. Acrioribus verò oculis, vel animis potiùs, intuenti loca illa, nihil periculi sit, ne glaucoma, aut pulverem objiciant. Facilè enim parêbit, PER hîc non usurpari, quâ ratione *perdoctus* dicimus, aut *perbonus*; sed quâ verba ipsa, *perquirere*, *pervagari*, *perrepere*, *personare*, sexcentáque id genus. Quare cum Horatio † non metuam *perlucidior*, ut *perluceo*; cum aliis *perspicacior*, & *perspectior*, ut *perspicio*; *perpolitior*, ut *perpolio*; *pertinacior* æquè ac *pertinax*, de propositi tenaci, ut simplicis *tenax* significationem multùm restrinxerit. At non item dicam, *perurbanior*, *pertristior*, *perpauperior*, *perpaucior*, *pervilior*, aliáque; quorum tamen positivi cum *per* inveniuntur.

† lib. 1, od. 18.

De QVAM verò decepti sunt corruptis autorum locis. Adferunt è Ciceronis v Tuscul. Quæst. *Abacosque quàm plures ornavit argento auróque cælato.* Vbi in editione Aldinâ, illâ Rob. Stephani, & optimâ quaque, legitur *complures*. Idem de locis aliis sentiendum.

CAPVT XVII.

Superlativus nullum naturâ suâ casum regit. Etiam jungi signo universali. Imò admittere quoque exclusivam hanc, inter cætera, *vel* cæterorum: *uti &*, aliorum. *Vallæ error. Superlativus pro comparativo. Macrobius adversus Vallam defensus. Rectenè Gallus dicatur Italorum doctissimus, vel contrà. Plinii locus expensus. Superlativus cum* satis. Peroptimus, *& similia.* Apprimè, *&* ita, *cum superlativo.*

RElíquum est de superlativis videamus. Quos ajunt genitivum regere, cùm partitivè sumuntur. Sed par hîc ratio, ac in comparativis: quibus, ut vidimus, casus is jungitur ἀλλοεπιλικῶς. Nam *optimus*, vel *pessimus omnium*, integrè est, *è numero omnium.*

Alius hic etiam se error offert. Nam ut malè negarunt, comparativos cum *omnis* conjungi: ita malè idem de superlativis inficiantur. Non jam objiciam illud Ciceronis lib. xi de Orat. *Omnes tenuissimas particulas, atque omnia minima*: aut illud ad Trebatium: *Omni gradu amplissimo dignissimus.* Nam illud solum velle se dicent, superlativis non jungi partitivè. Sed hoc quoque satis refellitur isto Ciceronis epist. ad Brutum lib. xi, epist. xi: *Dii isti Segulio male faciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt.* Vbi hic observata est captiosa ac puerilis conclusiuncula, si omnium nequissimus, ergo & se ipso nequior fuit? Mirum verò iis non

p. 50. occurrisse Catulli hoc * ad Ciceronem :

Disertissime Romuli nepotum,
Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli,
Quotque pòst aliis erunt in annis;
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, pessimus omnium poeta :
Tanto pessimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Hîc Tullius dicitur Romanorum omnium disertissimus, & optimus omnium patronus : Catullus item sese ait pessimum omnium poetam. Ergone hoc voluit, Ciceronem sese meliorem, Catullum se ipso deteriorem ? Id si stultum est credere ; quid profectò apertius, quàm in locis hujusmodi, non ἁπλῶς intelligi *omnes*; sed subaudiri exclusivam, *reliqui, cæteri*, aut *alii* : quod adjecit Maro IV Æn. — *Ipse ante alios pulcherrimus omnes.*

Imò interdum (quod ita argutantibus magis quoque absonum videbitur) superlativus loco signi universalis ipsam sibi exclusivam particulam additam habet. Seneca de vita beata, cap. XXVIII : *Inter cætera mala illud pessimum est.* Plinius lib. XXXIV, cap. X : *Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima.* Tacitus in Agricolâ : *Ii sunt cæterorum Britannorum fugacissimi, ideóque tamdiu superstites.* Macrobius lib. VII, cap. XII : *Acetum liquidissimum est inter cæteros humores.* Nec abludit hoc Agellii lib. I, cap. III : *Hunc locum, omnium rerum aliarum difficillimum, strictim atque carptim transgressus est.* Et Macrobii illud lib. VII Saturn. cap. VIII : *Ægyptus regionum aliarum calidissima est.* Quibus ex locis eâdem cognoscere est, falli in Dialecticis Vallam, cùm dici posse negat, *Cæsar est aliorum fortissimus* : aut, *Varro est reliquorum doctissimus* &c. Hanc eum in sententiam adduxit, quòd & natura, & usus, comparativum cum ablativo exigere videantur, hoc modo : *Cæsar aliis fortior : Varro reliquis doctior.* Quasi non domina sit rerum consuetudo : quæ sibi hoc permisit, ut aliquando superlativus comparativi subiret vicem. Vti & fieri videmus in Quinctii oratione ad Nabidem, apud Livium lib. XXXIV : *Quid minùs convenret, quàm nos cum tyranno instituere amicitiam : & eo tyranno, quàm qui unquam fuit, sævissimo & violentissimo in suos ?* At duriùs etiam Appulejus, si VII Met. nec casum comparativi adjungere dubitavit. Ajunt enim scribere : *Omnibus quidem ille puer deterrimus.* Pro, *omnibus deterior*, vel *omniũ deterrimus*. Censet ita Beroaldus. Sed in plerisque MSSis est, *omnibus modis* : quod firmat sententiâ Iani Guiljelmii, *omnimodis* legẽtis †.

† lib. 3 Verisimil. cap. 13.

De superlativo præterea quæritur, recténe is usurpetur factâ comparatione rerum contrariarum. Sanè Valla non dubitat Macrobium reprehendere, quòd scripserit lib. VII Sat. cap. XI : *Age, Servi, non solum adolescentium,*

scentium, qui tibi æquævi sunt; sed senum quoque omnium doctissime. Nam quomodo, inquit, senum erat doctissimus, qui ipse senex non erat? Verùm imitatus est Macrobius ipsum Ciceronem; cujus illud pro domo suâ: *Hoc tu scriptore, hoc consiliario, hoc ministro omnium, non bipedum solùm, sed quadrupedum impurissimo, Remp. perdidisti.* Neque enim, arbitror, ambiget Valla, quin bipes, non quadrupes, fuerit Clodius. Quare nec malè dixeris de Gallo: *Vir hic, non suorum Gallorum modò, sed Italorum quoque*, vel, si malis, *Hispanorum*, aut *Germanorum, doctissimus est.*

Sed quid si molles Campani in Romano agant exercitu; nũ liceat Campano ulli, qui virtutem Romanam sciat, dicere de cive suo supra gentis indolem forti, *Hic & exterorum est fortissimus?* Mihi videtur particula & tantundem valere ac, *non solùm aliorum, sed etiam horum.* Quare non damnem.

Dixerit aliquis, sive *non solùm* apponatur, sive &; durum omnino esse loquendi genus, ac cui ratio adversetur. Quasi non consuetudo interdum habenas excutiat rationis. Quamquam nec tam durum est, quàm videatur. Cùm enim dico, non solùm Gallorum suorum, sed Italorum etiam, doctissimus est: sententia est, in amplo illo numero, qui Gallis & Italis omnibus constat, hic est doctissimus. Itaque statuo, rectè etiam simpliciter dici, *Gallorum, Italorumque est doctissimus.* Sententia enim est, ex doctis utriusque gentis hic Gallus, vel Italus, est doctissimus.

Imò, si aliquos audimus, rectè etiam dicas: *Hic Gallus est doctissimus Italorum:* vel contrà, *Hic Italus est doctissimus Gallorum.* Item, si Romanum cum exteris conferas, probum, ut inquiunt, erit: *Romanus hic exterorum est honoratissimus.* Tuentur autem sese illo Plinii lib. xxxiii, cap. i: ubi de annulis agens, *Longo*, inquit, *tempore ne Senatum Romanum quidem habuisse aureos, manifestum est. Siquidem his tantùm, qui legati ad exteras gentes ituri essent, annuli publicè dabantur; credo, quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur.* Sed non efficiunt, quod volunt. Nam iidem hic Romani, & exteri, dicuntur. Sermo enim de Romanis in provincia agentibus. Quales erant Romani ratione originis, ac loci, unde venerant: exteri tamen, ratione provinciæ, sive loci, quò venerunt. Quanto hoc aliud, quàm si Romanus Romæ de homine dixerit Romano, *Hic apud nos exterorum est honoratissimus.* Quomodo, credo, nisi madulsa aliquis, loquetur nemo.

De genitivo dictum. De cæteris casibus nihil aliud occurrit, præter *proximus*: quod regere ajunt dativum, & accusativum. Quippe, ut Cicero de Claris Orat. dixit, *Optimis proximus*; & Fabius lib. xi, cap. x, *Veritati proximum*: ita Plauti esse in Pœn. *Proximus te sum*; & Livii lib. xxxv, *Laconicus ager proximus finem Megalopolitarum est.* Linacer etiam † ait, in Pisonianâ legi: *Proximus Pompejum sedebam.* Verùm nihil illic tale: sed † lib. 3.

libro I ad Att. epist. XI legitur : *Proximus Pompejo sedebam.* Quomodo & Ciceronem scripsisse, ait Diomedes lib. I. Robertus tamen Stephanus, in Thesauro suo, legit *Pompejum.* Imò sic in codd. suis invenere Lambinus, & Bosius. Vtcunque legatur, nec dativus, nec accusativus, regitur à *proximus.* Par enim ratio hoc loco, ac in *propior*, de quo antè satis diximus : quæ repetere nihil attinet.

Quæ hîc inferciunt de particulis superlativo appositione, vel compositione, addi solitis, ad convenientiam, non ad regimen pertinere, liquet ex antea memoratis. In hisce particulis est *satis.* Pomponius IC. LII. §. post hoc quoque. D. de origine Iuris, Ciceronis orationem hisce verbis commendat : *Exstat ejus oratio satis pulcherrima, quæ inscribitur pro Quincto Ligario.* Vbi quidam malè curiosi nobis vocem *satis* furcillare student. Locutus eopse modo Arnobius lib. II : *Potentiæ gradibus satis plurimis ab Imperatore disjunctis.* In hujuscemodi autem locis superlativus ponitur pro positivo. Quemadmodum & fieri videtur cum *tam* additur. Vt apud Tacitum Annal. lib. I : *Tam intima causa.* Imò ipsum Ciceronem. Vt II de Fin. *Deinde dolorem tam maximum.* Et in Lælio : *Quo etiam magis vituperanda est rei tam maximè necessariæ tanta injuria.* Ita complures MSSi : atque idem reperi quoque in antiquissimâ editione, ac fortasse omnium primâ. Vetustatem typi arguunt. Et annus præteritur; quemadmodũ fieri amabat initiis artis typographicæ. Sed recentiores hîc edidere : *Rei maximè necessariæ.*

PER positivis tantùm præponi voluit Valla. Sed præscripta ejus non sunt edicta Prætoris. Veteres potiùs, & classicos quidem, audiamus. Dixit Plautus Mostellariâ * : T H. *Non in loco emit perbono.* T R. *imò peroptimo.* Ita enim habent vett. editt. In Camerarianâ, & recentioribus omnibus, pro eo excusum est : T H. *Non in loco emit perbono has.* T R. *Imò optimo.*

* *Act.* 3, *Sc. Sceleste rem ego amum.*

Sed mutatione nihil opus fuit. Livius lib. X belli Macedonici : *Paucis, & expeditis, perdificillimum aditum.* Columella lib. III, cap. XX : *Adhuc perpaucissimis agricolis contigerit.* Ita in editionibus, quotquot vidi, etiam illâ Roberti Stephani, excusum est. Seneca lib. II rerum nat. cap. X : *Pertenuissima* dixit : & lib. de Consol. *perlucidissimus :* eodémque modo Plinius lib. II, cap. LIV, *perplurimùm refert unde venerint fulmina.*

Sic & *perquam* præmittit Curtius lib. IV : *Perquam maximo exercitu coacto.* Item, *inter paucas*; quod valet, *præ multis*; Plinius lib. XVII, cap. VII : *Herbæ facillimæ, atque inter paucas utilissimæ.* De absinthio sermo est.

Apprimè superlativo jungi ut probet Augustinus Saturnius lib. IX, cap. XXII, è secundo (tertium dicere debuit) Ciceronis de Finibus libro adducit illud : *Quod autem, in quo sapienter dicimus, id apprimè † rectissimè dicitur.* Eodem argumento pugnat, cùm Robertus Stephanus, in Latinæ Linguæ

† *al.* apprimò.

The-

Thesauro ; tum Leonardus Malaspina, Castigationibus in duodecimum Ciceronis epistolarum ad Att. Sed apud Ciceronem, *rectè*, non *rectissimè*, in aliquot optimæ notæ codd. invenimus. Nec propterea alterum damnamus, quod in MSSis Palatinis reperitur : ac editione Iani Guiljemii, & Iani Gruteri exprimitur. Idem Malaspina censet, *ita frequentissimus*, ut *longè frequentissimus* dici. Eique rei adducit ex oratione Ciceronis pro Sextio: *Cujus sententiam ita frequentissimus senatus secutus est, ut unus dissentiret hostis.* Sed *ita* cum *secutus*, non cum *frequentissimus*, cohæret. Hæc autem adferuntur à Malaspina, ut probet, ferri posse hanc lectionem, quæ est in nonnullis Ciceronis codd. lib. XII ad Att. epist. XXXVII : *Sive hanc aberrationem à dolore delegerim, quæ maximè liberalissima, doctóque homine dignissima.* Vbi Dionysius Lambinus pro, *quæ maximè*, edidit, *maximèque* : sed reclamantibus, (ut ipse in Notis agnoscit) omnibus libris. Malaspina, etsi vulgatam damnandam neget, tamē legi posse existimat, *Quæ maxima, liberalissima, doctoque* &c. Sed ut omnino hic suspectus sit locus, negare tamen non possumus, alios sic loqui scriptores. Nam Columellæ est lib. IX, cap. III : *Apis si sævior, maximè pessima est.* Agellius lib. XIII, cap. XV : *Hi sunt vel maximè humanissimi.* Nec abludit hoc Maronis Æn. IV :

— *Ipse ante alios pulcherrimus omnes*
Infert se socium Æneas, atque agmina jungit.

Habemus de verâ falsâque nominum rectione.

CAPVT XVIII.

DE VERBO. Convenientiæ doctrina quadripartita. Cum utro conveniat Verbum inter duo positum substantiva. A Budæo recessum. Infinitivus, vel oratio pro nominativo.

TEmpus nunc est, ut de Verbo differamus. Nam quem ordinem in libris de Analogia institi, ut priùs de Nomine, & Verbo, tamquam præcipuis Orationis partibus, agerem ; inde nostra proficisceretur oratio ad sex reliquas classes ; eundem nunc in Structurâ observabimus. Ac primùm agendum de Convenientia Nominis, & Verbi. Est ea vel verbi finiti, vel infiniti. Vtraque item vel propria, vel figurata. Vt omnis hæc de Convenientia doctrina sit quadripartita. Primùm dicendum de convenientiâ propriâ Nominis & Verbi finiti, seu personalis, seu impersonalis. Altera pars erit de convenientiâ amborum figuratâ. Tertia de convenientiâ propriâ Nominis, & Verbi infiniti. Postrema de figuratâ convenientiâ eorundem.

Convenientia propria Nominis, & Verbi finiti, est duplex, pro Verbo duplici, personali, & impersonali. Vtraque est nominativi, & verbi finiti.

Attamen nominativi vicem sæpe obit verbum infinitum : ita ut verbum verbo concordet ; sed verbum vicem subiens nominis ; quod postea pleniùs explicabitur. Nunc illud in considerationem veniret, quomodo impersonale cum nominativo conveniat. Nam receptum penè ab omnibus grammaticis , impersonalia non habere ante se nominativum. Sed hanc sententiam refellebamus lib. III de Analogia cap. I. Et aliquid quoque de eo mox dicam in convenientia Nominis & Verbi figuratâ.

Convenientia Verbi cum Nominativo fit trifariam. Vel enim solùm præcedit nominativus, qui suppositum sive subjectum dicitur. Vel solùm sequitur , qui appositum , sive prædicatum nuncupatur. Vel utrimque est nominativus. Primi ordinis est illud Horatii lib. I, epist. II :

Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.

Alterius generis est hoc Ovidii, epist. Didûs :

Certus es, Æneа, cum fœdere solvere naves.

† act. 4, s. 1. Tertii est illud Terentii Phorm. † *Senectus ipsa est morbus.* Et hoc Sallustii Catil. *Virtus clara æternáque habetur.*

In primo genere , nunc simplex præcedit nominativus : ut , *Amor meus crucifigebatur :* vel, *Christus crucifigebatur :* nunc Appositione geminatur , ut, *Amor meus Christus crucifigebatur.*

Sed hic quæritur , si substantiva per Appositionem conjuncta diversi sint numeri,cum utro verbum conveniat. Par autem ratio hîc,ac in adjectivis , de quibus antea dictum. Vidimus illic, ut adjectivum potiùs consentiat cum eo , quod est hominis proprium ; vel cum appellativo , quo animal significetur. Itaque dici,*Tullia,deliciæ meæ,mortua.* Item,*Passer,deliciæ meæ, mortuus.* In causa est, quia *Tullia,* & *passer,* sunt pars Appositionis nobilior. Nam Tulliæ , & passeri, hoc tribuitur, quòd sint deliciæ ; non contrà. Ratio igitur jussit, ut adjectivum non cum deliciis, sed cum Tullia,& passere, conveniret. Similiter fit in Verbo; ubi illud convenit cum nobiliori,sive eo quod Appositionis, & fundamentum, &,si verbum substantivum interserendo pronunciatum sive enunciationem facias, subjecti locum obtineret. E.G. si dicam,*Tullia,deliciæ nostræ : Tullia* est potior pars Appositionis,&,si enunciatio fiat,dicam, *Tullia est deliciæ nostræ.* Vbi *Tullia* est suppositum,sive subjectum. Itaque cum eo conveniet verbum. Ita Cicero lib. I ad Att. *Tulliola,deliciæ nostræ,tuum munusculum flagitat.* Ac similiter I Tuscul. Quæst. *Acerrimè autem,deliciæ nostræ, Dicæarchus contra hanc immortalitatem disputavit.*

Similis , ac prope eadem quæstio est de tertio Convenientiæ genere ; hoc est,cùm utrimque est nominativus; num verbum cum priori,sive suppositio concordet, an cum posteriori , sive cum appositio. Plurimùm sanè

tum

tum quoque convenit cum eo, quod subjecti locum in oratione obtinet, quomodocunque invertantur verba. Neque enim tantùm dixeris: *Cives improbi sunt sentina Reip.* sed etiam, *Sentina Reipublicæ sunt improbi cives*; &, *Improbi cives sentina sunt Reip.* Propert. lib. IV, El. I:

Vnus erat fratrum maxima regna focus.

Ovid. I Met. *Omnia pontus erant.* —

Et eodem:

Tum primùm subiere domos: domus antra fuerunt.

In VII Met.

Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris.

Lucan. lib. III:

Omnia Cæsar erat. —

Et in VII: *Sanguis erant lacrymæ.* —

Plinius lib. XXXIII, cap. III: *Nota argenti fuere bigæ, atque quadrigæ.*

Interdum tamen aliter loquuntur auctores. Appulejus initio I Met. *Hymettos Attica, & Isthmos Ephyræa, & Tænaros Spartiaca, glebæ felices æternùm libris felicioribus conditæ, mea vetus prosapia est.* Imò & classicos scriptores similiter loqui, docet hoc Ovidii in tertio de Arte:

Vestes, quas geritis, sordida lana fuit.

Et hoc ejusdem:

Vror, & insidiæ sunt pudor ille meæ.

Quin Terentii † ipsius est, *Amantium iræ amoris redintegratio est.* Imò etiam, qui prosâ scripsere, sic loqui; duobus hisce locis ostendit Budæus in commentariis linguæ Græcæ. Ciceronis est in Pisonem: *Aude nunc, ô furia, de tuo* (consulatu) *dicere; cujus fuit initium ludi Compitalitii, tum primùm facti, post L. Aurelium & C. Marcium COSS. Fuit*, pro *fuerunt*. Plinii est lib. IV, cap. IV, de Peloponneso: *Angustiæ, unde procedit, Isthmos appellatur. Appellatur*, pro *appellantur*. Putat Budæus, hunc esse sermonem figuratum: sed falli virum doctissimum, ostendit, quòd interdum non habeat ea locum, quam propriam locutionem esse putat Budæus. Sanè dixit Cicero ult. Parad. *Contentum verò suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ.* Et Senecæ est lib. I Epist. *Magnæ divitiæ sunt lege naturæ compositæ paupertas.* Hîc pro *sunt* (quod figuratum videtur Budæo) singulare *est* usurpare non ausim. Quare in talibus sequendus est classicorum scriptorum usus. Quod autem de verbis diximus; idem locum habet in *dictus, appellatus, creatus*, similibusque participiis; uti in Participio dicemus.

† *And. act. 3, sc. 3.*

Ostendimus, ut cum Verbo conveniat nominativus. Nunc videamus, ut non rarò locum nominativi, infinitivus, vel etiam oratio aliqua, obtineat. Infinitivi exemplum est, *Ludere est jucundum pueris*: pro, *lusus. Deprendi*

‡ Horat. lib.1, sat.2. † Act.4,sc.6.

prendi ‡ *miserum est.* Pro, *deprehensio est misera.* Oratio pro nominativo est in hoc Plauti Aulul. †

Certum est Sylvano potiùs credam, quàm Fidei.

Quid enim est, quod Euclio hic ait esse certum? Nempe hoc, ut credat potiùs Sylvano, quàm Fidei. Id igitur erit subjectum, ac pro nominativo. Contra Tullius III Verr. *Incertum est, quàm longa nostrum cujusque vita futura sit.* Quid incertum? Quàm vita sit longa futura. Hoc ergo vicem obit nominativi. Sic in illo Plinii lib. IV, ep. XI, ad Minutianum: *Confessus est quidam incestum: sed incertum, utrùm quia verum erat; an quia graviora metuebat, si negâsset.* Nam hic quoque *incertum*, est nominativus consequens: quicquid autem consequitur pro nominativo est præcedente. Hujusmodi enim est pronunciatum: Vtrùm confessus sit, quia verum erat, an quia graviora metueret, si negâsset, est incertum. Breviùs sic constrinxeris: Caussa confessionis est incerta.

CAPVT XIX.

De convenientia nominis, & verbi figuratâ. Ελλειπτικῶς *hic interdum intelligi, nunc generatim* homines; *nunc speciatim* poetæ, amatores, *vel simile: item nunc generatim* res; *nunc speciatim* cura, potestas, *vel aliud. Impersonalia ante se habent nominativum; sed rarius expressum, sæpius intellectum.* Immane quantum, insanum quantum, *& similia, de Græcorum fonte manantia,* κατ' ἔλλειψιν *videri dicta. Crebra verbi finiti ellipsis in Proverbiis. Item iis, quæ honestè dici non possunt. Vbi per Enallagen modi dicitur infinitivus poni pro imperfecto, ibi potiùs esse ellipsin verbi* cœpit, *aut similis. Zeugma voce repetitâ sine immutatione ejus. Numeri, ac personæ, tum Zeugma, tum Syllepsis. Zeugma interdum videri, quod non est. Syntheseis verbi, collectivo, aut partitivo additi. Enallage accusativi pro nominativo. Malè Evocationem in Figuris reponi. Falsò tradi, omnia nomina esse personæ tertiæ.*

EXpediam nunc de Convenientiâ figuratâ Nominis, & Verbi finiti. Figuratur autem convenientia vel defectu vocis, vel immutatione. Deficit vox vel planè, vel ex parte. Si planè desit, generali appellatione *Ellipsis* vocatur.

Ελλειψις vel est nominativi, vel verbi. Nominativus vel est personæ, vel rei. Personæ, ut apud Terent. * *Ita prædicant,* nempe *homines.* Ac similiter illo Catulli †:

* act.5,sc.3. † epigr.2.

Vt solatiolum sui doloris
Credunt, cùm gravis acquieverit ardor.

Integrè sit, *credunt homines.* Sed sæpe generalis *hominum* appellatio restringenda ad materiem, de qua sermo est. Propertius lib. II, el. VI:

Non ita complebant Ephyreæ Laidos ædes.

Vbi

Vbi non tam universè *homines* dixerim concipiendos; quàm particulatim *amatores*. Plutarchus: Καὶ † διὰ τοῦτο μητέρα τῶν Μουσῶν ἐμυθολόγησαν εἶναι τὴν Μνημοσύνην. Videlicet, κωμῳδεῖν *. † Ac præterea fabulantur, Mnemosynen esse matrem Musarum. * Poeta.

Atque ut his locis, vel generatim *homines*, vel speciatim *amatores*, *poetæ*, vel alii, intelliguntur: ita interdum generale *rei* nomen omittitur, interdum aliquod speciale; ut, *cura*, *potestas*, vel simile. *Res* generatim intelligitur, cùm dicitur, *bene*, *melius*, vel *male alicui esse*. Sic illo Ciceronis ad Trebatium †: *Est quod gaudeas, te in illa loca venisse*. Puta *negotium*, sive *aliquid rei*. † *lib. 7. ep. 10.* Speciatim intelligitur *cura*, in illo Maronis Ecl. x:

Tu procul à patria (nec sit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah, dura nives, & frigora Rheni
Me sine sola vides.

Pro, *nec sit cura*, *vel lubido credere*. Nam sententia est, juxta Servium: *Quod utinam non credam*. Sic cùm dico, *Non est opitulari illis*, intellige *potestas*: uti & in illo, *Est verbo negare*: hoc est, *potestas est negandi*. Livius lib. XL: *Eorum, quæ objecta sunt mihi, partim ea sunt, quibus nescio an gloriari debeam; partim quæ, verbo objecta, verbo negare sit*. Sic apud Virgilium †, *Cernere erat*. Apud Gellium ‡, *Est invenire nonnusquam ita scripsisse quosdam non ignobiles*. † 6 Æn. ‡ lib. 12.

Huc refer, quando impersonalia, ut plurimùm fit, non habent ante se nominativum. Tale, *Non decet te; non licet tibi*; puta, *hæc res*. *Evenit*, puta *res*, vel *eventus*. Ac similiter in verbis, quæ vocant exemtæ actionis. Vt, *pluit*, puta *aqua pluvia*. *Ningit*, nempe *nix*. *Lucescit*, videlicet *lux*. Sic in impersonalibus vocis passivæ. Vt, *luditur*, videlicet *lusus*. *Itur*, nimirum *via*, sive *itio*, vel *iter*. *Pugnatur*, nempe *pugna*. *Vivitur*, scilicet *vita*. Nam ut dicitur, *pugnare pugnam*; *vivere vitam*: sic *pugnatur pugna*; *vita*, vel *ætas vivitur*. Item *curritur*, puta *cursus*, & speciatim *mille passuum*. Quod & pluralivo dicitur, *mille passus curruntur*. Cicero pro Quinctio: *Septuaginta millia passuum vis esse decursa biduo*. Sic, *peccatur*; nempe *hoc*, vel *illud peccatũ*. Vt I Offic. *Quo in genere etiam multa peccantur*. *Vigilatur*, puta *nox*. Vt apud Ovid. epist. Medeæ ad Iasonem. — *Noctes vigilantur amaræ*.

Sic, *festinatur*, *properatur*. Scilicet, *res*. Nam si regunt accusativum, habent etiam ante se nominativum. De accusativo autem arguit hoc Plauti Pœn. *Quicquid agit, properat omnia*. Et Taciti illud lib. II Ann. *Nisi voluntariam mortem properavisset*. Item apud Maronem IV Æn.

Festinare fugam. Ac Ovid. XI Met.

— *Et jam, quas induat illa,*
Festinat vestes.

Nominativo autem junxit Tacitus de moribus Germanorum: *Nec vir-*

gines festinantur. Et Plinius in Panegyrico : *Delubra occultâ celeritate properantur.* Atque ex his obscurum non est, intelligi nominativum, quoties non exprimitur.

Ab ellipsi nominis nunc accedo ad ellipsin verbi : quæ imprimis crebra in verbo substantivo. Maro I Æn.

Sed vos qui tandem? Puta, *estis.*

Lucanus lib. I : *Quis furor, ô cives? quæ tanta licentia ferri?*

Fit hoc quoque in istis loquendi formis, *immane quantum, mirum quantum, nimium quantum, immensum quantum, insanum quantum, incredibile quantum.* Vbi verbum substantivum addit Tullius in Oratore : *In Oratoribus verò Græcis quidem admirabile est, quantum inter omnes unus excellat.* Sed fere verbum præteritur, etiam à Cicerone ipso; ut in Oratore : *Huic generi orationis adspergentur etiam sales, qui in dicendo mirum quantum valent.* Et lib. IV de Fin. *Differre dicit inter honestum, & turpe, nimium quantum.* Profluxit hoc loquendi genus à Græcis, qui dicunt, θαυμαστὸν ὅσον, ἀμήχανον ὅσον, ἀμύθητον ὅσον. Eodem verò recidit res, utrùm dicas, deesse verbum ὄν, an superesse τὸ ὅσον, aut esse periphrasin adverbii : ut θαυμαστὸν ὅσον sit θαυμαστῶς, πλεῖστον ὅσον sit πλεῖστα : quæ Rittershusii sententia est ad Oppianum. Sed primum, judicio meo, est simplicius, ac tale, ut hinc locutionis ejus causam videamus. Ex ignoratione verò ejusce loquendi formæ, sæpius apud Latinos corrupti sunt scriptorum loci : ut ostendit Carrio lib. II Antiq. Lect. cap. XII, & XIII, & And. Schottus lib. V Observat. Human. cap. VIII. Cæterùm Appulejus etiam dixit, *immane quanto.* Verba ejus sunt Apol. I : *Quod quidem matrimonium Æmiliano huic immane quanto angori, quantæque invidiæ fuit.*

Videtur & verbum hoc, vel simile, intelligi, cùm adverbiis demonstrativis jungitur nominativus. Vt IV Æn.

— En, dextra, fidesque.

Quod valet, *Hic tibi dextra est mea, hîc pariter fides.* Sic I Æn. *En Priamus.* Item illo Ciceronis lib. II ad Att. ep. IX : *Epistolam cùm à te avide exspectarem, ecce tibi nuncius.* Puta *est, adest, venit* : ut integrè Naso * ; *Ecce Corinna venit.* Et quid si itidem dicamus, intelligi verbum substantivum, cum *væ* sociatur dativo? Vt in proverbio, *Væ victis* : pro, *væ sit victis.* Vbi *væ* nominativi vim habet, quasi *malum* dicas. Sed de eo in Interjectione pluribus.

* lib. 3 Amor.

Sæpe etiam præteritur verbum *dicunt*, aut simile. Maro IX Æn.

— Tunc Nisus, & unà
Euryalus, confestim alacres admittier orant :
Rem magnam, pretiumque moræ fore.

Sallustius in Iugur. *Postero die cum Aulo in colloquio verba facit : tametsi ipsum cum exercitu fame ferróque clausum teneat; tamen se memorem rerum humanarum, si*

secum

secum fœdus faceret, incolumes omnes sub jugum missurum; præterea uti diebus decem Numidiâ excederet. Item eodem libro: *Marius A. Manlium legatum cum cohortibus expeditis ad opidum Laris, ubi stipendium & commeatum locaverat, ire jubet; se prædabundum post paucos dies eodem venturum.* Ita enim rectè, meo judicio, legit Andreas Schottus lib. v Observat. Human. cap. XIII. In vulgatis, atque etiam membranis nostris, est, *dicitque se prædabundum* &c.

Crebrò & verbũ aliud reticetur, ut notum. Quod in proverbiis imprimis crebrum. Vt in epigrammate Pomponii, apud Varronẽ in VI de L.L.

Ridiculum est, cum te Cascam tua dicit amica,
Fili Petroni, sesquisenex, puerum.
Dic tu pusam illam. Sic fiet, MVTVA MVLI.
Nam verè pusus tu, tua amica senex.

Proverbium notum: *Mutuum muli scabunt.* Vnde verbùm est supplendum. Sic Cicero lib. II de Fin. *Sedulò, inquam, faciam: sed Fortuna fortes.* Nempe, *adjuvat.* Idem pro Flacco: *Hic, hercule, cornici oculum, ut dicitur.* Nempe *confixit*, vel *effôdit.*

Quandoque etiam verbum finitum honestatis caussâ præteritur. Terentius Eun. act. III, sc. I:

Ego istum Eunuchum, si siet opus, vel sobrius.

Maro Ecl. III:

Novimus & qui te, transversa tuentibus hirquis,
Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello.

Priori exemplo *ego*, posteriori *qui*, convenit cum verbo eo, quod si honestatis caussa præterierint poetæ, nos sanè dicere non debemus; præsertim cùm per se satis intelligatur.

Ad ellipsin verbi finiti etiam pertinent, ubi verbum infinitivum poni ajunt pro imperfecto finito. Vt hoc v Æn.

Tum pius Æneas humeris abscindere vestem.

Vbi *abscindere*, per enallagen dixisse censent, pro *abscindebat.* Sed nulla hic enallage; verùm ellipsis verbi finiti. Nam *abscindere* ponitur, pro *cœpit abscindere.* Par ratio similium. Vt illo Terentii Andr. Act. I, Sc. I:

— Facilè omnes perferre ac pati,
Cum quibus erat cunque unà.

Quod exponunt, *perferebat*, ac *patiebatur.* Sic eâdem scenâ:

— Ego illud sedulò
Negare factum.

Sed multò malumus statuere ἔλλειψιν verbi *cœpit*: prout Quinctilianus interpretatur lib. IX, cap. III; ubi sic scribit: *Synecdoche, cùm subtractum verbum aliquod satis ex cæteris intelligitur. Vt Cælius in Antonium: Stupere gaudio Græcus. Simul enim auditur, Cœpit.* Atque eadem

sententia est Prisciani in XVIII: ubi addit, simili ἐλλείψει à Græcis infinitivum χαίρειν * usurpari pro imperativo. Intelligi enim τελεῖν †. *Apud Græcos*, inquit, *infinitivus pro imperativo ponitur: apud nos autem in præterito imperfecto. Et apud illos tamen, & apud nos, hoc fit per figuram ἐλλείψεως, hoc est, defectionis. Gaudere enim dicunt, pro gaude: & subauditur jubeo, vel volo, vel opto. Sic enim antiqui: Gaudere te jubeo, pro gaude. Terentius in Adelph. ‡ Salvere Hegionem plurimùm jubeo: pro, salve, Hegio, plurimùm. Sic ergo & apud nos, cùm imperfectum sit, dicere cœpi, pro dicebam; scribere cœpi, pro scribebam: per ellipsin verbi cœpi, solent autores proferre verba infinita: ut Terentius Andr. * Ego illud sedulò Negare factum. Deest enim, Cœpi negare, pro, negabam.*

* *gaudere.* † *jubeo.* ‡ *Act. 3, sc. 4.* * *Act. 1, sc. 1.*

Servius historicam figuram vocat. Falluntur nihilominus, qui poetas, vel historicos solùm, ita loqui putant. Nam Ciceronis est lib. I de Oratore: *Galba autem alludens variè & copiosè, multas similitudines adferre, multáque pro æquitate dicere.* Plinii est in Panegyrico: *Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes.* Alia quoque, ac ipsius Ciceronis loca collegit Bartholomæus Barrientus † in annotationum sylvâ cap. X.

† *Facii Critica Gruter. Tom. 3.*

Habemus de Ellipsi ea, quâ vox prorsus desideratur. Sequitur illa, ubi vox quidem ponitur, sed διὰ κοινῆς repeti debet. Vt fit in Zeugmate, Syllepsi, & Prolepsi.

Zeugma, juxta Donatum *, est unius verbi conclusio, diversis clausulis aptè conjuncta. Estque duplex. Nam quandoque verbum, ut exprimitur, sic repeti debet: quandoque autem repetitur non similiter, sed immutatum. Prioris generis hoc exemplum adfert Donatus † è III Æn.

* *libello de barbarismo, & schematibus.* † *ibidem.*

Trojugena, interpres Divûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

Nã *sentis*, quod semel ponitur, præterea quinquies similiter repetendũ.

Sedulò autem attendere convenit, ne pro Zeugmate hujusmodi habeatur, quando nihil repetendum διὰ κοινῆς, sed vox alia intelligitur. Vt apud Ciceronem ad Att. lib. X, epist. IV: *Horum ego summorum imperatorum non modò res gestas non antepono meis; sed ne fortunam quidem ipsam, quâ illi florentissimâ, nos duriore conflictari videmur.* Vbi *conflictari* non potest concipi in *florentissimâ*: sed intelligendum hîc *usi*, vel ejus notæ aliud. Similiter fortasse in illo Æn. II:

Sacra manu, victósque Deos, parvumque nepotem
Ipse trahit.

Nam sacra, & Deos, non videtur traxisse: ut intelligendum videatur *portat*. Quamquam aliter Servius: *Trahit licet ad nepotem pertineat, tamen & superiora concludit.* Sed Donatus in priori mavult intelligere *portat*. Sic enim

enim scribit: *Portabat suis manibus sacra; portabat & deos victos; parvumque nepotem ipse trahit, quoniam fugientis passibus non valebat occurrere.* Possis idem statuere de illo Æn. XII:

Disce puer virtutem ex me, verúmque laborem;
Fortunam ex aliis. Vbi ita Servius: *Fortunam) subaudimus opta. Neque enim fortuna discitur. Quidam autem defectionem putant, & deesse volunt, Pete, aut Accipe.* Aliqui tamen non agnoscunt hic hujusmodi ellipsin: sed existimant, verbum *disce* repeti debere. Vnde Servius continuò subjungit: *Alii figuram volunt, pro, Quid fortuna sit, ex aliis disce, cùm & bona, & mala sit fortuna: Quid valeat dea hæc, ex aliis disce. Vult enim intelligi, adversâ usum.*

Vidimus de Zeugmate, ubi nulla verbi immutatio. At aliis non tam laxè zeugma sumitur: sed solùm sic vocatur, cùm substantivis diversi numeri, aut personæ, subjungitur verbum, quod conveniat cum propiore. In numero quidem, ut illo Maronis Æn. V:

Tutatur favor Euryalum, lachrymæque decoræ.

In persona verò, ut illo ejusdem Ecl. II:

Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.

Nec alio differt *Syllepsis*, quàm quòd Verbum plurale conveniat cùm digniori. In numero quidem, ut isto Æn. IV:

— Dum fata Deusque sinebant.

Nam plurativus dignior est singulo. In persona verò; ut apud Ciceronem ad Cæsarem Imp.* *Sustulimus manus, ego, & Balbus.* Apud Virgil.† *Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis,*
Tuque, puérque tuus.

* lib. 7, ep. 5.
† Æn. 4.

Nam prima persona dignior est secundâ; secunda itẽ, tertiâ. Interdum autem est ὑστεροζευγμα, sive ζεῦγμα ἐπομένον: ubi Syllepsin vulgò statuunt. Vt illo Maronis Ecl. VIII: *— Nihil hic, nisi carmina desunt.*

Et illo Ovidii: *Quid nisi secretæ læserunt Phyllida sylvæ?*

Nec soli sic loquuntur poetæ. Nam dicit Cicero Philipp. IV: *Quis igitur illum consulem, nisi latrones putant?*

Nonnunquam autem Verbum nec convenit cum propiore per Zeugma, nec cum digniore per Syllepsin: quod *præposterum Zeugma* nuncupatur Aug. Saturnio†. Exemplo sit hoc Livii lib. I: *Ob eam rem ego, populusque Romanus, populis priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis, bellum indico, facióque.* Per Syllepsin enim diceretur, *indicimus, facimusque*: per Zeugma autem, *populus, & ego indico*; non, *ego, & populus, indico.* Vt verè sit Zeugma inversum.

† lib. 10, cap. 4.

Sequitur Πρόληψις, quâ toti subjiciuntur partes, diversis numeris aut personis, verbo non repetito. Plautus Pseud.

Duorum ego labori hominum parsissem libens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

Maro Ecl. VII:

Compulerántque greges Corydon, & Thyrsis, in unum;
Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas.

Livius lib. VII: *Consules profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium; ille ad montem Gaurum, hic ad Saticulam, castra ponunt.*

Abunde dictum de Ellipsi, tum omnimodâ illâ, cùm vox penitùs desideratur; & generali nomine ἀπλῶς *Ellipsis* dicitur: tum alterâ, quâ non prorsus deficit; ut in Zeugmate, Syllepsi, Prolepsi; ubi & Ellipsis est, quatenus vox animo supplenda, & aliquid amplius Ellipsi, quando non eodem modo supplenda, sed variato numero, vel personâ. Nunc agendum de figuris, ubi defectus non est; & tamen est discordia: idque vel ratione numeri, ut in Synthesi: vel ratione casus, ut in Enallage: quibus addunt tertiam, ratione personæ; ut in Evocatione.

Σύνθεσις hic fit, cùm nomini Collectivo numeri singuli verbum additur plurale. Maro V Æn. *— Triplici pubes quam Dardana versis*
Impellunt. Ovid. lib. II Fast.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia supplex.

Livius lib. II: *Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum.* Plinius in Præfat. Histor. *Magna pars studiorum amœnitates quærimus.* Aliquoties etiam occurrit apud Appulejum in Floridis. Ac par ratio in Partitivis. Terentius Adelph. * *--- Aperite aliquis actutum ostium.*

* act. 4, sc. 4.

Scio esse, qui *aperito* malit. Sed Plautus quoque non semel *aperite*: & jam olim ita legit Donatus, qui sic scribit: *Aliquis vim habet pluralem, quamvis singulariter dicatur: non enim est aliquis, nisi de multis.* Sic Plautus Menæchmis: *Vter meruistis culpam?* Et Amph. *Neuter ad me iretis cum querimonia.* Cicero III de Fin. *Vt alter alterum nec opinatò viderimus.* Tacitus XIV Annal. *Agrorum, quos proximus quisque invaserant.*

Est etiam cùm Synthesis duplex concurrit; una nominis, altera verbi. Vt illo Statii lib. VII Thebaidos †:

† vers. 605.

--- Subeunt Tegeæa juventus
Auxilio tardi —.

Ad Synthesin etiam refertur, cùm Gen. I dicitur, *In principio creavit Elohim cælum, & terram.* Nam *Elohim*, quod plurale est, (unde II Samuel VII, 23: *Iverunt Elohim*) id hoc loco jungitur cum singulari *bara*, id est, *creavit*: sive, quia Trinitas eâ locutione innuatur; ut multi viri docti putant: sive, quia, ut veteres Hebræi docent, tria sint nomina, terminatione quidē pluralia, sed significatione singularia; nempe, *elohim, adonim*, & *baalim*.

De

De Syntheſi ſatis, ſive potiùs Syneſi, ut eam rectiùs vocari, in Nomine diximus.

Sequitur *Enallage* : de quâ hic ſermo, quatenus pro caſu recto utimur obliquo. Ita dixit Plautus Perſâ Act. I, ſc. III :

--- Hic leno nondum ſex menſes Megaribus
Huc eſt cùm commigravit.

Eſt, inquit, ſex menſes. Vbi *ſex* valet *ſenos*, non *ſeni*. Quomodo nec in prologo Aululariæ reformidat idem : *--- Hanc domum*
Iam multos annos eſt cùm poſſideo.

Niſi cum Simone Boſio ſtatuas, hîc, *multos annos*, ſcriptũ eſſe, pro *multus annus*. Sed parùm id mihi veriſimile fit. Nam & idẽ Epid. act. IV, ſc. II :

Ego, relictis rebus, Epidicum operam quærendo dabo :
Si invenio, exitiabilem ego illi faciam hunc ut fiat diem.

Item Perſâ act. V, ſc. I : *--- Hic ſtatui volo, primùm*
Vnde ego omnes hilaros, ludentis, lætificantis faciam ut fiant aliquà mihi.

Et alibi ſæpe. Eſtque ſimile hoc Terentii Adel. † † Act. 5, ſc. 4.
Illum, ut vivat, optant. Pro, *ille ut vivat.*

Etiam analogæ convenientiæ adverſatur illud Tibulli lib. I, eleg. VIII :
Sic venias hodierne. ---

Pro *hodiernus* : quod nominativus eſt à tergo adſcitus. Sic, *Macte eſto*, pro, *mactus* : apud Lucilium, Turpilium, Pacuvium ; ut Nonius oſtendit. Ac ſimiliter Livius lib. VII.

Supereſt Ἔκκλησις, ſive *Evocatio*. Hanc figuram definiunt, quâ nomen rectum jungitur verbo primæ, aut ſecundæ perſonæ. In prima ſingulari : ut apud Ovidium epiſt. ad Vlyſſem :
Penelope conjux ſemper Vlyſſis ero.

Sic *Calliopius recenſui*. Calliopius Critici nomen eſt, qui Terentium emendavit, & hanc operam ſuam ſubſcribendo teſtatam fecit. Perſonâ ſecundâ ſingulari : ut apud Ovidium, epiſt. Deianiræ :
Siqua voles apte nubere, nube pari.

Itidem primâ plurali, apud Maronem Ecl. VIII :
--- Non omnia poſſumus omnes.

Secundâ plurali, ut, *Vterque deluſiſtis : pater, & filius, ſimiles eſtis.*

Sed nulla in his omnibus eſt facies ſoloeciſmi : ut mirum ſit, eam à doctiſſimo Saturnio quoque reponi inter figuras Grammaticas. Neque enim omne nomen tertiæ eſt perſonæ, quod ait Priſcianus lib. XII : ſed, præter vocativum, per ſe, & actu nullius eſt perſonæ : at per accidens eſt omnium perſonarum, non ſolius tertiæ. Quâ de re pluribus dictum lib. I de Analogia cap. IV.

CAPVT

CAPVT XX.

De convenientia nominis, & verbi infiniti. Pro infinitivo cum accusativo præcedente, poni quandoque verbum finitum cum nominativo, & particula quod. *Antiptosis nominativi pro accusativo ante verbum infinitum. Hellenismus dativi, pro accusativo, ante* licet, expedit, necesse est, videtur, datur.

SAtis de convenientia nominis, & verbi finiti. Deinceps transeamus ad convenientiam nominis, & verbi infiniti. Ac primùm agendum de convenientia propriâ, & naturali: quæ est accusativi expressi, plurimumque unius duntaxat, ejusque præcedentis: interdum verò unius quidem præcedentis, alterius verò sequentis. Par enim hîc ratio est, ac in verbo finito. Hoc solùm est discriminis, quòd cum finito verbo convenit nominativus; cum infinito, accusativus. Vt igitur dicimus, *pietas alget*; sic, *pietatem algere*: &, ut, *homo est bulla*; sic, *hominem esse bullam*. Cujusmodi accusativi resolvuntur in nominativum cum particula *quòd*, & verbum finitum. Vt, *Poeta* * *ait, probitatem algere*. Pro, *quòd probitas alget*. *Varro* † *ait, hominem esse bullam*. Pro, *quòd homo est bulla*. Etsi verò nonnullis hæc, per *quòd* enunciata, Latinis auribus non convenire videantur: sic tamen interdum loquuntur optimi scriptores. Plautus Asinariâ Act. 1, sc. 1:

* *Iuvenal. sat. 1.*
† *Præfat. libb. de R. R.*

Equidem scio jam, filius quòd amet meus.

Pro, *jam filium meum amare*. Cicero lib. x ad Att. ep. xv: *Cùm scripsissem, quòd cuperet me ad Vrbem venire*. Pro, *cupere se, me venire*. Seneca lib. xix, ep. x: *Cùm verò commendare paupertatem cœperat, & ostendere, quòd, quicquid usum excederet, pondus esset supervacuum*. Pro, *cœperat ostendere, esse pondus supervacuum*. Plin. lib. iii, epist. v: *Pergratum est mihi, quòd tam diligenter libros avunculi mei lectitas*. Pro, *Pergratum est, te lectitare*. Quandoque etiam resolvitur per verbum finitum cum nominativo, & particula *ut*. Quale hoc pro Cæcinâ: *Si populus jusserit, me tuum servum esse*. Quod sic resolvas: *Vt ego tuus servus essem*. Passim enim præcipiendi verba cum particula *ut* reperias.

Sed de accusativo quod diximus, non videtur perpetuum. Nam infinitivis, quæ sensus, vel desiderii, vel vocandi, aut opinandi significationem habent, usitatè additur nominativus. Vt, *Titius*, vel *Mævius, videtur esse probus, desiderat haberi eruditus, cupit fieri dives, vult vocari consultus, creditur esse liberalis*. Item, cùm gestus significatur: ut, *Solet incedere rectus*. Nempe cùm verbum utrimque habet casum, casus ille, qui sequitur, etiam convenit cum eo, qui antecessit. Vt igitur dixero; *Catonem esse, quàm videri, bonum maluisse*: itidem cum Sallustio ‡ dicendum; *Cato esse, quàm videri, bonus malebat*.

‡ *in Catil.*

Nunc

Nunc pergamus ad convenientiam figuratam. Ea est duplex; ellipsis, & antiptosis.

Ellipsis est, cùm accusativus præcedens desideratur. Hoc plurimùm fit in pronominibus, *me, te, se, illum*. Quodque ex iis pronomen intelligatur, cognoscitur ex persona verbi finiti. Vt, *Statui proficisci*; pro, *me proficisci*. *Mavis abesse*; pro, *te abesse*. *Negat velle*; pro, *se*, vel *illum velle*. Atque hoc ita esse, cùm natura, & ratio, dictat: tum etiam, quòd antiqui illi interdum hos addunt accusativos. Plautus Aulul. act. v:

Certò enim ego vocem hic loquentis modò me audire visus sum.

Idem Milite Glorioso act. iv, sc. vii:

— Verear magis,
Me, amoris caussâ, hoc ornatu incedere.

Mercatore Act. i, sc. ii:

— Lubet scire ex hoc me, ut sim certior.

Epid. Act. i, sc. ii:

Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioso velim.

Capt. act. iv, sc. ii:

Quin ita faciam, ut te cupias facere sumtum, etsi ego vetem.

Casinæ act. i: *— Quod te postules*
Gustare quicquam. Et paullò pòst:
Nunc ne tu te mihi respondere postules.

Idem Asin. act. i, sc. iii:

Vult placere sese amicæ, vult mihi, vult pedisequæ.

Idem Curculione act. ii, sc. ii:

Hac nocte in somnis visus sum viderier,
Procul sedere longè à me Æsculapium;
Neque EVM ad me adire, neque me magnipendere.

Nec solus ita loquitur Plautus. Lucretii enim est lib. i:

Quippe etenim quàm multa tibi me fingere possum
Somnia. Sic & aliorum codices chirographi, & optimus MSus noster. Pro quo in Florentinâ Iuntæ, à Petro Candido recensitâ, est, *Iam fingere possunt*. Ennius, apud B. Augustinum lib. xiii de Trin.

Omnes mortales sese laudari exoptant.

Terentius Andr. act. iv, sc. vi:

Quæ sese inhonestè optavit párere hic divitias.

Idem prol. Eun.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis,
Quàm plurimis.

Cui geminum hoc Sallustii initio Catil. *Omnes homines, qui sese præstare*

ſtudent cæteris animantibus. Vt Priſcianus quoque adducit in VII. Nonnulli non hanc nativam putant ſtructuram ; ſed eſſe pleonaſmum pronominis. Sanè, cùm prope conſuetudo obſoleverit veterum, qui pronomen addere ſolent; fortaſſe nunc poſſis dicere, πλεονάζειν *. Sed non hoc impedit, quo minùs alterum loquendi genus ſit prius, & nativum : eoque cùm deeſt pronomen, potiùs ἔλλειψις videatur.

* redundare.

Ab ellipſi venio ad antiptoſin : quâ nominativus pro accuſativo ponitur, more Græcorum. Horat. lib. I, od. II :

--- Patiens vocari Cæſaris ultor.

Pro, *patiens te vocari Cæſaris ultorem.* Sic lib. I epiſt. ad Torquatum :

--- Patiarque vel inconſultus haberi.

Et ibidem epiſt. ad Quinctium :

Cùm pateris ſapiens emendatuſque vocari.

Ac magis etiam Atticum eſt hoc lib. III, od. XXVII :

Vxor invicti Iovis eſſe neſcis ?

Hoc eſt, neſcis te Iovis eſſe conjugem ? Sic Propertius lib. I, El. VI :

Iurabo & bis ſex integer eſſe dies.

Vulgatum quoque hoc Catulli de Phaſelo :

Ait, fuiſſe navium celerrimus.

Et illud Maronis Æneid. II :

Dixit, & extemplo (neque enim reſponſa dabantur
Fida ſatis) ſenſit medios delapſus in hoſtes.

Et alibi ſæpe. Putat Ioannes Bernartius, & cum eo alii, Papinium eodem dixiſſe modo lib. I Thebaidos † : *--- Sed mox*

† verſ. 321.

Attollit flatus ducis, & ſediſſe ſuperbus
Dejecto ſe fratre putat. Sed profectò rectum eſt, *ſuperbum* ; quod in vulgatis legitur. Nam *ſuperbus* cum *ſe* cohærere nequit.

Eſt & aliud antiptoſios genus : quando infinitivus *eſſe* ponitur poſt *licet*, vel *expedit*. Nam, juxta nativum ſermonem Latinum, utimur tum dativo cum accuſativo. Sed more Græcorum pro accuſativo ponimus alterum dativum. Priori modo ait Terentius Heaut. act. II, ſc. IV :

Nam expedit bonas eſſe vobis. ---

Et Tullius pro Cornelio Flacco : *Si civi Romano licet eſſe Gaditanum.* Eſtque ſimile illud Cæſaris : *Quibus licet eſſe fortunatiſſimos.* Et optimus Quinctiliani MSus codex, quem illuſtris Camerarii munificentiæ debemus, habet lib. IV, cap. IV : *Procuratorem * tibi eſſe non licuit.* Poſteriori modo Cicero lib. I Tuſcul. Quæſt. *Licuit otioſo eſſe Themiſtocli : liceat Epaminondæ, liceat etiam mihi.* Ac ſimiliter Livius lib. XXI : *Illis timidis, & ignavis licet eſſe, qui receptum habent; quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient :*

* Vbi Aſcenſius, Vaſioſanus, Stephanus, Gryphius, procuratori.

cipient : vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe. Verùm interdum ſolus ponitur dativus. Cicero pro L. Flacco : *Cur denique eſſe liberis non licet?* Horatius ſat. 1, lib. 1 : — *Atqui licet eſſe beatis.*

Et ſat. 11 ejuſdem libri : *Munifico eſſe licet* —.

Interdum quoque ſolus exprimitur accuſativus. Cicero pro Ligario : *Liceat eſſe miſeros, quamquam hoc victore eſſe non poſſumus.* Idem ad Att. lib. x : *In Italiâ autem nos ſedentes, quid erimus? nam medios eſſe non licet.*

Quandoque autem optimi ſcriptores, aliis quoque infinitivum ESSE antecedentibus, dativum ponunt pro accuſativo. Vt in Livii loco, quem paullò antè adduximus : *Vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe.* Eſtque ſimile Plautinum hoc Ciſtell. Act. 11, ſc. 111 :

Mihi bonæ neceſſum eſt eſſe ingratiis.

Lucretii quoque eſt lib. v :

Quidve mali fuerit nobis non eſſe creatis?

Horatius lib. 1, epiſt. xvi :

Da mihi fallere, da juſto ſanctóque videri.

Et epiſt. ad Piſones : — *Mediocribus eſſe poëtis*
Non homines, non Di, non conceſſere columnæ.

Ovid. viii Metamorph. fab. vii :

— *Vobis immunibus hujus*
Eſſe mali dabitur. Et lib. v Triſt. el. 11 :

An magis infirmo non licet eſſe mihi?

Claudianus lib. 1 in Rufinum † : — *Natura beatis* † *vers.* 215.
Omnibus eſſe dedit, ſiquis cognoverit uti.

Imò neque Val. Maximus ſic loqui dubitavit. Ejus enim eſt lib. v, cap. xv, de Cimone : *Nam etſi maximo tibi poſtea & civi, & duci, evadere contigit.* Et lib. iii, cap. vi : *Lucius quoque Sylla, cùm imperator eſſet, chlamydato ſibi, & crepidato, Neapoli ambulare deforme non duxit.* Plura vide apud Auguſtinum Saturnium lib. iv, cap. v. Cauſſam autem utriuſque ſermonis pauci perſpiciunt. Ea eſt, quòd unus ſit nativus linguæ Romanæ ; alter tranſmarinus, & à Græcis acceptus. Romani enim eò accuſativum exigunt, quia caſus is convenit cum pronomine intellecto. Vt, *Licet vobis eſſe otioſos* : pro, *Licet vobis, vos eſſe otioſos. Contigit tibi evadere optimum civem* : pro, *Contigit tibi, evadere te optimum civem.* At altero modo loquuntur exemplo Græcorum. Vt, *Cui primum licet, vel contingit eſſe medico, poſtea bono medico.* Sic enim Plato in Protagorâ : Ω πρώτῳ μὲν ὑπάρχει ἰατρῷ εἶναι, ἐπειτα ἀγαθῷ ἰατρῷ. Et ſimilia alibi, & apud alios.

CAPVT XXI.

Ad regimen Verbi acceditur. Vbi princeps, si non unicus, veri regiminis canon, de verbis activis regentibus accusativum. Mœchari aliquam *non æquè videri probum, ac* adulterare aliquam. *Accusativi gemini à verbo recti semper sunt ejusdem rei.* Adulor aliquem. *De structura Verbi* condono *error Donati, item alter Iulii Scaligeri: ac Erasmus adversus eum defensus.* Eludo, maledico, medicor, noceo, *cum accusandi casu. Hypognosticôn libri non sunt Augustini.* Palpo, parco, suadeo, *cum accusativo. In Tertulliano vetus scriptura vindicata. Dositheus notatus.*

A Convenientia ad Regimen Verbi transeo: ubi primò agendum de vera Verbi rectione: deinde de ea, quæ falsò tribuitur Verbo.

De vero regimine canon est hujusmodi: Verba activæ significationis regunt accusativum, quo actionis objectum, vel effectus, notetur. Verba dixi activæ significationis, quia non illa solùm regunt accusativum, quæ formæ sunt activæ; ut quæ, R addito, fiunt passiva; quale est *amo:* sed etiam activa communia, ac deponentia; ut, *osculor, consolor:* atque adeò absoluta, sive quæ non videntur R ante O admittere; ut, *præsto, eo, ambulo.* Addebam, accusativum, nunc objectum significare, nunc effectum. Objectum notatur isto, *Bacchus* * *amat colles.* Effectus illo, *Pollio* † *& ipse facit nova carmina.* Ambo miscentur in hoc pro Archia: *Studia* † *adolescentiam alunt, senectutẽ oblectant; secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent.*

* *Virgil. Ecl.*
† *Cic. pro Archia.*
‡ *Virgil. Ecl.*

Interea in his usus spectandus. Nam *defendo te,* probum; at non *auxilior te.* Latinum quoque *juvo te*; non item, *patrocinor te. Stuprare aliquam* dixero; uti & *adulterare aliquam,* quomodo loquitur Suetonius: at non temere dicam, *mœchari aliquam*; etsi sic loquatur vetus interpres Matth. v: ubi ut Græcè est, ἐμοίχευσεν αὐτὴν, ita ipse, *mœchatus est eam,* pro *cum ea.*

Interdum Verbum regit geminum, sed ejusdẽ rei, accusativum. Terent. Adelph. † *Facio te Deum.* Cic. lib. 1 ep. *Præsta te virum.* In qualibus accusativi sunt rei ejusdem, ac alter alteri jungitur per regulam convenientiæ. Sin diversæ sint rei, alter accusativus non erit hujus loci, quia non à verbo regetur, sed à præpositione intellectâ: ut, *Oro te hanc rem.* Vbi *rem* regitur à præpositione, quæ respondeat Græco κατὰ, sive sit *secundum,* sive *juxta,* ac *circa,* sive *ad,* vel, *quod ad:* de quo dicemus postea pluribus.

† *act. 4, sc. 1.*

Et hæc quidem usitatè. Sunt verò alia, ubi vulgò obtineat dativus, cùm veteres fere accusativum usurpent. Paucula eorum, ut speciminis loco sint, & ut de uno altero judicium feram, juxta literarum seriem digessi.

Adulor. Attius Prometheo apud Cic.

Tum

Tum jecore opimo farta & satiata affatim
Clangorem fundit vastum: & sublime advolans,
Pinnatâ caudâ nostrum adulat sanguinem.

Atque, ut cascos illos mittam, Ciceronis ipsius est in I Off. *Cavendum est, ne assentationibus patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus.* Item in Pisonem: *Adulantem omnes te videre volui. vidi.* Et Cic. lib. II de Div. *Adulatus fortunam alterius.* Similiter alii optimi ævi. Columella lib. VII, cap. XII, de canibus: *Illi quoque furem adulantur.* Sed sequens seculum, quod non parum degeneravit à puritate illâ Iuliani, & Augustæi ævi, *adulari tibi* cœpit dicere. Super hoc, & aliis id genus, conqueritur Quinctilianus lib. IX, cap. III: *Verborum verò figuræ, & mutatæ sunt semper, & utcunque valuit consuetudo, mutantur. Itaque si ANTIQVVM sermonẽ NOSTRO comparemus, penè jã, quicquid loquimur, figura est. Vt, Huic rei invidere; nõ, ut omnes veteres, & Cicero præcipuè, hanc rem: & incumbere illi, non in illum: & plenum vino, non vini: & huic, non hunc adulari: & mille alia; utinamque non PEIORA vincant.*

Condono perperam huc referri arbitror, quia accusativus rei junctus accusativo personæ, non regitur à verbo, sed præpositione intellectâ: ut paullò ante diximus. Ita Afranius Vopisco: *--- Id aurũ me condonat literis.* Pro, *Quod ad id aurum attinet.* Eodémque modo dixit Terentius Phorm. * * *Act. 5, sc. 7.*

— Quid vis tibi?
Argentum, quod habes, condonamus te.

Quem locum Donatus adducit, ut illustret illud ejusdem Comici Eunucho †: *Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur.* † *Prologo.*

At malè idem (nisi libri fallunt) ait, *te* in superiori loco esse ablativum: cùm necesse sit, *quæ*, & *te*, esse ejusdem casus. Immeritò quoque reprehendit Erasmum Iul. Scaliger ‡, quòd ita legendum putârit, cùm in vulgatis esset, *quæ nunc condonabuntur.* Nam futurum hoc pacto, ut metrum claudicet. Deinde, ut de Donati apud doctos omnes autoritate nihil dicam; *condonabitur* legitur quoque in optimo illo codice Bembino, quem omnium, quos unquam viderat, antiquissimum sibi videri, testatus est Angelus Politianus. Quod verò vir magnus addit, correctione hâc Latinam linguam ab Erasmo depravari, quia Latinum non sit, *condonare aliquem argentum, ἄρρητον ἀμέτρον* *: ut indicium faciunt, quæ antè diximus. ‡ *Orat. adverf. Erasmum.* * *indictum metiu.*

Eludo nihilo rectiùs huc retulerunt. Nam, *eludo te annulum*, itidem figuratè dicitur, pro, *eludo te, quod ad annulum.* Plautus Curcul. † *Miles, quæso ut mihi dicas, unde illunc habeas annulum, Quem parasitus hic te elusit.* † *Act. 5, sc. Phadrome, propera.*

Maledicere (ac par ratio verbi *benedicere*) accusativo junxit Tertullianus lib. adversus Praxeam: *Nos autem dicentes Christum crucifixum, non maledicimus illum, sed maledictum legis referimus.* Similiter alii scriptores Ecclesiastici,

† in Syntaxi sua Græca.

stici, ac Latinus Bibliorum interpres. Varennius † autumat, hoc fieri imitatione LXX interpretum. Non inficior: sed tamen similiter locuti scriptores Romani. Nam Petronii quoque Arbitri est: *Maledic illum versibus, ut habeat pudorem.* Alibi tamen idem dativo jungit: ut cùm ait, *Positâ frequentius sarcinâ maledicebat properantibus.*

Medicari. Plautus Mostellariâ:

Habe bonum animum: ego istum lepidè medicabor metum.

Maro I Georg. *Semina vidi equidem multos medicare serentes.*

Quem in locum Servius monet, etsi impropriè dicatur, *medeor illum*, pro *medeor illi*, quod proprium: tamen utrumque horum, *medico*, ac *medicor illum*, propriè usurpari. Idem Maro VII Æn.

Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
Evaluit: Vbi idem Servius, *Medicor illam rem, & illi rei.*

Posterius magis obtinet. Ita Terent. And. act. V, sc. IV:

Cum ego possim in hac re medicari mihi.

Et Maro III Georg. *--- Senibus medicantur anhelis.*

Nocere. Plautus Mil. Glor. act. V:

Iura, te non nociturum esse hominem de hac re neminem.

Vt in MSSis nonnullis legitur. Etiam, ex summi viri mente, Phædrus lib. IV: *--- Nocuit hominem protinus.* Sed & M. Seneca lib. V controvers. ait: *Dum filium vindico, ubi me gravissimè nocere possit, ostendit.* Alterum quoque citant alterius Senecæ locum ex epist. CIV, aut juxtim alios CIII; itémque alium Livii ex lib. III ab v. c. Verùm uterque in melioribus libris longè aliter legitur, quàm adfertur: neque *noceo* accusativo junctum, sed vel citra casum, vel cum dativo expressum, habet. Interim accusativo quoque junxit B. Augustinus prologo Hypognosticôn, sive Hypomnesticôn: ubi hæreses Pelagianorum recensens, ait: *Adam, inquiunt, sive peccâsset, sive non peccâsset, morituram fuisse: tamen peccatum ejus neminem nisi solum nocuit ipsum.* Eodémque locutus modo in ipso ingressu lib. II Hypognost. Si modò libri isti sunt Augustini; quam sententiam ex libro Ecclesiæ Lugdunensis de tribus epistolis ante annos scripto prope octingentos, atque aliis argumentis, refellimus Historiæ de controversiis, quas Pelagius, & ejus reliquiæ, moverunt, lib. I, cap. XVI.

Palpo. Iuvenalis sat. I: *--- Quem munere palpat*
Carus. Sed usitatiùs Plautus Amphit. Act. I, sc. III:

Observatote, quàm blandè mulieri palpabitur.

Et Horatius lib. II Serm. sat. I:

Cui male si palpere, recalcitrat undique tutus.

Parcere. Plautus Curcul. act. III, sc. I:

Qui

Qui homo maturè quæsivit pecuniam,
Nisi eam maturè parsit, maturè esurit.

Locutus eopse modo Virgil. x Æneid.

Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Natus parce tuis.

Et Symmachus lib. 1, epist. XXXIII : *Istius muneris operam non reparcam.*

Num verò & *suadeo* huc referemus ? Accusativo quidem jungit Tertullianus lib. de habitu mulierum cap. 1 : *Tu es diaboli janua, tu es arboris illius resignatrix, tu es divinæ legis prima desertrix, tu es quæ eum suasisti, quem diabolus aggredi non valuit.* Est qui locum corruptum putet : unde legit, *quæ sic invasisti.* Sed est Græcismus. Nam *eum suasisti* est, ἀνέπεισας αὐτόν. Quomodo Homerus, Plato, Xenophon, & alii passim. Etiam Iudith cap. XII, vers. x : Πεῖσον τὴν γυναῖκα τὴν Ἑβραίαν. Vbi vetus interpres : *Suade illam Hebræam.* Dositheus lib. III : Ἀδριανὸς εἶπεν, πεῖσον τοὺς κριτὰς, μὴ ὀφείλειν τοῦτον ἐπὶ ταύτῃ προσηγορείᾳ ἐλευθεροῦν. Quod ipse sic vertit : *Adrianus dixit, Suadete judices, non debere eum circa eam appellationem manumitti.* Vbi pro, *circa eam appellationem*, rectiùs *eo nomine* dixisset.

CAPVT XXII.

Alia accusativum regentia. Servii, & Galeotti Martii error. Priscianus ταυτολόγος. Potiri urbem, regnum. Vesci auras, ova. Fungi munus, *vel* officia. Abstinere se, manum, vim. Erumpere se, *vel* stomachum. *Verba regentia accusativum suæ originis, vel cognatæ significationis, more Attico. Infinitivus, vel oratio, pro accusativo, quem Verbum regit.*

ATque ista pro accusativo sæpius habent dativum. Alia verò sunt, quæ usitatiùs cum ablativo jungantur : ut *lito.* Imò, si Servium audimus in IV Æn. & Galeottum Martium cap. XXXIX de promiscuâ doctrinâ, vel absolutè semper ponatur, vel cum ablativo, non item accusativo. Itaque juxta eos, haut liceat dicere, *litare deo sacra*, vel *exsta* : sed tantummodo, *sacris*, vel *exstis.* Atqui, ut de Virgilio * nihil dicam, apud quem legimus, — *Sacrisque litatis* : Propertii est lib. IV, eleg. 1 : *Pastor & ad calamos exsta litabat ovis.* Et Suetonius : *Victimas Diti patri cæsas litare.* Eodémque modo locutus Lactantius lib. IV, cap. XXVII. * 4 Æn.

Pleraque etiam deponentia, quæ ablativum ajunt regere, ea vi canonis superioris cum accusandi casu sæpe invenias. Ordiar à verbo *potior.* Quemadmodum enim Græci ajunt, ἀπολαύειν τούτου, & ἀπὸ τούτου, καὶ τοῦτο ; ut Platonis, Demosthenis, & Isocratis locis Priscianus probat in XVIII : ita Latini dicunt, *potiri illius, illum, & illo* : quod Priscianus eopse libro non uno,

uno, sed tergemino in loco, quamquam minimè diversis, sed iisdem testimoniis, probat: quam ταυτολογίαν passim in eo deprehendas. Sed de genitivo, & ablativo, postea dicemus. Accusativum verò regere, multis probatur exemplis. Cicero lib. II Off. *Clandestino introitu urbem est potitus.* Ita libri vett. Idem lib. I Tuscul. *Ego doleam, si ad decem millia annorum gentem aliquam urbem nostram potiturum putem?* Sic plerique omnes libb. Quidam tamen manuscripti, *Vrbe nostrâ*: quomodo & Manutius edidit. Idem Tullius Philipp. XIII: *Vincamus odium, pacémque potiamur.* Locutique eodem modo Terentius, & Plautus. Apud Sallustium * quoque in vett. codd. exaratum, *Adherbalem potiretur*: ubi Priscianus lib. XVIII, *Adherbalis*, legit. Iustini est lib. XII: *Alexandrum* (Cleofis mater) *nominavit, qui postea regnum Indorum potitus est.* Similitérque idem loquitur aliquoties.

* *In lugurt.*

Par ratio in *vescor*. Virgil. III Æn.

Quid puer Ascanius? superátne, & vescitur auras?

Ita in antiquissimis plerisque libris legi, scribit Pierius. Tibullus lib. II, eleg. V:

Vera cano: sic usque sacras innoxia lauros
Vescar, & æternùm sit mihi virginitas.

Crebrò ita locutus Plinius. Vt lib. VIII, cap. L: *Si caprinum jecur vescantur.* Et lib. IX, cap. L: *Ova vescentes.* Item lib. X, cap. XXXVIII: *Aves nonnullæ vescuntur ea, quæ rapuêre pedibus.* Itidem lib. XI, cap. XXXVII: *Qui absinthium vescuntur.* Est & Taciti in vitâ Agricolæ: *Eò ad extremum inopiæ venêre, ut infirmissimos suorum mox sorte ductos vescerentur.*

Fungor quoque accusativum non rarò adscisci. Plautus Menæchmis ‡:

‡ *alii A, sc. Sportulam capi.*

— Iam isti sunt decem.
Nam parasitus octo hominum munus facile fungitur.

Idem Trinum. Prologo:

Sequere, mea gnata, ut munus fungaris tuum.

Terentius Adel. Act. III, Sc. IV:

Neque boni, neque liberalis functus est officium viri.

Idem Phorm. Act. II, Sc. I: *— Functus adolescentuli est*
Officium liberalis. Lucilius lib. I sat.

* *Malim*, potissint, *vel* potessint, *quasi* potes sint.

Munu' tamen fungi, & muros servare potissent *. Idem lib. V:

‡ *Ita MSus noster: alii*, Livius, *vel* Lælius.

‡ *Lævin' pauperem ait se ingentia munera fungi.*

Cornelius Nepos: *Datames militare munus fungens.* Tacitus lib. III Annal. *Supremam erga memoriam filii sui munera fungeretur.* Et lib. IV: *Ego me, P. C. mortalem esse, & hominum officiâ fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & cætera meminisse posteros volo.*

Est qui & *utor* à Cicerone accusativo additum probet illo lib. II de Orat.

Orat. *Si ærarii corpus utimur ad belli adjumenta.* Sed in corruptos incidit libros, cùm non *corpus*, sed *copiis*, habeant emendati codd. Antiquos tamen ita locutos, agnoscimus. Plautus Asinariâ * :

* Act. 1, sc. Vnumquodque istorum verbum.

Cætera quæque volumus uti, Græcâ mercamur fide.

At *abutor* cum accusativo crebrò ita invenias apud Comicos, ut de eo tacere satius videatur.

Pertinent ad verba activæ significationis multa etiam verba, quæ intransitiva creduntur. Vt *abstineo.* Cicero Philipp. 11 : *Quale autem beneficium est, quod te abstinueris à nefario scelere?* Terent. Adelph. † *Non manum abstines, malitia?* Horat. lib. 11, Sat. 111 : † Act. 5, sc. 2.

--- *Abstinuit vim*
Vxore, & gnato --- .

Etiam Godescalcus Stewechius è MSSis reponit §, & quidem, Instit. de rerum divis. *Monumentis, & ædificiis, se abstineat.* Et §, si uxor, Instit. de nupt. *Qui ab hujusmodi nuptiis se abstinuerint.* Par ratio in compositis à *rumpo.* Cicero lib. xvi ad Att. epist. 111 : *Hunc tu tralatum in macrocolum lege arcanò convivis tuis : sed si me amas, hilaris, & bene accipias, ne in me stomachum erumpant, cùm sint tibi irati.* Cælius ad Ciceronẽ epist. xiv similiter dixit, *erumpere se ad bellum :* ut observat quoque Paullus Manutius. Est & Virg. 1 Georg.

Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
Diversi erumpent radii. Et 1v Georg.
Et caput unde altus primùm se erumpit Enipeus.

Etiam ita loquuntur Terentius, & Cæsar : ac Arnobius quoque lib. 1 bis dixit, *irrumpere sese :* ut initio notarum in eum scriptorem monet idem Stewechius.

Etiam ad verba activæ significationis pertinent, quæ accusativum habent κατ' ἰδιοπάθειαν, ut appellant : hoc est, vel suæ originis, vel cognatæ significationis. Prioris generis apud Terentium * est, *ludere ludum*; apud Maronem †, *furere furorem.* Donatus *archaismum* vocat. Mallem Atticismum dixisset : partim quia Atticorum sunt, ὕβριν ὑβρίζειν, μανίαν μαίνεσθαι, χαρὰν χάιρειν, γελᾶν γέλωτα, λῆρον ληρεῖν, πόνον πονεῖν, aliáque id genus, quæ Ατ-τικὸν χῆμα etiam Suidas nuncupat : partim quia sic locutos constat, non eos modò, qui desita & obsoleta amant; sed optimos quosque optimi ævi scriptores; etiam Ciceronem, cujus est illud lib. v, epist. 11 ad Famil. *Magnâ voce juravi verissimum pulcherrimumque jusjurandum.* Ac similiter Cælius ad Cicer. epist. 11 : *Puto, ut suum gaudium gauderemus.* Et Livius lib. 1x: *Atque ob eam rem noxam nocuerunt.* Nec refugiunt Iurisconsulti : quorum sunt, *actionem agi, cautionem cavere, obligationem obligari, tractatum tractari, partem partiri, stipulationem stipulari*, atque alia; quæ apud Iurisconsultos se observâsse ait Scipio Gentilis lib. 1 παρέργ. cap. v1. Vide & quæ congessere, * Eun. act. 3, sc. 5. † 12 Æn.

Budæus in Commentariis linguæ Græcæ, Fulvius Vrsinus ad XII Æn. & Ritterſhuſius ad IV Oppiani Αλιευτ.

Sed ut ſuæ originis accuſativum regi videmus in his, *vivere vitam, olére odorem, lucére lucem, cœnare cœnam, pugnare pugnam*, ac ſimilibus: ita accuſativus cognatæ ſignificationis eſt in iſtis, *vivere ætatem, olére unguenta, lucere facem, cœnare epulas, pugnare prælium*, aliiſque. Hujus etiam generis loca ex veteribus apponam. Ac primùm de *oleo*. Plautus Moſtell. act. I, ſc. III: *Metuo, ne oleant argentum manus*. Terentius Adelph. act. I, ſc. II:

Obſonat, potat, olet unguenta, de meo.

Et Cicero Phil. II: *Vinum redolentibus.*

Sic *luceo*. Plautus Caſin. act. I, ſc. I: *Lucebis novæ nuptæ facem*. Et Curcul. act. I, ſc. I: *Tute tibi puer es lautus, luces cereum.*

Cicero de Amicitiâ: *Prælucere bonam ſpem.*

Similiter *cœno*. Plautus Aſin. Act. V, ſc. II:

Ecaſtor cœnabis hodie, ut te dignum eſt, magnum malum.

Horat. II, Sat. VIII:

Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, piſces.

Epiſt. II, lib. II: *Emtum cœnat olus.*

Appulejus Met. IX: *Sacrificales epulas cum ſacerdotibus deæ cœnitabat.*

Item *pecco*. Cicero I de Nat. Deor. *Xenophon eadem ferè peccat*. Horatius epiſt. ad Piſones:

Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quamvis eſt monitus, veniâ caret.

Et Plaut. cùm alibi, tum Ciſtell. Act. II, Sc. I:

Tu me delenis, propter te hæc pecco.

Tale etiam *plaudo*. Vt, *plaudere aquas natatu*, apud Statium Papinium lib. I Sylv. Carm. III. Atque idem in epithalamio Violantillæ:

— Iam Tybridis arces
Iliacæ, pandit nitidos domus alta penates,
Clarâque gaudentes plauſerunt limina cygni.

Simile etiam *pugno*. Horatius lib. IV, od. IX:

— Non pugnavit ingens
Idomeneus, Sthenelusve ſolus,
Dicenda Muſis prælia.

Item *quieſco*. Appulejus Met. IX: *Poſt multum equidem temporis, ſomnum humanum quievi quidem.*

Hactenus vidimus, ut verba activæ ſignificationis nomen regant accuſativi caſus. Sed pro accuſativo interdum eſt verbum infinitum, vel etiam oratio. Prioris generis eſt, *Scit canere*; ut dicimus, *ſcit cantum. Cœpit ſtudere*; ut, *cœpit*

ut, *cœpit ſtudia.* Cicero lib. xv ad famil. ep. xv : *Interpoſitus annus alios induxit, ut victoriam ſperarent ; alios, ut ipſum vinci contemnerent. Ipſum vinci*, hoc eſt, *ipſam victoriam.*

Petronius Arbiter :

Tanti non emo, Lai, pœnitere. Hoc eſt, *pœnitentiam.*

Oratio pro accuſativo eſt in illo Terentii Phormione † : † act. 4, ſc. 1.

--- An verebamini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel ?

Sic, *Vereor, ne reprehendar à doctis.* Pro quo Cicero in Oratore, *Vereor reprehenſionem doctorum.*

CAPVT XXIII.

Accuſativus à verbo rectus κατ' ἔλλειψιν ſubtractus. Vt conturbare, *pro*, conturbare rationes : decoquere, *pro*, decoquere rem : *ac ſimilia.*

ATque in his accuſativus à Verbo rectus exprimitur. Sæpe vero κατ' ἔλλειψιν ſubtrahitur. Vt, *nubere alicui*, pro *nubere ſe*, vel *vultum.* Flameo enim ſponſa nubebat, hoc eſt, velabat, vultum. Maro VII Æn. *Cùm venti poſuere :* puta *ſe*, unde Servius exponit, *quievere.* In Eclogis : *Cum faciam vitulâ.* Nempe *ſacra. Appulit*, vel, *ſolvit*, vel, *conſcendit* * , puta *navem. Obire, occumbere*, vel, *oppetere*; puta *mortem. I, amabo*, pro, *amabo te.* Vt Cicero †, *Cura, amabo te. Imponere*, pro *decipere.* Quod integrè ſit, callidè alicui omus, vel ridiculi quippiam imponere. Quomodo & Græci dicunt ἐμβιβάζειν. Simile etiam *conturbare*, puta *rationes.* Κατ' ἔλλειψιν uſus Cic. pro Plancio : *Vtrùm igitur me conturbare oportet, an cæteris, cùm cujuſque dies venerit, hoc nomen, quod urget, nunc cùm petitur, diſſolvere ?* At integrè Terentius Eun. act. v, ſc. II : *--- Ita conturbaſti mihi Rationes omnes.* Geminum huic *decoquere*, pro *decoquere rem.* Cic. Philipp. II : *Teneſne memoriâ, prætextatum te decoxiſſe ?* Res enim decoquitur. Quomodo Columella lib. XI, cap. I : *Res tamen ipſa jam domino decoxit.* hoc eſt, *decoxit ſe*, ſive, *eſt decocta.* Sic *agere, agitare, degere* ; puta *vitam. Ire, inire, ingredi*; videlicet *viam.* Quo *tendis*, aut *pergis?* ſcilicet *viam*, vel *iter.* Item, caſtrenſe verbum, *tendere* ‡, puta *pelles. Incipere*, nempe *rem. Curare*, pro *curare rem*, vel *negotium*, vel ſimile. Plautus Bacch. act. II, ſc. II : *Abi intro, ego hic curabo.* Salluſt. Catil. *Manlium in dextrâ, Feſſulanum quendam in ſiniſtra, curare jubet.* Appulejus VI Met. *Hic eam ſolliciùè ſedulóque curantem Ceres alma deprehendit.* Similiter, *ſervo.* Plaut. Aul. I, II : *Redi nunc jam intro, atque intus ſerva.* Terentius Eunuch. Act. IV, Sc. VIII : *Solus Sannio ſervat domi.* Ita enim eſt in melioribus libb. & agnoſcit quoque eam lectionem Donatus. Ac ſimiliter φυλάττειν dicunt

* Ad Att. lib. 6, ep. 9, & lib. 16, ep. 3, & ad Fr. lib. 2, ep. 2.
† lib. 2, ad Att. ep. 2, & 4.
‡ Cæſar lib. 2 belli Gallici, & Maro 2 Æn.

intellecto χρήματα, vel τὰ ὄντα. Simile quoque est *misto*. Ter. Eun. * *Misit porrò orare, ut ad se veniam.* Cic. ad Att. *Itaque obviam illi misimus Athenas.* Quod ipsum fit imitatione Græcorum. Matth. cap. XIV, 35 : † Καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην. Denique hujus loci sunt omnia illa, quæ cùm naturâ suâ significent actionem transeuntem, sine accusativo tamen ponuntur. Vt, *Morbus auxit, nox præcipitat, curæ ingeminant, tempestas sedavit* : cujus generis & alia complura adduximus, veterumque auctoritate firmavimus, lib. tertio de Analogiâ cap. tertio.

* æn. 3, fc. 3.

† Et cum agnovissent eum viri loci illius, miserunt (puta nuncios) in totam undique finitimam regionem.

CAPVT XXIV.

Acceditur ad casus eos, quos à verbo dependêre tradunt Grammatici falsò. Ac primùm de genitivis, quos à verbo regi substantivo tradiderunt. Referre, utrùm genitivo, an ablativo, in iis utamur, quando inesse aliquid, vel adesse, verbo substantivo significatur.

A Vero Verbi regimine transeo ad falsum ac commenticium. Quæ doctrina est quinquepartita, pro quinque casibus, qui regi à Verbo dicuntur.

Primùm ajunt, verba à tergo regere nominativum, qui significet gestum, aut statum rei. Vt, *incedit rectus : compellat frequens : fies * de Rhetore consul.* Sed hujusmodi nominativus non regitur à Verbo, verùm convenit cum Verbo : ut satis intelligere fuit ex iis, quæ diximus de Verbo utrimque habente nominativum.

* Iuven. sat. 7.

Venio igitur ad genitivum, quem sextuplicia verba regere dicuntur. Primi loci est verbum *Sum*, quòd regere ajunt genitivum, partim cùm significatur possessio, aut ad aliquid pertinere : partim cum animi, corporisve affectio alicui inesse dicitur, aut adesse. Prioris generis fuerit : *Pecus † est Melibœi. Adolescentis ‡ est majores natu vereri.* Alterius generis est : *Bonæ est indolis, est excellentis ingenii, nullius consilii, ampli corporis, tenuis valetudinis.* Ac par ratio in *fio* : ut, *fit majoris industriæ*, vel *melioris valetudinis.* Quod apud Fabium legas.

† Ecl. 3.
‡ Cic. 1 Off.

Verùm nihil horum regitur à verbo substantivo ; sed à nomine intellecto. Vt illud * , --- *Cujum pecus, an Melibœi?* ita supplendum, *an Melibœi pecus?* Vel generatim intellige *res*, ut integrè sit, *An pecus hoc est res Melibœi?* Sic, *Est adolescentis*, nempe *proprium munus.* Quod etiam supplendum in illo libri 11 de Orat. *Tardi ingenii est rivulos consectari, fontes rerum non videre.* Nominativum expressit Cicero lib. v Tusc. Quæst. *Sapientis est proprium, nihil, quod pœnitere possit, facere. Munus* verò, vel *officium*, passim addi videas.

Ecl. 3.

Ejusdem

Ejusdem monetæ statuo, *Est moris*; puta *res*. *Vincere est laboris*; nempe *res*; *negotium*, vel *opus*. Similéque, *Est operæ*, apud Plautum Pseudolo act. 1, sc. III: *Ego operæ si sit, plus tecum loquar*. Ac alibi †. Pro, *operæ pretium*. Vt fallantur, qui dici censent, quemadmodum, *curæ est, oneri est*; quomodo foret dativus. † *Cas. act. 5, sc. Quo fugu.*

Itidem in iis, ubi animi corporisve affectio inesse, vel adesse, dicitur. Vt, *Est bonæ indolis*; puta, *puer, vir, femina*. *Est amplissimæ cervicis*, nempe *jumentum*, vel aliud. *Abrotonum est boni odoris*; videlicet *herba*. Ac hujusmodi etiam ablativum adsciscunt. Quomodo dixeris: *Est bonâ indole: est amplissimâ cervice: est bono odore*. Qui ablativi unde regantur, alibi dicetur. Nec propterea existimandum, nusquam referre, utrùm hoc, an illo casu utamur. Planè enim secus est. Vt illo Terentii Eunucho †: † *act. 1, sc. 2.*

— Bono animo es:
Accede ad ignem hunc, jam calefies plus satis.

Et Cicero in Bruto: *Es animo vacuo*. Item lib. VI ad Att. ep. 1: *Sum* † *magnâ animi perturbatione*. Hîc quidem genitivo uti non ausim. At contrà, nolim uti ablativo, ubi Terentius in Andriâ ait *: † *Ita libri vett. Nonnulli tamen,* in magna. * *act. 3, sc. 5.*

— Hoc confiteor
Iure mihi obtigisse, quandoquidem tam iners, tam nulli consilii sum:

aut ubi Suetonius ait in Augusto: *Cibi minimi erat, ac fere vulgaris*.

CAPVT XXV.

Genitivos urbem significantes, in qua fit actio, non regi à verbo; sed à nomine urbs, vel oppidum, quod intelligitur. In oppido Antiochiæ, *pro* Antiochiæ, ἀπλῶς: *vel*, In oppido Alexandriâ. *Etiam regionum, & insularum nomina, ἐλλειπτικῶς ponit in genitivo: ut*, Est Ægypti, Cretæ. *Eademque figurâ dici*, domi bellique: *vel*, domi militiæque. *Item*, terræ, & humi, *pro* in terrâ, & humo, *vel* in terram, & humum. *Sic* foci, & viciniæ.

Alter falsi regiminis canon est de verbis genitivum regentibus, qui urbem significet, ubi quis agat. Vt, *Est Romæ, Antiochiæ, Dyrrachii*. At genitivus ille non regitur à verbo, sed substantivo intellecto. Romani enim, cùm urbis sive oppidi nomen est declinationis primæ, vel secundæ, ac numeri singularis, contenti sunt ponere genitivum, κατ' ἐλλειψιν intelligentes, *in urbe, in oppido*. Quæ ipsa interdum exprimuntur. Cicero ad Att. lib. V, epist. XVIII: *Cassius in oppido Antiochiæ cum omni exercitu*. Sin nomen sit tertiæ declinationis, vel primæ quidē, aut secundæ, sed pluralis numeri, gaudent ablativo: ut, *Est Sulmone, Carthagine, Athenis*. Vbi ablativus regitur ab *in* præpositione intellectâ. Quasi dicas, *in Carthagine, in Athenis*.

Sed de ablativo nunc non agemus: verùm postea, cùm ad falsum ablativi regimen deventum erit. Nunc videbimus de urbium nominibus singuli numeri, & primæ secundæve inclinationis, quæ in genitivo Verbis junguntur.

Vbi quæstio ejusmodi exsurgit, an iis subscribere conveniat, qui dicere jubent, *Vivit Amstelodami, celebris emporii.* Vel, *Degit Londini, urbis inclytæ.* Verùm omnino is solœcismus foret: quia dicendum, *Amstelodami, celebri emporio. Londini, inclytâ urbe.* Vel sic, *In Amstelodami celebri emporio. In Londini celebri urbe.* Vel etiam, *In Amstelodamo, celebri emporio. In Londino, inclytâ urbe.* Cicero pro Archiâ: *Primùm Antiochiæ: nam ibi natus est loco nobili & celebri quondam urbe,* &c. Ferè autem additur propositio, quoties appellativum diversi casus proprio subditur. Cic. pro Rab. Post. *Sed Neapoli in celeberrimo oppido.* Philipp. IV: *Albæ constituerunt, in urbe opportunâ,* &c. Plinius ipsi proprio præponit præpositionem lib. II, cap. LXXIII: *Constátque in Berenice, urbe Troglodytarum.* Libro eodem cap. XCVI: *In Neâ, oppido Troadis.* Ibidem cap. XCVII: *Eadem natura in Hispali oppido.*

Ex iis, quæ de nominibus Vrbium in genitivo positis dixi, causam quoque est cognoscere, cur similis interdum obtineat locutio in nominibus regionum, & insularum. Vt illo Maronis Æn. III:

Mutandæ sedes: non hæc tibi littora suasit
Delius, aut Cretæ jussit considere Apollo.

Propriè dixisset, *in Creta:* atque id non paullò usitatiùs. Nunc figuratè ait, *Cretæ considere:* pro, *in insula Cretæ.* Similiter Varro lib. I de R.R. cap. VII: *Itaque Cretæ ad Gortynam dicitur platanus esse, quæ folia hieme non mutat.* Eâdem ellipsi Appulejus lib. II Met. *Te Thessaliæ consistere.* Quod integrè sit; *in regione*, vel *terrâ Thessaliæ.* Sed fortasse aliquis auctoritatem Maronis refugiet, quia poetæ aliâ linguâ loquantur, ut ait Tullius †: Varronis item phrasin aspernetur, ut antiquarii: ac longè magis Appuleji, qui profectò eruditè interdum ineptit. Sed enim ei opponimus Valerium Maximum; si non classicum omnino scriptorem, tamen ævi Tiberiani; qui & ipse sic loquitur lib. IV, cap. I: *M. Bibulus, vir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, cùm in provincia Syria moraretur, duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Ægypti occisos esse cognovit.* Sed video, quid hic quoque aliquis dicere possit. Nempe Stephanum Pighium, virum de Valerio, imò annalibus suis Romanis, de universâ antiquitate Romanâ præclarè meritum, *Ægypti* vocem in codice Campensi non reperisse. Mihi id de uno codice dilutum nimis videtur, ac potiùs censeo, librarium, insolentiori structurâ offensum, vocem eam sustulisse. Et quid dicemus de altero ejusdem Valerii loco, qui est lib. V, cap. III: *Solon,* inquit, *senectutem Cypri profugus exegit.*

† *lib. 2 de Orat.*

Vbi

Vbi nullam Pighius reperit diversitatem. Iustini quoque est lib. XXXIX: *Nec filium* (Ptolemæum Lathurum) *regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem persequitur.* Prout quoque est in MSSis, & editione Venetâ * Sabellici, & aliis inde consecutis; etiam optimâ illâ, quam exhibuit Iacobus Bongarsius, Galliarum regis legatus. Scio, id aliquos offendisse: in his Salianum, qui in Annalibus suis Ecclesiasticis hunc locum adducens †, pro *Cypri exulantem*, reponere maluit, *in Cypro*. Sed planè codicibus invitis: & ipse postea ‡, eundem locum reponens, *Cypri* retinuit.

* an. 1494.

† ad an. mundi 3948, sive anno Lathuri II.

‡ ad an. Lathuri 17.

Vulgò his simile arbitrantur illud M. Ciceronis lib. XVI, epist. VII: *Septimum jam diem Corcyræ tenebamur.* Et ad Att. lib. V, ep. XIII: *Quæ mihi jam Sami, sed mirabilem in modum Ephesi præsto fuit.* At parùm hæc firma: quia *Corcyram* oppidi etiam nomen esse, Plinius testatur lib. IV, cap. XII: & *Samum* urbem vocat Strabo lib. X. Nempe urbs, & insula, cognomines fuere, ut sæpe fit. Quare non evincunt hinc, insularum nomina, cum aliquid in iis fieri signatur, in genitivo poni. Sed sive urbs, sive insula signetur, ellipsis erit: integréque sit, *in urbe* vel *insulâ Corcyræ*, aut *Sami*.

Sunt etiam appellativa, quæ similiter in genitivo ponantur. Dicimus enim, *domi, bellique*: vel *domi, militiæque*. Cicero lib. II de Off. *Præterea quibuscunque rebus, vel belli, vel domi poterunt, Remp. augeant imperio, agris, vectigalibus.* Idem IV de Rep. *Periclem, cùm jam civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi, & belli, præfuisset.* Idem Tusc. V: *Quorum virtus fuerat domi, militiæque, cognita.* Et pro lege Manilià: *Quantas ille res domi militiæque, terrâ marique, quantâque felicitate gesserit.* Sallustius Iugurthâ: *Paucorum arbitrio belli domique agitabatur.* Et ibidem: *Animus belli ingens, domi modicus.* Livius quoque in præfat. operis: *Quibus artibus domi militiæque, & partum, & auctum imperium sit.* Sed omnia hæc ἰλλειπτικῶς dicuntur, plenéque extuleris, *domi bellique tempore*: item, *tempore belli militiæque*.

At illud, *domi est*, potiùs sic suppleas, *Est in domi loco.* Nam rogante aliquo, *ubi*, sive, *quo in loco* aliquis esset, respondebant simpliciter, *domi*; ubi δεῖ τοῦ κοινοῦ *in loco* intelligendum. Nimirum, ut dicitur, *Antiochiæ, & in oppido Antiochiæ*, ac quandoque, *in Antiochiâ oppido*: itidem dixere, *domi*, pro, *in domi loco*, vel *solo*; proque eo, *in domo*: ut apud Ciceronem ad Att. lib. II, ep. VII: *In domo Cæsaris unus vir fuerit.* Et Plinium in epistolis: *Ille in domo meâ sæpe convaluit.*

Sic quoq; *terræ* posuere, pro *in solo*, vel etiâ *in solii terræ*. Maro II Georg.

Altius ac penitus terræ defigitur arbos. Ovid. II Met. fab. II:

Maxima cùm vellet terræ procumbere, questa est.

Vtrobique *terræ* regitur à nomine *solo*: quod quandoque exprimitur. Quomodo Lucretius in secundo ait:

Nam

Nam multis succensa locis ardent sola terræ. Et lib. v:
Ære solum terræ tractabant. Ac mox:
Et ferro cœpere solum proscindere terræ.

Atque hinc liquet, cùm dicitur, *humi quid jacêre*, vel *insistere*, vel *serpere*; valere, *in solo humi*. Similiter Cicero lib. 1 Tuscul. Qu. *Theodori quidem nihil interest, humine, an sublimè putrescat.* Etiam signat motum ad locum. Vt illo Maronis 1 Æn.

Nec prius absistit, quàm septem ingentia victor
Corpora fundat humi.

Nisi cum Servio malis exponere, *per humum*. Ovidii quoque est v Met.
Sternit humi juvenem.

Quod integrè sit, *in solum humi*. Pro quo ἁπλῶς, *in humum* dicitur. Curtius lib. III: *Plura in humum innoxia cadebant*. Ac similiter Tacitus lib. XII Annal. *Projectus in humum*.

Et quid, si tertium addamus? Id erit *foci*, pro, *in foci loco*. Terentius
* Act. 4. sc. 7. Eun. * *Domi, focique*. Sed hoc ridiculè in persona parasiti. Serium magis est, *viciniæ*, pro, *in viciniæ loco*; vel quandoque, *in locum*, aut *solum viciniæ*. Priori modo capio illud Plauti Bacchid. Act. II, sc. II:

Vt istuc est lepidum, proximæ viciniæ *Habitat.*

Scio, esse, qui dandi casum putet: verùm causam hujuscemodi structuræ non video. Ait, geminum esse illi Terentiano in Andria Act. I, sc. I: — *Commigravit huic viciniæ*. Vt est in plerisque MSSis; & legêre Charisius, Nonius, Priscianus. Sed in aliis est, *huc viciniæ*: nec aliter legit Do-
† Act. I, sc. 2. natus: similiterque in Phormione † dictum, *Hic viciniæ*.

CAPVT XXVI.

Non quibusvis, sed certis Verbis, accusandi, absolvendi, damnandi, genitivos addi: eos autem genitivos non à Verbo regi, sed ablativo substracto: puta crimine, actione, pœnâ, *& his similibus. At ablativos hosce regi à præpositione intellectâ. Nec propterea ubique posse addi præpositionem: imò nec ablativum perpetuò locum habere; sed veterum consuetudinem attendi oportere.* Damnare voti, & voto. Interrogari, urgeri, purgari, criminis, *vel* facti. Liberari sceleris. Notari impolitiæ. Furti, *vel* mendacii prehendi. Manifestus, *vel* compertus mendacii. Periclitari capite.

TErtia classis est verborum accusandi, absolvendi, & damnandi. Hæc præter accusativum personæ regere ajunt genitivum, qui crimen significet. Sed in canone eo variè peccatur. Primùm, utcunque genitivus ille à verbo regeretur, non tamen ἁπλῶς dictum oportuit, verba accusandi,

sandi, ac similia, regere genitivum; sed certa quædam verba ejus significationis. Nam, quamvis dicamus, *furti*, aut *sceleris te accuso, arcesso, arguo, alligo, adstringo, defero, incuso, condemno, convinco*: non tamen facilè reperias apud veteres, *taxare aliquem luxuriæ, sugillare ambitionis, traducere furti*; quibus passim utuntur juniores: sed potiùs, *ambitionem alicujus sugillare*, atque ita in aliis. Ac minùs etiam probare possum, *ago te injuriarum*; pro quo longè malim, *ago tecum injuriarum*; quomodo Cicero dixit pro Cluentio: *Deinde aliquando cum servo Habiti furti egit.* Et Cornificius, vel quisquis ille magister Herennianus, lib. I: *Cum eo Actius egit injuriarum.*

Præterea nec verum est, accusativum semper esse personæ, genitivum criminis. Nam non tantùm dicimus, *accusare adolescentes inertiæ*: sed etiam *accusare* * *inertiam adolescentum.* Vtroque enim modò Tullius, & alii, loquuntur. * Cic. ad Q. Fr.

Sed istis non insistam. Potiùs asseram, numquam accusandi, absolvendi, damnandi verba, regere genitivum, sed tantùm accusativum. Genitivus verò is dependet ab ablativo subintellecto. Vt cùm dico, *argui pigritiæ, notari avaritiæ*, genitivus regitur à *crimine*; quod hîc intelligitur, à Martiale autem exprimitur. Nam lib. XII, epigr. LVI, ait:

— Vxor tua, Galle, notatur
Immodicæ fœdo crimine avaritiæ.

Et lib. XI, epigr. LXXX:

Arguitur lentæ crimine pigritiæ.

Simile igitur sit, *accuso*, vel *absolvo adulterii*, aut *parricidii*; puta *crimine.* Nec propterea necesse est, semper supplere unâ *criminis* voce: sed possis etiam hoc pacto; *damnari*, vel *absolvi parricidii scelere, inertiæ peccato.* Quos etiam ablativos jungi videas absolvendi verbis. Cicero pro Mil. *Hunc ille vir summus, scelere solutum, periculo liberavit.* Livius lib. I: *Ego me, etsi peccato solvo, supplicio non libero.* Imò aliter etiam expleas. Vt, *Accuso*, vel *damno te furti*; nempe *caussâ. Postulare aliquem repetundarum*; videlicet, *actione. Condemno te quadrupli*, vel *capitis*; nempe *pœnâ.*

Necdum tamen sic quoque integer omnino erit sermo: quia ablativus ille, quem vidimus, regitur à præpositione intellectâ. Vt enim ἐλλειπτικῶς dicuntur ista Martialis, *Argui crimine pigritiæ*; *notari crimine avaritiæ*: sic citra ἔλλειψιν efferuntur, *Argui de crimine pigritiæ*; *notari de crimine avaritiæ.* Pro quibus concisiùs dici solet, *Arguì de pigritia*; *notari de avaritia.* Cicero quoque aliquoties, *postulare de repetundis*: pro quo, *postulare repetundis*, ait Suetonius in Othone, cap. II: uti & Tacitus lib. III Annal. si vulgata lectio recta est. Idem Cicero pro Roscio Amerino: *De veneficiis accusabantur.* Et lib. I ad Att. ep. V: *Non committam posthac, ut me accusare de epistolarum*

larum negligentiâ possis. Item Verr. II : *Quod in Marco Attilio, qui de majestate damnatus est* &c. Et Philipp. II : *De vi condemnati sunt.* Ad Q. Fratrem lib. II, epist. XV : *Quo die hæc scripsi, Drusius erat de prævaricatione a Tribunis ærariis absolutus.*

Nec, quia naturalis ille sermo sit, eo existimandum, sic semper loqui licere. Vbi enim à nativâ locutione consuetudo resiliit : non primævo sermoni insistendum, sed recepto. Sanè quod dicebamus, de ablativo cum præpositione; id locum non habet, cùm est generale criminis nomen; ut, *scelus, maleficium, peccatum* &c. Neque enim dicitur, *postulare*, aut *accusare de crimine*, aut *de scelere:* sed *criminis*, aut *sceleris*; vel *crimine*, & *scelere*, sine præpositione. Priorem loquendi modum confirmat, quòd Cicero ait ad Terentiam lib. XIV, epist. XIV : *Sceleris condemnat generum suum* : & hoc Suetonii in Cæsare : *Dolabellam repetundarum postulavit.* Posteriorem comprobat hoc Ciceronis ad Curionem lib. II, ep. I : *Si iniquus es in me judex, condemnabo eodem ego te crimine.*

Similiter nec dicimus, *damnare de voto* : sed *damnare voti*, aut *voto.* Prius est apud Livium lib. VII ab v. c. quomodo idem lib. XXXVII ait : *Damnarenturque ipsi votorum.* Vbi sic supplendum existimo, *votorum obligatione*, vel *persolutione*, aut simili voce. At Virgilii est Ecl. V :

— Damnabis tu quoque votis.

Quomodo Seneca epist. XC ait : *Omnia mortalium opera mortalitate damnata sunt.* Et alibi † , *Damnari morbis virilibus.* Ac Tacitus de mor. Germ. *Damnare tributis.* † ep. 95.

Itidem quia semper videndum, quid usus postulet; etsi integrum sit, *damnari de furto*, propiusque ad illud accedat, *damnari furto*, quàm *furti* : non tamen dicere ausim, *damnare furto*; quomodo Grammatici nonnulli loqui docent. Neque facilè dixerim, *arguere mendacio*; quamquam præeunte fortasse Solino : ut apud quem cap. LVI * , legatur : *Quod si etiam ipse peccato aliquo argutus sit*; pro, *peccati.* Quippe istoc incertum. In libris enim emendatioribus, vel *in peccato argutus*, editum est : vel, *in peccato arguitur* : quorum posterius MSSis magis consentit. * al. 53.

Quæcunque verò diximus de genitivo recto ab ablativo; ablativo item recto à præpositione; ea locum etiam habent in verbis eandē vim habentibus, quam verba accusandi, absolvendi, condemnandi. Nempe ut *accuso*; sic se habent, *interrogo, urgeo, increpo.* Tacitus lib. XIII Annal. *Sanè pepigerat Pallas, ne cujus facti in posterum interrogaretur.* Idem lib. V : *Quia male administratæ provinciæ, aliorumque criminum, urgebatur.* Suetonius in Calig. *Modò avaritiæ singulos increpans, quòd non puderet eos, locupletiores esse, quàm se.* Appulejus in Apologia : *Ipse levitatis, & inconstantiæ increpitus.* Item *purgo*, quod con-

contrarium accusationi. Livius lib. XXXVII : *Quibus purgantibus civitatem omnis facti dictique hostilis adversus Romanos, & juvisse eos commeatu classem hostium arguit*, &c. Appulejus in Apologia : *Nec satis mihi duco, si me omnium quæ insimulastis purgavi.* Pro quo Cicero, & Plautus, *de aliquo se purgare.* Qui sermo omnino proprius. Vt *condemno*, ita se habet *noto.* Gellius lib. IV, cap. XII : *Siquis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum, visus erat, impolitiæ notabatur.* Vbi *impolitiæ* regitur à *crimine*, ut Martialem vidimus antea dicere, *notari crimine avaritiæ.* Item *plecto.* Appulejus in Apologiâ : *Vt obtentu ejus ætatulæ, ipse insimulationis falsæ non plecteretur.* Similéque verbum *prehendo.* Plautus Bacchidibus act. IV, sc. IV :

— *Quem mendacii prehendit manifesto modo.*

Cui geminum illud Agellii lib. XI, cap. XVIII : *Servos item furti manifesti prehensos, verberibus affici, & è saxo præcipitari.* Est & Appuleji lib. IX Met. *Coram noxæ deprehensus.* Parque ratio in *teneo.* Vt in illo Caji lib. XLVII Pandectarum, *Si pignore creditor utatur, furti tenetur.* Et hoc Pomponii ibidem : *Debitori tenetur furti.* Itidem *depositi*, & *commodati teneri*, inibi legimus. Quæ & ipsa κατ' ἐλλειψιν dicuntur, quia *actionis*, aut *judicii* nomen intelligitur. Papinianus ibidem : *Ob peculiam civitati subtractam, actione furti, non crimine peculatus, tenetur.* Paullus : *Furti actione tenebitur.* Et Vlpianus : *Dicendum est, eum teneri furti judicio.* Plerique huc etiam referunt illud Plauti Truculento † : *Manifestam mendacii, mala, te teneo.* Sed *mendacii* cum *manifestam* conjungitur, quomodo apud Sallustium in Iugurthâ est : *Iugurtha manifestus tanti sceleris.* Et apud Tacitum XIV Annal. *Ambitionis manifestus.* Et lib. XV : *Magnæ cogitationis manifestus erat.* Eodémque modo *compertus* genitivo junxêre Livius, & Tacitus. Illius est lib. XXII : *Duæ Vestales eo anno stupri compertæ.* Hujus est lib. I Annal. *Nullius tamen flagitii compertum.* Et lib. IV : *Nullius antè flagitii compertum.*

† Sc. *Ad furti auscultare.*

Video, ad priorum exemplum, dicere nonnullos, *capitis periclitari.* Sed Martialis aliter lib. VI, epigr. XXVI :

Periclitatur capite Sotades noster.

Vbi *capite* regitur à præpositione *de* intellectâ. Et satis etiam pervulgatum hodie, *de capite periclitari.* Quod etsi plenum, & nativum ; tamen cum Martiale potiùs loquar, dum alterius auctor idoneus non occurrit. At cùm significat *experiri*, accusativum regere, satis est apertum. Cic. pro Quinctio : *Omnia circumspexit Quinctius, omnia periclitatus est.*

CAPVT XXVII.

Verba παθητικὰ, tam personalia, quàm impersonalia, non regere genitivum, sed casum hunc dependêre aliunde. Indolescere, vereri, fastidire alicujus. Pendêre animi, & animis, *usu differre.* Falli animi, *vel* sermonis. Desipere mentis. *Accusandi casus additus verbis παθητικοῖς.*

QVarta falsi regiminis classis est de verbis affectionem animi significantibus: sive ea personalia sint; ut *misereor, erubesco, fastidio, vereor,* & similia: sive impersonalia; ut, *pudet, piget, pœnitet, tædet, miseret, & misescit.* Nam & illa, & hæc, genitivum regere, communis est opinio. Personalium cum genitivo priùs exempla adducam. Plautus Capt. act. III, sc. V:

Neminis misereri certum est, quia mei miseret neminem.

Vbi & impersonale. Maro VIII Æn.

— Arcadii, quæso, misescite regis.

Ovid. Met. II: *— Successorumque Minervæ*
Indoluit.

Ad doloris quoque affectum pertinent, *angi,* & *discruciari animi.* Atque ut dolor, ita & metus est in affectibus. Eóque dici videas, *Vereri alicujus,* pro *ab aliquo.* Sanè Appuleji est lib. II Met. *Quin etiam ipse parentem tuam accedis, & salutas? Vereor ignotæ mihi feminæ.* Ac Valens Acidalius ait, itidem se inveniisse in veteri codice Plauti Mil. Act. V, sc. VI: *Vt mei veretur!* Terentii quoque illud simile est Phorm. *

* act. 5, sc. 8.

Neque hujus sis veritus feminæ primariæ.

† cap. de numeris, & casibus.

Aliquammulta id genus loca collegit Nonius Marcellus †: quæ inter unus hic de voce *revereor*, è Varronis Sardis Venalibus:

Non te tui saltem pudet, si nil mei
Revereatur?

Locum verò Pacuvii ex Hermionâ ita corrige:

— Fieri contumeliam
Tyndareo, cujus te veretur maximè.

Duo verba, quæ proximè sequuntur, nempe *actâ gratulatione*, & corruptæ sunt, & planè ad hunc locum non pertinent; ut alibi ostendimus.

Etiam hujus loci sunt, *fastidio*, & *erubesco*: quia, quem piget, fastidit; quem pudet, erubescit. Prius cum gignendi casu Lucilius usurpat:

Tristes, difficiles sumus, fastidimus bonorum.

Ac, ne de veritate ejusce lectionis dubitemus, dixit Plautus Aulul. Act. II, Sc. II: *Abiit, neque me certiorem fecit, fastidit mei.*

Locutus etiam eopse modo Titinius apud Nonium in *Psaltriâ.*

Altero

Altero usus Curtius lib. v : *Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortunæ.*

De impersonalibus etiam videamus. Terentius Heaut. act. II, sc. III : *Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi.* Cicero in Cat. *Num igitur, si centesimum vixisset annum, senectutis eum suæ pœniteret?* Ovid. II Met.

— *Pigetque*
Actorum sine fine mihi, sine honore laborum.

Quo ex loco Ambrosius Calepinus colligebat, *piget* etiam regere dativum. Verùm, *mihi*, non à *piget* dependet; sed ab *actorum*.

Idem fit in præteritis eorum passivis; *miserum est, puditum est, pertæsum est.* Terent. Heautont. * * Act. 3, sc. 1.

Sic me Di amabunt, ut me tuarum miseritum 'st,
Misedeme, fortunarum. Plautus Bacch. † † Act. 3, sc. 1.
Neque mei, neque tui, intus puditum est factis, quæ facis.

Livius III ab Vrbe : *Nec nominis homines tum pertæsum esse.*

Atque hæc abunde docent, qualis fuerit Romana loquendi consuetudo. Causa verò ejus sermonis non est, quòd affectuum verba regant genitivum : sed quia, cùm compendio, & elegantiæ, studerent Romani; nomen omitterent substantivum, unde genitivus regeretur. Nam, *miserari, indolescere, fastidire, vereri alicujus*, dixere, pro, *alicujus caussâ*. Ac similiter, *miseret, pudet, piget fratris*; pro, *fratris ergo*, sive *fratris nomine*, vel *gratiâ*.

Eadem est ellipsis in aliis quibusdam, quæ ut affectum non signent, ab natura tamen eorum non longè recedunt. Quale est, *pendère animi* : quomodo loquimur, si de uno sit sermo : uti *pendere animis*, dicimus, si de pluribus. Cicero Tusc. Quæst. lib. I : *Quòd si exspectando, & desiderando, pendemus animis, cruciamur, angimur.* Quo ipso ex loco clarè videmus, non ineptè, quod *animi pendère* dicimur, referri ad structuram de animi affectu; quando in eo dolorem, & anxietatem, inesse hic dicitur. Idem Tullius lib. I de legib. *Ego animi pendère soleo, cùm semel quid orsus traducor aliò.* Cœlius ad Cic. lib. VIII, epist. v : *Quâ tu curâ sis, quod ad pacem provinciæ tuæ, finitimarumque regionum, attinet, nescio : ego quidem vehementer animi pendeo.* Nimirum, *pendere animi*, pro, *pendere animi caussâ* : hoc est, *quod ad animum.* Nisi malis sic supplere, *pendere animi cogitatione, consilio, voluntate*; vel simili modo. Similis ellipsis, *falli animi.* Vsitatius quidem est, *animo falli* : ut Plinius, *falli memoriâ*, Statius *visu falli*, ait. At Lucretii est lib. v :

Nec me animi fallit --- .

Etiam *falli sermonis* dixit Plautus Epid. Act. II, sc. II :

Nec satis exandiebam, nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur.

Itidem, *desipere animo*, usitatũ : sed *desipere mentis*, dixit Plaut. Epid. I, II :

Desipiebam mentis, cùm illas scriptas mittebam tibi.

Schoppius lib. III Suspect. Lect. epist. IX, ostendit, eopse modo locutum Symmachum †. Verba Symmachi ad Patrem sunt: *Num vobis videor multæ luxuriæ ebrius mentis insipere, atque adeò in Poëtas nomen dedisse?*

† *epistola primum a Schoppio in lucem edita lib. 1 Versimil. cap. 11.*

Ex his cognoscere fuit causam, ob quam verbis affectuum, & similibus, genitivum addiderint. Naturâ verò suâ accusativum regunt: quem addi sæpe videas, etiam cum adjungitur genitivus. Vt in Plautino illo antè adducto, *Mei miseret neminem.* Ac similiter Turpilius Epiclero *:

* *apud Nonium cap. de contrariis generibus verborum.*

Quàm matris, nunc patris me miseretur magis.

Quadrigarius in annali undevigesimo †: *C. Mari, ecquando te nostrûm, & Reip. miserebitur?*

† *apud Gellium lib. 20, cap. 6.*

Par etiam ratio in *vereor.* Nam accusativum cum genitivo videmus in illo Pacuvii, apud Nonium ‡:

‡ *cap. de numeris, & casibus.*

Nilne te populi veretur, qui vociferare in via?

Et hoc Attii *: *Si tui te veretur progenitoris, cedo.*

* *ibidem.*

Citra genitivum usurpat Cicero in II de Finib. *Quos non est veritum in eâ voluptate, quæ maximâ dulcedine sensum moveret summum bonum ponere, contemnentes istam vacuitatem doloris.* Similiter in *pertæsus.* Suetonius in Cæsare cap. VII: *Et quasi pertæsus ignaviam suam, quod nihil dum à se memorabile actum esset.* Et in Augusto: *Cum hâc divortium fecit, pertæsus morum perversitatem ejus.* Et in Tiberio: *Semet ipse pertæsus.* Imò *tædet* ipsum accusativo, ut ajunt, junxit Seneca lib. I de ira, cap. ult. *Ira ea tædet, quæ invasit.* Vbi *tædet* sumi iis videtur, pro *odit*: ut *pertæsus* penè idem, ac *exosus.* Sed in optimis quibusque libris, pro *tædet*, constanter invenio, *tenet.* *Miseret* etiam gemino jungitur accusativo, uni personæ, alteri rei. Terentius Heaut. Act. IV, sc. V:

Ita me Di amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miseret me.

Sed accusativum personæ, exigit naturâ suâ: alter regitur à præpositione intellectâ. Nam integrè sit, *ob vicem Menedemi.* Vtcunque autem *misereor* habeat genitivum: *miseror* tamen accusativum tantummodo adsciscit. Cæsar in primo de bello Gallico: *Commune periculum miserari.* Ac Maro in VI: *Phœbe, graves Trojæ semper miserate labores.*

Et in XII, *sortem miserari.* *Erubescere* quoque, pro *pudere*, genitivo quidem jungitur à Curtio, ut antè vidimus: cum accusativo tamen usitatius est. Cicero in Vatin. *Affines te erubescunt.* Et primo de Nat. Deor. *Epicurus voluptates non erubescens, persequitur omnes nominatim.* Ac par ratio in *fastidio.* Cætera de affectuum verbis inferiùs † dicemus, cùm Græcorum, Romanorumque in his morem comparabimus.

† *cap. 30.*

CAPVT

CAPVT XXVIII.

Memini, recordor, reminiſcor, illius, illud, & de illo. Oblitus nominis, & nomen. *An* memini *amet accuſativum perſonæ.* Memini de re, *dici, ſive notet* in animo habere, *ſive* mentionem facere. *Cum verbis memoriæ, & oblivionis, additur genitivus, caſum eum regi à nomine* memoria, *vel* recordatio, *vel* res, *aut alio. Simili ellipſi dici,* Venit in mentem alicujus rei. *Pro quo &,* Venit in mentem de hac re. *Verba monendi non quibuſvis jungi accuſativis. Genitivos iis additos dependêre ab intellecto ablativo.*

QVinctus falſi regiminis canon eſt de verbis memoriæ & oblivionis. Quæ ipſa nunc genitivum ajunt regere, nunc accuſativum : priora quoque ablativum cum præpoſitione. Vt, *memini multorum, memini multa, & memini de multis. Recordor,* vel *reminiſcor, talium, talia,* vel *de talibus. Obliviſcor actorum,* vel *acta.* Genitivus eſt in iſtis. Terentius Eunucho * : * act. 4, ſc. 5.

Faciam, ut hujus loci, dieique, meique, ſemper memineris.

Idem Hecyr. † *Ejus reminiſcor.* Virgil. III Æn. † act. 3, ſc. 3.

Oblituſve ſui eſt Ithacus. —

Accuſativum uſurpat Maro IX Ecl.

— *Numeros memini, ſi verba tenerem.*

Ovid. Ponticorum lib. I, el. VIII :

Nam modò vos animo, dulces, reminiſcor, amici.

Maro II Æn. — *Hinc jam obliviſcere Grajos.*

Vt non audiendus ſit Caper libro de Orthographiâ, cum ait : *Oblituſne ſis noſtri, non nos.* Quippe ut ipſe ſubjungit : *Veteres & hoc modo dixerunt.*

Ablativo cum præpoſitione uſus Cicero pro L. Flacco : *De vi, de manu, de armis, de copiis memineritis.* Idem pro Plancio : *Quoniam iſtis veſtris lachrymis de illis recordor.*

Sed in hiſce diſcrimen aliquod obſervatur. Nam *recordor* promiſcuè cuivis caſui ſociatur. At *memini* accuſativum rei adſciſcit, vix perſonæ. Quomodo dixeris, *memini Ciceronis*, non *Ciceronem.* Eſt tamen Ciceronis ipſius Philipp. V : *Cinnam memini, vidi Syllam, modò Cæſarem.* Sed videtur hic intelligi, *videre :* ut integrè ſit, *Memini me Cinnam videre :* quia ſequitur, *vidi Cinnam, modò Cæſarem.*

Memini verò non ſolùm ablativum cum præpoſitione adſciſcit, quando ſignificat *in memoria habere :* ſed etiam cum notat *facere mentionem.* Prioris exemplum antè vidimus. Eſtque ejuſdem Ciceronis lib. XV, epiſt. XXVI : *De Planco memini.* Et ibidem : *De Herode, & de Metio meminero, & de omnibus, quæ te velle ſuſpicor.* Metellus ſimiliter ad Ciceronem lib. V, epiſt.

epist. III: *De illo ne meminisse quidem volo.* At pro *mentionem facio*, similiter Fabius lib. XI, cap. II: *De quibus multi meminerunt.*

Ex his videre est veterem loquendi morem. Sed nihil hæc eos juvant, qui genitivum regi putant à verbis memoriæ, aut oblivionis. Regitur enim ille à substantivo intellecto. Vt, *Memini beneficii*; valet *memoriam*, vel *de memoria beneficii.* Sic *reminiscor*, vel *recordor pueritiæ*, valet, *pueritiæ memoriam*, vel, *de memoria pueritiæ recordari.* Priori modo supplet ipse Cicero pro Archia: *Pueritiæ*, inquit, *memoriam recordari ultimam.*

Eadem est ellipsis, cùm dicitur; *Venit mihi in mentem ejus rei*, vel, *de hac re.* Cicero pro Quinctio: *Non minùs sæpe ei venit in mentem potestatis, quàm æquitatis tuæ.* Nam & hic subtrahitur *memoria*, vel *recordatio*: quomodo & supplet Despauterius, ac Linacer in sexto. Alii enallagen statuunt. Nam, inquiunt, *ejus rei* dicitur, pro *ea res.* Sed non sic aperiunt causam figurati sermonis: quæ non aliunde intelligitur, quàm ex ellipsi.

Dicitur verò non solùm, *venit in mentem* hujus rei; sed etiam, *hæc res*, & *de hac re.* Cicero in Verr. *Venit tibi in mentem nunquam populi Rom. dignitas.* Plautus Mostell.

Vt lepidè, atque astutè, in mentem venit de speculo.

Sunt viri maximi nominis, qui, ut legimus, *Venit in mentem ejus rei*, sic dicant, *Succurrit illius rei.* Sed non occurrit mihi nunc veterum aliquis, qui sic loquatur. Sin ita dixere, etiam hic *memoria* intelligitur.

Verbis memoriæ, & oblivionis, affinis admodum est natura verborum *moneo, admoneo, commonefacio.* Nam itidem dicimus, *Moneo te hujus rei, hanc rem*, vel *de hac re.* Livius lib. XLV: *Qui admonerent fœderis eum Romani.* Cicero lib. II de Nat. Deor. *Multa præterea ostentis, multa in extis admonemur.* Idem pro lege Manilià: *De quo vos paullo antè invitus admonui.* Et lib. II de Divin. *A quâ, præterquam de suæ plenâ, quid moniti sumus?* Non tamen quibusvis junguntur accusativis; sed pronominis demonstrativi, ut *hoc, illud, istud, id*: adhæc *quod*, vel *quid*, cum composito *aliquid*: præterea quæ ad numerum pertinent, ut, *unum, duo, tria*, & ita porrò: item *multa, pauca, nihil, nonnihil.* Quare etsi Cicero lib. IX, epist. dicat, *Illud me præclarè admones*: non tamen dixero, *Errorem me præclarè mones*; sed *erroris*, vel *de errore.*

In genitivis verò, non, ut in memoriæ vel oblivionis verbis, accusativus *memoriam*, vel *recordationem* intelligitur; sed ablativus *caussâ.* Nam *monere aliquem erroris*, valet, *erroris caussâ.* Nisi malis sic supplere, *de re*, vel *negotio erroris.*

CAPVT

CAPVT XXIX.

Genitivos non regi à verbis æstimandi, sed ab accusativis, vel ablativis pretii, per ellipsin omissis. Recténe dicatur, parvi curo, *aut* majoris æstimo. Tantidem facit. Ελλειψις *suppleta in*, Æqui bonique facio: &, Boni consulo. *Item in*, Magno, *aut* nihilo æstimare. *Nec* interest, *aut* refert, *genitivum regere, vel ablativum pronominum: sed & ista dici* ἰλλειπτικῶς. Cujus, *vel* cuia interest. Interest, & refert, *quid proprie signent.* Mea, tua, sua, & *similia, duobus, quæ dixi, verbis juncta auferendi esse casus, ostenditur contra Donatum, & Iulium Scaligerum.*

SExtus falsi regiminis canon est de verbis æstimandi: quæ regere ajunt genitivum pretii, nunc substantivum, nunc adjectivum. Substantivum quidem, ut illo Catulli Epigr. v: *Omnes unius æstimemus assis.* Et Epigr. x: *Prætor nec faceret pili cohortem.* Item, *flocci facio, nauci non facio, nihili pendo.*

Adjectivum autem illo Ciceronis iv Acad. Quæst. *Quanti libertas ista æstimanda est?* Et i Acad. Qu. *Ex iis alia pluris esse æstimanda, alia minoris.* Ac similiter cum genitivis, *tanti, magni, maximi, parvi, minimi, nihili:* quemadmodum mox planius erit.

Sed reguntur universi hi genitivi ab ablativo *re*, vel *precio*. Nam illud, *magni æstimo*, integrè est, *rem magni pretii æstimo*: sive, *pro magni æris pretio æstimo*: vel hoc pacto, *pro magni pretii re æstimo.* Itidem, *parvi duco*, sic suppleas, *rem parvi pretii duco*: vel, *pro re parvi pretii duco.* Vt usitatè dicitur, *pro nihilo ducere.* Adjectiva in talibus cum *æris*, vel *pretii*, convenire, cognoscimus ex eo, quòd similiter dicitur: *Codex accepti, & expensi*, puta *æris. De meo*, puta *ære.* Imò Terentius substantivum expressit *. *Videtur*, inquit, *esse quantivis pretii.* Vbi nihil, nisi substantivum *res*, desideratur. Donatus etiam in Adelphos †, *Quanti est*, exponit, *Quanto pretio valet.* Quare ἔλλειψις est in illo Ciceronis ii de Fin. *Magni æstimabat pecuniam*: supplendumque hoc pacto: *Rem magni pretii æstimabat pecuniam.* Item Verr. vi: *Quanti is à civibus suis fieret, quanti auctoritas ejus haberetur, ignorabas?* Quod integrè, sit, *Quanti vir pretii.* Et pro Plancio: *Magni putare homines*: expleas hoc pacto: *Magni pretii rem putare honores.* Item in *facio*: ut cum Plautus ait: *Neque jam teruncii faciunt.* Quod sic expleas: *Non faciunt*, sive, *æstimant pro pretio teruncii.* Similiter in *sum*: ut Plauti Truculento †: *Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Hoc est, *est res pluris pretii.* Item in *valeo.* Vt cum in Digestis legimus: *Tanti valet res, quanti vendi potest.* Item, *Pluris hæreditas valeret.* Nam citra ἔλλειψιν erit, *Tanti æris pretium valet res, pro quanti æris pretio vendi potest. Hæreditas valeret rem pluris æris*; vel, *pluris pretii.* Na-

* *Andr. act. 5, sc. 2.*

† *act. 5, sc. 9.*

† *act. 2, sc. 6.*

turâ enim suâ *Valeo* accusativum requirit. Vt apud Varronem lib. IV de L. L. *Denarii, quòd denos æris valebant; quinarii, quòd quinos.* Quod de *valeo* cum genitivo diximus, idem locum habet, quando *sum* additum habet genitivum pretii. Vt apud Cic. lib. III de Off. *An emam denario, quod sit mille denariûm?* Citra ellipsin fuerit, *res mille denariûm.*

Ex iis, quæ de ratione supplendæ ellipsios in verbis æstimandi diximus; judicium quoque facimus de mercandi verbis, cùm genitivis junguntur, *tanti, quanti, pluris, minoris*, cum compositis. Vt illud Petronii: *Tanti non emo, Lai, pœnitere:* integrè est, *Pro tanti æris pretio.* Et ita in aliis.

Quæritur, recténe dicatur, *Parvi curo:* ut, *parvi æstimo.* Non arbitror. Scio, obduci illud Terentii Heautont. act. IV, sc. III:

Tu fortasse, quid me fiat, parvi curas, dum illi consulas.

Sed invalido nituntur tibicine, cùm in melioribus libris sit *parvipendas.*

Etiam in controversia est, utrùm dicatur, *majoris æstimo.* Comprobari inde videtur, quia *magni æstimare* legimus apud Ciceronem lib. II de Fin. &, ut dixi, pro Plancio habemus, *Magni putare honores:* ac Terentii quoque est Andr. * *Meritò te semper maximi feci, Chreme.* * act. 3, sc. 3.

Imò & apud Plinium lib. xxxv, cap. x, de Pamphilo dicitur: *Docuit neminem minoris talento annis decem.* Verùm, utcunque hæc non multùm abeant, nondum tamen audimus, *majoris æstimo.* Credo, quia pro *majoris* potiùs *pluris* dixisse videntur. Nam Ciceronis pro Sextio est: *Quis Carthaginensium pluris fuit Annibale, consilio, virtute, rebus gestis?* Et Philipp. VI: *Habetur hic pluris, quàm alibi.* Rectè tamen, ut *quanti*, sic *quantivis*, sociaveris. Nempe ut Terentius ait, *Videtur esse quantivis pretii:* sic dixeris, *quantivis pretii æstimes.* Similiter *tantidem* jungas. Cicero pro Sexto Roscio: *Is voluntatem municipum tantidem, quanti fidem suam fecit.* Paullus I. C. *Nec enim tantidem Romæ, ac in Hispali oleum æstimabitur.*

Ad verba æstimandi, ob structuræ similitudinem, referre etiam solent, *Æqui bonique facio:* ubi gemina est ellipsis; una subst antivi ejus, quod regit; altera illius, quod regitur. Nam, *Consulo æqui, & boni*, valet *statuo*, vel *censeo esse æqui*, vel *boni animi*, aut *hominis.* Vbi substantivum rectum videmus. Regens suppleas, si dicas, *Æqui & boni*, seu *animi*, seu *hominis officium*, aut *factum.* Itidem, *Consulo boni*, valet, *interpretor esse boni animi*, vel *viri munus*, aut *factum.*

Ex iis, quæ hactenus adduximus, videre fuit, ut genitivus verbis æstimandi adjunctus regatur ab nomine accusandi, vel ablativi casus. Nam *æstimo magni*, sic supplevimus, *æstimo rem magni pretii:* vel, *æstimo pro re magni pretii.* Vnde facilè est supplere alteram ellipsin, cùm verba æstimandi junguntur ablativis, *magno, permagno, parvo, nihilo.* Vt Verrinâ VI: *Tu ista per-*

magno

magno æstimas. Et XV de Fin. *Quia sit nonnihilo æstimandum.* Item substantivis ejusdem casus. Vt lib. III in Verrem : *Tribus denariis æstimavit.* Et Quinctil. lib. XI, cap. I : *Sic* (Socrates) *egit, ut qui pœnam suam summis honoribus esset æstimaturus.* Quorum ellipsin sic suppleas : *Æstimas pro permagno, pro nonnihilo, pro tribus denariis, pro summis honoribus.* Quomodo dicitur, *pro nihilo putare,* vel *habere.*

Magna verò est affinitas verborum æstimandi cum impersonalibus, ut vocant, *interest,* & *refert.* Nam ut verbis æstimandi additur in genitivo casu nunc substantivum, nunc adjectivum : ita & verbis *interest*, & *refert.* Substantivi exemplum habes illo Ciceronis pro Domo : *Reip. semper interesse putavi.* Et hoc Verr. V : *Neque illud unquam oratoris interfuit.* Item Quinctiliani lib. IX, cap. IV : *Plurimum refert compositionis, quæ quibus anteponas.* Adjectivo, ut cum genitivis pretii, *magni, permagni, parvi, tanti, quanti, pluris.* Cic. in Bruto : *Magni interest, quos quisque audiat quotidie.* In Partit. *Quod enim permagni interest, sæpe pro necessario habetur.* Idem ad Quinctum Fratrem lib. I, ep. I : *Sed tamen parvi refert abs te ipso jus dici æqualiter, & diligenter, nisi item ab iis fiet, quibus tu ejus muneris aliquam partem concesseris.*

Falli tamen censeo, qui dicunt, *plurimi interest* ; aut, *minimi refert :* ubi, quantum recordor, veteres semper, *plurimùm interest* ; &, *minimè refert.*

Quod etiam nonnulli arbitrantur, Latinè dici, *interest mea esse talium intelligentioris ; refert tua, esse paullo liberioris :* metuo ne veterum autoritate nequeat comprobari. Quare, usque dum hoc dicendi genus stabiliant idoneo auctore, dixero, *interest mea, ut sim talium intelligentior : refert tua, ut paullo sis liberior.* Vel si infinitivum retinere visum, *esse intelligentiorem, esse liberiorem.*

In eo etiam conveniunt *interest*, & *refert*, cum verbis æstimandi, quòd ut hæc junguntur ablativis, *magno, permagno, parvo, nihilo :* sic *interest*, & *refert*, jungantur ablativis, *mea, tua, sua, nostra, vestra, cuia.* Cic. ad Tir. lib. XVI, ep. VI : *Et tua, & mea, maximè interest te valere.* Cicero pro L. Vareno † : *Ea cædes crimini potissimùm datur ei, cuia interfuit ; non ei, cuia nihil interfuit.* Terent. Eun. act. II, sc. III : — *Mea nil refert, dum potiar modò.*

† apud Priscianum lib. 12.

Idem Phorm. act. IV, sc. V : — *Quid tua, malum, id refert ?*

Quæritur, an quod ajunt, provocabula memorata semper ablativo, numquam genitivo efferri : id de *cujus* quoque verum sit. Obstare videtur Ciceronis illud Philipp. I : *Quis enim est hodie, cujus interfit, istam legem movere ?* Verùm non difficulter occurritur ; quia *cuia* ablativus est à recto *cujus,* sive feminino, *cuia :* at genitivus *cujus* est à recto *quis.*

Quærat aliquis, an non interdum utraque jungatur structura, illa genitivi, & hæc ablativi. De genitivis adjectivis minimè ambigo : quomodo dicimus, *Magni interest mea : Minima vestra refert.* Plautus :

Nihilo pluris tua hoc, quàm quanti illud refert mea.

Sed non, ut Cicero ait, *Tuum hominis simplicis pectus* : ita facilè dixero, *Tua hominis simplicis interest*. Nec ut apud Plinium est, *Post tuum hominis eruditissimi judicium* : ita ausim dicere, *Tua eruditissimi hominis refert*. Sic nec, *refert mea natu maximi* ; sed, ut apud Terentium est in Adelph. †

† act. 5. sc. 4.

Id mea minimè refert, qui sum natu maximus.

Nec, *vestra patrum interest* ; verùm, ut est apud Plinium in epistolis : *Vehementer interest vestra, qui patres estis.*

Sed ista fortasse apertiora. Operosior disquisitio, recténe in istis, *interest*, vel *refert, mea, tua, sua*, & similibus, provocabulum ablativi casus statuamus. Donatus enim accusativum facit. Nam in illud Terent. Phorm. *

* act. 4, sc. 5.

--- *Quid tua, malum, id refert ?*

Et quære, inquit, *quomodo dicatur : Quid mea, quid tua ? an deest ad? ut sit ad mea, aut ad tua.* Quod si placet, integrè sit, *interest*, vel *refert ad mea*, aut *tua negotia.* Nec dicere possumus, non loqui sic Latinos. Nam Plauti est Persâ act. IV, sc. III :

Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerant ?

Et eâdem comœdiâ † : --- *Prius percontari volo, Quæ ad rem referunt.*

† act. 4, sc. 4.

Cicero quoque lib. II Acad. Quæst. ait : *Hæc refelli possunt ; sed ad id, quod agitur, nihil interest.* Idem quoque lib. V, epist. XII, ad famil. *Equidem ad nostram laudem non multùm video interesse : sed ad properationem meam quiddam interest, non te exspectare.* Et sanè dicitur quoque, *cui refert.* At quid hoc aliud, quàm *ad quem* refert ? Plautus Truculento † :

† act. 2, sc. 4.

Sed quid istuc ? cui rei id te assimulare rettulit ?

Hæc evincere videntur, *interest*, vel *refert mea*, integrè esse, *interest*, vel *refert ad mea negotia.* De casu accusativo etiam Donato adsentit Iulius Scaliger de causis L. L. cap. CXXV : ubi, *tua nihil refert*, sic resolvit, *tuas res non repræsentat.* Nempe vult, *refert* dici, ut *adfert* : eóque *refert tua*, valere, *adfert* sive *repræsentat tua.* Quomodo ne ellipsis quidē erit ; sed locutio propria.

Priscianus verò lib. XVII, & eo, quem de Comicis dimensionibus accuratè scripsit, vult *mea, tua*, & similia, esse ablativos; atque addit, subaudiri *in re* : nam *interest*, vel *refert meâ*, valere *interest*, vel *refert in re meâ*, hoc est, utilitate meâ. Quomodo legimus, *in re mea est*, pro *refert* vel *interest mea.* Plautus : *Virumnne veniat, nec ne, nihil in re est mea.*

† act. 3, sc. 3. ‡ Alii rem. Sed MSS nostri, & quibus usus Rivius, in re. Et ita Linacer.

Terentius Andr. † *Si in re ‡ est utrique, ut fiant, arcessi jube.*

Eundem casum esse censet, cùm Laurentius Vallensis, tum Augustinus Saturnius * . Ego de casu planè horum sententiæ subscribo : atque, ut alia omittam, vel Iambicus ille Terentii ‡, jam ab aliis adductus, nodum mihi solvere videtur :

* lib. 3. Mere. Maj. c. 17.

‡ Phorm. act. 5, sc. 8.

--- *Vos*

— Vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil.

Vbi metrum claudicabit, nisi *nostra* fuerit ablativus. Aliter etiam hoc evincitur. Nam Plautus *mea* supplet, addito substantivo *gratiâ*. Sic enim ait Persa: *Meâ istuc nihil refert, tuâ refert gratiâ.*

Ergo, *mea refert*, vel *interest*, valeat, *refert*, vel *interest meâ gratiâ*, sive additâ præpositione, quæ desideratur, *meâ de gratiâ*: hoc est, *meâ de caussâ*.

Ex his quoque non obscurum erit, quomodo supplenda sit ellipsis, cum in genitivo dicitur, *interest*, vel, *refert naturæ, hominum, Ciceronis, civium, Reip. magni, parvi, pluris*, & similia. Nam si *gratiâ*, vel *caussâ*, aut simile, intelligitur in ablativo *meâ, tuâ*: quid impedit similiter hîc genitivos regi à *caussâ*, vel *gratiâ*? Ita *interest Ciceronis*, valeat, Ciceronis *gratiâ*. *Refert civium*, fuerit, *civium caussâ*. Nempe, ut Græci solent intelligere χάριν *, vel ἕνεκα †. Quamquam possis & cum Prisciano supplere, *in re*. Ita *interest*, vel *refert Ciceronis*, valebit, *interest*, vel *refert in re Ciceronis*. Genitivus igitur regetur ab ablativo *re*. Quod si Verrium Flaccum audimus, *refert Ciceronis*, valet, *rei Ciceronis fert*, hoc est, *adfert utilitatem rei*, vel eam *fert rebus Ciceronis*. Festum audiamus: *Refert cùm dicimus, errare nos ait Verrius. Esse enim rectum, rei fert; dativo scilicet, non ablativo casu: sed esse jam usu possessum.* Sanè credo Verrio, *refert* priùs fuisse *rei fert*. Nullus tamen in eo error, quòd *refert* dicimus. Nam sic locuti ante Verrium scriptores omnes. Et profectò, si extra compositionem veteres ajebant, *die*, pro *diei*; *fide*, pro *fidei*; *facie*, pro *faciei*; ut suo loco ‡ ostendimus: quanto minùs vitiosum, si in compositione vocalis posterior nominis *rei* exteratur? Quid enim usitatiùs, quàm ut in compositione litera, maximéque postrema partis prioris, deperdatur? Dixeris, si *refert* propriè est *rei fert*, commodè quidem illud, *refert Ciceronis*, exponi, *fert rei Ciceronis*: at *refert mea* explicari non posse, *fert rei mea*, quia *meæ* fuerit dicendum. Rectè quidem, si *refert* primævam indolem retinuisset. Nunc paullum ab ea abiit; ut valeat idem ac simplex *fert*, vel compotum *adfert*. Atque idem in *interest* factum. Nam conflatum ab *inter*, & *est*: eóque *interest Ciceronis*, valet, *est inter res Ciceronis*. Et tamen *interest mea*, non possis supplere, *est inter mea*; nisi casum simul mutes, qui in priori, ut vidimus, non est accusativus pluralis, sed ablativus singularis. Vt igitur ubique par ratio sit ellipsios, *interest*, vel *refert Ciceronis*, item *interest*, vel *refert mea*, potiùs supplemus hoc modo, *interest*, vel *refert Ciceronis gratiâ*, vel *meâ gratiâ*, pro *mei gratiâ*. Item *interest*, vel *refert in re Ciceronis, in re meâ*.

Porrò tum genitivis, tum ablativis, crebrò additur nominativus *nihil*: ut, *nihil interest mea, nihil refert Ciceronis*. Item provocabula, *id, hoc, illud, quid-*

* gratia. † caussa.

‡ lib. 2 de Anal. cap. 19.

dam, & similia ; ut, *illud interest Ciceronis, hoc refert mea.* Præterea, *tantum, quantum, multum, infinitum*; adverbiáque *parùm, maximè*, & alia hujus generis. Vt, *Multum interest Ciceronis, parùm refert mea.* Quorum exempla tria habuimus in Terentii, ac Ciceronis locis antea adductis.

CAPVT XXX.

Genitivo juncta verba copiæ : ut, implere denariorum, abundare rerum, obsaturari alicujus, ferarum scatere, inficere fontis. *Item verba inopiæ : ut*, consilii egere, carere alicujus, esurire & sitire beatitudinis. *Genitivum in his regi ab ablativo subintellecto ; illum, à præpositione, quæ quandoque additur, quandoque præteritur.* Egere aliquam rem.

SEx classibus, de quibus vidimus, septima accedit, quæ est verborum copiæ, & inopiæ. Nam similiter hæc genitivum regere dicuntur. Seorsim priùs de copiæ, mox de inopiæ verbis agemus. Copiæ verba sunt, quæ plenitudinem signant. Plautus Amph. act. 1, sc. 11 :

Erroris ambo ego illos, & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam.

Et eâdem comœdiâ :

Quem propter corpus suum stupri compleverit.

* act. 5, sc. Edepol me hic dies. Idem Menæchmis * :

Quæ me clam ratus sum facere, ea omnia fecit palam
Parasitus, qui me complevit flagitii & formidinis.

† act. 3, sc. 6. ‡ act. 2, sc. 3. Item Aul. † *implere furum* : in Mercat. ‡ *implere elogiorum.* Lucret. lib. v :

Hoc facile expletur laticum frugumque cupido.

Et eodem : — *Ararum compleverit urbes.*

Imò Tullius similiter Verrinâ VII : *Completus jam mercatorum carcer est.* Nam participiorum verborúmque similis est structura. Ejusdem est hoc ad Papirium Pætum * : *Sed quando, ut video, æstimationes tuas vendere non potes ; neque ollam denariorum implere : Romam tibi remigrandum est.* Livius itidem lib. 1 ab Vrbe C. *Adolescentem suæ temeritatis implet.* Idem lib. v : *Multitudinem quoque, quæ semper ferè regenti est similis, religionis justæ implevit.* Et alibi apud eundem non rarò. Virgilius Æn. 11 :

* Ad fam. lib. 9, ep. 18.

— *Animumque explere juvabit*
Vltricis flammæ.

Atque ut *compleo, impleo, expleo* ; de quibus vidimus : similiter, *abundo, saturo, scateo.* Lucilius : *Quarum abundamus rerum.* Terentius Heaut. †

† act. 4, sc. 8.

— *Næ tu propediem*
Vt istam rem video, istius obsaturabere.

Lucre-

Lucretius lib. v : *--- Ita ad satiatem terra ferarum*
Nunc etiam scatet, & trepido terrore repleta est.

Gellius lib. 1, cap. XVII : *Xantippe irarum, & molestiarum, scatebat.* Ita enim rectè editio Ascensiana, & aliæ †: ubi perperam in Stephanicâ *satagebat.* † etiam Lugdunensis Vincentii an. 1571.

Quandoque & in verbo *inficiendi* inest significatio *imbuendi, implendique :* ut nihil mirandum sit, si, ut dicatur *implere aquæ*, ita *inficere aquæ* legatur. Appulejus prope extremo libro quincto, in Psyches sermone de amasio suo Cupidine : *Tunc injuriæ meæ litatum crediderim, cùm ejus comas, quas istis manibus subinde aureo nitore perstrinxi, deraserim : pinnas, quas meo gremio nectarei fontis infeci, prætonderim.*

Venio ad inopiæ verba : ut sunt *egeo, indigeo, careo.* Sallustius : *Majores nostri neque consilii, neque audaciæ, unquam eguere.* Terent. Heautont. * * act. 2, sc. Edepol te, meæ Antiphe.
--- Dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quòd erat. ---

Esurio quoque, & *sitio*, pro *careo* sumuntur, similiterque additum habent genitivum. Appulejus de Deo Socratis : *Deprehendas villas æmulas urbium conditas, domus vice templorum exornatas, familias numerosissimas, & calamistratas, opiparam supellectilem, omni affluentiâ, omnia opulenta, omnia ornata, præter ipsum dominum, qui solus. Tantali vice, in suis divitiis inops, egens, pauper, non quidem fluentum illum fugitivum captat, & fallacis undæ sitim : sed veræ beatitudinis, id est, secundæ vitæ & prudentiæ fortunatissimæ esurit, & sitit.* Quem locum fusiùs adscripsi, ut ex oppositione stulti divitis, & hominis philosophi, appareat, *esurire, & sitire*, non hîc esse desiderii verba, sed inopiæ, & egestatis : de quibus nunc agimus.

Ex hisce verò tot, & tam luculentis veterum scriptorum locis, nihil aliud exprimas, quàm veteres ejusmodi verba junxisse genitivo : minimè verò hinc consequitur, genitivum regi à verbo. Omnino enim is regitur à nomine ablativi casus. Qui in verbis inopiæ erit *res, præsentia*, vel simile. Vt *careo tui*, nempe *præsentiâ. Esurio pecuniæ*, puta *re.* At in copiæ verbis intelligitur *copia*, vel simile. Ergo, *inficere fontis*, puta *liquore.* Item, *implere vini*, valet, *implere vini liquore :* vel *vini re*, hoc est, *vino.* Sic, *abundare pecuniæ*, pro *abundare copiâ*, vel *re pecuniæ.* Itaque crebrò cum ablativo reperias. Vt apud Maronem † : *Implevitque mero pateram.* † 1 Æn.

Similéque, *Abundare divitiis.* Imò quædam non temere aliter invenias. Vt de copiâ, *affluo, circumfluo*; de inopiâ, *deficior, destituor*, & *vaco*, pro *careo.* Quomodo dicimur, *affluere divitiis, spe destitui, vacare culpâ.*

Nec tamen hic plenus, ac nativus est sermo : sed tum demum, cùm additur præpositio. Vt apud Ciceronem lib. IV Academ. Quæst. *Res jam universas*

universas profundam : de quibus volumina impleta sunt, non à nostris solùm, sed etiam à Chrysippo. Martialis lib. XIV, epigr. XII :

Hos nisi de flavâ loculos implere monetâ
Non decet : argentum vilia ligna ferant.

Quare *implere vini*, aut *vino*, integrè sit, *implere de vini liquore :* aut *implere de vino. Carere*, aut *vacare culpâ*, pro *à culpâ*. Et ita in aliis.

Interdum verò & *egeo* accusativo junctum invenitur. Plautus Menæchmis act. I, sc. II : --- *Nec quicquam eges.* Scio, Douzam F. legere *quiquam :* sed meritò improbat id Acidalius, cùm Sallustius in Iugurth. dicat, *Pauca munimento egebat :* & apud Gellium similiter legamus lib. XIII, cap. XXII : *Siquid est, quod utar, utor : si non est, egeo. Suum cuique per me uti atque frui licet. Vitio vertunt, quia multa egeo : at ego illis, quia nequeunt egere.*

CAPVT XXXI.

De verbis consequendi, & frustrandi. Potiri alicujus. Hostium potiri, *passivè.* Potivit servitutis. Frustari captionis. Eludere pugnæ. Decipi laboris.

OCtava classis esto verborum consequendi ; quale est *potior :* & contrarii ; cujusmodi est *frustror.* Quæ genitivo juncta inveniuntur, tum apud eos, qui prorsâ, tum qui vinctâ oratione scripserunt. Cicero ad Lentulum lib. I, epist. VII : *Nos quidem hoc sentimus, si exploratum tibi sit, posse te illius regni potiri, non esse cunctandum : sin dubium, non esse conandum.* Addunt hoc è lib. I de Fin. *Nullas enim consequuntur voluptates, quarum potiundi spe inflammati, multos labores, magnósque, susceperant.* Sed *quarum potiundi* dixit, ut Terentius Heaut. prologo :

Facite æqui sitis ; date crescendi copiam,
Novarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis.

Accommodatius istud Cæsaris lib. I de bello Gallico : *Totius Galliæ sese potiri posse sperant.* Similiter Cornelius Nepos in Cimone : *Classis hostium potitus.* In Dione : *Totius ejus partis Siciliæ potitus est.* Et in Agesilao : *Imperii potitus est.* Sallustius in Iugurth. *Romani signorum & armorum potiti sunt.* In Catil. *Cui fatum foret urbis potiri.* Cornificius lib. IV Rhet. ad Herenn. *Athenienſium potiti sunt Spartiatæ.* Item Gellius lib. VI, cap. XVII : *Sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes, Athenarum potitus, asportavit in Persas.* Et lib. IX, cap. III : *Cujus virtute industriâque Macedones locupletissimo imperio aucti, gentium nationumque multarum potiri cœperunt.* Plautus verò etiam passivè construit. Vt Capt. act. I, sc. I :

Nam postquam meus rex est potitus hostium.

Et Epid. act. IV, sc. I :

--- *Edu-*

— Eductam (filiam) perdidi.

Hostium est potita.

Ac Lucretius quoque lib. IV:

Nec dissentit eum leti mortisque potitum.

Imò & activum sic usurpat Plautus Amphitr. act. I, sc. I:

Qui fuerim liber, eum nunc potivit pater
Servitutis.

Contrarium esse dicebamus *frustror*: quo ita usus Gellius lib. V, cap. X: *Suo sibi argumento confutatus est, & captionis versutè excogitatæ frustratus est.* Eandémque vim habet *eludo*: ut apud Tacitum in IV Annal. *Eludentes optatæ toties pugnæ*: hoc est, pugnâ toties optatâ frustantes. Item, *falli, & decipi.* Vt, *falli sermonis*, quod valet, *non satis assequi sermonem*: ut potiùs hujus loci videatur, quàm verborum παθητικῶν, cui subjecerunt. Plautum verò sic loqui, superiùs * vidimus. Altero sic usus Horatius lib. II, od. XIII: * cap. 27.

Dulci laborum decipitur sono.

Vt est in plurimis MSSis. Quomodo sententia erit, dulci sono carminum Alcæi levatur laborum sensu. Sed in aliis libris est *laborem*: nec mihi minùs placet, uti nec Lambino.

CAPVT XXXII.

In allatis octo verborum classibus collatio instituitur inter sermonem Græcum, & Romanum: in primo ordine utramque gentem conspirare: in altero aliquantum discrepare: in cæteris Latinos omnino sequi Græcorum exemplum: nec Græcis tamen genitivum verbo additum ab eo regi, sed à voce per ellipsin intellectâ.

SVnt extra ordinem classium istarum, de quibus dictum nobis, alia quoque, quæ similiter casui jungantur patrio. Sed sunt ista, vel apud poetas, vel eos, qui poetas in prosa sequi ament. Quamobrem, antequam ad ea accedam, operæ videtur, si in octo illis classibus Græca conferam cum Romanis, ut clarè eluceat, ne apud Græcos quidem genitivum regi à verbo, sed vel à nomine, vel adverbio, vel præpositione intellectâ.

Primus ordo erat verborum *sum*, & *fio*, sive proprietatem, vel officium signent; sive adjunctum laudis, aut vituperationis. Vtroque enim conveniunt Romani cum Græcis. Prioris apud Græcos generis est Demosthenis hoc: οὔτε σωφρόνων, οὔτε γενναίων, ἔργον ἀνθρώπων· *neque prudentium, neque ingenuorum hominum est.* Puta, *officium, munus*, vel simile. Alterius generis est hoc Sophoclis: Εἰ φρενῶν ἐτύγχανε' αὐτη μὴ κακῶν· *si hæc non mala foret mentis.* Vbi genitivus dependet à γνώμῃ †, quod intelligitur. Nec † *malæ.* propterea Helleniſmum statuam, cùm Latini sic loquuntur. Vt cùm Plautus

† Act. 3, sc. 4. tus † Captivis ait: *Est miserorum, ut malevolentes sint, atque invideant bonis.* Et similibus. Propriè enim est Hellenismus, ubi à communi Romanorum sermone ad Græcorum consuetudinem receditur. At hic æquè Romani, ac Græci, ἑλληνιϰῶς potiùs, quàm integrè, loqui solent: ut licet sermo non sit planè nativus, proximè tamen ab eo abiit; eóque non Græcanicus, sed quasi nativus, meritò censeatur.

Altera classis erat de verbis genitivo junctis, quò urbs significetur, in quâ quid est, aut fit. Vbi dicebamus præpositionem intelligi cum ablativo. Abeunt in eo Romani à Græcis, qui integrè loqui solent. Nec enim, ut Horatius ait lib. II, ep. II;

Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri:

* in Roma urbe. ita Græcè dixeris, Ρώμης, pro ἐν ῥώμης πόλει *: verùm semper ἐν ῥώμῃ: ut Herodianus lib. II: Διέτριψεν ὀλίγον χρόνον ἐν τῇ ῥώμῃ· *educavit paucillo tempore in Roma:* quomodo & interdum loquuntur Romani; ut ostendam, cùm ad ablativum erit deventum.

Tertiam ad classem retulimus verba accusandi, absolvendi, damnandi. Quæ & ipsa apud Græcos amant genitivum. Demosth. in Midiam: Επαιτιασάμενός με φόνου· *cùm me cædis accusâsset.* Idem: Αφίημί σε τῆς ἐγκλημάτων· *absolvo te criminum.* Idem: Απάντων καταϰρίνειν, vel ϰαταψηφίζεσθαι· *damnare universos.* Polybius quoque lib. III: Ἀπολύσαι τῆς ἐπενεχθείσης διαβολῆς· *absolvere impacti criminis.* Nec Græcis tamen genitivus ille regitur à verbo: sed ab accusativo δίϰην, aut γραφὴν, vel præpositione περί. E. G. Ελληνιϰὸν est, Διώϰω σε ϰλοπῆς, *accuso te furti.* Pro, διώϰω σε ϰλοπῆς δίϰην, ἢ γραφήν. Qui accusativus exprimitur illo Demosthenis: Κλεισφῶντα γραφὴν ἱερῶν γραμμάτων ἰδίωϰες· *Ctesiphontem sacrarum tabularum reum agebas.* Xenophontis quoque est VI Ελλην. Διώϰω σε περὶ θανάτου. Q. d. *Accuso te de capite:* pro *capitis.*

Quemadmodum autem Latini, pro genitivo *criminis*, etiam ablativum ponunt cum præpositione; ut qui non solùm dicant, *accusare repetundarum*, sed etiam *de repetundis:* ita Græci quoque non modò ajunt, αἰτιᾶσθαι ϰαϰῶν; sed quoque αἰτιᾶσθαι ὑπὲρ ϰαϰοῖς. Demosthenes: Καὶ μὴν οὐδ' ὁ Φίλιππος οὐδὲν αἰτιᾶται ὑπὲρ ἧς πολέμου ϰαϰοῖς. *Ac nec Philippus de belli malis accusatur.* Est & Herodoti: Αλόντα ὅτι ϛάσιος, ἐϰ πολλοῖς ἁμαρτήμασι: quod usitatius, ϛάσεως, ἐϰ πολλῶν ἁμαρτημάτων· *convictum de seditionibus, ac multis criminibus.*

Quartus nobis ordo erat de affectuum verbis: quæ & ipsa à Græcis † al. πεῖς, pedis, *sive* pedē. sociantur genitivo. Vt illo Euripidis: Αλγῶ παιδὸς †· *doleo filii:* pro quo Latini dicerent, *filii vicem*, hoc est, *ob filii vicem.* Græcorum tamen more Ovidius, ut superiùs vidimus, *successorum indoluit.* Vbi Latinis potiùs ablativus: ut idem Naso VII Met. — *Doluit successu læta virago.*

Dolendi.

Dolendi etiam verbum est στένω, *gemo*: quod patrio casui jungit Euripides Aulide:

Ελλάδος μάλις' ἔγωγε θ' ταλαιπώρω στένω.
Græciæ maximè equidem calamitosæ gemo, ac ploro.

Apud eundem Phœnissis chorus ait:

Φεῦ, φεῦ, κακῶν σῶν Οἰδίπου, σὸς ὢν, στένω.
Heu, heu, malorum tuorum, Oedipe, tuus ego gemo & ploro.

Libenter enim *plorandi* voce interpretor, quando hoc verbi similiter Horatius genitivo jungit Epod. XVII:

Plorem artis in te nullum habentis exitum.

Græci ἵνεκα intelligunt. Sic iidem μιγαίρειν, & φθονεῖν, jungunt casui gignendi. Homerus Iliad. N:

Κυανοχαῖτα Ποσειδάων βιότοιο μιγήρας.
Cæruleam habens cæsariem Neptunus cum ejus vitæ invidisset.

Plutarchus in Cæsare: Ω Κάτων, φθονῶ σοι τὸν θάνατον· καὶ γὰρ ἐμοί σου τὸν σαυτῷ σωτηρίας ἐφθόνησας· *O Cato, invideo tibi mortis: nam & mihi salutis tuæ invidisti.* Pro quo Latinorum sermo nativus, *invideo mortem, invidisti salutem.* Quomodo Cicero Tuscul. III: *Optimam naturam invidere.* Maro IV Æn.

Ascanióne pater Romanas invidet arces?

Horatius lib. I, sat. VI: — *Vt forsan honorem*
Jure mihi invideat quivis.

Et tamen idem Horatius lib. II, Sat. VI:

— *Neque illi*
Sepositi ciceris, neque longæ invidit avenæ.

Χαίρειν quoque, & συγχάιρειν, quorum illud *gaudere*, hoc *una gaudere*, vel *gratulari* significat, similiter usurparunt. Sic enim Demosthenes: Συγχάιρω σοι τούτου. *Gaudeo de eo tecum*: sive, *gratulor tibi de eo.* Atque ita Virgilius XI Æn. — *Nec veterum memini, lætorve malorum.*

Item Appulejus I Met. *Sed quid istud? voti gaudeo.* Et VII Met. *Sed quod solum poteram, tacitus licet, ferè vindictæ gratulabar.*

Etiam μεταμελεῖν, quod est *pœnitere*, hanc amat structuram. Isocrates in Trapeziticâ: Σαλύρῳ ἀπάντων μεταμέλει τῆς παραγιγνομένης· *Pœnitet Satyrum omnium, quæ egit.*

Μεταμῶ tamen accusativo gaudet: similiterque ἀισχύνομαι, ἐρυθριάω, δυσωπέομαι, quæ Latino *pudet* respondent. Ac par ratio in καθικνέω, cui itidem respondet verbum *piget*. Adhæc in ἰλάω, & οἰκτείρω, quæ *misereri* significant.

Porrò ut Latini in genitivis, quando affectuum verbis adduntur, intelligunt *causa*, vel *gratia*: ita Græci, ut dixi, χάριν, vel ἵνεκα.

Quinctam classem constituebant verba memoriæ, & oblivionis. Quæ Græci similiter copulant genitivo. De priori genere indicat Homerus Il. Ω:

Μνῆσαι πατρὸς σεῖο θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ·
Memento patris tui, dîs similis Achilles.

Item Isocrates ad Demonicum: Τῶν ἀπόντων φίλων μέμνησο· *memento amicorum absentium.* De altero docet hoc ejusdem poetæ Odyss. A:

— ὔποτε λήσομαι αὐτῶν.
— *nunquam eorum oblivisear.*

Quomodo & Theognis loquitur initio poematis.

Intellige autem περὶ: quod addunt Thucydides, Plato, etiam Isocrates; cujus est, ἐμνήσθη περὶ τοιαύτης γυναικός· *meminit ejus mulieris.* Vt Cicero de lege Agrariâ: *De copiis memineritis.* Vel intellige μνήμην, ut Latini *memoriam*, vel λογισμὸν, *cogitationem.* Nam & Græcis verba hæc accusativum amant. Vt cùm Apollonius sic Argonautica orditur:

* *Ab re ordiens Phœbe, præcipuam laudes virtutum Memorabo.* † *memoria prædam illustrie Argonautarum acta.*

Ἀρχόμενος * σέο, Φοῖβε, παλαιγενέων κλέα φώτων
Μνήσομαι.

Hoc est, εἰς † μνήμην ἄξω τὰ ἐνδοξα τῶν Ἀργοναυτῶν ἔργα: ut scholiastes vetus exponit.

Quemadmodum item Latini dicunt, *venit mihi in mentem hujus rei*: ita Attici quoque, εἰσέρχεταί μοι τούτου τὰ πράγματος. Atque ut genitivus *rei* Latinis regitur à nominativo *cogitatio*: ita Græcis genitivus τοῦ πράγματος à nominativo λογισμὸς: qui sæpius exprimitur. Sic enim Plutarchus: ὁ λογισμὸς αὐτὸν εἰσῆει τῆς πενίας· *Venit ei in animum cogitatio paupertatis.* Ac apponitur is quoque nominativus, cùm genitivo additur præpositio. Isocrates περὶ εἰρήνης: Περὶ ἧς μηδεὶς πώποτε λογισμὸς αὐτοῖς ἐνῆλθεν· *De qua nulla unquam cogitatio iis in animum venit.*

Sextus ordo fuit de æstimandi verbis: quibus Græci etiam apponunt genitivum. Xenophon: Μείζονος δῶρα αὐτὰ τιμῶσιν οἱ λαμβάνοντες· *Majoris dona ipsa æstimant, qui accipiunt.* Lysias: Ὃν σὺ ἐλάττονος τῶν ἡδονῶν ἐποίησας. *Quem tu minoris fecisti, quam voluptates.* Demosthenes contra Androtionem: Ἐς τοίνυν ὑμῖν σκεπτέον, εἰ τοσοῦτου τιμᾶσθε τὴν πολιτείαν· *Vobis itaque consideranda est, utrùm tanti faciatis Remp.* Ac similiter genitivos addunt, πόου, πλείστου, ὀλίγου, & alios ejus notæ. Nec tamen hi à verbis pretii reguntur, sed à præpositione περὶ, vel ἀπὸ, quarum hæc interdum prior crebrò additur. Lysias: περὶ οὐδενὸς ἡγοῦντο· *pro nihilo putabant.* Demosthenes: Καὶ τὸν νόμον παρεβαίνων, ὃν σὺ περὶ ἐλάττονος τῶν ἡδονῶν ἐποίησας· *Legemque transgressus, quam minoris fecisti, quàm voluptates.* Idem: Θνητὸν σῶμα περὶ πλείονος ποιεῖσθαι, ἢ δόξαν ἀθάνατον· *Mortale corpus pluris facere, quàm gloriam immortalem.* Plato: Ὃν ἠγεῖτό με περὶ πλείστου ποιεῖσθαι τῶν ἐν Σικελίᾳ· *Quem putavit me plurimi facere*

facere omnium in Sicilia. Isocrates: Πρὸ πολλοῦ ποιησάμην ἂν σοι χαριεσμένος εἰπεῖν· *Magni illud fecero, ut tibi grata sint, quæ dicam.* Galenus: Περὶ παντὸς ἂν ἐποιησάμην & τῆδε τῆ καθ' ἡμᾶς ἰατρῶν λαβεῖν τὴν γραφήν· *Maximi itaque feci, nostri etiam temporis medici descriptionem sumere.*

Nec verba solùm æstimandi, sed etiam vendendi, & emendi, genitivo sociantur. Nam ut Latini dicunt, *Dona multò pluris emitis*: ita Isocrates, Δωριὰς πολὺ πλείονος ἀγοράζεται. Imò Demosthenis quoque est, χρημάτων ὠνεῖσθαι*. Pertinet huc etiam illud Homericum Iliad. ζ: * pecuniis emere.

Ος ῥὰ Τυδείδαο Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε
Χρύσεα χαλκείων·
Qui cum Tydide Diomede arma permutavit
Aurea æreis.

Septimo loco egimus de verbis copiæ & inopiæ: quibus itidem apud Græcos genitivus subjungitur: idque, ut arbitror, per ellipsin præpositionis ἐκ. Prius plenitudinis & copiæ verba apponam. Aristophanes Pluto: Αἱ δὲ λήκυθοι μύρου γέμουσι. *Lecythi abundant unguenti.* Aristoteles lib. VI Polit. Φαίη δ' ἂν ἡ τῆ γάλακτος πλήθους τροφὴ μάλιστα οἰκεία τοῖς σώμασιν εἶναι. *Videtur cibus, qui plurimùm abundat lactis, maximè esse corporibus accommodatus.* Herodianus: Τελήρεις ὁπλίτων πληρώσας· *cùm triremes implevisset armatorum militum.* Matth. XXII: Ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων· *impletæ sunt nuptiæ recumbentium.* Inopiæ verborum par ratio. Homerus Odyss. γ:

— πάντες δὲ θεῶν χατέουσ' ἄνθρωποι.
Omnes homines indigent deorum.

Xenophon Κύρου παιδ. lib. V: Καὶ ἀνδρὸς δ' ἔφη τῆ θυγατρὶ μὴ φθονῆσαι ὡς δοτέας εἰσεῖσας ἀξίας τούτου· *neque metuas, ne destitueris viro filiâ tuâ digno.* Demosthenes: Ὁ παρὼν καιρὸς πολλῆς φροντίδος, & βουλῆς δέονται· *præsens tempus multæ sollicitudinis ac consilii eget.*

Octava classis erat verborum consequendi, & frustrandi: quæ & ipsa apud Græcos genitivo junguntur. Herodotus: Ὡς ἐπικράτησαν τῆς πολίων· *ut potiti sint urbium.* Plato: Τοῦ σκοποῦ τυγχάνοντες· *scopum assecuturus.* Polyb. Τῆς ἐνεχθείσης σχολῆς· *nacti otium.* Vbi χρῆμα, vel simile, intelligendum. Demosthenes: Ἀποτυχεῖν τῆς ἐλπίδος· *spe frustrari.* pro, ἀπὸ τῆς ἐλπίδος. Sic Isocrates: Τῆς ἐλπίδος πολλοὶ ἐψεύσθησαν· *Multi spe suâ falsi sunt.* Atque idem: Πεσὼν τῆς ἐλπίδος· *spe excidens.*

CAPVT XXXIII.

De verbis aliis, quæ & ipsa per Hellenismum jungantur genitivo. Vt sunt verba abstinendi, admirandi, arcendi, curandi, negligendi, desinendi, dominandi, ignoscendi, liberandi, participandi.

NEc Hellenismus ille solùm locum habet in octo classibus memoratis: sed aliis etiam, quas literarum serie subjecimus.

Abstinendi verba agmen ducunt. Horat. lib. III, od. XXVII:

Mox, ubi lusit satis, abstineto,
Dixit, irarum, calidæque rixæ.

Ac similiter, puto, Appulejus in Apologiâ: *Et abstinens nominum, sese quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat.* Græci eodem modo loquuntur: ut in Pythagoræ symbolo: Κυάμων ἀπέχεσθαι, *abstinere fabarum.* Aristophanes, οἴνου ἀπέχειν, *vini abstinere.*

Admirandi verba similiter construuntur. Virgil. XI Æn.

Justitiæne prius mirer, bellive laborum?

Vbi intellige, *caussâ*, vel *gratiâ*. Græcè expresseris hoc pacto, θαυμάζειν τ̃ δικαιοσύνης, & τ̃ψ τ̃ πολέμου ἔργων. Vbi intelligitur χάριν, vel ἕνεκα. Ita ἐλλειπτικῶς Demosthenes pro Corona: Τίς γὰρ ἂν ἀγάσαιτο τ̃ ἀνδρῶν ἀρετ̃ς; *quis enim non miretur virorum virtutis?* pro, ἕνεκα τ̃ ἀρετ̃ς· *virtutis ergo.* Item Xenophon: Ὑμῶν θαυμάζω, εἰ μὴ βοηθήσετε ὑμῖν αὐτοῖς· *Miror vestri, si non vobis ipsis opitulemini.* Pro, ὑμῶν ἕνεκα. Naturâ enim θαυμάζω accusativum exposcit. Quomodo Plutarchus: Καὶ τὸ κάλλος ἐθαύμασε, & τὸν τόλμαν ἠγάσθη· *Et formam miratus est, & fiduciam stupebat.*

Arcendi & prohibendi verborum par ratio. Silius lib. VI:

--- Captæ prohibere nequiret
Cum Pœnos aquilæ.

Sic Plutarchus: Εἴργειν τ̃ θαλάσσης· *arcere*, sive *prohibere mari.* Pro, ἀπὸ τ̃ θαλάσσης. Chrysostomus: Φόβος κωλύει πονηρευμάτων· *metus prohibet maleficio:* pro, ἀπὸ πονηρευμάτων. Vt Xenophon lib. III Cyropæd. Ἀπὸ τ̃ αἰσχρῶν κωλύσαι· *à turpibus prohibere.*

Curandi, & negligendi verba eundem casum adsciscunt. Appulejus lib. V Met. *Curare corporis.* Item, *Novam nuptam interfectæ virginitatis curant.* Quomodo apud Xenophontem legas: Τ̃ν σωμάτων ἐπιμέλου· *curant corporum.* Idem, Ἀμελεῖς τ̃ φίλων· *non curas amicos:* vel, si Græcisses, *non curas amicorum.* Regitur autem genitivus ab accusativo φροντίδα. Vt cùm dico, *non curas amicorum,* integrè sit, *Non curas amicorum curam.* Sanè verba ejusmodi regunt naturâ suâ accusativum. Vnde idem Xenophon: Τὰς φρον-

φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα · *curantes talia.* Item, Τὰ τοιαῦτα ὀλιγωρεῖτε · *Talia negligebat.* Vtrobique, more Græco, *talium* dixeris. Vel potiùs dependet genitivus à præpositione περὶ, vel ὑπὲρ intellectâ : quarum & hæc, & illa, quandoque exprimitur. Isocrates : Περὶ τούτων ἀνδρὸς μέλει · *De istis magis iis curæ fuit.* Item, Μελεῖν ὑπὲρ τῶν κοινῶν, & οὐχ' ὑπὲρ τῶν ἰδίων · *Curam gerere de publicis, & non de privatis.*

Desinendi verba genitivo jungit Maro Æn. x :

— Tempus desistere pugnæ.

Horatius lib. II, od. IX : *— Desine mollium*
Tandem querelarum. ---

Silius lib. X : *— Consul non desinit iræ.*

Imò & Quadrigarius apud Gelliũ * : *Manus significare cœpit, ut quiescerent pugnæ. Facta pausa est.* Vbi Ascensiana, Lugdunensis †, aliæque nonnullæ editt. *quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est.* Sed ita, ut priùs adduxi, vett. membranæ, editioque Stephanica, ac Tornæsiana. Est verò & is Græcismus. Xenophon : Ἐληξαν τῆς θήρας · *destitere venationis.* Herodianus : Τῆς ὀργῆς ἐπαύσατο · *desiit iræ.* Latinorum nativa consuetudo ablativum exigit cum præpositione : sed præpositio κατ' ἔλλειψιν negligi solet. Vt, *re aliquâ desinere*, apud Cic. lib. IV Acad. Quæst. Etiam accusativum habet, cùm ponitur pro *relinquere.* Quomodo *desinere artem* ait Cicero ad Mariũ lib. VII, ep. I, Suetonius in Tiber. cap. XXXVI, & Gellius lib. XV, cap. XVI : *desinere bellum,* Silius lib. XII.

* Lib. 9, c. 13.

† Vincentii an. 1571.

Dominandi etiam verba genitivo sociantur, more Græcorum. Ita eruditissimus Melchior Goldastus, notis ad Dositheum, locutum putat Alcimum Avitum lib. I de Origine Mundi : ubi sic Adamum Deus adfatur :

Hæc quæ mundani curam pulcherrima cultus
Incrementa vides, ornatum extensa per orbem,
Solus habe, solisque prior dominare fruendo.
Tu mihi, cuncta tibi famulentur.

Et ita quidem in cunctis codicibus invenio, etiam postremâ : quæ ad MSi codicis fidem recensita prodiit in Germania ante annos paucos. Sed dandi, non gignendi hic casum video. Præterea planè puto legi debere :

Solus habe, soluisque prior dominare fruendo.

Accommodatius verò exemplum est illud Iuvenci lib. IV Histor. Euangel. *— Dominantur eorum,*
Exercentque trucem subjectis viribus iram.

‡ Gen. 3, 16, & 4, 7, item 15, 6. & Ind. 9, 22, 23, & 1 Par. 29, 12. Psal. 10, 5, &c.

Locutus similiter vetus Scripturæ interpres ‡ : itẽ Augustinus de civit. Dei lib. XIX, cap. XV : *Hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem condidit. Nam dominetur, inquit, piscium maris, & volatilium cæli, & omnium repentium,*

quæ

quæ repunt supra terram. Quod siquis istorum refugiat autoritatem, at sciat loqui eos Græcorum exemplo, qui dominandi verba jungunt genitivo. Neque eos hîc imitari dubitavit Horatius lib. III, od. XXX:

Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum.

Scio, in aliquibus libris esse, *regnator*: sed alterum est in melioribus, & ita jam olim Porphyrio legit: atque etiam Servius in Maronem, gemino loco. Est verò hic quoque Hellenismus. Nam Græci genitivo jungunt, ἄρχειν, βασιλεύειν, δυναστεύειν, δουλεύειν, κυβερνᾶν, τυραννεῖν. Herodotus: Αἱ συμφοραὶ τῶν ἀνθρώπων ἄρχουσι, οὐ δὲ οἱ ἄνθρωποι τῶν συμφορῶν. *Calamitates imperant hominibus, & non homines calamitatibus.* Isocrates ad Demonicum: Αἰσχρὸν τοῖς μὲν οἰκετῶν ἄρχειν, ταῖς δὲ ἡδοναῖς δουλεύειν. *Turpe est famulis imperare, voluptatibus verò servire.* Vidimus, ut Latini loquantur more Græcorum. More autem Romano, ut Diomedes ait in primo, *dominor* jungitur ablativis, diciturque eo casu, *Græcis dominor*, &, *dominatus sum.* Alii verò dativum exigere ajunt, quia apud Ciceronem est pro Rabirio Postumo: *Dominatus est Alexandriæ.* Sed dicere possis, *Alexandriæ* esse genitivum. Neque validiùs probant illo Maronis in III Æneid.

Hic domus Æneæ cunctis dominabitur Argis.

Quippe eodem modo dicatur, *Mortuus est Argis.* Vbi absque dubio est ablativus. Nam citra ellipsin dicatur, *Mortuus est in Argis.* Quare Diomedi potiùs assentio. Sanè Græci quoque præpositionem quandoque addunt. Ita Xenophontis est, βασιλεύειν ἐν Πέρσαις, *regnare in Persis.* Ac eandem Cicero expressit lib. I Tusc. *Vetat enim dominans ille in nobis Deus injussu hinc nos suo demigrare.* Et pro Aulo Cæcina: *Denique nimia ista, quæ dominatur in civitate potentia.* Pro quo & accusativo cum præpositione utimur. Vt apud Tullium dialogo de Senectute: *Ita enim senectus honesta est, — si usque ad extremum spiritum dominatur in suos.*

Ignoscendi: ut, *ignoscere delicti*, vel *veniam dare versuum.* Appul. in Apolog. *Da igitur Platoni veniam versuum ejus de amore.* Vt apud Philostratum, Συγγνώσκω σοι τὴν ἀπάτην· q. d. *veniam do erroris*, pro *errori.* Vt Græcè ἀπάτης pro ἀπάτῃ· nam utroque modo loquuntur.

Liberandi, ac aliquo levandi verba. Vlpianus Leg. L. Dig. de Leg. III: *Puto, & de eo sensum casu, quo curæ & tutelæ liberetur.* Horat. lib. II, sat. III: *Et morbi miror te purgatum illius.* hoc est, eo morbo liberatum levatumque. Plautus Rud. act. I, sc. IV: *Vt me omnium jam laborum levas.* Livius, juxta optimos codd. extremo lib. XXI: *Levarunt animum religionis.* Ελλειπτικῶς intelligitur *onere, molestiâ*, vel simile: indéque is casus regitur, nó à verbo. Latinæ enim consuetudinis est jungere casui auferendi. Vt apud Maronem

Maronem in Eclogis : *--- Ego hoc te fasce levabo.*
Simul est Hellenismus. Ita Euripides : Ελευθερῶ σε τῶδε πόνου · *Libero te hoc labore.* Et Philo : Δεσποίνης χαλεπῆς ἐλευθερωθείς · *Gravi dominâ liberatus.* In qualibus est ellipsis genitivi. Vt, λύω * σε τῆδε δεσμάτων, ponitur, pro, λύω σε ἀπὸ τῶν δεσμάτων. Et, Κυρίζω † σε τῆς χρίας · pro, ἀπὸ τῆς χρίας. Quomodo legere est Matth. VI, ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ · *libera nos à malo.*

* solvo, à te vinculum.
† levo te debito.

Participandi verba genitivo jungi, ostendit hoc Plauti Cistellariâ act. I, sc. III : *Paternum servum sui participat consilii.*
Ελλειπτικῶς, pro *de re consilii.*

Cæterum is quoque Hellenismus. Nam Græci eodem modo genitivo jungunt μέτοχον, μέτεστι, μεταλαμβάνω, μεταδίδωμι, κοινωνεῖν : similiaque, quæ *participem esse, facere, vel fieri*, significant. Xenophon Κύρ παιδ. β : Τοιοῦτοι δὲ ὄντες, ἐν μὲν τῇ πατρίδι οὐ μετέσχετε τῶν ἴσων ἡμῖν · *Cùm tales essetis, æqualium nobis in patria non fuistis participes.* Theognis in Gnomis * :

* vers. 921.

Οὔτε γὰρ ἂν πρόκαμών, ἄλλῳ κάματόν μεταδοίης.
· *Neque enim, cùm prior laboraveris, alium tui laboris facias participem.*

Isocrates ad Demonicum : Κακείνων μὲν τοῖς φαύλοις μέτεστι, τούτων δὲ τοῖς μοχθηροῖς ἀδύνατον μεταλαβεῖν · *Ac mali etiam homines sunt illorum participes : at, ut horum participent improbi, fieri non potest.* Herodianus : Εὐνῆς κοινωνεῖν, *lecti esse consortem.*

Quandocunque autem participandi verbis genitivus additur, dependet is à nomine, vel præpositione intellectâ. Vt in illo, κινδύνων μετέχειν, *periculorum participare*, κινδύνων regitur à μέρος, *pars.* Quomodo Isocrates ait, Τῶν κινδύνων πλεῖστον μέρος μεθέξουσι · *periculorum maximam partem participabunt.* Item in hoc, διώκειν θανάτου, *accusare capitis*, genitivus regitur à περὶ : quâ ratione Xenophon ait, διώκειν περὶ θανάτου · *accusare de crimine capitis*, sive *de capite.*

CAPVT XXXIV.

Dativum propriè non regi à verbo. Exprimi eo finem οὗ. In verbis commodandi, consulendi, auxiliandi, mandandi, nunciandi, ignoscendi, dationem inesse; ut jure dativum adsciscant. Præstolor *unde : quod &* præstolo ἀρχαικῶς. Præstolor, invideo, præsto, *cur casum adsciscant dandi, & accusandi : uti &* moderor, deficio, occumbo, curo ; *idque eâdem significatione. Diversâ autem*, tempero, & studeo. Studeo *cum gignendi casu* ἐλλειπτικῶς.

A Genitivo ad dativum transeo : de cujus rectione quid censeam, ex iis judicium fieri potest, quæ de regimine ejus casus in Nomine dicebamus. Par enim utrobique ratio est. Nempe nullum nomen, verbum,

aut participium, propriè regit dativum : jungitur tamen casus ille, ut nomini, sic verbo, & participio, quò significetur acquisitio, sive, ut loquuntur in scholis, *finis cui*. Aristoteli * enim, ejusque interpretibus, Aphrodiseo, Eustrathio, aliis, duplex est finis, ᾧ, sive *cujus*, & ᾧ, sive *cui*. Ita in moribus beatitudo est finis, *cujus* gratiâ omnia fiunt : homo autem est, *cui* beatitudo acquiritur. Item in ædificatione *finis cujus*, est domus : *finis cui*, est ille, qui inhabitabit. Hujusmodi acquisitio, sive finis cui, exprimitur dativo. Vt huc pertineant, quibus significatur aliquid dari, vel adimi ; item prodesse, vel obesse. Nam qui prosunt, dant commodum : qui obsunt, incommodum. Sic veteres loquuntur. Horat. lib. II Serm. sat. VIII :

* *lib. 2 de anima cap. 4, text. 35.*

— Tibi Di, quæcunque preceris,
Commoda dent.

Cicero lib. V de Fin. *Ipsâ scientiâ, etiamsi incommoda datura sit, gaudeant.* Similiáque, *dare beneficium, damnum*, aut *dolorem*. Itidem, *consulere alteri*, dicimus, quia, qui consulit, consilium dat. *Auxiliari alicui*, ut *dare auxilia* Livius ait lib. VIII belli Maced. Etiam sub verbis dandi continentur verba mandandi, sive imperandi. Nam id qui facit, dat negotium, & mandata. Priori modo loquuntur Terentius prolog. Andr. & Cic. Verr. VI : posteriori modo idem ad Att. lib. VII, & Maro VI Æn. Hinc & κατὰ μεταφορὰν dicimus, *mandare memoriæ* ; cui contrarium, *dare oblivioni*. Nam *mandare oblivioni* pervulgatum quidem, sed non puto id apud probatos scriptores legi. Quique mandanti obtemperat, operam ei dat amicam ; adversam, qui adversatur. Vt caussa sit manifesta, cur & hæc dativo jungantur. Sub verbis adversandi continentur verba irascendi, & minandi ; ut par horum ratio sit. Datio quoque est in verbis nunciandi, & credendi. Nam illis alteri confertur notitia rei nunciatæ : his tribuitur alii fides. Item in verbis eventus, quia boni malive aliquid cuipiam dicitur contingere. Datio etiam significatur verbis ignoscendi. Itaque *alicui ignoscere* dicitur, ut *dare veniam alicui*. Iungit ea Plautus Epidico † :

† *act. 5, sc. 2.*

— Oro te, Epidice,
Mihi ut ignoscas, siquid imprudens culpâ peccavi meâ.
At ob eam rem liber esto. E. Invitus do hanc veniam tibi.

Studere dativo, quia notat *studium dare* : quomodo Columella lib. I, ait, *Studium agricolationi dare*. Et Cicero de Claris Orat. *Iuris civilis studio multum operæ dabam*. Atque ex his judicium de similibus fiat.

Quædam etiam geminum adsciscunt dativum : personæ unum, alterum rei. Vt, *duco mihi laudi, verto tibi vitio, relinquit illi pignori*. Simile etiam hoc I Æn. *— Cui nunc cognomen Iulo.*

Plerique dici ajunt, *Est mihi cognomen Julius, Julii, Julio, Julium*. Atque inde colli-

colligunt, rectè etiam dici, *Est mihi nomen Petrus, Petri, Petro, Petrum.* De recto satis apertum. Nam ut, *hic dicitur Petrus*: sic, *huic nomen est Petrus.* De patrio casu indicat hoc Plauti Amphitr. Prologo:

— Nomen Mercurii est mihi.

Vbi genitivus non à verbo regitur, sed à voce *nomen.* Dativus interim longè usitatior; de quo Maronis jam locum vidimus. De accusativo βαρβαρίζοντι *, qui dicunt: *Est ei nomen Petrum.* Objectant dici, *Est mihi nomen Iulium.* Atqui hoc planè dissimile, quia *Iulium* est adjectivũ, & recti casus. * barbarè loquuntur.

Duplicia etiam inveniuntur, quæ nunc dativum, nunc accusativum adsciscant. Eorum alia utrumque casum admittunt consuetudine Romanâ; aliâ verò casuum unum more Romano, alterum Græco. Caussa verò, cur verbum idem, vel aliud ejusdem significationis, nunc dandi, nunc accusandi casui jungatur, ab eo capite ac fonte arcessenda, quòd natura verborum ejusmodi sit, ut datio quidem, & acquisitio omnis, significetur dativo: omnis autem actio in alium transiens, (quo in genere est actio accusantis alium) accusandi casu explicetur. Prius hoc in distinctis vocibus considerabimus. Qui verberat, agit in alium. Dixero igitur, *verberare aliquem*, non *alicui.* Agit quoque in alium, qui verbis suis quempiam in fraudem inducit. Dicam ergo, *fallere alium*, non *alicui.* Et tamen utrobique etiam datio est, sive acquisitio; unde dicimur, *dare verba*, & *dare verbera*: quæ datio dativo indicatur: ut in Andria †, † Act. 1, sc. 3.

Cui verba dare difficile est. —

Et apud Nasonem epist. XVII:

Aptior illa quidem placido dare verbera ponto.

Quod in diversis vidimus verbis, idem locum habet in eodem verbo aliter atque aliter considerato. Vt in *præstolor*; quod nunc dativum, nunc accusativum admittere, auctor est Priscianus lib. VIII, & XVIII. Vt caussa meliùs diluceat, proprietas, & origo vocis adferenda. A *præsto* fuit *præstus*, & diminutivè *præstulus*, sive, ut antiqui scripsere, *præstolus*; unde *præstolari*: quod Donatus in Eun. † exponit *præsto esse*, & *apparère.* Vbi *apparere* non significat *comparère*, sed *adesse ministerii caussâ*; à qua significatione viatores, & similes magistratuum ministri, *apparitores* vocantur. Nonius *præstolari* etiam exponit *exspectare*, vel *manere*: glossæ item veteres interpretantur ἐμμένειν. Vnde colligitur, in præstolando duo considerari, commorationem in loco, ac personam, quam animo commorantes spectant; unde & *exspectare* dicuntur: nempe quasi *exterius spectare*, non semper oculis, attamen animo semper. Si priùs horum, commorationem nimirum, attendamus, non tam actio est, quàm quies in loco: eoque sufficit dativus, qui omnibus jungi verbis potest acquisitivè consideratis. Vt ergo dici- † Act. 5, sc. 5.

mus, *præstò est mihi*, vel *adest mihi*, vel *commoratur mihi*: sic *præstolatur mihi*, hoc est, *meo commodo*, vel *mei caussâ*. Atque obsérvat Donatus, ita Ciceronem dicere Catil. I: *Qui tibi ad forum Aurelium præstolarentur*. Nonius item, ut doceat, veteres *præstolat* dixisse, pro *præstolatur*; citat illud Turpilii Pedio: *Ego præstolabo illi, eo citante Opitium.*

Verùm dicebamus, in præstolando, præterquam quòd commoremur alicubi, illud etiam attendi, quòd aliquem spectemus, & obsérvemus: ubi cura est erga alium. Vt igitur *spectare, curare aliquem*, dicimus; sic etiam *aliquem præstolari*. Terentius Eunucho *: * act. 3, sc. 5.

Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium?

Vbi Donatus, *Novè, non, cui præstolare; sed, quem, dixit.*

Geminum huic est *invidere*. Nam pro diversâ considerationè verbi, dicimus, *invidere alicui*, & *aliquem*. *Invidere aliquem* tale videtur, ac *videre aliquem*. Cicero lib. III Tusc. Quæst. *Invidiæ verbum ductum est à nimis intuendo fortunam alterius: ut est in Menalippo,*

Florem quisnam liberûm invidit meûm?

Malè Latinè videtur. Sed præclarè Attius. Vt enim videre, sic invidere florem, rectiùs, quàm flori, dicitur. Nos consuetudine prohibemur: poeta jus suum tenuit, & dixit audaciùs. Vbi aliquanto mihi obscurius videtur, quod Cicero ait, audaciùs dicere Attium, *invidere florem*: seque, quo minùs sic loqui ausit, impediri consuetudine; quæ requirat, *flori invidere?* Quid enim? an non Fabius lib. IX, cap. III, inter ea, quæ malè irrepserint, reponit, *huic rei invidere*: pro quo, ut continuò addit, *omnes veteres, & Cicero præcipuè, hanc rem?* Nonne item Cicero ipse Tusc. qu. lib. III ait: *Vt nobis optimam naturam invidisse videantur, qui nihil melius populari gloriâ judicarunt.* Quomodo & Maro Ecl. VII:

Liber pampineas invidit collibus umbras.

Et I Georg.

Iampridem nobis cæli te regia, Cæsar,
Invidet.

An igitur hoc velle Tullium dicemus, *invideo* quidem accusativo jungi, si adsit dativus: sin casus sit unicus; eum, ex consuetudine Romanâ, semper esse dativum: eóque, licet dicatur, *quis mihi florem invidit*; si tamen *mihi* non addatur, dicendum esse, *quis flori invidit?* Aliter etiam occurritur. Nam quid impedit, quo minùs in illo, *quis florem invidit*, intelligâtur *mihi*: eò autem non exprimatur, quia ex pronomine M E V M, quod sequitur, satis intelligitur. Sed sive hoc, sive alterum magis placet, extra controversiam est, veteres utrunque dixisse, *invidit flori liberûm*, & *florem liberûm*. Sed prius ponitur acquisitivè, ut sententia sit, malè aliquem voluisse liberis, eóque incommodum, vel damnum dedisse. Alterum sumitur transitivè, quia notatur, ab invidente damnum in liberos redundâsse. Quomodo acceptum etiam

etiam jungitur accusativo personæ. Vt illo Ovidii epistolâ Laodamiæ:

Troadas invideo, quæ sic lachrymosa suorum
Funera conspicient, nec procul hostis erit.

Rationem jam vidimus è Tullio: ut qui dicat, *invidiæ verbum ductum esse à nimis intuendo fortunam alterius*: atque addat, hanc etiam caussam esse, cur accusativo jungat Attius. Nimirum hoc vult, ut dicitur, *videre aliquem*; sic dici, *invidere aliquem*: indéque hoc verbi esse, quia invidi alienam felicitatem multùm, cumque dolore videant: quod fere oculis faciunt retortis; unde & *strabones fieri* dicuntur.

Simile his est *præsto*: ubi itidem duo attendimus, propriam significationem, & translatam. Propriè valet *antesto*: nempe à *præ*, quod propriè est loci: ut cùm dicimus, *i præ*, vel *præi*. Vt *præstare* sit priori loco stare; quemadmodum *præire*, priori loco ire. Sed prior stare solet, qui dignitate potior est: unde *præ* quoque dignitatis est, ac *præstare* significat *vincere*, *superare*.

A propria significatione est, quòd *præsto*, communi structurâ verborum, quæ acquirere vel adimere significant, jungitur dativo. Ab impropria est, quòd, ut alia superandi verba, accusativum regit. Priori modo ait Terentius Eun. * *Homo homini quid præstat!* Cic. lib. 1 de Orat. *Multum cæteris hominibus omnium gentium præstiterunt.* Sallust. initio Catil. *Præstare cæteris animantibus.* At quarto casu usurpat Livius lib. v ab V. C. *Vt nuntiare domum possint, quantum Galli virtute cæteros mortales præstarent.* Fabius lib. 1, cap. 1: *Præstat tamen ingenio alius alium.* Par ratio in *antesto*: uti & *anteeo*, *antecedo*, & *anteverto*: quæ utrique casui jungi, notius est, quàm ut exemplis sit opus. Nempe ob caussam, quam in *præsto* vidimus. * act. 2. sc. 2.

Moderor quoque hujus est generis. Dicimus enim *moderari affectui*, ut *modum imponere*. Horat. lib. 1, ep. 11:

--- *Qui non moderabitur iræ.*

Et Cicero ad Quinctum Fr. *Animo & orationi moderari, cùm sis iratus, non mediocris ingenii est. Moderari affectum*, ut *regere*, vel *gubernare*. Cicero Tusc. v: *Cantus, numerósque arbitrio multitudinis moderari.* Et Verr. v: *Res rusticas venti, & tempestates moderantur.*

Sic, *medicor morbo*, & *morbum*: *palpor alicui*, & *aliquem*: *obtrectare laudi*, & *laudem*.

Par ratio in *deficio*. Nam dicitur, *deficit mihi*, acquisitivè, ut *deest mihi*. Et, transitivorum more, *deficit me*, ut *destituit*, vel *deserit me*. Priori modo ait Virgil. 1 Georg. — *Quin etiam glandes, atque arbuta, sacræ*
Deficerent sylvæ.

Atque id usitatius Cæsari, Columellæ, aliis. Altero modo Cicero IV in Verrem: *Iam me dies, latera, & vox, deficient.*

Sic *occumbere morti*, & *mortem*. Virgil. II Æn.

— Seu certæ occumbere morti.

Similéque, *neci occumbere*, apud Ovidium XV Met. At Suetonius Aug. *Voluntariam occubuisse mortē.* Atque ita quoque Livius lib. I belli Maced.

Curare itidem pro ὀπαναπτῆν, sive *operam dare*, & dativum, & accusativum adsciscit. Ac de accusativo satis notum: nec aliter unquam Tullius, Virgilius, Horatius, Livius, & similes. At Attius Antigonâ:

— Iam jam neque
Di regunt, neque profectò Deum summus rex omnibus
Curat. —

Ac sæpe ita Plautus: ut Rudente Act. I, sc. II:

Si tu de illarum cœnaturus vesperi es,
Illis curandum censeo, Sceparnio:
Si apud mē cœnaturus es, mihi dari operam volo.

Idem Truculento act. I, sc. II:

A S. *Nimis otiosum arbitror hominem esse te.* DI. *Quianam arbitrare?*
A S. *Quia tuo vestimento, & cibo, alienis rebus curas.*

Etiam Trinummo ait, *Qui rebus curem publicis.* Et Sticho: *Meis curavi amicis.* Ac similiter Appulejus Apologiâ: *Discat Æmilianus, quoniam usque adeò rebus meis curat.* Macrobius lib. V, cap. XVII: *Sed neò servos Latini, & maximè stabulo regio curantes, bellum generi Deūm oportebat inferre.*

Pleraque item verba, quæ dativum adsciscunt, pro dativo etiam habent accusativum cum præpositione. Ita dicimus, *Adscribi senatoribus*: &, *in numerum senatorum.* Horat. lib. III, od. III:

— Adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.

Cicero Philipp. I: *Tu verò adscribe me talem in numerum.* Sic, *Conducit huic rei*, &, *ad hanc rem.* Etiam *illudo, insulto, incesso, alicui, aliquem*, & *in aliquem*; de quo inferiùs dicetur.

Atque hæc eâdem significatione, pro vario considerandi modo, variant structuram. At alia sunt, quæ pro significatione diversâ, nunc dativo, nunc accusativo, socientur. Quale est *tempero.* Nam dativum exigit, cùm idem est ac *modum impono.* Sic Plautus Rudente: *Linguæ temperare.* Livius lib. V, *Temperare lætitiæ*: & lib. XLII, *Manibus temperare.* Plinius lib. XVIII, cap. VI: *Nequeo mihi temperare, quo minus unum exemplum antiquitatis adferā.* Similiter, cùm sumitur pro *abstinere.* Vt Cic. Verr. III: *Te putet quisquam, cùm ab Italiâ freto disjunctus esses, sociis temperâsse, qui eadem Castoris testem furtorum tuorum esse volueris?* Accusativum autem regit, cùm significat, cohibere intra ordinem, modum, ac mensuram suam. Quomodo dicimus, *temperare mundum*,

dum, sumtus, rates, vires, vectigalia, merum, iras, lachrymas, & similia.

Studeō quoque dandi casum poscit, cùm notat *favere*. Vt pro Cælio: *Studuit Catilinæ*. Et IX Met.

Cui studeat, Deus omnis habet.

Item cùm significat *operam dare*. Vt I Verr. *Studere optimis disciplinis, & artibus*. Et libro de claris orat. *Studere literis, quibus fons eloquentiæ continetur*. Quâ significatione etiam Fabius lib. x, cap. II ait: *In id solum student*. Et Gellius lib. XI, cap. II: *In eâ re studebat*. Accusativum autem regit, cùm sumitur pro *volo, cupio*. Ita Plautus Mil. Glor. *

* scen. ult.

Magis metuant, minus has res studeant. ---

Terent. And. †

† act. I, sc. I.

Horum ille nihil egregiè præter cætera

Studebat. Idem Hecyrâ ‡:

‡ act. 2, sc. I.

Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintque omnia.

Cicero Phil. V: *Vnum sentitis, unum omnes studetis*. Nisi malis, his locis esse ellipsin infinitivi *facere*: atque inde regi accusativum. Quod si placet, nihil opus erit *studendi* verbo tribuere novam *volendi* significationem. Aliqui etiam, cùm ponitur pro *operam dare*, regere ajunt accusativum. Atque id probant illo Ciceronis orat. post reditum in Senatu: *Cùm verò literas studere incipit, & helluo immanis cum Græculis philosophari*. Sed princeps editio, & meliores codd. Palatini, Grutero teste, habent *literis*. Nonnulli tradunt, etiam regere accusativum *se*: quod adstruere conantur illo Sallustii, initio Catilinariæ: *Qui sese student præstare cæteris animantibus*. At quid apertius, quàm *se* convenire non cum *student*, sed cum *præstare*? Alii contendunt, etiam genitivum regere: quia vetus poeta dicat apud Tullium lib. III de Nat. Deor.

Parentem habere avarum, illepidum, in liberos

Difficilem, qui te nec amet, nec studeat tui.

Vbi *tui* poni ajunt pro *tibi*: quia *studere*, pro *favere*, exigit dativum. Sed nulla hic antiptosis, verùm ellipsis: quia, *studeat tui*, ponitur pro, *studeat studio tui*, vel *caussâ tui*: quomodo Plautus ait, *fastidit mei*, pro *fastidit fastidio mei*, vel *mei gratiâ*: Varro item *reveretur mei*, pro *reveretur reverentiâ mei*, vel *mei ergo*. Qua de re diximus cap. XXVII. Cùm igitur poeta ait, *studeo tui*, genitivus non à verbo regitur, ut putarunt; sed à nomine substantivo.

CAPVT

CAPVT XXXV.

De iis, quæ nunc dandi, nunc accusandi casum habent; sed unum Latinorum more, alterum Græcorum. Vt benedicere Deo, *vel* Deum. Latet mihi, *vel* me. Sequi, & comitari; *item* precor, & oro; *etiam* decet, & indecet, *cum dativo.* Incidere portis.

MVlta etiam esse dicebamus, quæ nunc dativum habeant, nunc accusativum casum; sed unum more Romano, alterum more Græco. Ac in quibusdam videas dativum juxta Romanam consuetudinem, accusativum juxta Græcam: in aliis verò dativum moris Græci, accusativum Latini. Prioris generis est *suadeo.* Nam Romano more dicitur *suadere alicui:* Græco autem apud Tertullianum, & alios, maximéque Ecclesiasticos, reperias, *suadere alium.* De quo dictum cap. XXI. Vti & de *maledico*, quod Petronius junxit accusativo: nempe ut in illo Solonis: Μὴ λέγε κακῶς τὸν τεθνηκότα· *ne maledic mortuum.* Sic *benedico.* Appulejus Asclepio: *Restat, ut benedicentes Deum, ad curam corporis redeamus.* Mirùm verò plurimis videbitur, si dixero, *lateo* quoque Romano more adscisci dativum; Græco autem, accusativum. Hinc sanè est, quòd dativum præfert Cicero I Catil. *Nihil agis, nihil adsequeris, nihil moliris, quod mihi latere valeat.* Et post reditum in Senatu: *Vbi nobis hæc autoritas tamdiu tanta latuit.* Eodémque modo locutus Varro lib. VIII de L. L. *Quæ & oculis, & auribus, latere solent.* Atque aliqui ita etiam capiunt hoc Lucretii lib. III *:

Sic tibi nominis hæc expers vis sancta minutis
Corporibus latet.

Sed omnino hic est auferendi casus. Accommodatius hoc Plauti Trinummo act. IV, sc. II:

--- Quid ergo ille ignavissimus
Mihi latitabat?

Porrò horum exemplo Tertullianus adversus Hermogenem ait: *Prophetis enim, & Apostolis, usque adhuc latuit; puto & Christo.* Et lib. I adversus Marcionem: *Regulam adversarii prius prætexam, ne cui lateat, in quâ principalis quæstio dimicatura est.* At *latet me* non magis est ex nativo Romanæ linguæ, quàm si diceretur, est *occultum me*; vel contrarium, *patet me.* Nec obstat, quod dicatur, *fugit me*: quia sic loquimur κατὰ μεταφοράν. Nam proprium est, *fugit hostes.* Quod verò *latet me* dicimus, id factum Græcorum exemplo, qui dicunt, λανθάνει με. Nec propterea rectè reprehenditur eminentissimus seculi nostri vir, quòd sic loquatur. Nam Hellenismum hunc non refugit Maro I Æn.

Nec latuere doli fratrem Iunonis, & iræ.

* vers. 280.

Poetam

Poetam illum dicas; hîc autem de prorsa sermonem esse. At Varronis quoque est lib. VIII de L. L. *Vnum genus seminis, quod latet sensum nostrum: alterum, quod apertum.* Eum nunc antiquarium dices; nunc novatorem. Verùm Hellenismum hunc nec illi refugerunt, qui postea secuti, nec inter antiquarios, vel novatores, reponuntur. Plinii enim est lib. II, cap. XX: *Latet plerosque, magnâ cœli affectatione compertum à principibus doctrinæ viris.* Iustinus quoque lib. XXXI ait: *Sed res Annibalem non diu latuit.* In quæstione est, utrùm Cicero quoque sic loquatur. Ita creditur vulgò, propter illud pro Sylla: *Lex dies fuit proposita paucos; ferri cœpta nunquam; posita † est in Senatu, populum Romanum latuit.* Sed huic satis acutè jam ab aliis occursum, veteres verba ista *populum Romanum*, nõ solere integrè scribere, sed duntaxat P. R. quod non minùs *populo Romano*, quàm *populum Romanum*, esse potuit. † al. deposita.

Multò autem plura se offerunt, ubi dativus contrà sit consuetudinis Græcæ, accusativus Romanæ. Suntque ea duplicia. Quædam dativum habent pro accusativo sine præpositione: quædam verò pro accusativo cum præpositione.

Prioris generis sunt verba sequendi, & comitandi. Plautus Amphitr. act. II, sc. II:

Ita dis est placitum, voluptati ut mœror comes sequatur.

Sic editt. vett. ut Græci, ἕπεσθαι τῇ ἡδονῇ. Quomodo Xenophon illustri γνώμῃ: Επεσθαι τῇ ἀχαριστίᾳ ἢ ἀναισχυντίᾳ· q. d. *Ingrato animo sequitur impudentia.* Et in alterâ Diodorus Siculus: Ταῖς εὐτυχίαις ἀκολουθεῖ ἡ ῥᾳθυμία· *Res prosperas sequitur animi remissio.* Similiter quoque Dositheus lib. III, qui continet Adriani sententias, & epistolas: Ἐξ ὧν μείζων ἰσχὺς ἀκολουθεῖ ἀνθρώποις. Quod transtulit ipse, *Ex quibus major militas sequitur hominibus.* Maluissem ego, *comitatur hominibus. Comitor* enim dativum adscivit apud Ciceronem lib. V Tuscul. *Cæteráque, quæ comitantur huic vitæ.* Ac possis sic capere Claudiani illud in Rufinum:

Et luxus populator opum, cui semper inhærens
Infelix humili gressu comitatur egestas.

Sic Oppianus lib. I Κυνηγετ.

—Πόνῳ δ' ἅμα τέρψις ὀπηδεῖ.

Labori simul voluptas comitatur.

Vbi sermo Latinorum nativus exigeret, *Laborem comitatur.*

Precandi quoque verbis similiter additur dativus, Plautus Asinariâ act. II, sc. IV: *Pergin precari pessimo?*

Terent. Phorm. Act. I, sc. II:

— Precatorem adeam, credo, qui mihi
Sic oret. —

Virgil. VIII Æn. — *Cui me fortuna precari,*
Et vittâ comtos voluis prætendere ramos.

Pro quibus Latina consuetudo potiùs, *precari pessimum, orare me, quem precari.* Sed Græcos imitati poetæ. Demosthenes: Θεοῖς ἔυχομαι πᾶσι, καὶ θεαῖς· *Omnes diis, & deabus, precamur.* Polybius: Εἰρήνης πάντες ἐυχόμεθα τοῖς θεοῖς τυχεῖν· *Omnes diis precamur, ut consequamur pacem.* Paulus 1 Corint. c. XIV: Προσκυνήσει τῷ θεῷ. Vbi Latini potiùs, *Deum adorabit.*

Hujus generis quoque est *decet.* Nam Latinâ consuetudine accusativum exigit. Vt Ovidio, primo de Arte:

Forma viros neglecta decet. —

Et 1 Met. fab. XIII: — *Ista decent humeros gestamina nostros.*

Pro quo Græci, πρέπει ἀνδρᾶσι, & ὤμοις. Sic Latini, *Quæ decent liberum*: Græci, Α πρέπει ἐλευθέρῳ. Lucianus: Ηκιστα πρέπει πολιῷ πώγωνι καὶ βαθεῖ. Quod Latino more dicas, *Minimè decet canam hanc & densam barbam.* Græcâ tamen consuetudine dixeris, *Non decet libero*: vel, *canæ & densæ barbæ.* Ita Plaut. Amphitr. Act. II, sc. II:

Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.
Tu si me impudicitiæ captas, non potes capere.

Et act. III, sc. ultimâ:

Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.

Ita rectè legit Muretus lib. X Var. Lect. cap. XIII. Terentius Adel. Act. III, sc. IV:

Hæc primùm ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet.

Vbi sic Donatus: *Græcè dicitur,* ὑμῖν πρέπει.

Idem ad illud Adelph. Act. V, sc. VIII:

M. *Haut aliter censeo.* Æ. *imò hercle ita nobis decet.*

Antiqui, inquit, *si addebant statim verbum Facere, Nos decet facere, dicebant: si non addebant, Nobis decet, dicebant.* Sed si hoc est, quod ait hoc loco Donatus, nativus erit sermo, *Nobis decet,* ut *convenit nobis*: at, *Decet nos,* erit ἰλλειπτικὸν, quia *facere* intelligitur. Et mihi quidem attendenti propriam significationem tam Latini *decet,* quàm Græci πρέπει, omnino videtur, non tam Hellenismus, quàm convenientia utriusque sermonis, cujus causa non tam ab arbitrio hominis, quàm rerum naturâ, debeat arcessi. Sanè in aliis quoque linguis, ubi casuum discrimen apertum est, dandi casum hîc videas sociari. Sed Latinis insistamus. Locutus eopse modo Sallustius: *Locũ editiorem, quàm viribus decebat.* Item Livius lib. XXXIV: *Honesta, aut sola, aut prima certè pensari, decet principi orbis terrarum populo, & tanto regi.* Et in libris Iuris * legitur: *Decet enim tantæ majestati eas servare leges, quibus ipse solutus videtur.* Appul. de Mundo: *Sed conducere, ac decere tam bonas res, & ejusmodi opera,*

* *Paulus l. 23. D. de leg. & fidei commiss.*

ingenui-

ingenuitati suæ professionis credidit. Hæc veterum est codd. scriptura, cui immeritò alteram prætulit Colvius. Nam magis hæc convenit cum Græcis, quæ ex Aristotele Appulejus expressit. Quamquam nec sic examussim recta est scriptura: scribendumque, *conducere ac decere artes, & ejusmodi operam, ingenuitati.* Quod in quibusdam est MSSis. Castissimi quoque scriptoris Agellii est lib. IX, cap. XV: *Adolescens præfatur elatiùs, quàm ætati ejus decebat.* Ac similiter ab eodem usurpatur *indecet*, quod est *valde decet.* Nam lib. VII, cap. XII ait: *Feminis solis vestem longè latèque diffusam indecere existimaverunt, ad ulnas cruráque adversus oculos protegenda.* Vbi veteres quidam libri *indecorem*: sed alterum est in melioribus: atque ita jam olim ab Ascensio editum. Quidam verò, eosque inter Linacer lib. IV, & Rob. Stephanus in Thesauro suo, citant è Cicer. de Orat. *Quandoque id deceat prudentiæ tuæ.* Sed metuo, ne eos memoria fefellerit. Nam apud Ciceronem in tertio de Orat. legas: *Scire, quid quandoque deceat, prudentiæ.* Vbi *prudentiæ* regitur non à *decet*, sed à nomine, quia integrè sit, *Est proprium prudentiæ munus.*

Sunt alia, quæ more quidem Græco habent dativum; Latino autem accusativum, sed rectum à præpositione. Quale est *incido.* Nam ut Matthæi cap. VII: Προσέπεσον † τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ: sic Livius lib. III: *Agrestesque pavidi incidentes portis.* Et lib. V: *Cùm fugâ trepidum, plenum vulnerum, ac pavore incidentem portis exercitum viderint.* Pro, *incidentem in portas.* Vt Cæsar lib. I de bello Gallico: *In ipsum Cæsarem, hostium equitatum persequentem, incidit.* Occurrunt alia non pauca cum IN composita, naturâque suâ accusativum exigentia cum præpositione, more autem Græco cum dativo constructa. Sed de iis commodior erit agendi locus in iis accusativis, quæ reguntur à præpositione *in* cum verbo compositâ, animo autem extra compositionem repetendâ.

† *incidérunt domui illi.*

CAPVT XXXVI.

Oportet tibi. Iubeo tibi, *non aliter, quàm Hellenismo excusari. At,* jubeo te, ut eas, *barbarè dici. Optimos linguæ Latinæ scriptores* jubeo *non usurpare, nisi infinitivo sequente, vel intellecto.*

NEc solùm per Hellenismum dativus ponitur, ubi Latini amant accusativum sine præpositione, vel cum eâ: sed etiam, ubi verbum absolutè sine alterutro casu poni solet. Vt in verbo *Oportet.* Nam cum ei additur accusativus, convenit is cum infinitivo. Vt in Eclogis:

— Pastorem, Tityre, pingues Pascere oportet oves.

Quare *oportet te*, Latinum non est. Vt tamen Græci δέοντες, sic Latini

oportere quandoque jungunt dativo. Plautus Milite act. II, sc. ult.

--- Homini servo suos
Domitos habere oportet oculos, & manus,
Orationemque. ---

Iubeo quoque huc pertinet, cùm dativo jungitur. Ac volunt aliqui sic Livium dicere lib. XXII: *Gracchus jussit Cumanis, omnia ex agris in urbem convehere.* Sed in optimis codd. est, *jussis*: ac dependet sermo à sequentibus, *Ipse, pridie quàm statutum sacrificium Campanis esset, Cumas movet castra.* Nec sanè vel Livius, vel illius seculi quisquam, sic loquitur. Sed non refugit Macrobius lib. I Saturn. cap. XII: *Sacrorum custodibus jussit (Hercules) ne mulierem interesse permitterent.* Tribus quoque minimùm locis ita usum hoc verbo observo Claudianum. Ejus est lib. II in Rufinum *:

* vers. 155.

His panis, Gallisque jubet.

Et lib. II in Eutropium †:

† vers. 554.

Hic primùm thalami claustris delicta tegebat
Clam timidéque jubens.

Et lib. III de laudibus Stiliconis ‡:

‡ vers. 85.

Ipsa jubet signis, bellatróque togatus *Imperat.*

Prudentius quoque in Romano similiter:

Desiste judex seculi tantum nefas
Viris jubere fortibúsque & liberis.

Loquitúrque eodem modo in Apotheosi: item Iuvencus lib. III, & Arator lib. I. Planè verò est Helleniſmus. Ita Homerus Il. B:

Αὐλὰρ ὁ κηρύκεσσι λιγυφθόγγοισι κέλευε.
Sed is præconibus vocalibus jussit.

Isocrates in Paragr. Τοσοῦτον ὑμῖν παρακελεύομαι μεμνῆσθαι ὅταν φέρητε τὴν ψῆφον. *Tantum vobis jubeo meminisse, cùm feretis sententiam.* At *jubeo te, ut hoc facias*, quod multi inculcant, Latinum non est. Crebrò quidem cum accusativo personæ jungitur: sed is convenit cum infinitivo, non cum *jubeo*: ut cùm dico, *Jussit te ire, scribere, loqui*, &c. Sæpe autem verbum infinitivum κατ' ἔλλειψιν intelligitur. Plautus Aulul. Sc. *Exi inquam*:

--- Si hercle tu ex istoc loco
Digitum transversum, aut unguem latum excesseris,
Aut si respexis, donicum ego te jussero.

Nam subauditur *respicere*. Terentius Heaut. Act. IV, sc. V:

CH. *Quin egomet jam ad eam deferam.* SY. *immò filium*
Iube potius. supple *deferre*. Cicero ad Att. VI, epist. ultimâ: *Quare de hoc satis. Spero enim, quæ tua prudentia & temperantia est, & hercule, ut me jubet Acastus, confido te jam, ut volumus, valere.* Nam subintelligitur *facere*.

Idem

Idem verbum δὸν κοινῦ repetendum in hoc ad Sulpicium lib. XIII, epist. XXVI : *Quod quo minore dubitatione facere possis, literas ad te à M. Lepido consule, non quæ te aliquid juberent, (neque enim id tuæ dignitatis esse arbitrabamur) sed quodam modo quasi commendaticias sumsimus.*

Dixeris, Livium jungere accusativo personæ; ut qui lib. III dicat : *Id modò excepere patres, ne postea eosdem tribunos juberent.* Sed dependet accusativus ab infinitivo *esse*, qui intelligitur. Nisi malis, *jubeo* hic pro *statuo* accipi : ut cùm Cicero ait pro Cornelio Balbo : *Populus Romanus legem jussit de civitate tribuendâ.* Quamquam & hic *legem* dependêre videatur ab infinitivo *esse*, qui exprimitur in isto Plautino * :

Sirempse legem jussit esse Iupiter.

* prolog. Amphitr.

Etsi autem *jubeo* non regat accusativum personæ ; regit tamen certos accusativos rei : quales, *quid, hoc, id, illud, aliquid, nihil, multa, pauca, unum, duo, quantum, tantum,* & similes. Vt si dicas, *rem hanc jussi* : quomodo Prudentium antea vidimus dicere : *tantum nefas jubere.* Sic Terentius Eun. act. IV, sc. VI : *Qui scis, an quæ jubeam, sine vi faciat ?*

Cicero lib. I de Legg. *Lex jubet ea, quæ facienda sunt.* Horatius lib. II, epist. II : *Quid dem, quid non dem, renuis tu, quod jubet alter.*

Nisi his etiam locis accusativus dependeat ab infinitivo *facere* suppresso.

CAPVT XXXVII.

Certandi verba per Hellenismum dativo sociata. Item verba distandi, differendi, & dissentiendi. Adhæc verba coeundi, & miscendi : uti & propulsandi, ac arcendi.

PRæterea non pauca, Græcorum more, dativum adsciscunt, ubi Latini uti solent ablativo cum præpositione. Hujusmodi sunt verba certandi, & contendendi. Ita Plinius lib. VIII, ep. ad Romanum : *Rigor aquæ certaverit nivibus, nec color cedit.* Sed poetis id multò usitatius. Lucretius lib. III : --- *Quid enim contendat hirundo*

Cygnis ? ---

Catullus carm. nuptiali : --- *Noli pugnare duobus.*

Propertius lib. I, el. VII :

Atque ita sim felix, primo contendis Homero.

Idem lib. II, el. III :

Et Mæotica nix minio si certet Ibero.

Statius VIII Thebaidos : --- *Et magno bellare parenti.*

Mitto Virgilium, & Horatium, quibus nihil frequentius. Latinus sermo exigeret, *contendere, certare, pugnare, bellare cum aliquo.* Nunc pro eo est dativus, more Græco. Sic enim Callimachus :

Ος μάχεῖ μακάρεσσιν, ἰμὰ βασιλῆϊ μάχοιτο.
Dis pugnans, nostro regi pugnaverit idem.

Laërtius in Pittaco: Μὴ ἔριζε γονεῦσι, κἂν δίκαια λέγῃς. *Ne contende parentibus, etiamsi vera dicas.* Atque ita passim.

Distandi quoque, differendi, & dissentiendi verba similiter construuntur. Horatius lib. IV, od. IX:

Paullum sepultæ distat inertiæ
Celata virtus.

Possit tamen hoc in loco videri casus patrius, quia Græci verba distandi, & discrepandi, sæpius jungunt genitivo. Xenophon: Διεῖχε ταύτης σταδίους δέκα. *distabat ab hac stadia decem.* Similiter in veteri dicto: Ἡ ἄκαιρος εὐνοια οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει. *intempestiva benevolentia nihil differt ab inimicitia.* Item hoc Luciani: Πάμπολυ μὲν βούλεσθαί τι, τὸ μὴ δύνασθαι διαφέρει. *Interesse, & non posse, multum interest.* Cicero ad Att. lib. V, ep. XIX: *Quoniam nimiùm interest τοῦ φθονεῖν.* Vbi *interest* valet *differt.* Nempe κατ' ἔλλειψιν præpositionis ἀπὸ: quæ additur à Thucydide: Διεῖχον, inquit, πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. *multùm à se invicem distabant.* Malim tamen in Horatiano illo esse dandi casum, quando idem lib. III, od. V:

Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Fœdis. — Et lib. I, sat. VI:
— *Longè mea discrepet istis*
Et vox, & ratio.

Epistolâ ad Pisones:

Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

Dixeris fortasse, ablativum hic esse, qui regatur à præpositione AB intellectâ. Parémque rationem videri in Appuleji illo lib. VII: *Ipse etiam hilarior pro virili parte, ne præsenti negotio, ut alienus, discreparem.* Verùm quid dicemus de illo ejusdem Venusini vatis lib. IV, od. IX:

Dissidens plebi numero beatorum
Eximit virtus.

Item sat. IV, lib. I: — *Et tamen idem*
Scire volam, quantum simplex, hilarisque, nepoti
Discrepet.

Item epist. ad Pisones:

Nec sic enitar tragico differre colori.

Et eâdem: — *Nisi quod pede certo*
Differt sermoni sermo merus.

Græci similiter. Ita Antipho de testibus, secum dissidentibus, ut loquitur Hora-

Horatius: Τῶν διαφερομένων σφίσιν αὐλοῖς. Plato lib. 1 de Rep. Ἐγω· ἵνα σοὶ μὴ διαφέρωμαι· *Esto sanè; ne à te discrepem.* Aristoteles lib. 1 Eth. Nicom. Τῷ ψεύδει ταχὺ διαφωνεῖ τ' ἀληθὲς· *A falso verum statim dissentit.*

His adde coeundi ac miscendi verba. Virgil. VII Æn.

Mista Deo mulier. ---

Pro, cum Deo. Horat. epist. ad Pis.

Sed non ut placidis coeant immitia.

Propertius lib. II, el. XV: *Dicitur & nudæ concubuisse Deæ.*

Sic Hesiodus in Theogonia:

Μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι θεῷ, βασιλῆι τ' ἀνδρῶν·
Mista in amore Deo, genus & mortale regenti.

Plato, μιγῆναι μίγνυσθαι· *matri misceri.* Pro quo Cicero, *Cum matre corpus commiscere.* Est & Isocratis: Συγγίνεσθαι ταῖς ἄλλαις γυναιξί· *Concumbere aliis mulieribus.*

Itidem verba propulsandi, & arcendi. Virgil. Ecl. VII:

Solstitium pecori defendite. -- III Georg.
Arcebis gravido pecori. ---

Horat. lib. 1, od. XVII: *--- Et igneam*
Defendit æstatem capellis. Persius sat. 1:
Nilne pudet capiti non posse pericula cano
Pellere? Pro, *à capite cano*: uti priora, Latinâ consuetudine, sint, *defendit*, vel *arcet à capellis*, vel *pecore.* Quomodo Cicero lib. III Off. *Qui non defendit injuriam, neque propulsat à suis, cùm potest, injustè facit.* Sed sine præpositione Græci quoque. Euripides:

--- Παιδί τ' οὐ δυνάμεθα
Θάνατον ἀρῆξαι.
--- Non puero possemus
Mortem defendere, sive *arcere*, vel *propulsare.* Græcos etiam imitatur, more suo, Appulejus extremo libro VII Met. *Cum propugnare pedibus, & arcere morsibus, misello puero potueris.* Similéque videtur illud IX Met. *Lapidum crebris jactibus propugnare fratri, atque abigere canes, adgrediuntur.*

CAPUT XXXVIII.

De dativis per Hellenismum additis verbo passivo pro ablativo, vel etiam accusativo cum præpositione.

QUæcunque hactenus adduximus, vel activæ sunt significationis, vel saltem formæ sunt activæ. Præter ea autem etiam passiva accensentur illis, quæ Hellenismo dativum adsciscunt pro ablativo cum præpositione.

tione. Vt I Æn. --- *neque cernitur ulli.* Vbi sic Servius, *Id est, neque ab ullo cernitur. Græca figura, ut alibi: Scriberis Vario: id est, scribet te Varius.* Idem similiter hunc locum interpretatur in illud III Georg.

Cui non dictus Hylas puer?

Vbi *cui*, exponit, *à quo*: & in verbis, quæ ex Horatio attulimus, *Vario* explicat *à Vario.* Sed aliquid in his discriminis cernere est. Nam Verbo rariùs additur dativus. Vt priori Maronis loco: atque illo Ovidii lib. V Tristium eleg. XI:

Barbarus his ego sum, quia non intelligor ulli.

Pro, *ab ullo.* At post Participia passiva dativus ablativo usitatior est. Vt in illo ex Bucolicis allato: item hoc ex iisdem:

Præterea duo nec tutâ mihi valle reperti
Capreoli. Et I Æn.
Nulla tuarum audita mihi, neque visa sororum.

Nec solùm apud poetas, sed ipsum Tullium. Vt ad Att. lib. XIII, ep. XXIV: *Ego audita tibi putabam.* Et de claris oratoribus: *Auditus est nobis Læliæ, Caji filiæ, sæpe sermo.* Ac similiter Seneca: *Æquo animo audienda sunt imperitorum convitia, & ad honesta vadenti contemnendus est iste contemtus.* Pro, *à vadente.* Gellius lib. IV, cap. V: *Versus hic cantatus esse pueris urbe totâ fertur.*

Interdum tamen & Verba sic ab oratoribus usurpantur. Ita Ciceronis est in tertio de Officiis: *Honesta bonis viris, non occulta quæruntur.* Vulgo simile esse dicitur illud Ciceronis: *Omnibus videbatur probari oratio mea.* Sed secus est. Nam planè nativus hic sermo: quia similiter dixeris in activo: *Omnibus probo orationem meam.* Quomodo Cicero non semel: *Probare causam suam alteri.* Simile, *Seneca non probat dictionem suam Fabio*: vel, *Senecæ dictio non probatur Fabio.* Non igitur dativus hic est ex propria passivi naturâ: sed communi indole verborum, quæ acquisitivè posita dativum exigunt. At magis ex natura passivi est: *Hæc res est illi audita*: quia activâ formâ diceretur, *Ille hanc rem audivit.* Verùm, inquias, *audivi illi*, æquè dicitur, ac *auditum illi.* Sanè utrumque dicitur: sed significatione diversâ. Nam siquis secretum, quod intellexit, velit uni amico patefacere, dicat, *Audivi uni amico, non tibi*: hoc est, *bono amici, non tuo*; sive, *in amici, non tuum commodum.* At cum Græcismus est, *auditum illi*, valet, *ab illo auditum.* Sic nativus sermo est, si dicas de Trajano, *Est Senatui laudatus*: quia itidem in activo dicas, *Senatui laudare.* At non æquè nativus, *Est Plinio laudatus*; pro, *à Plinio*: quia in activo eâ significatione non dicam, *Plinio laudavit*: sed, *Plinius laudavit.* Quare planè distinguendum, inter dativos passivis appositos: quia tum demum structura est Græcanica, cum in activo pro dativo est nominativus. Esse autē Græcismum, indicat hoc Demosthenis: Τῶν ἐμοὶ παραγ-

μένων

ἐμέων ὁ μέμνη· *non meminit factorum mihi.* hoc est, *à me.* Item illud Luciani Prometheo, sive Caucaso: Ῥήτωρ ἦν, καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ παράργως μεμελετηκὼς ἀνήρ· *Rhetor est, nec talia perfunctoriè ei meditata.* pro, *ab eo.* Ac passim similia se offerunt. Hoc solùm discriminis est, quòd Romani pro dativo uti soleant, nunc ablativo cum præpositione *à*, vel *ab*; nunc accusativo cum præpositione *per.* Vt, *factum est mihi, à me*, vel *per me. Ad honores evectus est militibus, à militibus, & per milites.* At Græci utuntur genitivo cum præpositione ὑπὸ, vel πρός. Itaque dicunt, πέπραχέ μοι ὑφ' ἡμῶν, vel πέπραχέ μοι ἡμῖν. Item, πρὸς στρατιωτῶν τετίμηται, vel στρατιώταις τετίμηται.

CAPVT XXXIX.

Loca veterum, ubi misereor *dativo jungitur, esse suspecta.* Illachrymare alicui. Miserescо malis. *Corrupta loca, ubi* facio *pro* proficio, *ubi item* audio *dativum amat.* Allatro *accusativum exigere.* Incumbere, *pro* operam dare, *accusativum appetere rectum à præpositione. Verbis multis dativum addi, accusativo per ellipsin suppresso.*

ABunde actum nobis de illis, quæ, Græcorum more, dativum adsciscunt. Nunc videndum de iis, quæ vel falsò tradidere jungi dativo: vel ubi saltem dativus sit suspectus. Hujusmodi sunt verba quædam adfectuum. Vt *misereri*, & *miserescere.* Quæ dativo sociari, probant illo Senecæ patris lib. 1, Contr. 11: *Fortuna hoc me cogit pati, misereri debent omnes mei. Et ego misereor tibi puella: sed non facimus miserandas sacerdotes.* Verùm optimæ editiones habent, *misereor tui.* Est & alter locus, sed Senecæ Philosophi, lib. de vitâ beatâ cap. XXIV: *Hunc promereor, illi reddo: huic succurro, huic misereor.* Verùm Pincianus in castigationibus suis autor est, in veteribus codicibus haberi, *hujus misereor.* Quod & Lipsius secutus. Linacer ait, apud Ciceronem ipsum legi Tuscul. 11, *miserere patris pestibus.* Sed, apud Ciceronem, versus hi sic concipiuntur, ex Sophoclis Trachiniis expressi:

Pergè, ande nate, illachryma patris pestibus:
Miserere, gentes nostras flebunt miserias.

Sanè *illachrymo* similiter dativo jungit Cicero lib. 111 de Nat. Deorum: *Quid dicam de Socrate? cujus morti illachrymari soleo, Platonem legens.* Livius lib. x belli Maced. *Meo infelici errori unus illacrymasti.* Suetonius in Vespas. cap. xv: *Justis supplicиis illacrymavit etiam, & ingemuit.* At *misereor*, vel *miserescо*, non puto apud antiquos dativum admittere. Posterioris tamen ævi scriptores sic loqui, negare non possum. Nam video, Boethium lib. IV de Consolatione Philosophiæ Carm. IV dicere:

Dilige jure bonos, & miseresce malis.

Facio, pro *proficio*, dativo jungi, collegere ex istoc Plinii lib. XXIII, cap. 1 : *Multum capitis doloribus facit.* Quod & consuetudini eorum, qui Latinè locuti, adversatur, & præceptis etiam medicis contrarium est. Vera autem lectio est : *Capitis dolores facit.* Nec aliter vel bonæ notæ MSSi, vel vetus editio Parmensis †.

† an. 1476.

* Sc. Iam ego viverlar mitto.

Neque meliùs, *audio* dativo jungi, isthoc Plauti è Captivis * probant : *Dicto haut audiebat.* Nam in melioribus libris est :

Memini, cùm dicto haut audebat, facto nunc lædat licet.

Allatro etiam adsciscere ajunt dativū. Et videtur sic uti Sextus Aurelius Victor de viris illustribus : *In Capitolium intempestâ nocte eunti nunquam canes allatraverunt.* Quæ verba, ut Plinii, adduci solent; cùm libellus ille sit Aurelii Victoris, qui duobus minimùm seculis Plinio fuit junior; ut ostendimus lib. II de Historicis Latinis cap. VIII. Ac fortasse nec Victor *eunti* scripsit; sed *eunte*, casu auferendi. Vtcunque est, optimi ævi scriptores potiùs sociant ei accusativum. Livius lib. VIII belli Macēdonici : *Qui, vivo quoque eo, allatrare ejus magnitudinem solitus erat.* Columella in præfat. lib. I : *Sed ne canimum quidem, (sicut dixere veteres) studium præstantius, locupletissimum quemque adlatrandi.* Similiterque locuti Silius lib. VIII, Plinius lib. IV, cap. V, & alii. Senecæ quoque est libro de vita beata : *Siquis ex his, qui philosophiam conlatrant, dixerit.*

Fortasse etiam, etsi apud præstantissimos veterum legas, *incumbere baculo, lecto, aratro* : non similiter dixerint, *incumbere philosophiæ*, vel *juris studio.* Sanè eâ in significatione potiùs accusativum usurpant cum præpositione *in*, vel *ad.* Cicero lib. I de orat. *In id studium, in quo estis, incumbite.* Et XV ad Att. ep. XXIV : *Incumbe in hanc curam : magna res est.* Lib. X ad Plancum, ep. X : *Mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem.* Catil. IV : *Quare, Patres conscripti, incumbite ad salutem Reipublicæ.*

Multa item dativum regere existimantur, quæ regant accusativum : sed dativus, quem adsciscunt, exprimitur; accusativus, quem regunt, supprimitur per ellipsin. Vt *nubere*, & *imponere alicui* : de quibus diximus cap. XXIII. Item *detrahere alicui* : ubi intelligitur *laudem.* Similéque, *prælucere alicui*; puta *facem*, vel *cereum. Ignoscere alteri*; nempe *culpam, delictum, peccatum. Consulere*, vel *prospicere sibi*; puta *bonum*, vel *utile quid. Cavere sibi*, vel *alii, ab aliquo*; puta *malum. Cedere alicui*, videlicet *loco* : ut *decedere alicui*, puta *de loco* : quomodo Plautus Trinummo : *Decedam ego illi de via* : &, *succedere alicui*, pro, *in locum succedere.* Ελλειπτικῶς Cicero in Pisonem. Integrè idem lib. III Off. Item ad Brutum : *Sororis meæ liberos oblivisceris esse Lepidi filios, meque his in patris locum successisse, existimes.*

CAPVT

CAPVT XL.

Ad falsum accusativi regimen accedituꝛ. Ratio tollendæ ambiguitatis ortæ ex eo, quòd verbum addatur duobus accusativis. Verba docendi, monendi, rogandi, celandi, *non regere geminum accusativum: sed alterum eorum regi à præpositione intellectâ: ac parem esse rationem apud Græcos.*

HAbemus de dativo, ac verbis, ut Græci vocant, περὶ τοῦ προσλήκτου, quibus bonum, vel malum aliquod acquiri dicitur. Nunc in præcepta de falso accusativi regimine considerationem intendamus.

Sunt hæc verba sextuplicia: de quibus ordine videbimus.

Ac primùm se offerunt activa, quæ geminum regere dicuntur accusativum. Quod bifariam fieri putatur. Interdum enim unum à fronte regi, alterum à tergo: interdum utrunque regi à tergo. Prioris generis exemplum sit, *Audio Pamphilum amare Glycerium.* Sed accusativus prior non regitur, verum convenit cum verbo. Nam ut verbum finitum convenit cum nominativo, ita infinitum cum accusativo: ut dictum cap. xx. Porrò *ex* hujusmodi structura subinde oritur ἀμφιβολία: ut fere satius sit accusativum à fronte resolvi in ablativum cum præverbio. Vt si pro priori illo dicas, *Audio à Pamphilo amari Glycerium.* Sic in illo Plauti Aulul. †

Si herum videt superare amorem, hoc servi esse officium reor
Retinere ad salutem.

† Sc. Hoc est servi satium frugi.

Vbi major obscuritas ex nativo ordine mutato. Sententia fiat *apertior*, sic resolvendo: *Si herum videt superari ab amore.*

Sed accusativorum ejusmodi alterum ad Convenientiam, non ad Regimen, pertinere; plerique nobis non inviti concedunt. Qui tamen contendunt, verba multa geminum regere accusativum, unum personæ, alterum rei. Hujusmodi statuunt esse verba docendi. Ac pro iis facere videtur illud Sallustii, vel alterius, in Ciceronem: *Quem Minerva omnes artes edocuit.* Imò *erudio* quoque sic poetæ usurpant: ubi oratores pro accusativo rei malunt ablativum. Ovid. VIII Met.

Hortaturque sequi, damnosasque erudit artes. Statius X Theb.
Et quæ te leges, præceptáque fortia belli
Erudiit genetrix, nimium didicisse queretur.

Item hujus ordinis esse volunt verba monendi, & hortandi; quæ tamen non quibusvis rei accusativis junguntur, sed certis: ut, *hoc, illud, multa, duo*, & similibus. Cicero in Catil. *Sed eos hoc moneo, desinant furere.* Et in eundem: *Sin exieris, quod te jamdiu hortor.* Sallust. in Iugurt. *Eam rem locus nos admonuit.*

Præterea verba rogandi. Plaut. Curcul. act. v, sc. 11: *Quam tu virgi-*

nem me repoſcis? Idem Menæchmis: *Ibo, & conſulam hanc rem amicos.* Cicero lib. VI ad Att. *Nec te id conſulo.* Et I Tuſcul. *Puſionem interrogat Socrates quædam Geometrica.* Idem Verr. III: *Parentes precium pro ſepultura liberûm poſceret.* Cæſar lib. I belli Gall. *Cæſar quotidie Æduos frumentum flagitare.* Horat. lib. II, od. XVI:

Otium divos rogat in patenti Prenſus Ægæo.

Celſus L. XXXII. ff. De reb. cred. ſi certum petetur: *Si & me, & Tuium, mutuam pecuniam rogaveris.*

Inſuper huc referunt *celandi* verbum. Terent. Adelph. act. I, ſc. I:

Ea ne me celet adſuefeci filium.

Cicero Cælio lib. II, epiſt. XV: *Non enim te celavi ſermonem.*

Hac de re ita cenſeo, in nullo iſtorum accuſativum rei à verbo regi: ſed tum demum verbum duos regere accuſativos, quando uterque accuſativus eſt ejuſdem rei. Vt illo Terentii *: *Facio te Deum apud illum.* Et hoc ejuſdem, *Dare filiam uxorem.* Et iſto Plauti Trinummo: *Eſt ager ſub urbe hic nobis: eum dabo dotem ſorori.* Cumque Livius lib. III ait: *Singula in dies talenta vectigal dedit.* Ac ſimiliter Maro in Ecl.

* *Adel. act. 4, ſc. 1.*

*Addit ſe ſociam.**

Cicero lib. IX ad Att. *Adjungere ſe comitem fugæ.* Item ſimilia, *Præſtare ſe virum: aliquem capere arbitrum: me petierunt advocatum: fruges appellamus Cererem:* aliaque omnia, ubi accuſativi ſunt unius rei; eoque alter alteri per regulam convenientiæ conjungitur.

At longè aliter comparatum arbitror, quando accuſativi ſunt rei diverſæ: ut in iis exemplis, quæ priùs adducebamus. Siquidem naturæ quidem convenit, ut una actio ſit, quando utrumque, quod accuſativo effertur, una eſt res. Sed repugnat naturæ, ut una ſit actio, quando accuſativi ſunt rei diverſæ. Exempli gratiâ, dicere poſſum, *ego ſum arbiter*, vel *advocatus. Filia hujus eſt illius uxor. Ager eſt dos filiæ.* Ergo unâ actione complector, *Me dedere arbitrum* vel *advocatum. Filiam petiit uxorem. Agrum dedit dotem.* Vbi unus accuſativus eum verbo convenit à fronte, alter à tergo. At non ſunt una res, homo & ejus vel ſcientia, vel monitum, vel poſtulatum. Eoque nec poteſt una actio tranſire in hominem, & ejus ſcientiam, monitum, aut poſtulatum. Atque hæc etiam lucem capiunt ex veterum conſuetudine: qui, ſi in perſonam agatur, eam accuſativo exprimebant, rem caſu alio: ſin agatur in rem, perſonam non accuſativo propriè, ſed alite renunciabant. Quòmodo ſi accuſativo dicerent, *dono te*, ſubdebant ablativum *libro*: ſin mallent, *dono librum*, dicebant in dativo, *tibi*; non gemino accuſativo, *dono te librum.* Similia, *adſperſit tibi labem*, &, *adſperſit te labe: inſtravit equum penulâ*, & *inſtravit equo penulam: interdixit Romanos omni Gallia*, &, *interdixit omnem Galliam Romanis: impertiam te fortunis meis*, &, *impertiam tibi fortunas meas.*

Sic

Sic igitur concludimus, in istis, *doceo te literas*; *pacem te posco*: & similibus; sermonem esse figuratum, & accusativum rei non à verbo regi expresso, sed præpositione suppressâ: ut intelligatur *ad secundum*, aliáve præpositio, quæ Græco κατὰ respondeat. Omnino enim hæc Græcorum more dicuntur: qui eâdem ellipsi geminum accusativum sociant iisdem verbis docendi, monendi, rogandi, celandi. Demosthenes: Ἐγὼ οὐδέποτε ἡγησάμην χαλεπὸν, διδάξαι τὰ βέλτιστα ὑμᾶς· *Ego neutiquam difficile putavi, docere vos optima.* Idem: Ταῦτ' ὑπέμνησα νῦν ὑμᾶς· *Hæc vos nunc commonefeci.* Æschines contra Ctesiph. Χρὴ ἀρτέων τοὺς θεοὺς ἀγαθά· *Deos oportet rogare optima.* Lysias contra Diogit. Ὁ Διογείτων τὴν θυγατέρα ἔκρυπτε τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός· *Diogiton filiam celavit mortem mariti.* Atque hæc de verbis activis, quæ falso creduntur duos regere accusativos personæ, & rei.

CAPVT XLI.

Passiva convenire quidem cum suo supposito; sed nullum regere casum. Accusativos, quibus junguntur doceor, moneor, rogor, poscor, exigor, *eorum item participia, dependêre à præpositione intellectâ: ac similiter fieri apud Græcos. Parem quoque rationem esse in accusativis partis, vel adjuncti: quam Synecdochen vocant. Nec propriam hanc esse passivorum structuram, sed cum neutris sive absolutis communem. In quo à Græcis hic differant Latini. Refellitur canon de passivis accusativum regentibus cum præpositione* per, *vel ablativum cum præpositione* à, *vel* ab. *Neque hanc constructionem passivorum propriam esse.*

ACcedo ad alteram falsi regiminis classem. Ea est passivorum, quæ eundem, ac activa, regere accusativum existimantur. Ac præcipuè hoc censent locum habere in passivis activorum, de quibus proximè dictum nobis: puta in *doceor, moneor, rogor, poscor,* cum compositis, & similem vim habentibus. Nec negare possumus, sæpe his verbis jungi accusativum rei. Ita enim Horatius lib. III, od. VI:

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

Et Cicero lib. II de Nat. Deor. *Multa præterea ostentis, multa exstis admonemur.* Fabius lib. VI, cap. III: *Post acceptam hæreditatem primus sententiam rogabatur, cujus hæreditas est.* Ovidius I Metamorph.

--- Alimentaque debita dives
Poscebatur humus.

Cui geminum illud Cæcilii Hypobolimæo:

Ego illud minus nihilo exigor portorium.

Ac similiter in participiis. Cicero ad Att. *Rogatus sententiam.* Horatius

tius in Arte : *Doctus iter melius.* Q. Metellus Numidicus libro accusationum in Valerium Messallam tertio : *Cùm se sciret in tantum crimen venisse, atque socios ad senatum quæstum venisse, sese pecunias maximas exactos.* Quod Gellius † poni ait, pro eo quod est, *pecunias à se maximas exactas.* Quemadmodum & locum Cæcilii interpretatur, *Nihilominus exigitur de me portorium.*

† lib. 15, cap. 14.

Sed passiva suo sunt suppositio contenta, nec ullum regunt casum : in iis verò omnibus, quæ hactenus adduximus, accusativus regitur à præpositione, aut verbo infinito. Nam *doceri iter*, valet *ad iter* : vel aliâ supple præpositione, quæ Græco κατὰ respondeat. *Admonemur multa*, pro, *quod ad multa* ; vel, *facere multa*. *Rogatur sententiam*, pro, *quod ad sententiam* ; vel *dicere sententiam*. Monet Gellius, hæc Græcâ dici figurâ. Nam, ut Metellus ait, *pecuniam exigor*, ita Græcos dicere, εἰσπράξαλό μι ἀργύειον. Sanè sic S. Basilius : Ἀναγκαῖον ὄφλημα, τὼ εἰς θεὸν ἀγάπω ἀπαιτόμεθα · *Necessarium debitum, amorem erga deum, poscimur*, vel, *exigimur*. Similiter Pausanias : Διδάσκουσι τὼ ἅλωσιν ὁ Σπάρτης · *edocentur expugnationem Spartæ*. Plutarchus in Solone : Γηράσκω πολλὰ διδασκόμενος · *senesco ita, ut multa edocear*.

Docent etiam verba passiva regere accusativum, qui significet partem. Ac συνεκδοχὴν vocant, q. d. comprehensionem, quia, ut in Nominum structura dicebamus ‡, toti tribuitur, quod est partis. 1 Æn.

‡ cap. 13.

Expleri mentem nequit, ardescitque videndo.

Vbi Didoni tribuitur, quod ei ratione mentis solùm convenit. Similéque, *Consternor mentem*. Sic in membris corporis ; sive universè, ut apud Silium lib. XII : — *Truncatur membra bipenni :*

Sive ratione partis certæ, ut Lucano lib. IX :

Pluribus ille notis variatam pingitur alvum.

Statio IX Theb. *Figitur ora Lamus.*

Appulejo quoque lib. II Flor. *Cùm sermonem nostrum cogitur æmulari ferreâ clavâ caput tunditur, imperium magistri ut persentiscat.* Dicuntur autem hæc more Græco. Quomodo Sophocles Antigonâ : Ταράσσομαι φρένας · *Conturbor animum*. Lucianus de Prometheo : ὑφ' ἀετῶ ἐκείρετο τὸ ἧπαρ · *ab aquila tondebatur hepar*. Heliod. Æth. I : Δάφνη τὼ κεφαλὼ ἐστέφετο · *Daphne caput coronabatur*. Est verò hæc figura imprimis usitata in participiis. Virg. 1 Georg. — *Tortâ redimitus tempora quercu.*

1 Æn. *Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitentes.*

Lucanus lib. IX : — *Solutas*

In vultus effusa comas, Cornelia puppe
Egrediens.

Ac similiter quandoque in prosa invenias : præsertim apud historicos. Pomponius Mela lib. II, cap. I : *Sarmatæ totum braccati corpus, & nisi quà vident,*

vident, etiam ora vestiti. Plinius lib. VII, cap. XXVIII: *Manlius Capitolinus P. Servilium, magistrum equitum, servaverat, ipse vulneratus humerum, ac femur.* Tacitus lib. II Annal. *oblitum faciem cruore suo, ne nosceretur.* Suetonius Augusto *: *Dextrum genu lapide ictus, & utrumque brachium ruinâ pontis consau-* cap. 20. *ciatus.* Gellius lib. XI, cap. IX: *Demosthenem lanâ multâ collum, cervicesque, circumvolutum, ad populum prodisse.*

Nec in partibus modò hæc structura locum habet: sed etiam adjunctis, sive iis, quæ insunt, vel adsunt. Catullus ad Varrum:

Nimirum idem omnes fallimur. — Maro in Bucol.
Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores.

VII Æn. — *Et picti scuta Labici.*

Horat. lib. I, sat. VI:

Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto. Silius lib. X:
Quem postquam adspexit geminatus gaudia victor.

Maximéque hoc videre est in verbis *induendi*, & *exuendi*; vel idem significantibus. Virgil. II Æn.

Androgei galeam, clypeique insigne decorum *Induitur.*

Curt. lib. X: *Induitur vestem.* Et eorum participiis. Plautus Menæchmis act. III, sc. II: *Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?*

Seneca in Hercule Oetæo:

Nondum teneras vestite genas.

Sic, *Exutus tunicam.* Similiter Græci. Plutarchus: Ἐνδεδυμένοι χιτῶνας· *induti tunicas.* Marci cap. XVI: Καὶ εἶδον νεανίσκον καθεζόμενον στολὴν λευκὴν· *Et viderunt juvenem amictum stolâ candidâ.*

Porrò in omnibus iis, quæ hactenus adduximus, perperam putarunt, accusativum regi à verbo, cùm regatur à præpositione, tam apud Græcos, qui κατὰ intelligunt, vel περὶ, quàm Latinos, quibus intelligitur præpositio eandem vim habens. Vt, *expleri mentem*, pro, *quod ad mentem. Redimitus tempora*, pro, *quod ad tempora. Inscripti nomina*, pro, *quod ad nomina.* Atque ita in cæteris. In eo etiam aberrant, quòd σωιτδοχῶ hanc ad passivorum structuram retulere, cùm iis sit communis cum neutris sive absolutis. Virgil. III Georg. — *Micat auribus, & tremit artus.*

Idem II Æn. — *Et cærula colla tumentem.*

Horat. lib. II, sat. VII: — *Tremis ossa pavore.*

Propertius lib. II, el. XXXIV:

Sed non antè gravis taurus succumbit aratro,
Cornua quàm validis hæserit in laqueis.

Silius lib. II: — *Nam cætera non latet hostis.*

Pro,

Pro, *quod ad cætera*, sive, *in cæteris*.

Statius IV Theb. — *Sævoque genas fulgebitis auro.*

Ac similiter apud Græcos. Anacreon de sene choreis vacante : Τείχας γέρων μέν ἐστι, Τὰς δ' φρένας νεάζει· *Est quidem senex capillos*, sive *capillis*, *Sed mentem juvenescit*, sive, *mente est juvenis*. Aristophanes, Αλγῶ τὼς γνάθως· *doleo maxillas* : sive, *dolent mihi maxillæ*.

Est tamen, ubi differant Græci à Latinis. Græci enim accusativum jungunt tum personæ, tum rei ; ubi Latini personam exprimant dativo, præterquam in verbis docendi, monendi, celandi, rogandi, de quibus antè vimus. Homerus Odyss. A :

Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων ;
Mea gnata, quale verbum effugit tibi septum dentium ?

In verbis verò *induendi*, & *exeundi*, nihil usitatius. Vt Il. B :

Εἰ μὴ ἐγώ σε λαβὼν δῶ μὲν φίλα εἵματα δύσω.
Si non, te apprehendens, caras tibi vestes exuero.

Odyss. Ξ : Ἐκ μέν μοι χλαῖναν τε χιτῶνά τε εἵματ' ἔδυσαν.
Exuerunt mihi lænam tunicamque velamina.

Matth. XXVII : Ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· *Exuerunt ei chlamydem, & induerunt ei vestimenta ipsius.*

Ajunt præterea, passiva etiam regere, vel accusativum cum præpositione PER, vel ablativum cum præpositione A, vel AB. Prioris iis exemplum sit, hoc Ciceronis ad Lentulum † : *Res agitur per eosdem creditores.* Et lib. IX ad Att. epist. IX : *Id assequitur, si per prætores consules creantur.* Alterius exemplum fuerit illud Ovidii lib. I Trist. el. VI :

† Ep. I, ep. I.

Non tamen illa legi poterunt patienter ab ullo.

Vtriusque istud ex Cicerone pro Domo suâ : *Qui meminisset, eum bene de Rep. meritum, nisi & ab improbis expulsus esset, & per bonos restituatur ?* Atqui passivum his locis nec accusativum, nec ablativum regit : sed regitur uterque casus à præpositione expressa. De accusativo etiam alter est error, quia neque hæc propria est passivorum structura, sed omnium verborum communis. Nam activâ etiam formâ hæc locum habent. In allatis exemplis consistamus : quæ erant, *Per prætores creantur consules : res agitur per creditores : per bonos restituitur.* Similiter dixeris, *Per prætores creant consules : per creditores agit : per bonos restituit.* Cicero ad Att. lib. IV, ep. XV : *Mihi, me hercle, nihil videbatur esse, in quo tantulum interesset, utrùm per procuratores ageres, an per te ipsum.* Cæsar lib. III belli civilis : *Pompejus frumentum omne per equites comportaverat.*

CAPVT

CAPVT XLII.

Verba significantia motum ad locum non regere accusativum, qui sit proprium oppidi nomen; sed regi eum à præpositione intellectâ. Ciceronis ad Atticum locus illustratur; ipseque multimodis defenditur ab insciticiâ, cujus in hujusmodi verborum structurâ arguitur. Paull. Manutius refelluntur. Donati error. Præverbium ad *oppidorum nominibus additum, quod sæpius supprimitur.* Ad *subinde, nec semper tamen, locum potius propinquum, quàm ingressum in eum, significare. Non semper in regionum & provinciarum nominibus accusativo addi præpositionem.* Delus & *insulæ, & urbis, nomen.* In *pro* ad, & ad *pro* in, *apud vergentis Latinitatis scriptores.* In domum intrare, *pro* domum intrare. Abire in rura: *sed* abire domos. *De aliis appellativis. In Attii loco conjectura.* Excedere patriam. Exire limen.

TErtia de falso accusativi regimine classis est verborum significantium motum ad locum. Hæc dicuntur regere accusativum, qui sit nomen urbis proprium, aut provinciæ sive regionis; sed cũ aliquo discrimine: quia, ut ex Rhemnio Palæmone est apud Charisium lib. II: *Nomina civitatum sine præpositione sunt cum verbis eundi.* Et mox idem Charisius: *Generaliter & canonicè, ut* (C. Iulius) *Romanus, disertissimus artis scriptor refert, præpositiones gentibus seu nationibus adduntur; civitatibus adimuntur, & detrahuntur.* Servius quoque in illud I Æn. *Italiam fato profugus, Lavináque venit Litora:* scribit in hunc modum: *Ars hoc exigit, ut nominibus provinciarum præpositionem addamus, civitatum nunquam.* Imò Fabius lib. I, cap. V, geminum putat solœcismum, *Veni de Susis in Alexandriam:* pro, *Veni Susis Alexandriam.* Magis quoque urgebo. Cùm Cicero ad Atticum scribens, hoc pacto inchoasset epistolam: *In Piræea cùm exissem prid. Idus Octobris:* accusavit Atticus Ciceronem solœcismi ob additam præpositionem. Neque Cicero se aliter excusare videtur, quàm quòd *Piræea* locum, non oppidum, esse putârit: tum quòd secutus sit autoritatem Terentii; cujus illud in Eunucho Act. III, sc. IV:

Heri aliquot adulescentuli coimus in Piræeum.

Verùm præstat adscribere integrum Ciceronis locum; qui est epist. III, lib. VII ad Att. *Venio*, inquit, *ad Piræea: in quo magis reprehendendus sum, quòd homo Romanus Piræea scripserim, non Piræeum (sic enim omnes nostri locuti sunt) quàm quòd IN addiderim. Non enim hoc ut oppido præposui, sed ut loco. Et tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous, non rebatur oppidum esse Piræea. Sed de re videro. Nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quòd non, ut de oppido, locutus sum, sed ut de loco. Secutúsque sum, non dico Cæcilium, Manè ut ex*

portu in Piræeum, (malus enim autor Latinitatis est) sed Terentium, cujus fabellæ, propter elegantiam sermonis, putabantur à Cajo Lælio scribi, Heri * aliquot adolescentuli coimus in Piræeum †. Et idem †: Mercator hoc addebat, captâ * è Sunio. Quod si δήμους † oppida volumus esse, tam est oppidum Sunium, quàm Piræeus. Sed quoniam Grammaticus es, si hoc mihi ζήτημα persolveris, magnâ me molestiâ liberâris. Hæc Tullius. Cujus verba, ob summam viri auctoritatem, accuratiùs expendemus. Ac primùm illud, quòd dicit, se putâsse, *Piræea* locum esse, non oppidum. Quem propterea valde culpat doctissimus Pascasius Grosippus, sive Gaspar Scioppius, suâ ad Hieronymum Bossium epistolâ. Vbi de eloquentiæ Romanæ parente sic scribere non veretur: *Flagitiosè opidum a loco distinguit, perinde ac siquis se non de homine, sed de animali, locutum defenderet.* Addit deinde: *Si quærenti,* Quo vadis? *respondeatur,* Romam, aut Ithacam: *similiter,* Vbi est? Romæ, aut Ithacæ: *quis usque eo hebes est, ut de loco quæri ac responderi non intelligat?* Quo *enim est priscus accusativus, pro* Qua, *vel* Quæ: *qui in* Quocirca *permansit: & subauditur præpositio* Ad, *vel* In: *ut* Quo *sit* ad quæ loca: & Vbi *non est aliud, quàm,* In quo loco? *cui respondetur,* In loco Romæ, aut Ithacæ. *Quomodo apud Virgilium † legimus:* Is locus urbis erit. *Et apud Horatium* *: Non est aptus equis Ithacæ locus. Hactenus Scoppius, ut doceat, Ciceronem (quemadmodum alibi loquitur) *ridiculè putâsse, oppida non esse loca.* Atqui non ridiculè, aut flagitiosè, sed verissimè Tullius, oppida non esse loca, quia loci vox non generatim hîc sumitur, ut oppida comprehendit; sed speciatim, ut oppida excludit, quia ponitur pro loco ejusmodi, qui non sit oppidum. Nec enim insolens est ipsis philosophis, ut idem sit generis, & speciei nomen. Quomodo Aristoteles in primo Rhetoricorum dividit σημεῖα † in τεκμήρια, sive signa necessaria, & σημεῖα, sive signa pressè dicta, quæ signa sunt non necessaria. Idem quinto Naturalis auditionis motum distribuit in mutationem, quæ in instanti fit, ut eo nomine generatio, & corruptio, contineantur; & motum proprie dictum, qui in tempore fit, ac successivè, ut hac voce comprehendantur, in quantitate quidem accretio & imminutio; in qualitate autem ἡ ἀλλοίωσις sive alteratio: inque Vbi, ἡ φορά, sive motus localis. In Politicis idem lib. III, cap. VII, πολιτείαν partitur in μοναρχίαν, si unus regnet; ἀριστοκρατίαν, si optimates imperent, & πολιτείαν, si potestas sit non penes reges, aut senatum, sed populum, hoc est tribus. Tertia hæc, inquit, καλεῖ τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν τῶν πολιτειῶν, πολιτεία · *communi omnium politiarum nomine vocatur politia.* Et profectò, quæ disciplina est, ubi non similiter vox eadem nunc universè, nunc oppositè sumatur? Quare Tullius reprehendi non debet: quippe qui hoc tantùm voluerit, Piræeum non oppidum esse, sed locum alium, qui communi etiam sermone pressè, & oppositè *locus* vocatur. Fere uti

Belgæ

Eunuch. act. 3, 4. In Terentio est, Piræeo. Eunuch. act. 1, 2. * Apud Terentium est abreptam. Nempe Cicero, cum è duabus hemistichiis versum conflare vellet, pro abreptam commodius scribere ratam, vel captam. vicus. † 3 Æn. lib. 1, ep. 7. Agra.

Belgæ quoque aream, quæ extra domum est πλατεῖα, hoc est, *locum* appellant: non quasi in loco non sint, quæ insunt ipsis ædibus: sed quia cùm propriis ea locorum nominibus distinguerentur, communis loci appellatio, strictiori significatione accepta, areæ relinqueretur. Ac de isto satis, vel plusquam satis.

Accedit deinde Scoppius ad alteram Ciceronis culpam. *Adhæc*, inquit, *nmullius ἀπαιδευσίας* * *vituperationem suscepit cùm ipse, tum adstipulatores ejus Nicias Grammaticus, & Ciceronum puerorum magister Dionysius, cùm Piræeum urbem, aut opidum non esse putant. Quid enim? non illi Attium poetam legerant, ab eoque, quod Festus testatur, Athenas* Quadrurbem *dictam invenerant?* Nimirum viro eruditissimo imposuit Festi auctoritas; qui dicat, Athenas compositas è Braurone, Eleusine, Piræeo, & Sunio: ac iccirco *quadrurbem* ab Attio vocari. Sed fallebatur Festus: nec satis illud attendit, *quadrurbem* dicere, quod Græci vocant τετράπολιν: eoque nomine non Athenas signari, sed quatuor Atticæ civitates. Quâ de re ita Strabo lib. VIII: Ξοῦθος δὲ, τὴν Ερεχθέως θυγατέρα γήμας, ᾤκισε τὴν Τετράπολιν τῆς Ατθικῆς· Οινόην, Μαραθῶνα, Προβάλινθον, καὶ Τρικόρυθον· *Xuthus, cùm uxorem duxisset filiam Erechthei, condidit Tetrapolin, sive Quadrurbem Atticæ, Oenoën, Probalinthum, Tricorythum, & Marathonem.* Quod ipsum etiam Stephanus tradit: Τετράπολις τῆς Ατθικῆς· ἔχουσα δήμους δ' πόλεις τέτταρας· Οινόην, Προβάλινθον, Τρικόρυθον, Μαραθῶνα· *Quadrurbs Atticæ, habens quatuor populos ac civitates, Oenoën, Probalinthum, Tricorythum, & Marathonem.* Hæc satis docent, quod Græcis est τετράπολις, id Attio ad verbum dici *Quadrurbem*; nec Athenas eo nomine intelligi: ut propter errorem Festi Cicero non debeat ἀπαιδευσίας † accusari. Pergit deinde Scoppius: *Quarum igitur pars Piræeus erat, ipso Astu ad dignitatem & speciem nullo genere inferior.* Ac sententiam suam probat his verbis Cornelii Nepotis in Themistocle: *Cum Phalereo portu neque magno, neque bono, Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piræei portus constitutus est, isque mœnibus circumdatus, ut ipsam Vrbem dignitate æquiperaret, utilitate superaret.* Verùm non video, quomodo hinc erroris convincere possit Tullium, dicentem, Piræea locum fuisse in Athenarum urbe, non opidum. Nec enim ait Nepos, urbem Piræei utiliorem fuisse urbe Athenarum: sed solùm ait, portum Piræeum utilitate superare ipsam Athenarum urbem. Nempe Piræei portus priùs extra urbem locus fuit, urbs non fuit: sed, additus urbi, locus in urbe fuit, ac cum Munychiâ, (ut ex secundo Thucydidæ constat) tertia pars Vrbis veteris, quæ Ασυ dicebatur. Pergit inde Scoppius; atque ait, nullam fuisse rationē, cur Plautum missum faceret, cujus illud in Bacchid. act. II, sc. III:

Ibo in Piræeum, visam, ecquæ advenerit
In portum ex Epheso navis mercatoria.

* *imperitia.*

† *inscitia.*

Et in Mostell. act. 1, sc. 1 :

Tace, atque rus abi : ego ire in Piræeum volo.

Atqui eò Terentium adduxit, vel quòd unus ea scribenti occurreret, vel quia sufficere autoritatem unius arbitraretur. Sanè Terentius ut convenientior oratori ejus ætatis, ita Ciceroni familiarior. Et poterat de Plauto objici, eum more suo ἀρχαίζειν † : non æquè de Terentio; cujus dictionem cultiorem esse, proximéque ab ævo Ciceronis abesse, satis conveniebat inter omnes.

† *antiquo more loqui.*

Ad extremum, inquit, *nimis ἀναπολόγητον est, nec excusationem habet, quòd Grammaticorum auctoritate imponi sibi passus est, ut stolidæ eorum regulæ subscriberet.* Atqui non eò regula Grammaticorum stolida est, quia perpetua non est : quod nec Grammatici censent. Nam Iulius Romanus, ante ex Charisio memoratus nobis, post canona superiorem addit, *Licet contrà dixisse nonnullos veteres, reperiamus.* Et Servius post eandem regulam subjicit : *Sciendum enim usurpatum ab auctoribus, ut vel addant, vel detrahant præpositiones.*

Sequitur hinc apud Scoppium : *Cum ergo nescire Cicero non posset, quod ipsi Grammatici ultro confitentur; inertis eorum artis canonas ab auctorum linguæ Latinæ consuetudine dissidere : non debuit certè ipse sui accusatorem agere; nec in eo, quòd præpositionem oppido addidisset, nullum suum peccatum agnoscere.* Atqui Tullius non agnoscit peccatum : solùm ait, *nostrum quidem SI est peccatum.* Et quomodo peccatum agnoscat, qui se Terentium dicat hac in re secutum? Præterea jubet, ut Atticus, tamquam Grammaticus, hoc ζήτημα * solvat : quasi dicat, se quidem non morari hâc in parte Grammaticos; at non videre, quid Grammatici ad Terentianum isthoc sint responsuri. Nam quod doctissimus Paullus Manutius per hoc ζήτημα intelligit id, quod proximè sequitur de Cæsare, id nullus mihi persuadet. Neque enim id Grammatici ζήτημα est, sed quod antecessit de Piræeo.

* *quæsitum.*

Nugatur quoque Donatus, qui ne solœcismum confiteatur, ridiculè *coivimus* interpretatur *consensimus*, aut *pepigimus*. Cogitare debuerat, *Piræea* esse non oppidi, sed loci nomen; ut bene ait Tullius. Cogitandum quoque fuit, etsi nomen oppidi foret, non tamen solœcismum fore : quia Plauti est Bacchidibus act. 11, sc. 1 :

Herilis patria, salve : quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abii, conspicio lubens.

Et alibi idem : *Quando iturus est hinc in Seleuciam.* Et, *Is ex Anactorio huc commigravit in Calydonem.*

Suntque apud eum alia id genus plura. Sed ea dices archaismo excusari. At Sallustii quoque est : *Ad Cirtham oppidum iter constituit.* Caussabis, quòd sic loquatur, quia apponatur nomen generale *urbs*, vel *oppidum*.

Quem-

Quemadmodum & præpositio apponitur, si addatur adjectivum. Vt illo Propertii lib. III, El. XX:

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas.

Vbi tamen poetæ præpositionem interdū omittunt. Vt Ovid. II epist.

Atque aliquis doctas jam nunc eat, inquit, Athenas.

Sed quid dicent de eo, quòd Livius quoque lib. V ab Vrbe, additâ præpositione ait: *Inde ad Vejos exercitus ductus.* Item: *Cùm exercitibus nec opinato ad Vejos accessere.* At sine eâ ibidem ait: *Voluntarius ductus exercitus Vejos.* Ibidē: *Seu Vejos, seu quò aliò duci velint.* An fortasse respondeant, primo *Vejos* dici de civibus, qui postea Vejentes: sed usū factum, ut ipsa civitas Veji diceretur: ac ab eadem causa esse, quòd *Gabii, Locri,* & similia, in plurativo urbem unicam signent, cùm primò homines ipsi sic fuerint vocati? An potiùs dicent, promiscuè addi vel omitti præpositionem, cùm quis non ingressum in Vrbem sibi proponit, sed locum Vrbi propinquum? Itaque *Dyrrachium dici profectum,* qui ingredi velit: *ad Dyrrachium proficisci,* qui ante, vel juxta urbem hærere cogitet: ut in castris, vel villâ, vel alio loco propinquo. Sanè vir doctissimus, Leonardus Malaspina, emendationibus in librum V Cicer. ad Att. ait ad Grammaticum ζήτημα *, quod Tullius ab Attico solvi petit, commodè responderi, quoties præpositio à Cicerone, vel aliis ejus ætatis, additur oppidorum nominibus, non ingressum, sed accessum duntaxat, notari. Vt illo Cæsaris †: *Primi Cassius ad Messanā navibus advolavit, quàm Pomponius de ejus adventu cognosceret.* Et hoc Tullii libro de Senectute: *Adolescentulus miles profectus sum ad Capuam.* Verr. I: *Cùm ego ad Heracliam noctu accederem.* Philipp. II: *Cùm inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet.* Philipp. XII: *Profectus ad Mutinam est.* Ac similem esse rationem aliis quoque locis putat. Vt cùm idem Cicero ait: *Is ad Messanam venturus dicebatur. Tertio die abs te ad Ariciam accesseramus. Ipse iter ad Mutinam dirigerem. Ne citius ad Brundusium, quàm opus sit, accesserit. Ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopen, quæ in Ponto est, navigaverunt. A Pyræeo ad Zostera vento molesto venimus.* Sed ut plerisque horum non negâro locum propinquum notari: ita hoc universè verum esse, non ausim dicere. Verisimiliùs, semper locum vicinum signari, si ea præpositio addatur oppido, non ut motus ad locum, sed aliquid esse, aut fieri in eo, significetur. Vt cùm ait Cicero pro Cælio: *Habes hortos ad Tyberim.* De Oratore lib. I: *Conchas & umbilicos ad Cajetam, & ad Lucrinum legere.* Cæsar lib. I belli civ. *Dum hæc ad Ilerdam geruntur.* Hoc est, *ante, vel circa Ilerdam.* Livius: *Cùm in hoc statu ad Capuam res essent.* Maro I Æn.

Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis.

Vbi sic Servius: *APVD semper in loco significat: AD & in loco, & ad locum.*

* *quæstum.*

† *lib. 3 de bello civili.*

locum. Verba quoque sunt Prisciani lib. XIV : *AD tam in compositione, quàm in appositione, plerumque proximitatem significat : ut adeo, adcurro, advenio, assideo : ad Trojam *, pro juxta Trojam : ad urbem †, pro juxta urbem : ad ‡ balneas Palatinas, pro juxta balneas.* Sed dispar ratio, ubi motus ad locum significatur. Et, credo, propterea Cicero pro Cn. Plancio : *Brundisium veni, vel potius ad mœnia accessi.* Nam si *ad* vicinitatem semper significaret, dixisset, puto : *Ad Brundisium veni.* Quare dicere malim, Tullii ætate, ab iis, qui elegantiæ studerent, ferè omitti solere præpositionem : eoque Grammaticos hoc loquendi genus præcepisse : Oratores tamen, ac historicos, eâ in parte haut semper obsecutos Grammaticis.

* 1 Æn. † 2, & 4 Verr. & ad App. lib. 3, ep. 10. ‡ pro S. Roscio Amerino.

Vtcunque est, extra controversiam ponendum, etiam cum præpositio omittitur, accusativum nihilominus regi non à verbo, sed à præpositione intellectâ. Vt cum dico, *Romam eo, Romam* regi à præpositione, quia integrè sit, *eo ad Romam.* Quod verò præpositio solet præteriri, id, uti dixi, compendii, & elegantiæ causa factum fuit.

Altera est controversia, an in regionum quoque, & insularum nominibus, rectè præpositio omittatur. Planè censeo, quandoque præteriri. Nec tamen satis mihi firmum videtur, quod summæ eruditionis viri illud eunt probatum isto Ciceronis lib. V ad Att. epist. XII : *Sexto die Delum venimus.* Nam Delus non insulæ solùm nomen, sed urbis etiam in insula nomen fuit. Quippe Cicero Verrina III Delum vocat oppidum. Et Maro III Æn. ubi refert, ut Æneas in Delon insulam venerit, mox subjungit :

— *Egressi veneramur Apollinis urbem.*

Vbi Servius sic : *Ejusdem nominis, & urbs, & insula, Delos dicitur.* Apollodorus quoque libro primo bibliothecæ suæ, cùm narrâsset, ut Asteria, Cœi filia, Iovis fugiens complexum, in coturnicem mutata, sese in mare præcipitem dederit, continuò subjungit, Καὶ πόλις ἀπ' ἐκείνης Ἀστερία πρῶτον ἐκλήθη, ὕστερον δὲ Δῆλος · *& urbs, ab ea prius vocata est Asteria, cui postea nomen Delus.* Afferam igitur validiora : quale illud Plauti Curculione * :

* alt. 2, sc. Date viam mihi.

Aggredior hominem, salvto adveniens : salve, inquit, mihi,
Prehendit dextram, seducit, rogat, quid veniam Cariam ?
Dico, me illò advenisse animi caussâ.

† Alt. 2, Sc. Iovi opulento sacrato.

Et Persâ † : *Herus meus me Eretriam misit, domitos boves uti mercarer.*

Quod imitatus Appulejus lib. I Met. *Macedoniam profectus.* Verùm hos aliquis respuat, ut ἀρχαΐζοντας ‡. At Terentius quoque Adelphis * ait, *Proficisci Cyprum.* Et †, *Portum Cyprum.* Cic. pro Domo suâ : *Cyprum relegari.* Livius lib. XLV, semel iterumque ; *Cyprum navigare.* Ac, ne uni *Cypro* insistam, Cicero pro lege Manilià ait : *Inde Sardiniam venit.* Livius lib. XLVII : *Ingressi rursus iter per Chersonesum Hellespontum pervenimus.* Ejusdem est : *Ægyptum*

‡ antiquo loquendi more. * alt. 2, sc. 2. ibid.

ptum induxit exercitum. Tacitus lib. 11 Annal. *Germanicus Ægyptum proficiscitur.* Imprimis verò sic poetæ loquuntur. Catullus de nuptiis Pelei & Thetidos : *--- Quam tulit Cretam*

Funera Cecropiæ nec-funera portarentur. Virgil. Ecl. 1 :

At nos hinc alii sitientes ibimus Afros,
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem.

Idem 1 Æn. *Æoliam venit, loca fœta furentibus Austris.*

Item 111 Æn. *Vnde iter Italiam.*

Qui prosâ scribunt, fere his locis addunt præpositionẽ IN : præsertim illi melioris ævi. Nam sequioris ævi scriptores pro *in* solent adjicere *ad.* Capitolinus in Pio : *Profectus est ad Campaniã.* Neque id in propriis solùm faciunt, sed etiam communibus. Spartianus in Hadriano : *Ad patriam rediit.* Et quid mirum? quando posteriori ævo & *ad* pro *in*, & *in* pro *ad* usurpabant sæpe : ut etiam Casaubono * observatum. Ita dixit Marcellus Empiricus : *Medicamentum hoc refertur in Musam Antonium.* * *Ad Histor. Aug.*

De propriis tum oppidorum, tum regionum vidimus. nunc dicendum de locorum nominibus : uti sunt *villa, ager, mons,* & similia : in cujusmodi præpositio interdum omittitur. Ita Fannius apud Sosipatrum : *Villam venit*; pro, *ad villam.* Sed imprimis à poetis præteritur. Vt Æn. 1 :

--- Lavináque venit
Litora. Æn. 111 :
Tollite me Teucri, quascunque abducite terras. Æn. 1v :
Speluncam Dido, dux & Trojanus, eandem *Deveniunt.*
Æn. v1 : *--- Tua me genitor, tua tristis imago*
Sæpius occurrens hæc limina tendere adegit.
Æn. v11 : *--- Consilio hanc, animisque volentibus, urbem*
Adferimur. Æn. 1x :
Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva.

Et fortasse Eclog. v1 :

Tum canit errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonios montes ut duxerit una sororum :

prout in antiquo codice reperit Pierius. Verùm hîc, ut ingenuè idem agnoscit, rectiùs vulgati habent, *Aonas in montes.*

Domus contrà in singulari sæpe admittit præpositionem. Ita Cicero Verr. 111 : *Omnes ad eam domum, in qua iste diversabatur, profecti sunt.* Verr. v1 : *Et mecum ad Prætoris domum ferri.* Item Seneca lib. 11 Controvers. *Ego in domum vestram intrabo.* Videtur autem & *domi* interdum poni pro *domum.* Ita Plautum Trinummo locutum putat Donatum, cùm ait :

Pol quamquam domi cupio, opperior hic, quam gerat rem.

Vbi

Vbi *domi* est in vulgatis. Sed & Aululariâ Act. II, sc. IV, dixit idem:

Nempe huic dimidium ducis, dimidium domi?

Non tamen dissimulandum, in antiquis codicibus non *ducis* legi, sed *dicis*. Mirificè autem hoc se in loco torquet Valerius Acidalius †. Sed sententia *dicis* requirit: & versus id proximus comprobat.

† Dissertationem in Aulul. cap. 2.

Rus in singulari sine præpositione ponitur, in plurali non item. Iustinus lib. XXXI: *Appropinquante vespere equum conscendit, & rus urbanum contendit.* Livius lib. XXXIX: *Iam ubi vos dilapsi domos, & in rura vestra, critis.* At *domus* etiam in plurativo sine præpositione ponitur; ut vel ex Livii proximè adducto loco cernere est. Ac similiter idem Livius lib. II ab Vrb. C. *Tacitus terror Tarquinii, & Hetruscos incessit, ut ambo exercitus suas abirent domos.*

Gymnasium quoque, & *balnea*, omissâ præpositione dixisse videtur Varro: *Olea dominum, & balneas, & gymnasium, sequitur.* Pro, *ad balneas, & gymnasium.*

At vix in eo ausim assentire Prisciano, quòd, uti dicimus, *ire rus, reverti domum*; ita ait dici, *comportare humum, ire militiam*: quæ vellem idoneo fulsisset auctore. Nec tamen penitùs rejicere ausim. Nam, ex fide librorum nonnullorum, adduci è Plauto video, *Malam crucem ibo potius.* Et, *Vtinam hinc abierit malam crucem.* Idem quoque Asin. act. I, sc. III: *Tam æstus te portum refert.* Et apud Attium Phœnissis:

Iussit proficisci exulium quovis gentium.

Ita utrumque locum etiam Palmerius legebat. Sed ut, quod sentio, dicam, apud Plautum quidem in Camerarii codd. erat, *Te in portum refert.* Attii verò locus (quando sexcenties ordo verborum in fragmentis veterum poëtarum turbatus est) sic fortasse restitui debet:

Iussit proficisci quovis gentium exulem.

Obsignabit hoc caput minuta monitiuncula. Monet Pierius I Æneid. in antiquissimis aliquot exemplaribus legi:

Tum celerare fugam, patriámque excedere suadet.

Quod barbarum non est; cùm, Lucanus similiter dicat lib. I:

— *Patrios excedere muros.*

Etiam apud Terentium est *, *Cum limen exirem.* Pro quo Lucanus †, *limine exire.* Maro quoque in V Æn. ait:

* Hec. act. 5, sc. 3.
† lib. I.

Corpore tela modò, atque oculis vigilantibus, exit.

Vbi Servius: *Exit, vitat, declinat.*

CAPVT

CAPVT XLIII.

Ελλειπτικῶς *dici*, Id prodeo : maria juro : hæc dubito. *Vnde de similibus judicium esto. De verbis cum præpositione compositis, quæ accusativum regant vi præpositionis extra compositionem repetendæ.* Invado, incesso, insilio, *vel* insulto, aliquem, in aliquem, & alicui. Instare currum, & currui. Illudere captum, in captum, & capto. Inhiare hæreditatem, & hæreditati. Impendet me. *Geminus Festi Pompeji error.* Attendere aliquem, & aliquid ; *item*, ad aliquid, & alicui. Adversari regem, adversus regem, & regi. Succedere murum, & muro : *item*, succedere sub acumen. Subit me, *vel* mihi : *item*, subit in cælum.

SVnt alia etiam accusativo juncta, qui regatur à præpositione intellectâ. Terent. Eun. act. v, sc. vii :

--- Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.

Vbi Donatus *id* exponit, *propter id.* Vti & Andr. act. i, sc. i : *Magis id adeò mihi ut incommodet.*

Per intelligitur vi Æn. — *Maria aspera juro.*

Integrè eodem libro : — *Per sidera juro.*

Dubito hoc, pro *circa hoc*, vel *ad hoc*, id est, *quod ad hoc*, sive *quod ad hoc attinet.* Terentius Adelph. Act. iv, sc. v :

--- Hæc dum dubitas, menses abierunt decem.

Cic. iii Off. *Hoc non turpe est dubitare philosophos, quod ne rustici quidem dubitent?* Idem epist. xv, lib. i ad fam. *Illud non dubito.* Virgil. ix Æn.

— Percipe porrò

Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.

Plin. lib. i, epist. xviii : *Tutius illud cautissimi cujusque præceptum, Quod dubitas, ne feceris.*

Fortasse huc etiam rectè referantur composita cum præpositione IN, significante motum ad locum. Dubium enim, num regatur accusativus à verbo vi præpositionis compositæ, an à præpositione per ellipsin præteritâ, & animo extra compositionem repetendâ. Nempe hic fit, ut in ablativis additis verbo composito cum præpositione motum à loco significanti : cujusmodi sunt, *abesse urbe*, & *exire ore* : ubi non dubium, quin præpositio caussa sit, cur addatur ablativus, sive eam spectes, ut inest verbo, sive potiùs ut animo repetenda : quia integrè sit, *abesse ab urbe* : ut Cicero loquitur lib. vi, epist. ad Torquatum : item *exire ex ore* : quomodo idem de claris oratoribus ait ; *Nihil non consideratum exibat ex ore.* Similiter igitur pleraque cum IN composita accusativum adsciscunt, vi præpositionis :

quæ nihilominus acquisitivè sumta dativo junguntur. Hoc exemplis planius fiet. Vti in *invado*. Quod accusativo ἁπλῶς * jungit Cicero lib. III Off. *Negatque ullam pestem majorem, vitam hominum invasisse, quàm eorum opinionem, qui ista distraxerint.* Et III Verr. *Iste quod argenti placuit, invasit.* Sallustius Iug. *Milites Iugurthini, signo dato, castra hostium invadunt.* Virgil. II Æn. *Invadunt urbem somno, vinóque, sepultam.*

* *simpliciter.*

Atque hæc ἐλλειπτικῶς. Integrè autem Cicero Philipp. II : *In multas pecunias alienissimorum hominum invasit.* Pro Cæcina : *Vt in Cæcinam advenientem cum ferro invaderet.* Sallust. Iugurth. *Tanta vis avaritiæ in animos eorum, veluti tabes, invaserat.* Ac similiter antiquiores. Vt Attius Athamante :

Vt profugiens hostem inimici invadam in manus.

Lucilius lib. XXX :

Vt semel in cœli pugnas te invadere vidi.

† *In* Invado.

Quæ duo & Nonius † adduxit. Quandoque autem huic verbo & dativus additur personæ, & accusativus cum præpositione IN. Vt, apud eundem Nonium, Cæcilius Syracusis :

Tantáne huic invasit in corda indulcitas?

Nisi malis, Nonium scripsisse :

— Tanta huic invasit corda indulcitas?

At nihil obducere possis Plautino huic Epid. act. V, sc. II :

Lassitudine invaserunt huic in genua femina.

Interdum etiam sociatur soli dativo. Lucretius lib. VI :

Vsque adeò mortis metus his invaserat acer.

Vt quidem Giffanius putat legi debere. In optimis membranis nostris est *incusserat*. Atque ita non pauci aliorum etiam MSSi, & editio Florentina, quam Petrus Candidus recensuit. Vnde Lambinus conjectabat legendum, *incessserat*. Vtcunque hoc, Varronis ‡ est de vita populi Rom. lib. IV : *Tanta porrò invasit cupiditas honorum plerisque, ut vel cœlum ruere, dummodo magistratum adipiscantur, exoptent.* Vt mirum sit, doctissimum virum, Petrum Victorium, haut ausum esse sequi hanc structuram apud Tullium; quam tamen in vet. lib. invenerat. Locus est epist. ad Tironem * : *Sed mirus invaserat furor, non solum improbis, sed etiam his, qui boni habentur, ut pugnare cuperent; me clamante, nihil esse bello civili miserius.* Quam lectionem etiam Obertus Giffanius probat Indice Lucretiano †. Est verò Græcismus. Sic Plutarchus : Πομπηίῳ δὲ ἀνὴρ μέγας πεζὸς ἐφώρμησε · *Pompejo autem vir magnus pedes invasit.* Quod aliter dicitur, *Pompejum*, sive *in Pompejum invasit*, sive *irruit.*

‡ *Apud Non. Titulo, de Numeris & Casibus.*

* *lib. 16, ep. 12.*

† *In* Invadere.

Incesso quoque, quod ab *incedo* derivatum, ut invadendi propriè significationem habet, ita similiter construitur. Accusativo jungit Livius lib. I

ab V. C.

ab V. C. *Timor deinde patres incessit.* Et lib. II : *Magnus plebem metus incessit.* Et lib. XXIV : *Ipsum ingens cupido incesserat Tarenti potiundi.* Curtius lib. III : *Non mediocris omnium animos formido incesserat.* At cum præpositione Terentius Andr. Act. IV, sc. I :

Nova nunc religio in te istæc incessit, credo.

Et Livii est lib. XXIX : *Incessit morbus in castra.* Quæ magis ex nativo Romanorum sermone. More autem Græco etiam acquisitivè usurpantur. Nam, ut Plato ait : Εισέρχεται * ἀυτῷ δέος : sic Sallustius Catil. *Mulieres, quibus prò Reip. magnitudine belli timor insolitus incesserat.* Livius lib. IV ab V. C. *Gravior cura patribus incessit.* Valerius Max. operis procœmio : *Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit.* Curtius lib. IV : *Ingens animis militum desperatio incessit.* * incessit eum metus.

Insilire, & *insultare aliquem*, similiter dicitur, pro *in aliquem.* Nam ut Suetonius in Claudio : *Insilire defessos* : ita Plautus Rudente, — *Insilire in scapham* : Livius lib. VI, & VIII, *Insilire in equum.* Et ut Terentius Eunucho † : *Insultare calcibus fores* : itē Sallustius ‡ : *Multos ab adulescentia bonos insultaverat* : ita Cicero II de Nat. Deor. *Insultare in omnes* : & pro Milone : *Clodius, qui tot annos in hanc Remp. insultaverat.* Sed acquisitivè etiā sumi videas. Vt apud Maronem in VIII : *Huic capiti insultans.* Et Suetonio in Cæsare : *Ex eo insultaturum omnium capitibus.* † act. 2, sc. 2. ‡ apud Servium in 10 Æn.

Instare aliquem eodem modo videntur dixisse. Vt, *instat eum*, apud Plautum Pœn. act. IV, sc. Satis spectatum est. Et Maro in VIII :

Parte aliâ Marti, currúmque, rotasque volucres
Instabant. Pro, *in currum, rotasque.* Sed dativus & hîc usitior. Idem I Æn. — *Instans operi, regnisque futuris.*

Et in VII : *Heu, quantæ miseris cædes Laurentibus instant!*

Vt rectè observet Priscianus in XVIII, quemadmodum Græci dicunt ὀπισθίσει ὑμῶν, καὶ ὑμῖν : ita Latinos dicere, *instare illi, & illum.*

Illudere aliquem, dixit Terentius And. * * act. 5, sc. 1.

Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.

Cicero lib. I de Orat. *Rhetorum præcepta solebat illudere Carneades.* Item Maro IX Æn. — *I, verbis virtutem illude superbis.*

Censeo & hîc desiderari præpositionem IN : quam expressit Cicero lib. III de Orat. *Quæ*, inquit, *cùm dixisset, in Albutium illudens.* Hoc quoque acquisitivè sumitur : ut apud Tullium pro Sex. Roscio, *illudere dignitati.* Est & Maronis XI Æn. — *Certantque illudere capto.*

Nisi existimes, ut *aliquem illudere* dicimus, pro *in aliquem illudere* : ita rectum quoque esse, *aliquo illudere*, pro *in aliquo illudere* : quomodo Terentius ait Andriâ † : † act. 4. sc. 4.

Adeóne videmur vobis esse idonei, in quibus sic illudatis?

Sed, *in aliquo illudere*, dicitur: sine præpositione autem, non *aliquo*, verùm *alicui*: idque Græco more, quomodo Isocrates in Parænetico: Ατυχοῦσι μὴ ὀνειδίζε: quod Latinè eodem casu reddas, *Misero & infelici ne illude.*

* *Att. 4, sc. 2.* *Inhiare* quoque his simile existimo. Plautus Sticho *:

Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus.

Integrè sit, *inhiare in hæreditatem.* Sed dativus est usitatior. Cicero Catil. III: *Uberibusque lupinis inhiantem.*

Impendêre quoque accusativo junxerunt. Lucilius:

Nunc ad te redeo, ut quæ res me impendet, agatur.

Adducit Festus Pompejus, ut doceat, veteres *me*, pro *mihi*, dixisse: similéque esse ait illi Enniano lib. II:

Siquid me fuerit humanitus, ut teneatis.

Mihi neutrum placet: sed Lucilii illud ἀλλεπάλληλον censeo, pro *in me impendet*: cujus generis multa adeò jam vidimus. Itidem Ennii illud ἀλλεπάλληλον est pro, *Siquid de me fuerit.* De quo sermonis defectu agam, ubi deventum erit ad verba, quæ falsò creduntur regere ablativum.

Eadem ratio est in nonnullis cum A D compositis. Vt in *attendo.* Accusativo jungit Cicero nunc personæ, nunc rei. Personæ, ut pro Archia: *Quoniam me in hoc novo genere dicendi tam diligenter attendistis.* Pro, *ad me attenditis.* Rei, ut pro Quinctio: *Quod abs te quæso, ut diligenter attendas.* Et pro Rabirio Postumo: *Vt cùm lex aliqua recitaretur, primum versum attenderet.* Pro, *ad quod attendas*: item, *ad primum versum attenderet.* Præpositionem Cicero exprimit oratione contra Rullum: *Sed attendite animos ad ea, quæ sequuntur.* At proximi seculi scriptores præferunt dativum. Dativo personæ jungit Plinius in Panegyrico: *Iurat in legem, attendentibus Dis: Nam cui magis, quàm Cæsari, attendant?* Personæ rei sociat idem in septimo epistolarum: *Ne sermonibus quidem malignis attendit.* Sic libri ejusdem epist. ult. *Divus Nerva privatus quoque attendebat his, quæ rectè in publico fierent.* Suetonius quoque in Galba dixit, *alicui attendere*, pro *operam dare*: *Inter liberales disciplinas*, inquit, *attendit & juri.*

Etiam in *adversus*, vel *adversum*, præpositio A D inest: cujus ví fortasse compositum hoc accusativum regit, ad instar illius, *adversus Indiam*: cujus sententia est, *ad Indiam versus.* Atque eâ de re etiã diximus lib. IV de Analogia cap. XXII. Quare nihil mirum, si in verbo quoque ab *adversus* derivato par ratio sit. Ita apud Tacitum legas in IV Historiarum: *Advocatâ concione, jussa numinis, suos Ptolemæique visus, ingruentia mala, exponit. Vulgus adversari* (h. e. adversabatur) *regem, invidere Ægypto, sibi metuere, templumque circumsidere.* Ita Alciati, Lipsii, aliæque editt. *Adversari aliquem*, pro *adver-*

sari

ſari adverſus aliquem. Sic enim Plautus Mercatore †:

--- Nolo tuam adverſari adverſus ſententiam. † act. 2, ſc. 3.

Sed dativus & hic uſitatior eſt: ut, *adverſari alicui*, vel *aliorum ſententiæ.*

Videas idem locum habere in compoſitis cum præpoſitione SVB, ſignificatione eâ, quâ accuſandi caſum exigit. Ab hac enim cauſſa eſt, quòd *ſuccedere*, pro *ſubire*, ac *penitus intrare* (quomodo Servius in Ecl. v interpretatur) tum dandi, tum accuſandi caſui jungitur; ut rectè dicamus, *ſuccedere domui*, vel *domum.* Hac de re ſic ibidem Servius: *Sanè Succedimus, & dativo, & accuſativo caſibus, ſecutus tam veterem, quàm noſtram conſuetudinem, ſuo more jungit: Sive umbras ſuccedimus, ſive antro. Cùm alibi ſecutus tantùm antiquos, dativo tantùm Succedere junxerit. Vt* *, *--- Ac noſtris ſuccede Penatibus, hoſpes. Et* †, *Succeſſitque gemens ſtabulis. Salluſtius tamen Succedere accuſativo junxit; ſed ubi prope ſignificat: Cùm murum hoſtium ſucceſſiſſet, pœnas dederat: h. e. cùm prope murum acceſſiſſet.* Nempe, *ſuccedere muros*, pro *ſub muros*: quomodo Cicero lib. 1 de Orat. *Subire, & ſuccedere ſub acumen ſtyli.* Et Cæſar primo de bell. Gall. *Succedere ſub primam aciem.* Quamquam & *ad*, vel *in*, poſſis intelligere. Vt, *ad montes*, &, *muros ſuccedere*, Livius ‡ dixit: *ſuccedere in locum*, Cicero ſæpius. Imò quandocunque ἁπλῶς dicitur, *ſuccedere alicui*, tacitè illud, *in locum*, debet ſuppleri, ſi volumus, integer ut ſit ſermo. * 8 Æn. † 7 Æn. ‡ lib. 1, & 8.

Subeo ejuſdem eſt notæ. Nam quid aliud, *ſubire amplexus*, quàm *ire ſub amplexus*: ut Ovidius loquitur epiſt. XVI. Itaque dicitur, *ſubit me*, ob præpoſitionem *ſub*: & *ſubit mihi*, acquiſitivè. Ovid. epiſt. Paridis:

At mihi cunctarum ſubeunt faſtidia. Idem Faſt. II:

Mens abit, & morior, quoties pugnantis imago
Me ſubit.

Ac ſimiliter Virgilius in IX, *--- muróque ſubibant*: in VIII,

--- Hæc limina victor Alcides ſubiit.

Poſſis his quoque locis in accuſativo intelligere præpoſitionem *ſub*: ſed ea reticeri ſolet in univerſum, niſi cùm ponitur pro *adſcendere*: ut Plinio *, *ſubire in ſumma maria*: & †, *ſubire in cœlum*: vel *eundi* potius, quàm *intrandi* ſignificatione: ut apud Livium; *ſubire ad montes* ‡, *mœnia* *, *portas* †. * lib. 9, cap. 27. † lib. 31, cap. 3. ‡ lib. 1. * lib. 26. † lib. 34.

CAPVT XLIV.

De verbis significantibus spacium loci ; item spacium, vel speciem temporis. Distare sex passus, *esse* ἐλλειπτικὸν, *pro* , ad sex passus : sex passibus *item* , *pro* , à sex passibus. *Græcis similiter intelligi* ἀπὸ, & ἐπὶ. Επὶ, & ἀπὸ, *addita loci spatium significantibus* , *diversam vim habere. Ostenditur contra Nonium Marcellum , non aliquando, sed sæpe, ab optimis scriptoribus negligi discrimen inter hæc duo,* factum multos annos, *&*, multis annis. Per, *vel* intra, *intellectum in accusativis spatium temporis indicantibus.* Est annos decem, *pro,* Est factum ante annos decem. Natus annos decem, *pro,* ante decem. Vixit annis decem, *pro,* in annis decem. Abhinc decem annos periit : *pro* , abhinc ante decem annos. Abhinc decem annis periit, *pro,* in annis. *Veteribus id scriptoribus aliquot comprobatur.* Potare die , *pro,* de die. Venire mane , *pro* , in mane, cum mane, *vel* de mane. In quinquennio, in hoc ævo, *similiáque. Græcis similiter ἐν nunc apponi, nunc omitti.* Hoc noctis ambulas.

MIretur fortasse aliquis, quòd cùm fusè adeò sim persecutus, quæ accusativum, vel regunt, vel regere existimantur : silentio tamen prætierim præceptum de verbis regentibus accusativum, vel ablativum, quo significetur spacium loci , aut temporis. Sed non injuriâ ejus considerationem in hunc locum rejeci. Nam cùm ea, quæ de utriusque casus regimine tradiderunt, divelli commodè non possent: existimavi, convenientissimum illis locum fore inter superiora de accusativo , & sequentia de ablativo : ut doctrina hæc & claudat ea , quæ de accusativi regimine tradiderunt, & incipiat, quæ de ablativi regimine præcipiunt.

Canon Grammaticus sic vulgo habet : Verba regere accusativũ, vel ablativum, significantem spacium loci, aut temporis : item, si *abhinc* apponatur, etiam speciem temporis : sed, si ea particula absit, tantum modo ablativum. Vbi ordine considerabimus septem ista : primùm , in spacio loci accusativum; proximè in eodem ablativum. Hinc in spacio loci, accusandi; quarto loco, in eo auferendi casum. Quincto, in specie temporis, *abhinc* addito, accusativum; tum in eo casum auferendi. Postremo, absente particulâ eâ, ablativum solum. Inque singulis considerabimus tria, morem Romanum , consuetudinem Græcam, & causam structuræ : quæ petetur ab ellipsi præpositionis tam apud Latinos, quàm Græcos.

Spatiũ loci sæpius ponitur in accusativo. Plautus Aulularià act. 1, sc. 1 :

— Si tu hercle ex istoc loco
Digitum transversum, aut unguem latum excesseris.

Cicero ad Att. lib. XVI, ep. VII : *Cùm à Leucopetra profectus (inde enim transmit-*

trāmittebam) *ſtadia circiter trecenta proceſſiſſem, rejectus ſum auſtro vehementi ad eandem Leucopetram.* Cæſar lib. VI bell. Gall. *Hercyniæ ſylvæ latitudo novem dierum iter expedito patet.* Virgil. in Ecl.

Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli ſpatium non amplius ulnas.

Livius lib. XXX: *Zama quinque dierum iter ab Carthagine abeſt.* Ovid. Triſt. lib. IV, el. IX:

Sulmo mihi patria eſt gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies diſtat ab urbe decem.

Similiter Græci. Thucydides lib. II: Απέχει ἡ Πλάταια τῆς Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα· *Abeſt Platæa à Thebis ſtadia* LXX. Xenophon lib. III Cyri pæd. Απεῖχον ὅσον παρασάγγην· *Aberant quaſi paraſangam.* Diodorus Siculus lib. XIX: Ημέρας ὁδὸν ἀπεῖχον ἀλλήλων τὰ στρατόπεδα· *Dei iter diſtabant à ſe caſtra.* Lucianus quoque: Οὐδέποτε τὸν ἕτερον πόδα ἀπέλθων· *Nunquam vel pedem digreſſus:* quomodo Cicero in Academicis Quæſt. *A Chryſippo pedem nunquam.*

Quandoque autem pro accuſativo eſt ablativus. Plancus Ciceroni: *Ventidius bidui ſpatio abeſt ab eo.* Maro XI Æn.

— Nec longis inter ſe paſſibus abſunt.

Plin. lib. VII, cap. II: *Gens Meniſminorum* appellata abeſt ab Oceano dierum viginti itinere.* Similiter Græci. Procopius de ædif. Iuſtin. Πενταπόλεως Τρίπολις ἡμερῶν δέκα ὁδὸν εἶχεν εὐζώνῳ ἀνδρί· *Homini expedito Pentapolis à Tripoli diſtat itinere viginti dierum.* Ac ſimiliter dicitur, Πολλῷ τῷ μέτρῳ καλόσιν ἀφεῖναι· *Longo intervallo poſt ſe relinquere.*

* Ita & vetus editio Parmenſis. Aliqui codd. Medimnorum.

Hæc uſum veterum docent: nunc cauſſam ſtructuræ aperiamus. Ea non eſt, quam putarunt. Planè enim & accuſativus, & ablativus, regitur à præpoſitione intellectâ. Ac in accuſativo quidem ſupplendum *ad*, *per*, aut *circa*. Vt, *Abeſt iter diei*: pro *ad iter*, vel *per*, aut *circa iter diei*. *Diſtat* LXX *paſſus*: pro *ad*, vel *per*, aut *circa* LXX *paſſus*. Græcè autem intelligitur ἐπὶ: quod quandoque exprimitur. Diodorus Siculus lib. XVII: Τοῦ τείχους καθεῖλεν ἐπὶ δέκα σταδίους. Vbi ἐπὶ valet *ad*, ut decem ſtadiorum numerus exactè notetur. Exiſtimet aliquis, intelligi etiam poſſe περὶ, quia ſimiliter addatur hæc præpoſitio in illo Polybii lib. III: Απέχει τοῦ κατ' Ηρακλείους στήλας στόματος αὐλὸς ὁ τόπος περὶ ὀκτακισχιλίους σταδίους. Sed περὶ hic reſtringit ſignificationem: quia valet *circiter*. Sententia enim eſt, *Locus is ab oſtio ad Herculeas columnas diſtat circiter octo milia ſtadiorum.* Vt idem fere valeat, ac ὡς illo Xenophontis: Διεῖχε ταύτης σταδίους ὡς πενταικαίδεκα· *Diſtabat ab hac ſtadia fere quindecim.* Et iſta de accuſativo.

Ablativus autem regitur à præpoſitione *à*, vel *ab*. Velut ſi *exercitus*

citus distare dixeris *multis passibus*, aut *studiis:* pro *ab multis.* Itaque Græcè interdum additur præpositio ἀπό. Diodorus Sic. lib. XIX: Καὶ στρατοπέδευσιν ἀλλήλων ἀπὸ σταδίων τριῶν. Q. d. *Ab tribus stadiis castra alii ab aliis sunt metati.*

Videamus nunc de casu, quo exprimitur duratio, sive spatium temporis: & quo respondetur, cùm interrogatio fit per *quamdiu*, vel *quamdudum.* Et is casus nunc accusativus est, nunc ablativus: ut, *Vixit annos* XXX, vel *annis* XXX. Accusativo usus Cicero lib. VII ad Att. *Fuimus unà fortasse duas horas.* Idem I Off. *Te, annum jam audientem Cratippum.* Virgil. Ecl. I:

Hic tamen hanc ‡ *mecum poteris requiescere noctem.*

‡ Ita, Pierii testæ, optimi codd. & jam olim sic legit Arusianus Messius Elocutionum libello.

Ablativum usurpat Cicero III de Off. *Triginta annis vixit Panætius, postquam eos libros edidisset.* Seneca ep. XCIII: *Octoginta annis vixit, imò octoginta annis fuit.* Sueton. Calig. c. LIX: *Vixit annis viginti octo, imperavit triennio.* In quibus & locus fuit accusativo. Non defuere tamen, qui existimarent, tunc esse accusativo utendum, cùm quid continuum significatur: ablativo, cùm intervallis distinctum. Est hæc sententia Nonii Marcelli †; qui sic scribit: *Quoties per accusativum casum ANNOS, vel DIES, loquimur, juges annos, vel dies, significamus: quoties per dativum, per intervallum interjectis aliquibus annis, vel diebus. Itaque qui optantes, multis annis dicunt, multos annos melius dicerent.* Sententia est, rectiùs dici, *Opto, ut multos annos bene valeas*, quàm *multis annis:* quia optamus, ut bona valetudo sit continua, non morbis aliquoties interrupta. Atque hanc sententiam suam ut probet Nonius, varia adducit loca, cùm Turpilii, Plauti, Lucilii: tum Ciceronis, Sallustii, Maronis. Tandem tamen agnoscit, Varronem ablativo extulisse, cùm de continuis sermo esset: ut qui περὶ γυναικότων dicat: *Cujus ubi annis multis masculini vestigium inventum est.* Et sanè optimi quique scriptores negligunt hoc discrimen. Nam Cæsar, uti ait, *Continuato diem noctemque opere:* ita nec refugit, *Continuato & die, & nocte, itinere.* Item, *Hoc cùm esset modo pugnatum continenter horis quinque.* Atque ut ait, *Paucos dies ibi morati:* ita inquit, *Biduo moratus.* Ac Sallustii similiter est, *Marius toto die intentos prælio Numidas habuerat.* Quid etiam apertius illo Plinii lib. XIV, cap. XXII: *Biduo, duabusque noctibus, perpotationem continuavit.* Et quî intervalli ratio haberi potest, cùm Cicero in III de Off. ait: *Triginta annis vixit.* Aut cùm Suetonius de Caligula dicit: *Vixit annis* XXIX.

† cap. de doctorum indagine.

Hæc satis declarant, quomodo loquantur veteres, cùm exprimendum est spatium temporis. Nunc ostendendum, ut falsi sint de regimine accusativi, & ablativi. Nam accusativus is regitur non à verbo, sed à præpositione *per*, vel *intra*: quarum utraque interdum exprimitur. Cicero lib. VII, epist. V: *Serò restitimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos.* Pro quo usitatiùs diceretur, *annos decem aluimus.* Cæsar lib. I de bello Gallico: *Intra annos quatuordecim tectum non subierunt.*

Est

Est etiam cum *ad*, vel *in*, apponantur : sed propriam habeant vim, ut κατ' ἔλλειψιν omitti minimè possint. Cicero in Catone : *Si ad centesimum annum vixisset.* Nam aliud est, *centesimum annum vixisset* : aliud, *ad centesimum.* Idem in Somnio Scipionis : *Qui ad multam noctem vigilassem.* Sic ratione temporis futuri apud eundem ad Atticum lib. XV, ep. VI : *Quoniam præsidia sunt in tot annos provisa.* Item Tusc. Quæst. lib. I : *Sapientem non deterret mors, quo minus in omne tempus Reip. suisque consulat.* Et hoc Terentii Eun. act. V, sc. VII : *Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare.*

Quomodo & Cicero Philipp. II dixit, *In diem vivere*, de eo, qui crastini curam habet nullam.

Hæc confundi minimè debent, cùm iis exemplis, ubi præpositio sic apponitur accusativo, ut per ellipsin præteriri possit salvâ sententiâ. In quo Latini Græcos imitantur. Nam his quoque spatium temporis accusativo significatur, qui regatur à præpositione διὰ, vel simili. Vt illo Demosthenis pro corona : Καθῆντο ἐν Μακεδονίᾳ τρεῖς ὅλους μῆνας · *Sedebant in Macedonia tres totos menses.* Ac similiter Arrianus lib. VII : Ἀλέξανδρος ἐβίω δύο καὶ τριάκοντα ἔτη, ἐβασίλευσε δὲ δώδεκα ἔτη, καὶ ὀκτὼ μῆνας · *Alexander vixit annos duos, & triginta; regnavit annos duodecim, & octo menses.* Præpositionem addit Thucydides : Ἐπὶ δύο ἡμέρας · *per duos dies.* Pausan. Ἀνὰ πᾶσαν νύκτα · *per totam noctem.*

Quemadmodum autem dicitur, *vixit sex annos* : ita & reperias, *est sex annos.* Plautus prologo Aulul. --- *Hanc domum*

Iam multos annos est cùm possideo, & colo.

Scio, Bosium legere, *Iam multus annus est.* Sed invitis libris. Et rectè annotavit Guiljelmius, simile esse illud Pers. act. I, sc. III :

--- *Hic leno nondum sex menses Megaribus*

Huc est cùm commigravit. ---

Vbi *menses* accusandi casu extulit. Alioqui debuerat dicere, *Nondum sunt sex menses.* Caussa verò locutionis petenda ab ellipsi præpositionis *ante.* Nam integrè est, *Nondum ante sex menses factum est, cùm leno Megaribus huc commigravit.* Sic in priori loco supplendum : *Iam ante multos annos est, cùm possideo, & colo, hanc domum.*

Vicinum est genus sermonis, *annos natus triginta* : ubi *ante* intelligi, monuit quoque Priscianus. Cicero in Catone de Masanissa : *Nonaginta annos natus.* Quod Gaza similiter vertit, Ετη ἐνενήκοντα γεγονώς.

Venio ad ablativum, qui & ipse non à verbo regitur; sed à præpositione *in.* Vt, *Vixit annis viginti*, pro, *in annis* : *imperavit triennio*, pro, *in triennio.* Ac par ratio apud Græcos. Ioann. cap. II : Τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος · *quadraginta sex annis laboratum est in hujus templi structurâ.*

Herodianus lib. IV : Σεβῆρος ἐβασίλευσεν ὀκτὼ καὶδέκα ἔτεσι · *Severus imperavit annis octo ac decem.* Vbi similiter ἐν intelligendum. Nec refert, an exprimi soleat. Non semel enim monui, aliud esse, quod nativus spectat sermo; aliud, quod dicitur compendii, & elegantiæ caussâ.

Proximum est, ut videamus de specie temporis, ubi quæritur, non πόσον χρόνον, *quamdiu*; sed πότε τοῦ χρόνου, *quando*. Hic Latini interdum utuntur accusativo, qui regatur à præpositione PER expressâ. Cicero de Claris Oratoribus : *Et quidem duo fuerunt per idem tempus dissimiles inter se.* Pro, *eo tempore.* Virgil. I Æn.

At pius Æneas per noctem plurima volvens. Pro, *noctu.*

Quod si adsit particula *abhinc*, nunc accusativo utuntur, nunc ablativo.

Accusativum usurpat Terentius Andr. act. I, sc. I :

Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huc viciniæ.

Cic. IV Verr. *Horum pater abhinc duos & viginti annos est mortuus.* Et pro Corn. *Etenim si Cn. Pompejus abhinc annos quingentos fuisset.*

Sed hîc quoque falluntur, cùm putant, accusativum regi à verbo. Nam regitur à præpositione *ante*, quæ per ellipsin desideratur.

Quod si, eodem *abhinc* apposito, ablativus addatur; regitur is casus à præpositione *in* omissâ. Cicero pro Roscio Comœdo : *Roscium cum Flavio decidisse. quo tempore? abhinc annis quindecim.* Item IV Verr. *Offendit eum mensem comitialem, comitiis abhinc XXX diebus habitis.* Plinius lib. XIV, cap. III : *Septimo hinc anno, in Narbonensis provinciæ Albâ Elviâ, inventa est vitis uno die defloresçens.* Gellius lib. I, cap. X : *Tu sermone abhinc multis annis jam desito uteris.* Atque hic præpositionem *in* desiderari, planius erit ex iis, ubi *abhinc* non apponitur.

Ea enim particula si absit, semper utimur ablativo. Cicero pro Plancio : *Ego mense Decembri mei consulatus id feci.* Idem : *Superioribus diebus veni in Cumanum.* Livius lib. I : *Duodequadragesimo anno ferme, ex quo Tarquinius regnare cœperat, longè maximo honore Servius Tullius erat.* Tibullus lib. II, el. I :

Luce sacrâ requiescat humus, requiescat arator.

Huc etiam refer, cùm intra certum spacium temporis aliquid factum, futurúmve, significatur. Cic. ad Q. Fratrem lib. III, ep. VI : *Quatuor tragœdias sexdecim diebus absolvisse cùm scribas.* Ad Att. lib. IX, epist. XVII : *Quicquid est, biduo sciemus.* Pro Milone : *Clodius respondit, triduo illum, ad summum quatriduo periturum.* Eodémque modo accipiendũ hoc Catulli Carm. XIII :

Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me
Paucis, si tibi Dî favent, diebus.

Livius lib. III : *Puncto temporis maximarum rerum momenta vertuntur.*

Verùm

Verùm his, & similibus locis, ablativus non à verbo regitur; sed præpositione *in*: quæ sæpe etiam apponitur. Plautus Capt. act. I, sc. II:

--- Nam illum confido domum
In his diebus me reconciliassere.

Idem Truculento Act. II, sc. VIII:

Ego faxo ducat, me in diebus pauculis
Crudum virum esse. Et Pers. act. I, sc. I:

Quos (nummos) *tibi continuò reponam in hoc triduo.*

Terentius And. act. I, sc. II:

Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur.

Eun. act. III, sc. III:

Postremò & quâ in die parva periisset soror.

Heaut. act. V, sc. II: *--- Vt pater*
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris? Cicero ad Cassium lib. XV, ep. XVI: *Ego si semper haberem, cui darẽ, vel ternas in horâ darem.* Initio orat. pro Quinctio: *Quæ res in civitatẽ duæ plurimùm possunt, ex contrà nos ambæ faciunt in hoc tempore.* Verr. IV: *Non puto id agere, ut ista pecunia in quinquennio consumatur in statuis.* Livius lib. IV ab V. C. *Aut in tempore pugnam iisse.* Plinius lib. II, cap. XXV: *In nostro verò ævo.* Et lib. IX, cap. LI: *Cæteræ feminæ in triduo excludunt, si mas attigit.* Ac aliquoties ita Gellius. Vti lib. VII, cap. V: item lib. IX, cap. IV, & XI. Sic quoque Appulejus Apolog. *Qui utinam illud non verè respondissent, primùm ejus maritum in paucis mensibus moriturum.*

In nonnullis verò ablativis, suppletur defectus non solùm præpositione *in*, sed etiam *cum*, vel *de*: quæ & ipsæ quandoq; apponuntur. Terent. Adel. act. V, sc. III: *Cum prima luce ibo hinc.* *M.* *imò de nocte censeo.*

Vbi Donatus ait, *de* abundare. Rectè, si usum communem attendas. Sed si spectemus, quid nativus sermo requirat, non cùm adest præpositio, ea πλεονάζει * : sed, cùm abest, ἐλλείπει † . Sic, *de nocte vigilare*, apud Ciceronem pro Muræna, & ad Qu. Fr. lib. II, ep. XVI. Horat. lib. II, sat. VIII: * redundat. † deficit.

De medio potare die.

Quare ex istiusmodi locis supplenda ellipsis, quoties præpositio deest. Atque hoc etiam locum habet in iis, quæ multis adverbia videntur, cùm revera sint ablativi: ut, *Mane venit*; pro, *de mane*. Item, *venire luci, vesperi, tempori*; qui antiqui sunt ablativi, pro, *luce, vespere, tempore*: integréque sit, *in luce*, vel *de luce*, aut *cum luce*: item in *vespere*, vel *de vespere*, vel *cum vespere*: item, *in tempore*.

Atque in his etiam conveniunt Latini cum Græcis; qui itidem πρὸς τῷ

χρόνῳ sæpe efferunt dativo, nunc omissâ, nunc expressâ præpositione. Prioris generis est hoc Thucydidæ: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ αὐλοῖς συμβάλλει· *Eâdem die illis accidit.* Similiter Plato: Χρόνῳ οὐ πολλῷ πάλιν μιλήσεσι· *Non longo tempore tota concidit.* Dionysius Hal. Χρόνῳ δ' ὕστερον· *aliquanto pòst tempore.* Arrianus lib. VII: Ετελεύτα τῇ τεταρτῃ καὶ δικατῃ ἑκατοστῇ Ολυμπιάδι, ὅτε Ηγησίου ἄρχοντος Αθήνησι· *Vitam finiebat Olympiade* CXIV, *Hegesia Athenis prætore.* Præpositio autem exprimitur à Demosthene: Εν τρισὶν ἡμέραις, ἃ τοσαύτας νυκτὶ, διακόσια καὶ χίλια στάδια διελθεῖν· *In tribus diebus, ac totidem noctibus, ducenta & mille stadia transire.* Æschines quoque: Επὶ τίνος ἄρχοντος, καὶ πόσου μηνὸς, καὶ ἐν τίνι ἡμέρᾳ· *Quo prætore, & quo mense, & in qua die.* Hesiodus verò etiam ὅτε νυκτὶ, quod Xenophonti, ἐν νυκτί. Sed Græci talia etiam efferunt per genitivum, nunc omissâ, nunc additâ præpositione. Ita κατ' ἔλεγχιν Alexis, Περιπατεῖν τῆς νυκτὸς· *ambulare noctu.* At integrè Xenophon, Ex νυκτός. Et Plato, Διὰ νυκτὸς, καὶ ἡμέρας· *noctu, & interdiu.* Item Lucianus, Τεθνᾶσιν ὅτε μιᾶς ἡμέρας· *Mortui sunt uno die.*

Interdum dubitari possit, sitne accusativus, an ablativus. Vt apud Plautum Amphitr. act. 1, sc. 1: — *Qui hoc noctis sólus ambulem.*

Et paullò pòst:

Hæc heri immodestia coegit, me qui hoc
Noctis à portu ingratis excitavit.

Et Curcul. act. 1, sc. 1:

Quid ted hoc noctis dicam proficisci foras,
Cum istoc ornatu, cumque hac pompâ, Phædrome?

Ablativus erit, si intelligitur *in*. Vt integrè sit, *in hoc noctis tempore.* Quomodo veteres sæpe loquuntur. Sed accusativus fuerit, si supprimitur præpositio *circa*. Vt simile sit, *Homo id ætatis.* Vbi clarè est accusativus.

CAPVT XLV.

De verbis adscisscentibus ablativum, vel suæ originis, vel cognatæ significationis. Non quæcunque ejus generis admittant casum auferendi, etiam jungi accusativo. Olêre nardo, sulfure; redolere thymo. *Diomedis in hoc error.*

QVæ proximè diximus, tam ad accusativum pertinent, quàm ablativum. Nunc ad ea venio, quæ propriè ablativum spectant. Vbi principem merentur locum verba ablativis addita, vel suæ originis, vel cognatæ significationis. Poteramus, ut in loci, ac temporis significatione proximè fecimus, ita quoque in ejusmodi verbis conjungere structuram accusativi, & ablativi: quia ut dicimus *vitam*, ita & *vitâ vivere*; ut *gaudere gaudium*, sic & *gaudio*, & ita in aliis multis. Sed, ut divelleremus, fecit, quòd

quòd magnum in his est sermonis discrimen. Nam loci, ac temporis accusativi, & ablativi, eo conveniunt, quòd casus uterque sit improprius, nec à verbo, sed à præpositione rectus. In casibus verò, quæ ejusdem, ac verbum, originis sint, vel cognatam habeant significationem, accusativus verè regitur à verbo, ablativus à præpositione. Quandoquidem igitur de accusativo antea vidimus: de ablativo nunc agamus.

Ejusdem originis ablativum videre est in illo Ciceronis lib. III ad Qu. Fr. epist. III: *In quo, quoniam ipsi quoque fuimus, patiamur illum ire nostris itineribus.* Nam *iter* est ab *itum*. Et manifestiùs in illo Cœlii ad Ciceronem lib. VIII, epist. VI: *Si Parthi vos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigescimus.* Item apud Senecam ad Lucilium †: *Bella res est, mori suâ morte.* Quomodo & Græci loquuntur. Vt Epiphanius lib. I: Καὶ † μή τις λεγέτω περὶ τοῦ Ἄβελ· ὃ γὰρ θανάτῳ ἰδίῳ τέθνηκεν. Sed imprimis gaudet hoc loquendi genere Plautus. Ejus est Capt. Act. II, sc. I:

† epist. 69.

† Ac nequis dicat de Abele: nec enim suâ u morte obiit.

— *Nunc obsecro te hoc unum,*
Ne me secus honore honestes, quàm cùm servibas mihi.

Et Act. II, sc. III: — *Pol istic haut me centesimam*
Partem laudat, quàm ipse meritus est, ut laudetur laudibus.

Quod imitatus Cato apud Charisium: *Laudant me maximis laudibus.* Plautus Curcul. Act. IV, Sc. III:

Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundiâ:
Sed eâpse illâ, quâ excidionem facere condidici oppidis.

Nam éadem verborum est, & participiorum, constructio. Item Persâ act. IV, sc. III: *Fa iam, ut mei memineris, dum viuâ vivas.*

Ita & Linacer legit, & in vett. codd. ac MSSis Camerarii, scriptum invenitur. Quantopere autem placuerit Plauto, jungere vocabula cognatæ significationis, vel argumento est, quòd tribus id continuis faciat versibus: primùm quidem usurpando cum accusativo; iterum nomen cum ablativo; denique verbum etiam cum eodem casu. Locus est Captivis act. II, sc. III:

Me hîc valere, & servitutem, servire huic homini optimo,
Qui me honore honestiorem semper fecit, & facit.
PHI. *Istuc ne præcipias, facile memoriâ memini tamen.*

Gaspar quoque Schoppius *, uti & Ianus Gruterus, testantur manuscriptos Plauti codices habere Mil. Glor. Act. II, sc. VI:

* lib. 4 Susp. Lect. epist. 7.

— *Neque herile negotium*
Plus curat, quàm si non servitute serviat.

Eodémque modo legi ajunt act. III, sc. I:

— *Itáne tibi ego videor oppidò Acherunticus,*

Tam capularis, tamne tibi diu videor vitâ vivere?

Atque in his verbum habet additum suæ originis ablativum. Sæpe verò habet ablativum cognatæ significationis. Vt si pro, *olére odore sulphureo*, dicas, *olére sulphure*. Propertius lib. IV, el. VII:

Cur ventos non ipse rogis, ingrate, petisti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ? Et Naso:
Perque locos sacros, & olentia sulfure fertur.

† lib. I, cap. de consensu verborum cum casibus.

Nugatur Diomedes †, cùm eo nomine damnat Nasonem. Nec diffitetur, Maronem dicere Georg. IV:

--- Redolentque thymo fragrantia mella.

Sed ne Maro ejusdem sit culpæ reus, *thymo* ait cum *fragrantia*, non cum *redolent*, construi oportere. In quo æquè fallitur.

Interea minimè existimandum, quævis verba, quæ ablativum ejusdem originis adsciscunt, etiam admittere accusativum. Nam *vitâ*, & *vitam vivere* dicimus: item *servire servitute*, vel *servitutem*: similiter *ire itinere*, vel *iter*: & ita in aliis multis: attamen non, sicut dicimus, *honore honestare, laudibus laudare, memoriâ meminisse, frigore frigescere*: ita etiam legere est, *honorem honestare, laudare laudes, memoriam meminisse, frigus frigescere*. Ac ratio quidem istius ita aperta est, ut meræ adscribere eam moræ videatur.

Sufficiunt ista ad cognoscendum, quomodo veteres loqui soleant. Porrò nec ille sermo est nativus; sed à brevitatis, & elegantiæ studiosis profectus. Ita, *servitute muliebri servire*, dixeris, pro, *in servitute muliebri. Paupertinâ vitâ vivere*, pro, *in vitâ paupertinâ. Ire itinere*, pro, *in itinere. Fragare thymo*, pro, *à thymo*, vel *ex thymo*. Atque ita in aliis, quæ pluribus firmarem, nisi ex iis satis parérent, quæ deinceps dicam de ablativis caussæ, instrumenti, vel modi.

CAPVT XLVI.

De verbis, quibus ablativus additur significans aliquid esse, vel fieri in loco; eóque non à verbo rectus, sed à præpositione IN; quæ quandoque etiam exprimatur. Vt, Natus Sulmone, *pro*, in Sulmone. *Quomodo & legitur*, in Epheso. *Cùm dicimus*, Esse Carthagini, Sicyoni, Lacedæmoni, *perperam à Servio statui Antiptosin dativi pro ablativo: cùm revera hìc ablativus sit, sed, more antiquo, desinens in I; quo pacto dicitur*, Esse ruri, Acheronti. *Etiam cùm verbo additur ablativus nominis appellativi, ac ejusdem significationis, præpositionem interdum omitti. Vt*, jacére campo, nasci regione sextâ, *& similia*. Vagari totâ Asiâ, *vel* urbe totâ. Terrâ, marique vexari. Humo, *pro* in humo. *Vt* domi, *pro* in domi *sive* domûs loco, *vel* solo: *sic* domo continere se, *pro* in domo:

domo : *quam præpositionem etiam veteres addunt scriptores. De verbis ablativum amantibus, qui motum à loco significet, nec tam a verbo regatur, quàm præpositione* à, *vel* ab; *quæ ipsa nec semper reticeatur.* Româ venire, & à Roma venire, *promiscuè sumi; contrà quàm visum Malaspinæ. Præpositiones perspicuitatis gratiâ ab Augusto adjungi solere.* Ægypto venio.

NVnc accedamus ad alia, itidem pertinentia ad falsum regimen ablativi. Ac proximè quidem videbimus de propriis oppidorum, ac regionum nominibus, déque appellativis locum significantibus. Quæ doctrina est bipartita. Nam primò agendum de illis, quæ significant aliquid esse, aut fieri in loco. Deinde de istis, quibus indicatur motus de loco. De priori præcipiunt in hunc modum. Verba, quæ significant esse aut fieri *in loco*, regere ablativos nominum Vrbis propriorum, si ea sint numeri pluralis, vel singularis quidem, verùm tertiæ declinationis. Vt, *Ovidius natus Sulmone. Gellius suas noctes scripsit Athenis.* Sed superiùs dicebamus, esse ellipsin præpositionis *in* : ut integrè sit, *in Sulmone, in Athenis.* Ac, ut sæpius ea præpositio, brevitatis & elegantiæ caussâ, præteritur : ita quandoque, juxta nativum fermonem, apponitur. Cæsar lib. II belli Civilis : *Complures præterea* (naves longas) *in Hispali faciendas curavit.* Ita enim complures MSSi. Ac similiter Val. Maximus lib. I, cap. VIII : *Cœnanti* (Simonidi) *apud Scopam in Cranone, quod est in Sicilia oppidum, nuntiatum est, duos juvenes ad januam venisse.*

Nempe ut propemodum par hic ratio sit, ac in nominibus oppidorum, quæ primæ sunt, ac tertiæ declinationis : quæ sæpe cùm in loco aliquid esse, aut fieri significatur, in ablativo ponuntur cum eâdem præpositione. Plautus Bacch. act. II, sc. III :

Qui nunc in Epheso est Ephesiis carissimus.

Epid. act. IV, sc. I :

P E. *Certè ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.*
M V. *Planè hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam Pepulit.*

Cicero ad Att. lib. VIII, ep. III : *Navis in Cajeta est parata nobis, & Brundusii.* Iulius Obsequens : *In Numantia res male gestæ.* Ac similia, *In Tauromînio*, pro, *Tauromînii : in Tyro*, pro *Tyri* : hoc est, *in Tauromînii*, vel *Tyri urbe.* Quæ eò lubentiùs adduxi, quia liqueat inde, quando dicimus, aliquid fieri *Sulmone*, vel *Athenis*, ablativum regi à præpositione suppressâ : simul etiam, ut appareat, quid judicandum sit de illo, quòd Q. Terentius Scaurus hunc in modum libro ait de Orthographia : *Inscribunt quidam literis, Data è Gallia : item, Data in Roma. Vitiosè. Nam sic dici oportet, in Gallia, & Romæ.*

Spissus

Spissus verò est Servii error, qui putat, nomina urbium, quando interrogatio fit per *ubi*, si tertiæ sint declinationis, propriè poni in dativo. Vult enim Virgilium IV Æneid. metri necessitate dixisse:

— Tyriâ Carthagine qui nunc
Exspectat:

Ac antiptosin esse in illo Ciceronis Philipp. II: *An tu Narbone in mensas hospitum cùm vomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret?* Nec ignoro, loca quædam Plauti adferri, ubi in dativo videatur usurpare: ut in prologo Casinæ: *Ajo hoc fieri in Græciâ, & Carthagini.*

Et Pseudolo Act. IV, sc. II:

Nam necesse hodiè Sicyoni me esse, aut cras mortem exsequi.
Ita herus meus est imperiosus.

Verùm non iccirco antiptosis est, cùm secus fit, quàm Servius putabat. Quippe terminatio E multò est usitatior; adeò ut, si statuenda sit antiptosis, ea potiùs habeat locum, cùm nomen tertiæ in I, quàm cùm in E, exit. Iccirco ablativum etiam prætulit Charisius cap. de Adverbio: *Cùm tertii ordinis sunt, ablativo casu utimur: ut Carthagine, Sidone; quamquam recentiores, Carthagini & Sidoni sum, voluerunt. Etenim dicimus, Ruri sum.* Nempe inter istos recentiores etiam Servius est. Sed à Servio quoque dissentiunt Diomedes lib. I, & Priscianus lib. XV, ubi omnia hujusmodi in ablativo ponenda docent. Et sanè tutiùs per E efferri, evincunt sexcenta Ciceronis, atque aliorum, loca. Cicero Philipp. II: *Si interfici Cæsarem voluisse, crimen est, vide quæso, Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse, notissimum est.* III de Nat. Deor. *Quos Homerus, qui recens ab illorum ætate fuit, sepultos esse dicit Lacedæmone.* Et alibi semper. Scio, opponi aliquot loca: ut quod Saturnius * adfert è Cic. lib. XVI ad Att. epist. IV: *Sextum autem nunciavit cum unâ solum legione fuisse Carthagini.* Alia quoque ab aliis obduci non ignoro. Verùm pro me est, quòd ea aliter hodie legantur in castigatioribus codd. Fateor interim, si non Ciceronem, at alios tamen sic locutos videri, qui cum Cicerone vixerunt. Quippe Cornelius Nepos (quem malè Æmilium Probum credi, ostendi alibi †) in præfatione vitarum ait: *Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat, mercede conducta.* Ad quem locum Lambinus scribit, *Lacædemoni* poni adverbialiter; quasi quicquam prohibeat esse nomen.

* lib. 2, cap. 3.

† lib. 1 de Hist. Lat. cap. 14.

Nec tantùm urbium loca, sed & alia quædam, similiter efferuntur. De *ruri* nemo ambigit. Locutus eo pacto Iustinus lib. I: *Igitur antelucano tempore, ruri iter ingressus, obvium habuit servum de ergastulo. Acherunti* quoque, ut *ruri*, veteres dixisse, cognoscimus ex illo Plauti Captivis sc. Injicite huic actutum: *Facito ergo tu, ut Acherunti clueas gloria.*

Sed

Sed hîc fortaſſe *Acherunti* exponi poteſt *Plutoni*, ſive *apud Acheruntem*. At manifeſtior locus hic eâdem Comœd. act. v, ſc. IV:

Vidi ego multa ſæpe pícta, quæ Acherunti fierent,
Cruciamenta.

Quid ſi autem *Carthagini, ruri, Acherunti,* & ſimilia, non dativos dicamus, ſed ablativos, antiquo more in I exeuntes? Veteres enim multa per I terminabant, ubi poſteriores E prætulerunt. Itaque & *veſperi* ad inſtar adverbii dicitur, quod ablativus eſt pro *veſpere*. Nempe ut *luci* pro *luce*, apud Lucretium. Pluráque hujus generis adduximus lib. II de Analogia cap. XII. Et ſanè ratio dictat, ut ſint ablativi. Nam ſiquid in loco fieri dicatur, ablativus requiritur, qui à præpoſitione *in* regatur. Quare ut *vivit Romæ*, valet, *In urbe Romæ*: ita *vivit Sulmone*, valet, *in Sulmone*: quod ſatis antea comprobatum. Vt cauſſæ nihil ſit, cur *eſſe Carthagini*, aliter ſuppleamus, quàm *eſſe in Carthagini*, ſive *Carthagine*.

Porrò præpoſitio non ſolùm in iis præteritur, quæ diximus; ſed aliis quoque. Vt, *Hoc loco quæres ex me*. Pro, *in hoc loco*. Maro XII Æn.

Saxum antiquum ingens, campo quod fortè jacebat
Limes agro poſitus.

Pro, *in campo*. Horat. lib. I, ſat. IX:

Ibam fortè viâ ſacrâ, ſicut meus eſt mos.

Suetonius in Domitiano cap. I: *Natus eſt regione Vrbis ſextâ.*

Ac ſimiliter ſupplendum ſæpe I N, eâ ſignificatione, quâ valet P E R: idque tum in propriis, tum appellativis. Prioris generis eſt, *Totâ obambulabat Româ*. Quomodo Cicero Philipp. XI: *Et nunc totâ Aſiâ vagatur*: pro, *in Aſia*: hoc eſt, *per Aſiam*. Poſterioris generis eſt hoc ejuſdem pro Fontejo: *Hi contrà vagantur læti, atque erecti, toto foro*. Pro, *in foro*, hoc eſt, *per forum*. Et lib. II in Verrem: *Multæ mihi à C. Verre inſidiæ terrâ marique factæ ſunt*. Et ad Att. lib. V, ep. XIV: *Nunc iter conficiebamus æſtuoſâ & pulverulentâ viâ*. Virgilius Æn. III:

Tres adeò incertos cœcâ caligine Soles
Erramus pelago.

Imò præpoſitio quandoque in iis etiam omittitur, quæ uſitatiùs in genitivo ponuntur. Vt *humo*, & *domo*, pro *humi*, & *domi*. Columella lib. II, cap. X: *Nec denſâ naſcitur humo*. Vti cum adjectivo capite præcedenti: *Nam vel pinguiſſimâ, vel macerrimâ humo jaciatur, perit*. Pro, *in humo*. Cicero pro Domo ſua: *Domo me contineo*. Maro III Georg.

Hunc quoque ubi, aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis,
Deficit, abde domo.

Pro, *in domo*. Quomodo Terentius ait Adelphis act. IV, ſc. VII:

Meretrix, & mater familiâs unà, in domo?

Quinctilianus lib.v,cap.x: *In domo furtum factum ab eo,qui domi fuit.* Imò Cicero similiter locutus ad Att. lib.xi,ep.vii: & Plinius lib.vii, epist. xvi, quæ ad Fabatum. Verba eorum superiùs * adduximus.

* cap. 25.

Venio ad verba significantia motum à loco: atque hæc regere dicuntur ablativum, qui signet urbem, vel regionem: sed sine præpositione, si sit urbis nomen: cum eâ, si regionis sit vocabulum. Item sine præpositione, in *rus*, & *domus*: at cum eâ in cæteris appellativis. Vt, *Venit Româ, Carthagine, Athenis, rure, domo. Venit è Gallia, Cypro, curiâ, gymnasio, castris.* Sed in posterioribus, ubi præpositio additur, citra dubiũ ab eâ, non à verbo, regitur ablativus. Eoque in prioribus quoque, ubi præpositio, quæ abest, intelligitur; non à verbo, sed à præpositione, casus is dependet. Integrè enim sit, *Veni à Roma, à Carthagine, à* vel *de Cypro, à rure, à*, vel *ex domo*, & ita in aliis.

Quæstio est, an & exprimi possit præverbium *à*, vel *ex*, vel *de*. Quinctilianus † videtur negare. Nam, ut superiùs quoque diximus, solœcismum esse ait, *Veni de Susis in Alexandriam.* Atqui ab optimis illud scriptoribus quandoque exprimitur. Livius lib. i belli Punici: *Interim ab Roma legatos venisse nunciatum est.* Apud eundẽ quoque est: *Valerium à Vejis abducere exercitum jubet.* Item, *Abducere infectâ re à Vejis exercitum noluerunt.* Et, *Qui à Vejis fugerant.* Idem quoque, *Cum exercitu novo ab Roma advenit. Placuit ab Ardea Camillum acciri. Æsculapium ab Epidauro Romam arcessendum. Samnitibus ab Aquilonià clam egressis.* Ejusdem quoque sunt, *Abesse ab domo non possum.* Et, *Dum senes ab domo arcessunt.* Est & P. Lentuli lib.xii epistolarum Ciceronis, ep.xv: *Cassium quatridui iter à Laodicea abfuisse.* Ipsius quoque Ciceronis est lib. ix ad Att. epist. iii: *A Brundusio nulla adhuc fama venerat.* Et Philipp. xii: *Denunciatum est, ne Brutum obsideret, à Mutina discederet: oppugnavit etiam vehementius.* Ejusdem quoque sunt: *Vt ab Alexandria discederet. Ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopen, quæ in Ponto est, navigaverunt. Fugisse à Mutina viderentur. De Pomptino scripsi. De Gyaro ad te dedi de Messala literas. De illius ab Alexandria discessu. Ab Epheso profectum. A Bibone discessimus.*

† lib.1, cap.5.

Censet Malaspina ‡, aliud esse *venire Româ, aliud à Roma*: omisso præverbio, signari locum interiorem: addito, notari exteriorem: ut *à Buthroto*, sit *à locis Buthroto vicinis.* Sed, ut aliquando id verum esse agnoscimus; ita sæpe aliter esse, satis ostendunt loca veterum, quæ adduximus. Et ita Augustum loqui solere, verisimile est, non in ablativis solùm, sed etiam accusativis. Nam perspicuitatis caussâ eum præpositiones addere solere, auctor est Suetonius *.

‡ Castigationibus in Cic. ad Att. epist.

* in Aug. cap.86.

Vti autem de urbium nominibus quæritur, an Latinè satis præpositio iis addatur: ita quæstio est de prõpriis regionum nominibus, recténe in

his

bis præpositio omittatur. Negat id Rhemnius Palæmon, apud Charisium. Et ne solos ita Grammaticos sensisse credamus, ecce Fabius ipse, magni profectò judicii vir, sed qui interdum tamen humanitus aliquid patiatur, ait lib. 1, cap. v, solœcismum detractione iri commissum, quotiescunque insulæ, vel regionis nomini, non additur præpositio. Ac talis solœcismi exemplum adfert, *Ægypto venio*. Verùm non ea mens æquali ejus Tacito; qui secundo Annalium minimè refugit: *Germanicus Ægypto remeans*. Dicas fortasse, Tacitum vixisse, vergente jam puritate sermonis Romani: nec Ciceronem, vel alium ejus ævi, sic temere fuisse locuturos. Sed scire aveo, cur absurdius sit, *Ægypto venio*; quàm *Ægyptum eo?* quomodo Cicero ait, *Sardiniam venire, & Cyprum relegari*: Livius, *Hellespontum pervenire*: ac similia, ut superiùs * vidimus. Quare nec dubito, quin Tacitus Sallustium suum, vel alios secutus sit auctores. * cap. 41.

CAPUT XLVII.

Ablativos caussæ, instrumenti, vel modi, non à verbo regi; sed præpositione omissâ, à, vel ab, de, è, *vel* ex, præ, *aut* cum. *Ac præpositiones eas quandoque exprimi: nisi quod cum ablativis instrumenti non temere invenias. Ablativos quoque additos verbis copiæ, vel inopiæ, dependêre à suppressâ præpositione* à, *vel* de. *At junctos verbis æstimandi, aut mercandi, regi vi præpositionis* pro, *quæ intelligitur.*

DEinceps agemus de verbis, quæ regere dicuntur ablativum, significantem caussam, instrumentum, aut modum. Sed in nullo non istorum concipienda præpositio, unde regitur ablativus. Quod exemplis planum fiet.

A vel AB intelligitur in hoc Maronis II Æn.

— *Dolis instructus, & arte Pelasgâ.*

Ac similiter, cùm Fabius in procœmio lib. I ait: *Scientiâ studiosos instruat*. Integrè enim sit, *à dolis, ab arte, à scientiâ*. Ita Cicero in Bruto: *Vt eo nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui à philosophia, à jure civili, ab historia, fuisset instructior*. Itidem Ciceronis est I Catil. *Præsidiis, custodiis, vigiliisque, coloniam munire*. Pro, *à præsidiis*; ut Tacitus in vita Agricolæ: *Cùm denotandis tot hominum palloribus sufficeret sævus ille vultus, à quo se contra ruborem muniebat*. Eadem præpositio intelligenda, cùm dicitur, *pallet amore, horret frigore*, & similibus.

DE concipiendum, cùm Cicero ad Cassium ait lib. XII, ep. X: *Lepidus, tuus affinis, meus familiaris, prid. Kal. Quintil. sententiis omnibus hostis à Senatu judicatus est*. Et ad Q. Fratrem lib. II, ep. VIII: *Omnibus sententiis absolutus est*. Integrè idem III Off. *Vt res nummaria de communi sententia con-*

ſtitueretur. Et Livius lib. II ab Vrbe: *Imperatores ad id bellum de omnium populorum ſententiâ lecti, Attius Iulius, & Cn. Martius.* Sic, *Non meo conſilio factum*: pro, *de meo*: ut Cicero ad Caſſium lib. XII, ep. III: *De meo conſilio & vos feciſſetis, & Canutius faceret.* Pro quo etiam dicitur, *Ex conſilio facere*: ut ad Lentulum lib. I, ep. VII: *Non ſcripſi ex conſilio tuo.* Item, *More hominum fecit*, pro, *de more*: ut VII Æn.

— Solito matrum de more locuta eſt.

Quod etiam, *ex more*: ut apud Salluſtium Iugurt. *Neque id tempus, ex aliorum more, quieti, aut luxuriæ concedit.*

Vivere rapto, apud Ovid. XI Met. Et, *Vivitur exiguo melius*, Claudiano lib. I in Ruf. Pro, *de rapto, de exiguo*: ut Cicero, *de lucro vivere*, ad Pætum lib. IX, ep. XVII. *Meâ pecuniâ curabo*, pro *de meâ*: ut Terent. Adelph. * *Olet unguenta de meo. Quare feciſti?* pro, *quâ de re*; ut, *quâ de cauſſâ.*

* *alii* I, *ſc.* 2.

Itidem E, vel EX, ſæpe intelligitur. Vt, *Conflare re aliquâ amicitiam*: pro, *ex aliquâ*: ut Terentius Eun. act. V, ſc. II:

— Sæpe ex hujuſmodi re quapiam,
Et ex malo principio, magna familiaritas
Conflata eſt.

Plautus Mil. *Laborat cerebro.* At Cicero, Tuſc. II, *Laborat ex renibus*: & ad Gall. lib. VII, *ex inteſtinis*: ad Pætum lib. IX, *ex pedibus.*

Vocare aliquem ſuo nomine: pro, *ex ſuo nomine*: ut Plautus Sticho act. I, ſc. III: *Nunc Microtrogos nomine ex vero vocor.*

Vino nimio vacillare: ubi Fabius lib. VIII, cap. III, *ex vino vacillantes.*

Fabrefactum ferro, vel *argento*: ubi Plautus Rudente Act. V, ſc. II:

Nam hoc quidem pol è rubigine, non è ferro, fabrefactum eſt.

Quinctilianus lib. II, cap. XVII: *Conſtat experimentis medicina.* Cic. pro Roſcio Comœdo: *Ex fraude, fallaciis, mendaciis, conſtare totus videtur.* Idem †: *Cum conſtemus ex animo, & corpore.* Sic, *Amore, odio, invidiâ factum. Morte alicujus dolere. Lege agere cum aliquo. Ordine collocare. Merito pati*, pro *ex jure merito.* Ac ſimiliter in aliis.

† *initio lib.* 3 *Tuſculan. Quæſt.*

IN quoque ſæpe reticetur in ejuſmodi ſtructurâ. Vt in Eclogis:

— Cantando rumpitur anguis.

Pro, *in cantando.* Plauti eſt Captivis act. I, ſc. II:

Nam iſtoc me aſſiduò victu delecto domi.

Et Cic. Verr. VI: *Pictorum artificio delectabant.* Ad Q. Fratr. lib. III, ep. III: *Et ipſe puer magis illo declamatorio genere delectari videtur.* At idem lib. II de Legg. *In hoc admodum delector.* Et in I de Fin. *In hac eſſe regatiunculâ delectatum.* Sic, *ordine facere*, pro, *in ordine.*

PRÆ quoque ſupprimitur: ut, *Gaudio lachrymari: pudore aliquid agere.*

Integrè

Integrè Terentius act. I, sc. II :

Credo, ut sit, præ amore, misera hunc exclusit foras.

Heaut. act. II, sc. II :

Præ gaudio, ita me Di ament, ubi sim nescio.

Cicero pro Cn. Plancio : *Nec loqui præ mœrore potuit.*

Crebrò quoque *cum* subauditur. Vt, *Magnâ curâ legere* : ubi Plautus Mil. & Pers. *Cum curâ legere. Bonâ fide persolvere* : ubi Suetonius in Caligula cap. XVI : *Legata ex testamento Tiberii, cum fide, ac sine calumniâ, repræsentata persolvit. Bono ejus fiat*, pro, *cum bono.* Vt Terent. Adelph. Act. IV, sc. I :

Quod cum salute ejus fiat. —

Similiter Varro de R. R. lib. I, cap. XIII : *Ac cum Luculli, & Metelli villis pessimo publico certant.* Maro III Æn.

— *Et magnis quatiunt clangoribus alas.* Item IX :

Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit.

Plinius de elaterio lib. XX, cap. I : *Nisi maturiùs incidatur, semen exilit, oculorum etiam periculo.* Ac par ratio in aliis, ubi comitatus, non instrumentum, significatur.

Et tamen ablativus etiam instrumenti ab hac præpositione regitur. Vt cùm dico, *gladio feriri, telo sauciari.* Hoc ita esse, inde liquet, quòd omnes fere linguæ vulgares hanc præpositionem exprimant. Vt mirum sit, apud Latinos ablativum instrumenti refugere præpositionem. Dicimus enim, *pugnare gladiis*, non, *cum gladiis.* Obducunt hoc Plinii lib. IX, cap. XXVIII : *Cæteri cirri, cum quibus venantur.* Sic sanè & vetus Parmensis anni CIↃ CCCC LXXVI. Sed in aliis est, *cirri, quibus.* Adferunt item hoc Ovidii IV Fast.

Hæc modò verrebat raro cum pectine terram.

Sed in melioribus libris est : — *Stantem tibicine terram.*

Item objectant hoc I Metam. — *Concussit terque quaterque*
Cæsariem, cum qua terram, mare, sidera movit.

Sed *cum* hic non instrumentum, verùm comitans quid notat. Quasi dicat, *Movit cæsariem, & unà terras.*

Neque, si aliter uspiam usurpetur, temere liceat imitari.

Idem judicium esto de verbis copiæ, & inopiæ. Cujus ratio est, quòd hîc etiam caussa, vel modus, significetur. In quibus *a*, vel *de* intelligitur. Vt II Æn. — *Vterumque armato milite complent.*

Pro, *de armato milite.* Quomodo Tullium, & Martialem, loqui superiùs ** vidimus. Sic in verbis auferendi. Vt sunt *privo, spolio, fraudo, orbo, viduo, emungo.* Terent. Phorm. act. IV, sc. IV : ** cap. 30.

— *Emunxi argento senes.*

Maro VIII Æn. --- *Viduâſſet civibus urbes.*

Ovid. XII Met. --- *Armis nudare jacentem.*

Pro, *ab argento, ab civibus, ab armis.* Eſt enim par ratio, ac in nominibus; ubi non rarò addditur præpoſitio; ut illo Ciceronis Verr. VI: *Nam ipſa Meſſana, quæ ſitu, mœnibus, portuque, ornata ſit; ab his rebus, quibus ille delectatur, ſane vacua atque nuda eſt.*

Venio ad verba æſtimandi, emendi, vendendi: quæ & ipſa dicuntur regere ablativum ſignificantem pretium: idque nominis tam adjectivi, quàm ſubſtantivi. Prioris generis ſunt, *æſtimare, redimere, ſtare, magno, permagno; parvo, minimo.* Cicero lib. III de Fin. *Næ ego iſtam glorioſam memorabilémque virtutem non magno æſtimandam putem.* III in Verr. *Tu iſta permagno æſtimas.* Seneca lib. I de Benef. *Niſi fortè parvo te æſtimas.* Terentius Eun. act. I, ſc. I: *Quid agas? niſi ut te redimas captum, quàm queas, Minimo: ſi nequeas paululo, at quanti queas.*

Maro X Æn. --- *Haut illi ſtabunt Æneia parvo Hoſpitia.*

Etiam, *vili emta*, dixit Plautus Epidico, Sc. Heus adoleſcens. *Caro emta*, eſt apud Quinctilianum decl. IX: pro quo Varro, Cicero, & alii antiquiorum, *carè emta* maluerunt: & fortaſſe ita quoque apud Quinctilianum legi debet.

Nec minùs ſæpe vel ſolum adſciſcunt ſubſtantivum, vel unà cum ſuo adjectivo. Plautus Mil. act. II, ſc. III:

--- *Non ego nunc emam vitam tuam vitioſâ nuce.*

Terentius Andr. act. II, ſc. VI:

Vix, inquit, drachmis eſt obſonatus decem.

Cicero Verr. V: *Doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ, Prætore Verre, ternis denariis tritici modium fuiſſe.* Item: *Cùm in Siciliâ ſeſtertiis binis tritici modius eſſet (ut illius epiſtola ad te miſſa declarat) ſummùm ſeſtertiis ternis.* Valerius Maximus lib. V, cap. IV: *Magno ubique pretio virtus æſtimatur.* Martialis lib. VI, ep. LXVI: *Parvo cum pretio dim liceret.*

Plin. lib. XXXV, cap. III: *Scrupula valebant ſeſtertiis vicenis.* Iuvenal. ſat. III: *Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lavantur.*

Suetonius in Cæſare: *Ampliſſima prædia numo addixit.* Vbi aliqui libri *minimo*: ſed perperam.

Nihilo quoque *æſtimare* dici, oſtendit hic Ciceronis locus IV de Finib. *Quippe qui primùm valetudinem bonam expetendam negem eſſe, eligendam dicant, non quia ſit bonum valere, ſed quia ſit nonnihilo æſtimandum.*

Abunde hinc dilucet, quomodo veteres loquerentur. Sed cauſſa ejus ſermonis eſt, non quia verba mercandi ſuâ naturâ regant ablativum: verùm

verùm quòd præpositio intelligatur, unde ablativus regitur. Ea præpositio est PRO. Vt, *Magno æstimare, emere, vendere,* valet, *pro magno.* Sic illud Gellii lib. I, cap. XIX : *Libros tres reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitum pro omnibus:* valet, pro *nihilo minore pretio.* Vt apud Ciceronem legimus Orat. pro domo : *Pro nihilo habere.* Et pro Cæcina : *Pro nihilo putare.* Et IV Verr. *Pro nihilo ducere.*

CAPVT XLVIII.

Non à verbo, sed præpositione intellectâ, regi ablativum additum verbis, vito, caveo, prohibeo, libero, nitor, glorior, facio, sum, & fio. *Error Festi, Lambini, Fruterii : atque alius ejusdem Lambini. Promiscuè dici, tum per ellipsin,* quid me fiet ; *tum plenè,* quid de me fiet ; *tum acquisitivè,* quid mihi fiet. *Alia, ubi ablativus dependeat ab intellectâ præpositione* in, pro, de : *maximèque id locum habere in compositis cum præpositione, quia præpositio, quæ præteritur, ex composito intelligitur.*

SImiliter suppletur defectus in verbis vitandi, ac cavendi. Vt Plauti illo in Truculento act. II, sc. II, *malo vitare :* pro, *à malo vitare :* quod &, *malum vitare.* Fortasse etiam Curcul. act. II, sc. III, *Vitent infortunio.* Vbi tamen & MSSi, & vett. editt. (in his Veneta, quæ cum Sarraceni, ac Pyladæ notis prodiit :) item illa Camerarii, constanter habent *infortunia.* Sed non ineleganter tamen restituêre, *infortunio :* prout etiam in codice suo, nunc-nostro, Scaligerum video emendâsse. Et similiter Petronius Arbiter in Satyrico : *Cùm deinde vultu, atque ipsa trepidatione, mendacium prodidissem, ponere jussit arma, & malo cavere.* Pro, *à malo.* Quomodo Terent. Eunucho, act. V, sc. II :

Tum pol tibi ab isto, hera, cavendum intelligo.

Cicero lib. V de Finibus : *Monuerunt, à veneno ut caveret.*

Item in verbis prohibendi. Terent. Phorm. act. II, sc. III :

Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.

Cicero Verr. V : *Cibo prohibere, & tecto.* Columella lib. VI, cap. VII : *Potione prohibere per triduum.* At idem Cic. Verr. VI : *Ab insula procul prædones prohibere.* Cæsar lib. I belli Gallici : *Non facile ab oppidis vim hostium prohibere.* Sallust. Iugurth. *Ab injuriâ Maurum prohibet.*

Liberare curâ, infamiâ, invidiâ, custodiâ, ære alieno, timore, apud Ciceronem legas. At idem de Vniversitate : *Deus motum cæli ab omni erratione liberavit.* Et declamator sub nomine Ciceronis, orat. antequam iret in exilium : *Arcem urbis ab incendio, ac flammâ, liberavi.*

Nitor, & glorior, similiter se habent. Virgil. VI Æn.

Ille

Ille (vides) purâ juvenis qui nititur hastâ.

Cæsar lib. 1 de bello Gall. *Quòd suâ victoriâ tam insolenter gloriarentur.* Pro, *in hastâ nititur: in victoriâ gloriarentur.* Quomodo Cicero pro Milone: *In hujus vitâ nititur salus civitatis.* Et 11 de Nat. Deorum: *Propter virtutem jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur.* Item in Vatin. *De tuis divitiis intolerantissimè gloriaris.* Sic Xenophon lib. 1 Memorab. ὀγκᾶσθαι * ὅτι γένει, ἐπαίρεσθαι † ὅτι πλούτῳ, φυσᾶσθαι ‡ ὅτι δυνάμει.

* tumescere ob genus.
† efferri propter opes.
‡ inflari ob potentiam.

Duzæ etiam, & Acidalii sententia est, ad instar illius, *donare dono*, vel *munere*; etiam dici, *largiri munere*, vel *argento*, vel *bubus*. Atque ita capi volunt illo Plauti Persa act. 11, sc. 111:

Nunc amico homini bobus domitis meâ ex crumenâ largior.

Quod si placet; sicut *dono bubus* integrè est, *dono cum bubus*; sic *largior bubus*, ponetur, pro *largior cum bubus*. Nempe uti dicunt Belgæ, **Jemand met ossen of andere gaben begiften.**

Facio etiam, *fum*, & *fio*, regere dicuntur ablativum. Sæpéque hunc casum addi, verissimum est. Mirum verò, id non attendisse Festum Pompejum: qui ut veteres doceat *me*, pro *mi*, sive *mihi* dixisse, illud Ennii adducit ex Annalium secundo:

Siquid me fuerit humanitus, ut teneatis.

Nam planè *me* dicitur, pro, *de me*. Quomodo & Lucilius lib. xxv111 Satyrarum *: *Quid me fiet? siquidem non vis te improbis committere.* Et Appulejus lib. 11 Met. *Quid, inquam, me fiet, ubi iste jugulatus mâne apparuerit?* Imprimis verò sic loqui gaudent Comici. Ita Plautus Aulul. Sc. penult.

* apud Nonium in Committere.

EV. *Quid si fallis?* LY. *Tum me faciat, quod vult Jupiter.*

Idem Pœn. Act. v, Sc. 11:

Quin mea quoque iste habebit, siquid me fuat.

In vulgatis est, *de me fuat*. Sed versus, qui Iambicus esse debet, exigit, ut præverbium tollatur; quemadmodum Duza Fil. observat, & Andreas Schottus Nodorum Cicer. lib. 1, cap. 11. Idem Mostell. act. v, sc. 11:

Dispudet istam veniam. quid me fiet nunc jam?

Terentius Andr. act. 111, sc. v: *Nec quid me nunc faciam scio.* Et Act. 1v, sc. 11: *Quid me fiet?* Idem Heaut. act. 111, sc. 1:

Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?

Item act. 1v, sc. 11:

Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.

Et Adel. act. 1v, sc. 1v:

Discrucior animi. hoccine de improviso mali mihi objici,
Tantum, ut neque quid me faciam, neque quid agam, certum siet?

Lucas Fruterius lib. 1 Verisim. cap. xv1, Festum secutus, putabat, in his,

his, & similibus locis, *me* pro *mi* scriptum esse antiquitus. Sed hanc ejus sententiam sequentia refellunt. Plautus Capt. act. v, sc. 1 :

Vos ite intro : interibi ego ex hac statua verbera volo
Erogitare, meo minore quid sit factum filio.

Idem Trinummo act. 1, sc. 11 :

Nunc si ille huc salvus revenit, reddam suum sibi :
Siquid eo fuerit, certò illius filiæ,
Quæ mihi mandata est, habeo dotem unde dem.

Frustra est Dionysius Lambinus, cũ, voculâ infertâ, legit, *Siquid eo fuerit factum.* Vtroque enim modo locuti. Etiã ablativus clarè elucet ex illo Terentii Heaut. act. v, sc. 1v : — *Nunc primùm audio, Quid illo sit factum.* Cicero similiter lib. xiv ad Terent. ep. 1v : *Quid Tulliolâ meâ fiet ?* Quomodo etiam in illâ Iani Guiljelmii & Iani Gruteri, ex MSSorum fide est expressum. Idem 111 Verrinâ : *Quid hoc homine faciatis, aut ad quam spem tam perfidiosum, tam importunum animal, reservetis ?* Regitur verò ablativus ille à præpositione, quæ his locis reticetur, sed aliàs non rarò exprimitur. Vt Heaut. act. 1v, sc. 111 : *Tu quid de me fiat, parvi curas.* Et Adelph. act. v, sc. 1x : *Sed de fratre quid fiet ?* Cicero ad Att. lib. 11 : *Quid de P. Clodio fiat, rescribe.* Idem in Manilianâ : *Qui cum ex vobis quæreret, si in uno Cn. Pompejo omnia poneretis, siquid de eo factum esset, in quo spem essetis habituri.* Cornelius Nepos in Themistocle : *Miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis.* Frustra hîc etiam est Lambinus, cùm utrobique *de* putat delendum, contra codicum fidem. Vtroque enim modo locuti veteres, nunc ἰλλειπτικῶς, sine præpositione : nunc propriè, cum ea. Estque & altera locutio propria, cum dativo. Plautus Bacch. Sc. Ibo in Pyræeum : *Quid mihi fiet postea ?* Terentius Andr. Act. 1, sc. 1 :

— Si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum ?

Cicero ad Att. lib. v1, epist. ult. *Quæso, quid nobis futurum est ?* Idem lib. xiv ad Terent. epist. 1 : *Quòd ad me, mea Terentia, scribis, te vicum vendituram : quid obsecro te, (me miserum) quid futurum est ? Et si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet ?* Sed ablativus utrobique videri possit. Non item loco istoc Philippicæ 11 : *Vide quæso, Antoni, quid tibi futurum sit.* Idem pro Cæcinâ : *Quid tu huic homini facias ?* Et lib. 1v Acad. *Quid enim faceret huic conclusioni ? Si lucet, lucet. Lucet autem. Lucet igitur.* Tibullus lib. 11, el. v11 : *Castra Macer sequitur, teneo quid fiet amori ?*

Ovid. lib. 1 de Arte : *Perfidus ille abiit, quid mihi fiet ? ait.*
Quid mihi fiet ? ait. Extra hæc quoque, quæ adduximus, multa se alia offerunt, ubi ablativus nõ à verbo regatur, sed præpositione omissâ.

Ita IN reticetur ad Att. lib. VI, epist. XII : *Nec nullâ, nec magnâ spe sumus.* Et ad Cornificium lib. XII, ep. XXVII : *Ego sum spe bonâ.* Integrè idem ad Quinctum fratrem de Pet. Conſ. *In optima spe esse debebis.* Et Livius lib. V belli Maced. *Primò in spe fuerant.*

IN quoque omittitur, cùm *stare* pro *hærere*, aut *persistere*, ablativum adsciscit. Vt, *stare pacto, promissis, jurejurando* &c. Cicero pro Flacco : *Rejudicatâ stari ostendit placere.* Pro Cluentio : *Et uterque censor censoris opinione standum non putavit.* Eodémque casu à Marone † dictum arbitror : † Æn. 8.

--- At tu dictis Albane maneres.

Pro, *in dictis* : ut Cicero Verr. IV, & VII, *Manere in amicitia.*

AB desideratur in hoc III Georg.

--- Quâ me quoque possim Tollere humo.

Et II Æn. *--- Atque imo Nereus ciet æquora Ponto.*

Eandem præpositionem, vel IN, intelligere possis illo I Fast.

Iupiter arce suâ totum cùm spectet in orbem.

PRO supplendum illo Horatii lib. I, ep. I :

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Item cùm dicimur, *pace bellum mutare* : vel, *par pari referre.*

De compositis verò cum præpositione, ubi eadem sit præpositio, vel eandem habens vim, res satis est aperta. Vt, *abire magistratu*, ἀλλεπαλλήλων, apud Livium lib. III : *abire incepto*, apud eundem. Integrè Cicero Orat. ad Brutum : *Ab hoc parumper abeamus. Abire è medio*, Terentius Phorm. * * ad. 5, sc. 8.

Abstinere se ostreis, & murænis, apud Cic. ‡ *Abstinere se à viris*, idem, vel potiùs declamator vetus in Sallust. ‡ ad Marcium lib. 7, ep. 26.

Avellere templo Palladium, II Æn. Item Plin. lib. IX, cap. XXXV : *Conchis adhæresunt, nec iis avelli queunt, nisi limâ.* At Terent. Eun. act. III, sc. III : *Sperat se à me avellere.* Et Cic. pro Domo sua : *Avulsus à suis.*

Avertere Italiâ regem Teucrorum, Virgil. I Æn. *Avertere à philosophia*, Sueton. in Neron.

Sed tanta est talium copia, ut si insistere iis velim, fastidium verear. Instar igitur tot aliorum esto verbum *decedo.* Quod jungi videas eidem verbo, nunc cum præpositione, nunc absque ea. Sic, *decedere provinciâ*, ait Cicero in Ligarianâ. At *decedere de provincia*, idem Verr. IV, & epistolâ ad Cælium. Itidem *decedere viâ*, Plautus Amphitr. Suetonius in Cæs. & Fabius lib. IV. Sed, *decedere de viâ*, Plautus Trinummo, & Cic. pro Cluentio. *Sententiâ decedere*, Tacitus lib. XIV Annal. *De sententia decedere*, Cicero pro Cornelio Balbo. *Decedere officio*, Cicero in Verr. & Livius. *Decedere ab officio*, Livius lib. XXXVI. *Possessione decedere*, Plin. in epist. *De possessione decedere*, orat. II de leg. Agr. item I. Si finita, De damno infecto.

CAPVT

CAPVT XLIX.

Ablativos etiam, qui absolutè poni dicuntur, regi vi præpositionis intellectæ, quæ sit A, vel AB; quoties tempus consecutum significatur. Participia absolutè posita, etiam sine nomine, vel pronomine. In Sedigiti jambis, de Comicorum discrimine, conjectura. Etiam ablativos usurpatos absolutè, regi à præpositione IN, vel SVB.

IN iis ablativis, quos hactenus excussimus, species est regiminis à verbo: præterea autem verbis addi dicuntur ablativi, qui non à verbo, vel aliunde, existimentur regi, sed absolutè poni: ita ut sui quasi juris, nec cuiquã subjecti habeantur. Sed eos quoque dependêre existimo à præpositione intellectâ. Vt cùm Cicero lib. III de Leg. ait: *Nobilium vitâ, victuque mutato, mores mutari civitatis puto.* Vbi intelligitur *à*: nempe eâ significatione, quâ significat *post*: ut cùm dicimus, *à prandio, à cœna.* Ergo, *nobilium vitâ, victuque mutato*, integrè sit, *à nobilium vitâ, victuque mutato.* hoc est, *post mutatam vitam, victumque.* Ac par ratio in isto ejusdem Ciceronis: *Oppressâ libertate patriæ, nihil est, quod speremus amplius.* Pro, *ab oppressâ libertate.* Sic, *hoste superato, appositâ mensâ secundâ*, & similibus, ubi participio præteriti temporis subjicitur, quod postea consecutum. In cujusmodi interdum participium ponitur absque nomine, vel pronomine. Nec enim solùm dicitur, *re compertâ*, vel *re auditâ*, aut, *eo comperto*, vel *eo audito*: sed simpliciter, *audito, comperto.* Livius lib. I belli Maced. *Inde ad Pluvinium est progressus, nondum comperto, quam regionem hostes petîssent.* Tacitus lib. II Annal. *Audito, castellum Luppiæ flumini appositum obsideri, sex legiones eò duxit.* Idem lib. IV Annal. *Neque dum comperto, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.* Aliquot quoque aliis locis eodem participio ita utitur idem Tacitus. In cujusmodi structurâ ablativus ille participii refert naturam verbi impersonalis.

At alia præpositio intelligenda, cùm ablativus est participium præsentis temporis, vel nomen eandem vim habens. Q. Cicero ad Tir. lib. XVI, ep. XXVI: *Non potes effugere hujus culpæ pœnam, te patrono.* Horatius lib. I, od. II:

Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

Senecà lib. III epistolarum: *Acerbum est uri. quantò acerbius, si id, te faciente, patiaris?* Addunt hoc Vulcatii Sedigiti apud Gellium lib. XV, cap. XXIV:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant:
Eum, me judice, errorem dissolvam tibi.

Quomodo ab Aſcenſio editum, & à Vincentio in Lugdunenſi. Sed ſic ſyllaba ante *tibi* ſuperſit. Stephanica, & Tornæſiana, habent:

Eum meo judicio errorem diſſolvam tibi.

Sed vel *eum*, & *meo*, κ) συνίζησιν fiunt μονοσύλλαβα, more Comico: vel pes integer redundabit: eoque, ut ſenarius ſit, legendum fortaſſe, vocibus trajectis: *Judicio meo eum errorem diſſolvam tibi.*

Porrò in ſuperioribus illis ablativus regitur à præpoſitione SVB intellectâ. Vt, *rege Alexandro*, vel *regnante Alexandro*, integrè ſit, *ſub rege*, vel, *ſub regnante Alexandro*. Expreſſit præpoſitionem Quinctilianus lib. v, cap. x; ubi temporis generaliter accepti hæc ponit exempla: *Nunc, Olim, Sub Alexandro, Cum ad Ilium pugnatum eſt.* Etiam in Horatiano illo, *Te duce*; & hoc ejuſdem, *Teucro duce*; ſic ſupplendus defectus, *Sub te duce.* Nempe, ut optimi ſcriptores dicunt, *Eſſe ſub imperio*: ita ſub alicujus ductu, vel ducatu fieri aliquid, vel factum eſſe, dicitur. Eadémque præpoſitio animo concipienda in illo, *Sole ardenti proficiſci.* Integrè Maro Ecl. 11:

Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.

Cenſeo etiam, ſimiliter ſupplendum hoc Senecæ lib. de vita beata cap. xx: *Populo ſpectante fieri credam, quicquid, me conſcio, faciam.* Vt citra ellipſin ſit, *ſub populo ſpectante*, hoc eſt, *ſub oculis populi.* Quomodo Cæſar lib. 1 belli Civilis ait: *Neque verò id Cæſarem fugiebat, tanto ſub oculis accepto detrimento, perterritum exercitum ſuſtinere non poſſe.*

Atque inde ſtatuendum quoque de illo Ciceronis lib. de claris Oratoribus: *Ego poſthac cautiùs hiſtoriam, te audiente, attingam.* Pro, *ſub audiente te*, q. d. *ſub auribus tuis.* Quippe qui alteri aliquid dicit, quodammodo ejus judicio ſubeſt: quia vel apertè, vel tacitè, omnes judicium ferimus de iis, quæ dicuntur. Et par ratio in illis, *auctore Xenophonte, teſte Tullio.* Nam qui ſic loquitur, judicium iis ſubjicit.

Sed non, ut, *duce te*, valet, *ſub te duce*: ſic, *comite te*, ſupplendum, *ſub te comite*. Nam hic non ſubjectio ulla ſignatur, ſed comitatus: eoque *cum* intelligi debet. Imò hoc quoque intelligitur, cum dicitur, *Deo juvante*: ut Græcis, Σὺν Θεῷ. Nam etſi quicquid non mali facimus, id ſub, & cum Deo facimus: tamen cùm *juvante* dicimus, ſi propria verbi vis attendatur, magis comitatum, quàm ductum ſignamus.

Eſt etiam, cùm IN potiùs intelligitur. Vt illo 1 Æn.

— Et afflictis melius confidere rebus.

Scio, Servium interpretari, *de afflictis rebus.* Sed alterum ſententia exigit. Vel dativus erit acquiſitivus. Sed prius malim. Simile hoc Ciceronis ad Att. lib. XII, ep. XXIV: *Quod me in forum vocas, eò vocas, unde etiam, bonis meis rebus, fugiebam.* Vbi *de* nullum habeat locum. Nec cauſſa eſt, cur aliter capiamus, quàm illo Martialis lib. XII, ep. VI: *Tempo-*

Temporibusque malis, ausus es esse bonus.

Nam quid aliud, *rebus afflictis*, quàm *temporibus malis*, vel *tempore verum afflictarum*: hoc est, *in tempore*: ut diximus, cùm de ablativis ageremus, qui speciem temporis significant, sive quibus respondetur ad quæstionem *quando*.

CAPVT L.

De infinitivo. Vtrùm de structura ejus ante cæteros modos agi debeat. Infinitivi variant tempus; non genus, quod semper neutrum censetur: uti neque mutant terminationem; sed nominis aptoti similes sunt. Quemvis enim casum eodem vocis exitu referunt: quod exemplis comprobatur. Servius refellitur, qui negabat, posse jungi duos infinitivos sine præpositione. Apud Græcos adjectiva, quæ peritiam significant, nunc genitivo, nunc accusativo sociari, ac utrumque fieri, nunc additâ præpositione, nunc omissâ. Infinitivus iisdem pro dativo. Ad sedare, *pro* ad sedandum. *In infinitivo omni dispiciendum, num cum casu addito conveniat, an eum regat: & an casum regat ex propria infinitivi indole, an communi verborum naturâ: quandoquidem verbum infinitum eundem casum amat, quem finitum.*

NVnc videamus de structura Infinitivi: in quo recedimus ab ordine Prisciani. Nam is, Apollonium secutus, ab Infinitivo orditur verbum, eò quòd modus is generalis sit, adeò ut pro alio quovis modo accipi possit. Nos eorum potiùs vestigiis insistimus, qui doctrinam Infinitivi in ultimum rejiciunt locum: idque ob imperfectionem ejus. Neque enim nomini junctum absolvere sententiam possit: unde & uno ex superioribus modis semper indiget.

Magnâ ex parte infinitivi habent nominum naturam: quod cum participiis habent commune. Sed ab his in duobus differunt. Primùm quia participia casibus variantur, &, si illa in NS exceperis, etiam genere. Infinitivi autem variantur quidem tempore, cùm aliud sit *spectare*, aliud *spectavisse*: sed non variant genus, cùm tantùm sint generis neutrius. Cicero ad Att. lib. XIII, ep. XXVIII: *Quam turpis est assentatio, cùm vivere ipsum turpe sit nobis.* Valer. Max. lib. VI: *Velle ac posse in æquo positum erat.* Persius sat. V:

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Imò etiam cùm circumloquimur infinitivi futurum activum per participium futuri temporis, & infinitivum *esse* vel *fuisse*; veteres, eò quòd infinitivi esset circumlocutio, haut aliter ac in vero infinitivo, terminationem participii invariatam servabant. Vt, *Credo illos dicturum esse*, pro *dicturos*. Quàm rem pluribus probatum ibamus lib. III de Analogia cap. XVI. De supinis mitto, quia hæc quidem invariata manent (uti & tempora infinitivi, quæ per ea circumloquimur) verùm non participia sunt, ut ad

adjectiva pertineant : sed verè sunt substantiva ; uti ostensum ejusdem libri cap. XII : ac deinceps iterum de eo se offeret agendi locus.

Alterum infinitivorum discrimen à participiis est, quòd hæc casum varient ; illa sint quasi nomina ἄπτωτα. Itaque invariata cujusvis casus vicem sustinent : idque tam in Convenientia, quàm in Regimine. Quod enim ad convenientiam, infinitivus in ea nunc pro nominativo est, nunc pro accusativo : nec id duntaxat à fronte, sed etiam à tergo. Vtrimque pro nominativo est in illo Terentii Adelphis act. I, sc. II :

— Nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. —

Pro, *Curatio amborum propemodum est alterius repetitio.* Accusativus utrimque erit hoc pacto : *Censeo, curare ambos propemodum esse reposcere alterum.* Nec vitiosum credas, propterea quòd Servius putet, malè duos conjungi infinitivos. Nam eum refellit hoc Lucretii lib. I :

--- Videndum est,
Ne contrà hæc per se cogant nos esse fateri.

Et aliquot versibus pòst :

Etsi difficile esse videtur credere, quicquam
In rebus solido reperiri corpore posse.

Terentii est Andriâ act. III, sc. II :

Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Date : mox ego huc revertar.

Cæsar lib. I de bello Gallico : *Siquid ille à se velit, illum ad se venire oportere.* Et sexcenta sunt apud Ciceronem, Livium, alios; ubi duo jungantur infinitivi, nunc convenientiæ, nunc regiminis structurâ.

Sed redeo ad id, quod dixeram, infinitivos omnium casuum vicem supplere. De nominativo, (uti & de accusativo Convenientiæ) dictum satis.

Genitivi loco ponitur illo Maronis in Eclogis :

--- Soli cantare periti
Arcades. Pro *cantandi*, vel *cantus.*

Persius sat. II : *--- Vrentes oculos inhibere perita.*

Pro *inhibendi*, vel *inhibitionis.* Sic *peritus belligerare*, vel *militare* : quod Ciceroni orat. pro Fontejo : *Peritissimus homo belligerandi.* Item in Pisonianâ : *Rei militaris peritus.* Apud Tacitum quoque est in vita Agricolæ : *Peritus obsequi, eruditusque utilia honestis miscere.* Pro, *peritus obsequendi*, vel, *obsequii.* Sed posterior infinitivus potiùs est pro accusativo : *eruditus miscere*, pro *ad miscere*, de quo dictum cap. XLI. Imò etiam, quod minus videatur, priorem infinitivum per accusativum possis exponere : q. d. periti quod ad *obsequi*, sive *obsequium* : similiterque in aliis, *periti ad cantare*, vel *inhibere*, hoc

hoc est, *cantum*, vel *inhibitionem*. Sanè Græci verba facultatem significantia, nunc genitivo, nunc accusativo jungunt. Genitivus est illo Nazianzeni : Σοφοὶ τῦ κακοποιῆσαι · *Periti malefaciendi*. Vbi præpositionem addit Plato. Cujus est : Περὶ τῆς τοιούτων σοφὸς · *Talium rerum*, sive *in talibus*, *callidus*. Accusativum usurpat Xenophon. Vt, Ἀγαθοὶ τὰ πολεμικὰ · q. d. *boni*, vel *idonei bellica*, pro *ad bellica*. Quomodo Græcis πρῦ, vel πρὸς, desideratur. Quorũ posterius suppletur illo Plutarchi : Ἀγαθοὶ πρὸς τὸν πόλεμον · *boni*, sive *apti ad bellum*. Ac similiter Herodianus : Σοφὸς πρὸς ὑποβυλὴν · *callidus ad insidias struendas*.

Etiam infinitivus pro dativo sæpius est Græcis. Vt senario istoc :

Φιλεῖν ἀκαίρως ἴσόν ἐστι τῦ μισεῖν.

Pro, τῦ μίσει. Quasi diceres ad verbum, metróque servato :

Amare non in tempore est odisse par.

Pro, *par*, vel *æquale odio*. Diodorus lib. IV, ubi agit de Theseo & Ariadne, ait parentem Thesei, Ægeum, mœrore, ac προσκόπτοντα τῦ ζῆν, dedisse se de tecto præcipitem : ubi τῦ ζῆν προσκόπτων, valet, *offensus ipsi vivere*, pro *vitæ*. Nec fortasse Latini hunc nesciunt sermonem. Nam non pauca eorum, quæ per accusativum exponimus, etiam dativo licet interpretari : ut mox liquebit.

Pro accusativo est in illo Ovidii lib. I de Arte :

Sed puer est, ætas mollis, & apta regi.

Pro, *ad regi*, hoc est, ut regatur. Sed possis & dativo interpretari ; quomodo dicimus, *apta studiis*, &, *ad studia*. Similiter igitur, *apta regi*, sit, *apta ad regi*, seu *apta ad regimen* : vel etiam, *apta regimini*, sive *rectioni*. Sed infinitivus caret ambiguitate, quæ abest ab infinitivo. Nam aliud, *apta regere*; aliud, *apta regi*. Quod si pro altero horum verbale, seu hoc, seu illo casu, reposueris : incertum est, utrùm parum idoneus aliquis dicatur, ut regat, an ut regatur. Vtroque etiam casu possis exponere illud Statii Papinii lib. II Sylv.

— Optimus idem
Condere divitias, opibusque immittere lucem.

Nam possis interpretari, *optimus ad condere*, vel *condendas divitias* : atque item, *condendo divitias*, dandi casu : q. d. *conditioni*, vel *conditui divitias*, sive *divitiarum*. Sed in his quidem eo casu quisque accipiat infinitivum, quo volet. At absque dubio pro accusativo est in illis, *It videre*; &, *Pudet dixisse*; pro, *ad*, vel *ob videre*; &, *ob dixisse*. Nec ignotum antiquis, jungere præpositionem infinitivo, si Lucretius sic locutus lib. V :

Ad † sedare sitim fluvii fonteſque vocabant.

† *Vbi vulgo, erit ante in optimis membranis nostris*, At sedare.

Quomodo apud Macrobium is locus legitur lib. VI Saturn. cap. I. Vocativi vicem supplet infinitivus in isto : *O vivere nostrum, ut non sentientibus effluis !* Pro, *ô vita nostra*.

Denique

Denique ablativi vim habet in illo : *Dignus amari*, vel *puniri* : pro, *dignus amore*, vel *pœnâ*, vel *punitione*. De quo itidem paullo pòst plenius.

Atque ista ostendunt, quantum recedant infinitivi à participiis : item ut infinitivi quemvis nominis casum referant, sed eàdem terminatione. Qui hoc non attendunt, quia infinitivus, quod ad exitum similiter se habet, confundere solent ejus convenientiam, & regimen ; nec vel in hoc, vel in illo satis vident, pro quo casu infinitivus ponatur : nec distinguunt casum, quem habet ex propriâ naturâ infinitivi, quemque possidet ex communi verborum natura. Quæ plurimùm differre, exemplo planius faciam.

* *In orat. Eucletronu, sive Euthymonu Cymæi.*

Curtii est libro v* : *Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere?* Pronunciatum igitur est tale : *Fortunatos semper quærere parem, non est mirum.* Hic *quærere*, vel potiùs tota oratio, *fortunatos quærere parem*, ponitur loco nominativi, ac convenit cum verbo substantivo, & nominativo *mirum*, quem verbum habet à tergo. Hæc structura pertinet ad illum canona : Infinitivus, vel tota etiam oratio, loco nominativi posita, convenit cum verbo. De quo dictum cap. XVIII. Præterea *quærere* convenit cum accusativo *fortunatos*, quem habet à fronte. Et refertur ad canona istum : Infinitivus ante se habet nominativum, qui resolvitur per *quod*, vel *ut*. De quo dictum cap. XX. Vtraque hæc consideratio ad convenientiam pertinet : tertia non item, quatenus *quærere* convenit cum *parem*. Illa enim structura subjicitur canoni isti : Omne verbum activæ significationis, seu finitum illud sit, seu infinitum, regit accusativum, notantem quid agens efficiat, vel circa quid actio versetur. Deque eo actum nobis cap. XXI. Ergo infinitivus *quærere* habet accusativum *fortunatos*, ex natura sua : hoc est quatenus est infinitivus. Nam si ex infinitivo feceris verbum finitum, pro accusativo ponetur nominativus, hoc pacto : *Non mirum est, quòd fortunati semper quærant parem.* At alterum accusativum, *parem*, quem à tergo obtinet, regit non particulatim, ex infinitivi natura : sed universè ex natura verbi : quia etiam finitum verbum hunc exigit casum, cùm dicatur, *Fortunati quærunt parem.*

Nimirum, quæcunque fusè adeò prosecuti sumus de verâ falsaque rectione casus à verbo : ea non solùm habent locum in verbo finito, sed etiam infinito. Nam ut dicimus, casu patrio, *pecus est Meliboei ; magni æstimo ; accuso furti ; misereor tui ; nutritur Romæ ; recordor puritiæ ; egeo auxilii* : ita eodem casu dicitur, *pecus esse Meliboei ; magni æstimare ; accusare furti* ; & ita porrò. Vt in dandi casu, *dono alteri ; narrat surdo ; est mihi curæ* : sic quoque, *donare alteri ; narrare alteri ; esse mihi curæ*. Vt in accusativo, *amat literas ; vivo vitam ; eo Romam ; egredior urbem ; obliviscitur nomen ; vixit triennium ; patet tres ulnas* : sic *amare literas ; vivere vitam* ; similiterque in cæteris. Vt denique in

casu

c aſu auferendi, *rediit Româ*; *præſtat humanitate*; *vendidit aſſe*; *fungor officio*; *nocte vigilat*; *abeſt mille paſſibus*: ſic *redire Româ*; *præſtare humanitate*; & pariter in aliis. Quare non eſt exſpectandum, ut hoc loco expendamus, quos caſus regat verbum infinitum. Hoc enim ſit actum agere, quia pertinet ad communem Verborum ſtructuram, de qua copiosè egimus. Sed videndum eſt potiùs, unde regatur verbum infinitum.

CAPVT LI.

Infinitivus pro genitivo poſitus, ac rectus à nomine. Eſt videre, *& ſimilia, dici κατ' ἔλλειψιν nominis* facultas. *Quibus modis cognoſcatur, num infinitivus, accuſativi vicem ſupplens, verè à verbo regatur, caſum iſtiuſmodi exigente; an potiùs à præpoſitione ſuppreſſâ.* Habeo dicere, *& ſimilia, etiam efferri per gerundium in* dum: *& tam infinitivum, quàm gerundium, eſſe pro accuſativo recto à verbo* habeo. *Verbo finito ſæpe additur infinitivus rectus à præpoſitione* ob, *vel* propter. *Ac ſimilem ellipſin habere locum, cùm poſt nomen adjectivum, quod voluntatem, aut facultatem notet, ponitur infinitivus: qui interdum etiam eſt formæ paſſivæ. Nec ſolum in infinitivorum hac ſtructura omitti præpoſitionem, quæ accuſativum adſciſcat; ſed etiam quæ exigat ablativum. Etiam ipſum infinitivum κατ' ἔλλειψιν ſupprimi: ac interdum quidem brevitatis gratiâ, quia facilè ſit eum δεῖν κοινῶς ſupplere; interdum verò propter honeſtatem.*

REgitur infinitivus vel à nomine, vel à verbo, vel à præpoſitione.

A nomine ſi dependeat, vicem obtinet genitivi. Eſtque is caſus nunc nominis ſubſtantivi, nunc adjectivi.

Sed rariùs adjectivi. Tale eſt, *Cupidus ſcire*, pro *ſciendi*. Atque ita Statius quoque III Thebaidos: *— Avidi promittere bellum.* Pro, *promittendi*, vel, *promiſſionis*. Sic, *Memor venire*, pro *veniendi*. Cui ſimile hoc ejuſdem poetæ II Sylv. in Pſittacum Melioris:

Auditáſque memor penitùs demittere voces.

Pro, *demittendi*. Et III Thebaidos:

— Imperiique haut flectere molem
Neſcius. Pro, *Haut neſcius flectendi molem.* Maronis quoque, & Perſii locum ſimilem adduximus cap. ſuperiori.

Ex ſubſtantivis vix aliud frequentiùs occurrit in hac ſtructura, quàm *tempus*. Ita Cicero in Topicis: *Sed jam tempus eſt ad id, quod inſtituimus, accedere. Tempus accedere*, pro, *accedendi*, ſive *acceſſus*. Et lib. II de Oratore: *Tempus eſſet jam de ordine argumentorum aliquid dicere.* Livius lib. I: *Tempus eſt majora conari.* Et lib. XXIII: *Tempus eſſe, aut pacem componi, aut bellum noviter geri.* Parque ratio in aliquot aliis ſubſtantivis. Plautus Capt. Act. II, ſc. III:

sc. III : --- *Nunc adest occasio Benefacta cumulare.* ---

Pro, *cumulandi*, vel *cumulationis*. Cæsar lib. VII de bello Gallico : *Consilium cepit, omnem ab se equitatum noctu dimittere. Consilium dimittere*, pro *dimittendi*, vel *dimissionis*. Sallustius in Iugurth. *Nisi fortè, quem perniciosa libido tenet potentiæ paucorum decus atque libertatem gratificari suam.*

Interdum nomen substantivum intelligitur. Vt cùm *est* exponi solet *licet*. Sic Virgilium, & Livium, loqui, vidimus cap. XIX. Ac similiter Horat. lib. I, sat. II :

Altera nil obstat Cois tibi : penè videre est,
Vt nudam.

Pro, *potestas est videndi*, sive *visûs*. Ibidem :

Define matronas sectarier, unde laboris
Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.

Ovid. III Met. --- *Liceat, quod tangere non est,*
Adspicere.

Et sæpe alibi, maximè poetas. Quos imitari gaudet Gellius. Ejus jam locum unum superiùs * attulimus. Similiter autem lib. III, cap. I : *Multos videre est pecuniæ cupidos.* Et lib. VII, cap. III : *Præterea animadvertere est in tota ista Catonis oratione.* Item lib. XIII, cap. XI : *Vina quoque dulciora est invenire in Comœdiis antiquioribus hoc nomine appellata, dictáque esse ea Liberi bellaria.*

* cap. 19.

Hæc de infinitivis à nomine rectis, ac positis loco gerundii in *di*, vel nominis substantivi in casu genitivo.

Nunc aperiam, unde cognosci possit, num infinitivus regatur à verbo, an à præpositione. Primùm ita statuimus, dependêre à verbo, quoties oratio resolvenda est per *quod*, nõ illud caussale, sed alterũ, narrationi simpliciter inserviens. Exempli gratiâ : *Scripsit se cupere hanc rem.* Hoc per nominativũ, & particulam *quòd*, sic resolvas : *Scripsit, quòd cuperet hanc rem.* Quomodo loquitur Tullius ad Att. lib. X, ep. IV : *Cùm scripsisset, quòd cuperet me ad urbem venire.* Cùm igitur dicatur, *Scripsit se cupere : cupere* regitur à verbo *scripsit*, & pro accusativo censetur : quasi dixisset, *Perscripsit hanc cupidinem* sive *cupiditatem*, aut potiùs *voluntatem suam.* Sic in illo Terentii Heaut. act. III, sc. I : *Id ut maturent facere.*

Et apud Plancum ad Cic. lib. X, epist. XXI : *Vt maturarem venire.* Item hoc Sallustii : *Antonius Catilinam cum exercitu persequi maturet.* Quibus locis, *facere id*, valet, *opus id : venire* idem, ac *adventum : persequi* idem, ac *persecutionem.* Vt satis liqueat, infinitivos vicem obtinere accusativorum. Imprimis autem infinitivum amamus, si accusativus non sit in usu. Vt in exemplo allato, *Maturent facere.* Nam *factionem*, etsi origine respondeat, consuetudine tamen aliud notat. Sin accusativus eâdem significatione obtineat,

neat, nunc hic, nunc infinitivus, promiscuè usurpatur. Vt, *Maturate fugere:* &, *Maturate fugam:* quod apud Maronem 1 Æn. *Fugere* igitur hic pro accusativo est, nec minùs à verbo regitur, quàm verus accusativus. Similia sunt, *Disce silere*; &, *Disce silentium: Cupio ludere*, & *Cupio lusum.* Vti & aliàs, si eadem sit significatio: ut, *Da bibere*, &, *Da potum.*

Ad hujusmodi structuram etiam refer, quando *habeo* sumi putatur pro *possum*, vel *scio*: ut Græcis ἔχω, pro δύναμαι, præsertim post infinitivos λέγειν, vel εἰπεῖν. Sanè Cicero similiter pro Roscio Amerino, pro Cornelio Balbo, in Academ. quæst. & alibi, *Habeo dicere.* Vt ad Att. lib. xv: *De Rep. nihil habui ad te scribere.* Et lib. 1 ad Lent. ep. 1: *De caussa regia tantùm habeo polliceri.* De Nat. Deor. *Hæc fere objicere habui.* Livius lib. XLII: *illud infirmare pro certo habeo, audeóque.* Sed qui structuram hanc sciunt, fere tamen causssam locutionis ignorant. Eam igitur adferamus. *Habeo* in hujusmodi locis non valet *possum*; sed propriam *habendi* vim retinet: & si vocem aliam pro *est* reponere voles; interdum *debeo* magis conveniat, quàm *possum.* Vt apud Ciceronẽ in Oratore: *Audire habeo, quid hic sentiat.* Et Messallæ, sive Augusti illo apud Suetoniũ †: *Quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?* † *in Aug.* cap. 58. Hîc contendimus infinitivũ poni pro gerundio in DVM; quod est accusativi casus. *Habeo audire*, vel *precari*, pro *habeo audiendum*, vel *precandum*: id est, *quod audiam*, *quod precer*: ubi clarè accusativus relucet. Quid multis opus? cùm videamus, veteres quandoque hîc pro infinitivo uti gerundio. Ita enim castissimæ Latinitatis scriptor Columella lib. v, cap. v: *Eatenus habemus præcipiendum, ut intelligant agricolæ.* Ac similiter loquitur lib. 11, cap. 1x. Quod usitatius, *Habeo præcipere.* At sanè non hoc vult, *Possum præcipere*: sed potiùs sententia est, *Præcipiendum mihi illud*, vel, *Convenit me hoc præcipere.* Similis ratio in hoc Plinii lib. x, cap. LV: *Iulia Augusta, primâ suâ juventâ Tiberio Cæsare ex Nerone gravida, cùm párere virilem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari arguvio: ovum in sinu fovendo, atque, cum deponendum haberet, nutrici per sinum tradendo.* Vbi, *deponendum haberet*, idem ac, *deponere haberet*, sive, *cùm necesse haberet deponere*: non autem, *cùm posset deponere.* Etiam Tacito similiter, *tolerandum habeo*, idem ac *tolerare habeo.* Sic enim ille lib. IV Annal. *Posse Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet.* Interpretantur hoc, *tolerare posset.* Sed malim, *tolerare deberet*, vel *tolerare convenientius putaret.* Idem, vel alius potiùs, in elegantissimo dialogo de causssis corruptæ eloquentiæ: *Cùm in aliquam invidiam, aut crimen, vocati, suâ voce respondendum haberent.* Quod aliter dixeris, *Cùm vocati respondere haberent*; vel, *cùm respondendum vocatis esset.* Vbi officii itidem, non facultatis, significatio. Paullo pòst quoque pro illo, quod Cicero toties,

habeo dicere, ille, *dicendum habeo*. *Nam*, inquit, *multum interest, utrùm de furto, aut formulâ, & interdicto, dicendum habeas*. Quid apertius inde, quàm *dicere*, & *dicendum*, pro eodem sumi? eoque *dicere*, valere, *quod dicas*; h. e. *quod dicere debeas*, vel *cupias*.

A præpositione contrà regitur infinitivus, cùm resolvitur oratio per *quod* causale, sive *quia*, vel *quoniam*. Vt illo Ciceronis ad Att. lib. IX, ep. VI: *Probari, quæ fecerimus, valde gaudeo, si est nunc ullus gaudendi locus*. Vbi *probari gaudeo*, valet, *gaudeo, quòd probentur*: hoc est, *quia probentur*. Vt hic sit ellipsis præpositionis *ob*, vel *propter*. Suppleas igitur hoc modo: *Gaudeo ob probari*: hoc est, *propter probationem*. Sic, *gaudeo venisse*, valet, *gaudeo quòd* sive *quia veneris*. Vt integrè sit, *gaudeo ob venisse*, sive *ἀρχαικῶς, ob ventum*. Quomodo Plautus, sed sine præpositione, Cistellariâ act. I, sc. I:

Quod ille dixit, qui secundo vento vectus est,
Tranquillo mari, Ventum gaudeo ecastor ad te:
Ita hodie hic acceptæ sumus suavibus modis.

Pro, *ob ventum*, sive, *ob venisse*. Similiter illo Maronis Ecl. III:

— *Nam me discedere flevit.*

Vbi sententia est, *quòd*, vel *quia discederem*. Citra ellipsin igitur erit, *ob discedere*; quod idem ac, *propter discessum*. Item illo Nasonis lib. I Trist. el. VIII: — *Totâ tibi mente, mihique,*

Gratulor, ingenium non latuisse tuum.

Gratulor non latuisse, hanc vim, habet: *gratulor, quia non latuerit. Non latuisse* igitur ponitur loco accusativi recti ab *ob* sive *propter*: ut plenè sit, *Gratulor ob non latuisse*.

Quod si infinitivus per *ut* resolvatur; nunc regitur à verbo, nunc à præpositione. A verbo, ut, *jussit venire*, quod resolvitur, *ut venirem*: non *quod venirem*. Ac, *venire*, vicem implet accusativi à verbo recti; quia, *jussit venire*, dicitur, ut, *jussit hanc rem*.

A præpositione autem regitur infinitivus, cùm jungitur verbis motum ad locum significantibus. Cujus rei exempla sunt aliquot apud veterem Scripturæ interpretem. In iis hoc †: *Non veni solvere legem, sed adimplere*: Pro *ad solvere*, h. e. *ad solutionem*: *ad adimplere*, sive *adimpletionem*. Scio, nonnullos, more suo, propterea fugillare interpretem. Verùm cogitare debuerant, crebrò sic loqui optimos scriptores. Plautus Curcul. *

† *Matt. c. 5, v. 17.*

* *Act. 1, sc. Pleudi egredere.*

— *Parasitum misi nudiustertius Cariam*
Petere argentum, is hodie hic aderit. Et Bacch. †
Senex in Ephesum hinc ibit aurum arcessere.
Hic nostra agetur ætas in malacum modum.

† *Act. 2, sc. Mitum est me.*

Item act. IV, sc. III: — *Militis*

Parasitus

Parasitus modò venerat aurum petere.

Terentius Hec. Act. 1, sc. 11: — *Nostra illico*
It visere ad eam. — Lucretius lib. IV:
Hunc igitur contrà mittam contendere causſam. Virgil. 1 Æn.
Non nos aut ferro Libycos populare penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere prædas.

Horat. lib. 1, od. XXIII:
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Getulusve leo, frangere persequar.

Statius IV Sylv. ad Marcellum:
Forsitan Ausonias ibis frenare cohortes,
Aut Rheni populos.

Hisce omnibus locis infinitivus verbo additus, quod motum ad locum significet, non à verbo regitur, sed à præpositione omissâ. Vt integrè sit, *Misi ad petere argentum*: hoc est, *ad petitionem argentum*. Nam verbalia olim verbi sui casum regebant, ut alibi * ostensum. Nunc genitivus est usitatior. Similiter illud, *Persequar frangere te*, ponitur pro, *ad frangere te*: id est, *ad fractionem te*, hoc est, *tui*. * cap. 9.

Eadem est ellipsis, cùm infinitivus subjicitur adjectivis, quæ voluntatem, aut facultatem significant. Ita Virgilium, atque Ovidium, loquentes audiimus †, cùm de falso adjectivorum regimine ageremus. Estque mos loquendi transmarinus. Nam, ut Maro ait ‡, *bonus calamos inflare*, & *bonus dicere versus*: sic Eupolis Comicus: † cap. 12. ‡ Ecl. 5.

Λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. Quasi dicas:
Loqui optimus, sed dicere idem pessimus.

Ac Epicharmus quoque similiter:
Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Prout legitur apud Gellium *, metro planè claudicante. Nempe, particulâ negante in primum locum restitutâ, legi debet, Δεινὸς λέγειν οὐ. Latinè utcunque sic expresseris: * lib. 1, cap. 15.

Haut dicere aptus, at tacere non potis. Vel, *tacere est impotens.*

Nulli verò Latinorum, quantum recolere memoriâ possum, familiarior is sermo, quàm Horatio: maximéque in Odis, ubi mirè gaudet Ελληνίζειν †. Sic lib. 1, od. 1: † Græcissare.

Indocilis pauperiem pati.

Od. III: *Audax omnia perpeti.*
Od. X: *Callidum quicquid placuit jocoso* *Condere furto.*
Od. XII: *Blandum & auritas fidibus canoris*
Ducere quercus.

Ibid. *--- Pueroſque Ledæ,*
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem.

Od. XV: *--- Et celerem ſequi Ajacem.*
Ibid. *Præſens vel imo tollere de gradu Mortale corpus.*
Od. XXIV: *Non lenis precibus fata recludere.*
Od. XXIX: *Doctus ſagittas condere Sericas.*
Od. XXXV: *--- Amici Ferre jugum pariter doloſi.*
Od. XXXVII: *--- Quodlibet impotens Sperare. ---*

Similia multa in cæteris odarum libris. Idemque lib. I, epiſt. XV:
--- Opprobria fingere ſævus. Et ep. XX:
Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem.
Et epiſtolâ ad Piſones: *--- Amata relinquere pernix.*
Lib. I, ſat. IV: *--- Durus componere verſus.*
Et, *--- Scribendi ferre laborem.*
Et ſat. IX: *Præſertim cautum dignos aſſumere. ---*
Et X: *--- Doctus cantare Catullum.*

Vbique his locis eſt accuſativus à præpoſitione rectus. *Nobilis ſuperare*, pro, *ad ſuperare*, hoc eſt, *ad ſuperandum. Celer iraſci*, pro, *ad iraſci*, ſive *iraſcendum. Durus componere*, pro, *ad componere*, ſive *ad componendum.* Similiter Propertius lib. II, el. X:

Si nos nunc inopes laudis conſcendere culmen,
Pauperibus ſacris vilia thura damus.

Perſius prologo: *--- Ingenique largitor*
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Et ſat. I: *--- Nec ponere lucum*
Artifices, nec rus ſaturum laudare.

Atque alia alibi. Neque adjectivis ſolùm additur infinitivus activus; ſed etiam paſſivus. Vt apud Horatium in Arte:

Cereus in vitium flecti. --- Et lib. I, od. XIX:
Et vultus nimium lubricus adſpici. Seneca Herc. Fur.
Et ſaxa fluctu volvit Acheron invius
Renavigari.

Ac poetis quidem frequens eſt ea ellipſis præpoſitionis in quibuſvis adjectivis, quæ peritiam, curam, vel ſimile ſignificant: in proſa verò imprimis obtinet, quando infinitivus jungitur cum adjectivo, *paratus.* Cicero pro P. Quinctio: *Id quod parati ſunt facere.* Idem Catoni lib. XV, epiſt. IV: *Mitto, quòd invidiam, quòd pericula, quòd omnes meas tempeſtates & ſubieris, & multò etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris.* Quibus locis,

paratus

Paratus facere, valet *paratus ad facere* : *paratissimus subire*, integrè sit, *paratissimus ad subire*. Hoc est, *ad faciendum*, *ad subeundum*. Quomodo Cicero in Lælio ait, *Ad mentiendum paratus*. Et lib. v ad Att. *Paratissimus ad hæc propulsandum*. Vbi potuerat Tullius dicere, *Paratus mentiri* : *paratissimus hæc propulsare*.

Nec solùm regitur infinitivus à præpositione, quæ accusativum exigat, sed etiam, quæ ablativum. Vt in Eclogis :

Et cantare pares, & respondere parati.

Vbi quidem, *parati respondere*, integrè fuerit, *ad respondere*, hoc est, *ad respondendum*, vel *ad responsionem* : sed *pares cantare*, citra ellipsin sit, *à cantare*, hoc est, *à cantu*. Vel intellige *in* ; ut sit, *in cantare*, hoc est, *in cantando*, sive *cantu* : quomodo Cicero in Lælio, *pares in amore* : & pro Fontejo, *par in belligerando*. Quod si cum ajo, *dignus amore*, ablativus regitur à præpositione intellectâ, ut superiùs * diximus : par ratio erit, cùm dicitur, *dignus amari* †. Quomodo & oratores loquuntur. Vt auctor Invectivæ in Sallustium, Tullio tributæ : *Mihi putasti parare invidiam ex mea re familiari* ; *quæ multò mihi minor est, quàm habere dignus sim*.

* cap. 14.
† Virg. Ecl. 5.

Quemadmodum autem reticeri solet præpositio, unde regitur infinitivus : ita sæpe etiam infinitivus ipse desideratur. Quod bifariam fit. Est enim cùm anteceſſit, atque inde τοῦ κοινοῦ repeti debet : est item cùm penitùs præteritur, idque honestatis caussâ. Prioris generis est, *Vt voles, age*. Quod suppleas hoc pacto : *Age, ut voles agere*. Maximè autem hoc fit post verbum *videtur*. Cicero lib. XII, epist. XXVII ad Att. *Velim aliquando, cùm erit tuum commodum, Lentulum puerum visas* : *eique de mancipiis, quæ tibi videbitur, attribuas*. Intelligitur, *attribuenda esse*. Cæsar lib. IV de bello Gallico : *Ad hæc, quæ visum est, Cæsar respondit*. Fusiùs eâ de re Budæus in Commentariis linguæ Græcæ.

Alterius generis est, cùm infinitivus desideratur post *solere*. Quod verbum de mœchis, vel scortis, dicitur absolutè, intellecto eo, quod mœchi solent, aut mulieres cum alienis viris. Plautus Cistell. act. I, sc. I :

Quæ cum suis viris prædicant nos solere.

Puta, *consuescere*. Sic Pseud. act. III, sc. I :

Neque ego illud possum, quod possunt, qui solent.

Catullus carm. CXIV :

Consule Pompejo, primùm duo, Cinna, solebant
Mœchi. — Puta *mœchari*. In Aldinâ, & vulgatis, *sedebant* est, pro, *solebant*. Sed *solebant* est in veteri editione, quæ Regii Lepidi prodiit. Atque idem in membranis, quibus usus, reperit Ios. Scaliger. *Consuescendi* verbum, vel aliquod inhonestius, reticebant honestatis caussâ.

Quod

Quod etiam fecere post verbum *posse*. Vt in illo Horatii Epod. od. XII :

Inachiam ter nocte potes. —

Vbi, quid intelligatur, nihil attinet dicere.

CAPVT LII.

De infinitivi præterito perfecto. Agræcius refellitur. Suetonii vetus lectio defensa. Memini à Tullio ipso jungi præterito perfecto. Nebrissensis error.

NVnc quia, quæ generatim de infinitivis dicenda erant, excussimus ; speciatim agamus de præterito perfecto, & futuro.

Observant grammatici, *Memini* etiam adsciscere infinitivum præteriti temporis. Qua de re ita Agræcius libro de Orthographia, & proprietate, ac differentiis sermonis : *Memini me facere, dicere debemus, non, Memini me fecisse. Nam, Memini, sermo est totus præteriti temporis, qui anteactam rem in præsens revocat : &, si dixeris, Memini me fecisse, duo præterita simul jungis. Cicero* * : *Memini Pamphilum Lilybætanum mihi narrare solitum* †. *Idem infrà : Respondi Metello, ut debui : etiam illud memini me dicere. Terentius* ‡ :

Ego illam vidi. Virginem formâ bonâ
Memini videre. Virgilius * :
Cantando puerum memini me condere soles.

Idem † : *Memini --- Aucuncos ita ferre senes. & multis præterea locis. Neque invenitur, ubi ab aliis magnis auctoribus Memini positum sit, ut non addatur aut ESSE, aut aliquis talis sermo, qui præsens tempus restituat : nisi uno loco, & quasi hoc mirabile :*

Namque ‡ *sub Oebaliæ memini me turribus altis*
Corycium vidisse senem.

* lib. 4 in Verrem.
† Solitum deest in codd. Ciceronis : & magis Agræcio adversatur : eoque tollendum.
‡ And. act. 2, sc. 5.
* Ecl. 9.
† Æn. 7.
‡ 4 Georg.

Quod poetæ pro necessitate metri licuit usurpare. Hactenus Agræcius : qui lusoriis potiùs, quàm decretoriis, pugnare mihi armis videtur. Quale enim hoc, quod duo negat præterita conjungi? quasi non dicatur ; *credidi fecisse, venisse scripsit, intellexi obisse.* Imò Suetonii quoq; est in Augusto cap. c : *Nec defuit vir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cælum vidisse juràsset.* Pro, *juraret.* Quod & Casaubonus malit hoc loco ; magis tamen *juràssit.* Sed locus non eget medicinâ. Et *juraſſit* non tam Suetonio conveniret, quàm Ennio, vel Plauto : ut liquet ex iis, quæ dicebamus lib. III de Analogia cap. XV. Atque hoc primum Agræcii erratum. Accedit, quòd nec *memini* penitùs præteritum est : quia etsi sit ab antiquo præsenti *meno*, unde & *meniscor*, ac compositum *reminiscor* : tamen naturam induit præsentis, quia significat, *in memoria habeo* : eáque ratio est, cur *meno*, & *meniscor*, obsoleverint : ut quibus carere possent, quia *memini* eandem, ac illa, vim haberet. Præterea nec illud attendit, quòd utcunque dicas, *memini videre*; sic quo-

sic quoque præteritum adsciscet; sed imperfectum: cujus vox Latinis, & Græcis, extra indicativum eadem est, ac præsentis. Sanè, *memini me videre*, non resolvas, *memini, quòd video*: sed, *memini, quòd videbam*. Denique nec Agrœcius meminerat, locutum ita, non Virgilium solùm, sed etiam Marcum Ciceronem. Vt pro Roscio Amerino: *Meministi, me ita distribuisse initio causam*. Ad Att. lib. 1, ep. VI: *Tibi me permisisse memini*. Pro Cornelio Balbo: *Quod quidem nuper in columnâ æneâ meminimus post Rostra inciſum, & perscriptum fuisse*.

Nec *memini* solùm, sed alia etiam verba, adsciscunt præteritum perfectum pro præsenti. Virgil. VI Æn.

— Magnum si pectore posset
Excussisse Deum.

Vbi ita Servius: *Excussisse, pro excutere; tempus pro tempore. Est autem Attica figura, quâ nos uti non convenit, ut ἀδύνατος ponatur ἀντὶ ἐνεργῶτος: ut χαλᾶσαι, pro χάσειν. Hac licentiâ utuntur poetæ*. Sic quoque Horat. lib. 1, od. 1:

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat. Et lib. III, od. IV:
Fratresque tendentes opacum
Pelion imposuisse Olympo.

Eodemque modo loquitur idem lib. 1, sat. X: Ovid. I de Ponto, el. VIII: Pers. sat. I*, & IV†: Statius I Theb. ‡ Sed quod solos sic poetas loqui credit Servius, id non omnino verum est. Nam M. Seneca, philosophi pater, præfat. Controvers. ait: *Intra coloniam meam me continui: alioquin potuissem eum audisse in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait secum declamare solitos*. Et Gellius lib. III, cap. III: *Vel unus, hercle, hic versus, Plauti esse hanc fabulam, satis potest fidei fecisse*. Et lib. X, cap. III: *Caleni, ubi id audiverunt, edixerunt, nequis in balneis laviſse vellet, cùm Magistratus Rom. ibi esset*.

* *vers.* 105, & 246.
† *vers.* 348.
‡ *vers.* 171.

Futura infinitivi passivi habere post se ablativum cum præpositione, vel illud Ciceronis lib. XV ad Att. fidem facere possit: *Brutum, ut scribis, visum iri à me puto*. Quare valde fallitur Nebrissensis, cùm, in commentariis suis, dici posse negat, *Spero me amatum iri à Deo*: quia, ut inquit, *amatum iri* sit impersonale, & actionem notet: quod mirum excidisse viro tam erudito.

CAPVT LIII.

Gerunda *rectiùs, vel* gerundiva, *dici, quàm* gerundia. *Infinitivum pro gerundio, non item gerundium poni pro infinitivo. Per ellipsin interdum desiderari nomen substantivum, unde regitur gerundium in* di. *Gerundia omnem habere casum, præter vocativum. Gerundia in* di *cum genitivo plurali. An gerundia passivè accepta passivorum more admittant ablativum cum præpositione* à, *vel* ab. *Saturnius notatus. Gerundia in* dum *cum accusativo patiente, præcipuè cùm adest præpositio. Gerundia in* do *cum verbo motus. Vallæ lapsus. In omnibus gerundiis, cùm naturâ suâ sint adjectiva, necessariò intelligi aliquod substantivum, vel quod vicem obeat substantivi : id verò esse verbum infinitum. Ac casum gerundiis additum, sive is genitivus sit, sive accusativus, non à gerundio regi, sed à suppresso infinitivo.*

AB infinitivo venio ad gerundia, ut ea contra ἀναλογίαν vulgò appellantur. Libro tertio de Analog. cap. IX dicebamus, rectiùs vocari *gerunda*. Nimirum quia illis significatur aliquid *gerundum*, hoc est, agendum, faciendumve. Quomodo Cicero in I de Off. ait : *Ad rem autem gerendam qui accedit, caveat, ne id modò consideret, quàm res illa honesta sit; sed etiam, an habeat efficiendi facultatem.* Possimus &, cum veterum aliquibus, *gerundiva* nuncupare. Nam à *gerundo* formare licet *gerundivum* ; ut à verbo *infinito* dicimus *infinitivum*. Similéque à *demonstratus*, *demonstrativus*, apud Ciceronem primo de Inventione. Item ab *hortatus*, *hortativus*, apud Fabium. Vt frustra sit Perionius †, cùm adjectiva, in *ivus* exeuntia, habet pro minùs Latinis. Nos tamen, ne videamur in lente, quod dicitur, unguentum quærere, veterem gerundii appellationem nunc quoque retinebimus.

† in 1 Eth. Nicom. cap. 2.

Etiam libro III ostendebamus, gerundia non esse verba ; sed participia, vel potiùs nomina : unde aliquis existimet, de iis, antequam ad Verborum structuram accederem, agi debuisse. Sed enim quis ignorat, vulgò, idque etiam veterum exemplo, subjici Verbo ? Quare nec hac parte ab ordine recedam vulgario : idque eo minùs, quia negare non possumus, magnam esse convenientiam verbi infiniti, & gerundii : usque adeò ut pro gerundio etiam infinitivo utamur. Ita enim Maro II Georg.

Et jam tempus equûm fumantia solvere colla.

Vbi *solvere*, pro *solvendi*, vel *solutionis*, dixit. Ac similiter Ciceronem, Cæsarem, Sallustium, Livium, locutos, superiùs * vidimus. Falli tamen censeo, cùm ajunt, similiter gerundium poni pro infinitivo. Adducunt è Cicerone ad Terentiam : *Cum haberem in animo navigandi.* Sed Linacro ‡ malim adsentiri, qui integrè ait esse, *voluntatem* vel *propositum navigandi*. Ac similis ellipsis est in illo Taciti in XV Annal. *Vologesi vetus, & penitùs*

* cap. 49.

‡ lib. 6.

infixum

infixum erat, arma Romana vitandi. Nec insolens est, ut in gerundii ejusmodi structura omittatur nomen substantivum. Quippe Terentii est Adelph. act. II, sc. IV:

Ah, vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existumes.

Vt enim Græcis sæpe χάριν, vel ἕνεκα: ita hic *caussa* intelligitur: quod & monitum Donato.

Illud etiam inter infinitivum, & gerundium, discriminis est, quòd infinitivi non variantur, sed sunt quasi nomina ἀπλοῦτα: nec temere aliter reperiuntur, quàm loco recti, vel accusativi: ut, *Scire tuum nihil est,* &, *Tuum scire esse nihil.* Gerundia autem variantur quovis casu, nisi quòd vocativo carent. Vt, *Dicendum est, dicendi caussa, dicendo apta, ad dicendum, & dicendo consequi.* In recto ait Horatius *, *Nunc est bibendum.* Quod simile est, ac si dicas, *necesse* vel *conveniens nunc est bibere.* Nam si gerundia in *dum*, necessitatem, ut Grammatici ajunt, significant: quid impedit, quo minùs ea per hoc nomen *necesse*, aut simile, resolvamus? Nec de obliquis est obscurius. Nam, ut dicitur, *cupidus redituս*; sic Terentius †, *Cupidus redeundi.* Et, ut, *habile confusioni*; sic Plinius ‡, *Rubens* (ferrum) *non est habile tundendo.* Similiáque, *aptus ad studia*, &, *aptus ad studendum*; *in judicio*, & *in judicando.* Quæ pluribus firmavimus lib. III de Analogia, cap. IX, & X. Atque ex his liquet, gerundia habere ante se nomina, verba, & præpositiones, more aliorum nominum; eóque paucis illa potuisse Grammaticos complecti, unde quatuor, pluriumve canonum, struem confecerunt.

* lib. I, od. 37.

† Hec. act. 3, sc. 1.

‡ lib. 34, cap. 15.

Gerundium in DI, loco casus, quem verbum regit, interdum adsciscit genitivum. Plautus Captivis act. IV, sc. I:

Nominandi tibi istorum magis erit, quàm edendi copia.

Terent. prologo Heaut. --- *Date crescendi copiam,*
Novarum qui spectandi faciunt copiam.

Cicero de Vniversi. *Reliquorum siderum quæ caussa collocandi fuerit.* Idem Philipp. *Agitur, utrùm M. Antonio facultas detur agrorum suis latronibus condonandi.* Varro lib. II de R. R. cap. I: *Aliquod fuit principium generandi animalium.* Gellius lib. V, cap. X: *Euathlus adolescens dives, eloquentiæ, caussarumque orandi cupiens fuit.* Ac imprimis id in pronominibus contingit. Cic. II de Divinat. *Doleo tantam Stoicos nostros Epicureis irridendi sui facultatem dedisse.* Cæsar III de bello Gall. *Neque sui colligendi hostibus facultatem relinquunt.* Quomodo idem & alibi sæpius loquitur. Livius lib. XXI: *Non vereor, nequis me hoc, vestri adhortandi caussâ, magnificè loqui existimet.*

Censet Saturnius, *gerundia* in DVM, cùm passivè capiuntur, passivorum more, admittere ablativum cum præpositione. Vt si dicas, *Inter docen-*

dum à præceptore. Atque hoc loquendi genus unico defendit Agellii loco, ac cui vix similem reperiri putet in linguâ Latinâ. Is est lib. I, cap. XII : *Amata inter capiendum à pontifice max. appellatur.* Nam præpositionem cum gerundio, non cum verbo, conjungi, eo probat; quòd ibidem legere sit, *Ita te, Amata, capio.* Sed profectò, quàm invalidum hoc sit argumentum, vident omnes.

Gerundium in *dum* negant accusativum patientem recipere, præterquam apud solos poetas, imprimis Lucretium. At locutus hoc pacto Varro, cùm alibi, tum lib. VI de L. L. *Subulo dictus, quòd ita dicunt tibicines Tusci. Quocirca radices ejus in Etruria, non Latio, quærendum est.* Est & Tertulliani lib. de pallio cap. III : *Multa dicendum fuit :* πολλὰ εἰρηλίον. Et cap. IV : *Physconem, & Sardanapalum, tacendum est.* In ejusmodi locis gerundium naturam habet participii in casu recto. Neque ignorat hoc loquendi genus Tullius. Vt in Catone Majore : *Tanquam longam aliquam viam confeceris, quam nobis quoque ingrediendum sit.* Et eodem in libro malit è veteri codice Obertus Giffanius *, *Optandum putavi libidinem.* Vbi gerundium vim haberet accusativi. Citant & similes locos è Ciceronis lib. XIV ad Att. & III Tusc. Livii lib. VII belli Maced. Macrobii lib. III Sat. cap. VII. Sed ii omnes depravatè citantur : cujusmodi locis paginas implere animus non est.

* *indice Lucretiano in gerundia.*

Imprimis autem gerundium in *dum* accusativum hujusmodi habet, cùm adest præpositio. Plinius lib. VII, cap. XL : *Vana mortalium, & ad circumscribendum se ipsam ingeniosa.*

Idem dictum velim de gerundiis in *do.* Varro de re R. lib. III, cap. IX : *In supponendo ova observant, ut sint imparia.* Cic. III Tusc. *Quod verbum* (invidia) *dictum est ab nimis intuendo fortunam alterius.* Gell. lib. XVIII, cap. XV : *Æquè magnam vim haberent in efficiendo versum.* Adferunt & alia loca plurimi : sed quæ ferè omnia aliter legantur in optimæ notæ codicibus.

Gerundia hæc in *do*, si Vallam audimus, conjungi nequeunt verbis motus : eóque nec dicendum, *Revertor ab arando*, sed *ab aratione*; nec, *Redeo à spectando*, sed, *à spectaculis.* Verùm Vallæ adversatur illud Tullii lib. de Claris Oratoribus : *Tum Brutus, Quàm hoc idem in nostris contingere intelligo, quod in Græcis, ut omnes ferè Stoici prudentissimi in disserendo sint, & id arte faciant, sintque architecti penè verborum : iidem traducti à disputando ad dicendum, inopes reperiantur.*

Atque hæc dicta sunto de consuetudine Romanâ gerundiis utendi. Nunc, ut in aliis fecimus, ita hîc quoque penetremus in causam ejusmodi structuræ. Ea, sive convenientiam, sive regimen, spectemus, non vulgo solùm Grammaticorum penitùs ignoratur; sed iis etiam, qui principem in arte

arte hac locum tuentur. Primùm illud in disquisitionem venit, cùm gerundia sint adjectiva, nulla autem adjectiva per se in oratione subsistant: cum quo substantivo illa conveniant. Vt cùm dico, *Pugnandi causſa, ad pugnandum, pugnando vicit.* De hoc ita statuimus, ut verba multa accusativum regunt suæ originis, vel cognatæ significationis, etsi non exprimatur: ita gerundia respicere, & quodammodo includere, infinitivum suæ originis, vel cognatæ significationis. E. G. illud, *Pugno acriter*, integrè sit, *Pugno pugnam acriter.* Quod si *pugnamus pugnam*, sanè *pugna acriter pugnatur.* Ergo cùm dico, *pugnandum est acriter*, aliquod est suppositum idem significans, quod *pugna.* Nam *pugna* non potest esse suppositum, quia non convenit genere cum *pugnandum.* Sed est illud infinitivus *pugnare.* Infinitivi enim pro nomine substantivo positi, sunt generis neutrius: ut, *Scire tuum.* Ergo integrè erit, *Pugnare est pugnandum.* Vbi infinitivus *pugnare* ponitur pro nomine substantivo *pugna.* Ac proinde, *Pugnare est pugnandum*, valet, *Pugna est pugnanda.* Hinc causſam videmus, cur non dicatur, *Est pugnandus.* Nempe quia suppositum est infinitivus, qui censetur generis neutrius. Et hic quidem gerundium erat casus recti. Accusativus verò erit, *Ad pugnandum.* Vbi hoc adjectivum itidem pro substantivo habet infinitivum *pugnare.* Vt citra ellipsin sit, *Ad pugnare pugnandum.* Dixeris, si rectum est, *Pugno pugnam*, rectum quoque erit, *Ad pugnandum pugnam.* At si *pugnare* pro substantivo est, integrè sit, *Ad pugnare pugnandum pugnam.* Quod ridiculum est. De hoc ita mihi videtur; quia dicitur, *Pugno pugnam*, dici &, *Pugna pugnatur.* Sed non *pugna pugnatur pugnam*: quandoquidem jam accusativus est in nominativum versus, ut retineri accusandi casus non possit. Similiter igitur, ut *pugno pugnam*; sic etiam dicitur, *Pugnare pugnandum*: ubi, *pugnare* se habet, ut in priori exemplo *pugna*; *pugnandum* verò, ut *pugnatur.* Proinde, etsi dicatur, *pugnare pugnam*; non tamen dicendum, *pugnandum pugnam*: quia illud *pugnam* jam quasi est conversum in rectum; ut quem infinitivus *pugnare*, qui in *pugnandum* intelligitur, repræsentet. Atque ut rectè diceretur, *Est pugnandum pugnam*; *pugnam* tamen non regetur a *pugnandum*; sed à *pugnare*: ut *pugnare pugnam* sit subjectum; *pugnandum* sit attributum. Objicias illud Maronis XI Æn. — *Pacem Trojano à rege petendum.* Si enim subjectum est, *petere*; integrè sit, *Petere pacem est petendum.* Non diffiteor: quia, *petere pacem*, idem est ac *petitio pacis.* Vt sententia sit, *petitio pacis est petenda.* Cur enim absurdius, *petitio est petenda*, quàm *petere petitionem*: aut *bonas precari preces*: quod in sacrâ commotione ad Ianum legas apud M. Catonem *. * cap. 134.

De gerundiis in DVM vidimus. Vnde facile erit statuere de cæteris. Vt in illo, *In judicando criminosa est celeritas*: intelligitur substantivum

judicare : quasi dicas, *in judicare*, vel, *in judicio judicando*. Sic in illo Ovidii III de Ponto el. VII :

Curando quædam fieri majora videmus
Vulnera.

Curando, pro *curare curando*. Nam, ut dicitur, *curo curam*, & *cura curatur* : sic, *curare curandum* ; quod idem ac, *cura curanda*. *Curando* autem videtur regere *vulnera* ; quia ἀπὸ κοινοῦ repetendum. Nam integrè est, *Videmus, quædam vulnera fieri majora, in curando illa vulnera*. Vbi *vulnera* non regitur à *curando*, sed ab infinitivo *curare*. Vt integrè sit, *in curare vulnera curando*, hoc est, *in curâ vulnerum curandâ*. Præpositionem IN addo, ut plenus sit sermo. Nam gerundia in DO semper reguntur à præpositione, quæ ablativum exigat. Vt cùm dico, *apparando diem consumere*, præpositio desideratur, quàm Terentius expressit in Adelphis * :

* act. 5, sc. 7.

— *In apparando consumunt diem.*

Sic, *cantando rumpitur*, pro, *in cantando* : *bibendo periit*, pro *in bibendo*, quasi dicas, *in potu*. Quam rem abunde comprobavi, cum de ablativis caussæ instrumenti, vel modi, ageremus.

De gerundiis in DI postremò videamus. Vt de illo, *Tempus est pugnandi*. Quod integrè est, *Tempus est pugnare pugnandi*. Vbi adjectivum *pugnandi* convenit cum infinitivo *pugnare*, qui supplet vicem substantivi. Vt *pugnare* sit & neutri generis, & casus genitivi : eoque cum illo *pugnandi* conveniat in genere numero, & casu; ut adjectiva cum substantivis solent. Sententia autem est, *Tempus est pugnæ pugnandæ*. Sed hic controversia incidit iis de locis, ubi gerundiis jungitur genitivus. Vt, *Tempus est videndi novæ comœdiæ*, vel *novarum comœdiarum*. *Dederum occasionem deridendi sui*. Vbi *sui* est plurativus; *deridendi* est singularis. Sed integrè sit, *occasionem deridendi deridere sui* : hoc est, *derisionem sui*. Vt *ridere risum* dicitur, sic concipiamus, *deridere derisum*, vel *derisionem*. Et, ut *risus alicujus*, sic dicitur *derisio alicujus*. Ergo *sui* regetur non à gerundio *deridendi*; sed ab infinitivo intellecto, *deridere*. Quod manifestius erit, si pro genitivo *sui*, qui tam singularis est, quàm pluralis, ponamus *civium*. Quasi sit, *Occasio deridendi civium*. Quod citra ellipsin fuerit, *Occasio deridendi deridere*, sive *derisionem civium*. At non ita loquimur. Quid tum? Non de sermonis consuetudine agimus; sed de caussa sermonis. Quam non abs re erit, si paullo apertiùs exponamus.

Sunt enim viri eruditi qui contendant, gerundia in DI esse utriusque numeri: haut aliter, ac pronomina *sui*, *nostri*, *vestri*. Eoque cùm dicitur, *caussa collocandi siderum*, tantundem esse volunt, ac si per participium sic efferas, *caussa collocandorum siderum*. Item, *principium generandi animalium*, per participium dici posse ajunt, *principium generandorum animalium*. Vt nempe non in priori

priori regimen, in posteriori convenientia sit; sed utrumque ad convenientiam pertineat. Atque hoc ajunt perpetuum esse cum pronominibus *sui, nostri, vestri.* Neque enim dici, *Fecere hoc vestri adhortandorum caussâ*: vel, *sui tuendorum gratiâ*: sed, *vestri adhortandi*; item, *sui tuendi.* Atque ideo hanc structuram prætulisse existimant, quia ut numero, sic terminatione etiam convenirent. Mihi, uti & Vallæ †, videtur, in hujusmodi structura, non esse numeri convenientiam; sed gerundia in *di* tantum esse singularia; *sui, nostri, vestri*, si verbum plurale addatur, ipsa etiam esse pluralia. Caussa autem locutionis eadem est, ac illa quam de gerundiis in *do*, & *dum*, afferebamus. Nempe ut genitivus gerundio additus non à gerundio regatur, sed ab infinitivo intellecto, vicemque implente nominis verbalis in *io*, vel similis. Itaque, *Caussa collocandi siderum*, integrè sit, *Caussa collocandi collocare siderum*: hoc est, *collocationem siderum.* Item, *Principium generandi animalium*, sic fuerit supplendum, *Principium generandi generare animalium*, hoc est, *generandi generationem animalium. Caussa adhortandi vestri*, plenè erit, *Caussa adhortandi adhortationem*, vel, *cum adhortatione vestri.* Estque hæc sententia etiam doctissimi Grosippi epistolâ ad Hieronymum Bossium. Et quibus hæc sententia displicet, velim cogitent secum, quod substantivum ipsi intelligant in gerundiis. Nec enim adjectivum consistit sine substantivo expresso, vel intellecto. Velim item respondeant, ecquid magis rationi consentaneum possint adferre, cur dicatur, non solùm, *copia spectandi comœdias*, sed etiam patrio casu, *comœdiarum.*

† *lib.* 1 *Eleg. cap.* 27.

CAPVT LIV.

De SVPINIS. In um *exeuntia, quia substantiva sint, non variare genus: ac propterea βαρβαρίζειν, qui dicunt*, Ire oppressam Remp. *vel*, Ire sublata latrocinia. *Regere casum sui verbi: regi verò non à verbo, uti creditum, sed à præpositione accusativum amante.* Contumelia factum itur. Præda itur prædatum. Reus itur damnatum. *Ac vetus in istis lectio defensa apud Catonem, Plautum, & Quinctilianum. Supina in V non regi ab adjectivo, quod præcedit: sed ab omissa præpositione, quæ ablativum exigat. Pro supino hoc etiam substitui infinitivum, vel gerundium in* dum *cum præpositione. An æquè dativi casus sint, ac ablativi.*

A Gerundiis venio ad supina: in quorum structura tria spectantur. Primùm, an pro diverso genere nominis appositi, ipsa etiam genus mutent, ac terminationem. Deinde quem casum regant. Postremò utrùm regantur à verbo significante motum ad locum.

De primo ita statuendum, supina esse nomina substantiva quartæ declinationis:

nationis : eóque non variare genus ; ne priora quidem ; ſive antecedat præſens activum ; ut , *It vitam perditum* ; non *perditam :* ſive præſens paſſivum ; ut, *Latrocinia iri ſublatum* , non *ſublata.* Prioris exemplum eſt iſthoc Livii lib. xxxix : *Vitámque tuam perditum ire hoc pacto properat.* Vti & hoc
† act. 5, ſc. 2. Terentii Eun. † *Nutricem arceſſitum iit.* Similéque, *Do nuptum filiam.* Nam *nuptam* aliud ſignaret. Alterius exemplum eſt illud prologo Hec.

— Cùm interea rumor venit ,
Datum iri gladiatores.

Itidem Cicero lib. 1 de Divinat. *Vaticinatus eſt , madefactum iri minùs triginta diebus Græciam ſanguine.* Et Hirtius de bello Alexandrino : *Repentina latrocinia ſublatum iri videbatur.* Hinc facilè videmus , jure reprehendi Paullum Iovium,& Henricum Stephanum,quòd dicant,*illos occiſos iri:* pro, *occiſum iri :* item alium,ſummum virum,cujus nomini parcemus,cùm ſcribit hoc pacto : *Virtutem oppreſſum atque everſum iri.* Pro, *oppreſſum atque everſum.* Nempe non attenderunt,*oppreſſum*,*everſum*,*occiſum*, & ſimilia,quando *ire*, vel *iri*, antecedit, eſſe non adjectiva,ſed ſubſtantiva : ut ſatis liquet ex iis, quæ diximus lib. III de Analogia, cap. XI.

Nunc de regimine ſupinorum videamus. Vbi duo conſideranda , quid regant,& unde regantur. Supina priora regunt caſum verbi ſui. Plautus Aulul. act. II, ſc. II :

Nam ſi opulentus it petitum pauperioris gratiam.

Terentius Andr. act. I, ſc. I :

— Cur te is perditum ?

Et Phormione act. II, ſc. III :

— Etiam me ultro accuſatum advenit.

Cæſar lib. 1 belli Gall. *Legatos ad Cæſarem mittunt rogatum auxilium.*
Virgil. Æn. II : *— Scitatum oracula Phœbi*
Mittimus.

Etiam dativum inſtar verbi ſui adſciſcunt. Vt ibidem :

— Aut Grajis ſervitum matribus ibo.

Parque ratio in ſtructurâ ἐλλειπτικῇ. Vt , *Venerat me poſtulatum repetundarum. Acceſſerat potatum totam noctem*, vel , *totâ nocte. Miſſus erat ſolutum te periculo. Ire ſe defenſum telo.* Quomodo autem hæc ἔλλειψις ſit ſupplenda ; ſatis liquet ex iis , quæ diximus de falſo regimine , ſive figuratâ verborum ſtructurâ.

Supereſt quæſtio , unde regantur : in quo à præſtantiſſimis etiam Grammaticis eſt aberratum. Communis enim opinio eſt , regi à verbo , quod apertè,vel occultè ſignificet motum ad aliquid. At longè verius eſt, quod ſuperiùs cap. VIII dictũ, regi ea à præpoſitione per ellipſin omiſſâ.

Nempe ,

Nempe, ut *eo Romam* dicitur, pro, *eo ad Romam*: sic, *eo perditum*, pro, *eo ad perditum*; quod idem ac, *eo ad perdere*, sive, *ad perditionem*. Itidem, *Ire factum contumeliam*, dicitur pro, *ad factum contumeliam*. Sanè Gellius * significare ait, *ire ad contumeliam faciendam, id est, operam dare, quò fiat*. Etiam Ovidii † illud, *Spectatum veniunt*; & Horatii ‡ hoc, *Spectatum admissi*; sic suppleveris, *Veniunt ad spectatum*; &, *Admissi ad spectatum*; hoc est, *ad spectare*, sive, *ad spectationem*. Pro quo usitatius est, *ad spectandum*. Similiter si dixero: *It immolatum taurũ*: sententia est, *ad immolatum*, sive, *ad immolationem*: quomodo apud Iulium Obsequentem * est: *Taurus cum ad immolationem duceretur*. Ac par ratio in cæteris id genus. Semper enim animo AD concipiendum, si volumus, integra sit locutio. Imò quod ajunt vulgò, supina ante se habere verbum significans motum ad locum; id verum non erit, nisi simul præpositionem cum verbo attendas. Nam *eo*, vel *venio*, in se considerata, simpliciter motum significant: quia, ut dicitur, *eo*, aut *venio Romam*, sic & *Romà*. Sed generalis illa significatio motûs restringitur à præpositione intellectà ad accessum. Quod etiam fit, cùm *abeo* præcedit. Vt apud Terentium Heaut. † *Abi deambulatum*. Nam integrè est, *Abi ad deambulatum*, id est, *ad deambulationem*.

* *lib.* 10, *cap.* 14.
† *lib.* 1 *de Arte.*
‡ *epist. ad Pisones.*
• *cap.* 13, *sive in editione, quam Lycosthenes ex Livio, & aliis, supplevit, cap.* 75.
† *Act.* 3, *sc.* 3.

Sed fortasse nemo admodum repugnabit de iis, ubi præit verbum *eo*, vel aliud formæ activæ. Non æquè autem apertum in verbo *itur*. Vt cùm dicitur, *contumelia illi, vel injuria factum itur*. *Quæ verborum figura non est in medio loquendi usu*: sed *paullò remotior*: ut Gellius ait lib. x, cap. xiv. Interea rectè sic dici, probat verbis his Catonis pro se contra C. Cassium: *Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per hujusce petulantiam factum itur, rei quoque publicæ medius fidius misereat, Quirites*. Grosippus, hoc est, Gaspar Scioppius, arbitratur, locum Catonis esse corruptum; legendumque esse, *contumeliam, quam mihi factum itur*. Sed repugnant doctissimo viro hæc Gelli verba, quæ ibidem legas: *Sicut, CONTVMELIAM factum iri, significat, iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari, quò fiat: ita CONTVMELIA mihi factum itur, CASV tantùm IMMVTATO idem dicit*. Quid inde apertius, quàm accusativum mutari in nominativum: & ita jam Gellii ætate habuisse codices Catonis: & Gellio nullam fuisse mendæ suspicionem? Hoc argumentum tanti puto, ut, si usu veniat, multò cum Catone, quàm aliter, loqui malim. Sed rationem obtendit vir ille eruditus: ut, juxta quem, *itur factum*, integrè sit, *iter*, vel, *via itur ad factum contumeliam*, sive, *ad faciendam contumeliam*. Nempe non satis distinguit inter nativum sermonem, & consuetudinem, quæ sæpe à nativo recedit. Primò, *ire factum*, notabat *ire iter*, seu, *viam ad factum*, sive, *ut quid fiat*. Sed quia, quando itur, ut quid fiat, illud ob quod itur, effici postea solet: eò

κατὰ μεταλ. *ire factum*, cœpit sumi pro *facere*: &, *iri factum*, pro *fieri*. Itaque, *ire factum contumeliam*, notat, *facere contumeliam*: *ire factum injuriam*, signat, *facere injuriam*. At, *contumelia itur factum*, idem est, ac *contumelia fit*: *injuria itur factum*, valet, *fit injuria*. Quod non satis attendit Ascensius, cùm hac de re ita scribit *: *Malim dicere, dicendi figuram, propter viri autoritatem potiùs, quàm ratione certâ, defendi: cùm non omnium, quæ permittuntur, certa sit ratio, & viri summi subinde in minimis dormitent.* Scilicet dormitavit Cato, cùm ita scriberet: nec dormitavit bonus, non dico Homerus, sed Ascensius, cùm Catonem culparet. Nec tanti sunt, ut expendi mereantur, quæ de Maserii sententiâ subjungit. Nimirum videor mihi videre duos Andabatas pugnantes. Saltem attendissent, ubi quis aliquid facit, ibi quid ab aliquo fieri; cùm agere, & pati, sint ἐν ὑπὸ πρός τι †. Si ergo quis facit contumeliam, sanè fit contumelia: & siquis it factum contumeliam, contumelia est, quod factum itur, sive ob quod factum itur: hoc est, propter quod opera insumitur. Fusiùs huic exemplo institimus, quia inde de cæteris etiam liquebit. Vt de illo Plauti in Rudente, act. IV, sc. VII:

Mihi istæc videtur præda prædatum irier.

Nam hunc etiam locum Grosippus, quia sibi adversari videt, corruptum arbitratur: legendumque censet auferendi casu:

Mihi istâc videtur prædâ prædatum irier.

Sed enim omnibus codicibus, & MSSis, & prælo editis, invitis. Nec causa est, cur à recepta lectione abeamus. Nam si aliquis it prædam prædatum, hoc est, ad prædam prædatum, sive si aliquis prædam prædatur: præda omnino id erit, quod quis it prædatum; eóque rectè dicitur, *præda itur prædatum*: hoc est, præda est, ob quod itur ad prædatum: seu, quod prædatur, hac voce acceptâ passivè, ut olim deponentia capi solent.

Denique & Quinctiliani hoc simile est lib. IX, cap. II: *Reus parricidii, quod fratrem* † *occidisset, damnatum iri videbatur.* Sed hîc idem ille doctissimus vir, quem, ubi dissentio, toties nominare nihil attinet, legere jubet, *Reum damnatum iri videbatur.* Consului editiones Aldi, Ascensii, Vascosani, Stephani, Gryphii, alias: uti & optimas membranas nostras, quæ olim Ioachimi Camerarii fuerunt. Sed enim constanter ubique *reus* invenio. Nec, cur mutem, causam video. Nam si in accusativo dicimus, *Titius it damnatum reum*: mutato casu, dicendum, *reus est, qui itur damnatum.* Vt sententia sit, *qui damnatur*, vel *damnabitur*: sive, *cujus in damnatu nunc opera insumitur.* Quod obtenditur, non *reum iri*, sed *viam iri*, ei jam ante occurrimus, inter nativum sermonem, & figuratum, distinguendo.

Dices, ut proba sint, *contumelia itur factum*; *præda itur prædatum*; *reus itur damnatum*: non propterea rectè per infinitivum dici, *contumelia iri factum*; *præda*

* *notis in Gellium, additis suæ editioni, quæ anno prodiit* 1532.

† *ex relatis, sive in, quæ ad aliquid dicuntur.*

† *al.* patrem.

præda iri prædatum; reus iri damnatum. Quis negat, si nullum apponatur verbum finitum, quicum nominativus conveniat? Sed in Catone est, *Contumelia factum itur,* non *iri.* In Plauto, & Fabio, est *iri*: sed præit verbum *videtur*: quicum conveniunt nomina *præda*, & *reus*. Nempe, ut dicitur, *Pamphilus it se perditum*: &, *Pamphilus videtur se ire perditum*: sic, *Pamphilus videtur à se iri perditum*. Hoc est, *à se perdendus*. Nam, *iri perditum*, valet, *iri ad perditum*, sive, *ad perditionem*. Sic, *Iste it reum damnatum*; &, *reus itur ab isto damnatum*; &, *reus videtur ab isto iri damnatum*: hoc est, *reus videtur ab isto esse damnandus*. *Titius it prædatum prædam*; *præda itur à Titio prædatum*; *præda videtur à Titio iri prædatum*: hoc est, à Titio *prædanda*, vel *prædæ ducenda*. Quod si nec sic satis liquet alicui: satius ei saltem erit abstinere utrâque structurâ, quàm illam usurpare, quæ veteribus libris omnibus repugnat.

De supinis prioribus satis. Supina posteriora nihil aliud sunt, quàm nomina substantiva ablativi casus: ut abunde ostensum nobis in tertio de Analogia. Hæc arbitrantur regi à nomine adjectivo, quod antecedit. Vt senario illo ex Sophoclis Trachiniis Latinè reddito apud Ciceronem *: * *lib. 2 Tusc. Quæst.*

O multa dictu gravia, perpessu aspera!

Apud Virgil. III Æn.

Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Sallustius in Catil. *Optimum factu ratus, fortunam bello tentare.* Idem, *Ædes faciles defensu.* Livius, *Amnis difficilis transitu.* Plinius, *Acipenser rarus inventu*: &, *acre gustu, durum tactu*, aliáque id genus. Sed quod iccirco existimant, supina regi à nomine adjectivo, id secus est. Nam si supina in V sint nomina ablativi casus: non aliunde regentur, quàm à præpositione intellectâ. Vt, *Auditu jucunda*, pro, *in auditu*, hoc est, *in audiendo*. *Aspera perpessu*, pro, *in perpessu*, sive, *in perpetiendo*. Et ita in aliis. Nec semper junguntur adjectivis. Sanè Prudentius non refugit in Apotheosi:

— Velut ipsa Dei pars,
Quod dictu scelus est, tetras trahat oblita culpas.

Vbi substantivum præit, sed vim habens adjectivi. *Scelus dictu*, pro, *scelestum in dictu*: hoc est, tale, ut nec sine scelere dicatur. Etiam antecedit verbum. Vt apud Porcium Catonem de R. R. cap. V: *Primus cubitu surgat, primus cubitum eat.* Quod integrè sit, *Primus à cubitu surgat*: hoc est, *à cubatione: primus ad cubitum*, sive *cubationem eat.*

Interdum autem loco supinorum in V ponitur vel infinitivus, vel gerundium cum præpositione *ad*. Infinitivus, ut apud Horat. lib. II, od. IV:

— Fessis leviora tolli
Pergama Grajis.

hoc est, *leviora sublatu*. Pomponius Mela: *Adspici, cognoscique dignissimum*. hoc est, adspectu, cognituque. Et apud Plinium,

Plinium, *Carmen dignum ubique legi*, hoc est, lectu dignum. Gerundium autem in illo Ciceronis, *Cibus facillimus ad concoquendum*, hoc est, *concoctu*.

Fortasse, quæ *supina posteriora* vocant, non semper sunt ablativi; sed quandoque etiam dativi casus. Nã dativi quartæ non in VI solùm, sed etiam in V exibant: cujus rei multa adduximus exempla lib. II de Analogia, cap. XVIII. Quid si igitur in istis, *tactu durum, malum, acerbum*, dativum potiùs statuamus? Sic quidem idem Scoppius accipit in hoc III Georg.

Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit.

Mala tactu, inquit, pro, *mala tactui*. Ac similiter, *bonum sensu*, poni ait, pro, *bonum sensui*. Vnde & *bonum sensibus*, sine dubio dandi casu, pro eo dixerit Cn. Matius *, vir eruditus, in Mimiambis suis:

* apud Gell. lib. 15, cap. 25.

Quapropter edulcare convenit vitam,
Curasque acerbas sensibus gubernare.

Imò Lucretii quoque est lib. II:

Omnia postremò bona sensibus, & mala tactu
Dissimili inter se pugnant perfecta figurâ.

Quasi dicas, depugnant inter se, quæ sensui sunt bona ac jucunda, quæque tactui sunt mala injucundáque. Sed enim utcunque rectè dandi casu dicatur, *bonum, malumve sensui*, aut *sensibus*: non tamen video, cur eo minùs ablativus sit, cùm dicitur, *tactu malum*. Nam valet, *tactione malum*. Eóque, si in Maroniano illo, *Mala tactu vipera*, placeat pronomen *ipse* addere casui, de quo controversia est; non dixero, *ipsi tactu mala*: sed *ipso tactu*, vel *tactione ipsâ*. Sententia enim est, homini contactu suo noxiam esse. Sic malim, *auditu ipso aspera*, quàm *auditu ipsi*: *insuaves ipso profatu*, quàm *ipsi profatu*, vel *profatui*. Præit nobis Quinctilianus lib. VIII, cap. III: *Rebus atrocibus verba etiam ipso auditu aspera convenient*. Item Gellius lib. XVIII, cap. XI: *Voces mihi visæ neque dictu profatuque ipso tetræ, aut insuaves esse*. Et causa est, quia in his præpositio IN concipitur mente.

CAPVT LV.

*Ad PRONOMEN accedit*ur. Absente nobis, præsente legatis, *similáque*. *Interrogatio, responsióque, sæpe etiam conveniunt, ubi discordare iis videntur, qui non attendunt, quid animo debeat suppleri. Repeti quandoque antecedens; atque id fieri posse ob simplicitatem, quæ venustatem adfert: fieri autem debere, si alioquin ambigua sit oratio. Non tam pleonasmum statui debuisse, quando antecedens subditur relativo; quàm ellipsin, si tantummodo præcedat. Eoque geminam esse ellipsin, ubi nec præit, nec sequitur antecedens. At antecedentis solius esse ellipsin, non, ut ajunt, antiptosin,*

antiptosin, si antecedens, & relativum casu conveniant. Figuratam etiam, ac Græcanicam esse locutionem, cùm qui *convenit generi non substantivi antecedentis, sed consequentis.* Qualis *similiter construi. Verus, sed supervacuus est canon ille, quo relativum dicitur in genere neutro convenire cum infinitivo præcedente. Naturæ vocum convenientius esse* iccirco quod ; *quàm* propterea quod. *Adverbium pro relativo pronomine.* Hic *geminatum, ubi alteruro loco* ille *poni solet.* Hic *interdum ad remotius* ; ille *ad propius refertur.*

EXegimus operis hujus de Consecutione partem priorem ac nobiliorem, quæ de Nomine fuit, ac Verbo. Hanc meritò excipit altera de sex reliquis vocum classibus : quarum primas duas, Pronomen, & Participium, etiam sub Nomine, paullò laxiùs eâ voce acceptâ, liceat complecti. Nam & Pronomina nominum locũ implent, & Participia, excepto quòd tempus adsignificant, se habent, ut alia nomina verbalia. Itaque in his duabus classibus non insistemus communi structuræ Nominum, Pronominum, & Participiorum : sed solùm persequemur, quæ harum classium sunt propria.

In Pronomine priùs Convenientiam spectabimus : hinc Regimen.

Convenientia vel est omnium Pronominum, vel certorum. Prior est eadem ac in Nomine. Vt in illo Horatii lib. 1, epist. XVIII :

Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet.

Vbi similis structura est in *tua res*, & *paries proximus*. Ab hac tamen consecutione abiere antiqui, cùm NOBIS, OMNIBVS, similéve pronomen, jungerent nomini singularis numeri. Ac de NOBIS quidem probat Nonius auctoritate Pomponii, Attii, Fenestellæ, Novii, Plauti, & Afranii. Vide & Donatum ad illud Terentii Eun. act. IV, sc. III : *Absente nobis.* Vbi & Varronem monet dixisse, *Præsente legatis omnibus.* Sic Catullus Carm. CVIII : *Insperanti nobis.* Ac Scaligero observatum, Tibullum similiter, *Nobis merenti*, dicere, lib. III, el. ult.

Consecutio particularis consideratur, partim in interrogativo, & redditivo; partim in relativo, & antecedente.

Interrogativum, & redditivum, quovis casu consentiunt. Sic tamen, ut quando possessio significatur, pro genitivo, qui & possessivus vocatur, rectè ponatur pronomen possessivum in nominativo, & accusativo : & contrà pro hujusmodi pronomine locum etiam habeat genitivus. Vt, *Cujum pecus est, vel cujum pecus ajebat ? Regis. Cujus pecus est ? Regium est. Meum est.* Terentius Andr. Act. IV, Sc. IV :

D. *Cedo, cujum puerum hic apposuisti ? dic mihi*
M. *Tu nescis ?* D. *mitte id, quod scio ; dic, quod rogo.*

M. *Vestri.* D. *cujus nostri?* M. *Pamphili.* D. *hem, quid? Pamphili?*

Maro Eclog. III:

M. *Dic mihi, Damoeta, cujum pecus? an Meliboei?*

D. *Non, verùm Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.*

Interdum autem verè conveniunt interrogatio, & responsio, ubi dicuntur dissentire. Vt illo Plauti Epid. act. I, sc. I:

E P. *Quid istam quam emit, quanti emit?* T H. *vili.*

Ac Horatius similiter lib. II, sat. III:

Quanti emtæ? parvo. quanti ergo? octussibus. eheu.

Vbi casu convenitur, si suppleatur, quod deest per ellipsin. Nam integrè est, *Quanti æris pretio emit? Vili,* vel *parvo æris pretio emit.* At, inquiunt, quærenti, *cujus interfit,* vel, *an fratris interfit,* respondeas, non *mei,* aut *tui;* sed *mea,* vel *tua.* Quomodo dixit Cicero epist. XVIII, lib. XIV ad Att. *Magni interest Ciceronis, vel mea potius, vel mehercule utriusque, me intervenire discenti.* Sed non vident, hîc etiam casus convenire, si expleatur defectus. Nam citra ellipsin erit, *Interest Ciceronis gratiâ*, h. e. *de gratia* sive *caussa Ciceronis:* quomodo dicimus, *quâ de caussâ.* Item, *interest meâ,* valet, *mea de gratia interest.* Quare, *Cujus interest,* &, *Mea interest,* conveniunt in eo, quòd & in illo *cujus*, & in hoc *mea*, dependeant ab ablativo *gratiâ.* Quam rem fusiùs adstruximus cap. XXIX. Ac aliàs etiam sæpe hunc ablativum reticeri, ostensum nobis cap. VII, X, & alibi.

Sequitur convenientia relativi, & antecedentis: quæ doctrina est bipartita. Primùm agendum de iis, quæ generatim *relativa* dicuntur. Deinde de relativorum illis, quæ speciatim *reciproca* vocantur.

In prioribus præcipuè considerationē merentur, *quis,* vel, *qui: hic,* & *ille.*

Relativum *qui* ponitur inter duos casus unius nominis, sive expressos, sive suppressos: cumque priori casu convenit in genere, & numero: cum posteriori, etiam in casu.

Porrò vel uterque casus exprimitur, vel solùm prior, vel solùm posterior, vel etiam neuter. In primo modo oratio est integra. Tribus posterioribus est elliptica. Plenè ait Cicero lib. III ad Att. epist. III: *Erat hic dies* VII *Id. quo die suspicabamur, aut pridie, Brundusium venisse Cæsarem.* Crebrò admodum ita loquitur Cæsar. Vt lib. I de bell. Gall. *Diem instare, quo die frumentum militibus metiri oportet.* Idem: *In castris Helvetiorum tabulæ repertæ sunt, quibus in tabulis numerus continebatur.* Item: *Vltra eum locum, quo in loco Germani consederant.* Ac sæpe aliàs. Atque in his repetitur antecedens ob sermonis ἁφέλειαν *: quam Cæsar maximè sectatur.

* *simplicitatem.*

Tum autem imprimis satius est repetere antecedens, quando duo nomina diversæ personæ, aut rei, antecedunt. Cujus caussa est, quia alioqui ambi-

ambiguitas oreretur. Vt illo Appuleji : *Leodamantem, Cleophili discipulum, qui Cleophilus.* Incertum foret, utrùm Leodamas, an Cleophilus, intelligatur, nisi antecedens repeteretur.

Est contrà, cùm solùm videmus relativũ; antecedens verò nec præcedit, nec subsequitur. Vt illo, *Quas ad me dedisti, placuerunt.* Nam bis supplenda vox *literarum.* Sed est hic sermo rarus, nisi cùm ponitur post verbum substantivum. Vt apud Horat. od. 1, lib. 1 : *Est qui nec spernit. Sunt quos juvat collegisse.* Plenè erit, *Homo est, qui homo. Homines sunt, quos homines.* Alibi † idem, *Sunt quibus in Satyra videar nimis acer.* — † *Sat.1, lib.2.*
Pro, *Sunt homines, quibus hominibus.* Ita & Gellius lib. XII, cap. XIV : *Atque erat, qui diceret, legisse se.* Et ibidem : *Fuit etiam, qui diceret, homo in literis atque libris assiduus.* Appulejus lib. VIII Met. *Erant, qui sudes præacutas tollerent.*

Plurimùm verò tantùm alter casus nominis desideratur ; præsertim casus consequentis. Vt, *Literæ, quas ad me dedisti, placuerunt.* Integrè sit, *Literæ eæ, quas literas.* At casus antecedens deest, cùm dicitur : *Quas ad me dedisti literas, placuerunt :* vel hoc pacto, *Literas quas ad me dedisti.* Priori modo, tum in prosa utimur, tum in versu. Ovidius :

— Cecidere, manu quas legerat herbas.

Fabius : *Vereor ne, quos porrexerim cibos, venena fiant.* Solinus cap. XXX : *In quorum pupillis lapis invenitur (hyænium dicunt) præditum illâ potestate, ut cujus hominis fuerit linguæ suppositus, prædicat futura.*

Altera locutio est magis poetica : sed quâ nec abstineant Comici ; quorum dictio proximè ad prosam accedit. Terentius Eun. act. IV, sc. III :

— Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit !

Vbi jam olim se torsere grammatici. Nam sic vetus interpres : *Aut ἀνθυπάλωσις est; ut, Vrbem quam statuo vestra est : aut QVEM cum interrogatione pronunciandum; ut sit QVALEM.* Alius verò interpres (nam non solius Donati, sed partim alterius sunt commentarii illi, qui uni Donato tribuuntur) scribit hunc in modum : *Quidam volunt QVEM distinguere, quasi dicat QVALEM : sed nesciunt hac figurâ multùm veteres usos esse. Eunuchum enim ad DEDISTI verbũ retulit. Nunc ergo addit propter aliud ἀξίωμα, assumendum extrinsecus, IS EVNVCHVS. Nam quoties uno nomine, aut pro nomine diversæ declinationis enunciationes comprehenduntur, necesse est, quod alteri accommodatum fuerit, ab altero discrepare.* Triplex igitur de Terentii loco sententia est. Vna, ut sit antiptosis, sive enallage casus : *Eunuchum,* pro *Eunuchus.* Altera, ut sic distinguamus : *Eunuchum quem dedisti nobis ? quas turbas dedit !* Tertia, ut sit ellipsis, integréque sit, *Is eunuchus, quem eunuchum dedisti nobis.* Et tertia sententia, prioribus rejectis, à posteriori interprete

(quem

(quem potiùs, quam priorem, Donatum puto) rectè comprobatur. Placet autem, quod prior interpres monet, simile esse hoc Maronis 1 Æn.

Vultis & his mecum pariter considere regnis?
Vrbem quam statuo vestra est.

Quamquam in libris nonnullis, ut in Pseudocicerone suo monet H. Stephanus †, nota interrogandi ponatur post *statuo*, hoc pacto: † pag. 171.

Vrbem quam statuo? vestra est.

Vt δατὸ κοινοῦ repetatur verbum *vultis*: quasi dicat, *Vultis urbem, quam statuo? vestra est.* Sed non dubium est, quin, uti priùs posuimus, scripserit Maro. Integrè sic expresseris: *Ea urbs, quam urbem statuo, est vestra.* Ajunt, Plautum in hujusmodi structurâ loco casus antecedentis exprimere relativum *is*. Sic enim dixisse Amphitryone act. IV, sc. 1:

Naucratem quem convenire volui, is in navi non erat.

Sanè potuit sic Plautus scripsisse, nisi metrum obstaret. Nunc versus claudicabit, qui est trochaicus tetrameter catalecticus. Quare *is* delendū.

Vulgò in his omnibus statuitur Antiptosis, vel Enallage casuum. Nam, inquiunt, dicendum erat, non, *Quas literas*; sed, *literæ, quas*: nec, *Quem Naucratem*; sed, *Naucrates, quem*. Atqui nulla omnino hic antiptosis, vel enallage. Nam ut antecedens, ac relativum, casu discordant, quoties à diverso dependent verbo: ita, si conveniant eidem verbo, casu similiter conveniunt. Nulla ergo hic alia figura præter ellipsin.

Eademque figura est, quando antecedens alio est numero supplendum, ut cum relativo conveniat. Terentius Eun. act. I, sc. II:

— Eunuchum porrò dixti, velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ. —

Scio esse, qui, in *his*, intelligant *deliciis*. Sed cur aliud intelligamus, quàm *eunuchis*, nihil est caussæ. Citra enim ellipsin erit: *Velle te eunuchum, quibus eunuchis*. Ac monet ibi Donatus, simile esse hoc ejusdem Comici prologo Eunuchi:

Si quisquam est, qui studere se studeat bonis,
Quàm plurimis, & minimè multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur suum.

Sine ellipsi erit: *Si quisquam est homo, in his hominibus nomen suum profitetur poeta.* Cicero quoque similiter pro Milone: *Si tempus est ullum hominis necandi, quæ multa sunt.* Supplendum enim *tempora*. Sallustii itidem est in Catil. *Servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant.* Etsi hic peculiaris etiam ratio sit structuræ ejusmodi; ut cap. V diximus.

At non planè simile illud Maronis in Eclogis:

Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
Viminibus, mollique paras detexere junco.

Nam

Nam hic, *quorum*, refert antecedens, quod animo supplendum. Plenus enim sermo fuerit: *Aliquid eorum, quorum indiget usus.* Sive, apposito etiam substantivo, *aliquid eorum negotiorum*, hoc est, *earum rerum.*

Interdum ipsum relativum, si semel fuerit expressum, postea reticetur, & ita reticetur, ut supplendū sit casu diverso. Vt illo Sallustii in Iugurth. † *Dum equites præliantur, Bocchus cum peditibus, quos filius ejus adduxerat, neque in priore pugnâ adfuerant, postremam Romanarum aciem invadunt.* Pro, *neque in priore qui pugnâ adfuerant.* Ἔλλειψις ejusmodi est Cæsari, Hirtioque, frequens.

† cap. 101, ex distinct. Gruter.

Relativum *qui, quæ, quod,* quando inter duo ponitur nomina, quæ diversorum sunt generum, cum antecedente convenit consecutione Romanâ; cùm consequente verò, Græcanicâ. Vt apud Ciceronem lib. XIII, epist. I ad Famil. *Scribas ad tuos, posse tuâ voluntate decretum illud Areopagitarum, quem ἀποψηφισμὸν illi vocant, tolli.* Pro, *quod vocant.* Idem Somnio Scip. *Hominibus animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quæ sidera, & stellas, vocatis.* Pro, *Quos sidera vocatis.* Idem pro Sextio: *Tunc consilia conjuncta, quas urbes dicimus.* Catil. II: *Gladiatores, quam sibi ille maximam manum, & certissimam fore, putavit, potestate in vestrâ continebuntur.* Gell. lib. V, cap. XVIII: *Id eorum est, qui diarium scribunt, quam ἐφημερίδα vocant.*

Idem fit, cùm alterum illorum est nomen proprium, sive hoc præcedat, sive consequatur. Præcedit propriū Philipp. I: *Cùm autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegyni, venti detulissent.* Sequitur autē, Verr. VII: *Carcer ille, qui est à crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis, quæ Latomiæ vocantur, in istius imperio domicilium Romanorum fuit.* Verùm hæc quidem sponte aliqui largiuntur nobis. Nam, inquiunt, quando inter duo communia ponitur relativum, cum utrolibet posse convenire: cùm autem alterutrum proprium est, semper sequi illud proprii naturam. Voluit hoc Servius quoque super versu illo, *Est in secessu* &c. ubi hunc in modum scribit: *Quoties præmittimus nomen cujuslibet generis, & interposito pronomine sequitur nomen alterius generis; medium illud pronomen proprii nominis genus sequitur. Vt Sallust. in Catilin. Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Ecce,* inquit, *proprio junxit, non appellativo.* Verùm valde fallitur Servius, cùm optimi quoque scriptores aliter loquantur. Cicero lib. I de Nat. Deorum: *Propius à terra Iovis stella fertur, quæ Phaëton dicitur.* Livius lib. VI belli Macedonici: *Herculi sacrificium fecit in loco, quem Pyram, quòd ibi mortale corpus ejus Dei sit crematum, appellant.* Cæsar lib. I belli Gallici: *Nacti portum, qui appellatur Nymphæum.* Hirtius de bello Hisp. *Grumus excellens naturâ, qui appellatur Castra Postumiana.* Curtius lib. III: *Darius ad eum locum, quem Amanicas pylas vocant, pervenit.* Plinius lib. XVIII: *Sidere illo, quod Caniculam appellamus.* Sueton. in August. *Locus, quem Syracusas vocabat.* Cornelius

Nepos in Pausaniâ : *Genus hominum, quod Helotæ vocatur.*

Relativi hujus naturam apud Horatium imitatur quoque relativum qualitatis. Sic enim ille lib. Epod. od. VIII :

Sed incitat me pectus, & mammæ putres,
Equina quales ubera.

Pro, *qualia sunt ubera equina.* Est verò & is Græcismus, ut rectè interpretibus observatum. Nec dubium, quin idem similiter ausus fuisset usurpare relativum quantitatis. Vt si dixisset, *Mammæ, quantæ ubera equina.*

Sed redeo ad relativum *quis.* Hoc monent in neutro poni, quoties refert verbum infinitum, sive relatio fiat ad solum infinitivum, sive ad totam orationem, cujus princeps pars est infinitivus. Vt illo Terentii Heautont. act. II, sc. III :

In tempore ad eam veni : quod rerum omnium est
Primum.

† Eun. act. 3, §. 3. Integrè est, *Quod venire ad eam in tempore.* Sic illo ejusdem † :

— Qui habet salem,
Quod in te est. — Plenè dixeris, *Quod habere salem.* Vt caussa non sit, cur propter unum alterumve MSSum, ubi *Qui* legitur, abeamus à MSSis aliis, qui tanto consensu habent *Quod.*

Sed verus quidē canon iste; attamen supervacuus. Nihil enim peculiare habet hîc relativū; quia non potest non in neutro genere poni, cùm verba infinita sint generis neutrius; ut rectè ipsi tradunt in Generū doctrina.

* Andr. act. 3, sc. 5. Terentii * illud, *Scelus qui*, pro *sceleστus qui*, σύνθεσις, sive σύνεσις est : de qua dictum abunde cap. VI.

Mirum autem, Latinos dicere, *Propter-ea quòd.* Quomodo Cicero lib. V, epist. XVIII : *Propterea quòd nullam rem gravius jamdiu tuli.* Nam *quod* naturâ est pronomen relativum : eóque in nativo sermone convenire debuit cum *ea.* Vel si *ea* retinendum, non *propter-ea*, sed *propter id*, dici oportebat : sive, ut integer sit sermo, *Propter id negotium, quod.* Magis origo vocis attenditur in *iccirco quòd.* Nam *iccirco* factum ex *id.* & *circa* : ut, integrè sit, *circa id negotium, quod.* Id in *propterea* non factum. Vti neque in illo Terentii Andr. act. II, sc. V : *— Id propterea nunc hunc venientem sequor.*

Sanè vel *id*, vel idem pronomen, in *propterea* πλεονάζει. Sed posterius malim. Nempe ut *id propterea* dicatur, sicut *propterea quod.*

Interdum relativi vicem implet adverbium locale. Terentius Eun. act. II, sc. III : *Sive adeò digna res est, ubi tu nervos intendas tuos.* Pro, *in qua.* Idem ad Att. lib. III, ep. III : *Vtinam illum diem videam, cùm tibi gratias agam, quòd me vivere coegisti.* Pro, *quo die.* Terent. Eun. act. I, sc. II : *E prædonibus, unde emerat.* Pro, *à quibus.* Et similia passim. De relativo *Qui* satis diximus.

Proxi-

Proximum est, ut videamus de relativis *hic*, & *ille*. De quibus ita plurimi, & in his Antonius Schorus †, tradiderunt: apud Græcos quidem plerumque ὁ μὲν remotiori, ὁ δὲ viciniori respondere: at apud Latinos semper *hic* referri ad sententiam priorem; *ille*, ad posteriorē. Sed est, cùm *hic* nunc remotius respicit, nunc quod proximè consequitur. Maro Ecl. IV:

† *lib. de ratione discenda Linguæ Græcæ, p. 99.*

Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Non Linus; huic mater quamvis, atque huic pater adsit,
Orphei Calliopeia, Lino formosus Apollo.

Est item, cùm *ille* respicit propius; *hic*, remotius. Ovidius lib. I Trist. el. II:

Quocúnque adspicio, nihil est, nisi pontus, & æther;
Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.

Imò quandoque negligunt & oratores ipsi, atque historici. Cicero pro Roscio Comœdo: *Quid est, quòd negligenter scribamus adversaria? quid est, quòd diligenter conficiamus tabulas? quâ de caussâ? Quia hæc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ servantur sanctè: hæc parvi temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc sunt dejecta, illæ in ordinem confectæ.* Livius lib. XXX: *Melior certiórque est tuta pax, quàm sperata victoria: hæc in tuâ, illa in Deorum manu est.* Similem quoque Columellæ, ac Plinii locum, adfert Saturnius lib. V, cap. IX. Idem inibi ostendit, quoties antecedens unicum est, promiscuè nunc *hic*, nunc *ille*, usurpari; eamque rem cùm Terentii autoritate firmat, tum hoc Pliniano lib. II, epist. XIII: *Is erit Voconius. hunc ego arctè dilexi, ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis: cum hoc seria, cum hoc jocos miscui.*

De discrimine, quod situs, sive structuræ ratione Cornelius Fronto statuit inter *hic*, *iste*, *ille*, & *is*, dictum nobis lib. IV de Analogia cap. II.

Relativa etiam pronomina sunt, *qualis, quantus, quot: talis, tantus, tot.* Sed sæpe vel antecedens, vel redditivum, desideratur. Redditivum, ut I Æn.

— Qui tanti talem genuere parentes?

Integrè sit, *tanti, quanta tu Dido: talem item, qualem te conspicimus?* At redditivum deest in hoc Horatii Epod. od. V:

Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborarunt manus.

Pro, *tali nardo, quale.* Virgil. II Æn.

Millia quot magnis numquam venere Mycenis.

Pro, *tot millia, quot.* Quid mirum, si non semper ex primatur utrumque? quando, ut Priscianus ait in XVII, *relativis positis, quæ secundam cognitionem significant, etiam antecedentia, vel redditiva, intelliguntur, licet non sint dicta.*

CAPVT LVI.

De reciprocis canones tres. Reciproci loco aliud relativum: & reciprocum pro relativo alio.

VEnio nunc ad reciproca; quæ Græcis ἰδιοπαθῆ, id est, *suipassa*, ut Priscianus * vertit. Ejusmodi sunt, *sui*, & *suus*. De quibus, qui aliquanto accuratiùs egerunt, multos canonas & exceptiones adducunt. Videamus, an rem brevius, apertiúsque, possimus comprehendere.

* lib. 17.

Si reflectimus ad casum, qui verbum antecedit; vel etiam, si oratio in ejusmodi structuram possit resolvi; reciproco utimur, ad vitandam ambiguitatem: sin nullum est ab ambiguitate periculum, quandoque alio etiam utimur relativo.

His verbis tria sumus complexi. Primum est, reciproci usum esse, quoties reditur ad præcedentem casum; hoc est, eum quem verbum habet à fronte, sive is nominativus erit, sive accusativus.

Alterum est, etiam reciprocum usurpari, etsi redeatur ad casum sequentem, sive à tergo rectum; modò structura hujusmodi sit, ut in priorem possit converti.

Tertium est, si ob neglectum reciproci nulla oriatur ambiguitas; posse aliquando reciproci loco aliud relativum poni.

Exemplis hæc fient planiora.

Primum erat, reciproci usum esse, cùm reflectimus ad casum, qui est à fronte verbi. Vt illo Ciceronis: *Cererem antiquissimam à C. Verre ex suis templis esse sublatam.* Vbi reciprocum habet locum, quia redimus ad *Cererem*, qui casus verbum *esse* præcedit. Perque nominativum, & particulam, sic resolvas: *Quod Ceres antiquissima à C. Verre sublata sit ex templis suis.* At non similiter dicam: *C. Verres sustulit Cererem antiquissimam è templis suis.* Quippe ita C. Verres erit casus verbi à fronte: eóque C. Verris templa intelligi possint. Ac proinde, ne in persona hic erretur, satius sit dicere, *è templis ejus.* Similiter in illo ejusdem Ciceronis lib. III de Off. *Tum Pythius piscatores ad se vocavit, & ab his petivit, ut ante suos hortulos posterâ die piscarentur.* Verbum *petivit* ante se habet nominativum *Pythius*: cujus horti cùm intelligantur, *suos* dicendum. Quod si Cicero dixisset, *Piscatores erant à Pythio rogati: piscatores* erunt casus à fronte: eóque, cùm rogati sint piscatores, ut ante Pythii hortos piscarentur; sic potiùs Cicero dixisset: *ut ante ejus hortos piscarentur.*

Alterum erat, etiam reciprocum usurpari, etsi non redeatur ad casum Verbi à fronte positum; modò, servatâ sententiâ, structura verborum in

priorem

priorem formam possit commutari. Vt illo Maronis in Eclogis :

— Trahit sua quemque voluptas.

Integrè erit, *Voluptas sua trahit hominem quemque.* Hîc non reditur ad casum à fronte, sed continuò reciprocum ei casui subjicitur. In causa est, quia tantundem structura valet, ac ista : *Homo quisque trahitur à voluptate sua.* Vbi manifestè reditur ad casum, qui verbum antecedit. Et sententia est eadem ; quia, si homo trahitur à voluptate suâ ; sua sanè voluptas trahit hominem.

Sic in illo Martialis lib. v, ep. x :

Et sua riserunt secula Mæonidem.

Cujus structuram sic, salvâ sententiâ, convertas in priorem formam : *Et Mæonides est risus à seculis suis.* Vbi perperam dixeris, à seculis *illius* : ac proinde nec in altero, quod parem vim habet, *ipsius* habeat locum. Quemadmodum etiam secundùm priorem formam dicitur : *Dissolutus negligit, quid de se à quoque dicatur* : ita Cicero †, posteriori structurâ : *Negligere quid de se quisque sentiat, est dissoluti.* † lib. 1 off.

Tertium erat, quandoque relativum aliud pro reciproco usurpari : ut si nulla inde oriatur ambiguitas. Tale est, cùm utimur præpositione *inter*, post gignendi, dandi, & auferendi casum. Ibi enim nunc reciproco utimur, nunc pronomine *ipse*, vel interdum etiam *iste*. Vt apud Ciceronem ad Att. lib. 11, epist. VII : *Vna spes est salutis, istorum inter istos dissensio.* Sic in MSSis, & editis, constanter legas. Visitatius fuerit, *inter se*, vel etiam *ipsos*. Vt in Bruto : *Nec mihi cæterorum judicio videtur solum, sed etiam inter ipsos consensu.* Quomodo & Fabius loquitur lib. VIII, cap. VI, & lib. X, cap. II.

Sed non hîc sistendum. Nam etiam dixeris : *Cepi columbam in nido suo*, &, *in nido ejus*. Prius rectum est, quia oratio tantundem valet, ac illa : *Capta à me columba in nido suo.* Vbi perspicuè reditur ad casum ; qui verbum præcedat. Ac par ratio in accusativo ; *Refert columbam à se captam esse in nido suo.* At *ejus* utrobique etiam habeat locum, quia non est periculum ab ambiguitate. Sic, *Supplicium sumsit de famoso fure cum sociis suis* ; vel, *sociis ejus*. At si copula addatur, dispar sit ratio. Nec enim dixeris, *Supplicium sumsit de fure, & sociis suis* ; sed *ejus*.

Vt magis liqueat, quàm latè pateat hæc structura, eundum nobis per omne genus scriptores. Ac primò afferemus, ubi pro reciproco utantur alio relativo. Deinde ubi pro relativo sumatur reciprocum.

Prioris generis est illud Ciceronis Philipp. II : *Omnes boni, quantum in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt.* Poterat Cicero SE dixisse. Idem I Offic. *Si non poterit causas defensitare, illa præstare debebit, quæ erunt in ipsius potestate. Ipsius*, hoc est, *suâ*. Idem III de Off. *Perfuga Fabricio pollicitus est, si præ-*

mium ei proposuisset, se Pyrrhum veneno necaturum. Ei dixit, pro *sibi.* Auctor declamationis in Sallustium: *Sallustius timens, ne facinora ejus clandestina clara nobis essent, confessus est vobis adulterium.* Curtius lib. IX: *Abisari Alexander nunciare jussit, si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.* Varietatis ergò priùs SE, mox IPSVM ait. Plinius lib. XXXV: *Qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis periturum sit, quod aliis tradiderint.* Quinctilianus III declam. *Neque ignoravit, quæ manerent eum pericula. Eum* pro *se.* Et decl. I: *Quapropter non petit, ut illum miserum putetis, nisi & innocens fuerit.* Pro *se.*

Atque his locis, *is*, vel *ipse*, vel *ille*, accipitur pro *sui*, vel *suus.*

Sui itidem, & *suus*, pro *ei*, & *ejus*, compluribus locis usurpat vulgatus Novi fœderis interpres. Loca adducere supersedeo, quia res nota omnibus: &, ut id non esset, plusscula congessit Laurentius Valla in notis ad Euangelistæ Iohannis cap. XV. Nec in hoc interprete duntaxat, sed in aliis quoque scriptoribus, illud loquendi genus damnat idem libello, quem conscripsit de reciprocis. Vallam hâc in re secutus Hermolaus Barbarus: qui, ad Plinii lib. VI, cap. XXVI, malè locutum putat Sidonium, cùm de Petro, magistro scrinii epistolarum, hunc in modum Carmine tertio scribit:

At mihi Petrus erit Mæcenas temporis hujus.
Nam famæ pelagus sidere curro suo.

Quomodo & idem *sui* pro *se* dixit carm. V:

— Sed non se pœna moratur
Sanguinis effusi.

Sed nec Sedulius dubitavit dicere lib. III: *Redde mihi, vel redde sibi.* Verùm quia, qui Vallæ adstipulantur, non minori jure sedulam magis classicorum imitationẽ requirerent in Sedulio; quàm barbarè locutum Sidonium putavit nomine, non re Barbarus Hermolaus: aliis sanè, ac magis probatorum autorum testimoniis, opus erit; si volumus, ut liqueat *sui*, & *suus*, interdum relativa esse, at non reciproca. Tale est hoc Plauti Milite Glor. Act. II, sc. *Ni hercle:*

Siquidem centies hic visa sit, tamen inficias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam,
Qui arguet se, eum contrà vincat jurejurando suo.

Cicero Philipp. II: *Non enim à te emit; sed priùs, quàm tu suum sibi venderet, ipse possedit.* Lucanus lib. V:

— Quæ nox sibi proxima venit
Insomnis.

Quibus in locis manifestè *sui* ponitur pro *illius:* quod Græcorum more fieri, docet Budæus in commentariis linguæ Græcæ ‡. Ipsum adi, fusè differentem adversus Laurentium.

‡ pag. 29, edit. Rob. Steph.

Idem

Idem autem de *suus* dicere licet. Cicero IV Philipp. *Quod autem erat præsidium salutis libertatisque vestræ, si C. Cæsaris, fortissimorumque sui patris militum, exercitus non fuisset?* Plinius lib. XIV, cap. 11 : *Græcinus arbitrabatur, non naturam ejus repugnare Italiæ, sed culturam : ob id fertilitatem suam absumi, nisi præpinguis soli ubertas lassescentem sustineat.* Porcius Latro in Catilinam : *M. Catoni, aut Scipioni, coætaneo suo, de legibus dicendum erat.* Item, *Nam si odio senatus Catilinam arsisse demonstravimus, si rationes vitæ suæ in exercitatione teterrimarum libidinum collocatas : quid erit, judices, quod dubitetis de liberandâ patria?*

CAPVT LVII.

Ostenditur, non esse perpetuum canonem illum, quo dicunt vulgò, hæc quinque possessiva, meus, tuus, suus. noster, vester, *capi passivè : activè autem sumi quinque istos genitivos primitivorum,* mei, tui, sui, nostri, & vestri. *Genitivos* ipsius, unius, duorum, paucorum, plurium; *item participiorum; non regi à pronomine possessivo, uti creditum; sed convenire cum pronomine intellecto. Palmerii opinio rejecta. Vallæ error de genitivo* omnium. *Pronomina partitiva, & numeralia, non regere genitivum, sed casum hunc regi à nomine, quod desideratur.* Nostrum, & vestrum, *sæpius partitivè sumi : attamen etiam usurpari, ubi partitio locum non habet.* Nostri, & vestri, *esse patrium casum pluralem, contrà quàm visum Sulpicio Apollinari.*

ISta sunt, quæ in Provocabuli convenientiâ considerationem præcipuè mereantur. Consequi videtur, ut ad Regimen sermonem convertam. Ordiar à genitivo, ac primùm expendam, quando locum habeat in primitivis : hinc, quando in possessivis : postremò, quando in partitivis, & distributivis.

In primitivis tria similiter spectabimus : ut pronomen unum regat alterum in genitivo : ut item pronomen eo casu nomen regat : denique ut pronomen à nomine casu eodem regatur. Primi generis exemplum esto : *Quid mei tam amici hominis, potuit tibi displicere!* Vbi utrumque, & *quid*, quod regit. & *mei*, quod regitur, est substantivum. De *mei*, satis convenit. Vt quod liqueat esse non à *meus*, sed ab *ego*. Vnde pro eo dicere possis, *Quid in me tantopere potuit displicere? Quid* etiam substantivum esse, inde colligitur, quòd dicatur : *Quid mei*, & non, *quod mei* : sed *quod meum*, puta *negotium*.

Secundi generis, ubi pronomen substantivum regat nominis substantivi genitivum, exemplum sit, *Quid monstri alis?* vel, *Aliquid monstri alunt.* Ac simile dicunt, *Hoc literularum.* Sed *Hoc* est adjectivum : ac genitivus regitur à substantivo *negotium*; quod intelligitur, ut fieri solet in adjectivis, quæ substantivè accipi dicuntur. *Negotium*, vel *res literarum*, idem ac *literæ*;

ut *res*

ut *res voluptatum* Plauto idem, ac *voluptates*: quemadmodum non semel diximus.

Tertium genus fuit, ubi pronomen in genitivo regitur à nomine. Sed hoc non in quibusvis nominibus locum habet. Sanè possessio si significetur, sic loqui non licet. Nec enim, uti dixeris, *uxor Tuii*, aut, *ager Mævii*: sic quoque, *uxor mei*, vel, *ager tui*: verùm, *uxor mea*, *ager tuus*. Itidem, non ut, *mos est patris*; ita, *mos est mei*; verùm, *meus*. Dispar ratio in verbalibus, atque iis, quæ animi affectum, quæque facultatem, aut partem alicujus, vel simile quid, notant. Vt, *amor, odium, desiderium, fastidium mei: imago, defensor, æstimator, miratrix tui: exspectatio, vindicta, cura, ratio sui: absentia, finis, memoria, magnitudo nostri: pars, copia, utilitas, caussa vestri.* Exemplis veterum, quia passim suppetunt, supersedeo.

Monent hoc loco grammatici, *amor sui, odium tui, desiderium nostri, negligentia vestri*, activè sumi: passivè autem, *amor tuus, odium tuum, desiderium nostrum, negligentia vestra*, atque ita in aliis. Verùm classici scriptores non rarò hoc discrimen negligunt. Ita, ut autor est Cicero IV Tusc. *invidia* tum activè, tum passivè, usurpatur: unde idem I Catil. semel iterúmque dixit, *invidiæ meæ*, de eâ, quâ mihi invidetur. Simile illud Terentii in Phorm. * • *Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.* * act. 5, sc. ult.

Vbi *negligentia tua* est, quâ tu negligeris: & *odium tuum*, quo te alius prosequitur. Idem Terentius Eunucho ait act. II, sc. III:

--- In eâ re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam.

hoc est, quæ ex me percipitur.

Et Heautont. † *--- Lachrymis opplet os totum sibi,* † Act. 3, sc. 2, al. 3.

Vt facilè scires desiderio id fieri tuo. Pro *tui*. Geminum verò Ciceronis illud ad Tironem ‡: *Vtilitatibus tuis possum cavere: te valere tuâ caussâ primùm volo, tum meâ, mi Tiro.* Contrà, *insidiæ alicujus*, dixit Cicero, pro iis, quæ alicui tenduntur. Ita enim inquit pro M. Cœlio: *Quod in alicujus agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidiis doctissimi hominis dissimulandum putaret?* Suntque hujus generis plura. ‡ lib. 16, ep. 3.

Contrà pro *caussa mei*, aut *sui* (illo Papinianus, hoc utitur Vlpianus) usitatiùs in ablativo dicitur *meâ*, aut *suâ*. Horatius lib. I Serm. * * Satyr. 4.

--- Caussâque meâ permulta rogatus
Fecit. --- Eodémque modo dixit Cicero lib. XV ad Cassium: *Abesse te, meâ caussâ molestè fero; tuâ, gaudeo.* Et lib. VIII ad Att. epist. I: *Si me vellet suâ, aut Reip. caussâ, Luceriam venire, statim esse venturum.*

De pronominibus primitivis, quia, quod satis est, dixi, deinceps de possessivis agemus. Hæc regere dicuntur genitivos nominum, aut participiorum, aut etiam pronominum, quæ & ipsa possessionem signent.

Nominis

Nominis genitivus est in hoc Ciceronis lib. xv, epist. ad Marcellum : *Molestè fero, me Consulem, tuum studium adolescentis perspexisse : te meum, cùm id ætatis sim, perspicere non posse.* Et Verr. v : *Ne tua quidem recentia proximi Prætoris vestigia persequi poterat.* Item Philipp. II : *Tuum hominis simplicis pectus vidimus.* Cato ad Cicer. lib. xv : *Libenter facio, ut tuam virtutem, domi togati, armati foris, pari industriâ administrare gaudeam.* Plinius lib. IX ad Maximilianum : *Incipio gloriam petere, post judicium tuum, viri eruditissimi, gravissimi, ac super ista verissimi.*

Quod siquis post istos, etiam Comicos, & poetarum alios, exposcit; locutus sic Plautus Menæchmis † :

† *Act. 5. Sc. Vltima mea est.*

Imperium tuum demutat atque edictum Apollinis.

Tuum Apollinis, inquit, pro *tui, qui es Apollo.* Falluntur, qui putant, *Apollinis* esse antiquum nominativum. Similitérque Ausonius * : prout in veteri membranâ reperit Ios. Scaliger :

* *epist. 5.*

Scillito decies si cor purgeris aceto,
Anticipesque tuum † Samii Lucumonis acumen.

† *Vulgo* Anticyramque bibas: *etiam in Venetâ an.* 1494.

Casaubonus quoque suspicatur, Persium scripsisse sat. v :

Artificisque tuo ducit sub pollice vultum.

Quamquam nec *artificem* damnet; quia *artificem vultum* dixisse possit pro summâ arte ac curâ elaborato : quomodo Macrobius lib. III Saturn. cap. XIII ait; *artifex nodus.* At malè quidam, cum Palmerio, referunt huc illud Ennii in Hecuba ‡ :

‡ *Apud Non. in* Miserete.

Miserete mei annis, date ferrum, qui me animâ privem.

Nam, *mei annis*, quidem est, *mei, quæ anus sum.* Sed *mei* isthoc est à primogenio *ego*; non autem à possessivo *meus.* De nominum genitivo satis.

Participii genitivus vix alibi, quàm apud poetas, obtinet. Horat. lib. I, sat. IV : — *Cum mea nemo*
Scripta legat vulgo recitare timentis. —

Ovidius lib. I Amor. el. VIII : — *Sæpe rogabis,*
Vt mea defunctæ leniter ossa cubent.

Idem epistolâ Oenones :

Et flesti, & nostros vidisti flentis ocellos.

In prosa hîc præferretur relativum. Diceretur enim, *mea, qui timeo*; *mea, quæ sum defuncta*; *nostros, qui flemus*, vel *meos, qui fleo.* Imò poetæ ipsi quandoque sic loqui malunt. Vt idem Ovidius lib. III de Ponto el. IV :

Nec mea verba legis, qui sum summotus ad Istrum.

Non, *mea summoti.* Sic Cic. lib. XIV ad Terentiam : *Sed omnia sunt meâ culpâ commissa, qui ab iis me amari putabam, qui invidebant.* Vbi poeta potuisset dicere, *Meâ culpâ putantis.*

Pronominis denique genitivus est hoc Ciceronis pro Muræna : *Ex tuo ipsius animo conjecturam ceperis.* Similiter Bithynicus Ciceroni epist. lib. VI : *Itaque contentus ero nostrâ ipsorum amicitiâ.*

Par ratio genitivorum, *unius, solius, duorum, paucorum, cujusque* : qui vulgò nominum creduntur, cùm re verâ sint pronominum, ut alibi satis dictum. Singulorum exemplum ordine apponam. Cicero in Pison. *Sine ullâ dubitatione juravi Remp. atque hanc urbem, meâ unius operâ esse salvam.* Idem pro Marcello : *Solius enim meum peccatum corrigi non potest.* Livius lib. VIII : *Noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior.* Ac similiter *trium*, pluriumve, dicere poterat. Brutus ad Cicer. † *Qui vestris paucorum respondeat laudibus.* Cic. lib. v de Fin. *Sua cujusque animantis natura est.* Addit Valla genitivum, *Omnium* : quem adstruere nititur illo Ciceronis lib. III de Orat. *Voluntati vestræ omnium parui.* Sed in omnibus codd. est, *vestrum omnium* : quod & sententia requirit.

† epist. 7 ad Brutum.

Planè autem ratio fugit grammaticos, cum ex hisce collegerunt, pronomen possessivum regere genitivos nominum, pronominum, & participiorum. In errorem eos hunc impulit, quòd non attenderent ad ellipsin pronominis primitivi. Absque eo esset, facilè, puto, animadvertissent, genitivos illos non regi à pronomine possessivo, quod rationi adversatur : sed à substantivo illo, cui additur pronomen possessivum. Exempli gratiâ, illud, *Judicium tuum viri eruditissimi* : integrè sit, *Tuum, tui eruditissimi viri, judicium.* Vbi quid apertius, quàm tres istos genitivos regi à nomine substantivo *judicium.* *Tui* verò brevitatis caussâ omittitur, quia ex *tuum* satis intelligitur. Par ratio in isto : *Meum unius peccatum* : pro, *meum mei unius peccatum.* Nihil certius, quàm, *mei unius*, dependere à *peccatum*, non à *meum* : quod cùm adjectivum sit, vim regendi habet nullam. Sola enim substantiva, si verbalia exceperis, regunt genitivum. Itidem istud, *Vestris paucorum laudibus*, plenè sit, *vestris vestri paucorum laudibus. Mea timentis scripta*, sic suppletur, *Mea mei timentis scripta.* Vtrobique genitivos regi à substantivo, satis est evidens. Hanc ellipsin Græcanicam optimè etiam perspexit Iosephus Scaliger cùm de Ausonii verbis antea adductis sic scribit lib. II, Auson. Lect. cap. XI : *Notandum genus loquendi, Tuum acumen Samii Lucumonis: Nam & ita à multis veteribus usurpatum memini : ut à Iurisconsulto : Cùm mens mea fuerit facientis testamentum. Et à Thucydide, aliisque veteribus Atticis. Ita enim loquuntur : ut, ἡμέτερα γνώμη ὕτω βουλευόντων, & similia. Hoc igitur modò hìc dictum, Tuum acumen Lucumonis. Intelligendum enim τὸ σὸ genitivus secundæ personæ. Si enim expressum esset, ignoratione hujus locutionis locus corruptus non fuisset ; ut in Plauto * rectè expressum est :*

* Pseudolo act. 1, sc. 1.

Duorum labori ego hominum parsissem lubens,

Mei

Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

Tanquam si diceret, nostro labori mei, & tui. Quid quod eodem modo dicitur noster utriusque labor? Hactenus Scaliger.

Restant pronomina tum partitiva; ut sunt, quæ dialectici vocant signa universalia, & particularia: tum numeralia, sive quæ numerum, vel ordinem significant. Partitiva enim pronominibus accenseri, satis dictum nobis lib. I de Analogia cap. II, & lib. IV, cap. II. Deque numeralibus idem monitum lib. IV, cap. X. Vtraque ajunt regere genitivum pluralem. Quo sequentia referunt exempla. Terent. Andr. act. IV, sc. IV:

Quid turbæ est apud forum? quot illic hominum litigant?

Maro I Æn. *Teucrorumque alios.* —

Idem ibid. *Nulla tuarum audita mihi, neque visa sororum.*

Plinius lib. II Hist. Nat. *Cæteris quippe animantium sola victûs cura est.* Et eodem libro: *Reliquis talium, ab initio ad finem, septenarii sunt numeri.* Sed quam in Nominibus partitivè acceptis ellipsin statuebamus: eandem in hisce pronominibus agnoscimus. Nempe hîc quoque genitivus pluralis regitur ab ablativo *numero:* atque ablativus ille à præpositione EX. Nam *quot hominum*, integrè est, *quot ex numero hominum. Alii Teucrorum*, valet, *ex numero Teucrorum. Nulla sororum*, plenè fuerit, *ex numero sororum.* Atque ita in cæteris.

Sed unum huic sententiæ objici posse video, genitivos plurales additos distributivis *omnis*, & *cunctus*, non posse exponi per præpositionem *ex*. Vt hoc Livii lib. II belli Macedonici: *Macedonum ferè omnibus, ut manerent persuasit.* Crebrò ita locutus Plinius, ut lib. III, cap. I: *Bætica cunctas provinciarũ diviti cultu præcedit.* Et lib. XI, cap. XXXVII: *Renes habent omnia quadrupedũ, quæ animal generant.* Et eodem cap. *Piscium omnibus serrati dentes, præter scarũ.*

Verùm, quibus inde scrupulus oboritur, non cogitant, *omnes Macedonum*, valere, *ex numero Macedonum singuli*, vel *nemo non*. Sic, *cunctæ provinciarum*; idem est, ac *unaquæque*, vel *nulla non è provinciarum numero*. Quâ mente nihil impedit, quo minùs sic ellipsin suppleamus, *omnes ex Macedonum numero: cunctæ ex numero provinciarum:* non quasi ex toto aliquid decerpatur, reliquo relicto; ut fit, si dicatur, *aliqui Macedonum, nonnullæ provinciarum:* sed quia animum per partes singulas circumferamus, usque dum partes expleant totum.

Docent viri quidam eruditione præstabiles, partitivis, & partitivè positis, ut sunt etiam nominum comparativi, & superlativi, item numeralia, addi genitivos *nostrum*, ac *vestrum:* at alia exigere genitivos, *nostri*, ac *vestri*. Neque id temere ab iis adferi videtur. Nam dixit Cicero contra Rullum: *Tunc contra hanc Romam, communem patriam omnium nostrum, illa altera*

Roma quæreretur. Et 11 in Rullum : *Omnibus vobis, aut majori vestrum parti.* Idem Catil. IV : *Video, Patres Conscripti, in me omnium vestrum ora atque oculos conjectos esse.* Et ad Q. Fratrem lib. II, ep. IV : *Domus utriusque nostrum ædificatur egregiè.* Eodémque modo Livius lib. I : *Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primus, ô juvenes, osculum matri tulerit.* Curtius lib. VIII : *Nolo singulos vestrum excitare.*

Verùm hæc quidem testimonia evincunt, *nostrum*, & *vestrum*, rectè partitivis, ac similibus addi : at discrimen id, quod inter genitivos eos ponunt, non validè satis probant. Nam & apud Ciceronem ipsum loca sunt, quibus *nostrum*, & *vestrum*, aliis quibusvis addat nominibus. Vt Philipp. IV : *Frequentia vestrum incredibilis, concióque Quirites tanta, quantam meminisse non videor* &c. Pro Plancio : *Quare noli me ad contentionem vestrum revocare.* Ibidem : *Possumus eripere contentioni vestrum.* Eodemque modo scripsit Sallustius in Catilina : *Sæpe majores vestrum miseriti plebis Romanæ.* Quo tamen in loco jam Apollinaris, & Gellii * ævo, à librariis, pro, *vestrum*, reponebatur, *vestri.*

* *Gell. lib. 20, cap. 6.*

Non desunt, qui contendant, obsoletum esse loquendi genus, quoties, *nostrum*, & *vestrum*, usurpantur, ubi partitio non habet locum. Quibus sanè adstipularemur, si nemo ita locutus esset præter Gracchum †, cujus est, *miserere vestrûm* : aut Quadrigarium ‡, cujus hæc apud Gellium verba : *Cai Mari, ecquando te nostrum, & Reip. miserebitur?* Nunc verò, cur iis adsensum non accommodemus, ex tam multis de Tulliano penu, nemini obscurum esse potest.

† *ibid. apud Gell.*
‡ *ibid.*

Interim falsus quoque Apollinaris *, qui, illis adductus locis, *miseretur nostrum*, non *nostri*, dicendum putavit. Nam hâc in re adversantur ei autores plurimi : in his Afranius in Togatâ :

* *ibid.*

Nescio qui nostri miseritus tandem Deus.

Præterea genitivos *nostri*, & *vestri*, usurpant quoque Sylla secundo rerum gestarum, Terentius Phormione, & Laberius in Necyomantiâ : quorum verba suggeret Gellius †. Imò ipsius Ciceronis est XV Catilin. *Habetis ducem memorem vestri, oblitum sui.*

† *ibid.*

CAPVT LVIII.

Idem cum illo, *non videri Latinum. Vt pro eo dixerint antiqui.* Idem *tertio*, alius *sexto casui junctum. Ellipsis pronominis* me, te, se.

A Genitivo transeo ad dativum. Quem nullum quidem pronomen, imò nec vox alius classis, regit : attamen, Græcanico more, *idem* casum hunc adsciscit. Romanâ enim consuetudine dicitur *idem qui; idem ac*; vel,

vel, *idem atque*; vel, *idem &*. Sæpe tamen nunc legere est, *idem cum illo*: quomodo sæpius loquitur maximus Erasmus, nec propterea tantillo minor. Vt Annot. ad cap. VIII Matth. *eundem*, ait, *esse centurionem cum eo, de quo meminit Lucas*. Et aliquanto pòst: *Gerasam quidā existimabant eandem esse cum Gadara*. Quin is sermo erudito hoc seculo adeò obtinuit, ut potiùs quærendū videatur, qui aliter loquantur, quàm qui loquantur hoc pacto. Vnum Iosephum Scaligerum adducam, qui Castigationibus in Sphæram Manilii * ait: *Minor ursa eadem est cum Cynosura*. At antiqui dixissent, *eadem quæ Cynosura*. Cicero lib. II Off. *Peripatetici quondam iidem erant, qui Academici*. Idem in Oratore: *Sit igitur hoc cognitum, in solutis etiam verbis inesse numeros; eosdémque esse oratorios, qui sunt poëtici*. Sic lib. I ad Att. ep. XIV: *Apud bonos iidem sumus, quos reliquisti*. Ac Plautus similiter Sticho sc. II:

Idem animus est in paupertate, qui olim in divitiis fuit.

* pag. 81, edit. Rapinel.

Vel dicendum *iidem &*. Cic. lib. II de Nat. Deorum: *Dianam, & Lucinam, eandem esse putant*. Pro domo: *Vt eadem sit utilitas uniuscujusque, & universorum*. Ovidius quoque VI Fast.

Vesta eadem est, & terra: subest vigil ignis utrique.

Poëticè verò, ac Græcorum more, dicitur, *idem illi*: ut apud Lucretium lib. III:

Adde Heliconiadum comites: quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eâdem alis sopitu' quiete 'st.

Horatius epist. ad Pisones:

Invitum qui servat, idem facit occidenti.

Hoc est, ταὐτὸν ἐκείνῳ. Vide Victorium lib. X Var. Lect. cap. XXII.

Vt vero *Idem* dativum, ita contrarium ejus *alius* (quod & ipsum pronomen esse, diximus) ablativum admittit. Sallustius: *Aliud bello mallet*. Horatius †:

— Ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia.

† lib. 2 epistolarum.

Idem alibi ‡: *Neve putes alium sapiente bonóque beatum.*

‡ lib. 1, epist. ad Quinctium.

Et Cornelius Severus in Ætna:

Materiamve aliam credis furere igne favillam.

Ita in veteribus est codd. ut etiam observatum Scaligero. Phædrus lib. III: *Alius Sejano*. Quin Ianus quoque Guiljelmus legendum putat in prologo Plautinæ Pseudoli:

Qui quærit alia his, malum videtur quærere.

Accusandi, vel auferendi casum, nullum pronomen, uti nec nomen, regit. Sæpe autem uterque casus pronominis, aliunde rectus, non compâret ob ellipsin: præsertim accusativi ME, TE, SE. Ita ME intelligitur apud Plautum Asin. act. III, sc. I:

Vbi piem Pietatem, si isto more moratam tibi
Postulem placere, mater, mihi quo pacto præcipis?

Pro, *postulem*, hoc est, æquum censeam, *me placere*. Primæ autem personæ accusativum intelligi, cognoscitur ex eo, quòd verbum primæ personæ, nempe *postulem*, præcedat. Ac similiter, si præeat verbum secundæ personæ, intelligitur pronomen secundæ personæ. Vt si dicas, *Postules placere*, pro, *Postules te placere*. Par ratio in tertiâ: ut, *Postulet placere*, pro, *Postulet se placere*. Ita Plautus Asin. act. II, sc. III:

--- ME. *Demæntum volebam.*
LI. *Si sit domi, dicam tibi.* ME. *quid? ejus atrienſis?*
LI. *Nihilo magis intus est.* ME. *ubi est?* LI. *ad tonsorem ire dixit.*

Pro, *se ire dixit*. Idem Captivis act. II, sc. III:

Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem;
Meum ut illic redimat filium; mutatio
Inter me, atque illum, ut nostris fiat filiis.

Pro, *ait se mittere*. Similéque hoc Curtii lib. VIII: *Octingenta talenta constituit daturum Alexander*. Pro, *se daturum*. Alterum quoque Curtii, & unum item Ciceronis locum, adfert Budæus in Commentariis Ling. Gr. verùm ii aliter hodie in castigatioribus leguntur codicibus. Sed rectum puto, quod apud Sallustium in Iugurthâ quidam antiqui codd. Rivio teste, habent: *Interim Hiempsal reperitur, occultans tugurio mulieris ancillæ, quo initio pavidus, & ignarus loci, profugerat*. Et apud Maronem II Æn.

Accingunt omnes operi. Ac ibidem:
Et lateri adglomerant nostro.

In optimo quoque illo Romano codice Pierius reperit II Georg.

--- *Neque in vacuum poterunt extendere rami.*

Pro quo in aliis, --- *Poterunt se extendere rami.*

Multa hujus generis attulimus libro tertio de Analogia cap. tertio.

CAPVT

CAPVT LIX.

Quantus, qualis, quot, *si geminentur, generalitatem significant.* *Pleonasmus pronominis, ubi vel vox eadē repetitur: ut*, mihi implevit mihi: vidit se vovere se: *vel jungitur alia ejusdem significationis; ut*, illā eam, ambo duo, omnes universi, totus universus, totus perpetuus. *A Linacro receditur*, Id propterea, *pro*, propter id. Ille παλινάζων, *præcipuè post* velut, *aut* sic. Ipse egomet. Alter, alius, quis, *vel* quisquam, *vel semper, vel sæpius redundant, post*, nullus, nemo, nihil. *Non esse figuratum sermonem; sed nativum; quibus locis statui solet pleonasmus dativorum*, mihi, tibi, sibi; *vel accusativorum*, me, te, se.

MVlta hactenus de ellipsi diximus, quæ pertineant, tum ad Convenientiam Pronominis figuratam, tum ad figuratum Regimen ejusdem. Sed tam in convenientia, quàm regimine, quandoque etiam provocabulum redundat. Quandoque item redundare vulgò existimatur, cùm potiùs ellipsis sit futura, si deesset. Quare de vero falsoque pronominis pleonasmo, quædam subjiciemus.

Vnum est pleonasmi genus, cùm vel idem pronomen geminatur, vel duo ejusdem significationis conjunguntur.

Nec tamen pleonasmus putandus, quotiescunque repetitur vox eadem. Vt in *quantusquantus*. Quomodo Terent. Adelph. act. III, sc. III:

Tu, quantusquantus, nihil nisi sapientia es.

Similiáque, *qualisqualis, quisquis, quotquot*. Quæ ob geminationem, ut Priscianus ait in XVII, *generalem habent pronunciationem, colligentem universalitatem numerorum*. Vnde idem valent, ac si pro altero poneretur *cunque*: ut *qualiscunque, quotcunque*, & ita in aliis.

At verè redundat illo Plauti Aulul. act. III, sc. VI:

— Qui mihi omnes angulos
Furum implevisti in ædibus misero mihi.

Atque ut hic *mihi*, ita *se* geminatur illo Catulli, epigr. XXXVII:

Et hæc pessima se puella vidit
Ioco se lepido vovere Divis.

Vbi Aldina, & eâ antiquior Regiensis, *Iocosè lepidè*. Vnde alii, *jocosè & lepidè*. Atqui poëta SE duplicavit divisim, ut junctim fit in *sese*. Vbi tamen nihil redundat, quando observatur, quod ex Iulio Cæsare Servius annotavit, SE simplex usurpari, cùm quid in alium dicitur factum: SESE autem, cùm in se ipsum. Et talis quidem est pleonasmus, ubi pronomen idem voce repetitur.

At ejusdem significationis pronomen redundat in hoc Plauti Menæch. act. IV, sc. III: *Imò*

Imò edepol pallam illam, amabo te, quam tibi dudum dedi,
Mihi eam redde.

Vbi *illam* πλειοράζει, vel *eam*. Similiter Amph. act. III, sc. III:

Iam hi ambo, & servus, & hera, frustra sunt duo.

* redundat. Nam *ambo*, & *duo*, quorum alterum πλειονάζει *, pronomina esse, dixi & antea. Apud eundem Trinummo act. IV, sc. III:

— Nam id genus hominum omnibus
Vniversis est adversum.

Quomodo & Appulejus lib. VII Met. *Talibus dictis universi omnes adsensere.* Hæc quoque esse pronomina, ostendimus alibi. Pronomina quoque *totus*, & *universus*, eâdem jungit comœdiâ act. I, sc. II: *Gregem universum voluit totum avertere.*

Ac similiter Mostell. act. I, sc. II:

— Non videor mihi
Sarcire posse ædis meas, quin totæ
Perpetuæ ruant.

Vbi *perpetuæ* non aliud, quàm *totæ*.

Sed etiam citra hujusmodi repetitionem sæpius redundat pronomen. Hoc fieri censet Linacer apud Æmilium Probum, vel potiùs Cornelium Nepotem. Vt qui dicat, *Chabrias Athenienſis hic quoque in ſummis habitus eſt ducibus.* Item: *Timotheus, Cimonis filius, Athenienſis, hic à patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus.* De quibus ita Linacer: *Illa paullò duriora, meo judicio; maximè quòd in principio orationis ſunt poſita.* Nempe non attendit vir erudi-

† punctum, sive distinctionem perfectæ sententiæ indicem. tus, ante *Hic* τελείαν στιγμὴν † poni oportere: essèque priora inscriptionem sive lemma capitis universi. Rectiùs igitur dixeris, initio apponi in illo Plauti, Pœnolo, act. V, sc. II:

Pater tuus, is erat frater patruelis meus.

† subdistinctio. Vbi ὑποστιγμὴ † post *tuus* ponenda: quasi dicat: *pater tuus, is, inquam, quem dixi.* Eóque nec hic omnino πλειονάζει ‡. Vti nec isto Sallustii in Catilin. *Sed urbana plebs, ea verò præceps erat multis de causſis.* Nam verba hæc, *ea verò*, uti venustatem adferunt orationi, ita quoque ὕφασιν habent. Imò non parum hæc particula inserta ad perspicuitatem facit, quoties nominativus longiùs anteceſſit. Ita Cicero ad Att. lib. VII, ep. XV: *Poſtumus autem, de quo nominatim Senatus decrevit, ut ſtatim in Siciliam iret, Fufanóque ſuccederet, is negat ſe iturum ſine Catone.* Quomodo legit quoque Linacer lib. V. Abest tamen *is* ab editionibus Lambini, Bosii, Iunii, Guilielmii, ac Gruteri.

‡ superst.

Etiam *ille* salvâ tollas sententiâ ab illo Maronis in II Georg.

Quid majora ſequar? ſalices, humileſque geniſtæ,
Aut illæ pecori fraudem, aut paſtoribus umbram Sufficiunt.

Fit idem sæpius post particulam similitudinis *velut*, aut *sic*. Vt apud Maronem XI Æn. ubi agit de Arunte, post Camillam interemtam se

conji-

conjiciente in fugam, more lupi, postquam pastorem, & juvencum, interemit. Locum integrum apponam :

Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
Continuò in montes sese avius abdidit altos,
Occiso pastore, lupus, magnóve juvenco,
Conscius audacis facti, caudámque remulcens
Subjecit pavitantem utero, silvásque petivit :
Haut secus ex oculis se turbidus abstulit Arrus,
Contentúsque fugâ mediis se immiscuit armis.

Planéque eodem modo usurpat Statius lib. III Thebaidos :

— Ac velut ille
Fluctibus Ioniis Calabræ decus arbiter alno,
Nec rudis undarum portus : sed linquere amicos
Pulvior Oleniî frustra gradus impulit astri.

Claudianus quoque de bello Getico :

— Sic ille relinquens
Iejunos antro catulos immanior exit
Hibernâ sub nocte leo. —

Pluráque id genus observat Guilielmus Canterus lib. III Var. Lect. cap. XXVI *.

* edit. postrema. Nam in prima, sive Basileensi, frustra quæras.

Ipse etiam (quod Apollonius Ἐπιτατικὸν, Priscianus † *appositivum* appellat) redundat post *egomet*, cùm *egomet* valeat *ego ipse*. Sed additur *ipse* ad ἔμφασιν majorem. Ita, *nosmet ipsos*, est apud Terentium Phorm. act. I, sc. IV. Ac Tullius similiter lib. I de Off. *Nisi nosmet ipsos amabimus valde.*

† lib. 17.

Etiam, *alter, alius, aliquis, quisquam* (quæ pronomina esse, suo loco ostendimus) redundant post *nemo, nullus, nihil*. Vt illo Plauti Cistellariâ act. IV, sc. I : *— Scelestiorem in terra nullam esse alteram.*

Et Mercatore act. I, sc. I :

Mulier, quâ mulier alia nulla est pulcrior.

Origo hujus locutionis ex eo est, quòd naturâ suâ aliud est *nullus*, aliud *nullus alter*, vel *nullus alius*. Nam, *Nullus*, excludit omnes : ut si dicam, *Nullo stante* : sed, *Nullus alius*, eximit unum : eóque *alius* intelligitur, si dixeris, *Nullo stante, hic stabat*. Nempe haut aliter, ac Plinii illo lib. I, epist. XXIII : *Hunc, omnibus sedentibus, stare* : pro, *omnibus aliis*. Cùm igitur viderent veteres, interdum post *nullus* sententiam *alius* exigere, cœperunt vulgò etiam *alius* addere, ubi sententia id minimè requireret : nempe solùm ob ornatum, vel emphasin majorem : ut in locis memoratis. Similiter Mercat. act. IV, sc. IV :

Nam mihi nihil reliqui quicquam aliud jam esse intelligo.

Et sæpius alibi. Sed & Terentii est Hec. act. 1, sc. 1 :

Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit.

Et And. act. 1, sc. 1 : *--- Comperiebam nihil ad Pamphilum Quidquam attinere.* Gellius lib. IX, cap. X : *Tæ puris honestisque verbis venerandum illud concubii pudici secretum neminem quemquam alium dixisse.* Et lib. XIII, cap. XIII : *Si duo hæc verba dissident, neque ullâ re aliâ dissident.* Similiter post *Quis* redundat *alter*, aut *quisquam*. Vt Amph. act. 1, sc. 1 : *Qui me alter est audacior homo? ---*

Et act. IV, sc. III :

Qui me Thebis alter vivit miserior? ---

Et Aulul. act. V, sc. 1 :

Quis me Athenis nunc magis quisquam est homo, cui Dii sint propitii?

Vulgò etiam dativos, *mihi, tibi, sibi*, dicunt πλεονάζειν. Vt illo Plauti Mil. act. 1, sc. 1 :

Nam ego hanc machæram mihi consolari volo.

Sed de hoc paullo aliter censeo. Nempe *mihi* valet *meo commodo*. Omne enim nomen, ac verbum, dativum admittit. Vt non minùs Latinum sit, *mihi consolari*, quàm *me consolari : mihi amare*, quàm *me amare : mihi ferit*, quàm *me ferit* : atque ita in aliis. Sic Terent. Phorm. act. V, sc. IX :

Qui mihi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.

† act. 2, sc. 1. Vbi sic Donatus : *Eleganter insertum M I H I. Vt in Heautont.* †

--- Is mihi, ubi adbibit paullò, sua quæ narrat facinora!

Atqui neutro loco penitùs redundat dativus. Nam *narrat mihi*, etiam qui absente me narrat, quatenus inde voluptatem capio, quòd ejusmodi effutiat. Et Nausistrata jure queritur, sibi viros fieri senes, quia ex eo ipsa damnum ac dolorem capiebat. At dicat aliquis, saltem penitùs superesse in isto Catulli in Iuvent.

Mallem divitias mihi dedisses
Isti, cui neque servus est, neque arca.

Vbi *mihi* ait, licet sequatur *isti*. Sed poetæ mens manifestior erit, si pro *dare divitias isti*, dicas, *donare divitiis istum* : ubi si *mihi* addas, nihil liquet redundare. Vt nempe sit, *Mallem donasses mihi istum divitiis*. Vt *mihi* valeat, *bono meo*, sive, *in meæ spem gratiæ*. Par ratio, cùm ait Lucretius lib. V :

Ergo terra tibi limatur, & aucta recrescit. Maro Ecl. VIII :

Tu mihi, seu magni superas jam saxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris, en erit unquam &c.

Idem V Æn. *— Vbi nunc nobis Deus ille magister,*
Nequicquam memoratus Eryx?

Propertius lib. X, el. X :

Sentiet

Sentiet illa tuas pòst mihi victa manus.

Nec respuunt hunc usum Oratores. Cicero ad Att. lib. 1, epist. XI: *Hic tibi vostra Cato advolat.* Cælius ad Cic. epist. 11: *Hic tibi strepitus, fremitus, clamor tonitruum, & rudentum sibilus.* Nec diffiteor, in talibus plurimùm omitti dativum. Sed hoc non impedit, quo minùs citra ullam figuram possit apponi; sive ad ornatum, sive etiam quia ἔμφασιν habeat.

Ajunt & sæpius ante infinitivum πλεονάζειν accusativos *me, te, se.* Vt illo Plauti Asin. act. 1, sc. 1:

Atque ego me id facere studeo, volo amari à meis.

Sed est & hic sermo nativus. Nam ut verbum finitum naturâ ante se habet nominativum: ita infinitum exigit accusativum. Quod igitur verbo finito diceretur, *Equidem studeo, ut ego faciam*: id dixeris per infinitivum, *Studeo me facere*: & κατ' ἔλλειψιν, *Studeo facere.* Pluriáque id genus exempla adduximus cap. XX.

CAPVT LX.

DE PARTICIPIO. Dictus, creditus, *& similia, interdum genere respondere, non nominativo à fronte, sed à tergo. Participium pro infinitivo. Antiptosis, vel ellipsis.* Est loquens, *pro* loquitur. *Participio additus nominativus pro vocativo. Item pro accusativo: nisi hic ellipsis potius statuenda.* Exosus *quando accusativum, quando item dativum requirat.* Desperato, comperto, *absolutè, absque pronomine* eo.

DEcursis Pronominis spatiis ad Participia pervenimus. Sed pauca hîc sunt, quæ non ex superioribus intelligantur. Nec propterea committam, quin qualiacunque illa hîc perstringam. Ac primùm de Convenientia, inde agam de Rectione.

Convenientia se habet, ut in nomine substantivo, & adjectivo. Itaque & participia *dictus, creditus*, similiáque, usitatiùs conveniunt cum nominativo, vel accusativo à fronte.

Interdum tamen ei respondent, qui est à tergò: hoc est non subjecto, sed illi, quod de alio prædicatur. Cic. 11 de Divinat. *O delirationem incredibilem! non enim omnis error stultitia dicenda est.* Terent. Phorm. Act. 1, sc. 11: — *Nunquam æquè, inquit, ac modò,*

Paupertas mihi onus visum est, & miserum, & grave.

Livius lib. 1 ab V. C. *Gens universa Veneti appellati.* Et lib. IX belli Punici: *Ludi fuere Megalesia appellata.*

Excipe, si prius substantivum fuerit proprium hominis. Cujus, ut dignioris, semper habenda est ratio. Nec enim dixeris: *Bonosius Imperator,*

cùm vitam laqueo finiisset, amphora pendens dicta est: sed *dictus*. Nec ausim dicere: *Pamphila nostra lilium virginei chori appellatum*, sed *appellata fuit*.

Participium passivum verbi, quod nuncupandi habeat significationem, etiam in vocativo usurpatum, recipit nominativum. Plinius de Cicerone *: *Salve primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæque lauream, merite.* * lib. 7, cap. 30.

Etiamne illud apponi meretur, participia quandoque pro infinitivo poni? Vt apud Livium lib. II: *Recipit extemplo animum pedestris acies, postquam juventutis proceres, æquato genere pugnæ, secum partem periculi sustinentes vidit.* Pro, *sustinere*. Et lib. X: *Cùm adversantes pacis arguerentur*. Hoc est, *adversuri*.

Magis operæ sit, monere de antiptosi, ut vocant. Nam quod dicebamus cap. XX, accusativum, quicum verbum convenit à tergo, interdum mutari in nominativum: hoc in aliis etiam adjectivis, attamen in participiis maximè, invenitur. Ac Maronis, & Horatii locum unum alterum ibidem attuli. Similitérque idem lib. III, od. IV:

Injecta monstris terra dolet suis.

Pro, *se injectam*. Caussa mihi locutionis hæc videtur, quòd determinativum prædicati fiat determinativum subjecti, eóque non alio casu, quàm subjectum, id autem est nominativus, debeat efferri. Subjectum enim est *terra*; prædicatum *dolet*. Prædicato addebatur hæc caussa dolendi, quòd esset monstris suis injecta. Sed si doluit, se injectam monstris; sanè injecta jam erat monstris, cùm doleret. Sententia igitur est, *Terra monstris suis injecta dolet se injectam monstris*. Sed si ista ita sunt; magis fuerit ellipsis accusativi, quàm antiptosis nominativi. Possis & aliter ellipsin statuere: nempe ut ante nominativum intelligatur *dum est*, vel *quia sit*, aut simile. Vt sic expleatur, *Terra dolet, quia injecta sit monstris suis*. Videor mihi satis apertam seu antiptosios, seu ellipsios caussam attulisse. Par ratio illius Plautini Asin. act. III, sc. III:

Argenti viginti minæ, me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens diabolus ipsi daturus dixit.

Prout in vett. codd. legi, Lipsio, Gruteroque, est observatum. Integrè erit, *Adolescens daturus viginti minas dixit se daturum minas eas*. Vel sic, *Adolescens dixit, quòd sit daturus minas* XX. Vnde & facile statuere de illo Propertii lib. II, el. IX: *Visura & quamvis nunquam speraret Vlyssem*. Quod antiptosis erit, si dicas, *visura* poni pro, *se esse visuram*. Ellipsis autem, si sic resolvas, *Quamvis nunquam speraret, quòd esset visura*. Græcismum esse, superiùs † diximus. Sic Lucianus: Οὐκ οἶδα ἐγὼ καλλίω παῖδα ἰδών· q. d. *Non memini ego pulchriorem videns puellam*. Pro, ἰδών με· *videre me*, ut sit antiptosis: vel, ut sit ellipsis, ὅτι ἐγὼ ἰδών· *quod eram videns*. Quomodo † cap. 20.

Aristo-

Aristoteles in Metaphysicis ait, nihil differre, *ἄνθρωπος ὑγιάινων ἐστι, homo est valens*, & *ἄνθρωπος ὑγιάινει· homo valet*. Imò & Cicero similiter de Oratore: *Est ut scis, quasi in extremâ paginâ Phædri, his ipsis verbis loquens Socrates*. De Convenientia satis.

Regimen se habet, ut in verbo; sive spectes, quo verè regunt verba; sive quo regere traduntur.

Veri regiminis exemplum est hoc Iuvenalis *: * *Sat. 7.*

Pectora nostra duas non admittentia curas.

Admittens curas, ut *admitto curas*. Atque hoc etiam locum habet in passivæ formæ participiis, *exosus*, & *perosus*, modò activè sumantur. Vt v Æn.

Iupiter omnipotens, si non exosus ad unum
Trojanos.

Sic, *perosa segnitiem*, apud Columellam lib. IX, cap. v. Nempe, ut dicimus, *odisse aliquem*. Imò etsi dicamus, *tædet vitæ*: tamen dicimus, *pertæsus vitam*. Vt apud Suetonium †: *Ignaviam suam pertæsus*. † *In Iulio cap. 7.*

Monent Grammatici, participia in NS, venientia ab activis accusativum regentibus, pro accusativo recipere genitivum, quando in nomina degenerant. Quid mirum? quando tum naturam accipiunt substantivorum. Nam, *amans patriæ*, valet, *amator patriæ*: *observans tui*, idem ac, *observator tui*: *sitiens virtutis*, tantundem ac, *sititor virtutis*.

Idem locum habet in quibusdam præteriti temporis. Vt apud Sallustium in Catil. *Alieni appetens, profusus sui*. Pro, *profusor ac decoctor sui*.

Atque hîc verum est regimen. Videamus de falso. Genitivus est in istis, *Parvi ducens*, quod valet, *pro parvi æris pretio ducens*. *Condemnans furti*, pro, *de crimine furti*. *Miserescens regis*, pro, *de caussa regis*. *Recordans pueritiæ*, pro, *memoriam pueritiæ*: & ita in aliis.

Dativus est, *nubens patrueli*, *resistens hosti*, *invidens alteri*, *irascens* vel *iratus uxori*. *Exosus* quoque hunc casum adsciscit, cùm passivè exponitur. Vt apud Gellium lib. II, cap. XVIII: *Non omnimodis* (sive *omnimodo*, ut Ianus Gulielmius legit, pro quo *omnes modo* est in vett. libb.) *diis exosos esse*. Putat Linacer, etiam activè dativo jungi: idque propter illud in Augusti epist. ad Tiberium ‡: *Deos obsecro, ut te nobis conservent, ut valere nunc, & semper patiantur, si non populo Romano perosi sunt*. Sed in melioribus libris, uti editione Rob. Stephani, & aliis, *populum Romanum* reperio. Errorem inde arbitror promanâsse, quia veteres P. R. vel *pop. Rom.* scriberent: unde imperiti quidam librarii fecerint accusativum. ‡ *apud Suet.*

Est ubi ambigas, sitne dativus, an genitivus. Vt illo Taciti lib. I Annal. *Multitudo lasciviæ sueta*. Dativum malim, ut simile sit ac, *lasciviæ suesco*. Genitivus tamen possit esse, ut *sueta* sit nomen; moréque Græco pa-

† *assueta laboris.* trium casum recipiat. Sic enim Sophocles Electrâ, ἀθὰς τῆδ' μύθων †.

Accusativus aliunde rectus est in hisce, *iens Romam*, pro, *ad Romam: totam noctem potans*, pro, *per totam noctem: doctus iter*, pro, *ad iter: rogatus sententiam*, pro, *ad sententiam dicendam: jurans Deos*, pro, *per Deos*: & sic in cæteris.

Ablativus aliunde rectus est in istis: *Veniens Româ*, plenè est, *ab Roma. Potavit totâ nocte*, est, *in tota nocte. Vendens auro*, est, *pro auro. Constans animo, & corpore*, pro, *ex animo, & corpore. Cogitans animo*, pro, *cum animo. Defensus legibus*, pro, *ab legibus. Lætitiâ exultans*, pro, *præ lætitia*: & similiter in aliis.

De participiis, in ablativo absolutè positis, dictum cap. XLIX. Vbi ostendebamus, Livium, ac Tacitum etiam, participio sic uti absque nomine, vel pronomine. Atque ita quoque Curtius: *Desperato, regionem posse retineri.* Et Iustinus lib. XXVIII: *Cognito, quòd sibi insidiæ pararentur.* Idem: *Quæsito, an incolumis effugisses.*

Etiam more nominum adjectivorum, de quibus diximus cap. L, crebrò junguntur infinitivo activo, vel passivo. Activo, ut illo Lucretii lib. II:

—— Ictus contemnere sueta.

Passivo, ut hoc Livii lib. I: *Vejentes, vinci à Romano milite adsueti, fusi fugatique sunt.* Vtrobique infinitivus ponitur pro dativo. Nam, *sueta contemnere*, idem valet ac *contemni*; &, *adsueti vinci*, tantundem fere, ac *adsueti fugæ, & occidioni suorum.*

Atque hîc participio additur infinitivus pro dativo, quem casum non regi, sed adsciſci, sæpius diximus.

At participium verè regit accusativum: cujus vicem tenet infinitivus passivus in illo Senecæ Hercul. Fur. *Pollui metuens*: hoc est, *pollutionem.* Item apud Papinium lib. V Sylv. epith. Stellæ †

Illa refert vultu non aspernata rogari.

Pro, *aspernata rogationem, ac preces.*

Atque ut hîc infinitivus exponitur per participium: ita & participium interpretamur per infinitivum, nunc activum, nunc passivum. Vt cùm post nomen *opus* participium ponitur in casu auferendi. Ita Sallustianum illud, *Opus consulto*: exponitur, *opus consuli.* Similiter Terentius Hec. act. III, sc. IV: *In arcem transcurso opus est.* Hoc est, *transcurrere*, ut Donatus explicat, vel potiùs, *transcurri.*

CAPVT

CAPVT LXI.

De ADVERBIO agi cœptum. Iungitur etiam pronomini. Enallage partis, quâ adverbium vicem implet nominis; ut, cras, *pro* craſtino : *vel nomen eſt pro adverbio; ut* turbidum, *pro* turbidè : multum, & multa gemens : ſera, *pro* ſerò : craſtinus, *pro* cras. *Negativa duplex utrùm ajat, an neget. Ennii vetus lectio vindicata.* Magis major, dulcior, beatior. Malo potiùs. *Sylvius refellitur.* Quàm, *pro* magis quàm, *vel*, potiùs quàm : *ac ſimiliter loqui Græcos. Quos comparationis gradus* tam, & quàm, *admittant.*

SVperſunt claſſes orationis indeclinabiles, quas *Particularum* vocant. Vbi primùm ſe Adverbium offert. In hujus etiam conſtructione multa ſunt mutila, multa falſa, multa ſuſpecta. Quod ut liqueat, priùs de Convenientiâ, inde de Regimine dicemus. Convenientiam primùm ſpectabimus generatim, hinc ſpeciatim. Pars generalis tractat de convenientia adverbii cum pluribus claſſibus : uti ſpecialis de ea, quæ eſt cum certa claſſe.

Generalis eſt quadripartita. Prima pars eſt de quovis adverbio. Altera de negativo, quatenus variis claſſibus ſociatur. Tertia de comparativo, quod itidem variis claſſibus additur. Quarta de particulis *tam*, & *quam*, ſimiliter affectis.

In prima parte conſiderandum, ut adverbia jungantur nomini, pronomini, verbo, participio, & particulæ. Nomini autem tum adjectivo, tum ſubſtantivo. Adjectivo; ut apud Cic.† *Gnaviter impudentem eſſe oportet, qui ſemel verecundiæ fines tranſilierit.* Subſtantivo; ut, *Mulier admodum anus.* Item, Terentii illo *, *Ne parum leno ſies.* Quamquam in his ſubſtantivum adjectivè ſumi videtur : *anus*, pro vetula ac ſene : *leno*, pro mores habente lenonios. Pronomini jungitur, cùm dico, *planè ſuus, omnino meus.* Vbi *ſuus*, & *meus*, idem valent ac *liber.* Vt illo Perſii ſat. v :

† lib. 5, ep. 12.

* Phorm. act. 3, ſc. 1.

Vindictâ poſtquam meus à prætore receſſi.

Hujus etiam loci ſunt, *prope omnes, vix quiſquam, ter deni.* Nam diſtributiva, partitiva, ac numeralia, pronomina ſunt : ut ſæpiùs dictum. Verbo additur; ut illo Plauti : *Bonis quod bene fit, haud perit.* Participio pariter ac verbo in hoc † : *Malè parta malè dilabuntur.* Adverbio, ut hoc Ciceronis ‡ : *Tu verò eum nec nimis valde unquam, nec nimis ſæpe laudaveris.* Sic Auguſti iſtoc apud Tranquillum * : Σπεῦδε βραδέως· *Feſtina lentè.*

† Poeta vetus apud Cic. Philipp. 2.

‡ initio lib. 3 de Legg.

* in Aug. cap. 25.

Atque obſervandum hîc, ut adverbium pronomine, vel nomen pro adverbio, ponatur. Ἀλληλεῖαν, vel enallagen partis vocant. Prioris generis illud Perſii † volunt eſſe ;

† ſat. 3.

— *Iam*

--- Iam clarum mane feneſtras

Intrat. Sed malim cum Servio * ſtatuere, *mane* eſſe nomen, eò quòd apud Plautum Amphitry. ‡ legamus : *--- Vſque à mane ad veſperum.* At controverſiâ caret illud ejuſdem Perſii * :

Iam cras heſternum conſumſimus, ecce aliud cras.

Longè verò plurima exempla, ubi adverbium pro nomine, aut pronomine ponatur, congeſſit Linacer lib. II. Nec minùs nomen pro adverbio accipi ſolet. Non tamen enallage hæc in quibuſvis nominibus invenitur; ſed adjectivorum propria eſt. Ac locum habet tum in numero ſingulo, tum in plurali. Singulo, ut apud Plautum Mil. act. III, ſc. II : *Magnum clamat.* Item Maronem in VII, *Torvumque repentè Clamat.* Apud Horatium, *Turbidum* † *lætatur, perfidum* ‡ *ridens, reſonarent* * *triſte, & acutum.* Etiam in proſâ : ut Gellii lib. V, cap. IX : *Repentè in eum, qui id faceret, ſeſe videre, quid faceret, magnum inclamavit.* Tacitus lib. IV Annal. *Enimvero Tiberius torvus, aut falſum renidens vultu.* Et Annal. VI : *Nunciavere accolæ, Euphratem nullâ imbrium vi, ſponte, & immenſum, attolli.* Similiter locutus Martianus Capella, & Appulejus non uno loco. In plurali verò dixit Maro, *Multa gemens, &, Crebra ferit, &, Tranſverſa fremunt.* Item iſtud Georg. IV :

--- Nec ſera comantem

Narciſſum. Hoc eſt, *ſerò florentem.* Nam poſtremus, puta demum circa Septembrem, floret narciſſus; cujus rei Theophraſtum habemus auctorem lib. VI Hiſtor. Plant. cap. VI.

Nec abludit hoc Cæcinæ ad Cic. lib. VI, epiſt. VII ad Fam. *Cum ignoverit omnibus, qui multa Deos venerati ſunt, contra ejus ſalutem.* Aut Taciti hoc lib. III Annal. *Reo patronos petenti, iiſque diverſa excuſantibus.*

Atque hæc quidem in neutro genere. In feminino autem dixit Maro IV Æn.

Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige.

Item in maſculino Horat. lib. III, od. VI :

--- Quod adeſt, memento
Componere æquus. Et Stat. III. Theb.
Signa feras, lævuſque tones.

Huc quoque pertinet, *Nullus dixeris*, pro, *non dixeris.* Ter. Eun. act. I, ſc. II.

Sed imprimis ea conſuetudo obtinet in illis, quæ tempus ſignificant : ut, *Matutinus, veſpertinus, nocturnus, ſerus,* & ſimilibus. Virg. I Georg.

Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur.

Nam *Eoæ*, hoc eſt, *matutinæ*, valet, *mane.* Horat. I epiſt. ad Num.

Nævius mane forum, & veſpertinus pete tectum.

Quamquam his in locis non tam adjectivum pro adverbio, quàm pro ſubſtan-

* *in Donatum.*
‡ *act. I, ſc. I.*
* *ſat. 5.*
† *lib. 2, od. 19.*
‡ *lib. 3, od. 27.*
* *lib. I, ſat. 8.*

ſubſtantivo ponitur ablativi caſus. Nam *mane*, eſſe ablativum, diximus antea. Et par ratio in *veſperi*, *noctu*, *ſero*, & ſimilibus. Magis appoſitum videtur exemplum, *Craſtinus ades*, pro, *cras adſis*.

Alter canon generalis eſt de adverbio negativo; quod prope omnium claſſium negantibus vocibus ſociatur. Nomini, ut, *non ignarus*. Pronomini, ut, *non nullus*. Verbo, ut, *non ignoro*. Participio, ut, *non ignorans*. Adverbio, ut, *non uſquam*. Præpoſitioni, ut, *non ſine Theſeo*. Conjunctioni, ut, *neque non*.

In his, & ſimilibus, quæſtio oritur, utrùm geminata negatio affirmandi vim habeat, an contrariam. Prius placet Donato in hoc Terentii Andr. † † *Act. 1, ſc. 2.*

— *Neque tu haut dicas, tibi non prædictum, cave.*

Et veteri Iuvenalis ſcholiaſtæ in hoc ſat. VI: *Nil non permittit*: & iſtud ſat. XIV: — *Neque enim omnia ſuſtinet unquam.*

Interdum tamen duæ negationes pro una ponuntur: quod factum ab Ennio in Erechtheo:

Lapideo ſunt corde multi, quos non miſeret neminis.

Citat Feſtus in *Neminis*. Scio, virum eruditiſſimum, pro, *quos non*, malle, *quorum*; item, *neminem*, pro, *neminis*. Sed eſt utrumque hoc contra librorum omnium fidem. Præterea explicat Feſtus, quos vocârit homines *lapideo corde*. Ait verò, hos eſſe, quos neminis miſeretur. Denique penè ovum ovo ſimilius non eſt, quàm Enniano huic illud Plautinum Mil. act. V, ſc. I: *Iura, te non nociturum eſſe homini hac de re nemini.*

Vt enim Ennius, *non miſereri neminis*: ita Plautus, *non nocere nemini*, dixit. Ac alibi ſimiliter loquitur hic Comicus. Vt Bacchid. act. IV, ſc. IX:

Nihil ego tibi conſilii hodie quicquam dabo:
Neque ego haut committam, ut, ſi quid peccatum ſiet,
Feciſſe dicas de meâ ſententiâ.

Epid. act. IV, ſc. I:

Neque ea nunc ubi ſit neſcio. —

Et ibid. act. V, ſc. I:

— *Neque ille haut objiciet mihi,*
Pedibus ſe provocatum. —

Terentius Eun. act. V, ſc. VIII:

Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex uſu tuo
Nemo eſt.

Ovid. lib. I de Ponto El. I:

Mors faciet certè, ne ſim, cùm venerit, exul.
Ne non peccârim, mors quoque non faciet.

Tibullus lib. IV, el. VII:

Ne legat id nemo, quàm meus, antè velim.

Propertius lib. 11, eleg. xx:

Nam, si Pegaseo vecteris in aëra dorso;
Nec, tibi si Perſei moverit ala pedes;
Vel te si ſectæ moveant talaribus auræ;
Nil tibi Mercurii proderit alta via.

Non, vel *nec nil proderit*, inquit, pro, *non tantopere proderit.*

Ejuſdem Propertii eſt lib. 11, el. xix:

Abſenti nemo [illegible] nocuiſſe velit.

† *Caſtig. in Propert. l. 4, el. 4.*

Imò & Terentii illud in prologo Andriæ ſimiliter capit Ioſ. Scaliger †:

Faciunt ne intelligendo ut nihil intelligant.

Sed imprimis duæ negativæ affirmare ſolent, cùm *nec* ponitur pro diſjunctivo *vel.* Vt illo Maronis Eclog. iv:

Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus, Nec Linus.

Tertius canon generalis eſt de adverbiis comparativis *magis*, & *potius*: quatenus junguntur aliarum claſſium comparativis: expreſſè quidem in nomine, & participio: implicitè autem in verbo. Prioris exemplum eſt in hoc Plauti prologo Menæchm.

Nam niſi qui argentum dederit, nugas egerit.
Qui dederit, magis majores nugas egerit.

Et Menæch. act. v, ſc. vi: — *Nam magis multò*
Patior facilius verba. — Pluriáque id genus adduxi cap. xvi. Quorum imitatione Iulianus Pomerius, vel, ut alii volunt, Celanenſis ille, Auguſtini adverſarius, ait libro de Virginibus inſtituendis: *Seculi virgines, quæ ſe nuptiis præparant, & indulgentiâ Apoſtoli magis, quàm conſiliũ, ſequi malunt.* Ac par ratio, ſi dicas, *magis amantior*, vel *exſpectatior.* Nam participia etiam comparari, oſtendimus libro iv de Analogia cap. xv.

Alterius generis eſt, cùm *potius* poſt *malo* ſubjicitur: cui verbo includitur comparativi ſignificatio, quia ex *magis*, & *volo*, componitur. Ita dixit Plautus Sticho, Sc. Qui manet:

Si manere hic ſeſe malint potius, quàm aliò nubere,
Non faciam. Terentius Adelph. Act. ii, ſc. ii:
SY. *Nunquam rem facies: abi, neſcis ineſcare homines, Sannio.*
SA. *Credo iſtuc melius eſſe: verùm ego nunquam adeo aſtutus fui,*
Quin, quicquid poſſem, mallem auferre potius in præſentiâ.

M. Antonius epiſt. ad Ciceronem lib. xiii ad Att. *Tamen arbitror, malle te quietam ſenectutem, & honorificam potius agere, quàm ſollicitam.* Et Cicero ipſe in Ligarianâ: *An ille, ſi potuiſſet illinc ullo modo evadere, Vticæ potius, quàm Romæ; cum P. Attio, quàm cum concordiſſimis fratribus; cum alienis eſſe, quàm cum ſuis, maluiſſet?* Putat quidem Franciſcus Sylvius, hoc loco *potius* tollendum

eſſe:

esse : sed egregiè frustratur. Sanè & alibi ita locutus Cicero : ut Divinat. in Verrem : *Tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potiùs, quàm abs te defensos esse, malunt ?* Ad quem locum monet Hottomannus, insolentem esse, & notandam locutionem, quam Vlpianus quoque usurpârit. Adde & hoc Catonis ad Cic. epist. v, libri xv Tullianarum : *Et iccirco casum potiùs, quàm te, laudari mavis.* Vide & quæ de hoc loquendi genere annotavit doctissimus præceptor meus, Franciscus Nansius, notis in Nonni cap. iv *. * vers. 259.

Quemadmodum autem *potius* in his redundat : ita est etiam, cùm desit. Nempe cùm *quàm* ponitur, pro *magis quàm*, vel, *potiùs quàm*. Plautus Rudente act. iv, sc. iv : *Eo tacent, quia tacita bona 'st mulier semper, quàm loquens.*

Menæchmis act. v, sc. i : *Quin vidua vivam, quàm tuos mores perferam.*

Terent. Prol. Eun.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis,
Quàm plurimis. hoc est, potiùs bonis, quàm vulgo : ut rectè interpretati Æmilius Ferretus, & Antonius Muretus. Livius quoque, Curtiusque, sic locuti, ac Tacitus passim. Cujus duo tantùm loca ponam è multis. Ejus est de Iudæis lib. v Histor. *Corpora condere, quàm cremare, è more Ægyptio.* Et lib. de moribus Germanorum : *Cedere loco, dummodo rursus instes, consilii, quàm formidinis, arbitrantur.* Similiter Valer. Flaccus lib. vii Argon. *— Occumbere tandem*

Possumus, idque sedet, quàm non quæcunque subire
Regis jussa tui. Item Appulejus in Apolog. *Susceptum officii gratiâ, quàm lucri caussâ, docebo.* Nec refugiunt scriptores Ecclesiastici. Nam non semel ita loquitur Tertullianus. Imò Arnobium quoque lib. ii ita locutum, autumat Godscalcus Stewechius in notis ad eum scriptorem. Legit enim : *An sunt aliqui vobis in cognitione, quàm in usum, aliquando?* Vsurpant & Iurisconsulti. Vti l. i. cod. ubi caussæ fiscales : *Nec bona à fisco peti posse, quàm de crimine constiterit.* Vbi Accursius, *hoc est, antequam.* Paullus l. iii. d. soluto matrimonio : *Si pecunia ad patrem pervenit, quàm filia accepit, actio de dote, utrinsque tolletur.* Pandulphus Pratejus explicat in Lexico suo : *Ante ad patrem pervenit, quàm* &c. Marcianus l. i. D. de mortis caussa donat. *Mortis caussa donatio est, cùm quis habere se vult, quàm eum, cui donat, magisque eum, cùi donat, quàm heredem suum.* Vbi ex Homero ibidem allegat Marcianus hunc versum Odyss. β :

Αὐλὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν, ἤτινα τῶνδε.
Te ipsum habere (hæc) *volo, quàm aliquem horum.*

Estque geminum hoc Homericum Il. α :

Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι.
Volo ego populum salvum esse, quàm perire.

Item senario istoc: Θέλω τύχης ϛαλαγμὸν, ἢ φρενῶν πίθον.
Volo fortunæ bonorũ guttam, quàm doliũ sapientiæ.

‡ *vers.* 8. * *vers.* 7. † *magis.* ‡ *al.* 117.

Locutus & eopse modo B. Euangelista Matthæus cap. XVIII ‡, & B. Lucas cap. XV *. Et aliis jamdudum obsevatum, sæpe eodem modo apud Hebræos intelligi יותר, *jother* †: ut psal. CXVIII ‡, vers. 8, & 9. Vide & Ant. Augustinum lib. IV Epist. quæst. XXIII. Item Brissonium in Form. Colvium in Appul. Apol. & alios: imprimis Andream Schottum Observationum humanarum lib. V, cap. XXXIV.

Quarto loco videndum de *tam*, & *quàm*. Nec enim convenit, quos comparationis gradus in nomine, participio, & adverbio, adsciscant.

† *lib.* 7, *epist.* 15.

Laurentius Valla *quàm*, pro *quantum*, vel positivo, vel superlativo, jungi ait. Ac positivo quidem, ut in illo Ciceronis ad Trebatium †: *Quàm sint morosi, qui amant, vel ex hoc intelligi potest.* Superlativo autem, cum verbo *possum*: ut apud Sallustium: *De conjuratione Catilinæ, quàm verissimè potero, paucis absolvam.* At bis errat Valla. Nam *quàm* non rarò jungitur comparativo. Cicero lib. II de Offic. *Quàm in paucis spes, quàm in paucioribus sit facultas.* Valerius Maximus lib. IV, cap. VII: *Posterior ætas in excolendo jure amicitiæ, quàm libentiùs, tam etiam religiosiùs erit operata.*

Deinde & superlativo absque verbo *possum* jungitur, si antecedat particula *tam*, vel *ita*. Terentius Heaut. act. V, sc. II:

--- Nam quàm adolescens maximè spe situs erit,
Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas.

Cato de R. R. cap. LXV: *Quàm acerbissimâ oleâ oleum facies, tam oleum optimum erit.* Et cap. CLVI: *Quàm plurimam brassicam ederit, tam citissimè sanus fiet.* Idem: *Quam citissimè conficies, tam maximè expediet.* Cicero ad Lentulum: *Gaudeo enim te fidem cognoscere hominum non ita magnâ mercede, quàm ego maximo dolore cognôram.* Varro lib. II de R. R. *Quàm pauciſſimos relinques, tam optimi in alendo fiunt, propter copiam lactis.* Sallustius in Iugurth. *Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est.*

Atque ex his liquet, ut *quàm*, ita *tam* quoque, jungi superlativo. Interdum verò *tam*, etiam non sequente *quàm*, superlativum adsciscit. Quomodo dixit Cicero Philipp. XII: *Nondum erat vestris, tam grauissimis, tamque multis judiciis, ignominiisque, concisus.* Idem II de Fin. *Deinde dolorem tam maximum.* Et in Lucullo: *Quo etiam magis vituperanda est rei tam maximè necessariæ.* Appulejus in Apolog. *Tam similem suspicionem? tam aptam conjecturam? tam proximum argumentum?* Itidem, *tamque infimi*, dixisse, suspicatur Gaspar Schoppius lib. III Susp. Lect. epist. XX. Sed & similem observâvi locum apud Terentianum Maurum:

Exitus nam nostra lingua non habet tam plurimos.

CAPVT

CAPVT LXII.

Centena millia *intelligitur, cùm legimus,* decies, vicies, ſexagies ſeſtertiûm. Ne *poſt adverbia prohibendi negare, contra Servium docetur.* Quod *etiam locum habet poſt verba opinandi, cupiendi, ſciendi, fatendi, narrandi, quæque ſimilem habent ſignificationem.* Vt, *ubi vulgò per* poſtquam *exponitur, infinitivum adſciſcit.* Non *prohibentis reſpuit imperativum. Particulæ interrogandi ſumtæ infinitè interdum judicandi modum admittunt.* Scilicet, videlicet, edepol, certè, *cum infinitivo.* Vt *cum eodem, more Græco.* Aliquando, & olim, *junctа tempori præſenti.* Dudum *cum compoſitis, item* jampridem, & nuper, *quando præterito, quando item præſenti ſocientur.*

VIdimus de generali convenientiæ doctrinâ, quâ adverbium conjungitur cum variarum vocum claſſibus. Sequitur convenientia ſpecialis: quæ eſt tripartita. Primùm enim videndum de conjunctione Adverbii cum nomine: deinde cum verbo: denique cum adverbio ſive cum ſe ipſo.

In ſtructura cum nomine conſiderationem præcipuè meretur ellipſis; quâ crebrò admodum, *centena millia,* intelliguntur in numerandi adverbiis, *decies, vicies, quadragies, centies, ducenties, millies,* atq; aliis. Livius lib. xxxviii: *Scipionem librum rationis concerpſiſſe indignantem, quòd cum bis millies in ærarium intuliſſet, quadragies ratio abs ſe poſceretur. Bis millies,* pro, *bis millies centena millia ſeſtertiûm. Quadragies ratio poſceretur:* pro, *ratio quadragies centenorum millium.* Philipp. ii: *Syngrapha ſeſtertiûm centies facta.* Integrè ſit, *facta ſyngrapha ſeſtertiorum centies centenorum milium.* Objectet aliquis hoc Velleji lib. ii de C. Curione tribuno: *Id gratis, an accepto centies HS fecerit, in medio relinquemus.* Nam ſi intelligitur, *centenis millibus;* dicendum fuerit, *acceptis.* Sed, *accepto,* reſpicit, *pretio:* ut integrè ſit, accepto HS centies centenorum millium pretio. Vel hujuſmodi ellipſis eſt, vel fuerit ſyllepſis numeri, quod non arbitror. Interdum autem integer eſt ſermo. Quod Cicero oſtendit act. iv in Verrem. Et Capitolini eſt in Vero: *Omne autem convivium æſtimatum dicitur ſexagies centenis millibus HS.* Hæc de junctura cum nomine ſive expreſſo, ſive intellecto.

In conjunctione cum verbo conſideramus tria. Primùm, quæ particulæ conveniant verbis prohibendi; item opinionem, vel deſiderium ſignificantibus. Hinc quos modus adverbia ament. Poſtea, quæ tempora.

Negant, *ne* locum habere poſt verba prohibendi, niſi cùm quid affirmatur. Certè Servius interpretans illud Maronis i Georg.

— *Neque illum*

Flava Ceres alto nequicquam spectat Olympo:

negat apud Terent. legi posse;

— Cave, ne te tristem esse sentiat:

quia ita prolatum contrarium significetur, cùm utrumque *cave*, & *ne*, sit negandi. Atqui aliud eum docere potuit vel illud Ciceronis II de Divinat: *Cùm M. Crassius exercitum Brundisii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, Cauneas, clamitabat. Dicamus, si placet, monitum ab eo Crassum, cavere ne iret: non fuisse periturum, si omnia paruisset.* Sic Horatius epist. lib. I, ep. XIII: *Vade, vale, cave ne titubes, mandataque frangas.*

Suspectus multis est usus particulæ *Quòd*, cum pro ὅτι ponitur, & jungitur verbis significantibus opinionem, desiderium, aut scientiam. Atqui sic loquuntur Plautus, Cicero, Seneca, & Plinius: ut ostensum cap. XX. Ac apud alios similia invenias. Ita auctor declamationis in Sallustium Ciceroni adscriptæ: *Credo, quòd non omnes tui similes incolumes in hâc urbe vixissent.* Ita &, *fateri quòd*, dixit Horatius lib. II, epist. II:

— Quòd quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nullinc faterier audes?

Martialis lib. XI, ep. LXV:

Hoc scio, quòd scribit nulla puella tibi.

Sed & crebrò jungitur verbis narrandi; ut *dico*, *refero*, &c. Vlpianus: *Sufficit mulieri notum facere, quòd sit prægnans. Mariti est jam, aut mittere custodes, aut eidem renunciare, quòd non sit ex eo prægnans.* Paullò pòst: *Illud notandum est, quòd denunciatio à marito non incipit, sed à muliere.* Item: *Quæ caussa si fuerit acta apud judicem, & pronunciaverit, quòd apud eum prægnans fuerit.* Claudianus lib. III de raptu Proserpinæ:

Nec credit, quòd bruma rosas innoxia servet.

Pluráque de hac, & aliis ejusce particulæ significationibus, suggeret Henricus Stephanus lib. de suspectâ Latinitate capitis sexti parte secundâ.

Nunc de modis verborum dicamus.

Vt, pro *postquam*, ajunt poscere indicativum. Catullus ep. LI:

Hesterno, Licini, die otiosi
Multùm lusimus in meis tabellis,
Vt convenerat esse delicatos.

Sed, si nativa particulæ ejus vis attendatur, *ut* quoque hîc similitudinem notat: integréque est, Vt delicatos esse convenerat, sic quoque multum lusimus. Similiter hoc Ciceronis ad Att. lib. XII, ep. XVIII: *Philippus, ut heri me salutavit, statim Romam profectus est.* Et Ovidii illo V Trist. el. XI:

Vt sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister.

Pro, *Vt salutavit, sic profectus. Vt sumus in Ponto, sic Ister constitit.*

Imò

Imò obſervatũ jã aliis, quandoque *ſic*, vel *ita*, exprimi. Lucret. lib. III :

Tu quidem, ut es leto ſopitus, ſic eris ævi
Quod ſupereſt, cunctis privatus doloribus ægris.

Livius lib. XXI : *Saguntini, ut à prœliis quietem habuerant, nec laceſſentes, nec laceſſiti per aliquot dies, ita non nocte, non die, unquam ceſſaverant ab opere.* Cujus loci mentem non cepere, qui *laceſſiti* putant poni, pro, *ſunt laceſſiti*; ac poſt *dies*, ponunt τελείαν στιγμὴν *. * punctum.

Non prohibentis futurum indicativi amat, imperativum reſpuit. Latinum enim, *Non occides*. Barbarum, *Non occide*. Sed *Ne*, eãdem ſignificatione imperativum amat, vel ſubjunctivum. Vt, *Ne occide*, vel, *Ne occidas*. Vt apud Ter. And. *Ne nega*. Eun. *Ne metuas*.

Volunt particulas interrogandi, ſi interrogativè ſumantur, indicativo jungi; ſi indefinitè, ſubjunctivo. Itaque dici, *Vbi degit? Dic, ubi degat. Quò it? ſcio, quò eat. Vnde venit? neſcio, unde veniat. Cur negas? Video, cur neges.* Verùm hoc perpetuum non eſt. Nam interdum quoque indefinitivè poſita indicativo jungunt duo præſtantiſſimi linguæ Latinæ autores, Plautus, & Cicero. Plauti eſt Bacch. act. I, ſc. I :

Scio, quid ago. P. *& pol ego ſcio, quid metuo.*

Idem Aululariâ † : — *Verba ne facias, ſoror.* † *Act. 2, ſc. Volim te arbitrari.*

Scio, quid dictura es, hanc eſſe pauperem. hæc pauper placet.

Et eãdem Aululariâ ‡ : ‡ *Act. I, ſc. Exi nunciam.*

Neu perſentiſcat, aurum ubi eſt abſconditum.

Item ſc. ſequenti :

Nimis hercle invitus abeo, ſi quid agam, ſcio.

Et rurſum act. III * : — *Præterea tibicinam,* * *ſc. Nimium ſuo benter edi.*

Quæ mihi interbibere ſola, ſi vino ſcatet,
Corinthienſem fontem Pirenen poteſt.

Nihil enim attinet, aut cum Lambino legere *ſcatat*, ab antiquo *ſcato*, pro *ſcateo*; aut cum Turnebo *ſcatit*, quod ſimile ſit illi Horatiano † archaiſmo : † *Epod. od. 3.*

Edit cicutis allium nocentius. pro, *edat.* Sic Rudente act. IV, ſc. III : — *Vide, num quiſpiam conſequitur prope nos.*

Et ibid. act. IV, ſc. VI : — *Eloquere, ut hæc res obtigit de filiâ.*

Et Mil. act. I, ſc. I : — *Scio jam, quid vis dicere.*

Ciceronis verò eſt lib. IX ad Att. epiſt. XII : *Quæſo ſcribas, quid nobis faciendum, aut non faciendum putas.* Et lib. X, ep. X : *Vides, quam turpe eſt.* Et lib. XIII, epiſt. CXVIII : *Vides propinquitas quid habet.* Et lib. XIV, epiſt. XIII : *Quid nobis faciendum eſt, ignoro.* Quibus in Ciceronis locis veteres libros conſentire, ſcribit Leonardus Malaſpina † ; nequis eam lectionem ſollitare occipiat ex more vulgari; quo, quicquid inſolens, immutant, non impudentiâ † *In epiſt. 13, lib. 14 ad Att.*

dentiâ minore, quàm imprudentiâ. Adde quòd alii quoque ſcriptores ita loquuntur. Terentius Phorm. act. II, ſc. III:

Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,
Negligitur ipſa. Avaritia vide quid facit.

Lucanus lib. I: — *Quis juſtius induit arma,*
Scire nefas. Et alia apud alios.

Quin jubentis, vel hortantis, gaudet indicativo, vel imperativo; non ſubjunctivo. Vt, *Quin veni*, vel, *quin venis*. Non, *quin venias*. Ter. Andr. act. II, ſc. VI: *Quin die, quid eſt?* Cicero in Somnio Scipionis: *Quin huc ad vos venire propero?* Pro Rabirio perduellionis reo: *Quin continetis vocem indicem ſtultitiæ veſtræ?* Vbi *quin* valet *qui ne*, unde conflatum. Itaque, *quin accipis?* valet, *qui ne*, hoc eſt, *quomodo non accipis?* Pro quo & dicitur, *Quin accipe.* Sed, pro *imò*, addi etiam videas ſubjunctivo. Plautus Epid. act. III, ſc. IV:

— *Hic non eſt locus.*
Quin tu alium quæras, cui centones farcias.

Dum πλεονάζει poſt imperativos: ut, *agedum, adeſdum, dicdum, iteradum.* Addunt, idem habere locum in *ſis*: ut, *age ſis, dic ſis.* Sed *ſis* eſt rogantis: ac valet *ſi vis*, ut *ſultis, ſi vultis*: eóque non magis redundat, quàm ſi dicam, *age quæſo, dic quæſo.*

Vtinam, &, *ſi*, optantis, amant optativum, ſive ſubjunctivum; non indicativum. Dicimus enim, *Vtinam verum ſit*, vel, *utinam verum eſſet*: non, *utinam verum eſt*, vel *erat*, vel alio ejus modi tempore. Sic, *ô ſi verum ſit*, vel *eſſet*: non *erat*.

Antequam, multi tantùm ſubjunctivo jungi crediderunt; ideóque apud Maronem * legunt: * 4 Æn.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad Vmbras,
Pallentes Vmbras Erebi, noctémque profundam;
Ante pudor quàm te violem, aut tua jura reſolvam.

Verùm aliter antiqui codd. MSSi, aliter quoque Chariſius; qui hic *violo* legit, & *reſolvo*; eóque ipſo, *antequam* indicativo quoque jungi, comprobat.

Scilicet, & *videlicet*, quia valent *ſcire licet, videre licet*, vel *ſcias licet, videas licet*; eo, ut Turnebo †, & Scoppio ‡, obſervatum, interdum infinitivum adſciſcunt: nempe vi verbi *ſcio*, vel *video*. Plautus Sticho act. IV, ſc. I: † lib. 15 Adverſ. cap. 1. ‡ lib. 1 Veriſimil. cap. 16.

Videlicet illum fuiſſe parcum ſenem.

Quaſi dicat, videre licet illum fuiſſe parcum. Idem paullo pòſt:

Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem. —

Terent. Heaut. act. II, ſc. III:

— *Scilicet* *Facturum eſſe me.* —

Ibid.

Ibid. act. v, sc. 1 :

Continuò injeciſſe verba ſibi Dromonem ſcilicet.

Lucret. lib. 1 :

Eſſe videlicet in terris primordia rerum. Et lib. 11 :

Scilicet eſſe globoſa, tamen cum ſqualida conſtent.

Sed videas, idem fieri in *edepol*, & *certè* : ubi cauſſa ex vocis origine nequit adferri. Plautus Aſin. act. 111, sc. 11 :

Edepol ſenem Demænetum lepidum fuiſſe nobis.

Petronius : *Et ne poetas quidem ad teſtimonium citem, certè neque Platona, neque Demoſthenem, ad hoc genus exercitationis acceſſiſſe.* Vbi primus Turnebus *, reſcripſit, *acceſſiſſe video* : idque, quia in Memmii codice reperiſſet, *acceſſiſſe & ideo*. Sed aliter MSSi alii, & editt. vett. in his Pariſina Reginaldi Carderii †; quam omnium principem cenſeo. *Fortaſſe* itidem infinitivo junxit Titinius Veliternâ : ſanè ſi ſequimur emendationem Palmerii. Vide eum in Spicilegio ſect. 11 †.

* *Adverſ. lib. 19, cap. 6.*

† an. 1520.

‡ *In Grater. face Crit. Tom. 5, pag. 646, & 647.*

Quemadmodum apud Græcos ὥς infinitivum exigit : ita *Vt* quoque interdum infinitivum apud Latinos adſciſcit pro ſubjunctivo. Horatius lib. 1, od. XI : — *Neu Babylonios Tentâris numeros, ut melius, quicquid erit, pati.* ὥς φέρειν, *ut melius patiaris, quicquid erit.* Hæc interpretatio placet, præ illâ Mureti, quàm apud Lambinum videre potes. Porrò Scipio Gentilis lib. 1 Παρέργ. cap. VI, ſimilem obſervavit locum Vlpiani in lege LXII ad leg. Falcidiam : *In lege Falcidiâ hoc eſſe ſervandum Iulianus ait : ut, ſi duo rei promittendi fuerint, vel duo rei ſtipulandi, ſiquidem ſocii ſint, in eâ re dividi inter eos debere obligationem. Vt dividi debere obligationē*, hoc eſt, *ut dividi debeat obligatio.*

Hæc de Modis, quos amat Adverbium : jam de temporibus dicam.

Aliquando, & *olim*, etiam junguntur præſenti. Agrœcius : *Olim, & quondam, & aliquando, tria tempora tenent; præteriti, præſentis & futuri. Affatim inveniuntur exempla. Præſentis demus, quod difficile videtur. Virgilius Æn.* V :

Eſt procul in pelago ſaxum, ſpumantia contra
Litora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim
Fluctibus. *Idem Æn.* 11 :
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Cicero : Expergiſcimini aliquando, & capeſſite Remp. De *quondam* falſus videtur Agrœcius, cùm pertineat ad *victis*. Sed eſt Maronis III Georg.

Vt quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis.

Vbi vel redundat, vel tempus notat, incertum.

Dudum, jamdudum, jamdiu, jampridem, uti præterito junguntur, ſi actio ceſſârit : ita, ſi actio etiamnum duret, præſens amant. Cicero ad Att. lib. IV, ep. V : *Dudum circumrodo, quod devorandum eſt.* Terentius Eun. act. IV,

sc. VII : *Iamdudum animus est in patinis.* —

Cicero Verr. V : *Iamdiu flagitat.* Pro quo vulgò dicerent minùs Latinè, *jamdiu est, quòd hoc flagitat.* Virgil. Ecl. II :

Iampridem à me illos abducere Thestylis orat.

Etiam in *nuper* idem locum habere, multorum est opinio, propter illud Terentii Heaut. quod apud Cic. quoque legas II de Fin.

Quamquam hæc inter nos nuper notitia admodum est.

Sed aliqui *nupera* malunt. Alii *nuper-notitia* scribunt, ut sit ὑφ' ἓν, sicut in *semper-deus.* Qua de re in Institutionibus quoque Oratoriis diximus †, ubi de Syntheſi agimus.

† *lib.5, cap.4, sect.6.*

Iam etiam præteritum adscisit, sequente præverbio *à*, vel *ab.* Cic. pro Balbo : *Iam à principio Romani nominis.* Idem lib. II, epist. XVI ad fam. *Iam ab illo tempore, cùm in Cumanum mihi obviam venisti.*

CAPVT LXIII.

Per pleonasmum, olim quondam, properè ociùs, repentè subitò, pòst deinde, deinde deinceps, tandem denique, en ecce, certè hercle, nequicquam frustra, *aliáque id genus. Per ellipsin,* non modò, *pro,* non modò non; simul, *pro,* simulac. *Per anastrophen,* quàm potiùs, *pro* potius-quam : quàm priùs, *pro,* prius-quàm.

EX speciali convenientiâ supereſt illa, quæ est Adverbii cum Adverbio. Est ea vel propria, vel figurata. Propria, ut illo Cæsaris : *Fere libenter homines id, quod volunt, credunt.* Sed hæc per se manifesta est. Figurata est triplex, quia Adverbium vel redundat, vel deficit, vel trajicitur.

Redundat, cùm duo conjunguntur Adverbia ejusdem significationis. Imprimis hoc fieri solet in Adverbiis temporis, & ordinis; nisi posteriora hæc ad Conjunctiones malis referre; de quo non disputabo hoc loco. Rem ipsam videamus. *Nunc jam, & jam nunc,* passim occurrunt. Similéque, *tunc jam,* apud Appulejum lib. IV. *Olim quondam,* dixit Terentius Eun. act. II, sc. II :

Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum prius.

Sic *properè ociùs,* & *repentè subitò* dixit Plautus. Vt Cistell. act. III, sc. I :

Dic me orare, ut aliquis intus prodeat properè ociùs.

Et Mil. act. II, sc. II :

Nescio, ita abripuit repentè sese subitò. —

Item, *primùm à principio.* Prologo Menæch.

Salutem primùm jam à principio propitiam
Mihi, atque vobis, spectatores nuncio.

Sic,

Sic, *pòst hinc, pòst deinde, tum deinde, deinde postea, deinde deinceps; deinceps inde.* Maro VIII Æn. *Pòst hinc ad naves gradìtur, sociosque revisit.*

Terentius And. act. III, sc. II :

Nunc primùm fac istæc ut lavet : pòst deinde
Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Date.

Quomodo & Gellius loquitur lib. VII, cap. III : lib. XI, cap. VII : & lib. XII, cap. V. Idem Gellius lib. VII, cap. III : *Tum deinde, ne disparilitas collationis evidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat.* Vlpianus l. item apud Labeonem. §. siquis servo. ff. de injuriis : *Siquis servo verberato injuriarum egerit; deinde postea damni injuriæ agat : Labeo scribit, eandem rem non esse.* Livius lib. II : *Funera deinde duo deinceps collegæ, fratrisque ducit.* Idem lib. V : *Sed, antecedente famâ, nunciisque Clusinorum, deinceps inde aliorum populorum plurimùm terroris Romam celeritas hostium tulit.* Nec dissimile est, *tandem denique.* Appulejus lib. II Met. *Et tandem denique devorato pudore ad Milonem ajo.* Etiam Maro dixit in Ciri : *Olim se meminisse diu.* — Idem in demonstrativis locum habet: nisi hæc potiùs interjectioni accensentur. Appulejus lib. I : *En ecce, præfamur veniam, siquid exotici ac forensis sermonis rudis locutor offudero.* Sic lib. X : *En ecce, prolatam coram exhibeo; videat & suum sigillum recognoscat.*

Interdum etiam σωωνυμίας pleonasmus locum habet in aliis adverbiis. Plautus Menæch. act. II, sc. II :

Nam tu quidem hercle certò non sanus satis.

Terentius Phorm. act. I, sc. III :

Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda optandáque est.

Et Andr. act. III, sc. II :

Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haut ego. ---

Cicero lib. III, epist. II ad Fam. *A te magnopere pro nostrâ summâ conjunctione, tuâque singulari humanitate, etiam atque etiam peto, quæsoque.* Dicit, *magnopere etiam & etiam,* ut Græci μάλα σφόδρα. Appulejus VIII Met. *Sed nequicquam frustra timorem illum satis inanem perfuncti longè pejores inhæsimus laqueos.* Et Apolog. I : *Satis, ut puto, crinium crimen, quod illi quasi ut capitale intenderunt, refutatum est.* Etiam hujus loci est, quando *nimium* jungitur adverbio cum *per* composito : ut apud Ter. And. act. II, sc. VI :

Tu quoque perparcè nimium. ---

Et cum *ne* jungitur voci post *utrùm.* Vt Eun. act. IV, sc. IV : *Vtrùm taceamne, an prædicem?* Nisi malis, κῦ τμῆσιν poni, pro *utrumne.*

Post adverbia qualitatis, aut intendendi, sæpe πλεονάζει particula *Quam.* Plaut. Amph. act. I, sc. III : *--- Ex amore quàm sævus est!*

Gellius lib. IX, cap. IX : *Quod Græcum quidem mirè quàm suave est.* Et lib.

XVI, cap. VII : *Laberius in Mimis, quos scripitavit, oppido quàm verba finxit prælicenter !* Appul. lib. I Met. *Me satis quàm humanè tractare adorta.* Et Apolog. II : *Oppido quàm mihi laborandum est.*

A pleonasmo venio ad ellipsin. Vt cùm, *Non modò*, ponitur pro, *non modò non.* Cic. Catil. I : *Nunquam tu non modò otium, sed ne bellum quidem, nisi nefarium, concupisti.* Et Catilin. II : *Vt jam ista, non modò homines, sed ne pecudes quidem, mihi passuræ esse videantur.* In Ligarianâ quoque codices quidam habent : *Domo est egressus, non modò ad bellum* (ubi alii, *non modò nullum ad bellum*) *sed ne ad minimam quidem suspicionem belli.* Similéque istud Varronis Tanaquile, apud Nonium in *Ruminare : Non modò absens quicquam de te sequius cogitabit; sed etiam ruminabitur humanitatem.* In vulgatis est, *cogitavit* : sed *cogitabit* rectè emendat Stewechius ad quartum Arnobii. Similia loca congessit Muretus lib. X Var. Lect. cap. VII. Item Ausonius Popma antiquæ locutionis lib. II, cap. XI. Vt priorem his Linacrum taceam in VI. Est verò hic mos loquendi à Græcis ; quibus οὐχ ὅτι, μὴ ὅτι, οὐχ ὅπως, interdum significant *non solùm*, interdum *non solùm non* ; quemadmodum ostendit Budæus in commentariis linguæ Græcæ. Etiam Brodæus Miscell. lib. VIII, cap. XIV, *non possum contentus*, poni à Tibullo ait, pro, *non possum non contentus.* Locus poetæ est lib. I, el. I :

† an. 1481.

Iam modò non possum contentus vivere parvo.

Quomodo est in Aldinâ, & aliâ hac antiquiore, quæ Regii Lepidi † prodiit. Sed Ios. Scaliger in Excerptis suis reperit, *Quippe ego jam possum* : quod magis probo. *Simul ἁπλῶς*, pro, *simul ac*, vel, *simul atque.* Catull. de nuptiis Pelei, & Thet.

Quæ simul optatæ finito tempore luces Advenere.

Maro Ecl. IV : *At simul heroum laudes, & fortia facta,*
Iam legere, & quæ sit, poteris cognoscere virtus.

Crebrum est Horatio. Ac loquitur eopse modo Tullius. Vt lib. II Acad. Quæst. *Itaque, simul experrecti sumus, visa illa contemnimus.* Et alibi.

Atque ista satis ostendunt, ut pleonasmo, vel ellipsi adverbii, figuretur oratio. Supereſt videamus de trajectione ejusdem : quàm ἀναστροφὴν vocant. Vt cùm, *Quàm potiùs*, dicitur pro, *potiùs quàm.* Vti apud C. Titium, Lucilianæ ætatis virum, oratione quâ legem Fanniam suasit : *Euntí in consilium ibi hæc oratio : Quid mihi negotii est, cum ipsis nugacibus ; quàm potiùs ponamus mulsum mistum vino Græco ?* Citat Macrobius ‡ lib. II Saturnalium cap. XII, juxta editionem eam, quam auctiorem ac meliorem habemus beneficio virtute doctrinâque præstantissimi Io. Isacii Pontani. Similis est locus in Copâ incerti scriptoris * :

‡ Iuxta Stephanicam edit. lib. 3, cap. 16.

* in poematis Virgilio adrectis falsò.

Quid juvat æstivo defessum pulvere abesse,
Quàm potiùs bibulo decubuisse thoro ?

Sic,

Sic, *quàm priùs*, pro, *priusquam*. Vt apud Propertium lib. II, el. XVIII :

Illum sæpe suis decedens fovit in ulnis,
Quàm priùs abjunctos sedula lavit equos.

Nempe, ut Scaliger in Copam monet, Atticorum exemplo, qui similiter dicunt, ἢ πρὶν, pro πρὶν ἤ. Aristophanes :

Η πρίν γε τ' μυτλωτὸν ὑμῖν ιγχέας ;

Plautum similiter Trinummo * locutum, idem suspicatur. Nam legendum putat : * Act. 2, sc. 2.

— Lacrumas hæc mihi, cùm video,
Eliciunt : quia ego ad hoc genus hominum duravi, quàm priùs
Me ad plures penetravi.

pro quo in vulgatis, *quum prius* ; quod tolerabile fatetur, non tamen sic ut verum putet. Et Scaligero adsentirem, nisi aliter esset in MSSis omnibus, & vett. editt.

CAPUT LXIV.

Adverbia non gignendi, non dandi, non alium quemquam casum regere. Largiter auri. Vbique itineris. Vspiam rerum. Vndique laterum. Vbique litorum. Longè parentum. Intus ædium. Incoram sui. Seorsum sapientiæ, vel sapientiâ. Simul fratre, ac filio.

A Convenientia venio ad Regimen, quod in Adverbiis statui solet. Quæ doctrina est quinctuplex, pro quinque casibus, quos regere Adverbium tradunt.

Ordior à nominativo. Quem *en*, & *ecce*, regere dicuntur : nec solùm tamẽ, sed subinde & accusativum. Verùm adverbia nullum casum regunt. Cúmque *en*, & *ecce*, nominativum additum habent, is casus convenit cum verbo, quod intelligitur : puta *est*, *venit*, vel simili. Vt illo Ciceronis pro Dejotaro : *En crimen, en causa, cur regem fugitivus, dominum servus, accuset.* Integrè fuerit, *En est hic crimen, en est causa.* Item isto lib. IV in Verrem : *Ecce autem nova turba, atque rixa.* Puta, *adest.* Sed si accusativus addatur, intelligitur *video*, vel *vides*, similéve. Vt isto Plauti, vel alius *, Amphitryone act. IV, sc. IV :

En tectum, en tegulas, en obductas fores, en ludificatum herum.

Puta, *cernitis.* Virgil. Ecl. V :

— En quatuor aras. Supple, *video.*

Genitivum longè plurima regere dicuntur. Ac primùm adverbia copiæ, & inopiæ. Vt apud Sallustium, ex sententia Valerii Probi, Gelliique † : *Satis loquentiæ, sapientiæ parum.* Livius lib. X ab V. C. *Habetis affatim lignorum.* Et lib. XXXII : *Agri affatim materiæ præbent.* Par ratio in *largiter.* † lib. 10, cap. 15.

giter. Plautus Rudente act. IV, sc. IV :

Credo edepol ego illic ineſſe auri, & argenti, largiter.

Et ibidem act. V, sc. II : *--- Largiter mercedis indipiſcar.*

Appul. Apol. I : *Mihi pro accuſationis longitudine largiter æquè ſupereſt.*

Nec propterea exiſtimandum, adverbia copiæ, & inopiæ, naturâ ſuâ regere eum caſum. Nam genitivus regitur à nomine intellecto : quod eſt *res*. Vt, *largiter inest argenti*. hoc eſt, *de re argenti*. Sic, *ſapientiæ parum*, pro, *de re ſapientiæ*. Par ratio in illo Maronis VII Æn. *--- Terrorum, & fraudis abunde eſt*. Vbi & dicere poſſis, *abunde* eſſe naturâ nomen : dixiſſéque *abundis*, & *abunde* ; ut, *neceſſis*, & *neceſſe* ; *fortaſſis*, & *fortaſſe*.

Exiſtimant viri eruditi, caſum patrium interdum hîc mutari in accuſativum, vel dativum. Vt in illo Terentii Eun. act. I, sc. II :

--- Forſitan hic mihi parum habeat fidem.

† *etiam MSSti noſtri, & edit. Tarviſina anni* 1477. Vbi tamen in melioribus libris † eſt, *parvam*. Cicero lib. XII ad Att. *Si ſatis conſilium quadam in re haberem*. Appul. VII : *Ac ne quidem potatui affatim habemus*. Sed in his, & ſimilibus, adverbium abſque caſu ponitur : accuſativus verò, aut dativus, regitur à verbo.

Præterea genitivum regere ajunt adverbia loci, & temporis. Vt, *interea loci, tunc temporis*. Sed, *inter-ea loci*, integrè eſt, *inter ea loci illius negotia*. *Tunc temporis*, valet, *tunc in temporis re*. Eſtque pleonaſmus, quia *tunc* ſufficeret. Vel dic *tunc* accipi pro, *eo*, vel *illo in ſpacio*. Ac quia & loci eſt ſpacium, eo addi temporis. Terentius Andr. act. I, sc. I :

Ex Andro commigravit huc viciniæ.

Vbi *huc*, valet *hoc*, ut in *adhuc*, quod ſine dubio idem ac, *ad-hoc* : quod integrè ſit, *ad hoc tempus*. *Huc viciniæ*, pro, *ad hoc viciniæ locum*, ἀρχαικῶς † . nam priſci *hoc locum*, æquè ac, *hæc loca*, dixerunt. Par ratio in illo, *Huc dementiæ pervenit* : pro, *ad hoc negotium dementiæ*. At, *eo dementiæ progreſſus* : valet, *ea dementiæ* ; quod κατ' ἔλλειψιν ponitur, pro, *ad ea*, puta *negotia*. Niſi malis *eo* eſſe auferendi caſum : ut ſignet, *in eo*. Nam, ut in præpoſitione dicetur, *in* etiam cùm motum ad rem indicat ab antiquis ſæpe ablativo jungebatur. Sic, *quoad ejus poſſis* : pro, *quæ ad*, vel, *quod ad* : hoc eſt, *ad quod*, ſive, in quantum poſſis. *Quod ejus*, ut, *quid literarum*. Idem judicium de, *quovis gentium*. Nam vel valet, *in loco gentium, quo vis*, hoc eſt, *quocunque velis* : vel, *quo*, notat, *quæ* : ut plenè ſit, *ad quæ gentium loca velis*. Sed aggeras, in his caſum poſſe conſtitui. At non poſſe in aliis multis : quæ tamen non minùs genitivo jungantur. Vt, *longè, nuſquam, ubi, ubique*, & ſimilibus. De his dixero, figuratè jungi genitivo, idque per ſyntheſin, quia in adverbiis ſignificatio inest nominis cum præpoſitione. Vt illo Ciceronis lib. XII ad Famil. ep. XXII : *Noſtri τὰ παρακλόνοι longè gentium abſunt*. Vbi *longè* valet, *longo ſpatio*, quod integrè

‡ *antiqui.*

integrè sit, *ab longo spatio*. Dicitur igitur, *longè gentium*, ut, *ab longo gentium spacio*, vel, *longo loco à gentium loco*. Vt Appulejus v Met. *Longè parentum exulantes*. Pro, *longè à parentum loco*. Nec *gentium* omnino πλεονάζει : quia significat, non ædibus solùm, vel viciniâ, aut urbe etiam; sed totis gentibus distare. Similiter dixere, *Vnde gentium* : quasi esset, *de quo loco gentium*. Item, *nusquam gentium*, quasi, *nullo è loco gentium*. Et apud Appulejum, *ubi gentium, alibi gentium*. Quod & adverbium *minimè* imitatur. Nam dicimus, *minimè gentium*. Sic, *ubi terrarum*, valet, *quo in loco*, non hujus modò terræ, sed, *omnium terrarum*. Idem judicium de istis, *ubique locorum, ubique terrarum* : & apud Appulejum I Met. *ubique itineris*, quasi dicas, non parte aliquâ *itineris*, sed *quovis* ejus *loco*. Itidem Apol. *ubique litorum*, q. d. non hoc *loco litorum* modò, sed *quocunque*. Ejusdem est VIII Met. *undique laterum*. Pro, *ex quovis ædium loco*, vel, *quavis parte*. Et eodem : *Intus ædium, audito ruditu meo, prædam absconditam rati*. *Intus*, pro, *interiori parte*. Item IX Met. *Iubebat incoram sui plagas irrogari*. *Incoram sui*, tantundem est, ac *in præsentia sui*. Sic X Met. *Iuniorem filium incoram sui funerari videbat*. Hæc satis ostendunt, unde esse existimemus, quod loci, & temporis adverbia genitivo jungantur.

Idem Appulejus adverbia separandi genitivo sociat. Vt de Deo Socratis : *At non apud Homerum, ut in quadam ingenti speculâ, clarius cernis hæc duo distributa, seorsus divinationis, seorsus sapientiæ officia? Seorsus divinationis*, valet, *versus alium locũ ac est divinationis*. Sed Lucretius in tertio junxit ablativo :

Scilicet avolsis radicibus ut nequit ullam
Dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto. Et ibidem :
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
Esse potest animâ.

Nempe hic intelligitur præpositio : *seorsum corpore, seorsum animâ*, pro, *seorsum à corpore, seorsum ab anima*.

Præterea ajunt, adverbia superlativi gradus regere genitivum. Vt, *Optimè omnium vixit*. Sed integrè est, *Hic homo ex hominum omnium numero vixit optimè*. Quare ut cùm dico, *optimus omnium*; sic etiam in, *optimè omnium*, genitivus regitur ab ablativo *numero*, uti ille ab *ex*.

Adhæc genitivum regere dicunt *ergo*, cùm sumitur pro χάριν, hoc est, *gratiâ*, sive *caussâ*. Vt apud Cic. de opt. gen. Orat. *Eum donari virtutis ergo benevolentiæque*. Similéque apud eundem †, *Legis ergo* : apud Maronem * : † *ad Att. lib. 3.* * 6 Æn.
--- *Illius ergo Venimus*. — Sed *ergo* est ablativus sive dativus ab ἔργον : ut *virtutis*, vel *legis*, vel *illius ergo*; valeat, *opere istorum*. Nempe qui in caussa est, ut veniam, is facit, ut veniam, eoque caussatum, sive factum vel effectũ ejus est, ut veniam: ac proinde rectè dicor illius ἔργῳ sive opere venire.

Etiam

Etiam *pridie*, & *postridie*, tradunt regere eum casum. Vt, *Pridie Kalendarum, postridie Iduum, vel Nonarum.* Sed genitivi reguntur à voce *die*, quæ inest in *pridie*, & *postridie*. Nam *pridie*, quasi *prieri die*; *postridie*, quasi *postero die*. Itaque & apud Catonem *, Ciceronem †, Cæsarem ‡, legas, *pridie*, & *postridie ejus diei*. Quasi dicas, in die ejus diei præcessore, vel successore.

* *de R.R. cap.* 2.
† *lib.* 1, *ep.* 4.
‡ *lib.* 1 *de bello Gall.* & 1 *de bello civili.*

Insuper *partim* regere dicitur genitivum. Sed *partim* dixere, ut, *vestim, puppim, sementim*: ut sit accusativus antiquus, in quo intelligitur, *ad*, sive *quod ad*; ut apud Græcos κατὰ. Vel sanè intelligamus *in*: quomodo Plautus Asinariâ act. III, sc. III: *Agesis, tu in partem nunc jam hunc delude, atque amplexare hanc.* Vtrumcunque placuerit, ut *pars eorum*, sic dicitur *partim eorum*. Cicero lib. II de Orat. *Sed eorum partim in pompa, partim in acie, illustres esse voluerunt.* Idem lib. II Off. *Eorum autem ipsorum partim ejusmodi sunt, ut ad universos cives pertineant; partim ut singulos attingant.* Parque ratio in hoc Terentii prologo Hec.

Partim sum earum exactus, partim vix steti.

Nam hoc vult, in partem, vel quod ad partem earum fabularum, fui exactus: quod item ad partem, vix stare fabula nostra potuit. Vide omnino, quæ de hac particula refert Atticarum Noctium scriptor lib. X, cap. XIII.

Etiam hoc loco referunt Grammatici, *instar* regere genitivum. Sed hoc nomen est. Maro VI Æn. --- *Quantum instar in ipso.* Livius lib. XXVIII: *Parvum instar.* Vide, quæ diximus lib. I de Analogia, cap. XLVI.

Præterea tradunt, adverbia derivata regere dativum, si nomina, unde veniunt, hunc casum regant. Ita, quia dicimus, *conveniens*, & *congruens naturæ*: dici etiam à Tullio lib. III de Finibus: *Congruenter naturæ, convenienterque vivere.* Item, ut dicitur, *similis huic*, vel *his*: sic dicere Plinium lib. XI, cap. XXV; *Similiter his & scorpiones terrestres, vermiculos ovorum specie pariunt.* Atque itidem, ut Cicero pro Quinctio ait; *Tibi propior me nemo est*: & idem ad Att. lib. I, ep. XIV; *Amore tibi proximus*: sic eundem dicere in primo de Nat. Deor. *Deo propius accedebat humana virtus, quàm figura.* Et ad Brutum lib. XI, ep. XXI: *Me huic tuæ virtuti proximè accedere.*

Sed si adverbia in hac structura imitantur nomina; hîc etiam locum habet, quod de structura nominis dixi cap. XII: uti & quæ de dativis verbo additis afferebam cap. XXXIV. Nempe & nomina, & verba, & participia, & adverbia, in eo conveniunt, quòd dativum adsciscant, qui significet acquisitionem, sive, ut loquuntur, *finem cui.* Quem usum dativi siquis attenderit, facilè videat, hoc *regimen* dici non posse. Nec tamen tanti id videtur, ut de eo contentionis finem cum aliquo duxerim.

Accusativum regere ajunt, partim *en*, & *ecce*; partim *propius*, & *proximè*; partim *versus*, vel *versum*. Sed de *en*, & *ecce*, paullò antè vidimus. De *propius* verò, & *proximè*, simile judicium ferri debet, ac de *propior*, & *proximus*:

quibus

quibus accusativus quidem jungitur, sed aliunde rectus. Quemadmodum enim dicitur, *propior, & proximus urbem,* vel, *castra,* κατ' ἔλλειψιν præpositionis AD; ut monitum cap. XVI, & XVII: ita & *propius* & *proximè urbem*, vel *castra,* per eandem dicimus ellipsin.

Ab eâdem præpositione regitur accusativus, qui ab *usque,* aut *versus,* vel *versum,* regi existimatur. Vt, *Italiam usque,* pro, *Ad Italiam usque. Italiam versus,* pro, *Ad Italiam versus. Romam versum,* pro, *Ad Romam versum.* Quamquam pro *ad* etiam *in* possis reponere. Vide, quæ diximus lib. IV de Analogiâ cap. XXII.

Nec *pridie,* & *postridie*, regunt accusativum. Dicitur quidem, *pridie Nonas*, vel *Compitalia*: sed intelligitur hic *ante.* Dicitur quoque, *postridie Kalendas*, vel *ludos.* Sed intelligitur *post.* Qua de re pluribus cap. LXVI.

Nec aliter se res habet in ablativis, quos à comparativis regi tradiderunt. Vt enim, *ocior Euro,* κατ' ἔλλειψιν dicitur, quod integrè sit, *præ Euro:* sic, *ociùs dicto,* valet, *præ dicto.* Vbi & ablativus, geminatâ sic ellipsi, præteritur, cùm Maro ait Æn. VIII: *Ociùs incubuere omnes.* —

Itidem Ciceronis illo pro Domo suâ: *Emit domum prope dimidio carius, quàm ille æstimabat. Dimidio carius emit,* plenè erit, *Præ dimidio:* ut, *Dimidio carior,* integrè est, *Præ dimidio carior.* Vide sis, quæ in Nomine dicta cap. XVI.

Adverbia etiam congregandi regere ajunt ablativum. Sed vel more id fit Græcorum, qui dicunt, ἅμα, vel, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις· unà, vel, *simul aliis:* vel ἔλλειψις est præpositionis *cum.* Ita Horatius lib. I, sat. X:

— Te dicere possum
Pollio, te Messalla tuo cum fratre, simulque
Vos Bibuli, & Servi, simul his te candide Furni.

Simul his, pro, *simul cum his.* Livius lib. XLV: *Pullo amictu, simul filio, Perseus ingressus est castra.* Prout restituit Lipsius lib. V epist. quæst. XIII: ubi & Taciti similia duo loca adducit, & hunc Nemesiani in Cynegetico:

Hos igitur genetrice simul, jam vere sereno,
Molli pasce sero.

Hoc est, *catulos simul cum genetrice.*

Nec *procul* regit ablativum. Nam, *procul mari,* est ἐλλειπτικὸν pro, *procul à mari.* De quo dictum satis lib. IV de Analogia cap. XXII.

CAPVT LXV.

DE PRÆPOSITIONE. Triplicem ab ea casum regi. Falli Linacrum, & alios, qui arbitrantur, tenus *regere accusativum. Servii error.* Tenus *vel ablativum singularem requirit, vel genitivum, aut ablativum pluralem.* Super, *more Græco, cum genitivo, apud Paullum I. C. Imò* in, & ex, *similiter, apud Vitruvium.* In, *contra Grammaticorum præceptum, cum accusativo in significatione quietis: cum ablativo, in significatione motus. Inque priori etiam ab H. Stephano recessum. Præpositio infinitivum habens pro casu suo.* Ab, & abs, *quibus consonis præponantur.* A, *vel* ab, *cum ablativo, loco genitivi: item loco nominis gentilis, possessivi, aut similis. Ennius apud Ciceronem emendatus. Catullo lux.*

AB Adverbio transeo ad Præpositionem: ubi priùs agemus de structura propria, deinde de figurata.

In propria imprimis videndum, quos casus præpositio requirat. Tres autem casus sunt, qui ab ea regantur: accusativus, ablativus, & genitivus. Ac quædam accusativum solum admittunt; ut, *ad, apud, ponè, secus,* & aliæ pueris etiam notæ. Quædam solum ablativum; ut, *à, ex, palàm,* atque aliæ. Quædam utrumque hunc casum; ut, *in, sub, super, subter,* & *clam.* Quædam ablativum, & pluralem genitivum; ut, *tenus.* Quod si Linacrum, adhæc Rob. Stephanum, & alios Lexicographos, audimus; etiam accusativum amat: quod adstruere conātur illo Valerii Flacci in primo Argonauticôn:

Et Tanaim tenus immensò descendit ab euro.

Sed *Tanai* rescribendum: atque ita edidit Carrio. Imò, juxta Servium, solum regit ablativum: at si genitivo addatur, adverbium est. Sed planè Grammaticus is fallitur. Aliquanto illi melius, qui tradunt, cùm singulari jungitur, gaudere ablativo: ut II Æn.

--- Lateri capulo tenus abdidit ensem.

At cùm plurali sociatur, admittere genitivum: quomodo Lucretius lib. IV, *labrorum tenus:* Catullus Carm. LXV, *nutricũ tenus:* Maro III Georg. *crurum tenus,* & X Æn. *laterum tenus:* Plinius lib. XXXIV, cap. VIII, *corporum tenus;* Quinctilianus lib. XII, *aurium tenus.* Sed examussim optimè, qui ajunt, præpositionem hanc exigere vel ablativum singularem; vel genitivũ, aut ablativum pluralem. De ablativo plurali arguit hoc Nasonis V Met.

Pectoribusque tenus molles erectus in auras. Et eodem:
Pectoribusque tenus mediâ sublimis in æde.

Celsus lib. I, cap. III: *Dimittere se inguinibus tenus in aquam calidam.*

Solaverò est *tenus,* quæ, Romano more, genitivum admittat. Nam *super* quidem genitivo juncta invenitur: sed more Græcorum. Vt apud Paullum

Paullum L. sæpe ita. LIII. D. de verborum significationibus : *Super pecuniæ, tutelæve suæ.* Imò Vitruvius quoque sic Græcissare amat, ut *in*, & *ex*, genitivo jungat : quemadmodum & Grosippo, sive Gaspari Scoppio * observatum. Ita in antiquis codd. est lib. I, cap. II : *Quantitas est modulorum ex ipsius operis sumtio.* Vbi Philander edidit, *sumtione* : imò & Florentina Iuntæ anni cIↃ IↃ XXII. At in eâdem Florentinâ rectè est lib. eodem cap. IV : *Piscium naturæ plurimùm ex aëris, & terreni, sunt compositæ.* Vbi Philander, *ex aëre, & terreno.* At non Florentina solùm, sed & Philandri quoque editio lib. eodem cap. V habet : *Cùm ergo iis rationibus erit salubritatis in mœnium collocandorum explicatio.* Pro, *in mœnibus collocandis.* Idem lib. III, cap. II : *Si ex imbrium aquæ vis occupaverit.* Ita & Florentina : ubi Philander, *& imbrium.* Sed, *ex imbrium*, pro, *ex imbribus*, dixit Vitruvius. Idem lib. VIII, cap. ult. *Descriptio ex duodecim cæleſtium signorum sic figurata.* Ita utraque, quam dixi, editio : pro, *ex duodecim cæleſtibus signis.* In quibus non imitabimur hominem mechanicum, Romanæque puritatis minùs curiosum. Ad ea, quæ Romanæ sunt consuetudinis, redeamus.

* annotat. in Synt. p. 127, & 128.

IN ajunt accusativo semper jungi, quoties significat motum ad locum : at, cùm quietem notat, exigere ablativum. Verùm video, antiquos indifferenter junxisse accusativo, & ablativo. Nam dixit Cato de R. R. cap. LII : *In arborem relinquito.* Ibid. cap. LXXXVIII : *In patinas in sole ponito.* Et cap. CLVI : *In aquam macerare oportet.* Frequentat & hoc loquendi genus Plautus, ut Aulularia † : *Multóque prius me collocavi in arborem.*

† Sc. Picos divitis, qui aurea.

Idem Amphitr. act. I, sc. I :

--- Numerò mihi in mentem fuit.

Et Bacchid. act. I, sc. II :

Occisus hic homo est. ecquid in mentem est tibi,
Patrem tibi esse?

Mostell. act. I, sc II :

Argumentáque in pectus multa instituí.

Casin. act. II, sc. III : *--- Vbi in lustra jacuisti?*

Epid. act. II, sc. II :

Nam ego illum audivi in amorem hærere apud nescio quam fidicinam.

Pœn. act. V, sc. IV :

Patrue, facito, in memoriam habeas, tuam majorem filiam
Mihi te despondisse.

Ita est in vett. codd. Idem Rudente act. V, sc. I :

Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.

Ter. Eunucho act. II, sc. II :

Ille ubi miser, famelicus, videt me esse in tantum honorem.

Vbi tamen, ut à Faërno obſervatum eſt, libri multi, ac plerique etiam Donati commentarii, habent, *eſſe in tanto honore.* Ac Henricus Stephanus * negat, *tantum honorem* ſcriptum fuiſſe à Terentio; niſi & idem fortè pro ESSE etiam ISSE dixerit. Sed non poſſum ei hac in re aſſentiri. Eſt enim Ciceronis quoque in Manilianâ: *Cùm veſtros portus, quibus vitam ac ſpiritum ducitis, in prædonum fuiſſe poteſtatem ſciatis.* Idem pro Quinctio: *In judicium haberet.* Et eâdem orat. *Res cœpit eſſe in vadimonium.* Cæſar lib. I de bello Civili: *Quo facilius omne Hadriaticum mare extremis Italiæ partibus, regionibuſque Græciæ, in poteſtatem haberet.* Et ſi ſic Cicero ac Cæſar, cur non ſimiliter Salluſtius in fine hiſtoriæ de bello Iugurthino: *Cùm talem virum in poteſtatem habuiſſet.* Vt cauſſa hîc ſit nulla, cur eam veterum librorum ſcripturam Henricus Stephanus † habeat ſuſpectam. Petronius quoque Arbiter ait: *Neque enim res, quæ viderentur in controverſiam eſſe; ſed longè aliud quæri.* Quod & obſervatum Turnebo lib. XIX Adverſ. cap. VII. Ac ſimiliter Curtius lib. III: *Darium quinto die in Ciliciam fore nunciabatur.* Sed quid his inſiſto? de quibus abunde ex veteribus, Gellius lib. I, cap. VII, & lib. XVII, cap. II, item Priſcianus lib. XVII. Ex junioribus autem, Camerarius in Tuſcul. Cicer. Obertus Giffanius indice Lucretiano voce IN, Iuretus notis in Senecæ lib. III de benef. cap. XXXVII, Paſſeratius in Propertii lib. III, el. IX, Andreas Schottus lib. I Nodorum Ciceronis, cap. VI, Raderus in Curtii lib. III, cap. X, & alii, quos prætereo.

* Palaſtrâ de Latinitate Lapſii.

† de Lat. Lipſ. p. 446.

Ac pleriſque horum etiam obſervatum, ut IN, ubi quietem notat, pro ablativo habeat accuſativum. Cic. *Veni in Senatu.* Cui Scaliger obſervat ſimile eſſe hoc Manilii lib. V: *Cùm venit in regione.* Apud Plautum quoque libri aliquot vett. Amphit. act. IV, ſc. III:

Seu patrem, ſive avum videbo, introrumpam in ædibus.

Vbi codices alii, *obtruncabo.* Idem Aulul. act. III, ſc. VI:

Qui mihi intromiſiſti in ædibus quingentos coquos.

Sic MSSi, & vett. editt. ubi Duza, *Qui mihi immiſiſti in ædes.* Varro lib. IV de L. L. *Qua in Cœlio monte itur.* Vide, ſi tanti, Auſon. Popmam de antiqua locutione lib. II, cap. VI: item Notis ad Catonem de R. R.

Valla lib. III, cap. XVIII, *In marmore,* inquit, *inciſæ ſunt literæ, non in marmor. E diverſo, in æs, non in ære.* Sed utrumque rectè dicitur. Cic. Att. VI, in Verrem: *Id non modò tunc ſcripſerunt, ſed inciſum in ære reliquerunt.* Plinius Hiſtor. Nat. lib. XXXIV, cap. IX: *Vſus æris ad perpetuitatem monumentorum jampridem tranſlatus eſt tabulis æreis, in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur.* Plin. alter, panegyr. ad Trajanum: *Quæ vos, P. C. nequa interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis.*

De præpoſitionibus aliis, quando accuſativum, quando item ablativum regant,

regant, quia alibi dictum, & res est pervulgata, nihil ea attinet hoc loco reponere. Ac ne illud quidem, ut arbitror, repetere opus, quod dictum cap. L, præpositionem etiam pro casu alterutro habere infinitivum: quomodo Lucretius, *Ad sedare sitim*: pro, *ad sedandam sitim*. Græcis, ac Hebræis, nihil hoc sermonis genere usitatius.

Quod A volunt semper præponi consonantibus, AB, & ABS vocalibus: (quod etiam apud Charisium legitur) id perpetuum non est. Nam AB quoque præponitur plerisque omnibus consonantibus; C, ut, *ab classe, ab Carthagine*: D, ut, *ab Delio, ab Dictatore*: G, ut, *ab Gallis*: I, ut, *ab Iove*: L, ut, *ab Legatis*: N, ut, *ab nullo, ab Numâ*: R, ut, *ab Rege, ab Romanis*: S, ut, *ab Samnitibus, ab Servio*: T, ut, *ab Tarquinio, ab tergo*. *Abs* verò ponitur ante T; ut Terentii Andriâ *: * *Act.* 1, *sc.* 5.

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras.

Idem eâdem †: *O Dave, itan' contemnor abs te?* --- † *Act.* 3, *sc.* 2.

Et interdum ante Q: ut Adelph. ‡ ‡ *Act.* 2, *sc.* 3.

Abs quivis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas.

Particula *a*, vel *ab*, cum casu suo, interdum ponitur loco casus patrii. Ita Plautus dixit Mil. Glor. act. II, sc. II:

— Nunc adeò edico omnibus,
Quemquam à milite hoc videritis hominem in nostris tegulis,
Extra unum Palæstrionem, hunc deturbate in viam.

Pro, *quemquam hominem militis*. Sic alibi: *Foris concrepuit à sene*, h. e. *senis*. Suntque similia apud Lucretium, *fulgor ab auro*, pro, *auri fulgor*; &, *Ceres ab Iaccho*, pro, *Iacchi Ceres*. Vide indicem Lucretianum Giffanii.

Præterea est, cùm præpositio ista cum casu suo sumitur loco nominis gentilis. Maro III Georg. *--- Et te memorande canemus*
Pastor ab Amphryso. Hoc est, *Amphrysie*. Et Carrio lib. I Emend. cap. VI, similiter interpretatur illud Nasonis lib. II Am. El. VI:

Psittacus Eois imitatrix ales ab Indis.

Hoc est, *Indica*. Nec soli poëtæ sic loquuntur. Nam Livii est lib. I: *Turnus Herdonius ab Aricia fortiter in absentem Tarquinium erat invectus*. Et lib. II: *Obsides dant trecentos, principum à Cora atque Pometia liberos*. Item Gellius lib. VII, cap. XVI: *Pavus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hædus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia* &c. Et lib. XIII, cap. V: *Is erat à Lesbo Theophrastus*. hoc est, *Lesbius*. Etiam in aliis hoc dicendi genus invenitur. Ennius apud Cicer. lib. I de Div.

Non vicanos aruspices, non de circo astrologos.

Quem locum sic restituimus: *Non astrologos de circo, non vicanos aruspices*. Nam est ex carmine trochaico quadrato catalectico. Catullus Epigr. XXV:

Cùm de viâ mulier aves ostendit oscitantes.

Mulier de via, quævis saga, ἡ τυχοῦσα. In vulgatis, cum *de via* invèniſſent, inde fecere, *deiva*, live, *diva*. At longiùs etiam abeunt, qui mox legunt, *Mater alites ostendit occinentes* : uti & in Duziaca est. Sanè vetus editio, quæ Regii Lepidi prodiit anno CIↃ CCCC LXXXI, disertim habet, *Mulier aves ostendit oscitantes* : quod etiam Scaliger retinuit. Sed, ut ad illud, *de via*, revertamur : simile est Ciceronis pro Archia, *poeta de populo*, pro, *popularis*. Et Tibulli lib. I, el. III :

Retulit è triviis omnia certa puer.

Hoc est, *trivialis*. Item Appuleji lib. I Met. *Alium de foro*. hoc est, *forensem*. Et Macrobii lib. I Saturn. *Erant isti philosophi, Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus*. Hoc est, *Carneades Academicus*.

CAPVT LXVI.

Pleonasmum præpositionis sæpius statui, ubi nihil redundet. Præpositione eâdem in compositione, & extra eam, concurrente, utro illa loco superflua sit. Re *abundans*. Præscire antè. Simul concurrere. Tecum oro, *pro*, te oro. Principium, *pro*, ad principium : *aliáque*, *ubi* ad *deficiat*. *Ellipsis præpositionum* ante, post, circa, per, à, ab, de, ex, cum, præ, sub. *Ellipsis casus à præpositione recti ; atque adeò etiam præpositionis cum suo casu*. Domus, & ædes, *ut propriè differre videantur*. Ἀναστροφή. Tenus *medio loco inter substantivum, & adjectivum*. Hactenus *divulsum* χῶ τμῆσιν.

QVemadmodum verò de Adverbiis diximus : ita etiam in Præpositione nunc pleonasmus, nunc ellipsis, nunc anastrophe occurrit.

Pleonasmum statuunt multi, ubi, si præpositionem tollas, fuerit ellipsis. Vt in illo Adelphis act. I, sc. I :

In eo me oblecto : solum id est carum mihi.

Vbi Donatus, *novè*, inquit, *pro, eo me oblecto*. Vnde colligunt, præpositionem redundare. Rectè, si consuetudinem spectemus : non item, si nativam structuram. Hæc enim præpositionem requirit : sed consuetudo, brevitatis studio, prætulit ellipsin. Nihilo magis pleonasmus est in istis : *Magno cum labore ab Dyrrachio profectus. In eo tempore venit. De nocte surgit. Per dies sex ægrotavit*. Sed, sublatâ præpositione, ellipsis est, eáque magis obtinuit.

At verè est pleonasmus in multis, cùm præpositio repetitur, quicum componitur verbum. Vt in Andr. act. II, sc. I :

Quid tibi videtur ? adeon ad eum ? ---

Vbi Donatus : *Consuetudine magis, quàm ratione, dicitur : unum enim A D redundat*. Sed quæritur, utrum horum A D redundet ; illudne, quòd inest compo-

compoſito, an quod vocem ſimplicem conſtituit. Hoc, an illud, ſtatuas, non multum refert. Verius tamen, in compoſito ſupereſſe. Nam accuſativus additus non regitur à verbo, cùm non homo eatur, ſed via: eoque integrè ſit, *adeóne viam*, vel, *iter ad eum?* Similiter, cùm Cicero ait in Bruto: *Nihil non conſideratum exibat ex ore*: plenè ſit, *exibat iter*, ſive *itionem ex ore*. Nam *exire* accuſativo jungi, indicio eſt, quòd rectum ſit, *exire patriam*. Quare, cùm dico, *exire patriâ*: ablativus non regitur à præpoſitione, quæ ineſt verbo; ſed quæ intelligitur.

Etiam loquelaris præpoſitio, *re*, interdum ſupereſt in compoſito. Terent. Andr. act. III, ſc. II: *Renuncio heræ futurum*. Vbi ſic Donatus: *RE ſyllaba apud veteres interdum redundat: ut Renuncio, pro Nuncio*. Similéque videtur hoc II Æn. — *Et retro ſublapſa referri*.

Adhæc, quando *ante* additur compoſitis cum *præ*; aut *ſimul* apponitur compoſitis cum *con*, ſive *cum*: vel adverbium, vel præpoſitio redundat. Terent. Andr. act. I, ſc. V: — *Nonne oportuit, Præſciſſe me ante?* —
Et act. III, ſc. II: — *Multa concurrunt ſimul,*
Qui conjecturam hanc nunc facio. —
Etiam Plautus, & Terentius, per pleonaſmum præpoſitionis, *tecum oro*, pro, *te oro*, dicunt: ut obſervat Aruſianus Meſſus in exemplis Elocutionum. Rudente act. III, ſc. IV: — *Scin quid? tecum oro ſenex,*
Vt illas ſerves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
Idem Curcul. act. III:
Tecum oro, & quæſo, qui has tabellas adferet
Tibi, ut ei detur, quam iſtic emi virginem. Similiter Bacchidibus loquitur. Et Terentius Hec. act. IV, ſc. IV. Ac, Feſto teſte, in primo Annalium Ennii eſt: — *Face verò Quod tecum precibus pater orat.*

Ac hujuſmodi eſt pleonaſmus. Videamus nunc de ellipſi: & primùm de earum præpoſitionum defectu, quæ accuſativum regunt.

AD, vel IN, intelligitur, cùm motus ad locum, vel in locum ſignificatur. Vt, *ire rus, domum, Romam, Hieroſolymam*. Quomodo & Hebræi loquuntur. Vt I Reg. cap. III, verſ. V, ad verbum Hebræa ſonant, *Et venit Ieruſalem*. Nempe ל deſideratur. Sed Latinis tam uſitata eſt hæc ellipſis in exemplis allatis, ut vulgo naturalis ſermo exiſtimetur. Diſpar ratio in nominibus regionum, & aliis locorum nominibus. I Æn.
Italiam fato profugus, Lavináque venit
Litora. — Ovid. III Met.
Verba refers aures non pervenientia noſtras.

Plauti quoque ſunt, *venire Cariam*, item *Acheruntem*. Appulejus mirè hoc loquendi genus amat. Vt Met. I: *Macedoniam profectus*. II Met. *Vt*

vix

vix improvidæ noctis caligine liberati hospitium fessi rediremus. VI Met. *Nec cunctata diutius pergit quandam turrim præaltam.* Et alibi apud eundem, *Castra remeare, revenire civitatem, contendere monumentum mariti, ripam maris proximare.*

Etiam hujus loci est, *ire exequias.* Terent. Phorm. act. V, sc. ult.

Exequias Chremeti, quibus commodum ire, jam tempus est.

Ac similiter, *exequias venire*, legas apud Appulejum lib. IV Met.

Item intelligitur AD, cùm mensura, vel distantia indicatur. Plin. lib. VI, cap. XXXIV: *Vmbram reddit quatuor pedes longam.* Cic. pro Cecina: *Quot milia fundus suus abesset ab Vrbe.*

Similiter cùm finis, sive propositum notatur. Vt: *Quid opus est verbis? Quid incassum laboras? Et potum pastas age, Tityre.*

Præterea quando significatur pars, vel proprietas, & universè, quando sententia est, *quod attinet ad illud.* Vt apud Plautum Epid. act. IV, sc. I:

--- Ille eam rem adeò sobriè, & frugaliter
Accuravit, ut alias res est impensè improbus.

Vbi Lambinus rescribit, *ad alias*: sed invitis MSSis, & adversantibus editionibus, quæ præcessere. *Ad* interea animo hîc concipiendum. Nam, *alias res improbus*, integrè est, *ad alias res improbus.* Simile I Æn. *Nuda genu.* Et ibidem: *Expleri mentem nequit. ---*

Et IV Æn. *Omnia Mercurio similis, vocemque, coloremque.*

Horat. lib. I, epist. X:

Excepto quòd non simul esses, cætera lætus.

In cujusmodi supplemus defectum per *quod ad.*

Etiam hæc præpositio deest in multis, quæ vulgò adverbia ordinis censentur. Vt, *Primum*, vel, *extremum te oro: Tertium*, vel, *septimum consul.* Sic autem supple, *ad primum, secundum, extremum locum*, vel, *numerum*: ut planius fiet ex iis, quæ dicam de ellipsi præpositionis IN.

Estque simile hoc Afranii apud Sosipatrum:

Principium hoc oro, in animo ut sic statuas tuo,
Officiis cogi, ut abs te seorsum sentiam.

Nam *principium*, pro, *ad principium*: ut, τῷ ἀρχῷ, pro, κ᾽ τῷ ἀρχῷ. Ioa. cap. VIII, 25: Τὴν ἀρχὴν, ὅτι κ᾽ λαλῶ ὑμῖν. Vulgatus interpres vertit, *Principium quia & loquor vobis.* Vbi *principium* esse casum accusandi, liquet: ponique pro *ad principium*, atque idem notare, quod *à principio*, sive *ab initio.*

ANTE intelligitur, cùm tempus significatur. Vt, *Triginta annos natus. Multos abhinc menses. Tres dies est, cum venit. Septimo Kalendas, quarto Nonas, tertio Idus.* Quâ de re ita Priscianus in XVIII: *Attici dicunt, τρίτην ἡμέραν κ᾽ τρίτῳ ἡμέραν πρότερον. pro, nudiustertius. Hinc Romani, Tertium & tertio Calendas, vel Nonas, vel Idus, vel Calendarum, Nonarum, Iduum. pro, in tertio ante Calendas,*

Calendas, vel Nonas, vel Idus. Cicero Invectivarum I : *Meminiſtine, me in ante diem* XII *Calendarum Novembrium dicere in ſenatu, foro, in armis certo die, qui dies futurus eſſet in ante diem ſextum Calendarum Novembrium? Pro, in diem ſextum Calendarum Novembrium. ANTE frequentiùs tamen accuſativo adjungitur, & per ellipſin præpoſitionis.*

POST ſimiliter deficit, cùm *poſtridie* jungitur accuſativo. Vt ad Att. lib. XVI, ep. III : *Poſtridie ludos Apollinares.*

OB, vel PROPTER, deſideratur, cùm cauſſa finalis, vel impulſiva, indicatur. Ita deeſſe ait Donatus illo Terentii And. act. I, ſc. I :

— Magis id adeò, mihi ut incommodet.

Et Eun. act. V, ſc. VI : *— Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.*

Heaut. act. V, ſc. III : *— Id quod eſt conſimilis moribus,*
Convinces facile ex te natum. —

Hec. act. III, ſc. III : *— Illico omnes ſimul*
Lætæ exclamant, Venit. id quòd me repente adſpexerant.

Ad quem locum Donatus : *Deeſt Propter, ut ſit, Propter id, ac per hoc Ideo.*

Cicero lib. III ad Qu. Fr. ep. II : *Ab accuſando* (me) *teneo, vel id* * *quod nolo cum Pompejo pugnare, vel id* † *quod judices nullos habemus.* Pro, *ob id quod.* Livius lib. XLI : *Id quod erat vetuſta conjunctio cum Macedonibus.* Par ratio in infinitivis, ac ſupinis. Vt, *Eo viſere*, vel, *viſum. Gaudeo feciſſe.* Item in iſtis, *luget fratrem, manet te :* & fortaſſe in hoc, *olet unguenta.* Nec enim minùs id veriſimile, quàm quod cap. XXII dicebamus.

* Ita vett. codd. † Et ſic iidem. Alii id omittunt.

CIRCA intelligitur in temporis ſignificatione. Vt, *Homo id ætatis.* Et, *Id noctis ambulas ſolus. Illud non dubito.*

PER intelligitur, cùm tempus notatur. Vt, *Vixit annos* XXX. Cic. de Divinat. *Totas noctes ſomniamus.*

Vel partem certo modo affectam. Vt, *Hirſutus brachia.*

Aut locum. Vt, *Mare navigavit.* Propertius lib. II, el. XXVIII :

Ino etiam primâ terras ætate vagata eſt.

Aut objectum. Vt, *jurare Deos.*

IN quoque hujus loci eſt, quando intelligitur in accuſativis tempus ſignificantibus. Vt, *Annum conduxi*, pro, *in annum.* Sic, *Sis multos annos ſuperſtes.*

Item cùm notatur motus in locum : ut, *Cyprum relegari : Helleſpontum pervenire :* ſimiliáque adducta cap. XLII. Eodemque modo Papinianus D. De condit. & demonſtrat. *Cum Aſiam veniſſet.*

Præterea cùm pars rei notatur, ſive cùm oratio exponitur per hæc verba, *quod ad illud attinet.* Vt, *Multum præſtat.* Pro, *in multum.* Hoc eſt, *quod ad multa, præſtat.* Par ratio, cum *aliquantum*, vel *paullum*, adverbialiter capiuntur.

Venio ad præpositiones, quæ ablativum regunt.

Vt A, vel AB: quæ intelligitur sæpe, cùm distantia significatur. Vt, *Distat foro, urbe, Ægypto. Stulto intelligens quid interest!*

Item cùm significatur caussa, instrumentum, aut modus: ut, *Pallet amore, gladio percussit, joco dicere, prosequi amore.*

Vel cùm notatur pars certa, quam exponere possimus, *quod ad hanc partem*, sive, *quod ad illud attinet.* Vt, *Corpore validus, sed animo infirmus. Pectore nudus. Arte insignis. Numero militum impar. Natione Thessalus. Egere nummis. Privari potestate.*

Vel cum indicatur tempus consecutum. Vt, *Rege occiso. Sole exorto.*

Item in verbis abstinendi, aut liberandi. Vt, *Abstinere irâ. Liberare errore.*

Etiam cùm notatur, unde quid venerit. Vt I Æn.

— Stridens Aquilone procella
Velum adversa ferit. Et lib. II:
— Atque imo Nereus ciet æquora Ponto. Sic, *Româ venire.*

Item illo Plauti Asin. act. II, sc. IV: *Periphanes Rhodo mercator.* hoc est, à Rhodo. Mercat. act. V, sc. II: *Video ibi hospitem Zacyntho.* Bacch. act. II, sc. II: *Hospes Epheso.* Terent. Heaut. act. IV, sc. I: *--- Sed erat hic annus Corintho haut impura. ---* Similiter Cato de R. R. *Soleas Syracusis.* Lucilius, *Mensam Libano.* Varro, *Cultros Bithyniâ.* Propertius lib. IV, eleg. VI:

Tibia Mygdoniis libet eburna Cadis.

Hoc est, tibia Mygdonia, sive Phrygia. Nam Cadi urbs Mygdoniæ, quæ Phrygiæ regio est. Gellius lib. III, cap. XV: *Mulierem Naxo insulâ.* Ausonius epist. V: *Paganum Medulis* jubeo salvere Theonem.* hoc est, Medulanum.

* *Veneta anni 1494 habet, è Medulis. Sed in MSo veteri præpositio abest, teste Vincto.*

Sed possis in hujusmodi etiam DE intelligere. Quomodo Cicero ait, se *de Pomptino* scribere. Imò *Ovidius de Ponto*, si vera est hæc Ponticorum inscriptio, valet, libri Ovidiani de Ponto missi. At quod similiter putarunt dici, *Ovidium de Tristibus*, id secus est, cùm hic nulla sit loci ratio, eoque libri illi *Tristium* sint vocandi.

DE etiam intelligitur in ablativis copiæ: ut, *Plenus vino*, vel *nugis.*

Item temporis. Vt, *Nocte surgere.*

Vel caussæ, aut modi. Vt, *Gloriatur opibus. More gentis fecit. Suâ emit pecuniâ.*

Præterea in forensibus. Vt, *Accuso te eo*, pro, *de eo. Condemno hoc crimine.*

EX deficit sæpe, cùm materia notatur. Lucilius: *Pasceolus alutâ.* Sallust. *Tæda pice, & sulfure.* Maro, *Ære clypeus.*

Item, cùm caussa efficiens significatur. Vt, *Amore factum. Dolorem capere morte alterius.*

Vel

Vel modus. Vt, *Nomine suo vocare. Lege agere. Ordine dicere.* Vbi Cicero VI Verr. *Dicere sententiam ex ordine.* Vti II de Legg. *Recitare ex ordine.*

Etiam EX, vel A, intelligitur, cùm origo ac natales signantur. II Æn. — *Quo sanguine cretus.* Æn. VI: — *Sate sanguine Divum.* Liv. lib. I: *Iove nate Hercules salve.*

Alterutrum etiam concipiendum in hoc VI Æn.

Projice tela manu, sanguis meus. —

CVM intelligitur in ablativis modi, aut comitatus. Cic. pro Flacco: *Pacem maritimam summâ virtute, atque incredibili celeritate, confecit.* Et Philipp. ult. *His viginti cohortibus nullo equitatu conflixit.* Varro Sesquiulysse: *Navibus duodecim domo profectum.* Livius lib. I: *Egressus omnibus copiis.* Virgil. III Æn. — *Et magnis quatiunt clangoribus alas.*

Et IX: *Tum demum præceps saltu sese omnibus armis*
In fluvium dedit.

Sic, *Nullo egit negotio. Deo volente. Publico bono. Magno civium periculo.*

Item in quibusdam ablativis temporis. Vt, *Primâ luce adero.*

PRÆ intelligendum in comparatione. Vt, *Crœso ditior.* Sic, *Ocius dicto*, pro, *præ dicto.* Item, cùm caussa indicatur. Ter. Adel. act. IV, sc. III: — *Dolore ac miseriâ Tabescit.* — Plin. lib. X, cap. LXXIII: *In Africa major pars ferarum æstate non bibunt inopiâ imbrium.*

PRO intelligitur in ablativis pretii. Vt, *Magno, aut vili emit. Par pari retulit.*

SVB intelligendum in ablativis absolutè positis, cùm imperium, aut ductus, significatur. Vt, *Rege Alexandro. Teucro duce.*

IN quoque sæpe in ablativis desideratur. Vti cùm locum notant. Cicero pro domo suâ: *Domo me contineo.* Sic, *Natus Sulmone. Vivo ruri*, vel *rure.*

Adhæc, cùm tempus indicatur. Vt, *Eo die solvimus. Venit horâ tertiâ. Ades tempori. Quinctio idus*, vel *calendas*: pro, *in quinctio die ante Calendas.* Ac fortasse simile, *Fecit hæc filio*, vel, *famulo superstite.* hoc est, in tempore, quo filiùs, aut famulus, superstes erat.

Item cùm significatur caussa propter quam. Vt, *felix liberis tantæ virtutis.* Vel instrumentum. Vt pro Muræna: *Vulgus imperitorum ludis magnopere delectatur.* Pro in *ludis*: ut idem Tullius II de Legg. *In hoc admodum delector.* Vel modus. Vt, *ordine dicere*, apud Terent. Phorm. ‡ Quod Maroni Ecl. VII, *in ordine referre.* Sed hîc etiam EX posse intelligi, superiùs ostendimus. Vel cum sententia est, quod ad hanc partem, vel affectionem, sive circumstantiam, attinet. Vt, *togâ bonus, bello melior.* Pro, *in toga*, sive, in rebus civilibus. Et similiter in altero illo, *bello melior.* Sic, *similis unâ re*, ‡ act. 4, sc. 1.

pro, *in una re*, hoc est, *quod ad unam illam rem.*

Præterea IN deest in iis, quæ adverbia ordinis censentur, cùm revera sint ablativi. Vt, *primo me orabat.* Quod integrè est, *in primo loco.* Sic, *secundo*, vel, *tertio consul*: pro, *in secundo*, vel, *tertio loco*: vel, si malis, *tempore*, aut *numero*: aut simile aliquid supplendum.

Hactenus de præpositionis ellipsi. Est verò, cùm non præpositio, sed ejus casus deficit. Vt, cùm AD jungitur genitivo, intellecto accusativo *ædem.* Terent. Adelph. act. IV, sc. IV:

Vbi ad Dianæ veneris, ito ad dexteram.

Horat. lib. I, sat. IX: *Ventum erat ad Vestæ.*

Fusiùs de hac ellipsi, & aliis id genus, diximus cap. VII.

Etiam, *præter quod*, interdum ponitur pro, *præter illud, quod.* Cicero lib. V ad Att. ep. III: *Ad quas literas tibi rescribi velis, nescio. Nullas enim adhuc acceperam, præter quæ mihi binæ semel in Trebulano redditæ sunt.* Hoc est, *præterquam quæ*, sive, *præter eas, quæ.* Cæsar lib. I de bell. Gall. *Frumentum omne præter quod secum portaturi erant, comburunt.* Hoc est, *præter illud, quod*, sive, *præterquam quod.*

Est insuper, cùm non sola desideratur præpositio; sed etiam casus ejus, vel participiũ aliquod. Vt, *Primus*, vel, *nemo Romanorum*; pro, *ex numero Romanorum. Vir summo genere*; pro, *vir natus à*, vel, *de*, vel, *ex summo genere. Ducere uxorem*, pro, *ducere ad*, vel, *in domum. Vocare*, pro, *ad convivium vocare.* Vt apud Plautum Sticho act. II, sc. I: *Nulli negare soleo, si quis me vocat.* Terentii quoque est Eun. act. V, sc. IV:

Quæ cùm amatores vocant, ligurriunt.

Etiam similiter Cicero lib. IX, epist. ad Pætum. Item *decedere*, pro, *decedere de vita.* Cicero ad Att. lib. I, ep. IV: *Pater nobis decessit ad* VIII *Cal. Decemb.* At integrè idem, *de vita decedere*, ait pro Rabirio perduellionis reo. *Natus Romæ*, pro, *in Vrbe Romæ. Est domi*, pro, *in loco*, vel, *locis domi*: sive, ut Gaspar Scoppius supplet, *in ædibus domi.* Vt *domus* sit totum ædificium: *ædes* dicantur partes, ac conclavia singula: nempe ab adeundo, juxta Varronem: quia loca sint distincta, quò acceditur. Sanè hinc caussam videre sit, primùm quidem, cur *domus* in singulo dicatur numero: *ædes* autem in plurativo. Adhæc, cur templum singulo potiùs numero dicatur, *hæc ædis*, quàm plurativo *hæ ædes.* Nempe, quia in templo non eadem est, conclavium, aliorumque locorum distinctio. Præterea, cur dicatur, *Est domi*: non item, *Est ædium.*

Restat, ut de Anastrophe dicamus: quâ præpositio postponitur casui. Fit hoc, vel in compositione: ut, *mecum, nobiscum, quicum*: vel extra eam, ut III Georg. *Te sine nil altum mens inchoat.* --- Tacitus eâ gaudet. Vt, *Danubium*

nubium ultra. Rhenum juxta. Vrbem extra. Præturam intra. Ripam ad Euphratis. Amnes inter. Quos super. Senatu coram. Aliáque id genus. Interdum verò etiam inter casum, & præpositionem, aliud interseritur. Vt apud eundem Tacitum: *Litora Calabriæ contrà situs.* Imprimis verò apud poetas. Vt 1 Æn. *His accensa super.* —

Itidem in medio collocatur præpositio, tum in compositione, tum extra eam. In compositione, ut, *quemadmodum, quamobrem.* Extra eam, ut 1 Ecl. *Fronde super viridi.* Et apud Ciceronem, *Cæteris in rebus, nullo cum hospite:* & sexcenta ejusmodi. Imò *tenus* etiam inter substantivum, & adjectivum, collocatur. Vt 1 Æn.

Primáque libato summo tenus attigit ore.

Aliàs semper postponitur, tum extra compositionem, ut, *Pube tenus* † : † 6 Æn. tum in eâ, ut, *Hactenus.* Quod & κὴ τμῆσιν invenitur. Maro v Æn.

Hac celebrata tenus sancto certamina patri. Et VI Æn.

Hac Trojana tenus fuerit fortuna secuta.

Nec hanc ἀναστροφὴν dixero, quia non receditur à natura vocis *tenus*, quæ hujusmodi est, ut postponatur. Potiùs ἀναστροφὴ fuerit, si fortè alicubi præponatur.

CAPVT LXVI.I.

DE CONIVNCTIONE. Ostenditur, quàm ea sint invalida, unde probare conantur, conjunctionem diversos casus connectere. At validè probatur, conjunctionem diversos gradus, diversáque tempora, ac modos copulare. Nec *gemino fungens munere: eâque occasione in Maronis loco vetus lectio contra Auratum, & Canterum, defenditur.* Aut, *sequente* vel. *Contra Grammaticos ostensum,* quamquam, etsi, tametsi; *subjunctivo jungi*; quamvis, licet, etiamsi, *indicativo.* Nisi *diversas etiam res sociare.* Ne, *pro,* ut ne, *dici per ellipsin. An discrimen sit perpetuum, quod Grammatici statuunt inter* vereor ut, &, vereor ne.

SEquitur, ut videamus de Conjunctione; in qua regimen nullum, sed sola convenientia attenditur. Ea autem vel propria est, vel figurata. Propriæ consideratio est bipartita. Primùm enim agendum de eâ, quæ generatim sive universè conjunctionem respicit. Deinde speciatim videndum de illâ, quæ propria est conjunctionum hujus vel illius classis: hoc est, vel copulativæ, vel adversativæ, vel ratiocinativæ, vel alterius potestatis sive significationis.

Generale præceptum est hujuscemodi: Conjunctiones in classibus iis, quæ casu, vel gradu variantur, eosdem casus, ac gradus, jungere: in verbis autem sociare eosdem modos, ac tempora.

Sed de casibus non usquequaque convenit : quia multorum opinio est, diversos esse casus posse, si substantivo uni addatur alterum substantivum rei diversæ, quod aliquid significet inesse, vel adesse. Vt, *Vir magni ingenii, summâque industriâ.* Atque id ajunt locum habere, sive exprimatur conjunctio ; ut illo Boethii lib. I de Consol. Philos. *Mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris :* sive etiam conjunctio intelligatur ; ut hoc Plinii lib. VII, cap. II : *Choromandarum gentem vocat Tauron sylvestrem, sine voce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus canis.* Sed hic ablativus non regitur inde, unde genitivus. Nam plenè sit, *gentem stridoris horrendi, & cum oculis glaucis.* Vti in priori exemplo, *Mulier reverendi admodum vultus, & cum oculis ardentibus.*

Ajunt etiam casus dissentire, si alterum sit possessivum. Vt, *Est domus fratris, ac mea.* Sed integrè sit, *Est domus fratris, ac domus mea.* Vbi eundem videmus casum : nempe nominativum. Horat. epist. ad Pisones :

— In Meti descendat judicis aures,
Et patris, & nostras. —

Plenè esset, *Meti aures, & patris aures, & aures nostras.* Vbi eundem similiter accusativum videmus.

Negant etiam convenire ista, *Malo Romæ esse, quàm Athenis.*

† Juvenal. sat. 7. *Balnea † sexcentis, & pluris porticus emta. Interest Ciceronis, & mea.* Sed idem casus fuerit, si citra ellipsin hæc sic efferantur: *Malo in Romæ Vrbe esse, quàm in Athenis. Emta pro nummis sexcentis, & pro pluris æris precio. Interest de mea gratia, & de Ciceronis gratia.* Quibus, quia superiùs enucleatè satis exposita sunt nobis, nunc neutiquam insistam.

Quod negant diversos gradus conjungi, planè falluntur. Est enim Ciceronis in Lælio : *Sed hi nec comparentur Catoni, maximo, & spectato viro.* In quibusdam tamen legi fateor, *perfecto, & spectato viro.* Sed meliores aliter. Ac ejusdem Ciceronis est lib. I, ep. II ad Qu. Fr. *Homo & mei observantissimus, & sui juris dignitatisque retinens.*

Nec minùs decepti, quando tradunt, nonnisi similes modos, ac tempora, jungi in verbis. Negligitur enim hoc in particula *quàm.* Vt, *Vtinam cautior sis, quàm fueris.* Item in futuris diversorum modorum. Vt, *Interim & patrem conveniam, & literas scripsero.* Quomodo Terentius dixit Hec. act. IV, sc. II :

Et me hac suspicione exsolvam, & illis morem gessero.

Et aliàs sæpe. Vt Terentius And. act. IV, sc. I :

Nisi me lactasses amantem & falsâ spe produceres.

Cicero ad Att. *Confidebam, ac mihi persuaseram, fore, ut omnia placarentur inter vos.* Virgilius II Æn.

Quamquam

Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit

Incipiam. Obertus Giffanius † suspicatur, esse versum μείωρον, hoc est, qui extremâ sede pro spondeo habeat jambum: uti videre est iis in versibus, quos ex Livii Andronici Ione adducunt Terentianus Maurus, & Marius Victorinus: † *Indice Lucretiano.*

Et jam purpureo sævas includе cothurno;
Baltheus & revocet volucres in pectore sinus:
Pressáque jam gravidâ crepitent tibi terga pharetrâ.
Dirige odorisequos ad cæca cubilia canes.

Verùm aliter statuendum de versu Maronis: quemadmodum & Servii judiciũ est. Nec Persius hujusmodi nexum aversatus. Vt cujus sit sat. IV:

Tecum habita, & nôris, quàm sit tibi curta supellex.

Similiter Quinctilianus lib. X, cap. I: *Ac historia non cesserit Græcis: nec opponere Thucydidi Sallustium vereor.*

Nec aliter capio illud Iuvenalis sat. VI:

Quis nescit, aut quis non vidit vulnera pali?

Quamquam Erythræus in Indice scripserit, *nescit*, poni, pro, *nescivit*. Cumque ordinis particulæ quoque sint conjunctiones: fortasse pertinet huc etiam illud Sallustii in Iugurthâ: *Fautores legatorum, præterea magna pars gratiâ depravata, Atherbalis dicta contemnere: Iugurthæ virtutem laudibus extollere: gratiâ, voce, denique omnibus modis, pro alieno scelere & flagitio, suâ quasi pro gloriâ, nitebantur.* Sed dicere possis, cum imperfecto *nitebantur* convenire imperfectum *aggrediebantur*, vel *incipiebant*, vel simile, quod intelligitur in infinitivis *contemnere*, & *extollere*. Vide, quæ de eo dicebamus cap. XIX.

Et hæc de convenientia conjunctionum universè consideratâ. Ad specialem venio: quæ singulas potestatis sive significationis classes respicit. Hîc primùm videamus de copulativis, & disjunctivis; tum concessivis; hinc de conditionalibus; denique de iis, quæ vel impulsivam, vel finalem causam designant.

Copulativas, & disjunctivas, quosvis modos conjungere, satis est apertum. Quare frustra iis immorer. Illud potiùs operæ est monere, copulativam *Nec* interdum poni pro *& non*: ac tum ratione copulæ ad aliud referri, quàm ratione negationis. Ovidius in tertio de Arte:

Ora nec immundâ tota perunge manu.

Pro, *Et non perunges os manu immundâ.* Vbi copula integram hanc sententiam superioribus adnectit: sed negatio prohibet, ne manu immundâ os inungamus. Similiter Virgil. sub initium III Georg.

Hunc quoque ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis
Deficit, abde domo, nec turpi ignosce senectæ.

Torquet

Torquet se hoc in loco Guiljelmus Canterus lib. VI Novar. Lect. cap. VIII : *Quomodo*, inquit, *quis equum senem domi possit abscondere, & simul ejus senectuti non ignoscere?* Itaque jubet, pro *nec* scribere *haut* : atque id se facere ait autore Iano Aurato, viro præstantissimo; ut nempe nulla sit elisio. Verùm Crotone sanior est is Maronis locus : ac sententia est, *Et ignosce senectæ non turpi.*

Putant quoque, si *vel* præcedat, eandē disjunctivam sequi : sin *aut* antecedat, *aut* quoque subjici debere, nō *vel*. At Martialis est lib. III, ep. III :

Ipsam crede Deam verbis tibi dicere nostris,
Aut aperi faciem, vel tunicata lava.

Ex concessivis, *quamquam*, *etsi*, & *tametsi*, indicativum ajunt exposcere. Et multò quidem frequentiùs sic *quamquam* invenias : nec semper tamen. Est enim Ciceronis ad Lentulum lib. I, ep. II : *Quamquam apertè Vulcatio assentirentur.* Et ad Att. lib. I, ep. XIV : *Quamquam à me ipso divellerentur.* Quinctilianus lib. I, cap. IV : *Cædi verò discipulos, quamquam illud receptum sit, & Chrysippus non improbet.* Thryphoninus L. penult. D. De vi, & de vi armatâ : *Quamquam ego moram fecero, quo minùs interdicto te convenirem.* Vlpianus L. Non solum. II. D. De injuriis : *Quamquam adversus patronum liberto injuriarum actio non detur.*

Etsi quoque crebriùs jungitur indicandi modo. Cicero tamen de Senectute : *Etsi planè illis orbatus essem, magnum tamen afferret mihi ætas ipsa solatium.* Et lib. V, ep. VI ad Anton. *Etsi ejus in me officia omnes desiderent.* Ad Att. lib. VI, ep. V : *Etsi aliquantum viæ processero.* Et ep. VII : *Etsi Eteſiæ valde reflæverint.* Item lib. VII, ep. III : *Etsi cupidissimè expressum, & expetitum à me sit.* Cæsar lib. VI de bello Gallico : *Etsi pars aliqua circumventa ceciderit.* Vlpianus L. Non solum. LXVII. D. De ritu nupt. *Etsi optimo consilio usus sit auxilio prætorio jurisdictionis.* Idem L. Servi. D. de furtis : *Sed etsi non possit, attamen ratio haberi debet ejus, quod fecit.* Paullus L. VI. D. De S. C. Syllano : *Etsi percussor certus sit, tamen habenda quæstio est.* Thryphoninus L. cum in fundo. LXXVIII. D. De jure dot. *Etsi non sit fundi domina, nihilominus competit dotis actio.*

Tametsi quoque, si orationem non inchoet, subjunctivo gaudet. Cicero Verr. V : *Non me hercule, quæ loquor, crederem, Iudices, tametsi vulgò audirem.*

Quamvis exigere volunt subjunctivum. Et sic passim reperias constructum. Interim Horatii quoque est lib. I, ep. XIV :

Me quamvis Lamiæ pietas, & cura moratur.

Et ejusdem lib. ep. XVII :

Quamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, & scis.

Item Ovidii est lib. III Fast.

Mœnia

Mœnia conduntur, quæ quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit transiliisse Remo.

E jusdem quoque est lib. I de Ponto el. VII:

Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.

Columella quoque lib. II, cap. IX ait: *Quamvis de mensura auctoribus minùs convenit: haut tamen esse commodissimam, magister usus docuit.*

Licet cum indicativo nondum, quod meminerit, legisse se ait Alvarus. Verùm indicativo jungi video à jurisconsultis. Vlpianus L. cum hi. VIII. §. ult. D. De transact. *Fructus habitationis præstatur, licet ruinæ, vel incendio, subjecta transactio est.* Modest. L. XX. D. De accusat. *Licet non fuit condemnatio secuta.* Iulianus L. Si ei. II. §. II, D. De jur. codicill. *Et ideo licet directæ libertates deficiunt, attamen ad fidei commissarias eundum est.*

Idem Alvarus ait, non occurrere, ubi *etiamsi* legerit cum indicativo. At sæpe sic loquitur Cicero. Vt de optimo genere Oratorum: *Etiamsi est in fenore tolerabili, certè non est in optimo.* Et lib. I de Orat. *Quibus etiamsi ingenium, ut tu putas, non maximè defuit.* Ad Att. lib. III, epist. XXIV: *Nam ista veritas, etiamsi jucunda non est, mihi tamen grata est.* Quinctilianus quoque lib. XI, cap. III: *Etiamsi non utique vocis sunt vitia.* Vlpianus L. Bonorum. XLIX. D. De verb. signif. *Æquè bonis annumerabitur, etiamsi quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus.*

Sed, *ut*, pro, *quamvis*, tantùm subjunctivo jungi, arbitror. Nec enim indicativus locum videtur habiturus in illo Ciceronis lib. III in Verrem: *Vt ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo.* Aut in hoc Cæsaris lib. III de bell. Gall. *Vt omnia contra opinionem acciderent, tamen se plurimùm navibus posse.* Ac par ratio in Ovidii istoc lib. III de Pont. el. IV:

Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Et hæc de concessivis.

Conditionales, ut sunt, *si, sin, siquidem, ni, nisi*, nunc indicativo junguntur, nunc subjunctivo. Veterum exemplis supersedeo, quia de eo satis convenit. Si tamen Diomedem audimus, non promiscuè utrique modo SI jungitur: sed indicativum adsciscit, siquid jam factum sit, ita ut certa sit actio: ut, *Si feceris, ne nega.* Subjunctivo autem, si incerta sit actio, & ab conditione suspensa: ut, *Si valetudinem curâris, facilè convalesces.* Sed discrimen id non observatur: ut Linacer ostendit in V.

Mirum autem, conditionale *nisi* interdum conjungere res diversas: ut sunt *liberi, & divitiæ.* Ita Plautus Menæchmorum prologo:

Ei liberorum, nisi divitiæ, nihil erat.

Supersunt causales. Ex quibus illæ subjunctivo adhærent, quæ signi-

ficant causſam efficientem, ſive impulſivam. Vt, *quia, quippe, quoniam, quòd. Cùm* tamen pro *quia*, vel *quandoquidem*, ſemper ſubjunctivum petit, ſi Linacrum audimus in v. Sed fallitur. Nam, ut ait Donatus, *cùm* pro *quia* ponitur illo Terentii Phorm. act. v, ſc. VII:

Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cùm è medio exceſſit, unde hæc ſuſcepta eſt tibi.

Ac ſimiliter Andr. act. III, ſc. II:

--- Quandoquidem eſt ingenio bono,
Cumque huic veritus eſt optimæ adoleſcenti facere injuriam.

Vbi idem Donatus: *Quando, & Cum, interdum ſunt conjunctiones cauſſales.* Nec aliter capio in hoc Plauti Rudente act. IV, ſc. IV:

Ecce Gripi ſcelera! cùm iſtæc res malè evenit, tibi,
Gripe, gratulor. —

Etiam Cicero ſimiliter ad Servium lib. XIII, ep. XXIV: *Tibi maximas gratias ago, cùm tantum meæ literæ potuerunt, ut his lectis*, &c.

Vt, cùm ſignificat cauſſam finalem, requirit ſubjunctivum. Cicero ad Lent. *Non illi quidem, ut mihi ſtomachum facerent.* Ac par ratio in *Qui*, cùm pro *ut* ſumitur. Ter. Prol. Andr.

Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui malevoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.

Vbi hoc pacto Donatus: *QVI, pro VT: ergo non eſt modò pronomen.*

Eundem modũ requirit VT, quando NE ſequitur. Terentius And. act. I, ſc. I: *--- Nunc te per amicitiam, & per amorem obſecro,*
Principio ut ne ducas.

Vbi, *ne*, valet, *non*. Nam ſententia eſt, *ut non ducas*. Nec ſubjunctivus exigitur vi particulæ *ne*, ſed *ut*. Quippe ſimiliter dicas, *obſecro ut ducas*: &, *obſecro, ut ne ducas*. Græci ſimiliter dicunt ἵνα μή.

Par ratio, cùm *ut* reticetur per ellipſin. Cic. lib. IV Acad. Quæſt. *Vide, ne illarum quoque rerum pulcherrimarum à te ipſo minuatur auctoritas.* Pro, *vide ut ne*, hoc eſt, *ut non imminuatur*. Eóque hîc quoque ſubjunctivus ſit ob naturam particulę VT intellectæ; non propter adverbiũ NE pro NON.

Poſt timendi verba paſſim invenias, *ne, ut, ne non*: ſed ſignificatione valde diverſâ. Nam, ex veterum mente, *vereor ne fiat*, ſiquid fieri nolim: *vereor ut fiat*, ſiquid fieri velim. Quod velle multis oſtendere exemplis, non alîus ſit, quàm qui otio ſuo abuti velit. Sed quæritur, an hoc diſcrimen non interdum etiam negligatur ab antiquis. Putant id homines non eruditi, & inter eos Linacer in ſexto de ſtructurâ. Vbi docet, *metuo ne* quandoque inveniri pro *metuo ne non*. Eâ nempe ratione, quâ etiam *non modò*,

modò, pro, *non modò non*, apud optimos quosque legas auctores. Quod inter alios observatum Mureto Variarum lect. lib. x, cap. VII. Sed de metuendi verbis non idem omnibus videtur. Quippe loca ea, quibus alii se tuentur, librariorum & sciolorum culpâ esse corrupta arbitrantur. Vt apud Ciceronem pro Plancio, ubi legi solet: *Sed quam tempestatem nos vobiscum non tulissemus, metuit ut eam ipse non posset opibus suis sustinere.* Hic Lambinus legit, *Metuit, ne eam ipse sustinere non posset.* Sed longiùs abit à libris, si ex ingenio hoc hausit. Malim cum Stewechio legere, *ne eam ipse.* Nam proclivis hic error, quo pro *ut* succedit *ne*. Etiam ex Tullio objectant: *Vereor, ne satis diligenter in senatu actum sit de literis meis.* Vbi idem Stewechius pro *ne* reponere jubet *ut*. Et magis mihi ejus opinio probatur.

CAPVT LXVIII.

De pleonasmo conjunctionis. Quoque etiam. Tametsi tamen. Etsi quamvis. Quamquam etsi. Quamvis licet. Ergo igitur. Itaque ergo. Ne, & neque, *si addantur negativæ particulæ, vel voci inde compositæ, sæpe negant; vel redundant. An* &, ac, atque, *supersint, cùm ab iis incipit oratio. Mos in talibus Hebræorum, atque Arabum. De ellipsi conjunctionis, ac primùm copulativæ: ubi disquisitum, quando copula in numeralibus exprimi, quando supprimi debet. Ellipsis disjunctivæ, adversativæ, concessivæ, aliarumque conjunctionum.*

NVnc de figuratâ etiam structurâ videamus. Pleonasmus in variis conjunctionum classibus locum habet.

In copulativâ: ut, *quoque etiam.* Terentius Hec. act. v, sc. 1:

— *Ego quoque etiam credidi.*

Ibidem: — *Ego pol quoque etiam timida sum.* — Ac similiter Plautus Epid. act. IV, sc. 11, & prologo Pœnuli, item Lucretius libro V *. * *vers.* 714.

In concessivâ: ut cùm *tametsi*, & *etsi*, conjunguntur: utcunque *tametsi* conflatum sit ex *tametsi*: quo usi Ennius Annal. III, Plautus Milite, Terentius Andr. etiam Cicero, Cæsar, Lucanus: quâ de re Muretum vide in Variis †, Ianum Guiljelmium in Verisimilibus ‡, & Plautinis *, ut alios mittam. Nihilominus Tullius, *tametsi*, post *tamen*, posuit lib. IV, ep. XV: *Sed tametsi antea scripsi, quæ existimavi scribi oportere: tamen hoc tempore breviter commonendum putavi.* Similiter junguntur, *etsi*, & *quamvis*. Cicero ad Att. lib. XVI, ep. VII: *Etsi quamvis non fueris suasor & impulsor profectionis meæ, approbator certè fuisti.* Item, *quamquam*, & *etsi*. Ita Appulejus Apologiæ parte, quæ vulgo secunda dicitur: *Quamquam etsi districtius magum me dixisset, posset videri, excusabunda se filio, vim meam, quam voluntatem, caussari maluisse.* Similiter Vlpianus L. 1. §. ult. D. ut legato nom. cave: *Quamquam etsi sine hac*

† *lib.* II, *cap.* 17.
‡ *lib.* 1, *cap.* 14.
* *in Cæs. cap.* 3.

adjectione caveretur, verumtamen exceptione patrem, vel dominum, submoveremus.

Quamvis licet. Lucretius lib. VI :

Proinde licet quamvis cælum terramque reantur
Interrupta fore.

Cicero in Lælio : *Quamvis licet excelleas.*

In ratiocinativâ classe sociâtur *ergo igitur.* Plaut. Trin. act. III, sc. III :

ME. *Quo pacto ergo igitur?* CAL. *Clam dos depromi potest.*

Appulejus I Met. *Ergo igitur inefficaci celeritate fatigatus, commodum vesperâ oriente ad balneas processeram.* Et lib. IV : *Ergo igitur cùm in isto cogitationis salo fluctuarem.* Similitérque locutus libro VII. Geminum est, *Itaque ergo.* Terentius Eun. act. II, sc. III : *Itaque ergo amantur.* — Livius lib. XXVIII : *Itaque ergo prima Romanis initia provinciarum, postrema omnium nostrâ demum ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est.*

Ad pleonasmum etiam referre possis, cùm *ne*, & *neque*, particulæ alicui negativæ junguntur, aut voci inde compositæ : ut sunt, *nemo, nullus, nego, nescio, nequeo, nusquam:* quomodo sæpe non affirmant, sed negant : ita ut alterutra negatio redundet. Sic Plautus dicit, *neque nescio*, pro, *& nescio* : Terentius, *nec nemo*, pro, *& nemo.* Verba eorum adduximus cap. LXI : ubi expendebamus, utrùm duæ negativæ ajant, an negent. Ac similiter idem Heaut. act. I, sc. I : — *Agrum in his regionibus*
Meliorem, neque pretii majoris, nemo habet.

Vbi sententia eadem erit, si vel pro, *nemo*, ponas, *quisquam*; vel pro, *neque*, dicas, *vel.* Cicero lib. I Acad. Quæst. *Nullam denique esse artem, nec dicendi, nec disserendi putant.* Tantundem erit, si pro eo reponas, *vel dicendi, vel disserendi.* Item si dicas, *Denique esse artem nec dicendi, nec disserendi, ullam putant.* Ac par ratio in illo Maronis Ecl. V : — *Nulla neque amnem*
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

† *cap.* 19, *ex distinct.*, *Gruter.* Livius quoque lib. XXXIII † ait : *Ludicrum deinde ita peractum est, ut nullius nec animi, nec oculi, spectaculo intenti essent.* Pro, vel *animi*, vel *oculi.* Pluráque de hujusmodi particularum usu Linacer in VI, cap. de pleonasmo.

Sunt qui ad pleonasmum etiam referant, cùm *&*, *ac*, vel *atque*, inchoant orationem. Mihi non videntur penitùs redundare : quia tum quoque, obscuriùs licet, dicenda dictis nectunt ; vel affectui inserviunt. Vt apud Terentium Phorm. act. I, sc. III :

Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum senties.

Vbi Donatus : *E T modò non connexiva, sed inceptiva conjunctio est.* Sallustii deinde similem locum apponit. Sed hodie in Terentii codd. pro E T legitur Q V O D. At locos minimè controversos suggeret Valla lib. II, cap. LVIII. Verùm ne iftis quidē locis otiosa mihi copula videtur. Apud Hebræos

Hebræos dispar ratio est: ubi ipsi etiam libri à ו incipiunt: ut Exodi, Levitici, Iosuæ, Iudicium, Ruth, prior, posteriorque Samuelis ac Regum, posterior Chronicorum, item liber Esræ, Esther, & Ezechielis. Nempe id ex consuetudine linguæ fit: ut R. David Kimchi notavit ad initium libri Iosuæ. Atque idem monet, ב raphatum apud Arabas eundem incipiendi usum obtinere.

Venio ad ellipsin conjunctionum. Ordior ab ea, quæ est copulativarum. Vt apud Ciceronem, *Terrâ marique.* Item, *Dictis factis.* Livio, *Equis viris.* Iurisconsultis, *Emtum venditum.* Similiáque, *æqui boni: ultro citro: hac illac.* Nihil verò usitatius eâ, quæ in numeris fit. Vt, *vigesimus octavus: centesimus quinctus.* Nec tamen ubique ea locum habet. Vbi quia peccatur à non paucis, paullò rem pluribus exponam.

In numero cardinali usque ad x, voce utimur unâ ac simplici. Vt, *tria, quinque, novem, decem.* Post *decem* usque ad XVI, utimur voce compositâ, in qua minor numerus præcedat. Dicimus enim, *undecim, duodecim, tredecim, quatuordecim, quindecim, sexdecim.* Post hunc numerum usque ad xx jubet Priscianus † numerum minorem præmittere, eique copulam cum majori numero subjicere, hoc pacto: *decem & septem, decem & octo, decem & novem.* Sed aut codices sunt corrupti, aut, quod reticet Priscianus, etiam dicere liceat, *septendecim, octodecim, novendecim.* Nam in Verrinis Ciceronis, & Suetonii Nerone, *septendecim* legas: uti *octodecim*, & *novendecim*, in Eutropii breviario. Itaque Linacer existimat, utroque modo dici. Sed Elias Vinetus censet, quia de eo tacent Priscianus, veteres non ita locutos, ac Ciceronem, Suetonium, Eutropium, usos his notis XVII, XIIX, XIX; quæ librarii vocibus integris, sed minùs Latinis, expresserint. Vtcunque est, tutiùs sequimur Priscianum: præsertim cùm in antiquis codd. sic longè frequentiùs legatur.

† *lib. de numeris, nummis, & ponderibus.*

In ordinalibus post duodecimum copula omittitur, si minor numerus præcedat. Vt, *tertiusdecimus, quartusdecimus, quintusdecimus, sextusdecimus, septimusdecimus, octavusdecimus,* qui & *duodevigesimus, nonusdecimus,* qui & *undevigesimus.* Plinius lib. x, cap. LVIII: *Namque octavodecimo die excludunt, statimque concipiunt.* Etsi in his fere numerus per notas numerales exprimi potiùs soleat, quàm literis universis. Sed si major numerus præeat, copulam addere jubet Priscianus. Vt, *decimus & septimus; decimus & octavus.* In vulgaribus tamen codd. legas, *decimus tertius, decimus quartus,* & ita deinceps sine copula. Sed hic quoque Vineti judicium est, tutiùs nos Priscianum sequi, cujus temporibus integriores erant codd. quàm nostris.

A *viginti* usque ad *centum*, si prior sit numerus major, copula omittitur. Vt, *viginti octo*, non, *viginti & octo: trigesimus octavus*, non, *trigesimus & octavus.*

Plinius lib. VII, cap. XLVIII : *Ex fœminis Livia Rutilii nonaginta septem annos excessit.* Sic idem alibi, *quinquagesimoquarto, sexagesimo quinto*, & similia. At, si minor præcedat, conjunctione utimur. Itaque dicimus, *primus & vicesimus*, vel etiam, *annus & vicesimus : secundus & quinquagesimus*, vel quoque, *duo & quinquagesimus.* Cicero de Senect. *Plato uno & octogesimo anno scribens est mortuus.* Gellius lib. V, cap. IV : *Duo & vigesimo anno, postquam Galli Romam ceperunt.* Similiter in distributivis sine copulâ dicemus, *viceni singuli, triceni bini, sexageni quaterni.* Sed cum copulâ, *singuli & viceni, bini & triceni, quaterni & sexageni.*

Post *centum* major numerus præcedit, sequitur minor, nunc cum copulâ, nunc absque eâ. Plinius lib. VII, cap. XLIX : *Epigenes centum duos annos impleri negavit posse : Berosius centum septendecim.* Idem inibi : *Faventiæ una mulier centum viginti quinque : Parmæ duo centum triginta.* Quinctilianus lib. III, cap. I, de Gorgia : *Centum & novem vixit annos.* Similiter in ordinalibus. Cicero pro Milone : *Centesima lux est hæc ab interitu P. Clodii, & opinor, altera.* Ad Att. lib. VI, ep. I : *Post Leuctricam pugnam die septingentesimo sexagesimo quinto.* Interdum tamen & hîc minor numerus præit, sequitur copula cum majore. Plinius lib. VII, cap. LII, de Epimenide : *Vt tamen in septimum & quinquagesimum atque centesimum duraret annum.* Vide fusiùs de his Linacrum in tertio.

In copulativis quoque sunt, *quoque*, & *etiam.* Quæ interdum intelliguntur post *Sed.* Cicero ad Lentulum : *Omnibus negotiis non interfuit solum, sed præfuit.* Vlpianus D. De Senatoribus : *Liberos Senatorum accipere debemus non tantùm senatorum filios, verùm omnes, qui geniti ex ipsis.*

Disjunctivæ conjunctionis defectus est, *Velis nolis.* Pro, *velis, vel nolis.* Aut, *seu velis, seu nolis.* Sic, *Sex septem mensibus :* pro, *sex aut septem mensibus.* Catullus ep. IV : — *Læva, sive dextera*

Vocaret aura. Pro, *sive læva.*

Ellipsis concessivæ conjunctionis est illo Ciceronis pro Milone : *Qui nondum liberâ civitate, tamen populi Romani comitiis liberatus est.* Pro, *Qui quamvis nondum.*

Ellipsis adversativæ est in hoc Vlpiani L. XXIII. D. de ædil. edict. *Etsi venditio remansisset, nihil hæc res emtori proderat.* Pro, *nihil tamen.* Horat. lib. I, od. XXIV : *Multis ille quidem flebilis occidit.*

Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili. Pro, *sed nulli.*

Defectus causalis conjunctionis est Ecl. I :

— Nimium ne crede colori ;

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Vbi, *nam, enim, quia*, vel similis intelligitur particula. Sic eâdem eclogâ :

Nec

Nec sum adeò informis. nuper me in littore vidi.

Pro, *nuper enim*, vel, *siquidem nuper.*

Ratiocinativæ conjunctionis est ellipsis, cùm Terentius ait And. act. IV, sc. I: *Hac non succesſit, aliâ aggrediamur viâ.*

Pro, *ergo aliâ*; vel, *aliâ igitur.*

Conditionalis conjunctionis ellipsis est Phorm. act. II, sc. I:

Vnum cognôris, omnes nôris. --- Catull. epigr. X:

Vtor tam bene, quàm mihi parâssem.

Pro, *quàm si parâssem.*

Electivæ conjunctionis ellipsis est in hoc Plauti*: * *Rudente act. 4, sc. 3.*

Non edepol pisces expeto, quàm tui sermonis sum expetens.

Item hoc Livii lib. V belli Maced. *Homo non, quàm isti sunt, gloriosus.*

Vbi *tam* intelligitur. At *quàm* supplendum sæpe post *plus*: ut illo Terentii Eun. act. I, sc. II: *--- Iam calesces plus satis.*

Et ibidem act. III, sc. I: *Plus millies audivi. ---*

Idem Adelph. act. II, sc. I:

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Idem fit post *amplius*. Catullus ep. C:

--- Namque amplius horam
Suffixum in summâ me memini esse cruce.

Cælius ad Cic. ep. XIII: *Amplius quadraginta diebus mansit.* Plinius lib. V, cap. XXVIII: *Torrentes verò amplius centum.*

Idem post *minus*. Varro de R. R. lib. I: *Neque enim si minus* CCXX *jugera oliveti colas.* Hoc ipsum post alios comparativos fit. Vt, *Ditior*, vel, *doctior opinione vulgi*: pro, *quàm est in vulgi opinione. Tristior visus*: puta, *quàm solet. Facere aliquem certiorem*: nempe, *quam prius erat.*

Nam etiam redundat in *numnam*: nempe ut *dum* in *ehodum*, *adesdum*, *manedum*: teste Donato in Ter. Hec. act. V, sc. IV.

CAPVT LXIX.

AB INTERIECTIONE nullum casum regi: sed casum additum regi à voce, quæ ob animi motum omittitur.

SVpereſt Interjectio, quæ cùm ad affectum animi exprimendum interseratur orationi: non reliquæ orationi cohæret, sed per se consideratur. Quare nec concordia, nec regimen, in ea spectatur. Vulgò tamen existimant, ab ea omnes casus regi, præter ablativum. In errorem eos induxit, quòd crebrò ei casus aliquis addatur. Verùm non is dependet ab interjectione; sed à voce aliquâ, quæ, ut plenus sit sermo, animo concipitur;

tur; ob affectum verò reticetur: vel istiusmodi sit, casus sine etiam interjectione eâ consistat. Exemplis hæc fient planiora.

O, quando particula est exclamandi, regere dicitur nominandi, accusandi, & vocandi casum. Nominandi, ut Phorm. act. II, sc. II:

O vir fortis, atque amicus!

Accusandi, ut I Georg.

O fortunatos nimium, sua si bona norint!

Vocandi, ut Andr. act. III, sc. II:

O Dave. itane contemnor abs te?

Sed in primo sic sententia suppletur: *O, quàm es vir fortis, atque amicus!* In secundo, hoc pacto: *O quàm dicamus*, vel, *credamus fortunatos!* Sic illud Philipp. III: *O præclarum custodem ovium, ut ajunt, lupum!* Integrè erit: *O, quàm habemus præclarum custodem!* Item, *O me miserum!* plenè est, *quàm me sentio miserum!* In tertio vocativus *Dave* non regitur ab interjectione: sed per se sufficit. Quod idem dictum velim de vocativis post *heus*, & *ohe*, po-
* lib.4, ep.46. sitis. Vt apud Terent. *Heus Syre.* Apud Martial:*

Ohe jam satis est, ohe libelle.

Item cum is casus sequitur, post *pro*, sive *proh*, *ah*, & *vah*. Vt Philipp. II: *Pro sancte Iupiter!* Sic, *Ah amice. Vah impure.* Sed si accusativus sequatur, ellipsis fuerit. Vt Andr. act. I, sc. V: *Pro Deum atque hominum fidem!* Quod suppleas, addendo *fidem*. Gemina verò ellipsis, una nempe verbi, altera accusativi, est in illo Terentii And. *Pro Deum atque hominum!* puta, *fidem imploro.* Sic Phorm. *Pro Deum immortalium!* At in illo, *Pro dolor!* nominativus est: integréque erit, *pro quantus hic est dolor!* Maronis illud in VII: *Heu stirpem invisam!* citra ellipsin sic efferas: *Heu quàm invisam stirpem video!* Verba enim sunt Iunonis, cùm videret classem Trojanam in Italiam tendere. At Plauti illud Mil. *Heu mihi:* vel Maronis II Æn. *Hei mihi:* vel proverbiale hoc, *Væ victis*; aut Martialis istud lib. V, ep. XXXIV, *Væ tibi causidice: κατ' ἀντιφρασιν*, sive ἐναλλαγὴ partis, dicuntur. Interjectio enim ponitur loco nominis, eum signantis affectum, cujus interjectio significationem habet. E. G. *væ* est interjectio comminantis triste aliquid, sæpe etiam funestum. Ergo *væ* ponetur pro *magno malo.* Proinde, *væ tibi causidice*, significat, *magnum malum sit tibi, causidice. Væ victis*, notat, *funesta omnia Gallis a Romano milite victis obtingant.*

Flavius Caper, libro de Orthographia, dici ait, *væ populo*, & *populum.* Alii arbitrantur, nunquam ita veteres locutos: sed Caprum eo falsum esse, quòd legerat, *væ me*: nec attenderet, *me*, hîc poni pro *mihi*, Festo teste, qui interdum id fieri probat, uno Ennii, alteróque Lucilii loco. Sed utrobique decipi Festum, ostendimus cap. XLVIII. Nec propterea ausim dicere,

cere, *væ populum*, quando nec Græci οὐαὶ aliter, quàm dativo, jungunt. Ita Apostolus 1 Cor. IX, 16 : Οὐαὶ δέ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίσωμαι · *væ mihi est, nisi evangelizavero.* Et in Apocalypsi IX, 12 : Ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν · ἰδοὺ ἔρχονται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα · *Væ unum abiit : & ecce veniunt duo væ post hæc.* Et XI, 14 : Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν · ἰδοὺ ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἔρχεται ταχύ · *Væ secundum abiit, & ecce væ tertium veniet citò.* Quæ loca eo lubentiùs adduxi, quia iis *væ* non solùm jungitur cum dativo : sed etiam additum habet nomen adjectivum, atque adeò verbum. Hoc imperitior aliquis valde illi dixerit adversari, quòd in primo de Analogia * dicebamus, interjectione compleri sententiam citra opem verbi. Atqui istic loquimur de interjectione naturam suam retinente : locis verò adductis, & quandocunque dativum additum habet, naturam ea accipit nominis, ut diximus. At si naturam non exuat, quomodo verbi opem requirat, cùm in se nominis & verbi latentem habeat significationem ? Quomodo *væ* absolutè tantundem fere est, ac, *Malum instat*, vel *imminet*. Similiter φεῦ, quod nunc κατλιαστικὸν † est, nunc θαυμαστικὸν ‡; ut monet Aristophanis scholiastes *. Cùm priori modo sumitur, tantundem signat, ac, *miserè hoc factum.* Cùm posteriori, valet *præclarè actum.* Vel, si sophistis acclamaretur, *egregiè dixisti.* Vt Carthaginensi Rhetori factum refert Tertullianus adversus Valentinianum cap. VIII. Verba apponam : *Rhetor Latinus, Phosphorus nomine, cùm virum fortem peroraret : Venio, inquit, ad vos, optimi cives, de prælio cum victoriâ meâ, cum felicitate vestra, ampliatus, glorioſus, fortunatus, maximus, triumphalis : & scholastici statim familiæ Phosphori φεῦ acclamant.* Vbi *familiam Phosphori* appellat homines à Rhetore corrogatos, sæpe etiam emtos, ut dicenti applauderent. Χόρον ὀικεῖον similiter appellat Lucianus ῥήτορ. διδασκ. Eadem penè vis est particulæ *papæ*. Ita in Eunucho †, cùm Chærea formam virginis describeret, mox Parmeno ait, *papæ* : quasi dicat, *mira narras.* Nam, ut Donatus ibidem inquit, *papæ interjectio est mira subitò accipientis.* Οὐᾶ tantundem valet. Atque hoc ipsum quoque Rhetoribus iccirco acclamabatur, oratione habitâ. Quod valebat, *admirabiliter dixisti.* Vnde cum θαυμαστῶς ‡ jungit Arrianus Dissertationum Epicteti lib. III, cap. XXIII : Ἐπαίνεσόν με. τί λέγεις τὸ ἐπαινεῖν ; εἰπέ μοι, οὐᾶ καὶ θαυμαστῶς : *Laudato me. Quomodo vis laudem ? Dic mihi papæ, & admirabiliter.* Vbi videmus, οὐᾶ, καὶ θαυμαστῶς, vim habere admirantis & approbantis. Ac similiter alibi usurpat : uti & Dio in Nerone. At θαυμαστῶς * est ἀλλοπτικὸν, quia intelligitur εἶπας †. Vt eadem vis sit in interjectione οὐᾶ, & θαυμαστῶς : sed illo quasi per se ; hoc magis, si cum verbo intellecto consideretur. Et quid aliud *euax* apud Plautum ? quamquam Varro in VI de L. L. dicat, verbum id nihil significare, essèque naturaliter effutitum. Censeam ego potiùs esse ab

* cap. 3.

† de miseria alicujus conquerentis.
‡ admirantis.
* in Aves.

† act. 2, sc. 1.

‡ admirabiliter

* mirandum modum.
† dixisti.

ἰυὰν, quod exultantes Baccho acclamabant. *Euge* itidem Rhetoribus, ac poetis, acclamari solet: ut ex Persio, & Martiale, constat. Quid mirum, cum εὖ, & ὑπερεὖ, sic usurpet Plato: *euge* verò nihil aliud sit, quàm εὖ γε? Promiscuè nimirū ad affectum exprimendū, nunc interjectionibus usi; ut φεῦ, ὐᾶ, *euge*, ac similibus: nunc adverbiis, ut θαυμαστῶς, & apud Theophrastum *, ὀρθῶς †: apud Arrianum, ὑπερφυῶς ‡: σοφῶς *, apud varios: apud Ciceronem †, *præclarè, bellè, festivè*: apud Horat. *pulcrè, benè, rectè*: aliáque apud alios. In cujusmodi lætis acclamatiunculis desino: sed magis boni ominis caussâ, quàm quia vana illa consecter, eorum instar, qui Plinii ‡ ætate nunc σοφοκλεῖς dicti, quia ambitiosè ad dicendum accederent, ut illud σοφῶς audirent: nunc *Laudiceni*, voce ambiguâ; quia antea sic dicti *Laodicenses*, ut *Laumedon*, qui aliter *Laomedon*; posteáque novè id nomen ambitiosulis illis inditum à *laude dicenda*; quæ res gloriæ animalculis unicus erat animæ pastus. Vtinam verò in tam exiguo eorum numero, qui aliqua cum cura, literarum, vel eloquentiæ studia, tractant, non multos adeò hic morbus, pestilentis instar sideris, afflâsset. Quod non aliunde esse arbitror, quàm quia literis non conjungunt, ut oportuit, solidæ sapientiæ doctrinam. Aliter enim si esset, num esse, quàm videri sapientes mallent? Quanto meliùs is, quem antea dixi, Arrianus, vel potiùs, cujus dissertationes refert, sapientissimus Epictetus; qui operam semper in dicendo scribendoque dare jubet, non ut laudemur, sed ut prosimus. Equidem sic prope ab adolescentia animatus fui; nunquam tamen fateor, quantum oportebat. Sed quo ætas accrescit magis, eò impensiùs allaboro, ut inania famæ contemnam, veráque consecter bona. In qua cogitatione sæpius defixus, faciliùs ab animo meo potui impetrare, ut, quamvis scirem sordescere magis & magis studia literarum, maximéque ea, quæ propriè artem Grammaticen spectant: nihilominus ætate hac aggravescente, paullisper non quidem seponerem, sed remissiùs tamen tractarem studia graviora, iterumque in manus sumerem veteres adolescentiæ labores; laboréque novo, sicubi impolitiores viderentur, polirem; & hactenus ineditos, inter tot curas, divulgarem. Nempe conscientiâ bene merendi de scholis, ac Rep. literariâ, contentus fui: beneque adhuc agi mecum puto, si pro laude inani, & quali quali nominis celebritate, unum hoc inter homines consequar, ut faveant boni; beneque illi apud Deum precentur, quos adjutum ire volui hisce commentationibus meis.

* de charactere. recti.
† supra medium. sapienter.
‡ lib. 3 dissertat. cap. 23.
lib. 2 epist. ad Maximum.

FINIS LIBRI SEPTIMI DE RE GRAMMATICA, QVI EST DE STRVCTVRA.

AD-

ADDENDA

libro septimo de Arte Grammatica, qui est de Constructione.

PAg. 4, vers. 12, post *vocant*, adde: idque præeunte Alexandro Grammatico. Veteres ἐπεξήγησιν nominant: *appositionis* appellationem nesciunt. Apud Fabium quidem, Charisium, Diomedem, Priscianum, & iis æquales, nusquam legas.

Ibid. 21, post *Bactra*, adde:

Etiam hujus generis sunt *vinum absinthites*, *abrotonites*, aliáque id genus: quasi dicas, *vinum, quod dicitur absinthites.* Vbi itidem genus diversum, quia *absinthites*, & similia, virilia sunt: quæ propterea genere hoc donarunt, quia virile Græcis esset generale nomen ὄνος, quod in hisce, substantivis quidem, sed naturam adjectivorum resipientibus, respicitur.

Ibid. vers. ult. post *quibusdam*, adde. Qua de re diximus quoque lib. 1 de Anal. cap. XII.

6, 5, post *Medos*, adde: Hæc de appositione: de quâ, an Figuræ nomen mereatur, non satis est apertum. Priscianus quidē initio lib. XVIII, ellipsios genus facit. Nam pro exemplo adducit, *filius Pelei Achilles*: ac deinde addit: *subaudiatur participium verbi substantivi E N S: quod in usu nunc nobis non est: pro quo possumus, qui est, vel qui fuit Pelei filius, dicere, vel subaudire.* Sed enim mox idem subjungit, itidem hæc esse ἀλλεπάλληλα: *commodus mihi amicus proficiscitur*; pro, *qui est mihi commodus. Vir faciem honestus*, pro, *qui est faciem honestus. Homo pedibus celer*, pro, *qui est celer.* Quam viam si insistimus; metuo, ne tandem omnis adjectivi, & substantivi, convenientia dicenda sit figurata.

7, vers. 4 à fine, post *similiter*, adde: eidem lib. 1 Met.

Litora cum plausis clamor, superásque Deorum
Implevere domos.

Vbi, *clamor cum plausu*, tantundem est, ac, *duo illa, clamor cum plausu.* His enim duobus ait litora, & Deorum domos impletas. Item

8, 2, post *omittamus*, adde: Ac similiter Curtius lib. IV: *Pharnabazus cum Apollonide, & Athenagora, vincti traduntur.*

Ibid. 13, post *ambæ* adde: Virgil. 11 Æn.

Ascaniumque, patremque meum, juxtáque Creusam,
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam.

Nativus sermo requirebat *mactatum*: sed *mactatos* ait, quia sententia est, *alios in aliorum sanguine mactatos.*

9, 23, post *illo* adde : Ciceronis lib. 11 de Nat. Deor. *Quin etiam vites à caulibus brassicisque si prope sati sint, ut à pestiferis & nocentibus refugere dicuntur, nec eos ulla ex parte contingere.*

* lib. 10, ep. 24. 10, 35, post *adversati*, adde : Plancus Ciceroni * : *Amor tuus, ac judicium de me, utrùm mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis, quotidie sit allaturus, non facilè dixerim.*

Ibid. post vers. ult. adde :

Interdum junguntur substantivum virile, femininum, & neutrum, sequente adjectivo masculino. Valerius Max. lib. IX, cap. II : *Protinus caput ejus, & pedes præcisos, & manus, in cista chlamyde opertos, pro munere natalitio matri misit.* Vbi *opertos* ad *caput, pedes*, & *manus*, pertinet.

11, 12, post *ut cùm*, subjunge : duobus virilibus animatis subjicitur neutrum. Solinus cap. XXIII : *Sed & polypus, & chamæleon, glabra sunt.* Imò & tribus : ut hoc Taciti in V Annalium : *Parentes, liberos, fratres, vilia habuere.* Sed possis priori loco sic supplere, *duo ista glabra.* Posteriori sic, *tria hæc vilia.* Itidem

Ibid. 23, post *sumserat*, adde : Ovidius similiter :

Classe virisque potens, per quæ nova bella geruntur.

Vicinumque illud Statii VII Theb.

Iura, fidem, ac superos, unâ calcata ruinâ.

Quod sic suppleveris, universa hæc, & jura, & fidem, & superos, hæc, inquam esse calcata.

14, vers. 4 à fine, post *Similiter*, adde : cùm ad generale nomen respicitur : ut illo Ciceronis lib. 11 de Oratore : *Cæteræ fere artes, se ipsæ tuentur per se singulæ : benedicere autem, quod est scienter, & perìtè, & ornatè dicere, non habet definitam aliquam regionem, cujus terminis septa teneatur.* Vbi Lambinus malit *septum* : sed repugnantibus libris. Nempe non cogitavit, Ciceronem *ars* respicere, quod longiùs anteceſſit. Præterea cùm vox per metaphoram ponitur pro proprio virili. Livius lib. X : *Capita conjurationis virgis cæsi.* Pro, potissimi, sive principes, sive qui imprimis auctores ducesque erant. Item

15, 28, post *regale*, adde :

Fortasse autem hujus etiam loci sunt ista, in quibus Nonius ait, neutrum poni pro masculino. Vt *simile est*, pro, *similis est*. Titinnius Fullonibus : *Formicæ pol persimile est rusticus homo.* Nævius Gymnastico : *Pol haut parasi-*

† in Nundinali. *torum aliorum simile est.* Novius in Militibus Prometinensibus : *Tu enim pueri pausilli simile es : quia enim ad os fers, quicquid nactus es. Simile* pro *simile negotium*; vel *simile quid.* Idem Nonius sic legit Captivis act. II, sc. III :

Fac fidele sis fideli, cave fidem fluxam geras.

Perpe-

Perperam tamen *fidele* explicat *fideliter*. Nam si *simile* pro *similis* dixere, cur non & *fidele* pro *fidelis*? *Fidele* autem etiam est in Aldina, & aliis antiquis. Legitque ita Pylades Brixianus. Festus † quoque sic legit hunc Aululariæ locum act. II, sc. II:

Cocus ille nundinale est, in nonum diem
Solet ire coctum.

Etiam MSSi plerique, & vett. editt. habent Mercatore act. v, sc. ult.

Eamus intro. non utibile hic locus factis tuis.

Vtibile pro *utibile negotium*, vel *utibile quid*: ut diximus. Vel hoc verum est: vel fides deroganda plerisque codd. antiquis: imò Festo quoque, Nonioque, qui sic legerunt. Grutero tamen id displicuit: arbitratur autem loca esse corrupta, idque occasione eâ, quòd S foret extritum, & I facile in E commigraret. Nempe ut sic scriptum fuerit, *utibili' st*, *nundinali' st*, *fideli' sis*, & ita in aliis.

16, 18, post *lavacro*, adde: unde Latini in muliebri dicunt *thermæ*, quia *aquæ* intelligitur. At Strabo, Græcum respiciens substantivum, Θερμὰ Καισαρικὰ ait. Variáque loca Θερμὰ dicta: ut Stephanus ait in Ethnicis.

18, 20, post *tabellarius*, adde: At *homo amicus* intelligitur illo Terentii Eun. act. II, sc. II:

— *Plurimâ salute Parmenonem*
Summum suum impertit Gnatho.

Et Adel. act. III, sc. III:

Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.

Ibid. 35, post *redactus*: ut, adde: non Plautus modò, de quo vidimus lib. I de Analogia, cap. XXXIV: sed etiam

21, 35, post *nomen* adde: Nec tamen adversor, siquis in hoc posteriori *negotium* malit intelligere.

Ibid. vers. penult. post *æris*, adde: Intelligitur quoque idem in *assarius*, *assipondius*, *decussis*, *centussis*, *argenteus*, *aureus*. Livius lib. XXXVIII: *Dum pro argenteis decem aureus unus valeret.*

25, 34, post *tempus*, adde: vel factum.

26, versu quarto à fine pro τροπάιαι, scribe, τροπαῖοι. Ac versu proximo post *revertentes*, adde: At τροπάιαι est femininum, quia intelligitur ναυαί. Masculino τροπαῖοι, sive *tropæi*, usus Plinius lib. II, cap. XLIII. Puta à recto τροπαῖος. Femininum τροπαῖαι usurpat Aristoteles lib. v, problemate v, & XL. Nempe à recto τροπαῖα, qui apud Plutarchum in Othone.

29, 16, post *Parthico*, adde. Est & Lucani lib. IX:

Quam juxta Lethes tacitus prælabitur amnis.

Lethes amnis, pro *Lethe amnis*.

33, 25, poſt *hoſtilis*, adde: Adducunt quoque ex eadem comœdiâ act. III, ſc. 1: *— Neque ego unquam oblocutor ſum alteri in convivio.* Vbi *oblocutor alteri* videtur eſſe, ut *obloqui alteri*. Sed dicere poſſumus, ſimile eſſe ac *hoſtis*, vel *inimicus alteri*.

35, 7, poſt *quæ*, adde: mox in adjectivis, poſtéaque

41, 4, poſt *unus* adde: nobilium fontium, ſive. Et *ibid.* 19, poſt *Rapidum*, adde, *Cretæ*.

45, 20, poſt *expertia*, adde: Item lib. II:

Ipſa ſuâ per ſe ſponte omnia Dîs agere expers.

Salluſtius in Catil. *Crudelitate fœneratorum plerique patriâ, ſed omnes famâ atque fortunis expertes ſumus.*

46, 28, poſt *notiſſimum*, adde: Vt ſine dubio genuina ſit lectio in tertio de Amore:

Curia conſilii nunc eſt digniſſima tanti:
De ſtipulâ, Tatio regna tenente, fuit.

Ita enim maxima codd. pars; non *conſilio tanto*, quod in noſtris etiam eſt membranis. Item apud Plautum Trinummo act. V, ſc. II:

Non ego ſum ſalutis dignus? —

Vbi MSSi, & vett. editt. *ſalute*: ſed *ſalutis* jam olim Nonius legit.

48, 15, poſt *comprobatur*, adde.

Quamquam quid ſi dicamus, & hic præpoſitionem intelligi? Παράδοξον hoc, quia nulla Latinis præpoſitio regat dativum. Sed cogitandum, ut Græcis eadem eſt terminatio dativi, & ablativi: ita & Latinis priùs eandem fuiſſe. Nec, (ſi exceperis, quòd in tertia nunc in ablativo ſæpe eſt E pro I,) aliter hi caſus differunt, quàm quòd I, more Æolum, auferatur: ut huic *Muſai*, hac *Muſa*; huic *fructui*, vel *ſpeciei*, hoc *fructu*, hac *ſpecie*. Quid igitur impedit, quo minùs dicamus, præpoſitionem animo concipiendam, quæ olim dativum & ablativum rexerit: ſive ea ſit *in*, ſive *pro*, vel alia? Sanè Græci in dativis acquiſitionis videntur præpoſitionem intelligere: ut χρήσιμον τούτῳ, *utile illi*, pro ἐν, vel ἐπὶ τούτῳ, *in illo*. vel σὺν τούτῳ, *cum illo*: vel ἀμφὶ τούτῳ, *pro illo*, ſive *cauſſa illius*. Poſſit & ὑπὸ, πρὸς, vel πρὸς concipi: quæ & ipſæ recipiunt dativum. Sanè & Latini ſæpe ejuſmodi per præpoſitionem efferunt. Vt, *Vtilis illi*, vel *ad illud*: de quo poſtea. Item in aliis linguis hæc nunc cum præpoſitione, nunc ſine ea exprimuntur. Vt Belgis, **T'is my goet**, &, **T'is voor my goet**. q. d. *Bonum mihi, & pro me.*

Ibid. verſ. ſeq. poſt *natura* adde: ſive proprium, ſive ἐλλειπτικὸν eſſe ſermonem placet,

Ibid. 21, poſt *ſolet*, adde: Vbi, ſi præpoſitionem intelligi placet, ea fuerit *in*, q. d. *in vino cupidæ: in conſiliis auctor: in ſtudiis particeps.* Planè ut Græcis intelligeretur ἐν, quæ dativum regit. Ibid.

Ibid. 28, post *nostris*, adde : Par ratio, cùm Græci dicunt σύνεσθύς * σεαυτῷ, vel ἑαυτῷ. Vbi satis aperta est caussa dativi, cùm à præpositione dependeat. Nam σὺν, ut extra compositionem, ita in adjectivis cum ea compositis, exigit dativum. * *consimus tibi vel sibi.*

56, 7, post *declarato*, adde : Vbi tamen præpositio in aliquibus codd. præteritur ; etiam editione Guiljelmii, & Gruteri. Ac similiter Varro lib. III de R. R. cap. XVI : *Erithacen vocant, quo favos extremos inter se conglutinant, quod est aliud melle, propoli.*

58, 5, post *addunt*, appone : Quasi dicas, *Doctior Varronis* ; pro, *Varrone. Dulcior mellis* ; pro, *melle.*

60, 26, post *secundus*, adde : *Nulli*, inquit, *rei bellicæ laude inferior est.* Vti & Plinius, *Nulli animum celeritate inferior est.* Atqui *propis*, vel *propus*, nusquam legitur. *Infera* genere quidem neutro legas apud Tullium ipsum. Sed *infer*, vel *inferus*, apud neminem ejus ætatis : etsi *infer* sit Catonis : *inferus*, Livii Andronici.

61, 16, post *omnibus*, adde : Nempe, ut in positivo dicitur, *Fœcundus*, vel *amicus, præ illo.* Vbi *præ* valet *ante.* Quomodo Maro I Æn. ait,

— Scelere ante alios immanior omnes.

Vbi poterat dixisse, *immanior aliis omnibus* : ut *præ* intelligeretur.

72, 1, post *misera. Virtus* † *est vitium fugere* : pro, *vitii fuga.* Cic. Orat. ad Brut. *Docere non habet dignitatem, si quasi è ludo.* Sallust. Catil. *Idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est.* † *Idem lib.* I, *p.* 1.

Ibid. vers. antep. post *homines*, adde : Sic in Horatiano istoc :

Sunt † *quos curriculo pulverem Olympicum* † *lib.* I, *od.* 1.
Collegisse juvat. Item * : * *Ibid.*
Est qui nec veteris pocula Massici
Spernit. Ejusdem est † : † *lib.* 2, *sat.* 1.
Sunt quibus in satyra videar nimis acer. —

73, 7, post *Sic*, adde : Livius de Papirii Cursoris disciplina : *Bene habet Quirites, vicit disciplina militaris.* Eadem ellipsis in hoc, *Bene ei*, vel *malè vertat.* Item

74, 34, post *simile*, adde : nisi participium *dicentes*, vel *dicens*, intelligere malis : de quo non pugnabo.

79, 22, post *lib.* VII, adde :

Atque hæc de enallage doctissimorum etiam hominum sententia est : quæ nunc animus est expendere. Triplex verò exemplorum ratio est, quæ adduximus. Primùm, ubi spatium temporis in accusativo ponitur cum verbo substantivo. Sed hoc cum fit, non tam enallagen casus puto, quàm ellipsin præpositionis *ante.* Nempe, ut dicimus, *Natus annos triginta* ; pro, *ante*

ante annos XXX : sic, *Est sex annos, cùm venit :* pro, *est ante annos* VI, *cùm venit.* Quâ de re iterum dicendum erit cap. XLIV. In altero accusativus ponitur post verbum *facio*, vel *opto :* ubi accusativum suspicor regi à verbo. Nimirum post *facio, scio, nescio,* vel eandem vim habentia, accusativus sæpius invenitur, qui pro nominativo poni videtur, quia præit, vel sequitur, *ut sit*, vel *fiat*, aut simile ; cùm revera hæc redundent, aut pro *esse* sumantur ; accusativus autem regatur à verbo antea dicto. Vt in illo, *faciam diem exitiabilem ut fiat:* accusativus regitur, à *faciã :* sed *ut fiat*, πλεονάζει : vel ponitur pro *esse :* q. d. *faciam hunc diem esse exitiabilem.* Item, *Faciam omnes hilaros ut fiant :* valet, ἁπλῶς, *faciam omnes hilaros*, vel *faciam omnes hilaros esse.* Quandoque est ellipsis relativi *talis.* Plautus Amphit. *At ego te faciam ut miser sis.* Et Pseudolo : *Satis si hanc mulierem efficio ut tua sit.* Hæc sic supplevero : *Faciam te talem, ut miser sis. Hanc mulierem efficio talem, ut tua sit.* Similiter post *opto, volo*, aut *metuo. Illum* † *optant, ut vivat:* pro, *talem optant.* Idē Aulul. act. IV, sc. VI :

† Terent. Adel. act. 5, sc. 4.

Nimis hercle ego illum corvum ad me veniat velim.

Sententia est, *Velim corvum talem esse, ut ad me veniat.* Vel, *Velim corvum, atque ut veniat ad me.* Terentius Phorm. act. III, sc. II :

— Metuo lenonem nequid suo suat capiti. —

Ajunt *lenonem* poni pro *leno*, quia conveniat cum *suat.* Sed distinguere satius post *lenonem.* Quasi dixisset, *metuo lenonem : metuo, inquam, nequid capiti suo suat.* Idem in verbis *scio*, & *nescio* statuendum. Plautus Menæch. act. II, sc. I : *Ego illum scio, quàm cordi sit carus meo.*

Et Asin. act. I, sc. I :

Verùm meam uxorem, Libane, nescis qualis siet.

Sed post *scio*, & *nescis*, distinguendum. Copulâ insertâ, magis structuræ ratio parebit : nempe hoc pacto : *Scio illum, & quàm carus sit : nescis uxorem, & qualis sit.* Vtrobique & fuerit ἐξηγητικὸν, ut sæpe accipitur. Itidem Terentii hoc Eun. act. V, sc. VIII :

— Scin me in quibus sim gaudiis!

Sententia est, *nosti me, fortunámque meam, & in quantis sim gaudiis?* Etiam enallagen statuunt in hoc Aulul. act. IV, sc. VII :

— Sed servum meum Strobilum
Miror ubi sit ; quem ego me jusseram hic opperiri.

Sed quid si hic quoque statuamus, *miror* convenire cum nominativo *ille*, qui desideratur : quasi dixisset Comicus : Quem ego Strobilum, servum meum, me jusseram hic opperiri, ille miror ubi sit.

Hactenus tantùm institimus Comicorum exemplis. Expendamus nunc illa, quæ ex Cicerone afferuntur. Quale illud ad Quinctum Fr. lib. II, ep. XIV : *Hæc me ut confidam faciunt.* Pro, *ego ut confidam.* Sed, puto, hic quoque

quoque sic supplendum, faciunt me ejusmodi ut confidam. Quasi dixisset, faciunt me confidentem. Multa etiam vulgò afferuntur, ubi accusativus pro nominativo poni dicitur ante verbum *videtur*. Tale ajunt hoc in Rullum : *Consulibus Senatus permisit, ut vini & olei decumas, quas ante te vendere in Sicilia quæstores consuessent, Romæ venderent, legémque, his rebus, quam ipsis videretur, ederent.* Pro, *quæ ipsis videretur.* Pro Rabirio perduellionis reo : *Fit Senatusconsultum, ut C. Marius, L. Valerius Consules, adhiberent Tribunos plebis, & prætores, quos eis videretur.* Pro, *qui iis viderentur.* Imò Livium quoque ajunt eâdem enallage dicere : *Eam legionem primo quoque tempore in Sardiniam transmittendam curaret, mitterétque cum imperio, quem ipsi videretur.* Pro, *qui videretur.* Sed nulla istis locis enallage, quia loca hæc sic supplenda sunt : *legem, quam edicendam esse videretur, ederent. Adhiberent prætores, quos esse adhibendos videretur. Mitteret, quem esse mittendum videretur.*

Tertium de enallage exemplorum genus erat : ubi vocativus usurpari dicitur pro nominativo. In quo Latini, more suo, imitantur Æoles : ut diximus lib. II de Analogia cap. v. Vbi similia adduximus loca Maronis, Persii, Ausonii. Estque geminum hoc ejusdem Persii sat. III :

Stemmate quòd Thusco ramum millesime ducis.

Sed in hujusmodi locis non omnino exui vocativi naturam, facilè videbit, qui penitiùs considerârit. Atque hoc poetarum licentiæ suffecit, ut casus eos permutarent. Hactenus de Enallage.

80, vers. ult. post *malebat*, adde : Et ita quoque Terentius Andr. act. II, sc. III : *Ipsius sibi esse injurius videatur.* —

Et Adel. act. v, sc. VI : — *Meditor esse affabilis.*

Ovid. epist. Briseidos :

Quâ merui culpâ fieri tibi vilis, Achille?

Martialis lib. XIII, ep. LXVII :

Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.

Quinctilianus lib. III, cap. VI : *Non sustineo esse conscius.* Quæ sic per accusativum, sed parum usitatè extuleris : *Videtur sibi, se esse injurium. Studeo, me esse affabilem. Merui, me fieri vilem. Non sustineo, me esse conscium. Cupit, se esse salacem.* Quomodo Cicero in Catil. *Cupio, me esse clementem.* Vallam vide lib. III, cap. XXIII.

82, 6, post *videatur*, adde :

Interdum etiam accusativus non à fronte, sed à tergo desideratur per ellipsin. Vt illo Ciceronis ad Terentiam : *Me miserum! In tantas te calamitates meâ culpâ incidisse?* Supple, *num tolerabile est?* Terentius Andr. Act. III, sc. v : —— *Servon' fortunas meas me commisisse futili?*

Intellige, *ferendumne?* vel, *nuene dignum*, aut simile. Plin. ad Adrianum :

Hominemne Romanum tam Græcè loqui? Puta, *an credibile est?* Vallam adi lib. II, cap. XIV.

Ibid. 27, post *nequit*, adde. Imò ut *superbus* scribatur, non hujus loci fuerit; sed conveniet cum *putat*: quia sententia erit; Ille superbus putat se jam, dejecto fratre, sedisse, sive in regno stabilitum.

83, vers. penult. post *ἰατρῷ*, adde: Isocrates in Areopag. Προσήκει ἡμῖν βελτίστοις ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι. *Convenit nobis, hominum esse optimis.*

85, 10, post *dicere*, adde: Seneca de vita beata cap. 11: *Qui opes sequuntur, qui gratiæ adulantur.*

89, vers. 4 à fine, post *nocuerunt*, adde. *Vitam vivere*, apud Terent. Adel. Ac Propertius quoque lib. 1, el. IV:

— *Vitæ quodcunque sequetur,*
Hoc magis adsueto vivere servitio.

95, 8, post *retinuit*, adde: Quid quod Cæsar ipse libro III belli civilis dicat: *Cæsar cùm audisset, Pompejum Cypri visum.*

Ibid. 34, post *convaluit*, adde: Locus est lib. VII, ep. XVII. Vel cum Scoppio dicamus, integrè esse *in ædibus domi.* Vt *domus* sit totum; *ædes* dicantur singula conclavia: quomodo ea distinguere videtur Plautus. Vide, quæ dicimus cap. LXVI. Imò in illo quoque antè memorato, *domi bellique*, si duriùs illud, per *domi tempore*, expleri videatur, pro *pacis tempore*: possis *domi bellique*, sic supplere, *in domi ædibus, inque militiæ tempore*: vel *in domi bellique loco.*

101, 20, post *gratiâ*, adde: Possis etiam supplere hoc modo: *misereri misericordiâ alicujus: indolescere dolore cujusquam: fastidire ullius fastidio: vereri verecundiâ alterius: pudet pudore alicujus: tædet tædio alicujus*, atque ita in aliis.

105, 18, post *genitivi*, appone: aut ab accusativo *rem*, vel *pretium*: aut

115, 24, post *avenæ*, adde. Itidem in irascendi verbis. Vt *μάινεσθαι τὴν ὀργήν*: *furit iræ*: quomodo Seneca in Thebaide *:

* vers. 41.

— *Regni Laius rapti furit.*

125, 24, post *vidimus*, adde:

Etiam *indulgeo* ratione propriæ significationis olim accusativum rexit: postea, ubi eam exuit, dativum amavit. Propriam significationem cognoscere est ex simplici *urgeo*. Conflatum enim est ex hoc verbo, & præpositione *in* ϛιρῶλικῇ, inserto D, & R, ut sæpe aliàs, in L mutato. Ergo ut, *urgere aliquem*, sic, *indulgere aliquem*, dixere. Terent. Eun. act. II, sc. I: *Nimis me indulgeo.* Vbi tamen Palatini MSSi, *mi*. Sed Donatus ME legit: atque addit: *Sic veteres, quod nos MIHI dicimus.* Subjicit deinde similem locum ex Heaut. act. V, sc. II: *Te indulgebant.*

136, 10, post *ullo*, adde: Horat. lib. I, od. VI:

Scriberis Vario fortis, & hostium
Victor.

Et in

Et in Ibin : *Filius & Cereris frustra tibi semper ametur.*

Ibid. 14, post *fororum*, adde :

Ovid. in Ibin :

Et prius hanc animam, nimium tibi sæpe petitam,
Auferet illa dies, quæ mihi sera venit.

149, 31, post *dicere*, adde : Sanè hoc refellit vel locus ille ex parte antea adductus è Lælio Ciceronis : *Miles profectus sum ad Capuam, quinctoque anno post ad Tarentum quæstor.* Nam in urbe sine dubio domicilium habuit.

153, 26, post *feceris*, adde :

Simile, *assentior istud*, pro, *quod ad istud.* Cicero lib. 1 de Orat. *Tum Scævola comiter, ut solebat, cætera, inquit, assentior Crasso.*

166, 31, post *statui*, appone : dativum : eumque casum propriè in nominibus tertiæ declinationis locum habere. Perperam quoque ab aliis credi,

180, 33, post *signamus*, subjice :

Nec Græci solùm præpositionem addunt ; sed sæpius & Latini. Ita Ennius : — *Eóque volentibus cum magnis Dis.*

Cato de R. R. cap. XIV : *Circumagi cum Dis volentibus.* Livius lib. 1 : *Agite cum Dis bene juvantibus.* Pluraque id genus apud Franciscum Sanctium est videre. Vt in re tam aperta non debuerit Emundus Richerius, Theologus, & Cardinalitii Collegii apud Parisienses moderator, Sanctium propterea culpare, & acerbiùs quidem. Sic enim scribit : *Multa insuper alia adducit Sanctius, quæ probare non possum, quia est nimius ostentator, & propagator eclipseos : nullum enim ferme est genus loquendi, in quo vocis alicujus defectum non comminiscatur.* Equidem non ubique Sanctio accessero, uti nec ejus fere vestigiis insistenti Grosippo : sed tamen nihil certius, quàm esse prope innumera, ubi brevitatis studio ellipsin amemus : atque ut interdum eos fugerit ratio, non ea ellipsis ostentatio dici iccirco mereatur. Sanè ne nunc quidem Minerva Sanctiana in manus meas pervenit : Grosippiana nonnisi, dum hoc opere prælum ferveret. Iucundissimum autem fuit, videre non pauca me cum iis communia habere, quæ ante annos XXX publicè docuissem, partim etiam ante edita Grosippiana libris in aliis jam divulgassem. Sed ad institutum redeamus.

193, 28, post *esset*, adde :

Præterita vocis passivæ sæpe ponuntur sine verbo substantivo. Terentius Heautont. act. 1, sc. 11 :

— *Vtut erat, mansum tamen oportuit.*

Vbi ajunt, *mansum* poni pro *manere*. Sed sumitur pro *mansum esse*. Nempe à *manetur*; unde *mansum est*, &, *mansum esse*.

198, 32, post *civium*, adde : Vbi *derisionem deridere* capiendum, non ut *deridere aliquem*, sed ut *ridere risum*.

206, vers. antep. post *sectatur*, adde : Nec refugit sequens seculum. Suetonius in Iulio cap. 11 : *Desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratæ pudicitiæ, quem rumorem auxit.* Plinius lib. v Hist. cap. x : *Iuxta Mareotim lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur.* Vbi tamen aliqui libri *locus*, sed perperam. Sextus Aurelius, sive quisquis scriptor libri de viris illustribus : *Morbo solutus* (Numa) *in Ianiculo sepultus est : ubi, post multos annos, arcula cum libris à Terentio quodam exarata : qui libri, quia leves quasdam sacrorum causas continebant, ex auctoritate patrum cremati sunt.*

207, 18, post *versu*, adde : Terentii Andr. act. 1, sc. 1 :

Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.

Integrè sit, Hæ nuptiæ non sunt veræ, quas sive quales tamen esse has credis.

Ibid. 24, post *Terentius*, adde : Hecyrâ act. 1, sc. 11 :

Nocte illâ primâ virginem non attigit.
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

Ajunt esse enallagen casus, pro *nocte consecutâ*. Sed est ellipsis nominis antecedentis : integréque fuerit : *Eâ nocte, quæ nox est consecuta.* Similiter

210, 24, post *cap.* VI, adde. At ἐλλειπτικὸν est : *Lugdunum, quæ* : pro, *urbs Lugdunum, quæ*. Sive *Lugdunum, quæ urbs*. Similis ellipsis in hoc Strabonis lib. VI : Ἐξῆς δ' ἐστὶ Μεταπόντιον, εἰς ὃ ἀπὸ τῆς ναυτικῆς Ἡρακλείας εἰσὶ στάδιοι M πρὸς τοῖς ἑκατόν· Pro, εἰς ὅ. Latinè sit : *Exinde est Metapontum, ad quam à navali Heraclea sunt stadia centum & nonaginta?* Propriè esset, *Metapontum, ad quod.* Sed *Metapontum, ad quam*, puta *urbem*.

Ἐλλειπτικὸν etiam videtur hoc Plauti Aulul. act. IV, sc. x :

— Ego te, Enclio,
De aliâ re rescivisse censui, quod ad me attinet.

Scio, vulgo post *censui*, poni τελείαν στιγμὴν : ut sequentia cum proximo versu cohæreant. Verùm nihil impedit in *quod* intelligere *negotium* : quomodo idem Plautus Epid. act. 1, sc. 11 :

— Argenti dare quadraginta minas,
Quod daniſtæ detur.

Nam integrè sit, *quod negotium*, hoc est, *quæ res*. Similéque hoc ejusdem : *Potius quàm istam à me operam impetres, quod postulas.* Item : *Amor amarum dat tibi, satis quod ægrè sit.*

Ac simili ellipsi etiam ID ponitur post masculinum, aut femininum. Terentius Adelph. act. V, sc. III :

Principio, si id te mordet, sumtum filii
Quem fecimus. —

Vbi

Vbi dicendum videretur, *Si is te mordet*; puta *sumtus, quem sumtum filii faciunt.* Sed *id* non convenit cum *sumtus*, verùm cum *negotium.* Vt integrè sit, *Id negotium sumtus, quem sumtum filii faciunt. Id negotium sumtus*, valet *ea res sumtus*, hoc est, *is sumtus*: cujus generis plura adduximus superiùs. Similiter Varro lib. I de R. R. cap. XXXI: *Vicia dicta à vinciendo, quòd item capreolos habet ut vitis, quibuscum sursum vorsum serpit ad scapum lupini, aliumve, quem, ut hæreat, id solet vincire.* Vbi *id* ponitur, etsi *scapus* antecesserit. Sic lib. II de R. R. cap. II: *Deterrent ab saliendo fiscellis è junco, aliâve quâ re, quod alligant ad naturam.* Vbi videtur fuisse dicendum *quam rem.* Sed *quod* convenit hic quoque cum generali voce *negotium*, quatenus idem valet ac *res.* Quasi dixisset, *id* negotium, vel, quod apertius, *eam rem.* Prout expressit ipse Varro in III de R. R. cap. XVI: Μελιττῶνας ita *facere oportet: quos alii μελισσοτροφεῖα appellant: eandem rem quidam mellaria.* puta, *appellant. Eandem rem* dixit, pro, *eos μελιττῶνας*, vel, *ea μελισσοτροφεῖα.* Imò Plautus non dubitat, nunc *negotium*, nunc *res*, addere. Vt in illo: *Quid negotii est, quamobrem mihi succenseas?*

Ad ἀλλειψιν quoque refero, quando relativum convenit, non cum antecedentis genere, sed synonymæ vocis, quæ animo concipitur. Cicero ad Att. lib. X, ep. IV: *Multas à te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas. Eam verò, quæ voluminis instar erat, sæpe legendam. Eam* dixit, quia in animo erat *epistolam.* Varro lib. I de re rustică cap. XII, ubi de villa ædificanda ait: *Sin cogare secundum flumen ædificare, curandum, ne adversum eum ponas.* Vbi *eum* convenit, non cum *flumen* (nam *id* esset dicendum) sed cum *fluvium*: quasi dixisset, *ne adversum eum fluvium ponas.* Lucretius etiam in IV, ait:

Primùm animalia sunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut possit ratione videri,
Harum intestinum quodvis quale esse putandum est.

Cum præcessisset *animalia*, subjicit, *harum*, quia in animo erat *animantum*: quod quandoque femininum, quia respicitur ad *bestiarum.* Atque hæc ita esse, exinde colligimus, quòd synonymum, quicum convenit, interdum exprimitur. Catullus de nuptiis Thetidis & Pelei:

Illâ tempestate, ferox quo tempore Theseus.

Sallustius initio Iugurthinæ: *Si hominibus bonarum rerum tanta cura esset, quanto studio aliena petunt.* Vbi poterat dixisse, *quantâ petunt aliena.*

Quandoque etiam relativum convenit cum antecedente, quod implicitè anteceſſit, & explicitè repetitur. Cæsar lib. I de bello Civili: *Interim Cæsari nunciatur, Sulmonenses, quod oppidum à Cornificio VII millium intervallo abest, cupere ea facere, quæ vellet. Sulmonenses* implicitè idem est ac, *cives*, vel *incolæ oppidi Sulmonis.* Cui propriè subjiciatur, *quod oppidum*: at post

Sulmonenſes, nonniſi κ' σύνθεσιν, & ratione συνωνυμίας, quatenus *Sulmonenſes*, ſi reſolvas, continet in ſe, *oppidum Sulmonis* : ut vidimus.

211, 4, poſt *hic* adde, geminatur, eóque

Ibid. 33, poſt *quale*, adde : Idem 1 Serm.

Occurrunt animæ, quales neque candidiores
Terra tulit. Pro, *tales, quales terra non tulit candidiores.*

Iid . poſt verſum ult. adde :

De ſyntheſi diſtributivorum, & partitivorum (quæ etſi vulgo nominibus accenſeantur, veriùs tamen pronomina ſunt) diximus cap. 111.

212, 29, poſt *ejus*, adde : Vel ſi nullâ hîc ambiguitas videatur, quia ſatis pareat, nulla Verrem templa habuiſſe ; pro exemplo illud fuerit : *Verres expulit Seiam ex villa ſua.* Vbi Verris potiùs villa intelligitur. Sin de villa Sejæ ſermo eſt, ſatius ſit *ejus* dicere.

213, 3, poſt *fuiſſet*, adde : Idem pro P. Seſtio : *Quiſquis erat, qui aliquam partem ſceleris Claudiani attigiſſet, quocunque venerat, quod judicium ſibicunque erat, damnabatur.* Pro, *quodcunque ei judicium erat.* Et pro lege Manilià : *Ex eodem Ponto illa Medea profugiſſe dicitur : quam prædicant in fuga fratris ſui membra in eis locis, quà ſe parens proſequeretur, diſſipaviſſe. Se*, pro *eam.*

217, 3, poſt *poſſe*, adde : Item pro Sextio : *Quem non tam admiror, quòd meam legem contemnat, hominis inimici.*

Ibid. 6, poſt *gaudeam*, adde : Virgil. in Ciri :

Perque tuum memoris hauſtum mihi pectus alumnæ.

222, 7, Terent. Eun. act. 11, ſc. 111 :

Quandoquidem illarum neque te quiſquam novit, neque ſcit, qui ſies.
Præterea forma, & ætas, ipſa eſt, facile ut pro eunucho probes.

Pro, *te probes.*

226, 1, poſt, *Sed &*, adde : *unus aliquis, quiſquam unus, nemo unus*, ſæpius apud Ciceronem, Cæſarem, Livium, reperias. Etiam *omne quicquid*, apud Valerium Max. Itidem cum dico, *nemo quiſquam*, poſterius redundat ; ut Priſcianus ait in XVIII. Ita

244, 28, poſt, *Et alibi*, adde :

Sæpe etiam deſideratur *poſt*, antè *quàm* electivam, numerali præeunte. Columella lib. VIII, cap. VIII : *Quinto die, quàm ſuſtuleris, condire oportebit.* Livius lib. 1 belli Maced. *Alterâ die, quàm à Brunduſio ſolvit.* Pro, *poſtquã.*

245, in margine ad *alius*, verſ. 29 appone : Nam ea, item præcedens, ac ſequens ſcena, multis in libris non inveniuntur : nec ſatis videntur Plautinæ, etſi ſint ſcriptoris admodum antiqui.

246, 8, poſt *ſapientiæ*, adde : Quamquam *parum* naturâ eſt adjectivum. Nam factum ex παῦρον, eliſo υ : ut ab eodem eſt *paulum*, ρ in λ abeunte.

Parum

Parum igitur, & *paulum*, notant *breve*, vel *parvum*; ac intelligitur *negotium*.

Ibid. 10, post *fortasse*, adde: Imò similiter etiam naturâ suâ nomina videntur *magis*, & *mage*; *satis*, & *sate*, unde *sat* per apocopen factum. Quid igitur mirum, genitivum habere additum, si naturâ sint adjectiva, ac *res*, vel *negotium*, intelligatur? Nempe dicitur, *abunde*, vel *magis*, vel *satis fraudis*; pro *abunde*, vel *satis*, vel *magis negotium fraudis*. Nec obstat, quòd *magis*, & *satis*, sint terminationes masculinorum, & femininorum. Nam, si istoc durius, possis in istis intelligere *res*. Et quædam tamen in *is* olim fuere etiam neutrius: ut *potis*, pro *pote*; de quo alibi dictum.

De *nimium*, *quantum*, *aliquantum*, *multum*, *minium*, & similibus, res longè apertior. Nam omnia hæc nomina sunt adjectiva, in quibus itidem intelligitur *negotium*: unde is genitivus regitur.

251, 14, post *signis*, adde: Nisi istæc omnia dici putes per ellipsin, quæ hoc pacto debeat suppleri: *Modulatio ex operis*; puta, *modulo*. *Composita ex aeris, & terreni*; puta, *naturâ*. *In mœnium collocandorum*; nempe, *ratione*. *Vis aquæ ex imbrium*; supple, *casu*, vel simile. *Figurata ex cœlestium signorum*; videlicet, *figuris*. Quæ licet non damnem; tamen, quia Græcos sequi amat Vitruvius, verisimilius puto, ea integrè quidem, sed per Helleniſmum dicta esse.

252, versu penult. post *censuistis*, adde.

Ajunt & *præter*, utrumque casum adscisere. Priscianus lib. XVIII: *Apud nos Præter accusativo conjungitur: & ablativo tum, cùm pro Sine accipitur. Vt Sallustius in Catilin. Præter rerum capitalium condemnatis. Pro, sine condemnatis.* Quod & postea repetit. Idemque apud Cledonium legas. Verùm non videtur hîc *Præter* esse præpositio, sed adverbium, pro *Præterquam*.

256, 23, post *quod ad*, adde: Similiter in prosa. Tullius in Oratore: *Magnam enim partem ex jambis nostra conflat oratio.* Pro, *ad magnam partem*. Sic, *Nimium*, vel *aliquid immutavit*, aut *auxit*. Pro, *ad nimium*: &, *ad aliquid*. Vt Vlpianus loquitur L. 1. §. VII. D. Nequid in flumine: *Si ea res cursum fluminis ad aliquid immutavit*. Ad partis etiam significationem refer *nihil*: quod significat, *nec hilum*, id est, nec minimâ ex parte. Vt illo Plauti Rudente, act. III, sc. VI: *Nihil salutem moror*.

257, 7, post *Apollinares*, scribe: Sic illo pro Rosc. Comœdo: *Repromittis tu abhinc triennium Roscio.* Pro, *post triennium*.

259, 29, post *tempori*, adde: Pro, *in suo tempore*. *Discessit mane, sero.*

260, vers. 4 à fine, post *ædium*, adde: Firmat quoque hanc sententiam illud Plauti Casinâ act. III, sc. V:

Cur eum (gladium) *habet?* PA. *Insectatur omnes domi per ædes, nec quemquam*

Prope

Prope ad se sinit adire.

Vti & hoc Aulul. act. III, sc. II : *--- angulos omnis*
Mearum ædium, & conclavium, mihi perviam facitis.

267, 25, post *libro* V, adde : Sic *etiam &*. Macrobius lib. I Saturn. cap. II : *Existimo nonnihil ad consuetudinem veterum etiam & prætoris verba conferre.*

Ibid. 32, post *putavi*, adde : Locutus similiter Vlpianus locis compluribus. Rævardum vide lib. V Variarum, cap. IX.

268, 9, post *processeram*, adde : Et lib. II : *Ergo igitur senex ille, veritatis arbitrium in divinam providentiam reponamus.* Quem locum malè mutat Colvius. Et lib. III : *Ergo igitur jam & ipse possum mihi primam istam virtutis adoream numerare.*

Ibid. 10, post VII, adde : & IX.

269, 10, post *illac*, adde : Item illo Virgilii disticho in vitâ ejus recensita à Servio :

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus.
Nocte die tutum carpe viator iter.

Pro quo è MSo Petri Danielis editio Parisiensis, *Nocte dieque tutum :* eâque ex lectione factum in vulgatis, *Nocte diéque tuum.*

270, 24, post *ex ipsis*, adde : Idem post *non solum.* Cicero lib. XIII, epist. XIV ad Famil. *Non solum, quia me libenter audire arbitrabatur ; sed quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua & dicta, & facta, laudabat.* Idem lib. III Tusc. Quæst. *Quæ* (dies) *ita mitigat, ut iisdem malis manentibus, non modò leniatur ægritudo, sed in plerisque tollatur.*

Ibid. 28, post *læva*, adde : Horat. lib. I, od. III :

--- Tollere, seu ponere vult freta.

Vbi plura interpretes.

Ibid. 31, post *nondum*, adde : Idem pro Archia : *Qui sedulitatem malis poetæ duxit aliquo tamen præmio dignam.* Pro, *etsi mali poetæ.*

271, 9, post *paratum*, adde : Terent. Hec. act. IV, sc. II :

Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absque unâ hac foret !

Eandem ἀλλεγορίαν Priscianus in XVIII his probat exemplis. Iuvenalis in primo : *Græculus esuriens, in cœlum jusseris, ibit.*

Statius in II Theb. *--- Mutatosque velint transsumere cultus,*
Et Pallas doceat pharetras, & Delia cristas.

Pro, *si velint.* Virgil. in VI : *--- Tu quoque magnam*
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.

Deest enim, *Si.* Horatius in primo Carminum od. XI :

Sapias, vina liques. Pro, *si sapias* : ut quidem Priscianus exponit.

exponit. Sed nihil impedit, quo minùs simpliciter sic exponatur: Hoc agamus, verè sapiamus, nec seriis vacemus, sed vino, & epulis, juxta insanam Epicureorum sapientiam.

Ibid. 11, post *expetens*, adde: Vti istoc ejusdem *: * Trinumm. act. 2. sc. 4.

--- Consit citò,
Quàm si tu objicias formicis papaverem.

Ibid. 13, post *intelligitur*, adde: Vide multa hujuscemodi Ciceronis, Livii, Columellæ, Terentii, ac omnium penè Iurisconsultorum loca, apud Godsc. Stewechium libro de particulis.

Ibid. 34, post *consideratur*, adde: Vt apud Plautum Aul. act. IV, sc. VI:
Euge, euge, Di me salvum, & servatum volunt.

Vel, si id adverbium malis, saltem hoc Terentii Andr. act. I, sc. V:
Ah, tantamne rem tam negligenter agere? Et Virg. Ecl. I:
Spem gregis, ah, silice in nudâ connixa reliquit.

Item II Æn. *Heu, nihil invitis fas quemquam credere divis.*

Tibullus lib. II, el. III:
Ferreus est, heu, quisquis in urbe manet.

Ibid. 32, post *omittitur*, adde: De more sophistis acclamandi φεῦ, εὰ, σοφῶς, *euge, pulcrè*, similiáque. Epilogus de instituto in hoc opere.

272, 17, post *libelle*, adde: Vel post *au*. Vt illo Terentii:
Au, mi homo, sanusne es?

Ibid. 23, post *immortalium*, adde: Locus est act. II, sc. III. Ad quem Donatus adducit hoc è Ciceronis Oeconomico: *Quid igitur, pro Deum immortalium, primùm eam docebas, quæso?* Etiam nominativum censet Linacer Eun. act. III, sc. V: *— Prô Iupiter!*
Nunc est profectò interfici cùm perpeti me possum.

At mirum, non vidisse, *Iupiter* esse vocativum, cùm alibi dicat Terentius, *Pro sancte Iupiter!* Vbi *sanctus* dicere non ausim.

Ibid. 27, post *tendere*, adde: Vnde liquet de illo Ciceronis, oratione antequam iret in exsilium, *Eheu, conditionem hujus temporis.* Itémque hoc Terentii Phorm. *Eheu, me miserum.* Quæ ipsa verba usurpat Sallustius oratione Atherbalis ad Senatum.

FINIS.

INDEX

LIBRI SEPTIMI DE RE GRAMMATICA, QVI EST DE STRVCTVRA.

Romanus numerus caput, barbaricus paginam, A verò Addenda designat.

A, vel AB, præpositio omissa intelligitur in ablativo, quo motus è loco significatur, XLVI. 170. quæ ipsa nõ rarò exprimitur, *ibid.* Eadem intellecta, XLVII. 171. & XLVII. 173, 174. & XLVIII. 175, 176, 178. item LXVI. 258. A, vel AB, cum ablativo, loco genitivi, item loco nominis gentilis, possessivi, aut similis, LXV. 253, 254. & LXVI. 258.

A Vestæ, VII. 32.

Ab, & *Abs*, quibus consonis præponantur, LXV. 253.

Abesse urbe, & *abesse ab urbe*, XLIII. 153.

Abhinc decem annos, pro *abhinc ante decem annos*, XLIV. 162. *Abhinc decem annis*, pro *in annis*, *ibid.*

Abire magistratu, pro *à magistratu*, XLVIII. 178.

Ablativus causæ, instrumenti & modi, propriè non regitur à nomine, sed præpositione per ellipsin præteritâ, VIII. 34, 35. neque à verbo regitur, sed præpositione omissâ A, vel AB, DE, E, vel EX, PRÆ, aut CVM, XLVII. 171, 172, &c. ac præpositiones eas quandoque exprimi, *ibid.* nisi quòd cum ablativis instrumenti non temere invenias, 173. Ablativos, qui absolutè poni dicuntur, cum participio præteriti temporis subjicitur id, quod postea consecutum, regi à præpositione A, vel AB, eâ significatione, quâ POST significant, XLIX. 179. At cum Ablativus est participium, vel nomẽ præsentis temporis, regi à præpositione IN, vel SVB, 179, 180. Ablativi additi verbis copiæ, vel inopiæ, dependent à suppressa præpositione A, vel DE, XLVII. 173, 174. At juncti verbis æstimandi, aut mercandi, à præpositione PRO, 174, 175. Subditi verbis vitandi, cavendi, prohibendi, liberandi, à præpositione A, XLVIII. 175. nitendi, ab IN; gloriandi, ab IN, vel DE, 175, 176.

Absente nobis, præsente legatis, similiáque, LV. 205.

Absinthites, vel *abrotonites vinum*, quomodo dicatur. A. 4. 21.

Absolvendi verba non regunt genitivum: sed genitivus iis additus regitur à nomine substantivo, quod intelligitur, XXVI. 97.

Abstinere se, manũ, vim, XXII. 89. *iratũ*, XXXIII. 118.

Abundare pecuniæ, puta *copiâ*, XXX. 111.

Ac, & *atque*, num supersint, cùm ab iis incipit oratio: ac mos in talibus Hebræorum, & Arabum, LXVIII. 268.

Accusandi, absolvendi, & damnandi verba etiam apud Græcos amant genitivum; sed itidem præpositione intellectâ, XXXII. 114. Accusandi, absolvendi, damnandi verbis genitivos additos regi non à verbo, sed ablativo intellecto, puta *crimine*, *actione*, *pœnâ*, & his similibus, XXVI. 96, 97, &c. At ablativos regi à præpositione intellectâ, *ibid.*

Accusativus an per enallagen pro nominativo ponatur, ubi sic Grammaticis traditum. A. 79. 22.

Acheronti esse, XLVI. 168, 169.

Acuta belli, inania famæ, & similia, κατ' ἔλλειψιν dici, VII. 31.

Ad intellectum, LI. 190. LXIV. 249.

Ad Apollinis, in Veneris, à Vestæ, ex Apollodori, & his affinia, VII. 32.

Ad subinde, nec semper tamen, locum potiùs propinquum, quàm ingressum in eum, significare, XLII. 149. *Ad*, pro *in*, XLII. 151. accusativis spatium temporis significantibus addita, κατ' ἔλλειψιν omitti non possunt, XLIV. 161. *Ad*, vel *In*, in communibus locorum nominibus interdum omittitur, LXVI. 255, 256.

Adhuc, pro *ad hoc*, VI. 25. & LXIV. 246.

Ad incita, vel *incitas*, VI. 18.

Adjectiva substantivè, substantiva adjectivè usurpata, II. 5. Adjectiva plura interdum uni substantivo jungi, etsi aliter Servius putârit, III. 6. Adjectivum accommodat se substantivo, non contrà, III. 6. cum utro conveniat, si substantiva diversi generis per Appositionem socientur, IV. 12. adjungitur substantivo genere diverso, idque trifariam, V. 13, 14, &c. Adjectiva verbalia sæpe etiam regunt casum verbi sui: sæpe illa in *bundus*, rarò alia, IX. 38, 39. Adjectiva distingui oportet, quæ historici, aut poetæ, quæ item oratores genitivo adjungunt, X. 42. Adjectiva similitudinis an genitivo addita semper significent formam, aut dativo, mores, XI. 43. Adjectiva falsò credita regere

gere genitivum, cùm genitivus potiùs regatur ab substantivo intellecto, x. 40. ut in partitivè acceptis, *ibid.* comparativis, & superlativis, *ibid.* verbalibus, & adjectivis, 41. 42. item adjectivis amicitiæ, proprietatis, similitudinis, æqualitatis, XI. 43. mensuræ, copiæ, & inopiæ, 44, 45. Adjectiva *contentus*, *dignus*, *alienus*, & *diversus*, genitivo junguntur κατ' ἐλλειψιν substantivi, XI. 46, 47. Adjectivis commodi, vel similis significationis, infinitivus additus vim habet nominis; & intelligitur præpositio *ad*, XII. 50. Adjectivo additus ablativus causæ, vel modi, non regitur ab adjectivo, sed à præpositione subintellectâ, XIV. 53, 54. Adjectiva nulla, uti neque verba, regere dativum; eum tamen casum illis convenire, XII. 47, 48. nec accusativus regitur ab adjectivo, sed à præpositione subintellectâ, XIII. 51, 52. idem de ablativi rectione statuendum, XIV. 53, 54, &c.

Adscribi Senatoribus, & *in numerum Senatorum*, XXXIV. 126.

Ad sedare, pro *ad sedandum*, L. 183.

Adverbium quibus vocibus jungatur, LXI. 231. Adverbium pro nomine, vel nomen pro adverbio, LXI. 231, 232. Adverbiorum pleonasmus, LXIII. 242, 243. Adverbia nullum casum regere, LXIV. 245, 246, &c. Adverbia cum σύνθεσιν genitivo juncta, LXIV. 246, 247, 248. Adverbia derivata retinent casum suorum nominum, LXIV. 248.

Adversari regem, *adversus regem*, & *regi*, XLIII. 156, 157.

Adulor cum accusativo personæ, XXI. 84.

Ædes, & *domus*, ut fortasse differant, LXVI. 260. Vide & hîc Addenda.

Æger corporis, X. 42.

Ægypti, pro *in Ægypto*, vel *regione Ægypti*, XXV. 94.

Ægypto venio, pro *ab Ægypto venio*, non esse solœcismum, etsi id Quinctilianus putârit, XLVI. 171.

Æqui bonique facio, ἐλλειπτικῶς dici, XXIX. 106.

Æstimandi verbis genitivum adjunctum regi à nomine per ellipsin omisso, XXIX. 105. Ablativum autem, à præpositione subintellectâ, 106, 107. Æstimandi verba Græcis quoque genitivo ἐλλειπτικῶς junguntur, XXXII. 116.

Affectuum verba Græcis etiam sociantur genitivo, XXXII. 114, 115.

Agrœcius refellitur, LI. 192.

Alienus cum genitivo, more Græco, XI. 47. *Alienus*, & *alius*, cur ablativo jungantur, XIV. 55, 56.

Aliquando, & *olim*, etiam sociantur præsenti, LXII. 241.

Alius ablativo junctum, XIV. 55, 56. & ibi Addenda: item LVIII. 221.

Allatro, optimi ævi scriptores cum accusativo potiùs usurpant, quàm cum dativo, XXXIX. 138.

Alter de femina, IV. 9.

Alter, *alius*, *aliquis*, *quisquam*, redundant post *nullus*, *nemo*, *nihil*, LIX. 225, 226.

Altum, *caruleum*, *tranquillum*, ἀπλῶς, intellecto *mare*, VI. 19.

Amabo, pro *amabo te*, XXIII. 91.

Ambo duo, per pleonasmum, III. 7. item LIX. 224.

Amstelodami celebris opidi, an *in celebri opido*, aut *opido celebri*, dicendum, XXV. 94.

Animus pendere, puta *æra*, vel *stipendia*, VI. 24.

Ante intellectum, LXVI. 256. *Ante* deficit in his formulis, *tertio calendas*, *nonas*, *idus*, &c. LXVI. 256, 257.

Antehac, pro *ante hac*, VI. 25.

Antiochiæ, pro *in opido Antiochiæ*, XXV. 93.

Antiptosis nominativi, pro accusativo ante verbum infinitum, XX. 82.

Antiquum obtinere, puta *ingenium*, VI. 19.

Anxius potentiæ, X. 42.

Apparère, XXXIV. 123.

Apollinaris refellitur, LVII. 220.

Apollonii Dyscoli laus, & qui eum sequantur, I. 2.

Appositions nomen veteribus Grammaticis ignotum. A. 4. 12. An illa figuræ nomen mereatur. A. 6. 5. videri ἀνεπιψιως genus, II. 4. ea duplex, II. 5. non semper alterum nomen proprium habet, II. 5.

Apprime cum superlativo, XVII. 68, 69.

Appulejus emendatus, XXXV. 130, 131.

Appulit, puta *navem*, XXIII. 91.

Arbor abietis, pro *abiete*, VII. 29.

Arcere pecori, XXXVII. 135.

Ardua montium, similiáque, VII. 31.

Argui pigritiæ, puta *crimine*, XXVI. 97.

Arrius Reate, XIV. 54.

Attendere aliquem, & *aliquid*: item *ad aliquid*, & *cui*, XLIII. 156.

Atticismus verbi accusativum regentis suæ originis, vel cognatæ significationis, XXII. 89, 20.

Audio an dativo junctũ reperiatur, XXXIX. 138.

Avellana, & *castanea*, puta *nux*, VI. 21.

Avelli aliquo, & *ab aliquo avelli*, XLVIII. 178.

Aureus, pro *nummus aureus*. A. 21. 35.

Aut sequente *vel*, LXVII. 264. *Aut* intellectum, LXVIII. 270.

B.

Belli militiæque, pro, *tempore belli militiæque*, XXV. 95.

Benedicere Deo, vel *Deum*, XXXV. 128.

Bidens cur femininum, VI. 22.

Bipennis naturâ adjectivum, ejusque etymon, VI. 23, 24.

Boni consulo, dici ἰαλεκτικῶς, & quomodo ellipsis ea supplenda, XXIX. 106.

Bono alicujus, & *cum bono alicujus fieri*, XLVII. 173.

Burrichus, VI. 17.

Burra, puta *bucula*, VI. 16. *Burrus* nunc valet *rufus*, nunc *hispidus*, VI. 27.

C.

Ioachimus Camerarius Ioac. N. VIII. 36.

Caper refellitur, XXVIII. 103.

Carere rei, XXX. 111.

Carò, vel *carè cenia*, XLVII. 174.

Carthagini, *Sicyoni*, *Lacedæmoni esse quempiam*, cùm dicimus, non dativos esse, quod Servius putabat, sed ablativos, more antiquo desinentes in I, XLVI. 168, 169.

Catonis vetus lectio defensa, LIV. 201.

Catullus illustratus, LIX. 226. & LXV. 253, 254.

Cautionem cavere, XXII. 89.

Cavere malo, pro *à malo*, XLVIII. 175.

Celandi verba an geminum regant accusativum, XI. 140, 141.

Celer iraſci, pro *ad iraſci*, sive *iraſcendum*, II. 190.

Centesima, puta *usura*, VI. 27.

Certandi verba per Hellenismum dativo sociata, ubi Latini uti solent ablativo cum præpositione, XXXVII. 133, 134.

Certe hercle, LXIII. 243.

Certus sententiæ, X. 42.

Cetera, & *pleraque* accusativi, cum ellipsi præpositionis, XIII. 52.

Chiridota quid, VI. 26.

Chrysippi Stoici geminum opus περὶ συνήθειας, sed Dialecticum, I. 2.

Circa intellectum, LXVI. 257.

Ciceronis ad Atticum locus illustratur, ipséque multimodis defenditur ab insciția, cujus à Grosippo arguitur, XLII. 145, 146.

Cœnare olus, *epulas*, XXII. 90.

Coeundi, ac miscendi verba, per Hellenismum dativo sociata; pro quo Latinis ablativus cum præpositione, XXXVII. 135.

Cognatæ significationis accusativus à verbo rectus, XXII. 89.

Collectiva, ac partitiva, singulo numero vim habent plurativi, III. 8.

Colobus quid, VI. 26.

Commodandi, consulendi, auxiliandi, mandandi, nunciandi, ignoscendi verbis dationem inesse, ut jure dativum adsciscant, XXXIV. 122.

Comitor, cum dativo, more Græco, XXXV. 129.

Comparativorum, & superlativorum, eadem est ratio regiminis, quæ positivorum, XV. 56, 57. Comparativos etiam partitivè acceptos, de pluribus, quàm duobus, usurpari, contra Vallam ostenditur, XV. 57. Comparativi mensuræ genitivum adsciscunt, non ut comparativi, sed ex communi natura adjectivi, XV. 58. Comparativos vi suâ non regere dativum, accusativum, vel ablativum, XVI. 60, 61, &c. Comparativi cur aliquando minus significent positivo, XVI. 62. Comparatio an rectè fiat, si dicatur quis fortior, vel doctior omnibus, XVI. 61. Comparatio etiam instituitur voce homonymâ inter res diversas, XVI. 61.

Compertus mendacii, XXVI. 99.

Comperto, *audito*, ablativi absolutè positi, XLIX. 179.

Complere stupri, XXX. 110.

Concumbere Deæ, pro *cum Dea*, XXXVII. 135.

Condemno furti, dicitur ἰαλεκτικῶς, pro, *de furti crimine*, XXVI. 97.

Condono cum accusativo, deque ejus structura error Donati; item alter Iulii Scaligeri; ac Erasmus adversus eum defensus, XXI. 85.

Conjunctio an aliquando connectat diversos casus, LXVII. 261, 262. eam diversos gradus, & in verbis diversos modos, ac tempora copulare, validè probatur, LXVII. 262, 263.

Consequendi, & frustrandi verba apud Græcos quoque adsciscunt genitivum per ellipsin nominis χρῆμα, vel similis, XXXII. 117.

Constare aliquo, & *ex aliquo*, XLVII. 172.

Contentus cum genitivo, & unde is regatur, XI. 46. cur ablativo jungatur, XIV. 55. etiam absolutè ponitur sine ablativo, aut infinitivo, *ibid.*

Continens, puta *terra*, VI. 26.

Contumelia factum itur, *præda prædatum itur*, & similia, per metalepsin sic dici, ac vetus in istis lectio defensa, apud Catonem, Plautum, & Quinctilianum, LIV. 201, 202.

Conturbare, pro, *conturbare rationes*; *decoquere*, pro *decoquere rem*, & similia, κατ' ἔλλειψιν intelligenda, XXIII. 91.

Convenientia Nominativi cum verbo fit trifariam, XVIII. 70. Verbum duobus appositum substantivis diversi numeri cum utro conveniat, *ibid.* & 71. Convenientia verbi substantivi, quando convenit nominativorum diversi numeri posteriori, non est sermo figuratus, quod Budæus putabat, XVIII. 71. Convenientia verbi infinitivi cum accusativo, XX. 80. aliquando ea est nominativi pro accusativo post verbum infinitum, *ibid.* Convenientia casus, ubi non videtur esse, LV. 206.

Copiæ,

Copiæ, & inopiæ adjectiva non regere aliquem casum, XI. 44. Copiæ & inopiæ verbis genitivus additus regitur ab ablativo subintellecto; ablativus, à præpositione, quæ quandoque additur, quandoque omittitur, XXX. 110, 111, 112. Græcis ea quoque genitivo junguntur, qui regatur à præpositione ἐκ, XXXII. 117.

Copula in numeralibus quando exprimi debeat, quando supprimi, LXVII. 269, 270.

Corcyra, urbs, & insula, XXV. 95.

Cras, pro *crastino*, LXI. 232.

Crastinus, pro *cras*, LXI. 232, 233.

Cretæ, pro *in Creta*, aut *in insula Cretæ*, XXV. 94.

Cujus, vel *cuja interest*, XXIX. 107.

Cum intellectum, XLIX. 180.

Cum intelligitur in ablativis modi, aut comitatus, LXVI. 259.

Cum pro *quia* indicativo junctum, contra Linacri sententiam, LXVII. 265.

Cupidus scire, pro *sciendi*, & similia, LI. 185.

Curare, puta *rem*, XXIII. 91. *Curare corporis*, XXXIII. 118. *Curare rem aliquam*, & *alicui rei*, XXIV. 126.

Curiosus, & *incuriosus rei*, X. 42.

D.

Dalmatica, tunicæ genus, VI. 26.

Damnare voti, & *voto*, XXVI. 98.

Dativus, pro accusativo, quando infinitivus *esse* ponitur post *licet*, *expedit*, *necesse est*, &c. XX. 82, 83.

David de-Willem, VI. 20.

De intellectum, XLVII. 171. & XLVII. 173. LXVI. 258.

Decedere, pro *decedere de vita*, LXVI. 260. *Decedere provinciâ*, & *de provincia*, XLVIII. 178.

Decet, & *indecet*, cum dativo, XXXV. 130, 131.

Decies, *vicies*, *sexagies sestertium*. Ellipticæ locutiones, in quibus subaudi *centena millia*, LXII. 237.

Decipi laboris, XXXI. 113.

Decoquere, puta *rem*, XXIII. 91.

Defendere pecori, XXXVII. 135.

Deficit mihi, & *deficit me*, XXXIV. 125.

Deinde postea, & *deinceps inde*, per pleonasmum, LXIII. 243.

Deiphobe Glauci, pluriáque, ubi *filia*, vel *uxor*, vel *servus*, aut simile, intelligitur, VII. 31.

Delectari aliquo, & *in aliquo*, XLVII. 172.

Delos urbs, & insula ejusdem nominis, XLII. 150.

Desipere mentu, XXVII. 101.

Desperato, *comperto*, *absoluto*, absque pronomine *eo*, IX. 230.

Dic potare, pro *de dic*, XLIV. 163.

Dies sex spatii, pro *spatium sex dierum*, VII. 31.

Differendi, distandi, & dissentiendi verba dativo per Hellenismum sociata; pro quo Latini utuntur ablativo cum præpositione, XXXVII. 134, 135.

Dignus cum genitivo, & unde is regatur, XI. 46. *Dignus consilii*, & *salutis*. A. 46. 28. *Dignus odium*, pro *ad odium*; ubi in structuræ ratione etiam hæsit Donatus, XIII. 52. *Dignus* cur ablativo jungatur, XIV. 55.

Disto cum dativo, XXXVII. 134.

Diversus, cum genitivo, more Græco, XI. 47.

Docendi, monendi, rogandi, ac celandi verba an regant geminum accusativum, XL. 139, 140.

Dominandi verba Græcis etiam genitivum adsciscunt, qui à præpositione per ellipsin regatur, XXXIII. 119, 120.

Dominari, & *regnare alicujus*, XXXIII. 119, 120.

Dominor utrùm Latinis dativo, an ablativo, jungatur, XXXIII. 120.

Domi, pro *in domo*, vel *loco domi*, XXV. 95.

Domo, pro *in domo*: quam præpositionem veteres etiam addunt scriptores, XLVI. 169, 170.

Domitio, vel *domum itio*, VIII. 33.

Domus in accusativo singulari sæpe admittit præpositionem; ut *in domum intrare*, pro *domum intrare*, XLII. 151. in plurali etiam sine præpositione ponitur, 52.

Domus, & *ædes*, ut propriè differant, LXVI. 260, & in Addendis.

Donati lapsus, XLII. 148.

Dono te libro, & *dono tibi librum*, cum similibus locutionibus, XL. 140.

Dosithei versio notata, XXI. 87.

Dotis logi, pro *dos logorum*, VII. 30, 31.

Duce te, *comite te*, locutiones Ellipticæ; illic *sub*, hic *cum* supplendum, XLIX. 180.

Duodecim discere, puta *tabulas*, VI. 25.

Dudum cum compositis, item *jampridem*, & *super*, quando præterito, quando item præsenti jocentur, LXII. 241, 242.

E.

E, vel EX intellectum, XLVII. 173.

Edepol, & *certè*, cum infinitivo, LXII. 241.

Egeo, *indigeo*, *careo*, cum genitivo, XXX. 111.

Egeo cum accusativo, XXX. 112.

Ellipsin videri, quoties duobus, vel pluribus singularibus, jungitur adjectivum, aut verbum plurale, III. 7. Ellipsis vocis alio numero repetendæ, V. 14. Ellipsis substantivi ostenditur in multis nominibus, quæ cum substantiva credantur, naturâ suâ sunt adjectiva, VI. 15, 16, 17, &c. Ellipsin esse

ſubſtantivi, ubi adjectivum genere neutro ſubſtantivè poni dicitur, exemplis illuſtribus comprobatur, v. 15, 16, 17, &c. & præcipuè, 19, 20, 21. Ellipſis quinctuplex ſubſtantivi regentis genitivum, VII. 31. Ellipſis verbi ſubſtantivi frequens, XIX. 74. alterius etiam verbi crebra in proverbiis, 75. item iis, quæ honeſtè dici non poſſunt, *ibid.* & verbi *cœpit*, aut ſimilis, ubi infinitivus vulgo dicitur poni pro imperfecto, *ibid.* & 76. Ellipſis partitivi *unus*, X. 41. Ellipſis nominativi quot modis ſuppleatur, XIX. 72, 73. accuſativi à verbo recti, XXIII. 91. nominis *urbs*, vel *opidum*, in nominibus propriis opidorum, quæ in genitivo verbis addita falsò creditum ab iis regi, XXV. 93, 94. item nominis *regio*, vel *inſula*, in propriis regionum, & inſularum, 94. ſuppleta in *Æqui bonique facio*, & *Boni conſulo*, XXIX. 106. Ellipſis præpoſitionum *ob*, vel *propter*, *per*, *circa*, vel *ad*, XLIII. 153. ſubſtantivi, unde regitur gerundium in *di*, LIII. 194, 195. pronominis *me*, *te*, *ſe*, LVIII. 221, 222. adverbii, LXIII. 244. præpoſitionum *ante*, *poſt*, *propter*, *per*, &c. LXVI. 256, 257, &c. Ellipſis caſus à præpoſitione recti, atque adeo etiam præpoſitionis cum ſuo caſu, LXVI. 260. conjunctionum, LXVIII. 269, 270, 271.

Eludo te annulum, XXI. 85.

Eludere pugnæ, XXXI. 113.

Emendi, & vendendi verba, cum genitivo conſtructa apud Græcos, XXXII. 117.

En ecce, per pleonaſmum, LXIII. 243.

Enallage accuſativi, item vocativi pro nominativo, XIX. 79. Enallages accuſativi pro nominativo exempla quædam excuſſa. A. 79. 22.

Ennii in Erechtheo vetus lectio vindicata, LXI. 233. idem apud Ciceronem emendatus, LXV. 253.

Eous, pro *mane*, LXI. 232.

Ἐπεξήγησις. A. 4. 12.

Epheſi, & *in Epheſo*, XLVI. 167.

Ἐπὶ, & ἐν, addita loci ſpatium ſignificantibus diverſam vim habere, XLIV. 159.

Eques Parthorum, pro *Parthicus eques*, VII. 29.

Ergo ablativus, ſive dativus, ab ἔργον, LXIV. 247.

Ergo igitur, per pleonaſmum, LXVIII. 268. *Ergo* omiſſum per ellipſin, LXVIII. 271.

Erubeſcere fortunæ, XXVII. 101?

Erubeſco genitivo jungitur à Curtio; ſed cum accuſativo uſitatius eſt, XXVII. 102.

Erumpere ſe, vel *ſtomachum*, XXII. 89.

Eſſe, aut *valere pluris*, ἐκπλείονος, pro *rem pluris pretii*, XXIX. 105.

Eſt annos decem, pro *eſt factum ante annos decem*, XLIV. 161.

Eſt mihi nomen Petrus, *Petri*, *Petro*; & an rectè etiam *Petrum* hîc dicatur, XXXIV. 123.

Eſt loquens, pro *loquitur*, LX. 229.

Eſt videre, & ſimilia, dici κατ' ἐκφώνησιν nominis *facultas*, LI. 186.

Eſurire beatitudinis, XXX. 111.

Et non ſemper eſt connexiva, ſed & inceptiva. Imò Orientis populis etiam inchoat librum, LXVIII. 268, 269.

Eteſiæ unde dicti, VI. 26.

Etiamſi cum indicativo, contrà quàm Alvaro viſum, LXVII. 265.

Etſi quamvis, per pleonaſmum, LXVIII. 267.

Euax unde, LXIX. 273.

Evocationem malè in figuris reponi, XIX. 79.

Ex intellectum, LXVI. 258.

Excedere patriam, XLII. 152.

Exequias ire, *venire*, pro *ad exequias*, LXVI. 256.

Exire limen, & *limine exire*, XLII. 152.

Exire ore, & *exire ex ore*, XLIII. 153.

Expers cum ablativo. A. 45. 20. *Expers unguentis*, de *unguentato*, XI. 45.

Explere flammæ, XXX. 110.

Exoſus, quando accuſativum, quando item dativum requirat, LX. 229.

Ex vicini, ſimiliáque, VII. 32.

F.

FAbius an rectè ſtatuat ſolœcum eſſe, *Ægypto venio*, XLVI. 171.

Facio, pro *proficio*, an dativo jungatur, XXXIX. 138.

Facio, *ſcio*, *neſcio*, *opto*, *metuo*, habent interdum ante ſe nominativum, ubi nominativus multò uſitatior eſt. A. 79. 22.

Falli animi, vel *ſermonis*, XXVII. 101. item XXXI. 113.

Familiæ ercti ciendæ, vel *ciſciendæ*, quomodo dicatur, IV. 10.

Fas, & *nefas*, naturâ ſuâ videri adjectiva: & unde ea dicantur, VIII. 35.

Faſtidire alicujus, pro *alicujus cauſa*, XXVII. 100, 101.

Feræ, puta *beſtiæ*, VI. 16.

Ferina ἀπὸ λῆς, pro *carne ferina*, VI. 17.

Ferox ſceleruni, X. 42.

Feſti locus corrigitur, VI. 25. lapſus ejus, XLII. 147. ejuſdem geminus error, XLIII. 156. XLVIII. 176, 177.

Fidele, pro *fidelis*, *mundinale*, pro *mundinalis*. A. 15. 28.

Finis duplex, ὕ, & ὖ, XXXIV. 122.

Fluvia, pro *fluvius*, VI. 16.

Fluvius naturâ ſuâ adjectivum, in quo intelligitur *annis*, VI. 16.

Foci, & *viciniæ*, pro *in foci*, & *viciniæ loco*, XXV. 96.

Franciſcus Nanſius, LXI. 235.

Frustrari captionis, XXXI. 113.
Fruterii error, XLVIII. 176.
Fungor cum accusativo, XII. 88.
Χαίρω, & συγχαίρω τίτῳ, XXXII. 115.

G.

GEnitivus verbo substantivo additus non regitur à verbo, sed à nomine intellecto, XXIV. 92. Genitivus verbis additus, etiam apud Græcos, non regitur à verbo; sed vel à nomine, vel adverbio, vel præpositione intellectâ, XXXII. 113, 114, 115, &c. Genitivo verba juncta per Hellenismum, XXXIII. 118, 119, &c.

Gerunda rectiùs, vel *gerundiva*, dici, quàm *gerundia*, LIII. 194. omnem ea habere casum, præter vocativum, LIII. 195. gerundia in *di* cum genitivo plurali, *ibid.* In *dum* exeuntia passivè accepta, an passivorum more admittant ablativum cum præpositione, LIII. 195, 196. an accusativum patientem recipiant, præcipuè cum adest præpositio, 196. Terminata in *do* accusativum adsciscunt, maximè si adsit præpositio, LIII. 196. cum verbis motus conjungi possunt, contrà ac visum Vallæ. *Ibid.* Gerundia omnia κατ' ἔλλειψιν verbum infinitivum includere, quod vicem obeat substantivi, LIII. 197, 198. ac casum gerundiis additum non regi à gerundio, sed à suppresso infinitivo, *Ibid.*

H.

H*Abeo tolerandum*, *subeundum*, & similia, L. 187. *Habeo dicere*, pro *habeo dicendum*: hoc est, quod dicam, vel dicere debeam: & hic tam infinitivum, quàm gerundium, esse pro accusativo recto à verbo *habeo*, LI. 187.

Hactenus, & *quatenus*, pro *hac*, & *qua fine tenus*, VI. 18. *Hactenus* καὶ τριῶν divisum invenitur, LXVI. 261.

Hellenismus dativi pro accusativo, post *licet*, *expedit*, *necesse est*, &c. XX. 82, 83.

Hic geminatum, ubi alterutro loco *ille* poni solet, LXV. 211. *Hic* interdum ad remotius, *ille* ad propius refertur, *ibid.*

Hoc noctis ambulas, cùm dicitur, dubium, utrùm *hoc* sit accusativus, an ablativus, XLIV. 164.

Honore honestare, XLV. 165.

Huc, pro *hoc*, *adhuc*, pro *ad hoc*, LXIV. 246.

Humi, pro *in humo*, vel *humi solo*, quod & *in humum*, XXV. 96.

Humo, & *domo*, pro *humi*, & *domi*, XLVI. 169.

Hypognosticôn libri non sunt Augustini, XXI. 86.

I.

I*Anuarius*, *Februarius*, *Martius*, naturâ suâ adjectiva, in quis intelligitur *mensis*, VI. 19.

Iccirco quod naturæ vocum convenientius esse, quàm *propterea quod*, LV. 210.

Id ætatis, pro *ad* vel *circa id ætatis*, XLIV. 164.

Id prodeo, pro *ob id*, XLIII. 153.

Idem cum illo, recentioribus usitatum, pro quo antiqui dixerunt, *idem qui*, *idem ac*, *idem atque*, LVIII. 220, 221. *Idem illi*, Græcorum more dictum, 221.

Ignoscere delicti, XXXIII. 120.

Illacrymare alicui, XXXIX. 137.

Ille πλεονάζει, præcipuè post *velut*, ac *sic*, LIX. 225.

Illudere captum, *in captum*, *capto*, & *in capto*, XLIII. 155, 156.

Illum scio qualis sit. A. 79. 22.

Immane quantum, *insanum quantum*, & similia, κατ' ἔλλειψιν videri dicta, XIX. 74.

Impendet mc, XLIII. 156.

Imperandi verbis Græci, & Latini, quandoque præpositionem addunt, XXXIII. 120.

Impersonalia ante se habent nominativum, sed rariùs expressum, sæpius intellectum, XIX. 73.

Impiger militiæ, X. 42.

Implere elogiorum, XXX. 110. *Implere vini*, puta *liquore*, XXX. 111. *Implere alicujus*, *aliquo*, & *de aliquo*, XXX. 110, 111, 112.

Imponere alicui, cur pro *decipere* dicatur, XXIII. 91.

IN intellectum, XLVII. 172. LXVI. 257. XLVIII. 178. XLIX. 180. Item omissum ante regionum locorumque nomina, LXVI. 255. *In* sæpe in ablativis desideratur, LXVI. 259, 260. omissum in ablativis quietem in loco significantibus, sive ablativus ille sit proprium nomen opidi, sive appellativum, XLVI. 167, 168, 169. *In*, & *ex*, cum genitivo apud Vitruvium, LXV. 251. *In*, pro *ad*, & *ad*, pro *in*, apud posterioris ævi scriptores, XLII. 151. *In* contrà Grammaticorum præceptum cum accusativo; in significatione quietis, cum ablativo in significatione motus, LXV. 251, 252.

Incoram sui, καὶ σύνθετον dictum, LXIV. 247.

In quatuordecim, puta *ordinibus*, VI. 22.

In quinquennio, *in hoc ævo*, similiáque, XLIV. 163.

In Veneris, VII. 32.

Inania famæ, VII. 31.

Incessio aliquem, *in aliquem*, & *alicui*, XLIII. 154, 155.

Incestum, naturâ adjectivum, in quo intelligitur *stuprum*, vel *flagitium*, VI. 24.

Incidere portis, pro *incidere in portas*, XXXV. 131.

Incidere in æs, & *in ære*, LXV. 252.

Increpare avaritiæ, XXVI. 98.

Incumbere, pro *operam dare*, accusativum appetere rectum à præpositione, XXXIX. 138.
Indecet, XXXV. 131.
Indoluit hujus rei, XXVII. 100.
Infamis disciplinæ, X. 42.
Inficere aquæ, puta *liquore*, XXX. 111.
Infinitivus convenit cum accusativo, XX. 80. aliquando nominativus est pro accusativo, *ibid.* Infinitivus num regatur à verbo, an potiùs à præpositione intellectâ, quibus modis cognosci possit, LI. 186. Infinitivus vel oratio pro accusativo, quem verbum regit, XXII. 90, 91. pro nominativo, XVIII. 71, 72. Infinitivi nominaliter positi genere neutro, L. 181. quemvis casum eodem vocis exitu referunt, ut nomina aptota, 182. Infinitivos duos rectè conjungi posse; contrà quàm Servio visum, L. 182. Infinitivi verbi structura triplex, L. 184. Infinitivus pro nominativo, L. 181. pro genitivo, vel gerundio in *di*, 182. pro dativo sæpius est Græcis, 183. pro accusativo, & vocativo, *ibid.* pro ablativo, 184. Infinitivus rectus à nomine tum adjectivo, tum substantivo, LI. 185, 186. substantivum interdum intelligitur; ut cùm *est* exponi solet *licet*, *ibid.* Infinitivum verbo finito additum regi interdum à suppressa præpositione *ob*, vel *propter*, LI. 188. idque etiam locum habere, cùm post nomen adjectivum, quod voluntatem, aut facultatem notat, ponitur infinitivus, qui interdum etiam est formæ passivæ, 189. item à præpositione *ad*, cùm jungitur verbis motum ad locum significantibus, 188, 189, 190. nonnunquam etiam à præpositione ablativi casus *à*, vel *in*, 191. Infinitivi Ellipsis, LI. 191. Infinitivi cum accusativo constructio figurata duplex, Ellipsis & Antiptosis, XX. 81. Infinitivi præteritum perfectum post verbum *meminu*, LI. 192, 193. Infinitivi passivi futurum habere post se ablativum cum præpositione, LII. 193. Infinitivum poni pro gerundio; non item gerundium poni pro infinitivo, LIII. 194.
Inhiare hereditatem, & *hereditati*, XLIII. 156.
Insilio, vel *insulto aliquem*, *in aliquem*, & *alicui*, XLIII. 155.
Instare illi, & *illum*, XLIII. 155.
Instar non adverbium esse, sed nomen, LXIV. 248.
Interest unde conflatum, & quid propriè signet, XXIX. 109. *Interest*, & *refert mea*, quid signent, & quomodo locutiones hæ supplendæ, XXIX. 108, 109. *Interest*, & *refert*, non regere genitivum, aut ablativum pronominum, sed ista κατ' ἔκθλιψιν dici, XXIX. 107, 108, 109.
Interjectio nullum casum regit, LXIX. 271, 272.
Inter paucas, valet *præ multis*, XVII. 68.
Interrogari, *urgeri*, *purgari criminis*, vel *facti*, XXVI. 98, 99.
Invado aliquem, *in aliquem*, & *alicui*, XLIII. 154.
Invictus laboris, X. 41.
Invidere rei alicujus, XXXII. 115.
Invidere aliquem, & *alicui*, XXXIV. 124.
Invideo, unde dicatur, XXXIV. 124, 125.
Ipse, pro reciproco *sui*, vel *suus*, LVI. 213, 214.
Ipse egomet, LIX. 225.
Irrumpere sese, XXII. 89.
Is, & *ille*, pro reciproco *sui*, LVI. 214.
Io. Isaacius Pontanus, LXIII. 244.
Itaque ergo per pleonasmum, LXVIII. 268.
Iubeo tibi non aliter, quàm Hellenismo, excusari, XXXVI. 132. *Iubeo te ut hoc facias*, barbarè dici, *ibid.* optimosque Latinæ linguæ scriptores non addere accusativum personæ verbo *iubeo*, nisi infinitivo sequente, aut intellecto, *ibid.* & 133.
Iurare jusjurandum, XXII. 89.
Iuro Deos, pro *per Deos*, XLIII. 153.

L.

Laborare cerebro, & *ex cerebro*, XLVII. 172.
Lactantius adversus Vallâ defensus, XVI. 63.
Lætari malorum, & *gaudere voti*, XXXII. 115.
Lætus umbræ, vel *frugum*, X. 41.
Lambinus refellitur semel, iterumque, XLVIII. 177.
Largior bubus, pro *dono bubus*, XLVIII. 176.
Largiter auri, LXIV. 246.
Latet mihi, vel *me*, XXXV. 128, 129.
Laudiceni qui, & unde dicti, LXIX. 274.
Lethes amnis, pro *Lethe amnis*. A. 29. 16.
Liber legum, X. 41.
Liber terrore, pro *à terrore*, XIV. 54.
Liberari tutelæ, pro *onere*, vel *molestiâ tutelæ liberari*, XXXIII. 120, 121. *Libero* ablativum habet à præpositione intellectâ rectum, XLVIII. 175.
Libertatis, pro *libertatu caussâ*, & alia id genus, VII. 31, 32.
Liburnica, puta *navis*, VI. 19.
Licet cum indicativo, LXVII. 265.
Limis, puta *oculis*, VI. 22.
Linacri error, ex non adversâ distinctione, LIX. 224.
Lito cum accusativo, XXII. 87.
Longè gentium, LXIV. 246.
Luce, pro *in luce*, vel *de luce*, aut *cum luce*, XLIV. 163.
Lucere facem, vel *cereum*, XXII. 90.
Laudare laudibus, XLV. 165.

M.

MAcrobius adversus Vallam defensus, XVII. 66, 67.

Mactus est adjectivum copiæ, quod etymon ostendit, XI. 44.

Magis, & *potiùs*, comparativis addita, πλεονάζειν, ut Græcis μᾶλλον, XVI. 63. LXI. 234.

Magnâ, & bonâ spe esse, pro *in magna & bona spe esse*, XLVIII. 178.

Magno æstimare, *emere*, *vendere*, valet *pro magno*, XLVII. 175.

Magnopere etiam & etiam, LXIII. 243.

Majalis, puta *porcus*, VI. 23.

Majoris æstimo, an rectè dicatur, XXIX. 106.

Maledico, *medicor*, cum accusandi casu, XXI. 85, 86.

Malo potius, LXI. 234, 235.

Mane ablativus ab inusitato *manis*, in quo intelligitur *tempore*, VI. 25.

Mane venire, pro *in mane*, *de mane*, vel *cum mane*, XLIV. 163.

Manes, pro *mani*, id est *boni*, VI. 17.

Manifestus delicti, X. 41. *Manifestus*, vel *compertus mendacii*, XXVI. 99.

Manus etymon, VI. 17.

Paullus Manutius refellitur, XLII. 148.

Maximè cum superlativo, XVII. 69.

Me, *te*, *se*, intellecta, LVIII. 222. *Me*, *te*, *se*, ubi redundare creduntur, quandoque ad integritatem pertinent sermonis, LIX. 227.

Mea, *tua*, *sua*, & similia, verbis *refert*, & *interest*, juncta, ablativi esse casus ostenditur, contra Donatum, & Iulium Scaligerum, XXIX. 108, 109.

Mea, *tua*, *sua*, pro *mei*, *tui*, *sui*, LVII. 216.

Medentes, pro *medici*, IX. 39.

Medicari alicui, & *aliquem*, XXI. 86.

Medicina naturâ adjectivum, ubi quàndoque subintelligitur *taberna*, quandoque *ars*, vel *scientia*, VI. 24, 25.

Μιγάμενοι βιότῳ, XXXII. 115.

Memini, an accusativum personæ adsciscat, XXVIII. 103. *Memini*, *recordor*, *reminiscor*, *illius*, *illud*, & *de illo*, XXVIII. 103. *Memini de aliquo*, dici non solùm cum significat, *in animo habere*, sed etiam cum notat *facere mentionem*. Ibid. *Memini memoriâ*, XLV. 165. *Memini* etiam adsciscit infinitivum præteriti temporis, contrà quàm putavit Agroecius, LII. 192, 193. quod in aliis etiam verbis locum habet, *ibid.*

Memoriæ & oblivionis verbis genitivum additum regi à nomine, *memoria*, vel *recordatio*, vel *res*, aut alio, XXVIII. 104. Memoriæ & oblivionis verba etiam Græcis genitivo junguntur, intellecta præpositione περί, XXXII. 116.

Meno, unde *memini*, & *meniscor*, unde *reminiscor*, LI. 192.

Mensuræ nomen additum adjectivo in casu accusativo regitur, non ab adjectivo, sed à præpositione *ad* subintellecta, XI. 44. XIII. 52.

Mercandi verba genitivo junguntur per ellipsin, XXIX. 106.

Merito peti, pro *ex jure merito*, XLVII. 172.

Μισθωμαλῶν, & similia, cum genit. XXXII. 115.

Mihi eleganter insertum, LIX. 226.

Mirari justitiæ, XXXIII. 118.

Misceri Deæ, XXXVII. 135.

Misereri alicujus, vel *miseret alicujus*, pro *alicujus causâ*, est ἰδιωτικὸν, XXVII. 101.

Misereor, & *miserescо*, an apud antiquos dativo juncta reperiantur, XXXIX. 137.

Misereor, tantùm cum accusativo, XXVII. 102.

Misi petere argentum, id est, *ad petere argentum*, hoc est, *ad petitionem argenti*, sive *argenti*, LI. 189.

Mitto κατ' ἰλλειψιν positum, pro *mitto nuncios*, XXIII. 92.

Moderor affectum, & *affectui*, XXXIV. 125.

Mœchari aliquam, non æquè videri probum, ac *adulterare aliquam*, XXI. 84.

Molossus, puta *canis*, VI. 17.

Monendi verba non quibusvis jungi accusativis, XXVIII. 104. Genitivos iis additos dependêre ab intellecto ablativo, *Ibid.* Monendi verba non quibusvis rei accusativis junguntur, XL. 139.

More hominum, pro, *de*, vel *ex more*, XLVII. 172.

N.

NAm, *enim*, *quia*, per ellipsin omissa, LXVIII. 270.

Nam redundans, LXVIII. 271.

Natus annos decem, vel *centum*, dici, pro, *ante annos*, XIII. 53. XLIV. 116. *Natus Submone*, pro, *in Submone*, XLVI. 167.

Ne, post adverbia prohibendi, negare, contra Servium docetur, LXII. 237, 238. *Ne*, pro *ut ne*, κατ' ἰλλειψιν dicitur, LXVII. 265. *Ne*, & *neque*, si addantur negativæ particulæ, vel voci inde compositæ, sæpe negant; vel redundant, LXVIII. 268.

Nebrissensis error de futuro infinitivi passivi, LII. 193.

Nec interdum poni, pro, *& non*, eaque occasione in Maronis loco vetus lectio contra Auratum, & Canterum, defenditur, LXVII. 263, 264.

Necesse, & *opus*, distinguuntur, VIII. 37.

Negatio geminata utrùm affirmandi, an negandi

gandi vim habeat, LXI. 233, 234.
Negotium intelligitur in adjectivis neutris substantivè positis: ac quandoque etiam exprimitur, VI. 19, 20.
Nemo alius, vel *nemo quisquam*, LIX. 226.
Nequicquam frustra, per pleonasmum, LXIII. 243.
Neutrum pro masculino, juxta Nonium. A. 25. 28.
Nihil quicquam per pleonasmum posterioris, LIX. 225.
Nihilo æstimare, hoc est, *pro nihilo æstimare*, XLVII. 174, 175.
Nimium perparcè, LXIII. 243.
Nisi conjungit interdum res divisas, LXVII. 265.
Noceo cum accusativo, XXI. 86.
Nocere noxam, XXII. 89.
Nomen, pro *caussa*, VI. 21.
Nomen pro adverbio, LXI. 232.
Nominativus pro accusativo positus ante verbum infinitum, XX. 82.
Non prohibentis imperativū respuit, LXII. 239.
Non modò, pro, *non modo non*, LXIII. 244.
Nonius Marcellus refellitur, XLIV. 160.
Nostri, & *vestri*, esse genitivos plurales, contrà quàm visum Sulpicio Apollinari, LVII. 220.
Nostrum, & *vestrum*, genitivos plurales, sæpius partitivis ac similibus addi; attamen etiam usurpari, ubi partitio locum non habet, LVII. 219, 220.
Notari impolitiæ, pro, *crimine impolitiæ notari*, XXVI. 99.
Novalia, puta *arva*, vel *rura*, vel *sola*: sed *novales*, puta *terræ*, VI. 16.
Nubere alicui, pro *nubere se alicui*, XXIII. 91.
Nullus alter, vel *nullus alius*, ubi posterius redundat, LIX. 225. *Nullus dixeris*, pro *non dixeris*, enallage partis, LXI. 232.
Numeralia quando exigant conjunctionem copulativam, LXVIII. 269, 270.
Nummi præsidii, pro *præsidium nummorum*, VII. 31.

O.

Ocequem casum regat, LXIX. 272.
Ob, vel *propter* intellectū, L. 188. LXVI. 257.
Obire, puta *mortem*, XXIII. 91.
Oblocutor alteri. A. 33. 25.
Obsaturari alicujus, XXX. 110.
Occumbere morti, & *mortem*, XXXIV. 126.
Ocius, sine ablativo, pro *dicto ocius*, XVI. 62.
Olere cum accusativo, XXII. 90.
Olet unguenta fortè κατ' ἔλλειψιν dictum, LXVI. 257.
Olere nardo, pro *à*, vel *ex nardo*, XLV. 166.
Olim quondam, LXIII. 242.
Opidorum nominibus interdum etiam præpositio additur, XLII. 148, 149.
Oportet tibi, per Hellenismum dici, XXXVI. 132.
Oppetere, puta *mortem*, XXIII. 91.
Oppido quàm, LXIII. 244.
Orationis definitio vera ex Aristotele petenda, I. 1. etymologia vera ejus vocis adversus Diomedem & Alcuinum adfertur, *ibid.* definitio Diomedis & Prisciani refellitur, *ibid.*
Ordines intelligi, cùm dicitur, *in quatuordecim sedere*, vel, *è quatuordecim spectare*, VI. 22.
Ordine dicere, pro *ex*, vel *in ordine*, LXVI. 259.
Opus, nec adjectivum est, nec *necesse* notat, VIII. 35, 36.
Opus, & *necesse*, ut differant, VIII. 37.
Οὐᾶ Sophistis acclamatum à laudantibus, LXIX. 273.

P.

PAcuvius correctus, XXVII. 100.
Palmerii opinio rejecta, LVII. 217.
Palpo cum accusativo, XXI. 86.
Paratus facere, pro, *paratus ad facere*, sive *faciendum*, LI. 190, 191.
Parco cum accusativo, XXI. 86, 87.
Pares cantare, pro *à cantare*, hoc est, *à cantu*, vel *in cantare*, hoc est, *in cantando*, LI. 191.
Parietinæ, VI. 23.
Participare consilii κατ' ἔλλειψιν, pro, *de re consilii*, XXXIII. 121. Ac similiter Græci loquuntur. *Ibid.*
Participia in NS, nomina sæpe fieri; semper autem, si genitivum regant, IX. 39. Participia absolutè posita etiam sine nomine, vel pronomine, XLIX. 179. Participia *dictus*, *creditus*, similiáque, interdum genere respondent non nominativo antecedenti, sed consequenti, LX. 227. Participio additus nominativus pro vocativo, LX. 228. Participium pro Infinitivo, LX. 228. Antiptosis participii nominativi pro accusativo, vel Ellipsis accusativi, *ibid.*
Partim non esse adverbium, sed accusativum antiquum, in quo intelligitur *ad*, vel *in*, LXIV. 248.
Partitivorum, & partitivè positorum structura, LVII. 219, 220.
Parvi curo an rectè dicatur, XXIX. 106.
Passiva per Hellenismum dativum adsciscunt pro ablativo cum præpositione, XXXVIII. 136. quomodo dignosci possit, an dativus ille passivis appositus sit ex propria passivi natura, an ex communi indole verborum, quæ acquisitionis vi dativum exigunt, *ibid.* Passivis *doceor*, *moneor*, *rogor*, & similibus, accusativi additi, num regantur à verbis,

verbis, an à præpositione intellectâ, XLI. 141, 142. Passivis partem vel adjunctum significantibus accusativus additus regitur à præpositione subintellecta, similiter ut apud Græcos, XLI. 142, 143. quæ structura passivis cum neutris sive absolutis est communis, 143. in quo à Græcis hîc differant Latini, 144. Passivorum accusativum regentium cum præpositione PER, vel ablativum cum præpositione A, canon Grammaticus refellitur, XLI. 144. neque hanc constructionem passivorum propriam esse ostenditur, XLI. 144.

Παθητικὰ verba tam personalia, ut *misereor, erubesco*, & similia, quàm impersonalia, ut *pudet, piget, pœnitet, miseret*, &c. non regere genitivum, sed hunc dependere aliunde, XXVII. 100, 101. naturâ verò suâ accusativum regere, 102.

Pecco regit accusativum cognatæ significationis, XXII. 90.

Pendere animo, & *animis*, quomodo differant, XXVII. 101.

Φθονῶ θανάτῳ, XXXII. 115.

Per Varronis, VII. 32.

Per superlativo etiam præponi in compositione, contrà quàm docuit Valla, XVII. 68. an augendi significatione comparativis rectè præponatur, XVI. 64. *Per* intellectum, LXVI. 257.

Pergere, puta *viam*, XXIII. 91.

Periclitari capite, pro *de capite periclitari*, XXVI. 99.

Perionius refellitur, LIII. 194.

Peritiam significantia adjectiva apud Græcos nunc genitivo, nunc accusativo addita, idque cum, vel sine præpositione, L. 183.

Peroptimus, XVII. 68.

Perquam superlativo jungitur, XVII. 68.

Φεῦ nunc de miseria conquerentis, nunc laudantis est, & admirantis, LIX. 273.

Piget dativum regere, perperam putavit Calepinus, XXVII. 101.

Piræeus an rectè dicatur Ciceroni locus in urbe Athenarum, non opidum, XLII. 147.

Piscina naturâ adjectivum, & intelligitur *aqua*, VI. 16.

Pistrinum, & *pistrina*, VI. 25.

Plaudo cum accus. XXII. 90.

Plauti locus expensus, VIII. 33. ejusdem vetus lectio defensa, LIV. 202.

Pleonasmus pronominis, LIX. 223, 224. non esse hunc in dativis illis, *mihi, tibi, sibi*, vel accusativis *me, te, se*, ubi vulgò statui solet, 226, 227. Pleonasmus adverbiorum, LXIII. 242, 243. Pleonasmum præpositionis sæpius statui, ubi nihil redundet LXVI. 254.

Plinii locus expensus, XVII. 67.

Ploro artis, XXXII. 115.

Plus, minus, amplius, si jungantur nominativo, convenientia est; sin obliquo, rectio est, non à *plus, minus*, vel *amplius*, sed nomine substantivo, verbo, aut præpositione, XV. 58.

Pluvia, puta *aqua*, VI. 16.

Pòst deinde, καὶ πλειοναχῶς, LXIII. 243.

Post deficit, cùm *postridie* jungitur accusativo, LXVI. 257.

Posthac, VI. 25.

Postulare repetundarum dicitur intellecto ablativo hoc, *actione*, XXVI. 97.

Potior cum accusativo, XXII. 78, 88. *Potiri alicujus*, XXXI. 112. *Potiri hostium* passivè, *ibid.* & 113. *potivit servitutis*, 113.

Precandi verbis interdum additur dativus, more Græco, XXXV. 129, 130.

Præ intellectum, XLVII. 172. & LXIV. 249. & LXVI. 260.

Præpositio ecquâ mente dici possit regere dativum. A. 48. 15. Interdum additur opidorum nominibus, XLII. 148, 149. Contrà non semper regionum, provinciarum, & locorum nominibus, additur præpositio, 150, 151. Præpositiones in nominibus propriis opidorum perspicuitatis gratiâ ab Augusto adjungi solitæ, XLVI. 170. Præpositio omissa è verbo composito intelligenda, XLVIII. 178. Eadem infinitivum habens pro casu suo, LXV. 253. Præpositione eâdem in compositione, & extra eam concurrente, utro illa loco superflua sit, LXVI. 254, 255. Præpositionum pleonasmus, LXVI. 254, 255. trajectio, 260, 261.

Præscire antè, simul concurrere, LXVI. 255.

Præstolor unde, quod & *præstolo ἀφαιρετῶς*, XXXIV. 123, 124. *Præstolari aliquem, & alicui*, XXXIV. 123, 124. *Præstolor, invideo, præsto*, aliáque, cur casum adsciscant dandi, & accusandi, XXXIV. 123. *Præsto* nunc dativum, nunc accusativum admittit, XXXIV. 125.

Prætexta, puta *toga*, VI. 26.

Primâ luce, & cum primâ luce, XLIV. 163.

Primas, vel *posteriores ferre*, vel *secundas deferre*, puta *partes*, VI. 23.

Primum jam à principio, LXIII. 242.

Primus, vel *nemo Romanorum*, pro *ex numero Romanorum*, LXVI. 260.

Principium, pro *ad principium*, aliáque, ubi *ad* deficiat, LXVI. 256.

Prior etiam de multis dici, contra Agroetium ostenditur, XV. 57.

Priscianus, & alii, refelluntur, qui *esse solvendo* sexto casu dici, arbitrantur, XII. 49. Idem *παῤῥησίας* notatus, XXII. 87, 88.

Pro intellectum, XLVII. 174, 175. Item in ablativis

tivis precii, LXVI. 259. *Pro*, sive *prob*, ecquem casum regat, LXIX. 272.
Procul mari, pro *à mari*, LXIV. 249.
Profluens cùm dicitur, *aqua* intelligitur, VI. 16.
Prolepsis Grammatica quid, XIX. 77, 78.
Pronomina possessiva *meus, tuus, suus*, &c. interdū activè; ac genitivos primitivorum *mei, tui, sui, nostri*, &c. quandoq; passivè sumi, contrà canonē Grammaticorum, LVII. 216. Pronominibus possessivis additos genitivos nominum, & participiorum, item *ipsius, sanius, duorum, paucorum, plurium*, non regi à possessivo, ut vulgò creditum; sed convenire cum pronomine intellecto, & regi à substantivo, cui possessivum additur, LVII. 217, 218. Pronomina partitiva, & numeralia, non regere genitivum; sed casum hunc regi à nomine quod desideratur, LVII. 219. Pronominis *me, te, se*, ellipsis, LVIII. 221, 222. Pronominum pleonasmus, LIX. 223, 224. Pronomen, & Participium, sub Nomine, voce eâ laxiùs acceptâ, comprehendi possunt, LV. 265.
Properè ocius, LXIII. 242.
Propior cum accusativo, XVI. 61.
Propter intellectum, LXVI. 257.
Propugnare alicui, XXXVII. 135.
Propulsandi & arcendi verba dativo per Hellenismum sociata, ubi Latina consuetudo ablativum postulat cum præpositione, XXXVII. 135.
Prosa, seu *prorsa*, pro *recta*: supple *oratio*, VI. 22.
Pudet, vel *miseret tui*, pro *tui caussâ*, XXVII. 101.
Pugnare prælium, XX. 90.
Purgare se alicujus facti, vel *dicti*, vel *de aliquo*, XXVI. 99.

Q.

QVadruvbs quæ Attio dicatur, XLII. 147.
Qualis, quantus, quot; *talis, tantus, tot*, relativa, ubi sæpe vel antecedens, vel redditivum desideratur, LV. 211.
Quàm redundans, LXIII. 243.
Quàm, pro *magis quàm*, item pro *antequam*, LXI. 235, 236.
Quàm, & *tam*, quibus comparationis gradibus conveniant, LXI. 236.
Quàm potiùs, pro, *potiùs quàm*, LXIII. 244. *quàm prius*, pro *prius quàm*, 245.
Quam, per ellipsin omissum, LXVIII. 271.
Quamplures, an dicatur, XVI. 65.
Quamquam etsi, per pleonasmum, LXVIII. 267.
Quamvis licet, per pleonasmum, LXVIII. 268.
Quamvis, licet, etsi, per ellipsin reticentur, LXVIII. 270.
Quamquam, etsi, tametsi, etiam subjunctivo jungi: *quamvis, licet, etiamsi*, indicativo, contrà Grammaticos ostenditur, LXVII. 264.
Quantus quantus, qualis qualis, generalitatem significant, LIX. 223.
Quasi ut, per pleonasmum, LXIII. 243.
Qui relativum κ) σύμπλεω convenit generi, non substantivi antecedentis, sed consequentis, LV. 209. Hic tamen recta syntaxis probatur, etiam cum nomen proprium sequitur, contrà ac sensit Servius, *ibid.* *Qualis* similiter construi, 210. Relativi loco interdum adverbium poni, *ibid.*
Quinctiliani vetus lectio defenditur, LIV. 202.
Quid me fiet, & quid de me fiet, & quid mihi fiet, promiscuè dici, XLVIII. 176, 177.
Quod, etiam locum habet post verba opinandi, cupiendi, sciendi, fatendi, narrandi, quæque similem habent significationem, LXII. 238.
Quiescere somnum, XXII. 90. *Quiescere pugnæ*, XXXIII. 119.
Quin, jubentis, vel hortantis, gaudet indicativo, vel imperativo, LXII. 240.
Quis alter, vel *quis alius*, LIX. 226.
Quisque jungitur etiam comparativis, item positivis, contra Vallæ mentem, XVI. 63.
Quoque etiam, per pleonasmum, LXVIII. 267. *Quoque*, & *etiam*, post *sed*, per ellipsin reticentur, LXVIII. 270.

R.

RE in compositione abundans, LXVI. 255.
Reciprocorum canones tres, LVI. 212, 213. Reciproci loco aliud relativum, & reciprocum pro relativo alio, LVI. 212, 213, 214.
Recreatus animi, X. 42.
Rectio verborum suæ originis, XLV. 164, 165. item cognatæ significationis, 166.
Refert mea, dici per ellipsin, & quomodo ea supplenda, XXIX. 108, 109. *Refert*, compositum ex *re*, sive *rei*, & *fert*, XXIX. 109.
Rege, vel *regnante Alexandro*, pro *sub rege*, vel *regnante Alexandro*, XLIX. 180.
Regiminis veri in Verbis canon princeps, si non unicus, de activis regentibus accusativum, XXI. 84.
Regionum & insularum nomina in genitivo posita, ubi usitatior est ablativus cum præpositione, XXV. 94.
Relativi, & antecedentis convenientia: ubi antecedens quandoque repetitur, & quamobrem id fiat, LV. 206. Ellipsis antecedentis, eáque duplex, 207. Hanc esse etiam, ubi vulgo *ἀνακόλουθα*, sive Enallage casus esse credatur, *ibid.* & 208. Ellipsis Relativi casu diverso supplenda, 209. Relativi canon

canon ille, quo dicitur, in neutro genere convenire cum infinitivo præcedente, verus, sed supervacuus est, LV. 210.
Repente subitò, LXIII. 242.
Repetundarum postulari, puta *pecuniarum*, VI. 23.
Res, unde veniat, VIII. 35. *Res*, & *negotium*, promiscuè sumuntur, VI. 20, 21.
Res voluptatum, aut *cibi*, pro *voluptatibus*, ac *cibo*, VII. 28, 29.
Reverere alicujus, XXVII. 100.
Roma est, pro quo Græci εἰς Ῥώμην διατρίβει, XXXIII. 114.
Româ venire, & *à Româ venire*, promiscuè sumi, contrà quam visum Malaspinæ, XLVI. 170.
Rudens, unde dicatur, VI. 18.
Ruri, ablativus antiquus, pro *rure*, XLVI. 169.
Rus, post verbum motus in singulari, sine præpositione ponitur; in plurali non item, XLII. 152.

S.

Sacres, pro *sacri*, VI. 17.
Claud. Salmasius, IV. 10. & VI. 27.
Samus urbs, & insula, XXV. 95.
Satin salvè, VI. 23.
Satis superlativo junctum, XVII. 68.
Saturnius refellitur, qui genitivos ait comparativo addi per Hellenismum, XV. 58. idem notatus, LIII. 195, 196.
Saucius animi, vel *fatigationis*, X. 42.
Ios. Scaliger super eo defensus adversus Scoppium, quod dicat *latet me*, XXXV. 128, 129.
Scatere ferarum, XXX. 111.
Scilicet, & *videlicet*, cum infinitivo, LXII. 240, 241.
Scriptoribus propositum esse debet, non tam ut laudentur, quàm ut prosint, LXIX. 274.
Se intellectum ἀλληλικῶς, LVIII. 222. Idem redundans per pleonasmum, LIX. 223.
Sententiâ meâ, *consilio meo*, pro *de*, vel *ex sententia*, & *consilio meo*, XLVII. 171, 172.
Seorsum sapientiæ, vel *sapientia*, LXIV. 247.
Sequi, cum dativo, Hellenismus, XXXV. 129.
Sera, pro *sero*, LXI. 232.
Serena cæli, VII. 31. *Sereno*, puta *cælo*, VI. 17.
Serpens adjectivum, in quo intelligitur *anguis*, VI. 16.
Sestertii etymon, VI. 21.
Serta, pro *corona serta*, VI. 17.
Servare domi, puta *rem*, XXIII. 91.
Servius refellitur, X. 41. LII. 193. & LV. 209. Ejusdem & Galeotti Martii error, XXII. 87. Ejus lapsus de structura præpositionis *tenus*, LXV. 250. falsò putavit, malè duos jungi infinitivos, L. 182.
Servitium significatione est utriusque numeri, V. 14.
Servire servitute, pro *in servitute servire*, ut *vita vivere*, pro *in vita vivere*, &c. XLV. 165, 166.
Servum miror ubi sit. A. 79. 22.
Si promiscuè jungi indicativo & subjunctivo, contrà ac visum Diomedi, LXVII. 265. *Si* omissum, LXVIII. 271.
Sibilus naturâ adjectivum, idem valet quod *sibilans*, VI. 24.
Similitudinem significantia adjectiva eosdem casum regant, XI. 44.
Simul, pro *simul ac*, LXIII. 244. *Simul fratre ac filio*, per Hellenismum, aut ellipticè dici, LXIV. 249.
Solere, de mœchis, vel scortis dicitur absolutè, LI. 191.
Solœcismum esse, si quis dicat, *Vivit Amstelodami, celebri emporii*, proque eo, *celebri emporio* dicendum, XXV. 94.
Solvendo, in formula, qua dicitur quis *solvendo esse*, dativi esse casus, & κατ' ἔμφασιν intelligi adjectivum, XII. 49, 50. idemque valere, quod *ad solvendum*, *ibid.*
Sophistis ut acclamari adverbium vel interjectio admirantis soleat, LXIX. 273, 274.
Σοφοκλῆς qui dicti, LXIX. 274.
Spatium loci sæpius ponitur in accusativo, qui regitur à præpositione intellectâ *ad*, *per*, aut *circa*, XLIV. 158, 159. Quandoque autem pro accusativo est ablativus, qui regitur à præpositione *A*, vel *Ab*, 159, 160.
Spatium temporis continui etiam ablativo exprimitur; contrà intervallis distincti, accusativo, etsi aliter visum Nonio, XLIV. 160. Spatium temporis, quod per *quamdiu* significatur, nunc in accusativo, nunc ablativo ponitur, quorum ille regitur à præpositione *per*, vel *intra*, ac utraque interdum exprimitur; hic verò dependet ab intellecta præpositione *in*, XLIV. 160, 161.
Species temporis, quæ per *quando* significatur, interdum in accusativo ponitur, regiturque à præpositione *per* expressa. At sæpius ablativo, ubi per ellipsin desideratur præpositio *in*: quæ sæpe etiam apponitur, interdum & *cum*, vel *de*. Quod si adsit particula *abhinc*, nunc accusativo utuntur, nunc ablativo, XLIV. 162, 163, 164.
Stare pacto, *promissis*, *jurejurando*, pro *in pacto*, &c. XLVIII. 178.
Stativa, puta *castra*, VI. 17.
Studentes, pro *studiosi*, IX. 39.
Studeo, pro *faveo*, & *operam do*, dativum: pro *volo*, *cupio*, accusativum exigit, XXXIV. 127. cum genitivo ellipticè construitur, *ibid.*

Στίνω Ἐκάβης, XXXII. 115.
Suadeo cum accusativo, apud Tertullianum, XXI. 87.
Sub intellectum, XLIX. 180.
Subit me, vel *mihi*, item cum præpositione *in*, & *ad*, XLIII. 157.
Substantivum, quod appositione explicatur, interdum mutatur in genitivum, II. 5. Substantivi genitivus ab alio substantivo rectus, quàm variè sumatur, VII. 28, 29. activè, vel passivè, vel utroque modo acceptus, 30. Substantivum regens, & rectum, casus suos interdum commutare, VII. 30, 31. Substantivi regentis genitivum Ellipsis quinctuplex, VII. 31. Substantiva nullum alium casum regunt, quàm genitivum, VIII. 34. Substantivis etiam ablativos addi, qui à præpositione intellectâ regantur, XIV. 54.
Subtristem cur malimus *tristiorem*, quàm *tristem*, dicere, XVI. 62.
Succedere muram, & *muro*, item cum præpositione *sub*, *ad*, vel *in*, XLIII. 157.
Succurrit illius rei, XXVIII. 104.
Suetonii vetus lectio defensa, LI. 192.
Sui, & *suus*, pro *ejus*, vel *illius*, LVI. 214, 215.
Summus imaginum, X. 42. *Summus ἀπλῶς*, pro amicò summo. A. 18. 20.
Super, more Græco, cum genitivo apud Paulum I. C. LXV. 250, 251.
Superlativi, & partitiva, num genus sequantur genitivi, quem superlativus, aut partitivum, regit, an nominis substantivi, de quo sermo est, IV. 12. Superlativus nullum naturâ suâ casum regit, XVII. 65. etiam conjungitur cum genitivo *omnium*, 65. 66. imò admittit quoque exclusivam hanc, *inter cetera*, vel *ceterorum*, uti & *aliorum*, 66. Superlativus pro comparativo, XVII. 66. Superlativus partitionis an specie semper respondeat genitivo, XVII. 66, 67.
Supina non esse verba, sed nomina quartæ declinat. eóque aliorum instar verbalium regere casum verbi sui, VIII. 33, 34. Supina in *um*, quia substantiva sint, non variare genus, ac propterea βαρβαρίζειν, qui dicunt, *Ire oppressam Remp.* vel *ire sublata latrocinia*, LIV. 200. regere casum sui verbi, regi verò non à verbo, ut vulgò creditũ, sed à præpositione accusativi casus, *Ibid.* & 201. Supina in V non regi ab ablativo, qui præcedit, sed ab omissa præpositione, LIV. 203. Pro supino hoc etiam substitui infinitivum, vel gerundium cum præpositione *ad*, *ibid.* & 204. an æquè dativi casus sint, ac ablativi, *ibid.*
Syllepsis anomalia in convenientia adjectivi cũ pluribus substantivis genere dissimilibus, IV. 9. ejusque varia exempla, 9, 10, &c. Syllepsis ut à Zeugmate differat, XIX. 77.
Sylvius refellitur, LXI. 234.
Synecdoche Grammatica quid, XIII. 52.
Syntaxios divisio, I. 3.
Synthesis vox ignota olim Grammaticis, quæ rectiùs *Synesis* diceretur, III. 8. Synthesis in quibus maximè habeat locum, V. 14, 15. est ea, cùm nomini singulari respondet verbum plurale, XIX. 78. Item est cum synthesis duplex concurrit, una nominis, altera verbi, *ibid.*

T.

TAcitus defensus, XLVI. 171.
Tam cum superlativo, XVII. 68. *Tam* per ellipsin omissum, LXVIII. 271.
Tametsi, LXVIII. 267. *Tametsi tamen* per pleonasmum, LXVIII. 267.
Tandem denique per pleonasmum, LXIII. 243.
Tectum, puta *culmen*, VI. 17.
Tecum oro, pro *te oro*, LXVI. 255.
Tempero pro diversâ significatione, nunc dativum, nunc accusativum exigit, XXXIV. 126.
Tempori, antiquus ablativus, pro *in tempore*, XLIV. 163.
Tempus est dicere, pro *dicendi*, II. 185.
Teneri fierti, vel *commodati*, XXVI. 99.
Tenus vel ablativum singularem requirit, vel genitivum, aut ablativum pluralem, LXV. 250. falli autem Linacrum, & alios, qui arbitrantur, etiam regere accusativum, *ibid.* *Tenus* medio loco inter substantivum, & adjectivum, LXVI. 261.
Terræ, pro *in terra*, vel *solo terræ*, & *in terram*, XXV. 95.
Terra Gallia, *Hispania*, *Arabia*, an per Appositionem dicantur, *ibid.* *Terrâ marique*, pro *in terra*, & *mari*, hoc est, *per ea*, XLVI. 169.
Tertulliani vetus scriptura vindicata, XXI. 87.
Τετράπολις quæ, XLII. 147.
Thermæ cur Latini, ubi Græci θερμά. A. 16. 18.
Timidus lucu, X. 42.
Tribunum variæ appellationes, VI. 26.
Triremis, puta *navis*, VI. 19.
Tristior, pro *tristior solito*, XVI. 62.
Τροπαῖα. A. 26. vers. 4, à fine.
Tum deinde, per pleonasmum, LXIII. 243.
Turbidum, pro *turbidè*, LXI. 232.

V.

VÆ nullum casum regit, LXIX. 272, 273.
Vagari totâ Asiâ, & *toto foro*, pro *in Asia*, hoc est, *per*

est, *per Asiam*; *in foro*, hoc est, *per forum*, XLVI. 169.
Valet pluris, pro *pluris pretii rem*, XXIX. 105, 106.
Valla partim excusatus, partim culpatus, XVI. 63. ejus error circa superlativi constructionem, XVII. 66. refellitur idem, LIII. 196. Ejusdem error de genitivo *omnium*, LVII. 218.
Varronis de *euax* opinio rejecta, LXIX. 273.
Vbi, quo, unde, cur, similesque particulæ interrogativæ, etiam infinitè sumptæ, indicandi interdum modo junguntur, LXII. 239, 240.
Vbique itineris κ᾽ ἐξοχὴν dictum, LXIV. 247.
Vel per ellipsin præteritum, LXVIII. 270.
Venit in mentem hujus rei, hæc res, & de hac re, XXVIII. 104.
Verbalia interdum regunt casum verbi sui, VIII. 33.
Verbum regit geminum, sed ejusdem, non diversæ rei accusativum, XXI. 84. Verba regentia accusativum suæ originis, vel cognatæ significationis, more Attico, XXII. 89, 90. Verbum substantivum non regit genitivum; sed is substantivo additus regitur à nomine intellecto, XXIV. 92. Verba consequendi, & frustrandi, genitivo juncta, XXXI. 112. Verbi cum dativo constructio ad convenientiam, an ad rectionem, pertineat, XXXIV. 121, 122. Verbum idem, vel aliud ejusdem significationis, cur nunc dandi, nunc accusandi casui, jungatur, XXXIV. 129. Verbis multis dativum addi, accusativo per Ellipsin suppresso, XXXIX. 138. Verba motum ad locum significantia non regere accusativum, qui sit proprium opidi nomen: sed regi eum à præpositione intellectâ, XLII. 145, 146, & 147, 148, &c. Verba cum præpositione composita accusativum, vel ablativum regentia, vi præpositionis extra compositionem repetendæ, XLIII. 153. Verbis ablativus additus vel suæ originis, vel cognatæ significationis, non regitur à verbo, sed à præpositione intellectâ, XLV. 164, 165. Nec quæcunque ejus generis admittunt ablativum, etiam jungi accusativo, 166.
Vereor ut, & *vereor ne*, an semper differant, LXVII. 265.
Vereri alicujus, pro *ab aliquo*, vel *alicujus causa*, XXVII. 100, 101.
Verre bidenti, VI. 22.
Vescor cum accusativo, XXII. 88.
Vespere, pro *in vespere*, vel *de vespere*, aut *cum vespere*, XLIV. 163.
Vetus ceremoniarum, X. 42.
Vicem alicujus sollicitus, pro *ob vicem*, XLII. 53.
Volucris cùm dicitur substantivè, *avis* intelligitur, VI. 16.
Vnus intellectum, X. 41.
Vrbium, & *regionum* nomina in genitivo posita non regi à verbo, sed à nomine *urbs*, vel *regio*, quod intelligitur, XXV. 93, 94.
Vrgeri malè administratæ provinciæ, XXVI. 98.
Vsus vocem in formula ista, *Vsus est vires*, & *viribus*, pro substantivo *usio* positum videri, VIII. 38.
Vt sumus, vel *ut fuimus*, pro *postquam*, I. 3.
Vt pati, pro *ut patiaris*, LXII. 241.
Vt, quod vulgò per *postquam* exponunt, indicativo jungitur, LXII. 238, 239. *Vt* finem, vel eventum significans, cum infinitivo, more Græco, 241. *Vt* pro *quamvis*, LXVII. 265.
Vtor cum accusativo, XXII. 88, 89.
Vulcatii Sedigiti senarius de Comicorum discrimine ex conjectura correctus, XLIX. 179, 180.

Y.

Υπερῦ Sophistis acclamatum, LXIX. 274.

Z.

Zeugmatis triplex appellatio pro situ diverso adjectivi, IV. 9. Zeugma interdum videri, quod non est, XIX. 76. Zeugma quod, & quotuplex, XIX. 76. Zeugma inversum, XIX. 77.

FINIS.

CORRIGENDA

LIBRO DE CONSTRVCTIONE.

PAg. 6, verſ. 17, pro *ſubſtantivo*, ſcribe, *adjectivi*. P. 7, v. 34, pro *fluvios*, malim *amnes*. Item P. 12, verſ. 29, pro *proprio*, ſcribe, *appellativo* : & pro *appellativo*, ſcr. *proprio*. 29, 33, pro *recipiens*, ſcr. *receptum*, *ſive inhærens*. 43, 3, pro *mores*, ſcr. *formam*. 56, 6, pro, *Brutus ad Ciceronem lib.* III, ſcribe, *Brutus & Caſſius ad Antonium apud Cic. lib.* XI, *ep.* 11. 59, 34, pro, *inviti verbis, geſto, infringo, pario*, ſcribe : *in primo quidem exemplo à præpoſitione P E R, quæ intelligitur, regi : in ſecundo autem tertioque inviti verbis infringo, & pario*. Verſu proximo, poſt, *Triennio vixit*, adde, *pro in triennio*. 60, 15, pro *jungi*, malo *componi*. Ibid. 26, pro *inferiores*, ſcr. *inferior*. 62, verſ. 1, 2, 3, dele illa verba : Cui ſimile illud Æn. I, antea etiam adductum : — *Ipſe ante alios immanior omnes*. Pro, *immanior omnibus*. 80, 5, pro, *ante* licet, ſcr. *poſt* licet. 83, 4, poſt *licet*, adde : Ovid. lib. v Triſt. el. 11 : *An magis infirmo non licet eſſe mihi*.

Verbáque ea dele paginæ ejuſdem verſ. 21, & 22. Item pag. 98, v. 12, & 13, dele hæc verba : quippe aliena ab eo loco : *Et hoc Suetonii in Cæſare : Dolabellam repetundarum poſtulavit*. 105, 30, pro *homines*, ſcr. *honores*. 114, 2, pro *parui*, ſcr. *parii*. 121, 4, pro *genitivi*, ſcr. *præpoſitionis*. 158, 28, pro, *Hinc in ſpatio loci*, ſcr. *Hinc in ſpatio temporis*. 170, verſ. 22, 23, 24, dele ab *Ejuſdem*, uſque ad *Ipſius*. 183, 24, pro *infinitivus*, ſcr. *nomen non*. 214, 11, pro, *Sui*, ſcr. *Sibi*. 230, 7, pro *Potavit*, ſcr. *Potaus*. 237, 5, pro *infinitivum*, ſcr. *indicativum*. 246, 4, pro *æquè*, ſcr. *æquæ*. 271, verſ. 27, & 28, nempe, *Nam etiam redundat &c.* tranſfer ad pag. 269, verſ. 6, poſt *obtinere*. 272, 1, poſt *ſit*, adde, *ut*.

MINVTIÆ

etiam quædam ſunt, quas ſubjeci, imperitiorum gratiâ.

PAg. 6, verſ. 29, pro *uſi*, ſcr. *uſu*. 9, 35, pro *Strymonem*, ſcr. *Strymone*. 10, 10, pro *cenſebat*, *cenſebat*. 13, 17, pro *deſerterum*, ſcr. *diſerterum*. 19, 34, pro *antiquam*, ſcr. *antiquum*. 23, 4, pro *eo*, ſcr. *eu*. 46, verſ. ult. pro *amorum*, ſcr. *avorum*. 61, 20, pro *inſtitutus*, *inſitui*. 85, 33, pro *ἰμείνων*, ſcr. *ἴμμονες*. 94, 11, pro *propoſito*, ſcr. *propoſitio*. 111, 20, poſt *ſolus*, pro puncto, comma pone. 114, 13, pro *διάνοιαν*, ſcr. *διάνοιαν*. 117, 9, pro *νοὶ*, ſcr. *νοῖς*. 119, 1, poſt *τοιοῦτος*, adde *in*. 144, 10, pro *vimus*, ſcr. *vidimus*. 147, 7, pro *nunullus*, ſcr. *nonnullus*. 161, 35, pro *ἰσόμοιρος*, ſcr. *ἰσομοιρος*. 206, 34, pro *oportet*, ſcr. *oporteret*. 214, 35, pro *venderet*, ſcr. *venderes*. 221, 14, pro *iidem*, ſcr. *idem*. 231, verſ. antepen. ſcr. *pro nomine*. 234, 33, pro *tui*, ſcr. *ſui*. 237, 7, pro *judicandi*, ſcr. *indicandi*. & verſ. 4, à fine, pro *modus*, ſcr. *modos*. 242, 13, *Fortaſſe* iis typis, ſcribe, quibus ſequentia. 246, 14, pro *aggeras*, ſcr. *aggerat*. 248, verſ. 4 à fine, pro *finem*, ſcr. *funem*. 268, 12, pro *initia*, ſcr. *inita*. Non dubito, quin id genus plura ſint ; ſed tam minutis inſiſtere minuti minis animi jure videatur.

FINIS.